This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

B 874,087

PROPERTY OF
The University of Michigan Libraries
1817
ARTES [illegible] VERITAS

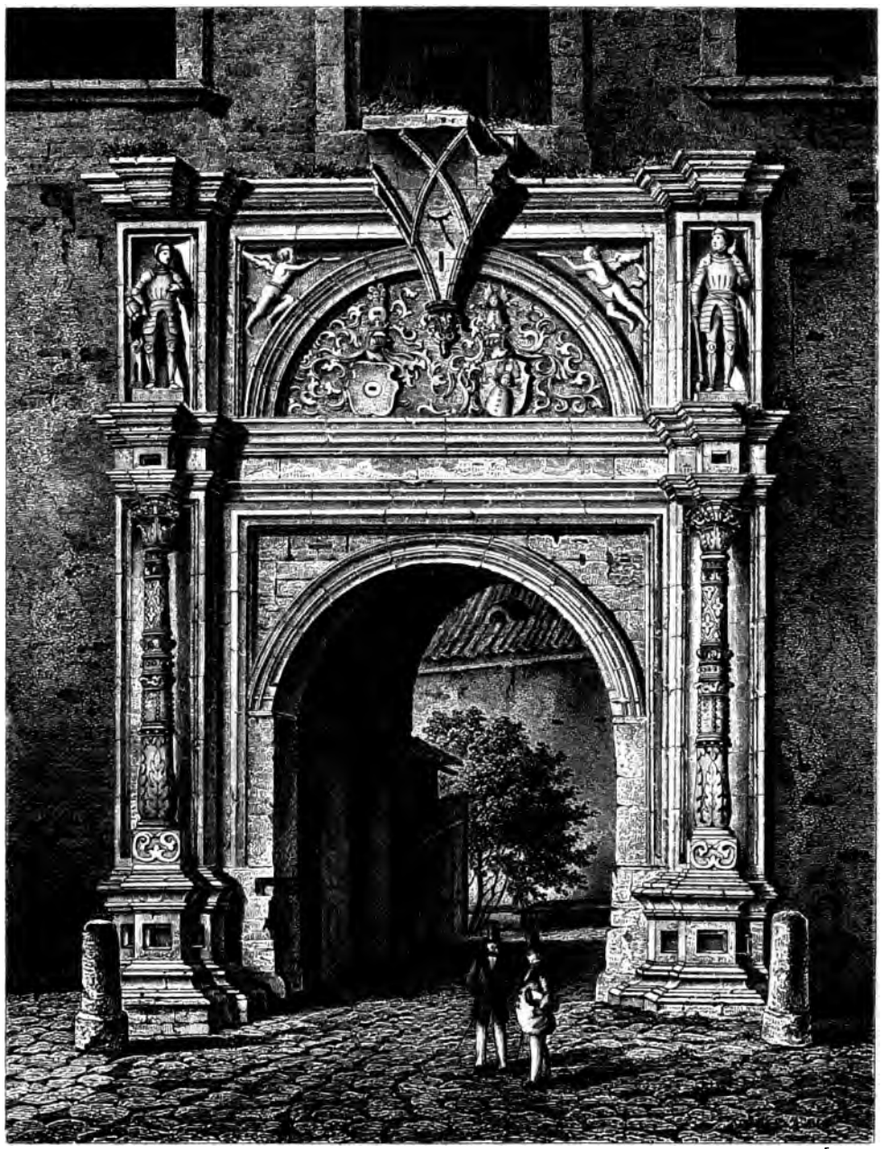

ČESKO-MORAVSKÁ
KRONIKA
Karel IV
Jiří Poděbrad
P. Maixner.
D. U. ŠEHÁČKA

DB
205.7
.Z35
1880
v. 4

ČESKO-MORAVSKÁ

KRONIKA.

ZALOŽIL

KAREL VLADISLAV ZAP.

KNIHA ČTVRTÁ.

SEPSAL

JOSEF JAN KOŘÁN.

OZDOBENA 98 VYOBRAZENÍMI DLE PŮVODNÍCH VÝKRESŮV **JOSEFA SCHEIWLA** A J. V. A 2 OCELORYTINAMI.

„Skutkové předkův buďteż chloubou i výstrahou potomkům!“

NOVÉ VYDÁNÍ.

V PRAZE.
NÁKLADEM KNIHKUPECTVÍ I. L. KOBRA.
1886.

V.4

Národní knihtiskárna I. L. Kobra v Praze.

61-223778

KNIHA ČTVRTÁ.

HLAVA I.

Panování Ferdinanda I. od r. 1526 do 1564.

Sněm k opatření země. — Pohřební slavnosti za krále Ludvíka v Praze. — Ovdovělá královna Marie. — Ucházeči o trůn český. — Kterak byla svobodná volba obhájena.

1526 září — říjen.

Jakmile došla do Prahy bezpečná zpráva, že král Ludvík z bitvy utíkaje v potoce zahynul, nemeškal pan Zdeněk Lev z Rožmitála, toho času nejvyšší purkrabí zemský, rozepsati dne 18. září do celého království obsýlací listy ke všem stavům, aby se dostavili na obecný sněm, jejž položil na hrad pražský na sobotu po svatém Jeronymu (to jest na 6. říjen 1526). Stavové sešli se v ustanovenou dobu v počtu dosti velikém na hrad pražský. Než poněvadž se očekávali ještě někteří páni, jenž se v Benešově opozdili, odloženo sněmování na pondělek dne 8. října. Zatím se shromáždění radili, jak by památku krále Ludvíka oslavili. I stalo se usnešení, aby panstvo a rytířstvo dostavilo se ve středu příští v černých oděvích ke službám božím v kostele sv. Víta a Pražané s jinými městy aby učinili služby boží v kostele P. Marie před Týnem.

Za zvonění sešli se Pražané a zástupci jiných měst ve smutku u Matky boží. Uprostřed kostela postaveny byly máry příkrovem černozlatým přistřené, na kterémž znaky království českého, uherského a jiných zemí visely. Za truchlivé pohřební písně vyšlo se z kostela: napřed úředlníci měst pražských, za nimi někteří konšelé, nesouce černé svíce, pak žákovstvo, duchovenstvo; po něm ti konšelé, kteří nesli královské klenoty; totiž: Tomáš Zachlubil nesl obnažený meč, Jan Karban praporec, Mikuláš Čačerda jablko, Sigmund Vaníček žezlo a Jan Pašek s purkmistrem korunu. Za těmi nešeny byly máry od konšelů, za marami šli Pražané a naposledy zástupci jiných královských měst. Obejdouce staroměstské náměstí zase do kostela tejnského se navrátili, kdežto za duši krále Ludvíka pobožné služby boží konali.

V pondělí před tím bylo sněmování již započalo v nejlepší shodě, jelikož si přítomní slíbili, že odložiti a zapomenouti chtějí všech kyselostí a nelíbostí, aby země mohla býti řádem a právem opatřena. Hned v pondělí přijal sněm a vyslyšel posla ovdovělé královny Marie, Kazimíra markraběte brandenburského, který žádal za svou paní, aby jí stavové neopouštěli a jmenovitě věna v tomto království aby jí užívati popřáli. Stavové odpověděli písemně, že k smlouvě, jenž se mezi Vladislavem a Maximilianem o jiné věci a o věno stala, „nesvolili, poněvadž k tomu povoláni nebyli“, avšak pro tu lásku, kterou ke králi Vladislavovi měli, že jí věna rádi přejí, avšak aby to nebylo na ujmu vrchnosti budoucího krále a na ujmu svobod tohoto království.

Po vyřízení této záležitosti slyšáni jsou na sněmě poslové knížat, jenž se o trůn český ucha-

zeli. Byli to arcikníže rakouský Ferdinand, vévodové bavorští Ludvík a Vilém, a konečně Sigmund, král Polský. První z nich, arcikníže Ferdinand, dělal si právo k trůnu na tom základě, že byl manželem kněžny české Anny, dcery krále Vladislava a sestry krále Ludvíka, kterou podle smlouvy mezi Vladislavem a císařem Maximilianem prohlašoval za dědičku uprázdněného trůnu českého. A Ferdinand byl nápadníkem nad jiné mocným a způsobilým. Starší jeho bratr Karel zdědil po dědu císaři Maximilianovi a po otci Filipovi, jenž byl králem španělským, země rakouské, burgundské a španělské. K těmto náleželo v Evropě také Neapolsko, v Americe pak rozsáhlé krajiny, nedávno od Španělů podmaněné, tak že se vším právem říkalo, že v zemi jeho slunce nikdy nezapadá. K tomu všemu zvolen byl Karel také na císařství německé a proto byl zajisté nejmocnějším panovníkem svého věku. Země rakouské ujal mladší bratr Karlův Ferdinand, jenž se ve Vídni usadil a odtud k rozmnožení panství svého pracovati počal. Jmenovitě lákaly jej po smrti Ludvíkově koruny česká a uherská, k nimž si dělal, jak už poznamenáno, právo z toho, že měl za manželku Annu, sestru Ludvíkovu. Ferdinand spolehal se při tom ucházení na mocnou přímluvu a pomoc bratra svého. — Vévodové bavorští neměli a nedělali si k trůnu českému žádného práva; byli ale dobrými sousedy a měli v Čechách něco stoupenců, kteří je slíbili podporovati. Král polský konečně hlásil se co příbuzný vyhaslého rodu Jagajlovského v Čechách, věda dobře, že mnozí Čechové dávají přednost rodu čili jak se tehdáž říkalo, jazyku slovanskému před krví cizí, jmenovitě před rodem, který se byl už tolikráte nadarmo ucházel o trůn český a který v Čechách nemohl zdomácněti, ač se již dva jeho členové byli na trůn český dostali.

Poslové arcikníže Ferdinanda a manželky jeho Anny obdrževše na sněmě slyšení, přednesli, že arcikněžna Anna je království českého dědičkou a že je nejbližší jeho nápadnicí podle smluv nahoře připomenutých. Proto žádali jménem Ferdinanda a Anny, aby je stavové za pány přijali slibujíce za ně, „že při řádu, právu, poctivosti a spravedlnosti všecky a každého obyvatele českého s přivtělenými k témuž království zeměmi, zachovati, všecky nedostatky radou stavů království českého napravovati a všecko pilně před sebe vzíti chtějí, cožbykoliv k užitku a poctivosti, k slávě a dobrému tohoto království bylo a býti mělo.“ Také slibovali zaplatiti dluhy, pokud by je soud zemský za pravé uznal. Stavové však neuznali kněžnu Annu za dědičnou nápadnici trůnu českého, pravíce, že nedali svolení svého k úmluvám mezi Vladislavem a Maximilianem. I vypraveni hned poslové na Karlštein, aby přivezli třináct truhel rozličných listin, k jichž prozkoumání zvolena zvláštní komise. Sněm vyslechnuv návrh komise nalezl dne 18. října takto za právo:

„Poněvadž za krále Vladislava kněžna Anna jeho dcera a Ferdinanda arcikníže te rakouského manželka odbyta a vdána jest, *ona tedy že žádného více nápadu k tomuto království nemá.* Král pak Ludvík, po smrti krále Vladislava za krále českého přijatý, žádného ani mužského ani ženského dědice nepozůstaviv umřel; nápadové pak všechny před sebe jdou a ne zpátkem: protož neuznává se, aby království české komu napadalo, *ale stavové mohou svobodně voliti krále dle svobod a výsad tohoto království.*“

Poslové Ferdinandovi zbádavše zatím smýšlení mezi sněmovníky a zvěděvše, jaké se stalo usnešení, vyžádali si znovu slyšení a ucházeli se ještě jednou zvláštním přípisem, jenž byl veřejně předčítán, o přízeň pro pána svého. Nyní již nemluvili o dědičném právě kněžny Anny pojištěném smlouvami Vladislavovými, za to mnohem více slibovali a pána svého vychvalovali, snažíce se ostatní kandidáty zastíniti. I slibovali jmenovitě, že by Ferdinand zaplatil veškery dluhy zemské a dluhy po předešlých králích, že by sídlel v Čechách na větším díle a kdyby jinam jeti musel, že by se to stávalo jenom s radou a povolením stavů, že by království českému přispěl vojskem z vlastních zemí, když by toho byla potřeba, že by při dvoře svém držel radu z hodných osob z království českého, že by do Čech přivedl nákladníky, jenž by Hory Kutné a jiné doly zvelebili. Než ani takováto povolnost stavy neobměkčila; ostali při tom, aby byla svobodná volba nového krále.

Poslové knížat bavorských slibovali jménem svých pánů zaplacení všech dluhů ve třech měsících a zavazovali se, že by zvolený býval dvorem svým v Čechách, že by království rozmnožoval, zámky zastavené vyplatil a jiné více. — Král Polský Sigmund vypravil k stavům českým posla se psaním, v němž se k české zlaté bule odvolávaje, počítal sobě právo dědické ku království českému po svém dědu králi Albrechtovi a bábě Elišce lucemburské, jichž dcerou byla matka jeho Eliška; dále si dělal právo ke koruně české po svém bratru Vladislavovi. Posel-

ství to nejspíše se opozdilo, jelikož na sněmě volebním ani slyšení nemělo.

Stavové slíbivše i bavorským poslům dáti písemnou odpověď zvolili osoby, kterým uloženo sepsati články čili artikule, kterak a v čem by království české mělo býti opatřeno. Články tyto měly obsahovati přiměřená a vhodná ustanovení o správě země, o obhájení práv, svobod a výsad zemských a stavovských.

Kterak arcikníže Ferdinand přátely si získat hleděl. — Kterak byl arcikníže Ferdinand za krále českého volen. — Kdo byli zvoleni v poselství k novému králi a jaké články jim byly pro nového krále odevzdány.

1526 září — říjen.

Arcikníže Ferdinand věděl velmi dobře, že právo jeho k trůnu českému je velmi mělké a že na základě toho bude asi sotva zvolen za krále českého. Že připraven byl skutečně na takovéto odmítnutí, to prokázali skutkem jeho poslové. Nejprvé se domáhali zvolení Ferdinanda za krále, poněvadž prý manželka jeho je dědičkou trůnu českého; když ale stavové prohlásili, že budou krále svobodně voliti, vynasnažovali se slibováním a vychvalováním pána svého stavy české získati. Ferdinand tedy dělal záhy přípravy, aby si volbu v Čechách a v Uhrách pojistil. Jakmile obdržel bezpečné zprávy, že se pomýšlí na volbu nového krále, neobmeškal vyjednávati se všemi přednějšími osobami jak v Čechách, tak na Moravě, ve Slezsku a v Lužici, aby je získal pro sebe při volení krále. Nešetře slibů a darů, jichž mnozí nade vše byli žádostivi, dovedl si dosti brzy a v čas značnou stranu mocných přívrženců zjednati. Do Čech vypravil již dne 10. září svého jednatele Jana Marexiho von Naskav k panu Adamovi z Hradce, nejvyššímu kancléři království českého, se psaním a ústním návodem o tom, jak by mu pan Adam měl býti k dosažení trůnu českého nápomocen. Krom dobrých slov účinkovalo se také zároveň dobrými penězi na mysl předních velmožů českých. Již tehdy, kdy vysýlal do Čech a do Uher první jednatele, aby ke zvolení jeho za krále pracovali, dal slíbiti 40, 50 i více tisíc zl. rýnských osobám strany své. Z toho připověděla komora jeho jedinému knížeti Karlovi z Minsterberka 6, 8 až 10 tisíc zl. Zdali kníže Karel ty peníze přijal, nelze dokázati; jisto ale je, že pro Ferdinanda pracoval a sice velmi vydatně. Soudíme tak podle listu posud zachovaného, kterým královna Anna potom děkovala knížeti Karlovi za dobré služby, které prokázal jí a jejímu manželi při volbě v Čechách. V Uhrách šli teprvé peníze, ba i statky zemské na pochmátku. Agent Ferdinandův psal mu ze sněmu volebního z Prešpurku dne 4. listopadu o nové peníze, poněvadž dosavadní všecky až na 4000 zl. vydal Uhrům na jich každodenní žádání. Uhři byli vůbec v požadování úplatků nemírní, neboť navzdor tomu, co dostali, hrozili předce, že se rozjedou bez pořízení, přestanou-li se jim dávati peníze.

Z rozhodujících osob v Čechách dovedl si Ferdinand získati také nejspíše lakotného Lva z Rožmitálu, který se tedy o zvolení jeho velmi úsilovně zasazoval.

Za takových okolností přikročilo se k volení nového krále. Sněm zvolil z prostředka svého 24 volence po osmi z každého stavu a sice ze stavu panského: Zdeňka Lva z Rožmitála, Jaroslava z Šelnberka, nejvyššího komorníka, Zdislava Berku z Dubé, nejvyššího sudí, Adama z Hradce, nejvyššího kancléře, Jana z Vartenberka a na Dubu, Hanuše Pfluga z Rabšteina, Krištofa ze Švamberka, Viléma Švihovského z Rizmberka, purkrabí karlšteinského; ze stavu rytířského: Radslava z Šebířova, nejvyššího písaře zemského, Jana Litoborského z Chlumu, Jana Trčku z Lípy, Oplta z Fictum, Linharta Markvarta z Hrádku, Václava Amchu z Borovnice, Jana Boryni ze Lhoty, Jaroslava Brozanského z Vřesovic; ze stavu městského: Jana Paška z Vratu, Sigmunda Vaníčka z Prahy, Duchka Přeštického ze Semechova z Malé strany, Samuele Lavičku z Hory Kutné, Mikuláše Černobýla ze Žatce, Purkrábka z Plzně, Václava z Kouřímě, Mikuláše Slanaře z Tábora. Poněvadž stavové zvolili tyto důvěrníky „jakožto dobré muže“, projevena k nim „naděje, láska a důvěrnost, že věrně, upřímně a právě svou věc obmýšleti a na tu osobu své zření míti budou, která by tomuto království nejužitečnější byla“. Nežli k tomu přistoupili, měli tedy dle starobylého pořádku přísahu na to učiniti.

Dne 23. října zavřeli se volenci do kaple sv. Václava; kapitulní děkan hlavního chrámu sv. Víta, Šimon Chrt z Plzně, stoje pod biskupskou čepicí každému stavu zvlášť napomenutí učinil a od jednoho každého přísahu přijal, že z tří navržených knížat Ferdinanda Rakouského, Viléma a Ludvíka bavorských, vyvolí toho, který by pro obecné dobré koruny české nalezen byl nejhodnější a nejzpůsobilejší. Přistoupeno k volbě a volenci se radili až se dohodli. Pro některé však potřebné věci, které se před vyhlášením krále zjednati musely, odloženo vyhlášení no-

vého krále na den zítřejší. Nicméně nejvyšší purkrabí nového krále příteli svému z rodu pánů Švihovských vyjevil, řka: „Vyjdu-li dnes z kaple sv. Václava s odkrytou hlavou, zvolen je Albrecht, kníže bavorské, objevím-li se s hlavou přikrytou, stal se králem arcikníže Ferdinand“. Švihovský vida, an nejvyšší purkrabí s přikrytou hlavou vychází, hned se na koně posadil, kterého pohotově měl a k nově zvolenému králi Ferdinandovi pospíchal. Tak tedy letěl k Ferdinandovi s radostnou tou novinou rychlý posel o den dříve, nežli se stavové shromáždění a hlavní město dozvěděli, koho volenci za krále českého vybrali.

Zítřejšího dne, když se stavové na hradě pražském shromáždili, vystoupil nejvyšší purkrabí na řečnickou stolici a zvolal vysokým hlasem: „Ferdinand, arcikníže rakouský, jest králem českým!“ To slyšíce stavové a celá obec, všickni jedním hlasem píseň „Svatý Václave“ zpívati začali, a když do kostela sv. Víta tak zpívajíce vešli, píseň: „Tě boha chválíme“ zpívána a střelba po vší Praze držána byla i všeliké kratochvíle toho dne se dály.

Z kostela odebrali se stavové zas do síně zemského soudu a vybrali ze sebe posly, kteří by se k novému králi odebrali, jemu volbu oznámili a zároveň předložili ku přijetí a stvrzení články, o kterých se byli stavové usnesli. K poselství tomu zvoleno šest zástupců z každého stavu, a sice z pánů: Zdislav Berka z Dubé, Adam z Hradce, pán z Vaitmühle, Jan z Vartenberka a na Dubu, Břetislav Švihovský a Albrecht Šlik; ze stavu rytířského: Radslav z Šebířova, Oplt z Fictum, Jan Trčka z Lípy, Planknar, Jaroslav Brozanský z Vřesovic a Mikuláš Hyzrle z Chodův; ze stavu městského: Jan Pašek z Vratu, Sigmund Vaníček z Prahy, Oldřich Kancléř, Mikuláš Konáč z Kutné Hory, Mikuláš z Prachňan a Mikuláš Černobýl ze Žatce.

Články, které byly poslům pro krále Ferdinanda od sněmu odevzdány, obsahovaly následující věci:

Kdykolivěk je král český a bude míti děti anebo ne, tedy žádného jiného za jeho živobytí za krále voliti a korunovati nemáme, než po jeho smrti, byť by i dědic byl tohoto království. Také žádného krále českého, byť by on řádně volen byl, nemáme korunovati, leč nám prvé přísahu učiní na mezích tohoto království, jestli že by v tomto království nebyl; pakli by v Čechách byl, tedy na hradě pražském má přísahu učiniti. Pakli by který král český chtěl nás k tomu vésti neb nutiti, abychom za jeho živobytí jiného krále českého volili neb korunovali, tedy nemáme jeho milosti ničím povinni býti.

Přísahy, které králové čeští činí království českému, buď volení nebo dědicové, aby slovo od slova ve dsky zemské zapsány byly pro budoucí paměť a proto, aby o to mezi králem a stavy žádné rozepře nebývalo.

Král aby úřadův zemských neodnímal žádnému bez spravedlivého rozeznání úředníkův, soudcův zemských a jiných rad království českého.

Aby nikdo ven ze země k žádným soudům potahován nebyl, ani kam jinam mimo soudy tohoto království.

Král aby dvorem svým obyčejně v tomto království býval. Kdyby jinam odjel, aby poručil království v opatrování obyvateli neb obyvatelům, k nimž by radil sněm obecní.

Král aby si za rady ve věcech království českého bral jenom Čechy a obyvatele království českého.

Majestáty a potvrzení do království českého a do zemí ke koruně české příslušejících aby vycházely jen z kanceláře království českého pod pečetí krále českého.

Na úřady v Čechách a v zemích k tomuto království přivtělených, zvláště v Slezích a v Lužických zemích aby byli jenom rození Čechové dosazováni.

Aby král stavům, kteří jsou pod jednou a pod obojí, útisků žádných nečinil ani činiti nedopouštěl.

Kněžím aby se nedopouštělo se ženiti, a žádné rouhání proti velebným svátostem, proti Matce boží a proti svatým aby se od žádného netrpělo.

Kterak poslové stavovští s Ferdinandem ve Vídni o přijetí sněmovních artikulů vyjednávali. — Kterak Ferdinand uznal, že jej sněm český ne z povinnosti, nýbrž z dobré a svobodné vůle za krále zvolil. — Přísaha králova na pomezí českém. — Korunovace manželů královských. — Pomník přísahy královské u Jihlavy. — Sněm svolil, aby dědic mohl býti za živobytí starého krále korunován.

1526 prosinec — 1527 březen.

Poslové čeští přijeli 1. prosince 1526 do Vídně, kdež je hned arcikníže Ferdinand uvítal všelikými dary do kuchyně, jako: vínem, voly,

rybami, zvěřinou a obeslal na 3. prosince k řízení a slyšení k sobě na hrad knížecí. Dostavili se v ustanovenou dobu, byli velmi laskavě a přívětivě vítáni a posadivše se uprostřed velkého počtu dvořanů arciknížecích volenému králi službu vyřizovali, pak svůj věřící list pod zemskou pečetí čísti dali. Po skončeném jednání zváni jsou poslové čeští na druhý den na slavnou mši do chrámu sv. Štěpána a potom na hrad k arciknížecí tabuli, kdež skvostně stolovali. Na stůl po 15 mísách se nosilo a všech krmí 230 se napočítalo.

Dne 5. prosince podali poslové nově volenému králi Ferdinandovi výminky, pod jakými jej stavové čeští za svého krále do království přijmouti chtějí. Kromě kusů, které jsme nahoře byli položili, předložili i ty, které jim byly ve zvláštní instrukci čili poučení odevzdány; jmenovitě:

„Aby Jeho Milost ráčil dáti list pod pečetí svou, které nyní ráčí užívati a potom ten list obnoviti pod pečetí království českého, že jsou stavové čeští ze svobodné vůle Jeho Milost volili a z nižádné povinnosti za pána vzali.

Aby Jeho Milost všem třem stavům přísahu na pomezí českém dělal a při korunování na hradě pražském aby podruhé přísahu učinil.

Aby artikule čili články sněmovní, které všechna země svolila, potvrdil.

Aby dluhy po králi Vladislavovi a Ludvíkovi do sv. Jiří zaplatil.

Aby zámky zastavené k rozmnožení příjmů dvoru královského vyplatil.

Aby bulu zlatou císaře Karla IV. na volení krále českého řečí českou vyložiti a potvrditi ráčil.

České rady aby hned k sobě přijal a s cizozemci o české věci se neradil.

Aby práva zemská hájil, v čemž mu i stavové dopomáhati chtějí, jsouce k právu zavázáni, dokládajíce, že neznají, aby král mocněji nad svými poddanými panovati mohl, jako když právo svůj průchod má, mnohem lépe nežli aby veliká vojska držel.

Aby zemi lucemburskou zase koruně české získati hleděl.

Aby držel vedlejší země koruny české (Moravu, Slezsko a Lužici) jakožto král český a nejinak; a aby stavům na to zvláštní list vydal.“

K podmínkám od poslů přednešeným dal Ferdinand nejprvé dvojí neurčitou odpověď, když však poslové na určitější odpověď naléhali, svolil ke všem podmínkám a vydal na to deputaci české dne 13. prosince tři majestáty v řeči latinské. V prvním listě, který se připomíná

často pode jménem prvního reversu Ferdinandova, uznal, že jej „páni rytíři a města i všechna obec království českého zvolili za krále, *nikoli z nějaké povinnosti, nýbrž z dobré a svobodné vůle své, vedle svobod království českého.*“ Druhým listem sliboval ujmouti se markrabství Moravského, Slezska a Lužic, ku kterým se Jan Zápolský co ucházeč o trůn uherský táhl a držeti je při koruně české; třetím potvrdil artikule sněmovní jemu předložené a též slíbil starati se o obsazení arcibiskupské stolice pražské. Při posledním loučení s posly českými, než jim své ruky podával, promluvil k nim německy, aby ho Čechové neměli v podezření a proto v ošklivosti, jako by snad přál té nové víře v Němcích vzniklé (luteránství), neboť že u víře jen předků svých následuje. S tím se poslové navrátili domů.

Dle úmluvy hnul se tedy Ferdinand I. se svou manželkou Annou a s celým dvorem svým ke konci měsíce ledna 1527 z Vídně, a 29. ledna do Jihlavy přijel, kam proti němu přednější ze všech tří stavů království českého vysláni byli. Byly to větším dílem tytéž osoby, které se byly již dříve při volbě a při slavném poselství do Vídně súčastnily. Den 30. ledna 1527 ustanoven byl ku přijetí krále na půdě království českého. Vyslancové a množství lidu očekávalo jej za mostem, kterýž z Jihlavy vedl přes řeku Jihlavku do Čech. Král Ferdinand přejeda most, ssedl s koně na louce při řece pomezní a obstoupen svou manželkou, královnou Annou Jagelonkou a svým četným dvorem před vyslanci českými na sv. evangelium přísahu složil slovy českými, jak následuje:

„Přisaháme pánu Bohu, Matce boží i všem svatým, že pánům, rytířům, Pražanům i městům a vší obci království českého chceme a máme v kostele arcibiskupském u sv. Víta na hradě Pražském při korunování našem na království české přísahu učiniti tu, která nám vydána bude, že je máme při jich řádech, v právních svobodách, v spravedlnostech a při tom všem, kterak ta přísaha v sobě obsahovati bude, kterouž učiniti máme a povinni jsme, zachovati. Tak nám Bůh pomáhej a všickni svatí.“

Po skončeném obřadě hnuli se všichni ku Praze a 5. února 1527 všickni tři stavové až k Malešicům proti novému králi skvostně a slavnostně vyjeli a jej do Prahy sprovodili, kdež jej konšelé, každé řemeslo pod svou korouhví,

mistři vysokých škol, kněžstvo, žákovstvo a veškeré obyvatelstvo s jásáním co nejuctivěji vítali.

Ferdinand I. pak 24. února a jeho manželka královna Anna 25. února na hradě Pražském v kostele sv. Víta od Stanislava biskupa olomouckého slavně korunováni byli. Na to drženy turnaje, honby a všelijaké kratochvíle jak na hradě Pražském tak na staroměstském náměstí.

Takovým způsobem dostal se zase rod Habsburský na trůn český a položil tím základ k nynějšímu císařství rakouskému. Rod tento dovedl zjednati panství a nástupnictví i svým potomkům a dovedl také čím dále tím více obmezovati a skracovati práva stavovská, o čemž později vypravovati budeme. Králové z rodu tohoto dovedli si získati v zemi takovou poslušnost, že konečně stavové čeští neměli ani péči o volení

Přísaha Ferdinanda I. na pomezí českém. (Str. 10.) (1.)

nových králů a přijímání od nich přísahy na mezech království českého. Slavná královská přísaha na pomezní louce u Jihlavy byla r. 1527 druhá a zůstala poslední.

Na pěkné historické louce, která se na české straně po levém břehu Jihlavky táhne, postavila rada města Jihlavy r. 1565 pomník na onom místě, kde král Ferdinand I. r. 1527 svou pomezní přísahu složil. Když pak během času tento pomník hlavně rozvodňováním se řeky silně byl porouchán, obnoven jest ponejprv r. 1640 a podruhé r. 1830. Vyobrazení naše představuje pomník po druhé této opravě, když počal už zase pustnouti. Jihlavští Němci nazývají

jej „der Königstein“ t. j. „Králův kámen“; i stojí dosti blízko, a nízko při řece na louce u, staré zrušené silnice na konci bývalého dřevěného mostu, po kterém jel král Ferdinand z Jihlavy do Čech. V novějších časích byly silnice a nový kamenný most přes řeku asi o sto kroků níže vystavěny; starý dřevěný most zmizel a jen stará silnice, ač spustlá, ještě poznati se může.

Pomník představuje kapličku slohu renesančního, z tesaného pískovce, lámaných kamenů a cihel vystavěnou. Jeho přední strana byla v celku 11 stop 10 palců vysoká; šířka pak obnáší 5 stop 8 palců; hrubost zdí je ale dokonce nesouměrná, obnášejíc 5 stop 7 palců a majíc podobu opěracího pilíře, aby staveníčko návalům vody při povodních odpírati mohlo.

Mezi pilíři s chudými jonickými hlavicemi je výklenek na 1 stopu 3 palce hluboky, hmotnou železnou mříží zamčený. Na zadní stěně toho výklenku spatřují se polovypuklé řezby v pískovci. Nahoře na vnitřní

Pomník královské přísahy u Jihlavy. (2.)

římse jsou dvě koruny a mezi nimi říšské jablko. Pod nimi mezi dvěma menšími pilíři je velký štít s říšským dvouhlavým orlem bez korun, na jehožto prsou je štít s dvojnásobným erbem českým a uherským a uprostřed toho zas menší štítek s erbem rakouským. Nade vším spočívá císařská koruna. Okolo velkého štítu je také řetěz řádu zlatého rouna zavěšen. Zpodní část výklenku vyplňuje tabule mramorová s latinským nápisem, který v češtině takto hlásá:

Na ustavičnou věci památku.
Ferdinand I., veleslavný císař
Římský, král Uherský, Český &.,
infant Španělský, arcikníže
Rakouský, markrabě Moravský, za krále
Českého volený, řečenému Českému
království na tomto místě přísahu učinil
měsíce ledna dne 30. leta spásy
1527. Umřel tento otec vlasti
ve Vídni v Pannonii 25. dne měsíce
července leta páně 1563 za panování
ve svých královstvích v Římském léta 34. a v ostatních
léta 38. v 61. roce věku svého, jehož duše
nechť v Bohu věčně žije.

Rada a obec Jihlavská pro pobožnou paměť
postaviti dali.

Pomník tuto popsaný zhotovil Štěpán Tattelmar, mistr kamenický v Jihlavě.

Nahoře již jsme poznamenali, že i po druhé opravě, která byla ostatně velmi nedbale provedena, pomník spustl. Přičiněním purkmistra jihlavského Laipolda z Löwenthalu a konservátora Beneše přikročilo se konečně k třetí důkladné opravě. Stalo se tak v měsíci září 1859 od městského stavitele jihlavského Alexandra Theurera nákladem 242 zl. r. č. Místo okolo pomníku bylo vyčištěno a vyrovnáno a nahromaděné stavivo s něho odveženo. Pomník sám byl rozebrán, očištěn, nově sestaven, aniž na jeho formě něco měněno; jen vespod přidán nový, tři stopy vysoký podstavec ze žulových přitesaných kamenů, tak že se o tyto tři stopy vyšší stal. Nesouměrný pilíř za pomníkem byl při této opravě co nepotřebný odstraněn. Na novém žulovém podstavci vytesán s předu následující nápis jazykem německým:

„Roku 1859 byl tento pomník od vysokého moravského výboru zemského s podržením dřívější formy vůbec zcela obnoven a podstavcem 3 stopy vysokým opatřen.“

Odchýlivše se na chvíli k poznání památníku tohoto, chceme u svém vypravování pokračovati.

Nový král Ferdinad sotva přísahu složil a do Prahy přijel, oznámil hned stavům před korunováním svým některé námítky proti artikulům, které byl už ve Vídni potvrdil. A po korunování podal námítky své dne 28. února sněmu českému jakožto královskou předlohu čili proposici, aby se o ní ústavně rozhodlo. Nejdůležitější kus, k jehož vyřízení stavové nejdříve se propůjčili, týkal se artikulu o nevolení nástupce za živobytí krále panujícího. Sněm byl na zimu přijal artikul, aby volení takové a korunování se nedálo ať by byl dědic či nebyl. Nyní dne 2. března 1527 změnil sněm ten artikul v ten způsob, když by král měl dědice dospělého a když by stavové čeští potřebu toho uznali, tehdy že dědic, složiv přísahu na zachování svobod zemských, může býti korunován za živobytí předchůdce; když by však nebylo přirozeného dědice trůnu, tehdy že za živobytí krále nemůže býti korunován jeho nástupce. Změnou tohoto článku nezadali stavové nijakž práva svého, že totiž mohou a budou svobodně voliti nového krále, když by král panující neměl přirozeného dědice. Tím se také nijakž nezměnil poměr nového rodu panovnického k trůnu českému, jaký byl za předešlých rodů: Čechové měli přijímati krále z rodu Habsburského dle pořádku prvorozenství zrovna tak jako je byli přijímali z rodu Přemyslova, Lucemburského a Jagelonského. — Jenom v tom Ferdinandovi povolili, aby přirozený dědic králův mohl býti ještě za živobytí vládnoucího krále korunován, když by k tomu stavové svolili. Ferdinand doložil a vymínil si v stvrzovací své odpovědi, aby ke korunování krále v tom případě zapotřebí bylo předchozí „žádosti a povolení otce“ jeho, tak že mladý král neměl býti přijímán proti vůli starého.

Kromě toho uvolili se stavové na sněmě, že zrušili všeliké jednoty, ve kterých stála jedna strana proti druhé. Sněm také k tomu svolil, aby zakázány byly všeliké postranní zápisy a aby se nikdo nesměl proti tomu v jednotu spojovati. Ferdinand si také ohradil právo královské, za posledních dob častěji porušené, k svolávání sněmů i sjezdů krajských, aby totiž nikým jiným nebyly svolávány než králem. Právo to králi nikdo nepopíral, v skutečnosti se ale stávalo za obou posledních slabých králů, že se stavové beze svolení ba proti vůli králů samých nejen na sjezdy krajské nýbrž i na sněmy obecné svolávali. Konečně povolil sněm králi Ferdinandovi pomoc peněžitou k válce s Janem Zápolským, uchvatitelem koruny uherské, ku které měl Ferdinand právo dle starších i novějších smluv dědičných.

Kterak byl Ferdinand také v Uhrách za krále zvolen a korunován. — Protikrál Jan Zápolský. — Války se Zápolským a s Turky. — Mír v Carihradě. — Povaha Ferdinandova a jeho záměry. — Ferdinand zvolen králem římským.

1526 srpen — 1530.

Král Ferdinand upevniv se takto na trůnu českém, přijat byv i za markraběte moravského a uznán zvoleným králem také v Slezsku a Lužici vypravil se do Uher v letě 1527 s vojskem českým a německým, jelikož tam bylo již přítomnosti jeho nejvýše zapotřebí, chtěl-li si i v této zemi panství pojistiti.

Po bitvě u Moháče probíhala vojska turecká po krajinách uherských všady loupíce a drancujíce skoro beze všeho odporu, jelikož Jan Zápolský, který stál v čele mohutného vojska, jenom na svůj prospěch pomýšlel a všeliké vážnější srážce s Turky opatrně se vyhýbal. Turci vypálili také a poplenili města Pešť a Budín, načež po zemi se rozvodnili. Jan Zápolský zmocniv se hlavního města, Bělehradu a Ostřihoma, jakož i mnohých jiných důležitých míst, mohl se velmi dobře považovati za pána země, jelikož opravdu nebylo nikoho, jenž by Turkům mohl čeliti. I počal tudyž mnohem zje-

vněji pracovati k dosažení koruny uherské. Proto vypravil v srpnu 1526 posly své za ovdovělou královnou Marií, která se byla před Turkem s mnohými magnaty do Prešpurku utekla, aby za ruku její pro něj požádali. Chtěl si tím jakési právo k trůnu a nové přívržence získati. Když ale královna Marie nabídnutí jeho zamítla a sněm zemský do Komárna svolala, rozepsal Zápolský se svými stranníky sněm zvláštní do Bělehradu a způsobil svými jednateli, že byl ten sněm valně navštíven. Přičiněním rozličných podporovatelů, jmenovitě ale známého nám Štěpána z Vrbovce, zvolen tady Zápolský dne 25 listopadu 1526 jednohlasně králem uherským a korunován biskupem nitránským Štěpánem Podmaničem. Nedlouho na to (16. prosince) sešel se sněm od královny svolaný v Prešpurku a zvolil čili uznal za krále Ferdinanda. Uhry měly tedy dva panovníky zvolené a třetího panovníka samozvance a vetřelce tureckého.

Ferdinad zatím sebral u Vídně značnou moc brannou a s tou vtrhnuv do Uher honil před sebou nečetné sbory Zápolského a sultanovy, jelikož oba jádro své moci položili do hrazených míst, aby udrželi, čeho se byli zmocnili. Tím způsobem protáhl Ferdinand dosti rozsáhlé krajiny a dal se v Bělehradě Královském od arcibiskupa ostřihomského na království uherské korunovati. Než jelikož neměl tolik vojska, aby byl mohl rozsáhlé krajiny proti mnohým odpůrcům na uzdě držeti, přidržely se ho kromě těch míst, která měl vojskem obsazená, hlavně jenom nejzápadnější Slovensko a krajiny na blízku hranic štýrských a rakouských. Lépe dařilo se mu v Chorvátsku, kde zvolen za krále dostal v moc svou největší část země.

Zápolský nemoha se s Ferdinandem v otevřeném poli měřiti ustoupil do Polska ke králi Sigmundovi, jenž měl sestru jeho za manželku a vyjednával odtud se sultánem o spojení proti Ferdinandovi. Turkům přišlo takové nabídnutí velmi vhod, že mohli pomoci křesťanské proti křesťanům užiti. I přitáhl r. 1529 sultan Soliman s novým vojskem do Uher a dosadiv Zápolského za krále pod vrchním panstvím tureckým, hrnul se s loupeživými svými sbory do Rakous k Vídni, aby moc Ferdinandovu dobytím toho města zlomil.

Ferdinand zvěděv o blížícím se nebezpečí hotovil se k odražení této rány a sbíral pole u Lince, kamž také stavové čeští a moravští válečnou svou pomoc vypravili. Vídeň se pomocí vojska cizího jmenovitě také 2000 českých bojovníků vedením Arnošta z Brandenšteina, Viléma z Vartmberka, Petra z Proseče a Petra Peřiny statečně uhájila, tak že pak sultán když zvěděl, že naň Ferdinand s velkým vojskem táhne, obležení zdvihl a do Uher ustoupil. Za ním hned vtrhl do země Ferdinand a několikaletým válčením s Turky a se Zápolským rozšířil a upevnil své panství v severních a západních Uhrách a v království chorvátském, kterážto krajiny byly mu také mírem v Cařihradě uzavřeným ponechány. Způsobem tím stal se také králem uherským.

Vedle válek se Zápolským a s Turky súčastnil se Ferdinand velmi pilně v záležitostech říše německé co pomocník bratra svého císaře Karla V., jehož způsobením zvolen 5. ledna r. 1531 za krále římského a tudy za budoucího jeho nástupce císařství.

Ferdinand Habsburský, toho jména první, opatřiv si zvolení za krále českého a uherského, stal se tím panovníkem a zakladatelem říše velmi rozsáhlé. Říše tato skládala se tehdáž ze tří samostatných států, totiž z českého, uherského a rakouského, které sobě na vzájem nebyly ničím zavázány, ničím povinny. Státy ony souvisely spolu jenom osobou společného panovníka, čemuž se podle latiny personální unie říká; ostatně byly ale ve všem nezávislé zrovna tak, jako když v každém z nich seděl na trůně zvláštní rod panovničí. Nový král takovouto samostatnost koruny české nikdy nepopíral ani slovy ani skutky, nicméně ale vyvinuly se během času z té okolnosti, že rod habsburský ve všech těch státech na trůně se udržel, tolikeré vzájemné styky, že se znenáhla ujímalo jakési soustřeďování čili centralisace ve všelikém ohledu. Ferdinand byl panovník velmi důmyslný a chytrý; proto se ani neodvážil nějakým násilnickým skutkem centralisaci takové cestu raziti, poněvadž by se byl musel s tuhým odporem setkati. Volil tedy cestu zdlouhavější sice ale bezpečněji a jistěji k cíli vedoucí; on pracoval pomalu a opatrně, ale vytrvale a neustále tím směrem, aby všemohoucnost stavů jak v koruně české tak i v Uhrách obmezil a moc královskou utvrdil a rozhojnil, třeba by to národu žádný prospěch nepřineslo.

Zlomiti moc stavovskou, jaká v Čechách narostla za slabých králů posledních a zavésti neobmezenou vůli svou za nejvyšší zákon v státu, k tomu jej lákaly svůdné příklady jiných panovníků, k tomu jej pudila ráznost a pevnost jeho povahy. Známost poměrů však mu velela, aby jednal opatrně, když v Uhrách teprvé část země držel ve své moci, když v Čechách většina stavů klonila se k náboženství, které on z toho srdce nenáviděl a když stavové zvyklí

byli poroučeti králům, čehož by se zajisté po dobrém nevzdali. Ferdinand tedy zakrýval opatrně své pravé zámysly čekaje trpělivě na vhodný okamžik, až by je mohl provésti.

V provádění zámyslů těchto posloužily mu velmi dobře nesmiřitelné rozepře náboženské, pak i řevnivosť mezi stavy a rozdrobení jich v jednotlivé strany, čehož Ferdinand velmi dobře použil, jak dále z vypravování našeho bude vyplývati.

Bratr Matěj z vězení propuštěn a z Prahy vypovězen. — Upalování lutheránů. — Nový zápis proti straně Hlavsově. — Vyrovnání se stranou Hlavsovou chytrostí Paškovou se protahuje. — Jednota měst Pražských od Ferdinanda roztržena. — Kterak Ferdinand straně Hlavsově návrat do Prahy povolil a kterak se stalo narovnání mezi stranami. — Hromady obcí bez svolení královského zakázány. — Kterak Pašek u krále v nemilosť upadl a život svůj smutně dokonal. — Kterak Cahera a Hlavsa životy své ukončili.

1526 prosinec — 1534 leden.

Ferdinandovi naskytla se velmi brzy vhodná příležitosť, že mohl učiniti rozhodný krok v Praze samé k seslabení a zlomení moci strany Paškovy, která za krále Ludvíka nedbajíc rozkazů královských dovedla své odpůrce z města odstraniti a zastrašiti. Pašek rozvažuje, že jest Ferdinand pán ještě mladý a že nové učení, jak pověsť šla, má v největší ošklivosti, ten prostředek k zalíbení se jemu za nejbezpečnější uznal, aby evangelické náboženství, co by na něm bylo, nejhůře pronásledoval. Tedy vzav sobě příklad z toho, co se v ty časy v jiných krajinách, obzvláště německých, zhusta díti začínalo, k větší než před tím ukrutnosti proti evangelíkům přikročil; neboť již netoliko vypovídáním ale ohavnými popravami proti přívržencům nové víry zuřiti počal. To pranic neznamenalo, že byl dne 24. října 1526 propuštěn z vězení bratr Matěj poustevník, v kterém byl přes půl druhého léta ztrávil; vždyť bylo mu uloženo, aby se do západu slunce z Prahy odstranil. Dne 19. prosince r. 1526 prvé ještě než král do Prahy přišel, vyvedeni jsou k hranici a za živa jako kacíři upáleni Klára měšťka, majitelka domu „u Zbiroha“ nazvaného, vdova šedesátiletá, a Mikuláš, chudý vřetenář, podruh její, že jsou ke zpovědi jíti nechtěli, když kněží lid ke zpovědi nutili, a tím svou náklonnosť k novému učení osvědčili. Udal je farář osady svatoštěpánské, Jakub, kterého potom kolínští měšťané pro jeho nezbednosť z města vyhnali. Brzy na to vzata do vězení jiná žena, jménem Marta, z Poříčí od sv. Klimenta, poněvadž prý upalené ve víře utvrzovala. Tu neustále věznili a vyslýchali, až byla dne 4. prosince 1527 také co kacířka upálena. Totéž hrozné divadlo ještě jednou s dvěma jinými osobami se opakovalo. Stalo se tak ve všech případech ne z přepjaté nábožné vášnivosti, ale z chladného rozpočítání k úmyslům ctižádostivým. Tenkráte se ale Pašek ve svých výpočtech velice oklamal.

Ferdinandovi byl zchytralý a bezohledný Pašek velice nepohodlným v provádění zámyslů k ztenčení moci stavovské směřujících. Proto nedbal krvavého lichocení Paškova, nýbrž umíniv si pomoci straně slabší proti útiskům strany silnější, dal brzy po svém korunování na české království list bezpečenství Janu Hlavsovi a těm, kdo byli s ním z Prahy pro víru vypovězeni, aby jim nikde kromě Prahy zdržovati se bráněno nebylo. Vedle toho nařídil Ferdinand Pražanům, aby zrušili zápis proti vypovězeným, jejž byli do kněh vepsati dali. Ferdinand učinil také rozhodný krok k vyrovnání mezi stranami zřídiv než odjel na Moravu komisaře: Lva, nejvyššího purkrabí, Šebestiana z Vaitmile, Jana z Vartmberka a Jindřicha Hložka rytíře, aby na den svátostí nejprvé příští (3. května) ještě jednou smlouvu mezi oběma stranami pražskými po přátelsku způsobiti se přičinili. Když by se to státi nemohlo, že chce pak sám s radou svou královskou, až by se do Prahy navrátil, rozepři mezi nimi slyšeti a spravedlivý soud pronésti.

Narovnání se nestalo žádné a ani nejmenšího začátku k jednání o ně. Naproti tomu zavázali se dne 10. dubna 1527 starší obecní, purkmistr a jiní úředníci všickni s konšely jménem vší obce k radě a pomoci vzájemné proti vypovězeným, kterážto úmluva byla také na zvláštní list sepsána a obecní pečetí stvrzena. K tomu opět jati a mučeni jsou někteří měšťané pro srozumění s vypovězenými, z kterého strana protivná podezření způsobila, že zatknuté osoby měly se svými pomocníky zavražditi každého, kdo by na svém domě neměl v noci zavěšený u zvonce provázek s třapcem. Nevinna uvězněných byla však uznána a oni na svobodu propuštěni.

Když tedy přátelským smlouváním nic se nevyřídilo, obeslány jsou konečně obě strany od krále Ferdinanda před soud jeho, aby jich pře právně rozhodnuta byla. Strana Hlavsova pohnala velký počet pražských měšťanů, aby jí svědectví dali, kterého k líčení své pře užiti

chtěla. K takovému svědectví pohnala i všecku radu, aby od ní předloženi byli listové krále Ludvíka, kterými strana Paškova byla k narovnání vybízena. Pašek obmysliv narovnání protahovati, vymlouval sebe a své, že nemohou k takovému svědectví nuceni býti, poněvadž by museli proti sobě, na něž se žaluje, svědčiti. Jmenovitě se také tím vymlouval, že jeden bez druhého nemůže nic dělati, poněvadž se byli všickni zavázali proti vypovězeným společně státi a se hájiti. Tu král Ferdinand dal nový list bezpečenství Janu Hlavsovi a mistru Václavu Danielovi, aby do Prahy přišli a s konšely se smluvili; Paškovi, Zigovi, Karbanovi a jiným nejčelnějším oznámil, že je rozhodná jeho vůle královská, aby vyrovnání žádných překážek nedělali. Pašek odporoval zase, vymlouvaje se, že není snad deset osob v Praze, kteří by těm vypovězeným přáli a že jest se obávati, aby se veliké krveprolití nestalo. Král odpověděl hněvivě a rozhodně, že nebude trpěti, aby se někdo vůli jeho protivil a stane-li se Hlavsovi a Danielovi něco proti bezpečenství, že Pašek, Ziga a jiní budou za to svými hrdly odpovídati. Hlavsa tedy přišel se svými bez překážky do Prahy a do rady; i žádal nejprvé, aby byla čest jejich očištěna tím, že by vypovězení jejich z Prahy bylo zrušeno a že by odvoláni byli listové, které Pražané na potupu vypovězených po zemi rozpisovali; za druhé: aby byli do vlastních svých statků bez překážky vpuštěni; a za třetí: aby jim byly škody, které vypovězením na svém majetku utrpěli, nahraženy. Na to všecko dali jim Pražané „krátkou švábskou" odpověď, jak se tehdáž říkalo, pravíce, kdo křivdu utrpěl, aby na ni zapomněl bez napravení a kdo byl bit, aby při tom ostal. A tak se nestalo opět žádné narovnání. Potom zřídil král nové komisaře: Vojtěcha z Pernšteina, nejvyššího hofmistra a hejtmana království českého a pana Jana z Vartmberka, nejvyššího správce komory královské. Avšak ani ti nic neurovnali, jelikož Pašek jako ouhoř kluzký, dovedl vždy zase rozhodnutí protáhnouti a odročiti.

Takováto zatvrzelost a zjevný odpor vůli královské popohnaly Ferdinanda ke skutku, k němuž mu beztoho tajní a zjevní nepřátelé stavu městského radili. Strana Hlavsova zajisté nabídla králi svou pomoc k dílu, které on toužil provésti. K účelu tomu srozuměla se se svými přáteli v městě, kteří jí tady ostali od časů dřívějších. Kromě toho získal si Pašek a vládnoucí strana mnoho nepřátel svou bezohledností a svým násilnictvím, jmenovitě ale pronásledováním nové víry lutheranské, která se ale na vzdor tomu

čím dále více v městě ujímala. Jisto také je, že k zjevnému odporu proti králi samému mnozí dosti smělosti neměli a tudy zastrašeni v srdcích svých méně srdnatě se stranou Paškovou drželi. To všecko hodilo se Ferdinandovi velmi dobře k vykonání úmyslu obratně zakrývaného. Jednota mezi Starým a Novým městem byla se osvědčila mocnou překážkou k provedení zámyslů Ferdinandových; nyní dal se tedy již snadno získati pro roztržení moci této přesvědčen jsa, že s rozdvojenými městy bude míti mnohem snadnější pořízení.

Příliš pozdě zvěděl o zámyslu královu Pašek s konšely a teprvé téhož dne, který král k obnovení rady ustanovil, poselství u velikém počtu osob ke králi vypravili se žádostí, aby to od něho nebylo vykonáno. Nadarmo. Král sjel slavně s hradu za průvodu nejvyšších úředníků zemských a četného dvořanstva dne 9. září 1528, dosadil nejprvé na Starém městě nové konšely, mezi nimiž nebyl Pašek a nejhorlivější jeho stoupenci; jenom tři z bývalých konšelů byli zase dosazeni. Také dal vyhlásiti mandát krále Vladislava, aby Pražané o tu jednotu nestáli na budoucí časy, k čemuž přísně doložil, kdož by se dále o jednotu zasazovati aneb k ní raditi chtěl, takový aby statek i hrdlo ztratil. Potom hned jel Ferdinand na radnici novoměstskou. Měšťané mnozí vyšli mu vstříc s praporci a zpíváním a když pro Nové město zvláštní radu dosadil, při čemž na tisíce lidu shromážděno bylo, zazpívali si Novoměstští píseň:

„veselý jest nám den nastal,
v němž císař Karel z mrtvých vstal."

Novoměstští ihned své město a radní dům zvelebovati počali; i také velký díl toho města, totiž od radního domu až k sv. Jindřichu křemenem nákladně dláždíti dali.

Rozhodným tímto krokem byla moc Paškova sice ochromena, vliv jeho ale ostal přece ještě tak veliký, že i noví konšelové, kterým král nařídil, aby s vypovězenými o přátelské narovnání jednali, radou a vůlí jeho se řídili. Proto i nyní nevedlo vyjednávání k narovnání. Zvláště směle počínal si Pašek a administrator Cahera, když král pro zaneprázdnění s vojnou tureckou a jmenovitě pro přípravy k osvobození obležené Vídně nemohl mnoho pozornosti běhům českým věnovati.

Konečně počaly se věci schylovati k tomu konci, že strana Paškova nemohla se vyrovnávání více vyhnouti, jelikož Novoměstští již s Hlavsou vyjednávali. Tou dobou byli Pašek a druhý náčelník Ziga na venkově. I vrátili se na domluvu přátel svých do Prahy ke dni 12. dubna 1529,

kdy se mělo zase s Hlavsou vyjednávati. Pašek skřípěn jsa nemocí, že na nohou ani choditi nemohl, byl od svých na radnici do shromáždění obce donešen. Tu když Hlavsa a tři jiní vyslanci strany vypovězené dali požádat konšele a obec shromážděnou, aby směli předstoupiti a o narovnání jednati: tehdy ještě jednou Pašek sílu své výmluvnosti sebral a tomu odporoval snaže se získati konšele a obec, aby se zápisu proti vypovězeným nespouštěli, aby se s Novoměstskými do velké koleje sešli a sjednotili, aby ku blahu celé Prahy a ku prospěchu všech měst jednotu mezi Starým a Novým městem obnovili a jiné pěkné věci. Ale již těm, kterých mysli k pokoji se nakloňovaly a kteří se nemilosti královské obávali, odolati nemohl. I byl Hlavsa konečně přece se svými předpuštěn a mluvil smířlivě k obci, která mu žádného nelibého odporu ne-

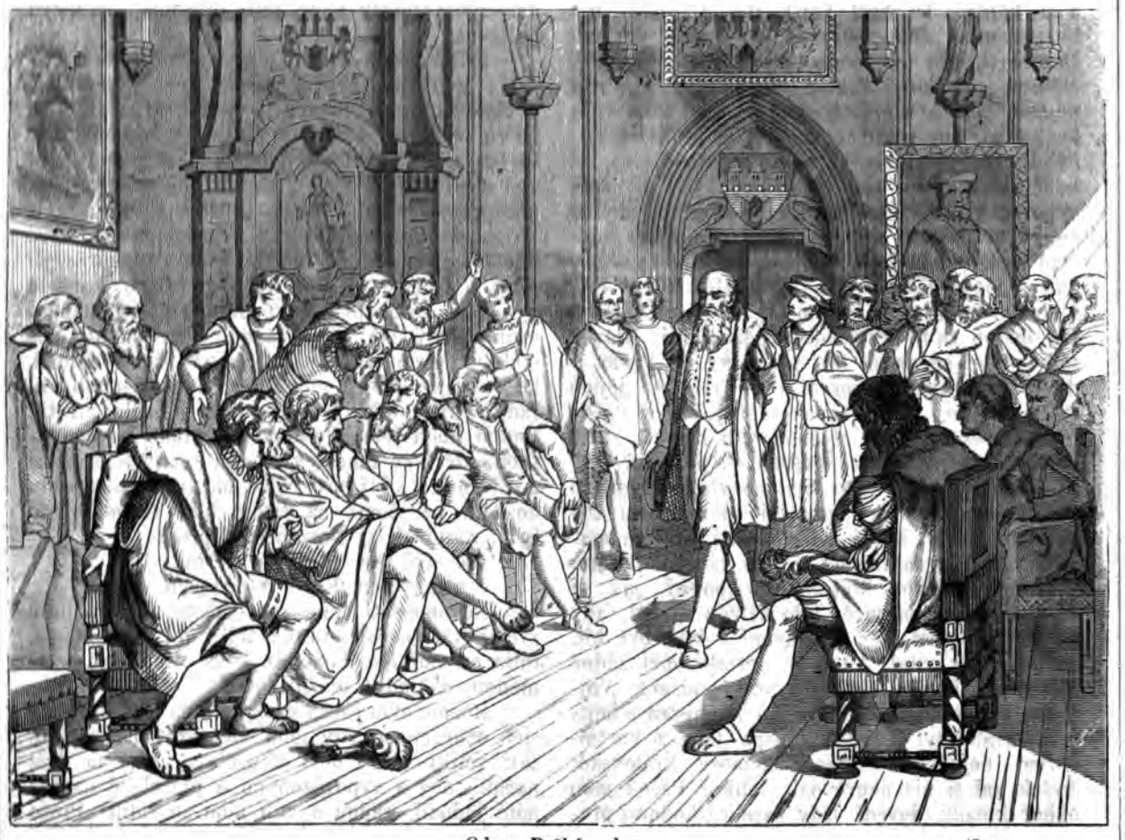

Odpor Paškův zlomen. (3.)

ukázala. Pašek pak slyšel to s trpkým hořem v srdci svém. Již ale proti ničemu se neozval, ale na lavici své seděl bez pohnutí až do konce.

Obec sice vyslyšela Hlavsu, narovnání se ale nestalo ani se Staroměstskými ani s Novoměstskými. Proto se odebral Hlavsa za králem do Lince a vymohl tolik, že král dal vypovězeným bezpečenství, „aby od 11. června při ženách, dětech, domích a statcích svých ve všech třech městech pražských i jinde všudy kdežkoli mohli bydleli a své obchody i živnosti svobodně vedli beze vší překážky, avšak k soudu aby byli povinni se dostaviti, když by je někdo chtěl z čeho viniti.“ A na základě tohoto bezpečenství navrátili se vypovězení, z nichž mnozí již kolik let museli mimo Prahu bydleti.

Král Ferdinand věda dobře, že hlavně administrator Cahera a způsobením jeho jiní kněží

lid na kázaních proti vypovězeným pobouzeli a tak proti vůli jeho pracovali, vypověděl Caheru ze všech zemí svých, listem daným ze sněmu v Budějovicích, kterýž byl Caherovi dne 5. srpna 1529 doručen. Tím byli zastrašeni ti, kdo posud vyrovnání překáželi a tak stalo se již z počátku ledna 1530 přátelské dohodnutí hlavně přičiněním nových administratorů mistra Václava z Betlema a kněze Václava, kteří byli brzy po vypovězení Cahery na ten úřad voleni a od krále potvrzeni.

Vítězství svého v městě pražském užil Ferdinand hned ke kroku dalšímu, k obmezení svobody v městech. Přesvědčiv se totiž, jak rady v městech brávají velkou posilu z obcí, t. j. ze shromáždění všech sousedů v městech a jak takovéto obce rady ke krokům rozhodným a radikálním pobádají, nařídil, aby od této doby veliké obce byly svolávány tak jako sjezdy krajské jenom se zvláštním povolením královským.

Také Paškovi bylo hněvu králova pocíti. Roku 1530, když vypovězení byli již v Praze, povolán jest Pašek dne 5. dubna ku králi. I vytýkáno mu, co odporného králi byl učinil. Když se Pašek vymlouval, odložil král rozhodnutí své až do 11. dubna, aby se o těch věcech lépe zpraviti mohl. V ustanovený den dostavil se Pašek podruhé a nemoha se z viny své očistiti, musel přijmouti úpis a rukou dáním na svou čest a víru se zavázati, že se zachová, jak v ceduli psáno bylo; že totiž do čtrnácti dní z Prahy se odebere a sem se nebude vraceti leč k soudům, když by byl povolán Však ten čas neměl se žádným člověkem se scházeti ani raditi. Pašek prosil, aby mu bylo dopřáno pro šediny a nedostatek zdraví v Praze, kde od mladosti žil, kosti své složiti; král mu ale dal přísnou odpověď: jelikož on smilování nad jinými neměl, že také jemu se prokázati nemůže.

Rána taková účinkovala na Paška, že pak ani tři léta živ nebyl. Několikráte bylo mu od krále pokuty uleveno, že směl na čtrnácte dní do domu svého do Prahy přijíti, z něhož ale nesměl nikam vycházeti. Konečně mu bylo i dovoleno, aby se směl do Prahy navrátiti. Ale toho času, když vedl život tak tichý, nečinný a neutěšený, mnoho domácích nehod ducha jeho kormoutilo. Žena i dcera jeho brzy po sobě mu zemřely (1531), o čemž se pronesl, že je to neštěstí, jako by mu obě ruce upadly. A bylo tomu zajisté tak, jelikož churavé tělo jeho ošetřování potřebovalo. Syna byl již před tím za hlučnějších dnů svých ztratil. Milá Toušeň jeho, která prý se „od padesáti let tak nerděla a neblyštěla od cihel a od jiného stavení“ jako za držení jeho, zkázou ohně jest poražena, kteréžto oheň dvůr i mlýn s obilím v stodolách a ve stozích i s dobytkem ve chlévích zachvátil. Po mnohém soužení umřel dne 22. března léta 1533. Tělo jeho bylo v kostele Týnském pohřbeno.

S Paškem zemřel muž v rozličných běžích politických dobře vyzkoušený, samostatnosti stavu městského horlivý a neoblomný obhajce a zastavatel. Aby Praha mohla tím důrazněji práv městských obhajovati a do politických záležitostí zasahovati, způsobil spojení měst Starého a Nového a jednotu tu hájil velmi úsilovně. A jako z jednoty té Pražanům a Paškovi moc důrazná se prýštila, tak zjednávala i sílu. Města pak ostatní s důvěrou k Praze pohlížela. Napsalť tehdejší kronikář o Paškovi: „Netoliko Pražáci, ale i všecka téměř města královská měli jej již ve větší vážnosti mnohokrát nežli krále pána svého. Nebo každý, kohož on požehnal, požehnaný byl a komu on zlořečil, ten zlořečený býti musil“. To zajisté svědčí o vlivu znamenitém. Jenom v tom pochybil, že v nezřízené své ctižádostivosti slabší stranu utlačoval, čímž zavdal králi vhodnou příležitost, aby roztrhl dílo, k němuž Pašek tak dlouho byl pracoval. Strana odporná byla králi k provedení toho ochotně nápomocna, a nevědouc pomáhala tím k obmezení práv a svobod stavu městského, jak se brzy ukázalo. Pašek zastávaje se myšlenky veliké ostane tedy osobou velmi důležitou v dějinách českých, ostane velikánem naproti těm, kdo pracovali k roztržení jednoty měst pražských a tedy k seslabení moci města nejpřednějšího a hlavy měst ostatních.

Zbývá nám ještě několik slov o povaze neobyčejného tohoto muže pověděti, jak o něm souvěcí spisovatelové zaznamenali. M. Jan Pašek nabyl řečněním svým před soudy a veřejným svým postavením značného jmění. Okolo roku 1521 získal i zámek Toušeň s panstvím znamenitým a může býti dobře za jednoho z nejbohatších měšťanů pražských v tehdejší době pokládán. Od krále Vladislava byl sobě zjednal i erb nejspíše se znamením pštrosa a přijmí „z Vratu“, kteréhož jména potom vždycky užíval. Jaká byla povaha muže tohoto, čtenáři naši během vypravování dostatečně vyrozuměli ze skutků jeho. Byl to muž zajisté nad jiné výtečný a skvělých ducha darů. A kdyby ho byla nezřízená ctižádost výše a výše nepopínala, a k mnohým skutkům málo šlechetným nepobádala, byl by byl zajisté ještě více dobrého pro

obec pražskou a pro celé království způsobil. Zprávy o povaze jeho zůstavili nám jenom osobní jeho nepřátelé, avšak i ti nemohou mu mnohé dobré vlastnosti a hojné zásluhy upříti. Praví, že přirozeným nadáním svým „nakloněn byl k dobrotivému“; i to se mu neupírá a skutkové jeho, pokud jsou nám povědomi, na to ukazují, že všecko jeho hlavní jednání dobře k obecnému dobrému směřovalo. Také o zvláštní jeho výmluvnosti, osvíceném rozumu i zkušenosti ve věcech obecných pronášejí se převýtečné pochvaly. Ale podle vlastností tak skvělých vyčítají mu lesť, podvod, chytrosť a neupřímnosť, zlosť neuprositelnou a mstivosť bez míry; náboženství málo prý váhy u něho mělo. O Toušeni také dosti obojetně se připomíná, jako by jí byl rovnou cestou nedošel. Práva městská prý výborně znal, říkávaje o nich, kterak mají voskový nos, že jej sem i tam podle libosti natáhnouti volno.

Pomocník Paškův administrator Cahera dokončil život způsobem ještě méně slavným. Odebrav se z Čech do Míšně byl i odtud vypovězen. Na to přebýval v Norimberce a ve Švabachu; později se dostal do Anšbachu, kdež přestoupiv zase k lutheránství oženil se r. 1531. Živil se dosti bídně co hospodský a zemřel tam 12. dubna 1545 zanechav pět dítek a těhotnou manželku.

Souvěcí kronikáři líčí Caheru co člověka úskočného a potměšilého, lahodně mluvícího a penězochtivého, péčujícího ne o prospěch víry nýbrž o prospěch měšce. A jmění prý hrabati uměl nejsa v prostředcích choulostivý. Když přišel na faru týnskou, museli mu osadníci činiti sbírku na šaty, potom prý on sám jiným uděloval a kupoval na cizí mozoly šaty bez výminky pohlaví obojímu. Léta 1526 žaloval jej před rektorem universitním zlatník Šimon z Tišňova pro zadržování stříbrných číší; i byv odsouzen, Cahera neposlechl, nýbrž i knihu rektorovu k sobě vzal a odsudek v ní zamazav, vrátiti ji nechtěl. Spor o to vzešlý narovnán teprvé 1528. Za to rektor Mistr Tomáš z Javořice v pamětech universitních zaznamenal památku Caherovu připodobniv jej duchem ku Klodiovi, mravem ke Katilinovi.

Odpůrce Paškův Hlavsa z Liboslavě také se dlouho neradoval z vítězství svého. Upadnuv do těžké a nezhojitelné nemoci ležel u velikém trápení, až zemřel v noci ze 17. na 18. ledna roku 1534. Byl pohřben u sv. Michala na Starém městě pražském. Daniel z Veleslavína o něm poznamenal, že byl člověk dobrý, zasloužilý a v mnohém protivenství a kříži pro víru a spravedlnosť zkušený.

R. 1527 narodil se králevič Maximilian. — Kterak se král Zižkova palcátu uleknl. — Úkazy světelné na nebi. — Povodeň v Čechách. — O velké drahotě r. 1531.

1527 srpen — 1531 srpen.

Nežli dále postoupíme, zmíníme se o několika pamětihodných událostech, které se tou dobou zběhly.

R. 1527 narodil se ve Vídni dne 11. srpna Ferdinandovi syn, jemuž dáno jméno Maximilian. Kmotrem prvorozeného toho syna byl pan Adam z Jindřichova Hradce, kancléř království českého. Když se ta zpráva od krále do Čech donesla, v Praze na hradě z děl střílelí, Te deum po kostelích zpívali a zvonili, radujíce se.

Musíme se také zmíniti o události, kterou kronikář zaznamenal k r. 1528. Vypravuje totiž o králi Ferdinandovi, že přišed r. 1528 z Rakous do Čáslavě s dvořany svými, tamější chrám navštívil. Při prohlídce zastavil prý se nad palcátem, jenž nad hrobem visel, tázaje se: „Čí jest?“ „Žižkův“ odpovědělo se mu. Krátké to slůvko přivedlo krále v takové rozechvění, že zvolal: „Pfuj, bestie mrtvá po sto letech straší živé!“ I nezdržev se více v Čáslavi ani na chvíli, pryč ujížděl a teprvé o míli dále odtud nočního odpočinku si dopřál.

Dne 24. října roku 1527 viděli lidé v rozličných místech a krajích po západu slunce znamení takové, jakoby z oblaků pochodně ohnivé létaly. Jiní sloupy ohnivé od oblaků až k zemi pozorovali.

Podobného druhu úkaz na nebi opakoval se zase v noci 2. ledna 1529. Na nebi ukázala se totiž na chvíli jasná záře a blesk. Pověroční lidé viděli i r. 1527 i touto dobou v světelném úkaze znamení, které záhuby a pohromy na Prahu a na zemi českou ohlašovalo. A velkého posměchu u lidu došli učenci, kteří takové světlo za pouhý úkaz světelný v přírodě vykládali.

Horší byla ve svých následcích povodeň, která r. 1529 mnoho škod na polích, lukách a na rybnících nadělala. Pražský most návalu dříví ledva odolal. Vypravujeť se, že za tři i za čtyry tisíce dříví voda jest nad Prahou pobrala a to se na větším díle všecko u mostu pražskébo zastavilo a zacpalo.

R. 1531 byla zase velká drahota, o níž Bartoš, písař pražský, takto vypravuje: „Roku 1531 drahota byla veliká ve všech věcech a skrze to i hlad z velikého božího dopuštění v mnohých místech po všech okolních krajinách, od podzimku léta 1530 až právě, jakož říkají, do nového (t. j. do výrobků z nového obilí). V Praze byla drahota před samým novým: žito mnozí kupovali v Praze na trhu strych po 50 a po 1 kopě grošů; pšenici po 47 gr.; oves po 18 gr.; ječmen po 1 kopě grošů; a hrách po 52 gr. českých. A jiná všecka úroda byla nad obyčej drahá, ne tak mnoho z příčiny neúrody, jako z příčiny neřádu, kteryž jest se po vší zemi rozmohl, totiž: že jsou mnozí lidé pro lakomou žádosť množství obilí a nejvíc žita, do okolních zemí vyvezli a vyprodali. A také byla o tom pověsť, že mnozí panští a rytířští lidé překupovali je od svých lidí poddaných a potom času čekali pro své zisky a za vysoké peníze cizozemcům prodávali.“

Poddaným povoleno, aby směli na studie choditi. — Mincmistr v Kutné Hoře a cizí mince. — O vkládání do desk na Moravě času nedělního. — Kterak Ferdinand způsobil, že mu stavové berní povolovali — Kterak soudové zase vážnosti nabyli a kterak se pořádek v zemi ujímal. — Kterak Ferdinand lutheránv potlačiti hleděl.

1531 květen — 1538.

Vypravovali jsme, jakým způsobem dovedl Ferdinand překaziti sjezdy krajské bez povolení královského, což na tehdejší dobu byl skutek velice pozoruhodný, poněvadž stavové před tím, když to za dobré uznali, nejen na sjezdy nýbrž i na sněmy zemské třeba proti vůli královské se svolávali. Druhý neméně důležitý skutek bylo roztržení jednoty měst Pražských a zákaz hromad obecních bez povolení královského. To všecko ale má váhu dosti nepatrnou proti tomu, jaké berně Ferdinand na sněmích obecných vymohl. Užívaje při tom lahodnosti a přívětivosti, kde odpor tuhý pozoroval, neustupné důraznosti, kde neochotu a váhavosť viděl, dovedl to král během času tak daleko, že sněmy povolovaly nejen hojné příspěvky na vydržování dvora královského, nýbrž že pravidelně povolovaly berně, které se dříve jen mimořádně, v neobyčejných případech od králů požadovaly. Co tedy dříve bývalo berní mimořádnou, stalo se pravidelným povolováním berní řádnou a obyčejnou, proti níž býval pak tím menší odpor čím častěji se opakovala.

Za takových okolností týkalo se každé skoro jednání sněmovní kromě několika jiných nečetných záležitostí skoro jenom povolování berně. K takovýmto vedlejším záležitostem připočísti dlužno usnešení sněmovní, aby lidem poddaným volno bylo učení literním u se věnovati bez překážky své vrchnosti. Stavové tedy vzdali se dobrovolně práva svého k lidem poddaným a propouštěli je jaksi z poddanství, pakli se studiím oddali. Na sněmě 1. května 1531 ustanoveno, aby do Kutné Hory dosazován byl za mincmistra jenom Čech rodilý a aby králi a zemi touž přísahou se zavázal, jakou se předešlí mincmistři zavazovali. Žádná měď ani mince aby se z království ven nevynášely a cizí mincí aby se jenom do příštích vánoc platiti smělo. Na Moravě stalo se na sněmě v Jihlavě usnešení, aby v den nedělní žádnému do desk zemských vkládáno nebylo. Než vraťme se k jednání o berních obecných.

Druhdy mívali knížata a králové čeští tak rozsáhlý majetek korunní, že jim z toho příjmy úplně postačovaly jak k zapravování i nejhojnějších potřeb dvorních tak také k vydržování četné družiny branné. Při nastoupení Ferdinandově zbyly ze statků korunních jenom Podèbrady, Kolín, Křivoklát, Tachov a Kadaň. Všecko ostatní bylo rozličným lidem ve větších nebo menších sumách zastaveno a dluhy korunní byly přes míru narostlé. Z několika těchto statků neměla ovšem koruna tolik důchodů, aby mohla jimi vydání při dvoře zapravovati. Nemohlo tedy jináče býti, nežli že to, co se nedostávalo, muselo nahražováno býti pomocí z důchodů stavů zemských a jich poddaných. Proto požadoval Ferdinand každého roku příspěvky, které se mu ani nemohly odepříti. Na druhé straně vyžadovaly neustálé vojny s Turkem velkého nákladu, jaký stavové povolovali z počátku, aby se králi zalíbili a zalichotili, později aby na sebe hněv jeho neuvalili, jelikož dovedl přání svému průchod zjednati, pakli se potkal s nějakým odporem. Byly to sice pomoci mimořádné, požadovaly se ale neustále a tak se z toho vyvinula daň skoro každoroční tedy pravidelná.

První veliká mimořádná daň povolena Ferdinandovi r. 1534 na tři léta po sobě na vyplácení zámků a důchodů královských. Daň tato ustanovena z pšenice a ječmena k vaření piva na prodej a z piva k prodeji vystaveného; za obilí v zemi prodané a sice: pšenici, žito, ječmen, oves, hrách, proso, jáhly, semenec, pohanku, semeno cibulné a hlavatičné, semeno řepkové, lněné, mrkvové a za chmel. Větší poplatek ustanoven na obilí ven ze země vyvážené. Dále se platilo z pro-

daných vín cizích i domácích. Z cizích vín uvádějí se valvazí, rivolské a podobná vína vlaská. Poplatek větší ustanoven na piva a na vína, která se ze země vyvážela a na piva, která se do země vezla. Piva taková dovážela se z Freiburku, ze zemí míšenských, ze Slezska a ze Šestiměstí. Také na dobytek ven ze země hnaný byla berně uložena. Kromě toho měl se odváděti při všelikém kupectví a kramářství z jedné kopy grošů, která se za prodané zboží stržila, ustanovený poplatek buď půl groše, celý nebo i více. I ti, kdo z peněz půjčených úroky brali, měli z jedné kopy úroků dáti groš a to při každém sv. Jiří a Havle.

K vybírání té daně ustanovení zvláštní berníci; města královská a vrchnosti měli se postarati o poddané své osady tím způsobem, že by do každé osady dali železnou pokladnu, od níž by klíč podrželi. Vybírání daně měli pak uložiti některému konšelu. Uměl-li psáti, měl zapisovati, zač se čeho prodalo a co se na dani odvedlo; neuměl-li psáti, měl na vrubech vroubiti, zač se v té vsi prodalo. Peníze vybrané odevzdávaly se vrchnostem, kdykoli tyto nařídily, při čemž se ovšem zápisky a vruby srovnávaly s penězi odvedenými. Ostatně vybírala se berně a odváděla berníkům v jednotlivých krajích od sněmu ustanoveným a ti ji posýlali zase a odváděli nejvyšším berníkům, kteří bývali obyčejně po jednom z každého stavu voleni.

Uvedli jsme předměty, z nichž se berně po tři léta zapravovala, abychom viděli, k jakým břemenům se stavové uvolovali. Byla to pomoc značná, vrchnosti a lid nečinili jí ale odporu a dosti trpělivě a ochotně nesli nejen toto nýbrž i jiná hojná břemena, jelikož se již bylo do této doby ukázalo, že Ferdinand chce pokoji a pořádku a že se opravdu stará, aby obchody šly, aby živnostem se překážky nedělaly. Hlavně ale počal si oddychovati navzdor častým těmto břemenům lid obecný. V zemi panoval pokoj a pořádek. Přestaly krvavé spory mezi jednotlivými osobami. Jmenovitě učiněna přítrž krvavému napadání slabších od silnějších čili právu pěstnímu, jaké mělo průchod za posledních dvou králů, kdy jednotlivci nebo spolky nejen zase jednotlivcům nebo celým stavům nýbrž i celé zemi nepřátelství a válku vypovídali a kdy odvážní nájezdníci po silnicích lidi pocestné a kupce chytali a olupovali. Tomu učiněna přítrž naprosto. Došlo k tomu hlavně řádnější správou v zemi a jmenovitě řádným konáním spravedlnosti, o což král pečoval se zvláštní horlivostí. Král staral se velmi pilně o to, aby soudcové nestranně soudili na osoby nehledíce a pak aby nálezy soudní vykonávány byly stejně rychle a bezohledně ať se kohokoli týkaly. Když tedy mnohými případy se zjistilo, že jak mocní tak chudí a slabí docházejí u soudů stejné ochrany, povznesla se vážnosť soudní tou měrou, že ani mocní a zbojní lidé neprováděli svou vůli a nevyřizovali své spory mečem a násilím, nýbrž že cest smírných k narovnání vyhledávali. Proto přestaly soukromé války mezi osobami mocnými a jiné domáhání se práva rukou ozbrojenou. Také bezpečnosť silnic obnovila se trvale, jelikož za pořádné správy a za soudů spravedlivých lupiči nemohli obstáti.

Staří spisovatelé vypravují mnoho případů, jak byli bezohledně trestáni i ti, kdo proti králi a zemi se provinili, i ti, kdo sprostých zločinů se dopustili, třeba náleželi k stavu sebe vyššímu. Tak na př. Apel Vitzthum, který byl r. 1526 při volení krále, dopustil se r. 1530 velezrády. Když se to na něj proneslo, měl býti potrestán. Zvěděl o tom ještě v čas, právě když byl ve Vlašími na svadebním veselí; i ujel odtud ze země. Statky jeho Pětipsy a Vintířov byly od královské komory zabaveny. — Léta 1533 rytíř Sigmund Kaufunk, dávný rušitel pokoje zemského již za krále Vladislava a Ludvíka, odpověděl králi i zemi. Dlouho však neprovozoval násilnické své kousky. Byl ť následujícího léta zajat a ve Vídni stat. — R. 1536 stat byl v Praze jakýsi Krupý, že udělal falešnou kvitanci, kterou se chtěl dluhu tisíce kop zbaviti. A 1537 stati byli na Pohořelci v Praze Jaroslav Kapoun ze Svojkova a Jan Vlkovský z Dalkovic, že závěť cizí zfalšovali a co jiným napsáno bylo, to sobě napsali.

Znamenati také dlužno, že při spořádanosti v zemi bohatství mezi lidem zase se ujímalo a rozmáhalo, jelikož obchod bez překážky se provozoval, a živnosti všecky zase se zvelebovaly. Proto také berně lépe se scházely a ač pravidelně se opakovaly, přece lid neobtěžovaly, jako za dob nepokojných bývalo. Takovýmto způsobem byla by země česká během času zase velmi utěšeně rozkvetla, kdyby byly spory o víru nezavdaly podnět k novým rozbrojům a výtržnostem.

Král Ferdinand byl přísný katolík a netajil se nijakž se svou nenávistí proti náboženství nekatolickému. Víru kališnickou v Čechách trpěl, poněvadž musel, poněvadž se dostal na trůn český jenom s tou výminkou, aby stavy a veškeru obec království českého při jich víře t. j. při víře katolické a kališnické zachoval. Lutheránské víře, která se z Němec v Čechách ujímala, Ferdinand nepřál a trpěl ji jenom tak dlouho, pokud neuviděl příhodnou dobu, aby proti lutheránům zjevně a veřejně vystoupil.

Ferdinand způsobil návrat lutheránské strany Hlavsovy do Prahy jenom z ohledů politických, aby se zbavil Paška a jeho strany, kteří mu v provedení záměrů politických překáželi. Lid bláhový neprohlédaje tenkráte k těmto záměrům velebil krále, který prý je stejně spravedlivým

jak ke katolíkům a kališníkům tak také k lutheránům. Ferdinand skutečně také neprohlásil tehdáž, jaké náboženství by mělo budoucně svobodný průchod míti. Obecní rada tedy jsouc u většině lutheránská prosadila snadno u obce, že zrušeny byly články původem Paškovým proti lutheránům vydané. Kněží požívali od té doby větší svobody v kázání a počet těch, kteří se k novému učení přiznávaly, vzrůstal den ode dne. Na statcích pánů a rytířů, kteří se k lutheránství přichýlili, ujímalo se toto učení ještě rychleji, jelikož páni sami se starali, aby lid poddaný na svou víru přivedli, nic toho nedbajíce, že král víry této nenávidí. Ze tří stran náboženských, totiž katolické, pod obojí a bratrské byla ovšem do této doby strana pod obojí počtem nejvalnější a také nejmocnější v ohledu politickém. Čím více však přibývalo lutheránů, tím více pozbývala ta strana jednotnosti a tedy i důrazu nejen ve věcech náboženských, nýbrž potom i ve věcech politických. Lutheráni totiž ostávajíce na pohled pod konsistoří a administrátorem pod obojí neposlouchali rozkazů jejich co se týkalo řádů kostelních neb učení, čímž ovšem kázeň církevní se hubila.

Za několik let po zničení strany Paškovy v Praze zmohl se počet lutheránů v straně pod obojí tou měrou, že měli až velkou převahu nad starými kališníky čili utrakvisty. Pracovali tedy k tomu, aby zřízení církve pod obojí bylo v jejich smyslu upraveno, aby svůj řád v celou stranu pod obojí uvedli; a aby k rozličným hodnostem a úřadům církevním, jmenovitě ale za administrátory byli jenom lutheráni dosazováni. Lutheráni totiž i tehdy, když většiny nabyli, nepřestávali se počítati k straně pod obojí, jakožto k náboženství zákonem uznanému, ačkoli se byli již daleko odchýlili od jejího učení. Naproti tomu Ferdinand nechtěl a nemohl trpěti, aby víra lutheránská v zemi se rozšiřovala a na vrub utrakvistů i zákonné ochrany požívala. I hleděl způsobiti jako druhdy pan Lev z Rožmitála *) sjednocení utrakvistů s katolíky na základě kompaktat, aby budoucně všickni měli společného arcibiskupa a společnou správu církevní a společně aby se o vymýtění jiných věr zasadili. K tomu účelu svolal r. 1537 sněm strany pod jednou i pod obojí na hrad pražský. Tady stavům vykládáno, kterak v království českém z příčiny náboženství mnohé nesvornosti a neláska vznikají, nejvíce prý proto, „že mnozí skrývají se pod stranou pod obojí, nejsouce ani pod jednou ani pod obojí.“ Tato věc měla napravena býti. I vyzváni jsou ti, kdo by nebyli skutkem ani pod jednou ani pod obojí, aby ze shromáždění vystoupili.

Bratří čeští, jenž se také na ten sněm dostavili, tázali se, zdali oni jsou tím míněni. Obě strany jim protivné prohlásily se proti nim a ze sněmu je vyloučily, poněvadž jednota bratrská byla jim protivná pro svou přísnost kázně; nazývalit ji mnišstvím a tyranstvím, chválíce naproti tomu „křesťanskou čili evangelickou svobodu“, které rozuměli tak, aby člověk mohl žíti pohodlně, nejsa vázán zákony církevními a aby mohl o článcích víry křesťanské svobodně rozumovati, aniž by proto byl za kacíře považován.

Předlohy královy čelily kromě bratří ovšem také proti lutheránům. Ti ale tvoříce většinu v straně pod obojí nedali se z ní vyloučiti; naopak prosadili v straně náhledy a návrhy své, tak že jménem strany dávány odpovědi a podávány návrhy smyslu rozhodně lutheránského. Strana pod obojí předkládajíc prostředky, kterými by svornost mezi oběma stranami mohla býti způsobena, žádala, aby měla svého voleného t. j. lutheránského arcibiskupa a král aby vymohl potvrzení jeho od papeže. Kromě toho žádali, aby v kostelích mohli kněží jedné i druhé strany bez rozdílu služby boží konati; též aby každému volno bylo od jedné ke druhé straně přestoupiti dle svého uznání bez útisků od kohokoliv. K tomu strana pod jednou nechtěla svoliti a tak rozešel se sněm bez pořízení. Rovněž neměl žádného výsledku sněm r. 1538, na kterém dal král jednati mezi stavy obou stran o vypravení poslů na všeobecné koncilium. Strana pod obojí čili lutheráni nemohouce dostati na to dostatečné odpovědi, v jakém smyslu má býti na tom koncilium ve jménu Čech jednáno, nesvolila k ničemu. A tak byl král přinucen jednání přetrhnouti a nechati všecko v předešlém způsobu.

---

*) Pan Lev z Rožmitála, nejvyšší purkrabí zemský, zemřel 14. července r. 1535 a byl v kostele sv. Víta, v kapli sv. Trojice pochován. Nástupcem jeho v úřadě nejvyššího purkrabství byl od r. 1528 do 1542 Jan z Vartenberka na Zvířeticích.

Kterak král na hradě Žebráce z nebezpečí ohně vyvázl. — Mor a povodeň v Čechách. — Kterak požár r. 1541 velkou část Prahy, královský hrad, kostel sv. Víta a desky zemské zničil. — Druhý revers krále Ferdinanda. — Menší úrok z peněz půjčených ustanoven. — Kterak doly kutnohorské hynuly. — Bouře proti židům. — Kterak kobylky úrodu hubily. — Velké povětří. — Války s Turky v Uhrách. — Královna Anna a dcery její Alžběta a Kateřina.

R. 1532—1545.

Veřejná pozornosť byla na čas odvracována od rozbrojů náboženských k jiným památným událostem.

L. 1532. vyjel král Ferdinand z Prahy dne 8. června a noclehoval na Žebráce. I zapálilo se tam a hořelo, že král sotva z toho ohně vyšel. Shořelo mu tu něco klenotů, koní, mezků i lidí. Po tomto požáru nebyl nádherný dříve hrad královský Žebrák více opraven a obnoven a pustl vždy více až se v rozvaliny rozpadl. Místo pánů a králů českých upravila si tady chudina nuzné byty až i ona byla spadáváním zdí odtud vypuzena.

O dvě léta později zuřil v Čechách od měsíce dubna až do října záhubný mor; v Praze umíralo denně až 50 osob; a r. 1537 z náhlých dešťů rozvodnily se potoky a řeky tak mocně, že dne 20 května řeka Vltava až do Bradáče*) dosahovala a několik dnů trvajíc mnoho škod nadělala.

Ještě záhubnější a pro celou zemi osudnější byl požár, který r. 1541 velkou část Prahy zachvátil a desky zemské zničil. Jelikož tím požárem nejen hlava království Praha nýbrž i celý národ velké škody vzaly, chceme o něm obšírnější vypsání položiti.

Toho času bylo v Čechách polapeno několik paličů, jenž obyvatelstvu velké škody činili. Kteří byli postiženi, ti byli těžce trápeni, dýmem dušeni a znenáhla pečeni. Lid pravil, že jsou ti zhoubcové od Turka najati. Dne 2. června 1541 vyšel oheň na Malé Straně z domu Bašta řečeného, který tehdáž pan Ludvík z Gutnšteina držel; a odtud se oheň dále rozšiřoval. I tento požár připisoval hlas lidu najatým paličům, ač zajisté bez důvodu.

Bylo veliké horko a sucho neobyčejné. S Bašty přeskočil oheň přes ulici na krov jiného domu, odkudž se větrem podporován na všecky strany šířiti počal. K východu zachvátiv klášter u Sv. Tomáše postupoval velmi prudce až k bráně Pisecké pod samé valy. Dále hořelo až k bráně Strahovské. Na valech hradu Pražského chytla suchá tráva a po té dostal se oheň až k příkopům hradským. Tady zapálil se nějaký arkýř na parkánech nedaleko bašty Staňkovy. Od toho chytly pavlače na zdech, od těchto krov na kapli všech svatých; dále pavlače, které byly nahoře blízko krovu okolo paláce a odtud krov palácový cínem krytý a pak krovy nad pokoji královskými. Shořela také věž, kde byli zvonové, za ní kostel dřevěný, kde kněží kázávali, hranice, na které velký zvon visel, dům děkanův, dům vikářský a střecha, pod kterou byla děla, bílá věž mědí kryta a věž Mihulka. Děla některá se slila, jiná skřivila a zpěrážela, tak že žádné z nich bez pohromy neostalo. Hrad vůbec vyhořel celý až do základů krom černé věže nad branou dolejší, v níž vězňové pro dluhy bývali zavíráni a věže Daliborky. Vyhořel také dvůr purkrabský, v němž soud purkrabský držán býval, kromě sklepu, v němž se spisy soudní a jiné věci tady chované, neporušené zachovaly; klášter sv. Jiří všecken a krov na tomto kostele; kaple Všech Svatých před palácem, která byla nákladně vystavěna, umělým dílem kamenickým ozdobena a malbami na skle okrášlena. Ta všecka vyhořela vnitř i ze vnitř, že prý bylo hrozné a žalostivé na ni pohledění. Krov na věži kostela sv. Víta, který byl šindelný, vysoko vzhůru hořel a oheň padal dolů mezi zvony, tak že se všecky hranice, na kterých zvony visely, zapálily. Zvony všecky se rozpustily a padajíce dolů roztloukly. Z věže padal oheň okny na krovy nové, kterými byl přikryt kostel; ty se zapálily a odtud dostal se oheň do vnitř kostela, kde ztrávil nejprvé varhany, potom dole lavice javorové a dubové pěkným dílem řezbářským ozdobené, mnohé obrazy, oltáře, příkrovy a jiné předměty dřevěné a plátěné. V noci dostal se oheň k deskám zemským, kteréžto byly od starodávna základem všeho práva soukromého a veřejného v zemi; tento poklad a štít země a všeho obyvatelstva shořel a s ním některé sumy peněz, které tam byly uloženy. Ještě druhý den ráno stropy se bořily a zdi sesypávaly a na mnohých místech z oken a z rozpuklin plameny šlehaly.

Vůbec to byl požár nesmírné rozsáhlosti. Vyhořeloť v Menším městě Pražském 155 domů; zachovalo se 78 domů a mezi nimi klášter Panny Marie, Lázně a Újezd celý. Hradčany vyhořely celé kromě domu radního, kterýž byl nad ouvozem za sv. Benediktem a vedle něho šest domů. Celkem shořely tady 42 domy. Největší ovšem neštěstí bylo, že shořely kostel sv. Víta, desky zemské a celý zámek královský, tak že prý bylo hrozno pohleděti na spoustu v něm způsobenou. Kromě domů a rozličných věcí v nich také prý nemalý počet lidí zahynul.

Když se po zemi roznesla zpráva, že Praha ohněm škodu vzala a že při tom desky zemské shořely, byl z toho zármutek a leknutí po celé zemi, neb tu mnohá města i jiné obce o výsady a svobody své přišly, když je více deskami dokázati nemohly. Když se tedy nové desky zřizovaly, stalo se usnešení, aby se k uvarování

*) Bradáč sluje vousatá hlava na jedné bárce někdejšího starého mostu pražského, na které díl kláštera křížovníků s červenou hvězdou stojí. Podle hlavy té z kamene vytesané výška vody se měřívala.

podobného neštěstí dvoje desky založily. Jedny měly ostávati na hradě Pražském a druhé se měly chovati na Karlštejně, což však nebylo nikdy vykonáno.

Nové desky zhotovovaly se tím způsobem, že kladeny do kněh nově založených nejprvé hodnověrné přepisy. Při tom věnována podle usnešení sněmu ovšem největší píle sebrání a zapsání veřejných zápisů. Příležitosti takovéto užil Ferdinand, aby provedl, oč se byl r. 1526 darmo pokusil, aby totiž stavové uznali Annu Jagellonku, dceru krále Vladislava za pravou dědičku trůnu českého a jej Ferdinanda, který byl pojal tuto dědičku za manželku, za krále přijatého. Žádost takového druhu přednešena sněmu českému r. 1545. Mysli mnohých byly sice popuzeny velice proti králi z příčin náboženských, nicméně neměl nikdo odvahy, aby se byl veřejně a rázně opřel této žádosti. Nabyliť stavové již dosti zkušenosti o ráznosti králově, s jakou vůli své dovedl platnost zjednati a tak s nechutí a snad jen mlčky připustili, že revers první prohlášen za neplatný a že přijat revers jiný. Reversem tímto, daným dne 2. září 1545, oznamuje Ferdinand, že smrtí krále Ludvíka „království české i jiné země příslušející, jakožto markrabství moravské, knížectví Slezské, Horní a Dolní markrabství Lužické na kněžnu Annu jako na vlastní sestru krále Ludvíka a pravou přirozenou dědičku podle nadání, svobod, privilegií a vejsad císaře Karla čtvrtého spravedlivě připadlo". A „protož (prý) stavové království českého manželku naši jako pravou dědičku a královou tohoto království poddaně jsou uznali a přijali, a osobu naši (t. j. Ferdinanda) po manželce naší jakožto pravé dědice za krále a pána svého ze své svobodné a dobré vůle volili a přijali."

Přijetí tohoto druhého reversu od stavů českých má ten význam, že uznána byla zákonným způsobem dědičnost trůnu v rodě habsburském a sice způsobem jasným a neklamným, kdežto roku 1527 bylo pouze tolik řečeno, aby dědic trůnu mohl býti ještě za živobytí starého krále přijat a korunován. V státě českém panovala takováto dědičnost v rodě přemyslovském, pak lucemburském a konečně i jagajlovském.

Mluvíce o činnosti sněmu zemského, musíme se zmíniti o jiném jeho usnešení, které nemělo sice významu politického, za to ale osvědčilo se pravým dobrodiním v životě společenském. Do té doby platívalo se z půjčených peněz deset procent úroků. Proto mnozí lidé prodávali své statky a půjčovali peníze, že jim to více vynášelo. Sněm tedy nařídil dne 30. dubna 1543, aby se jenom šest ze sta bráti smělo.

Ten čas přinesl pro zemi českou kromě shoření Prahy a desk zemských ještě jiné veliké neštěstí. Kutnohorské jindy velmi výnosné doly počaly klesati již za krále Ludvíka, poněvadž správcové jejich více na svůj zisk nežli užitek obecný z nich hleděli. Dályť se v té době velké podvody jednak chytrými cizozemci, kteří se úlisnými řečmi dovedli na výnosná místa vetříti, jednak zase úředníky domácími i lidmi podřízenějšími. Z části byli při dolech lidé, kteří dolování málo rozuměli, z části zase lidé, kteří jenom na svou kapsu pamatovali. A tak se výtěžek z dolů tenčil rok od roku. Ferdinand hleděl rozličné takové neřády odstraniti vysýláním komisí do Kutné Hory, které měly stav hornictví tamějšího vyšetřiti a jak by se doly opět zvelebiti mohly, navrhovati. Ostávalo to ale obyčejně při návrzích, kdežto zatím nedostatečným opatřením proti všelikým nehodám brzy ta, brzy jiná pohroma doly stíhala. R. 1535 dobývali horníci dolu řečeného Kruchta, za městem za kostelem sv. Trojice; nemohli ale vodám odolati a také správa dolů nechtěla velký náklad podniknouti, poněvadž tou dobou rudy z toho dolu málo stříbra vydávaly. Později zalil se r. 1541 i nejvydatnější důl „Osel" vodou, o čemž se následující zpráva zachovala. Havíři v dole tom, jenž velké množství stříbra vydával, rudu sekajíce, mimo nadání na nějakou nashromážděnou vodu přišli, kteráž se na ně, když skálu prosekávali, tak silně vyvalila, že jich 11 zachvátila. Z těch osm zahynulo, tři pak přece lidskou pomocí vytaženi byli. O tom dole bylo staré přísloví:

dokud Osel bude rváti,
Hora bude v štěstí státi.

Kutnohorští obyvatelé vědouce dobře, jak tento důl je pramenem velmi vydatným, nařídili všem městským obyvatelům, aby každý alespoň jednoho pacholka vyslal a ti aby vodu vyvážeti pomáhali. Ale ta práce byla daremná, poněvadž voda z tloušťí mužské ruky se valila, výš a výš vystupujíc, dělníky nahoru hnala až i naprosto ven vyhnala. Ten důl od r. 1541 pomalu vodou se naplňoval až se dokonale vodou zalil. A tak oznámil Ferdinand stavům na sněmě r. 1543, že pavování v Kutné Hoře déle držeti nechce; na prosbu stavů slíbil sice, že bude některý čas s Kutnohorskými na doly nakládati; avšak již r. 1545 oznámil Kutnohor-

ským, že od dolů stříbrných již dokonale upouští. Léta 1546 opuštěny byly doly Osel, Rousy, Hutrechtýře a Flašary, neboť užitky z nich nekryly výlohy, jaké se na dolování v nich vynakládaly. Toliko na jednom místě v dolu „Oslu" byla dobrá ruda stříbrná. Od toho času doly ještě více pustly, a to město prv tak slavné a první po Praze, počalo hynouti a nikdy více se nevzmohlo.

Jiná věc, která obracela na sebe pozornost všeobecnou, byly nové bouře proti Židům. V neděli dne 13. listopadu 1541 selská chasa, též někteří sousedé a měšťané v Žatci udeřili na domy židovské ve svém městě a zloupivše Židy všecko jim pobrali a mezi sebou rozdělili, tak že mnozí Židé nic nemajíce, toliko v košilích zůstali. Pro ten skutek bylo 24 žateckých odveženo do Prahy a tady do věže Daliborky vsazeni. Z těch byli potom někteří na rukojmě propuštěni, z ostatních pak byli dva, nějaký jirchář a postřihač stati. Ostatní penězi se vyplatili. Potom dne 19. listopadu byli příkladem žateckých také v Litoměřicích Židé vybiti a zloupeni. Také obec pražská proti Židům se vzbouřila a jim velmi škodila, je loupíce a tepouce, kde kterého dostali. Lid obecný byl tehdáž proti Židům poštván pověstmi, že Židé jsou s Turky v dobrém srozumění, že jim všecky věci vyzrazují, a peníze od nich berouce studny jedem napouštějí a pastuchy najímají, aby v Čechách pálili. I sněm obecný dal se takovýmito povídačkami uchvátiti, že Židy z celého království Českého vypověděl. Nikdo neměl více v Čechách Žida trpěti, tím méně jej přechovávati. U koho by byl Žid postižen, ten měl na hrdle trestán býti. Proto všickni Židé z celého království nejvíce do Polska v dubnu 1542 stěhovati se počali. Praví se, že mnozí přijdouce k Broumovu, od neznámých jízdných všickni pobiti byli; lupiči tito přes 20.000 rýnských zl. buď v penězích hotových nebo ve zboží tady ukořistili. Nicméně 15 Židům na přímluvu mnohých vzácných pánů jeden rok v Praze zůstati dovoleno bylo, aby své dluhy od dlužníků vyupomínati a svým věřitelům dluhy zaplatiti mohli. Židé, jenž v Praze ostali, vymohli si tolik, že nejen sami až do smrti v Praze ostali, nýbrž také jiným Židům svobodný příchod do Prahy a do celého království Českého koupili.

Vedle pohrom, které Čechy tou dobou stihaly, dlužno se také zmíniti o hostu málo obyčejném, který tehdáž zemi naši navštívil. R. 1542 přiletěly totiž z Litevské země skrze Polsko a Slezsko do Čech kobylky, které všude nevyslovitelné škody činily, kam zapadly. Cokoli kde zeleného bylo na polích, na lukách, na zahradách, to všecko vyhubily. Když někde zapadly, na píď prý, ba ještě výše ležely. A když se zvedly, letěly prý tak hustě, že slunce jako nějakou hustou mlhou zakrývaly. Pověrčivý lid se bál, že ty kobylky příchod cizích národů a nepřátel do Čech znamenají.

Téhož roku strhlo se veliké a náhlé povětří okolo Prahy v noci dne 11. ledna, tak že z mnohých domů krovy smetalo a po vsech chalupy zpřevracelo.

Nejhorší ale svízele, jaké země koruny české tehdáž sužovaly, byly války turecké, na které Ferdinand, jak jsme už nahoře vypravovali, neustále nové berně a novou pomoc na lidech zbrojných požadoval. Protikrál Ferdinandův v Uhrách, Jan Zápolský, zrušil mír r. 1533 v Cařihradě uzavřený, načež se zhoubná válka v Uhrách obnovila. Posavadní podíl Ferdinandův zúžen byl dobytím Tokaje a Košic od Zápolského, což se stalo r. 1537. Toho roku bojovalo v Uhrách také vojsko české. Nejvyšším velitelem vojska Ferdinandova byl Linhart z Felsu, který mnohá města z moci Zápolského vytrhl. Tu přitáhli Zápolskému na pomoc Turci a vrazili na lid, kterému Chorvát, Jan Kocian velel. Ten prý před tím lid svůj hladem mořil a v bitvě samé nad ním i zradil. Jakmile totiž nepřítele shledl, dal vojsku znamení, aby, kam kdo může utíkal. I dali se do utíkání Uhři všickni. „Češi ale (tak vypravuje kronikář), jimžto utíkání bylo velmi neobyčejné, s nepřítelem mužně se potýkali a v bitvě všickni padli dne 8. října 1537." Z Čechů zahynuli kromě jiných Václav ze Švamberka, Petr Rašín, polní maršálek, dva synové pana Jindřicha Berky z Dubé, Jeronym z Bibršteina a mnozí jiní. O pánu Šlikovi se vypravuje, že ujel před nepřítelem.. Po takovéto nehodě žádal Ferdinand hned zase na stavech českých novou berni a nový lid ozbrojený r. 1538. Bylo mu obojí povoleno, s tím však vymíněním, aby lid zbrojný království Českého proti Turku vyslaný, žádnému pod správu dán nebyl, nýbrž aby Čech rozený jakožto vůdce nad ním byl ustanoven. Stalo se to zajisté proto, že cizinec nad lidem českým zradil a k vítězství ho vésti neuměl. Z vůdců, kteří potom vojskům českým veleli, vyznamenali se neobyčejnou statečností Václav Pětipeský z Chyš, Leonhard z Felsu, Karel z Žerotína a Vojtěch Oto z Bubna.

Zatím staly se rozličné roztržky mezi Janem Zápolským a sultanem tureckým, tak že si počali nedůvěřovati. I jal se Zápolský vyjednávati s Ferdinandem až se r. 1538 dohodli v ten

smysl, že by Zápolský obdržel v náhradu knížectví Opolské a Ratibořské ve Slezsku, kdyby jej sultán ze zemí jeho vypudil, za to ale měl se státi Ferdinand dědicem jeho v celých Uhrách. Než Zápolský pojal již r. 1539 za manželku Alžbětu, dceru krále Polského Sigmunda I. a ta mu r. 1540 porodila synáčka, jemuž dáno jméno Jan Sigmund. Brzy potom ale zemřel sám Jan Zápolský. Ferdinand měl po něm nastoupiti; poručníci však a vdova Zápolského dali dítě ihned korunovati na království uherské a hodlajíce Ferdinandovi brannou mocí odpírati poslali k sultánu o pomoc, které se jim bez otálení dostalo. Válka tedy počala r. 1540 znovu. Sultan přitáhnuv do Uher porazil r. 1541 vojsko Ferdinandovo, v němž se i Čechové nalézali, u Budína a zmocniv se i tohoto města a osoby mladého krále Jana Sigmunda a matky jeho projevil teprvé své pravé záměry. Matce totiž a poručníkům vynutil smlouvu, kterou jej uznali za pravého pána země a kterou mu postoupili velkou část svého území k bezprostřednímu držení. Za správce těch krajin ustanovil sultán zvláštního pašu v Budíně. Janu Sigmundovi ponechal Sedmihradsko a východní Uhry; od té doby ale měl se zváti jenom vévodou Sedmihradským, měl sultána za vrchního pána svého uznávati a roční poplatek mu odváděti.

Válka s Ferdinandem trvala dále; a jelikož Turci měli dostatek vojska a potřeb válečných, dobývali jednoho města za druhým a šířili své panství na východ a na sever. Ferdinand sbíral rok co rok nová vojska proti Turkům, než tito celkem přece vítězili. A tak byl Ferdinand donucen opět k uzavření míru v Cařihradě r. 1545. Musel se spokojiti s územím v Uhrách velice ztenčeným a musel se zavázati k ročnímu poplatku 30.000 dukátů.

Ustavičné vojny v Uhrách a starosti vladařské o země ostatní nutily velmi často krále Ferdinanda zdržovati se mimo Čechy v Rakousích a v Uhrách. Zavázán jsa královně Anně vděčností za povýšení své na dvojí trůn královský, dopouštěl Ferdinand hned od počátku, že manželka jeho Anna měla jakési účastenství v spravování státních záležitostí českých, čehož ona zvláště k tomu užívala, aby svého královského manžela k národu českému srdečně přiklonila. Však proto přece Ferdinand manželku svou vždycky brával s sebou z Čech do Rakous, kdykoli jej tam záležitosti státní volaly. Může býti, že z počátku v tom nějaká žárlivosť vězela, aby se Anna v srdcích národu snad příliš neutvrdila a snad podle své jemné mysli a mírné povahy nějaké milostivé činy nekonala, které by záměrům královým překážely; nicméně Anna uměla vždy srdce svého manžela, kdykoli věci v Čechách podle jeho přání se nevedly, k mírnosti a laskavosti nakloniti; a z Rakous sama často do Čech jezdívala. Když se Ferdinand konečně přesvědčil, že jeho choť nikdy proti jeho vůli ničeho nepodnikla, odevzdával jí vedení vnitřních záležitostí zemských, kdykoli se měl ven ze země vzdáliti a každé její zařízení pak schvaloval.

Za takových okolností bylo mnoho dobrého a pěkného k ponuknutí a na žádosť královny Anny i také k jejímu potěšení od Ferdinanda podnikáno. R. 1534 dal Ferdinand vystavěti pro manželku svou v královské zahradě nad Menším městem Pražským rozkošný belvedér. Budova tato posud zachovaná, sloupořadím obklíčená, provedena byla v novém slohu italském od Ferabosca de Lagno a je u nás jedním z nejskvělejších pomníků umění stavitelského, což dole podrobněji vyložíme. (Vyobrazení slavného tohoto díla uměleckého podáváme na str. 43. a 44.) Po moru r. 1535 a po požáru 1541 osvědčila královna Anna svou dobročinnosť nejskvělejším způsobem. Nejvíce její péčí byl krov hlavního chrámu sv. Víta důstojně zase postaven, celý chrám na novo okrášlen a velký zvon jeho téměř v předešlé velikosti své zase ulit a na věži zavěšen. Proto se Anna vším právem po Karlu IV. druhou zakladatelkyní této skvostné národní svatyně nazvati může.

R. 1543, když Ferdinand sám v čele vojsk českých a rakouských proti Turkům do boje táhl, odevzdal Anně místodržitelství v Čechách přidav jí za rádce Petra z Rožmberka, Jana ze Šellenberka, Jana Popela z Lobkovic, nejvyššího zemského sudí, Jana z Bechyně, nejvyššího písaře zemského a Jiřího z Gersdorfu, královského podkomoří. Tehdáž provdána nejstarší sedmnáctiletá dcera královská Alžběta za Sigmunda Augusta, krále Polského. Svadba byla dne 4. května v Krakově hlučně slavena. Dcera tato zemřela však již 15. června 1545 v městě Vilně. Sigmund August pojal na to Barboru Radzivilovnu za manželku, ale v krátce zase podruhé vdovcem se stav, oženil se po třetí, ovšem již po smrti své sestřenice, královny Anny s jinou její dcerou Kateřinou.

Tato Kateřina byla se provdala v listopadu 1548 za Františka kníže Mantovánské; v červenci 1553 vdala se podruhé za Sigmunda Augusta, krále Polského, a zemřela 29. února 1572 v Linci.

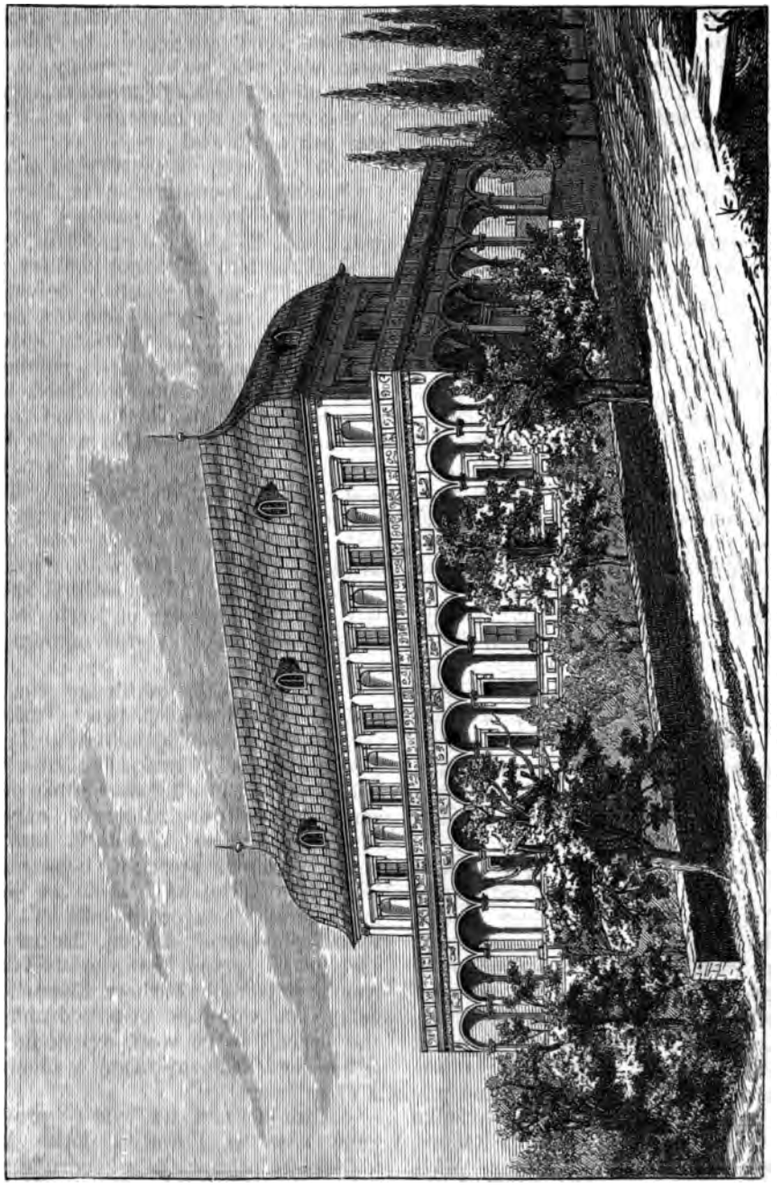

(4.)

Letohrádek královny Anny v královské zahradě.

Artikulové sněmu r. 1545. — Kterak byla dědičná smlouva knížat Lehnických s kurfirstem brandenburským zrušena.

1545 leden — 1546 květen.

Sněm český roku 1545 stal se kromě přijetí druhého reversu Ferdinandova také tím pamětihodným, že přijati na něm a vydáni mnozí artikulové, jenž se obecného dobrého a odstranění všelikých neřádů dotýkali. Mimo jiné věci ustanoveno na sněmě tomto:

Kněží, jenž vedou život nepříkladný a neřádný, jmenovitě takoví, jenž nepořádné ženské u sebe chovají, aby byli svým administratorům k potrestání dodáváni.

Sedláci a selky v cizoložstvu postižení aby byli u pranýře mrskáni a cejchem znamenáni.

Nesmírné a zbytečné pití aby se netrpělo; taktéž aby přetrženy byly posvícení selská a piva kolední neboli obecní, kteráž sobě, složíce mezi sebou peníze, lidé selští do spolku kupovali a pak u společném veselí popíjeli. Taktéž zastaveny přástky a hry, na které se lidé scházívali. Konečně ustanoveno v tomto artikulu: „A jakož také lidé sedlští obojího pohlaví sobě v nenáležitých a příliš pyšných šatech chodí a je sobě kupují, jakožto šňůry zlaté, košile kmentové zlatem vyšívané, péří pštrosové, sukně lindyšové: to každý pán při svých lidech poddaných aby zastavil a jim toho nedopouštěl, než aby chodili tak, jakž na ně náleží.“ Ustanovení tato na pohled k napravení lidu selského a poddaného směřující, měla ten zakrytý účel, aby lid neutrácel peněz pro sebe a mohl tím snáze nésti velká břemena, která vrchnosti naň uvalovaly a za druhé aby v společných schůzkách nemohl se k odporu nějakému umlouvati a v něm utvrzovati. Než vraťme se k článkům sněmovním.

Novokřtěnci aby nikde nebyli trpěni, nýbrž aby byli ven ze země vyháněni.

Lidé chudí a žebraví, jenž po ulicích žebrají nebo sedí a s nezdravými údy se vykládají, ti aby byli ve špitálech opatřeni.

Léna knížecí aby král jenom v Praze anebo v království českém a nikde jinde rozdával.

Práva městská aby byla tištěna.

Kdo by marnotratným mladým lidem půjčoval bez vůle otce neb poručníků, ten aby o to přišel.

Řečníci t. j. obhájci při soudech, aby byli lidé dobří a na cti zachovalí.

Na opravu zámku Karlštejna svoleno bylo 1200 kop grošů českých.

Mince Fridricha, knížete Lehnického ani zlatá ani stříbrná aby brána nebyla; též mince pruská, Hanuše, markraběte Brandenburského aby do sv. Václava vyhoštěna byla a odtud aby jí více nebrali; babky (měděné halíře uherské) aby se jen po malém penízi braly.

Na sněmě tomto započalo také jednání o dědické smlouvě knížat Lehnických s kurfirstem Brandenburským, která se stala na újmu celistvosti koruny české. Knížata Lehničtí Fridrich a synové jeho Fridrich a Jiří byli se totiž smluvili s řečeným kurfirstem v ten rozum: aby kněžna Barbora, dcera kurfirsta Brandenburského, dána byla za manželku Jiřímu, synu Fridricha knížete Lehnického, a Žofie, dcera knížete Lehnického, aby se dostala za manželku Janovi, synu kurfirsta Brandenburského. A když by v některém z obou knížectví vymřeli dědicové mužského pohlaví, mělo to knížectví připadnouti mužským dědicům druhého knížectví. Podle této smlouvy mohlo tedy knížectví Lehnické, když by nebylo mužských dědicův, od koruny české odpadnouti.

Stavové království českého vznesli tu věc na krále k rozeznání; a tak zvoleny na sněmě dne 7. ledna 1545 osoby, které by tu věc k dobrému konci přivedly. Byli to Zdislav Berka z Dubé na Lipém a Zákupí, nejvyšší hofmistr království Českého, Jan mladší z Lobkovic na Týně Horšově, německých lén hejtman, Albrecht Šlik hrabě z Pasounu a na Kadaňském zámku, nejvyšší komorník království českého, Jan z Valdšteina na Oujezdě a Šebestian z Weitmüle na Chomútově, z pánů; Jiřík z Gerštorfu na Cholticích, podkomoří království českého, Bernard Zehušický z Nestajova na Rizmburce, purkrabí kraje Hradeckého, Petr Janovský ze Soutic a na Zaječicích, Adam Řepický ze Sudomíře na Řepici, Sigmund Anjel z Ronovce na Heřmanově Městci, Sigmund Robenhap ze Suché na Pacově, z rytířstva; Duchek ze Semechova, Jan Srna z Karlovy Hory, Jakub z Kapí Hory, kancléř Starého města Pražského, Jan, písař radní ze Starého města, Sigmund Stašek z Plzně, Václav Prachatický z Tábora — ze stavu městského. Osobám těmto dána jest pod pečetí zemskou plná moc, aby s Fridrichem knížetem Lehnickým buď po dobrém se vyrovnaly nebo soudem k odvolání dědičné smlouvy jej donutily.

Vyrovnání po dobrém se nedocílilo; došlo tedy k soudu o spornou záležitost, který sám Ferdinand dne 21. dubna 1546 ve Vratislavi zahájil. Plnomocníci sněmu českého dokazovali, že knížata Lehničtí jsou many a vasaly krále a koruny české a že ničeho od země své odciziti nemohou. I žádali tedy, aby král, jakožto

vrchní pán lén a manství smlouvu dědičnou zkazil a zrušil.

Naproti tomu popírali dva knížata Lehnická, jenž se bez nemocného otce dostavili, nejprvé oprávněnosť soudu nad sebou; když jim to ale neprošlo, žádali za odklad do tří měsíců; avšak ani toho nebylo jim dopřáno. A tak pře líčena dále. Dne 19. května vynesl Ferdinand konečný rozsudek: že jsou knížata Lehnická té smlouvy slušně učiniti neměli a nemohli. A protož ta smlouva a sbratření se vším tím, co v sobě zavírá, že vyzdvižena, umrtvena a v nic obrácena býti má. Výpovědi té bylo napotom od knížat Lehnických vyhověno a tak ta dědičná smlouva jimi uzavřená naprosto zmařena jest.

Porady strany pod obojí. — Kterak král požadavky lutheránů zamítl a starých kališníků se ujímal.

1541 — 1544 červenec.

Lutheránství mezi tím pořád více se rozšiřovalo a ujímalo. Od r. 1539 byl i administrator strany pod obojí, Mistr Martin Klatovský, kazatel kaple Betlemské, smýšlením svým lutherán a větší počet radů v konsistoři náležel též mezi milovníky nového učení. Martin Klatovský poděkoval se z úřadu svého; strana evangelická nabyvši nového srdce z nesnází Ferdinandových v království Uherském, zvolila r. 1541 za administratora strany pod obojí kněze Jana Mystopola, faráře u sv. Mikuláše, zjevného lutherána. Učinila tak proto, že očekávala od něho rázné působení ku přetvoření celé strany pod obojí dle smyslu svého. Když potom r. 1543 svolán byl do Prahy sněm generální t. j. sněm všech zemí koruny české, od něhož král Ferdinand požadoval pomoc proti Turkům, uspořádali stavové pod obojí z Čech a z Moravy schůzku, v níž o věcech náboženských jednali. Kromě toho dali také svolati duchovenstvo strany pod obojí do koleje Karlovy, kdež za předmět porady položeny byly od Mystopola tři hlavní otázky, kterými se vyznačovalo protestanství německé: je-li mše obětí? je-li prospěšno k spasení vzývati svaté o jich přímluvu? jestli ospravedlňují skutkové dobří před bohem či sama toliko víra beze skutků?

Větší část kněžstva přihlásila se ke všem článkům ve smyslu lutheránském a uzavřela ihned obřady, které považovala za zbytečné, skutečně zrušiti a zvoliti sobě biskupa vlastního nad stranou pod obojí. Hlavami tohoto kněžstva byli administrator Mystopol, doktor Václav Mitmánek, odpadlý od bratří českých; předním vůdcem ze světských byl pán z Pernšteina. Stará strana kališnická hájila staré obyčeje, poněvadž jich ale bylo málo, byli od lutheránů, kteří se již evangelickou stranou nazývali, překřičeni a přehlasováni. Toliko o biskupovi svolili i kališníci, aby byl zvolen jeden pro všecky pod obojí a aby král potvrzení jeho od papeže vymohl. Lutheráni vyslali ihned Mystopola, Mitmánka a pána z Pernšteina s články přijatými ke králi, aby je potvrdil a volbu biskupa dovolil. Avšak menšina kališnická byla již napřed požádala Ferdinanda za ochranu projevujíc ochotu dohodnouti se s katolíky, což k úmyslům královým dobře se hodilo. Proto přijal posly strany evangelické s důtkami a pohrůžkami a když ani tolik srdce neměli, aby přesvědčení svého a usnešení strany své hájili, nýbrž mlčky odešli, poslal král za několik dní lutheránům přepis kompaktát s nařízením, aby se dle nich zachovali. Volbu biskupa král dokonce odepřel a řekl, že se postará, aby některý z okolních biskupů, Olomoucký nebo jiný, kněze jim světil. Slibu toho však nesplnil.

Strana evangelická nedala se však nemilostivou odpovědí královou zastrašiti, nýbrž hodlala usnešení svá uvésti ve skutek a obřadů nenáviděných zanechati. Nejprvé chtěli opomenouti slavnou procesí na den božího těla. Král dověděv se o tom nařídil administratorovi a kněžstvu písemně, aby procesí ten den odbývali pod uvarováním těžké pokuty a nemilosti královské. Mystopol nemaje odhodlanosti zachoval se podle rozkazu královského a ostatní kněžstvo za ním. Když se to nepovedlo, usmyslili si lutheráni neodbývat ještě slavnější procesí v zasvěcený den Jana Husa; tu se neobávali překážky od krále, poněvadž to byla slavnosť i katolíkům odporná. Ale i tady ukázal král jako za času Paškova, že je horlivější sledovatel svých politických záměrů nežli katolík a nařídil zase lutheránům rozkazem písemným, aby svátek Jana Husa dle obyčeje slavili. Mystopol vedl procesí podruhé, pomstil se ale odpůrcům svým tím, že v kázání ostře na ně dotíral. Proto však měl při, která ducha jeho ještě více ohnula. Mitmánek, kazatel v kostele Týnském, dotíral ve svých kázaních ještě důtklivěji na kališníky a na katolíky, že z toho až nějaké bouře povstaly. Proto jej Ferdinand vypověděl v srpnu r. 1543 z království českého, ačkoliv se za něj stavové přimlouvali. Mitmánek navrátil se 3. ledna 1544 tajně do Prahy; když se to ale prozradilo, byl hned jat v domě Koukolově a do vězení na rad-

nici vsazen. Odtud jej dodali na hrad Pražský do Mihulky, načež odvežen na Křivoklát. Tam seděl do 27. července 1544 až podepsal list, kterým byl ze všech zemí koruny české pod ztracením hrdla vyobcován.

Král zkrotiv administratora a zbaviv se druhého podněcovatele Mitmánka, sesadil také konšely pražské, kteří byli konsistoři přidáni za defensory čili obhájce a dosadil na jejich místo lidi strany protivné, čímž nové učení lutheránské v hlavním městě zase velice utrpělo.

Kterak sněmy zemské králi ve všem povolny byly. — Kterak Ferdinand pokoření stavu městského obmýšlel.

Bedliví pozorovatelé politických běhů za Ferdinanda I. nemohou zajisté zatajiti podivení svého, jak mohl král takovýmto způsobem zjednávati platnosť vždy a všude své vůli, když na sněmích zasedali titéž stavové, jenž byli nad předešlými králi Vladislavem a Ludvíkem tak rozhodnou moc vykonávali. Při několika příležitostech již jsme ukázali, jak Ferdinand uměl cíle svého dosahovati a stavy české k povolnosti nakloňovati. R. 1547 odhodlali se stavové přece k ráznějšímu odporu. Zastavili se ale na poloviční cestě, neprovedli, co zamýšleli a konečně dopustili, aby Ferdinand mohl bez překážky stav městský ztrestati a zkrotiti. Potřebujeme jen vysvětliti, jací byli ti stavové, jenž se k odporu odhodlali, jací byli ti sněmové, s nimiž bylo Ferdinandovi jednati a pak snáze pochopíme, jak se Ferdinand mohl odhodlati k trestání tak ukrutnému, jak mohl svou absolutní čili neobmezenou moc panovničí tak bezohledně rozmnožiti a utvrditi.

Sněmy staly se během panování Ferdinandova takřka pouhými sbory hlasovacími, jelikož se pravidelně povolilo všecko, co jen král žádal. Byla-li z počátku nějaká opposice, ta se během jednání ututlala. Jmenovitě se k tomu dobře hodila ta okolnosť, že každý stav sám o sobě se radil a usnášel. Stav panský svoloval králi ke všemu velmi ochotně. Stav rytířský dělával oposici, nechával se ale od nejvyšších úředníků a soudců zemských přemluviti a získati. Nejsamostatněji počínal si vždy stav městský, v němž Pražané rozhodný vliv vykonávali. Byla-li však oposice jeho králi tuze nemilou, nescházelo udavačů, kteří donášeli, kdo zástupce měst podněcuje, načež král hleděl podle okolností osoby rozhodující buď lahodností získati a po dobrém přesvědčiti neb dokonce pohrůžkami zastrašiti, tak že poslové měst „jsouce každého sněmu mezi dvěma žernovy, králem a obcemi svými“ k požadavkům královým konečně přece svolovali.

O sněmech tehdejších podává nám Sixt z Ottersdorfu, o němž budeme později více vypravovati, následující žalostný obraz: „Sněmové obecní již k tomu jsou přivedeni, že na nich dva nebo tři rozhodují a to ještě tak, že král s radou svou německou a vlaskou návrhy rozváží, zformuje a což by nelibého bylo, zpřetrhuje. Tím a takovým neřádem již jest k tomu přišlo, že od mnoha let a téměř za celé království Ferdinanda I. žádného sněmu po všech deskách zemských se nenajde, aby který o obecné dobré držán měl býti než toliko o berně, šacuňky a jiné pomoci královské.

A jestliže jsou pak byli kdy přimíšeni kteří artikulové obecní k artikulům královským, ti nikdy k vykonání svému jsou nepřišli. Neb král toho dopouštěti nechtěl, aby se o některých věcech obecních rozjímalo, dokud článkové od něho podaní nedošli vyřízení. Ti pak článkové, když jsou se měšcův dotýkali, nemohli jsou pro odpor lidí, jenžto častými berněmi souženi byli, rychle k vyřízení přicházeti, tak že mnohokráte jednání sněmovní 5 a 6 i více neděl protahovati jsou se musila. A v tom času osoby chudší a upřímnější, vidouce, co se děje, a nemohouce mnohdykráte takovému neřádu se dívati také nemajíce nač tráviti, k svým statečkům musili se domů navracovati. Když pak takové osoby odjely, tu král své články s úředníky i s náhončími svými přijímal, a je skrze ledajaké lidi dskami zemskými zapsati rozkázal. Za času toho málo dobrých a upřímných lidí na sněmy obecné jezdilo, protože jich přímluvy užitečné málo vážily. A pakli někdo, ač velmi nečasto, o dobré obecné přece kdy chtěl se zasaditi, hned co z trouby vrabčík byl s větvičky sražen i vzat hned prý na závazek, že jest něco proti jeho milosti královské a na ublížení důstojenství jeho milosti před sebe bral. Ten umlkl a jiný příkladem jeho o to se nepokoušel. Pakli byl podstatnější, úřadem nějakým ústa, aby více nemluvila, jemu zacpali a na zamčenou mu dali . . .“

Že sněmy zemské mohly se státi pouhou hříčkou libovůle Ferdinandovy, to hledati dlužno hlavně v nedostatku jednomyslnosti mezi stavy zemskými. Lidé, jenž chodili na sněm, neřídili se více u valné většině své bývalou statečností vlasteneckou; kromě toho oddělovali se jedni ode druhých tu prospěchy stavovskými, tu roz-

dílnou vírou. Jmenovitě ve dvou vyšších stavech panovala taková rozervanosť, nesjednocenosť a takové pachtění se po úřadech a vyznamenáních, že jednatelé Ferdinandovi vždy nacházeli velmi kyprou půdu ke svým plánům. Jediná města podržela nejvíce z bývalé své houževnaté nepoddajnosti a ochotna byla vždy ještě k obětem, aby uhájila práv svých naproti vždy více rostoucím požadavkům královským. Ještě r. 1541 odhodlala se města k odporu a s nimi spojil se i stav rytířský; žádali totiž, aby předešlý nepořádný sněm byl z desk zemských vymazán a nechtěli povolit nové berně na Turka, dokud by se žádosti jejich nevyhovělo. I tentokráte města podlehla, než tím se přece dostatečně osvědčilo, co Ferdinand bez toho dobře věděl, že stav městský chová v sobě živly samostatné a nepoddajné a že je vedle bratří českých hlavní překážkou, pro kterou nemůže rychleji dosáhnouti svých panovnických záměrů. Než nemoha se pustit náhle a násilně do trestání bez podstatných příčin, vyčkával opatrně až by se k tomu vhodná příležitosť naskytla. A ta přišla dříve nežli se toho kdo mohl nadáti a Ferdinand jí užil vydatněji, nežli mu k tomu i nejhorší nepřátelé stavu městského mohli raditi.

Válka o náboženství v Německu.

1546 únor — 1547 duben.

Nové učení evangelické čili lutheránské nabylo zatím valného rozšíření v Němcích, kde bylo svůj vznik vzalo a stalo se tam původem ještě větších a bouřlivějších zmatků nežli v království českém a v zemích k němu přivtělených. Již 27. února 1531 utvořilo v Šmalkaldech devět protestantských knížat a jedenáct říšských měst spolek k společnému hájení víry protestantské a politické své samostatnosti proti císaři Karlu V. a proti stavům katolickým. Kurfiřt saský Hanuš Fridrich a lantkrabě hesenský Filip zvoleni za hlavy tohoto spolku, který nabýval takové vážnosti, že se k němu přidávali neustále noví a noví spojenci. Naproti tomuto protestantskému spolku utvořila se r. 1538 liga čili spolek katolický. Avšak ani tento ani císař sám nemohli zabránit rozšiřování nového učení hlavně proto, že císař byl na jiných stranách válkami s Tureckem a Francií příliš zaměstnán. Na druhé straně neprovedli ale ani protestanti velkých věcí, jelikož nesjednocenosť mezi jednotlivými členy spolku a svéhlavosť kurfiřta saského síly spolkové ochromovaly.

Císař věda, kam směřují snahy spolku šmalkaldského, pomýšlel na přípravy, aby plány protestantů překazil. K účeli tomu uzavřel r. 1544 mír s Francouzi, aby měl volné ruce a bratr jeho Ferdinand, král český, uzavřel r. 1545 podruhé mír s Turky v Cařihradě, aby bratru svému mohl pomoci, když by toho bylo potřebí. Právě tehdáž byli Turci u velikých nesnázích. V Asii strojili se proti nim Peršané a uvnitř říše turecké nastaly zase povážlivé třenice. Jakmile tedy zpráva se rozešla, že císař Turkům mír nabídl, když je mohl s bratrem svým nejsnáze zhubiti, mluvilo se po Evropě, že Turkovi odpustil, aby jen křesťany ve své říši mohl hubiti.

Dále se císař velmi úsilovně vynasnažoval, aby v Němcích samých kromě stavů katolických i některé protestanty získal, jmenovitě aby jednotu šmalkaldskou rozdrobil. Protestantům, které hleděl získati, namlouvalo se, že císař není nepřítelem víry evangelické, že jen skrotit chce a potrestat politické své odpůrce. Hlavní zřetel obrátili jednatelé císařovi na udatného a odvážlivého knížete saského Morice, aby jej od jednoty šmalkaldské odvrátili. Ctižádostivý tento a sobecký kníže zřekl se skutečně strýce svého Hanuše Fridricha a náboženských svých spojenců, když se mu otevřela vyhlídka, že by obdržeti mohl kurfiřtskou hodnosť a země strýce svého.

Opatřiv se takto v Německu a spoléhaje se na válečnou pomoc bratra svého Ferdinanda stahoval císař vojsko se všech stran do Němec. Když pak měl tolik zbrojného lidu pohromadě, že protestanty pokořiti doufal, dal 20. července 1546 oba náčelníky jednoty šmalkaldské do říšské klatby a uložil knížeti saskému Moricovi, aby tu klatbu provedl. Král Ferdinand měl mu při tom pomáhati. Válka, nazvaná šmalkaldskou, byla zatím již vzplanula na všech stranách a vedla se se střídavým štěstím velmi krvavě na obou stranách, až vzala konec bitvou u Mühlberka dne 24. dubna 1547, v níž byli protestanti úplně poraženi a Hanuš Fridrich zajat.

Kterak sněm český hotovosť zemskou povolil. — Kterak král zřízení zemské přes odpor stavu městského porušil. — List Hanuše Fridricha stavům českým a odpověď jejich.

1546 červenec.

Král český Ferdinand chtěje bratru svému Karlovi proti stavům protestantským v říši po-

máhati svolal také sněm český do Prahy na 26. červenec r. 1546 a dal mu předložiti žádost, aby hotovost zemskou proti všelikým nepřátelům zahraničným povolil. Po dlouhém rokování a jednání učinili stavové usnešení: „jestli žeby za příčinou nepřítele všeho křesťanstva Turka i také tohoto válečného pozdvižení v říši na království české a země k němu příslušející jaká potřeba nastala, buďto že by Turek aneb kdožkoliv témuž království a zemím k němu příslušejícím škody a vpády činiti aneb co od nich odnímati chtěl aneb odjal, aby tedy pro opatření a předejití toho všeho nebezpečenství veřejnost či hotovost zemská se nařídila".

K tomu cíli vyměřeno, mnoho-li by měl kdo žoldnéřů dostaviti. Lid v každém kraji sebraný měl se 13. září shromážditi ve městech, kde se sjezdové krajští odbývali a tady měl býti od hejtmanů k tomu zřízených mustrován čili přehlížen. Za hejtmany takové zvoleni jsou: z kraje litoměřického Jan z Valdšteina na Újezdě pro přehlížení vojska v Litoměřicích; z kraje žateckého Fridrich Hora z Ocelovic pro Žatec; z kraje Hradeckého Jan starší Špetle z Janovic pro Hradec; z kraje boleslavského Viktorin Křinecký z Ronova pro Boleslav; z kraje Plzeňského Mikuláš Miřkovský z Tropčic pro Plzeň; z kraje prachenského Jan Vrabský z Vrábí pro Písek; z kraje bechyňského Václav Krajíř z Krajku pro Soběslav; z kraje podbrdského Šimon Vikhart pro Beroun; z kraje kouřimského Jan Opit jinak Peřina z Malešína pro Kouřím; z kraje čáslavského Václav Žehušický z Nestajova pro Čáslav; z kraje Slanského Albrecht Šlik z Holejče pro Slané; z kraje chrudímského Václav Gerštorf z Gerštorfu pro Chrudím; z kraje Vltavského Ladislav Popel z Lobkovic pro Sedlčany; z kraje rakovnického Burian Chodour z Lokte pro Rakovník. Pražané svého zvláštního hejtmana míti mohli. Za nejvyššího hejtmana všeho vojska ustanovil král Ferdinad z tří kandidátů, které mu stavové navrhli, Šebestiana z Veitmile.

Hotovost zemská měla podle ustanovení sněmu zemského trvati do sv. Martina nejprvé příštího, t. j. do 12. listopadu a to v ten způsob: „jestliže by v tom čase král sám neb nejvyšší hejtman polní s těmi hejtmany krajskými toho potřebu uznali, aby pro dobré toho království českého a zemí k němu příslušejících proti Turku nebo komukoli jinému, jenž by na toto království a země k němu příslušející sáhl a škodu činiti chtěl, hned tou hotovostí takto nařízenou a v ta místa, kdež by toho potřeba ukazovala, obráceno a taženo bylo, k dobrému a užitečnému tomuto království a zemím k němu příslušejícím *a jinam nic*."

Stavové podali také králi žádost, aby i v ostatních zemích koruny české takovou hotovost bez prodlení nařídil, aby v tom zachována byla rovnost s královstvím českým a aby se toto mohlo v čas potřeby od ostatních zemí skutečné pomoci nadíti.

Kromě hotovosti válečné jednalo se na sněmě zemském a obnovení smlouvy mezi královstvím českým a knížaty saskými. R. 1459 byla se totiž stala v Chebu dědičná smlouva mezi korunou českou a panujícím rodem saským, kterou se obě mocnosti k obapolné obraně a pomoci proti každému nepříteli mezi sebou zavázaly. Léta 1546 byl nejstarším knížetem rodu saského Hanuš Fridrich, jemuž tedy měla po právu koruna česká pomáhati, když by toho požadoval Než chytrý Moric rozpomněl se v čas na tyto smlouvy a k pobádání jeho předložil král Ferdinand sněmu českému návrh, aby smlouva byla s knížetem Moricem obnovena.

V Čechách se klonila většina stavů ke knížeti Hanuši Fridrichovi a proto se opřela nejen města nýbrž i stav rytířský požadavku Ferdinandovu. Než král se tím nenechal másti ve svém zámyslu, nýbrž dal pracovati skrze své jednatele tím úsilovněji, aby získán byl i stav rytířský. Kromě toho strašil Ferdinand stavy hrozbou, že by Moric do Čech vtrhl, kdyby se s ním přátelsky nespojili. Dále vykládal, že by koruna česká přišla v Sasích a Němcích o mnohá léna, kdyby zvítězili nepřátelé císařovi a Moricovi. Na doklad toho uváděno, že Hanuš Fridrich již klášter Dobrolucký v Dolní Lužici vojensky osadil.

Takovým způsobem podařilo se Ferdinandovi získati oba vyšší stavy. Jakmile však usnešení jejich oznámeno bylo na sněmě, opřel se tomu co nejrozhodněji stav městský. Zástupci toho stavu prohlásili skrze Sixta z Otrsdorfu, kancléře Starého města Pražského, že k usnešení stavů vyšších nepřistoupí a že k zapsání toho do desk zemských nesvolují. „*A proto, což by tak bez nich potom s knížetem Moricem jednáno a uzavíráno bylo, tím že oni povinni a zavázáni žádnému býti nechtějí.*" Král však nedbal odporu toho a dal vložiti do desk zemských usnešení obou vyšších stavů, aby se s knížetem Moricem jednalo o obnovení přátelské smlouvy. Přes to však nemělo to usnešení zákonné platnosti, jelikož k němu stav městský nepřistoupil. Podle zřízení zemského zajisté měla jen taková usnešení platnost zákonnou a závaznou, o které se všickni tři stavové dohodli. Stav městský mohl

tedy vždycky odporovati jakémukoli závazku, který by ze smlouvy s Moricem vyplýval.

Také knížata Hanuš Fridrich a Filip učinili k stavům českým, na sněmě shromážděným, zvláštní psaní, v kterémžto jim oznámili, že pro zachování náboženství evangelického proti císaři s lidem svým do pole vypraviti se museli, žádajíce, aby stavové k nim, jakožto k spolučlenům křesťanským, sousedsky a přátelsky se chovali a zemím i poddaným jejich neškodili, pamětlivi jsouce smluv přátelských, které za Jiřího z Poděbrad mezi královstvím českým a rodem saským uzavřeny byly.

Na to psaní odpověděli dva vyšší stavové, mníce, že Hanuš Fridrich skutečně proti právu sáhl na území české a získáni byvše již od Ferdinanda, jak by prý raději slyšeli, že kurfiřt k císaři co své od boha ustanovené vrchnosti poddaně se chová; neboť že jsou od krále zpraveni, že císař ne pro náboženství, jak oni tvrdí, nýbrž pro zachování poslušnosti a práva v říši proti němu vystoupil. Že pak kurfiřt jim připomenul smlouvy přátelské s královstvím českým, o tom doložili, že oni stavové je povždy zachovávali, ale že těžce nesou, že on kurfiřt tak nečiní Proto že jej přátelsky žádají, aby klášter Dobrolucký se vším příslušenstvím k Dolní Lužici a koruně české navrátil.

Tak osvědčila se opět nesjednocenosť stavů českých na sněmě veřejně a chytrý Ferdinand proraziv se svým zámyslem mohl pak tím směleji a bezohledněji vystupovati proti kterémukoli stavu o sobě, aniž by se musel rozhodného a svorného odporu od obou ostatních obávati.

O osazení kláštera Dobroluckého v Dolní Lužici.

Osazení kláštera Dobroluckého v Lužici užil Ferdinand za hlavní důvod, aby stavy české od Hanuše Fridricha odvrátil. Hanuš Fridrich však se tím nijakž proti koruně české neprovinil a proto potřebí událost tuto objasniti.

Kurfiřtové saští mívali ode dávna jakési ochranné právo nad klášterem Dobroluckým Maximilian I. vypůjčil si z počátku 16. století nějaké peníze od kurfiřta Saského Fridricha, příjmím Moudrého. Poněvadž je ale zcela nesplatil, byla část nezaplacená pojištěna se svolením krále Ferdinanda na řečeném klášteře až do úplného zaplacení.

Nežli však peníze byly splaceny, vpadl do kláštera Dobroluckého v měsíci červenci r. 1541 Mikuláš Minkvic, strýc Hanuše Minkvice, místodržícího v Dolní Lužici, osadil klášter a předstíraje opatu kláštera, že ve jménu krále Ferdinanda přichází, smlouvu s ním učinil, aby mu Dobroluky se vším příslušenstvím postoupeny byly. Kurfiřt Fridrich dostav o tom vědomosť od hejtmana svého v Dobrolukách, vyslal tam hned komisaře své s jistým počtem branného lidu, aby jednání Minkvicovo s opatem vyšetřili, klášter a poddaný lid všech závazků k Minkvicovi sprostili a novou povinností ke kurfiřtovi je zavázali.

Minkvic vida, že by násilnictvím ničeho nepořídil, odjel z Dobroluk a prohlásil veřejně, že výpravu proti klášteru nepodnikl na rozkaz králův, nýbrž pouze na svou pěsť. Kurfiřt pak obávaje se přece podobného násilnictví setrval v branném držení Dobroluk. Nastalo dopisování mezi králem a kurfiřtem, až Hanuš Fridrich prohlásil, že branný svůj lid bez prodlení z kláštera odvolá, jak mile mu bude suma povinná zaplacena.

Dalším vyjednáváním docílilo se jakési narovnání ve Špýru r. 1544, v čemž měl i císař Karel účastenství. Podle této úmluvy měl Hanuš Fridrich klášter Dobroluckým postoupiti teprvé tehdy, když by se stalo vyrovnání o pojištěných penězích. To se do r. 1546 nestalo a tak Hanuš Fridrich podle práva kláštěr ve své moci podržel.

Takový byl tedy význam osazení kláštera Dobroluckého, Ferdinand stavy české zúmyslně klamal, když ten skutek za zjevné nepřátelství ke koruně české vydával.

Král svolává vojsko české na 28. září ke Kadani. — Přehlídka lidu zbrojného v krajských městech. — První útok na města kurfiřtova.

1546 srpen — říjen.

Král Ferdinand maje záminku, že království českému skutečně hrozí nebezpečí války, naléhal nyní již bezohledněji na vojenskou pomoc proti nepřátelům království českého. Nejprvé vydal do Čech dne 17. srpna patent ke všem stavům a obyvatelům království českého, jímž přísně přikazoval, aby nikdo Hanuše Fridricha a Filipa proti císaři v ničem nezastával a jim ani jejich pomocníkům žádné podpory, buď dodáváním lidu, špíže a píce aneb jakýmkoli jiným způsobem ani zjevně ani tajně nečinil aniž činiti dopouštěl pod uvarováním hněvu a nemilosti královské, pod propadením všech statků, lén a manství i ztracením hrdel. Potom

ucházel se u jednotlivých stavů skrze listy o pomoc, domnívaje se, že jednotlivci o sobě spíše se osvědčí ochotnými a povolnými nežli celé sbory na sněmě. Tak žádal jmenovitě ke konci měsíce srpna zejmena poručníky rodu rožmberského, aby mu zapůjčili ze zbrojnice rožmberské 6 kusů hrubé střelby s kulemi a 60 centnýřů prachu a aby mu k vezení těch věcí vozky a koně objednali.

Neostalo to však jen při těchto krocích. Král svolal také nahoře jmenované hejtmany krajské na hrad Pražský, kde s nimi dne 2. a 3. září vyjednával, aby hned po přehlídce vojska s lidem svým do pole proti nepřítěli se připravili. Hejtmané však znamenajíce úmysl králův opřeli se hned rozhodně proti tažení za hranice tvrdíce, že žádný nepřítel zemi nehrozí a že sněm k tomu nesvolil, aby hotovosť zemská měla za hranice táhnouti.

Odporem tímto nenechal se však Ferdinand nijakž zviklati ve svých zámyslech. Získav potají nejvyšší úředníky a soudce zemské, pak mnohé osoby ze stavu panského pro výpravu válečnou, vydal dne 10. září nový mandát do království českého, kterým nařídil, aby se branný lid z království českého strhl podle ustanovení sněmovního ke dni sv. Václava (28. září) ke Kadani. Za důvod k tomu udal, že nepřátelé císařovi v říši t. j. účastníci spolku šmalkaldského, postavili branný lid u hranic českých, aby prý město Jáchymov v Čechách opanovali a odtud dále do Čech vojenské tažení předsevzali; pak že Hanuš Fridrich z Dobroluk v Lužici se utvrditi obmýšlí.

Také do jiných zemí koruny české rozeslal Ferdinand psaní k předním stavům, aby pomocí svou přispěli.

Z velké neochotnosti, jakou jevili i stavové katoličtí, jmenovitě i duchovenstvo katolické v dodávání lidu zbrojného a v poskytování potřeb válečných, vysvítá neklamně, že i katolíci měli jistou nedůvěru k výpravě do říše, ovšem jen z důvodů politických. Tím větší nechuť spatřovati bylo u evangelíků. Zmáhalo se mezi lidem to domnění, že Ferdinand chce předsevzíti vojenské tažení nejen na potlačení víry evangelické, nýbrž i na zrušení starodávného zřízení zemského v království českém. Mluvilo se o všelijakých piklech a pletichách mezi králem a některými pány, a pravilo se: že král po vykonané přehlídce lidu krajského, až města svou pomoc válečnou do pole vypraví, některá vzdornější místa v Čechách oblehne a obyvatele přinutí, aby přísahu králi složili, že vše přijmou, cožkoli on chtíti bude. Na to že král zřízení zemské jakožto zastaralé novým řádem a novými deskami zemskými nahradí. V lidu také rozšiřovány všelijaké potupné spisy o císaři a králi, čímž jitření ještě více se zmáhalo.

Zatím odbývaly se přehlídky vojska v ustanovených městech krajských, k nimž se za takových okolností jenom nepatrný počet zbrojného lidu dostavil. V Plzni prý se shromáždilo asi 4000 pěších a 220 jízdných, v Žatci pak sotva 3000 lidu vesměs, z nichž asi 300 jezdců se počítalo. Byl to lid selský, nepovolný, zbroji neuvyklý a nedostatečně ozbrojený; koně měl jen tažné, na nichž nikdo před tím ještě nejezdil. Přehlídka těchto brancú dála prý se bez všelikého pořádku a bez náležitého cvičení. Posléze byli rozpuštěni s tím poručením, aby se na dané znamení, jakmile zaplanou ohně po výšinách, opět do týchž míst dostavili.

V městě Jáchymově, který se považoval za nejvíce ohrožený, děly se zvláštní přípravy obranné. Tady odbývána dne 10. září zvláštní přehlídka lidu branného domácího i přespolního, jenž byl k hájení toho města povolán. Jáchymovští sami chovali se k těm přípravám nejen netečně, nýbrž i vzdorně, jelikož se ve víře své s evangelíky německými srovnávali. Lid městský popuzen jsa rozličnými spisy u kněžími svými způsobil zřejmou zpouru a komisařům královským i smrtí vyhrožoval, pakliby od přehlídky neupustili. Vůbec při tom vyhlašováno, že o žádném nepříteli nevědí, který by jim ublížiti chtěl. Komisaři pohrozili, že město osazeno bude Španěly a jiným cizím lidem, pakli rocení se lidu nepřestane; a král poslal purkmistrovi přísný list, v kterém se hrozilo nemilostí královskou a velikými pokutami. To prospělo, tak že se od té doby podobné zpoury v městě neopakovaly. Za to lid branný vycházel tajně z města a ubíhal za hranice do tábora kurfiřtova.

Komisaři královští Bohuslav Felix z Hasišteina a Kristof Gerštorf vidouce, že by pomoc Jáchymovských mnoho nevydala, starali se tím pilněji o dostatečné opevnění města a osazení ho lidem okolním, zvláště když obdrželi zprávy, že se vojsko kurfiřtovo skutečně ke hranicím českým přibližuje.

Dvakráte psali komisaři králi navrhujíce, aby se přes hranice vpadlo do zemí kurfiřtových a tady aby se potřeli houfové zbrojní, nežli by se v hromadu srazili a sesílili. Ferdinand neopověděv ještě válku kurfiřtovi nechtěl dáti komisařům svolení, aby se v Čechách nemohlo říci, že sám útok za hranice podniká.

V srdci svém ale souhlasil s návrhem komisařů; a proto jim ničeho neodpověděl.

Komisaři nevědouce, jak by se měli zachovati váhali ještě, když tu obdrželi zprávu, že vojsko kurfiřtovo dorazilo do Božího Daru (Gottesgab) a do Blatna (Platten), kterážto města jsou jenom několik hodin cesty od Jáchymova vzdálena. Obě města náleží nyní ke království českému; Boží Dar leží v okresu jáchymovském při samé hranici saské; Blatno je městem okresním a leží také nedaleko hranic saských. Tehdáž ale ležela města ta na panství švarcenberském, které patřilo kurfiřtu saskému. Lobkovic a Gerštorf nevědouce si rady chtěli se alespoň v nejbližším svém okolí nepřítele zbaviti. A tak sebravše všecken svůj lid udeřili někdy uprostřed měsíce října na Boží Dar, kterážto místo, jelikož tady tuhého odporu nenalezli, také šťastně vzali a posádkou opatřili. Podobný útok učinili na Blatno, kdež byli ale krvavě odraženi.

Ležení u Kadaně. — Kterak jen část branného lidu proti nepříteli vytáhla a ostatní domů se rozešli.

1546 září — říjen.

Zatím sbíral se lid zbrojný u Kadaně, která byla za střediště válečné hotovosti ustanovena. Šlo to ovšem velmi pomalu a liknavě a král musel i po ustanovené lhůtě (28. září) napomínati neustále stavy, aby si s výpravou popílili a s lidem svým u Kadaně najíti se dali. Tak zejména Praha vyslala svůj lid ke Kadani teprvé po mnohém napomínání, ostatní města pak po Praze za dvě až tři neděle následovala. V některých krajích však brannou pomoc naprosto odepřeli, jako zejména v kraji Boleslavském, kde jednota bratří českých proti požadavkům královým pracovala a výpravu lidu branného překazila. Působením jejím ohlásili totiž stavové na sjezdě krajském zvláštním listem králi poslaným, že neznajíce žádného nepřítele, který by do koruny české vtrhl, nejsou vázáni snešením sněmovním.

Jako stavové boleslavského kraje, tak smýšleli i mnozí jiní obyvatelé v království českém. Tak psal dne 3. října Jan z Pernšteina a na Helfenšteině Jindřichovi staršímu ze Švamberka, nejvyššímu sudímu dvorskému, zeti svému, „že dal sice pán bůh lidem rozum, aby byli rozdílní od hovada, ale při tom tažení že lidé o rozum přišli; táhnou, nevědí proč, poněvadž tu všecko, proč se děje, před nimi tajno jest.“ A tak kromě Boleslavského ještě jiných pět krajů odepřelo válečnou pomoc; teprvé po mnohém napomínání královu odeslána znenáhla část hotovosti vojenské i z těchto krajů ke Kadani.

Ferdinand sám sbíral velmi horlivě vojsko v dědičných svých zemích a vypravoval je z části také přes Čechy do Německa. Tak táhlo dne 9. října skrze Prahu asi 1500 žoldnéřů z Vídně, majíce s sebou rozličné potřeby válečné. Již dne 13. října přirazilo ku Praze znovu 1200 husarů. Ti rozloživše se okolo města nadělali tu mnoho škod a tropili rozličné neplechy, tak že i obecný lid v Praze na Novém Městě se zbouřil, že jej purkmistr a obecní rada sotva uspokojiti mohli. Na to husaři odjeli ke Kadani.

U Kadaně tedy shromáždila se konečně dosti značná síla lidu ozbrojeného. Ten však jevil hrozně málo chuti býti po vůli králi Ferdinandovi a táhnouti na nepřítele, kam by mu král ukázal. Mysli bez toho již nedůvěřivé byly rozličnými spisy a pověstmi ještě více pobuřovány. Tak v jednom spise od nepřátel císařových rozšiřovaném porovnáváni císař a spojenci jeho se šelmami, kterým by se Čechové, Slezáci a Lužičané měli opříti jako druhdy Egypťané Faraonovi. Čechové napomínáni, aby byli pamětlivi svého učitele Jana Husa a nedali se rozsápati jako první křesťané za Diokleciana od šelem.

V ležení u Kadaně vůbec utvořilo se dvojí smýšlení; jedna, počtem větší strana tvrdila, že není nepřítele, který by hrozil království českému a proto že nikdo není povinen odtud z ležení táhnouti za hranice někam do říše; druhá, počtem nepatrná strana, k níž zvláště katolíci se hlásili, byla odhodlána táhnouti za hranice, když by jí to král přikázal. Dvojí toto mínění zastáváno tu více tu méně zjevně a rozhodně, z čehož povstávaly častěji ostré spory ba i krvavé srážky mezi lidem ozbrojeným.

Konečně učinil král Ferdinand v Praze smlouvu s knížetem Moricem. Na to hned nejvyšší hejtman vojska českého vydal dne 20. října odpovědný list Hanuši Fridrichovi, kterým prohlásil, že týž Hanuš Fridrich osadiv klášter Dobroluky přátelské smlouvy a svazky skorunou českou porušil a proto že se proti němu válečné tažení nařizuje. Král sám pak nařídil válečnému lidu u Kadaně, aby přes pomezí české proti nepříteli země vytrhl.

Ferdinand zajisté dobře věděl, jak lid český smýšlí o domnělém nepříteli, knížeti Hanuši Fridrichovi a zajisté sám uznával, jak nedostatečná

je k započetí války ta záminka, že Hanuš Fridrich klášter Dobrolucký osadiv přátelské smlouvy a svazky s korunou českou přerušil. Proto vydal rozkaz, aby nejvyšší hejtman v nepřátelské zemi ničeho nedobýval než co by ke koruně české přislušelo.

Na rozkaz králův hnul se Šebestian z Veitmile s lidem branným od Kadaně okolo 29. října; však jen menší počet vojska táhl s ním ochotně a bez pobízení; ostatní ostali v ležení zpěčujíce se přes hranice táhnouti. Jakmile o tom král zprávu obdržel, poslal k stavům odporným ostré psaní, aby kázali lidu svému přes hranice táhnouti. Zároveň vypravil do ležení dva své důvěrníky, kteří měli po dobrém a výhrůžkami lid pohnouti, aby táhl s nejvyšším hejtmanem. Těm se skutečně podařilo, že část lidu z ležení se vydala. Táhlť hejtman Starého města Pražského Václav Váž s některým počtem lidu, Václav Trakař a Janda s Novoměstskými; dále poslali také Slánští a Lounští své jízdné a pěší za lidem královským; správce lidu žateckého slíbil tolikéž učiniti. Jiní došli až k pomezí království českého, přes hranice však táhnouti nechtěli, odvolávajíce se na to, že jen k hájení hranic vypraveni byli. Hradečtí, Kouřímští a někteří z Boleslavska ostali u Kadaně; jiná část zbrojného lidu vytrhla dne 30. října od Kadaně a položila se u Běšic očekávajíc až by jim od jejich pánů nařízeno bylo, kam by se měli obrátiti.

Smlouva s knížetem Moricem.

1546 14. října.

Vypravovali jsme nahoře, kterak se na sněmě stav městský tomu opřel, aby Ferdinand nemohl obnovit smlouvu z časů krále Jiřího s knížetem Moricem. Ferdinand nedbaje toho, že porušil zřízení zemské povolal do Prahy knížete Morice a jal se s ním vyjednávati a smlouvati sám, ač byl sněm zvolil k tomu zvláštní komisary ustanoviv, aby tito s radou knížete Morice vyjednávali. Král Ferdinad již tak velice si liboval v samostatném a nezávislém jednání, že se ani nedržel toho, co si byl sám na sněmě proti zřízení zemskému vymohl. A tak po několikadenním vyjednávání s knížetem Moricem uzavřena dne 14. října 1546 smlouva taková, aby se kníže a král vzájemně lidem branným a potřebami vojenskými podporovali. Panství Eulenburk, Koldice a Lesnici, jež u prostřed zemí Moricových položeny byly a koruně české patřily, aby Moric svým lidem vzal a je králi buď penězi zaplatil anebo za jiné přiležitější vyměnil s tou jedině výhradou, aby i dále v lenním svazku s korunou českou zůstávaly a knížata saská aby je od králů českých pokaždé co léna přijímali.

O ochranném právě na klášteře Dobroluckém usnešeno, že je Moric má Ferdinandovi postoupiti; taktéž se Moric zřekl některých lén v Durynsku ve prospěch králův. Panství Švarcenberské, které ze Sas přes Boží dar a Blatno do Čech dosahovalo, mělo se mezi oba spojence rozděliti tak, aby jižní jeho část s okresem blatenským a s báněmi božídarskými připadla Ferdinandovi, ostatní pak Moricovi.

Konečně si smlouvající přislíbili, že se žádný z nich o sobě nedá do vyjednávání s Hanušem Fridrichem a že jeden druhému přispěje pomocí proti každému, kdo by předsevzetí jejich chtěl odporovati.

Smlouva nejsouc ujednána způsobem, jaký poslední sněm ustanovil, nikoho v zemi nevázala. Jelikož ale přece mnohé kusy její došly svého provedení a uskutečnění, uvedli jsme ji na tomto místě, abychom se na ni mohli na místě svém odvolati.

Kterak vojsko české v Němcích vítězilo. — Kterak Ferdinad stavy neposlušné potrestal. — Hlavní ráz stavovského odporu.

1546 listopad — prosinec.

Vojsko české vtrhnouc do Němec osvědčilo tady znovu vojenskou slávu českého jména. Čechové přirazivše k vojsku Moricovu dobyli hned 1. listopadu vítězství na výšinách Adorfských proti vojsku Hanuše Fridricha. Po tomto vítězném vystoupení na jeviště válečné poddávalo se jedno město za druhým vojsku českému, tak že se brzy octly v rukou jeho Wiesenthal, Schlatten, Lesnice, Grünheim, Švarcenberk, Annaberg, Schneeberg, Cyikov a j. v. A tak bylo polní tažení r. 1546 s velmi dobrým úspěchem ukončeno.

Dobrý zdar proti Hanuši Fridrichovi utužil jen Ferdinanda v dalších zámyslech, v kterých mu ale překáželi nepovolní stavové. Znaje nesjednocenosť v stavech českých věděl dobře, že se může odvážiti k potrestání některých osob, které mu v poslední výpravě válečné zvláště překážely. Ferdinand byl totiž přesvědčen, že bezohledná přísnosť odpor jen částečný skrotí a že nespokojence zastraší, aby mu budoucně povolnějšími byli.

Zřídiv tedy na hradě Pražském soud jen z rad markrabství Moravského pohnal před něj osoby, které byly pomoc vojenskou naprosto odepřely. Pohnaní dostavivše se dokazovali, že se podle usnešení sněmovního zachovali, poněvadž žádný nepřítel násilně do koruny české nevtrhl. Ostatně, že se podrobují rozhodnutí sněmu; ten nechať rozsoudí, zdali se proti němu provinili a nechať sám pokutu vyměří.

Král nemoha pohnaným takovýmto způsobem ničeho dokázati vymyslil jinou kličku právě, že neuposlechli královského mandátu ani rozličných napomenutí jeho a že se tedy provinili proti mocnosti a důstojnosti královské. Trest nebyl jim sice žádný vyměřen, museli se ale svou věrou a ctí zavázati, že se k soudu dostaví, když by jim král dal čtyry neděle napřed věděti.

Přísněji naložil král s těmi, o nichž mu [illegible] oznámeno, že u Kadaně lid přemluvili, aby [illegible] nevtrhl. Tak byl jeden hejtman, jak [illegible] z kraje Táborského, k rozkazu královskému dne [illegible] prosince stat. Takovým též trestem měli býti potrestáni hejtman kouřimský Jan Opit z Malešína a hejtman hradecký Jan starší Špetle z Janovic. První obdržel milost na přímluvu královny Anny, druhý však se ukryl, nežli jej mohl kat kralovský odvésti. Mimo to byli někteří těžkým vězením anebo penězi pokutováni.

Král si umínil vykonati trest přísný, aby zastrašil a ohnul všeliké své odpůrce. Že se umírnil v krvavém svém zámysle, toho byla dvojí velmi závažná příčina. Nejprvé mírnila hněv jeho královna Anna, která jej od krveprolévání odvracela. Královna zajisté milujíc upřímně své rodné krajany Čechy stálými přímluvami manžela svého k tomu přivedla, že od pokutování na hrdle ustoupil. Za druhé spravoval se Ferdinand při tom ohledem politickým. Hanuš Fridrich nebyl pokořen; pomoci proti němu bylo i dále zapotřebí a tu si Ferdinand nesměl stavy rozhněvati a proti sobě popuditi. A tak zastaveno trestání osob odporných a tak neproveden také skutek, jenž k ztenčení práv Starého města Pražského směřoval.

Vypsali jsme tuto první stupeň odporu stavovského proti Ferdinandovi. Již nyní vidíme hlavní ráz sporu mezi stavy většinou protestantskými a mezi králem Ferdinandem. Stavové nejsou v sobě sjednoceni. Katolíci vesměs a kromě nich i značná část nekatolíků jsou Ferdinandovi ve všem všudy povolni i v provádění zámyslů proti nekatolíkům směřujících i v skracování práv zemských. Většina stavů má sice chuť k odporu a k hájení práv stavovských, nejsou ale mezi sebou sjednoceni, nemají vůdce všeobecně ctěného a váženého, jenž by je svou autoritou řídil a vedl. Kromě toho nechtějí míti stavy vyšší ničeho s městy, která přece chovají nejvíce živlů rozhodných a k nejkrajnějšímu odporu odhodlaných. Naproti tomu kráčí král rozhodně za cílem vytknutým: zjednati zase nadvládu náboženství katolickému, zjednati všeobecnou poslušnosť svrchované své vůli panovnické. Král si, jak jsme se přesvědčili, v prostředcích nevybírá; on je bezohledný, vytrvalý a neustupný; on hledí získat spojence mezi stavy samými za každou cenu a každým způsobem.

Kdo tedy bedlivěji pozoroval válčící strany, nemohl dlouho ostati v pochybnosti, kam se konečně vítězství nakloní.

Nesnáze Moricovy. — Kterak se Ferdinand u Pražanů a u jiných stavů o pomoc válečnou ucházel.

1546 prosinec — 1547 leden.

Dokud vojsko české v Němcích trvalo, dařilo se Moricovi velmi dobře. I kojili se spojenci nadějí, že brzy veškery země Hanuše Fridricha opanujou. Však štěstí válečné se obrátilo, jakmile vojsko české z Němec domů se navrátilo. Hanuš Fridrich nalézal se s hlavní svou mocí v jižním Německu, kde s ostatními knížaty spolku Šmalkaldského proti císaři bojoval. Sotva tedy uslyšel, že vlastní jeho země vydány jsou nepřátelům na pospasy, pospíšil s vojskem dobře zřízeným na obranu svých zemí. Ještě v prosinci 1546 vtrhl do Durynska, rozprášil bez velikých ztrát vojsko Moricovo, vytloukl je ze svých zemí a tak řka úprkem i mnohé krajiny strýce svého si podmanil. Hanuš Fridrich vtrhl také do Dolní Lužice, kde města Finsterwald a Zinnwald opanoval a krajinu okolo Lukavy a Kala spustošil.

V této nesnázi volal Moric velmi důrazně spojence svého Ferdinanda na pomoc. Odvolával se při tom na smlouvu, kterou spolu v Praze uzavřeli a hrozil, kdyby jej král v těžkosti jeho opustil, že by nucen byl s odpůrcem svým Fridrichem nějak se smluviti a vyrovnati.

Tou dobou panovala, alespoň na pohled, dobrá vůle mezi Ferdinandem a obcemi Pražskými. Pražané zajisté na nový rok 1547 poslali králi podle starobylého způsobu za novoroční dar stříbrnou pozlacenou a řemeslně dě-

lanou měděnici s nálevkou, kterou mu některé osoby z jich středu čili deputace odevzdaly při tom nového roku přejíce. Přání to přednesl manželům královským Sixt z Ottersdorfu jazykem latinským připojiv i to: aby nastávající nový rok konec učinil všem těm rozbrojům a válkám v říši křesťanské, které prý beztoho vzešly jen původem několika lidí nepokojných. Král odpověděl, že dar i přání jejich vděčně přijímá a že pomocí Pražanů i svých ostatních poddaných brzký pokoj v říši způsobí.

A skutečně neprodléval dlouho o takovouto pomoc u Pražanů se ucházeti domnívaje se, že mu po dobrém poskytnou, co bude požadovati a že pak i jiná města po příkladu jejich učiní. Hned po novém roce ucházel se u Pražanů Starého i Nového Města, aby mu po 600 lidí dobře zachovalých a dostatečně ozbrojených do pole proti nepříteli povolili. Než obce se tomu požadavku co nejrozhodněji opřely a rady městské oznámily králi, že nikdo proti kurfiřtovi táhnouti nechce a že žádosti jeho nemohou tedy vyhověti.

Také na jiných místech král dobře nepochodil. Všickni, komu psal, vymlouvali se nedostatkem peněz a lidí, kteří by chtěli do pole na hranice vytáhnouti.

Nový mandát královský o hotovosti vojenské. — Kterak mandát v zemi působil.

1547 leden.

Vítězství Hanuše Fridricha na jedné a neochotnost stavů českých poskytnouti pomoc válečnou, na druhé straně přiměly jinak velmi opatrného a obezřelého Ferdinanda ke kroku rozhodnému a osudnému. Nesvolav sněmu zemského vydal dne 12. ledna mandát k stavům českým o nové hotovosti vojenské, čímž zřízení zemské těžce porušil a všech dalších sporů a osudných pohrom příčinou se stal.

V mandátu odvolával se Ferdinand na smlouvy přátelské loni s knížetem Moricem obnovené a na zřízení zemské H. III., kdež takto čteme: „Chtěl-li by kdo mocí vtrhnouti aneb že by vtrhl do koruny české, chtě tudy království obdržeti, proti tomu aby všichni sobě vždycky pomocni byli pod pokutou, aby takový, kdo by tak neučinil, čest, hrdlo i statek ztratil a z země vyhnán byl. A kdož by takového zastávati chtěl, aneb jej fedroval, ten aby v touž pokutu upadl.“ I nařídil, aby stavové přitáhli s lidem svým dne 24. ledna k Litoměřicům a byli s králem v poli měsíc celý a kdyžby toho potřeba se ukázala i druhý měsíc.

Mandát rozhlášen nejen v Čechách po krajích, nýbrž i na Moravě, v Slezsku a Lužici.

Mandátem porušil Ferdinand těžce zřízení zemské, jak jsme nahoře poznamenali. Ferdinand odvolával se na přátelskou smlouvu s knížetem Moricem; ta však neměla zákonné platnosti, jelikož Ferdinand neměl naprosto práva sám s Moricem smlouvy uzavírati. Za druhé neměl Ferdinand žádného práva svolávati podruhé hotovost zemskou, kterou byl minulý sněm jen do svatého Martina roku minulého povolil. A konečně jednal Ferdinand nezákonně i v tom ohledu, že ustanovil, aby se hotovost zemská zase přes hranice proti nepříteli vypravila. Bylo v zřízení zemském Q. XXIX. ustanoveno, že „králové čeští k žádným vojnám nemají stavův nutiti z země české mimo práva a svobody a řády prvotné.“

Ani článek H. III. zřízení zemského, na který se Ferdinand odvolával, neměl místa a platnosti v tomto případě. Podle článku toho mohl Ferdinand proti neposlušným teprvé tehdy zakročiti, kdyby byl sněm skutečně Fridricha za nepřítele zemského uznal a pomoci vojenské proti němu byl povolil. Toho však sněm neučinil a proto král nemohl ani tímto článkem nezákonnitost jednání svého zastírati.

Bylo to věcí neslýchanou a nevídanou, aby král tak ostrým mandátem svolal hotovost zemskou beze svolení sněmu zemského a aby vyhrožoval tak těžkými pokutami. To způsobilo v Praze a po celé zemi úžasné podivení. K tomu Vlachové a jiní cizinci v Praze dobře se starali, aby pravé zámysly Ferdinandovy tajnými neostaly, vyhrožujíce Pražanům, že v krátkém čase domy, ženy a dcery v Čechách za darmo míti a v krvi Českého národu brodíti se budou. Při tom ovšem směli také Čechům zrádcův a kacířův spíati, aniž se kdo odvážil zlolající ústa jejich ucpati.

V Praze a po Čechách vzniklo neobyčejné jitření, když mandát královský byl rozhlášen. Sixt z Ottersdorfu drasticky nám líčí, jak se o něm soudilo, řka: „Tento mandát, kterýž po celém království rozepsán a rozeslán byl, příčinu jest dal ku všemu budoucímu zlému a k pozdvižení stavův i lidu obecného v království českém. Ten, číž pak koli radou vydaný, byl neobyčejný a prvé nikdy neslýchaný a nebývalý; i vyšel jest na veliké a znamenité všech svobod království českého ublížení, a což předešlým sněmem bylo poněkud jako začato, to mandátem tímto právě jest dokonáno a jako říkajíc podle starodávního přísloví na vrch dolito.“

Ferdinand meškaje tehdáž v Praze mohl slyšeti veřejně po ulicích reptání lidu; takové bylo v Praze rozhořčení, že se veřejně proti tomu mandátu brojilo. Konšelé měst Pražských znajíce toto smýšlení oznámili králi, že se většina starších proti tomu vyslovila, aby se vypravil válečný lid na pouhý mandát bez svolení sněmu obecného. Král vyslal tedy zvláštní komisary k Pražanům, aby je přemluvili a pomoc válečnou od nich vymohli. Avšak ani ti ničeho nepořídili.

Ještě rozhodněji nežli konšelé zachovaly se obce měst Pražských. Ty sešly se ke konci ledna a podaly svým radám velmi ostrou odpověď na mandát královský. Řekly bez obalu, že se s kurfiřtem Hanušem Fridrichem srovnávají ve víře a že proti němu nebudou bojovati, aby na sebe trest boží neuvalili; že jsouce hlavou třetího stavu nemohou bez pánů a rytířů k něčemu takovému svoliti. Konečně projevili tu obavu, kdyby se podle toho mandátu zachovali, že by svých svobod a privilegií zadali a nebezpečný příklad v tom pro budoucnost učinili. Při tom připomenuli, „že žádné kroniky ani spisové jiní nic neoznamují, aby kdy který král český bez svolení obecného ode všech tří stavů učiněného, samým toliko mandátem co takového předsevzíti a je stavy k něčemu tak znamenitému potahovati měl."

Odpověď svou pak zavřely obce těmito slovy: „Kdybychom pak bez obecného sněmovního snešení tomuto mandátu své povolení dali a podle něho se zachovali, již svobody netoliko naše, ale i všeho toho království by klesly a sněmové obecní starobylí by zahynouti musili, a my všickni obyvatelé tohoto království ze všech tří stavů horší bychom byli než sedláci, kterýchžto pán jich mimo vyměřenou věc k ničemu nepotahuje a potahovati nemůže a nemá spravedlivě. I protož, což jest prvé v tomto království za žádného krále Českého nebývalo, Vašich milostí (purkmistrův a rad) za to žádáme, abyste krále pána našeho nejmilostivějšího za to žádali, aby nás v ty a takové věci, kteréž jsou proti naší víře, proti poctivosti, proti svobodám a stavu našemu i jiným, a kteréž jsou také k zkáze tomuto městu i království, potahovati neráčil."

Staroměstská obec podávajíc tu žádost svému purkmistru připojila k tomu své usnešení, aby se o obecných věcech nejednalo více v tajných poradách obecních starších, nýbrž *aby byla vždy zvoněním na velký zvon velká obec svolána a o všem aby se jednalo v plné obci podle starého způsobu, aby pak se nikdo nevymlouval, že se něco jednalo bez vůle obce.*

Usnešením o svolávání obce k veřejným poradám učiněn rozhodný krok v odporu proti Ferdinandovi. Obec staroměstská tím vyslovila, že nemíní více dbáti rozkazu králova z r. 1528, kterým Ferdinand ustanovil, aby se shromáždění obcí bez povolení královského neodbývala. Odpor proti králi přeložen tím také z povolnějších rad do obce, fanatismu přístupnější, tak že rady městské byly odtud jen vykonávateli usnešení a vůle obcí Pražských.

Purkmistři sdělili odpověď obcí králi, který se proto velice rozhněval. Než rozpomenuv se na své potřeby vyslal zase komisary své do rady staroměstské, kamž byli i někteří novoměstští obecní starší povoláni. Komisaři užili rozličných prostředků, aby radu získali. Jmenovitě se dovolávali také vlasteneckého citu pravíce: „A předešle, když do tohoto království jací vpádové od Němců se dáli a nejmenší ves neb městečko zebrali, tu jsou předkové vaši hned vzhůru byli a všickni toho bránili; neb o Češích to slyšáno, že se jich všickni co čertův báli. Ale vás se již žádný nebojí; nebo vy co baby bojíte se těch, jichžto není se co báti; a majíce vy přední býti, zůstanete-li doma, jaká vaše poctivost bude, když byste předkem pána svého a potom jiné v tom opustili, toho zdravě u sebe považte."

Ani takové domlouvání nic neprospělo. Kromě toho obdržel král i z ostatní země nepříznivé odpovědi. Kamkoli se obrátil a kdekoli se o pomoc ucházel, odpovídali stavové: že bez svolení sněmovního žádné pomoci učiniti nemohou; než na čem se ostatní stavové na sněmě společně snesou, v tom že i oni ochotnost svou osvědčí.

Smrť královny Anny. — Počátek černého smutku v Čechách.

27. ledna.

Když takovýmto způsobem události k neutěšenému rozhodnutí se schylovaly, zemřela na hradě Pražském horlivá Čechův přímluvkyně a opatrovnice, královna Anna, dne 27. ledna po těžkém porodu, vysílením. Dosáhla 43 let 6 měsíců a 19 dní věku svého, žila 25 let v manželství a zanechala svému choti četnou rodinu, stavši se pramateří rakouské linie rodu habsburského.

Čechové považovali královnu za pravou matku národa. Proto panoval nad ztrátou krá-

lovny tak dobré zármutek všeobecný. „Bylať pravá matka všech chudých a potřebných lidí, kterýmžto almužnami pomoci činívala a ty, jimž o statky i o hrdla mnohdykráte běželo, milostivou přímluvou při králi ochránila. Po všem království českém a nejvíce pak v Praze všickni dobří a šlechetní té ctné a šlechetné královny smrti litovali a znamenitou žalosť i zármutek měli.“ Jiný souvěký kronikář napsal o královně Anně: „Jistěť jest byla dobrotivá paní a pravá máti a Ester národa českého.“

Také se vypravovalo mezi lidem vůbec, že královna pracujíc již k smrti, žádala královského manžela s pláčem, aby Jana Opitu a jiné osoby, kteřížto pro odpor svůj při minulé výpravě do vězení dáni a k smrti již odsouzeni byli, na svobodu propustil a jim vinu všecku prominul. Umírající královna i za to prosila, aby král ná-

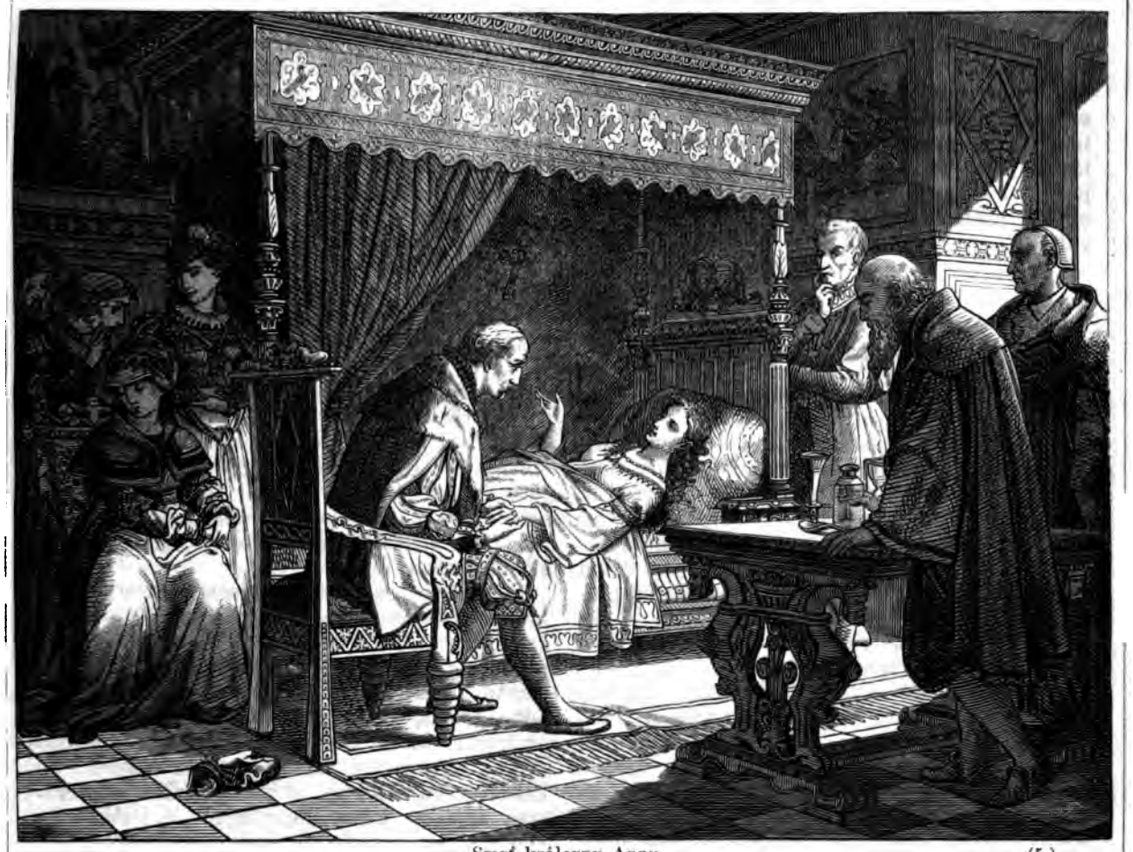

Smrť královny Anny. (5.)

rodu českému milostí svou nakloněn byl (viz vyobrazení na str. 69 a 70.), a připomínala mu služby věrné, kteréžto Čechové již králi Vladislavovi, otci jejímu, činívali a které až dosud králi samému činiti nepřestávají. Upokojena přislíbením milosti a shovívavosti k osiřelým krajanům svým opustila tento svět co laskavá orodovnice národu svého.

Jak byla královna ctěna a milována, o tom svědčí i mnohé básně, které byly na oslavu její složeny.

Pohřeb královny Anny, který se odbýval dne 30. ledna, byl neobyčejně slavný; celý průvod objevil se ponejprv proti tehdejšímu obyčeji, kdež bílá barva za znamení smutku platila, v černém smutku; a šli v něm král, královská rodina, celý dvůr, nejvyšší úředníci zemští, šlechta, královští úředníci a náramné množství

lidu, matku vlasti nelíčenými slzami oplakávajícího. Pochována byla v kůru hlavního chrámu sv. Víta vedle císaře Karla IV. Již sice roku 1526 vyskytl se černý smuteční oděv, jak jsme nahoře na str. 1. při smutečných slavnostech za krále Ludvíka byli vypravovali. To byla však jen výminka. Od pohřbu královny Anny teprvé začal se v Čechách obyčej, v černém smutku chodíti; a umřel-li kdo z velkých pánův, pobíjely se i stěny komnat černými čalouny a zdi domu s ulice černým suknem se ověšovaly.

Ferdinand ctil památku své manželky vřele a upřímně; ve hlavním chrámě sv. Víta učinil fundací na každodenní mši za její duši, která se proti církevnímu zvyku i v neděli a ve svátek v černém mešním rouchu obětuje; a po létech ještě, totiž r. 1552, dal ze stříbra sošku její, $1^1/_2$ lokte vysokou a 31 liber těžkou uměle uliti, a obětoval ji k svatému domu do Loretta v Itálii.

Sjezd a jednání v Litoměřicích.

1547 únor.

V ustanovený čas sjelo se v Litoměřicích mnoho lidu branného; král považuje to za skutečnou poslušnosť nařídil, aby se jedenkaždý přihlásil k zaznamenání a sečtení branného lidu, jak bylo sněmem zemským pro předešlou hotovosť zemskou nařízeno. K takovému spisování čili mustrování stavové dostaviti se nechtěli pravíce, že sněm nic takového neustanovil; i žádali, aby byl sněm zemský svolán nežli by se nějaké vojenské tažení podniklo.

Král nenadál se takové odpovědi; i dal povolati stavy na den 8. února do radnice litoměřické. Tady vykládal nejvyšší purkrabí, že by byl král rád svolal sněm zemský, že ale času k tomu nebylo. Dále tu dokazováno, že stavové jsou zavázáni knížeti Moricovi pomocí; a aby se spíše pohnuli, dovoláváno se také jejich citu vlasteneckého. Oni prý zajisté, jakž národ a jazyk český tu pochvalu vždycky míval a obdržel, ukáží a chovati se budou. Neboť že vždycky to o slavném národu a jazyku českém slýcháno a mluveno bývalo, nežli by sobě nejmenší kus od království českého odníti dopustili, že by mnohem raději na to hrdel svých nasadili a svou šlechetnou krev vylévali. A jako on král nedbaje smrti své manželky sem se dostavil a proti nepříteli táhnouti chce, tak že i oni se zachovají jako staří a stálí Čechové.

Na to ohlásili králi nejvyšší úředníci a soudcové zemští, radové královští a někteří ze všech tří stavů, že ho nikterak neopustí a že s ním potáhnou, kam by jim ukázal. Rytíř Gabriel Klenovský oznámil však králi ve jménu všech tří stavů, že stavové žádosti králově o tažení do pole beze sněmu obecného nikterak vyhověti nemohou. Zároveň přednesl žádosť stavů, aby král, co nejdříve možné, sněm obecný na hrad Pražský položiti a rozepsati rozkázal.

Takovým odporem byl Ferdinand velice podrážděn. Vida však nezbytí a nemaje moci, aby stavy k válečnému tažení za hranice donutil, měl se k jednání mírnému a hleděl stavy přemlouváním a slibováním získati. I vykládal jim, že není času, aby se obecný sněm rozpisoval, smlouvy a privilegia valchovaly a rozumy a výklady jim dávaly. Král ukazoval na to, že dal sem již přivézti z Prahy několik kusů střelby, které na náměstí litoměřickém postaveny byly, pak korouhev se znakem království českého, a že také jiné potřeby vojenské sem dopraviti kázal. Že by tedy ani králi ani stavům slávu to nepřineslo, kdyby se do Prahy vrátili, nepřítele ani nespatřivše. Nabídl se také, vydati stavům revers, že proti privilegiím a svobodám jejich nic předsebráti nechce. Také projevil král ochotu, že by odvolal svůj mandát, jenž tolik pohoršení způsobil, aby svobodám jejich k žádné škodě a újmě nebyl.

Stavové uradivše se o návrzích a slibech královských oznámili zítra t. j. dne 10. února králi znovu, že trvají na tom, co byl Klenovský přednesl, a že vždy za to prosí, aby král všem stavům obecný sněm položil, na kterémžto oni podle jiných všecko to, čehož by královo i toho království dobré vyhledávalo, jednati a zavírati chtějí. Konečně se stavové na tom usnesli, že každého vůli zůstavují, chce-li s králem táhnouti aneb nějakou pomoc mu učiniti. A jestliže by kdo tak se zachoval a králi pomocí svou přispěl, že to z dobré vůle své, jakožto pán statku a jmění svého, bude moci učiniti, že však to ne na pomoc knížeti Moricovi aneb na stvrzení nových smluv s ním učiněných, ale jedině pro ochranu osoby královy státi se má. A usnesení toto dali stavové králi skrze pana Vřesovce staršího oznámiti.

Zatím již někteří ze stavů domů se rozjeli; někteří pak z těch, kteří byli ještě v Litoměřicích, odhodlali se na důtklivé napomenutí královské pod výminkou od stavů ujednanou

táhnouti buď za hranice nebo penězi králi přispěti. Z tisíce přispíváno dvanácti zlatými. Kvitance, kterou přispěvatelé na to obdrželi, výslovně v sobě obsahovala: že osoby řečené té pomoci své nečiní ani na smlouvu od knížete Morice předloženou, ani na mandát královský, ani na to, aby se vytrhli ze společnosti s ostatními, že to však učinili ze svobodné vůle své; ne z povinnosti, alebrž na žádosť královu pro jeho osobu.

Když tedy král vytrhl dne 17. února z Litoměřic k ústí nad Labem, kde se sjel s knížetem Moricem a s kurfiřtem brandenburským, doprovázelo prý jej z vyšších stavů jen asi deset osob a peněžité pomoci poskytlo se mu v Litoměřicích 16.000 tolarů.

Jednota měst Pražských.

1547 únor.

Mandát králův způsobil v zemi hnutí, které ani povolností Ferdinandovou v Litoměřicích v proudu svém se nezastavilo. Mnohá města nevědouce si rady, jak by se měli naproti mandátu zachovati, vyslali z prostředka svého deputace k městům Pražským, aby od těchto nabyli poučení. Konšelé měst Pražských neuměli ani sobě poraditi a tak odpověděli městům, že jim ani raditi ani cesty ukazovati nemohou. Sotva se to po Praze rozneslo, odebrali se někteří z měšťanů k purkmistrům a donutili je ke svolání obcí velkých bez ohledu na zákazy královské. Dne 9. února ráno zvonilo se na zvon týnský; na znamení takové sešli se měšťané na své radnice. Obec Novoměstská pak vypravila poselství k Staroměstským, aby se s nimi o společném jednání umluvila. I stalo se dohodnutí v ten smysl, aby se obě obce sešly hned k společnému rokování do velké koleje Karlovy. Pražané jdouce potom z radnice Staroměstské do koleje: „Přijď svatý duše“ a jiné nábožné písně zpívali, k svornosti a vytrvalosti se napomínali.

V koleji Karlově bylo mnoho a horlivě rokováno o společném a svorném jednání nejen obou měst Pražských, nýbrž také všech měst ostatních k hájení a zachování práv a svobod stavu městského a celého království českého. A jakož byly mnohé stížnosti na skracování těch práv přednešeny a mnohé návrhy o jich obhajování projeveny, v čemž celé shromáždění řečníkům bouřlivě přizvukovalo, tak se všickni shodli v tom, aby se vypracoval pamětný spis, v kterém by se jednomyslnosť obou předních obcí v jistých věcech vyjádřila. Proto zvoleny jisté osoby, které by takový spis sestavily a hned zítra celému shromáždění dodaly a ku schválení předložily. Což se také stalo.

Památné shromáždění obcí Pražských dne 9. a 10. února 1547 položilo základ ke skutečnému odporu proti absolutistickým snahám krále Ferdinanda; shromáždění toto položilo dále základ ke spojení se všech tří stavů v odporu proti králi, jak u vypravování svém dále vyložíme.

Nazejtří nahrnulo se do koleje Karlovy ještě více lidu, nežli dne 9. února. I čtěn jest pamětní spis, jímž se jednota čili solidárnosť obcí Pražských tímto slavným způsobem prohlásila:

„My purkmistři a rady, starší obecní přísežní i oboje obce Starého a Nového měst Pražských.“

„Známo činíme tímto listem naším . . . : že jsme znamenali, kterak skrze rozdíly a nejednosvornosť a mnohé nevole těchto měst Pražských i stavu našeho městského obecné dobré k znamenité újmě a soužení přišlo, skrze což právům, svobodám, privilegiím a dobrým starobylým řádům a zvyklostem znamenité ublížení jest se stalo; kdež šetříce v tom příkladu předkův našich, když jsou se v společnosti, v jednotě, v lásce a v pravé křesťanské bratrské svornosti města tato Pražská i stav náš městský snášeli a drželi, že měst těchto Pražských a stavu našeho městského sláva, poctivosť a obecné dobré se jest rozmáhalo i v tom svůj šťastný prospěch mělo.“

„I nechtíce tomu, aby za takovými příčinami výš dotčenými na konec tato města Pražská i stav náš městský v svých svobodách, privilegiích k snížení a k zkáze měla přivedena býti, protož z daru pána boha všemohoucího a z vůle jednostejné my svrchu psaní purkmistři a rady, starší obecní přísežní i oboje obce měst Pražských v lásce a v dobrém pokoji i úmyslem upřímným ve spolek své shledání měvše, a předkem to pro čest a chválu pána boha všemohoucího i také pro poctivé, užitečné a dobré měst Pražských i stavu našeho městského, a zvláště uznavše to, že proti JMK. pánu našemu nejmilostivějšímu — poněvadž o poctivosť, svobody, práva, starobylé zvyklosti měst těchto Pražských i stavu našeho městského, JM. králem pánem naším milostivým i předky JM., slavné a svaté paměti císaři a králi českými, stvrzené, — toto naše shledání a jednání není a nic se nevztahuje: z té příčiny o artikule jisté v knihách městských sepsané jednomyslně a jako za jednoho člověka jsme se snesli a je

sobě upřímně, dokonale i pevně jako dobří a ctní lidé na budoucí časy držeti a podle nich do svého přemožení státi a sebe neopouštěti připomínáme."

Artikule pak, o které se obce snesly, obsahovaly kromě jiného následující věci:

„I. jestliže by kdokoli za jakoukoli příčinu městům Pražským a stavu městskému aneb kterékoli osobě v čem jakýmžkoli pak spůsobem nenáležité ublížení činiti a jim škoditi chtěl, že si slibují proti tomu každému do hrdel i statkův svých s pomocí pána boha všemohoucího do nejvyšší možnosti podle sebe státi a dostáti

Předčítání památního spisu. (6.)

a sebe žádným vymyšleným spůsobem v ničemž neopouštěti.

II. když by koliv sněm obecný v tomto království od krále položen byl a o obecné dobré království toho jednáno býti mělo, že v tom a takovém nižádném jednání a rozjímání od pánův poslův z měst a k sněmovnímu jednání vyslaných se dělíti nebudou, než *v společnosti s obcemi Pražskými a celého stavu městského* o všecko s nimi společně a přátelsky rozjímati a zavírati, a snešení společné jiným stavům království tohoto oznamovati budou, jakž to od starodávna za předešlých slavné paměti císařův a králův bývalo. A když by koliv pospolu obce

býti měly, že na jednom i druhém městě zvoněno u veliký zvon býti má, tak jakž za starodávna bývalo.

III. jestliže by kdy a očkoli mezi městy Pražskými neb radou jednou i druhou svrchu dotčenou jaké nevole a nesnáze vznikly, tehdy že o takové nevole a nesnáze k žádnému právu pohánětí jedni druhých nemají, než volíce z prostředku svého z města jednoho i druhého muže rozumné a rozšafné a spravedlivosť milující, o to o všecko přátelsky se srovnati, a což by koliv a na čemkoliv ty osoby k takovému jednání zvolené se snesly a za prostředek vypověděly, na tom jedna i druhá strana přestati mají."

Celý spis byl za velkého jásotu přijat jednomyslně; obě města zavěsila k němu ihned své pečeti a shromážděná obec se usnesla, aby každé z obou měst obdrželo věrný opis a ten aby byl pak vždycky při obnovování rady předčítán. Obraz náš představuje ten okamžik, kdy se spis pamětní v shromáždění obcí předčítá.

Znamenati dlužno, že jednota obou měst Pražských ujednána byla sice způsobem velmi opatrným, že však nicméně byla heslem a počátkem rozhodného odporu proti snahám královým. Jednota měla kromě toho i ten zvláštní význam, že rozhodný odpor vyšel z lidu samého a že také lid obecný ostal i dále mocnou pákou v událostech pozdějších. Praha stala se tím středištěm a hlavou odporu proti libovůli královské nejen pro ostatní města, nýbrž pro celé království, jelikož k jednotě s městy i oba ostatní stavové přistoupili.

Kterak byla jednota mezi všemi stavy dokonána. — Potupné písně na krále.

1547 únor.

Když se tyto věci dály, sjížděli se do Prahy páni a rytíři, jakož i poslové některých měst, kteří za to měli, že král předce svolá do Prahy sněm obecný. Osoby stavu panského a rytířského, jichž bylo v Praze na 300 až 400, zvěděvše jak neutěšený konec vzalo jednání v Litoměřicích odbývaly porady o tom, jak by se měly dále chovati. Několik pánů, kteří se přiznávali k bratřím, byli hlavními řečníky a vůdci v těchto shromážděních. Již nevylučovali jich stavové evangeličtí ze sebe, nýbrž od nich brali srdnatosť, které se jim samým nedostávalo. V jednom takovém shromáždění stalo se usnesení, aby se jednalo společně a svorně s městy Pražskými a vůbec s celým stavem městským. I ujednáno po

poslích veřejné shromáždění stavů vyšších s purkmistry, radami, staršími obecními, obcemi obou měst Pražských, jakož i s poslanci měst ostatních, kteří byli přítomni.

Dne 14. února ráno sešli se Pražané na dané znamení do Velké koleje Karlovy a hned potom dostavili se i páni a rytíři. A tu všickni z napomenutí Viktorina Křineckého z Ronova na svá kolena poklekše boha prosili, aby jich pomocí svou neopouštěl. Potom jednalo se o věcech obecných. I stalo se usnešení podati králi žádosť, aby svolal sněm obecný na měsíc březen do Prahy. V žádosti se ale hned také doložilo, kdyby král toho neučinil, že by se stavové sami do Prahy sjeli a že by tady o potřebách, králi a království českému důležitých, způsobem sněmovním jednali. Druhého dne pak jednalo se o památném snešení, které byla města Pražská před pěti dny mezi sebou učinila. Všickni přítomní stavové, páni, rytířstvo i vyslaní z měst slavně prohlásili, že k tomuto usnešení také přistupují. A tak byla jednota mezi všemi třemi stavy učiněna a ujednána.

Další rozhodný krok stal se dne 16. února. Všickni tři stavové opět se shromáždivše učinili mezi sebou „snešení a nařízení přátelské", t. j. hotovou smlouvu, kterou se k vzájemné pomoci na obranu svých práv zavázali. Smlouvou tou, kterou všickni přítomní stvrdili a podepsali, prohlášen odpor proti mandátu královskému a ustanoveno: *„jestliže by kdožkoli za takovou příčinou aneb za jakou pak koli jinou buď nám všem společně neb komu koli z nás jakýmž pak koli způsobem ubližovati a škoditi chtěl, že proti tomu každému do hrdel i statkův našich s pomocí pána boha všemohoucího do naší nejvyšší možnosti slibujem za sebe i za své budoucí podle sebe státi i dostáti, a sebe žádným vymyšleným způsobem v ničemž a nikterakž se neopouštěti"*.

K smlouvě této měli se všickni stavové přiznati; proto zhotoven zvláštní přiznávací list, kterýmž se jednotlivé nepřítomné osoby nebo města tady nezastoupená měly k smlouvě této přihlásiti. Listy přiznávací byly proto do všech krajů rozeslány.

Stavové pravili sice výslovně ve své smlouvě, že je osoba královská vyhražena, než jelikož mandát a jednání královo vůbec bylo původem a příčinou této smlouvy, tož se nedalo více pochybovati, že smlouva a jednota stavů čelí proti každému, kdo by práv zemských chtěl rušiti, tedy i proti králi Ferdinandovi.

Stavové vedli svůj odpor čili opposici způsobem zákonným i skutků nezákonných se vystříhajíce i formy zákonné se přidržujíce. Na-

proti tomu však počínal si lid obecný tím bezuzdněji, že nebylo v zemi nikoho, jenž by vášně jeho krotil. Proto čím rozhodnější stával se odpor stavů, tím bujnějším způsobem jevila se nevole lidu obecného. Lid odlehčoval si jmenovitě potupnými písněmi na mandát, na krále samého a na císaře. A čím více musel lid dříve mlčeti, tím vášnivěji si nyní počínal.

Z písní, které tehdáž v lidu kolovaly, jsou některé tak významné pro poznání doby a poměrů tehdejších, že tuto některé úryvky z nich podáváme Jedna z nich, nazvaná *„Píseň o přátelském snešení všech tří stavů království českého“*, vychvaluje stavy, že se mandátu opřeli a v bratrskou jednotu se spojili. Končí takto:

Na erbanuňk pamatujte,
v té jednotě věrně stůjte,
s Fridrichem, kurfiřštem saským,
s Filipem, landkrabím heským.

Mějte již každý v paměti,
ať to vědí vaše děti,
že v ten pátek *) o svátosti
bůh spříznil stavy milostí.

Ó! dejž to, králi nebeský,
aby slavný národ český
v té jednotě věrně trval,
slibův svých neproměňoval!

Druhá píseň vypisujíc, že na ten čas veliká v Čechách lež a lesť panuje, dokládá:

Kvílením vorlík lva zemdlil,
v jeho hnízdě když se zhnízdil.
Lve, jak blýkavé oči máš,
že mandáty se šáliti dáš!

Řád protržen i staré právo
v Čechách, spravedlnosti málo.
Svaté desky privilegií
naspátek po vlasku znějí.

Pán náš, ten je vertuje,
slova falešně formuje;
zdělal z nich veliké zmatky,
přišli jsme mnozí o statky. **)

Již vysloužení otcovská
a mnohá svoboda zemská
nyní se odjímá zjevně.
Nač nám přišly naše berně?

Kdož pak v Čechách statky máme
a zápisných požíváme,
takto nás chytře litují
a mluvíc k nám pochlebují,

řkouc: „Nepřejemť, přišels oň sám,
výprosou jinému jest dán.“
Tak liška k slepici šepce:
„Kohouta varuj a hleď se!“

Veliký náklad na války,
nyní v Čechách hrubé zmatky;
klášterův mnohá nadání
nepostačí k bojování.

Vdovy mnohé i sirotci
zloupeni jsou po svém otci.
Praha, Žatec, Litoměřice,
přišli mnozí o vinice.

Chomůt, také Tábor znají,
po Žižkovi statek mají,
mnohá panství i vesnice,
neřkuli na sta, než v tisíce.

V kraji Boleslavském páni
mnozí z předních zavázáni.
Lve, máš to vážiti těžce,
z tvé země zahnati tě chce.

Pravda má zamčeny ústa,
a spravedlnosť nemá místa;
kata, smrti čeká na se,
ukovaná sedíc pláče.

Prolévá se krev nevinná,
naše svatá země hojná
posměch, pohanění nese,
jedem římským ztrávila se.

V třetí písni takto se stěžuje:

Když pak sněm obecný svoláš,
svými jej osaditi máš.
Což nejdél můž', ať se prodlí,
na tomť jest tvé vše pohodlí.

Kdo by se pak k obecnému
něco přimlouval k dobrému,
nechť jest okřiknut, omluven
a hněv tvůj nad ním proveden.
Chtěl-li by odporovati,
máš jej před se obeslati.

Omluvě se, úřad mu dáš,
učiníš ho němým hned zas.
Relatorův svých nadělej,
hned sněm deskami zapsati dej.
O čemž nebylo mluveno,
nechť jest v něm vše dostaveno.

By jim přísahu udělal,
proč bys v ní stál a ji držel?
Však jsou kacíři proklatí,
luteriáni, pikharti.
Pro ně se neboj nic boha,
papež tě rozhřeší znova.
Císař, papež o ty nedbá;
škoda, kdo se z nich dobře má.
Pakli se budou bouřiti,
umíme my jim zhoditi.
Mandáty je přestrašíme,
císařem je uhrozíme.

*) T. j. den 12. února, kdež stavové ponejprv pospolu byli.

**) Patrně se tu naráží na jisté pletichy a křivdy, jež snad po shoření desk zemských se udály.

I toť jest v sněmu potřebné,
obec roztrhni na dví, tré.
Na tom svůj zisk jistý poznáš;
k berni, válce to jisté máš.

Svaž v otep prutu malého,
nezlomíš v ní nižádného.
Když je rozvížeš, rozundáš;
polámeš jej: tu důvod máš . . . . .

Kterak král jednáním svým mysli proti sobě popuzoval. — Ferdinand žádá novou pomoc od stavů českých.

1547 únor — březen.

Král Ferdinand choval se skutečně tak, že takovéto všeobecné rozhořčení neumírnil, nýbrž ještě spíše nerozvážnými skutky proti sobě popuzoval a svým nepřátelům vhodnou zbraň do ruky vtiskoval.

Stalo se tou dobou, že vojsko jeho a lid knížete Morice některých menších půtek proti protestantům vyhráli a že jim také některá města odňali. Takovéto pomíjející úspěchy dodávaly Ferdinandovi tolik mysli, že méně opatrně jednal naproti stavům českým nežli bývalo dříve jeho obyčejem. Když tedy obdržel psaní od stavů českých se žádostí, aby svolal sněm zemský na středopostí, jinak že by se stavové sami sešli a o věcech zemských jednali, odpověděl dne 19. února, že té žádosti vyhověti nemůže, že ale stavům přísně zakazuje, aby ani sjezdů krajských bez jeho svolení neodbývali, ani na sněm v středopostí se nedostavili. Zároveň oznámil, že svolá sněm až bude polní tažení ukončeno a sice na 19. dubna.

Odpověď tato neměla nijakž toho účinku, jaký Ferdinand očekával. Stavové pamatujíce na pohrůžku, kterou byl Ferdinand učinil v Litoměřicích, že totiž bude vědít jak se zachovati k těm, kdo s ním za hranice táhnouti nechtěli a proti tomu mluvili, dobře soudili, že král po způsobu svém jen odkládá se sněmem, aby v příhodné době mohl všecky jejich požadavky odmítnouti. Odpověď králova tedy měla účinek právě opačný. Stalať se následkem té odpovědi tím úsilovnější agitace pro obeslání sněmu v středopostí.

Druhá událost, která jmenovitě v Praze zlou krev udělala, bylo jednání královo o dědictví po bohatém jednom měšťanu Pražském. Jistý Štěpán Arnolt od „Tří Oslův“, měšťan velmi bohatý, zemřel bez dětí a krevných příbuzných neučiniv o svém jmění žádného pořízení. Pražané prohlásili věci Arnoltovy za odúmrť na obec spadlou, jak k tomu právo měli. Ferdinand však zvěděv, že by jmění Arnoltovo značné bylo, nařídil Staroměstským, aby jmění po Arnoltovi dobře uschovali, zapečetili očekávajíce, jak by o něm po svém návratu rozhodl.

Velké pohoršení působilo v zemi, že se sem zanášela z Vratislavi ze Slezska lehká mince, která se tak rozmnožila, že jí bylo skoro více nežli dobré mince české. Pohoršení vzrostlo v reptání, když se proneslo, že se ta mince razí z peněz českých a ze stříbra v Jáchymově dobývaného a sice na rozkaz královský. Na jedné straně Židé v Čechách peníze kupovali a do Vratislavi dodávali a na druhé straně sám král, aby něco vydělal, lehké peníze k ochuzení země bíti dával.

Pražané ucházeli se u soudců zemských o pomoc a napravení tohoto neřádu; když však jim tito odpověděli, že o té věci rozhodnouti nemohou, poněvadž je mince králova, podali Pražané stížnosť samému králi, žádajíce, aby ta neřesť zastavena byla. Při tom doložili, kdyby se nestalo napravení, že by Židům nemínili obchodů s mincí trpěti.

Král odpověděl způsobem takovým, že lid ještě více proti sobě popudil. On prý se se stavy slezskými dobře poradil nežli tu minci raziti dal. Mince slezská je prý na zrnu tak dobrá jako česká a proto že nijakého zastavení té mince učiniti nemůže.

Brzy na to však počalo se spojeným vojskům štěstí obraceti. Hanuš Fridrich jsa ležením v Altenburce, zvěděl od lidu, který mu, jak už nám známo, mnohem více přál, nežli knížeti Moricovi a králi Ferdinandovi, že markrabě Albrecht z Kulmbachu táhne císařským na pomoc a že se položil u Rochlice. Hanuši Fridrichovi bylo zároveň zvěstováno, že markrabě hodlá se spojiti s královskými a pak že by společně proti protestantům postupovali. Pospíšiv tedy než by se nepřátelé spojiti mohli, objevil se nenadále dne 2. března před Rochlicí, kdež markraběte porazil a zajal. Vítězstvím tímto dostala se v moc jeho téměř všecka země Moricova. A následkem toho vítězství přidali se k němu také někteří stavové z obou Lužic. Hanuš Fridrich nabyl tím zároveň velmi výhodného postavení; i mohl pak, když by chtěl, uderiti odtud na země krále Ferdinanda.

V takovéto tísni rozeslal král Ferdinand dne 8. března z Drážďan listy do království českého ke všem stavům, aby podle povinnosti své vypravili zbrojný lid k hejtmanu polnímu Šebestianovi z Weitmühle k hájení hranic českých, poněvadž prý Hanuš Fridrich hrozí do

království českého vtrhnouti. Za nejvyššího špižovníka čili proviantmistra ustanovil král Jakuba Hrušku z Vítovsi a oznámil obyvatelstvu, aby mu maso, chléb, obilí, mouku, máslo, víno, pivo a jiné potřeby za levný peníz ponechávalo pro vojsko císařské, které prý k ochraně království českého přitáhne. Také Šebestian z Weitmühle vyzval dne 11. března zvláštním listem stavy české, aby nemeškajíce s lidem svým k Ostrovu přitáhli. Na to vyzvání jenom několik pánů, z měst pak jenom Plzeň, Budějovice, Ústí n. Labem a Kutná Hora lid svůj k Ostrovu vypravili.

Přátelské snešení stavů. — Nařízení zemské hotovosti. — O vpádu Sasů do království českého.

1547 březen.

Zatím se přiblížilo středopostí a do Prahy sjelo se takové množství sněmovníků ze všech stavů, že toho ode dávna nebylo vídáno. Přes osm set pánů, rytířů a poslů městských bylo pohromadě. Z měst jen Plzeň, Budějovice a Ústí n. Labem toho sjezdu neobeslaly. Po delším rokování zvoleny byly z každého stavu jisté osoby, kterým bylo uloženo sepsati články čili artikule, o nichž by se na příštím sněmě od krále svolaném jednalo. V stavech jevilo se smýšlení rozhodně opoziční. Snaha jejich čelila k tomu přiměti krále, aby se vzdal všeho, co byl po dvacet let vykonal a podnikl ve prospěch neobmezené moci panovničí, aby práva zemská a stavovská utvrdil a rozhojnil.

Osoby od stavů zvolené, mezi nimiž byli také Bohuš Kostka z Postupic a Sixt z Ottersdorfu, předložili články, které byly od stavů dne 22. března přijaty.

Články ty obsahují velmi závažné stížnosti a požadavky. Žádalit stavové:

Aby ti, kdo pod obojí způsobou přijímají, v ustanovený den s kněžími svými do Prahy se sjeli a tady o společný církevní řád se dohodli. Sjezdy strany pod obojí o věcech duchovních aby byly svobodné jako bývaly za předešlých králů českých.

Lidé duchovní a kazatelé strany pod obojí, když by se na ně něco scestného a bludného proneslo, aby byli souzeni a trestáni od administratora, konsistoře a od defensorů ustanovených a „ne hned na zprávu holou a bez pořádného slyšení aby byli od krále nebo od kohokoli jiného trestáni aneb ze země vypovídáni.“

Když by bylo zemský soud osazovati, aby to král do krajů oznámil. Tu že by stavové toho kraje zvolili hodné osoby a z těch aby král soudce zemské nejméně po dvou z každého kraje, vybíral. Když by pak některý soudce zemřel, nebo úřadu svého zastávati nemohl, aby sněm zvolil čtyry osoby a z těch aby král vybral osobu, která by se jemu viděla býti nejhodnější. „Ty pak osoby, kteréž by k zemskému soudu potaženy byly, pro vážnost toho soudu zemského oděvu poctivého i obdlouženého aby užívaly a všelijakých jiných nevážných a nenáležitých krojův a věcí se vystříhaly a varovaly.“

Osoby obou vyšších stavů a lidé z měst ani krále nevyjímaje aby byli souzeni jen od soudu zemského a nikdy od královských rad nebo nějakých soudů postranních; Pražané a jiná města královská aby byli při svých právech a starobylých obyčejích zachováni.

Ustanovení proti soudům postranním týkalo se soudu komorního a dvorského. Král Ferdinand totiž podával na rozsouzení těch soudů mnohé věci, které před soud zemský slušely, když totiž chtěl, aby pře byla, jak on si přál, rozhodnuta. Ustanovením tím měla se tedy libovůli královské přítrž učiniti.

Úředníci aby byli pilni práce své, podle úřadu svého jsouce lidem volni, nepyšni ani na lidi se neokřikujíce, „poněvadž ne páni, ale obce tohoto království jsou služebníci“

Privilegia království českého, která byla v nově zregistrována, aby byla ode všech tří stavů s pilností ohledána a se starým registrováním srovnána.

Král aby na žádného obyvatele bohatého i chudého ze všech tří stavů jinak nesáhal než pořadem práva. A což tu soudem spravedlivým nalezeno bude, na tom aby zůstáno bylo.

Kdyby král měl komoru svou v tomto království, aby v ní byli praví a přirození Čechové a sice dva ze stavu panského a dva rytířského; a sekretář aby tolikéž byl Čech přirozený.

Nad jiné důležité byly artikule o sněmích, které následující ustanovení obsahovaly:

„Když by koliv král sněm obeslati ráčil, tehdy aby do listův, kterýmiž by sněm obeslati ráčil, všecky ty artikule, o něž by se sněmovati mělo, výslovně a srozumitelně v světlých slovích vepsati rozkázati a poručiti ráčil, tak aby to všecko zřejmé a patrné bylo, oč by se na sněmu jednati mělo, a to pro všecky stavy království českého, a aby jeden každý kraj, sjedouce se prvé, potom osoby z počtu svého vyslati a sami osobně na týž sněm jeti mohli. A JMK. aby sněmy, když by koliv toho slušná potřeba nastávala, časně pokládati ráčil; a ten

list nebo listové, jimiž by sněm rozpisovati ráčil, aby jednomu každému z hejtmanův každého kraje nejprvé jeden poslán byl. A týž hejtman při témž listu aby také krajanům svým psal a den jim, kdyby se v městě krajském tu, kdež se od starodávna krajové sjížděli, sjeti měli, oznámil. Však podle toho aby také stavové moc měli, na témž sněmu, což by uznali potřebného obecného dobrého, jednati a zavírati, a to aby jim zastříno nebylo. Pakli by JMK. neb budoucí králové čeští sněmu položiti aneb v zemi býti neráčili, a potřeba by uznána byla, že by sněm bez prodlévání položen byl, tehdy nejvyšší purkrabě Pražský má jej hned položiti a rozepsati. Pakli by purkrabě Pražský z jakýchkoliv příčin toho učiniti a jeho položiti nechtěl aneb že by v zemi nebyl neb také že by umřel, tehdy úředníci a soudcové zemští jej položiti mají. A pakli by ti též toho učiniti nechtěli, tehdy my všichni tři stavové na tento způsob jej položiti máme: že hejtmané krajští spolu s Pražany mají moc míti, do Prahy sjedouce se a o jistý den o položení téhož sněmu obecného se snesouce, na den určitý jej položiti a rozepsati; a každý, kdož k sněmu náleží, ke dni tak uloženému má a povinen bude, do Prahy přijeti, a mimo dvě neděle na témž sněmu déle aby sněmováno nebylo, ale aby stavové všickni v společnosti k dobrému království tohoto, a ne po různu, se přimlouvali a sněm zavírali.

A sjezdové krajští, tak jakž vždycky to od starodávna bývalo, když by toho potřeba kázala, aby svobodni bývali. Tolikéž i obce pospolu v městech Pražských pro obecné potřeby aby bývaly, jakž předešle se zachovávalo.

Když by kolivěk sněm obecný zavřín býti měl, a stavové tohoto království o jisté artikule že by se snesli a úředníci neb soudcové zemští i jiní že by se od nich dělili a s stavy se nesnášeli, tehdy přece aby k svému zavření sněm přišel, a osoby stavu panského, rytířského, z Pražan, tolikéž i z jiných měst relací a přiznání by učinili. Tehdy úředníci menší budou povinni takovou relací i ten sněm ve dsky zemské bez odpornosti vložiti. Kterýžto sněm budou povinni tak všickni sobě držeti. Avšak prvé nežli by k relací a zavření toho sněmu přišlo, má se všech artikulův, při rozvažování téhož sněmu jednaných, jednomu každému stavu výpis prvé dáti, aby nic k změnění nepřišlo. A když by potom týž sněm ve dsky zemské vložen býti měl, má se s těmi výpisy stavům danými korrigovati.

Mimo snešení sněmovní aby stavové od JMK. v nic žádným mandátem, rozkazem, ani jak jináč, mimo své snešení a svobody, od JMK. ani od žádného jiného potahováni a nutkáni nebývali.

Jestli v čem v sněmích obecných aneb jakžkoliv jinak od kohožkoliv stavové neb stav který proti svobodám a privilegiím zavedeni jsou aneb zaveden jest, to aby všeckno vyzdviženo, zrušeno a v nic obráceno bylo, a zase jeden každý stav aneb osoby obzvláštné aby při svých svobodách a obdarováních pořádných neporušitedlně zachován neb zachovány byly, tak jakž od starodávna bývalo.

Úředníci a soudcové zemští na ublížení svobod a privilegií tohoto království proti stavům a bez vědomí jich aby JMKské v nic se nezavazovali a na stavy nesvolovali.

Mince česká aby jinde mincována nebyla než v Čechách, a to u Hory neb v Praze, jakž od starodávna bývalo.

Hora Kutná, na čiž pak koliv radu jest zpuštěna, ta aby zase s pomocí pána boha a všech tří stavův vyzdvižena byla, poněvadž jest koruny této poklad, a užitkové znamenití jsou z ní bývali a ještě by býti mohli, kdyby Čechy a ne Němci spravována byla, a tolikéž i jiné zlaté všecky a stříbrné hory aby přirozenými Čechy spravovány byly a nejvyšší mincmistr, jsa přirozený Čech a nemaje nic s komorou činiti, aby svobodný býval.

Židům stříbra kupování a mincí všelijakých vexlování aby hned zastaveno bylo, a všickni gleitové do sv. Havla nejprvé příštího aby jim vyzdviženi byli, a oni v tom času statky své opatříce, aby se všickni této země zhostili podle předešlého sněmovního zůstání a dskami o tom zapsání.

Poněvadž od starodávna toto království i obyvatelé v něm všelikého stavu na to svobodu mají, že jsou mohli a mohou sloužiti, kde by se jim zdálo a vidělo i také líbilo komužkoliv, než proti království českému žádný v žádné služby se nedávej pod uvarováním pokuty na to zřízením zemským vyměřené; a to abychom sobě zase dskami obnovili podle předešlých svobod.

Chodové, poněvadž podle povinností svých pomezí království tohoto hájí, aby mimo své předešlé svobody, jichž jsou oni i předkové jich užívali, v náležité a neobyčejné věci od žádného potahováni nebývali, než v tažení vojenském aby k Domažlickým, jakž od starodávna bývalo, pojímáni byli, a oni aby hory a pomezí království tohoto opatrovali.

Také na tom snešení a stvrzení vší země a království tohoto jest: dokudž by živ byl

král český nynější neb budoucí, že žádného syna JM. na království korunovati, tak jakž o tom svoleno jest na sněmu, kterýž držán byl léta 1526, nemáme.

Všecka cla vnově zaražená, a kteráž od starodávna v užívání nebývala, také aby pominula.

Král český, když by kolivěk korunován býti měl, tehdy když by jel do království českého, má přísahu, tak jakž prvé bývalo, na mezích království tohoto všem třem stavům království tohoto českého a potom Pražanům před městem učiniti, a žádnému jinému ven z země a z tohoto království mimo povinnosť žádné jiné přísahy jakožto král český činiti nemá, ovšem pak papeži; nebo se to nalézá, že jsou papežové na větším díle netoliko škoditi hleděli tomuto království, ale je zahladiti usilovali, kruciaty, totiž kříže na Čechy vydávajíc i odpustky na vylévání krve české a jiných národů křesťanských k zármutku všeho křesťanstva a k potěšení i velikému zmocnění té šelmy žížnějící krve křesťanské, Turka.

Aby nařízení královská a nové výklady starých majestátů byly zrušeny a v nic obráceny, tak že již potomně žádné moci míti neměly. A každý stav a každá osoba aby ostaly při znění majestátů svých, jakž jich před Ferdinandem užívaly.

Měly se vyšetřiti osoby, které s knížetem Moricem smlouvy obnovovaly a smlouva ta měla se stavům ukázati, poněvadž Pražané a stav městský při tom nebyli a souhlasu svého k tomu odepřeli.

Berníci a celný měli z peněz svěřených počet vydati.

Stavové vykonavše takto přípravy k příštímu sněmu učinili krok druhý, aby země byla dostatečnou mocí zbrojnou opatřena. Za příčinu k tomu vyhlášeny bouřlivé události v zemích sousedních, které se mohly ovšem také do království českého přenésti. I nařízena hotovosť zemská do sv. Martina nejprvé příštího, t. j. do 12. listopadu tímto způsobem: kdo měl statku za dva tisíce kop grošů českých, měl vypraviti koně dobrého s kopinníkem aneb střelcem a k tomu ještě čtyry pěší. Kdoby z podstatných příčin koně jízdného vypraviti nemohl, měl dáti místo něho čtyry pěší; k dvacíti jízdným dán jeden a ke stu pěších tři vozy, na nichž by se naložily dvojí zbroj jízdecká pro vozku i povozného, dvě hakovnice, dva neb tři železné cepy, rýč, lopata, motyka, sekera kladní, řetěz a dvě prkna. Nad tímto lidem ustanoveni jsou rotmistři z každého stavu. Stavové každého kraje měli si zvoliti dne 31. března hejtmana krajského; a sněm sám zvolil nejvyšším hejtmanem nade vší hotovostí zemskou Kašpara Pfluga z Rabšteina.

Kromě toho měli stavové přispěti také penězi na potřeby válečné a sice z každého tisíce kop jednu kopu. Peníze takové měly se skládati v Praze Zdislavovi Vrabskému z Vrábí a Janovi Tatourovi z Vraného.

Konečně zvoleni: Arnošt Krajíř z Krajku na Mladé Boleslavi, Vilém Křinecký z Ronova na Libči, Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka na Kostelci, Bořivoj purkrabí z Donína na Tuchorazi, z pánův; Hynek Krabice z Weitmühle, Zdislav Vrabský z Vrábí, Bernart Barchanec z Baršova, Melichar Rór z Rórova, z rytířstva. Ti jmenováni „zřízené osoby od stavů království českého“ a ustanoveni Pražanům k radě a ku pomoci. Osoby tyto byly s Pražany jaksi výkonným ředitelstvem moci stavovské. Mělyť právo svolati hotovosť zemskou buď jen z jednoho, z více krajů, nebo i z celé země, když by se potřeba náhlá toho objevila, aneb nějaké nebezpečí na království české odkudžkoli valilo. S mocí sebranou mělo se hnouti v ta místa, kam by osoby zřízené ustanovily.

Stavové tyto věci vyřídivše dne 23. března z Prahy se rozjeli.

Když ty věci v Praze se dály, hejtmané kurfiřta saského Vilém Thumshirn, Jindřich Reuss a Jiří z Plavna vtrhli nedlouho po bitvě u Rochlic do Čech, zmocnili se města Jáchymova, osadili město Přísečnici a jiná pohraničná místa blíže Jáchymova. Stavům v Praze shromážděným oznámili, že nechtějí koruně české ničeho odníti neb odciziti, nýbrž že jen proto osadili místa pohraničná, aby země a poddané pána svého tím lépe chrániti mohli.

A Sasové také dokazovali skutkem, že chtějí s královstvím českým dobré přátelství zachovati. Z Jáchymova a jiných českých míst byly se dály válečné výpravy nejen od té doby, co Ferdinand Hanuši Fridrichovi válku vypověděl, nýbrž také již před tím. Poddaným Hanuše Fridricha působeny veliké škody, krajiny saské loupeny a lid vražděn. Jmenovitě šly stížnosti na husary královské, kteří prý také s ženským pohlavím hanebně zacházeli. Naproti tomu Sasové vpadnouce do země české mírně se chovali, násilí proti obyvatelstvu nepáchali. Jen k tomu nutili obyvatele, že musili slíbiti, že nepřátel kurfiřtových přechovávati a jich ani jídlem ani pitím opatřovati více nebudou.

Stavové pohlíželi na ten vpád saský jako na nutnou sebeobranu, jako na nezbytný krok

překážeti Ferdinandovi, aby on Fridrichovi škoditi nemohl. Považujíce válku Ferdinandovu za věc osoby jeho, spatřovali ve vpádu saském jenom vojenské opatření proti Ferdinandovi. A tak neuznávali za potřebné, aby se proti Hanušovi Fridrichovi pole sebralo.

Naproti tomu mohl Ferdinand snadno prohlásiti takovýto vpád za ohrožení království českého; Ferdinand mohl také svolání sjezdu o středopostí, které se stalo proti jeho zákazu, uznati za scestné; a jmenovitě mohl nařízení zemské hotovosti, které se stalo bez vědomí a proti vůli jeho na pouhém sjezdě stavovském, považovati za urážení majestátu královského. Podle posledních kroků, kterými porušil zřízení zemské, mohlo se očekávati, že si takovýto odpor nenechá líbiti a že původcům a účastníkům jeho ukáže celou svou přísnost, když k tomu bude míti dostatek síly a moci.

O nerozhodnosti osob zřízených. — Kterak vojsko Pflugovo proti císařským nečinně se chovalo. — Kterak Hanuš Fridrich spolek s Čechy vyhledával.

1547 březen — duben.

Stavové čeští odhodlavše se k odporu proti králi svému Ferdinandovi, neuměli se dosatečně postarati, aby v nerovném zápase zvítězili. Brzy se totiž objevilo, že mezi nimi nebylo síly a odhodlanosti ke skutkům rozhodným a že neměli mužů, kteří by odpor jejich dovedli říditi. Hlavní vada spočívala v řízení celé té záležitosti. Přední péče o sebrání hotovosti zemské a o provedení toho, o čem se stavové usnesli, připadla Pražanům a osobám zřízeným. Již tady byla dvojice těžkopádná a nehybná, neboť za Pražany nejednala osoba jedna nebo jenom několik důvěrníků, nýbrž hned vždycky rady a konšelé všech tří měst Pražských. A ani tito nemohli jednati rychle a samostatně, poněvadž se obce do všeho vkládaly a všeliké jednání zbytečnými bouřemi zdržovaly. Dále i to vadilo, že v takovémto nehybném sboru nebylo muže všeobecné vážnosti požívajícího, při tom dosti rázného a odhodlaného a všech potřeb vojenských znalého. Za to však měli ve sboru vrch stoupenci jednoty bratrské a lidé váhaví, kteří dávali přednost smírnému vyjednávání a vyrovnávání před činem rychlým a rozhodným. Pravda je ovšem, že byli mezi osobami zřízenými charaktery šlechetné, kteří v klidných dobách vlasti ku prospěchu a ke cti sloužiti mohli, ale povahy takové více trpné než činné, byly v dobách rozbouřených jenom na závadě. Shovívavost a mírumilovnost jejich vedla jen k polovičatosti, kdežto stav věcí právě smělých činů vymáhal.

Nejvyšším velitelem vojska stavovského byl, jak nahoře praveno, Kašpar Pflug z Rabšteina. Byl to muž rázný, podnikavý a ve věcech válečných zkušený. Ten však neměl žádné moci i nemohl jednati samostatně a jak by chtěl. Vzdálen jsa od Prahy, musel se při každém svém kroku ucházeti o nový rozkaz, musel ke každému podniknutí svému vymáhati si svolení osob zřízených. Vzdáleným poselstvováním věc se protahovala, osoby zřízené liknavě jednaly; lidu zbrojného bylo málo, peněz ještě méně: a tak odpor stavovský nemohl míti zdárného úspěchu.

Jednání osob zřízených a vrchního hejtmana polního bylo velmi chabé proti tomu, co Ferdinand a spojenci jeho před očima stavů konali. Než se toho kdo nadál, vtrhl kníže August, bratr Moricův, s vojskem saským do Čech a usadil se v Mostě a okolí, kdež vojsko jeho dosti nezbedně řádilo. Za vojskem tím přibyli hnedle také z Drážďan přes Teplice král Ferdinand a kníže Moric.

Na takové porušení zřízení zemského odpověděly osoby zřízené ne rozhodným skutkem nýbrž psaním ke králi Ferdinandovi, v němž se toho dožadovali, aby vojsko knížat saských z království českého bylo vyhoštěno. Ferdinand odpověděl chlácholivě, že táhne jen s knížaty na pomoc bratru svému; podobného druhu omluvu obsahoval mandát, který Ferdinand rozeslal z Chomútova do všech krajů království českého. Z Chomútova táhl pak Ferdinand přes Žlutice do Chebu.

Vrchní velitel vojska stavovského Kašpar Pflug vypravil se hned po sjezdu stavovském s některým počtem branného lidu do Loketska, kde se v Bečově polem položil. V Praze nedostal, jak už bylo praveno, od osob zřízených žádného určitého poučení, jakby se měl v rozličných případnostech zachovati, aniž plné moci, aby mohl po své vůli a po svém uznání jednati. Jakmile pak zvěděl, že vojsko Moricovo do Čech vtrhlo a že si tady jako nepřítel vede, napomínal zřízených osob a Pražanů, aby se bez odkladu k skutečnému odporu připravili a odhodlali. Také radil, aby se na jednotlivá oddělení vojska císařského se vší mocí a silou udeřilo, nežli by se spojiti a sesíliti mohly. Pflug také za to se přimlouval, aby se s kurfiřtem Hanušem Fridrichem spolek k společné obraně uzavřel.

Na takováto napomínání od Pfluga a na mnohé zprávy od rozličných vážených osob z krajů severních, učinily konečně osoby zřízené krok k sebrání pole, zvláště když došly zprávy, jak lid císařský v Čechach řáditi nepřestává. Psalit zejména Šebestian z Lobkovic na Hasišteině, Václav Doupovec z Doupova a jiné osoby dne 29. března do Prahy osobám zřízeným, v kteréžto psaní o řádění lidu Moricova v Žatecku takto zvěstovali: „Když tudy ti knížata táhli, na grunty některých nás ten jízdný lid kladen; též husaři tu jsou. I nesměli jsme jich dočekati na našich gruntech v městečkách a jinde. Ti jízdní i ti husaři skúro málo lépe hospodařili než Turci; neb jsou nám zámky vytloukli, věci od jídla a od pití, obroky, píce, ryby, řetězy, kola brali, i chrti před nimi ostati nemohli a nám je pobrali; a čehož od slepic a od telat i od jiného dojísti nemohli, to zbili a na své vozy kladli, pak i po vesnicích koně své postavili, našim poddaným ženy a dítky vyháněje, že se musely po horách a lesích tlouci tu zimu. I pravili, že chtějí všecko platiti; a když komu za 20 kop škody učinili, dali mu za to půl druhé kopy; komu za sedm kop škody učinili, dali mu za to dva groše české. A tak zhola brali, co chtěli, a dali, co chtěli.“

Pražané tedy jali se již ke konci března najímati lid vojenský; osoby pak zřízené psaly stavům do krajů, aby berni svolenou berníkům do Prahy odeslali a s lidem svým osobně ke dni 4. dubna v Praze najíti se dali, aby špíže k lidu stavovskému dodávána byla a jinam aby se to více nedálo. Zároveň napomenuti stavové, kteří se dosud k „snešení přátelskému“ nepřiznali, aby tak nejdéle do 10. dubna učinili, „ač chtějí-li býti praví a věrní své vlasti přirozené, království českého, svobod svých a obecného dobrého milovníci.“

Osoby zřízené hledaly také pomoci v ostatních zemích koruny české. Moravany žádaly, aby království českému rychlou pomocí přispěli, ješto kdyby stavové čeští podlehli, že by pak i oni Moravané „jednostejné těžkosti, ano i dokonce věčného otroctví očekávati musili. V podobném smyslu psáno i stavům do Slezska a do Lužic a zvláště Fridrichovi knížeti Lehnickému, jakožto nejmocnějšímu velmoži slezskému.

Ze Slezska a Lužic slíbena pomoc, na Moravě však hejtman zemský, Václav z Ludanic, psaní a ústní vzkázání osob zřízených stavům moravským zatajil a králi o tom podrobnou zprávu podal. Neostalo ovšem tajností, co zemský hejtman moravský vyvedl, proto však přece jen málo lidu z Moravy do Čech na pomoc přitáhlo. Avšak ani v Čechách nedostavilo se ke dni 4. dubna tolik lidu zbrojného jak bylo lze podle všeobecného rozčilení očekávati. Lid, který se dostavil, vypraven jest bez meškání za nejvyšším hejtmanem.

Byla to pomoc nedostatečná a došla Pflugovi příliš pozdě, tak že nemohl více i kdyby byl chtěl překaziti plány spojenců. Neboť kdežto stavové tak vlažně jednali, připravoval král vše rychle k tomu, aby se pojistil proti všelikým nesnázím, které by mu snad náhlé nepřátelství se strany stavů způsobiti mohlo. Nejprvé pojistil si zámek loketský; dále si vypůjčil od Norimberčanů znamenitou sumu peněz na potřeby válečné, za kterou jim Jáchymov i doly stříbrné tamtéž zastavil. Jednatel králův řekl prý Norimberským tato slova: „že pěkných a lahodných řečí budou uměti Čechům dávati, na nichžto se ustrnouce nezvědí, až jim hlavy po dláždění poskákají.“ Vojsko krále Ferdinanda a knížat saských dorazilo zatím okolo 5. dubna do Chebu; a také vojsko císaře Karla V., když mu nikdo nebránil, vtrhlo z Bavor do Čech a dostalo se bez odporu až do Chebu, kde se 6. dubna s vojskem Ferdinandovým spojilo.

Z Chebu vypravili se někteří houfové zbrojní na panství kynžvartské, které Kašparu Pflugovi náleželo, kde ukrutně řádili. Vojsko císařské pálilo a drancovalo, dobytek a jiné věci bralo a všelijaké ohavné neřády působilo. Jmenovitě prý Vlaši a Španělé „takové tyranství a lotrovství, mordy, plundrováním, pálením, paním i pannám násilí činěním provozovali, ješto kdyby to Turci činili, mnoho by to bylo.“ Potom pak 13. dubna překročil císař hranice království českého a táhl do Mišně proti Hanuši Fridrichovi nikde žádného odporu nenalézaje.

Zatím dělo se mnohé vyjednávání mezi Hanušem Fridrichem na jedné, Kašparem Pflugem a osobami zřízenými na druhé straně. Vyjednávání s Pflugem prostředkovali hejtmané Fridrichovi, kteří v Čechách některá města posud obsazená drželi. Ti sjíždějíce se s Pflugem zjednali snadno dorozumění, jelikož Pflug byl k činům ochotný a ke spolku s kurfiřtem nakloněný. I stalo se mezi hejtmany tak dobré srozumění, že již jen čekáno na svolení osob zřízených, aby se vojsko Pflugovo s lidem Fridrichovým strhlo a společně proti spojencům jednalo. Pflug již služebníkům svým i žluté stužky jakožto polní znamení kurfiřtovo nositi dopouštěl, což i sousední stavové lidu svému dovolili.

Méně zdaru mělo vyjednávání kurfiřtovo s osobami zřízenými. Hanuš Fridrich chtěl přímo obnoviti smlouvy za krále Jiřího ujednané

a uzavříti spolek pro všecky případy, stavové čeští však jenom nepřímo ke spolku s kurfiřtem se přihlásili. Hanuš Fridrich, aby ukázal stavům českým dobrou a upřímnou vůli svou, že jim chce pomáhati proti nepřátelům, nařídil svým hejtmanům v Čechách, aby stavům českým v čas potřeby ku pomoci přispěli. Proto hejtmané jeho vzali dne 13. dubna zámek Loketský k rukoum stavů českých; dále osadili Falknov, položili několik praporců lidu do Karlových Varů, opanovali Chomútov, Červený Hrádek (Rothenhaus), tak že hejtman královský Šebestian z Weitmühle nejsa ani penězi ani lidem dostatečně opatřen, jenom stěží na svém zámku v Mostě se udržel, odkudž napotom nic platného předsevzíti nemohl.

Byly však to úspěchy jen pomíjející, jelikož hejtmané Fridrichovi museli pospíchat na pomoc pánu svému, když zvěděli, že jej spojenci polem utkati hodlají.

Kterak stavové jednotě své přívržence získati hleděli. — Sekretář královský uvězněn. — Poselství královské a odpověď stavů na ně. — Nesjednocenosť a nerozhodnosť opposice.

1547 duben.

V den 18. dubna k sněmování ustanovený sešli se stavové u velikém počtu v koleji Karlově, odkudž vypravili na hrad poselství, žádajíce, aby nejvyšší purkrabí Pražský s úředníky a soudci zemskými dali jazykem českým vyložiti staré smlouvy dědičné s domem saským. Totéž žádali také o smlouvě, která byla loňského roku v měsíci říjnu uzavřena pouze mezi králem a Moricem bez vědomí a povolení všech stavů.

Druhý den sešlo se ohromné množství osob všech stavů na nádvoří zámku královského u měděné sochy sv. Jiří, kdežto úředníci zemští, soudcové a vůbec bezohlední stoupenci královi shromážděni byli na zámku v soudné světnici tady sněmovati chtějíce. Ti, jenž byli shromáždění na nádvoří, vypravili k stavům do soudné světnice jisté osoby s návrhem, aby co menšina přistoupili k přátelskému snešení stavů a pakli s tím souhlasí, aby vyšli ven na nádvoří, poněvadž by se tak ohromné množství lidu do žádné světnice směstnati nemohlo. Stalo se, jak většina si přála, načež přečteny smlouvy saské s králem Jiřím uzavřené; o smlouvě loňské, která se stala mezi králem Ferdinandem a knížetem Moricem, nechtěli úředníci zemští ničeho věděti, pravíce, že prý jí nalézti nemohou a že ji tedy nejspíše buď král nebo kancléř s sebou odvezli.

Odpověď ta stavy velice pobouřila. Úřednikům vytýkána neupřímnosť a hlásáno veřejně, že ta smlouva nemá platnosti, poněvadž Pražané se vším stavem městským schválení svého té smlouvě odepřeli. A ohnivý Vilém Křinecký doložil: „Věc věru předivná jest; když měl mandát od krále na nás vydán býti, tehdáž se pojednou smlouva našla, a když jsme se o svobody naše a království tohoto zasadili, doptati se jeho nikoli nemůžeme“. Jiní pak velice pokřikovali a celé jednání o smlouvu za pletichářské prohlásili.

Důležité jednání dělo se ve schůzi stavů dne 20. dubna, kterážto se ve velké koleji Karlově odbývala. Nejprvé zvoleno poselství, které by znovu důrazně vyzvalo úředníky a soudce zemské, aby k přátelskému snešení stavů přistoupili. Vůdce toho poselství Vilém Křinecký z Ronova vyzval po delší řeči úředníky a soudce zemské, aby hned patrnou a zřetelnou odpověď dali, chtějí-li k přátelskému snešení a k stavům přistoupiti a pečetmi svými toho potvrditi a se stavy o svobodu a dobré království tohoto českého se zasaditi čili nic, aby stavové věděli co činiti. Jelikož do toho přišlo jednání s posly královskými, nedostali stavové hned odpověď.

Ve schůzi stavovské dne 20. dubna stalo se dále usnešení, aby byl uvězněn sekretář královský Florian Grispek na Kačerově. Tohoto Grispeka přivedl si král Ferdinand s sebou z Němec a jmenoval jej r. 1536 svým sekretářem, což způsobilo v zemi všeobecnou nevoli. Člověk tento štval v důležitém svém postavení krále proti rozličným osobám, tak že tímto způsobem o čest a o jmění své připraveni byli. Kromě toho osvědčil se býti fanatickým katolíkem, jenž evangelíků nenáviděl a platilo o něm vůbec, že špehuje a káli, co by proti němu bylo, donáší. Stavové již dříve několikráte ucházeli se u krále, aby jej ze služeb svých propustil; nadarmo. Grispek požíval přízně královy a proto se udržel navzdor nechuti stavů evangelických. Za to propukla nyní proti němu tím větší bouře, čím více požíval dříve ochrany královské. Viněn přímo z toho, že od majestátů pečeti trhal a rozlámané oknem dolů do příkopu zámeckého shazoval, kdež prý byly nalezeny. Žádáno tedy za velkého povyku, aby byl do vězení vsazen. Nadarmo purkrabí Volf Krajíř z Krajku požadavku tomu odporoval. Podrážděné shromáždění nedalo se více uchlácholiti a tak musel Grispek chtěj nechtěj do věže

jíti, odkudž pak dne 23. dubna byl na úpis propuštěn.

Král nemoha se dostaviti osobně na sněm, vyslal místo sebe do Prahy zvláštní plnomocníky, kterýmiž byli: Jan Doubrava, biskup Olomoucký, Václav z Ludanic na Chropyni, hejtman moravský, Vilém Kuna starší z Kunštátu na Hrádku, Jiřík Žabka z Limburka na Kounicích, rada a místokancléř královský, Přemek z Vičkova na Prusinovicích, podkomoří markrabství moravského a Václav Tetour z Tetova na Malenovicích, nejvyšší písař markrabství moravského. Tito poslové majíce dne 21. dubna na sněmě slyšení vyzývali ve jménu krále stavy, aby se z jednoty propustili a jelikož nepřítele není, který by zemi ohrožoval, aby svůj zbrojný lid z pole domů povolali.

Kdyby stavové této žádosti králově vyhověli, mohli stížnosti své sepsati a poslům odevzdati a ti je měli králi oznámiti. Na stížnosti a žádosti takto přednešené chtěl král na příštím sněmě o svatém Václavě odpověděti. Na druhé straně oznámili poslové stavům, kdyby králi nevyhověli, že se poslové nemají do žádného jednání s nimi pouštěti, nýbrž že mají všecko do příštího sněmu odložiti.

Z jednání poslů poznali stavové velmi brzy, že návrhy jejich k tomu směřují, aby stavové všecko zavrhli, co posud podnikli, aby roztrhali jednotu, kterou tak pracně byli utvořili. Naproti tomu král v ničem nechtěl povoliti a požadavky stavů uspokojiti. O stížnostech a přáních mělo se jednati na příštím sněmě. To znamenalo podle zkušenosti tolik, že Ferdinand chtěl tuto záležitost protáhnouti, až by se stavům rozhodně opříti mohl.

Proto stavové nedbajíce více poselství králova jednali jak za dobré uznali. Hned potom upomenuti úředníci a soudcové zemští, aby dali odpověď určitou, zdali k přátelskému snešení stavů přistoupiti chtějí. Po tuhé rozepři většina úředníků a soudců zemských k ostatním stavům se přidala, což jim nejvyšší purkrabí oznámil. Z toho byla radost mezi stavy veliká, tak že ubírajíce se dolů s hradu „Te deum laudamus“ a jiné radostné písně prozpěvovali.

Získavše takto většinu úředníků a soudců zemských starali se stavové, aby přistoupily k jednotě jejich i ty osoby ze všech stavů, které za rozličnými příčinami tak učiniti buď ještě nemohly nebo toho opomenuly. Hlavní o tom jednání dělo se dne 23. dubna. Stavové učinili jednomyslné usnešení, kdo k přátelskému usnešení přistoupili, aby složili z jednoho tisíce kop gr. č. po jedné kopě osobám k tomu zřízeným na radnici staroměstské a to od neděle nejprvé příští ve 14 dnech. Kdo by v tom čase k jednotě nepřistoupil, neměl později přijat býti, leč by dostatečné příčiny ukázal, že tak dříve učiniti nemohl. I bylo asi 1740 osob ze stavu panského a rytířského, které k jednotě stavovské vlastní své pečeti přivěsily. Kromě toho přistoupili k ní téměř všecka města královská, mnoho opatů, proboštů a prelátů, jeptišek, svobodníků etc. A ti všickni *vzali na sebe závazek, že se neopustí a za jedno budou v hájení práv a svobod zemských.*

Teprvé nyní přistoupilo se k jednání o odpovědi poslům královským, kterážto odpověď měla býti také po zvláštních poslech králi odeslána. I zvoleno dvanácte osob k sepsání té odpovědi a sice po čtyřech z každého stavu a ty radíce se zvolily kancléře staroměstského Sixta z Ottersdorfu, aby odpověď zhotovil. Dne 26. dubna byla ta odpověď od stavů schválena ve veřejném shromáždění a obsahovala tři hlavní kusy, v nichž se Ferdinandovi oznamovalo, že stavové staré své zápisy a závazky zase obnovili a je pečetmi svými stvrdili. Při tom že se vyhradilo: co krále se týče, jakou by on spravedlivost k čemu měl, v tom ve všem že se k němu jako věrní poddaní zachovati chtějí bez všelijakého ubližování důstojenství jeho. Na rozkaz králův, aby branný lid svůj rozpustili, odpověděli, že se v tom jen podle obyčeje a příkladu předků svých zachovali. Ti že ihned vypravili svůj lid ke hranicím, když se dověděli, že se nepřítel ke království přibližuje. Stavové také že jen skrovný počet lidu k hranicím vypravili, aby vpádům nepřátelským bránil a lid ubohý ochraňoval. Konečně doložili stavové některé žádosti prosíce krále, aby propustil ze závazku osoby, které byl za příčinou tažení ke Kadani roku minulého ctí a věrou zavázal, aby císaře bratra svého s kurfiřtem Fridrichem smířil, by se všecka síla válečného lidu mohla obrátiti proti Turkovi.

Do poselství, které mělo králi tu odpověď odevzdati, zvoleni: Volf starší, Krajíř z Krajku a na Nové Bystřici, nejvyšší purkrabě pražský, Vilém Křinecký z Ronova a na Dětenicích, rytíř Jiří z Gerštorfu a na Cholticích, podkomoří královský, Hynek Krabice z Weitmühle, Sixt z Ottersdorfu a M. Václav Medek z Krymlova. Nežli však poslové s tou odpovědí z Prahy vyjeti mohli, staly se takové věci, že stavové uznali za dobré odpověď svou přeměniti; o čemž budeme dole vypravovati.

Nežli dále pokročíme, musíme trochu objasniti, z jakých živlů se skládala jednota sta-

vovská a jaké proudy řídily skutky její. Jenom tak rozuměti budeme událostem, které se pak budou před našima očima vyvinovati; jenom tehdy pochopíme tu rozervanost, ochablost a nestatečnost mezi stavy, kteří trvajíce v jednotě dopouštěli největší tresty nejen na jednotlivé osoby nýbrž i na celé stavy; kteří spojivše se k obhájení práv zemských a stavovských nebránili a neopřeli se tomu, když Ferdinand po své vůli ta práva trhal, natahoval a vykládal.

Nejslabší byla v jednotě ta strana, která se nehrozila ani zjevného a nezakrytého odporu proti králi, jenž práva stavovská neustále obmezoval. Ta strana pracovala k tomu, aby stavové brannou mocí se opřeli jednání královskému, aby násilím zavedli v straně pod obojí řády evangelické, jelikož většina stavů byla skutečně již k náboženství lutheránskému přilnula. Strana ta dále chtěla, aby se k tomu cíli a konci uzavřel spolek s Hanušem Fridrichem a knížaty protestantskými a aby vojsko české, když by bylo potřebí, i za hranice Fridrichovi na pomoc vytáhlo. Vidouc nyní za doby sněmovní, jak rozmanití a nerozhodní živlové k jednotě se přihlásili, jak i valná část katolíků, pak staří utrakvisti a bratří čeští k hájení práv zemských ruce podávají, neodvážila se ani plány své veřejně na sněmě ohlašovati a za ně se přimlouvati, poněvadž byla jista, že ohromná většina k tomu všemu nemá ani síly ani odvahy. Kromě toho pozbyla ta strana hlavního důvodu k sebrání branné moci, jelikož cizí vojsko ze země již odtáhlo. Za druhé pracovali čeští bratří v jednotě k tomu, aby se, jak jsme už poznamenali, všecko v dobrotě a bez krveprolití vyrovnalo. Kromě toho šla valná část osob jmenovitě ze stavu panského jenom bezdečně s proudem všeobecným, ač v srdci svém nepřála nijakž ruchu novému, jenž se hlavně o obce pražské opíral a jenž také v článcích rázu demokratického, které byly pro příští sněm připraveny, ohlasu a výrazu došel. Tato největší strana mněla, že již svým osvědčením povinnosti své dostála, že král na slova pouhá upustí od svých zámyslů a provede změny, které si jednota přála, jen když sněm bude na tom státi. Strana ta nechtěla a nemohla se odhodlati k odporu válečnému a proto také povolila a nedodržela závazků, když Ferdinand užívati počal proti jednotě prostředků násilných. Konečně byli v jednotě i takoví živlové, kteří jenom z donucení nebo neradi k jednotě přistoupili. A ti ovšem čekali jen na vhodnou příležitost, aby se mohli ze všelikých závazků vyprostiti.

Za takových okolností měli volné pole k působnosti králové přátelé, služebníci a poslové, kteří tedy s dobrým zdarem pracovali k tomu, aby mnozí stavové stali se jen vlažnými a nečinnými členy jednoty, aby v příhodné době na pokynutí královo odstoupili.

Kterak vítězství mühlberské v Praze působilo. — Odpověď k císaři a králi změněna. — Jednání stavů o novém poselství královském. Přiznávací listové stavů u desk zemských uložení.

1547 duben — květen.

Co se tyto věci v Praze a v Čechách dály, spěla válka šmalkaldská v Němcích k rozhodnutí, jakého se stavové nikdy nenadáli. Pozdě poznal Hanuš Fridrich, že proti němu sbírají císař a král mocné vojsko. Naléhal tudíž mnohem rozhodněji, aby mu stavové čeští poslali pomoc, které se podle předešlého vyjednávání mohl nadíti. Zároveň se ucházel také o pomoc u stavů moravských, v Slezsku a v Lužicích. Tím však se zdržel jenom u vlastních přípravách, tak že neměl dostatek vojska pohromadě, když již císař z Chebu proti němu vytrhl. V poslední chvíli volal na rychlo k sobě rozptýlené houfy zbrojné své moci; nežli však síly své spojiti mohl, přirazil císař dne 24. dubna k Mühlberku, kde Fridrich táborem ležel. Svedena tuhá bitva, v níž byl Hanuš Fridrich od nepřítele mnohem četnějšího poražen a zajat.

Jakmile o tom vítězství došla do Prahy bezpečná zpráva, bylo na hradě Pražském na všecky zvony zvoněno a slavné Te deum laudamus zpíváno. Méně radostně vedli si stavové, kteří byli jednotu utvořili. Někteří stavové na zprávu o vítězství u Mühlberku hned domů se rozjeli. Jiní taktéž málo stateční přimlouvali, aby odpověď císaři a královi, která nebyla ještě odeslána, se změnila a vůbec aby se králi v tom, co požadoval, povolilo.

Stavové tedy radíce se znovu učinili usnešení, aby ten lid, jejž byli do pole vypravili, za některý čas domů se vrátil. Což mělo býti králi od poslů oznámeno. A takž učiníce králi po vůli v nejdůležitějším jeho požadavku zbavili se branné moci, o kterou by se byli mohli v čas potřeby opírati.

Při svém přátelském snešení stavové setrvali a znovu si pomoc vzájemnou společně slíbili, když by někdo chtěl na svobody království českého sáhati.

Konečně poslům uloženo požádat císaře, aby kurfiřtovi, cožkoli proti němu má, milostivě prominul; aby od dalšího pronásledování krve křesťanské upustil a raději proti Turkovi se obrátil; v tom že jej budou stavové podle své možnosti podporovati. Potom byl sněm ke dni 20. května odročen.

Nežli poslové odjeli ke králi s odpovědí stavovskou, stalo se v Praze dne 29. dubna nemalé zbouření lidu pro povolnost stavů. Hromady rozkvašeného lidu vrazily do obydlí Sixtova, o němž se vědělo, že odpověď stavovskou u sebe chová a nutily jej, aby s posly za králem nejel a odpovědi jim nevydával. Sixt zachoval se velmi statečně; uspokojil sice lid mírným domlouváním, oznámil ale také zároveň, že učiní, jak se byl zavázal. Horlivci z lidu však nebyli tím odbyti, nýbrž bijíce zítra na poplach na věži staroměstské radnice a kostela týnského svolali lid do koleje Karlovy, kde se mnoho a bouřlivě proti nestatečným stavům a proti králi mluvilo. Shromáždění jevilo dosti chuti a ochotnosti zabránit poslům, aby se za králem nevydávali. Než na domlouvání oblíbeného Viléma Křineckého lid se upokojil, když se mu slíbilo, že vojsko s pole domů propuštěno nebude, dokud by se poslové od krále s dobrou pořízenou nevrátili.

Poslové čeští vyjeli z Prahy dne 30. dubna. Do ležení císařova, který Vitemberk obléhal, dorazili dne 5. května. Tady byli dne 6. května přijati od krále Ferdinanda velmi nemilostivě a druhý den na to měli slyšení u císaře. Poslové přednesli, co jim bylo od stavů uloženo, na odpověď však musili celý týden čekati. Potom jim císař radil, aby přijedouce domů napomenuli stavy, by jednotu rozvázali, jinak že by bratru svému pomoc svou proti odpořilým poskytl. Podobným způsobem odbyl posly král Ferdinand, pravě kromě toho, že stavům později na jich poselství odpoví.

S takovou vrátili se poslové dne 19. května do Prahy.

Dne 20. května sešli se stavové, jak bylo ustanoveno, k dalšímu jednání. Nejprvé slyšáni na sněmě poslové ke králi a k císaři vypravení. Potom přednášel na sněmě před stavy posel císařský Valentin, biskup z Freiberka, co mu bylo uloženo. Napomínal stavy jménem císařovým, aby z jednoty vystoupili. Učiní-li tak stavové, že bratra svého napomene a u něho se přimluví, aby se stavy dobrotivě a milostivě naložil, jinak že by Ferdinandovi z bratrské povinnosti pomoc svou poskytl.

Konečně vyložili poslové Pertolt z Lipého na Krumlově, maršálek království českého, Jiřík Žabka z Limberku na Kounicích, rada a místokancléř královský, co král Ferdinand stavům vzkázal. Král stavům vytýkal, že sněm bez jeho povolení odložili; prohlašoval, že uzavřením jednoty učinili krok, k jakému prý práva neměli ani podle výsad před shořením desk zemských. Vytýkal stavům, že s kurfiřtem saským do vyjednávání se dali; že válečné přípravy konali a že těm, kdo do jednoty vstoupiti nechtěli, pohrůžky činili. Také to král stavům pokládal za provinění, že dovážení spíže k vojsku císařskému zapověděli; že Grispeka, aniž by ho byli u krále obžalovali, do vězení vzali; že osobám, které se proti králi provinily, bezpečný přístup do země dali. A tím vším že sáhli stavové na královské regálie, na mocnost a vrchnost královskou.

To všecko když poslové královští na sněmě přednesli, žádali rozhodně od stavů, aby jednotu svou rozvázali, osobám, které v jednotě byly, pečeti vrátili, a na znamení, že jednání jejich upřímné je, poslům úpisy a závazky o té jednotě vydali. Kdyby se tak nestalo, pohrozili poslové, že král se uchopí prostředků, kterými by moc a vrchnost královská zachována býti mohla.

Chytrý Ferdinand předvídal dobře, že by pouhými pohrůžkami všecky stavy nezastrašil; proto hned také přidal mnohé sliby, kterými poslové jeho ve smyslu pána svého působiti hleděli. I slibovali poslové za krále, že bude míti platnost, co v deskách bývalo, jen když se to na sněmě dokáže.

Přednešením poselství králova vyjasnil se stav věcí tak dokonale, že nikdo nemohl býti více v pochybnosti, jaké zámysly hodlá král provésti, jakmile jen se jinde uprázdní, aby mohl vůli své zbrojnými silami důrazu dodati. To všecko prohledli ihned vůdcové stavovského odporu. A tak Vilém Křinecký z Ronova napomenul stavy, nežli se k dalšímu jednání přikročilo, aby se modlitbou na těžké věci připravily; „neboť že hůlka je jako vyvržena, aby pán bůh ráčil jich pomocníkem býti a v dobrém i svatém pokoji království české zachovati.“

Ano těžké věci valily se na stavy české, které mohli odvrátiti a zmařiti, kdyby bylo mezi nimi bývalo statečnosti a svornosti, obojího však se stavům nedostávalo, což se objevilo hned potom, jakmile se počalo o odpovědi na poslední poselství císařovo a královo jednati. Nejvyšší purkrabí pražský mluvě dne 21. května první o tom, co a jak by se mělo králi odpovědíti, prohlásil bez ostýchání, že on a s ním někteří jiní přistoupili k snešení přátelskému čili k je-

dnotě stavovské, poněvadž prý neznali mnohé z těch věcí, na které si král stěžuje. Přimlouval se tedy, aby se stavové s odpovědí králi neukvapili, nýbrž věci zrale uváživše jednání své na 25. května odložili, aby i ostatní stavové, kteří se dnes nedostavili, v jednání tomto mohli míti účastenství.

Odročovací návrh nejvyššího purkrabí měl patrně jenom ten účel, aby se jednání protáhlo a přátelé králové zatím na stavy nestatečné a nerozhodné tím vydatněji mohli působiti a je od jednoty odvrátiti. Účel byl patrný; rozhodná strana ale tvořila na sněmě menšinu a takž byl návrh přijat.

Dne 25. května přimlouval purkrabí a jiní po něm stavům dosti četně shromážděným, aby jednotu rozvázali. Naproti tomu mluvil Jan z Pernšteina, kterak katolíci zcela jinak se chovali naproti předešlým králům, jmenovitě jak utvořili proti králi Jiřímu jednotu panskou, kdežto jiní stavové utvořili jednotu jenom na obhájení své víry a svobod zemských krále při tom výslovně vyhradivše. Jan z Pernšteina líčil pádnými slovy snahy Ferdinandovy, kterak na sněmích stavové marně se dovolávali splnění svých žádostí. Proto že onen zápis byl potřebný i že jest jako nějaké zrcadlo nynějších všech těžkostí, kteréž jsou se království českému od počátku panování krále Ferdinanda dály. Na konec navrhl Jan z Pernšteina, aby se králi a císaři ještě jednou vyložilo, že stavové tu jednotu uzavřeli jen pro zachování pokoje mezi sebou, pro uhájení svobod, řádů a práv, nikoliv ale proto, aby někomu, zvláště ale králi tím nějak ublížili.

Ještě rozhodněji mluvil Vilém Křinecký. Ukazoval k tomu, jak i císař i král jsou toho vděčni, že sobě stavové čeští Ferdinanda z dobré vůle a z lásky za krále zvolili; vykládal, jak Ferdinand nejnovějším poselstvím „vrchovatě na hlavu dolil“, co byl mandátem svým ještě nedokonal. Stavům že všickni hříchové na smrtelné se obracejí; král a milci jeho ti že ve všem a vždycky jsou spravedlivi a právi, Čechové však vždycky vinni a všecka předsevzetí Čechů že jsou nespravedlivá a na ublížení vrchnosti a důstojenství královského, toliko sám mandát královský že jest spravedliv. Požaduje-li se na stavech, aby se ze svých závazků propustili, toť prý se na nich nechce nic jiného, než aby byli jako dříve nesvorní a roztržení. A když stavové jednotu svou rozvážou, pak že všickni jako předešle vždycky své hlavy dolů nosem sklopí a o svobody své nikoli se nezasadí ale ani zapísknouti smíti nebudou. A proto že by bylo lépe stavům zemříti, nežli aby tak hanebně předkem o svobody, potom naposledy i o poctivosti své měli tak připraveni býti. „A protož svou řeč tímto zavírám“, končil Křinecký, „neb jsem k neslušnému své pečeti nepřitisknul, v nic jsem se neslušného s jinými nedával, než jakožto jeden z obyvatelů království českého a přirozený Čech i také milovník vlasti své o svobody království českého jsem se zasadil, tak snadno ani také lehce od toho pustiti nemíním, odvésti se také nedám, na poctivosť, na pečeť i na své připovědění a závazek můj pamatovati chci“.

Po mnohém sem tam rokování přijat byl konečně návrh Jana z Pernšteina, aby se na poselství královské po zvláštních poslech odpověď pod pečetí zemskou odeslala.

Za posly, jenž měli odpověď králi donésti, zvoleni z pánů: Adam ze Šternberka na Zelené Hoře, purkrabí karlšteinský a Jáchym z Hradce na Hradci; z rytířů: Václav Žehušický z Netajova na Žehušicích a Jan Vrabský z Vrábí na Dřevčicích; ze stavu městského: Václav Stříbrský z Rovin, měštěnín Starého města pražského a Jan Pamphilus od Zlatého Lva, měštěnín Nového města pražského.

Nežli se vypracovala odpověď těmto poslům, jednalo se také o tom, jak by se mělo k vůli větší bezpečnosti naložiti s listy, kterými se jednotlivé osoby ze všech stavů k jednotě stavovské byly přiznaly a které se posud dílem pod ochranou Sixta z Ottersdorfu, dílem u Václava Pětipeského z Krásného Dvora a Melichara Róra z Rór chovaly. Po delším o tom jednání stalo se usnešení, aby listové ti byli u desk zemských uloženi, odtud však aby žádnému vydáváni nebyli, nýbrž aby tam zapečetěni v truhlách tak dlouho ležeti zůstali, dokudž by král všem třem stavům toho, což jest prvé v deskách bylo, zase do nich nevložil a neutvrdil. Listové byli tedy dne 26. května na zámek doveženi a tam u desk zemských uloženi.

Odpověď sněmovní, kterou Sixt z Ottersdorfu skládal a která byla poslům odevzdána, obsahovala nejprvé vysvětlení na výčitku královu, že stavové sněm bez něho odročili. Odpovědělo se, že stavové sněm odročili, poněvadž se naň král nedostavil, jsouce té pevné naděje, že do sněmu odročeného bude moci již přijíti; a pak že se také v dřívějších dobách sněmové odkládali, aniž by proto králové koho byli stíhali. Na požadavek králův, aby se stavové ze svých závazků propustili, odpověděno, že před shořením desk byli v nich mnozí užiteční a důležití zápisové i povinnosť přísahy královské, pak že ale přese všecka usnešení a žádosti

stavů na sněmích nebyli ještě do nových desk zemských vloženi. Zatím však že vydán byl mandát královský na veliké ublížení svobod zemských a nebyl ještě dostatečně odvolán. Stavové se také odvolávali na příklady u předků svých, kteří za králů Jiřího, Vladislava a Ludvíka podobné přátelské smlouvy uzavírali, kdykoliv se jim o to jednalo, aby králové tito mandáty, na škodu svobod zemských vydané, zrušili a odvolali. I projevili stavové svou ochotnost, že hned rozvážou svou jednotu, jakmile svobody a usnešení sněmovní budou do desk zemských zapsány a jimi potvrzeny.

V podobném smyslu měli poslové císaři odpovědíti a jej prositi, aby se u krále za stavy přimluvil.

Aby pak král neměl příčiny dále si stěžovati, že se lidu obecnému dopouští osobu jeho všelijakým tupením a hanlivých písní zpíváním zlehčovati, proto stavové uvedli znovu v známost tresty zřízením zemským na to uložené. Článek zřízení zemského sem se vztahující takto ustanovuje: „Kdo by kolivěk, z kteréhožkoli stavu a povahy člověk v takové zrádě a nešlechetnosti postižen a v pravdě nalezen byl, ješto by takové zrádné cedule spisoval, lepil nebo metal a kladl aneb jinak takových cedulí nešlechetných příčina byl, že k takovému má hledíno a saženo býti jako k nešlechetnému člověku a takový každý má bez milosti čtvrcen býti jako zrádce. A kdo by pak najda takovou ceduli, hned jí nestrhal a v tom postižen a shledán byl, ten má seděti rok ve věži bez milosti, a o takového žádný se přimlouvati nemá zjevně ani tajně.“

Když ty všecky věci byly vyřízeny, byl sněm ke dni 15. června odročen, aby stavové sjedouce se zase vyslyšeli odpověď královu a císařovu. Hned na to pak dne 30. května poslové nahoře psaní za králem Ferdinandem se vypravili.

Král obesílá vyšší stavy do Litoměřic. — Kterak král stavy jedny ode druhých odděliti se vynasnažuje. — Řádění lidu královského v Litoměřicích. — Kterak král hrad pražský nenadále vojskem svým obsadil.

1547 červen — červenec.

Král Ferdinand dobyv s bratrem svým Karlem rozhodného vítězství nad protestanty vůbec a nad hlavami jejich Filipem hesenským a Hanušem Fridrichem zvláště, pomýšlel, jak by také skrotil evangelické stavy české, jichž odpor počínal mu býti nepříjemným a nebezpečným. Opatrný jsa v jednání hleděl si nejprvé pojistit brannou moc; potom pracoval k tomu, aby stavy jedny ode druhých oddělil, jmenovitě, aby odvrátil oba vyšší stavy od náčelníkův a od měst, která byla původem a duší odporu stavovského. Jednal proto tak opatrně, aby celou zemi k zoufalému odporu nepopudil.

Že Ferdinand měl skutečně takovéto zámysly, o tom podávají neklamné svědectví listy jeho posud zachované. Psalť zajisté dne 5. června z Litoměřic císařskému bratru svému: „Vším způsobem o to dbám, abych dobré od zle smýšlejících stavův odloučil; neboť tím snáze dosáhnu žádoucího spokojení, když všeobecné odpuštění ohlásím a jedině hlavních původů té zpoury k potrestání, jiným na výstrahu, sobě zůstavím“. A 8. června psal král knížeti Moricovi, že chce rebely v Čechách přísně trestati a poddané k povinné poslušnosti přivésti. Při tom Ferdinand od Morice určitou pomoc požadoval, když mu jí však neposkytl na vlastní nesnáze se vymlouvaje, vypravil k němu král zvláštního posla, slibuje, že se postará, aby sněm český přijal a schválil smlouvu s Moricem učiněnou, což mělo posloužiti oběma k udržení poddaných v stálé poslušnosti a k obraně proti všelikým nesnázím a protivenstvím. Jinak že by mohly i země Moricovy časem svým škodu vzíti, kdyby to hnízdo nespokojencův (Čechy) se nepokořilo“.

Avšak nejen slovy, i skutky osvědčil Ferdinand, že se mu jedná o rozdělení stavů a o potrestání přede vším stavu městského. Posiliv vojsko ze svých zemí některými houfy zbrojného lidu císařského z rozličných pronárodů táhl od Vitemberka do Drážďan. Odtud rozeslal dne 31. května zvláštní psaní do království českého osobám obou vyšších stavů, u kterých se nadál pomoci a povolnosti. Listem tím zváni stavové, aby se dostavili ke králi do Litoměřic.

Poslové sněmu českého zastihli krále v Perně. Byli přijati dne 2. června s patrnou nevolí; a král sotva že vyslechl, co by mu sděliti chtěli, poslal je za císařem přeje si, aby se pak s odpovědí císařskou k němu dostavili. S císařem sešli se poslové sice již 5. června, pochodili ale zrovna tak jako u krále. Museli za vojskem jeho mnoho dní sem tam choditi, nežli se jim dostalo určité odpovědi. Spolu také byli v městě Halle svědky, kterak lantkrabě Filip před císařem na kolena padnuv na milost a nemilost vzdáti se musil, načež do vězení byl odveden.

Zatím přestoupil Ferdinand s lidem svým hranice království českého beze vší okázalosti

a s největší opatrností, aby to v zemi mnoho hluku nedělalo, načež již dne 3. června vtrhl do Litoměřic k velkému ustrnutí obyvatelstva s hojným počtem rozličného lidu válečného, kdežto městu byl jen příchod krále s nečetným jeho průvodem ohlášen. Již tady dal si odevzdati Ferdinand klíče od bran městských, pravě, že tak činí bratr jeho všady, kamkoli v říši přijede; dále se tím vymlouval, že má při sobě rozličný lid, který se rozkazy úřadu městského spravovati nechce, aby jej tedy mohl snáze v pořádku udržeti; konečně že je potřebí, aby lidé jeho měli brány v opatrování, jelikož se králi několikráte přihodilo, že náhlým ohněm škodu na svých koních vzal.

Tady v Litoměřicích učinil Ferdinand první rozhodný krok k roztržení stavů. Vydalť dne 3. června mandát do království českého k pánům a rytířům toho smyslu, kdo by se k němu dobrovolně dostavil a z jednoty stavovské vystoupil, toho že trestati nebude. Slibovalť král tím mandátem, „že jakožto panovník křesťanský a spravedlivý, jakožto milovník království svého a věrných poddaných svých, k tomu hleděti bude, aby chudému jako bohatému rovná spravedlnosť se udělovala, a stavové i jeden každý při řádu, právu, svobodách a privilegiích zůstaveni byli.“ Vypočítávaje potom zase skutky, kterými se stavové proti němu provinili, napomínal je již bez obalu, aby od jednoty upustili a jemu bez meškání každý psanou neb ústní odpověď dali, jak se zachovati hodlají. Kdo vyzvání jeho uposlechnou, ti že pro ten spolek žádných trestů obávati se nemají; naopak ale ti, jenž ve spolku setrvají, že spravedlivému trestu neujdou. Zároveň zakázal Ferdinand stavům, aby na ten sněm, který byli do svatého Víta odložili, nejezdili, poněvadž k tomu ani on ani poslové jeho svolení nedali.

Touž dobou vydal král jiný mandát proti Pflugovi, kterým prohlásil jej za předního původce odporu, poněvadž stavy proti králi popuzoval a s vůdci nepřátelskými se umlouval a jednotil.

Mandát královský byl jako znamením k rozbití jednoty. Za nedlouho dostavilo se totiž do Litoměřic ke králi přes 200 osob stavu panského a rytířského a mezi nimi i jeden z vůdců strany rozhodné, Jan z Pernšteina. Přišli patrně s tím úmyslem, aby se králi poddali a nemilosti jeho se vyhnuli. Když tedy na nich král dne 13. června žádal, aby z jednoty vystoupili, aby mu pomoc svou poskytli, když by mu někdo odporoval a aby na sněm stavovský o sv. Vítě nejeli, setrvali sice na oko ještě v jednotě, skutkem se ale již od ostatních stavů oddělili. Pravili totiž, že neuzavřeli jednoty proti králi, nýbrž jenom na hájení svých práv a svobod zemských a že tedy zápisů svých neodvolávají. Než poněvadž král slibuje, že všecky svobody a výsady do desk zemských vložiti dá a že jednoho každého z nich při právech jeho zůstaviti chce, proto že se budou na budoucím sněmě o to zasazovati, aby jim pečeti jejich byly navráceny. Vedle toho ale slíbili hned králi, že ho neopustí, kdyby někdo něco nenáležitého proti němu předsevzal. Konečně se zavázali, že na sněm o sv. Vítu odročený nepojedou. Ti všickni, jenž takovouto ochotu osvědčili, byli podle jména a obydlí svého zapsáni, aby pýř král věděl, kdo jsou mu věrni a na koho se může v potřebách svých spolehnouti.

Tímto skutkem byla tedy jednota stavů roztržena a větší část osob ze stavu panského a rytířského od stavu městského oddělena.

Když o těch všech věcech došla zpráva do Prahy, nastalo v městě neobyčejné kvašení. Nejráznější obyvatelé došli zase sluchu v obci se svými radami a návrhy proti králi. I naleháno na to, aby se osadil hrad královský, Strahov, některá jiná příhodnější místa v Praze a pak Bílá Hora. Než strana mírná zmohla toto kvašení a přemluvíc lid, že není se čeho obávati od krále, jelikož se nic nenáležitého proti němu nepředsevzalo, prosadila svůj návrh, aby také z Prahy vysláni byli poslové ke králi s poklonou, ač král Pražanů k sobě do Litoměřic nepozval. I zvoleni skutečně M. Tomáš z Javořic, M. Václav Medek z Krymlova a Jiřík z Ploskovic, aby se ke králi s pozdravením od Pražanů vypravili.

Již tento krok měst Pražských byl známkou klesající mysli; avšak ani takováto poddajnosť neuspokojila Ferdinanda, který byl důkladné potrestání Prahy a měst královských obmyslil. Poslové Pražanů nebyli proto ani k slyšení před krále předpuštěni, když se do Litoměřic dostavili a na psaní, které potom Pražané na radu těch poslů ke králi poslali, nedostalo se jim ani odpovědi, ačkoliv poslali list velmi smířlivý a ačkoliv poslušnou poddanosť v něm osvědčovali.

Pražané octli se tímto způsobem v největších nesnázích, zvláště, když se k tomu přidružily ještě některé události, které úplné rozpadnutí jednoty stavovské dotvrdily a dovršily. Přiblížil se den sv. Víta a stavové vyšší nedostavili se na sněm, což bylo neklamným důkazem, že města jsou od pánů a rytířů opuštěna a zrazena. Osoby od stavů zřízené vytratily se jedna za druhou z Prahy a tak nezbylo nikoho,

kdo by byl mohl nějaké společné jednání říditi. Konečně rozjel se také do svých domovů zbrojný lid, který se byl pod Pflugem u Bečova sebral, a nejvyššímu hejtmanovi zbyli jen houfové, které byl na svůj groš najal. Pflug tedy, jakmile obdržel mandát královský, kterým byl za původa odporu stavovského prohlášen, psal do Prahy osobám zřízeným naléhaje na zaplacení peněz a poslání rozkazů, jak by se měl dále zachovati. List byl dodán Pražanům k otevření, kteří mu odpověděli, že osoby zřízené v Praze více nejsou, oni ale že sami o sobě nic ustanoviti nemohou.

Tak ponecháni i Pražané i Pflug osudu svému a jenom na nich záleželo, jak se chtěli a mohli naproti králi zachovati.

Ferdinandovi dařily se všecky věci jak si jen přáti mohl. Kníže August míšenský, bratr Moricův, přitáhl mu na pomoc maje s sebou lidu jízdného dobře upraveného 1000 a značný počet pěchoty. Také císař poslal mu lid vojenský se střelbou a jinými potřebami válečnými. I Moravané, Slezáci a Lužičané dostavili se v dosti hojném počtu na obeslání královské. Mimo to připlaveno dvanáct kusů hrubé bořící střelby.

Válečný lid císařův a Augustův nadělal všude velikých škod provozuje všelikou zvůli na obyvatelích. Lid královský ve dne v noci hodoval a rozličné kořisti si nabíraje obyvatelstvu při tom všeliká protivenství činil, po dvořích a po stodolách všecko všudy drancoval a vybíjel, po vinicích a zahradách vše hubil i víno nezralé trhaje a štěpy napořád sekaje. Ano dokonce i sousedy z domů vytiskovali a statků jejich se zmocňovali.

Lidé takové řádění museli snášeti a nikdo se té sběři neopovážil opříti. Toliko jeden soused na předměstí, jménem Martin Nosidlo, domlouval žoldnéřům, když mu velké škody učinili, aby toho jemu a jiným sousedům nedělali, poněvadž nejsou nepřátelé a Turci, nýbrž služebný lid pána křesťanského a krále českého. Za to byl Nosidlo vsazen do věže na rozkaz královský a tam kolik dní soužen, až jej pro nedostatek zdraví za kauci 4000 kop gr. č. na svobodu propustili. Později však byl předvolán do Prahy a do Bílé věže vsazen, kde byl tak dlouho držán, až za své provinění 2000 kop pokuty zapravil.

Král zdržev posly stavovské a posly Pražanů až do poslední chvíle u sebe teprvé jim řekl, že odpoví až do Prahy přijede. Potom hned vydal se dne 1. července na cestu ku Praze. Provázeli jej syn Ferdinand, kníže August, kníže Václav Těšínský, biskupové Olomoucký, vratislavský a jagerský. Doraziv téhož dne do Velvar vyslal napřed část lidu jízdného i pěšího pod Ledronem v tajnosti ku Praze. Lid ten přitrhl ku Praze a byl okolo půlnoci uveden tajně do zámku přes most z nové obory od Kašpara z Granova, syna Jakuba Kožišníka z Celetné ulice.

Ráno Pražané velice se divili vidouce any všecky brány hradní osazeny byly lidem královským, který nikoho na zámek pouštěti nechtěl. A jako na potupu ohlásil ještě nejvyšší purkrabí Pražský, že král poroučí, aby lidu jeho, až do Prahy přitáhne, žádných překážek nedělali, aby špíži, potraviny a jiné potřeby na Malou stranu, na Hradčany a na zámek dodávali a konečně aby králi odevzdali klíče ode všech bran malostranských a od věže při domě saském, které v svém opatrování chovali. Ani tomu neopřeli se Pražané a slíbili podle přání králova se zachovati, jen aby hněv jeho nepopudili.

Kterak vojsko královské Prahu obsadilo a tady řádilo. — Kterak se lid pražský bouřil a s královskými půtky sváděl. — Kterak Pražané poselství ke králi vypravovali a kterak je král planými sliby chlácholil.

1547 červenec.

Dne 2. července odpoledne přijel sám král Ferdinand se znamenitým počtem lidu jízdného i pěšího na hrad pražský a touž dobou osm praporců vojska císařského úvozem od Strahova na Malou stranu se pouštělo, kteřížto spěšně přes malostranské náměstí táhnouce na Újezdě po domích, zahradách a vinicích se kladli, chudé sousedy s dítkami a manželkami vyháněli a co kde mohli jim násilím brali. Potom hned vojsko to opanovalo bránu u mostu při domě Saském, vytáhlo hned také několik kusů střelby na most, jako by ihned na Staré město stříleti chtěli. Drábové s dlouhými dřevci a střelci s polouháky postavili se na most až do prostřed a nikoho ze Starého města po mostě na Malou stranu pustiti nechtěli. Husaři pak toho času okolo kláštera sv. Markéty se kladli. Jízda knížete Morice, kterou bratr jeho August přivedl, po vrších v Bubenči, v Holešovicích a v Ovenci se položila. Tolikéž pod hradem Pražským v těch zahradách, kteréž toho času Jednorožcovic slouly, i ve všech jiných několik praporců vojska se položilo. Vojsko to sekáním ovocných stromů a rozmetáním ohrad velké škody činilo, a na lidi,

kteří na protější břeh přicházeli, aby se na cizí ten lid podívali, z polouhákûv střílelo.

Pro takovéto prostopášnosti povstalo v městě velké jitření, a když se také rozneslo, že to cizí vojsko na Pražany střílí, chápal se lid zbraní a sběhl se u staroměstské brány mostecké. Odtud vyvalil se na most, udeřil na dráby při dělech a v bráně mostecké na Malé straně, a když je ztepal a pryč odehnal, rozlil se po Malé straně a honil je tady po domích a po vinicích. Žoldnéři královi nenadávše se tak ostrého útoku slabě jen odporovali a prchajíce kam kdo mohl pod krovy se schovávali. Lid rozezlený dostav kusy nepřátelské do své moci, chtěl je na Staré město dopraviti. Než hejtman moravský a někteří mírní Pražané jali se lidu domlouvati, aby toho nečinil a vojsko královské na pokoji nechal, by král nemohl Pražanûm vytýkati, že slovu

Útok Pražanů na dráby při dělech v bráně Mostecké na Malé straně. (7.)

svému nedostáli, poněvadž kolikráte oznamovali, že proti králi žádného odporu nestrojí a ve všem osobu jeho vyhražují. Lid se nechal přemluviti, a vrátil se pak pokojně zase na Staré město. A kdyby se byli tehdáž mírní lidé nepřimluvili, „byli by těm všem Němcûm“, jak vypravuje Šixt z Ottersdorfu, „po mši udělali a všecky všudy pobili“.

Útok Pražanû, ač spravedlivý, musel vzbuditi v táboře královském velkou nevoli, neboť se toho zajisté ani král, ani vojsko jeho nenadáli, že by lid při všeobecné ochablosti měl přece tolik odhodlanosti a ducha bojovného. Rady měst pražských obávajíce se tudíž, aby se král proti městu hněvem nedopálil, vypravili k němu ihned tři posly uložíce jim, aby mu klíče malo-

stranské odevzdali, při tom podle obyčeje přivítání mu učinili a na zpupnost vojska jeho si postěžovali. Ti když králi podle obyčeje ruku podati chtěli, král od nich se obrátil. Když se potom zastavil, stěžovali si na nevázanost cizích žoldnéřů, pro kterou se obecný lid pozdvihl a na most již udeřil; i prosili krále, aby střelbu k městům zasazenou dal jinam obrátiti a aby prostopášnosti vojska svého přetrhl, jinak že by lid nemohli uspokojiti a že by nemohli býti zodpovědnými za to, co se dále stane.

Král vyslyšev posly hněvem všecek zbledl a zkrátka latinsky odpověděl: „Já nezačnu, ani moji nezačnou, však jestli vaši začnou, to poznáte, že konec jich bude zlý“. Poslové vyložili králi, že již se začátek stal a sice se strany vojska královského, které nejenom obyvatelům mnoho škod nadělalo, ale také z polouháků přes řeku na lid střílelo. Král nemoha toho popříti odpověděl konečně: „Vy konšelové to opatřte, aby mně a mým nic zlého s vaší strany se nestalo a já se postarám, aby moji se pokojně chovali“. Byl to slib určitý a před svědky učiněný, nicméně měli Pražané brzy poznati, že králi mnoho na tom nezáleží, aby se příkoří nedálo a aby se nějaké jejich přání vyplnilo.

Král totiž vypravil hned v neděli dne 3. července k Pražanům dva komorníky od desk zemských, kteřížto svolavše starší obecní měst pražských na radnici, předčítali jim obeslání královo, které bylo sepsáno již v Litoměřicích dříve ještě nežli král poslům měst pražských byl dal nějakou odpověď. Král dával Pražanům za vinu, že byli původy odporu proti němu, že jednáním svým také jiné stavy k tomu svedli, že spolek proti němu utvořili, bez jeho vůle sněm do Prahy položili a j. v. Proto nařídil, aby se dne 6. července dostavili před jeho osobu na hrad Pražský primasové, purkmistři, všickni úřadové konšelští, starší obecní všech tří měst; kromě toho pak po sto osobách ze Starého i Nového Města a 40 z Malé strany, z předních sousedů usedlých, které by si každá obec z prostředka svého vyvolila.

Pražané chtíce krále usmířiti vypravili ihned následujícího dne dva posly své M. Tomáše z Javořic a Sixta z Ottersdorfu, aby jim slyšení u krále vymohli a sice k tomu účeli, by krále mohli přivítati podle starobylého způsobu a obyčeje. Král přijav posly, dovolil, aby se Pražané druhého dne (5. čce) na hrad Pražský k němu dostavili, že je chce vyslyšeti. Toho pak dne z rozkazu královského tesaři proti soudné světnici pod oknem k východní straně vyvýšené místo dělati počali, kteréž všudy prkny opažili a vůkol stolice zdělali. Na těchto stolicích seděli potomně po pořadu biskupové, Moravané, Slezáci a Lužičané, když král ve svém majestátu se synem svým Ferdinandem, Pražany i jiná města, tolikéž i osoby z jiných stavů slyšel a soudil, jakž o tom dole bude vypravováno.

Když se druhého dne slavné poselství Pražanů dostavilo na zámek, odbyli je úředníci královi, že jim tento ničeho neslíbil a před sebe je nepovolal. Vedle toho vytýkali úředníci Pražanům, že krále přivítati opomenuli, když se do Prahy navrátil. Nadarmo dokazoval Sixt z Ottersdorfu, že jemu včera král sám řekl, že chce vítání Pražanů a omluvy vyslyšeti, nadarmo odvolávali se Pražané na rozkaz nejvyššího purkrabí, který jim vzkázal, aby vítání krále zanechali: král se neobjevil. Úředníci jeho propustili Pražany s tím podotknutím, aby přání svá přednesli až se dostaví před krále, jak byli obesláni; k tomu však ustanovili znovu místo 6. teprvé 8. červenec.

Takové jednání mohlo přesvědčiti každého, že král nemíní býti Pražanům panovníkem milostivým, jmenovitě když i jiné okolnosti tomu nasvědčovaly, že král hodlá Prahu jakožto původce a hlavu odporu stavovského potrestati. Král sice slíbil, že nebude začínati a že vojsku svému nebude trpět žádných výtržností proti Pražanům, než sveřepí a nevázaní žoldnéři jeho vedli si pořád stejně naproti Pražanům nejinak si počínajíce než jako by byli na týrání a trestání jich přivedeni.

Nejprvé vyvežena byla děla na hradě pražském a zasazena na takových místech, aby stříleti se mohlo na Staré město a na věž mosteckou. Na postrach lidu obecného roztrušována jest pověst, že z třinácti kusů metati se budou ohnivé koule na velký šindelový krov u sv. Jiljí a na jiná místa, kde bylo mnoho dřevěných stavení, aby Praha byla požáry zničena. Jitření takovýmto způsobem vzbudované propuklo v zjevnou bouři, když se žoldnéři cizí zase jednoho značnějšího násilnického skutku dopustili; a to se stalo takto. Cizinci, kteří se byli položili na Újezdě po vinicích a zahradách, dělali lidem veliké škody. V hrabivosti své chtěli vyloupiti také mlýn, jenž slul Spálený. Tu se jim ale opřel hospodář Jan se svou čeládkou a vytloukl je z domu a pak mlýn zavřel a zabednil, aby k němu nemohli. Žoldnéři němečtí přivolavše soudruhy své na pomoc počali se mocí do toho mlýna dobývati a na hluk z toho povstalý sbíhali se i jiní vojáci. Hospodář vida, že by se takové přesile neubránil, vsedl s jedním ještě mužem na loďku a plavil se na druhou stranu, kamž

také šťastně bez pohromy dorazil, ač na něj Němci se všech stran stříleli. Mlynář Jan dostav se na druhý břeh vypravoval tady, co se mu stalo. Slyšíce takovou zprávu Novoměstští obyvatelé, a ti, jenž v Podskalí, pod Slovany a pod Zderazem bydleli, počali se hned sbíhati a zákopy podle vody naproti tomu mlýnu dělati. A zasadivše tady několik polních kusů i také na vinici při Hrádku pod Zderazem ležící na cizí žoldnéře stříleli, tak že je od toho mlýna odehnali a několik jich také zabili. Císařští a královští tolikéž stříleli na pravý břeh. Když se o tom všem zpráva po městě rozšířila, počalo se na rozličných místech bíti na poplach a lid sbíhal se jmenovitě na radnici a k branám městským. Z radnice hrnuli se ozbrojení houfové k mostu a jali se také po břehu dolů od mostu dělati zákopy proti královským; na zákopy zasazovaly se menší a větší kusy. A lid rozjitřený zprávou, že král chce Pražany o statky a o hrdla připraviti, naléhal na puškaře, aby ta děla zapalovali a na druhou stranu i na zámek stříleli. Pravilo se, že moci násilné je potřebí mocí násilnou odolávati, k vůli pokoji zámek rozbořiti a raději s poctivostí zemříti nežli hanebně o hrdla a statky připravit se nechati.

O tom, co se v Praze děje, dostaly se brzy zprávy i do okolí. Lid obecný měl tolik lásky ku Praze, že hned podáváno o tom návěští od jedné vesnice ke druhé, načež v krátké době hrnuli se tisícové selského lidu Praze na pomoc. Byli do města vpuštěni a Pražané dali jim železné cepy a hákovnice, aby přišlo-li by k čemu, těmi zbraněmi nepřátelům odpírali. Král o tom všem uslyšev rychle do měst Pražských jedny posly za druhými vysýlal, aby lid ukrotili a ku pokoji přivedli. A obávaje se, aby více lidu cizího do Prahy nenaběhlo, poručil husarům, aby se nedaleko pod Libní přes vodu přeplavili, kolem Prahy objížděli a lid, který by ku Praze jíti viděli, zase domů obraceli a jemu nikterak k městům Pražským se přibližovati nedopouštěli. Ten den i celou noc potom i druhého dne král se všemi svými ustavičně koně osedlané měl a v nové oboře líhal, aby přišlo-li by k něčemu horšímu, na Pražany od zadu udeřiti mohl. Dne 6. července, na den M. Jana Husa, lidé ve věcech válečných zkušení bránu Špitálskou (nyní pořičská) a Horskou (nedaleko nynější Nové brány) silně lidem zbrojným osadili, neb husaři po špitálském poli sem i tam pilně harcovali nic jináče než jako by těmi branami do města vniknouti chtěli.

Toho času žoldnéři, jenžto v Bubnech a v jiných okolních vesnicích leželi, dolů k vodě se spustivše prachárnu obecní na jezu mlýna Kamenského udělanou zapálili a Veliký ostrov (nyní Velké Benátky), naproti tomu mlýnu ležící, opanovati chtěli. Pražané o tom zvěděvše drahný počet zbrojného lidu na ten ostrov vypravili, kteřížto děla za velkými stromy topolovými zasadivše zhusta na cizí žoldnéře stříleli až je odtud i od Buben odehnali. Méně šťastná byla půtka, kterou lid svedl téhož dne s husary královskými. Jakýsi rytíř Krupý zvěstoval Pražanům, že přibližují se husaři k bráně Špitálské a Horské, že je jich jenom asi sto, ostatní že byli od krále jinam povoláni. I radil, aby Pražané na ně vytrhli, že je budou moci snadno pobíti a koní jejich se zmocniti. Lidé nezkušení vyhrnuli se na ta slova za brány chtíce na husařích zlost svou ochladiti. Tito vidouce množství lidu opatrně couvali až Pražany dosti daleko od bran městských odloudili. Tu teprvé husaři v záloze skrytí ven vyrazili a na lid se obořili. Pražané nejsouce na takové množství cizího lidu připraveni dali se na útěk; mezi jízdnými byl onen Krupý, jenž chtěl k husarům uniknouti. Pražané však jej uchvátili, s koně strhli a na kusy rozsekali. Husaři zatím zaskočili část lidu pěšího a ten k zahradám zatlačivše asi 70 osob šavlemi porubali. Tito ubozí byli pak u sv. Jindřicha a u sv. Petra pochováni.

Z této události povstala v Praze bouře nemalá; lid hrnul se ke břehům Vltavy a nutil puškaře, aby velké bořící kusy zapalovali. Jenom s největším namáháním podařilo se Sixtovi z Ottersdorfu a některým jiným osobám přemluviti lid, aby od záměru upustil a králi příčinu k stížnostem nezavdával. Hned ale vypraveni poslové ke králi, jmenovitě zmíněný Sixt z Ottersdorfu, M. Tomáš z Javořic a jiní, aby krále žádali za mírnější nakládání s lidem obecným, jmenovitě ale za přetržení všelijakých výtržností vojska kralovského. Král přijal posly maje u sebe syna svého Ferdinanda, biskupy Olomouckého a Vratislavského, knížete Těšínského, nejvyššího purkrabí pražského, nejvyššího kancléře a mnoho jiných osob z Čech, z Moravy a ze Slezska. Stěžoval si, že Pražané střílí přes řeku na lid jeho, že přímo na zámek proti němu, pánu svému, děla obrátili. I žádal, aby Pražané veškeru zbraň složili, děla odklidili a všickni řemeslníci aby se ke svým řemeslům navrátili. Aby pak Pražané mohli byti bez starosti, kladl poslům na srdce, aby se velká poselství z měst zcela určitě v ustanovený den k němu dostavila a ničeho se neobávala. I slíbil jim i příchod volný i svobodné navrácení domů; nikdo že nebude vězněn aniž jinak komu ublí-

ženo; každý že bude moci volně promluviti, co se mu bude líbiti. Se zvláštním důrazem žádal král, aby všickní obeslaní se dostavili, neboť že ani jednomu z nich žádného bezpráví neb násilí učiniti nechce. Při tom dovolával se Ferdinand svědectví přítomných knížat a pánů, jakož i své vlastní přísahy dokládaje, že to všecko jim jakožto dobrotivý panovník pod svou věrou slibuje. Kromě toho vyslal král dva své důvěrníky Jiřího Žabku a Přemka, podkomořího moravského, s posly Pražanů dolů na radnici staroměstskou. Tady Sixt z Ottersdorfu vykládal shromážděné obci, nač si král stěžuje a sdělil také, co král slíbil pod svou věrou osobám, které by se před něj dostavily. A to všecko důvěrníci králové stvrdili, řkouce, že král tak slíbil v jich přítomnosti.

Na takovéto sliby královské byl by se lid zajisté upokojil. Než ještě téhož dne zapálili žoldnéři císařští ves Bubny z příčin neznámých a nedaleko Prahy zase asi 100 lidí šavlemi porubali. Z toho povstalo v Praze mnohem nebezpečnější zbouření lidu nežli byla všecka posavadní. Lid veřejně mluvil, že nelze se spolehati na sliby královské a hrnul se ve zbroji na své radnice. Na Starém městě dopadl lid v úřadě purkmistra Ondřeje Klatovského z Dalmanhoršt a některé konšely. Těm ostře domlouváno, že obec vydávají v záhubu, že na obranu města ničeho ještě neučinili. I hroženo jim, pakli neučiní, co je k uhájení města potřebí, že budou muset životy svými za to pykati. Purkmistr a konšelé, aby životy své uhájili a rozpoutané vášně ukrotili, museli učinit lidu po vůli. I vypravili na místě psaní ke všem třem stavům království českého, oznamujíce, že Pražanům od válečného lidu královského a císařského mnohé nátisky se dějou a proto že jednoho každého snažně žádají, aby jim bez meškání na pomoc přispěl s lidem válečným.

Zvěděv o tom všem král poslal opět do měst Pražských nejvyššího purkrabí a Jiřího Žabku, kteří oznamovali, že král té vsi zapálení těžce nese, že se dal na to pilně ptáti a kdo by byl toho původem, že bude na hrdle potrestán a ta škoda že bude chudým lidem dostatečně nahražena. Tolikéž vypravovali poslové o králi, jak vloživ ruku na svou korunu, kterou měl právě na hlavě, na svou víru královskou připovídal, jestli že Pražané pokoj dále zachovají, že netoliko králem jich a pánem milostivým býti, ale také i vinným pro nevinné že chce odpustiti.

Na takové sliby lid zase se uspokojil a bez dalšího bouření domů se rozešel.

Soud královský nad Pražany. — K jakým požadavkům museli Pražané svoliti.

1547 červenec.

Dne 7. července vykonaly se v městech Pražských volby předních osob, které se měly ke králi zítra na hrad vydati. Osoby ty sejdouce se pak na radnici staroměstské radily se, co by se mělo učiniti. Strana rázná a k odporu nejkrajnějšímu odhodlaná radila, aby se bez ostatních stavů ničeho nepodnikalo, jmenovitě ani tento krok aby se neučinil. Naproti tomu jiní se přimlouvali, aby se jenom na hrad šlo, král že proti obeslaným nic zlého neobmýšlí, jak slibové a přísahy jeho dokazují. Kromě toho bylo několik falešných přátel Pražanů, kteří k tomu působili, aby se jen Pražané králi poddali bez výminky, tak že jistě dojdou u něho milostivého odpuštění. Jmenovitě zasazoval se u Pražanů místopísař královský Oldřich Humpolec z Prostiboře, aby se králi poddali ve všem svém přečinění na milost i nemilost. Návrh, aby se na hrad šlo, přijat byl s malým jen odporem; naproti tomu ozvali se hlasové nevole proti ponižujícímu pokoření. Než zprávy z kraje, že stavové vyšší šmahem se pro krále prohlašují a pak potvrzení zvěsti, že král obdržel od bratra svého novou značnou pomoc lidu ozbrojeného, na mysli Pražanů tak působily, že se konečně i na milost a nemilost královskou poddati uvolili.

Druhého dne ráno shromáždili se zase na radnici staroměstské ti, kdo se měli na hrad vydati. Nežli však z radnice vyšli, donešeno bylo psaní nejvyššího purkrabí, Volfa staršího z Krajku, kterým se jménem královým poroučelo, aby nikdo na zámek nechodil ani přes most na Malou stranu nežli ti, kdo byli na hrad obesláni, a ti všickni aby se beze všech zbraní dostavili.

Ani toto psaní nebylo s to, aby zdrželo a odvrátilo Pražany od jisté záhuby. Šli s myslí kleslou jedni pěšky a druzí pro pokročilost věku se dali vézti. A jakž hodina jedenáctá udeřila, král s pokojů svých sešel a tu na vše strany se ohlédaje velmi škaredě prý na Pražany hleděl. I posadil se ve svém majestátu na tom prkenném lešení, o němž jsme nahoře vypravovali, maje syna svého Ferdinanda po pravé straně. Dále seděli při něm: Václav z Ludanic na Chropyni, Pertolt z Lipého, nejvyšší maršálek království českého, Hanuš z Lichtenšteina a Mikulova, Jetřich z Kunovic, Václav Tetour z Tetova, nejvyšší písař markrabství moravského, Přemek z Víčkova, podkomoří markrabství moravského, Jan Kropáč

z Nevědomí. Dále z Horní Lužice: Krištof purkrabí z Donína, doktor Oldřich z Nostic, Hanuš ze Šliben, Mikuláš Macerod, Hauk z Maxen. Po levé straně seděli: Václav kníže Těšínský, Jáchym Malcan, Vavřinec z Drahotouš, hejtman knížectví Opavského, Jan starší z Vrbna, komorník téhož knížectví, Balcar starší z Kytlic, Balcar z Biberšteina, Matiáš Log, hejtman knížectví Svídnického a Javorského, Jan Pošádovský, hejtman knížectví Opolského a Ratiborského, Jan Planknar, sudí knížectví Opavského, František Kecerský z Rotenberku, Hanuš Gotš, kancléř knížectví Svídnického a Javorského, Jiří Švejnichen. Z Dolní Lužice: Petr z Rodenštoku a doktor Vavřinec Knor. Konečně biskup Olomoucký a Vratislavský.

Když se k pokynutí královu shromáždění utišilo, promluvil hejtman moravský k obeslaným Pražanům, že by se k nim král mohl sice podle provinění jejich jináče zachovati, že je však chce pořádným soudem souditi, aby prý se žádnému křivda nestala. Že se tedy Pražanům obžaloba přečte, a budou-li chtíti nevinu svou dokazovati, že je král v tom chce slyšeti. Žaloba byla skutečně čtěna; potom promluvil zase hejtman moravský vykládaje, kterak se Pražané hrozně proti králi a pánu svému provinili. I vyzval je, aby se z toho vyvedli a ospravedlnili.

Vyzvání toto stalo se však jenom na oko, aby se učinilo zadost soudnímu řízení. Pražané byli se již uvolili náhončím královým, že se poddají na milost a nemilost a přijali osvědčení, které jim bylo předloženo. Takž tedy místo ospravedlňování a dokazování neviny jal se čísti Sixt z Ottersdorfu odpověď Pražanů, která kromě jiného obsahovala: „Poněvadž (oni Pražané) po všecky časy jeho milost královskou jsou krále a pána k sobě milostivého seznávali, než tentokráte vidí, že jeho milost královská hněv svůj k nim míti ráčí, protož což se koli v tom času zběhlo a od měst Pražských proti jeho milosti královské přečinilo a proč jeho milost hněv svůj k nim nésti ráči, v tom ve všem a stím se vším že se jemu jako králi a pánu svému nejmilejšímu na milost i nemilost dávají a jeho milosti královské poníženě a poddaně se vší pokorou prosí, aby jich králem a pánem milostivým nyní i na časy budoucí býti ráčil. A podle této ponížené pokory a prosby věří, že jim to všecko milostivě vážiti, prominouti i je tak k sobě přijíti ráčí. A aby s jeho milostí královskou v žádný soud jako s pánem svým nevcházeli, za to nejvyšší prosbou prosí; a oni k jeho milosti královské jako ku králi a pánu svému nejmilostivějšímu na časy budoucí věrně a poddaně se chovati a budoucí své k tomu vésti chtí, aby se k jeho milosti královské jakožto k pánu svému, též vždycky poslušně, věrně a poddaně chovali nyní i na časy budoucí.“

Pražané také arcikníže rakouské, jiná knížata a rady královské za přímluvu prosili, aby je král na milost a nemilost přijmouti ráčil. Potom pak všickni poklekli jako na znamení, že se králi ve všem podrobují a pokořují. Pražanům takto pokořeným oznámil hejtman moravský, že král jim dá přečísti ještě některé články, aby všickni věděli, v čem se králi ublížilo. Při tom doložil hejtman, že by král rád tomu byl, kdyby oni Pražané nevinu svou dokázali, aby se žádnému nic neublížilo. Tu povstal statečný Sixt z Ottersdorfu a chtěl na obhájení Pražanů mluviti; než král pokynul a Sixt musel umlknouti. A tak čteno a mluveno jenom se strany krále a jeho žalobníků, kdežto obžalovaní skutečně ani se hájiti nesměli, jako by nestáli před soudem, nýbrž před pouhými služebníky královskými. Takovým způsobem líčena pře a dolíčena až do konce.

Ve spise, který byl potom čten, pravilo se o králi, že o to pečoval a k tomu dopomáhal, aby stavové vyššího i nižšího povolání při svobodách, řádu, právu a chvalitebných starobylých zvyklostech a pořádcích zachováni byli a aby se jednomu každému k jeho spravedlivosti podle slušnosti a náležitosti dopomáhalo. A hned po shoření desk všecko to, což podle usnešení sněmovních do desk zemských mělo býti vloženo, že tam dal zase vepsati a vložiti, tak že prý osobou jeho nikdy nic nescházelo. Poddané své pod obojí i pod jednou způsobou že milostivě ochraňoval. Naproti tomu uvedeno Pražanům na paměť, že všickni stavové jemu králi, pánu svému, poddanost a poslušenství slibovali a přisahali a tedy že věrnost, poslušnost a poddanství zachovávati mají. A ti, kdo vrchnostem svým se protiví, že podle naučení svatého Pavla proti božskému ustanovení nepořádnou věc činí a soud neb zatracení na sebe potahují.

Podle toho nebyl král ničím vinen. Naproti tomu přičítána Pražanům následující provinění: že bez vědomí králova a proti jeho zákazu obce k poradám svolávali a sjezdy stavovské pořádali; že jednotu stavů proti králi způsobili; že sobě sami se společníky svými bez povolení králova sněm položili a jej drželi; že si osoby zřízené ustanovili a správu obecných věcí jim uložili; že radnice a most zbrojným lidem osazovali a s Hanušem Fridrichem, jeho krále a

království českého zjevným nepřítelem v dopisování a poselství se dali a s ním také smlouvy dědičné proti vůli královské uzavříti chtěli; že dopustili, aby hejtman Hanuše Fridricha, Thumshirn, s lidem válečným do království českého vpadl, v město Jáchimov a jiné důchody a užitky komory královské se uvázal a poddaným královým mnohé škody učinil; že podle zřízení zemského na rozkaz královský vojsko své proti Thumshirnovi nevypravili; že poslali do pole lid válečný pod Kašparem Pflugem a sice ne proti tomu Thumshirnovi, nýbrž proto, aby krále a spojencům jeho v tažení překážel; a lid Pflugův že s Thumshirnem přátelské jednání a obcování míval. Dále vytýkal Ferdinand Pražanům, že nedopouštěli, aby špíže do vojska císařova a králova se dovážela, kdežto špíži k vojsku Hanušovu bez překážky propouštěli. A z toho že je zřejmo, že od krále odstoupili a se zápisníky svými k Hanušovi Fridrichovi se přivinuli a jemu pomáhali. Že hotovost válečnou vypsali a daň na ni uložili; že přátele královy zastrašovali a je pohrůžkami od krále odvrátiti hleděli; že dopouštěli, aby se v městě o králi a jeho služebnících potupné písně zpívaly a hanlivé knížky prodávaly; že všeliká smyšlená psaní do sousedních zemí posýlali tvrdíce, že císař a král zemím koruny české a jich právům záhubu strojí; že posudní z piva a pomezní cla zapověděli a je na mnohá napomenutí a poručení králova až posaváde nepropustili; radu královského Grispeka že bez rozsouzení svévolně neslušným způsobem do vězení vzali a naposledy z ničeho jeho nevinili. Dále si král stěžoval, že osoby, které on ze země vypověděl, do království pouštěli; že na přísné poručení královo lidu svému s pole domů strhnouti nerozkázali, až teprvé po porážce a zajetí Hanuše Fridricha. Naposledy si král na Pražany stěžoval, že proti němu, když do Prahy přitáhl, zákopy zdělali, střelbu zasadili a na vojsko jeho stříleli, tak že jich bylo něco zabito.

Pro to pro všecko vedena žaloba na primasy, konšely a starší obecní všech tří měst pražských, že se proti důstojenství a mocnosti královské provinili a že proti králi, hlavě a pánu od boha usazenému, v tomto království pozdvižení a bouření způsobili.

Po přečtení toho hejtman moravský zase k Pražanům řeč učinil na oko je vyzývaje, že jsou slyšeli, co proti králi přečinili a že je tedy jednou, po druhé a po třetí volá, aby se z toho očistili.

Sixt z Ottersdorfu promluvil zase jmenem Pražan, že oni s králem v soud se dávati nechtějí, ale poněvadž se mu na milost i nemilost dali, protož věří králi, že se k nim milostí svou nachýliti ráčí. Potom prosil Sixt přítomná knížata za přímluvu u krále, a když to pověděl, zase Pražané poklekli.

V tom král kynuv na přísedící soudce rukou, aby se v hromadu sestoupili, tu sám dosti hlasitě asi půl hodiny mezi nimi mluvil, jim domlouval, na Pražany žaloval a sám také hned rozsudky pronášel, aniž by byl strpěl nějakého odporu jako to již v soudech, kdy on předsedal, bývalo obyčejem. A když se soudcové rozstoupili, promluvil zase hejtman moravský z poručení královského k Pražanům, že král pokoru jejich viděl a žádosti jejich slyšel, aby tedy jen málo do soudné světnice poodstoupili, že král o to poradu držeti a se soudci svými dorozuměti se chce. Na to že budou zase předpuštěni a že uslyší vůli královskou. I šli všickni do soudné světnice a když tam již vešli, král prý pozasmáv se kynul rukou, aby dvéře se zavřely a žoldnéři osadily.

Z osob nejváženějších, které král chtěl takto do své pasti dostati, pohřešováni jsou nejvíce Jan Tetour z Vrané a Jakub Fikar z Vratu. Pro Jana Tetoura posláni drábové, aby jej zajatého na hrad pražský dodali. Však Tetourovi podařilo se, když jej už vedli na hrad po Malé Straně, prchnouti. I přeplavil se kdesi na lodičce přes Vltavu a zmizel beze stopy.

Když král takovýmto způsobem Pražany co nejvíce pokořil a je úplně do své moci dostal, mohl na nich ovšem nejtvrdší věci požadovati. I vyslal k zavřeným hejtmana moravského se sedmi jinými osobami a předložil jim k přijetí následující články:

I. Aby od závazků a zápisů na sv. Valentina zdělaných dokonce upustili a hned aby se králi dostatečně zapsali, že na nejprvnějším sněmě obecním především pečeti své od těch závazků a zápisů vydají a je pryč vezmou.

II. Všecka psaní, spisy a akta, které se závazků se spoluzápisníky jejich týkají, pak všecka psaní, která od Hanuše Fridricha a od jiných osob buď z království českého nebo ze zemí k němu přislušejících byli přijali a jež by se krále dotýkala, aby beze všeho meškání vydali.

III. Aby všecky výsady a svobody, kteréžkoli města Pražská mají, králi v moc vydali a na tom přestali, jaký on jim Pražanům řád ustanoví a jaké svobody jim zase dá a navrátí. Tolikéž aby cechové všech tří měst Pražských svobody své do rukou králových vydali.

IV. Aby Pražané všecku střelbu se vším příslušenstvím králi hned vydali.

V. Aby králi obecné statky pozemské všech tří měst Pražských buď dědičné nebo zápisné spolu se všemi zápisy a spravedlnostmi na to svědčícími v moc deskami zemskými postoupeny byly.

VI. Aby králi všecka cla všech měst Pražských, kteráž mají, popustili a dali; a k tomu aby se králi dostatečně zapsali, že budou jemu, dědicům a budoucím králům českým z každého sudu piva groš bílý a z každého korce sladu, který se z města prodá, též groš bílý dávati.

Kromě toho žádal král, aby některé osoby, které prý se proti královské mocnosti, vrchnosti a důstojenství provinily, mohl podle jejich provinění trestati; a pak to, aby mu Pražané jmění po kupci Arnoltovi pozůstalé beze všech výmluv a odporů vydali.

Zavření věžňové, jichžto přes 600 osob předních ze všech tří měst Pražských bylo, tak těžké věci slyšíce žádali, aby jim v tak velikých a znamenitých věcech dán byl nějaký čas na rozmyšlenou. Učinili tak proto, aby se s měšťany ostatními mohli dohodnouti, co by měli učiniti. Však ničeho se nedomohli; dánať jim odpověď, jestli že by těch artikulů přijmouti nechtěli, že král dobře ví, co by měl pak učiniti. Kromě toho žádali poslové na zavřených, aby králi zjevnou a patrnou odpověď dali. Pražané jsouce takto nuceni dali odpověď takovou, že články ty přijmouti a podniknouti chtějí; však co se týče článku, v němž si král k budoucímu trestání některých osob pozůstavuje, to že prosí a žádají, poněvadž se králi důvěrně na milost a nemilost dali, aby král to všecko prominouti a dalšího trestání zanechati ráčil.

Na to byly vybrány jisté osoby, které by se odebraly dolů do měst Pražských vyjednávat s Pražany, aby přijali články, které král uvězněným předložil. Osoby takto ustanovené musely se ctí a věrou zavázati, že se zase druhého dne na hrad Pražský vrátí, když by Pražany k přijetí těch věcí nepohnuly. Ostatní všickni ostali ve vězení buď v světnici soudné neb ve sklepích pod hradem, kdež byli pilně od Němců hlídáni, aby utéci nemohli. Mezi uvězněnými ostal také Sixt z Ottersdorfu, na kterého byl král zvláště rozezlen domnívaje se, že on byl vinen vším odporem Pražanů a že chová u sebe mnohé privileje měst Pražských.

Pražané, s nimiž propuštění spoluměšťané vyjednávali, svolili nejprvé k vydání střelby a zbroje. Za tou příčinou napotom několik set koní do měst Pražských vysláno, jimiž střelba velká i malá a jiní nástrojové váleční na zámek voženi byli. I bylo těch věcí, zvláště prachův a kulí, takový dostatek, že lidé válečných běhů znalí, tomu se dosti vynadiviti nemohli pravíce, že jsou tak mnoho zbraně ještě nikde neviděli. Byloť zásob válečných v Praze za mnoho tisíc kop gr. českých. Zvláště Staroměstští velké zásoby střeliva uschovány měli, které někteří domácí puškářům královským vyzradili. A tak byly tyto válečné věci po několik dní na hrad Pražský dováženy.

Také k tomu svolili Pražané, že vydají jmění po kupci Arnoltovi, vidouce, že by jim odvolávání na práva městská pranic neprospělo.

Než výsad a práv svých nechtěli se Pražané na prosto vzdáti; a tak osoby z vězení propuštěné podle závazků svých dne 9. července na hrad se navrátily. Hned na to ale propuštěny na svobodu jiné osoby zase pod závazkem cti a víry a sice do zavolání královského s tím patrně úmyslem, aby v městech spolusousedy své k přijetí ostatních článků královských přemlouvali.

Uvěznění Pražané chováni byli ve sklepích velmi nečistých, kdež jídati, spáti i na potřebu choditi museli. A poněvadž toho času velká horka byla, povstal v těch vězeních smrad přetěžký, tak že mnozí na svém zdraví velikou škodu vzali. A když na svůj nesnesitelný stav si stěžovali, bylo jim od náhončí královských slibováno, že hned z vězení svých budou propuštěni, jakmile ty články v městech pražských budou přijaty. Proto nelze se diviti, že zavření nadějíce se takovýmto způsobem vysvobození naléhali na obce, aby jen požadavkům královským vyhověly a jim brzy z trapného vězení pomohly.

Obce slitovavše se nad svými spoluměšťany uvolily se konečně vyslati k deskám zemským ze sebe vážené osoby, které vložily, jak král žádal, do desk zápis obsahující ještě články, k nimžto se posud Pražané nebyli přiznali, jmenovitě: I. že Pražané sebe z těch závazků a zápisů mezi sebou a ostatními stavy učiněných propustí a pečeti své od nich poberou; II. že všecka cla městská králi postoupí a na to zápis vydají jaký král bude požadovati; III. že králi vydají zápis, aby se posudné králi z každého věrtele piva buď doma vařeného nebo odjinud přiveženého, tolikéž z každého korce sladu po jednom groši českém beze všeho odporu vydávalo; IV. že všecky listy a majestáty, které se na statky zápisné a dědičné vztahují, tolikéž registra důchodní na ty všecky statky králi v moc vydají.

Kterak města Pražská statky, práva a jiné své užitky králi postoupiti musela. — Kterak si král dědictví po kupci Arnoltovi přivlastnil. — Soud s ostatními městy a s osobami ze stavu panského a rytířského.

1547 červenec.

Pravili jsme nahoře, že se Pražané zavázali postoupiti králi dědičné své statky. To bylo bez odporu také provedeno a králi postoupeny deskami zemskými statky starého města Pražského: zámek a městečko Přerov, vesnice Sedlčanky, Semice, Velenky, Vesce, Bříství, Černíky, Horúšany, Tatce, Třebestovice, Mlečice, Mračensko, Záryby, městečko Klumín, vsi Líbeznice, Míškovice, Měšice s dvorem, Libiš, Kyje, Hostavice, Svojšovice, Modřany, Hrnčíře, Dvorce, Holubice, Braník, Střechov (ves zaniklá někde u Stříškova), Sázené, Jinočany, Zbuzany, Kněževes, Butovice, Jinonice, v Motolech dva dvory, Smíchov, Běloky, Středokluky, Zlíchov, Hlupočerpy, Odolení voda (Vodolka), Uhříněves (Ouřinovi s), Tehovice, Kolovraty, Krabušice, Přestavlky, Voděrady, Zděbrady, Lipany, Křešice, Hovorčeves (Hovorčovice), Korycany, Újezdec, Dědibaby, Dřínov, Dušníky, Holešovice, v Nuslích dvůr Pražský řečený, Brnky, Liboc, Mestětice, městečko Nehvizdy, Nehvízdky, Vyšeřovice, městečko Mochov, Vikaň, Kozovazy, Týnec, tvrz a dvůr Strašnice, Sedebrovice, Popovice, Todice, Lomnice, Petříkov, Újezdec a konečně několik poddaných v Košířích, v Ovenci, v Stříškově, v Kbelech, v Úněticích a na Újezdě. — Novému městu zabaveny: Kamenice, Olešovice, Želivec, Sulice, Kunice, Ládvé, dvůr Prače, Podol, Dvorce, Vesce, Jesenice, poplužní dvůr řečený Bohuňovský ve Vysočanech, Svojšovice, Radimovice, Osnice, Nusle, Radějovice, Letňany, Krasovice, les Bakovec řečený, v Hrdlořezích svobodná krčma s platem a několik poddaných v Pichoticích, v Skuhři a v Ladevci.

Na tom však nebylo ještě dosti. Pražané se museli totiž zavázati, že postoupí králi všecky přívozy a tržné, plat z papírny, z mlýnů na kamení a z mandlů plátenných; konečně také všecky platy ze zahrad, vinic, ostrovů, z řeky od rybářů a plat, který se z mostu a jinde vybíral.

Král maje Pražany ve své moci vzal si také bez dalších soudů bohaté dědictví po kupci Štěpánu Arnoltovi od Voslů, které Pražanům bylo připadlo. To dědictví páčilo se na půl druhého milionu zlatých. Talíře, mísy, konve, umyvadla, poháry, lžíce, pasy, a jiné věci ze zlata a ze stříbra byly váženy na hřivny; řetězů zlatých bylo osm; nejmenší počítal se na sto zlatých uherských, největší až na 1000 zl. Prstenů byla prý plná vrchovatá a velmi široká měděnice. Jeden pás vážil dvanáct hřiven a byl tak mistrovsky a pěkně udělán, že se bylo té řemeslné práci diviti. Lžic a talířů stříbrných bylo prý o několik stolů. Peněz hotových bylo takové množství, že se ani nepočítaly, nýbrž jen stejné k stejným přebíraly a pak také vážily. Pražané vzali z těch peněz 2000 zlatých uherských na zjednání vojenských potřeb, když posledně svůj zbrojný lid vedle jiných stavů do pole vypravovali. Ani ty jim král neodpustil, když to na ně pověděli. Nemajíce sumu tu z čeho zapraviti museli na to novou berni sebrati.

Ze způsobu, jakým král trestal hlavu měst Prahu, mohl již každý dostatečně vyrozuměti, oč mu vlastně běželo a jaký byl pravý jeho záměr. Praha zbavena byla všech svých hmotných velmi vydatných prostředků, kterými si pojišťovala a zjednávala politický vliv nejen naproti ostatním městům, nýbrž i naproti druhým dvěma stavům a naproti králi. A jako s Prahou mělo se státi i s ostatními městy, aby zlomen byl jejich odpor a samostatnost, jakou se vyznamenávala již po dlouhá léta v hojných zápasech politických.

Vedle odejmutí prostředků hmotných zamýšlel Ferdinand zlomiti také vliv a vážnost předních osob v městech, kterézto osoby bývaly v čele odporu městského a které duchem a výmluvností svou mařily posud snahy obou vyšších stavů a záměry královské. Takovéto osoby měly býti jednak strestáním na hrdle, jednak zase zabavením jmění a krutým žalářováním neškodnými učiněny, ohnuty a zastrašeny. Proto si král přes 40 osob z měst Pražských k budoucímu trestání zůstavil, kdežto ostatní byly na svobodu propuštěny. Však v tom čase na hrdle nebyl ještě nikdo pokutován, neboť se připravovalo obeslání na jiná města, na osoby ze stavu panského a rytířského. A král nejpřísnější své trestání proto odkládal, aby se jiní nezpáčili a tím ochotněji před soud královský se dostavili. Ostatně ale byli pražští vězňové střeženi tak přísně, že již pak nikdo z jich příbuzenstva, ba ani manželky a dítky nesměly je navštěvovati.

Jakmile byl soud s Pražany takovýmto způsobem ukončen, obesláno bylo 25 jiných měst před krále na den 21. července. Z každého města dostaviti se měl kromě primasa, purkmistra, konšelův a starších obecních ještě ustanovený počet osob z obce a sice po 50 ze Žatce, Litoměřic, Tábora, Hradce Králové a Klatov; po 30 z Kouřimě, Českého Brodu, Loun, Kadaně,

Domažlic, Písku, Kolína, Čáslavě, Nimburka, Chrudimě, Jaroměře a Vysokého Mýta; po 20 ze Slaného, Stříbra, Berouna, Mělníka a Dvoru Králové a po 10 z Vodňan, Sušice a Poličky; celkem tedy 740 osob.

Pohnaní souzeni byli tímtéž soudem a tímtéž způsobem jako Pražané. Přednesla se obžaloba, v čem král žalobník a soudce v jedné osobě je vinil, na to pak se zástupci jednotlivých měst dávali králi na milost a nemilost. Po takovémto soudu byli někteří ze starších z každého města, když se svou ctí zavázali, domů propuštěni, k tomu účeli, aby na svých obcích vymohli postoupení králi všech privilegií a zápisů městských, všech statků pozemských a vší střelby se všemi k tomu potřebami jako to byli Pražané učinili. Ostatní vyslaní z měst byli ve vězení podrženi.

Města, na která dne 21. července řada nedošla, souzena byla dne 26. července.

Zároveň obesláno bylo před soud královský 36 osob stavu panského a rytířského, které král za hlavy a původce odporu stavovského považoval. Soud s obeslanými započal 20. července. Někteří z pohnaných vidouce, jak král nakládá s Pražany a majíce podstatné příčiny i o hrdlo své se strachovati, opustili raději statky a vlast svou a uprchli do ciziny. Zejména tak učinili Vilém Křinecký z Ronova, Kašpar Pflug z Rabšteina, Albin Šlik na Pomyšli, Jindřich Wildpach z Wildpachu, Melichar Ror z Rorova a Petr Velemický v Hobersdorfě. O těch vynešen rozsudek, že co zlí lidé a poddaných královských svévolní buřiči nad povinností svou se zapomenuli, že se nešlechetného přečinění a znamenitého vrchnosti a mocnosti královské ublížení i hrozného úrazu královského důstojenství skutečně dopustili a tudy v nemilost, trestání a v spravedlivý hněv a v pokutu krále upadli. Z těch pak příčin že podle všech práv čest, hrdlo i statek svůj proti králi propadli a ztratili.

O těchto osobách vydány byly potom otevření listové do království českého a do jiných zemí, v nichž oznámeno, jak prý král na ty, kdo se proti němu provinili, nechtěl mocí sáhnouti, nýbrž že je povolal před soud, aby se ze skutků za vinu jim kladených mohli očistiti; jelikož ale nevinu svou dokázati nemohouce před soud se nedostavili, proto že statky, čest a hrdlo své ztratili a král tedy nařizuje každému, kdo by někoho z odsouzených postihl, aby jej ihned vsadil do vězení a králi o tom zprávu podal. Na hlavu každého vypsána odměna 1000 kop míšenských, na hlavu Pflugovu však 5000 kop míšenských.

Statky těchto odsouzenců a psanců byly ovšem ihned od krále zabaveny.

Kašpar Pflug, jenž v zemi české opustil Slavkov a Schönfeld, zámek a městečko Bečov s vesnicemi, panství Kynžvartské a Tachovské, statky Kocov, Chodovou Planou a Breitenštein, týž někdy bohatý a vážený Pflug, zdržoval se pak v Magdeburku v stavu dosti nuzném. Odtud vydal zvláštní spis na svou obranu, v němž dokazoval, že se žádného provinění nedopustil, že jen svého zboží a země české hájil.

Kromě jmenovaných pohnáni před soud a odsouzeni dále: Arnošt z Krajku na Ml. Boleslavi, Diviš Slavata z Chlumu a z Košmberka, Bořivoj purkrabí z Donína, Zdislav Vrabský, Bernart Barchanec, Hynek Krabice z Veitmile, Kašpar Šlik z Holejče hrabě z Pasounu na Ostrově, Jindřich Šlik z Holejče hrabě z Pasounu na Ostrově, Adam z Vartemberka, Moric Šlik na Plané, Václav Pětipeský z Krásného Dvoru, Bohuš Kostka z Postupic na Litomyšli, Jiřík Vchynský ze Vchynic, Jan Čejka z Olbramovic, Šebestian Hasišteinský z Lobkovic, Jindřich jinak Mikuláš Hasišteinský z Lobkovic, Volf mladší z Krajku na Švamberce, Vilém z Valdšteina na Rychmburce, Jiří z Valdšteina, Arnošt Jilemnický, Václav Žehušický z Nestajova, Sigmund Anděl z Ronova, Jindřich Haugvic, Jan Vrabský, Václav z Vartmberka na Lipém a Krupce, Václav Valkoun z Adlaru, Jetřich Špetle z Janovic, Petr Malovec z Chejnova na Vimberce a David Boryně ze Lhoty na Mikovicích.

Někteří z těchto odsouzených poddali se králi beze všeho na milost a nemilost; jiní prosili přátel svých a přítomných soudců za přímluvu, někteří chtěli míti lhůtu k zjednání si důkazů o své neviunosti, jiní dokonce se pokoušeli hned na místě nevinu svou dokázati. Takovýmto byla však řeč nevrle přetržena a uštěpačně jim řečeno, chtějí-li se s králem dáti v soud, že mají plnou toho vůli. Na to všickni vědouce, jak by pochodili, bez dalšího odporu se poddávali.

Po takovémto soudu byli všickni do rozličných vězení odvedeni.

Kterak byly uvězněné osoby ukrutně trápeny. — K jakým kusům města svoliti a které statky králi postoupiti musela. — Pokutování měst luzických a slezských. — Kterak byly osoby z vyšších stavů pokutovány.

1547 červenec — srpen.

Líčiti jest nám nyní přehrozné utrpení stavů, kteří se byli k obhájení svých práv proti králi spolčili. Král nejednal podle zřízení zemského, nic se při tom neohlížeje na zápisy a přísahy, které byl stavům hned při svém dosednutí na trůn český učinil. Nicméně trestal bezohledně a velmi ukrutně těch, kdo se zavázali k vzájemnému obhajování těch svobod zemských a stavovských, které on sám měl střežiti a zachovávati. Záminka, že se stavové dopustili urážky majestátu, že poddané proti králi pobuřovali, s nepřáteli země spolky uzavírali a je podporovali, byla tak lichá a nedostatečná k odůvodnění a ospravedlnění přísnosti a ukrutnosti královy, že on sám nedostatečnost její musel uznati. Proto pátral po těžších proviněních a proto nutil uvězněné, aby těžší zločiny na sebe vyznali. Jmenovitě chtěl král z uvězněných vynutiti přiznání, že stavové uzavřeli skutečně hotový spolek s kurfiřtem Hanušem Fridrichem a že jej dokonce i o trůn připraviti zamýšleli. K tomu konci byli uvěznění nastrkáni houfně do malých smrdutých komůrek, tak že se tím stav jejich stal naprosto nesnesitelným. Mnozí dokonce o rozumy přišli, jiní pak předčasnou smrtí žalářování toto zaplatili.

Zvláště přísně nakládáno bylo se Sixtem z Ottersdorfu, o němž se král domýšlel, že ukryl mnohá privilegia městská, že chová u sebe rozličné důležité dopisy a že je zasvěcen v důležitá tajemství politická. Král rozkázal jej dne 22. července dáti do nějakého smradlavého sklepu v černé věži. Když však zvěděl, že by v tom smradu musil umříti, kázal jej zvláště na přímluvu mnohých pánů moravských do nějaké malé světničky v domě písaře zemského dáti a jej desíti až dvacíti žoldnéři dnem i nocí ostříhati. Když tu hlídán byl, přicházeli k němu mnozí pro lásku, kterou v obecném lidu požíval. To se králi nelíbilo, pročež rozkázal jej opět do toho sklepu v černé věži vsaditi, kdež byl celý den a celou noc v hrozném smradu ponechán. Potom jej vyslýchali a po privilegiích městských, kde by je byl uschoval se vyptávali. Nepověděl ničeho a byl zase do světničky u písaře zemského převeden.

Žalářování nezjednalo králi důkazy o vině jednotlivých osob, které potřeboval, aby jednání své před nastávajícím sněmem a před světem mohl ospravedlniti. Proto přikročeno k prostředku jinému, k ukrutnému mučení. K tomu konci ustanoveno osm osob ze stavů moravských a slezských, kteří by přítomni byli mučení a vyznání trápených, dále krevní písař, jenž by otázky mučeným dávané a odpovědi jejich zapisoval a konečně kat. Mučení dálo se v hlubokém sklepě pod hradem, kde se vína královská chovají. Sem uveden nejprvé dne 1. srpna Václav Pětipeský z Krásného Dvoru a tady nástrojem, jenž latinsky fidiculae (housličky) slove, náramně stažen a trápen byl. Nástroj ten skládal se z presů čili točidel a strun čili provázků. Jedna takováto struna byla k ruce neb k noze zavázána a na tu se smyčcem skřípalo, což velké bolesti působilo. 2. srpna mučen byl Bernart Barchanec a 3. srpna došlo na Hynka Krabici z Veitmile, jenž býval mnoho let místopísařem zemským. Tento byl po dvakráte do sklepa sveden, a na řebřík přivázán a vyslýchán. Nepověděl však ničeho. Svedli jej tedy potřetí, přivázali znovu a pak jej přehrozně trápili. Avšak ani nyní k ničemu se nepřiznal. Dne 4. srpna byl sveden do sklepa Václav z Jelení, soused z Nového města, jenž byl v obci své nad jiné vážen. Toho přes tři hodiny pálili a jinak ukrutně mučili; a když přece ničeho nevyznal, svázali jej v kozel a ponechali ve sklepě do rána. Ani on, ani Barchanec, kterého dne 5. srpna podruhé mučili, ničeho nevyznal. Dne 20. srpna konečně mučen byl ukrutně primas Starého města Pražského Jakub Fikar z Vratu, stařec 70tiletý, při čemž na něm vyzvídáno, zdali Pražané nějaké peněžité poklady neuschovali. Nevyznal ničeho a byl k osobám, jenž byly již zmučeny, odveden.

Král tedy mučením nedosáhl toho, co si vlastně přál; nicméně mělo takové ukrutné s vězni nakládání ten dobrý pro něj účinek, že uvěznění byli pak ve všem povolni, co král požadoval a že pak ochábli na mysli i ti, kdo ještě králi v požadavcích jeho odporovati hodlali. A poddávali se potom králi beze všeho odporu nejen města královská nýbrž i jednotlivé osoby, z vyšších stavů svolujíce bez otálení ke všemu, co na nich požadoval.

Za takových okolností podařilo se tedy snadno osobám z měst před soud královský pohnaným a poslaným, když se domů navrátily, přemluviti své obce, aby se také ony králi na milost a nemilost poddaly a aby králi své statky, užitky a zápisy postoupily. Po té vypraveni zase z jednotlivých měst poslové s plnou mocí do Prahy k deskám zemským, aby králi zápisy ty odevzdali a deskami zemskými postoupili. Po-

slové tito zavázali se k podobným kusům, jaké byli již Pražané podstoupiti musili, totiž: I. že vystoupí ze spolku s ostatními stavy a že králi vydají všecky dopisy, které byli od Hanuše Fridricha a od stavů obdrželi; II. že vydají králi všecky své svobody a privilegia a že se spokojí s těmi, které by jim král navrátil a že se budou spravovati řádem, který by jim král ustanovil; III. že všecku střelbu a všecky zbraně na své radnice odvedou a odtud na hrad Pražský dopraviti dají; IV. že všecka cla a mýta králi postupují a že budou ze všeho zboží ungelt platiti; V. že všecky své statky a zápisy na ně králi postupují, a VI. zavazovali se, že budou králi z každého sudu piva i doma vařeného i z ciziny doveženého a tak také z každého korce sladu 1 groš český platiti. K vyřízení toho všeho byli ihned vypraveni do měst zvláštní královští komisaři.

Nejcitelněji zasáhla města ztráta statků, z nichž některým hojné důchody vycházely. Byly jednotlivým městům zabaveny:*)

1. *Žatci*: zboží Bezděkovské a Sedčické, zejmena: zámek Bezděkov s dvorem, tvrz Sedčice, s dvorem, několik domů v předměstí sv. Jakuba, vesnice Sedčice, Větrušice, Čejkovice, Žabokliky, Soběsuky a dvory v Radičovsi, Holedči, Třebošicích, Rybňanech, Železné, Hrušovanech, na Horkách, ve Výkleticích, Tvršicích, Sýrovicích, Trnovanech a v Milčovsi.

2. *Litoměřice:* ves Pištany krom tvrze a dvoru v též vesnici, ves Pokratice, dvory v Sebuzíně, Tlučné, Kundratci, Pokraticích, Jiřeništi, Zahořanech, Řepčicích, Libochovanech, Miřivicích, mlýny v Zahořanech, Pokraticích, Třebouticích, posléz Labe, ostrovy, vinice a ještě některé menší usedlosti.

3. *Tábor*: zboží Hradištské, Ústské, Jistebnické, Prověcké, Strkovské a j. K čemuž náležely: město pusté Oustí s příslušenstvím, Kozí Hrad s dvorem, městečko Jistebnice s tvrzí a dvorem, pak vesnice a dvory Padeřov, Drahnětice, Božejovice, Svořice, Brdec, Vesce Chvalčino, Vesce Dupinovo, Kvašťov, Mozolov, Petřikovice, Hodkov, Zbilitov, Stružnice, Busíň, Vostrý, Něhonín, Tisová, Hůrka, Vorlov, Pičín, Minartice, Pravětice, Bzová, Dražice, Sedlec, Lhota za Sedlcem, Čelkovice, Všechov, dvory poplužní ve Všechově, v Zahrádce u Dražic, v Klokotech, Záchodu, Radimovicích, Oudičově, Bratřikovicích, Zvěstovicích, Turovci, Doubici, Strkově, Sedlci, Nasavrkách, Čekanicích, Chotcíně, Měšicích, Košicích, Zhoři, Višově, Lhotě Purkartově, Makově, Lhotě Dlouhé, Plesišti, Plané, Lhotě za rybníkem, ve Vlkoníně, Skalici, Kravíně a Lipí, pak dvory s dědinami, obláči či svazky konopnými v Košicích u Jistebnice, s podacími kostelními v Jistebnici, Hodušíně, Klokotech, Plané, Dražicích s přívozem u Plané atd.

4. *Hradec Králové*: zboží Přínské a Boharyňské, k němuž náležely: ves Boharyň s tvrzí a dvorem, vesnice s dvory Libčany, Těchlovice, Trnav, Zvikov, Radikovice, Bříza, Kunčice, Rozběřice, Přín Vysoký, Lochenice, Probluz s dědinami, štěpnicemi, chmelnicemi, řekou, rybníky a mlýny, cla v týchž vsech a kostelní podací v nich.

5. *Klatovy*: ves Luby s tvrzí a s dvorem, vesnice s dvory kmetskými Malou Vesku, Oujezdec, Listice, dvory ve Vrhavci, Lhotě, Kosmačově a j.

6. *Kouřim*: tvrze a vsi Toušice a Žabonosy s dvory, s dědinami, s podacím kostelním a kovy atd.

7. *Český Brod*: ves a tvrz Tismice s dvorem, dvory v Přistoupíně, Mrzké, Opočnici s dědinami, lukami atd. s podacím v Tismicích.

8. *Louny*: vesnice Bšany, Chlumčany, Vlčí, Hořenec, Mironice, Smilovice, Pochvalov s dvory, s dědinami, mlýny, kovy, s lesy a rybníky.

9. *Kadaň*: vesnice Čakovice, Kotenice, Čermice, Libědice, Ohošťany s dvory, s podacím, s kovy atd.

10. *Slané*: městečko Vraní s domy a krčmami, pět domů v Želenicích, dvory v Želevčicích, ve Velikých Hořešovicích, Malých Hořešovicích, Březím, Hříškově, Výšníku, Dřínově, Ovnech, Knovizi, Hobšovicích, Vosluhově, Kvilicích, Lisovicích, Studeněvsi, Kvíci, Jičíně, pak rozličné platy v týchž vsech s podacím kostelním.

11. *Domažlice*: zámek Herštein s dvorem, vesnice s dvory Ouboč, Všepadly, Němčice, Voprechtice, Košenice, Vlkanov, Prudice, Milavče, Štěpánov, Luženice, dvory v Ouňovicích a Hřichovicích s dědinami, s kovy a s právem podacím.

12. *Stříbro*: vesnice Vrbice, Milikov, Vranov, Vazkov s dvory, s dědinami, s platy rozličnými atd.

13. *Písek* zapsal králi: pustý dvůr Talinu, vesnice s dvory Šelibov, Matolice, Turnou Velkou a Malou, Rojice, Vítkov, Putím, Smrkovice, Hradiště, Zátavu, Zlivice, Skrejšov, Vrcovice, Vojníkov, Držov, Voldřichov, Dobešice, Petrovice, Chlaponice, Třebkov, pak dvory v Nepo-

*) Seznam zabavených statků podáváme podle důkladného díla Tieftrunkova: *Odpor stavův českých proti Ferdinandovi I. r. 1547.* V Praze 1872. Nákladem musea království českého.

dřicích, Kračicích, Brusích, Topělci, Novosedlech s rybníky, s podacím atd.*)

14. *Vodňany*: několik dvorů, a to ve vsi Truskovicích, Přestavlcích a Záhoří s dědinami a t. d.

15. *Kolín*: ves Třídvory s dvorem, dvůr v Bříství s dědinami, s kusem Labe, s kovy atd.

16. *Čáslav*: vsi Močovice, Lomec, Kunemil, Dlužín Hořejší, Novou ves s dvory, pak dvory v Horkách, Krtnici, Dlužíně Dolejším. A co se tvrze Tupadel a vesnic k ní přislušejících dotýče, jež jsou krátce před tím Čáslavští od Bernarta Žehušického z Nestajova, purkrabího Hradeckého, koupili, a které tehdáž do desk ještě vloženy nebyly, o těch musili Čáslavští se zavázati, že do téhož zápisu napotom přijmouti se mají.

17. *Nimburk*: vesnice Pisty, Krchleby, Všechlapy s dvory, několik dvorů v Ratěnicích, Zvěřníku, Sacké, Čilci, Rešovicích, Netřebicích s dědinami a s podacím kostelním.

18. *Sušice*: vsi Nuzerov, Hartmanice, Podmokly, Radešov, Vlastějov, Stojanovice, Chvalešice, Pích, Žichov, Orlov, Libětice s berněmi v Podmoklích, s kovy atd.

19. *Chrudim*: zboží Rabšteinské, Krchlebské, Slatiňanské a j. K čemuž náležely: zámek Rabšteinek s dvorem, vsi Kochanovice, Vysoké, Trpišov, Škrovád s dvory, napotom vesnice Tejnec, Lipina, Lhota, Krchleby, Srnojedy s přívozem, tvrze s dvory v Měticích, Krchlebích, Slatiňanech, Čekovicích, Chrbochově, Sobětuších, Štětíně, ostrovy Labské a j.**)

20. *Jaroměř*: několik vesnic s dvory, a sice Heřmanice, Brod, Slotov, Krabčice a Svinišťany s lukami, lesy a kusem Labe u Heřmanic.

21. *Mělník*: kromě Skuchrova dvoru také dvory ve vsi Oujezdci, Chotči, Bosyni, Podblátí a t. d.

22. *Vysoké Mýto*: vesnice Týniště, Radhošt, Žíku, Sedleštky, Opočno, Brčí, Ouhersko, Trusnov s několika dvory v nich, pak tvrze s dvory v Šňakově, Jestřibci, Ouhersku, Chotěšicích, Tisově s dědinami, s podacím kostelním a s některými platy.

23. *Králové Dvůr*: Libotov, Kocléřov, Bukovinu a zboží s dvory v týchž vsech.

24. *Polička*: vesnice s dvory, Modrč, Nedvězí, Borovou, Oldříš, Kamenici, Trhonici, Sedliště, Sádek, Sadinici, pak sedm kmetských či sedlských dvorů v Korúhvi, Širokém Dole, Rybné, Makově, Oujezdci a Telecím.

25. *Beroun*: dvůr poplužní v Kdýčíně s lukami, kovy a t. d.

Sotva byly zápisy měst vloženy do desk zemských, oznámeno bylo poslům měst dne 18. srpna, že každé město složiti má do dvou neděl určitou sumu hotových peněz do komory královské jakožto pokutu za své přečinění. K vymožení toho na obcích vypraveni zpět nejen poslové, jenž přišli z měst nýbrž i vězňové, když se na svou čest zavázali, že se zase do vězení vrátí, kdyby toho na obcích nezjednali. Vězňům takovýmto pohroženo, pakli města předepsanou pokutu nesloží, že budou oni na hrdlech potrestáni a jejich manželky a dítky že budou ze země vyhnány.

To byla druhá citelná rána na města, poněvadž nemajíce touto dobou hotových peněz musela se je z většiny vydlužiti, čímž se na dlouhý čas utáhla. Jednotlivá města musela následující pokutu zapraviti: Žatec, Tábor a Králové Hradec po 8000 kopách grošů míšenských, Litoměřice a Klatovy po 6000, Louny 5000, Písek a Nimburk po 4000, Domažlice a Kadaň po 3000, Slané a Čáslav po 2500, Kouřim, Brod Český, Stříbro, Beroun, Jaroměř, Mělník a Mýto Vysoké po 2000, Kolín, Sušice a Dvůr Králové po 1500, Vodňany, Chrudim a Polička po 1000 kop gr. m.

Také města z jiných zemí koruny české, která králi ochotně vojenskou pomoc neposkytla nebo jinak dosti povolnými se neosvědčila, byla penězi pokutována. Tak zavázaly se zaplatit Kamenec 5000 kop, Žitava 20.000, Vratislav 80.000 zl. Města v knížectví Svídnickém a Javorském složila 54.000 zl. pokuty.

Došla řada na osoby stavu panského a rytířského, které na sebe hněv a nemilosť královskou byly uvalily. Král nepropustiv jich z vězení vyjednával s nimi po poslích o postoupení statků tím způsobem, jakž to sám za dobré uznal. Po strašném žalářování a po ukrutném mučení, jaké vězňové zakusili, nemusel se Ferdinand příliš tuhého odporu obávati. Byliť vězňové samým sobě ponecháni, nemohli se nadíti ani posily přátel ani nějaké pomoci; kromě toho musili se obávati i věcí nejhorších, kdyby krále odporem svým popudili: a takž svolovali ke všemu, co jim poslové královi předkládali. Uvěznění ani toho se doprositi nemohli, aby jim zápisové, kterými každý za sebe a dědice své

*) Roku 1556 Písečtí musili ještě k témuž spisu z léta 1547 ohlásiti ves Škudru s dvory, pak několik dvorů ve Vojeticích, Kanicích, Strašnicích, Kladrubech a Damnici, jež tedy také králi postoupeny.

**) Roku 1552 obec Chrudimská doložila k dotčenému zápisu ještě dědičnou ves svou Synčany s několika dvory kmetskými.

statky své králi postupoval, toliko na čtvrt hodiny propůjčeni byli. Jakmile který zápis byl na pergameně napsán, bez otálení musil jej každý svou pečetí spéčetiti. Jediný Šebestian Hasištejnský z Lobkovic takovému zápisu se opřel. Neb když král k němu poslal, aby mu svých bání stříbrných postoupil a zápis na ně učinil, on poslům odpověděl, že na vzdělání a zvelebení těch hor u svých dobrých přátel znamenité sumy peněz se vydlužiti musel a že až posaváde dluhů těch neoplatil. Pakli by měl těch hor králi popustiti, že by musel všecky své dobré přátele oklamati; a nežli by to učinil a tak hanebně za dobrodiní jejich se odplatil, že raději hrdlo ztratí. Proto žádal posly, aby králi oznámili, že těch hor postoupiti nemůže. Král vida stálost Lobkovicovu od tohoto požadavku upustil.

V zápisech, které uvěznění spečeťovali, zavazovali se k následujícím věcem: Předně slibovali, že ostanou do své smrti ve vězení tu, kdež by jim od krále nebo dědiců jeho ukázáno bylo. Za druhé postupovali králi statků svých buď v úplné dědictví anebo alespoň v manství. Kdo postoupili statků v dědictví, zavázali se, že z těch statků svedou všeliká břemena a závady; jinak se mohl král uvázati ve statky, které jim byly v manství ponechány. Kdo pak statky své králi v manství odevzdali, ti musili slíbiti, že statky ty do desk dvorských pod léna a manství uvedou, léna podle pořádku přijímati budou; že konati budou za ty statky službu manskou a že budou poslušni všech rozkazů a nařízení královských jako věrní manové. A kdyby se na těch statcích nějaké kovy a doly zjevily, ty že budou králi a dědicům jeho s plným právem náležeti. Také bylo ustanoveno, aby každý takový statek podle práva lenního na krále spadl, když by se do roka a do šesti neděl na ten statek léno nepřijalo a k zápisu do desk zemských nepřiložilo. Za třetí zavázali se vězňové těmi zápisy, že pro to trestání a vězení nebudou vyhledávati žádné pomsty ani na krále a jeho dědice aniž na někoho jiného.

Postoupením statků svých králi k držení dědičnému, přijetím jich v léno nebo dokonce obojím způsobem potrestány byly následující osoby z vyšších stavů:*)

1. *Arnošt z Krajku na Mladé Boleslavi.* Týž zapsal králi a nástupcům jeho v dědictví všecko panství Brandýské a Toušenské, totiž: městečko Brandýs nad Labem s dvorem a zámkem, městečko Mečeříž a ves Čelakovice s dvory, městečko Toušeň se zámkem a dvorem, vesnice Chřeníky, Lhotu, Hlavenec, Konětopy, Hřibeň, Kochanek, Předměřice, Tuřice, Sobětuchy, Skorkov, Sovojovice a Otradovice se všemi dvory k nim přislušejícími, pak dvory ve Vesci, Nedomicích, Hlavně, Opočně, Dřevčicích; tolikéž plat komorní půl druhé kopy z dědin Škvorce, les k Brandýsu přislušející, Bor řečený, s hony, lovy, zahradami, štěpnicemi, chmelnicemi, vinicemi s Labem a Jizerou, s přívozy, mostem Brandýským, podacím kostelním v Brandýse, Čelakovicích, Staré Boleslavi u Matky boží, v Mečeříži, Předměřicích a Skorkově. Do kteréhožto zápisu, dne 18. srpna daného, tak jako do jiných vloženo jest i to: jestliže by v něm se nenalézalo, což by později jakožto nějaké příslušenství k oněm panstvím se shledalo, že tolikéž pak králi připadnouti má. Spolu se Arnošt z Krajku zavázati musel, že s těchto dědictví všeliké závady krom platův komorních očistí a svede.

Odstoupením těchto panství Krajířových dosáhl Ferdinand I. dávního přání svého; vyhledávalť zajisté již před lety při stavích českých toho, aby mu nějakým spůsobem zjednali zejmena panství Brandýské, jehož rozlehlosť a pohodlí zvláště k honbám nejednou osobně byl poznal. Již na sněmě, v měs. březnu r. 1537 drženém, žádal král stavův, aby s Kunrátem z Krajku, otcem výše psaného Arnošta, o slušný trh panství Brandýského jednáno bylo, tak aby od země koupeno a k jiným důchodům královským přidáno bylo. Ale všecka jednání v té příčině nevedla k cíli, protože páni z Krajku neměli chuti, zbaviti se zboží tak pěkného. A čehož tedy před tím Ferdinand po dobrém dosíci nemohl, toho se mu dostalo konfiskací roku 1547.

Než Arnošt z Krajku musil, kromě onoho postoupení v dědictví, králi ještě zapsati jakožto manství Mladou Boleslav se zámkem a dvorem, pustý hrad Michalovice se vším příslušenstvím a tvrz Obrubec s dvorem, tak že tato dosavadní dědictví pánů Krajířův stala se manskými v povinnosti královské, a uloženo týmž pánům, aby budoucně z tohoto zboží králi službu s desíti koni zbrojnými konali.

2. *Diviš Slavata z Chlumu.* Kteryžto králi postoupil zboží Kosteleckého a Klučovského, k němuž náležely: městečko Kostelec nad Černými lesy se zámkem a dvorem, vsi Srabov, Brníky, Volešky, Konojedy, Jevany, Vyžlovka, Cukmantl, Voděrady, Střimelice, Oudašín, Bohumily, Klokočná, Menčice, Kozojedy, Přechvozí, Bilany, Lipany, Vitice, Močidlice, Dobré pole, Lipská, Městovice, Hoště, Klučov, Pořičany a Litoboř se všemi dvory k nim náležejícími, pak

*) Také tento seznam podáváme podle zmíněného díla pána Tieftrunkova.

dvory v Nučicích, Ivanovicích, Pšelích, Žheřích a Chotejši se všemi chmelnicemi, mlýny a kovy, i s podacím kostelním v Kostelci a Voleškách.

Nad to Slavata zapsati musil králi statky, jichž k zámku a panství Kosteleckému užíval. Bylyť to zápisné statky kláštera sv. Prokopa a hradu Tehova, totiž: klášter sv. Prokopa, městečko Sazava s dvorem a zámkem, vesnice Piskočile, Vlkáněice, Přivlaky, Oděrady, Mesky, Bunyň, Radvanice a Vrbčany se všemi dvory, pak dědiny ode dvora klášterského, Moštického, Oděradského jakož i všecko zástavní právo, od někdy Vilíma Kostky z Postupic na Michala Slavatu a po něm na Diviše přišlé, k tvrzi a dvoru v Tehově Velikém, pak ke dvorům a vesnicím Tehovu malému, Srbínu, Svojeticím, Louňovicím, Mukařovu, Zornovkám, Světicím, Vojkovu, Všestárnům, Kunicím, tolikéž ke všem dědinám, lesům a řekám, lovům a kovům, s podacím kostelním v Sazavě, Mukařově, kláštěře sv. Prokopa a j.

V manství pak Diviš Slavata králi uvedl panství Košmberské a Chlumské; zámek Košmberk s dvorem, městečko Luže, vsi Voletice, Lozice, Srbce, Bělou, Jenišovice, Martinice, Mentoury, Mravín, Štěnec, městečko a tvrz Chroustovice, pak Most, Lipec, Městec, Vostrov, Sedlec, Svařeň, Dušice, Popovec, Radovesice, Domanovice, Božce, Lipec, zámek a městečko Chlum, Hroznětín, Kměnice, Čihošť, Orlovice, Čejkovice, Dědice, Petrovice, Oujezdec, Třebenín, Hraběšín, Senetín, Damirov, Lhotku Bolunkovu, Opatovice, Chvalovice, Vlkáneč, Lhotku Táborovu, Jenovec, Kobylí Hlavu, Radonov, Římovice, městečko Jenikov, Podmokly, Hostovlice, Chraštice, Čekanov, Karlovice, Chrastnou, Oujezdec, pustý klášter Zbešov (?), pusté hrady Tuněchody, Paběnice, Smrčany, Talmberk se všemi důchody, jež k těm hradům, městečkům a vsem přísluší. Z kterýchžto statkův nadepsaný Diviš Slavata manskou službu s osmi koni konati měl.

3. *Bořivoj purkrabí z Donína a na Tuchorazi* uvolil se všecken otcovský podíl, který by mu po rozdělení se s bratry připadl, králi pod léno uvésti.

4. *Zdislav Vrabský* postoupil králi dne 20. srpna v manství tvrze a městečka Vrabí s dvorem, vsi Chrasti, dvorů ve Všetatech, Čečelicích, Újezdci a v Ovčářích se vším příslušenstvím, z kteréhožto lenního zboží měl králi konati službu s třemi koni zbrojnými.

5. *Kašpar Šlik na Ostrově* zapsal králi všecku svou spravedlnost na Jáchimov, jmenovitě k desátným stříbrům dědičných kukusův. Pod léno pak králi uvedl zámek Hohenštein s vesnicemi Šonivaldem, Boksgrünem, Mühlendorfem, Bilšteinem a Peklem, polovici cla na řece Ohři s plavením dříví, zámek Himmelštein a hrad Honštein se všemi vsemi k nim příslušnými: z čehož manská služba s čtyřmi koni mu připadla.

6. *Henrich Šlik na Ostrově* uvolil se též všecken statek svůj v manství dáti.

7. *Moric Šlik na Plané* odřekl se všech práv na Jáchimov, jmenovitě k desátným stříbrům dědičných kukusův v témž městě, tak aby všecko se zámkem Planou králi v dědictví připadlo. Spolu uvedl králi v manství: zámek a město Planou, ves Vejšov a Křiženice se všemi horami stříbrnými, tvrz Caltov s dědinami, ves Jadruži, dvory v Jadruži České, Tejnci, Brodě, Hostičkově, tvrz a ves Ottenreith, některé usedlosti ve vsi Neblažově se všemi chmelnicemi atd. I byl k manské službě s osmi koni zavázán.

8. *Jeronym Šlik na Lokti* musil králi postoupiti zámku a města Lokte se všemi statky kraje Loketského, mimo Königsberk, Schönbach, Hartenberk a Kraslici, v manství; při čemž slíbiti musil, že ani on ani dědicové jeho kromě vyznání pod jednou a pod obojí jiné víry na statcích svých trpěti nebudou.

9. *Adam z Wartemberka* postoupil králi dědičně zboží Skalského, Rohozeckého, Fridšteinského a Všelibického. K čemuž náležely: město Turnov a městečko Hodkovice, zámky Skály, Rohozec a Fridštein s dvory, pustý zámek Zbiroh, vsi Štveřín, Lažany, Vlastibořice, Sedlištky, Jivina, Třtí, Roděňovice, Rydvaltice, Dalešice, Klíčov, Kokonín, Skuhrov, Mukařov, Maršovice (pusté), Jistebsko (pusté), Stanovsko (pusté), Bobov, Sněhov, Lištný, Vrat, Loučky, Mnichovka, Besedice, Tatobity, Lestkov, Václav, Brodce Malé, Huntýřov, Bzí, Veselí, Chlistov, Teperce, Alšovice, Splzov, Radčice, Jirkov, Veliká Horka, Malá Horka, Pelechov, Sroseč, Smrčí, Pipice, Chloudov, Jablonec, pustý Špalov s hamrem, Bitouchov, Svojkov, Radlo, Brkanov a Rychnov, pak dvory v Bělé, Pepeřích, Nudvojovicích, Kadeřavcích, Votavcích, Třevelně, Chuchelné, Sytovém, Rozprachticích, Sedlejovicích s dědinami, haltéři, vodotočinami; dále vesnice Vesecko, Daliměřice, Činovsko, Dolanky, Rohozec, Bukovina, Vranový, Oslavec, Záhoří, Skokový, Trnkov, Rakov, Mrchojedy, Leština, Srbsko, Arnoštice, Vyskeř, Žďář, Pohoří, Všen, Plankovice, Modřišice, Kadeřavce, Přepeře, Nudvojovice, Přišovice, dvory v Zásadce, Olešnici, Hvozdecku a jinými s lukami, s Jizerou; posléze vsi Zásada, Vranový, Křížky, Rakousy, Borek, Vondřikovice, Roudné, Kaškovice, Voděrady, Pulečny, Kame-

nice, Radimovice, Dolanky, Pohodkovice, Záskalí, Heřmanice, Vesec, Vratislavice a Nysa, tvrz Všelibice s dvory a se vším příslušenstvím Fridšteinským.

Nad to vrátil týž Adam z Wartemberka všecky spravedlnosti k zápisnému zboží Dubskému, jež činily: město a zámek Dub s dvorem, Starý Dub, Modlitbohov, Rozstráň, Světlá, Vesce Hořejní, Javorník, Jiříčkov, Padouchov, Proseč, Domaslavice, Vlčetín, Rašovice, Bystrá, Šimonovice, Lůhov, Bohdánkov, Žďárek, Prostovice, Bělá, Kohútovice, Vesce Dolení, Dechtary, Hradčany, Chvalčovice, Letařovice, Trávníček Hořejní, Trávníček Dolejní, Rodvančice, Kobylá, Vorklebice, Libice, Chlistov, Benešovice, Janovice, Březová, Bohumilice, Loukovičky, Všelibice, Smržov, Ryndička, lesy za brdy Vlachovými, s podacím kostelním v Dubu, Světlé, Letařovicích; pak ještě od panství Skalského Jenišov, Ohrazenice, Pačeřice, Vodelovice, Žďárek, Jilové, Bezděčín, Sestranovice atd.

Dále pak Adam z Wartemberka v léno dal králi: zámek Zvířetický s dvory, vesnice Podhradí, Malou Bělou, Dolanky, Bitouchov, Daleřice, Bradlec, Tešnov, dvory v Chodoplesích a Lhoticích, z čehož ze všeho službu manskou s 10 koni vykonávati měl. Spolu v témž reversu zavázati se musil, že statkův Rohozce, Skal, Dubu a Fridšteina, jichž dskami králi jest postoupil, všech závad očistí, jinak měl král neb nástupci jeho právo míti, komorníkem dvorským uvázati se v dědiny jeho manské, v tomto zápisu položené.

10. *Bohuš Kostka z Postupic* uvedl králi v dědictví celé zápisné zboží Litomyšlské. Byly pak to: město a zámek Litomyšl s dvorem (předměstí české a německé, pak předm. Zahájí), vesnice Nedošín, Tržek, Cerekvice, Bohuňovice, Kornice, Němčice, Pazucha, Strakov, Jansdorf, Mikulče, Veliký a Malý Absdorf, Čtyry Dvory, Ves Jetřichova, Semanín, Kozlov, Benátky, Vidrpachy, Třtěnice, Kecendorf, Chmelík, Květná, Karle, Ležník, Kaliště, Střítež, Třemešna, Pohora, Lubný, Oujezd, Vosyk, Vidlatá Seč, Veliké Sedliště, Příkovice, Lažany, Pořičí, Črnětice, Chotěnov, Svinná, Lány, Javorníky, Bučina, dvory v Lačnově, Kamenné Horké, Širokém Dole, Morašicích s dědinami, hory, lovy, kovy atd. s podacím kostelním v týchž vsech.

A v manství týž Kostka králi uvedl panství Nových Hradů a Brandýsa nad Orlicí; tvrze Čupek, Sedlištky, Heřmanice s dvory, zámek a městečko Brandýs nad Orlicí, vsi Přívrat, Horky, Loukot, Rerman (?), Sudislav, Mostek, Loučky, Kerhartice, Kaliště, Kviště, Dobrou Vodu, dvory ve Vlčkově, Oujezdci, Němči, Valcmanicích, Heřmanicích, dvůr nad Brandýsem řečený Vorlík, ve Lhotě nad Chocní, s dědinami, lesy, rybníčky, ospy, atd., s podacím kostelním v Heřmanicích a Vracovicích, z čehož měl býti povinen, s desíti koni službu manskou konati.

11. *Jiřík Vchynský z Vchynic* postoupil králi v léno tvrze Kuří s dvorem, pak dvorů v Lipanech a Voděradech se vším příslušenstvím, i uložena mu služba manská s jedním koněm.

12. *Šebestian Hasišteinský z Lobkovic* zavázal se reversem, že králi práva svého na dříví, honby a mýta u Přesnice postoupí, a že nikdy zámku svého Hasišteinského neopustí, nýbrž tu doživotně královským vězněm zůstane.

13. *Henrich jinak Mikuláš Hasišteinský z Lobkovic* uvedl králi pod léno jediný svůj statek, jejž prý měl, Ondlice (?).

14. *Wolf mladší z Krajku na Švamberce* zapsal králi v dědictví zboží Švamberské, v němž obsaženy byly: zámek Švamberk s předhradím, městečko Lestkov a Manětín, vesnice Domoslav, Lom, Kokašice, Polžice, Kamýk, Milkov, Pačín, Žernovník, Chůdec, Jamné, Trhomné, Kejšovice, Polník (?), Krsy, Blažím, Ostrov, Plaň, Světec, Chlum, Domašín, Doubravice, Brd, Oujezd, Lipé, Staň, Vížka s dvory; dále dvory v Kozolupech, Nové Vsi, Lukově, s podacím kostelním v Manětíně, Leskově, Lukové, Chlumu, Křečově, Jemném, Krsech, Lechově, Domoslavi. Naproti tomu však král se zavázal, že Wolfovi z Krajku vykáže statek za 8000 kop grošův čes. a to od datum tohoto zápisu ve dvou měsících pořád zběhlých, kteryžto statek týž Wolf zase králi pod léno uvésti měl.

15. *Vilém mladší z Waldšteina na Rychmburce* postoupil králi zboží Rychmburského, k němuž náležely: zámek Rychmburk s předhradím, s městečkem, s mlýnem náchlebním, pak město Skuteč, městečko Hlinské a Svratka, vesnice Hněvětice, Peralec, Kutřín, Miřetín, Rybná, Rychnov, Otradov, Ranná, Kamenice pustá, Svratouchy, Chlumětín, Kamenice Reichlova, Jeníkov, Dědová, Kladiny, Oldříš, Blatno, Studnice, Vitánov, Kouty, Přerostle, Raná, Vojtěchov, Pokřikov, Odřetice, Oflenda, Holetín, Mrakotín, Prasetín Veliký, Prasetín Malý, Mokrejšov, Malnice, Razice, Žďárek, Bezvětší, Lešany, Daletice, Lažany, Leštinka, Skutečko, Štěpanov, Zbožňov, Lhota i se dvorem Svatoňovým, Kameničky, Zhoř, Brdce, Doly, Roboun, Dolany, Chlum, Radim s dvory, pak dvory v Rybné Moravské, Hlubokém, Radimicích, Bělé, Srbcích, Ouřečicích, Vejvanovicích, v městečku Luži, s pílou na prkna a pod zámkem Rychnovem se cly v Skutči a

Hlinském i se všemi podacími kost. na celém panství. Za kteréžto statky Vilém z Waldšteina prý toliko malou část téhož panství Rychmburského v ceně asi 8000 kop gr. čes. s povinností manskou podržel. Spolu však uvedl králi pod léno na Bydžovsku: Nový Bydžov s předměstím, ves Chudonice a Zachrašťany s dvory, s podacím kost. v Bydžově, s řekami, rybníky atd.

16. *Jiří z Waldšteina* uvolil se díl svůj na Hostinném, a zdědil-li by tam také díl bratra svého, i ten králi pod léno uvésti.

17. *Arnošt Jilemnický z Újezdce a z Kounic* přijal od krále v manství své dosavadní svobodné zboží: tvrz Jilemnici s polovicí městečka Jilemnice, městečko Purklín, vesnice Martinice, Karlov, Jablonec, Vojtěšice, Jestřebí, Hrabačov, Jilem, Rovnačov, Roztoky, Zásadku, Kruh, Smiřično, Kunratice, Rozprachtice, cožkoli v týchž místech měl. Spolu z toho králi službu manskou s třemi koni měl konati.

18. *Václav Žehušický z Nestajova* postoupil králi reversem ode dne 20. srpna panství Žehušického v dědictví. Byly pak to: tvrz a městečko Žehušice s dvory, tvrz Lipoltice a Bojmany s dvory, vesnice Dvorky, Semitěš, Sovolusky, Litošice, Krasnice, Lhotka, Lovčice, Chotěšice, Cirekvice, Vrdy, Zařičany a j. s dvory, dědinami, štěpnicemi, chmelnicemi, haltéři a podacím kostelním v Žehušicích, Zbislavi, Lipolticích a Bojmanech. Začež pak dostati měl směnou statku jiného do 7500 kop gr. čes. v manství.

Spolu týž Václav Žehušický dal králi pod léno zboží Tupadelské, totiž: tvrz Tupadlo s dvorem, vsi Dobravici, Žáky, Močovice, Lomec, Třebonín, Horky a Lochy se vším, co v nich měl, s robotami, rybníky atd. S kterýmžto statkem připadlo mu, službu manskou s pěti koni zbrojnými na náklad královský konati.

19. *Zikmund Anděl* uvedl králi v manství Heřmanův Městec, vsi Chotěnice, Radlín, Zdechovičky, Ouherčice, Vrozhovičky, Kostelec, Načešice, Vícemilice Hořejší, Raškovice, Třebošice s caltami, beránky, doly pod zemí i nad zemí, s pustotinami, porostlinami, pastvišti, struhami, vodotočinami, haltéři a sádkami. Z čehož povinen byl s čtyřmi koni zbrojnými službu manskou králi činiti.

20. *Jindřich Haugwic* uvolil se, díl svůj na Kopidlně v manství uvésti, připověděv spolu, jestliže díl bratra jeho na témž statku jemu se dostane, že jej také králi pod léno dá.

21. *Václav z Wartemberka na Lipém a Krupce* zapsal králi v dědictví zboží své Krupské, k němuž náležely: zámek a město Krupka s dvorem a předměstím, městečko Chabařovice, vsi Horní Krupka, Rožmitál, Novosedlice, Viklice, Šantov, Hořejní a Dolní Varvažov, Liboňov, Knícnice, Nakléřov, Slavošov, České Chejno, Petrswald, Schönwald, Štekenwald, Habartice, Fojtsdorf, Běhánky, Mstíšov a Podlejšín s dvory k nim náležitými, pak dvory v Zálezlích, Oužíně, Chvalově s dědinami, ospy, cly, vinicemi, desátky viničnými, s rychtami, svobodnými, s mlýny moučnými i cvitařskými, s hutmi, doly zlatými, stříbrnými, cínovými a všelijakými jinými kovy, tolikéž many v Dubci a Hrbovicích, v Trmicích a Olešnici i té spravedlnosti ke vsi Hořejšímu Rožmitálu, které vsi knížata saská tehdáž v držení byli.

A v manství přijal týž od krále dosavadní dědičné a svobodné zboží své, totiž: všecko právo, jež měl v městě Lipém, pak městečko Jezvé a Holany, zámek Chudý Hrádek, Jestřebí s městečkem, zámek Vítkovec, tvrz Rychnov, pusté zámky Milčany a Fridland, vesnice Svárov v Starém Lipém, Žiznikov s dvory, Okřešice, Veselí s dvory, Stračí, Waltersdorf, Kozly, Robeč, Ledce, Písečnou, Manušice, Šejbu, Novou Skalici, Dřevčici, Sušici, Heřmanky, Zdislavice, Pačkov s dvory a pustým zámkem Vřísek řečeným, Karasy, Provodín Hořejší a Dolejší, pustou ves Mnichov, Oujezd, Maršovice, Chlum, Pavlovice, Vršov, pustou ves Hradiště, dvory v Žitenicích, Bořetíně, Stráži, Dubici, Libchavě, Stružnici, Šosendorfu s mnoha rybníky, vinicemi, lesy, cly a řekou Ploučnicí. Z kterýchžto lenních statků týž Václav z Wartemberka králi k manské službě s desíti koni zavázán byl.

22. *Václav Valkoun z Adleru* postoupil králi městečka Třebenic a některých vsí s tisícem kop gr., které na nich zapsané měl.

23. *Petr Malovec z Chejnova* uvedl králi v dědictví své svobodné panství Wimberské, a sice: zámek Winterberk s baštou a s předměstím, pustý zámek Kužvardu s dvory k tomu náležitými, pak vesnice Křesanov, Čejsice, Modlenice, Hrabice, Výškovice, Vnarov, Cuclavice, Krušlov s dvory, vsi Vltavu, Lipku, Klášterec, Solnou, Lhotu, Sklář, Pravětín, Višovátku, Neveselec, Vícemily, Boubsko, Bořanovice, Trhonín, Lštín, Hoštice, Skarez, Kahov, Brdov, pak kmetské dvory v Oslovicích, Hodějově, Zahoršicích, Sedlecku, Libotýně, ve Včelné a Vojslavicích; posléz právo své zápisné na vesnice Nakvasovice Hořejší a Dolejší, Želibořice, Oujezdec atd., s mlýny, robotami, se cly ve Winterberce a na Vltavě, s hutmi u Lipky, u Klášterce a pod Boubínem, s horami, lovy, kovy a podacím kostelním.

Nad to týž zapsal králi v manství své zboží Březnické: zámek a městečko Březnici s dvorem,

vesnice Bobovice, Volenice, Osly, Přnovice, Počaply, Martinice, Bor, Hučice, Lhotku, Vačikov s podacím kost. v Březnici a Bobovicích se vším, cožkoli k nadepsanému zámku, městu a panství příslušelo. Z čehož králi službu s šesti koni zbrojnými konati měl.

24. *David Boryně ze Lhoty* dal králi pod léno tvrz Mikovice, ves Lobeč s dvorem, Zeměchy s dědinami, s clem atd. Z kteréhož manství měl králi s dvěma koni sloužiti.

Teprvé nyní byli jmenovaní páni a rytíři propuštěni z vězení, museli se však rukou dáním na svou čest a víru, pod ztracením hrdla i statku zavázati, že tu, kde budou příbytkem, ostanou doživotně vězni královskými. Vězení takovému rozumělo se v ten smysl, že neměli vycházeti ani ze vrat domu nebo zámku, který jim byl za obydlí vykázán. Teprvé později vyprosili si na králi tu milost, aby směli po statku svém choditi a jezditi až do západu slunce. Přes noc ale nesměli se nikde zdržeti a za hranice statku svého nesměli se vydati.

Také v Lužicích byly některým osobám z vyšších stavů statky pobrány a zabaveny, což se po dlouhém o to jednání stalo teprvé v červnu r. 1548.

Poprava čtyř odpůrců královych.

1547 22. srpna.

Král Ferdiňand zlomil soudem nespravedlivým a prostředky nepříslušnými moc stavu městského a učinil neškodnými z vyšších stavů ty osoby, které bývaly na sněmích vůdci a náčelníky odporu stavovského proti němu. Když to provedl, pak již mohl beze všech obav přikročiti k provádění záměrů svých, pak mohl již bezohledněji zavésti v zemi nová zřízení k rozšíření a utvrzení své neobmezené moci panovničí na ujmu zřízení zemského a na ujmu svobod stavovských. Chtě však i nyní ještě šetřiti formy zákonné svolal dne 31. července sněm zemský na 22. srpna s tím ovšem úmyslem, aby ten návrhy jeho schválil a aby jim tak udělil platnosť zákonnou a ústavní.

Ferdinand mohl se nadíti ochotné povolnosti ke všem svým požadavkům, jelikož již napřed zlomil důrazný odpor stavu městského, který vždy nejvíce se protivoval jeho zámyslům. Aby se však výsledkem tím lépe ujistil a aby odňal chuť k odporu i těm, na které doposud trestáním a pokutováním saženo nebylo, nařídil, aby zrovna před zahájením sněmu popraveny byly dvě osoby ze stavu rytířského a dvě ze stavu městského, kteřížto stavové v odporu svém proti králi velmi často se spojovali. Sněmovníci v Praze již na přísné poručení královo přehojně shromáždění, měli býti naplněni hrůzou a strachem, aby na sněmě tím ochotněji svolovali ke všemu, což by jim král k pojednání předložil. Že pak sněm započal touto krvavou exekucí nazván od současníků s n ě m e m k r v a v ý m, kteréžto jméno se také v dějinách navždy udrželo.

Osoby, které stihl takovýto nešťastný osud byly: rytíři Václav Pětipeský a Bernart Barchanec; z měšťanů pak Jakub Fikar z Vratu a Václav z Jelení. Také Hynek Krabice z Weitmile měl býti odpraven, než tomu byla v poslední chvíli k velkým prosbám přátel jeho milost udělena.

Na Hradčanech uděláno bylo z prken vyvýšené lešení a na tom byli jmenovaní mužové stínáni, aby mohli býti ode všeho lidu vidíni. I vedeni jsou dne 22. srpna ze svých vězení, kdež mučením a rozličnými svízeli na svém těle velice utrpěli. Václav Pětipeský jsa nejdříve od katů ze svého vězení vyveden vysokým hlasem ke svým tovaryšům takto promluvil: „Moji nejmilejší bratří a tovaryši; ve jméno pána boha všemohoucího pojďme vesele; neb jest to ta úzká cesta, o nížto nám nejmilejší náš pán Ježíš Kristus, jedinký náš spasitel a vykupitel předpověděti ráčil, že po ní jeho volení mají jej následovati a po něm kráčeti". A pak šli dva a dva podle sebe: Pětipeský s Barchancem a Fikar s Václavem z Jelení maje jedenkaždý ruce napřed svázané. Dva praporce pěchoty je provázelo bubnujíce a pískajíce proto, jestliže by co mluviti chtěli, aby od lidu slyšáni býti nemohli.

Prvé nežli kat smutnou svou práci započal, umlkli bubeníci i pištci a biřic provolával jednoho každého provinění. Před smrtí Václava Pětipeského volal řka: že se nechoval králi, pánu svému, jakž na věrného poddaného náleží, ale že lid bouřil a jiného sobě za krále vzíti a zvoliti chtěl. A pro tu příčinu že má mečem trestán býti. Tomu Pětipeský kleče odporoval: „O, toho jest nikda nebylo." V tom biřic k němu promluvil: „Zanechte, pane, již toho, však sobě tím nic nespomůžete!" On pak pozdvihna hlavu a očí svých k nebi zvolal: „Všemohoucí, věčný, milý Bože! tobě já to všecko poroučím!" Po té řeči hlava mu stata.

Před stětím Barchancovým volal biřic: že jest jiných ponoukal, aby podle sebe stáli a nijakž sebe neopouštěli a z něho sobě příklad brali; on že chce podle jiných pro dobré a uži-

tečné království českého i hrdla i statku svého nasaditi. A Barchanec ozvav se promluvil: „To není pravda!“ Po té byl od kata popraven.

Před odpravením Jakuba Fikara z Vratu volal biřic: že jsa královským přísežným úředníkem podle přísahy své se nezachoval, králi o tom co se v Praze dálo, ničeho neoznamoval a v nejpilnější čas pryč z Prahy odjel. Fikar něco k tomu promluvil, ale pro křik a hřmot slyšán nebyl.

Před Václavem z Jelení bylo voláno: že v obcích Pražských proti králi všetečně mluvíval a jednoho času tato slova propověděl: „Jestliže jest kníže Mauricius nad strýcem a nad krví svou se zapomněl a nad ním zradil, my se nad závazky svými nezapomeneme ani také nad kurfiřtem nezradíme“. Žoldnéři okolo stojící zvěděvše smysl těch slov od jiných, ježto německy rozuměli, počali se smáti a pravili: „Bei Gott, das ist wahr“ (věru, to je pravda!).

Poprava čtyř odpůrců královych. (8.)

Pětipeský s Barchancem pochováni jsou potom u sv. Apolináře, Václav z Jelení u sv. Štěpána Velikého při kapličce Všech svatých; Fikara odvezla manželka s dítkami a přátely do vsi Chovořic, kterou on tehdáž držel, a dala jej tady poctivě pochovati a kamenem velkým přikrýti. Na kameně vytesána byla tato slova: „Léta 1547 v pondělí den sv. Timothea pán Bůh ráčil povolati s tohoto světa Jakuba Fikara z Vratu hofrichtáře království českého, a primasa Starého města Pražského, jehožto tělo tuto pochováno jest. Pán Bůh buď milostiv duši jeho“.

Přečiny, které král jednotlivcům z popravených za vinu kladl, nebyly z části dokázány, z části však nepostačovaly nijakž k tomu, aby pro ně jmenované osoby byly na hrdle trestány. Mužové tito stali se tedy obětí libovůle a absolutistických záměrů Ferdinandových a byli hlavně

proto popraveni, aby tím zastrašeni byli stavové, aby vzdali se odporu svého a nepřekáželi tak provádění záměrů od nás již dostatečně vylíčených. Že Ferdinand bezohlednou a ukrutnou přísností dosáhl toho, co chtěl, o tom budeme hned v řádcích následujících vypravovati.

Krvavý sněm. — Kterak Ferdinand na tomto sněmě požadavky snešení přátelského zamítl a moc svou utvrdil a povznesl.

1547 srpen — září.

Sněm krvavý zahájen byl v úterý dne 23. srpna čtením vznešení čili jak se nyní říká předlohy královské. Ferdinand ospravedlňoval v předloze té nejprvé své jednání snaže se zejména dokázati, že „někteří nevérní a nepoddaní proti královské mocnosti a důstojnosti jednali, chtíce (prý) všecko vladařství královo a mocnosť na se potáhnouti". Všickni, jenž se takto provinili, že byli povoláni před soud, aby nevinu svou dokázali a z toho se očistiti mohli; neboť král že jen slušně a spravedlivě chtěl jednati. Avšak ti, kdo se před soud dostavili, nevědouce prý se z viny své vyvésti a očistiti, že se podali na milosť i nemilosť, ač prý by byl král raději viděl, kdyby se byl s nimi soud pořádně provedl. Král prý s nimi nenaložil podle jich přečinění, jak toho zasluhovali, nýbrž prý větším dílem milostí svou k nim se naklonil. Že líčení takové s pravdou se nesrovnává, tomu čtenáři z vypravování našeho dostatečně vyrozuměli. S městy a osobami, které byly trestány, naloženo se zajisté tak přísně a ukrutně, že nelze tady mluviti o nějaké milosti, nýbrž naopak o nejvyšším hněvu a o bezcitné ukrutnosti, která odstraňuje odpůrce svého, jen aby provésti mohla své záměry.

Potom následovala vlastní předloha. Král požadoval, aby stavové jednotu svou zrušili, ze zápisů a závazků se propustili a pečeti své od nich nazpět vzali; aby usnešení sněmu, který bez jeho svolání a svolení zasedal, z desk zemských vymazali. Stane-li se tak, sliboval král, že zápisy k obhajování řádu a práva a pro zachování pokoje, tak jakž se od krále Vladislava stalo a ve dskách zemských bylo, do nich opět vložiti dá.

Strany osudného mandátu, kterým král nařídil hotovosť zemskou a tažení za hranice, omlouval se, že nebyl a nemá býti na ujmu práv a svobod stavovských, že byl vydán proto, poněvadž nepřítel prý již skutečně sáhl na zemi koruny české a poněvadž se muselo podle smlouvy dědičné přispěti pomocí knížeti Saskému Moricovi. Svolati ale sněm, který by hotovosť válečnou povolil, to že bylo pro krátkosť času nemožné. I uvoloval se Ferdinand znovu vydati revers, že tento mandát neměl býti na ujmu práv a svobod tohoto království a stavů zemských; k tomu ale hned připojil, jak se naděje, že nikdo tomu neuvěří, že by on byl chtěl proti svobodám a právům zemským jednati.

Ferdinand se v naději své nijakž nesklamal. Na sněmě se totiž velmi úslužně povolovalo ve všem, co požadoval. Oba vyšší stavové, kterým králova předloha napřed byla přečtěna, dali k ní hned příznivou odpověď. Po krátké úradě promluvil totiž jich jménem nejvyšší purkrabí Volf starší z Krajku ke králi, že osoby stavu panského a rytířského ze žádné jiné příčiny k snešení přátelskému nepřistoupily, než aby pokoj v království českém mohl zachován býti a že nyní hodlají vůlí královskou se spravovati, jeho milosti jakožto králi a pánu svému poddáni býti; a protož, že se chtí rádi z těch a takových závazků propustiti. S tím i jiní souhlas svůj projevovali a Gabriel Klenovský, dříve horlivý řečník v opposici, neostýchal se mluviti, že jest tak učinil, jsa k tomu od Pražanů téměř mocí přinucen; a kdyby toho byl nevykonal, že neví, co by se mu bylo stalo. Na to voleny byly osoby k ruce Václava z Ludanic, aby pečeti od zápisu stavovského odňali. Zvoleni k tomu: nejvyšší purkrabí Volf z Krajku, Jáchim z Jindřichova Hradce, podkomoří Jiřík z Gerštorfu, Sigmund Robmhap a Sigmund Údrcký. Ti všedše do sklepu ke dskám od listů přiznávacích pečeti odtrhovali rozličných posměšných šprýmů užívajíce. Neb když na některý list přiznávací z měst přišli, k podkomořímu se obrátili řkouce: „Hleď, vaše ovčičky!" K tomu odpověděl podkomoří: „Tyto ovce pásly se bez pastýře". Což asi tolik vyznamenávalo, že města jednala bez podkomoří, pod jehož právomocnosť slušela, nyní ale že jsou tak pokořena, že bez něho nebudou nic podnikati, že se bez něho nebudou pásti.

Zrušení zápisů stalo se beze svolení a bez účastenství poslanců městských. Teprvé tehdy, když se to stalo, byli zástupci měst povoláni ve středu dne 24. srpna před nejvyššího kancléře Jindřicha z Plavna. Ten jim z poručení královského oznámil, že privilegia, která byli již odvedli, budou prohlednuta a z těch že se jim ta navrátí, která se budou králi líbiti. Dále ohlašoval kancléř, že Pražané i stav městský o svůj hlas na sněmě přišli, však král že je ráčí ještě

z milosti své při hlase třetím na tomto nynějším sněmě a potom do vůle své zůstaviti. Tím bylo poslancům městským tolik řečeno, že je bude král na sněmích dotud trpěti, pokud budou vůli jeho vyhovovati a ke všem požadavkům jeho svolovati. Na to jim bylo rozkázáno, aby se zítra ráno dali zase na hradě Pražském najíti. Když pak nazejtří vedle rozkazu přišli, bylo přede všemi poslanci městskými praveno k Plzeňským, Budějovickým a Ústským, že jim král pro jich věrné a upřímné služby tu milost činiti ráčí, aby nejprvé primas Starého, pak Nového města Pražského a po těch hned oni Plzeňští, Budějovští a Ústští na sněmích obecných svůj hlas a řečnění své svobodné měli. Dříve totiž Kutnohorští po Pražanech zasedali; král dal nyní přednost městům jmenovaným, že se v odporu proti němu nesúčastnila.

Král Ferdinand zjednav si takto poslušnost a povolnost na všech stranách přikročil bez prodlení k dalšímu provádění svých zámyslů. Ještě téhož dne (25. srpna) podána byla sněmu královská předloha mnohé důležité články obsahující. Jmenovitě předloženy sněmu k přijetí a schválení články, o jichž uskutečnění král doposud marně se byl zasazoval a kterým stavové doposud statečně a důsledně odporovali. Kromě toho předloženy některé kusy, kterými se výslovně zamítaly požadavky, jež byli stavové do známého snešení přátelského položili. Obsahovalať předloha královská kromě jiného následující věci:

O zápisech a závazcích, které stavové mezi sebou k ochájení práv a svobod zemských uzavírávali a je za zákonité považovali, žádal král, aby byly tímto sněmem zapovězeny; a kdo by se bez vědomí a vůle krále a jeho nástupců toho dopustil aneb o to pokusil, ten každý aby hrdlo ztratil.

Stavové žádali v přátelském snešení, aby král vybíral soudce zemské z kandidátů od krajskych hromad ustanovených a na úřady zemské aby dosazoval nejzpůsobilejší z těch mužů, kteří by mu byli od sněmu naznačeni. Konečně se i toho domáhali, aby obyvatelé zeměstí byli jen od soudu zemského a jiných soudů příslušných souzeni. Král pominul poslední požadavek mlčením, k prvním dvěma odpověděl, že to proti vrchnosti a důstojenství královskému směřuje, neboť králi samému že náleží s radou úředníků a soudců zemských osoby do soudu zemského i na úřady zemské dosazovati; stavům že nenáleží nějakých nařízení nebo řádův činiti, leč by král sám co v tom z milosti své změniti ráčil.

Králi samému přísluší sněmy a sjezdy po krajích rozpisovati a zavírati.

Stavům nedovoleno, aby mohli kdekoli do vojenské služby vstupovati, třeba to ani nebylo proti království českému.

Stavové položili v přátelském snešení, dokud je král živ, aby nástupce jeho nemohl býti korunován. Proti tomu pověděl Ferdinand, že ti, kdo ten článek přijali, dědice jeho královské koruny zbaviti a svobodné volení sobě přivlastniti chtěli. Aby se tedy o podobné věci zase nejednalo a král i jeho dědic proti podobnému požadavku dostatečně byl opatřen, žádal Ferdinand, aby na nynějším sněmě, neohlédajíce se na to, že už se tak stalo, zase do desk vložiti dali, aby král, dědicové jeho a budoucí králové vší mocnosti, vrchnosti a důstojenství královského užívati mohli a království české aby tudyž za dědičné v jeho rodu pokladano bylo.

Články tyto pokládal král za základ všeho práva a pořádku v zemi; i požadoval od stavů, aby přijali a prohlásili za právo, kdo by proti nim něco před se bral a při jiných proti nim působil, ten aby čest, hrdlo i statek svůj ztratil.

Za to dovolil král, aby každý mohl svobodně mluviti pro to, co svobody stavů v sobě zavírají a nač se vztahují; a sliboval, že nebude jednati proti svobodám a privilegiím stavů a že je bude podle své přísahy držeti a zachovávati.

V přátelském snešení žádali stavové, aby od soudu dvorského a komorního šlo odvolání před soud zemský. Král prohlásil, že ti soudové jeho vlastní jsou a apelace že před něj jíti má. Aby o tom nebylo příště sporu, žádal král, aby sněm dal tu záležitost v tomto smyslu do desk zemských vložiti.

Dále požadoval Ferdinand, aby stavové dědičné smlouvy s knížetem saským Moricem pro lepší bezpečnost utvrdili a k nim pečeť zemskou přivěsiti a přitisknouti dali.

Jelikož byli pokutováni od krále Arnošt Jilemnický a Václav Žehušický, kteří zasedali v komisi pro sebrání a opravení privilegií zemských, volil sněm dva nové členy a sice: Jana z Valdšteina na Točníce ze stavu panského a Sigmunda Robmhapa ze Suché a na Pacově ze stavu rytířského. Komisi této uloženo, aby po uzavření sněmu úlohu svou do nejbližšího sv. Martina dokončila a jedny knihy s registry pod pečetí zemskou králi, druhé k deskám zemským a třetí s původními listinami na Karlštein odvedla.

Také se měla na tomto sněmě doplniti a rozmnožiti komise, která by rozličná zřízení zemská prohlédla, pokud by jedno druhému odporovalo, vyšetřila a všecka v jedno zřízení srovnala a vepsala.

Kromě toho obsahovala předloha královská některá policejní ustanovení o čeledi, o drahotě, o řemeslnících v městech, o lidech zběhlých, o loupežnících.

Král na tomto sněmě se stavy, jak vypravuje současný spisovatel, velmi lahodně zacházel, tak že své požadavky všady prosadil. Kde to nešlo slovy lahodnými, jednal také určitě a rozhodně. Nejlépe ukázalo se, jak rozhoduje pouze vůle králova, když se o reversu na známý mandát jednalo. Stavové majíce slib králův, že je ochoten reversem potvrditi, že mandát neměl a nemohl býti na ujmu svobod zemských, ucházeli se konečně také o ten revers, to za důvod uvádějíce, že nechtějí, aby mandát mohl býti někdy příkladem k skutečnému porušení zřízení zemského. Ferdinand ale zkrátka odpověděl: že se mu nezdá býti potřebným, aby stavům na to revers dával, jelikož prý by se tím u jiných národů uvedl v podezření, že něco neslušného tím mandátem byl předsevzal a že jej na ublížení svobodám zemským vydal. A na tu odpověď povolní stavové od požadavku svého upustili.

Zmíniv se tuto o článcích, které od stavů schváleny byly, chceme dodati ještě některá důležitější ustanovení, která sněm učinil. Jmenovitě přijato:

Aby každý vůli měl o hrdlo buď před soud zemský nebo před krále poháněti. Zřízení zemské dovolovalo, aby se pro urážku na cti mohlo před soud zemský nebo před krále poháněti. O hrdlo soudil z pravidla jen soud zemský a také se podobné pře v dobách pokojných jinde neličily. Dostala-li se v případě mimořádném pře o hrdlo před soud královský, považovalo se to za přechmat. Nyní ale stavové svolili, aby se také o hrdlo před krále mohlo poháněti. Tím byla ovšem soudní moc králova znamenitě rozšířena.

Dále ustanoveno:

Aby do desk zemských zase vloženy a vepsány byly privilegia a majestáty zemské, které prvé ve dskách byly.

Co se nošení ručnic dotýče, ustanoveno: aby žádný z lidí selských, i také kteří by nebyli osedlí stavu městského, buď z měst a městeček královských, panských a rytířských, do sv. Václava s nimi nechodili ani nejezdili pod pokutou sněmem r. 1524 na to vyměřenou. Lidé osedlí v městech a městečkách mají míti listy a jistoty v královských městech od purkmistra neb konšelů a v městech panských neb rytířských od svých vrchností, že osedlí jsou a že po živnostech svých toliko cestou chodí. Osoby stavu panského a rytířského, jejich služebníci a čeledínové i kdyby byli ze stavů nižších, aby mohli ručnic beze vší překážky užívati.

Na první pohled mohlo se ovšem zdáti, že se sedlákům a měšťákům zakazovalo nositi zbraň střelnou, aby nemohli nedovolenou myslivost provozovati, v životě společenském jevilo se to ale co skutečné privilegium obou vyšších stavů, jelikož tito mohli zbraň nositi stále a ve všech případech, i jejich služebníci a čeledíni, kdežto měšťáci mohli ji nositi jenom na cestách s jistým povolením. Sedláci ale nesměli se se zbraní tou ani okázati.

Také se na sněmě jednalo o Florianu Griespekovi, kterého byli stavové obvinili, že od zemských privilegií pečeti uřezal a zkazil a že si privilegia přepisovati dával. Za to byl, jak známo, do vězení uvržen a pak na závazek propuštěn. Nyní prohlásil Ferdinand na sněmě se svolením stavů, že toto obvinění, vězení, závazek a slova, která byla o Griespekovi mluvena, jeho cti a dobré pověsti na ujmu a škodu nejsou a býti nemají.

Před uzavřením sněmu učinili konečně stavové přímluvu za vězně, kteří se marně ucházeli o propuštění a odpuštění sobě tu skrze města Pražská, tu skrze arciknížete nebo některé pány české a moravské. Stavové prosili krále, aby vězňům prominouti, v čem sobě stěžuje, a je vězení těžkého sprostiti ráčil. Ani této žádosti král nevyhověl; dalť stavům za odpověď, že měli někteří ještě více trestáni býti, toho trestání že jim ale jako kníže křesťanské umenšil. Však aby stavové lásku královskou k sobě poznali, že k přímluvě jich všem osobám ze stavu panského a rytířského, co jsou proti němu přečinili, odpouští; jenom to že si zůstavuje, aby trestati mohl i dále osoby, na které by se později dokázalo, že se proti důstojenství a mocnosti královské provinili. Pražanům a jiným vězňům z měst Ferdinand neodpustil, nýbrž výslovně to odřekl. Chtělť ještě dále trestati, a úmysl svůj bezohledným způsobem provedl.

Kterak král ještě některé osoby ze stavu městského potrestal. — Kterak byly městům některá privilegia, platy a statky navráceny.

1547 září — 1549 listopad.

Hned po ukončení sněmu předsevzal král trestání některých osob ze stavu městského, které mu byly jakožto buřiči proti jeho vrchnosti poznamenány. K provedení toho ustanovena zvláštní komise, v níž nejohyzdnější úlohu hráli: Jiří z Geršdorfu, královský podkomoří a Volf z Vřesovic, hejtman hradu Pražského. Komise tato ukládala osobám, jenž měly býti potrestány, hrozné pokuty po stech a po tisíci kopách. Ty měly do dvou neděl zcela zaplatiti. Když by tak neučinily, pohroženo jim, že budou bez milosti ven z města vymrskáni a s manželkami a dítkami svými netoliko z království českého nýbrž i ze všech zemí královských vyhnáni. Sixt z Ottersdorfu vypravuje o tomto novém trestání: „Byl toho času veliký pláč a velmi veliké naříkání; neb na někoho více uloženo bylo, než jest on statku měl, a když nemožnost svou předkládal a všecek svůj statek králi dáti a jeho postoupiti chtěl, nechtěli vykonavatelé vůle královy toho od něho přijíti, ale tomu každému takovému hned na věž Bílou do vězení jíti veleli. A tak veliké soužení lidé na ten čas míti museli, že mnozí, rozvažujíce to, co jsou jim předkové jich za dlouhé časy s prací a s velikým úsilím uchovali. a oni tolikéž dítkám svým po své smrti toho pozůstaviti mínili, majíce to všecko čertu jako v oběře dáti, a sebe i své dítky ochuditi, zasteskše sobě, mřeli a hrdla svá za to dáti museli".

Když se takové věci dály, vypravili se konšelé měst Pražských před krále žádajíce, aby se rozpomenul a takovými pokutami nemožnými jich dále neobtěžoval, poněvadž připověděl, když se podle jeho požadavků zachovají a všemu tomu dosti učiní, že se jim nebude potřebí žádné další těžkosti obávati, ale že se k nim milostivě nakloní. Na to Ferdinand odpověděl, když si na sněmě některé osoby k trestání budoucímu zanechal, to že i konšely a osoby přísežné v Praze mínil. A proto aby o tom více nemluvili než podle rozkazů jeho se zachovali; neboť že měli býti na hrdlech trestáni a to že se jim odpustilo.

Osoby pokutované nemohouce se více milosti a odpuštění nadíti, statečky a živnosti své co nejspěšněji s polovice zdarma prodávati musely, jen aby komisi královskou v čas uspokojily. Kdo pokutu ustanovenou odvedl, ten na potvrzení toho německou kvitanci obdržel.

Konečně byly kromě pokutování některé osoby také potupným vymrskáním a vyhnáním ze země potrestány. Z poručení královského bylo totiž dne 23. září vyvedeno osm osob z pozůstalých vězňů pražských, ze svých žalářů, zejména: Bartoloměj Dlask krejčí, Jiří Farkaš kožišník, Adam Tošnovec, Jan Poledne kovář, Václav Rozvoda, Viktorin Člověček nožíř, Havel Merykula hrnčíř a Matěj Pecka sukna kraječ. Ti svedeni po schodech zámeckých na malostranské náměstí a tu metlami mrskáni. Podruhé byli mrskáni na Starém městě před šatlavou a potřetí na Novém městě před Horskou branou Při každém mrskání provolával bičic, že se jim tato světská hanba proto děje, poněvadž lid bouřili, proti králi, pánu svému dědičnému pozdvihovali; i ačkoli jsou hrdla svá pro své provinění ztratiti měli, však že jim král z milosti toto trestání ustanovil. Když za bránu Horskou přišli, četl jim richtář hradčanský přísahu a oni každý dva prsty k nebi pozdvihnouce za ním přisahali, že do 10 dní z království českého a ze všech ostatních královských zemí se odeberou a do nich na věčné časy se nenavrátí; za druhé že ani sami, ani děti a přátelé jejich pro takovou věc nikdy nad králem, nad jeho dědici a nad zeměmi jeho mstíti se nebudou. Pakli by se podle přísahy té nezachovali, měli bez milosti čest i hrdlo ztratiti. Potrestaní rozžehnavše se s manželkami, dítkami a přátely svými do Polska se odebrali.

Druhý den na to vypovězeni jsou z Čech a ze všech zemí královských do dvou neděl: purkmistr Ondřej Klatovský z Dalmenhorštu, Václav Peřinovský, Kašpar Strnad, Vít Had a Jan Lepený. Také ti jako předešlí na hradě Pražském přisahali. Když se dotazovali, proč se jim takový trest ukládá, odpověděno zvláště Ondřeji Klatovskému, že je k tomu jich tlachání přivedlo. Václav Peřinovský dal za sebe 200 kop a mohl v Praze ostati; Ondřej Klatovský s Janem Lepeným vyprosili si u krále, že v markrabství moravském ostati a živnost provozovati mohli. Také M. Mikuláš Černobýl musel země královské opustiti. Ondřej Sladký jinak Klika byl na rozkaz královský na Novém městě ukrutně zmučen, poněvadž se naň proneslo, že pravil o popravených dne 22. září, že jsou to ctní, šlechetní a dobří mužové, že bez viny s tohoto světa jsou sprovozeni a že pro pravdu a svobodu království tohoto byli hanebně stínáni. Tento Klika musel také ze zemí královských se vystěhovati. Ostatní vězňové byli z části na rukojmě, z části na čest a víru propuštěni.

Konečně jako na závěrek pohnáni byli před soud královský Kutnohorští, kteří dne 5. října

se dostavili a všecka svá privilegia a svobody městské králi odvedli.

Způsobem takovýmto seslabil Ferdinand moc a vliv stavu městského tou měrou, že města stala se skutečně buď povolnými neb alespoň bezděčnými vykonavateli jeho vůle. Nejvíce ale zlomena jejich síla a váha úplným zabavením rozličných prostředků hmotných, zvláště ale statků pozemských. Města zbavena jsouce takto hmotných příjmů musela chudnouti a upadati a čím větší měla nedostatek, tím méně mohla pomýšleti na vykonávání nějaké politické úlohy. Ferdinand tedy provedl dokonale záměr svůj, že učinil nejprvé povolným a neškodným stav třetí, který se doposud nejdůsledněji a nejvydatněji záměrům jeho protivoval.

Ferdinand byl ale zároveň panovníkem důmyslným a opatrným a tak dobře nahlížel, kdyby města trvala v tom stavu, že by velkým jich chudnutím komora jeho o značné příjmy přicházela. A tak popřál dosti brzy sluchu přímluvám syna svého arciknížete Ferdinanda a prosbám jiných oblíbených osob, aby městům některé výsady a práva navrátil. Byla to nejvíce jen privilegia, bez kterých se města takřka ani obejíti nemohla, na př. listiny o povýšení na město, na sklad soli, na některá mýta a cla, na plavení dříví, na výroční trhy, na svobodné odkazování statků, na popravu. Privilegia podobného druhu obdržely nazpět města Pražská, Tábor, Nimburk, Mělník, Louny, Králové Hradec, Stříbro a Rokycany. Za to však musela města složiti králi jisté sumy peněz a sice Staroměstští a Novoměstští až po 1000 zl. uherských a po 100 zl. písařům, jiná města pak po 500 až 800 zl. uherských.

Tím však nebylo městům ještě spomoženo. I přicházely další stížnosti, jak města nemohou potřeb svých kryti. Jmenovitě se králi představovalo, že města nemají z čeho kostely, školy a špitály vydržovati. Král se tedy pohnul a svolil k tomu, aby důchody zádušní byly městům navráceny. Aby však příjmy z jmění zádušního nebyly jinam obracovány, dal král zvláštními komisary v městech jmění to dopodrobna vyšetřiti. Komisaři pak ustanovili v každém městě dvě osoby „hodné a bohabojné“ k opatrování a spravování důchodů zádušních. K účeli tomu odevzdali jim jeden seznam jmění zádušního, kdežto druhý do komory královské odvedli. Správcové tito museli na svůj úřad přísahu učiniti a o správě jmění každého roku do komory královské účty podávati.

Obcím nebylo touto královskou milostí mnoho posloužено, jelikož předně záleželo na dobré vůli královských důvěrníků, jak se s důchody zádušními naložilo a za druhé poněvadž nejnaléhavější potřeby nebyly tím nijakž uspokojeny. Proto se města ucházela o další milosti u krále buď vlastními žádostmi nebo prostřednictvím rozličných přátel. Na žádosti královských komisarů a jiných osob zvláštní důvěry požívajících svolil král nejprvé k tomu, aby navrácena byla městům některá menší zbroj k hájení bezpečnosti statku a života jmenovitě na výročních trzích. Zbroj taková navrácena městům bez otálení, nebyla-li již do Prahy odvežena. Stalo se tak hlavně za tou příčinou, že se v zemi počala valně šířiti nejistota majetku a osoby od rejtharů, loupežníků a jiných zhoubců zemských, kteří rozličné krajiny projíždějíce obyvatelstvu nemalých škod působili. Města uživše této milosti zřizovala zase ozbrojené strážce k výročním trhům a jiným příležitostem. Strážci takoví měli přes kabát drátěné košile, na hlavách železné lebky a chodili po městě s dlouhými pikami.

Na to poskytl král městům některé jiné výhody. Nabyv totiž ze zpráv komisarů o jmění měst přesvědčení, že by nezbytně upadati musela, kdyby se jim žádné pomoci nedostalo, postoupil v měsíci květnu 1549 některých platů a jistých nepatrných statků pozemských. Tak navráceny městům některé lesy a rybníky, mýta a cla v branách, na mostech a vodách, platy z jistých domů v předměstích, z masných a jiných krámů, z luk, štěpnic, chmelnic a z některých dvorů i dědin — v okršku města ležících. Z měst, kterým se takovýchto milostí dostalo, jmenují se: Staré a Nové město Pražské, která dostala 1549 v měsících květnu, říjnu a listopadu některé důchody a nemovité zboží na opravy mostu, mosteckých věží, dlažby a na opatření jiných potřeb obecních. Roku pak 1558 v prosinci navrácena jim některá privilegia. Dále sem náležejí: Žatec, Litoměřice, Tábor, Hradec Králové, Kouřím, Český Brod, Louny, Kadaň, Domažlice, Kolín, Čáslav, Nimburk, Chrudím, Jaroměř, Slané, Stříbro, Beroun, Dvůr Králové, Vodňany, Sušice, Písek a Kutná hora.

Důchody a příjmy takové neposkytl však král beze všeho obmezení. Ponechalť si nad nimi vrchnost a doložil při každém takovém darování, že se dávají z milosti a do vůle jeho, tak že beze zvláštního dovolení královského nesměly obce nic z toho prodati, zastaviti, vyměniti ani jakýmkoli jiným způsobem to odciziti.

Rozsáhlé statky městské byly od krále již z větší části rozličným způsobem rozstrkány. Něco se honem prodalo, jiné statky dány šlechticům pokutovaným, kterým král musel doplá-

ceti a část statků byla také rozličným osobám buď dědičné darována za rozličné závazky nebo jenom zastavena. Z toho, co zbylo, bylo městům hrozně málo vráceno; obyčejně to byly jenom některé vsi, z kterých se dříve ke špitálům a kostelům platilo. Tak Domažlickým vrátil král vesnice Milaveč, Borotice, Nevolice a Petrovice; Kadaňským Čachovice a Ounhošťany; Hradeckým Lhotu za šibenicí, Lhotu za Malšovicemi, Kluky, Plotiště, Předměřice, Všestary; Litoměřickým Mlekovidy, dvory v Želeticích, Prosmyku a Geblici; Stříberským pak vsi Nelikov a Vobíř (?)

V politickém ohledu nejdůležitější bylo navrácení městům třetího hlasu na sněmě, který jim Ferdinand proti všemu právu odníti hrozil. Pražané a jiná města pokořivše se i v této věci podali v měsíci září 1547 žádost ke králi a k některým vznešeným osobám za přímluvu u krále, načež Ferdinand ještě ke konci toho měsíce žadatelům oznámil, že se jim hlas třetí vrací a že ho budou moci beze všeho obmezování užívati.

To bylo ale všecko, čeho se mohla města nadíti od krále pohněvaného a od panovníka všemi způsoby k obmezení moci a vplyvu měst pracujícího. A Ferdinand skutečně poručil městům, aby ho dalšími žádostmi a stížnostmi neobtěžovala a na tom, co obdržela, přestala.

Města se také podle toho rozkazu přesně zachovala, jelikož do této doby již nabyla dostatečného přesvědčení, že z toho, co jim bylo odňato, ničeho více nazpět neobdrží. Ferdinand totiž zrušil naprosto některé výsady, kdežto jiné si k svému užitku a k povznešení své vrchnosti ponechal.

Nejprvé zbaveni cechové své staré samostatnosti a svého zřízení; dovoleno jim toliko, aby směli vykonávati pořádek, jaký se při přijímání na řemeslo a při tovaryších zachovával. Dále si král ponechal odúmrť. V městech bylo totiž za právo, že veliký majetek osob, které v městě bez poslední vůle zemřely a krevních příbuzných tady neměly, městům připadl. A takovémuto nápadu říkalo se odúmrť. Nyní měla odúmrť na krále spadati. Za třetí ustanovil král, aby se mu odváděly pokuty, jaké se v městech na vraždy, loupeže, pálení, násilí, cizoložství a podobné ukládaly. Král jen slíbil, že bude z takovýchto důchodů něco k obecnému dobrému a na opravu měst dávati. Dále zrušeno bylo odvolání, jaké šlo dříve od práva v Nimburce, Mělníce, Lounech, Litoměřicích, Hradci Králové a v jiných městech do Magdeburka. — Na Mělníce, Lounech, Litoměřicích, a jinde býval úřad perkmistrovský čili správce nad horami vinničnými, který z vinařů v těchto městech téměř samostatné obce činil. Ten úřad král na sebe potáhl a jmenoval odtud perkmistrem osobu, která se jemu hodila a nad kterou primas a konšelé ochrannou ruku držeti museli.

Kterak byla dosazením hejtmanů a rychtářů královských samospráva v městech obmezena.

1547 září — říjen.

Zabavením statků a rozličných příjmů, odnětím rozličných výsad a práv stala se města v ohledu hmotném úplně málomocnými. To však Ferdinandovi ještě nepostačilo. Záměr jeho byl připravit města o politickou samostatnosť, čehož také libovolným dosazením hejtmanů a rychtářů do měst dosáhl. Zřízením nových těchto úředníků mělo se překaziti shromažďování obcí, z nichž hlavně veliký odpor proti záměrům královým vycházel, měla se obmezit právomocnosť soudní a zavésti kontrola nade vším, co se v městech dálo. K tomu si dopomohl Ferdinand tímto způsobem.

V městech Pražských dosazeni bez otálení od úředníků královských noví konšelé. Ti se museli přísahou zavázati, že úřad svůj od krále přijatý věrně a právě spravovati chtějí a že cti a dobrého krále Ferdinanda i dědicův jeho všemi obyčeji hleděti budou. Podobný slib obsahovala také přísaha starších obecních, cechův, hejtmanů čtvrtních, padesátníků, setníků atd.

Dále jmenováni ihned zvláštní královští hejtmané a rychtáři pro města Pražská, s tím doložením, aby ve všech schůzích a poradách konšelských zasedali. Pro Staré město jmenován hejtmanem Adam Řepický ze Sudoměře a rychtářem Jiřík Komedko z Rovin, pro Nové město hejtmanem Ludvík Bezdružický z Kolovrat a rychtářem Matěj Loměj; pro Malou Stranu hejtmanem Jindřich Planský z Žehrovic.

Hejtmané v městech Pražských jsouce úředníky královými měli o to pečovati, aby se nestal zase nějaký odpor proti králi, aby mu byla poddanosť, poslušnosť a věrnosť zachovávána a aby v městech Pražských panoval dobrý řád, jaký král míti si přál. Hejtmané jsouce úředníky královými měli se vůlí a poručením krále nebo jeho zástupce spravovati. Aby hejtmané úloze této dostáti mohli, bylo jim dáno naučení, jak by si měli v úřadě svém počínati. Měli toho pilni býti a šetřiti, jestliže by v úřadu konšelském, v obci nebo v městě něco zvěděli a seznali, co by proti králi, důstojenství a moc-

nosti jeho, nebo proti úředníkům a soudcům zemským, soudu komornímu, proti královým radám se předsebralo a jednalo, anebo kdyby se nějaké umlouvání a spolčování pod jakýmkoli způsobem dálo, aby to králi beze všeho meškání oznamovali; a pokud by sami mohli, aby takové jednání přetrhovali, zjevně mu odpírali a v počátcích jeho utlumiti hleděli. Kdyby se některé nevole, různice nebo svády mezi konšely zběhly, které by se krále a komory královské nedotýkaly, ty aby hejtmané s pomocí primasů a purkmistrů rovnali. Hejtman měl tedy ustavičně ve svém městě bydleti, v poradách konšelů na prvním místě zasedati a co by každý konšel mluvil, na to pilný pozor dávati. Bez přítomnosti hejtmana neměli konšelé žádných porad odbývati. Jen když se některá pře líčila a strany se vyslýchaly, při tom hejtman býti nemusel, jelikož tady rychtář královský zasedati měl. Jakmile však konšelé potom k poradě zasedli, měl zase mezi nimi býti, aniž by však mluvil a hlasoval. Jenom tehdy, když viděl, že některý konšel některé straně ubližuje, měl jej napomenouti, aby toho zanechal a když by neposlechl, měl to králi oznámiti. Podobně měl konšely napomínati, když by se v čas do porady nescházeli nebo veliké pře zbytečně protahovali. Kdyby ho neuposlechli, měl to zase králi oznamovati.

Konečně propůjčil král hejtmanům tu moc, aby jenom se svolením jejich mohly býti obce k poradám svolávány. Konšelé chtíce obec svolati měli to hejtmanovi svému oznámiti, poznamenajíce věc, o níž by se jednalo. Hejtman mohl k poradě obce dáti své svolení. Když by se mu však věc, o níž se mělo jednati, nelíbila, oznámil králi co se má předsevzíti a teprvé po rozhodnutí královu byla hromada obce buď zakázána nebo povolena.

Zřízením hejtmanů královských v městech Pražských byla tedy úplně zničena samostatnosť úřadů konšelských a zlomena bývalá moc obcí. Hejtmané vykonávajíce takto velkou moc policejní připravili úřady konšelské o znamenitou podporu, jakou brávali konšelé z obcí za dob odporu proti králi. Hejtmané měli odtud rozhodující vliv na usnášení konšelů jak ve věcech soudních tak obecních, jelikož odvoláváním ke králi dovedli vždy slovům svým rozhodující váhy zjednati. Měšťané nejstatečnější byli již roličným trestáním neškodnými učiněni, a tak konšelé od krále dosazení velmi pilně toho dbali, aby ani jednáním ani slovy svými nelibosť hejtmanů na sebe neuvalili, jelikož věděli, že hejtmané veškero jejich jednání kontrolují. Rovněž pozbyly posavadního svého významu hromady obcí, v kterých se hlas lidu projevoval a které konšely k rozhodnému jednání nutkávaly. Obce mohly se nyní scházeti jenom když to hejtmané dovolili a mohly jednati jenom o tom, co hejtmané za dobré uznali. Z porad jejich vymýtěny byly od té doby všeliké otázky politické. A tak přišly obce o veškeru svou moc a váhu politickou.

Z příčin takových dělo se v městech jenom to, co se králi mohlo líbiti a znenáhla utuchl veškeren ruch opoziční, jaký by mohl býti králi nepohodlným v dalších jeho záměrech.

Rychtář královský měl k tomu přihlížeti aby se odpor proti králi nemohl strojiti, „aby poddanosť, poslušnosť a věrnosť k němu byla zachována aby v městech Pražských dobrý řád míti mohli.“ Také rychtář měl v poradách konšelů hned po hejtmanovi zasedati a když by se v úřadě konšelském, v obci nebo na jiném místě něco proti králi, důstojenství, vrchnosti anebo komoře královské předsebralo, to všecko králi oznamovati. Dále mu bylo uloženo, aby soudy konšelské pilně navštěvoval, pokuty, které králi příslušely, zaznamenával a o jich odvádění se staral. Rychtář měl také o to dbáti, aby se bedlivě zachovávalo, co král městům ponechal a neposlušní aby trestáni byli. Zvláště měli naléhati na bezodkladné a skutečné trestání těch, kdo by proti králi, radám a úředníkům jeho mluvili a posměšně o nich zpívali. V ohledu policejním měli se rychtáři starati o chytání a trestání zlých lidí a povalečů.

Rychtáři byli tedy pomocníky hejtmanů, jejichž rozkazy se měli také spravovati.

Podobná úloha jako hejtmanům a rychtářům v městech Pražských přidělena byla rychtářům v ostatních městech královských. Ti na všecko pozor dávali, ve všech poradách konšelských zasedali, slovo a hlas svůj měli. Bez jejich přítomnosti nesměli se také ani konšelé raditi a bez jejich svolení obce k hromadám svolávati. Ba ani cechové nesměli odbývati valné hromady, k nimž by rychtářové svolení svého nedali. Rychtáři takoví byli z osob spolehlivých od komisařů královských navrženi a od krále k tomuto úřadu jmenováni a sice na tak dlouho, pokud je král v tom úřadě ponechal. Aby úřad svůj tím správněji plniti mohli, byli jim přidáni podrychtáři, kteří se měli rozkazy jejich spravovati.

Toho času změněno také postavení a úřad prvního konšela čili primasa; tomu svěřena nejvyšší správa důchodů obecních, čímž obdržel jakousi přednosť před samým purkmistrem. Úřad primatorský octl se tím ale jaksi pod mocí královskou a byl králi jistou měrou odpovědným.

Aby však neostalo písemných svědectví pro příští věky o tom, jakým způsobem Ferdinand své záměry provedl, dostala města nařízení, aby odvedla všeliké listiny a spisy, jenž by proti králi svědčily a stížnosti naň obsahovaly. Spisy takové měli královští komisaři po městech sebrati a králi odeslati. Naproti tomu mělo smýšlení obyvatelstva spracováno býti ve smyslu králi příznivém. K účeli tomu vydán byl tiskem dne 8. října 1547 v jazyku českém a německém spis s názvem: „Akta těch věcí, které jsou se mezi nejjasnějším knížetem a pánem panem Ferdinandem I. a některými osobami ze stavův panského, rytířského a městského království českého léta 1547 zběhly.“ Spisek ten byl z poručení královského po všech zemích českých rozesýlán a města jej musela k privilegiím svým přiložiti. Všecky jiné zprávy o tehdejších událostech v Čechách a na Moravě byly přísně zapovězeny.

Kterak král pokořeným stavům nedůvěřoval. — Kterak Ferdinand novou apelaci pro města ustanovil a je tak v soudnictví obmezil.

1547 září — 1548 leden.

Král Ferdinand pokořil již stavy jmenovitě ale města dostatečně; nicméně dopustiv se naproti pokutovaným mnohé nespravedlivosti musel se obávati nového odporu, jakmile by se k tomu nějaká vhodná příležitosť naskytla. Proto konal dále rozličné přípravy, aby měl po ruce dostatečnou moc zbrojnou, když by jí k provedení svých záměrů potřeboval. Zdi královského hradu byly spraveny, nové střílny a rozličné ohrady tady udělány a z dalekých končin hrubé střelivo do Prahy se sváželo. Brány hradské byly pilně zavírány a fortna nad schody ustavičně zavřena ostávala. Lid knížete Morice musel se sice domů odebrati, za to však najal Ferdinand nové houfy zbrojné od knížete Bavorského.

Vedle toho učinil Ferdinand nový krok, aby si vládu a moc nad městy pojistil. Do té doby spravovala se totiž města česká dvojím právem: Starého města Pražského a právem magdeburským. Odvolání z rozsudků konšelských dělo se podle pravidla buď ke konšelům Starého města Pražského nebo (z Ústí nad Labem, Loun, Slaného a Nimburka) k stolici kmetské v Litoměřicích a odtud do Magdeburku, podle toho, jakým právem se kde spravovali. Z ostatních zemí koruny české šlo odvolání z měst také do Halle a do Lipska. Do soudů těchto nevkládal se ani král aniž kdo jiný, města byla v ohledu soudním úplně samostatná a Staré město Pražské jsouc nejvyšším pramenem a vykladačem práv městských vykonávalo tímto prostředkem značný vliv na města královská. Po přemožení odporu stavovského vydal král na sněmě v září léta 1547 ustanovení: jestliže by se komu zdálo, že by skrze soudy a ortele v městech královských obtěžován byl, aby ten každý před krále aneb rady k tomu od něho zřízené se odvolati a apelací vzíti mohl.

Soud apelační zřízen pak na hradě Pražském 20. ledna 1548. Předsedou jeho jmenován pan Ladislav Popel z Lobkovic na Chlumci a Jistebnici a přísedícími čili radami nad apelacími dva páni, tři rytíři, čtyři královští doktoři práv, zároveň radové královi a čtyři měšťané pražští. K soudu tomuto měla jíti apelace ze všech měst i královských i vrchnostenských v celé české koruně. V čele soudu měla býti předsedou čili presidentem vždy osoba stavu panského. Soud pak měl rozsudky své pronášeti podle téhož práva a pořádku, jakým se jednotlivá města spravovala. Takž stará práva každému městu zůstala, až posléze r. 1610 konečně stavové se usnesli, aby právo magdeburské jakožto cizí v Čechách načisto přestalo a pro jednotu zřízení městského jediné právo staroměstské výhradnou platnosť mělo. Pravidlem bylo, že se rozhodnutím toho soudu docházelo vrchu práva; toliko v rozepřích o hrdlo, česť nebo dědictví bylo dopuštěno další odvolání k soudu komornímu.

V případech pochybných, kde si soud apelační nevěděl rady a pomoci, měl věc celou vznésti na krále, který pak o apelací s přibranými radami rozhodl.

Zřízením soudu apelačního provedl Ferdinand skutek násilnický, libovolný, jelikož se to stalo bez účastenství sněmu, bez účastenství měst, ba proti vůli jejich. Zapříti se ale nedá, že tím právu samému a soudnictví bylo jen dobře posloužено. Byl to první krok k tomu, aby se v zemi zavedlo jedno právo a jeden řád, což bylo r. 1610 skutečně dokonáno. Zřízení soudu apelačního vedlo také později k srovnání práv městských s právy zemskými, pokud to mohlo býti, o čemž jednalo se na mnohých potomních sněmích za krále Ferdinanda I. a za nástupce jeho Maximiliana.

Jakož jsme nahoře poznamenali, že král zřízením soudu apelačního nad městy zbavil města samostatnosti v ohledu soudním, tak doložiti dlužno ještě, že tím právo jejich na jinou ještě stranu skráceno. Města měla svá práva a své soudy, do kterých jim stavové vyšší nezasaho-

vali. Smlouvou svatováclavskou r. 1517 bylo výslovně vymíněno, aby města soudů svých samostatně užívala, kdežto na soud zemský měli býti jenom páni a rytíři dosazováni. Nyní však zřídil Ferdinand libovolně apelační soud nad městy, čehož nikdy nebývalo, a jmenoval mezi čtrnácti jeho přísedícími jenom čtyry měšťany. Tím byl tedy stav městský velice skrácen. Ferdinand zachoval se tak zajisté proto, aby získal vyšší stavy proti městům a měl je na své straně, když by se města někdy na sněmě zřízení nového soudu apelačního opírala.

Nahoře již jsme vyložili, jak Ferdinand měl namířeno na stav městský hlavně proto, že se na sněmě a v životě veřejném vůbec nejrozhodněji, nejvytrvaleji a nejdůsledněji opíral rozličným jeho požadavkům a oblíbeným jeho záměrům. Všemi tresty a pokutami, které jsme do podrobna vypočítali, byl stav městský skutečně tou měrou ochuzen, zlomen a pokořen, že z nejstatečnějšího a nepřemožitelného obhájce práv městských stal se pak málomocným činitelem v životě politickém a národním. Pohromy však, jenž stav městský skrotily a oslabily, zastihly zároveň i veškeren život politický a seslabily tím i sněmy zemské. Stav městský stal se málomocným a byl pro své ochuzení a pro královské hejtmany a rychtáře tak odvislým, že odtud hlasu svému na sněmě mnohem mdleji platnosti a důrazu zjednával nežli před tím. A jelikož dříve hlavně působením stavu městského mívaly sněmy ráz opoziční, tož potom při závislosti a málomocnosti toho stavu i sněmům ubylo důrazu a vážnosti, čehož zajisté oba vyšší stavové nebyli pamětlivi, když králi beze všech námítek stav třetí hubiti dopouštěli; žeby tím svůj vlastní vliv a svou moc zadávali, o tom snad ani neměli tušení, to se teprvé postupem času k jich nemalému překvapení ukazovalo.

Avšak i z jiné ještě příčiny bylo co litovati, že stav městský byl tímto způsobem málomocným učiněn. Stav ten bral svou posilu z lidu, z hromad obecních, a čím statečněji si počínal stav třetí na sněmích, tím více ujímalo se v lidu účastenství a smysl pro záležitosti veřejné. Ráz a směr demokratický, jaký se počínal probouzeti a utěšený proud ve sbližování se šlechty s lidem obecným byl tím zastaven a starému směru feudálnímu nová cesta ražena.

Stíhání a utlačování Jednoty bratrské. — Kterak hubení Jednoty bratrské zemi české uškodilo.

Král Ferdinand překonav vítězně odpor stavů chopil se ochotně té příležitosti, aby i v ohledu náboženském jednotu v zemi zjednal. Způsoby svými nemohl protestanty odstrčiti a vyhladiti, jelikož tvořili valnou většinu ve vyšších stavech; na Jednotu bratrskou ostýchal se ještě násilím sáhnouti, poněvadž neustále doufal, že pouhými prostředky administračními dovede šíření se jednoty přítrž učiniti a ji pak vyhubiti. Nyní však byly okolnosti takové, že nemusil žádných ohledů dbáti. K tomu všemu vyskytli se pomlouvači jak mezi katolíky tak hlavně i mezi kališníky samými, kteří krále přesvědčiti hleděli, že Jednota bratří českých byla původem a strůjcem všeho odporu proti němu. Tomu všemu Ferdinand tím spíše uvěřil, jelikož přední osoba ve spolku stavovském, Vilém Křinecký, k bratřím se přiznával a poněvadž i při jiných příležitostech jevil se patrně vliv pánů z Jednoty bratrské. Zámínku k stíhání bratří poskytli sami kněží kališničtí, kteří se o ochranu proti bratřím ucházeli. Byla to, jak se někteří domýšlejí, holá komedie s králem a kněžími katolickými umluvená, aby se jenom násilné skutky proti bratřím mohly ospravedlniti. A to se stalo takto. Kněží katoličtí a administrator strany pod obojí Mystopol se svými pomocníky čekali dne 18. září 1547 na krále a když po službách božích vyšel z chrámu sv. Víta, prosili jej ústně i písemně, aby je při jich náboženství ochraňovati ráčil, jelikož prý všelikeré nátisky od bratří mnoho let snášejí.

Již 8. října 1547 vydal Ferdinand rozkaz pro celé království, kterým obnoven přísný mandát krále Vladislava z r. 1503 proti bratřím. Sbory čili domy modlitebné jim odňaty a uzavírány. Král nařídil ve svém mandátu, aby kostely zavřené byly zase zotvírány a do nich aby se přijali kněží pod jednou a pod obojí; kostelům aby se navrátilo, co jim bylo pobráno a kněžím aby se zjednaly důchody, kterých dříve požívali. Bratří měli od víry své pustiti, křesťansky se spravovati; schůze a kázaní po domech a jinde měly se jim zastaviti.

Mandát královský byl přísně proveden a vykonán nejprvé na statcích královských. Tu zrušeni sborové v Brandýse n. Labem, v Turnově, Litomyšli, Bydžově a Chlumci. Na statcích těchto dosazováni do far posud bratrských kněží pod jednou nebo pod obojí a bratřím nařízeno, aby buď k jednomu z obou těchto náboženství přestoupili anebo z království se vystěhovali.

To mělo za následek, že mnoho bratří víry své se zříkati počalo.

V těchto smutných dobách obrátili se starší jednoty bratrské zvláštním prosebním listem ke králi Ferdinandovi, za kterým až do Augšpurku posla svého vypravili, dovozujíce, že Jednota neměla žádného účastenství v stavovském odporu a prosíce aby jenom vinníky potrestal, s ostatní pak Jednotou milostivě naložil. Povolností takovou nenechal se Ferdinand nijakž másti ve svých záměrech. Vydalť dne 20. ledna 1548 v Augšpurku druhý mandát proti bratřím, kterým co nejpřísněji poručil, aby se všecky sbory bratrské, kde se tak ještě nestalo, ihned zavřely, sektě bratrské aby se žádných kázaní a schůzí po domích a jinde nedopouštělo, nýbrž každý, kdo by se o to pokusil, aby byl polapen a na hrad Pražský odeslán.

Bratří ucházeli se znovu o přímluvu u nejvyšších úřadníků zemských a u rozličných osob z vyšších stavů. Nedocházejíce však milosti a pomoci těšili se vespolek jak mohli, jedni druhé ústně i písemně ve víře utvrzujíce a k stálosti napomínajíce. Co jim nebylo dovoleno veřejně, to vykonávali tím horlivěji potají na umluvených místech se scházejíce a pobožnosť svou vykonávajíce. Naproti tomu chopil se král také důraznějších prostředků, když mandátové jeho dosti vydatně neúčinkovali. I vypraveni na statky královské zvláštní komisaři: Jan mladší z Lobkovic, podkomoří Jiří z Gerštorfu, královský prokurator Petr Chotek z Vojnína a Krištof ze Skuhrova, kteří se měli o řízné vyhubení bratří postarati. Rozličtí pak pochopové a služebníci královští počínali si zrovna zběsile naproti bratřím vědouce, že se tak jmenovaným komisarům a pánu svému dobře zavděčí. A tak byli tu a tam bratří rozličnými způsoby nuceni, aby k víře katolické a kališnické přestupovali; kdo se stálým ve víře osvědčili, byli jímáni, všelijak pokutováni, mučeni a do Prahy posýláni, kdež opět byli vyslýcháni a vězněni. Jmenovitě hleděli katané vynutit z bratří nějaké zprávy a přiznání o domnělém spojení s kurfiřtem Hanušem Fridrichem a s protestanty německými.

Mezi katany, jenž se stali pověstnými pronásledováním a týráním bratří, vynikl hejtman královský v Litomyšli Šebestian Schönlich čili Šejnocha, který bratry způsobem nejohavnějším stíhal a mučil. Nešlechetník tento dal si konečně mnoho na tom záležeti, aby dostal do svých rukou *Jana Augustu*, který byl za hlavu jednoty považován a který se šťastně právě v okolí Litomyšle jako by Šejnochovi na vzdory ukrýval. Nemoha Augustu nijakž do své moci dostati, umírnil se ve své krutosti naproti bratřím a stavěl se jako by jich nemínil více posavadním způsobem stíhati. I namlouval pak bratřím, aby se spravovali jeho radou, že by jim chtěl pomoci naproti komisařům královským, kteří co nevidět do Litomyšle přibudou a teprvé přísně s bratřími nakládati budou. Šejnocha jim chtěl býti ochráncem; k tomu účelu ale chtěl se umluviti a dohodnouti s Augustou, třeba někde v lese o samotě, aby se Augusta nemusel ničeho strachovati. Bratří nechali se obelstíti a dovedli Šejnochu na umluvené místo. Sotva se však Augusta dostavil, obklopili jej pochopové Šejnochovi, kteří v záloze číhali a s ním zároveň i pomocníka jeho Jakuba Bílka, načež oba do Prahy jsou odveženi.

Posavadními prostředky nebyla však Jednota hubena tou měrou jak si to král přál. Proto vydány dne 5. a 12. května 1548 nové mandáty proti bratřím na panství litomyšlském, brandýském, chlumeckém, bydžovském a turnovském, kterými nařízeno, aby všickni bratří, kteří k náboženství katolickému nebo kališnickému nepřestoupí, do šesti neděl ze všech zemí královských se vystěhovali. Podobně přísně jednal proti bratřím Jaroslav z Pernšteina na svých panstvích pernštejnském a rychnovském.

Bratří pokusili se znovu tu a tam, aby přímluvami rozličných osob ukrotili své pronásledovatele. Nadarmo. Ani té milosti nebylo jim popřáno, aby déle nežli šest neděl mohli ve vlasti pobýti a na trnitou cestu se připraviti. A tak mnozí nemohouce ani v tak krátké době statečky své vyprodati buď je příbuzným a přátelům svým poroučeli nebo je naprosto opustili, žádného pořízení o nich neučinivše.

Přišla doba nejhorší, kdy bratří museli se konečně s vlastí svou, s rodnými chýžemi a s drahými přáteli a příbuznými rozloučiti. I vystěhovali se ve třech proudech do ciziny. Nejprvé opustili svou vlasť bratří z Litomyšle, Bydžova a Chlumce, k nimž přidali se bratří z panství pernšteinského. Ti všickni sjeli se v umluvený den v Rychnově, kde vozkové najatí na náměstí zboží jejich složili. Tu se nahodilo několik vozků olomouckých, kteří věci jejich za skrovné povozné dále dopraviti se uvolili. Za hranicemi, kam asi v 500 osobách obojího pohlaví na 60 vozích přitáhli, dostalo se bratřím přátelského přijetí a pohostění. V Kladsku na př. byli od purkmistra i rady městské přivítáni a všemi potřebami zadarmo opatřeni. Odtud táhli dále přes Vratislav do Poznaňska, kde nalezli po nějaký čas dosti vlídné útočiště.

Brzy za tímto prvním následoval druhý proud čítající asi 300 osob na 50 vozích. V tom houfu byli bratří z Brandýsa nad Labem, z Turnova a z jiných míst okolních. Pánové z Bibršteina a Arnošt z Krajku vypravili s bratry ozbrojené žoldnéře, aby je přes nebezpečné krajiny pohraničné doprovodili. Třetí proud obsahoval bratry z panství brandýského, kteří se toutéž cestou do Poznaňska vypravili. V srpnu konečně rozešli se s vlastí také *Mach ze Sionu* a *Jiří Izrael*. Mach byl vedle Augusty předním starším Jednoty bratrské vůbec a stal se pak starším všech obcí bratrských v Prusku. Izrael, muž ducha výtečného, byl také starším a hlavou bratrské osady turnovské.

V Prusích bratřím velice prospěl Vilém Křinecký, který sem byl utekl a tady u knížete Albrechta sloužil. Křinecký se za bratry velmi vydatně přimlouval a osud jejich znamenitě polepšil.

Méně krutý osud stihl bratry, kteří bydleli na statcích stavovských. Ty vrchnosti, které bratřím přály, jako Krajířové, Jindřich z Donína a j. v., nejevily mnoho chuti a ochoty podle mandátů královských se zachovati. Nějaký čas jim to prošlo, než i na takovýchto statcích muselo se konečně předce mandátům královským vyhověti. A tak i tady byly sborové domy se vším příslušenstvím bratřím odnímány a schůzky jejich přísně zakazovány. Kněží katoličtí a kališničtí pak přísně nad tím bděli, aby se bratřím nehovělo a nejednoho pána ohlásili králi, když se podle mandátu nespravoval, tak že král znovu rozkaz svůj důtklivě opakoval. Méně příjemný život měli bratří na statcích vrchností v ohledu náboženském nesnášelivých, neboť tady byly mandáty proti nim také se vší přísností prováděny.

Pronásledování a hubení Jednoty bratrské, zasadilo zemi ne menší ránu nežli ochuzení měst královských. Bratří, jenž se ze země vystěhovali, byli lidé dobří, pokojní, bohabojní, přičinliví, pracovití a spořiví. Jako celá Jednota vynikala nad své krajany čistotou mravů, a spořádaným životem a vzorným hospodařením, tak i ti lidé, jenž se vystěhovali, skvěli se podobnými vlastnostmi a předčili své spoluvěrce jednou vůlí, odhodlaností a vytrvalostí, jelikož raději ze země odešli, nežli by od víry své upustili. A tak připravena byla země česká o tisíce rukou pilných a pracovitých, o tisíce nejlepších svých obyvatelů, konečně také o mnoho peněz a jiného zboží, které bratří s sebou pryč odnesli. Avšak i ti bratří, kteří v zemi ostali, nebyli více obyvatéli tak užitečnými a dobrými jako doposud. Velká část bratří přešla na jinou víru a odvykla znenáhla posavadnímu životu bratrskému. Jiní přiznali se jenom na oko k jiné víře; z těch byli ale pokrytci náboženští. A tak v mnohých osadách uhostila se lícoměrnost místo posavadní zbožnosti a upřímnosti bratrské. Bratří, dokud se jim u vykonávání jejich obřadů nepřekáželo, dokud život jejich nebyl ztrpčován ohavným pronásledováním, byli nejlepšími obyvateli a nejochotnějšími plniteli občanských povinností; nyní ti, jenž v Čechách ostali, jenom s nechutí poslouchali a s trpkostí v srdci s pronásledovateli a nepřáteli svými obcovali.

Čechy přestaly odtud býti střediskem Jednoty bratrské a staly se za to rejdištěm nesnášenlivosti náboženské, která zemi českou ustavičně rozežírala. Za to kvetla Jednota na Moravě tím utěšeněji. Kdo jen mohl, uchýlil se z Čech na Moravu, kde Jednota nebyla stíhána, poněvadž tady nebylo zámínky k utlačování jejímu. Místo Litomyšle stal se moravský Přerov předním sídlem Jednoty a z moravských bratří vycházeli pak mužové, kteří jméno českého národa po celé Evropě ba po celém světě proslavili.

Kterak Ferdinand samostatnosť koruny české naproti říšskému sněmu německému obhajil. — Nová mince. — Kterak byli věřitelé králové odbyti.

Po dokonání těchto věcí poručil král Ferdinand správu země svému druhorozenému synu arciknížeti Ferdinandovi a odebral se na sněm říšský do Augšpurku. Však obávaje se, aby Pražané v jeho nepřítomnosti něco před se nebrali, zůstavil synu svému několik praporců zbrojného lidu a kázal, aby se zdi hradu Pražského opravovaly, nové střílny dělaly a rozličné hradby zakládaly. A když se hrad opravoval, brány se zavíraly, zvláště ta nad schody ustavičně zavřena byla, aby se žádný nepřítel do hradu vlouditi nemohl. Na sněmě říšském jednalo se o rozličných nových řádech v říši německé. Kromě toho pokoušel se sněm uvaliti daň říšskou také na korunu českou. Stavové říšští odvolávali se při tom na sněm vormský z r. 1521, který rozhodl, aby království české přispělo říši 400 jezdci a 600 pěšími. Příspěvek tento byl sice do příslušných seznamů zanešen, král český Ludvík ale nikomu pomoci této neposkytl. Také se bralo za příklad usnešení sněmu vormského z r. 1545, ktorý zemím českým říšskou

daň uložil; avšak ani toto usnešení nenabylo platnosti, jelikož se král Ferdinand podle něho nezachoval. I nyní opřel se Ferdinand rozhodně požadavku sněmu augšpurského, řka, že poptávaje se v Čechách ničeho jiného se nedoptal, než že stavové koruny české nikdy žádných příspěvků k říši neodváděli aniž odváděti povinni jsou; král český že nebývá volán k sněmům říšským aniž má místo a hlas v radě říšské; daně říšské že se vybírají jen v desíti krajích říše a koruna česká že se v žádném z těchto krajů nenachází; daním říšským že podléhají toliko stavové říše německé, kteříž mají od říše ochranu, mír a právo, a ačkoli král český drží od říše lénem některé země a panství s obyvatelstvem německým, že tyto země a panství nemají od říše ani ochrany, ani míru, ani práva, nýbrž že jsou od říše německé od starodávna odděleny ve zvláštní říši a národ a že nejsou přivtěleny k říši německé aniž podrobeny jejím břemenům, rozvrhům a kontribucím. Proto vyslovil král Ferdinand naději, že stavové říšští nebudou ho v této příčině obtěžovati. A knížata říšská se skutečně s odporem tímto spokojila a na Ferdinandovi žádných dalších příspěvků a pomocí nepožadovala.

Tímto způsobem tedy král Ferdinand obhájil samostatnost a nezávislost koruny české, dokázav, že země koruny české tvoří říši od Německa úplně oddělenou, říši, která nemá s Německem ani společné výhody ani břemena; která tedy není povinna k vydajům říšským penězi přispívati, nebo císaře německého lidem zbrojným podporovati.

V odporu svém poznamenal také Ferdinand, že král český nebývá volán k sněmům říšským aniž má místo a hlas v radě říšské. Ferdinand však býval volán a také se několikráte na sněm říšský dostavil. To však dělal pouze z lásky a ochotnosti k bratru svému, povinností krále českého však to nebylo. Usnešení sněmů říšských, i takových, na které se Ferdinand dostavil, neměla v koruně české žádné platnosti a moci; nad tím stavové čeští velmi pilně bděli. Když na příklad císař Karel V. pozval Ferdinanda na sněm do Vormsu 1544—5, kdež se mělo jednati o zavedení jednostejné mince, král Ferdinand obsýlku tu předložil stavům českým. Tito přidali k ruce krále svého komisi devíti-člennou, kterou ze svého středu zvolili a to k tomu účelu, aby s králem o to jednala ve Vormsu, avšak s tím vyhražením, aby to komise sama o sobě nemohla platně dokonati, nýbrž aby to bylo na budoucím sněmě stavům českým k schválení předloženo. Při tom stalo se totiž usnešení, jestliže by se ten říšský sněm protáhl a žádného usnešení o zrno mezi tímto časem a vánocemi nejprv příštími neučinil, tedy oč by se král se stavy království českého o zrně usnesl a srovnal, to aby platnost podrželo.

Podobá se, že se Ferdinand potom dohodl se stavy českými o nové minci; neboť dal báti nové peníze a to kolikeré, zvláště krejcary a groše. Na groše, jenž tři krejcary obsahovaly, dal Ferdinand s jedné strany vyrazit svou osobu s nápisem svým, s druhé pak římského orla. Mimo to dal báti malé peníze, jimž někteří *šart* a jiní *Kačenka* říkali. Také dal báti jiné groše, jimž obyčejně lidé říkali *Hubáček*. Aby ty peníze v svém jádru a v své dobrotě zachovány byly, ustanoveni dva úředníci, kteří na všecky peníze pozorné oko míti museli. Jeden z těch úředníků byl od krále dosazen a jmenoval se zkoušec královský, druhý, zkoušec zemský, byl od stavů na úřad svůj volen. Úředníci ti byli povinni každého čtvrt léta peníze zkoušeti a jestli se buď menší váha nebo nedostatečná dobrota vynalezla, měl to zkoušec královský nejvyššímu mincmistrovi a zkoušec zemský zemskému soudu ihned oznámiti, aby se bez odkladu stalo opatření, jakým způsobem by se ta mince opravila.

Než se král vrátil do Prahy, jednalo se o zaplacení dluhů stavům po předešlých králích, které byl Ferdinand stavům na posledním sněmu zaplatiti slíbil. Nyní bylo rozličným osobám mnoho statků pobráno a kromě toho mnoho peněz v pokutě zapraveno. Jelikož se zdálo, že je dosti prostředků k zapravení dluhů těchto, obesláni jsou všickni takoví věřitelé do Prahy, aby tam v komoře královské právo k pohledávkům svým ukázali. I sjelo se k určenému dni množství osob, hlavně ze stavu panského a rytířského, a ti když úpisy svými se vykázali, shledána jest suma všech dluhů tak velice znamenitá, že žádnému nic nezaplaceno a v řitelé s prázdným jsou domů posláni. Tak jest tomu slibu královskému dosti učiněno.

Kterak králevic Maximilian v nebezpečí života upadl.

1548.

Léta 1548 poslán byl syn Ferdinandův *Maximilian* do Španělska, kde byl jmenován od strýce svého císaře Karla V. vladařem čili místodržitelem, když dceru císařovu Marii, vlastní svou sestřenici, pojal za manželku. Jednoho času do-

stal zprávu, že se okolo Granady mnoho jelenů nalezá. I nemeškal a vypravil se tam na lov s některými dvořany svými. Sotva se loviti počalo, ukázal se Maximilianovi jelen nad míru veliký. Maximilian pobodna koně svého pustil se za ním a hnal se tak dlouho, až i jelena i dvořany své s očí ztratil. Z toho byl velmi teskliv, jelikož věděl, že se v těch krajinách mnoho zbojníků zdržuje. Bloudil po lese sem a tam hledaje svých dvořanů i častěji na ně volaje; však žádného se nedovolal. V tom nenadále, když již slunce zašlo za horu, uzřel jakousi chatrnou chaloupku pastýřskou, k níž dychtivě kroků svých zaměřil. Před chaloupkou setkal se se starcem šedivcem, kterého o přístřeší požádal. Stařec uvedl jej do chaloupky, kde se ještě pět osob nalezalo, a sice: manželka pastýřova, jeho dvacetiletý syn s manželkou, dospělá dcera a jeden pacholek. Pastýř vida hosta vzácného a dobře oděného, uradil se

Královič Maximilian v nebezpečí života. (9.)

s domácími, aby jej, když spáti bude, zabili. Manželka syna pastýřova nad krásným pánem velkou lítost majíc, všelijak se o to starala, aby jej z nešťastných osidel smrti vysvobodila. I hledala tak dlouho příležitost, až mu všechno, co se s ním té noci díti má, vyjevila. Maximilian počal rozmýšleti, má-li pastýřům ohlásiti, že je vladařem království španělského aneb má-li se tajiti. Rozváživ konečně, že u těch zbojníků důstojnosť jeho nic platiti nebude, naopak že by se lupu tím hojnějšího nadáli, uzavřel u sebe, když budou o jeho život státi, že se bude zmužile brániti.

Povečeřev tedy masa kozího, odebral se na odpočinutí do nějaké komory, kam jej hospodář doprovodil. Že byly dvéře té světnice velmi

setlelé, přistavil k nim nějakou velmi těžkou truhlu, jenžto při ruce byla, aby se naň dostati nemohli. O půl noci pastýř domnívaje se, že již ten host po cestě unavený usnul, ke dveřím přistoupil a do vnitř se dostati usiloval. Než nemoha je otevříti, na hosta volal, aby otevřel, že by sobě rád bílé šaty z truhly vzal. Maximilian nespal, nýbrž s nabitou ručnicí a s vytaseným kordem útok na sebe očekávaje pastýři odpověděl, že mu není příležito vstáti. Pastýř poznav, že úmysl jeho jest na jevě, počal mocně ty dvéře otvírati a velikým křikem na své pomocníky volal. I znamenaje Maximilian, že se s ním zle bude díti, uchytil svou ručnici a dérou která ve dveřích byla, pacholka pastýřova zastřelil a vyskočiv z komory synu pastýřovu hlavu stal. Starý pastýř utíkal do lesa a tady maličko se poukryv počal své spolutovaryše velikým hlasem na pomoc svolávati. Maximilian nemoha pastýře ihned dopadnouti zašel hluboko do lesa a tady se ukryl. Když se pak rozednívati počalo, bloudil po lese tak dlouho sem a tam, až pastýři a sedláci jej chytili. Nevěda sobě jináče pomoci, vyjevil kdo je a žádal, aby jej před soudce vedli a obžalovali. Pastýři velice se ulekli; nicméně ruce mu svázavše vedli jej jako nějakého zločince k soudci, kdežto někteří dvořané jeho hledajíce jej, právě prodlévali. Dvořané osvobodivše pána svého velice se z toho radovali, že jej zase zdravého spatřili, zvláště když jim noční své příhody vypravoval.

Chycen byl ihned pastýř, jeho žena i nevěsta, kteráž ten zlý úmysl Maximilianovi zjevila. Na to byl stařec pastýř ohavnou a ukrutnou smrtí strestán, žena jeho upálena a nevěsta ke dvoru vzata, kde až do smrti ctně byla chována.

Kterak byli rozšiřovatelé zakázaných knih potrestáni. — Arcikníže Maximilian přijat za krále českého.

1549 únor — duben.

Král Ferdinand vraceje se se synem svým Karlem z Augšpurku do Prahy byl ode všech tří stavů království českého, též od měst Pražských slavně uvítán. Duchovenstvo s mnohou slávou z kostela sv. Víta proti nim vyšlo, počestně je vítalo a uvedši je do téhož kostela „Tě boha chválíme“ zpívalo. Když pak jak Ferdinand tak i arcikníže Karel do svých pokojů odešli, na mostě pražském, jakož i na bráně téhož mostu veliké kusy ohněm se provozovali a na hradě Pražském ze švihovek i děl všelikých hřmotně stříleno bylo.

Brzy potom obžalován byl u krále Ferdinanda nějaký prodávač knih, že proti zápovědi sněmovní, „aby nikdo pod přísným trestáním žádné hanebné knížky, obrázky nebo jakékoliv nečestné věci neprodával, tím méně tiskl,“ zapovězené obrázečky, knížky a všeliké jiné věci prodával. Kněhkupec tento byl dne 9. února 1549 z hradu Pražského skrze všecka tři města Pražská vymrskán. Prohledány byly také sklady i u jiných kněhkupců a u kterého se něco takového našlo, i ten v podobnou pokutu upadl.

Na sněmě, který král svolal ke dni 14. února 1549, jednalo se o mnohých velmi důležitých věcech. Král učinil stavům návrh, aby kostelní a klášterní statky, které světské vrchnosti již dlouhá léta držely, byly duchovním zase navráceny a aby biskupové a preláti tvořili nový stav v království. K tomu stavové nechtěli nijaký svoliti.

Dále žádal král od stavů, aby prvorozeného syna jeho Maximiliana, který byl vladařem ve Španělích, již za živobytí jeho podle svobod svých přijali za krále a nástupce, jakožto přirozeného dědice království. Mělo se to státi s tou výminkou, aby se Maximilian listem uvázal, že za živobytí otce svého s královstvím českým nic říditi nebude, ale toliko s pouhým titulem krále českého spokojen býti chce, dokavád by po smrti otce svého na království české dosazen nebyl. Maximilian měl také před svým korunováním na království české dle povinnosti předešlých králů českých stavům českým jich všecka privilegia, obdarování a svobody potvrditi s tím podotknutím: kdyby se za živobytí svého otce v království české jakýmkoli způsobem uvázati a je říditi chtěl, aby obyvatelé čeští v ničem ho poslušni nebyli. Stavové čeští měli svoliti k žádosti králové s tou výminkou, že Maximilian se jinde, ale *dle své největší možnosti v Čechách, aneb kdyby se to pro důležitou příčinu státi nemohlo, aspoň nedaleko českého království bydleti bude proto, aby* Čechové v potřebách svých tím snadnější přístup k němu míti mohli. Také žádali stavové čeští krále Ferdinanda, aby k synu svému poslal do Španěl některé osoby stavu panského a rytířského, které by při něm bydlely a jej v české řeči vyučovaly.

Čtenáři pozorný znamenej, že Maximilianovi předkládají se tuto mnohem mírnější výminky nežli otci jeho Ferdinandovi. Ferdinand se musel zavázati, že bude v Praze stálé své sídlo míti, Maximilianovi se povoluje, aby v Čechách sídlel *podle své možnosti* a když by se to státi nemohlo,

aby aspoň na blízku Čech bydlel. Ferdinand při tom pomýšlel, aby Maximilian mohl ve Vídni bydleti, při čemž Česká koruna měla býti jenom přírůstkem, přílepkem.

Stavové čeští zapomenouce na své statečné předky svolili ke všem těm výminkám a přijali a prohlásili Maximiliana dne 19. února za svého krále. Hned pak dne 24. února vyslán byl s tou dobrou novinou k Maximilianovi do Španěl *Jindřich z Valdštejna* s hojným komonstvem, aby mu oznámil přijetí a povýšení za krále těmi slovy, že jej stavové „z upřímné a poddané lásky *dobrovolně* za živobytí krále Ferdinanda a na milostivou jeho žádost za krále a pána svého *přijali*“. Na to se uvolili stavové dáti poloviční důchody po dvě léta na svadbu arcikníže Maximiliana, též kněžny Alžběty, která zasnoubena byla králi polskému Sigmundovi II. a kněžny Anny, která zasnoubena byla Albrechtovi, knížeti Bavorskému.

Podobné jednání dělo se hned potom na sněmě moravském, položeném ke dni 7. dubna 1549 do Brna. Král požádal stavy moravské, aby Maximiliana pod týmiž výminkami jako v Čechách „za krále Českého a markrabě Moravského *drželi*.“ I Moravané ochotně svolili a oznámili Maximilianovi listem daným dne 12. dubna 1549, že jej „za krále Českého *držeti chtějí* a za markrabí Moravského podle svobod svých *volí a přijímají*.“ Současně jednalo se také na sněmě slezském, jenž se ve Vratislavi dne 8—12. dubna odbýval, o přijetí arcikníže te Maximiliana za nástupce Ferdinandova. Knížata a stavové slezští vyhověli žádosti poslů královských, neopomenuli však ostře sobě stěžovati na to, kterak prý stavové čeští „nezpůsobně, nesousedsky a s obmyslem i ublížením“ zachovali se naproti Slezanům, kterým dle privilegií náleží rovné právo vedle Čechův jak při volení krále, tak i při jednání o nástupnictví. I žádali, aby jim byl v této příčině zase vydán revers čili úpis, že to nemá býti a nebude na ujmu práv a svobod jejich, čehož se jim však tentokráte od krále nedostalo.

Kterak se Ferdinand pokusil, aby jediné náboženství v zemi panovalo.

1549—1550.

Méně šťastně podařil se Ferdinandovi nový pokus, aby katolíky a utrakvisty v jednotu náboženskou uvedl a tak spíše lutheránství vyhubiti mohl. Jednáno bylo o náboženství na sněmě r. 1548, kdež král sliboval opatřiti potvrzení kompaktát od papeže a dosazení společného arcibiskupa pro stranu katolickou i pod obojí. Stavům pod obojí, v nichž Lutheráni měli rozhodnou převahu, nabídnutí takové ovšem nepostačilo. Nyní počal král vyjednávati s administratorem a konsistoří strany pod obojí, i předložil 12 článků, které obsahovaly věci, v nichž se Lutheráni od utrakvistů odchylovali. Předkládaje ty články slíbil Ferdinand, kdyby strana pod obojí k nim přistoupila, že budou kompaktáta opět od papeže stvrzena a že bude dosazen arcibiskup, který by světil kněží obou stran bez rozdílu. Aby cíle svého spíše dosáhl, hleděl si Ferdinand přede vším získati posavadního předního vůdce lutheránského kněžstva, administratora Jana Mystopola. Tento ctižádostivý a zištný muž byl tak dlouho horlitelem nové víry, pokud mu horlení přinášelo čest a přízeň mocných lidí; jak počal vítr odjinud váti, stal se z něho druhý Cahera. Zapřeť všecko své posavadní smýšlení, a zastával úsilně staré náboženství pod obojí. Za výsluhu obdržel nejprvé kazatelství v kapli Betlemské a k tomu děkanské beneficium u sv. Apolináře. Přičiněním Mystopolovým byly tedy články s málo výminkami od konsistoře přijaty, načež je král předložil i universitě, jakožto stejné autoritě s konsistoří. Tu se úmysly jeho na ten čas zkazily; neb universita, jsouc z většího dílu lutheránská, všechny články zavrhla.

Pro tento částečný nezdar nepozbyl ještě král naděje, že úmysl svůj provede. Jan Mystopol a všickni jeho kněží pražští připověděli, že těch článků se nejen přidrží, a že je lidu budou vychvalovati, nýbrž že také pro ně své živobytí dáti chtějí. To vše králi Ferdinandovi, podpíšíce se i také své pečeti k tomu zavěsíce, s největší radostí písemně podali. Ferdinand rozradovav se z toho svolal stavy české pod obojí způsobou do Prahy na 5. prosince 1549, aby se o víře stalo srovnání. Podobně Jan Mystopol duchovenstvo pod obojí ke dni 5. prosince do Prahy svolal a žádal, aby každý děkan vzal s sebou dva faráře.

Když se sněm sešel a král přednésti dal články, od kněžstva pražského přijaté, ohlásili stavové pod obojí skrze Jiřího z Gerštorfu, podkomoří království českého, že si přejou, aby se duchovenstvo napřed o těch článcích sneslo a srovnalo. Duchovenstvo odbývajíc druhý den poradu v koleji Karlově přistoupilo téměř jednosvorně k těm článkům.

Zároveň odbývali stavové světští poradu o těch článcích. Nejvyšší sudí zemský Hanuš

z Valdšteina přimlouval stavům, aby ty články přijali; Ludvík Košátecký z Kolovrat nechtěl se pustit do rozjímání jich v nepřítomnosti Moravanů, s čímž souhlasil také Zdislav Zvířetický z Vartmberka, Krištof z Višovic, stařec věku pokročilého, Ondřej Křivoláček z Kutné Hory a někteří ze stavu panského. Než stavové žádného platného usnešení neučinivše odbývali potom společnou poradu s duchovenstvem. V té byly prudké hádky, až se osvědčilo, že tři děkanové a dvacet jiných kněží z venkova přidalo se k stavům světským, kteří velkou většinou s články těmi nesouhlasili. Ferdinand vida, že by se po vůli jeho nestalo, oznámil stavům, že musí jeti do Uher a proto že sněm vyzdvihuje a na jiný pohodlnější čas zanechává, žádaje při tom všech stavů i duchovenstva, aby mezi sebou pokojni a svorni byli. To oni také zachovati slíbili a pokojně domů odjeli.

Stavové osvědčili odhodlanost, jaké se Ferdinand za tehdejších okolností nenadál. Ještě rozhodněji ale opřel se požadavku královu sněm moravský, kterému roku následujícího ty články předložil. Král nerad upouštěl od svých záměrů, tentokráte ale nemohl pomýšleti na ostřejší prostředky k provedení jich, poněvadž si nesměl pohněvati stavy, jejichž pomoc potřeboval k vedení války turecké.

Nařízení sněmovní o řemeslnících, čeledi, nádenících, pak o srovnání měr a váh.

1549 únor.

Nežli přikročíme k dalšímu vypravování politických událostí, chceme se zmíniti o usnešení sněmu zemského v únoru r. 1549, jelikož to usnešení podává zajímavé podrobnosti ze společenského života českého. Na sněmě tomto přijata byla rozličná nařízení o řemeslnících, čeledi, nádenících a jiných potřebných věcech. Chtěl-li čeledín přes pole sloužiti nebo práci nějakou konati, musel se vykázati, že s povolením pána svého odešel. Chtěl-li takový čeledín jinam do služby nebo do práce vstoupiti, musel si od svého hospodáře vysvědčení o svém chování vzíti. Kdo takového vysvědčení neměl, toho nesměl jiný hospodář vzíti do služby pod propadením tří kop grošů českých. Jak domácím tak cizozemcům od sv. Jana Křtitele do sv. Vavřince svoboda se dávala, aby si mohli práci opatřiti, u koho by chtěli bez listův, poněvadž toho času ve všech krajích díla nejpilnější jsou.

O tom, jak by se v kterých krajích mělo komu platiti, vydáno bylo následující ustanovení: v kraji Hradeckém, Boleslavském a Chrudimském: sekáčům na travách nejvýše po dvou groších bílých a na otavách po půl druhém groši bílém ke stravě. Sekáčům kosou hrabičnou na ozimém obilí nejvýše po půl čtvrtém groši bílém, na ječmenech a na ovsích po půl třetím groši bílém, neb nejvýše po třech groších bílých a na hráchu po půl druhém groši bílém. Hrabačkám a nakladačkám na obilí po půl druhém groši bílém a vazačům po dvou groších bílých. Žencům při počátku na žitech po půl druhém groši bílém a potom nejvíce po dvou groších bílých. Žencům na pšenicích po dvou groších bílých aneb po půl třetím groši a nejvíc po třech groších bílých.

Řezačům, kteří slámu řežou času podzimního a zimního od sv. Václava až do sv. Jiří, po půl druhém groši bílém a času letního od sv. Jiří až do sv. Václava po dvou groších bílých. Mlatcům od sv. Václava až do sv. Jiří po pěti penězích bílých a od sv. Jiří až do sv. Václava po jednom groši bílém anebo nejvíce po 8 penězích bílých. Nádenníkům při městech, městečkách neb dvořích času zimního po pěti penězích bílých a času letního po jednom groši nebo nejvýše po osmi penězích bílých placeno býti mělo.

Tesařům a zedníkům, mistrům dobrým, po půl třetím a nejvíce po třech groších bílých ke stravě od sv. Jiří až do sv. Václava; a jich tovaryšům po dvou a nejvíce po půl třetím groši bílém; a zase od sv. Václava až do sv. Jiří mistrům po půl třetím groši bílém a jich tovaryšům po půl druhém a nejvíc po dvou groších bílých dávati se mělo.

Kdo pak řemeslníky a nádenníky beze stravy jednali, ti měli každému na osobu po jednom groši bílém přidati.

Zároveň ale položena do těch ustanovení ta zvláštní výminka, jestliže v kterých městech z těch krajů od starodávna dělníkům na den méně platívali, aby při tom obyčeji zůstalo.

O čeledi ustanoveno, aby každý podle starobylé zvyklosti čeleď sobě jednal.

Kraje *Plzeňský*, *Podbrdský* a *Rakovnický* tento řád o čeledi a nádenících zachovávati měly: čeledi a nádenníkům mělo se ke stravě platiti: šafáři, který uměl nápravy a jiné potřeby hospodářské dělati, ročně čtyry kopy grošů českých. Šafářce kopu a čtyřicet grošů českých. Děvečce dospělé nebo kuchařce půl druhé kopy grošů.

Řemeslníci a nádenníci měli na díla svá přicházeti a pracovat začínati nejposléze při východu slunce a z díla do západu slunce odchá-

zeti neměli; v sobotu pak bývali o hodinu dříve z práce pouštěni, aby svatvečír mívali. Viničné čeládce placeno jako doposud: na podzim, z jara až do sv. Jiří po dvou groších bílých a od sv. Jiří až do podzimku po půl třetím groši bílém a to beze stravy. Na chmelnicích na řezání chmele, na tyčení a rytí platilo se ke stravě po půl druhém groši bílém a na česání ženám po půl groši bílém.

Pokrývačům na krovích cihlami platilo se po třech groších bílých a přidávačům po dvanácti penězích bílých ke stravě.

Poslům pěším dávalo se od míle po jednom groši bílém.

Mistru ovčáku měla se sedmá ovce v kmenu chovati. Pacholku každému mělo se chovati 46 ovcí, v kterémžto počtu mohlo býti až 26 bahnic. Mistr, jenž měl na starosti tři houfy ovcí, k nimž musel tři pacholky chovati, ten měl dostati 30 korců žita, pro dva pacholky 20 korců žita, jeden korec hráchu, jeden ječmena, jeden pšenice; a k většímu houfu ovcí 6 a k menšímu 4 korce ovsa. Mistři ovčáci majíce sedmou ovci kmenovou měli také sedmý užitek na vlně, skopcích a mlíku. Jenom v neděli mohli si pacholci tento sedmý díl mlíka k svému užitku obraceti. Za obilí a užitek z ovcí musel ovčák živiti potřebné pacholky, k čemuž se mu ještě jedna až tři krávy přidávaly.

Rybníkářům platilo se po půl třetím groši bílém denně.

Ovčáci, jich pacholci a jiná čeleď měli se o sv. Václavě zjednávati.

V kraji *Prácheňském*, *Bechyňském* a *Vltavském* mělo se platiti sládkovi u stavu panského a rytířského ročně 6 kop grošů bílých; v městech pak podle posavadních zvyklostí.

Podotknouti dlužno, že tuto uvádíme jenom některé zvláštnosti. Na sněmě vydáno bylo ustanovení o platech rozličným dělníkům a nádenníkům pro všecky kraje. Uvedli jsme platy takové jenom pro kraje Hradecký, Boleslavský a Chrudímský, jelikož platy v ostatních krajích jenom nepatrně tu a tam od sebe se lišily.

Pražané všech tří měst předložili návrhy o platech kamenníkům, zedníkům, pokrývačům, tesařům a rozličným nádenníkům, kteréž sněm také schválil. Platil tedy pro Prahu následující řád: řemeslníci a nádenníci mohli při snídaní, při obědě a při svačině toliko půl hodiny poseděti. Pracovati měli do 23. hodiny, v sobotu však jenom do 21. hodiny. Řemeslníci a nádenníci měli obědvati tu, kde pracovali; jenom tehdy, když úkolem dílo zjednané měli čili když na akord pracovali, mohli, kam se jim líbilo, na oběd odejíti. Kamenníkům, zedníkům, tesařům a pokrývačům platilo se od sv. Havla do sv. Jiří beze stravy denně po 3, od sv. Jiří do sv. Havla po 4 groších. Mistru, jenž svou čeleď spravuje a při ní pracuje, o půl groše více. Nádenníkům od sv. Havla do sv. Jiří po 2, od sv. Jiří do sv. Havla po $2^1/_2$ groších. Drvoštěpům a řezačům od sv. Havla do sv. Jiří beze stravy po 3, od sv. Jiří do sv. Havla po 4 gr. Však ti ani žádného dříví ani nejmenšího domů bráti nesměli. Čeládka měla se od sv. Martina na celý rok jednati.

O měrách a váhách stalo se ustanovení takové, aby všeliké míry obilné, rybné, chmelné a jiné, taktéž váhy těžší i lehčí, tolikéž lokte, byly s pražskými srovnány a všudy v Čechách aby se na pražský strych měřilo a prodávalo. Jelikož se v Praze ryby na kopy prodávaly, nařízeno, aby se ryby budoucně na džber poděbradský měřily a prodávaly. Na míry a váhy s pražskými srovnané mělo se od sv. Václava nejprvé příštího měřiti a vážiti.

Ospy nebo desátky, které se od starodávna pánům odváděly, měly se i potom na takové míry odváděti, jak bylo doposud v užívání.

Nový zvon pro kostel svatovítský ulit. — Mor v Čechách. — Železná klec na smilníky postavena.

1549 — 1551.

Léta 1549 přelit byl nákladem krále Ferdinanda největší zvon v městech Pražských, jménem Sigmund, jenž visí na věži při kostele svatovítském. Stalo se to prací Tomáše Jaroše z Brna, královského puškaře a zvonaře. Zvon ten váží 227 pražských čili 249 vídeňských centnýřů a má 8 stop $1^1/_4$ palce v průměru.

Léta následujícího rozličné neobyčejné věci lidu se ukazovaly. V Praze a v Žatci na př. padaly z povětří kusy sýry veliké a malé; když se ta sýra zapálila, náramně smrděla. Potom padal dešť červený, krvi podobný. Nejhůře ale polekáno bylo obyvatelstvo morovou ranou, která času letního v městech Pražských rozmáhati se počínala, takže mnozí Pražané z města pryč se stěhovali a vladař království českého arcikníže Ferdinand z Prahy do Litoměřic odjel. Když ale ani tady bezpečen nebyl, odjel do Mostu a posléze do Augšpurku; za ním také úřady apelační a jiné z Prahy se odebraly.

Jakmile morová rána v městech Pražských zuřiti přestala a více se neobjevovala, arcikníže

Ferdinand do Prahy se navrátil. Zvěděv potom, kterak mnozí muži velké smilstvo provozují, rozkázal na staroměstském náměstí pražském klec železnou postaviti. Do té klece vsazeni byli nejprvé nějaký Kuneš a Troskovec, jejichž vina byla na prkýnku na kleci zavěšeném napsána a oznámena. Sedali v kleci obnažení, jenom malými zástěrkami jsouce zastříni. Ta klec byla teprvé r. 1786 s místa svého odstraněna.

O válce turecké. — Rozbroje náboženské v Němcích.

1551 — 1562.

Touto dobou zaneprázdněn byl král Ferdinand nejprvé válkou tureckou a pak novými bouřemi náboženskými v Němcích. Aby stavy české udržel při dobré chuti a ochotnosti k povolování peněz na ty války, musel král v přísnosti a bezohlednosti své pouleviti. Jmenovitě musel

Železná klec na smilníky. (10.)

ustáti v provádění svých záměrů politických a náboženských.

Nahoře jsme vypravovali, kterak byly Uhry s příslušnými zeměmi mírem r. 1545 v Cařihradě uzavřeným rozděleny mezi sultanem Tureckým a králem Ferdinandem. Sultán turecký podržel krajinu mezi Tisou a Dunajem, část území na pravém břehu Dunaje a některá města na východ od Tisy. Nad tím vládl turecký paša v Budíně. Nad Sedmihradskem, uherským Zátisím a východními stolicemi v Severních Uhrách panoval vojvoda Sedmihradský Jan Sigmund, syn Jana Zápolského a královny Isabely, pod vrchním panstvím Turecka, kterému roční poplatek odváděl. Ferdinandovi náleželo jenom západní Slovensko a pak na pravém břehu Du-

naje krajiny při hranicích rakouských a štýrských. Z toho ale musel Portě turecké 30.000 dukátů ročního poplatku odváděti. Král Ferdinand těžce nesl, že musí Turecku takové peníze odváděti a pak že je panství jeho v Uhrách tak velice obmezeno a sníženo. I chopil se ochotně příležitosti, která se mu k opanování Sedmihradska zase naskytla.

Vladařem v Sedmihradsku byl vedle královny Isabely Jiří Utěšinovič Martinuzzi, biskup Varadínský, poručník nezletilého Jana Sigmunda Zápolského. Utěšinovič byl již před tím nejprvnějším rádcem Jana Zápolského. V tom postavení byl ovšem úhlavním nepřítelem Ferdinanda I., poněvadž tento Uher na Zápolském dobýval. Jakmile ale sultán Soliman roztrhal Uhry na tři části, nabyl Utěšinovič přesvědčení, že Sedmihradsko Turkům poplatné samo by se proti Turkům neudrželo a samostatnosti své neuhájilo. Proto počal v mysli své uznávati Ferdinanda, panovníka křesťanského, za pravého krále a pracoval ke smluvení se s ním tím způsobem, aby Sedmihradsko obdržel a mladému Janu Zápolskému nějakou náhradu za to poskytl. O tom počalo se vyjednávati již za poslední války s Turky, avšak bez výsledku, poněvadž Ferdinand neměl tolik zbrojných sil, aby Sedmihradsko obsadil, vždyť ani své vlastní země uhájiti nepostačil. Utěšinovič tedy vyčkávaje příhodnou chvíli, kdy by mohl zjevně pro Ferdinanda se prohlásiti, pečoval zatím o dobrou správu země, jmenovitě o dostatečnou obranu proti Turkům. K tomu všemu bylo peněz zapotřebí a Utěšinovič se staral, aby se vedlo v zemi dobré hospodářství. Tím vzbudil ale nelibost šlechty, která byla zvyklá na útraty země se obohacovati. Šlechtě nespokojené podařilo se získati Isabelu, která v ženské marnivosti těžce nesla, že Utěšinovič jí vládnouti nedopouštěl. Isabela stěžovala si r. 1549 u Porty, sultán dal jí za právo a rozhodl, aby jí Utěšinovič ve všem poslouchal. To pohnulo vladaře ke kroku rozhodnějšímu, tak že se dal potají do vyjednávání s králem Ferdinandem. Isabela přišla tomu na stopu a udala všecko Solimanovi. Sultán rozkázal ihned pašovi budínskému a vévodům multanskému a valašskému, aby do Sedmihradska vtrhli a Utěšinoviče se zmocnili. Než Utěšinovič odraziv veškery útoky dovedl svými obratnými prostředníky Portě namluviti, že je dobrým jejím přítelem a Isabela že byla oklamána.

Isabela však nepřestala klásti úklady protivnému poručníkovi. Když r. 1551 odešel do Varadínu, aby tam některé záležitosti své diécese urovnal, sosnovala proti němu spiknutí

šlechty, tak že prohlášen za zrádce a ze země vypovězen. Utěšinovič vida nezbytí učinil poslední krok. Uzavřel totiž skrze Salma smlouvu s Ferdinandem o postoupení vojvodství Sedmihradského. Obdržev od Ferdinanda ku pomoci něco vojska, jemuž velel Jan Castaldo, vrátil se do Sedmihradska a přemohl stranu protivnou, že Isabela musela přistoupiti ke smlouvě, kterou obdržel Ferdinand všecky země Jana Sigmunda Zápolského, začež mu postoupil Opolsko a Ratibořsko, kamž se Isabela ihned odebrala. Soliman zvěděv o tom, jarým turem prý zařval a vyslance krále Ferdinanda do temného vězení uvrhl. Jiří Utěšinovič uvázal se ve správu země co vojvoda, což se stalo r. 1551. Za zásluhy své poctěn od papeže titulem kardinálským.

Z toho povstala nová válka s Turky. Náčelník vojska Tureckého Mehemed Sokolovič vtrhl se 60.000 muži do Temešského Banátu, dobyl Lípy a jal se obléhati Temešvár; Utěšinovič osvědčil se i nyní obratným obrancem svých zemí. Sbíraje hotovost, aby se mohl s Turky měřiti, hleděl k tomu nabyti času křivými zprávami a mámením Turků, jako by nebyl Ferdinandovi oddán a jako by se chtěl Turkům zase poddati. Ač Ferdinandovi o tom všem zprávu podal, vzbudilo to přece podezření, a Ferdinand nařídil Castaldovi, aby ve svém jednání s Utěšinovičem byl opatrný. Castaldo nenáviděl Utěšinoviče jakožto přísného hospodáře i chopil se dychtivě té příležitosti, aby křivými zprávami o kardinálovi nové podezření u Ferdinanda vzbuzoval. Ferdinandovi zdálo se býti jednání kardinálovo konečně tak nebezpečným, že dal Castaldovi tajný rozkaz, kdyby hrozilo vojsku nebezpečenství, aby směl na život Utěšinovičův sáhnouti. Přičiněním Utěšinovičovým byli Turci od Temešváru odehnáni, Lípa na nich zase dobyta a celý Banát opanován. Když ale potom zima válčení konec udělala a vojsko do Sedmihradska se vrátilo, dal Castaldo Utěšinoviče úkladně zavraždit pravě, že posly turecké tajně přijímá a proti Ferdinandovi zrádu osnuje.

Král Ferdinand schválil čin tento, aby zmatkům v Sedmihradsku zabránil. Zavražděním Utěšinoviče ale stala se škoda nenahraditelná, jelikož v Sedmihradsku nebylo muže, který by dovedl šlechtu na uzdě udržeti a dostatečnou moc zbrojnou proti Turkům shánětí a vydržovati. A když se konečně k novému zápasu s Tureckem schylovalo, strhlo se nové vzbouření stavů protestantských v říši německé, které bylo chytrým Mauricem Saským nastrojeno.

Mauric vzal na sebe úlohu dobyti města Magdeburku, které od r. 1547 v odporu proti

císaři setrvalo. To mu poskytlo záminku, aby mohl hodně vojska sebrati. Peníze k tomu opatřil si od krále Francouzského Jindřicha II., jemuž tajnou smlouvou dovoleno, aby mohl města Mety, Toul a Verdun opanovati. Císař Karel V. meškal bez starosti v Inšpruku, aby zblízka řídil jednání sboru Tridentského, když mu byla donešena zpráva, že král Francouzský říši válku vypověděl. Zároveň vtrhl Mauric do jižního Německa, vyzval stavy, aby se k obraně své víry a svých svobod pozdvihli a jal se osazovat země knížat katolických. Král Ferdinand hleděl sice vyjednáváním válce konec učiniti, než Mauric nedbaje příměří prodral se do Tirolska a opanoval severní část této země, takže císař Karel V. sotva se za bouřlivé noci zachránil útěkem do sousedních Korutan. Král Ferdinand vyjednával tím horlivěji s Mauricem, a dovedl toho po mnohých těžkostech, že uzavřena v Pasově smlouva, podle níž knížata říšská neměla býti ve věcech náboženských obmezována. Smlouva pasovská byla o tři léta později (r. 1555) obnovena a doplněna mírem augšpurským v ten způsob, že knížata protestantská ponechána na vždy při tom, čeho se posud domohla: schváleno tedy odtržení jejich od církve katolické a v zemích jejich ponechány řády náboženské, které sami uvedli. Za to slíbili knížata vypravit vojska svá proti Turkovi pod velitelstvím knížete Maurice.

Na bojišti uherském dařilo se vojskům Ferdinandovým i když pomoc německá pod Mauricem přitáhla, velmi špatně. Velkovezír turecký dobyl celého Banátu. Erazim Teufel byl od pašy Budínského na hlavu poražen. V Sedmihradsku nedovedl Castaldo udržeti ani kázeň vojska ani neuměl opanovati bezuzdnou šlechtu. A sám Mauric nic rozhodného neprovedl. V potomních letech vedla se válka s menším důrazem; nicméně Ferdinand vida, že Turkům neodolá, jal se o mír vyjednávati. Když r. 1556 Turci zase četněji se vypravili, vzbouřila se šlechta sedmihradská majíc v čele Antonína Kendyho, jednoho z místodržitelů, které byl Ferdinand místo neschopného Castalda dosadil. Druhý místodržitel Štěpán Dobó byl poražen a vojsko královské musilo zemi opustiti. Isabela a syn její byli zase do země povoláni.

Za několikaletého válčení jednalo se zase o mír mezi Ferdinandem a Sultanem. Isabela svolila, aby Ferdinand mohl podržeti východní stolice v severních Uhrách; zemřela ale tou dobou a devatenáctiletý syn její k odstoupení tomu nesvolil. Než proti tomu odporu byl konečně předce uzavřen mír r. 1562 mezi Ferdinandem a sultánem tak, aby každý podržel, co měl právě obsazeno. Ferdinandovi připadly tím nově východní stolice v severních Uhrách, o které se však měl s Janem Sigmundem Zápolským porovnati. Kromě toho se musel znovu zavázati, že bude Portě ročně 30.000 dukátů poplatku odváděti. Porta ponechala si kromě toho, co již měla, ještě celý Banát v bezprostředním držení.

Zaznamenati ještě dlužno, že ve vojště českém, které se Ferdinandovi na pomoc do Uher vypravilo, vyznamenali se nejvíce Ondřej z Brandýsa a Jablonský ze Žampachu.

Kterak byli Židé zase na milost přijati. — Kněžím uděleno právo, aby mohli svobodně kšaftovati. — Upravení řeky Vltavy.

1551 — 1552.

Král Ferdinand zaneprázdněn jsa válkami tureckými a náboženskými rozbroji v Němcích, nemohl věnovati mnoho času a péče záležitostem českým. Proto byly jenom některé věci po jeho vůli a přání spořádány. Jmenovitě obdrželi r. 1551 zase milost a odpuštění všickni Židé bez rozdílu, tak že se směli vesměs do Čech a do zemí koruny České navrátiti, tady přebývati a obchody své provozovati. Za důvod toho se udávalo, jak prý se dokázalo, že Židé neměli žádného dorozumění a spojení s Turkem, což jim bylo za vinu kladeno. Než, aby milosti udělené pamětlivi byli a nešlechetných skutků více se nedopouštěli, museli všickni na levém křídle svých pláštů nositi žluté kolečko, kterým se od ostatního obyvatelstva křesťanského rozeznávali. Teprvé císař Josef II. dovolil Židům r. 1781, aby toho potupného znamení více nositi nemuseli.

Jelikož se katolickým a utrakvistickým kněžím dálo mnohé příkoří od stavů lutheranských jmenovitě v odvádění rozličných požitků a v odkazování vlastního jmění, byl Ferdinand nucen o urovnání těch věcí na sněmě se postarati. Učinil tak příštího roku (1552) na sněmě, který v měsíci lednu zasedal. Usnešením sněmovním bylo kněžím pod jednou i pod obojí dovoleno, aby zboží své a jmění odkazovati mohli svobodně, komu by se jim líbilo. Pakli by některý kněz umřel bez poslední vůle, měl býti statek jeho na tři díly rozdělen. První díl měl se obrátit na opravu kostela a fary, v níž ten kněz umřel; druhý měl připadnouti patronovi té fary a třetí se měl dostati nejdříve bližším přátelům. Ne-

bylo-li přátel takových, měly se peníze rozdati chudým té osady nebo se jich mělo užiti tak, jak by patron kostela ustanovil.

Vedle toho chceme se zmíniti také o události v ohledu národohospodářském důležité, totiž o upravení řeky Vltavy, aby byla splavnou učiněna. Hrabě Albrecht z Gutenšteina, sirotků rožmberských poručník, dal v řece Vltavě plavbu nebo cestu od kláštera Vyšehradského až k městu Krumlovu, odtud k Budějovicům a posledně až ku Praze se zvláštní pilností a snažností otevříti a upraviti. Při upravování tom několik tisíc lidu skály v řece trhajíce a kameny vyvalujíce pracovalo. Bylo to podniknutí na tehdejší dobu velkolepé a potkalo se se zdarem neobyčejným. Když se totiž práce dokonala, připlavala první loď z Budějovic do Prahy s 320 bečkami soli. Před tím ovšem již od pradávna plavily se po vodě do Prahy vory a prámy; jelikož ale pro neupravenou plavbu velmi často takový pramen o skaliska ve vodě ukrytá se rozbil a rozmetl, proto nikdo na prameny ani dříví tím méně ale obilí nebo dokonce sůl nenakládal. Teprvé roku 1600 jakýsi krčmář z Orlíka, jménem Kazimír na prám obilí naloživ první s ním do Prahy se připlavil.

Výprava proti markraběti braniborskému.

1554.

Dobře povedla se také králi Ferdinandovi nová výprava válečná do Němec k zjednání pořádku v říši, při níž Čechové vojenskou slávu nanovo osvědčili. Věc zběhla se takto.

Když se pozdvihl proti císaři Karlovi kníže Moric, přidal se k němu i Albrecht, markrabě braniborsko-kulmbachský. Ohnivý tento a podnikavý válečník přispěl velice k přemožení vojska císařského. Moric a ostatní knížata protestantská smluvili se pak s králem Ferdinandem o pokoj v říši, markrabě Albrecht však neuznávaje ani smlouvu Pasovskou ani jiné úmluvy, vedl loupežnou válku dále, loupil kláštery a osady a dával si platit výpalné, až jej dne 9. července 1553 Moric u vsi Silvershausenu na hlavu porazil. Moric však byl v této bitvě těžce poraněn, tak že za dva dni na to zemřel. Albrechtovi ta smrt dodala nové odvahy. Sebrav čerstvé vojsko obořil se zase na země Jindřicha Brunšvického, kde byl ale opět na hlavu poražen a od říšského komorního soudu za rušitele míru prohlášen. Císař Karel hodlal Albrechta upotřebiti jakožto spojence proti knížatům protestantským, jmenovitě proti Moricovi; nyní viděl, že Albrecht nemá žádné moci více a poznal, že proti katolíkům hůře řádí nežli kterýkoliv jiný kníže protestantský. Dal naň tedy říšskou klatbu vyhlásiti a uložil bratru svému, králi českému Ferdinandovi, aby ji provedl.

Na rychlo sbírána v Praze nová výprava válečná. Velitelem jízdy ustanoven kancléř Jindřich z Plavna, velitelem pěchoty Bohuslav z Lobkovic a vrchním vůdcem všeho vojska arcikníže Ferdinand. Čechové vtrhnuvše r. 1554 do zemí jmenovaného markraběte oblehli nejprvé pevný hrad Plassenburg, jehož však dobyti nemohli. Zatím sebral markrabě nové vojsko, s nímž se postavil u Schweinfurtu. Čechové bez prodlení proti němu se vypravili a když se v tomto městě zavřel, jej tady obléhati se hotovili. Albrecht však nedočkal na sebe útoku, nýbrž vyrojiv se z města i s vojskem svým pryč utíkal. Čechové si za ním pospíšili a dohonivše jej u kláštera Schwarzachu tady jej vedením Lobkovicovým na hlavu úplně porazili dne 13. června r. 1554. Ukořistěna tady veškera zavazadla, rozličná střelba a 17 praporců. Markrabě prý jenom asi s 20 jezdci unikl přes Mohan; opustiv pak země své úplně hledal útočiště ve Francii. Odtud se vrátil teprvé po dvou létech do Německa, kde došel přístřeší na zámku Pforzheimu u svého švakra, markraběte Badenského.

České vojsko mělo potom po útěku Albrechtově úlohu mnohem snadnější. Lobkovic, stav se po smrti Jindřicha z Plavna jediným vůdcem, vrátil se před Plassenburg a donutil posádku brzy k vydání hradu. Vítězům dostaly se tady do rukou hojné zásoby rozličného zboží, které sem bylo z dalekého okolí sveženo, a pak také velké množství potravin, tak že i v tomto ohledu byli pak delší čas beze vší starosti. Hrad byl na to vypálen a rozbořen.

Čechové vrátili se domů s velkou slávou a s mnohými kořistmi. Lobkovic nabídl ukořistěné prapory pánu svému, králi Ferdinandovi, ten je však vrátil statečnému vítězi. Po smrti Bohuslavově byly prapory zavěšeny nad jeho hrobem v kostele sv. Kateřiny v Chomútově, kde dlouhý čas potom nad tím hrobem visely.

Některá užitečná nařízení sněmů zemských. — O velkém povětří. — Nevázanosť žoldnéřů německých.

1554 srpen — 1557 červen.

Král Ferdinand vrátiv se do Čech svolal stavy zemské na sněm do Prahy, jmenovitě

k tomu účelu, aby mu pomoc proti Turkům poskytli. Sněm se odbýval v srpnu r. 1554. Stavové svolili také, aby ši arcikníže Ferdinand mohl na Karlštein prohlédnouti u přítomnosti šesti pánů a šesti rytířů korunu českou a ostatní klenoty říšské.

Tento sněm vypověděl také ze země cikány pro mnohé neplechy, které tady páchali. Cikáni dostali se potom až do Francie a když řekli, že z Čech přicházejí, nazvali je Francouzi „Bohémiens" (Čecháky). Od té doby pak nazývali Francouzové až do nedávna i cikány i pravé Čechy jménem „Bohémiens", jako by to byli příslušníci téhož kmene a jazyka.

Kromě toho vydána byla na sněmě ještě tato pamětihodná nařízení. Cedule řezané, t. j. obsýlky a vyzvání písemná, na konci vyříznutá nebo vystřihnutá, měly se psáti jenom českým jazykem. Kdož by poslal cedule jiným jazykem psané, ten měl následky jenom sobě přičísti; neboť žádný obyvatel nebyl povinen cedule takové přijímati. Nařízení takové nezvratně dokazuje, že se mnozí obyvatelé buď z neznalosti jazyka českého nebo z příchylnosti k cizáctví pokoušeli jazyku německému jakousi veřejnou platnosť zjednati, což bylo tímto nařízením sněmovním překaženo.

Jelikož také počaly se dělati a ujímati kroje tehdáž neobyčejné a posměšné, jmenovitě: poctivice zřezané (u Němců Plunderhosen), z nichž podvláčení přes lýtka i doleji viselo, nařídil sněm, aby šatu tak ohavného nikdo nenosil.

Roku následujícího v noci na tři krále strašlivé povětří, blýskání, hřímání a hromobití se strhlo a v království českém nesčíslných škod nadělalo. V Mělníce tehdáž kostel a šest domů shořelo; v Mladé Boleslavi byl zámek zapálen; na Kunětické Hoře velmi silné klenutí proraženo a věž na zámku zapálena byla. V Klomíně byla s věže makovice sražena. V Kutné Hoře udeřil blesk do věže u Matky Boží a spáliv krov s pěti vížkami též zvony a hodiny zrušil. Ve Vysokém Mýtě to povětří 40 domů sbořilo; v Litomyšli s věže krov srazilo a hlásného zabilo. V Benešově udeřil blesk do kláštera a spálil krov šindelný; v Lipém zapálil kostel; v Mostě udeřil do hradu a čtyry ženy omráčil. A tak na rozličných místech veliké škody se staly.

Na sněmě potomním, jenž se sešel po neděli provodní dne 15. dubna roku 1556, byla vydána mnohá užitečná nařízení. Zapovězeno bylo lání, přisahání, smilstvo, hromování, zlořečení, hry, tance v krčmách a j. v. pod trestáním poddaných věží, kabátem neb šatlavou z dva dni. Kdožby maje manželku svou jinou ženskou pojal anebo žena majíc muže svého za jiného se vdala, takoví měli býti u pranýře mrskáni a cejchem znamenáni podle nařízení sněmovního z r. 1545. Povoleno, aby král služby rytířské v Slezsku a Lužicích dědičně odprodati mohl s tou výminkou, aby sumu za to stržence proti nepříteli Turkovi obrátil. Ustanoveno, aby byly cesty od těch opravovány, kdo z nich cla vybírali. Pražanům a jiným měšťanům dovoleno, aby světem po živnostech a potřebách svých chodíce mohli s sebou ručnice nositi; však k myslivosti na statcích panských a rytířských neměli jich užívati.

Sněmové tito jakož i v pozdějších letech povolovali králi dosti ochotně nové berně a lid na pomoc proti Turkům, s nimiž se v Uhrách se střídavým štěstím válčilo. Z Čech, z Moravy a z ostatních zemí koruny české vypravovalo se tedy každý skoro rok kolik tisíc ozbrojeného lidu do Uher, kde mnohými skutky hrdinnými slávu jmena českého rozšiřovali. Také z jiných severních a západních zemí vypravováni do Uher houfové zbrojného lidu, kteří se často skrze Čechy a Moravu na místo povolání svého ubírali a tady v nevázanosti své mnohých výtržností a nezbedností se dopoušt li. Jeden houf takovýchto bojovníků proti nepříteli všeho křesťanstva, v němž bylo asi 1000 jízdných Franků, obořil se r. 1557 na klášter Kladrubský v Plzensku, ztloukl řeholníky, svázal a mučil opata, aby vyzradil, kde má klášter peníze schované; vyloupil klášter úplně a vzav s sebou preláta do zajetí, vláčel jej tak dlouho, dokud se velkou sumou peněz nevyplatil. Jiný houf, asi 500 jezdců, ubíral se skrze Prahu. Tady se postavili na staroměstském náměstí čekajíce až jim bude ukázáno, kam by se měli do bytů svých odebrati. Zatím sběhlo se na náměstí mnoho lidu zvědavého. Nevázaná ta čeládka pouštějíc všady volnou uzdu chtíčům svým počala také tady na ženské nestoudně dorážeti. Někteří dokonce tahali se se ženskými, když nechtěly surovým žertům jejich hověti. Ženy daly se do křiku a strhla se proto rvačka pouliční. Pražané pak zvědouce, co se děje, chopili se zbraní svých a obořivše se na žoldnéře největší jich část pobili a ostatní s krvavými hlavami z města vytloukli. To se stalo dne 5. června r. 1557.

V Čechách nabývají nové odvahy.
1555 — 1557.

náboženské rozepře v říši německé, o nichž jsme nahoře vypravovali, dodaly srdce stavům protestantským ve všech zemích, zvláště ale v Čechách. K tomu přispěla nemálo i ta okolnost, že král Ferdinand vésti musel válku s Turky, která veškery jeho síly vymáhala. Hned po zavření míru augšpurského sjeli se stavové pod obojí v Praze, odňali Janu Mystopolovi úřad administratora a osadili konsistoř kněžími většším dílem strany evangelické. Administratorem ustanoven mistr Jan Kolínský, lutheran. Tak stalo se i při druhé obnově r. 1559, kde dosazen za administratora lutheran mistr Matěj Dvorský z Hájku, rektor university.

Na generálním sněmě, jakž se říkalo sněmu všech zemí koruny české, který se sešel dne 29. března 1557, stalo se usnešení, aby statky kostelů pražských, boleslavských a jiných nemohly býti žádným způsobem odcizovány. Naproti tomu stalo se také i to usnešení, aby statky duchovenstva, které se dostaly od časů krále Sigmunda v držení osob světských, ostaly nynějším držitelům na vždy; aby nemohly býti nikdy více ani zpět od nich požadovány ani z jich rukou vypláceny. Usnešení to podepsalo padesát pánů, dvě stě a dvacet rytířů a král je také potvrdil. Avšak králi Ferdinandovi II. zdálo se býti takové usnešení nespravedlivým a proto je také prohlásil za neplatné.

Kterak byli jezovité do Prahy uvedeni a kterak v zemích koruny české působili.

Král Ferdinand musel stavům pro okamžité nesnáze povolovati v jich požadavcích, proto ale neupustil od záměru, aby uvedl zase celé Čechy v jednotu církve katolické. Když se nedařily posavadní pokusy o sjednocení stran pod jednou a pod obojí, počal Ferdinand sesilovati jenom stranu katolickou, aby snáze odporovati mohla zmáhajícím se novotám. K tomu účeli uvedl do země předně řád Jezovitů, který byv před nedávnem založen za hlavní úkol měl podvraceti učení protestantská a pracovati k obnovení i rozsíření poslušenství papeže ve všech zemích.

Hlavním pobádatelem a podporovatelem v provádění takového zámyslu byla Ferdinandovi kapitula při kostele sv. Víta na hradě Pražském. Ta vypravila schválně za Ferdinandem do Vídně opata svého Jindřicha a arcijahna Jana, aby jej za povolání jezovitů do Čech požádali slibujíc, že jezovitům chce postoupiti a darovati v Menším městě Pražském svůj kostel sv. Magdaleny s třemi blíž ležícími domy, z nichž by sobě mohli pohodlná obydlí vystavěti.

Kapitula tu patrně přišla králi vstříc s velmi líbeznou žádostí; dalť jí po jmenovaných poslech vzkázati, že jezovité jsou mu velmi dobře známi a že je jim náchylen od té doby, co je v Římě poznal. I to sdělil Ferdinand poslům kapituly, že by byl jezovity již dávno do svých zemí uvedl, kdyby nepokojná léta nebyla v tom překážky činila. Aby tedy katolické víře, v Čechách prý velmi klesající, v čas přispěl, toho úmyslu že je, od stolice Apoštolské tolik osob z tovaryšstva Ježíšova žádati, kolik by jich pro založení dvou kolejí zapotřebí bylo.

K vyjednávání s představeným jezovitů sloužil Ferdinandovi kněz té řehole Petr Kanisius, správce biskupství vídeňského. V království pak českém vyjednával v té záležitosti arcikníže Ferdinand s kapitulou u sv. Víta a se stavy českými až se tolik docílilo, že jezovitům má býti postoupen klášter sv. Klimenta v Starém městě Pražském blíže mostu, proto že to místo zdálo se býti pro mládež do škol chodící nejpříhodnější.

Klášter sv. Klimenta býval někdy velmi slavný; bydleloť v něm až 150 dominikánů a byly tady slavné školy od dominikánů vydržované. Tou dobou ale, když se jednalo o uvedení jezovitů do něho, bydlel tu jenom převor Bedřich Bořekovský s dvěma duchovními a klášter s kostelem sv. Klimenta ležel větším dílem v zříceninách již od r. 1420, kdy jej Husité spálili a částečně pobořili. Nákladná jeho věž, požárem r. 1420 značně porouchaná, sesula se r. 1466. V tom pak stavení, které ke klášteru náleželo, a proti špitálu křížovníků s červenou hvězdou stálo, rozličtí řemeslníci a nájemníci bydleli a duchovním bratřím své nájmy na vyživení odváděli.

Na žádost krále Ferdinanda přijel Kanisius do Prahy a bydlel tady u křížovníků s červenou hvězdou v tom pokojíčku, v němž někdy blahoslavená Anežka, zakladatelkyně téhož místa, obydlí své měla. Kanisius počal ihned působiti, pro víru katolickou jmenovitě kázaním u sv. Víta, při čemž si velmi obezřele počínal a v řečích svých učení utrakvistů se nedotýkal, tak že i mnozí utrakvisté ke katolicismu se klonili. Většina ale stála pevně při své víře a Kanisiovi všelijak odpírala, tak že z toho bývaly časté rozhovory mezi Kanisiem a jeho posluchači. Než Kanisius hleděl ukonejšiti obavy utrakvistů dokládaje, že tovaryšstvo Ježíšovo nepřijde do

Prahy za tím úmyslem, aby rozmíšky náboženské počalo a pořádek obecný rušilo, nýbrž aby dítky obyvatelů, jenž by krásná umění si oblíbily, vy učovalo a vzdělávalo nežádajíc za to žádné odměny. Ukonejšiv mysli utrakvistů vyslovil k zakladateli řádu přání, aby všickni řeholníci, kteří do Prahy k založení nového učení posláni býti mají, ozbrojeni byli dobře svatou trpělivostí a velikou horlivostí ne tak k hádání se o sporných předmětech náboženských jako k snášení se s jinověrci a ku zřízení a vzdělání této nové provincie více skutky nežli slovy.

Se svolením papeže Pavla IV. byly r. 1555 zbytky kláštera Svatoklimentského jezovitům od dominikánů postoupeny a dominikánům přenechán byl náhradou klášter Spasitele jinak sv. Anežky s kostelem sv. Salvatora na Františku blíž řeky Vltavy, který někdy duchovním pannám řádu sv. Kláry přináležel. S klášterem sv. Anežky odevzdán dominikánům také vedlejší opuštěný klášter františkánů s kostelem sv. Barbory. Aby však z toho žádné záští proti jezovitům nepovstalo, ponechána byla dominikánům jejich fundace ano i příjmy králem Ferdinandem jim zvýšeny. Nežli se dominikáni do nových svých obydlí přestěhovali, byly v klášteře u sv. Anežky byty a všecky sedničky příhodně upraveny, i některé nové na útraty královské vystavěny. Mimo to dal si schytralý Kanisius ode všech dominikánů vlastnoručními spisy potvrditi, že dobrovolně a milerádi klášter Svatoklimentský jezovitům postupují. Papežové Pius V. a později Řehoř XIII. potvrdili postoupení to zvláštními bulami a král Ferdinand vydal o tom r. 1562 zvláštní základní listinu, což také učinili potomci jeho Maximilian r. 1567, Rudolf II. r. 1581 a Matyáš r. 1616.

Dominikáni počali časem litovati postoupení kláštera Svatoklimentského a žádali, aby byli buď nazpět do něho puštěni nebo aby se jim jiným způsobem dostalo dostatečné náhrady. Spor z toho hrozící odvrátila kapitula pražská z lásky k jezovitům tím, že dominikánům postoupila r. 1604 klášter sv. Magdaleny na Újezdě, r. 1613 pozemky a práva k němu náležející, k čemuž ještě přidala r. 1616 čtyry domy, jak to vše prvotně mělo býti jezovitům uděleno. Po bitvě na Bílé Hoře postoupili dominikáni klášter sv. Anežky s kostelem sv. Salvatora jeptiškám z řádu sv. Kláry a klášter sv. Františka františkánům a odstěhovali se r. 1625 k sv. Jiljí, kterýž chrám byl i s farou, se všemi statky a právy utrakvistům odňat a s povolením arcibiskupa kardinála z Harrachu dominikánům odevzdán. V klášteře tom dominikáni posud bydlí.

Kanisius, kterýž se nejhorlivěji staral o příhodné místo pro své bratry, počal ihned sám, odstraniv ssutiny kláštera Svatoklimentského, klásti základy k novému kolegium čili učení jezovitskému, k čemuž král Ferdinand peníze poskytoval. Jednu část starého kláštera, která ležela na západní straně od kostela sv. Klimenta a kterou potom podle něho Kanisiovou nazvali, nejdříve sám vystavěti se snažil tak, aby v ní oněch 12 bratří, za které Ferdinand žádal, pohodlně bydleti mohlo. A byl by nepochybně i ostatní stavby provedl, kdyby jej od práce této nebyli povolali do Bavorska k zařízení nového kolegium v německém městě Ingolstadtě.

Než ale jezovité do Prahy přibyli, žádal probošt kapituly na hradě Pražském a správce arcibiskupství Jindřich Píšek čili Skribonius snažně Kanisia, aby k prospěchu České země a ve prospěch spásy duševní sehnal do Prahy co nejvíce takových bratří, kteří by se znali v jazyku českém a německém. Skribonius napsal Kanisiovi, že by se bez známosti těchto jazyků málo nebo ničeho nepořídilo proti kacířství, které jen tím prostředkem přemoci se může. Podobnou žádost vyslovil král i vladař jeho a šlechta katolická k zakladateli řádu. Avšak té žádosti, aby posláni byli do Čech bratři, kteří by česky uměli, nemohl Kanisius ihned vyhověti. Vstoupili ovšem již r. 1552 Pražan Valentyn Voyt a r. 1553 Volfgang Maria z Horšova Týna v Římě do řádu jezovitského. Také z 12 jinochů českých, které král Ferdinand poslal r. 1554 do kolegium německého v Římě, r. 1552 ku vzdělání světských kněží pod správou jezovitů zřízeného, dalo se 10 zapsati do řádu jezovitského: než nikdo z těch Čechů nebyl ještě tak vzdělán a dospělý, aby již s dobrým prospěchem v Čechách působiti mohl. Z jinochů těch, na jejichž vydržování platil Ferdinand kolegium římskému 400 dukátů ročně, vynikali později: Václav Šturm (od roku 1572—1592), nejznamenitější profesor v Praze, jenž byl ohnivou metlou na české bratry a protestanty; pak Baltasar Hostovín, Ondřej Pešín, a Volfgang, všickni z Horšova Týna.

Zakladatel Kanisius nemoha prozatím poslati jezovity, kteří by také česky uměli, hleděl přání krále Ferdinanda a šlechty katolické alespoň poněkud vyhověti tím, že vybral 12 jezovitů jazyka německého znalých, přislíbiv, že jim řečení jinoši čeští později ku pomoci přibudou.

Těchto 12 bratří, zaopatřených penězi potřebnými od krále Ferdinanda, vydalo se dne 25. ledna 1556 z Říma do Prahy. Na obtížné své cestě museli snášeti mnoho nesnází, nepříjemností a protivenství, obzvláště v zemích ne-

katolických, kde jim lid papeženců a ničemníků nadával, ano i ukamenováním hrozil. Dorazivše dne 18. dubna r. 1556 do Prahy, byli tady od Kanisia, nyní již provinciala kolegií jezovitských ve Vídni, v Praze a Ingolstadtě, jakož i ode všech katolíků radostně přijati a ještě téhož dne od administratora arcibiskupství pražského do kláštera Svatoklimentského slavnostně uvedeni. Noví tito rozšiřovatelé a obhájci víry katolické byli naproti tomu nevítanými hostmi utrakvistům, lutheránům a bratřím českým, kteří jim rozličná příkoří činili. Zvláště lid obecný popuzen jsa s rozličných stran jevil sto chutí nové tyto apoštoly z města vyhnati, tak že jezo-

Slavnostní uvedení jezovitů do kláštera Svatoklimentského v Praze. (11.)

vité obávajíce se za první doby urážek a násilí na vladaři zemském si vyprosili, aby je stráž vojenská na vycházkách z Klementina na hrad pražský a nazpět provázela.

Jezovité hráli potom v dějinách národa českého úlohu tak důležitou, že je málo podobných příkladů u jiných národů. Jezovité byli jmenovitě nejlepším nástrojem k utlačení a vyhubení svobod politických, národních a náboženských; a po bitvě Bělohorské stali se pravými katany národa českého. Z důvodů těchto musíme činnost jezovitů pilně stopovati a působnosti jejich v zemích koruny české potřebnou pozornost věnovati.

K výživě a vydržování kolegium pražského věnoval král Ferdinand jezovitům statky kláštera Ojvínského. Když ale jezovité správu statků těch hned převzíti nechtěli, pronajal je Ferdinand měšťanům Žitavským na 10 let a ustanovil, aby bylo z jejich důchodů kolegiu pražskému ročních 1400 tolarů vypláceno; při čemž si vymínil klášter samý, práva patronátní, lesy a jisté statky. To všecko odevzdal král ke správě a k užívání Baltazaru Gottschalkovi, převoru řádu Coelestinů, jemuž do té doby klášter ten náležel. Po smrti Gottschalkově (r. 1559) však připadly i tyto statky kolegiu pražskému. Dále přidal král kolegiu tomu z královské komory české ročně 300 tolarů a z důchodů bývalého kláštera Dobroluckého v Dolní Lužici ročně 450 zlatých, jež se však měly vynakládati na vydržování chudých študentů.

Aby nový řád ostal v neskráceném užívání všech těchto práv a výhod, jmenoval Ferdinand r. 1560 k přihlížení čtyry obhájce čili defensory a r. 1562 příjmy kolegia zvláštním listem základním zaručil. R. 1564 zmenšeny byly příjmy kolegia. Král Ferdinand odňal totiž jezovitům dne 4. dubna důchody dobrolucké, protože jich k potřebám kolegia vůbec užívali a přidělil je rytířům z Gerštorfu. Proto odhodlali se jezovité roku toho přijímati k vlastním potřebám dary od příznivců jim hojně poskytované, jak na potravinách tak na penězích, které až do té doby nemocnicím byli věnovali.

Hned v základní listině r. 1562 vyhradil Ferdinand jezovitům právo, aby jenom oni mohli kupovati domy na „Ostrově“, t. j. na prostranství nynějšího Klementina. Podporováni jsouce hned ze začátku hojnými dary od krále i od šlechty katolické koupili rektorové kolegia pražského již r. 1562 a 1583 tři domy za 1800 zl. rýnských a rektor Alexandr Voyt v sedmém roce svého rektorství (r. 1588) 18 domů za hotových 7060 míšenských čili 8166 zl. rýnských. Kromě toho koupili jezovitům jiné čtyry domy jich příznivci, Ferdinand zjednal jim jeden dům r. 1560 a správce země Jiří z Lobkovic daroval jim r. 1593 starobylý kostelíček sv. Eligia s domem vedlejším. Všecky tyto domy, jichž bylo 32 s 3 kostely, a jež byly sedmi prostrannými dvory a dvěma ulicemi odděleny, spojili jezovité v jeden celek a započali stavěti budovu velikou, která až podnes kollegium klementinské sluje. Již r. 1564 připojili ke kolegium nový dům pro nováčky (domus probationis), kteří byli z kolegia vídeňského do Prahy přeloženi a zatím v novém dřevěném stavení s 30 pokojíky ubytováni. S domem tím spojen byl i farní kostel sv. Bartoloměje, jejž král Ferdinand kolegium daroval. Na to byla za rektora Kampana r. 1577 vystavěna nová část Klementina o třech patrech, v níž zřízeny byly v přízemí školy klenuté, v 1. patře osm velkých síní pro musea, v 2. patře byty pro scholastiky řádu a v 3. patře pro světské laiky.

Jezovité zřídili hned po svém příchodu v koleji u sv. Klimenta dvojí školu: jednu nižší, totiž gymnasium akademické, jež se skládati mělo z patera tříd; druhou vyšší, totiž akademii katolickou, která se skládala z fakulty theologické čili bohoslovecké a libomudrcké čili filosofické. Ve školách těch počali dne 7. července r. 1556 vyučovati. Začátek byl jak pro nedostatek žáků tak i učitelů velmi skrovný. Gymnasium akademické mělo z počátku počet žáků nepatrný. Hlavní důvody, proč školy jezovitské nevalně prospívaly, spočívaly v tom, že obyvatelstvo země valnou většinou nekatolické zúmyslně se jich stranilo, a pak v tom, že jezovité neměli dostatek kněží a učitelů jazyka českého znalých. To důmyslní správci koleje brzy spozorovali a proto se ze všech sil vynasnažovali, aby si české kněze a učitele opatřili.

K účeli tomu zřídili jezovité nejprvé již r. 1556 v koleji vychovávací ústav šlechtický (latinsky convictus čili contubernium nobilium), do něhož několik mladíků z bohatých rodin šlechtických vstoupilo. K těm vladař země, arcikníže Ferdinand, připojil panoše své a královské hudebníky, aby po příkladě jejich i jiní školy jezovitů navštěvovali. Do tohoto konviktu dáni kromě jiných r. 1559 k vychování dva synové vévody Bavorského Arnošta a dva synové nejvyššího písaře království českého, Volfganga Vřesovce. Chovanci konviktu, jichž bylo r. 1560 dvanácte, přestěhovali se z koleje do zvláštního domu sousedního, který král koupil od vdovy Elišky Uzdářkové k společnému ubytování konviktistů a chudých študentů, což byl tedy počátek šlechtického konviktu u sv. Bartoloměje. Chovanců šlechtických přibývalo v konviktě tak, že roku 1583 počet jejich až na 57 vzrostl. Roku 1579 vzbouřili se chovanci pro trestání metlou a nevrátili se dříve, dokud se jim neslíbilo, že více nebudou metlou mrskáni a řeckými přednáškami týráni.

Aby i z lidu samého nabyli žáků v a sil národních, založili jezovité r. 1559 též dům čili seminář pro chudé žáky (seminarium čili domus pauperum též collegium novum zvaný). K zařízení a vydržování toho semináře věnoval král Ferdinand s povolením papeže 450 zl. roč-

ních důchodů z kláštera Dobroluckého a někteří šlechticové složili hned dohromady 400 tolarů. K témuž účeli darovali arcikníže Ferdinand 100 tolarů, pak nejvyšší purkrabí Jan mladší Popel z Lobkovic a Jindřich správce arcibiskupství po 20 tolarech a všickni tři slíbili, že po čas živobytí svého právě tolik ročně přispívati budou. Mimo to zavázal se Arnošt kníže Bavorský a tehdy hrabě Kladský k vydržování osmi nebo devíti chudých študujících v domě tom na své útraty. Roku 1561 vydržováno v semináři již 37 chudých študujících, mezi nimiž byli i čtyři hoši vyznání pod obojí. Téhož roku dostalo se chovancům chudým i zvláštního obleku kněžského, totiž talaru; jen kvadrátku nenosili, aby se tím lidu utrakvistickému nezavdala příčina k posměchu. I jiní dobrodinci potom podporovali neustále dům chudých študentův nejen penězi, nýbrž i obilím a jinými potřebami. Tak daroval Jan Starší z Lobkovic r. 1579 k ubytování chudých študujících rozsáhlý dům v ulici Platnýřské mimo Ostrov stojící, kterýž byl roku 1586 za dva domy na Ostrově samém vyměněn. K témuž účeli přikoupil týž Lobkovic r. 1587 ještě prostranný dům, který král Václav r. 1250 na Ostrově vystavěl a v němž desky království českého po delší čas uschovány byly. V těchto domech celou stranu koleje od rohu Křížovnické ulice až ke kostelu sv. Eligia v Platnýřské ulici zanjímajících, ubytováni byli chudí študující z rozličných měst venkovských. Do roku 1583 vzrostl počet jejich na 60 a bylo mezi nimi i 14 utrakvistů, kteří za krátkou dobu katolíky se stali.

Vedle semináře chudých uspořádáno bylo v koleji k rozmnožení duchovenstva silami domácími zvláštní oddělení, tak zvané seminarium alumnorum pontificum, založené od papeže Řehoře XIII. r. 1575 pro dvanáct chudých českých synků šlechtických, na jejichž vydržování vykázáno bylo z komory papežské ročně 200 dukátů. Udělování míst těchto přenechal papež Vilémovi z Rožmberka a Vratislavovi z Pernšteina. Roku 1583 bylo v semináři papežském, jemuž přispíval ročně vyslanec papežský Bonhomius, dokud žil v Praze, ročně přes 200 dukátů, již 20 chovanců a r. 1584 vzrostl jich počet na 26. Stalo se tak hlavně proto, že toho roku zvýšil papež nadání semináře papežského na ročních 1530 tolarů říšských, při čemž ustanovil, aby se z nadání toho vydržovalo ročně nejméně 20 chovanců a sice 8 z Čech, 3 ze Slezska, 2 z Lužice, 2 z Kladska, 2 z Braniborska, 2 ze Saska a jeden z Hesenska. Kdyby však ze zemí mimo Čechy nebylo žádných chovanců, měla se uděliti všechna místa Čechům.

Ale nejen těmito ústavy v koleji pražské zřízenými, nýbrž i rozličnými slavnostmi ve školách svých a v chrámě uvedenými zvláště pak provozováním divadelních her žáky svými hleděli jezovité větší počet žáků k sobě přivábiti. Tak zařídili r. 1559 na Boží hod svatodušní odpoledne ve školách svých u přítomnosti četného obecenstva slavnost školní, při které žáci přednášeli řeči latinské a řecké jakož i básně o sedmero darech ducha svatého veskrz sedmero jazyky vkusně a uměle složené, totiž hebrejsky, řecky, latinsky, vlasky, německy, česky a konečně latinsko-německy (druh to básní nazvaný Makaronický). Žáci ovšem neuměli ani vlasky, ani německy, ba ani češtině se v koleji neučili. Proto také nemohli v těch řečech básně skládati a přednášeti; vše bylo ale strojeno jen k tomu konci, aby rozšířením pověsti o zdarném prospěchu žáků školám jezovitským žactva přibývalo. — Roku 1563 uvedeny ve školách jezovitských veřejné zápasy čili zkoušky žáků, při nichž žáci jeden druhého pílí a horlivostí v umění předčiti a předstihnouti usilovali. Vítězům čili nejvýtečnějším uděleny tenkrát poprvé odměny (praemia), totiž knížky pozlacené, obrázky a jiná vábidla mládeže. Podobné slavnosti konaly se napotom každého roku několikrát, zvláště na počátku školního roku.

Roku 1559 zařízen poprvé na den Božího Těla slavný průvod na prostoře v domě koleje, kde postaven byl oltář, jaksi oživený mládenečky študujícími, kteří za anděle převlečení a věnci okrášlení na oltáři samém nad stánkem (tabernaculum) zde onde jako sochy stáli a, když tam velebná svátosť postavena byla, všickni se sklonivše zpěvy umělými Boha ve svátosti skrytého vzývali. I tato slavnosť konána potom každého roku *).

Téhož roku zřídili jezovité v chrámě sv. Klimenta poprvé Boží hrob a jej co nejskvostněji ozdobili. Roku 1562 postaveny tamtéž poprvé jesle o vánocích, a o velikonocích představena v chrámě Svatoklimentském študujícími i poslední večeře Páně jakož i zahrada Gethsemanská. I tyto slavnosti opakovaly se za let následujících.

*) Ještě podnes zachoval se z dob jezovitských v Hradci Králové ten obyčej, že při slavnosti Božího Těla v kostele jezovitském čtyři študující nejnižších tříd gymnasiálních na způsob panošů oblečení (od lidu andělíčky nazvaní) před velebnou svátostí kráčejíce kvítí na cestu rozstrušují.

Obzvláštní péči věnovali jezovité hrám divadelním, jež žáky svými v koleji aspoň dvakráte do roka, obyčejně na počátku roku školního a o masopustě, nemalým nákladem před obecenstvem četně shromážděným provozovati dali. Hry tyto, obyčejně obsahu náboženského, byly sepsány jazykem latinským, a nesměla v nich žádná osoba ženská uvedena býti, ani žádný herec za ženskou převlečen vystoupiti. První hra pro lid „comoedia de ecclesia ejusque in populos auctoritate“ provozovala se již r. 1558. O masopustě r. 1559 provozována byla hra „pugna carnis et spiritus“ (boj těla a ducha) před valným množstvím diváků. Roku 1560 dne 18. února představovala se na prostoře čili dvoře koleje komedie Evripa, jíž nestálosť věcí lidských a krátkosť života našeho se líčila, před obecenstvem páčícím se na 10 tisíc diváků. Když v komedii té i ďáblové vystoupili, ozývaly se v obecenstvu hlasy: „Vizte! jezovité strojenými ďábly strašiti chtějí nás, jež praví ďáblové pohltí.“ Avšak tato hra divadelní opojila mysli diváků tak, že za krátkou dobu třikrát po sobě v koleji a po čtvrté na nejprostrannějším dvoře hradu pražského před samým náměstkem královkským provozována a od tehdejšího rektora Hoffaea v jazyk německý přeložena byla. Herci, jinoši študující, jichž bylo 50, pozváni byli k hostině nádherné, kterou biskup Vídeňský, tenkráte v Praze návštěvou meškající, jim v koleji upraviti dal. Od té doby bývali herci po představení divadelním v koleji hostinou uctěni a způsob ten zachovával se až do roku 1569.

Dne 15. září 1562 počátkem roku školního provozovali študující na dvoře koleje hru tragicko-komickou „Zahynutí Saula a korunování Davida“, v níž nejvíc se líbil obecenstvu tábor Saulův a Filištínů, jakož i bitva na dějišti svedená. — Dne 31. října 1563 provozována na dvoře koleje divadelní hra „Philopedius,“ jejímž předmětem bylo potrestání libosti v rozkoších. Obzvláště prý zajímalo obecenstvo unešení jinochů prostopášných od ďáblů do pekel a jejich kvílení v ohni pekelném. Roku 1566 představovali študující o prázdninách velikonočních hru „Krista z mrtvých vstání“ na hradě pražském a na to i v koleji. Dne 15. října 1567 představovali žáci v koleji na dvoře truchlohru „Sv. Václav mučeník“ poprvé jazyken českým, již sepsal M. Mikuláš Salius, u přítomnosti tak četného obecenstva, že ani místa dosti na dvoře nemělo. K nádhernému upravení této hry poskytli konšelové města též trubače a komonstvo potřebné. Představením tím podařilo se jezovitům nakloniti si i zastupitelstvo Nového města.

Těmito prostředky docílili Jesuité toho, že ve školách jejich, jak v gymnasiu akademickém, tak i v akademii katolické, od roku k roku žactva víc a více přibývalo. Již r. 1565 počaly školy jezovitské poskytovati jistější naděje k podporování a rozšíření církve katolické. Neboť za té doby posílali i utrakvisté u větším počtu než posud do škol kolegia pražského syny své, kteří příkladem katolických spolužáků pohnuti k víře katolické brzo přilnuli, ano mnozí z nich i rodiče své k ní přivedli. Roku 1567 posýlal i správce konsistoře pod obojí, Jan Mystopolus, ano i tehdejší rektor university Karlovy syny své do škol jezovitských. Roku 1583 sešlo se do škol gymnasia akademického již na 400 študujících. Roku 1588 vzrostl počet žáků v gymnasii akademickém již na 500, mezi nimiž 31 stavu šlechtického a 100 konviktistů. Roku 1598 bylo ve všech školách již přes 700 žáků.

Přes to všechno byla nouze o kněze katolické v Čechách ještě roku 1598 tak veliká, že roku toho 14 chovanců papežských na kněžství posvěceno bylo, ač mnozí z nich pražádných študií bohosloveckých nekonali. A tento nedostatek kněží byl mimo vytrvalosť utrakvistů, lutheránů a českých bratří u víře své příčinou toho, že jezovitům za prvních let jejich působení ve správě duchovní tak dobře se nedařilo, jako ve školách, pro které za kratší dobu dostatečný počet učitelů si vychovali.

Již r. 1558 jal se P. Jan Victoria (Španěl), který toho času místo rektora v kolegiu zastával, zařizovati v nejbližším okolí pražském misie č. katechese jazykem německým, jimiž však praničeho nepořídil, protože ani jediný rolník jazyku německému nerozuměl. — Roku 1559 podařilo se jezovitům velkým namáháním v Praze jen 14 kacířů v lůno církve katolické přivésti, kdežto téhož roku přičiněním jediného kněze pod obojí u sv. Jindřicha na 500 katolíků k vyznání pod obojí přestoupilo. Pročež hleděli jezovité malý zbytek katolíků v Praze všemožným způsobem před zkázou zachovati a obzvláště lid k sobě přivábiti tím, že zařídili již roku 1559 zvláštní slavnosti, obřady a průvody o vánocích, v postě, o velikonocích, při vzkříšení, na Nebevzetí Páně a o svátcích svatodušních v chrámě u sv. Klimenta, jichž až do té doby v chrámech katolických nebylo. Mimo to pojednáváno bylo od profesorů M. Blyssemia a Ludvíka Flandra v chrámě Svatoklimentském u přítomnosti hodnostářů katolických o předmětech bohoslovecých,

při čemž již se naráželo na učení utrakvistů a jim i kacířství vytýkáno. I ve školách svých nezacházeli jezovité se syny utrakvistů dosti šetrně a hleděli je získati církvi katolické rozličným způsobem, někdy i nelaskavostí, opovrhováním ano i častým týráním. Proto si stěžovala akademie Karlova (utrakvistská), že jezovité nešetří kompaktát Basilejských. Stížností těch ale nedbáno a z té příčiny zanevřel lid utrakvistský na jezovity a rušil jejich výklady a slavnosti v kostele sv. Klimenta tlučením na dvéře a vytloukáním oken a vysmíváním se jejich obřadům nově zřízeným. Tomuto počínání hleděl arcikníže Ferdinand k žádosti jezovitů zabrániti, zastrašiv utrakvisty tím, že mnoho bratří českých, které jezovité obyčejně zatvrzelými pikharty nazývali, dne 25. dubna 1560 v Praze na veřejných místech u přítomnosti četného obyvatelstva zajati a na lodi za pracovníky odvésti dal. Nepřízeň z toho povstalou hleděli jezovité odstraniti a lid sobě získati tak, že se ujímali obyvatelů nešťastných a nouzi trpících a že navštěvovali nemocnice a káznice, vymáhajíce i největším zločincům (jako jistému Mošusovi), hrdel již odsouzeným, když k víře katolické přestoupili, nejenom milosti, nýbrž i na svobodu propuštění.

Aby jezovité s lidem českým bez pomoci tlumočníků (obyčejně některých študujících) sami mluviti mohli, počali všickni r. 1560 pilně se učiti jazyku českému po příkladu bratra P. Baltasara Pfarrkirchena, jenž neunavenou pilností v jazyku českém tak pokročil, že již roku toho česky zpovídati mohl.

Roku 1561 měl P. Blyssemius jednou za týden kázání i k židům, k němuž se všickni židé v Praze bydlící k rozkazu náměstka královského, arcikníže Ferdinanda, dostaviti museli. Avšak tvrdošíjnost židů, z nichž většina při kázání i uši sobě prsty zacpávala, nebyl s to zlomiti Blyssemius, tak že velkým namáháním jen tři židy církvi katolické získal. Marná byla i práce Blyssemiova, aby hochy židovské, které arcikníže do kolegia jezovitského často posýlal, na víru katolickou obrátil. Přemnoho kněh od jezovitů za kacířské považovaných již roku toho od nich spáleno. — Téhož roku postoupili mnichové řádu sv. Františka kazatelnu svou u sv. Jakuba na Starém městě, pro česká kázání ustanovenou, jezovitům, kteří tam od té doby po 70 let kázali. Roku 1562 spálili jezovité opět velké množství kněh kacířských, které jim jakýsi šlechtic do kolegia byl odevzdal. Téhož roku svěřil král Ferdinand jezovitům prohledávání a posuzování (censuru) spisů, které tiskem vydati se měly. Úřad ten vykonávali jezovité velmi přísně a, jak sami praví, svědomitě.

Roku 1563 vystupovali jezovité již i veřejně v kázáních svých proti učení pod obojí. Tak pravil professor bohosloví P. Wolfgang, jenž každou neděli v chrámě u sv. Jakuba česky kázal, jednou k lidu shromážděnému, že za kacíře pokládán býti má každý, kdo urputně víru přikládá tomu, že všem k spasení nevyhnutelně potřebí jest přijímání svátosti oltářní pod obojí spůsobou. Tím pobouřeny jsou mysli utrakvistů tak, že někteří z lidu odvážlivější se zapřisáhli P. Wolfganga života zbaviti. Rozumnější z nich hleděli tomu zabrániti a podali jen stížnost na jezovity arciknížeti Ferdinandovi, avšak jak obyčejně beze všeho výsledku. Marně si také stěžovali rodiče jednoho jinocha, jenž do řádu jezovitského vstoupiti hodlal, u arcibiskupa a kanovníků na jezovity, že tito zneužívajíce nezkušenosti mládeže, sladkými slovy a sliby syna jejich k sobě přivábili a jim jej vyrvali. — Téhož roku převzali jezovité správu duchovní v kláštěře jeptišek u sv. Jiří blíže hradu královského a podrželi ji po všechna léta následující.

Dne 23. července 1564 počali jezovité po dlouhém se zdráhání i v chrámě svém u sv. Klimenta, ač velmi neradi, podávati svátost oltářní pod obojí způsobou, avšak jen v kapličce Matky Boží a sv. Anny těm, kdož z hříchů svých knězi řádnému se vyznali. Ačkoliv jezovité velmi se vynasnažili, aby povolení papežské o užívání pod obojí zrušeno bylo, předce se udržel tento obřad k nařízení papeže až do r. 1622, tedy ještě po 58 let, v zemích království českého.

Roku 1566 počali jezovité z kolegia Pražského vysýlati kněze, jazyka českého již mocné, do měst i vesnic k žádosti šlechticů katolických (první misie v Čechách), z nichž mnozí zejména Vilém z Rožmberka, nejvyšší komorník království, Adam z Hradce Jindřichova, nejvyšší kancléř, a Vratislav z Pernšteinu již na to pomýšleli, aby založili v městech svých, totiž v Třeboni, v Hradci Jindřichově a v Litomyšli kolegia jezovitská. Vilém z Rožmberka nabídl jezovitům k zařízení nového kolegia v Třeboni opuštěný klášter Augustinů i s farním kostelem a poslán tam z kolegia pražského P. Václav Šturm s jedním bratrem za týmž účelem, jehož ale nedosáhl. Avšak získal tam církvi katolické až do r. 1570 na 50 kacířů, mezi nimiž i tři pikharty, proti kterým Šturm zvlášť horlivě si počínal.

Roku 1567 přestali jezovité v chrámě svém u sv. Klimenta kázati česky, protože tam ne-

měli žádných posluchačů. Kázání česká měli jezovité u sv. Jakuba, u sv. Benedikta na Hradčanech a u Křížovníků; německy kázali u sv. Klimenta dopoledne i odpoledne a vlašsky ve školách kolegia. Téhož roku začali jezovité navštěvovati i nejbližší města u Prahy, zvláště Buštěhrad, kde P. Tolmaier tamějšího pána, Jáchyma Novohradského z Kolovrat, utrakvistu, kázáním svým církvi katolické získal. Taktéž často kázal Wolfgang Maria v Buštěhradě, na Mělníce u Zdislava Berky, v Brandýse nad Labem a v Staré Boleslavi, kde jezovité později stálého sídla nabyvše přičiněním svým k oslavení panny Marie (obrazu zázračného) hlavně přispěli. — Roku následujícího posláni byli z kolegia pražského dva jezovité do Roudnice k žádosti tamějšího pána, vévody Jana z Ostrova, aby tam kázali a vyučovali. Tito knížete samého, i četné jeho dvořanstvo u víře katolické vycvičili.

Roku 1569 pozbyli jezovité vážnosti, z níž i u mnohých nekatolíků již se těšili, hlavně tím, že jejich působením a přičiněním v Praze tajně jat a v Římě uvězněn ano i usmrcen byl Jakub Olympidar Palaeolog pocházející ze vznešené rodiny císařů řeckých, jenž byl dříve mnichem řádu Dominikánského v Římě, odkudž vystoupil, a uchýliv se v mnohých článcích od víry katolické po Německu učení své rozšiřoval a po mnohém pronásledování konečně do Prahy útočiště vzal.

Téhož roku zařídili jezovité k žádosti několika Vlachů, jichž mnoho za příčinou obchodu a provozování řemesel v Praze bydlelo a valná část i k utrakvistům přecházela, kázání vlašská ve zvláštní kapličce, v kolegiu roku toho založené, z níž později kaple vlašská povstala. — Téže doby zřídili jezovité též kongregaci mezi bohatými kupci vlašskými, u valném počtu v Praze meškajícími, k podporování nepatrného a skoro veskrz chudobou stísněného počtu katolických měšťanů pražských. Toto družstvo obdrželo název „kongregace na nebevzetí panny Marie“ (Assumptae in coelos Virginis) a představeným jeho ustanoven byl od řádu P. Blažej Montagnius. Zároveň hleděli jezovité zařídíti i kongregaci katolických měšťanů českých; avšak těchto bylo tak málo na počet, že ku zvláštní kongregaci nestačili, proto k vlašskému družstvu se připojili. Teprv r. 1636 zřízena byla zvláštní kongregace česká měšťanů pražských.

Roku 1577 zadal jistý farář katolický, horlivý příznivec jezovitů, kázáním svým, v němž tvrdil, že Husité k dobrému se neskloní, dokud brannou mocí nebudou podmaněni, příčinu ke vzbouření lidu proti jezovitům, k jejichž ochraně konšelé kolegium i vojskem střežiti dali. Neboť lid vykládal si slova ona v ten smysl, že jezovité k zavraždění utrakvistů se spikli a hned si také vypravoval, že k účeli tomu v kolegiu pražském a na svém statku Kopanině zbraň pro 1200 ozbrojenců uschovávají. Pověstí tou rozkvašené davy lidu obklíčily kolegium, aby ozbrojenců v něm ukrytých jakož i jezovitů se zmocnily, a neupokojily se dříve, až když král Rudolf zvláštním listem města pražská ujistil, že zpráva o spiknutí jezovitů proti utrakvistům jest jen smyšlena.

Léta 1581 zařídili jezovité misie v Mostu, Duchcově, Blatné, Smečné, Chlumci, Kadani, Plzni, Bílině a v Litomyšli (proti českým bratřím), l. 1582 v Blatné, Litomyšli, Plzni, ve Vratislavi a v Mikulově, l. 1588 v Kosti, v Kladně a Smečné. Tyto misie nesly hojnější ovoce, nežli vynasnažení se řádu v Praze, kde po celý rok 1582 jezovité přes všecko namáhání jen 13 lutheránů a 10 utrakvistů získali; neboť přičiněním, uměloství a obratností jezovitů vypovězeni byli kazatelé kalvínští z několika měst, kde již po mnohá léta meškali.

Roku 1584 vydali jezovité proti kacířství knihy jazykem českým sepsané: katechismus menší Petra Canisia, spis proti pikhartům, knížku obsahující učení kacířské, modlitební knížky a j.

Téhož roku zakázal král Rudolf k radě jezovitů, provinciala P. Blyssemia a P. Pošević, schůzky (sbory) českých bratří (pikhartů) a přál si, aby jmena Jana Husi a Jeronyma z kalendáře vymazána byla. Taktéž od toho roku dosazováni byli králem Rudolfem za hejtmany a úředníky měst pražských ano i v jiných městech (jako v Krumlově r. 1603) za úředníky, kteří předešle bývali vždycky pod obojí, tak jakž města byla, obyčejně jen katolíci.

Roku 1588 musili jezovité často upustiti od českých kázání: nemělit žádných posluchačů. Léta 1600 zařídili jezovité putování katolíků k jeskyni sv. Ivana a k zázračnému obrazu panny Marie do Staré Boleslavi.

Aby konečně jezovité i kromě Prahy stálých sídel nabyli a moc svou po Čechách i ostatních zemích království českého rozšířili, zařizovali z mateřského kolegia pražského nová kolegia totiž: kolegium olomúcké (r. 1566), brněnské (r. 1572), krumlovské (r. 1584), chomútovské (r. 1589), jindřicho-hradecké (r. 1594) a kolegium kladské (r. 1597). Jezovité obdrželi od zakladatelů těchto kolegií obyčejně právo patronátní kostelů ve všech místech, k statkům zakladatelů náležejících. Tak podřídil zakladatel

kolegia chomútovského, Jiří Popel z Lobkovic, faráře v Chomútově co do správy duchovní rektorovi kolegia, jemuž i patronát všech farních chrámů i filialek na panstvích svých postoupil, tak že rektor kolegia dosazoval duchovní správce na 24 fary panství chomútovského, na 8 far statku libochovického a na 7 far statku ličkovického, jichž poddaní skoro veskrz vyznání lutheránského byli. Že od jezovitů dosazováni byli jenom kněží katoličtí, netřeba ani tuším poznamenati. Taktéž dosazoval rektor kolegia jindřichohradeckého faráře pod jednou na 10 far, totiž: v Hradci, Počátkách, Pěně, Dráchově, Jarošově, Kunžaku, Lodheřově, Řečici (Kardašově), Stráži a Strymilově, jakož i na 9 filialek, ačkoliv obyvatelstvo všech míst těch většinou vyznání pod obojí bylo. Týž rektor měl patronát šesti far na panství telčském (na Moravě).

Mimo to udělena byla rektorům kolegia krumlovského, chomútovského a jindřicho-hradeckého od zakladatelů Viléma z Rožmberka, Jiřího Popela z Lobkovic a Adama z Hradce, správa všech obecných škol na panstvích jejich, tak že učitelé při nich podřízeni byli rektorovi kolegia, vázáni jsouce při vyučování na jeho předpisy. Nikdo neměl od obcí neb farářů za učitele dosazen býti, kdoby od rektora v náboženství zkoušen a schopným uznán nebyl.

Roku 1590 vypověděl Jáchym z Hradce všecky kněze nekatolické na panství jindřichohradeckém a telčském a nařídil, aby nekatolíci ani slavně ani na hřbitově katolickém pochováváni nebyli, což příčinu ke vzbouření lidu v Hradci zadalo. Z téže příčiny vzbouřil se lid v Chomútově již r. 1591, o čemž dole pojednáme.

Podavše stručný přehled činnosti jezovitů ve správě duchovní chceme ještě o tom vypravovati, jak si ve školách počínali.

Roku 1558 nechali jezovité žáky ve školách svých za kruté zimy mrznouti a přikázali jim, aby od rodičů svých vymohli si peněz na dříví potřebné k topení síní školních. Proto jim měšťanstvo veřejně vytýkalo, že shrabují peněz na své vlastní potřeby a že patrno, čeho bezplatným — jak slibovali — vyučováním docíliti chtějí. I sám náměstek královský, arcikníže Ferdinand, dozvěděv se toho, pokáral jezovitů přísně, dokládaje, že nemají potřebí na žácích vydírati peněz, když král sám na potřeby kolegia 1400 tolarů ročně byl vykázal.

Obyčejně každou neděli a o svátcích přednášel jeden žák rhetoriky v síni školní přede všemi studujícími latinskou báseň neb řeč od některého profesora sepsanou. Určité dny vykládal Blyssemius žákům shromážděným evangelium sv. Matouše, ustanovení katolického náboženství, život a smrť Krista Pána. Každý magister vyvolil si jednoho žáka schopnějšího, jenž by ostatní soukromě napomínal a cvičil. K povzbuzování pilnosti zařízen byl každou sobotu zápas mezi žáky tříd sousedních u přítomnosti učitelů a rodičů, v němž žáci výborní vědomostmi svými jeden druhého předstihnouti se snažili. Každého sedmého dne přistupovali žáci k přijímání; někteří z nich i dvakráte týdně.

Téhož roku prospívala prý mládež gymnasia akademického ve vědách a mravnosti, tak že nad mládeží utrakvistskou daleko vynikala. Přes to všecko uznal rektor kolegia potřebu toho, ustanoviti ve školách bičice (corrector), jenž by provinilé žáky mrskal. Avšak tento brzo odstraněn byl, protože rodiče za hanebné to měli, aby synové jejich od někoho jiného mimo magistra, zvláště od člověka sprostého trestáni byli.

Roku téhož vydán tiskem první spis v kolegiu Pražském, totiž katechismus P. Petra Canisia, jazykem latinským, českým a německým a uveden ve školách. Že však spis ten bez povolení akademie Karlovy vydán byl, pykal za to kněhtiskař delší dobu v žaláři.

Knihy školní prodávali jezovité sami v kolegiu žákům svým.

Obzvláštní péče a pilnosť věnována v gymnasiu též hudbě a zpěvu církevnímu a zřízeno zvláštní cvičení katechetické každou neděli odpoledne po službách Božích v kostele u sv. Klimenta, tak že dva študující německy, dva česky otázkami a odpověďmi, jim od učitelů dříve sepsanými, jednotlivé články učení katolického nazpaměť vykládali.

Ze šesti členů kolegia pražského, kteří běh filosofický čili libomudrcký vykonali, byli tři, totiž: Mikoláš Salius, Alexander Voyt (oba z Prahy) a Melchior Pichler (z Tyrolska) povýšeni dne 11. října 1565 na důstojnosť mistrů čili doktorů svobodných umění a filosofie. Bylo to první povýšení čili promoce na akademii Ferdinandově na doktora filosofie. K účeli tomu hájili veřejně po několik dní věty z oboru celé filosofie, dříve tiskem uveřejněné. Král Ferdinand I. udělil již roku 1562 akademii katolické právo, aby povyšovala na důstojnosť akademickou každého ze svých žáků neb učitelů, kdo ve zkouškách toho za hodna uznán bude a ustanovil, že důstojenství tak nabyté míti má takou platnosť, jakoby uděleno bylo na universitách německých, vlašských, španělských neb francouzských.

Roku 1571 udělil papež Pius V. listem daným dne 10. března tovaryšstvu Ježíšovu právo, všude i tam, kde by akademie byly, veřejně vyučovati a na důstojnost akademickou povýšovati každého, kdoby vykonav studia na gymnasiích jezovitských, přísnými zkouškami učenost svou dokázal. Na základě toho povýšen byl téhož roku dne 16. října úd kolegia pražského, Štěpán Korvinus, jenž nedávno magistrem filosofie se stal, za doktora theologie. *(První promoce theologická na katolické akademii.)*

Roku 1578 zřídili jezovité při gymnasiu akademickém též školu národní čili elementární (schola elementariorum) zvláště proto, aby dítky katolíkův od učitelů kacířských, v jichž rukou veškeré školy národní v Praze tehdy byly, v bludech se nevyučovaly. Škola ta svěřena dvěma učitelům světským, kteří chlapečky začátkům čtení, psaní a katechismu jazykem mateřským učili.

Roku 1579 věnovali všichni údové kolegia, jichž bylo více než třicet, denně hodinu učení se jazyku českému, aby lid, zvláště pak hošíky počátkům náboženství v chrámě a ve škole vyučovati mohli.

Roku 1584 zamýšleli hodnostáři církevní a šlechta katolická k radě jezovitův zrušiti universitu utrakvistskou a na místě jí zříditi universitu katolickou. K tomu účelu sestoupili se do rady dne 9. prosince u náměstka královského Viléma z Rožmberka: papežský vyslanec Frant. Bonhomius, arcibiskup Martin Medek, nejvyšší komorník království českého Jiří z Lobkovic, sudí král. Jiří z Martinicův a Oldřich Felix z Lobkovic. Tito pánové shledavše, že nejsou ještě tak mocni, aby universitu utrakvistskou zrušiti aneb v moc svou uvésti mohli a že by z takového podmanění university Karlovy, která ostatně ledva 800 tolarů ročních důchodů tehdáž měla, žádných velikých výhod jim se nedostalo, usnesli se na tom, že v kolegiu jezovitském, až bude dostaveno, zřídí novou universitu katolickou pod správou rektora kolegia, na níž jezovité podrží vyučování filosofii a theologii, vyučování v právech a v lékařství že se svěří osmi doktorům a profesorům světským, veskrz jen katolíkům, jimž arcibiskup právo k přednáškám udíleti by měl.

Kolegia založená z mateřského kolegia pražského.

Kolegium olomúcké. K neustálým prosbám biskupa olomúckého, Viléma Prusinovského z Vyškova, přivedl provincial Magius z kolegia pražského do Olomúce 5 bratří a založil tam v měsíci červenci r. 1566 nové kolegium, jehož rektorem P. Hurtada Pereze ustanovil. Nová tato osada umístěna byla v domě jednoho kanovníka blíže kathedralního chrámu a potom po několik let v semináři theologickém v tak zvaném domě škol kathedralních. K vydržování kolegia toho věnoval biskup z počátku ročně 500 zl. moravských. Ve školách s kolegiem spojených a na 4 třídy oddělených, počali jezovité již v měsíci září r. 1566 vyučovati. I semeniště theologické, jež biskup Vilém téhož roku zařídil, svěřeno bylo správě jezovity P. Ondřeje Pěšina, jenž tam i moralce vyučoval a kázání česká v chrámě kathedralním sv. Václava měl. — Dne 2. října r. 1567 doplněno gymnasium olomúcké třídou pátou a v kolegiu zřízen jest i konvikt šlechtický, do něhož na 12 jinochů vstoupilo, kteří z počátku v semináři theologickém, později r. 1570 v opuštěném klášteře sv. Bernarda ubytováni byli. Roku 1568 zavdal P. Baltazar Hostivinus (Čech) příčinu k pobouření-se lidu proti jezovitům kázáním svým, v němž ženskému pohlaví mimo jiné vytýkal, že ve školách se učí, majíc jen přísti, ano i na kacíře tak přísně dorážel, že tím i katolíci uraženi byli. Pobouření toto zvýšil i biskup sám tím, že faráři katolickému u sv. Blažeje knihy kacířské odňal a na jeho místě jezovitu kazatelem ustanovil. Roku 1569 dostalo se kolegiu zvláštního nového stavení, jež zakladatel kolegia, biskup Vilém, v bývalém klášteře minoritů, jezovitům i s kostelem sv. Františka postoupeném, již r. 1567 stavěti počal. Roku následujícího dostavěl biskup Vilém již třetí křídlo nového kolegia a potvrdil povolením celé kapitoly olomúcké základní listinou, danou dne 28. září, kolegiu jezovitskému 2000 zl. moravských (1 zl. = 30 grošům) ročních důchodů z pokladnice vyškovské na věčné časy. Přes to vše nedocílili jezovité, ač se všemožně přičinili, velkých výhod církvi katolické pro zatvrzelost nekatolíků, jež obecní zastupitelstvo olomúcké mocí svou podporovalo a hájilo, pak pro přílišnou horlivost biskupa Viléma, který k radě jezovitů r. 1571 nařídil, aby kacíři v chrámech nebyli pochováváni, a aby při pohřbech jejich ani se nezvonilo ani nezpívalo.

Tím rozčilil mysli nekatolíků tak, že usnesli se na tom všechny kněze katolické a přede všemi jezovity z Olomúce vyhnati, což by se bezpochyby bylo i stalo, kdyby podkomoří Jáchym ze Zoubku a biskup jezovitům ku pomoci byli nepřispěli. — Taktéž utrpělo kolegium umrtím zakladatele svého biskupa Viléma r. 1572 ne-

malou škodu. Neboť nejenom veliké množství staviva (200 tisíc cihel a mnoho tesaných kamenů, pilířů a sloupů), k nádherné stavbě čtvrtého křídla kolegia od zakladatele již uloženého, jezovitům bylo odňato a prodáno, nýbrž i roční důchody 2000 zl. z pokladnice vyškovské na čas zastaveny. I chudí študující, jichž bylo na jedno sto, z kolegia jezovitského do kathedrální školy byli přeloženi.

Avšak jezovité vymohli si na papeži Řehoři XIII. toho, že nejenom kolegium, nýbrž i akademii v Olomúci, ač již po smrti zakladatelově, potvrdil a biskupům, jakož i kapitole olomúcké nařídil, aby jezovitům důchody dle listiny základní z biskupských statků vyškovských vypláceny byly. I císař Maxmilian potvrdil listinou, danou dne 22. prosince 1572, olomúcké kolegium, jakož i zařízení akademie, jíž udělil práva povyšovati studující své na důstojenství akademické. Mimo to sprostil kolegium na věčné časy všech poplatků a veřejných břemen.

Roku 1573 slíbil Vratislav z Pernštejna, že po čas živobytí svého kolegiu dodávati bude ročně 400 zl., aby jimi jezovité v semináři svém, v němž t. r. již 70 jinochů bylo, několik chudých študujících, na jeho statcích (v Litomyšli, v Prostranné, v Plumlově a v Tovačově) rozených vydržovali (nadání Pernštejnské). — Roku 1574 vzdali se jezovité chovanců biskupských a zřídili v kolegiu svém zvláštní seminář pro chudé, k němuž Vratislav z Pernštejna roku předešlého první základ položil. Roku 1581 potvrdil a rozšířil král Rudolf právo akademie tak, že mohla udělovati důstojenství akademické i študujícím jiných kolejí.

Za let následujících přibývalo študujících tak značně, že počet jejich již roku 1602 přes 700 vzrostl. — Roku 1594 dostaveno jižní křídlo kolegia a ve dvou domech ubytováni jsou konviktisté. — Roku 1596 přestěhovali se chovanci papežští a biskupští z kláštera sv. Bernarda, kde po 27 let ubytováni byli, do nového stavení prostranného vedle kolegia. Téhož roku konána byla první promoce theologická na akademii olomúcké. — Roku 1597 obdrželi jezovité správu školy farní občanské u sv. Morice a vyučovali tam dítky nekatolíků katechismu katolickému, aby je církvi získali. Roku 1598 daroval Jáchym z Haugwitz kolegiu 800 dukátů, čímž jmění kolegia tak značně vzrostlo, že si jezovité r. 1601 i statek v Hradikově (Radikov) koupiti mohli.

Kolegium brněnské. Roku 1572 položili bratří Grodečtí z Grody (šlechticové slezští) Jan, biskup olomúcký a Václav, děkan kapitoly brněnské, základ k domu pro nováčky jezovitův (domus probationis) v Brně tím, že k tomu účelu jmění své jezovitům odkázali a hned roku toho ročně 600 zl. z jistých statků jim patřících, avšak kapitole brněnské půjčených, vykázali, jakož i dům na hoře sv. Petra k ubytování jezovitů darovali. Téhož roku přibyl již jezovita P. Alexander Heller do Brna a jal se tam ihned kázáním obyvatelstvo skoro veskrz lutheránské k přijetí víry katolické povzbuzovati. Avšak nepořídil z počátku ničeho, nýbrž zavdal kázáním svým, v němž na kacířství lutheránů narážel, příčinu k pobouření lidu proti sobě, jež podkomoří Jan Haugwitz utišil.

Roku 1573 dne 10. října přibylo do domu na hoře sv. Petra 6 nováčků (novitii) z kolegia pražského a 6 nově přijatých do řádu z Vídně, tak že s těmi, kteří již v Brně meškali, celkem 19 noviců tam vydržováno bylo. Za rektora domu ustanoven P. Alexander Heller. Avšak brzy nastala pře mezi kapitolou a jezovity o nadání Grodecké a vedena byla r. 1574 tak příkře, že i král Maximilian si přál, aby jezovité Brno opustili. Pře tato vyrovnána r. 1575 tak, že kapitola brněnská správu statků nadání Grodeckého — k němuž mlýn o patero složení v Komárově, hospodářství v podměstí Zeili, v Rousinově a ve Vořechově, pak pozemky v Zeili a Zvoňovicích náležely — převzala a se zavázala, že z nich kolegiu jezovitskému ročně 400 tolarů platiti bude.

Mimo to poskytovali mnozí přívrženci jezovitův, zejména zakladatel Jan biskup olomúcký, děkan kapitoly Pavlovský a Eliška, manželka Bedřicha ze Žerotína, hojných darův po mnohá léta k vydržování domu noviců. Domu tomuto, v němž r. 1578 již 30 údův bylo, postoupen r. t. svolením krále Rudolfa a papeže klášter a chrám blahoslavené panny Marie v Brně se všemi statky od jeptišek řádu sv. Augustina, jimž náhradou dán byl opuštěný klášter jeptišek sv. Benedikta v Pustoměři. Takto nabyli jezovité stálého sídla v Brně a zařídili tam téhož roku i tři třídy gymnasia, čímž dům noviců i kolegiem se stal. Statky ke klášteru jezovitům postoupenému, v němž kolegium zřízeno bylo, náležející, totiž 5 vesnic — Diváky, Židenice (Judendorf), Vážany, Ivanovice (Eywanovic) a Soběšice — velké hospodářství u Brna a jiné, pronajali jezovité, nechtíce se sami ze zásady hospodářstvím zabývati, senatu brněnskému, jenž jim z nich ročně 800 tolarů a něco obilí dávati se zavázal. Avšak již r. 1581 převzali jezovité do správy vlastní veškeré statky, které jim i král Rudolf potvrdil.

Nejvydatnější podpory dostalo se kolegiu brněnskému od kardinála z Dietrichsteinu tím, že kolegiu nový dům od základu zcela na útraty své r. 1603 stavěti počal a na jeho vystavění až do roku 1618 víc než 10.000 tolarů vynaložil.

Kolegium krumlovské. R. 1584 založil Vilém z Rožmberku, nejvyšší purkrabí království českého, v Krumlově jezovitům residencí, do níž dne 17. dubna 4 jezovité, mezi nimi P. Václav Šturm, přibyli. Těmto vykázal zakladatel za obydlí zatím dům kněží tak zvaných Beneficiatův a 250 tolarů k zařízení věcí potřebných. Jezovité počali hned kázati česky i německy a morová rána, která tehdy i v Krumlově zuřila, přispěla nemálo k tomu, že se stali obyvatelstvu milými.

K vystavení nového kolegia vykázal zakladatel 4 domy na blízku tak zvané Vysoké brány, kdež dne 19. dubna r. 1586 základ k novému stavení položen byl. Téhož roku otevřeny jsou i školy, do nichž vstoupilo 14 chudých študentův z Prahy povolaných, jež zakladatel kolegia vydržoval. (Počátek domu chudých č. semináře v Krumlově.)

Domu tomuto postoupil zakladatel kolegia důchody tak zvané bursy krumlovské od Václava z Rožmberka 3770 zl. rýnských, dříve zřízené pro 12 jinochů zpěváků, protože tito do škol jezovitských přestoupiti se zdráhali.

R. 1587 bylo kolegium nové již zcela vystaveno, dne 16. května roku 1588 jezovitům odevzdáno a v něm 17 údů řádu ubytováno. Důchody a práva kolegia pojistil zakladatel zvláštní listinou, danou dne 22. dubna 1588, ustanoviv k vydržování 20 údů v kolegiu 300 kop míšenských z důchodů města Prachatic, jemu náležejícího, 900 kop příjmů ze soli a z jiných věcí v témž městě a znamenitý deputat na obilí z panství krumlovského zvláště k výživě 50 chudých študentů. Mimo to dostalo kolegium zvláštní zahradu, oboru a les. Konečně udělena zakladatelem rektorovi kolegia správa všech škol panství krumlovského.

Kolegium chomútovské. Roku 1589 povolal Jiří Popel z Lobkovic, nejvyšší purkrabí a pán na Chomútově, do města tohoto jezovity, pohnut jsa k tomu P. Alexandrem Voytem, aby obyvatelstvo, jež skoro veskrz vyznání lutheránského bylo, k víře katolické převedli, a odevzdal jim hned nejen kostel na hradě, nýbrž i farní kostel, jakož i faru k zatímnému obývání. Roku 1591 založil Jiří kolegium a dal k tomu účelu vystavěti nejen nové stavení s chrámem, nýbrž i rozsáhlé stavení pro 10 škol a zvláštní dům pro 100 chudých študentů. Listinou základní danou dne 23. června t. r. ustanovil k vydržování kolegia ročních důchodů 2000 kop míšeňských ze svých statků a udělil kolegiu práva, kupovati si pozemky a statky. I dům chudých študentů znamenitě nadal, ustanoviv k vydržování jeho zvláštní listinou ročně 1000 kop míšenských na věčné časy. Konečně podřídil faráře městského co do správy duchovní rektorovi kolegia, jemuž i patronat všech farních chrámů a správu škol na panstvích svých postoupil.

Kolegium ledva dostavěno bylo a již v měsíci červenci r. 1591 strašně spustošeno, vše i knihovna v něm zničena od lidu vzbouřeného proto, že při pohřbu jednoho nekatolíka zvoniti se nesmělo. Neboť pán na Chomútově přikázal k žádosti jezovitův, aby při pohřbu nekatolíků, kteří by zemřeli nejsouce zaopatřeni svátostmi katolickým způsobem, nikdy se nezvonilo. Lid rozčilený vyvrátil dvéře u věže a nedbaje zákazu všemi zvony při pohřbu tom zvonil. Když pak někteří z těch, kteří se toho dopustili, uvězněni byli, vzbouřil se lid ne jenom v městě, nýbrž i v předměstích a rozsekal brány města, jimiž lidu přístup do města zameziti se měl. Davy lidu ozbrojeného hnaly se k hradu a hrozbami svými vymohly na senatořích, že tito uvězněné propustili. Avšak tím rozčilenosť lidu se neukonejšila, nýbrž zuřivosť jeho obrátila se proti jezovitům, původcům všeho toho. Jezovité vyvázli z nebezpečí života jediné náhodou, že v sousedním domě, když lid kolegium stékl, se ukryli a v noci do Libochovic uprchli. Za tuto vzpouru Chomútovští strašně pykali. Dva hlavní původcové vzbouření tohoto byli hrdla odsouzeni a několik měšťanů vězením potrestáno, ano i městu privilegia odňata jsou. Jezovité uvedeni byli nazpět do kolegia dne 23. srpna 1591 a náhrada za škodu jim učiněnou měšťanstvu uložena jest.

Roku 1592 odevzdáno bylo slavně jezovitům od zakladatele nové kolegium. V domě chudých vydržováno r. t. 70 chovanců, jichž počet roku 1601 až na 100 vzrostl.

Kolegium jindřicho-hradecké. Roku 1592 přislíbil pan Adam z Hradce (Jindřichova), purkrabí král. českého, k stálým domluvám rektora kolegia pražského, Jana Vivaria, že založí v Hradci kolegium jezovitské, které jeho matka Anna již r. 1565 zaříditi zamýšlela, aby obyvatelstvo na panstvích jeho (v Hradci Jindřichově, v Telči, v Hluboké a v Polné) většinou nekatolické, církvi katolické opět získáno bylo. A již r. 1594 dostál Adam z Hradce slibu svému, založiv listinou danou dne 20. ledna kolegium s chrámem, gymnasium a dům pro chudé študující.

K účelu tomu vykázal statky, z jejichž důchodů kolegiu 1560 míš. (neb. 1750 zl. rýn.) ročně vypláceti se mělo a vyměřil roční deputát obilí, vína, piva, ryb a dříví dle potřeby. I dvě drahocenné knihovny, z nichž větší na 4000 dukátův (scutatorum) cenu měla, kolegiu daroval. Mimo to udělil rektorovi kolegia právo patronátní všech kostelů, jakož i správu škol obecných.

Roku 1595 dne 4. července položen základ k novému stavení rozsáhlému, jehož část již toho roku vystavěna jest, v níž hned 6 údů tovaryšstva uhostěno a nejnižší třídy gymnasia umístěny jsou. Roku 1599 dostaveno bylo zcela rozsáhlé kolegium. — Téhož roku vypověděl Jáchim z Hradce všecky kněze nekatolické na panství hradeckém a telčském a zapověděl nekatolíky slavně a na hřbitově katolickém pochovávati, čímž se zadala příčina k vzbouření lidu. Roku 1615 vyhořelo skoro celé kolegium a opět vystaveno jest od Kateřiny hraběnky z Montfortu, vdovy po Adamovi z Hradce, jakož i od jejího zetě Viléma Slavaty.

Kolegium kladské založil král Rudolf, postoupiv jezovitům klášter dominikánský bohatě nadaný se všemi statky r. 1597, ačkoliv proti vůli stavů, skoro vezkrz lutheranů. Školy jezovitské měly z počátku málo žáků. Větší část žactva přicházela ze Slezska, kde nebylo žádných katolických učitelů, zvláště z Vratislavi. A proto byl tamější biskup, arcikníže Karel, nejhorlivějším příznivcem a podporovatelem kolegia kladského, k jehož rozšíření mnoho peněz poskytl. Téhož roku koupilo si kolegium kladské dva statky ve Slezsku za 8000 zlatých. Roku 1614 založen byl v kolegiu seminář chudých, ku kterémuž účelu někteří příznivci zvláštní dům koupili.

Ve všech těchto kolegiích bylo roku 1616 278 údů tovaryšstva Ježíšova, z nichž kolegium pražské u sv. Klimenta 55, olomúcké 51, brněnské s domem noviců 100, krumlovské 22, chomútovské 17, jindřicho-hradecké 17 a kladské 16 údů v sobě chovalo.

Všickni údové kolegií těchto nešetřili po celou dobu, o níž jsme zde jednali, žádné práce, žádného namáhání, aby stranu utrakvistskou a evangelickou jakož i české bratry potlačili a víru katolickou mezi obyvatelstvem zemí království Českého rozšířili a upevnili. Avšak jak malého prospěchu ve všech městech, kde kolegia svá měli, ve správě duchovní docílili, vysvítá zajisté z toho, co jsme stručně o první době jejich působení byli pověděli. Mimo šlechtu katolickou získali si jen chudinu lidu zvláště tím, že ji všemožně hmotně podporovali. Naproti tomu při vší obezřelosti své nejsouce pamětlivi zásady, již Kanisius na počátku působení svého v Praze jim odporučil, popudili proti sobě celý národ český všemožným potlačováním a utiskováním všech těch, kdož nebyli katolíci. A tak se minuli jezovité cíle, který sobě po příchodu svém do Prahy byli vytkli, skoro úplně a zastihl je osud, jakého působením svým skutečně si zasloužili.

Uvítací slavnosti císaře Ferdinanda.

1558 listopad.

Od roku 1547 zdržoval se král Ferdinand pro záležitosti říše Německé, pro válku s Turky a jiná zaneprázdnění častěji mimo Čechy než předtím, a druhý syn jeho arcikníže Ferdinand býval vždy jeho místodržícím. Prvorozenému synu svému, královici Maximilianovi, nesvěřil Ferdinand této hodnosti pro jeho náchylnost k učení protestantskému, což krále velice kormoutilo. Teprvé v pozdějších létech, když Maximilian smýšlení své změnil, nastalo mezi otcem a synem lepší dorozumění.

Mezitím dosedl král Ferdinand také na císařský trůn v Němcích, kterého se bratr jeho Karel V. dobrovolně zřekl. A to se stalo takto. Císař Karel V. byl, jak jsme již nahoře vypravovali, panovníkem říše na světě nejrozsáhlejší, jelikož v říši jeho, jak se pravilo, slunce nezapadalo. Než při všem bohatství a při vší moci byl Karel v mnohém svém podniknutí nešťastný. Jmenovitě se mu nedařilo proti protestantům v Němcích, s kterými po dlouhá léta válčil a kteří se konečně předce rozličných výhod a svobod i politických i náboženských domohli. Byloť r. 1555 ustanoveno mírem augšpurským, aby stavové protestantští mohli svou víru svobodně vyznávati a aby požívali stejných práv se stavy katolickými. Kromě toho podrželi také statky církevní, které posud byli zabavili. Císař byl vynaložil veškeru svou moc a důstojnost na potlačení nové víry a na utvrzení důstojenství císařského, které se mělo jeho přičiněním znovu slavně povznésti, všecky jeho záměry byly ale takovýmto výsledkem zmařeny. K tomu dostavil se nedostatek zdraví, tak že císař konečně se rozhodl vlády se vzdáti a v nějakém klidném zátiší zbytek života svého ztráviti. K účeli tomu odevzdal synu svému Filipovi r. 1555 vládu v Nizozemsku, pak hned roku 1556 království Španělské a Neapolské a země své v Novém světě čili

v Americe. Dne 7. září r. 1556 vzdal se Karel také koruny císařské a odebral se do západního Španělska, kde si dal nedaleko kláštera San Juste u Placenzie na jednom svahu stromy porostlém nové obydlí zříditi. Tady žil ještě dvě léta v tiché osamělosti zabývaje se ručními pracemi a rozličnými církevními pobožnostmi. Při tom však neustával všímati si záležitostí státních a míchati se do vlády v té a oné zemi. Před svou smrtí dal zhotoviti svou umrlčí truhlu a nařídil, aby se vykonaly obřady pohřební, jako by jej skutečně již pochovávali. Stalo se po jeho vůli a tak spatřil svůj vlastní pohřeb, který však dlouho nepřežil, neboť brzy na to dne 21. září r. 1558 život svůj dokonal.

Před smrtí císařovou sjeli se kurfiřti říše Německé v měsíci únoru r. 1558 do Frankfurtu k volbě nového císaře. Sem přišli také poslové císařovi, kteří se za Ferdinanda přimlouvali. Ferdinand musel se zavázati, že bude mír náboženský zachovávati, že bez rady a vůle stavů nebude vládnouti. Na to byl dne 8. března za císaře vyhlášen a dne 14. téhož měsíce v kostele sv. Bartoloměje slavnostně korunován.

Z Frankfurtu vydal se císař Ferdinand do Vídně a odtud jel ještě téhož roku do Čech a do Prahy, kamž dne 8. listopadu dorazil. V Praze byl uvítán od syna svého arciknížete Ferdinanda, od pánů a rytířů a od Pražanů slavnostmi tak okázalými, že toho nebyli pamětníci.

Abychom ukázali, jak se tou dobou změnilo již smýšlení naproti králi a pak aby se vidělo, jakým způsobem se hlučné slavnosti pořádaly, chceme tuto obšírnější vypsání těch uvítacích slavností položiti.

Knížata, úředníci zemští, radové královští a pak osoby stavu panského i rytířského sjeli se do polí nedaleko staré obory, kamž sám arciknížе vyjel a je pořádal. Purkmistrové a zastupitelé měst Pražských sešli se na radnici Staroměstské, kteráž byla také shromaždištěm družiček. Rektor a posluchači universitní, konsistoř, faráři a kněží strany pod obojí i starcové, sešli se do Karolinum. Vdovy zvolily si místo v kostele P. Marie před Týnem. Jiní jinde se shromáždili a odtud se ubírali na místa vykázaná.

Nejdříve táhli muži zbrojní s dlouhými ručnicemi a měli na sobě krátké župice barvy červené s bílými prýmy po krajích, v prostředku i na rukávích prošívané a na hlavách červené klobouky s bílými pintami. Druzí byli v pancířích majíce na hlavách železné lebky, při boku tesáky a meče jako i první sbor; v rukou pak měli české špičaté burdýře a řemdihy, někteří pak měli dlouhé německé oštěpy. V obou sborech bylo do osmi tisíc mužů a měli osmnáct praporců jednostejné barvy. Třetí sbor odě byl na způsob bojovníků Žižkových, jenž potor černou rotou sluli. Ve sboru tom bylo přes tisíc zbrojných mužů; měli na sobě černé kuk a ozbrojeni byli cepy železnými a pak pavezan čili štíty.

Ti všickni táhli v řadách po šesti pře město s bubenníky a píštci; vyšli ven brano Vyšehradskou až za kostel sv. Pankráce. Ta na jedné rovině ti, jenž měli brnění a ručnic položili se v čtverhran jako v bitvě, jako b se s nepřítelem potýkati měli. Černí vojáci něc dále postoupivše, položili se táborem na jedno vršku a obehnali se vůkol pavezami jako něja kým valem, jakž druhdy staří Čechové v po neb v táboře ležíce zakopati se obyčej míval

V Jindřišské ulici postaveno bylo na pě druhého tisíce pacholátek dvěma řadama. Kaž pachole mělo bílou košilku, na rukávích, n obojcích a zespod červeným hedbávím vyšívano Opásáni byli všickni červenými páskami a drže v rukou zelené ratolesti aneb kvítky zlatem jinak ozdobené. Měli také i své bubenníky praporečníky téhož věku a postavy jako san byli. Pro ochranu a za stráž bylo jim přidán dvanácte trpaslíků, kteří nebyli o mnoho vyš nežli pacholátka a každý z nich nesl v ruc malovanou berlu neb úřednickou hůl.

Potom šli po třech purkmistři a rady všec tří měst Pražských odíni jsouce v damaško dlouhé sukně barvy hřebíčkové, a před nim kráčelo třicet měšťanů v rozdílném počestné oděvu. Po obou pak stranách šlo šedesáte mla dých jonáků krásných a silných v dykytový sukničkách červené a bílé barvy, majících n hlavách klobouky dykytou přetažené a bílý pěřím okrášlené. Ti všichni měli v rukou oště mimo šest, kteří nesli nebesa z černého a bílé aksamitu udělaná a zlatými knoflíky řemesln okrášlená. Po nich šli rektor učení Pražskéh administratoři s doktory, s mistry, se žáko stvem a kněžstvem konsistoře pod obojí, jich všechněch bylo ke čtyřem stům. Všickni oděn byli v dlouhý, černý oděv; sám toliko rekto a s ním děkan učení Pražského měli na sob široké šarlatové sukně, které za krále Karl udělány byly; a před nimi šli dvě pacholátk s berlami stříbrnými.

Těmto všechněm vykázáno bylo k vítá císaře místo za Koňskou branou, nedaleko o toho místa, kde obyčejně každého roku k pták střílelo bylo.

Tou dobou vyjel již také arciknížе Ferd nand, místodržitel český, proti císaři otci svém

Přede vším jeho průvodem, jak tehdáž býval obyčej, jeli čtyři trubači, za nimi jel nejvyšší hejtman všech jízdných sborů pan Ladislav z Lobkovic, císařského dvoru v království českém maršálek, maje po pravé straně dvě osoby stavu panského a po levé dva rytíře. Za nimi jelo čtrnácte rot vždy po pěti osobách v jedné řadě. Každá rota oděna byla zvláštním způsobem a vyznačovala se odznaky pánů, kterým náležela. První rotu vypravili Jindřich starší a mladší hrabata z Hartensteina a pánové z Plavna. Druhou Vilém a Petr z Rožmberka. Třetí Jan ml.

Slavnostní uvítání císaře Ferdinanda. (12.)

z Lobkovic, nejvyšší purkrabí Pražský. Čvrtou Jan starší z Lobkovic, nejvyšší hofmistr království Českého. Pátou Adam ze Šternberka, nejvyšší komorník království Českého. Šestou Jan z Valdšteina, nejvyšší sudí. Sedmou Jáchym z Hradce, nejvyšší kancléř. Osmou Jan Jáchym Šlik hrabě z Pozounu a z Holejče, president komory české. Devátou Jan starší ze Švamberka, nejvyšší sudí. Desátou Jan Bořita z Martinic, purkrabí Karlšteinský. Jedenáctou Volf z Vřesovic, nejvyšší písař. Dvanáctou Petr Bechyně z Lažan, podkomoří království Českého. Tři-

náctou Bernard Žehušický z Nestajova, purkrabí kraje Hradeckého. Čtrnáctou pak Oldřich z Duban, hejtman hradu Pražského. Kromě těchto 14 houfů byl tu také ještě zbrojný lid i jiných pánů a rytířů se svými praporci. Za tímto zbrojným lidem jeli dvořeníinové a služebníci pánů a rytířstva. Za těmi vedeni byli koňové arcikníže Ferdinanda přikrytí černým aksamitem a po nich jeli jinoši neb pážátka na pěkných a bohatě oděných koních, též jiní jinoši rozličných rodů. Za nimi jel hned dvůr arciknížecí s nemalým počtem pánův a rytířův. Následovalo 12 trubačův a jeden bubenník. Za těmi jeli kníže Jindřich ml. z Plavna, hrabě z Thurnu, hrabě z Hardegu, též president komory české a jiní páni ode dvora arciknížecího. Nyní jel sám arcikníže Ferdinand, maje po obou stranách mnoho služebníků a průvodců. Potom jeli přední páni království Českého vždy po pěti osobách v jedné řadě. Nejposléze za všemi jeli služebníci a pacholata panská a rytířská a těch všech jízdných bylo na pět tisíců. Průvod tento jel naproti císaři až od Staré Obory u Bubenče, kde se seřaďoval a pořádal, a sice skrze hrad Pražský, přes Malou Stranu, kamenný most Karlův, Staroměstské náměstí, přes Nové město a branou Vyšehradskou ven.

Když přijel arcikníže za kostel sv. Pankráce, dověděl se, že císař Ferdinand je již pod vrškem u vsi Krče s některými přednějšími pány a dvořany svými. I pospíšil arcikníže proti otci svému a když jej spatřil, s koně sestoupil a pokročiv k němu, s odkrytou hlavou na koleno poklekl, ruku otci políbil a přívětivě jej vítal. Po něm vítali císaře ti páni, kteří s arciknížetem přijeli, kdežto zatím arcikníže Ferdinand vesele objal a pozdravil bratra svého arciknížete Karla, který s císařem přijížděl. Také vyslanec španělský, anglický, polský a jiní vzácní páni, kteří s císařem jeli, sestoupivše s koní svých arciknížete Ferdinanda přívětivě pozdravovali. Když se pak zase na koně vsedalo, arciknížata Karel a Ferdinand při otci svém zůstali, čeští páni ale navrátili se k svým jízdným rotám a když se k nim císař přiblížil, jej střelbou a jinými kratochvílemi přivítali. Císaři se ta vojenská cvičení velice líbila a díval se s potěšením na roty kolem něho jedoucí, dokud ho neminuly, což prý téměř půl druhé hodiny trvalo. Sotva císař dvě stě kročejů ujel, přijeli mu vstříc nejvyšší úředníci a soudcové zemští s jinými pány a rytíři, též zástupci měst královských. Ti všickni sedavše s koní pěšky císaře vítali. Nejvyšší purkrabí Pražský učinil tu k císaři jménem všech stavů řeč jazykem českým, kterouž mu Sigmund Held, místokancléř království Českého jazykem německým vykládal. Císař přívětivě poděkoval a nejbližším svou ruku k políbení podal.

S toho místa uchýlil se císař na levou stranu k vršku, na kterém černí nebo Žižkovští vojáci stáli. Ti když císaře spatřili přijížděti, velmi hřmotně křičeti počali, jako by se s nepřítelem potýkati měli; a zdvihnouce vzhůru své cepy, velký hřmot jimi učinili bijíce jedny o druhé; potom i to strniště, při kterém stáli, utloukli svou sílu a čerstvosť ukazujíce.

Ubíraje se dále ke sborům pěšího lidu pražského potkal se císař s purkmistry a radami všech tří měst Pražských. Ti jej vítali skrze kancléře svého jazykem latinským, načež na místě císaře odpověděl nejvyšší kancléř jazykem českým, k čemuž císař několik děkovacích slov jazykem latinským doložil. Od pěších sborů pražských byl císař střelbou uvítán.

Před Koňskou branou čekali mistři a posluchači universitní, administratorové a duchovenstvo podobojí. Jich jménem uvítal císaře rektor university řečí latinskou. U samé brány Koňské vítali jej žáci škol u sv. Jindřicha s bohyní Kalliope velmi krásně oděnou. Sotva pak vjel branou tou do města, vzali jej čekající tady Pražané pod nebesa, která nad ním nesli napřed primasové Starého a Nového města Pražského, uprostřed purkmistři a vzadu radní páni přes všecka tři města až po vrch hradu Pražského. Když průvod císařský dostal se do města, jel před císařem maršálek dvorský, který předtím jízdné roty proti císaři byl vedl, drže v ruce obnažený meč; a před maršálkem jeli dva hlasatelé ve svém oděvu a drahých kápích, na nichž z předu i ze zadu vytkáni byli orlové o dvou hlavách. Za císařem jeli vyslanci, rady císařské, nejvyšší úředníci a soudcové zemští atd. a nejposléze harcíři císařští.

Nedaleko od brány vítala císaře bohyně Euterpe s pacholaty z velké koleje Karlovy. Dále žactvo od sv. Havla mající při sobě bohyni Thalii, která líbezně zpívala. Doleji zahnul císař v pravo do ulice, nyní Jindřišská nazvané, kdež jej očekávala pacholátka, o nichž nahoře oznámeno; pak žactvo školy týnské s bohyní Klio; dále žactvo od sv. Jiljí s bohyní Polimnyí. U kostela sv. Jindřicha vítalo jej žactvo od sv. Mikuláše s šestou bohyní Uranií.

Když císař přijížděl k bráně, která stojí proti kostelu duchovních bratří hyberňáků, tehdáž Nová zvané, jíž se chodilo do Starého města Pražského, dvanácte trubačů na ní stálo a troubilo, též bubenníci bubnovali. Ta brána okrášlena

byla rozličnými čalouny a zbraní; také vyvěšeno bylo mnoho praporců. Císař vjel do Starého města a naproti dvoru královskému vítala jej sedmá bohyně Terpsychore s žactvem od sv. Petra na Poříčí; a sotva vyjížděl z ulice Celetné na Staroměstské náměstí uslyšel zpívati osmou bohyni s žactvem od sv. Štěpána.

Na Staroměstském náměstí očekávaly císaře kromě řemeslníků s prapory dvě velké řady krásných panen čili družiček. Každá měla na hlavě hedbávnou okrasu, věnec se zlatým okem, v ruce kytku z vonného kvítí a pěkný pláštík hedbávný, kunami nebo sobolem podšitý. Těm pannám bylo přidáno k stráži a k obraně osm hejtmanů v dykytové sukničky višňové barvy oděných. Když císař přijel, jedna z řady vystoupíc stydlivě jej vítala.

Radnice byla ozdobena způsobem nádherným a okázalým. Na vratech, na zdech i na kamenné pavlači pod hodinami visely drahé čalouny. S radnice vlály také nové prapory měst Pražských, na nichž byl s jedné strany malován orel říšský o dvou hlavách, s druhé pak lev český o dvou ohonech. Tu také stáli v celé zbroji železné nebo kyrysu jonáci mladí a silní; někteří postaveni byli také na pavlači pod hodinami. Na věži radniční trubači hlučně troubili. Konec tohoto náměstí stáli zpěváci z Malé strany s devátou bohyní Melpomenou, jenž zpívati započala, načež ji zpěváci hlasy svými doprovázeli.

U Klementina pozdravili císaře jezovité se svým žactvem. Ti tady představili císaři obraz, jak Pokoj a Spravedlnost bojovného Marsa přemohli. Židů nedaleko mostu rozestavených císař prý si hrubě ani nevšiml, ač se dosti nápadně ustrojili. Třináctě mládenců v bílé kytle oděných, drželo velkou korouhev. Staří židé měli černé pláště. Rabini drželi drahá nebesa ze zlata a šarlatu; jeden pak rabin nesl desatero pod nebesy. Čtyřicet starších židovských měli čuby liščí a kunní. Také při nich byli mládenci v bílých košilích s obojky zlatem vyšívanými. Císař tedy jel mimo Židy k věži mostecké, s níž jej střelci střelbou, trubači troubením a bubeníci bubnováním vítali.

Když císař přes most jel, z velkých děl, kteráž stála na valech pod zámkem, téměř dvě hodiny se střílelo a některá bližší stavení se zbořila.

Na náměstí Malostranském vítaly císaře shromážděné vdovy majíce v ruce rozžaté svíce, poněvadž se byla zatím již tma rozhostila. Vdov bylo tu prý asi osm set a měly všecky oděv černý a bílé roušky, které jim splývaly přes

ramena, jak tehdáž jeptišky a před tím vdovy stavu panského a rytířského se odívaly.

S toho místa hnul se císař a málo odjeda dostal se k místu, kde jej dvorští mládenečkové s rozžatými velkými voskovými svícemi očekávali. Tady císař propustil primasy, purkmistry a rady měst Pražských a jel dále přímo ke klášteru Strahovskému. Než k němu dojel, zahnul na pravo a dostal se k bráně Hradčanské a odtud k divadlu lidem žíznivým vděčnému; neboť tu stál Bacchus, mistrně udělaný, jakoby se smál. Ověšen byl vůkol listím břečťanovým, na hlavě měl zelený věnec, v pravé ruce hrozny vína, levou pak rukou tlačil sud, z něhož třemi čepy hojně teklo červené a bílé víno. O to byla mezi lidem obecným velká dranice toho dne od poledne až do tmavé noci.

Na náměstí Hradčanském stáli dvěma řadami starci šediví, v černé roucho odění, jenž měli na hlavách věnce zelené. Jeden z nich uvítal císaře ozdobnou řečí latinskou. Nedaleko těch starců stál hejtman hradu Pražského s lidmi svými a císaře v jazyku německém vítal. Na Hradčanském náměstí stála dřevěná brána, v slohu koryntském zbudovaná a tak barvená, jako by z tesaného kamene udělána byla. Brána byla ovšem nádherně ozdobena. U ní stál zástup kněžstva, před nímž císař s koně sestoupil. Uvítali císaře a vzavše jej pod nebesa uvedli do chrámu, kde „Tě Boha chválíme“ zpívali a pak císaře do příbytku jeho doprovodili.

Příštího dne vyšel císař se syny svými a jinými pány do královské zahrady a na stolci zlatohlavem přistřeném se posadil. Před ním na rovině provozováno bylo divadlo toho času nevídané a neslýchané tímto spůsobem: Postaveny byly dvě věže velmi vysoké a na obou byli trubači a bubeníci arciknížecí, kteří zhledše císaře troubením a bubnováním jej vítali. Uprostřed těch věží stála veliká hora ku podobenství veliké skály velmi řemeslně a vtipně udělaná. Na vrchu jejím umístěn byl Jupiter, jako by se v povětří vznášel. I přicházeli obrové jeden za druhým, aby jej s té skály svrhli. Místo všeliké jiné zbraně měli na ramenách veliké kameny. Když k té skále přišli a na ni lézti chtěli, Jupiter hromem k nim dolů udeřil a je porazil. Skály pak roztrhše se vydávali ze sebe hromobití a blýskání k pravému podobné. V tom ukázalo se devět osob za ďáble přestrojených, kterým oheň plápolal z očí, uší a úst a ti táhli do pekla. Z nich zrodily se potom opice, které divné hry skoky svými provozovaly. Potom vyjelo osm osob jízdných rozličné barvy v brnění s dřevci a ručnicemi. Ti dva a dva se potýkali

a potýkajíce se oheň ze sebe vydávali; také koňům z očí a uší oheň plápolal. K nim pak přiběhlo něco pěších v římském oděvu a ti velikou křepkostí točili štíty svými a zdálo se jako by oheň mleli.

Takovým způsobem uvítán a oslavován byl král, proti němuž před několika léty byl všeobecný odpor v zemi, ne sice z lásky a nadšenosti, nýbrž z ochotné úslužnosti, aby neužíval přísnou měrou své moci, aby byl panovníkem milostivým a shovívavým. Kdo se však domnívali, že takovýmito prostředky získají krále a změní úmysly a smýšlení jeho, ti se velice zmýlili, jak i potomní panování krále Ferdinanda svědčilo.

Korunování Maximiliana na království České. — Kterak král odňal stavům právo konsistoř pod obojí dosazovati. — Maximilian zvolen císařem Německým.

1558 leden — 1562 listopad.

Odvrátivše na chvíli pozornost svou k osobě krále Ferdinanda, vracíme se zase k vnitřním událostem českým, které nové a nové úspěchy neobmezené moci královské vykazují.

Snaha krále Ferdinanda směřovala touto dobou k tomu, aby předně bylo u stavů dosti povolnosti a ochotnosti k povolování peněz proti Turkovi; a za druhé staral se Ferdinand, jelikož na sobě nedostatek zdraví pozoroval, aby syn jeho Maximilian byl ještě za živobytí jeho za krále korunován. Tím měl již napřed odstraněn býti všeliký pokus k vymáhání nějakých nových práv a svobod, čehož se sám Ferdinand ovšem nemusel obávati. Aby tedy udržel stavy při dobré vůli a chuti, povoloval jim Ferdinand na sněmích a při jiných příležitostech v rozličných nepatrnějších záležitostech. Tak na př. na přímluvu sněmu, jenž od 2. ledna 1558 zasedal, odpustil politickým provinilcům z r. 1547 a propustiv je ze závazků posavadních dovolil jim, aby mohli jako jiní obyvatelé tohoto království pro potřeby své volně ze země vyjíždéti. Dále schválil usnešení sněmu toho, aby se z berně povolené zaplatily čtyry tisíce kop grošů českých, které Petr Hlavsa vynaložil na zařízení dolů kutnohorských.

Na sněmě r. 1561 učinili stavové následující usnešení: jelikož někteří manové, kteří léna v říši mají a k tomuto království náležejí, pomalu se z těch povinností manských vytahují z té příčiny, že při shoření desk zemských také jejich zápisové shořeli: aby tedy některé osoby na Karlštein se vypravily a tam všecky zápisy statků manských vyhledaly, aby se důkladně přezvědělo, co těch len a manství jest a aby takoví statkové ke království Českému zase připojeni býti mohli. O drahotě mělo se za to, že pochází hlavně z překupování ve vsech, i uzavříno, aby všecko a všelijaké překupování bylo přetrženo a zastaveno a aby tomu, kdož by byl postižen, pobráno bylo, což jest překoupil. Usnešení ta byla od krále schválena a nabyla tím zákonné platnosti.

O syna svého Maximiliana staral se Ferdinand velmi horlivě, aby ještě za jeho živobytí pojištěné měl nástupnictví. Nejprvé pomyslil na to, jak by mladému králi zjednal lepší důchody. Statky královské byly již z větší části rozprodány; co Ferdinand získal při poslední konfiskaci, to vězelo v rukou rozličných pánů. Pro citelný nedostatek býval Ferdinand nucen každý rok od stavů českých nějakou pomoc, zrovna jako almužnu požadovati. I vynasnažoval se velice, aby synu svému získal krásné panství pardubské. Zámysl svůj provedl r. 1560. Nemaje sám dostatečných prostředků, aby rozsáhlé toto panství mohl koupiti, poslal své důvěrníky do měst královských s prosebnými listy, žádaje přívětivě, aby mu k zaplacení toho panství nějakou peněžitou pomoc poskytli. Města učinila, co na ten čas mohla a Ferdinandovi pomoc poslala. Mnoho-li kde obdržel, o tom podrobného účtu nemáme, to je ale známo, že Ferdinand koupil panství pardubské od rytíře Ivana Kapouna ze Svojkova za 400.000 kop grošů českých, od kteréž doby to panství komoře královské náleželo.

R. 1562 jednalo se o korunování královice Maximiliana na království české. Ferdinand připraviv na to své přátele mezi stavy, dal rozepsati sněm na 9. září a povolal syna svého Maximiliana do Prahy. I přijel královič Maximilian s manželkou svou Marií do Prahy z Lince dne 7. září. Doprovázelo jej 500 Uhrů krásně ošacených a ti vedli s sebou šest velbloudů, na nichž seděli mouřenínové, a na polích mezi oborou*) a zámkem v barácích k tomu cíli zbudovaných se zdržovali.

---

*) R. 1559 dal arcikníže Ferdinand, jsa tehdáž místodržitelem českým, zříditi na polích nad Bubenčem vedle posavadní obory novou ohradu čili oboru, v níž bylo jenom listové stromoví vysázeno. Aby té oboře lidé zlí neškodili, zakázal listy na radnicích přibitými, aby do té nové obory nikdo nechodil, sice že by za to přísně byl potrestán. Jiným veřejným listem zapověděl, aby nikdo do vinic a

Sněm korunovační držán byl u přítomnosti císaře Ferdinanda a krále Maximiliana. Všickni tři stavové snesli se a svolili na žádosť krále Ferdinanda, aby král Maximilian vyplniv povinnosti své stavům království tohoto a potvrdiv všecka privilegia i svobody podle starobylého pořádku a obyčeje, tak jak jsou předešlí králové činili, korunován byl na království české i s manželkou svou Marií a sice tu neděli nejprvé příští a královna hned v pondělí na den sv. Matouše. Také berni, která se při korunování krále českého od starodávna dávala, stavové králi Maximilianovi dáti se uvolili.

Podle sněmovního snešení byl tedy Maximilian korunován dne 20. září v kostele sv. Víta na království české od Antonína nového arcibiskupa Pražského, u přítomnosti císaře Ferdinanda, dvou svých bratří Ferdinanda a Karla, Albrechta knížete Bavorského a jiných vzácných pánů. Druhého dne pak postavena slavnostním způsobem koruna královská na hlavu manželky jeho Marie, dcery císaře Karla V.

Sněm korunovační provedl také obnovení konsistoře pod obojí. Administratorem zvolili kněze evangelického, Matěje z Loun, faráře v Nimburce a taktéž přísedícími konsistoře jmenováni jenom kněží lutheránští. Když dle obyčeje předložili zvolené králi ke stvrzení, tu odvážil se Ferdinand nového kroku proti právům a privilegiím strany pod obojí, jelikož toho potvrzení odepřel a sám hned osoby jiné na místo zavržených jmenoval. Mystopola, jejž stavové tak velice nenáviděli, učinil administrátorem. Stavové se proti tomu ohražovali. Král vymlouvaje se krátkostí času pro svůj nastávající odjezd z království, odbyl je nařízením, aby až se zase do země navrátí, jemu předložili, na čem by právo jejich k volení administrátora a konsistoře spočívalo. Král Ferdinand se však více do země nevrátil a stavové zůstali zbaveni důležitého práva, na kterém osud strany evangelické spočíval.

Brzy potom vydal se Ferdinand se synem svým Maximilianem do Frankfurtu, kde se pro něj ucházel také o korunu císařskou v říši Německé. Kurfiřtové říše Německé sjedouce se dne 24. listopadu 1562 zvolili Maximiliana králem Římským. Dne 30. listopadu byl pak Maximilian korunován korunou císařskou, při čemž učinil stavům říše Římské na svaté evangelium obvyklou přísahu.

Tím dosáhl Ferdinand posledních cílů, k jakýmž se neslo otcovské srdce jeho, načež mohl zase veškero svoje úsilí věnovati oblíbenému snažení, by Čechy v jednotu náboženství uvedl.

---

do štěpnic s ručnicí nebo s jinou zbraní nechodil, a kdo by v těch místech, s nějakou zbraní byl postižen, ten aby ihned na nejbližším stromě byl oběšen. Nemusíme zajisté dodávati, že Ferdinand osobil si tu proti právu moc zákonodárnou a že zasáhl v právomocnosť soudu zemského.

Nový arcibiskup. — Kterak bylo Čechům užívání kalicha znovu povoleno.

1561—1564 červen.

Za předešlých dob bylo již mnoho jednáno mezi králem a stavy českými o novém arcibiskupu, který by také světil kněží nekatolických. Vyjednávání taková ostávala posud pro neupřímnosť obou stran bez úspěchu. Nyní učinil Ferdinand rozhodný krok k obsazení uprázdněného stolce arcibiskupského, na kterouž hodnosť vyhlídl si Moravana, Antonína Brusa z Mohelnice, mistra řádu křížovnického s červenou hvězdou na Starém městě Pražském a dotud biskupa Vídeňského.

Brus získal si krásou těla, učeností, neobyčejnou výmluvností, známostí patero jazyků a neúhonností života takovou lásku a důvěru svých představených v řádu křížovnickém, jehož byl členem, že byl posýlán na místa, kde jenom nejlepší muži duchovní činností mohli církvi katolické prospěti. V takovém úmyslu dosazen byl také na faru v Lokti, aby odtud působil proti protestantům. Tu byl naň upozorněn král Ferdinand a ustanovil jej r. 1542 kazatelem při vojště, jež proti Turkům bylo vypraveno. Od té doby požíval přízeň královu a docházel vždy vyššího a vyššího vyznamenání. Když se z vojny vrátil, stal se r. 1545 děkanem loketským a již 1552 zvolen za velmistra řádu křížovnického. Působiv potom opět nějaký čas jako polní kazatel, stal se zpovědníkem císařovým a 1558 biskupem vídeňským. Ferdinand osvědčoval biskupovi při každé příležitosti svou přízeň a proto se shodovalo úplně s jeho přáním, když kapitola Pražská se svým děkanem Scriboniem projevila žádosť, aby Brus dosazen byl na stolec arcibiskupský.

Když tedy bylo všecko ujednáno, přibyl nový arcibiskup do Prahy a císař Ferdinand obeslav do soudné světnice všecky stavy a vznešenější osoby duchovní, tady r. 1561 přede všemi Antonína Brusa z Mohelnice za arcibiskupa vyhlásil, kterýž také následujícího roku na tu hodnosť od papeže byl potvrzen. Ferdinandovi

jednalo se při tom hlavně, aby strana katolická jsouc v sobě spořádána a dobře řízena nabyla nové síly k odporu proti novému náboženství lutheranskému a aby kromě toho tím snáze pohltit mohla posavadní utrakvisty, jenž jsouce bez nejvyšší viditelné hlavy sem tam se potáceli, až konečně v bouřích náboženských, kromě nepatrných zbytků, načisto utonuli. Nový arcibiskup však neosvědčil se býti nástrojem, jaký si Ferdinand míti přál na vyhubení jinověrců.

Nový arcibiskup počal spravovati svou arcidiécesi, pokud se obyvatelstvo k náboženství katolickému přiznávalo, hmotné jeho potřeby nebyly ale nijakž zabezpečeny. Když Ferdinand

Vyhlášení Antonína Brusa z Mohelnice za arcibiskupa. (13.)

nového arcibiskupa dosadil, nemělo arcibiskupství ani tolik příjmů jako nejchudší fara v Praze. Statky arcibiskupské byly naskrze rozchváceny již za válek husitských a dostaly se zatím zastavením a pak prodejem a děděním do takových rukou, že sám král Ferdinand, ač se žádného prostředku neštítil, za dobré uznal statky ty nynějším jejich držitelům ponechati a arcibiskupovi jiné příjmy opatřiti.

Král Ferdinand vydal tedy dne 12. ledna 1562 otevřený list do celého království, jenž měl býti veřejně čtěn a po kostelích a radních domech zavěšen. Císař v tom listě vyložil příčiny, pro které to arcibiskupství znovu zřizuje. Potom ubezpečoval stavy, že jim nechce odníti statky a panství, která někdy k tomu arcibiskupství i k jiným klášterům a kostelům ode dávných časů přináležela, která králové čeští od-

cizili a která také na ten čas stavové v držení a užívání mají. Ty statky že mohou bez překážky užívati, jakož i mnohá jiná nadání od předešlých králů. Co stavové již obdrželi, toho že jim odníti nechce, ale že se sám ze svých důchodů královských chce postarati o vyživení arcibiskupa. Kromě toho slíbil Ferdinand v tomto otevřeném listě, „aby se obě strany pod jednou i pod obojí způsobou mohly podle kompaktát snášeti, v jednotě a svornosti trvati," že bude při papeži se vší pilností o to usilovati, aby arcibiskup a potomci jeho mohli také kněžstvo pod obojí světiti.

Na výživu arcibiskupa vykázal Ferdinand ročně 6000 kop z komory královské. Kromě toho postoupen arcibiskupovi k bydlení dům Floriana Griespeka na Hradčanech při hradu královském ležící, na jehož místě stojí také nynější palác arcibiskupský. K zlepšení důchodů zastaven jest netoliko arcibiskup Antonín Brus, nýbrž i více nástupců jeho také v držení mistrství křížovnického. Za krále Rudolfa byl plat penězní arcibiskupovi zastaven; za to odevzdány arcibiskupovi r. 1580 k užívání důchody a užitky kláštera světeckého v okresu bílinském a všechny statky kláštera oseckého.

Moc arcibiskupova vztahovala se na ten čas, jak jsme již podotkli, jenom na stranu pod jednou. Strana pod obojí podržela svou zvláštní konsistoř a své zvláštní zřízení. Než snaha Ferdinandova směřovala k tomu, aby i utrakvisté spravovali se arcibiskupem, aby vyznávači obojí víry měli jedinou správu. Proto se jal vyjednávati s koncilem obecným, jenž se radil v Tridentě o opravě církve, o povolení k přijímání pod obojí způsobou, čímž měla odpadnouti příčina k posavadnímu oddělování se utrakvistů.

K účeli tomu vyslán byl do Tridentu také výmluvný arcibiskup v čele slavného poselství, aby se přičinil u koncilu o přijetí následujících článků: aby přijímání těla a krve Krista Pána pod obojí způsobou bylo povoleno; kněžstvo aby se mohlo ženiti; nekatoličtí kněží aby mohli v nedostatku kněží katolických lidem svátostmi posluhovati; aby světský lid mohl kázati; statky duchovní, v kteréž se světské osoby uvázaly, aby nebyly nazpět požadovány.

Otcové církevní se zděsili těchto požadavků, jelikož celý svět byl toho domnění, že Čechové kacířští jsou navždy skroceni a Ferdinand že dovede beze všeho odporu a dalšího povolování víře katolické průchod zjednati. Podivení koncilu ale bylo tím větší, že požadavky tyto přednesl sám nový arcibiskup katolický a že vítězný král Ferdinand požaduje od koncilu, aby ty články povolil.

Otcové církevní na koncilu namítali tedy s velkým rozhorlením, všecky ty články že směřují na záhubu církve katolické tím způsobem, aby nekatolíci v církvi katolické vládu vykonávali. Z těch příčin že ty články nemohou býti povoleny. Co se týká ženění kněžstva, ohlásili otcové církevní, že chtějí raději umříti, než aby to usnešením koncilu povolili. Na to arcibiskup Brus hájil českých požadavků, pravě kromě jiného: „Větší část národa českého přijímá svátost oltářní pod obojí způsobou již od koncilu kostnického. Z kalicha pije netoliko lid obecný, ale i správcové obcí a stavové. Žádný důvod není tak přesvědčující, ani žádný meč tak ostrý, aby Čechy od kalicha odvrátil, ano i krutá moc války osvědčila proti kalichu svou ničemnost. Církev Čechům sice dovolila píti z kalicha, Papež Pius II. však povolení to zrušil. Papežové Pavol III. a Julius III. udělili pak svým vyslancům plnou moc, aby Čechům zase kalich povolili, by tím byli zase k církvi římské přinavráceni. Avšak nestalo se to. Konečně ujal se věci Jeho Veličenství, náš nejmilostivější pán a císař, kterému zachování církve katolické ve svém království velice na srdci leží, zvláště že jej utrakvističtí stavové na posledním sněmě za to nejen veřejně prosili, nýbrž také slibovali, bude-li jim od koncilu užívání kalicha povoleno, že budou sami a duchovenstvo jejich arcibiskupa Pražského za svého pastýře uznávati a že ho budou ve všem poslouchati. Přišla tedy doba, kdy se může povolením kalicha celé království katolické církvi získati. To závisí jenom na slavném shromáždění církevním, které to může tím spíše učiniti, jelikož utrakvisté v Čechách ve všech ostatních kusech s římskou církví se srovnávají. Nechtěli míti nikdy jiných kněží nežli takových, jenž žijou v pořádném manželství a kteří byli od katolických biskupů posvěceni. A pakli se v některých kusech od římských obřadů odchýlili, v tom se zase bez nesnází srovnají, jakmile obdrží kalich, po němž tak dychtivě žízní. Hleďte, to žádá od vás císař a král pro svůj lid, pro své poddané, pro své Čechy. Smilujte se nad národem, jenž prosí, aby byl do lůna církve zase přijat, aby se od nás naprosto neoddělil a nepřestoupil k lutheránům, kteří jej k tomu neustále pobádají."

Shromáždění otcové církevní, mezi nimiž hlavní slovo vedli neoblomní Španělové a hrdí Italové, nedbali takovýchto důvodů a nechtěli

Čechům kalich povoliti. Konečně ale nechtějíce císaře pohněvati a koncil basilejský, který byl kompaktata povolil, zatratiti, vznesli rozhodnutí té věci na papeže, pravíce, co on učiní, to že budou za dobré považovati. Ferdinand uradiv se s mnohými váženými a moudrými biskupy a preláty o té věci, vypravil potom nové poselství do Říma k papeži Piovi IV. žádaje, aby Čechám a ostatnímu Německu povolil užívání kalicha a stav manželský pro duchovenstvo kališnické. Ferdinand psal papeži, že jej za to žádá pro upokojení myslí, pro uvarování všech rozbrojů a pro dobro obecné.

Papež Pius IV. svolil k první žádosti císařově a dovolil Čechům přijímání pod obojí spůsobou. Však nežli to povolení bylo vyhlášeno, mělo se vyšetřiti, jakým způsobem se děje přijímání z kalicha, aby se při tom nic nepříslušného nekonalo a svátosť aby žádným způsobem nebyla potupena. Proto duchovní správci utrakvističtí obdrželi otázky, na které měli podati jasnou a určitou odpověď: 1. Jak velké jsou kalichy a nádoby, z nichž se lidu druhá způsoba podává? zdali se nedbalostí nebo náhodou nemůže něco rozlíti. 2. Jaké jsou kalichy, v nichž se svátosť nosívá k nemocným v městech a na venkově přes pole v zimě i v letě? není nebezpečí, že se něco z toho vyleje? 3. Jak se víno uschovává, aby v létě nezkysalo a v zimě nezmrzlo? 4. Zdali se víno v čas potřeby světívá u nemocných nebo mimo mši svatou? 5. Co se stává, pakli pro množství přijímajících jedna nebo druhá podoba dojde? zdali se druhá podoba přiléváním nesvěceného vína nerozmnožuje; nebo je-li málo přijímajících a něco zbyde, co se stává v tom případě? 6. Jak a jak často se čistívají nádoby? 7. Je-li v kostele jenom jeden kněz, jak se lidu podává? Přijímá každý zvláště hned pod obojí způsobou, nebo se všem po řadě podává napřed způsoba chleba a potom způsoba vína? 8. Zdali se před a po přijímání káže lidu v řeči české, aby byl tím k pobožnosti a uctivosti povzbuzen? 9. Zdali se při přijímání zpívají písně duchovní? Jaké jsou to písně?

Správcové utrakvistů odpověděli tímto způsobem:

1. Kalichy, jakých ve svých kostelích i při posvěcování i při udělování svátosti užíváme, jsou všady stejné a mají podobu jako u našich sousedů. Velkosť je rozličná. Obyčejně se do nich vejde žejdlík vína, nenalévají se ale vrchem; nedolejou se na několik prstů, aby se nic nerozlilo a žádné pohoršení nezpůsobilo. Do větších kalichů vejde se 6, 8 i více žejdlíků. V těch se víno jenom tehdy posvěcuje, když o velkých svátcích mnoho lidu k přijímání přichází. Z těch se víno nalévá do menších nádob, mnoho-li je právě zapotřebí. Na těchto kalichách je víko, jehož polovice je pevná, kdežto se druhá může otevříti. Při tom se nalézá rourka, kterou se do menších nádob nalévá. Kalichy jsou stříbrné a nejvíce ještě vyzlacené.

2. Nejsou-li nemocní daleko od kostela vzdáleni, donáší se k nim svátosť v obyčejných malých nádobách. Děje se to s největší úctou. Kněz jde vážným krokem, několik chlapců v bílých lněných komžích s hořícími svíčkami v ruce jde před ním, zpívajíce duchovní píseň. Obyčejně provází kněze lid obojího pohlaví. Děje se to vždy ráno a před obědem.

3. My svátosť neschováváme, poněvadž se každý den, zvláště v městech, služby boží odbývají. Každý den se tedy může nově posvěcená svátosť požívati. Vidí-li se však, že by něco mohlo zbýti, dá se posledním větší dávka a co zbyde, vypije kněz při přijímání. Stane-li se ale přece, že se z důležitých příčin něco v kalichu ponechá, nechová se to nikdy déle nežli dva nebo tři dni, aby to ani zkysati ani zmrznouti nemohlo.

4. Svátosť podává se nemocným a těm, jenž bydlí daleko od kostela, následujícím způsobem. Nejdříve rozmlouvá duchovní s nemocným o bohu a o spáse duše, jako: o pokání, o přijímání svátosti oltářní, o milosti boží, která nám byla skrze syna božího od nebeského otce slíbena. Zároveň se nemocnému dodává útěcha a naděje v blažený a nesmrtelný život z písma svatého. Vykonává-li nemocný svou pobožnosť a není-li příliš slabý, odbývá se obřad se vší pobožností. Je-li nemocný úplně vysílen, posvětí duchovní chléb i víno ve vší krátkosti a podá je nemocnému a jiným, kteří, jak se obyčejně stává, vedle něho na zemi klečí.

5. Na poslední část této otázky je odpověď již v třetím článku. Na první část odpovídáme takto: pakli jedna nebo druhá podoba pro přijímající nevystačuje, posvětí kněz znovu, co se nedostává, obvyklým obřadem, tichým hlasem a s ohnutými koleny. To se ale velmi zřídka přihází.

6. Po službách božích a po přijímání vleje se trochu neposvěceného vína do kalicha, kteréž kněz vypije; potom se kalich vypláchne ještě jednou vínem, které vypijou chlapci, jenž při mši přisluhovali; konečně se kalich vytře čistým šátečkem, zaobalí do šátku a postaví na své místo.

7. V našich kostelích není ten zvyk, aby přijímající přijímali svátost na jednom rohu oltáře pod jednou a na jiném pod druhou způsobou od jiného kněze, nýbrž u nás kleknou přijímající polokruhem okolo oltáře jeden podle druhého, tak že jeden kněz může všem podávati. Nejdříve přijímají svátost pod jednou všickni po řadě; potom pijou z kalicha jeden po druhém. Před a za knězem jdou chlapci s hořícími svícemi, kteří u každého přijímajícího se kloní.

8. Jenom nemocní se před přijímáním k pobožnosti napomínají, jak se již ve čtvrtem článku pravilo. Při veřejném přijímání se však takovéto napomínání neděje, poněvadž se v našich kostelích skoro každý den, nebo alespoň třikráte za týden káže, čímž lid se o všech článcích víry a tedy také o svátosti oltářní dostatečně poučuje. Přece však se při podávání svátosti přijímajícím napomenutí učiní. Při první způsobě řekne duchovní: „Tělo našeho pána Ježíše Krista přispějž duši tvé k spasení.“ A při podávání kalicha: „Krev našeho pána Ježíše Krista, kterou za nás na kříži vylil, přispějž k odpuštění všech tvých hříchů.“

9. Obyčejná u nás mše zpívá se jazykem latinským. Při proměňování zpívají žáci nebo kůr: svatý, svatý, svatý je bůh Sabaoth atd. Při Agnus Dei se přijímá a tu se zpívají některé žalmy nebo jiné písně podle libosti. Kde se ale mše odbývá jazykem českým, což se děje nejvíce na venkově v kostelích vesnických, tu veškeren lid při přijímání zpívá písně české, které Hus složil, jako jsou: „Živý chléb andělský“ atd., „Kristus věčné radosti pro svět připravil“ atd., „Ježíš Kristus, náš spasitel“ a jiné podobné nábožné a katolické písně.

Jadrná tato odpověď byla poslána do Vídně, kde tou dobou císař Ferdinand meškal. V obřadech utrakvistů při udělování svátosti oltářní neshledáno nic závadného a tak bylo v Čechách a v jiných zemích přijímání pod obojí povoleno a veřejně rozhlášeno. Ve Vídni stalo se to dne 18. června 1564. V Čechách a jmenovitě v Praze ohlášeno přijímání kalicha s velkými slavnostmi. Dne 21. června dal totiž arcibiskup Pražský přibíti na všech kostelích následující latinské ohlášení k duchovenstvu: „Jakož je nařízeno a ustanoveno, aby přijímání pod obojí způsobou v celém království Českém bylo příští neděli ve jménu Božím veřejně ohlášeno, napomíná otcovsky v Kristu důstojný otec, arcibiskup Pražský, všecky opaty, preláty a jiné duchovní své diécese a nařizuje jim mocí poslušenství, jakým jsou mu povinni, aby se dnes a zítra postili a při mešní oběti, jakož i při jiných svých modlitbách Boha vroucně prosili, by povolení kalicha užívati šťastně se zdařilo a ke cti nejsvětější Trojice, k rozmnožení svaté církve, k utvrzení svornosti, míru a pokoje v Kristu věřících přispělo. Napomíná také ostatní pobožné a veřejný pokoj milující křesťany, aby své horlivé modlitby s prosbami veškerého duchovenstva spojili.“

V neděli na to dne 23. června byly po celé Praze a po celých Čechách velké slavnosti, neboť nejenom v metropolitním kostele sv. Víta, nýbrž i ve všech kostelích bylo veřejně a slavně s kazatelen ohlašováno, že papež udělil povolení, aby všickni katolíci a utrakvisté mohli svátost oltářní pod obojí způsobou přijímati. A jelikož se již napřed vědělo, že to povolení bude ohlášeno, hrnuly se velké davy lidstva k přijímání pod obojí způsobou. K zvýšení slavnosti podával sám arcibiskup pod obojí způsobou a jezovité bojíce se o své nečetné ovečky katolické, poddali se také proudu všeobecnému a podávali těm, kdo z hříchů svých knězi řádnému se vyznali, svátost oltářní pod obojí způsobou v chrámě svém u sv. Klimenta (viz obr. na str. 241 a 242), avšak jenom v kapličce Matky Boží a Sv. Anny, jako by tím chtěli naznačiti, že takové přijímání nenáleží do kůru kněžského a že je méně slavné a platné nežli přijímání pod jednou.

Přijímání samo nemělo žádných praktických výsledků a nepřispělo nijakž k získání a obrácení nekatolíků na víru katolickou, jak to byl Ferdinand očekával. Přišlo zajisté příliš pozdě, když již kališníci praví tvořili v zemi nepatrnou menšinu, přestoupivše tu k bratřím, více ale k nové víře lutheránské. A ani bratří a ani lutheráni nemohli býti získáni tímto jediným ústupkem, poněvadž se v mnohých podstatných věcech lišili od kališníků a poněvadž byli vždy ještě pronásledováni.

Biskup bratrský Jan Augusta. — Jednota bratrská. — O novokřtěncích.

1549 duben — 1564.

Císař Ferdinand staraje se o spojení kališníků čili utrakvistů s církví katolickou nezapomínal nikdy pomýšleti na prostředky, jak by ostatní víry, které v zemi posud nedošly uznání, byly vyhubeny. Proti lutheránům, jenž tvořili velkou většinu v zemi, nemohlo se zakročiti přísnými prostředky, proto stíhání a pronásle-

dováni ob čas jenom bratří, jenž byli v zemi ostali. Mystopol a jeho konsistoriáni spřátelili se velmi brzy s jezovity a byli si pak navzájem nápomocni k pronásledování Pikartů, jak bratry nazývali, hledíce se tak zalíbiti a zavděčiti Ferdinandovi. K nim pak přidal se ochotně i Antonín Brus s veškerým duchovenstvem katolickým, jakmile na stolec arcibiskupský dosedl.

Mluvíce o pronásledování bratří českých, musíme se o několik roků nazpět vrátiti k té době, kdy byl starší jednoty bratrské Jan Augusta uvězněn a kdy velká část těch nejstatečnějších bratří svou vlast opustiti musela.

Jan Augusta vsazen byl v Praze do Bílé věže na hradě královském, bratr Bílek uvězněn v některém sklepení zámeckém a Šejnochovi vyplacena značná odměna za kořist vzácnou. Bílek vyslýchán ještě téhož dne (28. dubna 1548). Tázali se ho, zdali byl Augustovým písařem? Kde mají bratří svou kancelář a svou hnihovnu? Jakou pomoc poskytli bratří kurfiřtu Saskému Hanuši Fridrichovi? Nač bratří dvakráte za rok peníze sbírají? Konečně se ho tázali, zdali by chtěl z Jednoty vystoupiti a slibovali mu odpuštění, kdyby tak učinil. Jelikož ale ničeho nevyznal a víry své vzdáti se nechtěl, byl do svého vězení odveden. Augusta ponechán přes týden ve svém vězení bez výslechu; potom vsazen dne 10. května do jiného hlubšího sklepu, kde se královská vína chovala. Na ruce a na nohy vsazena mu pouta, jenž byla krátkým řetězem spojena. Před očima jeho mučeni penězokazi, aby se tím spíše obměkčil. Druhého dne (11. května) sňaty mu okovy a odevzdán katovi. Měl býti mučen. Nežli se k tomu přikročilo, byly mu dány otázky: Kde je kancelář Jednoty bratrské? Jak se jmenují starší Jednoty? Kde jsou peníze a spisy Jednoty? Kdy a kde lid svými řečmi pobuřoval? Augusta buď zapíral nebo vyhýbavě odpovídal; některé starší jmenoval. Jelikož vyznání jeho královským zřízencům nedostačovalo, byl na žebříku stržen, na slabinách horkou smolou natírán. Smůla se pak zapálila a kat ji kleštěmi i s kůží strhoval. Pak byl svázán v kozelec a pověšen na skobu. Aby měl ještě větší bolesti, byl kamením obtěžkán. Uvolnili jej teprvé tehdy, když v něm bylo už málo života. To bylo už v noci. Hned ráno mučili jej podruhé, aby jenom přiznání z něho vynutili.

Téhož dne, kdy byl Augusta zmučen, přišli také dva členové komorního soudu se zámeckým hejtmanem do vězení k Bílkovi a dali mu pouta na nohy a ruce přivázati k nohoum až přes kolena. Tak nechali jej po tři dni a rozvazovali jenom k jídlu a k vykonání tělesné potřeby. V neděli pak byl rozpoután, na žebříku natažen a v tomto stavu vyslýchán. Otázky měli katané na několika arších napsané a odpovědi jeho také hned si zapisovali. Tázali se ho kromě jiného: Kdo je hlavou vaší Jednoty, je to Augusta? Kde je Mach, kde Jan Černý? Kde máte své dopisy, kde své matriky? Kdo nakládal na vaše knihy? Jaké úmluvy měla vaše sekta s někdejším kurfiřtem Hanušem Fridrichem? Ke komu se chtěla vaše sekta utéci, když by král proti ní vystoupil? Co jste těm, kdo k vám přistoupili, slibovali? Co jednali vaši starší se šlechtou před osmi lety na shromáždění v Mladé Boleslavi, když byli čtyry neděle pohromadě? Jak smýšlela vaše sekta o králi; jaké úmysly měla proti němu? Nemodlili jste se za kurfiřta Saského? Býval Augusta v poradách stavovských? Kdo překládal psaní kurfiřtova do Čech do češtiny, kdo je dal tisknouti? Proč jsi jiným radil, aby proti kurfiřtovi netáhli? Kdo skládal psaní v Jednotě, kdo je pečetil? Proč jsi lidem přimlouval, aby královského mandátu neposlouchali?

Na všecky otázky odpověděl Bílek spůsobem takovým, že to vyšetřovatelům nedostačilo. Byl tedy mučen tímtéž způsobem jako Augusta a mezi tím vyslýchán. Druhý den přišli katani zase, pravíce, že jeho odpovědi krále nepostačují a mučili jej zase, v čemž museli však ustáti, jelikož spozorovali, že síly jeho mizí. Byl tedy honem s žebříku sňat a studenou vodou políván, až k sobě přišel. Obě ruce měl vyvrknuté. Na večer jej chtěli zase vyslýchati, když se ale shledalo, že je příliš seslaben, bylo mu oznámeno, až se uzdraví, že bude zase mučen a vyslýchán a to tak dlouho, dokud všecko nevyzná.

K tomu však v Praze již nedošlo. Oba zajatí odveženi byli v noci z 25. na 26. května na Křivoklát. Každý jel v jiném voze a provázelo je dvacet žoldnéřů. Od mučení pražského byli velice ztýráni a jelikož ještě na Křivoklátě po čtrnácte dní nikdo na jich zotavení nepomyslil, počaly rány jejich hnisati a vydávaly takový zápach, že dohlížitelé toho nemohli snésti a postarali se jim o pomoc lékařskou. Za sedm neděl pozdravili se úplně.

Z počátku byli vězni na Křivoklátě přísně střeženi a bylo s nimi tvrdě nakládáno. Každý byl v jiném sklepení; okna jejich se zavřela vnitřními a zevnitřními okenicemi, v nichž ponechán jenom nepatrný otvor asi čtyr čtverečních palců, kterým by denní světlo vnikalo, tak že uvnitř byla skoro neustále tma. Obě vězení

byla dobře zamčena a k hlídání jich posláno z Prahy dvacet žoldnéřů Němců, z nichž jenom tři česky uměli. Každá návštěva byla zakázána a nic se uvězněným nesmělo posýlati. Z vězení svých nevycházeli a proto se také nikdy nesešli. Dvakráte za den dostávali jíst, v poledne a večer. Při tom byli vždy dva žoldnéři, kteří jim sami pokrmy rozkrájeli, aby sami nůž do ruky nedostali. Potrava byla dosti dobrá a dostávali jí dostatek. Žoldnéřům nebylo zakázáno z vlastního jim snídaní koupiti, museli to však svému představenému oznamovati. Na podzim v polovici listopadu postaveny ve vězeních kamna, v nichž se jenom třikráte, zřídka čtyrykráte za týden topilo. Při jídle měli po půl svíčce; co při tom neshořelo, to žoldnéři odnesli. Ovšem že také nesměli a nemohli čísti a tak se museli jenom svým myšlénkám oddávati.

Většina bratrů ostala v Čechách i po přísných mandátech Ferdinandových; museli se ale tak chovati, aby na sebe krále znovu nepopudili. Odbývalit potají své bohoslužby, nebo tu a tam zevnitř k utrakvistům se hlásili. Na Moravě však bratří nebyli pronásledováni, poněvadž Morava v odporu proti králi se nesúčastnila. Tady tedy víru svou zjevně vyznávali. V Čechách zatím docházely krále stížnosti od rozličných udavačů, jmenovitě od kněží kališnických, tu že bratří potají víru svou přece vyznávají, tu že jim ten nebo onen pán nadržuje. To vzbudilo ve Ferdinandovi znovu víru, že měl Augusta v odporu stavovském vynikající podíl. I rozkázal, aby jej znovu vyslýchali. Stalo se; Augusta však ničeho nevyznal. Proto byl dne 7. srpna r. 1549 mučen potřetí. K tomu cíli svázán v kozelec, kat mu stříhal hlavu a zacpal mu ústa, aby nemohl křičeti, načež byl ukrutně zmučen. Avšak ani při tom trápení ničeho nevyznal. Jakub Bílek vyslýchán druhý den na to a vyzván, aby z Jednoty vystoupil. Nepoddal se. Proto jej také na žebřík přivázali. Nežli jej mučiti počali, dověděla se to paní hejtmana zámeckého a přimluvila se za něj, tak že byl jenom něco málo natažen, pak odvázán a do svého vězení odveden. I v Praze i na Křivoklátě zřejmě k tomu ukazováno, že Augusta pro víru netrpí, a všickni jej pokládali jenom za vězně politického.

Co se ty věci v Čechách děly, přišel starší Jednoty, bratr Mach ze Sionu, o němž jsme byli na str. 165 vypravovali, z Pruska do Moravy na synodu čili shromáždění bratří, které se dne 28. října v Přerově odbývalo. Přinesl s sebou list od Pavla Sperata, jednoho z nejhorlivějších rozšiřovatelů učení Lutherova, svědčící Jednotě bratrské. List sepsaný od bohoslovce proslaveného a na Moravě známého, neostal bez účinku na bratry, kterým Sperat kromě jiného vytýkal i to, že si málo váží vědecké činnosti. Aby si výčitky takové více nezasloužili, usnesli se bratří, že dají Blahoslavovi, mladému, nadanému muži, a Janu Rokytovi po 50 tolarech podpory, aby šli do Basileje na studie; Jan z Benátek, Jan Lorenz a Martin Abdon měli se vydati do Královce a tam vědám se oddati. K ulehčení bratřím v Čechách žijícím stalo se usnesení, aby novorozené děti dávány byly ke křtu i kněžím kališnickým a katolickým, jen když proto nevystoupí z Jednoty. Žádný kněz neměl si bez svolení synody držeti koně. Zdá se, že tu a tam počal se i mezi bratry přepych zahnizďovati. Nikdo neměl nové spisy, zvláště ale nové písně uveřejňovati bez svolení Jednoty. Mach se zdržel na Moravě do jara r. 1550. Než odešel nazpět do Pruska, odbývala se ještě jedna synoda, v níž se stalo usnesení, aby bratří Václav Vroutecký, Daniel, Matěj Strejc a Jan Černý mohli všeobecná shromáždění svolávati a nad kázní v Jednotě bdíti. Mach vrátiv se do Pruska zemřel tam r. 1551 a jelikož Augusta dlel ve vězení, byla Jednota bez biskupa a nebylo, kdo by kněze bratrské světil.

Zatím byl král Ferdinand odjel do Němec, odkudž z Augšpurku, když ho došly nové žaloby na bratry, vydal r. 1550 nový mandát proti všem schůzkám bratří, uloživ zároveň místodržiteli českému, arciknížeti Ferdinandovi, aby bratry pilně pozoroval. Z Augšpurku vydal se do Vídně a odtud odebral se v dubnu r. 1551 do Brna, aby zjednal usnesení sněmu proti Jednotě bratrské, která se na Moravě velmi silně rozmáhala. Král Ferdinand byl posud málo o to dbal, aby také obyvatelstvo moravské bylo církvi katolické navráceno, jakož se vůbec i ve všelikém jiném ohledu Moravě málo pozornosti věnovalo. Za takových okolností zapustila víra bratrská na Moravě tak pevné kořeny, že byla nyní útočištěm mnohým stíhaným a vypovězeným bratřím českým. Část šlechty přiznávala s k té víře, a šlechtici katoličtí, kališničtí a lutheránští nejsouce neustále štváni a popouzeni proti bratřím jako v Čechách, snášeli víru jejich asi tím spůsobem, jako my nyní jinou víru snášíme.

Když byly na sněmě všecky ostatní předlohy královské vyřízeny, podán byl návrh o otázce náboženské. U přítomnosti krále Ferdinanda přednášel místokancléř Held, jak se od

dosednutí Ferdinanda na trůn český na Moravě všecko změnilo. Kdežto tehdáž jenom jednotlivé osoby ke kacířství se klonily, nyní že každé město, každá ves je jím nakažena; nyní že řádní kněží bývají od svých patronů zapuzováni a na jejich místa nehodní dosazováni, a statky církevní že jsou neustále pleněny. Královská vůle tedy že je, aby se všecko navrátilo do toho stavu, jako bylo r. 1526; každý odpor proti tomu úmyslu že král dovede zlomiti.

Na to povstal hejtman zemský na Moravě, známý nám již Václav z Ludanic, a obrátiv se přímo k osobě králově, pravil: „Nejmilostivější králi! když jsi sliboval stavům našim jakožto markrabě moravský, byl počet těch, kdo se čistého a neporušeného učení přidržovali, ovšem malý; byla to neznalosť pravé služby boží a pravého užívání svátostí. Jelikož ale Hospodinu se zlíbilo temnoty zaplašiti, děkujeme mu také z celého srdce, že nás k poznání pravého evangelium přivedl. Prosíme a zapřisáháme milosť královskou, aby nám toto nejvyšší dobro popřála a nám víru naši vykonávati nezabraňovala. My všickni neupustíme ani za mák od svého přesvědčení a já sám spíše bych hlavu nasadil, nežli bych od své víry upustil. Morava spíše ohněm a popelem sejde, nežli by násilí v ohledu tom strpěla.“ To je krátký obsah ohnivé řeči, kterou hejtman zemský na požadavek králův odpověděl. Po ukončení řeči své obrátil se hejtman k shromážděným stavům a žádal, aby osvědčili, zdali dobře smýšlení jejich tlumočil? Shromáždění celé hlučně potakalo. Ferdinand pozoruje, že nedocílil, co zamýšlel, vyzval ty, kdo by ho chtěli poslouchati, aby na stranu postoupili; nadálť se, že velká většina z vážnosti k osobě jeho tak učiní; však jenom sedm sněmovníků ohlásilo se k bezvýminečné poslušnosti. Vystoupiliť ze shromáždění jenom páni: Perchtold z Lipého, Zachariáš z Jindřichova Hradce, Jaroslav z Pernšteina, Hanuš Haugvic z Biskupic a pan Tvorkovský; z rytířů pak: Zoubek a Konický ze Švábenic.

Zemský hejtman předstoupil a vyndav ze záňadří přísahu, kterou byl Ferdinand při svém dosednutí na stolec markrabský složil, četl ji v německém překladě. Na neslýchané toto jednání poznamenal král Ferdinand celý se zlostí třesa: Nikdy že se poddaní ve své opovážlivosti tak daleko neodvážili, aby knížete svého na složenou přísahu pamatovali; on že na ni dobře pamatuje a že ji také jakožto král křesťanský nikdy neporuší. Václav z Ludanic omlouval své jednání pravě, že tím nechtěl králi ničeho vyčítati, neboť markrabě že vždy sliby své držel; přísahu že králi proto na paměť uvádí, aby i budoucně jí se spravoval. Ferdinand odešel s nevolí ze sněmu, který se hned rozešel. Sněmovníci však na znamení, že Václav z Ludanic z duše jim mluvil, hlučně jej do bytu jeho provázeli. Cesta vedla okolo příbytku králova. Ferdinand slyše hluk, přistoupil k oknu a vida takové vyznamenání řečníka, jenž se mu rozhodně opřel, ulehčil nevoli své hanlivým porovnáním sněmovníků s dobytkem.

Bouře, kterou takto nekatolíci na Moravě způsobili, snesla se na novokřtěnce. Proti těm vydán mandát královský, kterým bylo přísně nařízeno, aby jich nikdo netrpěl. Ti, kteří se posud zdržovali na Moravě v úkrytech, byli odtud vypuzeni. I obrátili se do Rakous, než jelikož jich tam trpěti nechtěli, vrátili se po nějakém čase zase na Moravu.

V Čechách tou dobou také se poulevilo v stíhání Jednoty bratrské. Připadá nám to tak, jako ochabnutí po velkém napnutí. Osoby z Jednoty, kterým se dalo dokázati účastenství v odporu proti králi Ferdinandovi, byly dostatečně ztrestány, nejhorlivější a nejstatečnější vyznávači víry bratrské byli již donuceni vlasť svou opustiti. Z těch, co v Čechách zbyli, přestoupili mnozí k víře katolické, jiní k utrakvistům. Ostatní pak dobře se střežili, aby nikomu pohoršení nezavdávali, nikoho svou vírou neobtěžovali. Lutheráni vzpamatovavše se po ranách, jaké jim rok 1547 a 1548 zasadil, počali se zase rozhodněji víry své zastávati; tím ubylo také odvahy katolíkům a utrakvistům, tak že nyní ochablo udavačství na bratry. Na panstvích, která náležela vrchnostem bratrským nebo alespoň snášenlivým, byl stav bratří dosti snesitelný; veřejné schůzky nebyly jim ovšem trpěny, za to scházeli se potají tím horlivěji. Avšak i na jiných panstvích polepšil se stav bratří, jakmile ochabl nátlak se shora a jakmile utrakvisté v zuřivosti své proti bratřím poulevili. Nemohouce tuto vypisovati dopodrobna, jak se bratřím vedlo na jednotlivých panstvích, vylíčíme alespoň osudy jejich na rozsáhlých statcích pánů z Pernšteina. Živobytí bratří jinde nebylo mnoho rozdílné a tak budeme míti dosti věrný obraz toho, jak se bratřím asi vůbec dařilo.

Jaroslav z Pernšteina ponechal bratřím na svých statcích moravských úplnou svobodu, nepřekážeje pranic jejich bohoslužbě, v Čechách pak zakročoval proti bratřím jenom když k tomu byl od krále přímo vyzván. Faráři rychnovský, solnický a žamberský žalovali mu neustále na bratry, že žijí bez svátostí, že se shromažďují. Pán z Pernšteina odňal jim na to obecní jmění

a sbory jejich a nařídil, aby se mandátem královským spravovali; k stíhání a pronásledování důraznému a zhoubnému nedošlo také proto, že úředníci Pernšteinovi sami k Jednotě se přiznávali. Dokud faráři nežalovali u krále samého, dotud býval hlas jejich hlasem volajících na poušti a k tak rozhodným krokům neměli zase mnozí kněží pod obojí dosti odvahy, jelikož se svých patronů obávali. Naopak se spíše stávalo, že takoví faráři raději své fary opouštěli, poněvadž na jedné straně žalovati nechtěli a na druhé zase bratry na víru svou obrátiti nemohli. Správcem bratří na statcích pernšteinských byl Václav Holý, jenž bydlel v Rychnově.

Podávání pod obojí. (14.)

Když odtud musel pro neustálé žaloby faráře místního na rozkaz Jaroslava z Pernšteina odejíti, usadil se jednoduše v Solnici, kde však nemohl bydleti.

Druhý starší čili biskup Jednoty bratrské, Mach ze Sionu, zemřel v Prusku v Gilgenburku dne 16. dubna 1551. První starší Augusta byl ve vězení a tak byla Jednota poprvé za svého trvání bez biskupa. Užší rada bratrská sešla se na Moravě v měsíci červnu, aby se uradila, co by se mělo státi. Dostavili se také členové její, kteří tehdáž v Polsce žili. V užší

radě tehdáž zasedalo jenom sedm členů a sice: Jiří Izrael, Václav Čech, Jiří Ujec, Matěj Červenka, Jakub Šidlář, Jan Husita, a Václav Holý. Shromáždění uznali toho potřebu, aby se volili noví biskupové, než nechtěli tento důležitý krok učiniti bez úrady s Augustou, který té doby požíval u bratří velké vážnosti jak pro svou dřívější působnosť, tak pro stálosť ve víře, kterou i mučednictvím potvrdil. I vypravili k němu v té věci zvláštní poselství, jelikož tou dobou měli s ním již v žaláři tajné spojení.

Na Křivoklátě byl počet strážníků zmenšen z 20 na 6 a konečně jenom na tři. Jeden z těchto tří strážníků, v Litomyšli rodilý, byl od bratří získán, aby Augustovi potají knihy, psací potřeby, pokrmy a peníze dodával. Spojení takové stalo se v lednu r. 1550 a polehčilo znamenitě stav obou uvězněných. Cesta tato zůstala otevřena od r. 1550 až do r. 1553. Mezi Augustou a Jednotou počalo tedy pravidelné písemné dorozumívání. K účeli tomu zdržoval se na Křivoklátě nejprvé spolehlivý bratr, potom dokonce kněz bratrský. Ovšem že také oba vězni mezi sebou písemně se dorozumívali. Augusta maje nyní dostatek světla a potřeb psacích, trávil svůj čas spisováním článků bohosloveckých a skládáním písní nábožných. Bílek všecky tyto práce Augustovy krásně opisoval. Uvězněným zjednal mnohé polehčení také nový hejtman zámecký, jenž se z jara 1550 dostal na Křivoklát. Ten dovolil, aby uvěznění mohli čísti, co by se jim líbilo a dával je dostatečným světlem zaopatřovati, tak že v tom ohledu tajné podpory více nepotřebovali.

Spojení takového užívali bratří, aby se biskupa svého ve všech důležitějších věcech o radu tázali. R. 1551 ochabla v Čechách přísnosť proti bratřím; to mělo za následek, že se k bratřím vraceli zase mnozí nestateční, kteří byli z rozličných příčin k jinému vyznání přestoupili. I tázali se bratří Augusty, jak by se měla Jednota naproti takovým odpadlíkům chovati? A Augusta odpověděl, aby nebyli přijímáni jenom ti, kdo z lakomství světského a ze ziskuchtivosti r. 1548 se nevystěhovali a raději na jinou víru se dali; ostatní ale, když by se dostatečně káli, aby byli zase do Jednoty přijati. Podle té rady se bratří skutečně chovali a Jednota počala se zase zřizovati v malé obce, které byly posledními událostmi rozprášeny. Druhá důležitá věc, kterou Augustovi přednesla užší rada, zdali totiž může nové biskupy zvoliti, potkala se u něho s rozhodným odporem. Odpověď Augustova zněla, aby toho naprosto zanechali. Bratří, ač se srdcem sklíčeným, uposlechli.

Podobné a ještě rozhodnější zápovědi dostalo se radě užší, v Mladé Boleslavi shromážděné, v červnu 1552. Augusta zakazuje volbu nových starších, provinil se proti pokoře a rovnosti bratrské, neboť zapomněl, že Jednota má svrchovanou moc, že sám se stal volbou biskupem a že tedy i jiní bratří mohou býti staršími. Synoda boleslavská uposlechla jeho rozkazu a starší nezvolila. Snad by byli bratří i dále v poslušenství vytrvali, kdyby se byl nestal nenadálý obrat prozrazením tajného spojení bratří s Augustou.

V květnu r. 1553 sešla se znovu užší rada v Prostějově na Moravě. Se vší bedlivostí byly tady přípisy Augustovy znovu uvažovány. Namítalo se, že nejenom starších není, nýbrž že se také kněžstva vůbec mnoho nedostává, a že by při takovém nedostatku Jednota musela hynouti. Shromáždění byli skutečně na váhách, co by měli učiniti; zdali se mají rozkazům Augustovým podrobiti nebo ve prospěch Jednoty volbu starších vykonati. Tu přišla zpráva, že je tajné spojení s Augustou prozrazeno. Shromáždění zvěděli, že všecko, co u Augusty bylo písemného, padlo do rukou úředníků od komory královské vyslaných; také dostali vědomosť o tom, že Augusta byl s Bílkem do Prahy k výslechům odvežen. V Praze dostali se vyšetřovaní do Bílé věže a byli vyslýcháni. Jelikož se na ně ale žádná zvláštní vina nepronesla a neosvědčila, byli na Křivoklát odveženi a tam zase tak přísně střeženi, jako na počátku svého uvěznění. Jako v takových případech bývá, vypravovala i tehdáž pověst o uvězněných věci přehrozné a když byli do Prahy odveženi, rozhlásilo se hnedle, že tam byli popraveni. Když se takováto pověst donesla až do Prostějova, padl na členy rady velký strach, aby Jednota pro psaní u Augusty nalezená nová protivenství a utrpení nemusela snášeti a aby jednotlivci nebyli zase od Ferdinanda jako r. 1547 přísně trestáni. Podobně strachovali se i ostatní bratří a domlouvali radě, proč se řídí vůlí Augustovou a neučiní potřebné opatření k spravování a zkvétání Jednoty. Tu se konečně vzmužila užší rada a svolala na 5. června do Přerova na Moravě nejen členy užší rady, nýbrž všecky kněze a nejstarší jahny bratrské k volbě nových starších. A v Přerově skutečně také zvoleni za starší čili biskupy Jednoty Jan Černý a Matěj Červenka. Avšak kdo je měl posvětit na biskupy? To se zařídilo tak, že užší rada ustanovila Matěje Strejce a Pavla Paulina, aby zvolené požehnali a ruce na ně skládali, potom skládali na ně také ostatní členové rady

ruce a slibovali jim rukou dáním poslušnosť. Starší posvětili značné množství nových kněží a zakázali, aby jahnové nevykonávali více kněžské služby, jak se to posud pro nedostatek kněží bylo stávalo.

Tou dobou bratří již věděli, že Augusta nebyl popraven; naopak přišla bezpečná zpráva, že je dnou velmi sklíčen. I nedali mu žádnou vědomosť o zvolení nových biskupů, aby to nemoc jeho nezhoršilo.

Přední starší Jednoty, Jan Černý, učinil bez prodlení přiměřené kroky, aby se bratří ve víře své utvrdili. I vydal se nejprvé do Mladé Boleslavi, kde byl již shovívavostí bratrského pána Arnošta Krajíře z Krajku nový sbor otevřen. Skutečně se mu také podařilo obec boleslavskou a jmenovitě samého Arnošta takovou měrou k odhodlanosti povzbuditi, že Arnošt víru svou a otevření sboru ani před úředníky a komisaři královskými nezapíral. Stalo se totiž, že místodržitel arcikníže Ferdinand, když se dověděl, co se v Boleslavi děje, vypravil tam Oldřicha Dubánského, zámeckého hejtmana v Praze a královského prokuratora Petra Chotka, aby vyšetřili, je-li všecko pravda, co bylo do Prahy oznámeno. V Boleslavi byl těmto komisarům od bratří stav věcí podle pravdy vylíčen a statečný Arnošt odevzdal jim psaní pro příbuzného svého Volfa Krajíře z Krajku, nejvyššího purkrabí, v němž se přiznal, že bratří se ve sboru scházívají a on sám že schůzky jejich navštěvuje; že to činí pro česť božskou, jsa přesvědčen, že Jednota je částí církve všeobecné. Také v tom psaní prosil svého příbuzného za přímluvu u arcikníže Ferdinanda.

Arnošt hned také přistoupil ke stavbě nového prostrannějšího sboru, jelikož posavadní na schůzky bratří více nevystačoval. Nežli však sbor ten byl otevřen, došel na zelený čtvrtek r. 1554 nový mandát královský, kterým se přísně rozkazovalo, aby Pikarti byli úplně vyhubeni, kostely a církevní jmění aby se jim odňalo a kdo by je na svých statcích trpěl a schůzky jejich dovoloval, aby byl přísně potrestán. Než Arnošt po úradě s bratry dal předce na velký pátek dne 23. března nový sbor slavným způsobem otevříti a arciknížeti Ferdinandovi poslal spis omluvný, vykládaje, že víra bratrská nic kacířského neobsahuje a prose jej, aby se za Jednotu u svého otce krále Ferdinanda přimluvil. Přičiněním starších posýlali také jiní stavové bratrští místodržiteli stížnosti proti tomu mandátu, tak že jich některý den do Prahy značné množství došlo.

Máme za to, že nejspíše na přímluvu pana Volfa z Krajku byli bratří boleslavští šetřeni, tak že se tady i synoda odbývala. Jinde ale bylo s bratřími zase přísněji nakládáno. Ke konci roku 1554 počal totiž král Ferdinand naléhati znovu důrazně na provedení posledního svého mandátu. Proto jmenovitě Jaroslav z Pernšteina zakázal bratřím na svých statcích, aby se více nescházeli, dal se ale uprositi tak dalece, že je nenutil ani k vystěhování, ani k přestoupení na jinou víru. Hůře vedlo se panu Kostkovi v Brandýse nad Orlicí, který měl dlouhé vyšetřování o tom, zdali sbory na jeho panství nebyly s jeho povolením otevřeny. I na jeho panství zavítali vyšetřovací komisaři Petr Bechyně z Lažan a Jan Skovský. Následkem tohoto vyšetřování byli někteří bratří z jeho panství povoláni do Prahy k výslechu. Než vyšetřování jejich bylo dosti mírné. Po několika dnech byli domů propuštěni. Jediný z nich byl uvězněn, avšak i ten byl po několikadenní vazbě na svobodu propuštěn.

Celkem ale byl stav bratří pro tuto novou přísnosť královskou zase velmi neutěšený skoro jako roku 1548 a 1549, jmenovitě proto, že zase nesměli veřejně se scházeti a Jednotu řádným způsobem spravovati. I pomýšleli na to, kterak by si zjednali mocnější přátele a příznivce.

Panstvo Jednotě příchylné a bratří sami neustávali vyhledávati příznivců Jednotě, jmenovitě ale také doprošovati se vyproštění Augustova z vězení křivoklátského. První pokus učiněn na generálním čili všeobecném sněmě r. 1552 skrze biskupa olomouckého Jana Dubravia, slavného dějepisce českého. Biskup projevil nejprvé ve výboru, od sněmu zvoleném, své politování nad uvězněnými bratřími a prohlásil, že by propuštění jich na svobodu bylo skutkem křesťanské lásky a spravedlnosti. Když pak zvláštní poselstvo přednášelo králi Ferdinandovi usnešení sněmovní, přimluvil se biskup Dubravius i u krále samého za uvězněné, aby byli na svobodu propuštěni. Druhý krok stal se r. 1555 u arcikníže Maximiliana.

Arcikníže Maximilian klonil se k velkému úžasu a lítosti otce svého Ferdinanda k protestantismu. Maximilian netajil se nijakž se svým smýšlením a to popudilo tak otce jeho, že mu přísnými tresty hrozil. Neshoda mezi otcem a synem dospěla tak daleko, že Maximilian již i na útěk do cizí země pomýšlel. Maximilian tedy volal ke dvoru svému muže stejného smýšlení, dopisoval si s protestanty a prohlásil, že se bude evangelia pevně přidržovati. U Maximiliana do-

máhali se tedy bratří, vyslavše do Vídně Blahoslava, přímluvy skrze jeho kazatele Pfausera a dali mu také doručiti zvláštní spis, kterým jej za přímluvu žádali. Roku 1557 přimlouval se i vévoda Würtemberský Kristof u Maximiliana za bratry a za Augustu. Leč vše nadarmo.

Jednota setkávajíc se v Čechách s neustálými ústrky a pronásledováním, zkvétala tím utěšeněji na Moravě. Bratrské obce na Moravě rostly a zmáhaly se a nabývaly čím dále většího významu a důležitosti. Jmenovitě počaly vynikati Přerov, Ivančice a Prostějov, jakožto sídla starších čili biskupů a jakožto místa, kde se sjezdy nejčastěji odbývaly. Ivančice jmenovitě prosluly od té doby, co se tady Blahoslav usadil a sláva jejich rostla až do konce Jednoty. Z Ivančic spravovány byly jižní osady bratrské na Moravě a z Přerova severní.

Na sjezdu přerovském roku 1556 vydána byla přísná ustanovení o kázni mezi bratry. Ještě důležitější usnešení stala se na příští synodě v tomtéž městě. Někteří představení bratří, jenž pro starobu nebo pro některou vadu tělesnou úřad svůj zastávati nemohli, chodili od bratra k bratru a živili se dárky dobrovolnými nebo žebrotou. To se zakázalo a Jednota se měla starati o výživu takových bratří. Dále zakázáno, aby žádný bratr bez svolení Jednoty ani články, ani písně neuveřejňoval, nebo dokonce ve své obci zpívati nedával. Bratří bráváni také za kostelníky do kostelů kališnických. Ustanoveno, aby takovou službu přijímali, jen když by k tomu byli donuceni, aby se ale se svou vírou netajili. Konečně ustanoveno, aby zvoleni byli také dva noví biskupové, což se také stalo na sjezdě v Slezanech Zvoleni Jiří Izrael a Blahoslav.

Zatím podařilo se zase Augustovi získati si z vězení křivoklátského spojení s bratry a jejich představenými. Jeden strážný propuštěn byv ze služby žoldnéřské na Křivoklátě domohl se toho po dlouhém doprošování v komoře královské, že byl r. 1555 ustanoven k posluhování uvězněnému Augustovi a Bílkovi. Byl pouhý Němec a s vězni dříve bezohledně nakládal; to bylo ale nejlepším odporučením, tak že se v komoře královské nemuseli žádné laskavosti k uvězněným obávati. Než Němec se stal věrným a oddaným jejich služebníkem. I opatřoval jim tajně věci, které si míti přáli a zase od nich dodával bratřím všeliké jejich listy a písemnosti. Uvěznění si také po sluhovi svém na malých čtvrtečkách dopisovali a také se s ním ústně, ač stěží, domlouvali. Ten Němec sloužil jim tímto způsobem věrně dlouhý čas, až při nich i umřel.

Augusta dal se znovu do spisování, aby provedl dávný svůj záměr. Chtěl totiž zavésti místo čtení evangelií a epištol ve sborech výklady o článcích víry. Ačkoli mu v tom již roku 1547 starší povoliti nechtěli, pokusil se nyní znovu o jejich svolení a poslal jim takovéto výklady. Bratří ale neučinili po jeho vůli, nýbrž spracovavše kus těch výkladů podle svého, dali to do tisku. Když se to Augusta dověděl, byl velkou nevolí naplněn a přísně bratry pokáral.

Starší však nedbali ani hněvu ani pohrůžek Augustových, nýbrž pokračovali odhodlaně v zřizování Jednoty. Černý svolal starší Jednoty a užší její radu do Mladé Boleslavi. Od časů Lukášových býval první starší prvním sudím v Jednotě. Hodnost ta spočívala posud na Augustovi a nebyla ještě na nikoho přenešena. Na synodě boleslavské udělena však ta hodnost Černému, Červenka jmenován písařem Jednoty a Blahoslav ustanoven za jeho pomocníka. Podobná moc jako Černému pro Čechy a pro Moravu propůjčena Izraeli pro Polsku. O zpovědi ustanoveno, aby se kněží zpovídali jenom u starších, kterým byli podřízeni a jahnové a akolythi jenom u těch představených, s nimiž společně žili.

Nové spojení Augustovo s Jednotou bylo, jak jsme se už zmínili, přetrženo úmrtím služebníka Němce. Nemělo to však více tak nepříjemné pro ně následky, jako první přerušení, když bylo spojení jejich vyzrazeno. Tou dobou dojížděl totiž arcikníže Ferdinand často na lov do lesů křivoklátských; někteří přátelé Jednoty použivše té příležitosti, vymohli uvězněným tolik, že jim nebylo více bráněno, aby směli rozličné dárky na penězích a na pokrmech přijímati. Dvěma bratrským šlechtičnám, které na Křivoklát přijely, bylo dokonce dovoleno, že mohly s uvězněnými skrze okno mluviti a když se jim jídlo dávalo, do vězení vstoupiti. Šlechtičny ty získaly zase jednoho ze strážných, který pak prostředkoval spojení mezi uvězněnými a Jednotou. Kromě toho dostalo se jim i toho dobrodiní, že okenice s jejich oken byly sňaty a okna porozšířena, tak že jimi pak denní světlo do sklepení vnikati mohlo.

Snad od těchto šlechtičen nebo z pozdějšího dopisování dověděl se Augusta, co se stalo bez jeho vědomí a proti jeho vůli; jmenovitě také, že rozličné sjezdy mnohá důležitá ustanovení vydaly a čtyry starší: Černého, Červenku, Blahoslava a Izraele zvolily. Nelibost, kterou choval v srdci svém, že se návrhů jeho nelo-

lo a rady jeho nedbalo, vzplápolala nyní v litý ěv, když se dozvěděl, že se stala tak důle- á usnešení, aniž by se ho byl kdo zeptal o du nebo i svolení. I posýlal bratřím psaní za aním, prohlásil všecko, co se stalo, za neplatné,

hrozil, zatracoval, proklínal; synoda žeravická (r. 1559) odpověděla mu jednomyslným obnovením usnešení, „že nemá jeden žádný sám jako jedna hlava v té přednosti a tím způsobem jako papež v římské církvi vystavován býti,

Filipina Welserovna. (15.)

y na ní vše záleželo.“ Požadavky Augustovy y tedy zamítnuty, o čemž ovšem dostal zprávu svého vězení. To Augustu ještě více popu- . I počal se považovati v uražené své hrdosti ctižádosti jako za odstrčeného a přemýšleti

o tom, kterak by se z vězení svého vyprostil. A okolnosti právě tomu chtěly, že se na Křivoklát dostaly osoby, které byly tak milosrdné, že osud jeho snažily se polehčiti a z vězení mu pomoci,

Říšské město Augšpurk vynikalo tehdáž v celém jižním Německu zámožností, pocházející z průmyslu a obchodu. A mezi měšťany augšpurskými nejslavnější byly rodiny Fuggerů a Welserů, které bohatstvím a nádherou převyšovaly nejen rozmanité rodiny šlechtické a knížecí, nýbrž i panovnické. V tehdejší době měly asi takovou pověst po Evropě jako nyní Rothschildové. František Welser pojal za manželku Annu Adlerovu, dceru znamenitého měšťana z města Spyru, Jakuba Adlera z Zinnenburka, jehožto mladší dcera Kateřina provdala se za Jiřího Lokšana z Lokšan. Rod ten pocházel ze Slezska. Jiří Lokšan dostav se ke dvoru Ferdinanda I. zastával tu rozličné služby, až se stal i místokancléřem a místosudím v království Českém. Miláčkům královým bylo po r. 1547 snadno nabyti statků, jelikož jich bylo na pochmátku. Také Jiří Lokšan koupil od komory královské panství Březnické, které bylo Petru Malovcovi z Chejnova za pokutu odňato.

Arcikníže Ferdinand meškaje za sněmu augšpurského se svým otcem v domě Františka Welsera, u něhož byli hostmi, zahořel nesmírnou láskou ke krásné jeho dceři Filipině (narodila se roku 1531, viz obr. str. 249 a 250), tak že jí podával ruku k sňatku manželskému, ovšem bez vědomí přísného otce svého. Král Ferdinand byl totiž příliš hrdým na vznešenost rodu svého a nebyl by nikdy svolil, aby si syn jeho vzal za choť dceru kupce, třeba tento byl po celé Evropě znám co nejchvalněji a třeba už také povýšen byl na šlechtice. Předsudek o vznešenosti rodu panuje i za naší doby, jaký tedy byl asi v časech tehdejších! Než milenci nedbali takových rozdílů a Filipina odebrala se do Březnice k tetě své Kateřině z Lokšan, aby byla blíže Ferdinandovi, jenž za nepřítomnosti otcovy spravoval království české jakožto místodržitel. Nejspíše na zámku Březnickém uzavřel se v lednu r. 1557 tajný sňatek arcikníže Ferdinanda s krásnou Filipinou. Snoubence oddával kněz Jan de Cavalerius a mezi svědky byla i teta Filipinina, Kateřina z Lokšan. Taktéž na zámku Březnickém porodila Filipina dne 15. června r. 1558 prvního syna, potomního kardinála Ondřeje Rakouského. Křest byl vykonán v zámku, při čemž byli za kmotry důvěrníci Ferdinandovi pan Ladislav ze Šternberka na Zelené Hoře, jenž pojal za choť Kateřinu, dceru Kateřiny z Lokšan; dále Josef z Hohenwarthu a pak Ferdinand z Lokšan, bratranec Filipinin. Pro zachování sňatku v tajnosti vynesli paní Kateřina z Lokšan a dcera její Kateřina novorozeňátko šestého dne ráno o 3. hodině ze zámku a položily je tajně u brány, kdež je vrátný najíti musel. Když pak tento přinesl dítě na zámek, přijala je paní Kateřina z Lokšan za své. Podobná hra opakovala se také po dalších porodech Filipininých.

Sňatek s krásnou Welserovnou byl sice opatrně zatajován, nicméně donesla se o tom předce zpráva přísnému otci, který se proto nesmírně na milovaného syna svého rozhněval. Delší čas to trvalo, nežli se otec zase na syna alespoň částečně udobřil; aby však Filipinu uznal veřejně za svou snachu, k tomu nechtěl pod žádnou výminkou svoliti. I musel se arcikníže roku 1559 písemně zavázati, že manželství své zachová v tajnosti. Teprvé po delším čase nechal se král Ferdinand obměkčiti ctnostmi a krásou Filipiny. Vypravuje se, že Filipina přestrojená za poutnici na hradě Ambraském k jeho nohoum se uvrhla, a prosbami a milostností svou srdce jeho získala. I udobřil se tak dalece, že povýšil ji na markraběnku Burgavskou a děti z manželství toho pošlé uznal za manželské. Také jim přiřknul nástupnictví v dědičných svých zemích pro ten případ, kdyby všecko mužské potomstvo rodu Habsburského vymřelo. Slibu danému dostával arcikníže věrně, chovaje děti své co nalezence dosti dlouhý čas. Trvalo to však dlouho, než otec synovi úplně prominul domnělou vinu.

Aby Filipina pod slušnou záminkou mohla přebývati někde blíže Prahy, kdež arcikníže obyčejně se zdržoval, způsobil arcikníže, že královský hrad Křivoklát odevzdán byl, jak se zdá do zástavy r. 1560, jmenovanému panu Ladislavovi ze Šternberka, jenž měl Kateřinu z Lokšan za manželku.

Hrad Křivoklát, jejž tuto čtenářům našim zase předvádíme, stal se v dějinách českých památným pro mnohé události. Již v předešlých dílech bylo o něm mnoho vypravováno a také v pozdějších dobách budeme míti ještě mnohokráte příležitost o něm se zmíniti. Proto jej podáváme vyobrazený v tom způsobu (viz obr. str. 257 a 258), jak se až na naše dny zachoval. Hrad přestál v pozdějších dobách mnohé pohromy; než dostalo se mu vždy spanilomyslných ošetřovatelů a obnovovatelů, kteří jej hleděli v podobě ze XVI. století zachovati. Budiž jim za to dík; hrad náleží posud k památným budovám dosti zachovaným. A toho by nebylo, kdyby se oň takovíto ošetřovatelé nebyli starali. Kéž by i nynější jeho držitel ujal se budovy pustnoucí, aby nepřestala hlásati slávu jména českého.

Arcikníže tedy předstíraje lov mohl ovšem častěji přijížděti na Křivoklát, kamž se také k dceři své přistěhovala stará paní Kateřina z Lokšan a kde také paní Anna Welserová několikráte svou dceru navštívila. Choť Ferdinandova porodila tady na Křivoklátě r. 1560 dne 22. listopadu před půl nocí druhého syna, později proslulého válečníka, Karla markraběte Burgavského. Opět jako při prvním dítěti na zámku Březnickém odehrála se komedie, že bylo děcko dne 29. listopadu večír tajně položeno v prvním nádvoří tak, aby je jistý služebník pana Šternberka a vdova Sachsingerová nalézti museli, načež arcikníže Ferdinand, který se právě na zámku nalézal, dítě za své přijal. Zcela tak se dálo, když Filipina r. 1562 dne 7. a 8. srpna na Křivoklátě meškajíc porodila dvojčata Filipa a Marii, kteříž ale záhy oba zemřeli.

Arcikněžna Filipina přebývala tedy delší čas na hradě Křivoklátě a přispěla s příbuznými svými nemálo k ulehčení trampot a svízelů uvězněných bratří, o čemž budeme vypravovati.

Sotva pan Ladislav ze Šternberka několik dní na hradě Křivoklátě pobyl a všecko do pořádku uvedl, přišel sám k Augustovi, velmi přívětivě k němu se měl a přítelem dobrým jemu se býti ukazoval. Také někdy s pavlače oknem s Augustou mluvíval a do žaláře k němu chodil. I choť Šternberkova přišla k Augustovi do vězení, buď ze zvědavosti nebo že ji dobrota srdce k tomu přiměla, když osud Augustův seznala. Šternberk a manželka jeho vyptávali se Augusty, zdali by se chtěl z vězení toho dostati. Augusta se již dostatečně přesvědčil, že z vězení nemůže Jednotu bratrskou spravovati a že by odtud ničeho nevyřídil. I dal se tedy snadno pohnouti, aby arciknížeti Ferdinandovi podal žádost za své propuštění. Arcikníže Ferdinand získán byl přímluvou Šternberka a jiných přátel Augustových; i ucházel se u svého otce o propuštění Augusty z vězení. Králi Ferdinandovi nesměl dříve nikdo přijíti s žádostí nějakou nebo přímluvou za Augustu, poněvadž choval vždy ještě přesvědčení, že Augusta řídil veškero jednání Jednoty a ta že byla hlavním původem odporu stavovského r. 1547. Než žádost vlastního syna nezamítl, nýbrž slíbil, že Augusta bude propuštěn, pakli se víry kacířské zřekne a na víru katolickou beze všech výminek se obrátí. Aby obrácení to bylo pravé a upřímné, měli se kněží katoličtí o tom přesvědčiti. Augusta vida, že jen odstoupením od své víry otevře si dvéře žalářní, nechtěl s tím ničeho míti. Ale pan Šternberk maje nad ním opravdovou lítost, vždy o to usiloval i s jinými dobrými přáteli svými, aby arcikníže sám bez kněží to učinil a jej propustil. Poněvadž tehdáž, jak čtenářům našim známo, mimo katolickou měla v Čechách zákonnou platnost také církev pod obojí, nabádal pan Šternberk Augustu, aby přistoupil ke kališníkům, slibuje, že mu pod tou výminkou bude hledět zjednati propuštění.

Stalo se, jak si pan Šternberk přál a Augusta měl býti propuštěn, když by se přiznal k víře pod obojí. Jménem arciknížete dodáno Augustovi šest článků od kněží katolických sepsaných, na které měl vlastní rukou dostatečnou a jasnou odpověď napsati. Po některém rozmýšlení podal Augusta v prosinci r. 1560 odpověď na ty články, avšak takovou, že ji i kněží katoličtí i pod obojí uznali za nedostatečnou, i neopomenuli nedostatky spisu toho vytknouti.

Zatím přicházel kněz arciknížete Jan do vězení a s Augustou o víře rozmlouval, ano sám arcikníže půjčil mu do žaláře svou vlastní konfesí čili vyznání velmi pěkně vázané v černém aksamitu. Tak se vlekly věci až do velikonoci r. 1561.

Tou dobou dostalo se uvězněným přímluvou šlechetných lidí několik dní blažených. Poznáme z toho dobrosrdečnost Welserovny a šlechetnost Ladislava ze Šternberka a choti jeho.

Arcikníže Ferdinand přijel zase na hrad křivoklátský ty dni po družebné neděli s některými přáteli svými a s četnou družinou. Osud Augustův tak byl znám po vlastech českých, že nyní každý z té družiny si přál jej navštíviti a jemu polehčiti, když přístup k němu byl volný. Arcikníže Ferdinand odjel v pátek před květnou nedělí do Prahy.

Filipina Welserovna ostavši na hradě ještě v pátek uvězněné s průvodem svým navštívila. I ptala se Augusty skrze tlumočníka, co by si žádal, že by mu to chtěla u arciknížete vymoci. Augusta projevil žádost, aby se mohl o velikonočních hodech s Jakubem Bílkem viděti a s ním pobyti, řka, že již u židů vladař některého vězně na žádost lidu na svobodu propouštěl. Welserovna připověděla, že té žádosti vyhoví. Potom šla k Bílkovi, který jí také takovou žádost skoro těmitéž slovy projevil. I podivila se souhlasnému přání jejich a slíbila tím ochotněji, že se přimluví, aby jim bylo vyhověno, načež druhý den také do Prahy odjela.

Filipina Welserovna přebývala i potom ještě delší čas na Křivoklátě, ovšem k potěšení uvězněných bratří, kterým se skrze ni dostávalo mnohých dobrodiní. Vlast naši opustila Filipina s chotěm svým, když se po smrti otcově ode-

bral do Tyrol, kteráž země dostala se mu v dědictví. Tam přebývala z počátku na hradě Ambraském, až byla r. 1576 prohlášena veřejně za manželku arcikníže Ferdinanda, když vymohl na papeži Řehořovi XIII., že slib jeho o zatajování sňatku rozvázal. Filipina zemřela také na zámku Ambraském dne 24. dubna 1580 všeobecně litována a od mnohých oplakávána. Neboť byla nejenom pro krásu tělesnou rozhlášena, nýbrž i pro vznešené dary ducha oslavována a zvláště pro svou dobrosrdečnost od lidu zbožňována. Také se o ní vypravovalo, že byla pleti tak bílé a jemné, že prý se šíje její ihned rumělila, jakmile se napila vína červeného.

Zároveň staral se o ulehčení bratřím uvězněným jeden katolický rytíř. Ten navedl kněze Jana, když by k němu arcikníže přišel na zelený čtvrtek k zpovědi, aby se za uvězněné přimluvil a svobodu na hod velikonoční jim vymohl. A stalo se skutečně, že arcikníže Ferdinand na přímluvu své choti i toho kněze nařídil, aby uvěznění byli na hod boží a pak v oba dni sváteční na svobodu po zámku propuštěni, když by se na svou čest a víru zavázali, že svobody takové nezneužijou.

V pátek večer přišlo k tomu svolení od arcikníže Ferdinanda a paní Šternberkové vědouc již napřed, co psaní obsahuje, běžela ještě dříve, než manžel psaní čísti započal, do vězení, aby tu radostnou novinu Augustovi a Bílkovi oznámila. Za chvíli přišel také sám pan Šternberk a kázav žaláře otevříti, vězně ven vyvolal a psaní jim přečetl. Tu se vězni spolu vítali a objímali plačíce; a pán i paní na ně hledíce též se rozplakali, že nemohli za dobrou chvíli nic promluviti. Pak s nimi dlouho do noci mluvili a pan Šternberk slíbil, že je hned v sobotu na svobodu propustí, ač to psaním bylo teprvé na neděli dovoleno.

V sobotu povoláni vězňové do velké světnice a tu přede všemi obyvateli zámku museli na čest a na víru rukou dáním slíbiti, že se budou jenom po zámku procházeti, že z něho nikam nevyjdou za všecky dni a v noci že budou ve vězeních svých líhati. Ty dni byli úplně svobodni; nikdo jich nehlídal a když se setmělo, dlouho do noci v jednom žaláři spolu trvali, neboť jim v tom od strážníků překáženo nebylo. V neděli šli do zámecké kaple a tam seděli při kázaní i při mši. Těch dnů pak obědvali a večeřeli společně s družinou pánovou. On s nimi po celý stůl rozmlouval a když mu všecko vypravovali, jak se do vězení dostali a co a jak s nimi kdy nakládáno bylo, říkával: „Zaplať jim to pán Bůh každému, co jsou vám učinili.“ Aby pak svou laskavost k uvězněným dostatečně osvědčil, dával jim ze svého poháru píti a ubezpečoval je, že se chce i dále o jejich osvobození starati. Pravilť: „Já jistě vím, proč jsem se na ten hrad dostal, nebo jsem na to nikdy nemyslil; pán Bůh sám mne sem poslal pro ty ubohé a bídné lidi, abych jim ven pomáhal z těch dávných těžkostí; protož toho nepřestanu, až toho dovedu, aby byli vysvobozeni.“

Potom po třetí neděli velikonoční přijel zase arcikníže na hrad, a když slyšel, že se vězňové věrně zachovali a milosti udělené vděčni byli, milostí svou k nim se naklonil. Ba stalo se také, že arcikníže chodě po pavlači, tak dlouho po vězení pohlížel, až postavy jejich skrze okno uviděl. Šternberk zvěděv o tom, získal Welserovnu a ženské z průvodu Ferdinandova, které pak neustály na arcikníže prosbami naléhati, až se odhodlal uvězněným na svobodu pomáhati, pravě, což na něm jest, že by jim přál, aby se z toho vězení brzy dostali. Zároveň ale projevil arcikníže obavu, že otec jeho vězně nepropustí, dokud kacířství své neodvolají. A jelikož znal již dostatečně tvrdohlavost Augustovu, přál si, jak mu byl poradil jeho zpovědník, aby se Augusta vydal do Prahy a tam nějaký čas u jezovitů pobyl. Chtěl totiž, aby se nepoddajná mysl jeho obměkčila.

Augusta dlouho nechtěl k jezovitům do Prahy, teprvé když mu pan Ladislav ze Šternberka zaručoval, že ho nebudou k ničemu nutiti, svolil pod tou výminkou, aby jej provázel bratr Bílek a aby v Praze mohl vyjednávati s konsistoří pod obojí, když by se nedohodl s novými svými učiteli jezovitskými.

O jízdě jejich do Prahy a jak se jim tam vedlo, vypravuje biskup bratrský Blahoslav následující věci: „Přítel jejich Vilém z Hradešína vyjednal si na arcikníže, aby mu byli odevzdáni, že je do Prahy provodí a že za ně statkem i hrdlem svým bude ručiti. Druhý den v sobotu vzal je tedy do svého vozu prostě beze všech okovů a řetězů a jel s nimi ku Praze, maje s sebou na voze nějakého služebníka knížecího. V lesích za Zbečnem dopustil jim pan Vilém s vozu slézti a jíti pěšky, pokudž se jim líbilo.

Když pak do Prahy přijeli, ubytoval je pan Vilém u jakéhosi Karika na Starém městě vedle Ráje a zjednal jim tady všeliké pohodlí. Tou dobou rozhlásilo se již po Praze, že Augusta s Bílkem tady prodlévají a že je k nim svobodný přístup. I hrnuli se k nim neustále na návštěvu lidé rozličných stavů. I to jim zjednal

pan Vilém na arcikníže ti, že mohli jíti v pondělí do lázně, což bylo pro ně pravým dobrodiním, jelikož se celých třinácte let nebyli koupali. Po Praze byl veliký shon, když se to proneslo a mnoho lidu spěchalo, aby je uviděli, až se do lázní nebo domů z nich budou ubírati. Pan Vilém chtěl je chovati ve svém bytě, dokud by k jezovitům chodili, kdyby to třeba sebe déle trvalo. A také arcikníže dal již k tomu své povolení. Však jakmile to jezovité zvěděli, nechtěli toho dopustiti, pravíce, že by pak namáhání jejich pranic neprospělo. Neboť co by oni při nich vzdělali, to že by jiní zase zviklali a zvrátili. I požadovali, aby Augusta s Bílkem u nich bytem byli a žádný aby k nim choditi a s nimi mluviti nemohl. Vilém se tomu

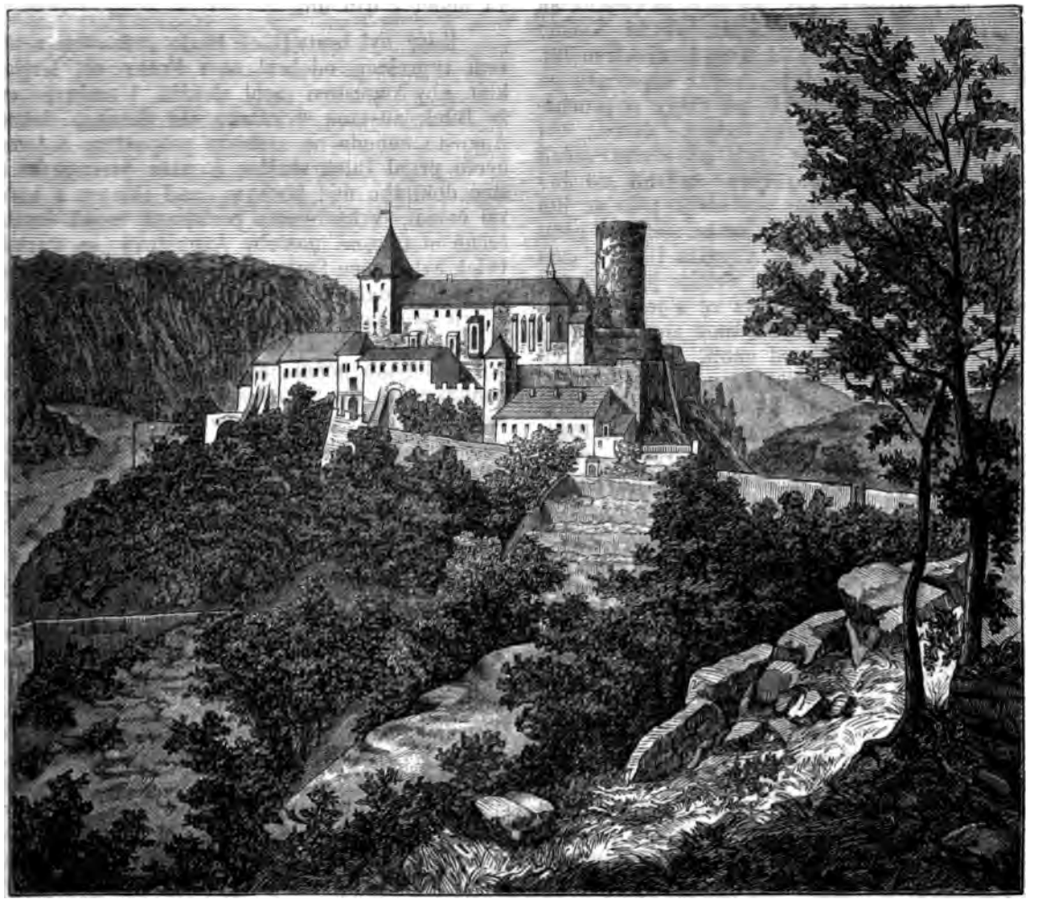

Hrad Křivoklát. (16.)

zpečoval a také Augusta neměl chuti k jezovitům, než arcikníže Ferdinand projevil svou vůli, že se tak státi musí a tak byli uvedeni k jezovitům. Vilém prosil jezovity, aby na ně laskavi byli a je jako vězně císařské opatrovali. I připověděli mu rukou dáním, že tak učiní. Aby slušně chodili, zjednal jim tehdy pan Vilém na vlastní náklad některé šaty, jež už velice potřebovali, zejmena zpodky kožené, zamyšové kabáty, barchanové pasy, sukně a klobouky."

Mezi jezovity u sv. Klimenta byli sedm neděl a dva dni. Byt měli prostranný a světlý, také stravy úpravné dostávali s potřebu; ale nikdo k nim nebyl pouštěn. Ani služebník, který

jim nosil jídla, nesměl s nimi i o nejobyčejnějších věcech rozmlouvati. Přicházívali k nim jenom rektor koleje, doktor Heinrich a kazatel Štěpán, kteří s Augustou latinsky rozmlouvali. Tu odloučenosť ode všech lidí bratří velmi těžce nesli, tak že se jim vězení zdálo býti těžším nežli v poslední době na Křivoklátě pod panem Ladislavem ze Šternberka. Z počátku nebyli ani pouštěni z bytu svého, později vymohli jim lidé útrpní na jezovitech, aby jim dovolili choditi na tu pavlač, s kteréž bylo viděti až na Karlův most, aby tady bývati a na most hledívati mohli. Dále mohli, kdykoli chtěli, sejíti s pavlače na dvůr po točitých schodech, po dvoře se procházeti až do zahrádky, která byla na dvoře.

Hned první dni po jich ubytování začali jezovité svou práci, aby vězně odtrhli od Jednoty a vůbec od strany pod obojí. Dílo se jim ale nedařilo, tak že si brzy na ně stěžovali panu Vilémovi z Hradešína, že Augusta i Bílek jsou příliš tvrdí a neustupní. Po delším jednání požádali Augusta a Bílek, když se s jezovity nemohli shodnouti, aby mohli tímž způsobem vyjednávati s konsistoří pod obojí. To však arcikníže Ferdinand nedovolil a vyzval uvězněné, aby se jednoduše rozhodli, kam se chtějí obrátiti. Tu odpověděl Augusta dne 24. června 1561, že se se svým bratrem Jakubem chce přiznávati k církvi křesťanské lidu a národu Českého, kterýž slove strana pod obojí způsobou a spravuje se zákonem božím a s tou že chtějí držeti všecko, co z učení apoštolského a z písma svatého za pravé považuje, ať už se týká božského učení nebo obřadů. To všecko napsal také Augusta s upřímným poděkováním v suplikaci čili prosbě k arciknížeti Ferdinandovi.

Prohlášením takovým stal se nový obrat v životě obou uvězněných. Jezovité totiž vidouce, že je marné úsilí jejich, aby vězně obrátili na víru katolickou, přimlouvali arciknížeti Ferdinandovi, aby Bílek jakožto člověk prostý propuštěn byl na svobodu, o Augustovi pak žádali, aby byl z kláštera jejich pryč odvežen. Proto odvedeni dne 26. června od jezovitů na hrad Pražský, kdež jim nejvyšší písař zemský pan Volf z Vřesovic oznámil, že z poručení arciknížete Augusta opět bude odvežen na Křivoklát do vězení, Bílek však dán do Bílé věže, aby odtud propuštěn byl na svobodu. Bílek chtěl se sice o to zasazovati, aby s Augustou dán byl zase na Křivoklát, podrobil se ale osudu svému, když jej Augusta napomenul. Druhého dne ráno byl skutečně Augusta odvežen na Křivoklát s takovým poručením, aby k němu nikoho nepouštěli. Jakub Bílek vsazen do Bílé věže, kdež držán byl více než pět neděl ve vězení dosti volném. Teprvé když na některé otázky od konsistoře pod obojí předložené odpověděl a od kněze pod obojí přijal svátosť oltářní, propuštěn byl dne 3. srpna na svobodu. Musel ale podepsati revers čili závazek, že se bude vždy k utrakvistům přiznávati a že se bude pikartů vystříhati. V celku strávil Bílek ve vězení 13 let, 14 neděl a dva dni.

Když byl bratr Bílek tímto způsobem z vězení vyproštěn, odebral se z Prahy na Křivoklát, aby Augustovi mohl sloužiti. I smluvili se, že Bílek zůstane v zámku tak dlouho, dokud Augusta nebude na svobodu propuštěn. K tomu účelu přijal Bílek službu u pana Šternberka a sice dohlídku nad kuchyní, nad sklepy a nade vší čeledí, v kterémžto postavení mohl dostatečně o tělesné potřeby Augustovy se starati. Bílek byl vyučen tkalcem; toho užila paní Šternberková a dala mu peníze, aby si stav pořídil a pro domácnosť její plátno dělal. Mohl si také tovaryše přibrati a pro jiné lidi pracovati, z čehož si nějaké jmění nahospodařil. Bílek sloužil pánům svým tak věrně a ochotně, že mu chtěl pan Šternberk ponechati správu statku Zelenohorského, v kterémžto úřadě se také po pět neděl dostatečně osvědčil. Tu službu však Bílek nepřijal, aby mohl býti na blízku u Augusty, u něhož také na Křivoklátě vytrval, dokud nebyl z vězení na svobodu propuštěn.

Napnutí mezi Augustou a staršími Jednoty dostoupilo nejvyššího stupně, když se starší dověděli, jakým způsobem se Augusta vysvobození svého domáhá. Proto se starší sešli r. 1561 v Přerově. Tady čteny všecky přípisy Augustovy, jakož i výklady o tom, proč se přiznal k straně pod obojí. Když se tedy uvážilo, jak Augusta víru bratrskou zapřel, jak poručníkovati chtěl z vězení Jednotu a správce její, stalo se usnešení, aby byl z Jednoty vyloučen. To bylo Augustovi písemně oznámeno s dostatečným odůvodněním. Starší vyloživše jednání jeho v zajetí, napsali, jak je z toho viděti, že s Jednotou není za jedno, nýbrž že z ní vystoupil. A proto jej starší jednohlasně vyzvali, „aby Jednotě dal pokoj, aby se o její správu, ochranu a řízení dále nestaral dotud, dokud setrvá v duchu, od něhož se nemohl odloučiti a dokud za svá provinění neučiní pokání.“ Starší jednali svědomitě pro svou víru; z toho, co Augusta posud učinil, dalo se dostatečně dokázati, že nemůže podržeti vrchní řízení nad Jednotou pronásledovanou, když se zřejmě od učení jejího

odtrhl k vůli opatrnostem těla," jak starší ve svém přípise pověděli.

Když se potom proneslo, jakým způsobem se dostal na svobodu bratr Bílek, svolali starší novou synodu na den 13. dubna 1562 do Přerova a tady se radili, jak by se měli opatřiti proti Augustovi, když by se dostal z vězení, jelikož bylo starším donešeno, jak si Augusta stěžuje, že byl od bratří zrazen a opuštěn. Na té synodě byla nejprvé vytknuta určitě práva a povinnosti starších a členů užší rady a sice nejvíce podle usnešení dřívějších synod, aby nebylo žádné pochybnosti více, že Jednota není podřízena jedinému člověku. Tím se mělo navždy zabrániti podobným neshodám, jaké vzešly s Augustou. Potom prohlášeno vyloučení i Bílka i Augusty z bratrství a kněžství, jelikož je vlastní jejich skutkové vyloučili. Kdyby však jeden nebo druhý k bratřím přišel, slíbili je vším potřebným opatřiti; úřadu kněžského neměli však více vykonávati.

Zmíniti se musíme, že tou dobou sklamala se také Jednota v naději své, kterou skládala na královiče Maximiliana. Ten se počal tou dobou měniti ve svém smýšlení náboženském, až konečně osvědčil zjevné nepřátelství k Jednotě. Pfauser přestal býti jeho kazatelem a duchovním jeho rádcem stal se biskup Ermelandský Hosius, jehož působením se změnilo smýšlení Maximilianovo tou měrou, že byl na váhách, které víře by měl přednosť dávati, zdali katolické nebo protestantské. R. 1562 zvolil si Maximilian za kazatele katolického kerckého (Gurk) biskupa a od té doby byl více katolíkem nežli protestantem a o bratřích mluvil již opovržlivě, že mají spojení s novokřtěnci, že biblí falšují atd. Uvádíme tu změnu proto, abychom si dovedli později jednání Maximilianovo vysvětliti.

Na neustálé naléhání některých přátel Augustových, jmenovitě ale pana Šternberka jednalo se ke konci roku 1561 zase o propuštění Augusty pod tou výminkou, když by učení své odvolal. Jelikož se přihlásil ke straně pod obojí, bylo uloženo administrátorovi konsistoře pod obojí Mystopolovi, aby to odvolání sepsal. Odvolání bylo ale pro Augustu tak ponižující a zatracovalo posavadní jeho činnosť v Jednotě bratrské takovým způsobem, že se na ně nemohl podepsati, nechtěl-li, aby jej každý bratr i utrakvista považoval za člověka vší cti a víry prázdného. Augusta tedy odvolání takové nepodepsal, nýbrž uvoloval se toliko, že přestoupí k straně pod obojí a sliboval, že o víře s nikým se hádati a ve sporech nějakých žíti nechce a že úřadu staršího v Jednotě nepovede. To když arcikníže Ferdinand zvěděl, poručil, aby se s Augustou o propuštění více nejednalo.

Augusta vzal své útočiště ke králi Maximilianovi, a vymohl u něho skrze své dobré přátele tolik, že se přimluvil za jeho propuštění u císaře Ferdinanda pod těmitéž výminkami, jaké byly bratru Bílkovi popřány. Císař tedy nařídil, aby se s Augustou znovu vyjednávalo.

Roku 1563 u veliký pátek, dne 9. dubna přivežen byl Augusta opět na hrad Pražský a po několikadenním přebývání v Bílé věži uveden byl dne 13. dubna do jakési světničky, kdež držen byl pod stráží dvou střelcův, denně se střídajících, ale tak, že k němu přicházeti mohli, kdo chtěli. Konečně se také dostavil do vězení k Augustovi administrator Mystopol. Když se s ním nedohodl, poslal k němu sám arcikníže Ferdinand svého posla, aby dal určitou odpověď, zdali chce k pod obojím přistoupiti. Augusta si vyprosil, aby směl zítra odpovědíti. Zatím se Ferdinand dověděl, že k Augustovi chodil, kdo chtěl; snad také obdržel nějaké udavačské zprávy. Zkrátka najednou se dostavili k němu důvěrníci Ferdinandovi a požadovali knihy, které obdržel a psaní, která mu byla dodána a která sám poslal. Požadavku tomu nemohl vyhověti; i byl pak bez prodlení poslán zase zpět na Křivoklát.

To bylo ale poslední trápení Augustovo. Již z počátku roku 1564 obměkčil se zase i arcikníže Ferdinand i sám císař, že vyhověli novým prosbám přátel Augustových, jmenovitě ale přímluvě Maximilianově. Augusta přivežen zase do Prahy. Nebyl však více vsazen do nějakého vězení, nýbrž ubytován v domě pana Jindřicha z Valdšteina na Malé straně. Tady jej mohl, kdokoli chtěl podle libosti navštěvovati a odtud také vycházel Augusta po Praze na procházku, kdykoliv se mu toho zachtělo. Konečně došel rozkaz od císaře Ferdinanda z Vídně, aby byl Augusta propuštěn na svobodu. Nemusel ani víru svou odvolávati a k pod obojím se přiznávati. Postačil slib jeho, že nebude více kázati. Z Prahy odebral se Augusta do Mladé Boleslavi, kde slavil svátky velikonoční, raduje se ze svého osvobození. Skoro šestnácte let trvalo jeho vězení.

Poselství turecké u císaře Ferdinanda. — Nová milosť Pražanům. — Pohromy v zemi České.

R. 1562 březen — 1563.

Tou dobou, když císař Ferdinand jednal ve Frankfurtě nad Mohanem o zvolení a koru-

nování krále Maximiliana na království Římské, což se dělo v listopadu roku 1562, přibylo do Prahy poselství od sultana Tureckého. Vyslanec turecký měl s sebou 23 služebníků, 29 koní a 6 velbloudů. Nezastihna císaře v Praze, pospíchal za ním do Frankfurtu, kdež se o mír s Turky jednalo. Mír uzavřen v ten způsob, jak jsme byli nahoře na str. 183 a 184 vypravovali. Dne 2. prosince daroval tady vyslanec turecký, paša Ibrahim, císaři pěkného koně a na něm zlatou pokrývku, dva velbloudy podle obyčeje tureckého pěkně připravené, pěkného psa tureckého, turecký luk s toulem a šipkami a konečně čtvero tureckých kopí: dvě červené a dvě zelené.

Přihodilo se, že jednu chvíli jeli mimo císaře Ferdinanda a syna jeho Maximiliana s hojným a nádherným průvodem tři knížata: Bavorský, Saský a Julišský. Jeden vznešený pán z družiny císařovy pravil při té příležitosti k Ibrahimovi, ukazuje na slavné komonstvo: „Jeden každý z těch mimo jedoucích knížat jest tak bohatý a mocný, že by mohl na svůj náklad dosti velké vojsko sebrati a s nepřítelem válku vésti. A knížat těmto podobných a tak mocných je více v říši Německé, takže by, kdyby se všickni spolčili a proti Tureckému císaři vytáhli, lehce jej ze zemí jeho vytlačiti mohli.“

Ibrahim se zasmál a řekl: „Z toho, co tu nyní vidím, snadno souditi mohu, jak velká jest moc jiných knížat křesťanských, kteří tu přítomni nejsou; a jistě velmi mocná musí býti říše Německá. Ale vidí se mi a také souditi mohu, že jednota říšská se svými knížaty podobna jest oné sani o sedmi nebo více hlavách a tolikéž ocasích; a ta když chce projíti skrze plot, rozdílné její hlavy rozdílnými děrami chtějí lézti, tělo pak s ocasy nikam nemůže ale venku zůstati musí. Můj císař Turecký podoben je však sani o jedné toliko hlavě, která má mnoho ocasů; a ta kdykoli chce skrz ten plot projíti, hned za ní celé tělo i všecky ocasy snadno prolezou.“

Bylo to porovnání opravdu velmi příhodné, jelikož tolik mocných knížat křesťanských strkalo hlavu každý jinou děrou, při čemž Turci v Evropě pevněji se usazovali a jeden národ křesťanský za druhým ukrutně sužovali.

Roku 1562 dostalo se Pražanům zvláštní milosti královské. Na přímluvu krále Maximiliana udělil Ferdinand Pražanům staroměstským dne 25. března vrchnost a právo rozhodčí nad statky k farám a záduší náležejícími, kteréž na ten čas drželi a jich užívali; a takovou svrchovanou moc měli míti dědičně na věčnost i nad statky podobnými, kterých by pak nadáním nebo odkázáním nabyli.

Zmíniti se také musíme o dvou pohromách, které tou dobou zemi Českou hubily. Po stětí sv. Jana Křtitele počalo se rozmáhati nejen v Praze ale i na mnohých jiných místech po Čechách morové povětří. Trvalo až do vánoc a mnoho tisíc lidu pohubilo, takže mnohé vesnice i městečka pusté zůstaly a nebylo dostatek lidí, aby role jejich vzdělali.

Následující rok byl zase příliš mokrý, neboť téměř neustále pršelo i v ty doby, kdy jindy mrzne a sníh padává. V čtvrtou neděli postní strhlo se okolo Prahy veliké povětří, které nejenom mnoho stavení porazilo, ale také těžce naložené vozy převracelo. Od velkých deštů řeky tak se rozvodnily, že o letnicích v noci povodeň mnoho rybníků nad Prahou potrhala, mnoho mlýnů a jiných stavení blíže vody ležících odnesla, mnoho lidí ztopila a velkých škod nadělala. Potom v létě byla dosti veliká úroda na ovoce i na osení, nedostávalo se ale ženců a jiných dělníků, proto že bylo minulého roku mnoho lidu na morovou ránu zemřelo.

Korunování Maximiliana na království Uherské.

Roku 1563.

Mír s Turky uzavřený měl osm let trvati. To se Ferdinandovi velmi dobře hodilo k provedení dalších jeho zámyslů, aby totiž synu svému Maximilianovi získal a pojistil i korunu uherskou. Smlouvou mezi Maximilianem I. a králem Vladislavem II., na které spočívalo právo rodu Habsburského k Uhrám, bylo vyřčeno, že po vymření mužských potomků Vladislavových měli Uhři přijmouti za svého krále Maximiliana I. nebo některého z jeho potomků, kterého by si vybrali. Z toho mohla se bráti vždy příčina k sporům o posloupnosti. Nyní sice vládl v Uhrách Ferdinand, ovšem jenom v té části, kam jeho moc sáhala, z toho ale ještě neplynulo, že v Uhrách má po něm nastoupiti syn prvorozený, Maximilian II., král Římský a Český. Šlechta uherská znajíc své právo, pokoušela se zjednati nástupnictví druhorozenému synu Ferdinandovi, aby tak Uhry odtrženy byly od Čech a od Rakous a šlechta aby pak mohla novým králem spíše vládnouti. Však toho nemohl Ferdinand dopustiti, poněvadž znal ze zkušenosti, že Uhry nelze zachovati bez pomoci zemí koruny České a bez Rakous. Proto si dal všemožnou práci, aby stavy uherské získal, až

Maximilian zvolen skutečně i za krále Uherského. O právu, kdo z rakouského rodu by se měl státi králem po smrti panujícího mocnáře, nestalo se ani tentokráte nějaké platné ustanovení.

Jakmile Ferdinand zjednal synu svému Maximilianovi nástupnictví, postaral se také o jeho korunování, by volba byla tímto způsobem dokonána a slavně utvrzena. K tomu účelu vydal se s dvorem svým z Inšpruku po Dunaji do Vídně, kde se přípravy na další cestu vykonaly. Napřed vypravil se král Maximilian s bratry svými arciknížaty Ferdinandem a Karlem a jinými vzácnými pány, majíce při sobě tři tisíce jízdného lidu z Rakous, Čech, z Moravy a Slezska a dva tisíce vojska pěšího z říše Německé. Ti všickni přijeli do Prešpurku dne 31. srpna, kdež byli od nejpřednějších pánů uherských slavně uvítáni. K slavnostem korunovačním přivedli s sebou páni uherští asi 3000 lidu zbrojného, skvostně ošaceného a ozbrojeného, stříbrem, zlatem, perlami a drahým kamením ozdobeného. Potom po Maximilianovi přibyl s hojným průvodem císař Ferdinand.

Po některém smlouvání přistoupilo se dne 8. září ke korunovaci. Odbývala se za slavných obřadů. Z kostela korunovačního šel Maximilian pěšky, nesa korunu na hlavě po cestě červeným suknem potažené do kostela františkánského. Před ním jeli na koních dva hlasatelé, házejíce mezi lid v levo a v pravo zlatou a stříbrnou minci. Lid shromážděný podle cesty u velikém počtu dral se nejen o peníze, nýbrž také o sukno po odchodu královu, což někde směšně jinde zase nevesele se končilo.

V kostele františkánském pasoval čili povýšil král Maximilian podle obyčeje některé Uhry na rytířství. Když pak z toho kostela vyšel, posadil se na koně a vyjel z města k východu slunce u slavném průvodu k zvláštnímu lešení, na které vystoupil, aby odtud složil celému národu přísahu, že stavy uherské při jich svobodách a řádech chce zachovati. Na to hřmotně se troubilo, bubnovalo a střílelo. Po vykonané přísaze hnuli se odtud všickni k břehu Dunaje, kdež král vyjel s koněm na jeden kopec, rukama lidskýma nanešený a s kopce toho mával obnaženým mečem ke čtyrem stranám světa, chtěje tím ukázati, že království Uherské na všechny strany proti nepříteli hájiti připovídá.

Následujícího dne korunována byla královna Marie, kteréž byla obyčejná koruna uherská postavena na hlavu a druhá starodávná koruna uherská na pravé rameno proto, aby královna na to pamatovala, že ve všech těžkostech téhož království manželi svému má býti věrnou pomocnicí.

Po korunování všeliké hry, kolby a střelby se dály; že pak prach nebyl dosti opatřen, nepozorností se zapálil, mnohé blíž stojící se světa sprovodil a jiné silně popálil.

O smrti a pohřbu císaře Ferdinanda.

1564—1565.

Korunovace krále Maximiliana byla však poslední velký čin, jejž císař Ferdinand vykonal. Již zajisté dostavila se u něho choroba tělesná, která mohútného jeho ducha poutala a k nečinnosti odsuzovala. Když pak ve Vídni roku 1564 na zelený čtvrtek dle příkladu Kristova chudým mužům nohy umývati chtěl, padl nenadále do mdloby. Slabosť jeho tělesná byla již taková, že sám počal přemýšleti o věcech posledních a těm, kdo kolem něho byli, vypravovati, že se blíží konec jeho života. V neděli provodní nemoha přemoci zimnici, která jej velice seslabila, položil se na lože a povolal k sobě svého zpovědníka kněze Matěje Cytardu z tovaryšstva Ježíšova, jemuž také prý předpověděl, že na den sv. Jakuba většího život svůj dokoná. Ve své nemoci, v níž čtvrt léta potrval, tak se spadl, že na něm nic jiného než kůži a kosti viděti nebylo.

Potom v úterý dne 25. července dle svého obyčeje v pět hodin odpoledne povečeřev, za dvě hodiny život svůj dokonal, maje věku svého 61 let. Na to bylo dne 10. srpna r. 1565 tělo jeho do Prahy přiveženo a v obyčejném smutku na hradě Pražském v kostele sv. Víta vedle královny Anny pohřbeno, kdežto až posavád odpočívá.

Úvaha o panování krále Ferdinanda.

Vynasnažili jsme se čtenářům našim podati podle práva a pravdy věrný obraz o politickém stavu v zemích koruny České za krále Ferdinanda, toho jména prvního. Vypravovali jsme o všech pozoruhodných událostech doby tehdejší, líčili jsme skutky a činy krále a jednotlivých osob a vykládali pohnútky k nim a následky jejich, pokud jsme o tom vyhledati mohli zprávy věrohodné, nebo pokud jsme na to rozumem svým vystačili. Tím jsme uvedli čtenáře na cestu k poznaní jedné z nejdůležiti-

těžších dob v celé naší minulosti. Za krále Ferdinanda staly se a provedeny byly v Čechách tak hluboko sahající a tak pronikavé změny v životě veřejném a společenském, že potřebí důležitosti a dosahu jejich úplně vyrozuměti, abychom pak si vysvětliti dovedli mnohé zjevy chorobné a neutěšené, které stát český mořily až dospěl na pokraj své záhuby, až přestal býti státem samostatným a stal se málomocným příveskem mocnářství Rakouského.

Přičiněním a působením krále Ferdinanda utvořen byl v střední Evropě nový velký stát, který zastavil a odrazil povodeň tureckou. Pro Evropu tedy bylo to událostí vysoce důležitou, že král Ferdinand nesl trojí korunu a že dovedl i svým potomkům zjednati dědičné nástupnictví v zemích, kterým panoval. Tolik zajisté leží na bíledni, že Turci porazivše slabého Ludvíka u Moháče, měli otevřenou cestu do Evropy. Uhry již jenom z malé části odporovaly loupeživým rotám tureckým a není pochybnosti, že by byly celé upadly v moc Turků, kdyby byl nový král Uherský nemohl sbírati i jinde zbrojné síly a prostředky peněžité. Na svých místech jsme podrobněji vypravovali, jakou pomoc stavové čeští poskytovali Ferdinandovi proti Turkům na lidech, penězích a jiných potřebách válečných. Vedle zemí koruny České přispívaly však také na války turecké i dědičné země Ferdinandovy a tak udržována byla stále větší nebo menší zbrojná moc, která Turkům postup zabraňovala a tu a tam houfy jejich potírala a pevností jejich dobývala. O tom všem vypravovali jsme podrobněji a proto dostačí tuto vytknouti, že hlavně pomocí ze zemí Českých a Rakouských vyrvány byly Uhry z moci turecké. Založení říše Rakouské mělo tedy význam evropský, význam kulturní, jelikož tak uhájena osvěta evropská před sveřepostí a bořivostí tureckou.

Ferdinand ovšem založil mohútnou a rozsáhlou říši, která se stala základem pořádku evropského a jak jsme už podotkli, baštou a ochranou osvěty evropské proti sveřeposti a bořivosti turecké. Než stát Český, říše Česká, pozbyla tím bývalé své moci a slávy. Národ Český zasahoval do krále Ferdinanda neustále mocným ramenem v osudy evropské a z říše a národu Českého vycházelo nejednou opravné hnutí. Národ Český býval vždy mezi nejpřednějšími zápasníky za pokrok a svobodu duševní a nejednou stál v čele ruchu pokrokového a proléval i potoky krve a obětoval statky svoje za největší statky člověčenstva: za svobodu svědomí, za jazyk přirozený. A hnutím a boji husitskými položil základ k osvětě novověké, k svobodě ducha. Králové Čeští opírajíce se o nevyčerpatelné poklady bohaté své říše a o lid bojovný a udatný, šířili po všecky časy moc a slávu jména českého, vážnost říše České. Jak slavná bývala ta říše, o tom nejlépe svědčí ta okolnost, že ucházívali se o trůn český členové nejslavnějších a nejmocnějších rodů evropských, kdykoli trůn tento byl uprázdněn. Však od dob Ferdinandových neopakovaly se více slavné činy a skvělé události na oslavu státu a jména českého. Podle práva trval sice dále stát český ve své samostatnosti a nezávislosti i naproti zemím, kterým zároveň panoval král Ferdinand. Než v skutečnosti počínala ta samostatnost pozbývati svého významu a své váhy jmenovitě naproti cizině, poněvadž se málo kdy naskytla příležitost, aby byl Ferdinand vystupoval a jednal jenom co král Český, aby byl pracoval a působil jenom ve prospěch a na oslavu království Českého a ostatních zemí koruny České. Ferdinand se stal císařem německým; to však nemělo více takový význam, jako když byl té hodnosti dosáhl král Karel slavné paměti. Podle toho, co Ferdinand dělal a jak kromě svých zemí vystupoval, padala ta sláva mnohem více na rod Habsburský nežli na panovníka a krále říše České. Ferdinand pojistil tu hodnost i synu svému Maximilianovi, říše Česká ale neměla z toho ani užitek, ani oslavu, naopak jenom škodu. A vůbec to bylo velkým pramenem svízelů, pohrom a všelikých neštěstí pro říši Českou, že rod Habsburský i v Němcích panoval, jelikož Čechové buď dobrovolně nebo z přinucení pomáhali Ferdinandovi proti odpůrcům stavům a knížatům německým, ač se tito domáhali podobných práv a svobod jako stavové království Českého. Čechové donuceni byli pomáhati Ferdinandovi a císaři Karlovi k pokoření stavů protestantských v říši Německé, načež po přemožení hlavního odboje v Němcích přivedl si Ferdinand jako na odměnu žoldáctvo německé a jiné, aby mu pomohlo skrotit stavy české, kteří hájili svobod politických a náboženských proti absolutistickým choutkám Ferdinandovým.

Zrovna tak špatně posloužilo říši České, že Ferdinand a syn jeho Maximilian stali se králi Uherskými. Evropa z toho měla sice prospěch, Čechy ale nesly hned po Uhrách největší břímě válek tureckých, jak svědčí dostatečně síly zbrojné a peníze každý skoro rok králi Ferdinandovi proti Turkovi povolované. Kdyby se spočtly a vyšetřily všecky ty oběti na lidech a na penězích, dělalo by to za panování Ferdinanda značnou sumu.

Čechové se tedy bili jako lvové tu na bojištích německých, tu po krajinách uherských, slávu z toho a prospěch odnášel však jenom panovnický rod Habsburský. Země koruny České přinášely velké oběti peněžní, Ferdinand však vynakládal je jenom k provádění svých choutek absolutistických, k utužení a sesílení své moci panovničí na újmu národů, k získání nové moci rodu svému. Aby pracoval k povznešení moci a slávy koruny České, to nebylo nikdy ani účelem ani žádostí krále Ferdinanda; aby přispěl skutky svými a pomocí Čechů ku zvelebení jména Českého, to Ferdinandovi nikdy na mysl nepřipadlo. Všickni posavadní králové, co jich měla říše Česká, starali se nejen o vnitřní její zvelebení, nýbrž o moc a vliv její na venek, aby předce ve světě něco platila, aby byla státem mocným a Čechové aby požívali jména slavného. To nebylo více péčí Ferdinandovou. Jemu šlo především o moc a slávu osobní, o vliv rodu Habsburského. Říše pak, kterým vládl, měly mu býti k tomu a staly se také skutečně pouhými prostředky.

Tím způsobem pozbyla koruna Česká své váhy a platnosti. Ona se stala sice dědičnou v rodě Habsburském, samostatnosti a svrchovanosti státní ale nepozbyla. Ani říše Německá, ani království Uherské a země Rakouské neměly koruně České co předpisovati a poroučeti, neboť rozhodovaly jako dříve sněmové generální čili všeobecní a sněmové zemští o věcech koruny České. Samostatnosť, nezávislosť a svrchovanosť říše České podle práva trvala a byla i do budoucnosti zaručena, než v skutečnosti stala se ta říše pouhým stínem té samostatnosti a vypadala již jen jako přílepek rozsáhlé říše Ferdinandovy. Kdyby byl býval nějaký slabý panovník dosáhl všech těch důstojenství a zemí, které se dostaly císaři Ferdinandovi I., byly by zajisté jednotlivé, o sobě samostatné říše osvědčovaly mnohem důrazněji a okázaleji tu svou samostatnosť a svůj nezávislý život; Ferdinand ale nepřál takovýmto projevům a dovedl vždy vůli své zjednávati takovou platnosť, že v druhé polovici panování jeho jednalo se ve všech jeho zemích podle stejných pravidel a o stejných skoro záležitostech. Tím se počala ujímati jakási jednotvárnosť ve všech zemích Ferdinandových a vždy se jevila patrná ochota přání a požadavkům jeho vyhovovati. A konečně soustředil Ferdinand kolem sebe celý houf osob, které v mnohých věcech ve všech jeho zemích byly nejenom rádci a důvěrníky, nýbrž také rozsazovateli, tak že v tom ohledu položen základ k scentralisování čili soustředění správy pro všecky země Ferdinandovy.

Koruna Česká byla tedy v skutečnosti nejen dědičným státem v rodu Habsburském, nýbrž také částí, ovšem formálně suverenní čili svrchovanou, nové říše Habsburské. Koruna Česká také nepřinášela více oběti jenom na své zvelebení, rozšíření a oslavení, nýbrž sloužila od té doby k rozmnožení moci a slávy rodu Habsburského, k založení a upevnění nové říše Habsburské.

Z vypravování našeho vyrozuměli čtenářové zajisté dostatečně, že veškeré snahy Ferdinandovy v Čechách čelily především k povznešení neobmezené moci královské. Aby toho dosáhl a v Čechách to provedl, k tomu užil všech prostředků, k tomu neštítil se ani rušiti a ničiti práva a svobody zemské a stavovské. Za každou cenu musel býti zlomen odpor proti jeho vůli, proti jeho záměrům.

Vychytralý Ferdinand seznal brzy, že nejstatečnější obránci práv zemských vycházejí ze stavu městského; že tento stav provádí nejdůraznější odpor proti jeho záměrům a že vůbec v tomto stavu má kořeny a prameny své všeliké hnutí opoziční. Neušlo ho také, že lid ve městech pobádá odhodlané tribuny lidu a ohnivé řečníky k domáhání se větších práv pro města, nežli jakých dosud požívala, a že vyšší stavové opatrně se za tuto oposici schovávají, aby tím pohodlněji mohli přání svých dosahovati. Nejhlavnější tedy pozornosť věnoval Ferdinand všelikému hnutí v městech vůbec a v Praze zvláště, o čemž si dával podávati zvláštní zprávy, jak o tom máme hodnověrná svědectví. I přemýšlel tedy, jak by moc a vliv měst oslabil a zničil. První k tomu krok učinil roztržením jednoty měst Pražských, jak jsme o tom byli na svém místě vypravovali. Praha sama v sobě sjednocená a svorná mohla odporovati velkému vojsku, jak se to bylo v minulých dobách často přihodilo. Proto zase roztržena, aby jedna část bez druhé spíše se poddala a podlehla, aby odhodlaní odpůrci nemohli tak snadno získati pomoc a podporu celého zastupitelstva a vší obce pražské. Za druhé zakázal hromady obcí t. j. hromady všech občanů, kteréž bývaly v nejdůležitějších věcech svolávány, aby rozhodly, co by se státi mělo. Jelikož v poradách obcí projevovaly se a docházely souhlasu návrhy nejrázněji a jelikož se dále o obce opírali nejhorlivější a nejodhodlanější zástupci a obhájci práv zemských a městských, proto nařídil král Ferdinand, aby se obce nesměly bez jeho svo-

lení scházeti. Tím odňata byla nejhlavnější podpora a posila opravdové oposici proti záměrům Ferdinandovým.

Důraznější a pronikavější přeměny podnikl Ferdinand s městy po válce šmalkaldské, aby moc jejich zlomil a zničil. Na svém místě vypravovali jsme do podrobna, jak Ferdinand trestal města pro odpor roku 1547; tuto se chceme zmíniti ještě o tom, jaký to mělo účel a pak skutečný následek. Městům rodila se ze zámožnosti nezávislost a odhodlanost. Proto jim Ferdinand odňal především statky a veliké příjmy, aby v chudobě své nemohla ani na branný odpor pomysliti, aniž bez milostí a darů královských se obejíti. Dále odňaty městům veliké výsady, jež hmotný užitek přinášely. Aby pak moc a vliv stavu městského byly úplně zlomeny, pokořil a seslabil je Ferdinand i v ohledu politickém. Odňat jim zprvu i třetí hlas na sněmě, který jim pak navrácen teprvé na usilovné prosby a přímluvy. Města ochuzelá a pokořená nemohla ovšem vykonávati na sněmích takovou moc jako dříve. Aby však ani doma hnouti se nemohla, dosazení v Praze královští hejtmani a po všech městech královští rychtáři, bez jejichž vůle a vědomí pranic se státi a předsevzíti nemohlo.

R. 1547 byla tedy města zbavena naprosto bývalé své moci a síly. A jelikož města od pradávna zastupovala směr svobodomyslnější a různější, proto po jich pokoření rozmáhal se tím bezohledněji směr opáčný. Stav městský činíval králi v jeho záměrech nejrozhodnější a nejvydatnější oposici, nyní tedy mohl Ferdinand bez překážky utvrzovati svou moc panovnickou, což také činil na újmu práv a svobod zemských. Dříve spojoval se s městy k odporu proti králi stav rytířský, nyní byl stav městský pouhou loutkou, ve všem povolný. A tak Ferdinand provedl na sněmích co chtěl a utvrzoval svou moc panovnickou dál a dále, jak jen za dobré uznával.

Oba vyšší stavové nepřejíce ode dávna městům jich rozhodný vliv na záležitosti veřejné, neodporovali pranic, když se městům svobody a práva odnímaly, ba naopak byli tomu ještě rádi, že se zbaví soka tak nepohodlného. Blízká budoucnost je však poučila, že jednali nemoudře a nestatečně, když města osudu jejich ponechali. Brzy totiž se ukázalo, že král městům zase vrátil třetí hlas na sněmě, že jich však napotom užíval co povolného nástroje proti vyšším stavům. Pokoření a seslabení stavu městského mělo pak následky takové, že se jich hrozili vyšší stavové, když viděli, jak král užívá proti nim právě toho stavu, o který oni se opírávali, když na králích předešlých něco chtěli vynutiti.

A nehledě ani k tomu, pokoření a ochuzení stavu městského bylo první, rozhodnou a osudnou ranou k zničení samostatnosti národa Českého a základem k neobmezené moci panovničí, jelikož tím vyrvány byly kořeny a ucpán pramen, z něhož se prýštily síly k odporu proti snahám královým, který pracoval k tomu, práv zemských umenšiti a svobody stavovské zničiti, aby mohl vládnouti neobmezeně.

Vedle pojištění nástupnictví na trůnu českém svému rodu a vedle snahy rozmnožiti neobmezenou moc panovnickou bylo dále oblíbeným úkolem Ferdinandovým přivésti Čechy zase do lůna církve katolické. V ohledu tom setkal se však s překážkami tak velikými a s odporem tak mocným, že záměr svůj neprovedl, ač se uchopil k tomu všemožných prostředků. Nejprvé se snažil přivésti nečetné již katolíky a starou stranu pod obojí, tak zvané utrakvisty, pod jednu správu duchovní tak, aby měli všickni společně jediného arcibiskupa a jedinou konsistoř. Byl to prostředek velmi chytrý, jelikož pak mohl vystoupiti co nejrozhodněji proti každé jiné víře, která nepožívala zákonné ochrany v zemi. Tím bylo namířeno nejen proti Jednotě bratří českých, nýbrž hlavně proti lutheránům. Tito však vědouce, že by se žádným jiným způsobem ochrany nedomohli, ostávali v straně utrakvistické a spravovali se její konsistoří, tak že nikdo je nemohl stíhati pro kacířství. A jelikož se lutheránství v Čechách valně ujímalo, dosáhli vyznavači nové této víry dosti brzy většiny v straně pod obojí a rozhodovali pak vždy ve svém smyslu a na svůj prospěch. Kdykoliv se tedy Ferdinand pokusil utrakvisty s katolíky v jednu církev spojiti, lutheráni to vždycky překazili. Za to trpěli tím více stoupenci Jednoty bratrské, kteří mohli býti vyhlašováni za kacíře a za pikarty. Pronásledování a hubení jich trvalo s větším nebo menším důrazem po celé panování Ferdinandovo. Než navzdor všem ukrutnostem: popravování a žalářování, odnímání statků a vyhánění ze země, zakazování bohoslužebných obřadů a všelikému týrání udržela se i Jednota bratrská a Ferdinand umdlev se v stíhání jejím, ustál konečně ve své krutosti naproti bratřím.

V otázce náboženské se tedy král Ferdinand přepočetl. Prostředky, jakými země koruny České připravil o jich svobody politické, ty se objevily tupými a nedostatečnými k sjednocení Čechů ve víře. Co se tedy nepovedlo násilím,

ním a úskokem, k tomu se mělo pracovati
a způsobem lahodnějším, poučováním a pře-
ováním. K tomu konci povoláni byli do
y jezovité, odkudž se dosti rychle po celé
né České šířili a ve smyslu Ferdinandově
mi, kázaním a jiným způsobem účinkovali.
ruhé zjednáno pro Čechy svolení papežské,
směli svátost oltářní pod obojí způsobou
mati. Svolení vymoženo bylo příliš pozdě
mělo nijakž ten účinek a výsledek, jak
nand očekával. Ohromná zajisté většina
lých horlivých kališníků stala se zatím lu-
ny nebo bratry, a ti, co zbyli, klonili se
toho mnohem více k víře katolické nežli
ým vyznáním v zemi a tak toto formální
ní jich za pravověrné katolíky nevidělo se
býti žádnou milostí ani povolností. Vždyť
dobře se vědělo mezi lidem, že koncil
byl povolil užívání z kalicha. Smířlivý ji-
a otcovský krok stolice papežské neměl
žádného praktického výsledku, ač i sám
arcibiskup a dokonce i jezovité svátost
ní veřejně a slavně pod obojí způsobou
vali. Za třetí vymohl konečně Ferdinand i
e jmenován byl zase arcibiskup pro obojí
v katolickou i utrakvistickou, jenž mohl
ti kněze obojího vyznání. Avšak ani tento
nenesl hned tak hojné a zdárné ovoce,
Ferdinand očekával. Nový arcibiskup i král
nand ztrnuli, když se vyšetřilo, jak skrovný
počet těch, kdo se správě arcibiskupově volně
obovali a církevních jeho nařízení poslou-
. Nový arcibiskup zajisté jenom s největ-
úsilím a jenom s pomocí jezovitů mohl za-
ati své diécesány před nákazou lutheránství
i bratrství a pochybujeme velice, že by se
víra katolická domohla kdy alespoň značné
iny v zemi, kdyby byla nepřišla katastrofa
horská, po níž bylo obyvatelstvo, které v ze-
stalo, násilím a největším ukrutenstvím na
katolickou obráceno.

Z toho, co jsme tuto pověděli, vyplývá do-
ečně, že Ferdinand naprosto nedosáhl účele
o, uvésti Čechy nazpět do lůna církve ka-
ké.

Pojednali jsme obšírněji o zámyslech a
ích krále Ferdinanda, jelikož jím započala
chách doba nová, která se rozhodně lišila
anování nástupců velkého Jiříka Poděbrad-
o. Ferdinand naučiv stavy české poslušnosti
ddanosti ukázal nástupcům svým cestu, po
musejí kráčeti, aby stavové koruny České
jejich se spravovali a k provádění plánů
h ochotnými byli. Ferdinand vytkl panov-
nické politice nový směr, kterého se potom ná-
stupci jeho pevně přidržovali po více než dvě
století. On byl jednoduše nástupcům
svým vzorem, podle něhož se řídíce, pracovali dále k utužení a rozmnožení neobmezené moci panovnické, k umenšování svobod zemských a k rozšiřování víry katolické, třebas při tom museli užívati zrovna jako Ferdinand i ostrého meče. Ferdinand zavedl v zemích koruny České takové porušování práv a zákonů, jaké před tím nebývalo. Jako by práva měla „voskový nos", tak jimi sem tam kroutil a je natahoval, až se stalo po jeho vůli. Co takto započal, v tom se pak pokračovalo, až zřízení stavovské zůstalo pouhým stínem své bývalé moci, kdy se udržovala dosti zdravá rovnováha mezi stavy a korunou. Zkrátka Ferdinand položil velmi pevný základ k státu absolutnímu, jejž se stavové pokusili sice několikráte vyvrátiti, avšak nadarmo.

Z toho, co jsme tuto a během vypravování pověděli, vysvitá dostatečně povaha Ferdinandova. Byl' muž vůle pevné, ba železné, jenž v předsevzetí svém neustál, dokud cíle svého nedosáhl. Směřuje k cíli vytknutému nepozbýval při tom chladné rozvahy, nýbrž zchytrale a opatrně překážky buď odstraňoval nebo se jim vyhybal. Proto také užíval všelikých prostředků, jen když vedly k cíli. Ferdinand zajisté neštítil se ani násilnictví a rušení práv zemských, aby jenom zlomil odpor, aby zjednal průchod své vůli. Čtenářům našim známo je z posavadního vypravování, že se dopustil zjevného porušení práv zemských a že se i zapřel v katolické své horlivosti, aby jenom záměru svého dosáhl. Za úkol panování svého obral si upevniti a rozhojniti moc panovnickou a zjednati platnost a uznání jediné víře katolické. V prvním ohledu dosti dobře pochodil, neboť pojistil rodu svému dědičné nástupnictví na trůně českém a rozšířil moc královskou znamenitě na ujmu práv zemských a stavovských. Měl' on i potomní jeho nástupci mnohem větší vliv na sněmy, na soudy a vůbec na veškeru správu zemskou, nežli předešlí králové čeští. Vůbec dovedl Ferdinand bezohledným jednáním stavy zemské zastrašiti tou měrou, že obyčejně pak povolovaly i ve věcech, které zemi pranic neprospěly a jenom osobní plány královy podporovaly. Zjednal' si Ferdinand takovou poslušnost a poddajnost, že se mu povolovalo skoro ve všem, aniž by proto požíval všeobecné úcty a vážnosti. Jisto jest, že se Ferdinanda všickni báli a poddaně se mu kořili, lásky však a oddanosti národ k němu nechoval, navzdor tomu,

že se poměry společenské za Ferdinanda dosti utěšeně změnily.

Dotkli jsme se tady věci, která se potom Čechům stala osudnou. Národ Český krále svého nemiloval hlavně proto, že Ferdinand dosti okázale dával při rozličných příležitostech znáti, že národ ten k srdci mu ještě nepřirostl, že je mu i jazykem i vírou cizí. Hlavní ale závadou, že král k národu nepřilnul a že národ více si ho neoblíbil, bylo to, že král čím dále více prodléval mimo Čechy, kamž se pak dostavoval jenom tehdy, když pomoc proti Turkům potřeboval. Národ Český, ač pomoc tu poskytoval, předce těžce nesl, že musí na cizí válku přispláceti. Za druhé jitřil se lid a bouřil pro rozličné cizáctví, které se při dvoře králově až příliš okázale na odiv stavělo. Čechové vůbec a Pražané zvláště byli tomu přivykli, že jenom z nich a vůbec jenom z národa Českého bráni byli rádcové králové, že v dvořanstvu králově jenom Čechové se vynacházeli. Ti bývali s národem za jedno, ba nezřídka působili svou radou a přímluvou velmi zdárně ve prospěch svých bratří. To všecko nyní přestalo. Rádci Ferdinandovi byli skoro vesměs Němci a cizinci, kteří panovníka nechlácholili, nýbrž jej proti Čechům ještě štvali a popuzovali. Ke dvoru královskému a k vůli němu hrnulo se do Prahy i jinam množství cizinců, kteří sem ovšem nepřinášeli ten nejlepší mrav a způsob. Kromě toho všeho pozorujeme, že mnozí cizinci sotva se v zemi ohřáli, již tady směli statky kupovati a práva sněmovního užívati. Také je známo, že Ferdinand některým cizincům statky královské zastavil nebo i prodal. Tak byl tedy za Ferdinanda otevřen nový proud cizinců do Prahy a do království, kterýž potom trval za všech panovníků z rodu habsburského. A tak položil Ferdinand nový základ k poněmčování, kterému byla učiněna přítrž ve válce husitské a které nyní hrozilo škoditi národnímu hnutí, budou-li jenom nástupcové Ferdinandovi zase tak vytrvalí a v provádění svých záměrů nezvratní.

Ferdinand neostýchal se nijakž přáti a nadržovati cizincům, jmenovitě svým Němcům, které z Rakous a z Němec s sebou přiváděl. Dokud byla živa manželka jeho Anna Jagelonka, učinil mnohé věci, které pocházely jak se zdálo, z dobrého srdce a z lásky k národu. Lásky té však Ferdinand neznal a co pro národ Český učinil, to se stalo buď k vůli královně nebo z politických ohledů, jelikož v tom Ferdinand svůj prospěch vyhledával. Z těch příčin také neuznal Ferdinand ani za potřebné, aby se mohl s národem více stýkati a s ním obcovati. Proto také se ani nevynasnažil, aby se jazyku českému přiučil. Česky mluvil velmi nedostatečně.

Pokud se pamatujeme, nebylo posud ještě nikde dostatečně oceněno, jak hlubokou ránu zasadil Ferdinand národnosti české podporováním všelikého cizáctví. Cizí lidé kupovali statky v Čechách velmi laciné, cizí lidé hrnuli se do měst, cizí lidé zmocňovali se obchodu, cizí lidé docházeli úřadů dvorských a jiných. Cizí mravy a obyčeje počaly se do země trousiti, a láska vlastenecká počala ochabovati, jazyk německý počal si dobývati širší půdy. Nebezpečí z toho bylo tak veliké pro národnost českou, že pak stavové čeští vzpamatovavše se museli proti cizáctví a na obranu jazyka českého vydávati sněmovní nálezy, o čemž budeme později vypravovati.

Vyjmenovali jsme nepěkné vlastnosti Ferdinandovy podle pravdy. Uznati chceme také a oceniti jeho dobré stránky, jak toho zasluhuje. Králi Ferdinandovi náleží především ta nemalá zásluha, že zavedl v zemi zase pořádné konání spravedlnosti, jaké nebylo od časů Karlových a Jiříkových. Páni a velmožové ustáli v zpupnosti své, báli se týrati a utiskovati přes míru lid poddaný, jelikož soudy měly zase pravidelný průchod a člověk chudý a poddaný docházel mnohem spíše sluchu a zastání nežli za obou předešlých králů. Přísnějším konáním spravedlnosti ujala se také v zemi větší bezpečnost osoby a majetku, tak že pak byla mnohem větší volnost a jistota při provozování rozličných živností a obchodu. To přispělo nemálo k povznešení hmotného blahobytu v národu, jmenovitě i při nižších třídách, tak že národ počal si zase po všech přestálých pohromách oddychovati. Zámožnost i v selském stavu počala dosahovati takového stupně, že se to měšťákům a šlechticům zdálo býti příliš ným a nevídaným. Proto vydávány byly na sněmích, jak jsme se o tom byli zmínili, zákony k obmezení nádhery, jaká se jevila jmenovitě v drahém a skvostném šatu.

Také v tom dlužno Ferdinanda pochváliti, že přispíval na zachování a zvelebení kostela svatovítského a k mnohým jiným dobrým účelům. Na smrtelném loži učinil také bohaté odkazy ve prospěch chudiny jmenovitě pražské. Ta nadání z větší části posud trvají a přispívají k ulevení mnohé nezaviněné bídy a nesou podnes jméno svého zakladatele.

Dokud Ferdinand cítil v sobě dosti síly tělesné, staral se pilně o záležitosti panovnické, o dobro své rodiny; jakmile však ucítil ocha-

blost tělesnou, počal se na smrť připravovati a již si věcí státních nevšímal. Přesvědčen jsa, že brzy umře, jenom na to pomýšlel, jak by se důstojně k smrti připravil. Na kolik neděl před smrtí nařídil svému zpovědníku Matiáši Citardovi, aby ho více neoslovoval: „Vaše Veličenství“, nýbrž aby jej nazýval jednoduše jeho křestním jménem.

S manželkou svou Annou Jagelonkou zplodil Ferdinand 15 dětí, z nichž jej přečkali tři synové: Maximilian, Ferdinand a Karel a deset dcer. Nejstarší syn Maximilian nastoupil panování v Němcích, v Čechách a Uhrách, od kterýchž zemí přijat byl za nástupce Ferdinandova ještě za panování otce svého. Mimo to mu připadly dle vůle otcovy Rakousy Dolní a Horní. Z bratří jeho nastoupil dle téhož ustavení arcikníže Ferdinand, místodržitel český, panování v Tyrolsku a arcikníže Karel v Štýrsku, Korutansku a Krajině.

HLAVA II.

Panování Maximiliana 1564—1576.

Nová válka turecká.

R. 1565—1570.

Nový král Maximilian nastoupil panování s nejlepší vůlí, aby uklidil nesváry a rozbroje všelikého druhu, aby oblažil národy sobě svěřené; než pro nedostatek zdraví, pro války turecké a konečně pro nepovolnosť jednotlivých stran v zemi neprovedl šlechetné své záměry.

Sotva Maximilian dosedl na trůn český, již se r. 1565 strhla nová válka s nepokojným sousedem Janem Sigmundem Zápolským, vojvodou Sedmihradským, a následkem toho také s Turky r. 1566, s kterými byl císař Ferdinand teprvé roku 1562 mír uzavřel. Císař Ferdinand totiž zemřel dříve, nežli se stalo úplné narovnání s Janem Sigmundem Zápolským. Ten byl od Turků samých nejvíce skrácen tím, že tito se po posledním míru nijakž k tomu neměli, aby navrátili, co z jeho zemí byli dobyli. Tak drželi v moci své celý Banát Temešský, v kterýchžto krajinách sultán ustanovil zvláštního bašete. Věrolomný Jan Sigmund Zápolský ani na to nepomyslil, aby zase dostal zpět, co Turci drželi, nýbrž sáhl k plánu mnohem snadnějšímu, ač naprosto nehodnému. Tak ani sultána nevyzval, aby Sedmihradsku země dobyté navrátil, nýbrž naopak ucházel se o pomoc a podporu tureckou, aby dobyl pro sebe hořejších Uher. Proto také popuzoval šlechtu v těch krajinách proti panství císařskému. Z toho vypukla r. 1565 zjevná válka mezi vojskem císařským a Janem Sigmundem. Císař vypravil do Uher Lazara Švendu, osvědčeného válečníka, s nemalým počtem zbrojného lidu. Sám pak staral se velmi pilně, aby po všech zemích svých sehnal dostatečnou moc zbrojnou a podporu peněžní, neboť očekával, že mu bude za krátko zápasiti s nepřítelem mnohem mocnějším, se sultánem Tureckým; což se také skutečně stalo.

Zápolský započal válku útokem na Satmar, jehož dobyl, ale Švenda přikvapiv udeřil na vojska jeho a tlačil je zpět na všech stranách. Úprkem zmocnil se zase Satmaru, vzal i Tokaj a opanoval i celé Zátisí až k Marmaroši. Vítězení vojsk císařských překvapilo sultána; i žádal neprodleně, aby císařští, co dobyli, zase navrátili. Když se vůli jeho nevyhovělo, vyhlásil válku. R. 1566 vrazil sultán sám do Uher v čele velkého vojska tureckého a zaměřil z Banátu k půlnoci, kdežto od východu táhl Turkům na pomoc přes stolici Marmarošskou chán Tatarský s 80.000 muži. Obě vojska nepřátelská měla se spojit před Jagrem, avšak sultán změnil tento úmysl, když ho docházely zprávy o ztrátách, které stíhaly vojsko jeho výpady ze Sigetu. Tam spěchal

s celým svým vojskem 90.000 mužů a 300 děly a jal se obléhati dne 6. srpna chorvátskou posádku asi 2000—2500 mužů silnou, které velel proslavený hrdina Mikuláš Zrinský.

Nemohouce se tuto pustiti do podrobného líčení o obléhání města Sigetu, které zjednalo Mikuláši věčnou slávu, podotknouti chceme jenom tolik, že Turci město s velkým namáháním a s ohromnými ztrátami kolik neděl dobývali. Nejprvé pobořili střílením slabé náspy kolem Nového města. Zrinský spáliv toto předměstí ustoupil do Starého města. Potom prokopali Turci hlavní hráz, jenž zadržovala vodu město obklopující a když vodu vypustili, podnikli dne 19. srpna nový útok na Staré město, kterého se také průlomy zmocnili. Času toho spasilo se do zámku již jenom asi 800 bojovníků. I nyní nechtěl Zriny ani slyšeti o vzdání a nedal sebou hnouti ani pohrůžkou, že Turci zavraždí syna jeho Jiřího, nevydá-li jim zámku, ani nabízením vysokých hodností a tučných odměn v státě Tureckém. Proto Turci střídali neustále na zámek a podnikli několikráte útok, avšak pokaždé bez výsledku a s velkými ztrátami. Turci vidouce, že by se takovýmto způsobem zámku nezmocnili, podkopali se až k baště zámku zevnějšího, kterou dne 5. září ráno prachem do povětří vyhodili. Stalo se to zrovna po smrti sultánově, který k ránu tady v ležení život svůj dokonal. Hned potom obnovili útok a zmocnili se všech zevnějších budov, tak že Zrini musel ustoupiti do hradu vnitřního. Tou dobou zbývalo mu jenom 18 menších děl a jenom 600 mužů odhodlaných život svůj za milovaného vůdce nasaditi. Nejhorší bylo ovšem pro posádku, že neměla už skoro žádné potravy, jelikož zásoby potravní byly v zevnějším hradě ohněm zachváceny a zničeny. V takovém zoufalém stavu nalézala se posádka, když Turci dne 7. září ohnivými šípy i vnitřní hrad zapálili a se všech stran útokem hnali. Zrini vida, že by hradu hořícího neubránil, vyřítil se v čele celé posádky proti nepříteli do hradu se deroucímu a poráže je tady mocnou páží celé řady turecké podlehl konečně přesile. Celá kupa zbrojnošů tureckých ukazovala, kde dopadal hrdinný jeho meč. Turci valili se jako moře přes mrtvolu Zriniho a zatlačili zpět do hradu asi 200 mužů z posádky chorvátské, která se tady ještě bránila do posledního muže, tak že jenom pět bojovníků upadlo do zajetí tureckého. Za nějakou dobu zachvátil oheň prachárnu a ta vyletěvši do povětří pohřbila v ssutinách asi 3000 loupeživých Turků. Píše se, že zahynulo před Sigetem asi 20—30.000 mužů vojska tureckého. Turkům se tedy dobytí pevnosti velmi špatně vyplatilo. Ztratili skoro polovici celé armády a dostali do své moci spálenou a pobořenou pevnost. Nicméně vidouce místo býti příhodným opravili hradby sigetské a udržovali tu posádku, která uhájila Sigetu r. 1664 proti Zrinimu. Roku 1689 zmocnil se ho ale markrabě Badenský, od kteréž doby zůstal stále při Rakousku.

Císař Maximilian konal na kvap zbrojné přípravy, aby mohl Sigetu přispěti na pomoc; než vojsko sebrané muselo se zastavit u Rabu, aby se tady opřelo Tatarům, kteří celé hořejší Uhry protáhli pálíce, loupíce a vraždíce. Smrt sultánova překazila ale výboje, k jakým se při tomto tažení schylovalo. Ohromné ztráty tureckého vojska před Sigetem a tato smrt dodaly císařským nové odvahy, tak že Turci mohli dobyti jenom některé části území Zátisského, které druhdy k Sedmihradsku náleželo, jmenovitě krajin mezi Marmarošem a Bílým Körösem. Zatím zmocnil se také Zápolský s Tatary těch krajin, které mu byl Lazar Švenda odňal. Než r. 1567 pokračovali císařští ve válce mnohem důrazněji a Švenda opanoval zase velkou část severních Uher.

Úspěchy takové měly za následek, že sultán Selim II., syn a nástupce Solimanův, vyhledával mír s Maximilianem, který byl také skutečně r. 1568 uzavřen a sice na osm let se starým závazkem. O zemích Zápolského ujednáno, aby každý podržel, co právě v moci své držel a hranice aby Porta určila. Také Porta podržela, čeho se byla proti císařským zmocnila, tak že území Temešské rozšířeno až k Bílému Körösi.

Jan Sigmund Zápolský, který i touto válkou utrpěl, hleděl nabyti nové moci pobuřováním šlechty, Maximilianovi poddané. Ale spiknutí šlechty bylo r. 1569 vyzrazeno a Maximilian dal zatknouti dva hlavní vůdce, při čemž ostatním odpustil, aby je jenom od vůdců odvrátil a odtrhl. Kdežto se Zápolskému takováto politika nezdařila, musel doma zápasiti s mnohými svízeli, jako někdy matka jeho Izabela. Aby měl nějakou moc a mohl se odvážit k provádění záměrů svých, k tomu potřeboval poslušnost a pořádek ve vlastní zemi. Než šlechta jeho nesouhlasila s jednáním, které směřovalo k sestředění sil a k nějakému výbojnému předsevzetí. Bylať již ode dávna uvykla jenom k vlastnímu obohacování pracovati a jenom k tomu se propůjčovati, co by moc její rozmnožilo. Proto ozývaly se zase mnohé stížnosti na Zápolského. Vida, že by se Sedmihradsko vlastními silami

neuhájilo proti nepřátelům a že by záviselo na turecké pánovitosti, jal se Zápolský vyjednávati s Maximilianem, až r. 1570 uzavřena smlouva a spolek proti Turecku. Maximilian nazval Zápolského knížetem Sedmihradským a uznal právo jeho, aby mohl jednati s dvorem vídeňským jako knížata ruská. Pro ten případ, že by Zápolský zbaven byl od Turků panství svého, slíbil mu Maximilian dáti v náhradu knížectví Opolské a Ratibořské v Slezsku. Zápolský poddal se pod vrchní panství koruny Uherské a zavázal k tomu i své nástupce. Naproti tomu svolil Maximilian, aby po vymření rodu Zápolského mohlo si Sedmihradsko samo zvoliti svého knížete. Tím mělo býti Sedmihradsko načisto vybaveno z panství tureckého.

O povaze krále Maximiliana.

K vůli válce turecké a pro jiné vážné záležitosti přebýval Maximilian delší čas mimo Čechy, po kterouž dobu spravoval zemi vždy ještě bratr jeho arcikníže Ferdinand jakožto místodržící. Teprvé na začátku roku 1567 přijel Maximilian ponejprv co panovník do Prahy a položil stavům českým sněm na hradě Pražském.

Nežli budeme dále vypravovati o skutcích Maximilianových v zemích Českých, musíme se trochu seznámiti s jeho povahou; neboť jenom tehdy dovedeme si pak jednání jeho pokaždé vysvětliti.

Evangelíci vůbec a také čeští bratří skládali veliké naděje v Maximiliana nežli na trůn český dosedl a panovati započal. Naproti tomu oddávali se katolíci zbytečným obavám, že dopustí stíhati a hubiti menšinu katolickou v zemích, které se mu měly za podíl dostati. V dřívější době netajil se totiž Maximilian nijakž s příchylností svou k protestantismu. Jeť čtenářům našim známo, že od r. 1555, po čtyry léta podléhal úplně vlivu evangelického kazatele Pfausera, a že kolem sebe jenom přívržence učení protestantského shromažďoval. Potom obral si kardinál Hosius za úkol, předělat Maximiliana zase na pravověrného katolíka. Pravilo se, že se mu to podařilo. I císaři Ferdinandovi i papeži záleželo na tom velice, aby zvěděli a seznali smýšlení Maximilianovo a tento učinil osvědčení, že otec neuznával více zapotřebí o osud katolických svých poddaných se strachovati a o bezpečnost církve katolické se starati, a že pak i papež se neprotivil, aby byl Maximilian zvolen za krále Římského.

Nyní stal se Maximilian po smrti otce svého Ferdinanda pánem v zemích koruny České a Uherské a císařem Německým a arcikníže tem horních a dolních Rakous. Byl pánem úplně samostatným, panovníkem velmi mocným a mohl tedy jednati, jak se mu líbilo i ve věcech politických i ve věcech náboženských. Ve všech zemích jeho očekávali, že nyní podporovati bude učení evangelické vší svou mocí panovnickou, že bude jednání jeho v tom ohledu pravým opakem toho, co činil otec Ferdinand. A skutečně nebylo žádných překážek, aby byl Maximilian tak činiti nemohl. Stavové protestantští tvořili ve všech jeho zemích většinu a proto se mohl nadíti, že by docházel ve všelikých svých potřebách mnohem ochotnější podpory, než kdyby naopak podporovati chtěl náboženství katolické.

Tu se objevilo, že v Maximilianovi zápasí dvojí směr, že účinkují na rozhodování jeho rozličné ohledy. Přichýlil se sice k novému učení evangelickému, nenalezl v něm ale dostatečného ukojení; vracel se k víře katolické, zastavil se ale v polou cesty. On se zkrátka potácel sem tam nemoha se vyprostit z náboženských pochybností. V ohledu politickém však se spravoval výtečným vzorem, svým otcem Ferdinandem. A tak hleděl těžiti z výhod, jaké poskytovala církev katolická, aniž by dráždil a popuzoval nebo dokonce ostře vystupoval proti stavům nekatolickým. Proto se nám jeví král Maximilian jako panovník na svou dobu velice tolerantní čili snášenlivý a ve věcech veřejných mírný a ústupný, tak že panování jeho bylo dosti utěšenou dobou pro národ Český.

Jak Maximilian smýšlel, o tom pěkné svědectví podává list, který psal známému válečníku Lazaru Švendovi dne 22. února 1574, řka: „V pravdě jináč není než tak, jakž rozumně píšete, že věci náboženství křesťanského se dotýkající, nemohou mečem řízeny a spravovány býti. Žádný šlechetný a boha se bojící a pokoj milující člověk také jináče nepoví. Tomu Pán Kristus a jeho apoštolé nás mnohem jináče učili. Meč jejich zajisté bylo jen učení slova božího a obcování křesťanské. K tomu měli by ti vzteklí lidé alespoň již v tolika letech slušně patřiti a zkusiti, že víra tyranskými hlavami a ohněm nedá se přemahati. Vůbec mně se to dokonce nelíbí a nebudu toho nikdy schvalovati, leč by pán bůh na mne dopustil, že bych rozumu byl zbaven a zdivočil. ... Já chci bohdá od osoby své šlechetně, křesťansky, věrně a upřímně spravovati a královati, maje nepochybnou naději, že mi bůh k tomu svého požehnání uděliti ráčí,

tak abych před bohem i světem mohl ze své správy počet vydati.“

Jak Maximilian napsal, tak také v životě svém skutečně jednal. Dlouho zajisté se rozmýšlel a rozpakoval, nežli nějaký rozhodný krok učinil. Na jedné straně naléhali protestanti, aby vyhověl jejich přání, aby splnil dávné jejich naděje a očekávání; Maximilian měl sice dobrý smysl pro jejich žádosti a otvíral jim srdce své. Na druhé straně však měl před očima otce svého, jaký ten musel vésti boj s nekatolíky, co musel na to vynaložiti, aby jemu zachoval říši tak mohutnou a jaké sliby mu před jeho smrtí učinil. Maximilian tedy nepovolal nazpět Pfausera, kterého byl nebožtík otec jeho zapudil, jak si to přátelé evangelíků přáli; k tomu navštěvoval, což dříve nečiníval, pravidelně kázání Matiáše Citardy, zpovědníka a kazatele svého nebožtíka otce. Čím více se v něm ozývala stará náklonnosť k protestantům, tím více se vynasnažoval Maximilian, aby ji opanoval a aby věci udržel v tom stavu, v jakém je po otci převzal. Jeho tělesné zdraví bylo ostatně takové, že rychlému jednání spíše vadilo, nežli aby je podporovalo. Od mladosti již měl tlučení srdce. Pakli jej biskupové obtěžovali stížnostmi na odpadlé kněze a kacířské knihy, odpovídal jim nejvlídnějším způsobem a dovolil, aby učinili, co za dobré uznají. Pakli však protestanté až u něho pomoc a ochranu vyhledávali, ujal se i jich. On sice žádný mandát otce svého neodvolal, avšak provádění těch mandátů bylo najednou zastaveno. Vůbec možno tolik tvrditi, že v celé Evropě nebylo ani knížete, ani nějakého jiného vynikajícího muže, který by byl tak málo přívržencem nějaké strany jako císař Maximilian. Tak tolerantního knížete, jako byl Maximilian, tou dobou zajisté nebylo. On trpěl protestanty nejen tam, kde měli většinu, kde to tedy bylo nezbytností, nýbrž i tam, kde zrovna nemusel. On se ujal občanů jednotlivých a chránil je proti celým obcím katolickým. Tak na př. nařídil Budějovickým r. 1564, aby do města svého přijali zase měšťany, které pro jich víru nekatolickou z města vypověděli. Ba Maximilian učinil ještě více.

Nekatolíci vůbec a evangelíci zvláště měli tou dobou rozličné spory mezi sebou. Kdyby byl Maximilian směřoval k vyhubení nekatolíků, byl by se zajisté těm sporům a rozmíškám radoval, byl by zajisté nesvornosť protestantů vykořistil, aby je pokořil a zničil. Toho však při Maximilianovi nebylo; on naopak pomýšlel na zřízení protestantských obcí, aby se mohly zákonem veřejným spravovati a pokojný život vésti.

Co jsme tuto podrobněji vyložili o povaze nového krále Maximiliana, to se dá vytknouti kratšími slovy v tento smysl. Pokud to na králi samém záleželo, on mínil dopřáti svobody ve víře jednomu každému poddanému svému podle přesvědčení jeho. Však rodové a politické ohledy a časové okolnosti ukládaly mu v tom jisté nepřekročitelné meze. Jednak samy strany náboženské, jaké tehdáž v zemích koruny České byly, neznaly toho ducha snášenlivosti, který vládl Maximilianem. On chtěl, aby každý vyznávati mohl víru svou bez překážky, strany však chtěly jedna nad druhými panovati a jedna na ujmu druhých se rozšiřovati a ujímati. Nevyhověl tedy ani jedněm ani druhým. Protestanti mu nedůvěřovali, poněvadž sklamal jejich naděje a očekávání, katolíci mu zase vytýkali, že je přílišným lutheránem. Na druhé straně závisel i Maximilian jako druhdy otec jeho v politice zahraničné hlavně na papeži a na Španělsku. V Německé říši zajisté nemohl se spoléhati na knížata protestantská, kterým náboženství sloužilo jenom za pláštík, aby snahy své po neodvislosti jím zakrývali; v Uhrách musel vydržovati neustále zbrojnou moc proti Turkům. V takové tísni nemohl se ovšem obejíti bez pomoci papeže a Španělska. Moc papeže zajisté byla veliká a rostla navzdor reformaci neustále. Vliv na státy italské býval rozhodný, v katolictvu vůbec platilo mnoho slovo papežské; s té strany tedy mohl Maximilian docházeti a také skutečně docházel jako otec jeho Ferdinand vydatné podpory hlavně na penězích. A jednalo-li se zvláště o pomoc proti Turkům, vymohla stolice papežská mocným svým slovem podporu, bez které se Maximilian nemohl obejíti. Španělsko pak bylo vždy ochotno podporovati příbuzné své v Rakousku nejen proti Turkům nýbrž i proti protestantům. Byloť Španělsko posud první mocností křesťanskou a považovalo za přední svůj úkol hájiti náboženství katolického, kterýž tím horlivěji provádělo, čím více se šířilo učení nekatolické. Kdyby byl tedy Maximilian zjevně přešel do tábora protestantského, byl by si byl takovou podporu odcizil, kdežto by mu stavové protestantští o nic více byli nedali. Provozoval tedy tím ochotněji obratnou politiku rodu svého, že srdce jeho bylo opravdovou snášelivostí náboženskou naplněno.

Náboženské strany v zemích Českých: katolíci, utrakvisté, evangelíci, bratří a novokřtěnci.

Abychom pozdějším událostem dobře vyrozuměli, nebude na škodu, když se trochu pohledneme mezi jednotlivými stranami náboženskými.

Ferdinand přičiňoval se ze všech sil, aby víru katolickou v zemích českých utvrdil a nové přívržence jí získal, než tolik je jisto, že navzdor tomu všemu katolíků neustále ubývalo. Jedině tři ústavy udržovaly ještě víru katolickou: arcibiskupská stolice nově obsazená, podávání pod obojí způsobou a zavedení jezovitů. Kdyby toho bylo nebylo, víra katolická byla by měla za Maximiliana ještě méně vyznavačů nežli za živobytí Ferdinandova.

Ústavy tyto dostačovaly ale sotva k spravování katolíků a opatrování jich, aby nepřebíhali k jiné víře; aby vydatně působily k rozšiřování katolictví, na to nebylo tak řka ani pomyšlení; vždyť jezovitům se při největším úsilí za celou řadu let podařilo jenom hrstku nekatolíků na víru katolickou obrátiti. Mnozí z katolíků, jenž slušeli pod správu arcibiskupa, poslouchali arcibiskupa jen když museli, jelikož víra jejich byla tak slabá, že jenom zevnitř k ní se přiznávali, kdežto v nitru svém nebyli žádnými odpůrci lutheránství. Arcibiskup měl tedy přede vším co dělat, aby všeliké polovičatosti a nerozhodnosti učinil konec, aby ovečky své utvrdil, nežli mohl přikročiti k odrážení útoků svých nepřátel náboženských a jich potírání, nebo dokonce k rozšiřování víry katolické mezi přívrženci jiných vyznání. Od krále Maximiliana nedocházel ovšem podpory ve svých snahách a musel se tedy jenom na vlastní síly spolehati. Dokud byl arcikníže Ferdinand místodržitelem v Čechách, docházel u něho i sluchu i pomoci, od té doby však, co se Ferdinand odebral (r. 1567) do Tyrolska, byli katolíci sami sobě zůstaveni. Arcibiskup tedy počal pracovati se shora, chtěje, aby duchovenstvo bylo nejprvé dostatečně vzděláno a ve víře utvrzeno, by pak věřící dobrým příkladem předcházelo. Při tom však setkával se s obtížemi, jakých se byl nenadál.

Největší svízel vězel v tom, že poměr katolických kněží naproti jich patronům nebyl upraven a že živobytí a působnost kněží nejvíce jenom na libovůli patronů závisely. Patron povolal na uprázdněné obročí některého duchovního, obyčejně o sv. Jiří a to s tím vymíněním, aby strana straně mohly dát pololetní výpověď. Za tehdejší doby, kdy katolických pánů bylo hrozně málo, museli katoličtí duchovní všeliká příkoří snášeti, jak od patronů tak od jich poddaných, jen aby se mohli udržeti a pro víru katolickou působiti. Byl-li patron lutheránem, neplatil desátku a poddaní jeho milerádi následovali tak nepěkný příklad. Mnohdy patron zúmyslně dělal katolickému knězi příkoří, aby jej obměkčil a pro lutheránství získal, nebo alespoň k ustoupení donutil, jak jsme o tom byli již nahoře vypravovali. Tu a tam dosazen pak na faru katolickou lutherán a pakli se tomu záhy nikdo neopřel, ostal při tom obročí a obracel také katolíky na lutheránství. Arcibiskup mohl ovšem žalovati; jednou se stalo po jeho vůli a katolický farář byl zase dosazen, v desíti ale případech ostalo při tom, jak to patronové provedli. Avšak i katoličtí patroni nerádi odváděli desátky a museli býti často žalováni. Vůbec ale byly příjmy jednotlivých obročí rozličným odcizováním velice ztenčeny, tak že s mnohého obročí duchovní správce jenom proto odešel, že z něho živ býti nemohl. Každé tedy jaro nastalo o Jiří hotové stěhování kněží v Čechách, tak že to bylo pravou vzácností, pakli některá obec téhož duchovního po delší čas podržela. Že při takových poměrech vážnost duchovenstva u lidu nezískala, nemusíme ani vykládati. Jelikož dále počet kněží nedostačoval, byl neustále značný počet míst neobsazen a obce takové ostávaly bez duševní péče. Ještě hůře to dopadalo s kláštery. Větší jich počet měly jenom po třech, po dvou nebo dokonce po jednom obyvateli. Vzdělání duchovenstva bylo velmi nedostatečné. Kdo se knězem chtěl státi, nabýval svých vědomostí buď na universitě utrakvistické, nebo soukromým učením. Universita byla však v úpadku a soukromé vzdělávání také nebylo dostatečné. Jenom zřídka vydal se některý katolík na cizí universitu, zvláště do Bologně, aby se tam dostatečně vzdělal pro své povolání. Ani duchovenstvo klášterní nebylo dostatečně vzděláno. Arcibiskup zajisté ostře káral opaty, že mu dávají světit na kněžství osoby, které nemají ani nejpotřebnějších vědomostí.

Arcibiskup měl svolávati kněžstvo své diécese k synodám čili poradám, aby se jejich katolická víra utvrdila. Odkládalo se to, jelikož král takovým sjezdům nepřál, aby se protestanti z toho nehoršili. Arcibiskup tedy jezdil po zemi, aby seznal své duchovenstvo a svolával je k poradám v jednotlivých dekanátech. Když pak došlo od papeže přísné nařízení, aby svolal synodu celé své diécese, chtěl se o to pokusiti r. 1567; král Maximilian však synodu takovou nepovolil z ohledu na protestanty. A tak mohla

býti synoda duchovenstva katolického, ač koncil Tridentský výslovně to byl ustanovil a ač papež neustále na to naléhal, teprvé r. 1605 svolána.

Nejvíce ještě prospěli církvi katolické v zemích koruny České jezovité ne tak obrácením nekatolíků na svou víru, jako lepší svou vzdělaností a lepším připravováním mladíků k stavu kněžskému a pak hlavně svou spořádaností a dobrým příkladem, jaký dávali ostatním katolíkům vůbec a kněžstvu zvláště. Jezovité zajisté byli vzácným vzorem sboru dobře zřízeného a k ochotné poslušnosti vždy připraveného. To bylo ale tehdáž v Čechách neobyčejným zjevem, neboť všickni katolíci i kněží i laikové byli odvykli poslušnosti. Stěžovalť si sám arcibiskup papežskému nunciovi při dvoře císařském na neposlušnosť své vlastní kapitoly. Členové její, pravil, jsou lidé poctiví, avšak dlouhé uprázdnění stolice arcibiskupské zplodilo v nich nebezpečný duch nezávislosti. Kromě toho dávali jezovité katolíkům dobrý příklad svou vytrvalostí a stálostí, neboť neštítili se žádné práce a žádného úsilí, nedbali ani pomluv ani ústrků a příkoří, aby jenom mohli ve směru svém dále působiti. Je nezdar neodstrašil, překážky neodvrátily od cíle vytknutého. A to byl ovšem velice mocný prostředek na utužování víry katolické, kdy katolíkům českým tolikeré nepříznivé okolnosti život ztrpčovaly.

Mnohem lépe zřízeni byli katolíci na Moravě, kde kázeň neutuchla, jelikož biskupská stolice olomoucká byla neustále obsazena a biskupové se o svou církev horlivě a statečně starali.

Utrakvisté čili pod obojí v Čechách i na Moravě slušeli pod konsistoř pražskou, kterou do r. 1562 osazovali stavové čeští a sice v poslední době lutheráný; r. 1562 byla konsistoř, jak už naši čtenáři vědí, od krále Ferdinanda samého obsazena. Podle všeho se zdá, že Moravané si vedli naproti konsistoři dosti samostatně. Na jedné straně starali se biskupové olomoučtí, aby Moravané do Prahy se neobraceli a na druhé straně nesli i nekatolíci moravští neradi tuto podřízenosť. A proto, co jenom mohli doma vyřizovali, aby se právomocnosti pražské konsistoře nemuseli dovolávati. Nejčastěji, jak se zdá, přicházeli Moravané před konsistoř pražskou s přemi manželskými.

Obsazení konsistoře r. 1562 utrakvisty a lidmi ke katolictví náchylnými nemělo ten účinek, jaký císař Ferdinand očekával. Velká většina duchovenstva, která se volně podrobovala nařízením a ustanovením konsistoře, počala se odvraceti, v čemž docházela uznání a podpory od svých patronů, kteří tím bezohledněji utiskovali katolíky, čím více jim konsistoř nadržovala. Mělať konsistoř pak dostatečnou příčinu stěžovati si, že mezi 10 ba i 20 duchovními sotva byl jeden, který by lutheránsky nesmýšlel. Konsistoř musela v pamětním spise r. 1572 vyznati, že skoro všickni se přiznávají k lutheranismu. Vyznavači pod obojí tvořice už dávno nepatrnou menšinu v zemi potáceli se již dlouhou dobu mezi katolictvím a lutheranismem a jelikož přestali usilovati o získání nových stoupenců své víře, stávalo se, že vyznání jejich neustále se tenčilo tu přidáváním se ke katolíkům více ale k lutheránům, kteří velkou většinu v zemi tvořili a mnohem výbojněji vystupovali nežli katolíci.

Také poměr, jaký panoval mezi konsistoří a arcibiskupem, byl tomu na závadu, že víře pod obojí nepřibývalo ani moci a vážnosti, ani stoupenců a vyznavačů. Dříve si chodívali utrakvističtí bohoslovci pro svěcení k biskupům italským; od té doby však, co byl v Praze dosazen nový arcibiskup, nechtěli utrakvisty na kněze vysvěcovati. Konsistoř, aby nepozbyla moci a vážnosti, hleděla zachovati naproti arcibiskupovi samostatné postavení, arcibiskupovi však záleželo na tom velice, aby konsistoř v moci své klesala. Nejdříve tedy světil utrakvistické bohoslovce, potom však zpěčoval se tak činiti na rozkaz z Říma. Stolice papežská totiž chtěla, aby utrakvisté arcibiskupem se spravovali, když také katoličtí kněží mohli jim svátostí oltářní pod obojí způsobou přisluhovati. Kněží utrakvistických byl tedy čím dále větší nedostatek a utrakvisté potáceli se pak sem tam mezi lutheráný a katolíky.

O Jednotě bratrské již jsme vykládali a není potřebí tuto nic nového doložiti.

Novokřtěnci vyskytovali se v Čechách jen porůznu, na Moravě ale byl jich dosti valný počet. Nahoře jsme se již o nich zmínili, jak se na Moravu dostali a tady pronásledováni byli. Dosti rychle rozšířili se stoupenci toho učení po 70 obcích a novokřtěnců přibývalo nebo ubývalo podle toho, jak se zákazy proti nim vlažně nebo důrazně prováděly. Po celý čas trvání svého byli nuceni s vírou svou se tajiti a ukrývati, než v každou dobu nalézali předce ochrance, kteří se jich i za nejhoršího pronásledování ujímali a jim útočiště a pomoc poskytovali, tak že víra ta na Moravě nikdy nebyla z kořene vyvrácena.

Po příkladu otce svého podal i král Maximilian r. 1567 sněmu moravskému návrh, aby novokřtěnci byli ze země vypovězeni. Stalo se

poprvé, že pánové a rytíři návrhu toho neschválili, nýbrž že krále za ponechání novokřtěnců v zemi požádali. Pravili totiž, že je v zemi veliký nedostatek dělníků, řemeslníků a čeládky a mezi novokřtěnci že je mnoho řemeslníků všech řemesel, kteří v zemi již veliké opravy provedli. A proto že by to zemi velice uškodilo, kdyby byli pryč vyhoštěni.

Novokřtěncům dostalo se tady jenom zasloužené pochvaly. Byliť to lidé nejvíce velmi přičinliví, spořiví a střídmí a byla o nich pochvalná pověst, že jsou velmi obratnými dělníky. Řemesla svá provozovali nejraději ve větších rozměrech, tak že dílny jejich zařízeny byly po způsobu našich továren. Obyčejně se jich spojevalo více k jednomu podniknutí a dělili se pak o výdělek. Proto si mohli také opatřovati snáze potřebné a dobré věci k provozování své živnosti a zhotovovati pak lepší výrobky nežli jiní řemeslníci. I dobytek pěstovali a rolnictví a vinařství provozovali s mnohem větším užitkem, jelikož si všelikých oprav hleděli. Obilí a vlnu kupovali ve velkém a vlnu spracovali ve svých dílnách způsobem rozmanitým na rozličné látky. Ve svých pivovárech vařili výborné pivo a mlýny jejich byly lépe zařízeny nežli jiných vyznavačů. Věci potřebné k životu pohodlnému a lahodnému byly zhotovovány nejozdobněji v jich dílnách. A vůbec dovedli si zaopatřovati výživu tak hojnou že pak se k nim hrnuli jinověrci, aby se jen účastnými stali jich spořádaného života. Kromě toho polehčovala postavení jejich i ta okolnost, že si páni a rytíři rádi brali své služebnictvo z jich středu.

Než Maximilian nevyhověl žádosti stavu panského a rytířského. Odvolávaje se k „bezbožnosti a k velikým bludům“ novokřtěnců naříděl, aby do roka byli všickni ze země vyhoštěni, jinak že by byli na cti a na hrdle potrestáni. Nová přímluva stavů za novokřtěnce měla však ten následek, že Maximilian pro jich pracovitosť dovolil, aby byli i dále v zemi trpěni.

Novokřtěnci byli pak trpěni na Moravě až do bitvy Bělohorské, po níž Ferdinand II. i proti nim s novou přísností zakročil. Za to však, že byli v zemi trpěni a že mohli víru svou bez překážky vyznávati, museli veliké daně platiti. Posud těžily z novokřtěnců jenom vrchnosti, berouce si za záminku, že jim poskytují ochranu a útočiště na svých statcích. Nyní však požadovali také markrabí daň za to, že trpěni jsou „nezasloužene tito lidé, kacířským jedem naplnění.“ Tak se stalo, že se pak skoro každý rok jednalo na sněmě o dani z novokřtěnců. Brzy tedy uvalena na ně vysoká daň z majetku, která dvě procenta veškerého majetku obnášela. Daň osobní platili z počátku jenom ti, kdo 20. rok stáří svého překročili, potom se rok ten snižoval až konečně povinny byly platiti daň osobní všecky osoby mužského i ženského pohlaví, jakmile 10. roku dosáhly. Daň ta obnášela 15 grošů i více. Později se upustilo od daně z majetku a místo toho se zavedla daň z jednotlivých domů. Za pravidlo ustanoveno, aby se z jednoho domu s kuchyní platilo 20 zl. daně; na tom však nebylo dosti; daň ta se neustále zvyšovala, až na 80 zl. vystoupila.

Z počátku nakládalo se s novokřtěnci jako se židy; obojí museli velké daně za to platiti, že vůbec v zemi byli trpěni; brzy ale vymohli si židi mnohé výhody a na novokřtěnce ukládána pak větší a horší břemena nežli na židy. K tomu všemu užívalo se ještě největší přísnosti při vymáhání daní na novokřtěncích, kdežto jinde byli berníci dosti mírnými a shovívavými. Nálezy sněmovními bylo totiž ustanoveno, když by novokřtěnci daně neplatili, aby jim bylo bez otálení prodáno tolik vinic, polí, skotu a bravu, co by bylo na daň zapotřebí; ti pak novokřtěnci, jenž by se platiti zpěčovali, měli býti bez milosrdenství ze země vyhnáni. Aby pak si výtěžek z novokřtěnců tím lépe pojistili, nařídili stavové, aby obilí a vlnu nekupovali více od sedláků a poddaných z měst ochranných, nýbrž jenom od pánů rytířů a z měst královských. Za takovouto cenu vykupovali si novokřtěnci svobodu své víry, která pak byla větší, nežli jakou si poskytovali na vzájem utrakvisté a katolíci a jakou oba přáli bratřím.

Pokud se z rozličných pramenů současných dalo vypátrati, dělili se českomoravští novokřtěnci v tři sekty: gabrielovce, sabatovce a společníky. Těchto byl největší počet. Byli to hotoví komunisté; všecken majetek měli společný.

Kterak se král Maximilian choval k Jednotě bratrské. — Jak se bratřím vedlo v Čechách a na Moravě. — O biskupovi Olomouckém.

R. 1564 duben — 1566 listopad.

Nahoře jsme vypravovali, jak se Augusta odebral do Mladé Boleslavi, když byl z vězení křivoklátského propuštěn a jak tam světil svátky velkonoční r. 1564. Byl přijat sice dosti chladně, starší Jednoty však nebyli tak urputnými a ne-

smířitelnými, jako byl Augusta pánovitým. I počali uvažovati, jak by zase přijali muže, který byl pro víru tolik vytrpěl a kterého obecný lid nepřestal považovati za biskupa a za nejslavnějšího mučedníka v Jednotě navzdor tomu, že kněží a starší z Jednoty jej byli vyvrhli. Když tedy přišel do Boleslavi, hrnul se k němu lid se všech stran a Augusta sám nijakž se bratřím nevyhybal, naopak zjevně se k nim hlásil a jako biskup bratrský sobě počínal. Vypravovalo se také, že i kněze světil a jiné biskupské obřady vykonával, za kterouž příčinou měli Krajíři z Krajku, držitelé panství boleslavského, nepříjemné opletání s místodržitelem. I sešli se starší Jednoty, jmenovitě Červenka, Černý a Blahoslav někdy okolo polovice měsíce dubna v moravském městě Lipníku, kamž také Augustu povolali. Tady stalo se dokonalé smíření v ten způsob, že Augusta se vzdal svých práv jakožto první starší; za to však uznali jej bratří za staršího a za sobě rovného, kteroužto hodnost potom také vykonával.

Z minulého života Maximilianova a z některých kroků jeho, když panování nastoupil, brali si bratří důvěru, že by také mohli vyprositi u něho ochranu pro Jednotu. Proto sepsána pokorná žádost, v níž si bratří stěžovali na dlouholetá utlačování a prosili, aby jim císař poskytl ochranu proti všelikým utlačovatelům, jelikož se srovnávají ve všech hlavních kusech se stoupenci vyznání augšpurského, kterým císař vždy víru vyznávati dovolil. K žádosti své, kterou jenom někteří neohroženější šlechtici čeští podepsali, přiložili bratří vyznání víry od Petra Herberta sepsané a do Němčiny přeložené. S tou žádostí vypravili do Vídně Václava Sluského z Chlumu, Jáchyma Prostibořského z Prostiboře a Petra Herberta. Maximilian přijav milostivě tuto deputaci nedal jí žádné určité odpovědi. Ani v královské radě nebyla ta věc vyřízena. Vyznání bratrské zasláno bylo konsistoři pod obojí do Prahy, aby o něm podala dobré zdání. Z toho bylo patrno, že Maximilian chtěl nabyti času k poznání věcí v Čechách.

Milostivé přijetí bratrské deputace ve Vídni od císaře mělo velmi dobrý účinek, když se zpráva o tom mezi bratry rozhlásila. Mnozí bratří nabyli tím odvahy k veřejnému vyznávání své víry, soudíce, když císař přijal a nezamítl deputaci bratrskou a její žádosti, že nebude zatracovat a stíhat víru bratrskou. Na druhé straně odzbrojil takový krok císařův přehojné nepřátely, kteří Jednotu neustále stíhali. Tito ustáli tak řka naprosto, když se skutkem nezvratným osvědčilo, že císař je rozhodně proti tomu, aby se víra bratrská potlačovala a vyznávači její pronásledovali. Úředník královský na panství Maximilianově v Čechách Klement Klebič odňal bratřím kancionály. Ti si stěžovali na to u Maximiliana a král nařídil, aby jim kancionály vrátil, aby žádného bratra do vězení nesázel a vůbec aby bratří ani pokutami peněžními, ani jinak neutlačoval. Úředníkovi to nešlo nijakž do hlavy i tázal se pána svého, jak by se měl tedy k bratřím chovati. A tu dostal za odpověď, že bude o tom poučen mandátem, jenž bude veřejně ohlášen.

Bratří počali si oddychovati, když viděli, že se počet jich krutých nepřátel menší, a že jmenovitě král sám dovoluje, aby víru svou mohli svobodně a bez překážky vyznávati. Než to bratřím nijakž nepostačilo, poněvadž posud byly v platnosti veškery mandáty Ferdinandovy a kdo chtěl mohl proti nim vystoupiti, jelikož se mohl o zákon opírati. Příznivý okamžik dodal tedy bratřím odvahy k novému kroku, aby si vymohli veřejné uznání a ochranu. Napsali tedy novou žádost k Maximilianovi, aby představení bratří nebyli pronásledováni, aby bratří měli úplnou svobodu u vykonávání své bohoslužby a vůbec aby zaveden byl takový stav, jaký panoval za krále Ferdinanda do r. 1547.

S tou žádostí dostavili se Erasmus Sommerfeld, sudí menšího práva, Vlínský z Vlíněvsi, Albrecht Kamejský ze Lstiboře, císařský rada v Čechách, Jindřich Vančura z Řehnic a Jaroslav Sezima Ouštěcký dne 4. srpna 1565 do císařského hradu ve Vídni. Bylo to právě v té době, když se mrtvola císaře Ferdinanda z Vídně k pohřbu do Čech převážela, k čemuž dostavilo se do Vídně mnoho pánů českých, jmenovitě ale úředníci nejvyšší a nejhorlivější čeští katolíci. Nejspíše pobádáním těchto katolických Čechů vyřídil Maximilian za čtyry dni druhou žádost bratří méně milostivě nežli první. Bratří odkázáni jednoduše k mandátům císaře Ferdinanda a k usnesením sněmovním a řečeno jim, aby se podle toho poslušně chovali.

Takové odbytí bylo by utrakvisty velice povzbudilo k horlivému pronásledování nenáviděných pikartů, jak bratřím přezdívali. Než toutéž dobou byli i oni se žádostí svou od Maximiliana odbyti. Také utrakvisté vyslali zvláštní deputaci k Maximilianovi do Vídně se žádostí, aby mohli konsistoř svou sami obsazovati; arcibiskup aby jim neměl co poroučeti, nýbrž aby jenom kněze jejich světil. Žádosti té nebylo

však vyhověno; král odpověděl, že se rozhodne až do Čech zavítá.

Dokázáno je, že lutheráni počali si předce vystupovati mnohem výbojněji nežli všecky ostatní konfese, navzdor tomu, že Maximilian učení toho se nepřidržoval a vůbec naději lutheránů velice sklamal. Pravé zděšení mezi bratry způsobilo jednání pánů z Hardegga na Moravě, kteří tady na svých statcích víru lutheránskou zaváděli tak bezohledně a důrazně, jako by byla náboženstvím státním a jako by oni to měli od krále uloženo. Kněží bratrští měli s nimi hádání o víře, nesvedli však ničeho. Hardeggové měli moc v rukou a nařídili tedy jednoduše, aby všecko obyvatelstvo na jejich panství k víře Lutherově se přiznávalo a kněžím lutheránským se podrobovalo. Starší Jednoty bojíce se většího pronásledování a chtějíce žíti v míru a pokoji s největší stranou v zemi, odbývali sjezd a usnesli se, aby se proti lutheránům nikde nekázalo, avšak spojení s nimi, jak chtěli páni z Hardegga, aby se trvale odmítalo.

Co se nepodařilo jednotlivým konfesím, to vymohl alespoň na čas rázný biskup olomoucký. Dozvěděl se, jak pochodili u krále i bratří i čeští utrakvisté. To v něm potvrdilo přesvědčení, že král snad učiní mnohem spíše něco pro církev katolickou jmenovitě na Moravě. I požádal krále r. 1565, aby mu propůjčena byla pro Moravu taková působnost a právomocnost, jakou konsistoř pod obojí v Praze prováděla. Měl při tom zajisté ten úmysl, aby utrakvisty moravské převedl k víře katolické. Císařská rada však rozhodla proti němu a byl odbyt několika zdvořilými slovy. Tím se ale biskup nedal zastrašiti, nýbrž už roku následujícího podal králi opět písemnou žádost, aby mu byli utrakvisté moravští podřízeni a aby směl generální visitaci odbývati. Nejspíše proto, aby se katolíkům zalichotil, nařídil Maximilian z Augšpurku, kam odjel na sněm říšský, aby se všickni utrakvističtí duchovní od této doby dohlídce biskupa olomouckého podrobovali, jelikož je kalich povolen. Za důvod toho rozkazu prohlásil Maximilian nepořádný a pustý život utrakvistického duchovenstva. Utrakvisty ostatní při tom napomenul, aby desátek pořádně odváděli.

Rázný biskup učinil hned potřebné kroky u zemských úřadů, aby mohl právomocnost svou bez překážky vykonávati, odpor proti tomu nedal však na sebe dlouho čekati. I bratří i utrakvisté počali se hýbati a jelikož oba pozorovali nebezpečí, jaké by hrozilo obojímu vyznání od biskupa, spojili se k svornému odporu proti němu. V čelo opposice postavil se zemský sudí pán z Boskovic a vedle něho stáli v předu pán Kropáč, Jan z Žerotína a j. v. Po několika poradách byla ta věc vznešena na zemského hejtmana, který s tím odporem souhlasil, a ten podal o tom bez prodlení zprávu Maximilianovi do Augšpurku. Král uložil hejtmanovi, aby za ním přijel do Vídně až se tam vrátí, a podal mu o tom podrobnou zprávu. Zatím rostl odpor v zemi a přibývalo vždy více účastníků, kteří byli odhodláni i mocí biskupovi se opříti, když by úřad svůj chtěl konati. Jmenovitě se šlechta písemně zavázala, že visitace nebude na svých statcích trpěti. Každý měl říci: „Jelikož se nedá dokázati, že byly kdy v této zemi visitace nebo že by biskup kněze na fary dosazoval, tak nechci také já dopustiti, aby biskup faráře na mých statcích dosazoval.“

Když se Maximilian vrátil do Vídně, vydal se tam hejtman zemský a líčil králi, jaké rozčilení v zemi způsobil mandát jeho a jak stavové jsou proti němu, poněvadž se privilegií a svobod země dotýká. Na to odpověděl král, je-li mandát jeho proti svobodám zemským, že stavové jej mohou přijmouti nebo zamítnouti. K tomu doložil král, že mandát vydal jenom k úsilovnému namáhání biskupově. Rozumí se ovšem samo sebou, že stavové nepřijali mandát královský, aby nemuseli biskupa katolického poslouchati, jmenovitě aby si nemuseli nechat obsazování far líbiti.

Bratří, kterým se nepodařilo získati dvojí žádostí u krále uznání své víře, odhodlali se konečně k samostatnému jednání. Po delším uvažování zůstáno na tom, aby bratří tu a tam vyznávali veřejně a slavně víru svou na statcích, které nenáležely vrchnostem bratrským. Počátek učiněn v Pardubicích. Bratří se tady pravidelně scházeli, zpívali hlasitě své písně a poslouchali kázaní. Až na velké náměstí bylo slýchati hlas kazatelův. Bezpochyby by byl bratřím nikdo nepřekážel u vykonávání jich bohoslužby, kdyby se byla nepřihodila jedna událost, která hněv mocných nepřátel proti nim vyvolala. Bratřím bylo svého času povoleno, aby v době nebezpečí směli dávat děti křtít a sňatek manželský uzavírat i před knězem utrakvistickým. I stalo se, že jeden bratr v Pardubicích chtěje se ženiti, přišel ke knězi utrakvistickému, aby jej oddal. Ten se však zdráhal tak učiniti, dokud by bratr víru svou neodpřisáhl. Náhodou ubíral se potom skrze Pardubice bratrský kněz Jakub Husák, který bratra bez dalšího otálení oddal. Farář utrakvistický však žaloval pro to až v Praze a konečně přednesl tu věc i místodržiteli arciknížeti Ferdinan-

dovi. To roznítilo proti bratřím v Pardubicích všecky jejich zjevné a tajné nepřátele. Proto se nelze diviti, že byli kolikráte po sobě vyzváni, aby se zavázali, že se nebudou více scházeti, a že katolíkům a utrakvistům nebudou více na pohoršení. Neuposlechli, mníce, že za snášelivého krále Maximiliana nebude jim pro víru nějaké příkoří snášeti. Zapomněli však, že vladaří arcikníže Ferdinand. A tak byli překvapeni přísným rozkazem, že se mají z Pardubic a ze všech dědičných zemí císařských vystěhovati. Byl to za Maximiliana snad jediný tak přísný rozkaz a proto se o něm obšírněji zmiňujeme.

Král Ferdinand. (Viz str. 266 a sled.) (17.)

Rozkaz arciknížete Ferdinanda byl co nejpřísněji vykonán. Za několik dní vystěhovalo se z Pardubic 80 obyvatelů, aniž by byli mohli statečky a majetky své prodati, a odebrali se do Moravy, kde doufali nalézti útulek na statcích některého dobrého pána Moravského. Nesklamali se. Pan Vratislav z Pernšteina vykázal jim prozatím bydliště v Prostějově, kde měli ostati než by se jinak s nimi naložilo. Utrpení bratří nemělo však tentokráte dlouhého trvání. Přičítajíce tuto přísnost jenom arciknížeti Ferdinandovi, vypravili za Maximilianem do Uher zvláštní deputaci a obdrželi skutečně odpuštění. Císařským patentem dne 3. listopadu vydaným povoleno bratřím pardubickým, aby se směli do svého domova navrátiti.

Také tak příznivě pochodila jiná deputace, rá se hned potom vydala za Maximilianem Uher, aby u něho milostivé ochrany pro try vyprosila. V deputaci té byli Znata omnic, Oldřich z Kounic, Bartolo- j Vanecký, Jan Kbel, Jan Nekeš, Petr Herbert, Jan Aquin (Vodička) a Jiří Strejc. Dostavše se dne 27. listopadu před Maximiliana, odevzdali mu právě vydaný německý kancionál bratrský a přednesli svou žádosť. Maximilian se projevil, že bratří si nemohou v žádném kuse právem na něj stěžovati.

Královna Anna. (Viz str. 68.) (18.)

dou-li se budoucně tak chovati jako doposud, chce býti rád jich milostivým císařem a pá- a. Tím poslanci skutečně dosáhli toho, čeho nadáli. Nebylo jim sice dovoleno nové sbory ěti, veřejně a bez ostýchání všady svou oslužbu slaviti, bylo jim ale dovoleno, že pro víru svou nebudou ani pronásledováni ani vypovídáni. A toho se bratřím od Maximiliana ještě nedostalo.

Kterak papež zamítl žádost, aby kněžím bylo manželství povoleno. — Usnešení sněmu zemského r. 1567. — Kterak byla kompaktata zrušena a slovo boží za pravidlo u víře prohlášeno. — O Jednotě bratrské.

Král Maximilian nepřestal býti katolíkem, ač se velice klonil k lutheránům; při tom však byl snášelivým i k stoupencům jiných vyznání, jak jsme již dostatečně vyložili. Proto se vzdal ještě dříve nežli na trůn dosedl, zámyslů otcových, nekatolíky potlačiti a jediné víře v zemích svých platnost zjednati. Otec jeho Ferdinand usiloval zjednati v zemi jednotu ve víře zničením nejen bratří a lutheránů, nýbrž i stoupenců pod obojí, Maximilian však pokusil se strany sjednocovati smiřováním. O to jednal ovšem jenom tak dlouho, dokud se nepřesvědčil, že strany stojí příkře proti sobě a že jich nelze sjednotiti. V první chvíli se domníval, že by snad nebylo těžko sjednotiti utrakvisty s katolíky. Otec Ferdinand vymohl od papeže užívání kalicha, kterým byla alespoň záminka k různění odstraněna. Maximilian se pokusil znovu, aby bylo uznáno také manželství kněží, aby odstraněna byla i tato překážka k různění jedněch ode druhých.

Vypravil tedy hraběte Arco do Říma k papeži se zvláštním listem, žádaje papeže, aby pro vzdělání církve, zachování jednoty, pokoje a smíru, této žádosti vyhověl a nedostatek kněžstva, kterýmžto země jeho postiženy jsou, poněkud zameziti ráčil. . . . Kdyby se tak stalo, že by mnohý poběhlý přívaben zase se do sv. církve navrátil. Čím déle se ale bude meškati, tím menší že bude míti ten prostředek účinek. Dále projevil Maximilian obavu, že ještě horší věci v církvi katolické se ujmou a náboženství katolické že v zemích jeho docela vyhyne. Biskupové že budou moci nehodné kněze trestati a s úřadů sesazovati, když utrakvisté budou úplně do lůna církve katolické přijati, kdežto nyní, když ke kněžím ženatým moci nemají, mnozí nešlechetní a nehodní kněží v zemích královských se usazují.

Žádost Maximilianova způsobila papeži veliké rozpaky; vyhověti jí nechtěl, aby církev katolickou neuvedl v potupu a snížení, když by nyní na pouhou žádost jediného člověka povolil, zač bylo posud mnoho krve prolévánо a mnoho rozkolnictví v církvi ztropeno; a odmrštit císaře to také tak zhola nešlo, jelikož nebylo radno dráždíti a odpuzovati panovníka tak mocného, který byl ve víře katolické tak málo horlivým a vytrvalým. Proto vypraveni byli z Říma do Vídně k císaři zvláštní poslové, aby mu tu věc rozmluvili a od úmyslu toho odvrátili, by na povolení manželství kněžím více nestál a u papeže na to více nenaléhal. Z toho poznal Maximilian, že by papeže žádnými důvody nesklonil, aby manželství kněžstvu povolil; i přestal se toho naprosto domáhati. Za to tím úsilovněji se vynasnažoval, aby sám o sobě zjednal mír náboženský ve svých zemích, aby strany smířil a je k obapolné snášenlivosti přivedl. On se při tom spravoval moudrým pravidlem, když sám nečiní nikomu pro jeho náboženství příkoří, že také nesmí dopustiti, aby strany mezi sebou se svářily a pronásledovaly.

Za tu dobu, co Maximilian v zemi nebyl, poznali nekatolíci dostatečně jednání a smýšlení jeho. A proto se dalo očekávati, že strany, které byly posud jenom trpěny, učiní při vhodné příležitosti přiměřené kroky, aby si získaly zákonné uznání pro své vyznání. To se také stalo na sněmě, který se r. 1567 za přítomnosti královy odbýval.

Maximilian nebyl ještě v Praze od svého dosednutí na trůn český, jelikož jej události v říši Německé a hlavně války turecké na jiná místa volaly. Nyní však nemohl svůj příjezd déle odkládati, aby uvedl do pořádku rozličné věci v zemích českých, při nichž byla osobní jeho přítomnost nezbytná a pak aby osobním přimlouváním a obcováním s národem Českým udržel stavy české při dobré vůli a ochotnosti k poskytování další pomoci na válku tureckou. Když tedy r. 1567 přijížděl ku Praze, vyšli mu stavové a Pražané vstříc daleko za brány městské a uvítajíce jej v radostném plesání vedli jej pod nebesy na hrad Pražský.

Na to držán byl dne 3. března u přítomnosti královy sněm zemský, na kterém se v nejlepší shodě o mnohých důležitých věcech jednalo. Nejprvé povolena králi Maximilianovi nová znamenitá pomoc proti Turkům na dvě léta. Stavové se totiž zavázali, že po ta dvě léta odvedou králi každý rok 15 grošů českých ve dvou lhůtách a sice z každého domu nebo chalupy, v kterýchž poddaní jejich bydleli. Pražané a jiná města královská uvolili se dokonce odvésti každý rok z jednoho domu po jedné kopě a patnácti groších českých. Farářové měli dáti ročně po čtyřiceti groších, nápravníci, svobodníci a dědinníci po dvou kopách ročně. Páni, rytíři a duchovní, kteří měli své domy v městech, měli z nich odvádět ročně jako ostatní měšťané po jedné kopě a patnácti groších. Podruzi a čeledíni měli platit po dvou groších a nádenníci mužského i ženského pohlaví po je-

dnom groši z každé kopy mzdy, kterou dostávali. Osoby stavu světského i duchovního, jenž měly peníze na úroky uložené, zavázány byly, zaplatit na dvě léta z tisíce kop pět kop. Židé v městech královských a sice jenom židé pohlaví mužského přes deset let stáří měli platit ročně po 24 groších a pod deset let po desíti groších českých. Židé v městech poddaných a na vesnicích měli platit jako jiní poddaní. Dále se stavové nijakž netajili, že berně posudní je jim velkým břemenem, než aby králi osvědčili svou oddanou poslušnosť povolili i tu daň znovu na dvé léta a sice po čtyrech groších z každého věrtele piva pšeničného i ječného. Také pomoc válečná na lidech, koních a zbroji byla králi na jistý čas povolena.

Když tyto věci byly vyřízeny, přednesli stavové některé žádosti o víře. Doposud uznáváno bylo v zemi zákonem jenom dvojí vyznání a sice náboženství katolické a pod obojí. To bylo Čechům povoleno kompaktaty, která byl církevní sněm basilejský uznal a schválil a která i Ferdinand a Maximilian přísahou svou uznali a potvrdili. Než kompaktata byla na závadu lutheránům, kteří tvořili v straně pod obojí ohromnou většinu a českým bratřím, kteří se nyní zase spojili s lutherány, aby své víře zákonnou platnosť vymohli. Stavové tedy přednesli králi na sněmě žádosť, aby kompaktata byla zrušena a z privilegií zemských vymazána a stavové aby se napotom spravovali slovem božím. I svolil k tomu císař, že kompaktata byla z privilegií zemských vypuštěna a že tedy měly míti svobodný průchod i lutheránství i Jednota bratrská.

Jak důležitý a dalekosáhlý krok učinili stavové, jakou povolnosť osvědčil král Maximilian! Před 131 léty byla kompaktata slavně prohlášena za zákon zemský; celý Český národ vysílil se nejkrvavějšími válkami za svobodu náboženskou a když ji po dlouholetém obdivuhodném zápase tak řka vynutil na sboru basilejském ve způsobě slavných kompaktat, uznali potomci těchto zápasníků za potřebné, zbaviti se tohoto zákona, zničiti jej a uvésti v zapomenutí. A tak vymazání kompaktat z privilegií zemských stalo se ovšem málo slavným způsobem, beze všeho hluku a okázalosti. A národ Český neměl zajisté příčiny vzpírati se usnešení sněmovnímu a nasazovati znovu životy a statky své za udržení kompaktat. Ta chránila a obhajovala již jenom nepatrnou menšinu v zemi, kdežto ohromná většina obyvatelstva vyznávala víry jiné, a za které už také obětovala mnoho jmění a krve. Usnešení, které tentokráte král Maximilian velkomyslně schválil, bylo rozšířením svobody náboženské, kterou kompaktata obmezovala a proto uvítáno bylo od velké části národa Českého s velkou radostí, neboť tím bylo na dlouhý čas zastaveno obyzdné pronásledování náboženské a národ Český počal si zase volně oddychovati po tolikerých svízelích a útrapách.

Naproti tomu, že zrušena byla kompaktata, požadoval král a stavové ochotně svolili: cožkoli strany dobrého řádu a pořádku v náboženství a ve víře křesťanské od starodávna buď sněmy, smlouvami, starobylými zvyklostmi a nařízeními králů Českých způsobeno bylo, to aby platnosť mělo a zachováváno bylo beze všeho přerušení. V království Českém měli býti trpěni jenom křesťané, kteří se slovem božím spravují a žádné bludařské sekty neměly se do země pod žádným vymyšleným způsobem uváděti. Podle toho ustanovení mohli se dovolávati vším právem zákonné ochrany nejen všecky strany protestantské, nýbrž i bratří; neboť kdo je mohl viniti, nebo jim dokonce dokázati, že se slovem božím nespravují? Skutečně tedy došli uznání zákonného i evangelíci vůbec i Jednota bratrská a mohli se veřejně znáti k svému učení, kdežto posud se museli krýti jménem utrakvistů, aby vůbec byli v zemi trpěni.

Jednota bratrská byla dostatečně zřízena a nemusela se teprvé upravovati; naproti tomu objevili se lutheráni, jakožto církev bez hlavy a nejvyšších správců, kdežto utrakvisté měli svou konsistoř a katolíci svého arcibiskupa. I pokusili se, aby zase dostali konsistoř utrakvistickou do své moci. Proto žádali krále, aby jim navráceno bylo právo k osazování té konsistoře a aby si mohli voliti defensory, k nimž by konsistoř v svých potřebách útočiště míti mohla. Není pochybnosti, že by se byla konsistoř stala zase docela lutheránskou, kdyby byl k tomu král Maximilian přivolil. Než tomu se konsistoriani a jiní kněží staré víry pod obojí úsilně bránili. Maximilian nechtě stavům tu žádosť přímo odepříti, vymluvil se, že čas k vyřízení a k spořádání tak důležité věci více nedostačuje, že však se brzy zase do Čech vrátí a co by dobré bylo ustanoví. Vykážou-li se pak stavové právem svým k obsazování konsistoře, že svolí k jich žádosti bez prodlení, do té doby však aby se všem neporádkům ve víře rozhodně opírali. Tím bylo rozhodnutí ovšem jenom odročeno, jelikož ale stavové neměli psaného práva k obsazování konsistoře, vědělo se už napřed, že to ostane při způsobu posavadním a že krá-

lové budou sami do konsistoře dosazovati, koho se jim bude líbiti.

Jisto je, že král Maximilian nesvolil k žádosti stavů proto, aby evangelíci neobdrželi v ruce své nadvládu i nad utrakvisty a aby se tak náboženství tomu neposkytla nejlepší příležitosť k valnějšímu ještě rozšiřování. Pořádku v zemi se tím však neposloužilo. Konsistoř zajisté nemohla a nedovedla si zjednávati poslušnosť u lutheránů tím méně nyní, kdy ani na oko nemuseli se k vyznání pod obojí hlásiti a utíkati. Nepřátelství konsistoře k lutheránům tedy se nezmenšilo, nýbrž naopak ještě zvýšilo a utužilo. Ještě horší poměr byl mezi konsistoří a Jednotou bratrskou. Evangelíci a bratří nestarali se nyní tedy pranic o to, co konsistoř nařizuje a ustanovuje a patroni upravovali záležitosti náboženské, jak se jim líbilo tím spíše, že se nyní nemuseli žádného odporu a žádného trestání od krále obávati. Při vší svobodě v zemi panovala tedy u věcech víry dosti neutěšená anarchie čili bezvládí a třenice náboženské, ač nyní nekrvavé a nehlučné, neustály, jelikož strany byly naproti sobě mnohem méně snášenlivými nežli katolický král naproti všelikým nekatolíkům.

Na sněmě českém léta 1567 jednalo se také o připojení Vojtlandu ke království Českému. Maximilian odpověděl stavům, že bude vyhledávati způsob, jak by bylo nejspíše možné tu zem vyplatiti a ke království Českému připojiti. Konečně žádali také stavové, aby hrabství Kladské i jiné statky, kterýchž kníže Bavorské užívá, byly zase do rukou císaře nebo jiných obyvatelů království Českého uvedeny, neboť stavům že není možno k tomu svoliti, aby kníže Bavorský Albrecht byl do tohoto království proti zřízení zemskému přijat za obyvatele.

Za několik neděl po pražském sněmě měli bratří synodu v Přerově, na níž se stalo důležité usnešení o řízení Jednoty. Kdykoliv totiž dříve nějaké usnešení obcím se ohlašovalo, podepsáno bývalo od „starších a užší rady“. Jelikož význam užší rady byl jinověrcům méně srozumitelným, usnesla se synoda, aby se užší rada se staršími jmenovala dohromady „starší Jednoty“, aby tedy posavadní členové užší rady měli název spolustarších, kdežto biskupové měli se i dále staršími jmenovati. V Jednotě ovšem udrželo se ze zvyku i dále staré pojmenování, v obcování s cizími užívalo se však jenom tohoto nového názvu.

Biskup českobratrský Jan Černý.

† 1565.

Na synodě přerovské nebyl více starší Jednoty Jan Černý, který byl dvě léta před tím zemřel v Mladé Boleslavi. Jelikož znamenitý tento muž mnoho platného a užitečného pro Jednotu vykonal, chceme se tuto o životě a působení jeho přehledně zmíniti.

Bratr Jan Černý, latinsky Nigranus, narodil se nejspíše v Kunvaldu (okres Žamberecký), jak soudíme z toho, že vlastní jeho bratr Pavel, správce sboru Žeravického, r. 1580 v Třebíči zemřelý, nazýval se Kunvaldským.

Vzdělání svého nabyl jen na školách bratrských. Tím vysvětluje se nedostatečná jeho k spisování známosť latiny, tak že, když bývalo kam latině co psáti, on česky skládal, jiní pak překládali. Na kněžství zřízen 1537 v Prostějově, i přejal pak správu sboru brandýského nad Labem. Zvláštní požíval přízně u pána tamního Kundrata Krajíře, jenž ještě na smrtelném loži zejmena naň vzpomínal. Byl tou dobou Černý duší veškerého Bratrstva v středních Čechách. Bratří v Nimburce, v Kolíně, v Berouně, ano i v Praze k němu co pastýři svému hleděli. I do Brandýsa zajížděli vzácní Pražané jako Václ. Jaroš, Sixt z Ottorsdorfa, aby kázání jeho slyšeli. Vábilať je již sama výtečná výmluvnosť br. Černého, jemuž prý jako někdy Chrysostomovi hojnosť nejušlechtilejší řeči z úst plynula.

I nebylo tudíž divu, že 1543, když Ferdinand I. ukládati počal o vyplenění různověrcův, zřetel jeho obrácen i na br. Černého. Nejv. sudí Jan z Lobkovic zdvihl naň žalobu pro spolky s bratřími v městech královských. Zprávami o tom král nemálo popuzen. „Čert v těch Pikartích vyskakuje,“ pravil. „Nedávno se jeden Augustou císařem dělal a divné věci páchal; opět tuto jakýsi nám velmi přičerňuje. Nu musíme je zkrotiti.“ Za nedlouho nařízeno, aby br. Černý byl jat, a tak pilně to král dělal, že hofrychtéř Jakub od Kos hned se do Brandýsa s trabanty musil vypraviti. Leč br. Černý byl vystřežen, že v čas se z Brandýsa uchýliti mohl. Výstrahy dostalo se mu od jednoho ze služebníkův dvorských, an zaslechl, co král poroučel hofrychtéři. Ale mračno brzo minulo, tak že stíhaný kněz usaditi se směl pod samýma očima dvoru v Praze, kdež Jednota nejčetnější „posluchače“ měla na N. Městě, ano i v samé radě novoměstské. Černým Bratří pražští uvedeni v řádně zřízený sbor.

Z Prahy přenesl se br. Černý do Ml. Boleslavi, kdež přetrval celou bouři 1547. Ještě v červenci 1548 poslán tam k němu na učení br. Blahoslav. Leč na podzim musil se rozloučiti s vlastí a přidružiti se k zástupům vystěhovalcův do Polska a do Prus ve společnosti biskupa br. Macha Sionského, jemuž přidán byl co nejbližší pomocník, náležev již od 1543 do úzké rady. V prosinci zastavili se v Toruni. Odtud sám několikátý vypraven do Královce podstoupit zkoušky před theology tamními. I zde rozhodný byl vliv br. Černého. Br. Mach později pravidelné své sídlo vzal v Doubravně (Gilgenberg), zajíždívaje i na delší doby do Moravy. S ním ovšem stále býval i bratr Černý. Když 1546 archiv bratrský v Litomyšli ohněm na zmar přišel, vzal br. Černý obnovu jeho odhodlaně do rukou. Kdežto posud vše se ukládalo v různých listech a svazcích, zůstal na tom, aby se příště písemnosti, pro Jednotu důležité, zapisovaly do foliantů pevně vázaných a z tuhého papíru složených. Jedna řada měla obsahovati paměti starší, druhá pak zápisy novější. K oběma br. Černý počátek učinil. První foliant starší řady založen od něho již 1547, ačkoliv teprv 1557 dopsán; druhou řadu otevřel vypsáním událostí od 1547 do 1552. Další vedení obou, byv něco nemocmi, něco jinými překážkami od toho odveden, odevzdal br. Blahoslavovi, kterýž se 1552 opět k němu přidružil. Tak se br. Černý stal zakladatelem neocenitelného archivu bratrského, jehož se 13 foliantů chová v Herrnhutě, jeden foliant v Č. Museum. Knihy tyto jsou nejlepším pramenem k poznání víry a života bratří českých i celého národa Českého a náležejí k nejvzácnějším literárním památkám z naší minulosti.

Mezitím nastala Jednotě veliká útrapa odepíráním biskupův a tvrdohlavostí Augustovou, kterýž se všeliké nové volbě vzpíral. Na synodě prostějovské 1550 se br. Mach, jsa již kromě křivoklátského věžně jediným biskupem, viděl přinucena, aby pro všecky případy učinil opatření. Br. Černému s br. M. Streycem svěřena noc sněmy svolávati, na nich vše říditi, kněží a jáhnův svědomí vyslýchati a spravovati i v řádu držeti. Úkolem tím vázán byl k pobytu, ač vždy jen ukrytému, v Čechách a na Moravě. Poněkud se stav věcí bratřím obracel příznivěji, tak že se 1552 pod ochranou Arnošta Krajíře mohl odvážiti k zjevnému usídlení v Ml. Boleslavi. Ano o sv. Trojici svolal tam členy úzké rady z Čech, z Moravy a z Prus, kteříž tam, ještě i br. Mach 1551 byl skonal, delší čas prodleli v trapném a marném čekání na vůli Augustovu. Leč tento řízení nových biskupův zamítnul, popřestav na tom, že br. Černého ustanovil za svého „faktora". Teprv z jara 1553 vzmužili se bratří, a přes odpor Augustův na synodě přerovské „k přední starosti" vyvolili br. Černého a Mat. Červenku (jak jsme o tom nahoře byli vypravovali), davše je k biskupství potvrditi od br. M. Streyce a Pavlína. Nový biskup navrátiv se do Boleslavi, přiměl A. Krajíře k tomu, aby nejen sbor, rozkazem královským 1547 uzavřený, dal otevříti, anobrž i nový vystavěti, kterýž o velikonoci 1554, přes obnovený král. zákaz, službám bratrským byl odevzdán. V lednu 1555 odbývána v Boleslavi synoda, na které nová redakce kancionálu ze spolku s Blahoslavem a Adamem Šturmem svěřena br. Černému. Ale smrtí Arnoštovou (18. března 1555) nastal zlý obrat. Synové jeho neměli odvahy odolati přímluvám nejv. úředníkův; sbor byl zavřen, a br. Černý pohnutlivě se rozloučiv, opustil Boleslav. Několik dob pobýval ukrytě v okolí, veda odtud písemně správu sboru. V létě vydal se na visitační cestu do Prus. V Královci kázal v domě Viléma Křinecké u přítomnosti vévody Albrechta, kterémuž se, ačkoli řečnil česky, velice zalíbil a zvláštní přízeň jeho sobě získal. Z Prus jel k synodě do Kožminka i zdržel se tam až do sv. Václava. Navrátiv se, pobyl na krátce v Boleslavi a spěchal do Moravy, kdež zůstal až do adventu. V lednu 1556, ač vždy jen ukrytě, opět bydlil v Boleslavi a „z Karmelu" dopisoval si jednak s vévodou Albrechtem, posílaje mu br. Lukášův spis o spravedlnosti a své kázaní královecké v latinském překladě, jednak s Illyrikem Flaciem. Mezitím zaujal místo sudího v Jednotě, v kterémžto úřadě jej 1557 synoda boleslavská potvrdila.

Od té doby bez příkoří žil v sídle svém, veda správu veškerého kněžstva bratrského v Čechách a pečuje o důkladné vzdělání mládenců, o čemž dopisoval si s Vergeriem v Tubinkách, s Dav. Voitem v Královci a s jinými. L. 1561 jednal s Lukášem hrabětem z Górky o vytištění kancionálu v Šamotulách. Rovněž měl styky s Janem Laským, Stanislavem Lasockým, Felixem Crucigerem a j. Dne 5. února 1565 večer před západem slunce zemřel v Boleslavi u vysokém věku co „muž pobožný, příkladný, výmluvný, pracovitý, pilný, bedlivý a sumou vzácné památky hodný".

Ze spisův jeho se zachovalo:

1. Vyzdvižení původu v Jednotě od 1467 do 1559.

2. Historické zprávy o dějinách Jednoty 1547 do 1552, obsažené v VII. a až k l. 63 v VIII. foliantu archivu bratrského, jmenovitě o sněmích tehdejších, o nakládání s bratřími 1548 v Čechách, o opatření bratří v Prusích.

3. Písně duchovní dvě: „Chval Hospodina Sione“ a „Nejvyšší moudrosť Kristus Pán“ v kanc. šamotulském. Mnoho jiných složil, ale zvláště prý se chovaly, nebyvše krom oněch dvou do kancionálu pojaty.

Mor v zemích koruny České. — Povodně a neúroda v zemi České.

R. 1568—1570.

R. 1568 byly země koruny České krutým morem navštíveny. Morová rána rozmohla se nejprvé v Slezsku a odtud rozšířila se do okolních zemí a dostala se i do Čech. Když pak v Praze lidé zhusta mřeli, úředníci království, soudcové zemští a radové komory České do Kutné Hory odjeli, zdravějšího povětří hledajíce a tam od sv. Matouše až do následujícího postu bydlíce zemské věci řídili a spravovali. Podobně i mnoho jiných obyvatelů vyššího i nižšího stavu z Prahy odjelo. Tolikéž učinili i učitelové vysokého učení Pražského a žákovstvo. Lidé při tom moru v některých městech jako mouchy padali. Praví se, že v samé Vratislavi zahynulo 10.000 lidí, katolíky v to nepočítaje.

Zpravují nás také předkové naši o tom, kterak toho času země Česká častými trápena bývala záhubami vodních přívalů. Tak dne 8. června r. 1569 počalo pršeti a pršelo téměř bez přestání až do 20. června. Z toho po celé zemi České řeky se rozvodnily, tak že v Praze oči Bradáče se zatopily.

Na to pak následujícího roku v pondělí před hromnicemi podobné rozvodnění se stalo, tak že voda až do huby Bradáčovy dosahovala a za dlouhý čas tak zvýšena stála. Proto museli mlíti slady a jiné obilí na starém samotažném mlýně u sv. Jakuba, z čehož veliká nouze a drahota povstala.

Král Maximilian chtě lid obecní nouze zbaviti, přikázal přísně, aby v městech Pražských maso, ryby a chléb prodávaly se na libry a ne více od oka. Libra obyčejných ryb měla se prodávat za dva krejcary, libra štik za půl třetího krejcaru. Chléb se měl prodávat podle drahoty obilí, jeden pecen měl ale 3 libry a 24 lotů vážiti. Po strychu žita mělo se pět věrtelů mouky vydávati. Obchodníci však zásoby své kryli, tak že nouze byla z toho ještě větší. Proto bylo zase dovoleno bez váhy prodávati. I byl hned masa a jiných potrav dostatek.

Kterak Maximilian katolické synody nedovoloval. Mandát proti bratřím.

R. 1568 březen—říjen.

Tridentský koncil uložil biskupům katolickým, aby ob čas svolávali kněze svých diécesí k synodám čili sjezdům. Horlivý biskup Olomoucký nečekal, až by tak učinil arcibiskup Pražský, nýbrž konal sám samostatně přípravy k svolání takovéto synody, k níž měl býti každý pozván. V březnu r. 1568 sdělil svůj úmysl přísedícím zemského soudu olomouckého, mezi nimiž zasedal, vyzývaje je, aby poslali veškeré své kněžstvo k té synodě, do Olomouce na měsíc květen svolané. Tu mu však veřejně především odporoval Jetřich z Kunovic dne 28. března, pravě, nikdo že nemá práva svolávati koncil veškerého křesťanstva jenom císař a tento jenom se svolením křesťanstva. Nezdá se mu tedy býti v pořádku, aby tak učinil biskup a proto že ho žádá, aby k žádným sporům a nesrovnalostem příčinu nezavdával. Když jste si vymohli mandát, pravil Jetřich z Kunovic, podle něhož jste mohli kněze pohánětí, způsobilo nám to nemalé obtíže a ty nejsou doposud ani odstraněny ani zmenšeny. K tomu jste si vymohli, aby tady v markrabství nesměly se prodávati spisy učených bohoslovců. Z toho všeho je patrno, že pravdu chcete utlačiti. Nejsouce ještě s tím vším spokojeni, zakázali jste sbory jak bratrské, tak protestantské na biskupských lénech, což žádný z vašich předchůdců neučinil. Vězte tedy, co nám bůh a pán náš daroval, že se toho více nevzdáme, ať se stane cokoli.

Tou řečí byl biskup nemálo zaražen a proto si netroufal více tu synodu beze vší vyšší z mocné ochrany svolati. I sepsal o tom výklad, co se mu v zemském soudě přihodilo a co provésti zamýšlí a vypravil s tím spisem kancléře svého dra. Kerstmanna do Vídně k císaři. Maximilian přijal toho posla a podržel spis u sebe, řekl mu ale přímo, že neví, co by v té věci učinil.

Bratří vědouce všecko, co biskup připravuje, vypravili zároveň posla svého, bratra Nikodéma do Vídně, aby tam snahy biskupovy mařil. Nikodém nalezl vydatné pomocníky a

rádce v Mikuláši Walterovi z Waltersbergu, radě a tajemníku císařovu a v dru. Cratovi, který byl osobním lékařem císařovým. I pochodil mnohem lépe nežli posel biskupův. Crato chválil a odporoučel císaři bratry co nejvřeleji. Ukazoval na jich mírumilovnosť a učenosť a litoval, že posud nepožívají právní ochrany. Císař na to odpověděl: „Valdenští bratří mohou své náboženství tak vykonávati, jako to činili v dřívějších letech. Jak jenom něco ukončíme, bude, dáli bůh, všecko dobře."

Král tedy biskupovi synodu výslovně ani nepovolil ani nezakázal, jelikož spis jeho přijav, nic určitého neřekl. Spíše se ale mohlo mysleti, že synodě té nechce, když řekl, že neví, co by měl učiniti, a když se vyhnul odpovědi na žádosť biskupovu. Nicméně odbývala se předce ta synoda, avšak beze všeho výsledku i pro kněžstvo i pro utužení a šíření víry katolické.

Potom chtěl i arcibiskup Pražský svolati synodu, když jej k tomu papež důtklivě napomínal; než Maximilian zvěděv, jak zlou krev způsobila na Moravě horlivosť biskupa Olomouckého, jmenovitě když svolal synodu, dal arcibiskupu Pražskému znáti, že by to nerad viděl, kdyby synoda byla svolána, a že by to považoval za nevčasné. Arcibiskup tedy synodu nesvolal, jelikož se nemilosti královy obával, nýbrž omlouval se u nuncia a legáta papežského v Němcích, proč synodu nemůže svolati, při čemž dokonce projevil své přesvědčení, jak biskup Olomoucký dobře nejednal, že tu synodu svolal, poněvadž tím katolíkům více uškodil nežli prospěl.

Po těchto událostech muselo zajisté překvapiti nejen bratry, nýbrž ještě více katolíky, že Maximilian dne 29. října vydal mandát proti bratřím. Pravil, že ho opět zprávy docházejí, kterak mnozí obyvatelé vyššího i nižšího stavu přes přísná poručení císaře Ferdinanda, na pozemcích svých sbory otvírají, schůzky a pokoutní kázaní na zámcích, tvrzích, v městečkách a ve vsích netoliko lidu selskému dopouštějí, nýbrž sami taková kázaní a jiné obřady provozují, mívají a jim se dívají a ke všemu ještě nepotřebné a bludné kazatele přechovávají. Jelikož ale takové schůze a kázaní jsou prý proti mandátu krále Vladislava, proti zřízení zemskému, proti přísaze, kterou on stavům učinil a proti jeho mandátům: proto že nechce takových věcí déle snášeti a trpěti a proto poroučí všem a jednomu každému zvláště, aby takových schůzí postranních a pokoutních kázaní a obřadů na pozemcích svých ani zjevně ani tajně nedopouštěli, sami se nescházeli, sbory zamykali a těch kazatelů pod sebou a v domech svých netrpěli a nepřechovávali. Kdoby se proti tomu rozkazu provinil, měl býti potrestán a na hrdle pokutován.

Očekával král Maximilian od tohoto mandátu nějaký příznivý výsledek pro víru katolickou? Podle toho, jak se Maximilian vůbec choval a jak teprvé nedávno svolávání synod katolických nepovolil, můžeme na určito tvrditi, že ten mandát vydal jaksi na oko, aby na jedné straně upokojil katolíky a na druhé straně zastrašil zase nekatolíky vůbec a bratry zvláště, by se chovali zdrželivě a neodvažovali snad k nějakému utlačování a obmezování katolíků. Bezpochyby ale chtěl si to také bráti za výmluvu naproti papeži, když by mu vlažnosť ve věcech víry katolické vytýkal a k přísnějšímu zakročení proti nekatolíkům jej vybízel. Maximilian chtěl míti v Českých svých zemích mír a pořádek; proto nedopouštěl, aby jedna nebo druhá strana podnikala nějaké kroky vyzývavé. Maximilian ale chtěl býti také za dobré s papežem a s jinými panovníky katolickými. A proto vydal mandát proti bratřím, ačkoliv nijak na to nepomýšlel, mandátu tomu platnosť a průchod v zemích svých zjednati. A takovým způsobem můžeme si i zakazování katolických synod i mandát proti bratřím vysvětliti.

Nová pomoc na války turecké. — Kterak byly dvě deery královy provdány.

R. 1569—1570.

Roku 1568 byl sice uzavřen mír se sultánem Tureckým na osm let, jak jsme o tom nahoře vypravovali; potom byly také urovnány spory s Janem Sigmundem Zápolským; než král Maximilian nedůvěřoval Turkům a proto pomýšlel v čas na obranné prostředky a na rozmnožení zbrojných sil v království Uherském. Proto vznesl na stavy české zase žádosť, aby mu novou velkou bernu na války turecké povolili.

K účeli tomu svolán byl do Prahy na den 19. prosince 1569 generální čili všeobecný sněm zemí koruny České. Maximilian požadoval od sněmu sumu peněz obromnou a neslýchanou, totiž tři miliony kop grošů českých. Stavové, jichž přes tři sta na sněmě bylo shromážděno, slyšíce ten počet velice se ulekli. I nastalo ro-

kování velmi živé a důtklivé o tom požadavku a mnozí řečníci proti němu mluvili, dokazujíce, že je to zhola nemožné, aby země české tak ohromnou sumu králi svému na obhajování cizího království poskytly. Někteří dokonce otevřeně prohlašovali, že království Uherské dávno za to nestojí, co již země Česká na ně vynaložila. A starý spisovatel, který o těch věcech vypravuje, dokládá, že tady stavové králi svému po staročesku pravdu pověděli; na takové důvody uznal král Maximilian, že žádost jeho převyšuje všelikou možnost; i prohlásil, že na tom zůstane, k čemu se stavové podle své svobodné vůle dobrovolně podvolí.

Na to se stavové čeští snesli a svolili, aby císaři k osazení zámků a míst pomezních, jakož i k opatření jiných prostředků proti nepříteli dáno bylo po dvě léta po sedmdesáti pěti tisících kopách grošů českých. Peníze ty měly býti každý rok splaceny ve dvou lhůtách a sice polovice na svatého Bartoloměje a druhá o vánocích. Poslanci moravští uvolili se platiti dvě léta, ročně z jednoho každého domu od poddaných svých v městech, v městečkách i ve vsech po 20 groších českých, z měst královských po půl druhé kopě grošů; od těch, kteří peníze na úrocích mají, z tisíce kop pět grošů českých, z Židů ženatých i s manželkami jejich po třech tolařích a z jiných neženatých, kteří by přes 10 let staří byli, z hlavy po 20 groších českých. Slezané uvolili se dáti králi ročně po sedmdesáti tisících tolarů; Horní Lužice po patnácti tisících tolarů a Dolní Lužice po desíti tisících tolarů.

Dále povolili stavové ve všech zemích posudní z každého věrtele piva pšeničného i ječmenného na dvě léta a sice ročně po čtyřech groších českých z každého věrtele, aby císař poznal jich upřímnou věrnost a poddanost. K tomu však připojili stavové žádost, jelikož povolují tuto daň i nad svou možnost na potřeby dvoru královského, aby král byt svůj pro mnohé důležité a znamenité toho potřeby v tomto království měl a tady dvorem býval. A pakli by to nijakž z příčin důležitých býti nemohlo, aby nejstaršího syna svého, arcikníže Rudolfa, na místě svém v království tomto zůstavil a zanechal, aby stavové a obyvatelé království tohoto v potřebách svých mohli míti k němu ochranné zření a útočiště. A Rudolf aby také jazyku, řádům, obyčejům a všem dobrým, potřebným a chvalitebným pořádkům tohoto království přivykal a jim se přiučoval.

Stavové tedy dali králi dosti zřetelně na srozuměnou, že již těžce nesou břemena na obhajování cizích zemí, a že je jim velmi nemilé, když král mimo zemi prodlévá, ač se zavázal, že tady bude své sídlo mívati.

Jiná důležitá věc, která krále v Praze zaměstnávala, bylo zasnoubení dvou dcer: nejstarší Anny a mladší Alžběty. První měla se dostati králi Španělskému Filipu II. a Alžběta Karlovi IX., králi Francouzskému. Sňatek arcikněžny Anny měl se odbýti tady v Praze. I počali se sem v únoru roku 1570 mnozí vzácní hosté s rozličných stran sjížděti. Nejpřednější mezi nimi byli kromě krále Španělského a jeho dvořanstva August kníže a kurfiřt Saský, Jan Jiří markrabě a kurfiřt Brandenburský, Albrecht kníže Bavorské, Ferdinand a Karel arciknížata Rakouská a poslové cizích dvorů. Ku poctě těch vzácných hostů dal císař Maximilian strojiti na pražském náměstí staroměstském rozličné hry, kolby, a jiné rozličné kratochvíle před tím nevídané. Vidína byla na př. plamenem hořící hora Etna, z níž krkavci a jiné potvory lítali. Vidín byl také hrozný a veliký drak, jenž daleko široko ohněm soptil; Perseus s hlavou Gorgony na křídlatém koni. Také byl ukazován živý lev v dřevěné kleci; pak vyveden živý slon, na němž seděl král východní v oděvu fantastickém žezlo v ruce drže. Také se představovala vojna dívek českých, kteréž honíce se lámaly kopí, přilbice a dřevce. Nade všecky ostatní vynikala vůdkyně jejich Vlasta.

Za takových radovánek přiblížil se den sňatku, 4. květen r. 1570, kteréhož byla arcikněžna Anna v kostele sv. Víta slavně oddána od arcibiskupa Pražského s Filipem II., králem Španělským.

Maximilian použil vhodné této příležitosti, když hosté jeho byli rozličnými radovánkami rozjařeni a dobrou vůlí naplněni, k jednání s nimi o věcech státních, o dobru rodu svého a zemí českých. S Augustem, kurfiřtem Saským jednáno bylo o obnovení starých a dědičných smluv, kterýmiž Čechové a Sasové byli od starodávna vzájemně zavázáni; kurfiřtu Brandenburskému potvrdil léno; s Albrechtem knížetem Bavorským stalo se vyrovnání o hranice, o které bývaly dlouhé rozepře na záhubu království Českého.

Když se hosté po svadebním veselí rozjeli, vypravil se Maximilian dne 22. května na sněm říšský do města Špýru, kde bylo pak dokonáno jednání o manželství arcikněžny Alžběty

králem Francouzským Karlem IX. Sňatek byl
ly dne 22. října od arcibiskupa Mohučského
miela slavným způsobem vykonán.

---

ak se lutheránství v Slezsku ujalo a šířilo.

Tou dobou, kdy se všecky tyto věci dály
kdy stavové čeští a moravští s králem svým
aximilianem o svobodu slova božího vyjednáli a víru svou obhajovali, bylo již i v Slezu náboženství lutheránské valně rozšířeno.
dy a kým zasety byly první počátky toho
ení, není posud vyzpytováno a sotva asi se
daří vyhledati v tak dávné minulosti první,
jisté tajné přívržence a vyznávače víry Luerovy. Ve veřejnosti vystoupil poprvé Mistr
an z Opavy, který dne 17. července 1524
Břehu ve farním kostele horlil proti všelikým
eřádům v církvi katolické. To byl zajisté předhůdce všech pozdějších reformátorů. Mistr Jan
e stal 1. ledna 1525 kazatelem při tom kotele a neustál pak hlásati evangelium ve smyslu Lutherově. V Opavě samé vyskytli se také
jisté dosti záhy přívrženci nového učení; novoty evangelické započaly však r. 1525 tu neděli před vánocemi tím, že kazatel při farním
ostele opovážil se ohlásiti, vánoční slavnost že
e nemá konati více v noci, nýbrž v osm hodin z rána. Brzy na to však byla mše svatá
rušena a podrženo jenom kázaní. Když tak
ronikavá novota mohla se provésti tak náhle
ez patrného odporu, je to neklamným důkazem, že i v Opavě bylo dosti obyvatelstva no-
otám lutheránským oddaného a jim přejícího.
d té doby ujímalo se nové učení a přemáhalo rozličné překážky došlo okolo roku 1540
alného rozšíření, tak že se k němu tou dobou
iznávala nepochybně již většina obyvatelstva.
Když tedy komtur Německého řádu, kterému
íslušelo podací právo k faře opavské, počal
pěti s ostatními bratry svými nedostatek, proíval rozličné nemovitosti až r. 1540 postoupil
bci opavské právo podací a patronátní se všeni právy a se vším příslušenstvím. Než král
erdinand I. obával se vším právem, že by
bec dosazovala za faráře přívržence nového
ení. Když mu tedy smlouva o postoupení toho
odací byla předložena k schválení, přidal k ní
ustanovení, aby Opavští pod ztrátou podací
olili za faráře s vědomím biskupa Olomouckého jenom kněze pravověrného, který by svátost oltářní přijímal pod jednou způsobou. Obec
minku tu musela ovšem přijmouti a dosadila
tolického faráře; vedle toho však povolala do města evangelické kazatele, kteří hlásali učení Lutherovo s valným výsledkem. Jelikož farář katolický stál na svém dobrém právu, kdežto evangeličtí kazatelé opírati se mohli o většinu lidu a o městskou radu, vznikly brzy při tehdejší nesnášenlivosti stran náboženských povážlivé spory, které neostaly bez následků.

Okolo roku 1555 dosadila obec za faráře Blažeje Siebenlota s tím podotknutím, aby v obci šířil čisté učení slova božího a aby ji vedl k pravé službě boží. Jelikož ale Siebenlot pro jiné své úřady musel někdy delší čas mimo Opavu pobýti, tak že svým duchovním povinnostem nemohl dostáti, učinila s ním obec narovnání, že povolá do města hodného kněze, který by kázal a svátostmi přisluhoval. Siebenlot sám se uvázal, že bude na takového náhradníka připláceti, když by toho bylo zapotřebí. Když tedy Siebenlot r. 1565 opět na delší čas z Opavy odešel, povolala městská rada do města za kazatele Martina Zenkfreie, s tím však vymíněním, aby přednášel „čisté učení slova božího podle prorockých a apoštolských spisů a podle vyznání augšpurského“ a aby svátost oltářní těm, kdo by si to přáli, podával pod obojí způsobou.

To ovšem katolický farář nemohl schvalovati; i žaloval u biskupa Olomouckého a ten zase podal stížnost císaři, že Opavští svého faráře zavrhují a že povolali do města svého sektáře odjinud vyhnaného, ač je to proti nařízení císaře Ferdinanda. Na to nařídil král Maximilian, aby kacířský kazatel město opustil, farář aby byl zase dosazen a šestnácte zástupců města, aby se dostavilo do Prahy, jakmile tam král zavítá, by se z jednání toho zodpovídali. Na to vypravili Opavané posly své ke dvoru královskému, kteří vyložili Maximilianovi, jak Zenkfrei hlásá jenom čisté učení lutheránské a kterak museli míti duchovního rádce, když farář někdy dlouhý čas duchovní svůj úřad nevykonával. Vymohli tím alespoň tolik, že biskupovi bylo dáno pokynutí přidržeti faráře Siebenlota k tomu, aby konal pilněji služby boží a hleděl si všeho, co se sluší na věrného a bohabojného pastýře a představeného. Zenkfrei mohl ostati v městě, dokud by císař právoplatně nerozhodl, nesměl ale v kostele a po domech kázati a měl se pokojně chovati. Brzy potom podal Zenkfrei dne 14. září 1565 sám osobně císaři Maximilianovi prosební spis a líčil výmluvnými slovy stav svůj a své vyznání víry, které s vyznáním augšpurským srovnával, zatracuje bludy Schwengfelda, Zwingliho, novokřtěnců a jiných. Obrana měla ten výsledek, že Maximilian do-

volil Zenkfreiovi, aby úřad svůj v Opavě ve vší mírnosti a skromnosti zastával. R. 1567 vypravili Opavští za králem do Prahy dvanácte poslů, kteří však mnoho nepořídili. Teprvé r. 1569 zjednáno bylo narovnání od hejtmana zemského a šesti šlechticů, jakožto rozhodčích, což bylo také od krále schváleno. Obžalovaným bylo uloženo, aby faráři zapravili 400 zl. za výlohy a škody rozličné, aby mu ponechali veškery farní a kostelní příjmy a farní příbytek a když by v Opavě nebyl, aby mu ročně 200 zl. platili. Naproti tomu zavázal se Siebenlot, že nebude měšťanům a jich německým a českým kazatelům žádných překážek dělati; ale také oni že mu mají všecku čest prokazovati. Evangelická bohoslužba odbývala se tedy zase v kostele katolickém a svátosť oltářní podávala se pod obojí způsobou v jedné kapli toho kostela. V tomtéž kostele bývaly zároveň katolické bohoslužby.

Pozoruhodné je, že tou dobou žilo v Opavě ještě tolik Čechů, že roku 1568 městská rada byla nucena povolati do města českého kazatele jakéhosi Symona, jemuž zaručila ročního platu 170 zl. Kazatel ten působil v městě ještě roku 1573; a roku 1596 vyskytuje se v Opavě vdova po českém kazateli, o které však nedá se dokázati, zdali to byla manželka jmenovaného Symona nebo vdova po některém jiném kazateli. Také na jiných místech v Slezsku vzpíralo se obyvatelstvo české a bránilo poněmčování, které šlo ruku v ruce se zaváděním náboženství lutheránského, jelikož duchovní rozšiřovatelé toho učení byli nejvíce buď cizinci nebo lidé, kteří na německých universitách vzdělání svého došli. Tak sedláci z Otic (Ottendorf) a Kylešovic (Kilessowitz) odváděli za to jisté dávky na obilí, že se jim při farním kostele musel vydržovati český kaplan. Připomíná se to výslovně k roku 1594.

Tou dobou byla víra katolická zrovna jako v Čechách od vyznání lutheránského do pozadí zatlačena a lutheráni tvořili v zemi velkou většinu. Také se objevil brzy nedostatek kněží, jak katolických tak i nekatolických z podobných příčin jako v Čechách. Že katolické náboženství při takovém stavu věcí upadalo, nelze se pranic diviti. Neutěšeným dokladem toho byla zajisté ta okolnosť, že z mnohých klášterů mniši ze rozešli a kláštery ty pusty ostaly, tak že se budov a majetku jejich k jiným účelům upotřebilo.

Po smrti kazatele Zenkfreie r. 1569 hodlala městská rada uvésti do města zase kazatele evangelického. I dala jej vyhledávati a vypravila zároveň také do Vídně poselství k císaři o svolení, aby tak směla učiniti. Zatím však přibyl do Opavy biskup Olomoucký a přivedl s sebou jezovity, kteří se měli o obrácení obyvatelstva evangelického na víru katolickou pokusiti. První veřejný krok, jejž tady biskup podnikl, bylo nové vysvěcení farního kostela, poněvadž prý byl bohoslužbou evangelickou znesvěcen. Byl to skutek neopatrný, který obyvatelstvo lutheránské musel pobouřiti. Potom uděloval biskup biřmování, k němuž se však obyvatelstvo valně nehrnulo. Když biskup konečně učinil přípravy, aby vykopány a odnešeny byly mrtvoly protestantů v kostele pochovaných, vypuklo jitření v zjevnou nevoli a lůza štvaná poházela biskupa blátem a jiným neřádem. Ještě jednou pokusil se biskup s kazatelny lid uchlácholiti a poučiti, nemohl se však dostati k slovu pro hlasitý odpor posluchačstva. Pro nějaké nedorozumění — praví se, že jeden biskupský služebník udeřil jakéhosi řemeslníka — strhla se velika vřava a lid chápal kamení a házel jím po biskupovi a po jeho ochráncích. Biskup se spasil útěkem do kláštera svatováclavského a nabízel odtud měšťanstvu odpuštění a zapomenutí, když by do kostela svého bohoslužby katolické zase uvedli. Lid popnuv se vítězstvím tak lehko dobytým ve své zpupnosti odmítl požadavek tento a tak odešel biskup i s jezovity s nepořízenou.

Obec měla pro výtržnosti proti biskupovi ovšem všeliké potahování a nepříjemnosti, neboť musela kolikráte vypravovati poselství do Prahy a do Vídně za císařem, než konečně domohla se předce odpuštění a víra katolická nezískala biskupovým zakročením ničeho, poněvadž i farář Siebenlot, který k víře lutheránské přestoupil, podržel své místo a příjmy s ním spojené. Farář ponechán byl v hodnosti své navzdor ustanovení císaře Ferdinanda, že by městu odňato bylo právo podací, kdyby ustanovilo farářem kněze nekatolického. A tak za krále Maximiliana ujímalo a šířilo se lutheránství v Slezsku beze vší překážky.

Jak nakládali s českou řečí v Kravsku. *)

R. 1523—1573.

Bedlivému čtenáři naší kroniky je už známo z vypravování zvěčnělého Zapa, že král

*) Události tyto vypravujeme podle výborného vlastenského časopisu: „Opavský Týdeník“ r. 1875, č. 12—18.

Přemysl Otakar II. poskytl r. 1269 synu svému z levého boku, Mikulášovi, v úděl Opavsko, Krnovsko a Hlubčicko, které ovšem nepřestaly hned býti částí moravskou, ač byly od Moravy odděleny. Co se práva zemského a soudu dotýče, měly platnost a průchod veskrze zvyky a pořádky moravské, což celá století potrvalo. Po smrti Mikuláše II. rozdělili se čtyři synové jeho o otcovské dědictví. Tím však se nestala žádná změna co do práv a zvykův, leda že zřízeny byly v Hlubčicích a v Krnově nové soudy a v Krnově jako v Opavě desky zemské, což se stalo nejspíše hned po rozdělení (r. 1377). Desky zemské v Krnově byly v pořádek uvedeny r. 1406 od Hanuše Kochinmeistera, starosty čili hejtmana Krnovského. Řeč soudního jednání byla česká, zápisky však do kněh soudních a do desk zemských činěny jsou latinsky. Na Moravě začali česky vkládati r. 1380 a v Opavě r. 1419. Ostatně oba soudy jak opavský tak krnovský spravovaly se právy a zvyklostmi moravskými, což nejlépe jde z toho, že v mnohých příčinách braly poučení v Olomouci, jako u práva mateřského.

A tak v Krnově šla práva pořádkem dobrým, pořádkem moravským od r. 1377 až do roku 1523, a panstvo se věrně drželo zvyklostí dávných, jak je zdědili z Moravy. Co bylo zákonem na Moravě, bylo zákonem i v Opavě a Krnově. Než od roku 1523 mělo býti jináče. Našemu slovanskému právu počaly se díti rozličné křivdy a naše česká řeč počala se utlačovati a odstrkovati. Bohu díky našli se však stateční Čechové, kteří se práv jazyka našeho zastali a jich také alespoň částečně uhájili, tak že vytrvalostí jejich zabráněno bylo na dlouhý čas poněmčování slovanského obyvatelstva. Jak se tyto věci dály, o tom zajímavém zápase, chceme tuto podrobněji vypravovati.

Když totiž ze synů Mikuláše V. Krnovského, jeden Jan III. (Starší), králem Matiášem Uherským svého panství zbaven jest a Václav V. ve vězení zemřel, dostalo se Krnovsko poslední Přemyslovně Krnovské Barboře (1490—1510) a potom její dceři (z Jana Osvětimského). Tato provdala se za Jiřího z Šellenberka. Z toho manželství když nebylo dětí, prodal Šellenberk Krnovsko (s přivolením krále Českého Ludvíka) Jiřímu Pobožnému z rodu Brandenburských Hohenzollerův. To se stalo r. 1523.

Tento cizinec Jiří Pobožný první kousek vyvedl ten, že ne, jako jiní páni, hned potvrdil práva a privileje Krnovského knížetství, nýbrž dal panstvu hodně dlouho na potvrzení čekati: celých pět let, neboť teprvé roku 1528 ten pátek po novém roce poddaným všecky milosti, svobody a dobré zvyky potvrdil.

Na tom nebylo dosti, ono potvrzení bylo jen podmínečné: „aby nám (markrabímu), našim dědicům, našim právům a svobodám a naší knížecí moci neškodilo a na závadu nebylo.“

Z těchto dvou věcí dá se již hádati, že panstvo a stavové Krnovští nemlčeli; a skutečně mnohý spor měly s tímto pánem cizincem; než spory ty neměli následkův, pokud násilně nesáhal k soudu a deskám zemským.

A tak tedy práva a pořádky šly svým způsobem starodávným, až do smrti téhož Jiřího Pobožného 1543, ba i po smrti jeho až do dospělosti syna jeho Jiříka Bedřicha (1557) podstatného nic nezměněno, neboť úřadovali (po smrti Jiřího Pobožného) Václav z Fulštejna, hejtmanem, Lacek (Ladislav) Ojíř z Fulštejna, komořím, Bartoš Kravarský ze Šlevic, sudím. V čas určený práva šla a když přestal soud zasedati, pokaždé truhlice s deskami zemskými na radnici Krnovskou na uschování slavně odevzdána byla.

Když konečně Jiří Bedřich v léta dospěl a r. 1557 vládu v Krnovsku ujal, ustanovil i on dva komorníky: Jindřicha a Beneše z Drahotúš s podmínkou: „do dalšího potřebného uznání“, ač za jeho nedospělosti již rádci cizinci své rozumy stavěli nad zvyky a práva starobylá; proto nebylo bez různic a sporův, neboť stavové r. 1555 důtklivě knížeti kladou na srdce, aby ničeho neměnil, co otec jim potvrdil, jakože i oni ničeho proti pořádku a právu se nedopustili.

Tento synáček Jiřího Pobožného zdařil se úplně po otci; otec dal stavům na potvrzení práv a privilejí, svobod a výsad pět let čekati, synáček však celých 14 let jich nepotvrzoval; neboť když nastoupil, nechtěl ničeho potvrditi, ba aby míra dovršena byla, zřídil o své vůli úřad knížecí: Nejvyššího hejtmana (knížecího, nikoli zemského) a tomu přidal k ruce dva rady, rozumí se Němce cizince z Brandenburku, a sám ani do Krnova nepřijel.

Nač ten úřad knížecí byl zřízen, hned poznáme.

Na podzim 1560 když zasedal soud, oznámilo panstvo knížecímu hejtmanu, aby knže nového sudího ustanovil. Však hejtman knížecí jim odpověděl, že on nemá sobě nařízeno od Jeho Jasnosti, aby posla v záležitostech zemského práva z knížecích peněz platil, chtějí-li, nechť si ho stavové zaplatí sami.

Stavové tedy ohradivše se proti takovým

neslýchaným novotám, aby oni za knížetem posla platiti měli, peníze tentokrát na posla dali s prosbou ku knížeti, aby je ponechal při zvycích starých.

Jiří Bedřich však nového sudího neustanovil, nýbrž chtěl od nich všecky opisy všech privilejí, obzvláště na právo zemské, a pohrozil jim, nedodají-li těch opisův do 14 dní, že bude věděti, co učiní.

K tomu odpověděli stavové a předložili mu s odpovědí ze dne 15. listopadu 1560 otisk práv a soudního pořádku markrabství Moravského, na kteráž práva a pořádky že své privileje a výsady mají.

Privileje a potvrzení „na všecka práva a dobré zvyky, kteréž panstvo a rytířstvo v Čechách a na Moravě mají", dali: za Mikuláše II. r. 1318 král Český Jan, potom Václav III., r. 1420 král Sigmund, 1421 kníže Ludvík z Břehu (jenž Krnovsko v zástavě měl), 1422 vévoda Opavský a Ratiborský Jan, naposled Barbora r. 1498, podmínečně, jak jsme již řekli, 1528 Jiří Pobožný.

To vše ale nebylo nic na plat, kníže nepotvrdil nic, a od r. 1560. soudy nešly a desky zemské zůstaly zamčeny.

Když pak kníže do Krnova r. 1561 přijel, zůstala věc nevyřízena; k žádosti pak stavův Krnovských r. 1562 učiněné sudího zemského neustanovil, nýbrž jim odpověděl (11. června 1562), že prý „nikdy nemínil stavům a poddaným svým z nedostatku soudův a práv (2 léta již práva nešla) ukřivditi, ba že chce všemožně a pilně spravedlnosti průchod učiniti, avšak že pro veliké nepořádky a mnohé ohavné zlořády, jež se při našem zemském právě Krnovském ujaly, jakoby on právu nechtěl průchodu dáti, anebo proti potvrzení svého nebožtíka otce jednati mínil, toho že mu nemohou vytýkati a jeho obtěžovati." Tohoto prodlévání že oni sami jsou příčina, jelikož prý privilejí, na nichž si zakládají, nepředložili.

Zároveň jim oznámil, že jim pošle prostředníka vévodu Lehnického a Břežského, Jiřího.

Milý prostředník dal na sebe čekati a přibyl do Krnova teprvé 9. března r. 1564 (čtvrtý tedy rok zůstali bez práv a spravedlnosti) a předložil stavům osnovu nového práva zemského a zároveň také (mimo jiné věci) dovolil, že města Krnov a hlubčičtí zemané nepatří pod právo zemské Krnovské.

K tomu odpověděli stavové na druhý den, aby nejdříve o zřízení úředníkův zemských hejtmana a sudího jednáno bylo, že Jeho Milost jsa křesťanským pánem dobře bude věděti, jaká bída a trest Boží na celou zem a na lidi přijde, když soud, pořádek a právo nejdou, že jim tak je, jako ovcím bez pastýře, neboť sirotci nemají ochrany, jakéž nalezají u hejtmana (zemského), vdovám a dědicům nelze zápisův činiti, jelikož desk zemských nelze otvírati, leda při právě obecném. Zemané a sousedé nemohou se před právo poháněti, proto si stěžují trpce, berou škody na svých statcích a svém zboží, proto vzmáhá se mezi lidmi záští, z čehož se loupeže a jiného zla obávati jest. Proto pro spravedlivost Boží žádají za zřízení hejtmana a sudího podle svých svobod, a o přivolení na držení soudův.

Za druhé odpověděli: Aby poddaní hlubčičtí měli k právu Krnovskému nepatřiti, to že nemůže býti, neboť Hlubčicko i Krnovsko i Opavsko měli jednoho pána, a že zemané, když Hlubčicko odděleno bylo, buď k právu Opavskému, buď ke Krnovskému hleděli; nyní však že Hlubčicka od Krnovska děliti nelze. Podobněž nelze měst Krnova a Hlubčic od práva zemského vzdalovati, ač nikomu není bráněno, svých statkův do desk nevkládati.

Za třetí, že dají vévodovi všecka svá práva čísti z originálních (původních) listin, než aby mu dali otevříti desky zemské, toho že po právě nemohou učiniti, leč před soudem; a ostatek že nepřísluší komorníku bez sudího (a toho tenkráte nebylo) desk otvírati, jelikož oba dva na tyto desky přísahali.

Za čtvrté: Že radové knížecí (už jsme se o nich zmínili) v Krnově proti pořádku a právu lidi z poddanosti naší (rozuměj z práva zemského) odcizují, ba i na penězích nás pokutují, jako bychom jejich nevolníky byli, a předce takové věci ani samému knížeti činiti nelze. Takové zkracování a urážení, jehož snášeti nemohou, aby co nejdřív odčiněno bylo.

Za páté: Co se pak dotýče žádosti knížecí, *aby se jednalo s ním o zemské a jiné záležitosti po německu*, odpovídají: *toto knížectví užívá řeči moravské a řídí se již ode dávna Moravským právem ve všech věcech soudních i zemských. Nás je velmi mnoho, jenž německy neumíme, jiní umějí a rozumějí velmi málo, a mezi námi není žádného, jenž by se opovážil, ve věci tak vážné a obecné německy mluviti. Protož žádají, aby při starém pořádku ponechání byli.*

O jiných věcech pomlčíme, podotýkajíce, že tuto se zřejmě ukázalo, jak knížecí rada uměla podpichovati a nesváry zasévati.

Co odpověděl prostředník? — Odejel.

A Jiří Bedřich? Psal Krnovským 12. května r. 1564, že „milostivě na tu věc nezapomene," zatím aby pilně poslouchali jeho rady Krnovské.

Krnovští tedy nevědouce sobě rady poslali ke králi Maximilianu žádajíce jej, aby se přimluvil u knížete za jejich právo a aby již nemeškal hejtmana a sudího jim ustanoviti. Zároveň oznámili králi, že dva písaři, nešlechtici, Řehoř Lachník a Jan Petrach, jenž se zřízenými radami nazývají, jmenem knížecím soudy drží, k stání a vyšetřování stavy obesílají, ba i tresty ustanovují.

Král a císař skutečně připomenul Jiřímu Bedřichovi, kterak jemu král Ferdinand již kázal, práva zemská v Krnovsku, jež již po čtyry léta nejdou, obnoviti.

Jiří Bedřich ani rozkazu králova nedbal, nýbrž sůstal při svém, a Krnovským (23. listopadu 1564) psal, aby dokud by nového hejtmana (knížecího, neboť Frant. Schweinoch zemřel) neustanovil, jeho radův neposlouchali, že prý se dozvěděl od svého sobě věrného Jiříka z Wambachu, jak často se neposlušnosti dopustili a jak prý se přespříliš vzdorovitě a zlomyslně k jeho radám zachovali. — Dále vytýká stavům, že prý nedají nikomu pomoci soudní u jeho radův hledati, a že jako by to od jeho radův neplatilo, takové klienty dále obtěžují. Porušiv pak na novo („by na sebe jeho nemilost a trest neuvrhli") jeho rad věrně poslouchati a podobněž jejich soudních nálezův, slibuje, že pilně se přičiňuje o spravedlivé nestranné právo, zatím aby trpělivě a poslušně vyčkali.

V únoru 1565 ustanovil kníže Jachyma von der Dhamen svým hejtmanem v Krnovsku, Bohumínsku i Bytomsku. Tím se také ukázalo, kam Jiří Bedřich míří: všecka tato panství v jedno spojiti se svrchovanou a libovolnou mocí svou. Proto ten knížecí úřad s radami, proto také ten nový dvorský soudní úřad a proto nepotvrzení privilejí stavovských.

Minulo již dvacet a dvě léta, aniž by privileje stavovská potvrzoval — a stavové na to nezapomenuli; pátý již rok práva nešla; brali sice zajisté veliké škody na statcích svých, ale k právu knížecímu nešli; radové knížecí měšťany na ně štvali, podpichovali — stavové se nepoddali: anobrž neustávali domáhati se a dovolávati se svých práv, tu u knížecího hejtmana, tu u knížete, tu u krále.

S takovou šlechtou, s takovým panstvem že se nedá libovolně nakládati, tolik za 22 let konečně poznal: bylo třeba spěchati, král již dolehal.

Co tedy činiti?

Zbylo ještě, násilně na ně doraziti, jak tyranové to dělají.

A rada knížecí tak učinila; pozvalať Beneše z Drahotúš na Benešově, komorníka cúdy Krnovské, „svého milého pána a laskavého přítele" jmenem knížecím za potřebnými záležitostmi do Krnova. Pán Beneš Benešovský dne 4. června 1565 přišel a oni mu zvěstovali, kterak prý kníže jim nařídil desky otevříti (aby prý každému k právu pomoženo býti mohlo), a že kdyby prý chtěl přítomen býti při otvírání, že jej rádi budou viděti. Než pán *Beneš*, slavné paměti, nešel jim na lep, řka, že to proti zřízení zemskému. I odešel zpříma k purkmistru Krnovskému (neboť v opatrování městské radě desky odevzdány byly) a zakázal mu, desky ty vydati, že vojna z toho bude, opovážil-li by se hejtmanu knížecímu po vůli učiniti.

A rada knížecí vidouc odpor takový ihned pána Beneše do vězení uvrhla; rozumí se samo sebou, že rada městská a purkmistr se nezdráhali vydati truhlici s deskami — byliť cizinci.

A tak 4. června 1565 desky násilně jsou otevřeny.

Pověděli jsme již, že Jiří Bedřich svá panství Krnovské, Bytomské a Bohumínské sloučiti a vlastně absolutním jen pánem se státi chtěl, protož poslal svého hejtmana i se svými radami do Krnova, dav jim zvláštní pořádky, kterak a čím se spravovati. Z těch nařízení pošla nová ústava („Dvorské soudní zřízení").

Kníže ihned požádal, aby císař potvrdil tuto novou ústavu. Ale císař neučinil tak, nýbrž dal za pravdu stavům Krnovským.

Stavové podali totiž zprávu k císaři v tento rozum: „V knížetství Krnovském spravovali jsme se ode dávna právem a pořádkem markrabství Moravského, jakož na to svobody a výsady od králův i knížat máme. Než markrabí poslal nám do Krnova cizozemce, kterýž nás obeslav nám oznámil, že on jakožto nejvyšší hejtman s jinými písaři, kteříž se radami nazývají, toto knížetství spravovati má. K tomu jsme jim moravskou řečí, kteréž užíváme, neboť z většiny málo jen německy rozumíme, odpověděli a po některých pánech z nás poslali. — Této odpovědi nechtěli přijíti a vzkázali nám, že mají zakázano od nás psaní nějaké, mimo německé, přijímati, a že nás v žádné jiné řeči, mimo německou, nevyslechnou. — O jejich podivném právě (soudním) dalo by se mnoho mluviti, oni je nazývají rozumným psaným právem atd."

Po této zprávě nařízeno knížeti a markrabí Jiřímu Bedřichovi, aby do tří měsícův zemské právo obnovil.

A co učinil kníže? Jal se způsobu, za našich dob velmi obvyklého: lháti a překrucovati. Dal totiž svým plnomocníkem Jiřím z Wambachu na novo odůvodniti, proč by nová ústava měla v Krnovsku zřízena býti, v tento smysl:

1. „Že prý Jeho Milosť císařská a královská nemůže proti křesťanským úmyslům Jeho Milosti knížete (Jiříka Bedřicha) ničehož namítati, neboť snadno prý poznati může z tištěného zřízení zemského (Krnovského) a jiných hrozných a ohavných vad (téhož zřízení), jak stavové nehodně, nepříslušně a proti právu nakládají s těmi, kdož pomoci soudní potřebují, a jak zvláště hanebně se svými poddanými zahrávají, jimž prý jinde pomoci není u spravedlivého práva, aby při svém bídném kousku chleba zůstati mohli. — A že by to bylo prý s podivením, aby kníže toho neměl v moci své a zabrániti nemohl, aby s ubohým bídným člověkem tak hanebně a ošklivě a hůře než v Turecku s takovými lidmi vdovami a sirotami se nakládá, se nejednalo, nemučilo a nedřelo atd."

2. „Privileja a svobody stavův Krnovských že prý již neplatí, jelikož prý Krnovsko od Moravy ke Slezsku přešlo."

3. „Co se týče Moravských a Českých zvykův a pořádkův, ty prý se mohou snadno změniti, avšak že tyto zvyky nemohou míti průchodu v zemi (Slezské), kteráž se spravuje právem Saským." (!)

4. „Tímto novým zřízením že prý Jeho Milosť Císařská nic škody a ujmy nebéře, jelikož v něm odvolati se k Jeho Milosti Císařské dovoleno ubohým poddaným."

5. „Že prý by Jeho Milosť kníže (Krnovský) nemohl žádného práva a pořádku udržeti (kdyby zemské staré právo obnovil), že prý by si stavové bůhví jaké zlovůle a zlomyslnosti k jeho vládě (rozuměj radám) dopustili, jakože nedávno poctivého, učeného a starého šlechtice Jachyma von der Dhamen, kteréhož jim za nejvyššího hejtmana ustanovil, nejen neposlechli, jemu věrnosti neslíbili*), ale opovržlivě aby odstoupil, žádali a s tímto vzdorovitě ze zámku (Krnovského) odešli, jemu nic neodpověděli a jemu i pohrožovali. A když pak někteří proto jsou trestáni, sbíhali se na ulicích, poddané knížecí bili, sjímali a vyhrožovali a den ze dne ve svých schůzkách vyhrožují, že nejvyššího hejtmana i s radami zastřelí, aby knížecí vládě rázem konec učiněn byl."

6. Co se moravské řeči týče, leží prý knížetství Krnovské v okrese úplně německém, a že prý tam málo českých obyvatelův, mimo ty, co prý stavové vyhnavše*) ubohé sedláky Němce Čechův a Polákův, kdekoli jich nabrati mohli, do Krnovska navodili!

Ostatek žádá J. M. Císařskou, aby knížecí zřízení dvorské potvrdil, a kdyby ne, aby se ta věc před právem slezským ve Vratislavi ujednala: do těch časův však, aby stavům rozkázal, jeho rady (krnovské) poslouchati.

Císař stavům krnovským celý tento spis a tu žádosť Wambachovu, jmenem knížecím sepsanou, poslal I slušelo se, aby královské jakékoli poselství před právem, t. j. na sněmě vyslechli; protož žádali hejtmana Wambacha, aby je svolal, ale milý Wambach jich nesvolal, ba sejíti se zakázal. Sestoupili se tedy soukromně a k Wambachovu spisu obšírně odpověděli, jakož tuto zkrátka povíme, v takový smysl:

„Že kdyby se komu křivdy z našeho práva děly, že by zajisté svobod a výsad na ně Jeho Milosť Císařská, jakož i jeho předkové, nebyla potvrzovala; ba že to je nejen jejich (stavův) urážka, nýbrž celého království Českého a Moravského, mluviti o takových, jak Wambach činí, vadách a nespravedlnostech, kdežto se týmiž právy nejen boháči, ale i chudí dobře do dneška v týchž zemích spravují. — Že bychom však našimi poddanými hůře než Turek nakládali, měl by se Wambach styděti před Vaší Milostí Císařskou, takové nesmysly psáti. — O novém dvorském zřízení soudním málo co slyšeti; náležejí k němu tři lidé, o nichž se neví, k čemu který zřízen jest. Zemi nejsou zavázáni žádným slibem, neboť nemají žádných statkův zemských, kteréž by se mohly zavaditi, kdyby někomu ukřivdili, nebo někoho skrátili, a co některý z nich sám, nebo dva, málokdy všeci tři, ujednali z toho se nechtějí proti pořádku a spravedlivosti u nikoho, ba ani před nejvyšším hejtmanem Slezským (ve Vratislavi), zodpovídati. A když někde poddaného, jenž se se svým pánem pře, naleznou, volají ho na stání od jednoho městského soudu (německého) k dru-

*) Proto se stalo, že byl cizincem a cizinec podle ústavy slovanské nemohl býti zeměpanským úředníkem.

*) To není pravda, ačkoliv opak, že Slovany vyháněli, nade vši pochybnosť jistý a pravdivý jest. Tak nařídil biskup Vratislavský Jan r. 1495 obyvatelům polským v jisté vesnici, aby se do pěti let němčině naučili, „jinak že by je Milosť jeho nechtěla trpěti, ani tu, ani kde jinde, nýbrž že by je pryč zahnala."

hému, z čehož mnohý již zchudl. — Že oni se Slezským právem nemají co činiti, poněvadž před oddělením od Moravy měli stejné s Moravou právo, a po oddělení Opavska od Moravy a potom Krnovska od Opavska měli své právo, na kteréž dostávali výsady a svobody; a před několika léty teprvé pletichami rady Krnovské toto právo zastaveno. Tím ale ještě se nedostali pod právo Slezské; a kdekoliv by kníže Krnovské nějaká privileja měl, svobody stavovské že jsou mnohem starší, a těch že zrušiti nelze.

Co Wambach vypravuje, že jsme se sbíhali, knížecí poddané bili, Němce vyháněli a Poláky na jejich místě osazovali, o tom nevíme nic a ničeho nikde doptati se nemůžeme.

Co se hejtmana knížecího dotýče, byli jsme do Krnova pozváni, rozkaz vyslechli, a potom na poradu do hostince se odebrali, radili se a seznali, že hejtman je cizinec, jenž zemského statku nemaje k zemi žádným slibem zavázán není; nechtěl nás moravsky vyslechnouti, protož jsme mu nemohli věrnosti slíbiti, abychom svým svobodám na úkor nejednali. Na to jsme dva rytíře, zemany našeho knížetství, s moravskou odpovědí vyslali k němu; když pak radové jí, že je moravská, přijati nechtěli, nezbylo nám, než rozejíti se atd.“

Postěžovavše si ještě, žádají Jeho Milost císařskou za ochranu a prosí, aby Jeho Milost sám jim určil den a místo, kde by věc tu rozsouditi ráčil.

K tomu konci před císaře pohnali knížete takovou žalobou:

1. že kníže nepotvrzuje svobod a výsad.

2. že vláda Krnovská káže, sobě víru slibovati jmenem knížecím, proti právům a obyčejům téhož knížetství, anžto ještě kníže svobod stavovských nepotvrdil.

3. že kníže podle svobod dávných hejtmana a sudího neustanovuje, aby soud, jak bývalo, podle pořádku moravského v Krnově v klášteře (minoritském) dvakrát do roka držán býti mohl.

4. že bezprávně desky zemské otevřeli, pana komořího k tomu nutili, a když nechtěl sám otevříti, město a zámek uzavřeli a komořího do vězení dali.

5. že radové stavův moravsky slyšeti nechtějí, když německy nemluví, a též že českých listův nepřijímají.

6. že nedávají zemských statkův na starý způsob podle dávných pořádkův prodávati, nýbrž sami se v to vkládají.

7. když na zámek Krnovský přicházíme, dávají nám dlouho čekati a mrznouti ušklebujíce se všelijak. S rozkazem královským daným v Opavě dne 9. února r. 1568 nás nepřipustili.

8. hejtman a radové zabraňují našim krčmářům pivo bráti, odkud se jim patří nebo líbí, nýbrž nutí je kupovati pivo z Krnova a Hlubčic, k tomu však nemají práva.“

Zatím kníže a jeho rada od násilnictví neustáli a ústavu Krnovskou rušili, jak uměli — a to uměli — dále hůř a hůře.

Konečně přišel ze dne 5. října r. 1566 markrabí Jiříku Bedřichu od císaře z Rábského táboru (v Uhřích) přísný rozkaz, aby jeho radové novot nechali a stavové své svobody obdrželi.

Jiří Bedřich nechal císaře císařem a jednal dále, ba nedal ani na to nic, když král a císař Maximilian „věrným svým a milým poddaným“ Krnovským všecky svobody na hradě Pražském v pondělí po neděli Miscricordia r. 1567 potvrdil. — Ani to nestačilo, neboť po 3 léta ještě řádil kníže tak, až císař zvláštním listem (r. 1570) pány stavy v ochranu vzal, aby se jim žádného násilí státi, ani k jejich statkům sáhnouti nemohlo.

A tak deset úplných let stateční zemané Krnovští v boji krutém setrvali, hájíce nejen ústavu slovanskou, ale i řeč naši mateřskou, hájili a konečně předce obhájili, kolik mohli.

R. 1570 dne 17. února učiněn návrh na porovnání královskou kanceláří dvorskou.

Aby Krnovsko, ač přiděleno ke Slezsku, moravským právem se spravovalo, protož kníže obnoví zřízení zemské, ale kdeby podle uznání knížecího vady vznikly, ty aby s vědomím stavův odčiněny byly.

Jakož pak stavové žádají, aby při soudě jen česky jednáno bylo, přestává kníže na tom, aby při právě buď česky, buď německy podle vůle a potřeby stran jednáno bylo. Podobněž že u jiných úřadův (knížecí rady a městských) každému volno, svou řečí jednati. — Podobněž že se mohou přípisy k úřadům české i německé podávati.

To jsou nejhlavnější kusy, pro nás důležité, jakéž česká dvorská kancelář navrhla.

Ostatní kusy toho návrhu přijímaly obě strany lehko, ale o řeč nemohly se a nemohly dohodnouti. Nechtěli nijak připustiti, aby se před soudem mohlo i německy jednati, i německé vklady do desk činiti. — „Že článek ten, aby se při soudě moravsky jednalo, dovodili stavové, je v zřízení zemském moravském

nejpřednější, neboť změněním jeho, obávají se, porušilo by se celé zřízení. A kterak by soudce neuměje německy v rozepři některé souditi mohl podle svědomí, když by nerozuměl, oč běží, a se snad jen souseda doptávati měl? A když by se o tom Moravský soud dověděl, že jsme si tento článek dali proměniti, vzali by nás právem v oškliwost a poučení nám více nedali. — A jakožkoli by se podobalo, že by tento článek Němcům na křivdu býti mohl, není tomu tak, neboť dovoluje naše právo tomu, kdož by českého zastavatele míti nemohl, aby jeden z pánův přísedících, kterýžkoli by se mu líbil, jeho při před právem vedl."

Císař když tyto důvody seznal, vyzval kníže, aby od svého požadavku (aby se smělo též německy mluviti) ustoupil. — Kníže neustoupil a tak konečně spor onen urovnán, aby se „podle libosti" obou jazykův užívalo.

A stavové skutečně „podle libosti" mezi sebou jednali jen moravsky, nebráníce stranám německy mluviti a německých do desk vkladův činiti.

Konečně tedy opět zasedal — po jedenáctileté přestávce — soud ten pátek po sv. Martině r. 1571 pod komořím vladykou Václavem Stablovským z Kovalovic, Jiříkem Vysockým z Vysoké, sudím, a Danielem Sponerem, písařem.

Není to malá jen věc, co zemané krnovští vybojovali držíce se pevně práva svého: obhájili řeč naši před soudem panským a, jakož připustili německou řeč do soudu svého, tak vymohli zároveň rovnoprávnost u soudův dosud německých, u soudu knížecího a u soudův městských.

Proto zůstanou jmena nejhlavnějších bojovníkův za práva slovanská a řeč naši moravskou na věky památna, jmena pánův: Beneše z Drahotúš na Benešově, Jiříka Vysockého z Vysoké a Václava Stablovského z Kovalovic. Tyto pány můžeme směle postaviti po bok Moravských pánů Karla Staršího ze Žerotína a Zdeňka Kavky z Říčan, jenž horlili tak nadšeně za řečí moravskou.

O biskupu Augustovi.

R. 1565—1570.

Odchýlivše se na krátko k památným údalostem v Slezích chceme dále o věcech českých vypravovati. Nejdříve musíme doložiti ještě něco o Jednotě bratrské, jelikož tou dobou poutala k sobě zase všeobecnou pozornost.

Nahoře bylo vypravováno o biskupu bratrském Augustovi, kterak byl zase od bratří za biskupa uznán a v hodnost svou dosazen. Sotva toho však dosáhl, počal zase hýbati nedůtklivými věcmi, pro které se byl už dříve se správci Jednoty nepohodl. Jednota totiž zachovávala obyčej církve katolické, že se každou neděli předčítal ve sboru bratrském nějaký úryvek z některého evangelia, načež se z toho evangelia vzala látka ke kázaní. Augusta však chtěl, jak jsme už byli vypravovali, aby taková kázaní přestala a místo nich aby se vykládalo o článcích víry. Za základ mělo sloužit apoštolské vyznání víry. K účeli tomu měla sloužiti známá jeho kniha *Sumovník*, jenž obsahovala kázaní toho způsobu pro celý rok. Aby záměru svému zjednal platnost, počal Augusta již r. 1565 s rozličnými novotáři o tom vyjednávati. Tím způsobem podařilo se mu získati si něco spojenců, kteří se pak skutečně pokusili na sjezdu bratrském v Přerově r. 1567, aby návrhům Augustovým zjednali uznání. Tu se však ozvali vážní hlasové velmi důrazně proti takové novotě, načež usnešeno souhlasně, že se má při starém pořádku setrvati.

Ani tím nenechal se Augusta v předsevzetí svém zviklati. Jednota spisu jeho nepřijala, vzpurný jeho duch však pomýšlel na cesty jiné, kterak by alespoň jednotlivce nebo část Jednoty k novotám navedl a tak větší moc provozovati mohl nežli v době nynější. Dělal tedy s velkým spěchem knihu svou dále, ba proskakovalo, že ji proti vůli starších v cizí nějaké tiskárně chce tiskem vydati. Není pochybnosti, že spisu toho chtěl užiti co prostředku k záměru svému, který se později dostal na veřejnost, aby totiž provedl spojení Jednoty se stranou lutheránskou a sám se tudyž stal hlavou všech nekatolíků v Čechách i na Moravě. U bratří bylo pravidlem, že spisy své od starších přehlídnuté dávali tisknouti jenom v tiskárnách bratrských. Toho Augusta, ač sám byl starším, nedbal a podal tak ohavný příklad neposlušnosti a vzpoury, když spis od Jednoty nepovolený dal tisknouti. Kromě toho obsahoval jeho Sumovník mnoho věcí, které sice Lutheráni schvalovali, bratří ale rozhodně zavrhovali. Augusta tedy i u věcech víry objevil se rozkolníkem. Konečně podával Augusta svým jednáním dostatek důkazů, že se nemíní spravovati ani slibem svým, který byl králi učinil, než se dostal na svobodu, ani kázní a pokorou bratrskou. Hýbalť se neustále s místa na místo a vedl si tak jako by byl neobmezeným pánem v Čechách a na Moravě, jako by byl jedinou neobmezenou hlavou Jednoty bratrské.

Starší Jednoty napomenuli Augustu několikráte ústně, aby takového jednání zanechal, když to však nic nespomohlo, sešli se kdesi koncem roku 1570 a snesli se o společném důtklivém přípise, který Augustovi po zvláštním poslu poslali. V památném tomto dopise pravili kromě jiného:

„Pozdravení vzkazujeme Vám B. Johannes otče nám v Pánu nejmilejší. Ačkoli předešlého času, když jsme spolu byli, od Vás jsme to slyšeli, že žádosti naší strany Sumovníku naplniti nemůžete; však jsme se nadáli, že prohlédajíce na příčiny nejedny, nějak mysl svou proměníte. Ale nyní tomu jsme vyrozuměli, že předce ta

Biskup Jan Augusta. (19.)

kniha se dělá a s ní se pospíchá, při tom nebezpečenství i Vám i jiným a snad i vší Jednotě nastává.

Vás všickni jako otce milého, jehož bychom nerádi v ničem hněvali atd., prosíme pro Boha, jméno jeho svaté, a jakž nejvýše prošeno býti může, abyste na ten čas tištění té knihy zanechali, až do našeho společného s Vámi shledání a o to všecko dostatečné promluvení. Prosíme nechť naše tato prosba nynější pokorná u

Vás místo má. Neboť se Pána Boha v tom dokládáme, žeť v tom nic svého nehledáme ovšem časného, ale toliko povinnosti naší, k níž zavázáni jsme, poslušného a věrného konání, a v tom svědomí dobrého zachování, poněvadž nám spolu s Vámi řečeno jest: „A vrátnému přikázal aby bděl.“ My pak víme, a tak se nám všechněm vidí, že se na tom nic nemýlíme, že té knihy vydáním velmi se zle i pravdě, kterouž P. Bůh v Jednotě této má, i jejím účastníkům, i Vám poslouží. Neb ačkoli to vše, což v ní jest dobrého, s písmy svatými i s konfessí se srovnávajícího, nám milé a vzácné bylo, ale některé věci, při tom položené, nám nemohou než velmi odporné býti, k nimž my se přiznati, a jich přijíti nijakž nemůžeme pro svědomí své.

Proto žádáme, aby toho všeho do shledání našeho odloženo bylo, však to ne příliš dlouhé prodlení a poodložení nic tomu všemu, což již vytištěno jest, na škodu nebude. Také bude-li tak vůle Boží, nesnadné i dílo to raději doma doděláno býti může, poněvadž impressí svou dostatečnou v Jednotě máme a mnohem bezpečněji, ježto pro ně tamto hrozné některým jest nebezpečenství, a již se na ně číhá.

Jestliže pak této naší nynější žádosti a prosby přijíti a uslyšeti nebudete chtíti, ale tak naší věrností a ponížeností pohrdnete, tedy již nám nemějte za zlé. Myť Pánu Bohu, Jednotě a dušem i svědomím našim věrnost zachovati úmysl pevný a stálý majíce, to což na místo naše náleží, podle povinnosti naší učiniti a činiti musíme. I nyní hned skrze toho vyslaného našeho i potom všickni spolu, když toho čas přijde, s tímto Vám se nyní ohlášením a opovědením, že tím vším, což jste Vy i již učinili a činíte, anebo více byste činili, žádnému se v svých předsevzetích upamatovati nedadouce, ale všemi pohrdajíce: I což my z místa svého činíme a činiti budeme, vinni před Bohem, Jednotou i přede všemi pobožnými a věrnými lidmi býti nechceme.

Pakli tuto naši pokornou žádost přijmouce uslyšíte a naplníte, tedy Vás skrze tohoto spolubratra k Vám vyslaného ještě za jednu věc snažně a důvěrně prosíme, totiž abyste vrchnosti světa, skrze niž P. Bůh i nás v pokoji tomto časném a tělesném chová a ochraňuje, větší svobody sobě přivážčivě osobováním nedráždili, ale na tom nyní (do času a vůle Boží), což máte, načež se vrchnost jako skrze prsty dívá, přestávali a toho užívali.

Vám známí a na Vás na svých modlitbách vždycky pamětliví B. Starší ouské Rady.“

Zdali Augusta vyhověl prosbám užší rady, aby svůj Sumovník v cizině bez vědomí starších nevydal, není posud zjištěno, jelikož se žádný takový tištěný spis posud nenašel, jisto je ale, že Augusta od této chvíle vyhledával ještě méně obcování se staršími Jednoty a že se ještě méně nežli před tím spravoval kázní bratrskou. Za to tím důrazněji a bezohledněji pracoval k provedení svých záměrů. Podobalo se, jako by Augusta nyní chtěl dohoniti, co dlouholetým vězením promeškal. Z obyčejného stanoviště svého, z Brandýsa nad Orlicí jezdil ustavičně po sborech nejen v Čechách a na Moravě, nýbrž i v Polsku. Při tom ovšem nepůsobil k utužení kázně a svornosti, nýbrž hlásal své novoty a hleděl získati přívržence pro své záměry. Není pochybnosti, že by byl nepokojný a panovačný jeho duch natropil v Jednotě mnoho rozbrojů a že by byl snad i roztržení způsobil, kdyby Jednota byla neměla jinou výtečnou hlavu v Blahoslavovi. Co Augusta pokazil svou ukvapeností, nerozvážností a panovačností, to Blahoslav napravoval důmyslem svým, rozvážností a přísným bratrským jednáním, kterýmiž vlastnostmi jakož i obsáhlou učeností vynikal daleko nad Augustu.

Kromě novotářství a panovačnosti objevil Augusta brzy i jinou nebratrskou stránku své povahy. V jednotě panoval od jejího počátku opravdový duch demokratický: spravedlivé rovnosti. Augusta však počal vyhledávati v obleku a živobytí svém všemožného pohodlí a jal se vypínati se nádherou nad ostatními, což se špatně srovnávalo se skromností bratrskou. Kromě toho hromadil si jmění jak mohl, tak že z toho pocházelo obecné pohoršení. Konečně počal pracovati opravdově a netajeně k spojení bratří s lutherány. K účeli tomu sepsal nový spis s názvem *O reformaci konsistoře*, který se však až na časy naše nezachoval. Zároveň r. 1570 začal jednati s Martinem Mělnickým, který se stal po smrti Mystopolově r. 1568 administratorem konsistoře pod obojí, o sjednocení obou stran. Administratorovi hned také odevzdal svůj spis i s agendami bratrskými, ovšem bez vůle a vědomí starších Jednoty bratrské. Augusta již si také dělal naději, že bude povolán do konsistoře. Tu však přišel na chytřejšího nežli byl sám Administrator choval se k Augustovi sice lahodně a činil mu rozličné sliby, splnit jich ale nechtěl a nemohl, jelikož vše záviselo jednak na konsistoři samé, jednak zase na králi, zdali by ten dal k tomu svého svolení. A o toto se administrator zajisté ani neucházel, když se přesvědčil, že je Augusta

osamocen a že by pod obojí ničeho nezískali, kdyby svárlivého toho člověka na přední místo mezi sebou postavili. Augusta tedy poznal brzy, že upadl v léčky a nemálo se nad tím durdil. Přátelé sotva jej zdrželi, aby nedal vytisknouti listů s administratorem Martinem, což chtěl udělati proto, „aby prý všickni věděli, jak on (administrator) dva jazyky v hrdle má."

Kterak se stavové evangeličtí o svobodu své víry znovu pokusili. — Kterak konsistoř pod obojí ke katolictví přestoupila.

R. 1571—1572.

Král Maximilian přijel zase buď koncem r. 1570 nebo z počátku roku 1571 do Prahy a jal se říditi věci obecné. Proto také svolal zemský sněm do Prahy na den 30. dubna. Stavové vším právem očekávali, že král tentokráte rozhodne, zdali mají stavové právo konsistoř pod obojí osazovati; Maximilian však nespěchal s vyplněním toho slibu; byl rád, že tou otázkou nemusí hýbati. První, co po svém příjezdu učinil, bylo, že obnovil některé starší zákony a zákazy o prodeji kněh kacířských. Kněhtlačitelé vystříhali se ovšem, aby na sebe neuvalili pokuty a tresty, když by tiskli a rozšiřovali knihy a spisy nedovolené, za to však kupovaly se, jak se zdá, a rozšiřovaly v Čechách tím hojněji knihy takové v cizině vydané. Arcibiskup vymohl si tedy na císaři rozkaz, aby knihy zvinglianské, kalvinské a jiné kacířské spisy byly zabavovány. O knihách lutheránských a bratrských nečiní se zmínka; patrně se ten zákaz k nim nevztahoval; veřejně se to ale neřeklo. Je to nový doklad k tomu, jak Maximilian jednal v otázkách náboženských nerozhodně a kterak se vyhýbal všelikým krokům, aby jednu nebo druhou stranu nepobouřil.

Zatím přiblížila se doba, kdy měl býti sněm otevřen. Stavové evangeličtí dělali již před otevřením sněmu přípravy, aby si konečně vymohli právoplatné uznání své víry. Z úředníků zemských náleželi jenom nejvyšší purkrabí Vilém z Rožmberka (nastoupil ten úřad roku 1570 po Janu mladším Popelovi z Lobkovic, který † 12. dubna 1570), nejvyšší hofmistr Ladislav z Lobkovic na Chlumci a Jistebnici (nastoupil ten úřad taktéž roku 1570 po Janu starším Popelovi z Lobkovic na Zbiroze, který † 14. června 1569) a nejvyšší kancléř Vratislav z Pernštejna na Tovačově a Plumlově (nastoupil ten úřad r. 1566 po smrti Jáchyma z Hradce, který zemřel 12. prosince 1565) ke katolíkům. Jan z Valdštejna na Hrádku a Lovosicích, od r. 1570 po Vilémovi z Rožmberka nejvyšší komorník, byl pevným a nezvratným přívržencem starého utrakvismu, kdežto Bohuslav Felix Hasišteinský z Lobkovic, na Ličkově, od r. 1570 po Janovi z Valdštejna na Hrádku nad Sázavou nejvyšší sudí, byl náčelníkem lutheránů, kteří velkou většinu mezi stavy tvořili. Bohuslav z Lobkovic měl nyní největší podíl v jednání a v poradách, které odbývali lutheráni, aby záměr svůj provedli. Za nejvhodnější k tomu uznána suplika čili žádost, kterou měl sněm přijmouti a král žádostem v ní obsaženým vyhověti. K poradám těm nebyli bratří povoláni a v žádosti se o nich také nejednalo. Stavové evangeličtí prosili krále, aby páni, rytíři a města směli a mohli se spravovati konfesí augšpurskou, která byla uznána v říši Německé, aby prý se mohlo tím vydatněji jiným sektám odporovati. Krištof Markvart z Hrádku, který byl nedávno k Jednotě bratrské přistoupil, a tak nejspíše jenom z nedopatření dostal pozvání k těm poradám, tázal se shromážděných, zdali také Jednotu bratrskou za sektu považujou; on že je také jejím členem a když by se o tom nestalo dohodnutí, že by bratří nemohli tuto žádost podporovati. Nejvyšší sudí odpověděl Markvartovi: „Boleslavské bratry nepovažujeme za sektu, nýbrž za své milé bratry; jich kněží si vážíme více nežli svých vlastních. My se dokonce nadějeme, že nám budou nápomocni, když by nám císař zvláštní správu církevní povolil; pro neshody, které jsou mezi námi, budeme se dobře snášeti." V tom smyslu chlácholilo Markvarta ještě několik jiných lutheránů. Stavové tuto shromáždění dali si slovo, že se nepustí dříve na sněmě do žádného jednání, dokud by se žádostem jejich nevyhovělo.

Dne 8. května odevzdali skutečně stavové evangeličtí svou žádost císaři, který ji vzal a odpovědíti slíbil. Praví se, že tu žádost podepsali všickni stavové pod obojí kromě tří osob a sice: nejvyššího komorníka Jana z Valdštejna a purkmistra Staroměstského. Kdo byl ta třetí osoba, neumíme udati. Z toho je nejlépe viděti, jak málo přívrženců měli už staří utrakvisté mezi stavy, když jenom tři osoby se vynašly, které se rozhodně staré své víry přidržovaly Jakmile však podána byla císaři žádost stavů evangelických, nastalo nové hnutí mezi jich odpůrci, neboť nebylo nikoho tajno, kdyby císař vyhověl ve všem všudy požadavkům lutheránů, že by pak přívrženci vyznání v státě uznávaných

museli od nich snášeti mnohá příkoří a protivenství. Na obranu víry katolické a pod obojí vystoupily tedy kapitola arcibiskupská a konsistoř pod obojí. Arcibiskup sám postavil se v čelo kapitoly a podal králi spis, kterým jej vyzýval jménem zřízení zemského, aby k požadavkům lutheránským nesvoloval, poněvadž by to bylo proti právům zemským a na ujmu církve katolické. Také konsistoř podala králi svou stížnost vykládajíc, jaké zhouby by to v zemi způsobilo, kdyby se neobvyklé novoty připustily. Pán z Valdšteina přimlouvaje se s jakýmsi knězem Turkem za tyto žádosti, hleděl zároveň přesvědčiti císaře, že by konsistoř pod obojí lépe prospívala, kdyby byla katolíky obsazena. Toho se asi konsistoř ulekla a proto za několik dní sama požádala za své obnovení, žádajíc aby příště byli všickni kněží vysvěcováni jenom od arcibiskupa, čímž prý by se odstranilo všeliké sektářství, neboť pak že by se nemohl státi farářem nikdo, koho by arcibiskup nebo konsistoř neuznávali.

Zatím jednal sněm o obecných věcech, jmenovitě o prodloužení berně na Turka o jeden rok; a když ty věci byly dokonány, odpověděl také císař stavům evangelickým na jich žádost, aby se mohli konfesí augšpurskou spravovati. V zelené světnici na Pražském hradě čtena byla odpověď, kterou král požadavek ten zamítl. Praviť, že k tomu nemůže svoliti, poněvadž je vázán svou přísahou, že bude staré zvyky a obyčeje zachovávati a že nebude žádných novot zaváděti. Aby byl pokoj a řád zachován, nevyhověno také žádosti pana z Valdšteina za obnovení konsistoře a odloženo všeliké rozhodnutí v obou věcech na čas pozdější, až by císař zase do Čech zavítal.

Takové odpovědi stavové neočekávali a proto byli trpce sklamáni. I podnikli hned krok jiný žádajíce císaře, aby administrator neměl více práva faráře a fary jejich spravovati. Kdyby byl císař k žádosti této svolil, byli by tím lutherání nabyli úplné samostatnosti ve správě církevní, neboť nebyli-li vázáni spravovati se konsistoří pod obojí, pak se museli sami postarati o nějakou správu lutheránskou, která by byla samostatným správcem v duchovních věcech lutheránských. Celé toto jednání řídil nejvyšší sudí Lobkovic. Aby žádosti své dodali důrazu, počali se stavové stavěti, jako by návrhů sněmovních nehodlali schváliti, když by se jim nedostalo uspokojivé odpovědi. Tu však osvědčil císař odhodlanost neobvyklou a dal stavům odpověď tak ostrou, jako to byl posud nikdy ještě neučinil. Praviť: „Mohu si mysliti, jak by vám to bylo příjemné, kdybych vás dlouho nechal na odpověď čekati; neboť vas dobře znám.“ Dále vytýkal císař stavům nestálost, jelikož dříve se ucházeli o obsazování konsistoře, kdežto na ni nyní nedbají. A rozhodnutí své projevil v ten smysl, že věci náboženské mají ostati jako byly doposud a všelikým novotám že se má přítrž učiniti. Stavové vidouce takovouto rozhodnost nezdráhali se dále přistoupiti k návrhům sněmovním a upustili pro tentokráte od svých požadavků ve věcech náboženských.

Katolíci a pod obojí nezískali však tím odmítnutím požadavků lutheránských a tou neobyčejnou rázností královou ničeho. Vliv a moc konsistoře vztahovala se jenom na Prahu, královská města, universitu a takové obce, kde vrchnosti z vlažnosti v oposici své ustály.

Příštího roku 1572 stal se nový mnohem vydatnější krok v tom smyslu, aby konsistoř pod obojí dostala se naprosto v područí katolíků. Arcibiskup totiž oznámil konsistoři, že pod trestem papežské klatby nesmí více světiti kněží strany pod obojí, pakli se nezavážou přísahou, že se odříkají všech jakýchkoli rozdílů od církve katolické kromě přijímání svátosti oltářní pod obojí způsobou. Tehdáž byl administratorem kněz Jindřich Dvorský z Helfenburka, opat kláštera Slovanského. Ten obměkčen rozmluvami s jezovity odřekl se naskrze vší rozdílnosti strany své od církve katolické, odpřisáhl bludy, přijal svátost oltářní od jezovitů pod jednou způsobou a vyjevil arcibiskupovi svůj úmysl, že se úřadu svého chce vzdáti a veřejně přistoupiti ke katolickému náboženství. Arcibiskup však mu to zradil, „poněvadž by mohl více prospěti katolickému náboženství, kdyžby skryt zůstal.“ Administrator přivedl však i ostatní konsistoriány k podobnému úmyslu, tak že učinili dle žádosti arcibiskupovy a nastávajícím kněžím přísahu požadovanou ukládali. Potom přednesli i to, že se chtí i s kněžstvem a lidem svým dokonce s církví sjednotiti, žádajíce, aby arcibiskup té věci se ujal a některého tovaryše řádu jezovitského poslal do Vídně k císaři, aby k tomu přivolil Arcibiskup slíbil, že tak učiní, avšak ani on ani jezovité se té věci dosti horlivě neujali; rektor koleje jezovitské v Praze ani posla takového nevypravil, nýbrž jen listem věc odbyl. Straně pod jednou zajisté nezáleželo tak mnoho na tom, aby získala několik nových stoupenců jako na tom, aby konsistoř, jsouc dle jména představena celé straně pod obojí v království, zůstávala v područí jejím

jako dobrý nástroj, jímž by ona časem svým dobře mohla působiti k opanování všeho jinověrstva českého.

Biskupové bratrští Blahoslav a Augusta.

R. 1571—1572 leden.

Touto dobou utrpěla Jednota bratrská velkou ztrátu, neboť zemřel výtečný její biskup Blahoslav. Brzy potom odebral se také na věčnost biskup Augusta. O biskupech těchto, k nimž poutá se velký kus historie našeho národa, chceme tuto ještě několik slov promluviti.

Blahoslav Jan byl po Janu Amosu Komenském bez odporu nejznamenitějším biskupem bratrským. On co znamenitý politik prokázal Jednotě v nepříznivých dobách veliké služby; v řečech pak, v krásném umění, v bohosloví a v dějepisu tak byl učený, že skutečně jenom Komenský jej slávou svou převýšil.

Blahoslav narodil se v Přerově na Moravě dne 20. února 1523. Otec jeho, měšťan v tom městě, nazýval se Blažek, kteréžto jméno předělal si syn v Blahoslav. Již v domě svých rodičů, kteří v městě veliké vážnosti požívali, nabyl Blahoslav pečlivého vychování; taktéž velmi blahodárně působil naň bratr Volf. Pobyv tři léta (1540—1542) v Prostějově u bratra Michalce vypraven byl potom od tohoto na školu do Goldberka, kde vyučoval proslulý pedagog Val. Trotzendorf. Odtud vydal se v červnu 1544 do Vitemberka, pobyl tam celý rok a slýchal někdy kázaní Lutherova. Po Michalcově smrti r. 1547 měl za pěstouna bratra Matouše Strejce a 1548 dán k bratru Černému do Boleslavi. L. 1549 před velikonocí vypravil jej br. Černý do Královce; ale pro mor, který se tehdá rozmohl v Prusích, nad to pak pro rozbroje učenců královeckých s bratřími, již v červenci odtamtud odešel do Doubravna k br. Machovi. K radě biskupa Speráta, odhodlali se starší, aby mládence své poslali do Basileje. V říjnu 1549 vydal se Blahoslav s Rokytou a Kocourkem na cestu z Brandýsa. V Basileji, kam počátkem prosince dorazili, seznámili se sice s učenými tamními, jmenovitě i se Zigmundem Hrubým z Jelení a velikou od nich lásku poznali, ale Blahoslavovi povětří tamní nešlo k duhu. Upadl v těžkou nemoc, že drahně neděl té zimy ležel, aniž měl naději, by živ ostati mohl. Po velkonoci 1550, pookřáv drobet, hned se domů odebral. Nyní žil některou dobu tělesnému zotavení svému, až pak, sesíliv se, začal vyučovati na škole v Prostějově. Mezi žáky jeho byl i Jan z Žerotína, horlivý potom obránce a zvelebovatel Jednoty.

Roku příštího povolán do Boleslavi, aby nápomocen byl br. Černému ve spisování pamětí bratrských. Tam teprv co třidcetník (na hromnice 1553) zřízen byl k jáhenství, a v červnu potom v Přerově vysvěcen na kněžství. Touto dobou počíná se účast jeho u věcech obecních, a to nejprvé ve svízelích, ježto na Arnošta Krajíře, pána boleslavského, pro ochranu bratřím propůjčovanou dostupovaly. Spolu s br. Zachariášem a br. Javorem brán býval od br. Černého k poradám u pana Krajíře. Když 1554 nejv. purkrabí Volf Krajíř učinil dotaz k Arnoštovi, zdali to pravda, žeby proti mandátům z l. 1548 sbor bratrský byl otevřel, vypracoval zaň Blahoslav odpověď, tak důtklivou a opatrnou, že pan Volf, když ji přečetl, velmi se hněval a leccos prý jedovatě mluvil proti bratřím, jichž ruku v tom zřetelně spatřoval. Ale hlavní záměr byl dosažen: sbor boleslavský zůstal otevřeným.

Snášeje a probíraje stará akta bratrská, seznámil se Blahoslav důkladněji, než kdo před tím, s minulostí Jednoty. Tím pak ponuknut, jal se spisovati historii bratří, kterou 1554 provedl až k témuž roku, dále však psáti zanechal. Z milého zaměstnání toho vytržen rozkazem starších, aby se odebral do Vídně. Šly tehdá pověsti, že mladý král chýlí se od katolicismu, a bratřím viděło se za užitečno, aby k opatření pravého stavu věcí a k dosažení svazků nějakých s osobami, krále blízkými, vypravili Blahoslava. Druhý pátek v poste 1555 dojel do Vídně. Po několikadenním rozhlédání představil se evangelickému kazateli Maximilianovu, Šeb. Pfauserovi, i podařilo se mu, získati si jeho důvěru a přípověď úslužnosti. Se šťastným tímto vyřízením chvátal do Boleslavi, kdež naň na lůžku, ošetřován jsa od br. Abdona, toužebně čekal pan Arnošt. Ale přišed, již pána mezi živými nezastihl. Umřelť několik dní před tím (18. března).

Úmrtí toto zlé mělo pro bratří následky. Synové Arnoštovi, nemohouce odolati přímluvám nejvyšších úředníkův, odhodlali se, zavříti sbor boleslavský. Blahoslav s br. Černým opustil posavadní místo své činnosti. Některý čas pobýval ukrytě v okolí; pak se odebral do Prahy a odtud na Moravu. Počátkem listopadu uzavřeli starší o synodě prostějovské vypraviti jej znova do Vídně. Suppliku, která měla podána býti králi, on přeložil do latiny; též učinil latinský výtah ze spisu nedávno vydaného: „Příčiny, pro

které se bratří kněžím podrobiti nemohou.“ Po sv. Kateřině byl ve Vídni, hledaje prostřednictví Pfauserova. Pfauser přijal jej s nemenší, než poprvé přívětivostí, a sám to vzal na sebe, aby oba spisy doručil Maximilianovi. Bez prodlení vrátil se Blahoslav do Prahy, kdež tehdá zůstával, jak se zdá, v domě Jana Kustoše z Zubří. Odtamtud 26. ledna 1556 Pfauserovi poslal s některými dárky list šetrně upomínající. Pfauser krátce odpověděl, že spisy bratrské králi dodány a od něho přemilostivě přijaty. Chtěje více zvěděti, chystal se Blahoslav po velikonoci zase do Vídně; ale starší jiný pilnější úkol naň vložili. Omluviv se Pfauserovi (2. dub.), odebral se do Magdeburka. Tam žil Istrianec labinský, Flacius Illyricus (původně Vlačić), muž přepyšný, tvrdý a neustupný, který počal bratří nepokojiti dokazováním, že pocházejí od Valdenských a že třeba, aby souvěrců svých ve Vlaších vyhledali. Blahoslav měl mu odevzdati list Černého a sám osobně k tomu působiti, aby mu lichosť domněnky té prokázal. Rozhovory jejich dosti živě vedeny.

Po návratu do Boleslavi upravil spis, jehož už před cestou magdeburskou byl učinil stručné navržení, líče proti Illyrikovi původ Jednoty bratrské.

Brzo nastala potřeba třetí cesty Blahoslavovy do Vídně. Virtemberský vévoda Krištof, u něhož žil bývalý biskup koprský Pavel Vergerius, k jeho a některých polských pánův ponoukání poslal králi Maximilianovi po br. Rokytovi list přímluvný za Augustu (29. dub. 1557). Rokyta roznemohl se však na cestě v Praze, a starší na synodě přerovské (10. máje) určili Blahoslava k převzetí povinnosti jeho. Tentokráte zacházel Blahoslav nejen s Pfauserem, ale i s cís. radou Dr. Kašparem z Nidburka, jemuž přinesl nějaké knihy Wiklefovy, Husovy, Jakoubkovy a jiné. Zdá se, že i s Dr. Kratonem z Kraftheimu, životním lékařem Ferdinanda I., tehdá se poprvé setkal.

V srpnu 1557 stalo se valné shromáždění starších z Čech, Moravy, Polska a Pruska. Tu Blahoslav povolán do úzké rady a téhož téhodne i k úřadu biskupskému. Posaváde obyčejné své sídlo měl v Boleslavi, ačkoli čas některý z jara 1558 žil v Praze. Teprv synoda, toho roku v Boleslavi držaná, za budoucí mu bydliště vykázala Ivančice, ustanovivši jej zároveň, vedle br. Červenky, za písaře. Patrně chtěli mu starší zjednati příbytek, literárním prácem lépe vyhovující, nežli kde v Čechách býti mohlo. K první neděli po sv. Trojici se z Boleslavi do Ivančic přestěhoval. Zde přistoupil přede vším k provedení úkolu, který synodou boleslavskou 1555 naň, na Černého i Ad. Šturma byl vzložen, totiž k nové úpravě kancionálu. Po třílete práci, jejíž hlavní podíl na něho připadl, 1560 rukopis k tisku byl připraven, a příštího na to roku Alexandrem v Šamotulách vytištěn. Tehdá i myšlénky, které se mu přitom nastřádaly o zpěvu, sepsal a 1558 vydal. Hned potom z uložení Starších přistoupil k překladu Nového zákona z původního textu, jenž 1565 vydán.

Asi 1562 byl spůsobil Blahoslav, aby v Ivančicích zřízena byla tiskárna a on tudíž své a jiných knihy bez dalších okolkův mohl dávati tisknouti. Založení stalo se v takovém úkrytu, že ani pán ivančický o trvání závodu toho ničeho nezvěděl. Knihy tam tištěné, jakož i listy Blahoslavovy, vycházely s náznakem: „Ex horto“ (ze zahrady), „Ex insula hortensi“ (z ostrovu zahradního). Vydáním nového zákona nicméně tajemství prolomeno, a biskup Prusinovský 1566 vymohl král. mandát, kterým na Moravě zakázáno knihy tisknouti bez jeho nebo nejv. hejtmana censury. Leč dokud pán ivančický sám ruky nepřiložil, rozkazy takové tehdá málo byly platny, a Berthold z Lipé, ač mu o to přimlouváno, zastřel se nevědomím. Horší, nežli vše to, byly pokusy Augustovy o sjednocení lutheránův s bratřími. „Sumovník“, jejž hlavně k tomu cíli byl složil, opět a opět vnucoval starším. Blahoslav, nemoha utajiti v sobě obavy, aby tu „základ mnohého zlého díla Jednotě nebyl,“ jal se o tom, podle spůsobu svého, důkladně rozjímati a myšlénky své 1565 v sepsání uvedl, konečně pak, když Augusta neustával, navrhl i zamítavou odpověď, kteráž od synody přerovské 1567 přijata. Nejvíce se však rozhorlil, když Augusta, chtěje sobě podle dávnějšího v Jednotě příkladu mezi prostáky utvořiti stranu, studia a učení tupil a haněl, odvolávaje se v tom k výpovědem br. Lukáše. Pohnutí jeho tak bylo veliké, „div že se mu srdce nerozpučilo.“ V tomto rozpoložení mysli napsal 1567 hoření své proti nenávistníkům vzdělanosti, ježto právem náleží k nejzajímavějším výtvorům české výmluvnosti.

V ustavičných těchto zápasech a rozčileních zdraví Blahoslavovo, samo sebou jsouc vrátké, pořád nebezpečněji se rušilo. Věrný jeho br. Nikodem až do Benátek o léky pro něho zajel a nejednou cestoval do Vídně k Dr. Kratonovi za podobnou příčinou. L. 1567 sám Blahoslav byl na léčení ve Vídni, ale již příštího nato roku stěžoval si Kratonovi, že se zdraví jeho den ode dne téměř mění; brzy prý jej obtěžuje neživnost žaludka, brzy horkost jater,

druhdy stísněnost a jako prý zácpa plící. Přese vše to činným býti neustal, aniž ustati mohl. Hledaje odtuchy v literárním zaměstnání, zabral se jednak do příprav k dějepisu bratrskému, jednak do studií mluvnických. S Červenkou, Nikodemem častá míval rozmlouvání o zvelebení jazyka českého a o cestách k tomu příhodných. Ještě více podnětův dostalo se čilému duchu jeho při zčeštování Nového Zákona. Dav se do psaní, v poměrně krátké době dokonal velké své dílo grammatické 1571. Jak daleko dospěl co do dějepisu, nyní uhodnouti nelze, ač nesměřovala-li snaha jeho v tom jen k podporování díla Lasickým počatého. V posledních dobách zvláště na srdci mu leželo latinské vydání konfessí bratrské. Již 1568 nařídil Eneasovi, ve Vitemberce studujícímu, aby pod vedením Esroma Rudingera pokusil se o překlad některých částí. V červenci 1571 pak, vida ještě větší potřebu toho, schválně do Vitemberka vypravil milého chovance svého, br. Cibulku, aby Esroma k provedení celého překladu pohnul. S částkou hotového textu vrátil se br. Cibulka 14. října do Ivančic. Den před tím rozešli se odtamtud starší. Odbývalit tam synodu, ješto Blahoslav již od 5. září prudkou zimnicí trápen jinam jeti nemohl. Chtíce mu práce ulehčiti, přidali mu k písařství br. O. Štefana a Jana Lorence. Velmi sobě přál, aby se mohl i o konfessí s nimi dohodnouti, a byl až nevrlý, vida, že opozděným příjezdem Cibulkovým vše zmařeno. Překlad a psaní přátel vitemberských sotva že prohlédl. Nechtěl již o ničem mysliti ani mluviti než o smrti. Jedno jen přání opakoval, aby před skonáním ještě spatřil hotovou konfessí a latinskou historii Jednoty. Nicméně vzmužil se opět, i vydal se v listopadu visitovat okolních sborův. Tu zachvátil jej neduh jeho v Mor. Krumlově, jemuž i podlehl 24. listop. 1571.

Naplnilo se vidění, o kterém krátce předtím psal věrnému Orlíkovi svému, že se mu zdálo, ani dva sloupové sklesli, což vykládal na Červenku a sebe. „Umřel otec a vozataj lidu Páně v Jednotě, muž veliky a znamenitý, velice pobožný, pracovitý od mladosti, ke všem velice přívětivý, jehož pověst široce mezi jinými národy roznešená vznikla, veliký a drahý klínot Jednoty. Přespříliš brzo, podle našeho soudu, Pán Bůh jej vychvátiti ráčil.“ A slova tato, jimiž Vavř. Orlík mistra svého slavil, nebyla nadsazená. Co do učenosti, neměli tehdá ani v Čechách ani na Moravě muže, jenž by nadeň vynikal. Mládence bratrské, jak mile u nich spatřil skvělejší nadání, posýlal na cizí university, jako Enease a Cibulku do Vitemberka, Jindř. Švorce z Semanína a Jiříka Streyce do Tubingů. Rozsáhlé bylo jeho s cizími učenci dopisování. Jmenujeme jen Jana Lasického, Pavla Vergeria, saského ve Vídni vyslance Hub. Langueta, Joach. Kameraria v Lipsku, Esr. Rudingera, Kašp. Peucera ve Vitemberku. Z opatrnosti se v listech svých často podepisoval *Apterix* po matčině příjmení „Bezpero“ a *Macarius* po otcově „Blažek“. Povahy jsa přívětivé a vůbec klidné, když se mu udála příčina spravedlivá, dovedl vystupovati s ohněm uchvacujícím. Podivuhodná jest znalost jeho povah lidských a založená na tom opatrnost politická. Otázek praktických i vědeckých uchopoval se s důmyslem, kterýž vždy udeřil do živého. Zvláště jasně poznával, jak škodná byla Jednotě posavadní její tajivost, i hleděl tomuto nedostatku všemožně odpomoci hlavně vydáním konfessí a historie latinským jazykem. Hluboce pravdivá o tom jsou slova, jež 1571 psal Lasickému, že Jednotě, při všech dobrých stránkách jejích, nedostáva se úst.

Podobiznu Blahoslavovu podáváme na str. 345 a 346.

Blahoslav sepsal kromě jiného následující díla:

1. Archiv bratrský. Sv. I.—VI., kde složena starší akta a paměti Jednoty, sestaven, kromě počátku, od Blahoslava. Od něho redigován VIII. sv. od listu 63. a sv. IX. Ve sv. X., od br. Ondř. Štefana redigovaném, drahně zápisův Blahoslavových.

2. Psaní Arnošta Krajíře nejvyššímu purkrabí Volfovi Krajíři z Ml. Boleslavi, čtvrtek po sv. Marku 1554.

3. Čtyry cesty Blahoslavovy do Vídně 1555 a 1557. Archiv bratrský VIII. 97—104, 118—125 a 181—188.

4. Historie bratrská, složená ze dvou částí.

5. Historie hrozného zahřmění božího 1555. Archiv bratrský VIII. 104—109. Vypsání toho, co se po smrti Arnošta Krajíře stalo v Boleslavi.

6. O původu Jednoty kniha menší, sepsaná latinsky.

7. Vypsání cesty k Flaciovi Illyrikovi do Magdeburka 1556. Archiv bratrský. VIII. 142 až 156.

8. Musika, to jest, knížka zpěvákům náležité zprávy v sobě zavírající. V Olom. 1558. Druhé vydání, rozmnožené regulemi a naučeními potřebnými kantorům a písní skladatelům, jež Blahoslav 1560 sepsal, vyšlo v Ivančicích 1569.

9. Kancionál bratrský, 1561 v Šamotulách vytištěný, jejž Blahoslav upravoval. Vložil do něho 49 svých písní, a 17 jich předělal ze starých. Z těch sám klade za nejzdařilejší: Vzdejmež chválu po vše věky, Aj přeslavný vítěz pravý, Chvály radostné nebeskému otci, Z hlubokosti své úzkosti, Věčný králi, Pane náš, O ušlechtilé přirození, Važmež život smrtedlnosti, Ve dnech bídných.

10. De novo cantionali bohemico (t. j. o novém kancionálu českém), při čemž „Písní duchovních rejstřík“ 1561.

11. Nový zákon. V Ivančicích 1565 a 1568, pak v bibli kralické šestidílné 1593, 1601, v jednodílné 1596.

12. Psaní panu sudímu, p. Černohorskému o tom, proč bratří dělí se od jiných jednot a proč lidi k poslušenství zavazují. V Ivančicích v prosinci 1566.

13. Gramatika česká, dokonaná l. 1571. Vydali ji J. Hradil a J. Jireček 1857.

14. Evangelia neb čtení svatá, kteráž slovou pašije. V Náměští 1571. Jest to kniha k potřebám ve sbořích ustanovená a notami opatřená.

15. Vitia contionatorum, t. j. vady kazatelův, rozdělená na 4 knihy.

Blahoslavem zemřel nejznamenitější muž, jakého posud Jednota v luně svém chovala. On byl nejprvé výtečným spisovatelem. Myšlenky pronášel ve spisech svých jasně a určitě a to řečí libozvučnou a lahodnou. Byl-li horlivostí uchvácen, valil se proud řeči jeho přes všeliké překážky, zachvacuje všecky odpůrce. Úsudek jeho je ostrý a případný, jmenovitě týká-li se osoby nějaké. Vypravování jeho je vůbec velmi roztomilé. V spisovatelské své činnosti mohl vyniknouti nad ostatní bratry, že ducha svého vzdělal a zušlechtil velkými studiemi a mnohými cestami. Obcuje s lidmi všech stavů a v rozličných zemích a pozoruje bystrým svým duchem život a způsoby jejich, naučil se znáti povahy lidské a dovedl tedy v čas příhodný také uhoditi na vhodné prostředky, aby provedl, co byl zamyslil. Bystrý duch jeho nadán byl vůbec mnohými schopnostmi, které potřeboval jenom trochu pěstovati, aby se dodělal ovoce utěšeného. Záhy již nalezl také zalíbení v hudbě a složil již ve věku mládeneckém knihu českou o umění hudebním, která byla dvakráte po sobě tiskem vydána. Bylo to první podobné dílo v českém písemnictví Později pokusil se v umění básnickém taktéž se šťastným výsledkem, jak o tom nejlépe svědčí písně jeho v kancionálu šamotulském. Nemenší cenu má také mluvnické jeho dílo: gramatika, práce to výtečná a na dobu tehdejší obdivuhodná. Velmi platné služby prokázal dále Blahoslav Jednotě svým překladem Nového zákona. Před tím bylo již ovšem písmo svaté celé mnohokráte vydáno; sami bratří vydali před tím již dvakráte Nový zákon. Překlad Blahoslavův vyznamenával se však správností v řeči a pak tím, že byl zhotoven nejen podle písma latinského, nýbrž také podle sepsání řeckého. Kromě toho vytištěn byl překlad Blahoslavův malými úhlednými literami ve formátě tak pohodlném, že jej mohl každý dobře do kapsy uschovati a při sobě nositi. Již za čtyry léta (1568) po tomto prvním vydání ukázala se potřeba vydání nového, kteréž se stalo ve větším formátě; a tak od té doby mohl si písmo svaté Nového zákona opatřiti každý, kdo se hlásil k Jednotě bratrské.

Také v tom měl Blahoslav velikou zásluhu o Jednotu a o české písemnictví, že překladem svým zavdal podnět k Novému přeložení celé bible od bratří, což bylo pak vykonáno tímtéž směrem a s takovoutéž důkladností. Po příkladu Blahoslavově počali si totiž spisovatelé bratrští hleděti nejpřísnější čistoty a jemnosti v řeči, tak že odtud broušena neustále řeč spisovná, což mělo i dobrý účinek na lid čtoucí, jelikož tím prostředkem byla také mluva obecného lidu zvelebována a zušlechťována. Blahoslav položil k takovému směru velmi dobrý základ a vzor a proto bude vždycky také pokládán mezi nejzasloužilejší pěstovatele a zvelebovatele českého písemnictví.

Za několik neděl po Blahoslavovi zemřel také biskup bratrský *Jan Augusta* skoro bez povšimnutí a bez blahé po sobě památky. Pro všeliké výtržné a scestné jednání, kterého se v posledních letech dopustil, sesadili jej konečně bratří s místa sudího, což se stalo nejspíše ve schůzi, kterou měli v Ivančicích v říjnu r. 1571. Augusta churavěv již delší čas dnou, až mu i ruce zachváceny byly klesnutím, zemřel 13. ledna 1572 v Boleslavi, úředním svém sídle (od r. 1564). I pochován jest na obecném hřbitově, kdež Krajířové svůj pohřeb mívali.

Augusta náleží, ač v mnohých věcech velice pobloudil, k nejskvělejším mužům Jednoty. I málo jest mužův, o jichž životě by bylo tolik písemných pamětí jako o Augustovi. Blahoslav líčí jej co člověka po velkých a nových věcech dychtícího, vtipného, duchem bystrého a prudkého. Nad to pak mu vytýká, že byl nepřítelem vzdělanosti učené a jiných, kteří učením pohrdali, vůdcem a podpůrcem. Jiný spisovatel jmenuje jej „přepodivných, silných a

ustálých myslí člověkem, přenesnadným puti to, což on usoudil a míti chtěl, skoč zhůru bo dolů.“ Kazatel byl výtečný a horlivý — řelo prý všecko: i slova, i výřečnosť i pořky — rovnaje se v tom velmi Lutherovi. ahoslav viděv oba krátce po sobě na kazaně, poznamenal, že neslyšel nikdy tak horlich kazatelův a v té věci tak sobě vespolek podobných. Jen že Augusta někdy poněkud byl drsný, někdy zase příliš hladký, až prý po asiatsku měkký. Rád užíval mluvy květnaté a hromadil mnoho podobenství a porovnání způsobem Origenovým. Leč vždycky prý se projevoval nedostatek pravidelného vzdělání. Jmenovitě od té doby, co se ve vězení zahloubal do curyšského překladu biblí, snažil se nápodobiti rčení

Biskup Jan Blahoslav. (20.)

tinská. Po dosažení svobody liboval si, jak se byli již nahoře vypravovali, v drahém oděvu kožešinách, jakož i ve vybraných krmích, pěkných vozích, vůbec v okázalém vystupcní. Hotových peněz zůstalo prý po něm 6000 atých.

Na doby naše zachovalo se dvojí vyobrazení Augusty. Vlasů šedivých podržel hojnosť až do pozdního věku svého. Čelo jeho je vysoké, oko bystré, nos zahnutý, ústa ozdobně vykrojená; mohútný splývající vous dodává vzezření jeho vážnosti. Duševní síla vyzírá z každého záhybu. Podle všeho se podobá, že byl štíhlé postavy.

Augusta sepsal 20 rozličných spisů, z nichž tuto některé uvedeme:

1. O závazcích křesťanských zákona Kristova. Tištěno v Litomyšli r. 1540.

2. Proti Habrovanským. Tištěno v Litomyšli 1540.

3. Spis jménem celé Jednoty poslaný k J. M. C. do Augšpurku. V Litomyšli 1541.

4. Příčiny, proč by bratří do kostelův choditi neměli.

5. Sumovník ve tři díly rozdělený, na němž psal ještě před uvězněním, ve vazbě i potom.

6. Registra pořádná na celý rok o každé pravdě, kteryžto rejstřík starší bez vědomí Augustova jináč po své vůli předělali, změnili a vytisknouti dali.

7. Písně duchovní. V kancionále šamotulském je jich 118. Mimo to zachovaly se jich dva rukopisy.

Drahota a hlad v Čechách. — Kterak se sněm staral o zlepšení mince české.

R. 1571—1574.

Na Českou zem přišel nenadále r. 1571 zhoubný hlad, kterýmž mnoho lidu zahynulo. Ustavičnými, několik neděl trvajícími dešti, obilí na polích zrostlo a shnilo. Z toho pošla velká nouze a drahota, neboť korec žita stál tři kopy, hrách i pšenice čtyry kopy, ječmen pak přes dvě kopy míšenské.

Císař Maximilian vida, an lid obecní hladem mře, jak mohl napomáhal. Na ten také úmysl po celém království pivo vařiti zapověděl, aby alespoň z toho obilí chléb pro obecný lid se pekl. Také vypravují staří kronikáři, že potom na některých místech žito, hrách i pšenice nebo obilí tomu podobné pršelo, tak že prý lidé hladem trápení sběhše se, takové obilí sbírali, mleli, chléb z něho pekli a tím se za některý čas živili. Snad padaly skutečně kořínky orseje jarního, kterými chudina hlad svůj zaháněla, pochybovati ale nelze, že zpráva, jak ji kronikáři zaznamenali, v úplnosti své na pravdě se nezakládá.

Jiná neřest, která tou dobou země české velice hubila, byla lehká mince, o jejíž zlepšení stavové na sněmě se zasadili. Přes všeliká nařízení a zákazy stávalo se od nějakého času, že kupci a obchodníci, zvláště Vlaši a Židé množství zlé mince do království Českého navezli, tady ji za dobrou vyměnili a pak zase v cizině dobrou minci českou za lehčí cizí s výdělkem prodávali. Neřest ta se vždy více rozmáhala, jelikož peníze české, jsouce dobrého zrna, docházeli v cizině čím dále větší oblíby. Také zlato a stříbro, ovšem proti zápovědi, za hranice se vyváželo. To všecko stavové roku 1573 na sněmě shromáždění uvážívše, takto ustanovili:

Poněvadž se shledává, že od času snížení tolského (t. j. jáchymovského) groše čiii tolaru o dva krejcary takovéto groše z království do cizích zemí skrze kupce a obchodníky rozličných národů se vynášejí a tam dráže udávají, proto se ustanovuje, aby ode dne zavření tohoto sněmu takoví grošové tolští podle zrna a stříže císaře Ferdinanda, též také tolary kurfiřta Saského, biskupa Salcpurského a jiné, které se s nimi srovnávají v hodnosti stříbra, zrna a stříže, bráni a vydáváni byli každý tolar po třicíti groších českých a každý groš po sedmi penězích bílých. Jiné drobné peníze, jako jsou groše po sedmi penězích bílých, bílé a malé peníze po šedesáti, po třiceti, po desíti, po dvou a po jednom krejcaru, ty aby platily, nové mince toho druhu aby se však více nebily. Tolikéž ustanoveno o groších saských po desíti krejcařích, na nichž byl anděl vyobrazen, o širokých starých groších českých a groších rakouských, kteréž devět peněz platily — aby se braly a platily, avšak nějaké nové aby raženy nebyly.

Všeliké jiné mince nesměly se v království více bráti a vydávati a měly býti do svatého Jakuba nejprv příštího ven ze země vyveženy. Kdo mince ty přes ustanovený čas u sebe zadržel, měl je pak odvésti do mincovny buď v Praze, nebo na Hoře Kutné, v Jáchymově nebo v Budějovicích a tam mu bylo za ně dáno berné mince tolik, zač stály. Mince takto odvedené byly pak na minci bernou přeměněny.

Kdo pak cizí nedovolenou minci do království Českého vezl nebo nesl, tomu měla býti beze všech okolků pobrána. Jeden díl odvedl se do komory královské, druhý připadl vrchnosti, na jejíchž pozemcích byl vinník přistižen, a třetí díl ponechal si ten, kdo rozšiřovatele lehké mince polapil. Rovněž obnoveny byly tresty a pokuty na ty, kdo by zlato a stříbro ven do cizí země vyváželi.

Aby na minci byla dostatečná dohlídka, ustanovili stavové na sněmě r. 1574 *Pavla Grymillera ze Střebska* za zemského prubýře čili zkoušce mincí s platem z mincovny kutnohorské. Zemský prubýř nebyl žádným novým úřadem; dohlídka na minci však se nedála, poně-

vadž prubýř dřívější nedostával plat z mincovny kutnohorské jak bylo ustanoveno. Prubýř zemský měl na to pozor dávati, aby v zemi nešla žádná lehčí mince; jakmile se nová mince třeba v zemi bitá, objevila, měl ji ihned zkoušeti, zdali se v hodnosti své ustanovené minci vyrovnává. A proto bylo povinností stavů a každé osoby zvláště, když by nějakou novou minci v království spozorovali, aby ji prubýři hned ke zkoušení odevzdali. Co se pak mince zemské týká, o té bylo nařízeno, aby mincovny každý týden dodávaly minci nově bitou prubýři a ten měl nedostatky její při každém zasedání soudu zemského ohlašovati.

Konečně požádali stavové krále Maximiliana, aby vydal nařízení do Moravy, do Slezska a do obou Lužic, aby i tam mince české nebyly výše brány a počítány nežli v Čechách.

Kterak se na sněmě r. 1575 o novém vyznání jednalo. — Nová daň králi povolena.

R. 1575 únor—březen.

Roku 1572 byli se stavové evangeličtí pokusili marně o vybavení se z moci a poručenství konsistoře pod obojí a o samostatné zřízení církevní; dvě léta, co císař nebyl v Čechách, neučinili žádného kroku v té příčině, proto se ale nevzdali svých požadavků. Sotva tedy král znovu do Čech přibyl, počalo nové hnutí a nové přípravy k sněmu, o němž bylo již předešlého roku ustanoveno, že bude o důležitých věcech jednati. A skutečně sněm r. 1575 stal se počátkem nového hnutí v Čechách, které potom čím dále důraznějším a bouřlivějším se stávalo, až vedlo ke krvavé katastrofě na Bílé Hoře a pak k násilnému obracení na víru katolickou.

Památný sněm roku 1575 byl dne 21. února od krále Maximiliana osobně otevřen. Král požadoval značné prostředky na obranu země, na vojnu proti Turkovi a na rozmnožení příjmů komory královské, které byly velice ztenčeny a na potřeby královské nyní daleko nevystačovaly. Stavům však ležely více na srdci věci náboženské nežli potřeby královské a tak hned z počátku počali osvědčovati pevný svůj úmysl zjednati si napřed svobodu ve víře, než by k požadavkům královým svolili. Císař tedy jim dovolil poraditi se mezi sebou o uspořádání věcí náboženských. V čele stavů lutheránských stál tehdáž Bohuslav Felix Hasišteinský z Lobkovic. Ten svolal ihned stavy utrakvistické k poradě na den 7. března do Zelené světnice a když se shromáždili, oslovil je touto řečí: „Jelikož sněm má právě započíti, je příhodno, aby se s těmi věcmi učinil počátek, které se duše a blaženosti dotýkají. Jest potřebí, abychom se v naší staré a pravé víře obnovili, která se odtud do okolních krajin, jmenovitě do Německa tak rozšířila a sesílila, že stavové říše Německé vyznání její císaři Karlu V. na sněmě říšském v Augšpurku podali. K tomu je předně zapotřebí, abychom se sami sjednotili a k pravé křesťanské víře přiznávali; potom musíme prohlásiti, že ke katolíkům chceme státi v starém přátelství a lásce podle zřízení zemského, aby se naše zvláštní schůzka špatně nevykládala. Konečně podáme císaři sjednoceni naše žádosti.“ Tím byl jaksi prohlášen program k potomnímu vyjednávání a ustanoveno napřed, aby císař požádán byl za povolení vyznání augšpurského. Stav panský a rytířský přizvukoval k řeči Lobkovicově a projevil s ní souhlas, když však došlo na stav městský a vznešena naň otázka, zdali by se chtěl k oběma stavům v těch poradách připojiti, ozvali se v něm hlasové odporní. Starý utrakvismus měl tady ještě své stoupence a ti vymohli krátkým rozmlouváním s ostatními zástupci měst tolik, že se má dáti odpověď vyčkávací. Pak ohlásil známý nám *Sixt z Ottersdorfu* veřejně, že také města nejsou proti sjednocení a to tím spíše, jelikož v hlavních kusech víry panuje souhlas, ve vedlejších věcech že se ovšem bude moci státi dohodnutí.

Hasišteinský vstoupil potom se svými do soudné světnice, kde byli již stavové katoličtí shromážděni a jal se tady oznamovati, že on a přátelé jeho hodlají prositi císaře, aby jim dovolil víru vyznávati podle vyznání augšpurského a že při tom prosí katolíky, aby jim v tom přátelsky pomáhali a nijakž nepřekáželi. První se tomu opřel horlivý a důsledný utrakvista Jan z Valdšteina, nejvyšší komoří. Ten prohlásil přímo, že by se nemělo o něčem novém, nikdy nebývalém jednati; stavové že by neměli žádati za víru německou, na které Čechům nemůže přece nic záležeti, nýbrž že by měli při staré víře setrvati. Místo novot takových že by se měla působnosť konsistoře pod obojí upraviti a k pomoci její že by se mělo několik defensorů zvoliti. Po té vyňal spis, který požadavky jeho obšírně vykládal a který byl od úřadníka sněmovního přečten. Hlavní kusy toho spisu byly: konsistoř aby se skládala z administratora a 11 učených přísedících; defensoři aby bděli nad prováděním toho, o čem by se konsistoř usnesla; kněží aby byli jenom doma t. j. od arcibiskupa Pražského svěceni. Pan z Valdšteina

však nedošel pro své výklady a návrhy souhlasu, jelikož i Pražané, jejichž pomoci se dovolával, k panstvu a rytířstvu lutheránskému se přidali.

Katolíci, v jichž jméně promlouval nejvyšší purkrabí pan *Vilém z Rožmberka*, chtěli míti napřed jistotu, zdali Hasišteinský mluvil za všecky utrakvisty a když k tomu bylo přisvědčeno a nikdo se proti tomu neozval, vyžádali si pak několik dní na rozmyšlenou, aby mohli dáti pravou a neukvapenou odpověď. Lhůty té použili k poradám s císařem a s arcibiskupem, načež dne 10. března dali utrakvistům odpověď takovou, že chtějí s nimi žíti v míru podle starých smluv a přátelského dohodnutí v tomto království, že však je musejí varovati, aby jednota jejich nesloužila jiným sektám za štít, za který by se schovávali. Na to katolíci ze shromáždění odešli.

Odpověď katolíků nebyla ani jasná ani dost určitá. Jenom někteří se dovtipovali, že katolíci mluvíce o starých snešeních odkazovali je ke kompaktatům. Většina evangelická však věříc ještě přátelskému ubezpečování, radila se o tom, zdali by měli býti katolíci požádáni, aby se u císaře přimluvili. Sami však této doby nebyli jedné mysli a proto mnoho mluveno, jak a zač by císaře žádati měli. Někteří chtěli, aby jim augšpurské vyznání dopuštěno bylo; jiní nechtěli, aby jmenováno bylo augšpurské a jiní pravili, že mají vyznání své, kteréž starší jest než augšpurské. Zvláště z městského stavu pan Sixt mluvě mnoho hleděl shromážděné k spisu Valdšteinovu nakloniti, aby náboženství zůstávalo podle starobylých snešení v tomto království. Stavové panský a rytířský nedbajíce nic na stav městský ustanovili konečně žádati císaře bez měst za reformací. I rozešli se rozhořčeni jsouce na Sixta z Ottersdorfu, na kterého pokřikovali, tak že prý se jich musel vystříhati. Zlost proti městům, která nebyla oběma vyšším stavům po vůli, byla taková, že jim i vyhrožovali, mluvíce: poněvadž se odtrhli od stavů, že přijde na to, co se v Rakousích přihodilo, že města nebudou míti svobody v náboženství jako páni a rytíři.

Pohrůžka tato pohnula skutečně města k povolnosti. Prohlásilat dne 11. března, že Sixtovi z Ottersdorfu nebylo uloženo, aby tak jménem jejich mluvil jak to byl učinil a že se nechtějí žádným způsobem od ostatních stavů oddělovati. Jakmile se to stalo, požádal ihned Hasišteinský katolíky, aby ve spolku s nimi předstoupili před císaře a žádali jej, dovolit utrakvistům, aby se o zavedení řádu v církvi své uradili.

Katoličtí stavové radili se druhého dne v soudné světnici, jakou by utrakvistům měli dáti odpověď. Do porady té povoláni také arcibiskup, jeho kapitola, několik proboštů, prelátů, vynikající duchovní a pak katoličtí radové při soudě apelačním. Porada začala hned ráno, stavové nekatoličtí chodili po dvoře hradském, čekajíce, až by k vyslyšení odpovědi byli povoláni, katolíci však nemohli dojíti k platnému usnešení. Podporovat novou víru lutheránskou to nechtěli, starý utrakvismus držeti více nemohli; stavů, kteří se o jejich přímluvu ucházeli, byla ohromná většina — jak tedy vyhnouti se, jak jednati, aby to nebylo na ujmu náboženství katolického? Utrakvistům, kteří už nevrle na odpověď čekali, vzkázáno, že dnes se jim nemůže ještě odpovědíti.

Ti kdo marně na odpověď čekali, byli tím velice pobouřeni; i nastalo povážlivé kvašení, tak že se o tom zpráva až k císaři donesla. Když tedy ještě téhož dne přišel k němu arcibiskup, řekl mu, že nerad vidí, aby se stavové tak nepřátelsky proti sobě chovali; on že chce, aby se přátelsky dohodovali. Císař mluvil s arcibiskupem o tom, není-li on příčinou, že se jednání tak protahuje a že se straně pod obojí odpověď nedává. Arcibiskup se vymlouval, řka: „Milostivý císaři, jistě že bych já velmi rád pokoj měl, ale kněží pod obojí mi ho nedají, na mne ustavičně běhají a žalují, že se sekty rozmáhají, náboženství po domích drží, od nich lid běží a žádají, aby byli ochraňováni. A když se ptám, činí-li pak co zlého, nic ukázati nemohou; i pravím jim, aby pokoj dali a nechali jich, aby pánu bohu sloužili jak umějí. Někdy jich hned nechci k sobě pustiti, oni na tom nepřestávají, k místodržícím suplikují a když ani tu ničeho neobdrží, tedy k Vaší Milosti s tím se utíkají a Vaše Milost někdy ráčíte mi poručiti něco a když z toho nesnáz jde, opět jinak ráčíte poroučeti. Já již nevím co činiti, než velmi rád bych pokoje; já při svém řádu zůstávám; aby se mi pokoj dal, račte to způsobiti.“ Na to císař řekl: „Však teď něco sepsati mají, snad bude pokoj.“

V pondělí potom po družebné neděli (dne 14. března), když se stavové zase všickni sešli na sněmě, odpověděli katolíci skrze pana z Rožmberka, že toho učiniti nemohou, aby s utrakvisty šli k císaři, poněvadž se jich to nic nedotýče, ale mají-li co mezi sebou, aby sami o své věci jednali, že oni jim toho přejí a s nimi ve všelikém dobrém přátelství a lásce býti chtějí. Utrakvisté majíce tu odpověď poradili se a šli k císaři žádajíce, aby jim ráčil k tomu své do-

volení dáti, aby mezi sebou v tom náboženství, kteréž jest staré a pravé, nějaký řád mohli zavésti. Maximilian věda, že katolíci nepodporují žádosť tuto, nic stavům utrakvistickým nepovolil, nýbrž řekl jenom tolik, že věc uváží, jelikož se jedná o tak důležité věci a že pak co nejdříve odpověď udělí. Nenechal ale stavy lutheránské dlouho na odpověď čekati. Již druhého dne (15. března) je svolal a udělil jim povolení, aby se směli o řádu své víry raditi. On že přišel do země, aby spravedlivým přáním stavů vyhověl.

Lutheráni vidouce, že katolíci žádosti jejich nepodporují, hleděli k sobě více připoutati bratry české, kteří tvořili mocnou stranu v národě a kteří se přese všecka protivenství jak v lidu tak i mezi stavy neustále předce jenom zmáhali.

V Jednotě bratrské byly se staly od té doby, co jsme o ní posledně vypravovali, některé kroky k napravení kázně. Synody svolávány nyní častěji nežli před tím. Kázeň vzala během času pohromu hlavně skrze šlechtu, jelikož za dob soužení a pronásledování netroufali si starší trestati šlechtice tou měrou, jako ostatní bratry, poněvadž se museli obávati, že by pak bratří neochraňovali proti rozličným nepřátelům. O té věci jednáno bylo na synodě slavkovské r. 1572 a rozhodnutí stalo se v ten smysl, aby nepořádní šlechtici trestáni byli tak jako jiní bratří; že to bylo ale v skutečném životě s mnohými obtížemi spojeno, o tom nemusíme zajisté široce vykládati. Také bylo na té synodě ustanoveno, aby se pohřby odbývaly s větší okázalostí, kde to lze provésti; pohřební řeč při pochovávání se odporoučela. A jelikož spořádaný život považoval se u bratří za přední ctnosť, jednalo se o kázni hned zase na synodě holešovské v září r. 1573, o čemž vypravuje souvěký spisovatel bratrský:

„Článek „o rozpustilosti“ (t. j. o životě nespořádaném) ne jednou v synodách od starších pilně byl pěstován a v přítomnosti naší bedlivě rozsuzován. Poněvadž nemalé částky těch věcí v sbořích našich se spatřují, mezi jinými opilství, hry, tance, radovánky hříšné, šperkování se v roucha, při svadbách trubačové a kedby atd. Protož mnoho o tom a dlouho bedlivě všickni i jeden každý jsme rozjímali, co s tím činiti? Usouzeno, že se to nemá bez trestání promíjeti a zvláště opilství, hry v kostky, v karty, ve vrhcáby (šachovnice), jimiž se lakomství a marnosti provodí, i boží přikázaní nepožádáš, přestupuje. Tancové, pýcha v oděvu, radovánky hříšné, při tom hodování a opilství, chození našich sester při ouvodech do kostela. Také zváni bývají na nové mše a tam s kněžími hodují, trubačů a muziky hříšně užívají k rozpustilostem a tancům atd. Těch všech věcí a k těm podobných a zvláště zjevně písmy svatými zapovězených, ti kdož se pána boha báti chtějí, varovati se mají: a my je zastavovati máme pilným a živým kázaním slova božího, potom čtením knížky řečené „Náprava“, obsýláním a rozmlouváním s osobami, které zvláště napomenutí potřebují; výstrahami a pohrůžkami a konečně skutečným trestáním těch, kdo se provinili.“ Ti, kdo se objevili býti nenapravitelnými, měli býti z Jednoty vyobcováni.

Co se týká rozšíření Jednoty, v tom se přiházely rozličné proměny. Na Moravě se na některých duchovenských statcích tenčila. Bylo na synodě holešovské oznámeno, že na Moravě duchovní i kapitola a také jiné vrchnosti sbory zavírají. Největšího pronásledování a utiskování zakoušeti bylo ale bratřím na panství novojičínském, tak že synoda holešovská viděla se nucena tamním bratřím raditi, aby se pryč odstěhovali. Nežli však k tomu došlo, zjednali bratřím těm starší přímluvu u některých vznešených příznivců, kteří držitele panství jičínského, pány Haugvice, uprosili, že ve své krutosti proti bratřím ustáli. A tak i na panství jičínském trvala obec bratrská. V Čechách obrátily se věci pro bratry tak příznivě, že bylo o tom na synodě holešovské s uspokojením vypravováno. Za takových poměrů Jednota bratrská utěšeně se v Čechách zmáhala a již i v samé Praze měla valně stoupenců. Stěžovalť si arcibiskup místodržiteli dne 2. května 1573: „Došla nás zpráva, kterak proti královským mandátům a také zřízení zemskému zde v městech Pražských Pikharti zjevně a časté schůzky mívali a to v Novém městě na Spálené ulici u jednoho hospodáře, jemuž Jan Krejčí Hlubokej říkají, v kterémžto domě více toho lidu, nežli v mnohém předním kostelu, což zapříti se nemůže, bývá.“ Že žaloba arcibiskupova neměla žádného výsledku, o tom nelze pochybovati. Bratřím zajisté popřávala se taková svoboda u víře, jako by vyznání jejich bylo od státu uznáno. Jsouť případy na snadě, že ani katolíci, ani pod obojí nedovolali se pomoci vyšších úřadů, pakli chtěli něco podniknouti k vytištění nebo pokoření bratří. Konsistoř pod obojí žalovala na př. jménem faráře úštěckého Jiřího Mladečky u místodržitele, že *Jiří Hrzan* přijal na svůj statek Vidimský bratry z Ústí n. L. vyhnané, že jim tam vystavěl sbor a dal také starý kostel k užívání. Hrzan se měl z tohoto přestupku

zodpovídati, napsal však, že stížnosti naň nejsou odůvodněny. Uloženo tedy faráři, aby svou žalobu dokázal. Farář odpověděl, že to není jeho věcí, aby mnoho neděl cestoval po svědcích, život a majetek svůj na to obětoval. Naopak vláda že má za povinnost, aby zavedla vyšetřování nebo alespoň jemu poskytla potřebné pomůcky a plnomocenství, by pravdu mohl vyzkoumati; neboť bratří že jsou zřízením zemským odsouzeni a vláda zemská že má zřízení zemskému platnost zjednávati. Žádosti farářově se ale nevyhovělo a konsistoři, která jeho žádost podporovala, se ani neodpovědělo. Z toho je dostatečně viděti, že bylo překáženo i těm, kdo bratry chtěli stíhati a že Jednota mohla se volně šířiti a veřejně svou víru vyznávati, jakmile vrchnost jí v tom nepřekážela nebo dokonce jí přála a podporovala.

Vědecké vzdělání, o jaké Jednota nyní pečovala, šířilo se zvláště za panování Maximiliana dosti utěšeně. Dříve se vydávalo za hranice na důkladnější studie nejvýše šest mladých bratrů, r. 1575 studovalo asi 40 mladíků ve Vitemberku, Heidelberku a jinde. Kromě toho navštěvovali vysoké školy zahraničné také mnozí synkové šlechtičtí, kteří se však k bohoslužbě bratrské nepřipravovali. O domácích školách bratrských je známo velmi málo. Že jich měli několik, o tom nelze pochybovati, čemu však a jakým způsobem se na nich vyučovalo, o tom se nám spolehlivých zpráv nezachovalo. Tolik je však jisto, že žáci docházeli na nich již také jakési známosti latiny, aby se s prospěchem vydati mohli do cizích vysokých škol.

V takovém stavu nalézala se Jednota za sněmování r. 1575. Jsouc u valném počtu po zemi rozšířena měla také na sněmě mnohé a výborné zástupce. Ti neopomenuli raditi se o potřebných krocích, jak by se měli bratří chovati, když se vidělo, že evangelíci hodlají vším úsilím víře veřejného uznání vydobyti. Nejprvé stalo se usnešení, aby bratří měli se k lutheránům přátelsky, čekajíce, co se dále díti bude. Kromě toho byli bratří utvrzováni v statečnosti a vytrvalosti od osobního lékaře císařova dra Crata, který jim vykládal, že mají císaře nakloněného a laskavého, a že dosáhnou od něho mnohem snáze potvrzení svého vyznání nežli sami evangelíci. Crato vypravoval bratřím, jak císař jednou vyznal o bratřích, že prý ze všech rozkolníků, jenž z církve římské vystoupili, jsou nejblíže církvi apoštolské. „Vy víte, že máte císaře," doložil Crato, „který vám přeje; nedosáhnete-li pod ním svobody ve víře, pak ji tady na zemi nadarmo očekáváte". A již za tohoto sněmu pronesl se císař o bratřích velmi příznivě, řka: „Mnozí nazývají se utrakvisty, zdá se mi však, že bratří jsou mezi nimi ti nejlepší." Nějaký pan Šenfeld sekretář řekl k tomu: „Milostivý císaři, já také tak držím."

Spoléhajíce se na svou sílu a vědouce, že císař jim přeje jednali bratří sice opatrně, vystupovali ale sebevědomě a důstojně, ne jako nějací žebráci a lidé z milosti trpění, nýbrž jako valná a platná část národa Českého. Usnesli se tedy s lutheríny se spojiti a je v žádostech jejich podporovati jenom tehdy, kdyby bratřím ponechali vlastní správu a řád a kdyby poddaným svým nebránili, aby bez obtíží a bez překážky mohli k Jednotě přistupovati. Kdyby lutheráni k podmínkám těmto nesvolili, měli se bratří jenom o sebe starati.

Když tedy stavové utrakvističtí započali dne 16. března porady, k nimž dal císař své svolení a když nejvyšší sudí zemský, Hasišteinský, delší řečí stavům odporoučel, aby vyznání augšpurské přijali, přihlásil se jménem bratří pan Karel Krajíř z Krajku a předložil vyznání bratrské v řeči české. německé a latinské, vykládaje, že je mnohem starší nežli augšpurské a že bylo již více králům a císařům podáno. I chtěl, aby bylo čteno a aby se o něm stavové radili. „Máte při něm," doložil Krajíř, „vysvědčení skladatelů vyznání augšpurského a vitemberské akademie. K tomu se znám a toho se přidržuju; tím však nechci ničeho haněti, o čem se tuto chcete usnášeti."

Žádost bratří způsobila velkou bouři v shromáždění. Vyznání bratrské nebylo sice přečteno a schváleno, avšak ani vyznání augšpurskému nedostalo se schválení. Oposice bratří tolik způsobila, že byl zvolen zvláštní 18tičlenný výbor a tomu uloženo, aby přijal a uvážil všecky návrhy a na jich základě aby vypracoval vyznání a řád církevní. Vyznání augšpurské tedy dáno v šanc a výboru uloženo, aby složil nové vyznání české, kterým by se pak musel každý spravovati. Stavové evangeličtí ustoupili sice od svých požadavků, jelikož měli bratry a staré utrakvisty proti sobě, žádostem bratří ale svým návrhem nijakž nevyhovovali, neboť nová konfese měla i bratry vázati, třeba k ní nedali svého svolení. Proto bratří i nyní ještě vyčkávali, co se dále bude díti, spravujíce se radou biskupa *Kalfa*: ponechají-li nás evangelíci při naší konfesi, chceme s nimi držeti; odstrčí-li nás ale od sebe, budeme se jenom o sebe starati a podáme císaři žádost za schválení naší konfese.

Do výboru osmnáctičlenného zvoleni z pánů: Jaroslav z Kolovrat, Karel z Biberšteina, Vilém z Talmberka, Jindřich z Valdšteina, Jindřich Kurcpach z Trachenberka, roku 1576 nejvyšší mincmistr, a Václav z Říčan. Ze stavu rytířského: Michal Španovský z Lisova, Bernard z Hodějova, Florian Griespek, Jan Vratislav, Albrecht Kamejský a Šebestian Vřesovec z Vřesovce. Z měst: M. Matiáš z Arentinu, Sixt z Ottersdorfu, Mikuláš od Černé růže, Cyprian Lopatský, M. Václav Arpin ze Žatce a Petr z Kadaně. K těm přidáni na návrh Pražanů se svolením stavů M. Zelotin a M. Rozsypal. Mezi zvolenými byl jediný bratr pan Kamejský, který ten úřad přijal teprvé na velké doléhání.

První výsledek statečného a důsledného jednání bratří, kteří všady a hlasitě osvědčovali, že od svého vyznání neupustí, byl ten, že lutheráni změkli ve své pýše, uznávajíce, že bratřím sluší se v některých věcech povoliti. Ve výboru sněmovním dovedl pak jediný bratr Kamejský tolik, že konfese bratrská byla ode všech článek za článkem čtena a rozbírána.

Konsistoř pod obojí hrála po celou tu dobu velmi smutnou úlohu; stavové si jí nevšímali a tak byla k mlčení odsouzena. Několikráte ucházela se konsistoř o slyšení u císaře, ale nadarmo. Jednou chtěli se dostati k císaři přispěním pana Jetřicha z Žerotína, ten ale se jich otázal, o čem by chtěli s císařem mluviti. Setva mu pověděli, že by jednati chtěli o náboženství, řekl jim, aby nyní šli pryč, že císař má dosti co jiného činiti; protož aby ho nezaměstnávali. Ale oni předce čekali téměř celý den a nemohše se ten den k císaři dostati, zjednali sobě na zejtří slyšení skrze pana z Rožmberka. Jsouce pak předpuštěni ohlašovali se ve vší poddanosti a poslušnosti, což by jim císař rozkázal, buď aby se s jezovity srovnali, nebo cokoli jiného, že chtí vše rádi učiniti. Při tom prosili císaře pro pána Boha, aby jich ráčil ochraňovati. Na to jim císař odpověděl, že nejsou ani horcí ani studení, protož aby šli pryč a jemu pokoj dali. Když pak zvolen byl výbor zahoře jmenovaný, poznala konsistoř, že se blíží její konec a podala žádost k císaři prosíc pro pána Boha, aby ráčil nad nimi ruku držeti, že oni všecko, cožkoli rozkázati ráčí, učiniti chtí, jen aby těm osobám, které novou víru spisují, nedovolil nad nimi moc provozovati; ti všickni spisovatelé že jsou sektáři, a že by od nich byli zkaženi. Avšak i tento krok neměl úspěchu. Administrator kázal proti novotářům v kostele emauském a pravil svým posluchačům: „Myslíte, že Kristus přebývá mezi těmi, kdo nyní nové články náboženské spisují? On od nich utekl jako druhdy z chrámu, kde jej Židé chtěli kamenovati.“

Zatím schylovalo se sněmování ke konci a král co nejvíce naléhal na stavy, aby mu povolili novou pomoc proti Turkům a sice pro tentokráte posudní a daň domovní. Stav městský se tomu opřel, chtěje jen daň posudní povoliti, druzí dva stavové však jej v tom nepodporovali, nýbrž naopak městským poslům vyhrožovali, jelikož nechtěli císaře popuditi, dokud by otázka náboženská nebyla vyřízena. A tak i stav městský svolil k požadavku královu a usnešení sněmu bylo ihned od krále potvrzeno a do desk zemských vloženo. Sněm tento dokonán byl 24. března a již za čtyry neděle po velikonocích měl se zase sejíti, aby se o věcech zemských dále jednalo.

Daně podomní ustanoveno tentokráte po desíti groších českých z domů poddaných, v městech Pražských a v jiných městech královských mělo se však platiti po 45 groších českých — vše na jedinou lhůtu. Posudního povoleno po 4 groších českých z každého vědra piva bílého i ječného.

Jednání mezi lutheřany a bratry o novou českou konfesi.

R. 1575 květen.

Odročením sněmu neutuchl ruch, jaký se jevil v straně lutheránské a mezi bratry v tom směru, aby si u císaře vymohli veřejného uznání své víry. Výbor stavovský, jemuž bylo uloženo sepsati novou konfesi a sice *konfesi českou*, zvolil k tomu než se rozešel dva posud málo známé bohoslovce a sice *doktora Pavla Pressia*, rodilého Kouřimana a M. Krišpina; oba tito mužové byli sice lutheráni, nebyli to ale žádní fanatikové a chovali se k bratřím vlídně a snášelivě. A takového rázu bylo také vyznání od nich vypracované. Bylyť některé jeho články vzaty z vyznání augšpurského, jiné ale z vyznání bratrského.

Výbor stavovský měl tedy již takový návrh, když se zase dne 2. května sněmovati začalo a radil se o něm co nejdůkladněji, aby to byla práce dobrá a aby na všecky strany vyhovovala. Jediný zástupce Jednoty bratrské v tom výboru Vojtěch Kamejský byl nemocen a nemohl se do Prahy k poradám dostaviti, proto se bratřím velice zavděčil pan Kurcpach, když bratrského kněze *Jiřího Strejce* bral s sebou

do porad jakožto svého kaplana. Členové výboru totiž, nechtějíce a nemohouce rozhodovati sami svým rozumem o článcích věroučných a náboženských brali s sebou do porad kněze, aby ti jim při práci radou svou vypomáhali. Kromě toho však psali bratří z Prahy předce Kamejskému, aby jen přijel, jak brzy bude moci. A horlivý tento bratr přijel pak skutečně za krátký čas, ač zdraví jeho bylo dosti chatrné.

Jiří Strejc, bohoslovec v češtině, latině a němčině dobře zběhlý, prokázal bratřím platné služby v těchto poradách. Neboť jakmile se nová konfese česká počala čísti, vystupoval odhodlaně proti mnohým jejím kusům a dovedl toho svou důmyslnou obranou, že byly některé věci v té konfesi ve smyslu bratrském opraveny a pozměněny. V předmluvě bylo navrženo, že se tímto novým vyznáním zatracují Ariani, Zvingliani, Kalvini, Novokřtěnci a ostatní sekty. To bylo příliš všeobecné a čelilo proti Kalvinům, k nimž bratří nejblíže stáli. Strejc se tedy takovému znění opřel a vymohl také, že v předmluvě neuvedena žádná sekta zejmena, nýbrž zatraceni jenom ti, kdo se slovem božím nespravují. Konečně učinili lutheráni i ten ústupek, že do předmluvy položili chvalnou zmínku o Jednotě bratrské. Tím byly porady o konfesi české dne 10. května dokonány.

Výbor měl kromě vypracování nové konfese české ještě jinou úlohu, měl vypracovati návrh o správě církevní t. j. o tom, jak by konsistoř pod obojí měla býti osazována a vůbec jaký řád duchovní by se měl zavésti, aby stavové lutheránští dostali správu tak zvané strany pod obojí do svých rukou. Sotva počaly o tom porady ve výboru, vrátili se vůdci lutheránů zase ke konfesi a svolali rozličné důvěrníky na 13. května, aby podle jejich přání a námitek návrh svůj upravili. Do tohoto shromáždění zavítal také pan *Jan z Žerotína*, který byl tou dobou do Prahy přijel po ukončení sněmu moravského. Když byla tady konfese přečtěna, otázal se výbor všech přítomných bratří, mají-li proti ní nějakých námitek. Bratří poznavše z posavadního jednání a zvěděvše od dobrých svých přátel, že lutheráni nejednají upřímně, že jenom pro sebe pracují a jenom sobě svobodu víry zjednati usilují: poradili se mezi sebou o té věci, potom pak zamítli každé posuzování nové konfese a otázali se na vzájem lutheránů, jak to hodlají opatřiti, aby také bratří byli při svém vyznání ochraňováni. Na to odpověděl výbor, že do předmluvy k vyznání položena budou slova, jimiž by se pravověrnost Jednoty uznala a jenž by bratřím byla dostatečnou ochranou. Lutheráni hned také předložili bratřím návrh o tom, co hodlají císaři předložiti. Pravili, že v konfesi bratrské nenalezli nic takového, co by s vyznáním jejich se nesrovnávalo a že bratří ve všech předních hlavních a podstatných věcech jako oni smýšlejí a proto že společně v té jednomyslnosti císaři toto vyznání podávají. Dále žádali císaře, aby bratry při jich dobrém řádu církevním ponechal a na konci chtěli doložiti, až bude konsistoř pod obojí podle návrhu lutheránů obsazena, že ustanoveny budou z obou stran jisté osoby, aby se stalo přátelské porovnání také o těch věcech, v kterých se lutheráni a bratří rozcházejí.

Léčka byla od lutheránů chytře nalíčena, bratří ale poznali hnedle, že se tu o nich mluví, jako by konfesi navrženou za společnou, tedy také za svou považovali a že pak by jim bylo teprvé tehdy s lutherány se dohodovati, když by tito již měli svobodu ve víře zabezpečenou. Vidíce tedy, že by takovým způsobem svobodu své víře nezabezpečili, oznámili lutheránům, že jim toho dne nemohou dáti konečnou odpověď.

Příštího dne, 14. května, sešlo se do porady výboru stavovského mnoho poslanců sněmovních všech stavů. Pan Slavata ustanoven byv k tomu od bratří, oznámil výboru následující: „Přejeme si jen mír, lásku a svornost. A tak odpovídáme na váš včerejší návrh: nechceme býti posuzovateli článků víry a ponecháváme věc těm, kdo jsou v bohosloví zběhlejšími. Přidržujeme-li se svého vyznání, tím vaše neodsuzujeme. Náš úmysl směřuje k tomu, abychom pro blaho tohoto království a pro čest boží mohli také takovou péči osvědčiti jako vy. Proto jsme té naděje, že naši prosbu splníte a o nás nebudete mlčeti, nýbrž že ve své předmluvě, jelikož jsme se s Lutherem a Melanchthonem srovnali, o nás a o našem vyznání svědectví vydáte a že nás při tom ponecháte, co z boží milosti držíme. Kdyby se tak nestalo, čehož však neočekáváme, to bychom museli sami své věci u císaře obstarati a důkaz podati, že sněm se naší vinou neprotahuje. Následky toho zajisté pochopujete. Sta a tisíce lidí byli by velice zarmouceni, neboť po mnohá léta snášejí veliké násilí, které by se nyní mělo ještě zvětšiti. Naši přátelé v sousedních zemích viděli by pak svornost, jaká tady panuje; oni cizinci přijali u sebe bratří, kteří byli pro víru vyhnáni, ponechali je při jich víře a církevních řádech. Tady ale ve vlasti utlačováni jsme od vlastního národa, od naší šlechty, od svých pokrevných příbuzných. Jakou z toho budou míti

radosť naši společní nepřátelé, o tom sami rozhodněte."

Na to odešli bratří z poradní světnice a lutheráni se radili, jakou by jim dali odpověď. Když se o tom dohodli, povolali zase bratry k sobě. Pan Felix Hasišteinský promluvil k bratřím a zapřisáhal je jménem svých přátel, že nemají žádného nepřátelského úmyslu, že chtějí jen míru a svornosti a podav pak písemnou odpověď prosil znova bratří, aby se od lutheránů neoddělovali. Odpověď lutheránů obsahovala nové znění článku, jenž se měl do předmluvy vložiti. Lutheráni jím oznamovali císaři, že *se s bratry, kteří jim svou konfesi předložili, ve všech článcích víry srovnali, a že je teď společně poddávají.*

S tou odpovědí odešli bratří do jiné světnice a radíce se shledali zase, že je zrovna tak závadná jako předešlý návrh, jelikož předně nebylo pravda, že se s lutheríny dohodli o všech článcích víry, jak byly vepsány v novou konfesi českou a za druhé nebylo povědění „že je společně podávají" ani dost jasné a určité, jelikož se mohlo všelijak vykládati. Bratří se tedy usnesli vypracovati a podati lutheránům návrh vlastní, což také ihned učinili. Nežli se však vrátili do světnice zasedací k lutheránům, poslali na poradu k panu Žerotínovi, jak by se měli zachovati. Žerotín seznav před chvílí smýšlení císařovo o bratřích, vypravoval poslům, co byl s císařem mluvil a schválil navržený jejich článek, jenž takto zněl: „Nejmilostivější císaři! Pokládalo se o nás, že se všickni u víře nesnášíme, zvláště páni a bratří z Jednoty bratrské. Protož Vaší C. M. oznamujeme, že oni předešlých let konfesi svou V. C. M. podali a aby při ní zachováni byli žádali. A my nyní tuto podáváme, která jejich konfesi neodporuje, ale v předních artikulích s ní se snáší A poněvadž až posavádě při ní zůstávali, také my jich při ní zůstaviti míníme. A společně všickni jednomyslně V. C. M. žádáme, abychom při té obojí konfesi ponecháni byli".

Bratří tedy vrátíce se k lutheránům odevzdali jim svůj návrh a zase odešli, aby jim v poradě nepřekáželi. Po delší době přišli k bratřím poslové lutheránů, oznamujíce, že tito nemohou přijmouti návrhu bratrského. Když potom bratří vstoupili na vyzvání poslů zase k lutheránům, byli tady opětně vyzýváni, aby se s nimi spojili a pan Hasišteinský se zaklínal při všem, co je mu svaté, že lutheráni jednají s nimi upřímně. Bratří posilněni jsouce zprávami Žerotínovými, že císař příznivě smýšlí o Jednotě, prohlásili, že dohodnutí není více možné a že se sami o své věci budou starati. A s tím se stavové lutheránští a bratrští toho dne rozešli.

Stoupenci Jednoty bratrské v stavu panském a rytířském.

R. 1575.

Bratří odbývali dne 15. května sami poradu a schválili hned žádosť k císaři. V té ubezpečovali jej o stálé své věrnosti a že hotovi jsou životy a statky své za něj obětovati. I prosili, aby je ponechal při jich vyznání, které mu již dvakráte podali a nyní opět k nohoum kladou, a aby je při víře jejich v Čechách a na Moravě ochraňoval. Žádosť tu podepsali všickni páni a rytíři, kteří byli tou dobou v Praze na sněmě shromážděni. Jelikož seznam ten podává nejlepší přehled o tom, jak dalece byla Jednota mezi stavy vyššími rozšířena, neváháme podati úplný seznam všech pánů a rytířů, kteří spis ten podepsali.

Ze stavu panského.

Jan z Oujezdce a Kounic.
Adam Krajíř z Krajku.
Karel Krajíř z Krajku.
Krištof Křinecký z Ronova.
Jan Křinecký z Ronova.
Ignác z Roupova.
Jan z Roupova.
Jaroslav Sezima z Oustí.
Dobromysl Skřinecký z Ronova.
Gotfrid Skřinecký z Ronova.
Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka.
Jindřich Slavata z Chlumu a Košumberka,
Václav Švihovský z Rizmburka.
Havel z Vartemberka.
Karel z Vartemberka.
Mikuláš z Vartemberka.
Jan starší z Žerotína.

Ze stavu rytířského.

Adam Bechyně z Lažan.
Jiří Beneda z Nečtín.
Václav Bílský z Kařížova.
Šrank Bohdanecký z Hodkova.
Jan Bořický z Hostovic.
Jindřich z Bubna.
Jan z Bubna.
Mikuláš z Bubna.

Karel Bukovský z Hustiřan.
Jindřich Chlumčanský z Přestavlk.
Jeronym Čejka z Olbramovic.
Karel Čejka z Olbramovic.
Václav Čejka z Olbramovic.
Čeněk Dčbánovský ze Dčbánova.
Jindřich Dčbánovský ze Dčbánova.
Bohuslav Dobřenský z Dobřenic.
Melchisedech Dohalský z Dohalic.
Jan Domovský z Harasova.
Natanael Domovský z Harasova.
Jiří Fink z Finkenšteinu.
Pavel Grimiller ze Střebska.
Jindřich Grysl z Gryslova.
Jan Habartický z Habartic.
Václav Habartický z Habartic.
Petr Hamza ze Zábědovic.
Jiří Harant z Poličan.
Jindřich Harant z Poličan
Kristof Ples Heřmanský ze Sloupna.
Adam Homút z Harasova.
Jindřich Homút z Harasova.
Natanael Hložek z Byslavic.
Jindřich Hradecký z Bukovna.
Mikuláš Hroubovský ze Zásmuk.
Jindřich Hrušovský z Hrušova.
Jiří Hrzan z Harasova.
Václav Hrzan z Harasova.
Jindřich Janovský z Janovic.
Diviš Jestřebský z Rizmburka.
Václav Jestřebský z Rizmburka.
Vilém Jestřebský z Rizmburka.
Vojtěch Kamejský ze Lstiboře.
Kristof Kapoun ze Svojkova.
Izaiáš Karský.
Jan Kertorf z Kertorfu.
Bohuslav Kořanský z Terešova.
Jindřich Kořanský z Terešova.
Ambrož Klenecký z Klenec.
Jan Kustoš ze Zubří.
Jan Labounský z Labouně.
Jindřich Lapáček ze Rzavého.
Martin z Lebnic.
Absolon z Ledské.
Jan z Ledské.
Adam Lukavský z Lukavce.
Petr Lukavský z Lukavce.
Štilfrid Lukavský z Lukavce.
Vilém Malovec Kosoř z Malovic.
Kristof Markvart z Hrádku.
Martin Mayminger z Loky.
Jiří Milota.
Bohuslav Mitrovský z Nemyšle.
Jiří Mitrovský z Nemyšle.
Jan Mladota ze Solopisk.
Mikuláš Mladota ze Solopisk.
Sigmund Mladota ze Solopisk.
Adam Odkolek z Oujezdce.
Fridrich Odkolek z Oujezdce.
Jeronym Odkolek z Oujezdce.
Vilém Odkolek z Oujezdce.
Jiří Ota z Losu.
Jindřich Pařízek z Pařízku.
Vojtěch Pecingar z Bydžína.
Baltazar Pecingar z Bydžína.
Mikuláš Pecingar z Bydžína.
Vojtěch Pětipeský z Egerburka a Chýše
Václav Pětipeský z Egerburka.
Vilém Pětipeský z Krásného dvoru.
Adam Pravětický z Pravětic.
Felix Pravětický z Pravětic.
Jindřich Pravětický z Pravětic.
Adam z Předenic.
Kristof Prog z Velnic.
Tobiáš Prog z Velnic.
Jindřich Prušák.
Adam Předborský z Předboře.
Aleš Předborský z Předboře.
Jan Předborský z Předboře.
Adam Puchart z Voděrad,
Jiří Puchart z Voděrad.
Vojtěch Rachenburg.
Jindřich Radecký.
Karel Rodovský z Hustiřan.
Václav Rodovský z Hustiřan.
Jindřich Sak z Bohuňovic.
Mikuláš Sak z Bohuňovic.
Aleš ze Šamova.
Jan Smrčka z Mnichu.
Benjamin Sluský z Chlumu.
Ctibor Sluský z Chlumu.
Felix Sluský z Chlumu.
Jan st. Sluský z Chlumu.
Jan ml. Sluský z Chlumu.
Adam Sobek z Kornic.
Mikuláš Šorf ze Stiřína.
Štěpán Šorf ze Stiřína.
Jindřich Volfram ze Štěkře.
Jiří Zachariáš Studenecký ze Studence.
Vojtěch Sudlička z Borovnice.
Jan Sudlička z Borovnice.
Jan Šumburský.
Kristof Tým z Pošky.
Jiří Tým z Pošky.
Konrád Tým z Pošky.
Jindřich Valkoun z Adlaru.
Sigmund Valkoun z Adlaru.
Mikuláš Vančura z Řehnic.
Sigmund Vančura z Řehnic.
Sigmund Vanecký z Jenalíčka.

Bernard Velemyšlovský z Velemyšlovsi.
Samuel Vikhart ze Šanova.
Jan Vimberg z Námětu.
Jindřich Vlínský z Vlíněvsi.
Smil Vlínský z Vlíněvsi.
Jiří Vlk z Kvítkova.
Jan Vlk z Kvítkova.
Jiří Vojický z Nové vsi.
Adam Vojkovský z Milhostic a Vojkova.
Adam Voračický z Paběnic.
Jan Vranovský.
Jan Vranovský z Doubravic.
Jindřich Víta ze Rzavého.
Václav Zalužanský ze Zalužan.
Adam Zápský ze Záp.
Fridrich Zápský ze Záp.
Jan ml. Záviš z Vosenic.

Celkem tedy podepsalo žádost k císaři 17 pánů a 140 rytířů.

Kterak se stalo konečně dohodnutí mezi lutheránv a bratry českými. — Konfese česká a řád církevní císaři odevzdány.

R. 1575 květen.

Odhodlaný a samostatný krok bratří českých přiměl lutheránv k neobyčejné povolnosti a smířlivosti. Sotva se totiž dozvěděli, co bratří hodlají učiniti, poslali jim ihned zcela přeměněný návrh předmluvy k vyznání, v němž se pravilo: „A my nyní tuto naši konfesi podáváme ne tak jako by byla odporná konfesi bratří, ale v předních článcích s touto se snášejíci. A poněvadž až posaváde při ní zůstávali, my také je utiskovati a jedni druhých v pořádcích našich stěžovati nemáme a nemíníme. A společně všickni jednomyslně V. C. M. ponížené žádáme, že nad námi všemi svou milostivou a ochrannou ruku držeti a nám abychom v náboženství našem křesťanském volně a svobodně pánu bohu sloužiti mohli, toho milostivě přáti ráčíte.“ S tím byli bratří srozuměni a spokojeni a nepodali více své žádosti císaři, nýbrž poslali mu jen své vyznání po Cratovi, aby mohl do něho v čas potřeby nahlednouti.

V prvním valném sezení dne 17. května čtlo se vyznání české s předmluvou a veřejně se o obojím rokovalo. Bratří se do toho rokování nemíchali. *Slavata* spozoroval ještě v čas, že návrh předmluvy byl na dvou místech libovolně a lstně změněn od lutheránů. První změna dávala předmluvě ten smysl, že bratří s novou konfesí úplně se srovnávají a druhou změnou požadovali lutheráni svobodu víry jenom na základě předloženého nového vyznání. Bylať do věty, abychom „v náboženství našem volně a svobodně pánu bohu sloužiti mohli“ vsunuta po slově „svobodně“ ještě věta „podle tohoto našeho vyznání“.

Takové jednání naplnilo bratry spravedlivou nevolí i hrozili, že všickni odejdou a s lutherány více vyjednávati nebudou, pakli se ty přídavky zase nevypustí. Lutheráni ovšem přání jejich vyhověli, načež ustanoveno, aby konfese a návrh řádu církevního byly císaři zítra dne 18. května předloženy. Bratří lutheránům více nevěřili a proto i zítra nahledli do spisů, jenž se měly císaři předložiti a skutečně shledali zase přeměnu v předmluvě, neboť do ní vložena byla věta: „*Srovnáváme se mezi sebou tak, že jednotu církve netrháme.*“ Větu tu mohli si lutheráni v budoucnosti vykládati ve svůj prospěch tím způsobem, že by požadovali od bratří, aby se neoddělovali a církev jednotnou netrhali; proto bratří naposledy vyzvali důrazně lutheránv, aby slovu danému dostáli. Konečně se to stalo. Předmluva byla znovu správně sepána a pak všecko císaři Maximilianovi podáno.

Konfese, kterou lutheráni Maximilianovi podali, skládá se z 25 článků, které jednají o tolikéž článcích víry. Ke konfesi přidán byl návrh o zřízení církevním, jak je lutheráni míti si přáli. Návrh toho řádu vyjadřoval dávné snahy stavů lutheránských, aby sami konsistoř pod obojí osazovali a na ni skrze své důvěrníky dohlíželi. Návrh ten obsahoval jedenácte kusů. Posavadní zřízení konsistoře mělo se podržeti. Předsedou měl býti administrator a přísedící měli stavové sami voliti. Aby však konsistoř měla potřebnou moc výkonnou, měli býti k ochraně její a k dohlídce *defensoři* t. j. obránci od stavů dosazovaní. Podle nejvyšší konsistoře v Praze měly býti zřízeny na venkově menší konsistoře v každém kraji a sice v sídle dekanatu. Konsistoře takové měly tvořiti první inštanci a propůjčovala se jim moc, aby k vězení a jiným trestům mohly odsuzovati. V Praze se měly rozsuzovati pře o manželství a náboženské spory. Ve příčh o manželství mohla konsistoř právoplatně rozhodovati, ve sporech náboženských měla se universita volati na poradu; a pakli se sporné strany rozhodnutí nepodrobily, měla se nad nimi kletba vyříknouti. Každý šlechtic byl povinen nejvýše po trojím předvolání do konsistoře se dostaviti a výroku jejímu se podrobiti. Kdyby tak neučinil, měli pak defensoři pronešený rozsudek na něm vykonati. Byl-li člověk poddaný předvolán, měla vrchnost za jeho

dostavení ručiti. Duchovním se dávalo právo, aby svůj majetek mohli svobodně komukoli odkazovati, ať byl svobodný nebo ženatý. Kdyby duchovní zemřel bez posledního pořízení a nezanechal ani vdovy ani dětí, měl se jeho majetek na tři stejné díly rozděliti a ty dáti konsistoři k všeobecnému dobrému, druhý příbuzným a třetí obci, kde farář bydlel. Zanechal-li kněz vdovu a děti, ty byly svobodny a mohly se, kam by se jim líbilo, odstěhovati. Patronům ponecháno i dále právo na uprázdněné fary nové faráře dosazovati; nový farář měl býti však konsistoři ohlášen a směl se v úřad svůj uvázati teprvé tehdáž, když by konsistoř k tomu svolila. Duchovní, jenž byli ve Vitemberce a jinde na kněze vysvěceni, mohli se také státi faráři, museli však skládati v Praze zkoušky, zdali jsou k úřadu tomu způsobilí. Duchovenstvo domácí mělo býti od této doby jen od administratora svěceno.

Jedním článkem nového řádu se ustanovovalo, které svátky mají býti kromě nedělí svěceny a jaké obřady se mají při službách božích vykonávati. Jiným článkem se nařizovalo, aby nikdo žádného spisu nevydával tiskem, dokud by ho konsistoř neschválila. Konsistoř pak měla při tom brávati universitu na pomoc.

Obojí i nová konfese česká i nový řád církevní měly míti platnost jenom pro lutheránv; bratří se s nimi ani ve víře ani v řádu nesrovnali, nýbrž lutheránv jen podporovali v dosažení jich požadavků, ovšem s tím vymíněním, že lutheráni již napřed se zavázali rovného práva a stejné ochrany pro bratry se dovolávati. Obě strany náboženské se tedy jen podporovaly v tom, aby se oběma svobody ve víře dostalo. Ostatně Jednota bratrská ani od svého zvláštního vyznání, ani od svého zřízení církevního neupustila.

Nová konfese česká a návrh řádu církevního byly císaři konečně podány. Odpověď srovnávala se zase se známou povahou císařovou. Maximilian odpověděl stavům skrze kancléře pána z Pernšteina, že stavové statečně pracovali a nezaháleli. Jelikož se jedná o věci nemalé, že nemůže hned odpověditi, nýbrž že musí věc zrale uvážiti. Naproti tomu však že prosí stavy, aby také o jeho požadavcích se radili, jelikož se v Praze nemůže již dlouho zdržeti.

Maximilian vyhledává rady o české konfesi. — Kterak se Praha pro lutheránv osvědčila. — Kterak lutheráni smělosti nabývali a jak se král proti nim zachoval.

R. 1575 květen—červenec.

Maximilian neměl dosti samostatnosti a rozhodnosti povahy, aby byl dovedl učiniti nějaký konec, nějaké narovnání mezi stranami náboženskými. Proto i nyní, když mu stavové evangeličtí podali českou konfesi a návrh o řádu církevním, uchopil se obvyklého svého způsobu rozhodnutí protáhnouti a odložiti. Poslal totiž konfesi českou do Říma papeži, kurfiřtu Saskému a konečně nejvyššímu komorníku panu Janovi z Valdšteina, aby o ní podali dobré zdání.

Než král učinil rozhodnutí, mohl se sněm zase zabývati s předlohami královskými. Je sice pravda, že se jednalo zase o některých méně důležitých věcech; k otázkám hlavním, na kterých králi nejvíce záleželo, předce se nepřistoupilo. Za to věnována tím větší pozornost sporu náboženskému a strany, jsouce tady v Praze jaksi soustředěny, dotíraly na sebe nyní neustále obyčejnými svými zbraněmi, při čemž se vždycky nějaké k tomu záminky a příčiny vyskytly a nalezly. Kromě toho zdržovalo se tehdáž v Praze a hlavně v družině králově mnoho cizinců, zvláště horkokrevných Italů, tak že přiházely se často osobní sváry. Neminula takřka ani noc, aby se byla tu nebo tam nějaká krvavá šrůtka nesběhla. Způsobem takovým udržovány byly mysli v stálé napnutosti. Všeobecné rozhořčení obrátilo se nejprvé proti cizincům. Král obávaje se zlých následků, svolil k tomu, aby všickni, kromě jeho družiny, byli z města vyhoštěni. Tímtéž trestem pohroženo bylo každému, kdo by rváče nebo zloděje přechovával. Jedna příčina ke kvašení myslí byla tedy odstraněna, tím však nezavítal ještě klid a mír do Prahy, jelikož mnoho jiných příčin ke kvašení myslí nepominulo.

Za doby, kdy všecko vře a se kvasí, může živé slovo k uspokojení všeobecnému mnoho přispěti; v takové době ale rozdmychují také nejvíce vášně obecného lidu nerozvážní popuzovatelé a horlivci jednotlivých stran. A takových bylo na všech stranách. Administrator konsistoře pod obojí Dvorský z Helfenburka nevystoupil na kazatelnu, aby byl nehřímal proti evangelickým novotářům. Několik pražských farářů následovalo jeho příklad a než se toho kdo nadál, bylo z toho po Praze takové kvašení, že císař uznal za dobré, na stížnost stavů evangelických administratorovi a těm farářům dne 22. května

naříditi, aby se pokojně chovali a ve svých kázaních mírnili.

Mezi lutheránv ozývali se zase hlasové proti bratřím. Někteří lutheráni mníce totiž, že mají už vyhráno a že co nevidět budou moci provozovati v Čechách náboženskou nadvládu, počali pomlouvati a snižovati bratří jakožto kacířů a veřejně hlásati, že lutheráni si zadali, když se s nimi spojili. Bratří však toho mnoho nedbali. Přestávajíce na tom, že i sami lutheráni důležitost jejich skutkem museli uznati a že se jim žádné překážky nekladlo u veřejném vyznávání víry, konali raději potřebné kroky k utvrzení a rozšíření své víry. Tou dobou zajisté otevřeli slavným způsobem poslední své sbory, které byly ještě od 1547 zavřeny. V Praze samé vykonávali nyní své bohoslužby v domě některého pána při otevřených dveřích. Nemohlo-li se množství lidu vejíti do prostranné světnice, stáli venku na dvoře a nijakž se svou bohoslužbou se netajili. Také Mikulášenci se tehdáž v Čechách zase objevovali. V Praze zvláště mnozí obyvatelé veřejně se k nim hlásili a nemohouce sami společně se shromažďovati chodili do sborů bratrských. Největší podivení vzbudilo v Čechách tehdáž otevření sboru mladoboleslavského, který byl po dlouhém otálení zavřen za Ferdinanda I. a posud byl úředními pečetěmi zapečetěn. Největší pohoršení z té události brali si lutheráni, kteří bratřím nepřáli. Ti hlásali, že bratří provedli skutek revoluční a že směřují k novému odporu proti králi. Král sám, jak se podobá, skutku toho nedbal a katolíci také z toho nijakž nekořistili.

Jinak zachovala se konsistoř pod obojí. Ta majíc podati králi dobré zdání o české konfesi, užila té vhodné příležitosti, aby podala také žalobu na Jednotu bratrskou. Stěžovala si, že bratří zase směle hlavy své pozdvihují a že se rozkazům královským protiví. Vyznání české bylo naprosto odsouzeno. Konsistoř také k tomu ukázala, že lutheráni jsou za jedno s kacíři valdenskými a proto že také nemohou požívati ochrany zákona. Také lutheráni že ničí starý řád a kázeň, povolujíce kněžím ženění a dopouštějíce, aby kněží byli způsobem nekřesťanským vysvěcováni. A požadují-li, aby sami mohli osazovati konsistoř, tu prý císařovo právo šlapou nohami, neboť konsistoř prý je úřadem císařským a náleží ve správu a moc císařovu. A doložila: „Kdyby ten řád o konsistoři a kněžstvu nabyl platnosti, kněžstvo muselo by býti bídné a soužené a to, což by mu světští vyměřili, muselo by činiti a své duchovní svobody bylo by docela zbaveno. Ale nejsme té naděje, že V. C. M. toho na stav duchovní svobodný dopustiti ráčí."

Jan z Valdšteina, jemuž také byla konfese česká předložena, odpověděl jménem svým a jménem svých přátel, k nimž pokud víme náleželi: Zdeněk z Vartmberka, královský hejtman Nového města pražského, několik rytířů a jeden měšťan pražský. Jan z Valdšteina, jenž měl králi podati návrh, kterak by staří utrakvisté mohli býti při své víře zachováni a kterak by se zároveň novotářům evangelickým vyhovělo, tento důsledný vyznavač víry husitské, navrhl králi jednoduše, aby se stará víra husitská zachovávala a konsistoř aby se jiným způsobem osazovala Měli býti povoláni faráři pražští, mistři universitní, děkanové z krajů a jiní ctihodní kněží, a ti měli navrhovati administratora a rady konsistorní. Král aby pak takový návrh prozkoumal a potvrdil. Aby laikové o víru se starali a ji ochraňovali, měli se jako druhdy defensoři konsistoře voliti. Odpověď katolíků na českou konfesi svědčila nejlépe o jich velké slabosti, pro kterou hleděli býti za dobré s mocnou stranou evangelickou. Dalič odpověď v ten rozum: poněvadž se jich tu nedotýče a oni při svém náboženství mohou volně zůstávati, že se v ty věci, kteréž druhé strany jsou, vkládati nechtějí, ale o to všecko dobrý pokoj míti chtějí; a zjednají-li co sobě stavové pod obojí, že jim toho, jako svým milým pánům a přátelům rádi přejí.

Katolíci, jenž dali takovouto odpověď císaři, byli zajisté upřímnějšími ve svém jednání a znali lépe stav věcí nežli Jan z Valdšteina a přátelé jeho, kteří se chtěli proudu opříti a staré víře husitské zase převahu zjednati. Tou dobou zajisté došlo lutheránství takového rozšíření, že při chladném rozvážení nemohl nikdo více pomysliti na vyhubení té víry pouhým poučováním a pouhými mandáty královskými. Již zajisté i sami Pražané přiznávali se k té víře většinou tak ohromnou, že Valdštein a přátelé jeho velice ustrnuli, když se o tom dostatečně přesvědčili. Není pochybnosti, že k takovému obratu přispělo nejvíce sebevědomé a vítězné vystupování stavů evangelických, kteří za sebou táhli lid obecný, jmenovitě Pražany k všelikým novotám vždy velmi náchylné a ochotné. Stalo se totiž, že královský hejtman novoměstský, připomenutý pán z Vartmberka svolal na 10. června všecky úředníky Nového města, obecní starší a jiné vážené občany k tomu účelu, aby se proti konfesi české osvědčili. Ze všech okolností vysvitá, že se takovéto demonstrace mělo užiti k tomu, aby král mohl požadavek stavů luthe-

ránských zamítnouti. Na radnici však pravili jedni, že tuto není místo o víře jednati, poněvadž se ty věci na sněmě vyřizují, jiní dokonce odepřeli smýšlení své osvědčiti; ba dva měšťané přímo hájili konfese české. Tím se však hejtman královský nenechal mýliti, nýbrž svolal na 13. června obec Nového města a předložil jí články konfese české s tím výslovným prohlášením, že obec svolal na rozkaz královský, aby své námitky a stížnosti proti těm článkům přednesla. Zpozorovav pak v shromáždění jakéhosi *Enocha Malinu*, krejčího, který byl v předešlé schůzi srdnatě odporoval, obořil se naň, že si tropil posměšky z péče královy o spásu svých poddaných a že se vtíral do domů, aby tady obyvatele přemlouval a štval. I dal jej zatknouti a pryč odvésti.

Takové jednání vzbudilo v shromáždění velké pobouření a rozechvění myslí, tak že mnozí povstavše pryč odešli, pravíce, kdyby své náhledy projevili, že by se jim stalo asi jako Malinovi. Ti pak, kdož ostati byli donuceni, ukázali se býti málo povolnými. Na vyzvání hejtmanovo prohlásili jenom asi tři měšťané, že chtějí při staré víře setrvati, ostatní osvědčili, že s tělem a duší stojí při stavech, a že články jejich při všem schvalují. To byl výsledek překvapující a působil na hejtmana tak mocně, že bez meškání Malinu propustil na svobodu. Událostí tou zvýšila se jen kyselosť mezi stranami.

Také někteří horlivci katoličtí zavdali tou dobou příčinu k nemalému bouření a hašteření mezi stavy. Na sv. Víta dne 15. června kázal v kostele svatovítském v Praze probošt staroboleslavský *Václav Fronto*; při tom vyjížděl si na lutheránу asi tím způsobem, jako to lutheránští kněží činili naproti katolíkům. Lutheráni, kteří si proti katolíkům mnohem horších věcí dovolovali, brali si z toho velké pohoršení a počali se nemálo jitřiti proti katolíkům. Jen mírnosti a povolnosti katolíků je co děkovati, že to nemělo zlých následků. Když se totiž roznesla po městě zpráva o tom kázaní, neskrbilo se zase na straně lutheránské ostrými řečmi proti katolíkům a někteří hrozili dokonce, že jezovity vyženou z Čech jako psy a že se v jejich krvi umyjou.

Té příležitosti uchopili se také lutheráni, aby mohli císaři své stížnosti přednésti. I zvolili deputaci: šest členů ze stavu panského a šest ze stavu rytířského a čtyři měšťany pražské, aby přednesla císaři, jaké se jim děje příkoří. Císař slíbil, že zakázána budou podobná kázaní. Při tom deputace hned také žádala císaře, aby uvážil a splnil požadavky lutheránů. Maximilian i v tom ohledu deputaci milostivě odpověděl, při tom však poznamenal, že také už je čas, aby stavové jeho předlohy vzali v poradu a doložil na konci: „Některé osoby z rytířstva stěžují si, že vyjednávání na sněmě tak se vleče a že se ještě nestalo žádné určité snešení. Také se někteří nechali slyšeti, že by jim bylo milejší, kdyby z toho vyjednávání nic nebylo.“

Ta slova o sobě zajisté nepatrná a beze vší důležitosti způsobila mezi stavy nové pohnutí. Proto se chceme o tom zmíniti, jaké měla následky, aby se seznalo, co všecko se tehdáž na sněmě českém za slabého krále Maximiliana mohlo sběhnouti. Patrno bylo, že ti nespokojení rytíři, o nichž Maximilian mluvil, byli katolíci a také se nemusel nikdo Maximilianovi diviti, když jevil nevoli z toho, že stavové jednání o jeho požadavcích protahují. Než strana katolická nechtěla nésti výčitky od lutheránů a chtěla se očistit, že takovým způsobem nepracuje potají proti nim. Celý sněm odebral se tedy ke králi a Vilém z Rožmberka ujav se slova omlouval stavy, že posud nemohli předlohy královské uvážiti a vyříditi a pak doložil: „Co se týká pověsti, že některé osoby si přejou, aby jednání vzalo špatný konec, tu stavové prosí v poslušné poddanosti, aby ty osoby byly naznačeny, aby se vědělo, kdo s vlastí upřímně smýšlí a kdo ne. Neboť pod vládou Vašeho Veličenstva ještě to k takovým věcem jako nyní nedošlo; máme příčinu bohu za to děkovati. Kdyby tedy někdo vystoupil a věci takové propověděl, tomu bych přál, aby raději na tom světě nebyl.“ Takovými slovy mluvil dále Vilém z Rožmberka, jeden z pánů českých králi nejoddanějších. Za naší doby věci takové se nedějou, tím méně ale to, co pak na řeč Rožmberkovu následovalo.

Na řeč Rožmberkovu odpověděl císař česky, což mu ovšem přišlo velmi za těžko. Pravil: „Pán Rožmberský oznamuje, že mu zpráva došla od nejvyššího sudí, že jsme si stěžovali na stavy, jako by se sněm přes míru protahoval. Tomu my odpíráme a toho jsme nikdy nemluvili, neboť víme, že musí k těm věcem velikým čas býti. A vás, pane sudí, ptám se, slyšeli-li jste vy to od nás, že jsme to mluvili a všem stavům vzkázali?“ K tomu nejvyšší sudí odpověděl: „Ját za jiné nejmilostivější císaři nemám, než že jste tak ráčili mluviti a tak jsem já také slyšel.“ I odpověděl císař, že jest toho nemluvil a si nestěžoval, ale že některé osoby ze stavu rytířského sobě stěžují, že se lenivě a ospanlivě sněmuje, ale abychom měli mluviti, že my sobě stěžujeme, toho není a tomu

odpíráme. Tedy pan sudí řekl: „Nejmilostivější císaři! ráčili jste tak mluviti.“ I odpověděl císař s tváří hněvem zarudlou: „My se odváváme na tyto, kteříž také přítomni byli, že jsme tak nepravili.“ I řekl císař k panu Španovskému: „Slyšeli li jste vy nás tak praviti?“ Španovský, jenž byl členem deputace u císaře, pomátl se tím vyzváním a mluvil něco polohlasitě, čemuž ale nikdo nerozuměl. Nejvyšší sudí předce na svém stál, že jináče neslyšel, nežli jak stavům oznámil. Císař tedy doložil: „Již tedy, když budeme míti s vámi mluviti, musíme při sobě svědky mívati proti vám, budeme-li chtíti právi zůstati.“

Tím však nebyla věc ještě odbyta. Nyní vystoupil znovu pán z Rožmberka a prosil krále, aby pojmenoval osoby, které si na protahování sněmu stěžovaly. I odpověděl král, ačkoliv ví, kdo jsou, že jich jmenovati nebude, aby nebyl původcem nějakých zlých nevolí, nenávistí a hněvů jedněch proti druhým. K tomu řekl pán z Rožmberka, poněvadž jich král jmenovati neráčí, že jej za to prosí, aby ty osoby, kdožkoli jsou, měl za zrádce vlasti a za ty, kteříž se nad svou povinností zapomenuli a kteříž nejsou hodni, aby muži dobrými bývali, poněvadž císaři o věcech nepravé zprávy podávají. S tím se stavové rozešli u velkém pohnutí a podráždění.

Kromě toho dostalo se lutheránům ještě dvojího zadostučinění. Probošt staroboleslavský, jenž byl kázal tak popudlivě proti lutheránům v kostele svatovítském, dostal ostrou důtku nejen od stavů katolických, nýbrž i od arcibiskupa samého. Na sněmě pak prohlásil pán z Rožmberka jménem katolíků, že jsou o přátelském smýšlení utrakvistů co nejpevněji přesvědčeni a že tedy nechtějí žádných nepříznivých zpráv o nich přijímati.

Zatím přiblížil se čas žní a císaři nezbylo nic jiného, nežli sněm zase odročiti. Nežli se stavové rozcházeti počali, povolal k sobě císař dne 6. července přední lutherány Hasištejnského z Lobkovic, Kolovrata, Jindřicha z Valdšteina a Španovského a těm se omlouval, že posud v otázce náboženské žádného konečného rozhodnutí neučinil. Pravil jim, že si vyžádal radu o české konfesi s více stran, že ale neobdržel ještě odevšad odpovědi. A to dobré zdání, které už má v ruce, že je dlouhé a že požaduje zralé uvážení. Taktéž omlouval se stavům, když mu snešení sněmovní odevzdaly. A při té příležitosti doložil, že se bude snažiti, aby *tři strany* v říši v míru a svornosti žíti mohly; proto že chce dáti odpověď, která by je navždy uspokojila. Poprvé uznal tady král české bratry za stranu náboženskou, která v zemi žije vedle katolíků a utrakvistů. Míru a svornosti mělo se však dostati jenom oběma vyšším stavům; ohlásil ť král, že sliby jeho k nim se nevztahují. Chtějí-li města něco pro sebe, ať prý se k němu, jakožto k svému králi obrátí, on že jim bude pánem laskavým a milostivým. Tím bylo sněmování ukončeno.

Kterak Maximilian lutheránům svobodu víry povolil. — Lutheráni zvolili si defensory.

R. 1575 srpen—září.

Sněm český, jenž tohoto roku již dvakráte zasedal, otevřen byl zase v polovici měsíce srpna. Jakmile se to stalo, dostavil se Maximilian osobně na sněm a vyzval stavy, aby syna jeho Rudolfa zvolili za krále Českého, jelikož on pro nemoc nemůže se povinnostem vladařským věnovati tou měrou, jak by bylo zapotřebí. Řeč králova byla se zalíbením vyslechnuta a od té chvíle dali si někteří horliví přívrženci královi velkou práci, aby se volba stala co nejdříve a beze všeho odporu. Sám nejvyšší purkrabí Vilém z Rožmberka velice stavům mladého královice chválil a odporučoval. Nicméně starali se stavové více o konečné upravení záležitostí náboženských nežli o vyřízení požadavků královských. S velikou tedy radostí vyslechli zprávu, že král chce stavům své rozhodnutí sděliti. Rozhodnutí královo nebylo však podle toho, aby stavy bylo mohlo uspokojiti. Král zatím obdržel odpověď z Říma, odkudž se mu hrozilo klatbou, když by svolil k žádostem stavů v takovém způsobu, jak sepsána byla konfese česká. Král nechtě stolici Římskou proti sobě popuditi a na druhé straně stavy odbyti, hodlal učiniti takové rozhodnutí, aby lutheránům předce nějak se vyhovělo, papež však aby neměl také příčiny a záminky pohrůžku svou vyplniti. Dne 21. srpna večer povolal k sobě tedy král nejvyššího sudí pana Hasištejnského a pravil k němu: „Pane sudí, nebudete míti dobré odpovědi a nebudete se stavům líbiti, ale tím sobě nedejte překážeti; buďte stálí a nepřestávejte na ní, neboť já musím tak učiniti, aby se tak Římanům dosti mohlo státi. Potom pak když na této nepřestanete, zvíte, co chci učiniti.“ Bylo patrné, že Maximilian rád ponechával vše při starém, jen když měl při tom pokoj; měla-li se tedy nějaká neobyčejná změna státi ve prospěch nekatolíků, musel býti k tomu okolnostmi donucen.

Pak měl alespoň omluvy naproti papeži a katolickým svým příbuzným.

Podle přání Maximilianova dostavila se k němu příštího dne deputace stavů lutheránských, aby vyslechla jeho rozhodnutí. Byli to kromě nejvyššího sudí Jindřich z Valdšteina, Kurcpach, Lískovec, Španovský a Kapoun. Deputaci té vykládal Maximilian, že konfese česká obsahuje věci naprosto nové, že odporuje staré víře pod obojí a že se také odchyluje od vyznání augšpurského. Dále pravil, že mu není neznámo, jak stavové sami mezi sebou jsou rozštěpeni na lutheránv a na bratry, kteří se spolu nesrovnávají. Ostatně sekta bratrská že je bez toho zákonem zakázána a že se tedy pod žádnou výminkou nesmí k jiné víře přidati. Stavové chtějíce sami konsistoř osazovati, že v právomocnosť jeho zasahují, poněvadž on to právo po svém otci zdědil. Také zřízení zemské, které on přísahou svou stvrdil, že takové požadavky nepřipouští. *Však jelikož ve věcech náboženských posud nikomu neublížil, že také ani nyní nechce toho učiniti.* Stavové nechať sami uhodí na prostředky a cesty, jak by v míru a beze sporů mohli spolu živi býti a on že jim toho bude vděčně vzpomínati. Z řeči královy vysvítalo dostatečně, že by mu bylo nejmilejší, aby ostalo všecko při starém; on chtěl upřímně stavy při jich víře zachovati, za to však měli oni spokojiti se také s tím, co nyní bylo a měli se zříci svého požadavku o obsazování konsistoře a zavedení nového řádu ve své církvi.

Rozhodnutí královo nemohlo stavy uspokojiti. Nejvíce ovšem museli býti nespokojeni bratří, o nichž král přímo prohlásil, že stojí mimo zákon a že se k žádné jiné straně nesmějí přidati. Výrok takový překvapil bratry tím více, poněvadž se jim dříve neustále ohlašovalo, jak prý král příznivě smýšlí o Jednotě. Avšak ani lutheráni nemohli na odpovědi králově přestati, jelikož měli jako doposud na pouhé milosti královské záviseti. Za takových okolností docházely snadno všeobecného souhlasu i kroky rázné a odhodlané. Nejprvé tedy vzkázáno katolíkům, že lutheráni nebudou jednati o obecných věcech, dokud otázka náboženská nebude k všeobecnému uspokojení vyřízena. Potom pak uloženo nejvyššímu sudí, aby vypracoval odpověď na rozhodnutí královo. Návrhy Hasištejnovy byly skoro vesměs přijaty a zvláštní 18tičlenná deputace odebrala se k Maximilianovi, aby mu ty věci přednesla. V deputaci byl jediný bratr pan Vlínský z Vlíněvsi. Deputace vykládala tedy Maximilianovi, že zřízení zemské se vztahuje na katolíky a utrakvisty; stranu utrakvistickou však že nemohou tvořiti pouze dva páni Jan z Valdšteina a pan Zdeněk z Vartmberka, nýbrž tou stranou že dlužno vyrozumívati lutheránv; a pakli tito chtějí zavésti mezi sebou nový řád, že to nikomu není a nemá býti na ujmu. Dále ohlásila deputace, že stavové upouštějí od svého požadavku, aby sami mohli konsistoř pod obojí osazovati, za to však že prosí, aby si směli svou vlastní konsistoř zříditi. Konečně oznámila deputace králi, že mezi lutheránv a bratry není roztržení a že se obojí vyznávači dobře ve víře srovnávají. Císař, který byl zatím zajisté dostatečně poučen o odhodlanosti stavů lutheránských, dal poslům milostivou odpověď, řka, že je o oddanosti stavů přesvědčen, že námitky jejich uváží a brzy na ně odpoví. Tento obrat v smýšlení králově a tuto povolnosť můžeme si skutečně vykládati zprávami o tom, jak se stavové hotoví důrazným způsobem požadavkům svým platnosť a vyplnění zjednati. Vytýkalť dvěma členům deputace, jak prý po městě mluvili věci pobuřující, že nebudou Rudolfa voliti za krále, nebudou-li požadavky stavovské splněny.

Již 24. srpna vyslal Maximilian presidenta dvorní komory Reginharta Streina k Lobkovicovi s důvěrným poselstvím. U pana Hasištejnského byli právě shromážděni k poradě někteří jiní páni a rytíři, kteří tedy také to poselství vyslechli. Císař dal stavy prositi, aby jej nenutili, by jim na sněmě dal veřejnou odpověď; on prý to pro mnohé duležité příčiny nemůže učiniti. Nejprvé že mu pohrozil papež kletbou, kdyby požadavkům stavů vyhověl. Za druhé že nemůže tak učiniti, poněvadž byl od krále Španělského a Francouzského a pak od duchovních kurfiřtů varován. Král Španělský prý mu slíbil, že po své smrti odkáže své dědičné země synům Maximilianovým, kteří se nalézají ve Španělsku a kurfiřti že hodlají dvěma jeho synům k hodnostem biskupským dopomoci. Kdyby tedy veřejně na sněmě stavům odpověděl, tu že by odpověď jeho vyšla tiskem v snešení sněmovním, dostala se snadno do ciziny, z čehož by rodu jeho povstala škoda nemalá. Naproti tomu sliboval posel, že král stavům všecky jejich požadavky povolí a že jim je také zvláštním majestátem potvrdí, tak že by ani od něho ani od jeho nástupců nemohli býti utlačováni. A co král stavům povolí, to že jim také syn jeho Rudolf zaručí. K tomu že si stavové budou moci zříditi zvláštní konsistoř, aby měli svůj řád.

Příštího dne povoláni byli stavové před císaře, který jim přednesl slavným způsobem konečně své rozhodnutí. Jelikož od tohoto dne

datuje se *svoboda víry evangelické*, chceme doslovně uvésti, jak císař rozhodnutí své oznámil.

„Kdyby se vyjednávalo jen mezi mnou a vámi," pravil císař, „já bych se s vámi snadno snesl a dorozuměl. Avšak někteří utrakvisté a katolíci podali mi zvláštní spisy a stěžujíce si na vás dokazovali, že zřízení zemské jenom jich se dotýká. Já jsem oběma stranám přisahal. Kdybych chtěl nyní ty stížnosti dobře uvážiti, se zřízením zemským a s usnešeními sněmovními je srovnávati, ani za tři měsíce bych tu věc nevyřídil. Abyste mně však důvěřovali, uvažuju o prostředcích, jak bych mezi vámi zjednal mír a svornosť a jak bych zemi této dobrým mohl prospěti. Vy víte, že ze stavů nebyl nikdo pro náboženství ode mne utlačován, důvěřujte mi

Poselství turecké v Praze. (21.)

tedy, pakli vám radím, abyste všech zbytečných hádek u víře zanechali. *Abyste však viděli, že nehodlám ve vaší víře něčeho měniti, slibuju na svou víru a stvrzuju svým slovem císařským, že vás ve vaší víře nechci ani utlačovati ani vám překážeti, aniž míním dovoliti, aby vám někdo ubližoval; chci se také postarati, aby příští král v budoucnosti nemohl vám také překážeti, tak že můžete býti před ním bezpečni, dokud by se mezi stavy nestalo sjednocení nebo dokud bych se sem zase nevrátil. Jsem pevně k vám naděje, že katolíky mezi sebou nebudete utlačovati. Jelikož o změnění konsistoře je spor, svoluju k tomu, aby mezi vámi pořádek panoval, byste si zvolili některé osoby, k nimž by se vaši kněží mohli utéci, když by jim někdo chtěl ukřivdovati. Ty osoby*

mohou se pak ke mně obraceti; já se postarám, aby skutečně neměli příčinu na nějaké skrácení si stěžovati. Jelikož z této mé odpovědi vidíte, že se o dobro tohoto království a stavů starám, jsem k vám té naděje, že s tou odpovědí můžete býti spokojeni.“

Rozhodnutí královo bylo velmi dalekosáhlé. Císař nezměnil ovšem ničeho v posavadním řádě; co bylo, mělo ostati, i zřízení církve katolické i zřízení církve pod obojí se vším všady, nicméně poskytl stavům evangelickým možnost, aby církev svou upravili a zřídili, k čemuž se posavad pro zákon v zemi platný a pro odpor králů svých nemohli dostati. Evangelická víra šířila se ovšem v zemi takřka beze vší překážky a beze všeho obmezování, to však záviselo jen na dobré vůli králově, jenom na jeho snášenlivosti, dokud to chtěl trpěti a lutheránům nepřekážeti. Posud neměli zajisté ani nějakého písemného zabezpečení ani ústního uznání, že církev jejich je a má býti v království Českém rovnoprávnou a svobodnou. Když tedy Maximilian slíbil, že jim v náboženství jejich nebude nikterak překážeti a že způsobí, aby se také tak i syn jeho zachoval, tu měli již závazné prohlášení a mohli se k němu v čas potřeby odvolati a uznání královského se držeti. Nejdůležitější bylo ale svolení královo, aby si zvolili jisté defensory, kteří by nad jejich duchovenstvem ruku drželi pod jeho ochranou, aby na ně nikdo sáhati nesměl a ve víře lutheránské překážeti jim nemohl. Konsistoř pod obojí ostala tedy sice ve své platnosti a král ji měl i dále podle své libosti osazovati; z moci její byli však nyní lutheráni i formálně vyjmuti. Moc konsistoře měla se od té chvíle vztahovati skutečně jen k té hrstce starých pod obojí, kteří se ještě v zemi udrželi. Jakmile totiž lutheráni defensory své zvolili, mohlo ihned duchovenstvo lutheránské vybaviti se z moci té konsistoře, poněvadž defensoři mu mohli poskytnouti dostatečnou ochranu. Lutheráni tedy majíce defensory, mohli si zavésti zvláštní řád ve své církvi a mohli pomocí jeho sami se spravovati, aniž by v čemkoli podléhali konsistoři pod obojí.

Stavové lutheránští znajíce vrtkavost Maximilianovu a chtějíce míti bezpečnost proti všelikým svým nepřátelům, naléhali na Maximiliana, aby rozhodnutí své učinil písemné a ponechávali mu na vůli, aby buď vydal o tom majestátní list, nebo aby rozhodnutí své dal ve dsky zemské zapsati. Důvody, pro které Maximilian uznal za dobré, obmeziti se na ústní sliby a rozhodnutí, nepominuly; kromě toho docházeli k němu i katolíci i utrakvisté vykládajíce, jak by pak vydáni byli na milost a nemilost lutheránům, kdyby ti měli zákonem svobodu své víry zaručenou, a jak by protrženo bylo zřízení zemské. To všecko utvrdilo Maximiliana v předsevzetí, aby stavům lutheránským více nepovolil, nežli byl již učinil. Když tedy zase přišli k němu stavové s tou žádostí a když nejvyšší sudí při té příležitosti připomenul, jak sám král stavům se zaručil, že se o jiných věcech nebude jednati, dokud by se o otázce náboženské nestalo konečné rozhodnutí: dal Maximilian stavům tuto odpověď: „Hádkami o náboženství protahuje se jen důležité jednání, na jehož dobrém ukončení musí záležeti nejen říši, nýbrž také tomuto království. Můžeme si tedy dobře stěžovati, že se jednáním o víře věci naše odstrkují. A protož vás pilně napomínám, abyste s tím více neprodlévali a to neprotahovali. Poněvadž o tom dobře víte, že já vždycky věrně a pilně na to myslím, aby vám na žádost vaši odpověď dána býti mohla. Ale od vás já toho nespatřuju, že byste věci mé cenili. A jakžkoli o snešení a sjednocení mnoho mluvíte, však toho před vámi tajiti nemůžeme, že jsou nám bratří, nebo jak je jmenují, Pikarti, svou konfesi také podali, kterouž s bedlivostí jsem přečetl a nacházím to, že se s augšpurskou nesrovnává a tak ze dvou věcí nemůžete jednu učiniti. Také mnoho mluvíte o konfesi augšpurské a vidím vás tu některé, kdybych se vás optal: co jest to konfese augšpurská? tedy byste mně odpovědíti neuměli. A pakli jsem v tom všem něco na vás obmejšlel, ať to na mé duši i těle pocítím.“

Než i stavové byli dostatečně odhodláni požadavků svých dále se domáhati a již se také radili, aby se králi písemně oznámilo, když by otázka náboženská nebyla k spokojenosti stavů vyřízena, že by se pak také nemohli zavázati k vyplnění požadavků královských. Nejspíše takové přípravy mezi stavy přiměly Maximiliana zase k mírnější odpovědi, jakož vůbec podle okolností brzy rázným a odhodlaným, brzy zase povolným a měkkým se objevoval. Povolav tedy dne 2. září znovu devítičlennou deputaci dal stavům odpověď konečnou chlácholící a slíbil znovu slavným způsobem, co byl již dne 25. srpna přede všemi stavy prohlásil. Pravil, že s katolíky a se starými utrakvisty jednal, aby se o požadavcích stavů lutheránských stalo rozhodnutí snešením sněmovním nebo zápisem do desk zemských. Od těch ale že obdržel za odpověď, jak starými smlouvami a mnohými snešeními sněmovními jsou zavázáni, aby od posavadního

řádu neupouštěli. Proto že jej prosili, aby pro svou přísahu, kterou se zavázal všecky zákony a smlouvy zachovávati, k žádné změně nesvolil; a on že skutečně nemá ani moci ani práva nějakou změnu důležitou provésti. Co se týká žádosti stavů, aby jim slib svůj zabezpečil, tu že dobře zachoval ve své paměti, jaké řeči s nimi o tom měl a jaké sliby a jakými slovy jim učinil. Také nyní že je jeho vůle, aby stavům ta věc co nejvíce možno byla zabezpečena. *Proto že ohlašuje také nyní na svou víru a na své spasení, že se stavy věrně a poctivě smýšlí; nechať jenom slovům jeho a tak častému ubezpečování důvěřují.* On že smýšlí podle dobrého obyčeje německého a českého upřímně a srdečně; stavům že nebude dělati u vykonávání jich víry žádných překážek a že také nebude trpěti, aby se jim od kohokoli pod nějakou záminkou překáželo; co stavům slíbil, že bude držeti pevně a nezvratně a na to že se mohou spolehnouti. Stavům že je beztoho dobře známo, že jim sám žádných překážek nedělal a pakli to jiní činili, že to bylo proti jeho vůli. Co se týká arcibiskupa a pražské konsistoře, na které si stěžují, v tom že se nemusejí více strachovati. On že jim přísně nakáže, aby stavy více neobtěžovali. Kdyby pak s kterékoli strany spor povstal, nechať k němu se utekou; on že se postará, aby se nikomu neukřivdilo. Dále že stavům již dříve slíbil a také nyní že jim dává své svolení, aby si zvolili jistý počet osob, které by nad jejich vírou ochrannou ruku držely. Ty že je budou moci proti každému, kdo by jim nebo víře jejich ubližoval, obhajovati a svobodně a bez překážky u něho zastupovati. Takové ustanovení že může býti stavům dostatečným pojištěním pro jich pokojné a nerušené trvání a ústní jeho přípověď, že jim tedy může dostačiti. Pakli stavové řečím a slovům jeho nemohou dostatečně důvěřovati, pak že neví, jak by mohli míti větší důvěru k písemným jeho slibům. Kdyby sám jinak myslil a jinak jednal nežli mluví, to že by se vždycky musel z toho hanbiti a že by pak musel o sobě slýchati, jak své slovo a svou přípověď nezdržel; pak že by jej mohl považovati každý za lehkého a ničemného člověka, ba i za takového, který žádné důvěry není hoden. On že vždycky jenom o to se staral, jak by své dědičné země v dobrém pokoji až do své smrti uchoval. Ostatně že by raději život svůj položil, nežli aby se nad svou věrou a nad svým slovem zapomněl a je zrušil.

Na konec žádal Maximilian, aby osvědčení jeho bylo ostatním stavům sděleno. On že jim podává bezvýminečně pojištění pro svobodné vyznávání jich víry. Nechať tedy stavové na tom přestanou a k jednání o jeho požadavcích přistoupí. O svého syna že se postará, aby byl stavům tímtéž způsobem zavázán jako on učinil. Synové jeho že jsou ovšem touto dobou katolíky, že ho ale jakožto svého otce poslouchají a on že je přesvědčen, že proti vůli a rozkazům jeho ničeho nepodniknou. Co Maximilian učinil, to že může stavům před každým a také před příštím králem dostačiti. Časem že se zajisté naskytne lepší příležitost, aby sliby jeho byly ještě jiným způsobem zaručeny.

Vyznati dlužno, že král stavům povolil skutečně více, nežli příbuzní jeho a nežli celý svět katolický očekával. Za krátkou dobu po smrti otce jeho Ferdinanda, který odpor nekatolíků tak důrazně byl zlomil, byla to povolnosť skutečně neslýchaná a naplnila tedy celou Evropu velikým podivením, když se všecky ty věci pronesly. Nesmíme si však mysliti, že Maximilian k tomu svolil rád a ochotně; z dlouhého o tom jednání seznali jsme dostatečně, že neustálým odkládáním a protahováním, tu a tam důrazným vystoupením chtěl stavy unaviti a alespoň pro tuto dobu k tomu přiměti, aby od svého požadavku upustili. To se mu však nepodařilo. Mezi podněcovateli a pobádateli, kteří jej k neústupnosti a vytrvalosti namlouvali, byli, jak už známo, především katolíci a pak také starý utrakvista pán z Valdšteina. Ti mu sílu a moc lutheránů ovšem nepředstavovali v takové mohutnosti, jako se v skutečnosti osvědčila. Kromě toho hleděl jej jmenovitě pán z Valdšteina přesvědčiti, že staří pod obojí jsou mnohem četnější a mocnější stranou nežli se osvědčilo. Když tedy ani pod obojí, a ani katolíci neposkytovali králi dostatečnou oporu a když lutheráni důrazně a vytrvale stáli při svých požadavcích, povolil konečně Maximilian, jak se to s povahou jeho dobře snášelo a vyhověl požadavkům lutheránským. Pánovi z Valdšteina bylo pak odnésti nevoli a nelibosť královu. Když se totiž dostavil ke králi k slyšení, musel vyslechnouti velmi nemilostivá slova: „Vy, pane komoří, více jste mi na překážku nežli k podpoře; již dávno jsem se svými radami uzavřel, co jsem nyní učinil. Aby však nikdo nemohl říci, že jednám ukvapeně, posud jsem se zdržoval, a to tím více, že jste mně pořád velké věci slibovali, kdežto jste ničeho nedokázali. Vy jste byl na překážku, že se posud nic neprovedlo a tím jste mi velké útraty způsobil.“

Následujícího dne, 3. září dostavili se lutheráni a bratří k císaři, aby mu za svobodu u víře poděkovali. Bylit se totiž usnesli, že na

pouhém slibu královu přestanou a písemného majestátu nebo zaručení více požadovati nebudou. Nejvyšší sudí oslovil císaře jménem všech přítomných: „Děkujeme Vaší C. M., že jste nám dovolil, abychom víru svou beze vší překážky vyznávali. Také za to děkujeme, že jste arcibiskupovi a konsistoři zakázal, aby se do našich far nemíchali a o naše duchovní se nestarali. Že jste K. M. sliby ty učinil nejen jménem svým, nýbrž že také syna svého, příštího krále, k tomu zavázati chcete, za to vám v poslušné poddanosti děkujeme a chceme se za to našimi statky i životy se svými potomky vděčně odsluhovati.“

Maximilian na to odpověděl: „Co jsem jednou řekl, to budu také držeti; leda že by mi pan bůh rozum pomátl. Co se mého syna týká, opakuju ještě jednou, že jej chci k tomu přiměti, aby vám také takové sliby učinil; neboť jako jsem já nucen zachovávati, co můj otec ustanovil, tak je také on povinen, nařízení mého dbáti a já vím že tak bude jednati, neboť je poslušným synem.“

Lutheráni majíce nyní slovo královo, že mohou víru svou svobodně vyznávati a na ochranu její zvláštní defensory voliti, uložili Václavu Vřesovcovi a Rosinovi, aby návrhy o tom vypracovali. Pan Vřesovec se svým pomocníkem navrhl: v každém kraji aby superintendent udržoval pořádek mezi duchovenstvem a ve větších věcech aby se radil s duchovními; každého půl léta aby se sešli všickni superintendenti z Čech v Táboře k společné poradě, aby tady o nejdůležitějších věcech rozhodovali a ordinovali; z jich rozhodnutí mohl se kdokoli k defensorům odvolati. Každá fara měla býti čtyrykráte za rok od superintendenta prohlížena. Visitační taxa neměla pod přísným trestem obnášeti nikdy více nežli jeden tolar. Každý kněz měl si opatřiti exemplář české konfese a podle té se spravovati. Defensoři měli se scházeti se superintendenty jednou v roce o svátcích svatodušních v místě ustanoveném a měli tady o všech důležitých věcech jednati a rozhodovati.

Dne 15. září konečně vykonána volba prvních patnácti defensorů a zvoleni:

Ze stavu panského:

Nejvyšší sudí pán Hasišteinský.
Jindřich z Valdšteina.
Jindřich Kurcpach.
Vilém z Talmberka.
Karel z Biberšteina.

Ze stavu rytířského:

Burian Trčka.
Michal Španovský.
Albrecht Kapoun.
Jan Leskovec z Leskovce.
Šebestian Vřesovec.

Z měšťanů:

Sixt z Ottersdorfu.
M. Matiáš z Arentinu.
Ondřej Sutor z Nového Města Pražského.
Primator Malostranský.
M. Václav Arpin ze Žatce.

Rudolf korunován na krále Českého.

R. 1575.

Nyní konečně přistoupilo se k volbě arcikníže Rudolfa za krále Českého dne 7. září. Stav panský svolil k požadavku královu bez otálení, stavové rytířský a městský učinili to s jistým vyhražením. Nově zvolený král měl se 1. zavázati ke všem povinnostem jako jeho předchůdci; 2. měl všecky výsady, stará práva a zřízení zachovávati; 3. za živobytí otce svého neměl v Čechách žádné panovnické moci vykonávati; 4. když by král Maximilian v Čechách nebyl, měl jej králevič Rudolf jakožto místodržitel zastupovati; 5. všecky úřady měly se jenom Čechy obsazovati a Rudolf měl také do své dvorské družiny jenom Čechy bráti; 6. měl do své rady dva české pány a dva rytíře povolati a bez jejich rady neměl v českých věcech ničeho podnikati; 7. Čechám aby neukládal žádných povinností, by musely Uhry obhajovati; 8. aby v Praze bytem býval; 9. aby své bratry jen podle ustanovení závěti krále Ferdinanda z českých příjmů podporoval; 10. aby se nezavazoval, že staré dluhy po svém otci bude platiti. Stavové všecky ty kusy schválili a císaři dne 11. září předložili. Císař ke všemu tomu svolil a zachovávati přislíbil, o kuse 7. a 10. pravil poslům výslovně, že Čechové nejsou povinni hranic uherských proti Turkům obhajovati a že tedy všecko, co by v ohledu tom učinili, bude dobrovolnou pomocí a žádnou povinností. Dluhy, které král a předchůdci jeho nadělali, že nejsou dluhy zemské a proto že stavové nemohou býti nuceni, aby je zaplatili.

Po vykonaných přípravách byl Rudolf dne 21. září v kostele sv. Víta od arcibiskupa Brusa z Mohelnice slavným způsobem na království

České korunován. Přítomni byli císař a císařovna, bratří Rudolfovi arciknížata Arnošt, Matiáš a Maximilian, papežský legat, vyslanci španělský, francouzský a benátský. Vilém z Rožmberka, nejvyšší purkrabí Pražský, nesl korunu, vedle něho po pravé straně šel Ladislav Popel z Lobkovic, nejvyšší hofmistr, po levé pak Jan z Valdšteina, nejvyšší komoří; zlaté jablko nesl nejvyšší sudí Bohuslav Felix Hasišteinský z Lobkovic, při němž po pravé straně šel Vratislav z Pernšteina a po levé Adam ze Šternberka. Při tom slavném korunování rozličné rytířské hry a kratochvíle se dály.

Maximilian pamatoval na slib, jaký byl učinil stavům lutheránským, že také syn jeho bude jim svobodu víry zachovávati. Povolal tedy jen stavy lutheránské k slyšení, tady u přítomnosti svého syna opakoval své sliby, které byl stavům dříve učinil a vyzval syna svého, aby také stavům věrně držel, co on slibuje. Rudolf prohlásil na to sám, že všecko co nejmilostivější pán a otec jeho slíbil a ustanovil, bude podle největší své možnosti držeti a ostříhati, tak aby nikdo neměl proč naň si stěžovati. Na tom stavové přestali a císaři i mladému králi za to poděkovali.

Když císař a mladý král slib svůj učinili, nebyl nikdo z bratří přítomen. To mělo patrně ten smysl a význam, že slib královský platí jen lutheránům, Jednota bratrská že má ostati tak jako dříve stranou pouze z milosti a podle vůle královy trpěnou. Kromě toho staly se ale ještě jiné věci, které dokazují, že král nemínil katolíky a pod obojí vydati lutheránům na pospasy. Přijav totiž v slyšení administratora Dvorského z Helfenburka, některé kněží té strany a nejvyššího komoří, slíbil jim zajisté dostatečnou ochranu. Utrakvisté se potom vychloubali, že jim král slíbil svou ochranu a že administratorovi uložil, aby jen řádně vysvěcených kněží uznával. Dvorský že se na to tázal, jak by se měl chovati k duchovenstvu bratrskému, a císař prý mu odpověděl, sbory bratrské že mají býti pozavírány. Podle toho, co potom následovalo, lze souditi, že král Maximilian skutečně tak se zachoval.

Mandáty císařovy proti bratřím a městům královským. — Kterak se lutheráni měst a bratří zastávali.

R. 1575 říjen.

Hned po uzavření sněmu českého, což se stalo dne 27. září 1575 vydal se císař Maximilian do Řezna na sněm říšský, kdežto Rudolf, král Český a Uherský, byl u přítomnosti svého otce, knížat a kurfiřtů říšských na království Římské volen dne 27. října, a potom dne 1. listopadu obyčejnou slávou korunován. Odtud vrátil se král Rudolf do Prahy ke správě země jakožto místodržící Maximiliánův, v čemž mu měli pomáhati a radni býti nejvyšší úředníci zemští; císař pak vydal se zase do Vídně, kamž jej rozličné státní věci volaly.

Nyní přistoupili lutheráni ke zřízení své církve podle slibů a slov krále Maximiliana. Defensoři svoláni do Prahy, aby se tady v společných poradách ustanovilo, čeho by bylo k dobrému řádu zapotřebí. K poradám těm nebyl nikdo z bratří ani povolán ani pozván, jelikož se mělo jen o upravení církve lutheránské jednati.

Při všem vyjednávání o svobodu náboženskou, jaké se dělo mezi císařem a stavy lutheránskými a po všech slavných slibech královských, ostávalo předce jenom pochybno, zdali se zaslíbení králova vztahují jenom na vyznávače konfese české čili také na Jednotu bratrskou a zdali jenom na vyšší dva stavy čili též na města královská. Lutheráni jednali sice společně s bratry o svobodu víry a ohlásili v předmluvě k české konfesi, že se s bratry úplně srovnávají a že se i pro sebe i pro ně ochrany královské nadějou; při rozličných příležitostech neopomenul však císař s jakýmsi důrazem vytknouti, že mu bratří podali svou vlastní konfesi, která se s augšpurskou nesrovnává a k poslednímu slyšení nebyli také bratří ani pozváni. Na města král nebral žádného ohledu a vyslovil se jednou zřejmě, že pod něj přímo sluší a že jenom u něho se mohou jakožto u své vrchnosti o svobodu své víry ucházeti. Nicméně nenamítal ničeho proti tomu, když se města Pražská a stav městský vůbec pro lutherány osvědčily a s nimi za jedno prohlásily. Také v tom lutheránům nepřekážel ani jim toho nevytýkal, že také ze stavu městského defensory volili. O čem byli mnozí v pochybnostech, to se brzy novými kroky královými vysvětlilo a objasnilo. Z posavadního líčení života a povahy Maximilianovy seznali zajisté čtenáři naši dostatečně, že císař podléhal velice okamžitým dojmům a že velice okolnostmi časovými se spravoval. Jakmile tedy vyjel z Čech a počal se s jinými osobami stýkati, hnedle nahlédl, že v Čechách daleko zašel a že více povolil, nežli se mu pro rovnováhu mezi stranami a pro pokoj v zemi vidělo býti potřebným a nutným.

Nejdříve tedy zakázal vytištění a rozšiřování konfese české, o které bylo ujednáno, že bude po odjezdu císařově tiskem vydána. Potom hned nařízeno nejvyšším úředníkům zemským, aby se zákony Vladislava II. a Ferdinanda o bratřích přísně zachovávaly. Všecky postranní schůze bratrské měly se přetrhovati a všickni, kdo by se tak scházeli, měli býti přísně trestáni. Městům královským pak rozkázáno, aby žádných novot u sebe nezaváděli, aby žádných postranních schůzek nedovolovali, nýbrž aby se jako posaváde spravovali konsistoří a neměnili ničeho ve starých kostelních řádech strany pod obojí. Lutheráni osvědčili tentokráte svým jednáním, že chtějí držeti, co byli bratřím slíbili a k čemu se byli slovem svým zavázali. Se schůze defensorů prozatím sešlo, poněvadž stavové vyšší posud se nerozhodli, zdali mají králi odporovati a města ze spolku svého vylučovati. Co se pak bratří týká, k těm se lutheráni chovali podle umluvených závazků. Bez prodlení totiž slíbili bratřím, že jich nemíní opouštěti a že je budou podle své možnosti ochraňovati. A tak se také skutečně chovali. Kde žili bratří na panství nějaké vrchnosti lutheránské, tam se jim ve víře jejich nijakž nepřekáželo, jako by ani nebylo nových mandátů proti nim.

To byl první krok doma; jiné učinili lutheráni u císaře samého, aby obhájili v celém rozsahu svobodu, kterou Maximilian ústně povolil ani města ani bratří z toho nevymíniv. Vhodná k tomu příležitost naskytla se velmi brzy, když se Maximilian vracel z Řezna do Vídně a na tu cestu nejvyšší úředníky české k sobě do Lince povolal. Jenom několik okamžiků, když už loď měla z Vídně odjeti, mohl tady nejvyšší sudí o těch věcech s Maximilianem pohovořiti. I pověděl králi, jaké pohnutí a odpor mandáty jeho v Čechách vzbudily. Císař ihned na to odpověděl: „Mandáty týkají se předc jenom Pikhartů.“ Hasišteinský z Lobkovic však doložil: „My u nás žádných Pikhartů neznáme, ostatně jsme se s bratry srovnali.“ Na to namítal Maximilian: „Vy se mícháte do mých měst, jenž předce náležejí k mé komoře; já jsem nejvyšším jejich kolatorem; vím, že by vám nebylo příjemno, kdybych se míchal do vašich kolatur.“ Nejvyšší sudí ubezpečoval na svou víru, že není úmyslem stavů, aby práv císařových ujímali. Více však nemohl říci, neboť dáno bylo znamení k odjezdu a musel z lodi vystoupiti.

Když tato odpověď císařova byla v Praze oznámena, odhodlali se lutheráni bez dlouhého váhání ujmouti se i měst i Jednoty bratrské. Defensoři v Praze shromáždění zhotovili ihned prosebný spis k císaři, v kterémž kromě své přímluvy za bratry a za města také všeliké své stížnosti jmenovitě na konsistoř pod obojí přednesli. Konsistoř pozdvihla se totiž od té doby, co vyšly císařovy mandáty z Řezna, k nové odhodlané činnosti. Všecky novoty v královských městech provedené prohlásila totiž za neplatné a počnouc zaváděti starý pořádek zjednávala dosti důrazně platnost své právomocnosti. Defensoři tedy psali císaři dne 21. listopadu jménem stavů lutheránských: „Městům došlo nařízení, aby se ve všem podle rozkazu V. C. M. pod přísným trestem spravovali. My můžeme V. M. s dobrým svědomím oznámiti, že nikoho neznáme, jenž by k takové neposlušnosti proti V. M. směl raditi a kdyby se toho někdo odvážil, my bychom jej sami V. M. C. oznámili. Dále si stěžují někteří z osady u sv. Jiljí, sv. Vojtěcha a Michala, že hejtman novoměstský a nově dosazená rada staroměstská osadníkům u sv. Vojtěcha nařídili, aby svého pobožného, učeného a počestného faráře před konsistoř dostavili jako by byl člověkem ničemným. A to učinili jenom proto, že kněz ten vstoupil v pořádné manželství. Když se ti osadníci na defensory odvolávali, nic jim to nepomohlo, nýbrž byli do vězení uvrženi. Také s fary svatojilské sehnali faráře ženatého a dosadili tam člověka ničemného. Osadníci od sv. Vojtěcha odvolali se k V. M. a domnívali se, když odpověď nešla, že mají vyhráno. Minulého pátku však najednou obdrželi rozkaz, aby svého faráře do slunce západu z města vyhostili, kdyby tomu odpírali, že budou schytáni a některých hlavy že se octnou na špalku. Tak se dějou nenadále mnohé nebezpečné přeměny, o nichž ale nechceme věřiti, že by se děly s vědomím a svolením V. M. Kdyby tak šlo dále, mohlo by to míti špatné následky. Již nyní praví některé vážené osoby: královská komora je nyní velmi chuda a způsobem takovým mohla by se zase naplniti. Jiné osoby zase spoléhají se na slovo V. C. M. a důvěřují v ně neobmezeně. A protož kdož by jim koli na kněží jejich neb na fary sáhal, toho nedopustí, nýbrž na to i hrdla svá nasaditi chtějí. My, nejmilostivější císaři, přijavše na sebe ty úřady, abychom všelijak řád křesťanský, jednotu a spokojení a jiné všecko dobré předkem V. M. C., potom i království tohoto obmejšleti a toho napomáhati, pro takové překážky nic takového konati nemůžeme. A horší věci by z toho mohly povstati, když již nyní kněží jim vyhánějí, rychtářem a pochopy jeho na farách vyhledávají. Usedlí staří poctiví lidé vězením se obtěžují, smrtí a stínáním se jim pohrůžky činí.

V třetím stavu berou ty věci začátek, pak by se ale mohli pokusiti o někoho ze stavů vyšších. To by mohlo míti zlé následky a někteří takové výtržnosti snad podporovali, aby se na lidech pokoje milovných mohli vymstiti. A protož nejmilostivější císaři, z nadepsaných příčin není nám možné a bezpečné, takového těžkého a nebezpečného břemena déle na sobě nésti. To jsme některým z pánů přátel našich již oznámili a V. C. M. též to nyní v známost uvádíme. A velice ponížene V. C. M. prosíme, abyste žádost naši milostivě vyslyšel a jináče si nevykládal, že my se toho nedotýkáme a v tom déle státi nemůžeme jenom z té příčiny, poněvadž se co nejvíce obáváme, jestliže by co škodlivého z toho se zběhlo, abychom snad domluvy nějaké očekávati nemuseli. A tak žádné pochybnosti nemáme, že V. C. M. dobře to opatřiti ráčíte, aby důstojenství a slovům V. C. M. ublíženo a v budoucích časích jednání Vašemu v tomto království i jinde nic na překážku nebylo.“ K této prosbě obsahující ve způsobě lahodné věci velmi závažné a rozhodné připojil Hasišteinský svůj vlastní list, v kterém všecky ty věci potvrzoval a kromě toho bratří horlivě se ujímal.

Maximilian odpověděl Hasišteinskému zvláštním přípisem. Defensoři ohlásili císaři ve své prosbě, že se vzdávají svých úřadů pro ten případ, že by věci šly během posavadním a že by se na lutherány sáhalo. Na to nedal Maximilian určité a rozhodné odpovědi, tak že se nemohlo věděti, zdali odstoupení defensorů přijímá čili nic; ostatně ale ohlásil, že na posavadní cestě hodlá vytrvati. Čtemeť v jeho přípisu k defensorům: „Víme jenom tolik, že v naší radě, v níž jsou nejvyšší úředníci čeští z části katolíci z části utrakvisté, stalo se usnešení, aby mandáty krále Ferdinanda byly obnoveny, postranní schůzky, kázaní a sekty aby byly zakázány. To se ovšem netýká nijakž snešení, jaké se stalo mezi mnou a stavy, nýbrž vztahuje se jenom na pikhartská shromáždění. Náš list městům zaslaný vydán byl po zralém uvážení a netýká se nijakž měst stavům podřízených a jejich poddaných. Královská města mají jenom k nám jakožto k svému králi zřetel svůj míti, nám své potřeby přednášeti a k nám se utíkati.“ A aby stavové nebyli nijakž v pochybnostech, že městům svobody nepovoluje a že nehodlá dovoliti, aby města byla za jedno se stavy vyššími, psal Hasišteinskému, že oba vyšší stavové nemají práva do záležitostí městských se míchati; oběma vyšším stavům že je ponecháno fary své svobodně obsazovati, při městech ale že to má ostati při posavadním způsobu. K tomu doložil Maximilian, že stavové budou s tím zajisté spokojeni a že si nikdo z nich nebude více stěžovati.

Mandáty královy neměly ovšem v Čechách toho účinku, jako druhdy za krále Ferdinanda. Nebylo zajisté lidí, kteří by se o jich doslovné provádění postarali a kteří by měli tolik moci, aby potrestali ty, kdo by se provádění jejich protivili. Proto tedy jenom z počátku staly se některé kroky proti bratřím a proti královským městům, pak zase se vrátilo všecko do starých kolejí, jako by těch mandátů ani nebylo. V městech královských, jmenovitě ale v Praze, která byla arcibiskupovi a konsistoři pod obojí na očích, překáželo se z počátku působení kazatelů lutheránských. Kde se tedy některý usadil a působiti začal, proti tomu konsistoř vystoupila a odstranění jeho vymohla. Stalo se tak zejmena v Praze, z čehož vzešlo takové kvašení mezi lutheránů, že mnozí stavové bez obalu hlásali, budou-li se mandáty královy tím způsobem prováděti, že příštího půlletí nebudou žádné dáně platiti.

V některých místech byli bratří voláni na úřady a tady jim byl mandát královský přečten. Chovali se při tom velmi statečně. Pravili, že mandát na ně se nevztahuje, oni že nejsou Pikharti a že o Pikhartech ničeho nevědí. A jenom na jednom místě se zavázali, že se nebudou do určité lhůty ve svých sborech scházeti.

Nyní bylo na lutheránech ukázati a osvědčiti, že mluvili pravdu, když králi ohlašovali, že jsou s bratřími za jedno; nyní mohli nejlépe svým spojencům bratrským prospěti. A lutheráni jednali skutečně jako praví přátelé a spojenci. Hnedle potom sešli se někteří přednější lutheráni k poradě o tom, co by se mělo státi, aby se bratřím nedálo žádné příkoří a aby nebyli utiskováni. Lutheráni dokonce vyslali pana Jindřicha z Valdšteina k biskupu bratrskému Kalefovi do Mladé Boleslavi a dali bratřím vzkázati, *že budou s nimi pevně a věrně držeti, a že jich neopustí.* Kdyby tedy císař nějaký mandát proti nim vydal, aby jenom nikde své bohoslužby nezastavili. Také jim lutheráni radili, aby si nijakž nenechali říkati Pikhartů a v každém případě aby se utíkali o pomoc a ochranu k defensorům, kteří jim poskytnou dostatečnou ochranu.

Bratří nebyli u vyznávání víry své nestatečnými, to dokázali nejlépe za nejhoršího pronásledování; při tom ale také osvědčovali neobyčejnou snášenlivosť ke katolíkům a pod obojím, kde tvořili většinu nebo kde dokonce sama vrchnosť k víře jejich se přiznávala. Za doby, o níž právě vypravujeme, zapomněli však na

tuto nezbytnou ctnosť na jednom místě a museli pak poklesku toho velice pykati. V Turnově byla od dávných časů obec bratrská, jenž své schůzky v soukromém domě odbývala. Patronát hlavního kostela náležel tady Karlovi z Vartmberka, jenž se hlásil k Jednotě. Karel z Vartmberka dosadil k tomu kostelu nenadále za faráře bratrského kněze *Husáka*, což se ale stalo proti vůli velké většiny obyvatelstva. Z toho povstalo v městě velké jitření proti bratřím a právě v té době přijel do Turnova na slavnosť velkonoční biskup Kalef. Lid počal se sbíhati a když Kalef dne 23. dubna 1576 odpoledne odjížděl, jevil lid na náměstí a v ulicích shromážděný sto chutí, vůz Kalefův zastaviti a odvolání protivného kněze na Kalefovi vymoci.

Vjezd poselstva českého do Krakova. (22.)

Kalef bál se právem rozhořčeného lidu a nařídil tedy vozkovi, aby ujel. Ten práskl do koní a ti dali se do tak prudkého běhu, že lid jim s cesty ustoupil a jen za Kalefem rozličné nepěkné říkání posýlal. Za to tím hůře vedlo se pak bratřím turnovským, proti nimž se vztek lidu obrátil. Ti se nesměli ani na ulici ukázati. Jeden bratr vyšel z domu, lid jej ale kamením zahnal; úředník vrchnostenský, jenž napomínal k pokoji, byl na zem povalen a zbit, ač ani bratr nebyl; zachránil se útěkem do blízkého domu. Druhého dne dostavil se sám Karel z Vartmberka do Turnova a dal původce těch výtržností zatknouti a do vězení odvésti. Tím

však nalil oleje do ohně. V městě a v celém okolí zvoněno na poplach, lid sbíhal se se všech stran se zbraněmi, jaké měl právě po ruce a osvobodil uvězněné beze všech okolků. Bitka, která se pak strhla mezi pochopy Vartmberkovými a bratry se strany jedné a mezi ostatním lidem se strany druhé skončila ovšem porážkou slabší strany. Něco lidu bylo poraněno a bratří, proti nimž vztek lidu nejvíce směřoval, spasili se útěkem z města. S nimi odešel také bratrský kněz Husák. Bratr Karlův Kristof z Vartmberka, jemuž Turnov náležel, dal nyní zatknouti některé bratry, jako by ti byli vinni všemi nepokoji a delší čas je věznil, tak že bratr Karel tu věc na příštím sněmě předesel.

Dne 17. května 1576 sešel se v Praze generální sněm všech zemí koruny České svolaný hlavně k tomu účelu, aby králi povolil daně na Turka a na jiné potřeby. Při té příležitosti jednali ovšem zase lutheráni a bratří o zabezpečení svobody ve víře. Maximilian sám nedostavil se na sněm, nýbrž dal se od krále Rudolfa zastupovati. Stavové tedy podali králi Rudolfovi zvláštní spis s tím úmyslem, aby se u něho domohli ochrany ve své víře. I uvedli, jaké sliby jim otec jeho Maximilian učinil, pochválili arcibiskupa a katolíky, že jich v ničem neutlačují a neobtěžují; stěžovali si ale na konsistoř pod obojí, ta že je neustále utlačuje, duchovní jejich zavírá, poněvadž jsou ženatí, kdežto svých kněží netrestá, kteří si kuběny najímají. Ve spise se také pravilo, že někteří chtěli proti tak patrnému zrušení slova císařského důrazně vystoupiti a jenom stěží že byli s toho svedeni ohledy na Rudolfa, který jakožto král Český poprvé na sněmě zasedá a že tedy mu nechtěli nějakou nepříjemnost způsobiti. Konečně se ohlašovalo, že stavové nehodlají nějakého utlačování ve víře snášeti a že jest se vůbec obávati, nebude-li stížnostem jejich vyhověno, aby všeliké jednání o předlohách královských na sněmě nebylo zmařeno. Vážnost a moc královská v Čechách zajisté od smrti Ferdinandovy zase velice poklesla, když takovéto revoluční řeči mohly se bez trestu pronášeti.

Sotva sněm předlohy královské schválil a sotva se poslanci sněmovní do svých domovů rozjeli, podala konsistoř dne 12. července králi Rudolfovi své stížnosti na bratry a na lutherány. Konsistoř dovolávala se ochrany proti lutheránům v královských městech, kteří přese všecky zákazy lutheránské kazatele v městech svých trpěli a nové povolávali. Zejmena uvedena byla města Chrudim, Kutná Hora, Domažlice, Nimburk, Litoměřice a jiná více. Na bratry vůbec a na bratrské vrchnosti zvláště stěžovala si konsistoř proto, že utrakvistům kostely odnímají, že bratry tu a tam za duchovní správce dosazují a j. v. Jakožto největší provinilci poznamenáni od konsistoře bratří Krajkové a Boleslav, kde prý se bratří jen hemží, Karel z Vartmberka, Václav Hrzan z Harasova na Katusicích, Albrecht Berka z Dubé na Loukovci, Heřman z Bubna na Skašově a Řitenicích, Bohuslav Mitrovský v Sluhách, Jan Labouňský na Hradišti, Felix Pravětický v Stěžeřích, Mikuláš Pecingar z Nechanic, Karel Silvar z Pilníkova na Pilníkově, Ctibor Sluzský z Chlumu na Tuchoměřicích.

Císař Maximilian. (23.)

Když ty věci byly císaři od syna jeho oznámeny, poslal do Čech nařízení, aby města a bratří takto obvinění byli pohnáni před soud do Prahy. Rozkazu tomu bylo skutečně vyhověno a pohnaní dostavili se na 10. října do Prahy. Pře s nimi však ani nezapočala; Maximilian byl se zatím na smrt roznemohl a Ru-

dolf odjel k smrtelné jeho posteli. Obžalovaným bylo tedy řečeno, že se pře odročuje, načež se bez překážky vrátili do svých domovů.

Poselství turecké v Praze. — Kterak se Maximilian o trůn polský ucházel.

R. 1572—1576.

Kromě záležitostí českých obracel císař Maximilian v posledních letech života svého pozornost svou hlavně k událostem polským, kde se r. 1573 smrtí krále Sigmunda Augusta trůn královský uprázdnil. Maximilian vynaložil na to mnoho péče, aby trůn ten rodu svému získal. S nebezpečným sousedem Turkem měl sice mír již od roku 1568, avšak právě sousedství tak mocného soka bylo největší pobídkou o osudy země Polské se starati, aby říše po smrti bezdětného krále nedostala se ve správu panovníka, jenž by s Turkem se spojoval nebo aby dokonce nedostalo se do rukou mocnáři, jenž by byl poslušným vykonávatelem rozkazů tureckých.

S Turky byl roku 1568 uzavřen mír na osm let. O některé věci mělo se ještě státi dohodnutí a narovnání mezi Portou a císařem Maximilianem. Za tou příčinou přibyl dne 1. března r. 1575 do Prahy, kde Maximilian právě meškal, budínský paše Mehmet s velkou družinou. Příchod jeho vzbudil z mnohých příčin velkou pozornost v Praze, a tak sbíhali se lidé se všech stran, aby shledli alespoň houf těch pověstných Turků, proti nimž se neustále válčilo a na něž museli neustále platiti. Památnou tu událost podáváme také zobrazenou na str. 377 a 378. Paše budínský, jenž císaři skvostné dary přivezl, bydlel tady v Praze na Malé straně v domě Bašta řečeném a pracoval dosti pilně o věcech sobě uložených, tak že všecko bylo k šťastnému konci přivedeno. Nežli se však mohl na zpáteční cestu do Budína vydati, roznemohl se a zemřel tady dne 3. dubna 1575. Tělo jeho bylo do Budína odveženo.

Mír s Turky byl sice uzavřen, Maximilian ale měl předce se zeměmi uherskými mnohé svízele. R. 1571 zemřel vévoda Sedmihradský Jan Sigmund Zápolský v 31. roce stáří svého a tím vzaly věci nový, pro Maximiliana nepříznivý obrat. Stavové sedmihradští měli svobodnou vůli zvoliti si za vévodu, kdo by se jim líbil a nejlépe hodil. Maximilian se vynasnažil, aby se ta hodnost dostala Kašparu Bökeszovi; druhá strana ale majíc většinu, zvolila *Štěpána Bátora*, který panování své započal tím, že se ze smlouvy s Maximilianem vytrhl. Kromě toho vyžádal si potvrzení důstojenství svého od Turků a vstoupil tím pod vrchní panství Porty. Ke všemu tomu počal se nový vévoda vkládati také do záležitostí uherských tím, že šlechtu uherskou popuzoval a štval proti císaři.

Tak stály věci v Uhrách, když se císař Maximilian počal ucházeti o uprázdněný královský trůn polský.

Již císař Ferdinand hleděl, jak jsme nahoře vypravovali, zachovati dávnější přátelské svazky s rodem Jagelovým provdáním dvou svých dcer Sigmundovi II. Obě manželství zůstala však bezdětná; s oběma manželkami byl Sigmund nakládal surově, kochaje se s jinými milenkami. Líbeznou Alžbětu nenáviděla také tchyně její, necudná královna Bona a tak se po smrti Alžbětině vypravovalo a věřilo, že jí Bona dala utrýchu. Druhá dcera Ferdinandova Kateřina, nemohši snésti nátisků od manžela svého, odjela od něho tajně r. 1567 do Lince, v čemž jí byl sám vyslanec Maximiliánův Dudič nápomocen. Král Sigmund neměl dětí a tak již Ferdinand hleděl jej nakloniti k tomu, aby při stavech polských pracoval o zvolení některého syna jeho, třeba nejstaršího Maximiliana, za svého nástupce. Nemohl však od něho nikdy obdržeti dost určité odpovědi; ba rozličné okolnosti nasvědčovaly, že Sigmund v tom ohledu více přeje mladému Zápolskému, vévodě Sedmihradskému, jehož matka Isabela byla sestra Sigmundova. Nebezpečného tohoto kandidáta zbavil se sice Maximilian r. 1571, kterého Jan Sigmund Zápolský s životem tímto se rozžehnal, avšak v novém vévodě Sedmihradském Štěpánu Bátorovi, povstal mnohem nebezpečnější odpůrce, nežli byl Jan Sigmund Zápolský.

Král Polský Sigmund II. August zemřel dne 7. července r. 1572 v Kryšině a jím vymřel v Polsku a na Litvě panovnický rod Jagelovský. Na zprávu o tom vypravil císař Maximilian bez meškání posly k pozůstalé sestře jeho Anně a některým předním pánům zemským, napřed jen s vyřízením smutku a oznámením, že jiné slavné poselství míní vypraviti do Polska, aby se o volbu krále z rodu jeho ucházelo. Tomuto prvnímu poselství odpověděli Poláci, že chtějí přátelství a příbuzenství s Čechy rádi zachovávati, toho od svých přátel očekávajíce, že Čechové budou také toho knížete za krále Polského uznávati, jenž by na tu hodnost byl zvolen a korunován. V Polsku byl kromě toho řádný vyslanec čili orator císařský, tehdáž *Jan Cyrus*, který zatím mohl také pracovati, aby se panstvo polské k rodu habsbur-

skému naklonilo. Mínilť totiž Maximilian navrhnouti Polákům za krále druhého syna svého Arnošta, tehdáž 19tiletého. Jelikož k těm všem věcem bylo peněz a jiné pomoci velice zapotřebí, vznesl Maximilian žádosť na stavy české, aby jej v té kandidatuře polské podporovali. Proto sněm český r. 1573, jemuž ty věci byly od arciknížat Rudolfa a Arnošta přednešeny, učinil následující usnešení: „Všickni tři stavové tohoto království v svém bedlivém rozjímání jsou to měli a ku paměti sobě přivedli, kterak stavové a obyvatelé království Polského vždycky a po všecky časy se stavy a obyvateli království tohoto v dobrém přátelství, lásce, přízni a bratrství jsou byli a posaváde zůstávají; a jsouce stavové království tohoto obzvláště k tomu náchylni a vždy žádostivi, aby čím dále větší přátelství a láska s dotčeným královstvím Polským zůstávaly a ta oboje království jednu vrchnosť nebo alespoň spřízněnou míti mohla: za dobré jsou uznali, a na tomto sněmě obecném ze svého vlastního uvážení o to se snesli, aby jisté osoby od tohoto království Českého k sněmu, kterýž v království Polském držán býti má, s listem věřícím a instrukcí pod pečetí zemskou vyslali, kteréž by se vší pilností snažně jednaly, aby stavové království Polského JMCísařskou, anebo některého z dědicův Jeho Milosti za pána a krále sobě zvolili.“ K poselství tomu všickni tři stavové následující osoby volili:

Ze stavu panského Vladislava st. z Lobkovic na Chlumci a Jistebnici, nejvyššího hofmistra království Českého; ze stavu rytířského Albrechta Kapouna ze Svojkova a na Hlušicích, purkrabí kraje Hradeckého; ze stavu městského Ondřeje Cutera, měštěnína a primasa Nového města Pražského.

A poněvadž na takové poselství bylo peněz zapotřebí, usnesli se všickni tři stavové, aby se peníze objednaly bez meškání, kdežkoli budou a aby se pod obyčejný úrok do sv. Havla nejprvé příštího ujistily.

Předešlého roku 1572 byl císař Maximilian sám vypravil do Polska přední dva pány české toho času a sice Viléma z Rožmberka, nejvyššího purkrabí a Vratislava z Pernšteina, nejvyššího kancléře království Českého. Císař vyhlídl si v panu Vilémovi z Rožmberka jednatele velmi obratného a způsobilého. Mělť on všecky vlastnosti, kterými možno si získati přátel osobních a co u Poláků velmi mnoho vážilo, mluvil jazykem polským a znal se výborně ve způsobech jejich.

Vilém z Rožmberka (podobiznu jeho podáme v příštím sešitu), syn Jošta z Rožmberka a Anny Rogensdorfovy, narodil se 10. března 1535 na zámku Krumlovském. O vychování jeho staral se, poněvadž otec již 1539 zemřel, strýc Petr Kulhavý, vladař domu Rožmberského, který dal Viléma do Mladé Boleslavi k panu Krajířovi do učení. V krajině té byl ale mor, a proto přivezen jest Vilém zpět do Krumlova a vypraven potom do Pasova k biskupu, ujci svému, kdež pobyv od 1545—1549 s jinými mladíky, pilně se učil, a dobře in artibus a v jazycích latinském i německém prospěl. Nějaký čas pozdržel se Vilém v Čechách; r. 1552 ujal od poručníků panství zděděná a vladařství domu Rožmberského a odebral se ke dvoru císařskému do Vídně, kdež potom největší část života svého trávíval. R. 1557 oženil se s Katcřinou, kněžnou Brunšvickou z linie Kalenbergské, kteráž mu zemřela 10. května 1559; r. 1560 stal se po smrti Adama ze Šternberka na Zelené Hoře nejvyšším komorníkem v království Českém; nedlouho potom (14. prosince 1561) oženil se po druhé, pojav za manželku Žofii, markraběnku Brandenburskou, dceru Jáchyma II. a Hedviky (dcery Sigmunda I. krále Polského) z rodu Jagelonského, čímž vešel v pokrevenství s dvěma rody panujícími. Žofie zemřela již 27. června 1564; po třetí se oženil 27. ledna 1578 s Annou Marií, markraběnkou Badenskou, která ho taktéž nepřečkala, zemřevši již r. 1580; a ve čtvrtém loži měl za manželku Polyxenu z Pernšteina, která mu rovněž jako tři předešlé žádných dětí neporodila. R. 1566 byl Vilém nejvyšším generálem a polním hejtmanem nad lidem českým, který byl vypraven proti Turku; r. 1570 dosazen byl po smrti Jana ml. Popela z Lobkovic na Týně Horšově a Tachově na úřad nejvyššího purkrabí Pražského, kterýž pak zastával až do své smrti dne 31. srpna 1592. I to uvésti dlužno, že byl Vilém z Rožmberka rytířem zlatého rouna, na kteréž pasoval jej na místě Filipa, krále Španělského, arcikníže Ferdinand léta 1585 dne 22. dubna.

Panu Vilému z Rožmberka přidán byl, jak už podotknuto, Vratislav z Pernšteina. Veliký počet jiného panstva a rytířstva z Čech, jakož i panošské čeledi, rozmnožoval skvělosť poselství toho svým průvodem. K jízdě té zjednal si sám pan Vilém v Praze 12 kočí skrze svého maršálka Jáchyma Metycha. K jídlu a k pití vzal s sebou své stříbro; také s sebou vzal kněze Václava, faráře borovanského. Kromě jiných jeli s Vilémem: Jiřík Mošauer z Valdova, Kunrad z Lichtenšteina, Krištof z Grafenšteina,

Radslav Vchynský, Oldřich Hodějevský, Krištof ml. z Leskovce, Jindřich Reiss z Plavna, Jan a Hašek z Valdšteina, Jan z Kosti, Zdeněk Kavka, Šebestián z Leskovce, Menhart z Hradce, Mikuláš z Říčan, Petr Dlažimský z Vřesovic, Jan Cetlic, Dětleb Koc, Jan z Vřesovic Podsedický, Jošt Kořenský, Petr Kořenský, číšník Vilémův, Ferdinand Ronšperger, Krištof Budovec, Burian Vrchotický, Bohuslav Malovec, Petr Boubinský, Jan Beřkovský, Krištof Hysrle, Počepický, Kobylinský, Adam Hřan, Jan Beřkovský, doktor Martin Gerstman, Bohuslav Ojíř z Očedělic, hofmistr, Václav Bavorovský, kaplan Vilémův, Pavel Helm, tajemník, jenž peníze vydával, Mikuláš Bejšovec, kuchař, Tomáš, opatrovatel píce, Gregor, trubač, Matl a Volf, maštalíři Vilémovi a j. v. Rozumí se, že i pan Jaroslav z Pernšteina měl četnou a skvělou družinu, tak že celé to poselství bylo velkolepé.

Poselství vypravilo se na cestu dne 17. srpna a vjelo již 28. srpna do Krakova s takovou okázalostí, že se průvod jeho, jak nám polští dějepisci vypravují, příjezdu královskému podobal. Vyobrazení vjezdu toho podáváme také na str. 391 a 392. V Krakově přijato bylo poselství počestně od Firleje, vojevody Krakovského. Ten jim dal listy pověřovací a ozbrojené průvodce, načež táhli dále do Knyšína. Již s cesty, nežli dojeli do Krakova, vypravil pan Vilém Vlacha Gastaldiho (někdy dvořenína královny Bony) ke královně Anně do Plocka s tajnými námluvami.

V Polsce jevilo se touto dobou již veliké hnutí, neboť jednatelé a náčelníci rozličných stran politických a náboženských již horlivě se vynasnažovali, aby k volbě nového krále pro svou stranu půdu připravili. Z počátku sešla se skoro každá z hlavních stran v zemi sama o sobě. Také na volební sněm v Knyšíně, jenž byl na 10. srpna ustanoven, sešla se jenom jedna strana a proto byl nový sněm položen na 13. října do Lublína a od jiné strany na pole u Varšavy. Sněm knyšinský rozešel se tedy, nežli Čechové toho místa dojeli, bez pořízení; proto vyslal Petr Zborowski, vojvoda Sandoměřský, rychlé posly k Vilémovi, aby se zastavil v Polanci. Vilém vzkázal vojevodovi, že bude naň čekati v Pokřivnici, leč nezdržev slova, odejel do Sandomíře, hledě všude přívržence plánům svým získati. Dobrou zámínkou byl Vilémovi mor, který tenkráte v Polsku zuřil, že mohl s místa na místo přejížděti. Ze Sandomíře vypravili se Čechové do Uřędova, odtud do Lublína, kdež se jim mělo dostati po slibu vojevody Krakovského bezpečnosti a pokojného pobytu. Vilém však nemoha se posla vojevodova dočkati, vrátil se do Dąbrovice. Tu došlo ho poselství od pánů strany rakouské, aby se v místě pozdrželi, neboť že brzy o záležitosti jejich sjezd do Oseku svolaný rozhodne. Zatím bylo toto poselství vzbudilo pozornosť celého Polska. Strana rakouská počínala si před tím dosti odhodlaně a vydatně, nyní ale počali se hýbati i jiné strany. Listy císařovy za poselstvím byly zachycovány na cestě a čítány s výklady potupnými na veřejných sjezdech a také roztrušovány mezi lidem. Jmenovité pracovali proti poselství českému protivníci ze šlechty nižší ukazujíce hlavně na to, že prý rod habsburský nestrpí žádných svobod a privilegií, že vládne podle vlastních zásad a despotických náhledů, a že by jako v Čechách a v Uhrách zrušil svobodu krále voliti. Strana tato způsobila tedy, že musel pan Vilém v jednom místě dálších věcí čekati, čímž překaženo ovšem působení ve prospěch rodu habsburského, Panu Vilémovi dáno dosti jasně na srozuměnou, že jest mu v Polsku pouze poselství vykonati a pak ze země vyjeti. Nepříjemnosti, jakých bylo poslům zakoušeti, rozmnožily se i pověstí, že Arnošt syn Maxmiliánův je v Polště a že vyhledává příležitosti, jak by se k Anně dostal a s ní se zasnoubil, což že jest dávno již ujednáno.

Zatím se sešel sněm u Varšavy, kdež měli poslové slyšeni býti a pan Vilém táhl tam se svými z Uřędova. Již toho času ponoukali jej někteří, aby se sám ucházel o korunu; Piastové vymřeli, však on že jest z krve jejich a proto že mu bude přáno. Za vhodný prostředek, kterým by ještě snadněji trůnu se domohl, udán mu sňatek s Jagelonkou. Bylať sice Anna starší nežli pan Vilém, tomu ale mohla býti vždy ještě choti, ješto Arnošt ji mohl podle stáří dobře i matkou svou nazývati. Slávychtivý Rožmberk nebyl podle toho, aby odolati mohl návrhům tak svůdným, i počal si vyhledávati přátel. Mezi prvními přivinul se k němu Stanislav Szafranec, kastelán běcký, muž u lidu velmi oblíbený a ten pak hledél získati i jiných přátel.

Také sněm svolaný na měsíc říjen k Varšavě, nepřistoupil ještě k volení krále, nýbrž ustanovil jenom tolik, že primas má právo k svolávání sněmů a poslanci tady shromáždění položili sněm nový v dohodnutí s primasem na den 6. ledna 1573 zase k Varšavě. Tady měli poslové cizích mocností konečně býti slyšáni, avšak tak, aby se před skutečným volením krále odebrali hned zase na hranice zemské a očekávali výsledek. To oznámeno i poselství císařskému a stavové vykázali Rožmberkovi za sídlo Uřędov

edaleko Varšavy. Pan Vilém prodlévaje tady, oslal některou část komonstva svého zpátky lo Čech s několika nemocnými, kteréž mu bylo ěžko chovati na obtížném putování. Komonstvo oto potkalo se na cestě s velkou nehostinností. Nikde nechtěli jich dobrovolně přijímati do hopod, ani prodávati jim potrav a obroků; musili se mocí dobývati do stavení a brániti se proti útokům. Co dostali, musili dvojnásobně platiti. Dva z nemocných a sice Reiss a Janeš Albrecht z Vejslovic, umřeli jim na cestě, i měli zase co zápasiti, aby jim vymohli křesťanského pohřbu. Horší příhoda stala se však téhož času vyslanci Janu Cyrovi. Zdržovav se v Prusích,

Vilém z Rožmberka. (24.)

idež nepochybně hleděl města a stavy tamější akloniti k straně císařově, byl nenadále na estě zajat od strany protivné a zaveden do ězení v Malborku (Marienburg). Darmo doáhal se císař listy svými k předním osobám v zemi, aby šetřili práva vyslanství a mají-li co proti osobě vyslance, aby jemu oznámili, by jim zjednal zadostučinění. Vyslanec byl do třetího měsíce držán v zajetí a teprvé na sněmě varšavském v lednu byly listy u něho zabavené

veřejně čteny před shromážděním, načež propuštěn na svobodu, když v nich nic podezřelého nebylo shledáno.

Sněm varšavský vypsaný na měsíc leden neprovedl také ještě volbu nového krále, nýbrž odložil tu věc na den 7. dubna. Tou dobou nebylo ještě jisto, komu se většina stavů polských nakloní. Ještě 6. března 1573 psal Vilém z Rožmberka z Uřędova bratru svému Petru Vokovi, že ještě se o tom nemluví, kdo konečně v Polsku králem zůstane a sami Poláci že to důkladně nevědí. Z cizích kandidátů byli tři, o kteréž se jednalo: syn císařův arcikníže Arnošt, Sigmund, šestiletý syn Jana krále Švédského, pak Jindřich, bratr Karla IX. krále francouzského. Jindřich francouzský měl velkého podporovatele v sultánu tureckém, kterému stavové nejvíce přáli, poněvadž se ho nejméně báli. Byli totiž přesvědčeni, že sultán a jeho kandidát budou je nejméně v svobodách jejich obmezovati. A sultánovi záleželo velice na tom, aby Jindřich byl zvolen, jelikož by se tím nasadila nová páka k potírání moci habsburské, proti níž i sultán i Francouzsko neustále bojovali. Proto bylo kandidování prince francouzského o trůn polský Portě turecké věcí velmi vítanou. Sultán také dal vzkázati Polákům, že si přeje míti králem polským buď Jindřicha francouzského nebo některého Poláka. Jindřich že je dobrý jeho přítel, a s ním že míní zachovati upřímný pokoj, jiného cizího ale že trpěti nemíní. Aby pak pohrůžce své dodal důrazu, nařídil silné zbrojení v Bulharsku a v Uhrách k zahrožení jak Poláků tak císaře.

Za takových okolností otevřen dne 7. dubna volební sněm u Varšavy. Nahoře zmíněný Szafranec navrhl se Stanislavem Gorkou Viléma sněmu volebnímu; strana jejich ale byla tak slabá, že jméno Vilémovo mezi kandidáty ani uvedeno nebylo. Hned v prvních dnech sněmování slyšena byla poselství cizích kandidátů. Vilém Rožmberský byl se k tomu cíli vydal 28. března z Uřędova na cestu do Varšavy. Promluvil obšírnou řečí k Polákům dne 10. dubna. Aby sněmovníky Arnoštovi naklonil, kladl zvláštní váhu na příbuznost kmene jejich s Čechy, stejnou řeč a stejnou povahu i živé přátelské svazky, kteréž měla šlechta polská s českou v ty časy. Viléma podporovalo druhé poselství obzvlášť vypravené od samých stavů českých, jak jsme se o tom nahoře zmínili. Poselství to chválilo výborné vlastnosti císaře Maximiliana, jeho spravedlivost, svědomitost v zachovávání svobod zemských a snášelivost ve věcech náboženských. Též poselství krále Filipa Španělského a jiné vypravené od kurfiřtů německých ve jménu říše bylo slyšáno.

Po odbytí těch věcí bylo každému poselství vykázáno místo, kam se odebrati musilo k čekání na výsledek volby. Pan Rožmberský s poselstvím českým vyprovoděn byl do Loviče, 12 mil od Varšavy. Jindřich francouzský byl většinou zvolen dne 7. května a prohlášen za krále od maršálka korunního dne 17. května. Poselství císařské navrátilo se na to bez pořízení do Vídně. Vilém z Rožmberka předložil pak císaři účty o tom, co poselství na cestě kromě osoby jeho spotřebovalo. Byla to suma 38.662 zl. 12 gr. a 1 denáru, na ten čas zajisté dosti vysoká. Strana rakouská mezi stavy polskými z počátku se stavěla trochu na odpor, zvláště města pruská; brzy však podrobila se nálezu většiny. K císaři Maximilianovi vypravili nyní Poláci posla s vyřízením o vykonané volbě a s pozváním, aby oslavil poselstvím svým slavný pohřeb a exekvie za zemřelého krále Sigmunda a se žádostí o svobodný průchod poslům jejich, kteréž mínili vypraviti k Jindřichovi do Francouzska. Maximilian všem těmto žádostem ochotně vyhověl, při tom však vyčetl vyslancům polským nehostinské a nevlídné jednání s jeho posly i potupné řeči, které se mluvily na sněmích na zlehčení domu rakouského.

Nově zvolený král Jindřich váhal s odjezdem svým do Polska, jelikož se roznemohl těžce bratr jeho král Karel, po němž měl vládu ve Francii nastoupiti. Způsobem tím uplynulo celých osm měsíců, nežli se do Polska dostavil. Tady ale se mu starosti vladařské brzy znechutily. Jakmile tedy dostal z Francie zprávu, že bratr jeho dne 30. května 1574 zemřel, vyhledával vhodnou příležitost, jak by se mohl do své vlasti navrátiti. Usnešením sněmovním byl Jindřich zavázán, že nevyjede ze země jinak, nežli se svolením sněmovním. Nechtěje se však svolení takového doprošovati, pozval Jindřich panstvo polské na 17. června k velikému kvasu do Krakova a když se hosté jeho pozdě na noc řádně rozveselili a dílem i spili, odjel tajně s málo služebníky z Krakova a obrátil se přímo do Vídně, kam dne 24. června dorazil. Poláci vědouce, že okolní národové budou se jim posmívati z té příhody, honili krále svého hned druhého dne, dostihli ho však teprvé za hranicemi mezi Osvětimem a Plesem na půdě císařské, kdež jej nadarmo žádali, aby se do Krakova navrátil. Ještě co Jindřich meškal ve Vídni, oznámili útěk jeho úředním dopisem dne 22. července císaři, žádajíce, aby se o nich ne-

domníval, že by byli snad králi svému nevzdávali povinnou čest a neprokazovali poddanou poslušnost. Jindřich se omluvil zvláštním listem, proč ze země odjel a sliboval, že se zase navrátí, až své francouzské věci uspořádá.

Pěkné tyto sliby Polákům však nedostačovaly. Primas svolal bez meškání sněm do Varšavy ke dni 24. srpna pro opatření osiřelého království. Jindřichovi povolena tady byla lhůta do 12. května 1575, když se však nevrátil, byl dne 26. května za zbavena království prohlášen, a hned také ustanoven sněm k volbě krále nového. Porta ovšem neobmeškala uděliti Polákům dobrou radu, koho by si měli za krále zvoliti. Měli si obrati buď někoho z domácích, jmenovitě Jana Kostku, vojevodu Sandomířského, nebo „statečného a hodného“ Štěpána Batora, vévodu Sedmihradského. Pakli by rady sultánovy nedbajíce přijali buď císaře Německého nebo Moskvana, oznámil jim sultán svůj hněv a pomstu. Dal jim totiž vzkázati, že království jejich zdrancuje a dokonce zkazí, že je všech statků jejich zbaví a se syny i dcerami jejich do věčného otroctví a zajetí odvésti káže, a přední jejich města Krakov a Lvov že svými branným muži osadí. U národa rytířského a na svou svobodu pyšného byla by musela tak nedůstojná pohrůžka vzbuditi spravedlivou nevoli a rozhodný odpor po vší zemi, jináče však bylo u Poláků. Ukázalo se, že pýcha polská, byla planá, že šlechta polská byla lehkomyslnou i krátkozrakou, zrovna jako šlechta uherská, a že se honila po zištných osobních výhodách beze vší starosti o vlast, a že se spojovala i s úhlavním nepřítelem všeho křesťanstva a také k tomu brala si vlast za pláštíček.

Kandidátů cizích, o které se jednalo, bylo tentokráte sedm: z rodu habsburského arcikníže Arnošt, nebo sám císař, nebo i jeho bratr arcikníže Ferdinand Tyrolský; dále Sigmund, králevič švédský, Alfons, kníže Ferarské a Modenské, Štěpán Bátory, vévoda Sedmihradský, a Vilém z Rožmberka.

Vilém z Rožmberka byl se zalíbil některým pánům polským za svého předešlého poselství u nich. Činili mu sami návrhy, jak jsme už vypravovali, aby se postavil za kandidáta. On tomu neodporoval, vyhražoval si však, že se doprošovati a vkupovati nebude, než kdyby řádným způsobem a jednosvorně zvolen byl, že by zvolením takovým ovšem pohrdnouti nemínil. R. 1574 vypravil Vilém služebníka svého Jana Netolického z Turnova dvakráte do Polska; i není pochybnosti, že poselství týkalo se volby Vilémovy na krále Polského. Vyjednávání nemělo však tak vydatný účinek, jak si to pan Vilém přál. Snad Vilémovi vadilo i to, že musel jednati velmi opatrně. Upadl totiž u císaře v podezření, že při předešlém poselství svém více se staral o sebe, nežli o rod císařský. Vilém se proto dostavil ke dvoru císařskému a očistil se nejspíše dostatečně, jak soudíme z toho, že požíval napotom jako dříve velké důvěry jak u císaře Maximiliana, tak také i u nástupce jeho Rudolfa.

Po útěku krále Jindřicha z Polska nabyla slabounká strana Vilémova nové naděje a nové odvahy. Szafranec jal se znova pro něj působiti a odporučoval jej horlivě na všech místech. Pán ten agitoval však pro Viléma ne z osobního přesvědčení, nýbrž z osobních výhod; Jindřichovi francouzskému nepřál, rodu habsburského nenáviděl, Štěpána Bátora pak se bál i pro jeho osobní vlastnosti i pro jeho spojení s Turkem. A rázu takového jako Szafranec byli i ostatní stoupenci Vilémovi. I nebylo se tudyž od nich nadíti ani zvláštní různosti ani vytrvalosti. Jednali proň dosti horlivě, jakmile ale na tuhý odpor vrazili, zlomila se odhodlanost jejich. Szafranec získal na svou stranu nejprvé vojevodu Krakovského a ten potáhl za sebou všechen rod Zborowských; zjednán jest takže Ondřej Firlej, starosta Sandoměřský. Od strany této vyslán jest k Vilémovi Jan Zborowski, aby s ním smluvil výminky, za kterými chtěli jej stranníci jeho králem učiniti.

Císař Maximilian navrhl stavům polským zase syna svého Arnošta a vypravil do Polska zase poselství, které by se o zvolení jeho postaralo. Byli v tom poselství: Martin biskup Vratislavský, nejvyšší hejtman nad Slezskem, Ondřej Dudič, předešlý vyslanec císařský v Polsku a Matouš z Lojov, hejtman knížectví Svídnického a Javorského. Krom toho podporovali žádost císařovu poslové kurfiřtů německých a poslové arcikníže Ferdinanda. Podporu svou slíbil císař i car Ruský Jan Vasiljevič, k němuž byl císař toho roku vypravil slavné poselství. Volba krále měla se díti již v máji r. 1575 na sněmě stežickém; senátoři přející Maximilianovi odkládali ji den ode dne v naději, že chudší šlechta, která byla vesměs proti němu, bude se muset pro nedostatek peněz z větší části domů rozjeti a pak že vůli svou provedou. Šlechta ale spozorovavši past, jaká se na ni líčí, způsobila, že rozpuštěn jest sněm tento 5. června dříve, než na něčem konečném zůstáno. Byli to hlavně stranníci Rožmberkovi, kteří zmařili sněm tento; věděliť, že by senátoři zvolili Maximiliana a o nižší šlechtě, kte-

rou získati nemohli a neuměli, byli také přesvědčeni, že nedá hlasů svých Rožmberkovi. Chtěli tedy nabyti času a stranu svou sesíliti.

Sněm volební sešel se ve Varšavě v měsíci listopadu. Poslové cizích kandidátů byli zase veřejně slyšáni. Zástupci stavů českých a sice titéž, jenž byli od sněmu r. 1573 do Polska vypraveni, mluvili takto: „Císař Maximilian, král náš nejmilostivější, panuje nad námi vladaří co laskavý otec. Práva, výsady a svobody naše neberou porušení, neb jich sám svou mocnou rukou hájí, zastává, opatruje. Na úřady a důstojnosti obecné opatrně a spravedlivě poctivé dosazuje osoby a to toliko rozené Čechy. Na poctivosti a spravedlnosti stavů ani mocně nesáhá ani lstně se jim nevyhybá, ani novot nehledí. Káže-li potřeba proti nepříteli strhnutí válečné, neklade pomoci ani mezí ani násilí, než svobodnou daní dle uznání stavů bývá spokojen. Nejslavnější pak opatrnosti a poctivosti důvod, kterýž jej až do nebe zdvihá, jest ona líbá mírnosť a jemnosť, kterouž rozdvojené náboženstvím bez rozdílu všecky rovně pojímaje pokoj, svornosť a vroucí lásku vyhledává a chová. Spravedlivě každému měří a váží a i k tomu nejsprostšímu svých poddaných se nakloní a žádosti laskavě slyší. Hle! takový jest král náš, tentýž hodlá býti i vaším!“ Ke chvále arciknížete Arnošta přednesli poslové čeští, že se z čtení kněh i také cvikem ve mluvení s dvořany tak dalece naučil česky, že každému snadno může rozuměti; pročež naděje jest, že bystrým svým vtipem také příbuznému jazyku polskému snadno se naučí. Prozatím však že se dobře zná v latině, v níž i mnozí Poláci dobře jsou zběhlí. Poslové arciknížete Ferdinanda chválili pána svého, že i v jazyku polském docela dobře se zná, tak že by všecky záležitosti jejich po polsku jednati dovedl. Ukázalo se však, že stavům polským známosť domácí jejich řeči mnohem méně ležela na srdci nežli jiné ohledy. Bátory, rodilý Maďar, neznal ani slova slevanského, mluvil ale řečí zlatou a ta nejvíce vydala.

Po vyslyšení všech poslů cizích dávali poslanci na sněmě hlasy své, které mohli také dostatečně odůvodniti. Petr Zborowski, vojevoda Krakovský, odporoučel pěknou a obšírnou řečí Rožmberka (dne 17. listopadu). Pravil, Polsko že nepotřebuje krále cizozemce, tím méně mohutného souseda jakéhosi; druhou stranou, že by jí také nepomohl král nepatrné značnosti z domácí šlechty, jak se mnohým říkati uzdálo — Piastovec. Třeba prý tedy vybrati někoho z třídy prostřední, to jest ze stavu knížecího. „Když jsem byl v Stężici, líbil se mi nejlépe Rožmberk,“ pravil vojevoda (ale tenkráte nebyl pro Rožmberka), „a toho vám za krále odporučuju, neboť pro něj jsou nejrozumnější důvody.“ Mimo Petra byli pro Rožmberka ze stavu rytířského Jan Zborowski, starosta Odolanovský, Łopatecki, Martin Ostrorog Lvovský; z Krakovanů chtěla míti větší část Piasta, nezavrhovala ale nijakž Rožmberka. Z vyšších stavů přítomno bylo 56 poslanců. Z těch většina 35 byla pro dům rakouský vůbec a shodla se konečně o osobu císaře Maximiliana. Ostatní hlasové rozdělili se na rozličné kandidáty. Na Štěpána Bátora nepadl žádný hlas; to byla ale jenom nalíčená komedie, jelikož hlavně ti poslanci, kteří hlasovali pro Piastovce, byli již po taji získáni pro Bátora. Náčelníci té strany protirakouské jali se bouřiti nižší šlechtu na sněmě potupnými řečmi proti domu rakouskému a křikem, že nechtějí míti žádného cizozemce, než Piasta a krajana zemi upřímného. To nic nespomohlo, že dva takovíto Piastovci, t. j. domácí velmoži, nechtěli nijakž volbu na království přijmouti; větší část šlechty penězi Bátorovými získaná, nechtěla jiného než Piasta. V takovém zmatku užil konečně primas království arcibiskup Hnězdenský, Uchański, práva svého k jmenování nového krále a ustanovil k tomu den 12. prosince. Toho dne vytáhla ale strana protivná ozbrojena a se všemi přípravami válečnými na místo sněmovní v poli u Varšavy, hotova jsouc udeřiti na své protivníky. Darmo napomínal primas s úředníky zemskými ke složení zbraně pro veřejnou bezpečnosť a obecný pokoj v čas sněmu. Vůdcové buřičů žádali, aby strana primasova upustila od domu rakouského, jen pod tou výminkou že upustí také oni od Piasta. To bylo tajné jejich přání, aby pak mohli tím snáze sehnati většinu pro Bátora. Strana rakouská však ucouvla před násilím a odstěhovala se na jiné místo k sněmování. Smlouváno ještě toho dne po poslích až do večera. Konečně se svolením skoro celého panstva a některé menší části nižší šlechty, která šla za ním, přistoupil arcibiskup Hnězdenský k jmenování zvoleného krále a jmenoval za pochvalného křiku a díkůvzdávání všech přítomných císaře Maximiliana. Potom se stalo dohodnutí o kusy, na něž měl nový král přisahati před svým korunováním (17. prosince), a hned druhého dne na to byl Maximilian od velkého maršálka korunního za krále vyhlášen.

Strana protivná nepotřebujíc déle úmyslů svých tajiti, zvolila králem Štěpána Bátora s tou výminkou, aby pojal za manželku Annu Jage-

lovnu, a Jan Sieninski jmenoval jej za krále hned 14. prosince. Smlouva s posly Bátorovými byla ještě téhož dne sepsána a hned 15. prosince vyhlásil jej Jan Tarlo za krále. Zároveň uzavřeno držeti sněm dne 18. ledna příštího roku v Jędřejově, k němuž se měli dostaviti všickni stavové ozbrojeni a se vší svou vojenskou přípravou k hájení prý práv a svobod království proti všelikým jich protivníkům.

Jedna strana vydávala nyní proti druhé manifesty, dokazujíc, že král její je správně zvolený a druhá strana že by měla povoliti. Císař sám vypravil k Bátorovi, aby jej odvrátil od přijetí koruny polské, vojenského vůdce svého Krištofa z Teuffenbachu (dne 1. ledna 1576). Ten měl zvěděti úmysl Bátorův a osvědčiti mu ochotnost císaře, že by se mu za to vděčným osvědčil, kdyby povolání na trůn polský neuposlechl, zároveň uložil císař dne 3. ledna primasovi polskému požádat Annu Jagelovnu, aby se za protivnici jeho nestavěla a Bátorovi podáním ruky své ke koruně nedopomáhala. Třetí poselství mělo se vydati na branný sněm jędřejovský s úkolem nejtěžším, pohnouti totiž protivnou stranu samu, aby od úmyslu svého ustoupila a když by jináče nebylo, aby Annu Jagelovnu nedávali za manželku Bátorovi, nýbrž synu císařovu Arnoštovi. Poselství to uloženo opět panu Vilémovi z Rožmberka, jehož se nemusel císař více co soka strachovati, a s ním Matoušovi z Lojov, hejtmanu knížectví Svídnického a Javorského.

Zatím přijelo do Vídně poselství polské, by podalo císaři úředně zprávu o jeho zvolení a jednalo s ním o přijetí koruny polské. V poselství tom bylo deset pánů polských a mezi nimi nejpřednější Vojtěch Laski, starosta sěradský, kterýž sám před jinými již dne 5. ledna do Vídně dorazil. Ostatní poselstvo mělo slavný vjezd svůj dne 14. ledna. Dvořané císařovi vyjeli poslům vstříc na 50 vozích až ke dlouhému Táborskému mostu přes Dunaj a v čele jich nalezal se pan Vratislav z Pernšteina, nejvyšší kancléř český. Poslové byli ubytováni v paláci arciknížete Karla Štýrského, bratra císařova, kterýž palác stál nedaleko hradu císařského.

Dne 18. ledna bylo poselstvo polské slyšáno ve velké světnici dvorské, ustanovené ke svatbám a hodům královským i jiným nejslavnějším příležitostem. Císař přinešen byl pro nemoc svou ve stolici. Vedle něho u trůnu stáli synové jeho arciknížata Matiáš a Maximilian, dále všecko dvořenínstvo ve slávě, též mnoho divákův tomu připuštěných. Posel Laski nesa list od stavů polských v ruce předstoupil a pozdravil císaře nejprvé krátkými slovy, načež mu císař i všem ostatním poslům podal ruku na uvítanou. Na to Laski vyřizoval své poselství jazykem polským, vykládaje, že stavové zvolili si císaře samého místo syna Arnošta, poněvadž spletený stav v říši jejich osobní přítomnost císařovu v zemi vyžadoval. Když Laski po skončení své řeči list odevzdal, smekl Maximilian klobouk s hlavy, vymlouval se, že polsky neumí a odpověděl poslům po česku. Mluvil prý řečí složitou tak plynně, jako by povždy byl býval v Čechách a jinak nikdy byl nemluvil než česky, z čehož poslové polští velkou radost jevili. Děkoval za prokázanou sobě čest a náklonnost a slíbil, že na list sobě podaný co nejdříve dá konečnou odpověď, jakmile by tak důležitou věc uvážil se svými radami. Potom podali mu poslové opět ruce, jakož i dvořanům jeho a císař propustil je teprvé po delší rozpravě, kterou s nimi měl soukromí beze svědků.

Císař, jak už byla povaha jeho nerozhodná a váhavá, mínil také Polákům dáti rozhodnou a konečnou odpověď teprvé tehdy, až by zvěděl, jak pochodil Teuffenbach u Bátora a Rožmberk u protivné strany polské. Na obou však stranách potkal se Maximilian s rozhodným nezdarem.

Jakmile zvěděli v Cařihradě, jak dopadla v Polsku volba krále, vyslal Amurat posla do Sedmihradska s listem dne 28. prosince 1575 k Bátorovi, jímž jej vybízel, aby království přijal, neohlížeje se nic na hrdost krále Vídeňského, ani na zuřivost knížete Moskevského. Kdyby mu nastalo od nich nějaké nebezpečenství, sliboval mu všelikou vojenskou pomoc a dovoloval, aby proti císaři požádal bašat uherských v Budíně a Temešváru za pomoc s vojsky svými. Krom toho daroval mu obyčejný poplatek za ten rok, aby se snáze mohl vypraviti na cestu. Baše budínský psal pak císaři dne 12. ledna 1576, dávaje mu výstrahu, aby se o panství nad královstvím polským nepokoušel, „jelikož ta země se nachází od 130 let v držení a pod ochranou Porty turecké“; sic že by se to skloniti mohlo ke škodě, zkáze a záhubě zemí jeho vlastních.

Dne 11. ledna vrátili se také do Bělehradu poslové Bátorovi, kteří přinesli ty nejpotěšitelnější zprávy o postavení jeho strany v Polsku. Za takových okolností přibyl dne 13. ledna do Bělehradu Teuffenbach. Vévoda odpověděl na přednešení jeho co nejvíc možná odkládavě: postoupení práva ke království Polskému že je věc těžká bez předcházejícího slyšení poselstva

polského, kteréž teprva očekává; ostatně že mu záleží na zachování dobrého řádu a svornosti v království Polském; proto než vysloví svůj úmysl, že by rád věděl, jakým způsobem se chce císař zachovati, aby se předešlá svornost mezi stavy polskými zase navrátila. Bátory požádal Teuffenbacha, aby to oznámil císaři po rychlém poslu, že bude 20 dní čekati na rozhodnou odpověď císařovu o té věci.

To nebyla rozhodná a určitá odpověď a proto Teuffenbach zůstal v Bělehradě, kdež pozoroval počínání Bátorovo a podával o něm zprávu císaři. Za několik již dní dostal důvěrnou cestou návěstí, že Bátory poslal dne 19. ledna list na sněm jedřejovský, v němž volbu za krále přijímá, s podpisem: Stephanus electus rex Poloniae (Štěpán zvolený král polský). V málo dnech měl býti držán sněm v Mediáši, ku kterémuž se očekávalo poselstvo polské k slavnému povolání Bátora na trůn. Na témž sněmu chtěl, jak se Teuffenbachovi doneslo, Štěpán Bátory poručiti bratra svého Krištofa stavům Sedmihradským za nástupce v knížectví a Krištofa Hagymáše na místo jeho za nejvyššího polního hejtmana. Bátory byl by se rád Teuffenbacha zbavil a proto mu vyhrožoval i nemilostí tureckou. Teuffenbach se však odvolával na nedotknutelnost poslaneckou, které i Turci šetří a nehýbal se, pravě, chtějí-li se ho zbaviti, aby mu jen dali určitou odpověď, vzdá-li se vévoda koruny polské čili nic. On že má od císaře nařízení, aby se bez určité odpovědi nevracel. Proti násilí že by se ovšem obhájiti nemohl, ale jakožto poslušný sluha že hotov jest i život nasaditi v službě pána svého.

Brzy potom dostal Teuffenbach od přítele výstrahu, že se o to jedná, aby byl i s lidmi svými nazejtří vzat do vazby. Po té zprávě odebral se zase k vévodovi a když mu dal opět odpověď vyhýbavou a neurčitou, vydal se Teuffenbach dne 20. ledna na zpáteční cestu do Satmaru, přesvědčen jsa dostatečně, že není naděje, aby se Bátory dobrovolně odřekl koruny polské. Na zpáteční cestě setkal se v Tordě s hlučným poselstvím polským k Bátorovi, kteréž jelo na koních, na vozích a na saních počtem asi 200 osob.

Rovněž tak málo pořídil v Polsku mezi tím Vilém z Rožmberka, kterého císař vyslal opět do Polska, aby tam ve prospěch jeho pracoval. Strana Bátorova vyvinula po celé zemi neslýchanou činnost oblíbeným svým hlučným a zastrašovacím způsobem. Na sjezdech krajských v nejvíce krajinách vedla slovo jen ona; osoby jí nemilé nesměly se ukázati. Tímtéž způsobem počínala si i na velkém sněmě v Jedřejově v druhé polovici měsíce ledna, na který byl Vilém z Rožmberka vypraven. Na 20.000 šlechticů ozbrojených sjelo se k tomu shromáždění, kamž se ovšem nikdo neopovážil přijíti, kdo již napřed se nehlásil k straně Bátorově. Bátorovci všady hlásali, že přijeli hájit svobody a výsad, které prý nenáviděný primas v nebezpečenství uvádí. Primas a strana jeho byly tedy nově vyzváni, aby od Maximiliana upustili; když to ale učiniti nechtěli, prohlášeni jsou za nepřátele vlasti. Sjezd stvrdil slavně a jednohlasně i ve jménu celého království předešlé zvolení Bátorovo co jediné pravé a platné a přijal hned také psaní od posla Bátorova, jímž tento oznámil, že zvolení na krále Polského přijímá. Šlechtici na sněmě shromáždění zřídili mezi sebou konfederací nebo zápis k hájení tohoto zvolení zase ve jménu celého království Polského. Hned také ustanoveny osoby, které by nového krále uvítaly na hranicích a jej uvedly do Krakova; a 4. březen ustanoven ke korunování jeho a Anny Jagelovny.

Teprvé po vyřízení všech těchto věcí byl Vilém z Rožmberka připuštěn do shromáždění. Když vstoupil do sněmovny, vstali všickni před ním a obnažili hlavy své. Posazen byl na prvé místo a učinil řeč k shromážděným stavům. Mluvil dlouho a ozdobně (29. ledna 1576) jazykem českým, Polakům srozumitelným a příjemným, hledě stavy k uznání Maximiliana za krále Polského nakloniti. Mluvil však nadarmo a přesvědčil se, že velká převaha jest na straně Bátorově. Později svěřil se Zborowskému, že druhé toto poselství do Polska vykonal berděčně a kdyby byl alespoň na týden napřed předzvídati mohl, co na sjezdu tom zakusí, že by se byl s cesty vrátil, a velikou obětí z pokoření toho se vykoupil, jelikož musel poporovati to, co nevyhnutelně propadnouti muselo. Rožmberk měl ovšem příčinu mrzeti se na hubený výsledek poselství svého, když mu shromáždění dali jenom tu odpověď, že sjezd rozhodnutí své sdělí císaři samému po zvláštním poslovi. Dne 14. února vrátil se Rožmberk neutěšeného poselství svého do Vídně; teprv pak dne 23. března přijeli tam poslové od sjezdu jedřejovského Krištof Lanckoroński, kastelan Malogrobský a Martin Bialobrzeski, biskup Laodicejský, jenž ale měli za úkol poučiti císaře, že prý zvolení jeho na sněmě varšavském nestalo se spůsobem zákonným.

Císař při známé své povaze pořád váhal a se rozpakoval, kdežto Bátory a jeho stranníci jednali rychle a odhodlaně. Posudještě ne-

dal Maximilian odpovědi poselství, které byla strana jeho ze sněmu varšavského k němu vypravila a co bylo ještě důležitějšího, posud nevykonal dostatečné a potřebné přípravy, aby kandidatuře své dodal důrazu a aby práva svého proti jiným nápadníkům obhájil. Poslové polští radili, aby císař pospíšil se svým příjezdem do Polska a předešel a přetrhl tím nejjistěji úmysl Bátorův. Z Polska psali přívrženci strany císařovy, že všecko záležeti bude na tom, kdo dřív přijede do království nebo alespoň na hranice; neboť tomu že všecko snáze připadne rádo i nerádo. Válečníci císařovi v Uhrách pak radili, aby císař hleděl především zmocniti se Krakova. Nemohlit se již dočkati rozkazu, aby se sáhlo k meči a jeden druhému v dopisech dávali na jevo svou mrzutost nad radami císařskými, že všechno táhnou k nekoncům a jich zanechávají bez potřebných posil.

Než váhavá povaha Maximilianova nehodila se nijakž k činům tak rychlým a odhodlaným. Dal tedy znovu ještě 31. ledna Teuffenbachovi rozkaz, aby s Bátorem vyjednával, ač zajisté sám dostatečně byl přesvědčen, že to k ničemu nepovede a že je to zbytečné. Zatím stalo se od strany Bátorovy, k čemu vojenští velitelové císařští radili. Když se totiž sněm jedřejovský rozešel, zdvihla se valná část šlechty pod palatinem Krakovským, palatinem Ruským a palatinem Belzkým s brannou čeledí svou a vtrhla do Krakova. Kdo se k straně císařské chýlili, byli z města vyhnáni; šlechta rozložila se jako nějaká posádka po hradě, po městě a po předměstí Kazimířském a chovala se zde tak, jako by vůli celé země představovala. A touž dobou přijal také Bátory veřejně korunu polskou od druhé strany mu nabídnutou. Stalo se to slavným způsobem dne 8. února v hlavním kostele v Mediáši, kde sněm právě zasedal. Jan Tarlo, palatin Lubelský, jakožto hlava poselství, četl články předložené Bátorovi; a když na ně složil přísahu, slíbili mu rovněž i poslové ve jménu království poslušnost a věrnost. Zaslíbena mu také Anna Jagelovna za manželku, načež hlučné Te deum laudamus s troubením a bubnováním, střelbou z děl, zvoněním všech zvonů atd. oznamovalo uzavření slavné úmluvy. Stavové sedmihradští zvolili zároveň bratra Štěpánova Krištofa Bátora za budoucího vévodu a Krištofa Hagymáše za nejvyššího polního hejtmana.

Císař Maximilian popřál konečně sluchu domluvám a radám k důraznějšímu vystupování proti Bátorovi. Stalo se to ovšem ještě dříve nežli císař obdržel zprávu o těchto posledních

událostech, nyní ale bylo zajisté už pozdě k napravení toho, co se kolikaletou váhavostí a nerozhodností promeškalo a pokazilo. Velitel Rueber obdržel konečně po dlouhém svém naléhání rozkaz, aby najímal vojsko pro všelikou potřebu a aby pásl po Bátorovi, kdyby se chtěl dáti na cestu do Polska zemí císařskou (11. února). Také dal císař potřebná nařízení, aby 500 jezdců, o které Rueber již před měsícem byl žádal, vypraveno bylo jemu ku posile. Na sněmě dolnorakouském, jenž toho času držán byl ve Vídni, žádána na stavích pomoc 150.000 zl. na nastávající korunování v Krakově; z čehož souditi se dalo, že císař nemíní koruny polské po dobrém se vzdáti. Rueber jsa vždy dobré chuti k vytasení meče, přednesl císaři opět svůj návrh, aby se udeřilo na Krakov. Žádalt dne 11. února, aby císař vypravil jen 1000 tak nazvaných německých jezdců ve vší rychlosti a po tichu ze Slezska na některé určité místo na hranicích polských; k těm že by on bez zanedbání stráže v zemi přirazil s 3000 muži dobře ozbrojenými. Páni polští císaři přející, mezi nimi jmenovitě Lubomirski, že mají též 500 jezdců polských již pohromadě, s kterými by pomohli. A mnozí měšťané krakovští že jej každodenně o pomoc a vysvobození žádají. S těmi silami doufal Rueber polekati snadno Krakovany, že by před ním brány otevřeli a z města se rozutíkali, neboť prý je to lid velmi špatně ozbrojený a nezvyklý ani kázni ani pořádku.

Císař Maximilian učinil sice krok ku předu, když nařídil Rueberovi, aby vojsko najímal a po Bátorovi pásl; hned ale se zase zastavil a počal uvažovati, zdali by bylo radno, aby se veřejně a zbrojnou mocí o korunu polskou ucházel. K tomu cíli povolal počátkem února do Vídně některé přední osoby z nejvyšších úředníků zemských i také ze stavů rozličných svých zemí k poradě o této záležitosti. Z Čech byl přední mezi nimi nejvyšší kancléř Vratislav z Pernšteina. V radě císařově se uznávalo všeobecně, že by Turci proto nejspíše pozdvíhli válku, kdyby císař hájil práva svého proti Bátorovi. Na druhé straně však ukazovalo se k velikým z toho výhodám, kdyby rod habsburský skutečně v Polsku vrchu nabyl. Nežli se ty porady dokonaly a něco určitého se ustanovilo, došlo do Vídně psaní velkovezíra tureckého paše Mehmeta, které všelikým pochybnostem v té věci konec učinilo. Velkovezír vykládal o Polsku, že ta země stojí od starodávna pod křídlem a ochranou velikomocného sultána. Pánům polským že bylo nařízeno, aby přijali za pána svého Štěpána Bátora, vévodu Sedmihradského.

Kdyby se tedy císař tomu stavěl na odpor, že by to sultán považoval za zrušení míru mezi nimi učiněného.

Ani toto osvědčení Porty Turecké nezlomilo odhodlanosť rádců těch, jenž přimlouvali císaři, aby přijal polskou korunu. Ti ukazovali k tomu, že Bátory bude se spravovati politikou tureckou; a jelikož Turek drží a zachovává mír jenom tak dlouho, dokud se mu líbí a dokud se nějakého úspěchu z války nenaděje, proto že by pak Rakousku bylo zápasiti nejen s Turkem, nýbrž i s vévodou Sedmihradským a s králem Polským. Kromě toho uváděli titéž rádcové, že takovou shovívavostí popřává se času a dodává se chuti té straně v Uhrách, která již od časů Ferdinandových zření své má ke knížatům Sedmihradským a vždycky bouří a novot je žádostiva. A skutečně i nyní strana ta nabývala chuti k pozdvižení hlavy, zakládajíc naděje své na povýšení Bátora na království Polské. Směloť stoupenců té strany byla pořád větší, čím déle trvala neodhodlanosť dvoru a čím váhavější počínala si strana císařská v samém Polsku. Rueber podával hned od počátku února zprávy o piklech odbojné strany v Uhrách, kterak mu překážejí v najímání vojska, svádějíce nejen ty, které chtěl dostati do služby císařovy, nýbrž i důstojníky již sloužící, aby přestoupili do služby vévodovy. O císaři mluvilo se mezi panstvem a šlechtou velice potupně a vynášela se chvála knížete Sedmihradského. A netrvalo dlouho, přišel Rueber na dosti jisté stopy připravovaného spiknutí, které mělo za účel úplné odtržení hořejších Uher od císaře a přidání jich k Sedmihradsku. Účastníci pocházeli z předního panstva maďarského a čekali prý jenom na dosednutí Bátora na trůn polský. Takové věci sloužily rádcům císařovým za dobré důvody k přemlouvání císaře, aby v Polsku směle vystoupil, jelikož prý by tím způsobem úmysly Turků a jiných protivníků svých snad nejjistěji zastavil. A pro ten případ, že by se válka s Turkem musela vésti, naskytovala se jistá naděje v pomoc velikého knížete Moskevského, jemuž man Porty Turecké na trůnu polském byl rovněž jak císaři protivný.

Všecky tyto věci nebyly však s to, aby císaře přiměly k jednání rozhodnému a odhodlanému, jmenovitě nepřál sluchu těm, kdo radili, aby brannou mocí práva svého hájil a k dosažení svých záměrů sám osobně do Polska se vypravil. Naklonil se k novému vyjednávání a protahování v ci tím spíše, že zdraví jeho bylo čím dále nedostatečnější. Počal tedy spíše vyhledávati spůsob, jakým by mohl co nejčestněji od koruny polské ustoupiti. Proto dal poslům polským po dlouhém jejich čekání ve Vídni první odpověď teprvé okolo 20. února a sice odpověď takového smyslu, že se na nich požadovalo zmírnění některých kusů, které Poláci nově zvolenému králi předložili. Poslové však odvolávali se na poručení, jaké jim bylo dáno, pravíce, že není v jejich moci, aby změniti směli něco v těch kusech, o něž se byl sněm usnesl. Radili pak císaři, chce-li v Polsku věci své prospěti, aby co možná nejdříve se osvědčil, že království přijímá; aby vypravil nové poselství k Anně Jagelovně, kterýmž by ji pevnou úmluvou ujistil, že zasnoubena bude s arciknížetem Arnoštem; pak aby složil přísahu na články předložené bez proměny a aby vydal se bez meškání na cestu do Polska. Ani domlouvání takové nic neprospělo u císaře; pomýšleli na nové vytáčky, jmenovitě hleděl rozhodnutí své protáhnouti vyjednáváním s novým sjezdem strany rakouské, která se sjela dne 28. února ve dením primasa v Loviči. Nežli však na tom se ustanovil, co by se tomu sjezdu navrhlo a od něho požadovalo, přišlo od sjezdu samého dne 11. března psaní, jímžto si stavové stěžovali na dlouhé průtahy císařovy, představujíce mu nebezpečenství, ve které se pro něj vydali. Oznamovali, že musejí pomýšleti na nové způsoby k uvedení země ve svornosť a mír a tudy že si položili nový sněm do Varšavy ke dni 9. dubna. A proto že žádají císaře, aby učinil přiměřené rozhodnutí, jinak že by nuceni byli jednati k zachování svému podle okolností.

Po obdržení toho psaní dal císař poslům polským, ve Vídni vždy ještě meškajícím, odpověď zase velmi neurčitou. Pravil, že schvaluje úmysl jejich, držeti sjezd k upokojení domácích rozepří bez domácí války a proto že upouští od své cesty do království Polského. Nad tím osvědčením projevili ale poslové polští v pamětním spisu císaři podaném dne 16. března zármutek a ustrnutí své způsobem takovým, že se císař viděl pohnuta, vzíti věc v další poradu, kterou se úmysl jeho zase úplně zvrátil. *Odhodlalť se konečně přijmouti korunu polskou* i proměnil odpověď předešlou na ten způsob, že míní na sněm varšavský vypraviti své posly s dostatečným plnomocenstvím, aby se stavy polskými ujednali všeliké prostředky o uvedení království polského v mír a svornosť, avšak tak, aby se to stalo bez pohoršení práv císařových. Těm poslům že také císař dá plnou moc, aby jednali o zasnoubení syna jeho Arnošta s královnou Annou Jagelovnou, když by se tak stavům polským vidělo býti prospěšné. Kdyby pak

protivná žádnými prostředky mírnými k po-
řivedena býti nemohla, že je pevná vůle
ra přispěti svým věrným ku pomoci, když
o na něm žádali. K cíli tomu slíbil císař
ti 100.000 zl. pro potřebu vnitř království,
ně toho držeti pohotově vojsko blíže hra-
dně opatřené a na zavolání přichystané.
dotvrzení pevného úmyslu svého složil cí-
přítomnosti poslů polských slavnou pří-
a všecky předložené články dne 23. března,
potřebné listy na potvrzení privilegií a
semských a přijal od poslů ve jménu
polských tak zvaný dekret na své zvo-
krále.

ychleji však a směleji podnikal Bátory,
ylo zapotřebí k dosažení koruny polské
utečnému držení země. Dne 19. února
il Teuffenbachovi po vlastním jeho poslu,
království polské přijal a že míní v ně
sati. Dokončiv brzy na to potřebné sbí-
jska, vyjel dne 3. března z Bělehradu
pánů polských do Sibína. Ve vojenském
lě jeho bylo 1500 jízdných, 2000 pěchoty
ěl. V Sibíně přidala se k němu i ostatní
selstva polského; i jel dále do Brašova.
rozhlásilo, že se několik dní zdrží, po-
tady má býti některý počet žoldnéřů
zbrojen. Vévoda však tu nenadále zdvihl
alým jen průvodem asi o 30 koních na-
odjel v takové tajnosti cestou do Mul-
vlastní jeho lidé některou chvíli po od-
jeho vždy myslili, že se nachází mezi
Brašově. Bratr jeho Krištof přijel brzy
ám do Kološe dne 11. března na sněm
radský, tam položený, a přijat slavně za
.

oupenci Bátorovi v Polsku vedli si za-
lmi zpupně a vyzývavě, kdežto stoupen-
sařovým ubývalo vždy více srdnaté my-
ké Anna Jagelovna byla již pro úmysly
Bátorovy získána a dostavila se k vůli
im dne 28. února do Krakova. Nicméně
císařská sjela se předce s primasem Hně-
ým na sněm do Varšavy, kde krom části
mazovské sešli se zvláště také stavové
a z Pruska. S poselstvím svým vypravil
o Varšavy pana Popela z Lobkovic, který
e 13. dubna dorazil. Dne 17. dubna mezi
12. hodinou ráno měl veřejné slyšení
máždění stavů v hlavním kostele varšav-
přednesl řeč, kterou vyřídil své rozkazy
ře. Zatím však roznesla se již po zemi
že Bátory přijel do Polska a strana cí-
dadouc se tím úplně postrašiti, uzavřela
é již roztržitosti odročiti sněm do 3. června,

což se rovnalo v těch okolnostech úplnému rozejíti se strany na sněmě zastoupené. Panu Popelovi řečeno, že se mu konečná odpověď dostane také až na příštím sněmě ve Varšavě. Na vyzvání od strany protivné, shromážděné v Krakově, aby se podrobili volení knížete Sedmihradského, dali sněmovníci varšavští dne 18. dubna předce odpověď odpornou. Zastávali zvolení císaře Maximiliana za pravé a ukazovali straně protivné jmenovitě na nebezpečenství od Turka, do kterého se uvrhuje království jejich povoláním Bátora na trůn. Vytýkalit druhé straně, že se nechávají nazývati od sultána poddanými tureckými a že přijímají krále dle rozkazů sultánových. Konečně oznámili, poněvadž se tento sněm varšavský dosti úplně nesešel, že položen bude nový k času jinému; proto že jich žádají, aby se k němu dali najíti.

Tou dobou vjel již Bátory slavně do Krakova, kdež byl brzy na to dne 1. května na krále korunován; hned druhého dne slavena též svadba jeho s Annou Jagelovnou. Valný sněm korunovační, k němuž se všecka strana Bátorova sjela do Krakova, obnovil a stvrdil nálezy sjezdu jedřejovského. Strana primasova pokládána jsouc za nepřítele vlasti, měla býti mečem vyhubena. Všude tedy sbírala se branná moc k vykonání nálezů těchto. Také strana císařská jala se sbírati brannou moc, než síly její osvědčily se býti slabými a to mělo pak za následek, že pánové, jenž se posud císaře přidržovali, jeden za druhým stranu jeho opouštěli a k Bátorovi odpadávali. Brzy sám primas necítil se dosti jistým ve Varšavě a odejel i s poslem císařským v bázni a nejistotě do Loviče na zámek a statek svůj. Po některém čase uznal i on Štěpána Bátora za krále, nemaje naděje, že by se mu postaviti mohl na odpor. Taktéž učinili později stavové litevští; nejdéle však odpíralo Prusko a jmenovitě město Kdansko i proti válečné výpravě Bátorově, vždy doufajíc v konečnou pomoc od císaře, kteráž aie nepřišla.

Čím důrazněji jednal Bátory, aby koruny polské dosáhl a v Polsku panství své utvrdil, tím snáze bylo pak Maximiliana přesvědčiti, že kromě Turka narostl tím Rakousku nový, neméně nebezpečný nepřítel. I myslil Maximilian od té doby toliko na způsob, kterým by se proti nebezpečným svým sousedům co nejlépe možná do budoucnosti ohradil. K cíli tomu svolal především jiným sněm říšský v Řezně, na kterémž jednáno hlavně o pomoci vojenské a peněžité proti Turkům, kdyby přišlo k nové válce s nimi. Zároveň pokračoval císař v je-

dnání svém s carem Janem Vasiljevičem Moskevským, kterýž se nabízel k válečnému spolku proti Bátorovi. Car byl ke spolku s císařem proto ochoten, že s Polskem měl rozepře o země litevské. Poselství ruské přijelo v těch věcech do Prahy za císařem a jelikož císař tou dobou meškal již v Řezně, přidal král Rudolf poselství tomu 50 jízdných ozbrojených průvodčích a poslal je za svým otcem do Řezna.

Také generální sněm český toho roku jednal o nové pomoci proti Turkovi a jiným nepřátelům císařovým.

Jednání sněmovní r. 1576.

Sněm všech zemí koruny České r. 1576 radil se a usnášel za předsedání mladého krále Rudolfa. Stavové shromáždění uznávajíce toho všeobecnou potřebu, aby království České s příslušnými zeměmi proti všelikým nepřátelům bezpečně opatřeno býti mohlo, proto veřejnou hotovost mezi sebou nařídili a ustanovili. K účelu tomu svolili stavové k rozličným berním a sice: páni, rytíři, osoby duchovní, manové, tak zvaní dědinníci, dvořáci a nápravníci měli platiť ze svých domů v městech a ve vsích po 10 groších českých při sv. Martině. Pražané a jiná města královská uvolili se místo takovéto podomní daně zapraviti králi 12.500 kop grošů českých a sice ve dvou lhůtách. Z toho však vyjmuty byly domy panské, rytířské a duchovenské v městech královských. Z těch se mělo při svatém Martině po 45 groších českých berníkům na hrad Pražský odvésti. Každý Žid ženatý bez rozdílu a kromě nich židé přes 20 let staří, kdekoli usedlí, měli zaplatiť dva uherské zlaté anebo půl druhé kopy grošů českých, avšak ve dvou lhůtách. Každý majitel pozemků měl zaplatiť z jednoho lánu orných rolí svých poddaných po 15 groších českých. Při tom bylo však vymíněno, kdyby do vyplacení jedné nebo druhé lhůty postavena byla do pole válečná hotovost 2200 koňů nebo jenom část toho, že se ta berně císaři nevyplatí, nýbrž na výpravu té hotovosti proti nepříteli obrátí.

Moravané zavázali se zaplatiť berni proti Turkovi po 20 groších českých z každého usedlého poddaného, v městech z každého domu po půl druhé kopě grošů českých a z Židův jako bylo na předešlých sněmích ustanoveno. Berně ta měla se odvésti ve dvou lhůtách. Poslové z knížectví Slezských svolili k berni 70.000 tolarů ve dvou stejných lhůtách a sice o sv. Martině nejprvé příštím a o sv. Jiří r. 1577. Stavové lužičtí zavázali se odvésti berni takovou jako minulého roku a to ve dvou lhůtách: o sv. Martině a o sv. Jiří. Kromě toho prodlouženo ve všech zemích posudní, jaké se odvádělo na chování dvoru královského.

Všickni stavové na sněmě tehdáž shromáždění, projevili králi prosbu, aby *obyvatelé krajiny chebské* přidrženi a přivedeni byli k tomu, aby s jinými obyvateli rovnost nesli a vykonávali, o čem by se sněm usnesl. Ze žádosti této vysvítá, že obyvatelé krajiny chebské občanakým svým povinnostem na obtížení ostatního obyvatelstva českého z neznámých důvodů se vyhybali a daní ustanovených nezapravovali.

Konečně císař stavům shromážděným oznámil, že přijav zvolení na království Polské, náležitou přísahu zplnomocněným poslům polským učinil; i žádal stavy, aby mu pomoci své neodepřeli, když by království toto chtěl převzíti. Stavové čeští ponechávajíce císaři a králi svému úplně na vůli, jak by se chtěl zachovati, oznámili: „když by pán bůh všemohoucí těm královstvím Českému a Polskému i jiným zemím jednu hlavu dáti ráčil, jisté jest, *že by to k oslavení a rozšíření jazyka slovanského mezi všemi národy k veliké pochvale* a nepřátelům všeho křesťanstva k nemalému postrachu býti mohlo.“ Když k tomu přijde a stavům království Českého v známost se to uvede, že neopomenou ukázati se poddaně a povolně k milosti císařské, jakž jsou to vždycky tak činili, a že podniknou všecko, což by bylo užitečným k zachování a rozšíření důstojenství císařského, k dobrému království tohoto a zemí příslušných, i také k dotvrzení jednoty a dobrého přátelství a sousedství s královstvím Polským.

Připomenouti ještě dlužno, že sněm povolil také kutnohorským na rozšíření bání stříbrných, jmenovitě na zdělání dílu „*Hrušky*“ řečeného, 1500 kop grošů českých; a že učinili usnesení, aby se Pražanům oplatily peníze, kterými oni stavy na potřeby zemské byli založili.

Smrť a pohřeb císaře Maximiliana II.
R. 1576 říjen — 1577 březen.

Všecky plány a záměry, které Maximilian choval o nabytí koruny polské a o jiných věcech zahraničných přervány byly a zastaveny náhlou, ač ne nenadálou smrtí jeho. Rudolf obdržev v Praze zprávu, že císař v Řezně zase nebezpečně se roznemohl, pospíšil tam co nej-

rychleji dne 7. října a dostavil se právě k smrtelnému lůžku jeho.

Poslední nemoc Maximilianova trvala několik neděl. Přijel do Řezna na sněm říšský a hnedle tady na smrť onemocněl. Tu noc před svou smrtí více nespal. Stěžoval si velice na prudké píchání a bolesti na pravé straně. Předešlé dni povolána byla k císaři jakási dívka z Ulmu, poněvadž se o ní rozhlásilo, že mnohým lidem již byla pomohla. Na radu její dávaly se císaři teplé obkladky a rozličné léky, čímž se mu trochu odlehčilo. To trvalo však jenom krátký čas, neboť pak dostavily se bolesti nové a prudší, od nichž nebylo více pomoci. Povoláni tedy zase lékaři, jenž posledních svých prostředků užili. Po úradě lékařů užito klystýru, k čemuž císař svolil. Po trojím opakování přišla na nemocného taková slabosť, že se smrti obávali. To bylo v jednu hodinu s půlnoci. Císařovna, dcera Karla V., známá svou pobožností, ošetřovala posud s největší obětavostí choť svého ve dne a v noci a spala po celou noc vedle něho. Přemožena jsouc ustavičným bděním, povolala nyní vévodkyni Bavorskou, sestru císařovu, aby ji na chvíli zastala. V pět hodin ráno odešla císařovna z komnaty nemocného. Tou dobou ostali u císaře Adam z Dietrichšteina a někteří vysocí hodnostáři. Císař si brzy na to stěžoval, že se mu dech krátí a pak že mu tepna, kterou sám pilně ohmatával, bije nepravidelně, trhavě a slabě. Jelikož to lékař potvrdil, užilo se dráždivých prostředků pro srdce a tělo se třelo, při čemž měl císař píti trochu malvazského vína a jísti chleb. Vína vypil dva kouřky, chleba ale nemohl již dolů dostati. Nyní přivolán také Crato; sáhl po tepně, necítil jí ale více bíti. Dávány zase octové obkladky a císař, který byl již beze smyslů, zase trochu pookřál. Rudolf chtěl toho dne sněm říšský uzavříti, jménem jeho přišli Trautson a Harrach, aby si vyprosili rozkazy císařovy; ten ale na dotazy o tom neodpověděl. Vévoda Bavorský přišel zase do světnice k nemocnému a napomínal jej, aby se bohu poručil, načež císař dal na srozuměnou, že tak již učinil. Potom prosil vévoda zase nemocného, aby se vyzpovídal a svátosť oltářní přijal, a když Maximilian k tomu neodpověděl, žádal jej, aby alespoň biskupa Neustadtského k sobě pustil, jelikož mu býval vždycky osobou velmi milou. „Zlým k němu nejsem," odpověděl Maximilian, „neboť jsem mu nedal ještě nikdy políček." Z odpovědi této je viděti, že mozek Maximiliánův již slábl a že se smrť rychle přibližovala. Mezi tím přišla císařovna navštívit svého

chotě, než by se na mši odebrala. Pohlížejíc na přítomné a vidouc, že se o život císařův obávají, pravila: „Vidím, že se strachujete všickni o život tělesný, ne ale o život duševní." Řečeno jí, že se o tom s císařem již rozmlouvalo. Císařovna posadila se k posteli. Maximilian měl ještě tolik duchapřítomnosti, že spozoroval, jak si choť ve spěchu nedobře závoj kolem hlavy otočila; i pravil jí: „Jak pak jsi to sem přišla?" Císařovna omlouvala se spěchem a odešla potom na mši.

Zatím přinesla vévodkyně světlo; kteréž ale svou ostrostí císaři bylo obtížné. Rozžata byla tedy malá vosková svíčka a vévodkyně žádala císaře, aby si nechal v obličej nahlédnouti. Svolil k tomu a tázal se s úsměvem: „Jak se líbím Vaší milosti?" Vévodkyně odpověděla: „Vaše Veličenství zajisté ještě se mi líbí, jenom obličej zdá se mi bledším." „Ký div," odpověděl císař. Najednou vrhl s sebou císař, který byl po celou dobu své nemoci ležel na pravé straně, na znak dvakráte až třikráte a tázal se: „Kam mám jíti?" Sestra se usmála a pravila: „Vaše Veličenstvo nám ještě neuklouzne." Potom se tázal vévoda, zdali by Maximilian chtěl někomu něco svěřiti? „Je již pozdě," odvětil císař s velkým namáháním, „nemohu již mluviti." Ruka jeho byla již studená a když se to podotklo, pravil, že je to od toho, poněvadž ji nemá přikrytou. Také nohy byly úplně studené a proto třeny teplými šátky. Když bylo osm hodin, pravil císař: „Šťastná hodina přišla." Vévodkyně vstala a prosila plačíc svého bratra, aby se o své spasení postaral; zapřisahala jej při své lásce, aby tak učinil, že byla vždy věrnou jeho sestrou. „Také já byl vaší lásky vždy věrným bratrem," byla odpověď Maximilianova. Ještě měl tolik síly, že si držel láhvičku s voňavkou pod nosem; a jelikož se trochu polil, nařídil, aby jej utřeli. Když se to stalo a láhvičku mu zase podávali, nevzal jí. Třikráte potom vyplazil jazyk. Biskup Neustadtský vstoupil zatím do komnaty a šel k posteli nemocného. Císař jej hned poznal a když jej biskup napomínal, aby se s bohem smířil, odpověděl: „již jsem to učinil". Biskup jej dále vyzval, aby veškeru svou důvěru složil na zásluhy Kristovy. Na otázku: zdali svých hříchů želí, odpověděl Maximilian: „ano"; a zdali v katolické církvi umírá, také přisvědčil. To bylo poslední jeho slovo; po dvou až třech minutách vypustil ducha mezi osmou a devátou hodinou dne 12. října 1576.

Smrti Maximilianovy želeli poddaní v celé jeho říši: získalť si všeobecnou lásku dobrotou

srdce a svou náboženskou snášenlivostí v době, kdy jedna strana náboženská druhou krutě pronásledovala a mečem potírala.

Rodiče Maximilianovi pochováni byli, jak jsme nahoře vypravovali, v hlavním chrámě sv. Víta. Tady chtěl býti také Maximilian pochován. Teprvé za několik měsíců po své smrti byl Maximilian do Prahy přivežen a tady od stavů slavnostně přijat. Průvod ubíral se od Nové brány do kostela sv. Jakuba na Starém městě, odkudž byl pak císař v největší slávě na hrad Pražský provázen.

O pohřebním průvodu, který se dál z kláštera svatojakubského na hrad Pražský s největší slávou a okázalostí, vypravuje neznámý očitý svědek, jehož rukopis se chová v pražské universitní knihovně, následující, velmi zajímavé podrobnosti:

„Léta 1577 22. března císař Maximilian II. z kláštera sv. Jakuba v Starém městě Pražském vynešen, a v kostele sv. Víta na hradě Pražském v hrobě otce svého císaře Ferdinanda poctivě pochován. Ku kterémužto pochování veliké množství lidu netoliko z vyššího ale i z nižšího a obecného stavu obojího pohlaví a všelikého povolání z rozličných krajin a národů do Prahy se sešlo a sjelo. Bylo při tom osvícené kníže Salentinus, hrabě z Isenburku, kurfiřt a arcibiskup kolínský; též i Vilém, kníže bavorské, vnuk mrtvého císaře po sestře; byla jsou i některá přední poselství jako papežské, krále hišpanského a kurfiřtův sv. říše a jiných mnoho hrabat, ano i nemalý počet ze stavu panského a rytířského, jak z království uherského, českého, tak i z jiných krajin. V tak velikém počtu téměř předních všeho křesťanstva knížat nejjasnější a nejnepřemoženější císař Rudolf mrtvému otci svému slavný, nákladný a prvé nikdy v království českém nevídaný pohřeb jest učiniti ráčil. Při kterémžto netoliko znamenití a velmi nákladně a oupravně a bohatě přistrojení vedeni koňové a korouhve všech dědičných krajin slavně připravené, zvláště pak trojího království, římského, uherského a českého, jichžto za živnosti své otec J. Mti užíval, s jinou královskou okrasou od předních týchž krajin pánův nešeny byly, ale i klenoty svaté říše, jako koruna všecka perlami a zlatem ozdobená, šturmhaub nejčistším zlatem potažený, jablko zlaté s křížkem, sceptrum (žezlo), rouno zlaté a meč v pošvě nákladně a mistrovsky udělané, to vše nový císař Rudolfus ku poctivosti otce mrtvého rozkázal do Prahy málo před tím přivézti, a při pohřbu jeho nésti. Což vše tímto pořádkem se dálo a konalo:

Předně a nejprvé ráno dne již oznámeného ti, kteříž k tomu od Pražan nařízeni byli, majíce na sobě někteří pancíře, někteří plechy, někteří jinou a jinou zbroj, ručnice, půlháky, oštipy, švenšpisy, šli jeden každý na své místo, kdež jemu ukázáno bylo; jichžto byl nemalý počet, tak že dvěma řady od sv. Jakuba, jdouc přes Staré město, most a Malou stranu, jeden vedle druhého až pod stupně, po nichž se na zámek chodí, stáli.

Potom pak po vykonání ceremonií církevních nad tělem mrtvým v klášteře sv. Jakuba vyšlo pět k tomu již zřízených osob, a ti před jinými v pořádku jdouce cestu jiným propravovali, aby volněji jíti mohli. Za nimiž ihned šli muži staří, chudí, oblečeni jsouce v černé kukly, před nimiž nešen byl černý kříž; a ti všickni svíce voskové hořící s erby císařskými nesli, jichžto bylo více než dvě stě osob.

Za nimiž v druhém pořádku šel jiný mládenec, nesa kříž stříbrný, perlami pěkně ozdobený, a vůkol svrchu černým aksamitem obvěšený. Za ním nemalý počet, něco dvořanův a služebníkův, něco pak vesměs osob ze stavu panského a rytířského, domácích i přespolních šlo, jako Němcův, Vlachův a Španělův; a jakž jiní všickni, kteříž v tom pořádku byli, tak i oni v rukou svých svíce voskové rozsvícené nesli.

V třetím pořádku byli koralistové, kněží pod jednou, vikáři, beneficiarii, mniši rozličných regulí a řádův, též i jezovité.

Za nimi v čtvrtém řadu šli poslové z měst království českého a Pražané, písaři z kanceláře a jiní ouředníci a oficialové, pážata a někteří přespolní páni, a po nich v pátém pořádku J. Mti rady; za nimiž šlo 15 trubačů a jeden bubeník, majíce trouby zavázané a dolů na sobě zavěšené. Potom pak šli v šestém pořádku dva feccales nebo herolti, pěkně vypravení, nesouce na sobě erby, jeden uherského a druhý českého království; a ti předcházeli jiný nový pořádek nákladně spravený a ku podivení vypravený.

Nebo ihned za nimi v sedmém pořádku Reimundus hrabě z Turnu nesl korouhev se znamením anebo erbem hrabství Goricie řečeného; za nímžto spolu dva přední páni téhož hrabství vedli pěkného koně drahým aksamitem oděného, na němž s jedné každé strany pěkný té krajiny erb vlastními barvami vymalovaný byl. Za těmi opět šel jeden, kterýž korouhev nesl, a dva, kteří koně, jehož hrabství Tyrolské poslalo, vedli; třetí korouhev a koně markrabství lužické, čtvrtou korouhev a koně Krajina, pátou Korytany, šestou Štýrsko, sedmou Slez-

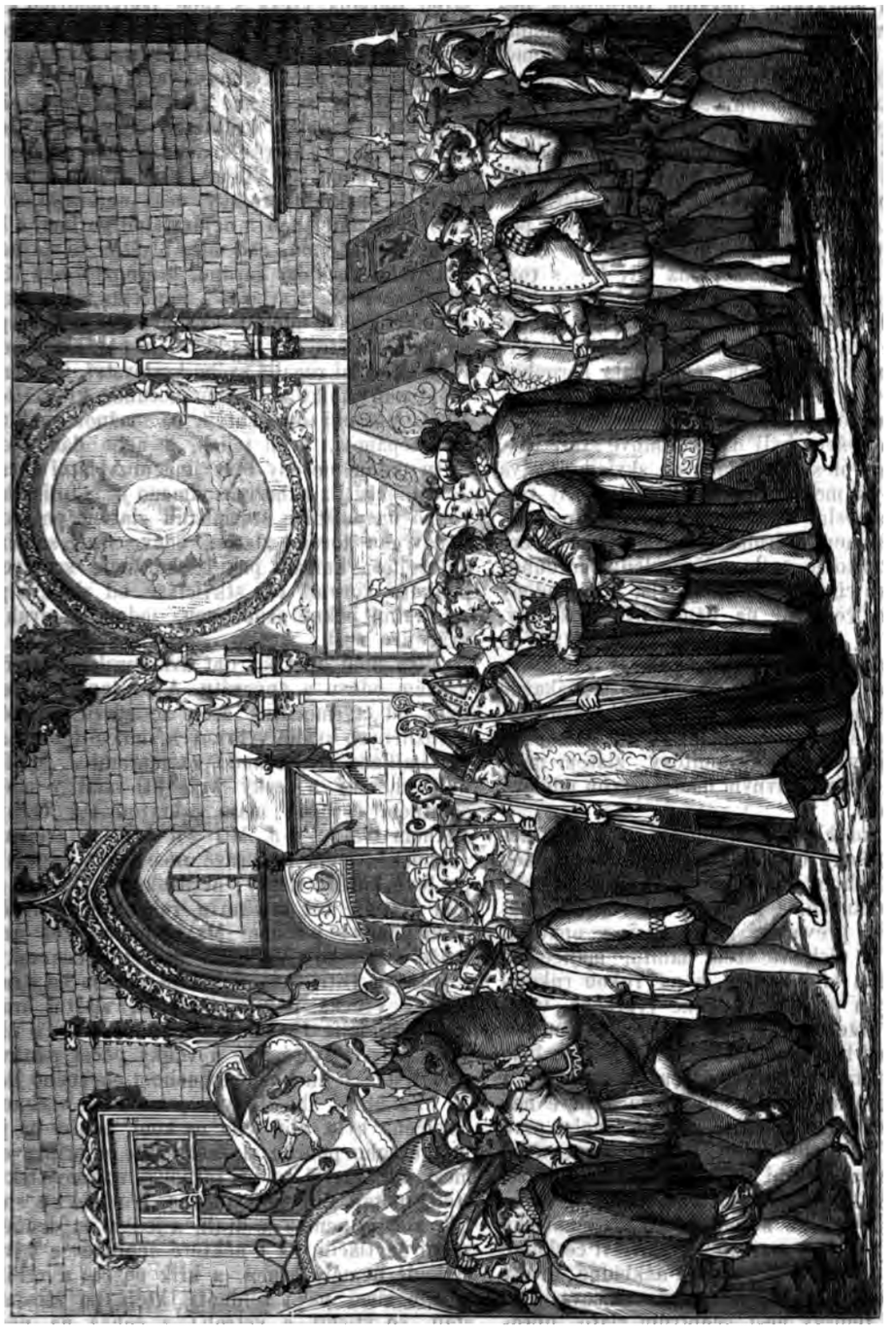

(25.) Pohřeb císaře Maximiliana II.

sko, osmou Moravané, devátou Burgundia, desátou rakouská země horní, jedenáctou rakouská země dolejší, dvanáctou charvátská země, třináctou dalmatská, čtrnáctou slovanská, patnáctou Serbia a šestnáctou česká země ku poctivosti mrtvému králi a pánu svému nejmilosivějšímu mimo jiné krajiny korouhev velmi pěkně a nákladně zdobila, kteroužto nesl Václav Zajíc z Hasenburku a na Strakonicích, mistr křížovnický, též i krásného koně se sedlem a pochvami zlatými a stříbrnými blyštícího se ozdobeného, a aksamitem, na němž bílý lev s rozdvojitým ocasem vymalovaný byl, oděného, kteréhož vedl Jindřich z Waldšteina a Albrecht Kapoun ze Svojkova, purkrabě kraje hradeckého; sedmnáctou uherská země dala korouhev fialové barvy a výborného koně zlatem a aksamitem oděného.

Potom nešeny byly dvě korouhve svaté říše, kteréžto pro blesk od zlata se skvícího sotva spatřeny býti mohly, na nichž orel černý rozkřídlený řemeslně namalován byl; jedna pak z nich byla menší, druhá větší, a ty obě čtvero hrabat s těžkostí neslo. Naposledy korouhev J. Velebnosti císařské nešena byla, a kůň oděný zlatohlavem černým, na němž byl kříž bílý, kteréž kníže minstrberské Karel a Petr Vok z Rosenberka vedli. Všecky pak ty korouhve byly jiné a jiné barvy; na nichž jednékaždé krajiny erb nebo znamení vlastními barvami vymalované se spatřovalo, rovně jako i kůň jedné každé krajiny, oděv aksamitový, zlatem nebo stříbrem ozdobený, divným mistrovstvím udělaný na sobě měl.

A tak když všech království a krajin korouhve odnešeny byly, a koňové odvedeni, hned kantoři s pacholaty a kaplany J. Mti v dosti drahném počtu šli, a za těmi též v dosti dlouhém řadu šli převorové, kanovníci a opatové, jedenkaždý z nich ve svém habitu, majíce na svých hlavách bílé koruny a na rukou rukavičky s drahým prstenem, pěkně vypraven, v rukou svých držel pedum aneboli berlu svou; a po nich hned biskupové, před nimiž nešeno bylo nádobí posvátné a berly zlatem a stříbrem a perlami drahými blyštící se. A tu teprvé nač se bylo podívati a čemu se podiviti; nebo prvé toho nikdá nebývalo vídati, kdyžto vůbec všem a všechněm ukazováni byli klenotové nejdražší a nejznamenitější království uherského, českého a římského. Z nichž nejprvé Jaroslav Smiřický ze Smiřic, nejvyšší maršálek království českého, nesl meč v pošvě velmi pěkné a nákladné; druhý za ním i hned Michal Špánovský z Lisova, nejvyšší písař zemský nesl sceptrum zlaté, uprostřed Buriána Trčky z Lipé, podkomořího král. českého, a Jana Vchynského ze Vchynic, purkrabí karlštejnského; třetí Adam z Švamberka, nejvyšší sudí zemský, nesl jablko zlaté s křížem, maje po pravé ruce Vratislava z Pernšteina, nejvyššího kancléře království českého, a Jana z Valdšteina, nejvyššího sudího dvorského po levé; za nimi šel Vilém Ursin z Rosenberka, nejvyšší purkrabí pražský, nesa nejkrasší, z ryzího zlata udělanou a nejdražšími perlami a kamením ozdobenou, nad míru blyštící se slavného království českého korunu, kteroužto léta 1347 Blanka, císaře Karla IV. manželka, s velikým nákladem dala udělati. (Vyobrazení pohřbu podáváme na str. 425 a 426.) Tím pořádkem nesli i uherští páni regalia svého království, jako meč, sceptrum, jablko a svatou korunu, kteráž léta 1022, jakž oni tomu chtějí, na snažnou modlitbu sv. Štěpánovi, králi jejich, s nebe dána jest. A tu potom nešeny byly jiné obzvláštní okrasy J. Mti, jakž již nahoře oznámeno jest, totiž zlaté rouno na polštáři, šturmhaub zlatem potažený a navrchu korunu zlatou, oděv císaři samému náležející; knížata pak říšská meč, sceptrum, jablko a korunu, též stkvící se od zlata a perel, velmi pěkně ozdobenou, jeden za druhým kráčejíce nesli.

Za nimi opět šli jiní dva herolti svaté říše v svém oděvu a apparátu. A tu teprva nešeno bylo od čtyrmecítma osob ze stavu panského z rozličných krajin vybraných, mrtvé tělo císaře Maximiliana II.; a hned za marami J. M. Rudolf uherský a český král jíti ráčil v oděvu smutném černém, maje zakrytou též černým suknem tvář. Za J. Mtí šel Arnošt, arcikníže rakouské; jemu po pravé ruce legát papežský, po levé kurfiřt říšský; arcibiskup kolínský; potom Matiáš, též arcikníže rakouské uprostřed dvou pánův; po něm Maximilianus, též arcikníže rakouské s Vilémem, knížetem bavorským s jedné a Ditrichem z Biloha pánem se strany druhé. Všecka pak arciknížata, vlastní bratří císaře Rudolfa II. smutek nesouce šli. Za nimi šla poselství svaté říše a veliký počet pánův a z rytířstva i jiného služebného a obecného lidu.

Za nimiž ihned ten, jemuž od vrchnosti poručeno bylo, aby jeda na koni, peníze na památku toho pohřbu slavného bité a připravené mezi lidi, kteříž tu při rathouzu staroměstském stáli, metal. Což jiní vidouce, k němu se shlučili, a o ty peníze se drali, a jeden na druhého velmi se tlačili, až i některé sporáževše dávili. Odkudž nemalý hřmot a křik pošel, a zvláště kdyžto mezi ně i žoldnéři, kteří po stranách stáli, se vtiskli a vetřeli; z čehož na pány,

kteříž regalia před marami nesli, a již v té ulici za Rájem, kteráž všecka prkny podlažena byla, aby se jí volněji jíti mohlo, byli, a na preláty, opaty, biskupy nemalý strach přišel. Nebo domnívali se tu býti nějakou zrádu, a snad i to jim na mysl přišlo, což málo před tím bylo slyšeti, že Jezovité mnoho zbroje skoupené mají, obávajíce se, aby něco toho se jim nepřihodilo, co ve Francii nedávno minulého léta 1532 při veselí krále Navarského v městě Paříži se přihodilo, že mnoho lidu nevinného pomordováno bylo. Protož, kde kdo viděl, utíkal, jiní do domův, jiní do krámův a jiní do sklepův podzemních se schovávali, a někteří i po hlavě do nich letěli. *) Opatové pak někteří berly své sem i tam utíkajíce polámali, někteří drahé prsteny z rukou, a jiní jiné ozdoby své ztratili a k nemalé skrz to škodě přišli. Z nichž jeden, běže ulicí mimo zlatou ovci, zaslechl an něco za ním chřestí; i obrátiv se uhlídal žoldnéře, an za ním běží, pro Boha ho prosil, aby ho nezabíjel. Jemuž on řekl: Milý bratr, nechte prosby, neb i já sám utíkám, obávaje se, abych nebyl zabit, a tak oba o závod mimo Matku Boží nad Louží běželi, opat mimo špitál k mostu, a žoldnéř k přívozu. Jiný opat běžel mimo sv. Jiljí, a přišed sám k sobě zase do pořádku svého mimo královskou lázni se navrátil. Neb ti, kteříž tu u mostu v pořádku svém stáli, nic o tom, co tehdy tak se za nimi dálo, nevěděli, nadto pak méně ti, kteříž již na mostě a na Malé straně byli. Jeho Milost pak Císařská, slyše takový hluk lidu a pokřik — neb jiní, že na pořád všecky mordují, jiní, že na Novém Městě hoří, jiní jináč křičeli — sňav sukno, kteréž na tváři měl, kdež ho ihned drabanti obstoupili, ráčila se tázati, coby to bylo, a jaký by to křik byl. A vyrozuměvši, že toho nic není, čeho by se obávati mělo, poručil, aby se spokojili, a jeden každý svou cestou kráčeje tělo mrtvé provázel, což se i také stalo, a do kostela sv. Víta na hrad pražský beze vší další překážky slavně doneseno, tak že to vše nejméně za tři hodiny trvalo, začátek svůj vzavši od hodiny 18. celého orloje až do hodiny 21. a výšeji.

O povaze Maximilianově.

Vypravovali jsme již podrobně o skutcích a o povaze císaře Maximiliana. Na konci se chceme zmíniti jenom ještě o hlavních rysech jeho povahy a panování.

Celá Evropa se domnívala, když Maximilian vládu po svém otci nastoupil, že se přidá k protestantům, že nové této víře dopomůže k panství ve všech zemích, kterým vládl a že ji všady udělá státním náboženstvím. Maximilian však sklamal v tom naprosto očekávání protestantů, předně proto, že jeho povaha nebyla podle toho, aby se na jednu nebo druhou stranu rozhodně naklonil, za druhé neučinil tak z ohledů dynastických a politických, aby nemusel zabočiti v jiné koleje politické. Po otci svém zdědil vzor panovníka, jenž s pomocí Říma a katolického Španělska rozmnožil a utvrdil moc rodu Habsburského a takové politiky nechtěl a nemohl se zřeknouti také proto ne, poněvadž nějaká jiná cesta podobný výsledek ani nezaručovala ani neslibovala. V mladosti své staral se Maximilian více o krásné ženské nežli o spory náboženské a upadl v mužném svém věku v jakousi ochablost, která byla snad následkem, že se radostem podobného druhu příliš oddával. Rozeznávaje se od svých vrstevníků, kteří byli z větší části buď ohnivými přáteli, nebo zarputilými odpůrci katolictví, nemohl se po celý svůj život z plného srdce rozhodnouti ani pro jeden ani pro druhý směr. Dokud žil otec Ferdinand, hrál si na syna nespokojeného, odporoval mu, měl kolem sebe lidi církvi katolické nepřející a neměl žádného účastenství v obřadech jejích, tak že protestanti všady na jeho vládu největší naděje skládali. Když ale zdědil země otce svého, zastavil se na dráze nastoupené; klonil se zase více ke katolíkům a také zevnitř se k nim přiznával. Tolik se ale nedá předce upříti, že protestanti za něho víru svou rozšířili a co více znamená, velice utvrdili a dobře zřídili. Protestanti nebyli více roztroušenými, pronásledovanými a sužovanými novověrci, nýbrž vedli si již výbojně, vystupovali hromadně a osvědčovali při každé příležitosti, že se již nemíní více doprošovati u trůnu pokornými slovy milosti a splnění svých přání, nýbrž že v čas potřeby budou svým požadavkům i důraznějším způsobem průchod zjednávati. Všudy a ve všem ohlašoval se při Maximilianovi vždy cit napřed; dobrota srdce jeho byla tak veliká, že jednání jeho směřovalo vždycky k usmíření stran, aby jenom nemusel tu nebo tam přísně zakročiti a trestati. Proto bylo také obyčejně s rozhodnutím důležitých věcí odkládáno a proto se také Maximilian raději vyhnul rozhodnutí, pakli to vůbec nebylo lze odložiti. Vůle jeho byla tedy neustále větší nežli skutkové, tak že opravdu vy-

*) Také diváci strachem se rozutíkali. Největší ale strach padl na cizince, jmenovitě prý na Němce, kteří se na všecky strany rozprchli.

padal náramným slabochem proti svému ráznému a bezohlednému otci. Mohl-li se svými poddanými žíti v míru, mohl-li turecké nájezdy odrážeti, byl spokojen. Dále přání jeho nesáhalo. Velkou částí přispívala k tomu ovšem i tělesná jeho choroba, která jej činila měkčím a povolnějším.

Tolik je ale jisto, že za panování císaře Maximiliana země koruny České velice se zotavily; příkrosť stran proti sobě mnoho se otřela a zmírnila a vůbec obyvatelstvo požívajíc nezkaleného míru a klidu oddávati se mohlo s nejlepším zdarem společenskému svému zaměstnání a duševnímu svému vzdělání.

Děti císaře Maximiliana II.

Maximilian měl celkem devět synů a šest dcer. Synové Ferdinand, Fridrich a Karel zemřeli v dětinství. Také z dcer ostaly jenom tři na živě po smrti Maximilianově. Rudolf a Arnošt povoláni byli již za útlé mladosti od strýce Filipa do Španělska, aby tady byli vychováváni a pro správu té země připravováni, jelikož jediný syn Filipův Don Carlos pro tělesnou svou slabosť dlouhý věk nepřisliboval. Nejstarší syn *Rudolf II.*, korunovaný již král Český a císař Německý, nastoupil panství po svém otci v zemích koruny České, v zemích koruny Uherské, v říši Německé a pak v Dolních a Horních Rakousích.

Císařovna Marie, vdova po Maximilianovi II., byla paní pobožná a k chudým velice štědrá, za kterouž příčinou pociťovala sama někdy nedostatek peněz. Při tom však předce nebyla prosta světské ctižádosti a snažila se zjednati si nějaký vliv ve vládě nad zeměmi rakouskými. V tom se jí však císař Rudolf opřel velmi rozhodně a nelaskavě, tak že se jí znechutil naprosto další pobyt ve Vídni. I odebrala se s dcerou svou Markétou do Madridu ve Španělsku, doufajíc bezpochyby, že bratr bude jí povolnějším. I usídlila se tady stále v klášteře karmelitánském; do veřejných záležitostí nemohla se ale zrovna tak míchati jako v Rakousku. Žila tedy v odloučenosti od zmatků politických a od hluku světského; a věnujíc svůj život jmenovitě podporování chudiny, zemřela tady r. 1603.

Poněvadž byla Praha stálým sídlem králů Českých a Rudolf nemohl zároveň v Rakousích se zdržovati, ustanovil mladšího svého bratra *Arnošta* za místodržitele v Rakousích se sídlem ve Vídni. Mělo se za to, že Arnošt dostane za manželku Isabelu, dceru Filipa II. a s ní že mu připadnou po smrti Filipově země španělské. Filip mu také přál a svěřil mu rozličné záležitosti, dokud byl ve Španělsku. Konečně povolal jej z Rakous za místodržitele do Nizozemska, kdež ale Arnošt zemřel po krátké a málo vydatné činnosti již r. 1594.

Třetí syn *Matiáš* vyrostl v domě otcově a vyznamenával se takovou též laskavostí jako otec Maximilian. Nabaživ se života nečinného, nechal se od několika svých přátel přemluviti, že bez vědomí svého bratra se vydal do Nizozemska a chtěl tady po dobrém zjednati, co Filip II. ani mocí zbraně nedokázal, totiž zemi uspokojiti a sobě tady panství zjednati. Seznal však brzy, že domnělí přátelé upotřebili ho za nástroj k provedení osobních snah a vrátil se do Německa. Matka zjednala mu po nějakém čase přízeň Rudolfa, kterého byl jednáním svým urazil; Rudolf jmenoval jej po odchodu Arnoštovu do Nizozemska místodržitelem rakouským a svěřoval mu také časem velitelství nad císařským vojskem v Uhrách.

Čtvrtý syn *Maximilian* byl taktéž v domě otcovském vychován. O tom, jak se proň ucházel císař Maximilian o trůn polský, jsme již vypravovali a budeme míti ještě příležitosť líčiti, kterak byl při opětném ucházení o ten trůn od svých odpůrců poražen a zajat. Po svém vybavení ze zajetí prokazoval rodu svému dosti platné služby, tu co vůdce císařského vojska proti Turkům, tu zase co poručník nezletilých štýrských princů, až konečně r. 1595 po vyhynutí tyrolské linie převzal správu Tyrolska a pak s tím zároveň i správu Elsaska. Byl také velmistrem Německého řádu. Svou nezištností a tím, že se vzdal dědičných nároků ve prospěch Ferdinanda Štýrského, přispěl nemálo k povznešení a utužení moci rodu Habsburského, linie rakouské.

Arcikníže *Albrecht*, pátý syn, byl původně ustanoven k stavu duchovnímu a dosáhl již v 18. roce života svého hodnosti kardinalské. Král Španělský, Filip II., u něhož byl Arnošt část své mladosti ztrávil, zvláště si jej oblíbil, odevzdal mu na nějaký čas místodržitelství v Portugalsku a propůjčil mu arcibiskupství toledské s knížecími jeho příjmy. Konečně uznal Filip II. za potřebné odděliti Nizozemsko od ostatní své říše, aby si spíše pokoj zjednal a odevzdav Nizozemsko dceři své Isabele, ustanovil jí Arnošta za ženicha. Arnošt, který se vzdal svých duchovních hodností, oženil se s Isabelou teprvé po smrti Filipově r. 1599. Albrecht byl panovník mírumilovný a neznal osobní ctižádosti. Těla byl slabého a často churavěl. Snažil se

vě, aby své zemi zjednal trvalý mír a klid, íval se při tom ale se špatným zdarem.
Nejmladší arcikníže *Václav* zemřel již v druroce po otci, teprv sedmnáctiletý. Byl to ý člen rodu Habsburského toho jména po čas jeho trvání; vedle něho jen ještě král slav měl jméno slovanské.
Z dcer provdala se nejstarší *Anna* v stáří oků za strýce svého Filipa II. a porodila pozdějšího dědice Filipa III. Sňatek ten se pro další osudy mocnářství rakouského pamětihodným, že syn Annin Filip dělal si atce právo k nástupnictví ve všech zemích milianových, jelikož všickni potomci Maximilianovi byli bez dětí. Filip neměl však žádpráva ani k Čechám a Uhrám, ani k jiným m, jelikož Anna před svým sňatkem zřekla vně všelikého dědictví v zemích rakouských; druhé neměl toho práva podle úmluv, jaké ly staly mezi Čechami a Uhrami se strany a králem Ferdinandem I. se strany druhé. ně nejbližší nápadník trůnu českého a kého arcikníže Ferdinand štýrský vyrovnal dobrém s Filipem III. za rozličné sliby k také odstoupením Elsaska.
Druhá dcera *Alžběta*, paní velice krásná, ala se za krále Francouzského Karla I., ji nazýval nejctnostnější paní na celém . Po smrti svého chotě cítila se nevolnou ancii a vrátila se zpět do Rakouska, kde činností se vyznamenávala. Filip II. nabídl u ruku po smrti čtvrté své manželky Anny, její sestry, Alžběta však to nabídnutí zamítla, ač jí i matka i bratří domlouvali. Namítala jim, že žádná královská vdova ve Francii podruhé se nevdávala a ona že nechce špatným příkladem předcházeti. Zemřela r. 1592. V jejím dvořanstvu nalézal se také šlechtic burgundský jménem Saint Hilaire, který i po smrti své velitelky v Rakousku ostal a do služby císaře Rudolfa II. vstoupil. O muži tomto budeme později ještě vypravovati.

Markéta, třetí dcera a stálá průvodkyně své matky, strávila svůj život v karmelitánském klášteře v Madridě a zemřela tam r. 1633.

Z bratří Maximiliana II. stal se *Ferdinand* zakladatelem linie tyrolské. Ferdinand, o němž jsme už vypravovali, zemřel r. 1594 a jelikož dva synové jeho zplození s Filipinou Velserovnou neměli práva k nástupnictví, proto Ferdinandem ta linie přestala. Ze synů Ferdinandových zemřel kardinál Ondřej r. 1600 a druhý markrabě burgavský nezůstavil žádných potomků, ač se dvakráte oženil. Z druhého manželství měl Ferdinand Tyrolský dvě dcery: Annu, která se provdala za císaře Matiáše, a Annu Kateřinu, která zemřela v klášteře.

Jiný bratr Maximilianův, arcikníže *Karel*, stal se zakladatelem linie štýrské; zemřel r. 1590. Po něm nastoupil v panství štýrském nejstarší z tří synů jeho Ferdinand (narodil se 1578) ještě neplnoletý, kterýž se stal později císařem a králem Českým.

Hlava III.

Panování Rudolfa II. od r. 1576—1611.

Císař Rudolf II. — Jeho tělesná a duševní povaha.

o smrti císaře Maximiliana nastoupil Rudolf r. 1576, muž teprvé 24letý, panství v zemích českých, uherských a rakouských. Kromě toho spravoval i říši Německou, jelikož byl ještě za živobytí otce svého n císařem Německým, jak jsme o tom byli vovali. Za stálé své sídlo zvolil si Rudolf , jak se byl stavům českým zavázal, a učinil pak tady mnoho k opravení a okrášlení královského hradu a přispěl vůbec velice k oslavení Prahy, jak o tom dole obšírněji bude vypravováno. Nadáním ducha nerovnal se ani otci ani dědu svému, nicméně stal se zvláštním způsobem života neméně známým po celé Evropě, nežli otec a děd jeho. V Praze, kterou si Rudolf velice oblíbil, oddal se pokojnému a lahodnému způsobu života, který si hleděl rozličnými požitky duševními i tělesnými ještě příjemnějš-

ším a lahodnějším učiniti. Ze zábav světských byl lov velmi oblíbeným jeho zaměstnáním. Zvoliv si zámek brandýsský, skvostně ozdobený, za letní své sídlo založil při něm park krásy nevyrovnané. Chrám sv. Petra na Hrádku tamže ze zřícenin znovu pozdvihl a královskou svou kaplí učinil. Za ním šel celý dvůr jeho, cizí vyslanectva do Brandýsa přicházela a květ české šlechty se tam shromažďoval. V rozsáhlých lesích na panství brandýsském provozována velkolepá myslivosť. Největší taková honba byla v květnu r. 1584; při ní císař mnoho jelenů tučných a dobrých porazil a velmi štědře k předním i nižším hostům se zachoval. Že při tom i městečko Brandýs utěšeně rozkvétalo, nemusíme ani doličovati.

Rudolfovi bylo teprvé 24 let, když panství nastoupil; avšak již tehdáž býval váhavý a trudnomyslný; nerad se zanášel se záležitostmi správy státní a přece také nerad jich zanechával jiným. Tím dá se vysvětliti, že dlouho odkládal, nežli se vydal na Moravu, aby přijal holdování stavů moravských, ačkoliv to byl krok nezbytný k zákonnému převzetí té země. Teprvé na naléhavé napomínání odhodlal se k nemilé této výpravě.

Za mládí svého byl Rudolf chován, jak známo, ve Španělích na dvoře strýce svého krále Filipa II. a oddán byl úplně náboženství katolickému. Proto se všeobecně očekávalo, že bude šířitelem a obhajovatelem víry katolické tak horlivým, jako byl jeho strýc španělský a vůbec všickni členové linie španělské. Na protestanty proto padl veliký strach, když Maximilian s tímto světem se rozloučil. Než jako Maximilian byl sklamal očekávání protestantů, tak nyní zase Rudolf sklamal naděje katolíků. Za několik roků nabyli protestanti úplné jistoty, že Rudolf není a nebude horlivým a rozhodným obhájcem víry katolické, jak se všeobecně bylo očekávalo a že tedy mohou i pod novým panovníkem se svou vírou dobře obstáti. Celé panování Rudolfovo vyznačovalo se na všecky strany jednotvárnou klidností. Císař chtěl míti pokoj a proto ponechával řízení záležitostí státních, pokud to jenom šlo, svým radám. Tím ovšem byly všelijakým pletichám a úkladům dvéře dokořán otevřeny, avšak císař nebyl z oblíbených svých zábav vyrušován. Věci veřejné ubíraly se za takových okolností skoro těmitéž kolejemi jako za jeho otce Maximiliana, a delší dobu nestala se žádná podstatná změna. Liknavá povaha a pak ta okolnosť, že chtěl míti pokoj, nedaly Rudolfovi ani příliš horlivě zasazovati se o prospěchy církve katolické, aniž brániti hrubě dalšímu šíření se protestantství. Protož ostávalo v Čechách ve věcech náboženství za dlouhý čas všecko ve stavu předešlém. Časem svým byli by se protestanti odvážili zajisté zase k výbojnému vystupování, kdyby jim v tom byla jedna okolnosť nepřekážela. Rudolf v tom jedině ostal si důsledným a vytrvalým, že na všecka důležitá místa v státě dosazoval stále jenom rozhodné a horlivé katolíky. Biskupové, jezovité a duchovenstvo katolické opírajíce se o vliv a o pomoc mocných těchto osob, mohli nejen zabrániti další úpadek katolictví, nýbrž mohli se i s dobrým zdarem pokusiti a pracovati k upevnění a rozšíření jeho. Také o zápase ve věcech víry bude dole obšírněji vypravováno; tuto se chceme o nich jenom všeobecně zmíniti.

Stavové protestantští dosáhli na králi Maximilianovi svobodu víry podle tak zvané konfese české, z čehož byla ale města vyjmuta. Defensorové zvolení od stavů vzdali se z mrzutosti nad tím svych hodností ještě za živobytí císaře Maximiliana. Stavové nezvolivše jiných žádali nyní na Rudolfovi, aby jim vrátil osazování konsistoře pod obojí. Rudolf dal prozkoumati znovu otázku právní, komu by náleželo právo konsistoř osazovati; po delším o tom rozvažování, zamítl r. 1584 žádosť stavů a téhož roku obnovil také poslední mandát Maximiliánův proti Jednotě bratrské.

Nyní okázalo se nejlépe, jakou povahu má protestantismus z Německa do Čech vštípený. Objeviloť se, že stavům evangelickým nešlo tak o ochranu vlastní víry, o svobodné vyznávání svého učení, jako o to, aby svou víru mohli volně a bez překážky šířiti a nad celou zemí kromě katolíků vládnouti. K tomu účelu mělo jim napomáhati i osazování konsistoře pod obojí i tak zvaná svoboda víry ve městech. Obojí bylo pouhým pláštíkem k zakrytí choutek výbojných a panovačných, jelikož tímto způsobem chtěli víru svou vnutiti všem obyvatelům pod obojí a zjednávati jí neobmezovaný průchod i v městech královských. Když ale účelu svého nemohli dosáhnouti ani prostředkem defensorů ze všech tří stavů zvolených, ani obdržením práva konsistoř obsazovati, nechali všecko v největším nepořádku. Konsistoř, obsazovaná od císaře, provozovala moc svou skoro jen nad městy královskými. Nedálo se to ale bez odporů všelijakých, poněvadž i ve městech klonilo se všecko vždy více k novotám. Kněží řádně svěcených od biskupů byl vždy větší nedostatek; proto i z těch, které konsistoř dosazovala, bylo mnoho nehodných, ano konsistoř sama nebyla prosta členů, kteří nepožívali ani nejmenší váž-

i. Panstvo a rytířstvo na statcích svých ne-
vovalo se již konsistoří, nýbrž osazovalo
podle své libosti skoro veskrz kněžími že-
mi, svěcenými dle řádu protestantského,
ice v Drážďanech, ve Vitemberce a jinde
ině. Při největší části tohoto kněžstva, které
ělo nad sebou žádného duchovního úřadu,
lo žádné kázně, žádného vzdělání, ani žád-
jistého řádu ve službách božích; každý
dle své hlavy; a surové tupení církve ka-
ké i zlehčování řádů jejích mělo při tom
místa než pobádání věřícího lidu k bázni
a k životu ctnostnému. Vrchnostem prote-
takým hodila se dobře taková správa cír-
í z té příčiny, že s kněžími na svých pan-
h mohli nakládati jako s najatými sluhy,
se museli spokojiti s příjmem, jaký jim
dobrovolně vykázali. Stavové protestantští
rozhodovali nejraději sami o postavení du-
enstva svého vůbec, poněvadž pak mohli
všeho odporu požívati sami starých nadání
tků zádušních.

Želeti jest toho, že v národě Českém ujala
ková nezřízenost v životě církevním z té
ny, že byla největším pramenem mravného
ní a hynutí celého národa. Můžeť se do-
ti, že národ Český skutečně klesal při té
ženské nezřízenosti a nevázanosti. Vyšší
vé, přiznávajíce se skoro šmahem k víře
estantské, neměli nad sebou v zemi žádné
vní vrchnosti. I oddávali se nezřídka svým
tkám a libůstkám a předcházeli v lehkosti
ů ostatní národ svým zlým příkladem. Hody
dovánky hlučné, při kterých jeden druhého
šel předčiti prohýřováním statku svého, byly
ejné jich zábavy; smilství a obžerství roz-
lo se nad míru, udušujíc šlechetnější snahy
bec chuť k nějaké práci a k vážnějšímu
ětnání. A jelikož v národě Českém nebylo
dobou nějakého šlechetnějšího snažení,
vila se také ani zvláštní touha a chuť k vyšší
lanosti. Národ Český tedy v duchovním
vzdělání neprospíval tou měrou, jak po-
vala doba pokročilejší, nýbrž spíše ochabo-
a klesal.

Však vratme se k novému králi, jehož po-
potřebí především dobře znáti, abychom
příběhům a událostem pozdějším snáze vy-
měti mohli.

Současné zprávy vypravují o Rudolfovi, že
bil milý dojem, když dospěl v mužný věk.
postavy malé, zrůstu dosti pěkného a ve
h pohybech dosti hbitý. Jeho bledá pleť
ličeji, čelo pěkně sklenuté, vousy a vlasy
ě skadeřené a velké oči, z nichž jakási
mírnosť vyzírala — to všecko působilo na ka-
ždého, kdo se s králem stýkal a s ním co činiti
měl, dojem hlubší a příznivý. Podobnosť v rodu
habsburském prozrazoval většími a trochu v pravo
skřivenými rety. V osobě jeho nejevilo se nic
pánovitého; spíše počínal si plaše a trochu
bázlivě, vyhýbal se všelikým hřmotícím společ-
nostem a zdálo se vůbec, že by nemohl míti
žádné účastenství v obyčejných zábavách; žerty
byly mu nemilé a smáti se vídati jej bylo jen
velmi zřídka; zvláštnosť to, která se též při
jeho bratru Arnoštovi pozorovala. Kromě lovu,
o němž jsme už vypravovali, bavíval se také
ještě hrou v míč a jezděním na koni; avšak
čím starší se stával, tím více dával na jevo, že
se mu při tom nejedná tak o zábavu jako o po-
třebné pohybování tělesné. Při slyšení jevíval
velkou trpělivosť; k družině a služebnictvu svému
vůbec choval se dosti laskavě a blahosklonně;
kdo s ním chtěl pohovořiti, rád mu sluchu po-
přával, sám ale málo mluvil a co mluvil, pro-
nášel ještě až s nápadnou váhavostí. Uměl mlu-
viti a rozuměl více řečem, německy, latinsky,
francouzsky a trochu česky; jmenovitě řečí špa-
nělskou, v kteréžto zemi byl vychován, roz-
mlouval hbitě a obratně. Nicméně dával přede
všemi přednosť němčině a řečí tou skoro vý-
hradně rozmlouval.

Povahou svou byl císař chladnokrevný, k stáří
však stával se čím dále více trudnomyslným a
zádumčivým. Podle všeho, co o Rudolfovi víme,
můžeme souditi, že byl nadán mnohými dary
ducha. Věrohodné zprávy vypravují o něm totiž,
že ostrý a případný úsudek jeho ve věcech stát-
ních a veřejných vzbuzoval všeobecné podivení;
poznámky jeho při všelikém vyjednávání svěd-
čily o značných vědomostech a důvody jeho
vyznačovaly se překvapující trefností. Bohužel,
že Rudolf takovéto dary ducha nevynakládal
předkem a hlavně na správu a řízení státních
záležitostí; to nebylo jeho zalíbením, to nevzbu-
zovalo jeho ctižádosť. Král Rudolf, jak už z předu
naznačeno, věnoval se skoro jenom zaměstnání
takovému, které by ovšem bohatému nějakému
soukromníku mohlo slávu přinésti, krále ale
nijakž nešlechtilo, jelikož bylo na úkor činnosti
jeho panovnické.

Král Rudolf jevil záhy velkou náklonnosť
k umění, k malířství, sochařství, pracem mosai-
kovým. Také některé vědy chápavého ducha jeho
velice vábily, a tu zvláště obliboval si lučbu a hvě-
zdářství. Vládní záležitosti požadovaly mnohdy
neodkladné vyřízení, Rudolf však dával si mě-
síce i léta na rozmyšlenou, nežli i v naléhavých
záležitostech učinil rozhodnutí. Nejdůležitější

státní věci pojednávaly a vyřizovaly se v tajné radě, při níž měl býti ovšem král přítomen, aby se hned beze všech odkladů mohlo státi konečné usnešení a platné rozhodnutí. Rudolfa však porady o státních a veřejných věcech velice nudily a namáhaly, a proto své návštěvy v tajné radě čím dále více skracoval, aby mu jen zbylo více času k jinému jeho oblíbenému zaměstnání. Ukrývaje se takřka před světem v královském hradě Pražském, bavil se tady a zabíjel čas přerozmanitým způsobem. Tu povolal k sobě rozličné umělce a dal si díla jejich ukazovati; hnedle zase odebral se do své pracovny se sluhou nejoblíbenějším a pustil se do práce, která jej právě v tuto dobu baviti mohla. Maloval, vyřezával rozličné věci, mořil se s rozličnými lučebními pokusy, nebo podle sestavení hvězd příští svůj osud zpytoval. Osoby, jenž viděly malby a věci vlastní rukou císařovou vyřezané, tvrdí, že v zhotovování jich pamětihodnou zručnost a dovednosť osvědčil Takovýmto uměleckým a vědeckým zábavám a hračkám — lepšího a důstojnějšího jména tomu dáti nemůžeme — oddával se Rudolf čím dále tím rozhodněji a vášnivěji. Rudolf byl králem a pánem rozsáhlých zemí, měl po ruce také ovšem rozsáhlé prostředky, tak že mohl choutkám svým mnohem rozsáhlejší měrou hověti nežli kterýkoliv člověk obyčejný. Vášeň jeho v tom zalíbení rostla. Za takových okolností není divu, že hověl choutkám svým i tím způsobem, aby si opatřil a svým nazývati mohl, co se kdekoli ve světě zvláštního, pamětihodného a umělého objevilo a udělalo. V tom dovedl překonati veškery obtíže a překážky, na opatření a zjednání takových věcí vynaložil veškero úsilí a nelitoval sebe větších obětí peněžních. Rozumí se samo sebou, že z této jeho slabosti a vášně těžili mnozí lidé ziskuchtiví dovedouce žádosť jeho po mnohých věcech rozněcovati tou měrou, že pak za každou cenu musela býti ukojena. Také lidé zvláštní, umělci a učenci skuteční i švindléři bývali u dvora jeho rádi vídáni, královsky hostěni a odměňováni. Král tedy při své vášni nashromáždil znamenitou sbírku rozličných předmětů uměleckých. Drahocenné malby, sochy, klenoty a šperky, věci ozdobné, práce mosaikové a všeliké věci zvláštní a neobyčejné byly od něho i z nejvzdálenějších zemí za každou cenu skupovány a ze všech krajin světa hrnuli se do Prahy obchodníci s takovými předměty, aby žádosť jeho uspokojili, choutkám jeho vyhověli. I v takových dobách, kde byla o peníze největší nouze, sehnal Rudolf předce ještě tolik peněz, aby mohl každé své choutce vyhověti. Co se s těmi všemi sbírkami stalo po smrti Rudolfově, o tom budeme dole žalostné věci vypravovati.

Za doby Rudolfovy byly u nás v nejlepším čili lépe řečeno v nejhorším rozkvětu astrologie a alchymie.

Astrologie čili hvězdopravectví jest umění z postavení hvězd na obloze budoucí události a osud člověka předpovídati. Panovala totiž pověra, která se posud z části zachovala v pranostikářských povídačkách, že rozličné hvězdy mají rozličný vliv na vášně a osudy lidské a že rozličné postavení těch hvězd k sobě je příčinou událostí na zemi příjemných a nepříjemných. Kdo tedy znal moc a vliv jednotlivých hvězd, kdo vyskoumal význam postavení jejich, ten také mohl pak podle té pověry povahy lidí poznávati, jejich osudy určovati příští události vyzpytovati a předpovídati. Rozumí se, že takovíto astrologové čili hvězdopravci užívali při svém zpytování hvězd a sdělování svých výsledků rozličných kejklů, všelikých nástrojů a podivných znamení, aby smysly obecenstva spíše omámili a výsledky badání svého spíše za svatou a neomylnou pravdu udali.

Alchemii, kteréž staří Čechové říkali čísařství, vyrozumívalo se tajemné umění kovy sprosté v drahé proměňovati a dělati všeobecný lék, který by nejen proti všem nemocem chránil, nýbrž i život lidský přes přirozené jeho meze prodlužoval. Alchemisté totiž učili, že je látka pevná a červená, nazvaná *kámen mudrců*, také veliký elixir, červená tinktura; a ta když se dává ve větších dávkách čili aleopaticky, že mění roztopené olovo, rtuť nebo jiný kov sprostý v ryzí zlato. Dává-li se tatáž látka v malých dávkách čili homeopaticky, že všecky nemoce zahání a život lidský zázračně prodlužuje i na celá století udržujíc jej v mladistvé čerstvosti. Dále učili, že jest také jiná bílá látka, kámen druhé třídy, malý elixir, bílá tinktura, která jest nedokonalá první látka a mění všecky kovy sprosté ve stříbro. Jakým však způsobem by se látky takovéto mohly zhotoviti nebo vydobyti, o tom nám alchemisté ve svých spisech žádných určitých a bezpečných zpráv nezůstavili. Alchemisté tedy zhotovovali, jak pravili, pomocí kamene mudrců, ze sprostých kovů zlato a stříbro a prodlužovali a omlazovali život lidský. Dělali to všecko ovšem jenom na pouhý šmejd. Bylit mnozí při přeměňování sprostých kovů ve zlato a stříbro usvědčeni, že nic udělati nedovedou nebo že ty drahé kovy podstrčili, aby svůj elixir za ohromné peníze prodali. Takoví byli pak hotovými avšak nebernými vypláceni nebo dokonce

i a panovníků pro podvody své na hrdle
i.

:ovémuto umění astrologickému a alche-
ı oddával se i král Rudolf s velkou vá-
a s vynakládáním na to velkých peněz.
nějaký neobyčejný člověk u krále Ru-
něco se ucházel, ihned zkoumáno po-
hvězd čili planeta jeho a podle toho,
dy ukazovaly, choval se král Rudolf
k novému tomu známému. Z příčin tuto vypsaných byli stále při dvoře Rudolfově rozliční hvězdopravci a alchemisté, kterých Rudolf ke zkoumání svému potřeboval. Z hvězdářů byli *Tycho de Brahe* a *Kepler* poctivými muži a učenci, ostatní všickni hvězdopravci a alchemisté byli většími nebo menšími dobrodruhy, šarlatány a podvodníky, kteří z vášní a slabostí králových ve svůj prospěch těžiti dovedli.

Pozorování hvězd císaře Rudolfa II. (26.)

áště do astronomie čili hvězdářství a
ie čili hvězdopravectví byl Rudolf vá-
milován. Proto s velkou radostí uvítal
že slavný hvězdář *Tycho de Brahe* mu-
ı vlast dánskou opustiti. I povolal jej
ıy r. 1599 a ustanovil mu skvělý plat
ıby se mohl úplně oddati zamilovanému
umění hvězdářskému. Brahe pozoroval
ězdy nejprvé v císařských zahradách, později v domě Curtiově (asi na místě nynějšího paláce Černínova) maje Keplera za pomocníka. Rudolf mnohokráte přicházíval na věž k Brahovi a dal si od něho postavení, povahu a vlastnosti rozličných hvězd vykládati. O takovémto pozorování podáváme na str. 441 a 442 příhodné vyobrazení. Dokázáno je také, že i Tycho de Brahe zabýval se s pokusy alchemickými; u něho to bylo ale více zábavou a libůstkou, nežli váž-

ným povoláním. Hlavní a největší jeho péče směřovala k povznešení a zdokonalení vědy hvězdářské, v kterémžto ohledu si získal zásluhy nehynoucí, nesmrtelné. Než i při vlastním svém povolání býval Brahe stržen v kejkle astrologické. Rudolf totiž se domníval, že Brahe, nejslavnější hvězdář času svého, vyzná se také nejlépe ve hvězdopravectví, jelikož nejlépe zná povahu a vlastnosti hvězd i jejich postavení k sobě vespolek. Brahe, aby si krále nepohněval, musel i v tomto ohledu přání a choutkám jeho hověti a studie astrologické s ním konati. Ke cti a chvále jeho můžeme ale vyznati, že on těm pověrám naprosto nevěřil a že byl králi po vůli jen proto, aby došel u něho všemožné podpory ve svém povolání hvězdářském.

Rudolf nikdy se neoženil. Hned po dosednutí svém na trůn ucházel se o Isabelu, nejstarší dceru krále Španělského Filipa II.; po šestnácti letech s toho ale sešlo, ač se matka Rudolfova velice vynasnažovala, aby byl ten sňatek uzavřen. Nejspíše nedošlo k tomu sňatku z té příčiny, že Rudolf požadoval za věno jednu zem Filipovu a jiné veliké věci. Nedohodnutí to zůstavilo na obou stranách nebezpečnou kyselost. Také roku 1605 počal si Rudolf hledati novou nevěstu a dal si k tomu účelu zhotoviti podobizny dcery vévody Savojského a princezny Toskánské. Však i to se stalo na postrach příbuzným. Ženat Rudolf nebyl, za to hověl tím bezuzdněji rozkošem pohlavním, v kterémžto ohledu stal se času svého pověstným. Kromě jiných milostnic oblíbil si hlavně dceru svého antikváře Strady, která mu porodila tři syny a tři dcery, o nichž budeme ještě vypravovati.

O ústředních úřadech dvorských.

Král Rudolf byl dvorem svým neustále v Praze a nikam se odtud na delší čas nehnul. Přispělo to ovšem nemálo k rozkvětu a oslavě Prahy, při tom však objevovaly se tím patrněji záhubné toho následky pro samostatnost státu Českého, že má společného panovníka se státem Uherským, se zeměmi rakouskými a také se říší Německou. O centralisaci čili soustředění moci panovničí, jaká se z toho vyvinovala, mluvili jsme již při Ferdinandovi I.; avšak při Rudolfovi II. byla takováto centralisace tím patrnější, že úředníci ústřední při jeho osobě v Praze se neustále zdržovali a pak že do této doby ústřední čili centrální moc dokonaleji a pevněji se vyvinula a ustálila. Z těchto příčin a pro důležitost věci samé chceme o státním zřízení za Rudolfa na místě tomto pojednati.

Ferdinand I. byl panovník důmyslný, předvídavý a nejvýše bezohledný, avšak při tom všem předce nepomýšlel na skutky násilnické toho druhu, aby byl chtěl země koruny České, samostatnou říši Českou, které nabyl svobodnou volbou, spojiti s Uhrami a ostatními svými zeměmi v jedinou velikou říši tím způsobem, aby jednotlivé země přišly o svou posavadní politickou samostatnost. Ferdinand sice spojoval v jediné osobě panství nad trojími zeměmi, avšak země ty měly rozdílné dějiny, rozdílnou ústavu a obyvatelstvo také rozličnými jazyky mluvilo. Od začátku až do konce panování jenom osoba panovníkova země ty mezi sebou spojovala. V Čechách nestala se žádná změna v zřízení zemském k vůli Uhrám nebo Rakousům, aby země ty měly zřízení jediné; země ty nespravovaly se jedna podle druhé. Každá spravovala se po celý čas panování Ferdinandova svým zvláštním způsobem a svými domácími řády. Znovu tak dělo se i za Maximiliana II., který ještě méně nežli bezohledný otec jeho pomýšlel na nějaké sloučení a splynutí zemí, které pod panství jeho slušely. A kdyby to byl chtěl skutečně provésti, stavové jednotlivých zemí byli by se tomu zajisté s dobrým úspěchem byli protivili. Stavové čeští, jak jsme vypravovali, bděli velmi pečlivě nad tím, aby o záležitostech českých rozhodovali jenom ti, kdo byli k tomu podle zřízení zemského povoláni. Než běh událostí je mocnější nežli veliké chtění lidské a ten přeměňuje a převrací mnohé věci proti vůli lidské. A tak postupem času utvořila se i kolem společných panovníků pronikavá, důležitá moc na první pohled a v prvních počátcích nepatrná, později ale skutečně důležitá a všemocná.

Nejprvé se podobalo, že král má jakési rady a úředníky jenom k své ruce, kteří spravují pouze jeho osobní a soukromé záležitosti; během času se ale objevovalo, že takové záležitosti jsou i povahy veřejné a že se dotýkají všech zemí, kterým panovník vládl. Státní moc nebyla v tehdejší době oddělena od panovníka tou měrou, jako v nynější době v státech ústavních. Stavové měli sice veliký význam, velikou moc, nicméně měla královská moc velký obor působnosti. Jen při takovéto moci mohli společní panovníci utvořiti skutečnou moc ústřední, jenž pak v mnohých záležitostech ve všech zemích měla rozhodující slovo.

Když se země koruny České zvolením Ferdinanda I. dostaly pod panství rodu Habsburského, a spojeny byly tak v jednu říši se ze-

mémi rakouskými a uherskými, nezměnilo se tím, jak jsme pravili, na pohled nic v posavadním zřízení zemském. Čechy měly i napotom své nejvyšší úřady zemské, své sněmy zákonodárné, na které jako dříve chodili páni, rytíři a zástupci měst beze všeho obmezování. Také se nezměnil nijaký státoprávní poměr Čech k Moravě, Slezsku a oběma Lužicím, a jinému příslušenství koruny České, kteréžto země tvořily pro sebe politický celek. Koruna Česká byla úplně samostatná a nezávisela ani na Uhrách ani na zemích Rakouských. Nicméně srůstal stát Český s ostatními zeměmi Habsburských panovníků čím dále tím těsněji. Již při Ferdinandovi jsme vypravovali, jak se v jeho osobě soustředila jistá moc, která se jevila ve všech jeho zemích stejným vlivem a stejným důrazem. A čím déle jedna osoba mnohým zemím vládla, tím více se vyvinovaly a utvrzovaly jisté společné poměry mezi jmenovanými třemi státy, tak že bylo vždy více a více společných pásek, kterými byly země tyto k sobě vázány. Z toho, že všecky země jmenované měly jednoho, společného panovníka, vyplývalo samo sebou, že všecky provozovaly *společnou politiku zahraniční*, neboť tehdáž zahraničnou politiku nedělali nijaké stavové; ta vycházela skoro výhradně od panovníků samých a od jejich osobních rádců, které si však panovníci podle své libosti vybírali. V Čechách a ve všech ostatních zemích panství rakouského bylo takové zřízení, že v jistém oboru panovník závisel na rozhodnutí sněmů, v jistém zase vládl podle svého uznání; tam tedy obor vládní moci, do kterého sněmy nemohly zasahovati, splynul ve všech zemích v jednu moc, kterou panovník, pokud mu bylo potřebí, ve všech vykonával jedním směrem.

Pro stálé válčení s Turkem byli panovníci rakouští nuceni pomýšleti a starati se o takové zřízení vojska, aby v každé době mohli čeliti hroznému tomuto nepříteli. Veřejná hotovost, jaká se čas od času vypisovala, k nynějšímu vedení války více nedostačovala, jelikož se válečnictví zatím velice zdokonalilo, jmenovitě lepším a obratnějším výcvikem vojska a důkladným dělostřelectvem, konečně také tím, že zakládány a zřizovány nové a lepší pevnosti nežli doposud. Turecká vojska neustále války vedoucí, měla osvědčené vůdce, měla otužilé a zručné bojovníky a všelikých nejnovějších potřeb válečných dostatek. Panovníci rakouští Ferdinand I., Maximilian II. a Rudolf II. byli vesměs mírumilovní a přinášeli proto i značné oběti, aby hrabivost tureckou uspokojili a válku odvrátili. Než při vší své povolnosti a shovívavosti nemohli se vždycky válce vyhnouti a proto museli raději v čas pomýšleti na obranu své říše a na zjednání dostatečné zbrojné moci, jmenovitě také vojska takového, které by se svou bojovností Turkům vyrovnalo. Lidé v řemesle válečném nevycvičení a se zbraní zacházeti neumějící, nebyli více s to, aby dobře vedeným vojům tureckým odolali. A tak panovníci rakouští ze svých vlastních příjmů, z peněz od sněmů poskytnutých a z jiných příspěvků peněžitých v cizině získaných zřídili a udržovali v dobrém stavu několik pluků vojska, které se pak v čas potřeby co jádro vojska pomocnými sbory a zemskou hotovostí z jednotlivých zemí rozmnožovaly a doplňovaly. Pohraničné pevnosti v Uhrách proti Turkům nebyly obsazovány zbrojným lidem uherským, nýbrž vojskem císařským a tvořily tak kolébku a školu pro vojsko, které nebylo ani uherské, ani české a rakouské, nýbrž v nejpřísnějším slova smyslu císařské. Zbrojná tato moc stála pod vrchním velením císařovým a sněmům ani nepřipadlo, aby panovníku svému chtěly předpisovati, jak by té moci měl upotřebiti. Vrchní správu takovýchto společných vojenských záležitostí řídila zvláštní **vojenská rada dvorská**, kteráž měla svůj úřad v sídle císařově, tedy za Rudolfa v Praze. Dvorští vojenští radové byli z počátku jenom pomocníky císařovými; pro události tehdejší však stali se takovíto pomocníci nezbytnými a tak se z nich vyvinul ústřední úřad rakouský, ač Rudolf a jeho předkové panovali čtyřem úplně nezávislým a samostatným státům. Ke konci XVI. století bylo v dvorské vojenské radě šest členů; jeden z nich měl 1500 zl. služného a ten nejspíše v té radě předsedal. Ostatní měli po 600 zl. ročně.

Panovník měl také důchody z Čech a z jiných zemí, které nebyly ustanoveny na správu pouze české nebo některé jiné země. Peníze takové povoleny a darovány byly panovníkovi buď k zapravení potřeb dvoru jeho nebo na potřeby vojenské. Rozličné země, kterým panovník vládl, je sice skládaly, avšak účel byl jedním celkem a peníze dány byly panovníkovi, aby on sám naložil s nimi jak by za dobré uznal. Panovník tedy ustanovoval si sám neobmezeně k spravování takových příjmů a vydání osoby, jaké chtěl a jaké se jemu líbily a hodily. Byla tedy při dvoře císařském také zvláštní rada důchodní čili **komora dvorská**, která měla ještě rozsáhlejší působnost po celé říši nežli dvorská rada vojenská.

V komoře dvorské byl předseda s 1200 zl. služného a devět členů, jenž měli po 800 zl. Úlohou té komory bylo účtovati veškery příjmy

císařovy, ať už je dostával tu co král Český, markrabě Moravský a p., nebo ať pocházely z komory české, moravské, uherské a vůbec ze zemí poddaných. Vedle císařské dvorní komory měly jednotlivé země své zvláštní důchodní rady čili komory, ty ale spravovaly příjmy a vydání jen pro tyto země. Ony přijímaly peníze od sněmů těch zemí k účelům zemským povolené a bděly nad tím, aby se skutečně k účelům ustanoveným v té zemi vynaložily. Dvorská komora ale byla jen pro císaře a ke správě jeho financí. Komora měla tím důležitější úkol, že nejen sbírala příjmy císařovy, nýbrž také vypočítávala jeho výlohy a ustanovovala prostředky a způsoby, jak by se uhradilo, oč bylo vydání větší nežli příjmy. Dvorská rada radila se také nejprvé o finančních předlohách, které císař jednotlivým sněmům předkládal, a o berních, které císař od sněmů požadoval. Působnost této rady byla tedy veliká, uvážíme-li, že císař dostával peněžitou pomoc také z Německa, z Italie, od papeže a od Španělska. Konečně komise pořádala také a vyplácela dluhy císařovy.

Jiní důvěrníci při osobě císařově, jenž vykonávali větší vliv nežli jiné osoby, byla tajná rada, nejstarší to způsoba rakouského ministerstva. Král Český nevykonával v Čechách vládní moc svou nikým jiným než nejvyššími úředníky zemskými; ale prvé než na ně nebo na sněmy zemské něco vznesl, mohl se poraditi s kýmkoli. Proto v důležitých věcech, při kterých se muselo hleděti také na druhé země jmenovitě ale na řízení věcí zahraničných, radil se císař s důvěrníky zvláštními. Sbor stálých rádců toho druhu nazýval se tajnou radou. Do tajné rady povolávány nejdůležitější osoby při dvoře císařském: nejvyšší hofmistr, jenž byl obyčejně předsedou, říšský místokancléř, a několik jiných vynikajících osob, jenž zvláštní důvěry císařovy požívaly. Členové tajné rady bývali *nejvíce Němci*, jen zřídka voláni byli do ní Čechové nebo Uhři, nikdy v ní ale nescházeli. Za Ferdinanda I. zasedaly v tajné radě jenom čtyry osoby; nejvyšší kancléř království Českého míval pravidelně své místo v té radě. Za Rudolfa II. náleželi po sobě do tajné rady nejvyšší kancléři čeští *Vratislav z Pernštejna* a *Zdeněk Popel z Lobkovic*. V obor působnosti tajné rady náleželo všecko, co jí císař přidělíti za dobré uznal, jmenovitě ovšem řízení politiky zahraničné a všecky záležitosti, v nichž císař sám počátek učinil. V prvních letech svého panování Rudolf do sezení všech těchto sborů pravidelně chodíval, později jenom do tajné rady a to velmi nepravidelně docházíval. Služné členů tajné rady bylo rozličné a bylo jaksi jenom přídavkem k příjmům, jaké měli z jiných svých úřadů; celkem řídilo se to podle toho, jak komu císař přál, tak že některá osoba velké sumy peněz dostávala.

K úřadům, které tvořily počátek k sestře dování moci panovnické, náležela také vyslanectví. Od té doby, co tentýž panovník vládl v Praze, ve Vídni, v Pešti a v Německu, neprovozovala se více samostatná politika česká a uherská, nýbrž nabyla převahy politika osobní, z níž se ovšem brzy vyvinula politika dynastická. Rudolf vydržoval jenom málo vyslanců a sice jenom na místech, kde toho nutná potřeba vyžadovala: v Madridě, v Římě, v Benátkách a v Cařihradě. Vyslanci v Římě a v Madridě dostávali ročně po 9000 zl., vyslanec v Benátkách 6000 zl. a v Cařihradě 12000 zl. Při jiných malých německých a italských dvorech, ba ani v Polsku, ve Francii a v Anglicku nevydržoval Rudolf žádných vyslanců, za to měli v Praze při dvoře Rudolfově i nejmenší státy své diplomatické zástupce a jednatele, tak že se to při dvoře Rudolfově zrovna hemžilo samými cizinci.

Jako za předešlých králů Českých tak ovšem i za Rudolfa měli nejvyšší hodnostáři dvorští při králi velkou moc, a starajíce se o potřeby dvoru a krále samého vykonávali nejen na krále samého nýbrž i na zemské záležitosti velký vplyv. Nejpřednějším z hodnostářů dvorských byl *nejvyšší hofmistr*. Ten spravoval především královskou kuchyni, lov, tělesnou stráž a dvorní služby boží. Výlohy na přisluhovatele v kuchyni, ve sklepě a při císařské tabuli, kteří byli z většího dílu rození šlechtici, obnášely ročně 33.272 zl. Tělesní stráž císařova skládala se ze 130 lučištníků na koni a 120 halapartníků; žoldu se jim vyplácelo, počítajíc v to i hejtmany, ročně 36.720 zl. V duchovní službě císařově byl jeden kazatel, dva almužníci, šest kaplanů; kromě těch pak více stálých zpěváků a hudebníků. Výlohy na to obnášely 9976 zl. Lovecké služebnictvo stálo ročně 5684 zl. Nejvyšší hofmistr vyplácel tedy ročního služného 85.652 zl.

Výlohy na *kancelář císařskou* obnášely ročně 17.496 zl. V čele kanceláře této byl kancléř, a hlavní její prací bylo diplomatické dopisování obstarávati.

Nejvyšší maršálek dvorský obstarával soudnictví při císařském dvoře; jemu bylo pečovati o mír uvnitř hradu a rozhodovati o sporech, které se při dvoře vyskytly. Výlohy na něj a na služebnictvo jeho obnášely ročně přes 16.000 zl.

Nejvyšší komorník čili císařské komory mistr, komorníci jemu podřízení a ostatní příslušné

ebnictvo obstarávali hlídky v císařských ko-
tích. Jmenovitě také uváděli k císaři, kdo
k slyšení předvoláni.

Císařský podkoní byl nejprvé vrchním správ-
císařských koníren; vedle toho měl ale také
dohlídku na císařskou zbrojnici, na pážata
ubače. Výlohy na dvorský tento úřad obná-
ročně 11.544 zl.

Výlohy císařovy na úřady zde jmenované,
výlohy na nápoje a potraviny pro dvůr
aký, služné některým osobám při místodr-
ství v Uhrách a Rakousích, poplatek a dary
do Cařihradu odváděné, konečně výlohy
brojnici dělostřeleckou účtovány byly r. 1580
13.380 zl. Výlohy na posádky v uherských
aničných pevnostech, kdež se 20.000 mužů
žovalo, páčily se na 1,500.000 zl. Dále musel
zapravovati úroky z dluhu, který zbyl po
a asi 12 milionů zlatých obnášel. Z toho
u platil 5—15 procent. Na správu jednotli-
zemí nevynakládal císař ani krejcaru, ne-
země ty správní své výlohy samy zapra-
ly. Příjmy císaře Rudolfa ze zemí, kterým
, vynesly na obyčejných daních, jaké se
i povolovaly, r. 1607 celé 3 miliony; příjmy
ebyly asi r. 1580 o mnoho menší. Suma ta
dostačovala, aby se z ní zapravily výlohy
ůr císařský, na císařskou správu a na úroky
hů; naskytly-li se výlohy mimořádné, jme-
ě na vyzbrojení nového vojska, musely se
i dluhy nové nebo musely se sehnati jiné
ořádné příjmy z nových daní a p. Společné
ce panovníků rakouských nebyly za tako-
okolností nikdy v stavu příliš utěšeném;
tále se vytloukal klín klínem a peníze se
ejně sháněly teprvé v poslední chvíli, když
už byla nejvyšší potřeba. Rudolf a před-
ci jeho byli sice panovníky rozličných zemí,
k finance jejich neživily se z jednotlivých
o pramenů stále a pravidelně, jelikož každá
sama o sobě finance své spravovala a na
vlastní potřeby vynakládala. Králi povolo-
se příspěvky dobrovolné ne příliš velké
dy na krátkou dobu, obyčejně ale na rok.
Takovéto neurovnané poměry finanční byly
velice na závadu, že císařové a králové
nemohli zasahovati tak důrazně a vydatně
hraniční záležitosti; na druhé straně byly
také největší závorou proti tužšímu a těs-
mu spojení a splynutí zemí v jediný celek
í. Neboť to je jisté, kdo má povolování a
rování peněz ve své ruce a ve své moci,
že se nejsnáze ubrání proti všelikým no-
a nemilým požadavkům. Než přirozenost
čného panovníka sama sebou to přinášela,
že stavové zemí Českých nemohli mnohdy ani odepříti některou pomoc svému králi, která však posloužila císaři v společných potřebách a záležitostech. Poskytovalit pomoc a podporu nejen na sbírání vojska proti Turkovi, nýbrž i na potřebu dvora. Ty potřeby dvora byly však mnohdy takové povahy, že se jimi utvrzovala, sesilovala a rozmnožovala moc panovničí na ujmu samostatnosti jednotlivých zemí. A tak jednotlivé země nepřímo přispívaly předce na ztenčení své samosprávy.

Co jsme o vývinu státní centralisace čili soustředění moci panovničí širšími slovy vyložili, chceme ještě stručným způsobem vytknouti. Král Rudolf a předchůdci jeho spojovali ve své osobě panství nad více zeměmi, a to posilňovalo panství jejich nad jednotlivými zeměmi. Jestliže tedy nyní král Český měl příčinu obhajovati právo královské proti stavům českým, mohl práva toho snáze obhájiti, jelikož měl k tomu prostředky také z jiných svých zemí a jelikož se mohl v čas největší potřeby opírati také o moc starší linie domu Habsburského, panující ve Španělích, jakž ukázalo se již za krále Ferdinanda. Takové poměry nesly v sobě ale také možnost, že práva stavovská mohla býti spíše obmezována a skracována nežli dříve, kdy panovník jenom Čechám a příslušným zemím vládl; ba panování zemím tak rozsáhlým mohlo zploditi i choutku, vyvrátiti úplně práva stavovská dle příkladu mnohých zemí západoevropských jako Španělska, Francie, knížectví italských, kde tehdáž panovníci ničíce starobylá zřízení stavovská zaváděli neobmezenou vládu panovničí. Aby země České při takovém stavu věcí mohly uhájiti úplně svou státní nezávislost a všecka posavadní práva zemská a státní, k tomu bylo potřebí statných a moudrých státníků, kteří by dbali jen o dobro vlasti. Takových moudrých státníků ale tehdejší doba v Čechách nevykazovala. Větší počet vůdců strany protestantské, která tvořila v zemi ohromnou většinu, toužili vždy jen po nezřízeném stavu věcí, jaký byl za krále Vladislava II. Druzí, zvláště z panských rodů katolických, hledali svůj prospěch jen v přízni u dvora a byli hotovi napomáhati i ke ztenčení a zničení svobod stavovských a zemských, jen aby sami sebe povznesli, aby sami při tom získali a těžili.

Kterak se Čechy za Rudolfa poněmčovaly.

Za císaře Rudolfa II. byly Čechy hlavní zemí mocnářství Rakouského a Praha sídlem

císařů. Císař Rudolf přebýval stále na hradě Pražském, protože dle své povahy zdlouhavé a nerozhodné nerad jezdil i když bylo jinde potřeba jeho přítomnosti. Ale císařský dvůr nebyl předce český, protože největší moc a vliv při něm neměli rodáci a státníci čeští, nýbrž radové z jiných zemí a národů. Král Ferdinand sám nikdy se nenaučil opravdově jazyku českému; toliko synové jeho Maximilian a arciknížata Ferdinand a Karel mluvili česky; méně již císař Rudolf II., který, jak povědíno, za mládí svého dlouho byl chován u dvoru španělského. Bratří Rudolfa II. nepřebývali nikdy stále v Čechách; a proto zůstal jim vždy jen německý jazyk přirozeným, obvyklým a oblíbeným. K vůli dvoru císařskému učila se i vyšší šlechta česká německy ano i španělsky a jiným cizím jazykům. Dvůr táhl také mnoho cizinců za sebou do země, kteří tady provozovali mnohé výnosné živnosti, které byli domácí Čechové z rozličných příčin zanedbali. Tak jmenovitě mnozí umělejší řemeslníci a rozliční umělci docházeli v Čechách a v Praze zvláště nejen laskavého a ochotného přijetí, nýbrž také velmi výnosného zaměstnání. Tím způsobem usadilo se zvláště mnoho Vlachů i také Němců v Praze. Na venkově pak utvrzovala se národnost německá, zvláště příchylností Čechů k protestantskému učení, jehož kolébkou bylo Německo. Neboť přes zákony, kterými od starodávna bylo Němcům bráněno, držeti statky zemské v Čechách, povolovalo se nyní mnohým pánům protestantským z Němec, jmenovitě ze Sas, zakupovati se v pomezních krajinách, kdež od času Otakara II. usazeno bylo obyvatelstvo německé po vsech a po městech.

Cizáctví tedy bylo dvorem královským tady usazeno; dvůr táhl za sebou nové a nové cizince s jejich obyčeji a zvyklostmi; domácí zvláště vyšší stavové opičili se po cizině a tak poněmčovaly se Čechy za Rudolfa mnohem nebezpečněji nežli za předchůdců jeho Ferdinanda a Maximiliana II.

O duševní nemoci císaře Rudolfa. — Kterak se císař zpečoval nástupce svého ustanoviti.*)

R. 1600—1603.

Státní záležitosti šly za prvních let panování Rudolfova pravidelným chodem přese všecku váhavosť královu a jiné jeho chyby. Pravidelný tento chod začal se rušiti teprvé následkem duševní choroby, ve kterou se obrátila konečně dávná náchylnosť jeho k zádumčivosti. Okolo roku 1600 propukla zádumčivosť králova tak chorobným způsobem, že se tak řka šílenosti podobala. Rudolf již dříve záležitosti státní dosti zanedbával, nyní byly doby, kdy si jich naprosto nevšímal; k slyšení skoro nikoho nepřijímal. Bylyť okamžiky, kdy rozum císařův zkalen byl podivnými myšlenkami, a kdy obraznosť jeho děsila se rozličnými příšerami, tak že pak i při úplném a jasném vědomí byl bojácným a nedůvěřivým. Opíraje se o proroctví známého nám Tychona de Brahe věřil pevně a nezvratně, že jej stihne osud jako krále Francouzského Jindřicha III., že bude totiž od mnicha zavražděn. Odtud počal se vystříhati veřejnosti. Než postupem času necítil se býti ani v hradě dosti bezpečným a proto i tady choval se nejvýše opatrně, aby mu na život nikdo nemohl. V zahradě, jenž se k hradu připojovala a se všech stran byla ohražena, dal Rudolf vystavěti kryté chodby, aby se mohl tady procházeti skryt oku zvědavému i nepřátelskému. Dříve se bavíval hrou v míč a jezděním na koni, což tělu jeho dobře prospívalo; i těchto potřebných zábav se naprosto zřekl. Někdy si dal před okna svých komnat předvésti krásné koně španělské a italské, které byly z větší části dary krále Španělského, a bavil se pohledem na ně; aby se ale na nich projel jako to dříve činíval, k tomu se nemohl více odhodlati. Ostatně zabíjel čas nyní ještě více nežli doposud alchemistickými a astrologickými hračkami.

Takovýto strach před domnělým nebezpečím měl také brzy ještě jiné následky v zápětí. Mnich měl císaře zavražditi: ta myšlenka Rudolfa stále pronásledovala a vzbudila v něm nechuť nejen k mnichům, nýbrž také k duchovenstvu vůbec a ke všemu, co s ním souviselo, tedy i k bohoslužbám. Někdy volal také čerta a prosil, aby jej pryč odnesl. Tehdáž žil v Praze kapucín Vavřinec z Brindisi, muž pobožností svou daleko široko známý. Ten přišel na vyzvání několika katolických pánů Českých z Italie s několika mnichy italskými ze svého řádu do Prahy a usadil se tady na Hradčanech. Tím se stal zakladatelem kláštera kapucínského, který tady v Praze posud trvá na Hradčanech v nedalekém sousedství kasáren Černínských. Působení zlých duchů se připisovalo, že císař v takovou nemoc duševní upadal. Kapucínům tedy uloženo, aby se za něj modlili. Avšak nadarmo, nemoc se horšila a císař přímo

*) Události tyto vypravujeme podle výborného díla profesora dra Ant. Gindelyho: Rudolf II. und seine Zeit. (Rudolf II. a jeho doba.)

l, že je těmito modlitbami ještě více mučen. byl císař při jasném rozumu, připadl na nku, že nekoná, což na krále náleží. Mya ta dostavovala se potom často, až se z ní la myšlenka jiná, že by za takových okolmohlo někoho napadnouti, aby byl krá- zbaven. I počal se případu takového ti, až jej ten strach tak opanoval, že se kutečně obával, aby ho s trůnu nesvrhli. Čím kdo byl postaven, tím spíše mohl by po- záměr provésti. Tak soudil Rudolf a podle se také choval. Počalť lidem zcela podří- n věnovati svou přízeň a důvěru a odstra- služby své každého, kdo mu byl sebe podezřelým. Osoby, které byly při králi že, odměněny byly častokráte i bitím; když ouznivost napadla, zuřil jako šílenec a rozvšecko, co mu přišlo do cesty. Císař sám o sobě, že je očarován.

Takový stav při císaři Rudolfovi vzbudil pozornost nejen v celých Čechách nýbrž ko za hranicemi. Jmenovitě ovšem dotýe ta věc velice celého rodu Habsburského, moc a slávu tady běželo. Nejstarší bratr fův Matiáš, který byl tou dobou místodrm v Dolních Rakousích, považoval tedy za povinnost přesvědčiti se osobně, jak to lolfem stojí. I pospíšil z Vídně do Prahy al za několik dní, že Rudolf sám nemůže správu království Českého a jiných svých že by bylo tedy nejlépe, aby mu byl dán nocníka ten, kdo by se pak státi měl jeho pcem. Tím způsobem byla by se věc mohla brém urovnati a uspořádati. Rudolf neenat, neměl zákonných nástupců a mohl hned nyní svoliti k jmenování a ustanovení příštího nástupce. Pomocník a příští náe císařův mohl obstarávati a spravovati tosti říše, pokud by na to Rudolf pro svou bu nevystačil. Rudolf mohl při tom podržeti ré své hodnosti, větší část svých příjmů lády tolik, mnoho-li chtěl a mohl zastati. š byl toho mínění, že Rudolf se nechá vému kroku přemluviti tím, že tak učinili milian II. i Ferdinand I. hlavně z toho , aby potomkům svým pojistili nástupnictví ích, kterým sami vládli.

jako Matiáš tak smýšleli i nejváženější ré v tajné radě Rudolfově, kteří zdravým m prohlíželi do budoucnosti. Jmenovitě sili s náhledem Matiášovým, aby nástupce fův byl hned ustanoven, zejmena *Rumpf rson*, v jichž rukou posud vláda hlavně ala. Pochybovati nelze, že Matiáš si hleděl i při dvoře dobré přátele, kteří by jej v snažení jeho podporovali. Snad získáni byli zvláštními sliby i jmenovaní mužové, že od příjezdu Matiášova do Prahy neustáli vykládati králi, jak by sobě a zemím svým posloužil, kdyby si vzal již nyní pomocníka k panování. Rudolf však osvědčil brzy velmi rozhodným způsobem že ani v nemoci své nesvolí k tomu, co dříve nechtěl dobrovolně učiniti. Z počátku Rudolf jen mlčel ke všemu přemlouvání a neodporoval svým radám, tak že tito nabyli větší odvahy a mnohem úsilovněji se zasazovali, aby si pomocníka a nástupce svého ustanovil. Jednoho dne ke konci měsíce září r. 1600 rozlítil se však tou měrou na své rádce, že nařídil jednomu komorníku, aby Rumpfovi a Trautsonovi vyřídil jeho rozkaz, by ode dvora se vzdálili. „Nebudu míti dotud pokoj, dokud jsou ti lidé při mém dvoře; jděte a řekněte jim, aby se vzdálili; nechci jich více ani spatřiti," zvolal nejvýše rozzloben. Rumpf prodlévaje ve vedlejší komnatě slyšel slova ta na své vlastní uši, ulekl se tak, že upadl do mdloby a musel býti do svého obydlí donešen. Hněv králův nedovedl nikdo více umírniti; oba dosud všemohoucí ministři přišli o svá místa, odešli ode dvora a sláva jejich byla v koncích. Tak vypadla odpověď Rudolfova na rady, aby si zvolil a ustanovil pomocníka.

Mohlo by se zdáti, že takovýto nezdar byl malou pobídkou pro příbuzné Rudolfovi, aby se o jeho pomocníka a nástupce dále starali. Naopak, čím rozhodněji osvědčoval Rudolf, že je k panování neschopným, tím pilněji museli se příbuzní starati, aby mu pomocníka ustanovili a tak všeliké zlo od něho a zemí jeho odvrátili. Skrze tajné rady nemohlo se na císaře více působiti, neboť tito nechtěli se více k tomu odvážiti, aby jich nestihl podobný osud jako Rumpfa a Trautsohna; kromě toho nebyla tajná rada více tak jednolitá a proto nebylo tak snadno získati ji pro plán tento. Císař totiž povolal brzy na to do tajné rady moravského pána Karla z Liechtenšteina. Liechtenštein jmenován byl zároveň nejvyšším hofmistrem a stal se tím také předsedou tajné rady. Tak oulisného muže jako byl Karel z Liechtenšteina, nebylo už dávno v některém nejvyšším úřadě českém. Liechtenštein totiž, jak toho prospěch jeho vyžadoval, dovedl se s tou nebo onou stranou spojovati a spolčovati, při čemž vždy po bystrém uvážení všech okolností dovedl se připojiti k té straně, která se v nejbližší době na vrch dostala. Liechtenštein seznal hnedle stav věcí při dvoře Rudolfově a prohlásil se proti politice španělské hlavně proto, že Rudolf se domníval, jako by

hlavně Španělsko chtělo mu zjednati nástupce a pomocníka. Proto však nesmíme mysliti, že nebylo více při dvoře člověka, který by nepodporoval politiku španělskou a který by nebyl býval odhodlán pomáhati Matiášovi k provedení jeho záměrů. Tolik je dokázáno, že při dvoře Rudolfově bylo mnoho lidí prodajných, kteří pracovali pro toho, kdo jim nejvíce zaplatil. Tajný rada *Barvitius*, vedle Liechtenšteina osoba nejváženější a v záležitostech státních nejzběhlejší, postavil se nyní v čelo strany španělské při dvoře Rudolfově, kterážto strana podržela předce nejvíce přívržencŭ mezi nejdůležitějšími osobami při dvoře. Pro hněv císařův lidé ti na čas sice umlkli a v činnosti své ustáli, nezměnili však svého smýšlení, které si ostatně dávali dobře zaplatiti.

Politika španělská spojovala tehdáž s ustanovením nástupce císařova dalekosáhlé plány. Nejvíce práva děditi po Rudolfovi měl ovšem nejstarší bratr jeho Matiáš. Než král Španělský Filip III. hodlal těžiti pro sebe z té okolnosti, že Rudolf neměl žádných dětí a tedy žádných přirozených nástupcŭ a dědicŭ. Arcikníže *Albrecht*, mladší bratr Rudolfův, držel, jak známo, Belgii a Franche Comté. Za manželku měl Isabelu sestru Filipovu, z kteréhož manželství také žádných dětí nebylo. I uzavřel Filip pomoci Albrechtovi k dědictví a k nástupnictví po Rudolfovi, aby jednak vybíral z nově nabytých zemí pomoc k obhajování Nizozemska a na druhé straně, aby pak celé to dědictví po Albrechtovi mohlo Španělsku připadnouti. Filip III. nařídil tedy v říjnu 1601 vyslanci svému v Praze, *Don Guillenovi de San Clemente*, aby za každou cenu a s použitím všech prostředků hleděl císaře pohnouti k tomu, aby svolil k ustanovení nástupce. Způsobem tehdáž obvyklým jal se San Clemente pracovati k dosažení účelu svého. Všeliké dary a peníze jen jen se sypaly na osoby, které měly nějaký vliv na císaře. Než císař se vytrvale a neoblomně opíral všelikým radám a návrhům o svém nástupci, tak že i San Clemente musel oznámiti svému panovníkovi, že Rudolfa získati nelze.

Také papež vložil se do té věci hlavně ovšem na pobádání španělského vyslance v Římě, avšak s tím úmyslem, aby v panovníku samostatnějším a ráznějším zjednal církvi katolické lepšího a horlivějšího obhájce. Dne 22. listopadu 1601 psal papež vlastní rukou dlouhý list Rudolfovi, ostře jej na povinnost jeho upomínaje, aby o bezpečnost svých zemí a o blaho svého rodu pečoval. I vykládal, jak by to všecko císař dobře opatřil, kdyby některého prince z Habsburského rodu alespoň pro říši za svého nástupce ustanovil.

Ani napomínání papežovo nic neprospělo. Naopak ustavičným takovým naléháním utvrdil se Rudolf ve své nepovolnosti tak dalece, že se pevně odhodlal panovničí svou moc nikomu nepopouštěti. A hned také dával i veřejně znáti, že vůli svou hodlá prováděti. Od té doby totiž nepřijímal k slyšení ani vyslance španělského ani papežského, ačkoliv jej za to nejen oni, nýbrž i jejich panovníci mnohokráte písemně a úsilně žádali.

V lednu 1603 přišel sám arcikníže Matiáš do Prahy, jak pravil, pro poučení na říšský sněm, kam se jakožto komisař císařský ubíral. Zastávka ta ale platila hlavně rozmluvě s Rudolfem o nástupnictví. Matiáš odešel s nepořízenou. Nepochodil lépe ani arcikníže Maximilian, který přibyl do Prahy v červnu r. 1603 vyjednávat s Rudolfem o odstranění rozličných neřádů v říši a v jiných zemích. Král, aby se ho jen zbavil, slíbil mu za tři měsíce určitou a rozhodnou odpověď. Tak dlouho ovšem nechtěl a nemohl Maximilian čekati.

Takovým způsobem bránil se císař po celý rok, tak počínal si i r. 1604 a byl by nepochybně dosáhl účelu svého a až do své smrti otěže vlády ve svých rukou udržel, kdyby si byl sám šíleným svým jednáním pád nezpůsobil. Vrhalť se střemhlav do nejnebezpečnějších podniknutí jenom proto, že vyhledával v nich ochranu proti domnělému nebezpečí, až se konečně všecko proti němu spiklo a spojilo. Počátkem k tomu byly události uherské.

O válce v Uhrách.

R. 1590—1606 listopad.

V Uhrách bylo přemáhati Rudolfovi nesnáze dvojího druhu: předně s nebezpečnými a nepokojnými sousedy, s vojvodou totiž Sedmihradským a se sultánem Tureckým, a za druhé s nepokojnými stavy uherskými. Sotva totiž Rudolf dosedl na trůn uherský, počali stavové proti němu zdvíhati a obnovovati starodávné stížnosti: že se v Uhrách vydržuje cizí vojsko, že vojsko to stojí pod cizími a ne uherskými veliteli, že od roku 1562 není hodnost palatinská obsazena. K tomu pak přidávali stížnosti nové. Vrchní řízení vojenské moci na hranicích chorvátských svěřeno bývalo některému členu panovnického rodu, který tady provozoval moc tím rozsáhlejší, že se tady počala zřizovat Hranice Vojenská

azováním uskoků. Na to si stavové stěžovali avíce, že se část koruny dává pod cizí moc. aké to bylo Uhrům proti mysli, že císař svě- l řízení věcí vojenských v Uhrách bratru svému moštovi, který byl místodržitelem v Rakou- ch. Na sněmě r. 1578 stalo se o ty věci čá- ečné narovnání. Oběma místodržitelům při hra-

Astronom Tycho de Brahe. (27.)

dmihradska placení a podporovaní. R. 1583 ešel se takovýto bouřlivý sněm beze všeho řízení, načež císař po pět let sněmu ani ne- ɔlal, aby se vyhnul všem bouřlivým výstupům.

K tomu chýlil se ke konci mír s Turky, t se souditi mohlo z rozličných znamení. Roku 75 byl mír na osm let obnoven a za Rudolfa l zase dvakráte vždy na osm let prodloužen.

nici turecké a v Uhrách vyměřen byl přesněji obor působnosti a přidání jim k ruce radové domácí, čímž se stavové trochu uspokojili. Jelikož ale jiné stížnosti ostaly nevyřízeny, projevovali stavové nespokojenost svou i na sněmích následujících způsobem bouřlivým, k čemuž přispívali nemálo najatí podněcovatelé, z Polska a

Turci však nezachovávali nikdy mír tak svědomitě, aby se hranice proti nim nemuseli střežiti. Posádky jejich činily neustále loupežné vpády na území rakouské, které odráženy a zabraňovány, aniž by se proto mír považoval za zrušený. Od r. 1590 však nabývaly turecké výtržnosti takové povahy, že se z toho mohlo souditi o novém nepřátelství tureckém. R. 1592

podnikl paša bosenský Hasan útok na hrad Biháč pod tou záminkou, že prý posádka vpadla do území tureckého; dobyv ale hradu toho vtrhl do Chorvátska, porazil tady bána Erdöda a spustošil zemi až k Záhřebu. Rudolf si nadarmo na takovou zpupnosť stěžoval. Hasan vtrhl následujícího roku s větší ještě mocí do Chorvátska a oblehl Sisek. Tenkráte však neminula ho zasloužená odplata; byl od bána nedaleko Sisku na hlavu poražen. To vzala si Porta za příčinu k prohlášení války, která pak celých 14 let trvala. O podrobnostech té války vypravovati nebudeme; chceme se jen o hlavních událostech přehledně zmíniti.

R. 1593 dobylo vojsko císařské skoro celé stolice Hontské. R. 1594 vypravena byla větší válečná moc do Uher pod arciknížetem Matiášem; tento ale nechal se překvapiti v noci nedaleko Rábu od vojska tureckého a přinucen byl k zmatenému útěku se ztrátou všech děl a zavazadel, načež i obležený Ráb upadl do rukou tureckých. Zrovna toho času stal se ale příznivý obrat v Sedmihradsku tím, že mladý kníže Sigmund Bátory, panovník velmi schopný a chytrý, při tom ale vrtkavý, odchýlil se od politiky svých dvou předků a chtěje se vybaviti z moci Turků, počal se přáteliti s Rudolfem. Po delším vyjednávání došlo k skutečnému spolku proti Turkům r. 1595 na tom základě, že Rudolf uznal Sigmunda za knížete Sedmihradského, pojistil i nástupnictví mužským jeho potomkům a slíbil mu Opolsko a Ratibořsko, kdyby byl panství v Sedmihradsku zbaven. Sigmund také se zasnoubil s arcikněžnou Kristinou, což přátelství s císařem ovšem jenom utvrdilo. Podnikavý Sigmund získal kromě toho proti Turkům i vévody Multanského a Valašského a pobouřil proti nim Srby v Banátě Temešvárském. Porta chtějíc si záda krýti obrátila vojska svá r. 1595 nejprvé proti knížeti Sedmihradskému a vévodám Multanskému a Valašskému. Než vojska turecká byla ve Valašsku od vévody Michala skoro úplně zničena. Zatím sebral Rudolf hojnou moc vojenskou a vypravil ji r. 1595 pod *hr. Karlem z Mannsfeldu* do Uher. Velitel tento záhy se v Uhrách roznemohl, nicméně dobyl předce předůležitých měst Ostřihoma a Vyšehradu na Dunaji. Takové rány pohnuly nového sultána Mahomeda III., že se sám vypravil do pole. V čele 200.000 mužů vtrhl do Uher. Přišlo k bitvě u Keresteše, v níž bylo mnoho Turků pobito, tak že nikdo o porážce jejich více nepochyboval. Než vojsko křesťanské počalo se před časem ohlížeti po kořisti a zmatku, který při tom povstal, použili Turci a křesťany na hlavu porazili. Porážka křesťanů nebyla však tak rozhodná, aby byli mohli Turci postupovati vítězně v před a úprkem dobývati toho, co v poslední době ztratili. K tomu vrátil se sultán zase do Cařihradu. Válčeno tudyž dále se štěstím střídavým.

Z válečných událostí těchto dob obrátil k sobě největší pozornosť hrdinný čin *Adolfa ze Švarcenberka*, předka to českého rodu švarcenberského. Adolf ze Švarcenberka, jediný syn Viléma II., narodil se r. 1547 v Kolíně nad Rýnem. Chopiv se záhy jako otec a děd meče bojoval ve Francii a v Nizozemsku, maje na obou bojištích výborné učitele. Později byl v letech 1589 a 1590 tajným radou a generálem arcibiskupa Kolínského. R. 1595 naverboval 2000 valonských jezdců a vedl je do Uher císaři na pomoc proti Turkům. Tady se vyznamenal r. 1595 a 1596 tou měrou, že byl povýšen za vůdce všeho císařského vojska v Uhrách. Pak zastával službu císařského vojenského rady a velitele města Vídně. Zde zosnoval s Palffym plán, jak by se pevnosť Ráb dostati mohla do rukou císařských. K provedení plánu toho odebral se Švarcenberk do Uher a nastrojiv všecko podle umluveného plánu přepadl pevnosť Ráb v noci 29. března 1598 s malou hrstkou nejodvážnějších vojínů, skutečně se jí také úplně zmocnil a ve své moci podržel. Pokládalo se to za skutek tak vysoce důležitý, že celá Evropa se z toho radovala a jméno Švarcenberkovo oslavovala. Stavové dolnorakouští uznávajíce zásluhy Švarcenberkovy o odvrácení nebezpečenství od jejich zemí dali mu darem 4000 dukátů, zlatý řetěz a stříbrné přístroje na jeho koně; císař Rudolf pasoval jej 5. června 1599 ve slavném shromáždění panstva a duchovenstva na hradě Pražském na rytíře a povýšil jej i s jeho potomky do stavu hrabat říšských. Adolf ze Švarcenberku osvědčoval i potom mnohými odvážnými skutky svou hrdinosť a opanoval ještě kolik hradů a měst, nemohl ale pokračovati ve svých výbojích s dostatečným důrazem, poněvadž mu nebylo dostatek peněz na vedení války zasýláno. Nevyplácení žoldu vojsku zavdalo příčinu k nespokojenosti, která dosáhla konečně takového stupně, že některé posádky i nepříteli vzdávati se počaly. Když to učiniti chtěla posádka v Papě a on tomu bránil mocí, byl do hlavy střelen a zemřel 29. července r. 1600. *)

*) Jelikož o slavném rodu švarcenberském budeme častěji vypravovati, chceme se tuto o původu jeho zmíniti. Švarcenberkové mají svůj původ od *rytířů ze Seinsheimu*, kterážto starožitná rodina

Nestálý Sigmund Bátory nabaživ se zatím panství i manželky své, přibyl z nenadání 1597 do Prahy, ozdoben tady řádem zlatého runa, a nabídl Rudolfovi své knížectví, když by mu poskytl dostatečnou náhradu. Rudolfovi a radám jeho nezdála se býti chvíle k tomu příhodnou; i přimlouvali Sigmundovi, jehož ráznosť císaři velice prospívala, aby se do země své zase navrátil. Když ale Sigmund hrozil, že zemi svou postoupí buď Polákům nebo Turkům, odevzdal mu Rudolf Opolsko a Ratibořsko a slíbil mu stálý plat roční 100.000 zl. Později k tomu přidány ještě Litomyšl a Třebíč na Moravě. Tím počala se celá řada převratů v Sedmihradsku, které neostaly beze škody na běh války s Turky, poněvadž síly Rudolfovy byly tím na dvou místech rozdrobeny.

Kdyby byl měl císař Rudolf dostatek zbrojných sil a peněžních prostředků, byl by mohl snadno beze všeho odporu Sedmihradsko k panství svému trvale připojiti. Než Rudolf nemohl mi stačit obhajovat Uhry proti Turkům; a tak o Sedmihradska vysýláni komisaři a schopní lidcové vypravováni tam s nedostatečným počtem vojska, tak že zemi tu nemohli proti všem nepřátelům uhájiti. Vládu v Sedmihradsku měl jmouti sám arcikníže Maximilian, nežli však tam mohl dostaviti, vrátil se tam Sigmund Bátory, kterého to v Slezsku již omrzelo a zase panství ujal r. 1598. Sotva si však získal v zemi mání, postoupil panství nad ní strýci svému kardinálu Ondřejovi Bátorymu a donutil jej roku 599, že se musel ve správu země uvázati. Ondřej měl odváděti roční plat Sigmundovi, který se o Polska odebral. Ondřej uzavřel také přátelský spolek s Poláky a obnovil předešlé poměry k Portě turecké. Tím však uveden byl ve velké nesnáze vojevoda Valašský Michal, který byl tak naproti Turecku osamocen a pomstě Porty v šanc vydán. Než Michal byl panovník nejen lstivý a ukrutný, nýbrž také zmužilý a vytrvalý. I pustil se odhodlaně do boje s nerovným nepřítelem. Pobouřiv šlechtu sedmihradskou, vtrhl do země r. 1599, porazil Ondřeje u Bělehradu Karlovského a zahnal jej na útěk. Ondřej utíkaje dostížen byl od Sikulů a zabit na místě. Michal sám uvázal se v Sedmihradsko. Kromě toho opanoval i Multansko.

Moc Michalova počínala býti císaři nebezpečnou; i vyzval Rudolf knížete sedmihradského, aby uznal vrchní jeho moc. Vyjednávání o to nevedlo k dobrému cíli, tak že přestalo obapolné přátelství. Zatím počínal si Michal v Sedmihradsku tak bezohledně, že z toho povstala proti němu nespokojenosť. Hlavně popudil proti sobě šlechtu tím, že se ujímal proti ní poddaných Valachů a Sikulů, a že vůbec se dopouštěl nejlibovolnějších skutků k ztenčení všemohoucnosti šlechtické. Magnatové sedmihradští tedy srozuměli se s Jiřím Bastou, velitelem císařským v hořejších Uhrách. Ten jim přitáhl r. 1600 na pomoc a porazil Michala u Öněda tak rozhodně, že tento musel ze Sedmihradska ustoupiti. Nehody této použili i Poláci a vtrhše do Multan a do Valašska i tady Michala přemohli a nové vojvody dosadili. Michal nemaje, kde by hlavu skryl, utekl se k císařským do Uher a vstoupil tady do vojska. Brzy potom byl však pro jakési podezření na rozkaz Bastův popraven.

Rudolf nezaslal Bastovi do Sedmihradska dostatečnou pomoc a tak mohla se nepokojná šlechta dáti zase proti němu v nové pikle. Přední magnati nemohouce a nechtíce uvykati kázni a přísnému pořádku, jaký Basta zaváděl, povolali r. 1601 do země Sigmunda Bátoryho, který se velmi ochotně dostavil. Proti císařským vypuklo najednou povstání tak důrazné, že Basta se slabým svým vojskem bez bojů ze země ustoupil. Sebrav ale v Uhrách nové síly vtrhl do Sedmihradska a válčil tady r. 1601 a 1602 s Bátorym se štěstím střídavým. Podle svého obyčeje dal se najednou Sigmund zase do vyjednávání a než se toho jeho přívrženci nadáli, vzdal se země ve prospěch císaře a přijal za to Roudnici a Libochovice v Čechách a 50.000 dukátů ročního platu. V Čechách byl r. 1604 přijat do stavů; bydlel po nějaký čas v Praze, pak v Libochovicích, kdež byl mrtvicí raněn. R. 1610 upadl v podezření, že má nějaké říši nebezpečné záměry; i musel se opět do Prahy přestěhovati,

---

byla ve Frankách usazena. Jedni kladou praotce Seinsheimů až do X. století po Kristu, jiní vypočítávají členy té rodiny do XII. stol. To je ale nepochybné, že na sklonku XIV. století byla rodina Seinsheimů velmi četna a dělila se ve tři linie: stefansberskou, hohenkottenheimskou a wasserndorfskou. Z linie *stefansberské* pocházel *Erkinger ze Seinsheimu*, který r. 1403 koupil dědičný úřad lovčího vévodství Franckého a v letech 1405—1411 říšské panství *Švarcenberk*. Za rozličné služby, které prokázal císaři Sigmundovi, byl od tohoto povýšen r. 1429 i se svými mužskými a ženskými potomky do stavu svobodných pánů říšských. Od té doby psával se Erkinger ze Seinsheimu také *svobodným pánem se Švarcenberka*, kteréhožto názvu později výhradně se užívalo. Členové rodu toho drželi rozličné statky a mnozí z nich vynikli na poli válečném a jako státníci a konajíce také rozličné služby při císařích z rodu Habsburského, bývali v Čechách dávno před tím, nežli se tady trvale usadili.

kde žil pod dohlídkou až do své smrti. Zemřel 27. března 1613 a byl pochován na hradě u sv. Víta, kdež stojí posud náhrobek jeho v kapli Sigmundské.

Pro převraty v Sedmihradsku mohlo se s Turky válčiti jen s menšími silami. Avšak ani Turci nemohli sebrati potřebného vojska k výbojné válce hlavně proto, že jim bylo vésti novou válku s Peršany. Proto se ustavičně vedla jen drobná válka tím způsobem, že se jedna i druhá strana vynasnažovala dobytím měst a opanováním krajin odpůrci svému půdy ujmouti. Trochu důrazněji vystupovalo císařské vojsko od r. 1602, kdy se vrchním velitelem jeho stal *Rosswurm*.

O podivném tomto dobrodruhu potřebí se zmíniti několika řádky, neboť svého času tropil takové kousky v Čechách, že k sobě obrátil všeobecnou pozornosť. Rosswurm pocházel ze starého šlechtického rodu německého. Až do roku 1590 bojoval v Německu, potom ve Francii do r. 1592. R. 1595 sloužil v Španělském Nizozemsku. Hned na to zjevuje se ve službě císařské v Uhrách proti Turkům u Ostřihoma a 26. října 1596 u Jagru. Při dobytí Rábu 1596 byl plukovníkem a v hodnosti této vyznamenal se velice r. 1601 před Karlovským Bělehradem v Sedmihradsku. R. 1603 byl již samostatným polním vůdcem císaře Rudolfa II., dobyl Pešti a obléhal dvakráte Budín, jehož dobyti nemohl. R. 1603 dobyl Hátvaně a několika míst na Dunaji k jihu od Budína, tak že tu císařští měli pevnou oporu uprostřed nepřátel. Okolo nového roku 1604 přišel do Prahy k císařskému dvoru. Tady v Praze strojil rozličná milostná a rozpustilá dobrodružství, která způsobila mnohdykráte velký hluk a pohoršení. Nepřátelé počali již tajně pracovati o jeho zkáze; Rosswurm buď o tom neměl ani tušení nebo se stavěl, jako by to nevěděl, a kochal se v rozkošech světských dále bez ostýchání, jako by si bujnou veselostí a radovánkami nahraditi chtěl trudná léta života vojenského, v poli strávená. Jiný dobrodruh markýz František de Bassompierre měl se zároveň s Rosswurmem k dcerám Jana Vřesovce z Vřesovic, purkrabí stavu rytířského na Karlštejně. Ukončivše masopustní radovánky v Praze vyjeli oba k Vřesovci na Karlštein a strávili tam delší čas hýřením a milkováním. Bassompierre odešel odtud do Francie a nikdy více se nevrátil; Rosswurm ale doufal, že při nastalém novém tažení do Uher zase bude postaven v čelo vojska, ale zmýlil se. Nedůvěřivý císař nechal se snadno poštvati proti Rosswurmovi, odevzdal vedení vojska Jiřímu Bastovi a hr. Balbiano-Belgiojosovi, Vlachům a strůjcům zkázy Rosswurmovy. Roku 1605 ucházel se Rosswurm znovu u císaře o službu vojenskou, což mu však bylo odepřeno. Naplněn hořkostí a nenávistí k svým nepřátelům přijal pozvání za polního maršálka od Bavorského vévody Maximiliana, nežli však z Prahy odešel, setkal se nepřátelsky s bratrem Belgiojosovým. Jakýsi Vlach ukládaje o bezžití Belgiojosovo nabídl Rosswurmovi služby své a zapletl jej do svých osidel. Večerního času v měsíci červenci r. 1605 tento Vlach zastřelil úkladně Belgiojosu na Malé Straně na Vlaském náměstí. Rosswurm byl na místě tom postížen, z vraždy obviněn a od císaře k smrti odsouzen. Byl stat ve dvoře Staroměstské radnice 29. listopadu 1605 a pochován v kostele P. Marie Sněžné na Novém městě Pražském.

U Čechů nebyl oblíben pro svou urputnou mysl, vysměvačné choutky a bohopustou hýřivosť, ačkoliv co voják a vůdce veliké prý chvály zasluhoval.

Vítězstvími Rosswurmovými a opanováním Sedmihradska seslabeno bylo tou měrou postavení Turků, že poprvé jali se sami vyjednávati o mír. Poznávalit dobře, že by císařští z těch krajin a měst, které nyní měli ve své moci, mohli snadno výbojně vystupovati a proto sami mír vyhledávali. Nežli však něco konečného bylo ujednáno, vypuklo zase povstání v Sedmihradsku a v Uhrách, čímž všecko bylo zmařeno. V Uhrách pronášeny na sněmích nové stížnosti. Jmenovitě si stýskali sněmovníci na výtržnosti a loupeže cizích vojsk. Konečně dostavily se i spory a hádky o víru.

Protestantství a sice lutheránství záhy došlo rozšíření také v Uhrách hned za Ludvíka II. Nejdříve k němu přilnuli Sasové sedmihradští a německé obyvatelstvo v městech; u šlechty nalezla reformace teprvé později průchod. Ještě r. 1524 byly nálezem sněmovním náboženské novoty zakázány a vyznavačům víry nekatolické pohroženo upálením. Také knihy lutheranské měly býti kaženy a páleny. Když ale za Ferdinanda počala šlechta poznávati prospěchy nového náboženství plynoucí ze zabavování statků církevních, přestupovala houfně k učení Lutherovu a Kalvinovu. Mohla tak jednati bez překážky, poněvadž i Ferdinand i Zápolský nesměli se šlechtě protivovat, aby si ji neznepřátelili. Při takovéto dychtivosti po světských statcích neměli přívrženci nového učení ani času ani chuti starat se o zřízení a utvrzení své církve. To bylo ovšem původem patrné skleslosti a málomyslnosti při těch evangelících, kteří se k novému učení přivinuli z důvodů ušlechtilejších.

Katolíci znamenajíce tuto slabosť a tento úpadek, jali se svou církev opravovati a utužovati, při čemž se ovšem také vynasnažovali o navrácení protestantů do lůna církve katolické. Došlo to tak daleko, že na mnohých místech byly protestantům kostely odnímány a katolíkům vraceny a že na některých místech byly dokonce i služby boží protestantské zakázány.

To zavdalo příčinu ke stížnostem na sněmě prešpurském r. 1604. Protestantští stavové při té příležitosti předložili Rudolfovi II. žádosť, aby jim svobodu náboženskou stvrdil zákonem. Rudolf nejen že takovou žádosť zamítl, nýbrž obnovil dokonce starý nález sněmovní z roku 1524 proti náboženským novotám. Učinil to ale způsobem, z něhož mohli nepřátelé panujícího rodu velmi vydatně těžiti. K 21 článkům, které sněm přijal, přidal totiž libovolně článek 22. proti náboženským novotám. Pro ten článek bylo po zemi mnoho hluku. Třináctě stolic v hořejších Uhrách drželo společný sjezd, na kterém šlechta všecka usnešení posledního sněmu prohlásila za neplatná a uzavřela žádných daní neplatiti, dokud by se jí nestalo po vůli. Byl to zjevný odboj; scházel jen vůdce, který by se postavil v čelo vzpoury. A ten se našel v Štěpánu Bocskayovi.

Štěpán Bocskay, muž velenadaný, byl bohatým šlechticem ze Sedmihradska. Neustálými převraty v Sedmihradsku přišel o značnou část svého majetku. I odebral se do Prahy, aby pomocí císařského dvoru zase přišel k svému majetku. V Praze zdržel se delší dobu a nedosáhl při všem svém namáhání ani toho nejmenšího. Naopak dostalo se mu ještě konečně v císařských předsíních pohanění a výsměchu. Žízně po pomstě přišel zpět do vlasti právě v tu dobu, kdy po sněmě prešpurském jevilo se v celé zemi nebezpečné vření. Bocskay postavil se hned v čelo nespokojenců a jal se proti císařským pole sbírati. Věda však, že by se nemohl ve všem spolehnouti na šlechtu, vyhlídl si za ochotnější a vydatnější nástroj tak zvané hajduky.

Hajduci byli maďarští přeběhlíci z turecké části Uher, kteří se na hranicích usadili a odtud válku na svou pěst provozovali. K nim přidali se brzy jiní nespokojenci, ba i lid loupeživý. Vedli živobytí úplně svobodné a neuznávali ani císaře ani vojvody Sedmihradského, nýbrž jen své volené vůdce. Každá tlupa asi několik set měla svého hejtmana; vedle hejtmanů vykonávali největší moc polní kazatelé náboženství helvetského. Hejtmané jednotlivých tlup vstupovali často za mzdu do vojska mocnářů nebo magnátů.

Štěpán Bocskay najal sobě některé tlupy hajducké a jiné potom pobouřil polními kazateli. Bocskayovi přálo štěstí proti vojskům císařským, tak že opanoval Sedmihradsko, kdež prohlásil se za knížete a vrchní panství Turků nad sebou uznal; později také celé Slovensko opanoval. Turci nabyvše takto oddechu jali se znovu oblehati některé důležité pevnosti pohraničné. Bocskay byl takto kryt v zadu a mohl se svými divokými tlupami postupovati k hranici rakouskomoravské, aby válku do dědičných zemí císařových přenesl. Bylo by věru těžko rozhodnouti, čím byli neštastní obyvatelé Štýrska, Rakous a Moravy více sužováni, zdali vojskem Rudolfovým, které bylo z Uher do zemí sousedních zatlačeno, nebo loupeživými houfy Tatarů, hajduků a Kumanů, kteří na rychlých koních před Uhry pojížděli a všady plenili a loupežili. Hlasy rozhořčení a bídy ozývaly se ve všech zemích, s němými a hlasitými výčitkami obracelo se všecko ku Praze očekávajíc, že císař alespoň v dědičných zemích zjedná pomoc a nápravu. Avšak z Prahy žádná pomoc nepřicházela; císař o těch věcech s nikým nechtěl ani mluviti, jako by běd svých národů ani neznal a jako by se jich ani ujmouti nechtěl.

V době největšího nebezpečí sešli se arcikníže Matiáš a Maximilian, Ferdinand a Maximilian Arnošt, aby se o potřebných prostředcích a krocích uradili. I dohodli se v ten smysl požádat Rudolfa, aby Matiášovi svěřil správu uherských záležitostí a aby konečně také, jelikož nemá dědiců, ustanovil, kdo by po něm měl panství nastoupiti. Aby zámysly své spíše provedli, vydali se všickni v červnu r. 1605 k císaři do Prahy. Rudolf zvěděv již dříve o tom, co mají za lubem, poslal jim naproti dvorního maršálka svého Breunera, aby jim oznámil zákaz císařův, že u dvora jeho nesmějí se ukázati. Když však navzdor tomu do Prahy předce dojeli, přijal je císař všecky najednou a pak každého zvláště, vyslechl jejich přání a žádosti, přijal od nich spis s jejich stížnostmi a požadavky. Více ale neučinil. Odbyl je slibem, že se postará o zaplacení žoldu vojsku Bastovu, které hlavně pro nedostatek všech potřeb muselo z Uher ustoupiti. O nějakém ústupku, jmenovitě aby Matiáše jmenoval správcem Uher, nebylo ani řeči.

Brzy však přišel Rudolf k tomu přesvědčení, že tím příbuzných svých s krku nezbyl a panství si pro všecky případy nepojistil. Aby si zjednal pokoj, uchopil se jiného prostředku, hrozil totiž, že se ožení. Místo tedy přemýšlení o tom, kterak by Rakousy a Moravu obhájil

proti nepřátelům a jak by povstalce uherské pokrotil, vyslal v největším spěchu do Tyrolska malíře, aby zhotovil podobizny dvou tam žijících arcikněžen. Odtud měl se malíř odebrati do Virtemberku, aby tam zhotovil podobiznu dcery vévodovy, o jejíž kráse se po celé Evropě vypravovalo. Vše dělo se s takým spěchem, jako by se svadba měla ihned slaviti. A jako by ještě neměl dostatečný výběr, požádal Rudolf vévodu savojského o podobizny jeho dcer, a ke všem těmto nadějným nevěstám připojil ještě princeznu toskánskou. A jako by to myslil s tím ženěním do opravdy, požádal konečně vévodu virtemberského, aby dceru svou neprovdával, že sám o ni stojí.

Národové sužovaní vidouce, že panovník jejich o ně se nestará, pomáhali si sami jak mohli. Moravané uznávajíce, že by nepřítele sami o sobě nezmohli, uzavřeli s ním konečně víceměsíční příměří. Rakušané učinili podobným způsobem. Příbuzní Rudolfovi nedali se však mýliti jednáním Rudolfovým, který se stavěl, jako by se chtěl dnes nebo zítra oženiti. Matiáš vydal se zase s Maximilianem a Ferdinandem do Prahy v prosinci 1605; i žádali, aby Matiášovi byla správa Uher a Rakous odevzdána, a Rudolf aby si svého nástupce ustanovil. Museli ale odejíti s nepořízenou. To přimělo Matiáše k rozhodnému jednání. Přijal totiž ve Vídni vyslance Bocskayovy a počal s nimi vyjednávati s tím pevným předsevzetím s Uhry se dohodnouti a mír v Uhrách zjednati. Vyjednavatelé dohodli se ve Vídni s Matiášem o 16 kusech. Ty ale Rudolf neschválil. Matiáš tedy učinil krok nový. Rudolf mínil odvrátit příbuzné své od rozhodného jednání pohrůžkou, že nástupcem svým ustanoví arcikníže Leopolda, bratra Ferdinanda Štýrského. Věci v Uhrách vyžadovaly také neodkladné rozhodnutí. A proto svolal Matiáš Maximiliana, Ferdinanda a Maximiliana Arnošta k poradě do Vídně a všickni stav věcí zrale uvážívše uzavřeli slavnou smlouvu ze dne 25. dubna 1606.

Arcikníže prohlásili smlouvou touto společně: „Smutným stavem Uher skoro úplně ztracených a spustošením zemí rakouských od rebelů leží bohužel na bíledni, že jeho milost pro nemoc a duševní chorobu v nebezpečných dobách k panování nad říší a nad zeměmi je bohužel méně schopným a způsobilým, tak že je nemůže spravovati tou měrou, jak by bylo zapotřebí. Proto arcikníže z těch a jiných patrných příčin pohnuti jsouce nesmírnou bolestí schůzi svou ve Vídni uspíšili a tady po zralém uvážení jiného prostředku nenalezli, nežli mocí platných smluv rodinných a podle posavadní staré obvyklosti, jakož i na základě domácího řádu Ferdinanda I. *zvoliti arcikníže Matiáše jakožto prvorozeného za hlavu a podporu rodu* ve jménu vlastním a všech ostatních nezletilých arciknížat.“ Oč by se mělo v té příčině jednati se Španělskem, arcikníže tem Albrechtem, papežem a jinými knížaty, to že napřed již potvrzují a že budou arcikníže te Matiáše při tom radou i skutkem podporovati. Kdyby pak z podobných příčin došlo k volbě císaře, že všecky své síly vynaloží, aby arcikníže ti Matiášovi k té hodnosti dopomohli.

Zatím změnilo se také smýšlení při dvoře španělském jmenovitě působením španělského vyslance, který ke každé své zprávě do Španělska zaslané připojoval své poznámky o nedostatečnosti Rudolfově k panování, o rozmáhání se zmatků v jeho říši; při tom však odporučoval Matiáše jakožto muže, který by dovedl nápravu zjednati. Vyslanec tento požíval u dvora španělského velké vážnosti a tak rada jeho padala na dobrou půdu, zvláště když i s jiné strany se pracovalo k tomu, aby král Filip III. vzdal se myšlenky dopomoci Albrechtovi k hodnosti císařské. Král Španělský totiž přišel k přesvědčení takovému, že by zvolení Albrechta na císaře Německého mohlo Španělsku přinésti spíše škodu nežli užitek. Kdyby Albrecht zemřel bezdětek, mohla by také říše Německá hlásiti se o dědictví v Nizozemsku a byla by s to, aby tu zemi opanovala a spíše obhájila nežli Španělsko. Filip tedy nařídil svým vyslancům, aby pracovali, ovšem nenápadně, proti zvolení Albrechta a naklonil svou přízeň Matiášovi. Albrecht sám také se neprotivil povýšení Matiášovu; brzy na to přistoupil také k dubnové smlouvě a vydal o tom písemné osvědčení.

Hned potom přijeli do Vídně vyslanci uherští a Matiáš neohlížeje se více na císaře uzavřel s nimi dne 23. června 1606 tak zvaný **mír vídeňský**. Ujednána tu svoboda náboženská v tom způsobu, že protestantům propůjčena svoboda víry s tím doložením, aby to nebylo na ujmu plné rovné svobodě a právům církve katolické. Matiáš ustanoven za plnomocného místodržitele v Uhrách, aby tam vykonával všecka práva královská; taková práva měl míti pak za nepřítomnosti královy každý potomní vladař čili palatin: přiřčenat mu moc vládnouti se sněmem bez dalšího ucházení o potvrzení královo. Palatin měl býti volen způsobem, jaký by sněm nejblíže příští ustanovil. Uhrám tedy propůjčena úplná samospráva. Šlechtě byly statky zabavené navráceny; vláda a všemohoucnost její byly tedy

v staré způsobě obnoveny. Bocskayovi, který byl zatím již uznán za knížete Sedmihradského, tato země ponechána a postoupeny mu k doživotnímu držení stolice Marmarošská, Krasenská, Středosolnocká, Velká Biharská, Ugočská, Bekešská, Sabolčská a Satmarská. Po jeho smrti mělo býti Sedmihradsko i s těmi stolicemi vráceno bezprostředné koruně uherské.

Mír vídeňský neměl nabyti platnosti, dokud by i s Turky nebyl mír uzavřen. I staral se Matiáš, aby smlouvy vídeňské došly také schválení nejen od císaře Rudolfa, nýbrž jak si to stavové uherští přáli také od stavů českých, moravských a rakouských, aby tak byly svobody jejich lépe zaručeny. Schválení stavů dosaženo bez obtíží, jelikož beztoho po pokoji toužili a také takových práv se domáhali, k jakým si Uhři právě pomohli. Déle nechalo na sebe čekati schválení císařovo. Avšak i to stalo se dne 6. srpna.

Jakmile tedy smlouvy vídeňské byly potvrzeny, počalo zase vyjednávání s Turky o mír. Na jedné straně vyjednávali plnomocníci arcikníže Matiáše a knížete Bocskaye, na druhé zase plnomocníci Porty, a sice u vsi Dorogu, jež leží při ústí říčky Žitvy do Dunaje. Vyjednávání ukončilo se dne 11. listopadu 1606 uzavřením *míru Žitvadorogského*. Každá strana měla podržeti, co právě měla ve své moci, tedy se všech zemí uherských Bocskay asi 2082, Porta asi 1859 a císař jenom 1222 □ mil. Ve smlouvě o mír ustanoveno, aby se spory pohraničné od této doby vyrovnávaly jenom vyjednáváním a komisary; nové pevnosti neměly se více stavěti, naproti tomu dovoleno, aby pevnosti posavadní mohly se opravovati. S poplatku sultánu sešlo, císař měl toliko vyplatiti sultánovi 200.000 dukátů daru po poslech, kteří by se pro potvrzenou smlouvu smírčí dostavili. Mír uzavřen na 20 let. Zároveň potvrzeny také úmluvy vídeňské, což mělo ten rozum, že Turci svolují k tomu, aby po smrti Bocskayově vrátilo se Sedmihradsko pod korunu Uherskou bezprostředně. Že Turci vždycky mír drželi, jenom dokud chtěli, známo je čtenářům našim dostatečně a tak nemohlo nikoho překvapiti, že ani těmto úmluvám nedostáli. Za čtyřicetosm dní po uzavření míru umřel skutečně Bocskay, nejspíše jedem, kterého prý mu kancléř jeho Katay namíchal.

Čechové účastnili se v břemenech války turecké, jejíž dějiště bylo vždy jen vzdálené, povolováním každoročních berní k vypravování vojsk do Uher. Hlavní velitelové vojenští bývali z jiných národů; neb i sláva vojenského umění českého byla toho času již pominula. Z vojáků českých chválila se ještě jízda pro svou cvičnost; při pěchotě vytýkala se nekázeň. Z podřízených vůdců českých, kteří vodili vojska císařská do lítých bojů v této válce, vyznamenali se obzvláštním udatenstvím *Melichar Reder*, pán na Fridlandě, *Vilém Trčka z Lípy* při hájení pevnosti jagerské, pak *Albrecht Pětipeský*, jenž ve veliké bitvě u Jagru s tisíci bojovníky českými proskočil vojskem tureckým k samému stanu sultánovu, až velikou převahou nepřátel sklíčeni jsou a do jednoho zbiti.

O zášti mezi Rudolfem a Matiášem. — Arcikníže Leopold.

R. 1606—1607 duben.

Nepřátelství a zášť mezi bratry Rudolfem a Matiášem den ode dne se zvyšovaly, až spor dospěl tak daleko, že Matiáš s brannou mocí vytáhl proti Rudolfovi, aby záměry své provedl. Aby čtenářové naši následujícím událostem lépe vyrozuměli, musíme povahu toho sporu blíže naznačiti. Odpůrci a nepřátelé Rudolfovi, Matiáš, Uhři a j. dali si velmi na práci, aby odpor svůj proti Rudolfovi omluvili a ospravedlnili, aby veškeru vinu jenom na Rudolfa svalili. A ve smyslu Rudolfovi nepříznivém vypravují skoro všecky písemné památky z tehdejší doby zachované. Čte se na všech stranách, že Rudolf byl člověk k panování neschopný, nedbalý, svéhlavý, že zavinil zlý stav věcí a byl příčinou války s Turky, vzbouření Bocskaye. Těmito válkami a jinými neřády, jmenovitě ale nedostatečnou správou že se dostalo mocnářství na kraj záhuby; a proto že povstal Matiáš proti Rudolfovi, co osvoboditel a pomocník národů, aby zlo odvrátil. Po dobrém, radou a přemlouváním Rudolfa že to nešlo a proto že prý nezbylo nic jiného než odpor branný.

My o Rudolfovi napsali pravdu, pokud jsme se jí dopátrati mohli, ukázali jsme také na všecky jeho slabosti a žádnou jeho vadu jsme nezakrývali a neomlouvali. Rovnou měrou však musíme měřiti i Matiášovi a nesmíme zamlčeti, jak podnikal z panovačnosti a ctižádosti, co vydával za pohnutku šlechetnější. Prospěchem panujícího rodu a blahem říše zakrýval sobecké plány, v čemž mu pomáhali ochotně nejen stavové uherští, nýbrž i stavové z jiných zemí rakouských. Vedlo to k seslabení moci panovničí, k rozmnožení jejich práv a svobod a proto spolek proti císaři Rudolfovi byl jim mnohem více po

chuti nežli podpora proti Turkům a jiným nepřátelům v Uhrách.

Matiáš mluvil ovšem neustále, že obecná správa hyne, nepřátelé že říši trhají, císař že je k panování úplně nedostatečný a že tedy potřebuje pomocníka a nástupce. Matiáš dokonce svolal i rodinnou poradu a nechal se od arcikníže ustanoviti za nástupce a zástupce Rudolfova, to všecko ale byla dobře líčená komédie, aby se svolením ostatních členů panujícího rodu a bez odporu stavů zemských mohl se dostati na trůn, s něhož Rudolf nechtěl dobrovolně ustoupiti. Přihledneme-li tedy k událostem samým, nemůžeme také jednání Matiášovo schvalovati. Rudolf ovšem nebyl panovník výtečný, ale za nejdelší doby jeho panování udržel se běh správy ve svém pravidelném pořádku až do vypuknutí války s Turky. A válka s Turky nebyla vedena hůře nežli za Maximiliana a Ferdinanda, takže v ohledu tom nezasluhuje Rudolf výčitek, jaké se proti němu vyskytují. Nejhlavnější výčitka, jaká se proti Rudolfovi mohla pronášeti, byla duševní jeho choroba, která když propukla, až šílenosti se podobala. Výbuchy té nemoci byly pomíjející a Rudolf zase přicházel k zdravým smyslům. Po prvním nejmocnějším výbuchu své nemoci musel se ovšem Rudolf spravovati více svými radami, předce ale měl tolik samostatnosti a jasnosti ducha, aby povahu věcí dovedl rozeznati. Jsouť na to důkazy, že nejdůležitější věci ani tehdáž nedály se bez jeho vědomí. Časem však nabyl Rudolf zase tolik duševního klidu a bystrosti ducha, že mu duševní jeho choroba nepřekážela u vedení záležitostí státních. Od melancholie jeho trpěly ovšem osoby nejbližší, ale správa veřejná toho necítila. Rudolfovi musí nestranný posuzovatel dáti to svědectví, že vláda jeho nebyla horší než později vláda Matiášova, když jej tento panství zbavil. Skutky pak osvědčil Matiáš, že neměl lepších schopností, nežli duševně chorobný Rudolf.

K záměrům, o nichž jsme se zmínili, a které směřovaly k odstrčení Rudolfa, nabádán a popuzován byl Matiáš hlavně rádci svými. Ti mu donášeli rozličné zprávy o Rudolfovi, líčili rozličné události a dokazovali mu z nich, že Rudolf je k vládě naprosto neschopen a že za něj rádci jeho všecko vykonávají. Není tedy divu, když se k Rudolfovi doneslo, jak ti rádcové působí na Matiáše, že se za jejich propuštění zasazoval.

Mezi rádci Matiášovými zaujímal přední místo *Melchior Khlesl*, potom kardinál. Byl syn protestantského pekaře a narodil se ve Vídni r. 1553. Přestoupil na víru katolickou a povznesl se schopností a obratností svou k vysokým hodnostem. Od císaře Rudolfa byl zvolen za správce biskupství v Novém městě za Vídní a seznámil se s arcikníže Matiášem, u něhož nabyl takové důvěry a takového vlivu, že se pak stal předním jeho ministrem. A tento Khlesl pracoval mnohem úsilovněji nežli sám Matiáš ku svržení Rudolfa.

Z okolností těchto, o nichž Rudolf dobře byl zpraven, a pak z nedůvěry, jakou měl zvlášť k Matiášovi, lze si vysvětliti, že váhal nyní i mír turecký potvrditi. Nechtěl a nemohl svoliti k tomu, aby se odvolalo cizí vojsko z pohraničných pevností uherských, jak Turci požadovali; tím by byl vydal celé Uhry a svou moc v té zemi na milost stavů uherských, jelikož by byl k přemáhání Turků, když by bez překážky do země vtrhli, potřeboval také značnou sílu zbrojného lidu uherského. Když se tedy konečně odhodlal mír s Turky stvrditi, předce zase listinu u sebe podržel.

R. 1606 přihodilo se, že král se vydal zase mezi lidi, což byl už dávno neučinil. V měsíci říjnu toho roku panoval v Praze velký mor. Před tím ujel Rudolf do Brandýsa nad Labem a vyjel si tady k všeobecnému podivení také na lov a i jináče s lidmi obcoval. Z Brandýsa vyslal Rudolf dne 16. prosince 1606 kardinála Dietrichšteina a Lamberka k Matiášovi s těmi požadavky, aby z rady své propustil ihned Krenberga, Ottavia Cavrianiho a známého nám Khlesla, o nichž se Rudolf ovšem vším právem domýšlel, že Matiáše nabádají, aby se zmocnil vlády nade všemi zeměmi Rudolfovými. Kdyby Matiáš přání toho nesplnil, měli poslové rady jeho na čest zavázati, že se dostaví do Prahy, když by tam zavoláni byli. Matiášovi pak měli projeviti císařovu nelibost, že tak kvapně a samovolně uzavřel mír s Turky a se v tom, jak se slušelo a patřilo nedovolával souhlasu a svolení císařova k jednotlivým kusům a Bocskayovi že tak lehkovážně postoupil Sedmihradsko. Také měl Matiáš poslům povědíti, zdali se hodlá spolčiti s Uhry, aby se té země zmocnil a chce-li se oženiti, zdaliž neví, že prý to bez svolení císařova nesmí učiniti? Matiáš naproti tomu se bránil, že se vyjednávání s Turky a Bocskayem nedalo na dlouhé lokte protahovati a že tedy nemohl se vším všudy vysýlati za císařem posly nemaje žádné jistoty, že se mu také dostane skutečné dopovědi. K tomu také připojil se své strany mnohé stížnosti na Rudolfa, pravě, že s ním prý nenakládá jako s bratrem krevným, a že mu jednou při stole

svými hostmi darebáků vynadal. Když ko-
s poslům oznámil, že rádce své nepropustí,
li rádcové jmenovaní sami rukou dáním
i, že se do Prahy dostaví, kdyby k tomu
vyzváni.

Za takových okolností bylo patrno, že se
í nesmíří a po dobrém nevyrovnají. Od té
e nesměl také Rudolfovi nikdo ani se zmí-
o potvrzení míru Žitvadorogského; a byl-li
olf dříve málo ochoten panství se vzdáti a
áše za svého nástupce ustanoviti, zatvrdil
yní tím více v srdci svém a pomýšlel jenom
rostředky, kterak by se státi mohlo, aby
áš k vládě nedošel. Tu se začalo v Praze
mnoho mluviti o válce v Uhrách, jako by
peněz nazbyt a Rudolf sám projevil při
čných příležitostech úmysl svůj, že vládu
stupnictví zjedná arcikníženi Leopoldovi.

Arcikníže *Leopold*, bratr Ferdinanda Štýr-
o, narodil se r. 1586 a nebyl tehdáž ani
ků stár. Matka Marie Bavorská, ustanovila
stavu duchovnímu a urozenosť dopomohla
záhy k biskupství pasovskému. Povaha Leo-
ova nevynikala ale nijakž zbožností, nýbrž
více k věcem světským. Mladý arcikníže
nedbaje ani biskupských povinností ani se
ıraje o studia bohoslovecká vyhledával ra-
a slasti života světského, jmenovitě ale
blivý život vojenský, kterýž jej nejlépe upou-
dovedl. Opatrná a moudrá matka plán ten
hvalovala, avšak proti vůli její zapleten byl
ce Leopold do rodinných svárů, jelikož
olf skutečně užil pak Leopolda za málo
tný nástroj nejen proti Matiášovi nýbrž i
stavům českým.

Co nedovedl ani Matiáš a jeho přátelé
aze, ani stavové několika zemí, to se po-
o komorníku císaře Rudolfa. Lakomostí a
naností svou pověstný komorník *Filip Lang*,
v dne 21. dubna 1607 peníze od stavů mo-
kých a rakouských, přemluvil císaře Rudolfa,
Matiášovi zaslal potvrzení smlouvy. Avšak
a že Matiáš potvrzení to dostal do ruky,
l již rozkaz od císaře, aby ho Turkům ne-
val. Matiáš se tedy vydal do Prahy. Třikráte
u císaře a třikráte mu dlouhými důvody
louval, aby Turkům zaslal potvrzení; také
abízel, že propustí svého rádce Cavrianiho.
rmo; Rudolf sebou nenechal hnouti. Matiáš
el a Rudolf se počal zase k válce připra-
ti.

Kterak se katolíci v Rudolfovi sklamali. — Kterak se Rudolf choval k nekatolíkům.

R. 1577—1578.

Vypravovali jsme o věcech zahraničných, jmenovitě o válkách tureckých a o událostech v Uhrách, jelikož ty věci všecky dějin českých přímo se dotýkají a pro vývin jejich měly nemalou důležitosť. Čtenáři naši znají nyní jejich průběh a proto můžeme přistoupiti k vypravování příběhů domácích.

Císař Rudolf II. byl první vychovanec jezovitů na rakouském trůnu. Nemaje dosti duševní síly a samostatnosti, podléhal velice vlivu strany dvorsko-byrokratické, o jejímž rozvětvení jsme nahoře vypravovali. Strana ta však hledíc především k naplnění vlastních kapes, usilovala všemi způsoby o zničení všeho samostatného života národů a o zřízení a utvrzení neobmezené moci panovničí, pod jejímž stínem mohla bezpečně vyssáti tuk národů ke své rozkoši. Rudolf nebyl ducha příliš silného a ve smýšlení se s ní shodoval; proto jí také žádného odporu nekladl. Náboženství katolické bylo i za Rudolfa jedním z předních nástrojů této strany a zjednávalo jí pomoc od jiných katolických mocností. Bez mocného spolku s cizinou nedalo by se ovšem pochopiti, jak strana protestantská v Čechách při vší své převaze početní předce nikdy nebyla schopna dosti mocného odporu k hájení přirozených i upsaných práv svých. Jenom tím dá se vysvětliti, že konečně se záhubou vlasti naskrze byla potřena.

Od nastoupení Rudolfa II. na trůn uměla strana panující vždy udržeti nepřirozený stav věcí církevních v zemi, tak že jen vyznavači starých věr pod jednou a pod obojí, jichž byla malá hrsť, měli vlastní církevní zřízení. Náboženství v zemi nejvíce rozšířené zůstávalo i na dále beze všeho společenského uspořádání. Nesmíme si však mysliti, že tu stranu katolickou, vlastně dvorskou, držel Rudolf a ten že jí k panování dopomáhal; on neměl k tomu dostatečné rázności. Rudolf jenom tu a tam nařídil a vykonal, k čemu mu radila v tom ohledu, on jí v ničem nepřekážel a co potřebovala, jí poskytl. Strana dvorsko-byrokratická ale pracovala sama pomocí aparátu dvorského, pomocí katolických stavů a pomocí jezovitů.

Hrstka pod obojí měla svou konsistoř, ta ale jenom živořila z milosti královské. I za Rudolfa osazována bývala vždy v kanceláři císařské a od ní dostávala svou instrukci čili naučení. Často byli do ní dosazováni lidé, jak jsme se o tom už zmínili, beze vší mravní vážnosti, jen

když byli ochotni udržovati ten smutný stav, v jakém se strana pod obojí nalézala. Ovšem že mocnosť konsistoře sáhala jen tak daleko, pokud ji rameno světské stačilo obhajovati; pročež platila mocnosť její skoro jedině na královských panstvích, pak v královských městech. V těch byla svoboda, propůjčená od krále Maximiliana vyznavačům konfesí české, velice skracována; neboť císařští hejtmané a rychtáři veřejných služeb božích evangelickým způsobem nedopustili, ač v městě byl obyčejně větší počet obyvatelstva evangelického. Venku na statcích pánů a rytířů strany pod obojí nikdo se po konsistoři neohlížel, ani kněží ani lid. Kněží, kteří nebyli z bratří českých, byli z většího dílu v Němcích svěceni, jmenovitě buď v Drážďanech, ve Vitemberku, ve Frankfurtu nebo v jiných sídlech protestantství. Obyčejně byli také již ženatí. Arcibiskup svěcení kněží pod obojí co nejvíce stěžoval; proto a pro pochybné a nejisté postavení strany té byl nedostatek kněží tak veliký, že konsistoř se nemohla zcela vyhnouti ani kněžím po protestantsku svěceným neb ženatým. Od r. 1594 až do roku 1604 byl podivným způsobem kněz *Václav Dačický*, ženatý a dětmi obdařený, administratorem strany pod obojí. Nejvyšší úřad chatrné strany pod obojí byl tedy ještě chatrnější, strana ale měla předce jakési zřízení, kdežto strana evangelická nejvyššího úřadu svého vždy ještě neměla a mohlo se tedy vždy snadněji pracovati v první příhodné době, aby byla konsistoři staré skutečně podmaněna a nástrojem tímto dle libosti pronásledována.

Co jsme tuto pověděli všeobecně chceme nyní podrobněji vyložiti.

Jakmile dosedl Rudolf II. na trůn český, padl na protestanty a na bratry velký strach, jelikož se domnívali, že Rudolf, vychovanec jezovitů a panovník v Španělsku vzdělaný, bude ještě bezohledněji rozšiřovati víru katolickou nežli jeho děd Ferdinand I. Protestanti a bratří měli za to, že se rozhodností, nepovolností a horlivostí ve víře rovná španělskému králi. V tom utvrzovaly je zprávy o Rudolfovi, že co nejsvědomitěji vykonává veškery obřady církve katolické a že vůbec věrně a poslušně podrobuje se všemu, co církev katolická od svého pravověrného a oddaného stoupence požaduje. Jak velice sklamali se katolíci, kteří očekávali, že Rudolf dopomůže víře jejich k vítězství a jak zbytečně strachovali se protestanti a bratří, že Rudolf je bude týrati a pronásledovati! Rudolf byl sice pravověrný katolík a do srdce jeho nevloudil se ani stín nějaké pronevěry, jak ale mohl se státi apoštolem víry katolické, jak mohl státi se dokonce hubitelem jinověrců, když nedovedl rozehřáti se pro nic na světě jen pro své hračky a libůstky?

Byl to tedy prapodivný poplach po Čechách před panovníkem, který ještě žádnému ani vlasu na hlavě nezkřivil. Muži stateční a neohrožení, kteří zmužilosť svou i za Ferdinanda byli dostatečně osvědčili, počali se chvěti a kolísati pomýšlejíce již záhy, kterak by se vyhnouti mohli pronásledování a kterak by hněv a nemilosť nového panovníka mohli od sebe odvrátiti. Počalo tu zase divné jitření mezi lutheráný a bratřími. Onino počali se zase oddělovati mnice, že spíše ujdou záhubě, když nebudou míti s bratry nic společného. Myslilit, dojde-li k pronásledování, že se nejspíše vystoupí proti Jednotě bratrské jako to bývalo za Maximiliana. Tak počali stavové lutheránští zase bratřím spílati a všelikou společnosť s nimi přerušovati a jim se vyhýbati. Všickni vůbec byli v nejtrapnějším očekávání strachujíce se těch věcí, které přijíti měly.

Jako čarovným obratem změnil se stav věcí, obrátilo se a uchlácholilo veřejné smýšlení, když se stavové sjeli do Prahy na sněm a na pohřeb císaře Maximiliana r. 1577. Mnozí z nich měli u dvora veliké přátele a známé, i nemeškali vyptat se a poučit o tom, co srdce jejich tížilo. A nemálo se podivili, když o otázce náboženské nebylo nikde ani vidu ani slechu. Dále přispělo nemálo k obecnému uspokojení a utišení společné obcování s jinými. Ve společnosti se statečnými a nestrašlivými nabyli zase mysli i bojácní a málomyslní. A tak se stalo, že zrovna ti, kdo měli před tím nejvíce strachu, povzbuzovali jiné řečmi nejsmělejšími. Ze vzájemného povzbuzování čerpali stavové tolik odvahy, že se odhodlali na sněmě, který se právě odbýval, žádat císaře, aby společné konfesí z r. 1575 zjednal úplnou platnosť.

Konsistoř utrakvistická neznajíc ještě pravou povahu královu a domnívajíc se do opravdy, že lutheránů a bratří nebude ve svých zemích trpěti, podala mu ihned dvě žaloby na novotáře, pravíc: „Žalujeme předkem strany velikého nedostatku pořádného kněžstva, jakéhož dříve v straně pod obojí nikdy nebývalo. Došlo k němu z té příčiny, že arcibiskup Pražský pro zápověď papežskou po více než deset let ani jediného žáka na kněžství nám nesvětí. Druhé strany pikhartských a sektářských schůzí, které se proti řádům země a proti přísným mandátům a zápovědem netoliko po domech, ale i v kostelích, čehož prvé činiti nesměli, nyní zjevně dějí a beze všeho ostýchání

provozují. Třetí strany některých měst, která přes přísnou zápověď císaře Maximiliana bez dovolení konsistoře o své ujmě přijímají kněží, kteří v řádu a poslušenství konsistoře naší nestojí a kteří nejsou pořádně ordinováni; a kněžím těm dopouštějí náboženství a řády starobylé měniti. Čtvrté strany far na pozemcích panských a rytířských, které od starodávna k duchovní správě konsistoře naší přináležejí. Na fary takové světští kolatorové bez dovolení konsistoře uvozují kněží nepořádné a ty, kteří v řádu a poslušenství konsistoře naší nejsou a býti nechtějí a je proti řádu starobylému trpí a podporují. Při tom i to na Vaši C. Milost vznášíme, kterak kněží pořádní a věrní veliké soužení trpí a snášejí; neboť jich kolatorové na farách míti a snášeti nechtějí, nýbrž divným způsobem jich vybývají aneb příčiny, aby se s far hnouti museli, vyhledávají, obzvláště tím, že co od starodávna bylo k záduší pro kněží nadáno, od záduší odnímají, sobě osobují a přivlastňují, desátky a platy zadržují aneb k nim dopomáhati nechtějí. I vytisknouce kněží věrné s far, na to místo nepořádné, odněkud přiběhlé aneb z poslušenství konsistoře vyšlé, za dosti malé peněžité sumy anebo za chatrné desátky najaté přijímají."

Konsistoř ovšem líčila stav věcí barvami křiklavými, jádro ale bylo skutečně pravdivé. Z královských měst vymkly se z poslušenství konsistoře Litoměřice, Kutná Hora, Domažlice, Nimburk, Chrudím, Pelhřimov, Žatec a j. v. a zřídily si správu církevní podle své libosti. Duchovenstvo mělo staré své právo, že závěti jeho mohly býti jen od duchovních představených potvrzovány. Jenom konsistoř mohla tedy rozhodovati o platnosti závěti. Jak se ale nyní věci měly, nedbal nikdo právomocnosti její a města také jednala samostatně. Nebylo také žádného divu, že faráři ženatí neucházeli se o schválení závětí u konsistoře. Ta se držela zákonů Ferdinandových a prohlašovala každou závěť za neplatnou, jakmile se odkazovalo něco manželce nebo dětem v manželství zplozeným. Ti však ženatí faráři, kteří se o konsistoř nestarali a rozkazů jejich nedbali, měli svatý pokoj a vycházeli se svými pány mnohem lépe nežli s konsistoří.

Když města mohla a směla církevní správu podle své vůle upravovati, což teprvé činili pánové a rytíři, kteří skutečně měli v tom ohledu úplnou svobodu! Šlechta také skutečně přerušila s malými výminkami veškero spojení s konsistoří. Jen patnáct osob z obou vyšších stavů hledělo v té věci ke konsistoři a dosazovaly své faráře s vědomím a svolením jejím. Konsistoř stěžovala si na to císaři následujícími slovy:

„Nyní pak ode dvou let a výše nemůžeme přes patnáct kolatorů z vyšších stavů vyhledati, kteříž by s vědomostí konsistoře naší kněží na dotčené fary přijímali a o ně nám jako prvé dopisovali. Kolatorové od předních až do posledních mají na farách kněží ženaté a nepořádné a přijímají je sami o své újmě netoliko do vsí ale i do měst na stolice děkanské. Což mnozí z obecného lidu vidouce, řemesel a obchodů světských nechávají, do Vitemberka, Lipska neb Frankfurtu běží a přicházejíce zase s titulem kněžským, snadno zjednaným, na fary za laciné sumy se přijímají."

Obor působnosti konsistoře byl tedy velmi obmezený: obsahovalť něco měst královských a patnácte osob ze stavu šlechtického. Člověk by myslel, že církev pod obojí nemohla by ani menší býti, nežli jak se nám jeví r. 1577, avšak měly přijíti doby ještě horší.

Konsistoř přednesla stížnosti oprávněné a odůvodněné a mohla tedy očekávati, že se jí král důrazně ujme proti všelikým přechmatům. Také katolíci očekávali, že nový král katolický, vychovanec jezovitů, důrazně vystoupí proti protestantům a bratřím českým. Byli však trpce sklamáni. Král připomenul městům královským, že závisí na jeho komoře, že víra lutheránská a bratrská jsou zakázány. Napomenutí takového způsobu mělo ovšem opáčný účinek; i jiná města vidouce, že se nic nestalo těm, kdo církevní věci samostatně upravovali, počala taktéž právomocnosti konsistoře se vzpírati. Zejmena tak učinili v Stříbře, Králové Hradci, Velvarech, Písku a Sedlčanech. Konsistoř samu pak, aby jí nemusel odpovědíti, odkázal na své místodržitele, vymlouvaje se cestou svou na Moravu, kde měl holdování stavů přijmouti. Také bratří v Čechách přišli brzy k tomu přesvědčení, že alespoň prozatím nic se proti nim nepodnikne. Nejdříve se domnívali, že voláni budou zase do Prahy a vyslýcháni, jako se stalo před smrtí Maximilianovou, brzy však se upokojili, když s toho všeho sešlo. Tu a tam přetrpěti jim bylo sice rozličné svízele; jmenovitě vystupovalo se proti nim, kde se nedávno usadili; avšak i to pominulo a již ke konci r. 1577 panovalo vůbec přesvědčení, že v otázkách náboženských celkem nic se nemění, že ostává skoro všecko při starém.

Kdežto v Čechách stavové nekatoličtí teprvé se radili a připravovali ucházet se u krále o uznání víry lutheránské a bratrské, učiněn byl na Moravě krok rozhodný a určitý v otázce

náboženské. Na zprávu o úmrtí krále Maximiliana sbromáždili se stavové moravští v Brně k poradě o tom, jak by se měli do holdování novému markraběti zachovati. Do Prahy vysláni pak zvláštní poslové pozvat Rudolfa, aby přijel na Moravu a přijal holdování od svých věrných stavů. Poslům těm bylo uloženo vyžádat si od mladého panovníka určité vyjádření o svobodě náboženské. Biskup Jan z Telče silně se tomu opíral, avšak nadarmo. Když tedy neprorazil, nepodepsal se ani na poučení pro ty posly, ani na adresu pro císaře.

Král přijal adresu, vyslovil svou nelibost nad tím, že biskup se nepodepsal, a že je mezi stavy rozdvojení; odpověď svou na otázku náboženskou však odložil, až by na Moravu zavítal.

V červnu následujícího roku (1577) vypravil se Rudolf skutečně na Moravu do Olomouce. Na biskupu Janovi, kterého stavové veřejně prohlašovali za škůdce zemského, ukázalo se při té příležitosti nejlépe, jak katolíci nadarmo očekávali od Rudolfa podporování a zvelebování církve katolické. V ustanovený den vyhrnuli se shromáždění stavové z města ven, uvítat císaře. Za branou postavili se na jedné straně cesty zemský hejtman Zdeněk Lev z Rožmitála se šlechtou a na druhé biskup se svými many. Když tak na krále čekali, přistoupil někdo k manům a vyzval je, aby šli na druhou stranu, jelikož náležejí také k obrancům země a ne k biskupovi, který prý se od stavů ostatních odtrhl. A manové skutečně biskupa opustivše k ostatním stavům se přidružili, tak že při biskupovi ostali jen vlastní jeho služebníci. Hejtman vítal krále přiměřenou řečí slavnostní a šlechtici tak těsně jej obklopili, že biskup ostal v zadu za ostatními. Nemoha toho snésti, prodral se s velkým úsilím až ke králi, byl ale hnedle zase od hejtmana odstrčen, když se chtěl na příslušné sobě místo postaviti. Sám císař se musel do toho vložiti, aby stavy pobouřené uchlácholil. Stalo se to teprvé tehdy, když slíbil, že se všem stane po právu.

Hned při svém prvním veřejném vystoupení osvědčil tedy Rudolf neočekávanou slabost. Místo, aby se byl biskupa ujal, pokusil se sám o smíření stavů s ním. Ti požadovali, aby celý ten spor byl zapsán do desk zemských a biskup aby byl všech svých práv zbaven, kdyby se ještě jednou usnesení celé země protivil. I k tomu Rudolf svolil, jen aby měl dobrou vůli se stavy moravskými. Vypsání o tom sporu nebylo sice později do desk zemských zanešeno, událost tato ale byla velice povzbuzujícím příkladem nekatolíkům, že totiž všeho dosáhnou, jen když se budou požadavku svého rozhodně domáhati.

Rudolf sice nepovolil Moravanům žádným zákonem svobodu náboženskou, z událostí právě vypsané soudili však Moravané, že mohou jednati zcela svobodně, aniž by se potřebovali na katolického svého krále ohlížeti. Olomoučtí žádali krále, aby se směli veřejně přiznávati k vyznání augšpurskému; byli však se svou žádostí odmrštěni. Vydán také rozkaz do všech měst královských, aby všecky novoty u sebe stavili a podkomořímu uloženo, aby úřad svůj bedlivě vykonával. Avšak rozkaz ostal na papíře a nekatolíci vedli si směleji nežli za předešlého krále Maximiliana. Stalo se dokonce, že i na panství biskupově počínali si bratří mnohem svobodněji nežli dříve. Biskup jich na to vypověděl nějakou část, poněvadž prý se v kostelích katolickým kněžím posměšně rouhali. Z toho však strhla se na sněmě nová bouře proti biskupovi, tak že uznal za dobré omlouvati se, že bratřím pokojným nepřekáží, a že jen výtržníky z panství svého vypověděl.

V jediném městě Kyjově učiněn byl opravdový pokus o vyplenění nekatolíků, avšak i ten neskončil se ve prospěch katolíků a ukázal na novo nerozhodnost a vlažnost královu. Rudolf odjel z Moravy do Vídně a vydal odtud zvláštní nařízení do Kyjova, aby tady každou sektu vyhubili. Kyjovští vypověděli z města jednoho novokřtěnce, mníce nejspíše, že tím bude věc odbyta a lutheráni a bratří zdejší že ostanou na pokoji. Než farář městský, který se s osadníky nepohodl, žaloval u podkomoří a u císaře a vymohl proti Kyjovským nové nařízení. Měšťané však vymohli odstranění faráře svého za to, že se zavázali přijmouti k sobě faráře katolického. Od bratří se požadovalo, aby sborů svých zanechali. Neuposlechli hned, nýbrž ucházeli se o pomoc na rozličných stranách, jmenovitě podali také žádost na sněm. Všickni stavové, jenž byli v Brně na sněmě shromáždění, ujali se společnou rukou bratří a vypravili k císaři prosbu písemnou, kterou podepsalo vlastnoručně a pečetěmi svými stvrdilo 12 pánů a 13 rytířů. Ze stavu panského uvádějí se jakožto podpisatelé: dědičný maršálek pán z Lipé, nejvyšší sudí Znata z Lomnic, Jan z Žerotína, Jan z Boskovic, Hartman z Lichtenšteina, Smil z Lomnice, Jetřich z Kunovic, Fridrich z Žerotína, Fridrich z Náchoda, Ludvík z Lomnice, Jan z Kunovic. Ze stavu rytířského: nejvyšší sudí dvorský Bernard Drnavý, Bohuslav a Jan Bořita, Rajecký, Nekeš, Šimon Vídenský, Pergar a Vojska. Následek žá-

i byl ten, že Rudolf na Kyjovské více ne-
hal, aby bludaře z města svého vyhostili.
Od vydání rozkazu králova do Kyjova byli
ří předce tu a tam pronásledováni nebo ale-
i všelijak obtěžováni. Podle toho, jak ocha-
la přísnost proti Kyjovským, ustávalo se
ale v stíhání Jednoty; a když pak bratří
v Kyjově ponecháni úplně na pokoji, přestalo i jinde jich sužování.

Také na bratrské škole ivančické a lutheránské škole velkomeziříčské osvědčila se dostatečně nerozhodnosť králova. Bratrskou školu v Ivančicích spravoval známý nám Rüdiger, pod jehož řízením nabyla takového rozkvětu a takové

Císař Rudolf II. (28.)

', že až z Německa posýlaly tam vysoce
ivené osoby děti své na vzdělání a na vy-
ání. Škola ta byla katolíkům trnem v oku.
hnobili u císaře, že zaslal najednou pánu
ipého rozkaz, aby tu školu zavřel. Držitel
tic pán z Lipého omlouval se u císaře, že
vedl v městě svém žádné novoty, že škola byla již za jeho otce a děda. Školu tedy nezavřel přes rozkaz císařův.

Hned po smrti Maximilianově utvořil hrabě Jan Fridrich z Hardeggu novou společnosť náboženskou, jenž se pro augšpurské vyznání víry prohlásila. Aby se společnosť utužovati a šířiti mohla, založena od ní zvláštní škola lutheránská

ve Velkém Meziříčí. Také sem došel rozkaz Rudolfův, aby škola ta byla zavřena. Hrabě Hardegg ale rozkazu toho nedbal a škola trvala dále.

O Jednotě bratrské. — Kterak jezovité proti bratřím působili. — O činnosti Olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského.

Rok 1578—1598 leden.

Bratří shromáždivše se dne 24. srpna roku 1578 v Holešově na Moravě zvolili dva nové starší: *Zachariáše* a *M. Enease.*

Bratr Eneas čili *Aeneas Jan Boleslavský*, rodič z Mladé Boleslavě, narodil se 1537, navštěvoval školu v Přerově, načež poslán na universitu Vitemberskou. Tam mu hned po příchodu připadla úloha chlácholiti a uklízeti rozmrzelost, která se působením lutheránských hrabat z Hardegga proti bratřím ukazovala mezi bohoslovci vitemberskými. Ačkoli r. 1567 nabyl mistrské hodnosti, neopustil Eneas předního sídla lutheránů, nýbrž prostředkoval tam i dále věci Jednoty. Ještě jiný dán mu byl úkol, jelikož mu Blahoslav nařídil, aby se cvičil v latinském přeložení konfesí. Navrátiv se domů býval u Blahoslava. Léta 1572 dosazen na úřad jahenský i kněžský v Slavkově a hned potom svěřena mu správa sboru v Třebíči. Léta 1578 byl na synodě v Holešově, jak jsme již oznámili, zvolen za biskupa bratrského. Zároveň ustanoven od užší rady písařem Jednoty, ačkoliv již od roku 1575 vedl redakcí archivu bratrského co pomocník bratra Štefana. Zvolen byv za biskupa přesídlil se do Ivančic, kde spravoval nejen tamní sbor ale i přední školu bratrskou, o níž jsme nahoře vypravovali. Nejhlavnější však jeho zásluha jak o Jednotu tak o jazyk český jesti ta, že měl znamenité účastenství v bibli Králické. *Zachariáš* usadil se v Slezanech a ostatní tři starší ostali v posavadních svých sídlech.

Bratří vykonali volbu nových starších, doplnili a utvrdili tím své zřízení zrovna v čas; neboť tou dobou povstali proti nim mocní dva nepřátelé: jezovité v Čechách a na Moravě nový biskup Olomoucký Stanislav Pavlovský.

Bratří a jmenovitě starší Jednoty starali se svědomitě a úsilovně o zachování a zvelebování Jednoty za všech protivenství a pronásledování. Neustáli tedy v horlivosti své ani za nového panovníka, když pominul první strach před jeho jezovitským vychováním. Méně činni byli však stavové evangeličtí v tom ohledu; ti skoro nijakž nedbali o zřízení lepšího řádu ve své víře. Naproti tomu strana katolická vidouc, že od krále nemůže žádnou činnost pro sebe očekávati, chopila se sama díla a jala se horlivě podporovati jezovity beztoho velmi přičinlivé. Řád jezovitský vyvinoval touto dobou rozmanitou a již rozsáhlou činnost k rozšiřování důkladnější známosti o učení katolickém a k obracení jednotlivců na starou víru katolickou. Rovněž pečovali arcibiskupové Pražští o lepší vzdělání katolického duchovenstva a zvláště o napravení kázně v klášteřích, která byla během času velice se uvolnila.

O uvedení řádu jezovitského do Čech již jsme vypravovali na str. 189 až 214. Tam jsme také vypsali činnost toho řádu na všech stranách koruny České. Přehledneme-li úsilovné jejich namáhání, musíme vydati pravdě svědectví, že jenom jimi udržela se víra katolická a že by dosti malý počet katolíků do nastoupení Rudolfova byl zajisté ještě více sklesl a katolíci zbylí že by se byli ještě méně starali o zachování své víry, nežli se dělo v nejhorších pro ně dobách za krále Maximiliana II. Z vypravování našeho nabyli zajisté i laskaví čtenáři toho přesvědčení, že bez jezovitů byli by katolíci odpůrcům svým podlehli.

První péče jezovitů směřovala k vychování mládeže. Dělo se to sice ve školách, v ústavech vzdělávacích, přední pozornost ale věnována vychování, aby se z mladíků stali horliví katolíci. Velká část těch mladíků získána pro stav kněžský, což bylo také velkou podporou pro církev katolickou, která posud postrádala kněží horlivých a ve víře vytrvalých. Činnost taková byla by příliš obmezena, jelikož by se týkala jen mladíků do škol jejich přicházejících a v ústavech jejich chovaných. Jezovité chtěli působiti k účelu svému vydatněji a pronikavěji. Proto museli jíti také mezi lidi, museli v skutečném životě vyhledávati ochotné uši pro své výklady a trpělivá srdce pro své učení a napomínání. A diviti se věru musíme, že se k tomu odvážili přes všecky útrapy a přes všeliké příkoří, jakým byli v Praze stíháni a týráni. Kromě toho musíme se diviti neúmorné činnosti a vytrvalosti jezovitů. Ve školách svých a kázaním v Praze měli zajisté dosti zaměstnání. To je neuspokojovalo; vyhledali činnost novou vydatnější, aby jenom víru katolickou rozšiřovali. Vštěpujíce včera mnohým tvrdohlavým učňům začátky latiny a mathematiky, studují dnes polemickou literaturu svých odpůrců a zítra již spěchají do všech končin koruny České, aby kázaním a zakládáním nových škol víře katolické nové přívržence získali.

Od nastoupení Rudolfova neměli jezovité těch překážek jako za Maximiliana. I podnikali s neúmornou vytrvalostí vycházky čili misie na všecky strany nedadouce se ničím zastrašiti a jsouce hotovi pro dobrou věc každou oběť přinésti. A tak mohl se s nimi setkati člověk na různých místech od Šumavy ke Krkonoším, od hranice saské až k hranicím rakouským. Ani kněz, ani zloba a zášť nepřátel je neodstrašily. Kázali, poučovali, radili a hádali se, jak kde toho bylo zapotřebí.

Jezovité dovedli užívati také chytrých prostředků, chtěli-li cíle svého dosáhnouti. Vyučováním ve školách mohli býti získáni a na budoucí zápasníky připraveni jenom mladíci. Misiemi mohlo býti získáno jen obyvatelstvo poddané závisící v tehdejších dobách nejvíce také i v ohledu náboženském na vůli a vyznání svých vrchností. Museli tedy býti získáni jednotliví šlechtici, aby v čas potřeby poskytovali katolíkům ochranu a aby pomáhali k obracení poddaných na víru katolickou. Obrátit muže v jiné víře vychované, muže stálé a neoblomné; získati pro činnost svou šlechtice katolické sice, avšak snášenlivé, to nešlo tak snadno. Jezovité chopili se tedy prostředků v tom ohledu nejvydatnějších: oni hleděli pro svůj plán získati napřed ženy, dcery a vůbec ženské v takovýchto domech, na které měli namířeno. Za Ferdinanda a ještě více za Maximiliana vešlo do módy, že si mnozí šlechtici čeští vyhledávali manželky své v cizině. Nejvyšší kancléř český Vratislav z Pernšteina pojal za manželku Španělku ze slavného rodu Manriquezů de Lara. Syn jeho Jan z Pernšteina vybral si choť zase z toho rodu. Adam z Jindřichova Hradce, nejvyšší purkrabí český, měl za manželku Kateřinu z Montfortu a syn jeho Jáchym, poslední svého rodu, oženil se s hraběnkou z Hohenzolleru. Vilém z Rožmberka oženil se třikráte s cizími princeznami. U takovýchto paní, jenž měly už z domova katolické vychování, podařilo se jezovitům prasnadno nabýti důvěry. I roznítili horlivost jejich pro církev katolickou a působili pak prostředkem jejich na muže dříve neoblomné a nepoddajné.

Cizí tyto ženy vychovány byvše ve víře katolické a majíce vůbec povahu horkokrevnou a horlivost vrozenou, nechaly se od jezovitů rozníti dosti snadno pro víru katolickou, jelikož to lahodilo i jejich ctižádosti, že mohly býti prvními obhájkyněmi církve katolické. I osvědčovaly ty paní takovou horlivost u vyznávání své víry a v rozšiřování jejím, že to bylo za tehdejší doby v Čechách něco nevídaného a neslýchaného. V celých Čechách zajisté vzbudilo to velikou pozornost a daleko široko se o tom mluvilo, když choť pana Vratislava z Pernšteina podnikla s četným průvodem způsobem velmi okázalým dlouhou a obšírnou pouť. Katolíci vykonávali zase horlivěji své církevní pobožnosti, ba přicházelo zase do mody i trýznění těla jako za nejlepšího rozkvětu církve katolické.

Činnost jezovitů směřovala přede vším proti bratřím českým. Rozumí se tedy samo sebou, že působili proti bratřím i na statcích pernštejnských, kde žilo poměrně nejvíce bratří. Do Litomyšle tedy vysýláni nejlepší členové řádu Šturm a Hostovin, aby tam ve prospěch církve katolické účinkovali.

O Šturmovi, který této doby v řádu jezovitském nejhorlivěji působil a katolíkům tehdáž v Čechách nejvíce prospěl, chceme se několika slovy zmíniti.

Václav Šturm narodil se r. 1531 v Horšově Týně v Čechách z rodičů katolických. Záhy vynikal zbožnou myslí, bystrostí a důvtipností ducha a pilností neunavenou. Tím obrátil na sebe pozornost několika pánů a prelátů katolických, kteří jej králi Ferdinandovi I. odporučili. Král Ferdinand poslal jej s jedenácti jinými českými jinochy do Říma do koleje německé, aby se tam důkladně vzdělali v bohosloví a utvrdili ve víře katolické. Úmysl králův byl ten, vypěstovat z mladíků apoštoly víry katolické, kteří by pak mohli v Čechách vzdělaností a statečností ve víře evangelíky a Jednotu bratrskou vítězně potírati. V Římě něměli mladíci v chudičké koleji německé dostatečné výživy, proto přijati do koleje římské, kde sám Ignác Loyola, zakladatel nového tehdáž tovaryšstva Ježíšova, o jich vychování a vzdělání pečoval. Větší část těchto jinochů a v jich čele Václav Šturm vstoupili do řádu jezovitského.

Ke konci roku 1558 vrátil se Šturm do Prahy a jmenován tady kazatelem v jezovitském kostele u sv. Klimenta, ačkoliv dosavade neukončil studia libomudrcká a bohoslovecká. Z počátku sklamal naděje a očekávání všech, kdo byli velké věci od něho očekávali. Místo bojovníka ohnivého a odhodlaného viděli najednou před sebou muže, jak se podobalo, bázlivého a málo odhodlaného. K tomu ještě se přidala ta nemilá okolnost, že Šturm pobyv dlouhá léta v cizině jazyk český valně zapomněl a nyní při kázaní často se zajíkal, podříkával a nic správně a pěkně povědíti nedovedl. Byla to chyba a nedostatek velký, jelikož Šturm měl působiti na lid český, měl hádky vésti s bohoslovci evangelickými a bratrskými, kteří namnoze jen česky a mnozí z nich výtečnou češtinou psali

a kázali. K náboženským zápasům musel býti tedy i Šturm dostatečnou znalostí jazyka českého ozbrojen. Aby tedy vad těchto se sprostil, dával si Šturm spisovati kázaní od jiných kněží v jazyku latinském, sám je překládal do češtiny, některý kanovník pražský mu je opravil. Potom se Šturm opravenému kázaní naučil nazpaměť a předčítával je před soudruhy svými českými při obědě a při večeři, až je dovedl správně přednášeti. Byla to práce mozolná a klopotná, svědčí ale, jak Šturm ani času ani práce nelitoval, aby se v úřadě kazatelském a v jazyku českém vzdělal a zdokonalil. Proto také v krátkém čase na to bývala kázaní jeho hojně navštěvována.

R. 1559 vrátil se do Říma, aby se tam důkladně vzdělal v bohosloví a v jiných pastýřských vědomostech. I byl tam povýšen na hodnost doktora bohosloví, načež se r. 1565 vrátil do Prahy. Arcibiskup uložil mu nyní za úkol hlavně boj proti bratřím českým a jich potírání. Aby úkol ten mohl dobře prováděti, pustil se Šturm do podrobného čtení a studování spisů bratrských. Bylo toho tím více potřebí, jelikož katolíci posud nadávali bratřím kacířů a pikhartů, aniž by jim byli mohli důkladně dokázati, v čem se vlastně to jejich bludařství a kacířství zakládá. Šturm dal se do práce a s neunavnou pilností sháněl bratrské spisy tištěné i netištěné, četl je s největší obezřelostí a porovnával ustavičně s věroukou a se spisovateli katolickými, pátraje po vadách a odchylcích učení bratrského. V Čechách nebylo tehdáž zajisté katolíka, který by byl úkol ten provedl pilněji a svědomitěji. Takovým způsobem osvojil si Šturm takovou známost učení bratrského, že v tom ohledu předstihl nejen své vrstevníky katolické a lutheránské, nýbrž že učení bratrské znal lépe nežli každý katolík a lutherán před ním. Zároveň ale nabyl přesvědčení, že v učení bratrském je lepší jádro církevní nežli u lutheránů. Odtud také nevyhlašoval a nepovažoval lutheríny za lepší a oprávněnější nežli bratry a jal se tím horlivěji psáti a působiti proti věroučným rozdílům v učení bratrském, jelikož bratry považoval za nebezpečnější církvi katolické nežli lutheríny.

Zkoumaje rozličné spisy bratrské nabyl jistoty, že bratří během času změnili své učení v podstatných kusech ve křtu, v počtu svátostí atd. Proti takové proměnlivosti zařídil tedy hlavní své útoky. V zápase s českými bratřími zavírá se téměř veškerá jeho činnost literární. Sepsal a vydal u věci té následující díla: Srovnání víry a učení bratří starších (v Litomyšli 1582), jenž jest sepsáno na způsob rozmlouvání kněze katolického s bratrem českým. Byl to způsob polemiky čili zápasu každému snadno srozumitelný a vydatně účinkující. Tento spis Šturmův má největší cenu; ostatní jeho spisy přeplněny jsou unavujícím povídáním. Když bratří k spisu připomenutému důtklivě odpověděli, vydal Šturm: Krátké ozvání doktora Václava Šturma proti kratičkému ohlášení jednoty Valdenské (v Praze 1584); a nedlouho na to: Důvodů šest, že jednota bratří Boleslavských z Boha není. Když později Jednota bratrská vydala veliký nový kancionál, sepsal Šturm ihned ostrou kritiku kancionálu toho, jenž slove: Rozsouzení a bedlivé uvážení velikého kancionálu od bratří Valdenských jinak Boleslavských vydaného (2 díly v Praze 1588); a když bratří na kritiku tuto velmi jízlivě odpověděli, vydal Šturm spisek: Odpověď slušná a důvodná na velmi hanlivou a rouhavou obranu kancionálu bratrského (v Litomyšli 1590).

Nyní nebyl více Šturm bázlivým a neodhodlaným kazatelem, nýbrž horlivým a výbojným bojovníkem, který nepřátele sám vyhledával a na ně dotíral. Šturm sám jezdil po Čechách a po Moravě, spisy svoje rozšiřuje a kázaním pilně se zabývaje. Při tom vždy zval bratří k hádkám o víře, čemuž se ale tito vyhýbali. Takovýto podnikavý a neohrožený kněz katolický se ovšem hodil dobře za misionáře, jelikož lidé vlažní pro všeliké ústrky tehdáž veřejně proti lutheránům a bratřím ani vystupovati nechtěli. Nepochybné jest, že Šturm působil vydatně pro církev katolickou a že zvláště v Litomyšli jevily se patrné toho účinky. Jisté také jest, že mu mnohé osoby z vyšších i nižších stavů byly velice nakloněny, čehož on dobře uměl užiti k rozšiřování svého řádu v Čechách i na Moravě a skrze něj ovšem také k rozšiřování víry katolické. Hlavně přičiněním jeho stalo se, že založeny byly v Čechách a na Moravě kolegia jezovitská.

Šturm působil také platně při vychování mládeže; vyučoval v koleji jezovitské v Praze dráhně let bohosloví a řečem latinské a řecké s dobrým prospěchem; i byl tolikéž delší čas rektorem koleje Pražské, Krumlovské a Olomoucké. Taktéž vyslán jest dvakráte do Říma, kdež byl přítomen v 4. a 5. valném shromáždění řádu svého. Šturm zemřel v Olomouci v 70. roce stáří svého dne 27. dubna 1601 raněn byv mrtvicí.

Na statcích pernštýnských staly se působením jezovitů změny, že se jich ani bratří ne-

nadáli a že tím tedy byli velice sklíčeni. Okolo r. 1579 měl pan Pernštein již velmi důvěrné spojení s jezovity. Tou dobou dovolil jim nejen vykonávati misie na svých statcích, nýbrž také prohlížeti fary a školy. Následek takovéto dohlídky byl ten, že bratřím byly zakázány sbory v Litomyšli a v Lanškrouně. Na fary utrakvistické dosazeni pravověrní katolíci, čímž ale postiženi byli nejvíce lutheráni, kteří se pláštíkem utrakvismu zakrývali. Na bratrskou školu v Lanškrouně naléhaly takové těžkosti, že bratří viděli se nuceny jinam ji přeložiti. Na tom však nebylo dosti. Pán z Pernšteina se konečně odhodlal r. 1582 bratří ze statků svých vypovědíti. O soužení, jaké proto padlo na bratry, vypravuje souvěký spisovatel bratrský těmito slovy:

„V Litomyšli a na panství, v Lanškrouně a na panství zapovězeny jsou všecky schůzky bratřím pod pokutou 10 kop a vězením a trestáním. Takové psaní vydal pán z Pernšteina do všech obcí a páni úředníci přísně to provádějí v obcích městských a vesnických. Duchovním našim službami božími přisluhovati nedopouštějí, nýbrž lid k jezovitům ženou; a tou příčinou z těch obcí i kněží vypověděli a vytiskli: z Litomyšle, Lanškrouna, Oustí, Třebové České, až i z Chocně. V Lanškrouně sbor s divnými křiky, řičením, řváním, výskáním, že sotva svých slov slyšeti mohli, rozbořili, že jen podvaly zůstaly; i jiných škod v domě velmi mnoho nadělali. V Ústí sboru nesbořili, než toliko vystěhovati se kázali všechněm. Chtěli dům zapečetiti; ale bratří to ujednali, aby tak zůstalo do tří neděl, aby mohli skliditi s polí a mezi tím něco vystěhovati. Co dále učiní s oběma těmi domy, ještě se neví, než hrozí, že budou po neděli exaudi také rozbořeny. Takť jsme v soužení od toho času.“

Kromě zápovědi o navštěvování tajných shromáždění bratrských vydal pán z Pernšteina také nařízení o tom, jak by se měla katolická bohoslužba všady zavésti a oslavovati. Konečně bratří vyzváni, aby se vystěhovali, nechtějí-li dobrovolně na víru katolickou přestoupiti. A rozkazy takové vydal pán z Pernšteina na všech svých statcích, nejen v Čechách nýbrž i na Moravě, kde bylo biskupu olomouckému provedení toho uloženo.

Tou dobou seděl na biskupském stolci v Olomouci muž, který vší mohutnou silou ducha svého a velmi horlivě a neunavně pracoval proti všem nekatolíkům. Byl to Stanislav Pavlovský. Muž ten zaujímá tak důležité místo v dějinách moravských, že se musíme o něm několika řádky zmíniti.

Stanislav Pavlovský z Pavlovic, narodil se okolo roku 1548—1550 na zámku Pavlovickém blíž Pštiny v Slezsku. Pocházel tedy z rodiny polské. Jmenován byl r. 1569 ještě co laik kanovníkem olomouckým a poslán za příčinou vyššího vzdělání do Říma, kde byl povýšen na doktora práva církevního. Stal se potom kanovníkem Vratislavským, pak roku 1575 proboštem kapitolního chrámu sv. Petra v Brně, 1576 apoštolským novotářem a konečně 1577 scholastikem při kapitole Olomoucké. Pro svou hlubokou učenost, rozšafnost, výmluvnost a pastýřskou horlivost zvolen jest 1579 po smrti Jana Mezouna za biskupa Olomouckého.

Byl to jeden z nejvýtečnějších biskupů Olomouckých a zároveň poslední z nich, jenž znal a miloval jazyk své diécese a přihlížel k tomu, aby obročí duchovní svěřovány byly jen zaslouženým a jazyka národního znalým duchovním.

V těžkých okolnostech ujal se Pavlovský úřadu svého s myslí důraznou a opatrnou. Léta 1582 dal diécesi svou visitovati skrze kanovníky doktora Pavla Grünwalda i P. Illicina a jezovitu doktora Václava Šturma a na základě zkušeností touto cestou nabytých zařídil biskup další své jednání. Přesvědčil se zatím také, že bratří i lutheráni na Moravě dovedou společně a hromadně se opírati i rozkazům císařovým, mají-li třeba jen stín práva na své straně. Dne 13. srpna 1580 byl na př. císař Rudolf vydal mandát čili nařízení, aby se na Moravě neprodávala žádná kniha bez svolení biskupa Olomouckého. Tiskárny, na které biskup nedohlížel a dohlížeti nemohl, měly se zavříti a jenom v Olomouci měla jedna nebo dvě tiskárny pod dohlídkou biskupa Olomouckého knihy tisknouti. To vzbudilo ovšem velký odpor jak mezi bratry tak také i mezi lutherány, jelikož by se tím katolíkům zjednala hotová výsada knihy a spisy polemické tiskem vydávati, kdežto by nekatolíci byli naproti nim bezbrannými. Tou dobou právě vystupoval Šturm se svými spisy proti bratřím, kteréžto spisy ovšem také na Moravě hojně se rozšiřovaly. I stěžovali si bratří na Šturma a na jiné potupné a hanlivé spisy proti Jednotě. A sněm moravský r. 1582 uváživ takovéto stížnosti, uznal, že stížnosti jsou skutečně odůvodněny a učinil usnešení, aby se spisovatelé hanlivých spisů co nejpřísněji trestali. Po takovémto rozhodném vystoupení sešlo ovšem skoro naprosto s provádění zákazu Rudolfova.

Biskup seznav takovýmto způsobem stav věcí zamyslil jednati opatrně a vystupovati dů-

razně jenom tam, kde by měl určité a jasné právo na své straně. Zároveň naskytla se biskupovi ještě také vhodná příležitosť k zvelebování a utvrzování víry katolické na Moravě. Pán z Pernšteina byl již dříve odevzdal biskupovi duchovní řízení na svých rozsáhlých statcích moravských, nyní propůjčil dne 25. dubna 1582 biskupovi výhradné právo, uprázdněná obročí samostatně osazovati. Po celé Moravě vzbudilo to velké podivení, že pán z Pernšteina vzdal se sám dobrovolně takovéto moci. Právo biskupovo šlo tak daleko, že mohl bez dalšího ohledu na pána statku dáti do vazby každého kněze, jenžby se dopustil kacířství. Dokázáno ovšem není, může se ale tušiti, že ke kroku tomu přiměla a přemluvila manžela svého Maria de Lara, rozená Španělka, která se byla ve své vlasti naučila i nejtěžší oběti pro církev katolickou přinášeti. Za několik měsíců potom zemřel pán z Pernšteina a byl pochován v nové skvostné hrobce, kterou byl dal sám zhotoviti. Nechtěl odpočívati podle svých předků, s nimiž se ve víře nesrovnával. I nyní ještě požíval biskup Pavlovský své výsady, neboť zbožná vdova a mladistvý syn řídili se úplně jeho radou a vůlí ve věcech náboženských.

Roku 1583 oznámil Pavlovský císaři, že na Moravě zdržují se osoby míru zemskému zvláště nebezpečné. Byli to právě horliví vyznavači učení Lutherova a Calvinova. Na to nařídil císař pánům, na jejichž statcích se tito mužové zdržovali, aby je vydali biskupovi k dalšímu řízení. Kromě toho sám biskup polapil a do vězení uvrhl lutheránské faráře *Jana Adelfa z Prostějova* a *Tomáše z Plumlova*. Povstalo z toho neobyčejné hnutí proti biskupovi. Jmenovitě se ujali uvězněných i hejtman zemský Jindřich Brtnický z Valdšteina a Fridrich z Žerotína, jeden z nejpřednějších stoupenců Jednoty bratrské na Moravě. Také pan Vilém z Rožmberka zaslal biskupovi psaní požaduje, aby zajaté pustil na svobodu. Úsilí takové mělo za následek, že propuštěni byli na svobodu Adelf i Tomáš. Avšak ani ostatním stíhaným nic se nestalo, jelikož se jich stavové ujali i u císaře a nový rozkaz císařův, aby ti buřiči byli ze země vypovězeni, provésti nedopustili.

Biskupovi bylo pak za tento rozhodný krok snášeti rozličná příkoří. Jmenovitě dali mu stavové svůj hněv pocítit při soudě zemském, jenž se o velikonočních svátcích r. 1583 v Brně odbýval. Jindy, když biskup vstupoval do šraňků, ustupovali mu všickni uctivě s cesty a vedli jej na jeho místo; nyní si ho ani nevšimli a chtěl-li se na své soudcovské místo dostati, musel se skrze přítomné protlačiti. Nejedni, kteréž k sobě zval k stolu, a několikráte pro ně poslal, jíti nechtěli. Na hostině pak u mladého pana Jana z Pernšteina pustil se pán Třebovský zhruba do biskupa, ačkoliv byl manem jeho a pravil mu, aby se nepokoušel posýlati na poddané jeho pro kněží ani na manství. Ještě důtklivěji však dotíral na biskupa pan Čeněk z Lipého, na jehož statcích zdržoval se Rüdiger, podle udání biskupova velký buřič v zemi. Ten volal na biskupa přes stůl řka, že mu radí, aby na jeho statky neposýlal; neboť že Pánu Bohu vysoce přisahal a jináče se nezachová, třeba by měl na zejtří hlavu katu pod meč dáti. Kdyby tedy kdokoli takovým způsobem na statek jeho přijel nebo přišel a chtěl mu odtud někoho brátí, toho že by dal oběsiti, třeba to byl jezovita nebo kdokoli jiný; a poddaným svým že poručil, kdyby někdo něco takového dělal, aby jej polapili a na nejbližší strom oběsili; a kdyby ho nemohli chopiti, aby po něm házeli a do něho prali, jak by mohli. „Když věsíme ty," dodal pán z Lipého, „kteří nám šaty, dobytek kradou, což nemáme těch věsiti, kteří nám lidi mocí berou neb krásti chtějí?" Po takových výstupech biskup se ani konce soudu nedočkal, nýbrž hned potom do Olomouce se navrátil.

Pavlovský však nebyl ten muž, aby se byl dal takovýmito ústrky odvrátiti od cesty jednou nastoupené. Jednal tím obezřeleji a jevil tím větší horlivosť, kde mohl něco vykonati ve prospěch církve katolické. R. 1584 propustil všecky své úředníky pro roztržky náboženské ze služby. Léta 1586 vymohl pevný řád co se dotýče právomocnosti nad kněžími katolickými, o čež se soudem zemským bývaly nemalé nesnáze. K žádosti Rudolfa II. odebral se v únoru 1587 spolu s knížetem Münsterberským a Janem Kochtickým z Kochtic, jak jsme o tom byli již vypravovali, co posel k volebnímu sněmu polskému u Varšavy, maje působiti, aby některý z arciknížat vyvolen byl na trůn polský. Po bitvě býčinské odebral se opět v lednu 1589 se slavným poselstvím do Polska, aby vybavili arciknížete ze zajetí. V odměnu za služby tyto potvrdil Rudolf II. biskupům Olomouckým důstojenství knížecí, což během času bylo upadlo v zapomenutí.

Biskup Stanislav dlouho cítil následky bitvy pod Býčinou; utíkalič se k němu četní vystěhovalci o pomoc. Mezi nimi užil zvláštní přízně biskupovy slavný spisovatel Paprocký. I jinak býval biskup Stanislav u věcech zemských mnohonásob potřebován, zvláště v sporných věcech stavů slezských. Léta 1591 odbývána po dlouhém čase zase synoda v Kroměříži, kdež s ji-

stými výhradami prohlášena jsou snešení koncilu tridentského. Rok na to provázel arcikněžnu Annu co nevěstu krále Polského do Krakova a 1595 odebral se opět s Václavem Berkou na sněm polský o sjednání spolku proti Turkům.

Při nejlepší své vůli a přes zvýšenou horlivost u vykonávání úřadu pastýřského nedovedl Pavlovský předce zabrániti, aby víra nekatolická na Moravě se nešířila. Vedle toho ztrpčovaly mu život i různice v samé kapitole Olomoucké. Také ode dvora ledacos na něm požadovali, čeho zpliniti nemohl. Uvádíme to proto, aby se povaha Pavlovského tím dokonaleji objasnila. Již r. 1580 byl vyzván jménem Rudolfa II., aby jakémusi dvorskému zpěvákovi, Nizozemčanu, propůjčil kanovnictví. Stanislav odepřel toho a odpověděl, že kanovnictví nejsou tučnými úřady pro cizozemce, nýbrž že *jsou pro zasloužilé kněží domácí, jazyka českého znalé a ke kazatelství způsobilé.* Proti obyčeji, jaký tehdáž v Polsku panoval, nechtěl důchodů svých obraceti na obohacování své rodiny. „U nás (na Moravě) není ten obyčej," odpověděl jednomu žadateli za podporu, „aby kdo se stane biskupem, hned pomýšlel, jak by přátely své obohatil; než má na to mysliti, aby předně svaté náboženství pozdvihl a podle úřadu svého ovečky sobě svěřené k spasení vedl a hlavně kostel svůj dobře opatřil."

Vůbec byl Pavlovský pilným dopisovatelem. Listy jeho obsaženy jsou v 20 knihách. Jedna ta kniha obsahuje denník poselské cesty do Polska roku 1587. Zemřel 2. ledna 1598.

Kterak byla universita o jedno právo zkrácena. — Zavedení v zemích českých nového kalendáře Řehořského.

R. 1584.

Tou dobou brali katolíci značnou útěchu, odvahu a posilu z náboženských převratů, které se tehdáž provedly v zemích rakouských. Z toho totiž, co se dělo v zemích okolních, nabývali katolíci v zemích Českých nových odůvodněných nadějí, že také doma zjednají konečně vítězství svému náboženství. V Čechách přidržoval se Rudolf toho, co byl otec jeho Maximilian ve věcech náboženských ustanovil a zařídil, v arcikníže ctví Rakouském však počal Rudolf hned za prvních let panování svého prostředky velmi přísnými obmezovati protestanty pracuje k tomu, aby požívali jen těch práv, která jim otec Maximilian dopouštěl a která stavové tamější v mnohém ohledu byli překročili. Zvláště v městech královských přinuceno jest všecko obyvatelstvo ke skutečnému zachovávání řádů církve katolické pod trestem vypovězení, což nazýváno jest *reformací katolickou.* Dle toho příkladu předsevzaly některé katolické vrchnosti na Moravě a v Slezsku podobné donucování svých poddaných protestantských a bratrských k víře katolické. Ještě větší odhodlanosti nabyla strana katolická v Čechách, když mladý arcikníže Ferdinad Štýrský brzy po nastoupení panství v Štýrsku zrušil všecky svobody, které byl otec jeho protestantům udělil. Ferdinand vypověděl také všecky duchovní protestantské ze své země, dosadil katolické na jejich místa a provedl reformaci katolickou v zemích svých úplně. Stalo se to v letech 1598 a 1599.

Katolíci brali sice z událostí těch odvahu a posilu, předce ale nemohli se ani v Čechách, ani na Moravě a v Slezsku odvážiti k podobné reformaci, jaká se prováděla v Rakoušsích a v Štýrsku. Nekatolíků byl tou dobou v zemích Českých tak ohromný počet, že váhavý a nerozhodný Rudolf byl by zajisté nesvolil tady ke krokům tak násilným, jaké podnikány v Rakousku a Štýrsku. Stav věcí tedy nezměnil se valně a podobal se celkem stavu za posledních let panování Maximilianova. Jmenovitě vláda zemská ničím nerušila svobodu náboženskou a spravovala se dosti věrně tím, co bylo r. 1575 za Maximiliana II. ustanoveno. Bylo to hlavně zásluhou nejvyššího purkrabí pana Viléma z Rožmberka. Ten byl sice katolíkem a králi Rudolfovi věrně oddán, avšak jakožto muž poctivý a věrný vlastenec nepropůjčoval se k ničemu, co by vůbec bylo čelilo proti svobodám zemským.

Působením vlády stala se, pokud víme, nekatolíkům jenom dvojí veřejná, patrná křivda. V obojím případě stalo se velké myslí pobouření, k výtržnostem hlučným ale proto předce nepřišlo a pokoj veřejný nebyl tím nijakž přerušen. První týká se odnětí jednoho práva universitě Pražské a druhé přeměnění starého kalendáře.

Jediné universitou Pražskou byla toho času alespoň nějaká jednota zachovávána mezi stranou evangelickou v zemi, ponévadž jí příslušelo řízení škol strany pod obojí a v nich i vyučování v náboženství. Universita byla za Ferdinanda jen z části nekatolická; počet nekatolíků vzrostl za Maximiliana; za Rudolfa však byla universita již úplně evangelická. Stěžovalať si konsistoř pod obojí císaři Rudolfovi: „Nejvýše a to znamenitě dostatečného a brzkého opatření potřebuje, aby universita Pražská a školy napraveny

a v starobylý řád uvedeny byly. A to v tom: aby mládež věcem náboženským, které by náboženství katolickému odporné byly, vyučována nebyla. Učitelé aby povinni byli se svými žáky ve věcech duchovních a kostelních podle farářů svých se spravovati; neb ve školách velicí se bludové rozmáhají a mládež kacířství se vyučuje, a pan rektor university maje to zastaviti, nic tomu neříká.“ Vypravuje se, že žádný člen university mši svatou více nečetl a universita že rektorům na městských školách zakázala děti na procesí voditi.

Vykonávání práva školy říditi a náboženství v nich vyučovati, nevztahovalo se však za jedno na bratří české, za druhé také ne na obyvatele německých okresů pohraničných. I v tom ohledu bylo mnoho usilováno o to od císařské kanceláře, aby byly školy podřízeny dohlídce kněžstva strany pod obojí, což se ovšem nedařilo. Že ale byla universita evangelická, zrušila panující strana znenáhlá předešlý starodávný obyčej, dle něhož bráno bylo vždy několik nejpřednějších členů konsistoře z mistrů učení Pražského, tak aby strana evangelická při správě konsistoře dokonce žádného podílu neměla.

Věc s opraveným kalendářem měla se takto: Julius Caesar opravil starý kalendář římský tím způsobem, že rok rozděliv ve dvanáct měsíců dal sedmi měsícům po 31 dnech, čtyřem po 30 a jednomu (únoru) tři roky po sobě po 28 a čtvrtý rok po 29 dnech. Trvání roku vypočteno tehdáž na 365 dnů a 6 hodin, tedy o 11 minut a 12 sekund déle než jest. Nadbytek nad 365 dnů připočítáván každého čtvrtého léta co celý den; den ten nazýváme *dnem přestupným* a rok, kdy se takovýto den připočítává, *rokem přestupným*. Kalendář od Julia Caesara opravený, a proto *Juliánský* nazývaný, přišel brzy ve všeobecné užívání jmenovitě tím, že jej také křesťané přijali a užívalo se ho potom více nežli v 16 století.

Během času vystupovali rozličtí mužové, kteří se zasazovali za opravu kalendáře Julianského, však teprvé Řehoři XIII. se podařilo potřebné opravy kalendáře toho provésti. Podle kalendáře Julianského přidával se každého čtvrtého čili přestupného roku celý den v měsíci únoru. Jelikož se ale země otáčí kolem slunce za 365 dní 5 hodin 48 minut a 48 sekund, vzrostla za 128 let chyba o celý den. Proto lišil se za času jmenovaného papeže r. 1577 letopočet dle Julianského kalendáře od skutečného o 13 dní, a jelikož se už dříve některé vady odstranily, o 10 dní. Odchylování takové vysvětlil a opravu kalendáře Julianského předložil papež Řehoř XIII. všem katolickým mocnostem a r. 1582 ustanovil: 1. Aby se dle usnešení církevního sbromáždění Nicejského pro všechny budoucí časy počítalo rovnodenní ode dne 21. března a velikonoce aby se slavily tu neděli po úplňku nejblíže příštím. 2. Aby se oněch 10 dní, o které bylo dle Julianského kalendáře více, vypustilo po dni 4. října 1582, tak aby se místo 5. psalo 15. října. 3. Aby se odstranila vada Julianského kalendáře, dle něhož se počítalo o 11 minut a 12 sekund ročně více tím, že má býti poslední rok každého století obyčejný t. j. o 365 dnech (a ne přestupný, jak tomu chtěl kalendář Julianský). Posledním tímto ustanovením se však odebralo o 5 hodin 2 minut více nežli bylo třeba, což činí po 400 letech opět den bez 2 hodin 40 minut. Proto ustanovil papež dále, aby 4. poslední rok čtvrtého století t. j. rok 2000 byl přestupný; a poněvadž se tím přibraly 2 hodiny 40 minut, které v 3600 letech činí úplně 24 hodin, ustanoveno konečně 5. aby rok 5200 nebyl přestupný, nýbrž obyčejný. Posledním tímto rokem ukončí se teprvé oprava *kalendáře Řehořského*.

Roku 1586 na rozkaz papeže Řehoře XIII. ustanoveny církevní svátky a dni svatých. Kalendář Řehořský byl pak téhož dne, kdy stvrzen byl od papeže, to jest 24. února 1582, přijat ve Vlaších, Španělích a v Portugalsku, dva měsíce na to ve Francii, r. 1583 v Nizozemsku a v katolických zemích německých, r. 1584 v Čechách, kde se místo 7. ledna psalo 17. ledna, v Slezsku 1584 z 12. na 23. ledna a na Moravě 1584 z 3. na 14. října, r. 1586 v Polsku a r. 1587 v Uhrách. Protestanti němečtí a Dánové přijali jej teprvé r. 1700, Britanie r. 1752 a Švédsko 1753.

O tom, jak zaveden byl nový kalendář v Čechách a na Moravě, čteme následující souvěkou zprávu:

„Léta 1584 stavové království Českého kalendář v kově napravený podle mandátu císaře Rudolfa II. přijali, v kterémžto dnů deset z měsíce Januarii jinak ledna vypuštěno. 6. den toho měsíce byl poslední podle starého kalendáře. Hned druhý den potom, který podle starého kalendáře měl býti sedmý, 17. den Januarii psán jest. Téhož léta od stavů markrabství Moravského na sněmu v Olomouci 7. dne měsíce ledna ten napravený kalendář na poručení Jeho Milosti Císařské, kteréž se bylo dříve nežli sněmovní snešení stalo, za jistou příčinou nepřijat. Tak se stalo, že v Čechách veliká noc s jinými výročními svátky o čtyry neděle prvé nežli na Moravě slavena byla; a trefilo se, že někteří

v cizině pracující dvakráte ji slavili, jiní ale ani jedenkráte jí neměli.“

„Téhož léta bylo však na obecném sněmě v městě Olomouci dne 8. julii čili července držaném nařízeno od stavů markrabství Moravského, aby takový kalendář ode dne 4. října 1584 přijat byl; a tak když se mělo počítati neb psáti dne 4. října, počítán a psán na místo toho 14. den téhož měsíce října.“

Sněm český nový kalendář přijal; potom však objevil se proti němu odpor, avšak odpor malicherný. Více pánů se zapřisáhlo, že velikonoce a jiné svátky budou slaviti jen podle kalendáře starého; však ani celý rok odpor jejich nepotrval.

Při zavedení nového kalendáře Řehořského stala se Čechům křivda ta, že vypuštěna jsou z něho jména Jana Husi a Jeronyma Pražského jakožto svatých, kdežto Čechové pod obojí od jich upálení měli obyčej svátek jejich slaviti. Způsobilo to sice mnohé pohoršení, ale kromě hanlivých písniček nižádných horších a nebezpečných následkův to nemělo.

O spiknutí Jiřího a Ladislava bratří z Lobkovic na sněmě léta 1593.

Stav věcí v Čechách zhoršil se značnou měrou, když pan Vilém z Rožmberka smrtí sešel, a k nejvyšším úřadům dostávali se vychovanci jezovitů, kteří beze všeho ohledu na právo a slušnost směřovali jedině k účelu tomu, aby všickni jinak věřící dokonale byli potlačeni, a národ Český celý aby byl zase k církvi katolické navrácen. Byli to v Čechách před jinými Zdeněk Popel z Lobkovic, Jaroslav z Martinic a Vilém Slavata; na Moravě kardinál Dietrichštein, biskup Olomoucký, a Karel z Liechtenštejna.

Ti a za jejich příkladem i jiní pánové katoličtí násilím zaváděli na svých statcích služby boží katolické, vyhánějíce evangelické kněze a vzdorné poddané zavírajíce a bitím pronásledujíce. Tak jmenovitě Martinic dával na panství svém Smečenském sedláky evangelické psy štváti do kostela na kázaní jezovitů a hostie posvěcené protivujícím se do úst násilně cpáti poroučel. Podobným ztřeštěncem náboženským byl také Jiří Popel z Lobkovic.

Jiří z Lobkovic, po otci svém pán na Libochovicích, sloužil za mladších svých let při dvoře arcikníže Ferdinanda, tehdáž místodržitele v Čechách a byl již tehdáž „za velkého pána držán a vážen“, jak praví souvěký Pavel Korka z Korkyně. Pan Jiří byl potom přísedícím nejvyššího soudu zemského, od r. 1582 do 1584 nejvyšším sudím, krátký čas také nejvyšším komorníkem; konečně pak od 19. února 1585 nejvyšším hofmistrem království Českého. Pro svůj rod a pro tyto úřady náležel pan Jiří po delší čas mezi nejmocnější muže při dvoře císaře Rudolfa. Jakožto horlivý pěstovatel prospěchu církve katolické v Čechách požíval také nemalé vážnosti i při dvoře papežském. Za krátkého držení města Mladé Boleslavě r. 1588 zavřel Jiří z Lobkovic ve hlavním tomto sídle bratří českých sbor a školu jejich. Byla to událost v tehdejší době veledůležitá; kromě toho dostal se pan Jiří v držení Boleslavě způsobem nepoctivým; proto zajisté nebude škodit, když krátkými slovy vylíčíme, jak se pan Jiří dostal v držení toho panství. Přispěje to nemálo k poznání jeho prapodivné povahy.

Panství mladoboleslavské držel Adam Krajek z Krajku společně se svými dvěma sestrami. R. 1577 vymohl si Adam od císaře Rudolfa svolení, aby o majetku svém mohl učiniti poslední pořízení, jaké by se mu líbilo. Adam tedy, jenž neměl žádných dítek, odkázal r. 1588 před svou smrtí manželce své Martě z Veselic jisté naturální příjmy ze svých statků, skoro veškeren movitý majetek a jakousi sumu peněz, kterou měli dědici jeho statků, tedy vlastní sestry paní Martě vyplatiti. Sestry uvázaly se na radu právníků hned po smrti Adamově ve statky jeho. Vdova po panu Adamovi nemohouc se s dědičkami statků dohodnouti o sumu peněz, kterou jí měly zaplatiti, utekla se o radu a pomoc k jiným lidem, jmenovitě ale k panu Jiřímu Popelovi z Lobkovic.

Pan Jiří propůjčil se vdově velmi ochotně za ochránce a hned jí také v domě svém poskytl útočiště, pranic toho nedbaje, že přechovává horlivou vyznavačku učení bratrského. Aby pak záměru svého snáze dosáhl, sliboval letité již paní manželství a tak si získal úplnou její důvěru, ač ovšem slibu svého potom nedodržel. Paní Krajková mu tedy postoupila veškera svá práva tím způsobem, aby mohl ve všem jednati úplně samostatně, jako by jeho bylo. Pan Jiří tedy zamysliv dostati se v držení Mladé Boleslavě získal proti sestrám Krajkovým i nejvyššího purkrabí a je samé hleděl zastrašiti tím, že upadly u císaře do nemilosti, poněvadž se násilně uvázaly v držení panství boleslavského. Sestry tím postrašené vydaly se do Prahy a tady skutečně po delším vyjednávání postoupily panství mladoboleslavské dne 3. září 1588 panu

Jiřímu z Lobkovic za 100.000 kop. Kromě toho zavázal se pan Jiří, že všecky dluhy na tom panství váznoucí zapraví a že se s vdovou po Adamovi z Krajku vyrovná.

Tím byla bratřím zasazena rána velmi citelná. Kalef okamžitě vystěhoval se z města a odvezl s sebou všecky spisy a knihy bratrské, které tady doposud byly v úplné bezpečnosti. Brzy na to dostavili se do Boleslavě dva jezovité, aby náboženský stav v městě prohlédli. Zpráva jejich o bratřích byla však velmi příznivá. Pater Alexandr byv ve velikém sboru bratrském, schvaloval řád mezi bratřími, že mládež svou po obědě vedou ku práci a nedopouštějí jí zaháleti. Připomenul, že tak v staré církvi bývalo mezi mnichy. O náboženství ani nejmenšího slovem se nezmínil. Tentýž pater Alexandr byv v pátek na kázaní bratří, velmi pilně bratra Matiáše Cedrona poslouchal. Později přišel na zámek a tázán jsa od pana Jiřího, kde byl, oznámil, že ve sboru na kázaní. Když se ho ptali, co tam slyšel, odpověděl, že kázaní takové o víře slyšel, jakéhož jak živ neslyšel, což se panu Lobkovicovi nehrubě líbilo. Doložil jezovita i to, že byl i v městském kostele, ale že jak živ ničemnějšího pleticháře neslyšel.

Pravili jsme, že škola a sbor bratrský v Boleslavi byly za Jiřího zavřeny; trvalo to ale asi velmi krátký čas. Panství Boleslavské vyměnil od pana Jiřího Bohuslav Hasišteinský z Lobkovic za panství Chomoutovské. A Bohuslav Hasišteinský, vyznavač víry lutheránské, nechal bratry zase na pokoji, ač se s počátku strojil víře lutheránské v Boleslavi všeobecné uznání zjednati.

V Chomoutově zřídil Jiří z Lobkovic r. 1589 kolej jezovitskou a odevzdal řádu tomuto správu duchovní na všech panstvích svých bez ohledu na to, že větší část obyvatelstva byla přilnula k protestantskému náboženství. Pro násilné zavádění víry katolické v Chomoutově vypukla v tom městě krvavá vzpoura, při níž ozbrojené obyvatelstvo rychtáře městského zabilo, kolej jezovitskou vybilo a zloupilo. Jezovité se v čas ukryli a zachránili se útěkem. O vzbouření tom již jsme vypravovali a tuto se o něm k doplnění celku jen stručně zmiňujeme.

Vysokého postavení svého při dvoře uměl Jiří z Lobkovic užiti k znamenitému rozmnožení statků svých. Milostí panovníka dostalo se mu nejprvé veliké panství Křivoklátské, později výměnou za ně Mělnické (před rokem 1588). Za Boleslav vyměnil od strýce svého Jáchyma Boleslava Hasišteinského z Lobkovic Chomoutov a Líčkov v kraji Žateckém se vším rozsáhlým příslušenstvím. Tak byv držitelem velikých panství, znamenitě a spěšně bohatl. Připomenutý Pavel Korka z Korkyně vypravuje, že pan Jiří velmi pyšně sobě vedl, tak že bylo čemu se diviti. Korka také dodává, že jej pán bůh velmi snížil skrze jeho divné „praktiky a handle.“ Pan Jiří skutečně provozoval rozličné praktiky čili pikle, nežli se dal v pikle proti králi samému, které byly konečně příčinou pádu jeho.

Starý dějepisec český Václav Březan vypravuje, že nejvyšší hofmistr Jiří z Lobkovic byl vedle legata papežského hlavním původem vypovězení Angličana Jana Dee ode dvora císařova v Praze, kde Dee co alchymista a černokněžník po delší čas požíval největší přízně císaře Rudolfa (1586). Rána tato nebyla však zaměřena proti učenému Angličanovi samotnému, nýbrž také proti rozličným mužům při dvoře, kteří nedrželi s Lobkovicem a byli mu tedy nepohodlní, mezi nimi jmenovitě proti šlechetnému Vilémovi z Rožmberka. Tento muž byl u císaře osočen, jak se za to mělo, nejspíše od Jiřího z Lobkovic. Pan z Rožmberka ale nejsa si vědom žádné viny vedl sobě tak statečně, že se na první vyzvání císařovo ani ke dvoru nedostavil. Císař sám posýlal za ním své posly, aby zvěděl, jak se věc má a jak se podobá, očistil se pan Vilém tou měrou, že přízeň jeho u císaře ostala nezkrácena. Jinak zajisté byl by si byl nemohl dovoliti přechovávat v Třeboni zmíněného Angličana, když tento po několika nedělním blouzení po Německu pod jeho ochranu na Třeboň se utekl.

O jiných pletichách pana Jiřího dovídáme se některých věcí z psaní Rudolfova. Císař mezi jiným připomíná Jiřímu z Lobkovic, čeho se dopustil r. 1588 v čas přítomnosti čtyř arcikníží u dvora císařského v Praze, totiž Ferdinanda Tyrolského, Karla Štýrského a Arnošta i Matiáše bratří císařových. Jiří donesl prý tehdáž císaři něco o jakýchsi koních arcikníže Ferdinanda a o jakémsi sluhovi s ručníkem v takovém způsobu, že by z toho bylo brzy pošlo velké a škodlivé nedorozumění mezi císařem a týmž arcikníže, u jehož dvoru Lobkovický někdy tak velké přízně byl požíval. Dále vytýkal císař Jiřímu, že stěžoval jednání úředníků českých s posly polskými v Praze v měsíci březnu 1593.

R. 1592 dne 31. srpna zemřel, jak pravено, Vilém z Rožmberka, nejvyšší purkrabí Pražský. Jiří Popel z Lobkovic zaujímaje jakožto nejvyšší hofmistr první místo mezi úředníky zemskými po nejvyšším purkrabí Pražském, toužil po před-

ním tomto úřadě nyní uprázdněném a také si dělal největší naději, že ho dosáhne. I ucházel se skutečně u císaře, aby mu byl ten úřad propůjčen. Císař však maje více příčin k nedůvěře, váhal žádosti Lobkovicově vyhověti. Jiří si tedy usmyslil donutit jej k tomu politickou agitací.

Na 1. března 1593 svolán byl sněm zemský. Tu si usmyslil pan Jiří plán: zjednati si odhodlaných sněmovníků, kteří by k požadavkům královým nechtěli nijakž svoliti; Jiří sám chtěl se chovati tak, aby nebylo znáti, že v tom má ruku. V příhodné době mínil pak požadavkům královským zjednati platnost, když by císař projevil ochotu žádostem jeho vyhověti.

Nejdůležitější krok povedl se Jiřímu bez velikých nesnází. Přímluvou mocného tehdáž tajného rady Rudolfova, Pavla Sixta Trautsona, dosáhl, že mu bylo jakožto nejvyššímu úředníku zemskému svěřeno předsedání a řízení sněmu zemského, na který král sám ovšem se nedostavil. Tím mu byl pojištěn velký vliv na celý běh jednání sněmovního.

Nejdůležitější proposice čili předloha královská požadovala povolení daně na vojnu proti Turkům, kteří tou dobou zase nebezpečně dotírali na země koruny uherské. Bratr Jiřího pan Ladislav z Lobkovic, seděním na Zbiroze a v Mostě, hejtman lén německých koruny české dal se návodem Jiřího ve sbírání a spisování stížností stavů, které měly býti napřed napraveny, než by se k jednání o předlohách královských přikročilo. Jiří sám jednal jen s několika málo osobami ústně, aby jich k potřebnému účastenství naklonil, jmenovitě s panem Jakubem Menšíkem z Menšteina, úředníkem při hejtmanství hradu Pražského, kterýž měl navržené stížnosti uvésti v řádný spis, pak s rytíři ze Vřesovic Janem, Šebestianem a Vilémem, synem Šebestianovým. Tito se měli zvláště přičiniti, aby stav rytířský k stížnostem oněm přistoupil; Šebestian Vřesovec měl spis odevzdati na sněmě. Všechněm sliboval Jiří dobře se odvděčiti. Janu z Vřesovic jmenovitě namlouval, že mu k velkým místům dopomůže. Za to měl sněmovníky podle umluveného plánu získati řídě se při tom opatrnou radou, aby toliko vždy s jedním mluvil z té příčiny, přišlo-li by kdy k čemu, aby toho mohl popírati a neměl proti sobě žádných svědků. Dále poněvadž Jiří sám jakožto předseda sněmu mínil se přetvařovati, měl Vřesovec k tomu vésti rytířstvo, bude-li se on Jiří přimlouvati, aby se napřed jednalo a rozhodlo o předloze císařově, tehdy stavové aby toho nedbali, nýbrž na svém stáli a na vyřízení svých stížností před královskými požadavky naléhali. Aby se pak mohlo císaři namluviti, že je pan Jiří osobou u stavů velice oblíbenou, měli získaní jednatelé o to se starati, by vždy sněmovníci hlučně a u velkém počtu Jiřího provázeli, ať by šel na sněm nebo z něho domů se ubíral. Za to měli jednatelé sněmovníkům slibovati, že pan Jiří také od nich neupustí a neodstoupí. Jakubovi Menšíkovi sliboval Jiří za nebezpečnou službu dopomoci k úřadu místosudství království Českého. A také jej skutečně přiměl k tomu, že se s bratrem jeho Ladislavem smluvil a věci od něho navržené sepsal. Spis byl pak od Jiřího a Ladislava přehlídnut, dle uznání opraven a přeměněn a pak v domě Ladislavově přepsán na čisto od písaře a poddaného jeho Jana Tomana z Ředboště. Více přepisů zhotoveno potom pro několik předních pomocníků, kteří měli hned před sněmem starati se o získání poslanců.

Ve spise položena byla v předu stížnost ta, že stavům není ještě uvedeno ve známost, zdali císař Rudolf potvrdil již privilegia království Českého, tak jakž na sněmě r. 1575 při korunování svém slíbil učiniti nejdéle ve čtyřech nedělích ode dne smrti otce svého. I žádáno, aby se stavům oznámilo, zdali privilegia stvrzena jsou i aby se stvrzení to na sněmě dalo přečísti. Stížnost tato byla však bezpodstatná a měl se jí pouze planý hluk způsobiti. Bylať privilegia skutečně již dávno stvrzena a listina stvrzovací byla dle obyčeje uložena ve dvou exemplářích na Karlštejně a při dskách zemských u přítomnosti osob ze stavů, na kteréž to dle předepsaného pořádku náleželo.

Druhá stížnost ukrývala pravý zámysl pana Jiřího. Vytýkalo se, že úřad nejvyššího purkrabství Pražského od smrti pana Viléma z Rožmberka již dobře přes půl léta ostává neobsazen; města Velvary a Hradčany, od starodávna k témuž úřadu náležející že hned po jeho smrti od téhož úřadu jsou odňata a císař že sám ustanovil správce tohoto úřadu. To všecko ale že se stalo proti zřízení zemskému světlému a patrnému, právům a svobodám našim a tohoto království.“ Žádalo se tedy, aby císař takové protržení zřízení zemského zase napravil, úřad nejvyššího purkrabství osobou hodnou ihned podle dobrého a starobylého pořádku obsadil, a to, co se dosazením pouhého správce na ten úřad a odnětím statků od toho úřadu i jinak stalo, zmařil a v nic obrátil. Jmenovitě měly i všelijaké rozsudky a nálezy soudu purkrabského, za správce vydané, prohlášeny býti za neplatné. Pro budoucnost pak žádáno, aby se císař zavázal, když by kterýkoli ze čtyř úřadů, kteří z povinnosti při soudu zemském bývati mají (totiž

nejvyšší purkrabí, komorník, sudí a písař), uprázdnil, že jej obsadí do nejprvé příštího soudu zemského; ano když by se proměna s některým z těch úřadů přihodila právě v čas soudu neb sněmu, aby se sněmovati ani souditi nesmělo, pokudž by ten úřad nebyl zase obsazen.

Článkem tuto uvedeným chtěl si pan Jiří dopomoci v brzkém čase k hodnosti nejvyššího purkrabí, neboť nepochyboval nijakž, že císař formálnímu tomu požadavku celého sněmu ochotně vyhoví, aby si sněmovníky zavděčil. Co se pak týká ustanovení lhůty, kdy se měly uprázdněné úřady zemské obsazovati, tím se čelilo patrně ke *ztenčení moci panovnické*, poněvadž zřízení zemské nijakž neustanovovalo, v které lhůtě se mají úřady uprázdněné obsazovati, tak že to bylo ponecháno na vůli panovníkovi.

Stížnost na odtržení Velvar a Hradčan od purkrabství Pražského obsahovala taktéž, jak vypravuje V. V. Tomek*), částečně nepravdivá udání. Města Velvary a Hradčany náležela vedle jiných statků k úřadu nejvyššího purkrabství Pražského, jakožto dotací tohoto úřadu. Správu nad nimi vedl menší purkrabí hradu Pražského, od nejvyššího purkrabí usazovaný, týmž způsobem jako každý soukromý správce statků některé vrchnosti. Menšímu purkrabí náleželo řízení soudu nad těmi statky, kteréžto nazýván soudem nejvyššího purkrabství, jakož i předsedání v soudech konšelských na Hradčanech a ve Velvařích ve větších rozepřích. Také měl právo sázeti konšely v těchto městech. Brzy po smrti Viléma z Rožmberka zemřel však i menší purkrabí tehdejší, Jiřík Mošaur z Valdova. Následkem toho zůstával soud purkrabský na některý čas zavřen, až pak na mnohé stížnosti lidí, kteří při něm v právních věcech co činiti měli, ustanovil císař místodržitelem čili správcem v menším purkrabství Daniele Benedu z Nečtin a na Přemyšleni; ve Velvařích pak dal radu městskou obnoviti skrze královského podkomořího Humprechta Černína z Chudenic. Podle dosavadní obvyklosti dosazoval menšího purkrabí sám nejvyšší purkrabí; toho nebylo a proto zajisté nezbývalo nic jiného, nežli aby císař dosadil prozatímného správce, dokud by nový nejvyšší purkrabí sám menšího purkrabí nejmenoval. Také nebylo nijakž dokázáno, že by císař nějakých důchodů z jmenovaných měst k ruce své byl potáhl. Proto nemůže býti o tom řeči, že by byl města Hradčany a Velvary odňal nejvyššímu purkrabství.

V další stížnosti se požadovalo, aby zrušeno bylo usnešení sněmovní z r. 1575, kterým byly ustanoveny přísné tresty, ba i ztracení cti, hrdla a statku na podvody lichvářské. Že se ten zákon přísně zachovával a prováděl bez ohledu na osoby, dokazuje případ s rytířem Jiřím Voděradským, otcem sedmi dítek a majitelem statku za 150.000 kop, kterýžto rytíř byl r. 1580 pro podvody lichvářské od soudu zemského k smrti odsouzen a stat přese všecko pohnutlivé prošení manželky o milost a přese všecky přímluvy vysokých osob. Tak přísné trestání osob z vyšších stavů pro sprosté zločiny budilo ustrnutí a reptání. Nebyloť prý slýcháno v království Českém, aby takový pád přišel na člověka stavu rytířského, a aby prý tak hrozný nález vyšel od soudu zemského. Proto lze pochopiti, že mnozí sněmovníci snadno se nechali přemluviti od Jiřího a jeho náhončí, že je ten nález sněmovní „tyranský a ukrutný".

Ostatní stížnosti ve spise obsažené vztahovaly se 1) na pokuty ustanovené nedávno vyšlým nařízením o minci, když by se vydávala nebo přijímala lehká mince tehdáž zrušená; 2) na nenáležitá zastavování práva a exekuce dekrety z kanceláře císařské vydávanými; 3) na výtržnosti cizozemců v městech Pražských, kteří docházeli často ochrany vysokých osob proti úřadům a soudům městským; 4) na kupování statků pozemských od císaře, kteréž dle mínění stavů měly raději zůstávati v rukou osob stavu panského nebo rytířského; 5) sahání císařských lovčích a polesných na osoby stavu panského neb rytířského neb čeládku jejich, jakož i obsýlky na ně od komory neb kanceláře císařské pro provozování myslivosti na pozemcích císařských.

Sněm Český toho léta otevřen byl dne 19. března čtením předlohy královské, jejíž předmět obsah byl, aby stavové krom povolení peněžité pomoci proti Turkům, předešle obyčejné, na tři další léta, také jistý počet vojska postavili k hájení hranic a dvojnásobně tolik, kdyby císař osobně chtěl vytáhnouti do pole. Sněm odložen do zejtřejšího dne k uvažování předlohy královské.

Než se následujícího dne sněmovati začalo, podal Šebestian z Vřesovic stížný spis nejprvé Heřmanovi z Říčan, císařské radě, tento nejvyšším úředníkům zemským a Jiřímu z Lobkovic v čele jejich. Někteří z úředníků projevili hned své mínění, aby se spis veřejně nečetl, „ať by napřed v poradě byl přehlídnut, co v sobě za-

*) V článku: Spiknutí Jiřího z Lobkovic r. 1598 (časopis Českého museum r. 1858), podle něhož partii tuto vypravujeme.

vírá a není-li v něm něco napsáno, co by proti císaři bylo“. Chtěli tedy, aby se o tom spise přede vším oznámilo císaři aneb aby se čtení jeho odložilo vůbec až do pondělí nejprvé příštího. Jiří z Lobkovic nepopřál však námitkám těmto sluchu, nýbrž podal hned spis na stolec, při němž se takové věci přednášely, a nařídil jej před shromážděným sněmem přečísti.

Při čtení stavěl se pan Jiří, jako by byl obsahem spisu překvapen a mluvil Jiřímu Bořitovi z Martinic i jiným z úředníků, „že je to spis hrozný, z kterého se nelze zodpovídati.“ Po přečtení však dopustil, aby se o něm rokovalo, dal o stížnostech ve spise obsažených hlasovati, ano sám o nich jistým způsobem pronesl své mínění jakožto o věcech slušných a chvalitebných.

Panstvo a rytířstvo české bylo od krvavého sněmu r. 1547 při sněmovních jednáních nad míru bázlivé a ostýchavé, pokud se týkalo vlastní osoby jednoho každého. Nikdo nemíval chuti sám něco začíti, což by mu pak způsobiti mohlo nějaké oplétání. Při tom ale bývali sněmovníci ochotnými, jednalo-li se o hlučné přizvukování k něčemu, jen když někdo učinil nebezpečný začátek. Tak se stalo i na tomto sněmě, že se hlučně schvaloval obsah podaného spisu; nikdo z celého shromáždění nepovstal, aby pronesl jiné mínění; stížnosti ve spisu obsažené byly bez mnohého rozjímání, tak jak podpis o celém panstvu a rytířstvu zněl, co výraz žádostí obou těchto stavů vespolek přijaty a v tomto způsobu od Jiřího z Lobkovic v čele celého shromáždění přednešeny císaři.

Dvůr císařský byl nenadálými nesnázemi na sněmě Českém ovšem nemile překvapen. Minulo několik dní než se stavům na přednešení toto dostala odpověď. Zatím jednal Jiří Lobkovický velmi pilně o svých žádostech, dle jichž vyplnění nebo nevyplnění mínil se dále zachovati na sněmě. V smělosti své proti císaři Rudolfovi, na jehož slabou povahu zajisté už často hřešíval, pokročil tak daleko, že prý mu řekl do očí, posavade že s ním chodil v maškaře a na obou ramenou nosil, nyní však že takovou maškaru t. j. zakuklení, se sebe míní složiti a ten sněm mnohem jináče říditi nežli posaváde, když vyrozumí, jak císař smýšlí o jeho požadavcích. V naději své ale, že císaře pohrůžkami a nevážnou smělostí přiměje k vyplnění toho, zač žádal, tentokráte velice se zmýlil. Císař nedal se pohnouti ani žádostmi Lobkovicovými ani stížnostmi a požadavky stavů, tak že Jiří z Lobkovic nemoha se více zastaviti musel v odporu svém proti císaři dále se bráti.

Císař dal po několika dnech odpověď na spis stavů, kterou stížnosti jejich hojnými důvody vyvracel; při tom vyzýval stavy znovu, aby bez protahování a bez všelikých výminek pustili se do uvažování proposice čili předlohy královské. Pan Krištof z Lobkovic na Tachově a Pátku, president nad apelacími, a Krištof Želinský ze Sebuzína, místokancléř, co poslové císařovi přinesli tuto odpověď do sněmu. Tu dle návodu pana Jiřího z Lobkovic bratr jeho Ladislav přimlouval se ve stavu panském a Jan z Vřesovic ve stavu rytířském, aby setrvali při svých požadavcích a raději ze sněmu se rozjeli, když by král žádostem jejich nevyhověl. Úmysl Jiřího se také skutečně podařil. Stavové dali králi odpornou odpověď; pan Jiří pak hned, jakmile se takové usnešení stalo, ze sněmu vystal a odešel nic nedbaje napomínání úředníků zemských, aby ustanovil den k dalšímu jednání na sněmě. Tím tedy pan Jiří způsobil, že se sněm skončil beze všeho uzavření o předloze královské.

Příběh tento slaven byl od stavů českých některý čas jako velké vítězství nad královskou mocí. Věřiloť se, co Jiří a Ladislav z Lobkovic stavům předpovídali, že vláda konečně bude muset přivoliti k článkům ve stížnosti postaveným, a „král že již nebude moci více v tomto království rozkazovati a poroučeti tak jako v Rakousích, ale stavův za to, co by chtěl nařídíti neb míti, že bude musit žádati.“ Bratří z Lobkovic neopomenuli, jak se zdá, i po sněmě nic, čímž by chuť k nepokojům ve stavích probuzenou i déle udrželi a ji vedli dle dalších svých záměrů. Při kvasích a hostinách, které strojili svým přátelům, netoliko se plesalo nad podařeným odporem na sněmě, nýbrž pilo se i na zdraví nového budoucího Českého krále, s připomínáním prý při tom Jiřího z Poděbrad a jiných starších příběhů českých. Jak mnoho se tím do opravdy myslilo, jest ovšem těžko zjistiti; ale ze soudních spisů se dovídáme, že pan Ladislav z Lobkovic vícekráte, dílem u přítomnosti Jiřího, tím způsobem připíjel hostům svým, a sice jednou na zámku svém v Mostě, podruhé v Duchcově při pohřbu paní Bohuše Lobkovické z Weitmile, při jiné příležitosti také v domě příbuzného svého Adama Havla z Lobkovic v Praze, konečně ve vsi Kopistech blíž Mostu při kladení počtu kostelního.

Ale i dvoru císařského nebyla tajna nebezpečnost tohoto začátku, který mohl vésti k věcem horším, jakž učila mnohá trpká zkušenost tohoto času nabytá jinde na př. na sněmích království Uherského nebo v zemích štýrských.

Jak se stávalo obyčejně při všech důležitějších věcech, tázáni byli od císaře i nyní všickni členové císařského rodu tehdáž žijící o dobré zdání své. Tu zvláště arcikníže Tyrolský Ferdinand, se záležitostmi českými dobře seznámený, radil, aby se takovéto spiknutí proti vládě hned v počátcích svých udusilo a vinníci aby se přísně potrestali. Ferdinand soudil, že stížný spis vyšel z nějaké postranní schůzky stavovské, jakéž byly ale zřízením zemským přísně zapovězeny. I radil proto, aby se zavedlo soudní vyšetřování, kdo by byl původem této postranní schůze, neb kdo se v'ní súčastnil. To se dalo dle jeho zdání provésti nejlépe tím způsobem, když by byl Ladislav z Lobkovic zavázán slibem, že se na obeslání dostaví na hrad Pražský. Přísností proti Ladislavovi měli býti ostatní zastrašeni a buď od něho nebo od jiných mělo se nabyti potřebných důkazů.

Císařský dvůr zachoval se skoro docela dle rady Ferdinandovy. Přede vším obsadil císař, jak také arcikníže radil, úřad nejvyššího purkrabství Pražského, aby se stavům odňala veliká záminka k nespokojenosti. Adam z Hradce, dosud nejvyšší sudí, který nebyl nijakž zapleten v pikle Lobkovicovy a k osobním jeho přátelům nenáležel, povýšen za nejvyššího purkrabí v čas obyčejného zasedání soudu zemského o suchých dnech letničných.

Dne 19. srpna vydána obsýlka nejprvé na pana Šebestiana z Vřesovic, jenž na sněmě byl podal spis stížný, aby se dne 5. října zodpovídal pro urážení důstojenství císařského a královského před osobou císařovou a nejvyššími úředníky a soudci zemskými. Královský prokurator začal zároveň konati úřad svůj poháněním svědků před soud komorní.

Šebestian Vřesovec jmenoval bez otálení Ladislava z Lobkovic, že způsobením jeho byl mu spis doručen, aby jej podal na sněm; i žádal, aby byl také pohnán před soud v této rozepři. Žádosti té bylo ovšem vyhověno, a Ladislav z Lobkovic byl také před soud obeslán. Královský prokurator konal přípravy k líčení pře proti oběma zároveň. V celku bylo slyšeno 78 svědků proti Šebestianovi Vřesovci a 123 proti Lobkovicovi, větším dílem osoby z panstva a rytířstva českého.

Ladislav z Lobkovic žádal za prodloužení lhůty, aby se mohl všemi potřebami připraviti. Byla mu povolena. A tak dostavili se oba obžalovaní k soudu dne 15. října. Šebestian z Vřesovic dal se beze vší obrany za vinného a žádal za odpuštění viny své v důvěře v milost císařskou. Ladislav z Lobkovic bránil se všelijakými vytáčkami; soud zemský uznal však námitky jeho za nedůvodné a ustanovil mu konečné stání na pondělek nejblíže příští dne 18. října.

Jiří z Lobkovic snažil se od počátku tohoto soudu všemožně, aby zamezil sledy své spoluviny ve věci, která mu proti jeho nadání hrozila přinésti zlé ovoce. Přemlouvalť osoby k svědectví pohnané, aby nečinily žádné zmínky o něm. Tak jmenovitě napsal sám Janovi z Vřesovic, jakým způsobem by měl svědčiti. Pana Jiřího Bořitu z Martinic pro boha prosil, aby naň nevypovídal, že je toho všeho největší příčina, dokládaje, kterak o tom dobře ví, „že tu nehledají pana Ladislava, nýbrž jeho bratra Jiřího z Lobkovic, nejvyššího hofmistra království Českého, a když toho nenajdou, že se spokojiti musejí.“ Tímtéž způsobem radil Jakubovi Menšíkovi, kterýž byl stížnosti sepsal, aby na něj nepovídal; neboť jej jediného že hledají a když ho nenajdou, druhým že z toho žádná těžkost nepojde.

Než věci šly před se takovým způsobem, že pan Jiří musel se obávati velkého nebezpečenství i pro sebe. Aby takové nebezpečenství odvrátil, radil Ladislavovi k útěku ze země a přemlouval jej k tomu sliby, jestliže by utrpěl tím škodu na statku, že jemu i manželce a dítkám jeho dostatečně nahradí ze statků svých vlastních. I peníze dal mu na cestu. Ladislav uposlechl jeho rady. Zapsav nejprvé všecko své jmění manželce Magdaleně, rozené hraběnce ze Salmu, odjel den po svém stání o 10 koních, provázen totiž od některých úředníků a služebníků svých, z Prahy a ze země. V den ustanovený k opětnému stání před soudem odevzdal syn Ladislavův Adam Ek psaní k císaři a nejvyšším úředníkům zemským. V psaní tom vyznával pan Ladislav, že stížný spis složil, čehož před tím zapíral, ale odporoval, že by se tím byl provinil proti zřízení zemskému a ospravedlňoval odjetí své ze země tím, že nemohl před soudem zemským užiti všech obran, zřízením zemským dovolených.

Týden po útěku Ladislava Lobkovického z Prahy otevřen byl dne 23. října sněm Český. Císař opakoval v předloze své předešlou žádost o pomoc proti Turkům a ohlásil také v předloze, že spis na předešlém sněmě podaný je nedůvodný a že směřuje k ublížení jeho důstojenství. Nikdo se již ke stížnostem ve spisu uvedeným nehlásil, ovšem ze strachu před soudem, uvaleným na přední jeho původce. Všickni tři stavové nalezli, *„že jest se tímž spisem, bez vědomí jejich sepsaným, císaři jako nejpřednější křesťanské vrchnosti, velké ublížení a křivda*

stala.“ Tak zachovali se stateční oni hrdinové, kteří na předešlém sněmě velikými hlasy k stížnostem ohlášeným přizvukovali a z opositního hnutí proti králi velice se radovali. Z nerozvážnosti a bez dostatečných důvodů zdvihli oposici a nyní zrovna tak zbaběle a nerozvážně zatratili a odsoudili vlastní své jednání. Také daň proti Turkům, s nimiž se boje mezi tím časem rozmnožily, jakož i ozbrojení desátého muže jest povoleno, i schválena vypůjčka, kterou již napřed učinili nejvyšší úředníci zeměstí k zapravení nevyhnutelných potřeb k obraně hranic proti nepříteli.

Tím způsobem sám sněm již napřed stvrdil odsouzení těch, kdo byli toho původci, že přednešeny byly stížnosti a že se sněm rozešel, aniž by byl požadavky královy povolil. Teprvé za několik neděl po uzavření sněmu (dne 3. listopadu) vyšla od císaře nová obsýlka (dne 7. prosince) na Šebestiana Vřesovce i Ladislava z Lobkovic, aby se dne 26. ledna 1594 postavili na hradě Pražském k slyšení rozsudku.

Jakkoliv se dotud pan Jiří z Lobkovic pilně byl staral, aby pikle jeho nestaly se zjevnými, nebylo mu konečně pomoženo ani útěkem bratra Ladislava ze země. Během vyšetřování proti Vřesovcovi i Ladislavovi stala se i proti panu Jiřímu rozličná závažná udání, že to postačovalo, aby byl také před soud předvolán. V radě císařově začalo se také brzy o tom jednati. Jiří z Lobkovic nemoha více pochybovati, že je milost císaře pro něj ztracena, byl se odebral před zamým otevřením posledního sněmu z Prahy a přebýval některý čas na Mělníce. Nyní však obdržel nejspíše návěští, že i proti němu bouře se strojí, a vrátil se tedy do Prahy zpátky, aby tu bouři pokud možná odvrátil. Učinil to však způsobem takovým, že tím věc pro sebe jenom pohoršil. Napsal totiž k císaři jakýs prý neslušný lístek a dal jej odevzdati po obyčejném sluhovi v předpokoji císařově. V lístku tom prý vzdorně předpisoval císaři, jak a s kým by se měl o jeho věci raditi a s kým nic. Konečně oznamoval, že vznese tuto věc na své spolustojící, čemuž císař rozuměl tak, jako by Lobkovický vzbouřením vyhrožoval.

Snad měl pan Jiří při tom úmysl bázlivého císaře zastrašiti. Účinek byl ale opáčný. Císař dal Jiřímu po některém čase doručiti ceduli, kterou sám jednomu z tajemníků diktoval. V té jej upamatoval na starší i poslední jeho viny. Brzy na to byl Jiří z Lobkovic dne 20. ledna 1594 zbaven úřadu hofmistrství. Hned potom dne 26. ledna ohlášen byl rozsudek na pana Ladislava z Lobkovic. Odsouzen jest cti, hrdla i statku. Konečně 19. února vydána obsýlka na Jiřího z Lobkovic, aby se postavil před soudem zemským dne 21. března. Královský prokurator Jindřich z Písnice jal se pohánětí svědky a snášeti důvody k novému tomuto soudu.

Tu kleslo Jiřímu z Lobkovic srdce docela. V den ustanovený postavili se místo něho dva strýcové jeho: Jan Václav a Adam Havel z Lobkovic; pan Jiří buď se stavěl, buď ležel skutečně těžce nemocen v domě svém na Hradčanech. Soud protáhl se až do desátého dne. Tu vida nezbytí dal Jiří ve jménu svém podati spis, jímž se přiznal k vině, kterou čest, hrdlo i statek propadl, a poddal se na milost i nemilost císaře (dne 31. března). Z rozkazu císařova byl odtud hlídán v příbytku svém čtyryadvaceti strážnými a menším hejtmanem hradu Pražského. Teprv o čtyry neděle později oznámena mu dne 29. dubna vůle císařova, kteréž se byl napřed podrobil: předně aby u věčném vězení na zámku svém Líčkově zůstával nebo jinde, jakž by císař později ustanovil; za druhé že jest mu odňato poručnictví nad pannou Ludmilou, dcerou Jana z Lobkovic a na Bílině; za třetí *že všecky statky a práva jeho spadly na komoru královskou.* Pakli by buď on, nebo někdo z jeho přátel a příbuzných tomuto rozsudku jakýmkoli způsobem se protivil, aby tím beze vší milosti života se odsoudil a děti jeho aby byly vypovězeny ze země.

Dodatek k rozsudku hrozil velmi přísným trestem, nicméně odepřel předce pan Jiří z Lobkovic podpis svůj na listinu, kterou se měl přiznati k postoupení všelikého statku svého císaři. Odpor tento byl nepochybně příčinou, že s ním bylo nakládáno na zámku Líčkově, kamž hned na to byl odveden, mnohem tvrději, než byl z počátku úmysl císaře Rudolfa. Ještě téhož roku nařídil císař z Řezna dne 28. prosince, aby byl Lobkovic odvežen ze zámku onoho do bezpečnějšího místa, na zámek Kladský. Zde přebýval 12 let. Statky jeho byly zabaveny, a rozličně s nimi naloženo. Libochovice jmenovitě dostaly se r. 1602, jak známo, vedle jiných statků v Čechách, knížeti Sedmihradskému Sigmundovi Bátorovi v náhradu za to, že se odřekl svého knížectví Sedmihradského.

Roku 1606 stížil se znovu osud pana Jiřího z Lobkovic vyjitím latinské a německé apologie čili spisu obranného, ve kterémžto zamítala se vina jeho a vytýkána byla soudu zemskému strannost u vedení jeho rozepře. Apologie tato vydána byla pod jménem dcery Jiřího, proslulé tím *Evy z Lobkovic.* Vzdělaná tato šlechtična známa byla jakožto zběhlá v obou starých klasických řečech, latině a řečtině, předce jí však

opravdu nikdo nepovažoval za skutečnou skladatelkyni. Císař Rudolf měl nejprvé podezření na jezovity, poněvadž byl Jiří z Lobkovic velkým dobrodincem řádu jejich. Později byli naopak dva lutheránští kazatelé, jako domnělí skladatelé toho spisu až v Hamburce z rozkazu císaře zatčeni, přiveženi do Prahy a dle nálezu soudu, jehož nespravedlivosť později prý se ukázala, stati na staroměstském náměstí. Jiřího z Lobkovic však dal císař převézti z Kladska do tužší vazby na hrad Loketský, poněvadž se mělo za to, že obranný spis vyšel s jeho vědomím. Na Loketském hradě zemřel pan Jiří dne 28 května r. 1607. Rozšířena byla pověst, že byl utracen.

O osudech bratra Ladislava není dostatek zpráv podrobných. Naříkával prý si, že jest zle učinil, když z cizí nohy trn dobyl; trn že vztrčil do své nohy a že tak uškodil sobě a dítkám svým. I rozmýšlel prý se již na útěku svém, neměl-li by se navrátiti a kdo všeho příčinou a původem byl, ve známosť uvésti. Později navrátil se skutečně, neznámo ale kdy a v jakých okolnostech. Tolik jen je jisté, že se též jako jeho bratr dostal do vězení. Odtud propustil jej však císař Rudolf r. 1608 před otevřením sněmu zemského, aby sobě získal, jak se praví, přízeň u stavů evangelických. Avšak i Ladislav z Lobkovic zemřel v Praze již r. 1609.

I v tomto případě potvrdilo se přísloví, že kdo má škodu, nepotřebuje se o posměch starati. Pád Jiřího s výše pýchy způsobil po všech zemích českých veliké podivení, neboť lidé jenom stěží tomu uvěřili, že by tak přísný trest mohl stihnouti pána tak mocného a dříve miláčka císařova. Jmenovitě tomu se lidé divili, že byl potrestán tak fanatický katolík, jenž požíval přízeň a vděčnosť mocného řádu jezovitského a který měl přátele i u dvora papežského. Čím méně se byl Jiří dříve staral, aby si získal opravdovou přízeň a lásku u lidu, tím nevázaněji propukla dlouho tajená nenávisť proti němu, když spadl se stolce hofmistrovského. Vydávány byly zejména potupné spisy proti němu a přátelům jeho, v nichž se dostatečně zrcadlí všeobecná nenávisť proti tomuto hrdopýškovi.

Kterak povstala bible králická. — O vnitřních proměnách v Jednotě. — Nový mandát proti bratřím.

R. 1588—1602.

Jiří z Lobkovic padl; kromě něho však ostalo ještě dosti fanatiků katolických a nepřátel svobod zemských, kteří hleděli kořistiti ze slabosti císařovy k uskutečnění svých rostoucích nadějí. I neustali obraceti úsilí své proti nekatolíkům vůbec a proti Jednotě bratrské zvláště, až se jim skutečně podařilo, že vymohli roku 1602 nový mandát proti Jednotě bratrské. Jak k tomu došlo, potřebí několika slovy objasniti, abychom pak snáze rozuměli potomním bouřlivým událostem.

Od poslední doby, co jsme o Jednotě vypravovali, ztratila úmrtím zase dva ze svých biskupů: Jiřího Izraele a Kalefa.

Jiří Izrael, v Uherském Brodu rodilý, dostal se po rozličných příhodách do Polska, kde se stal zakladatelem bratrstva tamního. Tudyž nazván apoštolem církve ve velkém Polsku. Léta 1550 ustanoven byl správcem prvního bratrského sboru v Poznani. Když se tam počátkem 1551 odebíral z Doubravna, udála se zvláštní příhoda, která jméno jeho rychle roznesla a nemálo přispěla k rozmnožení vlivu jeho. U Toruně vjel totiž koňmo na zamrzlou Vislu. Ale sotva byl na ledu, začal led pukati a on uvázl na vrátké kře. V úzkosti své jal se hlasitě zpívati žalm 148. a hle, kra jej vůči velikého zástupu na břehu shromážděného, přenesla na druhou stranu. Z Toruně nejel přímo do Poznaně, nýbrž putoval po okolní krajině a všude, kam přišel, kázal. Tu se mu podařilo získati pana Jakuba Ostrorožského, na jehož statku v Ostrorogu u Poznaně příštího roku se usadil a z města toho střediště Jednoty v Polsce utvořil.

Členem úzké rady byl Izrael od r. 1550, v Slezanech pak jej vyvolili biskupem, vykázavše mu Polsko za diécesi, a synoda boleslavská 1558 vložila naň i náměstenství sudího v potřebách polských. V létě 1560 přestál těžkou nemoc. Smrtí Augustovou 1572 přešlo naň prvenství v Jednotě; proto postoupiv místo své v Polsce bratru Lorencovi, navrátil se do Moravy a usadil se v Lipníku, kdež byl správcem bratr Pavel Jesen. V září 1587, když se v Lipníku odbývala synoda, navštívil jej Petr Vok z Rožmberka a stoloval s bratřími, kdežto manželka jeho Anna s jinými ženami strojila jídla. L. 1587 v dubnu zdržoval se v Dřevohosticích i poslal odtud bratru Jesenovi list, svědčící o bodré mysli, kterou dovedl do vysokého věku dochovati. Brzy potom navrátiv se do Lipníka, zemřel co stařec více než 80letý 15. července 1588. Bratr Jiří Strejc kázaní nad ním učinil a náhrobní nápis mu složil. Domu bratrskému ve svém rodišti odkázal zahradu.

Biskup *Kalef*, jeden z nejzasloužilejších biskupů bratrských, vzal sídlo své v Mladé Bo-

leslavi, jelikož mu přikázána byla vrchní správa bratrstva v Čechách. Tu prý „mnohá těžká pokušení snášeje a v nich sobě jako věrný rytíř boží udatně počínaje pravdy boží statečným byl obhájcem až do smrti.“ L. 1576 opatřil se Štefanem nové vydání kancionálu. Zvláštní ku Kalefovi přízeň choval Karel z Žerotína a mnoho s ním činiti měl, když se ucházel o ruku Barbory Krajířovny. V té příčině měli spolu rozpravy v Jindřichově Hradci v máji 1577, pak v Lipníku, v Boleslavi a v Brandýse v říjnu 1588. Od září toho roku přenesl totiž Kalef sídlo své do Brandýsa nad Orlicí, ačkoliv vždy ještě do Boleslavě dojížděl. Stalo se to proto, že držitelem města stal se pan Jiří z Lobkovic, jak jsme o tom vypravovali.

Asi počátkem listopadu vrátil se Kalef z Boleslavě přes Prahu do Brandýsa již nemocen. Přijev poněkud se zotavil, ale již 12. prosince 1588 byl mrtev. K smrti mu dosloužil správce sboru brandýského bratr Azaff.

Bratr Kalef byl rovně jako Augusta, Černý a jiní výtečníci bratrští nabyl všeho vzdělání svého na školách domácích; tím větší byl přítel vyššího vědění. Školu v Boleslavi vzdělal na svůj groš a studenti těšili se z upřímné a ochotné jeho podpory. O řád Jednoty velice byl pečlivý. Řád slušný v domě i ve sborích mocně prý vedl. Za starších let velice oslábl na zraku, že sotva už viděl na psaní.

R. 1587 zvoleni byli dva starší na synodě v Lipníku: *Jan Abdias*, jenž byl ustanoven pro Moravu a *Simeon Theofil Turnovius*, který měl v Polsku působiti. Abdias ale zemřel již roku následujícího několik dní před Izraelem. Po smrti Izraelově byl Kalef předním biskupem bratrským po pět měsíců a když i on se světem se rozloučil, stal se Zacharias předním biskupem. Po úmrtí těchto tří starších ukázala se již příštího roku 1589 potřeba volby nových biskupů. Tentokráte zvoleni Jan Efraim a Pavel Jesen. Užší rada doplněna také třemi novými členy.

Biskup *Jan Efraim* zřízen byl jáhnem a knězem r. 1572 v Slavkově, načež spravoval sbor v Mezříčí pod Rožnovem. Léta 1584 povolán byl do úzké rady v Slavkově. Okolo té doby svěřena mu správa sboru pražského. Ale nebydlil v Praze, nýbrž měl své sídlo v blízkých Tuchoměřicích. Léta 1589 zvolila jej, jak už praveno, synoda lipnická za biskupa. Od 1594 zaujímal přední místo mezi biskupy, protože nejstarší biskup Turnovský pro povolání své v Polsku nemohl vždycky zasedati v poradách, které se v Čechách a na Moravě odbývaly. Sbor pražský spravoval až do 1599. Po smrti bratra Samuela Sušického (8. srpna 1599) převzal prozatímní správu sboru boleslavského, brzy se ale roznemohl a musel se odebrati na léčení do Prahy, odkud více živ se nevrátil. Zemřel tam 22. října 1600. Mrtvola jeho převezena do Boleslavě a tu pochován v hrobě br. Augusty za přítomnosti mnohého lidu. Paměti bratrské líčí jej, že byl muž pobožný a učený, k lidem všelikého stavu právě otcovsky přívětivý. Při tom pak sám v sobě velice byl starostlivý a kormoutlivý, více jiných než sebe ušetřující. Častokráte maje hodnou příčinu někoho potrestati, bál se, aby mu neublížil a tak raději sám se kormoutil a v koutě plakal. Bázlivá tato povaha jevila se i v jednání jeho. Když 1588 šlo o prodej Boleslavě Jiřímu z Lobkovic od sester Krajířových, přepadla jej úzkost veliká o knihy a písemnosti bratrské; psaltě starším: „Knihy psané i tištěné, jichž je veliké množství, ty, bojím se, že se nepřátelům našim v ruce dostanou! Teprvé nás pronásledovati budou!“

Br. Jesen, latinsky *Pavel Jesenius*, narodil se v Uherském Brodě, kdež bratr jeho Zachariáš a sestra bydleli. Studia vyšší konal ve Vitemberce a k akademii tamní zachoval příchylnost až do pozdních let. K jáhenství zřízen byl 1572 a na kněžství posvěcen 1576 v Slavkově, načež se stal správcem sboru v Lipníku. Tady Jesen současně a v přátelství žil s bratrem Izraelem. L. 1584 přijat na synodě slavkovské do užší rady a 1589 zvolen na synodě lipnické, jak už praveno, za biskupa bratrského zároveň s Efraimem. Rád se zanášel skládáním latinských básní, leč nehrubě šťastně. S větším zdarem potkalo se účastenství jeho v překladu kněh biblických. Léta 1594 nastaly mu nesnáze od tehdejšího zemského hejtmana moravského, Hynka z Vrbna, kterýmiž byl přinucen z Lipníka ujeti a v Bezúchově, na statku Karla z Žerotína, útočiště hledati. Starší, chtějíce jej vybaviti z té tísně, povolali jej do Evančic, kdež tehdá správa duchovní osiřela úmrtím bratra Enease. Dne 24. května stroje se již k přestěhování, zachvácen byl smrtí. Mrtvola jeho převežena byla z Bezúchova do Dřevohostic a pochována v slavném hlubokém hrobě. Br. Jiří Strejc učinil mu pohřební kázaní.

Paměti bratrské praví o Jesenovi, že byl muž veliký, v slovu i v skutku mocný, učený, důvtipný, k odpovědi rychlý a velmi výmluvný, ač i pyšný. Obec uhersko-brodská táhla se k statku jeho právem odúmrtným, žádajíc bratří o vydání; načež jí synodou přerovskou 1594

odpověděno, že „pán“ žádného statku pozemského neměl a čeho v užívání byl, to že nebylo jeho ale že bratřím náleželo. Dědictví otcovské všecko utratil na své učení, na vydržování mladíků ve školách a na sbor bratrský v Lipníku, který znamenitě vzdělal. Ještě prý 200 kop dluhů po něm zůstalo.

Tou dobou podniknuto bylo dílo, které ostane nejen nesmrtelnou zásluhou bratří českých, nýbrž trvalou chloubou celé naší literatury: míníme tím slavnou biblí královskou. Je to zajisté nejslavnější dílo veškery duchovní literatury, dílo tak výtečné, že biblí králická považovala se a považuje podnes za nedostížný vzor jazyka českého. Dokud tedy žíti bude jazyk český, dotud se bude vděčně vzpomínati na původce velkolepého toho pomníku literárního.

K překládání bible zavdal podnět slavný Blahoslav, a první přípravy k tomu učiněny byly ke konci panování krále Maximiliana. Aby překlad mohl býti věrný a správný, rozhodli se bratří neužívati k tomu textu latinského, nýbrž řeckého a původního textu hebrejského. V práci té měli míti účastenství všickni učení muži v Jednotě, aby byla věrná a dokonalá. Za nejzpůsobilejší k tomu uznáni Br. *Ondřej Štefan*, Br. *Izaiáš Cibulka*, Br. *Jiří Strejc*, Br. *Jan Kapita*, Br. *Pavel Jesen* a Br. *Jan Efraim*. Jelikož ale nikdo z nich hebrejskou řeč dostatečně neznal, přibráni k tomu ještě dva výteční znalci jazyka toho: *Mistr Mikuláš Albert z Kaménka*, Slezan rodilý a Br. *Lukáš Helič*. V dalším přehlížení bible měli pak účastenství Samuel Sušický a Adam Felin. Práce započata byla r. 1577 a dokonána r. 1593.

Překladatel *Ondřej Štefan* zřízen byl za biskupa bratrského, jak známo, ještě za živobytí Jana Blahoslava, od něhož přejal zapisování pamětí bratrských. Když se r. 1577 dali bratří do překládání bible na jazyk český, měl Štefan, v Evančicích tehdá přebývající, s M. Mikulášem Albertem z Kaménka o věci ty přední péči. Překládání bylo na čas přerušeno smrtí Štefana, načež spisování pamětí bratrských a další vykládání bible svěřeno bratru Eneasovi. Štefan zemřel dne 21. července r. 1577 v Jaroměřicích na božec a pochován druhý den na to velmi slavně v Prostějově.

Br. *Eneas* zvolen byv na synodě holešovské r. 1577 za biskupa bratrského přestěhoval se po smrti Štefanově do Evančic. Trpěl nemálo všelikými neduhy a opětovně musel hledati pomoci lékařské. Jednou byl za tou příčinou i ve Vídni. L. 1584 znova těžce se roznemohl i dal se zavézti do Třebíče, aby tu povolal lékaře z Jihlavy k sobě; ale nemohlo to býti, tak že v adventě cestu do Jihlavy vážiti byl přinucen. Ve Vídni i v Jihlavě shromáždil bratří tamní k společným službám i kázal jim. Leč v Jihlavě nastaly jemu a ještě více hostiteli jeho, měšťanu Weidhoferovi, nemalé z toho protimyslnosti. Weidhofer byl uvězněn, Eneas pak s tíží vymohl si povolení, aby léčeni své mohl aspoň dokončiti. Neopatrnost tato zjednala mu ostrou důtku od ochránce jeho, Fridricha z Žerotína, jenž mu domlouval, že časové jsou takoví, že více potřebí oheň hasiti, nežli jej rozdmychovati. Po smrti Štefanově převzal, jak pravено, hlavní péči o biblí králickou a dočkal se toho, že za řízení jeho všech šest dílů bylo vytištěno. I v překladě samém nemalé měl účastenství. L. 1592 měl na synodě žeravické kázaní k jáhnům, vystříhaje jich před zaměstnáváním s astrologií a čarodějstvím, ano i s lékařstvím a právnictvím jakožto prý vědami ďábelskými. Počátkem ledna 1594 jel z Kounic do Evančic, tu pak na cestě byl ve voze od vojáků přepaden a obrán. Tím se tak velice polekal, že upadl v nemoc, ku které potom i jiné neduhy přistoupily, až i 5. února zemřel.

Paměti bratrské nazývají jej „zvláštním klenotem Jednoty, mužem pobožným, příkladným, čeládky boží strážcem bedlivým“.

Br. *Cibulka Izaiáš*, latinsky *Cepola*, povolán byl r. 1577 synodou holešovskou do úzké rady a hned naň vložena úloha, aby překládání písma sv. od Štefana započaté dále vedl pod dozorem Eneasovým. Z jara 1578 přenešena do Kralic z Evančic nejen tiskárna, ale i také sbor „vykladačův“ tam se přestěhoval. Br. Izaiáš se vší horlivostí ujal se práce i podařilo se mu, že ve čtyřech letech tři svazky i tiskem byly ukončeny. Nebylo mu ale souzeno viděti biblí celou. Zemřel 25. srpna 1582 v Králicích i pochován tam v kostelíku, „jsa ještě člověk zdárný, zdravý, čerstvý i moha ještě mnoho pracovati.“

Smrt jeho způsobila u vydávání bible pětiletou přestávku i hořce želena byla ode všech přátel. Za řízení jeho vydány byly králické bible tři první díly v létech 1579, 1580 a 1582.

Br. *Jiří Strejc* či *Strejček*, také Vetterus, zřízen byl na kněžství r. 1567 o synodě přerovské a spravoval sbor v Hranicích. Brzy potom učinil krok, v Jednotě posud neslýchaný, že se o své vůli oženil. Z toho mezi bratřími veliké vzešlo pohoršení. Nicméně se rozhořlení ponenáhlu utišilo; byltě br. Strejc osobnost příliš značná, tak že ho starší příkrým vystupováním nechtěli dohnati k vystoupení z Jednoty.

L. 1577 vzat byl Strejc do úzké rady na synodě holešovské.

Jiří Strejc byl výtečný kazatel a také řečníval při pohřbech soudruhů svých. Básnil česky i latinsky. L. 1590 přenesl sídlo své z Hranic do Židlochovic. Nestalo se to dobrovolně, nýbrž následkem přelíčení, kteréž toho roku synoda lipnická proti němu zavedla. Bratr Strejc nehrubě dbal na staré řády, nýbrž chodil svou cestou volněji než toho bratří mohli snésti. Prodlením času nastřádalo se naň žalob, že déle nemohlo se mlčeti. V učení i v obřadech uvozoval novoty, s jměním bratrským nakládal o své újmě, rozkazy starších pouštěl mimo sebe a podobné věci konal. Když mu poklésky jeho vytýkány, z počátku se vzpouzel, posléze pak, když mu vše v ústa i v oči dokázáno bylo, poddal se a toužebně prosil, aby se trestání, kteréž se naň chystalo, poodložilo. Nicméně musil změniti působiště své. Od té doby choval se rozvážně. Až do 1594 býval na synodách, potom však pro chorobnosť již nevyjížděl, až 25. ledna 1599 v Židlochovicích skonal.

Paměti bratrské jmenují jej mužem učeným a pilným. Jinak vynikl co rozhodný pěstovatel směru Kalvinova. Zůstavil pět synů.

Súčastnil se v biblí bratrské, přeloživ žalmy. I nad přehlednutím textu k vydání 1596 vedl dozor.

Br. *Kapita Jan* pocházel z Bystřice pod Pernšteinem. Br. Štefan vypravil jej, Němčanského, Jana Felina a jiné mládence počátkem roku 1574 na studie do Heidelberka. R. 1576 stal se knězem i přejal následujícího léta po bratru Eneasovi správu sboru třebíčského. Léta 1584 na synodě slavkovské zvolen do úzké rady. Kapita záhy začal churavěti; za pobytu svého v Třebíči téměř vždycky byl nemocen. Zemřel 31. prosince 1589. Súčastnil se v překládání bible králické a vydal sám o sobě „postillu“ ve dvou dílech (v Králicích 1586).

Albert z Kaměnka Mikuláš, rodilý Slezan, konal studia v Němcích a 1571 dosáhl ve Vitemberce mistrství svobodných umění. Později stal se na nové škole v Evančicích učitelem hebrejštiny, jížto důkladný byl znatel. Když r. 1577 bratr Štefan přistoupil k překládání knih Mojžíšových, byl mu mistr Mikuláš vítaným pomocníkem. Bratr Mikuláš však uprostřed práce odešel navštíviť přátel, bratr Štefan brzy potom zemřel a tak dílo sotva započaté na čas se přetrhlo. Teprvé z jara 1578 opět vzato do rukou, leč ne již v Evančicích nýbrž v Králicích pod řízením bratra Cibulky. Mistr Mikuláš vytrval věrně až ku konci; a když 1594 starší se usnesli, aby bible v jednom díle znova byla vydána, poručeno přehlédnutí textu vedle bratra Sušického a A. Felina i mistru Mikulášovi.

Po smrti Esromově 1588 převzal řízení evančické školy. Ale brzy se staršími se nepohodl. Počalť jich pomlouvati, jako by na nešváry mezi bratřími skrze prsty hleděli a j. v. Také školu evančickou chtěl míti jinam přeloženou, k čemuž udával rozličné příčiny. Po některém jednání s ním usoudili starší, aby byl dán jinam; i poslali jej na školu do Fulneka. Jak dlouho tam pobyl, není známo, tolik jen jisto, že byl zase r. 1609 ve Vitemberce.

Bratr Lukáš Helič pocházel z Poznaně z rodiny, která ze židovstva přestoupila k Jednotě. K bratřím dán byl do Moravy brzy po roce 1570, ale mnoho jim od prvních dob způsobil nesnází a mrzutostí neposedlou svou povahou. Příčina povolání jeho na Moravu nebyla jiná, než aby při vykládání bible z hebrejštiny, kteréž z domova dokonale byl povědom, v Evančicích napomáhal. L. 1574 odpuštěn byl do rodiště svého pro navštívení matky, slíbiv, že se v šesti nedělích navrátí. Ale nezachoval se, jak sliboval; nebo maje přímo tam jíti, obrátil se do Krakova, odtud do Varšavy, do Gdanska, do Toruně a pak teprvé do Poznaně. V Poznani začal hádky s lutheránv, proti správci tamního sboru, ba i proti staršímu polskému se postavoval, je zlehčoval a jiných nevolí byl původem. Odtud neopověděv se nikomu, vypravil se do Vitemberka i vedl si tam jako mocný jednatel Jednoty. Kázaní svá dal tisknouti a nemálo peněz marně utratil. Mimo to se k hospodáři svému neslušně zachoval. Starší, na něž to bylo vznešeno, dali mu důtku, hrozíce vyobcováním. Zdá se, že hrozba prospěla. Byltě r. 1581 zřízen na kněžství i měl v Evančicích u přítomnosti četného lidu první posluhování. Jelikož dobře uměl německy, dali jej starší, když se při biblí mohli obejíti bez jeho pomoci, co pomocníka bratru Václavu Preisovi do Fulneka.

Léta 1592 měl s ním Preis nesnáze o nějaký dluh do almužen náležející. Helič ušel mu do Poznaně. Ale odtud jej bratr a švakr jeho přivedli brzy do Lipníka, žádajíce jmenem bratří poznaňských, aby někde na Moravě byl chován; tam prý v Poznani se obávají, aby skrze jeho nemoudré jednání nepošly bouřky. Starší vykázali mu bydliště ve Zlíně. Leč za nedlouho zase i odtud domů utekl a bratří Poláci opět přivezli jej do Moravy, aby zde byl opatřen. Taková vrtkavosť a nestálosť starším již tak se znechutila, že žádosti této více nevyhověli. Polským bratřím nezbylo tedy nic, než aby jej

k sobě přijali; starší jim na chování jeho v Poznani slíbili dávati 30 zl. ročně ze společné pokladny. Od té doby žil v otčině své a není známo, co tam ještě tropil a kdy život svůj dokonal. Jen jednou ještě děje se o něm zmínka, když r. 1598 polští bratří požadovali knihy od něho ve Fulnece zanechané. Starší jich však nevydali, jelikož jim je postoupil písemně v náhradu za náklad naň učiněný.

Br. **Sušický Samuel**, nepochybně Horažďovičan, syn Šimonův, stal se učedníkem 1575 v Boleslavi, načež vypraven na studie do ciziny. L. 1579 nalézáme jméno jeho zapsáno v seznamech akademie janovské. Na jáhenství zřízen byl 1581 v Slavkově, na kněžství 1584 tamtéž, do úzké rady přijat 1589 v Lipníku. Když se biblí králická 1596 znova tisknouti měla v jednom velikém svazku, uloženo Sušickému, A. Felinovi a Mistru Albrechtovi, aby ji bedlivě přehlédli. Taktéž Sušickému a Albinovi dán k prohlédnutí rejstřík k vydání tomu od Aquina udělaný. Potom přejal správu sboru boleslavského a 9. července 1599 zvolen v Boleslavi na biskupa. Úřad ten ale dlouho nezastával. Zemřelť již 8. srpna téhož roku jsa ještě v mladých létech.

Br. **Felin Adam**, syn Samuela Kocourka, zřízen byl na učednictví v Přerově 1573 a na jáhenství v Strážnici 1587. K dokonání svých studií odebral se do Vitemberka. Na synodě Lipnické 1592 zřízen bratr Adam k úřadu kněžskému a dvě léta potom povolán v Přerově do úzké rady, zároveň pak ustanoven správcem sboru v Slavkově. Na též synodě snesli se starší, aby „biblí znovu tištěna byla ve větším oktávu“; i poněvadž potřebovala bedlivého prohlednutí, poručeno to i bratru Felinovi, jak jsme nahoře již poznamenali. Bratr Adam zemřel v Slavkově 10. prosince 1598 jsa ještě mlád a dobyv si jména člověka učeného“.

Na biblí nové počalo se pracovati r. 1577 a společným úsilím jmenovaných tuto mužů dokonáno celé dílo r. 1593, načež vyšlo co biblí králická v šesti dílech v létech 1579—1593, šestý díl podruhé 1601, pak v menším formatu 1596 a ve folio 1613. Bratří překládajíce biblí, přičiňovali výklady více nebo méně obšírné a tím se stala bible tak obsáhlou. Veškery výlohy na biblí zapravoval *Jan starší z Žerotína*, a dílo se tisklo v Králicích na Moravě, odkudž tedy pojmenování biblí králická. První díl vyšel r. 1579, druhý 1580, třetí 1582, čtvrtý 1587, pátý 1593 a šestý obsahující nový zákon také r. 1593. Nový zákon bratra Blahoslava přenešen prostě a bez proměn do bible králické a přidány k němu jen výklady. K tisku užilo se velmi krásných písmen a tuhého papíru. Bible stala se tak skvělým pomníkem českého kněhtlačitelství. Tou dobou zajisté zváště bratří to umění zvelebovali a v Králicích povznesl je br. Salinus na neobyčejný posud stupeň dokonalosti. Z té doby pocházejí také nejskvostněji vyzdobené zpěvníky čili kancionály, které byly taktéž jako bible tištěny na pergameně. Praví se, když byla skvostná bible králická dokonána, že jeden biskup vyslovil bez obalu své podivení nad touto krásnou a učenou prací bratrskou.

V Jednotě zběhly se zatím rozličné události, které způsobily přeměny i ve vnitřním jejím zřízení a ústrojí. Jednou z nejdůležitějších proměn byla ta, že úzká rada, která posud tvořívala se staršími dohromady celek, nabyla sama o sobě největší a rozhodující moci. Tak se stalo, že i starší museli nyní ve všem všudy vydávati úzké radě počty, kdykoliv úzká rada uznala toho potřebu. Společného majetku přibylo Jednotě značnou měrou; skoro všecky sbory, jmenovitě ale na Moravě, měly své zahrady, vinice nebo pole, z nichž brali užitky duchovní jejich správci. Velká část těchto správců provozovali ještě řemeslo nějaké. Tím se stalo, že se domohli zámožnosti a opatřovali si pak život pohodlnější nežli bývalo v prvních dobách Jednoty bratrské. Bylyť domy takovýchto správců hojně zásobeny všelikými domácími potřebami. Z té doby také pocházejí mnohé výsady, které byly od bratrských vrchností jednotlivým obcím bratrským uděleny. Výsady takové byly rozličného druhu. Tu osvobozeny byly všecky pozemky ke sboru příslušné ode všech dávek a povinností až na daně císařské; tam propůjčila vrchnost duchovnímu správci právo vařiti pivo pro vlastní potřebu; jinde zase zabezpečeny správci jisté naturální příjmy nebo mu dovoleno provozovati některé řemeslo beze všech za to poplatků.

Domy duchovních správců bývaly obyčejně velmi prostranné a sice k tomu účelu, aby se v nich mohlo řemeslo provozovati a mladí lidé pro službu bratrskou chovati a vzdělávati. V domě tedy byla obyčejně také škola. Každá osoba, jenž v domě správcově přebývala, podléhala dohlídce celé Jednoty. V domě přebývali jen svobodní mužští od správce dolů až k nejnižšímu služebníku. V jednotě dbalo se, jak známo, velice a upřímně o mravopočestnost a vzorné chování, proto hospodyně a služebné v takovémto domě mohly býti přijímány a dosazovány jen s vyšším schválením.

Jiná důležitá proměna stala se tím, že *bratrští duchovní počali se ženiti*, čehož dříve ne-

valo. Přispěly k tomu nemálo poměry, které ve prospěch bratří valně zlepšily. Duchovní bratří požívali nyní větší bezpečnosti nežli kdy bývalo a nemuseli se ukrývati a z místa na místo stěhovati; větší jich část domohla se, jak už praveno, pěkné zámožnosti. V postavení takovém nebylo bratrským kněžím nic na překážku, aby mohli ženu pojmouti a klidnou a šťastnou domácnost si zříditi. Tím tedy odpadla valná část důvodů, kterými se posud obhajovalo bezženství u kněží bratrských. Dále působily svůdně na bratrské kněze příklady duchovenstva

Václav Budovec z Budova. (29.)

lutheranského, které se šmahem ženilo beze všech skoro překážek. Od roku 1580 stávalo se tedy čím dále hustěji, že se dovolovalo duchovním správcům, aby se směli oženiti. Odpor proti ženění utuchl v krátkém čase tak, že ženatí kněží voleni do úzké rady, jak jsme viděli při Jiřím Strejcovi. Jakmile tato hráz byla protržena, již ovšem nekladly se ženění žádné překážky více. Od r. 1590 obsazovány znenáhla všecka místa kněžími ženatými, brzy byla jich

i v úzké radě většina a po roce 1610 voleni byli ženatí kněží i na biskupy. Jednota tedy před svým rozbitím považovala za dovolené a za dobré, co byla v počátcích svých zatracovala jakožto věc hříšnou a nedovolenou Jaké to rozdíly vyvinuly se v Jednotě během času, jaké to přeměny staly se v Jednotě a v myslích bratrských! Dříve manželství zavrhováno, přísahy za tupení boha považovány, úřad všeliký za hříšné zaměstnání uznáván, přepych odsuzován, bohatství netrpěno, obchod s penězi přísně trestán a válka s ošklivostí nenáviděna! Nyní se smýšlení o všem tom přeměnilo. Mnozí bratří stali se nejen lidmi majetnými nýbrž i boháči, směli i nejrozsáhlejší statky držeti a užitek z nich k svému pohodlí a rozkošnictví obraceti, směli se ženiti a s rodinami svými spořádaně žíti, mohli se státi obratnými řemeslníky, směli přijímati a spravovati rozličné úřady a nebráněno jim ani, aby jako nejvyšší úředníci v zemi stát spravovali a jako váleční zbrojný lid do pole vodili!

V čem však správcům Jednoty chválu vzdáti sluší je to, že po celou dobu, dokud Jednota trvala, trestali stejně přísně život nemravný; ba od té doby, co bylo kněžím dovoleno se ženiti, trestány byly přestupky proti mravopočestnosti mnohem bezohledněji nežli bývalo posaváde. Který kněz byl usvědčen, že s některou ženskou mravnost porušil, ten zbaven byl své duchovní hodnosti a vyobcován také z Jednoty. Přísným pokáním a napravením života svého mohl si sice zjednati odpuštění a byl přijat zase do Jednoty, úřadu duchovního však nikdy více nedosáhl. A kázeň takovouto prováděli správci Jednoty bezohledně a se vší potřebnou přísností.

Čím směleji odvažovali se vystupovati lutheráni a čím pevněji utvrzovala se Jednota bratrská, tím hůře vedlo se starým utrakvistům a slabé jejich konsistoři. Chceme se o nich zmíniti k doplnění celkového obrazu, nežli u vypravování svém dále pokročíme.

Konsistoř pod obojí oddala se již svému osudu. Cítíc dobře svou málomocnost naproti mocné šlechtě nepokoušela se již takřka ani o to, aby se působnost její vztahovala také na statky šlechtické. I starala se, pokud mohla, skoro jen o královská města. Proto také již ani nevyhledávala prostředků, aby přiměla některou vrchnost k propuštění kněze kacířského a k dosazení utrakvistického; a podala-li císaři stížnost, což se ostatně velmi často stávalo, bědovala a žalovala slovy všeobecnými, kterak šlechtici kacířství podporují, kněze kacířské dosazují a obhajují, aniž by však jmenovala osoby, které tak činí, a naléhala na jich potrestání a na zjednání průchodu své právomocnosti. Konsistoř tedy sama obmezovala svou činnost a působnost na Prahu a na ostatní města královská. Avšak i tady ubývalo jí půdy k působnosti a jednotlivá města s větším nebo menším zdarem opírala se její působnosti. Za jediný rok podala konsistoř císaři 40 stížných spisů a z těch se dovídáme, že již jen sedm královských měst vrchní řízení její uznávalo a rozkazy její se spravovalo; ostatní však přijala u sebe a vydržovala kazatele lutheránské nebo i kalvinské. Za zvláště neposlušná a odbojná prohlásila konsistoř města Kutnou Horu, Žatec, Louny, Rakovník, Beroun, Slané, Mělník, Chrudím, Kolín, Kouřim, Brod Německý, Nimburk, Domažlice, Sušici, Klatovy, Písek, Vodňany a Pelhřimov.

V některých městech jako na př. Berouně, Domažlicích, Nimburce, Sušici a Lounech přijali sice na čas faráře utrakvistického, když to bylo i od císaře přísně nařízeno, v městě ale dělaly se mu při každém kroku a jmenovitě při službách božích takové překážky, že konsistoř tím ničeho nevyřídila a nikoho pro svou víru nezískala. Berounští na př. bojíce se trestání císařova přijali do města svého faráře utrakvistického. Hned ale, jak do města přišel, pravili mu bez obalu a upřímně, chce-li u nich lásku míti, aby se takto choval: pozdvihování při mši svaté aby nečinil; že tomu již odvykli, že tomu nechtějí, poněvadž je to věc zbytečná. Ostatně že k tomu nemají ani postavníku (tabernakula) ani žádných zvonců. Když první neděli služby boží odbýval, nedali mu kalichu, aby nemohl pozdvihovati a vstrčili na něj jakýsi podivný ornát jako na blázna. Dostavilo se k tomu mnoho lidu evangelického s kazatelem a všickni se mu v kostele posmívali. Z misalu byly všecky mešní modlitby vyřezány. U veliký pátek a na velikou noc mu ukládali, aby hrobu božího nezřizoval a žádných v tu dobu obyčejných slavností nepořádal, oni že toho míti nechtějí Faráři utrakvistickému odepřeli všeliké platy a dávky, jako jmenovitě pivo, chléb, omastek a podobné a dávali to svému kazateli, jenž měl ženu a osm dětí, pravíce, že by jinak živ býti nemohl. Když si farář předce zvonce pořídil a k pozdvihování dal zvoniti, jal se primas volati veřejně v kostele: mezkové jedou a soumaři; jeho milost císařská jede za nimi, poběhněte, podíváme se!

V Domažlicích potkal se farář utrakvistický také s tuhým odporem. Primator prý řekl kněži

utrakvistickému do očí, že ho nepřijali za děkana, nýbrž jen za faráře a že ho za děkana míti nechtějí. Jiný soused a radní řekl faráři také do očí v konsistoři pražské, že mu za nic nemohou státi, aby ho někdo neotrávil. Také šla žaloba na Domažlické, že faráři dávali na chléb špatné obilí a že v něm bývá polovice stoklasy, místo vepře za šest kop že mu dali roční prase; kazatel že má u města dvůr, že mu ale předce najali pokoj v městě. Pod rukou se řeklo faráři, že jde o jeho bezžití, bude-li obyvatelstvo k němčině nutiti. Učitel dostal od městské rady nařízení, aby nového faráře neposlouchal. A když v kostele farář dával s nejsvětějším požehnání, měšťané povykovali a nadávali. V Nimburce postavili faráři velkou konev na oltář, aby nemohl pozdvihovati; roztrušovali o něm, že je člověkem nepočestným, že je synem katovým. Zpěváci se zpěčovali v kostele zpívati. Monstrance nebyla faráři ani vydána. Podobný odpor kladli v Sušici. Lounští propustili sice svého kazatele, kněze utrakvistického ale k sobě nepřijali a ostali raději bez kněze, jen aby nemuseli vyhověti rozkazu konsistoře utrakvistické.

Byl to stav náboženské skleslosti a mravní otupělosti, jelikož duchovenstvo lutheránské i utrakvistické nejsouc samo namnoze vzorem ctnosti a bohabojnosti muselo přehlížeti všeliké poklesky a vady při svých věřících, aby je snáze udrželo a jiné stoupence získalo. Takové mravní kázně a přísnosti nebylo v církvi evangelické a při utrakvistech v Čechách a na Moravě jako u katolíků a v Jednotě bratrské. A jen tak se dá vysvětliti mnohá velmi křiklavá událost. V Táboře na př. měl farář souložnici a hlásal neustále učení kacířské; konsistoř utrakvistická neměla ani tolik moci a mravní síly, aby jej byla mohla úřadu zbaviti a veřejné pohoršení odvrátiti. I vyzvala jej, aby souložnici propustil a že kacířství rozšiřovati nebude přísliběil. Pod těmito výminkami mohl v úřadě svém ostati.

Podobnou převahu a moc měla víra evangelická i v Praze. Většina farářů formálně byla podřízena konsistoři, než působnost jejich veřejná i soukromá byla taková, že konsistoř s tím nemohla nijakž souhlasiti. Konsistoři bývalo to ovšem donášeno a ona také neopomenula faráře před soud svůj volati a jim domlouvati, než tady se farářové zaslibovali k poslušnosti a dovedli se očistiti z nařknutí, že by hlásali učení kacířské. Ve školách pražských vychovávala se mládež také v duchu lutheránském; představení škol dosazováni byli totiž od university a spravovali se rozkazy a radami jejími; a universita byla, jak jsme už nahoře vypravovali, lutheránská. Měšťané byli, pokud se dá zjistiti, ohromnou převahou také vyznání lutheránského a vůbec přiznávali se jen s malými výminkami k rozličným učením nekatolickým. Nejlépe se to dá posouditi z toho, jak se chovali sami rady a představení obecní. Císař měl moc, rady v městech Pražských obnovovati a dosazovati, což se také pravidelně stávalo. Nicméně při vší opatrnosti a při nejpečlivějším výboru byla nyní velká většina v zastupitelstvech obecních vyznání nekatolického a císař nemohl se ani v ohledu politickém spoléhati na věrnost a oddanost většiny. Jelikož císař mohl dosazovati do rady osoby, které chtěl, pak zajisté nebyl v Praze výběr katolíků a utrakvistů, když se z nich ani při nejlepší vůli nedala většina rady sestaviti. Z toho nejlépe lze poznati, jak ohromnou většinu tvořili v Praze tehdáž nekatolíci. Nejvíce stěžovala si konsistoř na rady z Nového města a z Malé strany, méně na radu v Starém městě, ač ovšem ani s tou nebyla a nemohla býti spokojena. Konsistoř si jmenovitě stěžovala, že města Pražská se zpěčují rozkazy její skrze své rychtáře vykonávati, že osoby, které konsistoř odsoudila do vězení, bývají z vězení propouštěny; že ve sporech manželských nedbá se jejích námitek, a že jmenovitě městští rychtáři sami manželské sliby rozvazují; že muži, jenž za života první pojali už také druhou manželku, nejsou trestáni a že vůbec konsistoři příslušná úcta a vážnost se neprokazuje. Když druhdy přišel administrator na radnici, že se mu všelikým způsobem úcta prokazovala, a žádný člen městské rady že se neopovážil dříve se posaditi, dokud k tomu nebylo dáno znamení. Nyní že musí administrator postávati na síních, nežli jej do rady povolají a tam že mu sotva chladným způsobem sedadlo nabídnou. Druhdy že sobě rady chovaly čtyři kaplany, jenž s purkmistrem stolovali a žádný den že se do rady nešlo dříve, dokud rada hromadně nevyslechla mši svatou v kapli radniční. A který z konšelů neslyšel mše svaté v kapli radniční, ten že nesměl do rady přijíti. Nyní ale že sobě žádného kaplana nechovají, mše svaté neslyší a kapli zavřenou že pavoukům a vrabcům k přebývání a bydlení pronajali. Předkové jejich že každého téhodne ve čtvrtek, obzvláště páni radní, na procesí s velikou svící chodívali, ale nyní že jdou jen dvě poloumrlé baby, z literátů a pánů radních že se nikdo na tom procesí neukáže. Předkové že v křížové dni všech soudů nechávali a na procesí hned za svátostí všickni chodívali, ale nyní že vyšlou sotva rychtáře z Poříčí, vymlouvajíce se, že mají pilné soudy a že nemají

k tomu prázdné chvíle. Předkové jejich na den božího těla šli každý se svící v ruce na procesí, cechové dostavovali se všickni se svými korouhvemi; ale nyní že nejdou i kdyby to jeho M. císařská poručila. Jestliže pak předce kteří jdou, ti že to konají s jakousi choulostivostí, nejsouce ani horcí ani studení. A služebníci a písaři jejich majíce s pány svými býti nejhorlivější, z oken že se dívají, prstem sobě na své pány ukazují a jim se smějou. Jiní se vymlouvají, že jim odjezd nastává, že nemohou přítomni býti. Ke službám bratrským a kalvinským to že se ale hrnou o přetrž.

Tou dobou stala se událost, která je také křiklavým dokladem k tomu, jakého druhu kněze chovala strana utrakvistická v středu svém. Kromě toho však svědčí ten skutek nejlépe, jaká mravní spousta náboženská panovala v Čechách, když se takové věci mohly dlouho díti před očima krále, arcibiskupa Pražského a celé konsistoře pod obojí.

Prostopášný člověk Matiáš Benešovský stav se knězem utrakvistickým vedl život těkavý a pohoršlivý; předce však dostal faru. Nemoha se nikde udržeti stěhoval se z jednoho místa na druhé. Ten člověk jmenován byl od císaře opatem kláštera emauského v Praze Jak se dostal k té hodnosti a kdo mu k ní pomohl, nevíme. Konečně se odvážil tak daleko, že se oženil veřejně a za velkých slavností s dcerou hospodského jménem Prasátko. Hned potom udělal z kláštera krčmu, zřídil v klášteře kuželnu, vystavil ptáka k střílení, a zjednal si trubače, jenž hosty hudbou obveselovali a přijímal vůbec v hospodě své každého, tak že se stala brzy pověstnou po celé Praze. Než se oženil, přijal k sobě nějakou lehkou ženskou, Salomenu, kterou byl kat pro neřádné živobytí z Prahy vymrskal a vyvedl. Napřed ji choval v Libáni a v Oujezdě a pak ji povolal do Prahy a zjednal jí tu příbytek v jakémsi domku nedaleko kláštera slovanského

Opatové kláštera emauského hlásíce se k víře utrakvistické byli obyčejně lidé spořádaní a horliví obhájci a vyznavatelé své víry. Jeden z nich dokonce přestoupil na víru katolickou, jak jsme o tom nahoře byli vypravovali. Můžeme si tedy pomysliti, jaký takové živobytí způsobilo povyk po celé Praze, jaké z toho šlo pohoršení a kterak to muselo utrakvistům uškoditi! Mohlo by se tedy mysliti, že byl Benešovský ihned zbaven své hodnosti; nestalo se to. Teprvé když bylo pohoršení z toho příliš veliké, zasazovala se konsistoř o jeho odstranění. Neprosadila ale hned svou vůli. Jisto jest, že Benešovský kolik měsíců tropil v klášteře neplechy, neboť teprvé příštího roku byl z kláštera vypuzen.

Nemenší pohoršení způsobil také sám administrator konsistoře pod obojí *Fabián Rezek* ze Strakonic, kterého císař jmenoval administratorem při obnovení konsistoře 14. července r. 1590. Muž tento změnil několikráte po sobě svou víru, jak toho prospěch jeho vyžadoval. Nejprvé byl katolíkem a dosáhl až hodnosti kanovníka při kapitole všech Svatých na hradě Pražském, potom přestoupil k utrakvistům a přivedl to, jak praveno, na nejvyšší u nich hodnost kněžskou, jelikož byl jmenován administratorem konsistoře pod obojí. V hodnosti té ucházel se však o přízeň lutheránů a bratří, podporoval všeliké novotáře a utlačoval pravověrné utrakvisty. Když pak mu hrozilo z toho nebezpečí, přidal se zase ke katolíkům a stal se za to kanovníkem v Olomouci, kde život svůj dokonal.

Rezek stav se administratorem počal brzy jeviti svou nestálou povahu. V konsistoři však zasedal s ním odpůrce Pavel Paminondas, který také nebyl člověkem šlechetným a knězem vzorným; byl však jeho odpůrcem a oznamoval každý jeho krok do kanceláře císařské nejvyššímu hofmistrovi. Rezek byl tedy každou chvíli volán do kanceláře císařské a tady napomínán aby nepodporoval lutheránv a kněží ženatých aby nedosazoval. Paminondas byl sice jmenován opatem na Slovanech, tím se ale postavení Rezkovo nestalo příjemnějším. Rozzuřiv se proto, že odpůrci jeho docházejí vyznamenání, počal si svou zlost vylévati na ostatních nemilých kněžích, kteří v konsistoři pozůstali, ba tvrdí se dokonce, že je i bil. Následek toho byl, že podali naň nejvyššímu purkrabí spis stížný, v němž všecko uvedli, z čeho jej mohli obviniti. Nechceme tvrditi, že je všecko pravda, co napsali; spíše připouštíme, že hleděli představeného svého vylíčiti ještě horším nežli byl, jen aby se ho zbavili; tolik ale je nepochybno, že Rezek byl skutečně knězem nehodným.

V stížném spise, jejž odpůrci Rezkovi zaslali nejvyššímu purkrabí, vyčítaly se administratorovi následující poklesky: „Císařského nařízení nedbá; kněžím neřády a hříchy odpouští; kněží jednoho proti druhému štve; rozsudky konsistoře za peníze a dary mění; lutheránské nekněží sám k sobě za kaplany přijímá, chrámy boží a roucha kostelní jimi poškvrňuje; ženaté kněží zjevně přijímá do obcí i do měst, a ačkoliv se řádům církevním nenaučili, hned jim obce k správě svěřuje; aby se ženili, toho jim dopouští; kněží pořádné a neženaté, kde může

odstraňuje a žádné fary jim více nedává; dovoluje, aby se kněží v kázaní veřejně k ženám svým hlásili, nic žádnému neříká a říkati nechce a aby děti své na farách vychovávali, dopouští".

Rezek musel se nyní opravdu obávati, že bude zle, ačkoliv nebyl propuštěn z úřadu, ba ani vyšetřován, jak by se mohlo očekávati. Počal se tedy stavěti zase katolíkem a vyprosiv si dovolení, hotovil se na cestu do Říma, aby tam u papeže vymohl dovolení arcibiskupovi, by mohl pod obojí světiti na kněžství. Konsistoriáni však prohledli zámysl jeho a poslali přímo papeži spis latinský, v němž celý nestálý život Rezkův vylíčili. Vzdal-li se Rezek hodnosti administratora dobrovolně nebo byl-li k tomu nucen, nevíme. Najednou však vrátil se ze Říma jako kanovník v Olomouci a hodnost administratorská prohlášena za uprázdněnou. Rezek odešel do Olomouce a administratorem jmenován *Václav Dačický* z Brozan, děkan slánský, dne 29. dubna 1594, který byl ale r. 1604 s úřadu toho sesazen, poněvadž v kanceláři císařské zastával svou vlastní dceru, že není panchartem. Tento Dačický zemřel 21. července 1607 jakožto farář u sv. Klimenta na Poříčí.

Jsou to smutné události a poskytují nelichotivé svědectví o tom, kterak klesl národ Český v mravní své ceně, kterak společenské řády byly rozervány a kterak vůbec mizel všecken šlechetnější cit a všeliká vznešená snaha. Pořádek v státě a v společnosti byl podkopán, nevážnost práva a všeliké kázně musela býti nezbytným toho následkem. Šlechta dovedla sice obhájiti postavení své naproti slabému králi, za to však nechala tím více cítiti svou moc poddaným na svých panstvích. Že takové poměry musely vésti ke smutnému konci, to mohl každý zajisto očekávati. A konec ten se také dostavil. Jeť to zajisté přirozený běh událostí, že jenom mravnost, kázeň, obětovná láska k vlasti a práce ve prospěch obecného dobra mohou národ povznášeti. Kde toho není, tam je hniloba. V poměrech takových mohou se sice pokusiti o vzpružení svých sil jednotlivé vrstvy společenské, mohou na chvíli sobeckým svým choutkám zjednávati platnosti. To je ale jen křečovité napnutí, to není zjev síly otužilé a vytrvalé. Národ takový nelze v celosti jeho nadchnouti pro věc šlechetnou a pro myšlenku vznešenou, národ takový je hříčkou těch, kdo revolucí dovedou si na chvíli zjednati jakési hlučné platnosti. Tak vypadalo to tehdáž s Českým národem. Města byla ochromena a zničena. Jen dva vyšší stavové rvali se s králi o meze veřejné moci, až došlo k rozhodování krvavému, které vypadlo ve prospěch moci absolutní, neobmezené na škodu a záhubu celého národa.

Vraťme se však k dalšímu vypravování; k podobně smutným úvahám budeme míti ještě dost příležitostí, až budeme líčiti, kterak se odporem stavovským ke katastrofě schylovalo.

Při rozličném příkoří, které stíhalo Jednotu bratrskou, dostavovaly se předce také doby, kdy se bratří mohli zaradovati. Jednou takovou událostí bylo pro ně zajisté získání *Petra Voka z Rožmberka*, který k Jednotě přistoupil. Událost tato vzbudila všeobecnou pozornost z dvojí příčiny. Nejprvé byli Rožmberkové ode dávna známi jako horliví obránci víry katolické, kteří na zvelebení církve té věnovali statky a životy své. Žádný rod v Čechách nepodnikl zajisté tolik staveb k účelům církevním, žádný nezaložil tolik církevních nadací jako Rožmberkové. A od dob husitských stávali Rožmberkové v popředí katolického hnutí. Také Vilém z Rožmberka, muž k nekatolíkům dosti spravedlivý, byl velikým podporovatelem a zvelebovatelem církve katolické. Tento Vilém, ač byl kolikráte ženat, nezanechal dědiců, a tak veškeren rozsáhlý majetek rožmberský zdědil jediný jeho bratr, zmíněný již Petr Vok z Rožmberka. S jměním tím nabyl ovšem také velké moci a měl tedy velmi platné slovo v rozhodování tehdejších veřejných záležitostí, pokud se o ně chtěl starati.

Petr Vok z Rožmberka narodil se 1. října 1539; v mladosti měl za učitele nejprvé Jana Makovského, potom Gabriela Svěchína z Paumberka, u kterých se mimo jiné vycvičil i v jazyku latinském. Za mladosti své byl pan Petr v službě u krále Ferdinanda I. a po jeho smrti u krále Maximiliana II. Oddav se umění válečnickému, zastával hodnosti vojenské; jmenovitě velel r. 1594 co nejvyšší polní hejtman lidu českému, který byl vypraven do Uher proti Turkům a zachránil pevnost Komárno před tímto nepřítelem. V Krumlově počal stavěti zbrojnici, kteráž ale dokonána byla teprvé od císaře Rudolfa a později proměněna v pivovár. Dne 14. ledna 1580 pojal za manželku Kateřinu († 22. června 1601), dceru Václava z Ludanic a na Helfenšteině. Ta se přiznávala k učení bratrskému. Petr počal odtud s bratry obcovati, oblíbil si jejich víru a poddal se konečně své choti a představenému bratrské obce horažďovické, že již r. 1582 slavným způsobem na víru bratrskou přestoupil. Katolíci tím utrpěli ovšem ztrátu nenahraditelnou. Za života bratra svého nepodnikal Petr ničeho proti katolíkům; jakmile ale dosáhl vladařství, počal spěšně katolické faráře

bratrskými kněžími nahražovati; jmenovitě činil jezovitům krumlovským všemožná protivenství, aby je z Krumlova vypudil. Jenom té okolnosti, že měli od nebožtíka Viléma všecko písemně zabezpečené, mohli jezovité děkovati, že v Krumlově obstáli. Pan Petr všecko jim zadržoval a ve všem jim překážel, jen aby je vypudil. A málem bylo by se mu to podařilo; neboť jedenkráte chtěli se již jezovité přestěhovati do Jindřichova Hradce. Však trpělivosť jejich a vytrvalosť byla taková, že snesli i nejhorší protivenství, jen aby nemuseli opustit katolické obyvatelstvo na panstvích rožmberských; a tak pana Petra přetrvali.

Ve prospěch víry bratrské chtěl Petr Vok působiti také zvláštním ústavem vychovávacím. Bratr Vilém byl totiž založil jisté školy na hradě v Soběslavi, které se gymnasium jmenovaly; Petr Vok přeměniv školy ty na bratrské daroval jim třeboňskou svou knihovnu a 4000 kop míš. ročních důchodů; dále určil, aby dědici jeho zřídili při školách těch konvikt pro studenty bratrské se špitálem pro churavé učně, k čemuž se mělo užiti tamějšího zámku. V konviktě tom mělo dojíti opatření dvanáct a byly-li by příjmy z nadace podle toho i více chlapců ze statků rožmberských, jak v učení se svobodným uměním, klasickým řečem a víře bratrské, tak bytem a potravou až do 25. roku stáří svého, nebo do času toho, pokud by nepřestoupili na vyšší učení. Po smrti Petrově nestalo se vše tak jak on si byl přál a školy tyto plníce jen z části úlohu svou, zanikly brzy po bitvě Bělohorské zavedením protireformace.

Neutěšené časy pro katolíky nastaly i na bývalých panstvích Jiřího z Lobkovic. Na Chomoutovsku a na ostatních statcích, kterých byl pan Jiří z Lobkovic nabyl, oddechli si bratří hned po pádu Lobkovického a luhteráni směle se domáhali bývalého panství svého. A tak již za tři léta stěžoval si arcibiskup, že se zase zavádějí lutheránští kazatelé a že císař pokojně se dívá takovému řádění. Ještě rychleji bralo pak zkázu všecko, co byl Lobkovický učinil pro víru katolickou, když byly statky jeho jeden za druhým rozprodávány. Noví držitelé přáli novotám a tak se ovšem mohlo lutheránství a bratrství zase volně ujímati a rozšiřovati. Kromě toho vystupovali novověrci výbojně i v těch městech, která posud byla úplně katolická; tak na př. Budějovice pozbyly již svého rázu čistě katolického. Agitatoři nekatoličtí štvouce lid rozpoutali vášně jeho tou měrou, že se neštítil již ani násilí proti kněžím katolickým. Stěžovalť si arcibiskup, že bylo najednou zabito více farářů katolických; mezi nimi jeden na panství chomoutovském. Arcibiskup stěžoval si císaři neustále na takové neplechy, stížnosti jeho ale byly hlasem volajícího na poušti. Císař chtěl míti pokoj a tak arcibiskupa nepouštěl ani k slyšení, tak že tento musel stížnosti své skládati do rukou císařského komorníka, chtěl-li vůbec, aby se Rudolfovi dostaly do rukou.

V Jednotě bratrské měli tou dobou starší a úzká rada neustálou péči o zachování pořádku a udržení kázně. Dopouštělit se tehdáž jednotliví bratří mnohem hustěji křiklavých výstředností nežli jindy bývalo. Jmenovitě i muži v Jednotě vynikající vedli život málo příkladný a museli býti tedy od synod káráni a napomínáni. Stalo se tak zejmena překladatelům bible králické Jiřímu Strejci a Heličovi, jak jsme o tom nahoře byli vypravovali.

Na synodě v Lipníku na Moravě r. 1591 bylo ustanoveno, aby učedlníci (akolyti) a jáhnové moravští shromáždili se v Žeravicích a čeští v Mladé Boleslavi, kde by je starší po několik dní k úřadu jejich připravovali a povinnosti jejich na mysl jim uváděli. Shromáždění v Žeravicích stalo se dne 21. dubna 1592. Eneas varoval tady před seznamováním se s vědomostmi, jenž se příčí křesťanství a mezi takovými jmenoval výslovně černokněžnictví, astrologii čili hvězdopravectví, právnictví a lékařskou vědu.

Za několik neděl potom shromáždili se starší a kněží Jednoty zase v Lipníku dne 12. června. Jednáno tady bylo kromě jiného o otázce, může-li bratr, jenž vraždu spáchal, doprovázen býti od kněze bratrského k místu popravnímu. Držitel Mladé Boleslavě pan Bohuslav z Lobkovic požadoval, aby lotři k šibenici vedení také byli vyprovázeni a těšeni od kněze bratrského. Než bratří měli tak ohavný hřích v takové ošklivosti, že při vší své snášelivosti a umírněnosti předce rozhodli, aby se takovémuto zločinci na poslední jeho cestě nedostalo duchovní útěchy. Pravilit, koho bůh netěší, tomu že se také nemá dostati útěchy a komu bůh milosť svou neukázal, tomu že se také nemá od lidí propůjčovati. Při usnesení tom mělo se trvati i kdyby pro to bratří měli ústrky snášeti. Příští synoda odbývána potom v Přerově r. 1594 hlavně k vůli volbě nových starších. Přední starší Zachariás zemřel r. 1590. Na místo jeho nastoupil br. Eneas, který však zemřel také dne 5. února 1594, jak jsme byli nahoře vypravovali. Za několik měsíců potom (dne 24. května) zemřel také starší br. Pavel Jesen, tak že počet starších sklesl tím až na dva. Předním starším stal se tudyž br.

Turnovius a při něm byl br. *Efraim*. Na synodě přerovské ustanoveni dne 14. července noví dva starší a sice br. Jakub Narcissus Vrchopolský a br. Jan Němčanský.

Br. Turnovius měl podržeti sídlo své jako posud v Polsku a tam rozhodovati o všem, co na předního staršího slušelo. Podobná moc propůjčena br. *Efraimovi* pro Čechy a pro Moravu.

Br. Jan Němčanský narodil se v Uherském Brodě r. 1552, učedníkem stal se v Přerově r. 1568, jáhnem 1575 a knězem 1584, obé v Slavkově. Do úzké rady povolán 1589 v Lipníku a starším zvolen v Přerově r. 1594. Tam na něj vložen i úřad písaře Jednoty. V Dřevohosticích, kdež vedl správu duchovní, vystavěl sbor. Poslední léta poražen byl mrtvicí, čímž byla ovšem všecka jeho další činnosť zastavena. Trápiv se půl druhého léta zemřel 9 září 1598. Psal vysvětlivky k Novému zákonu, kterýž byl br. Blahoslav přeložil, když byl tento Nový zákon vydán co VI. díl bible králické.

Br. Jakub Narcissus Vrchopolský, narodil se 1548, učedníkem stal se 1568 v Mladé Boleslavi, jáhnem 1572 v Slavkově, knězem 1574 v Boleslavi; do úzké rady povolán 1584 v Slavkově. Léta 1594 učiněn byl v Přerově biskupem a zároveň naň vloženo spisování historie českých bratří. Posud býval obojí úřad písaře i historika Jednoty spojen v jedněch rukou; nyní se práce ta rozdělila. Písařem jmenován, jak praveno, br. Němčanský Jan s tou povinností, aby spisoval odpovědi na polemické spisy odpůrců Jednoty. Narcissus pak měl zaznamenávati všecky pro Jednotu pamětihodné události. Tady v Přerově také ustanoveno, aby se Narcissus usadil na Moravě v Evančicích. Když r. 1600 zemřel br. Efraim, postoupil Narcissus za soudího v Čechách a na Moravě; i usadil se v Brandýse nad Orlicí postoupiv správu Evančic br. Z. Aristonovi. L. 1604 se oženil, za manželku pojav Kateřinu, sirotka po primatorovi brandýském Noskovi. Zemřel v Brandýse 27. února l. 1611.

Na synodě přerovské také se stalo nové ustanovení o hudebním průvodu při službách božích. Doposud se ve sborech bratrských jenom zpívalo. To se mnohým vidělo býti nedostatečným. I navrhli na synodě, aby se při zpěvu hrávalo také na rozličné nástroje. Většina se rozhodla, aby byl zpěv doprovázen hrou na hudební nástroje, avšak užívání nástrojů aby bylo obmezeno a aby se dělo slušnou měrou bez rušení pobožnosti.

Tou dobou stala se s městem Boleslaví důležitá přeměna ve prospěch Jednoty. Boleslav Mladá byla posud městem poddaným náležejíc panu Bohuslavovi Hasišteinskému z Lobkovic. Pan Bohuslav špatně hospodařil a přišel tím do nemalých rozpaků peněžních. Bratří mu tedy nabídli r. 1597 3000 kop grošů, když by je z poddanství propustil. Pan Bohuslav nabídnutí toho přijal. Když však se jednalo o složení peněz, nastal v městě spor o tom, komu by pak přislušelo město spravovati, až se stane městem královským. Lutheráni totiž nechtěli toho nijakž dopustiti, aby správa jen bratřím náležela. Po delším jednání stalo se konečně dohodnutí v ten smysl, aby politické záležitosti spravovali bratří a lutheráni společně, ve věcech náboženských pak aby panovala úplná rovnoprávnosť. Boleslavští složivše pak 2500 kop puštěni byli z poddanství a město nabylo práv města královského.

Tato pamětihodná událosť oslavena byla novou synodou v červnu r. 1598, na kterouž se neobyčejně mnoho duchovenstva shromáždilo. Také z Polska dostavilo se mnohem více účastníků nežli k jiným synodám. Přišel zejména také přední starší Turnovius. Hned příštího roku odbývána byla nová synoda zase v Mladé Boleslavi. Biskup Jan Němčanský byl zemřel. Synoda zvolila za biskupy Samuela Sušického a Zachariáše Aristona. *Sušický* však zemřel již za čtyři neděle po svém zvolení, jak už bylo praveno, dne 8. srpna 1599.

Bratr Aristen Zachariáš konal svá studia ve vlasti. Byl jeden z těch, kteří se mnohem více naučili v domácích školách, než jiní v slavných akademiích. Dokonav školní učení 1572 přidán byl Br. Janu Kalefovi, jenž tehdá spravoval sbor boleslavský. Knězem učiněn byl v Lipníce 1587, do úzké rady přijat tamtéž 1592. Až do r. 1594 byl správcem sborů v Napajedlích a v Březolupech, načež se 1595 dostal do Meziříče a 1598 do Přerova. Nedlouho tam pobyv, přesazen byl 1600 do Evančic, kdež dne 8. února 1606 na souchotiny zemřel.

Paměti bratrské líčí jej co člověka učeného, výmluvného, pracovitého, kteréhož Jednota v mnohé dobré práci užívala. Zvláště byl pečliv o školu evančickou, od něho laskavě spravenou a rozšířenou, na nížto študenti v umění literárním dobře prospívali. Pohříchu mnohonásobně byl stíhán nehodami. Natrápil se dosti nejen nemocemi svými, ale i pro vpády zbrojných houfů uherských, kteří sbory drancovali a pálili, věrných bratří rozptýlili, povraždili a do zajetí odvedli. Konečně i to jej nemálo sužovalo, že mor nenadálý nejen mnoho jeho pomocníků nýbrž také mnoho žáků školy evančické a konečně i dítky jeho pomořil a zahubil. Co do věrouky

stál proti učení Kalvinovu o večeři Páně. Literárně činným byl potud, že k Novému zákonu napsal vysvětlení ježto v VI. díle bible králické jsou obsažena.

Jelikož zemřeli biskupové Sušický a Efraim, shromáždili se bratří zase z jara 1601 v Mladé Boleslavi a zvolili tady za biskupy Bartoloměje Němčanského, bratra nebožtíka biskupa Jana Němčanského, a Jana Lanetia. Na této synodě stalo se také rozhodnutí, aby kněz bratrský, když by byl ze smilství usvědčen, nesměl více služeb duchovních vykonávati i kdyby učinil dostatečné pokání.

Nový biskup **Němčanský Bartoloměj**, pocházel z Uherského Brodu a stal se knězem bratrským v Lipníku r. 1587. Léta 1594 ustanoven správcem sboru v Chrasti; l. 1599 na synodě boleslavské přijat do úzké rady a 1601 zřízen na biskupství, načež sídlo své měl v Evančicích. Zemřel 16. listopadu 1609 v Boleslavi. Psal náboženská pojednání.

V takových poměrech žili bratří a evangelíci čeští, když se konečně panující straně katolické zdál býti čas zralý, aby již konečně přistoupila k provedení starého svého záměru: náboženské svobody potlačiti a katolické víře zjednati převahu nad evangelíky a Jednotou bratrskou. Již po dvě léta se o tom promlouvalo, že mají vyjíti nějací mandátové proti nekatolíkům; ti ale že se budou vztahovati nejen na bratry a na lidi poddané, nýbrž vůbec na každého bez rozdílu stavu: na panstvo a rytířstvo, na měšťany a na sedláky. Pravilo se, že mandáty jsou již pohotově a že se jen čeká na podpis císařův. Jsou zprávy, že předce se vynašli lidé rozvážní, kteří s kroku toho zrazovali; ano sám císař prý se rozpakoval nežli je podepsal. Praví se, když mu mandáty předkládali k podpisu, že několikráte s nemalou domluvou od něho odcházeli. Konečně byli mandátové hlavně k naléhání papežského nuncia a nejvyššího hofmistra Krištofa Popela z Lobkovic dne 29. srpna 1602 od císaře podepsáni a za několik dní veřejně rozhlašováni.

Novým tímto mandátem dáno byle znamení k novým třenicím a bouřím náboženským, k nimž družily se i spory politické, až z toho všeho vypukly sváry krvavé, revoluce ozbrojená a hrozná válka občanská. Mandát tak osudný zněl slovo za slovem takto:

„Rudolf druhý. Vysoce urozenému, urozeným, statečným, slovutným, poctivým a opatrným pánům, rytířům, vladykám, Pražanům i městům i jiným všem obyvatelům a poddaným našim ze všech stavů království našeho Českého, věrným milým.

Věrní milí! Vězte, že nás jisté zprávy docházejí, kterak by přes nejedny rozkazy a přísné zápovědi mnohé osoby vyšších i nižších stavův v království Českém, následujíce sektu pikhartskou jinak valdenskou, anebo ty, ježto se bratřími jmenují, netoliko na gruntech svých, po zámcích, tvrzech, sídlech, městech, městečkách, vsech, dvořích, ale také zde v městech Pražských při sídle našem pokoutně v rozličných místech, po domích sbory a schůze dopouštěli, a u velikém počtu ne samého lidu obecného a sedlského, nýbrž i panského, rytířského a městského stavu, mužského i ženského pohlaví, sjíždějíce a scházejíce se, učení bludná, kázaní, zpěvy a jiná víře svaté odporná posluhování provozovati, a tudy ta škodná, dávno kompaktaty i zřízením zemským i sněmy obecnými odsouzená sekta pikhartská znamenité rozmnožení den ode dne k zavedení lidu prostého bráti, růsti a zvelebovati se měla. Čehož jsme se do osob těch, které se toho dopouštějí a které se přes tak přísné poručení a mandáty scházejí, aby takovou neposlušnost zachovali, nikoliv nadáti neráčili. *I poněvadž takové sekty tímž zřízením zemským těžce jsou zapovězeny, tudyž oni pikharti nebo bratří k pořádku práva nenáležejí a jim též právo jakožto odřezancům od přijatého v zemi české náboženství nikterakž slouditi nemá a nemůže; poněvadž ty schůzky a každá zřetedlně jsou proti mandátu krále Vladislava, proti přísaze naší*, kterouž jsme při korunování našem učinili pánu Bohu a poslušným stavům věrným našim milým, že nad dobrým řádem a svatou věrou pod jednou a pod obojí přijímajících ruku držeti chceme, těch brániti a chrániti a jiných sekt bludných a pikhartských v království a zemích našich nedopouštěti: protož nechtíce, aby to zlé přehlídnutím naším k dalšímu vzniku přicházeti a ti smyšlení bludové vzrůst větší míti a se rozmáhati měli, *tíchž stavův věrných našich milých, zvlášť těch, jenž jedem pikhartským nakaženi jsou, navrácení se k starožitnému svaté křesťanské víry a domáckému jich milých předkův náboženství, k odstoupení od zavedení bratrského a srovnání se v náboženství s jinými věrnými poslušnými církve apoštolské syny milostivě napomínati ráčíme.* Dále pak všem vůbec poroučeti ráčíme, *abyste od dnešního dne takových schůzek postranního scházení, zpěvů a posluhování tajně ani zjevně na gruntech svých nedopouštěli, nedrželi a neužívali, ani komu jinému držeti, užívati přehlídali, sbory všecky ihned zavřeli, zamkli, kolím*

zabíti a zarasiti dali; a pokudž by se kde v kostelích též pikhartská a bratrská neb jiná smatečná učení kázala a kázala, abyste jich (kněží) odtud odbyli a kněžstvem řádným od arcibiskupa Pražského neb od administratora konsistoře pod obojí přijímajících vzatým, osadili, také lidi vaše poddané dostatečně napomenuli, aby od téhož bludného učení a té pikhartské nebo bratrské sekty přestali a od ní pustili, sbory, schůze i všecka neřádných kněží jejich kázání po domích i jinde zastavili, těch dále a více nemívali, než k víře a náboženství v království tomto přijatému a zřízením zemským schválenému pod jednou anebo pod obojí vedle kompaktat přijímajících přistoupili, tím se řídili a spravovali a na konci v tom ve všem tak a nejinak, než jakž ten majestát krále Vladislava, jehož přepis hodnověrný při těchto našich patentech pro vědomost jednomu každému jest vytištěn, v sobě obsahuje a zavírá, v jednom každém kuse a výmince neproměnitedlně zachovali, pakli se chtějí hněvu a nemilosti naší císařské a královské uvarovati. Neb jestli by se někdo přes toto naše poručení nezachoval, to přestoupil, ty sbory nezastavil, těch schůzí na gruntech svých tajně nebo zjevně dopouštěl, a ustanovení téhož majestátu v nejmenším kuse zrušil: k tomu každému jako k přestupníku řádu dobrého, rušiteli práva a neposlušníku rozkazů našich, ano jako k nepříteli obecného zemského dobrého ráčíme věděti jak přikročiti, k němu se zachovati a jeho ku příkladu jiným dáti skutečně trestati; kdežto vidouce jistou, konečnou a přísnou tuto vůli, i také milostivou výstrahu naši, tím se všickni i jeden každý z vás spraviti a před dalšími těžkostmi, kterýchž bychom žádnému přáti neráčili, uvarovati budete moci. Tomu na svědomí pečeť naši císařskou k tomuto mandátu našemu jsme přitisknouti rozkázati ráčili".

Král tady v mandátě svém mluví, jako by nevěděl ničeho o všech nálezích císaře Maximiliana o svobodě náboženství a diví se, že v království rozličné sekty kacířské vznikají a se rozšiřují. Zřízení zemské a přísaha královská jen dvě starodávná náboženství pod jednou a pod obojí že ochraňuje a jen vyznavači obou těchto věr že mohou býti v zemi trpěni. Několika nálezy sněmovními za Maximiliana byli zajisté i jinověrci za pravověrné křesťany uznáni. Zejména lutheránům povolena byla dosti zřetelně svoboda náboženská. Jednota bratrská nebyla ovšem nikdy uznána výslovně za rovnoprávnou, avšak i stavové na sněmích shromáždění i král sám vyslovili se při rozličných příležitostech, že bratří jsou křesťané hodní a spořádaní a že nemají býti stíháni. A v skutečném životě byly takové doby, že bratřím ponechávala se úplná volnost u vyznávání jich víry, tak že v praxi nebyli považováni za kacíře. V mandátech předešlých bývaly ovšem zakazovány vždycky sekty pikhartské, účinek mandátů ale býval nepatrný, jelikož lutheráni se nepropůjčovali k stíhání jich bojíce se, aby pak i na ně nedošlo; utrakvisté neměli k tomu ani moci ani síly a katolíci nebývali od králů dostatečně podporováni. A nyní sám poslední mandát byl nejlepším důkazem o slabosti králově a o málomocnosti těch, kdo chtěli vyhubiti sekty kacířské. V mandátě se mluví zřetelně a rozhodně, že zřízením zemským uznáni jsou jen katolíci a vyznavačí pod obojí a všecky ostatní sekty že mají býti vyhubeny, když se ale mluví o těch sektách, které by se měly stíhati a vyhubiti, pak se jmenují výslovně vždy jenom pikharti, bratří, valdenští, což všecko se vztahuje pouze na bratry. Lutheráni, kterých byla v zemi ohromná většina, pominuti jsou naprosto mlčením. Ani se nepraví, že jsou zákony zemskými uznáni a trpěni ani se neporoučí aby byli pronásledováni a hubeni. Avšak jelikož mandát lutheránů neuznával za rovnoprávné, mohli býti ovšem i oni stíháni, jen když by se vynašel, kdo by měl k tomu dosti síly a dosti hmotných a donucovacích prostředků.

Mandátem prohlášena byla ohromná většina národu Českého proti všemu řádu a právu za vyloučenou z práv obyvatelství. Mandát tedy způsobil v zemi všeobecné rozhořčení, na které ale panující strana nic nedbala, spoléhajíc na hmotnou moc proti skutečnému odporu. Mandát nemohl ovšem hned všeobecně uveden býti ve skutek, ale zavdal lepší příležitost pánům strany pod jednou k utiskování svých evangelických a bratrských poddaných, osmělil byrokratickou stranu ve městech k přísnějšímu přidržování duchovenstva, cechů a sousedů k vykonávání procesí a jiných obřadů, které jim od srdce byly protivné; ano osmělil i úředníky zemské k odpírání práva před soudem pod zástěrou náboženství, na které se zřízení zemské nevztahovalo, nebyla-li osoba dost mocná, aby se byla mohla opříti. Takž začal veliký zmatek a stav bezzákonný v zemi, z něhož se strana pod jednou konečně k panství a slávě vypnouti doufala. Jak se to všecko dálo, o tom chceme tuto podrobněji vypravovati.

Mandáty královské byly v pondělí dne 2. září 1602 za velké okázalosti veřejně vyhlašovány. Hlasatelé královští s trubači a bubny vlaskými počali je vyhlašovati nejprvé na Hradčanech,

potom na Malé straně, odtud na Novém městě. Když na Novém městě troubili a bubnovali, jeden buben se jim roztrhl. Konečně čteny také za velkého shonu i na Starém městě. Mnozí katolíci se domnívali, že tímto mandátem budou všickni odpůrci víry katolické pakli ne vyhlazeni, tož alespoň ochromeni a zastrašeni, a proto ten skutek oslavovali jako nějaké své veliké vítězství. Jedna událost objasňuje dostatečně, kterak se katolíci z vítězství toho radovali. Pan Krištof z Lobkovic měl již ode dávna připravený praporec, aby jej obětoval do Krupky Panně Marii, jak by ti mandátové vyšli. Proto se vydal hned 6. září na tu pouť. Praporec byl z osmnácti loket červeného damašku, na jedné straně maje erb jeho a na druhé obraz Panny Marie s tím doložením, že on to P. Marii obětuje z vděčnosti, že s pomocníky svými zvítězil nad pikharty.

Jestliže se katolíci domnívali, že mandátem královským přemohli a pokrotili odpůrce víry katolické, to se velice sklamali a k nemalému překvapení svému museli toho v následujících létech trpce zakoušeti. Ani Ferdinand I., panovník mocný, vytrvalý a obratný nebyl s to, aby zlomil načisto moc nekatolíků a aby byl zastavil šíření a ujímání se Jednoty a luteránství; jakých prostředků mohli pak užiti nyní katolíci, aby záměry své provedli tou měrou, jak si to přáli a jak toho skutečně potřebovali? Král slabý byl rád, když měl pokoj a když nemusel dělati rozhodčího v záležitostech veřejných, a pomoc ozbrojená mohla se zjednávati jen se svolením stavů zemských; a tu rozhodovali nekatolíci. Co se tedy nedalo provésti pomocí zemských a dvorských úřadů, pomocí jezovitů a jednotlivých pánů, toho nebylo lze za nynějších poměrů dosíci. Katolíci tedy museli i dále jako až doposud pracovati hlavně soukromí a jednotlivě, více prostředky diplomaticky úskočnými nežli veřejným násilím. Jednotlivci, ba i celí tisícové byli by mohli býti přemoženi mandátem královským, ohromnou většinu národa nebylo lze bez prostředků násilných a krvavých na víru katolickou obrátiti.

Hned dne 10. září nejvyšší kancléř Zdeněk Popel z Lobkovic obeslal do své kanceláře hejtmany a rychtáře ze všech tří měst Pražských a dotazoval se jich, proč nevykonávají exekuci na pikharty. K čemuž jednomyslně odpověděli, že žádný nechce se znáti že je pikhartem. Ti, kdo se k Jednotě veřejně přiznávají a domy své v Praze mají, že jsou ze stavu panského a rytířského. Proto že prosí, aby je kancléř sám do kanceláře své obsýlal. Mnozí z nich

že jsou také v úřadech městských a královských; a pakli je císař sám v úřadech trpí a ničeho neříká, oni že se s nimi nemohou nesnadniti a k něčemu jich donucovati. Někteří ziskuchtiví lidé majíce skutečně za to, že lutheráni a jmenovitě bratří nepožívají více ochrany zákonné, počali soukromých jejich práv rušiti, platy jim zastavovati a dluhů neplatiti. Také hotovou loupež považovali proti bratřím za dovolenou mníce, že svědectví jejich nebude více před soudem platiti. Nejprvé stal se případ takový u novoměstského práva. Dlužník nechtěl dluhu zapraviti, namítaje, že kacíři není povinen dluh splatiti. Vynešen byl však proti němu nález ten: „poněvadž zřízení zemské i práva městská mezi dlužníky žádného rozdílu v náboženství nevyměřují, proč by jedni druhým platiti neměli, proto aby dlužník věřiteli svému, čím jemu jest povinen, zaplatil.“ Pan Lacek ze Šternberka, křížovník a komorník arcikníže Matiáše, nařkl čest paní Johanky Švihovské; i byl proto u soudu zemského obžalován. Pan Lacek však podal soudu žádost, aby ho neobsýlali. V žádosti své uvedl, že paní Johanka je jedem pikhartským a bratrským nakažena, že hned od dětinství svého po otci, bratřích i sestrách svých jej zdědila; že s nemalým počtem poddaných svých pikhartic zůstává, zapovězených kancionálů, traktátů, schůzek, sborů, zpěvů a postranního kázaní až dosavade neopouští. I žádal, aby jej propustil soud z obžaloby a k zodpovědnosti více nepoháněl, jelikož prý paní Johanka nepožívá ochrany ani zřízení zemského ani lantfridu. Avšak zemský soud zamítl důvody pana Ladislava ze Šternberka a oznámil paní Johance, že může nevinu svou pořadem práva obhajovati.

Mandát proti bratřím počal se skutečně tu a tam prováděti. Krutosť nařízení jeho stihla nejdůrazněji bratry v Mladé Boleslavi, kteří ovšem byli vždy katolíkům trnem v oku. Pan Bohuslav Hasišteinský z Lobkovic a pan z Geršdorfu obdrželi rozkaz, aby se jako královští komisaři vydali do jmenovaného města, aby tam sbor bratrský zavřeli a všecko pobrali, co by k němu náleželo. Dne 11. listopadu byl sbor skutečně kolím zatlučen a zapečetěn. Komisaři chtěli zabaviti také školu a dům bratrský. Tomu se však bratří opřeli a podali proti tomu stížnosť odvolávajíce se zejména k tomu, že škola a dům nejsou v plné moci komisařů jmenovány. Podána o tom zpráva do Prahy; odtud ale přišel nový rozkaz, aby i škola i dům byly zapečetěny a pod trestem smrti aby se nikdo neopíral rozkazům císařským. Domy tyto zabaveny dne 23. prosince. Tři bratří, jenž při tom vý-

konu hlasitě reptali, byli zatknuti, do Prahy odvedeni a tady v Bílé věži po sedm měsíců vězněni. Za několik měsíců po tomto zapečetění vyšlo nové nařízení od císaře, aby bratřím zabaven byl všecken majetek nemovitý, všecky vinohrady, louky a zahrady. Stalo se tak skutečně a věci ty byly prodány městu r. 1606 za 2500 kop a od tohoto darovány špitálu chudých. Tak smutný konec vzal slavný sbor bratrský v Mladé Boleslavi. Od té doby mohli se tady bratří jen potaji scházeti. Podobným způsobem naloženo i se sborem v Týně nad Vltavou. V Praze scházívali se bratří také jenom k tajným shromážděním.

Takovým způsobem ale zakročilo se jenom na málo místech proti bratřím. Ostatně měl mandát účinek zcela jiný, nežli se očekávalo. Místo úplného zastrašení a malomyslné sklesloti dostavilo se všeobecné rozhořčení a ti šlechtici, kteří byli výslovně vyzváni, aby odstranili své kacířské faráře, stali se jen vzdorovitějšími. Rozhořčenost udržována byla také všelikými spisy polemickými, které se tou dobou přes zákazy z dob předešlých tiskem rozšiřovaly. Největší účinek způsobil tehdáž „mandát duchovní proti pokrůtkám světa a antikrista ku potěšení a vzbuzení zarmoucených a soužených s trůnu velebnosti božské seslaný“ a od Jana Evangelisty jakožto „kancléře království nebeského“ sepsaný. Spiskem tím dodávalo se bratřím zmužilosti, obhajovala se víra bratrská a uváděl se v posměch mandát císařský. Účinek tohoto spisku byl veliký. To nejspíše pohnulo knihtiskaře a měšťénína Nového města Pražského, *Sixta Palmu Močidlanského,**) že v tiskárně své vytiskl a vydal podobný mandát, kterýž tam byl vyšel již asi před 50 léty.

Vedle toho mandátu složil S. Palma, vytiskl a na světlo vydal také horlivou píseň k mistru Janovi z Husince, v níž popuzoval proti papeži a církvi katolické, zpívaje kromě jiného:

Poslyšteť naříkání od věrného lidu
Jíž zní na vše strany na papežskou rotu,
Že chce pravdu potlačiti, své lotrovství svelebiti,
Ten papež, jehož lež na světlo se zjevuje,
Skutky jeho falešné sám bůh pokutuje.

Vynesl pravdu na světlo mistr Jan z Husince,
Ten nebál se papeže ani té hranice,
Kteroužto jemu připravili, aby jej ohněm spálili
Vyznal jest, jsa tím jist, že sám bůh chce tak míti,
A toho jest potvrdil mučedlnickou smrtí.

Nuže, milí Čechové, co jste učinili
V tomto posledním věku, že jste se změnili,
Nepamatujíc na něho, mistra z Husince věrného,
Pravého, svatého a dědice Českého,
Jemž pro pravdu nevážil jest života svého.

Ó kamž jste se poděli, Čechové rozmilí,
Jenž milovníci pravdy horliví jste byli,
Volíc raději zemříti, než antikristu svoliti,
V ouzkostech, těžkostech Krista vyznávajíce,
Života tělesného proň nelitujíce!

Ó kamž jste se poděli, Čechové rozmilí!
Kolikrát jste pobili Vlachy, Španěly,
Zbořili jste jim zdi, bránu, bojujíc v Mediolánu;
Onen čas mnozí z vás udatní jsou bývali,
Nepřátely co lvové silně přemáhali.

Již pak zádu stojíte, udatní rekové,
Ani vám rozkazují přezrádní Vlachové,
Čechy hubí a plundrují i měšce jim přetřásají.
Dávejte, kde vemte, kde který peníz máte,
V své vlastní zemi sobě rozkazovati dáte!

Někteří po cti, slávě a po zboží dychtí,
Co korouhev na krově sem i tam se vrtí,
Drží s těmi pleticháři, velmi potvornými lháři,
Jenž pro hřích, svůj teřich, antikristovi slouží;
Jakž by přišel na ně strach, jináč se roztouží.

Kdežť jest Žižka na mnichy, aby je bitmoval,
Ty peleše lotrovské jejich navštěvoval,
Palcátem je pomazoval a cepami pomlacoval
V rohatých biretích, byť jich v chrámech křesťanských
Netrpěli, těch svůdců, lotrů jezovitských.

Ó Praho, Praho milá; škaredé ptáky máš,
Pozná to země Česká, co na nich vychováš!
Pevné hnízdo sobě strojí, chystají se snažně k boji;
Jak začnou, tak padnou se váš sběří, rotou svou,
Však s velikou záhubou, s mnohých hroznou škodou.

Nuže, milí Čechové! nedejte se svésti,
Byť pak vás měli z města na popravu vésti;
Buďte stálí a zmužilí, nesvolujte ďáblu k vůli,
Udatně bojujte, majíc svého hejtmana,
Ježíše Krista pána, oné vaše obrana.

Ó papeži! jestli že pravdě místa nedáš,
Vstrčí tě bůh do pekla, to ty shledati máš,
Zatopíť satan světnici, posadí tě na svrchnici,
Jak sírou tak smolou zmyje hlavu tvou holou;
Dáť též ohnivý polštář za tvůj mnišský šaltář.

Kromě mandátu a této písně objevily se tehdáž ještě jiné hanlivé spisky a rozšiřovány byly mezi lidem. Podezření padlo na Palmu, že u něho se věci ty tisknou a vydávají. Najednou dostavila se do domu jeho komise, v níž byli nejvyšší kancléř, někteří radové císařští a kancléř staroměstský, Jiřík Heidelius. Pátrali po mandátu a po písních potupných. Palma však byl napřed vystřežen a schoval věci závadné

*) Sixt Palma Močidlanský, syn Šebestiana, měšťana na Novém městě Pražském, narodil se 6. srpna 1569. Nabyv připravného vzdělání dal se r. 1588 co mladík 19letý na studia bohoslovná; leč nestal se duchovním. Zalíbení v spisovatelství obrátilo mysl jeho k umění knihtiskařskému. Vyučiv se mu, sám si l. 1597 zařídil na Novém městě tiskárnu.

pod jiné tištěné věci. Komisaři prohlížejíce věci se svrchu nepřišli až ke zpodu, nýbrž majíce za to, že všecko jsou stejní exemplářové od hledání ustáli. Nenaleznuvše nic z toho, po čem pátrali, odešli komisaři bez pořízení. Za některý čas byl však Palma předce odveden do vězení na radnici Novoměstskou. Snad tedy předce nějakým způsobem se prozradilo a dokázalo, že spisky ty vyšly z jeho tiskárny. Když jej potom vedli z radnice Novoměstské na radnici Staroměstskou, provázeli jej na té cestě mnozí páni a rytíři a houfy lidu měšťanského, nejlepší to důkaz, jaké vážnosti u lidu požíval a jaké účastenství v lidu vzbudil osud jeho. Na té cestě zvláště ženské napomínali Palmu, aby na pána boha pamatoval a od poznalé pravdy a víry neustupoval; co se jemu stane, že se jim také státi musí. Sixt odpověděl, aby mu žádali od pána boha trpělivosti a stálosti, že od víry své ustoupiti nemíní.

Na radnici hájil se Palma neohroženě a výmluvně a znal se beze všeho strachu a ostýchání k víře své. Vyhrožovali mu i katem, aby pověděl, kdo ten mandát a ty písničky spisoval. Palma oznámil, že poví pravdu beze všeho trápení a donucování. I vyznal, že mandát, kterýž byl vydán před mnoha léty, obnovil a tiskl. Píseň o M. Janovi z Husince pro tu lásku, kterouž k němu má, že jest složil a vytiskl; druhou pak píseň hanlivou že objednal u jeho tovaryše nějaký člověk stavu rytířského, kterého ale nezná. Také vyznal, že sám složil předmluvu, která vyšla při mandátě, a že toho třebas smrtí svou chce dotvrditi.

Dne 22. října předveden byl do soudu zemského. I tady přiznal se k víře své beze strachu přede všemi; dokazoval, že pod obojí má býti přijímáno, to že chce i smrtí svou stvrditi. O knížkách a písničkách, které byly čteny s řečniště, vykládal, že jen samou pravdu obsahují, s pravdou pak že každý má jíti před boha. Proto že on jí také nemohl a nechce tajiti, ale bohu svému že míní věren ostati, neohlédaje se na ty, kteří dnes tak, zítra jináče pro nějaké svéta tohoto rozkoše věří a tak boha zlehčují a vůli jeho mění. Písničky a jiné aby sepsal, že jsou mu k tomu příčinu dali jezovité, kteří jsou také písničky a spisy i malování potupná proti straně pod obojí vydávali, a ji mnohem více, než on je, haněli. Avšak i v tom že zná své poblouzení a prosí, aby mu to J. M. C. a soud milostivě prominuly. Než co se víry pod obojí dotýče, tu že se zná býti učedníkem svaté paměti M. Jana Husi, mučedníka božího, a odvolává se na písma svatá, z nich že chce a hotov jest počet z víry své činiti, při ní že s pomocí boží chce státi i umříti. To i mnohem více dlouhou dobu mluvil, tak že jeden ze soudců podiviv se mu, řekl: „I pod strhaným pláštěm výmluvnost se nachází, a ne pouze v sobolových a kuních čubách.“ Palma prohlásil také kromě jiného, kdyby soud uznal, že je smrti hoden, že chce rád umříti a vyznání své smrtí svou spečetiti, toliko aby ne tajně ale zjevně s ním zacházeli.

Soud vynesl nad Palmou tento rozsudek: „Poněvadž smlouvy mezi stavy království Českého, co se víry pod jednou a pod obojí dotýče, to v sobě zjevně obsahují, že strana strany haněti ani nic ku potupování malovati nemá, a kdyby která strana druhou haněla, aby císaři ponecháno bylo na vůli o tom rozhodovati; protož pro takovou jeho nevážnost a všetečnou svévolnost Jeho Milost Císařská jej v své trestání bráti ráčí, tak aby ihned na místo sobě ukázané šel a tu, jak císař jej trestati poručí, očekával. Dále pak také J. M. C. tiskařům a jiným všem lidem vůbec přísně poroučeti ráčí, aby se žádný více a dále o takové a k tomu podobné všetečné, nenáležité a bouřlivé věci nepokoušeli, strany druhé, jakž zřízení zemské vyměřuje, nehaněli, ani v ničemž, což se víry křesťanské pod jednou a pod obojí dotýče, jedni druhých nepotupovali. Ty pak všecky nově tištěné spisy a písně, kteréž ne pro vzdělání křesťanského náboženství, než více pro příčinu nějaké nesvornosti a zlého nedorozumění tištěny jsou, kdož je koli za sebou mají, spáliti, zkaziti a v nic přivésti pod skutečným a přísným trestáním, kdo by se tak nezachoval, povinni byli.“

Palma uvězněn byl na rozkaz císařský v Bílé věži na hradě Pražském, kdež ho nikdo navštíviti a s ním mluviti nesměl. Když již na čtvrtý měsíc byl tady držán, rodičové jeho, lidé věkem, nemocmi i chudobou hrubě sešlí a znuzení podali císaři žádost prosíce, aby nad nimi se smilovati a pro sešlost jejich věku témuž Sixtovi poblouzení jeho milostivě prominouti, z vězení toho propustiti a věci jeho zastavené pro splacení dluhů jeho jim vydati poručiti ráčil, tak aby on prací rukou svých poctivě se živiti a je v šedinách jejich opatrovati mohl. I byl Palma propuštěn z vězení a vypovězen z měst Pražských. Zdržoval se od té doby potají tu a tam v rozličných městech českých. Teprvé 1609 navrátil se zase do Prahy a obnovil tu nejen tiskařskou ale i spisovatelskou svou činnost. Zdá se však, že neměl již zvláštní své tiskárny, nýbrž že u jiných sepsání své vydával. Poslední

známý spis od něho tištěn 1617. Po 1620 odebral se nejspíše do Bavor a tam někde v pohostinství život svůj dokonal.

Sněm roku 1603. — Václav Budovec z Budova.

Mandát královský roku 1602 proti bratřím vydaný způsobil, jak jsme již vypravovali, v zemi veliké jitření; což se již na sněmě r. 1603 ukázalo. Od sněmu, který byl svolán na hrad Pražský ke čtvrtku po třech králích r. 1603, požadoval král větších pomocí proti Turkovi. Od r. 1549 byly sněmy králům dosti povolny, o věcech náboženských se na nich málo jednalo a to vždy jen způsobem mírným a povolným. Král tedy mohl se nadíti, že i tento sněm ochotně vyhoví jeho požadavkům bez velkého odporu a bez přednášení nějakých stížností stavovských. Tentokráte však měly se věci obrátiti jiným způsobem nežli císař očekával.

Na sněm k roku 1603 svolaný dostavil se také a poprvé vynikl *Václav Budovec z Budova*. Muž tento súčastnil se v potomních bouřlivých událostech velikou měrou a náležel k předním strůjcům tehdejšího odporu a ruchu stavovského. Kromě toho vynikl hned nad vrstevníky své vysoce svou výmluvností a vzdělaností, že proto zasluhuje býti vřaděn mezi nejpamátnější muže v dějinách českých. Z příčin těchto chceme působnosti jeho věnovati bedlivou pozornost.

Václav Budovec z Budova, příjmím *Kozí bradka*, syn rytíře Adama a Johanky z Chlumce, narodil se r. 1547. Byl-li od mládí vychováu v Jednotě či později k ní přistoupil, není vědomo. Puzen jsa neodolatelnou touhou po vyšší vzdělanosti a po rozšíření vědomostí, kterých nabyl na domácích školách a na universitě Pražské, vypravil se léta 1565, tedy jako mladík osmnáctiletý, do cizích zemí na učení. Procestoval skoro celou Evropu; jmenovitě navštívil Německo, Dánsko, Anglii, Nizozemí, Francii a Vlachy, kdež i do Říma zavítal. Pozdržev se na akademiích tamních, jako na př. r. 1572 ve Vitenberce, vyhledával známost s učenými muži a hleděl obcováním s nimi vědomosti ducha svého obohatiti. Jmenovitě s Theod. Bežou, slavným učencem kalvinským, v bližší vstoupil známost, tak že pak byl i za jeho žáka vydáván. Spatřiv i dvory nejpřednějších knížat a králův a přiučiv se obyčejům i jazykům hlavních národů evropských vrátil se po dvanáctiletém pobytu v cizině ke svým rodičům r. 1577.

Budovec poznal národy a země západní a hořel ještě touhou poznati i kraje východní. Sotva že několik neděl v Praze pobyl, došel ho dotaz, chtěl-li by s císařským poslem Jáchymem Sinzendorfem jeti do Cařihradu. To se shodovalo s touhou Budovcovou a proto se s radostí vypravil na tu cestu. Co hofmistr poselství císařského pobyl v Turecku sedm let. Seznámil se s jazykem tureckým i arabským, jakož i s náboženstvím Osmanů a častá pak míval hádání s tureckými učenci a bohoslovci. Pilné studium koranu roznítilo v něm ohnivou nenávisť k mohamedanismu, jakož o tom svědčí „Antialkoran“, spis bojující s rozhorlenou vroucností proti nauce Mohamedově, jinak ale mystickými ideami naplněný. Spis ten sepsal brzy po svém návratu do vlasti a vydal r. 1614. Ačkoliv způsobem nejostřejším odsuzoval mohamedanismus jakožto dílo ďábelské, předce se neostýchali nepřátelé jeho roztrušovati o něm, že rozšiřuje a zastává bludné toto učení. Z Cařihradu poslal v říjnu r. 1579 německému učenci Dav. Chytraeovi k jeho žádosti obšírnou zprávu o církvích v Řecku a v Asii připojiv k tomu posloupnosť a skutky posledních králů perských a gruzinských. List tento Chytraeus v jednom spise svém vytiskl.

Vrátiv se do své vlasti jmenován jest Budovec od Rudolfa II. dne 14. srpna 1584 radou nad apelacemi. L. 1589 vedle Rudolfa II. spolu s jinými úředníky zemskými učinil přísahu na obnovení smluv s královstvím polským, kteréž válkou arciknížete Maximiliana se Sigmundem Švédským o korunu polskou byly přerušeny. Pak dovídáme se o něm, že r. 1591 kupoval od Jana Ratibora Sekerky statek Lobkovice s Neratovicemi za 11.750 kop gr., kterýžto trh ale nebyl dokonán. Okolnosť tato svědčí, že Budovec byl zámožným statkářem a že dobře hospodařil, když mohl nové statky přikupovati. Léta 1597 přítomen byl co královský komisař sněmu moravskému.

V důvěrném poměru trval Budovec s Karlem z Žerotína; s ním i s Illeshazim a jinými náčelníky uherskými mnoho si dopisoval. Karel z Žerotína byl touto dobou již hlavou šlechticů moravských; Budovec dostal se také brzy v popředí stavů bratrských, a tak bratří v Čechách a na Moravě domohli se svými náčelníky vlivu a moci potud nebývalé. Za manželku měl Budovec Annu z Vartmberka, která byla od maličkosti u víře bratrské vychována. To bratřím nemálo prospělo, neboť panní Anna chotě svého v horlivosti bratrské jenom povzbuzovala a podle sil svých podporovala. Brzy tedy zvěděli bratří, že mají v Budovcovi horlivého a mocného pod-

porovatele a ochránce. Budovec totiž počal se horlivě starati o věci bratrské. Při snaživosti své prohlédnouti všady až k jádru věci, nespokojil se s povrchní známostí své víry, nýbrž probral a prostudoval důkladně věrouku a mravouku bratrskou, načež mohl se s dobrým výsledkem súčastniti i ve sporech bohosloveckých. Horlivost Budovcova šla tak daleko, že veřejně lidu poddanému na svých statcích kázával a jej u víře bratrské utvrzoval a k horlivému vyznávání té víry povzbuzoval.

Učenosť a osvědčená ráznosť byly do této doby zjednaly už Budovcovi všeobecnou vážnosť. Nyní dostavila se příležitosť, kdy mohl vydatně užiti svých vzácných darů duševních na obranu víry utiskované a na obhájení práv stavovských. A Budovec skutečně vystoupil veřejně a rozhodně co obhájce Jednoty bratrské, chtěje vůbec krajanům svým vydobyti svobody náboženské.

Na sněm roku 1603 dostavili se stavové v počtu dávno nevídaném, což se stalo tím, že mandát předešlého roku vydaný mnohé vyburcoval z netečnosti a z mnohých učinil agitátory čili jednatele v tom směru, aby se stavové nekatoličtí společně opřeli proti důsledkům mandátu královského. Když tedy byly oznámeny předlohy královské, jmenovitě také o nové dani na válku proti Turkovi, rozešli se stavové k obyčejné poradě každý stav zvláště, aby se uradili, jakou by na to dali odpověď. Bylo to dne 11. ledna léta 1603. Stav rytířský shromáždil se v neobyčejně velkém počtu v Zeleném pokoji a tu sobě napořád všickni jeden přes druhého stěžovali, kterak ten mandát na pikharty a jiná zmatečná učení vydaný, na ně stavy mnozí vztahovati chtějí, kteří se kompaktaty a konsistoří pod obojí nespravují. Mandátem že jsou vyhlášeni za odřezance od náboženství v Čechách uznávaného, že práva a ochrany zřízení zemského nemají požívati a že se má s nimi naložiti jako s nepřátely obecného dobrého. Takových slov ale že není ani v mandátu krále Vladislava, který vyšel podle sněmovního snešení všech tří stavů, kdežto mandát nynější vydán byl bez svolení stavů z pouhé moci císařské. Kdoby se kompaktaty nespravovali, těm se hrozí těžkými pokutami. Kdyby se mělo podle mandátu se stavy nakládati, pak že by jen málo osob ze stavů ušlo trestání; neboť jen málo kteří že se spravují kompaktaty, poněvadž tato byla na sněmě l. 1567 zrušena. Od správy pak konsistoře, administratora i arcibiskupa Pražského že byli stavové pod obojí na sněmě léta 1575 císařem Maximilianem osvobozeni a při konfesi své a při svobodných a dědičných svých kolaturách zanechání. Uváděny hned také některé případy, kterak se mandát proti stavům provádí. Panu *Smolíkovi* nařízeno, aby kněze své odstranil, arcibiskup že mu dosadí jiné řádně svěcené. Podobné nařízení obdržel Zdislav Kaplíř ze Sulevic. Arcibiskup prohlásil kněží jeho za svůdce a kacíře, pro které zřízení zemské neplatí a pohnal pana Kaplíře před soud zemský. Také o jiných se vypravovalo, že byli napomenuti z kanceláře císařské, aby své kazatele vyznání augšpurského odstranili. Vůbec pronášeny byly mnohé stížnosti jmenovitě na arcibiskupa, že osobám šlechtickým dělá veliké překážky v jejich svobodných kolaturách. Také bylo praveno, že všickni pod obojí, kteří se kompaktaty a konsistoří nespravují, musejí snášeti od mnohých pod jednou úsměšky, poněvadž prý se přidržují náboženství v zemi nepřijatého a mandátem císařským zapovězeného. Řeči podobné měly výsledek ten, že se všichni shromáždění klonili k návrhu, aby se spolu se stavem panským podalo císaři vysvětlení o těch všech věcech.

Nežli rytíři dospěli ke konečnému rozhodnutí, přišli do jejich shromáždění nejvyšší úředníci zemští a přísedící soudu zemského oznamujíce, že stav panský již povolil berně od císaře požadované. I vyzvali stav rytířský, aby taktéž učinil. Shromáždění však shlukše se u kamen povolali Václava Budovce z Budova do svého středu; tady prohlašovali, že by se mělo napřed jednati o náboženství nežli se daně povolí; i žádali Budovce, aby v tom smyslu odpověděl nejvyšším úředníkům, soudcům zemským a radám císařským. Budovec ale jich napomínal, aby toho nečinili, než dříve aby ty berně povolili a císaři povolnými se ukázali. Když pak takovým způsobem věrnosť a oddanosť svou osvědčili, že se budou moci nadíti u císaře tím větší milosti. Tím však jako by přiléval oleje do ohně. Rytíři stáli tím pevněji na tom, aby se jednalo dříve o náboženství nežli o daních. Na domluvu Budovcovu však usnešeno konečně, aby Budovec promluvil od rytířstva, že stav rytířský, co se těch nových pomocí dotýče, snáší se se stavem panským. A když to oznámí, aby také ihned při tom promluvil o náboženství.

Budovec zajisté se vyznamenal již mezi stavem rytířským, že naň vznesli úlohu tak důležitou, úlohu, která byla spojena s mnohým nebezpečím, jak svědčila nedávná minulosť.

Budovec učinil k nejvyšším úředníkům zemským promluvení v tento smysl: „Ačkoliv rytířstvo bylo toho úmyslu, aby nejprvé své stížnosti oznámilo, jaké se mu překážky dějí v ná-

boženství, že předce osvědčuje svou oddanost k císaři a sveluje k berním, které i stav panský povolil, nechlédajíce se na to, že to téměř síly jejich přesahuje. A poněvadž netoliko statky ale i hrdly a krví svou jeho M. císařské slouží a bohdá sloužiti budou, za to prosí a žádají, aby své náboženství pod obojí bez překážky a útrku na svých svobodných a dědičných kolaturách volně mohli provozovati; a císař aby nad nimi pod obojí i nad jejich svobodami, sněmy a zřízením zemským milostivou a ochrannou ruku držeti ráčil".

Když tak promluveno bylo od Budovce, nejvyšší úředníci, soudcové zemští a císařští radové sestoupivše se v hromadu, radili se chvíli, načež dali rytířstvu odpověď skrze nejvyššího písaře zemského, Jana z Klenového a z Janovic na Žinkovách*): že jsou toho vděčni, když rytířstvo svolilo k požadavkům královým; co se pak týká žádosti a přednešení o náboženství, v tom že slušné věci žádají. Kdyby se komu proti zřízení zemskému na náboženství ubližovalo, to že býti nemá a císař že mandáty roku minulého vydanými opatřiti ráčil, aby jak strana pod jednou tak i pod obojí mohly své náboženství svobodně provozovati.

Taková odpověď rytířstvo nemálo pobouřila. Shluknuvše se u kamen stěžovali si přetěžce a trpce na to, co slyšeli od nejvyššího písaře. Proto žádali Budovce, aby ještě jednou promluvil jménem jejich, že mandáty chráněni jsou toliko ti, kteří se spravují konsistoří arcibiskupství Pražského. Jiní pak všickni pod obojí, kteří své kněží berou z říše neb odjinud podle konfesí r. 1575 císaři Maximilianovi podané a kompaktaty již minulými a konsistoří se nespravují, ti že jsou za pikharty a za zmatečné pokládáni a na ty že jsou hrozné pokuty v mandátu císařském uloženy. Budovec tedy měl vyložiti, že osoby shromážděné nejsou skutečnými utrakvisty a že tedy mandátem jsou statky i hrdla jejich ohroženy. A Budovec dostál skvěle své úloze a vydal rázným a statečným svým vystoupením heslo všem nekatolíkům k hájení víry posud jenom trpěné.

Budovec promluvil k radám císařským, k nejvyšším úředníkům a soudcům zemským asi v tento rozum:

„Co se jeho Milosti císařské dotýče, nemáme sobě ani v nejmenším co stěžovati, nýbrž s jeho milosti císařské milostivým a otcovským nad námi královánim vždycky dobře a poddaně byli jsme spokojeni a pánu bohu, že tak milostivého krále a ochránce jsme dostali, vždycky jsme děkovali a posavádě děkujeme i za další nad námi královánì pána boha žádati nepřestáváme. Neboť J. M. C. nám pod obojí v naše svědomí nikda sáhati neráčil, nýbrž všickni pod obojí i ti, kteří se kompaktaty a konsistoří nespravují volně své náboženství provozovali. Teprvé minulého roku vydán byl proti nám k ponuknutí štváčů mandát, v čemž ale J. M. C. žádné viny nedáváme. Podle mandátu toliko ti pod obojí jsou za pravověrné uznáni, kdo se spravují kompaktaty a konsistoří Pražskou; ti jsou ale řídcí zvláště mezi vyššími stavy. Na ostatní na všecky uloženy jsou pokuty cti, hrdla i statku, když by se podle mandátu nezachovali. Ta kompaktata však nejsou již více pravidlem náboženství v království Českém. Bylať na obecném sněmě léta 1567 ode všech tří stavů a to s povolením a potvrzením císaře Maximiliana zrušena, ze všech privilegií zemských i odjinud vyňata. Protož zřízení zemské nic o nich neví a ani nejmenší zmínky o nich nečiní.

Zřízení zemské není nic jiného nežli pořádné snešení v jednu knihu všech nálezů sněmovních. Když kompaktata jsou zrušena a právem býti přestala, tedy i to, což v nich psáno bylo, spolu s nimi jest pominulo a právem býti nemůže. Jakož pak mezi jinými kusy při kompaktatech ten byl nejhlavnější, aby se stavové pod obojí spravovali administratorem a konsistoří arcibiskupství Pražského, tedy jest i tento hlavní článek spolu s kompaktaty jako oud s celým tělem umrtven. A tak již nejenom nás se věc dotýká, nýbrž také katolíků; jednát se o to, máme-li se spravovati podle nepovědomých a neplatných ustanovení, anebo podle zákonů, které byly vydány ode všech tří stavů se schválením královým.

Když někteří při sněmě léta 1575 chtěli zase na stranu pod obojí ta kompaktata uvaliti a jí je za pravidlo ustanoviti, chtějíce stavy, kteří by se kompaktaty nespravovali, prohlásiti za odřezance od náboženství v království Českém přijatého: ti a takoví dostali jsou těžkou domluvu od císaře Maximiliana na sněmě; a stavové pod obojí podavše konfesí svou císaři, byli při víře své zanecháni s tím vysokým od císaře osvědčením, že to po dobročesku a německu bere na svou duši, že nedopustí, aby jim stavům pod obojí konsistoř nebo arcibiskup činili nějaké překážky v náboženství.

Slova císaře Maximiliana ostávají až posavad netoliko poznamenána, ale mnozí z tehdejších stavů dočkali se slavných a vší poctivosti

*) Jan z Klenového stal se nejvyšším písařem po Michalu Španovském z Lísova r. 1596.

hodných šedin a jsou toho nyní hodnověrní svědkové, co jsou z těch císařských, milostivých a otcovských úst slyšeli, i kterak jsou stavové svou konfesí císaři podali. A k této konfesí všickni teď přítomní pod obojí se přiznáváme a nevíme tu o někom, jenž by se konsistoří Pražskou spravoval a jinde v zemi, zvláště mezi vyššími stavy nemáme o nich žádné vědomosti. Ano i ti pod obojí, kteří netoliko statky ale hrdly a krví svou J. M. C. proti Turku věrně a poddaně sloužili a přednější úřady měli, kompaktaty se nespravovali. Z těch nejpřednější hrabě Šlik, Albrecht Pětipeský, dva páni Trčkové, Vchynský Rudolf, Jindřich Křinecký a mnoho jiných poctivých rytířů svou zmužilost hrdinskou a horlivou k bohu a císaři věrnost prokázali a krví svou to zpečetili, že nebyli odřezanci od přijatého v zemi České náboženství, ale dobří a stálí křesťané. Pozůstalé po nich vdovy a přátelé neočekávají takové od císaře odměny, jakž by někteří míti chtěli, aby ztrativše manžely i dítky své měli ještě sami se zbývající hrstkou dítek a přátel svých v tom hrozném nebezpečí zůstávati, kdyby jim hrozeno bylo: nespravujete se kompaktaty a konsistoří Pražskou, protož uvalena bude na vás pokuta, v mandátech položená! Věříme však a duší svou bychom to stvrdili, že takové věci J. M. C. jak živy na mysl nepřišly a bůh dá nepřijdou. My, jak už dotčeno, J. M. C. strany těch mandátů žádné viny nedáváme, než toliko těm, kteří buďto z nepovědomosti práv a usnešení sněmovních nebo z nějaké nelásky k stavům pod obojí tak nejisté zprávy J. M. C. dali.

Rytířstvo žádá dále, aby stavové v času pokoje tentýž způsob mezi sebou zachovávali, jakýž zachovávají v poli v čas války, když proti nepříteli Turku stojí obojí jako jeden muž a jedni druhým žádných kacířů nenadávají a v rozdílném náboženství jsouce pod rozdílnými sice prápory všickni ale ve jménu sv. Trojice a tak v jednoho boha pokřtěni, jednomu pánu bohu a jednomu pánu slouží. Všickni mají právo poskytovati pomoc, berně a sbírky; jedni ode druhých očekávají rady, pomoci a spásy; všickni pod J. M. C. milostivou ochranou zůstávají, rovné ochrany požívají, rovný plat i odměnu berou. Když se tázali císaře Konstantina Velikého, čím jest tak veliký díl světa pohanského vybojoval, odpověděl, že to provedl s křesťany víry rozličné, avšak na jméno sv. Trojice pokřtěnými. On smýšlel tak, že je lépe, aby pohané byli hubeni, než aby přibývání křesťanů zabraňoval".

Na konci ohlásil řečník, že stav rytířský hodlá císaři vylíčiti v ponížené žádosti, co on byl přednesl, i požádal nejvyššího písaře, aby úmysl jejich sdělil stavu panskému.

Budovec osvědčil se tady jako muž osvícený a předsudků náboženských prostý. Obhajuje Jednotu bratrskou přimlouval se za rovné právo i lutheránům a vůbec všem křesťanům v Čechách, jen když by byli pokřtěni na jméno sv. Trojice. Od dávné doby neslyšáno na sněmě Českém řeči tak výmluvné a tak smělé. Když Budovec domluvil, nadšením a důležitostí okamžiku až k slzám byl pohnut. Mnozí posluchači také plakali. Budovec potom tázal se přítomných, znají-li se k tomu, že mluvil za ně za všecky a že to přednesl, o čem jsou se vespolek usnesli. K čemuž oni jeden přes druhého hlasitě a ochotně se přiznávali. I čekáno na odpověď nejvyššího písaře. Ten také řekl beze vší porady s ostatními: „Ráčíte-li Vaše Milosti J. M. císařskou za něco žádati, to na vůli jednoho každého se zanechává".

Hned potom radilo se rytířstvo o žádosti, která by se císaři podala. Jeden po druhém přednášeli stížnosti, které chtěli míti v žádosti. Václav Budovec žádán se všech stran, aby tu žádost upravil, poněvadž nikdo lépe nedovede jí sepsati jako on, kterýž byl tak dobře smýšlení jejich tlumočil. Stala se také úmluva, aby žádost připravena byla na pondělek, t. j. na den 13. února, kdy se měla zase v Zeleném pokoji ukázati těm osobám ze stavu panského, které v té věci souhlasily se stavem rytířským. A bylo-li by potřebí, měla se žádost poopraviti. Dne 13. byla žádost upravena a dne 14. schválen také německý její překlad. K žádosti pak přiložena také v německém znění konfese z r. 1575, kterou byli tehdáž stavové pod obojí císaři Maximilianovi k schválení předložili. Následujícího pak dne stalo se v rytířstvu usnešení, aby se na sněmě vyřídily napřed předlohy královské o berni a potom teprvé aby byla žádost o náboženství odevzdána císaři skrze zvláštní deputaci. Zvolen takovýto způsob, aby stavové neupadli v podezření, že se dávají v násilné a postranné pikle proti císaři a že jej chtějí zastrašováním přiměti k povolnosti.

V žádosti, která byla hlavně prací Budovcovou a prvním písemným osvědčením v novém hnutí stavovském, pravilo se kromě jiného: „Vaši C. Milost pro Boha ponížené prosíme, že ten patent vyšlý roku minulého, vztahující se na pikharty a jiné, zmatečných učení se přidržující a kompaktaty již dávno na sněmích zrušenými se nespravující a své svobodné kolatury mající, aby vykládán a potahován býti měl, milostivě dopustiti neráčíte. Nebo předně táž kom-

ta na sněmě léta 1567 jsou minula a v zří-
zemském ani nejmenší zmínka o nich se
. A tak již kompaktata nejsou učení v zemi
a zřízením zemským schválené, tak jakž
V. C. M. zpraveni jste býti ráčili.

Druhé. Když na sněmě l. 1575 administrator
mpaktata se odvolával, chtěje míti ty, kdo
jimi nespravovali, za odřezance od ná-
ství v království Českém přijatého, za to

dostal těžké domluvy od slavné a svaté paměti pana otce V. C. M., a stavové byli slovy císařskými zůstaveni při svém náboženství a při svých svobodných kolaturách, jak se spatřuje v konfesí naší tuto přiložené.

Třetí. Patent V. C. M. na pikharty a jiná zmatečná učení vydaný na nás stavy pod obojí, kteří se nynější konsistoří a kompaktaty nespravujeme, s nemalou potupou mnozí chtějí

Král Rudolf podpisuje majestát o svobodě náboženské r. 1609. (80.)

; některé za pikharty a některé za lidi
ých učení se přidržující mají a místy i
našim tu vinu dávají, že jsou nábožen-
ugšpurského v zemi české nepřijatého.
me však, nejmilostivější císaři, na sněmě
podali panu otci V. C. M. naši konfesí,
německý exemplář i do rukou V. C. M.
me, v němž najde se 1. naše stavů pod
o náboženství křesťanském evangelickém
ání; 2. ústní pojištění též konfese od pana

otce V. C. M., kterýchžto slov až posaváde někteří z nás živí povědomi jsme. A protož Vaši císařskou Milosť, krále a pána našeho nejmilostivějšího se vší poníženostÍ pro boha prosíme, poněvadž tak hrozné pokuty na ty, kteříž by se kompaktaty a konsistoří nespravovali, v tom patentu jsou položeny, že jej milostivě zastaviti a abychom my a kněží naši ústrků a utiskování na svobodných našich kolaturách neměli, nás v tom ochrániti, i také při našem evangelickém

náboženství zůstaviti ráčíte, neboť věříme úplně, že to ani na mysl V. C. M. nepřišlo, abychom těmi kompaktaty, která sněmem zrušena jsou a z nichž s dovolením a potvrzením pana otce V. C. M. obojí strana pod jednou i pod obojí jsme se propustili, a o nichž zřízení zemské nic neví, tak stíženi býti měli, aby nám zase za pravidlo v náboženství našem pod tak těžkými pokutami byla ustanovena, ačkoli nevíme, že by se našly z vyšších stavů osoby, které by se konsistoří a kompaktaty spravovaly.

Poníženě tedy V. C. M. žádáme, abyste milostivou ruku nad námi nade všemi držeti a nás věrné a poslušné své poddané před zprávami nejistými, místo jim nedávajíce, v otcovském opatrování míti ráčili.

S tím se V. C. M. poručené činíme a za milostivou a brzkou odpověď ještě na tomto sněmě poníženě žádáme, abychom před tím nebezpečenstvím, v kteréž by nás někteří pro ty patenty uvésti chtěli, od V. C. M. ochráněni byli. My svobodně své náboženství provozovati a pokorně k pánu bohu modlitby za šťastné a dlouhé V. C. M. nad námi panování, jakž i předešle vždycky jsme činili, činiti chceme."

Povážlivé toto hnutí stavovské, jenž z mezí zákonných nevykročilo a proto žádným násilným prostředkem zastaveno býti nemohlo, stalo se císaři velmi nepohodlným. Rádcové jeho však vynalezli hnedle prostředek, který se úplně shodoval s váhavostí a odkládavostí císařovou. Nejvyšší úředníci zemští se totiž postarali, aby ustanoveny byly ihned osoby, které upravily snešení sněmovní. Když se to stalo, vloženy zákony hned také do desk zemských, načež byl sněm za pozdního soumraku dne 16. ledna ukončen a stavové domů posláni.

Tím odňata byla stavům veliká záminka, aby mohli pohromadě ostati a náboženské své žádosti hromadně vyřizovati. Kdo by tak byl jednal po uzavření sněmu, mohl býti vždycky jako buřič a spiklenec považován a stíhán tresty nejpřísnějšími.

Císaři a rádcům jeho bylo dobře známo, že Václav Budovec z Budova měl přední účastenství v sepsání žádosti za svobody náboženské a že při poradách o tom hlavní měl slovo. Nepřátelům Jednoty podařilo se tedy velmi snadno popuditi císaře proti Budovcovi. I byl potom za několik neděl předvolán do kanceláře císařské a když se dostavil, dotazován byl ve jménu císaře samého, kdo žádost sepsal, kdo byl při jejím skládání a jaký je obsah její. Budovec zachoval se při tom statečně i moudře. Sepsav zvláštní přípis k císaři na svou omluvu, přiložil žádost stavů, výpis z desk zemských, kterak kompaktata byla zrušena a pak konfesi stavů z r. 1575, což odevzdal pro císaře v kanceláři dne 19. února. Při tom vyložil, kterak to není nic neobyčejného, že se na sněmích jedná o otázkách náboženských. Když pak se ho nejvyšší kancléř Zdeněk Albrecht z Lobkovic tázal, kdo jej vyzval, aby jménem stavů mluvil a zástupcem jejich byl, odpověděl, že jako rytíř má právo za stav svůj mluviti vždycky, když by jej rytíři k tomu zmocnili. Budovec musel se na to zaručiti, že se dostaví vždycky, kam by byl předvolán. Od dalšího jednání bylo však proti němu upuštěno.

Po strýci svém Kryštofovi († 1602) dědil Budovec část Mnichova Hradiště a Kochovice. L. 1604 koupil Zásadku od Kateřiny Říčanské ze Smiřic. L. 1606 nalézáme Budovce na cestě po Moravě. Dvě léta později půjčil Petru Vokovi z Rožmberka k přepsání spisy své Antialkoran, kroniku duchovní a kšaft duchovní.

Kterak se katolíci o rozšíření víry své vynasnažovali.

R. 1603—1607.

Odpor stavů českých na sněmě léta 1603 odbývaném nebyl všeobecný; kromě toho podány byly stížnosti stavu rytířského v krotké a prosebné formě jako žádost ponížená k císaři. A ani tato žádost nebyla císaři v čas předložena a nedošla pak od něho povšimnutí a vyřízení. Katolíci tedy neměli žádné překážky v provádění mandátu císařského z roku 1602, pokud ovšem na to vystačily jejich moc a jejich prostředky.

Jménem císařským vyšlo z kanceláře české poručení k Purkhartovi Točníkovi z Křimic, podkomořímu království Českého, aby se postaral o provedení mandátu v městech královských. Zejména mu poručeno: kdykoli rady v kterémkoli městě královském bude obnovovati anebo na místě svém rychtáři obnoviti dá, aby toho se vší bedlivostí šetřil, aby osoby, kteréž by buď pod jednou nebo pod starobylou obojí nebyly a které by se kněžími pořádnými, od biskupa svěcenými nespravovaly, do rad brány nebyly. Takové osoby aby dostatečně napomenul, kázaní pokoutních a schůzek žádných aby nedopouštěl a všem aby dostatečně nařídil, by se ve všech městech chovali podle mandátu císařského.

Vedle arcibiskupa Pražského také opatové broumovský, strahovský, zbraslavský a jiní vyšší

duchovní počali na svých statcích obraceti poddané na víru katolickou. Opat broumovský vydal rozkaz, aby jedenkaždý poddaný jeho chodil o slavnosti velikonoční k zpovědi katolické a k přijímání a aby se proto dostavil do kláštera nebo do jiných kostelů katolických. Kdo by se tak nezachoval, takový měl býti vyobcován ze spolku věřících, úřadu zbaven, z cechu vysazen, do klatby dán. Takovému nemělo se také křtem a oddavkami sloužiti a nesměl býti pohřben na místě posvěceném. Potom rozkázal i kněžím svým v kostelích na kazatelnách po všech vesnicích panství svého mandát vůbec čísti a lidi poddané k zachovávání jeho napomínati. Těm pak, kdo by se podle mandátu císařského nespravovali a rozkazů opatových neuposlechli, hrozilo se nejen sesazením s úřadů, kdyby jaké zastávali, nýbrž také trestáním na statku i na hrdle.

Arcibiskup ucházel se na všech stranách o dobrou radu, co by měl konati, aby se katolictví v Čechách vydatně zvelebovalo. Těch se mu ovšem ochotně dostalo, v Čechách ale nebyly poměry podle toho, aby se bylo mohlo provésti, co se navrhovalo. Hlavní překážkou v tom byla jmenovitě ta okolnost, že i v samém rodě panovničím nebylo svornosti a sjednocenosti. A to mělo za následek, že jedna nebo druhá strana musela hověti většině v zemi, aby se o pomoc její nepřipravila a do náručí druhé strany jí nezahnala. Ze spisů, které byly zaslány arcibiskupovi, vynikala v každém ohledu rada jezovity *Lanoye* a slavného biskupa Vídeňského *Melichara Khlesla*.

Spis Lanoyův věnován byl císaři samému a vyniká kazatelskou výmluvností i jádrností jazyka. „Po válkách a hrozných rozbrojích (o náboženství) — praví Lanoy — pokoj sice po mnohá léta zachováván byl. Avšak proto medle máme-li, jako bychom v bezpečnosti postaveni byli, nedbanlivě spáti? Nikoli! Nebo znenáhla, když toho žádný nebrání, vkrádají se do tohoto království a osazují se v něm rozličných sekt cizí učedlníci a učitelové, jakož jsou lutheráni, pikharti, novokřtěnci a jich všech škodlivější a ukrutnější kalvinisté, jejichž nešlechetným praktikám pokudž srdnatě v cestu se nevkročí, v brzce se to stane, že ti, jenž jsou z husitské roty, k nim se přirazí, katolických pak maličké stádce, jako ovce bez pastýře, nebezpečně se rozežene a rozplaší.

„Těmto pak jistým celého království se dotýkajícím nebezpečenstvím časně se vstříc jíti musí, abychom snad toho, kdyby věc tak důležitá potřebná se zanedbala aneb ospanlivě se konala, pozdě pykati nemusili a potom teprvé pomáhati chtěli, když by voda do úst nám tekla“.

Aby se přijíti mohlo k cíli vytknutému, navrhuje tyto prostředky: předně aby císař z měst královských, která se kloní k víře katolické, jako jsou Budějovice, Plzeň atd. vypověděl přísným poručením všecky cizozemce, obzvláště pak vyznavače jiného náboženství. Měšťanům domácím mělo by se přísně nařídíti, aby přestoupili na víru katolickou a když by to nechtěli učiniti, mají býti z měst vyhnáni. Arcibiskup nebo jeho komisař měli by dohlížeti na faráře a na školmistry, čemu ti a jak v kostele a ve škole učí, též jaké mají a čtou knihy buď bohoslovecké neb světské. Spisy učení nezdravého měly by se jim zabaviti. Prostředku takového mělo by se pak užívati i při měšťanech, aby také oni jen zdravé a prospěšné učení čítali.

V městech králi poddaných měla se reformace čili oprava prováděti způsobem tím, aby se začalo v městech, kde je méně nákazy, a s jinověrci, kterých je nejméně. Při tom měla se díti oprava od hlavy dolů; místo kalvinského kněze a učitele měl býti dosazen katolický atd. Podobným způsobem mělo by se naložiti s úředníky veřejnými, když by k víře katolické nepřestoupili.

Aby reformace mohla se prospěšněji a vydatněji prováděti, radí Lanoy, aby se zřídilo dvoje nebo troje biskupství v nejpřednějších městech a na ta aby se dosadili mužové učením i dobrotou proslavení. Tu a tam měl býti dosazen farář katolický, lidu z místa a z okolí mělo se nařídíti, aby chodil do jeho kostela, a farář aby všemu lidu okolnímu obřady katolickými přisluhoval.

Opatrnější, zároveň ale důmyslnější a prospěšnější byly rady, které udělil dne 29. prosince 1603 Khlesl arcibiskupovi Pražskému. Nejprvé pomýšlel Khlesl na reformaci university Pražské. I radil, aby se na ni pilně dohlíželo, jelikož prý se z ní rozličtí mistři a falešní proroci k potlačení víry katolické do měst a městeček rozesýlají. Náprava skutečná ale že se státi nemůže, poněvadž se k tomu nedostává lidí; kdyby se tedy chtěla provésti, že by žádného užitku nepřinesla, nýbrž více v lehkost a pohrdání že by byla uvedena, nad čímž by nepřátelé se radovali. Universitu zreformovati nebylo možno; proto radil Khlesl věnovati tím větší pozornost jednotlivým rektorům čili školmistrům. Na ty se mělo bedlivě dohlížeti a měli býti opatrně voleni a důkladně poučováni. Přijímání pod obojí nemělo se trpěti; svolití k němu

mělo se jen tehdáž, když by z toho jistý a znamenitý užitek následoval. Užívání kalicha tedy mělo býti jen trpěno s jistými a tuhými výminkami, když by toho byla nevyhnutelná potřeba. Jinak nemělo se kalicha užívati, poněvadž prý upravuje vždycky cestu k poblouzení. Khlesl radil také arcibiskupovi, aby k dílu svému užíval jezovitů, kteří mu budou nejvytrvalejí a nejvěrněji pomáhati.

Khlesl radil dále, aby se přední pozor obrátil na města Pražská a v nich aby se učinil začátek reformace. Že pak v městech Pražských ani jedinká katolická fara tehdáž se nenalézala, uznával Khlesl za potřebné, aby co nejdříve býti může, několik jich bylo zřízeno podle rozsáhlosti a lidnatosti v městě. Takové fary měly býti zřízeny tři na Starém městě, pět na Novém městě a tři na Malé straně i s Hradčany.

Podle Khlesla nedostačoval jediný katolický arcibiskup pro celé Čechy, měla tedy býti zřízena čtyři biskupství v Litoměřicích z proboštství téhož místa, v Hradci z kláštera broumovského, v Budějovicích z kláštera Zlaté koruny a v Plzni z proboštství chotěšovského. Část země, jednomu každému biskupu odevzdaná, byla by lépe spravována, kázeň církevní snáze by byla zachovávána neb napravena a kněžstva že by přibývalo. Na fary katolické, ještě více ale na ta nová biskupství, že mají býti dosazováni toliko muži dobrotou a vzdělaností se skvějící.

Opravné snahy arcibiskupovy musely ovšem také stihnouti poddanou mu konsistoř pod obojí, v níž byli, jak známo, kněží ženatí. Následkem toho došlo k pohoršlivému výstupu s administratorem Václavem Dačickým z Brozan, děkanem Slánským, v kanceláři císařské. Administrator, jenž býval ženat, zastával se totiž veřejně ženatých kněží, a dcery své v kanceláři císařské, že pochází z pořádného manželství. Následek toho byl, jak jsme již nahoře vypravovali, že byl vsazen do vězení arcibiskupova a pak r. 1604 s úřadu svého sesazen. Na místo jeho jmenován r. 1605 *Jan Benedikt Pražský*, farář od sv. Václava na Zderaze, jenž ten úřad zastával pouze do r. 1609. Ponejprv toho času odvážil se arcibiskup Pražský, Zbyněk Berka z Dubé, držeti synodu kněžskou dle ustanovení sboru tridentského (1605), což od dob husitských v Čechách se ještě nestalo. Sem tam prováděla se násilněji nežli kdy před tím katolická reformací, jak jsme to byli již zejména o Jaroslavu Bořitovi z Martinic vypravovali. Takovíto pojedinì horlitelé však nedovedli způsobiti a udržeti všeobecný ruch ve prospěch katolictví, jaký si arcibiskup míti přál a jaký očekával.

Již jsme kolikráte poznamenali, že hlavně panovník byl nejvíce na překážku, proč katolíci nemohli nic vydatného a trvalého prováděti proti nekatolíkům. Sotva totiž Rudolfa přiměli a přemluvili k nějakému kroku rozhodnému, již hned zase se dostavila obyčejná jeho netečnost k věcem veřejným vůbec. A tak nechání zase na pokoji nekatolíci i tam, kde Rudolf mohl po své vůli proti nim zakročiti. Jak mohli býti nekatolíci potíráni za takovýchto poměrů, když král sám vydav mandát proti nekatolíkům trpěl je i dále v úřadech, které sám obsazoval a ponechával dokonce i správu vlastních soukromých statků hejtmanům protestantským? Dokladů k tomu je dostatek. Chceme uvésti jediný, za to tím pádnější. Když zemřel arcibiskup a úřad ten spravoval probošt Pontán z Breitenberku, nechtěl císařský hejtman na panství Pardubickém přijmouti nového faráře katolického, vymlouvaje se, že jen zemřelý arcibiskup měl právo dosazovati katolické faráře na statcích královských; úmrtím jeho ale že také přestala tato výsada. Tak jednati směl služebník císařský, aniž by se byl musel obávati přísného potrestání!

Zabavené statky pana Jiřího z Lobkovic musel císař pro nedostatek peněz jeden za druhým odprodávati. Došla řada také na Chomoutov r. 1605. Při té příležitosti však odděleno město od panství a toto prodáno panu *Linhartovi ze Štampachu*. Činností jezovitů byli obyvatelé v městě a na panství obráceni z velké části zase na víru katolickou. Štampach ale bez prodlení zapudil katolické faráře a povolal na jejich místa kněze lutheránské. Jezovité chomoutovští posýlali do kanceláře císařské jednu stížnost za druhou a vymohli také skutečně několik mandátů proti Štampachovi. Ten ale rozkazů císařských nedbal a jednal podle své vůle. Konečně odpověděl zpupně r. 1607, že si v obsazování far nenechá nic od nikoho předpisovati. Chce-li jej císař před soud pohnati, aby tak učinil.

Co věci tyto se dály, stala se v Jednotě bratrské velká přeměna v učení o svátosti oltářní. Po dlouhou již dobu mívali rozličtí učenci bratrští důvěrné spojení s kalvinisty německými a švýcarskými. Ano někteří z nich klonili se dosti patrně ve spisech svých ke kalvinistickému učení o svátosti oltářní. Co bylo takovýmto způsobem dlouhý čas připravováno, to doko-

roku 1604 na synodě žeravické. Tady se vyslovila většina proti vůli starších pro o svátosti oltářní ve smyslu Kalvinově.

ık byla mocí zbraně provedena reformace v Slezsku vůbec a v Opavě zvláště.

Roku 1582—1608.

eformační snahy katolíků českých, které Čechách a na Moravě potkávaly se zdarem poměrně nepatrným, zasáhly také až do Slezska, kde vedly k události hlučné, k zbrojnému zakročení a obrácení protestantů mocí meče na víru katolickou. Událost taková obrátila k sobě ovšem všeobecnou pozornost a proto chceme i my čtenáře naše s ní seznámiti.

R. 1580 přiznávalo se skoro všecko obyvatelstvo opavské k vyznání evangelickému; tehdáž počítalo se v městě jen osmnáct katolíků. Bohoslužby katolické byly již od r. 1569 z farního kostela vyhostěny. Lutheránský farář Siebenlot zemřel 1. září 1580 v Meziříčí, když

Sjezd stavů protestantských na radnici Novoměstské r. 1608. (31.)

ıcel do Opavy z lázeňského léčení. Hned dne 10. září došlo do Opavy císařské ní, kterým byl Siebenlot s fary své sesa- Rozhodnutí toto vymohl Stanislav Pavlov- biskup Olomoucký. Městská rada, aby si ala dobrou vůli, povolala za faráře pro- *Petra Littmanna*, faráře ve Fulneku, jehož volbu biskup také schválil. Tím ale nebyl spor uklizen. Rada totiž podala Littmannovi některé podmínky, za kterými jej přijme za faráře. Jmenovitě požadovala, aby ponechal v kostele obřady, jaké tam byly zavedeny, a kaplany, kteří byli při kostele dosazeni. Za to měly se mu dostávati veškery církevní příjmy beze

všeho skracování. Praví se, že Littmann podmínky tyto přijal. Jináče však smýšlel biskup Olomoucký. Ten požadoval, aby byli kazatelé lutheránští z města vyhoštěni a jelikož předvídal, že se to po dobrém nestane, vymohl také císařské nařízení podobného smyslu.

Hejtman královský, obdržev rozkaz, předvolal si kazatele a napomínal je, aby po dobrém úřadů svých se vzdali a lid dále nepobuřovali; a aby pak vyzvání svému dodal důraz, poznamenal, jak mohou býti přesvědčeni, že císař má ještě tolik moci, aby dovedl dva lutheránské kněze skrotiti. V městě povstalo z toho velké jitření a lid počal vyhrožovati i biskupovi i hejtmanu královskému, o kterémž pronášeny řeči hanlivé a potupné. Obec a rada městská utekly se o pomoc k stavům zemským, kteří skutečně také podali císaři žádost, aby obyvatelé města Opavy byli ponecháni při svém náboženství.

Neustálým vyjednáváním protáhla se celá záležitost tak dalece, že farář Littmann zemřel, aniž by byl okem spatřil svou faru. Na jeho místo povolán nejspíše dominikán *Felix z Vilna*. Ten alespoň uvádí se v té hodnosti ke konci XVI. století. Zdá se, že ani Felix nevykonával bohoslužby katolické v Opavě a že se spokojoval s příjmy církevními, ponechávaje starost o své ovečky kněžím evangelickým. Tolik je zajisté zjištěno, že evangelická bohoslužba udržela se ve farním kostele opavském až do r. 1603, ačkoli císař několikerým přípisem nařídil, aby evangeličtí kazatelé byli odstraněni. Obyvatelstvo bylo tehdáž ještě z velké části české národnosti, jelikož se pro ně musel vydržovati také jeden český kazatel. Ke konci XVI. století uvádí se výslovně *Bartoloměj Lorcius*, který ten úřad v Opavě zastával.

Také v ostatních městech a vesnicích knížectví Opavského ujal se zatím protestantismus a rozšířil se i po ostatních částech nynějšího Slezska. Jmenovitě bylo mnoho lutheránů na statcích šlechty evangelické; a stavové slezští přiznávali se v té době již většinou k učení evangelickému. Stavové evangeličtí snažili se i tady církev evangelickou upevniti a proti zevnějším pohromám dostatečně ji ochrániti. K účelu tomu vydávali svým poddaným zvláštní řády církevní a školní, jako na př. učinil Jindřich z Vrbna, držitel Bruntálu a Goldšteina roku 1584, 1591 a 1592. K rozšiřování nového učení přispívaly dále dobré školy, jmenovitě v Opavě a Bruntálu, kamž mládež hojně posýlána na učení. Konečně byly v tom velkou pákou lutheránské spisky, postily a překlady biblí. V jisté vsi, míli od Opavy, zřídil si tehdáž Jiří Baumann z Vratislavě knihtiskárnu, v níž pracoval se čtyřmi pomocníky a rozličné spisy náboženské i světské vydával. Podnikavý tento knihtiskař staral se o rozšíření svých výrobků i spůsobem tehdáž neobyčejným, totiž roznášením jich a veřejným prodáváním na ulicích.

Novým biskupem Olomouckým, kardinálem Františkem z Dietrichšteina, nabyli Opavští rozhodného odpůrce své víry evangelické. Roku 1599 dosedl Dietrichštein na stolici biskupskou, a již r. 1602 podal císaři stížný spis, že obec proti ustanovení jeho povolává k farnímu kostelu Matky Boží sektářské kazatele. I prosil císaře o pomoc, aby pobloudilí kazatelé byli odstraněni a na jejich místo aby byli podle ustanovení Ferdinandova z roku 1542 dosazeni dobří katoličtí duchovní. Císař jindy váhavý, vydal ihned Opavským nařízení v tom smyslu, jak si přál biskup Dietrichštein. Městská rada nemeškajíc hned se také císaři omlouvala, že ne oni, nýbrž dřívější magistrát povolali do města nynější kněze a učitele, že město více nežli třicet let spravuje se vyznáním augšpurským, že císař Maximilian víře měšťanstva nepřekážel a měšťanstvo že žádného bludného učení ani nepodporuje, ani neschvaluje.

Omluvné psaní městské rady bylo zasláno od císaře biskupovi, na jehož radu pak povoláni do Prahy čtyry osoby z rady: Jan Richter starší, Zachariáš Goltsch, Jiří Točil a Hans Kurz, a dvě z obce opavské: Šimon Steinwender a Jiří Zašloh. Ty obec vypravila, a prosila zároveň císaře, aby byla při svém náboženství zůstavena, neboť kdyby se tak nestalo, že by nejváženější a nejbohatší měšťané přiznávající se k víře evangelické, vystěhovali se do sousedních měst slezských, kde by mohli víru svou svobodně vyznávati; a tím že by ubyly komoře královské příjmy veliké. Zástupci města obdrževše od rady a od cechů poučení snažili se v Praze dokázati, že městu přisluší patronát nad kostely a proto prosili, aby císař obyvatele zůstavil při jich víře a aby nad nimi držel ruku ochrannou. Avšak ani důvody o právu ani prosby nehnuly císařem a jeho rádci. Naproti mocné evangelické většině v Čechách nemohli pořídit ničeho, za to jevili naproti slabému Slezsku tím více neoblomné statečnosti. V poradě, kterou odbývali nejvyšší úředníci zemští a císařští radové pod předsednictvím císaře samého, stalo se usnešení odejmout Opavským kolaturu. Na snažnou prosbu a slibování poslanců opavských, že měšťané chtějí se osvědčovat povolnými, svolil císař, aby si mohli Opavští faráře sami voliti, avšak s tím

ěním, když se ve všem zachovají podle
mí Ferdinandova z r. 1542, když všecky
ale evangelické do čtyř neděl z města vy-
řádného katolického kněze do čtyř neděl
rti předešlého biskupovi za faráře navrhnou.
r se tak nezachovali, ponecháno biskupovi,
ím faráře ustanovil a na faru jej uvedl.
ci opavští měli v Praze pod pokutou 30.000
rošů tak dlouho ostati, dokud by nařízení
ké nebylo ve všech kusech vyplněno.
Když takové rozhodnutí císařské bylo ozná-
do Opavy, sepsala rada novou žádost k cí-
ykládajíc opět, že obyvatelstvo je ve víře
elické pevné a stálé a že by tedy nemohlo
ni násilím na jinou víru obráceno; v městě
jen několik katolíků a ti že mají několik
ů k vykonávání své bohoslužby, v čemž
o jim neděje žádná překážka. Prosby ta-
do Prahy zasílajíce nevyhověli Opavští po-
kům císařovým mníce zajisté, že při ne-
m odkládání a protahování celá věc umlkne
ávena bude. Než v polovici měsíce čer-
ediňal císař Rudolf skutečně Opavským
ru a rozkázal přísně radě městské, *aby*
radění a bez dalšího odmlouvání propustili
ta kazatele a kostel aby zavřeli na tak
, dokud by nebyl zjednán řádný kněz ka-
Radě hrozilo se císařskou nemilostí a
privilegií, statků a hrdla, kdyby se ne-
ali podle nařízení císařského.
ak přísného poručení zalekla se rada měst-
dala skutečně kostely zavříti. Než lid
, jenž neváží následků, shlukl se před
kostelem a chasa měšťanská a řemesl-
otevřeli dvéře u kostela násilím; a nabyvše
é odvahy vrazili také do domu Sigmunda
a počali se sápati i po těch, kdo je k mír-
napomínali a chlácholili. Byla to výtržnost
á, při níž písař městský musel prchnouti
nou rozkacenou. Odtud konaly se zase
ím kostele služby boží evangelické se
m a kázaním bez ohledu na to, že v Praze
držáni jsou rukojmí města. Do Prahy
zvěstováno bylo zase, co se v Opavě při-
. Následkem toho povoláno bylo znovu do
čtrnáct osob, které byly nejspíše ozná-
jakožto hlavní vinníci a pobuřovatelé. Byli
ména: hřebenář Balcer, kloboučníci Hans
a Ondřej Wolfinger, zlatník Jiří Gerczner,
h Michl, švec Mich. Prüfen, pak Eliáš
, Kristof koželuh, Konrad provazník, Dav.
, Ondř. Gebauer, Mich. Vitzke, Jindřich
ast a Jak. Krečín. Ti se však do Prahy
avili vymlouvajíce se, že město sotva může
it výlohy, které mu působí pobyt šesti
poslanců v Praze. Odpor takový popudil ovšem císaře nemálo a poskytl nepřátelům města Opavy novou zbraň. Proto císař uvěřil tím snáze i nejhorším pomluvám, které mu pak byly o Opavských donášeny. Jakého druhu věci byly císaři vypravovány, vysvítá z napomenutí, které tou dobou zaslal císař Opavským. Vyčítát jim, že otevřevše kostel násilím pomýšlejí na branný odpor, že jmenovali hejtmany, že ulice a brány stráží osadili. Z takového obvinění hleděli se ovšem měšťané a rada očistit. I zasláno císaři nové psaní, v němž vykládala se potřeba zbrojného střežení města tím, že pro neopatrnost domácích lidí vyhořelo nedávno město Hlubčice cizími škůdci zapálené, a po zemi že se potlouká mnoho nevázané čeládky, jmenovitě polské. Nicméně povoláni byli předce do Prahy na den 14. května dva měšťané, kteří byli císaři jako přední strůjci toho poznamenáni, aby se zodpovídali. Nejsouce sobě žádné viny vědomi dostavili se do Prahy Balt. Wigner a Václav Kornigel. Prvnímu se vytýkalo, že měšťanstvo pobuřoval, druhému kladeno za vinu, že zřizoval a upravoval branný lid městský. Vina jim nemohla býti žádná dokázána; předce však drženi byli v Bílé věži ještě 29. listopadu 1605 a město stálo vyživování jejich mnoho tolarů. Co se s měšťany těmi stalo, neumíme udati.

Brzy po předvolání Wignera a Kornigela učiněn ještě rozhodnější krok ke skrocení Opavských. Císař totiž zřídil zvláštní komisi pod zemským hejtmanem Albrechtem Sedlnickým z Choltic, aby rozkazy císařské v Opavě provedla. Komise sešla se v Opavě dne 10. srpna a předvolala po třech nejváženějších osobách z každého cechu, aby jim přečtla rozkazy císařské a potřebné napomenutí k tomu připojila. Pozvaní se ale nedostavili a komisaři odjeli z města bez pořízení. Tím však nebyla věc ukončena. Měšťané předvolaní a městská rada omlouvali potom svou neposlušnost tím, že vyzvání bylo předvolaným dodáno pozdě, tak že se nemohli uraditi se svými spoluměšťany, že měšťané volávají se na městskou radnici a ne do domu zemského, a konečně, že nikomu nebylo známo, že voláni jsou od splnomocněných komisařů císařských.

Již před tím dne 5. května byl kardinál Dietrichštein přijel do Opavy, aniž by byl napřed radě městské příchod svůj oznámil. Zajel k dominikánům s tou záminkou, že přišel klášter jejich prohlednout. Když odjížděl přes náměstí, hráli tam právě někteří šlechtici v míč, jich služebnictvo a jiný lid se tomu veselí dívali. Někteří z přítomných poznali kardinála a v oka-

mžiku vypuklo proti němu reptání. Někteří odlehčili sobě potupnými nadávkami, jiní chopili kamení a počali za vozem házeti. Dietrichštein vyvázl jen rychlostí svých koňů z patrného nebezpečenství. Rozumí se samo sebou, že výtržnosť tato byla novou přitěžující okolností proti Opavským.

Za takových okolnotsí podařilo se dosti snadno nepřátelům víry evangelické pohnouti císaře i k nejostřejšímu kroku proti Opavským. A tak podepsal Rudolf dne 20. října vynešení kletby nad městem Opavou. V listině té bylo uvedeno, kterak se Opavští nezachovali podle rozkazů císařských ze dne 13. května, kterak kostel násilím otevřeli, proti radě městské neposlušně se zachovali, bez svolení císařského zbrojný lid zjednali, před komisí císařskou se nedostavili a proti míru zemskému a velebnosti císařské se protivili. *Za to vylučují se z počtu věrných a poslušných poddaných, propadli v pokutu jakožto rušitelé míru zemského a zbavují se všelikė ochrany a každého práva. Obyvatelé Moravy a Slezska, zvláště ale knížectví Opavského, Opolskeho, Ratibořského a Krnovského se vyzývají, aby jim ani tajně ani veřejně nepomáhali, aby s nimi žádného spojení neměli a do města aby nedováželi žádných potravin ani jiných potřeb vezdejších. Týdenní a výroční trhy se zrušují, svobody a privileje cechů se ničí, mistři, tovaryši a učedníci prohlašují se za vší cti prázdné.*

Kletba nebyla však hned nad městem prohlášena. Ještě jednou svolána byla dne 29. prosince do města komise císařská, aby měšťany přiměla k povolnosti. V komisi té zasedali sudí zemský Bartoloměj Bruntálský z Vrbna jako předseda, Hans starší z Vrbna na Bruntále a Goldšteině, Pertolt Tvorkovský z Tvorkova a Kravař na Raduni, Sigmund Sedlnický z Choltic na Heralticích, Bartoloměj Ron z Rotvic a Kašic na Leskovci, Bartoloměj Ludvík Reisnitz z Kadeřína, Erazmus Michal Taurkul z Tarkulu a Jan Mošovský z Moravice na Benešově a Schönšteinu. Ta komise měla Opavským vyložit následky posavadní neposlušnosti a napomenouc je oznámiti, že se jim víra jich neodnímá, nýbrž že se jen kostel Panny Marie vrací katolíkům, že se má při něm dosadit farář katolický a příjmy jeho že mají býti pojištěny a biskupu Olomouckému že má býti nad tímto kostelem a farářem vrchní moc duchovní zabezpečena. Aby však nevinní nebyli trestáni s odpůrci zarputilými, měla se sepsati jména všech, kdo by se poddali a poslušenství slíbili a k tomu se mělo připojiti vysvědčení o jejich životě. Teprvé tehdy, když by se Opavští nepoddali a v odporu svém setrvali, měla se kletba veřejně ohlásiti a provésti. Komise tedy nařídila, aby byl farní kostel ihned zavřen, a kazatelé aby byli z města vyhoštěni; obci pak ponecháno na rozmyšlenou do 31. prosince, aby rozkazům císařským mohla vyhověti. Den 31. prosince se dostavil, aniž by se byla v městě stala nějaká proměna. Naopak toho dne sebraly se všecky ženy a dívky i mládež útlá a předstoupivše před komisaře žádaly je úpěnlivými prosbami, aby je v těžkostech jejich podporovali a žádosť s odporučením zaslali císaři; také obec opavská prosila, aby evangelíkům ponechání byli jich kazatelé a aby jim byl vydán farní kostel P. Marie. To všecko sepsali také v žádosti, kterou měla komise zaslati do Prahy za císařem. Měšťané osvědčujíce v žádosti té svou nevinu, stěžovali si, že jsou od svých protivníků očerněni, připomínali slovo císařské, že se nejedná o jich víru, a žádali na konci, aby byli zůstaveni při své víře, aby k vykonávání své bohoslužby podrženi mohli farní kostel, a kazatelé a učitelé aby jim byli ponecháni. Komisaři, aby nebyli podobnými prosbami neustále obtěžováni, usadili se v nedalekém Hulčíně a tady spisovali magistrátu a mnohým měšťanům vysvědčení, že se rozkazům císařským podrobili. Vysvědčení taková čili cedulky brány byly ale od občanstva v potupu, a těmi, kdo se podrobili, opovrhováno; lid obecný pak ulevoval zlosti své tím způsobem, že spoluobčany své, jenž se ucházeli o takové vysvědčení, nazýval „cedulkami". Tím však, že magistrát a někteří měšťané hlásili se o vysvědčení zachovalosti, nevyhověno ještě požadavkům komise. Počátkem ledna r. 1604 museli také skládati přísahu věrnosti a poddanosti císaři, že se podrobují volně rozkazům císařským a že budou radou i skutkem nápomocni proti všem odpůrcům císařovým. Skládajíce takovou přísahu dokládali všickni, že nechtějí, aby byla na ujmu jich víry a náboženského přesvědčení.

Dne 7. ledna opakovali komisaři rozkazy císařské; potom pak dne 15. ledna sebravše klíče od farního kostela zaslali je po poště biskupu Olomouckému; obyvatelstvu evangelickému pak vykázali k bohoslužbám kostelíky u sv. Jiří a sv. Barbory spokojivše se se slibem měšťanstva, že při farním kostele nebudou kazatelé vydržováni. Takovéto mírné vyrovnání nedostačilo však kardinálu Dietrichšteinovi a španělsko-katolické straně při dvoře Rudolfově. Ti chtěli, aby bohoslužby evangelické byly v Opavě naprosto zastaveny a víra evangelická aby byla tady úplně vyhubena, jak se to bylo provedlo

s dosti malým odporem v několika městech moravských. Následkem toho obdrželi komisaři nový rozkaz z Prahy dne 4. února 1604, aby také oba jmenované kostelíky zavřeli a kazatele evangelické z města vyhostili. Komisaři tedy obdrževše ten rozkaz vydali se již dne 6. února do Opavy a tady svolali obec do zemského domu. Oznamujíce, co se přihodilo, přečetli obci také kletbu císařskou ne proto, že by se měla hned provésti, nýbrž prý jenom na výstrahu, aby měšťané rozkazům císařským neodporovali. Hned ale také s velkým důrazem a se vší rozhodností požadovali od přítomných, aby se poddali a císaři ve všem poslušnost a věrnost slíbili. V té chvíli nezbývalo přítomným nic jiného nežli se podrobiti. I prohlásili, že svolují, aby také oba kostelíky byly zavřeny, hned ale také dodali, od své víry že žádným způsobem neodstoupí, kdyby na to měli statky a životy své nasaditi.

Opavští a okolní obyvatelé byli tím zbaveni veliké duchovní útěchy. Lid byl z toho v velikém rozčilení. Odvážní popuzovatelé docházeli tedy tím ochotnějšího sluchu, jelikož lid neviděl před sebou žádných donucovacích prostředků, kterými jinde strana katolická zjednávala důrazu svým rozkazům. Již tedy hned dne 6. února jevilo se v městě velké pobouření myslí. Následujícího pak dne shromáždil se lid na hořejším náměstí; muži, ženy, děti a všeliká chasa rozličným způsobem starosti a stísněnosti své ulevovali. Ze shromáždění ozývala se trpká slova a žalostná naříkání. Konečně si lid ulevil písněmi, jaké se zpívaly v čas nejtěžšího pronásledování. Tu ozval se z kostelíka sv. Ducha zvon, který byl celé neděle umlkl, vyzývaje k pobožnosti a lid hrne se kvapem do kostela a jme se zpívati píseň oblíbenou od Luthera složenou: Eine feste Burg ist unser Gott (pevným hradem jest náš bůh). Tím se mysli vzpřímily a vzmužily. Lid shání se po mnichu, jenž při kostele tom přisluhoval, a přeje si, aby vstoupil na kazatelnu. Však mnich vida blížiti se bouři vsedl na kůň a pádí ke komisařům do Radúně. Na cestě prý nedaleko šibenice svalil se i s koněm do hlubokého bahna. Hned potom rozběhli se někteří odhodlaní chasníci k jmenovaným kostelíkům a vypáčivše tady násilím dvéře, vystoupili na věže a rozhoupali zvony k slavnému vyzvánění, což bylo od lidu rozjařeného jásotem uvítáno. Hned také vyhledali jednoho kaplana evangelického a přiměli jej, aby vystoupil na kazatelnu a posilnil slovem božím uhnětené obyvatelstvo. První následek pobouření byl ten, že byla na město Opavu vyhlášena kletba v Opavsku a po celém ostatním Slezsku. Obec obávajíc se trestání obrátila se ke knížatům a stavům slezským žalujíc, kterak přišla o své kostely, jak byla nad nimi pronešena kletba aniž by se mohli zodpovídati, kterak byli a chtějí býti vždycky poslušnými, jen když by to nebylo na ujmu jich víry. Připomínajíc, že sněm r. 1582 zastal se přívrženců nové víry naděje se obec i nyní, že stavové budou laskavými prostředkovateli. Měšťané pak zaslali také prosebný list knížeti Karlovi z Minsterberka a magistrát zvláštní psaní biskupu Vratislavskému, aby se zasadili svou přímluvou, by byla Opava kletby osvobozena a obyvatelstvu aby bylo popřáno místečko k svobodnému vyznávání víry evangelické. Stavové také skutečně učinili dvakráte u císaře svou přímluvu žádajíce výslovně, aby kletba nad městem byla zrušena, a věc celá aby byla odevzdána vrchnímu právu do Vratislavě k rozsouzení. Rudolf ale požadavek stavů zamítl rozhodně a vyzval je, aby kletbu proti Opavským raději pomohli provésti. Podobného odbytí dostalo se také obci, když v poníženém spise k císaři jednání své omlouvajíc slibovala bezvýminečnou poslušnost a žádala za svobodné vyznávání víry a za ponechání kostelů a škol ve správě obecní.

Není pochybnosti, že katolická strana při dvoře císařském by se byla hned obrátila důrazně proti městu neposlušnému; tou dobou však zuřilo v Uhrách povstání pod Štěpánem Bocskayem a to přimělo stranu katolickou k nemilému pro ni odkladu a shovívavosti naproti Opavským. Dne 27. května 1605 uložil totiž císař hejtmanu zemskému, aby oznámil měšťanům opavským, pakli nařízením jeho ve všem všudy poddaně se podrobí a pakli do Prahy vyšlou šest osob z rady a z obce s dostatečným plnomocenstvím, že bude vědět, jak dále milostivě k nim se zachovati. Tu však sběhla se událost, která zmařila všelikou naději na vyrovnání po dobrém.

Biskup Vratislavský nařídil totiž z moci úřadu svého, aby pro nebezpečí válečná svoláván byl lid po celém Slezsku slavným vyzváněním na zvony kostelní k pobožným modlitbám za odvrácení válečných neřestí; měšťané opavští chopili se s velkou radostí té příležitosti, aby vyzváněli na věžích zavřených kostelů, nic nedbajíce odporu a výstrah městské rady. V umluvenou chvíli vedrali se tedy někteří smělci na věže kostelní a jali se všemi zvony vyzváněti. Lid sbíhal se na to znamení se všech stran k farnímu kostelu a jedni druhé rozpalujíce počali brzy veřejně si stěžovati a reptati, že je kostel domácí zavřen a že nemají místečka, kde

by boha podle svého zvyku a podle své potřeby mohli cíti a vzývati. Hluk nabýval rázu vždy povážlivějšího. *Tu dere se několik cizích sekerami ozbrojených vojínů skrze lid ke kostelu, násilím vypáčí dveře jeho a za malinkou chvíli hrne se lid do kostela za nadšeného jásotu.* (Vyobrazení tohoto výjevu podáváme na str. 577 a 578.) Obecní rada byla příliš málomocná, aby byla mohla skutek tento zastavit nebo nějakým způsobem odčinit a strůjce výtržnosti potrestati; lid pak ulevuje citům, delší dobu násilně utlačovaným, nepomýšlel nijak na budoucnost a horlivě spěchal do kostela, kde se mu zase evangelickými službami božími přisluhovalo.

Na nějaký čas ponechána byla Opavským plná zvůle, jelikož pozornost dvora obrácena byla do Uher, odkudž vojska strany odbojné vpadla do Moravy všady pálíce, loupíce a všeobecným pustošením cestu svou znamenajíce. Jednotlivé loupeživé tlupy prodraly se až k Fulneku. Za takových okolností mohli ovšem Opavští vytrvati v odporu svém proti rozkazům císařským tím snáze, že ani stavové slezští nejevili mnoho chuti a ochoty převzít na sebe provedení klatby císařské. Naopak stavové ucházeli se ještě u císaře, aby byl Opavským pánem laskavým a milostivým a aby jich zanechal při víře evangelické. Moravané pak měli sami s sebou doma co činiti a jak nám známo, nebývali také nijakž ochotni k stíhání a hubení nekatolíků doma na Moravě, natož aby svým nákladem zbrojný lid sbírali na Slezany a s nimi se znepřátelili. V Praze však nicméně nevzdali se zámyslu potrestat odbojné měšťanstvo, jakmile by to bylo možné. Tak uplynulo půl druhého roku a měšťané oddávali se zase svým obchodům a řemeslům, pokud to šlo za neuspořádaných poměrů tehdejších. Následky, jimiž se hrozilo v císařském patentu ze dne 20. října 1603, buď se ani nedostavovaly, nebo je bylo v jednotlivých případech pramálo cítiti. Kletba ale zhoubou hrozíc visela neustále nad Opavou jako děsný mrak, jenž hrozí každou chvíli hromy své vychrliti. A najednou přikvačila bouře na město s té strany, odkud jí nejméně očekávali. Dne 1. ledna 1607 uzavřen byl totiž s Turky mír žitvatorocký a tím se stalo nepotřebnými několik pluků, jenž byly nedávno před tím najaty. Z Prahy tedy zaslán byl rozkaz za plukem Fridricha z Geissberku, aby se vydal na pochod do Opavy, tam že bude lid jeho vyplacen a rozpuštěn.

Jako hromu udeření účinkovala na Opavské zpráva o tom, že do města jejich povolán je celý pluk nezřízeného žoldáctva. Abychom takovýto strach dovedli pochopiti, musíme si představiti, jakým způsobem se tehdáž provozovalo řemeslo válečné a jak se lid zbrojný choval k občanstvu vůbec, zvláště ale k těm, koho mu trestati a sužovati bylo dovoleno a nařízeno.

Pluky sestavovaly a zřizovaly se najímáním. Plukovník čili vrchní nebo také nejvyšší obdržev k tomu neobmezené plnomocenství, dal po městech a po vsích veřejně bubnovati a rozhlašovati, že k tomu a k tomu účelu sbírá vojsko a že lidem svým bude takový a takový žold vypláceti. Kolem praporu jeho shromažďovali se tedy žoldnéři, jenž byli právě beze služby, dobrodruzi rozličného druhu, kterým se znechutil pravidelný a pracný život občanský, všelicí lidé a poběhlíci, jenž mínili tak ujíti trestu a jiným nepříjemným následkům svého života a vůbec všeliká čeládka spustlá, nevázaná a nemravná. Plukovník byl jen málokdy člověk s nějakými šlechetnými záměry, který by podnikal boj na př. na osvobození vlasti a podobné. Obyčejně to byl podobný dobrodruh jako jeho žoldnéři a tak hleděl ze řemesla svého způsobem co nejvydatnějším těžiti. Podle okolností uzavíral tedy s najatými bojovníky smlouvu a žold s každým zvláště. Proto byl žold při rozličných druzích zbraně nestejný, ba i žoldnéři téhož druhu brávali žold nestejný. To býval ale nevysychající pramen k neustálým stížnostem a okolnost ta bývala také příčinou častých vzpour žoldnéřů proti jich představeným. Větší část žoldnéřů dostavovala se k praporům s holýma rukama a beze vší zbraně a jiných nezbytných potřeb. Takoví kupovali si za drahý peníz zbraně od svého najímatele, který je byl obyčejně koupil za fatku od jiného nedávno rozpuštěného pluku. Co za zbraň přišlo, to bylo pak žoldnéřům z jejich žoldu strhováno. Pluk takto sehnaný býval pak od císařských komisařů přehlížen čili mustrován. Počet žoldnéřů, který byl při té příležitosti shledán, považován pak za měřítko při vyplácení žoldu, který se měl plukovníkovi zapravovati měsíčně z císařské pokladnice. Pluky jezdecké sestavovány obyčejně v síle 4000 koňů a pluky pěší v počtu 3000 mužů. Že se pak pluk ztenčiti může sběhy, nemocemi a úmrtím, na to nebralo se mnoho ohledu do budoucnosti a plukovník tedy přijímal do svého pluku šmahem i lidi tělesně nedostačné; kynulť mu z toho zisk nemalý, pakli mu brzy něco lidu ubylo, poněvadž dostával žold takový jako by měl celý pluk pohromadě. Žoldnéři bývali ostatně i všelikým jiným způsobem zkracováni a vyssáváni od svých plukovníků a zásobovatelů; kromě toho stávalo se velmi často, že i při nejlepší vůli

svých představených nemohli se domoci svého žoldu, jelikož prázdné pokladny Rudolfovy na pravidelné zásobování a zaopatřování vojska nedostačovaly. Jaký tedy div, že za takových okolností vedeny byly války s Turkem tak bídně a váhavě; jaký div, že pak sběř vojenská válkami těmi nejvýše zdivočelá a ukrutnostem všelikého druhu přivyklá, byla pravou ranou egyptskou na země, k jichž ochraně byla vysýlána. Žoldnéřům, za nimiž ploužily se na pochodech jich ženy, děti, lehké ženštiny a všeliká ještě jiná sběř, nedostávalo se někdy i věcí nejnutnějších a nejpotřebnějších; nemělit mnohdy ani čím by hladové své žaludky nasytili. Tu dovolovali si nejhorších výtržností a čemu takto přivykli, toho ovšem nezanechali i když měli dostatek jídla a nápoje. Všecko bořit a ničit, toť bylo nejmilejší zálibou, když nebylo na blízku nepřítele ozbrojeného. Takováto chasa spustlá spravovala se vždy ráda a ochotně podle nejhorších vyvrhelů ze svého středu. A tak znamenána byla místa, kde se takovéto pluky zdržely a kudy táhly, zvířeckými surovostmi, krádežemi a vraždami.

Podáme o tom několik příkladů. Pluk holandský hraběte z Eindenu, jenž byl roku 1602 přehlížen v měsíci srpnu v Novém Jičíně na Moravě, dopustil se v Jičíně, v okolí a odtud dále až k hranicím uherským tak neslýchaného pustošení, že bychom tomu ani nevěřili, kdyby to očití svědkové nevypravovali. Podobné ohavnosti páchány byly i jinde od jiných pluků. R. 1598 ustanovena byla Opava k sebrání jednoho nového pluku. Žoldnéři, vložení měšťanům do domů po desíti až po dvacíti mužích, vyhazovali pokrmy a nápoje na ulici nebo jimi tloukli po svých hospodářích; obnaženou zbraní bili a pichali své hospodáře, vyháněli je na ulici a třeba celé tři dni domů jich nepustili, nemohli-li jich žádostem a choutkám vyhověti. U důstojníků a představených nebylo lze dovolati se pomoci. Konečně za čtrnácte dní odtáhli, rozloučivše se se svými hospodáři bitím a políčky. Pro koně důstojnické musela se opatřovati sláma, seno a oves, museli býti zásobováni masem, rybami, kuřaty a j. v.; a když člověk všem jich choutkám vyhověl, aby jen měl s nimi dobrou vůli, konečně mu předce jako z vděčnosti mocí odvezli vůz a koně. Rok na to táhl jiný pluk Slezskem skrze Albrechtice, Vikštadt, Stadenku a j. v. a zanechal po sobě krvavou pověst o pustošení a hubení země. O ženách a dětech, které ten pluk provázely, vypravuje kronikář, že je vojáci s sebou mají, aby kradly. Ti žoldnéři, vypravuje dále, „vedli jídlem, chlastem, rouháním bohu, vzdorovitostí a láteřením tak bohaprázdný, divoký a zvířecí život, že by nebylo divu, kdyby je země byla pohltila.“

Můžeme si tedy pomysliti, jaké zděšení padlo na Opavu, když sem přišla bezpečná zpráva o tom, kterak císař povolal sem pluk Geissbergerův. Měšťané dobře uhodli, že pomocí toho pluku mají býti donuceni k povolnosti a poslušnosti. Zalekli se ovšem v první chvíli nemálo, nebezpečí bylo ale ještě daleko a tak jim zbylo dosti času, aby příchodu pluku hleděli vstříc s chladnější myslí. Čas vzbudil v měšťanech novou zmužilost a hnedle se také vynalezli lidé odhodlaní, kteří radili, aby vojáci takoví nebyli do města puštěni. Myšlenka se ujala a než se toho kdo nadál hotovili se měšťané k odporu.

Pluk Geissbergův vydal se zatím již na pochod z Uher, překročil v dubnu r. 1607 hranici moravskou a jal se na Moravě drancovati způsobem takovým, jak to posud činíval bez trestu v Uhrách v krajinách nepřátelských i přátelských. Dne 9. června přitrhla část pluku před městečko Dvorec, jenž náleželo vévodě Karlovi z Minsterberka, ztekla je útokem, když jich měšťané nepustili po dobrém do města, a šeredně je vydrancovali a spustošili. Jiná část pluku rozlezla se po statcích biskupa Olomouckého a dopustila se v Hukvaldech nezbedných výtržností. Kardinal Dietrichštein stěžoval si na to u plukovníka, byl ale odbyt pohrůžkami a surovostmi. Lid venkovský sebral, co mohl ve spěchu unésti a odvésti, utíkal do hor a nepřístupných lesů. Žoldnéři tím volněji řádili v opuštěných osadách, vloupali se do kostelů a odvlekli pak s sebou, co jen se jim líbilo. Tak prý neřádí ani nepřítel Turek, stěžoval si kardinál Dietrichštein. Na pochodu svém dostala se hlavní část pluku pod Geissbergem dne 28. června před Nový Jičín, kde jim ale také brány zavřeli. Geissberg vyzval měšťany, aby se vzdali, odpověděli mu však posměchem. Dal tedy hnáti útokem na dolejší bránu, kdež se ale žoldnéřům jeho dostalo krvavého odbytí. Osmnáct lidí jeho ostalo mrtvých na místě ležeti a 40 vojáků bylo poraněno. Tak tuhého odporu se Geissberg nenadál; proto se necítil jistým ani v předměstích. I vytáhl odtud a položil se v ohraženém Táboře u vsi Šanova, kde se sedmnácte dní zdrželi k velkému soužení okolní krajiny. Dne 15. července měl Geissberg schůzi s kardinálem Dietrichšteinem a s několika pány moravskými, od nichž obdržel 6000 tolarů na vydržování svého vojska. Stalo se to nejspíše pod tou výminkou, aby odtáhl z markrabství Moravského. Konečně dne 30. července vytrhl z ležení a překročil hranice knížectví Opavského.

Měšťanstvo bylo touto dobou již dostatečně odhodláno nepustit žoldnéřů do města. V rozhodnutí tom utvrzovali je stavové slezští, kteří se ohradili proti povolání cizího vojska do Slezska a také hned ustanovili svého vrchního nad zemskou hotovostí; také Karel z Minsterberka napomínal obec k vytrvalosti. Konečně dodal zajisté nemalé zmužilosti měšťanům i příklad Jičínských, kteří se byli loupeživým žoldnéřům opřeli s tak dobrým úspěchem. Dva důvěrníci vévody Krňovského přišli dne 4. června do Opavy, prohlíželi obranné přípravy a prapor žoldnéřů, které byl magistrát najal. Hned však druhého dne odešli vyslovivše svou nespokojenosť s nedostatečným ohražením města a s malým počtem zbrojného lidu.

Přípravy k obraně byly skutečně velmi nedostatečné. Magistrát sám, jenž měl býti duší, pobadatelem a hlavním obstaravatelem všeho potřebného, pořád ještě váhal a se rozpakoval. Vždycky se něco malého učinilo, aby lid nereptal, pak se ale zase kolik dní nestalo ani toho nejmenšího. A nejbohatší a nejváženější měšťané spravovali se podle obecní rady. Rada totiž nemohla a nechtěla se posud vzdáti naděje, že bezvýminečnou poslušností zjedná se u císaře milosť a úplné trestu prominutí, kdežto branný odpor i v nejlepším případě mohl míti výsledek jenom dočasný a částečný; a kdyby se nezdařil, mohl míti za následek úplnou zkázu a záhubu města. Není tedy divu, že rada nejevila dostatek rázné činnosti, jaká jen mohla vésti k vydatnému odporu a že více jevila chuti a ochotnosti k vyjednávání a podávání pokorných žádostí. Také hejtman zbrojného lidu *Bartoloměj Goltsch* jen s nechutí se podvolil rozkazu, aby brány a hradby zbrojným lidem osadil. Rada byla ale konečně předce stržena všeobecným proudem; i dala na bašty vytáhnouti hakovnice, u dvou bran pak vykopati nové příkopy a naházeti nové náspy. U zámku pak zdělána nová ohrada z košů zemí naplněných. Také najímán prapor žoldnéřů, k němuž se 200 mužů přihlásilo. Těm dáni za hejtmana měšťan Šeb. Kornberger a za praporečníka pán ze Schreibersdorfu. Konečně zjednala rada také dva puškaře a jednoho strážmistra, který by stráže a ponůcky zaváděl a vůbec na střežení města dohlížel.

Nové zmužilosti dodala měšťanstvu zpráva, že stavové Opavští v Hulčíně shromáždění se usnesli, nesvoliti k tomu, aby byl cizí zbrojný lid vpuštěn do knížectví, že to snešení oznámili císaři, knížatům, stavům a vrchnímu Geissbergovi a že svolali k tomu účelu hotovosť zemskou, která se měla dne 12. července na třech rozličných místech sebrati. Opavští tedy spoléhajíce se příliš na podporu stavů opavských a na pomoc Slezanů odpověděli nyní rozhodně správci země Bartoloměji Kravařovi z Radouně, když je vyzval, aby pluk císařský pustili do města, že tak učiniti nemohou a neučiní. Jelikož mnozí z těch, kdo byli v únoru r. 1604 královským komisarům v Hulčíně slíbili poddanosť a poslušnosť, na stráže v městě choditi nechtěli a také jiným povinnostem se vyhýbali, naléhala obec, aby k tomu byli donuceni. Rada tedy byla donucena předsevzíti všeobecnou přehlídku, což se také dálo dne 2. srpna. Měšťané jeden po druhém přistupujíce ke stolu, u něhož seděli purkmistr a rada městská, přisahali, že budou s městem za jedno státi a císaři poslušnosť zachovávati. Druhý den na to vydala rada znovu osvědčení, že Geissberga s lidmi jeho nikdy nevpustí do města a aby ukázala, že hodlá i rázně odporovati, dala hned také vytáhnouti těžké kusy na dvě brány městské. Něco jezdců ze zemské hotovosti přijelo tou dobou do města.

Stavové knížectví Opavského nebyli vůbec za dobré s městy a tak rádi zapomenouce na své usnešení ve prospěch Opavy, pluku císařskému nijakž nebránili, aby vtrhl do Opavska a v pozdějším svém shromáždění v Hulčíně dne 20.—22. srpna se usnesli zaplatit vrchnímu Geissbergovi 6000 tolarů s tou výminkou, když by po zemi nedělal žádných škod a když by celý svůj pluk položil jen do města Opavy a do jeho předměstí. A již před tím vysláni byli tři od stavů zvolení komisaři proti císařským, aby je do země uvedli. Komisaři oznámili Opavským dne 6. srpna, že zbrojnému lidu císařskému vykázali příbytky v Opavě a její předměstích a pak ve vsích Kylešovicích, Oticích, Jakubčovicích, Skřipově a Jaktaru. Z Radouně zaslal také vrchní Geissberg dne 7. srpna Opavským psaní, v němž totéž oznamoval, slibuje kromě toho, že bude žoldnéře své držeti v přísné kázni. Dále se ohražoval proti pověstem, že by měl se svým plukem provésti v Opavě katolickou reformací. Rada městská oznámila všecky ty věci předním osobám v městě, jmenovitě představeným cechů. Ti ale jednomyslně odpověděli, že se vojsko císařské nemá do města vpustiti. Podobná odpověď dána byla ubytovateli pluku Geissbergova dne 10. srpna, když se dostavil k bráně městské a vyzval stráž, aby vojsku císařskému byly brány otevřeny. Počalo tedy obléhání.

Žoldnéři a ozbrojené měšťanstvo obsadili brány a hradby městské a císařští město sevřeli. Plukovník však doufal vždy ještě, že po dobrém,

pouhým vyjednáváním dostane Opavu do své moci a jal se tudyž vyjednávati. Proto se stala první srážka teprvé dne 19. srpna. Císařští udeřili nejprvé na stráž u brány, byli ale odraženi a Opavští hnali se ulicí kylešovickou dolů, při čemž padli tři císařští žoldnéři. Tužší boj rozpředl se na rozličných místech dne 23. Tu se císařští dobře zatarasili a ohradili v předměstích a zastavili Opavským přítok vody do města. Také v následujících dnech sváděny větší nebo menší šarvátky, na obou stranách byli bojovníci zabiti a raněni; v předměstích a také v městě samém bylo několik domů ztráveno požárem.

V městě byla rada, jak nám známo, k brannému odporu tak řka donucena, a kromě toho nebylo nikoho tajno, že je celá řada lidí, kteří jsou ochotni každou chvíli císaři se poddati. Není divu, že za takových okolností proskakovaly rozličné pověsti o zradě, jak to bývá při

Opavští otevřeli násilím zavřený kostel farní r. 1605. (32.)

podobných příležitostech. Strana nejodhodlanější pozorovala tedy s největší nedůvěrou každý krok rady. Mnozí z měšťanstva zámožného byli veřejně obviňováni ze zrady a ze srozumění s nepřítelem, v čemž utvrzován byl lid tou okolností, že někteří takoví měšťané ještě před obležením z města se byli uklidili. Lid takovýmito pověstmi poštvaný, bouřil se zejmena proti dvěma měšťanům a rada byla donucena měšťany poznamenané zatknouti a uvězniti, aby se lid upokojil. Ještě hůře vedlo se dne 25. srpna Valentinu Supovi; na toho bylo udáno, že je s obléhajícími dorozuměn, a chasa řemeslnická bez okolků nad ním provedla dílo katovské, aniž by se byla o vině jeho dostatečně přesvědčila. K tomu všemu dopouštěli se ještě také žoldnéři rozličných přestupků proti kázni a všelikých nezřízených výtržností. Nahoře uvedení

jezdci z hotovosti zemské zabili svého písaře; žoldnéři městští požadovali hřmotně, aby puštěni byli na svobodu jejich soudruhové, pro neposlušnosť vězením potrestaní. Někteří žoldnéři vloupali se také do domů, dopustili se krádeží a tropili všeliké jiné neplechy. Teprvé postavení šibenice na hořejším náměstí zjednalo trochu pořádku a poslušnosti.

Tak dělo se v městě samém; z venkova pak nepřicházela žádná pomoc a podpora obleženým. Není tedy divu, že si rada městská nepřestala dopisovati s plukovníkem Geissbergem, který neustával měšťany vyzývati a napomínati, aby rozkazů císařských uposlechli. Také biskup Vratislavský zaslal do Opavy několik listů s vyzváním, aby se měšťané po dobrém podrobili, a Jiří Langer ve svých kázaních pobádal své ovečky protestantské k povolnosti. Takovýmto způsobem počínali pomalu krotnouti i největší horlivci v městě, kteří posud chtěli hned každého kamenovati a vražditi, kdo by byl o vyjednávání a vzdání se jen hlesl. K tomu všemu objevoval se v městě nedostatek potravin a jiných vezdejších potřeb, což i nejsrdnatějším odnímalo chuť k dalšímu odporu. Nemálo přispělo k novému obratu také psaní jednoho důstojníka z pluku Geissbergova, že on, jeho plukovník, ostatní důstojníci a větší část pluku jsou také protestanty, a že se tedy Opavští pro svou víru nemusejí žádných útisků obávati. Na to psaní Opavští dne 11. září příchylně a přátelsky odpověděli a hned druhého dne počalo vyjednávání o vydání města. Během tohoto vyjednávání vyšlo z města pět důvěrníků obce, zajisté se svolením plukovníka Geissberga, aby se přesvědčili v celém okolí, že se nemohou od nikud pomoci a podpory nadíti. S vévodou Krňovským nemohli vyslaní mluviti, avšak stavové vévodství toho a kníšectví Opavského radili jednohlasně, aby se město vzdalo i pod nejhoršími výminkami, nechtějí-li měšťané sebe a rodiny své v nejhorší záhubu přivésti. Když se vyslaní vrátili s takovouto nepořízenou, pokračovalo se u vyjednávání znovu dne 17. září. Toho dne vypraveni totiž do Benešova za Geissbergem Hans Kraus, Antonín Allerheiligen, Jindřich Richter, Ondřej Wolfinger a Konrad Kühn. Za tři dni byla smlouva o vzdání města dokonána a pak dne 20. září od Geissberga, když k ní rada městská a obec města Opavy přistoupily, podepsána. Smlouva ta obsahovala následující kusy: město je nemajetné a proto má býti část vojáků na venkově ubytována, měšťané nemají býti přes nemožnosť svou stěžováni a týráni, výlohy na vojsko budou od města zapraveny. Za to však se slibuje, že bude obec ponechána při své víře, že do radnice bude vložena salva guardia, že klíče od bran městských zůstanou u purkmistra, že lidu zbrojnému od města najatému ponechán bude čestný a svobodný odchod z města, a plukovník že zachová ve svém pluku kázeň a pořádek, aby se měšťané nemuseli obávati žádných výtržností. Jakmile ta listina byla podepsána a městu vydána, dala rada velké kusy sundati z bašt a z věží a ukliditi do zbrojnice, pak zbrojným svým lidem vyplatila žold a propustila je ze všech závazků. Na to byly brány městské otevřeny a Geissberg vtáhl se svým lidem do města dne 22. září po 43denním obléhání.

Teprvé nyní, když bylo město zbrojným lidem císařským obsazeno a když nikdo nemohl na odpor ani pomysliti, ukázaly se posavadní sliby o milosti a odpuštění v pravé své podobě. Žoldnéřům městským byl zaručen svobodný odchod z města, čímž se rozumělo tolik, že každému bude ponecháno, co s sebou ponese a že bude beze všeho zastavování propuštěn, kam by se mu odejíti uzdálo. Sotva však žoldnéři vyšli z města, byli jednotlivci z nich stavováni, strážmistr, poručík a praporečník byli dokonce zatknuti a uvězněni. S Geissbergem pak přišla do města císařská komise, v níž byli Valentin Spachovský, Václav Färkel a tři Ratibořští. Ta nic se neohlížejíc na všecky sliby císaře, komisí císařských a na závazky plukovníka Geissberga, jala se v městě vyšetřovati a souditi, jako by měla tajné rozkazy potrestat Opavské co nejpřísněji. Celé tři měsíce trvalo vyšetřování a souzení komise a na město tím uvalena hrozná záhuba. Mnoho osob bylo zatýkáno a jenom některým se podařilo, že se úplně očistili a za nevinné uznáni byli; jiní, proti nimž bylo sice všeliké podezření, kterým se ale žádná patrná vina nemohla dokázati, propouštěni na svobodu jenom na závazek a se zaručením, že se každou chvíli na zavolání císařské dostaví, kam by jim bylo poručeno. Dělníci, měšťané ba i ženské strkáni do vězení; učitel Vavřinec Blum a fojt Vavřinec Frosch zatknuti a uvrženi do temností žalářových; tentýž osud stihl krčmáře a mlynáře z Kylešovic za to, že pronásledovaným poskytli útočiště. Rozumí se, že za takových okolností kvetlo hnusné udavačství, kteréž komisaři ochotně přijímali a odměňovali. Jmenovitě prý se toho dopouštěli známé nám „cedulky“ a jiní lidé, kterým po čas obležení zakoušeti bylo všelikého příkoří. Obžalovaní vyslýcháni byli od komisařů na zámku; někteří zvláště očernění, jenž se k vině buď přiznati

nechtěli nebo ani nemohli, mučeni byli všelikým způsobem.

Počátkem roku 1608 ukončeno bylo strašné toto vyšetřování. Michal *Prusske* a *Garkoch* byli odsouzeni k popravení mečem katovým. Za vinu se jim kladlo, že při jednom výpadu, když bylo město obleženo, usmrtili císařského praporečníka. Když jim byl ortel oznámen, snažil se katolický kněz na víru katolickou je obrátiti, což se mu také u Garkocha, strachem ztýraného, podařilo. Prusske však statečně setrval při své víře a popraven skutečně na hořejším náměstí. Hlava jeho byla na žerď nabodnuta a ponechána tady celý týden na odiv. Potom sňata a vystavena na odiv v železné kleci, jenž byla na věži nad váhou zavěšena. Strážmistr byl na pranýři zmrskán metlami a potom vedle jiných vypovězen z města a ze zemí císařských. Z vypovězených obviněni byli Eliáš Fettichen a Šebestián Melke, že trpěli nedovolené schůzky ve svých domech; Fettichovi kromě toho vytýkáno, že se protivil ubytování císařského vojska v městě, a že jednoho věrného a poslušného měšťana jako zrádce a věrolomce z cechu vyhostil. Michalu Michálkovi kladeno za vinu, že přes císařské poručení do Prahy se nedostavil, že radě městské se protivil a že obec k svornému jednání ponoukal. Sigmund Kunz a David Franz byli obžalováni a odsouzeni proto, že prý se ubytování vojska vzepřeli a jiných k neposlušnosti nabádali. Ti všickni se museli písemně zavázati, že se ze všech zemí císařských na věčné časy pod trestem smrti vystěhujou.

Rozsudek komisarů byl přísný a provedl se také naproti všem beze vší milosti a beze všeho slitování. Dne 14. července 1610 přimlouvali se knížata a stavové za vyhnané 80tiletého Fetticha (Melke zatím již zemřel), Michálka, Kunze a Franze, kteří opustivše ženy a dítky své, museli v bídě a nouzi v okolních zemích trest svůj snášeti. Žádali, aby vyhnaným bylo dovoleno do Opavy se navrátit; dne 23. října však oznámil zemský hejtman Opavským, že císařští radové nikomu trestu neprominuli a žádosť stavů zamítli. Že by se bylo odsouzeným později dostalo odpuštění, o tom se žádná určitá zpráva nezachovala.

Nyní přistoupilo se k vyhlazování náboženství protestantského a k násilnému obracení obyvatelstva na víru katolickou, což bylo hlavní snahou a předním účelem nejen kardinála Dietrichšteina, nýbrž i radů císařských. K účelu tomu dostavila se do Opavy nová komise, v jejíž čele byl sám předseda nad apelacemi v Praze, Ferdinand z Dohny. Ta hrozíc každému trestem smrti, kdo by neposlechl, vyzvala měšťany a chasu řemeslnickou, aby všecky své zbraně odvedli. Dne 8. února byly zbraně „cedulkám" navráceny. O měsíc později pak musela rada městská na vyzvání hejtmana zemského veřejně provolati po celém městě, kdo není vojákem nebo šlechticem, že nesmí nositi ani zbraně poboční ani pušky nějaké. Zbraně všelike musely býti odvedeny na městskou radnici, odtud pak bylo všecko i co jednotlivci odvedli i co město samo chovalo ve své zbrojnici, odvezeno na zámek. Dále vydáno nařízení, aby město a všecky cechy vydaly svá práva a své výsady. Všecky tyto listiny uschovány na zámku v jednom pokoji dobře zapečetěné; později byly pro větší ještě bezpečnosť od hejtmana zámeckého uschovány v jednom zámeckém sklepení a teprvé v srpnu r. 1610 dopraveny do Prahy, když to bylo zvláštním přípisem z kanceláře císařské nařízeno. Tehdáž byly ty listiny u přítomnosti hejtmana zemského Bertolda z Kravař, majitele zámku hraběte Basty, pánů Bartoloměje Reisvice, Šalamouna Mosche, Jindřicha Vaneckého a šesti měšťanů opavských přehlídnuty a s dvojím jich seznamem do Prahy zaslány. Konečně bylo co nejpřísněji nařízeno, aby žádný měšťan nebyl propuštěn z Opavy bez svolení rady městské. A rozkaz ten prováděn s největší přísností od 4. prosince do 10. února.

Obec tak trpkou zkouškou postižená a vedle toho od počátku měsíce prosince také ještě morem sužovaná, žádala komisary o milost; měšťané, jich ženy a děti předstoupivše před komisary na kolenou je prosili za smilování a trestu prominutí. Nadarmo; v radě císařské bylo ustanoveno, odpor měšťanstva na vždy zlomiti, protestantismus úplně vyhladiti. Proto museli komisaři ostati neúprosnými, nesměli úpění obyvatelstva dbáti a na sklíčenosť jeho se ohlížeti. Rada dala již 19. října 1607 zavříti farní kostel; potom byly za osobního dohlížení Fárkela a Spachovského z kostela vyházeny lavice, kůr od cechu jirchářského postavený byl stržen, nápisy na hrobech lutheránských kazatelů byly zahlazeny a náhrobní kameny, nalezající se u oltáře, byly vyzdviženy a z kostela také odstraněny. Jmenovitě naloženo tak s náhrobními kameny dcerušky zemřelého kazatele Haugwice a kazatelů Martina Chitadeliphusa, Bartoloměje Lurtia a Samuela Winkelmanna. Z nařízení komise byla škola zavřena dne 31. ledna 1608 od purkmistra Thamma a učiteli poručeno, aby se ze školní budovy vystěhoval. Dne 1. února předvoláni rada a mistři tří cechů na zámek, tady jim představen nový děkan a farář katolický

Mikuláš Sarkander a hned také přijat od nich slib, že mu vydají klíče od fary a od kostela, že se postarají, aby se mu dostávaly všecky příslušné příjmy, a že mu budou všelikou povinnou čest prokazovati. Téhož dne povoláni znovu před komisi evangeličtí kazatelé Jiří Langer a Jan Eising, a když se dostavili, museli podepsati předložený revers čili závazek, v kterém vyznali, jak se dopustili velkého provinění a jak by velký trest za to zasloužili, že přišli do Opavy, ač jim bylo známo, že je farní kostel na rozkaz císařský zavřen a město do klatby dáno. Na snažné prosby že se jim sice život daruje, aby ale město ještě před západem slunce bez „mnohého úpění a naříkání“ a císařské země do šesti neděl opustili a více se sem nevraceli. O třetí hodině skutečně kazatelé vyšli z bran městských.

Hned druhého dne byl nový farář za velkých slavností uveden do nového kostela. Z kláštera dominikánského veden tam v průvodu s prápory a kříži. V čele šlo něco chlapců a zpěváků, za nimi následovalo duchovenstvo, legat biskupa Olomouckého a s ním Dohna; pak šli ostatní komisaři, plukovník Geissberg se svými důstojníky; všickni s rozsvícenými svícemi. Byli to titéž důstojníci, jenž se vydávali za protestanty, aby jen měšťany tím snáze dostali do pasti. Na hřbitově uvítán byl průvod kotly a troubami. Když pak zástupce biskupův kostel znovu vysvětil, byla tady po dlouhé přestávce čtena zase mše. Slavnost ukončena radostnou hostinou na faře. Také kostelík u sv. Jiří byl zavřen a dne 8. února znovu vysvěcen. Odbývány zase veřejné průvody, jak se to po dlouhá již léta bylo nedělo; svátky, na které obyvatelstvo evangelické již dávno zapomnělo, musely se zase světiti a v takové dni nesměly se žádné práce konati; kdo by se proti tomu provinil, měl býti přísně potrestán a uvězněn. Každý obřad lutheránský byl v městě co nejpřísněji zakázán, obyvatelstvu bylo pokutami pohroženo, když by se nesúčastnilo v průvodu na boží tělo; těm pak, kdo víry své se nechtěli vzdáti, zakázáno pivo vařiti a překáženo všelijak i v jiných měšťanských živnostech. Naopak zase poskytovány všeliké výhody těm, kdo k víře katolické přestoupili: všecky tresty jim prominuty, dáváno jim ochotně povolení k provozování řemesla a jinak ještě podporováni. Císařským nařízením zakázáno Opavským co nejpřísněji, aby kostelů mimo město nenavštěvovali. Rozkaz směřoval k tomu, aby v cizích protestantských kostelích nemohli docházeti ukojení svých duchovních potřeb a přivinuli se tím snáze k víře katolické. Škola, na kterou byli povoláni učitelé katoličtí, zase otevřena; z české školy vyhostěn Lutherův katechismus a zaveden Canisiův.

Tím ale nebyl ještě ukrocen hněv ruky trestající. Jakého zvláštního a nového provinění se dopustil purkmistr s radou, neumíme udati. Snad se opírali rozhodně zavření kostelíka u sv. Jiří; snad bylo to velikým proviněním, že se nesúčastnili v průvodě k otevření farního kostela, nebo rádci císařští nechtěli vůbec trpěti evangelickou radu v čele města, jenž mělo a muselo se státi zase katolickým: zkrátka záminek bylo dosti, aby se zakročilo proti osobám nepříjemným a nepohodlným. Najednou tedy byli dne 8. února purkmistr Hans Thamm a písař městský Bernard Martini zatknuti a spoutáni a primasovi Krausovi bylo v domě všecko zpečetěno. Hned druhého dne po odpravení osob nahoře uvedených byla obec svolána na zámek, a tam jí bylo oznámeno, že stará rada městská je rozpuštěna a hned také oznámeny osoby do nové rady povolané. Ty také skládaly hned přísahu, kterou se zavazovaly, že podle nařízení císařského budou hejtmana zemského poslouchati, řád křesťanský držeti, že se budou starati, aby přestal všeliký nepořádek, jmenovitě ale lehkovážnost, bezuzdnost a přílišná svoboda chasy řemeslnické; a že budou katolické duchovenstvo na farách a při kostelích, duchovní řády a mnichy proti všemu násilí a svízelům obhajovati. Výbor obecní, jenž stál po boku rady, byl zrušen; všeliké zasahování a mluvení měšťanstva do správy obecní rady bylo pod trestem smrti zakázáno; na všecky veřejné a postranné schůzky i na hromady cechů ustanoveny nejpřísnější tresty a jenom krejčím a řezníkům, kteří v branném odporu neměli účastenství, ponechány jich cechy, práva a výsady a dovoleno jim, aby si starší své volili.

Plukovník Geissberg, jenž se byl slovem a ctí svou zaručil, že Opavští budou moci bez překážky setrvati při své víře, buď nechtěl anebo ani neměl tolik moci a vážnosti, aby zjednal platnosti smlouvě své s měšťany, a aby závazků svých uhájil proti bezohledným komisarům císařským. Ta čest se mu ale musí vzdáti, že osvědčoval tu nejlepší vůli, aby udržel dobrou kázeň ve svém pluku. Hned jak vtrhl do města, nařídil vojínům svým, aby pořádek a pokoj zachovávali, zakázal jim povyk a všeliké výtržnosti po krčmách, každý spor s hospodáři a lidmi domácími a noční potulky. A že to mínil do opravdy, to také dokázal i skutky. Dne 14. listopadu na př. dal popraviti žoldnéře, který po chlebě šlapal nohama a do koryta jej hodil.

Kat si při tom však počínal velmi neohrabaně a zaplatil také životem svou neobratnosť. Vojíni rozlícení rozsekali jej na kusy. Dne 14. března popraviti dal mladého vojína a jiného ještě staršího žoldnéře, poněvadž první zprznil dítě tříleté a druhý učedníka provazníckého. Také pro neposlušnosť bylo několik vojínů na hrdle potrestáno. Tím ale zbaveno bylo obyvatelstvo jen části svízelů a trýzně, jaká vyplývala z ubytování surového a nezřízeného žoldáctva. Z císařské komory nedostával Geissberg žádných peněz, které mu už příslušely a tak byl nucen vymáhati na městu denně 260 zlatých žoldu pro své tři praporce žoldnéřů. Město, aby takovéto peníze sehnalo, muselo vypsati přirážku 2 zl. na každý dům, jenž měl právo výčepné, 1 zl. na jiné domy a po $^1/_2$ zl. na ostatní obyvatele. Z nařízení císařského dvora mělo žold na pluk Geissbergův zapravovati celé Slezsko. Za účelem tím shromáždilo se něco knížat a stavů v měsíci říjnu v Ratiboru. Zdali k požadavku tomu dali svolení svého, není nám známo; to je ale jisto, že plukovník měl s vydržováním svého pluku neustálé nesnáze a proto vymáhal pak peníze z měšťanstva i mocí, když mu jich nechtěli a nemohli dáti po dobrém. Na cechu pekařském na př. požadoval 2000 zl., a když se k tomu neměli dosti ochotně, dal nejváženější pekaře hlídati svými vojáky, aby je učinil povolnějšími.

Čím dále však byl peněz větší a větší nedostatek, a vojsku tedy nemohl se žold vypláceti; kromě toho dávno již minula doba, kdy měl býti vojsku všecken zadržený žold vyplacen a kdy měli býti vojíni všech dalších závazků sproštěni. Není divu, že mezi lidem více a více nespokojeným a popudlivým nebylo pak tak snadno kázeň a pořádek zjednávati a udržovati. Od plukovníka dolů až k nejnižšímu pacholkovi byli zajisté všickni přesvědčeni, že táhnou do Opavy, aby tam byli vyplaceni a rozpuštěni; v Praze však neměli chuti pluk hned rozpustiti, neboť komise potřebovala ozbrojené moci, aby rozkazům svým dodala důrazu a zjednala platnosť neobmezenou. Kardinál a strana dvorní hodlali s Opavou provésti stůj co stůj své záměry, aby tak síly své osvědčili a mohli krok za krokem pracovati dále ve prospěch církve katolické. Když konečně dosáhli svého účelu a pluku nebylo více potřebí, nedostávalo se zase peněz, aby vojíni mohli býti uspokojeni a do svých domovů posláni.

Takovéto s pluky nepotřebnými natahování přiházívalo se častěji k velkým škodám a záhubám obyvatelstva těch osad, kam právě takové pluky jako žravé kobylky zapadly. Pluk Hohenlohův na př. byl r. 1607 povolán do Brna a do okolí, aby tady byl rozpuštěn. Za tu dobu, co se očekávaly z Prahy peníze k výplatě, napáchali se vojáci nejhorších výstředností. Město, aby se toho zla zbavilo, sehnalo samo peníze k výplatě potřebné a zaslalo je do Prahy. Tady byly však peníze ty vynaloženy na jiné potřeby, a žoldnéři ostali v Brně bez peněz, bez spíže a dopouštěli se čím dále větších ohavností. Konečně sehnali měšťané podruhé potřebné peníze a uspokojili sami vojáky, avšak s tím vymíněním, aby sem nebylo více povoláno žádné jiné vojsko ke konečnému vyrovnání. Sotva však vytáhl paty poslední žoldnéř z města, dvůr povolal tam pluk jiný, aby se takovýmto pohodlným způsobem zbavil velkého vydání. Podobná nehoda stihla město Jihlavu.

Také v Opavě dovolovala si spustlá cháska žoldácká tím více, čím déle se jí žold zadržoval. Konečně se dopouštěla všelikých neplech. Tak zavlekli císařského komisaře hraběte Laterana na náměstí, vrhli mu prázdný měšec do obličeje a povykujíce žádali, aby byli propuštěni. Na hejtmana zemského Feliciana Mosche kolikráte naléhali a jej tupili, jelikož minuly nadarmo lhůty, do kterých jim byla výplata slíbena. Jednoho dne sebrali se žoldnéři a táhli za velikého hulákání na zámek, kde jim Dohna, předseda komise, slíbil, že do pěti neděl budou úplně vyplaceni a než se to stane, že jim bude žold pravidelně zapravován. Ústní slib však jim nedostačil a proto se museli plukovník a Dohna zavázati písemně, že do pěti neděl budou vyplaceni. Potom poslán byl podplukovník Schlieben s jinými do Prahy, kde byli po neděle ze dne na den odkazováni, aniž by byli peníze obdrželi. Zatím dokonali komisaři svou úlohu v Opavě; pronesli rozsudek nad jednotlivci a nad celým městem. Hned příštího dne (10. února) vykradli se Dohna a ostatní komisaři z města; stráži v bráně udali, že jdou do předměstí prohlédnout spáleniště, více se ale nevrátili. Vojáci podrželi za to v zástavě jejich služebnictvo a vylévali si na něm svou zlosť. Konečná pětinedělní lhůta k výplatě zase uplynula; tu počali reptati proti svému plukovníkovi; později se chopili zemského hejtmana, když jel do kostela na mši, tupili a mučili jej celých 24 hodin, a propustili jej teprvé, když jim byl vyplacen žold šestidenní. Konečně bylo dne 23. března v městě přehlíženo všech deset praporů vojska Geissbergova; oddělení žoldnéřů posláno do Uničova, aby odtud přineslo peníze, které prý tam byly zaslány. Když se vrátilo bez peněz, byla

z toho nová výtržnosť. Konečně byl vojákům po dlouhém čekání vyplacen žold za $4^1/_2$ měsíce a zadržený plat denní za 19 dní. Dne 29. února vytáhli všickni na obecní draha a byli tady rozpuštěni. Avšak jedna část, tak zvaný starý pluk Geissbergovský, nebyla předce ještě vyplacena; teprvé když tito žoldnéři provedli mnohé bouřlivé výtržnosti, byly i jejich požadavky vyrovnány a zbytek pluku rozpuštěn dne 26. května.

Tak bylo nešťastné město konečně po osmiměsíčném ubytování zbaveno surového žoldáctva, když bylo bezuzdnými výtržnostmi vojenského lidu nesmírně vytrpělo a když bylo nesmírnými dodávkami na vojsko všech svých hmotných prostředků zbaveno. Také okolí Opavské zakusilo od vojáků mnoho svízelů. Byla-li kázeň v městě samém uvolněna, bylo venku ještě hůře, a krádeže, výbuchy surového násilí a výstřednosti všelikého druhu opakovaly se mnohem hustěji nežli v Opavě samé. Ještě 19. května stěžovali si stavové knížectví Opavského, že starý pluk Geissbergův, „na který již tolik vydali", držán je tady ještě k záhubě a škodě knížectví; i prosili císaře, aby „s námi ubohými, zkaženými, úplně vyssátými poddanými měl smilování" a aby pamatoval na uspokojení pluku. Hospodářství v městě samém bylo úplně rozervánо, obchod a řemesla zničena. Dne 6. května na př. měl se odbývati výroční trh v Opavě a město dalo také jako obyčejně boudy na náměstí postaviti; avšak kupci z Vratislavě, Nisy, Olomouce a odjinud se nedostavili. Také jednotliví měšťané byli skoro o veškeren svůj majetek připraveni. Biskup Olomoucký ale a strana dvorní dosáhli svého účelu: nenáviděné kacířství bylo zlomeno. Služby boží podle evangelického způsobu byly odstraněny, mše čtena byla zase ve všech kostelích a katoličtí kněží zase bez překážky kázali, ač z počátku před prázdnými lavicemi.

Náčelníci stavovského hnutí. — Spolek proti Rudolfovi. — Kterak stavové čeští nových svobod na králi svém vymohli. — Mír v Libni 25. června 1608. — Morava od Čech odtržena.

Rok 1608.

Od té doby, co byl arcikníže Matiáš dne 25. dubna 1606 zvolen v rodinné poradě za hlavu rodu habsburského s tím výslovným určením, aby hájil prospěchů rodu habsburského proti všelikým nepřátelům, jal se tento kníže jednati samostatně. Z počátku ovšem se vynasnažoval, aby si vymohl souhlas a svolení císaře Rudolfa k tomu, co podnikal, brzy ale neohlížel se na nikoho a dělal, co za dobré uznával i proti vůli císařově. A všecky okolnosti nabádaly Matiáše k tomu, aby zbrojnou mocí a veřejnou vzpourou vyrval panství Rudolfovi a pomohl sobě na jeho místo.

Nejprvé a nejvytrvaleji pobádán byl Matiáš k rozhodnému a bezohlednému jednání proti bratru Rudolfovi ctižádostivými svými rádci, mezi nimi ale hlavně známým nám biskupem Khlesalem, kteří záviděli předním osobám při dvoře císařově, že vykonávají takový vliv na Rudolfa a vůbec na celé Rakousko. Ti tedy hleděli povýšením Matiáše dostati se také výše, aby sami měli moc, jakou záviděli rádcům Rudolfovým.

Rudolf sám, ovšem na radu osob při dvoře svém chovaných, podnikal neustále věci a jednal tak, že nedovedl si v zemích svých získati ani kázeň a poslušnosť, ani lásku a oddanosť. Síly a moci neměl, aby byl dovedl rozpoutané vášně udržeti na uzdě, a co na druhé straně v slabosti své tu a tam povolil, to zase jinde vybízelo a ponoukalo k následování a k odporu proti králi a jeho rozkazům.

Počátek rozhodného odporu proti Rudolfovi stal se v Uhrách. V zemi této politickými rejdy a válkami tureckými nesmírně rozervané postačila dosti malá záminka, aby mysli stavů k odporu vždy hotových, pobouřila a vášně stranické roznítila. A Rudolf skutečně sám stavům zavdal příčinu k jitření a k nespokojenosti. V některých pevnostech uherských ponecháno vojsko německé, což bylo proti úmluvě. Stavové zdvihli proto stížnosti, k nimž ovšem hned také jiná svá přání připojili a požadovali, aby byl sněm svolán k jich vyřízení. Císař svolal sněm na červenec r. 1607 do Prešpurku, tady ale stavy shromážděné nechal čekat osm neděl, aniž by byl dal sněm otevříti a královské předlohy oznámiti. Není potřebí ani vypisovati, kterak takové jednání stavy podrážděno a všeobecnou rozhořčenosť vzbudilo. Sněm na měsíc červenec svolaný obeslán zase na měsíc listopad, odročen ale zase, aniž by se bylo na něm o něčem jednalo. Jitření z toho dosáhlo nejvyššího stupně. Hajduci se znovu vzbouřili a dorozuměvše se s Turky, počali zemi zase hubiti a hrozili vpády svými také do zemí sousedních. V Rakousích a na Moravě povstalo z toho velké zděšení. Matiáš spěchal po druhém odročení sněmu prešpurského do Prahy a hleděl císaře přemluviti, aby vyplnil všecky podmínky míru a jmenovitě aby urovnal spory se stavy uherskými. Nadarmo; císař nesvolil k tomu, co Matiáš požadoval.

Arcikníže Matiáš navrátiv se do Vídně svolal hned sám sněm uherský do Přešpurku k jednání o žádostech stavů uherských. Byl to krok samostatný, zjevná vzpoura proti Rudolfovi; nicméně oznámil ještě Matiáš Rudolfovi, že sněm svolal, a dal jej žádati, aby udělil tomu schválení svého, co bude na sněmě ujednáno. Za záminku ke kroku svému vydával Matiáš, že kajduci se vzbouřili, a že záhubu Uher nelze jinak odvrátiti. Odpovědí Rudolfovou bylo otevření říšského sněmu v Řezně skrze arcikníže Ferdinanda, kdež se mělo jednati o pomoci na novou válku.

Že Matiáš nyní již jenom na oko ucházel se o schválení od Rudolfa toho, co podnikal, o tom svědčí současné jeho kroky, které podnikal, aby si zjednal přívržence a spojence proti němu. Spojil se tajnými piklemi s hlavami a náčelníky nespokojených stavů z Uher, Rakous a Moravy, kteří se po dlouhém o to jednání umluvili konečně k odporu proti Rudolfovi schůzí společnou v Rosicích na Moravě, na statcích pana Karla ze Žerotína, což se stalo v prosinci r. 1607.

Titéž mužové, kteří se byli roku 1605 spojili s Bočkajem proti Rudolfovi, vyzvali nyní Matiáše, aby se postavil v jich čelo a učinil konec panství Rudolfovu v Uhrách. Byli to Illeshazy, Hommonay, Thurzo, Revay a jiní a sice dílem protestanti, dílem katolíci. Tito nemohouce více zabrániti šíření se a rovnoprávnosť náboženství protestantského, nekladli mu více tak rozhodného odporu a starali se za to tím více o podržení a rozmnožení svých práv stavovských. Stavové obojí víry nepřáli si nové války s Turky, aby se snad moc císařova novými vítězstvími nezmohla a na jich ujmu nesešílila. Pravíce tedy, že jednání císařovo zmatky do nekonečna prodlužuje, že jen zlo plodí, aniž by císař měl síly pořádek zavésti, hlásali, že by novou válkou byl majetek jejich co nejvíce ohrožen a podávali ochotně pomocnou ruku bratru jeho Matiášovi, poněvadž se za to nadáli nových odměn a nového zvýšení své moci.

V Rakousích užíval Matiáš nejvíce rady biskupa Khlesla. Tento byl z počátku nejhorlivějším potíratelem protestantů v Dolních Rakousích a staral se s velikým úspěchem o jich obrácení na víru katolickou. V té době bylo spojení arciknížat proti Rudolfovi (1606) jeho dílem. Měl při tom zajisté ten záměr, aby se vláda vyrvala slabému Rudolfovi a Matiáš aby se dostal na jeho místo, poněvadž byl přesvědčen, že by tím církev katolická jen získala. Spojení arciknížat však nemělo toho výsledku, jak Matiáš s Khleslem očekávali; naopak bylo se obávati, že by pod Rudolfem mohlo se rozpadnouti panství rodu habsburského. A proto nyní již Khlesl ničeho neunamítal proti spolčení Matiáše s náčelníky stavů nespokojených, ať už to byli katolíci nebo nekatolíci.

Mezi náčelníky protestantskými v Dolních Rakousích vynikal nejvíce svobodný pán Erasmus Tschernembl vysokým nadáním, hlubokým důmyslem a neunavnou činností. Dvojí úkol sledoval Tschernembl nezvratně ve svém životě: neobmezenou svobodu protestantismu v Rakousku u šlechty a v městech, pak přeměnění Rakouského mocnářství tím způsobem, aby bylo spolkem států samostatných, spojených pod jedním panovníkem, který by ale v jednání svém byl vázán usnešeními sněmů v jednotlivých státech. Federativní takovou říši měly tvořiti 1. země německé, 2. země české, 3. země uherské. Tschernembl byl odhodlán účelu toho dosáhnouti co nejdříve, třeba i násilnými prostředky. Udržoval tedy tajné spojení s Uhrami a s Německem; tady jmenovitě s knížetem Anhaltským, aby po případě mohl dosáhnouti svých záměrů s pomocí cizí, když by k tomu krajané jeho neměli odvahy a vytrvalosti. Vedle Tschernembla vynikali ještě bratří Starhembergové Gottfried a Richard, vážení šlechtici rakouští. Obratným vyjednavatelem a horlivým zástupcem protestantismu byl také Erasmus z Einzingu.

Stavové dolnorakouští měli dvojí příčinu, pro kterou byli ochotni spojiti se s Matiášem proti Rudolfovi. Protestanti mezi nimi chtěli si vymoci zákonnou rovnoprávnosť své víry s katolíky. Jest sice pravda, že Matiáš byl v ohledu náboženském méně snášenlivým nežli jeho bratr Rudolf a že za Khlesla utrpělo protestantství velice v Dolních Rakousích; protestanti ale byli přesvědčeni, že Khlesla budou moci odstranit z rady Matiášovy, jakmile arcikníže bude jejich pomoc potřebovati a pak byli přesvědčeni, že ve spolku s Uhry domohou se mnohem snáze náboženské svobody nežli nyní ve své osamělosti. Druhá příčina měla povahu politickou. Stavové jak protestantští tak i katoličtí se obávali nové války v Uhrách, ke které se zase schylovalo, a pak sužováni byli po celé zemi zbytky císařského vojska, které čekajíc tady, jako na Moravě a v Slezsku na své uspokojení a rozpuštění, dopouštělo se zrovna takových výtržností, o jakých jsme nahoře vypravovali. Jakmile by se spolčili s Matiášem, mohli se ovšem okamžitě těch žravých trubců zbaviti.

V Uhrách a v Rakousích měl arcikníže Matiáš dosti moci a vlivu, aby pod jakoukoli zá-

minkou mohl sebrati zbrojný lid a upotřebit ho proti bratru svému. Jináče ale bylo to s Moravou. A tu také musel získati, chtěl-li podniknouti proti Rudolfovi krok rozhodný a vydatný. I na Moravě bylo dosti příčin k nespokojenosti pro způsob, jakým po léta v té zemi se vládlo a s ní nakládalo. V žádné ale zemi mocnářství Rakouského nebylo panství šlechty tak silně vyvinuto jako na Moravě a svoboda náboženská nebyla ještě v žádné zemi tak utužena a rozšířena jako na Moravě. Čtenářům našim je už známo, kterak na Moravě žili vedle sebe a pospolu v příkladné snášenlivosti katolíci, utrakvisté, lutheráni, kalvíni, bratří a novokřtěnci. A nebyla to věc nová, nebyl to stav nedávno zjednaný; od časů Vladislava II. se takové poměry vyvinovaly a ustálovaly a žádný z panovníků rakouských nebyl s to, aby provedl v tom pronikavou a trvalou změnu. Stíhání jednotlivců nebo jednotlivých osad trvalo vždy jen krátký čas a mělo obyčejně účinek pomíjející a nepatrný. Na to se zase všecko vracelo do starých kolejí.

Kdežto za císaře Maximiliana ve všech zemích, jmenovitě ale v Čechách a v Dolních Rakousích domáhali se stavové zákona, kterým by byla svoboda náboženská pojištěna, na Moravě stavové takového požadavku nepřednášeli, na Moravě se nejevila potřeba takového zákona. Tady svobodu náboženskou zdědili po svých otcích, tady se svoboda náboženská ujala již tou měrou, že zákon sebe lepší nemohl poskytnouti nekatolíkům větší záštity a bezpečnosti. A jak mocně rozkvetla tady svoboda náboženská, tak mocně vyvinulo se také panství šlechty. Ve správě a v soudnictví bylo panství to tak dobře zřízeno a utvrzeno, že markrabě kromě svého titulu měl jen ještě z Moravy daně dobrovolně povolované. Bývaly skutečně i doby, kdy se markrabě žádným jiným způsobem nevkládal ve vládu a ve správu země Moravské.

Naproti panství stavovskému započal Rudolf ke konci XVI. století boj tvrdošijný, nepřetržitý a bezohledný tím způsobem, že porušoval zřízení zemské a dosazoval do soudu a do zemských úřadů lidi jaké chtěl, bez ohledu na zřízení zemské a pak tím, že nespravedlivým stíháním a procesy hleděl se zbaviti lidí nemilých. Při tom zároveň prováděli biskup Olomoucký a jesuité moravští katolickou reformací. Nejhorší ale věci dály se na Moravě v letech 1605—1608. Celá čtyry léta, jak staří Čechové říkali, právo nešlo, t. j. žádné soudy se neodbývaly a nikdo spravedlnosti a práva svého nemohl dojíti; a to dílem proto, že císař nejmenoval nejvyššího sudí, jenž by soudy řídil a v nich předsedal, a dílem, že i po jmenování nejvyššího sudí jednotliví lidé po úřadech bežící soudy mařili. A jako Rakousy tak trpěla také Morava nesmírné svízele od žoldáctva, které sem bylo přešlo z Uher, jak jsme o tom již nahoře vypravovali. Za takových okolností počali se od císaře odvraceti i lidé takoví, kteří mu byli z rozličných příčin posud sloužívali. Vláda na Moravě dostala se konečně do rukou ničemných lidí, kteří s veřejnými penězi zatáčeli ještě hanebněji, nežli se zákony. Dílo porušenosti korunováno tím, že hejtmanem zemským, tedy správcem a náčelníkem země jmenován podruhé usvědčený podvodník *Zdislav Berka z Dubé* r. 1607.

Tou dobou účinkoval již na Moravě jeden z nejušlechtilejších mužů národa Českého, slavný **Karel z Žerotína**, jenž se výtečnými dary ducha stal vůdcem opposice moravské.

Karel z Žerotína narodil se dne 14. září 1564 v Brandýse nad Orlicí. Otec jeho, pan Jan na Brandýse, Rosicích a Náměští, byl štědrý ochránce Jednoty bratrské a zjednal jmenovitě r. 1578 ve vsi své Králicích pokojný útulek vzdělavatelům biblí bratrské. Rovněž matka, Marianna z Boskovic, horlivou byla Sestrou. Karel za prvního mládí vychován byl spolu se Zachariášem Slavatou, s kterým sedm let prožil pod jedním učitelem, Pavlem Novodvorským z Pozdětína. Některý čas pobyli i na škole evančické 1575 založené. Asi 1579 po smrti matčině († 26. pros. 1578) odebral se v průvodu Vavřince Cirklera a Václava Lavína z Ottenfeldu na vyšší studia do Strasburku, později do Basileje a na podzim 1582 do Genevy. Tu se od něho odloučil Cirklerus, přijav profesuru v Břehu. V Basileji s profesorem Janem Jakubem Grynaeem a v Genevě se slavným Theodorem Bezou vešel v důvěrné přátelství, kteréž i napotom dopisováním pěstováno. V Genevě došla ho zpráva o smrtelné nemoci otcově, an 25. února 1583 skonal.

Po odbytých studiích dal se na cesty, i projel Francii, Anglii, Nizozemí a Německo. Teprvé koncem 1587 domů se navrátil a 17. února 1588 sám se uvázal ve správu statků rodinných, ku kterým před 1592 připojil Dřevohostice a 1599 dědictvím hrad Přerov. Potom vydal se opět do Německa. V letě r. 1589 poprvé se oženil, pojav za manželku Barboru Krajířovnu z Krajku. Ale touha, aby nápomocen byl Jindřichovi IV., králi francouzskému, v boji jeho se stranou katolickou, nedala mu poklidu. V září 1590 vydal se na cestu, leč brzy nazpět jej

olala zpráva o nebezpečné chorobě manžel-
ě, která mu 21. června 1591 skonala. V říjnu
n opět již na cestě byl do Francouz. Tam
l mnoho přívětivosti i nabyl dosti válečných
ětností, leč konečně v nadějích byl zklamán,
rátil se po desíti měsících do vlasti, aby ve
jenství pokračoval u vojště císařském naproti
rkům. V červnu 1594 v táboře před Ostře-
homem došlo ho povolání do soudu zemského,
jehož, ač nerad, uposlechl, ale válečnictví proto
výhost nedal. Z jara 1595 opět bojoval pod
prapory císařskými, až pak v srpnu zcela domů
se odebral.

V únoru 1596 slavil druhý sňatek, s blí-
zkou příbuznou první choti, s Eliškou Krajíř-
ovnou. Ale brzy se mu blahé dni chmouřiti

Karel z Žerotína. (38.)

aly. Původstvím ošemetného Ladislava Berky
ubé nastávaly pořád horší nesnáze nekato-
m moravským a zastavatelům starých svobod
rovských, až pak strana katolická ve správě
aké úplně obdržela vrch. Došlo tak daleko,
Žerotín 1599 skrze Zigmunda z Dietrich-
ina pro jízdu svou do Francouz a jiné ně-
které příčiny pohnán byl z velezrády. Ale líčení
pře této před soudem zemským v Praze,
počátkem prosince 1601 provedené, tou měrou
obrátilo se proti žalobníkovi, že prokurator M.
Ridel zastupovati jej odepřel a pan Zigmund
hanbou se utrápil. Mezitím Žerotín i Zigmun-
dova bratra, kardinála Františka, s Dietrich-

šteinu, proti sobě popudil; opíral se totiž 1600 proti přijetí jeho do soudu zemského, a když toho zabrániti nemohl, dovedl aspoň k tomu, aby nový soudce zemský musil se naučiti česky. Zato se kardinál tím odvetil, že po přelíčení pražském k podnětu jeho Žerotín vysazen byl z soudu zemského.

K těmto veřejným trampotám přidružily se těžké nehody rodinné. Dne 24. ledna 1600 zemřela paní Eliška a krátce potom následoval ji tříměsíčný synáček Fridrich, otcova radost. Rozhorlen a sklíčen uzavřel Žerotín odstoupiti z dějiště i odebral se do venkovského zátiší, do Rosic. Hojným dopisováním s přáteli, péčí o dorůstající dvě dcerušky, Helenu a Bohunku, slovesným i hospodářským zaměstnáním mírnil tíseň srdce svého. Dne 24. srpna 1604 co třetí paní do domu svého uvedl Kateřinu Annu z Valdšteina, sestru potomního knížete z Fridlandu, jemuž Žerotín tehdá vlivem svým dopomohl ke službě při dvoře arciknížete Matiáše. Ale než minul rok, již opět stál nad hrobem jejím co vdovec († 8. srpna 1605). Šťastnější konečně byl čtvrtým manželstvím. L. 1614 k oltáři vedl vdovu po příteli svém, Smilu Osovském z Doubravic, Kateřinu z Valdšteina, kteráž jej přežila.

Mezitím Morava, jak jsme již pravili, vnitřními spory a vpádem nepřátel pořád více hynula; pomoci odnikud nebylo, a sám císař odkazoval země, ať prý sobě pomáhají samy. Tu se mysli všech obracely k Žerotínovi. Sjezdu brněnského koncem 1605, kdež se o veřejných věcech jednalo, i on se účastnil, ale rady jeho ještě nenacházely dosti souhlasu. Tehdá mu Jiřík z Hodic vytýkal, že „zle dělá, an dary boží v sobě udušuje.“ Výtka tato nejen že Žerotína ponoukla k obraně, kterou v červnu 1606 poslal panu Jiříkovi, ale byla snad i pobudkou, že samotu svou předce opustil. Za nedlouho stál v samém čele veškerého hnutí na Moravě, a připravoval obrat, který brzy dozrál u věcech veřejných. S politickými přáteli svými v Uhrách a v Čechách ponejprvé jednati počal o zřízení a opatření mocnářství Habsburského.

Vedle Karla z Žerotína, který uznáván byl za hlavu nekatolíků, vynikali tehdáž na Moravě v jiném směru dva mocní šlechtici. Ti se ubírali jinými cestami, po dlouhých letech ale, když se v zemi zběhly mnohé památné události a když oba s Žerotínem prodělali rozličné přeměny života, stali se konečně r. 1619 rozhodnými jeho přáteli. Byli to biskup Olomoucký, kardinál František z Dietrichšteina a pan Karel z Liechtenšteina.

Kardinál František z Dietrichšteina pocházel z rodiny, jenž byla po několik věků za služby své zasypávána od panujícího rodu hojnými statky a všelikými hodnostmi. Adam z Dietrichšteina byl vyslancem Maximiliana II. při dvoře španělském a oženil se tady se Španělkou Markétou z Cardony. Z manželství toho narodil se v Madridě kardinál František, který došel vychování a vzdělání svého péčí a pod dohlídkou matky své, ovšem horlivé katoličky. Od maličkosti tedy vychováván byl vlivem španělským na horlivého katolíka. Papež Klement VIII. ubíraje se jako kardinál přes Moravu, poznal tady mladého Dietrichšteina a oblíbil si jej pro jeho duševní i tělesné vlastnosti i povolal jej pak do Říma za komoří, kde s ním jako s důvěrným přítelem zacházel a při každé příležitosti jej vyznamenával. Sotva 29tiletého jmenoval jej papež kardinálem a dopomohl mu také u císaře k biskupství Olomouckému. Mladý, horlivý biskup podnikl bez prodlení dílo reformace na Moravě, kterého by se byl za tehdejších dob zajisté mnohý katolík nebyl odvážil, jelikož se musel připraviti na boj s ohromnou většinou obyvatelstva a na tuhý odpor stavů nekatolických v zemi naprosto rozhodujících. K tomu všemu nebyl kardinál ani mocen jazyka českého. Musel tedy hned při prvním svém veřejném vystoupení vzbudit odpor všech, kdo žárlivě nad tím bděli, aby přirozené právo domácího jazyka ostávalo nezkráceno. Když tedy v zemském soudě, v němž měl místo a hlas mocí svého úřadu biskupského, poprvé se jal mluviti jazykem cizím, vystoupil proti tomu, jak už oznámeno, Karel z Žerotína a donutil kardinála, že musel užívati tlumočníka, dokud by se nenaučil správně jazyku českému. Z donucení tedy učil se kardinál velmi horlivě jazyku českému a přivedl to brzy tak daleko, že jistě a obratně jazykem českým promlouval.

Kardinal plně horlivě povinnosti povolání svého, neměl při tom žádných zvláštních politických záměrů. Avšak poměry samy sebou to nesly, že bezděky se stal politickým předákem, jelikož činností svou přispíval patrně k tomu, aby katolictví chráněno bylo jako ve Španělsku správou státní, neobmezeným panovníkem. Maje na mysli rozšiřovat a chránit náboženství katolické, chápal se milerád a přál prostředkům k tomu vedoucím, kterými ale musela se svoboda stavovská nejen obmezovati, nýbrž naprosto zničiti. Neboť vedle neobmezené panovnické moci podle vzoru katolického nemohly obstáti zákonodárné sněmy s mocí tak pronikavou a obsáhlou.

Pan Karel z Liechtenšteina byl nejbohatším a nejmocnějším šlechticem na Moravě. Roční

jeho příjmy obnášely tehdáž více nežli 40.000 tolarů; a bratr jeho byl také tak bohatým. Karel z Liechtenšteina vychován byl původně s Karlem z Žerotína ve škole bratrské a až do mužného svého věku přiznával se pak k protestantům. Z neznámých příčin přestoupil na víru katolickou, jal se hned osvědčovati velkou horlivosť pro novou svou víru a obcoval s nejpřednějšími zástupci a obhájci katolictví. To však mu nevadilo, aby udržoval důvěrné spojení s někdejšími svými souvěrci.

Karel z Liechtenšteina byl člověk nesmírně ctižádostivý. To, že byl povýšen do stavu knížecího, hrdosť jeho ještě více popjalo. Hrdá jeho mysl sáhala až tam, že zatoužil po hodnosti markraběte Moravského, když by se po smrti Matiášově Rakousko rozpadlo. Jen tímto přáním dá se vysvětliti jeho kolísavá povaha, jen tím si můžeme vysvětliti, že vstoupil ve spolek s rozličnými nekatolíky, aby pomohl svrhnouti císaře Rudolfa.

Vstoupiv do služby u císaře Rudolfa II. postupoval velmi rychle od jedné hodnosti ke druhé. Byl hejtmanem zemským na Moravě, nejvyšším hofmistrem císařovým a tím také předsedou tajné rady, nejvyšší to hodnosti v Rakousku. Praví se, že tuto hodnosť, kteráž pod Rudolfem nepřinášela nikomu ani mnoho slasti a cti, přijal v té naději, že si tak snáze pomůže k splacení značné půjčky, kterou byl císaři učinil, na jejíž splacení byl posud marně naléhal. Na takové věci Rudolf peněz neměl a proto byl ovšem i Liechtenštein zklamán ve svém očekávání. Netrvalo to zajisté dlouho, než seznal Liechtenštein poměry při pražském dvoře. Hned ale také se vzdal naděje, že kdy obdrží něco nazpátek ze svých peněz a že bude moci správu státních záležitostí upraviti. Přiměti Rudolfa samého k jinému jednání také nemohl, poněvadž mu hrdosť nedovolovala, aby si přístup k němu vyplatil u komorníka. Proto také býval v poradách tajné rady pravidelně jen hodinu dopoledne. Odpoledne chodíval do nového kláštera kapucínského na Hradčanech a strávil tady skoro vždycky až tři hodiny v rozmluvách s guardianem P. Vavřincem z Brindisi. Když se mu konečně nedbalosť u navštěvování tajné rady vytýkala, odvětil prudce, že neví, co by tam dělal. Není prý peněz a vůbec žádných prostředků, aby se mohly sehnati. Slova ta byla císaři donešena a ten si dal Liechtenšteina předvolati. Došlo k ostré hádce, jejíž následek byl, že Liechtenštein písemně se vzdal svých hodností a odešel na své statky do Moravy, aniž by se byl osobně rozloučil s císařem, k němuž se nemohl domoci přístupu. To se stalo koncem roku 1607.

Tím však nebyla věc odbyta. Rozliční nepřátelé Liechtenšteinovi dobře se postarali, aby císař na něj nezapomněl, a dovedli císaře neustále proti němu popuzovati. Rudolf osvědčoval velkou nevoli proti někdejšímu svému nejvyššímu hofmistrovi a tajnému radovi Barvitiovi několikráte trpce vyčítal, že byl příčinou povolání Liechtenšteina do Prahy. Konečně podniknuty i jiné kroky proti Liechtenšteinovi. Jmenováni byli totiž komisaři, jenž se měli vydati na Moravu a tady vyšetřiti úřední činnosť Liechtenšteinovu, jeho řeči a vůbec veškeré jeho jednání. Již také někteří jeho pochlebníci hleděli namluviti císaři, kterak prý se Liechtenštein dopustil takového provinění, že tím i hrdlo i statek svůj propadl.

U Rudolfa dožil se Liechtenštein jenom nevděku; ke všemu musel se nyní obávati za služby své ještě potahování před soudy a snad i horších věcí. Kdo by se tedy divil, že klonil se tím více k Matiášovi, čím zjevněji Rudolf nechuť a nepřízeň svou mu dával cítiti. Zřízení zvláštních komisarů ke zkoumání činnosti Liechtenšteinovy vehnalo jej konečně úplně do náručí Matiášova. Liechtenštein strhl s sebou veškeru katolickou šlechtu na Moravě. Šlechticů těch nebylo sice mnoho, byli ale dosti mocní a mohli býti Rudolfovi značnou podporou, kdyby si je byl uměl zachovati. Takovým způsobem stali se dva nejmocnější muži na Moravě, Karel z Žerotína a Karel z Liechtenšteina spojenci Matiášovými. Jen kardinál Dietrichštein se nezměnil; ostalť věren posavadnímu pánu svému, k čemuž ovšem nemálo přispěla ta okolnosť, že jej císař Rudolf jmenoval po odchodu Liechtenšteinově předsedou tajné rady.

Poznamenati ještě dlužno, že v městech moravských nejevila se tou měrou chuť k odporu proti Rudolfovi jako u šlechty jednak proto, že rady městské od císaře dosazené nevystupovaly proti císaři a pak také proto, že města vůbec šlechtě nedůvěřujíce nakloněna byla vždycky bráti se jinou cestou a ne tou, jakou si šlechtici zvolili.

Osud krále Rudolfa a jeho panování závisel tedy na tom, jak zachovají se proti němu Čechy, zdali tady bude míti dosti přátel a podpory, aby se nejen v té zemi udržel, nýbrž aby odtud mohl také odporovati bratru svému Matiáši, jeho spojencům a pomocníkům. V ohledu politickém byly v Čechách mysli dosti pokojny, v náboženství ale nebyla svoboda úplná a skutečná. Proto bylo se i tady obávati, že ohromná vět-

šina nekatolíků se vší ochotností se připojí k všeobecnému hnutí proti Rudolfovi. Přišlo tedy hlavně na to, jak se zachovají hlavy a náčelníci rozličných stran v zemi. Na straně katolické stál tehdáž v popředí nejvyšší kancléř Popel z Lobkovic, na straně protestantské Václav Budovec z Budova, Petr Vok z Rožmberka, Václav Vchynský ze Vchynic a hr. Matiáš z Thurnu.

Nejvyšší kancléř **Popel z Lobkovic**, maje za manželku horlivou katoličku, Španělku, náležel k té hrstce fanatiků v Rakousku, kteří usilovali zjednati víře katolické neobmezenou vládu, třeba by při tom museli býti vyhubeni všickni nekatolíci. Zakládaje kláštery a staraje se všemožným způsobem o obrácení obyvatelstva na víru katolickou, osvědčoval dostatečně, že nejen rozumem a z přesvědčení pomáhá církvi katolické, nýbrž že také **má** vřelý cit pro toto náboženství. S vyslanci dvoru papežského a španělského udržoval velmi vřelé přátelství; i není divu, že měli značný vliv na jeho jednání Druhou stranou ale vážili si nemálo i papež i král Španělský šlechtice tak mocného a takými dary ducha nadaného. O tom svědčí, že král Španělský sám přijal kmotrovství pro syna kancléřova a dal se k tomu zastupovati od svého vyslance. V českých věcech měl kancléř největší vliv na císaře. Muž ten vynikal tuhou tvrdošíjností a neobyčejnou zmužilostí, kterou osvědčil hlavně proti nekatolíkům i v dobách největšího nebezpečenství. Císaři byl oddán co nejvěrněji.

V čele nekatolíků stál slavný **Václav Budovec z Budova**, jehož povahu jsme nahoře již byli vylíčili. Vedle něho vynikal, ovšem ne výtečnými ducha dary, nýbrž bohatstvím, mocí a slávou rodinného jména, **Petr Vok z Rožmberka**. Také ten náležel k Jednotě bratrské, jak jsme již na str. 530 byli vypravovali. Petr Vok byl muž takové povahy, že mohl býti získán pro záměry sebe dobrodružnější, což se osvědčovalo, jak v životě společenském tak i v životě veřejném. Prodělav do této doby tu u dvora císařského tu zase ve válkách život velmi pohyblivý, zdržoval se v pokročilejším stáří svém neustále na Třeboni. Nemaje dostatek zdraví, jak se zdá následkem přílišného požívání rozkoší tělesných, krátil si vedle politiky dlouhou chvíli alchymií a skvělým dvorem, při němž po způsobu tureckém nescházelo ani vnadných milostnic, často za veliké peníze i z daleké ciziny zjednaných.

O životě na Třeboni vypravují staré paměti následující věci:

„Po smrti paní Kateřiny z Ludanic, jinak z **Kravař**, která v Krumlově r. 1601 umřela, pan Petr Vok z Rožmberka velmi se prchlým udělal, tak že několik svých věrných služebníků v hněvu o hlavu připraviti dal. Když jej hněv pominul, ptal se, kde jest se ten neb ten poděl? Dověděv se pak toho, že jest života zbaven, litoval své prchlivosti a ihned nařídil, aby mistr popravní z Třeboně do Soběslavě se odstěhoval.

„Pan Petr Vok z Rožmberka, následuje v tom císaře Rudolfa II., choval na zámku Třeboňském 16 ženských z rozličných národů: z Indie, ze Španěl, z Francie, z Vlach, z Turecka, ze Židů, z Němec, z Polska. Mezi nimi přední místo obdržela Češka Zuzanka, jednoho mlynáře dcera, která jak kšaftem tak za živobytí pána darem za mnoho tisíc klenotů a v Soběslavi dům dostala.

„Z těch milenek seznámil se s jednou, která byla Turkyně, pan Jan Chlumčanský, dvořenín páně, pro kteroužto příčinu vsazen byl do šatlavy. Potom pak po smrti páně ty všecky ženské kdesi se poděly, nežli kdo zvěděl; ale každá měla za svou službu dobře zaplaceno.

„Bývala jedna stará žena při dvoře, mlynářka, ode všech „hubička“ jmenovaná. Když býval den 1. aprile, s tím měl pán největší zalíbení, že jak tuto hubičku tak i jiné služebníky po městě s rozličnými věcmi posýlal. Hubička nosila zelenou putnu, plnou kamení, celý den po městě, od jednoho k druhému, až se opila, putnu rozbila a tak se do zámku navrátila. Jiní pak služebníci do Soběslavě, do Veselí, do Lomnice museli s aprilem jezditi na koních a na zádech koš se sklenicemi a kamením na sobě nésti; mnohý se v kolika dnech nevrátil.

„O masopustě aneb jindy, když se pánu zlíbilo, pozval se k některému sousedu do města Třeboně a poručil, kteří měšťané s manželkami a s dcerami mají k tomu přijíti. Tu dal ze zámku jídla, víno nositi a byl s nimi vesel. Časem hudba při tom musela býti a tancovalo se, čemuž se pán svou rozkoší díval, a kdo co na pánu požádal, všecko obdržel. V náležitý čas přijeli zase s karetou pro pána. Byl ráj v Třeboni, všeho dobrého dosti z božího požehnání.

„Pan Petr Vok z Rožmberka měl veliké zalíbení v koňstvu, tak že mimo konírnu stádných klisen uherských v oboře mnoho choval. Vycházelo do roka na panské, stádné a oficírské koně ovsa 8957 strychů. Stádné klisny měly pod rybníkem Světem u Noska, kde nyní jest panská chmelnice, kolnu, kde se jim seno zakládalo a ovsa dával.

„Na Třeboňském zámku pan Petr Vok z Rožmberka každodenně mimo svou tabuli 14 tabulí vychovával a knížecky traktiroval. Při prvním stole byl samý fraucimor (ženské), z nichž přední místo měla Zuzanka, velmi krásná — 16 osob. 2. Tabule panošů od stavu — 6 osob. 3. Regenti, hejtmani, purkrabí a přední oficírové — 19 osob. 4. Písařové a menší oficírové — 17 osob. 5. Hudebníci a krejčí — 20 osob. 6. Kuchaři — 4 osoby. 7. Lokajové — 9 osob. 8. Mládenci a kuchtíci — 15 osob. 9. Řemeslníků všelijakých — 10 osob. 10. Maštalířů — 15 osob. 11. Kočích — 12 osob. 12. Myslivcův a holoty — 18 osob. 13. Pěších lovcův — 13 osob. 14. Pacholat, děvek a malých služebníkův 18 — všeho všudy 192 osob. Mimo tyto stoly dávalo se ze špižírny panské chleba, piva, vína, masa a co potřeba paním a starým služebníkům, kteří v městě u sousedů svá obydlí měli; masa na syrovu 101 osobám, kteří si je sami vařili. Kteří pak samostatni byli a toliko služebníka k posloužení měli, těm se jídla z kuchyně s dostatkem posýlala, tak že při tom měli obživení i sousedé, u kterých ti páni bydleli.

„Když se o desíti hodinách na zámku Třeboňském k obědu, jako i v 6 hodin z poledne k večeři zvonilo, lidé z města i z okolních vesnic valem do zámku šli, pána do okna pozdravovali, dobrého a dlouhého panování, zdraví a štěstí přáli, což pán s vděčností rád přijímal a jim děkoval. Tu jedenkaždý kus masa, neb kus ryby, chleba řízek a půl pinty piva dostal. Dávalo se každého dne pro chudé lidi do kuchyně 200 liber hovězího masa, 30 kaprů a drobu co potřeba pro pátek a sobotu, a Pán Bůh ráčil požehnávati, že všeho dobrého dostatek a hojnosť bylo.

„Pan Petr Vok z Rožmberka měl koně bílého, velmi bystrého a dobře cvičeného, na kterém jezdil, když byl v Uhrách proti Turkům nad českým vojskem generálem, kterýžto kůň v mnohých šarvátkách pána vysvobodil a odnesl. Když pak pán zase ve zdraví na své panství se navrátil, ten kůň pro svou zasloužilosť byl dobře chován až zdechl. Tu jej pán rozkázal odříti a kožešníci třeboňští tři: Jan Doktor, Kašpar a Martin museli kůži se srstí vydělávati; jiní pak řemeslníci koně dřevěného udělali a do té vydělané kůže zašili, a tak ho přistrojili, že kdokoliv na něj pohleděl, že živý kůň jest, se domníval. Dole na břiše byla díra, že tam mohlo pachole v 10 letech do něho vlézti a jím jako živým hýbati."

Podali jsme starožitné tyto zprávy na doklad toho, jaký dvůr vedl pan Petr Vok na Třeboni, a jakým podivným choutkám tady hověl. Také to ještě počítati dlužno za známku podivného rozmaru pána z Rožmberka, že se staral opevniti Třeboň tak, aby se stala nedobytnou, a každému nepříteli aby tady mohl odolati. Že opevnění to hrálo potom jakousi úlohu v dějinách českých, o tom budeme později vypravovati. Pan Petr Vok střídaje v obcování svém štědrosť lichotivou se zuřivou ukrutností byl proto neméně nežli dvorem svým znám po celé zemi co osoba mystická, o níž se rozličné dílem veselé kousky, dílem děsné pověsti roznášely.

Člověk tak výstřední jako byl pan Petr Vok z Rožmberka, dal se, jak už praveno, snadno získati i pro dobrodružné plány politické, jen když sám mohl při tom také hráti nějakou úlohu. Tím se dá vysvětliti, že podporoval záměry *knížete Kristiana z Anhaltu*, které směřovaly k záhubě rodu Habsburského. Kristian z Anhaltu totiž chtěje způsobiti jednotu všech protestantů proti veškerému rodu Habsburskému, počal roku 1605 vyjednávati z Amberka s Petrem Vokem skrze jednatele jeho jakéhosi *Theobalda Hocka*, který pocházel z Falce a mluvil zběžně několika jazyky. Tento Hock nejspíše zprostředkoval známosť Rožmberkovu s knížetem z Anhaltu a kurfiřtem Falckým Fridrichem. Vyhledávaje ve všem přede vším svůj vlastní zisk a uměje dosahovati plánů svých úskočnými pletichami dovedl zajisté tento Hock pana Petra Voka snadno přemluviti, k jaké slávě by se mohl povznésti a jak důležitou úlohu by mohl hráti, kdyby se postavil v čelo odpůrců rodu Habsburského. Druhou stranou ucházeli se o přízeň Petrovu také stavové uherští a rakouští. Pan Petr Vok byl zajisté nejbohatším a nejmocnějším šlechticem v Čechách; tím se dá ovšem snadno vysvětliti, že nepřátelům Rudolfovým velice na tom záleželo, aby si přátelství jeho zjednali a spojenství jeho pojistili. Kníže z Anhaltu hnedle počal pana Rožmberka nazývati „svým milým strýcem" a poslal mu jakožto vzácný dar počátkem roku 1607 jakéhosi doktora, v chemii prý velmi dobře zběhlého; zároveň s ním už také pojednával v důvěrných psaních o všech důležitých případech a událostech politických. Na jedné straně tedy měl pan Petr velmi důvěrné spojení s dvěma mocnými knížaty německými, na druhé straně ucházeli se o přátelství a pomoc jeho slavní náčelníci mocných stran uherských a rakouských: kdož by se divil, že ješitný ten podivín kojil se sladkým přesvědčením, že je k tomu povolaným a zajisté také způsobilým, aby činně zasahoval v události veřejné a aby se stal náčelníkem a vůdcem

necné strany protestantské. Co mu bylo chytrým Hockem našeptáno a co si přál a očekával obratný Anhalt, to nyní skutečně pan Petr Vok považoval za svůj plán, pro nějž ovšem byli vlastní původci těch záměrů prasnadno získáni. Pan Petr Vok nyní sám naléhal na kurfiřta Falckého a knížete Anhaltského, aby pracovali o sjednocení všech stavů protestantských. Anhalt hned také si vyžádal pomoc Rožmberkovu a té se mu ochotně dostalo půjčkou 10.000 tolarů, které byly tajně dopraveny v sudech do Amberku. To dodalo Anhaltovi chuti požadovati další podporu 30.000 tolarů. Zdali i tyto peníze Rožmberk ihned poskytl, není nám známo; že je ale kníže z Anhaltu obdržel, o tom není pochybnosti, jelikož mu tu sumu pan Petr Vok v poslední závěti odkázal.

Pan Petr Vok z Rožmberka byl od toho času prostředníkem mezi východem a západem, přijímaje jednak skrze psaní nebo skrze Hocka naučení a záměry Anhalta, kurfiřta Falckého a jich přátel v Němcích; jednak zase sděluje velmi svědomitě, co se dálo v Čechách, v Rakousích a v Uhrách, a vše, oč stavové zemí těchto měli jednati s protestanty německými.

Hrabě Matiáš z Thurnu a Václav Vchynský ze Vchynic, kteří roku 1609 obrátili na sebe zraky nejen svých českých krajanů, nýbrž celé Evropy, nehráli rok před tím ještě žádnou vynikající úlohu.

Hrabě Jindřich Matiáš z Thurnu pocházel nejspíše z větve hrabat z Thurnu a Valsassiny Cesno-Vercellské, kterážto původně italská rodina rozšířila se z Italie po Gorici, Korutanech, Štýrsku a Krajině. Otec Matiášův, František z Thurnu, pomohl si bezpochyby službami vojenskými, konanými rodině Habsburské v Uhrách proti Turkům, k některým statkům v království českém i na Moravě, kdež byl přijat i za obyvatele, čili jak se nyní říká za občana státního. Oženil se dvakráte s dcerami staroslavných rodin českých a sice poprvé s Ludmilou Berkovnou z Dubé a podruhé s Barborou hraběnkou Šlikovou. S první měl čtyry děti, s druhou pak dvanácte, mezi nimi i Jindřicha Matiáše. Poněvadž otec záhy zemřel, byl mladý Jindřich Matiáš vychován v Krajině u svého strýce hraběte Jana Ambrože Thurna, horlivého katolíka. Nezdá se ale, že by byl v domě strýce svého přilnul ke katolictví, poněvadž od prvního svého veřejného vystoupení jeví se nám co horlivý nekatolík. Chován jsa u strýce, kde se jenom německy mluvilo, Matiáš jazyk český zapomněl a pak se mu již nikdy dobře nenaučil jako bratří a sestry jeho na Moravě vychovaní. Již jako mladý muž vstoupil Matiáš do vojenské služby císařské, bojoval proti Turkům v Uhrách a byl tam posléze velitelem jednoho pluku jízdy. Když uzavřen mír v Toroku, usadil se v Čechách. Připadl-li mu některý statek otcovský, není známo; hlavní statky otcovského podílu měl v Korutanech. V Čechách držel r. 1615 panství Veliňské s Jičína a Vintířov, z nichž první mělo tenkráte přes 420, druhé pak přes 180 usedlých šlí selských statků kromě poplužních. Patřil tedy k nejmožnějším šlechticům českým.

Václav Vchynský ze Vchynic a Tetova, nejstarší syn Janův, pán na Zásmucích a nějaký čas též zástavní držitel Kolína, byl již r. 1593 komorníkem arciknížete Matiáše, jemuž potom v rozbrojích s bratrem císařem Rudolfem II. velmi horlivě sloužil. Byl on zajisté jeden z nejpřednějších a nejúčinnějších přívrženců Matiášových a jeho působení tento hlavně děkoval, že mu od Rudolfa konečně království české postoupeno. Za platné tyto služby daroval mu Matiáš panství Chlumecké (v bývalém Bydžovsku). Václav byl též císařským radou a nařízeným nejvyšším a 1603—1606 nejvyšším lovčím v království Českém. Václav byl jedním z nejprohnanějších pletichářů svého času, jak o tom budeme ještě dole vypravovati.

V Uhrách nejprvé se odhodlali učinit konec panství Rudolfovu, což došlo souhlasu u náčelníků protestantských a nekatolických nejen v Rakousích nýbrž i na Moravě. Nejpřednější ředitelé stavovského hnutí Illeshazy v Uhrách, Tschernembl v Rakousích a Žerotín na Moravě brzy se dohodli i brannou mocí provésti své záměry. O smýšlení Karla z Žerotína svědčí list, který tou dobou psal v tato slova: „My všickni spojeni jsme jhem společného otroctví; na jednom řetězu vedeni jsme všickni do žaláře. Zlo nemůže býti vyhojeno prosbami a napomínáním, nýbrž musí se hojiti jinými prostředky; neboť nemoc je prudká a potřebuje silných léků.“ Znaje dobře smýšlení a přípravy strany uherské věděl, že potřebí je ještě, aby se dohodli přede vším Moravané s Rakušany. I svolal tedy náčelníky stavovského hnutí z Moravy a z Rakous k poradám do Rosic na Moravě. Co tu bylo ujednáno, to nám nikdo písemně nezaznamenal, pochybovati ale nelze, že se stavové zavázali všemi prostředky vzájemně sobě pomáhati, aby panství Rudolfovu byl konec učiněn. Matiáš byl o těch všech přípravách zpravován nepřímo sice, ale dosti záhy. Neboť Karel z Žerotína podával o všech věcech důvěrné zprávy švakru svému Albrechtovi z Valdštejna, který byl v službě při dvoře arciknížete Matiáše.

Arcikníže Matiáš znaje dokonale opositční smýšlení v zemích Rudolfových odhodlal se nyní konečně k rozhodnému jednání. Nejprvé svolal do Vídně jakési výbory stavů rakouských a předložil jim otázku, co se má státi k zachování zemí, jmenovitě ale Uher. Přední osoby byly ale o záměrech jeho dostatečně zpraveny. Shromáždění stavové radili, jak si to Matiáš přál, aby se napřed poradil a dohodl se stavy uherskými, i nátkdli se také hned, že jej doprovodí do Prešpurku, kam byl Matiáš vypsal sněm uherský, aby se tam hned na místě mohlo státi dohodnutí. Dne 15. ledna 1608 přijel Matiáš do Prešpurku a za dva dni na to přijeli za ním Rakušané.

Matiáš zahájil sněm uherský řečí latinskou vyzývaje sněmovníky, aby se radili o prostředcích, kterak by byla říše uvedena v předešlý blahobyt a kterak by se mohl zase ve všech zemích císařských pokoj zjednati. Na vyzvání to odpověděli stavové, že nemohou arcikníženi dáti odpovědi, dokud by se nedohodli o některých důležitých věcech se stavy rakouskými.

Nyní tedy dělo se vyjednávání mezi Rakušany a Uhry v ten smysl, aby zjednán byl spolek obou zemí na hájení výminek míru vídeňského a tureckého. Katolíci mezi Rakušany naléhali na to, aby se do smlouvy výslovně položilo, že spolek nesměřuje proti císaři, ten že je vykrašen a vymíněn, vůdci stran ale dobře věděli, že Rudolf se po dobrém nepoddá, že míru tureckého a vídeňského nedrží a držeti nebude. Proto k takovému ohražení osoby císařovy nechtěli nijakž svoliti. Sám arcikníže Matiáš musel tedy prostředkovati ve prospěch protestantů. A tím způsobem ujednána smlouva a dokonán spolek mezi stavy uherskými a rakouskými dne 1. února 1608. Smlouvu podepsalo 48 předních stavů uherských a 34 přítomných Rakušanů. Všickni zavázali se za jeden muž, že budou k sobě státi a se neopouštěti, že budou míru vídeňského a tureckého hájiti proti každému do těch hrdel a statků.

Rudolf vyslal sice, jak už nahoře oznámeno, svého tajemníka na sněm prešpurský i dal stavy vyzvati, aby zanechajíce sněmování domů se rozjeli a na sněm pravý v březnu se dostavili. Tehdy chtěl jim předlohy své přednésti a stížnosti jejich vyslechnouti. Stavové ale více neposlechli, nýbrž tím horlivěji jednali o dokončení spolku s Rakušany. Napomenutím císařským bylo tedy uzavření spolku jenom urychleno. Jakmile byl spolek uzavřen, vypraveni hned také poslové na rozličné strany k důvěrným přátelům a k takovým mužům, od nichž se pomoc a podpora očekávala. Jmenovitě oznámeno všecko na Moravu panu Karlovi z Žerotína a do Čech panu Petru Vokovi z Rožmberka s tím výslovným úmyslem, aby páni tito získali Čechy a Moravany pro spojení s Uhry a Rakušany. Sám arcikníže Matiáš psal dne 9. února panu Rožmberkovi jako nějakému svému důvěrnému příteli, vykládaje své naděje, že stavové čeští přidají se k novému spolku, aby prý císař Rudolf neměl tak volnou uzdu jako posud. Zároveň žádal Matiáš pana Rožmberka, aby se přičiňoval o přátelství knížat německých. Pan Petr Vok skutečně také bez prodlení oznámil do říše knížeti z Anhaltu a kurfiřtovi Falckému, co se jest stalo v Prešpurku. A tak po Němcích znali už všecky podrobnosti dříve, nežli Rudolf mohl jen tušiti, jaká bouře se stahuje nad jeho hlavami.

Jakmile byl ujednán spolek mezi Uhry a Rakušany, staral se Matiáš o jeho utvrzení a rozšíření a pak o zjednání dostatečné moci branné, aby mohl zjednati důrazu svým požadavkům. Nejprvé tedy svolány sněmy dolnorakouský a hornorakouský. Ve Vídni Matiáš na sněmě sám osobně předsedal a stavům předložil smlouvu s Uhrami dne 24. února, požaduje, aby k ní přistoupili. Jevila se sice značná opositce, jednatelé protestantští ale a sám Matiáš osobní svou autoritou opositci tu brzy zlomili. A tak sněm přistoupil k úmluvám prešpurským a uvolil se také vyzbrojit značnou sílu vojska k rukoum a k potřebě arcikníže Matiáše. Ještě snáze prosadil Matiáš požadavky své na sněmě hornorakouském, kde rozhodoval Tschernembl mocí slova a vlivu svého. Zároveň počal Matiáš sám také na svůj groš sbírati zbrojný lid, k čemuž mu peníze poskytovali Petr Vok z Rožmberka, Karel z Liechtenšteina a španělský vyslanec, Guillen de San Clemente.

Připravuje se na všecky strany pamatoval Matiáš dobře také na budoucnost a podniknul tedy rozličné kroky, jenž by mohly Rudolfa připraviti o spojence a jemu získati novou pomoc a vydatné přátele a podporovatele. K tomu mělo posloužiti vyjednávání s cizími knížaty, kterým by se oznámily a vyložily všecky kusy smlouvy prešpurské a kterým by se také v známost uvedla tajná smlouva mezi arcikníže proti Rudolfovi. Ohlášením té úmluvy mezi členy rodu Habsburského mělo se tolik docíliti, aby svět bramný útok Matiášův nepovažoval za revoluci a za rebelii. Neboť o čem se dohodli arcikníže, to Matiáš považoval a prohlašoval za dovolené, ačkoliv užíval nyní proti Rudolfovi jinakých prostředků donucovacích nežli jak si to arcikníže představovali. Proto se nemůžeme diviti, že vídeňské arcikníže Ferdinand Štýr-

ského na straně Rudolfově a že prosí Rudolfa za prominutí, když se smlouva mezi arciknížaty pronesla na veřejnost. Rudolf ovšem odpustil a Ferdinand sloužil mu velmi horlivě proti Matiášovi.

Arcikníže Ferdinand a radové císařští nabyvše o tom vědomostí, že Matiáš bude vyjednávati s okolními panovníky a s knížaty německými dali pilně pozorovati a stíhati všeliké podezřelé posly. První polapen byl dne 13. února v Řezně, kamž nesl ohlášení německým říšským knížatům o tom, co se bylo v Prešpurku ujednalo. Dopisy zachycené odeslány od arciknížete Ferdinanda, který tady byl na sněmě říšském jako císařský komisař, za císařem Rudolfem do Prahy. Kromě toho vypravil Matiáš komorníka svého *Alessandra Ridolfiho* do Říma k papeži. Na cestě tam měl se zastaviti také u jiných dvorů italských a ze Říma měl se vydati do Španělska. *Richard ze Stahrembergu* vypraven v poselství ke knížeti z Anhaltu, kurfiřtovi Falckému, lantkraběti Mauricovi Hesenskému a k jiným knížatům, od nichž měl vymoci buď přímou pomoc, nebo alespoň schválení záměrů Matiášových. *Ludvík ze Stahrembergu*, bratr předešlého, měl navštíviti kurfiřta Brandenburského a Saského, *Bruno z Mansfeldu* měl se vydati k duchovním kurfiřtům, a Harrach měl zámysly Matiášovy podporovati v Hradci, Řezně, Maichově a Inšpruku. Tajemník Matiášův *Seeauer* měl konečně za úlohu knížatům německým oznámiti, jaká úmluva byla se stala mezi arciknížaty r. 1606 ve Vídni proti císaři Rudolfovi, kterého tehdáž uznali jednomyslně za nezpůsobilého k spravování říše tak rozsáhlé.

Poslům Matiášovým nezdařilo se poslání tou měrou, jakž tento arcikníže očekával. Tajemník Matiášův, Seeauer, který nesl do říše Německé opisy smlouvy vídeňské a který tam měl vymoci za 200.000 potřeb válečných, byl hned v Řezně dne 2. března polapen a všecky spisy mu odebrány. Podobný osud stihl Brunona z Mansfeldu o několik dní později (dne 11. března) nedaleko Řezna. Ten se musel dokonce zavázati čestným slovem, že se dostaví do Prahy a tam před císařem zodpovídá ze svého jednání. Také po ostatních poslech Matiášových vypraveni byli tajní lapači, ti se ale dovedli lépe tajiti a vykonali, co jim bylo uloženo, ač nevyřídili tolik, kolik by se bylo Matiášovi líbilo a hodilo.

Bouři, která se takovýmto způsobem stahovala nad císařstvím Rudolfovým, hleděl tento panovník zažehnati jako vždycky jindy svou povětrnou odkládavostí a prostředky polovičatými a nedostatečnými. Sněm prešpurský, jak už oznámeno, chtěl odročovati; když však uherští stavové i Matiáš nedbajíce vůle jeho sněmovali a se stavy rakouskými spolek uzavřeli, hleděl zákazy a pohrůžkami Rakušany a Uhry od spolku toho odvrátiti. Také vydal nařízení, kterým spolek zrušen a rozvázán a za neplatný prohlášen. Při tom všem ale nemohl se odhodlati k osvědčení, že mír turecký a vídeňský potvrzuje, aby stoupenci a přátelé jeho mohli nabývati nové síly a odvahy. Arciknížeti Matiášovi psal nejprvé přátelsky, když ale viděl, že nejedná po jeho vůli, zakázal mu co nejdůrazněji, aby ničeho nepodnikal, k čemu by on císař svolení svého nedal. Má-li Matiáš nebo někdo jiný nějaké přání, nechať to přednese na sjezdě, k němuž císař slíbil svolati všecky členy rodu Habsburského a nejmocnější knížata německá.

Proti nebezpečí, které se takto valilo na císaře, usilovali postaviti hráz nejprvé odhodlaní rádcové císařští. Přede všemi staral se předseda tajné rady kardinál Dietrichštein, aby se učinilo v čas potřebné opatření. I přemlouvali císaře, aby věnoval svůj poklad na ozbrojení valného vojska, které by bylo s to, aby odolalo všem nepřátelům. Jen s největším úsilím podařilo se přiměti císaře k tomu, že ustanovil 130.000 tolarů na zjednání 5000 lidu pěšího, avšak s tou výminkou, že mu tajná rada časem svým ty peníze oplatí. Kdyby byl císař v této pozdní době jednal podle rady svých upřímných přátel, mohl ještě zachovati panství, o které se tolik obával, avšak zrovna v této rozhodující době dostavila se u něho v prudké míře šílená zběsilost, při níž nedbal žádné rozumné rady. Gindely vypravuje o tom šíleném výbuchu takto:

„Již roku 1606 před odjezdem do Brandýsa pozorovala se při císaři opět zvýšená oškliwost proti všeliké práci a nabyla se skušenost, že císař se velice rozzuřil, nemohl-li některou věc nijakž odložiti. Jako dříve, tak tloukl také nyní ob čas kolem sebe jako posedlý, řval brzy jako vůl, brzy jako lev, nadával arciknížatům vrahů, darebáků a travičů a počínal si vůbec jako šílený. Měl-li se zpovídati a přijímati, pak lání jeho nemělo konce, a člověk s podivením se musel tázati, jak Rudolf při takové nechuti proti výkonům církevním, mohl vydávati mandáty proti kacířům. Zlo toto dostoupilo počátkem roku 1608 svého vrchole. Kdo šel v noci přes hrad královský, uhýbal se mnohdy nenadálého zuřivého povyku na chodbách hradních; tu císař vyřítil se ze své ložnice v košili s bodákem v ruce a křičel, že má záda napřed a

cho v zadu. Při takovém zuření dělal jako by chtěl vzíti život a jednou skutečně si chtěl [illegible] krk podřezati; podruhé vrhl se v úmy- [illegible] nebevražedném na jelení parohy, jindy ko- [illegible] byl by se otrávil, kdyby byl komorník [illegible] jed neodstranil. Alchymistickým študiím [illegible] se nyní mnohem horlivěji nežli kdy- [illegible] před tím a tak se o něm šířila pověsť, [illegible] černokněžníkem a že provozuje kouzla ve spolku se satanem. To je ale jisté, že životem v každém ohledu nestřídmým, jmenovitě přílišným požíváním lihových nápojů sám částečné své pozdravení učinil nemožným. Na dvoře císařském přiházely se takové věci, že je vyslanec arciknížete Albrechta nazýval strašnými a tak děsnými, že to ani papíru nechtěl svěřiti, nýbrž až k ústnímu sdělení si ponechal."

K tomu všemu vyskytovali se na dvoře cí-

Císař Matiáš. (34.)

[illegible]kém všelicí zbrklí a dobrodružní rádcové, [illegible] hovíce choutkám a slabostem chorobného [illegible] dovedli si přízeň a důvěru jeho získati. [illegible]ak hledíce využitkovati příhodnou dobu, do- [illegible] jim štěstí přálo, radili králi k takovým vě- [illegible], o kterých byli přesvědčeni, že k nim král nejspíše svolí, a od jichž provádění nejvíce zisku očekávali. Král hořel jen chtivostí zjednat si dostatečnou moc na své nepřátely a nad nimi se pomstiti. A tyto vášně dovedli rádcové jeho obratně podněcovati a živiti.

Řadu takových dobrodruhů započíná ta-

jemník **Hannewaldt**, muž bystrého rozumu, o němž posud není známo, co mu k tak důležitému úřadu u Rudolfa pomohlo. Ten vyličoval králi celý stav v ten smysl, že ctižádostivá šlechta jej chce o všecku moc připraviti, i hleděl jej přemluviti, aby boj započal úplným zničením šlechty. Uherští, rakouští a moravští šlechtici měli býti prohlášeni za velezrádce, veškeren majetek měl jim býti zabaven, všickni poddaní jejich měli býti osvobozeni a za bezprostřední poddané královy prohlášeni a města královská měla býti ozbrojena do boje proti šlechticům. Měl to býti ovšem boj ohromných rozměrů, měl se tím státi úplný převrat společenský. Vyžadovalo to ohromných prostředků, dlouhých příprav a konečně také ředitele neunavného, vytrvalého a nejvýše rázného. Toho všeho ale nebylo, a proto musely míti slabé pokusy, které Rudolf skutečně v tom ohledu podnikal, právě opáčný účinek.

Do této doby spadá také událost, která nejlépe svědčí, že Rudolf jednal beze všeho plánu, že se řídil okamžitými nápady a pomíjejícími choutkami. Na svém místě jsme už vypravovali, kterak Rudolf přičítal všeliké neshody a spory se svými bratry přede vším rádcům arciknížete Matiáše, hlavně ale biskupu Khleslovi a kterak se domáhal úsilovně propuštění těch rádců. Jednou také unikl Khlesl jen šťastnou náhodou nástrahám na svou svobodu nebo dokonce i na život. A Khlesl se domníval, že původce těch úkladů hledati dlužno v Praze. Jaké bylo tedy podivení, když najednou Khlesl obdržel od Rudolfa přátelské pozvání, aby se k němu dostavil ke dvoru pražskému. Snad měl Rudolf v tom okamžiku skutečný úmysl Khlesla k sobě připoutati, snad to byla chvilková choutka asi toho druhu, jako z pouhé choutky volával ke dvoru svému lidi, o nichž se mnoho mluvilo: to je ale jisto, že pozvání bylo upřímné a přátelské. Khlesl maje skutečně na zřeteli dobro rodu panujícího vydal se na obtížnou cestu, když si byl pojistil bezpečný návrat. Dne 8. března dorazil do Prahy. Zatím však Rudolf už dávno zapomněl, proč k sobě zval vídeňského biskupa; i nařídil, když se Khlesl ucházel o slyšení, aby zdělil tajným radám, co by císaři chtěl povědíti. Šest dní to trvalo, nežli si Khlesl vymohl osobní slyšení u císaře, kterýž k tomu svolil jen s tím vymíněním, aby Khlesl nepřednášel nic nepříjemného. Má-li něco takového, to aby zdělil kardinálu Dietrichšteinovi. Tím způsobem došlo konečně k slyšení. Khlesl vykládal císaři, proč Matiáš proti němu povstal. Pravilť totiž, že tak učinil proto, jelikož císař se zpečuje urovnat otázku o nástupnictví, a stavové že se k Matiášovi přidali, poněvadž se nemohou dovolati ochrany a pořádku při zmatcích uherských. Khlesl pronesl také svůj náhled v ten smysl, že by se ještě dalo zjednati narovnání a smíření, kdyby Rudolf sám s Matiášem vyjednával a kdyby mu podal ruku bratrskou na smířenou. Rudolf na to neřekl ničeho a Khlesl vrátil se do Vídně beze vší překážky.

Právě tou dobou, když Rudolf úplně lhostejně vyslyšel Khleslovy rady o svém bytí a nebytí, opřeli se již stavové moravští veřejnou vzpourou místodržiteli jeho na Moravě. Tady byl, jak známo, odpor připravován od Karla z Žerotína a od Karla z Liechtenšteina, a scházela jenom nějaká příležitost a záminka, aby se odpor ten mohl veřejně osvědčiti. Na sněmě moravském, který se sešel počátkem měsíce ledna r. 1608, požadoval císař, aby se stavové radili společně o obraně země proti vpádům uherským, a aby k tomu konci povolili potřebné prostředky. Opoziční strana nevědouc ještě jak věci dopadnou v Uhrách, chtěla vyčkati času a proto způsobila odročení sněmu do 23. února, aniž by se bylo o obraně země jednalo a rozhodlo. Když se pak stal spolek mezi Matiášem, Uhry a Rakušany, přáli si stavové moravští, aby zase se mohli sejíti na sněmě a tady jednati, o čem by se jim líbilo. Avšak i zemský hejtman pan Berka z Dubé znal ten úmysl a proto k svolání sněmu nedošlo. Naopak Berka povolal na Moravu císařské vojsko pod Tillym a Trautmansdorfem, aby šlechtu nepokojnou zastrašil a snáze udržel na uzdě. Při takových příležitostech vyskytují se rozličné pověsti, které bývají buď ze strachu nebo úmyslně všelijak zveličovány a vypravovány. I vypravovalo se hnedle po celé zemi, že císař chce dostat náčelníky oposice do své moci, aby se jich zbavil rychlou popravou. Hnedle také dokládáno, že vojsko císařské proto bylo povoláno na Moravu, aby byli všickni šlechtici pochytáni, kteříž nedrží s panem Berkou. Záminky této, nevíme zdali líčené nebo skutečné a opravdové, chopili se hned náčelníci stavovského hnutí, aby rozhodným krokem přistoupili k provádění svých záměrů. Na zavolání Žerotína a Liechtenšteina sjelo se něco panstva a rytířstva k zemskému soudu do Brna na den 7. března. Právě když přísedící soudu zasedli k líčení, vstoupil pán z Liechtenšteina asi se 60 ozbrojenými pány a rytíři do soudné světnice a tady požadoval od hejtmana, aby šraňky byly otevřeny, a všickni přítomní aby se směli radit o nebezpečí, jaké zemi hrozí od cizího vojska. Byla to výtržnost čili, jak staří Če-

chové říkali, pych neobyčejný a neslýchaný, aby se kdo vedral ozbrojen do soudné světnice. Kdyby byl panoval v zemi pořádek, výtržníci byli by zajisté opovážlivost svou zaplatili životem. Pan Berka poradiv se s přísedícími odvětil, že není obyčejem, aby se o politických otázkách jednalo na soudě zemském; k tomu že má právo jen sněm zemský a ten že bude svolán až toho císař uzná potřebu. Liechtenštein dorážel znovu, kterak má bezpečnou zprávu, že hajduci připravují jízdu do Moravy, aby odtud vyhnali vojsko císařské; a kdyby to provedli, pak že by opuštěná a bezbranná země vydána byla krutému nepříteli na pospasy. Ani nyní nepozbyl pan Berka rozmyslu; pravilť, že o takovém nájezdu hajduků ničeho neví. Aby ale přítomní viděli, že také se stará o dobro zemské, pozval je na druhý den, pak že se rozhodne, co by se mělo státi. To ale nebylo mnohým vhod i jali se nevoli svou osvědčovati pokřikem a prolomivše šraňky drali se ku předu, spílali a tupili hejtmana tak ostře, jako by už chtěli ruce na něj vložiti. Byl to zmatek a vřava, že podobného výjevu v soudné světnici nebylo pamětníka. (Vyobrazení toho výjevu podáváme na str. 631 a 632).

Toho dne nedošlo více k veřejné poradě šlechty, jelikož se již připozdilo; mysli ale byly pobouřeny tou měrou, že celou noc byl po městě ruch neobyčejný. Stavové opoziční obávajíce se skutečně nebo předstírajíce útok vojska Tillyho, ostali ve zbrani a měli také své lidi pohotově. Sejdouce se také v noci k poradě jednali o tom, co by se příštího dne mělo provésti. Když druhého dne hejtman zemský se nedostavil do soudu zemského, posílali pro něj několikráte a když konečně přišel, vyzval jej Liechtenštein důrazně, aby řekl, chce-li býti s nimi za jedno na obhájení stavů a na obranu země čili nic. Avšak ani teď nechtěl se pan Berka súčastnit v poradách, aniž dáti určité odpovědi. Na to prohlásil Liechtenštein, že *Berka nemůže zastávat hodnost hejtmana zemského a že je tedy sesazen;* provolav pak slova: „Kdo vlast miluje, nechť mě následuje“, vyšel ven ze soudné světnice a za ním odešli všickni přítomní až na Berku a dvě osoby, které se k tomuto přidaly. Tím byl prohlášen veřejně odboj proti císaři a učiněn počátek k odtržení Moravy.

Po bouřlivých výstupech v soudě zemském jevil se ruch v městě neobyčejný. Šlechtici vynasnažovali se hned také, aby si zjednali spojenství měst a vyjednávali proto přede vším s měšťany brněnskými a olomouckými. Města moravská ale nežila se šlechtou v dobrém přátelství hlavně proto, že šlechta po věky již všemi prostředky pracovala k tomu, aby svobody a práva svá rozšířila a utvrdila i na ujmu měst svobodných. Tím dá se vysvětliti, že během 150 roků klesl počet měst královských z 30 na 6. Města tedy považujíce šlechtice za největší své nepřátele nemínila jich nijakž podporovati v tom, aby ještě více obmezili moc královskou. Vyjednávání s Brňany rozpadlo se tedy v nivec. Oba nejvyšší stavové nabyli jen vyjednáváním jistoty, že na města nemohou se spoléhati, ta že budou při králi proti nim. Proto uvěřili šlechtici všelikým pověstem jmenovitě o tom, že Brňané mají důvěrné spojení s vojskem Tillyho, které leželo nedaleko Brna, že do města uvedena byla již část vojska toho, že mají býti všickni šlechtici jedné noci najednou povražděni a j. v. Šlechtici tedy nemajíce se v Brně za dosti bezpečné vydali se dne 8. března do Slavkova, aby se tady radili o dalších svých krocích. Tady hned také zvolen zvláštní výbor s Liechtensteinem v čele, aby podal zprávu o stavu země a aby navrhl, co by se mělo státi a podniknouti. Na návrh výboru stalo se bez prodlení usnešení, najmout přede vším 1000 jezdců, vypsat všeobecnou berni a svolat na 13. dubna sněm zemský do Evančič. Shromáždění oznámili sice ještě císaři, co podnikli na obranu země, tím ale ovšem neodčinili své revoluční jednání, aniž mohli se nadíti, že císař bude usmířen a uchlácholen tím, co požadovali. Chtělit totiž, aby jmenován byl nový hejtman zemský, aby císař schválil svolání sněmu do Evančic a aby potvrdil mír vídeňský a uherský.

Za takovýchto okolností zbývaly císaři skutečně jen dvě cesty, aby si zachoval Moravu. Buď vyhověti požadavkům stavů, kteréž byly v Slavkově pronešeny, nebo se přichýliti k městům, poskytnouti jim všeliké výhody a pak honem s hotovým vojskem velitelů Tillyho a Trautmansdorfa a s pomocí měst pokrotit přední náčelníky šlechtické a potlačit v začátcích odpor stavovský. Rudolf ale neučinil ani jednoho ani druhého zcela a rozhodně, nýbrž jal se vyjednávati se šlechtici obyčejným svým způsobem, tak že mu nikdo nemohl uvěřiti, a dělal jim pohrůžky, kterých však nikdo nedbal, jelikož se zase nestalo, čím Rudolf vyhrožoval. Hlavní úsilí jeho ale směřovalo k tomu, aby zmařil sněm evančický. To se mělo státi velmi chytrým způsobem. V Čechách měl býti svolán všeobecný sněm zemí koruny České a na tom mínil Rudolf pomocí Čechů a jiných svých věrných přívrženců Moravany přehlasovati, požadavky jejich zamítnouti a pak jim výminky diktovati.

Nejvyšší úředníci zemští v Čechách, kteříž byli katolíci, poskytli Rudolfovi velmi ochotně k tomu svou radu a pomoc.

Nejprvé svolán na 10. března sněm český do Prahy. Stavové čeští byli tou dobou s císařem za dobré a tak se bez velkých nesnází vyřizovalo, co Rudolf požadoval. Nejprvé svolili stavové, aby svolán byl všeobecný sněm zemí koruny České na den 14. dubna. Potom udělili králi plnou moc, aby s nejvyššími úředníky zemskými učinil všeliké opatření, co by se mu k obhájení země vidělo býti potřebným. Tím ovšem svolili, aby svolati mohl hotovost zemskou podle svého uznání. Konečně udělili svolení svého k tomu, aby vyzváni byli všickni manové koruny České, mezi nimiž byli zejmena všickni čtyři kurfiřti říše Německé, by plníce svou povinnost spěchali císaři na pomoc, kdyžby toho uznal potřebu. Sněm, který tak důležité věci císaři povolil, rozešel se již dne 17. března.

Když ty věci byly v Čechách vyřízeny, vypraveni byli na Moravu kardinál Dietrichštein a Slavata, aby stavy uchlácholili a na sněmě moravském podobné věci provedli, jako se stalo na sněmě českém. Dietrichštein musel se vydati z Brna za hlavami oposice a zaručiv se za osobní jejich bezpečnost způsobil přímluvami svými tolik, že se odebrali do Brna, kde byl sněm skutečně otevřen dne 29. března. Královští komisaři Slavata a Lukavec předložili stavům takové požadavky, že sněm ještě téhož dne rozešel se beze všeho pořízení. Požadovalit, aby stavové obeslali všeobecný sněm v Praze, aby zástupce své ihned zvolili a do dalších porad se nepouštěli, jmenovitě ale aby všech postranních schůzek jako v Evančicích a jinde zanechali. Pán z Žerotína mluvil tady nejrozhodněji proti královským požadavkům a návrhy jeho přijímány tím ochotněji, že stavové neměli chuti pustit rozhodování o věcech moravských ze svých rukou a přenechat je sněmu generalnímu, o němž ještě nevěděli, jak bude vypadati a jemuž tedy nemohli napřed na slepo důvěřovati. Potom také neměli chuti k obeslání toho sněmu proto, poněvadž měli příčinu obávati se, že by vůdcové a hlavy hnutí byli v Praze zatknuti a uvězněni. Poslanci měst a preláti byli sice pro císařské požadavky, hlasy jejich ale nemohly zvážiti vůli panstva a rytířstva. A tak po mnohých a vášnivých řečech skončil se sněm moravský v noci z 29. na 30. března úplným zamítnutím požadavků královských. Šlechtici ještě téže noci odjeli z města, jelikož přese sliby Dietrichšteinovy pro blízké vojsko Tillyho nepovažovali se za dosti bezpečné.

Liechtenštein spěchal jako důvěrník od stavů vypravený k Matiášovi jednak proto, aby mu zvěstoval vítězství šlechty, pak proto, aby jej pobídl k válečnému tažení proti Rudolfovi.

Co Matiáš sbíral vojska rakouská a uherská, aby s nimi táhl k hranicím moravským, dostavil se čas, kdy stavové moravští měli se sejíti v Evančicích, aby osvědčili své přistoupení k spolku s Matiášem. V Evančicích sešlo se skutečně přes 140 osob stavu panského, rytířského a duchovního. Jen města nebyla nyní ještě zastoupena. Na odpor měst nekladla se nyní již taková váha, když většina prelátů byla odhodlána jednati se stavy společně proti Rudolfovi. Stavové sesadili pana Berku z hodnosti hejtmana zemského a zřídivše prozatímnou vládu, postavili jednohlasně v čelo její pana Karla z Liechtenšteina, který byl při zasedání soudu zemského tolik ráznosti osvědčil. K ruce pak přidali mu několik nejvyšších úředníků zemských a několik přísedících soudu zemského. Žerotín navrhl Liechtenšteina za vladaře také z té příčiny, aby katolíci neměli záminku brojit proti nové vládě jako by se nějak pomýšlelo na odpor z příčin náboženských a jako by hnutí stavovské směřovalo proti náboženství katolickému.

Zatím dostavili se do Evančic zástupci Uher a Rakous, aby se dokonalo přistoupení Moravanů ke spolku mezi Uhry a Rakušany. Kromě jiných přibyli Valentín Lepes, biskup vesprimský, Petr Revay, Jakub Stahremberg a Erazim Tschernembl. Po krátkém vyjednávání podepsána byla již dne 19. dubna 1608 listina, kterou se potvrzovalo přistoupení Moravanů ke spolku prešpurskému. Spolek v Prešpurku uzavřen byl k zachování míru tureckého a vídeňského, Moravané ale jej rozšířili v ten smysl, že se vztahoval na obranu proti všem nespravedlivým útokům. Dodatek tento směřoval patrně k hájení práv a výsad stavovských proti všelikému skracování a proti zasahování moci královské do práv těch. Práv stavovských nemělo ovšem ubývati, nýbrž stavové hodlali vymoci si i těch věcí, k nimž si dělali právo. A tak spolek směřoval konci svými také k obmezení moci panovnické.

Již dne 21. dubna oznámili stavové z Evančic Matiášovi, co tady bylo ujednáno; v přípise o tom nazývali se již také „věrnými jeho poddanými“. Skutek dokonaný a pak bezohledné a sebevědomé jednání stavů vyšších neostaly bez účinku i na města. Některá z nich nemohouce odolati všeobecnému proudu přidala se sama dobrovolně ke spolku; v jiných strhly se bouře

obyvatelstva nekatolického proti radám od markraběte dosazeným, a taková donucena byla také ke spolku přistoupiti. Tím způsobem octla se celá skoro Morava v odporu proti králi Rudolfovi.

Tou dobou, kdy započal sjezd Moravanů v Evančicích, dokonal arcikníže Matiáš své vojenské přípravy, které trvaly již od měsíce února. Když tedy obdržel zprávy z Evančic, že Moravané přistoupili ke spolku mezi Uhry a Rakušany, mohl hned vytrhnouti do pole. Zbrojné jeho síly byly zatím tak zrostly, že je arcikníže páčil na 20.000 mužů než by přitrhl k hranicím moravským. A v tom se také nesklamal. Jsouť o tom bezpečné zprávy, že vojsko Matiášovo, než vtrhl do Moravy, obnášelo celkem 20.350 mužů a sice 10.900 mužů pěchoty a 9450 jezdců. Za nejvyššího velitele toho vojska ustanoven Sigmund z Herbersteina a menším oddílům měli veleti Jiří z Hodic, Jiří Ondřej z Hofkirchenu a Jiří Thurzo Pro všecky pak případy stál Valentín Hommonay s 18.000 pěších a jezdců na pohotově při hranici uherské, aby s tím vojskem vytáhl na pomoc, kde by toho Matiáš potřeboval. Pomocný tento sbor ustanoven byl pro nejnutnější potřebu, jelikož Matiáš choval přesvědčení, že se vojsko jeho velice rozmnoží na Moravě a že také stavové čeští budou jej vydatně podporovati.

Nežli Matiáš vytrhl do pole, dostavil se k němu s poselstvím od bratra Rudolfa kardinál Dietrichštein. Matiáš jej sice vlídně uvítal, k požadavkům bratrovým ale nesvolil přese všecko namlouvání kardinálovo. Zatím se Rudolf dověděl, kterak špatně pochodil se svými požadavky i na sněmě říše Německé v Řezně a kterak Moravané šmahem se prohlašují pro Matiáše. Sotva se tedy kardinál Dietrichštein navrátil z Vídně, vypravil jej podruhé do Vídně k Matiášovi, o něco porozšířiv jeho plnomocenství k vyjednávání s arcikníže tem. Měl-li Matiáš upřímnou vůli s bratrem se smířiti, to nechceme rozhodnouti; to je ale jisté, že k požadavkům bratra svého nemohl ani tentokráte svoliti, neboť Rudolf se nabízel potvrdit konečně mír s Turky, když by mu navráceny byly důležité pevnosti Ostřihom, Jager a Kaniža. Tuto skutečně nesplnitelnou výminku mohl Matiáš nyní tím snáze zamítnouti, jelikož se již mohl opírati o značné zbrojné síly a o spolek stavů uherských, rakouských a moravských. Kardinál Dietrichštein odejel tedy podruhé s nepořízenou a sice prý velmi spěšně. Vypravujíť staří kronikáři, že kardinál zaslechl ve Vídni nabídnutí Uhrů Matiášovi, že jsou hotovi přitrhnouti mu na pomoc s 200.000 lidu branného, když by toho potřeboval. Ten počet je sice přehnaný, to je ale zjištěno, že Uhři jevili v podporování Matiáše velkou ochotnost.

Arcikníže Matiáš přijav ve Vídni slib věrnosti od úřadů zemských a od obce vídeňské a zanechav pro lepší opatření města dva místodržící: Jana z Mollartu a Maximiliana z Liechtenšteina, vyjel sám s jedním plukem pěchoty z Vídně dne 15. dubna. S velikým komonstvem panstva a rytířstva a s 28 kusy střelby táhl upřímo k Moravě, kdež měl se s ním sraziti v hromadu ostatní lid uherský a rakouský. Před sebou poslal časně patenty od Moravy, aby se obyvatelé všady náležitými potravami a pící pro jeho lid zásobili, s tím při tom osvědčením, že od lidu zbrojného nemá se díti žádnému nějaké ublížení, nýbrž cokoli kdo potrávi, to že hotovými penězi v slušné ceně bude se platiti. Z počátku bylo tak, jak Matiáš sliboval, ale nedlouho ta kázeň v lidu trvala.

Úmysl Matiášův byl v průvodu stavovského výboru ze všech společných zemí (totiž z Uher, Rakous a Moravy) a s vojskem k boji uchystaným táhnouti k českým hranicím a vyzvati stavy české, aby sejdouce se na sněmě, přednesly své potřeby a stížnosti, kterýmž Matiáš hodlal podle možnosti vyhověti, aby i české stavy dostal na svou stranu a aby je získal pro spolek posavadní. Dne 24. dubna dostal se Matiáš s vojskem svým ke Znojmu a byl tady velmi slavně uveden do města; jmenovitě vítali jej náčelníci stavovského hnutí Liechtenštein a Žerotín. Odtud arcikníže rozeslal dne 26. dubna manifest po kurfiřtech a knížatech říšských a po stavech zemí českých, vypočítávaje v něm příčiny, pro které musel tažení toto předsevzíti a smlouvu s arcikníži rakouskými učiniti, a pro které stal se spolek stavů uherských a rakouských v Prešpurku a pak spolek stavů těchto s moravskými v Evančicích. Pravil, že by neschopnosť císařova a špatné návrhy jeho rádců uvedly veškery země v záhubu a v zoufalství. Zbrojné jeho vystoupení a spojení se stavy nespokojenými že má tedy za účel mír pojistit, správu zemí zlepšit, svobody zemské a stavovské obhájit a upevnit; a on nejstarší mezi arcikníži že jen s nechutí a po zralém uvážení těch důvodů ujal se utlačovaných. Od císaře a od stavů českých nemá zpráv, jak se hodlají chovati a proto že on arcikníže Matiáš táhne do Čáslavě a tam svolává na den 4. května stavy české, slezské a lužické, aby na pořádném sněmě přání a návrhy své přednesli. Zároveň také rozeslal Matiáš zvací list po zemích českých, aby se

dostavili do Čáslavě všickni, kdo mají právo na sněmy choditi a pan Petr Vok, na jehož příchodu nejvíce záleželo, pozván byl zvláštním listem.

Nyní padl na Rudolfa velký strach, tak že se stal mnohem přístupnějším rozumným důvodům a počal s lidmi mnohem ochotněji obcovati nežli to byl činil celých sedm let. I voláni k slyšení jmenovitě vyslanci cizích mocností a radové císařští, kteří za takových okolností vymohli tolik, že Rudolf svolil k bezvýminečnému stvrzení míru tureckého a vídeňského a že se uvolil zapravit ze své pokladny 300.000 tolarů na zbrojení proti Matiášovi, když by toho bylo zapotřebí. Hned tedy vypraveni byli do Znojma k Matiášovi kardinál z Dietrichšteina a s ním se tam vydali také vyslanec španělský a nuncius papežský a dráhně osob z nejvyšších úředníků a soudců zemských, aby pomohli zjednat narovnání mezi bratry rozvaděnými. Doma pak Rudolf pustiv před sebe Pražany všech tří měst poděkoval jim laskavě s podáním ruky, že jsou až dosaváde tak věrně a poddaně k němu se chovali a aby ještě dále v tom setrvali. Hned také sliboval, že jim chce zase navrátit brány, které jim odňal děd jeho císař Ferdinand, aby města svá svobodně mohli zavírati. Hrad královský osazen 300 mušketýrů hraběte z Solmsu.

Poselství císařovo zastihlo Matiáše ještě ve Znojmě a snažilo se zjednati pokoj po přání Rudolfovu. Bylo již pozdě. Matiáš zatím nabyl přesvědčení, že síla a moc jeho narůstá, že zbrojné jeho síly jsou dostatečné, aby mohl císaře donutit ke všemu, co se jemu vidělo býti potřebným a žádoucím a aby si také podporováním požadavků stavovských pojistil jejich vděčnost a pomoc do budoucnosti. Proto nemínil více přestati na pouhém potvrzení míru tureckého, z čehož jemu Matiášovi nevyplývaly ještě žádné osobní výhody, jmenovitě také ne vyřízení otázky o nástupnictví. Matiáš mohl nyní Rudolfa donutit k závazné úmluvě a proto se nechtěl více spokojiti s pouhými jeho sliby. Tak poselství císařské nepořídilo ve Znojmě ničeho.

Matiáš táhl dále k Jihlavě, kam dne 30. dubna dorazil. Kardinál Dietrichštein vypraven tam po čtvrté v poselství od císaře Rudolfa. Avšak ani tentokráte nepořídili poslové ničeho; Matiáš odkázal je jednoduše na sněm čáslavský, kam stavy české svolal, a kde se má státi rozhodnutí o všech sporných otázkách. Dne 4. května přitáhl Matiáš k Německému Brodu a teprvé dne 10. dorazil do Čáslavě, kde se měl již 4. sněm odbývati.

Arcikníže Matiáš volaje stavy na sněm do

Čáslavě uznal toho nejvyšší potřebu omlouvat jednání nezřízeného vojska svého, které se na cestě dopouštělo všelikých nezbedností. I doložil v svolávacích listech, že ho docházejí pravdivé zprávy, ano některé podezřelé osoby že byly již zatknuty; takoví lidé zlí, nenávistníci obecného pokoje, že jsou k tomu nastrojeni, aby v místech těch, kde lid jeho leží, pálením obyvatelstvu škody činili a tudy jak arcikníže tak i lid jeho v zlé domnění, v ošklivost, v škodlivou pověst lidu obecnému uvedli, jako by on záhuby lidí chudých a země České vyhledával: protož aby takové pověsti nedůvodné a smyšlené, došla-li by koho z nich, žádného místa u sebe nedávali, nýbrž to vše těm lstivým pletichářům, dobrého pokoje, svornosti i vzdělání zemí těchto nenávidícím, přičtli; od něho pak aby se nenadáli nic jiného než všeliké ochranné ruky, milosti, lásky, v potřebách svých skutečné pomoci, zanechajíce obrany a hotovosti krajské proti němu a lidu jeho na straně, poněvadž on k nim nejede se žádným nepřátelským úmyslem, než pro stvrzení pokoje jednou ve Vídni učiněného a pro zvelebení království Českého. A tak že není se jim čeho zlého a nebezpečného obávati. Pakli by se kdo z nich na toto obeslání do Čáslavě nedostavil, tedy že tím pánem svým před bohem a vším křesťanstvem sobě osvědčuje, jestli je a království České něco zarmouceného potká, že on tím vinen býti nechce, nýbrž že sami z toho bohu, jemu i vlasti své časem těžce odpovídati musejí.

Byla to patrná pohrůžka všem, kdo by se na sněm do Čáslavě nedostavili. Než ani postranní sliby a umlouvání, ani takovéto vyzývání nezvábily stavů do Čáslavě. Ačkoliv Matiáš přijel do toho města místo 4. teprvé 10. května, předce ještě nikdo ho tady neočekával kromě poslů císařových a vyslanců kurfiřta saského a brandenburského. Matiáš očekával, že se na sněm dostaví zejmena také Petr Vok z Rožmberka a s ním mnoho oposičního panstva a rytířstva, v tom se ale velice sklamal. Pan Petr Vok si jináče představoval rozřešení sporu nežli jak se to nyní zrakům jeho představovalo. On zejmena si myslil, že Matiáš se dostane v držení zemí uherských, avšak nikoli co král samostatný, a v ostatních zemích že podrží vládu Rudolf, při čemž by provedl takové změny, jaké si přál pan Rožmberk ve prospěch stavovské oposice a ve prospěch svých spojenců v říši. Z počátku Matiáše podporoval penězi, vyzýval nejvyšší úředníky zemské, aby se přidali k Matiášovi a překazil také sebrání zemské hotovosti v jižních Čechách. Nyní však nedostavil se na sněm čá-

slavský, když mohl odhodlaným svým jednáním způsobit rozhodnutí ve prospěch Matiáše. Nemalý vliv měl tou dobou na jednaní pana z Rožmberku také kníže Anhaltský a ten ovšem si také nemohl přáti, aby zvítězil rozhodně Matiáš a aby místo slabého a nečinného Rudolfa panoval zemím rakouským zdravý a ráznější Matiáš. Anhalt jmenovitě přál si zase takové rozřešení sporu, aby Matiáš zavládl Uhrami a Rakousy, země České pak aby dány byly ve spravování arcikníženi Maximilianovi pod vrchním panstvím císaře Rudolfa. Kurfiřti německé říše měli bdíti nad dodržením této smlouvy a Maximilianovi měla se držením koruny České proklestit cesta k dosažení koruny císařské.

V Čechách sbírána byla hotovosť zemská, kterou byli stavové králi povolili. Také kurfiřti saský, brandenburský a falcký byli vyzváni, aby jako manové koruny České přitáhli do Čech na pomoc se vším svým zbrojným lidem. Kurfiřt falcký, ukládaje s knížetem Anhaltským o oslabení moci rodu Habsburského, nedbal pranic toho rozkazu, druzí dva však místo zbrojného lidu vypravili do Prahy jen své posly s omluvami, proč pomoc tentokráte nemohou poskytnouti; a ti vyslanci pak místo pomoci chtěli posloužiti císaři dobrou radou svých knížat, nabízeli se ochotně za mířitele a prostředkovatele s Matiášem a také se skutečně vydali naproti němu. Vojsko císařské stahovalo se z Rakous a z Moravy do Čech, jakmile se Matiáš hnul od Vídně. Nyní nařídil Rudolf dne 7. května, aby nejvyšší Tilly a jiní velitelé s lidem svým přitáhli ku Praze; i rozložil je sem i tam po vesnicích okolo obory Hvězdy. Na to ráno Filip Lang, křtěný žid, jak vypravuje Pavel Skála ze Zhoře, císaře Rudolfa tajný služebník komorní, byl uvězněn i s věcmi svými, kteréž mínil prý dáti z Prahy odvézti a potom 17. května opatřen dostatečným vězením na Bílé věži, v němž divné zrady a pletichy vynesl na jevo. Tehdáž bylo prý více zrádců na place, než na trhu lososů. V čem ta zrada záležela a jaké byly ty pletichy, to nám Skála nezaznamenal.

Proti tomu, co se na Rudolfa hrnulo, byly zbrojné jeho síly nedostatečné, pomoci nemohl se odnikud více nadíti, a kardinál Dietrichštein vrátil se od Matiáše čtyrykráte s nepořízenou. Tu odhodlal se španělský vyslanec San Clemente k rozhodnému jednání, aby zjednal vyrovnání mezi bratry rozvaděnými. Uhři a Rakušané spojeni byli pevnými svazky s Matiášem; San Clemente soudil tedy, že by bylo nejlépe, aby panství nad těmito zeměmi ponecháno bylo Matiášovi. V zemích koruny České nebylo tak vřelé oddanosti k Matiášovi, ty tedy měly ostati Rudolfovi. Aby však Matiáš neměl žádné záminky, sbírat vojsko a hledat spojence proti Rudolfovi, měl jej císař hned také uznati za svého nástupce v České koruně. Takovou radu přednesl San Clemente Rudolfovi a neopomenul ji dostatečně odůvodniti. Rudolf skutečně povolil. Dne 8. května zaslal totiž zvláštní přípis bratru svému Matiášovi pravě, že je spokojen, aby Matiáš „samostatně spravoval země uherské a rakouské."

To však vyslanci španělskému nedostačilo, jelikož dobře předvídal, že se Matiáš nespokojí s ústupky těmi, když se mu tím nic nedávalo; byť v skutečném držení Uher a Rakous a nepotřeboval teprvé nějakého svolení k jich spravování. San Clemente naléhal tedy dále na Rudolfa, aby pojistil Matiášovi také nástupnictví v zemích koruny České. V tom potkal se s rozhodným odporem u nejvyšších úředníků zemských; ty ale přemluvil a přesvědčil tou měrou, že se konečně i odhodlali, v snahách jeho jej podporovati. Nejvyšší úředníci skutečně také odebrali se všickni zároveň k císaři a vyložili mu stav věcí, tak že k největšímu překvapení všech svolil ke všemu, co požadovali. Ještě téhož dne podepsal Rudolf druhé psaní Matiášovi, v kterém mu pojistil nástupnictví v Čechách, kdyby sám zemřel bez manželských potomků, a v kterém zároveň Moravanům slíbil úplné odpuštění. V psaní také prohlásil Rudolf, že ani Čechy dále spravovati nebude, nýbrž že správu země odevzdá nejvyššímu purkrabí.

S takovým nabídnutím vypraven po páté kardinál Dietrichštein k Matiášovi; s ním jeli také nejvyšší úředníci zemští nebo jejich zástupci, pak papežský nuncius a tajemník vyslance španělského Pedro Montañana. Již 12. května počali se tito císařští poslové ucházeti u rádců Matiášových, aby je získali pro své návrhy; jmenovitě jednali o těch věcech s panem Liechtenšteinem a předním rádcem Matiášovým Breunerem. Tento odbyl dlouhé řeči španělského tajemníka krátkou poznámkou, že sliby jsou chyby a co kdo má, toho že se zuby nehty drží. Toho dne mělo ale slavné slyšení u Matiáše celé poselstvi císařské: kardinál Dietrichštein, nejvyšší úředníci zemští a jiné důležité osoby. Při Matiašovi byli Liechtenštein, Žerotín, Harrach, Breuner a j. v. Poslové nabízeli Matiášovi Uhry a Rakousy k úplnému držení, avšak bez titulu královského; vedle toho také nástupnictví v Čechách. Sněm, který byl svolán do Prahy na 20. května, měl o této záležitosti učiniti konečné rozhodnutí. Matiáš po-

děkoval poslům za ty návrhy, doložil ale hned také, že je to všecko neurčité. Na to prohlásil nejvyšší úředníci zemští, že kardinál má zvláštní tajné poselství a odešli ze síně audienční. Matiáš ale tím zvláštním poselstvím nebyl pranic překvapen, jelikož bylo takové povahy, že se mohlo také veřejně přednésti. Císař totiž sliboval bratru svému, že mu dopomůže ke koruně císařské, pakli se s návrhy jeho spokojí. Ani tento slib nezvrátil Matiáše v jeho předsevzetí.

Nyní došla řada na nuncia papežského a na zástupce španělského, aby vynaložili svůj vliv na přemluvení Matiáše. Nuncius papežský vynasnažoval se beze všeho úspěchu. Montaňana sdělil Matiášovi, že jen působením vyslance španělského San Clemente odhodlal se Rudolf pojistit Matiášovi nástupnictví i v zemích koruny České. Potom mu vykládal, kterak uhájí čest a vážnost panujícího rodu, když takto se vyrovná s bratrem a bude moci tím odůvodnit posavadní své jednání. Dále ale že jíti nemůže; neboť v Čechách bojovat, to že vypadá před celým světem, jako by nutil k uznání sebe království, jehož obyvatelé jsou proti němu a krále svého, jak dobře pozoruje, věrně se přidržují. I v nejhorším případě, ujišťoval Montaňana, kdyby král zbrojnou mocí práva svého neuhájil, prchne do ciziny a král Španělský se ho pak ujme, na druhé straně sliboval Matiášovi, kdyby se s Rudolfem vyrovnal, pomoc papeže a krále Španělského k dosažení koruny německé. Konečně líčil Montaňana smýšlení stavů českých o polním tažení od Matiáše podniknutém. Stavové čeští že reptají na pustošení, kterého se dopouštějí žoldnéři Matiášovi a že jsou proto velmi rozhořčeni. Doložil pak, kdyby arcikníže dále táhl ke Kolínu, že by se tím další vyjednávání rozbilo.

Co nyní se dělo, o tom vypravuje profesor Gindely takto: „Matiáš odpověděl k svému ospravedlnění, že posaváde řídil kroky své jenom ku zvelebení víry a pro blaho rodu svého. Že nepomine sice žádné příležitosti, aby se vážnosti císařově nedála další ujma, avšak ke Kolínu že musí předce táhnouti. Kardinálovi ale že dodrží slova a že se nehne odtud dříve ku Praze, dokud by sem nedošel kardinál Dietrichštein s rozhodnutím císařovým. Požaduje prý, co by mohlo uspokojiti také jeho spojence, aby se mu totiž nejen slíbilo nástupnictví v Čechách, nýbrž aby mu země již nyní jako králi složila přísahu věrnosti jako druhdy za Ferdinanda Maximilianovi II. a za tohoto Rudolfovi.

Odpověď, kterou dal Matiáš kardinálu Dietrichšteinovi, pojednávala obšírněji o podmínkách, za jakými by mohl býti uspokojen. Děkuje za postoupení Uher a Rakous požadoval také ještě korunu uherskou, aby se mohl dát na krále Uherského korunovati; pak chtěl dostati Moravu ve své držení, poněvadž je spolčena s Uhrami a Rakousy a od těchto nemůže býti opuštěna. V Čechách měl císař i dále podle jména vládnouti, pro sebe ale požadoval nejen nástupnictví, nýbrž také správu země; praviltě, když chce císař jíti do Tirolska a správu svěřiti nejvyššímu purkrabí, pak že by se spíše slušelo, aby správcem země ustanovil svého nejstaršího bratra a prvního prince, nežli úředníka zemského. Taková milost byla by Matiášovi pohnutkou, aby císaři dále ve všech potřebách pomáhal nejen jako bratr nýbrž jako poslušný syn ze všech sil svých. Zároveň požadoval, aby česká hotovost byla rozpuštěna a sněm, jenž se má sejíti, aby jednal jen o jeho požadavcích.

Po té vydal se arcikníže Matiáš na cestu z Čáslavě ke Kolínu, kamž dne 14. května dorazil. Tady obdržel list od císaře, v kterém jej zval k osobní rozmluvě do Prahy a sice samého beze všeho vojenského průvodu. Byl-li tento požadavek sám o sobě dětinským, tož vzbuzovalo zrovna politování, že císař v tomtéž psaní požadoval přísně, aby Matiáš propustil rádce svého Cavrianiho, jako by byl tento průvodcem válečného tažení do Čech, kdežto pranic na tom nezáleželo, zdali ostane při Matiášovi čili nic, poněvadž zcela jiní lidé nyní běh věcí řídili. Hned na to odevzdal Rudolf Dietrichšteinovi nové řízení a vyslal jej zase v společnosti nejvyšších úředníků zemských naproti bratrovi do Kolína. Rudolf nabízel nyní jen odstoupení Uher a Rakous pod výminkami, kterých Matiáš nemohl přijmouti; o nástupnictví v Čechách ani slovem se nezmínil. Odpověď arcikníže na toto poselství byla dosti trpká a zamítavá. Dal se pak na cestu ku Praze a dne 19. května byl již v Českém Brodě.

Na zprávu o tom postupování byl císař strachem jako ochromen. Chvílemi se stavěl, jako by se chtěl brániti, a k tomu zdála se směřovati hotovost česká, povolání najatého vojska do Prahy. Rudolf v poslední chvíli povolal ze svých statků 4000 pěších a 500 jezdců, avšak k zápasu opravdovému nemohl se předce odvážiti, neboť vojsko, které měl k ruce bylo nezřízená směsice. Nikdo nevěděl, kdo je velitelem; každý důstojník očekával své rozkazy od císaře a že ten se nestaral o zřízení vojska, netřeba ani doličovati. K tomu přestal se také najatým sborům vypláceti žold, tak že tu bylo mnoho příčin k rozpoutání kázně ve vojště. Lid

takový byl zajisté ochotnější k vzpouře nežli k tažení proti nepříteli. Vycvičeného a spolehlivého vojska počítalo se jen 3200 mužů, kteří táhořili mimo Prahu. V Praze samé leželo 4000 mužů z polovice k boji neschopných. Dále sem náleží hotovosť z krajů, pokud se totiž dostavila. Všeho vojska bylo v této rozhodné době v Praze a u Prahy asi 10.000 mužů. Zdá se, že Rudolf sám se neklamal o stavu svého vojska; také ovšem neměl té schopnosti, aby se na obranu lépe připravil a tak se zase chystal na útěk. Kam ale utéci, když byli vyslanci kurfířta saského prohlásili, že pán jejich není připraven na příchod takového hosta? Rudolf tehdáž se slzami v očích zprávu tu vyslechl a na svůj osud naříkal, jelikož prý je ode všech opuštěn a ani svým služebníkům a radům nemůže důvěřovati. Nyní zase radové císařští podporovali úmysl císařův, aby prchl, jelikož se obávali o svou budoucnosť, kdyby zvítězil Matiáš a jeho spojenci. Útěku ale opřeli se vším důrazem čeští úředníci zemští. Oni v poslední době s velkou obratností zjednávali v zemi poslušnosť a nyní museli se také obávati, že by je pomsta odpůrcova nejprvé zasáhla, kdyby se útěkem královým stali bezbrannými. Došlo tedy mezi tajnými radami a nejvyššími úředníky zemskými k nejprudčím sporům; jmenovitě pan Valdštejn na tajné rady velice dorážel. Attemsovi, oblíbenému radovi císařskému, nadáváno veřejně zlodějů. Nejvyšší kancléř, který byl po celý ten čas osvědčoval více obezřelosti a statečnosti nežli kdokoli jiný, prodral se k císaři a zapřisahal jej na kolenou, aby nyní na útěk nepomýšlel. Spor mezi tajnými radami a nejvyššími úředníky zemskými opakoval se nyní i před Rudolfem; a tentokráte obviňováni nejen radové i císaři projevili Čechové svou nevoli vytýkajíce mu přímo, že jeho lenivosť a úplné zanedbávání veřejného blaha je příčinou tohoto hnutí. Rudolf nechtěl nikdy slyšeti nic nepříjemného; když mu tedy takové věci vyčítali, odvrátil obličej studem a bolestí, jako by už nechtěl ničeho více o té věci slyšeti. Nejvyšší kancléř však uchopil jej za šat a donutil, aby vyslechl, co se mu dále vypravovalo o smutném stavu věcí v Čechách. Ze strachu před tímto nucením zapomněl Rudolf na svůj strach před bratrem Matiášem a slíbil konečně, že tedy v Praze setrvá, hned ale také uložil nejvyšším úředníkům zemským, aby se přede vším starali o jeho ochranu."

Rudolf ostal v Praze a musel proto buď větší povolností zjednati vyrovnání s Matiášem nebo podniknouti s ním krvavý zápas o korunu. K boji neměl Rudolf ani schopnosti, ani odhodlanosti; proto ovšem zvolil cestu snadnější, utekl se zase k vyjednávání. Po šesté vypraven tedy k Matiášovi do Českého Brodu kardinál Dietrichštein s návrhy obsáhlejšími nežli se posud stalo. Nabízelť Rudolf bratru svému úplné držení Uher a Rakous se všemi požitky a právy a také nástupnictví v koruně České s prozatímním názvem jmenovaného krále. Císař se nabídl, že nástupnictví v koruně České Matiášovi nejen pojistí smlouvou závaznou, nýbrž že také svolá sněm český, aby Matiáše uznal a jmenoval za příštího dědice a nástupce Rudolfova. Naproti tomu požadoval Rudolf, aby dostával od Matiáše ročně jakousi náhradu peněžitou za země, které mu postupuje, a Matiáš aby se vzdal nároků na Tyrolsko.

O odstoupení Moravy nebylo zase ani řeči; v té pojišťoval Rudolf nástupnictví bratru svému, kdežto Moravané spolčivše se s Uhry a Rakušany chtěli býti s nimi za jedno a nemohli se ovšem vzdáti výhod, které jim kynuly z vítězného odporu. Matiáš pro svou osobu byl by se byl ovšem mohl spokojiti s pojištěným nástupnictvím i na Moravě, stavové moravští však nemohli toho dopustit, neboť tím by byli nijaký nedosáhli svých záměrů, pro které se dali v odpor a přistoupili ke spolku proti císaři; a náčelníci oposice moravské byli by se také přes odpuštění slibované museli obávat pomsty Rudolfovy. Rozumí se tedy samo sebou, že Liechtenštein a Žerotín opřeli se rozhodně narovnání mezi bratry na tom základě, jak Rudolf navrhoval. Matiáš tedy odpověděl Dietrichšteinovi, že s tím se nemůže spokojiti a že musí požadovati ještě správu zemí Českých, při nejmenším ale odstoupení Moravy. O náhradě roční že nemůže slíbiti nic určitého, že ji ale bude rád zapravovati, když by se k tomu sněmy jednotlivých zemí zavázaly. Byl to zdvořilý způsob pro zamítnutí požadavku Rudolfova, neboť nikdo nemohl očekávati, že se uvážou k ročnímu poplatku ti stavové, kteří provedli sesazení Rudolfa. A že ten smysl měla odpověď Matiášova, to vysvítalo nejlépe z konečného jeho požadavku, aby mu Rudolf zapravil 400.000 zl. na zaplacení vojska, s kterým do Čech přitáhl.

Rudolf nesvolil úplně k požadavkům Matiášovým, ale vyjednávání se tím nepřerušilo, a Matiáš také netáhl dále před se ku Praze, jelikož zatím vystoupil na jeviště rozhodčí, který mohl a musel zjednati narovnání.

Na den 14. dubna svolán byl, jak známo, do Prahy generální čili všeobecný sněm zemí koruny České. Stavové sejdouce se do soudnice

a na palác hradu Pražského ten celý den od rána až do večera očekávali pospolu na příchod císaře, aby jim návrhy sněmovní dal přečísti. Ale toho dne nemohli se ho dočkati aniž také na druhý den Císař poslav k shromážděným nejvyššího kancléře Zdeňka z Lobkovic poděkoval jim laskavě, že se sešli v tak hojném počtu. Však poněvadž proti nadání dostavily prý se nenadálé a to vysoce důležité příčiny a zaměstnání, že jich za to milostivě žádá, aby si to nijakž nepříznivě nevykládali, nýbrž aby pro uspoření útrat a nákladů na ten čas zase jeden každý domů k svému hospodářství se rozjeli, hledíce se poslušně mezi tím chovati a se všemi věcmi na hotově býti, jakž bylo již veřejným mandátem oznámeno, až do dalšího o té věci nařízení. S tím rozjeli se sněmovníci z Prahy do krajů.

Tak se všeobecný sněm pro netečnost a odkládavost Rudolfovu rozešel beze všeho pořízení v době tak nesmírně důležité.

Všeobecný sněm byl však předchůdcem sněmu českého, který byl svolán ke dni 19. května. Tou dobou, jak již nahoře naznačeno, byl Rudolf přístupnější přímluvám a radám nejvyšších úřadníků zemských, a tak se děly věci, které každého překvapovaly. Rudolf na př. dosadil dvě osoby pod obojí, Šigmunda Smiřického a Rudolfa Trčku za své komorníky, což před tím nikdy se nestalo. Ladislav z Lobkovic propuštěn z vězení na svobodu, což všecko proto se stalo, aby si král získal přízeň nekatolíků. Ještě více ale každého překvapilo, že císař Rudolf po dlouhém čase zase sám osobně sněm český zahájil, což se stalo tímto způsobem.

Od počátku své nemoci Rudolf se lidu neokazoval, tak že po Praze byla pověst, císař že již více roků není na živu, a jakýsi švec, jemu v obličeji naskrze podobný, že je místo osoby jeho nastrčen. Nejvyšší úředníci zemští majíce nyní k císaři volnější přístup dovolili si také navrhnouti mu a raditi, aby sám osobně otevřel sněm český. Rudolf se ovšem zpouzel, úředníci ale nepovolili, dokud se k tomu neuvolil. Vzdycháje a sténaje nechal se Rudolf ustanoveného dne obléci a doprovoditi do sněmovny. Lidu ovšem shromážděno bylo na chodbách, kudy se král ubíral, a v sněmovně samé veliké množství; pohled na to množství ale Rudolfa děsil, tak že bledý a třesoucí se kráčel se sklopenýma očima za Valdštejnem nesoucím obnažený meč před králem. V sněmovně usedl na trůn připravený. S podivením pozorovali, kdo byli císaře dříve znali, jaká změna se s ním stala za tu dobu, co se před světem uzavíral. Kráčel a seděl sehnutě, tak že vypadal jako hrbatý; vlasy jeho sešedivěly, a vůbec vypadal jako stařec k hrobu se klonící. Při tom pohledu zmocnil se soucit všech přítomných, což slovy hlasité osvědčovali. Jedni druhým pravili: vizte, král náš ještě žije, a pověsti o smrti jeho byly nepravdivy; ba někteří z přítomných nemohli se ani slzí zdržeti. Císař posadiv se děkoval několika slovy stavům, že se tak četně sešli, a odevzdal písemně předlohy královské, o nichž sněm měl jednati a rozhodnouti. Omluviv se pak, že pro slabost nemůže při čtení těch předloh vytrvati, odešel zase do svých komnat s menší bázní a trochu pevnějším krokem, jelikož pozoroval, že shromáždění přívětivě a soucitně se chovají. Celý výstup zahájení sněmu trval prý sotva čtyry minuty.

V předlohách královských přednesena stavům žádost arciknížete Matiáše a přímluva králova za arciknížete. Rudolf navrhoval, pokud by žádných dědicův pořádných po sobě nezůstavil, aby arciknížete Matiáše, když toho při nich pořádně a náležitě, vedle privilegium a svobod jejich vyhledáváno bude, po něm za čekance království Českého sobě zvolili a žádného jiného po smrti Rudolfově za krále Českého nebrali. Proti tomu že zase jak císař tak také arciknížě stavy v tom dostatečně úpisy svými opatřiti chtějí, že jim to volení privilegiím, svobodám a dobrým chvalitebným zvyklostem, obyčejům a pořádkům jejich k újmě a ke škodě nyní ani na časy budoucí býti nemá a nemůže.

Stavové čeští ostali sice věrni císaři Rudolfovi, nynější doba ale zdála se jim býti velmi vhodnou, aby zjednali průchod svým požadavkům, aby se domohli práv, po kterých dosud marně toužili. Na jedné straně zajisté viděli slabého Rudolfa a nedostatečné jeho přípravy k obraně a k potrestání Matiáše, na druhé straně zvali je odbojní stavové ke spolku, z něhož plynula velká naděje na vítězství a na rozmnožení a rozhojnění moci stavovské. V stavech českých nebylo, jak jsme je už vylíčili, té jednomyslné ráznosti a odhodlanosti, aby sami třeba i s užitím násilných prostředků se domáhali svých záměrů; zjevného odporu nechtěli a nemohli se odvážiti. Na druhé straně ale bylo mezi nimi mnoho živlů, které byly rozhodně proti spolku s Matiášem a odbojnými stavy. Přirozeným během věcí tedy vzalo brzy vrch to smýšlení a přesvědčení, že stavové čeští nejlépe učiní a že sobě nejvíce prospějou, pakli se zjevně nepřidají k Matiášovi a pakli Rudolfovi poskytnou pomoc jen pod tou výminkou, když by svolil k požadavkům stavovským. Stavové čeští tedy

hráli si na chytré diplomaty hodlajíce k oběma stranám přátelsky a přívětivě se chovati a od obou stran ve svůj prospěch těžiti.

Dne 22. a 23. května sešli se evangelíci a bratří ze stavu panského, rytířského a městského do Zeleného pokoje a tady na návrh Budovcův se usnesli, aby na předlohy Rudolfovy žádné odpovědi nedávali, leč by prvé císař je při náboženství a svobodách jejich zanechal a jim je obnovil a jakž náleží potvrdil. Budovec odporučeje stavům shromážděným své návrhy ukazoval zejmena k tomu, kterak i stavové uherští při svobodách svých jsou mírem vídeňským dostatečně opatřeni. A když domluvil, dotazoval se všech tří stavů, znají-li se k tomu, co on osvědčil, je-li také vůle jejich, aby se jim dostalo práv a svobod jako stavům uherským a zdali na tom míní státi a toho všeho se domáhati?

Na to hned dálo se dobrou chvíli veliké a velmi hlasité ohlašování ode všech, že se k tomu znají a v tom setrvati míní. Také část katolíků přiznala se k osvědčování a k oposici stavovské, neboť ve spolku s oposicí nekatolickou nadáli se nejspíše vypínění svých osobních požadavků a záměrů. Ostatně také kromě kusů o náboženství souhlasili úplně s oposicí. V shromáždění hned také požádán Václav z Budova, aby ke stolu přisedl a ty kusy, o kterých se stavové snesou, poznamenával, což se i stalo.

Když se na zejtří, dne 24. května stavové v místě ustanoveném zase sešli v počtu velmi velikém, tedy Budovec ty články, které sepsal, stavům četl, aby je opravili a schválili. Oprav se na nich nestalo snad žádných, nýbrž stavové šmahem je schvalujíce, jedni druhých ponoukali, aby se na ně podpisovali. Mnozí také veřejně ukazovali k tomu, kterak byl Budovec r. 1603 vzat na závazek a vyšetřován, poněvadž mluvil a spisoval za stavy; proto řečníci požadovali, aby všickni stáli za jednoho člověka, solidárně, při všem, o čem se stalo sjednocení, a aby všickni na znamení souhlasu články podepsali. A tak podepsalo se několik set osob stavu panského a rytířského a královská města téměř všecka kromě Plzně a Budějovic. Stížnosti sepsané i s podpisy svěřeny pak Budovcovi k uschování a opatrování. Při tom jedni přes druhé nahlas oznamovali: kdo by při tom společném porovnání státi nechtěl anebo je rušiti usiloval, toho aby ostatní z okna ven vyhodili.

Články takto vypracované a schválené byly stavům nyní a v potomních letech základem a oporou při jednání na sněmích a k vymáhání jiných svobod. Proto je chceme tuto položiti.

„I. Co se náboženství pod obojí přijímajících dotýče, aby všickni tří stavové království Českého při té konfesí české (kterouž někteří augšpurskou jmenují), na sněmě obecném léta 1575 sepsané a při porovnání strany pod obojí mezi sebou, byli zůstaveni, a své kněžstvo jak české tak německé podle též konfese říditi a na své kolatury dosazovati mohli a to bez překážky arcibiskupa nebo někoho jiného. Kompaktáty však aby nebyli povinni se říditi, poněvadž léta 1567 na sněmě obecném z privilegií českých vypuštěna a stavové od spravování se jimi osvobozeni jsou. Poručení všeliká, ať by vyšla odkudkoli, aby žádné platnosti proti všechněm stavům pod obojí míti nemohla. Tu pak konfesí a to porovnání stavů aby Jeho M. císařská stavům milostivě do desk zemských vložiti ráčil; neboť stavové tu nic nového nevyhledávají, než co jim od císaře Maximiliana na sněmě l. 1575 milostivě povoleno jest. Též i defensory k spravování konsistoře z prostředku svého aby voliti a nářiditi mohli nyní i na časy budoucí. Týmž způsobem aby i akademie čili universita Pražská v opatrování stavů pod obojí a defensorů zůstávala.

II. K náboženství jak vyšší svobodní stavové tak i města a městečka i také selský lid aby proti zjevnému zřízení zemskému od vrchností svých nuceni nebyli ani od žádného jiného. Též aby zvonění, pohřbů a stavění chrámů božích nikdež nikomu bráněno nebylo, ale všickni aby jako ti, kteříž jsou ve jméno svaté Trojice jak pod jednou tak i pod obojí pokřtěni, rovných svobod k milování jedni druhých a k zachování svaté svornosti a lásky požívali; poněvadž jedni s druhými bez ohledání se na náboženství, přiznávajíce se k jednomu pánu bohu a jednomu králi služíce, také všickni za jedno býti máme. Nebo od stavů pod obojí nikde se toho neděje a nestává, aby někoho pod jednou k náboženství nutiti měli, vědouce, že víra jest dar boží. Též to bránění měšťanům, v městech náboženství provozovati a mrtvých těl svých pochovávati, aby více nebývalo. Též města královská i Její Milosti královny, jak česká tak německá, i v jiných jazycích kazatele své pod obojí dle svrchu psané konfesí aby míti mohla, poněvadž to straně pod jednou též svobodno jest.

III. Úřady vyšší i nižší aby ne toliko osobami pod jednou ale také pod obojí vždycky z polovice jak při nejvyšších i menších úřadech tak i při soudech zemských a při radách J. M. C. budoucně, kde by se koli mezi těmi úřady a radami proměny dály, také pod obojí způsobou přijímající dosazováni bývali a tovny

počet pod jednou i pod obojí aby zůstával. A kdyby někdo s vyššího i nižšího úřadu smrtí sešel, aby král od nejvyšších úřadů a soudců zemských vezma hlasy podle zřízení zemského takové úřady nejdéle ve čtyrech nedělích obsazovati ráčil. Nyní pak nejvyššího purkrabí, poněvadž se žádného příkladu nenachází, aby toto království České tak dlouho bez nejvyššího purkraběte zůstávalo, aby dosadil a budoucně také z každého kraje aby někdo buď za soudce zemského nebo za úředníka nejvyššího od J. Milosti dosazován býval.

IV. Léta 1549, když se ponejprv arcibiskup za císaře Ferdinanda na hradě Pražském dosazoval, to jest stavům od císaře pojištěno, že na ten úřad Čechové přirození dosazováni býti mají, což i revers nynějšího pána a krále našeho nejmilostivějšího, stavům léta 1576 v Řezně daný, též i sněm léta 1575 dotvrdí. Též na opatství a proboštství aby Čechové přirození

Bouřlivý výjev ze zemského soudu moravského. (35.)

dosazováni byli, tak aby naši milí přátelé jsouce toho účastni užitek svůj a ne cizozemci odtud měli; neboť ta nadání od Čechů jsou proto, aby Čechové jich užívali. Ti pak svrchu jmenovaní duchovní úřadové, jak arcibiskup, tak opatové a proboštové, aby se v správu kněžstva pod obojí žádným vymyšleným způsobem ani v světskou správu nevkládali. Jelikož pak nyní arcibiskup proti svobodám stavů a sněšením sněmovním jest dosazen, aby jim J. M. C. milostivě úpis na to dáti ráčil, že se tak více nestane. V čemž se ale ne J. M., že se to stalo, ale těm vina dává, kteří J. M. C. proti těm svobodám radili.

V. Jesuité aby žádných statků pozemských bez dovolení krále a obecného sněmu i svolení všech tří stavů království Českého nekupovali a budoucně nedrželi.

VI. Dispensace, která se dovoluje papeži
imem léta 1602, aby minula, a ten celý člá-
k v dotčeném sněmu aby v nivec byl obrá-
a dále žádnému ku překážce a k hledání
papeže odpustků v témž sněmu nepozůstával.

VII. Od soudů pořádných aby všickni tři
vové skrze obeslání buďto z kanceláře, z ko-
ry aneb odkudkoli jinud odtrhováni, při nich
ěč podporováni nebyli, tak jakž to sněm léta
1575 ukazuje. Též také poručení neobyčejná
proti právu a zřízení zemskému i svobodám
stavů aby z kanceláře ani z komory ani od-
jinud nevycházela. Pakli by která taková vyšla,
aby stavové nebyli povinni na ublížení práva a
zřízení zemského a svých svobod jim dosti či-
niti. A tak pořad práva ve všech třech stavech
aby zastavován nebyl.

VIII. Slavnému soudu zemskému, kterýž

Petr Vok z Rožmberka. (36.)

t klenot království Českého, aby buď odklady
bo jinými zaneprázdněními kromě samou mocí
ží žádná překážka se nedála, tak aby lidé
vně ale sirotci a vdovy časně podporováni
ti mohli, tak jakž i majestát krále Vladislava
též vyměřuje léta 1484. Všeliké povolávání
ed soud pro pouhé nedopatření aby se více
dělo.

IX. Aby podle kšaftů a řízení, když jsou po-
řádně učiněny, poručníci statek i sirotky v svém
opatrování měli; a sirotci i panny aby bez těch
poručníků a nejbližších strýců a krevních přátel
žádnému zamlouváni a k oddavkům od nikoho
nijakž nuceni nebývali. A plnoletost aby se ne-
udělovala žádnému k spravování statků, ale aby
to zůstalo při vyměření zemském.

X. Crimen laesae majestatis, totiž uražení důstojnosti císařské a královské, co by v sobě obsahovalo, aby to císař stavům výslovně jmenovati a vysvětliti ráčil. Neboť stavové mimo pokuty zřízením zemským vyměřené o crimine laesae majestatis ničeho nevědí a aby k nějakým pokutám mimo zřízení zemské zavázáni nebyli, poníženě prosí. Kdyby s prokuratorem královským proměna se stala, aby J. M. jiného prokuratora nyní a na časy budoucí ráčila vždycky nařizovati z rodů starožitných.

XI. Co se pokut ztracení cti, hrdla i statku pro partiky dotýče, žádají stavové se vší ponížeností, aby císař od takové těžké pokuty milostivě upustiti ráčil. Toliko ten, kdož by partiky se dopustil, aby povinen byl dvakráte tak velkou sumu, pro jakou byl zatčen, ve dvou nedělích pořád zběhlých složiti anebo na věž k dostičinění tomu se postaviti. Kteréžto sumy první díl králi, druhý zemi a třetí tomu, kdož by to oznámil, má býti odevzdán. Též všecky ty pokuty v zřízení zemském na čest, hrdlo a statek se vztahující, aby toliko na ztracení hrdla a cti a ne na ztracení statků se vztahovaly, ale takoví statkové aby dle ustanovení krále Vladislava na nejbližšího krevního přítele připadli.

XII. Defense nebo obhajování země a veřejná hotovost všech obyvatelů království Českého aby minula. Veliké věci všeho království a všech obyvatelů se dotýkající aby na budoucí časy na sněmě obecném ode všech tří stavů bedlivě uvažovány bývaly, jmenovitě jakým řádem by ta defensí nařizována býti měla. Řád od osob k tomu vyvolených byl již k vážení podán, ale posaváde pro jiná zaměstnání k uvážení přijíti nemohl.

XIII. České věci aby J. M. C. jakožto král Český ne cizozemcům, ale českým radám svým k uvažování podával a cizozemci aby s českými věcmi nic činiti neměli a jich se neujímali.

XIV. Kdož by ze stavů z důležité potřeby audienci při J. M. C. poníženě vyhledával, chtěje Jeho Milosti potřebu svou buď v spisu aneb ústně, buďto sám aneb skrze svého přítele přednésti, toho aby užiti mohl; a nejvyšší komorník aneb komorníci aby povinni byli tu osobu, když by toho u nich vyhledávala, při Jeho Milosti opověděti.

XV. Aby J. M. C. na minulé tři sněmy reversy své stavům ke dskám zemským složiti a odvésti poručiti ráčil.

XVI. Landfojtství a jiní úřadové v zemi i ven ze země aby se obsazovali podle reversu Jeho Milosti léta 1567 stavům učiněného, na nějž se i sněm léta 1575 vztahuje.

XVII. Co se na závazky brání pro manky vyšších stavů tkne, to aby při zřízení zemském K. 33 zůstalo, s tím však doložením: aby se k vyšším stavům na závazek vzatým takoví četrnost, jakáž na stav jejich náleží, zachovávala, a ne aby k nim bylo tvrdými slovy přikročováno. Mimo vyměření buď zřízení zemského nebo sněmů aby v jiných příčinách žádný z obyvatelů vyšších stavův osedlých závazkem stěžován nebýval, tím méně pak vězením bez vyslyšení právního.

XVIII. J. 67 v zřízení zemském aby J. Milost tímto sněmem vysvětliti ráčil, totiž kteří by rodiče své živé měli a od nich odděleni nebyli, buďto že by zletilí nebo nezletilí byli, aby se budoucně dlužiti nemohli, a otec ani oni sami aby nebyli povinni dluhů platiti; poněvadž v tom zřízením zemským o zletilých nic vyměřeno není.

XIX. Se strany památných dávání jakž při reversích tak i jiných soudech po výpovědech aby se více nebralo než co zřízení zemské vyměřuje. Též také písaři aby proti zřízení zemskému a starobylému způsobu větších tax nebrali a s toho dvojího při dskách i jinde brání, poněvadž to proti zřízení zemskému a starobylému právu jest, aby sešlo a více se toho nedálo.

XX. Kdož by ze stavů při dskách nějakého výpisu privilegií zemských žádal, ten aby každému dán byl.

XXI. Komisi o soli a o zakládání nových silnic prosekáváním lesů v gruntech království Českého na pomezí Bavorském i jiných zemí aby J. M. C., jakž pro dobré tak i pro bezpečné království tohoto, podle předešlých nejedněch sněmů neprodleně k jistému skoncování nařídíti ráčil.

XXII. Cla při splavování dříví ku Praze i od Prahy vnově zaražená aby se zastavila. Též hejtmané J. M. C., Pražané a jiná města, když stavové vyšší posýlají věci své do měst po čeládce a poddaných svých s listy fedrovními, aby od nich clo na ublížení svobod jich starobylých nevybírali.

XXIII. Meč z kostela Týnského aby byl navrácen a vložen zase do toho místa, kde býval, poněvadž jest slavná památka královská.

XXIV. Stavové J. M. C. poníženě prosí, aby na jejich dědičné grunty ani foltů klásti ani gruntů jejich zaplétati dopustiti neráčil; o zapletené pak aby se J. M. C. buďto milostivě

porovnati anebo zase ty pláňky sraziti poručiti ráčil.

XXV. Naposledy stavové ve vší nejhlubší poníženosti J. M. C. jakožto krále a pána svého nejmilostivějšího poddaně a důvěrně žádají, aby ohlídaje se milostivě na to, co jsou stavové při Jeho Milosti po všecka ta léta v těchto těžkých časích věrně a poslušně činili, milostivě a otcovsky k tomu se nakloniti ráčil, aby stavové na tyto artikule přede všemi věcmi, kteréž by na tomto sněmě sněmovány a zavírány býti měly, milostivou resolucí pro dobré vzdělání trůnu J. M. C. a obecného království Českého dobrého od Jeho Milosti dosáhnouti mohli. Čehož se všickni stavové, věrní poddaní Jeho Milosti, jakž předkové jejich tak i oni, upřímně a stále stojíce podle Jeho Milosti, jakožto vrchnosti jim od pána boha vystavené, statky, hrdly až do vylití krve své s pomocí boží podle nejvyšší možnosti jich odsluhovati a s Jeho Milostí živi i mrtvi býti snažiti chtějí."

K tomuto osvědčení přidali se také někteří katolíci, poněvadž byli přesvědčeni, že ve spolku s protestanty dosáhnou nejlépe svých záměrů. Ostatně požadavky tuto vypsané měly a mohly prospěti vyšším stavům vůbec bez rozdílu vyznání náboženského. A co se týká prvních článků o víře, těmi se v skutečnosti pranic neměnilo, jelikož nekatolíci bez toho svobodně a skoro bez překážky víru svou vyznávali; a kromě toho se v těch článcích zabezpečovala úplná svoboda víry jednomu každému člověku bez rozdílu stavu.

Když se stavové dne 24. května zase sešli na ustanovené místo v počtu velmi velikém, tedy Budovec ty články četl, aby je stavové opravili a schválili. Články všecky byly schváleny a stavové jedni druhých ponoukali, aby se na ně podpisovali. Jak už praveno, byly články podepsány skoro ode všech členů sněmu zemského a nejvyšší úředníci pak požádáni, aby je císaři předložili. Všickni podepsaní prohlásili zároveň, že jsou ochotni jednati hned o návrzích královských, jakmile by se požadavkům stavovským vyhovělo.

V době, kdy Matiáš s velkým vojskem stál tak řka před branami města a kdy stavové za formálné potvrzení svobod náboženských nabízeli Rudolfovi pomoc proti všem nepřátelům, mohlo se očekávati, že král učiní rozhodnutí ve prospěch trůnu svého. Než Rudolf popřáv i nyní sluchu katolickým svým rádcům, zejmena nejvyššímu kancléři nesvolil k požadavkům stavů českých, nýbrž dal jim oznámiti, aby přede vším uvážili a svolili k jeho návrhům.

Téhož dne (24. května) přijelo do Prahy na bezpečný průvodní list, vydaný a podepsaný od císaře Rudolfa a od stavů českých, slavné poselství od arcikníže Matiáše. V poselství tom byli Valentin Leepes, biskup vesprýmský, Karel starší z Žerotína a Jiří Erazim z Tschernemblu a s nimi jiní páni a rytíři moravští, rakouští a uherští. Celkem přibylo to poselství na sto koních a patnácti komorních vozích a vtrhli do hospod na Malé straně jim vykázaných. Průvodní listy dovolovaly, aby vyslání arcikníže a jiných spojenců jeho beze vší překážky mohli k tomu sněmu mezi ně do Prahy přijeti, věci jeho tu, kdež náleží, přednášeti, jednati a po vyřízení jich zase bez překážky volně a bezpečně sami i s čeládkou svou tolikrát, kolikrát by potřebu toho uznávali, přijeti a zase odjeti.

Dne 25. května předpuštěno bylo poselství arcikníže Matiáše do sněmu českého. Karel z Žerotína promlouval tady přes hodinu skvělou řečí o posledních událostech a o příčinách, pro které Matiáš vtrhl se svými spojenci do království Českého. Karel z Žerotína vyřídil stavům nejprvé vzkázání Matiáše o přízni, jeho pozdravení a přání všeho dobrého. Hned také předložil pověřovací listy poselství, že má právo jménem a na místě arcikníže vyjednávati, a pak odevzdal obšírnou instrukci, kteráž byla čtena s katedry v soudnici v českém jazyku. Matiáš osvědčoval, že nepřitáhl do Čech, aby nové země dobyl, aby si vymohl panství nad stavy a aby umenšil svobod a privilegií jejich; nýbrž nejvíce proto, aby osvědčil svou k nim otcovskou lásku, aby odstranil stížnosti od nich přednášené, utvrdil pokoj obecný, navrátil jim práva a svobody a napravil zašlý a pokažený regiment. Žerotín sám doložil ještě, že práva a svobody zemské a stavovské budou neustále skracovány a obmezovány a od panujícího císaře že se nelze nadíti žádné nápravy. Nyní v době nesnází že se ovšem dělají stavům všeliké sliby od neupřímných rádců císaře a v některých malých věcech že se snad také skutečně dějou přeměny, avšak jakmile pomine nebezpečí, že se to všecko zase obrátí; a jakmile arcikníže Matiáš se svým vojskem odtáhne, že se všecko hned zase na předešlý stupeň navrátí a na staré šlépěje nastoupí. Jakmile Matiáš pryč odtáhne, že stavové zase o všecko přijdou a v předešlé jho uvrženi budou. A proto chtějí-li sobě stavové pomoci a této příležitosti dobře užiti, aby povážíce věku, nemoci a vladaření císařova, jej Matiáše sobě za pána zvolili, jakž k tomu byl již císař sám svolení své udělil. Matiáš že toho při stavech šetrně vyhle-

dává a za to se jim zavazuje, kdyby království toho dosáhl, že rád a ochotně všecko vykoná, což povinnost krále Českého k nim stavům s sebou přináší. A co jim bylo změněno a odňato, to že všecko podle slušnosti chce změniti a napraviti, následuje v tom šlépěje slavných předků svých a nejpředněji císaře Maximiliana II., svaté paměti, pána otce svého nejmilostivějšího.

Řeči Žerotínové naslouchánо pozorně se všech stran a nikdo mu také neodporoval, když vyzýval stavy, aby přistoupili ke spolku s Moravany, Rakušany a Uhry a aby si Matiáše zvolili za krále, poněvadž od Rudolfa nemohou se nadíti žádného polepšení a žádné podstatné přeměny ve svůj prospěch. Mluvil skvěle a uvedl důvody přesvědčující; nicméně na konci neprojevili přítomní žádným radostným pokřikem aniž jiným příznivým znamením, že souhlasí s jeho návrhy a že jsou ochotni podle nich se zachovati. V celém sněmě panovalo hrobové ticho po skončené řeči — špatné to znamení pro řečníka tak výtečného. Povstal jenom nejvyšší hofmistr Kristof z Lobkovic a oznámil za stavy, že návrhy přednešené chtějí uvážiti.

Poslové vystoupili ze sněmovny a stavové radívše se asi hodinu zase je povolali, a dali jim za odpověď, že hotovi jsou arcikníže Matiášovi vždycky prokazovati veliké možné a líbezné služby. Nynější návrhy poslů Matiášových že se dotýkají věcí vysoce důležitých; proto že je sluší bedlivě uvážiti. Na čem pak se mezi sebou a s králem a pánem svým usnesou, to že neopominou Matiášovi v známost uvésti.

Hned potom počalo se jednati mimo sněm velmi pilně a úsilovně na mnohých stranách. Poslové Matiášovi jsouce chráněni listy průvodními neopomenuli přičiniti se, aby získali stavy české pro Matiáše. Při tom zajisté slibovali stavům, že by jim Matiáš potvrdil nejen 25 článků, nébrž ještě více, kdyby jej povolali a uznali za svého pána a krále. Stavové čeští pak znajíce ten stav a vědouce, že potřebují jen uznati Matiáše, a že ten hned přitrhne ku Praze a potvrdí všecka jejich práva a svobody, počali si věsti mnohem důrazněji a rozhodněji proti Rudolfovi naléhajíce velmi úsilovně na splnění svých požadavků. Hned dne 27. května přihrnuli se stavové pod obojí beze všeho opovědění do kanceláře nejvyšších úředníků a soudců zemských a jali se tady vyčítati skrze vůdce svého Štěpána Jiřího ze Šternberka nejvyšším úředníkům a soudcům zemským, že proti právu vymohli si od císaře, aby se nemuseli postaviti osobně do pole ve veřejné hotovosti zemské a aby místo sebe mohli postaviti jiné osoby. Stavové hrozili, že také sami osobně nepotáhnou a že vůbec k ničemu nesvolí, nebude-li jim článek o náboženství od císaře potvrzen.

Hlučný tento krok způsobil nemalé pohnutí myslí v obyvatelstvu. Musíme se vpraviti v tehdejší doby, abychom krok ten dovedli oceniti. Stavové totiž sjížděli se na sněmy dobře ozbrojeni a brávali s sebou podle své zámožnosti a libosti větší nebo menší čeleď ozbrojenou. Ta ovšem provázívala své panstvo k sněmování při každém jednání důležitém a čekávala na místě příhodném, aby byla po ruce, když by pánstvo služby a pomoci její potřebovalo. Na náměstí hradním bylo zajisté valně ozbrojeného lidu, když se stavové ubírali do kanceláře a stavové sami zajisté také neopomenuli projevovati svou libost nebo nelibost rachocením mečů a hardů a řinčením ostruh. A tak násilné jednání jejich tím více mysli zaujímalo, že i na druhé straně tažení Matiášovo krvavé události zvěstovalo.

Na bouřlivý výstup následoval jiný nemálo nápadný. Dne 28. května ráno shromáždili se všickni tři stavové do Zelené světnice a obzvlášť se u císaře k slyšení, požádali hraběte Jáchima Ondřeje Šlika, aby potřeby jejich přednesl císaři v jazyku německém. Dána jim odpověď od císaře, aby mu svou žádost předneslí skrze nejvyšší úředníky a soudce zemské. Stavové to rozhodně zamítli a bouřlivě požadovali, aby byli puštěni před císaře. Oznámeno jim tedy, aby z každého stavu vypravili dvanácte osob k císaři. Když pak i to učiniti se zpečovali, dovoleno jim, aby všickni šli k císaři.

Ve tři hodiny odpoledne hrnulo se tedy nevídané množství osob nekatolických k neobyčejné audienci. Tolik osob bylo přítomno, že poslední, nemohouce se vtlačiti do pokojů císařských, museli ostati vně na schodech a venku na place. Hrabě Šlik přednesl císaři v jazyku německém, na čem se stavové sneslí; podal mu hned také 25 článků i s překladem německým, pak konfesí českou německy vytištěnou a v červeném aksamitě svázanou, což dal Václav z Budova přihotoviti. Císař odpověděl stavům, že na budoucím sněmě ty věci chce uvážiti. Ale Šlik žádal jménem stavů velmi rozhodně, aby císař hned svolil k článkům předloženým. Na to mu oznámeno, že císař poradě se s nejvyššími úředníky a soudci zemskými příštího dne ráno dá stavům odpověď. A když hrabě Šlik vždy na tom stál, aby císař hned dal odpověď, ulekl se Rudolf nad tou smělostí a tázal se skličeně, co by měl činiti? Odpověděl mu, aby 25 předložených článků buď schválil nebo zamítl. Na to ohlásil císař, že se stane dle jejich žádosti.

A tak stavové šli zase do Zeleného pokoje a někteří na plac očekávajíce odpověď.

Tu dostavili se k Budovcovi důvěrníci císařovi a žádali jej, aby vymohl u stavů odročení do zítřejšího dne. Budovec ač nerad převzal tu úlohu a vlivem svým vymohl u stavů, že svolili počkat do zítřka na odpověď císařskou.

Tentokráte dostál Rudolf slovu svému a dal stavům skutečně odpověď písemnou. Rozhodnutí o některých kusech odkládáno k sněmu příštímu. Tomu se však stavové opřeli a vymohli tolik, že císař schválil a svolil ke všem kusům, kromě dvou prvních, které jednají o náboženství. Hned také v kanceláři císařské byly vydány Pražanům u přítomnosti stavu vyššího meč a koruna, které byly odnešeny z kostela týnského ze sochy krále Jiřího. Na žádost pak stavů slíbil císař, že jeden každý ze všech tří stavů též i lidé poddaní nebudou od žádného člověka ani světského ani duchovního žádným způsobem ani utiskováni ani sužováni. Všickni bez rozdílu že budou moci náboženství své provozovati svobodně beze vší překážky. A tato odpověď císařská vložena také do snešení sněmovního. Aby pak stavové byli přesvědčeni, že císař hodlá upřímně i otázku náboženskou vyříditi a uspořádati, svolil Rudolf k tomu, aby se o kusech nevyřízených jednalo hned na sněmě nejblíže příštím, a stavové aby nebyli povinni pouštět se do jednání o jiných věcech, dokud by otázka o náboženství nebyla uspořádána. Jelikož ale mnozí stavové přicházejí pozdě do Prahy k sněmování, kdežto zase jiní pro velké náklady musejí časně pryč odjeti, dovolil císař, aby před příštím sněmem svoláni byli sjezdové krajští a na těch aby byli voleni poslanci, kteří by stavy na jich útraty zastupovali a věci zemské jednali a vyřizovali.

Takovýmto porovnáním mezi Rudolfem a stavy českými zmařeny byly naprosto naděje arciknížete Matiáše, že by se mohl státi pánem království Českého pomocí a odporem stavů proti Rudolfovi, jako toho byl dosáhl v Uhrách, v Rakousích a na Moravě. Tím se také změnilo smýšlení nejbližších jeho rádců. Pravili totiž, že Matiáš nemůže mocí zbraně a krvavou válkou dobývati království Českého, když stavové nechtějí ho hned míti svým panovníkem, ale přidržují se krále posavadního Rudolfa. Jenom k tomu se mělo pracovati, aby Matiáš uznán byl za pravého a zákonného dědice Rudolfova a aby mu bylo pojištěno nástupnictví v Čechách. Obě strany však stály vždy ještě tak příkře proti sobě, že se muselo dále vyjednávati, aby se stalo dohodnutí a aby se spor nemusel vyříditi a rozhodnouti mečem. Stavové čeští totiž porovnavše se s Rudolfem jali se hájiti práv jeho mnohem rozhodněji nežli plachý a váhavý panovník sám. I dali poslům arciknížete za odpověď, že nemohou svoliti k tomu, aby Rudolf byl s trůnu svržen. Proto dali prosit Matiáše, aby drže Uhry a Rakousy přijal nástupnictví v zemích koruny České a jakmile ta věc bude vyřízena, aby hned táhl pryč ze země s vojskem svým, jelikož stavové nehodlají trpěti a pokojně se tomu dívati, aby žoldnéři Matiášovi obyvatelstvo české sužovali a zemi pustošili.

Jiný panovník dovedl by zajisté užiti takové ochotnosti k obhájení svých práv proti soku jakémukoli. Jinak však zachoval se Rudolf. Nežli odjel Žerotín s takovou odpovědí stavovskou, byli již na cestě poslové Rudolfovi nesoucí Matiášovi nabídnutí, aby se vyjednávalo dále v Dubči o konečném narovnání mezi plnomocníky Rudolfovými a Matiášovými. Na druhé straně ale neostalo předce jednání stavů českých bez účinku na Matiáše. Žerotín požadoval jménem jeho, aby Rudolf odstoupil hned Moravu, Slezsko a Lužice a aby pojistil Matiášovi nástupnictví v Čechách. Požadavek ten odmítnut a Matiáš mohl tedy jen sesazením Rudolfa dosáhnouti cíle svého. Uznal však rady, že by nebylo dobře násilím se domáhat panství v Čechách a proto svolil, aby se v Dubči dále vyjednávalo.

Dne 3. června odbývána pod Vyšehradem přehlídka českého lidu, jehož se napočtlo pěchoty 18.000 a jízdy 1500, kromě lidu najatého totiž Valonů, jichž prý bylo dobře na 5000. Také v Pražských městech nalézalo se pohotově na 10.000 lidu ozbrojeného. To dodalo mnohým mysli, že radili, aby se Matiáš odrazil mocí zbraně, pravíce, že tento lid sebrán je pouze z šesti krajů; z druhých osmi krajů že se mohou jinde sebrati a pozadu na nepřítele udeřiti. Což když se rozhlásilo v ležení arciknížete, položil se Matiáš s vojskem svým polem blíže Prahy u vsi Dubče, aby odtud vyjednával s Rudolfem a mohl zblízka pozorovati pohyby vojska císařského. Ale hned také větší opatrnost v městech Pražských se nařídila: silné stráže u všech bran se držely, k branám děla přitažena; na Žižkově hoře zdělány veliké náspy a položeno do nich několik praporů žoldnéřů, též i veliká střelba tam založena. Zatím počalo se tu a onde harcovati z obojí strany, tak že Uhři české lidi a ti zase jejich nejednou přepadali a pobíjeli.

Tím se nepřekáželo naprosto nic vyjedná-

vání mezi Rudolfem a Matiášem, k němuž se skutečně přistoupilo. Dne 8. června snesli se všickni tři stavové čeští na plném sněmu s dovolením císaře Rudolfa jednomyslně na tom, aby jisté osoby ze všech tří stavů se volily, kteréž by na Dubči s komisaři arcikníže cími o pokoj a porovnání jednali, avšak na další stavů a císaře usnášení a potvrzování. Což se také stalo. A voleni byli: Adam ze Šternberka na Bechyni, nově ustanovený nejvyšší purkrabě Pražský; Jan Jiří ze Švamberka na Vorlíku, nejvyšší komorník; Adam Mladší z Valdšteina na Hrádku nad Sázavou, nejvyšší sudí království Českého, Jan Ouštěcký, Theobald Švihovský z Rizmberka, Karel Mracký z Dubé, Karel z Vartemberka, Ferdinand z Donína, Jaroslav Bořita z Martinic, Jáchym Ondřej Šlik, hrabě z Pasounu a z Lokte, Václav z Budova — z pánů. Jan z Klenového, nejvyšší písař království Českého, Krištof Vratislav z Mitrovic, purkrabě Karlšteinský, Purkart Točník z Křimic, podkomoří království Českého, Adam Hrzan z Harasova, purkrabě kraje Hradeckého, Fridrich z Bílé, Prokop Dvořecký, Jiří Otta, Jiří Vratislav — z rytířstva. Pak zástupci Pražanů a ostatních měst královských. Se strany arcikníže te Matiáše byli v čele komisarů Karel z Liechtenšteina a Karel z Žerotína.

Vyjednávati počalo se dne 11. června; a od toho dne až do skonání věcí jezdili plnomocníci císařští každý den ven do Dubče a rokovali pilně s komisaři arcikníže te.

Matiáš hnul se dne 15. června se vším svým vojskem ještě blíže ku Praze a položil lid svůj polem nad Malešicemi u Štěrbohol. To ležení prý bylo tak rozsáhlé jako Staré i Nové město Pražské dohromady. Na jednom vrchu blíže ku Praze stály dva velké stany, v nichž se komisaři a prostředkovatelé s obojí strany shledávali k jednání, což trvalo do 18. června.

Liechtenštein a Žerotín přednesli nejprvé návrhy arcikníže te Matiáše, požadujíce, aby Matiášovi nahraženy byly výlohy, které mu způsobilo válečné tažení do Čech, aby mu byl dán příspěvek na dary vyslancům ke dvoru tureckému, aby mír s Tureckem byl potvrzen, aby přívržencům arcikníže te v Čechách uděleno bylo odpuštění, aby Morava byla učiněna samostatnou, nezávisíc v ničem ani na císaři Rudolfovi aniž na některém ústředním úřadě, jakož posud bývalo a aby tudyž také nemusela obesýlati generální sněmy české; hejtman moravský Berka z Dubé aby byl sesazen a pohnán před soud; aby císař zaplatil dluhy své v markrabství moravském, kterých se na 700.000 zl. počítalo. Kromě toho požadovali plnomocníci Matiášovi, aby mu Rudolf postoupil panství nade všemi zeměmi koruny České; na ten požadavek ale nekladli takovou váhu jako na všecky ostatní.

Zástupci Rudolfovi nedali na to určité odpovědi, jak bylo ustanoveno na sněmě Českém, nýbrž vrátivše se do Prahy oznámili všecko císaři a stavům českým. Dána jim na cestu odpověď, která byla prvním rozhodným a smířlivým krokem ke konečnému narovnání a dohodnutí. Vrátili se ke komisařům Matiášovým s tím vyřízením, že se na straně stavů českých svoluje k odtržení Moravy a k postoupení jí arcikníže ti Matiášovi. Rudolf by byl k tomu nesvolil, zprávy však o tom, že vojsko Matiášovo táboří již u Štěrbohol, zlomily odpor jeho a přiměly jej k povolnosti. Ve směru tom působila i ta okolnost, že právě tou dobou přibyli do Prahy poslanci slezští, kteří jevili sto chutí spojiti se s Matiášem, kdyby se nestalo narovnání s císařem.

Povolnost stavů českých k odstoupení Moravy byla základem k dalšímu jednání, jelikož tím odstraněna byla největší překážka ke konečnému dohodnutí. Avšak i o jiné věci bylo mnoho sem tam mluveno a jednáno. Stavové čeští na příklad přimlouvali se za Ladislava Berku, aby mu přečinění jeho nebylo ničím zlým vzpomínáno; Moravané však stáli tuze na tom, aby se očistil na sněmě obecném z toho, co jest kde sirotkům a jiným lidem ublížil. O to také bylo mezi komisaři velké jednání, jaký revers má dáti císař Moravanům, že jsou tažením do Čech a poddáním se arcikníže ti Matiášovi nic neučinili proti předešlým svým povinnostem, jimiž císaři byli zavázáni. Moravané skutečně toho dovedli, že do reversu císařského položeno o jich chování následující rozhodnutí: „A protož tímto listem k budoucí věčné památce sami od sebe a radou našich věrných a milých vyznávati a vysvědčovati ráčíme, že tato jich stavů markrabství Moravského s panem bratrem naším nejmilejším učiněná smlouva, spolčení, tažení a na nás vložená žádost proti nám nebyla, není ani na budoucí časy býti nemá; a že jsou to bez urážky své dobré cti a dobře zachovalého jména učiniti mohli. A tak že jim to a budoucím jich na žádnou škodu, ujmu a ublížení nyní i na budoucí věčné časy býti nemá".

Nemalých obtíží způsobil také požadavek Matiášův, aby byl ustanoven za nástupce Rudolfova v Čechách. Stavové čeští chtěli v tom učiniti veliká obmezení, aby podrželi i na dále

velkou váhu při rozhodování o té věci, ale Matiáš požadoval ustanovení o tom jasné a pojištění nástupnictví beze všech výminek a bez všelikého vyhražení. Konečně stalo se narovnání i o těchto věcech.

Obojí komisaři sjeli se naposledy dne 23. června v Libni, kde se již po několik dní vyjednávalo, a spisovali tu smlouvu mezi císařem a stavy českými s jedné, arciknížetem Matiášem a zeměmi s ním spolčenými se strany druhé. Což vše teprvé na druhý den ve dvě hodiny na noc shotoveno. Dne 25. června pak podepsal císař úmluvy tyto, kteréž známy jsou v dějinách pode jmenem míru libeňského, poněvadž tady byly hlavní věci mezi komisaři obou stran ujednány a dokonány a poněvadž úmluvami těmito ukončen skutečně dlouholetý spor mezi císařem Rudolfem a arciknížetem Matiášem.

Mírem libeňským, jímž především provedeno roztržení koruny České, stalo se následující narovnání mezi Rudolfem a Matiášem:

Kdyby císař Rudolf zemřel bez pořádných dědiců mužského pohlaví, aby arcikníže Matiáš byl až do jeho smrti čekancem a po něm dědicem království Českého a nikdo jiný, aby po smrti Rudolfově nebyl volen za krále Českého.

Kdyby císař Rudolf zůstavil pořádného mužského dědice, aby Matiáš byl správcem království Českého až do zletilosti tohoto dědice.

Císař Rudolf potvrdil smlouvu o mír uzavřenou r. 1606 mezi Uhry a Turkem a zavázal se, že jí beze všech výminek a výkladů věrně a upřímně dosti učiní.

Císař Rudolf propustil Moravany z povinnosti a poddanosti své a svolil, aby měli a uznávali arciknížete Matiáše za pána a panovníka svého, avšak tím způsobem, aby se ani nyní ani na budoucí časy neodtrhovali od koruny České. Vedle toho svolil Rudolf, aby si Moravané mohli vzíti někoho jiného z rodu Habsburského za ochrance a pána na čas života Rudolfova, když by jej Matiáš smrtí předešel. Když by Rudolf zanechal pořádného dědice, neměli si pak Moravané voliti jiného panovníka a měli uznati zase za pána svého toho, kdo by v Čechách kraloval. Při tom si Rudolf také vymínil, aby mohl užívati titulu markraběte moravského beze vší překážky, dokud by sám dobrovolně od titulu toho neupustil.

Pokud by Morava oddělena byla od Čech pod zvláštním panovníkem, neměli na Moravě žádné moci a působnosti ani král ani úředníci a soudové zemští, aniž kdokoli jiný z království Českého. Jakmile by se však dostala Morava zase s Čechami pod společného panovníka, měl nastati zase mezi Moravou a Čechami poměr a způsob takový, jaký panoval do uzavření míru libeňského.

Císař Rudolf zároveň udělil Moravanům na *všecky budoucí časy* (tedy i na všecky ty časy, kdy by Morava měla s Čechami jediného společného panovníka) to osvobození, aby obyvatelé markrabství Moravského nebyli více potahováni před žádné soudy do království Českého. Vymíněno bylo jen odvolání na krále, když by někdo nebyl spokojen s rozsudkem soudu při urážce na cti čili jak staří Čechové pravili: odvolání na krále o nářek poctivosti.

O biskupství Olomouckém, kteréž bylo korunním lénem českým, stalo se ustanovení, aby biskup vykonával jako doposud všecky povinnosti, kterými byl zavázán království Českému; než právo a povinnosti, které na něm měl král Český, ty všecky měly přejíti na nového panovníka moravského.

Císař Rudolf všem stavům a jiným osobám z Uher, z Rakous a z Moravy, kteříž se k Matiášovi přidali, jemu pomáhali a s ním vtrhli do království Českého, zaručil touto smlouvou úplné odpuštění a zapomenutí, a slíbil jim svou milost císařskou. Stavové království Českého zavázali se k Moravanům chovati se jako dobří přátelé a sousedé, a stavové markrabství Moravského rovnou měrou odpláceti slíbili.

Moravanům zebezpečena svoboda v království Českém bezpečně kupčiti, obchod vésti, a po potřebách svých jakýchkoli jezditi, věci své jednati, říditi, beze vší a všelijaké překážky; jakož pak i Čechům v Moravě táž svoboda zůstavena.

Úplné odpuštění čili, jak se nyní obyčejně říká, *amnestii* udělil císař bez výminky také všem stavům a osobám z Čech, kteříž drželi s Matiášem a jemu pomáhali. Odpuštění bylo takové, že ani král, ani úředníci a soudové zemští neměli osob těch nijakž trestati ani na osobách ani na jmění jejich; neměli jich stíhati, vyslýchati a obtěžovati. Vůbec mělo se s nimi nakládati jako s ostatními věrnými poddanými Rudolfovými. O těch věcech potřebí je míti dobrou známost a dobře je odpuštění takové míti na paměti nejen tuto, nýbrž i při jiných pozdějších případech, aby se vidělo, kterak předce osoby takové neušly trestu nebo alespoň nemilosti a nepřízni panovníků.

Naposledy zavázal se Matiáš, že odtáhne s lidem svým z tohoto království, a Rudolf se uvolil za sebe a za stavy království Českého, že také rozpustí najatý lid válečný a že potom

takový lid nebude najímán na škodu arciknížete Matiáše a zemí s ním spojených.

Uhry a Rakousy nejsou ve smlouvě uvedeny výslovně, ale z celého znění té smlouvy vysvítá, že Rudolf se vzdal naprosto panství nad těmi zeměmi a že panství nad nimi ponechal úplně Matiášovi, kterýž je také skutečně vykonával beze všeho značného odporu od stavů tamějších a beze vší překážky od Rudolfa samého.

Za všecko to vzdal se Matiáš nároků na Tirolsko ve prospěch Rudolfa. Byl to však ústupek, který pro Rudolfa neměl žádné praktické ceny.

Co Matiáš slíbil a k čemu se zavázal mírem Libeňským, to ovšem nemohlo zvážiti nijakž ty ohromné ztráty, k jakým se Rudolf musel odhodlati, aby uspokojil bratra svého Matiáše. Zbylyť Rudolfovi ze všech jeho zemí toliko Čechy, Slezsko a Lužice, kdežto jiné velké země: Uhry, Rakousy a Morava připadly Matiášovi. Na Čechách se Slezskem a Lužicí mohl by míti dosti skromný panovník, Rudolf však nesl tu ztrátu velmi těžce, ač neměl schopností a nejevil ani té nejmenší vůle ke spravování sebe menší země.

Morava nepřestala sice býti údem koruny České, ale v skutečnosti byla na čas zase odtržena, jelikož Rudolf neměl ani tolik síly, aby celistvost koruny uhájil proti nepřátelům, aniž měl zase tolik dobré vůle a takové známosti lidí a poměrů na Moravě, aby byl dovedl v zemi té zjednati pořádek ve správě a v náboženství, smířiti a uspokojiti rozličné strany. Silnou a obratnou rukou vládnouti neuměl jako Ferdinand, uspokojiti a smířiti nedovedl jako Maximilian: on jenom váhal, odkládal a dráždil; a tak se stalo, že Moravané nedocházejíce u něho vyplnění svých požadavků, vrhli se do náručí tomu, od něhož spíše se nadáli vyplnění toho, co od Rudolfa nadarmo požadovali.

Ostatně rozdělením zemí, které dříve byly všecky pod správou jediného Rudolfa, seslabena byla moc panovničí tou měrou, že ani Rudolf ani Matiáš nemohli více tak vydatně a rozhodně odolávati stavům nespokojeným. Uvidímeť z dalšího vypravování, že od té doby stavové nespokojení ve všech zemích mnohem rozhodněji a odhodlaněji se domáhali svých požadavků a že dosahovali toho, po čem doposud nadarmo toužili.

Když vyjednávání mezi bratry rozvaděnými bylo již dokonáno a když smlouva o mír byla již podepsána, přijel arcikníže Maximilian do ležení k Matiášovi, nejspíše, aby zprostředkoval mír a narovnání. S jakými zámysly přijel a kterému bratru nyní více přál, neumíme udati, že ale dříve zajel k Matiášovi, z toho soudíme, že jemu více přál a že napřed chtěl vyslyšeti jeho návrhy a požadavky, než by se sešel s Rudolfem. Prostředkování jeho tedy se opozdilo; Matiáš však nemusel toho nijakž želeti, neboť nikdo na světě nemohl mu vyjednati příznivějšího narovnání, nežli jakého dosáhl mírem libeňským.

Dne 25. června přibyl arcikníže Maximilian do ležení Matiášova a zvěděv, jak se věci mají, vydal se hned druhý den do Prahy k císaři. Proti němu vyjel nejvyšší vůdce z Buchheimu s několika praporci jezdců. V jedné vesnici vrazil na několik set jezdců Matiášových a svedl s nimi dosti tuhou bitvu, v níž z obojí strany padl nemalý počet lidu. V tutéž dobu přijeli do Prahy také vyslanci slezští, vyhledávajíce při císaři jménem knížat a stavů slezských, aby jim propůjčil svobodu náboženskou a potvrdil jejich svobody a výsady. Kdyby císař žádosti jejich nevyhověl, pravili, že jako Moravané dají se pod správu a ochranu arciknížete Matiáše.

Dne 27. června vydali se komisaři obojí strany do ležení k arciknížeti. S nimi jel skvělý průvod s kardinálem z Dietrichšteina, kterýž vezl s sebou od císaře korunu uherskou s mečem sv. Štěpána, zlaté jablko, dva páry střevíců a drahou sukni, což všecko náleželo ke korunním klenotům uherským. Proti tomu průvodu vyjeli slavně páni uherští a uvedli komisaře k stanům arcikníženým. V tu dobu stálo všecko vojsko pěší i jízda v svém pořádku vojenském a komisaři skrze řady jeho jeli. Kardinál z Dietrichšteinu jako královský komisař odevzdal arciknížeti Matiášovi pod zeleným stanem korunní klenoty uherské a oslovil jej při tom ozdobnou řečí latinskou, vykládaje, že císař už dávno uchystal korunu uherskou pro Matiáše a že jej klenoty těmi poctívá pro jeho neunavnou péči a hrdinnou snažnost v obhajování království Uherského proti moci a tyranství tureckému. Rudolf přál také bratru svému, aby tu korunu mohl nositi pokojněji, nežli jemu se bylo událo. Za arciknížete odpověděl taktéž jazykem latinským hrabě Jiří Thurzo; pak na místě Uhrů oslovil arciknížete pěknou řečí latinskou biskup Vesprýmský, oslavuje ctnosti jeho. Za Matiáše odpověděl kancléř jeho. Po té odpovědi vystřelilo ihned veškero vojsko po třikráte z pušek svých a na to střídáno až do hodiny s půlnoci z velkých kusů až se země otřásala. Naposledy komisaři dodávali arcikní-

žeti ku přečtení i k podpisům rozličné reversy a pečetili je vedle něho.

Po vykonání všeho toho arcikníže pozval všecky komisaře a jiné osoby z vyšších stavů k hostině, dav přistrojiti dvě dlouhé tabule, při nichž sedělo asi sto osob. A za jídla byl arcikníže velmi vesel, mnoho rozprávěl i z nemalých sklenic na rozdílná zdraví pil, tak že komisaři a jiní tu přítomní vrátili se do Prahy dobře ochmelení.

Když byly všecky tyto věci dokonány, strojil se konečné arcikníže Matiáš k odjezdu z Čech. Událost ta uvítána byla s velkou radostí jak po celé zemi, tak zvláště v krajinách, které bylo posud navštivilo vojsko Matiášovo. Žoldnéři Matiášovi totiž páchali takové nezbednosti, že po celé zemi šířila se proti nim zášť a nenávist. Lid pak, jenž byl utrpěl od surových těch žoldnéřů, byl proti nim tak popuzen, že hořel jen pomstou a ochoten byl tedy pomáhati vojsku Rudolfovu, když by se s nimi pustilo do boje. Nejhorší pověst zjednali si uherští jezdci, kteří jako kobylky všecko ničili, kam zapadli. Obyvatelstvo bylo od nich všelijak týráno a ženské musely se dobře schovávati, chtěly-li ujíti jich chtíčům; majetek všeliký byl těm lupičům vítanou kořistí. Tito Uhři totiž nebrali jen to, co potřebovali pro sebe a pro své koně, nýbrž jako hotoví loupežníci uchvacovali všecko, co se jim zdálo míti nějakou cenu. Věci naloupené prodávali pak, jak mohli. Jmenovitě dobytek neušel jich hrabivosti. Co sebrali, přihnali beze všeho ostýchání do tábora, který proměněn v hotové tržiště, kde si mohl každý nakoupiti koňů, hovězího dobytka a ovcí za babku. Po ten čas tedy, co vojsko Matiášovo

Vjezd arcikníže Matiáše do Prahy. (37.)

leželo u Štěrbohol, zakusily okolní osady, jakou sběř s sebou přivedl Matiáš na hubení země České, o jejíž korunu se ucházel. Vsi okolo Prahy, pokud se jezdci Matiášovi směli odvážiti, byly vydrancovány, v prach a popel obráceny. Obyvatelé pak utíkali se vším, co mohli ve spěchu a v strachu odnésti a odehnati; mnohým však sotva se podařilo s holým životem vyváznouti. Takovým způsobem řádili žoldnéři Matiášovi všude, kudy táhli a způsobili také mnohé škody na statcích některých pánů, kteří byli v Praze na sněmě. Stavové, kterým Matiáš takovým způsobem označil vjezd svůj do země České, byli ovšem málo příznivými jeho přímluvčími. Okolnost tato byla snad také jednou z příčin, že stavové čeští nehrnuli se Matiášovi do náruče a že se chovali chladně k námluvám spojenců jeho.

Žoldnéři Matiášovi loupili a plenili a nezanechali toho ani tehdy, když Matiáš dal několik takových nejhorších loupežníků ostatním na postrach popraviti. Čechové tedy majíce dostatek příčin nevěřiti ani žoldnéřům, ani jich vůdcům a Matiášovi, který nejevil naproti takové sběři dosti přísnosti, ustanovili dne 28. června zvláštní komisaře, kteří by ten zdivočilý lid vyvedli ze země, aby při tom obyvatelstvo země České znovu netrpělo. Arcikníže ti s lidem rakouským a s Ráci, kteříž měli táhnouti přes Tábor, přidáni za komisaře Štěpán Jiří ze Šternberka, Karel Mracký, Adam mladší z Valdšteina a Jindřich Matiáš hr. z Thurnu. Houfu uherskému dáni za komisaře Kašpar Melichar z Žerotína, Václav Budovec z Budova, Fridrich z Bílé, Jiří Vratislav, Jan Štampach a Vilém Trmal. A poněvadž bylo Uhrů na 6000, vedli je za sebou ve třech houfech. Vůdci moravského lidu, kteréhož se počítalo na půl pátá tisíce, byli Ladislav Zeidlic a Petr z Libentálu. Moravané táhli neustále v patách za Uhry, zajisté z té příčiny, kdyby se Uhři dopustit chtěli nějaké výtržnosti, aby mohli býti hned pokroceni. Arcikníže hnul se dne 30. června ráno se vším vojskem od Prahy a ležení bylo zapáleno.

Na cestě mělo vojsko Matiášovo s sebou české komisaře, nicméně neobešlo se předce bez všelikých bouřlivých ano i krvavých výtržností. Tak když přijeli k městu Přelouči, byl tady jakýsi rytíř uherský nejspíše z pomsty zastřelen od někoho, jenž prý naň číhal za plotem. Strhla se z toho velká vřava a Uhři se chtěli mstíti na Přelouči. Štěstí pro obyvatelstvo bylo, že nedaleko Přelouče ležel velký počet lidu krajského. To přimělo Uhry, že odtáhli bez šarvátky. V Pardubicích poznal jeden sedlák svou klisnu, kterou mu byli Uhři ukradli. Chopil se jí bez váhání a když mu ji Uher dáti nechtěl, přiběhli mu jiní sedláci na pomoc a Uhra zabili. Strhla se z toho silná rvačka před městem a v městě mezi Uhry a Čechy, při čemž Pardubští stříleli z oken na cizí žoldnéře. Přes 100 osob bylo zabito; a kdo ví, jak by se ta událost byla skončila, kdyby byli Thurzo a Budovec s největším namáháním půtce přítrž neučinili. Uhři, kterýchž v prvním okamžiku mnoho pobito, jako zběsilí se zaklínali, že nevinnou prý krev chtějí mstíti, že od muže do dítěte nic nebudou živiti a že město zapálí. To se stalo dne 2. července.

Dne 3. července přijeli Uhři do Litomyšle a 4. na pomezí moravské, kdež se s nimi rozžehnali komisaři čeští a odevzdali je komisarům moravským. Podobným způsobem doprovodili komisaři nahoře jmenovaní arcikníže Matiáše na hranice rakouské. Komisaři čeští vyjednali s vůdci vojska rakouského, když by na zpáteční cestě lid poznal ve vojště své věci odcizené, aby to bylo navráceno. Málo toho však bylo nalezeno u Uhrů, jelikož byli všecko skoro před tím rozprodali.

Poznamenati ještě chceme, že vtipní Čechové v Praze všelikým způsobem události tehdejší v posměch uváděli. Jmenovitě skládány a mezi lidem rozšiřovány všeliké písně potupné, v nichž popisováni a bičováni živými barvami přední původci toho nedorozumění mezi Rudolfem a Matiášem.

Tajný spolek Moravanů s Rakušany. — Kterak se Matiáš porovnal s Moravany. — Odpor Rakušanů. — Povznešení stavovské moci v Uhrách.

R. 1608 červen — listopad.

Smlouvou a mírem libeňským dosáhlí jenom Uhři úplně svých záměrů; neboť mír vídeňský, kterýž mlčky uznáu, pojišťoval jim všecky výsady a svobody, které uznávali za vhodné a za potřebné k provozování stavovské nadvlády. Méně užitku měli posud ze spolčení svého s Matiášem stavové rakouští a moravští, ač neměli menších zásluh o vítězství Matiášovo. Ke všemu viděli ještě v Praze, když tady byli vyjednávat se stavy českými, kterak tito nyní odhodlaně zastávají se proti Rudolfovi svobod stavovských; a kterak zejmena neoblomně se domáhají svobody náboženské. Jednajíce o těch věcech dospěli konečně *k tajnému spolku*, kterým se ještě

v táboře u Štěrbohol zavázali k vzájemné pomoci, kdyby příště byly nějaké spory o víru mezi nimi a Matiášem a kdyby jim Matiáš nepovolil svobodné vyznávání víry nežli mu budou holdovati. Úmluvu podepsalo dne 29. června 1608 19 osob, mezi nimiž vynikali Žerotín, Herberstein, Gottfried a Richard Starhembergové, Tschernembl, Stanislav a Mikuláš Thurzo.

Stavové obou zemí znali zajisté dobře ze zkušenosti svět, kterak odplácívá za dobré služby. Mohli sice požadovati odměnu od Matiáše za svou pomoc a podporu, věděli však, že v tom budou rozličné překážky. K vymáhání práv a svobod stavovských a politických — v tom byla svorna veškera opposice, k níž se přiznávalo i mnoho katolíků; jednalo-li se však o svobodu v náboženství, chovalo se jen málo stavů katolických nestranně; druzí překáželi nekatolíkům a podporovali panovníky, aby nemuseli povolovati nekatolíkům. Po vítězství Matiášově nad Rudolfem očekávalo se všeobecně, že Matiáš bude se hledět odvděčiti nejlépe evangelíkům, kteří mu nejvíce pomohli k vítězství nad Rudolfem, v tom ale sklamal se celý svět a evangelíci dožili se nevděku tak černého, že to překvapilo i samé katolíky.

Matiáš domnívaje se, že má nyní dosti síly a moci, aby se mohl obejíti bez pomoci, za kterou by musel platiti vysokou cenu, jmenovitě však propůjčovati svobody, které by obmezovaly jeho moc panovničí, jal se vyhledávati přátelství a pomoci u Říma a u Španělska. Pomocí opositičních protestantů dosáhl koruny uherské, panství nad Rakousy a nad Moravou; jiných úspěchů nemohl se od té pomoci nadíti. Naproti tomu mohli papež a Španělsko pomoci ještě ke koruně české a ke koruně císařské v říši německé; kromě toho věděl Mikuláš ze zkušenosti, že při dobré vůli dostávati lze hojné podpory peněžité od obou mocností, kdežto stavové v rakouských zemích osvědčovali příliš štědrými v povolování peněz svým panovníkům; a pakli peníze povolili, dali si to velikým způsobem nahraditi. A Matiáš, ač nebyl ještě dlouho panovníkem, znal potřebu a cenu peněz tak důkladně, jako každý jiný starší panovník. Pokladny jeho byly taktéž prázdny a shánění peněz působívalo mu nemalé starosti. Jaký div tedy, že Matiáš všemožně se vynasnažival, aby se odložilo a odstranilo všecko, co by změniti mohlo vnitřní poměry v zemích jeho, kdežto na druhé straně velice se přičiňoval, aby konati mohl, co by bylo příjemným papeži a dvoru španělskému.

Při takovém smýšlení Matiášově nastati musely brzy rozličné spory v zemích jeho, pro kteréž země, smítané posud velikými bouřemi, nemohly dojíti k potřebnému uspokojení a uspořádání.

První krok, kterýž učinil Matiáš ke smíření s katolickými mocnostmi, stal se svoláním členů habsburského rodu k společnému jednání. Dne 24. července odbýval Matiáš poradu s arcikníže Maximilianem, Ferdinandem, Maximilianem Arnoštem a Leopoldem. Dohodli se v ten způsob, že nejstaršího mezi sebou, Matiáše, budou podporovati jak u kurfiřtů říše německé tak i u bratra Rudolfa, aby mu bylo pojištěno nástupnictví v říši německé. Rudolfa tato jednomyslnost nepřiměla k povolnosti, neboť pravil, když se dověděl o té poradě, že by raději zemřel, než aby viděl Matiáše svým nástupcem v říši německé. Nicméně byla tato úmluva základem k další vzájemné pomoci, která Matiášovi velice prospěla.

Pojistiv si takto pomoc ostatních členů rodu habsburského chystal se Matiáš přijmouti holdování od stavů rakouských a moravských, aby panství jeho nad těmi zeměmi bylo utvrzeno. Sotva o tom v Rakousích zvěděli, shromáždili se Hornorakušané, hlavně působením Tschernembla, do Lince a tady se umluvili, že Matiášovi neslíbí dříve poddanost a poslušenství, dokud by stížnostem jejich nebylo vyhověno, a jmenovitě dokud by jim nebylo povoleno víru svou svobodně vyznávati. I vypravili hned také zvláštní deputaci do Vídně k Matiášovi, aby mu věci ty prosebně přednesla. Matiáš nemaje dosti odvahy a síly, aby zamítl, co stavové požadovali a na druhé straně nehodlaje povolností obmeziti svou moc panovničí a vzbuditi nelibost na straně katolické, připadl hned na osvědčený prostředek, věc prozatím odročiti, protáhnouti a nezávazným slibem stavům místo věci a skutku alespoň naději poskytnouti. Nepovolil tedy stavům hornorakouským nic skutečného, slíbil však, že s žádostí svou brzy budou vyslyšáni.

Dříve však než se deputace vrátila s odpovědí, zaváděli stavové všady bohoslužby protestantské a obsadivše zámek linecký ujali se vlády v zemi. Aby ten skutek násilnický omluvili, prohlašovali, že správa země přísluší stavům, dokud novému pánu nebyla slíbena věrnost a poddanost. A v odhodlanosti své počínali si tak bezohledně, že ani arciknížete Maximiliana nepustili na zámek linecký, když přijížděje z Pasova chtěl tady přenocovati.

Po příkladu Hornorakušanů zachovali se také stavové v Dolních Rakousích. I oni odhodlaně požadovali od Matiáše, aby napřed vyplnil jejich požadavky nežli budou slibovati věrnost a

poddanství. V skutečnosti však ostali za Hornorakušany, jelikož jen v jednom případě stalo se násilné zavedení bohoslužby protestantské.

Matiáš seznav toto nebezpečné hnutí, odhodlal se napřed na Moravě utvrdit své panství, neboť tam se nenadál tak rozhodného odporu. Podaří-li se mu získati Moravany laciným způsobem, doufal, že pak snáze poddají se i Rakušané. A nesklamal se skutečně ve svém očekávání.

Stavové moravští shromáždili se na mimořádném sněmě v Olomouci, kdež pán z Žerotína přednesl, co se v Čechách dělo a co se vyjednalo pro Moravu smlouvou libeňskou. Shromáždění vyslovili s tím vším svou spokojenost a jako v uznání zásluh Žerotínových zvolili jej hejtmanem zemským, čímž odevzdali správu země do jeho rukou. Při té příležitosti zajisté byly znovu přednešeny mnohé stížnosti na posavadního hejtmana zemského Ladislava Berku, kteréhož byl král Rudolf dosadil za hejtmana. Nevole už několikráte projevená vypukla znovu beze všeho obmezování, neboť nyní nemusel se nikdo více obávati nějakého trestání. Pan Berka sám tušil, co by jej stihnouti mohlo na Moravě od protivníků rozjitřených a proto v čas se uchýlil do Čech. Vedle něho učinili tak bezpochyby i jiní katoličtí přívrženci Rudolfovi, kteří si byli za posavadních sporů vzbudili nenávist u stavů nekatolických. Jisto je na příklad, že Zdeněk Žampach z Potštejna také zanechal všeho na Moravě a utekl se do Čech. Stavové ujali se bez rozmýšlení statků, které tito páni opustili a zapověděli poddaným, aby jich odtud neuznávali více za svou vrchnost a aby s nimi nic činiti neměli.

Stavové v Olomouci shromáždění pozvali arcikníže Matiáše, aby přijeda na sněm přijal od stavů slib věrnosti a poddanosti. K tomu však připojili hned také žádost, aby svobodu víry potvrdil za zákon obecně platný. Katolíci někteří hráli při tom hru velmi ohyzdnou. Všickni totiž, kteříž byli přítomni, tu žádost podepsali, ale potají vypravili se někteří k Matiášovi a přimlouvali mu, aby té žádosti nevyhověl. Jmenovitě kardinál Dietrichštein nabádal Matiáše k nepovolnosti a ucházel se u Khlesla, aby v tom smyslu se přičiňoval u Matiáše.

Na 25. srpna svolán byl sněm zemský do Brna k jednání o záležitostech zemských a k holdování arcikníženi Matiášovi. V ustanovený den dostavil se arcikníže a byl uvítán slavným způsobem. Než se přistoupilo k holdování, radili se stavové podle úmluvy s Rakušany o požadavcích, kteréž měl Matiáš splniti, než by se mu slíbila věrnosť a poddanosť. Požadavky Moravanů týkali se následujících věcí: I. Aby mohli o statcích svých pořízení činiti bez svolení královského, však tak, aby žádná strana kolatur svých na osobu náboženství odporného nepřenášela. II. Aby žádný cizozemec kromě Čecha ani v soudu zemském ani při žádném jiném úřadě neseděl. III. Aby jezuvité byli povinni stávati k soudu zemskému tím způsobem, jakž to v království Českém při minulém sněmě jest nařízeno. IV. Aby všickni soudcové i jiné přísežné osoby k úřadům a povinnostem svým vykonávali povinnosť takovou, jakouž svědomí jich snésti může. V. Aby žádný ze stavů a z obyvatelů moravských bez vůle a vědomí stavů sám o své ujmě žádné války ani pozdvižení v zemi nezačínal. VI. Aby stav duchovní bez vědomí nejvyššího komorníka markrabství moravského nic od duchovenství odprodávati nemohl. VII. *Aby jeden každý věřil to, k čemu jej vlastní jeho svědomí vede a víře, bez překážky druhého.* VIII. Aby úřadové obecní osazovali se osobami hodnými beze všeho ohledu a rozdílu, jakéhož by se přidržovaly náboženství. IX. Aby statky Ladislava Berky a Žampacha od země byly rozprodány a po splacení dluhů spravedlivých ostatek sumy trhové aby byl obrácen k dobru obecnému. Chtěli-li by stavové učiniti něco dětem Berkovým, to aby jim bylo ponecháno na vůli. X. Rod pánů z Liechtenšteina za nejpřednější na Moravě aby byl držán a mezi stavy aby měl přední místo i slovo nyní i na časy budoucí.

O svobodném vyznávání víry bylo na sněmě a s Matiášem nejvíce jednáno. Někteří katolíci seznavše už napřed smýšlení arcikníže Matiáše, že v tom kuse nehodlá vyhověti stavům nekatolickým, velmi rozhodně takové svobodě se opírali; přes odpor ten byl však článek předce schválen od většiny nekatolické. Větší potíž byla s Matiášem, kterýž osvědčil takovou nepovolnosť, že byli tím všickni velice překvapeni. Prohlásil, že odhodlán je raději vzdáti se panství nad Moravou, nežli aby svolil k bezvýminečné a neobmezené svobodě ve víře. Není pochybnosti, že v tom smyslu působili na něj katoličtí jeho rádcové. Nastalo neobyčejné myslí rozjitření a nescházelo mnohé, že by se byla stala roztržka mezi stavy a arcikníže tem. Tu jal se prostředkovati pan Karel z Žerotína, kterýž požíval mezi stavy největší vážnosti. Na jeho přímluvu upustili stavové od svého požadavku, Matiáš musel však slíbiti, že pro víru nebude na Moravě nikdo pronásledován. S tím se stavové konečně spokojili, neboť uznali, že není radno pustit se hned na počátku s novým panovní-

kem do sporu tak nebezpečného. Od záměru svého však neupustili, doufajíce, že během času dosáhnou cíle svého.

Rozhodnutí takové nebylo na prospěch ani stavům, ani zemi, aniž Matiášovi samému; otázka náboženská ponechaná v posavadní své neurčitosti musela dříve nebo později zavdati příčinu k novým sporům a třenicím. V skutečnosti požívali jen vyšší stavové svobody vyznání, nikoli však města, v kterých bylo veřejné vykonávání náboženství evangelického zakázáno, tak že protestantští obyvatelé z měst musili navštěvovati služby boží v okolí na statcích šlechtických.

Jakmile byl urovnán spor o náboženství, stalo se o všecky ostatní věci velmi brzy dohodnutí. Matiáš totiž vyhověl všem ostatním požadavkům stavů bez dlouhého váhání, ačkoliv některé z nich dosti značně rozmnožovaly moc stavovskou. Na to bylo od stavů Matiáši holdováno již dne 30. srpna v kostele sv. Michala. Dne 4. září odjel Matiáš do Vídně.

V Rakousích nečekalo Matiáše příliš radostné překvapení. Stavové hornorakouští ujali se, jak pověděno, správy země a hlásali každému bez okolků, že země jim náleží, oni že s ní mohou volně nakládati, dokud neholdovali novému panovníkovi. Rozhodným odporem Hornorakušanů vzmužili se i stavové v Dolních Rakousích. Když tedy Matiáš přibyl do Vídně a zval stavy, aby se dostavili k holdování, odpověděno se všech stran, že stavové nemíní složiti slib věrnosti a poddanství dříve, dokud by nebylo vyhověno jich požadavkům o víře. S rozličných stran pronášeny výčitky proti Matiášovi, kterak stavové se v něm sklamali. Od Rudolfa že se odchýlili, poněvadž žádostí jejich nedbal; kdyby tedy Matiáš v tom jej následoval, pak že by pominula příčina, pro kterou jej zvolili svým panovníkem. Matiáš chtěj nechtěj musel svoliti ke svolání sněmu, na kterém by se jednalo o požadavcích stavovských.

Sněm se sešel, žádoucí dohodnutí se však nestalo, jelikož Matiáš hodlal stavy odbýti tím způsobem jako na Moravě, kdežto stavové pranic se nelekali toho případu, že by museli pomýšleti na volbu jiného panovníka. Když tedy Matiáš návodem katolických svých rádců nechtěl k ničemu svoliti, odjeli náhle stavové protestantští dne 14. září do Rohů, aby se tady uradili o dalším svém jednání. Odtud napomínali do Vídně katolické své soudruhy, kteří tam setrvali, aby neholdovali arciknížeti, poněvadž by to bylo na ujmu svobodám stavovským. Naproti tomu dal Matiáš několikráte vyzvati stavy v Rosích, aby se vrátili do Vídně a jemu poslušnost a věrnost slíbili. Protestanti stáli sice pevně, ale katolíci, kteříž zůstali ve Vídni, získáni snadno od jednatelů Matiášových. A tak již dne 8. října došlo k holdování, k němuž dostavili se kromě katolíků také dva protestantští páni a všecka města dolnorakouská. S protestanty proti tomu spojili se stavové hornorakouští k společnému hájení práv a požadavků stavovských. Podle shromaždiště svého nazýváni pak účastníci opositních porad *Roháči* (die Horner).

Do Horních Rakous Matiáš více nejel, přesvědčen jsa, že by tam ničeho nepořídil. Za to spěchal do Uher, kde podle úmluvy měl býti v Prešpurku dne 20. října korunován na krále Uherského. Před Matiášem přibyl však do Prešpurku Tschernembl a vyjednával se stavy uherskými požaduje, aby dostáli tajné smlouvě, kterouž byli učinili s Rakušany a Moravany v táboře u Štěrbohol, že nebudou Matiášovi holdovati, dokud by nepovolil svobodu víry ve svých zemích. Mnozí Uhři zachovali se, jak bylo umluveno; a když Matiáš přibyl do Prešpurku, požadovali přímo, aby povolil Rakousům svobodu náboženskou. Zároveň vypravena zvláštní deputace uherská do Vídně k Maximilianovi, kterýž byl správcem země za nepřítomnosti Matiášovy, žádat jej, aby v Rakousích povoleno bylo svobodné vyznávání víry. Ta deputace však znajíc smýšlení uherské většiny, jednala také se stavy protestantskými v tom smyslu, aby je přemluvila k povolnosti a smířlivosti, by nedošlo k zjevné válce mezi nimi a arciknížetem.

Matiáš dobře věděl, že s Uhry nelze tak nakládati jako s Moravany a proto naproti nim ukázal se býti velice povolným. Čeho se stavové uherští domáhali po celá století nadarmo, k tomu svoleno nyní bez nesnází. Jmenovitě připustil Matiáš, aby zemi spravoval za jeho nepřítomnosti palatin uherský, na kterouž hodnost dosazen hned také vůdce opposice *Illeshazy*. Tomu hned také Matiáš projevil svou přízeň štědrým způsobem, aby si pojistil jeho služby. Darovalť mu rozsáhlé statky, kteréž patřily arcibiskupství ostřihomskému. Všecky požadavky stavovské, kteréž mu byly předloženy v 23 kusech, Matiáš schválil a potvrdil; a tím vládu a moc v zemi vydal úplně do rukou stavovských. Potom byl korunován na krále Uherského dne 19. listopadu, ač jen část země náležela skutečně v jeho držení. Na Moravany a Rakušany páni Uhři zapomněli.

Pohromy na Českou zemi. — Meteor. — Podivná smrt Jana Václava Popela z Lobkovic.

R. 1605—1608 prosinec.

V posledních letech stihly zemi Českou některé pohromy. Léta 1605 zrodilo se množství velikých chroustů, kteříž hubili všecko stromoví. Rána tato byla zajisté veliká a neobyčejná, když kronikáři uznali za dobré zaznamenati ji na památku pro příští potomstvo. Rok pak následující přinesl neobyčejně prudký vichr, kterýž lesy, ovocné stromoví a stavení podvracel a jiných velikých škod způsobil. A ještě téhož roku postižena byla země Česká nakažlivým morem a povodněmi. Léta 1607 bylo zemětřesení, kteréž pozorovali u Chrudimě a na Moravě u Kounic. V září toho roku ukazovala se kometa.

Neméně postrašil obecný lid následující zjev, kterýž bylo viděti u Brna dne 27. listopadu. V noci zdvihla se strašlivá mračna a z nich šlo hrozné hromobití, blýskání, hučení strašlivé i zemětřesení. Byla také v tu dobu tma převeliká. Tu se obloha otevřela, koule ohnivá sletěla z ní na zemi a tak jasně celé okolí na hodinu téměř osvítila, že bylo jasněji nežli ve dne a lidé za jiné neměli, než že v tom světle syn boží k soudu poslednímu přijde. Pochybovati nelze, že koule ohnivá byl nějaký velký *meteor*.

Pověrčivý lid všecky tyto neobyčejné a pro něj nevysvětlitelné úkazy vykládal si jako nějaká znamení, zvěstující hrozné věci, kteréž s hrůzou a bázní očekával; jmenovitě věřilo se pevně, že to všecko válku ohlašuje. Když tedy strhly se spory mezi Rudolfem a Matiášem a tento r. 1608 přitáhl s velkým vojskem do Čech, věřilo se pevně, že tažení toto bylo uvedenými zjevy přírodními oznámeno.

Hodně se také mluvilo v lidu o podivné smrti hejtmana staroměstského *Jana Václava Popela z Lobkovic*. Komorník obřezávaje mu nehty na prstech u noh, zařezal mu nůž do živého masa na palci; od toho potom zapálila se mu noha, tak že 11. prosince musili mu nohu uříznouti po koleno. Ale ani tím nebyla bolest přetržena; neboť Popel z Lobkovic velice se natrápiv zemřel předce na to poranění. Hlas lidu ozýval se v ten smysl, že prý je to pomsta boží, poněvadž Popel z úřadu svého statečně pomáhal sužovati nekatolíky.

Odhodlanosť strany katolické. — Císař Rudolf zamítl požadavky stavů českých. — Schůze stavů nekatolických na radnici Noveměstské. — Duševní a tělesný stav císaře Rudolfa.

R. 1608—1609 září.

Po všech těch porážkách a nezdarech, kterých se dožila strana katolická v Čechách, nevzdali se předce vůdcové té strany naděje v konečné vítězství. A tak čas od času odvažovali se kroků, kteréž svědčily o neobyčejné jich vytrvalosti a odhodlanosti. Když přišlo k obnově úřadů v městech Pražských, zaslali nejvyšší úředníci dne 1. září purkmistru a radě Starého města Pražského novou instrukcí čili naučení a sice jménem císařským, nařizujíce: I. aby bratřím boleslavským čili českým žádným způsobem nedopouštěli tajných schůzí. Kdo by do takových schůzí chodil, třeba to byl rytíř nebo pán, aby každého jménem oznámili. Pakli by se toho dopustil některý ze spolusousedů, aby jej uvěznili a do kanceláře české to oznámili. II. Když se procesí drží, aby na ně osoby úřední bez výmluv se scházely, do chrámu Páně v nedělní a sváteční dni chodily, svátky Panny Marie a apoštolů světily, posty od církve svaté nařízené zachovávaly. III. Aby si spravování far, kostelů a škol neosobovali, nýbrž aby se ve službách božích, v učení církevním a školním farářem spravovali. IV. Farářům aby dávali tolik, co poctivě potřebují na živobytí podle stavu svého, by nemuseli žebrati. V. Bakaláři a mistři školní aby byli povinni ve školách i v kostelích faráři se říditi. VI. Aby farářům nedosazovali správců školních, kterých by tito nechtěli; a těch, kteří se farářům líbí, aby proti jich vůli jinam nepřesazovali.

Odhodlanosť takováto byla nejlepším důkazem, že katoličtí úředníci zemští a radové císařovi nepřestanou nabádati Rudolfa k nepovolnosti a dodávati mu mysli a odvahy, aby nesvolil k žádostem stavů. To se také následujícími událostmi potvrdilo.

Mocné působení katolických rádců na císaře Rudolfa osvědčilo se také v krocích, které učinil Rudolf naproti nejmocnějšímu pánu Českému *Petru Vokovi z Rožmberka*. Tento pán choval se velmi podivně za rozmíšek mezi Rudolfem a Matiášem. S arcikníže tímto byl v dobrém přátelství, radil mu k výpravě do Čech a poskytl mu také peníze. Když císař nařídil hotovosť zemskou, ozbrojil sice lid na svých panstvích, netáhl s ním však do Prahy, nýbrž ostal zcela klidně v Třeboni i když se odbýval sněm r. 1608. Také k příštímu sněmu nehodlal

přijeti pro svou sklíčenost tělesnou; jelikož však chtěl předce stavům své strany prospěti, psal dne 6. listopadu stavům, kterak je toho potřebí, aby vymohli svobodu víry, jmenovitě ale zrušení císařského mandátu z roku 1602 a svobodu bratřím českým. Zároveň psal pan Rožmberk jiný list Volfovi z Kolovrat, nejvyššímu komoří českému, kterýž se přiznával k víře katolické. List ten měl za účel přiměti Kolovrata a jiné vynikající katolíky, aby se snahám protestantů neprotivili. K tomuto českému pánovi vyslal Rudolf ku konci roku 1608 své komisaře, jejichž účel není nám dosti patrný. Podle toho totiž, co komisaři prováděli, nemohlo se skutečně na určito tvrditi, zdali přibyli do Třeboně, aby pana Rožmberka postrašili a potrestali, nebo aby jej získali pro Rudolfa. Zdá se spíše, že toto poslední bylo jejich účelem. Každým však spůsobem svědčí tento krok o neobyčejné odhodlanosti a vytrvalosti katolických rádců Rudolfových.

Rudolfovi bylo ovšem donešeno všecko o panu Rožmberkovi. Věděl, že bratru Matiášovi poskytl peníze, že u sebe přechovával a vyjednával s nepřátely císaře a rodu Habsburského. Nyní pak se dověděl, že pan Rožmberk štve stavy a vyzývá je k nepoddajnosti. I vypravil tedy Rudolf dne 27. prosince na Třeboň Adama ze Šternberka, nejvyššího purkrabí, Adama z Valdšteina, nejvyššího sudí, Viléma Slavatu, purkrabí karlšteinského a Ctibora Žďárského, přísedícího soudu zemského. Tém bylo dáno poučení, jak by se měli chovati naproti panu Rožmberkovi a na jaké věci by se ho měli dotazovati. Dorazivše tedy na Třeboň, zavedli s panem Rožmberkem hotové vyšetřování. Nejprvé požadovali, aby jim pověděl, jakou víru vyznává. Dále se měl zodpovídati, proč neposlal svůj zbrojný lid do Prahy, když byla královským mandátem nařízena zemská hotovost? Proč jiným půjčil a daroval nemalou sumu peněz, kdežto císaři na snažnou jeho prosbu ničeho nechtěl poskytnouti? Komisaři vyšetřovali, jaké listy přijímal pan Rožmberk za roztržky s Matiášem a komu a co dopisoval. Dále si stěžoval Rudolf, že pan Rožmberk k sjezdu v kraji Bechyňském, od císaře svolanému nepřijel a také jiné osoby ze stavů zrazoval, aby na ten sjezd nejeděly. Podruhé, když týž sjezd byl rozeslán opět ani sám nepřijel ani žádného neposlal. Konečně se měl zodpovídati, proč u sebe přijímal knížete z Anhaltu a jiné osoby v minulých časech bouřlivých.

Na ty otázky odpověděl pán z Rožmberka, že se hlásí k vyznání, které bylo roku 1575 předloženo císaři Maximilianovi II. Hotovost sebranou podržel u sebe a netáhl s ní ku Praze, poněvadž se obával útoku Uhrů. Že by byl peníze někomu půjčil, k tomu se pan Rožmberk nijakž nechtěl znáti; tvrdil, že nikomu nepůjčil ničeho a že vynaložil velkou sumu peněz na rozmnožení své knihovny. O knížeti Anhaltovi a také o pánech rakouských vyznal, že jej navštívili, vyložil však návštěvu jejich v ten rozum, že jsou jeho příbuznými podle italských Ursinů a že tedy před nimi jako před svými příbuznými nemohl domu svého zavříti. Podobným způsobem odpověděl pan Rožmberk i na jiné otázky. Nepochybno je, že takováto omluva neuspokojila komisaře. Vyptávali se pana Rožmberka na všeliké jiné věci, aby seznali, zdali by nebylo možno získati jej pro císaře; přesvědčili se však, že úsilí jejich by bylo marné. Vrátili se tedy do Prahy s nepořízenou.

Jak se hodlal císař Rudolf zachovati dále naproti panu Rožmberkovi, o tom nevíme nic určitého. Tolik však vysvitá z následujících událostí, že bylo upuštěno od dalšího vyšetřování a stíhání tohoto mocného pána. Dostavily se události tak důležité, že Rudolf musel k nim obrátiti všecken svůj zřetel a že musel všecko jiné pustiti mimo sebe.

Dne 28. ledna totiž otevřen byl nejvyšším kancléřem Popelem z Lobkovic nový sněm český, na kterém podle slibu a svolení císařova měla se vyříditi a urovnati dříve otázka náboženská, než by se přistoupilo k jednání o jiných věcech. Sněmem tímto položen základ k následujícím sporům a třenicím, jelikož stavové vymohli na císaři takových ústupků, že ani císař Rudolf ani jeho nástupci nechtěli jich věrně a cele plniti, kdežto stavové po dobrém nechtěli se vzdáti toho, čeho se jednou domohli. Při takovéto panovačnosti na straně jedné a nepovolnosti na straně druhé museli se stavové vydati na dráhu revoluční, aby uhájili, co jim náleželo; a panovníci chtíce mermomocí obmeziti moc stavovskou museli si pomáhati mocí ozbrojenou, když na sněmích způsobem zákonným nemohli vůli svou prosaditi. Toť následek dlouhého sporu stavů s panovníky. Spor ten počal za Ferdinanda I. obmezováním moci stavovské, vedl se se střídavým štěstím tím způsobem, že stavové nových a nových svobod a výsad nabývali, až rozhodnut konečně bitvou Bělohorskou, kterouž moc stavů zlomena a z kořene vyvrácena.

Sněm byl, jak praveno, otevřen dne 28. ledna. Velice se však podivili stavové, když nejvyšší kancléř hned potom přednesl list císařský,

kterým se požadovalo, aby stavové zničili úmluvu, kterou se zavázali státi za jeden muž o svobodu náboženskou a jedni druhých neopouštěti, dokud by Rudolf nesvolil ke všemu, co stavové požadují. Ta písemná úmluva měla býti zničena a všickni, kdož se na ni podepsali, měli býti propuštěni ze svých závazků. Císař hrozil svou nemilostí a trestáním, když by se stavové nezachovali podle jeho nařízení; jmenovitě ale oznámil, že nesvolí k jednání o náboženství na sněmě, dokud by rozkazu jeho nebylo zadost učiněno. Nastalo o to prudké vyjednávání a bylo se obávati, že jitřením na obou stranách bude sněm zmařen, zvláště když Budovec nechtěl zápis ani zničiti ani Popelovi vydati. Konečně svolili stavové předce k tomu, aby zápis byl odevzdán císaři samému. Vykonala to zvláštní deputace, kteráž při tom ohlašovala císaři, že na úmluvě podepsáni jsou věrní jeho poddaní.

Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic. (38.)

To se stalo dne 30. ledna; hned druhý den odevzdal kancléř sněmu předlohy královské, v nichž skutečně Rudolf svoloval, aby se přede vším jednalo o otázce náboženské. Na čem se stavové všickni jednomyslně snesou a jemu přednesou, že neopomine návrhy jejich uvážiti a jim na to odpověď svou dáti. Vedle toho žádáno od stavů, aby pomohli císaři jak staré tak i novější dluhy splatiti jistou sbírkou mezi sebou. Za třetí požadováno, aby povolili nějakou pomoc na opravu hradu pražského a kostela svatovítského.

Když předlohy císařské byly sněmu ohlášeny, vyzváni byli stavové pod obojí v soudné světnici od nejvyššího purkrabí Pražského, aby

přednesli články své o náboženství a vůbec všecko, co požadují v té příčině. I ohlásili stavové bez dlouhého rozmýšlení, že trvají při tom, co byli přednesli ústně i písemně na předešlém sněmě. Na to jim oznámeno jmenem císařským, že ti jich spisové byli někam založeni; a jelikož by se nemohli na rychlo vyhledati, aby svou žádost obnovili a podali ji sepsanou česky i německy, tu kdež náleží.

To byla však pouhá klička, pouhá léčka na stavy, aby se jen protáhlo jednání a mohlo se způsobit nějaké roztržení mezi stavy, když by o těch věcech znovu mezi sebou jednali. Již totiž katoličtí úředníci a soudcové zemští obeslali před sebe v úterý po hromnicích do domu nejvyššího purkrabí Pražského Pražany a jiné poslance z měst. Tady jim bylo vykládáno v přítomnosti nejvyššího kancléře Adama z Vald-

Kardinál Khlesl. (39.)

štejna, kterak jest vůle císařská, aby města nic před sebe nebrala nového co se týká náboženství proti privilegiím a zřízení zemskému. Až tedy se zástupcové měst sejdou dnes s vyššími stavy, aby se k nim nepřidávali, začež mohou se nadíti přízně a vděčnosti císařovy. Na to hned Staroměstský primas Heidel prohlašoval na místě svých a Malostranských, že se chtějí zachovati podle vůle císařovy a že až do smrti zachovávati budou všecky obvyklé obřady. Při tom hned také přednesl prosbu k nejvyšším úředníkům zemským, aby způsobili u arcibiskupa, by jim mládence světil na kněžství. Také Novoměstský primas oznámil, že úřad Nového

města Pražského bude na císařské napomenutí pamatovati a tak se chovati, jak si císař přeje. V tom smyslu osvědčil se i poslanec Hory Kutné. Zástupci jiných měst chovali se pokojně ani s řečníky nesouhlasíce, ani jim neodporujíce. Hned potom pak odebrali se mezi vyšší stavy do Zeleného pokoje.

Jakmile se dostavili poslanci městští, počala v Zeleném pokoji porada o náboženství. Stavům vyšším bylo ovšem sděleno, co se stalo v domě nejvyššího purkrabí. Proto vyzváni nejprvé velmi důrazně všickni pod jednou, kteří nesouhlasí se stavy, aby ze schůze odešli a hned voláni Pražané, jsou-li přítomni. Oznámeno veřejně, že se v domě nejvyššího purkrabí odtrhli v náboženství od třetího stavu a proto že se nedostavili do této porady. Tomu opřeli se obecní starší ze Starého města, kteříž tu byli přítomni, ohlašujíce, že primasové neměli práva tak mluviti a jednati. A Adam Linhart z Neuenpurku, měštěnín Staroměstský, vystoupiv na římsu, aby mohl býti vidín ode všech, oznamoval, že úřad o své ujmě odtrhl se od stavů, ale obec že toho neschvaluje, že se od stavů neodtrhla a že bude s nimi za jedno trvati. Ohlášení to bylo od shromážděných s vděčností přijato a měšťané pražští ohromnou většinou skutečně přidávali se ke stavům, odsuzujíce jednání svých primatorů.

Tak překažen byl naprosto neobratný pokus rádců císařových, aby způsobili roztržení mezi nekatolíky a aby zejmena odvrátili poslance městské od obou stavů vyšších. Naopak pokus strany katolické přispěl nemálo k lepšímu a upřímnějšímu sjednocení mezi stavy nekatolickými. Před sněmem pozorovati bylo jakési vření mezi bratřími a lutheránY, anit někteří z vyšších stavů počali brojiti proti bratřím, počítajíce je znovu mezi kacíře. A proto se bylo obávati, že lutheráni budou jednati na svou pěst, nebo že při nejmenším činiti budou bratřím všelické příkoří. Sotva však stavové poznali, že strana katolická a rádcové císařovi nedělají žádného rozdílu mezi nekatolíky a že obojí usilují odstrčiti a potlačiti, pominula najednou všeliká řevnivost, o nějakých rozdílech ve víře nebylo více ani řeči a stavové všickni svorně a jednomyslně stáli v oposici proti císaři, domáhajíce se rázně svých požadavků.

Výsledek porady stavovské byl takový, že sepsána nová žádost česká a německá; požadavky o náboženství z předeslého sněmu obnoveny; zejmena předložena císaři zase ku potvrzení konfese česká z roku 1575. A s těmi věcmi vypravena dne 8. února zvláštní deputace

ne k nejvyšším úřadníkům a soudcům zemským, nýbrž přímo k císaři.

Rudolf měl zajisté už dosti času, aby byl uvážil, jak se chce chovati v otázce náboženské a aby se byl poradil o tom, ke komu jej táhlo srdce jeho a ke komu měl důvěru. To zajisté předvídal, že stavové přednesou znovu své požadavky o náboženství, jelikož sám k tomu byl svolil na sněmě předešlém, aby se mohli raditi příště přede vším o věcech náboženských než by se přikročilo k požadavkům královským. Mohl se tedy už rozhodnouti a na odpověď stavům dostatečně připraviti. Než Rudolf vyhledával zase odkladu a zase pomýšlel na chlácholení stavů pouhými slovy a sliby, aniž by učinil nějaké platné a závažné rozhodnutí. Jakmile tedy stavové podali své žádosti, svolal hned k poradě své přátele a důvěrníky, zejmena papežského nuncia, arcibiskupa Pražského Karla z Lamberku,*) několik katolických bohoslovců a pak nejvyšší úředníky zemské. Těmto rádcům předložil vyznání stavovské z roku 1575 a vyzval je, aby o něm podali dobré své zdání a zároveň mu také poradili, jakou odpověď by měl dáti stavům nekatolickým. Nebylo žádné pochybnosti, jak smýšlí císař o požadavcích stavovských a jak asi dopadne dobré zdání rady, z takovýchto horlivých katolíků složené. Všickni bohoslovci vyslovili se jednomyslně a rozhodně v ten rozum, aby císař stavům nepovolil svobody náboženské. K nim přidal se také nejhorlivější katolík mezi rádci světskými, nejvyšší kancléř *Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic* (podobiznu jeho podáváme na str. 663 a 664) se svými přáteli. Pán tento byl z katolických stavů českých nejzatvrzelejším odpůrcem nekatolíků a radil císaři vždycky k nepovolnosti naproti stavům, jakž o tom bude dole ještě více vypravováno. Naproti tomu radil chytrý Adam ze Šternberka, nejvyšší purkrabí, aby se k žádosti stavů sice nesvolilo, aby se jim však slíbilo, že pro víru svou nebude nikdo stíhán a utiskován. Císaři bylo nyní rozhodnouti se pro jednu nebo pro druhou stranu. Aby se stavům vyhovělo, toho nikdo nenavrhl a k tomu císaři nikdo neradil. Rudolf radil se zase s arcibiskupem, co by měl učiniti a nabádán byl ovšem k tomu, aby zamítl požadavky stavů.

Nyní nastalo zdlouhavé a nebezpečné vy-

*) Po Antonínu Brusovi z Mohelnice, kterýž † 28. srpna 1580, byl arcibiskupem *Martin Medek* (1581 — † 2. února 1590), pak *Zbyněk Berka z Dubé* (1592 — † 6. března 1606). Po tomto hned nastoupil *Karel z Lamberka*.

jednávání, poselstvování a dopisování mezi stavy a císařem, nežli jedna i druhá strana se odhodlala ke kroku rozhodnějšímu. Při tom mysli se více a více jitřily a popuzovaly, tak že pak nebezpečné kvašení nemohlo býti zastaveno ani sebe větší povolností císařovou. Nejprvé odevzdal císař svou odpověď, kteráž byla ovšem sepsána v tom smyslu, jak radil arcibiskup, zvláštní deputaci stavovské, v jejímž čele byl zase Štěpán ze Šternberka. Při té příležitosti nalil hned Rudolf oleje do ohně tím, že do očí pravil deputaci, kterak doufá, že v ní nejsou žádní pikharti, t. j. bratří čeští. V deputaci však byli bratří. Ti sice mlčeli, jelikož místo toto nepovažovali za vhodné obhajovati svou víru; lutheránští členové deputace mlčeli však také, jelikož se domnívali, že císař alespoň pro ně učinil příznivé rozhodnutí. Sklamali se však ve svém očekávání, což mělo jen příznivý účinek na smýšlení stavů lutheránských a vedlo k tužšímu a upřímnému spojení s bratry českými.

Resoluce čili odpověď císařská čtena byla na sněmě dne 12. února. Císař oznamoval, kterak byl vždycky ke všem svým poddaným bez rozdílu víry panem milostivým, kterak se nikomu v náboženství jeho nečinila ani nejmenší překážka, kterak nikdo nebyl ve víře své ani utiskován aniž se směla komu nějaká křivda díti; a tím způsobem že se chce chovati i na potomní časy proti stavům a že je bude i dále všecky bez rozdílu víry milostivě ochraňovati. Než poněvadž zřízením zemským a přísahami králů předků jeho povoleno je v zemi jen jedno náboženství a sice pod jednou a pod obojí způsobou, proto že nemůže jednati proti své přísaze a snešením sněmovním a nemůže dopustiti, aby bylo v zemi jiné náboženství. A při tom že má zůstati, poněvadž nelze se nadíti, že by se o nějaké jiné náboženství mohlo státi sjednocení.

Císař tedy uznal a prohlásil za pravověrné jen katolíky a staré utrakvisty, kteří se kdysi byli spravovali kompaktaty od papeže schválenými. Ostatním všem odpíral zákonného uznání pravě, že by jednal proti své přísaze a proti starým zákonům a zvyklostem, kdyby i jinou víru chtěl schvalovati a ochrany královské jí poskytovati. Jelikož ale na druhé straně bál se odporu protestantů, kdyby výslovně prohlásil, že víra jejich nebude v zemi trpěna, proto zároveň ohlásil, že všecko ostane při způsobu posavadním. Kromě toho doložil císař slovy neurčitými, že stavům pod obojí nebude překáženo, aby při pohřbech svých zvonili a mrtvá těla pochovávali do svých kostelů. Také slíbeno, že jim arcibiskup Pražský světiti bude kněží, aby kněžstva pořádného neměli žádný nedostatek. O bratřích však výslovně prohlášeno, že i dále mají míti platnost všickni mandátové proti nim vydaní, že do sborů svých nesmí choditi ani zjevně ani pokoutně, nýbrž že povinni jsou choditi do kostelů buď pod jednou nebo pod obojí. Kněží svých neměli také míti, nýbrž měli se spravovati kněžími víry uznané a k té měli všickni přestoupiti a srovnati se s vyznavači buď pod jednou nebo pod obojí.

Odpověď císařská způsobila mezi stavy veliké pobouření. Lutheráni poznali rázem, že nemohou se nadíti žádných zvláštních ústupků a milostí od císaře. Nehrozilo se jim sice žádným trestáním a pronásledováním, ale měli býti i na dále pouze z milosti trpěni; měli i dále trvati mimo zákon, a na vůli císařské a jeho rádců mělo i dále záviseti, jak dalece a jak dlouho bude trpěna jejich víra. Podle rozhodnutí císařova mohli míti jen tehdy víru zákonem chráněnou, když by se buď podrobili arcibiskupovi nebo alespoň uznávali kompaktata dávno už zrušená.

Odpověď císařská, směřující patrně k odtržení lutheránů od bratří, měla účinek právě opáčný. Zjevná nechuť proti bratřím pominula naprosto, a od té chvíle neopovážil se více žádný lutherán brojiti veřejně v shromáždění stavů proti bratřím a požadovati nějakých výhod jen pro lutheránv. Ti pak, kdož se přimlouvali za věrný a bezvýminečný spolek s bratry, docházeli nyní tím ochotnějšího sluchu; nyní všeobecně se potakalo jejich důvodům, že oběma stranám hrozí stejné nebezpečí a že lutheráni jen ve spolku s bratry mohou se dodělati svobody náboženské t. j. uznání své víry. Když tedy Matiáš z Thurnu veřejně na sněmě vykládal, jaké nebezpečí hrozí protestantům a kterak lutheráni sami sebe oslabují, když proti bratřím brojí a od sebe jich odstrkují, neopovážil se více nikdo v tom mu odporovati, naopak lutheráni hlučně osvědčovali svůj souhlas s náhledy od Thurna pronešenými. Také Budovec osvědčil se se své strany pro věrný spolek a neopomenul vylíčiti, jak by se nekatolíci seslabili, kdyby bratry dohnali k zjevnému nepřátelství. Se všech stran byl konečně radostně pozdravován, když prohlásil, že se přičiní, aby bratří čím dále více se srovnávali s lutherány nejen v požadavcích politických, nýbrž také ve víře. Veliké rozštěpení té chvíle naprosto pominulo a sněm ochotně schválil návrh, aby se císaři podala písemná společná odpověď od celého sněmu.

Zvláštní výbor vypracoval odpověď, kteráž byla také od sněmu schválena. Odpovědí tou pravili stavové přímo císaři, že pominul mlčením požadavky jejich, kteréž byli přednesli také již na předešlém sněmě, a že na to ničeho neodpověděl. Císař ovšem slíbil slavně, že nikdo nemá býti utiskován a tupen pro svou víru; přes tento slib však že doznávají mnohých útisků a protivenství u vyznávání své víry. Na doklad toho uvedli stavové následující věci: některým z vyšších stavů byli kněží jejich pod obojí z far vypuzeni, za bludařské svůdce lidských duší vyhlášeni a s kněžství sesazeni; jiným byly kostely zavřeny a zapečetěny. Poddaným zakázáno dodávati desátky ke kostelům, jakž od starodávna náleželo; na některé fary, kdež bývali kněží pod obojí, dosazeni kněží pod jednou; někteří kněží nepokojní na kazatelnách jiné haní a jako kacíře odsuzují; těl mrtvých pod obojí nedopouštěno pochovávati v kostelích a na hřbitovech, nýbrž taková těla zakopávali na drahách, na rozcestích a jinde v místech potupných; zvonění, křtění a oddávání se odpírá a k přijímání svátosti oltářní pod jednou nutí se lidé pod obojí kyji, vězením, násilným cpaním hostií do úst. Komedie na potupu a zlehčení strany pod oboji strojívány. Pro víru svou bývali lidé pod obojí od svých vrchností propouštěni z úřadů a ze služeb, živnosti jim zapovídány a mnohé jiné příkoří činěno.

Stavové uvádějí tady zajisté mnohé věci, které se nestaly a nedály nekatolíkům od posledního sněmu, ale měli k tomu úplné právo uvésti všecky útisky, které učiněny nekatolíkům od roku 1575, aby tím ukázali, že nedostačí pouhý slib, aby obyvatelé byli chráněni u vyznávání své víry, nýbrž že potřebí je ochrany a platnosti zákona, aby se nikdo nesměl opovážit utlačovat někoho proto, že se nehlásí s ním k jedné víře. Aby o tom nebylo více pochybnosti, co je dovoleno a která víra má v zemi průchod, proto stavové opakovali svou žádost, aby jim bylo povoleno a schváleno vyznání z roku 1575, kteréž je „křesťanské a neobsahuje v sobě žádného bludného, nového a zmatečného náboženství."

O vyznavačích učení bratrského přednešeno, že přihlásili se všickni k vyznání, kteréž stavové podali císaři Maximilianovi a nyní zase císaři Rudolfovi, že srovnávají se tedy ve víře s ostatními stavy a zákaz císařský že se proto nemůže na ně vztahovati.

K žádosti své za svobodu náboženskou připojili nyní stavové dvě žádosti nové. Požadovali totiž, *aby jim císař dal do správy konsistoř pod obojí*, aby ji mohli sami podle vyznání svého obnovovati, kněžstvem tou konfesí se spravujícím osazovati a defensory ze sebe voliti a ustanovovati. Té konsistoři slibovali stavové se podřizovati a ve věcech náboženských rozkazů jejích poslouchati a jí se spravovati.

Za druhé požadovali stavové, *aby císař ponechal jich správě akademii čili universitu Pražskou.*

Stavové tedy požadovali dvě nové velké věci: nejvyšší správa církevní nad protestanty a bratry měla se dostati do rukou protestantů; oni měli samostatně vyznavači své víry obsazovati konsistoř pod obojí. Císař nebo nejvyšší úředníci neměli míti více práva do správy konsistoře nějak zasahovati nebo lidi katolické do konsistoře dodávati. Konsistoř měla býti úplně nezávislou jak v ohledu dogmatickém čili věroučném, tak co do správy církve nekatolické. Měla se tedy utvořiti a zříditi nová, úplně samostatná církev vedle církve katolické. A neméně důležitá moc měla se dostati do rukou stavů správou university. S universitou souviselo veškero školství v zemi. Z university posýláni byli učitelé na školy venkovské a podléhali správě profesorů universitních. Universita mohla tedy dosazovati na školy jen přívržence vyznání českého a mohla tím způsobem veškeru skoro mládež prostřednictvím učitelů získati pro víru nekatolickou.

Podle zásad našeho věku požadovali stavové věci zcela spravedlivé. Měla-li církev katolická nejvyšší svou hlavu arcibiskupa a konsistoř katolickou, která samostatně spravovala církev katolickou, mohli zajisté požadovati i nekatolíci, aby správcem jich duší nebyli lidé vyznání jiného, aby sami mohli se o sebe starati. A s učením bylo zrovna tak. Než tím se měl zúplna zvrátiti posavadní pořádek, při němž panovník katolický vykonával hlavní moc nejen politickou, nýbrž také nad církví, jakožto světský její ochránce a nad školstvím. Proto žádost stavů jevila se králi jako novota nebezpečná, jako krok revoluční.

Císař setrval ve svém odporu a zamítl znovu požadavky stavů, jelikož se nyní ještě snáze povedlo jeho rádcům přesvědčiti jej, že stavové požadují věci, které v minulosti stavům nikdy nenáležely a kterými by moc císařská byla valně seslabena. Dne 21. února dodána tedy stavům nová odpověď císařská, kterou byly požadavky jejich znovu zamítnuty. Císař zejmena uvedl na paměť stavům, kteří se odvolávali na ochotu císaře Maximiliána tu konfesí schváliti a do desk zemských vložiti, že císař Maximilián toho

v skutečnosti neučinil aniž učiniti zamýšlel, ba že dal i stíhati tiskaře té konfese a konfesi samu zabaviti. On císař Rudolf že byl osobně při tom a slyšel, co Maximilian stavům odpověděl a že znal smýšlení jeho. A proto že stavům nepřisluší, aby se odvolávali na Maximiliana, jako by jim byl konfesi nějakým způsobem potvrdil nebo potvrditi slíbil. Dále uvedl císař proti novému učení, že kompaktata byla ovšem vymazána z desk zemských, a proto že nemůže býti nikdo přidržován, aby se jimi spravoval, avšak kromě kompaktat že se stala mnohá usnešení sněmovní a že vydáni byli mnozí rozkazové, kterýmiž uznáno a schváleno jen vyznání víry pod jednou a pod obojí, a každá jiná víra že jimi zakázána. A všecky takové zvyklosti a řády že zůstávají v platnosti, poněvadž nebyly nikdy odvolány, zrušeny a z desk zemských vymazány. O obsazování konsistoře požadoval císař jako druhdy roku 1567 Maximilian, aby se vykázali právem k tomu, pak že jim milerád obsazování a správu konsistoře ponechá. Co se pak týká stížností na útisky pro víru, v tom že mohou stavové podle zřízení zemského dovolávati se práva a ochrany, kdež náleží a každý že dojde zasloužené pokuty, kdo by se provinil proti zřízení zemskému a proti vůli císaře, kterýž je všem pánem a ochráncem milostivým a kterýž jednoho každého podle spravedlnosti náležitě opatří. O bratrech vypověděl císař, že ponecháni budou při své víře, pokud se přidají k náboženství pod jednou neb pod obojí způsobou. Ti však, jenž setrvají při své víře a se stavy se nesrovnají, že nemohou býti trpěni a zákonem ochraňováni, poněvadž učení jejich uznáno a prohlášeno bylo za bludné mandáty královskými a snešeními sněmovními.

Stavové pustivše se na dráhu skutečného a rozhodného odporu proti císaři nemohli se ovšem spokojiti s odpovědí, kterou se jim ničeho neudělovalo a kterouž byli s požadavky svými odmrštěni. I napsali dupliku čili odpověď druhou a zaslali ji císaři dne 25. února. V té písemnosti výslovně prohlásili stavové, že byli osočeni u císaře od udavačů, jako by se nepřidržovali víry pravé; oni však že se hlásí k víře pod obojí, která je uznána a chráněna zřízením zemským. Stavové tedy vždy ještě pokrytecky se vydávali za přívržence víry pod obojí, katolické, kteroužto vírou však se nevyrozumívala ani víra protestantská, ani bratrská. Oni na tu okolnost, že přijímali také pod obojí způsobou, chtěli býti považováni za stoupence staré víry utrakvistické, kteráž byla arci uznána zřízením zemským.

Vedle toho však stavové dovolili si upamatovati císaře na slib z předešlého sněmu, že přede vším vyřízena a urovnána bude otázka o náboženství, což nyní uvedli v ten smysl, jako by se tím mělo vyrozumívati potvrzení toho, co stavové požadovali. A k tomu hned také doložili ovšem velmi opatrně, že císař dovolil, aby se nejednalo o jeho požadavcích, dokud by nebyla vyřízena otázka náboženská. Stavové tedy prozatím jen mírně a opatrně napověděli, že také mají zbraň proti císaři a kdyby on byl nepovolným a neschválil jejich požadavky, že také oni by mohli odepříti, co císař na nich požaduje. O konfesi z roku 1575 prohlásili stavové naproti tvrzení císařovu, že nikdy nebyla zabavena a že byla kolikráte tiskem vydána česky i německy. Mandátové kdykoli vydaní že nic o té konfesi neobsahují a jí nijakž nezapovídají.

Král napověděl stavům dosti srozumitelně, že v zemi je náboženství zákonem uznané, a že tedy jednají proti zákonu, když se domáhají něčeho jiného, nějakého nového náboženství. Proti tomu namítali stavové, že žádné usnešení sněmovní v minulosti není překážkou, aby se nyní a v budoucnosti nemohli spravovati podle slova božího a aby v náboženství svém nemohli vyhledávati dalšího opatření nebo polepšení a rozšíření. To že se jim nikdež nezapovídá a toho že se stavové nikdy nezbavili ani neodřekli. Předkové jejich že vždycky na sněmích obecných, jak kdy potřeba ukazovala, o náboženství jednali a se usnášeli; a podle toho že i oni stavové pod obojí mohou náboženství své svobodně vyznávati a na sněmě obecném podle uznané potřeby s králem svým o něm jednati a se usnášeti.

Stavové tedy dávali králi znáti, že hodlají užívati práva svého a opravovati zákony, které on považuje za věčně trvalé a nezměnitelné a že nehodlají věčně trvati při tom, co je, třeba se to týkalo samého náboženství. Že mají a mohou míti svobodu a právo i zákony o náboženství měniti, to vyvozovali stavové i z toho, že usnešení sněmovní nevížou je v svědomích jejich a že nikoho nenutí, aby tak nebo jinak věřil, k té nebo oné straně se přiznával. V tom ani zřízení zemské že nikomu ničeho nepředpisuje.

O konsistoři stavové sice vyznali, že nemohou se jí domáhati právem, prosili ale znovu, aby jim dána byla ve správu podle spravedlnosti, neboť „rovnost spravedlnosti, že toho vyhledává, aby konsistoř pod obojí náležela stavům pod obojí“. Kromě toho uvedli, kterak

prý se zachovali hodnověrné paměti o tom, že císař Sigmund jako král Český dal tu konsistoř v moc stavům pod obojí majestáty svými r. 1421 a 1435.

I na obranu císařovu, že pro víru není nikdo stíhán a že každému je právo otevřeno, věděli stavové dobrou odpověď. Pravilit, že bývali obesýlani na kancelář císařskou a tam že jim bývalo důtklivě domlouváno a kromě toho že jim zasýlány bývaly rozkazy s podpisem císařovým, ovšem toho smyslu, aby nepodnikali ničeho proti víře katolické a aby víry své zanechali. Když se někteří odvolávali na právo a ochranu soudů, to že jim nic neprospělo, o čemž podány také písemné doklady. A tak nemajíce volného k císaři přístupu, že to všecko museli v trpělivosti snášeti. A ač takové nátisky byly i zřízením zemským i předešlými sněmy vysoce zakázány, však přes to že kněžstvo nepokojné volně a svobodně stavy pod obojí všecky hanělo a kacéřovalo. Jelikož tedy takových a ještě horších věcí nechtějí v budoucnosti zakoušeti, proto že prosí císaře, aby je tak opatřil, by víru svou mohli svobodně a bez překážky vyznávati a by se nemuseli spravovati takovýmto „kněžstvem nepokojným a bezpříkladným."

Stavové také projevili se ve své žádosti způsobem dosti srozumitelným, že je počíná trpělivosť přecházeti. Prosilit, aby „alespoň nyní v žádosti své byli vyslyšáni" a v provozování náboženství svého aby byli osvobozeni od všelikých nátisků. A kdyby se jim ani nyní nevyhovělo, oznamovali, že by takovou odkládavostí byli nemálo uraženi. Pravilit, kdyby císař nedal nic na jich důvody, že by to bylo s velikou urážkou jejich svědomí a s potupou slova božího. Neopomenuli také k tomu ukázati, jaké z toho pocházejí v zemi zmatky, když jen jedna strana vykládá pro sebe a dovolává se ochrany zákona, kdežto by jinak zavítala v zemi svornosť a klid blažený.

I s touto žádostí byli stavové odbyti jménem císařským. Odpověděnoť jim, že císař Maximilian nikomu neslíbil a ničím se nezavázal, že potvrdí konfese české; praveno, že konfese tato byla skutečně zakázána, a Michal Španovský z Lysova že měl pro její vytištění nemalé potahování. Kompaktata že byla sice vypuštěna ze zemských privilegií, ale v platnosti že ostalo ustanovení, aby se zachovával dobrý řád v náboženství a u víře křesťanské, jakž nařízeno jest od starodávna sněmy, smlouvami, starobylými pořádky a zvyklostmi i od králů Českých. A mimo víru křesťanskou pod jednou a pod obojí aby do tohoto království nebyly uváděny

žádné sekty bludné pod žádným vymyšleným způsobem.

O konsistoři odpověděl císař, že ji osazovali buď jeho předkové sami nebo stavové s jejich dovolením. A při tom způsobu že chce také on zůstati. Universitu Pražskou založil císař Karel IV.; stavové že mu nepodávají žádných důkazů, že by jim náleželo universitu spravovati; proto že ponechá universitu dále v své mocnosti jakožto potomek a dědic zakladatelův a že se přičiní, aby opatřena byla muži hodnými a učenými. Co se týká stížností na katolíky, že tupí protestanty a kacířů jim nadávají, císař připouštěl, že se tak děje; proti tomu však uvedl, že na druhé straně také arcibiskup Pražský podal nemalé stížnosti na některé osoby pod obojí a také on že byl se stížnostmi svými odkázán na cestu právní. Aby tedy nebylo v budoucnosti podobných svárů, slíbil císař, že se postará, aby ani jedna ani druhá strana nemusela si stěžovati.

Aby stavové věděli, že také císař nelibuje si v dalších sporech o náboženství, doložil Rudolf ve své odpovědi, že tím zavírá své jednání o náboženství, že podle své přísahy korunovační a podle zřízení zemského chce býti otcem a ochráncem straně pod obojí. Za to ale naděje se také, že i stavové zanechají dalšího jednání o náboženství a že vyřizovati budou další věci sněmovní. Obě strany tedy si ohlásily, že nemají trpělivosti k dalšímu marnému dopisování, obě daly znáti, že hodlají setrvati tu při svých požadavcích, tam ve své nepovolnosti; scházel tedy jediný krok rozhodný, aby spor stal se neurovnatelným, krvavým. Stavové kroku toho však ještě neučinili, a císař byl tím jen utvrzen ve své nepovolnosti, a katoličtí rádcové jeho čerpali z toho novou odvahu.

Stavové podali císaři ještě jednou zprávu a žádosť písemnou, kteráž byla jednak obranou proti všelikým jeho výčitkám, jednak již také obranou toho, co stavové mínili dále podniknouti a čeho se hodlali dále domáhati i nejkrajnějšími prostředky. Vysloviliť stavové politování nad tím, že působením strany protivné zamítají se prosby a důvody jejich; ze slov jejich že se vyvozuje smysl jiný nežli jaký v nich spočívá; že se jim odpovídá na jiné věci nežli na ty, kteréž oni přednášejí císaři, a jiné věci, na kterých právě mnoho záleží, že se pomíjí mlčením. Potvrzení konfese české a svobodného vyznávání své víry že nevyhledávají proto, aby císaři učinili nějakou protimyslnosť, aby někomu překáželi v jeho náboženství nebo aby sobě zřídili novou víru, nýbrž proto, aby

zbaveni byli velikého příkoří, hanění, kacéřování, překážek v službách božích. To že jim císař Maximilian slíbil, a to že zřejmě vysvítá z jeho listu, kterýž předložili císaři skrze Štěpána Jiřího ze Šternberka, na který ale neobdrželi žádné odpovědi. K tomu hned také doložili se vší určitostí, kterak slíbil stavům císař Maximilian, že konfese česká bude vložena do desk zemských. A oni stavové že nevědí, proč by nyní mělo býti jináče, jelikož k tomu nedali ani nejmenší příčiny. Císaři že bylo donešeno a řečeno, jako by se na ně stavy pod obojí nevztahovalo zřízení zemské a přísaha královská: stavové tedy žádají za odpověď, zdali císař věří takovým zprávám a zdali schvaluje důtky, které se proto v odpověděch císařských stavům neustále udělují? Stavové prosí, aby císař na to jasně odpověděl a aby se jich ujal proti takovým důtkám, poněvadž zřízení zemské na ně se vztahuje a náboženství jich užívati jim dovoluje Co se pak týká náboženství buď pod jednou nebo pod obojí, jak by kdo věřiti měl, že stavové nenacházejí v zřízení zemském žádného jistého vyměření, než všeobecně toliko to, že jedna i druhá strana má náboženství své volně a svobodně bez útisků a bez překážky druhé strany provozovati. Tomu ale že by se nevyhovovalo, když by se činil a připouštěl mezi nimi takový rozdíl, aby totiž pro jedny zřízení zemské platilo a druhým aby se právo to odnímalo; čehož dříve nikdy nebývalo. Císař pravil, že dána byla zápověď tisknouti českou konfesi; na to odpověděli stavové, že sněm nedal k tomu nikdy svolení svého. Mandáty královské ty že se nijakž netýkají konfese české, nýbrž jiných věcí; a některé z nich že vydány byly dávno před zrušením kompaktat a před rokem 1575, kdy byla tato konfese podaná císaři Maximilianovi. Ti, kdož se hlásí k Jednotě bratrské, že se se stavy srovnali ve všech článcích, kteréž obsahuje konfese, a že jsou tedy s nimi úplně sjednoceni.

O vyznání augšpurském napsáno bylo v poslední odpovědi císařské, že konfese augšpurská nebyla v říši nikým povolena a potvrzena a proto že by vzniknouti mohly císaři všeliké nesnáze v říši, kdyžby takovou konfesi povolil v Čechách, kteréž prý jsou oudem říše Německé. Byla to námitka vymyšlená a velmi neopatrná; a stavové také neopomenuli okolnost tuto řádně vykořistiti. Dokázalit snadno rádcům císařským, kterak proti nim bojují hotovou lží, neboť uvedli doslovně spisy a sněmy říšské, na kterých byla konfese tato povolena a potvrzena protestantům v říši, a pověděli císaři bez obalu, že také on přisahal na svobodu náboženskou v říši, kteráž je zavedena dovolením a schválením vyznání augšpurského.

Dále uvedli stavové císaři mnoho příkladů z minulosti již od krále Václava IV. až na své časy, dokazujíce, že vždycky se mohlo rokovati a jednati na sněmích o věcech víry, a nikdo že v tom nikdy nespatřoval nějaké provinění proti zřízení zemskému a proti starobylým obyklostem.

Proti stížnostem arcibiskupovým namítali stavové, což se však nesrovnávalo s pravdou a skutečností, že nevědí a neznají ani jediného případu, aby někdo z nich straně pod jednou činil nátisky nebo jí nějak ubližoval; žádný kněz pod jednou že nebyl od nich z hodnosti své sesazen, za nepořádného vyhlašován a k nějakým závazkům a zápisům nucen. Nikomu ze strany pod jednou ani kněžím ani osobám světským že nebylo bráněno, aby odbývali služby boží svým způsobem, aby mrtvé své za zvonění pochovávali, děti křtili a oddavky odbývali; nikdo že nebyl od nich odsuzován za kacíře a za bludaře, nikoho také že do klatby nedali a desátků kněžím nezadržovali. Naproti tomu však uvedli, že na pouhé udání kněží pod jednou bývaly mnohé osoby z vyšších stavů brány na závazek, a lid sprostý odváděn do vězení a beze všeho prý pořádného souzení trestán a pokutován.

S takovouto odpovědí vypravena dne 7. března k císaři nová deputace, kteréž uloženo, aby žádosť stavů také ústně podporovala. Měla přednésti císaři, že stavové nejsou o něm toho přesvědčení, jako by neslušné věci v odpověděch císařských pocházely od něho, poněvadž nemohou věřiti, že císař považuje stavy pod obojí za takové, na něž se nevztahuje zřízení zemské. Deputace měla císaři oznámiti o nejvyšších úřednících a soudcích zemských, ty že stavové považují za své nepřátele a odpůrce, kteří je u císaře osočují. A za prostředek, jak by se mohla státi náprava, měla deputace udati změnu v císařské kanceláři v ten smysl, aby do ní přijímáni byli zase stavové pod obojí; neboť dokud se tak dělo, že byla všude lepší svornosť a láska.

Deset dní nechal císař nyní čekati stavy na odpověď, kteráž byla konečně donešena do sněmu dne 17. března a tady přečtěna. Císař odkládal jednání o náboženství ad calendas graecas čili jak staří Čechové pravili do psích letniček. Pravil totiž, že věci tak veliké a znamenité vyžadují delší pilné a bedlivé uvažování a proto že tu věc odkládá na příští sněm.

K tomu připojeno přání císařské, aby stavové tedy bez prodlení přistoupili k jednání o jiných předlohách královských.

Stavové podali císaři ještě jednu odpověď, v níž zejmena vykládali, proč nemohou přistoupiti k jednání o ostatních předlohách královských, dokud není vyřízen článek o náboženství. Uvedli přede vším usnešení předešlého sněmu, že se má jednati napřed o náboženství. Dále se odvolali na Židy, kteříž prý každý den hrozně se rouhali synu božímu jakož i blahoslavené Panně Marii a předce že obdrželi od císaře zvláštní povolení a privilegia, aby své židovské náboženství mohli v království Českém svobodně provozovati a aby si mohli k tomu svou školu vystavěti. A při tom že císaři nikdo nepravil, že je to proti jeho svědomí a povinnosti nebo proti zřízení zemskému. Byl to důvod zajisté mnohem pádnější nežli všecky posavadní a objasňoval nejlépe nesnášenlivost císaře a strany katolické, kteříž Židům cizincům dopřávali úplné svobody ovšem zajisté za tučné odměny, kdežto ohromné většině domácího českého a německého obyvatelstva odpírána rovnoprávnost a svoboda náboženská. V tom se tehdejší čas dobře podobal století našemu, kteréž z falešného liberalismu Židům dopřává šmahem a bez rozmýšlení všech práv náboženských a politických, kdežto práv podobných nadarmo domáhají se v osvícené Evropě nejen jednotlivé vrstvy obyvatelstva nýbrž také celí velcí schopní a vzdělaní národové.

K tomu také stavové vyjádřili přesvědčení, že císař zajisté k tomu nesvolí, aby někdo směl jakýmkoli způsobem za stavy rozhodovati a na ně něco uvalovati, dokud by nebyl vyřízen ten článek o náboženství. A kdyby předce se stalo nějaké rozhodnutí proti jich vůli a bez jejich svolení, pak že by ovšem nebyli povinni, něčemu takovému se podrobovati a tím se spravovati. Tím byla vyslovena pohrůžka, že stavové odeprou poslušnost každému usnešení nebo nařízení, které by je k něčemu zavazovalo, dokud nebude vyřízena otázka náboženská.

Po celý ten čas, co se vyjednávalo se stavy, nedal císař znáti nijakým způsobem, že by chtěl býti povolným k žádostem stavů a že by hodlal někdy potvrditi jejich požadavky, ačkoliv mu k tomu nyní již radili nejvyšší purkrabí a někteří nejvyšší úředníci zemští. Také pan Štěpán ze Šternberka radil císaři v soukromém slyšení, aby stavům nějakým způsobem zabezpečil svobodu víry čili takový stav ve víře, jaký trval v skutečnosti po celý už rok, kdy jedna strana druhé nepronásledovala násilnictvím. Pan Šternberk zaručoval se císaři, že bude v zemi pokoj a že stavové na tom přestanou. Císař nedal sebou hnouti a popřával vždy volného sluchu nejvyššímu kancléři a podobným rádcům katolickým, kteříž konec koncem vždy zvítězili u císaře. Tak se Rudolf konečně odhodlal zamítnouti naprosto požadavky stavovské a vyzvati sněm rozhodně, aby přistoupil k jednání o předlohách královských. Stavové zatím pokročili tak daleko ve svém odporu, že již ani na přímé vyzvání císařovo nechtěli upustiti od svých požadavků a že se nenechali zastrašiti ani pohrůžkou o rospuštění sněmu, nestane-li se po vůli králově. A tak došlo konečně skutečně k rozpuštění sněmu, jelikož ani jedna ani druhá strana nechtěla povoliti. Stalo se to tímto způsobem.

Dne 30. března oznámil na sněmě nejvyšší purkrabí, že císař dá stavům konečnou odpověď na jejich omluvu. Hned druhého dne vzkázal císař stavům do soudnice, aby vyslali k němu pro odpověď nejvyšší úředníky a soudce zemské jak pod jednou tak i pod obojí a kromě nich ještě pět osob ze stavu panského, pět z rytířstva a dva zástupce městské. Shromáždění ustanovili k tomu Jiřího z Talmberka, Jiřího Berku z Dubé, Petra ze Švamberka, Viléma Václava z Roupova, Jana z Vartmberka, Mikuláše Beřkovského, Bohuslava Rutha, Blažeje Grispeka, Mikuláše Vratislava z Bubna, Václava Mitrovského, doktora Adama Hubera a Jiřího Dyringera z Malé Strany. Tu, co císař promluvil v německém jazyku, bylo potom dodáno stavům od nejvyššího purkrabí ve spise českém i německém.

S touto písemnou odpovědí vrátila se deputace do sněmu, kdež byla odpověď císařova s řečniště přečtena. Slušelo se ovšem a rozumělo samo sebou, že spis měl býti sněmovně odevzdán; ale nejvyšší purkrabí měl zajisté nařízení opáčné. Když tedy stavové požadovali, aby jim byla ta odpověď odevzdána k uvážení, nechtěl jí nejvyšší purkrabí vydati. Stavové ovšem stáli na svém, a tak byl purkrabí nucen poslati o to k císaři, jak by se měl zachovati, načež odevzdal stavům jinou kratší písemnou odpověď tohoto znění:

„Spisu posledně nám od stavů pod obojí podanému i příčinám jejich jsme vyrozuměli a na to jim tuto resoluci činíme, že toho při předešlých odpovědech našich jim na to daných zanecháváme a dáleji v tom kráčeti nemůžeme. A poněvadž jsme po ty všecky časy království našeho stavy pod jednou i pod obojí bez rozdílu a ohledu všelijakého při privilegiích, zří-

:emských, právech a spravedlnostech
ochali, nebude sobě žádný z nich míti
) do nás stěžovati. Protož všech tří
olečně napomínáme a jako svých vér-
ých poddaných žádáme: poněvadž na
h v proposici (předloze) naší obsažených
nám ale i všemu království tomuto vy-
oho, ano i obecné vše dobré záleží, *aby*
dšího uvažování pro zachování obec-
ného dobrého k jiným vysoce pilným věcem přistoupili a v tom se jako věrní stavové a milovníci vlasti své volně ukázali. Nebo pokudž by se toho mimo naději naši nestalo, byla by nám příčina dána k rozpuštění stavů, jakož pak to všem třem stavům skrze jisté osoby v známost uvésti neopominemo.“

A aby stavové nebyli v pochybnostech, že císař se skutečně odhodlal nepovoliti v otázce

Jindřich Matiáš z Thurnu. (40.)

ské a že raději sněm rozpustí, než aby vyhověl v té příčině, doložil ústně nejvyšší purkrabí k odpovědi císařské, že je vůle jeho, aby stavové pominouce otázku náboženskou přistoupili hned k jednání o ostatních dluzích královských; neučiní-li tak, že sněm zemský rozpustiti. Dále oznámil nejvyšší purkrabí, že císař nechce se pouštěti se stavy do dalšího dopisování. Odpověď, kterou tuto podává, že je poslední jeho rozhodnutí a to že má býti vloženo do desk zemských. Hned pak také vyzval nejvyšší purkrabí stavy, aby se rozhodli, jak se hodlají zachovati, a aby zítra o deváté hodině oznámili svou odpověď, chtějí-li jednati bez odkladu o předlužních královských čili nic.

Král promluvil poslední slovo a chtěl míti odpověď zítra; proto i stavové buď musili pu-

voliti nebo také se odhodlati k vyříknutí posledního svého slova. Stavové nepovolili.

Pochybovati nelze, že stavové měli dobré zprávy o tom, jak smýšlí císař a čeho se mohou od něho nadíti. Vůdcové oposice měli tedy dosti času, aby se zatím uradili o posledních krocích a aby si pro ně pojistili potřebnou většinu nebo i jednomyslnost. To, co se nyní dělo, svědčí dostatečně, že stavové nekatoličtí nebyli překvapeni a že jednali podle toho, o čem se už dříve dohodli v postranních poradách.

Prohlášením, kteréž učinil nejvyšší purkrabí, byl sněm dnešního dne uzavřen. Po krátké poradě ještě tady v sněmovně, vyzval Václav Budovec z Budova, když odešli nejvyšší úředníci a soudcové zeměstí pod jednou, všecky přítomné sněmovníky a sice jmenem všech tří stavů, aby se zítra dne 1. dubna dostavili k poradě již o 6. hodině ráno. I napomínal jich: komu je milé spasení jeho, kdo pečuje o dobro krále, vší země a své vlastní, kdo pamatuje na horlivost, věrnost a stálost svých starých předků v božských věcech, a kdo miluje svatou svornost, lásku a zkvétaní svých spoluobčanů, aby se v tu hodinu jistě dostavil a také jiným, kteří by o tom snešení nevěděli, v známost to uvedl. Všickni hlasitě, že tak učiniti chtějí, slibovali.

Druhého dne sešlo se o šesté hodině ranní neobyčejné množství poslanců oposičních k poradě, tak že z toho panovala radost všeobecná, a mysli přítomných tím spíše se odhodlávaly ke krokům rozhodným. Především ustanoveny jisté osoby, kteréž by vypracovaly odpověď císaři. V tom ohledu bylo jim uloženo, aby se odpověď vztahovala na nejvyššího purkrabí, poněvadž on mluvil na místě císařském. Stavové měli při tom patrně ten úmysl, aby v odpovědi mohli mluviti volněji a otevřeněji, což se spíše dalo provésti bez uražení bodnosti císařské, než kdyby mluvili přímo k císaři. Vedle toho pak uloženo hned také jiným poslancům, aby vypracovali přípisy k arciknížeti Matiášovi, ke kurfiřtům a knížatům německým, s kterýmižto listy měla se vypraviti zvláštní poselství. Z této okolnosti je nejlépe zjevno, že stavové v postranních poradách již o všem se dohodli, co by se mělo státi a podniknouti. Nicméně poradami, spisováním odpovědi a těch přípisů a opravováním toho všeho tak se prodlilo, že odpověď císaři mohla býti přednešena v plném sněmě teprvé odpoledne.

Na sněmě promluvil zase Budovec jménem stavů jako úvodem, že stavové nemohou upustiti od svého požadavku strany náboženství. S císařem že se nebudou vydávati v další spisy a spory, poněvadž si to nepřeje, nejvyššímu purkrabí však a nejvyšším úředníkům zemským že chtějí písemně oznámiti, na čem se konečně usnesli. Na to byla odpověď stavů čtěna s řečniště. Prohlašovali v ní, že na žádosti své neobdrželi žádné určité odpovědi, že jim nebylo ničím povoleno a zabezpečeno, aby mohli náboženství své vykonávati volně bez utiskování a bez překážek. A jelikož na sněmě předešlém stalo se opatření a svolení císaře, aby stavové nejednali o jiných věcech, dokud nebudou opatřeni ve svém náboženství, *proto že hodlají při tom sněmovním snešení a rozhodnutí císařském zcela a úplně setrvati a kdyby budoucně jiný sněm byl rozepsán, že také neodstoupí od poznané pravdy a od své konfese.* Dále pravili, že král je ubezpečuje, kterak mají býti zachováni při privilegiích, při zřízení zemském a při svých spravedlivostech; avšak přes takováto ujišťování že byli vydány proti stavům pod obojím všeliké mandáty, a někteří ze stavů pod obojí že byli pro svou víru sužováni.

V odpovědi své oznámili také stavové, že se hodlají opříti mocí všelikému dalšímu bezpráví a násilí. Pravili: „Jestliže by kdokoli ze všech tří stavů pod obojí byl pro náboženství své utiskován, obesíláním do kanceláře jakýmkoli vymyšleným způsobem obtěžován, nebo kdyby se na někom ze všech tří stavů mstili pro toto nynější sněmovní jednání a na někoho pro to proti právu se sáhalo, jak se tu a tam hrozí: *tedy jsme se o tom snesli a uzavřeli, že proti takovému každému, vyhražujíce krále a pána našeho, budeme se jeden za všecky a všickni za jednoho zastávati a podle sebe státi chceme s boží pomocí do těch hrdel a statků našich*“

Aby pak nebylo pochybnosti, že stavové nepronášejí planou pohrůžku, bylo oznámeno dále, že si stavové ustanovili lhůtu, kdy se budou raditi o svolání lidu branného. K tomu museli míti záminku a tu si také obratně vymyslili. Udávajíce, že na císaře a království české valí se se všech stran veliké nebezpečí a že sousedé nařídili v zemích svých hotovost vojenskou, ustanovili sobě 4. květen k poradě na radnici Novoměstské v Praze, aby se tady snesli o svolání zemské hotovosti na obranu krále a země České. Byl to krok rozhodně revoluční, neboť skutečně nehrozilo za hranicemi nyní žádné nebezpečenství, aby se byla musela svolati zemská hotovost. Stavové k tomu tedy neměli žádného práva; proto se omlouvali, že sněm ustanovil tu poradu a ten že má právo ustanoviti,

jak a kdy by se měla svolati hotovost zemská a kdo by o tom měl rozhodovati.

Když byl spis přečtěn, ujal se zase slova Václav Budovec z Budova a vykládal obšírněji, kterak stavové mají právo tady na sněmě ustanoviti valný sjezd o obecné dobro, a ten sjezd že se může odbývati, poněvadž to není nějaká schůze postranní, ani pouhý sjezd krajský, což je zakázáno zřízením zemským, nýbrž sjezd ustanovený od zemského sněmu, kterýž prý má právo o věcech takových rozhodovati.

Odpověď takovouto musel císař považovati za nepovolnost, a tak nikoho zajisté nepřekvapilo, že *nejvyšší purkrabí prohlásil sněm zemský za rozpuštěný*. Sotva to osudné rozhodnutí oznámil a dopověděl, hned dotazoval se Budovec všech tří stavů, jichž bylo na sněmě množství převeliké, tak že se mohli sotva vejíti, uznávají-li všecko za své, co on přednesl jménem a z usnešení všech společně. I stalo se hlučné osvědčování pro Budovce, a jeden přes druhého projevovali svůj souhlas s jeho odpovědí. A teprvé potom poslanci ze sněmovny odešli.

Kostky byly vrženy, jedna strana vypověděla druhé poslušnost; jedna i druhá musela se tedy obávati, že od rozhodování na sněmě a pouhými spisy přejde se k rozhodování prostředky jinými, důraznějšími. A v tom smyslu tedy konaly obě strany potřebné přípravy.

Katolická strana, jmenovitě však nejdůležitější rádcové císařovi, poznali najednou k svému zděšení, že nedostačí více jejich vliv na panovníka a jejich moc, kterouž vykonávali tím, že měli v rukou nejvyšší úřady a hodnosti v zemi, že to více nestačí, aby mohli udržeti stavy protestantské na uzdě. Bez rozmýšlení tedy počali jednati v tom smyslu, aby se opatřila značná síla branného lidu a aby se zjednala i jinaká pomoc a podpora. A císař Rudolf, málomocný a slabý král Český, rád ke všemu přisvědčoval a svoloval, aby pak nic nevykonal. Nyní nejlépe se objevilo, že nelze naň v ničem bezpečně spoléhati, že nemá více té vytrvalosti a odhodlanosti, aby setrval při jednom předsevzetí. Každou chvíli zalíbil se mu nový nějaký plán, pro který upustil zase od starého. A tak nyní více nežli kdykoli před tím kolísal se a potácel mezi strachem a nadějí nechtěje dopustit, aby jiní za něj jednali a nemaje sám dosti síly duševní a tělesné, aby mohl osobně vůlí svou říditi běh událostí.

Kromě papežského nuncia *Gaëtana*, pražského arcibiskupa a několika kněží katolických měli v rozhodování o české náboženské otázce na císaře největší vliv nejvyšší kancleř Vojtěch Zdeněk Popel z Lobkovic, Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka, Jaroslav z Martinic a z členů tajné rady přede všemi jinými pan Attems.

Vilém Slavata, třetí syn pana Adama a Doroty Kurcpachové, narodil se 1. prosince 1572 v Čestině Kostele. Otec byl posluchač Jednoty, matka lutheránka, on pak sám vychován v učení bratrském. Mladá léta ztrávil v rodišti, časem zajížděje k strýcům svým Jindřichovi na Košumberk a k Zachariášovi do Chroustovic. Prvním učitelem byl mu správce sboru čestinského bratr Martin Tyl. Po jeho umrtí roku 1581 dostalo se mu lepšího učitele v bratru Janu Jaffetovi. Ten mladého Slavatu důkladně vyučil nejen v náboženství ale i v latině a češtině. Nabyl‘ zvláště veliké lehkosti a správnosti v slohu českém, nad to pak od učitele přejal i zálibu v dějepravě. Co jinoch sedmnáctiletý poslán do Prahy, aby se tam s ujcem svým, Jáchimem Oldřichem z Hradce, společně vzdělával. Pobyli spolu půldruhého léta a stali se upřímnými přáteli.

V zimě r. 1592 odebral se pan Vilém do Vlach a sice na náklad Jáchimova otce, Adama z Hradce, a Petra Voka z Rožmberka. Pobyv v několika městech italských zavítal v dubnu do Sieny, kdež jal se studovati práva, cviče se při tom v šermu, v tanci a ve hře na loutnu. Dokonav úkol svůj v Sieně procestoval Vlachy přes Řím, Neapol, Sicilii, ano zajel až na Maltu, a po čtyrletém pobytu pod nebem italským domů se navrátil.

V Čechách přivinul se ke dvoru dobrodince svého Adama z Hradce, kterýž skonal již 24. listopadu 1596. Rodina hradecká již za živobytí pana Adama uvykla v něm spatřovati budoucího dědice, jelikož obávala se o život chorého Jáchima, a proto záhy, avšak opatrně k tomu pracovala, aby mu k nastoupení toho dědictví nepřekážela víra bratrská. Snad tento záměr byl také příčinou, že vypraven byl mladý pan Vilém na studie do Italie na university katolické. A skutečně pobyt v Italii prospěl v tom ohledu více nežli rodina sama mohla očekávati. Neboť mladý Slavata, jakkoli v bratrské nauce dobře byl vzdělán a víru svou v častých rozepřích dobře brániti dovedl, tož předce důvodové, kteréž proti ní bylo mu slýchati, velice jím hnuli. K tomu poněkud přispělo i šlechtické vědomí jeho, jemuž se příčilo, že zastavatelé bratrstva „byli lidé sprostí, neučení a na větším díle řemeslníci.“ Po příjezdu do Hradce pochybnosti jeho ochotně utvrzovány. Chodíval‘ tam do koleje jezovitské, až v létě 1597 úmysl jeho dozrál.

Zpráva o proměně této trapně dojala otce jeho, i rozpředlo se mezi ním a synem dopisování. Také Petr Vok z Rožmberka požádán byv od otce za prostředníka pozval Viléma počátkem srpna na Krumlov a tam jej svedl s bratrem Janem Jaffetem. Ale vše bylo marné. Než minul srpen, již přestoupení Vilémovo i formálně bylo vykonáno. I kromě rodiny skutek tento naplodil mnoho hluku, tak že Vilém nucena se viděl vyložiti písemně příčiny, za kterými změnil své náboženství, což přátelům svým sděloval. Dostalo se mu ovšem také písemné odpovědi a ještě více se o tom mluvilo ústně. Někteří dokonce obviňovali pana Slavatu, že změnil své náboženství, aby spíše dostati mohl bohatou Jáchimovu sestru, o kterouž se byli marně ucházeli Petr Vok z Rožmberka a Jáchim ze Švamberka. Domluvy a útoky takové staly se Vilémovi tou měrou protivnými a nepohodlnými, že se honem vydal na novou cestu, aby jim ušel. Vypravil se ještě r. 1597 na cestu po Německu, Dánsku, Holandě, Anglii, Škotsku, Francii a Španělsku a teprvé r. 1600 domů se navrátil.

Hned po návratu svém z této cesty odeslán jest ke dvoru Rudolfa II., i učiněn komorníkem, dosazen také do většího soudu zemského, nad to pak naň vložen úřad maršálka dvorského. Služba tato zdržovala jej při osobě císařově, jemužto spolu s Heřmanem Černínem a Harantem z Polžic každodenně býval společníkem při stole i při zábavách. Již roku 1602 pojal za manželku Lucii Otilii hradeckou, což hlučnou svadbou oslaveno. Sňatkem tímto po brzké potom smrti pana Jáchima († 24. ledna 1604) stal se pánem velkého jmění Vítkovicův jindřichohradeckých. Zároveň uveden na purkrabství karlšteinské, jež byl Jáchim zastával, a přijat do tajné rady císařské.

V běžích veřejných jméno Vilémovo nevyniká až r. 1608, kdež, ač bez úspěchu, s velkopřevorem Děpoltem z Lobkovic vyslán do Moravy, aby stavy v Evančicích shromážděné udržel v poslušenství Rudolfově. To se mu nepodařilo, jak jsme o tom na svém místě byli vypravovali. Z Moravy hned vydal se na Karlštein postarat se o branný stav hradu. I nebyl tudyž při jednání sněmovním o požadavcích, které stavové čeští předložili Rudolfovi než arcikníže Matiáš přitrhl ku Praze. Ale ve vyjednávání mezi oběma bratry o smlouvu měl účastenství a smlouvu tu také podepsal. Větší a důležitější hrál úkol roku příštího, když stavové obnovili své požadavky o svobodě náboženské.

Vilém Slavata je v dějinách českých osobou tak důležitou, že od této chvíle věnovati mu budeme bedlivou pozornost, stopujíce každý krok jeho. A Slavata sám valně k tomu přispěl, aby se činnost jeho v tehdejších pohnutých dobách mohla stopovati a posuzovati. Slavata totiž sám o dějích tehdejších a o svém v nich podílu podrobné zůstavil zprávy, které mají velkou váhu pro svou svědomitou zevrubnost. Mezi sněmováním totiž o rokování olůvkem si dělal poznámky a přijda domů, za živé paměti na čisto je spisoval. V některých věcech ještě zápisky své srovnával s Martinicovými.

Jaroslav Bořita z Martinic na Smečně a Okoři, syn pana Jaroslava Bořity z Martinic na Běrunicích a Veltrubech a Johanky Dašické z Barchova, narodil se 1582 po smrti otcově. Již záhy prozrazoval velké vlohy, které jej později vedly k nejvyšším hodnostem a důstojnostem v zemi. Císař Rudolf zamilovav si nadaného mladíka, prohlásil jej již v 14. roce věku jeho za plnoletého a již roku 1603 jmenoval jej císařským radou, ač mu bylo teprvé 21 let. Od roku 1609 až 1618 byl maršálkem dvoru, od r. 1616—1618 purkrabím karlšteinským stavu panského a konečně místodržícím královským.

V jednání o svobody náboženské měli i Slavata i Martinic, jak už praveno, vynikající účastenství. Zdeněk z Lobkovic, Slavata a Jaroslav z Martinic zastávali ten náhled, že k povolování svobody náboženské na ujmu víry katolické vrchnost světská bez přisvědčení papežského není oprávněna. Naproti tomu ostatní katolíci mezi nejvyššími úředníky, jako zejména Adam ze Šternberka, stáli na tom, že králové čeští se stavy na sněmě shromážděnými tu moc měli a mají, u věcech duchovních tak jednati a povolovati jako u věcech světských a politických. Toto, abychom řekli české, samostatné smýšlení z počátku jen opatrně se odvážilo na povrch v radě císařské, postupem času však jevilo se rozhodněji a nabývalo tím více stoupenců, čím více rostl spor mezi císařem a stavy nekatolickými. Strana česká konečně tak se zmužila, že Slavatovi a soudruhům jeho jala se vyčítati, že oni svými zlými radami císaře zavedou a o království České připraví; neboť jestliže císař stavům pod obojí nepovolí, že tito se utekou k Matiášovi. Jmenovaní tři pánové tedy nemohouce odolati mocným důvodům Adama ze Šternberka a druhých požádali císaře a také písemně to oznámili, aby je nebral k poradám a aby od nich nevymáhal zdání o věcech náboženských; potají ale pracovali dále proti stavům nekatolickým a utvrzovali císaře v odporu proti nim jak mohli, až konečně předce utrpěli

ku tím, že Rudolf nucen byl povoliti sta-
pod obojí, co požadovali.
'o odročení sněmu dne 1. dubna počali ka-
rádcové Rudolfovi horlivou agitaci všeli-
druhu, a císař návodem jich a dílem také
tní pohnutky učinil některé kroky, aby
dnal pomoc proti stavům protestantským
r nemusel svoliti k jejich požadavkům.
vé katoličtí, znajíce odhodlanosť stavů pro-
tských, věděli, že nyní již po dobrém ne-
i a nepovolí a že se nenechají už zastra-
ni sebe důraznějšími pohrůžkami. Hned
po rozpuštění sněmu radili nejvyšší kan-
, rada Attems císaři, aby s použitím svých
ých peněz sebral alespoň 20.000 zbroj-
lidu. S tím že pak bude moci provésti proti
n, co by se mu líbilo. To se ale snáze
vymysliti a navrhnouti, nežli provésti.
obkovic a Attems uznávali, že k tako-
podniku je potřebí mnoho sil, jmenovitě
ké podpory mocností katolických. A tak
přirozeně se ucházeli také o pomoc u
ce papežského. Ten slíbil zjednati pod-
dvoru papežského, když by se vyplnila
věc: předné chtěl sám o tom s císařem
uviti, což bylo však při známé chorob-
císařově podmínkou skoro nesplnitelnou.
uhé požadoval vyslanec, aby povolán byl
aby arcikníže Leopold k ruce a ku po-
císaři Rudolfovi, by jako jeho prvá ruka
ěl, co se za dobré uzná k přemožení pro-
tů. Praví se, že tou dobou již i jiní po-
li na Leopolda, aby jako plnomocník Ru-
vedl vládu v Čechách. Tím způsobem
o se tedy jméno Leopoldovo zase do po-
O třiadvacítiletém arciknížeti Leopoldovi
ilo nyní smýšlení dosti příznivé u dvora
fova. Považován totiž za jinocha k skut-
rozhodným odhodlaného, za katolíka ohni-
který je ochoten přesvědčení svého há-
eba i v čele vojska.
ttems tedy a Lobkovic odvážili se navrh-
císaři, aby povolal Leopolda do Prahy.
m také radili, aby Rudolf se smířil se
ou větví rodu Habsburského, což odůvod-
vyhlídkou, že by se buď Ferdinandovi
Leopoldovi mohlo pak zjednati nástupni-
říši a v Čechách. Rudolf nevypustiv ještě
ce svého hořké pocity proti Matiášovi
id svolil k povolání Leopolda do Prahy;
ovedení toho při své váhavosti zase od-
yhledávaje sám jiné cesty, jak by si po-
z nesnází.
ěhem času měl Rudolf častokráte přile-
zažiti nepříjemné skutky a události a
uslyšeti všeliká trpká a příkrá slova, pro kte-
réž pojal nechuť k osobám, kteréž považoval
za původce těch věcí. Podobné nepříjemné po-
city budily se v něm i nyní, když se mu nabí-
zela a slibovala pomoc od členů rodu panovnic-
kého a od papeže. V té době rozpomenul se
na knížata, od nichž byl zažil nejméně nepří-
jemností, a kteréž považoval za své dobré přá-
tele hlavně také proto, že nikdy neopomenuli
přátelství své a věrnou oddanosť osvědčovati vel-
kými slovy a ještě většími sliby. K takovýmto
přátelům počítal zejmena katolické kurfiřty a
vévody saské a bavorské. Od těch nyní očeká-
val svou spásu, dobytí a navrácení všeho, oč se
byl připravil sám svou slabostí, váhavostí a ne-
rozhodností. Přede všemi jinými však skládal
naděje své na arcibiskupa kolínského, pána ve-
selého a dobrosrdečného, kterýž si byl přízeň
jeho získal nejvyšší měrou příjemným svým cho-
váním. Rudolf tedy neoznámiv nikomu ani svým
tajným rádcům, ani nejspolehlivějším dvořanům
svůj úmysl, vypravil nenadále posla svého do
Kolína nad Rýnem k arcibiskupovi se žádostí,
aby co nejrychleji pospíšil do Prahy radit a po-
mozt císaři v obtížném jeho postavení.

Arcibiskup kolínský Arnošt vypravil k Ru-
dolfovi kanovníka Hennota, kterýž v slyšení
svém dne 13. dubna omlouval pána svého, že
nemohl hned přijeti osobně, poněvadž prý má
co dělati s rebely lutyšskými. V tomto slyšení
otevřel Rudolf Hennotovi důvěrně své ledví a
srdce pravě kromě jiného: „Vězím zase ve
velké nesnázi a v rozpacích; obtěžují mne na
všech stranách, jak moji radové tak jiní lidé
a provozují proti mně podivné praktiky. Chtějí
mne vyhnat z mých zemí a nutí mne, abych
ustanovil následníka podle jejich přání. Avšak
navzdor sto papežům, sto bratřím a arcikníže-
tům, já nevěřím nikomu než kurfiřtu kolín-
skému. Jedni praví, že mi hrozí nebezpečí, jiní
tvrdí opak toho; odpory takovými připraví mě
konečně o rozum. Jeť to zajisté proti všelikému
právu a proti všem zřízením říšským, aby ně-
kdo měl býti donucen ustanovit si svého ná-
stupce; žádný kurfiřt nenechal by se k tomu
donutit. Jak se věci nyní mají v Čechách; jaké
nebezpečí hrozí mně a víře katolické, to vidíte.
Nemám nikoho na světě, na nějž bych se směl
bezpečně spolehnouti a jemuž bych mohl dů-
věřovati, než kurfiřta kolínského. Protož hned
odjeďte k jeho láskám a proste jej, aby sem
přišel. Mám kurfiřtovi mnoho sděliti a jemu
duše mé smýšlení zjeviti; nikdo nemůže mi po-
moci a poraditi jen on sám. Spěšte tedy a ne-
prodlévejte."

Tak mluvil panovník, jenž nikomu nechtěl po dobrém v ničem povoliti, jenž opíraje se o katolíky v Čechách chtěl pokrotit nejen protestanty české, nýbrž získati také, co mu bylo vyrváno pouhým zastrašováním, tak řka bez krveprolití. Z řeči této vysvítá nejlépe málomyslnosť, ba zoufalosť Rudolfova. Sám si pomoci neuměl a nemohl a předce si nechtěl nikoho zavděčiti tou měrou, aby mu byl přítelem rozhodným a obětavým. Jen chorobný duch mohl raditi Rudolfovi, aby volal do Prahy na pomoc jediného člověka, který mu měl bez peněz a bez vojska pouhou radou pomoci k tomu, co Rudolf utratil dlouholetou slabostí. Poznamenati však dlužno hned nyní, že to byl nápad jen okamžitý a že Rudolf za dva dni už zase zapomněl, co jej nyní tak horlivě bavilo a zaměstnávalo. O povolání arcibiskupa kolínského do Prahy nebylo potom žádné řeči více.

Již tou dobou, co Rudolf vyjednával se zástupcem arcibiskupa kolínského, dopřával také sluchu těm, kdo radili, aby se svolal konvent nejlepších přátel císařových. Jmenovitě měli býti na ten konvent povoláni čtyři duchovní kurfiřti, pak vévoda bavorský a někteří arciknížata. Již také vyhotoveny byly k tomu zvací listy a dodány císaři k podpisu. Ale při tom také ostalo. Císař si věc v poslední chvíli rozmyslil a pozvání uvízlo někde v jeho komnatách nevyřízeno. Sotva Rudolf zapomněl trochu na arcibiskupa kolínského a jeho pomoc a na konvent, již zase zrodila se v hlavě jeho nová chorobná myšlénka, chtěl totiž prchnouti zase z Prahy, aby ušel svým domnělým nepřátelům. Avšak ani této myšlénky dlouho se nepřidržoval; důvěrní rádci dovedli jej snadno přesvědčiti, že by se tím sám připravil o korunu českou.

Jako pohádka připadaly by nám zámysly a snahy Rudolfovy, kdybychom nyní už neznali dostatečně jeho povahu a jeho mysl chorobnou. Jen tím můžeme si vysvětliti, že Rudolf nyní po tolikerém nezdaru a sklamání chtěl a usiloval nabýti zase alespoň části toho, oč se sám byl připravil. Tentokráte obrátil touže svých zraků na Moravu, k níž mu měl dopomoci známý nám Karel z Liechtenšteina. Tento ctižádostivý pán stál v radě Matiašově v čele strany, kteráž pracovala proti biskupu Khleslovi. Když však nedovedl zlomiti vliv a moc Khleslovu, zjednal si potají spojení s Rudolfem k tomu účelu, aby pomocí jeho nebo snad dokonce u jeho dvora dodělal se toho vlivu a té moci, jaké se nadarmo domáhal v radě Matiášově. Znaje slabé stránky Rudolfovy získal jej okamžitě slibem, že mu dopomůže k markrabství Moravskému.

K tomu účelu vyjednával s pánem z Liechtensteina Petr Vischer, jednatel arciknížete Albrechta. Pán z Liechtenšteina však počal tím hráti úlohu, nejmírněji řečeno, ramenářskou. S každým chtěl býti za dobré, v každém chtěl míti příznivce a podporovatele svých záměrů, směřujících k tomu, aby se dodělal rozhodujícího vlivu a postavení. Jelikož ale nemohl proto nikde vystoupiti rozhodně a určitě, ostalo i spojení jeho s Rudolfem jen polovičaté. On svou vlastní kůži nechtěje nastaviti radil k prostředkům, které nemohly hned vésti k cíli. A tak Rudolfovi způsobil jen trochu marné naděje.

Způsobem takovým ubíhal čas, aniž by si byl Rudolf pořídil nějakou pomoc. Vojsko nebylo najato, jak radili Lobkovic a Attems, a spojenci noví nebyli získáni, jak si přál sám císař. Rudolf tedy byl tak málomocným, když oposice se chystala k novým krokům, jako po rozpuštění sněmu. Lépe užili času a rozhodněji jednali stavové protestantští.

Hned na posledním sněmě, když se jednalo o ohražení proti rozpuštění sněmu, dohodli se stavové vypravit zvláštní posly k přátelským knížatům s tou prosbou, aby je podporovali v jich snahách a u Rudolfa za ně se přimlouvali. Tak vypraveni na náklad země ke králi Matiášovi Jindřich Matiáš hrabě z Thurnu, pán ze Šternberka, Václav Vratislav z Mitrovic, Mikuláš z Bubna, Jiljí Perger z Častolovic, primas a Pavel Kalous, radní Nového města Pražského. Do Heidlberka k falckraběti Karel z Vartemberka, Václav Vilém z Roupova, Václav Šťastný Pětipeský, Jiří Vřesovec, Eustach Weitmile a Jan Kachle z Hollenšteina. Ke kurfiřtovi Saskému Jiří Fridrich hrabě z Hollachu, hrabě Jáchim Ondřej Šlik, Krištof Fictum, Matiáš Štampach, Jeronym Prunar, a Faltyn Kirchmajer. Ke kurfiřtovi Brandenburskému a knížeti Brunšvickému Jan Albín hr. Šlik, Krištof z Roupova, Vojtěch Václav Kaplíř, Jan Vilém Vřesovec, Ondřej Burkhart, primas malostranský. K Petru Vokovi z Rožmberka Václav Budovec a do obojích Lužic doktor Kašpar Luk.

Dále si ustanovili stavové protestantští, jak bylo už praveno, všeobecný sjezd ke dni 4. května na radnici Novoměstské, k němuž se měli všickni vynajíti dáti, aby se mohli společné raditi o dalších krocích. Měsíční lhůta k opětnému sjezdu byla ustanovena zajisté z té příčiny, aby se pak jednati mohlo také podle zpráv poslů, jichž návratu se stavové do té doby nadáli. Zatím však, než došlo k sjezdu, stavové nelenili. Ti, kteříž nebyli v žádné deputaci, rozjeli se na své statky a hrady a jali se konati přípravy,

aby v čas potřeby mohli se doma brániti a aby měli potřebné zbraně a střelivo pohromadě a pohotovu, když by došlo k polnímu tažení. Také se ovšem po celé zemi horlivě rokovalo o příštím sjezdě a o důraznějším odporu proti králi, čímž byly mysli obecného lidu nemálo nakvašeny. Někteří v horlivosti své sháněli už také půjčku 300.000 zl. u pražských kupců jménem stavů na příští zbrojení. Půjčky té ale neuzavřeli, jelikož ovšem kupci nechtěli půjčiti několika osobám, kteréž nebyly k tomu splnomocněny od sněmu zemského.

Stavové položením všeobecného sjezdu do Prahy mimo vůli císařskou a proti zřejmému ustanovení zřízení zemského vystoupili z mezí ústavních a zákonních i formálně, čemuž se posud byli vyhýbali. Již tedy nikdo nemohl pochybovati, že odhodláni jsou donutit císaře k schválení svých požadavků i prostředky nejkrajnějšími. Vysvítalo to zejmena z veřejného prohlášení, že na tom sjezdě bude se jednati o zemské hotovosti. Císař také se své strany učinil proti tomu své opatření, ač ovšem ne těmi prostředky a s tím důrazem, jak bylo potřebí proti stavům ke všemu odhodlaným. Hned po rozpuštění sněmu dne 6. dubna zakázal sjezd na radnici novoměstské mandátem do všech krajů rozeslaným, prohlašuje, že nenechá si sáhati od nikoho v mocnost královskou a od nikoho poroučeti. K uchlácholení mysli doložil však Rudolf na konci tohoto madátu, že sám sněm obecný všem stavům v krátkém čase na hrad Pražský položí a rozepíše. Tímto dodatkem císař patrně jen prozrazoval svou bázeň. Zároveň domlouváno potají a hroženo zástupcům měst a jednotlivým osobám z vyšších stavů, aby pod přísným trestem nechodili na sjezd zakázaný. Chytří rádcové císařovi domnívali se, že jednotlivé osoby tím způsobem odloudí od stavů a že pak budou moci oposici snáze zlomiti a pokořiti. Proti městům užívalo se té praktiky, že rada vyzvána, aby vypravila ze sebe dvě přední osoby na hrad Pražský, poněvadž prý „jsou toho některé jisté a nevyhnutelné příčiny a potřeby.“ Ze stavu panského povoláno do Prahy patnáct a ze stavu rytířského deset osob. Z vyšších stavů voláni takoví lidé, o nichž se předpokládalo, že nejsou rozhodnými odpůrci císařovými a že povolí.

Ze stavu panského předvoláni jmenovitě Jan Jiří ze Švamberka, nejvyšší sudí dvorský, Jan Sezima ze Sezimova Ústí, Theobald Švihovský, Jiří z Talmberka, Štěpán Jiří ze Šternberka, Leonhart Kolon z Felsu, Jindřich Matiáš hrabě z Thurnu, Jan Rudolf Trčka, Vilém starší z Lobkovic, Jáchim Ondřej hrabě Šlik, Jan Albín hrabě Šlik, Adam starší z Valdštejna, Kašpar Melichar z Žerotína, Jan Litvín z Říčan, Václev Vilém z Roupova. Ze stavu rytířského Krištof Vratislav z Mitrovic, Krištof Fictum, Matiáš Štampach, Kašpar Kaplíř, Jiří Geršdorf, Adam Zápský, Odolen Pětipeský, Jiřík Vančura, V. Chotouchovský, Václav Hochauzar. Konečně povoláni byli do kanceláře císařské zástupci Plzně, Hradce, Žatce, Tábora, Písku, Kouřimě, Čáslavě, Slaného, Litoměřic, Domažlic, Rokycan a Rakovníku. Tito všickni povoláni nejprvé hromadně na jeden den a sice na úterý po neděli provodní. Dostavila se jich sotva třetina a předvoláni jsou před císaře samého.

Císař k nim promlouval německy, ale velmi tiše, tak že nejvyšší kancléř musel se k němu nakloniti, aby dobře slyšel, co povídá. A to, co císař mluvil, sděloval pak shromážděným kus za kusem v češtině. Císař oznamoval přítomným, že k tomu nesvolí a že toho nebude trpěti, aby se stavové sjeli na radnici Novoměstské. On že to zakázal zvláštním mandátem a že si nenechá moc královskou z rukou bráti, aby se tedy podle toho zachovali.

Po té oznámili Jan Sezima a Jiří z Talmberka, že hotovi jsou vůli císařskou naplniti. Štěpán Jiří ze Šternberka však vyznal ovšem, že nebyl na sněmě, když se stalo usnešení o svolání sjezdu, že ale všecken čas před tím se snažil, aby bylo dokonáno, oč se na sněmě jednalo. Jelikož se to ale nestalo, proto že uznává za potřebné a za dobré, aby císař svolal nový sněm, čímž by ten sjezd učiněn byl zbytečným. K tomu osvědčení přidali se všickni ostatní přítomní ze stavu panského a rytířského doloživše, že na sněmě nic se nejednalo a nemluvilo proti pánu Bohu a proti císaři.

Za stav městský promluvil Jan Duchoslav z Hradce Králové, že zástupci měst oznámí svým radám vůli císařskou. Zatím však že se srovnávají také s pánem ze Šternberka a žádají, aby císař rozepsal stavům nový sněm zemský.

Ty všecky odpovědi kancléř každou zvláště, jak kdo mluvil, německy císaři vykládal. Po vykonání toho všeho kancléř opět z poručení císařova oznámil shromážděným, poněvadž přijímají milostivou vůli císařovu, že císař jest s nimi spokojen a že jak nad stranou pod jednou tak i pod obojí bude držeti svou ruku ochrannou. A s tím odešli od něho. Ještě laskavěji se zachoval císař k Štěpánovi ze Šternberka. Za radu, kterou se dobře mohlo vyváznouti z nynějších nesnází, vyznamenal jej tím způsobem, že jej potom jmenoval svým komorníkem. Při tom měl císař také zajisté ten tajený účel, aby si pana

Šternberka tím způsobem zavázal a aby si v něm získal agitatora mezi mírnými opositčníky.

Důraznějším způsobem naléháno na města, aby se podrobila vůli císařské. Kde pouhé přímluvy a sliby neprospěly, tam se také hrozilo. Nejprvé vyzváni Novoměstští, aby zavřeli svou radnici až se stavové sjedou k odbývání sjezdu. Novoměstští však zachovali se velmi statečně. Omlouvalit se, že se byli zavázali na minulém sněmě propůjčit radnici k odbývání sjezdu a že se tedy nemohou státi věrolomnými, budou-li stavové sjezd odbývati. Poslové jiných měst voláni na kancelář před nejvyšší úředníky a k nejvyššímu purkrabímu a tu jim pod nemilostí císařskou zakazováno choditi na sjezd. Tak se stalo zejmena Plzeňským, Mostským, Kadaňským a Rokycanským. Novoměstským potom domlouváno znovu, aby stavů na radnici nepouštěli a v týž den, na který jest sjezd položen, žádnou radu nedrželi. I byli někteří mezi nimi, kteří radili podrobiti se vůli císařské a žádati císaře, aby dal radnici zapečetiti, ale většina v radě odporovala, že by neučinili poctivě, kdyby to, k čemu jednou na obecném sněmě povolili, pokoutně zase odvolati měli. A tak jediné to jest slíbeno císaři, že v den sjezdu nebudou držeti radu; strany ostatního se zase omluvili. Mnohá města bázlivě a choulostivě se chovala; jmenovitě Žatečtí vyslali na výzvědy dva důvěrníky, aby jim dali zprávu, jak věci stojí, jak silně stav městský na sjezdu bude zastoupen a co tomu se říká.

Ke konci měsíce dubna počali se sjížděti valně stavové pod obojí do Prahy na sjezd ustanovený. Do 4. května bylo v Praze shromážděno tolik osob, jenž měly právo zasedati na sněmě, že počet takový nebyl v Praze vídán po 200 let. Velká většina naléhala, aby se hned přikročilo k jednání, v poslední chvíli však přistoupeno k návrhu těch, jenž radili, aby se učinil ještě pokus přemluvit císaře k povolnosti. Podle usnešení toho vydali se stavové dne 3. května v určitou hodinu na hrad Pražský a tady na place před kostelem všech svatých pod širým nebem v kolo se sestoupili ku poradě. Z prostředku svého vyslali pak asi dvacetičlennou deputaci k císaři prosíce, aby otevřel zase sněm zemský. Císař ovšem neměl volného sluchu k pokorným prosbám a důvodům deputace, když s pokorou touto nijakž se nesrovnával hluk a povyk stavů shromážděných venku na place, což k uším císařovým doléhalo. Císař jal se deputací znovu sjezd zakazovati a jednotlivců z deputace tázal se co nejdůrazněji, kdo jim dal dovolení k sjezdu a zdali chtějí po dobrém z Prahy odjeti? Všickni jednomyslně se vymlouvali, že jináče učiniti nemohli, od sjezdu upustiti že jim není možné; než kdyby císař chtěl sněm povolati, že se chtí přičiniti, aby se sjezdu sešlo. Stavové pak sami od sebe poslali deputaci na kancelář k nejvyšším úředníkům zemským s omluvou, že oni na tom sjezdě o žádnou defensi čili obranu proti císaři jednati nemíní, zatím že jenom chtějí vyslyšet své vyslance od knížat se vrátivší, a nechce-li císař na radnici je pustit, aby jim k tomu, jakož i k sepsání omluvy strany sjezdu jiné místo vykázal.

Císař odpověděl deputaci stavovské tentokráte přímo a hned, že sjezd zakazuje a k otevření sněmu že nesvoluje. Přes to však dostavili se stavové zase příštího dne (4. května) na plac před kostel všech svatých chtějíce míti odpověď na svou žádost za místo k vyslechnutí poselství od knížat, k nimž se utekli o přímluvu. Rudolf zatím povolal k sobě posly, kteříž byli od stavů u cizích knížat, káral velmi ostře, že převzali na sebe ten úkol od stavů a prohlásil znovu, že schůze na radnici Novoměstské, kteréž jsou proti zřízení zemskému, nijakž nepovolí. Očekával-li císař, že tito poslové budou zastrašeni jeho přísností, sklamal se velice. Jako na potupu žádali hned, jak císař domluvil, přítomní stavové, aby císař sám ustanovil nějaké místo, kde by stavové mohli odbývati své porady. Na to císař nedal žádné odpovědi, nýbrž propustiv posly dal vzkázati po nejvyšších úřednících stavům na place shromážděným, že jim shromažďování co nejpřísněji zapovídá.

Toto odmítnutí císařvo působilo jako by nalil oleje do ohně. Někteří odhodlanější z přítomných odpovídali hned poslům císařovým, že stavové považují za věc čestnou, aby od usnešení svého neupustili a předsevzetí svého se nevzdali. A proto že císaře v této věci nemohou uposlechnouti. K tomu ovšem shromáždění hlučným povykem přizvukovali. Kancléř sám zalekl se odpovědi a osvědčení tak přikrého, jakéž tuto slyšel od stavů. I spěchal k císaři, aby mu zvěstoval, co byl uslyšel; ale císař znovu ohlásil, že trvá při svém rozhodnutí.

Jitření mezi stavy na place shromážděnými zatím rostlo. Když pak poslové, kteříž se vrátili z ciziny, oznámili, jak pochodili u císaře, strhl se povyk takový, že bylo se obávati věcí nejhorších. V tom prohodil někdo, že stavové nepotřebují slyšeti poslů svých na ulici a že mohou k tomu míti světnici příhodnou. Okamžitě hnul se proud, a stavové násilím se vedrali do jednoho sálu hradního, aby tady vyslechli zprávy poslů. Máme za to, že sál, do

něhož stavové vnikli, byl sál Vladislavský, do něhož vchází se z placu před kostelem Všech svatých čili jak se nyní říká, z náměstí Svatojiřského. Zprávy určité o tom není, ale všecky okolnosti dobře se s tím shodují, jmenovitě i ta okolnost tomu nasvědčuje, že na place shromážděno bylo velké množství stavů, kteříž by se byli tak snadno nevešli do sálu jiného. Císař sám chtěl viděti vlastníma očima, jak působí na stavy jeho zápověď; proto se z místa ukrytého potají díval na shromáždění velmi bouřlivé a pohnuté. Odpor a odhodlanosť stavů velice jej pobouřily. Proto dal k sobě znovu zavolati některé náčelníky protestantů a zase jim co nejpřísněji zakázal sjezd a všeliké jiné nezákonnité shromažďování. Bylo to ovšem marné. Ti stavové, kteříž násilím se vedrali do hradu královského, neměli zajisté už ani za mák smyslu pro královy málomocné domluvy a pohrůžky.

Za ty dni, co sjížděli se stavové do Prahy, bylo tady nemalé pohnutí myslí v lidu, což měnilo se v nebezpečné jitření a vření, když se stavům na hradě dostávalo tak určité odmítavé odpovědi. Jest se tedy skutečně co diviti, že dne 5. května shromáždili se stavové zase na place před kostelem Všech svatých, aby opakovali své žádosti. Po krátkém rokování v užším kruhu stalo se tady hned usnešení, aby se žádosť podala znovu do kanceláře císařské a když by to neprospělo, aby se stavové houfně dostavili pro odpověď před samého císaře. Vůli takové dodávalo mocného důrazu neobyčejné množství stavů a jiného zvědavého a nepokojného obyvatelstva, kteréhož se nahrnulo na plac před kostel Všech svatých a do ostatních nádvoří hradních. Posud stavové posýlávali v čele svých deputací mírnějšího Štěpána ze Šternberka a hraběte Šlika, nyní však jednomyslně žádali Václava Budovce, aby přednášel jejich žádosti a tlumočil jejich smýšlení. To svědčilo nejlépe, jaké panuje rozjitření mezi nimi a že odhodláni jsou již i k tomu nejhoršímu. Budovec tedy vydal se do kanceláře císařské s mnohými jinými a tady požadoval od nejvyššího purkrabí a od úředníků zemských, aby vymohli svolení královské k odbývání sjezdu stavovského. Úředníci ovšem oznámili králi, co stavové požadují a Budovec s 50tičlennou deputací puštěn pak k císaři pro odpověď. Císař nedal sebou hnouti, zakázal zase Budovcovi a přítomným všeliké shromažďování stavů, ale slíbil, že brzy svolá sněm zemský.

Když takovou odpověď Budovec ohlásil svým přátelům na place, nastalo mezi nimi nesmírné pobouření, které končilo na vyzvání Budovcovo tím, že *všickni ruce k nebi pozdvihnouce přisahali jedni druhých neopouštěti a přes císařský zákaz odbývati sjezd na Novoměstské radnici.*

Hned na to hrnulo se všecko nepřehledné množství lidu s Hradčan dolů na vozech, koňmo a pěšky, an na to císař s nejvyššími úředníky s okna se díval i nemálo zděsil se z tak velikého zástupu. Dlouhý most pražský byl davem lidu přeplněn a mnozí ještě chtíce se spěšněji dostati na druhý břeh, vsedali do lodí a dali se převézti na druhou stranu. Všecko valilo se na radnici Novoměstskou. (Výjev tento podali jsme vyobrazením na str. 561. a 562.) Tady visely také tabule, na kterých psán byl zákaz Rudolfův, aby se sjezd na radnici neodbýval. Někteří ferinové obrátili jednu z těch tabulí pravíce, na druhé straně že zní jináče, čemuž se ostatní hlasitě smáli. Jeden z bratří Vchynských pak tu tabuli strhl a šlapaje po ní nohama volal prý: „Ten král za nic nestojí, musíme si zvoliti jiného!“ Tu předstoupil před stavy hejtman Novoměstský Vilém z Landšteina, jenž byl katolík, i jal se je napomínati, aby se rozešli; ale oni sobě z něho posměch strhli a odcházejícího s nepořízenou pískáním provázeli. Zatím zběhlo se na Dobytčí trh mnoho tisíc obecného lidu, tak že ten veliký plac byl cele naplněn. V týž čas pak poslali k stavům poslové kurfirta Saského, kteříž byli právě při dvoře císařském, žádajíce jich, aby toho dne ničeho před sebe nebrali, že oni chtí ještě této noci slyšení vzíti u císaře a za ně se přimluviti. Nabídnutí toto přijato, ač snad nikdo více neočekával, že král vyhoví žádosti stavů. A poněvadž již silně k večeru se schylovalo, usnesli se stavové pro dnešek se rozejíti a zítra o sedmé hodině ráno k započetí sjezdu se dostaviti. Ještě jednou obnovena tady pod širým nebem přísaha, že nebudou jedni druhých opouštěti, načež všickni rozešli se po svých hospodách.

Praha stala se od této chvíle jevištěm dvou sporných stran, které na sebe nevražily, jedna druhé více nedůvěřovala a na vzájem jedna druhé připisovala nejhorší záměry. Císař měl na své straně nepatrnou stráž osobní, jen malou část měšťanů pražských a hrstku stavů katolických; ale posud mu poskytoval dosti moci lesk vyvýšenosti královské a císařské, před níž ustupovali vždy ještě i nejodhodlanější odpůrci. K stavům protestantským naproti tomu družila se valná většina obyvatelstva pražského, a ti stavové, kteříž přijeli do Prahy, přivedli s sebou tolik ozbrojené družiny, že okamžitě mohli sestaviti dosti silné vojsko. Páni a rytíři vodí-

vali s sebou na sněmy ovšem vždycky služebnictvo a něco ozbrojených průvodčích podle toho, mnoho-li kdo mohl po delší čas v Praze uživiti a jaké v tom nalézal zalíbení; tentokráte však nebylo více důvěry, že odpor stavovský skončí se po dobrém. A tak stavové přivedli s sebou do Prahy tolik ozbrojeného lidu, co každý mohl sehnati a co si troufal uživiti; většinou učiněno sice takové opatření pro bezpečnost osobní, ale mnozí také už pomýšleli na věci příští, aby hned mohli svým lidem přispěti, když by bylo potřebí ozbrojeného zakročení. Do síně sněmovní chodívali stavové v dřívějších dobách jen s kordem, tentokráte ale dostavovali se do porad v úplném ozbrojení. Za takových okolností nebylo nikoho tajno, kdo by asi podlehl, kdyby došlo k násilnému rozhodování, kdyby válkou se mělo vyříditi, co se nedalo provésti sněmováním. Kdo byl v Praze tou dobou, musel bezděky připadnouti na myšlénku, že takto schyluje se k zápasu krvavému. Takový stav tedy byl velmi úrodný na všeliké pověsti o nastávajících bojích, o válečných záměrech jedné nebo druhé strany. V Praze tedy povážlivý ruch neutuchl a obyvatelstvo trnulo v neustálém rozechvění. Jmenovitě se mnoho bájilo o připravovaném útoku a hromadění všeliké zbroje na straně císařské. Stavové naproti tomu odvolávajíce se na takové pověsti, udržovali v městě ve dne i v noci silné ozbrojené hlídky. Žoldnéři stavovští a chátra počínali si za takového stavu čím dále vyzývavěji, jelikož viděli převahu stavovskou a jelikož nebylo nikoho, kdo by byl chtěl a mohl vášně jejich držeti na uzdě. Katolíci pražští uváděni tím do nemalých nesnází a udržováni v stálém strachu a rozechvění.

Dne 6. května již časně ráno začal se naplňovati Dobytčí trh lidem, jehož se sešlo na mnoho tisíc, a pomalu též stavové scházeli se na radnici podle úmluvy. Když byli pohromadě, tedy Václav z Budova vystoupiv na řečniště na paměť uvedl přítomným stížnosti a potřeby, pro které byli nuceni rozepsati sobě tento sjezd a na něj se dostaviti; neopomenul také vyložiti, jaké stavům hrozí nebezpečenství cti, hrdel, statků a svobod od úkladných nepřátel. Proto že jest zapotřebí, aby se skroušenými modlitbami utekli nejdříve k pánu Bohu a poklekouce na svá kolena žádali jej za pomoc a ochranu. I zapěl napřed: „Zavítej k nám duše svatý," a za ním všickni stavové s pobožnou myslí následovali, tak že prý mnohým slzy co hrách z očí dolů kapaly. Potom též odzpívali píseň: „Uslyš, Pane, prosby naše." Lid pak, který u velkých zástupech stál na Dobytčím trhu, jakmile zaslechl nábožný zpěv stavů, rázem všechen smekl a zpíval spolu, tak že po celém place zpěv ten se roznášel. A takovým způsobem potom pokaždé pan Budovec, když hromadu otvíral, vyzýval stavy, aby přede vším vykonali příslušnou pobožnost.

Stavové odbyvše svou pobožnost jali se vyslýchati posly, kteří se vrátili od krále Matiáše a od kurfiřtů. V tom přikvapil na koni mladík asi patnáctiletý, Petr Miller, syn Jana Millera, tajemníka v císařské kanceláři, a vypravoval, že katolíci skrývají v oboře královské (v nynějším parku oveneckém) několik set mušketýrů, aby znenadání stavy na radnici obklopili a je všecky do jednoho povraždili. Novina ta způsobila všeobecné užasnutí a pobouření. Na radnici jali se někteří napomínati shromážděných k zmužilosti, aby při sobě věrně stáli a náboženství svého do poslední kapky krve hájili a zastávali. Napomínání takové však mnozí již ani neslyšeli, neboť všecko hrnulo se ven z radnice. Museli vycházeti malými dveřmi, protože vrata byla zamčena a tak v tom spěchu taková povstala tlačenice, že mnozí při tom utržili tělesné poranění. Někteří mníce, že nebezpečí je příliš velké a blízké, nečekali, až by se mohli protlačiti dveřmi, nýbrž spouštěli se po svých pláštích oknem dolů. Před radnicí hned vsedali všickni na své koně a volali své služebníky; lid pak obecný vida odhodlanost stavů, pospíchal domů pro zbraň. V malé chvíli shluklo se na 1200 jezdců stavovských a pěchoty s ručnicemi do 300, k nimž přibyli plavci s bidly a sekerami, sládci se sochory, řezníci s meči a halapartnami, jiní s kordy, oštěpy a kamením, mnozí také se střelnou zbraní, tak že ozbrojeného lidu mohlo býti na 10.000.

K tomu lidu stavové promluvili, napomínajíce jej k stálosti Hned jej také dali od osob zkušených sešikovati v houfy podle zbraně, aby tak v pořádku pokojně očekávali, co se dále díti bude. Mezi tím vydali se někteří na zvědy do obory královské, aby se osobně přesvědčili, co je pravdy na zprávě donešené. Stavové pak vypravili deputaci do české kanceláře, aby se na to nejvyšších úředníků zemských zeptala. Jitření se pomalu mírnilo, když se neobjevovalo žádné nebezpečí, a stavové brzy vrátili se zase na radnici k dalšímu jednání. Z opatrnosti však uloženo mladším, aby před radnicí a na rozích ulic kolem radnice i opodál byli na stráži se svým lidem, aby stavové nebyli překvapeni něčím nenadálým.

Okamžitým vyšetřováním objevila se lichost pověstí pobuřujících. Osoby, kteréž se vypra-

vily do obory, zvěstovaly, že tam není ani muže ozbrojeného, a od mladého Millera zvědělo se, že ubíraje se z domu otcovského na Malé straně, slyšel tu pověst na ulici. A že tedy pospíšil dát stavům výstrahu, aby nebyli překvapeni. Někteří horkokrevní horlivci naléhali, aby Miller byl potrestán za svůj skutek přenáhlený. Z Malé strany však došlo vysvětlení pověsti v ten smysl, že přijel na hrad posel krále Španělského, proti němuž ode dvora nekteří na vozích a asi padesát osob na koních Bruskou branou vyjelo. Kromě toho přimlouvali se rozvážní lidé za Millera, že vypravoval jen co slyšel a sice v dobrém úmyslu, a že i on i otec jeho náležejíce k Jednotě bratrské jsou upřímnými přáteli stavů pod obojí. A tak mu bylo odpuštěno.

Když lid zbrojný stál spořádaný v houfech před radnicí, tu v poslední době spatřino okolo slunce, jasně na obloze svítícího, pěkné světlé, bílé kolo. To hned, jak Skála vypravuje, všickni stavové vykládali za zřetelné a platné znamení boží přítomnosti a ochrany v nynějším předsevzetí. My na takové věci pohlížíme jako na obyčejné zjevy přírodní, tehdáž ale mysl pověrčivá vyhledávala v nich vždycky příznivé nebo nepříznivé znamení. A jelikož ten úkaz považován všeobecně za znamení příznivé, proto stavové byli tím nemálo potěšeni a v předsevzetí svém utvrzeni.

Na radnici, kam se stavové vrátili po planém poplachu, čteny přípisy knížat, k nimž byli Čechové vypravili posly o přímluvu. Zatím staly se důležité věci na hradě královském Císaři vylíčeno bylo sbírání se zbrojného lidu po Praze zajisté ještě hroznějšími barvami nežli jak to bylo v skutečnosti. Ulekl se z toho velice. I vida jak silnou podporu mají v obecném lidu stavové pod obojí a obávaje se, aby tak četná ozbrojená chasa žádných výtržností se nedopustila, obměkčil se na mysli své, i vyslal bez průtahu některé vyšší úředníky k shromážděným stavům s omluvou. Poslové císařovi ubírajíce se na radnici skrze davy ozbrojeného lidu a patříce vlastníma očima na tu všeobecnou odhodlanost, nemálo se zvrtkali ve své posavadní nepovolnosti. Nejvyšší purkrabí, když byli poslové uvedeni nahoru do shromáždění, proto nad míru bázlivě vyřizoval stavům, co jim bylo od císaře vzkázáno. Císař dal projeviti své podivení nad tím, jak mohli stavové uvěřiti tak kvapně nedůvodné pověsti a těžkému podezření, jako by on chtěl na ně vysílati lid zbrojný a tak ukrutně připraviti je o hrdlo. Na takové násilné potlačení stavů on že nikdy nepomyslil,

nýbrž že je všecky na radnici shromážděné považuje a uznává za své milé a věrné poddané, *na kteréž se povinnost královská i zřízení zemské vztahuje.* Aby tedy všelikému nedorozumění o náboženství a všem jich stížnostem bylo odpomoženo, že co nejdříve svolá sněm obecný, kde se o to všecko bude moci státi laskavé a pokojné narovnání. Poslové projevili dále vůli císařskou v ten smysl, kdyby se stavové chtěli ještě vícekráte scházeti, aby toho nečinili v takovém válečném způsobu a nedopouštěli čeládce své ručnic nositi, ponévadž to je zakázáno. Ohlašovali prý se, že sjezd jejich odbývati se bude pro zjednání pokoje, ozbrojený lid však že vydává svědectví o něčem jiném.

Po krátké poradě dal Budovec poslům císařským za stavy odpověď, kterak jsou úplně přesvědčeni o svém milostivém králi, že nepomýšlí na záhubu a potlačení svých věrných poddaných; k tomu že mu jen radí zlí a nevěrní rádci a politikové, kteří jej již potupně připravili o některé země. Strany sněmu žádali stavové, aby hned byl rozepsán a do třetího dne otevřen, kdežto všickni nejvyšší úředníci zemští a největší část stavů v Praze se nachází; a v tom rozepsání sněmu aby byl odvolán mandát sjezd zakazující. O Millerovi bylo praveno, že neujde trestu zasloženému. Naproti tomu prohlásil Budovec, že Miller je pod ochranou stavů a ti že se oprou každému útoku na něj. Přinesl-li zprávu, která se nepotvrdila, že jednal jen podle své povinnosti, oznámiti stavům hrozící nebezpečí. O složení zbraně odpověděl Budovec, že v tak nebezpečné době a při všeobecném rozjitření myslí nelze nic takového učiniti; než stavové že chtí všemožně o to se přičiniti, aby pokoj a pořádek byl zachován.

Po odbytí vyslanců císařských pokračovalo se dále v čtení odpovědi od knížat cizích, kterých krátký smysl byl následující. *Král Matiáš* zaslal Rudolfovi přípis velmi opatrný, který vlastně nic podstatného neobsahoval. Sdělovalť císaři, že u něho byli poslové čeští a jej žádali za přímluvu, čehož jim nemohl odepříti; o těch věcech, které se zběhly v poslední době mezi stavy a císařem, že nemá dostatečné vědomosti, a poslové prý nevědomstí jeho nijakž neumenšili. Císař, jakožto král a pán stavů, že v moudrosti své jistě učiní, co bude možného, a že psaní toto na dobrou stranu vyloží. Ani nejmírnějším způsobem nebylo naznačeno, zdali Matiáš radí k svobodě náboženské. Vůbec byl celý list sepsán s chytráckou neupřímností v ten způsob, aby císař si nemohl stěžovati na bratra

svého, stavové aby nebyli odstrčeni, ale také aby z toho listu nemohli do budoucnosti vyvozovati žádný závazek. *Falckrabě Fridrich IV.* učinil důtklivou přímluvu k císaři v ten smysl, že by jeho odpírání svobody konfesi české, která je stejná s augšpurskou, vykládáno býti mohlo tak, jako by ani v říši neměly býti zachovávány zákony, které pojišťují svobodu vyznání augšpurskému. Ukazoval na císařova otce Maximiliana i narážel na to, že vše děje se toliko na zlou radu některých. *Jáchim Zikmund Brandenburský* připomínal císaři, že jediný Bůh jest soudcem nad svědomím a že nikdo jiný nad ním panovati nemůže; že z takových věcí pocházejí krvavé následky a zkáza zemí; připomínal pronásledování prvních křesťanů, které ničeho nespomohlo, nýbrž že tyranové dříve zahynuli, nežli by se byli zvrhli ti, kteří pravdě boží srdcem věřili. Též uváděl za příklad císaře Maximiliana, který ďáblu a jeho holomkům ucha nepopřával a svědomí poddaných svých nezavazoval. Dále připomínal dokázanou věrnost stavů pod obojí a jaké nevyhnutelné nebezpečenství by císaře bylo potkati muselo při posledním sporu s bratrem Matiášem, kdyby oni se na jeho slovo nebyli bezpečili, když jim slíbeno, že článek o náboženství bude vyřízen na sněmě nejprvnějším. Třeba zlé osoby císaři vyznání české za kacířské a bludné líčily, to že neslýcháno jest, aby se pravda před nepravdou báti aneb ostýchati měla. *Filip Ludvík*, falckrabě při Rýně, a *Jindřich Julius Brunšvický* taktéž se přimlouvali, aby císař propustil stavům náboženskou svobodu, jako se to bylo stalo v říši Německé. *Kristian II. Saský* psal stavům, co se děje, to že považuje za pletky jezovitské, a že co nejdříve zašle k císaři svou přímluvu. Zároveň však stavů napomínal, aby setrvali v posavadní mírnosti, aby císaři nepředkládali nových požadavků a aby ve všem šetřili úcty, jakou jsou povinni mocnosti císařské a královské. Brzy také vypravil kurfiřt skutečně s přímluvným listem k císaři tři své rady: Melichara z Witteru, dra Gerstenbergra a dra Gödelmanna s tím dobrým a šlechetným úmyslem, aby mezi oběma stranami prostředkovali a trvalé vyrovnání zjednali.

Toutéž dobou vypravil pan Petr Vok z Rožmberka důvěrného svého jednatele ke králi Rudolfovi, přimlouvaje se za stavy. Kdyby císař požadavkům jejich vyhověl, sliboval pan Rožmberk, že jej bude ze všech sil svých podporovati při volbě nového krále římského.

Po přečtení odpovědí, které poslové stavům přinesli, učiněno opatření strany hlídek a pomůcek pro příští noc, aby nikde pokoj a pořádek nebyl rušen; na to stavové vyslavše k otci Millerovu deputaci, aby jej potěšila a uspokojila, že synovi nic zlého státi se nemůže, skončili dnešní svou schůzku tak nábožně jak ji byli započali a zazpívavše písničku: „Děkujeme bohu našemu, že nás přitrhl k synu svému“ rozešli se.

Tím však události dnešního dne nebyly ukončeny. Staroměstský primas *Jiří Heidel z Rasenšteina* upadl v nenávist u stavů, poněvadž se byl přičinil za posledního sněmování, aby města odtrhl od stavů. Na to se nezapomnělo, a všeobecná nenávist proti němu nyní čím dále rostla, protože dosti neopatrně dával na sobě znáti, že stavům protestantským nepřeje. Heidel prý se vyslovil kromě jiného, že je mu jeden žid milejší nežli 15 kacířů. Kromě toho sesílil ozbrojenou stráž městskou a opatřoval některé potřeby vojenské. U oblíbené hlavy městské rozuměly by se takové věci samy sebou v dobách, kdy Prahou hýbalo kolik tisíc cizího ozbrojeného lidu; u Heidela však vzbuzovalo to podezření a zvyšovalo jen rozhořčení proti němu. Když stavové ukončili jednání na radnici Novoměstské, strhl se pokřik, že v koleji jezovitské, v jiných klášteřích i na radnici Staroměstské kryje se ozbrojený lid, aby času nočního přepadl osoby pod obojí. O Heidelovi zejmena se tvrdilo, že najal 400 žoldnéřů. To postačilo, aby se všeobecná nevole obrátila především proti primasovi Staroměstskému. Stavové sebravše se okolo sedmé hodiny večer asi v 300 koních, obklopili radnici Staroměstskou se všech stran, načež také do vnitř vrazili. Tady nalezli skutečně asi 50 ozbrojených mušketýrů, kteří se vyznali, že jsou najati od primasa; leč že nevědí proti komu, ale proti stavům že býti nechtí. Těm ihned poručeno jest muškety čili pušky své i všecku jinou zbraň složiti. I museli nad to učiniti přísahu, že proti stavům nikdy sloužiti nebudou, načež jsou propuštěni. Něco ozbrojenců Heidelových prý se rozprchlo než stavové obsadili radnici. Lid pobouřený hledal také Heidela. Štěstí jeho bylo, že se uměl ukrýti; lid rozjitřený byl by s ním byl zajisté zle naložil.

Stavové potom sami starali se o bezpečnost v městě, jak byli císaři slíbili. Každý dům musel potom dostavovati jednu osobu k zachovávání pokoje a bezpečnosti. Bylo toho tím více potřebí, jelikož v Praze se hemžilo všelijakého lidu bez zaměstnání. Ze všech koutů světa sbíhali se sem vojíni bez zaměstnání, kteří se nadáli, že budou do vojenských služeb najímáni

buď od císaře nebo od stavů českých. To se však posud nestalo; a tak ti lidé uvyklí nevázanému, hlučnému životu vojenskému, svým drzým chováním a svým nezřízeným životem bospodním rozličné výtržnosti plodili a nejistoty přimnožovali. Nejvíce spadýno měl lid na jezovity; proti nim, ač jen v nejnutnějších potřebách objevovali se na ulicích, nejvíce se horlilo a štvalo. Obraznosť lidu rozohňována povídačkami o neobyčejných zásobách válečných, které jezovité chovají ve svých sklepích a podzemních skrýších a kteréž dávají hlídati od najatých žoldnéřů. Konečně jitření proti jezovitům dosáhlo takového stupně, že větší jich část musela utéci k dobrým přátelům na Malou stranu, kdežto v koleji setrvali jen ti, kdo museli stavení hlídati.

Dne 10. května opět shromáždili se stavové na radnici Novoměstské, a Dobytčí trh zase jako dne minulého naplnil se tisíci ozbrojeného

Vpád Pasovských do Budějovic. (41.)

lidu. V shromáždění stavů počalo se jednati o spise k císaři, kterým by se stala dostatečná omluva, proč stavové předce odbývají sjezd zapovězený. Ustanoveno sto osob, mezi nimiž čtyři nejpřednější prokuratoři čili právníci čeští, a sice dva protestantští a dva bratrští, aby tu omluvu vypracovali Potom jednáno jest o běžných věcech, a mnozí ze stavů nastupovali na svržení některých nejvyšších úředníků zemských, též primasa Heidela, ale jiní odporovali, že to náleží před sněm, oni pak že jenom svého náboženství zastávati se mají. Toto poslední mínění opanovalo ve shromáždění. Šest osob, mezi nimi Budovec, vysláno na hrad, aby skrze nejvyšší úředníky vymohli slyšení u císaře k podání spisu omluvného. Města, kterým bylo hro-

ženo trestem, kdyby k sjezdu přišla, použila příhodné doby a žádala o zastání vyšší stavy, což jim také bylo slíbeno.

Poslové vypravení na hrad dlouho se nevraceli. Když se počalo k večeru schylovati, povstal znovu pokřik, že vyslanci stavovští jsou zatknuti a do vězení dáni. I sebrali se stavové a v průvodu několika tisíc ozbrojenců pěších i jízdných ubírali se na hrad chtíce vyslance své vysvoboditi. Množství lidu shromáždilo se také před kolejí jezovitskou, chystajíc se jezovity přísně potrestati, potvrdí-li se, že jsou poslové zavřeni. Ale ještě na cestě potkal se lid s posly, a pobouření, které panovalo proti jezovitům následkem toho, se utišilo. Pan Budovec, který byl v deputaci, vypravoval stavům s radostnou tváří milostivé přijetí u císaře a vymlouval opozdění poslů tím, že byvše k obědu pozváni od nejvyššího komorníka císařova pana Desideria Pruskovského, tam až do nynějška prodleli. Tu vrátilo se nazpět veškero ozbrojené množství a pokojně se rozešlo, ani nejmenšího výstupu se nedopustíc, stavové pak tu noc město silnými strážemi obsadili pro uvarování se všeho nepořádku.

Dne 12. května sešli se stavové zase na radnici a tu čtena omluva od nařízených k tomu osob vypracovaná, v níž položeny jsou příčiny, proč stavové sobě ten sjezd položili. Stavové jednání své líčili a omlouvali v ten smysl, jako by v ničem nesměřovalo proti zřízení zemskému a jako by nijakž nebylo na ujmu mocnosti královské. Sněm byl rozpuštěn bez podstatných příčin, pravili stavové, a tím že byli donuceni k jednání o důležitých svých potřebách sjezd tento vypsati a k němu se shromážditi. Směl-li arcibiskup duchovní sjezd vypsati a to vytisknouti dáti a nehřešil, oni že tím sjezdem, který nečelí proti císaři, též se neprovinili. Dále ukazovala se potřeba hotovosti, když taková ve všech zemích sousedních se zřizuje a snad již na Čechy táhne, tak že i Čechy z opatrnosti totéž učiniti musejí, aby byly připraveny na všecky případy. Žalovalo se, že mysli stavů jsou neustále pobouřeny a znepokojeny osočováním a očerňováním u císaře. Nepřátelé stavů že už se také chlubí, jak se přívržencům pod obojí špatně povede; hlavy jejich že padnou, v krvi jejich že se vítězi budou koupati a statky že jim budou zabaveny. Aby stavové tedy mohli býti jisti svým životem, aby mohli vyznávati svou víru, žádali za zrušení mandátu, jímž se zapovídal sjezd, a za svolání nového sněmu; a zatím aby stavové ponecháni byli při usnešení sněmovním z roku předešlého. Obranný spis byl od stavů shromážděných přijat a odevzdán kromě přímluv knížat říšských zvláštní šestičlenné deputaci, aby to všecko odevzdala císaři. Deputace odešla, a stavové shromáždění modlili se po návrhu pana Budovce, aby Bůh vyslancům pomohl k dobrému výsledku.

Každá přestávka v jednání, jmenovitě však čekání na rozhodnutí císařské, byly úrodnou půdou k všelikým pověstem. A tak bylo i nyní. Povstalť nový pokřik po Praze, že hejtman Ramée dal sobě přihotoviti několik petard, aby jimi nočním časem vyhodil do povětří některé vzácnější domy a pány jejich tím způsobem zničil nebo do své moci dostati mohl. I byl z toho nemalý poplach po celém městě, tak že stavové pro upokojení myslí a pro vlastní bezpečnost viděli se nuceni učiniti potřebná opatření. Přede vším rozložili silnou stráž na místech příhodných, jmenovitě však na Novém městě, kde se shromáždění odbývala a kde nejvíce stavů bylo ubytováno. Pak hned také vypravil se valný houf stavů na hrad a přednesli tady své stížnosti nejvyšším úředníkům zemským, že „nepokojní papeženci stavům pod obojí hrozí věcmi neobyčejnými a nenáležitými. I pokudž by to tak v skutku dálo se od nich, jakž jich již nejedny, a to ne marné zprávy docházejí, že by stavové nemohli tomu jinak rozuměti, než že ta všecka nepřátelská proti nim předsevzetí pocházela by ne s vědomím a vůlí milostivou císaře, krále a pána jejich nejmilostivějšího, alebrž původem a z nabádání některých toliko hlav bouřlivých a zpronevěřilých synů vlasti, kteříž by rádi v té zkalené vodě dobrých a mastných úhořů sobě nalapati chtěli: však aby oni jakožto nejvyšší úředníci a ochráncové země nedávali k tomu tak dalece přicházeti, za to že jich stavové uctivě a přátelsky žádají.“

Nejvyšší úředníci vyslechli stížnosti stavů i dali jim odpověď slovy přívětivými, v níž se zakazovali nejlepší vůlí, spolu však také na srozumění dávali, že v této věci žádného opatření učiniti nemohou. Že katolíci mezi nejvyššími úředníky a rádci císařovými odporoučeli císaři násilné prostředky proti nekatolíkům, o tom jsme už vypravovali; ale že by nyní skutečně připravovali takové věci, o jakých vypravovaly pověsti, o tom nebylo podáno žádných důkazů a posud v té věci nebylo vyšetřeno nic závažného. Proto ovšem mohli nejvyšší úředníci vším právem stavům odpovědíti, že nemohou učiniti žádného opatření. Než stavové při tehdejší rozjitřenosti a nakvašenosti nebyli přístupni takovýmto rozumovým důvodům a jali se sami zřizovati potřebnou ochranu proti domnělému

nepříteli. Zvolili totiž výbor 50 mužů pro bezpečnost, který měl bdíti nad veřejným pořádkem a péči míti na vše, co by mohlo směřovati k jeho rušení. I mělit, jak výbor tento, tak i starší obecní po celý ten týden, nežli přišla odpověď císařská, co dělati, aby zdrželi od výtržností rozháranou chasu, která následkem znepokojujících pověstí každou chvíli byla hotova uderiti na domy katolické. O Budovcovi vypravováno každou chvíli, že byl v noci ve svém domě přepaden, nebo že životu jeho hrozí to a ono nebezpečí.

Stavové každého dne scházeli se na radnici Novoměstské k poradám a každou schůzku svou návodem pana Budovce započínali a končili, jak už jsme vypravovali, modlením a náboženými písněmi. A skoro každý den kázal některý duchovní z okna lidu shromážděnému v radnici a dole pod okny. Při všeobecném rozčilení myslí a při tom návalu rozličného lidu, který v Praze vyhledával zaměstnání a zábavu, nemohlo býti jináče, nežli že panoval život hlučný a bezuzdnější nežli v jiných dobách pokojných, zvláště že sami mnozí ze stavů oddávali se hýření, radovánkám a slastem života. Proto nábožný Bratr český Budovec, jemuž všecka prostopášnost byla pohoršením, srdečně si ve shromáždění na to stěžoval, že mnozí nedbajíce na žádné napomenutí „ráno se pánu Bohu modlí a zpívají, večer pak v opilství se vydávají, čemuž se strana odporná posmívá.“ Doložil také, že mnozí tak statečně pijí na zdraví jiných, až by sami z toho mohli býti nemocni. I napomínal takové pro jméno boží a pro spasení duší jejich, chtějí-li, aby Pánbůh předsevzetí jejich požehnal, aby sami mezi sebou se trestali a opilství zanechali.

Zatím počal se císař nakloňovati k žádosti stavů, k čemuž přispívala dvojí okolnost: předně duševní a tělesný stav císařův a za druhé mocné rady a přímluvy některých osob při dvoře císařově. Měl-li císař pokoj — vypravuje Gindely — a svítilo-li slunce, nechtěl slyšeti ničeho o povolnosti a zamítal rozhodně všecky návrhy sem se vztahující. Jakmile však silnější vítr donesl k uším jeho rány výstřelů, které bylo skoro po celý den slyšeti na Starém i Novém městě, zbledl císař a v tomto okamžiku ochoten byl k všelikému ústupku. Síly jeho ubývalo, čím více se blížila půlnoc. Tu mu rozohněná obrazotvornost malovala všecky hrůzy, které jej už po léta sužovaly. Tíseň všelikého druhu, mající svůj původ v podkopaném zdraví, stěžovala mu dýchání a představovala mu ovšem nebezpečí, které mu hrozilo od protestantů, způsobem strašně zvětšeným. Pak se vzdal odporu, až zase s jitrem nabyl trochu poklidu a slunkem denním trochu nové odvahy. Málo lidí tehdáž vědělo, jak bídný život tráví na hradě Pražském císař Rudolf, který v pití hleděl utopiti své utrpení a upomínky na minulost. Proto býval málo který den střízlivým.

Za takových okolností vypadalo to jako skutečné mučení, požadovalo-li se od tohoto ubohého nemocného muže, aby s mladistvou pružností uchopil se posledních svých prostředků a vyzbrojiv vojsko vrhl se na své protivníky a je zničil! Takové věci požadovaly se od Rudolfa, který si netroufal vyjíti ze svého pokoje, který se stínu nebezpečí a šelestění listů lekal a proto se rozčiloval. Čeští korunní úředníci radili k povolnosti naproti protestantům, poněvadž viděli, že jsou mocni svým počtem a svou odhodlaností; Lobkovic, Attems a španělský vyslanec radili k násilnému odporu proti nim, aby se nestali ještě mocnějšími.

Španělský vyslanec Zuñiga, který nějaký čas nebyl v Praze, nyní vrátiv se, na požádání papežského nuncia a českých katolíků velice se vynasnažoval, aby císaře přiměl k nepovolnosti proti protestantům. Dostavil se tedy do předpokoje k obydlí císařovu a chtěl si tam mermomocí zjednati přístup k Rudolfovi, což bylo však věcí pranesnadnou. Když se mu to nepodařilo, vykládal tam hlasitě předsedovi dvorní vojenské rady, hraběti Sulzovi, aby to všickni slyšeli, že král Španělský bude Rudolfovi pomáhati ze všech sil; již nyní však že kupci italští poskytnou Rudolfovi potřebné peníze na zbrojení. Zuñiga po několik dní docházel do předpokoje císařova, aby si vymohl slyšení, konečně však bylo mu řečeno, že si císař přeje, aby tam nechodil, poněvadž stavové protestantští mají z toho pohoršení. Vlastní příčina toho zákazu však ležela v tom, že zatím císař se odhodlal stavům povoliti. Stalo se to následujícím způsobem.

Vyslanci kurfiřta Saského poznavše za svého pobytu v Praze stav věcí v Čechách, pracovali v tom smyslu, aby císař svolil k žádostem stavů, jelikož byli přesvědčeni, že by jinak došlo k násilí, které by císaře mohlo státi i trůn český. Kancléř kurfiřta saského dr. *Gerstenberger* tedy dne 17. května radil císaři jménem svého panovníka, aby svolil k žádostem stavů českých. Důvody, kteréž při tom přednesl, nemohly se minouti s účinkem, jelikož Rudolf byl přesvědčen, že je to rada přítele upřímného, o dobro jeho pečlivého. Vyslanci přednesli císaři, že stavové pod obojí nepřestali býti a budou i dále

věrnými a poslušnými poddanými císařovými. Vyhledávají toliko, aby v svědomí svém nebyli obtěžováni a aby slovo boží podle proroků a písem svatých mohli slyšeti a svobodně vyznávati. A to že kurfiřt Saský za nic neslušného neuznává. Dále pravili, poněvadž Čechy jsou jedním kurfiřstvím říše Německé, že stavové čeští mají užívati pokoje a svobody v náboženství jako i jiní stavové v říši. Vyslanci vykládali také, jaké spory a záhuby povstaly v jiných zemích, na př. ve Francii, v Nizozemí a jinde, když se obyvatelstvu upírala svoboda víry. Že jiná víra může se trpěti a dovoliti, aniž by bylo na ujmu katolictví, v tom ohledu uvedli Židy, kterým se jich víra povolila a trpí beze vší překážky. O papeži tvrdili vyslanci, že hodlá Rudolfa svrhnouti se stolice císařské, a že jej jeden den připravil o tři království. Pověděli mu, kterak prý se mluvilo o jeho sesazení loni i v táboře bratra Matiáše, že musí dolů! do kláštera, na Brandýs, nebo do Tyrol; anebo že se mu jistý deputát má vyměřiti a dávati. Vykládali císaři, že nekatolíci jsou pronásledováni a utiskováni mnohem hůře, nežli císař poroučí, a že v tom ohledu dějou se věci, o kterých císař ani nezví. Ale to všecko že se neděje pro zvelebení víry, nýbrž proto, aby císař byl uveden se svými poddanými v zášť a závisť, a stavové aby byli ke vzpouře popouzeni. Tím způsobem však že byly ztraceny již Uhry, Rakousy a jiné země a provincie. Aby císař byl zastrašen a k povolnosti donucen, že se mu namlouvalo, kterak na Moravě je už přes 60.000 lidu branného, kdežto ho nebylo přes 10.000 mužů. To vojsko mohlo býti přemoženo, k tomu však císaři se neradilo, poněvadž účel byl ten, aby císař musel odstoupiti. Čechové že před rokem se svou velkou škodou císaře při koruně zachovali, začež se jim ani nemůže sebe většími díky odměniti. Než nepřátelé císařovi že z Čechů mají posměch, na jich věrnou upřímnosť že nic nedají, a tím že císaře chtějí uvésti v nebezpečenství. Kdyby však opravdově císař v nebezpečí upadl a pomoc potřeboval, pak že by jej papež jako loni opustil. Přátelské tyto rady působily na císaře velmi mocně a neminuly se s účinkem, zvláště že zároveň také s jiné strany přimlouváno bylo císaři, aby stavům povolil.

Předseda vojenské dvorní rady hrabě Sulz přednesl císaři návrhy a sliby španělského vyslance a přimlouval císaři, aby se uchopil této pomoci. Skutečně se podobalo, že Rudolf se chytá tohoto stébla, a Sulz s radostnou tvaří zdělil honem vyslanci španělskému a jiným přátelům katolickým, co pořídil u Rudolfa. Než ještě téhož dne večer (dne 10. května) dostal se k císaři tajemník jeho *Hannewaldt* a ten úmysl císařův zvrátil úplně. Podařiloť se mu císaře přemluviti tak dalece, že jevil ochotnosť vyhověti stavům protestantským. Jakmile Hannewaldt způsobil tuto změnu při císaři, počal se rozhodně starati, aby náhled tento nabýval půdy i v straně katolické, kteráž posud stála proti požadavkům stavovským. Dokazoval tedy všem, že jedině tímto způsobem lze předejíti násilné převraty a že by katolíci dálším odporem pracovali jen k vlastní záhubě.

Hannewaldt, rozhodný přívrženec strany římsko-španělské a katolické, nepřítel všech práv a svobod stavovských a k tomu všemu úskočný diplomat, jednal tentokráte upřímně i ve prospěch císaře i strany katolické. Znaje důkladně stav věcí a předvídaje nepředpojatě jakožto cizinec, co by pojíti mohlo z marné nepovolnosti, radil, aby se stavům vyhovělo O císařovi věděl, že nemá schopností a síly ke zřízení válečné moci a k důraznému jednání, jak chtěli zejmena Lobkovic a Attems; a o straně katolické byl přesvědčen, že tu pomoc neseženo, jaká byla zapotřebí proti mocné straně nekatolické. Aby tedy i císaře i katolíky zachránil před záhubou, přemluvil císaře k povolnosti. Vynasnažování jeho neostalo bez výsledků trvalých, jelikož, jak už pověděno, i vyslanci saští ve smyslu jeho pracovali a na císaře účinkovali Z počátku měl Hannewaldt v radě císařově jen málo přívrženců, ale každým dnem stoupenců jeho přibývalo, až konečně ostali rozhodnými odpůrci požadavků stavovských jen Lobkovic, Slavata a Martinic.

Dne 11. května císař přijav deputaci stavovskou, udělil k tomu své svolení, aby mu směli podati spis omluvný. To byl již zřejmý důkaz o změněném smýšlení císařovu, kterýž bez prodlení také učinil krok druhý, projeviv ochotu svolati sněm zemský, kterého se stavové posud marně dovolávali. Dne 14. května již bylo známo po celém městě, že císař svoluje ke svolání sněmu; ale také se dodávalo, že se to má státi teprvé po šesti nedělích. K tomu však stavové nechtěli a nemohli svoliti, aby zase se museli domů rozjeti. Vědělit, že jich síla spočívá ve svornosti a vytrvalosti; a za šest neděl mohlo se státi mnoho věcí v jich neprospěch, nehledě ani k tomu, že by návratem do domovů a novým příjezdem do Prahy jim byly způsobeny zbytečné výlohy. Stavové tedy požadovali, aby byl sněm svolán okamžitě. Císař upustiv od lhůty šestinedělní přál si ale-

spoň čtrnáctidenní odklad. Avšak ani k takovéto lhůtě nechtěli stavové svoliti. Kromě toho uznali za potřebné vymoci u císaře schválení všeho, co posud podnikli, jmenovitě také schválení sjezdu na radnici Novoměstské, aby jim takové jednání nebylo pokládáno v budoucnosti za vzpouru a nelojalnost a aby tedy nemohli býti proto soudně stiháni. To měl také císař vyjádřiti přiměřeným způsobem v mandátě o svolání sněmu.

V poslední této chvíli nasazovali katoličtí rádcové veškery páky, aby alespoň odložení takového mandátu vymohli na císaři. Chápalit se posledního tohoto prostředku v té naději, že se jim zatím udá příležitost císaře k nepovolnosti namluviti, a že zatím vůbec stav věcí vezme nějaký pro ně příznivý obrat. Hannewaldt tedy musel užiti vší své výmluvnosti, aby přesvědčil císaře, že potřebí žádosti stavů vyhověti. Během téhodne dostal se ještě dvakráte k císaři a podle sil svých radil k povolnosti, vykládaje, kterak by se sám uvrhl v záhubu kdyby stavům nepovolil a kdyby se řídil radou vyslance papežského.

Rudolf byl důvody a námitkami Hannewaldtovými sice přesvědčen, že nelze jinak nežli svolati sněm český bez odkladu; nicméně dal k sobě ještě jednou povolati všecky své rádce, aby s nimi pojednal o věci tak důležité. Tu napřed rozmlouval s jednotlivci a dotazoval se jich na jejich smýšlení, potom pak uložil některým nejvyšším úředníkům zemským a tajným radům, aby pojednajíce mezi sebou o té věci podali mu své návrhy, má-li býti sněm svolán hned nebo má-li se odročiti. V poradě byla většina členů pro odročení; podány tedy dva návrhy císaři, kterýž schválil návrh menšiny, aby sněm byl hned svolán, a stavům aby se sjezd na radnici ničím zlým nevzpomínal. Attems a Hannewaldt hned to rozhodnutí sdělili po důvěrném poslu hraběti Šlikovi, což se ukázalo býti k uspokojení stavů a k uchlácholení myslí prostředkem velmi vydatným a vítaným.

Dne 16. května posláno k stavům, aby vyslali ze sebe několik osob na kancelář českou. Tam jest stavovské deputaci od nejvyššího purkrabí doručen koncept čili návrh mandátu k rozepsání sněmu, aby jej stavové opravili dle zdání svého. K upravení toho návrhu zřízena jest zvláštní komise, která druhého dne odpoledne dala ten opravený návrh přečísti ve shromáždění stavů. Požadovalo se zejmana, aby sněm byl svolán na den 25. května. Návrh byl vesměs schválen a hned jmenovány osoby, které ještě téhož dne měly jej donésti na českou kancelář. Ale druhý den omlouvali se ve shromáždění tito pánové, proč jsou toho včera vykonati nemohli, neboť prý se bylo již připozdilo „a někteří z Jich Milostí byli trunkem obtíženi.“ Jakmile byl návrh od stavů opravený přinešen do kanceláře české, byl od císaře proti radě pánů Lobkovice, Slavaty a Martinice potvrzen a hned do tisku poslán.

Podle obyčeje měl ten mandát vedle císaře býti podepsán též od nejvyššího kancléře; ale pan Zdeněk z Lobkovic, když mu mandát přinesli k podpisu do jeho domu, vymlouval se nemocí, že ho podepsati nemůže. Když pak stavové na takové prodlévání stížnost sobě vedli, on zvláštním přísným rozkazem nařídil Lobkovicovi, aby podepsal, což nejvyšší kancléř potom učiniti musel.

V tom mandátu císař zrušil svůj předešlý mandát, kterým zakázal sjezd stavovský na radnici Novoměstské; uznal za dostatečnou omluvu stavů, kterou vykládali, že se sjeli v Praze k jednání o hotovosti zemské, k podání císaři potřebné omluvy a k vyslyšení poslů, kteří byli vypraveni k cizím knížatům. Jednání o zemské hotovosti mandátem královským odloženo do sněmu nastávajícího, stavům pak odpuštěno těmito slovy: „Omluvu a žádost Vaši my k sobě milostivě přijímati a jí místo dávati ráčíme, jsouce s vámi všemi třemi stavy tohoto království, věrnými poddanými našimi, v tom ve všem dobře dokonce spokojeni, poznávajíce, že s námi věrně a upřímně míníte, a takové věrnosti a poddanosti k nám všech časů jste poddaně dokazovali.

A my od předešlých mandátů našich milostivě upouštěti, je vyzdvihovati a vás všecky tři stavy věrné poddané své v tom milostivě opatrovati ráčíme, že dotčení mandátové vám všem společně ani žádnému z vás obzvláště k žádné nejmenší újmě a úhoně věrnosti, poslušnosti, poddanosti a dobré pověsti vaší nejsou a býti nemají. Též od nás jakožto krále Českého ani žádného jiného duchovního nebo světského člověka vám to ničímž zlým připomínáno a na to se více navracováno býti nemá, nyní i na časy budoucí a věčné. Neboť *vás všecky tři stavy království tohoto Českého za své věrné poslušné poddané, pod milostivou ochranu naši, ke všem řádům, svobodám a právům tohoto království náležející, na kteréž se povinnost naše královská vztahuje, míti a držeti ráčíme*“.

Císař rozpisoval tím mandátem sněm na neděli křížovou; sliboval článek o náboženství položiti první mezi předlohami královskými, pod obojím svobodu v náboženství uděliti, do ko-

nečného uspořádání věcí ponechati stavy při tom opatření, jaké se stalo na sněmě léta minulého a sněmu nerozpouštěti, „pokudž by týž artikul o náboženství, taktéž články předešlým sněmem odložené, jakož i ty, které by pro dobro obecné předloženy byly, zavřeny a na místě a konci postaveny nebyly.“

Dne 20. května přinešen jest na radnici Novoměstskou ten mandát vytištěný, podepsaný a spečetěný a tady hned ohlášen a přečtěn za velké radosti a plesání všech přítomných stavů. Po té jej dali přibíti dole na vrata, aby jej mohl každý čísti veřejně. Potom stavové zazpívavše některé duchovní písně v českém i německém jazyku napomenuti byli vřelými slovy od Budovce, aby o čest a slávu božskou i vzdělání obecného dobrého vlasti své bedlivě pracovali a k nastávajícímu sněmu obecnému všickni náležitě se hotoviti hleděli, dadouce na sobě dobrý příklad straně odporné k svornosti, lásce a obcování křesťanskému. Tím stavové sjezd ukončili a radostně se rozjeli.

Mandát císařský nyní vydaný byl vysoce důležitým zjevem v dějinách odporu stavovského. Stalť se základem, o který se stavové opírali v dalším svém opositčním jednání. Mandát byl stavům nejen oporou, ale sloužil jim také za prapor, pod nímž se domáhali dalších důležitějších věcí. Jisto jest, že jednání stavů, kteří se sjeli na radnici Novoměstské, bylo proti zákonu zemskému; pakli tedy král schválil jednání jejich, osvědčil tím nejvíce svou slabost a málomocnost, dodal stavům chuti a odvahy k dalším krokům. Král si zároveň sám svázal ruce, když mandátem se uvolil sněmu nerozpouštěti, dokud by žádosti stavů nebyly vyplněny. Stavové mu ničeho neslíbili, k ničemu se nezavázali, on však svobodu víry povolil ještě dříve nežli došlo k sněmování. Za takových okolností přídávaly se k stavům ovšem i takové osoby, kteréž z bázně posud se vzdalovaly ruchu opositčního; a na druhé straně ubývalo odvahy a vytrvalosti těm, kdo posud rozhodně a vydatně obhajovali moc královskou, jelikož se při málomocnosti královské museli obávati msty a trestání všemohoucích nekatolíků.

Arcikníže Leopold a jeho záměry.

Vypravovali jsme o arciknížeti Leopoldovi, kterýž byl pasovským biskupem, kterak jej už dvakráte někteří mocní lidé chtěli dostati za pomocníka k císaři Rudolfovi. Leopold sám byl by rád zaměnil meč za berlu biskupskou, jelikož život světský, hlučný a veselý poutal jej k sobě většími kouzly, nežli povolání biskupské. Od té doby, co se mu dostal k uším záměr o povolání jeho ke dvoru Rudolfovu, nepřestal se starati o věci české a udržovati spojení s některými muži při dvoře císařově. Pochlebníků je všady nazbyt a těch se nenedostávalo ani arciknížeti, kterýž v mladé své obrazotvornosti počal sníti o velikých věcech, ke kterýmž cítil v sobě povolání a dosti potřebných vlastností i schopností. Tak se stalo, že Leopold sám počal na to pomýšleti, kterak by pro sebe získal nástupnictví v Čechách a k tomu snad i císařskou korunu, kteráž se z pravidla dostávala tomu členu Habsburského rodu, kterýž seděl na královském trůně v Čechách. Leopold, jak praveno, cítil v sobě více náklonnosti a schopností k světskému vladaření nežli k spravování úřadu biskupského; a tak se konečně odhodlal domáhati se nástupnictví v Čechách, v čemž mu nevadila hodnosť biskupská, poněvadž neměl ani posvěcení na kněze. K jednání takovému povzbuzovali jej přátelé, kteří nynější okamžik považovali za vhodný, aby se o tu věc pracovalo.

Leopold měl obdržeti vrchní velitelství nad nově naverbovaným vojskem, a až by pomocí tohoto vojska byli protestanti přemoženi, měla mu připadnouti koruna Česká, za níž by sama sebou následovala koruna říše Německé. Takovému plánu přáli předseda vojenské dvorní rady hr. Sulz, *tajný rada hrabě Althan* a *plukovník Ramée*. Tito ctižádostiví a lakomí lidé nadáli se většího prospěchu z převratů a od nového panovníka; a tak byli ochotni podporovati Leopolda v jeho záměrech. Dále pro ten záměr pracovali zpovědník Leopoldův jezovita *P. Heinrich* a *apelační rada Tennagel*. Nuncius papežský Gaetano a vyslanec španělský Zuñiga přáli Leopoldovi z toho ohledu, poněvadž v něm viděli rázného pomocníka Rudolfova, kterýž by se nelekal sebe ostřejších prostředků proti protestantům. Že by však Leopold sám se chtěl vetříti na stolec Rudolfův, o tom prozatím neměli ani tušení.

V měsíci dubnu byli radili Lobkovic a Attems císaři Rudolfovi, jak jsme o tom vypravovali, aby vyzbrojil vojsko a opřel se důrazně stavům protestantským a všem svým nepřátelům; velitelem zbrojné moci měl se státi arcikníže Leopold. Rudolf tehdáž skutečně vypravil k Leopoldovi dvorního radu Hagenmüllera, aby jej přivedl do Čech a s ním také vévodu Bavorského Maximiliana. Rudolf hodlal užiti rady a pomoci

jejich také k tomu, aby se dostati mohl z Prahy a z Čech. Leopold zatím byl naklonil srdce své bavorské princezně Majdaleně, a jelikož lásku jeho horoucně opětovala, uchopil se rád té příležitosti, kteráž se mu naskytla sdělením Hagenmüllerovým, aby si zajel sám pro nastávajícího svého švakra, vzal jej s sebou do Prahy a tady s pomocí jeho snáze dosáhl, po čem toužil. Otec Majdaleny, starý vévoda Vilém, přál totiž něžné náklonnosti své dcery; rozum otcovský ale kladl mu na jazyk slova, že by dítěti nemohl trpěti lásky k arciknížeti, kterýž dnes nebo zítra stane se i posvěcením biskupem. Leopold ovšem zvěděl tyto podstatné námitky; a tak nyní zavítav do Mnichova netajil se před otcem Vilémem ani před synem Maximilianem se svými záměry a sliboval přímo, že by Majdalenu pojal za choť, kdyby se stal králem Českým. Pro vévody Bavorské bylo to zajisté vnadné lákadlo, aby Majdaleně udrželi takovéhoto nápadníka, než rozvážný Maximilian věda, že by o Čechy musela býti válka s Matiášem a že by snad ani sami stavové čeští nechtěli upustiti od slabého Rudolfa, plány takové jakožto naprosto dobrodružné zamítl. Rudolfovi také pomoci nemohl tím způsobem, jak si to Rudolf přál, a tak se dal do Prahy omluviti, že přijeti nemůže.

Vedle pomoci Maximilianovy, na kterou Leopold, jak vidno, marně počítal, staral se mladý arcikníže zároveň hned také na jiných stranách, aby si upravil cesty k dosažení cíle svého. Psalť sestře své, královně Španělské, aby mu vymohla u svého chotě značnější sumu peněz na vyzbrojení vojska, s kterým prý musí obsaditi a hájiti biskupství pasovského. Nepověděl, nač peníze chce, poněvadž věděl, že by ze Španělska záměr jeho nepodporovali; ale jelikož ve Španělsku také dobře znali stav věcí v Německu a věděli, že mu v biskupství jeho nehrozí žádné nebezpečí, proto také neposlali ničeho. Špatně pochodili také jednatelé Leopoldovi v Praze. Sulz, Althan a Ramée ucházeli se u vyslance španělského o úvěr na vyzbrojení vojska, pravíce, že by s 12.000 muži byli stavové donuceni k povolnosti a poslušnosti, a v Čechách že by se dala zase zříditi neobmezená moc panovničí. Zuñiga jim však tu pomoc odepřel. Ucházeli se tedy o prostřednictví u vyslance belgického Vischera, aby ten jim vymohl peníze u španělského vyslance. Do plánů svých ho ovšem nezasvětili úplně, ale Vischer předce z řečí jejich o obsazení země se svolením arciknížete Leopolda a o upravení nástupnictví v Čechách vyrozuměl tolik, že se zajisté pomýšlí na nějaké třeba i násilné odstrčení Rudolfa a dosazení Leopolda na trůn český. Pomoci své Sulzovi ovšem neposkytl; ale kromě toho sdělil své podezření nunciovi a vyslanci španělskému. A jak byli tito horlivými podporovateli povýšení Leopoldova, tak nyní proti němu zdrženlivě se chovali a na každý jeho krok bedlivý pozor dávali. A tak se záměr Leopoldův prozatím i u dvora Rudolfova nepovedl.

Dne 30. května přijel Leopold sám do Prahy, aby byl Rudolfovi nápomocen, jak mu dal tento vzkázati po Hagenmüllerovi. Zatím bylo se po Praze rozneslo, že Leopold touží míti velké slovo ve věcech českých. Když tedy přišel do hradu, kde byli právě stavové nekatoličtí do tisícův shromážděni v sálech a na dvořích hradních, dostalo se mu velmi nevlídného přivítání. Praví se, že nikdo před ním nesmekl klobouku, že mu láli a jej proklínali bojíce se, aby ten „kněžour“ zase něco nepříjemného nespískal.

Žadosť stavů za svobodu náboženskou. — Konec utrakvismu. — Kterak se nejvyšší purkrabí s katoliky přidali k stavům pod obojí. — Návrh majestátu.

R. 1609 květen — červen.

V pondělí dne 25. května započal onen památný sněm, na kterém měl býti položen základ k srovnání a usmíření národa s králem, k srovnání a usmíření stran politických a náboženských. Kdyby bylo dosti upřímnosti, vlastenecké obětavosti a osobní zdrženlivosti, mohlo k tomu snadno dojíti. Takových mužů ctihodných a osvícených bylo však tehdáž v Čechách pořídku; a proto se bylo obávati, že se nestane sjednocení v srdcích i kdyby strany byly srovnány na papíře.

V ustanovený den sněm podle obyčeje velkým zvonem zámeckým jest vyzvoněn, a stavové na hradě se sešli v počtu valném, a sice jak protestanti a bratří tak i katolíci. Nekatolíků bylo však alespoň desetkráte tolik jako katolíků; tak velice sklesl počet katolíků v Čechách. Než počalo sněmování, vyzval nejvyšší purkrabí stavy, aby se odebrali jak vždy bývalo, na mši do kostela sv. Víta. Tentokráte však šli s ním jen katolíci; protestanti ostali v sněmovně a tady svou modlitbu vykonali. Potom stavové shromáždivše se všickni vespolek, čekali na předlohy, které císař měl poslati, ale místo předloh přišel od něho nejvyšší purkrabí s omluvou, že císař pro churavosť s odesýláním předloh na druhý

den odkládá. Veliká byla nevrlost stavů nad takovým zaváděním nových průtahů. I vyslali hned šest osob k nejvyšším úředníkům a soudcům zemským se stížností na ten odklad, vyhrožujíce, nebudou-li zítra předlohy podány, že budou jednati o zemské hotovosti, a co prvé na radnici Novoměstské jednati měli, to že na hradě Pražském vykonají.

Ani 26. nebyly poslancům dodány ještě předlohy královské; teprvé 27. přinešeny do sněmu a tady s řečniště přečtěny. Král vyzýval stavy, aby přede vším vzali v poradu článek o víře; dále se požadovalo, aby stavové na splácení dluhů císařových povolili jistou pomoc po pět let po sobě jdoucích; aby posudní na chování dvoru císařského zvýšili z posavadních šesti grošů bílých na osm; aby zřídili hotovost zemskou na obranu země a osoby císařské a j. v.

Na příští den připadal svátek vstoupení Páně; proto odložen jest sněm do pátku. Než stavové pod obojí žádali, aby jim k jejich zvláštní poradě o náboženství otevřena byla na zítřek soudní světnice, v které se obyčejně sněmovalo. Avšak nejvyšší purkrabí se vymlouval, že císař nechce, aby se na tak veliký svátek scházeli. Ale stavové pod obojí na to odpověděli, že se nemíní sejíti dříve nežli až po kázání, a že nebudou jednati o nic jiného nežli o čest a slávu boží; „a poněvadž jsou za lonského sněmu na den památky sv. Ducha a potom na den Trojice svaté o věci světské v radách bývati museli, že jim také ten den k práci pobožné popřán býti může.“ Nejvyšší purkrabí nemohl jim v tom odporovati, i přivolil k žádosti jejich. Nesmíme se stavům diviti, že domáhali se žádosti své hned způsobem tak ostrým a kousavým. Spozorovali zajisté již první den, když sněmu nebyly dodány předlohy královské, že se vítr za několik dní změnil a že musejí tedy státi rozhodně na svém požadavku, chtějí-li se splnění jeho domoci. Z plané výmluvy nejvyššího purkrabí pak poznali, že katoličtí zeměští úředníci hodlají stavům všelikým způsobem překážeti, aby je konečně unavili. Proto stavové mluvili a jednali bezohledně.

Příštího dne tedy shromáždili se stavové pod obojí k poradě v soudní světnici a než k jednání přistoupili, zase na vyzvání pana Budovce pobožnost svou vykonali. Do schůze dostavili se nyní též vyslancové z kraje Loketského a hrabství Kladského a osvědčili své přistoupení k tomu jednání o náboženství. Pak vyvolena jest komise z osob všech tří stavů k sepsání návrhu stavovského o článku náboženském, kterýž se měl podati císaři. Do komise této zvoleni zase onino čtyři advokáti, kteříž byli na radnici Novoměstské předními skladateli omluvy stavovské. Z nich v popředí stáli *Václav Magrle* a *Adam Linhart*, oba Bratří. Magrle navrhoval, aby k jednání o tom článku pozváni byli i katolíci, by se pak jednou nemohlo namítati, že protestanti sami o té věci se radili. Linhart však tomu odporoval, že by katolíci více škodili než prospívali, a že by celé jednání daremně protahovali. K tomuto mínění Linhartovu přistoupila většina přítomných, i zůstáno na tom, aby jen strana pod obojí o tom článku rokovala. K sepsání zmíněného návrhu sešla se komise na Staré město do domu pana Bohuslava z Michalovic.

Na to předstoupili před stavy čtyři farářové pražští, všickni kompaktatisté i od arcibiskupa svěcení: kněz Matouš Nigrin od sv. Petra, Jiřík Hanuš od sv. Václava, Tomáš Kopacius od sv. Štěpána a Jan Mathiades od sv. Martina; i přihlašovali se ke konfesi české a stavům do ochrany se dávali. Jmenovitě dokládali, že žádný z nich ničeho neví o tom spisu, který za minulého sněmu vyšel od konsistoře, ačkoliv Nigrin jest konsistorianem, skládajíce tak všecku vinu, která by dávána býti mohla konsistoři, jako by žádosti stavů pod obojí o svobodu náboženství na odpor byla, na jedinou osobu administratorovu. Stavové to jejich osvědčení vděčně přijali, i slíbili je všemožně chrániti, načež oni v kostelích svých ihned služby boží zřizovati počali na způsob, jakým je vykonávali evangelíci.

V pátek dne 29. května čtěn ve shromáždění stavů pod obojí spis, od zřízené k tomu komise vyhotovený. Žádalo se od císaře, aby stavové volně beze všech překážek náboženství své pod obojí podle konfese české mohli provozovati, aby konsistoř a akademie Pražská, kteréž od starodávna byly v moci stavů, v moci a opatrování stavů zase byly zanechány; a to všecko aby bylo od císaře potvrzeno a do desk zemských vloženo. Spis ten jest schválen a posláno ihned ke dvoru jednat o audienci. Když byla povolena, vypravena jest s tím spisem k císaři deputace, v jejímž čele byl hrabě *Jáchim Ondřej Šlik*. Císař přislíbil dáti brzkou odpověď. V Praze se očekávalo, že císař, aby se vyhnul konfesi z roku 1575 a aby se nezdálo, že nucen byl povoliti stavům, povolí svobodu víry podle vyznání augšpurského, což by nebylo žádnou novotou. V tom smyslu alespoň působil naň i tajemník Hannewaldt i vyslanci kurfiřta saského, kteří si dovedli k němu přístup zjednati. Kromě toho vystoupil z rady císařovy Attems,

jehož hodnosti svěřeny lantkraběti Leuchtenbergovi, jenž zcela jinak smýšlel nežli Attems. Domněnka o potvrzení konfese augšpurské potvrzována tím, že všady po Praze hledány exempláře té konfese a že ji touto dobou pilně studovaly všecky osoby při dvoře císařském. Než stavové pod obojí, jak už praveno, dobře pozorovali, že ode dvora věje jiný vítr a že Rudolf zase rád by celou věc protáhl, aby nemusel rozhodnouti ve prospěch protestantů. V tomto ohledu pracovali nyní se vším úsilím arcikníže Leopold a kancléř Lobkovic, aby císaře přemluvili k nepovolnosti, což ale bylo nyní po svolání sněmu, když stavové se nemuseli rozejíti, pokusem velmi nebezpečným. Leopold hrozil, že bude Hannewaldta žalovati pro tajné spojení s hra-

Arcikníže Leopold. (42.)

bětem Šlikem, a kancléř vrhl se císaři k nohoum a prosil jej, aby rozhoduje pamatoval vždy na papeže, Španělsko a církev katolickou. Zároveň podal nuncius papežský ohražení proti svolání sněmu, a intrikant *Václav Vchynský ze Vchynic* naváděl katolické osoby při dvoře, aby císař nepovoloval, že stavové se spokojí s pouhým uznáváním víry svojí. Pán tento nosil totiž už delší čas na obou ramenech. V shromážděních na radnici bouřil proti papežencům a veřejně se přiznával k víře lutheránské, potají však docházel k Attemsovi, Vischerovi a nyní také k Zuñigovi a vydával se u nich za katolíka tak prý horlivého jako je sám papež.

Vedle toho, že štval proti stavům protestantským, hleděl jmenované osoby přesvědčiti také, že nejvyšší úředníci zemští musejí býti nahraženi jinými osobami. Konečně se také nabízel, že mezi stavy prosadí, co navrhuje, kdyby císař návrhy jeho si oblíbil. Moci a vlivu, jaké si tuto osoboval, Vchynský neměl, a to věděli u dvora; proto nedosáhl svých záměrů, kteréž patrně čelily k tomu, aby císař užíval jeho služeb a pomoci a aby se mu za to odměnil některým zemským úřadem, z nichž tak horlivě sestrčiti chtěl katolíky osvědčené. Věci tedy šly dále svou cestou i bez pana Vchynského, a na císaře mělo nabízení Vchynského jen potud vliv, pokud chtěl věřiti, že jednání jeho je známkou, kterak předce mezi stavy podobojí panuje jakési rozštěpení. Za takových okolností odhodlal se Rudolf k nepovolnosti, kteráž měla býti zakrývána chytrým protahováním rozhodnutí.

Následkem toho obdrželi stavové dne 1. června místo určité odpovědi, zdali císař svoluje k jich požadavkům čili nic, podivný spis, v kterém císař chtěl věděti, prvé nežli stavům bude moci oznámiti své konečné rozhodnutí: 1) jsou-li pod obojí v náboženství mezi sebou porovnáni; 2) jaký řád by v svém náboženství mezi sebou nařídili chtěli; 3) co by mimo navržené obecné články na sněmě jednati chtěli. Po přečtení této odpovědi, kteráž patrně směřovala jenom k novým odkladům, počali se stavové pod obojí velice bouřiti, stěžujíce sobě, že se jim slovo nedrží a celá věc zúmyslně se protahuje, aby jich konečně to dlouhé a předce marné jednání omrzelo a oni od žádosti své upustili. Někteří hned také navrhovali všeliké ostré prostředky proti takovým průtahům. I měli jich nejvyšší úředníci a soudcové zemští, kteří náleželi k jich straně, co krotiti, než k tomu svolili, aby od nové komise vypracována byla replika na tu odpověď císařskou.

Tato neupřímnost a nerozhodnost strany dvorní a katolické rozdmychovala jednak znovu vášně protestantů vůbec a chátry pražské zvláště. Na druhé straně však podporovala také kolísavost v té hrstce vyznavačů staré víry pod obojí, kteříž formálně se spravovali konsistoří pod obojí a považováni proto za katolíky, ale v srdcích svých mnohem rozhodněji se klonili k protestantům. Nyní vidouce, že císař a konsistoř nemají více moci a síly, aby je mohli donutiti, a že stavové neoblomně stojíce při svých požadavcích konečně musejí zvítěziti: odhodlali se roztrhnouti i tu slabou viditelnou pásku, kteráž je spojovala s církví katolickou, aby volně mohli se hlásiti k těm, k nimž se klonilo srdce jejich. Tak někteří kněží kompaktatisté dne 1. června předstoupivše v sněmě před stavy evangelické poděkovali nejprvé za laskavé slyšení, načež přiznali se všickni ke konfesi české. I prosili stavy, aby je přijali pod svou ochranu a v společnost evangelického náboženství. Od stavů dostali ovšem na své žádosti laskavou a přátelskou odpověď. To vidouce i jiní kněží čeští přiznávali se k stavům jedni po druhých v tak hojném počtu, že konečně až na administratora a dva kněze nechtěl nikdo nic více míti s konsistoří pražskou a s administratorem.

Kněží, kteříž se přihlásili k české konfesi, proměňovali hned také v kostelích svých dosavadní s katolickými se srovnávající slavnější obřady na prostější a jednodušší služby boží podle obyčeje Luteránů. Tím byla strana pod obojí valně sesílena ne tak počtem nových přívrženců, jako spíše vnitřní jednotou a svorností; neboť katolíkům ubyli utrakvisté, kteří k nim formalně náleželi, a evangelíci mohli se nyní skutečně považovati za stranu pod obojí jednolitou, poněvadž starodávní utrakvisté docela s nimi splynuli.

Zatím se radila komise stavovská o odpovědi, jaká by se měla dáti císaři. Komise ta oznámila stavům, že se s dobrou rozvahou na tom usnesli, aby se stavové v žádné další písemní jednání s císařem nepouštěli a jenom ústně s ním jednali, poněvadž všecky jemu podané písemnosti byly jenom záminkou k nekonečnému jich uvažování. Tento návrh zalíbil se stavům; i vysiali k císaři deputaci čtyř osob k vyřízení ústní odpovědi. Ale takovou císař nepřijal a stál na tom, aby mu podána byla písemné, k čemuž dal stavům lhůtu do druhého dne. Když pak 3. června deputace stavovská s tou žádanou písemní odpovědí v určitou hodinu k císaři se dostavila, není připuštěna k audienci, ale opět na příští den odkázána. Nad takovou patrnou nešetrností nevrlost pod obojích nejvyššího stupně dosáhla, a všeobecný hněv jejich obracel se ke katolickým nejvyšším úředníkům, jimžto bez rozdílu přičítána vina těch ustavičných odkladů, tak že nebylo pro ně bez nebezpečenství, okazovati se na místech veřejných, kde by mohli býti poznáni. Tak stalo se nejvyššímu purkrabí, který předce císaři vždy radil k mírným prostředkům, že když šel přes hradní plac, neslušně jest pohaněn od lidu a rouhavě za ním pokřikováno: „Už je jednou čas, abyste nechali svých úlisných řečí.“ Téhož dne kněz Eliáš Šud ze Semanina, farář Týnský i s kaplanem svým dostavili se před shromážděné stavy a ohlásili přistoupení své k české konfesi.

Následujícího dne podána konečně císaři odpověď stavů, kteráž byla sepsána v jazyku německém, aby ji císař sám čísti a uvážiti mohl. Na první otázku císařovu odpovídáno v ní, že není potřebí žádného nového srovnání mezi pod obojími, když všickni se sjednotili o českou konfesí; co se týče řádu církevního, až jim bude žádosť jejich povolena a oni konsistoř i akademii v své moci míti budou, „že chtějí s pomocí boží takový dobrý církevní a školní řád nařídíti, aby sláva boží rozmnožena a mezi stavy katolickými a pod obojí svornosť a láska i dobré srozumění zachováváno bylo;“ o třetím kuse pravili, že to ponechávají při sněmovním usnešení z roku 1608 a při mandátu nedávno uveřejněném; až bude článek o náboženství vyřízen, pak že sněm bude hned o jiných kusech jednati.

Stavové odhodlavše se netrpěti dalších odkladů, chtěli míti okamžitě odpověď na toto své osvědčení. Aby toho spíše dosáhli, poslali také deputaci k nejvyšším úředníkům a soudcům zemským pod jednou se žádostí, bude-li jim spis stavovský podán k uvážení, aby s radou svou a dobrým zdáním neodkládali a tím stavy pod obojí nezdržovali. Nejvyšší úředníci katoličtí velice se zakazovali vší ochotností; a aby to skutkem dokázali, vyslali hned nejvyššího kancléře pana Zdeňka z Lobkovic k císaři s tím připomenutím, aby sobě pospíšil s odpovědí svou na spis stavů pod obojí. Nejvyšší kancléř odešel, ale nevracel se za dlouhý čas; když pak nebylo možná se ho dočkati, posláno za ním ke dvoru, čímž se objevilo, že tam dnes ještě ani nebyl. Takovým zjevným pohrdáním popuzení, sebrali se všickni na hradě shromáždění stavové pod obojí a jednou hromadou hrnuli se na kancelář českou, žádajíce nejvyšší úředníky, aby jim ještě dnes pomohli k odpovědi. Znovu posláno ke dvoru, ale Pruskovský vzkázal, dnes že z odpovědi nic nebude. Aby stavy pod obojí upokojil, slíbil jim nejvyšší purkrabí o své ujmě, že se o to postarati chce, aby zítra jistotně odpověď obdrželi, s čímž oni se prozatím spokojili.

Druhého dne však zase z toho nic nebylo. Proto vyslali stavové ke dvoru čtyry osoby vymáhat odpověď na císaři; ty čekaly, až císař šel k obědu, ale nedostaly žádné opovědi. Mezi tím přihlásil se před stavy k české konfesi farář u sv. Jindřicha a celá obec města Hradčan s tím výslovným doložením, že chtí za hlavu církve míti jen Krista a za světskou vrchnosť samého krále českého a pány stavy.

Opět šli stavové na českou kancelář, kdež nejvyšším úředníkům pod jednou důtklivě domlouvali. Mluvili jim do očí, že je nepovažují za své přátele, poněvadž stavům pod obojí posud nemnoho dobrého způsobili, nýbrž jako zjevní jejich protivníci se osvědčovali. Leč stavové, že ještě chtí šetřiti jich povinnosti a proto že jich napomínají, aby na vlasť svou a na ně své přátely pamatovaly, a je-li v nich česká žíla, aby císaři k udělení brzké odpovědi radili. Tu nejvyšší purkrabí na spasení své duše se zaklínal, že jim žádných překážek nečinil, ale že to císař odevzdal tajným radám. A v tom skutečně neselhal, neboť císař tentokráte nejvyšší úředníky a soudce zemské pominul. Radiť se pouze s tajnými radami svými a s nejvyšším kancléřem pánem z Lobkovic. Nejvyšší purkrabí tedy nemohl vyhověti stavům pod obojí i kdyby byl chtěl. Stavové však nevěděli, co se děje potají, ač již tušili odpověď nepříznivou; a proto domlouvali nejvyšším úředníkům, že by toho neměli dopouštěti proti zřízení zemskému, „aby Němci a cizozemci jejich věci uvažovali.“ To se stalo dne 4. června.

Zatím odbýval císař pilné porady o tom, jak by stavům měl odpověděti. V této době napjali odpůrci stavů pod obojí znovu síly svoje, aby císaře přemluvili k nepovolnosti. Jmenovitě arcikníže Leopold a nejvyšší kancléř pán z Lobkovic velice se vynasnažovali, aby byly zamítnuty požadavky stavovské, ačkoliv věděli, že císař nemá prostředků, aby mohl stavům nyní odepříti, co jim slíbil dáti před několika dny. Leopold hrozil radům císařovým, kteří se kloníli k povolnosti, že je požene k zodpovědnosti pro tajná prý dorozumění s vůdci stavů; a Lobkovic vrhl se císaři k nohoum a prosil jej úpěnlivě, aby rozhoduje nezapomínal na papeže, Španělsko a církev katolickou. Vyslanec papežský podal tou dobou ohražení proti opětnému svolání sněmu zemského; a Václav Vchynský káral znovu u Vischera a Zuňigy povolnosť císařovu zaručuje se, že by se protestanti spokojili s posavadním stavem, kdyby se stala změna s nejvyššími úředníky zemskými. Za takového nátlaku se všech stran odhodlal se Rudolf zase k nepovolnosti a poslal stavům dne 5. června písemnou odpověď toho smyslu.

K večeru dne 5. června přinesl odpověď císařovu stavům nejvyšší purkrabí omlouvaje se při tom, že neví jaká je, že při uvažování jejím nebyl, že jí ani přijmouti nechtěl, ale že musel. V odpovědi se pravilo, jak císař se nadál, že stavové nebudou déle usilovati o své požadavky; ale poněvadž se to nestalo, že jim oznamuje, že náboženství, jako bylo za císařů Ferdinanda a Maximiliana a až posavádě, mí-

lostivě chce nechati, stavy pod obojí a pod jednou ochraňovati, nad nimi ruku držeti a toho nedopouštěti, aby jedna nebo druhá strana byla obtěžována, nýbrž aby každý při svém právě byl zanechán. A poněvadž stavové za příčinou některých spisů, vyšlých z kanceláře české, sobě stěžují, i to že chce opatřiti a tomu zpomoci. To že jest konečná odpověď císařova; neboť, poněvadž nemůže nic učiniti proti přísaze své, kterou se zavázal království Českému, že se naděje, kterak stavové upustivše od pošadavku svého přistoupí k jednání o návrzích královych.

Takové odpovědi nenadáli se stavové, ačkoliv dobře znali kolísavou povahu Rudolfovu. Kdyby byl dal odpověď vyhýbavou, odkládavou, to by bylo nikoho nepřekvapilo; že však požadavky stavů přímo odmítl, to způsobilo neočekávané překvapení a jitření. Za Maximiliana požívali stavové v skutečnosti skoro úplně náboženské rovnoprávnosti a za Rudolfa skoro nic se v tom nezměnilo; nyní však chtěl Rudolf najednou, aby se vrátily dokonce časy Ferdinandovy. Toho byli mnozí ze stavů osobními pamětníky a slýchali od svých otců, jakého utrpení zažili pro odpor roku 1548. Když tedy odpověď byla přečtena, byli všickni překvapeni tou měrou, že ani nechtěli věřiti vlastním uším. Odpověď musela se tedy čísti podruhé na potvrzení toho, co všecky nesmírně překvapilo. I strhla se po druhém přečtení nesmírná bouře v sněmovně; přese všechny ostatní domáhal se slova *hrabě Matiáš z Thurnu* volaje: „Již jsme dosti mrhali zbytečnými slovy, je tedy čas jednati. Proto se musí zříditi defense čili obrana země!“

Byl skutečně div, že již toho dne nedošlo k žádným krvavým výtržnostem. Když pak druhého dne na to (6. června) v sobotu před nedělí svatodušní, stavové pod obojí zase se sešli, stalo se to proti zvyku a výslovnému zákonu v botách jízdeckých s ostruhami, ve zbroji a pod bílými péry na znamení, že stavové odhodláni jsou k nejhoršímu pro svá dobrá práva. Z každého stavu ustanoveno šest osob k sepsání dobrého zdání o té věci, sněm pak před svatodušními svátky do středy odložen.

Zatím v kostelích pražských napořád se reformovalo, a kněží jeden po druhém z poslušenství administrátorova se vyzouvali.

Když po svátcích svatodušních stavové opět se shromáždili na sněmě, komise ustanovená nepodala jim žádného návrhu o odpovědi císařské, vymlouvajíc se, že se tu jedná o velkých věcech a o tom že nechtěla v tak malém počtu rozhodovati. Sněm tedy sám bez návrhu komise pustil se do uvažování té věci. Tu navrhovali někteří, aby byl požádán arcikníže Leopold za prostřednictví, jiní chtěli, aby se ještě jednou podala císaři žádost písemná; ale hrabě Matiáš Thurn opět zastával své mínění, aby žádného takového kroku více nečinili, nýbrž aby přistoupili hned k uvažování defense. Avšak ani jediný návrh nedošel obecného souhlasu; a tak toho dne rozešel se sněm beze všeho usnešení.

Dne 12. června poslali stavové pod obojí pro pány katolické, jimž skrze Václava Budovce předkládali otázky: kdo radil císaři k poslednímu jeho rozhodnutí, kterým zamítl požadavky stavovské, chtějí-li oni katolíci státi při stavech pod obojí a chtějí-li jim pomáhati, aby dosáhli svých požadavků? Budovec při tom také zatracoval jednání krále Rudolfa řečí ohnivou, a sněmovníci posuňky svými dodávali slovům jeho takové váhy, že na katolíky neostalo to bez účinku. Když tedy tázáni jsou nejvyšší úředníci katoličtí jeden po druhém, zdali tu císařskou odpověď uvažovati a k ní raditi pomáhali, tu nejvyšší purkrabí podle pravdy osvědčoval, že jí neznal, až když mu ji císař doručil hotovou a schválenou, že jí nepomáhal uvažovati a k ní také neradil. Podobně vyjádřil se pan Adam z Valdšteina, že při uvažování jí nebyl a k ní neradil. Když však ta otázka učiněna byla na nejvyššího kancléře, počal tento odpověď svou divně kroutiti, že prý mu císař resoluci svou doručil, kterouž on přečetl a co v ní je vyrozuměl. Ale s takovou vytáčkou stavové pod obojí spokojeni nebyli; i tázal se ho Budovec určitěji podruhé, zdali byl při uvažování odpovědi císařské a zdali k ní radil. Na to nechtěl nejvyšší kancléř zřejmě odpovědíti, vymlouvaje se, že jsou to tajnosti císařovy rady, které jemu nesluší vynášeti bez dovolení císařova. Ostatní úředníci odpověděli jako nejvyšší purkrabí. Přítomní katolíci měli také odpovědíti na otázku, zdali chtějí státi při stavech pod obojí, a zdali jim chtějí pomáhati k dosažení toho, čeho oni se domáhají. Že jich však bylo přítomno jen sedm, dána jim lhůta, aby se mohli mezi sebou uraditi, a aby pak vespolně odpověděli.

Pohrůžkami a posavadním jednáním protestantů byli katolíci zastrašeni tou měrou, že hned po bouřlivém sezení na radnici shromáždili se u nejvyššího purkrabí radíce se, kterak by se měli zachovati. Přítomno bylo třicet katolíků a přes odpor Slavaty a Martinice snesli se na tom, vzdáti se všelikého odporu proti protestantům ve věcech víry, a osvědčení toho druhu učiniti i veřejně na sněmě, budou-li stavové pod obojí na tom státi. A tak se také stalo. Příštího dne (13. června) dostavili se páni

katoličtí do sněmu a jménem jich mluvil nejvyšší purkrabí k shromážděným stavům, že katolíci chtějí býti s nimi za jedno a s nimi všecko činiti, pokud by to nebylo proti cti a slávě boží, proti jejich svědomí a náboženství katolickému a proti králi Českému. Taková odpověď však neuspokojila stavy pod obojí; i namítali, že by se v náboženství obě strany nikdy nesrovnaly a proto že takového vyhražení nemohou připustiti; proti císaři samému že oni stavové pod obojí nemají ničeho, toliko že chtějí věděti, zdali katoličtí stavové je obhajovati hodlají proti každému, kdo by pod jménem královským slavné sliby císařské na sněmu slíbené a mandáty všem vůbec vyhlášené chtěl rušiti a jim v provozování náboženství jejich překážeti. Stavové katoličtí vystoupivše na chvíli do vedlejší světnice, radili se vespolek, jakou mají dáti odpověď. A když pak zase do sněmu se vrátili, prohlásil za ně nejvyšší purkrabí, že odstupují od svého předešlého vyjádření: „pokudž by nebylo proti jich náboženství katolickému“ a připovídají za jedno státi se stavy pod obojí; a kdož by koli jim, k té konfesí české se přiznávajícím, chtěl ubližovati, proti tomu, osobu císaře toliko vymiňujíce, že věrně jim budou pomáhati. S touto odpovědí nesouhlasili jen Zdeněk z Lobkovic, Vilém Slavata a Jaroslav z Martinic; ale všickni tři mlčeli jako ryby a nijakž tomu neodporovali, když purkrabí mluvil jménem všech katolíků, tedy i za ně tři. V srdci svém ovšem odporovali, ale veřejně neměli té smělosti, aby se prohlásili proti osvědčení ostatních katolíků. Ke všemu byla ještě zvláštní tahanice s nejvyšším kancléřem, když opět naň doleháno, aby se vyjádřil, zdali radil k té odpovědi císařské. On ustavičně zaklínal se svou poctivostí a zůstával při tom, co byl včera mluvil.

Potom Budovec děkoval ve jménu protestantů katolíkům zavazuje se, kdyby kdo v jejich náboženství katolickém jim chtěl ubližovati a překážeti, že také protestanti jim hrdly a statky svými budou pomáhati a jich se zastávati. Ke konci řeči své obrátil se Budovec k panu Zdeňkovi z Lobkovic a pravil mu: „Vaší milosti pak, nejvyšší pana kancléři, který nemůžete popříti, že jste radil císaři k poslednímu rozhodnutí, a kterýž jak dříve tak i nyní slovem i skutkem zavedení dobrého řádu překážíte, vám stavové pod obojí oznamují, že o vás nemají přátelské smýšlení, a že si proti vám dovedou zjednati pomoc.“ V největším pomatení počal se pan Popel omlouvati řečí nesouvislou a vytýkati stavům, že si nezasloužil takové odměny. Sotva však několik slov takového smyslu promluvil, uznal toho potřebu ze shromáždění se vzdáliti, neboť znamenal na posuňcích a výkřicích, že by se mu mohlo zle povésti Když tedy odcházel, pokřikováno za ním velmi potupně. Jedni přes druhé naň pokřikovali: aby ze své přílišné poctivosti jiným udělil; aby ho hrom zabil; aby ho z okna vyhodili jakožto nepřítele strany pod obojí, který se nemůže srovnati ani se stranou pod jednou v tom. co by sloužilo ku pokoji a svornosti; že je více dlužen než má, aby mu peníze vypověděli; že porušil rukojemství a jiné pěkné věci.

Zatím komise sněmovní dohotovila tři spisy, které se měly císaři předložiti. První obsahoval oslovení, které měla deputace přednésti císaři. V tom oslovení se prohlašovalo, že stavové nehodlají dále do obhajování svobody náboženské se pouštěti, že již přednesli všecky své důvody, že nyní se budou mečem v ruce brániti a že každého důkladně odrazí, kdo by je chtěl v náboženství jejich potlačovati. Druhým spisem ohražovali se stavové proti posavadnímu jednání císařovu. Připomínali mu dané slovo i vyčítali, že více dává na několik zlých rádců, nežli na hlas celé země. Dále ohlašovali stavové, že se ve víře své nenechají více utiskovati, i kdyby císař k vůli katolíkům a papeži nechtěl svobodu víry povoliti. Posavadní politika že vedla k ztrátě Uher, Rakous a Moravy, ke zničení úvěru a plenění země od cizinců, toho však stavové že nebudou déle trpěti. Z těch a jiných příčin, jmenovitě proto, že i v sousedních zemích pilně se zbrojí, uznávají stavové potřebu všeobecného ozbrojení čili zemské hotovosti v Čechách, na což by měl každý přispěti podle své možnosti. Třetí spis obsahoval návrh práv a svobod, jakými si stavové chtěli zabezpečiti svobodné provozování náboženství svého. A návrh tento obsahuje až na jediné slovo doslovné znění slavného majestátu císaře Rudolfa.

Všecky tři spisy byly na sněmě přijaty v tom znění, jak je komise navrhla, a hned také zvolena deputace, aby je císaři odevzdala. Dne 13. června vydala se tato šestičlenná deputace k císaři na hrad, a hrabě *Jachim Ondřej Šlik* přednášel německy císaři požadavky stavů. Když vyhrožoval, nepřijme-li císař návrh o svobodách náboženských, že stavové sami zřídí hotovost zemskou, Rudolf zuřivě naň pohledna rukou pokynul, že ničeho více slyšeti nechce a záda obrátě k deputaci pryč z pokoje odešel. Deputace zanechala tam své spisy, což potom císař k uvážení dal nejvyšším úředníkům a soudcům zemským pod jednou.

Nežli císař stavům pod obojí dal odpověď

na spisy podané, zběhly se některé věci, které stavy ve vytrvalosti utvrzovaly a v odhodlanosti rozněcovaly. Kromě jiných hlavně ta okolnost stavům prospívala, že se vždy noví přívrženci ke konfesi české přiznávali.

Před dvaceti léty stěžovala si konsistoř pod obojí, že jen sedm měst v království Českém spravuje se jejími rozkazy a učením; od té doby stav věcí valně se změnil a utrakvismus, jak jsme již ukázali, tak poklesl, že se od roku 1609 může mluviti o jeho úplném úpadku. Z měst nyní nespravovalo se ani jedno konsistoří, a v Praze samé, jak jsme již ukázali, faráři jeden za druhým přestupovali ke konfesi české. Dne 17. června přihlásil se před sněmem k české konfesi děkan chrudímský ještě s jinými kněžími, mezi nimiž byl také Kašpar Felix Moravec, mnich řádu sv. Františka; a ti všickni vzati jsou do ochrany od stavů pod obojí. Někteří praví, že Moravec byl kvardianem kláštera u Marie Sněžné a že se hned potom s jednou dívkou oženil.

Také vyslanci města Broumova, kteréž náleželo v poddanost opata broumovského, puštěni byvše před stavy, přednášeli jim žalostivě, jaká soužení a nátisky od opata svého v náboženství musejí snášeti; i žádali za dobrotivou ochranu v té věci. Dána jim odpověď, že stavové je chtějí chrániti a opatřiti, aby od nikoho v náboženství svém nebyli utiskováni.

Za takových okolností, když všecko se hrnulo k stavům protestantským, poněvadž se všeobecně předvídalo jejich vítězství, byl by císař jednal nejmoudřeji, kdyby se byl se stavy vyrovnal po dobrém, když neměl ani osobní statečnosti ani hmotných prostředků, aby byl mohl požadavky jejich zamítnouti. Slabý Rudolf však vždy dával na radu svých oblíbených důvěrníků katolických a tak se zase nechal svésti ke kroku, který vážnost jeho musel snížiti u lidu obecného. Před slavností božího těla vydán byl totiž rozkaz z kanceláře císařské, podepsaný od nejvyššího kancléře, universitě, měšťanstvu, zastupitelstvu městskému a farářům, aby se na průvod k oltářům dostavili, jinak že by byli přísně potrestáni. Členové obecního zastupitelstva a jiní lidé stěžovali si na to ve sněmě dne 17. června; a farář Týnský Eliáš Šud ze Semanina veřejně četl písemné toto nařízení. Stavové byli nařízením tímto ovšem velice popuzeni a nařídili přítomným, aby na procesí nechodili. Budovec hned také s valnou deputací se odebral do císařské kanceláře a tam Zdeňkovi z Lobkovic vyčítal, že jedná proti sněmovnímu usnesení a proti mandátům, které ustanovují, aby nikdo k náboženství nebyl nucen. O nařízení dokazoval Budovec, že je revoluční, že vede jen k nepokoji; a kancléř, kterýž takové věci nařizuje, že je rušitelem pokoje. Lobkovic vykládal, že rozkazem nic takového nemínil; nejvyšší purkrabí jej také omlouval, že podepsal jen rozkaz, který se vydává každého roku; avšak hrabě Šlik opakoval, že pan kancléř pokoj ruší, a ostatní z deputace radili, aby byl za své jednání z okna vyhozen. Při té příležitosti znovu doléhali stavové na nejvyšší úředníky, aby císař dal odpověď. Tito hleděli stavy ukonejšiti a mluvili jim tak, jako by odpověď mohla ještě dnes přijíti. Stavové tedy, když se deputace vrátila, očekávali odpověď, ale marně. Císař jim jen vzkázal, aby s tou věcí příliš nekvapili, že toho dne odpověď ještě dáti nemůže.

Na sněmě opakovaly se také znovu stížnosti na nejvyšší úředníky. Budovec nazval tu Lobkovice nepřítelem protestantů. Lobkovic se hájil tím, že jednal na rozkaz císařův. Naproti tomu namítal Budovec, že Lobkovic má císaři jakožto kancléř takové věci zrazovati; a kdyby císař na svém stál, že má kancléř podpisu svého odepříti a o vyslyšení ostatních úředníků se postarati. A jelikož Lobkovic toho neučinil, že je sám původcem nepokoje. A obrátiv se k stavům pokračoval Budovec: „Jedná-li tak kancléř nyní proti naší moci, čeho pak se bude odvažovati proti Praze, až se stavové rozejdou. Jelikož denně slyšíme o utiskování, jaké vychází z kanceláře a jelikož neustále přicházejí zprávy o zbrojení, proto stavové budou muset bez odkladu vzíti v úvahu otázku o obraně země, nedostane-li se nám do tří dnů odpovědi císařské. Nejvyšší purkrabí slíbil, že do té doby odpověď císařská bude dodána.

Tou dobou vznikla v Praze zase jedna z oněch jalových pověstí, jaké tehdáž mysli obecného lidu pobuřovaly. Vypravováno totiž, že ve sklepích pod soudnou světnicí, kdežto stavové sněmují, skládá se od nepřátel evangelického náboženství veliká síla prachu k tomu cíli a konci, až stavové pod obojí v plném počtu budou pohromadě, aby mohl býti zapálen a oni všickni do povětří vyhozeni. Jakkoliv pověst tato sama v sobě příliš byla nesmyslná, předce obyvatelstvo pražské nemálo polekala. Stavové tedy pro všeobecné upokojení poručili ten sklep prohlédati; než nenalezeno ničeho kromě několika prázdných sudů od vína, tak že pak celá ta věc způsobila nemálo žertů po Praze.

Posláno také k *Felicianovi Mošovi*, hejtmanu hradu Pražského s otázkou: Zná-li se k tomu, že jest o stavech pod obojí nepravdivé věci mlu-

vil i psal; a když to zapřel, ukázáno mu jeho vlastní psaní, načež v plném sněmě u přítomnosti nejvyšších úředníků zemských vyhlášen jest za lháře, který není hoden, aby s poctivými lidmi jísti a píti měl, dokud to, co o stavech psal, za pravé nedokáže.

Spolek se Slezany. — Kterak císař Rudolf odpověděl na požadavky stavovské. — Branný odpor stavovský. — Stavové zvolili 30 direktorů. — Kterak se stavové pod obojí zavázali přísahou k nepovolnosti.

R. 1609 červen.

V Slezsku vůbec způsobilo zvolení arcikníže Karla, bratra Ferdinanda Štýrského, za biskupa Vratislavského r. 1608 veliké jitření. Na sjezdu knížecím roku 1609 odepřena z této a z jiných příčin císaři žádaná berně a vypraveno poselství do Čech, aby tam pracovalo zároveň se stavy českými za propůjčení svobody náboženské. Tím položen základ k upřímnému přátelství a spojenství, jakým podle sebe stáli Čechové a Slezané v potomních dobách bouřlivých. Poselství slezské přibylo do Prahy na mnoha koních a vozích dne 15. července. Lid a stavové vítali Slezany s velkou slávou, neboť byli z toho velice potěšeni, že Slezané sami se hlásí za spojence. Potom hned dne 17. června uvedeni byli Slezané do sněmu před stavy a tady jménem jich doktor Ondřej oznamoval, že Slezané chtějí býti účastni jednání o svobodu v náboženství, aby ta věc byla snáze provedena. Při tom si také stěžovali Slezané, že od císaře dostávají neurčitá rozhodnutí s podivnými výminkami, tak že z toho nepřátelé evangelíků čerpají odvahu k utlačování víry protestantské. Zejména na biskupa Vratislavského arcikníže Karla si stěžovali, kterak na statcích svých nechce nikoho trpěti, kdo není náboženství římskokatolického. A katolíci v diécesi vratislavské že straně evangelické odnímají kostely, fary, podací kostelní i školy. Také na to ukazovali Slezané, kterak Opavským svobodné provozování jich náboženství mocí jest zabráněno. Poselství své končil doktor Ondřej žádostí, aby stavové čeští ujali se Slezanů a vymohli jim u císaře jasné a určité rozhodnutí a potřebné opatření ve věcech víry, aby náboženství své mohli vyznávati a vykonávati beze vší překážky. A za to slibovali stavům pomoc svou ve všech případech, kde by se jednalo o hájení víry.

Řečník Slezanů mluvil německy a tak jim

stavové dali zase podobně přátelskou a sousedskou odpověď německým jazykem skrze Jáchima Ondřeje Šlika, děkujíce za laskavou a přátelskou důvěru a slibujíce jim dobrou svou radu i pomoc, aby dosáhli toho, co k svobodnému vyznávání víry uznávají za potřebné. A jako Slezané podali přípis od knížat a stavů slezských, tak také stavové hned ustanovili zvláštní komisi, aby sepsala obšírnější odpověď na psaní knížat a stavů slezských.

Dne 20. června zase se dostavili poslové slezští do sněmu, aby vyslechli odpověď na své žádosti a návrhy. Hrabě Šlik za komisi a jménem stavů prohlašoval hlavní kusy spolku mezi Čechy a Slezany. Spolek platil proti každému, kdo by stavy chtěl potlačiti, třeba se zakrýval jménem samého císaře. Stavové čeští ovšem ke všemu potakali, co Šlik přednášel, a Slezané také s tím vším ovšědčovali svůj souhlas. A tak byl uzavřen spolek mezi Čechy a Slezany, který ovšem směřoval i proti císaři samému, jelikož zajisté katolíci by nikdy se neodvážili k utlačování víry protestantské, kdyby k tomu neměli souhlasu nebo svolení císařova.

Téhož dne odpoledne ve tři hodiny odevzdal císař svou odpověď zvláštní deputací stavovské. Budovec snad tušil co ta odpověď obsahuje, nebo byl zpraven o jejím obsahu; proto navrhl, když byla do sněmu přinešena, aby se přečtla u přítomnosti nejvyšších úředníků a stavy napomínal, aby se kliidně a důstojně zachovali, ať už odpověď obsahuje cokoli. Nejvyšší úředníci, pro něž se poslalo, přišli a odpověď císařská otevřena a čtěna. Císař projevil své podivení, že stavové se nespokojili s jeho dřívějšími rozhodnutími. Dále pronesl vůli svou v ten rozum, aby stavové se spravovali zákony, které vydány byly za Ferdinanda I. a Maximiliana II. a usnešením sněmovním z roku 1608. Kdyby pak stavové na tom nechtěli přestati, pak že otázku o svobodě v náboženství vloží na šest kurfiřtů říše Německé, aby o ní rozhodli. Za to přísně zakázal všeliké zbrojení stavů, poněvadž důvodem k tomu jsou prý liché pověsti o pohybech cizích vojsk. Konsistoř a universitu, kteréž založili předešlí králové a předchůdci, nemínil Rudolf pustit ze svých rukou; avšak kdyby toto rozhodnutí bylo stavům proti mysli, pak že svolí k sestavení soudu rozhodčího a sice z polovice katolíků a polovice evangelíků, a ten že pak rozhodne, komu přisluší správa obou ústavů.

Odpověď taková nemohla ovšem uspokojiti stavy, kteří byli už pevně odhodláni nepouštět se s císařem do dalšího jednání, nýbrž rozhodně

naléhati na povolení a schválení majestátu. Namítáno tedy hned od některých poslanců, že svoboda víry, o kterou stavové jednají s císařem, nenáleží před soud kurfiřtů a knížat říšských, poněvadž sněm zastupuje království a stavové svobodní mají svého vlastního krále a pána v zemi, který jest povinen stavy v takových věcech ochraňovati, a co by zemi k dobrému a užitečnému sloužilo, se stavy opatřovati. Jiní hned také napomínali, aby se zřídila všeobecná hotovost zemská, a docházeli v tom všeobecného souhlasu. Budovec tázal se pak přítomných nejvyšších úředníků pod jednou, zdali tuto odpověď císařskou pomáhali uvažovati anebo k ní radili. Na to odpověděl jménem katolíků nejvyšší purkrabí vyhýbavě, že jim císař zapověděl na takové otázky odpovídati a též co se defense týče, že oni bez povolení císařského ničeho nemohou jednati. Zároveň však nejvyšší purkrabí varoval stavy, aby nezřizovali hotovost zemskou, poněvadž zemi nehrozí žádný nepřítel, a pak sněm na dva dni odročil.

V neděli dne 21. června svrchu zmíněný mnich Kašpar Felix Moravec kázal v kostele těla Božího velmi ostře proti papeži, načež učinil veřejně vyznání víry evangelické a večeři Páně pod obojí způsobou přijal z rukou faráře svato václavského, kterýž toho dne zanechal sloužení mše a zpívání v jazyku latinském a pouze česky v kostele dal zpívati. Když potom ten bývalý mnich z kostela domů se vracel, byl po ulicích, kudy on jíti musel, všude náramný shon lidu, který žádostiv byl jej spatřiti; ale poněvadž někteří jeho přátelé se obávali, aby snad v tom davu někdo z protivné strany k němu se nepřitočil a jemu neublížil, vzali jej mezi sebe pán z Těhenic ještě s jinými přednějšími osobami, a tak jej bezpečně do jeho obydlí provodili.

Když se sněm zase sešel v pondělí dne 22. června, ozývali se mnozí poslanci ještě rázněji proti odpovědi císařské. Sněm zůstal na tom, aby zvláštní komise vypracovala potřebné návrhy. Zvoleno tedy 75 výborů. V této komisi projeven byl dvojí náhled. Jedni navrhovali, aby se císaři poslal nový přípis k tomu účelu, by zpraviv se o smýšlení stavů sám změnil své rozhodnutí; většina však chtěla, aby se beze všeho průtahu přikročilo ke zřízení zemské hotovosti. Konečné stalo se dohodnutí v ten smysl, aby se císaři podala písemná omluva, proč stavové na jeho odpovědi nemohou přestati a proč zřizují obranu zemskou, zároveň však mělo se pracovati na zřízení obrany. V první úkol uvázali se mírnější poslanci, ostatní jali se pracovati o vojenském zřízení. Hrabě Matiáš z Thurnu, od něhož tato myšlénka byla vyšla, a kterýž vždycky radil k nejkrajnějším prostředkům, pomáhal sestavovati a upravovati spis o všeobecné zemské hotovosti. Posláno hned také k vyslancům slezským, kteří ještě byli meškali v Praze, s otázkou, jakou pomoc by mohli poskytnouti Slezané v čas potřeby. Nezapomenuto ovšem ani na Moravany. Těm se měl stav věcí v Čechách vyložiti a měli býti o pomoc požádáni. Již příštího dne (23. června) vypraveni tedy od stavů vyslancové do Moravy s listem o těch věcech.

Ve středu dne 24. června přihlásili se vyslanci kladští a loketští k defensi, žádajíce, aby byli od stavů přijati do spolku, jakož se i stalo. Také Jan Rudolf Trčka a Štěpán Jiří ze Šternberka, nejsouce osobně přítomni na sněmě, zaslali písemně své přistoupení k defensi. Proti Šternberkovi sice někteří pro jeho předešlé obojetné chování vystupovali, nechtějíce ho přijmouti do spolku, ale předce od jiných byli přemluveni; a tak přistoupení obou těch pánů přijato.

Stavů katolických, kteříž byli na sněmě přítomni, tázali se protestanti, znají-li se k tomu, že slíbili hájiti stavy pod obojí proti všem jejich nepřátelům, kteří by je chtěli utiskovati a jim v náboženství jejich překážeti. Na to odpověděli katolíci skrze nejvyššího purkrabí, že se k tomu znají a v tom státi a trvati připovídají. Tu jest jim dále otázka položena, zdali tedy chtějí společně s nimi na hotovost zemskou nastoupiti, ale na to nejvyšší purkrabí odpověděl obšírnou vyhýbavou řečí, v které znovu stavy pod obojí zrazoval od defense, že toho žádná potřeba není; kdyby však jináče býti nemohlo, že by to museli dříve císaři přednésti.

Zatím děly se na obou stranách důležité kroky, kterými směřovalo se ke konečnému rozhodnutí. Sněmovní výbor pilně pracoval, aby provedl úkol sobě svěřený. Uvažovány opatrně všecky okolnosti a učiněna opatření na všecky strany. Proto sepsáno šest rozdílných spisů. V prvním omluvném spisu, kterýž svědčil císaři samému, vykládali stavové, kterak pro velké utlačování nuceni jsou zříditi hotovost zemskou a brániti se proti každému, kdo by je chtěl potlačovati, vyjímaje toliko osobu císařovu. V druhém spise jednáno o zřízení hotovosti zemské; ustanoveno jím také 30 osob, kteréž obranu měly říditi, tedy jakási *prozatímná vláda*, a 3 vůdcové čili generálové vojska. Třetí spis byl plnomocenství od stavů direktorům na konání jejich úřadu. Čtvrtý spis obsahoval revers čili

úpis a závazek direktorů a generálů, že úřad svůj budou věrně a statečně plniti. Pátým spisem vyzývali se Moravané, aby Čechám poskytli pomoc v čas potřeby. Bylo jim také připomenuto, že jsou starými smlouvami zavázáni postaviti do pole 2000 jezdců a 6000 pěšáků a na penězích poskytnouti 75.000 kop grošů českých. Tento list Moravanům odevzdán byl deputací, jenž se vydala, jak už jsme pravili, hned dne 23. června na Moravu. Konečně vypracoval výbor také smlouvu o spolku se Slezany. Čechové a Slezané zavazovali se na vzájem přispěti sobě na první požádání s 2000 pěšího lidu a 1000 jezdci, na druhé vyzvání s tím samým počtem, na třetí pak s celou svou mocí. Smlouva o tomto branném spolku podepsána byla od obou stran dne 26. června.

Když návrh výboru o defensi dostal se před plný sněm dne 24. června, zhrozili se někteří poslanci výloh, a namítali, že by snad stavové jinými mírnými prostředky mohli se domoci svých požadavků. Proti takovým ozvali se hlasové sněmovníků obětavějších, jmenovitě z menší šlechty, kteříž osvědčovali vůli svou obětovati nejen malý stateček, nýbrž i životy pro dobro země. Řečníci tito strhli za sebou jmenovitě menší statkáře, kterých byla na sněmě většina, tak že v zásadě schválen skutečně návrh výboru, aby defense byla provedena.

Na druhé straně přimělo toto odhodlané jednání císaře k uvažování a vyhledávání nových cest a způsobů, jak by mohl upokojiti stavy pod obojí, aniž by jim ve všem povolil, co oni požadovali. Dav si tedy předvolati *doktora Gerstenbergra*, kancléře knížete Saského, požádal jej, aby mu vypracoval a předložil návrhy o vyrovnání se stavy pod obojí a aby se pak přičinil o jejich přijetí u stavů. Gerstenberger ochotně se uvázal v ten úkol, neboť přišel do Prahy, jak pravil, ne aby štval do války, nýbrž aby způsobil mír náboženský. I předložil císaři návrhy své a když byly od něho vesměs schváleny, vyžádal si slyšení na sněmě dne 24. června, aby je tady stavům odporučil. Návrhy obsahovaly deset rozličných kusů a byly veřejně přečteny od advokáta Martina Frühweina. Císař tedy svoloval v návrzích Gerstenbergrových, aby všickni evangeličtí stavové, města, městečka i lidé poddaní bez rozdílu mohli náboženství své provozovati podle konfese české z roku 1575 beze vší překážky a tak svobodně a volně, jako katolíci své náboženství; stavové evangeličtí aby mohli kostely a školy stavěti v městech, městečkách a vesnicích, a žádný člověk aby jim v tom nebránil a nepřekážel; aby jedna strana druhé při náboženství nepřekážela a jedna druhé nehaněla, netupila a neutiskovala; katolíkům aby nebylo překáženo klášterům statky a důchody odkazovati, a důchody klášterů proti právu aby nebyly zmenšovány; avšak rovnou měrou aby také evangelíkům nebylo překáženo důchody škol a akademie rozmnožovati; kdo by od jednoho náboženství chtěl přestoupiti ke druhému, aby mu v tom nebylo od nikoho bráněno a překáženo; vrchní správa církve a akademie aby jakožto regale ostala v moci císařově; evangelíci aby sobě mohli kněze české i německé bráti podle své libosti buď z říše nebo odjinud bez překážky od konsistoře, ale ti kněží budou zavázáni, podle konfese české lid vyučovati a dobrým řádem jej říditi; obrazy z kostelů aby nebyly vymítány a svátky výroční aby byly držány a strany těchto věcí aby jedna strana druhé v ničem nepředpisovala a žádných překážek nečinila

Gerstenberger sliboval, kdyby stavové na tom návrhu přestali, a od akademie a konsistoře upustili, že by to hleděl na císaři vymoci, aby ten návrh potvrdil. Kníže Saský a tedy i jeho vyslanec požívali u Čechů tolik vážnosti, že pro návrh Gerstenbergrův ihned mnozí se vyslovovali, jakmile byl v známost uveden. Jmenovaný Martin Frühwein však mluvil hned proti některým kusům, dokazuje, kterak jimi není vyhověno požadavkům stavovským. I dosáhl tolik, že návrhy Gerstenbergrovy odevzdány byly výboru sněmovnímu, aby ten je uvážil a sněmu, co by se státi mělo, navrhl.

Následujícího dne (25. června) odbýval výbor sněmovní poradu o návrzích Gersternbergrových. Také tady někteří chtěli se spokojiti s tím, co císař nabízel skrze saské prostředkovatele; bylit zajisté toho náhledu, že císař po dobrém více nepovolí a k prostředkům násilným nechtěli sáhnouti, jak jiní radili. Tomu se však někteří řečníci rozhodně opřeli. Dokazovalit, že nejvíce záleží na požadavku stavů za vydání konsistoře. Na nynější konsistoři že stavům pod obojí ovšem nic nezáleží, poněvadž ta konsistoř, an se k ní nikdo nebude utíkati, sama sebou zahyne. Avšak nebude-li stavům pod obojí povoleno, aby si zřídili zvláštní konsistoř, pak že část vyznávačů konfese české nebude míti vyšší duchovní správy, a tím že vydána bude v šanc posavadním svízelům, kdežto by druhá část bratří podržela své posavadní zřízení. Kněží evangeličtí že by museli jako posud svěcení své vyhledávati po všech koutech Německa, což by ovšem k utvrzení pořádku nijakž nepřispívalo. Důvody takovéto nepřesvědčily předce

všecky členy výboru o nedostatečnosti návrhů Gerstenbergrových, tak že ve výboru mínění se rozcházelo. Proto usnešeno vznésti rozhodnutí na stavy samé, což se také okamžitě učinilo.

Na sněmě klidné a věcné uvažování návrhů dlouho se neprotahovalo. Někteří sněmovníci klonili se sice k náhledu, aby se prozatím přestalo na tom, co císař nabízí, ale jiní namítali, kterak by jenom Němcům z toho užitek vzešel, kdyby čeští evangelíci, nemajíce ani vlastní akademie ani své konsistoře, museli děti své posýlati do Němec na učení a též tam odtud kněze bráti. Takovéto uvažování rušeno však bylo pokřiky horlivců, kteří hlučně osvědčovali své přesvědčení, že není čas na porady o těch článcích, nýbrž že se musí jednati o defensi. Tato válečná strana zvítězila a návrh konečně jednosvorně zamítnut. Vyslancům saským navrácen s vysvětlením, proč stavové s ústupky v návrzích těch podanými nemohou se spokojiti.

Tato rozepře mezi císařem a stavy pod obojí, nesmí se posuzovati se stanoviska nynější doby, nyní přísluší všady státu právo dohlížecí na university a na společenstva církevní; tím spíše příslušela ovšem tehdáž v století XVII. nejvyšší hlavě v státu; avšak co nyní v státě samo sebou se rozumí, aby každá církev sama se spravovala, a aby universita nebyla spravována na úkor ohromné většiny v zemi: to se stavům odpíralo návrhy Gerstenbergrovými. Kdyby totiž stavové byli návrhy ty přijali, pak by byl Rudolf zajisté konsistoř a universitu obsazoval jen katolíky. Stavové pod obojí však znali pravé jeho smýšlení a proto nikdo nemůže odsuzovati jejich jednání, kterým se domáhali i vlastní konsistoře i správy universitní.

Téhož dne dostavili se do sněmu katoličtí stavové s nejvyššími úředníky, všech počtem asi dvacet; nejvyšší purkrabí vyzval stavy jménem císařovým, mají-li nějaké stížnosti, aby je ve spis uvedli a císaři podali. Po tom dlouhém písemném a ústním vyjednávání s císařem, při kterém přednesli stavové až do omrzení všecko, co jim leželo na srdci, bylo vyzvání takovéto zajisté hotovou potupou. Stavové také dali na to říznou odpověď. Budovec totiž vyslovil nad tím podivení jménem stavů, jak se může nyní ještě od nich požadovati, aby stížnosti své přednesli, když se už tak dlouho o nich jedná. Pravil dále, že nejvyšší úředníci méně se starají o české věci nežli cizinci, vyslanci saští, kteří stavům lepší služby prokázali. Dopisování a jednání posavadní od zlých lidí jen proto prý se strojilo, aby se věc protahovala a stavové ztrátou času a velikými útratami se unavili a bez pořízení z Prahy odjeti přinuceni byli. Proto že stavové nechtějí s císařem v žádné další písemné jednání se pouštěti a že počkají toliko ještě do zítřka; nedá-li jim císař příznivou odpověď, že bez dalšího odkladu přistoupí k defensi, ať s nimi katolíci drží nebo ne. Nejvyšší purkrabí se vymlouval, že nejvyšší úředníci činili, co mohli; jestli ničeho nevyřídili, že to vina jejich není; ostatně že se z toho těší, že vyslanci saští byli u císaře šťastnější a že jim u něho více vymohli, nežli oni nejvyšší úředníci.

Nyní učinil císař sám nový krok, aby se stalo se stavy pod obojí vyrovnání a sice na základě saských návrhů. Stavové ty návrhy zamítli a proto se mohlo očekávati, že císař nyní alespoň částečně povoluje i v těch kusech, na které si stavové stěžovali. Když tedy nejvyšší purkrabí dne 26. června přikvapil do sněmu s tváří rozradostněnou, domnívali se mnozí, že snad dokonce už přináší potvrzený majestát. Sklamání bylo tedy tím horší a nevole stavů tím nebezpečnější, když Rudolf jako na potupu a na urážku ještě i saské návrhy v některých věcech obmezil. Povoloval na př. konfesi českou z roku 1575, ale chtěl také, aby se zachovávaly staré utrakvistické obřady. Universita a konsistoř stavům naprosto odepřeny a ke všemu ještě města vydána libovůli císařské, kdežto návrhy saskými byla svoboda víry v městech dostatečně chráněna.

Rokování o císařských návrzích odbylo se za těch okolností velmi zkrátka; kdokoliv se slova ujal, horlil proti těm návrhům a sněmovníci mu bouřlivě přizvukovali. Nadarmo tedy prosil stavy nejvyšší purkrabí, aby poznamenaly kusy, které jim nedostačí, že prý se o nich může dále jednati. Budovec nechtěl o dalším vyjednávání ani slyšeti, nýbrž dal čísti spis omluvný, kterýž byl už připraven pro císaře a dobře se hodil i k této příležitosti.

Ve spise tomto stavové trpce si stěžují na všecky posavádní průtahy a odklady, kterými ponecháváni jsou v nejistotě a nebezpečí strany své víry a kterými se jim připravují zbytečné útraty, když nuceni jsou na sněm choditi a zde v Praze dlouhou dobu tráviti. Ukázali zejmena také k tomu, kterak sněm nynější byl svolán jen k tomu účelu, aby se stalo dohodnutí o svobodě náboženské, v čemž ale nemůže se přijíti k žádnému utěšenému konci. Na všech posavádních rozhodnutích císařských však stavové že nepřestávali a přestati nemohou, a že budou se domáhati opatření v tom, aby náboženství své křesťanské mohli volně provozovati, kněžstvo jak české tak německé podle konfese české

aby mohli říditi a takové na kolatury své dosazovati, konsistoř a akademie Pražská aby jim byla zůstavena, školy a kostely aby si mohli stavěti a ve všem zároveň jako strana pod jednou aby mohli svobodně náboženství své provozovati. Kdyby tedy někdo stavům chtěl škoditi, kdyby jim v dosažení svobody náboženské překážel, v náboženství pod obojí je utiskoval, *k dalšímu jednání o předlohách královských je nutil nebo bez vůle stavů na nějakém sněmě cokoli jednati chtěl:* proti každému takovému, osobu císařovu vyjímaje, že se stavové postaví se zbraní v rukou podle ujednané defense. „To všecko, stojíce všickni za jednoho a jeden za všecky věrně a upřímně chceme zastávati, chrániti a obhajovati; a to, abychom volně a svobodně pánu Bohu bez útisků sloužiti mohli, s pomocí boží a s nasazením hrdel a statků našich provésti hodláme."

Posavádní jednání stavů pod obojí mělo sice ráz a povahu revoluční, nicméně nemohlo předce považováno býti za odpor nedovolený, za odboj, poněvadž stavové i po sjezdu novoměstském vrátili se zase do kolejí zákonných, předepsané formy šetříce a jak zákon ustanovoval s králem svým jednajíce. Obsah usnešení jejich, slova a výraz měly sice ráz a smysl revoluční, ale forma zákonná se zachovávala a tak měli pořád ještě stavové právo na své straně a kroky své mohli vždy ještě snadno ospravedlniti mravní svou povinností vzepříť se i rozkazům královským, když tyto podle náhledů a výkladů jejich, pocházejíce od zlých rádců rušily mír a blaho země a potlačováním ohromné většiny v zemi zavdávaly podnět k neustálým třenicím a krvavým bouřím. Ale schválením této odpovědi na sněmě a zasláním jí císaři přerušili stavové sami sněm, k čemuž neměli práva; a opustili takto půdu zákonnou. To byl jeden krok nezakonný, revoluční, poněvadž provázen byl pohrůžkou a hned také zplodil krok druhý, zrovna tak nezákonnitý a revoluční a sice krok toho druhu, že stavové skutečně nastoupili na defensi, k čemuž císař nedal svého svolení a k čemuž oni práva neměli, poněvadž skutečně žádný nepřítel ani vnitřní ani zahraničný zemi nehrozil.

Mezi stavy protestantskými byli vůdcové odhodlaní a hlavy velmi bystré. Ti dobře nahlíželi, jestliže se již stavové dali na cestu revoluční, že potřebí jednati rychle, odhodlaně a důrazně, aby odpůrce byl v zmatek uveden a zastrašen. Ač tedy bylo již osm hodin večer, čteno hned také nařízení o defensi, aby se schválila a co v sobě obsahovala aby také bylo provedeno.

V listině o defensi líčili stavové svízele a ústrky strany pod obojí slovy přímými a místy snad až přemrštěnými, aby odůvodnili svůj krok, branný odpor. Pravilit: „Straně pod obojí znamenití útiskové a nesnesitelná ublížení v náboženství jsou se činila; mnohým osobám ze stavů kněží jich pod obojí z vlastních dědičných kolatur vyzdvihováni, někteří z kněžství sesazováni, vězeními těžkými sužováni, za bludné svůdce duší lidských vyhlašováni; na dědičné kolatury stavů pod obojí, v nichž dříve kněží pod obojí přisluhovali, jiní kněží pod jednou proti vůli vrchností dosazováni: v kostelech, vystavených k službám božím pod obojí, zapovídáno, aby se v nich žádná bohoslužba nekonala, a kostely ty od cizích osob zavírány a pečetěny. Jiným také kostely stavěti zapovídali, desátků kněžím pod obojí dávati zbraňovali. Stavové na kázaních od kněží katolických za kacíře, zatracence, ďábelníky a jinak tupeni bývali. Mrtvých těl těch osob, jenž byly pod obojí, v kostelích ani na hřbitovech pochovávati nedopouštěli, nýbrž taková mrtvá těla na drahách, na rozcestích i na popravištích potupně zakopávati dávali; zvonění, křtění a oddávání lidem pod obojí neudělovali, leč by přestoupili na víru katolickou.

Mnohé světské i duchovní osoby pod jednou své poddané lidi pod obojí k přestupování na víru katolickou a k přijímání pod jednou žalářováním, bitím kyji, roztahováním i otvíráním úst přinucovaly. Mnozí ze stavů vyšších obtěžováni pro náboženství své obesýláním na kancelář císařskou, tady jim důtklivě domlouváno; někteří bráni na závazky, jiným poručeno na hradě Pražském zůstávati. Z nižšího pak stavu a řádu lidé po mnoho neděl vězením sužováni a pak nuceni, aby ještě za své věznění zaplatili, z čehož tropily se posměšky, že to od kacířů na pomoc kapucínům se děje.

Některé z vyšších stavů k tomu nutili, aby jezovitům postoupili svých dědičných far a kolatur, které sobě od císaře koupili, zaplatili a do desk zemských vložili; pořadem práva a zřízením zemským se brániti jim nedovolili, nýbrž těžké pohrůžky jim činili. Mnohé komedie na potupu a zlehčení strany pod obojí strojívali. Mnohé vyznávače pod obojí z úřadů, služeb zemských a obecných pro náboženství jejich s nemalou potupou sesazovali, nejedněm živnosti zastavovali a jiné mnohé neslýchané těžkosti straně pod obojí činili."

Potom stavové přednesli opět své žádosti za svobodu víry, za postoupení konsistoře a akademie; ukázali, kterak se toho všeho nadarmo posud domáhali; odvolali se na pověsti

o zbrojení v sousedních zemích, na pohrůžky se strany katolíků a na zprávy o verbování lidu zbrojného: a z toho všeho dokazovali, kterak nuceni jsou zříditi po celé zemi hotovosť zemskou, což ustanoveno tímto způsobem:

„Proto ve jménu svaté a blahoslavené Trojice, jediného věčného Pána Boha všemohoucího, páni, rytířstvo, Pražané, Horníci i jiní vyslaní z měst, všickni tři stavové pod obojí tělo a krev pana našeho Ježíše Krista přijímající, nyní na hradě Pražském pospolu shromáždění, sebe všechny přítomné i nepřítomné, a tak celou stranu pod obojí pod ztracením poctivosti zavázavše, o tuto hotovosť a defensi jsou se jednomyslně snesli, ji uvážili a nařídili.

Předně, aby jeden každý ze všech tří stavů a obyvatelů království Českého vypravil lidí zbrojných a koňů jízdných ještě jednou tolik jako bylo ustanoveno sněmem roku 1596, totiž: kde prvé byl jeden kůň, tu dva, a kde prvé dva, tu čtyři atd. Kdo prvé měl odvésti kopu peněz, ten aby nyní dvě zaplatiti byl povinen. A z lidu poddaného aby byl brán každý pátý muž a byla-li by větší potřeba, aby každý dostavil se s celou svou mocí. A když by koli lidem k službě polní povinným o tom od osob, tímto sněmem zvolených a nařízených, věděti dáno a místo, kde by se strhnouti měli, oznámeno bylo, mají se ihned s koňmi i s lidmi poddanými na to místo dostaviti a každý buď sám osobně s nimi jeti aneb na místě svém osobu hodnou, ve věcech válečných zkušenou s nimi vyslati.“ Berně na tuto hotovosť zemskou povolená měla se zaplatit ve dvou lhůtách, první ve čtyřech nedělích a druhá v desíti nedělích od datum tohoto nařízení.

„A že stavům není možné vždycky pospolu býti, k takovým pak velikým a znamenitým věcem, při nichž se přiházívají všeliké případnosti, kteréž brzkého uvážení potřebují a odkladů žádných netrpí, potřebí jest lidí krále a vlasť svou milujících, věrných, upřímných, stálých a rozumných, kteří by vše to řídili a spravovali: z těch příčin nařídili jsou a volili za direktory (počtem 30), správce a rady zemské

ze stavu panského:

Petra Voka z Rožmberka a na Třeboni, císařského radu,
Jana Jiřího ze Švamberka a na Vorlíku, c. radu a nejvyššího sudího,
Jana Sezimu z Ústí, c. radu a dědičného kraječe,
Theobalda Švihovského z Rizmberka, c. radu,
Radslava staršího ze Vchynic a Tetova, c. radu,
Karla z Vartmberka na Rohozci, c. radu,
Jana Litvína z Říčan a na Hořovicích, c. radu,
Viléma staršího z Lobkovic, císařského číšníka,
Jáchima Ondřeje Šlika, hraběte z Pasounu a z Lokte,
Václava Viléma z Roupova na Trnovanech,
Václava Budovce z Budova *) na Hradišti nad Jizerou, Kocňovicích a Zásadce, c. radu.

Ze stavu rytířského:

Jiřího Gerštorfa z Gerštorfu a na Cholticích, cís. radu,
Matiáše Štampacha ze Štampachu na Srbči, cís. radu,
Mikuláše Beřkovského z Šebířova a na Košeticích, cís. radu,
Bernarda staršího Hodějovského z Hodějova a na Řepici,
Krištofa Fictuma z Fictum na Novém Šumburce,
Jiřího Vančuru z Řehnic na Choustníku,
Bohuslava z Michalovic, místopísaře zemského,
Jindřicha Otu z Losu a na Komárově,
Václava nejstaršího Vratislava z Mitrovic a na Litni,
Jiřího Homuta z Harasova.

Ze stavu městského:

Adama Linharta z Neuenperka,
Václava Magrle ze Sobíšku,
Martina Frühweina z Podolí,
Šimona Humburka z Humburku,
Natanaele Vodňanského z Uráčova — všecky ze Starého města Pražského,
Jiljího Pergara z Častolovic, primatora,
M. Valentina Kochana z Prachové — tyto dva z Nového města Pražského,
Krištofa Kobera z Koberšperku, z Malé strany,
Daniela Korálka z Těšína — z Klatov,
Adama Voprcha z Uráčova — z Domažlic.

Nad lidem válečným ustanoveni za vůdce a sice za generála laitnanta hrabě Matiáš z Thurnu, za generála maršálka Leonard Colona z Felsu, za generálwachtmistra Jan mladší z Bubna a na Závrší. Tito generálové tvořili jaksi vojenský odbor správy zemské a měli tedy stejné právo a povinnosť s ostatními direktory v radě zasedati a o potřebách země se raditi a usnášeti. Direktorům a generálům vyměřen plat a sice direktorům ze stavu panského po 160 kopách míšenských grošů měsíčně, z rytířského stavu po 140, z mě-

*) Petr Vok z Rožmberka, ač nebyl přítomen, zvolen pro důležitosť, jaká se přikládala jeho osobě. Budovec byl jeho zástupcem a předsedával nejspíše mezi direktory.

šťanského po 55. Generálové ovšem dostávali více. Jeť známo, že Thurn dostával později měsíčně 2000 kop. Tento obdržel moc i cizí lid najímati a s důstojníky o plat se smlouvati.

Direktoři s generály tvořili jakousi vládu prozatímnou, jako by nebylo nejvyšších úředníků v zemi, a v jistém ohledu měli činností svou obmezovati i působnosť krále, který posud býval nejvyšším a neobmezeným pánem a správcem moci vojenské. Stavové také vyměřili obor působnosti tohoto zvláštního ministerstva čili vlády zemské. Propůjčiliť jim právo, aby hotovosť zem-

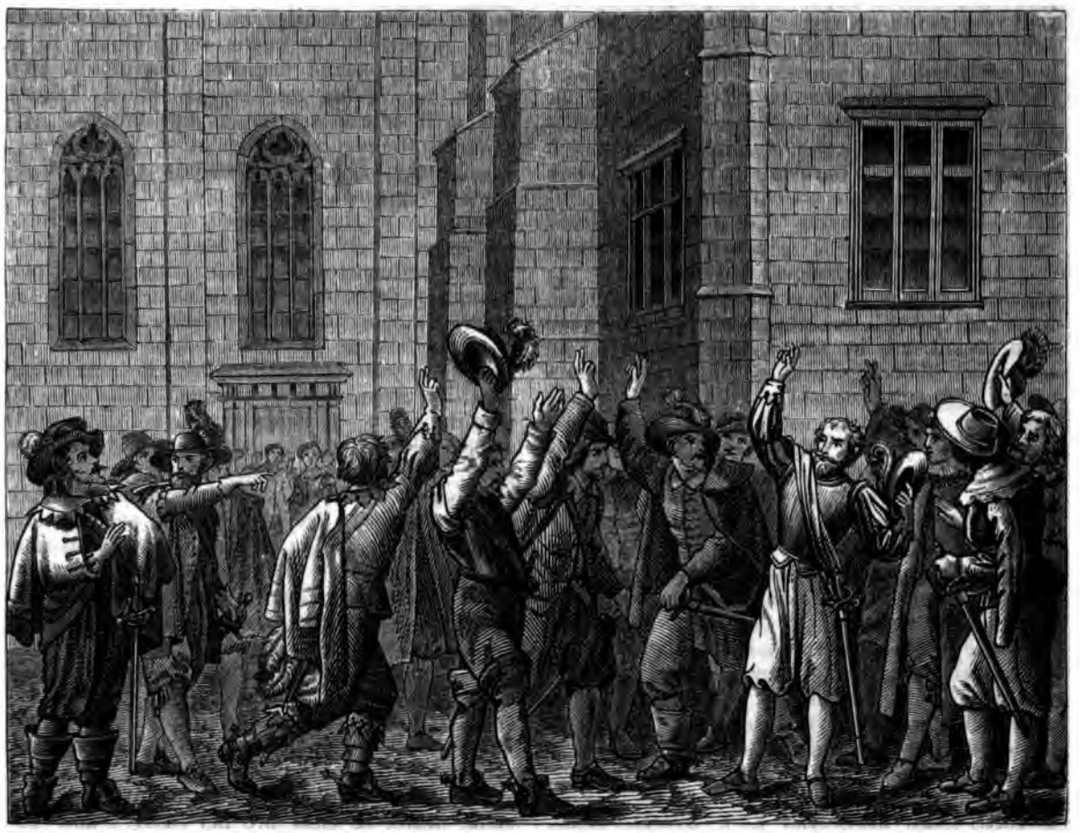

Stavové protestantští přisahají, že nebudou jedni druhých opouštěti.*) (Str. 697 a 698.) (43.)

skou všecku nebo některou její část mohli svolati, kam by se jim viděla býti potřeba; aby jednotlivé osoby z krajů mohli před sebe povolávati a s nimi radu držeti; aby vypisovali sjezdy stavovské ve prospěch císaře a k zjednání ochrany, když by náboženství své nemohli svobodně vyznávati podle české konfese; aby pomoc směli vyhledávati u kurfiřtů, knížat a stavů říše Německé i v jiných okolních zemích; aby mohli na zvědy peníze vynakládati; aby měli moc trestati každého, kdo by se stal nevěrným králi a vlasti a kdo by se opíral a pře-

*) Obraz náš představuje výjev, který se stal dne 5. května 1609 na hradním place před kostelem Všech svatých. Když totiž Václav Budovec z Budova vrátiv se od císaře oznamoval stavům na place tom shromážděným, že císař zamítl požadavky o svobodě náboženské, nastalo mezi nimi nesmírné pobouření, které končilo na vyzvání Budovcovo tím, že všickni ruce k nebi pozdvihnouce přisahali jedni druhých neopouštěti a přes císařský zákaz odbývati sjezd na Novoměstské radnici.

kážel tomuto usnešení sněmovnímu a náboženství podle české konfese. Kromě toho dána direktorům plná a neobmezená moc k opatřování a provádění všeho toho, co by uznali za potřebné k dobrému a užitečnému krále a milé vlasti, k stvrzení konfese české a svobodného vyznávání víry podle té konfese, k obhajování privilegií, svobod a práv zemských, k ustanovení všelijakých dobrých chvalitebných řádů. A jestli by někdo ze všech tří stavů v království byl od kohokoli a jakýmkoli způsobem očkoli obeslán, aby nebyl povinen dříve se stavěti ani odpověď na to dávati, dokud by to direktorům neoznámil a od nich povolení k tomu neobdržel.

V této defensi prohlášena je a schválena hotová vzpoura proti zřízení zemskému a proti právomocnosti královské. Cesta revoluční tedy prohlášena za zákon a za prostředek dovolený. O válce a míru rozhodoval posud vždycky panovník; stavové si to právo posud nevymohli. Když tedy povolili direktorům, aby hotovost zemskou svolali, kdy by toho uznali potřebu a kam by se jim líbilo, osobovali si tím právo panovníkovo. Zřízením zemským zakázány byly dále postranní sjezdy stavovské a jen král mohl k nim dáti svolení. Takové ustanovení vloženo do zřízení zemského za Ferdinanda I.; a od té doby vydán kolikráte zákaz proti sjezdům stavovským. Stavové tedy učinili krok revoluční dovolujíce direktorům, aby vypisovali sjezdy stavovské. Zrovna tak nepříslušným bylo i ustanovení o tom, aby direktoři měli právo vyhledávati pomoc u kurfiřtů, knížat a stavů říše Německé, jakož i v jiných cizích zemích. Tím se vlastně ustanovovalo, aby direktoři vyhledávali v čas potřeby aliance — spojence proti nepřátelům zahraničným i domácím, což bylo a je posud všady výhradním právem mocnářů a panovníků. V tom, že stavové propůjčili vládě prozatímné právo trestati ty, kdo by se králi a vlasti stali nevěrnými t. j. trestati zemězrádce, opřeli se platným zákonům a obvyklostem, poněvadž o zemězradě měl rozsuzovati soud zemský. Konečně zavedli stavové výmínečný stav, porušili zákony a obyčeje platné tím, že zavazovali každého, aby poslouchal jen direktorů zemských. Tedy i král, i nejvyšší úředníci, soud zemský a jiné nižší úřady najednou zbaveni práva svého obesýlati před sebe osoby z tří stavů, leč by direktoři k tomu dali svolení své. Zřízen tedy skutečně, jak se nyní říká, stát ve státě, zřízena nová vykonná vláda a všecky posavádní mocnosti v království Českém ochromeny ve své činnosti a působnosti.

Direktoři nadaní mocí tuto vypsanou, měli odvésti stavům revers čili úpis, kterým se zavazovali svou ctí a věrou, že všecko to, co defense obsahuje, věrně, upřímně a spravedlivě budou plniti a zachovávati s nasazením hrdel a statků svých. A na to hned měli také stavům složiti ústní přísahu.

Proti tomu zavazovali se stavové direktorům, že s nimi budou ve všem za jednoho státi, že jim poslušnosť náležitou budou zachovávati a co by nařídili, že budou věrně plniti; že je budou přede všemi nepřátely chrániti a kam by nařídili, že bez meškání přitrhnou. Takový slib měli učiniti stavům a direktorům i nejvyšší tři vojenští velitelé.

Všecky spisy o těch věcech jednající a od komise vypracované, byly nyní za sebou přečtěny, aby je stavové slyšeli a schválili. Když pak ty věci byly odbyty, tázali se stavové ještě jednou přítomných katolíků, zdali chtějí přistoupiti k defensi; ale ti nedali odpovědi a vyžádali si rozmyšlenou do příštího dne.

Přiblížila se již desátá hodina večerní; ale stavové se ještě nerozešli, nýbrž jali se na sněmě souditi staroměstského primasa *Heideliusa*, že netoliko stavy vyšší, nadav jim kobylek, těžce zhaněl, ale i za celého jednání sněmovního, kde mohl, všeliké příkoří evangelíkům činil. Ve 20 článcích uvedena byla všeliká provinění, kterých prý se dopustil. Vytýkáno mu, že se dopouštěl ohavných šmejdů; že rozličných povinností zemských nevykonával; že nalezené věci si přivlastňoval; že nočního času násilím do jednoho domu v úmyslu loupežném vrazil; že obec v dluhy uváděl, co se v radě obecní jednalo, vynášel a jako primas libovolně jednal, poctivé sousedy všelijak trýznil a nešlechetníky k úřadům dosazoval; že stavům pod obojí nadával, pravě že jeden Žid lepší jest než 15 takových, co se scházejí na Novoměstské radnici; že vojáky najímal; že se vychloubal zvláštní důvěrou císařskou, pravě, že císař pro něj často v noci posýlá, že mu v své přítomnosti sedati dovoluje, ano že má on klíče od císařova pokoje. Tento výhostní list čtěn jest veřejně ve sněmě a druhého dne na to také na Staroměstské i Novoměstské radnici.

Nemusíme ani vykládati, že Heidelius, pakli se skutečně dopustil všeho toho, co se mu kladlo za vinu, nebyl za to zodpovědným stavům na sněmě shromážděným; než stavové uchvátivše nejvyšší moc v zemi jali se také vykonávati hned úřad soudcovský na osobě soukromé. Heidelius byl nenáviděnou hlavou první obce v zemi a proto si na něm stavové, majíce proti němu dosti moci, nyní vylili svůj hněv, aby se ho zba-

vili. Uvedše tedy provinění rozličná, vyhlásili jej za šelmu a zrádce vlasti a vypověděli jej ze země do osmi dnů pod trestem oběšení, kdyby potom v Čechách byl postižen.

Až do jedenácté hodiny v noci setrvali stavové na sněmě a ukončili dnešní památný den novou slavnou přísahou, že věrně budou k defensi státi a jedni druhých že v ničem neopustí. Po té zdvihli se vůdci, což bylo znamením k všeobecnému odchodu, k opuštění sněmovny, do které nechtěli se navrátit, dokud by nebylo vyhověno jejich požadavkům. Mnozí sněmovníci odcházejíce projevovali svou nevůli a nespokojenost všelikým hlučným způsobem. Jedni prý vyli jako vlci, jiní štěkali jako psi a třetí dokonce jako kočky mňoukali. Část sněmovníků vedrala prý se dokonce do císařské předsíně a tam povykováním Rudolfovi nahnala nemalého strachu.

Sněmování do noci zplodilo po Praze nové pověsti o úkladech stavům strojených. Proto mnozí sněmovníci, kteří byli pro hlad dříve z hradu odešli, počali se strachovati o bezpečnost svých soudruhů, když uslyšeli pověst, že stavové na hradě byli zatčeni. V lidu obecném nastalo z toho nemalé jitření a srdnatější shlukujíce se na rozličných místech radili hned, aby se táhlo branně na hrad. Tu sebralo se přes 100 vzácnějších osob na koních a jeli na hrad přesvědčit se, co se děje, ale na cestě již potkávali vracející se ze sněmu; a tak město zase se upokojilo.

Stavové od této chvíle přestali choditi do sněmu na hrad Pražský a odbývali potom schůzky své na radnici Staroměstské, ana čeládka jejich dobře ozbrojená stráž držela na náměstí a pořádek udržovala mezi lidem obecným velice rozjitřeným. Hněv lidu ovšem obracel se z malicherných důvodů proti každému katolíku, třeba se choval sebe klidněji; tím více jitřil se lid proti osobám čelnějším nebo podezřelým. Když tedy jednoho dne jakýsi mnich od sv. Jakuba z pouhé zvědavosti až k strážcům se prodral, ihned pokládán za vyzvědače císařského. Luza se naň zběhla a počala jej týrati, a strážci na koních jali se jej pronásledovati. Štěstí jeho bylo, že zmizel v davu a ukryl se v jednom domě; surový žoldnéři byli by s ním dělali asi malých okolků. Aby takových výtržností budoucně nebylo, poslali direktorové do všech klášterů, napomínajíce mnichy, aby, pokud ta roztržka trvá a lepší řád nebude zaveden, raději doma zůstávali a nikde na ulicích se neukazovali. Zároveň pak město četnějšími strážemi opatřili a městské radě na srdce vložili péči o zachování pořádku.

První činnost direktorů. — Vyjednávání u nejvyššího purkrabí. — Majestát podepsán.

R. 1609 červen — červenec.

Stavové opustivše sněm na hradě Pražském, osvědčili tím, jak praveno, svou odhodlanost, nejednati dříve o předlohách královských a vůbec nepouštět se do nějakého vyjednávání s králem, dokud by nebyl potvrzen navržený majestát. Nedalo se ovšem předvídati, kdy asi dojde zase k pokojnému sněmování, a proto stavové nechtějíce a nemohouce v Praze prodlévati, hleděli se opatřiti, aby za jich nepřítomnosti nestalo se nic na úkor práv stavovských a náboženství evangelického. K tomu všemu hodili se velmi dobře direktoři a generálové vojenští. Aby se provésti mohlo potřebné opatření, sešli se stavové hned dne 27. června na radnici Staroměstské a tady odevzdávány a přísahou spečetěny spisy, které byly předešlého dne čteny na sněmě. Stavové dali direktorům od sebe plnomocenství a přijali od nich úpis, že oni nic o své újmě bez stavů o náboženství vyjednávati nechtí, že jim každé hrozící nebezpečenství ohlásí, a z peněz, jaké od nich přijmou, účty složí. To vše stvrzeno jest přísahou z obou stran; a direktoři tak i formálně v prozatímnou správu země dosazeni. Na to většina sněmovníků odjela z Prahy do svých domovů, jmenovitě také proto, aby pomáhali provádět defensi.

Sotva direktoři počali své porady, přišli na radnici Staroměstskou pan Ferdinand z Donína a pan Purkart z Křinic, jsouce vysláni od pánů katolických k stavům pod obojí, aby je pozvali do sněmu na hrad Pražský. Přítomni byli také stavové, kteří ještě z Prahy neodjeli. I direktoři i tito stavové pod obojí odepřeli, pravíce, že je to již sedmé rozhodnutí císařské, které je vydáno návodem neupřímných rádců a čelí k záhubě stavů pod obojí; oni že se uchýlili na radnici, ne aby sněm přerušili a zkazili, nýbrž pro lepší bezpečnost, a dříve že do sněmu nepůjdou, pokud žádost jejich o náboženství nebude vyplněna. Direktoři jali se svědomitě a rázně prováděti úkol, který na ně byli složili stavové. Přede vším vyzváni byli zástupci měst, což se posud bylo nestalo, aby přistoupení své k defensi potvrdili městskými pečetěmi. Dálo se to bez odporu, jen katolický purkmistr Starého města Pražského Daniel Holian s věcí tou odkládal, ale důtklivé přímluvy direktorů přiměly jej za několik dní k povolnosti. Direktorům však na tom záleželo, aby při tak vážném úkolu, jaký na se vzali, ubezpečili se smýšlením veškerého obyvatelstva pražského.

Bylať sice v Praze náramná většina pod obojí a jmenovitě lid obecný až příliš okázale smýšlení své osvědčoval; nicméně bylo potřebí, aby netoliko luza, ale měšťanstvo samo prohlásilo se, s kým stojí; a to tím více, že od strany protivné mnohé důtklivé věci v obecenstvu proti direktorům a jejich počínání proskakovaly a v samé radě městské, jak už praveno, strana pod obojí s mnohými překážkami se potkávala. Purkmistr Holian byl s třemi jinými radami katolickými přehlasován; rada obecní se osvědčila pro stavy. Jednalo se tedy ještě o souhlas měšťanstva. Direktoři tedy chtěli svolati obec, totiž valné shromáždění celého měšťanstva, aby jim stav věcí vysvětlili a jimi se ujistili, ale purkmistr jmenovaný nechtěl se jim k tomu propůjčiti. I obeslali tedy direktoři sami ze své moci před sebe čtvrtníky, jimž nařídili, aby k zejtřejšímu dni obec na radnici svolali, jakož se i stalo. Tu mluvil k shromážděnému měšťanstvu pan Jan Oustecký, že ta defense nečelí proti císaři, aby se ničím nedávali másti, nýbrž že se to děje k zachování pokoje, dále pak také k tomu, aby města spolu s vyššími stavy rovného opatření při náboženství svém užiti mohli. Přečetl také návrh majestátu císaři předložený, aby měšťanstvo zevrubně, oč se jedná, vědělo. Na to odpověděl za obec perkmistr hor viničných Tomáš Šlemer z Častolovic, vzdávaje díky vyšším stavům za to, že tak horlivě měst se ujímají; pročež také oni s hrdly a statky při nich až do přemožení státi chtějí. Za to poděkoval Staroměstským ve jménu direktorů pan Theobald Švihovský. Načež se obec rozešla.

Dále radili se direktoři o půjčce peněz, kterých bylo potřebí ke zřizování hotovosti, pokud by se nesešly daně od stavů povolené. Ale poněvadž mohlo delší čas trvati, než by se zbrojný lid z venkova dostavil, ustanoveno po dlouhém sporu o tu věc, aby se najalo 3000 lidu pěšího a 1500 lidu jízdného. A to najímání svěřeno již jmenovaným generálům. Potom rokováno o střelivu, a jelikož bylo velice pochybno, že by je mohli dostati z královské zbrojnice, usnesli se direktoři na tom, aby o ně písemně požádali knížete Kristiana z Anhaltu.

Druhého dne (28. června) obdrželi direktoři od některých bohatších obyvatelů pražských 30.000 zl. jakožto půjčku na tu vypsanou kontribuci. Hrabě Thurn, kterému byla část těch peněz odevzdána, jal se ihned lid najímati, tak že za tři dni měl již 500 mužů pohromadě.

Stavům Loketským, jichž vyslancové dne 29. června před direktory předstoupili, slíbena dostatečná ochrana a položen jest sjezd v jejich kraji do čtrnácti dnů, k němuž stavové slíbili vyslati své komisaře. Tento sjezd ustanoven byl ovšem k tomu účelu, aby i v Loketsku zřízena byla všeobecná hotovost podle vyměření stavovského. V Praze hned také přibita ohlášení, kterými se oznamovalo, kolik daní má platiti každý obyvatel v zemi, pán, rytíř, měšťan, poddaný. Vyjmenovány byly zbraně, jakými měl býti opatřen každý pěšák a každý jezdec.

Dosazení prozatímné vlády, opuštění sněmu na hradě a najímání zbrojného lidu od direktorů překvapilo císaře Rudolfa a ty rádce, kteří pořád odkládáním a vyjednáváním doufali stavy unaviti a k povolnosti je přiměti. Za to nabyli půdy ti, kdo císaři radili k povolnosti. Dne 29. června sešli se na rozkaz císaře Rudolfa radové jeho, aby uvážili a navrhli, co by se nyní mělo státi, když stavové počínají rozhodně jednati. Ukazováno bylo na tři cesty, kterými by se mohlo zjednati vyrovnání se stavy: předně se pravilo, že císař by mohl vyzbrojiti vojsko tak mocné, aby stavové byli zastrašeni a vzdali se svých požadavků; a kdyby tak neučinili, že by mohli býti násilím k tomu donuceni. Ale proti tomu hned přednešeny platné námítky, že není potřebných peněz na vyzbrojení velkého vojska. Dále se pravilo, že císař mohl by se poděkovati a korunu odevzdati bratru svému Matiášovi. Proti tomu se namítalo, že Matiáš je pouze čekancem trůnu českého, na který dosednouti může teprvé po smrti Rudolfově. A proto že jest se obávati, aby stavové čeští nepožadovali pro sebe vladařství v zemi až do smrti Rudolfovy; čímž by ovšem dosáhnouti mohli ještě větších věcí nežli jsou ty, s jakými se nyní hodlají spokojiti. Třetí způsob měl záležeti v tom, aby se protestantům povolilo ve všech požadavcích. Odpůrci stavů českých namítali sice, že tím nebude učiněna přítrž požadavkům stavů pod obojí; oni že budou v odporu svém jen utvrzeni a posilněni, že budou dále sbírati síly a pak že vystoupí s novými požadavky. Než mocné tyto důvody musely umlknouti proti tomu, že na vyzbrojení vojska není peněz, a císař Rudolf že se trůnu dobrovolně nevzdá. Proto zvolena souhlasně cesta třetí a Rudolfovi odporučena. A podivno, císař Rudolf zastrašený poslední výtržností stavovskou ve svých komnatách rozhodl se učiniti se stavy úplné narovnání.

Následkem toho uloženo nejvyššímu purkrabí, aby zase vyjednával se stavy pod obojí. I poslal on k šesti direktorům: Janu Jiřímu ze Švamberka, Václavu Budovcovi, Jiřímu z Gerštorfu, Bohuslavovi z Michalovic, Adamovi Lin-

hartovi a Václavu Magrlovi, žádaje jich, aby ho zítřejšího dne (30. června) navštívili. Tito obeslaní oznámili to ihned na druhý den ve schůzce direktorů, tázajíce se, co činiti mají. Direktoři nemálo se horšili, že nejvyšší purkrabí pozval jenom některé z nich, jakoby tito byli lepší ostatních; i byli mnozí z nich proti dálšímu vyjednávání. Konečně na tom zůstali, že vyslali dvě osoby z rytířstva k nejvyššímu purkrabí, aby úmysl jeho zvěděli. Nejvyšší purkrabí vzkázal po nich direktorům, že on a ještě několik jiných osob pod jednou rádi by s obeslanými pány promluvili o některých věcech. Tu jest od direktorů většinou uzavřeno, aby šli a vyslechli, avšak v jednání žádné aby se nepouštěli, aby jen vyslechli, co bude přednešeno a navrženo a to aby direktorům sdělili. Pro bezpečnost posláno s nimi 15 mušketýrů a 11 jízdných, aby je provedili do domu nejvyššího purkrabí na Újezdě.

U nejvyššího purkrabí shromážděni byli katoličtí páni: Adam mladší z Valdšteina, Ferdinand purkrabí z Donína, Jan z Klenového a z Janovic a pan Purkart Točník z Křimic. Pan Adam ze Šternberka a jiní vyslancům pod obojí domlouvali, aby se ústně vyjednávalo dále, k čemuž by obě strany ustanoviti mohly stejný počet zástupců. Jednání že by se mohlo díti nejlépe na hradě v soudné světnici a nikdo že se při tom nemůže pozastavovati, poněvadž sněm beztoho ještě není ani uzavřen ani odročen. Pro ten případ, že by pod obojí nechtěli na hrad choditi, navrhl purkrabí jiné příhodné místo, aby se jen dále jednalo o otázce náboženské. Poslové přednesli direktorům, co se na nich požaduje, ale direktoři nechtěli o dálším vyjednávání ani slyšeti. Kancléř kurfiřta Saského dr. Gerstenberger přišel schválně k direktorům, radil jim a snažně o to žádal, aby se pustili do vyjednávání, zaručuje se, že císař je nyní ke všemu ochoten a že hodlá požadavkům stavovským vyhověti. Nicméně vymlouvali se direktoři, že podle úpisu stavům daného nemohou se v žádné jednání dávati. Příštího dne (1. července) usnešení takové vzkázáno nejvyššímu purkrabí po Budovci, Štampachovi, Bohuslavovi z Michalovic, Magrlovi a Kochanovi. Kromě katolíků nahoře jmenovaných přítomni byli dnešního dne u nejvyššího purkrabí ještě: Jan Zbyněk Zajíc z Hasenburku, přísedící soudu zemského, Tiburcius Žďárský, hejtman císařský na Malé straně, Jakub Menšík, hejtman hradu Pražského a císařský tajemník.

Katolíci, aby zakryli nenadálou povolnost císařovu, který jim uložil vyjednávati se stavy, předstírali, že k tomu jednání vybídnuti byli od vyslance saského; i projevili žádost, aby mohli vyjednávati s větším počtem pod obojí. Poslové direktorů slíbili to přednésti. Nejvyšší purkrabí zejména mluvil velmi smířlivě vyslovuje politování nad neoblomností direktorů, kdežto prý on se snaží, aby v zemi zjednán byl pokoj a svornost. I vyzýval posly direktorů, aby oni sami také pracovali k obapolnému sblížení; dobro obecné že tím bude dobře opatřeno. Budovec po krátké poradě se svými oznámil, že tedy návrhy katolíků vyslechnou a direktorům o nich zprávu podají. Katolíci po té předložili poslům pod obojí dvě otázky: 1) jakou vadu shledávají stavové v posledním rozhodnutí císařském? 2) v čem se rozhodnutí císařské nesrovnává s navrženým majestátem?

Tyto otázky vyslancové direktorům přednesli, a nyní nastalo pilné vyjednávání obou stran, které zvláště pomocí saského vyslance a pak mírnějších katolíků u dvora konečně předce vedlo k žádoucímu cíli. Dne 2. července vypraven Budovec s šesti jinými soudruhy ke katolíkům, jimž předložil otázku, jaké oni nacházejí nedostatky v majestátu? Tu uvedli katolíci některé kusy z majestátu, které by měly býti změněny: 1) nechtěli, aby užíváno bylo slova *evangeličtí* stavové, nýbrž aby všude stálo: stavové *pod obojí*; 2) v majestátu stojí: *aby se na každém místě služby boží dle konfese české konati směly*; proti tomu se ohražovali katolíci, aby takové ustanovení neplatilo prý pro kostely katolické. 3) Chtěli katolíci, aby konsistoř pod obojí ostala v rukou císařových, by vrchnosti katolické mohly od ní požadovati duchovní na fary utrakvistické. Protestantům prý by bylo ponecháno na vůli, aby své kazatele brali, odkud by se jim líbilo. Proti tomu namítali hned přítomní direktoři, že by ponecháním nynější konsistoře potvrzeno a schváleno bylo v Čechách trojí náboženství. A proto, že by bylo lépe, aby fary utrakvistické opatřoval sám arcibiskup takovými kněžími, kteří by směli svátost oltářní uděl0vati pod obojí způsobou. 4) O universitě pravili katolíci, že prý protestanti proti všemu právu ji požadují; neboť ten požadavek že čelí proti obyčejné slušnosti, aby zakladatel university, jakým je císař, vzdal se všeho vlivu na ústav založený. Spravedlivější prý by bylo, kdyby stavové navrhli císaři dvanáct osob, z nichž by on šest zvolil, které by vedle něho prospěchy protestantů při universitě obhajovaly. — Budovec se soudruhy svými návrh tento naprosto zamítl. 5) V majestátu požadovali stavové, aby mrtvé své směli všady pochovávati. Tomu se

opírali katolíci, pravíce, že požadavek ten se příčí právům kostela kathedrálního a výsadám měst Plzně a Budějovic. Direktoři však pravili, že král Jiří kališník je pochován v pražském dómu. Oni že se nevtírají do hlavního kostela, ale také že se z něho nenechají vystrčiti. — 6) Uvedli katolíci, že v majestátu není ustanovení, aby všecka vyznání měla platnosť jen do nejbližše příštího všeobecného sněmu, na který se dostaví také poslanci z ostatních zemí koruny české, kteří pak mohou právoplatně jednati a rozhodovati o víře ve svých zemích. Konečně zmínili se katoličtí páni, kterak císař doslechl, že stavové pod obojí válečný lid najímají; toho aby nečinili, že ti artikulové, v kterých ještě obě strany se různí, nejsou tak těžcí, aby nemohli přijíti k narovnání, a císař že sobě takové pokojné narovnání přeje. S tím toho dne deputace odešla.

Druhého dne (3. července) direktoři uváživše zrale všecky věci, které jim přednesli vyslanci jejich, vypravili je zase k purkrabímu s odpovědí. Tady Budovec nejprvé vyslovil své podivení, že teprvé nyní činí se námitky proti majestátu, kdežto dříve nic takového nebylo slyšeti. Na to pak odpovídal katolíkům v tom smyslu, jak se byli direktoři usnesli. Direktoři povolovali jen v jednom kuse. Prohlásilť pan Budovec, že stavy nikdy ani nenapadlo, aby služby boží odbývali v kostelích katolických, když jim bude svoboda víry zaručena. V ostatních všech věcech podal Budovec jménen direktorů odpověď odmítavou. Obhajovalť výraz „evangelický“ v majestátě a vyslovil se proti tomu, aby zaměněn byl výrazem „pod obojí.“ Konsistoř a universita že nemohou býti císaři ponechány i kdyby voleni byli defensoři naznačeným způsobem, poněvadž by do věcí universitních a konsistorních zasahovala kancelář císařská, což však potřebí odstraniti. Z pražského dómu, z královského hradu a z města Plzně a Budějovic protestanti že se nemohou nechat naprosto vyloučiti. Aby pak spokojili se s ústupky císařovými jen do nejbližše příštího generálního sněmu, k tomu že nemohou nijakž svoliti. Do této doby že sami jednali a vyřizovali záležitosti zemské a že to mohou činiti i dále tím spíše, jelikož jsou Čechy hlavou mezi ostatními zeměmi korunními. Kdyby císař potvrdil majestát, pak že by hned mír zavítal v zemi, najímání lidu a všeobecná hotovosť že by přestala. Budovec jal se vykládati, kterak stavové nuceni jsou v najímání branného lidu a v sbírání všeobecné hotovosti pokračovati. Ukazuje-li se tedy na to, že direktoři už mají něco žoldnéřů pohromadě, tím že nijakž se neprovinili. Mají prý ten lid ne proti králi ani proti straně pod jednou, nýbrž proti těm, kteří by něco proti straně pod obojí podnikali a tomu, aby sliby císařské k vykonání přijíti mohly, překáželi. Budovec pravil, že stavové mají o tom jisté zprávy, kterak vyslanec španělský lid najímá a v Bavořích přehlídky lidu zbrojného se dějí, při nichžto na Čechy se kasají.

Purkrabí byl s tou odpovědí dosti spokojen; jen chtěl věděti, kdo rozšiřuje pověsti, že císař zbrojí proti stavům. Doložil hned, že takové pověsti jsou klevety a že s vůlí neb vědomím císaře žádné najímání lidu se neděje. Také se tázal, kdo nařídil, aby se najímal lid zbrojný proti císaři, což se každý den děje; neboť původcům toho nemohlo prý by se to prominouti. Dále oznamoval deputaci direktorské, že by císař k majestátu na jistý způsob povolil, kdyby totiž stavové pod obojí ty nedostatky, které se v něm nacházejí, úpisem od sebe daným chtěli napraviti. Vedle toho však měli upustiti od defense, od direktorů i všechněch závazků a přísah; a také měli odvolati rozhodnutí své nad Felicianem Mošem a Heideliusem, poněvadž na sněmě nemá býti nikdo souzen, než totiko soudem pořádem práva.

Na otázku, kdo nařídil najímání vojska, odpověděl Budovec, že sám nemůže podati o tom vysvětlení; než slíbil tu a všecky ostatní věci oznámiti direktorům. Na to se soudruhy svými odešel. Tím bylo třídenní vyjednávání mezi katolíky a direktory ukončeno.

Po ten celý čas hrabě Thurn pilně po Praze verboval, až měl pohromadě ustanovený počet lidu zbrojného. 3000 lidu pěšího ubytováno v Praze, ale jezdci posýláni jsou na venkov, nejvíce na grunty pánů katolických, světských i duchovních, kteří s nimi velkou obtíž měli. Nehoda ta stíhla zejména také nejvyššího kancléře a pana Martinice. Slavata měl své statky na jihu a tak ostal ušetřen.

Toto zbrojení, jakož i vůbec nejistota věcí byly velmi úrodnou půdou k všelikým pověstem. Tak na př. strana pod jednou roztrušovala, jako by direktoři byli vinni těmi roztržkami, kdežto prý císař již tolik povoluje, že by na tom strana pod obojí mohla přestati; to najímání lidu že jest daremné, aby jej direktoři sami platili; kontribuce že by se neměla dávati a jiných podobných řečí mnoho. Proti takovým škodlivým řečem vyslali direktoři listy do všech krajů, ve kterých obyvatelům království zprávu o tom dávají, jak věci stojí, aby se žádnými lživými pověstmi mýliti nedali. Dátovány jsou pak tyto

listy: „v pondělí den památní sv. mistra Jana Husa a mistra Jeronyma, mučedlníků božích“ (6. července), což jmenovitě u dvora způsobilo veliké pohoršení. Zároveň uzavřeli direktoři i dále lid válečný najímati, na zápovědi císařské se neohlížejíce.

Nejvyšší purkrabí podal císaři zprávu o jednání s deputací direktorů, kteréž podnikl na výslovný rozkaz císařův. I radil k větší ještě povolnosti; císař popřával mu tentokráte volnějšího sluchu, ač někteří radové neustávali proti stavům popuzovati. Zejména nejvyšší kancléř, kterýž neměl žádného účastenství ve vyjednávání mezi katolíky a deputací direktorů, vynasnažoval se, pokud síly jeho stačily, aby císaře přemluvil k nepovolnosti. Než císař klonil se už více k radám nejvyššího purkrabí. Následek toho byl, že již dne 4. července počal se spisovati v kanceláři císařské majestát, v němž však položeno ustanovení, aby stavové navrhli k správě university a konsistoře dvanáct kandidátů, z nichž by císař jmenoval devět ředitelů university a konsistoře. Dále stál císař na tom, aby výraz *„stavové evangeličtí“* nahražen byl slovy *„stavové pod obojí.“* K pohřbívání protestantů v kostelích katolických svoloval císař v takových případech, kde protestanti jsou patrony kostelů katolických; ale v kostelích, kde jsou patrony katolíci, mělo se pohřbívání protestantů díti jen se svolením patronů. Všecko, co císař stavům povoluje, mělo míti platnost jen do nejbližšího všeobecného míru náboženského v říši. Konečně měli se také protestanti se své strany zavázati, že katolíků nebudou nijakž utlačovati.

Tyto věci přednesl nejvyšší purkrabí deputaci direktorů, kteráž se k němu na požádání dostavila hned dne 4. července, a doložil k tomu, přijmou-li direktoři tyto návrhy, že císař majestát hned podpíše. Také projevil nejvyšší purkrabí jménem císaře naději, že direktoři pak hned vzdají se svého úřadu, že zastaví najímání vojska a že budou zase na sněm nedokončený choditi. Aby také císař měl jistotu a záruku, že stavové budou se chovati podle toho, co majestát obsahuje a že nebudou vykračovati za meze povolené, měli stavové podepsati úpis, kterýž zároveň obsahoval výminky nyní od nejvyššího purkrabí přednešené. Bez dlouhého rozmýšlení deputace podpis reversu odepřela, poněvadž prý ruší slova majestátu, a žádala znovu, aby majestát povolen byl beze všech výminek. Požadují-li katolíci pro sebe nějaké vyhražení a opatření, že mají k tomu dosti času, až se sněm zase sejde.

Vyjednávání mezi stranami nebylo touto odpovědí direktorů přerušeno; pokračovalo se v něm s nepatrnými přestávkami, a jelikož věc sama schylovala se patrně k rozhodnutí, počali znovu i největší odpůrci stavů i přátelé smíru napínati síly své, aby stalo se rozhodnutí v jich smyslu. Tu vyslanec saský dr. Gerstenberger chodil od strany ke straně a prostředkoval; císaři pak domlouvali mírnější katolíci, aby svolil k žádosti stavů pod obojí k uvarování ještě většího zlého. Zejména nejvyšší purkrabí dostavil se dne 6. července se stoupenci svými k císaři, vyložil mu znovu stav věcí a radil, aby majestát podepsal, poněvadž nic jiného nezbývá. Právě došla do Prahy zpráva, že Matiáš povolil stavům protestantským v Rakousích svobodu náboženství. Nejvyšší purkrabí zprávu o tom císaři přednesl a doložil, kterak je nebezpečí, aby Matiáš stavům českým podobnou svobodu nenabídl, což by mělo za následek, že by tito od císaře se odtrhnouce k Matiášovi jakožto čekanci království českého se přidali. Nejvyšší kancléř však byl při tomto jednání a doložil: „Jestliže Vaší C. Milosti pan bratr král Matiáš povolením takového náboženství svým poddaným strojí cestu do pekla, jest naděje, že V. C. M. jeho v tom následovati chtíti neráčí.“ Než přes tento odpor prohlásil císař, že z těch příčin majestát podepíše. Ještě v poslední této chvíli chtěl arcikníže Leopold vydati ohražení proti majestátu, avšak nejen většina katolických nejvyšších úředníků zemských z toho jej zrazovala, také sám císař pokáral tentokráte přílišnou jeho horlivost slovy: „Můj strýček je ještě mladý a horkokrevný a té věci nerozumí.“

Dr. Gerstenberger zvěděv záhy o rozhodnutí císařově, že hodlá majestát podepsati, pospíšil dne 7. července na radnici Staroměstskou a tady radil direktorům, aby se nyní s císařem dohodli po dobrém. Hned také dostavili se na radnici od nejvyššího purkrabí pán z Donína a pan Točník sdělujíce, že majestát právě se spisuje s tou toliko změnou, že na místě *„evangeličtí stavové“* klade se *všady „stavové pod obojí.“* Císař však že jej hodlá podepsati jen tehdy, pakli direktoři vzdají se svých úřadů, zruší-li všecky spolky uzavřené a propustí-li se z přísahy. Direktoři uradivše se o těch věcech vyslali osmičlennou deputaci k nejvyššímu purkrabí, kde Budovec projevil upřímnou radost nad tím, že srdce císařovo pohnulo se k podepsání majestátu. Dále ohlásil Budovec jménem direktorů, že přijímají výminky, aby místo *„evangeličtí stavové“* položeno do majestátu *„stavové pod obojí“*, pak aby se přidalo, že to vše má

trvati až „do všeobecného křesťanského v říši o náboženství porovnání.“ Co se však týče upuštění od defense, a vůbec zrušení všeho, co císař žádá, v tom se direktoři omlouvali, že sami nemají k tomu ani moci. Úřad svůj že obdrželi od stavů a že naň složili přísahu. Stavové sami že vydali patenty o najímání lidu, že sami uzavřeli smlouvy a proto že zase jen stavové mohou direktory propustit z přísahy a z úřadu, že mohou, až se zase sejdou, ustanovení svá odvolati a přání císařovu ve všem vyhověti. O defensi poznamenal pan Budovec znovu, že nijakž nebyla namířena proti osobě císařově; a proti rozpuštění zbrojného lidu i to namítal, že ten lid musí býti napřed zaplacen, což však prý se nemůže státi hned a najednou. Byly to námitky formálně sice správné, ale uváží-li se, že všecka opatření stavovská učiněna byla jen k tomu, aby se na císaři vymohl majestát: pak nelze pochybovati, že direktoři tímto způsobem jen zakrývali své další záměry, aby si totiž pojistili praktické provedení všeho toho, co majestát obsahoval a aby vhodné této příležitosti užili k nabytí nových práv. Dokud totiž měli zbrojnou moc po ruce, mohli se nadíti dobrých výsledků. Meč nyní ještě v pošvě vězící způsobil znamenitý účinek; mohli se tedy dobře nadíti i jiných ústupků, pakli ho neodloží. Odvolávání na stavy bylo tedy pouhou výmluvou. Za to bylo až příliš upřímné, kterak Budovec odůvodňoval, proč direktoři nemohou zrušiti a rozvázati smlouvy a spolky s jinými stavy. Praviť, že uzavřena je mlouva se Slezany, kteří se přiznávají ke konfesi augšpurské. Smlouvu s nimi že tedy nelze proto rozvázati, poněvadž jim svoboda víry podle té konfese není ještě povolena a zaručena. Také Kladští, Chebští a Loketští že nejsou ještě uspokojeni ve svých požadavcích; a dokud se to nestane, že stavové nemohou upustiti od defense, která prý však proti císaři nesměřuje.

Jakkoliv nyní hlavní otázka mohla býti považována za ukončenou, předce než majestát byl podepsán a stavům pod obojí vydán, bylo ještě dlouhé vyjednávání mezi oběma stranami o vedlejší věci. Hned dne 8. července obdrželi direktoři koncept majestátu, jak jej císař chtěl potvrditi. V návrhu tom bylo však ustanovení, aby stavové navrhli dvanáct osob, z nichž císař bude jmenovati devět direktorů k řízení konsistoře a university. Stavové však návrh ten zamítli. Téhož dne vrátili se z Moravy stavovští vyslanci Diviš Slavata z Chlumu, Myslibor Hamza, Boček ze Zábědovic, Jáchim z Těchnic a Jiřík Štejk z Lukonos, kteří tam byli před 14. dny vypraveni k Moravanům o pomoc. Diviš Slavata z Chlumu, horlivý vyznavač Jednoty bratrské, byl otcem Viléma Slavaty, kterýž byl jedním z nejurputnějších odpůrců požadavků stavovských. Vyslanci tito přinesli z Moravy zprávy velmi příjemné. Stavové moravští shromážděni jsouce právě na sněmu zemském v Olomouci posly české přívětivě a přátelsky přijali a dali jim písemnou odpověď, kterou stavům českým slíbili pomoc a podporu, jakou si tito přáli. Psalit, že nikomu nebudou věřiti, kdyby jim psal něco jiného o stavech českých, nežli co se dověděli od stavů samých, že přistupují k defensi stavovské podle smluv, jaké jsou mezi Čechami a Moravou, vyhražujíce vedle císaře ještě také pána svého krále Matiáše. Přátelský tento list podepsán byl ode všech sněmovníků, mezi nimi i od kardinála Františka z Dietrichšteina.

Poslední porady o majestátu dály se dne 9. července. Zároveň vyjednávali katolíci s protestanty o některých podrobnostech, které nebyly v majestátu, jmenovitě o vzájemné snášenlivosti a o vzájemných právech, pokud to nebylo ustanoveno majestátem. Tato vzájemná smlouva byla po delším rokování ještě téhož dne ujednána a dokonána a svědčí celým duchem svým dostatečně, že na obou stranách panovala opravdová a přátelská povolnosť a že z čisté a vzorné spravedlivosti vyplynula ustanovení tohoto „porovnání,“ kteréž oběma stranám zabezpečovalo stejná práva a vyměřovalo stejné povinnosti. Smlouva obsahovala následující kusy: 1. Stavové pod obojí stranu pod jednou při jejích kostelích, službách božích, obřadech, kolaturách, klášteřích, kolejích, výsadách, nadáních, desátcích, platech, důchodech a starobylých řádech bez proměny a zúplna zůstaviti chtí a mají, což navzájem strana pod jednou straně pod obojí slibuje. 2. Kdyby se v obci, katolické vrchnosti poddané, nebo v městě královském vyskytli utrakvisté, kteří by se nechtěli přidati k české konfesi, tu aby ta vrchnosť nebo král měli právo, takovým osobám dáti za faráře kněze, kterýž by byl svěcen od arcibiskupa Pražského. 3. Co se pochovávání mrtvých těl a zvonění dotýče, aby katolíci nesměli mrtvé své pochovávati při kostelích protestantů bez jich svolení a naopak. 4. Jestliže by k faře té, kteráž jest pod jednou, náleželi lidé, kteříž jsou pod obojí, a k té faře desátky neb jakékoli platy dávali, tehdy mají se bez zvláštního povolení téhož kolatora tu pochovávati; pakli by který kolator neb kdokoli jiný pochovávání těch mrtvých bránil, tehdy nebudou povinni těch desátků neb jakýchkoli jiných platů více dávati, a vrchnosť má jim vykázati

jinou faru, hde by své mrtvé mohli pochovávati. Totéž platilo i v opáčném případě. 5. Pakli někde v královských, věnných městech nebo na panstvích královských protestanti nemají svých kostelů a hřbitovů, mají právo i kostely i hřbitovy takové pro sebe stavěti a zřizovati.

Porovnání toto, které mezi sebou učinili direktoři a katolíci dne 9. července, bylo podepsáno ode všech direktorů. Z katolíků podepsalo je 15 osob a sice:

Ze stavu panského:

Adam ze Šternberka.
Adam ml. z Valdšteina.
Ferdinand purkrabí z Donína.
Jan Zbyněk Zajíc z Hasenburka.
Vilém z Landšteina.

Ze stavu rytířského:

Jan st. z Klenového.
Purkart Točník z Křimic.
Tiburcí ze Žďáru.
Zachariáš z Rybňan.
Vilém z Písnice.

Z Pražanů:

Ondřej Blovský.
Severin Rüdner z Rüdenberku.
Jan Severin ze Severina.
Tomáš Lang.
Jiří Lehner z Biberšteina.

Také se obě strany dohodly o tom, aby toto narovnání bylo od císaře potvrzeno a vedle majestátu do desk zemských vloženo.

Téhož dne sepsán byl majestát s těmi přeměnami, jak se o tom král dohodl s direktory, a Rudolf podepsal jej ještě toho dne k večeru, kteryžto výjev představen je na našem vyobrazení str. 553 a 554. Bylo obyčejem, že všecky listiny podepsané od krále, musely míti také podpisy nejvyššího kancléře a jednoho tajemníka. Avšak pán z Lobkovic zpečoval se majestát od krále podepsaný potvrditi i svým podpisem, poněvadž prý mu to svědomí jeho nedovoluje. A po příkladu jeho také tajemník Menzel podpis svůj odepřel. A tak byl majestát, jedna z nejdůležitějších smluv mezi králem a poddanými jeho, jen od krále podepsán, když byl direktorům poprvé předložen.

Majestát vydán a v desky vložen. — Majestát o svobodě náboženské a jeho význam.

R. 1609. červenec.

Dne 10. července vzkázano jest direktorům po pánu z Donína, že císař majestát podepsal, aby si pro něj přišli na hrad do soudné světnice. Tu rokovali direktoři mezi sebou, mají-li nahoru jíti. Jedni navrhovali, aby vypravena byla na hrad deputace, kteráž by zároveň císaři poděkovala; ale bratří tomu odpírali a vymohli důvody svými usnešení, aby direktoři nahoru nechodili, nýbrž aby majestát i smlouva o narovnání dodány byly na radnici. Takového usnešení pán z Donína velice litoval a mrzutě odešel. Než odpor direktorů měl alespoň poloviční účinek. Příštího dne (11. července) totiž dodáno skutečně direktorům na radnici „porovnání“ se vzkázáním císařovým, aby si přišli pro majestát, že jim ještě něco dále oznámiti chce, protož aby se dostavili v hojném počtu. Tu teprvé vyslali direktoři ze sebe 12 osob na hrad spolu se spisem poděkovacím, který Budovec v soudné světnici před katolíky přečetl. Spis děkovací obsahoval však kromě přiměřeného děkování určité prohlášení, že direktoři nemohou se vzdáti defense, dokud se stavové neshromáždí na sněmě zemském, dokud majestát nebude vložen do desk zemských, a dokud také Slezané nebudou ve víře své dostatečně opatřeni. Než právě to, co císař direktorům chtěl oznámiti, týkalo se upuštění od defense, a nejvyšší purkrabí podle všeho měl nařízeno, aby majestát stavům nevydal, dokud by od defense neupustili. Že však direktoři tomu odpírali, nejvyšší purkrabí majestátu jim nevydal a požádal je, aby přišli zase odpoledne, že musí o odporu deputace podati zprávu císaři. Budovec mohl již nyní nahlednouti do majestátu, v němž ovšem hned pohřešil podpis nejvyššího kancléře. Když tedy odpoledne deputace direktorů zase se dostavila k nejvyššímu purkrabí, Budovec ostře káral jednání pána z Lobkovic. Nejvyšší purkrabí omlouval jej, že duchovní rádcové jeho z toho jej zrazovali a on že proti svědomí svému to býti pokládá. Na to odpověděli pod obojí, že císař má také svědomí a předce svým podpisem je poškvrniti nemíní. Na to nejvyšší purkrabí se nabízel, že sám se chce podepsati na místě nejvyššího kancléře, k čemuž má dovolení od císaře. Nabídnutí jeho přijato s poděkováním; Budovec podotkl při tom, že kancléř sám se vzdává úřadu svého, když nechce podpisovati listiny, k čemuž je úřadem svým zavázán. Dále podepsal majestát na rozkaz Bu-

dolfův tajemník Pavel Michna, kterýž se stal tajemníkem den před tím místo tchána svého, Jana Menzla. Tím byla tato nemilá událost odbyta, ale majestát hotový nebyl direktorům ještě vydán, poněvadž poděkovací spis direktorů vzbudil u katolíků nové pochybnosti a obavy. Nejvyšší purkrabí tedy požadoval znovu jménem císařovým, aby direktoři písemně se zavázali, že po vydání majestátu upustí ihned od defense a že se vzdají svých úřadů. K tomu však deputace nechtěla se zavázati, a tak obě strany rozešly se toho dne zase bez konečného dohodnutí.

Příštího dne (12. července) direktoři vypravili na hrad do kanceláře české šestičlennou deputaci, kterou tentokráte vedl bratr *Václav z Roupova*, kterýž se byl za posledních neděl vyznamenal zvláštní horlivostí v obhajování požadavků stavovských. Václav z Roupova nejvyšším úředníkům důtklivě domlouval pro neustálé protahování věci. Jménem direktorů oznamoval, že v ničem nepovolí, dokud by požadavky jejich nebyly vyplněny, nýbrž že budou v zřizování hotovosti zemské tím horlivěji pokračovati. Při tom vyhrožoval nejvyšším úředníkům, pojdou-li z toho nějaké zlé následky, že stavové pod obojí budou se hojiti na jich osobách a statcích. Tu nejvyšší purkrabí vida, že by direktoři v odporu svém jen se rozpalovali, povzdechna, prohodil, že nejvyšší úředníci za své přátelské vynasnažení nezasloužili si takových výčitek od stavů pod obojí. A drže již majestát v ruce, učinil pak smířlivou řeč k deputaci direktorů, v které pravil mezi jiným, že císař té naděje jest, že při nastávajícím sněmovním jednání podle častých přípovědí stavů pod obojí nic nebude před sebe bráno proti mocnosti a důstojenství Jeho Milosti Císařské; bylo-li by jinak, že ten majestát nemá žádné moci míti.

Vyslanci direktorů přijavše majestát z rukou nejvyššího purkrabí nesli jej za nesmírného jásotu obyvatelstva na radnici Staroměstskou. Bleskem roznesla se o tom zpráva po celém městě, a lid všecken hrnul se na náměstí před radnici. Také hned se shromáždili všickni direktoři, aby majestát přijali a prohledli. Neustále hromadil se lid před radnicí a jásotu nebylo konce. Kdežto jedni radost svou hlučným povykováním osvědčovali, jiní prý radostí slzy prolévali. Mnozí neodešli, dokud se nedostali na radnici a tady drahý klenot vlastníma očima nezhledli, rukama neohmatali a z úcty nepolíbili. Proto byl nával lidu na radnici po několik dní veliký; jmenovitě přeplněna byla síň na radnici, když druhého dne majestát byl veřejně předčítán.

Než vložen bude majestát do desk zemských a odvežen k ostatním privilegiím na Karlštein, muselo se pro něj vyhledati místo příhodné k uschování. I navržena k tomu a přijata radnice Novoměstská, kdež přede dvěma měsíci započalo jednání k tak velkým výsledkům vedoucí. Z majestátu tedy učiněn opis, aby mohl býti ukazován každému, kdo by si jej přál viděti, původní pak listina odevzdána jest ke schování radním pánům Novoměstským, od nichž na radnici jejich uložena jest do zelené truhly.

„Zatím hned," vypravuje Pavel Skála ze Zboře, „obrali sobě stavové pod obojí kostel u Sv. Kříže v Starém městě Pražském blíže Židovského města ležící, aby se v něm kázání slova božího i jiné církevní služby jazykem německým konaly. A když první začátek jich stal se v něm 12. července, sešlo se k nim několik tisíc lidu a sezpívali nejdříve dráhně žalmův s jinými písněmi duchovními, neměvše za jiné, než že po zpívání i kázání nějaké toho dne bude následovati. Ale bylo oznámeno celému shromáždění, že takové kázání odkládá se do téhodne nejprv příštího. První takové kázání evangelické v jazyku německém stalo se už dne 15. července v jmenovaném kostele, a sešlo se k němu tak veliké množství lidu, že mu ten kostel nepostačoval.

Jezovité a jiné katolické kněžstvo nařídili sobě v Praze modlení na 40 hodin, aby bůh víru římskou chrániti a kacíře vyhladiti ráčil. Pater pak Ondřej, kazatel jezovitský, kázal veřejně, že v království Českém strany náboženství čím dále hůř díti se počíná a nákvasa kacířská den po dni vzrůst a posilu svou béře; pročež že se obává za sebe, aby mu někdo z kacířů vlaské nebo španělské polívky nedodal*). Při tom napomínal posluchačů svých, aby horlivě se účastnili v té 40tihodinné pobožnosti a v litaniích obecných."

Císař Rudolf dal přibíti na hradě Pražském mandát, dávaje každému na vědomí, z jakých příčin a jaký majestát vydal stavům pod obojí na svobodné provozování jich náboženství; pročež vědouce všickni o takové jeho zvláštní milosti, aby se podle ní jedni k druhým pokojně chovati hleděli. Takovéto mandáty císařské rozeslány také po celé zemi. Také direktoři rozesýlali po krajích psaní, oznamujíce, že císař povolil svobodu víry: zvali také stavy do Prahy k sněmu na den 19. července a napomínali je, aby odváděli kontribuce od sněmu vypsané.

*) T. j. aby ho neotrávil.

Úspěch odporu stavovského pobádal k větší vytrvalosti i vyslance slezské, kteří nyní tím úsilovněji pracovali, aby si vymohli podobnou svobodu víry, jakou císař majestátem poskytl právě stavům českým. Slezané měli však úlohu svou o to snadnější, že se mohli odvolávati na svobodu víry v Čechách a na Moravě a pak, že se mohli opírati o spolek se stavy českými, kteří skutečně věrně a upřímně závazkům spolku toho dostávali. Když tedy císař po vydání majestátu znovu doléhal na zrušení defense a rozpuštění válečného lidu, vymlouvali se direktoři jako dříve, že ta věc tak lehká není a že také Slezané, s nimiž oni jsou v úzkém spolku, vyhledávají podobného opatření ve svém náboženství. A proto že žádají, dříve než oni lid svůj rozpustí, aby císař také Slezanům vydal podobný majestát. K uvažování té věci pozváni jsou do kanceláře české nejvyšší úředníci a soudcové zemští pod obojí, aby o tom se svými soudruhy pod jednou se smluvili.

K určenému dni sjeli se stavové a 20. července na radnici Staroměstské se shromáždili. V shromáždění tomto ozvali se přede vším jiným hlasové nevole proti nejvyššímu kancléři a proti panu Berkovi z Dubé, bývalému zemskému hejtmanu na Moravě, o němž šla pověst, že bude dosazen na některý nejvyšší úřad zemský v Čechách. Zatím přinešen byl majestát z radnice Noměstské, a Budovec ujav se slova podával obšírnou zprávu o celém jednání direktorů s císařem; i vyličoval všecky obtíže a překážky, s jakými jim bojovati bylo, nežli účelu svého dosáhli. Výsledek příznivý připisoval Budovec hlavně provedené defensi. Konečně žádal, aby stavové zapravili dluhy, které direktoři museli učiniti na najímání zbrojného lidu a prosil, aby stavové sňali s direktorů úřad, který na ně byli vložili. Martin Frühwein potom četl majestát císařem potvrzený, jakož i porovnání mezi stranami pod jednou a pod obojí; také připomenuta slova nejvyššího purkrabí při odevzdávání majestátu. A když to všecko jest vykonáno, stavové skrze Jiřího z Talmberka poděkovali direktorům za jejich práci, spolu pak je žádali, aby se té práce nezbavovali, pokud i jiné pilné věci nebudou vyřízeny slibujíce při nich státi statky i hrdly svými. Že stavové skutečně nemínili přestati na majestátu a na porovnání, kteréž bylo také potvrzeno od císaře, osvědčili skutkem hned v tomto prvním shromáždění. Byltě přednešen návrh, aby se všecky stížnosti a žádosti stavů sepsaly a aby se o jich splnění a provedení usilovalo; a k návrhu tomu přítomní stavové hlučně a jednomyslně přizvukovali.

Druhého dne (21. července) odebrali se stavové na sněm, ale Zdeněk z Lobkovic, Vilém Slavata a Jaroslav z Martinic zůstali v české kanceláři a do sněmu nešli, tak jako předešle při odevzdání majestátu stavům pod obojí přítomni nebyli. Tu jal se nejvyšší purkrabí čísti sněmovní předlohu, chtěje aby stavové již k uvažování jiných kusů přistoupili; ale pod obojí oznámili skrze pana Budovce, že dříve než se to státi může, musí majestát v desky vložen býti. Jmenoval tedy nejvyšší purkrabí za relatory čili zpravodaje nebo plnomocníky ke dskám osoby ze stavu panského a rytířského jak poposud bývalo; ale tu se ozvala města, žádajíce, aby také z jejich stavu relatoři byli ustanoveni, poněvadž oni k tomu rovné právo mají. Tomu odporovali vyšší stavové, ale na radu nejvyššího purkrabí vznešena jest ta věc na císaře, který rozhodl pro města. Císař pravil, že v minulosti tak nebývalo, poněvadž se však majestát dotýče měst rovnou měrou jako obou vyšších stavů, že tentokráte městům relaci povoluje, ale aby si z toho do budoucnosti právo nevyvozovali. Města poděkovala císaři pravíce, že na příštím sněmě chtí dokázati své právo k relacím. Tu jest i z měst ustanoveno šest relatorů a dne 22. července majestát obvyklým způsobem do desk zemských vložen. Adam Skála ze Zhoře, registrator desk zemských a otec dějepisce Pavla Skály ze Zhoře, vepsal jej pro svou památku vlastní rukou do kvaternu trhového stříbrného pod lit. N. 14. Také porovnání mezi stranama vloženo jest do téhož kvaternu trhového stříbrného pod literou O. 9.; potom pak vepsáno také do kněh nových konsistorních, jež sobě stavové pod obojí založili, na listu 31.

A nyní již položiti chceme tuto slavnou listinu, kterou se nekatolíkům propůjčovala svoboda víry.

Majestát

císaře Rudolfa na svobodu náboženství zní doslovně takto:

„My Rudolf druhý, z Boží Milosti volený Římský Císař, po všecky časy rozmnožitel Říše, a Uherský, Český, Dalmatský, Charvatský, etc. Král, etc. Arcikníže Rakouský, Markrabě Moravský, Lucemburské a Slezské Kníže, a Lužické Markrabě etc.

K věčné paměti známo činíme tímto listem všem: Jakož jsou toho všickni tři Stavové Království našeho Českého, tělo a krev Pána Ježíše Krista pod obojí přijímací, věrni naši milí, na sněmu, kterýž léta Páně tisícího šestistého

osmého již pominulého v Pondělí po neděli Exaudi na hradě Pražském držán, a téhož léta v pátek po památce sv. Jana Křtitele zavřín byl, při nás jakožto králi Českém toho se vší poníženosti a poddanosti snažně vyhledávali, aby při té obecné konfesi české, kterouž Augšpurskou jmenují, na sněmě obecném léta tisícího pětistého sedmdesátého pátého sepsané a J. M. C. Císaři Maximilianovi slavné a svaté paměti, Panu Otci našemu nejmilejšímu, podané (kteráž tak, jakž jsme toho jistou zprávu vzíti, i také z psaní vlastní rukou J. C. M. Pana Otce našeho nejmilejšího psaných vyrozuměti ráčili, ano i některé hodné paměti při Deskách zemských toho se vynašly, i hned tehdáž od J. M. povolena byla), i při tom mezi sebou v předmluvě též konfesi obsaženém porovnání, ano také i při jiných svých v témž sněmu zejména doložených a náboženství jich se dotýkajících žádostech zůstaveni byli, a též náboženství své křesťanské pod obojí volně a svobodně bez překážky každého člověka provozovati mohli, to vše aby od Nás jim Stavům dostatečně potvrzeno bylo, jakž týž artikul a žádosť jich do dotčeného sněmu, a týž sněm ve Desky zemské do kvaternu sněmův obecních Zeleného, léta tisícího šestistého osmého v pondělí po neděli Exaudi pod literou K. 8. slovo od slova vložený a vepsaný to v sobě šíře obsahuje a zavírá; My pak nemoha na onen čas pro jiné veliké potřeby, pro kteréž tehdáž ten sněm rozepsán byl, kteréž žádného odkladu trpěti nemohly, toho potvrditi, odkladu do budoucího sněmu, ke čtvrtku před sv. Martinem tehdáž nejprv příštímu terminovaného, k dalšímu všech těch věcí zavírání jsme milostivě žádali, a mezi tím, dokudž by koli se to tak na sněmu obecním nevykonalo, je Stavy pod obojí, aby své náboženství volně provozovati mohli, a do vyřízení a na místě postavení téhož artikule k žádným artikulům, což by tak v proposici Nás Stavům přednášeno bylo, přistupovati, je uvažovati, ani o nic jednati povinni nebyli, opatřiti ráčili, jakž táž milostivá žádost a opatření Naše plněji svědčí, podlé kteréhožto předešlého zůstání sněmovního, když sněm k témuž dni, totiž ke čtvrtku před sv. Martinem položený z jistých příčin od Nás odložen, a potom jiný sněm ke dni outernímu po sv. Pavlu na víru křesťanskou obrácení mandátem Naším rozepsán a na Hrad Pražský položen byl, a dotčení Stavové pod obojí, podavše nám znovu dotčené konfesi a snešení své společně, nepřestávali toho při Nás jakožto Králi a Pánu svém, netoliko skrze své snažné, poddané a ponížené prosby, ale i skrze znamenité a vzácné přímluvy vyhledávati, abychom k žádosti týchž Stavův pod obojí, věrných a milých poddaných Našich, povoliti ráčili; majíce My to vše s Nejvyššími Ouředníky a Soudci Zemskými a Radami Našimi Království Českého v Našem císařském a královském bedlivém uvážení, nepominuli jsme na ponížení a poddanou prosbu týchž Pánův, Rytířův, Pražan a jiných vyslaných z Měst, ze všech tří Stavů Království tohoto Našeho Českého, pod obojí tělo a krev Pána Ježíše Krista přijímajících a k též konfesi se přiznávajících, věrných poddaných Svých milých, všem třem Stavům Království tohoto, věrným poddaným Našim, sněm obecní ke dni pondělnímu po neděli, jenž slove Rogationum, jinak křižová léta tohoto tisícího šestistého devátého mandáty svými královskými rozepsati, na Hrad Pražský položiti a v týchž mandátech vůbec vyšlých mezi jinými toho zjevně doložiti, že při tomto sněmu ten artikul o náboženství k zavření, na místě a konci postavení do proposice sněmovní položiti, a kterak by všickni, i jedenkaždý obzvláštně, jak strana pod jednou tak i pod obojí, a kteří se k též konfesi Nám předešle od nich podané přiznávají, náboženství své beze všech překážek a outiskův ode všech lidí, buď duchovních anebo světských, vykonávati mohli, je v tom náležitě opatřiti chtíti ráčíme, jakž tíž mandátové Naši, jichž jest datum na Hradě Pražském v sobotu po neděli Jubilate léta tohoto tisícího šestistého devátého, v tom artikuli to v sobě obsahují a zavírají; k kterémužto obecnému tak od Nás rozepsanému sněmu když jsou se všickni tři Stavové poslušně a poddaně najíti dali, a My podlé Naší milostivé zámluvy, v témž mandátu Našem doložené, jsme v proposici Naši sněmovní předně ten artikul o náboženství položiti ráčili, tu jsou často dotčení všickni tři Stavové sjednocení pod obojí žádosť svou předešlou v spisu Nám od Nich podaném obnovili, a za dostatečné opatření i jim toho Deskami zemskými potvrzení poddaně prosili.

I chtíce My tomu, aby v tomto Království mezi všemi třími Stavy, jakož stranou pod jednou tak i často dotčenou stranou pod obojí všemi věrnými a milými poddanými našimi, nyní i na budoucí časy všelijaká láska, svornosť, pokoj a dobré srozumění k vzdělání a zachování obecného a dobrého pokoje zůstávati, každá strana náboženství své, v kterém se spasení svého důvěřuje, volně a svobodně bez utiskování a všech překážek jedni k druhým provozovati mohla, a aby se (jakož slušné jest) sněmovnímu snešení léta tisícího šestistého osmého učiněnému

i také tomu mandátu Našemu vůbec vyšlému (v kterémž jsme dotčené sjednocené Stavy pod obojí k též konfesi se přiznávající za ty, kterýmiž jsou vždycky byli, totiž za své věrné poslušné poddané, pod milostivou ochranu Naši ke všem řádům, právům a svobodám tohoto Království náležející, na kteréž se povinnost Naše královská, práva zřízení Zemská vztahující, vyhlásiti ráčili a i nyní vyhlašujeme) zadosti stalo; prohlédajíce jakož k dotčeným znamenitým přímluvám, tak i k mnohým a snažným prosbám týchž Stavů pod obojí, a k mnohým věrným a platným od nich Nám po všecken čas Našeho šťastného nad nimi kralování v skutku prokázaným službám, z těch ze všech i jiných mnohých příčin s dobrým rozmyslem Naším jistým vědomím, mocí královskou v Čechach, s radou nejvyšších Úředníkův, Soudcův Zemských

Vpád Pasovských do Prahy (na kamenném mostě). (44.)

a Rad Našich, takto jsme ten artikul o náboženství při tomto nyní se na hradě Pražském držicím obecním sněmě se všemi třími stavy tohoto království ustanoviti, zavříti, a je Stavy pod obojí tímto Majestátem Naším opatřiti ráčíme a opatřujeme.

Předně, jakož prvé zřízením zemským A. 32 utvrzeno jest, co se víry dotýče, pod jednou spůsobou a pod oběma aby se neutiskovali, než spolu byli za jednoho člověka jako dobří přátelé, též strana strany aby nehaněla, toho se při témž Zřízení Zemském v tom artikuli zúplna zůstavuje a tím sobě oboje strany na budoucí časy zavázány jsou a býti mají, pod pokutami týmž Zřízením Zemským vyměřenými.

A poněvadž strana pod jednou v tomto Království náboženství své volně a svobodně provozuje, a strana pod obojí k též konfesi če-

ské se přiznávající jí v tom žádné překážky neb vyměření nečiní: aby tedy v tom rovnost zachována býti mohla, protož jim k tomu povolovati, moc a právo dávati ráčíme, aby i často dotčení sjednocení Stavové pod obojí, jakž stav panský, rytířský, tak i Pražané, Horníci a jiná města s lidmi poddanými jich, a sumou všickni, kteří se koliv k dotčené konfesi české, někdy slavné a svaté paměti císaři Maximilianovi, panu Otci Našemu nejmilejšímu, při sněmu obecním léta tisícího pětistého sedmdesátého pátého, a nyní znovu nám podané (při kteréž je milostivě zůstavovati ráčíme) přiznali a přiznávají, žádného nevymiňujíce, tolikéž náboženství své křesťanské pod obojí podlé též konfesi a svého mezi sebou učiněného porovnání a sjednocení volně a svobodně všudy a na všelikém místě provozovati a vykonávati, při víře, a náboženství svém, též i při kněžstvu a řádu církevním, kterýž mezi nimi jest anebo od nich nařízen bude, pokojně zanechání býti mohli, a to až do křesťanského dokonalého obecného porovnání o náboženství v Svaté Říši, a kompaktáty již prvé na sněmu obecním léta tisícího pětistého šedesátého sedmého minulými a z privílegium Zemského i jinde vypuštěnými se spravovati povinni býti nemají, nejsou a nebudou.

Dáleji také týmž Stavům pod obojí tuto zvláštní milost činiti a jim všem třem Stavům pod obojí k též konfesi se přiznávajícím *konsistoř Pražskou dolejší v moc a opatrování jejich zase dávati* a k tomu milostivě povolovati ráčíme, aby též sjednocení Stavové pod obojí *touž konsistoř kněžstvem svým podlé též konfesi a snešení svého obnoviti a též kněžstvo jak české tak německé podlé ní říditi dáti anebo zřízené na své kollatury bez všelijaké překážky arcibiskupa Pražského aneb kohožkoliv jiného dosazovati,* přijímati; nicméně *i akademii Pražskou, od starodávna straně pod obojí náležející, kterouž jim Stavům se vším jejím příslušenstvím tolikéž v moc jejich milostivě dávati ráčíme, tak aby ji muži hodnými a učenými osazovali, dobré, chvalitebné řády nařizovali a nad tím obojím z prostředku svého jisté osoby za defensi nařídili mohli.*

Mezi tím pak, dokudž by se tohokoliv od nich nevykonávalo, mají nicméně též Stavové podobojí všickni při tom, což svrchu psáno jest, aby náboženství své volně a svobodně všudy provozovati mohli, zouplna zanechání býti.

A kolikkoliv osob též sjednocení Stavové pod obojí z prostředku svého za defensory nad touž svou konsistoří a akademií Pražskou s společného svého snešení ze všech tří Stavův v rovném počtu nařídí a je nám jakožto Králi a Pánu svému zejména poznamenané podají, chceme a máme ty všecky osoby, kteréž nám tak poznamenané podány budou, žádného z nich nevypouštějíc, a mimo tu povinnost, kteráž jim od Stavův svěřena bude, jim žádných jiných povinností neb instrukcí nedávajíc, ode dne podání Nám téhož poznamenání ve dvou nedělích pořád zběhlých k tomu potvrditi a je za takové defensory vyhlásiti. Pakli bychom pro jiná zaneprázdnění Naše neb jakékoliv jiné příčiny v tom času svrchu oznámeném jich potvrditi nemohli a nepotvrdili, tehdy mají přece nad tím obojím za defensory zůstati, to vše říditi a konati moc míti, jakoby od Nás k tomu potvrzeni a vyhlášeni byli. A umřel-li by kdy který z nich, tehdy na místo toho z světa sešlého též Stavové pod obojí při tehdáž nejprv příštím sněmě budou moci jiného k těm živým pozůstávajícím voliti a přidati, což se i na časy potomní vždycky spůsobem svrchu psaným jakožto od Nás, dědicův Našich a budoucích Králův Českých, tak i od nich Stavův a Defensorův říditi a konati má.

Jestliže by kdo také z týchž sjednocených všech tří Stavův tohoto Království pod obojí mimo ty kostely a chrámy Boží, jichž v držení jsou a kteříž jim prvé náležejí (při nichž pokojně zůstaveni a zanechání býti mají), ještě buď v městech, v městečkách, vesnicích aneb kdekoliv jinde chtěl nebo chtěli víceji chrámův neb kostelův k Boží službě, aneb také školy pro vyučování mládeže vystavěti dáti: toho jakož stav panský, rytířský, tak Pražané, Horníci a jiná města, všickni společně i jedenkaždý obzvláště, volně a svobodně každého času učiniti moci bude a budou, bez překážky každého člověka všelikteraké.

A jakož v nejedněch městech Našich Královských i její Milosti Císařové jakožto Králové České z obojího náboženství, totiž pod jednou i pod obojí, spolu bydlejí: protož tomu obzvláštně chtíti a o tom poroučeti ráčíme, aby pro zachování lásky a svornosti každá strana náboženství své volně provozovala, kněžími svými se řídila a spravovala, a jedna strana druhé v jejím náboženství a řádích žádného vyměřování nečinila, provozování náboženství, mrtvých těl v kostelích a na krchovích pochovávání a zvonění nebránila.

Také již po dnešní den žádný, jak z vyšších svobodných Stavův, tak ani města, městečka i také selský lid od vrchností svých ani žádného jiného duchovního ani světského člověka nemají a nemá od svého náboženství odtiskován a k náboženství strany druhé mocí

ani nižádným vymyšleným spůsobem přinucován býti.

A že to vše, což svrchu psáno, od Nás pro zachování lásky a svornosti věrně míněno a nařízeno jest, protož přiříkáme slovem svým královským, že tíž všickni sjednocení tří Stavové Království Našeho Českého pod obojí, k též konfesi České se přiznávající, nynější i budoucí potomci jich, při tom při všem, což se svrchu píše, od Nás, dědicův Našich i budoucích Králův Českých zouplna, v celosti, bez přerušení zůstaveni a chráněni býti mají, nebo je také v tom ve všem při tom pokoji v svaté Říši o náboženství, jenž religionsfryd slove, učiněném, jakožto přední oud svaté Říše zůstavujeme a zanecháváme, v čemž se jim nemá od Nás, dědicův Našich a budoucích Králův Českých, ani od žádného jiného duchovního ani světského člověka překážky žádné činiti na časy budoucí a věčné.

A proti tomuto výš dotčenému o náboženství učiněnému pokoji a jich Stavův pod obojí od nás stalému opatření žádná poručení a nic takového, což by jim v čem nejmenším překážku neb změnění toho učiniti mohlo, od Nás dědicův Našich a budoucích Králův Českých, ani od žádného jiného vycházeti ani přijímáno býti nemá. A byť i pak vyšlo neb od kohokoliv přijato bylo, tehdy nemá to moci žádné míti, ani v té věci co buď právně nebo bez práva více souzeno aneb vyřknuto býti, za kteroužto příčinou předešlá všelijaká proti dotčené straně pod obojí, a kteříž se k té konfesi české přiznávají, odkudkoliv vyšlá poručení a mandáty vyzdvihovati, mořiti, kaziti a v nic obracovati ráčíme, tak že to vše, i nynější a předešlé jich Stavův při Nás potvrzení téhož artikule vyhledávání a cožkoliv mezi tím až posavad se zběhlo, není a býti nemá jim všem třem sjednoceným Stavům tohoto Království, společně i obzvláštně, k nižádné ouhoně a ujmě jich dobrých pověstí a jakékoliv obtížnosti.

Což jim také od Nás i budoucích Králův Českých ničímž zlým spomínáno a zjinačováno býti nemá nyní, na časy budoucí a věčné.

Přikazujíce všem Nejvyšším Ouředníkům, Soudcům Zemským a Radám svým, též všem Stavům a obyvatelům tohoto Království, věrným milým, nynějším i budoucím, abyste je pány, rytířstvo, Pražany, Horníky i všecka města, všecky tři Stavy tohoto Království, se všemi lidmi poddanými jich a sumou všecku stranu pod obojí, k též konfesi České se přiznávající, při tomto Našem opatření a Majestátu ve všech jeho artikulích, zněních a sententsiích zůstavili a chránili, žádných jim v tom překážek nečiníce ani komu jinému činiti nedopouštějíce pod uvarováním hněvu a nemilosti Naší. A kdož by se čeho tohokoliv buď z duchovních neb světských lidí k přerušení toho Majestátu dopustil, máme a povinni býti ráčíme s dědici a budoucími Králi Českými a s Stavy tohoto Království k takovému každému jakožto rušiteli obecného dobrého pokoje hleděti a Stavy při tom chrániti a obhajovati tak a tím vším spůsobem, jakž artikul v zřízení zemském a obhajování země, řádu a práva vyměřuje.

Naposledy přikazovati ráčíme větším a menším ouředníkům Desk Zemských Království Našeho Českého, aby pro budoucí paměť tento Majestát Náš na resoluci sněmovní, kteráž při tomto sněmě ode všech tří Stavů tohoto Království, ke Dskám Zemským učiněna býti má, ve Desky Zemské vložiti a vepsati, a potom tento original k jiným svobodám neb privilejím zemským na Karlštejn položiti dali. Tomu na svědomí pečeť Naši Císařskou k tomuto listu a Majestátu Našemu přivěsiti jsme rozkázati ráčili.

Dán na Hradě Našem Pražském ve čtvrtek po svatém Prokopu léta Páně tisícího šestistého devátého, a království Našich Římského třicátého čtvrtého, Uherského třicátého sedmého, a Českého též třicátého čtvrtého.

Rudolf m. p.

Adamus de Sternberg, supremus Burggravius Pragensis m/p.

Ad mandatum Sacrae Caes. Majestatis proprium: Paulus Michna m/p.

Zbývá nám ještě promluviti několika slovy o důležitosti a významu Rudolfova majestátu, nežli přikročíme k vypravování dalších událostí. Majestát, ač revolučními prostředky vymožený, měl potom právo a platnost zákona zemského pro veškero obyvatelstvo království Českého a tvoří tudyž obsahem i formou svou jedno z nejdůležitějších práv a ústav zemských. Majestát je dále vítězným ovocem revolučního odporu stavovského a považovati jej dlužno za největší vymoženost od té doby, co král Ferdinand I. počal práva stavovská obmezovati a panovničí moc absolutistickou rozšiřovati a utvrzovati. Stavové vítězstvím tímto museli nabýti nové odvahy k dalším krokům moc panovníků ještě více obmezujícím. A jako cesta a prostředky k vymožení majestátu byly namnoze revoluční, tak musely i další kroky, nebude-li panovník ve všem povolným, nabýti rázu násilnického a povahy revoluční. Daloť se předpokládati, že ani Rudolf ani žádný jeho nástupce nesvolí dobrovolně k dalšímu rozšiřování a rozmnožování moci stavovské, když teprvé po tak

dlouhém zápase mohli se stavové domoci úplné svobody náboženské. Kromě toho nesmí se zapomenouti, že v zemi ostala vždy ještě strana dvorská a katolická, která se sice neodkladnému tomuto skutku podrobila, ale nijakž smířena a vyhlazena nebyla. V čele té strany stál nejvyšší kancléř pan Vojtěch Zdeněk z Lobkovic, kdežto mírnější katolíci s nejvyšším purkrabím v čele s během událostí skutečně se smířili a proti stavům pod obojí pracovati přestali. Nečetná strana dvorní, kteráž se s odporem svým netajila, měla vydatného a horlivého spojence a podporovatele v arciknížeti Leopoldovi, kterýž měl vždycky přístup k Rudolfovi a dovedl brzy vrtkavou jeho mysl zase proti stavům naladiti. Tato strana hájila prospěch a neobmezenou moc katolického panovníka a dovedla si tedy ovšem mnohem spíše a snáze zjednati přízeň panovníkovu, nežli oposice, kteráž na panovníkovi nových a nových ústupků požadovala. Dále ta strana dobře dovedla posouditi, že obmezováním moci královské klesá i její váha a vplyv a že konečné a úplné vítězství oposice nekatolické znamená její porážku a vyhubení. Vědouc tedy, že pracovati musí na život a na smrť, pracovala horlivě, vytrvale a obětavě, čehož ovšem nebylo všady a ve všem u strany protivné. Proto se váha a moc počtem slabé strany katolické nesmí nijakž podceňovati.

Majestátem zabezpečena stranám skutečná svoboda náboženská tím způsobem, aby náboženství své, v kterém se spasení svého důvěřují, vyznávati a provozovati mohly volně a svobodně bez utiskování a bez všech překážek. Jedni jako druzí měli býti věrnými a milými poddanými a příslušníky království, jedno i druhé náboženství mělo míti stejnou platnosť a vážnosť a požívati stejných práv před králem a před zákony zemskými. Víra katolická a utrakvismus starý přestaly tedy býti výhradním náboženstvím státním a vedle nich nabylo stejné oprávněnosti náboženství pod obojí podle konfese české z roku 1575, tedy víra evangelická a bratrská. Takováto svoboda náboženská puštěna a povolena jmenovitě přičiněním pana Budovce a jiných stoupenců Jednoty bratrské nejen všem třem stavům na sněmě zasedajícím t. j. lidem svobodným, *nýbrž všem obyvatelům království Českého bez rozdílu* ať svobodným nebo poddaným, šlechticům, měšťanům, lidem selským, řemeslníkům a všem ostatním, stavu a zaměstnání jakéhokoliv.

Vyznati se musí, že v Čechách stal se tím znamenitý pokrok v osvobození ducha, že položen zdravý základ k životu církevnímu. Veškeré nejistotě a všemu kolísaní učiněna přítrž; dlouholetý, často velmi krvavý a bouřlivý zápas o víru dohodnutím tímto nkončen. Katolíci dávno už nabyli přesvědčení, že ohromnou většinu obyvatelstva nelze více dostati nazpět do církve katolické ani prostředky mravnými ani násilným obracením. Nezbývalo tedy nic jiného nežli nové církvi poskytnouti a zabezpečiti rovnoprávnosť a starati se vzorným řízením církve katolické a příkladným životem duchovním, aby počet katolíků se netenčil, nýbrž aby každý obyvatel nejsa od nikoho tísněn a týran mohl si voliti podle srdce a poznání svého víru a duchovní představenstvo. Záleželo tedy nyní na obou stranách, aby svědomitě a střízlivě užívaly svobody a jedni druhým v ničem nepřekážely. Kdyby tímto uspořádáním otázky náboženské zavítala do země opravdová, křesťanská snášenlivosť; kdyby i panovníci i poddaní šetřili zákonů o svobodě náboženské, Čechy mohly zase rozkvésti po mnohých pohromách a obyvatelé mohli duševní své schopnosti obraceti na prospívání ve vědách a umění, jako bývalo v Čechách za dob minulých. Mírem náboženským alespoň zjednána byla k tomu možnosť a pohoda.

Bedliví čtenáři kroniky naší znají dostatečně z vypravování našeho, že evangelíci byli v Čechách trpěni jen proto, že jich byla ohromná většina a že tato většina i ve všech třech stavech se objevovala. Nicméně i při této převaze zakoušeti museli jednotlivci, jmenovitě však lidé poddaní všelikých nátisků a svízelů. Hůře ještě bývalo s Bratry českými, kteří bývali štváni jako dravá zvěř, žalářováni, mučeni a popravováni. Nyní i lutheráni i Bratří stali se s katolíky ve víře rovnoprávnými. Bratří získali tím nejvíce, poněvadž ještě do roku 1575 považováni a vyhlašováni byli od samých evangelíků za kacíře. Na druhé straně však Bratří přiblížili se k evangelíkům a pozbyli tím nemálo na své samostatnosti, jelikož položen tím základ k skutečnému splynutí s evangelíky. To ostatně bylo věcí samých bratří, zdali hodlali přestati na pouhém společném přiznání k české konfesi z roku 1575, nebo zdali chtěli souhlasiti a sjednotiti se s lutheránY i v obřadech a vůbec úplně s nimi splynouti. Bratří přiznali se k české konfesi, ta byla nyní zákonem zemským uznána a nikdo neměl více práva pro víru jejich je stíhati, třeba se od lutheránů v mnohých věcech uchylovali.

Moc stavů naproti králi zvýšená a rozmnožena dále tím, že universita a konsistoř pod obojí vydána úplně v jejich držení a správu. Stavové pod obojí sami a neobmezeně mohli

nyní konsistoř obsazovati a veškero duchovenstvo pod obojí mělo se tou konsistoří spravovati jakožto nejvyšším úřadem duchovním; a ani biskup, ani nikdo jiný nesměli konsistoři nebo kněžstvu pod obojí nějak překážeti. Universita pak odevzdána v moc a správu stavů pod obojí se vším svým příslušenstvím, tak že stavové obdrželi právo samostatně dosazovati profesory na universitě a sami universitě vydávati potřebný řád a pravidla. Jelikož pak stavové nebyli ustavičně pohromadě, propůjčil jim císař právo, aby za své náměstky ustanoviti mohli defensory čili správce i nad universitou i nad konsistoří. Tito defensoři měli úřad a dohlídku svou vykonávati podle jistých od stavů vydaných pravidel, král byl povinen každého bez výminky do čtrnácti dnů na ten úřad potvrditi a nemohl jim sám v ničem poroučeti ani nějakých pravidel pro ně vydávati. Stavové pod obojí stali se tedy neobmezenými pány university a konsistoře, což znamená podle našeho nynějšího zřízení asi tolik, že se stali neobmezenými pány své vlastní církve a pak veškerého vyučování v zemi. Defensoři s konsistoří představovali jaksi nynější ministerstvo osvěty, a defensoři s universitou představovali nynější ministerstvo vyučování.

Z toho vidno nejlépe, jaké právo si vymohli stavové pod obojí na králi. Universita, vysoké učení, byla pak ovšem obsazována jen profesory nekatolickými, kteříž vyznávali konfesi českou. Již tedy universitou samou podporováno velice a šířeno bratrství a lutheránství. Kromě toho universita dosazovala učitele do všech škol venkovských. Byla-li správa lutheránská, dosazovala ovšem jen učitele lutheránské, kteříž pak byli buď horlivými a vědomými nebo při nejmenším bezděčnými šiřiteli víry české. Pod obojí měli tedy vyučování a vzdělávání mládeže skoro vesměs ve své ruce a mohli ovšem pro sebe pracovati a víru svou šířiti. A zřízením konsistoře pro české konfesionalisty zasazena poslední rána starým utrakvistům. Stavové pod obojí mohli nyní zavésti řád a kázeň ve svém duchovenstvě, mohli nyní starati se o rozkvět své církve a vůbec učiniti všecko, co v ohledu náboženském uznávali za dobré a prospěšné.

Poznamenati ještě dlužno, že čeští konfesionalisté byli úplně samostatnými, kdežto katolíci i v učení i v církevních věcech podléhali mocnáři zemskému. V ohledu vyučování a v ohledu náboženském tvořili tedy pod obojí jaksi nový stát v státě, tvořili o sobě hotovou republiku, kdežto moc a vplyv katolíků v těch věcech byla velice obmezena.

Svobody a práva stavů pod obojí vysvětleny a doplněny, jak už pravcno, „porovnáním“ mezi oběma stranama. Katolíci sami uznali a král to potvrdil, že pod obojí, t. j. lutheráni a bratří jsou příslušníky státu českého s nimi rovnoprávnými, že mají požívati takových práv a výhod jako oni katolíci a že jeden druhého nemá ani pronásledovati ani tupiti a snižovati. Tím ovšem katolíci sami zatratili všelikě své posavadní snahy, kteréž čelily k pronásledování a vyhubení nekatolíků. Katolíci svázali si ruce a vzdali se vší zákonné podpory, aby nikdo více nesměl a nemohl počíti a zavésti nějaké pronásledování pro víru a šíření náboženství katolického prostředky násilnými.

Lidem pod obojí bráněny pohřby a zvonění, tak že mnohdy museli býti pochováni na místech nesvěcených; nyní však nic takového nesmělo se díti. Buď lidé poddaní odváděli vrchnostem desátky nebo jiné poplatky a pak musely tyto dovoliti pohřeb třeba při kostelech katolických, nebo si poddaní i v městech královských i na panstvích královských a kněžských mohli vystavěti své kostely a hřbitovy. A všickni tři stavové měli svá práva v tom ohledu jasně vyměřená a zabezpečená.

Z toho všeho patrno, že v Čechách provedena dostatečná rovnoprávnost náboženská. Svoboda náboženská byla takřka úplnou. Stavové také obmezili v mnohém ohledu posavadní moc královskou. Tím byla zjednána zase jakási rovnováha mezi mocí panovníkovou a mocí stavovskou, při kteréž mohla dosti dobře obstáti vážnost a vznešenost panovníkova; a stavové měli také už dosti prostředků po ruce, aby práv svých mohli uhájiti. Scházelo tedy k spravedlivému a přirozenému uspořádání státu Českého jen to, aby stavové ustali v snažení všemohoucnost svou dosaditi místo neobmezené moci panovníkovy a aby rovnoprávnost a svobodu, kterouž vymohli i lidem poddaným jen ve věcech víry a náboženství, neuštěli jim znenáhla i ve věcech veřejných a politických. Při nejmenším však bylo nezbytno, aby ustali v dalším obmezování moci panovníkovy, poněvadž snaha taková, třeba by se brala vždycky jen cestou zákonnou, musela dříve nebo později vésti ke sporu s panovníkem. A nikde nebylo záruk, že vše vyřídí se zase po dobrém, že spor se rozhodne ve prospěch stavů. Mírnost a šetření práva a zákona s obojí strany mohly tedy přinésti zemi České nový rozkvět a národu Českému novou slávu. Uvidíme, kolik takové vlastenecké lásky a obětavosti bylo na jedné i na druhé straně.

Nové požadavky protestantů. — O Václavu Vchynském a jeho bratřích. — Majestát Slezanům na svobodu víry. — Kterak císař další požadavky Slezanů zamítl.

R. 1609 červenec — listopad.

Po vtělení majestátu do desk zemských dne 22. července navrhli stavové pod obojí katolíkům na sněmě, aby společně s nimi utvořili zvláštní komisi čili výbor, kterýž by sepsal stížnosti čili požadavky a návrhy stavovské, za jichž provedení měl by se sněm nynější zasaditi. Nejvyšší purkrabí však jménem katolíků takový návrh zamítl a tak stavové pod obojí sami ustanovili výbor 15tičlenný, který by stížnosti stavovské sestavil. Výbor tento, do něhož zvoleni skoro sami direktoři, zasedal zase na radnici Staroměstské a pojal do spisu svého jednak návrhy, které se měly provésti ve smyslu majestátu, jednak nové požadavky a skutečné stížnosti. Tak se požadovalo zejména: 1) aby nejvyšší kancléř byl s úřadu svého sesazen a k žádnému jinému úřadu aby nebyl připuštěn; 2) aby přísedícími soudu zemského byli rovnou měrou jak katolíci tak pod obojí; 3) aby také Slezanům podobný majestát jako Čechům byl vydán; 4) aby spolek Čechů se Slezany od císaře byl potvrzen; 5) aby řád a moc, kterou stavové dají defensorům konsistoře a akademie, také od císaře byly potvrzeny; 6) aby moc arcibiskupova byla obmezena; 7) aby se defense nařídila; 8) aby císař potvrdil amnestii, tak jakž jest od stavů sepsána; 9) aby bylo jasně vyměřeno crimen laesae majestatis (zločin uražení veličenstva); 10) aby cizozemci nebyli dosazováni na arcibiskupství Pražské, opatství, proboštství, a jiné úřady duchovní; 11) aby knihy všelijaké svobodně tisknouti mohli a své knihy náboženství se týkající aby žádnému jinému než toliko defensorům svým k přehlídnutí podati povinni byli; katolíci pak duchovní a světští aby proti majestátu a porovnání nikdy nic tisknouti dáti nesměli a j. v. Naproti tomu naléhal císař neustále na zrušení direkce a rozpuštění lidu válečného od stavů najatého, jakož i na to, aby výroky proti hradnímu hejtmanu Mošovi a proti Heideliusovi byly odvolány.

Již následujícího dne sdělen byl na sněmě požadavek císařův, aby stavové pod obojí rozpustili najatý lid válečný. Stavové vymlouvali se, že není hotových peněz, aby lidu tomu mohl býti vyplacen žold slíbený a pak že požadavkům jejich není ještě úplně vyhověno, jmenovitě že ještě Slezanům není propůjčen majestát na náboženství, jaký obdrželi Čechové. Ostatně je zbrojného lidu potřebí, poněvadž prý vévoda Bavorský pilně zbrojí a na Čechy se připravuje. Na stížnost, že Slezanům nebyl posud propůjčen majestát, odpověděl nejvyšší purkrabí na sněmě dne 24. července, že se tak proto prý nestalo, poněvadž Slezané žádali, aby biskup Vratislavský byl navždy vyloučen z hodnosti hejtmana zemského, k čemuž císař nechce se zavázati. Přímluva za Slezany nebyla však jediným požadavkem stavovským. Všecky kusy, kteréž požadovali, byly zatím sepsány od komise, a Budovec nyní vymohl na sněmu svolení, aby ty požadavky, jichž bylo celkem 60, mohly býti přednešeny.

Hněv a nenávisť stavů pod obojí čelily hlavně proti nejvyššímu kancléři panu Vojtěchu Zdeňkovi z Lobkovic a tak žádosť za jeho odstranění položili v čelo všech svých požadavků. Stavové pod obojí mohli žádosť svou snadno a dobře odůvodniti, jelikož pan Lobkovic skutečně nevynikal bezúhonnou povahou. Stavové totiž vinili nejvyššího kancléře, že jednání jeho směřuje proti zemi a proti stavům, že nemá dostatečných schopností k úřadu svému, v němž strannicky si počíná, a že s cizími penězi nepoctivě nakládá. V ohledu prvním jevili stavové pod obojí sami málo nestrannosti, jelikož byli zrovna tak zarputilými odpůrci politickými nejvyššího kancléře jako on jejich. On se sice nijakž netajil, že je odpůrcem jejich a veřejně i tajně proti nim pracoval, ale ty věci, které proti němu uvedli, nemohly jej u žádného spravedlivého a moudrého soudce připraviti o vážnosť. Závažnější byly žaloby, kteréž uvedli na jeho strannosť v úřadě. Jmenovitě uvedli případ s královským hejtmanem Měsíčkem z Vyškova. Ten měl spor se švakrem Lobkovicovým markrabětem z Castiglione, kterýž pobyl nějaký čas v Praze návštěvou u pana z Lobkovic. Násilnický markrabě přepadl Měsíčka v jeho domě a tak jej sbil, že Měsíček ostal polomrtev ležeti. Královský hejtman ovšem pohnal markraběte před soud a domáhal se toho obvyklým pořádem práva, aby násilník vzat byl na závazek. To však pan švakr dovedl překaziti a markrabě odjel pryč z Čech, aniž by ho byl nějaký trest postihl. Že taková událost škodila dobrému jménu českých soudů a českého jména, nemusíme ani vykládati. O nepoctivosti v peněžních věcech uvedli stavové kromě jiného, že nejvyšší kancléř všelikými způsoby bránil a překážel svým věřitelům, aby se práva proti němu nemohli domoci a že je tak donutil, aby museli učiniti kroky jim nepříznivé a škodné. Dále pravili, že ve sporu mezi hrabětem z Löwensteina a biskupem vircpurským o české léno,

kteréž právem náleželo hraběti, přidal se na stranu biskupovu za úplatek 10.000 kop grošů míšenských, kteréž obdržel od biskupa pode jménem půjčky. Konečně mu vytýkali, že už několik let daně povinné neplatí a že je jich dlužen za 50.000 kop grošů. Byla to obvinění strašná a proto panovalo na sněmě hrobové ticho, když byla veřejně přednášena.

Teprvé dne 12. srpna, tedy až za 17 dní, podal pan Lobkovic na ty žaloby císaři spis omluvný. Strany své politické činnosti obhajoval se zcela dobře a dostatečně, že ničeho nepodnikal a nečinil na svou pěst, že radil císaři vedle jiných rádců a jednal jenom na rozkaz císařův. Špatně se mu však povedlo s vyvrácením ostatních stížností. O Měsíčkovi na př. napsal, že spor s ním je urovnán po dobrém, ale sotva omluva jeho byla přečtena na sněmě, Měsíček hned sám prohlásil, že to není pravda a žádal stavy, aby se práv jeho zastali. O přijetí domnělého daru od biskupa vircpurského vyslovil se v ten smysl, že léno je už skutečně přiřknuto hraběti z Löwensteina a 10.000 kop grošů že si nevypůjčil od biskupa nýbrž od university vircpurské, které prý je musí oplatiti. K tomu se sice přiznal, že několik let daně nezapravoval, ale v poslední době prý mnoho jich odvedl, a je-li ještě neco dlužen, že to také zaplatí.

Tento spis omluvný, jak praveno, byl podán císaři a zároveň také sdělen sněmu. Že pan z Lobkovic měl dosti bezohlednosti vyhlašovati za pravdivé věci, kteréž skutečně nebyly v pořádku, to vrhá velmi nepříznivé světlo na jeho povahu. Stavové také nelenili, aby jej dostatečně usvědčili v tom, co popíral před celým světem. Již za 10 dní totiž podali císaři proti panu z Lobkovic velmi ostrou repliku dokazujíce na rozličných přích, kterak způsobením pana z Lobkovic byl řád soudní porušen; tvrzení, že spor markraběte z Castiglione s Měsíčkem byl po dobrém vyrovnán, vyvrátili stavové stížnostmi a osvědčením téhož Měsíčka; také o sporu mezi Löwensteinem a biskupem vircpurským dokázali, že není ještě urovnán; konečně přiložili úřední výkaz o daních jakožto nezvratný důkaz, že pan z Lobkovic je dlužen daní skutečně přes 50.000 kop. K tomu všemu pak připojili opět žádost, aby nejvyšší kancléř byl s úřadu svého sesazen. Stavové již za 10 dní po Lobkovici zhotovili svou repliku, ale trvalo to příliš dlouho nežli si vymohli u císaře slyšení, aby mu ji mohli odevzdati. Rudolf totiž za všelikými výmluvami přijetí deputace odkládal. Konečně teprvé dne 11. září udělil Rudolf slyšení výboru stavovskému, kterýž vedl hrabě Šlik. Vůdce deputace odevzdávaje repliku prosil císaře, aby stavům dopomohl k spravedlivosti proti Lobkovicovi, a císař také skutečně slíbil, že stavové budou ochráněni proti všem dalším útokům kancléřovým. Aby však kancléře sesadil, k tomu se Rudolf nechtěl nijakž zavázati a také toho neučinil, ačkoliv stavové na to i dále naléhali. Vyjádřil se konečně, že osobě nejvyššího kancléře tak jest přivykl, že ho od sebe propustiti nemůže. Teprvé potom stavové od dalšího pronásledování pana Zdeňka z Lobkovic upustili. Jaké důvody při tom u Rudolfa skutečně rozhodovaly, o tom není určitých zpráv, ale domysliti se lze, že ve vlastním prospěchu ochraňoval oddané sobě katolíky, kteří i jeho víru katolickou i moc panovnickou věrně a rozhodně obhajovali. A kdyby byl pana Lobkovice, třeba že na něm vina byla shledána, s úřadu tak vysokého sesadil, byl by stavům pod obojí dodal nové odvahy k zasahování v práva královská. Musel se právem obávati, že by zítra požadovali třeba zase sesazení Martinice a Slavaty a pozejtří jiné ještě věci. Proto Rudolf, pokud to šlo, ochraňoval svou mocí i méně závažné katolíky. Tak na př. ponechal v Čechách známého nám Heideliusa, ačkoliv stavové neustali na to naléhati, aby byl z Čech vypovězen.

Tou dobou zase známý nám již *Václav Vchynský ze Vchynic a Tetova* ztropil nemalé pohoršení a sobě utržil mezi stavy velkou ostudu Vedle veřejných sezení sněmovních odbývali stavové neustále postranní porady na radnici Staroměstské, kdež se vždy jednalo o tom, co by se mělo veřejně na sněmě jednati a kdež se nové stížnosti a návrhy přijímaly a podle okolností spisovaly a pro sněm upravovaly. Do porad těchto měl každý přístup, aby své stížnosti a návrhy mohl přednésti. Té okolnosti užil Václav Vchynský, aby podal se svými bratřími stížnost na nejvyššího purkrabí Adama ze Šternberka, kterého vinil, že ukládal o sněm a o stavy, že jej Václava Vchynského chtěl připraviti o hrdlo a jiné více. Z rozličných okolností vysvítá, že pan purkrabí poznal ramenářství tohoto pána a že jej proto měl v ošklivosti; i může tedy býti, že řekl, kterak by pan Vchynský zasluhoval, aby byl o krk kratší. Obžalobu svou Václav Vchynský zakládal na pouhých domnělých výrocích nejvyššího purkrabí, pro které však neměl svědků hodnověrných. Ale předce požadoval, aby stavové tuto obžalobu připojili k ostatním obecným stížnostem a aby ji solidárně prováděli a zastávali. Žaloba však byla tak chatrná a nejvyšší purkrabí svou povolno-

stí a smířlivostí požíval u stavů takové obliby, že obžaloba Vchynského byla zamítnuta. Stavové učinili pouze to, že ji připojili k ostatním stížnostem ponechávajíce bratřím Vchynským, aby sami na nejvyššího purkrabí provedli důkaz pravdy a sami aby svou obžalobu na sněmě zastávali. Tím však byl překažen záměr Václava Vchynského. I jal se hroziti nejprvé komisi stavovské a pak také stavům samým, až konečně prohlásil, když stavové s ním nechtí býti za jedno, že on také považuje se za sproštěna všelikých s nimi závazků, že se tudyž nepodrobuje ustanovením defense a že požaduje, aby jemu a bratřím jeho vydány byly jich pečeti a aby byly propuštěni ze spolku se stavy. V podobném smyslu mluvil pan Vchynský také na sněmě a osvědčoval se proti stížnosti stavů na nejvyššího kancléře, pravě, že nechce míti v tom žádného účastenství, poněvadž prý na kancléři neshledává žádné viny. Pan Budovec hned mu namítal, že on sám nejvíce k tomu působil, aby stížnost na kancléře byla sepsána a že ji i se svými bratřími podepsal; také mu řekl bez obalu pan Budovec, že nyní mluví a jedná jináče, jen aby se pomstil na stavech. Než Vchynský postoupil už příliš daleko a proto odpověděl, že se se svými bratry odlučuje od stavů, poněvadž nechtí podporovati jejich stížnost na nejvyššího purkrabí. Na to direktoři jménem stavů uvedli ve spis rozhodnutí, kterým bylo bratřím Vchynským na radnici Staroměstské dne 30. července ohlášeno, že se ze závazku se stavy nemohou propustiti a že se jim pečeti nemohou vydati. Zároveň ve spisu tom ostře pokáráno pohoršlivé jednání Vchynských, kteří nadávkami a klením byli podporovali na radnici své požadavky. Při všem tomto jednání nikdo ze stavů Vchynských se neujal a požadavky jejich nepodporoval; ani na radnici, když od direktorů dostali ostrou důtku za své jednání, nikdo s nimi nejevil souhlasu a útrpnosti. Na druhé straně pak znamenali, že i katolíci jimi opovrhují a jich se vystříhají. Očekávali-li tedy nějaký odpor nebo nespokojenosť se stavy nebo direktory, byli nyní velice sklamáni, když se přesvědčili, že jsou osamoceni a že místo podpory dostává se jim výsměchu a opovržení. Obrátili tedy a příbuzný jejich Radslav Vchynský, jeden z třiceti direktorů, kterýž u stavů požíval nemalé vážnosti, zprostředkoval, že jim bylo odpuštěno a že zase přijati do spolku. Museli však veřejně na sněmě a způsobem ponižujícím dne 12. října odvolati všecky útoky proti direktorům a proti stavům. Byl by však na omylu, kdo by se domníval, že Václav Vchynský byl tím napraven a polepšen. Praví se, že na pobádání arcikníže Leopolda ujal se Lobkovice. S Leopoldem udržoval i dále spojení, aby zase o něm donášel Matiášovi. Budeme míti ještě příležitosť o jeho útocích podivné věci vypravovati.

Zatím jednalo se pilně o požadavcích stavů, při čemž císař znovu podle povahy své věc odkládal a po kusech povoloval, kdežto stavové neoblomně a vytrvale při svých požadavcích trvali, až jich také skoro vesměs dosáhli. Rudolf, jak praveno, osvědčoval při té příležitosti znovu svou povahu. Jiný panovník pamatoval by, že podepsání majestátu je událostí tak závažnou, že musí míti za následek změnu posavadní politiky. Jináče však bylo u Rudolfa. Obtěžován jsa a zastrašován výtržnými stavy, kteří až v komnatách jeho hluk tropívali, podepsal konečně majestát, kterým propůjčena nekatolíkům neobmezená svoboda ve víře. Ale již v nejbližším okamžiku, ještě dříve nežli odložil péro, kterým podpisoval, a nežli na papíru uschl podpis jeho, litoval kroku svého a hned oddával se přání, aby zase mohl odčiniti, co podpisem svým povolil. Jsout o tom zprávy, že volal k sobě jednoho za druhým všecky ty rady, kteří mu radili k povolnosti, a že jim činil trpké výčitky. Naproti tomu arcikníže Leopold, kterému dříve pro jeho horlivosť spílal nezkušených a nerozumných, nabyl u něho tolik vážnosti, že nyní s ním ve vší opravdovosti radil se o cestách a o prostředcích, kterak by Čechy pokořil a v zemi sobě zjednal neobmezenou poslušnosť. Jiný moudrý a statečný panovník, kdyby i byl donucen okolnostmi ukončiti dlouhý spor majestátem tak závažným, jaký Rudolf nyní podepsal, on by se důsledkům toho podrobil a moudrou povolností sváděl by rozpoutané vlny národního hnutí v pravidelné řečiště, až by bouře přestala a on byl pak říditelem proudu upraveného a v určité meze obmezeného. Takových schopností panovnických však Rudolf neměl. Sotva učinil krok z přinucení, hned zase vyhnouti se chtěl a odporovati jeho důsledkům, ačkoliv stavové vládli vždy ještě těmitéž prostředky, kterými jej přiměli k podepsání majestátu. Takovým způsobem musíme si vysvětliti další jednání Rudolfovo.

První rozhodnutí císařovo oznámil stavům nejvyšší purkrabí dne 21. srpna. Požadavky stavů skoro úplně se zamítaly. O zasedání v zemském soudě, kde stavové chtěli míti stejný počet zástupců, bylo praveno, že podle možnosti budou za přísedící zemského soudu povoláváni jak katolíci tak i protestanti. K spolku se Slezany

chtěl císař svoliti jenom tehdy, bude-li se vztahovati také na katolíky; to znamenalo jinými slovy, že císař povoluje spolek království Českého se Slezskem, k čemuž ovšem nebylo potřebí nových smluv. Také zřízení defensorů v té způsobě, jak stavové požadovali, nechtěl císař povoliti, poněvadž prý by bylo proti právům královským, aby defensoři směli hromady svolávati, daně vypisovati a j. v. Proti zákonu o zemské obraně a proti všeobecné amnestii stavům pod obojí císař ničeho nenamítal, přál si toliko, aby i stavové se své strany ustáli v pronásledování a tupení osob jim nemilých. Přání císařovo vztahovalo se na kancléře a Heideliusa; Moš zemřel náhle dne 4. října.

Jménem stavů pod obojí odpověděl Budovec, že nemohou se s tím spokojiti, co císař nabízí a od spolku se Slezany že za žádnou cenu neupustí. To bylo ovšem císaři oznámeno, a již 26. srpna přednášel nejvyšší purkrabí stavům nové rozhodnutí císařské. Tentokráte pravil, že defensoři, když by měli příčinu stěžovati

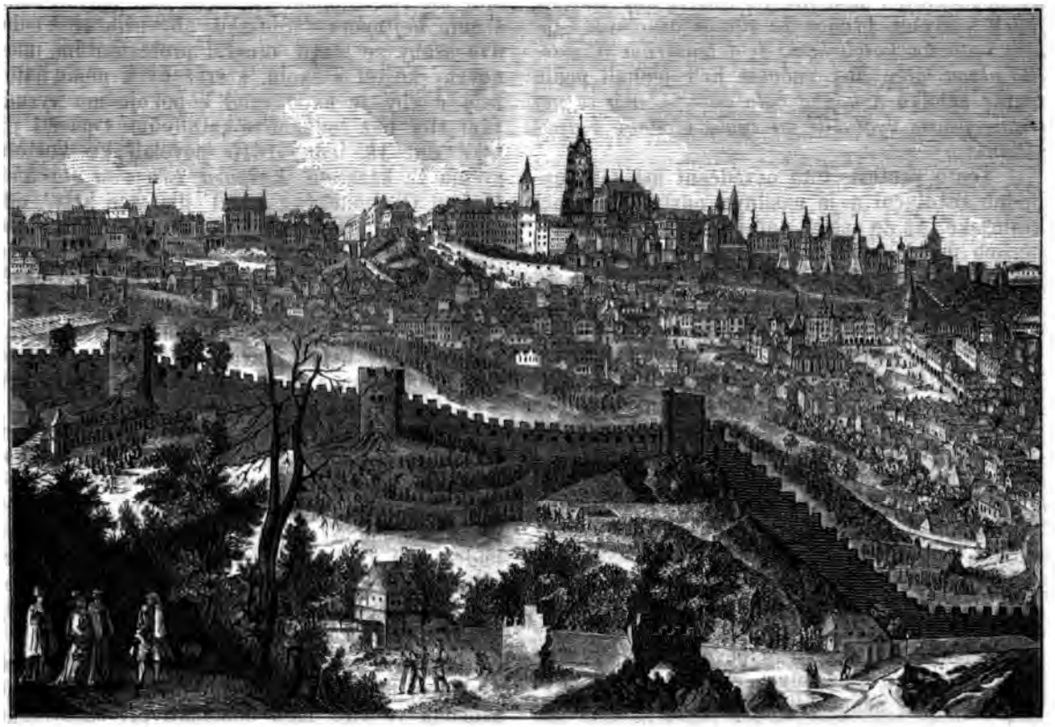

Malá strana s Hradčany r. 1608. (45.)

si na skracování pod obojí, mohou věc spornou vznésti do šesti neděl na soud, v němž by zasedala polovička katolíků a polovička protestantů; osoby v takovémto soudě zasedající, že se mají hned ustanoviti. Aby defensoři svolávali shromáždění stavovská, k tomu že císař nemůže svoliti, avšak v případech zvláště důležitých mohou prý se odvolati k nejvyšším úředníkům a soudcům zemským, na kteréž hodnosti císař slibuje podle možnosti i protestanty dosazovati. Spolek se Slezany císař nyní přímo zakazoval a strany amnestie požadoval, aby pojat byl do ní také Heidelius. Zároveň vyzval nejvyšší purkrabí stavy pod obojí, aby vzali od desk své osvědčení o spolku se Slezany, kteréž tam byli uložili, poněvadž císař spolku toho potvrditi nehodlá.

Odpověď stavů na toto vyzvání byla taková, že se jí zajisté nenadál ani mírný nejvyšší purkrabí. Stavové chtěli udržeti spolek se Slezany za každou cenu, aby defensoři, kteříž měli býti nejen náboženskými nýbrž také politickými zá-

stupci stavů, měli se oč opírati. Proto odvážili se nového kroku revolučního, který má málo sobě rovných v českých dějinách. Stavové totiž přes zákaz císařův *prohlásili spolek se Slezany za platný* a osvědčení své také přiložili k deskám zemským. Ve spise tom prohlašovali, poněvadž se přesvědčili, že spolek se Slezany nepotvrdí, aniž by udal toho důvody, že se své strany spolek se Slezany považují za platný a závazný. Přáním stavů že bylo, aby defensoři měli plnou moc jednati podle závazků toho spolku, když by od Slezanů byli za to požádáni. Ačkoliv neustávají i dále prositi císaře, aby žádosti jejich vyslyšel, předce že *slavně oznamují i císaři i stavům katolickým, že defensorům již udělili plnou moc*, aby jménem jich jednali podle úmluv splolku a *kdyby bylo potřebí, aby se potřebné peníze vydlužili na společné stavů zodpovídání.*

Tento protest, toto osvědčení má ráz rozhodně revoluční a je násilným odstrčením moci královské. Až do našich dnů i v státech nejústavnějších může spolky s cizími zeměmi uzavírati a potvrzovati jen panovník. Stává se ovšem, že mnohdy sbory zákonodárné domáhají se spolků a aliancí, kteréž panovník uzavříti a potvrditi nechce; v takovém případě však chápou se sbory všech prostředků zákonných, aby panovníka přiměly k povolnosti. Ale jednostranné uzavření aliance a prohlášení jich za platné a závazné, je naskrze revoluční a násilnické a vede vždycky ke sporům krvavým. Tak mohlo se očekávati i zde, že panovník opře se rozhodně takovému zasahování do svých práv královských, k čemuž by byl ovšem musel upotřebiti také násilí. Ale slabý Rudolf zase povolil a nechal věc běžeti dále, jako by to bylo nějaké obyčejné usnešení sněmovní.

Několik dní před tím povolil Rudolf svobodu víry také Slezanům; chtěl-li je tím sobě naklonit, aby zanechali spolku s Čechy, sklamal se velice ve svém očekávání, jelikož potom Slezané přidržovali se Čechů tím rozhodněji. Byliť právem přesvědčeni, že jen statečnost Čechů pomohla jim k novým svobodám. *Majestát, kterým Slezané dosáhli práva, na svobodné provozování své víry podle vyznání augšpurského*, podepsán byl od Rudolfa dne 20. srpna. Kromě toho propůjčil Rudolf Slezanům ještě dvě jiné důležité svobody. I. Co se týká úřadu nejvyššího hejtmanství nebo místodržitele českého v Slezských knížectvích, kterýž úřad býval svěřován osobám duchovním, král Rudolf ustanovil, aby se tak více nedálo a dotčený úřad aby se nikdy více neosazoval osobou duchovní, nýbrž jen samými hodnými osobami stavu světského. Na to hned ustanoven na úřad ten Karel kníže Minsterberský. II. Aby po smrti nynějšího biskupa Vratislavského, arciknížete Karla Rakouského, nebyl na tu hodnosť dosazován žádný cizozemec, nýbrž jen rozený Slezák nebo Čech; a to právo aby mělo věčnou platnosť. Téhož dne 20. srpna komisaři císařští, kteří vyjednávali s vyslanci slezskými, svolili jménem císařovým, aby evangelíci opavští užívati mohli bez překážky k svým bohoslužbám kostelíku sv. Jiří na dolejším náměstí a jedné školy. A císař Rudolf dne 16. listopadu skutečně také nařídil zemskému hejtmanu v Slezsku, aby přibrav k sobě dvě osoby ze stavů otevřel protestantům jmenovaný kostel a školu, kteráž by k němu náležela a aby je napomenul k pokojnému vyznávání víry bez rouhání se katolíkům. Opavští již také dne 13. ledna 1610 povolali ke kostelu svému za kazatele *Kašpara Eisrichta staršího*. Biskup Olomoucký zakázal jim sice křty, oddavky a pohřby, sněm však udělil biskupovi důtku pro nešetření majestátu královského a nařídil zemskému soudu a radě městské v Opavě, aby evangelíky při jich právech ochraňovaly.

Podobné výsady o náboženství jako Slezanům uděleny byly i stavům obojí Lužice, hrabství Kladskému a kraji Chebskému. O Kladsku a Chebsku ustanoveno zejména, aby účastny byly všech svobod, kteréž majestát obsahuje. Tím nabyl protestantismus rovného práva s náboženstvím katolickým v celé České koruně, a jelikož měl ve všech zemích Českých rozhodnou převahu, mohlo se očekávati na jisto, že se bude ještě více šířiti, když by mu nebylo přemáhati tolik překážek. Katolíci udržovali se potom skutečně jen tím, že se ve všem všudy přidržovali katolických panovníků.

Stavové slezští vypravujíce do Prahy své vyslance, dali jim naučení, kterak by se mimo svobodu ve víře měli domáhati při císaři také některých jiných věcí, které se týkaly hlavně státoprávního poměru Slezska ke království Českému, a kterými se Slezsku měla zjednati větší samostatnosť. Vyslanci podali tyto požadavky ve spise stížném císaři v měsíci červenci, žádajíce:*) 1. aby byli ke všem příštím volbám králů Českých povoláváni, poněvadž by jinak nešetřením práva toho nuceni byli podle práva svého se zachovati; 2) aby správa Slezska oddělena byla úplně od správy České tím způso-

*) Rudolf II. und seine Zeit. Von Dr. Anton Gindely. II. str. 18.

bem, že by radové čeští nejednali nikdy více o věcech, které se jen Slezska dotýkají; 3) aby Slezsku vydány byly výsady, které se na Karlštejně nalézají a jen Slezska se dotýkají; 4) aby Slezsko nepodléhalo žádnému českému soudu; 5) působnost nejvyššího kancléře aby se vztahovala jenom na Čechy a pro Slezsko aby byl ustanoven místokancléř se samostatnou působností. Poslední požadavek byl ze všech nejdůležitější. Nejvyšší kancléř český představoval státního ministra pro všecky korunní země a vykonával svůj úřad rovnou měrou ve všech zemích. Jelikož bylo ustanoveno, že kancléř musí býti rozený Čech, byli tím ovšem Slezané skráceni a nesli tím nemileji svou podřízenost pod nejvyššího kancléře, že v záležitostech, které on konal jménem panovníkovým, podléhali mu přímo a bez výminky jako sami Čechové. Aby v tom ohledu stali se samostatnými, požadovali svého místokancléře. Název vypadal sice, jako by místokancléř byl pouze zástupcem nejvyššího kancléře, ale působnost místokancléřova měla býti samostatná.

Požadavky Slezanů, kteréž měly změniti státoprávní poměr Slezska k Čechám, neostaly bez povšimnutí a bez výsledků pro Lužici a pro Moravu. Domohlo-li se menší a slabší Slezsko alespoň částečného splnění svých požadavků, mohla se o to pokusiti tím spíše Morava, kde na uhájení samosprávy a samostatnosti ozývali se ode dávna mocní a četní hlasové. Za Moravou šla by pak i Lužice a co by bylo přirozenějšího, než aby se všecky tři země spolčily k vymožení větší samosprávy proti Čechám? A tak se také stalo, jak později uvidíme.

Tentokráte císař Rudolf povolil jen v požadavku za svobodu v náboženství a ve dvou jiných méně závažných kusech, které však nebyly nijakž na ujmu posavadnímu poměru mezi Čechy a Slezskem. Všecko ostatní císař Rudolf zamítl rozhodnutím ze dne 6. listopadu 1609; učinil tak ovšem svým obvyklým způsobem, že nedal určité odpovědi, nýbrž že věc celou odložil. Že mu k tomu radili čeští jeho důvěrníci, o tom nelze pochybovati; ostatně cítil Rudolf sám velmi dobře, že by si vladaření stěžoval, kdyby pouta, ostatní země k Čechám víkící, uvolňoval.

R. 1609 červenec — říjen.

O ostatních požadavcích stavovských bylo dlouhé vyjednávání mezi císařem a stavy protestantskými. Již dne 28. srpna 1609 osvědčoval se Budovec na sněmě, že stavové nemohou přestati na pouhém slibu císařově, že totiž „podle nejvyšší možnosti“ bude na úřady zemské dosazovati také protestanty. Budovec chtěl míti tu věc zaručenou a na důkaz dobré vůle císařovy požadoval, aby uprázdněné úřady obsazeny byly hned protestanty. Že tento požadavek není neslušný a neoprávněný, dokazoval zejména tím, že protestantů je ohromná většina a že musejí nésti většinu veřejných břemen. Také ostatní návrhy císařovy rozhodně zamítal. Císař, jak praveno, dovoloval defensorům, aby ve věcech, kde by se cítili býti skrácenými, mohli se dovolávati rozsudku a ochrany zvláštního soudu polovičkou z katolíků a polovičkou z protestantů složeného; a v případech zvláště důležitých, aby věc spornou vznášeli na nejvyšší úředníky a soudce zemské. Proti takovémuto odvolávání namítal pan Budovec, že defensorům bude rozhodovati o věcech, které nedopustí žádného odkladu. Nejrozhodněji pak zamítl Budovec požadavek, aby stavové upustili od defense a aby lid najatý vyplativše domů poslali. Pravil, že stavové tak neučiní, dokud nebude vyhověno všem jejich požadavkům. Nejvyšší purkrabí rozhořčil se z toho tou měrou, že stavům pod obojí vytýkal přímo lest a úskok, poněvadž slibovali, že upustí od defense, jakmile císař podpíše majestát a nyní že váhají tak učiniti. Budovec však nepozbyl chladné rozvahy a vykládal, že stavové na pouhé svobodě na papíře nemohou přestati, dokud není provedeno v skutečnosti, co je slíbeno majestátem, jmenovitě dokud nejsou ustanoveni defensoři s příslušným oborem působnosti. Majestát že dlužno porovnávati se slavnou hostinou, které však stavové nemohou ještě požívati, jakmile však zřízeni budou defensoři s příslušnou mocí, pak že teprvé stavové počnou pokrmů připravených okoušeti.

Podobným způsobem rokovalo se i následujícího dne (29. srpna) jmenovitě o působnosti, jakou by měli býti nadáni defensoři evan-

geličtí. Když pak nejvyšší purkrabí oznámil, že císař jest ochoten defensorům uděliti požadovanou moc prozatím však jenom na dvě léta, podali stavové dne 1. září císaři zvláštní usnešení sněmovní, v kterém byla působnosť defensorů vyměřena. I žádali císaře, aby ustanovení ta potvrdil. Stalo se, jak si stavové přáli a tak nabyla zákonné platnosti následující ustanovení: všickni tři stavové pod obojí budou moci defensorům tu moc dáti, aby na všecko, což se náboženství jejich, též opatrování konsistoře a akademie týká, dobrý pozor měli; a byla-li by potřeba v straně pod obojí něco nařídíti, pokoj zjednati nebo napraviti, aby to činili sami o sobě bez svolení a schválení králova. A kdyby to byla věc důležitější, aby k tomu i nejvyšší úředníky a soudce zemské, rady soudu dvorského a komorního též i jiné královské rady toliko pod obojí, kromě toho z každého kraje šest osob pod obojí po dvou z každého stavu na poradu a rozhodnutí do Prahy povolávali a s nimi ty věci vyřizovali. Pakli by ani v tom počtu nemohli ničeho vyříditi, aby tu věc až do sněmu nejprvé příštího odložili a na sněmě sami se svými ji uvážili. Při tom všem ale strana pod obojí neměla uvažovati a vyřizovati ničeho, co by směřovalo proti králi, proti straně pod jednou, proti majestátu a proti porovnání mezi stranami. Kdyby mezi stranou pod jednou a pod obojí vznikl spor pro náboženství, tak že by strana stranu neb osoba osobu haněla a tupila; nebo kdyby jeden druhému desátky a platy k faře jeho náležející zadržoval, faru a kolaturu jeho si přisvojoval; nebo kdyby mu při provozování náboženství jeho jakoukoliv překážku činil a jej utiskoval proti majestátu a porovnání mezi stranami: takové spory nebude potřebí sněmu předkládati nýbrž defensorové uváživše je nejdříve s nejvyššími úředníky a soudci zemskými, s radami královskými, též s osobami z obce, vše pod obojí, přednesou věc císaři a budou žádati za opatření. A císař má ihned ty strany na hrad Pražský do soudné světnice ode dne přednešení do šesti neděl k stání povolati a pro spornou věc soud pořádný sestaviti z dvanácti osob pod obojí a z dvanácti pod jednou, které by sobě strany k tomu samy zvolily. Ti pak soudcové mají bez prodlení strany vyslyšeti a spravedlivým rozsudkem je poděliti. A každý člověk duchovní i světský bude povinen před takový soud se dostaviti a rozsudku jeho se podrobiti. Kdo by se tak nezachoval, proti tomu se zakročí podle zřízení zemského D. 49. Konečně ustanoveno, aby tento soud dobře měl na paměti majestát a porovnání mezi stavy a aby nevydával žádného rozsudku, který by směřoval proti těmto zákonům.

O moci, kterou vyměřili stavové defensorům nad konsistoří a nad universitou, nebylo na sněmě dlouhého jednání, poněvadž tomu ani císař ani katolíci neodporovali. Císař a katolíci nečinili také žádných překážek novému zřízení, kteréž stavové pod obojí dali konsistoři a universitě. Za to bylo tím více jednání a sporů o toto zřízení mezi stranami, kteréž se společně přiznávaly k české konfesi, jelikož jinak mezi sebou vždy ještě v mnohých podstatných věcech se různily.

V Čechách hlásily se tehdáž k české konfesi tři strany náboženské. První byli původci a vlastní přívrženci konfese české. Obecně na sněmě a ve veřejnosti nazývali se utrakvisty; původně byli to ovšem utrakvisté čeští, kteříž přijímali pod obojí, ale v XVI. století přivinuli se k náboženství Lutherovu a podrželi některé věci, jmenovitě obřady ze své posavadní víry. Utrakvisté nazývali se proto, aby požívali zákonné ochrany. K straně této náležela velká většina národa Českého, jak se za to má, asi 70 procent veškerého obyvatelstva. Za druhé přiznávali se ke konfesi české *bratří*, kterých také byl valný počet v zemi. Veřejně prohlásili, že ve víře srovnávají se s utrakvisty na základě konfese české, ale v skutečnosti měli své zvláštní zřízení a svou víru. S utrakvisty domohli se společně majestátu o svobodném provozování víry podle české konfese; zbývalo tedy, aby se dohodli také o společné s nimi zřízení církevní. Konečně byli v zemi ryzí lutheráni, kteří se nepřiznávali k české konfesi a kteří zření své měli ven ze země do Vitemberka. Takovíto lutheráni byli jmenovitě v pohraničných německých krajinách. Nastávala tedy vůdcům stran velmi obtížná úloha, aby způsobili takový řád, s kterým by mohly býti spokojeny všecky tři strany. Přední o to zásluha, že jednota provedena a zachována, náleží zase výtečnému Václavu Budovcovi z Budova.

O vymožení majestátu pracovali posud hlavně Budovec a jiné světské osoby; jakmile však jednati se počalo o církevní zřízení vší strany pod obojí, museli k tomu povoláni býti nevyhnutelně kněží všech stran, což se také skutečně stalo. V čele Jednoty bratrské stáli tehdáž starší čili biskupové *) Narcissus, Bartoloměj Němčanský, Lanecius, Cruciger, Rybiňský, Gertich a Konečný.

*) Dr. Anton Gindely: *Geschichte der Ertheilung des böhmischen Majestätsbriefes von 1609.*

Rybiňský Matěj, po Kochanowském první překladatel žalmů do jazyka polského, narodil se 1566 z otce českého Jana Rybiňského. Nabyv ve vlasti počátkových vědomostí studoval potom ve Vratislavi a Heidelberku. Na to byl v Polsku plebánem bratří českých ve Věrušavě 1589; roku 1592 usadil se v Poznani a byl tam kazatelem při kostele helvetském, později v Baranově a od r. 1608 v Ostrorogu. R. 1608 zvolen byl za staršího bratrských sborů ve Velkopolsce, nespravoval však dlouho hodnosť tuto; † v Poznani 20. května 1612.

Gertich Martin Gracián, slavný kazatel ve Velkopoláště, narodil se 1568 v Lasovicích, studoval v Lešně, stal se 1587 ředitelem školy bratří českých v Poznani, odkud vyslán Ondřejem Leszczýnskim, vojevodou Břesko-Kujavským, za hranice k dálšímu vzdělávání. Gertich odebral se na universitu do Vitemberka, Lipska, Basileje a Heidelberka. Vrátiv se z ciziny byl po čtyry roky domácím knězem u dobrodince svého, spravoval pak církev bratrskou v Karolatě ve Slezsku, odtud odebrav se na Volyň do Berestečka byl spolustarším helvetských kostelů v okresích bezlském a volyňském; potom vrátiv se do Velkopolsky spravoval církev bratrskou v Lešně. R. 1608 zvolen jest na sjezdě v Lipnici na Moravě za staršího bratrských sborů velkopolských. Po smrti staršího Matěje Rybiňského usadil se v Ostrorogu, kdež spravoval církev více než 9 let. R. 1624 vrátiv se do Lešna † zde 6. března 1629.

Konečný Matouš, rodem Slovák, narodil se 1572, jahnem stal se 1592 v Žeravicích, knězem 1596 v Třebíči, do úzké rady vzat 1604 v Žeravicích. Zdá se, že mu starší Jednoty svěřovali hlavně práce literární. Jmenovitě vložili naň sepsání díla, ježto by v sobě obsahovalo důkladné vysvětlení nauk náboženských či katechismu, a kněžím i učitelům býti mohlo za rukověť při vyučování. Ale Konečný, ač pracovati začal, díla ku konci nepřivedl, i bylo po smrti jeho pokračování poručeno bratru Hartmannovi a Joramovi. Léta 1608 povolán Konečný k úřadu biskupskému i usadil se v Boleslavi.

Vůdcové stavovští ustanovili 17tičlennou komisí, do níž povoláni čtyři bratří, 5 lutheránů a 8 utrakvistů. Z bratrských biskupů uložen ten úřad Laneciovi, Crucigerovi a Konečnému, jimž přidán jest Cyrus. Utrakvističtí profesoři na universitě zvolili do komise na vyzvání stavů rektora M. Bacháčka z Nauměřic, mistra Campana, Skálu a Mathebaea; z utrakvistických kněží povoláni Eliáš Šud ze Semanina, farář v Týně, pak faráři: Jeremiáš Denhart, Jiří Hanuš a Václav Clemens. V čele lutheránských členů komise stál děkan domažlický.

Nežli komise přistoupila k poradám, dostavil se na rozkaz stavů dne 30. července do Karolína poslední administrator posavádní konsistoře utrakvistické, *Tomáš Soběslavský*, farář u sv. Mikuláše na Malé straně, který hodnosť svou zastával teprvé od 22. ledna r. 1609. Soběslavský odevzdal profesorům všecky spisy a knihy konsistorní.

Tím zrušena formálně konsistoř utrakvistická, kteráž byla nejvyšším úřadem nad starými utrakvisty, t. j. kališníky, kteří byli do církve katolické přijati. Za uznání kalicha bylo mnoho krve prolito a Čechové podnikli zápas s celou Evropou, nežli se dostalo uznání kompaktátům. Konečně i kompaktáta prohlášena za neplatná a vymazána z desk zemských. Zevnější známkou, že utrakvisté staří ještě trvají, byl nejvyšší duchovní úřad nad nimi, konsistoř dolejší čili utrakvistická. Nyní však i tato zrušena a staří utrakvisté byli nyní bez nejvyšší hlavy církevní, bez samostatného zřízení. Od loňského rozhodného vystupování stavů pod obojí utrakvisté šmahem se přihlašovali k české konfesi a ti, co ještě zbyli, neodvažovali se žádného odporu a žádné samostatné činnosti od té chvíle, jakmile stavové obdrželi majestát na svobodné provozování své víry. Nyní, kdy zrušena i formálně jejich konsistoř, ostávala malá hrstka utrakvistů úplně v ústraní a neměla potom při církevní správě strany pod obojí žádného patrného účastenství. Tím způsobem ustoupila z jeviště náboženská strana, jejíž většina přichýlila se k lutheranismu, k víře odjinud přinešené, kdežto menšina ostala věrna víře bratrské, která se byla dříve z utrakvismu vyvinula.

Komise od stavů zřízená započala své porady v Karolinum dne 1. srpna. Jednalo se o pěti hlavních věcech: 1) o všeobecném přijetí české konfese, 2) o církevních obřadech, 3) o svěcení na kněžství, 4) o kázni a 5) o obsazení konsistoře. Hned v prvním sezení uznána konfese česká za společné vyznání. Bratří znovu formálně schválili tu konfesi, k níž se byli již roku 1575 přiznali a lutheráni také se zavázali konfesí tou veřejně se spravovati. Za to bylo mnoho a prudkých porad o ostatních věcech.

Při poradě o obřadech uznávala a schvalovala komise obřady lutheránské, jmenovitě se ukazovalo na Prahu, kde kněží utrakvističtí užívali obřadů od zvyků církve katolické málo se různících. Bratří však různili se oděvem obřadním, zamítajíce jmenovitě nošení rochetky

při kázaní. O rozdíly ty vypukl prudký spor, jelikož utrakvisté požadovali, aby se jejich roucha užívalo při obřadech, kdežto bratří rozhodně tomu se opírali. Spor hrozil nabyti takové ostrosti a takových rozměrů, že se bylo obávati, aby i v ostatních kusech, jmenovitě o svěcení kněžstva, nepostavily se strany příkře a nesmířitelně proti sobě. Ke všemu ještě dostalo se bratřím dne 2. srpna veřejného pohanění, což je ovšem k smířlivosti nepobádalo. Cyrus kázal toho dne ráno a jiný bratr odpoledne v jistém kostele, oba ve svých obyčejných talárech. Z toho si lid bral pohoršení a ženy ty kazatele, když z kostela se ubírali, potupnými řečmi k bytům jejich provázely. Bratří tedy v poradě dne 3. srpna tím rozhodněji hájili svého způsobu. Pravilit, že ani v písmě svatém nikde nestojí, ani časové apoštolští že neposkytují příkladu, aby se bylo toho roucha užívalo. Bratří zavedouce tu novotu, že by tím zlehčili jednání posavadních učitelů bratrských. Ostatně i sama církev katolická že dovoluje některým řádům mnišským, aby při kázaní rochetky neužívali.

Ještě závažnější spor povstal o *ordinaci* čili o svěcení kněžstva. Utrakvisté požadovali, aby konsistoř svěcení to udělovala; lutheráni chtěli i dále pro svěcení docházeti do Vitemberka a bratří ovšem nechtěli se vzdáti svého vlastního zřízení, aby jejich starší kněze světili. Když bylo na bratry naléháno, aby se sjednotili s ostatními, prohlásili, že se dříve k ničemu nezavážou, dokud nebudou znáti úplně nové obřady a způsob, jakým budou kněží k úřadu svému ustanovováni. Kdyby se obojí srovnávali s jejich obyčeji posavadními, pak že ochotně budou podporovati všeliké sloučení. Bratří zajisté měli právo požadovati tyto věci, dokud neměli zabezpečené přiměřené zastoupení v konsistoři, poněvadž se obávali, že by konsistoř dodávala jim kněze čistě lutheránské, kteří by usilovali zahladiti všecky posavadní zvláštnosti bratrské.

Takovým způsobem vyjednávalo se v první polovici měsíce srpna, aniž by se dospělo k nějakému dohodnutí. Naopak mysli se ztrpčovaly a komisaři utužovali se v nepovolnosti. Kdyby tedy ponecháno bylo jednání kněžím, bylo se obávati, že se stane nesmířitelné roztržení. Světské osoby ze stavů, kteréž do porad komise jako posluchači pilně chodily a nepříznivý ten postup znamenaly, počaly tedy samy po straně se starati o smíření a sjednocení. Stavové bratrští seznavše toto přátelské smýšlení, sešli se na radnici Staroměstské dne 17. srpna, mluvili skutečně také přátelsky o smýšlení svých soudruhů a jednomyslně se osvědčovali pro spojení. Následkem toho shromáždili se stavové vesměs následujícího dne na radnici a radili se společně o spojení a o zřízení konsistoře. Zatím došel také už od Voka z Rožmberka přípis, který byl tento pán zaslal direktorům dne 16. srpna po Lukanovi, prose je a napomínaje, aby za každou cenu hleděli vyhověti přání bratří. Pan Vok sdělil direktorům také svůj návrh o zřízení konsistoře a navrhl, aby v ní zasedali tři bratří, kteří by řídili věci bratrské. Návrhy Rožmberkovy bratřím dobře vyhovovaly a u protestantů rada Rožmberkova vždy došla zaslouženého ocenění. Proto i nyní přípis jeho přispěl nemálo k smířlivému jednání. Stavové tedy zvolili dne 20. srpna zvláštní výbor, který by návrhy přednešené upravil a co by ještě scházelo doložil. Výbor také již příštího dne (21. srpna) předložil své návrhy, kterými se bral slušný zřetel na oprávněné požadavky bratří i lutheránů. Dne 22. srpna jednalo se o těch návrzích. Jediný řečník se proti nim ozval, ale byl všeobecnou nevolí umlčen. Na to návrhy vesměs schváleny.

Ustanoveno, aby strana strany se nedotýkala a nepříjemnými jmény nehaněla; kdo by se proti tomu provinil, měl býti podle uznání potrestán. Všickni, kdo se přiznávali k české konfesi, měli se nazývati křesťané pod obojí. Konsistoř, nejvyšší církevní úřad pro veškeru stranu pod obojí, měla se skládati z 12 členů. Za administratora čili představeného té konsistoře měl býti zvolen kněz utrakvistický a sice muž pobožný, učený, hodný, obcování šlechetného a života příkladného. Dále měli pod obojí právo zvoliti vedle něho za konsistoriány čili členy konsistoře ještě jiných pět kněží. Bratří měli voliti z kněžstva svého tři členy a sice jednoho staršího, kterýž měl býti náměstkem administratorovým a dva jiné kněze. Konečně měla universita voliti do konsistoře tři své profesory. Konsistoř tato bude vládnouti a církevní věci strany pod obojí říditi a spravovati podle instrukce, která jí na to bude vydána.

O svěcení kněžstva a dosazování na úřad duchovenský ustanoveno následující: Kdo chtějí dosáhnouti hodnosti kněžské, budou zkoušeni od administratora podle konfese české a svěcení vykoná pak administrator kladením rukou, což po něm starší bratrský opakuje. Bude-li administrator požádán od někoho ze všech tří stavů, aby mu na kolaturu a faru jeho dosadil kněze pod obojí, má se tak státi a starší bratrský nemůže tomu brániti. Naopak administrator ne-

má práva nikomu na jeho kolaturu dosazovati kněze proti jeho vůli a bez jeho vědomí a nemůže nikomu brániti a překážeti, aby si vzal kněze, jakého by míti chtěl. Stejným právem zkoušeti bude podle konfese české starší bratrský osoby hodné, které by se ze strany jeho hlásily, a bude je posvěcovati na kněžství způsobem a řádem mezi nimi zvyklým a ruce bude na ně skládati po něm i administrator. Takové svěcence bude starší dosazovati na kolatury a fary, kde by jej za to požádali nebo kde by on toho potřebu uznal. A v tom jemu nemá nikdo překážeti.

Administrator a starší nemají jeden druhému žádné překážky činiti, ale oba mají při svých řádech a obřadech i způsobech zůstávati a sobě společně sloužiti podle pravidel, kteráž jim na to vydána budou. Pročež pro řády a ceremonie, též pro tvrdší kázeň, kteráž by při kterémkoli tom kněžstvu se nacházela, potupování a zlehčování jedněch i druhých díti se nemá. Kněžstvo pak dříve svěcené aneb které by ještě v říši aneb kdekoli jinde svěceno bylo a v tomto království slovem božím posluhovati chtělo, má se před administratorem a konsistoří postaviti, k té konfesi české se přiznati, že podle ní vyučovati a při ní státi, svornost i lásku a poslušenství zachovati chce, připovědíti. A administrator bude povinen kněze takové do kněh konsistorních zapsati, v čemž jemu jistý řád od defensorů bude vydán. Přátelské toto snešení bylo také ode všech tří stavů pod obojí podepsáno a pak dne 28. září i do kněh konsistorních vepsáno.

Řádem tuto podaným vzat byl spravedlivý ohled na všecky strany, všem a každému ponechána úplná svoboda víry a jednání, všem stranám ponechány jich zvláštnosti a obvyklosti. Hlavou sjednocené církve pod obojí byl administrator od utrakvistů volený; když by smrtí sešel nebo z jiných příčin hodnosť svou nemohl zastávati, zastupoval jej starší bratrský od Jednoty do konsistoře dosazovaný. Každý ze stavů měl právo pro kostel, kde byl patronem, požádati od konsistoře kněze, jaký se mu hodil; tedy utrakvisté mohli obdržeti své kněze a zrovna tak i lutheráni a bratří a nikdo neměl práva vnucovati jim kněze jiného vyznání nebo kněze dosazeného sesazovati. V této příčině naskytovala se dvojí závažná okolnosť. Předně byli ještě kněží, kteří se nepřiznali k české konfesi a za druhé byli kněží lutheránští, kteří nabyli svěcení svého ve Vitemberce. O prvních ustanoveno, přiznávají-li se k české konfesi, že bez přetržení mohou vykonávati svůj úřad na kolaturách stavů, kteří se spravují konsistoří. A od kněží, kteří nabyli svěcení ve Vitemberce, se požadovalo jen to, aby se dostavili ke zkoušce k administratorovi a přiznali se k české konfesi; tím byli oprávněni konati duchovní úřad kdekoli v Čechách. Lutheránům tedy ponechána úplná volnosť aby udržovali spojení své s Vitemberkem a aby tam docházeli posvěcení; jen tehdy museli se přiznati k české konfesi a podrobiti se zkoušce, pakli chtěli působiti na patronátech stavů k české konfesi se přiznávajících. Ostatně každá strana vychovávala a vzdělávala si své kandidáty na kněžství samostatně. Zkouška před konsistoří byla tedy jen úředním zjištěním, že dosáhli potřebného vzdělání a že se přiznávají k společné české konfesi.

Nejvíce řádem tímto získali bratří, jejichž spořádané a vzdělané kněžstvo mohlo býti nyní bez překážky dosazováno na fary, kde mu toho posud bylo bráněno. Lutheráni majíce ohromnou převahu na své straně jednali už dávno samostatně bez ohledu na to, že víra jejich zákonem nebyla uznána a že král svobodné její vyznávání nechtěl dopustiti. Ale bratří, jak nám známo, byli skutečně utiskováni a pronásledováni nejen od krále a od katolíků nýbrž i od lutheránů samých. Nyní však stali se tak svobodnými, jako lutheráni a proto nebylo pochybnosti, že Jednota proniknutá vesměs upřímnou zbožností a ušlechtilou kázní bude utěšeně zkvétati.

Povolnosť a smířlivosť, jakou osvědčili tímto návrhem a při jednání o něm lutheráni k bratřím, neostala bez dobrého účinku. Bratří se odhodlali přinésti také nějakou oběť tomuto smíření a sjednocení. I upustili od své oposice proti rouchům obřadním. A tak již dne 23 srpna kázali v rochetě Cyrus v kapli Betlemské a Korvin u sv. Benedikta; do obou kostelů dostavilo se nesmírné množství posluchačstva. Dne 27. srpna podával týž Cyrus v kapli Betlémské svátosť oltářní pod obojí způsobou, a sice více než 1000 osobám všech stavů: bratřím, utrakvistům a lutheránům bez rozdílu. Událosť tato vzbudila takové účastenství po celé Praze, že ohromné množství lidu nahrnulo se k tomu divadlu na náměstí před kaplí. Mezi diváky vidíni byli i někteří jezuité. A němečtí členové Jednoty bratrské slavili své bohoslužby téhož dne u sv. Benedikta, k čemuž se také dostavilo značné množství účastníků a diváků.

Nežli stavové přistoupiti mohli k obsazení konsistoře a k vypracování pro ni potřebných řádů uplynulo ještě několik neděl. Zatím zabývali se na sněmě s některými neodkladnými a pilnými věcmi.

Dne 17. září navrhli katolíci na sněmě, aby se nejednalo o věcech, kteréž náležejí před soud zemský a před jiné úřady s vyměřenou působností. Podnět k tomu návrhu zavdaly útoky proti nejvyššímu kancléři a souzení jeho. Katolíci odůvodňovali svůj návrh tím, že každý podle svého provinění má býti postaven před soud příslušný a sněm že má jednati jen o věcech zemských. Podáním návrhu svého chtěli se patrně pojistit do budoucnosti, aby stavové nemohli nikoho z nich stíhati, jako nyní nejvyššího kancléře. Než stavové pod obojí hned dobře pochopili, kam katolíci míří s tím návrhem. Chtěli-li tedy katolíci vymoci zákon, který by pak zabraňoval sněmu o jednotlivých osobách jednati v takových případech, které se vždycky projednávaly na sněmě, tož stavové pod obojí upadli do druhé krajnosti dokazujíce, že sněm může všecko podniknouti a o všem jednati. Pan Budovec totiž mluvě proti tomu návrhu dokazoval, že sněm je původem a pramenem všeho práva v Čechách, že zemi dává zákony, že volí krále a že tedy stojí i nad soudy. Na to ovšem pan Budovec zapomněl ve své strannické vášni, že fanatisované strany na sněmě bývají soudci nejnespravedlivějšími a nejstranničtějšími a že by tedy sněmovní většina mohla spíše ukřivditi menšině nežli soudcové úřadem svým k tomu povolaní. Kdyby byl pan Budovec jen to měl na zřeteli, že dnes nebo zítra může náležeti k menšině sněmovní, zajisté by byl takovou moc sněmu nepřisuzoval. Námitkám Budovcovým opřel se nejvyšší purkrabí s bolestným rozhořčením. Pravíť na jednoho katolíka že připadá na sněmě nejméně 30 protestantů. Bude-li tedy katolík obžalován před sněmem, tu že obžaloba bude už zároveň jeho odsouzením. Chtějí-li tedy protestanti propůjčiti sněmu takovou moc, o jaké mluvil pan Budovec, pak ať ustanovení to má platnost jen pro protestanty; neboť on se svými že nechce tomu brániti, aby se protestanté podle své chuti a libosti na sněmě obžalobami hanobili a tupili; aby však takové ustanovení prohlášeno bylo za zákon, k tomu že nikdy nepřivolí. Že raději opustí milovanou vlast, prodá svůj statek a odjede do ciziny, než aby takové jho uvalil na sebe a na svou stranu. Řeč taková měla patrný účinek. Návrh byl odročen a více se o něčem takovém na sněmě nejednalo.

Zatím neustál císař naléhati na stavy, aby upustili od defense, aby rozpustili lid najatý a sňali s direktorů úřad na ně vložený. Stavové také skutečně podle toho, jak uspokojováni byli ve svých požadavcích, císaři povolnými se ukazovali. Tak již dne 2. září rozpustili lid jízdný a když císař slíbil, že vydá všeobecnou amnestii na defensi, najímání lidu a na zřízení direktorů, rozpustili dne 5. října také všecken lid pěší. Na to hned dne 6. října císař podepsal majestát o amnestii, o kterém se stavy stalo se dohodnutí.

Amnestií tou zavázal se císař, že všem třem stavům království Českého, kteří se přiznávají k české konfesi ani žádnému z nich zvláště, ani direktorům a vůdcům lidu zbrojného, ani těm, kdo stavům vojensky nebo jinak potřebovati se dali, nebude jednání a řečí jejich žádnou nemilostí a nelibostí vzpomínati, a žádnému z nich ani zjevně ani tajně se mstíti řečí nebo skutkem na jich dobrém jménu, životech, statcích, manželkách, dítkách; že pro defensí a pro všecko, co se na sněmě uzavřelo pro svobodu náboženskou nebude ani osoby světské ani duchovní obtěžovati žalobami a obesýláním nebo jim příkoří činiti, aniž bude na pomstu najímati a vydržovati lid zbrojný bez vědomí a vůle vší země. „Neboť J. M. C. s těmi všemi třemi stavy, pod obojí přijímajícími, jakožto věrnými poslušnými poddanými svými, pod milostivou ochranu J. M. C. ke všem řádům, právům, svobodám, privilegiím tohoto království i také zřízení zemského přináležejícími, ve všem dobře a milostivě spokojen býti ráčí.“ A kdo by se nějak proti této amnestii provinil, má býti potrestán způsobem jinde ustanoveným.

Stavové pod obojí shromáždivše se na radnici Staroměstské poslali pro tu amnestii na hrad šestičlennou deputaci, již vedl Karel z Vartemberka. Deputace přijmouc spis z rukou lantkraběte z Lichtenburka, kterýž byl předním tajným radou a hofmistrem a purkrabí Adama ze Šternberka požádala hned tyto pány, aby se podepsali vedle císaře. Oba učinili tak bez váhání. Na požádání deputace podepsali se také přítomní nejvyšší úředníci a soudcové zemští: Ferdinand purkrabě z Donína, nejvyšší sudí dvorský, Jan z Klenového a Janovic, nejvyšší písař království Českého, Tiburc Žďárský ze Žďáru, Jan Lukavský z Lukavce, oba přísedící soudu zemského. Jen Slavata a Martinic (pán z Lobkovic nebyl přítomen) dali za odpověď, že ten spis se dotýká náboženství; aby podpisem svědomí své neobtížili, že žádají, aby si věc mohli do zítřka rozmyslit. Až to bedlivě přehlídnou a společně uváží, pak že dají odpověď. Pan z Vartemberka a ostatní členové jevili velikou nelibost z toho, že zase jenom tito dva zdráhají se podepsati, což ostatní ochotně učinili, nicméně svolili ke lhůtě požadované pravíce, že to chtějí pánům pod obojí oznámiti.

Martinic a Slavata radili se pak na všech

stranách, ovšem jen s katolíky a hlavně s jezovity, a byli od mnohých rozvážných mužů varováni, aby hněv a pomstu stavů odporem svým nevzbudili. Oni však více dali na důvody, že všecko, nač amnestie se vztahuje, bylo na ujmu a škodu víry katolické, a tak se rozhodli amnestie nepodepsati.

Když pán z Vartemberka přinesl amnestii na radnici a tady oznámil, že Slavata a Martinic podpis svůj odepřeli, bylo velké reptání mezi stavy proti těm pánům. A pan Přech z Hodějova přednesl direktorům jménem stavů žádost, aby se postarali u císaře o vyhostění nejen Martinice a Slavaty, nýbrž také pana z Lobkovic z jich zemských úřadů. Pravilť, že na žádost pana kancléře upustili sice od svého požadavku, aby byl s hodnosti své sesazen; ale ponČvadž se nyní znovu staví vedle Martinice

Majestát Rudolfův na radnici Staroměstské dne 12. července 1609. (Viz str. 763 a 764.) (46.)

a Slavaty za zjevného nepřítele stavů, že jest potřebí i proti němu se opatřiti. „Král," horlil pán z Hodějova, „stavům milostivě odpustil, ale tyto tři osoby nechtíce se podepsati, amnestii neuznávají, sebe tedy za zjevné nepřátely stavů vystavují a tím osvědčují, jakmile jen se jim naskytne příčina a příležitost, že ochotně a rádi budou jednati i proti amnestii i proti majestátu. Stavové musejí se obávati, že ani kancléř, ani tito dva soudcové zemští nebudou je nikdy v spravedlnostech jejich podporovati, nýbrž vždycky budou se zastírati svým svědomím, jako by měli lepší svědomí nežli král pán jejich a jiní katolíci, kteří tu amnestii podepsali. Konečně stavové nemohou svá privilegia považovati za dosti bezpečná na Karlštejně, kde je purkrabím pan Slavata, poněvadž mu nemohou více věřiti." Řeč svou ukončil vyzváním, aby

se, jak praveno, direktoři postarali o sesazení jmenovaných tří pánů.

Slavata ve svých pamětech vykládá obšírně důvody, z kterých odepřel podpis svůj na amnestii; také se s oběma svými přáteli velice vynasnažoval namluviti některým přednějším osobám ze stavů pod obojí, že nechovají v srdci svém žádného nepřátelství proti stavům, a že stavové mohou dobře přestati na podpisu císařovu. Ale sebe důmyslnějším rozumováním nevyvrátil pan Slavata tu pravdu, že právě podpisů těchto tří katolíků bylo potřebí na amnestii, poněvadž hlavně a nejvíce proti nim bylo odůvodněno podezření, že skutečně budou se na stavech mstíti, o ně ukládati a proti nim raditi a jednati, jakmile se k tomu naskytne příležitost.

Nevole proti těmto třem katolíkům projevena bouřlivým způsobem také na sněmě dne 17. října. Toho dne sešlo se neobyčejné množství sněmovníků, poněvadž se napřed rozhlásilo, že se bude o amnestii a o podpisech k ní jednati. Pan Budovec hned jménem stavů tázal se Slavaty a Martinice, chtějí-li amnestii podepsati a z jakých příčin by to nemohli učiniti? Slavata poradiv se maličko s Martinicem dal za oba odpověď, že stavům pod obojí rádi chtějí všeliké dobré přátelství a služby prokazovati, ale amnestie že podepsati nemohou, poněvadž stavové o amnestii jen císaře samého prosili, a císař sám jim amnestii dává, a tak tedy že jest dosti na podpisu císařovu. Ostatně oni že jsou osoby světské, a že jim nesluší v duchovních věcech něco nařizovati, zavírati a nějaká práva ustanovovati. Víra že jest vnitřní ctnost a dar samého Pánaboha, kterouž jeden člověk druhému bez zvláštního osvícení ducha svatého sám dáti nemůže. Však co by svornosti a lásce sloužilo, k tomu že i oni také všelijak nápomocni býti chtějí.

Stavové pod obojí poradivše se mezi sebou odpověděli zase skrze pana Budovce mnohem důtklivěji. Budovec uvedl jim na paměť, kterak nepodepsali majestát, kterak odepřeli svůj podpis na přátelské porovnání mezi stranami pod jednou a pod obojí, kterak nechtěli býti relatory majestátu do desk zemských, a kterak nyní dokonce ani amnestie podepsati nechtějí; i doložil, že se tím sami vydávají za zjevné nepřátely strany pod obojí, kteráž tedy nucena je, opříti se tomu na sněmě následujícím ohražením: „Stane-li se někdy něco proti majestátu nebo proti porovnání mezi stranami, stavové pod obojí budou se domnívati, že vy oba dva jste toho příčina, budou vás za nepřátely svornosti a pokoje považovati a náboženství své, ten majestát a porovnání budou proti vám a proti jednomu každému všemi silami svými hájiti. Kdyby pak obsazen byl soud 12 osobami ze strany pod obojí a 12 ze strany pod jednou, aby rozhodl o sporech mezi stranami, stavové pod obojí v soudu tom nebudou vás moci ztrpěti.“

Na to hned, nepřipustiv Slavatu k slovu, obrátil se pan Budovec k nejvyššímu purkrabí, jakož i k oněm katolíkům, kteří amnestii podepsali, a děkoval jim nadšenými slovy za dobré přátelství a ochotné služby a zaručoval jim jménem strany pod obojí vzájemné přátelství a služby, jakož i vydatnou ochranu jich víry katolické, když by pomoci strany pod obojí potřebovali.

Slavata znovu omlouval sebe i Martinice široce vykládaje, kterak by svědomí svému ublížil, kterak podpisů jejich není potřeba a kterak oni oba musejí se podrobovati a jednati i podle těch zákonů, s nimiž nesouhlasí. I slibovali, že proti stavům nebudou ničeho podnikati a že jim budou jen dobré a přátelské služby prokazovati.

Když potom nejvyšší purkrabí poděkoval se za důvěru strany pod obojí a přátelskými službami se zavázal, učinili po něm totéž i purkrabí z Donína, Jan z Klenového a Žďárský. Budovec hned také požádal ostatní přítomné katolíky: nejvyššího soudce zemského Adama mladšího z Valdšteina, Jana Zbyňka Zajíce z Hasenburku a Purkarta Točníka z Křimic, aby amnestii vedle ostatních nejvyšších úředníků a soudců zemských podepsali, což oni ochotně a za osvědčování přátelství učinili. Tím se celý spor s Martinicem a Slavatou prozatím ukončil.

Opozice proti Jednotě bratrské. — Volba administratora a konsistoriánů. — O zřízení nové církve české. — Oprava zřízení universitního. — Volba defensorů. — Instrukce defensorům. — Bratřím odevzdána kaple Betlemská. — Majestát uložen na Karlštejně.

R. 1609 září — 1610 únor.

Jakmile stavové vyřídili na sněmě některé neodkladné věci, pokračovali dále v upravování otázky náboženské. Přede vším jiným měla se vykonati volba administratora a členů konsistoře, pak volba defensorů, pro které se také muselo vypracovati potřebné navedení; konečně musel se také vypracovati stálý a pevný řád o

bohoslužbách, aby přestaly všeliké spory v té příčině. Stavové tedy povolali duchovenstvo z Čech na den 2. října k volbě administratora. Zatím dne 28. září mělo býti ode všech podepsáno přátelské porovnání mezi stavy, které bylo dáno k uschování Radslavu Vchynskému, hraběti Ondřeji Šlikovi, Kašparu Kaplířovi a Janu Ústěckému. Tu shledáno s úžasem, že porovnání je na ujmu bratří změněno. Sněm ihned zvolil šestičlennou komisi, která by tu věc vyšetřila a ta podala zprávu, že jmenovaní páni sami porovnání změnili a sice hlavně návodem Ondřeje Šlika. Z toho strhla se velká nevole, a onino poslanci, kteří se upřímně těšili nad docílením shody a jednoty s bratřími, těmto pletichářům činili trpké výčitky. Radslav Vchynský, který ke kroku tomu nechal se přemluviti, dostavil se na radnici Staroměstskou a tady se snažil jednání své omluviti, ale byl se všech stran okřikován, načež se sklopenou hlavou oznamoval, že se zase přidává k původnímu porovnání. Tím věc ovšem nebyla odbyta. Stavové sice hrozili kletbou a velkými pokutami každému, kdo by se proti porovnání nějak provinil, ale kletbu tu neuvalili hned na pana Šlika a několik jeho přívrženců, kteří porovnání se protivili, nýbrž vynasnažovali se, aby věc urovnána byla po dobrém a Šlik aby se stoupenci svými zase uznal porovnání.

Znamenati dlužno, že se tuto objevila stará řevnivost a nenavist lutheránů proti Jednotě bratrské. Dokud se jednalo o vymožení větších práv na císaři, o úplné uznání víry lutheránské, tu Šlikovi a podobným falešným přátelům Jednoty byla vítána pomoc a spojenství bratří, kteří stáli v čele odporu stavovského. Jakmile však císař povolil a svobodu víry pod obojí uznal, chtěli zarytí tito odpůrci Jednoty výhody z toho podržeti jen pro sebe. Proto najednou se počali kolísati a užili vhodné chvíle, aby porovnání změnili podle smyslu svého.

Stavové, jak praveno, chtějíce po dobrém získati mocného pana Šlika a jeho několik přívrženců, dali dne 3. října čísti přátelské narovnání i v původním znění i s opravami od Šlika provedenými. Pan Šlik totiž vynechal z porovnání svého všecka pro bratry příznivá ustanovení. Porovnání jeho nepropůjčovalo více bratřím práva, aby si v každé obci mohli zříditi svůj vlastní kostel; dále v něm bylo vynecháno ustanovení, kterým se zapovídalo bratří nějak tupiti, a ustanovení o tom, aby bratří sami své kněžstvo vychovávali. Bratří oposicí Šlikovou jenom získali; neboť tady na radnici ozvali se znovu mnozí řečníci, kteří nadšenými slovy odporučeli spolek a spojení s bratřími. Následkem toho jevil se všeobecný souhlas s původním porovnáním, a někteří ze stavů, kteří ještě neměli příležitost porovnání podepsati, nyní ochotně je podpisy svými potvrzovali. S rozličných stran bylo ovšem domlouváno po dobrém panu Šlikovi a jeho stoupencům, aby se podepsali; a když toho učiniti nechtěli, požadováno od nich, aby přednesli důvody, proč porovnání nechtí uznati a schváliti. Tu Šlik se svými zamlčujíce vlastní důvody jednání svého osvědčovali přátelství a lásku svou k svobodě všem prý společné a hájili se, že proto jsou proti výslovnému jmenování bratří v porovnání, poněvadž prý císař jenom jedné straně povolil svobodu víry a poněvadž prý by okázalým jmenováním Jednoty popuzen byl proti bratřím a pobádán k další nepovolnosti.

Budovec, hlava a náčelník stavů bratrských, dovedl ovšem obhájiti své souvěrce proti těmto planým námitkám. I vykládal, kterak Šlik a Ústěcký podobají se dlužníkům, ani veřejně a všady přiznávají se k dluhu svým věřitelům, ale aby ten dluh pojistili na svém majetku, k tomu že nechtí svoliti. Hned také jmenoval kroky, které sám pan Šlik podnikal k zjednání spolku s Jednotou, a opakoval přátelské a smířlivé jeho řeči, kterými se zakazoval dobrým přátelstvím a vřelou láskou Jednotě bratrské, a kterými brojení proti Jednotě zatracoval. Všecky tyto věci nemohl pan Šlik popříti a proto musel, nechtěl-li býti považován za ramenáře nebo za člověka nestálého, omluviti se, jako by byl nezměnil smýšlení svého. I jal se osvědčovati znovu, že je prý upřímným přítelem bratří a že souhlasí s tím, aby každému byla ruka utata, kdo by spisoval ohyzdné věci proti Jednotě, a aby takový zrádce pověšen byl na náměstí Staroměstském na pospasy ptákům divokým. On prý tedy souhlasí se vším, co je v porovnání stavovském, ale způsob, jak je to sepsáno, že nemůže schvalovati. Tím však že nechce ničeho říci na ujmu Jednoty; neboť jelikož bratří věrně s ostatními pracovali v zahradě, proto že by nyní, kdy zahrada počíná vydávati ovoce, bylo nespravedlivo před bohem i před lidmi, aby bratří, kteříž nesli břímě dne i horka společně, byli nyní odstrčeni od požívání ovoce. Budovec tedy naléhal na Šlika, aby přátelské své smýšlení osvědčil skutkem, a aby podepsal porovnání, když se vším souhlasí, co ono obsahuje. Než ani nyní nedal sebou pan Šlik hnouti, nýbrž odcházeje ze shromáždění, hlasitě oznamoval, že podpisy všech ho nedonutí, aby změnil svoje přesvědčení. Nevole stavů

přítomných propukla v divou bouři, tak že pan Šlik mohl ještě slyšeti hluk, když už byl dávno pryč ze shromáždění. Zdali pana Šlika zastrašilo toto hrozivé osvědčení, nebo zdali úmysl jeho zvrátilo potom domlouvání dobrých přátel, nevíme; jisto je, že již dne 6. října podepsal také porovnání, a po něm tak učinili i ostatní sněmovníci, kteří posud vedle něho podpisů svých odpírali. Že tím vrtkavý pan Šlik nevzdal se naprosto nepříznivého smýšlení svého proti Jednotě, uvidíme z pozdějšího vypravování.

Duchovenstvo, do Prahy svolané, odbývalo porady své ve velké síni koleje Karlovy. Stavové uvítavše je tady skrze zvláštní deputaci dne 5. října dali oznámiti, že duchovenstvu předložena bude konfese česká, majestát Rudolfův a pak řád služeb božích, který už také stavové světští, ovšem s pomocí kněžstva byli vypracovali. Jeden z komisarů stavovských Jáchim z Těchnic projevil potom naději, že za administratora a za konsistoriány nebudou voliti nikoho z bývalých členů konsistoře, ani důvěrné jejich přátely. To popudilo tajného starého utrakvistu Jindřicha Cikadu, faráře u sv. Jindřicha, který také byl členem staré konsistoře, tak že vyskočiv ze sedadla svého, jal se hřmotně požadovati, aby kněží od arcibiskupa svěcení nebyli z volby vyloučeni. Po něm také lutheráni požadovali, aby kněží jejich, kteří mimo Čechy došli posvěcení, nebyli z volby vyloučeni. Lutheránům osvědčováno příznivé smýšlení, ale Cikada byl ukřičen. Ke všemu ještě Litvín z Říčan, který také byl v komisi stavovské, otázal se bývalých konsistoriánů, zdali Cikada mluvil z jejich nařízení a zdali s ním souhlasí? A když se odmlčeli, obořil se na Cikadu, vytýkaje mu lehkomyslnost, i ukončil řeč narážkou na Cikadovo přestoupení k pod obojím, řka: „Kterak máš lidem věrný býti, když jsi bohu věrný nebyl.“ I radil přítomným, aby tuto prašivou ovci vyhnali ze shromáždění.

Na den 6. října ustanovena byla volba administratora a konsistoriánů. Duchovenstvu pod obojí uloženo od stavů, aby navrhli tři kandidáty a z těch že stavové jednoho ustanoví za administratora. Nežli se počalo voliti, přečtena byla konfese česká napřed česky a pak německy a potom čten majestát. Všickni přítomní osvědčovali, že se vším souhlasí. Na to byly odevzdávány hlasy do skříně, kteráž pak dobře uzamčená odnešena na radnici.

Stavové jednali velmi opatrně, aby odstranili všeliká nedorozumění, aby zjednali všeobecný souhlas s řády, které měly býti všem společné, kdo se přiznávali k české konfesi. Nepočítali tedy hned hlasy odevzdané a nepředsevzali formálné sestavení konsistoře, dokud se neujistili souhlasem duchovenstva v Praze shromážděného. Proto dne 7. října znovu probrali řád o bohoslužbě a opětně jej schváliv̌še a potvrdiv̌še přidali k němu řád Jednoty bratrské, který byli bratří odevzdali. Řádem od stavů vypracovaným měli se spravovati pod obojí čili lutheráni, a bratřím ponecháno, aby užívali jako posud svého řádu. S věcmi těmito vypravena šestičlenná komise do Karolinum k duchovenstvu tam shromážděnému, aby řádům těm zjednala i od duchovenstva formálního uznání. *Václav z Roupova* latinskou řečí povzbuzoval přítomné k svornosti a jednotě, aby stavy podporovali v dobrém jich snažení a dokonali, co tak šťastně bylo až posud provedeno. Porovnání stavů s bratry a řády bohoslužebné byly na to přečteny a za všeobecné pochvaly za dobré uznány. Shromáždění radost svou projevili vzýváním pomoci boží k další činnosti zazpíváním písně: „Přijď svatý duše.“

Václav z Roupova vrátiv se na radnici mezi stavy sdělil všecko, jak se stalo v Karolinum. Potom na návrh pana Václava Budovce z Budova ustanoveno, aby po sečtení hlasů duchovenstvem odevzdaných uznán byl administratorem, na koho připadne hlasů nejvíce, a pět kněží, kteří budou míti po něm hlasů nejvíce, aby dosazeno bylo za konsistoriány. Nejvíce hlasů měl farář u Matky Boží před Týnem, *Eliáš Šúd ze Semanína*, který tedy prohlášen za administratora. Eliáš Šúd, syn slavného profesora universitního Mikuláše Šúda ze Semanína, vzdělav se na universitě Pražské v umění literním, oddal se stavu kněžskému a byl r. 1590 děkanem v Nimburce, odkudž povolán jest 1609 do Prahy za faráře u Matky Boží na Louži. Nyní pro svou učenost, výmluvnost a rozšafnost zvolen za administratora. Po Šúdovi měli nejvíce hlasů *Václav Štěpán Thermaenus*, arciděkan kutnohorský, *Matěj Romenecius*, děkan německobrodský, *Jiří Hanuš*, farář u sv. Mikuláše na Malé straně, *Jiří Tesák*, děkan kouřímský, a *Adam Kliment Plzenský*, farář ve Vraném. Jakmile byl tento výsledek prohlášen, ohražoval se proti zvoleným Kašpar Kaplíř ze Sulevic, pravě, že nemohou býti připuštěni do konsistoře, poněvadž prý jsou kalvini; několik poslanců jej v tom podporovalo. Ale stavové přes tento odpor volbu všech potvrdili a schválili. Bratří své tři zástupce již dříve ustanovili. Přední z nich *Matěj Cyrus*, starší Jednoty bratrské a kazatel betlemský, vřaděn jakožto náměstek administratorův hned po Šúdovi; ostatní dva *Jan Cyril*

a *Jan Korvín* zapsáni do seznamu po pěti konsistoriánech lutheránských.

Když tímto způsobem zvolení byli v příslušném pořádku sestavení, odebrali se stavové vesměs do Karolina, provázeni jsouce davy lidu jásajícího, aby tam duchovenstvu oznámili výsledek voleb. Dostavili se také nejvyšší úředníci a soudcové zemští. Theobald Švihovský oslovil duchovenstvo přiměřenou řečí, advokát Frühwein prohlásil pak jména zvolených a sdělil obsah řeči Švihovského duchovenstvu německému. Všickni pak společně vydali se do kostela týnského, kde kázal arciděkan kutnohorský o tom, kterak bůh Čechy navštívil, a jak nyní štěstí v zemi zavítalo. Kaplíř z opozice nešel na to kalvínské kázaní; za to byla pochvala ostatních tím opravdovější a upřímnější.

Za měsíc na to doplněna konsistoř zástupci universitními. Dne 11. listopadu totiž defensoři povolali do konsistoře tři universitní profesory: *Mistra Martina Buchářka Nauměřického*, *M. Šimona Skálu z Kolince* a *M. Jana Campana Vodňanského*. Konsistoř tedy čítala celkem 12 členů.

Přijetím *české konfese* r. 1575 položen byl základ k nové církvi v Čechách, jejíž vyznavači alespoň v některých článcích víry úplně se srovnávali. Nynějším vyjednáváním dohodli se stoupenci české konfese o společné církevní zřízení, jak co se týká nejvyšší správy církevní tak také o bohoslužebných obřadech. Tím se odloučili naprosto ode všech jiných církví, a majíce pro víru svou zákon zemský a pro zřízení své i uznání sněmovní i schválení královské, tvořili od této chvíle církev novou, samostatnou, se všemi potřebnými řády a právy. Z ohledů těchto chceme se zmíniti také několika slovy o těch řádech a o tom zřízení.

Řád církevní, kterýž vypracovali stavové, skládal se ze dvou částí: v prvním jednalo se o konsistoři a o způsobu, jakým by měla vykonávati správu církevní; v druhé části obsaženy byly obřady bohoslužebné.

Administrator a konsistoř měli nad tím bdíti, aby učení nové církve české zachováno bylo ve své ryzosti a neporušenosti. Dále obsahoval řád příslušná ustanovení o tom, jak má administrator kandidáty na kněžství vysvěcovati a se svolením kolatorů na fary dosazovati. K dohlížení na menší okresy měli býti jmenováni děkanové, kteří měli sídleti v městech nejznačnějších. Z duchovenstva jednotlivých okresů měla se děkanům přidati jakási konsistoř okresní, jejíž působnost měla se zvláštními předpisy upraviti. Konsistoř měla všecky dekanaty každého roku prohlížeti. Aby obce se správou církevní trvaly v užším spojení, měly si voliti na každé farnosti čtyry světské *kuratory*, kteříž tvořili zvláštní radu, a faráři ve všem radili a pomáhali, kde se o duševní prospěch svěřené farnosti jednalo. Konsistoř měla takovéto kuratory v stavovských defensorech, o nichž hnedle zprávu podáme. Konsistoř rozhodovala ve všech sporech o manželství. Zasnubování ponecháno v platnosti; sňatky mezi blízkými příbuznými v pokolení stoupajícím a sestupujícím až do čtvrtého stupně příbuzenstva zakázány. Spory ve věcech víry vyrovnávaly se rozsudkem konsistoře, kteráž k tomu přibírala vždycky rektora universitního; v nejvyšší instanci rozhodovali tady všeobecná synoda nebo defensoři. Konsistoř dohlížela na knihy, které by mohly býti na ujmu nové církvi, a bděla nad životem všekerého duchovenstva. Vdovy i děti duchovenstva ostaly svobodnými i po smrti kněží a nikdo z nich nesměl otroků nadělati; konsistoř měla právo takovýchto osob hájiti. Pololetní příjmy z prebendy měly se jednou pro vždy odvésti vdově nebo sirotkům po knězi na zlepšení jich trpkého osudu. Starým a chorobným duchovním se dovolovalo, aby k vykonávání povinností kněžských mohli si držeti pomocníka; měli jej však, pokud bylo možno, ze svého živiti. Žádný farář neměl opustiti svou faru bez výpovědi pololetní, ale naproti tomu měl také patron udati konsistoři příčiny, pakli chtěl faráře svého propustiti.

V obřadech spravovali se stavové skoro úplně obyčejem u německých lutheránů platným, zamítajíce všecko, co utrakvismus ještě podržel po církvi katolické. Hlavní kusy bohoslužby měly tvořiti kázaní a zpěvy; čtení mše, užívání breviáře a katolické obřadní knihy zakázáno. Rocheta podržena za roucho kostelní. Přijímání svátosti oltářní zavedeno tím způsobem jako se dělo v Německu; podávání svatosti oltářní dětem zrušeno. Kromě neděl podrženy svátky: Narození Páně, velkonoce, svatodušní svátky, nejsvětější Trojice, Obřezání Páně, Sv. tři králové, Očišťování P. Marie, Obrácení Pavla na víru, Zvěstování P. Marie, Zelený čtvrtek, Nanebevstoupení Páně a svátky apoštolské. Dále měly býti svěceny co zvláštní svátky česká památka mistra Husa, Vyslání sv. apoštolů a Proměnění Krista Pána. Kdo by chtěl v den svatých po skončených službách božích pracovati, tomu se nebránilo aniž se to za hřích pokládalo. Obřady při křtu a při podávání svátosti oltářní zavedeny zcela jednoduché; procesí, užívání monstrance, pozdvihování, zvonění při slu-

bách božích, klekání — kromě při jménu Páně — zrušeny.

Bratří zaslali o správě Jednoty vypsání podrobné, kteréž bylo, jak už praveno, k řádu stavovskému přidáno, stavy schváleno a tím řád Jednoty i do budoucnosti zachován a zabezpečen. Bratří pravili: naši Jednotu spravují čtyři starší s radou dvanáctičlennou. Starší vysvěcují hodné kandidáty. Duchovní naši rozeznávají se trojím stupněm: kněží, jahnové a akolyté. Církevní hromady jsou u nás trojího druhu: synody čili shromáždění všeobecná, provinciální čili zemská a krajská. Bratří podali také zprávu o svých sborech, které byly v každé bohatší obci, a sloužily za bydliště nejen duchovním i ženatým, nýbrž také jich žákům, kteří se tady vyučovali užitečným řemeslům a umění liternímu tak dalece, že schopnější mezi nimi mohli pak vstoupiti na universitu. Svěcení na kněžství a křest děl se podle zprávy bratří s větší slávou, nežli jak předpisoval nový řád stavovský. V neděli a v jiné sváteční dni, praví bratří dále, odbýváme v létě pětkráte a v zimě čtyrykráte služby boží. Ráno poprvé je kázaní o některém kuse z proroků, hlavní služba boží dopoledne záleží v kázaní o evangelium, které připadá na ten den. Třetí služba hned po obědě, kteráž v zimě se vynechává, jsou výklady katechismu, hlavně pro děti. O nešporách vykládá se epištola tohoto dne. V zimě probírá se zároveň s dětmi katechismus. Večer je výklad o jednotlivých kapitolách z bible. Ostatně před každým tímto obřadem i po něm lid zpívá jednu nebo i dvě písně. Svátost oltářní pravidelně čtyrykráte do roka přijímáme.

Uspořádavše věci církevní provedli stavové také opravu zřízení universitního. Oprava tato byla však velmi nepatrná a neměla ani za účel, aby povzbudila vědecký život, který v Čechách nejevil se tou dobou příliš utěšeně. Především ponechány všecky posavadní obvyklosti, jmenovitě i to ustanovení, aby všickni profesoři bez rozdílu byli neženatými. Profesoři universitní měli od této doby jmenováni býti od defensorů, kteří společně s nimi spravovali jmění universitní. Podrobnějším skoumáním se zjistilo, že to s jměním universitním vypadá velmi špatně. Objeviloť se, že z nadačních statků universitních schází se jen 500 kop grošů příjmů, kdežto se statky ty cenily na 90.000 kop. Některé vsi k universitě patřící byly příliš vzdáleny a vůbec zboží universitní bylo velmi rozdrobeno, tak že skutečně pravidelná a výnosná správa těch statků nebyla dobře možná. Stavové se tedy usnesli, aby takové vzdálené a osamělé drobty byly prodány, a kapitály za to stržené aby se pojistily na statcích protestantských. A jelikož stavové nabyli takto přesvědčení, že za takových hmotných poměrů universita musí jen živořiti, osvědčili svou lásku a horlivost, že si uložili novou značnou berni, kterou se měly universitě zjednati zase nezbytné hmotné prostředky k dalšímu vývinu; ale tento dobrý úmysl ostal pouze úmyslem, jelikož peníze povolené nebyly ani sebrány ani jinak universitě odevzdány. Splacení berně povolené bylo totiž od roku k roku odkládáno, až s toho sešlo na čisto. Dobře ještě, že se neuskutečnil také prodej zboží universitního; profesoři universitní za úsluhu takovou se poděkovali a správu statků i dále obstarávati slíbili.

Když ty všecky věci byly odbyty, vykonala se volba defensorů, kteří práv stavovských v konsistoři a na universitě měli obhajovati. Ustanoveno, aby jich bylo 24 a sice 8 z každého stavu. Volba padla z velké části na direktory; byliť zvoleni

Ze stavu panského:

Jan Jiří ze Švamberka, nejvyšší komoří.
*Theobald Švihovský z Risenberka, cís. rada a kraječ.
*Karel z Vartenberka, cís. rada.
Jan Litvín z Říčan, cís. rada.
Jindřich Matiáš z Thurnu, cís. rada.
Vilém z Lobkovic na Horšově Týně, cís. číšník.
*Václav Vilém z Roupova.
*Václav Budovec z Budova.

Ze stavu rytířského:

Kryštof Vratislav z Mitrovic, cís. rada a purkrabě karlštejnský.
Jiří Gerštorf z Gerštorfu, cís. rada.
Matiáš Štampach ze Štampachu, cís. rada a král. prokurátor v Čechách.
Oldřich Gerštorf z Gerštorfu.
Kryštof Fictum z Fictumu.
Bohuslav z Michalovic, místopísař zemský.
*Jindřich Ota z Losu.
Jan Millner z Mühlhausen, cís. rada.

Ze stavu městského:

*Václav Magrle ze Sobíšku, cís. úředník.
*Martin Frühwein z Podolí.
Šimon Humburk z Humburku, kancléř Starého města Pražského.
Melichar Haldius z Neuenberku.
Jiří Pergar z Častolovic, primas Nového města Pražského.
Jan Theodor Sixt z Otersdorfu.
Dr. Adam Huber z Risenpachu.
*Mistr Valentin Kochan z Prachatic.

O defensorech, které jsme hvězdičkou poznamenali, je zjištěno, že náleželi k Jednotě bratrské. Jednota měla tedy při nejmenším celou třetinu spolehlivých a odhodlaných obrancû mezi defensory; pan Ouštěcký stěžoval si sice, že většina defensorů je z Jednoty, ale to není žádnými jinými spolehlivými zprávami zaručeno. Za defensora zvolen byl také pan Šlik, který však hodnosti této nepřijal. Vymlouval se nejprvé na svou chorobu, potom pravil, že nesouhlasí s počtem 24, jelikož prý 12 defensorů by úplně dostačilo, ale byl to nový skutek svědčící o jeho nechuti a nenávisti proti bratřím. Stavové vykládali si prozatím zdráhání jeho tím způsobem, že snad je uražena nějak jeho ctižádost, a tak jej požádali, aby byl předsedou a ředitelem defensorů. Uvidíme hnedle, kterak úskočně se zachoval proti bratřím v této své hodnosti.

O tom, jak by defensoři úřad svůj měli vykonávati, jaký je obor jich působnosti a co se stavům samým k rozhodování vyhražuje, sepsána byla zvláštní instrukce čili navedení, kteréž dne 23. října veřejně na sněmě bylo čteno, aby jaksi tímto veřejným prohlášením nabylo zakonné platnosti. Defensorům se tu klade na srdce, aby zbožným životem byli celé zemi příkladem. Do roka měli se dvakráte sejíti v Praze a mohli platně jednati a se usnášeti jen tehdy, bylo-li jich nejméně 15 přítomno. Za pomocníky a k vyřizování běžných věcí přidáni defensorům jeden advokát a dva ředitelé kancelářští, všickni protestanti.

Defensoři měli pilně dohlížeti, aby v konsistoři panoval pořádek a kázeň. Nejen konsistoriány, nýbrž i samého administratora mohli defensoři sesaditi, když by k tomu měli podstatné důvody. V takovém případě však měli hned způsobiti volbu novou buď skrze duchovenstvo pod obojí nebo skrze Jednotu. Nebyl-li někdo spokojen s tím, co konsistoř ustanovila, mohl se odvolati, kteréž odvolání defensoři povinni byli vznésti na všeobecné synody, k nimž voláni byli i kněží i laikové. Aby však odvolávání nedělo se lehkovážně, bylo ustanoveno, aby každá odvolávající se strana složila 15 kop. Peníze tyto měly propadnout, kdyby synoda schválila rozsudek konsistoře. Dále uloženo defensorům, kdyby protestanti byli utiskováni nebo kdyby jim takové nebezpečí hrozilo a hned náprava se nestala, aby z každého kraje českého povolali do Prahy šest zástupců a uradivše se pak společně s nejvyššími úředníky a soudci zemskými pod obojí aby se odvolali ke králi samému. Defensorů bylo 24, z 14 krajů českých

povolalo se 84 zástupců a mezi nejvyššími úředníky a soudci zemskými měli stavové pod obojí také dosti stoupenců; tím se tedy mohlo státi každou chvíli, že v Praze mohl se shromážditi hotový sněm protestantský, kterýž ovšem mohl se zastati práv a svobod nekatolíků a stavů oposičních mnohem důrazněji nežli konsistoř a sami defensoři stavovští.

Kromě této instrukce dali stavové defensorům plnou moc, kterou všickni podepsali a kterou znovu osvědčili své revoluční smýšlení. Listinou touto stavové udělili defensorům nejen tu moc, aby hájili práv zaručených v mezích instrukce tuto vytknuté, nýbrž prohlásili, že přidržujíce se pevně a nezvratně spolku se Slezany, defensory zmocňují, aby směli hotovost zemskou do zbraně povolati a potřebnou sumu peněz se vydlužiti, když by toho třeba bylo na ochranu Slezanů. Zbraní a peněz mohlo se užíti proti každému útočníku, vyjímaje pouze osobu císařovu. Tím tedy schválen ozbrojený odpor proti panovníku zemskému.

Tím bylo zřízení nové církve české dokonáno a splynutí dvou stran náboženských v jednu stranu politickou spečetěno praktickým výsledkem, jaký zajisté neočekávala ani jedna ani druhá strana. Spojení stran bylo upřímné a opravdové a jevilo se i na veřejnosti beze vší přetvářky, poněvadž obě strany byly na sebe odkázany ohledy a prospěchy mocnými. Než jako bývá vždycky v životě veřejném, že jednotlivci překážejí prospěchům celých stran a že jevívají nespokojenost i s tím, co vykonati uznali za dobré, za výhodné a za nezbytné i vůdcové nejdůmyslnější, tak dělo se i tady jmenovitě v straně protestantské, že nyní jednotlivci počali svou nelibost a nenávist k Jednotě bratrské osvědčovati skutky ohyzdnými a prapodivnými, při čemž ovšem obraceli útoky své i proti úmluvám a řádům, kteréž strany spojené vydaly. My se již zmínili o takovéto oposici a nyní jí musíme zase věnovati znovu svou pozornost, jelikož sněm sám byl nucen hájiti proti takovýmto nespokojencům i těch svobod, kterých stavové vymohli na králi.

Nespokojenost svou s nynějším pořádkem stavěli na odiv kromě jiných osob zejména také sněmovníci Jiří z Talmberka a Ouštěcký. Na dotazy, které k nim proto se staly, udávali, že nesouhlasí se zřízením konsistoře, která se skládá z dvojího kněžstva a že také nemohou schvalovati rozdíly v obřadech, poněvadž jeví se tak na venek rozštěpenost mezi stranou pod obojí. Ouštěcký dokonce tvrdil, že konsistoř není zřízena v souhlase s majestátem a povolání do ní

kněží bratrských že je přímo proti zákonu. Také v instrukci dané defensorům spatřoval pan Ouštěcký urážku duchovenstva pražského, poněvadž se o něm praví, že přestoupilo k české konfesi, z čehož prý vyplývá, jako by bylo dříve vězelo v bludech. Bratří prý se nikdy nesrovnají s konfesí zemskou, neboť vůdcové jejich jako na př. Frühwein prý se zapřisáhli, že raději zemi opustí, nežli by se vzdali obyčejů Jednoty. Také to že čelí proti právům majestátem zaručeným, když stavové sami daň si ukládají. A spolek se Slezany ten že dokonce se nezakládá na žádném zákoně.

Ouštěcký osvědčuje se takovýmto odporem jako člověk vášnivý, nemoudrý a svárlivý, který naprosto nebyl hoden svobody náboženské, již poskytoval majestát. Dokud za svou víru musel bojovati, to mu spolek s Budovcem a ostatními bratřími byl příjemný a vítaný, to byl přítelem bratří a byl by zajisté hned každého pral, kdo by je byl chtěl ze spolku vylučovati. Nyní však spojence a pomocníky tyto chtěl vyloučiti, a neměl by snad ničeho proti tomu, kdyby je protestanti zrovna tak stíhali a utiskovali, jako činili katolíci protestantům, kde měli na ně dosti síly. Nesmíme se tedy diviti, že se neohlížel daleko, aby shledal nějaké důvody proti bratřím. Císař majestátem konsistoř odevzdal stavům a oni tedy měli úplné právo dosaditi do ní i kněze bratrské, poněvadž tito přiznávali se k české konfesi zrovna tak, jako kněží lutheránští a sám pan Ouštěcký, ke konfesi, kterou císař schválil a na niž stavům vydal majestát. A vykládal-li si sám císař a katolíci majestát tak, že platí i pro Jednotu, pak zajisté pan Ouštěcký neměl práva proti nim a proti celému sněmu výklad svůj stavěti a jej za zákon neomylný vnucovati. Tím méně ovšem měl práva požadovati, aby Jednota zanechala svých vlastních obřadů, když mezi protestanty samými byly v těch věcech patrné rozdíly. Pan Ouštěcký tvrdil, že instrukcí defensorům uraženo bylo duchovenstvo pražské; v této věci jevil se horším odpůrcem moci stavovské, nežli samo pražské duchovenstvo. To si na instrukci nikde nestěžovalo a pana Ouštěckého také ani nežádalo, aby se ho nějak ujímal. Ostatně byla skutečná pravda, že celá řada pražských utrakvistických kněží přestoupila k české konfesi; nikdo jich proto netupil a také ovšem nikdo nemohl v tom spatřovati nějakou urážku, pakli se ten skutek pověděl beze všeho zlého úmyslu. Pan Ouštěcký tedy i v tomto ohledu objevuje se jako zlomyslný štváč, který se neštítil žádného prostředku, jen aby rozboural jednotu stavovskou. O bratřích konečně také rozšiřoval jen plané pomluvy, když tvrdil, že nikdy se nevzdají obyčejů Jednoty. Protestanti toho na nich ve všem všude nežádali, a co se vidělo býti potřebným a nezbytným k docílení shody, v tom bratří povolili a smířlivě se chovali. Když pak spolek i schválením sněmovním s bratry byl uzavřen s tou výminkou, aby podržeti směli ostatní své zvláštnosti, neměl zajisté nikdo práva požadovati od bratrů, aby honem a ve všem všudy splynuli s protestanty.

Ve dvou věcech však měl pan Ouštěcký pravdu a sice v tom, že stavové nemají práva ukládati si novou daň a že spolek se Slezany je proti právu a zákonu. Nelzeť pochybovati, že stavové neměli práva o sobě, bez schválení krále, ukládati si daň na zvelebení university. To tedy nebylo v pořádku jen do té doby, pokud král to usnešení neschválil. Ale stavové o té věci jednali veřejně na sněmě a později, jak za to máme, král to usnešení schválil. Pan Ouštěcký tedy i v této věci alespoň se ukvapil, poněvadž sněm zajisté měl právo poveliti k ruce protestantů peníze na zvelebení university, třeba o tom majestátem nebylo nic ustanoveno. Spolek se Slezany ovšem byl povahy a rázu tak revolučního, že stavové krok tento nijakž nemohli považovati a vydávati za správný a dovolený. Z toho, že císař nikoho za to netrestal, nemohlo se ještě nijakž vyvozovati, že spolek trvá po právu. Slabý císař jej trpěl, poněvadž musel. Ale podotknouti hned potřebí, že ani poslední dvě věci pan Ouštěcký nenamítal stavům z nějaké lásky k právu a zákonu; on o spolku se Slezany věděl už před vydáním majestátu a sám k němu pomáhal. Že nyní teprvé v tom shledával závadu, dělo se z nenávisti k bratřím a z oposice proti osobám rozhodujícím. Ani při panu Ouštěckém se nezmýlíme, budeme-li i jeho oposici považovati za známku a za výraz neukojené ctižádosti. Oposicí stavů nedosáhl snad toho, po čem toužil a co očekával, a tak hleděl nyní překážeti ujednanému pořádku z důvodů malicherných.

Jakmile stavové zpraveni byli o této nové oposici, nemeškali hned v zárodku se jí opříti. Proto hned i na sněmě o té věci jednáno, a zejména pan Budovec vyvracel námitky pana Ouštěckého, snaže se ovšem dokázati i to, že stavové mají právo daně vypisovati a spolky uzavírati. Ouštěcký odpověděl panu Budovcovi vykládaje, kterak prý stavové v mnohém ohledu překročili obor práv svých, což prý je nepřekonatelnou překážkou konečného míru. Ouště-

cký také v tom shledával nebezpečný přechmat, že stavové sami vykládají majestát, kdežto prý to právo přisluší jen králi, který jej vydal. Tím že stavové si osobují právo majestát vykládati, hrozí prý nebezpečí majestátu samému, poněvadž král by jej mohl proto zrušiti. Velká bouře nevole ozvala se proti těmto smělým slovům a přítomní hlučně se ohražovali proti výroku, jako by bylo potřebí nějakých výkladů na majestát. A tak mluveno a bouřeno sem a tam, až konečně sněm toho dne rozešel se beze všeho narovnání.

Že stavové vedeni byli vůdci obratnými a opatrnými, vysvítá z toho, že tito se velice vynasnažovali, aby oposice byla uchlácholena a získána, nežli se vrhne do náručí králova. Poslali tedy dne 24. října k Ouštěckému pana Šlika, aby jej po dobrém získal a k smíru naklonil. Šlik navrátiv se podal zprávu o svém

Bratrský biskup Cyrus uveden do kaple Betlemské. (47.)

jednání s Ouštěckým. Představovalť prý mu, kterak sám delší čas odporoval spolčení s Jednotou ještě rozhodněji nežli Ouštěcký, kterak ale se nechal přesvědčit důvody mocnějšími a povolil. V Německu samém že je mnoho rozdílů a že se tam rozeznává více konfesí, kdežto v Čechách vyznávači konfese české různí se jen některými obřady. Zdaliž tedy pro nepatrné věci nevydává se v Čechách v šanc mír země neustálou nesvorností? Zdaliž by si neosoboval zpupně božskou moc, kdo by všecky myšlenky, přání a hnutí srdce lidského chtěl v jedno slíti? Po takovéto přímluvě vyžádal si Ouštěcký dva dni na rozmyšlenou nežli dá konečnou odpověď. Když Šlik přednášel v shromáždění stavovském své důvody, kterými hleděl získati Ouštěckého, dostalo se mu několikráte hlučné pochvaly, neboť tuto osvědčoval vzornou

smířlivost a snášenlivost proti bratřím. Pochvala taková roznítila samolibost jeho tou měrou, že slavně ohlásil svou příchylnost a nezměnitelnou oddanost k novému zřízení. Zapřisahal se, že raději nechce dojíti spasení, než aby nový řád nějakým způsobem porušil. A ve smyslu tom mluvil a jednal po několik dní, aby pak novým neočekávaným skutkem přesvědčil současníky, že slovům jeho nelze věřiti.

Na to Ouštěcký dne 26. října dostavil se do shromáždění stavovského a tady znovu se stavy se rozpíral. Neutěšená hádka skončila tím, že Ouštěcký s vyzývavými posuňky odešel ze shromáždění provázen jsa ovšem bouřlivou nevolí přítomných. Jelikož se tak nabylo přesvědčení, že ho nelze získati po dobrém, odebrala se k němu 18tičlenná deputace stavovská; ležel na lůžku nemocen, jelikož se pádem poranil. Tady v bytě Budovec hřímal mu do duše, ohlašuje kromě jiného, že stavové neustálou výčitku, jako by rušili majestát, musejí považovati za nepřátelství proti právům zemským a že se tedy budou muset proti němu opatřiti jako proti škůdci zemskému, neustane-li ve svém odporu. Toho se ovšem Ouštěcký nenadál a proto hned se osvědčoval, že stavy nevinil nikdy a neviní z porušení majestátu. Na tom však vždy ještě trval, že duchovenstvo pražské vydanou instrukcí bylo uraženo a také vždy ještě odsuzoval obsazení konsistoře. O spolku se Slezany mlčel naprosto.

Nesmíme si však mysliti, že takováto částečná a málomocná opposice proti bratřím způsobila Jednotě nějakou ujmu. Naopak od udělení majestátu a od spolčení bratrů s lutherány Jednota dříve stíhaná a potlačovaná, počala v Praze tak utěšeně rozkvétati, že bratří brzy cítili a uznávali toho potřebu, aby si zjednali v Praze chrám k veřejnému a stálému odbývání služeb božích svým způsobem. Posud totiž kněží bratrští byli v Praze jen trpěni co hosté a mohli jen ob čas v tom nebo onom kostele bratřím duchovní útěchy poskytovati. Nyní, když jevila se nutná potřeba vlastního kostela, ucházeli se bratří u lutheránů, aby jim byl vydán některý kostel utrakvistický. Šlik navrhoval, aby bratřím odevzdán byl některý kostel na Malé straně. Že však tou dobou právě se uprázdnila fara Betlemská, usnesla se universita, aby tam byl dosazen za faráře bratr Cyrus, což potkalo se s pochvalou na mnohých stranách, poněvadž Cyrus posud v tom kostele kázával, a Jednota vůbec považována učením svým za bližší Husovi nežli lutheráni, kteříž svou víru obdrželi a přijali z Německa. Osadníci té farnosti vzpírali se sice tomu ustanovení, ale přes odpor jejich dosazen Cyrus za faráře. Nebylo tedy pochybnosti, že obrácení celé té farnosti na víru bratrskou stalo se tím jen otázkou času; neboť bratří svou snášenlivostí, mravností a spořádaností života dovedli sobě nakloniti mnohem spíše nezkažené mysli obecného lidu, nežli protestantští lutheráni.

Uvedení bratra Cyra do Betlemské kaple mělo se státi dne 4. prosince zvláštním slavnostním způsobem. Když však zástupci university dostavili se na radnici Staroměstskou pro klíče, bylo jim řečeno od purkmistra, že nařídil richtář královský, aby klíče nebyly vydány leč na rozkaz kralovský. V tom přišel na radnici také pan Budovec a zvěděv, co se stalo, obořil se hned na richtáře, vytýkal mu, že jednáním svým ruší majestát a neustane-li, že jej stihne horší osud nežli Heideliusa. Potom hned purkmistr klíče vydal, a Cyrus byl slavným způsobem v průvodu universitních profesorů, stavů zemských a množství lidu obecného uveden do kaple Betlemské. (Vyobrazení toho výjevu podáváme na str. 817 a 818.)

Avšak ani po tomto veřejném osvědčení, kterým Jednota také formálně a okázalým způsobem prohlášena rovnoprávnou a uvedena do Prahy, nepřestalo brojení proti Jednotě a proti bratřím. Brojení takové nabylo povážlivého rázu tím, že v samé konsistoři administrátor Šúd ze Semanína se propůjčil za nástroj nešlechetným štváčům. Dne 11. listopadu přisahali konsistoriáni, že úřad svůj budou konati svědomitě podle vydaných instrukcí a zvláště že se budou spravovati porovnáním, kteréž se stalo mezi stavy. Ale hned první úřední výkony administrátorovy svědčily, že je ještě málo proniknut duchem smířlivým a že brzy zapomněl na přísahu. Neboť při prvním svěcení jednoho kandidáta na kněžství dne 21. prosince nevyzval Cyra, ač byl přítomen, aby také na něj vložil ruce. Dále přijal kněze lutheránského do svazku nové církve, aniž by ho dříve zkoušel z české konfese; a také nedal tomu knězi přisahati na instrukci, kterou byli stavové dali duchovenstvu. Každý tento skutek byl zřejmým nešetřením práv Jednotě pojištěných, neboť administrátor proto nepožadoval přísahu na instrukci, poněvadž tato právo Jednoty a její zvláštní bohoslužby uznávala.

Jakmile stavové zvěděli o těch věcech, ihned pohnali administrátora k zodpovědnosti. Administrátor ovšem se provinil proti platnému zřízení, ale přesvědčen jsa, že zmenší se trest jeho, prohlásil přímo, že jednal tak na rozkaz

samého pana Šlika, ředitele a předsedy defensorů. A nesklamal se ve svém očekávání. Všeobecná nevole propukla proti Šlikovi, a administrátor provinění své tentokráte odčinil pouhou důtkou. Svěcení, kteráž nebyla vykonána podle řádu ustanoveného, prohlášena za neplatná, a administrátor Šúd musel pak se zachovati, jak řád předpisoval. Hůře ovšem povedlo se panu Šlikovi; vina jeho byla tak zjevná a křiklavá, že tentokráte již ani se nepokusil, aby stavy znovu oklamal svými přísahami o lásce a přátelství k Jednotě bratrské.

Že administrátor Šúd bez odporu se poddal choutkám Šlikovým, svědčí dostatečně, že zejména v pražském duchovenstvu utrakvistickém panovala vždy ještě neukojitelná zášť a nenávisť proti bratřím. Pochybovati nelze, že smýšlení bratřím odporné bylo valně rozšířeno mezi pražským duchovenstvem, když brzy na to, po důtce, jaké se dostalo administrátorovi, osmělil se farář u sv. Havla, *Adam Procházka*, vydati potupný spis proti spolku s bratřími (11. ledna 1610). Procházka brojil v tom spise proti všem kusům, o které se stalo dohodnutí s bratřími; vytýkal jmenovitě, že nyní nelze prý vysvětit kněze lutheránského bez svolení staršího bratrského; lid prý spolku s bratry nenávidí, lutheráni prý musejí snášeti jeho nadvlády bratrské a tím prý upadají v nevážnosť u národů a knížat evangelických, ba vydávají prý se i v nebezpečí, že přijdou tak o majestát, který byl vydán pro jednu víru a ne pro dvě. A jelikož stavové nedávno skutkem osvědčili, že chtějí spolku s Jednotou upřímně a že ho budou rozhodně zastávati, proto Procházka brojil i proti stavům prohlašuje, že duchovenstvo tíží i jho stavů, kteří se o duchovenstvo nestarají, nýbrž s farami a jejich jměním a příjmy libovolně nakládají.

Bratrští stavové podali ihned na Procházku stížnosť defensorům, požadujíce důrazně, aby byl potrestán. Defensoři jednali po svém úřadu a hned Procházku pohnali k zodpovědnosti. To hanopisce zarazilo; místo aby se dostavil a spis svůj uhájil, hleděl se soudu vyhnouti vytáčkami, že prý půhon čili obsýlka na něj nebyla vydána příslušným způsobem. Než to mu nepomohlo a musel se dostaviti dne 13. ledna. I tady hleděl si pomoci právnickými kličkami, aniž by se dotýkal obsahu a dokazoval zejména, jak není zjištěno o spise, že pochází od něho. Na to mu však ukázán vlastní jeho rukopis, a tak usvědčen měl býti potrestán podle majestátu.

Procházka nyní teprvé volil jiný způsob, aby ušel trestu zaslouženému; ucházel se tedy na všech stranách o milosť a přímluvu slibuje ovšem napravení a polepšení. Dne 16. ledna shromáždili se stavové a duchovenstvo pražské v Karolinum. Tady stavové slavným způsobem odevzdávali defensorům původní sepsaní své instrukce. Jména defensorů byla znovu vyvolána a Šlik požádán, aby i dále byl ředitelem a správcem defensorů. Zatím však Šlik nabyl úplného přesvědčení, že nemůže dále prováděti své pletichy proti bratřím. Proto oznámil, že úřad ten pro nedostatek zdraví a pro rodinu nemůže zastávati; také prý má ještě jiné závažné příčiny, ale ty nechtěl prozatím sděliti. Stavové jej znovu prosili, aby úřad svůj podržel; nadarmo. Odstoupení jeho tedy přijato. Potom jménem defensorů Budovec děkoval stavům a sliboval, že úřad svůj budou plniti svědomitě. A hned také oznámil Procházkovi, že za své provinění odevzdán bude administrátorovi, aby jej potrestal. Tu Procházka úpěnlivě prosil, aby s ním bylo naloženo milostivě; také se za něj přimlouval sám administrátor a mnozí ze stavů, tak že pro tentokráte udělena mu milosť Místo trestu stihla jej přísná důtka, a Budovec při té příležitosti kladl duchovenstvu přítomnému znovu na srdce, aby jedni k druhým byli snášenlivými a aby svobodu víry požadujíce také sami ji dopřávali jiným šetřením a ponecháváním jim volnosti při obřadech a některých zvláštnostech, kterými svornosť a jednota nijakž se neruší.

Snad se zatím ukázalo, že 12 konsistoriánů nestačí k vyřizování a spravování církevních věcí; my si neumíme vymysliti jiný důvod usnešení stavovského, aby konsistoř byla novými dvěma členy rozmnožena. A tak podle ustanovení stavovského konsistoř a duchovenstvo pražské navrhli dne 29. ledna dvanácte kandidátů, z nichž stavové zvolili do konsistoře faráře doubravického *Sigmunda Brodeckého* a německého kazatele na Malé Straně *Tobiáše*.

Tím byly vyřízeny hlavní a nejzávažnější věci letošního sněmu, a stavové nyní patrně usmířeni a umírněni jednali ještě velmi hladce a spěšně o těch kusech, které byly na denním pořádku. Nyní stavové protestantští již ničeho proti tomu nenamítali, aby nejvyšší kancléř ostal ve svém úřadě; také upustili od toho, aby Heidelius vypovězen byl ze země, a svolili, jak už nahoře bylo praveno, aby směl bydleti v Čechách, avšak mimo Prahu. Dne 6. února 1610 předložen byl stavům účet o výlohách na hotovosť zemskou k vymožení majestátu a na direktory. Výlohy ty vypočteny na 350.000 kop grošů a zaplacení jich uvaleno na celou zemi, tedy ovšem i na stavy katolické. Katolíci tomu

odporovali na oko protestem, ale hned se podrobili většině; také na druhé straně pak evangelíci všeho se vystříhali, čím by se vzbuditi mohly nové spory; a vůbec v celém svém jednání proti katolíkům mezi slušnosti a dobrého sousedství nijakž nepřekračovali.

Dne 22. února dostavili se podle obyčeje komisaři království do sněmu, dali usnešení sněmovní znovu všecka přečísti a jménem krále jich potvrzení ohlásili. Příštího dne (23. února) byl sněm formálně uzavřen. Direktoři vrátili stavům plnomocenství své a obě strany ze svých přísah se propustily, načež od stavů učiněno jest direktorům nadšené poděkování za jejich práci, kdežto Budovec jménem direktorů děkoval za prokázanou důvěru. A tak ta direkce konec vzala. Pronešeny byly také ještě jiné řeči o svornosti a jednotě; jedni druhým přátelstvím a láskou se osvědčovali a zaručovali; a tak skončil tento nejslavnější a nejdelší sněm český, an trval celý rok a 27 dní.

Dne 26. února dála se slavná jízda na Karlštein. Posud vozívali zákony a privileje zemské na Karlštein jen členové stavu panského a rytířského, kteréž právo si oba vyšší stavové vybražovali; tentokráte však přibráni k tomu výminečně také zástupci stavu městského. Ustanovení k tomu členové stavů, a sice 10 ze stavu panského, 14 z rytířského a 9 ze stavu městského obojího náboženství, vezli tam majestát uložený v krabici stříbrné, na kteréžto vyryty byly znaky direktorů a přivěšeny jejich pečeti. Kromě majestátu vezli také známé nám porovnání mezi stranou pod jednou a pod obojí a amnestii krále Rudolfa. Vilém Slavata, kterýž byl prvním purkrabím hradu Karlštejna ze stavu panského, odjel napřed na hrad a tady jako hospodář četné poselství uvítal. Že však byl pátek a k tomu čas postní, nedal jim v pátek ani druhého dne žádného masa, nýbrž častoval je dobrými rybami a jinými postními krměmi, čímž pány nekatolické velice rozmrzel, tak že dle svého způsobu nemálo naň hubovali a kleli.

Podotknouti ještě dlužno, že hrabě z Martinic, který také byl od sněmu ustanoven za komisaře k jízdě na Karlštein, majestát provázeti nechtěl a skutečně také na Karlštein nejel.

Zákony sněmem 1609—1610 vydané. — O vzrůstu moci stavovské.

R. 1609—1610.

Po podrobném vypsání všech bojů a zápasů o majestát a o svobodu víry zbývá nám málo důležitějších věcí, o kterých bylo jednáno na památném sněmě z l. 1609 — 1610. Tak přede vším jiným obnoven důrazně zákon z r. 1608, aby na arcibiskupství Pražské, na opatství, proboštství a jiné úřady duchovní dosazováni byli Čechové.

„Poněvadž pánem Bohem zapovědíno jest, aby se krev krve nedotýkala, stalo se snešení sněmovní: jestli by se toho který pod jednou v stupních příbuzenství, od církve katolické římské zapovězených bez jisté dispensace papežské dopustil a sobě tak blízkou přítelkyni vzal, aby byl na soud zemský větší o to obeslán. Dále, poněvadž jsou stavové pod obojí sami o to mezi sebou se snesli, jestliže by se který z nich čeho tomu podobného dopustil a přítelkyni svou blízkou v stupních od konsistoře jejích zapovězených za manželku pojal, aby též na plném soudě zemském větším z toho odpovídal.“

Všem stavům bez rozdílu pod jednou a pod obojí zaručeno právo a úplná svoboda, aby kolatury a fary své mohli zapsati, v moc a opatrování uvésti buď arcibiskupu Pražskému, hořejší konsistoři, jezovitům nebo administrátorovi dolejší konsistoře. Takové zapsání kolatur, far a škol se vším příslušenstvím mělo býti do desk zemských přijímáno beze všech překážek.

Také všickni stavové pod jednou a pod obojí pojistili si zákonem zemským právo a úplnou svobodu, aby mohli závětí nebo dskami zemskými odkazovati a darovati hotové peníze, klenoty, svršky a nábytek kterémukoli záduší, kostelu, faře, škole, špitálu a na jiné milosrdné skutky, na vychování kněží, žactva a cvičení mládeže liternímu umění.

O jezovitech stalo se snešení: že jezovité v městech Pražských jakož i jiní, kteří mají nějaké koleje nebo školy v království Českém, zůstávají pod ochranou králů Českých; a že ze statků, které už koupili za sumu 12.700 kop míšenských a které ještě koupí do ostatní, císařem povolené sumy 17.300 kop míš., povinni jsou zapravovati daně a plniti jiné povinnosti jako jiné osoby duchovní. A tím způsobem že je povinna říditi se při svých statcích pozemských i akademie Pražská pod obojí. „A od tohoto dne jak jezovité tak ani akademie Pražská pod obojí více žádných statků pozemských, manských, zápisných, v království Českém ležících, bez povolení krále Českého a stavů na sněmě obecném kupovati, směnou, odkazy, ani žádným jiným vymyšleným způsobem dědičně statkův pozemských v držení a v užívání vcházeti nemají.“

Kněžím pod jednou i pod obojí zakázáno oddávati lidi kmetcí a poddané bez vůle a svolení jejich vrchností. Na ty, kdo by se proti tomu provinili, uloženy přísné pokuty.

Co se kněhtiskařství dotýče, toho měla jedna i druhá strana volně a svobodně užívati. Však jedna strana proti druhé neměla nic potupného tisknouti, jmenovitě ne nic takového, co by bylo proti císaři, proti majestátu a proti porovnání mezi stranami. Pakli by někdo něco takového tiskl nebo tisknouti dal, měl býti podle uznání těch 24 soudců potrestán. Kdo z katolíků chtěl nějakou knihu o náboženství tisknout dáti, měl ji prvé ukázati králi a arcibiskupovi; podobně knihy strany pod obojí měly se defensorům podávati k přehlížení.

Během zasedání sněmovního upozorňovali jsme na důležitost a na význam celého toho zápasu a jednotlivých požadavků stavovských. Zbývá nám tedy pouze několika přehlednými slovy obrázek tento doplniti. Stavové nekatoličtí, lutheráni a bratří čeští zasazovali se přede vším o svobodu čili rovnoprávnost své víry. Toho úplně dosáhli vymožením majestátu a zřízením nové církve české. Od této chvíle měli v Čechách katolíci, lutheráni a bratří čili čeští konfesionalisté stejná práva a stejné svobody. Posud byla v Čechách uznávána za státní náboženství víra katolíků a utrakvismus, který ale splynul s katolictvím; od majestátu však bylo v Čechách náboženství dvoje se stejnými právy a svobodami. Lutheráni a bratří tedy dosáhli v Čechách rovného práva způsobem vydatnějším a závaznějším nežli druhdy utrakvisté.

Zápas roku 1609 měl však také stránku politickou a sice velmi závažnou a důležitou, jelikož stavové tady obhajovali a skutečně také uhájili moc sněmu čili moc stavovskou naproti neobmezené libovůli panovníkově. Moc stavovská vyvýšena hlavně tím, že na sněmě mělo se od této doby jednati nejen o předlohách královských, jako posud bývalo, nýbrž o všech návrzích, které by stavové dohromady podali, nebo které by některý sněmovník přednesl. O všech těchto návrzích mělo se zrovna tak jednati jako o předlohách královských a usnešení o nich, byla-li králem potvrzena, měla býti zapisována do desk zemských zrovna tak, jako usnešení o předlohách královských. A sněm neměl býti uzavřen, dokud by všecky takovéto návrhy od stavů nebyly vyřízeny. Tím rozšířena valně zákonodárná moc stavovská, poněvadž od této chvíle mohli na sněmě jednati o všech věcech, kterými by se práva stavovská mohla rozšířiti, čehož posud nebývalo. Za silného panovníka neměl by takovéto právo takového významu, jako za Rudolfa, poněvadž by nepotvrzováním mohl záměry stavů mařiti. Ale Rudolf byl panovník slabý, a tak se mohlo očekávati, že stavové prosadí každý zákon, za který se zasadí. Za druhé *přešla také část moci výkonné na stavy* tím, že stavové skrze defensory samostatně vykonávali správu akademie a konsistoře pod obojí. Defensoři byli novými úředníky zemskými, které stavové sami výhradně dosazovali, jako král sám jmenoval nejvyšší úřadníky a soudce zemské. Obojím způsobem tedy nadvláda stavovská pojištěna.

Stavové za jediný rok 1609 rozšířili zase moc stavovskou tak velice, že zmařily tím dlouholeté snahy Ferdinanda I. k utvrzení neobmezené moci panovničí. Moc stavovská zvýšena tou měrou, že slabý panovník, jako byl Rudolf, musel odtud býti pouhou hříčkou v rukou stavovských, kdežto panovník statečný mohl dostati se do sporu se stavy, kteří zavésti usilovali časy Vladislava II. a Ludvíka Jagajlovců. Uvidíme, kterak takové spory uvrhly zemi Českou do záhuby.

Záměry arcikníže Leopolda. — Spor o vévodství Jülišské a Klevské. — Katolická liga v Němcích. — Branný spolek proti rodu Habsburskému.

R. 1609 červenec — 1610 květen.

Jako dříve postupování jednotlivých zemí arcikníže Matiášovi, tak bylo nyní císaři proti mysli snižování důstojnosti a moci panovnické neustálým povolováním rozličných svobod stavům českým. I vyhledával všelijakých cest, kterými by vše uvedl zase v předešlý stav a jmenovitě, jak by Matiášovi odňal zase země postoupené. Nežli podepsal majestát, zamítl několikráte velmi rozhodné návrhy svých rádců o vyzbrojení vojska proti stavům protestantským; po udělení majestátu, když porážku svou zpečetil udělením stavům úplné svobody náboženské, přivinul se sám k myšlénce té tím horlivěji. Vypravovali jsme, kterak v poslední době získal si arcikníže Leopold úplnou jeho důvěru; tento vládychtivý princ dostal se k Rudolfovi zase hned dva dni po podepsání majestátu dne 11. července 1609 a vrhnuv se k jeho nohám, nabízel své věrné a oddané služby. Nyní Rudolf uvítal Leopolda s otevřenou náručí; zdvihl jej laskavě ze země, udělil mu své požehnání a slíbil, že jej přijme za syna vlastního. Dlouhou důvěrnou

rozmluvou dohodli se o spolku proti stavům českým a proti králi Matiášovi; a Rudolf schválil návrhy arcikníšete, co by se mělo příčinou tento provésti a podniknouti.

Císař Rudolf provésti chtěl oblíbený svůj záměr, pomstít se na všech, kdo panství a moc jeho obmezili, jak na Češích, tak na Matiášovi, moc a sílu nepřátel svých zlomit a vyrvati Matiášovi zase všecky země, kteréž mu byl musel postoupiti. Leopold hodil se císaři odvážnou svou ctižádostí za vítaný nástroj k dosažení toho všeho. Mladý arcikníže jevil opravdovou nadšenosť a příchylnosť k Rudolfovi a jeho záměrům, ale podnikavosť tato nevyplývala nijakž z čisté lásky a obětavosti k Rudolfovi. nýbrž zakládala se na pohnutkách sobeckých: Leopold totiž zamýšlel moc královu a císařovu utvrditi a rozmnožiti, nové země panství jeho podrobiti tím způsobem, aby pak se stal dědicem moci královské a císařské, aby pak byl po Rudolfovi pánem říše rozsáhlé.

Od té doby, co Leopold prodléval v Praze při dvoře císařském, utvrzoval se ve svém záměru tím více, čím více si zjednával přízeň a náklonnosť císařovu a čím více mu přibývalo mocných podporovatelů. Původně zasvěceni byli v jeho záměry kromě plukovníka Vavřince Ramée jenom hrabě Althan, předseda dvorní vojenské rady hr. Sulz, apelační rada Tennagel a jezovita Jindřich Aquentius; za krátký čas získal Leopold některé české katolické šlechtice, mezi nimiž Slavatu a Martinice, kteří velmi ochotně se přivinuli k tak mocnému spojenci proti protestantskému proudu v Čechách. Ti všickni pobádali arcikníže Leopolda k rozhodnému jednání tím více, čím povolnějším byl Rudolf k požadavkům stavů protestantských. K těmto stoupencům Leopoldovým přidružil se také ještě kníže Těšinský Adam Václav, kterýž spravoval to knížectví v létech 1579—1617. Předchůdce jeho Václav Adam po případu německých knížat nebránil šíření protestantismu, aby z toho mohl kořistiti. Pod tou záminkou, že náboženství ochraňuje, vkládal se do práv městských a stavovských a vynutil na stavech opravu zřízení zemského ve prospěch moci knížecí. Nástupce jeho Adam Václav bral se však v ohledu náboženském směrem opáčným. Získán byv od císaře Rudolfa rozličnými sliby, počal v zemi prováděti protireformaci. Tento kníže nabídl Rudolfovi zrovna před tím, než podepsal majestát, 6000 polských jezdců, mezi nimi 1000 kyrysníků, kdyby se chtěl protestantům branně opříti. Nyní pomoc svou sliboval i Leopoldovi.

Leopold a rádci jeho v Praze snažili se, aby celý dalekosáhlý záměr zbudován byl na pevných základech a mohl býti tím jistěji a bezpečněji proveden. Horkokrevný Leopold a s ním zajisté i nedočkavý Rudolf byli by zajisté nejráději hned a přede vším pokořili české protestanty. Opatrnější rádcové však ukazovali k tomu, že stavové mají ještě zbrojný lid pohromadě, že jsouce na sněmě shromážděni, mohli by učiniť ihned potřebná opatření, kdyby jim hrozilo nějaké nebezpečí, a vůbec že za nynější doby sbírání vojska v Čechách vzbudilo by pozornosť. Radili tedy, aby v Čechách nějaký čas ničím se nehýbalo, by stavové protestantští byli tak uchlácholeni; zatím však aby se jinde vojsko sbíralo za nějakou záminkou, aby se zjednala pomoc od mocností katolických, a jakmile by byl dostatek vojska po ruce, aby z nenadání vrazilo na Čechy nepřipravené. Nejlepší záminkou ke sbírání vojska bylo tou dobou uprázdněné vévodství Jülišské, k jehož obsazení a sekvestrování obdržel Leopold svolení a plnomocenství od císaře. Rudolfovy země měly býti časem rozmnoženy Tyrolskem a jinými zeměmi; panství nade všemi muselo by ovšem připadnouti Leopoldovi, jehož vynasnažení by korunováno bylo nástupnictvím na trůnu císařském místo krále Matiáše. To všecko čelilo nejen proti právům arcikníže Matiáše a druhých bratrů Rudolfových, nýbrž i proti vlastnímu bratru Leopoldovu Ferdinandovi, jakožto staršímu, jimžto všem náležela přednosť dle přirozené posloupnosti.

Musíme tuto vysvětliti také *spor o vévodství Jülišské a Klevské*, kterýž sloužil za záminku, aby Leopold mohl sbírati vojsko ve svém biskupství Pasovském.

Vévoda Jülišský zemřel z jara 1609 bez potomků a dědiců. K dědictví po něm hlásili se kurfiřt Brandenburský, falckrabě z Neuburka a rod Saský. Poslední tento vévoda Jülišský měl čtyry sestry: nejstarší, toho času již umrlá byla se provdala za vévodu Pruského Albrechta; dcera Anna z tohoto manželství pojala za choť Jana Sigmunda kurfiřta Brandenburského, který odtud si odvozoval právo k celému vévodství Jülišskému. Druhá, nyní ještě žijící sestra vévody Jülišského Anna, provdaná byla za Filipa Ludvíka falckraběte z Neuburku, který si osoboval právo taktéž k celému vévodství. Také třetí a čtvrtá sestra ucházely se o podíl z dědictví, ale že neměly mocných přátel a podporovatelů, nikdo jejich práva nedbal. Kurfiřtská větev saská odvolávala se na staré spisy, kterými jí bylo od císařů slíbeno dědictví jülišské; vévodská větev saská ukazovala na své příbuzenství s tetou posledního vévody Jülišského, které bylo

pojištěno nástupnictví, kdyby vymřeli mužští potomci.

Kurfiřt Brandenburský a falckrabě z Neuburku obsadili hned společně vévodství Jülišské, jakmile vévoda jeho zemřel, aby si tak dědictví pojistili a všeliké jeho dělení překazili, a teprvé potom ucházeli se u císaře, aby jim držení té země potvrdil. Jen město Julich, tehdáž značná pevnosť, ostala v moci jakéhosi Rauschenberga, kterého byl zemřelý vévoda jmenoval její velitelem. Císař jal se s Rauschenbergem vyjednávati a brzo docíleno toho, že Rauschenberg vydá i město i posádku císaři nebo tomu, koho by císař k tomu splnomocnil. Leopold tedy vydal se v přestrojení obyčejného služebníka s kanovníkem Hennotem dne 13. července 1609 z Prahy do Julichu, kamž dne 23. července šťastně dorazili a od Rauschenberga i pevnosť i posádku v moc a správu obdrželi.

Nenadálá tato událost a toto smělé podniknutí z Prahy, odkudž nejméně tak smělý a odvážný krok se očekával, obrátily zraky celé Evropy k otázce jülišské posud dosti nepatrné. Všecky strany spřátelily se s myšlenkou, že pro tu malou zem dojde k velké srážce, a počaly se ohlížeti po přátelích a spojencích. Leopold přede vším hleděl pro sebe získati města a šlechtu ve vévodství Jülišském, ale tu se potkal vesměs s nechutí a rozhodným odporem. Dále vypravil své jednatele k rozličným biskupům, aby mu poskytli pomoc k vyzbrojení vojska a k udržení Julichu, by se nedostal knížatům protestantským. Od biskupů přišly sliby velmi tučné. Nejdůležitější úloha však svěřena Tennagelovi, aby v Paříži vymohl slib od krále Jindřicha IV., že se nebude míchati do německých záležitostí, a u Španělska aby zjednal dostatečnou pomoc peněžitou. Tennagel však pochodil v Paříži velmi špatně. Zároveň s ním sešli se v Paříži vyslanci knížat protestantských, kteří se ucházeli o dědictví jülišské, a Jindřich slíbiv jim pomoc řekl přímo Tennaglovi, že markraběte Brandenburského a falckraběte Neuburského neopustí, a rádci Jindřichovi pravili, že král jejich má právo spravedlnosť obhajovati i v Němcích tak dalece, pokud sahá moc jeho. Král Francouzský tedy najednou stal se rozhodčím v německých záležitostech, jako by ani nebylo císaře Německého.

Z Paříže vydal se Tennagel do Madridu v Španělsku, kamž dorazil ke konci října 1609. Ani tady nemělo poslání jeho ten účinek, jaký Leopold očekával. Tennagel předložil králi Španělskému pamětní spis, kterým se líčil stav věcí v Německu a v Rakousku a kterým se udávaly prostředky, jak by se ten stav dal přeměnit ve prospěch rodu Habsburského a náboženství katolického. Tennagel vykládal v tomto spise pamětním důležitosť, jakou má Julich nejen pro katolíky vůbec, nýbrž pro Španělsko zvláště. K tomu pak připojil podrobné vypsání záměru Leopoldova a řadu prostředků k opanování a získání Julichu a k povznešení katolictví, což všecko závisí prý výhradně na hmotné podpoře Španělska. Plán Leopoldův je nám již znám v hlavních svých rysech, potřebujeme jej pouze doplniti několika črtami. Leopold, pravil Tennagel, utvořil již tajný spolek katolíků v Čechách, na Moravě a v Slezsku, kterýž prý již poskytl potřebné peníze, aby každou chvíli postaviti se mohlo do pole 5000 jezdců a 1500 pěšáků, kteréž povede kníže Těšínský. Také prý nejmocnější lutheráni v Čechách přidali se k tomu spolku, poněvadž prý nechtí snášeti nadvládu bratří a kalvínů. Zároveň má se sebrati jiné vojsko na čtyrech rozličných místech, a až bude pohromadě, vtrhne se s ním do Jülišska. Aby protestanti nemohli se ani hnouti, uzavřel prý vévoda Bavorský smlouvu s arciknížetem Leopoldem a vypraví třetí vojsko do pole proti protestantům. Jakmile budou protestanti v říši pokořeni a císaři zase zjednána vážnosť, pak že vojsko potáhne do Čech, kde také bude zlomena moc protestantů. Po vyřízení těch věcí měl se pak svolati sjezd všech princů rodu Habsburského, aby zjednali smíření mezi bratry Rudolfem a Matiášem, aby učinili potřebná opatření na obhájení náboženství katolického a aby se postarali o udržení říše a všech zemí posavadních při rodu rakouském.

V tomto spise pamětním předváděl Tennagel Španělsku i vylhané a vybájené věci, aby vzbudil tím spíše účastenství a opatřil pomoc pánu svému. Není předně pravda, že byl tajný spolek mezi katolíky v Čechách, na Moravě a v Slezsku a tím méně zakládá se na pravdě tvrzení, že poskytli již peníze na vyzbrojení 5000 jezdců a 1500 pěšáků. Také není pravda, že někteří mocní lutheráni spojili se s katolíky. Čeho Leopold chtěl teprvé dosáhnouti svými pletichami, to zde již Tennagel vydával za věc skutečnou. Leopold totiž užíval pověstného Václava Vchynského za nástroj, aby způsobil roztržku mezi protestanty, kteří by pak mohli býti snáze přemoženi; ale viděli jsme, kterak se Vchynskému hrobařská ta práce velmi špatně dařila. Konečně i to bylo naprosto vymyšleno, že vévoda Bavorský uzavřel spolek s Leopoldem, a že postaví vojsko do pole. Nicméně v návrzích a zámyslech Tennaglových bylo to-

lik lákavého pro Španělsko, že zkoušeny a uvažovány velmi bedlivě. Snad by se bylo Tennaglovi povedlo získati od Španělska vydatnou pomoc, ale nežli on přibyl do Madridu, jednal už tam s dobrým úspěchem vyslanec německé ligy katolické a — vévody Bavorského také o pomoc německým katolíkům. Okolnost, že tento vyslanec nevěděl a nechtěl ničeho věděti o spolku vévody Bavorského s Maximiliánem, za druhé ta okolnost, že vévoda Bavorský s ligou katolickou mohou v Německu více vyříditi nežli Leopold s císařem; za třetí ta okolnost, že vyslanec španělský v Praze Zuniga nepsal o nějakém mocném spolku katolickém v Čechách a nepřimlouval se za záměry a za podporu arcikníže Leopoldovi: všecky tyto věci naplnily rádce krále Španělského patrnou nedůvěrou k dalekosáhlým plánům Leopoldovým. Slíbena tedy jakási pomoc katolické jednotě a o návrzích Tennaglových jednáno dále. Nyní teprvé shledávalo se na jednotlivých kusech, že se zakládají na domyslech, a že jsou příliš dobrodružné, tak že za nynějších poměrů nelze jich provésti ani za nejvydatnější pomoci se strany španělské.

Král Španělský jednal tedy opatrně. Zunigovi do Prahy oznámeno, co Leopold požaduje, a ponecháno mu na vůli, aby jednal, jak za dobré uzná. Hnedle na to pak sám král nařídil Zunigovi, aby byl k Tennaglovi úslužným. Zuniga se podle toho choval a skutečně také s Tennaglem, když se vrátil, zacházel velmi přátelsky, za to však tím pilněji stopoval každý krok stoupenců Leopoldových, a když mu z Madridu zaslali pamětní spis Tennaglův, aby o něm podal dobré zdání, odpověděl v ten smysl, že Leopold více má na zřeteli své ctižádostivé záměry nežli prospěch rodu rakouského a katolíků vůbec, že mnohé věci ve spise tom nejsou pravdivy a že návrhy Leopoldovy nelze provésti. Než jelikož ve Španělsku neviděli tak jasně jako Zuniga a jelikož tam nescházelo přímluvčí pro císaře a pro Leopolda, nucen byl Zuniga přece vyplatit Leopoldovi asi 30.000 dukátů a potom na sbírání vojska proti protestantům v Čechách 100.000 dukátů. S takovouto pomocí nemohl ovšem Leopold zapraviti potřebné výlohy na vojsko, aby se udržel v Jülichu a celé vévodství opanoval. A tím ovšem scházel mu základ k další úspěšné činnosti, a plán jeho stal se takto povětrným hradem, který odnésti musel první vítr nepříznivý.

Snahy a záměry císaře Rudolfa a jeho spojence Leopolda, kterých se mělo dosáhnouti jmenovitě pomocí španělskou pod tím plášťkem, že se jedná o katolíky, zmařeny byly z velké části hlavně vystoupením katolické ligy čili jednoty v Německu. Potřebí jest znáti význam této jednoty, poněvadž s činností její budeme častěji se potkávati.

Vévoda Bavorský *Maximilian*, horlivý katolík a mocný kníže Německý, vida že katolíkům v říši Německé hrozí neustálé nebezpečí od protestantů, a že se nemohou nadíti pomoci a ochrany od katolických ale slabých císařů z rodu Habsburského, jal se zřizovati jednotu čili spolek knížat a vysokých hodnostářů katolických v Německu, k tomu účelu, aby spojenými silami mohli své země a statky a svou víru katolickou uhájiti proti choutkám protestantů. O takový spolek počal jednati na říšském sněmě v Řezně r. 1608, když nabyl přesvědčení, že spor mezi Rudolfem a Matiášem po dobrém se nesrovná a že známý nám Anhalt pracuje na spolku protestantů. Po delším o to vyjednávání utvořen takový spolek nejprvé mezi Maximilianem, biskupy augšpurským, kostnickým a opaty kemptenským a elwangenským. Stalo se to 10. července 1609. Již 30. srpna téhož roku přistoupili k té jednotě duchovní kurfiřti říše Německé.

Jednota nabyla tím značné moci a síly hlavně proto, že v čele stál vévoda Bavorský, ale prostředky její nestačovaly ještě na obranu proti mocnějším nepřátelům. Proto usnešeno ucházeti se o zahraničné spojence a vypraviti za tou příčinou posly do Španělska, k papeži a k panovníkům italským. Poselství do Španělska svěřeno bylo kapucínskému mnichu Lorencovi z Brindisi, což se stalo takto. Když se vyslanec španělský Zuniga ubíral do Prahy přes Mnichov, svěřil se mu Maximilian se svým záměrem o utvoření katolické jednoty, a naklonil jej této myšlénce. Nyní, když se jednalo o vypravení způsobilého jednatele do Madridu, dal o tom Maximilian věděti do Prahy Zunigovi a papežskému nunciovi. Tito radívali se s katolickými pány českými pravidelně v klášteře kapucínském na Hradčanech a sice v cele jmenovaného mnicha. V takovéto poradě jednalo se o získání Španělska pro ligu, když Zuniga zpraven byl z Mnichova o zámyslech Maximilianových. Mnich Lorenzo, ač byl tou dobou velice trápen dnou, nabídl se, že podnikne obtížnou cestu do Madridu, aby přistoupením Španělska jednota katolická nabyla potřebné moci a stala se tak kladivem na všeliké kacířství, jak horlivý mnich v prvním záchvatu nadšenosti své očekával. Nabídnutí jeho s radostí přijato, Zuniga mu dal odporučující listiny a Lorenzo vydal se v červnu

1609 do Mnichova. Tady uvítán byl počestně od vévody, který jej učinil také svým důvěrníkem, načež spěchal do Španělska.

Po delším vyjednávání v Madridě sděleny byly Lorenzovi dne 1. listopadu 1609 písemné výminky, za jakými chtěl Filip III. k jednotě přistoupiti; chtěl totiž, aby papež přispíval na jednotu tolik jako on, a v jednotě té aby byli jak němečtí členové rodu rakouského tak také duchovní kurfiřti. Od výminky první, aby totiž papež přispíval tolik jako Španělsko, král upustil, když se mu dokázalo, že papež s příjmy svými nijakž se nemůže rovnati králi Španělskému, ale při druhých dvou výminkách Filip setrval. Pomoc, k jaké se Filip zavázal, obnášela 3000 pěšáků a 1000 jezdců nebo ročně 360.000 dukátů. Spolek za takovými výminkami měl uzavříti s ligou vyslanec v Praze Zuniga.

Ještě menší podpory dostalo se katolické jednotě od papeže Pavla V. Vyslancům duchovních kurfiřtů, kteří více než tři měsíce museli čekati v Římě na rozhodnutí papežovo, dostalo se konečně pouhých nezávazných slibů, tak že odjeli dne 12. dubna 1610 s nepořízenou. Ještě hůře pochodil bratr Lorenzo, který si ze Španělska zajel také do Říma. Toho papež nazval přímo nemoudrým horlivcem, poněvadž osvědčoval více misionářské horlivosti nežli diplomatické opatrnosti a mlčenlivosti. Také Lorenzo odjel po několika měsících z Říma co nejtrpčeji sklamán ve svém očekávání. Toto jednání papežovo vysvětluje se velkým nátlakem vyslance francouzského, který všelikými důvody a zastrašováním dovedl papeže pokaždé odvrátiti od toho, aby se nezavázal určitou pomocí jednotě katolické.

O spolek ligy s králem Španělským vyjednávalo se dále v Praze, až dokonán dne 14.

Vydrancování Karlova chrámu pražskou, dne 15. února 1611. (48.)

srpna 1610. Podle té smlouvy byl král Španělský protektorem jednoty katolické a zavázal se k měsíčnímu příspěvku 30.000 dukátů. Náměstkem jeho, tedy viceprotektorem ustanoven arcikníže Ferdinand, kterýž měl se účastniti ve všelikém jednání jak valné hromady tak výboru, avšak jen s tím právem, jaké mu přísluší co arciknížeti. Za příspěvky Španělska měl býti Ferdinand na tak dlouho osvobozen od vlastních příspěvků, dokud Španělsko bude svou pomoc zapravovati. Smlouva se Španělskem uzavřena prozatím na tři léta a potvrzena ve valné hromadě jednoty dne 5. září 1610.

Arcikníže Leopold sbíral vojsko blíž pomezí českého ve svém biskupství Pasovském, jak známo, pod tou záminkou, aby jménem císaře sekvestroval vévodství Julišské a Klevské potud, než by se stalo o něm rozhodnutí, komu po právu náleží. Zámysly císařovy však neostaly tajny a od té doby, co Leopold úskokem zmocnil se pevnosti Julichu, hotovili se k válce i knížata protestantští, ani si dělali právo k tomu dědictví. Takové zápletky v Němcích byly vítanou záminkou králi Francouzskému *Jindřichu IV.*, aby se vložil do záležitostí německých a s pomocí a ve spolku protestantských knížat provedl dávné své záměry. Již od více let, zvláště od té doby, co se objevila duševní nemoc při císaři Rudolfovi, zanášel se Jindřich IV. zámysly daleko sahajícími proti Španělsku i Rakousku, neustále o tom přemýšleje a všelikým způsobem k tomu pracuje, kterak by zlomil moc a sílu celého rodu Habsburského a kterak by ten rod snížil a pokořil. Za hlavní páku k tomu považoval spolek s knížaty německými a italskými; i jal se v tom směru s úsilím všemožným pracovati. V Německu byl mu náhončím k tomu kníže Kristian Anhaltský, místodržící v hořejší Falci ve službách kurfiřta Falckého Fridricha IV. veliký mistr v pletichách politických, který hleděl způsobením obecného zmatku co nejvíce pro sebe vytěžiti. Způsobením jeho zřídila se r. 1608 v čas válečné výpravy arcikníže Matiáše proti Rudolfovi do Čech *unie čili spolek knížat protestantských* v Němcích, nazvaný později jednotou evangelickou, jehož hlavou stal se kurfiřt Falcký. Jak tento Anhalt docházel do Čech a tady udržoval spojení a přátelství s panem Vokem z Rožmberka, kterak zízkati hleděl pro sebe protestantské stavy v Čechách a kterak i z Matiáše usiloval učinititi svůj nástroj proti Rudolfovi, o tom jsme vypravovali na svém místě.

Jindřich IV. uznal spor o dědictví julišské za příhodnou záminku, aby konečně učinil rozhodný krok proti rodu rakouskému. Slíbiv tedy bez váhání pomoc kurfiřtu Brandenburskému a falckraběti z Neuburku, jal se vyjednávati o spolek s knížaty německými. V švábském městě Halle sešli se rozličtí knížata a stavové němečtí nebo jejich zástupci, a tady v měsíci březnu 1610 uzavřen spolek mezi Jindřichem IV., unií protestantskou, kurfiřtem Brandenburským a falckrabětem z Neuburku na tom základě, že spojenci budou si pomáhati proti císaři Rudolfovi, aby uhájili vévodství Julišské, a že poskytnou podporu Jindřichovi, kdyby ze Španělska nebo z Belgie byl napaden. Kromě toho získal Jindřich proti rodu rakouskému Anglického krále Jakuba I., Nizozemsko a vévodu Savojského Karla Emanuela. S těmito spojenci hodlal Jindřich nejen vypudit Rudolfa a přívržence jeho z vévodství Julišského, nýbrž zmocnit se Belgie, opanovat Franche-Comté (franškonté) nebo Elsasko a konečně rod Habsburský připravit o korunu německou.

Koncem měsíce května 1610 měla se vojska francouzská, unie protestantské a ostatních spojenců strhnouti při dolním Rýně nedaleko města Julichu. Chtěl-li se tam Jindřich se svými pohodlně dostati, musel táhnouti Belgií. I oznámil hned dne 8. května správci té země, arciknížeti Albrechtovi, že je nucen poskytnouti pomoc „pravým dědicům vévodství Julišského, starým svým spojencům“ a že tedy potáhne Belgií. Od přátelství Albrechtova prý očekává, že tomu nebude odporovati, poněvadž on Jindřich nic zlého proti němu neobmýšlí a jen svým přátelům chce pomoc dodati. Jindřich nemohl nijakž očekávati, že Albrecht bude se dívati nečinně na pochod vojska francouzského. Jindřich se svými spojenci chtěli Julich vyrvati Rudolfovi, Jindřich beze všech úmluv táhnouti chtěl Belgií: to Albrecht i Španělsko museli považovati za zjevné nepřátelství a museli se tomu mocí zbraně opříti. Než to právě si přál chytrý Jindřich, aby propuklo nepřátelství s rodem rakouským, a všickni spojenci jeho aby byli do té války strženi. Proto v říši své nepřipravil pouze ty houfy zbrojné, o kterých se v Halle stalo dohodnutí, nýbrž svolal do zbraní veškeru zbrojnou moc své říše a za několik dní mínil se dáti na pochod skrze Belgii s takovou silou, jakou uznal za potřebnou nejen k opanování Julišska, nýbrž také k obsazení Belgie a k potření vojska, kterým by mu Albrecht snad chtěl zámysly jeho kaziti.

Naproti takovému nebezpečí neděly se na straně rakouské a španělské potřebné přípravy. Naopak Leopold vida stahovati se mračna nad

Julišskem hotovil se honem na cestu, aby odtud vyvázl zdráv, nežli mu to bude vojskem nepřátelským zabráněno. Císař Rudolf v tu dobu ničeho nemohl učiniti, Španělsko také nezbrojilo, a katolická jednota v Němcích nečinně na věc pohlížela, poněvadž se bylo stalo dohodnutí, aby se nemíchala do sporu o dědictví julišské. A tak všecky okolnosti byly Jindřichovi velmi příznivy, a země, po kterých chtěl sáhnouti, ležely tak řka u jeho nohou bez ochrany, bez potřebných obhájců.

Nové naděje císařovy. — Jednání o sjezdu knížat. — O verbování v Pasovsku. — Sjezd Pražský. — Nová smlouva mezi Rudolfem a Matiášem. — Záměr o povýšení Leopolda na císařství Německé.

R. 1610 leden — prosinec.

Čtenářům našim je známo, jaké naděje skládal Rudolf v činnost a podnikavost arcikníže te Leopolda. Obsazení a opanování Julišska mělo býti počátkem k povznešení moci a vážnosti císařovy a k nabytí ztracených zemí. Dobrý zdar a výsledek zakládal se však v tomto směru, jak pověděno, hlavně na činnosti arcikníže te Leopolda. Ale to císaři nestačilo; zášť k Matiášovi a touha po větší moci vnuknuly mu cesty a prostředky jiné, kterými sám dostati se chtěl dříve a přímo k účelu naznačenému; a za prostředky k tomu vhodné uznal Rudolf předně dorozumění s nespokojenými poddanými krále Matiáše a za druhé sjezd knížat v Praze, který by svou autoritou pomohl provésti a zjednati, co si Rudolf přál a po čem toužil.

Již počátkem roku 1610 obdržel císař Rudolf z Rakous písemná a ústní osvědčení oddanosti, v nichž projevována příchylnost protestantů rakouských. Projevy takové byly však pouhým úkladem Gotharda ze Stahremberku, kterýž pracoval nejen proti Matiášovi a Rudolfovi, nýbrž v tom směru a smyslu, aby rod Habsburský zbavil panství nad Rakousy. Kromě toho počal Rudolf sám vyjednávati s Karlem z Liechtenšteina a jinými nespokojenými pány katolickými, kteří nevražili na Matiáše hlavně proto, že na jich ujmu dopřával velký vliv Khleslovi. Ale vyjednávání toto nevedlo ani nyní k nějakému spolku nebo dorozumění. Přes to však pán z Liechtenšteina neustával podle okolností vzbuzovati v Rudolfovi naděje, že by nabýti mohl zase nejen Moravy, nýbrž i Rakous.

O těchto zákulisních piklech dostaly se ovšem všeliké zprávy a pověsti více nebo méně spolehlivé do veřejnosti a naplnily obavami ony přátely rodu Habsburského, kterým skutečně záleželo na rozkvětu a na zdaru zemí rakouských a jejich panovníků. Ti vidouce, že z roztržky mezi Rudolfem a Matiášem budou těžiti hlavně nepřátelé rodu rakouského a protestanti němečtí i rakouští a nevědouce, že Rudolf má tajný záměr s arcikníže tem Leopoldem, počali přemýšleti a se starati, kterak by ta roztržka mezi bratry byla odstraněna a smíření mezi nimi zjednáno. Dobromyslní tito lidé měli za to, že smíření takové mohl by nejlépe provésti *sjezd knížat*, který by měl dosti vážnosti a vlivu, aby staršího bratra Rudolfa uchlácholil a mladšímu vštípil více vděčnosti a oddanosti k Rudolfovi, kterýž byl zjednal pokoj odstoupením zemí tak rozsáhlých.

Tato myšlénka uvítána byla příznivě především od Matiáše samého, který se tou dobou nalézal v rozličných nesnázích, tak že skutečně toužil po dobré shodě s bratrem Rudolfem. Pozorovalť Matiáš s úžasem, že protestanti v Rakousích nespokojili se se svobodou náboženskou, nýbrž že všelikým způsobem usilují zmocniti se úplně vlády v zemi a jej Matiáše připraviti nejen o moc doma, nýbrž také o spojence zahraničné. Dokladů k tomu měl dostatek; ale nejvíce o tom svědčila deputace, kterou stavové protestantští vypravili nejprvé k sněmu uherskému do Prešpurku a pak dne 9. ledna 1610 na sněm moravský do Olomouce. Tady na př. stěžoval si Tschernembl trpkými slovy, že Matiáš stavům slibů nedodržel, že města snaží se odtrhnouti od šlechty a j. v. V Uhrách se ujali protestantů tím způsobem, že sněm známou smlouvu prešpurskou a ivančickou pojal mezi zákony říšské; v Olomouci pak jal se horliti, Karel z Žerotína ostře proti vladaření biskupa Khlesla, který prý je vinen všemi roztržkami a který prý Matiáše štve proti protestantům. Žerotín hned také navrhl, aby sněm moravský zvolil zvláštní důvěrníky, kteří by se radili s výborem rakouským a uherským o stavu všech zemí Matiášových. Návrh ten směřoval zřejmě proti Matiášovi a již se počalo jednati o jeho provedení, když se stavům moravským dostaly do rukou listy *Sarkandra*, kterými provedení návrhu Žerotínova zastaveno. Se Sarkandrem setkáme se ještě častěji a proto uznáváme za potřebné položiti již tuto několik slov o jeho počátcích.

Sarkander Jan narodil se 20. prosince 1576 v Skočově Slezském z polských šlechtických rodičů. Prvního vzdělání nabyl v Příboře, kdež

matka co vdova žila, v Olomouci konal humanitní studia, v Praze v semináři Svatováclavském stal se bakalářem filosofie; bohoslovecká studia vykonal v Št. Hradci a byl tam také na kněze posvěcen. Za kardinála Dietrichšteina vrátil se na Moravu, byl kaplanem v Opavě, v Uničově, Charvátech, Boskovicích, konečně na žádost Popela z Lobkovic, který si jej vyvolil za zpovědníka, učiněn farářem v Holešovicích dne 6. května 1616. Mimo mnohé ctnosti, duchovního zdobící, na př. nábožnost, pořádnost a j. v. chválí se Sankander pro horlivost ve vyučování náboženství ve škole, kostele i po domech osadníků, tak že, aby věřící od protestantismu ochránil a katolickému náboženství i jen jednu duši nově získal, daleké konal cesty misionářské.

Tento Sankander vypraven byl od známého nám knížete Těšínského do Prahy, kdež prodléval právě tou dobou, kdy se jednalo o udělení majestátu a kdež se jménem knížete Těšínského pilně súčastnil v poradách strany Leopoldovy k potlačení protestantismu. Z listů Sarkandrových nabyli nyní stavové moravští vědomosti, že se jedná také o opětné přivedení Moravy pod panství Rudolfovo. Vidouce tedy, že by svým rozhodným odporem proti Matiášovi záměry Leopoldovy jen podporovali, umírnili se ve svém odporu. Ale Matiáš byl nicméně agitací protestantů rakouských vyplašen z poklidu svého, neboť se musel obávati, aby se při něm neopakovalo, co byl sám s pomocí stavů nespokojených připravil bratru svému Rudolfovi.

Avšak ani na katolíky nemohl se Matiáš úplně spolehnouti. Proto milerád k tomu svolil, aby získán byl zase jmenovitě pan z Liechtenšteina, a odhodlal se k tomu, že sám psal hrdému tomu a úskočnému pánu žádaje jej, aby zase vstoupil do jeho rady. Liechtenštein dostavil se na to do Vídně a smířil se zdánlivě i s Khleslem; ale jenom zdanlivě, poněvadž Khlesl měl i potom první a rozhodné slovo v radě Matiášově, což Liechtenštein nemohl snésti. Stávalo se tedy, že Matiáš musel často svou vážností urovnávati spory mezi těmito soupeři, aby nepropukly v záhubné nepřátelství.

Největší však nesnáz, jaká Matiáše nutila k smířlivosti, spočívala v tom, že potřeboval mnoho peněz a nevěděl kde je bráti. Na hranicích tureckých totiž vydržovány býti musely neustále značné posádky, což spojeno bylo ovšem se značnými výlohami. Ač hájení zemí uherských náleželo příslušníkům toho státu a jejich králi, přece Uhři dovedli vždycky pod rozličnými záminkami vyhnouti se vydajům na vojsko hranice střežící. Proto panovníci, kteří posud vládli společně zemím koruny sv. Štěpána a sv. Václava, jakož i říši Německé, přicházívali o pomoc na Turky před sněmy české a moravské; také z Německa dovedli si císařové Rudolf a jeho předchůdci opatřovati pomoc a podporu na lidech a na penězích za tím důvodem, že oběti ty podávají se na přemožení nepřítele všeho křesťanstva. Nyní však, co Matiáš byl králem Uherským, kdežto Rudolf panoval Čechám a říši Německé, mimořádné tyto prameny naprosto vyschly, tak že Matiáš uveden tím do nesmírných nesnází.

Tím si můžeme vysvětliti, že najednou i Khlesl počal horlivě působiti pro sjezd všech arciknížat Rakouských očekávaje od toho sjezdu smíření mezi bratry rozvaděnými a pevný spolek k hájení se proti všem nepřátelům rodu Habsburského. A sjezd sešel se skutečně, avšak ne v té způsobě, jaký chtěl míti Matiáš, a ne proto, že on si to přál, nýbrž z vůle samého císaře, který jím chtěl docíliti něčeho jiného nežli Matiáš.

Rudolf totiž si přál, aby v Praze sjeli se kurfiřti a knížata jemu přející a aby mu pomohli z domnělých nesnází. Jmenovitě sjezd knížat měl působiti na bratra Matiáše tak mocně a vydatně, aby mu navrátil země uchvácené. Tím způsobem nadál se Rudolf dosáhnouti toho, k čemu arcikníže Leopold směřoval násilím a mocí vojenskou. Nesmíme si však mysliti, že při tomto záměru Rudolf pevně trval. On smýšlení své o sjezdu knížat měnil tak řka každý den. Sotva totiž pozval do Prahy kurfiřta Kolínského, aby za každou cenu přijel do Prahy, poněvadž chtěl o těch věcech s ním se raditi, již byl zase rozhodně proti tomu sjezdu. Na Matiáše si stěžoval nejtrpčími slovy, jevil z toho radost, že hlavou katolické ligy v Německu stal se vévoda Bavorský a ne Matiáš nebo některý člen rodu Habsburského, a očekával, že Morava, Rakousy a snad také Uhry povolají jej zase za svého panovníka.

Kurfiřt Kolínský přijel zatím do Prahy a počal působiti na císaře v tom smyslu, aby svolil ke svolání knížat. První toho následek byl, že císař dal již vyhotoviti pozvání k přátelským knížatům, aby se dostavili na sjezd do Prahy; ale hnedle se zase rozmyslil a listy zvací byly na jeho rozkaz zadržány. Potom předložil kurfiřt Arnošt císaři spis pamětní, v němž podány byly kusy, o nichž by se mělo na sjezdě jednati. Kurfiřt dovedl v tom spise a ústně císaře tak získati pro své návrhy, že Rudolf, což bylo věcí neobyčejnou, uvedl jej do svých sbírek, kabinetů a do své pracovny a velmi milostivě všecko mu

vysvětloval. Skutečně také zhotoveny byly na rozkaz císařův nové listy zvací ke knížatům, ale s odesláním jich zase váháno. To popudilo kurfiřta, že se vyslovil v nevrlosti své o císaři, kterak nebude dříve plavati, dokud mu voda nepoteče do úst, ale pak že bude už pozdě. Vládu pražskou nazval kurfiřt zmatkem babylonským. Konečně nařídil císař Barvitiovi, aby listy zvací byly vypraveny; ale ve dvě hodiny v noci dal jej k sobě zase zavolati a dal rozkaz opačný horle při tom: „Nyní již vím, kam to všecko směřuje; vy Barvitie s ostatními radami ukládáte o mou čest, o mé tělo a o můj život; chcete mě a bratra mého Matiáše se světa sprovoditi a Ferdinanda udělati císařem!“ Námitky Barvitiovy nic nepomohly; listy zvací nesměly se více vypraviti a musely býti zničeny.

Kurfiřt Kolínský nabaživ se konečně takového protahování, oznámil císaři dne 18. ledna 1610, že z Prahy odjede a dříve se nevrátí, dokud nebude pozván k poradě s ostatními knížaty. A to skutečně pomohlo. Císař dal zhotoviti nové listy zvací, do kterých položen zároveň program sjezdu pražského a sice *o dohodnutí s králem Uherským Matiášem, o volbě krále Římského, o urovnání jülišských záležitostí.* Listy ty zaslány také skutečně knížatům, o kterých se dohodl císař Rudolf s kurfiřtem Kolínským a sice: kurfiřtům Mohučskému a Saskému, arcikníže Maximiliánovi a Ferdinandovi, vévodě Bavorskému Maximiliánovi a Ludvíkovi landkraběti Hessen-Darmstadtskému. Král Matiáš nebyl pozván, aby vyrovnání s ním nebylo tak stíženo, nýbrž měl jen poslati své zástupce.

Sjezd ustanoven byl původně na den posledního února 1610, ale z rozličných příčin jmenovitě vyjednáváním s vévodou Bavorským, který se nechtěl dostaviti hlavně prý pro zbrojení v zemi Pasovské, byl sjezd odložen na den 21. dubna.

Král Matiáš zatím ochladl ve své horlivosti, kterou z počátku jevil pro svolání sjezdu, když seznal, že bude míti jiný ráz nežli jak si přál. Za to staral se tím horlivěji, aby si doma zavedl jakýsi pořádek a měl tak záda pojištěna. Proto vyhověl přede vším jiným požadavkům Rakušanů dada městům takovou svobodu náboženskou, jakou byl už dříve šlechtě propůjčil. Vedle toho propůjčil i jiné politické ústupky svým poddaným a zjednal si tak na čas pokoj v Rakousích, v Uhrách a na Moravě.

Neustálá odkládavost císařova při jednání o sjezdu knížat zakládala se hlavně na tom, že císař každou chvíli vrátil se k oblíbenému svému záměru, dosáhnouti mocí, ozbrojenými silami toho, co mu nepřízeň doby vyrvala. V tom smyslu působili na císaře zejména dobrodružní přátelé Leopoldovi při dvoře pražském: Ramée, Sulz, Althan a Hegenmüller, ani majíce k němu přístup, neustále mu namlouvali, že sjezdu žádného nepotřebuje, že se takřka bez krveprolití může zase zmocniti zemí ztracených a proto že se musí vykonati potřebné zbrojení. Císař Rudolf popřávaje volného sluchu těmto rádcům dal konečně dne 16. ledna 1610 své svolení k tomu, aby najímán byl lid vojenský a zbrojení potřebné pro menší nápadnost, aby se konalo v biskupství Pasovském. Na to jmenovaní rádci čekali, poněvadž formálné svolení císařovo k záměrům svým nezbytně potřebovali. I jali se hned mezi sebe a přátely své rozdávati místa velitelů, plukovníků, podplukovníků a hejtmanů; a nežli několik neděl uplynulo, známo bylo po Čechách a po Německu, že v Pasově najímá se lid vojenský jménem císařovým. Najímání to z počátku nedělalo tolik hluku, poněvadž se za to mělo, že lid ten veden bude do Julišska, aby to vévodství uhájeno bylo proti rozličným nápadníkům; a stavové čeští také zbrojný svůj lid rozpustili a po uzavření sněmu v únoru pokojně domů se rozjeli. Avšak když najímání lidu počalo nabývati větších rozměrů a lidem pasovským nebylo nijakž hýbáno, počal lid tušiti, že zbrojení to souvisí s jinými záměry Rudolfovými a že je namířeno proti odpůrcům jeho v zemích rakouských. A tak veřejné mínění, zvláště mimo Čechy, ano si nepřálo vlády Rudolfovy, počalo se příznivě obraceti ve prospěch Matiáše, jakožto ochrance proti násilným záměrům Rudolfovým.

Ke konci dubna počali se do Prahy sjížděti knížata pozvaní na sjezd s četnou družinou, tak že prý každý z nich měl s sebou až 100 koňů. Proto vzkázáno kurfiřtu Saskému, aby nebral s sebou více nežli 200 koňů. Všickni ti knížata se svým služebnictvem vydržováni byli v Praze jako hosti na útraty císařovy, čímž ovšem prázdné pokladny dvorní přivedeny do velkých nesnází.

Ke všem knížatům jevil císař neobyčejnou vlídnost a laskavost. Každý z nich volán byl hned k slyšení, jakmile se dostavil do Prahy; císař po slyšení každého provázel až do předsíně a dával tady líbati si ruce i od váženějších osob z jejich průvodu. Na to bylo dne 1. května 1610 všeobecné slyšení, při němž předstupovali před císaře přítomní podle svých hodností: nejprvé totiž kurfiřtové Mohučský, Kolínský a Saský, po nich knížata Maximilián a Ferdinand a hrabě Gamelerio co zástupce arci-

knížete Albrechta, dále vévoda Brunšvický a lantkrabě Hessen-Darmstadtský. Vévoda Brunšvický nebyl pozván od císaře k sjezdu a přijel do Prahy za jinou věcí; ale císař si jej tak oblíbil, že po jeho přání přidal se k ostatním knížatům.

V listě zvacím sděleno bylo knížatům více kusů, o kterých se mělo na sjezdě jednati; ale nyní odevzdal císař každému knížeti zvláště, když byl u něho u slyšení, návrh jediný, v němž se ucházel o radu ve sporu svém s Matiášem. V návrhu se totiž pravilo, kterak přede dvěma roky byl císař násilně přepaden z Uher, z Rakous a z Moravy a kterak mu byli při tom země a obyvatelé vyrváni. I navrhovalo se, aby knížata se radili, jak by takové zlo se mohlo odstraniti, „vážnost“ císařova obnoviti a zadostučinění se mu zjednati. Z návrhu toho nebylo sice dosti zřejmo, jak si císař představuje to zadostučinění, ale Rudolf se nijakž s tím netajil a řekl přímo arcivévodům Maximiliánovi a Ferdinandovi, že chce, aby mu Matiáš navrátil země odňaté. A to měl provésti sjezd knížat a k tomu měl Rudolfovi dopomoci.

Knížata počali společnou poradu dne 5. května 1610 v domě někdejšího nejvyššího hofmistra Popela z Lobkovic a jali se skutečně jednati o poměru mezi Rudolfem a Matiášem. Než hnedle obrácena byla jejich pozornost ke sporu o dědictví jülišské a sjezd počal se pilně raditi o urovnání té záležitosti. Zatím dovedl si kurfiřt Saský Kristián II. získati přízeň císařovu a přesvědčiti jej, že bude nejlépe, aby jemu to dědictví uděleno bylo v léno. Překážkou mohl býti jen arcikníže Leopold a jeho záměry, k nimž císař dal své svolení. Ale Leopold vrátil se z Julichu do Prahy koncem června s tím přesvědčením, že nelze té země obhájiti proti protestantům. A tak pominula i tato překážka. Po té přednesl kurfiřt Saský žádost svou také shromážděným knížatům a došel od nich ochotné podpory, jelikož sami neměli ani chuti ani odhodlanosti mocí zbraně zjednati v Jülišsku platnost vůli císařově. Knížata jen to si vymiňovali, aby vévodství ostalo v držení kurfiřta Saského jen dotud, pokud by někdo jiný lepšího práva k němu nedokázal. Na to bylo dne 7. července kurfiřtu Saskému a celému rodu jeho dědictví jülišské propůjčeno od císaře v léno za obřadů slavnostních při tom obvyklých.

Co však v Praze tyto věci se dály a o dědictví jülišském slovy a spisy se jednalo, podnikali protestanti všecky potřebné kroky, aby dědictví toho obhájili proti císaři. Jindřich IV., král Francouzský, zavražděn byl dne 14. května 1610 a tím pominulo velké nebezpečí pro císaře a rod Habsburský, ale vdova po něm Marie Medicejská stála v slovu knížatům protestantským a poručila, aby připravených 8000 mužů pěchoty a 2000 jezdců táhlo na pomoc markraběti Brandenburskému a falckraběti z Neuburku k opanování Jülišska. A tak protestanti přistoupili s pomocí francouzskou k oblehání pevnosti Julichu, kteréž dobyli dne 12. září a tím se zmocnili celého dědictví jülišského. Vévoda Bavorský Maximilián svolal členy katolické ligy k poradě, jakmile vojsko jednoty protestantské počalo také obsazovati země knížat katolických. Hned také usnešeno, postaviti proti unii do pole 15.000 mužů pěchoty a 4000 jezdců; ale protestanti, kterým na tuto chvíli postačilo uhájení Jülišska proti císaři, vypravili hned své posly k Maximiliánovi a 24. října uzavřeli s ním mír toho způsobu, aby obě strany vojska svá rozpustily do 15. listopadu. A tak císař v záležitosti Jülišské utrpěl rozhodnou porážku.

Horší potíž měli knížata s provedením hlavního úkolu, k němuž byli povoláni do Prahy od císaře Rudolfa. Císař požadoval zadostučinění tím způsobem, aby bylo odčiněno, proč nevraží na bratra Matiáše, t. j. aby mu byly navráceny země, které musel Matiášovi postoupiti; ale knížata, ač si přáli smíření obou bratří, nevěděli jak do toho, aby uhodili na prostředek, kterak by Matiáš poskytl skutečně zadostučinění císaři příjemné a dostatečné. Knížata tedy připadli na myšlénku vyzvati přítomná arcivévody, aby oni udali způsob smíření a zadostučinění, poněvadž lépe nežli oni ostatní znají události roku 1608 a 1609 a jejich příčiny a pohnútky. Než arcivévodové přání tomu nevyhověli pravíce, že císař chce znáti radu a návrhy všech knížat.

Nyní teprvé se seznalo, že vyjednávání nemůže zdárně prospívati, není-li Matiáš přítomen. Proto pozván na sjezd také Matiáš, a když se sám dostaviti nechtěl, poslány bezpečné průvodní listy jeho plnomocníkům: Karlovi z Liechtenšteina, kterýž byl zatím povýšen do stavu knížecího, uherskému místokancléři Oldřichovi z Krenberku, Helfrichovi z Meggavy a Richardovi ze Stahremberku. Dorazili do Prahy již dne 31. května 1610 a knížata začali s nimi vyjednávati. Od plnomocníků Matiášových požadováno zadostučinění toho způsobu, aby vážnost císařova byla obnovena a země odňaté aby mu byly navráceny. Naproti tomu odpověděli vyslanci Matiášovi, že pán jejich může dáti jen „osobní zadostučinění“. Takové protivy nebylo

ovšem lze sloučiti a tak celé vyjednávání, ač dlouho trvalo, ostalo bez výsledku.

Knížata Pražského sjezdu vypravili tedy dne 28. června 1610 k Matiášovi do Vídně kurfiřta Kolínského, arciknížete Ferdinanda a vévodu Brunšvického s několika obratnými radami a dali jim instrukci čili naučení, kteréž v první části obsahovalo navrácení císaři všech zemí odňatých, kdyby však Matiáš nechtěl se k tomu odhodlati, dovoleno deputaci v druhé části instrukce, aby vymohla jiné zadostučinění. Císaři byla ovšem ta instrukce sdělena a od té doby stopoval jednání sjezdu s velkou nedůvěrou.

Vyslanci sjezdu Pražského dorazili do Vídně dne 3. července a tady skutečně podle první části své instrukce požadovali od Matiáše, aby císaři vrátil země, které mu Rudolf musel postoupiti. Na to odpověděno se strany Matiášovy, že o tom všem jsou řádné smlouvy, a Matiáš že na nich nechce ničeho měniti a že se jich hodlá přesně přidržovati. Vyslanci pražští vidouce, že by tím způsobem ničeho nepořídili, užili druhé části své instrukce a po delším radění a vyjednávání s radami krále Matiáše předložil vévoda Brunšvický dne 15. července návrh o vyrovnání. Navrhováno tu kromě jiného, aby Matiáš za učiněnou urážku odprosil císaře; aby mu za země postoupené odváděl ročně 50.000 zlatých a 2000 věder vína. Za to neměl císař nijakž překážeti stavům svých zemí, když by chtěli Matiášovi poskytnouti pomoc proti Turkům, ano u sněmu říšského měl se sám za to přimlouvati. Matiáš neměl se pouštět bez vědomí císařova do žádného vyjednávání s mocnostmi zahraničnými; neměl uzavírati nepřátelských spolků proti císaři a j. v. S návrhem tím souhlasil Matiáš i jeho radové a také všickni vyslanci pražští; proto vypraven s ním vévoda Brunšvický k Rudolfovi, aby zjednal i jeho schválení.

Císař zatím obdržel zase některé ovšem klamavé zprávy, které v něm udržovaly naději, že nabude zemí ztracených, a proto zanevřel tím více na sjezd, který vypravil své zástupce k Matiášovi a jim i to dovolil, aby upustili od navrácení zemí, když by Matiáš tak nechtěl učiniti. Proto, jak vypravuje Gindely, *) dal Rudolf knížatům zřejmě znáti, že přítomnost jejich v Praze stala se mu břemenem; a jednotlivým členům své rady, jmenovitě Hegenmüllerovi, činil nejpotupnější výčitky. U jídla stůl i s pokrmy na něm složenými převrátil a jednoho večera dokonce hrozil zabíti svého komorníka, kordem na prsa mu namířiv.

Za takových okolností navrátil se vévoda Brunšvický do Prahy a odevzdal císaři smlouvu, o které se stalo dohodnutí ve Vídni. Rudolf ji podal Sulzovi a Hegenmüllerovi, o nichž věděl, že jsou rozhodnými odpůrci Matiášovými, aby o ní podali své dobrozdání. Ti tedy ovšem změnili smlouvu, aby s ní i císař souhlasil, a tak požadoval Rudolf kromě odprošení, kteréž za krále Matiáše měli učiniti arciknížata Maximilián a Ferdinand a vévoda Brunšvický, 1. aby mu byla vydána smlouva z r. 1606, 2. aby Matiáš spravoval země, které nechce navrátiti, jako man pod vrchním panstvím císařovým, 3. aby vůdci v pohraničných pevnostech proti Turkům skládali přísahu císaři a jeho rozkazy se spravovali; 4. aby zakročením Matiášovým větev štýrská se vzdala svých práv k Tyrolům ve prospěch císaře; 5. aby Matiáš císaři odváděl ročně více peněz a více vína nežli bylo ustanoveno smlouvou vídeňskou a j. v.

Panovník, který neměl ani duševních ani hmotných prostředků, aby uhájil svých zemí Uher, Rakous a Moravy; panovník, který neustálým povolováním stavům českým osvědčoval svou slabost a málomocnost: jednal nyní zajisté velmi neopatrně, že popřával sluchu úskočným našeptavatelům, ani neustále v něm vzbuzovali naděje neodůvodněné. Obyčejný rozum politický byl by jej musel uvésti na cestu poznání, že Morava, Rakousy a Uhry stojí mnohem rozhodněji při Matiášovi nežli kdykoli při něm. O tom také měl jistotu, že ani katolická liga v Německu ani katolické Španělsko neposkytnou mu dostatečné pomoci k nabytí zemí ztracených! Nač se tedy mohl spolehnouti? On se potácel mezi nadějí a zoufalstvím, mezi nerozhodností a dobrodružnou odvahou, a tak zamítl smlouvu vídeňskou, která zajisté poskytovala Rudolfovi více, nežli mohl právem očekávati. Matiáš nabízel se odprositi uraženého císaře, což mohlo zajisté dostačiti ješitnosti Rudolfově; neboť potom měl právo honositi se, že Matiáše přemohl, že se mu musel podrobiti a pokořiti. Matiáš nabízel ročního poplatku 50.000 zl. a 2000 věder vína, což by bylo zajisté hotovou manou do vyprazdněných pokladen Rudlfových. Konečně podřizoval se Matiáš vrchnímu panství Rudolfovu tím způsobem, že slíbil nepouštět se do jednání s cizími mocnostmi, jmenovitě s Turky bez vědomí císařova a neuzavírat spolků proti císaři směřujících. S těmito značnými ústupky vzal by za vděk každý jiný panovník bez moci a spojenců jako byl Rudolf; ale z důvodů nám

*) „Rudolf II. und seine Zeit". Díl II.

známých učinil Rudolf jináče a požadoval takové změny smlouvy, že Matiáš k nim zajisté nesvolí, poněvadž Rudolf nemůže ho k přijetí jich nijakž donutiti. To se týkalo zejména požadavku, aby Matiáš všecky své země přijal od císaře v léno aby posádky v pevnostech na tureckých hranicích vydal v moc císařovu a aby značně zvýšil poplatek Rudolfovi.

Když tedy došly do Vídně požadavky Rudolfovy, odpověděl na ně Matiáš, že 1. smlouvu z r. 1606 vydá vyslancům sjezdu Pražského s plnomocenstvím, aby ji zničili, jakmile vyrovnání bude potvrzeno od císaře; za 2. nabídl se Matiáš, že přijme od císaře v léno „země Rakouské", t. j. Dolní a Horní Rakousy; za 3. nechtěl císaři přenechat velitelství nad posádkami uherskými, ale slíbil, že přání císařovo odporučí Uhrům na sněmě nejblíže příštím. Požadavek 5, aby totiž zvýšen byl poplatek nad 50.000 zl. a 2000 véder vína, Matiáš naprosto zamítl. Konečně požadoval Matiáš, aby smlouva na tomto základě potvrzena byla od císaře nejdéle do 31. srpna, jinak že se bude považovati za sproštěna všech závazků. Podle toho, co Matiáš nyní povoloval, sepsána nová smlouva dne 17. srpna 1610 a podepsána od vyslanců sjezdu Pražského, kteří se s ní vypravili do Prahy.

Zatím odjel z Prahy kurfiřt Saský Kristián II., známý svou rozmařilostí a nádherymilovnosti. Knížata na sjezd pozvaná byli, jak už praveno, hosty císařovými, a ač pokladny Rudolfovy neoplývaly velkým nadbytkem, přece chováni v Praze skutečně císařsky. Za pobytu těchto vznešených hostí dály se u dvora stálé slavnosti, tak že kurfiřt Kristián při posledním svém slyšení u císaře své díky za skvělé pohostění končil prý těmito slovy: „Vaše císařská milost mne tak štědře hostila, že jsem ani hodinu nebyl střízliv." Za rok na to zemřel rozmařilý tento panovník následkem prý přílišného pití.

Vévoda Brunšvický, který císaři přivezl smlouvu jiného znění a smyslu, nežli Rudolf požadoval, odjezdem kurfiřta Saského přišel o vydatného spojence a musel se sám tím více vynasnažovati. Ostatní knížata totiž nemohli ničeho pořídíti proti ustavičným piklům arcikníže Leopolda, kterýž Rudolfa nabádal k nepovolnosti, aby dosáhl svých záměrů a nemusel rozpustiti lid pasovský, proti osobnímu lékaři Rudolfovu dru. Armanstetterovi a jiným osobám. Vévoda Brunšvický tedy sám tak dlouho se vynasnažoval, až vymohl u císaře svolení k novým poradám (27. srpna), v nichž súčastnili se arcikníže Leopold, lantkrabě z Leuchtenberka, hrabě Sulz, Hannewaldt, Hegenmüller a Barvitius. S těmi ujednána smlouva nová různící se od druhé smlouvy vídeňské kromě změn nepodstatných a slohových tím, že do článku druhého přidáno, aby smlouva z r. 1606 vydána byla císaři Rudolfovi. Sjezd smlouvu tu schválil a vévoda Brunšvický zaslal její opis do Vídně Matiášovi, domlouvaje mu, aby ji podepsal.

Než Rudolf se romyslil zase jinak. Najednou se rozpomenul, že mu sjezd nepomohl k zemím ztraceným a že smlouva nová váže mu ruce ještě pevněji nežli smlouva s Matiášem z r. 1608. A proto si umínil hledat pomoci proti Matiášovi u Jednoty protestantské, za kterouž příčinou vyslal Gotharda ze Stahremberku k Petru Vokovi z Rožmberka. Ale kurfiřt Falcký, hlava té jednoty ležel na smrtelné posteli a brzy na to zemřel, a tak návrh Rudolfův ostal bez výsledku.

Král Matiáš zamítl naprosto druhý návrh pražský dne 2. září 1610 a vzkázal na sjezd do Prahy, pakli císař druhou smlouvu vídeňskou nepodpíše do 10. září, že se vzdá všelikého dalšího jednání. Knížata na sjezdu shromáždění naléhali proto znovu na císaře, aby potvrdil druhou smlouvu vídeňskou, a docíli nyní tolik, že Rudolf svolil k sepsání nové smlouvy, když se nemohl nadíti pomoci od Jednoty protestantské. Podle přání arcikníže Leopolda, který tlumočil smýšlení císařovo, pojato do smlouvy sedm kusů: 1) odprošení císaře způsobem již ujednaným; 2) Matiáš měl slíbiti, že odstoupení zemí uznávati bude za zvláštní dobrodiní a za milost císařovu a že za postoupené Rakousy složí císaři obvyklou přísahu manskou; třetím, čtvrtým, pátým a šestým článkem sliboval Matiáš, že proti císaři nepodnikne nic nepřátelského, že spolky proti císaři rozváže a zruší a že bez vědomí císaře nepustí se do vyjednávání s národy barbarskými a cizími panovníky, jmenovitě s Turky. Sedmým článkem ustanoveno, aby nejdéle za měsíc po stvrzení smlouvy císař a král Matiáš rozpustili svůj lid zbrojný a kdyby některý z důležitých příčin nemohl tak učiniti, aby lidu toho proti druhému neupotřebil. Dne 10. září podepsal tu smlouvu císař; po něm kurfiřti Mohučský a Kolínský, arcikníže Maximilián, Ferdinand a Leopold, vévoda Brunšvický a hrabě z Gameleria. Lantkrabě Hessen-Darmstadtský nebyl již více v Praze; za kurfiřtem Saským vydal se vévoda Brunšvický pro podpis do Drážďan, načež se smlouvou spěchal do Vídně, kam dorazil dne 18. září.

Vévodovi Brunšvickému nastaly ve Vídni nové nesnáze, neboť král Matiáš právem namítal, že propuštění lidu pasovského není nijakž

zaručeno a že se mu nezabezpečuje žádná pomoc proti Turkům. O ty věci psal vévoda do Prahy, a knížata, kteří tady ještě zbyli, vymohli na Rudolfovi alespoň ústní slib, že lid pasovský bude nejdéle za měsíc rozpuštěn, a že císař se zasadí u říšského sněmu německého, aby Matiáši poskytnuta byla pomoc říšská. Přípis, který tyto sliby obsahoval, musel vévoda Brunšvický vydati Matiášovi a kromě toho ještě sám svou osobou se mu zaručiti, že lid pasovský bude skutečně rozpuštěn. Na to Matiáš dne 30. září 1610 podepsal smlouvu Pražskou ze dne 10. září, čímž dokonáno smíření mezi bratry rozvaděnými a zjednán — ovšem na pohled — mír v nynějších zemích rakouských.

Smíření provedeno také hned zevnějším způsobem, jak byl Rudolf požadoval. Měli je vykonati za Matiáše, jak bylo ustanoveno, arcikníže Maximilian a Ferdinand a vévoda Brunšvický; ale jelikož se vévoda nevrátil v ustanovený den, odbyla se věc dne 9. října 1610 bez něho. Oba arcikníže a hrabě Gamalerio dostavili se do hradu královského na Hradčanech, kde je očekával císař Rudolf s tajnými svými radami a s nejvyššími úředníky zemskými v Čechách. Nežli arcikníže počali odprošovati způsobem předepsaným, prohlásil císař, an stoje opíral se o stůl, že věc je odbyta. Praviť prý, že nechce učiniti příklad, aby kdy který člen rodu Habsburského Římského císaře kleče měl odprošovati. Maximilian děkoval jménem bratra Matiáše za tuto milost a laskavost a roztrhl smlouvu z r. 1606 před očima císaře na několik kusů, kteréž podal arcikníženi Ferdinandovi, aby je odevzdal císaři. Odpoledne arcikníže odjeli a tím bylo jednání sjezdu Pražského ukončeno.

Nesmíme však mysliti, že tím bylo zjednáno úplné a upřímné smíření mezi Rudolfem a Matiášem. Události, o nichž budeme hned vypravovati, svědčiti budou o neupřímnosti Rudolfově. Avšak již tou dobou, kdy se jednalo o smíření mezi bratry, děly se potají jiné úmluvy, které směřovaly v první řadě proti králi Matiášovi. Dne 18. srpna 1610 podal sjezd Pražský císaři zvláštní vybídnutí, aby se jednalo také o nástupnictví v říši, jak bylo slíbeno v programě k tomuto sjezdu. Veřejně se o té věci na konventě více nejednalo, za to však vyjednávalo se tím pilněji mezi císařem a kurfiřty Mohučským, Kolínským a Saským o zvolení a povýšení arcikníže Leopolda na trůn Německý. Jmenovaní tři kurfiřti totiž podali císaři spis pamětný toho smyslu, aby si ustanovil nástupce, který by se jemu hodil; a Rudolf jim dal na srozuměnou, že hodnost tu přeje arcikníži Leopoldovi. A zároveň se Rudolf také ucházel u vévody Bavorského Viléma o ruku dcery jeho Majdaleny pro Leopolda, při čemž sliboval, že jej nadá bohatými pozemky. Důvěrní přátelé Leopoldovi se vychloubali, že pán jejich učiněn bude od císaře králem Českým, hrabětem Tyrolským a vévodou Julišským.

Horkokrevný Leopold ucházel se hned dosti neopatrně o pomoc k volbě a uznání svému ve Španělsku a u španělského vyslance v Praze; byl sice odbyt, ale proto přece stály věci pro Leopolda velmi příznivě, když se rozešel sjezd Pražský. Hned po tomto sjezdě zajel si kurfiřt Mohučský do Drážďan a podle všeho dohodli se tam s Kristianem II. o volbě Leopolda za císaře Německého. Potom arcibiskup Mohučský svolal kurfiřty Kolínského a Trevírského do Koblence a tady se všickni tři rozhodli pro volbu Leopolda, o čemž sepsali také zvláštní závaznou listinu. Tím tedy Leopold získal hlasy tří kurfiřtů duchovních a kurfiřta Saského, a jelikož nebylo pochybnosti, že mu i císař Rudolf jakožto kurfiřt Český dá svůj hlas, proto volba jeho byla koncem r. 1610 dostatečně pojištěna.

Jednání o lidu Pasovském. — Vpád Pasovských do Horních Rakous. — Pasovští zmocní se Budějovic a Tábora. — Pasovští zmocní se Malé Strany. — Obléhání Starého města. — Ústup Pasovských z Čech.

R. 1610 září — 1611 květen.

Pravili jsme, že smlouvou z 10. září 1610 nebylo zjednáno opravdové a upřímné narovnání mezi Rudolfem a Matiášem. To se nejlépe osvědčilo v skutečnosti s vojskem Pasovským, kteréž podle smlouvy mělo býti rozpuštěno nejdéle za měsíc tedy nejpozději do 10. října. Vojska toho bylo již v měsíci březnu 1610 přes polovičku a do 10. září, kdy se smlouva zavírala, vojska toho ještě přibylo; než přes tuto okolnost nemeškal král Matiáš a rozpustil svůj zbrojný lid, ale Rudolf toho neučinil, naopak osvědčil některými kroky, že tak ani učiniti nehodlá; když na př. vévoda Bavorský z uložení katolické ligy sbíral vojsko proti jednotě protestantské a obrátil se s prosbou k císaři, aby mu přepuštěno bylo vojsko v Pasovsku sebrané, Leopold jménem císařovým žádost jeho naprosto zamítl a sice zrovna v té době, když dokonáno bylo narovnání mezi Rudolfem a Matiášem, kdy tedy už více císař nepotřeboval vojska ani na obranu

proti Matiášovi, aniž k útoku, kterého podniknouti více neměl ani práva ani příčiny. Než Rudolf lid Pasovský podržel i potom vymlouvaje se, že prý nemá peněz na jeho uspokojení a odbytí; ale to byla planá výmluva, jak se ukázalo dalším jednáním císařovým.

Podobnou planou omluvu sdělil císař zvláštním přípisem také nejvyšším úředníkům zemským v Čechách, když se začalo po Praze reptati, že císař v sousedství Čech vydržuje a připravuje zbrojný lid. Rudolf pravil, že je vojsku dlužen žold za kolik měsíců, a že nemá peněz, aby je mohl odbyti. Zatím však nebylo zaplaceno pouze asi 400.000 zl. a císař sám mohl poskytnouti asi 300.000; ostatek by se byl dal snadno sehnati, jen kdyby byl měl Rudolf dobrou vůli. Ale místo toho popřál císař zase volného sluchu strůjcům pasovského zbrojení, ani mu namlouvali, že by bylo nejlépe, aby ten lid přeložen byl do Čech na panství krumlovské a kolem Budějovic, ponévadž biskupství Pasovské je už nadobro vyjedeno a ponévadž — v Čechách by ten lid byl lépe po ruce k provedení záměru Rudolfova a Leopoldova. K tomu radila zejména také vojenská dvorní rada, což je nejlepším důkazem, že Leopold si už dovedl získati hodně přátel při dvoře Rudolfově. Následkem toho císař Rudolf oznámil novým přípisem nejvyšším úředníkům zemským své domnělé nesnáze s lidem Pasovským, žádaje jich, aby ve spolku s vojenským výborem stavovským tu věc náležité uvážili, o ubytování toho lidu v Krumlově a v Budějovicích se postarali a na jeho vydržování peníze opatřili.

Musíme se vyznati, že nás tato, nejmírněji řečeno, bezohledná rada přátel Leopoldových, kterou dali Rudolfovi, velice překvapuje. Lid se všech koutů světa sehnaný, sběř dobrodružná, řádí už kolik měsíců v sousední zemi, čekajíc jen, až ji vůdcové neméně dobrodružní povedou na bohatý lup do země České. A strůjci výpravy této jsou ke všemu tak smělí, že požadují od stavů, k jichž pokoření pracují, aby si ten lid vzali do svých příbytků, aby se starali o jeho dobrou výživu a zábavu! Čechové nebyli zasvěceni do všech záměrů Leopoldových, ale i tehdy, kdyby ve zbrojení pasovském nespatřovali žádných postranních zámyslů proti Čechám a svobodám zemským, musely se jim požadavky Rudolfovy jeviti neobyčejnými a neoprávněnými. Pochopujeme tedy, že Rudolfův požadavek vzbudil u zemských úředníků a u výboru stavovského velkou nevoli a pravé zděšení. Spatřovalit v tom všickni porušení ústavy — zřízení zemského, neboť bez svolení sněmu nesměl král ani vojska cizího najímati, ani vojsko cizí do země povolávati. Nebylo by s podivením, kdyby nejvyšší úředníci byli žádost císařovu naprosto zamítli; oni však snažíce se zachovati vždy dobrou shodu s císařem, vyslovili sice dne 25. září 1610 své podivení nad tím, kterak proti zřízení zemskému chce uvésti cizí lid válečný do země, ale slíbili císaři přece pomoc peněžitou, aby lid najatý mohl rozpustiti.

Můžeme za to míti, že nabídnutí toto vyplývalo i z těch důvodů, aby přece vojsko pasovské nedostalo se do Čech, a aby škodami od něho způsobenými a sbíráním lidu proti němu nevzešly zemi mnohem větší výlohy a škody nežli poskytnutím nepatrné sumy penežité Rudolfovi. Nejvyšší úředníci počali se tedy ohlížeti po penězích na všech stranách; jmenovitě vypravili také Václava Budovce a Smiřického k panu Petru Vokovi z Rožmberka, aby stavům půjčil nějaké peníze. Na Třeboni sešli se oba se zástupci lidu Pasovského, Raméem a Haugwitzem, kteříž se ucházeli u pána z Rožmberka, aby lid Pasovský pustil a přijal dobrovolně na své statky. Ramée oznámil Rožmberkovi, že lid Pasovský co nejdříve vtrhne do Krumlova, a že pak se k okolním statkářům bude chovati přátelsky nebo nepřátelsky, podle toho, jak se statkáři k nim budou míti. Vůdcové lidu Pasovského tedy považovali uskutečnění plánu svého za tak jisté a snadné, že se již odvažovali strašiti tak mocné pány české jako byl Petr Vok z Rožmberka. Budovec neměškal tedy zaslati do Prahy zprávu o všem, co slyšel hrůzného o řádění Pasovských. A jelikož zatím došly do Prahy i jiné zprávy, ukrutnosti a výstřednosti Pasovských potvrzující, proto nejvyšší úředníci nabídli císaři konečně 200.000 zl. buď na hotovosti nebo brzy splatných, aby lid Pasovský vyplatil a rozpustil.

Ti, jimž skutečně záleželo na rozpuštění lidu Pasovského, naléhali na krále, aby za prostředkovatele k tomu ustanovil vévodu Brunšvického. Kníže tento byl tedy vyzván od císaře, aby úkol ten převzal, a skutečně se k tomu osvědčil ochotným hlavně také z té příčiny, že se byl Matiášovi osobně zaručil za rozpuštění zbrojného lidu Rudolfova. Vévoda Brunšvický jal se tedy pracovati na všech stranách předně u císaře, aby obdržel dostatečné plnomocenství k úřadu svému a za druhé aby měl dostatek peněz na uspokojení lidu zbrojného. Za krátký čas docílil tolik, že počítal na hotovosti 148.000 zl. a v poukázkách 312.000 zl. I vydal se dne 10. listopadu z Prahy do Pasova, kam už do-

razil dne 13. Za ním teprvé měl přijeti pokladník Kleinsträtel s penězi hotovými a měl s sebou přivézti také potřebné plnomocenství císařovo.

Vévoda Brunšvický musel se při věř své dobré vůli a při všem svém šlechetném snažení dožiti trpkého sklamání. Stavěl na slibech císaře Rudolfa a jeho radů a stavěl na písku, poněvadž ničeho neobdržel, co mu bylo slíbeno. Do Pasova přijel bez peněz a proto slíbil důstojníkům najatého vojska, že část žoldu za několik dní vyplatí na hotovosti, část pak dobrými poukázkami. Dne 18. listopadu pak oznámil písemně všemu vojsku, že 20. budou přehlíženi, do 14 dní že se jim vyplatí všechen žold zadržalý a tím že budou rozpuštěni. Ale do 20. nepřišly žádné peníze a tak vévoda povzbyv trpělivosti psal velmi ostré psaní vojenské dvorní radě, vytýkaje členům její, že císaře podvodným způsobem svedli k zbrojení pasovskému, které pohltilo asi milion zlatých. Podle smlouvy s Matiášem že se měl ten zbrojný lid rozpustiti, ale oni že to všelikými malichernými a ničemnými vytáčkami hleděli zabrániti a překaziti. Konečně vyzval důrazně vojenskou dvorní radu, aby mu do 28. listopadu zaslala pořádný a jasný dekret o rozpuštění celého vojska pasovského, jak důstojníků tak prostých žoldnéřů.

Blížil se den 6. prosince, kdy vojsko mělo býti vyplaceno, vévoda Brunšvický však do té doby neobdržel ještě žádných peněz z Prahy. Obdržel pouze od císaře pochvalný přípis se žádostí, aby jen vytrval při své nesnadné úloze; pak žádané plnomocenství, podepsané od Leopolda, ale peněz žádných neobdržel. Pokladník Kleinsträtel měl již 25. listopadu na hotovosti 123.642 tolary a 228.714 tolarů úpisů, ale byl s tím v Praze zdržován, poněvadž Rudolf nechtěl, aby Pasovský lid byl vyplacen a rozpuštěn. Tou dobou totiž získal již Leopold většinu i vojenské i tajné rady dvorské pro to, aby se lidu Pasovského upotřebilo k provedení známých záměrů. S důvěrnými přátely pak dohodl se Leopold o následujícím plánu: lid Pasovský měl býti přes odpor Čechů uveden do Krumlova, potom se měl svolati sněm zemský, jenž by zrušil majestát; aby vůdcové protestantští nemohli se dostaviti na sněm, měla se s nimi započíti pře pro zločin uražení Veličenstva. A tu bylo namířeno hlavně na hraběte Thurna, Kolonu z Felsu a Viléma z Lobkovic. Ke všemu ještě užívalo se úskočných dobrodruhů, aby slabý císař Rudolf byl tím více zapleten v záměry Leopoldovy. Astrologové nalézající se v službě Rudolfově vypočítali totiž, že Rudolf bude tentokráte ve válce šťastným a že Matiáše zajme. Za to byli od Rudolfa bohatě odměněni a Rudolf neomylně tomuto proroctví věřil více nežli sebe pádnějším a mocnějším důvodům rozumovým.

Vévoda Brunšvický dočkal se konečně císařského pokladníka Kleinsträtla dne 1. prosince; ale jelikož tento přijel s prazdnýma rukama, nabízel vévoda vůdcům vojska Pasovského výplatu poukázkami. Vůdcové však chtěli míti jen hotové peníze a žádali, aby lid zbrojný byl zatím jinam přeložen nežli hotové peníze budou sehnány. Zároveň vyslovovali vůdcové obavy. že lid se bude bouřiti, nebude-li mu dne 6. prosince, jak bylo slíbeno, žold vyplacen a že si sám bude plat vymáhati. A proti tomu že je jediný prostředek, aby ten lid byl jinam přeložen. I požadovali od vévody, aby sám vydal rozkaz o přestěhování tohoto lidu. Vévoda nevěda si jiné rady a vždy ještě očekávaje na poslední chvíli peníze od císaře vydal konečně rozkaz o přesídlení lidu Pasovského s tím vymíněním, aby od 9. do 17. prosince setrval ještě v Pasovsku a teprvé potom že bude převeden jinam, kdyby mu žold nebyl vyplacen. Na to hned dne 9. prosince odjel do Prahy, aby sám peníze vymohl na Rudolfovi.

Dobromyslný vévoda podal v Praze císaři zprávu o stavu vojska Pasovského; dokazoval, kterak v Pasovsku už všecko vyjedli a kterak tedy nic jiného nezbývá nežli ten lid ihned vyplatiti, nebo do Krumlova přeložiti. Podobnou zprávu podal vévoda také nejvyšším úředníkům zemským. Ale tito hned se shromáždili dne 13. prosince, povolavše do schůze i soudce zemské a ostře si postěžovavše na rušení zřízení zemského, požadovali co nejrozhodněji od císaře, aby ten lid ihned rozpustil, a aby svolil k svolání hotovosti zemské, která by se opřela vpádu Pasovských. Trpké výčitky činěny také vévodě Brunšvickému, jako by byl nejvyšší úředníky podvedl, a požadováno od něho, aby hned vydal úpisy peněžní a peníze hotové. Ale vévoda sám byl nevinen jako beránek, a ani peněz, ani úpisů vrátiti nemohl, poněvadž byly v rukou císařových. A císař sám ani lid Pasovský nevyplatil a nerozpustil, ani stavům nevrátil jejich peníze.

Dne 17. prosince měli býti Pasovští vyplaceni, ale když peníze nepřišly, dali se pod vůdcem svým Vavřincem Raméem dne 21. prosince 1610 na pochod z biskupství Pasovského, kde byli všecko vyjedli a kde výtržnostmi všelikého druhu, loupežemi a vraždami obyvatelstva až běda se nasužovali. Ramée obrátil se do Horních Rakous, zajisté se svolením a na rozkaz

císaře Rudolfa, neboť se mělo za to, že Gottfrid ze Starhemberka splní své sliby, že šlechta hornorakouská povstane, Rudolfa za svého panovníka prohlásí a zbrojný lid jeho mnohými tisíci lidu pomocného rozmnoží. Tím ovšem porušena byla smlouva uzavřená s Matiášem dne 10. září 1610. Vniknuvše do Horních Rakous přinutili Pasovští kdesi plavce při Dunaji, že je všecky o půl noci na lodích musili převézti na druhý břeh této řeky. A tu hned na čisto vydrancovali městečko Wesenufer, v němž samého vína do 30 vozů na díle vypili, na díle roztočili, vozy pak s prázdnými sudy do čista spálili. Okolní obyvatelé zvěděvše to, počali utíkati do hor, berouce s sebou, co v prvním chvatu mohli odnésti a odehnati. A v horách dělali záseky, aby tam za nimi Pasovští nemohli vniknouti. Za to Pasovští tím volněji řádili v osadách otevřených a opuštěných. Především jako vlci se najedli, potom pak ničili všecko napořád; víno ze sudů vypouštěli, peřím z peřin stlali pod koně, do mouky házeli popel, aby nebyla k potřebě, obyvatelstvo všelijak sužovali a trýznili; a jmenovitě ukájeli své hovadské chtíče na ženských, které pak nahé za kruté zimy vyháněli do lesů. Praviť se, že s pohlavím ženským nakládali hůře, nežli neznabohové barbarští.

Nezbedného toho lidu bylo, jak vypravuje Pavel Skála ze Zhoře, 9000 mužů pěchoty, 3090 jezdců a pak asi 2000 záškodníkův, nevěstek a všeliké jiné potulné sběře; vozů pak a kar, na nichž loupeže své vezli, měli při sobě 269 a v nich koní 1273.

Pasovští drancujíce a loupíce po zemi osm dní skoro bez překážky, obrátili se najednou k jihozápadu, jako by chtěli táhnouti do Tyrolska; za několik dní však obrátil se Ramée k Lambachu a pustil hlas, že potáhne rovnou cestou do Čech. Ale tím chtěl oklamati Linecké; neboť nenadále urychleným pochodem přitrhl dne 11. ledna 1611 k tomuto městu a strojil se k jeho obléhání. Ale brzy nabyl přesvědčení, že jeho síly na to nevystačí. Kromě toho seznal již dostatečně do této chvíle, že Rakušané se k němu nepřidají, naopak, že očekávají pomoc od Matiáše, o němž donešeno, že kvapem už sbírá lid vojenský. Ramée tedy vymáhal pouze potraviny a peníze od Lineckých, loupil a pálil dále, připravuje se zatím k pochodu do Čech, kamž mínil vkročiti dne 30. ledna. Již dne 26. ledna oznámil pánovi z Rožmberka svůj záměr, požaduje, aby vojsku jeho nebylo nijakž překáženo, jinak prý by se musel chovati jako nepřítel.

Také kolem Lince chovali se Pasovští jako divocí barbaři. Zmocnivše se řeky Dunaje, lodi po něm plující olupovali, a vůbec s každým, kdo jim padl do rukou, tak nekřesťansky nakládali, že srdce kamenné nad tím jejich řáděním muselo by splakati. Není tedy divu, že takovým způsobem nadělali v Rakousích tolik škod, že je současníci na více než dva miliony zlatých páčili. Kořist všelikého druhu vezla s sebou ta sběř do Čech, jak už naznačeno 1273 koňmi na 269 vozích a karách, což ovšem bylo také vesměs nakradeno a naloupeno.

Jakmile Matiáš obdržel do Vídně bezpečnou zprávu o vpádu Pasovských do Rakous, zaslal dne 29. prosince 1610 císaři Rudolfovi přípis a trpce mu vyčítal, že takovým způsobem porušena smlouva nedávno uzavřená. Matiáš ohlašoval zároveň, že se proti tomu vojsku musí opatřiti, že moci musí se opříti mocí; následky pak aby císař sobě připsal. Císař Rudolf na bratrův list ani neodpověděl, neboť vždy ještě se kojil nadějí, že mu Ramée podmaní Rakousy. Ale když Ramée zaslal určité zprávy, že v Rakousích se nebude moci udržeti, a že se obrátí do Čech, teprvé Rudolf dne 17. ledna 1611 vypravil s dlouhým listem známého nám Jindřicha Julia, vévodu Brunšvického, a s ním Hanuše Jiřího, hraběte z Hohenzolleru, kterýž byl předsedou říšské dvorské rady, k Matiášovi do Vídně, aby vpád lidu Pasovského do Rakous omluvili. Rudolf mnohými slovy se omlouval a horlivě dokazoval, že neměl a nemá úmyslu s bratrem svým válčiti, a že vždy jen na to pomýšlel a k tomu pracoval, kterak by ten lid Pasovský mohl býti uspokojen a rozpuštěn. Ale při tom všem hned také odvolával se na své domnělé právo, že vojsko jeho císařské může táhnouti každou zemí říšskou, a Rakousy že také náležejí k jeho říši.

Bylo však již pozdě; Matiáš maje na paměti události minulé a před očima spustošení své země, nenechal se více přesvědčiti ani přípisem Rudolfovým ani přátelskými přímluvami vyslanců Rudolfových. I zaslal Rudolfovi odpověď velmi ostrou a rozhodnou, kterou jej vinil přímo z věrolomnosti a úskočnosti. Matiáš vyčítal Rudolfovi, že mu na první jeho psaní příliš dlouho neodpověděl, že až posud neučinil ničeho, aby ten lid byl z Rakous vybyt. On Matiáš, že psal o vpádu Pasovských také tajné radě císařské, ale ani ta že neodpovídala, kdežto zatím loupení, plenění, pálení, vraždění, prznění pohlaví ženského, záhuby země, křiku, pláče a naříkání chudiny den ode dne přibývalo. Při dvoře pak císařském, ačkoliv prý každodenně

zprávy tam docházely, ano i velitelé téhož lidu sami osobně do Prahy přijížděli, že vše tak ticho bylo, jako by císař časnou smrtí sešel, a jako by nikdy žádná smlouva se nestala a od knížat nic nebylo zaručeno. Proto požadoval Matiáš od císaře: aby podle smlouvy z 10. září 1610 všecken ten lid Pasovský byl ihned rozpuštěn a z těch míst, kde se nyní nalézá, pryč vyhostěn; vůdcové toho lidu aby jakožto původcové zla byli jiným na příklad na hrdle a na statcích svých potrestáni, a císař tak skutečně ukázal, že nad tím vpádem nemá žádného zalíbení; jelikož lid Pasovský velmi ukrutně hospodařil a hrozných škod nadělal, aby císař všecky ty škody náležitě vynahradil a náhradu dostatečně zajistil; aby císař ustanovil jej Matiáše svým spoluvladařem, pokudž síly své k tomu shledává býti nedostatečnými. Naproti tomu však, kdyby císař s rozhodnutím svým odkládal, požadavkům Matiášovým dosti nečinil, aneb mezi tím nový lid verboval a proti smlouvám o něco se pokoušeti chtěl: tedy že král Matiáš před Bohem a přede vším světem ohlašuje, že náhrad za škody ve svých zemích, jak bude moci se bude domáhati a práva svého podle uznané potřeby obhajovati.

A Matiáš osvědčoval také skutkem, že tímto způsobem bude jednati. Sbíral na všech stranách co nejkvapněji lid vojenský a domáhal se podpory k tomu u svých poddaných. Také psal Čechům dne 23. ledna, aby mu přispěli pomocí na uhájení smlouvy Libeňské a poslední smlouvy z 10. září 1610.

V Čechách samých však nekonaly se takové přípravy proti Pasovským, jaké Matiáš uznával za potřebné. Nejvyšší úředníci a defensoři dověděvše se od vévody Brunšvického, že vyjednávání o rozpuštění lidu Pasovského se rozbilo, žádali od císaře, aby na opatření země proti tomu lidu svolána byla hotovost zemská. Císař musel k tomu svoliti a tak se již od nového roku 1611 v Čechách zbrojilo, avšak ne s takou pílí a s takým důrazem, jak toho věc vyžadovala. Čechové vždy ještě se oddávali myšlence, že najímatelé Pasovského lidu nechovají žádných zlých záměrů proti Čechám, a že tento lid dobrodružný nabrav dosti kořisti v Rakousích, odtud se roztrousí. Než pro všecky případy vymohli přece nejvyšší úředníci zeměští a defensoři stavovští na císaři svolání sněmu na den 28. ledna 1611. Pan Petr Vok z Rožmberka, který zatím obdržel bezpečné zprávy o řádění lidu Pasovského v Rakousích, a který ani o tom nepochyboval, že Pasovští obrátí se do Čech, neustával listy do Prahy zasylanými líčiti pohromy, jaké se hrnou na Čechy. Jmenovitě také co zkušený válečník dokazoval stavům, že hotovost zemská, lid necvičený, nemůže čeliti válečníkům ze řemesla; a radil tedy, aby také v Čechách bylo vojsko najímáno. Sněm skutečně uznal váhu jeho důvodů a vymohl na císaři, aby se najalo prozatím 1000 jezdců, kteréžto počet považován za dostatečný vedle hotovosti zemské k uhájení Čech proti Pasovským. Avšak hned na to došly zprávy o vtržení Pasovských do země a pak o tom, že se už zmocnili některých velkých měst. Stavové tedy požadovali, aby se najalo dvakráte tolik lidu a i k tomu musel císař svoliti.

Tím, že Pasovští v Rakousích nedošli ochotného vítání a že v Čechách proti nim počal sněm zemský zbrojiti, obrátily se věci rozhodně proti Leopoldovi a jeho záměrům. O tom nemohl se více klamati, že Čechové všemi silami se oprou vojsku Pasovskému a že konečně i Matiáš co ustanovený král Český přitáhne Čechům na pomoc, kdyby toho bylo potřebí. Leopold tedy chtěl couvnouti. I požadoval od vyslance španělského, aby zprostředkoval mezi Rudolfem a Matiášem v tom smyslu, by Matiáš vpád Pasovských do Rakous nepovažoval za známku válečnou a za porušení poslední smlouvy. Vyslanec Zuniga úkol takový zamítl. Leopold jej tedy žádal, aby se vydal do Vídně k Matiášovi; ale vyslanec zase tak nechtěl učiniti, dokud ho nepošle sám císař s dostatečnými zárukami, že lid Pasovský bude hned rozpuštěn, a smlouva uzavřená že se bude věrně zachovávati. Tu jal se Leopold vykládati Zunigovi tajný plán tohoto způsobu, aby on Zuniga a vyslanec papežský zprostředkovali spolek Rudolfa s Matiášem; oba že spojí svá vojska, pokoří odbojné stavy ve svých zemích, obnoví moc královskou a zjednají zase neobmezené panství víře katolické. Ani k tomuto dobrodružnému podniku nechtěl se Zuniga propůjčiti právě, že Matiáš má vojsko skoro naskrze protestantské, že je najato na útraty země se svolením stavů protestantských a že by se tedy nepropůjčilo k potírání protestantů.

To však byla jen slabá jedna chvíle, v níž Leopold počal váhati a se rozpakovati. Snad zprávy nepříznivé jen krátkou dobu naň účinkovaly; snad dodávali mu odvahy čeští katolíci Slavata a Martinic a pak bývalý zemský hejtman na Moravě Berka z Dubé, který po svém pádu r. 1608 zdržoval se v Čechách, poněvadž stavové Moravští vždy ještě usilovali o jeho potrestání; snad také i ta okolnost dodala Leopoldovi nové odvahy, že stavové čeští pořád

ještě se uházeli u Rudolfa o rozpuštění lidu Pasovského a Matiášovi vzkázali, aby se svým vojskem nevstupoval do Čech: zkrátka Leopold se zase zmužil, působil na císaře a tak ponechána Raméovi volnost, aby s lidem Pasovským táhl ku Praze.

Dne 30. ledna 1611 překročili Pasovští české hranice v místech nám neznámých a ještě téhož dne vrazili do Krumlova. Odtud dali se na pochod k Budějovicům, kterých se zmocnili úskokem, což prý se stalo tímto způsobem: Ramée, jakmile se dostal do Krumlova, vypravil napřed několik osob na dvou vozích, kteréž dojely do Budějovic večer dne 31. ledna. Vydávali se za císařské komisaře z Prahy a roztrušovali, že jsou vysláni k Pasovským, aby ten lid vyplatili a rozpustili. V Budějovicích takováto zvěst uvítána s nemalou radostí, a domnělí komisaři došli tím snáze víry. Za pány komisary však táhl Ramée celou noc se svým lidem a dorazil k šesté hodině až k městu; něco žoldnéřů ukrylo se hned také po zahradách nedaleko brány. Jakmile to bylo provedeno, dáno bylo v dáli umluvené znamení výstřelem, a páni komisaři v městě žádali, aby jim byla brána otevřena, že musejí časně vyjeti, aby v čas úkol svůj provedli. Rada již časně ráno shromážděná, s počátku žádost jejich zamítla, ale na domluvu některých, aby se královští komisaři nezdržovali, byla jim brána otevřena a purkmistr s městským písařem je provázeli. Avšak sotva se jeden jejich vůz octl na mostě spuštěném, kdežto druhý vězel ještě v bráně otevřené, zpečovali se komisaři dále jeti, a když je písař napomenul, aby dále jeli, jinak že stráž bude páliti, jeden ze zakuklenců na místě jej kordem probodl. Nežli se měšťané bránu střežící vzpamatovali ze svého leknutí, vrazili již do brány Pasovští, kteří se v tmě noční zatím až sem byli připlížili, a měšťany hned odzbrojivše bránu sami obsadili. Za několik minut bylo celé město v rukou Pasovských.

Skála vypravuje, že domnělí komisaři, jakmile se octli v bráně s vozy svými, vypálením z bambitky dali návěští žoldnéřům nedaleko v záloze číhajícím a že hned sami primasa, radního a písaře, ani je provázeli, postříleli a povraždili. V městě zásobeném všelikými potřebami nalezli Pasovští mimo jiné hojné kořisti zejmena také 300 centů prachu a přes 30 kusů veliké střelby, což jim sloužilo potom k veliké platnosti.

Jiné, a jak se podobá, spolehlivější zprávy,*) vypravují obsazení Budějovic Pasovskými tímto způsobem: Pasovští přitrhnuvše k městu rozbili své stany za Dlouhým mostem mezi vesnicemi Litvinovicemi a Čtyřmi dvory, kamž bylo viděti s věží městských. Vůdce tohoto lidu Ramée dal vyzvati město, aby mu dobrovolně otevřeli brány městské a několik dní jej pohostili, že prý nikomu nebude ani vlas zkřiven na hlavě. Avšak Budějovičtí vymlouvajíce se, že jakožto hražené město královské nesmí bez svolení zeměpána přijmouti cizího vojska do svých bran, vyslali k Raméeovi písaře městského *Šimona Plachého* (z Třebnic?) s desátníkem a šikovatelem městským, aby s ním tu věc po dobrém vyjednali a vojsko Pasovské jinam obrátili. Ramée byl, jak se zdálo, výklady Plachého přesvědčen a svolil k tomu, aby se vojsko jeho rozložilo po ostatních vesnicích na pravém břehu Vltavy a důstojnictvo v zámku Rudolfově. Plachý podržen jakožto rukojmě, aby prý se Budějovičtí proti Pasovským nedopustili žádného úskoku až podle jejich bran a hradeb potáhnou.

V 8 hodin ráno táhli Pasovští od Čtyř dvorů přes Dlouhý most až k nynějšímu plácku Mariánskému, jako by se dále chtěli dáti k Rudolfovu. Plukovník Ramée zastavil se na koni blízko brány Písecké (nyní Pražská) a nechal vojsko kolem sebe postupovati. Nedaleko něho nalézal se písař městský Plachý střežený 12 arkebuzíry čili střelci s hakovnicemi, ani připravené měli doutnáky zapálené a hakovnice nabité, jako by se bylo obáváti, že Plachý provede nějakou zradu na Pasovských. Zatím účel toho byl jinaký. Když totiž odtáhlo poslední vojsko a k bráně přijíždělo malé oddělení jezdců, kteréž tvořilo zadní voj, pravil Ramée Plachému: „Pane písaři, jste propuštěn.“ Plachý se poklonil a v bráně spustili most zdvihací, aby hned mohl vstoupiti. (Tento výjev představuje vyobrazení naše na str. 705 a 706.) V tomtéž okamžení padla rána, střelci, jak bylo umluveno, hned skočili na most a zmocnili se ho i brány písecké. Tryskem také přihnal se zadní voj pasovský střelcům na pomoc a ostatní vojsko počalo se skokem vraceti. Plachý však nedbaje vlastního života křičel vzhůru na hradby: „Zrada! zavřete bránu! palte!“ „Skolte toho psa!“ zavřval Ramée a za okamžik zahřmělo několik pušek a hrdinný písař městský skácel se mrtev k zemi. Ramée hned počal mocným hlasem volati vzhůru na hradby: „Běda vám, páni Budějovští, uposlechnete-li rady písaře svého! Jediná rána z města a propadnete všickni životem! Nebudu šetřiti ani starců ani dětí!“

Pasovští měli bránu ve své moci, a uhrut-

*) Srovnej: Der Bote aus dem südlichen Böhmen, 1875, č. 32. a 33.

nostech jejich došlo z Rakous dosti hroznych zpráv do Budějovic; kdož by se tedy divil, že obránci města lekli se této pohrůžky, že pozbyli mysli a že pustili Pasovské do města bez výstřelu? Za radostného jásotu táhli Pasovští do města, kde si pak pochutnávali na hojných zásobách, po svém způsobu všelikých výtržností se dopouštějíce.

Na místě tom, kde padl městský písař Šimon Plachý, dala truchlící jeho manželka, Anna Marie, rozená Hirschova, zříditi při hradbě městské malý pomník. Syn Plachého, slavný vůdce studentů pražských proti Švédům roku 1648, narodil se r. 1606 v Budějovicích a byl teprvé pět roků stár, když otec padl rukou zákeřnickou. Před svou smrtí r. 1663 dal místo sešlého pomníku, který byla matka postavila, zasaditi do zevnější hradby městské na levé straně, když se vychází z města bývalou branou Pražskou, znak svého rodu v kamenu vytesaný a nad tím červenou mramorovou tabuli s nápisem o významu tohoto pomníku.

Ramée pustil z Budějovic hlas, že hodlá se zmocniti všech okolních měst, jmenovitě Vodňan, Sušic, Prachatic, Písku a Tábora; ale zanechav posádku v Budějovicích, dal se na pochod proti Táboru. I toho města se chtěl zmocniti úskokem, a vypravil proto napřed něco jízdy a pěchoty, kteráž přitrhla k Táboru dne 2. února večer, a když shledala brány zavřené, požadovala jménem císařovým, aby byla vpuštěna do města. Než Táborští vědouce již, jaký osud stihl Budějovice, lid zbrojný do města nepustili ani tehdy, když se toho počal domáhati všelikými vyhrůžkami. Avšak dne 4. února přitáhl Ramée s ostatním vojskem, a Táborští, nedůvěřujíce silám svým, že by vojsku tak četnému mohli odolati, vpustili Pasovské bez odporu do města. Požadovány hned klíče města, a když jich purkmistr vydati nechtěl, byl mocnou ranou do hlavy donucen k povolnosti. Hojnost pokrmů a nápojů muselo býti neustále přichystáno pro Pasovské a přes to týrali obyvatelstvo jako necitelní pohané.

V Táboře zdrželi se Pasovští pět dní, hradby městské byly jako v Budějovicích opraveny. V Táboře odbývána vojenská porada, jak by se mělo další tažení zříditi. Stalo se usnesení, aby byly nejpřednější osoby z protestantů zjímány, až se přitáhne do Prahy; jmenovitě hrabě Thurn měl býti za každou cenu polapen. Dne 10. února táhlo vojsko dále ku Praze, ale oklikou přes Karlštein. Úmysl Pasovských směřoval k tomu, zmocniti se koruny a jiných klenotů říšských, kteréž byly chovány na Karlštejně; ale stavové čeští obávajíce se nepřátelského útoku na klenoty tyto, daly je i všeliké privileje zemské záhy převézti do Prahy a uložiti v kapli sv. Václava na hradě, kdež k nim dali na stráž 300 mušketýrů. A tak Pasovští, nechajíce Karštejnu s pokojem, obsadili Beroun; a odtud po krátkém odpočinku táhli druhého dne ku Praze.

Po krajích padl z toho nenadálého vpádu do země znamenitý strach na obyvatele, zvláště když se rozneslo, jak Pasovští v těch místech, kudy táhli ku Praze, s ubohými lidmi tyransky a hůře nakládají nežli Turci a Tataři, tak že by kamení nad tím slzeti a splakati mohlo. Pročež mnozí z obyvatelů kraje Žateckého vysýlali manželky a dítky své do Míšně, aby je opatřili před tou zhovadilou chlípností.

V Praze zatím uveden byl král Rudolf sám do největších rozpaků tímto postupováním vojska Pasovského. Sám svou povahou pozbyl úplně mysli, jakmile se osvědčilo, že vpádem do Rakous není přemožen Matiáš; ale přes to nescházelo rádců, kteří jej pobádali k vytrvalosti. Sotva tedy se ustanovil na tom, že vydá nařízení, aby lid Pasovský se zastavil na svém pochodu, dovedli v něm Leopold a jiní rádcové vzbuditi zase naději, že vojskem Pasovským pokoří stavy evangelické a že pak co panovník neobmezený a mocný bude moci z Čech překonati a pokořiti i Matiáše. Ale hned zase dostavila se deputace stavů na sněmě shromážděných, ana důrazně požadovala, aby Pasovské prohlásil za nepřátely svoje a země České. Na vlastní oči viděl, jak stavové pilně shánějí lid zbrojný, a ze zkušenosti znal, že dovedou také rozhodně jednati. Ale rozpustit lid Pasovský, nebo jej prohlásit za nepřítele země, to mu zase rvalo srdce z těla; s touto poslední nadějí nechtěl a nemohl se rozloučiti. A neučiní-li tak, musel se obávati krvavých bojů, v nichž mohli Pasovští podléhnouti. Zatím jednal Leopold tím rozhodněji, čím více Rudolf se potácel mezi nadějí, strachem a nejistotou.

Dne 11. února vypravil se Leopold k Pasovským do Berouna. Přátelé jeho pustili o něm hlas takový, že jede ven mezi ten lid proto, aby s ním jménem a na místě císařském rokoval o zaplacení a rozpuštění. Leopold vrátil se z Berouna příštího dne (12 února) a večer bylo stavům oznámeno jménem císařovým, jak prý Pasovští se zavázali Leopoldovi, že se vrátí do Krumlova, dají-li stavové slib, že na zpátečním pochodu nebudou jich stíhati a pak v Krumlově obtěžovati. Stavové takový úpis vydali a Leopold zase odjel do Berouna.

Zatím stavové v Praze dostávali od přátel

z venkova, kudy Pasovští táhli a kde se zdržovali, ustavičné zprávy a výstrahy, že Pasovští míní vpadnouti do Prahy. Proto jak nejlépe mohli, chystali se k obraně proti nim, zvláště na Pohořelci. Lid zbrojný obdržel rozkaz, aby hned dával oheň z kusů, když by se Pasovští drali do města a aby i jinak jim odporoval. A ukázalo se, že výstrahy nebyly nadarmo.

Dne 13. února asi v 10 hodin ráno dorazil arcikníže Leopold se silným oddělením lidu Pasovského k hradbám městským. Byla neděle a o blížení Pasovských donešena napřed zpráva do města. Jakmile se tedy Pasovští objevili před hradbami, udeřeno bylo na poplach všude po Starém i po Novém městě a lid hrna se ven z kostelů a z domů chápal se zbraně a spěchal nejvíce na Hradčany, kamž Pasovští měli namířeno. Arcikníže Leopold vida zdi a brány dostatečně obsazené a slyše zvonění na poplach, obrátil se s Raméem a zajel do blízkého kláštera sv. Markéty v Břevnově.

Dopoledne přitrhlo veškero vojsko Pasovské a rozložilo se po hřbetě táhnoucím se západně od Prahy od nynější brány Strahovské k Bílé Hoře. Po krátkém odpočinku pokusili se Pasovští vniknouti do města, ale byli krvavě odraženi. S podobným osudem potkali se i při dvou dalších útocích, o které se toho dne ještě pokusili. Byly hradby městské vysoké a lidem zbrojným dostatečně obsazené. Lid, jak praveno, hrnul se na Malou Stranu a na Hradčany, a stavové, kteréž vedl Matiáš z Thurnu, dostavili se do kanceláře české, kdež nejvyšším úředníkům činili ovšem bez příčiny trpké výčitky, že proti slibu královskému lid Pasovský přitrhl až ku Praze. Nejvyšší úředníci tím nebyli zajisté nijakž vinni. Král Rudolf zvěděv o tomto ruchu dal hned ze strachu nařídíti skrze zvláštního svého hlasatele, aby lid Pasovský navrátil se do Krumlova.

Podle vypravování Skálova vypraven byl na žádost stavů zvláštní hlasatel čili herolt královský s nařízením královským, aby Pasovští vrátili se do Krumlova a tam čekali na svou výplatu. Ale po straně bylo prý tomu hlasateli dáno naučení, aby lidu Pasovskému ničeho neříkal, nýbrž aby se spravoval tím, co mu bude nařízeno od arciknížete Leopolda. Tento jej poslal k Raméovi a od tohoto bylo prý hlasateli nařízeno, aby svůj heroltský oděv zakryl jiným obyčejným pláštěm, a aby se beze všeho ohlašování vrátil do Prahy, a tam oznámil, že Pasovští nepřitáhli jako nepřátelé, ale jako přátelé a tak že by se chtěli chovati i v Praze. Skoro bychom mohli věřiti Skálovi, že hlasatel rozkaz svůj nevyřídil podle přání stavů, poněvadž Pasovští skutečně od Prahy se nehnuli.

Příštího dne, jenž byl masopustní pondělek (14. únor), dostavili se stavové zase na hrad a požadovali od císaře, aby vydány byly patenty, kterými by Pasovští prohlášeni byli za nepřátely císařovy. Nejvyšší úředníci zemští, kteří byli katolíky, chovali se velmi vlažně a obojetně, jako by skutečně Pasovských ani nepovažovali za nepřátely země. To vzbudilo všeobecnou nevoli, takže na ně pokřikováno, že lhou jako darebáci. Známý nám Václav Vchynský považoval už tento okamžik za vhodný, aby mohl brojiti proti Rudolfovi a ve prospěch Matiáše; i volal se Říčanem: „Kde jsou ti darebáci; vezměme si, bratře, každý jednoho na starost; tak si zachováme dobré své jméno a těm lhářům pletichy zastavíme.“

Toho dne sestoupili Pasovští s vrchu Petřína do údolí Košířského a v Praze rozneslo se pověst, že se vzdali útoku na Prahu. Ramée přeložil svůj stan od sv. Markéty do Košíř a arcikníže Leopold usadil se v zahradě Filipa Longa pod Bílou Horou. To zdálo se skutečně nasvědčovati, jako by Pasovští ustoupiti chtěli ke Zbraslavi. Ale to bylo jen líčeno, aby obhájce Prahy tím snáze oklamali. Neboť již nejbliže příští noci počalo vojsko Pasovské postupovati proti Praze a v jeho čele nalézal se sám arcikníže Leopold v úplné zbroji válečné. K šesté hodině ráno v úterý masopustní (dne 15. února) dostavili se částečně k bráně Karthouské, nyní Újezdské, částečně také na Petřín, kde se jich nikdo nenadál. Pěšáci přelezli hradby na Petříně a drali se spěšně dolů podle nynějšího paláce lobkovického do ulice Vlaské. Jezdci však dostali se k bráně Karthouské, které se zmocnili buď překvapením slabé stráže nebo jak někteří tomu chtějí, uplacením stráže, kterouž nicméně do jednoho porubali. Odtud vyrojili se na Újezd a pošavlovali každého, kdo se jim z posádky stavovské postavil na odpor. Rychlé postupování Pasovských bylo také tím usnadněno, že přední jich řady měly takové pláště jako vojáci stavovští. Kdo je tedy viděli za ranní tmy, nestříleli na ně, poněvadž je považovali za vojsko stavovské. A tak část Pasovských vnikla do rozličných ulic, ba i na některá náměstí, nežli se jim počal klásti vydatný odpor.

Zatím svoláno bylo na poplach vojsko stavovské a počalo tu a tam konečně dotírati na Pasovské. K první tuhé srážce došlo v jakési úzké ulici vedoucí z Újezda na náměstí, kde

se sám Matiáš z Thurnu postavil v čele vojska stavovského na odpor Pasovským. Stavovští museli ustoupiti přesile. Ale boj už se rozzuřil také na jiných místech, jmenovitě tekla už také krev na nynějším náměstí Radeckého. Nejlítěji tady bojováno u domu, kterému tehdáž jako až podnes říkali „u Petržílků.“ Tady bojovali již nejen Pasovští a vojáci stavovští, nýbrž také měšťané, ani z oken okolních domů dolů stříleli na své odpůrce, kamení na ně metali a horkou vodu lili. Jedni však pomáhali Pasovským a druzí stavovským. Pasovským pomáhali zejména Italové, kteří tehdáž tvořili na Malé straně dosti četnou obec a s Pasovskými byli nejspíše dorozuměni. Počet padlých rozličně se udává; stavovských prý zahynulo až 400 a Pasovských až 1000 mužů; ale v tom se všecky zprávy shodují, že nejvíce vojáků zahynulo střel-

Srážka sedláků s Pasovskými r. 1609. (49.)

bou z domů, a že na straně pasovské byl počet padlých mnohem větší nežli na straně stavovské. Stavovští v tom boji drželi se, ač byli překvapeni, velmi statečně; dvakráte museli Pasovští ustupovati z nynějšího náměstí Radeckého, až konečně přesila jízdy pasovské rozhodla boj v tomto místě ve prospěch nepřátel. Sami vůdcové stavovských, hrabě z Thurnu a Oldřich Vchynský byli raněni. Matiáš z Thurnu raněn byl z mušketu do ruky nad loktem, avšak toliko skrze maso.

Nový tuhý boj rozpředl se v domě Pavla Zuttera, kdež vůbec sloulo u Pštrosů aneb v Rathouze. Sem ustoupila část stavovských mušketýrů a bájili se odtud jako z nějaké tvrze velmi vydatně proti všem útokům Pasovských. Tito nemohouce domu dobýti, nahromadili u něho rozličných hořlavých věcí, jmenovitě také

dřevěných bud, které tady a na blízku k prodávání všelikých věcí sloužily, a hotovili se věci ty zapáliti. Ba jsou také zprávy, že Pasovští skutečně ten dům zapálili. Stavovští odtud ustoupili a Pasovští vniknuvše do domu načisto jej vyplenili i vedlejší dům pánů ze Sebuzína, v nichž nemálo kořisti nabyli. Sám pak Pavel Zutter s manželkou svou sotva mohl z domu uniknouti a do Starého města se spasiti. Pasovští vyloupivše ty domy, obořili se hned na sousední krámy, jmenovitě na boudy o sobě postavené a všecko z nich vybrali. Naposledy vtrhli všickni Pasovští na Malostranské náměstí, odehnali slabou stráž od radnice a vedravše se do vnitř, pokladny násilím zotvírali a všecko z nich vybrali. Všude prý sobě vedli tak hanebně a ukrutně, že líto bylo na to hleděti. Na to útočníci obrátili se k mostu, kam ustupovalo vojsko stavovské; u Saského domu rozzuřil se boj znovu; ale i tady museli stavovští ustoupiti dále přes most na Staré město, jelikož někteří Italové, ani v tom domě měli byty a krámy, Pasovské co nejvydatněji střelbou a jiným způsobem podporovali.

Pasovští jali se v patách stíhati vojsko stavovské přes most, a dvěma praporcům, z nichž jednomu velel ritmistr Brendel, podařilo se dokonce vniknouti až do Starého města. Ale jakmile obránci věže staroměstské spozorovali, že už nepřítel se tlačí do města, počali na ně střílet. První vypálil mladý měšťénín staroměstský *Jan Koch* ze švihovky do Pasovských na mostě a za ním vystřeleno hned také z jiných kusů, které tady byly na věži a na jiných místech na ochranu mostu. Hned také vyhrnuli se měšťané na most a počali Pasovské nazpět tisknouti. (Boj této chvíle na mostě představen byl naším vyobrazením na str. 769 a 770.) Pasovští byli skutečně s mostu sehnáni a tím odtrženi byli od ostatních onino jezdci, kteří se dostali až na Staré město. Jezdci však brzy se roztrhli a to záhubu jejich uspíšilo a usnadnilo. Jedni dali se dolů ke klášteru křížovnickému a druzí postupovali podle Královských lázní. Avšak při každém kroku stavěli se jim na odpor noví bojovníci; obecný lid také, co uchvátil, tím na ně dotíral, tak že jich kvapem ubývalo. Ritmistr Brendel chtěl se ukryti v domě Bambasovic na Široké ulici, ale byl jat a chasa jeho z velké části pobita nežli se dostala na nynější náměstí Karlovo. Zbytek honem spěchal ke klášteru Emauskému, aby tady se postavil na obranu, ale lid a žoldnéři stavovští v patách ty vetřelce stíhajíce, nepopřáli jim ani oddechu, tak že jeden jezdec za druhým kácel se s koně pod ranami lidu rozkaceného. Jen pěti podařilo se uniknouti až na Vyšehrad, odkudž v zoufalosti své, poněvadž Pražané pořád je pronásledovali, pustili se i s koňmi svými s Vyšehradu dolů jakousi úzkou příkrou stezkou, po které plavci chodívali nahoru. Někteří zahynuli na místě, jiní dostali se sice do vody, aby přeplavali ke svým na Újezd; ale pronásledovatelé pustili se za nimi na lodicích a dohonivše je v řece, tady je utloukli, tak že ani jeden s životem svým nevyvázl. Pavel Skála vypravuje, že jediný jezdec, a sice praporečník dostal se s Vyšehradu do Vltavy. Ale rybáři a plavci časně jej spatřivše, spustili se za ním na člunech a utloukli jej tu ve vodě lopatkami svými až do smrti. Koně pak a brašnu jeho, zlatem a stříbrem dobře našpikovanou obrátili k užitku svému. Také praporec byl u něho ještě nalezen.

Zatím pobouřena byla celá Praha vpádem Pasovských, a že byl právě úterek masopustní, kdy práce všední odpočívají, shromažďoval se lid na ulicích a na tržištích, každý pátraje po tom, co se stalo a co se dále bude díti. Pověst roznesla ovšem brzy po městě řádění Pasovských na Malé Straně a spousty tam způsobené vylíčila barvami nejživějšími. Také se ovšem vypravovalo více, nežli bylo pravda o účastenství katolíků v tomto přepadení Pasovských. Nescházelo ani chytrácких štváčů, ani ochotných posluchačů, kteří celý ten vpád vydávali a považovali za plán katolíků, zmocniti se Prahy, a s ní panství nad evangelíky. V takovémto spiknutí podle mínění obecného lidu museli ovšem míti účastenství hlavně mniši, a tak jako bleskem rozneslo se po městě volání: na kláštery! na papežence! Záminku k tomu zavdala hlavně ta okolnost, že jeden pasovský žoldnéř nalezen byl v klášteře Emauském, a že se vůbec po Praze roznesla pověst, že někteří Pasovští poschovali se po klášteřích. Vřavu tuto počala chátra, kteráž Pasovské pronásledovala až na Vyšehrad. Tady hrnuli se na kostel sv. Petra. Kněz jeden vyšel jim vstříc, a seznav brzy, oč běží těmto neziština obrancům města, vrhl se před nimi na kolena, a prosil úpěnlivě, aby mu darovali život. Nebyli ještě příliš rozlíceni a nechali jej s pokojem; ale do kostela vedrali se přece a sebrali všecko, co se dalo odnésti. Odtud obrátila se luza na benediktinský klášter v Emausích čili na Slovanech. Dva mniši, kteří byli v klášteře dopadeni, zavražděni bez milosrdenství; opat Petr Lodereker z Prošovic, o kterém se pravilo, že věděl o vpádu Pasovských, byl velmi pilně hledán a byl by zajisté také smrti neušel; ale ukryl se šťastně v komíně.

Na to bylo veškeré nářadí chrámové i klášterní rozbito nebo unešeno; ba nešetřeno ani hnihovny, z níž velké množství kněh zmařeno a zničeno. Tak zničením kněh převzácných, které by nejen literaturu naši byly zdobily, ale i o činnosti slovanských mnichů skvělé podaly svědectví, poslední památky slavných zaniklých dob jsou zahlazeny, a nám zachována jen pouhá jich upomínka. V jak bídný stav uvržen byl klášter a pozůstalí jeho obyvatelé tímto pustošením, o tom podávají svědectví následující slova, vyňatá z listu opata Loderekera k břevnovskému opatu z 3. dubna 1611: „Zatím se utíkám ke Kristu pánu svému, který ke mně volá: Petře, následuj mne, již holý, chudý, vyhladovělý, usoužený, plačící, neboť slze jsou mně chlebem ve dne v noci, a nejvíce, když si na hojnost ztracených kněh zpomenu.“ Bída a nouze v klášteře dosáhla skutečně takového stupně, že opat vypůjčenými šaty se musel přioditi, a nenalézaje v klášteře výživy u jakési paní Seidlicové blíž Bruské brány bydleti musel. Ještě v srpnu 1611 nebylo v klášteře žádných dveří, žádných oken, vše bylo pusto a prázdno. Také střecha kláštera byla od chatry rozkotána, tak že toto před časy tak velikolepé stavení, v němž osmdesát mnichů pohodlně bylo umístěno, nyní ani třem více místa neposkytovalo, neboť museli bydleti v domě proti klášteru ležícím.

Pleněním a vražděním na Slovanech luza jen se roznítila po kořisti a rozlačněla po krvi. Ti, kdo měli ještě málo, nebo kdo ještě ničeho nepopadli, ohlíželi se po kořisti jinde. A tak jedna část vydala se na Karlov, druzí táhli na klášter sv. Anežky a třetí houf valil se na minoritský klášter u sv. Jakuba. Špatně se vedlo kněžím, kteří náhodou tu sběř potkali: hned byli na zem povaleni, ztýráni a konečně zavražděni. Jezovitu jednoho, kterého na cestě uchvátili, dovlekli k řece, a bez rozpakování jej hodili do vody. Houf, který se přihrnul ke klášteru minoritskému, musel odtáhnouti s nepořízenou, poněvadž na obranu kláštera a kostela svatojakubského postavili se řezníci staroměstští s pádnými svými širočinami, které luze nahnaly potřebného strachu. Klášter sv. Anežky, v němž byli touto dobou mniši dominikánští, byl od luzy vydrancován, převor *P. Zantes* těžce zraněn a pět řeholníků více méně ztrýzněno, pak z habitů svlečeno a vyhnáno. Ještě hůře však řáděno bylo v klášteře františkánském u Panny Marie Sněžné a v klášteře karlovském.

Na Karlově byli kanovníci lateránští řehole sv. Augustina, kteří prý hněv obecného lidu byli na sebe uvalili tím, že nechtěli pod obojí podávati. Budova kostelní i kanonie byly od chatry velice spustošeny;*) v kostele vytlučena okna a zvonice do pola motykami rozkopána; také kanonie byla částečně pobořena. Opat *Kašpar Čepl* byl s dvěma řeholníky způsobem ukrutným mučen a zabit. Melichar Hofmann převor v kostele, Ondřej Kobr, řeholník na chodbě, Kašpar Čepl v refektáři o život přišel. Opatovi ruce a nohy usekali, kůži s hlavy stáhli, hlavu rozpoltili a hrozně jej zohavivše naposledy ženy i muži se mu posmívali. Kostel i kanonie byly ovšem naprosto vyloupeny a vydrancovány. Z kostela pobrány klenoty, kalichy, obrazy, roucha kostelní, knihy obřadní, všeliké krabice s ostatky svatých, nádoby a svícny kostelní; z kanonie pak vykradeny také všecky věci kostelní a obřadní, jako na př. berla a mitra, pak oděvy řeholníků a vůbec všecko, co se luze zfanatisované zalíbilo a nějakou cenu míti se zdálo. Chatra vedrala se ovšem i do špižíren a do sklepů, vyvalíc ven na nádvoří sudy s vínem v divoké rozpustilosti z kalichů svěcených popíjela. (Drancování Karlova podáváme zobrazené na str. 833 a 834.)

Věci, kterých se úřad Novoměstský mohl dopíditi, byly klášteru dne 19. srpna navráceny. Opat Řehoř Link brzy zvonici pobouranou vystavěl a šest oken v kůru kostelním novými skly nákladem 55 kop opatřil.

Nejvíce výtržného lidu shromáždilo se však před františkánským klášterem u Matky Boží Sněžné. Klášter tento, jakož i kostel při něm, zasvěcený Panně Marii Sněžné, vystavěny byly od krále Karla a odevzdány mnichům karmelitánským. Mniši tito byli odtud, jak jsme již na svém místě vypravovali, vyhnáni od husitů r. 1415 a klašter pak r. 1420 zpleněn a pobořen. Kostel vzal zkázu r. 1434. Obojí budova stála v zříceninách a vždy více se rozpadala až roku 1603 dostalo se oběma obnovitelů. Toho roku totiž přišel náhodou do Prahy generál františkánského řádu a povšimnuv si místa tohoto pro klášter velice příhodného, vyprosil si na Rudolfovi i zříceninu kostela i místo, na kterém stával klášter karmelitský. Místo však nebylo prázdné, neboť během času usadili se v zříceninách nebo si vystavěli na městišti kláštera větší nebo menší příbytky rozličtí lidé oprávnění i neoprávnění. A tito noví obyvatelé museli býti odtud vyhoštěni, což se dělo smlouváním s nimi o náhrady, při čemž také někteří, nechtíce se s náhradou nabídnutou spokojiti, museli býti mocí vyho-

*) Karel Navrátil: *Paměti kostela Panny Marie na nebe vzaté na hoře Karlově.*

štěni. Františkáni obnovili zbytek kostela, jak nyní jest; původní klenba gotická, nejméně 130 stop nad podlahou vysoká, nahražena jest jinou, o dva sáhy nižší klenbou, která však přece ještě vyšší jest nežli klenba chrámu svatovítského a chrámu týnského. Při chrámu pak vystavěn klášter s rozsáhlým dvorem. Při všech krocích, které františkáni museli podniknouti k získání kostela a klášterního místa a pak také k provedení potřebných budov, podporováni byli velmi horlivě a vydatně od nejvyššího kancléře českého Zdeňka Popela z Lobkovic, tak že tohoto pána považovati dlužno za zakladatele kláštera františkánského.

Obyvatelé pražští pohlíželi nelibým okem na založení nového kláštera zrovna tak jako dříve na uvedení jezovitů do Prahy. Nechuť ke klášteru a k jeho obyvatelům rozmnožovali hlavně ti, kdo byli z jeho městiště vyhoštěni. Ke všemu ještě uvedeni byli do kláštera mniši cizí ze Španělska, z Italie, z Francie, z Belgie a z Německa, ale žádný z Čech, tak že jim vadila i známost domácího jazyka, aby se byli mohli s lidem seznámiti a důvěru jeho si získati. Bylo tedy dosti záminek, obořiti se i na tento nový klášter. A tak již skoro k polednímu shlukl se lid kolem kláštera, v němž tou dobou bylo 15 mnichů, kdežto dva jiní kvardián a jeden frater meškali na cestě do Vídně. Kdežto jedni obsadili všecky východy, aby nikdo nemohl uniknouti, vrazili druzí do vnitř a dopouštěli se ohavností, jaké mají málo sobě rovných v českých dějinách. Jeden mnich, an nesl dříví do kuchyně, skolen na cestě; druhý utlučen holemi, když vykročil z refektáře, aby se podíval co ten hluk znamená; třetí stoje v kostele u oltáře držel oběma rukama krabici s posvěcenými hostiemi; luza mu obě ruce usekla, pak jej usmrtila a po hostiích nohama šlapala. Podobný osud stihl čtyry jiné mnichy, kteří byli na rozličných místech uchváceni a přes úpěnlivé své prosby bez milosrdenství povražděni. Ostatních osm mnichů, jak mohli, honem se ukrývali. Sedm z nich vlezlo do věže, ale byli tady vyslíděni a čtyři hned na místě zabiti. Tři utekli se oknem věžním na střechu kostela, ale i tam je pronásledovali krvežíznivci. Dva byli sestřeleni a střítili se se střechy dolů, třetí byl polapen a tak řka na kusy rozsekán. Ještě na mrtvolách shlazovali si surovci svou žáhu. Čtyři zavražděni mniši byli do naha vysvlečeni a na ulici pohozeni, kde ostali ležeti tři dni nepořbeni. Jediný mnich ušel rukám katovským tím způsobem, že vylezl, ač byl již poraněn, na střechu sousedního domu a tady se dva dni skrýval, až mohl slézti a do kláštera u sv. Jakuba prchnouti. Když už nebylo koho vražditi, jala se luza klášter pleniti. Nejrozpustilejší oblekli na se roucha kostelní a oděv povražděných a tropili s tím bohopustou vřavu po klášteře. V jedné kapli odpočívalo tělo nejvyššího hofmistra Ferdinanda z Donína, který měl býti pochován v hrobě pro něj upravovaném. Pověst o něm vypravovala, jak prý řekl za živobytí svého, že prodá poslední svůj kabát, aby pomohl lutheránv vyhnati ze země. Ani tohoto mrtvého těla nenechali na pokoji. Rakev násilím otevřeli, tělo ven z truhly vyvrhli a co klenotů na něm našli, ty pobrali a tělo pak nahé pohodili.

Řádění a pustošení v klášteřích bylo děsné. Všecky dvéře, okna, kamna i jiné nábytky luza na drobné kusy potřískala; mříže a jiné železné věci ven ze zdí vylamovala a s takovými kořistmi veřejně sem a tam po ulicích se nosila a chlubila, tak že nikdo lidu toho upokojiti a ukrotiti nemohl. Pakli z měšťanů někdo zuřivců napomenul, aby sobě tišeji počínali, takového každého za jednušku (t. j. za katolíka pod jednou přijímajícího) majíce, podobným trestem mu vyhrožovali. Zbývala ještě kolej jezovitská, jejíž obyvatelé byli od lidu obecného ještě více nenáviděni nežli všickni ostatní katolíci. Ke všemu ještě rozlétla se zase mezi lidem pověst, že u jezovitů nahromaděno je mnoho zbraní a střeliva. Luza, které se posud lup tak dobře dařil, hrnula se na jezovity; ale tady byli shromážděni stavové se svým vojskem a někteří z nich, jmenovitě Václav Vchynský, který se v posledních dnech zase očistil ve veřejném mínění, ujali se koleje a luzu odvrátili. Jezoviti však museli klíče od koleje vydati stavům a přijmouti do budovy posádku stavovskou, což milerádi učinili. Tím sebe a kolej svou zachránili, jelikož lid se útoku na kolej střeženou více neodvážil.

Stavové evangeličtí učinili konečně přítrž řádění *„čtverdků“* čili *„čtvrtého stavu“*, jak luza posměšně sama se nazývala, zajisté ne z lásky k jezovitům nebo z nějaké umírněnosti a shovívavosti, nýbrž hlavně z obavy odůvodněné, aby luza, když by se zmocnila zbraní, nepočala plenění a drancování všeobecné na lidech zámožných, bez rozdílu a bez víry. Již se zajisté ozývalo volání, aby se šlo na židy; i nevíme, jak se stalo, že židé tentokráte ušli pronásledování. Proto stavové lid dílem pěknými slovy, dílem pohrůžkami hleděli ukrotiti, tak že houfové konečně na různo se rozešli. Po upokojení té bouřky shledal úřad novoměstský pomalu přední původce její, z nichž potom mnozí byli i na hrdle strestáni.

Pasovští zatím usazovali se na Malé straně. Jakmile rozhodnut byl boj pouliční a vojsko stavovské ustoupilo přes most na Staré město, arcikníže Leopold přijel taktéž branou karthouskou maje vedle sebe plukovníka Raméea a jel veřejně po ulicích do ulice Vlaské, kde se ubytoval v domě jakéhosi Lazara Henkla, kdežto dříve bydlíval na hradě a chován byl z kuchyně královské. Potom jel provázen jsa Raméem na hrad a měl dlouhé slyšení u císaře Rudolfa. Co spolu mluvili, nebylo od nikoho oznámeno, ale z událostí následujících vysvítá, že císař byl s přepadením a dobytím Malé strany srozuměn a že dovolil Leopoldovi, aby se postaral o dobytí ostatní Prahy a o spojení vojska stavovského s vojskem Pasovským.

Pasovští zmocnivše se Malé strany, osadili silné stráže, kde bylo potřebí, a ubytovali se všude po Malé straně, po Újezdě i jinde. V jednu hodinu odpoledne přijel z hradu císařský hlasatel a poroučel přísně jedné i druhé straně, aby více na sebe nestříleli a sobě neškodili, nýbrž přátelsky k sobě se chovati hleděli. A toho dne (15. února) trousil se lid Pasovský do Prahy až do samého soumraku, tak že mu již téměř domové nepostačovali, v nichž by mohl noclehovati. Proto mnozí vojáci musili tu celou noc pod louběmi malostranskými, všudy po ulicích noclehovati a na dosti skrovné úpravě přestati, protože ubozí malostranští sousedé nenadáli se tak nezbedných a hltavých hostů k masopustu. Nedá se ani perem vypsati, jakých svévolností a neřádů se dopouštěli nad nebohým obyvatelstvem; nikdo z měšťanů nebyl prý té noci hrdlem svým před nimi bezpečen.

Sběř tato uvyklá životu nejrozpustilejšímu hověla přece všelikým pověrám náboženským. Pavel Skála vypravuje nám o tom následující historku. Před jeho bratrem Janem, který je musel obsluhovati, vysypali prý z ňáder na stůl množství kulek, kteréž jim na těle naprosto nic neuškodily, ukazujíce mu je a napomínajíce jej, aby se dal mezi ně, má-li chuť, že jej tomu umění chtějí naučiti. Potom pak vidouce, že jim věrně slouží, oznámili mu, jakým prostředkem jsou bezpečni před střelbou a všelijakým zraněním. Mát prý každý z nich zakouzlený a zabojený svěcený oplatek v tom tlustém místě na ruce nad loktem; a když ráno hned jak vstane, nad tím oplatkem odříká jistou formuli, že potom celých 24 hodin se nemusí obávati žádné škody na svém těle od zbraně jakékoli. Že takováto žoldácká sběř skutečně všelikých pověr a čar se přidržovala, o tom jsou i jiné bezpečné zprávy; ale také je jisto, že kule dobře mířená nebo moc pádně spuštěný, pomohl pobudovi takto „opravenému“ zrovna tak na onen svět, jako každému jinému.

Hrad královský a s ním celé Hradčany nalézaly se v rukou vojska stavovského, jemuž velel Linhart Kolona z Felsu; také Matiáš z Thurnu a Vilém z Lobkovic byli na Malé straně, poněvadž nemohli v čas uniknouti na Staré město. Dne 16. k poledni vytáhlo vojsko Pasovské z Malé strany ven branou Píseckou (nyní Bruská) a postavilo se v šik válečný proti hradu, majíc v čele samého arcikníže Leopolda. Avšak stavovští obávajíce se, že se jim tak brzy nedostane podpory, a majíce už nyní nedostatek potravin, dali se s arciknížetem do vyjednávání a uzavřeli s ním smlouvu v ten smysl, že si vzájemně budou pomáhati a císaře společně podporovati. Na to příštího dne (17. února) vytáhli stavovští na pole před bránu Píseckou a složili všickni přísahu arciknížeti Leopoldovi podle smlouvy ujednané. Způsobem takovým dostal se i hrad a s ním Hradčany v moc Pasovských a zbrojná moc Leopoldova byla najednou valně rozmnožena.

Jakmile posádka stavovská v hradě Pražském se zavázala, že se spojí s Pasovskými na ochranu císaře, vypravil hned Leopold ještě dne 16. února hlasatele svého k Staroměstským a Novoměstským s vyzváním, aby do svých měst přijali posádku dvou praporů vojska Pasovského a aby jako posádka hradní slíbili věrnost císaři. Za to jim Leopold sliboval svou ochranu. Ale na Starém a na Novém městě panovalo jiné smýšlení než-li mezi sklíčeným obyvatelstvem malostranským. Předně obyvatelstvo a vojsko stavovské stáli zde jako vítězi, kteří rozhodně odrazili Pasovské do města přes most se deroucí. Dále bylo obyvatelstvo popuzeno jak na Pasovské tak na císaře, že ten lid nechal přijíti až do Prahy, v noci obyvatele v spánek pohroužené přepadnouti a jako v zemi nepřátelské řáditi a loupiti. V Praze totiž vědělo se už dopodrobna, co byli Pasovští tropili v Krumlově, Budějovicích, Táboře, Berouně a na jiných místech; a známy byly zejména ukrutnosti a surovosti, jakých se už dopustili na Malé straně. Ký div tedy, že nikdo neměl chuti, pustiti takovéto hosti ještě na Staré a na Nové město. Lidé rozvážní měli právě vhodnou příležitost obraceti vášnivost obecného lidu proti Pasovským. Lid obecný rozehřál se laciným vítězstvím nade dvěma houfci pasovských jezdců a nyní zrovna žíznil po krvi a po hlučném zaměstnání, a obrana města proti Pasovským poskytovala dosti příležitosti, aby luza rozehřátá

ochladila svou krev hájením města. Konečně i ta okolnost dodávala Pražanům mysli, že každou chvíli přibyl do města nějaký nový houfec zemské hotovosti z toho nebo onoho koutu Čech. Lid ten nehodil se ovšem ještě k válčení v poli otevřeném, ale k hájení hradeb hned se ho mohlo upotřebiti, a již také přítomnost a množství jeho plodily důvěru, neboť tito ozbrojení lidé, majíce na starosti jen svou zbraň a službu vykázanou, měli přece více odvahy nežli měšťané, jimž bylo se strachovati o osud rodin, domů a jiného majetku.

V době nebezpečí osvědčila Praha mnohokráte v dobách minulých, že dovede sama o sobě odporovati ještě mocnějšímu nepříteli nežli byli nyní Pasovští; ale bývalá bojovnost z Prahy z velké části se vytratila a proto bylo štěstí, že v čas sem byla povolána značnější síla vojska stavovského. Druhá ještě příznivější okolnost spočívala v tom, že shromážděni byli právě stavové zeměští na sněmě. Nenadálým vpádem Pasovských stalo se, že celá řada sněmovníků uvízla na Hradčanech a na Malé straně; ale většina byla nebo dostala se přece na Staré město a tady pak mohli jménem země nařizovati potřebné věci, a lid a země volně se tomu podrobovali. Sněmovníci skutečně také hned, jakmile byl odražen útok Pasovských na Staré město, shromáždili se na radnici Staroměstské, tady se ujali vrchní správy země a převzali tím také zodpovědnost za všecko, co podnikli. Pražané sami byli by se zajisté neodvážili jednati jménem celé země, a byli by mnohem spíše zastrašeni od Pasovských a od císaře. Ale sněm měl na své straně právo, brániti zemi proti Pasovským a měl k tomu po ruce lid najatý a hotovost zemskou, kteráž svolána proti Pasovským se svolením císaře samého. Stavové tedy jen prováděli, co bylo už povoleno a započato.

Na závadu mohla býti jen ta okolnost, že v Praze a na kusém sněmě nebyli vůdcové stavovští, náčelníci posavadního hnutí stavovského. Pravili jsme již, že na Hradčanech uvízli poraněný Matiáš z Thurnu a pak Vilém z Lobkovic a Kolona z Felsu. Budovec byl na Moravě, kam jej vyslali stavové hned po vpádu Pasovských do Čech, aby tam vyjednal pomoc proti těmto vetřelcům. Jiní čelnější sněmovníci vypraveni byli k témuž účelu do Rakous, do Slezska, do Lužice a do Saska. Náčelníci hnutí stavovského nebyli tedy v Praze, ale sněm přece jal se pokračovati v duchu jejich, a v tom směru působil hlavně známý nám *Václav Vchynský ze Vchynic*. Pan Vchynský byl za dobré s katolickou stranou při dvoře Rudolfově, jmenovitě také s arcikníže tem Leopoldem, a věděl dosti určitě a podrobně o jeho záměrech; ale Vchynský sloužil přede vším králi Matiášovi, a tak nyní jal se jednati rozhodně, poněvadž věděl lépe nežli každý jiný ze stavů českých, že vpád Pasovských směřuje přede vším proti Matiášovi. Rozhodností svou proti nejvyšším úředníkům zemským získal si rázem důvěru stavů, a nyní nabýval také vážnosti a oblíbenosti u lidu obecného, když radil k rozhodným krokům proti Pasovským, což bylo právě přáním lidu obecného. Vchynský tedy v shromáždění stavovském se přimlouval za důraznou obranu proti Pasovským, dokazoval, že císař je vinen vpádem toho lidu loupežívého, a že je spojen s Leopoldem. Kromě toho pak k tomu působil a pracoval, aby stavové Rudolfa s trůnu sesadili, a aby naň povolali Matiáše, kterému je už beztoho pojištěno nástupnictví po Rudolfovi.

Když tedy hlasatel císařský dne 16. února přišel na Staré město s vyzváním, aby přijali posádku pasovskou, a vojsko přítomné aby složilo slib Rudolfovi, byla mu dána odpověď, že Pasovští nebudou vpuštěni do města, a lid zbrojný že nebude slibovati nikomu věrnost, poněvadž je zákonem zemským povolán k hájení země a Prahy proti Pasovským. Zároveň také konány potřebné přípravy na obranu. Pasovští pokoušeli se přebříst Vltavu na ostrov Štvanici; proto zbrojný lid, z venkova přicházející, zaveden na ten ostrov a na Poříč, a po celém břehu nahazovány pevné náspy, aby obránci města mohli nepřítele dotírajícího tím vydatněji odrážeti, a aby zejména chráněni byli proti střelbě s druhého břehu. Také židé v městě svém pilně stráž drželi, opatřivše s povolením stavů do 500 osob rozličnými zbraněmi, puškami a šavlemi. Arciknížě naproti tomu rozkázal zasaditi sedm kusů střelby, kteréž s povolením Rudolfa vzaty byly ze zbrojnice císařské, proti Starému městu a dva na mostě, aby město ohněm kazil, kdyby se mu nepoddali. Od té chvíle jedna strana druhou bedlivě pozorovala a stráže, kde jen mohly s jednoho břehu na druhý na sebe střílely, ale nejvíce na pasovské jezdce, když koně své vedli brodit do Vltavy.

Leopold vida, že vlastními pohrůžkami nedonutí Prahu, aby se mu vzdala, způsobil, že Rudolf sám podepsal rozkaz, od jakého Leopold očekával dobrý pro sebe účinek. Rozkaz ten zaslal císař dne 18. února po hlasateli, jejž provázeli čtyři trubači, na Staré město. Ale obránci města hlasatele nepustili ani do města, nýbrž vzavše od něho spis u brány mostské, nesli jej na radnici stavům, a na odpověď nechali hlasatele če-

kati u brány. Poznamenati třeba, že i Pasovští k Malé straně i stavovští k Starému městu měli na mostě pevnou hráz, aby se snáze uhájili. Císař Pražanům všech tří měst, všechněm nejvyšším úředníkům a soudcům zemským, a stavům nyní na radnici staroměstské shromážděným poroučel tím listem, aby dne zítřejšího ranním jitrem na hradě Pražském osobně se postavili a se svým lidem válečným císaři zvláštní povinnost vykonali, s lidem Pasovským se spolčili, a společně císaře proti všelikým nepřátelům obhajovati pomáhali, přiřknouce sobě vespolek, že jedna strana proti druhé pod ztracením hrdla nic nepřátelského začínati nebude. Stavové pod obojí všickni, a s nimi také někteří katolíci odpověděli řádným usnesením, že rozkazu toho nemohou uposlechnouti. Odpověď svou sepsali, dodavše k tomu důvody, proč nemohou tak učiniti. Pravili, že lid Pasovský najat byl bez vůle a rady zemské, že do tohoto království vtrhl nepřátelským způsobem, že v městech krev proléval, a nad jich obyvateli vůli svou tyranskou a loupežnou provozoval; a to všecko že se stalo, ačkoliv císař sám slíbil, lidu toho do země nepouštěti, a ačkoliv povoleny byly peníze a hotovost zemská na ochranu císaře a země proti tomu lidu Pasovskému. Pravili, že Pasovští, tito vražedníci a zjevní zhoubcové zemští, nepřátelsky vpadli na Malou stranu, tam vraždili, pálili a loupežili a podobně že chtěli i Starému a Novému městu učiniti. A jelikož stavové nechtějí a nemohou se spolčovati s týmž lidem Pasovským, jakožto se svými zjevnými nepřátely, škůdci a zhoubci zemskými a jelikož nechtějí býti účastnými všech jejich skutků a nepravostí, proto že prosí císaře, aby je měl omluveny, že Pasovské musejí jako i dříve považovati za své a za nepřátely země, a že sebe a vlasti své proti nim musejí brániti až do poslední kapky krve. Aby pak nebylo pochybnosti, že tato odpověď je upřímná a opravdová, stavové hned také v této odpovědi napomínali každého, aby brzy odvedl svůj povinný, sněmem povolený příspěvek do města krajského „a v této již největší a nejtěžší potřebě vlasti své milé neopouštěl, nýbrž tím způsobem jí na pomoc skutečně přišel.“

Leopold a rádci jeho nabyvše takto přesvědčení, že stavy a Pražany nelze ani sliby získati ani pohrůžkami obměkčiti, pomýšleli na prostředky, kterak by odpůrce seslabili a síly své rozmnožili. Nejprvé tedy učiněny potřebné kroky, aby zastaveno bylo sbírání zemské hotovosti. Proto Rudolf podepsal patent, kterým se odvolávalo usnesení sněmu zemského o všeobecné hotovosti zemské a obyvatelům se nařizovalo, aby obydlí svých neopouštěli. Nejvyšší kancléř nechtěl toho listu podepsati, byl prý však pohrůžkami císařovými k tomu donucen. Patent tento byl dne 19. února rozeslán po všech krajích českých. Nemusíme zajisté široce vykládati, že tento patent neměl zakonné platnosti a že Rudolf sám tím porušil zřízení zemské. Vojsko Pasovské, vojsko cisí vrazilo do země proti ústavě české; ono v zemi loupilo, vraždilo a jiných nezbedností se dopouštělo: proto bylo škůdcem a zhoubcem země, proti němuž musela se sebrati dostatečná moc branná, aby zase bylo ze země vytlačeno a obyvatelstvo české aby bylo ochráněno proti jeho svévolnostem. Najímání zbrojného lidu a svolání zemské hotovosti proti Pasovským byl tedy krok nezbytný a užitečný a jelikož se obojí stalo řádným sněmem a se svolením královým, neměl pak nikdo, tedy ani král, práva hotovost zemskou zastavovati a mařiti. Rudolf tak učinil přece a tím nejen porušil zřízení zemské, nýbrž ublížil valně své vážnosti; neboť hotovost se přes jeho zákaz sbírala přece a stavové pak měli proti němu vydatnou zbraň. A stavové také nemeškali opříti se účinkům toho patentu, jakmile zvěděli, že byl po Čechách rozeslán. Vydalit dne 25. února nový patent jménem sněmu, kterým vyzvali veškero obyvatelstvo, aby nikde nemeškal povinný lid zbrojný vypraviti do Prahy, a aby nedbal patentu od císaře proti tomu vydaného.

Vedle toho učiněn krok jiný, aby lid Pasovský byl dostatečně rozmnožen a aby se mohl s výsledkem dobrým měřiti se stavovskými, kteří dne 19. února měli v Praze pohromadě na 30.000 lidu zbrojného. Větší část lidu toho pocházela už z hotovosti zemské, kteráž se v Praze shromažďovala; méně vojska připadalo na Pražany a na lid najatý. Proto dne 19. února podepsal Rudolf patent druhý, kterým byl splnomocněn podplukovník *Balderon*, aby jménem a pro císaře najal 1800 mužů. Najímání mělo se díti v Budějovicích, kde se Pasovští byli dobře zahnízdili a kde se rozličtí dobrodruzi z Německa snáze mohli shromážditi.

Konečně vždy ještě na to pomýšleno, kterak by Praha celá získána byla pro císaře, a kterak by se provedlo spojení vojska stavovského s Pasovskými. Někteří radili, aby Matiáš z Thurnu, Vilém z Lobkovic a Kolona z Felsu byli na postrach jiným popraveni; ale proti tomu se snadno dokázalo, že by tím stavovští nebyli donuceni k vydání Prahy, naopak že by tím rozhodněji císaři odporovali. Učiněn tedy

pokus s novým vyjednáváním nejprvé s těmito vůdci a pak se všemi stavy. Kolona z Felsu přemluven, aby se uvázal ve vyjednávání a aby stavy hleděl přemluviti k povolnosti. Ten se skutečně odebral s hejtmanem staroměstským dne 19. února v poledne na radnici staroměstskou a jednal tady se stavy až do 7. hodiny večerní zrovna o takových požadavcích, jaké byl císař včerejšího dne ohlásil Pražanům a stavům. Stavové odpověděli, že sice Rudolfa chtějí uznávati za krále a pána svého nejmilostivějšího a že za něj budou jako věrní poddaní, hrdel i statků svých nasazovati, ale aby se dávali v nějaké vyjednávání buď s arciknížetem Leopoldem aneb s těmi zjevnými škůdci a nepřátely zemskými, toho úmyslu že nejsou a býti nemíní. Jestliže by císař požadoval pokojný průjezd Pasovskému lidu skrze města Pražská, že jej dají v dobrém pořádku lidem svým po setninách vyprovoditi až před brány městské i náležitou špíží zásobiti, však tak, aby se před městem déle nežli jeden den nezdržovali, nýbrž nejméně na 15 mil od Prahy se vzdálili. Na důkaz své věrnosti nabídli stavové císaři 200.000 zl., aby ten lid mohl hned rozpustiti. Aby lid Pasovský v městech svých ubytovali, toho že neučiní pro nebezpečí, neboť že dobře vědí o Pasovských, kterak ukrutně, lehkovážně a nekřesťansky zacházejí s lidem na Malé straně. Pohrůžek žádných že se nelekají a že chtějí při sobě státi do posledního muže; a nežli by se s arciknížetem a lidem jeho za jedno spolčili, že mnohem mileji to ponesou, byť třeba města Pražská popelem lehla a koštišti smetena býti měla. Stavové také pověděli Kolonovi, že mají o tom dobré zprávy, kterak úhlavní jejich nepřátelé chtějí Praze škoditi ohněm; i vyzvali jej, aby zvěstoval na Hradě, jaké to bude míti následky. Pravilič mu, že všickni tovaryši a dělníci rozličných řemesel, kterých je na 7000, se zapřisáhli jakmile padne první rána z Malé strany, že se okamžitě vrhnou na veškery budovy katolické na Starém a Novém městě, že nenechají kamene na kamenu a že povraždí všecko obyvatelstvo katolické.

Když se Kolona navrátil s takovouto odpovědí, požadovali Ramée a Sulz od císaře, aby směli metat ohnivé střely na Prahu, k čemuž prý všecko bylo připraveno. Ale císař k tomu nesvolil, a stoje velikou chvíli v okně, hleděl dolů na Prahu a mluvil nad ní slova lítostivá.

Na vyzvání arciknížete Leopolda učinil Kolona také pokus, aby získal proň hraběte Matiáše z Thurnu. Tento se všelijak omlouval, ale žádosti Kolonově nevyhověl. Na to vyjednáváno zase se stavy a Pražany dne 20. a 21. února, aby císaři vydali Staré a Nové město. Ale Kolona a jiní poslové odbyti byli ještě rozhodněji nežli při prvním vyjednávání. To popudilo nejvýše arciknížete Leopolda, tak že stůj co stůj usiloval stavy české pokořiti. Vojsko, které měl, na to nestačilo; i vymohl na císaři nové patenty o naverbování 32 praporů pěchoty, což obnášelo asi 9600 mužů. Ale důstojníci, kterým ten úkol byl svěřen, nemohli se více odvážiti z Prahy ven bez silného vojenského průvodu, kterého však bylo potřebí v Praze samé. Sedláci v okolí totiž, rozpáliviše se neustálým týráním lidu Pasovského, kterýž si vyjíždíval do okolí na pícování a na plenění, počali se ozbrojovati a shlukovati ve větší hromady, a číhali pak na příhodných místech na cizí vetřelce. Jakmile se tedy objevil někde nějaký Pasovák, nebo třeba i větší oddělení, mohli býti jisti, že lup nepodaří se více bez zápasu. Z nenadání objevili se ozbrojení mstitelé a pobíjeli bez milosrdenství každého, na koho bylo podezření, že je z té sběře pasovské. Mnohdy postačila pouhá neznalost jazyka českého, aby lid rozhořčený na člověku neznámém vykonal pomstu krvavou. Tím ovšem bylo Pasovským přerušeno spojení s venkovem, a postavení jejich stávalo se ode dne ke dni neutěšenějším.

Pasovští byli žoldnéři surovi, a stali se pověstnými všemi nectnostmi, jaké shledáváme při najatých armádách XVI. a XVII. století. To poznání však, že lid český jich nenávidí, že jich pronásleduje a se zbraněmi v rukou se jim staví na odpor, okolnost tato vášně Pasovských jen rozpalovala. Běda ubohým sedlákům, kteří byli od Pasovských na jich potulkách a výletech z Prahy dopadeni se zbraní. Namučili se jich a natýrali až hrozno povídati, nežli je usmrtili. Obyčejně jim uřezali nosy a uši, nežli je zavraždili. Spalovali a ničili všecko napořád a nic před nimi neobstálo.

Dne 20. února dal císař provolati na zámku a na Malé straně skrze hlasatele svého, aby nikdo z rad a dvořanů jeho bez dovolení císařského pod propadením úřadu a hrdla svého neodjížděl pryč ode dvora, ale při císaři věrně setrval. To byla již známka obav; neboť císař dobře pozoroval, že věc schyluje se ke koncům pro něj nepříznivým. Sám arcikníže Leopold, posud ke všemu odhodlaný počal se viklati a couvati. Vida, že Prahy se nezmocní a vojska stavovského nepřemůže, že záměru svého nedosáhne a ke všemu ještě do peněžitých nesnází upadne, počal sám zoufati nad svým postavením. Hrozilť ve své zoufalosti, že se vrhne Francii

do náručí, nebo že se stane kapucínem. Domníval-li se, že tím někoho zastraší, velice se mýlil, jelikož takovýto krok byl by zajisté prospěl nejen Rudolfovi, nýbrž i celému rodu Habsburskému. Leopold se ucházel u vyslance španělského a u nuncia papežského, aby jej doprovodili k Matiášovi, že hodlá s ním se smířiti. Ale oba mu to odepřeli, praviče přímo, že pojedou k Matiášovi, ale bez něho.

Podobná změna stala se také s Rudolfem samým. Byl neobyčejně veselým od té doby, co Pasovští se zmocnili Malé strany a také prý se dokonce smával, což po dlouhá léta nebylo už při něm vídáno. Ale tato veselosť počala mizeti podle toho, jak nabýval zase poznání, že ani Praha se nepodrobí, neřku-li aby mohl celou zemi opanovati. Na radu nejvyšších úředníků a soudců zemských, kteří byli na Hradča-

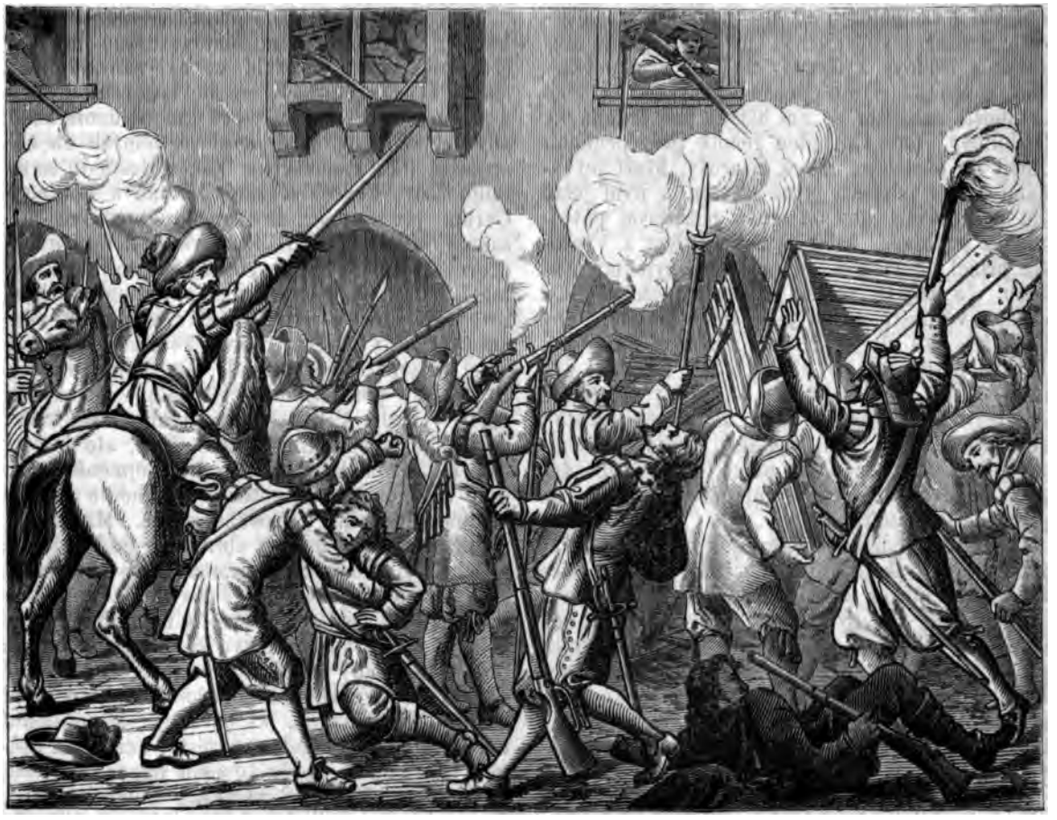

Vojsko stavovské hájí se u Pětrosů proti Pasovským. (Str. 866 a 867.) (50.)

nech, spřátelil se konečně s myšlénkou, aby se stavy se vyrovnal po dobrém, a vojsko Pasovské z Čech rozpustil. K tomu konci počal sám vyjednávati znovu se stavy dne 22. února. Toho dne totiž dostavili se jménem císařovým na radnici staroměstskou nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka na Bechyni a Abraham purkrabí z Donína, president komory české. Purkrabí se jal ubezpečovati stavy, že s nimi ze srdce dobře smýšlí; ale stavové znali ze zkušenosti, jak obojetně se chovali nejvyšší úředníci zemští od vpádu pasovského, a tak slova jeho považovali spíše za výsměch a za potupu. I odpovídali mu jeden přes druhého: „Ano, víme, že o nás smýšlíš velmi špatně!“ Václav Vchynský jal se dokazovati, že stavové mají mnoho příčin nedůvěřovati, poněvadž byli posud neustále hladkými slovy podváděni. Pán z Donína přednesl potom, co císař požaduje od stavů: aby najatý lid stavovský s Pasovskými uzavřel mír, aby hotovosť

zemská byla rozpuštěna, a brány pražské aby byly otevřeny. Za to nabízel se císař obsaditi brány pražské svým lidem, a Pasovské do čtyř dní z Prahy odvésti. Požadavky takového druhu byl by byl mohl Rudolf předložiti stavům hned první den, když se Pasovští zmocnili Malé strany, ale nyní neměl moci stavy donutit k jich přijetí; naopak stavovské vojsko otužilo se již rozličnými šarvátkami a harci s Pasovskými, a již ho byla taková převaha, že se nějakého překvapení s Leopoldovy strany nemuseli více obávati. Kromě toho vrátil se už také Václav Budovec z Budova z Moravy se šťastným pořízením, a byl již v této poradě stavovské. Za těch okolností neozvalo se ani hlásku pro požadavky Rudolfovy, naopak jeden řečník přes druhého horlil na ošemetné rádce císařovy, kteří jej radami svými poštvali proti stavům a nyní ještě mu našeptávají, aby od stavů požadoval povolnost a pokoření. Když si tedy Vilém z Vřesovic přišel od císaře pro odpověď, bylo mu praveno, že najaté vojsko stavovské složí císaři přísahu věrnosti, avšak jen s tou výminkou, aby Pasovští byli do čtyř dní z Prahy odvedeni. Teprvé potom že se zjistí, zdali Pasovští odtáhli na tři míle od Prahy, a brány města že se otevrou. Střežením bran že císaře nechtějí obtěžovati, to že sami obstarají; hotovost zemskou že zatím rozpustiti nelze. Vedle toho žádali stavové, aby císař dal odstraniti děla na pravý břeh namířená.

Císař osvědčil neočekávanou povolnost k návrhům stavovským, nicméně neudusil tím více myšlenku, kteráž se byla už valně rozšířila mezi stavy, totiž, aby byl Rudolf zbaven panství nad Čechami. Okolnost tato byla jednou z hlavních příčin, že se nezdařilo vyjednávání se stavy. Kromě toho Rudolf sám svou nerozhodností a proměnlivostí přispěl velice k tomu, že myšlenka tato uzrávala, až došla svého uskutečnění a provedení.

Dne 24. února dostavil se zase pán z Donína na radnici staroměstskou, oznamuje stavům, že co má sděliti, slyšel sám přímo z úst císařových. I pravil, že Pasovští budou bez odkladu z Prahy vyvedeni a rozpuštěni, na žoldu že se jim strhne a z toho že budou nahraženy škody jimi způsobené; městům, kteráž mají Pasovští obsazená, že navráceny budou zbrané odňaté a všecky privileje, a kusy na Staré město namířené že budou odstraněny. Za to požadoval císař, aby mu vojsko stavovské složilo přísahu, a všecky brány aby bez prodlení byly otevřeny. Vchynský, an těchto dnů vždycky mluvil jménem stavů, prohlásil se vší určitostí a rozhodností, že návrhy císařovy stavům nedostačují. I požadoval, aby škoda Pasovskými způsobená byla nahražena úplně; a brány pražské že nemohou býti otevřeny, dokud Pasovští neodtáhnou alespoň tři míle od Prahy, a nevydají rukojmě, že odtáhnou z Čech co nejrychleji. Pokřikem a pohrůžkami, jaké se ozývaly neustále ze shromáždění stavovského, byl pán z Donína tak postrašen, že slíbiv splnění všech požadavků stavovských na rychlo odešel.

Příštího dne (25. února) poslali stavové Václava z Roupova na Malou stranu, aby se přesvědčil, zdali se stalo, co byl pán z Donína slíbil. Ten oznámil, že se nic takového nestalo a nepřipravuje. Poslán proto dne 26. února zase, aby se poohledl, zdali nyní se pomýšlí na odstranění lidu Pasovského. Zatím dostavili se na radnici dva komisaři královští, pán z Donína a Černín, požadujíce, aby vojsko stavovské přisahalo věrnost císaři. Stavové byli rozhořčeni včerejší zprávou Roupovcovou, že jsou zase klamáni, a tak k posavadním svým požadavkům přidávali nové a nové. Václav Vchynský zase odbýval posly císařovy, že vojsko stavovské bude moci přisahati teprvé tehdy, až vyplněno bude, co stavové požadují a co císař slíbil. Požadavky stavů vyjádřil Vchynský nyní těmito šesti kusy: stavovské vojsko slíbí věrnost císaři, ale do čtyř dnů odtáhnou Pasovští z Prahy, nejméně na tři míle daleko; teprvé potom za 24 hodin otevrou se brány Starého a Nového města. Malostranským navráceny buďtež zbraně a jiné pobrané zboží. Děla buďtež odstraněna zase do zbrojnice. Pasovští odstěhujtež se ihned ze všech měst, kteráž mají obsazená, a nahraďtež úplně všecky škody obyvatelstvu českému. Konečně požadovali, aby Pasovští do šesti dnů Čechy opustili. Pán z Donína s Černínem slíbili ihned stavům, že se stane, jak požadují; ale poslední dva kusy, že prý nelze provésti; neboť na úplnou náhradu za škody že není peněz, a do šesti dní prý Pasovští nemohou Čechy opustiti. Stavové však nedali sebou hnouti a požadovali důrazně buď úplnou náhradu nebo potrestání Pasovských za loupeže. Zloději a loupežníci, pravili, kteří škodu nenahradí, trestají se na hrdle; a tak se může naložiti i s Pasovskými. Na doklad toho, že Pasovští skutečně jako loupežníci v zemi řádili, uvedli stavové mnoho osob, kterým Pasovští velké jmění pobrali a zničili, a je tak přivedli na mizinu. A o Raméeovi samém dokazovali, že za svého pobytu v Čechách za půl druhého milionu peněz a jiných drahocenných věcí naloupil a sobě přivlastnil. Takovým způsobem horleno, ale strana

straně nepovolila, tak že komisaři císařští odešli na hrad zase s nepořízenou.

Zdálo se, že Rudolf počne krvavé dílo proti Praze; neboť dne 27. února dal postaviti zase na vinicích děla, která byla již pryč odvežena. To vzbudilo poplach na Novém a na Starém městě a stavovští hotovili se k rozhodnému boji. Ale sotva se to stalo, dostavili se poslové od císaře, vyzývajíce stavů, aby vypravili své důvěrníky na hrad, že se tam bude dále vyjednávati. K tomu však nechtěl se nikdo propůjčiti, boje se o život, a stavové žádost císařovu úplně zamítli pravíce, že jediné na radnici staroměstské budou dále vyjednávati. Zároveň se také usnesli ustanoviti prozatímnou vládu, která by spravovala záležitosti zemské. Vládu takovou mělo tvořiti 30 direktorů.

Usnesení toto je dosti výmluvným důkazem, že stavům čím dále přibývalo odvahy. Tato rostla nejen neustálým rozmnožováním zbrojného lidu, nýbrž hlavně tím, že v stavech přibývalo lidí zmužilých a odhodlaných. K nejpřednějším náležejí Matiáš z Thurnu, Kolona z Felsu a Vilém z Lobkovic. Všem třem podařilo se totiž vyváznouti dne 27. února z Malé strany a dostati se i s manželkami a dítkami po prámu na Staré město. Tím stavové se zbavili starosti o ně a nemuseli více líčiti povolnost a smířlivost k Pasovským, jelikož nebylo více potřebí strachovati se, že jejich soudruhům bude sáhnuto na život. Slavata sice vypravuje, že tito tři jeli vyjednávat na Staré město a že se více nevrátili; ale to je patrně vymyšleno. Mimo vůdce počali prchati, jako by se byli společně umluvili, i nižší důstojníci stavovského lidu jeden za druhým a vedle nich také i prostí vojíni, kteří utíkali z Malé strany buď jednotlivě nebo i v celých četách, jak se právě komu poštěstilo. Dne 3. března na př. dostalo se 20 vojínů najednou na Staré město. Všickni byli ovšem velice vítáni na Starém městě.

Vojsko stavovské nabývajíc denně více odvahy a cvičnosti harcovalo nyní neustále s Pasovskými a svádělo s nimi kolikráte za den malé potyčky hlavně mezi ostrovem Štvanicí a Bubny, v nichž 15 až 20 bojovníků denně střelami nebo ranami sečnými padalo. Jmenovitě od třetího března stříleli na sebe ustavičně vojáci obojí strany z muškétů a z hakovnic.

Po celý ten čas trpěla Malá strana nesmírně ubytováním Pasovských. Skála praví, že dvořané a měšťané byli by rádi setrvali při císaři v městě, kdyby jen byli mohli býti bezpečni hrdly, cti a statečky svými před tou šílenou sběří, a kdyby byli měli alespoň nejnutnějších potravin, tak aby hladu a žížně trpěti nemuseli. Neboť žádný z ubohých lidí nebyl před nimi v příbytku svém jist, protože v každém domě leželo jich po 10, 20, 30 i 40 a tou příčinou mnozí odcházeli ode všeho svého jmění s manželkami a dítkami svými, zvláště pak lidé náboženství evangelického. Při tom všem ještě Pasovští slídili jako kočky po skrytých penězích a po uschovaných potravinách, jako by ubohým Pražanům bylo souzeno, aby o všecko byli připraveni tou sběří. Tak dne 22. února nejvyšší vůdce Ramée dověděv se, že v domě smiřickém leží drahně obilí, zmocnil se ho a rozkázal vesele mlýti a chléb z něho péci pro své vojáky. Vojáci, kteří hledali obilí, neopomenuli se podívati i do skříní a jinam, kde se ovšem obilí nechovává a ukradli při tom nemalou sumu hotových peněz. Takovým způsobem natropili Pasovští na Malé straně škod asi za 700.000. Útrapy mnohonásobné staly se konečně obyvatelstvu nesnesitelnými. I usmyslily si ženy malostranské hromadnou žádostí uprositi císaře, aby divoký lid Pasovský poslal z města pryč. Dne 2. března sebralo se dráhně žen malostranských s malými dětmi a šly přímo na zámek před pokoje císařské; plačíce a nářkajíce velmi žalostně na ukrutnost a spustlost lidu Pasovského, prosily hlasitě, aby císař jim pomohl z bídy a neřestí takových a jich déle trápiti a hladem mořiti nedopouštěl. Podobně učinily i příštího dne. I bylo jim řečeno obojíkráte, aby se jenom navrátily s pokojem domů, že v krátkém čase všecko jim bude nahraženo a že budou svízelů všechněch sproštěny. Že to byla jen planá útěcha a že nikdo do opravdy nepomýšlel řádění lidu Pasovského přítrž učiniti, je nepochybné podle toho, co se dělo na hradě královském.

O smýšlení stavů českých, ani zasedali na radnici Staroměstské, byli Pasovští zatím už dostatečně zpraveni; také už věděli, že Praha je hájena takovým počtem lidu branného, že na dobytí města nelze více ani pomýšleti. Konečně obdrželi zprávy i z venkova, že lid všady proti nim se sbírá a čím déle prodlévají v Praze, že tím trudnější a obtížnější budou míti návrat s bohatou svou kořistí. I to jim bylo povědomo, že král Matiáš kvapem chystá výpravu válečnou do Čech, aby stavům pomohl. Důstojníci vojska pasovského již tedy hlavně jen o to se starali, kterak by z Prahy vyvázli zdrávi a kterak by na císaři vymohli žold zadržený. Avšak i císař sám a s ním také arcikníže Leopold dospěli k nezvratnému přesvědčení, že nic jiného nezbývá, nežli Pasovské z Prahy pryč odeslati a je rozpustiti. Již tedy dne 2. března

podepsal Rudolf patent, kterým byl Leopold splnomocněn, aby vojsko pasovské rozpustil. Na to se začalo s Pasovskými vyjednávati o žoldu a o způsobu, jak by se jim žold smluvený měl vyplatiti. Dne 4. března měli slyšení u císaře v rytířské světnici všickni přední důstojníci lidu Pasovského. Přednášejíce své věrné a platné služby, jmenovitě všeliké svízele a nebezpečenství, jakáž musejí podnikati tím, že na rozkaz císařův se vydali až sem do Prahy, prosili, aby ze služby své byli propuštěni a aby jim byl zaplacen jich plat zadržely. Suma, již požadovali, překvapila i císaře i Leopolda, jelikož chtěli skoro dvakrát tolik jako tehdáž, když v Pasově s nimi vyjednával vévoda Brunšvický. Dána jim odpověď dosti neurčitá, že dostanou hned žold tříměsíčný a ostatek že jim bude pojištěn do 20. března na Krumlově a na Budějovicích.

Pasovští byli tím popuzeni, tak že se počali jitřiti a všelikými pohrůžkami požadavků svých se domáhati. Vzkázalit také stavům do Starého města, nebudou-li požadavky jejich uspokojeny, že s sebou pryč odvezou korunu českou se všemi privilegiemi a dskami zemskými. Ale stavové nelekajíce se té pohrůžky vzkázali Pasovským, že tomu budou brániti, pokud stačí síly jejich a ostatní že poručí Pánu Bohu. Kdyby pak skutečně přišli o ten zemský klenot, že by ještě z požehnání božího našli mezi sebou tolik zlata, perel a kamení drahého, aby si mohli dát udělati jinou krásnou korunu. A kdyby jim originálové privilegií zemských byli pobráni, však že mají hodnověrné jejich přepisy, podle nichž by se poznovu sepsaly a od císaře obnovily a potvrdily. Co se pak týká desk zemských, ty že také před 50 léty všecky shořely, nic však méně že jsou je sobě stavové zase náležitě zřídili, což i nyní státi by se musilo. A tak že i přese všecky pohrůžky stavové neníní se do ničeho dávati, což by budoucně mohlo býti na újmu jich dobré pověsti a svobod starobylých.

Než i císař vyslal k stavům komisaře své se vzkázáním, že měšťané a kupci malostranští chtějí mu na vybytí Pasovského lidu půjčiti jistou sumu stříbra. K tomu komisaři měli připojiti žádost, aby taktéž stavové podepřeli císaře nějakou půjčkou a k jednání o tom, jakož i o bezpečném provození Pasovských ze země aby jmenovali své plnocníky. Za to sliboval císař vydati stavům některé rukojmě do zástavy na tak dlouho, dokud by lid Pasovský nevytáhl ze země. Nemusíme ani široce vypisovati, kterak tento požadavek pobouřiti musel stavy po všem tom, co posud nabídli a učinili císaři, aby ten loupežný lid vyveden byl ze země. A nyní ještě přichází císař s požadavkem, aby mu půjčili peníze k uspokojení té hrabivé sběře a aby ji ještě svým branným lidem vyprovodili za hranice! Stavové odpověděli, že dají peníze na vyhnání a potření Pasovských, ale ne na jich uspokojení; a k tomu doložili, dokavad lid Pasovský všecky škody v království Českém nenahradí, věci pobrané, střelbu, zbraně a co komu odňali, před svým vytrhnutím z měst Pražských docela nenavrátí, a výminkám od stavů podaným od císaře zadost se nestane: oni že se nepustí do uvažování nových návrhů císařových. Takováto odpověď donesla se ovšem i Pasovským, kteří se tím více bouřili a tím hroziveji naléhali, aby jim vyplacen byl všechen žold zadržely. Běda každému, kdo jim řekl, že prozatím dostanou jen část peněz hotových. Nejen důstojníkům svým, ale i Leopoldovi samému hrozili násilím, tak že se bylo nejhoršího obávati, nebude-li té sběři vyhověno.

Zatím zběhly se některé věci, které poučily Pasovské a jejich důstojníky, že roste rozhořčenosť lidu českého proti nim a že by tedy novými výtržnostmi a přemrštěnými požadavky sami stěžovali své nepříjemné postavení. Dne 3. března oznámili totiž stavům zběhové, kteří uprchli z hradu, že Ramée dal na několika vozech dopraviti do Drážďan velké poklady zlata a stříbra a ty věci že provází s hrstkou vojska rada Tennagel přes Velvary. Za tím pokladem vypravili hned stavové Oldřicha Vchynského s několika praporci jezdců, kteří teprvé dvě míle pod Prahou pustili se přes Vltavu na levý břeh a času nočního dorazili do Velvar, kde zajali Tennagla s celým pokladem a ozbrojeným průvodem. Dne 4. března odpoledne byla vzácná kořisť odvedena stavům na radnici Staroměstské. Praví se, že chyceno bylo tak peněz na 200.000 zl. Vyslanec anglický, který zajat zároveň s Tennaglem, byl hned propuštěn na svobodu, stavové se mu dostatečně omluvili a dali jej zase vyprovoditi na tři míle od Prahy. Tennagel však prozatím uvězněn v domě Václava ze Vchynic. Když zajaté vedli skrze město, lid obecný nemaje za jiné, než že anglický vyslanec by byl Ramée, zlořečil naň přenáramně, a kdyby mu byli jezdci nebránili, byl by naň jistě sáhl nebo kamením jej utloukl.

Jako by se chtěli pomstiti za tuto ránu, která jim byla takto zasazena, jali se Pasovští dne 5. března zase střílet z hákovnic a muškетů cínovými kulkami do Starého a do Židovského města; ale byl to jen okamžitý výbuch malomocného vzteku. V obyvatelstvu pražském

naopak ještě téhož dne propukla bouřlivým způsobem nebezpečná podrážděnosť. Večer toho dne nejstarší syn Jana Plateisa, sektretáře kanceláře české, z pouhé zajisté svévolnosti vystřelil z domu otce svého, blíže kostela sv. Martina v Starém městě Pražském z ručnice a poranil do nohy jednoho vojáka stavovského. Poraněný hned učinil pokřik, lid se houfně k němu sbíhal a než se kdo nadál učiněn útok na dům ještě nyní po tomto Platejsovi „Platejsem“ nazývaný, všecko v něm pobráno, vypleněno, nábytek na drobné kusy roztřískán a na ulici okny vyházen. Naposledy dostavše se do sklepů, v nichž leželo piva ječného několik várek statečně popíjeli. Rozhořčenosť lidu proti tomu domu propukla hlavně z té příčiny, že obyvatelé jeho nenáviděni byli jakožto horliví katolíci. Kromě Platejsa vzali škodu také mnozí jiní katolíci, kteří se byli do toho domu utekli, poněvadž se domnívali, že jej Platejs mocí úřadu svého dovede ochrániti proti všelikým útokům.

Vedle těchto bouřlivých událostí obrácena byla obecná pozornosť přede vším k zajatému Tennaglovi, od jehož zpovědi očekávalo se potvrzení všeho toho, o čem po Praze kolovaly všeliké podivné zprávy a pověsti. Již dne 5. března dali jej stavové vyslýchati zvláštními komisaři. Vyznal, že vpád Pasovských stal se proto, aby arcikníže se stavy prý českými přemohl Matiáše a sám sobě zjednal korunu českou i německou, ovšem s vůlí císařovou; vyznal, že arcikníže Leopold chtěl připraviti Matiáše o všecky země; pověděl, že arcikníže a všickni radové radili císaři, aby před Matiášem odjel se všemi svými poklady do říše aneb do Pasova. Druhý výslech následoval dne 7. března. Tennagel vyznal, že v radě královské bylo navrženo, aby popraveni byli hrabě Matiáš z Thurnu, Linhart Kolona z Felsu a Vilém starší z Lobkovic, a že se tak nestalo jen pro odpor arciknížete Leopolda. Po třetí chtějíce na něm ještě více vyzvěděti vyslýchali jej dne 14. března pohrozivše mu právem útrpným, nebude-li pravdu mluviti a nepoví-li všecko, nač se jej budou tázati. A trápení ho skutečně neminulo, neboť ještě téhož nebo snad příštího dne natáhli jej na žebřík v Daliborce a že se vyzvání jeho vztahovalo na Slavatu a Martinice, byli oba jmenovaní páni přivedeni k mučení tomu do Daliborky. Na žebříce vyznal Tennagel, že král Španělský s radami svými byl rozhodně proti výpravě Pasovských. Leopold že jest úhlavním nepřítelem krále Španělského, poněvadž tento chce dědíti po bezdětném Rudolfovi a Matiášovi. Arcikníže že prý nenajal lid Pasovský, aby zrušil majestát, náboženství stavů českých a jiné svobody. Výroky Tennaglovy potvrdily domněnky a vědomosti stavů o zámyslech a předsevzetích Rudolfa a Leopolda, z čehož panovalo nemalé rozhořčení; následek toho byl, že od Rudolfa odvrátili se poslední beztoho již jen vlažní a nerozhodní přívrženci.

Ostatně, jak praveno, Pasovští už jen na to pomýšleli, kterak by se dostali z Prahy zdrávi a s celými údy. Ale přede všemi staral se vrchní velitel Ramée, aby alespoň podržel naloupené věci, když už nebylo žádné naděje více, že proveden bude plán dalekosáhlý. Když tedy obdržel zprávu, že poklady jeho i s průvodci a s Tennaglem zachyceny byly ve Velvarech, pozbyl naprosto mysli a pamatoval již jen na své zachránění. Proto nečekaje na konečné dohodnutí s císařem, dal se potají dne 8. března na pochod s většinou jízdy a vzal s sebou peníze, které císař na hotovosti už poskytl na vyplacení žoldu Pasovským. Sotva se dostal asi tři míle za Prahu, z peněz těch průvodčím svým vyplatil celý žold tříměsíčný, aby je pro sebe získal a pak táhl spokojeně dále. Jakmile Pasovští v Praze zvěděli, že Ramée již odjel s penězi, počali zuřiti a sápati se na své představené vyhrožujíce jmenovitě, že všecky pochytají, že je vydají stavům a sami pak že vstoupí do služeb stavovských. Jitření stalo se tak povážlivým, že nyní jednáno s Pasovskými upřímně a do opravdy o výplatu. Vzdali se svých přemrštěných požadavků a chtěli se spokojiti se žoldem tříměsíčným, bude-li jim vyplacen v hotových penězích hned do posledního haléře. V hrozné této tísni měl císař potřebné peníze na snadě, a Pasovským skutečně vyplacen celý žold tříměsíčný. Celkem to odbytí stálo nyní císaře 300.000 zl. Vojáci mající peníze hotovili se k odchodu, což se mělo státi v noci z 10. na 11. března. Pro všecku jistotu byl most Karlův k Malé straně ještě pevněji zabarikadován, aby vojsko stavovské nemohlo z nenadání udeřiti na odcházející. S Pasovskými hotovili se na cestu z Prahy také některé čelnější osoby, které podporováním vpádu Pasovského obrátily proti sobě hněv a nenávisť lidu obecného a stavů v Praze shromážděných: arcikníže Leopold, Sulz, Althan a zpovědník arciknížete jezovita Aquentius. Ten bydlel na Starém městě, ale Václav Vchynský pomohl mu na Malou stranu, ačkoliv při nejmenším musil tušiti, že Aquentius chce uniknouti pomstě lidu rozjitřeného.

Z jmenovaných mužů, praví Gindely ve svém spise nahoře uvedeném, neopouštěl zajisté žádný s veselou myslí Prahu, hrob svých

ctižádostivých záměrů, nejméně však arcikníže Leopold. Před několika ještě dny kojil se myšlenkou po dosažení koruny královské a nyní musel hledati ochrany u žoldáctva, kteréž veřejné mínění pronásledovalo jako rotu loupežnickou; měl ustoupiti z Prahy a z Čech, poněvadž tady zavládly zase zákon a pořádek, a poněvadž obyvatelstvo od Pasovských ztýrané pronásledovalo jej svou kletbou. Ký div, že až do posledního okamžiku zoufale se vynasnažoval, aby z Prahy nemusel odejíti, aby se sladké naděje nemusel vzdáti! V zoufalství svém utekl se dokonce k Matiášovi z Thurnu a k Václavu Vchynskému s prosbou, aby mu zjednali smíření s Matiášem; a když ti jej odbyli, obrátil se k vyslanci španělskému s podobnou žádostí. Nejdříve jej prosil, aby mu poradil, co by měl učiniti a když vyslanec namítl, že je pozdě na takové rady, vytasil se Leopold se starým svým požadávkem, aby Zuniga vydal se do Vídně a tam jej smířil s Matiášem. Za to se nabízel Leopold, kdyby mu papež a Španělsko poskytli dostatečnou pomoc, že by vykořenil protestantismus a svobody stavovské v Čechách a sousedních zemích. Důmyslný a praktický vyslanec, jenž znal poměry a lidi, smál se jen útrpně tak chorobným návrhům. A tak Leopold musel z Prahy odejíti s nepořízenou.

Lid Pasovský ještě dva dni před svým odjezdem z Prahy vydal se zase z Malé strany v několika stech pěchoty a jízdy až na Bílou horu, hledaje prý vojska stavovského. Když nemohli dočkati se žádného odporu, vydali se na plenění některých vesnic okolo Prahy a zapálili z nich dvě a několika sídel panských, tak že ta škoda byla na 30.000 kop ceněna. To vidouce sedláci sebrali se počtem asi 400, udeřili na Pasovské dosti zmužile, potloukli jich něco s praporečníkem a ostatní stíhali až k bráně malostranské. Že však se nedrželi v žádném pořádku, Pasovští nenadále se na ně obrátili, do 40 osob tu na místě porubali, jiných 40 jali, potom jim nejdříve nosy a uši uřezali a naposledy všecky pobili. Následující noci pokusili se stavové na třech místech dostati se přes Vltavu na levý břeh, ale Pasovští všady drželi pilnou stráž a tak úmysl stavovských vůdců překazili.

V noci z 10. na 11. března Pasovští konečně počtem asi 4500 mužů vytáhli z Malé strany a spěchali starou známou cestou k Berounu. Praví se, že jízda jejich brala k sobě na koně ty nejlepší muškety; ostatní pak pěchotu, jak mohli, z větší části opatřili koňmi, kteréž obyvatelstvu českému byli pokradli. Dopoledne dorazili již do Berouna beze vší překážky a odporu stavů a hned za sebou most přes Berounku shodili.

Stavové byli sice zpraveni o úmyslu Pasovských, ale nevěděli, kdy tito hodlají Prahu opustiti a tak měli celou tu noc zbrojný lid svůj připravený, aniž by byli podnikli něco rozhodného. Zvěděvše teprvé v 5 hodin ráno, že Pasovští již odtáhli k Berounu, vypravili hned svůj lid přes most na Malou stranu. Barikáda na mostě a jiné překážky byly odstraněny velmi rychle, brána malostranská a dům Saský obsazeny vojskem stavovským, načež co nejspěšněji vypravena za Pasovskými jízda stavovská.

Nyní teprvé volně si oddechl lid na Malé straně, když se stavovského vojska dostavil počet dostatečný; rozhořčenost proti Pasovským dlouho utajovaná propukla nyní tím zuřivěji. Ti Pasovští, kteří buď se opozdili nebo pro nemoce a poranění s ostatními odtáhnouti nemohli, byli nyní od lidu beze všeho milosrdenství pobíjeni a do řeky metáni. Mnozí z nepřátel, byvše sochory a jinak suchými ranami zhmožděni, nemohli dosti rychle umříti, ale natrápivše se do vůle, naposledy prosili lidu, aby jim na věčnost pomohli. Lid pověrčivý jal se takovým rozřezávati ruku nad loktem, domnívaje se, že tam skutečně mají zarostlé svěcené hostie a že proto nemohou zemříti.

Stavovští, kteří stíhali Pasovské k Berounu, dostali ještě na cestě návěští, že Pasovští strhli most a že se hrnou dále k Budějovicům. Zanechali tedy jich pronásledování a vrátili se do Prahy. Zatím dorazil do Prahy již také Herberštein, kterýž vedl stavům na pomoc vojsko rakouské a moravské. Odtud hnul se rychlým pochodem nejkratší cestou přímo k Táboru, poněvadž bylo v Praze domnění, že Pasovští vraceti se budou nejspíše přes Tábor, kam by je tedy Herberštein mohl předejíti. Ale Pasovští, buď že byli svými zvědy o tom zpraveni, nebo že sami se obávali pomsty lidu, kde byli na svém prvním pochodu řádili, na Tábor nešli, nýbrž drželi se neustále na levém břehu Vltavy, až dne 14. března dorazili do Budějovic. Nedostali se tam však bez boje a beze ztráty. Kdesi na cestě jakýsi rytíř Trnavský jsa bezpochyby záhy zpraven o příchodu Pasovských, nadělal zásek v místech příhodných a tady jeden jich oddíl očekával s 800 ozbrojenými sedláky. Udeřiv pak z nenadání na Pasovské 300 osob z nich potloukl. (Výjev tento představen je naším vyobrazením na str. 865 a 866); ale sedláci nedržíce se v pořádku zahnáni byli na jednom místě na útěk. To Pasovským již prchajícím dodalo srdce, tak že se znovu obe-

řili na sedláky a vesměs je odrazili, při čemž prý jich asi 60 pobili. Nato táhnouce dále zuřili tím více a pálili vesnice, kam jen přitáhli. Muže, které schytali, vlekli s sebou počtem 1000 až do Budějovic, kdež je dnem a nocí přidržovali k opravování hradeb a k práci na novém opevňování města. Rakušané, kteří byli zatím nadarmo čekali u Tábora, aby tady Pasovským odňali věci naloupené, když zvěděli, že Pasovští jsou už v Budějovicích, vrátili se také do Prahy s nepořízenou.

V městech Pražských mluvilo se o jezovitech, jako by oni o tom vpádu Pasovských měli dobrou vědomosť a jako by jim ve všem byli nápomocni. Vypravovalo se také, že v koleji své nashromáždili nemalou sumu oštěpů, halaparten a sochorů, na 600 muškетů 20 tun prachu. Proto se jezovité ucházeli u vůdců lidu stavovského o vysvědčení, že nic takového, co se jim vůbec připisuje, neučinili. Vůdcové žádosti jejich vyhověli a dali jim vysvědčení toho smyslu, že na pověsti, jako by jezovité v koleji své zbraně, střelivo a ozbrojený lid přechovávali, dali kolej tu prohledati a sice třikráte v rozličných dobách, a že nic takového nebylo nalezeno a shledáno, tak že ty věci a pověsti se roztrušují na újmu a na potupu jezovitů od jich závistníků a nepřátel. Oni tedy že co ochrancové pravdy a protivníci lži jednomu každému oznamují, že jezovité nalezeni v té věci nevinnými a všecky proti nim roztroušené řeči a spisy že jsou nepravdivé a naskrze falešné.

V Budějovicích zatím Pasovští řádili svým obvyklým způsobem. Nejprvé donutil Ramée mocí měšťany budějovické, že mu museli složiti slib věrnosti, a podporovati jej všemožně, aby tady v Budějovicích se udržel. Jak už praveno, pracováno bylo co nejúsilovněji na novém opevnění Budějovic. Dále sháněno množství potravin pro ten případ, že by sem stavovští přitrhli a Budějovice oblehli. Zásoby Budějovických byly brzy vyčerpány a tak rekvirováno v celém okolí budějovickém až na tři míle od města. Ramée prý pobral Budějovicům zvony jejich a dal z nich naliti děl, která postavena na hradbách městských proti nepříteli. Také přemýšlel Ramée, jak by se úkladně zmocnil Třeboně, sídla pana Petra Voka z Rožmberka, a sobě tak nahradil loupež, o kterou byl přišel ve Velvarech. Pán z Rožmberka měl se ustavičně na pozoru proti svým nebezpečným sousedům a opatřen byl dostatečnými zásobami střelby a střeliva i hojným počtem lidu branného. Kromě všeho dal pán z Rožmberka nadělati kolem Třeboně zásek příhodných, kdež lid jeho ležel v dobrých zálohách. Když tedy jistý díl těch škůdců zemských přitáhl k Třeboni, dovolili jim přistoupiti až k zamému valu třeboňskému a po té pouštěli na ně velikou i malou střelbu tak silně, že jich velký počet tu bídně zahynul a oni od té chvíle neměli žádné chuti více po rožmberské kořisti dychtiti. Nicméně usilovali pomstiti se nad pánem z Rožmberka jiným způsobem, chtěli totiž veliký jeho rybník u Třeboně, jenž prý se táhl na dvě míle, prokopati a vodou z něho pozemky Rožmberkovy a také Prahu zatopiti. Ale pan Petr Vok, zvěděv o tom úmyslu, vzkázal rychle stavům do Prahy, aby na obhájení toho rybníka odeslali mu 2000 lidu jízdného a pěšího, což stavové rádi a hned učinili.

Ramée usadil se v Budějovicích na radnici a řádil tady hůře nežli paša turecký v zemi nepřátelské. Dne 17. března pozval si sem k hostině 9 vyšších důstojníků, kteří se mu zatím byli stali nepohodlnými. Když se hodovníci vesele najedli a napili, zval jednoho po druhém do vedlejší jedné komnaty. Každý byl, jakmile tam vkročil, ihned svázán, čtena mu obžaloba, že v Praze spolčen byl s Čechy a jmenovitě s Matiášem z Thurnu, proto byl odsouzen k smrti a kat zde stojící hned na něm popravním mečem vykonal ortel smrti. Devátý důstojník, vstoupiv do komnaty, poznal okamžitě oč běží a vytasiv meč postavil se na odpor. Bránil se tak zoufale, že jej museli přímo zardousiti; teprvé potom byla mu také přečtena obžaloba a stat jako všickni ostatní. (Děsný výjev při tomto popravování představuje naše vyobrazení na str. 897 a 898). Toho i následujícího dne byl také arcikníže Leopold přítomen v Budějovicích, a proto se nedá mysliti, že by byl Ramée dal důstojníky popraviti bez svolení Leopoldova. Dne 18. března byla těla popravených vyvlečena na náměstí a tady pochována. Na jejich hrobě postavena tabule s nápisem: „Smrt zrádcům!“ Zdali se popravení skutečně provinili způsobem, jaký se jim kladl za vinu, nevíme; o Ramésovi je však dokázáno, že na pouhé podezření dopouštěl se skutků nejukrutnějších.

Jisto je, že dne 18. března odešli arcikníže Leopold a Ramée, zanechavše v Budějovicích posádku, s částí vojska pasovského přes Krumlov k hranicím rakouským. Požadovali, aby jim byl poskytnut bezpečný a volný průchod Rakousy, ale jelikož jim to bylo odepřeno, dali se skrze Šumavu po Zlaté stezce, a tak se dostali přímo a bez nesnází do biskupství Pasovského. Ramée přivezl s sebou ohromnou kořist, ale přivedl zpátky jenom nepatrnou část lidu Pasovského; do té doby známo bylo již po celé

Evropě, že arcikníže Leopold nalézá se v středu sběře pasovské, kteráž svým řáděním dostatečně dokázala, že je velmi nečistým nástrojem k hájení víry katolické.

Vypravuje se, že zprávou o popravení deviti důstojníků byl pasovský lid velice pobouřen. Žoldnéři prý z okolních vesnic houfně se hrnuli do Budějovic a požadovali hřmotně, aby nejvyšší velitel se zodpovídal, proč dal popraviti jejich důstojníky. Ramée však byl již přes hory a doly.

I po odchodu vrchního velitele Raméea ostala větší část Pasovských v jižních Čechách a zavřeli se v Krumlově, v Budějovicích a v Táboře, kterážto města byla dostatečně opevněna a hojnými potravinami zásobena. V Táboře však necítili se Pasovští přece dosti bezpečnými a ustoupili do Budějovic. Nyní nastala otázka, co by se mělo státi, aby Pasovští byli úplně ze země vytištěni. Jedni radili, aby se podnikla výprava na jich úplné vyhlazení a zničení; proti tomu však namítali mnozí, že by to stálo mnoho lidských životů a mnoho peněz, poněvadž Pasovští sedí v pevných městech hojně jsouce zásobeni potravinami. Měl se tedy provésti pokus, aby vyjednáváním byli z Čech vystrnaděni. Na vyzvání stavů nařídil Rudolf dne 26. března 1611 arciknížeti Leopoldovi, aby ten zbrojný lid do osmi dní rozpustil, a kdyby neposlechli, aby nad nimi klatbu vyslovil. Žoldnéři však těch pohrůžek se nelekli, nýbrž požadovali, aby jim byl vyplacen ještě zbytek slíbeného žoldu. Leopold místo aby byl nyní důrazně se zasadil o rozpuštění toho lidu, sám jej štval a k nepovolnosti povzbuzoval. Proto musel císař poskytnouti znovu ze své pokladny 175 000 zl., k čemuž přidány některé menší příspěvky od jeho přátel. S penězi těmi vypraven k Pasovským královský vojenský pokladník Kleinsträtel a za ním pak posláni jakožto královští komisaři maršálek Herberštein a plukovník Hofkirchen. Pasovští vyjednávali skrze hraběte Althana. Prostředkovatelem mezi stranami byl pan Petr Vok z Rožmberka, kterýž k tomu užíval plukovníka Lucana. Vyjednávání s Pasovskými šlo tentokráte dosti hladce, jelikož předně hr. Althan Pasovské co nejvíce možno chlácholil, aby si získal milost Matiášovu, a pak proto také, že z Pasovských, kteří by chtěli dále sloužiti, měl se utvořiti nový pluk v službách královských pod plukovníkem Lucanem. A tak dne 20. května 1611 podepsána od obou stran smlouva o výplatě a rozpuštění lidu Pasovského. Zvláštní „*amnestií krumlovskou*“ zaručeno Pasovským odpuštění za všecky skutky, které v Čechách byli spáchali. Z toho byly vyjmíněny jenom některé osoby, které se byly zvláště kompromitovaly, hlavně ovšem sám Raméa a ti, kteří se trvale přivinuli k arciknížeti Leopoldovi a snah svých se zříci nechtěli. Raméa proto zaslal dne 20. července 1611 psaní Althanovi, kterým jej vyzval na souboj jakožto prý zrádce na císaři, na arciknížeti a na Pasovských.

Arcikníže Leopold, ačkoliv přivedl s sebou do Pasovska kromě pověstného dobrodruha Raméa jen asi 300 ozbrojených žoldnéřů a ačkoliv byl na všecky strany zadlužen, přece se považoval za mocného pána a chtěl jmenovitě ještě poroučeti a vládnouti žoldnéřům, kteří byli v Čechách ostali. Když tedy uslyšel, že se jedná o uspokojení vojska Pasovského v Čechách, nařídil hraběti Althanovi, aby se k němu dostavil. Althan nepřišel a to Leopolda velice popudilo. Vydal se tedy sám do Budějovic a přemlouval žoldnéře, aby se s českými stavy nepouštěli do žádného vyjednávání. Ale kázal hluchým uším a vrátil se tedy s nepořízenou. Ještě citelnější rána byla mu zasazena tím, že král Matiáš dal zabaviti statky biskupství Pasovského v Rakousích, čímž Leopold přišel o větší část svých příjmů. Muž rozvážný a trochu soudný byl by musel podle nynějšího stavu věcí nahlédnouti, že Rudolf dohrál svou úlohu v Čechách, že Matiáše nelze zbaviti panství nad Rakousy a Moravou a připraviti jej o nástupnictví v Čechách, a podle toho by zařídil své jednání. Jak věci se měly, nezbývalo zajisté Leopoldovi nic jiného nežli vzdáti se naprosto všech zámyslů dobrodružných, vyznati Matiášovi provinění a upřímným vyznáním vymoci si jeho odpuštění a shovívavost. Ale Leopold místo toho ucházel se o pomoc u vévod Bavorských Viléma a syna Maximiliana a chtěl shánětí nové síly zbrojné a s nimi spojiti lid Pasovský v Čechách, aby pak pokořil Matiáše. Teprvé když mu vévodové Bavorští všelikou pomoc odepřeli a když v Budějovicích byl odbyt od vojska pasovského, vzdal se myšlenky zbrojnou mocí pokořiti Matiáše. Ale nechtěl se vždy ještě uznávati za přemoženého a nechtěl býti upřímným k vítězi.

Jednání arciknížete Leopolda odsouzeno bylo přede vším od těch kurfiřtů říše německé, kteří se byli zasazovali za jeho zvolení na císaře. Dále papež zaslal zvláštní breve biskupu Pasovskému a Štrasburskému (arciknížeti Leopoldovi), kterýmž jej přísně káral, že se tak dalece spustil do věcí světských. Leopold se papeži omlouval, ale způsobem takovým, že líčení jeho nesrovnávalo se s pravdou. Všecku vinu příčinou vpádu Pasovského se sebe sva-

loval, pravě, že prý Pasovští se prodrali až ku Praze jen proto, aby se domohli žoldu zadrženého. Leopold že s nimi vyjednával tři dni (9.—12. února) a obdržel prý od nich slib, že se vrátí, zavážou-li se Čechové slavnou přísahou k poslušnosti císaře a k společnému hájení země proti každému vetřelci. Když Čechové ten požadavek hrdě a nestydatě zamítli, a Pasovským vyhrožovali a je tupili, teprvé prý Pasovští nejvýše podrážděni vnikli do Prahy. Zajisté prý by se byli domohli úplného vítězství, kdyby jich byl císař na žádost Čechů nezadržel. Laskavý čtenář rozpomene se na naše vypravování, a musí se diviti, k jakým výmyslům a překrucování utekl se arcikníže Leopold! Avšak Leopold počal se chápati i jiných, nejmírněji řečeno podivných prostředků. Tak již mnoho nescházelo, že by se byl na radu plukovníka

Poprava pasovských důstojníků v Budějovicích 17. března r. 1609. (51.)

Raméea utekl o pomoc ke králi Francouzskému, který s dychtivostí vyhledával každou příležitosť k seslabení rodu Habsburského. Španělský vyslanec zvěděv o tom ještě v čas, radil Leopoldovi, jenž ztenčením příjmů skrze Matiáše doháněn byl zrovna k jednání zoufalému, aby se ucházel o pomoc u krále Španělského. Leopold honem se chtěl osobně vydati do Španělska, ale to si nepřáli u dvora madridského a tak po delším jednání vykázány byly Leopoldovi r. 1612 příjmy biskupství Monrealského, čímž zase trochu napravil rozervané své poměry finanční.

Tím však pro Leopolda nepominuly všecky nesnáze, jelikož statky jeho v Rakousích byly vždy ještě zabaveny a jelikož na celém božím světě neměl obětavého přítele. Byl tedy předce nucen ucházeti se o smíření s Matiášem. Učinil to zvláštním listem, v němž však znovu užil nepravdivé omluvy, že prý nikdy neměl úmyslu Matiáše uraziti, nebo jeho právům nějak uško-

diti a ublížiti. Přes to však zrušil Matiáš předce zábavu statků pasovských, ačkoliv byl o vině Leopoldově dostatečně přesvědčen. Vina Leopoldova, podle vůle Matiášovy, měla býti smazána podepsáním listiny, která zprostředkováním vyslance Zunigy, kardinála Dietrichšteina, hraběte z Croy, kterýž byl vyslancem Albrechtovým u Matiáše, a arciknížete Ferdinanda zněla velmi mírně. Pravilo se v ní, že následkem událostí, které způsobil lid Pasovský pod generalátem arciknížete Leopolda, staly se rozličné urážky, o jichž vyrovnání po dobrém ucházel se arcikníže Leopold a mnozí knížata. Král Uherský a Český Matiáš z ohledu na ty zprostředkovatele, že nejen odpustil Leopoldovi, nýbrž že mu také navrátil biskupské jeho statky, avšak s tím vymíněním, aby propustil a v službách svých více nedržel osoby, any měly v tom všem účastenství a any byly vyjmuty z amnestie krumlovské.

Leopold byl těmito prý „krutými" podmínkami velmi rozhořčen a pospíšil k bratru svému Ferdinandovi do Št. Hradce, aby si postěžoval a pomoc zjednal na uhájení své neviny. Ferdinand, ačkoliv znal dopodrobna, čím se byl Leopold provinil, předce se jal zastávati ho tak, jako by byl hotovým beránkem, a požadoval zejména od vyslance Zunigy, aby zprostředkoval smíření s Matiášem, při němž by však Leopold nemusel podepsati žádné listiny. Ferdinand si totiž představoval smíření tím způsobem, že by se Matiáš sešel s Leopoldem a tento že by ústně poskytl zadostučinění, o jakém by se oba napřed dohodli. Na takový požadavek odpověděl Zuniga listem velmi rozhodným, kterým dokazoval, že Leopold se skutečně velice provinil. A tak se smíření rozbilo.

Delší čas nechán Leopold na pokoji a Matiáš mu dopouštěl, že volně si mohl vybírati příjmy ze statků v Rakousích. Když však Leopold zadržel u Pasova několik lodí do Lince plujících, Matiáš hned zase statky jeho zabavil. Tou dobou byl Matiáš již císařem Německým, Rudolf přišel o své panství v Čechách a klonil se patrně do hrobu. Okolnosti tyto přiměly Leopolda, že pokořiv se konečně vydal se osobně za Matiášem do Norimberka, aby si tam vymohl jeho odpuštění. V Norimberce zprostředkoval smíření Ferdinand, kurfiřt Kolínský. Leopold nemusel podepsati žádné listiny, ale ohlásil ústně císaři, že se mu podrobuje, a na to se zavázal, že propustí ze služeb svých všecky osoby, které byly od císaře poznamenány za podezřelé.

Krutější Nemesis stihla pověstného Raméea. Sám arcikníže Leopold dal jej r. 1613 popraviti z příčin nám neznámých. Bezpochyby trest tento souvisel s vpádem Pasovským.

Stavové obsadili hrad královský v Praze. — Příjezd Matiášův do Prahy. — Sněm generální. — Rudolf se vzdá koruny královské.

R. 1611 březen—květen.

Z rána dne 11. března 1611 vniklo vojsko stavovské, jak bylo již vypravováno, přes Karlův most na Malou stranu. Část vojska toho, jak jsme pravili, jala se stíhati Pasovské k Berounu, ostatní zaujali prozatím příhodná místa na Malé Straně. Ještě dopoledne přirazilo do Prahy vojsko zaslané Čechům na pomoc od krále Matiáše. Bylo v něm 1000 jezdců a 1500 pěšáků, Rakušanů a Moravanů, a měli s sebou 6 děl. Vůdci jich byli polní maršálek Herberstein a pak plukovníci Buchheim a Dampierre. Moravané spojivše se hned s Čechy táhli před hradní bránu, kdežto Rakušané ostali prozatím v Hluboké cestě. V čele sboru, kterýž stál před branou hradní, stál sám Matiáš z Thurnu a kromě něho byli zde Kolona z Felsu, Václav Vchynský a jiní stavové. V hradě samém byla jen hrstka stavovského vojska, které bylo dne 17. února zároveň s Pasovskými slíbilo poslušnost Rudolfovi. Thurn vyzval důrazně hejtmana hradu Pražského, Jindřicha Šanovce, aby bránu otevřel; a když týž odpověděl, že věc oznámí císaři a nejvyšším úředníkům, hrozil Thurn, že dá bránu mocí otevříti.

Rudolf zhlédnuv vojsko stavovské a zvěděv, co požadují vůdcové jeho, velice se rozhořčil. Nejvyšší úředníci museli se honem dostaviti, a císař jal se jim vytýkati, že jej oklamali, když mu slibovali, že bude pokoj, až Pasovští odtáhnou; litoval také, že raději s nimi neodešel. Nyní však vida nezbytí svolil k tomu, aby vpuštěna byla do hradu deputace, která by mu přednesla požadavky stavů. Vpuštěni tedy do hradu na koních hr. Matiáš z Thurnu, Kolona z Felsu a pán z Roupova, kteří se pak ihned odebrali k císaři, při němž byli nejvyšší úředníci čeští. Hrabě z Thurnu promluvení učinil, že jsou se dostavili k službám jeho milosti císařské a že císaře chtějí proti všem nepřátelům, odpůrníkům a neposlušným až do přemožení hrdel svých chrániti. Na to však hned přednesli svou žádost, aby vojsku stavovskému byly otevřeny brány hradní. Nastal výjev, který nejlépe svědčil, že král pozbyl naprosto všech vlastností k správě země v dobách tak pohnu-

tých, a že na druhé straně stavové podrážděni jsouce vpádem Pasovských neměli více ani úcty a vážnosti, aniž nějakých jiných ohledů k Rudolfovi. Hrabě z Thurnu nejprvé uvedl na odůvodnění svého požadavku, jak prý stavové obdrželi zprávu, že Leopold odvezl s sebou z Prahy korunu českou a mnoho zemských privilejí; a stavové že se tedy chtějí přesvědčiti, je-li tomu tak nebo ne. Rudolf chtěl sice dovoliti, aby se vyšetřilo, byla-li koruna odvezena nebo ne, ale to naprosto odepřel, aby hrad byl obsazen vojskem stavovským. Thurn vida, že pouhou žádostí nevymůže na Rudolfovi ničeho, poznamenal sarkasticky, že stavové nepotřebují více se prositi, že mohou požadovati a doložil hned, že stavové nevzdají se požadavku, aby hrad byl vydán v jejich opatrování. A hned jal se vytýkati císaři, že jen on vinen je nynějším smutným stavem; a hlavní příčinu shledával v tom, že Rudolf plýtval svou důvěrou k lidem nízkým a podřízeným, místo aby se byl ucházel o radu u těch, kdo byli k tomu povoláni. Z toho vyvinula se hotová hádka mezi císařem a deputací stavovskou, ana tím se skončila, že císař nejvýše rozhorlen požadavek stavů naprosto zamítl a do svých komnat odešel. Sem povolal tajné rady, a za chvíli už dal ohlásiti své svolení k tomu, aby Moravanům dána byla jedna brána ku střežení. Z toho je dostatečně viděti, že tajní radové odpor Rudolfův proti stavům neschvalovali. Na to vložena do hradu posádka 450 mužů a sice 300 Čechů a 150 Moravanů. Také nahoře nad mostem Prašným zřízena stráž, tak že císař nemohl prý choditi na procházku do zahrady přes pavlače nad týmž mostem, což několik neděl trvalo. Ostatní Moravané ubytováni po Hradčanech, kdežto Herberstein s Rakušany, jak známo, spěchal k Táboru, aby tam předstihl Pasovské.

Král Matiáš vypraviv Čechům na pomoc vojsko moravské a rakouské, dal tím patrně na jevo, že se hodlá sám postarati o uspořádání záležitostí českých, t. j. že se hodlá zasaditi, aby vláda v Čechách dostala se do jeho rukou. A všecky okolnosti byly proň tou dobou tak příznivy, že se nemusel obávati nějakého nebezpečného odporu. Císař měl sice ještě dosti přátel a přívrženců, kteří se ho přidržovali z rozličných důvodů, ale všickni dohromady, jak jsme posud viděli na jeho ustavičných porážkách, nebyli s to, aby mu poskytli dostatečnou pomoc proti stavům českým, neřku-li tedy proti novému mocnému nepříteli. Jeden z takovýchto přátel ujal se Rudolfa dosti záhy. Kurfiřt Saský dal totiž varovati Matiáše, aby nebral před se nic nepřátelského proti Rudolfovi, poněvadž prý by se ho kurfiřti ujali zbrojnou mocí. Podobným způsobem hrozili i duchovní kurfiřti. Avšak málomocnost těchto knížat říšských osvědčila se v nedávné době takovým způsobem, že Matiáš znaje slabost a nedostatečnost knížat těchto nepotřeboval dbáti jejich pohrůžek. Naproti tomu však mohl se Matiáš spolehati dobře na podporu posavadních svých přátel a mohl se nadíti i nových přívrženců, bude-li jednati odhodlaně. Ke všemu ještě jali se podporovati jej někteří mocní činitelé, o jejichž pomoc Rudolf kolísavým a váhavým svým jednáním sám se byl připravil. A sem náleží přede vším Španělsko. Tomu dobrodružné záměry pasovské, jak jsme viděli, byly velice proti mysli; a vpád Pasovských do Čech považován ve Španělsku zrovna za výmysl ďábelský, kterým se mohlo nejvíce uškoditi rodu Habsburskému a víře katolické. Král Španělský tedy slíbil Matiášovi 200.000 dukátů podpory (3. března 1611) a ačkoliv mu ty peníze nebyly hned vyplaceny, přece již ta okolnost byla Matiášovi nesmírně výhodnou, že v Praze mu přáli a jej podporovali i španělský vyslanec i papežský nuncius a tím byla činnost katolíků českých naprosto ochromena a zmařena.

Na druhé straně však dostalo se Matiášovi neočekávané podpory i od unie protestantské, a to z té příčiny, že Anhalt a jeho spojenci museli se vždy ještě báti o Julišsko a vůbec pomsty císařovy, když by v Čechách odpůrce své přemohl, a pak ve spolku s kurfiřtem Saským a s kurfiřty duchovními na protestanty v Německu se obořil. Podobnými obavami řídil se i kurfiřt Brandenburský, skutečný držitel Julišska. Snažíce se tedy překaziti a zmařiti všeliké vítězství Rudolfovo a Leopoldovo, vypravili oba společného důvěrníka plukovníka Schönberga, aby jej ubezpečili o dobrém jejich a přátelském smýšlení. Ba Anhalt radil dokonce Matiášovi, aby jen honem zmocnil se Plzně a Prahy, aby původce vpádu Pasovského pohnal k zodpovědnosti, a aby prý spoléhal na pomoc unie. Schönberg setkal se s Matiášem, již do Čech táhnoucím v Jihlavě a vyřídiv svou úlohu jal se pak ještě přimlouvati přátelům Anhaltovým, aby se Matiáše přidrželi a vydatně mu pomáhali.

Čeští stavové byli vypravili zvláštní poselství k Matiášovi hned po vpádu Pasovském, dovolávajíce se jeho ochrany hlavně na základě známé smlouvy o míru libeňském. Matiáš vzkázal stavům, že vždycky bude obhajovati, co by bylo na prospěch jeho rodu, a že všem ustanovením připomenuté smlouvy věrně dostojí.

Dobrý svůj úmysl pak hned tím osvědčil, že vypravil na pomoc proti Pasovským pomocný sbor pod Herbersteinem a Buchheimem. Příchod vojska toho urychlil ústup Pasovských. Sotva však se toto poselství vrátilo do Prahy dne 9. března, stavové hned následujícího dne zvolili poselství nové k Matiášovi, žádajíce jej, aby jak slibuje, honem do Čech pospíšil a aby před vkročením svým vydal Čechům revers, že práv a svobod jejich bude šetřiti. Do poselství toho zvolen Václav Vchynský ze Vchynic a Tetova na Zásmucích, Štěpán Vostrovec z Královic a Šimon Sušický z Sonnenšteina.

Matiáš zatím vytáhl již dne 8. března z Vídně a dal se na Znojmo, kamž byl svolal stavy moravské. K výpravě do Čech poskytli mu pomoc Uhři a Rakušané; i přednesl dne 11. března stavům moravským žádost, aby jej také podporovali. Moravané poskytli nejen mužstvo nýbrž také peníze. Odtud hnul se Matiáš do Jihlavy, kamž dorazil dne 15. března. V průvodě jeho byl biskup Khlesl a Liechtenštein, Karel z Žerotína a jiní stavovští náčelníci, protestanti i katolíci. V Jihlavě dostavili se před něj nejprvé poslové stavů českých a odevzdali mu list stavovský. Matiáš bez prodlení vydal stavům českým revers požadovaný toho smyslu, že tažení jeho do Čech ani jim stavům ani celému království k žádné úhoně, ujmě a skrácení, ani ke zrušení privilegií, svobod, práv a snešení sněmovních, ani ke zrušení smlouvy před Prahou učiněné sloužiti nemá a nebude; nýbrž že je všecky při jejich svobodách, obdarováních a starobylých zvyklostech a řádech chvalitebných, též při jmenované smlouvě, jakož i při jejich společném sjednocení v náboženství zůstaví a je při tom bude ochraňovati. Poslové přijedouce do Prahy odevzdali ten revers stavům, shromážděným na radnici Staroměstské, kdež byl přede všemi přečten s potěšením nemalým. Na to hned stavové podepsali Matiášovi revers, že dostáti chtějí věrně všem ustanovením smluv s Matiášem uzavřených.

Plukovníku Schönbergovi odpověděl Matiáš, že o to bude míti vždycky péči, aby mír náboženský v Německu byl zachováván. Sám Khlesl, u něhož se Schönberg také zastavil, mluvil mnoho pěkných slov o rovnoprávnosti obou vyznání a o snášenlivosti mezi protestanty a katolíky. Méně příznivě však pochodili u Matiáše vyslanci Rudolfovi, vévoda Brunšvický a hrabě Zollerský. Těm bylo zejména uloženo, aby Matiáše odvrátili od výpravy do Čech. Vidouce, že se jim to nepodaří, oznámili věc do Prahy a Rudolf naléhal na nuncia papežského a na vyslance španělského, aby se vydali proti Matiášovi a ve prospěch císařův na něj působili. Konečně se k tomu odhodlal vyslanec španělský, avšak s tím vymíněním, aby nebyl považován za skutečného posla a důvěrníka Rudolfova. Chytrý a obratný tento pán znal už dávno stav věcí a věděl, že pro Rudolfa je vše ztraceno, a že brzký jeho pád nikdo více nezadrží. Hleděl tedy působiti jen v tom smyslu, aby odstrčení a sesazení Rudolfa nestalo se způsobem pro celý rod Habsburský potupným a snižujícím. Zuniga zastihl ještě krále Matiáše v Jihlavě a hleděl dostáti úkolu svému. Když pak vykonal, co za dobré uznával, vracel se zase do Prahy.

Dne 20. března dal se Matiáš na cestu z Jihlavy a dorazil ještě téhož dne večer do Německého Brodu. Zuniga vraceje se do Prahy setkal se na cestě s panem Adamem z Valdšteina, kterýž nesl od císaře Rudolfa psaní Matiášovi. Rudolf totiž najednou nabyl přesvědčení, že bratra svého nemůže odstrčiti a tak jej zval, zavítá-li do Prahy, aby nikde jinde se neubytoval nežli na hradě Pražském; neboť že může spíše důvěřovati bratru svému nežli mnohému ze stavů nepokojných, jenž zisku svého vyhledávají; a zvláště že již lid Pasovský z Prahy vytáhl a k Budějovicům se ubírá. Takovým způsobem ještě v poslední chvíli hleděl císař klamati svět a snad i sebe, že je pánem, a že může zváti k sobě krále bratra Matiáše. Valdšteinovi bylo od císaře uloženo, aby si vzal Zunigu za průvodce a tak se španělský vyslanec vrátil k Matiášovi a odevzdal mu list císařův. Slavata vypravuje, že král Matiáš odpověděl na ten list z Časlavě, kterak vyhledáván a dožádán jsa od stavů království Českého, aby se vypravil do království Českého, že musí již těm stavům důvěřovati a na Starém městě v domě k tomu obzvláště vybraném bydleti. I byl to dům císařského rychtáře Jana Kirchmajera.

Matiáš zatím táhl dále bez překážky ku Praze, kamž přibyl dne 24. března 1611 za slavného uvítání a radostného jásání, maje s sebou 6000 lidu dobře ozbrojeného a zřízeného. O slavnostech těchto zachovaly se zajímavé popisy, z nichž podati chceme následující podrobnosti.

Páni, rytířstvo a Pražané vyjeli na koních a na vozích zároveň s jízdou krajskou i najatou na půl druhé míle proti králi. Zatím vjelo do Prahy Horskou branou mnoho krytých vozů, na nichž dvořané seděli, vozů pak špižních bylo přes dvě stě. Když páni, rytířstvo a Pražané s králem se potkali, šel každý praporečník mimo osobu královu a třikráte kornet čili praporec

svůj dolů k zemi sklonil. Pan Adam ml. z Valdšteina na Hrádku nad Sázavou a na Lovosicích, nejvyšší sudí království Českého před Počernicemi, jménem obou vyšších stavů, kancléř pak Šimon Humburk z Humburka za Hrdlořezy jménem Pražan krále po česku přivítali, což obé vykládal králi německou řečí Ladislav z Lobkovic, markrabství Moravského nejvyšší komorník. Když do Prahy jeli, stáli od brány Horské až k bráně Nové (Prašné) tři praporce lidu Pražského, v Starém pak městě od též brány až k domu, kde král dvorem měl zůstávati, čtyři praporce lidu Pražského dvěma řadami se táhli.

Příjezd Matiášův děl se tímto pořádkem a způsobem: Nejprvé jel nejvyšší polní velitel království Českého Jindřich Matiáš hrabě z Thurnu na Veliši, vedle něho pak nejvyšší polní maršálek Leonhard Kolona z Felsu na Andělské hoře a nejvyšší strážmistr Jan ml. z Bubna na Závrší; za nimi páni, rytířstvo a jízdní. Po nich následovaly praporce tímto pořádkem:

Praporec červený nejvyššího maršálka z Felsu: s jedné strany kříž stříbrný a pod ním slova: „Ehre Gott“ (čest Bohu); na druhé straně lev stříbrný. — Praporec červený Mikuláše z Bubna, ritmistra tělesní stráže: na jedné straně kříž zlatý, po druhé lev zlatý, pod nímž text „Pro patria“ (pro vlast). — Praporec bílý Odolana Pětipeského: s jedné strany srdce červené, jež dva hadi uprostřed štípali, z vrchu pak jeho vyrůstalo „zelené“; na straně druhé v poli modrém slova zlatá „Virescit vulnere virtus“ (ctnost v trápení kvetne). — Praporec hřebíčkový nejvyššího lajtnanta Bukovského: na jedné straně slova zlatá „Constanter pro patria“ (stále pro vlast) na druhé straně oděnec na sloup podepřený, držící v pravé ruce meč obnažený. — Praporec zlaté barvy pana Jiřího Vratislava: v poli lazurovém slova „Lépeji umříti než bez poctivosti živu býti“ se strany pravé, se strany levé ruka oděnce, křídly oblaku dosahujícího, u ní pak slova „Non est mortale, quod opto“ (není smrtelné, čehož žádám). — Praporec modrý ritmistra Volfa z Leben: se strany jedné lev stříbrný, nad hlavou hada stočeného mající, s druhé sobol s peřím. — Praporec bílý Volfa Vřesovce: po straně pravé v poli zlatém orel císařský, po levé v poli červeném lev stříbrný. — Praporec žlutý hraběte z Millesu: v červeném poli kříž, vedle něho „nějaké malé erbičky“, na druhé straně panna stojící na zlé sani. — Praporec modrý pana Sezimy z Vrtby: krucifix, z kteréhož do kalicha krev se cedí; pod ním slova: „Veritas vincit“ (pravda vítězí); na druhé straně skála, z níž lev stříbrný v skoku vynikal, pod nímž vojsko leželo. Pak byla nesena dvě kopí, červené a modré, za nimi praporec červený ritmistra Šťastného Pětipeského: tři sloupy věncem svázané v poli modrém; s druhé strany lev stříbrný, v noze váhu držící a noha člověčí na praporec ukovaná. — Praporec stříbrné a rozinové barvy Fridricha z Felsu: koruna zlatá s jedné, ostrve zlaté, křížem přeložené se strany druhé. — Praporec bílý a tělný ritmistra Asmunda Štampacha: lev stříbrný s jedné, zlatá panna se strany druhé. — Praporec modrý ritmistra Mikuláše Jestřibského: po obou stranách na vrchu koruna zlatá královská, pod ní M., pod ním pak H. Z. G. barvou červenou. — Praporec modrý ritmistra Bernarta Jestřibského, jako předešlý. — Praporec modrý ritmistra Bořka Vostrovského: po obou stranách koruna zlatá, pod níž písmena stříbrná, jako na dvou předešlých. — Praporec modrý s pomorančovým třepením ritmistra Jana z Vartenberka: se strany jedné sv. Jiří s drakem, s druhé strany M. Curtius nad jezerem na koni v skoku sedící, pod ním pak zlatá slova „Pro patria“. — Praporec zlaté barvy ritmistra Jana Kelble: ruka oděnce z oblaků vynikající, držící meč, proti němuž zlatem napsáno „VICTORIA“; na druhé straně ruka oděnce žezlo drží. — Praporec červený ritmistra Václava Chotouchovského: lev stříbrný s jedné, kříž stříbrný s korunou trnovou se strany druhé. — Praporec bílý Jindřicha z Kolovrat: lev zlatý na zeleném pahrbku stojící s jedné, kříž zlatý na zeleném pahrbku se strany druhé. — Praporec bílý ritmistra Jana z Žerotína: pták fenix v plamenu s jedné, sv. Jiří s drakem se strany druhé. — Praporec zlatý Pražan Staroměstských: orel císařský, s jedné, erb městský se strany druhé. Ritmistrem při něm byl Abraham Brok. — Praporec modrý Pražan Novoměstských: orel císařský s jedné, erb města se strany druhé. Ritmistr Jiří Švík z Lukonos. Při všech 22 praporcích bylo 67 trubačů a 6 párů bubnů vlaských.

Za tímto jezdectvem českým jeli jezdci uherští. Praporců měli 15; prvním desíti praporcům (1000 jezdcům) velel Kryštof z Buchheimu, ostatním Jindřich Duval hrabě z Dampierru. Bubny měli Uhři 4, trubačů 40.

V zadu jeli dva kryté vozy s dvořany královskými, za nimiž nesl Uher pomerančový prapor jízdecký, za ním pak následovali 4 trubači. Po nich jel krytý vůz s dvořany, pak tři jezdci, za nimiž 33 párů koní královských vedeno. Pak jeli Pražané v pěti krytých vozech, za nimiž

pak vedli devět párů koní. Dále jelo osm pážat královských jeden za druhým, devátý pak nesl kopí, červenými střapci hedbávnými ozdobené. Pak jel oděnec královský v celém kyrysu zavřený, za nímž se na vlaské bubny bubnovalo a devět trubačů troubilo. Za nimi táhlo 3000 pěchoty rakouské dvěma houfy pod desíti praporci červenými a bílými: měli na sobě sukničky červené s bílými pruhy — nejvyšším jich byl Ferdinand Kolonič. Za těmi houfy šel ještě jeden praporec pěchoty, jehož hejtmanem byl Volfgang Dorn. Za tou pěchotou jel trubač a „nejvyšší" královští i moravští. Za nimi následovali páni a rytířstvo království Českého a Uherského, arciknížectví Rakouského a markrabství Moravského, okolo nichž jeli drabanti a mušketýři královští. Nejposléze jeli dva komorníci královští: Gilbert Saint Hillier a Václav ze Vchynic a Tetova, za nimi pak sám osobně král Matiáš v uherském oděvu dlouhém šarlatovém na koni tisovatém. Za králem jela jízda markrabství Moravského s dvěma praporci modrými pospolu, na nichž byl znak moravský; trubačů s nimi bylo osm. Po nich nesen byl praporeček obdélný, modrý a bílý, za ním pak jely dva prapory jízdy moravské s dvěma prapory se znakem zemským; trubačů při nich šest; nejvyšším té jízdy byl Gintr z Golče. Nejposléze jelo šest krytých vozů královských.

Vjezd krále Matiáše do Prahy (vyobrazení podáno bylo na str. 649 a 650) trval až do večera. Král bydlel, jak už praveno, v domě císařského rychtáře Jana Kirchmajera z Reichvic na Starém městě Pražském, před nímž měly stráž dva prapory královské pěchoty.

Po dvou dnech poslal Matiáš nejvyššího svého komorníka k Rudolfovi, aby vyžádal od něho slyšení a přivežené dary mu odevzdal. K slyšení Rudolf nesvolil, ale dary přijal příštího dne. Sám pak poslal dne 26. března lautkraběte z Leuchtenbergu a pana Mollarda k Matiášovi, aby jej jménem jeho uvítali. Také dary poslal bratru svému a sice čalouny, kteréž sám vybíral ve vzácných svých sbírkách a zásobách. Španělský vyslanec tvrdí, že prý vybral k tomu kusy nejstarší a nejhorší.

Nyní když byl Matiáš v Praze a když velel silnému vojsku, mohl ihned provésti svůj záměr, za kterým přijel do Prahy. Také stavové měli silné vojsko, Pasovských nebylo se více co báti a kromě toho všeho byly mysli vesměs popuzeny proti Rudolfovi a nečetní jeho přátelé nyní po odtáhnutí lidu Pasovského naprosto zmalomyslněli. Rudolf tedy mohl býti okamžitě zbaven koruny. Stavové čeští byli by tak zajisté učinili bez váhání, ale Matiáš měl více ohledů na svého bratra a na rod Habsburský, a nechtěje způsobiti veřejné pohoršení potupným sesazením bratra svého, hleděl jej přiměti vyjednáváním a po dobrém k odstoupení. Nastalo tedy zdlouhavé vyjednávání se stavy a Rudolfem, o němž krátkými slovy promluvíme.

Nejprvé umluveno se stavy, aby svolán byl sněm generální. Úkolem jeho mělo býti působiti na císaře, aby se vzdal vlády své ve prospěch Matiáše. Aby všecko šlo správně před se, dal se Matiáš dne 26. března otázati stavů, na radnici Staroměstské shromážděných, za jakými příčinami povolali jej do země? Stavové odpověděli na ten dotaz písemně hned dne 27. března, že šťastného příchodu králova do měst Pražských přáli sobě ze dvou příčin: předně aby s radou a pomocí jeho nepřátelský lid Pasovský ven z království byl vypuzen a krev nevinně prolitá aby byla pomstěna. Za druhé, poněvadž království České skrze zlou a škodlivou správu k těmto škodám a do tohoto nebezpečenství přišlo, aby též radou a pomocí královskou takováto zlá správa byla napravena. Co se první příčiny týká, ta že nepotřebuje žádného sněmu ani také netrpí žádného odkladu, nýbrž sama potřeba že to ukazuje, aby ihned bez odkladu obojí lid vojenský od stavů najatý i královský za Pasovskými se vypravil, obyvatelstvo nebohé z jejich moci vysvobodil, a zemi před další záhubou ochránil. Pro druhou příčinu že jest potřebí, aby rozepsán byl neprodleně sněm generální. A když se tak stane, že stavové přednesou na sněmě své příčiny, pro které jim není možno, zůstávati pod takovou zlou správou. A pokudž v tom bude vůle královská spolu s nimi při císaři toho vyhledávati, že chtějí císaře k tomu vésti, aby prohlédaje k sešlosti věku svého i také k tomu, do jakého úpadku toto království skrze zlé správce a rady jeho přivedeno jest a do čeho by ještě přijíti mohlo, raději příkladem slavných svých předků pokojný život sobě oblíbil, s králem (Matiášem) jakožto čekancem království o lepší správu se umluvil, a to vše spolu se stavy ujednal a uspořádal. Pročež že stavové krále za to žádají, aby až do vyřízení těch věcí mezi nimi zůstati a to vše k dobrému vyřízení přivésti pomoci se nezpěčoval. Generální sněm měl tedy rozhodnouti mezi císařem a poddanými jeho zeměmi. Ti, kdož pomoci chtěli Matiášovi na trůn, tvořili na sněmě ohromnou většinu, a byli tedy sami žalobníky a soudci ve vlastní při. Nebylo tedy žádné pochybnosti, jak soud

dopadne a jen o to se jednalo, zdali císař tak po dobrém ke všemu svolí, jak si přál Matiáš a jeho přívrženci.

Císař tou dobou byl sice ještě císařem a králem Českým, ale jen podle jména, poněvadž v skutečnosti žádné vlády v Čechách více nevykonával a poněvadž ani ve vlastním hradě nebyl více svoboden. Od té chvíle, co stavovská posádka vložena do hradu, byly všecky brány a východy z hradu střeženy, aby císař nemohl uniknouti a střežení toto ještě zostřeno, když Matiáš do Prahy zavítal. Ano stráže postaveny konečně i na chodbách hradních a při cestách, kde se císař v zahradě procházíval. Rudolf si jednou také stěžoval, že naň voják, když z okna vyhledl, pušku namířil. Tomu však se nesmí přikládati velká váha; Rudolf totiž mohl si v chorobné své mysli nahodilý pohyb s puškou snadno vykládati za tak neobyčejnou pohrůžku.

Na hradě u císaře shromažďovali se vždy ještě někteří nejvyšší úředníci a soudcové zemští o věcech státních se radíce, usnešení svá císaři k schválení předkládajíce, a o vykonání jich, pokud k tomu měli moci a pokud ještě kdo dbal panovnické moci Rudolfovy, se starajíce. Zejména se uvádějí nejvyšší purkrabě Pražský pan Adam ze Šternberka, nejvyšší kancléř království Českého kníže z Lobkovic, purkrabě Karlšteinský hrabě Vilém Slavata, soudce zemský hrabě z Martinic, nejvyšší písař království Českého pan Jan z Klenového a podkomoří království Českého pan Purkart Točník. Ti všickni vystříhali se schůzek stavů na radnici Staroměstské. Stavové však majíce svou prozatímnou vládu, nestarali se nijakž o činnost a působnost nejvyšších úředníků a v ničem jí také nedbali. Ale Matiášovi záleželo na tom velice, aby císař byl ještě více osamocen a aby i formálně pohybovalo se všecko v zákonných kolejích; jmenovitě aby správa země vykonávala se obvyklým způsobem. A tak na jeho přání vyzval Václav Vchynský dne 23. března nejvyšší úředníky, aby se stavy se spojili; při čemž poznamenal, že se naloží podle zákona s tím, na kom by se shledala nějaká vina strany vpádu Pasovského.

Nejvyšší úředníci dostali se tím do nemalých rozpaků a nesnází, z nichž jim však pomohl španělský vyslanec Zuniga. Na jedné straně přimlouval totiž nejvyšším úředníkům, aby připojení svého k ostatním stavům neodkládali, a na druhé straně hleděl zase přesvědčiti Matiáše, že si mírností a dobrotivostí nejlépe prospěje, a že odpuštěním udělá si horlivé a vydatné přívržence a přátely z nejvyšších úředníků. Jak působilo toto prostředkování, ukázalo se již dne 29. března. Dne 28. března oznámili totiž stavové císaři, že se k němu dostaví se žádostí za svolání generálního sněmu a příštího dne dostavil se na hrad výbor stavovský, s nímž se skutečně spojili nejvyšší úředníci zemští, ač nevíme zdali všickni, aby žádost stavů podporovali. A spojenství toto bylo skutečně velmi vydatné. Sám nejvyšší purkrabí postavil se v čelo deputace stavovské, a císař, který z počátku nechtěl povoliti, konečně svolil k žádosti stavů, když viděl, že je podporují i nejvyšší úředníci zemští a když mu bylo slyšeti, že stavové sami svolají sněm generální, nestane-li se tak od císaře. Císař tedy vydal patent a nejvyšší kancléř jej podepsal beze všeho zdráhání. Stavové království Českého a zemí přivtělených svoláni byli na sněm generální do Prahy ke dni 11. dubna.

Nežli se sešel sněm, vyšetřovány byly osoby, o nichž se vědělo, nebo které byly v podezření, že měly nějaké spojení s arcikníže tem Leopoldem. Přede vším tedy vyslýchán znovu známý nám Tennagel, jelikož výpovědi jeho byly velmi důležity. Z nich se seznalo, že arcikníže měl záměr zmocniti se konečně královského trůnu v Čechách a zrušiti svobody náboženské. Sám Matiáš dal nařízení, aby byl vyslýchán útrpně t. j. aby jej mučením hleděli donutit k vyznání všeho, co je mu povědomo. I byl také skutečně dvakrát na žebřík natažen. Pak ustanoveno, aby zatknuti byli tajní radové císařští Hannewaldt a Hegenmüller. Thurn sám dojel na hrad a dal si Hegenmüllera vyvolati, jako by s ním chtěl mluviti; a když vyšel bez pláště a bez klobouku, nutil jej, aby bez prodlení vsedl do připraveného vozu; ani pro klobouk a pro plášť nesměl si dojíti. Zároveň zatknut také jakýsi Welser a oba pak dovezeni na radnici Staroměstskou, kde byly uvězněni. Odpoledne zatčen Hannewaldt a střežen pak v jednom domě na Starém městě. Mimo tyto muže zatčeny byly také manželky Sulze a Althana. Této podařilo se prchnouti v selských šatech; Hegenmüllerova pak střežena ve vlastním domě. Hannewaldt a Hegenmüller potvrdili, co byl již vyznal Tennagl a přiznali se, že o zámyslech Leopoldových věděli a je také podporovali; že by však byli tak jednali ze zlého úmyslu, popírali. Přiznali se ke všemu dobrovolně a nebyli mučeni.

Ještě horší neplecha tropila se s domnělými čaroději, jimž se připisovali úklady o život Matiášův. Jeden císařský kaplan obžalován, že si držel psa a nazval jej Matiášem k tomu účelu, až psa usmrtí, aby zemřel také Matiáš.

Jakýsi Hauser, kterýž byl u císaře lékařem nebo lučebníkem a v jeho podivných studiích mu pomáhal, byl obviněn, že si opatřil šátek z prádla Matiášova, a že jím čaroval proti Matiášovi. Oba tito domnělí čarodějové byli po více měsíců vyšetřováni a Hauser také mučen. Ale konečně je propustili na svobodu, poněvadž jim ovšem nic dokázati nemohli. Hauser však přece z trestu musel se z Čech vystěhovati do své vlasti německé.

Tou dobou zbývalo již císaři hrozně málo přátel; nebylyť okolnosti podle toho, aby někdo ještě přidržoval se Rudolfa z čisté lásky a oddanosti nebo snad pro nějaký hmotný zisk, kterého by se mohl nadíti do budoucnosti. Hrstka katolíků věrných vůčihledě se sesychala, a ti, co zbyli, ujímali se Rudolfa a podporovali jej pouze proto, poněvadž se obávali, že porážka jeho bude i pádem jejich. Neunavný Zuniga však ve prospěch katolíků samých velice se vynasnažoval, aby je zdržel ode všech náhlých a nerozvážných kroků. A výsledkem jeho vynasnažení bylo, že i takovíto přátelé Rudolfovi vyčkávajíce nečinně, co se konečně s Rudolfem stane, Matiášovi vítězství usnadňovali. Tím si ovšem nepřímo získali vděk Matiášův, tak že v budoucnosti chtěl a mohl se s nimi smířiti. Rozhodnějšími a vydatnějšími podporovateli Rudolfovými byli někteří čelnější mužové, kteří neměli účastenství v nesmyslných plánech Leopoldových a nyní tedy se mohli Rudolfa ujímati. Mezi nimi byl nejhorlivějším vévoda Brunšvický, který se nyní opravdově vynasnažoval, aby zachránil Rudolfovi korunu královskou a císařskou. To ovšem nemohlo býti lhostejno Matiášovi; a tak po jeho přání stavové se opřeli činnosti vévodově. Vyslalit k němu zvláštní deputaci, již vedl Václav Vchynský. Tázali se ho, jak se smí opovážit turbirovat čili znepokojovat císaře a dělat mu marných nadějí. A Vchynský chtěl míti také zadostučinění za řeči, jaké vévoda mluvil proti stavům; i řekl mu bez okolků, jako stavové nehodlají zaváděti pořádek v jeho zemi, tak že také požadují, aby je Čechy nechal na pokoji. Vchynský konečně hrozil vévodovi i tím, že bude donucen z Čech odejíti, pakli neustane v své činnosti.

Císař Rudolf dozvěděv se ovšem, jakého příkoří doznávají posavadní jeho přátelé a přívrženci v Čechách, vzdal se naděje, že by se ještě mohli odhodlati k nějaké rázné a rozhodné činnosti ve prospěch jeho. I počal se znovu ohlížeti po přátelích zahraničných a požádal zejména kurfiřty Saského a Mohučského za diplomatické prostředkování. Oba přání jeho vyhověli a vypravili do Čech vyslance k Matiášovi a stavům českým, aby se přimlouvali za ponechání Rudolfa na stolci královském a císařském. Kristian II. Saský působil v tom smyslu i u stavů slezských a lužických a u jednotlivých náčelníků stavovských, s kterými byl dobře znám. Ale přímluva ta Rudolfovi ničeho více neprospěla.

Blížila se doba, kdy sněm měl býti zahájen a císař nemohl se odhodlati k žádnému určitému kroku. Rádcové jeho připadli na ten prostředek, aby Matiáš byl sice korunován na království České, ale Rudolf aby kraloval dále. Mněliť, že to je nejmírnější cena, za kterou bude lze uspokojiti Matiáše a stavy české. Avšak ani k tomu nechtěl Rudolf přivoliti. Když tedy se přiblížil den 11. dubna, vnikli rádcové do jídelny císařovy a Barvitius mu vstrčil hotovou předlohu sněmovní do ruky, aby ji podepsal. Rudolf nemohl se vymknouti a podepsal, aby se jen zbavil svých rádců. A tak zítřejšího dne čtena byla na sněmě, v němž byli prozatím jen stavové čeští, císařova předloha, v níž se kromě jiného pravilo: „Z bratrské lásky a náklonnosti, kterouž k nejosvícenějšímu knížeti a pánu Matiášovi, Uherskému králi, jakožto k svému nejstaršímu bratru máme, ano pro užitečné dobré království Českého, prohlédajíce k budoucím časům, kdyby všemohoucí Pán Bůh jeho milost s toho světa prostředkem časné smrti povolal (čehož všemohoucí Bože za dlouhé časy milostivě uchovati rač!), aby nějaké proměny, nevole a různice z toho nepovstaly, k tomu své milostivé povolení dáváme, aby jmenovaný J. M. pan bratr, poněvadž již prvé s naší nejmilostivější volí za čekance téhož království Českého přijat jest, při tomto sněmě *za krále Českého podle starobylého obyčeje a zvyklosti vyhlášen a korunován byl.* Z těch tedy příčin ráčíme býti k týmž stavům té dokonalé naděje, že se vespolek s strany toho korunování na království České jmenovaného pana bratra našeho volně k němu prokáží a spolu s námi co nejdřív o jistý den, kdy by se to korunování řádně vykonati mohlo, namluví a snesou.“ Kromě toho Rudolf se omlouval, že pro krátkost času nevložil ještě jiné kusy do své předlohy; ale ty věci že budou sněmu předloženy ještě v tomto zasedání.

Stavové odpověděli dne 13. dubna na předlohu královskou, že s ní nejsou spokojeni, že ani císaře ani Matiáše nežádali za povolení ke korunování, a že si přejou, aby jim byly sděleny ostatní předlohy. Rádcové císařovi vidouce, že stavové odhodláni jsou již jen jednati o podmínkách, za kterými císař by odstoupil, radili

císaři, aby předložil sám ty podmínky a hleděl stavy po dobrém si nakloniti. A tak dne 16. dubna oznámeno sněmu od nejvyššího purkrabí jménem císařovým, že by se císař vzdal koruny, když by vyhověno bylo následujícím jeho požadavkům: 1) aby se nazýval králem Českým až do své smrti; 2) aby sídleti mohl v hradě Pražském nebo kdežkoli jinde by sobě přál; 3) aby dostával roční výslužné a dvůr jeho aby byl kromě toho jistým počtem vína, obilí, dobytka a podobnými věcmi, jakž na osobu jeho císařskou náležeti bude, dostatečně opatřován; 4) aby stavové čeští zaplatili dluhy císařovy; 5) aby císař podržel všecky statky, které byl v Čechách koupil za svého panování; 6) aby daně z předešlých let zadržalé mohl pro sebe vybrati; 7) aby stavové tajné jeho rady a jiné osoby na závazek cti z vězení propustili, všeobecnou amnestii vydali a všelikých protimyslností a nevolí mezi sebou zanechali; 8) aby nic nebylo psáno nebo tištěno, co by platiti mohlo za potupu císaři.

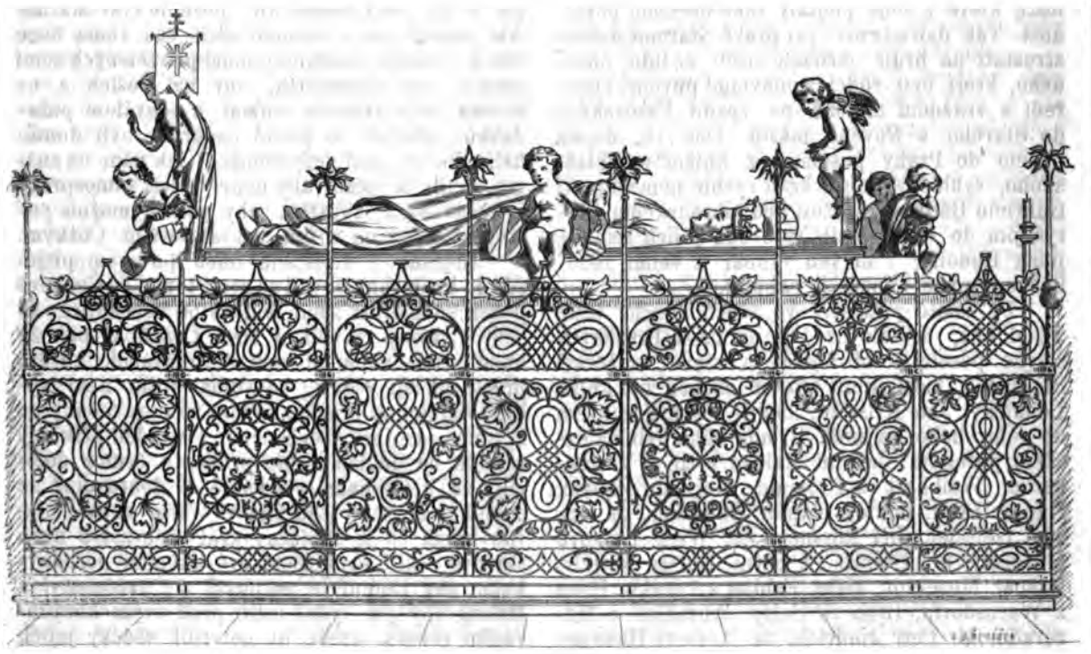

Mausoleum císaře Rudolfa v chrámě svatovítském. (52.)

Císař kladl takové výminky, že stavové k nim v celé jejich rozsáhlosti nemohli svoliti. Tím se také stalo, že vyjednávání velice se protáhlo. Stavové však vidouce, k jakým koncům věc se schyluje, považovali odstoupení císařovo za neodvolatelné a ustanovili, aby Matiáš byl za 14 dní korunován na krále Českého. Zdali se s císařem stane dohodnutí o výminkách před nebo až po tomto korunování, to považovali za věc vedlejší. Nesmíme se tedy diviti, že jevili se velmi nepovolnými k podmínkám císařovým. Dluhy jeho, pojištěné hypotekárně tu na královských statcích, tu na městech nebo na jmění soukromých osob, obnášely 2,100.000 zl. Stavové rozeznávali mezi dluhy císařovými takové, které císař udělal ve svůj prospěch a k osobním potřebám, a ty nechtěli uznati a je splatiti; jen takové dluhy uznávali za veřejné, které udělány byly na potřeby zemské. Tyto dluhy měla převzíti země a podle okolností je splatiti a na soukromé dluhy císařovy měly se prodati statky jeho a co peněz zbyde, ty se mu měly ponechati. Také deputát nechtěli stavové žádný císaři platiti a nabízeli mu pouze určitou sumu peněz ročně, kterou by zapravovaly všecky země koruny Če-

ské. Hrad Pražský byl posud sídlem jen králů panujících a proto byli stavové proti tomu, aby byl vyhražen za sídlo Rudolfovi. Chtěli, aby Rudolf sídlel na některém zámku královském mimo Prahu. Zrovna tak rozhodně opírali se stavové požadavku o všeobecné amnestii za minulé události. Naproti tomu nenamítali ničeho, aby Rudolf užíval až do své smrti titulu královského a prohlásili pouze, kdyby Matiáš zemřel před Rudolfem, že by si tento nesměl více osobovati vládu v zemi.

Nežli došlo ke konečnému urovnání této záležitosti, zběhly se některé jiné veřejné události, které k sobě poutaly také obecnou pozornosť. Tak dali stavové při právě Staroměstském ztrestati na hrdle čtrnácte osob z lidu obecného, kteří byli vůdci a hlavními původci zbourení a vraždění mnichů po vpádu Pasovských do Starého a Nového města. Dne 18. dubna přijelo do Prahy poselství z knížectví Valašského, vyhledávajíc při králi rychlé pomoci proti Gabrielu Bátorovi, knížeti Sedmihradskému, kterýž jim do země vpadl, vojevodu jejich Radula, jinak Rudolfa, z ní ven vyhnal a velmi škodlivě mečem a ohněm ji pohubil.

Po tomto poselství ve třech dnech, totiž 21. dubna, dostalo se též do měst Pražských slavné poselství od knížat a stavů knížectví Slezského, mezi nimiž přední osobou byl kníže Lehnický Jan Kristian, maje v průvodě svém do půldruhého sta koní. Kromě něho byli v slezském poselství: Jáchim Malcan rytíř z Vartenberka, Weikhart z Promnic, Heřman Zedvic, Hans z Losu, doktor Krištof Henscher, dr. Ondřej Geissler, Jiří Rössner, Jiří Wirt. Stavové přátelsky je přivítali. Z horní Lužice přijeli: Kašpar Mezeradt, Hans Fabian z Puniky, Hans z Warnsdorfu, Hiob ze Salzy, Abraham z Mezeradu, M. Petr Jindřich, dr. Ambrož Hadama, Michal Bütner, Sigmund Kindler. Z dolní Lužice se dostavili: Izák z Krachtu, Jindřich Ota z Gerštorfu, Reinhard z Gickbuschu, Joziáš Leander, Jan Müller, dr. Ondřej Mayen, Jan Hutter, Jan Kuhn. Dne 23. dubna měli slyšení u císaře Slezští a po nich vyslaní z markrabství obojích Lužic. A po všech dostavili se na sněm i Moravané a sice: biskup Olomúcký kardinal z Dietrichšteina, Karel z Žerotína, Ladislav z Lobkovic, Jiří z Hodic, Jetřich z Kunovic, Jan Čejka z Olbramovic, Vilém Dubský, Jindřich Zahradecký, Václav Vanecký, Sigmund Volf, Jankovský z Vlašimě. Zástupci Kladska, Chebska a Loketska na sněm se nedostavili. Bylo-li se zástupci přivtělených zemí o čem vyjednávati, ustanoveni byli k tomu sněmem českým: Adam ze Šternberka, Adam ml. z Valdšteina, Jiří z Talmberka, Theobald Švihovský z Risenberka, Karel z Vartenberka, Jiří Bedřich hrabě z Hohenzolleru, Jindřich Matiáš hr. z Thurnu, Leonard Kolona z Felsu, hr. Jáchim Ondřej Šlik, Jan z Klenového, Purkart Točník z Křimic, Jan Lukavský z Lukavic, Krištof st. Vratislav z Mitrovic, Kašpar Kaplíř ze Sulevic, Tiburc Žďárský ze Žďáru, Jiří z Gerštorfu, Diviš Černín z Chudenic, Šimon Humburk z Humburka, Jiří Švík z Lukonos a Valentin Kohout.

Zástupci jednotlivých zemí koruny České shodovali se úplně jen v tom, aby císař odstoupil a na jeho místo aby dosedl král Matiáš. Ale jelikož se to nemělo státi tak zhola beze všech výminek, hodlali vyslanci přivtělených zemí použíti této příležitosti, aby na Češích a na novém králi vymohli svolení a schválení požadavků, kterých se posud nadarmo byli domáhali. Snahy zemí přivtělených, jak nám už známo, čelily k tomu, aby nabyly větší samosprávy a nezávislosti, zkrátka, aby pokud možno postaveny byly na roveň s královstvím Českým.

Slezané a Lužičané hned po svém příjezdě do Prahy ohražovali se proti tomu, že Čechové počali sněmovati sami, ani na ně nečekajíce, že sebe vydávají za hlavu říše České a pak že hned sami ustanovili den korunovační, kdežto přece musejí věděti, že volba krále není výhradním jejich právem, nýbrž že oprávněni jsou k tomu zástupci všech zemí. I uváděli příklady z dějin na doklad svého práva, k čemuž doložili, že s Čechami svobodně a dobrovolně se spojili a že tedy jsou jim ve všem rovni; hlavou jejich že je společný král a ne země nebo stavové čeští. Prohlášení své ukončili požadavkem, aby Rudolf je propustil z člověčenství a Matiáš aby jim vydal ještě před svým korunováním revers, který by potvrdil všecky jejich svobody: pak že jej také voliti budou na krále a s Čechy se dohodnou o den korunovační.

Že se Slezané a Lužičané domáhali větší samosprávy v koruně České, to zajisté nikdo nemohl odsuzovati a zatracovati; ale o minulosť, o historii požadavky své nemohli opírati, poněvadž posud skutečně království České a jeho stavové byli hlavou, zaujímajíce v mnohém ohledu privilegované postavení. Jisto jest, že oni krále volívali a v ostatních zemích že byl jen přijímán, schvalován nebo že se mu jen holdovalo jakožto králi skutečně již zvolenému. Dále je nepochybné, že stavové čeští sami vydávali rozličná ustanovení, kterými králové Čeští vázáni byli v celé své říši, a konečně v Čechách byly některé úřady ústřední, jichž moc a pů-

sobnosť vztahovala se na všecky země a jež Čechové buď velkou většinou nebo výhradně spravovali. Čechy tedy skutečně zaujímaly jakési privilegované postavení nad ostatními zeměmi koruny české a Čechové sami považovali se a platili i v cizině za národ privilegovaný, v mnohém ohledu nad ostatními postavený a vyvýšený.

Následek oposice Slezanů a Lužičanů byl především ten, že korunování bylo odloženo, a že také Čechové se ucházeli u Rudolfa, aby je propustil z člověčenství, t. j. aby je sprostil závazku věrnosti, poddanosti a poslušnosti. Císař učinil tak nejdříve Slezanům a Lužičanům, dada jim na to zvláštní list, v kterém se přiznával přede všemi, že je osvobozuje člověčenství, kterýmž mu byli zavázáni, a že je propouští z poddanosti a přísahy, kterouž jsou jemu jako králi Českému a vrchnímu knížeti v Slezsku zavázáni byli; avšak s tou výminkou, aby bratru jeho Matiášovi prokazovali náležitou šetrnosť, poslušnosť a poddanosť, aby jej Matiáše za svého přirozeného a pravého pána i vrchnosť uznávali a ctili a člověčenství jemu vykonati hleděli. Stavové pak čeští nechtějíce se vzdáti tak zhola a úplně posavadního svého postavení zamítli dne 6. května 1611 požadavky Slezanů a Lužičanů ostře a rozhodně, tvrdíce, že knížectví Slezské je poddáno nejen společnému králi, nýbrž také Čechám, k nimž bylo na vždycky přivtěleno, a že tedy k skládání slibu věrnosti a poddanosti je povinno a zavázáno. I požadovali Čechové, aby se zůstalo při korunovací ustanovené a teprvé po ní aby Slezané a Lužičané hájili svých domnělých práv před králem. Oni Čechové že jsou ochotni hájiti práva svého před každým soudcem spravedlivým a že rádi Slezanům a Lužičanům popřejou účastenství ve volbě krále, budou-li moci právo své dokázati hodnověrnými privilejemi. Slezané a Lužičané obdrževše takovouto odpověď, ohradili se hned proti tomu tvrzení, jako by Čechům byli poddáni a k poslušnosti jich zavázáni.

Slezané a Lužičané podavše po tomto ústním protestu dne 11. května 1611 písemná osvědčení podobného smyslu, přednesli dále jiné své požadavky proti předáctví českému v obsazování nejvyšších úřadů korunních, jakož i v dosazování radů do soudu komorního a lenního. Čechové některé z těch požadavků hned naprosto zamítli, jednání o jiných pak odložili na dobu pozdější. Celkem však dali Slezanům a Lužičanům věděti, že se s nimi nehodlají pustiti do žádných rozhovorů a hádek o předáctví země České, a že nemohou připustiti, aby země přivtělené se považovaly, jak pravili, za pouhá „accessoria“ království Českého. Ostatně doložili Čechové, že jsou ochotni podrobiti se nestrannému soudu v tom, jak by se poměr Čech k ostatním zemím koruny České na základě výsad platných měl upraviti. Nyní záleželo na Slezanech a Lužičanech, zdali setrvají na svých požadavcích neústupně a nesvolí tedy ke korunování krále Matiáše, dokud jim nebylo ve všem vyhověno. Oni však nechtěli oposici svou hnáti až ke krajním koncům a tak přestanouce na protestu, kterým práv svých ohradili, projevili svou ochotu svoliti ke korunování; naproti tomu Čechové upustili od svého požadavku, aby Slezané a Lužičané protest svůj odvolali.

Takovýmto způsobem nebyl urovnán spor s ostatními zeměmi koruny České, jenž se domáhaly práva voliti krále zrovna tak platně a samostatně, jako to Čechy činívaly. Rozhodnutí toto jen odročeno a tak nebyl docílen potřebný a žádoucí souhlas mezi zeměmi koruny České. Bylo toho tím více želeti, jelikož právě nynější vážná doba vyžadovala svornou a obětavou činnosť všech zemí a jelikož Slezané a Lužičané nejsouce takto usmířeni a uspokojeni, jali se tím rozhodněji vzpírati se nadvládě Čechů nad svými zeměmi, v čemž dostalo se jim také mocných spojenců v Moravanech. Odpor takovýto čelil hlavně proti ústředním úřadům českým: *kancléřství, komoře* a *soudu apelačnímu*, jejichž působnosť vztahovala se na všecky země koruny České.

Lužičané podporovali Slezany hlavně z toho důvodu, že za fojta čili místodržitele v Dolní a Horní Lužici nebýval dosazován domorodý Lužičan, nýbrž pravidelně Čech rozený. Moravany pak přiměl k odporu takovému nový poměr, do něhož měli vstoupiti s královstvím Českým. Roku 1608, když Morava smlouvou libeňskou vyloučena byla ze svazku koruny České, ustanoveno bylo, aby úřady české a jmenovitě nejvyšší kancléřství, komora a soud apelační neměly žádné působnosti na Moravě; a když by Morava spojena byla zase s Čechy pod jedním panovníkem, aby ustanoveny byly vzájemnou smlouvou podmínky, pod jakými by měly býti sloučeny obě země v koruně České. Nyní měla Morava vstoupiti zase ve svazek s Čechami a tak Moravané opírajíce se o ustanovení z roku 1608 usilovali uvolniti svou závislosť na ústředních úřadech českých. Proto již dne 14. května 1611 předložili ve zvláštním spise 49 článků, stěžujíce si na bývalý poměr mezi Čechami a Moravou a požadujíce, aby byl pře-

měněn. Nejvíce sobě stěžovali na svévolnosti a nespravedlivé nátisky české dvorské kanceláře. Vyloživše, jak Morava v žádném ohledu nemá záviseti na Čechách a ohradivše se proti přechmatům ústředních úřadů českých, udávali pak, jaký poměr by si přáli míti. Komoře nepřipouštěli žádného vlivu na své finance a chtěli je spravovati naprosto samostatně. Působnost kanceláře a apelačního soudu nabízeli se i dále uznávati, avšak s podstatnými obmezeními. O kanceláři jmenovitě požadovali, aby byla proměněna v pouhý úřad královský a aby tedy přestala býti úřadem českým. Kancléř měl tedy býti úředníkem osoby královy a měl jej všady následovati, kde by král přebýval. Proto měl přisahati králi také jako markraběti Moravskému, když by službu nastupoval. Moravané tedy chtěli, aby kancléř byl jaksi jen osobním tajemníkem císařovým. Slezané a Lužičané sledujíce směr odstředivý a pěstujíce choutky po úplné samostatnosti, podporovali Moravany velmi rozhodně. Pravili, že jen král má rozhodovati o působnosti kancléře a stavové žádné země že nemají co do toho mluviti. Všickni pak v tom se shodovali a toho se domáhali, aby sněmy generální byly zrušeny.

Rozumí se samo sebou, že o těchto požadavcích bylo delší vyjednávání, poněvadž na jedné straně Čechové nemohli a nechtěli Moravany tak zhola odbýti, aby jich neurazili a o přátelství jejich se nepřipravili; a na druhé straně Moravané proto tolik požadovali, aby mohli sleviti a aby přece něco dostali. Upustivše tedy od požadavku svého strany přeměnění úřadu kancléřského, požadovali, aby kancléři přidělen byl náměstek znalý poměrů moravských, ovšem Moravan, a aby byl dosazován nejen se svolením stavů českých, nýbrž i se svolením stavů moravských. Dále si přáli, aby také v soudě apelačním zasedali někteří Moravané a aby Moravané, kteří drží v Čechách statky, mohli tady dosahovati nejvyšších úřadů, kteréhožto práva požívali vzájemně Čechové na Moravě. Konečně požadovali Moravané, aby při příštích půjčkách veřejných nebylo uvalováno rukojemství na města a na preláty. Činili tak proto, že páni a rytíři rukojemství takovému se vyhýbali a je odmítali, kdežto města a preláti mohli k tomu býti mnohem spíše donuceni. Jen v tom neshodovali se Moravané se Slezany a Lužičany, že nepožadovali, aby měli s Čechy rovné právo krále voliti. Vůbec Moravané při svých spravedlivých požadavcích neměli žádného zlého úmyslu a záleželo tedy jen na Češích, aby požadavkům jejich vyhovíce získali si věrné a vydatné spojence.

Zároveň s Moravany podali také Slezané a Lužičané písemně své stížnosti. Především se ohražovali proti zlořádům, jakéž se zahnízdily v kanceláři české ukazujíce k tomu, kterak i v jejich zemi kancelář poskytuje dlužníkům moratorium čili příročí, kterak libovolně zločincům uděluje milost atd. Aby se takové věci nemohly více díti a aby Slezsko a Lužice svými lidmi byli obsluhováni, požadovali, aby pro tyto země úřadoval náměstek kancléřův a více tajemníků, kteréž by jmenovali Slezané ve spolku s Lužičany. Komoře chtěli ponechati i dále jakousi administrativní působnost, ale požadovali, aby dosazováni byli do ní také slezští a lužičtí radové. Slezané byli proti společnému soudu apelačnímu a chtěli míti podobný soud také pro Slezsko; Lužičané však z působnosti toho soudu se nevymykali přejíce si pouze, aby do něho dosazováni byli také jejich radové. Ale na tom stáli velmi rozhodně, aby za fojta čili místodržitele nebyli dosazováni Čechové, nýbrž domorodí Lužičané.

Slezané a Lužičané měli při vyjednávání svém zcela jiné zámysly nežli Moravané. Řeč jejich byla nyní ještě velmi opatrná a přátelská, ale požadavky jejich neměly za hlavní účel samosprávu a rovnoprávnost, nýbrž úplnou samostatnost. Nyní tento záměr opatrně ještě tajili, ale později veřejně se k němu přiznávali a podle toho také mluvili a jednali. A to musíme míti na zřeteli, pohlížíme-li na nynější jejich požadavky. Oni si nepřáli takového náměstka kancléřova, kterýž by znaje poměry slezské, pomáhal kancléři radou a skutkem. Snaha jejich čelila k tomu, aby místokancléř s úředníky, od Slezanů a Lužičanů dosazovanými, obstarával samostatně záležitosti slezské a lužické a kancléř aby do toho neměl co mluviti. Kancelář měla tedy přestat býti úřadem ústředním; kancléř neměl ani podpisovati listin pro Slezsko a Lužici vydávaných, aby nebylo ani zevnější známky o nějaké závislosti Slezska a Lužice na Čechách. Slezané tedy usilovali přerušiti všeliký spolek s Čechami chtíce s nimi ostati jediné pod společným panovníkem. Avšak i tomuto osobnímu svazku dávali zvláštní výklad pravíce, že Matiáše uznávají jen jakožto knížete Slezského a ne jako krále Českého. Slezsko prý je lénem říše Německé, na Čechách že není nijakž závislé a že není s nimi v žádné právní spojitosti. Tvrdí-li Čechové opak toho, že si tím osobují jen právo a panství nepříslušné, čemuž však Slezané hodlají rozhodně přítrž učiniti.

Čechové dne 19. května 1611 všecky stížnosti a požadavky přivtělených zemí zamítli.

Tím ovšem neřekli poslední své slovo, poněvadž i dále vyjednávali se zástupci zemí ostatních. Tito byli odmítnutím Čechů nemálo rozhořčeni a tak požadavky své zastávali tím rázněji a na odstranění rozličných vad naléhali tím rozhodněji. Již blížil se den ke korunování ustanovený; císař Rudolf dal už k němu také své svolení a mezi Čechy a ostatními členy generálního sněmu nebylo ještě docíleno dohodnutí. Stav věcí vzal tím příznivější obrat, že Slezané a Lužičané upustili od svého požadavku, aby o žádostech jejich rozhodnuto bylo před korunováním Prohlásiliť, že se korunování nebudou opírati, ale potom pak že budou naléhati zrovna tak rozhodně na uskutečnění svých požadavků. Za to Moravané tím rozhodněji stáli na tom, aby se s nimi stalo narovnání před korunováním alespoň o kancléřské otázce. Jednání o tom táhlo se i v den korunovační do poledne, až Moravanům přece vyhověno. Stalo se dohodnutí v ten smysl, aby Čechové společně s Moravany ustanovili čtyry osoby, z nichž si pak kancléř zvolí svého náměstka k obstarávání záležitostí moravských.

Po korunování pokračovalo se u vyjednávání s Moravany, kteréž bylo k šťastnému konci přivedeno smlouvou záležející v 30 článcích a podepsanou dne 26. května 1611. Moravě přiznána úplná samospráva v administraci, ve finančnictví a soudnictví. Jen apelační soud pražský měl ostati společnou vyšší instancí pro obě země; v kanceláři dvorské měly přestati a napraveny býti veliké zlořády; náměstek kancléřův, dosazovaný se schválením Moravanů, měl spravovati záležitosti moravské, ale kancléř měl jako posud býti hlavou a představeným kanceláře. V docházení úřadů zavedeno rovné právo tím způsobem, že v obou zemích mohl dosáhnouti i nejvyšších úřadů každý Moravan jako Čech, jen když měl v té zemi nějaký statek. Smlouvou touto zasahovalo se v mnohých věcech ovšem také do působnosti královy a tak bylo potvrzení Matiášova zapotřebí. Matiáš však potvrzení toho uděliti nechtěl, a teprvé po neustálém naléhání Moravanů počátkem roku 1613 žádosti jejich vyhověl.

Vyjednávání se Slezany nevedlo k ukončení tak utěšenému. Dne 7. června 1611 byla sice uzavřena smlouva také se Slezany, avšak smlouvou tou urovnány a uklizeny byly jen podřízené stížnosti a věci, kdežto požadavkům Slezanů strany kanceláře, komory, apelačního soudu a generálního sněmu nebylo nijakž vyhověno. Na požadavek strany kanceláře odpověděli Čechové, že prý králi přísluší rozhodnouti o té věci a na něj tedy aby se Slezané obrátili. Podobná odpověď dána Slezanům i strany komory, v níž chtěli míti několik radů ke spravování záležitostí slezských. Požadavek, aby Slezsko a Lužice měly zvláštní soud apelační, Čechové naprosto zamítli, učinili však žadatelům ten ústupek, aby od této chvíle navrhovali pět radů, kteří by pak obstarávali pře svých krajanů. Strany generálních sněmů pronesli Slezané konečně ten požadavek, aby usnešení jejich měla pro Slezsko jen tehdy závaznou platnosť, když knížata a stavové dodatečně je schválí. Požadavek ten však Čechové naprosto zamítli. O smlouvě se Slezany vyjednával jen výbor českého sněmu s poslanci slezskými a proto ustanoveno, aby smlouva, má-li nabýti platnosti, schválena byla od krále a od stavů českých. To se však nestalo; ani král ani stavové smlouvy té nikdy neschválili a Slezané potom pominouce Čechů domáhali se svých požadavků přímo u krále.

S Lužičany uzavřena smlouva také dne 7. června; v požadavcích svých shodovali se namnoze se Slezany a tak se jim dostalo podobné odpovědi. Strany místodržitele setrvali Čechové při své předešlé odpovědi, aby totiž na tu hodnosť dosazován byl jen Čech rodilý. Ostatně dáno Lužičanům na vůli, dělají-li si práva k nějakým úřadům, aby se toho před soudem domáhali.

Pozdrževše se tímto u závažného sporu Čechů se zástupci ostatních zemí koruny české, vypravovati chceme nyní dále o sporu Rudolfa s Matiášem a se stavy českými, o čemž dr. Gindely *) podává následující zajímavé vylíčení: Císař Rudolf skládal velkou naději na spory mezi Čechami a ostatními zeměmi korunními, domnívaje se, že bude jich moci upotřebiti tak, aby odvrátil svůj pád. Počal tedy jednati písemně se Slezany a Lužičany. Tito však měli dosti praktického smyslu, aby věděti mohli, že Rudolf jim nemůže v ničem pomoci, a tak se s ním nepouštěli do žádného jednání, aby sami pádem jeho škodu nevzali. Císaři zbyli tedy jediní spojenci, od nichž se nadál pomoci a sice vyslanci kurfiřta Saského a Mohučského, kteříž právě přibyli do Prahy, aby se císaře ve jménu svých pánů ujímali. A pak vyslanec španělský, který však jen za to se zasazoval, aby se s císařem mírně a důstojně nakládalo. Zuniga ostře domlouval biskupu Khleslovi, že se s císařem

*) *Rudolf II. und seine Zeit*, d. II. str. 279 a násled.

nakládá jako se zajatcem a že není svoboden ani ve své residenci.

Saští vyslanci započali své jednání dne 29. dubna s nejdůležitějšími rádci krále Matiáše, požadujíce, aby Matiáš se spokojil s pouhým korunováním, a Rudolf aby vládl dále jako až posavádě. Khlesl však namítal, že to, co se v Čechách děje, týká se jen císaře, Matiáše a stavů českých, a kurfiřti němečtí že nemají práva do těch věcí se míchati. A k tomu doložil potupně: pakli Rudolf Němcům panuje tak dobře, že mají chuť vládu jeho dále snášeti, rádcové Matiášovi že jim toho chtějí rádi dopřáti. Nicméně vyslanci saští nedadouce se odstrašiti předložili příštího dne podrobný prostředkovací návrh toho smyslu, aby Matiáš byl sice korunován na krále Českého, ale Rudolf aby vládu v Čechách, v Slezsku, a v Lužicích podržel. Rozumí se samo sebou, že návrhy a požadavky takové byly od rádců Matiášových naprosto zamítnuty.

Zároveň počali vyslanci saští vyjednávati také s vůdci stavů českých. Avšak ani vyjednávání důvěrné, ani veřejné slyšení, jakého dopřál vyslancům sněm český, nemělo výsledku pro Rudolfa žádoucího. Thurn jednal s vyslanci nejzdvořileji; pravilť jim, že by stavové čeští velmi rádi vyhověli přání kurfiřta Saského, který je jim sousedem velmi milým, ale přece také doložil, že vpádem Pasovským všeliké vyjednávání naprosto je zmařeno. Podobně pochodil i vyslanec kurfiřta Mohučského. Václav Vchynský řekl mu, když vyhrožoval zakročením říše Německé, že Čechové dobře znají poměry v říši a strany císaře doložil: „Když se říši císař Rudolf tak dobře hodí za panovníka, ať si jej tedy vezmou a podrží, jak dlouho budou moci; my Čechové po něm více netoužíme a můžeme se bez něho dobře obejíti.“

Rudolf se nemálo poděsil, když mu bylo oznámeno, že němečtí diplomati tak špatně pochodili při svém vyjednávání. I povolal vyslance kurfiřtů dne 7. května k společné poradě, do níž pozval také knížete Brunšvického, lantkraběte z Leuchtenberku a Mollarda. V tom shromáždění císař tak hořce si stěžoval, že prý přítomní slzím sotva se ubránili. „Mám,“ pravil císař, „důvěru v kurfiřty Mohučského a Saského a ve Vaše Lásky (knížete Brunšvického); proto chci vám odhaliti své přání, neboť nouze naučila mě mluviti. Vy lantkrabě jste pravil: kdybyste byl tehdáž (1608) u mne býval, že bych byl podržel korunu uherskou; nyní chcete s hlavy mé sejmouti korunu českou a posaditi ji na hlavu Matiášovi... S předlohou sněmovní jste mě ukvapili.“ A nyní vypravoval císař, že se mu nenechalo na rozmyšlenou, a když chtěl jísti, jak Barvitius mu vnutil do ruky spis, který musel podepsati. Konečně požadoval, aby všickni přítomní se zasadili, by vůbec Matiáš nebyl korunován a nebo aby při nejmenším korunování bylo odročeno na čtyry měsíce; a když by to naprosto nešlo, aby se učinily přípravy k jeho odstěhování do Řezna. Kníže Brunšvický však řekl císaři přímo, že korunování nelze ani odročiti, tím méně překaziti. Na důkaz toho vypravoval kromě jiného, kterak již po osm dní konají se k tomu přípravy v kostele sv. Víta. Císař byl tímto sdělením nemálo poděšen, poněvadž o tom všem ničeho ještě nevěděl. Přece však věděl hnedle dosti důvodů, pro které korunování nemůže se hned státi. Pravil, že Čechové ještě nepodepsali podmínky, za kterými on se vzdává koruny, že je ještě nepropustil z věrnosti a poddanosti. „Dovolte,“ pokračoval císař, „což pak dovolují zákony zemské, aby králi bylo překáženo v jeho panování? Co pak neobyčejného provedli Pasovští? Plenili — Rakušané kradou, zmocnili se Malé strany — tito zámku a drží mě zajatého. Tomu musí býti učiněna přítrž; nemohuť slyšeti věčného bubnování, troubení a střílení, to mě otravuje, o život připravuje. Co pak tady mám ještě dělati; mám snad býti správcem Matiášovým? Nestojím více o to, abych tady mohl zůstati, život je mi milejší“. Narozmlouvav se až do rozčilení asi půl druhé hodiny propustil konečně shromáždění, aniž by byl s nimi ujednal něco rozhodného. Slyšeli od něho sice, že je syt života na hradě Pražském a že se chce pryč odstěhovati; ale věděli také, že je důtklivě vyzval, aby překazili korunování. Tak nedovtipnými nebyli a ostatně znali císaře dobře, že o vystěhování mluví jen z rozčilenosti, kdežto mysl jeho naplněna je touhou po panování.

Následujícího dne ucházeli se u císaře o slyšení stavové čeští, aby předložili svou odpověď na výminky císařovy, za jakými se chtěl vzdáti trůnu českého. Tentokráte k odpovědi své připojili prosbu, aby císař Čechy, Slezany a Lužičany propustil z poslušenství a poddanosti a nabízeli císaři ročního platu 100.000 tolarů. Deputace stavovská přijata však od císaře teprvé dne 9. května a ještě se jí nedostalo odpovědi; císař jako obyčejně slíbil, že brzy dá odpověď. K poradě o tom, co by Čechům měl odpověditi, svolal si císař dne 11. května zase své tajné rady a uvedené vyslance. Saští vyslanci radili králi, aby stavům českým nevyhověl, nýbrž aby žádal za odročení, za lhůtu 6timěsíčnou a zatím aby se uradil se svými pří-

tely, s kurfiřty a jmenovitě s králem Španělským. Také z toho jej zrazovali, aby poddaných svých přísahy nezprostil. Tajní rádcové císařovi souhlasili s touto radou a doložili jenom, aby císař Čechům dal prozatím odpověď vyhýbavou.

Čechové nemohouce se dočkati odpovědi, pohrozili císaři, nebudou-li propuštěni z poslušenství, že i bez toho předsevezmou korunování. Rudolf dal na to svolati hned zase své rady dne 12. května a předložil jim návrh, zdali by nebylo lépe vyjednávati přímo s Matiášem, kterýž byl prohlásil, když do Čech táhl, že nepřichází se zlým úmyslem. Po úradě v tomto shromáždění měla býti skutečně vypravena deputace k Matiášovi se zvláštním spisem, a s prosbou, aby korunování bylo na šest měsíců odloženo. Nežli však se to mohlo státi, dostavily se k jednotlivým rádcům císařovým deputace stavovské, které jim vyhrožovaly přímo násilím, bude-li císař ještě dále odporovati žádostem stavovským. Následkem toho změnili postrašení rádcové své úmysly a císař na jejich radu dal vzkázati Matiášovi, že svoluje ke korunování, jen když bude odloženo do pondělka svatodušního, t. j. do 23. května, aby prý se státi mohlo konečné dohodnutí o podmínkách. Matiáš k tomu svolil. Naproti tomu vyhověl císař žádosti stavů českých, aby dán byl do klatby každý, kdo by nějak překážel rozpuštění lidu Pasovského.

Jelikož císař povolil, nastalo vyjednávání o náhradě, jaká by se mu měla dostati a o příštím jeho sídle. K tomu nehodili se ani tajní radové císařovi, kteří byli velice nenáviděni jak od stavů českých tak od Matiáše samého, ani vyslanci kurfiřtů, kteří se byli tak rozhodně postavili na stranu Rudolfovu. Požádán tedy za prostředníka vyslanec španělský Zuniga, kterýž úkol ten převzal, s tím však vymíněním, aby císař nedal více na radu lidí nižšího zaměstnání a nižšího stavu. Byloť tou dobou všeobecně známo, že na císaře mají nepříslušný vliv nepovolaní k tomu lidé z dvorské jeho družiny, jako jmenovitě rozličtí lékaři, chemikové, malíři, astrologové a komorníci. Císař je zasvěcoval do nejdůležitějších záležitostí státních a řídil se jejich radou. U císaře zmohli touto dobou velmi mnoho jmenovitě dr. Armanstetter, malíř Hans z Cách a pak komorník, jakýsi Ericius, kterýž si získal důvěru císařovu svými vědomostmi mathematickými a astronomickými.

Aby Zuniga věděl čím se spravovati, obdržel od radů císařových 12 kusů, z nichž nejdůležitější byly: císař podrží nejen název krále Českého, nýbrž Matiáš bude i po svém korunování vládnouti co správce Rudolfův; pense 100.000 tolarů od stavů českých nabídnutá budiž zvýšena; císař bude moci po Čechách všady bez výminky, tedy i na hradě Pražském podle své libosti sídleti. Ostatní podmínky shodovaly se s těmi, které předložil císař dne 16. dubna. Zuniga věci tyto sdělil Matiášovi, kterýž je dal na uváženou svým radům. Jelikož se věci ty týkaly i stavů českých, byly jim ihned předloženy, aby mínění své o nich pronesli. První návrh králův o panování v Čechách byl od stavů naprosto a rozhodně zamítnut; při ostatních však jevili mnoho smířlivosti. Tak jmenovitě byli ochotni zvýšiti příjmy královy, aby ročně obnášely až 300.000 tolarů, rozhodnutí o sídle císařově a o ostatních podmínkách ponechali králi Matiášovi.

Dohodnutí bylo způsobem tím zajisté usnadněno, neboť radové Matiášovi sdělili Zunigovi, že císaři ponechán bude k přebývání i hrad Pražský, jen když i král Matiáš v čas potřeby bude moci v něm také bydleti; a strany pense slíbili radové, že bude přiměřeně zvýšena.

Když Zuniga věci tyto přednášel císaři, byl panovník v takovém rozčilení, že vyslanci připadal jako šílenec. „Korunování musí se odložiti," odpověděl konečně císař na výklady Zunigovy, a když tento namítal, že je to nemožné, poněvadž přípravy k tomu pokročily již příliš daleko, stál císař pořád na svém, aby jen Matiáš požádán byl za odročení; on že raději zahyne než aby povolil. Slova poslední císař opakoval pětkráte a při tom na Zunigu vytřeštil zraky takovým způsobem, že tento strachem pojat odešel zase k Matiášovi, aby mu vůli císařovu přednesl. Matiáš nedal sebou hnouti a tak Zunigovi nezbylo nic jiného, nežli přesvědčiti císaře, že korunování nelze více odložiti. Císař se konečně poddal a slíbil, že poddané své rozváže všech slibů a závazků. To bylo dne 22. května, tedy již přede dnem korunovačním. Ale tím odpor císařův nebyl ještě překonán. Stavové čeští předložili císaři formuli, kterou se zříkal naprosto koruny české a propouštěl je z poddanosti; císař však toho spisu nepodepsal a předložil stavům formuli svou, podle níž odstoupení jeho jen tehdy mělo nabýti konečné platnosti, když by požadavkům jeho bylo vyhověno. K vyjednávání o tom nebylo více času a tak stavové přijali toto podmínečné odstoupení císařovo.

Slezané a Lužičané nebyli ještě propuštěni z poslušenství; přes to však vykonáno přece korunování; a teprvé potom dne 24. května císař propustil Slezany a Lužičany z poddano-

sti, kterážto listina však datována dne 22. května. V listině té prohlásil císař zároveň, že propuštění poddaných z věrnosti a poslušnosti nestalo se dobrovolně, nýbrž že byl k tomu donucen.

Tímto způsobem urovnány byly dvě hlavní překážky, které se stavěly v cestu Matiášovi, nežli postavena byla koruna královská na jeho hlavu. Nemenší důležitosti bylo však jednání mezi Matiášem a stavy českými o požadavcích stavovských, kteréž předcházelo korunování. Stavové čeští chtěli ovšem býti odměněni za svou vzpouru proti Rudolfovi, a tak předloživše Matiášovi své požadavky nehodlali svoliti ke korunování, dokud by jim nevyhověl. Požadovalit: 1) aby směli po své vůli odbývati sjezdy krajské; 2) aby směli najímati vojsko bez předchozího dovolení králova; 3) aby Matiáš potvrdil spolek Čechů, roku 1609 k vzájemné pomoci se Slezany uzavřený; 4) aby dal prozatímné svolení ke spolku, jejž Čechové hodlali uzavříti s Uhry a Rakušany.

Novými těmito požadavky měla býti moc panovnická beztoho v Čechách již dosti obmezená ještě více ztenčena a moc rozhodující do rukou stavovských přenešena. Král posud měl neobmezenou moc svolávati sněmy zemské a sjezdy krajské. Sjezdy krajské, na kteréž se stavové libovolně sjíždívali až do roku 1545, byly tehdáž, jak bylo nahoře vypravováno, Ferdinandem I. zakázány a mohly se od této doby svolávati jen s jeho svolením. Kdyby král svolil k tomuto požadavku, byl by byl stavům poskytl vydatný prostředek agitační, poněvadž sjezdy krajskými mohlo se v Čechách dělati veřejné mínění a působiti nátlak takový, jak by to bylo oběma vyšším stavům právě vhod. Posud stavové neměli nikdy sami práva vojsko najímati nebo hotovost zemskou svolávati po své vůli. O svolání hotovosti zemské k hájení země proti cizímu nepříteli rozhodoval sněm a král usnešení takové potvrzoval. Nebo také když bylo periculum in mora, t. j. když nebezpečí náhle a nenadále přikvapilo, mohl král hotovost zemskou svolati o své ujmě, ale potom musel si zjednati schválení sněmu k tomu. Vojsko jiné mohl král v zemi chovati a najímati jen tehdy, když stavové k tomu svolili. Ale stavové sami neměli nikdy takovýchto práv a nyní požadovali pro sebe takové právo samostatné, bez svolení králova, což znamenalo tolik, že podle potřeby a libosti své mohli by postaviti vojsko i proti králi samému a on by se musel pokojně dívati na jejich zbrojení. Také velmi důležitý byl požadavek, aby král potvrdil spolek se Slezany, uzavřený, jak známo, k tomu účelu, aby jedni druhým pomáhali, když by od někoho byla jedna strana zkracována ve svém náboženství. Potvrdí-li král tento požadavek, kdo a jak pak měl rozhodovati nestranně, kdy jsou evangelíci zkracováni, když oni sami o tom rozhodovali? A ke všemu tomu měl Matiáš již napřed dáti svolení k uzavření spolku, o němž nemohl ani tolik věděti, zdali nebude namířen jen proti němu!

Na radu Khleslovu odpověděl Matiáš stavům českým, že reversu s takovými požadavky podepsati nemůže, ale že milerád slíbí po korunování schváliti všecka posavadní práva a výsady zemské a stavovské. Stavů ovšem nezůstalo tajno, že jen Khlesl přemluvil krále, aby dal Čechům takovouto odpověď, a tak na sněmě strhla se proto velká bouře proti Khleslovi a všem kněžím, jenž krále přemlouvají. Deputace za deputací vysílána ke králi, a vždy důrazněji domáhali se stavové, aby král ve všech kusech schválil návrh reversu, jaký mu stavové předložili. Po dlouhém o to vyjednávání uvolil se král přece podepsati před korunováním revers, o němž se stalo dohodnutí a kterým potvrzoval spolek Čechů se Slezany z r. 1609. Strany ostatních tří požadavků slíbil, že na sněmě nejblíže příštím bude o nich jednáno. Zuniga vypravuje, že král učinil potají také slib, že potvrdí spolek mezi všemi stavy svých zemí, o jaký se usnesou stavové tito v společné schůzi. Bylo již 10 hodin večer, na hod boží svatodušní (dne 22. května), když jednání toto bylo ukončeno a když král revers podepsal.

Zatím byly ke korunování a k hodům královským potřebné věci zařízeny a připraveny. Město Praha a hrad Pražský byly v den korunovační lidem vojenským osazeny i jinak opatřeny. Stavové království Českého a poslanci přivtělených zemí toho dne raněji do sněmu se sešli, kdež ještě téměř po tři hodiny vyjednáváno, jak už bylo poznamenáno, mezi Čechy a Moravany. Po skončení těch věcí Moravané ze sněmu odešli a stavové čeští dali ihned čísti revers Matiášův od Václava Vchynského přinešený. Matiáš připovídal, že stavy království Českého při všech obecných i soukromých neb osobních výsadách, svobodách, řádech a starobylých chvalitebných zvyklostech, obzvláště pak při majestátu císaře Rudolfa, podobně i při porovnání mezi stranami pod jednou a pod obojí, ovšem pak i při snešení společném, kteréž sama strana pod obojí mezi sebou učinila, jakož i při tom sjednocení, v něž jmenovaní stavové pod obojí s knížaty a stavy slezskými na obecném sněmě v Praze léta 1609 v příčině nábo-

ženství vešli, zcela a zouplna zůstaviti, to vše sobě upřímně oblibovati, svým královským majestátem dostatečně stvrditi, i takový majestát jim v času určitém do rukou odevzdati chce a povinen bude. Dále připověděl Matiáš, že zámku Karlšteina s korunou a jinými klenoty a též s privilegiemi obecnými, jakož i desk zemských bez vůle a vědomí všech tří stavů žádnému k opravě a opatrování svěřovati, žádných cizozemcův mimo rodilé Čechy, buďte oni duchovní

Kašna v královské zahradě Pražské. (58.)

nebo světské osoby, na úřady zemské, městské ani duchovní dosazovati nechce, tak jak se to za šťastného panování někdy císaře Karla IV. a jiných králů Českých v zemi dálo a zachovávalo. Též že nemá a nebude od země nic zastavovati a odcizovati, nýbrž to, což prvé zastaveno a odcizeno jest, zase ke koruně české připojovati povinen býti má.

Po přečtení reversu prohlášena usnešení sněmovní od císaře potvrzená, načež nejvyšší

kancléř odevzdal stavům zapečetěný list císařův, kterým tento stavy z povinnosti propustil. Také tento list byl přečten od místopísaře království Českého pana Bohuslava z Michalovic. Na to dvéře do soudní světnice dokořán se otevřely a tudy nejvyšší purkrabě Pražský pan Adam ze Šternberka na stavy tuto otázku učinil: „Tak-li se jednomyslně snášeti ráčíte, aby J. M. král Uherský Matiáš za krále Českého podle starobylého obyčeje a povinnosti mé byl vyhlášen?“ K čemuž když se všickni jednomyslně přiznali, že taková jich vůle jest, a že na tom se snášejí, tedy ihned nejvyšší purkrabě Pražský Matiáše za krále Českého vyhlásil slovy těmito: „Pročež já jakožto nejvyšší purkrabě Pražský z povinnosti mé ve jméno svaté, blahoslavené a nerozdílné Trojice jediného Pána Boha, J. M. krále Matiáše za voleného přijatého krále Českého vyhlašuji, tak aby toto volení a vyhlášení, kteréž z vůle Pána Boha všemohoucího pochází, předně ke cti a chvále Jeho Svaté Božské milosti a ke všemu dobrému, poctivému a prospěšnému tohoto království šťastně a dobrotivě sám Pán Bůh požehnati ráčil.“

Byla již skoro jedna hodina odpoledne, když stavové odebrali se k Matiášovi, aby mu usnešení toto oznámili a ke korunování do kostela doprovodili. Touto dobou přebýval Matiáš i s dvorem svým na Hradčanech v domě někdy pana Krištofa z Lobkovic, nejvyššího hofmistra království Českého, kam se byl přestěhoval ze Starého města. Ve dvě hodiny vsedl Matiáš před obydlím svým na koně, oděn jsa uherským šatem fialovým, zlatohávovým, v kterém byl také korunován na krále Uherského, za ním jelo jeho dvořanstvo a stavové čeští provázeli jej vesměs pěšky do kostela. Tady vstoupil Matiáš nejprvé do kaple sv. Václava, kde se koruna chovala a odtud vedli jej kněží k hlavnímu oltáři. Korunování samo vykonáno bylo způsobem v Čechách obvyklým. Arcibiskup Pražský hrabě Lamberg, jsa na duchu chorý, nemohl vykonati obřady, kteréž jemu po právu vykonávati přislušelo, a tak místo něho kardinál z Dietrichšteina pomazal krále a vykonal předepsané modlitby. Po té předstoupil zase nejvyšší purkrabě a tázal se třikráte stavů za králem klečících, zdali Matiáše chtějí míti a voliti králem Českým? Když k otázce této po třikráte potakáno slovem „ano“, purkrabě vzav korunu podal ji kardinálovi a ten ji posadil králi na hlavu. Při svěcení nejvyšší purkrabě a přítomní biskupové Nitránský a Vídeňský dotýkali se koruny prsty svými. Potom na pokynutí nejvyššího purkrabí stavové čeští přisahali novému králi věrnosť a postupujíce okolo něho jeden za druhým všickni se ukláněli a koruny prsty se dotýkali; král také jako na pozdrav ke každému se uklonil. Podle starého obyčeje král potom dva jinochy šlechtické pasoval na rytíře sv. Václava. Střelba z děl, na rozličných místech v městě rozestavených, oznamovala obyvatelstvu slavnostní výkony korunovace. Když král šel z kostela, házena mezi lid mince zlatá i stříbrná, mající na jedné straně podobiznu královskou a den korunovační; na druhé pak čápa požírajícího hada, s nápisem latinským: „Salutem ex inimicis nostris“ (zdraví a vzrůst náš z nepřátel našich).

Po korunování v soudní světnici do noci vesele se stolovalo. Matiáš seděl u zvláštního stolu a při něm arcikníže Karel biskup Vratislavský, kterýž přijel do Prahy schválně k této slavnosti, kardinál z Dietrichšteina, papežský nuncius Zuniga, vyslanec florentský a kníže Březský. Kolem této hlavní tabule bylo v světnici ještě tolik stolů, kolik bylo nejvyšších úředníků zemských. Každý totiž jeden stůl obstarával, pečuje o řádné pohostění stavů českých a jiných cizích hostí.

Na druhý den poslal Matiáš k Rudolfovi nejvyššího svého komoří hraběte z Meggau, aby mu poděkoval za lásku bratrskou a za odstoupení království Českého. Rudolf posla toho nechtěl ani viděti a povolal jej k sobě teprvé na přímluvu svého komorníka. A tu projevil naději, že Matiáš za bratrskou lásku bude ve všelijakých příčinách vděčnosť svou ukazovati.

Nyní ještě se jednalo o to, aby se Rudolf závaznou smlouvou vzdal všech práv ke koruně české. Tu nastalo s ním dlouhé, obtížné vyjednávání, jelikož se chápal všelikých prostředků, aby se vlády zase zmocnil nebo alespoň uzavření a podepsání konečné smlouvy protáhl. K účelu tomu stavěl se znovu, jako by se chtěl z Čech odstěhovati a ucházel se u kurfiřtů německých, aby ti učinili porovnání mezi ním a Matiášem o korunu českou.

Že Rudolf nerad se loučil s trůnem a že svou povahou nakloněn byl vždycky k protahování i věci nezměnitelné a neodvratné, to se u něho samo sebou rozumí zrovna tak, jako že by se nikdy neodhodlal uskutečniti, čím hrozil, poněvadž by to vyžadovalo daleké cesty, značnou činnosť, rázností a vytrvalosť, čehož se však Rudolfovi nedostávalo. Přes to však byl odpor tento Matiášovi velmi nepohodlný, poněvadž mu kromě jiného hlavně na tom záleželo, aby zavedl v zemi pořádnou vládu, aby se stal skutečným králem Českým, jehož práv by nikdo nepopíral a jich se nedotýkal, a aby pak se mohl

ucházeti s dobrou nadějí o hodnosť císaře Německého.

Když tedy po několik neděl Rudolf nedával nijakž znáti, že by se chtěl s Matiášem konečně vyrovnati, svolal tento dne 16. června 1611 mnohé vynikající muže k poradě o této věci a svolil k tomu, aby vypravena byla deputace zastupující rozličné země k Rudolfovi s tou žádostí, aby s Matiášem uzavřel smlouvu o svém odstoupení a aby mu korunu Českou udělil v léno. Když by Rudolf té žádosti nevyhověl, měla se deputace odebrati k němu po druhé a zároveň měl se mu zastaviti dovoz potravin z císařských panství.

Takovýto nátlak měl na Rudolfa ten účinek, že po 14 dnech zaslal bratru svému návrhy, na jichž základě by se měla smlouva uzavříti. Rudolf požadoval, aby hrad Pražský jen jemu sloužil za obydlí a aby dosazovati mohl po své vůli hejtmana hradního. Za druhé požadoval, aby všecky osoby, jenž v užším i širším smyslu náležejí ke dvoru císařskému, podléhaly jen právomocnosti maršálka dvorního a tomu aby nikdo nepřekážel u vykonávání jeho působnosti jmenovitě ani purkmistři Pražští; naopak tito aby mu při vykonávání úřadu jeho byli pomocni a podřízeni. Dále ponechával Rudolf všecky své země v rukou Matiášových, ale chtěl, aby tento vydával všecky veřejné listiny ve jménu císaře tímto způsobem: „My Matiáš II. Uherský a Český král ve jménu našeho nejmilostivějšího a nejpřátelštějšího pana bratra vyznáváme atd. Také nejvyšší úředníci zemští a radové královí měli býti potvrzováni od císaře. Za čtvrté požadoval císař, aby statky císařské ostaly jeho majetkem, s nímž by mohl volně a svobodně nakládati. A kromě toho aby dostával ročně 600.000 tolarů, 6000 věder vína, 2000 volů a dříví podle potřeby.

K jednání o těch věcech ustanovily si obě strany své zástupce. Matiáš ovšem nesvoloval ke všemu v té míře, jak císař požadoval, ale přece se odhodlal k větším obětem, nežli byl učinil před korunováním, jen aby s císařem docílil konečného dohodnutí. Než Rudolf na návrhy Matiášovi neodpovídal delší čas ničeho, tak že znovu bylo patrno, kterak věc hledí protahovati. Proto se Matiáš odhodal donutit Rudolfa k uzavření konečné smlouvy. Prohlásil se tedy, pakli si Rudolf nepospíší s vyjednáváním, že všecky jeho statky zabaví a prodá a že mu bude vypláceti jen 1200 zl. týdně. Dále pohrozil, že na hradě bude císař střežen ještě přísněji nežli dříve, a že střeženi budou i jeho rádcové, tak že nikdo z nich nebude smět z hradu se vzdáliti. I postaral se Matiáš, aby ty pohrůžky byly donešeny císaři a jeho rádcům. Účinek toho byl takový, jaký Matiáš očekával; ve vyjednávání se hnedle zase pokračovalo.

Největší překažkou při tomto vyjednávání byl známý nám komorník Ericius, protestant, který podle všeho na radu kurfiřta Falckého v tom smyslu pracoval, aby se nestalo dohodnutí, a proto Rudolfa k nepovolnosti nabádal. To neostalo tajemstvím a tak dal sám Khlesl vzkázati tomuto Ericiovi, bude-li ještě déle vyrovnání odporovati, že Matiáš jej dá zatknouti a na okně bytu jeho pověsiti. Na Ericia padl takový strach, že prý se z toho roznemohl a za několik dní zemřel. Jakou moc měl tento člověk u Rudolfa, ukázalo se tím, že ještě na smrtelné posteli dovedl Rudolfa ovládati; avšak sotva zemřel, císař povolil a již dne 11. srpna podepsal konečnou smlouvu s Matiášem.

Smlouvou touto bylo ustanoveno: hrad Pražský je sídlem císaře, král však může v něm užívati svobodně tak zvaných arciknížecích pokojů. Hejtman hradní a obyčejná stráž v branách mají přisahati i císaři i králi. Právomocnosť dvorního maršálka nade všemi osobami, jenž náležejí ke dvoru císařskému, i nad vyslanci cizích mocností s jejich družinami nemá býti nijakž ztenčena a obec Pražská má dvorního maršálka přitom vydatně podporovati. Matiáš bude vládnouti v Čechách jménem vlastním, zasadí se však na příštím sněmě zemském, aby listiny veřejné vydávány byly ve jménu císařově. Matiáš zavázal se platit císaři na výživu ročně 300.000 tol. a sice ve dvou lhůtách o sv. Jiří a o sv. Havle, ponechati mu k volnému užívání čtyry panství: Brandýsské, Lysské, Přerovské a Pardubické. Kromě toho mohl císař svobodně darovati, prodati nebo odkázati nemovitého zboží za 200.000 zl. Za to se zavazoval Rudolf, že Matiášovi propůjčí korunu českou, jakmile za to požádá a že jej jakožto kurfiřta Českého odporučí příštímu sboru kurfiřtskému, aby jej zvolil císařem Německým.

Uvěznění rádcové císařovi Hegenmüller, Hannewald a Tennagel propuštěni byli na svobodu.

Pryním výkonem nového krále bylo dosazení nejvyšších úředníků a soudců zemských. Protestanti, jenž Matiášovi dopomohli k panství v Čechách, mohli se nadáti od Matiáše vděčnosti a naléhali na to, aby všecky zemské úřady a hodnosti byly znovu obsazeny, odvolávajíce se na příklad za Ferdinanda I. Naproti tomu tvrdili katolící, že tehdáž nové toto obsazování bylo jen úskokem obou vyšších stavů, aby se zbavili nenáviděného Lva z Rožmitálu. Nejvyšší

úřady že se obsazovati nemají, poněvadž zřízení zemské nic takového neustanovuje. Matiáš ovšem dal se na stranu protestantů, poněvadž tím moc králů jen se rozmnožila, když by po svém dosednutí na trůn mohli nově jmenovati nejvyšší úředníky a soudce zemské nejsouce vázáni ustanovením předešlých králů. Než Slavata, Martinic, Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic, Jan z Klenového a z Janovic a Burkard Točník ze Křimic prohlásili, že dobrovolně úřadů svých se nevzdají a že tak učiní jen tehdy, když by to král výslovně nařídil. Odpor tento nezvrátil úmysl Matiášův, poněvadž ostatní katolíci na domluvu protestantů odhodlali se úřadů svých vzdáti se dobrovolně. Král Matiáš svolal úředníky k zvláštnímu slyšení a tu vzdal se hodnosti své Adam ze Šternberka za sebe a ty katolíky, jenž se k němu přidali, jmenovitě také za Adama ml. z Valdšteina. Totéž učinil Štěpán ze Šternberka jménem protestantských úředníků a radů. Jmenovaných pět katolíků jeden za druhým se ohražovali proti tomu, aby úřadů svých se museli vzdáti, dokládajíce, že tak učiní, až to král nařídí. Matiáš je propustil s tím podotknutím, že jim brzy vůli svou oznámí.

Po několikadenních poradách se svými radami a s vůdci českými jal se Matiáš obsazovati uprázdněné hodnosti a úřady zemské. Vilém Slavata z Chlumu, kterýž byl purkrabím Karlšteinským ze stavu panského, měl býti zbaven úřadu svého, ale Jaroslav Bořita z Martinic na Směčně měl ostati královským maršálkem a přísedícím soudu zemského. Za to děkovati měl hlavně své známosti s biskupem Khleslem. Když totiž Matiáš přibyl do Prahy, papežský nuncius ubytoval se v domě pana Martinice, kdež jej biskup Khlesl často navštěvoval. Tak měl Martinic příležitost zjednati si dobrou známost a přátelství obou těchto mužů, což mu nyní přímluvou biskupa Khlesla u Matiáše velice prospělo. Pan Jan Jiří ze Švamberka na Vorlíku, nejvyšší komorník, měl podržeti svůj úřad. Pánové Adam ze Šternberka a Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic vědouce, že starý pán ze Švamberka je sklíčen chorobou, hleděli jej přemluviti, aby se toho úřadu vzdal, myslíce si, že budou moci dopomoci k němu panu Slavatovi. Avšak pán že Švamberka nechtěl o ničem slyšeti; teprvé na domluvu své choti, kteráž byla sestrou Kolony z Felsu, vzdal se toho úřadu za tím účelem, aby se dostal Kolonovi, kterému jej veřejné mínění přisuzovalo. Matiáš však neprojpůčil hodnosti té ani Slavatovi ani Kolonovi, nýbrž jmenoval Slavatu sudím dvorským. Slavata přišel tím o tučné příjmy, poněvadž purkrabství karlšteinské vynášelo ročně na 8000 tolarů, ale v hodnosti byl povýšen, poněvadž sudí dvorský stál výše nežli purkrabí karlšteinský. Ostatně byly nejvyšší úřady takto obsazeny: Adam ze Šternberka na Bechyni ostal nejvyšším purkrabím, Adam z Valdšteina na Hrádku nad Sázavou, který byl posud nejvyšším sudím, stal se nejvyšším hofmistrem, kterážto hodnost byla právě uprázdněna; Jan Sezima z Oustí na Oustí postoupil ze sudího dvorského za nejvyššího komorníka; Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic ostal nejvyšším kancléřem; Jiří z Talmberka na Jankově jmenován nejvyšším sudím, hrabě Matiáš z Thurnu stal se purkrabím hradu Karlšteinského ze stavu panského, Jan z Klenového a z Janovic na Žinkovech ostal nejvyšším písařem, Burkard Točník z Křimic podkomořím, Kryštof Vratislav z Mitrovic na Lochovicích ostal purkrabím Karlšteinským ze stavu rytířského a Adam Hřáň z Harasova na Skalce a Lanškrouně purkrabím kraje Hradeckého.

Jiné odměny došel Václav Vchynský, který měl nemalé zásluhy o povýšení Matiáše na království České. Roku 1608 uměl sobě tento pán zaopatřiti zápis od krále Uherského Matiáše na panství Chlumecké a Kolínské, kteréž jemu Matiáš darovati slíbil, jestli mu téhož roku pomůže ke koruně České, s tou však výminkou, kdyby toho nedovedl, aby zápis ten králi zase navrátil. Matiáš roku 1608 koruny české nedošel, ale Vchynský zápisu nevrátil, nýbrž nyní, když Matiáš na království České byl korunován, vytasil se s ním namlouvaje králi, že on povýšení toho na trůn je původem. Matiášovi bylo zajisté dobře známo, že Vchynský nejvydatněji o to se zasadil, a tak mu ta panství daroval. Co se stalo s touto odměnou, o tom budeme vypravovati později.

Již tuto musíme vytknouti nebezpečný krok, jaký učinil Matiáš takovýmto obsazením nejvyšších úřadů a hodností zemských. Pozorujeme s udivením, že jediný vůdce stavovského hnutí hr. Matiáš z Thurnu povýšen byl na čelnější úřad v zemi; avšak ani v úřadě tomto neměl nějaké zvláštní moci a patrnějšího vlivu. Úřad ten se sice dosti dobře vyplácel, ale purkrabí nenáležel k vlastním správcům země, jakými byli ostatní úředníci zemští, zastávající hodnosti nynějších ministrů. Některým jiným čelnějším protestantům dostalo se úřadečků a míst nepatrných a nevýnosných. Kromě toho musíme zvláště na to upozorniti, že Martinic ponechán byl ve svém úřadě a Slavata že byl dokonce povýšen. S ostatními katolíky byli by se protestanti zajisté snesli, ale ponechání těchto dvou kompromitovaných a nejvýše neoblíbených mužů

v důležitých úřadech muselo protestanty uraziti do nejhlubší duše, muselo okamžitě v nich vzbuditi přesvědčení, že Matiáš kráčeti chce v šlépějích Rudolfových, že chce míti správu země v rukou katolíků. Matiáš hned tímto prvním krokem dal znáti, že neschvaluje snah a zásad hnutí protestantského, že nehodlá se opírati o ohromnou většinu v zemi, nýbrž že bude míti na zřeteli jen prospěch svého rodu a své osoby, jen prospěch náboženství katolického. Kdož by mohl pochybovati, že tedy hned tímto počátkem zaseto bylo sémě k novým svárům a rozbrojům? Kdož by se mohl diviti, že protestanti takto odstrčení budou se domáhati nových práv a svobod i proti Matiášovi jmenovitě v tom směru, aby i správa země dostala se do jejich rukou?

Aby pak stavové neostali v pochybnostech, že Matiáš podle okolností nebude dbáti a šetřiti ani práv a svobod už zaručených, nový král hned z počátku prohřešil se proti majestátu Rudolfovu, kterýž také sám stavům výslovně potvrdil. Protestanti v Broumově počali si stavěti zvláštní kostel, k čemuž měli právo, poněvadž majestátem zabezpečeno bylo protestantům právo stavěti si kostely na statcích duchovenských. Opat Broumovský podal na protestanty žalobu požaduje, aby stavba kostela byla zastavena. Matiáš ještě v Praze rozhodl dne 25. srpna 1611 proti protestantům, proti majestátu, zakázav Broumovským stavbu kostela; a tím dal takřka heslo k novým sporům, k novým bojům náboženským.

Odpor Slezanů a Lužičanů proti české nadvládě.

Rok 1611 srpen — říjen.

Dne 28. srpna 1611 vydal se konečně král Matiáš z Prahy a s ním odtáhlo také všecko cizí vojsko. Dne 5. září přijal v Budišíně slib věrnosti a poslušnosti od Hornolužičanů; dne 12. září holdovali mu v Žarově Dolnolužičané, odkudž se odebral do Vratislavě za stejným účelem. Král přibyl do města dne 18. září a již následujícího dne podali mu knížata a stavové slezští své žádosti a stížnosti, přejíce si, aby zlé a neupřímné rady, které císaře až dosaváde kormoutily a proti stavům popuzovaly, náležitě ztrestal; aby stížnostem jejich skutečně a neprodleně zpomohl; aby majestát jim od císaře na náboženství propůjčený tím způsobem jako stavům království Českého potvrdil. Kromě toho přimlouvali se za Opavské, aby jim vrátil zase jejich výsady a zbraně, a kostel od Rudolfa povolený aby jim potvrdil.

Mezi stížnostmi tuto připojenými běželo Slezanům hlavně o zvláštního kancléře, čehož se byli už v Praze domáhali a o čemž také nyní podali císaři zvláštní spis pamětní. Požadovalit, aby slezské a lužické záležitosti spravovány byly od zvláštního místokancléře, více radů a tajemníka, kteří by odpovědni a podřízeni byli Slezanům a Lužičanům. Co se týká dosazování těch osob, přáli si navrhovati vždy králi hodné a způsobilé osoby, jež by král na úřad jejich potvrzoval. Když král Matiáš nejevil příliš mnoho ochoty k povolení požadavku toho, Slezané prohlásili, že mu nebudou dříve holdovati, dokud nebude vyhověno jejich žádostem. Nastalo tedy nové vyjednávání, až Matiáš, aby se holdování neprotahovalo, nabídl Slezanům následující věci: Slezané a Lužičané navrhnou mu jisté osoby pro hodnost místokancléře, dvou radů a jednoho tajemníka, pak dvou radů do českého apelačního soudu. Nová kancelář nebude záviseti na české a bude sama obstarávati záležitosti slezské a lužické, ale zřízení toto považováno budiž za prozatímné, poněvadž Čechové tvrdí, že místokancléř musí záviseti na kancléři českém, a král přisahal, že práv českých bude zachovávati. Na příštím sněmě že bude věc tato konečně rozhodnuta. Tím se Slezané uspokojili, poněvadž zřízení prozatímné, ale samostatné kanceláře považovali za první důležitý krok, aby se zbavili všelikého spojení s Čechami. Nejvyšší kancléř český Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic, který krále provázel, ohradil se proti zřízení zvláštní kanceláře; ale protestu jeho nedbal ani král, ani Slezané. Na to Slezané dne 9. října novému svému knížeti holdovali.

Matiáš ubíraje se potom z Vratislavě přes Bruntál do Moravy, vítán byl v Andělské Hoře (Engelsberg) od stavů knížectví Opavského a od poslů města Opavy. Hejtman zemský Bertold z Tvorkova a Kravař na Raduni pozdravil jej řečí českou, na kterou kancléř český odpověděl. Příštího dne (22. října) holdovali mu stavové a purkmistr města Opavy na hradě Bruntálském, kdež Matiáš potvrdil práva a svobody země. Navrátiv se pak do Vídně vrátil Matiáš Opavským privileje, potvrdil práva a svobody jejich a přijav je zase na milost poručil, aby císařský mandát z 20. října 1603, kterýž ještě je na mnohých místech zavěšen, byl všady sňat a naprosto zničen a neplatným prohlášen.

Nové kostely německé v Praze.

Rok 1611 červen.

Nežli dále pokročíme u svém vypravování, zmíniti se chceme o události na pohled nepatrné, ale přece velmi zajímavé a důležité. Tou dou počali si totiž Němci stavěti v Praze dva nové kostely, což je nejvýmluvnějším důkazem, že v Čechách dávno už pominula nenávisť dob husitských k národnosti německé a že jak přibývalo v Čechách půdy víře Lutherově z Němec sem přinešené, že tím poměrem ujímala se v Čechách vůbec a v Praze zvláště i národnosť německá.

O založení nových německých kostelů čteme následující zprávy: „Dne 20. června 1611 obyvatelé v Menším městě Pražském (Malá Strana) národu a jazyka Německého, majíce dané sobě k tomu povolení od defensorův a stavův pod obojí, začali stavěti sobě nový kostel na Újezdě podle kostela vystaveného ku památce M. Jana z Husince, vykoupivše k němu zvláštní městiště.

Při zakládání gruntu držele se kázaní německé u přítomnosti *několika tisíců* posluchačů. Nápodobně 27. června obyvatelé z národu Německého v Starém městě Pražském, jenž se potom obcí německou jmenovati směli, učinili základ kostela druhého německého v domě Komedkovic, na Staroměstském náměstí ležícím, davše mu titul sv. Salvatora neb Spasitele.

Po kázaní a úpravné muzice, která držela se při tom u sv. Kříže, položili do gruntu kámen: „Jáchim Ondřej hrabě Šlik, Sigfrid Kolonič, Linhart z Felsu a Vilém starší z Lobkovic, ano se na to dívalo veliké množství lidu zpívajíce na hlas Te Deum laudamus jazykem německým.“ Do základního kamenu vložena byla mince stříbrná a zlatá s příležitostnými nápisy.

Kterak Rudolf ještě v poslední chvíli ztraceného panství se domáhal. — Nemoc a smrť císařova.

R. 1611 srpen — 1612 leden.

Smlouvou ze dne 11. srpna 1611 vzdal se Rudolf koruny České a zavázal se přimlouvati se za bratra svého Matiáše, aby byl zvolen za císaře Německého. Než obojí od císaře nebylo upřímné. Rudolf neustál tvrditi při rozličných příležitostech, že smlouva byla na něm vynucena a výrok takový pronášel i ve veřejných listinách a nikdy se nevzdal naděje, že slovo dané bude moci odvolati, krok učiněný zrušiti a bývalého panství zase se zmocniti. Ovšem také neměl příliš na spěch s odporoučením bratra svého kurfiřtům německým, poněvadž vůbec nechtěl, aby koruna císařská přenešena byla ještě za jeho živobytí na hlavu Matiášovu. Než ke komu se měl utéci, kdo jej mohl v záměrech jeho vydatně podporovati? Posavadní spojenci jeho se neosvědčili, a v poslední době dokonce od něho se odvrátili! Kdož by se tedy divil, že počal se ohlížeti po spojencích nových, že za každou cenu hleděl získati nové pomocníky?

Nač by byl jiný panovník v podobném případě snad ani nepomyslil, to učinil Rudolf, který se, jak známo, chápal bez rozmýšlení i prostředků nejnesmyslnějších. Nikoho tedy nepřekvapí, že Rudolf počal vyhledávati spojení s protestanty německými, že ztraceného panství domoci se hleděl pomocí protestantské Unie. V této nové politice nedospělo se až ke skutkům dokonaným, vykonány byly jen práce přípravné, děly se rozmluvy a porady, vypravovali se poslové od jedné strany ke druhé a zhotovilo se množství všelikých spisů: ale že věci nedospěly dále, tím byl jednak vinen nedostatek zdraví při císaři, jehož síly tělesné počaly už mizeti, a pak vůbec celá jeho povaha, která mu nedovolovala, aby rychle a rázně provedl, co obmýšlel a co si předsevzal.

V nové své politice užíval císař za rádce a podporovatele při svém dvoře hlavně jen kleských dobrodruhů a ziskuchtivých cizinců. Přední mezi nimi byl plukovník *Gunderoda*, diplomatický jednatel Anglického krále Jakuba II. v Praze, kterýž neustále udržoval důvěrné spojení s knížetem Anhaltským, o všem jej zpravuje, co se dálo v Praze a při dvoře císařském. Gunderode pracoval ve prospěch knížat protestantských nejen z důvodů náboženských jakožto protestant, nýbrž nechával se potřebovati také od Rudolfa, aby došel za to peněžité odměny. Gunderode tak byl zapleten do rozličných dobrodružných záměrů Rudolfových, jmenovitě také do vpádu Pasovského, že uznal za dobré, prchnouti před Matiášem do Saska, aby se vyhnul trestu zaslouženému. Vrátiv se zase do Prahy pomáhal statečně Rudolfovi v nejnovější jeho politice a získal za to 10.000 dukátů, s nimiž po smrti císařově šťastně unikl nástrahám krále Matiáše. Vedle Gunderoda pracoval nejvíce císařský tajemník Härttel o spojení císaře s kurfiřtem Falckým. K nim pak družily se osoby naprosto podřízené: komorníci Rucký a Hastal, antikvář Fröschel, holandský dobrodruh a zhotovitel nástroje věčně prý se pohybujícího, tak zvaného perpetuum mobile, Cornelius Drebbel a jiní podobní lidé. A takovíto lidé požívali nyní dů-

věry císařovy, s nimi se radil o své politice a jim spisovati dával politické listiny.

Jak dobrodružných věcí chápal se císař, viděti nejlépe z toho, že touto dobou, kdy jednou nohou stál už takřka v hrobě, pomýšlel na oženění. U dvora zajisté velmi pilně se o tom rokovalo, a rádcové císařovi nějaký čas horlivě uvažovali, která nevěsta by se nejlépe hodila pro Rudolfa. Nejprvé dostala se na řadu vdova po králi Francouzském Marie Medicejská, potom pomýšleno na vdovu po kurfiřtu Falckém a konečně se dala přede všemi přednost jedné dceři vévody Brunšvického. O věci této jednáno tak opravdově, že ještě několik dní před smrtí císařovou svadba považována za jistou. Kromě svadby staráno se velice o přesídlení císařovo, což považováno za nezbytné, uzavře-li se spolek s Unií. Proto opatřen zvláštní vůz, v němž upevněna byla na popruzích a na pérách zvláštní lenoška, aby císař mohl bez nesnází podniknouti v něm cestu dalekou. Někdy kolik dní vozy byly připraveny na cestu; ba stalo se také, že byli i koně zapřaženi a vůz čekal před obydlím císařovým, aby ihned mohl odjeti.

Poprvé začal Rudolf vyjednávati s členy Unie protestantské tím způsobem, že v měsíci srpnu vypravil plukovníka Gunderoda do Německa, aby navštívil dvůr kurfiřta Falckého a jiných knížat spřátelených a hleděl vyzkoumati smýšlení při dvořích jejich panující, jmenovitě zdali by byli ochotni uzavříti spolek s císařem. U hraběte Hanavského měl se ucházeti o půjčku pro Rudolfa, a markraběte z Anšpachu měl požádati, aby byl císařským komisarem na sjezdě kurfiřtském v Norimberce, a přijme-li ten úkol, aby si přijel do Prahy pro poučení. Bývalo obyčejem, že císař k takovéto příležitosti ustanovoval za komisaře buď některého arciknížete nebo alespoň některého tajného radu. Tentokráte však císař nikomu z nich nedůvěřoval.

První tento krok měl alespoň částečný účinek. Knížata protestantští nezamítli a neodbyli jednatele Rudolfova, naopak ochotni byli značnou sumou jej podporovati, když by s nimi uzavřel spolek upřímný a solidární. Ale dobře znajíce málomocnost císařovu a jeho povahu, jednali velmi opatrně a zdrženlivě, což ovšem nevyhovovalo přání a žádostem císařovým. Jen markrabě z Anšpachu, pustil se hned rozhodně a přímo do vyjednávání s císařem a přibyl již dne 15. října do Prahy, aby se tady s císařem samým dohodl a dorozuměl. Přívrženci Matiášovi a přátelé pořádku nemálo byli znepokojováni nápadným způsobem, jakým Rudolf vyznamenával tohoto knížete. Hned druhého dne po příchodu udělil mu totiž Rudolf slyšení, což bylo u něho věcí neobyčejnou. Napřed přijat markrabě s celou svou družinou a pak měl slyšení, které přes čtvrt hodiny trvalo. Za čtyři dni císař markraběte zase k sobě povolav rozmlouval s ním přes hodinu, potom jej uvedl do svého uměleckého kabinetu, kde s ním pobyl přes dvě hodiny. Na to byl markrabě skutečně jmenován komisařem císařským pro sjezd kurfiřtů a podřízeni mu jiní poslové císařští. Že císař obdaroval markraběte vzácnými předměty na důkaz své lásky a přízně, nemuseli bychom ani dodávati, ale za zmínku stojí pověst, že císař tehdáž markraběte přijal také za syna svého. Co je na tom pravdy, nedá se určiti; jisto je však, že jmenování toto nemělo potom žádných praktických následků.

Markraběti bylo uloženo od císaře na sjezdu kurfiřtů v Norimberce k tomu působiti, aby ustanovení nástupce Rudolfova odročeno bylo až do sněmu říšského, požadavky Matiášovy aby byly zamítnuty a Čechům aby byla vyslovena důtka za jich jednání. Než komisař císařův byl by špatně pochodil s požadavkem svým, aby volba byla odročena, kdyby kurfiřti byli bývali tak sjednoceni o kandidátu na hodnost císařskou, jako byli jedné mysli volbu bez prodlení předsevzíti. A tak stalo se usnešení, aby se volba odbývala ve Frankfurtě teprvé dne 21. května 1612 ať by císař dal k ní svolení své nebo ne, a Matiáš aby byl k ní pozván jakožto král Český a kurfiřt říše Německé. Císař tedy obdržel prodloužení lhůty, ač ne v tom smyslu, jak ji požadoval; ale volba byla předce odročena. Naproti tomu nebyla Čechům vyslovena žádná důtka, poněvadž se tomu rozhodně opřel zástupce Matiášův Khlesl, pravě, že by tím byl pokárán také jeho pán a král Český Matiáš.

Do Prahy přibylo potom poselství od sjezdu kurfiřtského, oznámit císaři usnešení, která se stala v Norimberku. Ale poselství toto byli předešli důvěrníci markraběte z Anšpachu. A na radu jejich dal Rudolf již dne 23. listopadu vzkázati kurfiřtům, že svoluje k volbě svého nástupce, ale s tím vymíněním, aby nástupce nemíchal se do vlády, pokud on žije, a pak aby volba položena byla na dobu pozdější a před tím aby zasedal sněm říšský. A sotva poselství odjelo z Prahy, Rudolf jen na to pomýšlel, jak by si na říšském sněmě zjednal podporu proti bratru Matiášovi.

Za tou příčinou vypraven Gunderode znovu do Německa, aby vyjednával se stranou falckou. Rudolf dělal si tolik nadějí z tohoto vyjedná-

vání, že konal nové přípravy na cestu, jako by dnes nebo zítra měl se už vydati na říšský sněm. Třikráte byli už koně zapřaženi do kočáru a císař dal se již přistrojiti na cestu. Byly to však poslední bludičky na pustém obzoru života Rudolfova. Zanikly jako byly povstaly a brzy na to přestal se Rudolf naprosto zabývati vší světskou politikou, kdežto naopak Matiáš ještě dříve, než kosa smrti schvátila nesmířitelného bratra, učinil opatření, které zjednalo souhlas a solidárnost v celém rodu Habsburském.

Matiáš vrátiv se do Vídně slavil tam přede vším dne 4. prosince sňatek s arcikněžnou Annou, strýní svou, dcerou arcikníže Ferdinanda Tyrolského, kterýž byl synem císaře Ferdinanda I. a bratrem Maximiliana II. Před ustanoveným dnem přijela k němu nevěsta do Vídně s velikou nádherou a slavností dne 1. prosince s matkou svou a arciknížetem Maximilianem. Po ní 2. prosince dostavil se do Vídně kardinál z Dietrichšteina jakožto papežský legát, kterýž je měl oddati. Proti němu vyjel král na 90 vozích a když vjeli do města, uchýlili se spolu nejdříve do kostela sv. Štěpána, aby pánu Bohu poděkovali. Tu kardinál maje aksamitový kardinálský biret na hlavě a na nohách bílé boty s ostruhami pozlacenými, po sezpívání Te Deum laudamus předstoupil před veliký oltář a dával netoliko lidu požehnání, ale i králi obzvláštní odpustky na 30 let. A s tím jeli na hrad Vídeňský. Oddavky pak konány ustanoveného dne v kostele kláštera augustinského s nádhernosti právě královskou, při nichž také kardinál učinil k ženichovi a nevěstě příležitostné promluvení.

Po oddavkách nastala v kostele i na hradě všeliká radost, plesání a hody svadební, při nichž rozličtí panovníci a stavové poctili novomanžely nad míru drahými a nákladnými dary a klenoty, jmenovitě: arcikníže Maximilian jménem císařským i za sebe daroval nákrčník za 14.000 tolarů, klenot s diamanty za 18.000 tolarů, stříbrný psací stůl za 8000 tolarů; arcikníže Ferdinand měděnici a nalévadlo za 4000 korun a šest pěkných stolic; španělské poselství klenot, kterýž však v tu dobu nebyl ještě zhotoven, za 60.000 korun; vyslanec arciknížete Albrechta klenot za 8000 korun a dvě brašny z bílého aksamitu, naplněné rukavicemi pižmovými, obojky, výložky, měšci, drahým plátnem a nejjemnějšími krajky holandskými; stavové markrabství Moravského dva měšce zlatem bohatě krumplované a v jednom jistotu králi na 20.000 zl. a v druhém na 10.000 tolarů královně; Slezáci klenoty tři za 18.000 tolarů; Dolnorakušané jistotu na 10.000 zl., Hornorakušané 10.000 zl. na hotově a kromě toho darovali obojí královně zvláště nákrčník za 1000 zl.; Lužičané kofílk veliký za 10.000 tolarů a v něm 1800 korun; město Vídeň tři kusy zlata za 6000 zl.; města a městečka rakouská několik kusů stříbra litého za 6000 zl.; Nové město za Vídní 2000 zl.; vyslanec kurfiřta Kolínského a knížete Bavorského prsten zlatý za 3000 zl. a při tom měděnici s nálivkou za 2000 korun; stavové království Českého rozarium aneb páteře k modlení za 5000 korun a jistotu na 88.000 tolarů s kolébkou za 12.000 tolarů, což vše vyneslo 323.000 tolarů.

O něco později odbývána ve Vídni rodinná porada panujícího rodu. Kromě Matiáše přítomni byli arciknížata Maximilian, Ferdinand a Karel, biskup Vratislavský, kterýž byl bratrem Ferdinandovým; arcikníže Albrechta zastupoval hrabě z Croy a krále Filipa III. vyslanec jeho Zuniga. V posledních dobách byla svornost a jednota mezi členy rodu Habsburského zkalena, jednalo se tedy o to všem sporům učiniti přítrž a zjednati zase svornost v rodě, aby se mohl opírati solidárně všem nepřátelům a na vrcholu moci své se udržeti. Po delším vyjednávání uzavřena dne 27. prosince rodinná smlouva, kterou se členové rodu příště měli spravovati. Obsahovala následujících osm kusů: 1) všecky posavadní rodinné řády a závěti se potvrzují; 2) všecky posavadní spory a neshody se zapomínají a král Španělský a Matiáš ustanovují se za rozsudí ve všech sporech, které by potom mezi členy Habsburského rodu mohly vypuknouti; 3) žádný člen rodu nesmí se ucházeti o hodnost a o držení země, když by to bylo na ujmu jinému členu; 4) zavazují se arciknížata všecko vynaložiti, aby rod Habsburský nepřišel o hodnost císařskou a dopomoci k té hodnosti arciknížeti Matiášovi; a v takovém předsevzetí že se nemá nechat zviklati nikdo ani násilím, ani přemlouváním; 5) žádný arcikníže nepodnikne války nějaké bez vědomí a bez souhlasu ostatních, a když ostatní k válce svolí, budou povinni válku vedoucího podporovati; 6) nejstarší arciknížata (Maximilian, Albrecht a Ferdinand) budou míti svého zástupce při dvoře Matiášově, kterýž bude v tajné jeho radě zasedati a o všech rodinných záležitostech hlasovati a rozhodovati; 7) zřídí se zvláštní poklad rodinný; 8) o nástupnictví v dědičných zemích a o poručnictví nad princi nezletilými podrží se posavadní ustanovení. Smlouva podepsána byla od přítomných členů rodu Habsburského, Ferdinand se zavázal, že jí zjedná podpisy nepří-

tomných svých bratří Maximiliana, Arnošta a Leopolda, jen Zuniga nechtěl podepsati, vymlouvaje se, že k tomu není splnomocněn, a že si teprvé musí psáti pro poučení do Španělska. Zatím však dovolení k tomu nepřišlo a Španělsko přese všecko naléhání k smlouvě té nepřistoupilo.

O nemoci císařově a o jeho smrti, kteráž brzy potom nastoupila, vypravují Gindely a Pavel Skála ze Zhoře následující zajímavé podrobnosti:

Od několika neděl císař sobě stýskal na nedostatek zdraví. Smutný výsledek vpádu Pasovského, ztráta zemí a jmenovitě posledně království Českého a konečně strach o korunu císařskou mysl jeho velice pobouřily a rozervaly; vedle toho život nepřiměřený, jako jmenovitě nedostatečné pohybování na čerstvém vzduchu,

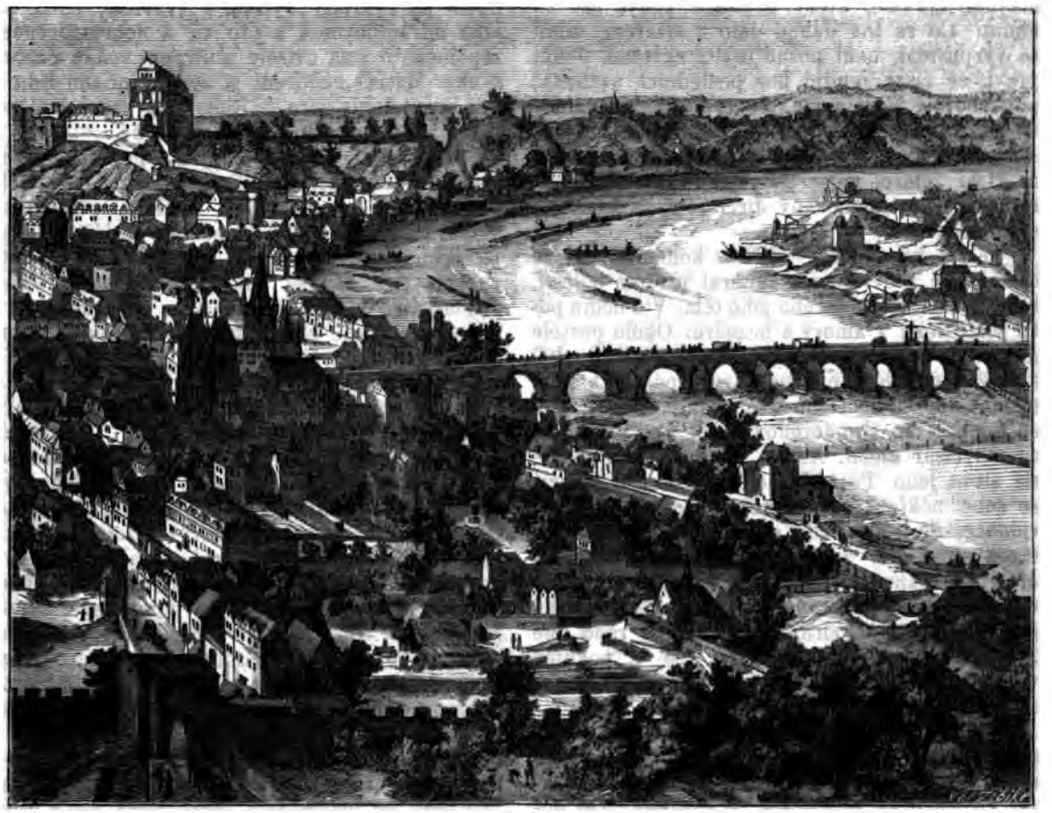

Praha r. 1606. (Malá strana a most Karlův.) (54.)

síly jeho v těchto dnech načisto ochromily. Od nového roku 1612 musel císař ostávati na lůžku, nohy mu otekly a počala se dostavovati vodnatelnosť. Ani nyní neuposlechl císař lékařů a nečinil toho, co mu radili; a tak otekliny na nohou jeho počaly hnisati, až se celé nohy rozbolavěly. Ani nejnutnější ošetřování nenechal si císař líbiti v tomto stavu nebezpečném: obvazky musely se mu vždy upravovati takovým spěchem, že o nějakém vyčištění ran nemohlo býti ani řeči. Tím se také stalo, že brzy dostavil se nebezpečný a nezhojitelný zánět. O životě a smrti rozhodla nejvíce ta okolnosť, že touto dobou zcepeněl zamilovaný jeho lev. Tycho de Brahe byl totiž tvrdil kdysi, že císař a lev mají tutéž planetu. Z toho tedy, že lev právě dokonal, soudil Rudolf, že i jeho smrť je neodvratna a že musí nastoupiti co nejdříve. Proto také všeliké léčení považoval za zbytečné a za marné obtěžování a sužování. Od té chvíle

tedy, co přišel o svého lva, upadl do hluboké zádumčivosti, z níž ho nemohl nikdo více vytrhnouti. Dne 18. ledna podepsal posledně několik listin. Následujícího dne stav jeho tak se zhoršil, že smrť jeho mohla se očekávati každou chvíli. Nejvyšší komorník Pruskovský a Barvitius, kteří měli přístup k císaři, prosili jej, aby dal povolati kněze a svědomí svému ulehčil. Rudolf svolil a dne 20. ledna ve tři hodiny ráno povolán k loži císařovu Jiří, kazatel při hlavním chrámě, který u císaře pobyl asi 25 minut. Co se tou dobou dálo s císařem, zdali se vyzpovídal, není posud určitě zjištěno. Jedni praví, že císař zemřel bez posledních svátostí; pochybovati však nelze, že vyslanec španělský by byl tuto neobyčejnou událost oznámil dvoru svému; a když se po Praze roznesla pověst, že císař zemřel nejsa zaopatřen svátostmi umírajících, sám jmenovaný Jiří opřel se tomu ve svém kázaní.

Když kazatel se vzdálil z komnaty, dal se císař ještě převléci, ale skuhral při tom bolestí, když se dotýkali bolavého jeho těla. V 6 hodin požil ještě léku z ambry a bezoáru. Okolo postele jeho stály rozličné osoby a mezi nimi Rucký, kterýž s Gunderodem udržoval spojení s protestantskou Unií. Tomu císař náhle poručil, aby se odebral ke Gunderodovi a jej vyzval učiniti, co mu císař uložil. Ale to byla poslední souvislá slova jeho. Po té Rudolf již jen stěží vyrazil ze sebe některá srozumitelná slova. Přítomní vidouce, že smrť bude následovati co nevidět, tázali se císaře, zdali všem odpouští, kteří jej urazili a rozhněvali. Jedni zase praví, že císař všem odpustil, a že výslovně jmenoval Matiáše, jiní však tomu odporují. O 7. hodině ráno dne 20. ledna zemřel císař velmi tiše a pokojně v 59. roce stáří svého. Přítomni byli Pruskovský, Barvitius a někteří komorníci.

Tajní radové chtěli smrť císařovu po tři dni tajiti, až by se dostavil z Vídně král Matiáš, kterému bylo již před třemi dny oznámeno, že císař co nejdříve se světem se rozloučí. Než pověst o smrti císařově brzy po Praze se rozhlásila a do hradu nahrnulo se lidu, aby se o tom přesvědčili. Kromě jiných přišli i Václav Vchynský a plukovník Trauttmansdorff až do síně, sousedící s komnatami císařovými. Oni se totiž domnívali, že smrť císařova se tají na ujmu krále Matiáše, a chtěli se osobně přesvědčiti, je-li císař mrtev nebo ne. Tu šel k císaři Proskovský nesa sklenici s nápojem jaksi na důkaz, že císař ještě žije a nápoje potřebuje. Vchynský však s Trauttmansdorffem nenechali se tím oklamati, nýbrž vstoupivše do komnaty císařovy, odhalili záclonu postel jeho zakrývající a tak sami se přesvědčili, že císař více nežije. Posud byly jen pověsti o smrti císařově, nyní však roznešena po Praze zpráva určitá. Lid, jak to bývá při takových příležitostech, pronášel své úsudky o panování Rudolfově. Celkem souzeno o něm dosti příznivě. Lid dobře rozeznával mezi panovníkem a mezi osobou Rudolfovou. A tu rozmlouváno znovu o zvláštnostech a libůstkách císařových, kteréž nikomu neubližovaly, naopak lidem poskytovaly výživu a výdělek; chválena jeho mírumilovnosť a pro tu a dobrosrdečnosť zapomenuto i na svízele a utrpení vpádu Pasovského. Matiáš nedovedl si získati přízeň lidu a tak mysli lnuly více k Rudolfovi, který byl tolik učinil a povolil v době nedávné.

O Rudolfovi nepotřebujeme pronášeti nyní ještě úsudku podrobnějšího. Čtenáři naši měli při rozličných událostech vhodnou příležitosť stopovati jednání jeho a poznati zvláštní jeho povahu i podivný způsob života. Tuto dodati chceme jen úsudek současníka doktora Jana Jesenského, kterýž byl také na odporučení Tychona de Brahe životním lékařem Rudolfovým. Jesenský vypsal život Rudolfův, z něhož vyjímáme tato slova: „Rudolf jak v obličeji tak i v jiných povahách a posuňcích byl pán vážný, soudu pak nad míru jemného .... Císařoval v pokoji a spravoval císařství Římské za mnoho let pokojně a v řádu dobrém, až naposledy ponuknut byv k válce nevěrou patrnou Amurata III., sultána Tureckého, kterýž příměří s císařem zavřené svévolně protrhl, začal s ním dlouhou válku a po něm i se synem a vnukem jeho několik bitev svedl a to sám doma sedě, skrze správce své vojenské tak zdárně, že všechněm vůbec toho dokázal na sobě, že ten litý tyran i národ jeho celý může s pomocí božskou dosti dobře a snadně přemožen býti mocí a silou křesťanskou. Kterýmžto jeho velesławnými vítězstvími a triumfy probudivše se dalecí panovníci světa, totiž Moskvané, Tataři a Prušané přijížděli ke dvoru jeho skrze posly své a prokazovali mu náležitou šetrnosť a poklonu dosti sníženou jakožto vítězi a panovníkovi nepřemoženému. Anobrž i sám ten turecký tyran, uleknuv se jeho šťastného prospěchu, žádal od něho pokoje, čehož kdyby byl neučinil za času, byl by ho (Rudolf) snadno s pomocí boží z celého království Uherského vypudil."

„Zatím Rudolf pozdvihnuv se tím štěstím na mysli své, oblíbil sobě život příliš bezpečný a pokojný. Zavřev se na hradě Pražském a svěřiv život i důstojnosť svou, v světě nejvyvýšenější, některým vlastním otrokům a pochlební-

kům mrzutým, vydal se cele na cizí a k úřadu jeho nepřislušející zaneprázdnění, tak že zdálo se vůbec lidem, jako by všecku správu obecní z mysli své docela spustil. Pročež ho mnozí sobě počali i v ošklivosť nemalou bráti, poněvadž pod stínem a zástěrou velebnosti jeho císařské i královské ti hltaví zlatastřebcové a houby panské, podvrátivše hlavní pilíř neb sloup svobody obecné a učinivše prodajná všecka práva, úřady a povinnosti zemské, svého vlastního zisku tudy vyhledávali, obecné pak dobré a pohodlí hrdě a prostopášně ztenčovali a na ruby převraceli, zastupujíce cestu a přístup volný všechněm vyšším i nižším lidem k císaři, králi a pánu svému v nuzných a nevyhnutelných jich potřebách s ponížených prosbami a žádostmi pod ochranu se utíkajícím, tak že již lidé od nich utištění Pragam plagam t. j. město Praha že by ne rozkošnou Prahou, alebrž smutnou a hroznou, drahou aneb rasovnou, svízelem a soužením jejich byla, toužebně naříkati se neostýchali."

„Když tedy den ode dne více a více takových nátisků rozmanitým lidem šlechetným od nich se dálo, naposledy jich hněv proměnil se při nich v pouhou zuřivosť a vzteklosť, tak že mnohé země uchopily se těch nejnebezpečnějších a nejposlednějších k spomožení svému prostředkův a pozdvihly se proti těm rádcům zlým udělavše sobě z posvátné války rozbroj domácí.... Uhři zajisté nejprvé stýskajíce sobě hrubě na neřesti své, v nichž skrze tak zlou vládu vězeli až po uši, obrátili celý úmysl a srdce svá k arciknížeti Matiášovi a za krále jej sobě zvolili; s nimiž v příčině té srovnali se v skok za jedno i stavové obojích Rakous a Moravského markrabství. Císař chtěje se rád za potupu tu pomstiti, ač rozum i sílu svou nadarmo na to vynaložil, zježil proti sobě i stavy království Českého, tak že potom i z toho království slavného jako skrze nějaký kus děravý vypadl. Tím způsobem naposledy smrť všechněm těm jeho násilným úsilím konec a přítrž učinila, na Římské pak císařství interregnum (mezivládí) t. j. starosť a zaneprázdnění zvolením jiné hlavy uvalila."

„Takový smutný pád s vysoka předpovídali císaři zřejmě rozličnì zázrakové a úkazové na nebi i na zemi. Věže ta, kteráž stojí při pokojích královských na hradě Pražském, nakloňovala se k nebezpečnému ssutí a zboření pro velikou tíž krovu, jejž musili sebrati; a bezpochyby znamenala tím, že hlava království toho v krátkém čase s něho sňata a do hrobu uložena bude. Nějaký člověk prostý, vloudiv se časem nočním do soudné světnice, když buď sněm anebo soud zemský byl držán, posadil se do majestátu královského, zlatohavem obestřeného, a zastižen v něm sedící neb spící od ponocných; dal tudy návěští zvláštním řízením božím, že táž stolice brzy osiřelá a bez krále, pána svého, poněkud prázdna zůstane. Málo před smrtí císařskou několik kostelů pražských bylo od hromu potřískáno. Ohňové silní nebezpeční sem i tam po Praze velmi zhusta poskakovali. Slunce zatmělo se celé a zúplna. Nová hvězda spatřína na znamení neb hvězdnatosti půlnoční Serpentorius, Hadovec řečené; a potom jedna i druhá kometa. Nad to výše lev nejstarší, kterýž byl císaři nad míru milý, proto že byl při dvoře mnoho množství let chován, ano i dva orlové, na něž byl podobně laskav, ti všickni jedné a též chvíle mimo naději pomřeli. O čemž zvěděv Rudolf, sám sobě krátký byt v této smrtelnosti předpovídal."

Král Matiáš zvěděv o smrti císaře, bratra svého, hnul se s královnou Annou i s celým dvorem svým z Vídně do Prahy a dostal se pro špatné cesty teprvé dne 30. ledna na hrad Pražský, tiše, beze vší nádhery a hluku velikého, kdež jej jak stavové, tak i některá knížata říšská, tehdáž v městech Pražských se zdržující, přivítali a ještě toho večera tělo mrtvé k spatření mu ukázali.

Zatím vykonány byly všeliké přípravy ku pohřbu. Nejprvé bylo otevřeno tělo císařovo u přítomnosti knížete Brunšvického, markraběte z Anšpachu, knížete z Anhaltu, lantkraběte z Leuchtenberku a jiných nejvyšších úředníků a soudců zemských. Srdce bylo ještě dosti čerstvé, ale jiní údové vnitřní brali již porušení nemalé, nohy pak neduživé byly co uhel počernalé a spálené. Tělo mrtvé bylo pak náležitě způsobem císařským v roucho hedbávné oblečeno a jinými okrasami královskými ozdobeno, aby lidé po nějaký čas na ně se podívati mohli. Šestého pak února vnešeno u večer přes palác do kaply Všech Svatých; odtud pak vyzdviženo a do kostela sv. Víta, černým suknem všudy obestřeného, postaveno sub castro doloris, v stánku smutku, dílem řezbářským nákladně udělaném. Choť Matiášova dostavila se k tělu vystavenému, aby vykonala u něho svou pobožnosť, ale Matiáš toho neučinil, jakož vůbec tyto dni mnoho se neukazoval; jmenovitě nešel ani za márami, když bylo tělo Rudolfovo slavně přenášeno. V kostele však při pohřbu s císařovnou byl osobně přítomen a při mši za duši sloužené byl s arciknížetem Maximilianem, s knížetem Brunšvickým, kterýž pomohl tělo mrtvé nésti,

s lantkrabětem z Leuchtenberka, se Spiňolou a s jinými pány předními. Než tělo císařovo vnešeno bylo do hrobky, v rozdílných kaplách kostela svatovítského sloužili mše za něho: v první kanovníci pražští, v druhé jezoviti, v třetí minorité, ve čtvrté jiní kněží, v páté kapucíni, v šesté františkáni, v sedmé augustiáni, v osmé dominikáni a v deváté premonstráti. Kardinál pak z Dietrichšteina s jinými preláty sloužil mši svatou při velkém oltáři.

Hroby panovníků Českých roztroušeny jsou nejen po vlasti naší, nýbrž i v cizině, kde právě byli zemřeli. Nejvíce ovšem pochovávání byli v chrámě sv. Víta na hradě Pražském, jenž jakožto chrám Pražského biskupství a později arcibiskupství, byl přední svatyní českou. Když otec vlasti král Karel dal stavěti chrám Svatovítský, tu nezapomněl též kostí předků svých, jež uložiti dal ve hrobech, poznamenaných náhrobky důkladnými a nápisy. Karolínské tyto hroby panovníků našich dosud se zachovaly, bohužel skoro vesměs porouchány zuřivostí vandalskou. Po Karlovi pochováni byli v chrámu Svatovítském nástupcové jeho Ladislav Pohrobek, Jiří Poděbradský, Ferdinand I. a Maximilian. Tu konečně umění a nádhery milovný Rudolf II. pojal úmysl v chrámě Svatovítském zříditi důstojné mausoleum těmto svým předkům, jichž těla uložena jsou v hrobce naproti hlavnímu oltáři, již blíže kůru nynějšího chrámu. Vykonání díla toho svěřeno r. 1589 umělci znamenitému, sochaři *Alexandru Colinovi*, rodem z Malína v Belgii, jenž se byl již proslavil mnohou prací zdařilou.

Mausoleum Rudolfinské, 18 stop dlouhé a 8 stop vysoké, zděláno jest ze salcpurského bílého mramoru i jest zajisté důstojnou ozdobou chrámu Svatovítského. Představuje mohutnou tumbu, na jejíž hořejší ploše viděti vytesané ležící sochy Ferdinanda I., choti jeho Anny Jagelonky a syna jejich císaře a krále Maximiliana II., všecky v životní velikosti, práce to velmi zdařilá, i do nejmenších podrobností provedená. Na pokraji jsou postavy Krista vítězného, hledícího proti oltáři hlavnímu, pak několika andílkův, kteříž drží štíty s erby všech království a krajin, jimž panovali tuto pochovaní. Pod římsou čteme nápisy svědčící třem osobám svrchu jmenovaným. Na postranních plochách v pěkné práci vypuklé zdělána jsou poprsí osob následujících: po straně západní Václava IV., po straně severní Ladislava, Jiřího, Karla a dvou jeho manželek, Blanky Valoiské a Anny Falcké, konečně na straně západní ostatních dvou žen jeho Anny Svídnické a Alžběty Pomořské. Pod každým popraním ve čtverci čteme nápis příhodný.

Mausoleum Colinovo obklopeno je mříží se všech stran. Jestiť pak mříž tato arcidílem umění zámečnického, jemuž se co do ozdobnosti a důkladnosti málo co podobného vyrovná. Mříž ta, celé mausoleum převyšující, pracována jest ze silných prutů železa kutého, kteréž tvoří rozmanité ozdoby mistrovské zapletenosti, jakož i listy a ovoce bylin rozmanitých: máku, révy vinné a j. v. Mříž tato, jak všude viděti stopy toho, druhdy byla silně pozlacena, což zajisté nemálo přispívalo k okrase.

Praví se, že celé toto dílo umělecké, jehož vyobrazení podáváme na str. 913 a 914., stálo Rudolfa 32.000 dukátův.

Pod tímto náhrobkem je hrobka, do níž pochován nyní také císař Rudolf II. v rakvi cínové a kolem něho uloženy ostatky panovníků nahoře vyjmenovaných.*)

*) Za naší doby stala se v hrobce Rudolfově následující zajímavá oprava: Asi r. 1852 kanovník V. M. Pešina vzbudil myšlenku, aby se císařské mausoleum pro získání místa v lodi chrámové přeneslo odtud do kaple Hasenburské pod věží; avšak po vyšetření okolností, z příčiny toho předsevzatém, ukázala se nemožnost takového přenesení vzácné této památky. Ale za to způsobil vysoce zasloužilý kanovník, že se vykonal konečně čin povinné úcty k ostatkům našich králů a císařů, k němuž se odhodlati zanedbali předchůdcové věku nynějšího. Řečené ostatky ve hrobce pod mauseleem nacházely se totiž po vloupání se nepřátel do ní v rozličných dobách až do našich dnů v žalostném stavu; namnoze ležely místo v rakvích v dřevěných truhlíkách prknem přikrytých a pozůstalo při nich velmi málo, po čem se poznati mohly. Jediné cínovou rakví císaře Rudolfa uprostřed hrobky stojící a druhou cínovou rakví arciknězny Marie Amalie vedle té nebylo hnuto. Když tento nehodný stav, v jakém se nacházela císařská hrobka pražská, oznámen byl císaři Františku Josefovi I., uzavřel panovník uctiti památku předků svých způsobem důstojným. I kázal udělati sedmero rakví dubových, pět větších a dvě menší. Politírovány jsou uvnitř jasně, zevnitř na černo, a na průčelní desku dán na každou mosazný pozlacený štít s vytlačenou na něm českou korunou a vyrytým pod ní jménem osob, jichžto kosti v každé rakvi odpočívají. Přendání ostatků ze starých truhlíků do nových rakví stalo se v prvních dnech měsíce března r. 1854 u přítomnosti určených k tomu osob. Kosti byly zaobaleny do nových k tomu cíli zhotovených prostěradel; a nyní stojí tyto rakve v jedné řadě pod příční zdí hrobky hlavami k velkému oltáři obrácené v následujícím pořádku:

1) Rakev malá s kostmi dvouletého králevice Václava, syna císaře Karla IV.
2) Rakev velká s kostmi arciknězny Eleonory, dcery Maximiliana II.
3) Rakev velká s kostmi krále Ladislava Pohrobka.
4) „ „ s kostmi císaře Karla IV.
5) „ „ s kostmi krále Václava IV. a se sedmi lebkami, z nichž čtyry náležejí manželkám Karlovým a tři neznámým členům rodiny královské.

Rudolf byl posledním panovníkem z rodu Habsburského, kterýž byl v Praze pochován. Za našich časů trávil poslední léta života svého na hradě Pražském císař a král Ferdinand Dobrotivý, ale mrtvola jeho odvezena do hrobky císařské ve Vídni.

Rudolfovi nebyl vystrojen veřejný a slavný pohřeb jako otci a dědu jeho. Skála přičítá to tomu, že Matiáš a katolíci tak učinili proto, poněvadž Rudolf příliš hověl stavům evangelickým v říši a v království Českém, a poněvadž proti vůli papeže a katolíků vydal Čechům majestát na svobodné provozování víry. Nevrlost svou nad tím projevuje Skála slovy: „S tím však se vším přece jest dosti vzácně a ozdobně v stálé a neumírající paměti všechněch pobožných srdcí pochován a duše jeho do rukou a do slávy vykupitele svého se dostala“.

Co se stalo se služebnictvem Rudolfovým. — Děti Rudolfovy.

Po smrti Rudolfově nastaly zlé časy služebníkům a důvěrníkům jeho, kteří mu v posledním čase důvěrně sloužili. Udavači a pronásledovateli jejich nejhoršími byli někteří tajní radové, kteří tímto způsobem se chtěli zavděčiti Matiášovi a přízeň jeho si získati. Tak zejména zatknut byl na rozkaz Barvitiův *Kašpar Rucký*, když se vrátil z poselství svého ke Gunderodovi. Tentýž osud stihl antikváře Fröschela a Heydena, bibliotekáře nebo komorníka Hastala, domnělého vynálezce perpetuum mobile Kornela Drebbela, komorníka Märkera a umělce Kürbacha, křtěného to žida. Po příchodu Matiášově do Prahy byli všickni vyslýcháni velmi přísně, jmenovitě strany vyjednávání císařova s Unií v poslední době a strany pokladu císařova. Ruckému se kladlo za vinu, že měl hlavní účastenství v tomto vyjednávání, a že si přisvojil značné sumy peněz a množství drahých kamenů. Proto hlavně na něj doléháno, aby pověděl, co je mu známo. Jmenovitě sám biskup Khlesl dostaviv se dne 9. února do jeho vězení, tady mu hrozil nejhorším mučením, nepřizná-li se ke všemu dobrovolně. Rucký cítil zajisté dobře svou vinu, a vida, že trýznitelé jeho nebudou s ním míti smilování, příštího dne ráno, když čeledín jeho odešel pro jídlo, oběsil se ve vězení svém v Bílé věži na hedbávné šňůře, na které klíče nosíval. Tělo ponecháno tu až do večera, pak mezi 7. a 8. hodinou vyhozeno oknem na ulici, naloženo na vůz a odvezeno na Bílou horu na popraviště, kde bylo takřka na kusy rozsekáno. Až hnusno věci tyto opakovati, a ani bychom jim nevěřili, kdyby nám je nevypravovali svědkové hodnověrní. Ruce a nohy byly od těla usekány, srdce vyňato z těla a otlučeno mrtvému o hubu, načež teprvé kusy těla zakopány podle silnice. Tímto způsobem se provedl na mrtvém těle trest, jaký by byl Ruckého stihl, kdyby se byl sám nezavraždil. Hned následujícího dne rozšířila se po Praze pověst, kteráž u tehdejšího lidu pověrčivého docházela úplné víry, že Rucký straší a že rejdy své provádí ve svém bývalém pokoji a jinde na zámku, jednak na ohnivém kozlu, maje okolo sebe divně laškující a křičící kočky, kozly a jiné obludy ohavné, jednak na rychlém mimochodníku, na jakém za svého živobytí vyhledával po Praze pěkné a k lásce ochotné ženštiny. Proto bylo poručeno mistru popravnímu, když tělo jeho na kusy rozsekané a zakopané nemá v zemi pokoje, aby je vykopal, na prach upálil a ten uvrhl do řeky Vltavy. Stalo se tak a hned prý také přístrachy noční na hradě Pražském docela přestaly. Takovým věcem lid obecně věřil a nikdo se tomu nesmyslu neopřel! Prach tedy byl uvržen do Vltavy a strašidla přestala na hradě řáditi, ale o Ruckém nepřestalo se mluviti, neboť lid, ač jej nenáviděl a ač jej obviňoval, že si 80—100.000 dukátů nepoctivě nahospodařil, přece ještě více rozhořčen byl na Khlesla, že jej svým jednáním dohnal k sebevraždě.

Také mladší bratr Ruckého Bedřich byl na rozkaz královský uvězněn od úřadu Staroměstského a ve vězení svém nejednou mučen. A když jednoho dne veden byl z mučírny zase do pokoje svého nahoru na radnici, tu on, jda za richtářem mimo studnici, dole v Staroměstské radnici stojící a chtěje sobě bolestí těch ukrátiti, proti všemu očekávání richtářovu i jiných při něm přítomných, vskočil rychle do studnice; ale ani se tam neutopil ani příliš škodlivě nepotloukl, nýbrž vytažen byv ihned nahoru, mu-

6) Rakev velká krále Jiřího Poděbradského.

7) „ malá, v níž jest směsice kostí rozličných a nepoznatelných.

Uprostřed hrobky stojí cínová, velmi bohatě ozdobená rakev císaře Rudolfa II., na níž vůkol jest viděti erby všech dědičných zemí rakouských. Nedá se jí hnouti, proto že se cín okysličením již silně rozpadává a v cínový písek se proměňuje. Po pravé ruce leží vedle Rudolfa na zemi druhá cínová rakev arcikněžny Marie Amalie, ovdovělé vévodkyně Parmanské, jenž zemřela r. 1804. Těla krále a císaře Ferdinanda I., Anny Jagelonky, jeho manželky, a císaře Maximiliana II. odpočívají vnitř samého mramorového mausoleum v té poloze, jaká jich podoby spatřujeme na svrchní části tohoto pomníku vytesané.

sil ještě drahný čas ve vězení zůstávati a nemálo muk a trápení pro bratra svého vystáti, až naposledy, když na něm nic podstatného nevyzvěděli, přece toho všeho znikl a byl propuštěn ze žaláře. Také ostatní věznění služebníci Rudolfovi byli bezpochyby dříve nebo později propuštěni na svobodu.

Rudolf zanechal více nemanželských dětí, které se dožily vesměs osudu ne valně příznivého. Den před jeho smrtí narodila prý se mu ještě dceruška. Kdo byla její matka a co se stalo s tímto dítětem, neumíme udati. S dcerou svého antikváře Strady měl šest dětí: tři syny a tři dcery. Nejstarší dcera Karolína provdala se za hraběte z Cantecroy; obě mladší dcery Dorotka a Eliška, kteréž při smrti císařově byly ještě velmi mladé, vychovány byly později v klášteřích a sice jedna ve Vídni a druhá v Madridě, kdež také zanikly bez povšimnutí. Mladší syny Rudolfovy Matiáše a Karla dal Ferdinand Štýrský vychovávati v jezovitské koleji štýrsko-hradecké, načež hledali ve Španělsku štěstí svého. O Matiášovi je známo tolik, že Filip IV. jej chtěl bohatě oženiti, aby mu takto opatřil bezstarostné živobytí; ostatně, ani jeden ani druhý nehráli nějaké vynikající úlohy. Za to zachovalo se tím více zpráv o vilném Juliovi, o němž pověst vypravuje celé haldy zamilovaných pletek a všelikých divokých dobrodružství.

Don Julius marchese d'Austria, jak jej úředně nazývali, narodil se okolo roku 1592 a oddal se již záhy životu prostopášnému. Život jeho byl zajisté tak pohoršlivý, že Rudolf vykázal mu proto r. 1606 za stálé bydliště rozkošný zámek Krumlovský v jižních Čechách, jejž byl získal směnou r. 1601 od Petra Voka z Rožmberka, aby tady v ústraní nebyl světu k pohoršení. Avšak Julius i tady pouštěl volnou uzdu svým bujným chtíčům a zavdával neustále příčinu k stížnostem svými výstřednostmi a svým násilnictvím, jakož také působil veřejné pohoršení svým chlípnictvím. Žádná dívka v městě a okolí nebyla jista před jeho vilnou dotěrností, a běda té, která se mu zvláště zalíbila. Vtíral se pak nejen na veřejné ulici, nýbrž pronásledoval své oběti i do domácnosti. Měšťané nuceni jsouce hájiti čest svých žen a dcer oznámili kousky Juliovy již dne 17. prosince 1606 císařskému hejtmanu na panství Krumlovském, načež stížnosti své opětovali častěji a důrazněji ohlašujíce, pakli lid pobouřený sáhne násilně na Julia, že město nechce za to zodpovídati. Juliovi nestačily příjmy z panství od císaře mu vykázané a tak dělal dluhy na dluhy, nutě své služebníky a úředníky i násilím, aby za něj ručili. Tak na př. klíčnice zámecká nucena bývala všelikým způsobem, aby to neb ono opatřila. Když už jí peníze nestačily a nikde se vydlužiti nemohla, ucházela se u české komory o náhradu. Přicházela ke svému jen stěží a tak se raději vzdala svého úřadu.

Roku 1608 vzal k sobě Julius na zámek dceru jakéhosi lazebníka a ranhojiče krumlovského, s čímž matka její souhlasila. Z nenadání se Julius na tuto dívku rozzuřil tak, že ji do krve stloukl, pobodal a pak ještě do rybníka vhodil. Podařilo se jí zachrániti se do domu otce svého, kde se po delší nemoci pozdravila. Sotva se o tom zuřivec dozvěděl, vyzval otce, aby mu dceru odevzdal, čehož však otec neučinil. Don Julius dal jej tedy uvrhnouti do vězení a pět neděl jej mučil požaduje neustále od města, aby nad ním vyneslo ortel smrti. Lazebník vida, že by si z vězení nepomohl, svolil k požadavku Juliovu a tak byla k němu dcera od matky zase přivedena. Napřed však musel Julius přisahati, že dívce nic zlého se nestane. Přísahu tuto složil v masopustní neděli, druhého dne ráno propustil lazebníka na svobodu; ale již večer napadl zuřivě služebníka, který mu přinesl svíce do pokoje a bodl jej dvakráte dýkou do ruky a po třetí do prsou, tak že služebník jen útěkem svůj život zachránil. Hned na to nařídil Julius své milence, aby na se oblékla kožich beránkem podšitý a aby se položila do postele. Sotva však tak učinila, vrhl se i na ni a jal se po ní bodati dýkou až ani nedýchala. V této zuřivosti uřízl jí uši, vyloupl jedno oko, vyrazil zuby, rozbil jí lebku, že až mozek vystříkl a vyřezal z ní kousky masa, že se až povalovaly po podlaze. Tři hodiny lopotil se s touto krvavou prací a nikdo se neodvážil ani na pokřik služebníka ani na sténání ubohé dívky, aby zastavil smrtící ruku zuřivcovu. Teprvé Julius sám, když se upokojil, zavolal služebníka a dal tělo odnésti, ale před očima jeho mrtvolu zohavenou ještě jednou probodl. Příštího dne prohledl si mrtvolu, vložil prst do každé rány a jak se zdálo, litoval zločinu svého. Po té dal tělo vložiti do rakve, povolal místní duchovenstvo a dal neštastnou slavně pohřbíti, při čemž služebníci jeho provázeli truhlu s rozžatými pochodněmi.

Za našich dob by se takovýto nebezpečný šílenec opatřil příslušným způsobem, aby životům lidským nemohl více hroziti. Tehdáž však šlechta vůbec směla si dovoliti všelikou zvůli, tím více tedy osoby ještě vyšší. Nesmíme se tedy diviti, že Julius ani po tomto skutku nebyl opatrován přiměřeným způsobem. V Kru-

mlově a po celém okolí panovalo nemalé zděšení, přece však nikdo se neodvážil vložiti ruku na šílence, který byl už dříve prostopášným způsobem popudil proti sobě celé město. Služebnictvo k Juliovi jen tehdy se dostavovalo, když mu přinášelo potravu a Julius sám tak málo toužil po společnosti lidské, že nikoho k sobě nevolal a nikam ze zámku nevycházel. V Krumlově nadarmo čekali na rozkaz z Prahy buď od císaře nebo od nejvyšších úřadníků zemských, co by se s Juliem mělo státi. Když tedy nepomohlo jednoduché oznámení, které bylo o těch událostech zasláno do Prahy, hejtman krumlovský dne 10. března podal novou žádost, jak by se měl zachovati, vypravuje v ní, že Don Julius od smrti lazebníkovy dcery nevychází z hradu, že se nepřevlíká, že rozbíjí nádobí, prádlo rozřezává a podobně více. Služebnictvo obávajíc se o svůj život že k němu jen s jídlem přichází. Nejhorší však je, že jest se obávati, aby v zuřivosti své hradu nevypálil. Teprvé na tuto zprávu byli dáni Juliovi strážci, kteří by jej ve dne v noci hlídali. Z pokoje nesměl více sám vycházeti a aby oknem nemohl vyskočiti, bylo toto zamřížováno.

Touto dobou rozum Juliův čím dále více se zatemňoval. Jakmile bylo tepleji, nesnesl na sobě žádného šatu, nýbrž běhal nahý po pokoji, opásal se zástěrou, kterouž si udělal z vlastní košile a sedávaje tak na okně dělával na lidi venku podivné posuňky. Časem mluvil však zcela rozumně. Jakmile počalo býti chladněji, zase se oblíkal. Když tedy nebylo žádné pochybnosti více, že Julius šílí, vypraveni k němu bývalý jeho hofmistr Zagel a lékař Mingonius, aby se pokusili o jeho uzdravení. Zagel však počínal si při tom prapodivně: napomínal Julia, aby zanechal svých nezpůsobů a aby zpovědí ulehčil svědomí svému. Na to Julius odpovídal obyčejně potupnými řečmi. Dr. Mingonius zase nařídil nemocnému lázně z všelikých léčivých bylin a chtěl mu pustit žilou, což bylo tehdáž obyčejem při každé nemoci. Avšak Julius opřel se jednomu i druhému a dovolil pouze, aby jej umyli, čímž se zbavil jen celoroční špíny a ničeho jiného. Jakýsi otok na těle, jenž se tu a tam vyskytoval, konečně se podebral a sám sebou zmizel, tak že Don Julius byl tělesně zase zdráv. Než v druhé polovici června 1609 udělala se mu boule na krku, pro kterou nemohl dobře dýchati; ale ani nyní nepřál si pomoci lékařské a netrpěl nikoho ani za dveřmi své světnice. Dech se mu čím dále tím více krátil, boule konečně propukla, ale Julius zemřel druhého dne na to (25. června 1609.)

Tělo Juliovo pochováno a zazděno bylo v klášteře krumlovském. Rudolfem smrť tato nehnula jako se pranic nestaral o živého syna. Sama komora musela vydati nařízení, aby věci Juliovy byly pečlivě zabaleny a na hrad Pražský přivezeny.

Umělecké sbírky Rudolfovy.

Král Matiáš hned jak přijel do Prahy, poručil Desideriu Pruskovskému, komorníku nebožtíka císaře Rudolfa, Adamovi mladšímu z Valdšteina a Barvitiovi zinventovati všecky poklady císařovy. I seznal z toho popisu, že v samých penězích zůstalo po císaři 24 centnýřů zlata, 60 c. stříbra nepojímaje v to nádobí stříbrné, rozmanité drahé kamení, perly a jiné ku podivu vzácné věci, tak že celý ten poklad byl ceněn na 17 milionů zlata. Tak píše Pavel Skála ze Zhoře.

Rudolf zajisté mohl býti panovníkem nejlepším, kdyby byl ostal zdráv na těle a na duchu a kdyby byl měl kolem sebe vždy jen rádce vlasti a národa milovné, muže poctivé a spravedlivé. Ale při své dobrotě a lehkověrnosti věnoval důvěru často lidem nepoctivým, dobrodruhům a švindléřům, kteří pak mysl jeho odvraceli od věcí užitečných. Co Rudolfovi mělo býti jen zábavou a zotavením po vyřízení záležitostí státních, to se mu stalo nezbytnou potřebou, tomu se vášnivě a náruživě oddával. A tak v pozdější době záležitosti státní, jak jsme viděli, byly mu břemenem a obtíží, kdežto všecken svůj čas věnoval studium skutečnému a rozličnému zaměstnání zbytečnému a neužitečnému. Císař jednal a zabýval se s muži učenými a poučoval se o přírodních vědách, o mathematice, astronomii, lékařství; věnoval se umění: malířství, řezbářství, podporoval rytectví, zlatnictví; všímal si všelikých řemesel umělých a muže v tom ohledu vynikající bohatě odměňoval a podporoval. Ale na druhé straně zabředl také do astrologie a divotvorné chemie, pokoušel se o dělání zlata, o vynalezení kamenu mudrců a královsky platil muže a šejdíře, kteří s ním pracovali v astrologii a alchymii.

Ačkoliv tedy vědecké a umělecké snahy Rudolfovy zvrhly se takovýmto způsobem, přece nikdy se nesmí na to zapomenouti, co učinil pro literaturu vůbec a naši zvláště, pro umění a pro všeliká řemesla. Rudolf si vysoce vážil a bohatě odměňoval lidi, jenž se věnovali vědě a umění a jenž v oboru svém se vyznamenavše

došli jména slavného. Lidi takové zasypával bohatými dary a odměnami. Aby také Čechové mohli se učiti od takovýchto mužů učených, volal je na universitu Pražskou a ke dvoru svému, jako jmenovitě slavné hvězdáře Tychona de Brahe, Jana Keplera, výtečného lékaře českého Jana Jesenského. Ke dvoru svému vábil a draze platil nejvíce lidi znající se v odvětvích přírodní vědy, která mu byla nejmilejšími, tak jmenovitě lučebníky, znatele a brusiče kamenů drahých, antikváře čili znatele vzácných starožitnin a uměleckých věcí, pak jmenovitě také malíře. Z lučebníků a kamenářů jeho nejznámější jsou Jakub Typotius, Anzelm z Boodtu, Osvald Kroll, Karel Clusius a Jakub Sinapius nebo Hořčický. Všickni byli cizinci, až na Hořčického, a Rudolf povolav je do Čech postaral se jim o dobrý plat. Hořčický byl Čech z Moravy, narodil se z rodičů prachudých, dostal se za kuchtíka do jezovitské koleje krumlovské, a když ukazoval ke študiím schopnosti, vzat na školu latinskou a později dán za pomocníka lékaři klášternímu. U toho vycvičil se v lučbě tou měrou, že prý sám některá vzácná objevení učinil. Odtud dostal se za laboranta do chemické dílny Rudolfa II., kdež nabyl příležitosti za nedlouho tak zbohatnouti, že samého císaře penězi zakládal. Za půjčky tyto zastaveno mu panství Mělnické, na něž pod jménem hejtmana uveden. Léta 1608 obdařen erbem a přídomkem z Tepence i ustanoven správcem nad statky kláštera Svatojiřského. Po vydání majestátu uveřejnil „konfesí katolickou“ a připsal ji nejvyššímu kancléři Zdenkovi Vojtěchovi z Lobkovic, čímž se postavil v přední šik zápasníků katolických. Když Rudolf II. zemřel, odstěhoval se sice na Mělník, ale stavové evangeličtí nepřestali ho pokládati mezi přední své odpůrce. Jezovitům, jimž děkoval základ svého štěstí, odvděčil se podporováním žádostí jejich u dvora.

Již z tohoto příkladu vidíme, kterak lidé zběhlí v umění, kteréž si Rudolf obliboval, docházeli od něho bohatých odměn a povýšení. Na jiném příkladu budiž zase ukázáno, kterak býval Rudolf šálen od všelikých dobrodruhů a podvodníků. Jedním z takovýchto prohnaných dobrodruhů byl Talbot.

Eduard Talbot, rodem Angličan, byl notářem ve Worchesteru a při tom provozoval živnosť lékárnickou. Pro padělání jakési listiny bylo mu v Lankasteru uříznuto jedno ucho, načež zanechav právnictví toulal se po zemi, kde ho neznali, a živil se všelijak, nejvíce však se zabýval alchymií, k čemuž měl i svými vědomostmi z chemie i svou povahou dobrodružnou nejvíce způsobilosti. Tou dobou mluvilo se v Anglii velmi mnoho o doktoru Johnu Dee, kterýž podle pověsti dělal zlato a citoval duchy. Talbot se k němu hnedle přivinul a stal se jeho velmi učelivým a zdárným žákem k podvádění obecenstva. S doktorem Dee prošel mnohé země, až pak jal se provozovati umění své na vlastní pěsť. R. 1587 objevil se v Praze a dostav se k panu Vilému z Rožmberka na Třeboň, kterýž také věřil v zázraky alchymistické, zařídil tam svou divotvornou kuchyň a jal se zlato dělati. Císař Rudolf uslyšev o tomto zlatodějí povolal jej ihned k svému dvoru a vyznamenával jej tím více, že se mu podvodník představil co Eduard Kelley z rytířského rodu Ymaimi v irském hrabství Konaghaku. Před Rudolfem udělal Talbot kus zlata tak obratně a jistě, že tím nabyl u císaře úplné důvěry, načež jej přízeň Rudolfova zasypávala všelikými hodnostmi a hojnými penězi. Již roku 1589 nabyl zejména také inkolátu v království Českém. Štěstím tímto tak se popnul, že nedržel pak více na uzdě přirozené své vášně, jmenovitě chlípnictví a opilství. Tím dostával se do všelikých sporů, až konečně zavraždil jakéhosi Jiřího Hunklera, který taktéž sloužil Rudolfovi. Talbot nadělal si už mnoho nepřátel svým drzým chováním, kteří jen čekali na vhodnou příležitosť, aby se na něm pomstili a šmejdy jeho odkryli. Vida tedy, že by poslední kousek mohl jej připraviti o život, dal se r. 1591 na útěk. Zatím však byl již vydán rozkaz k jeho zatknutí, a jelikož z Prahy zmizel, vypraveni za ním poslové, aby jej polapili. Dali se za ním k Třeboni, majíce za to, že se nejspíše uchýlí k příznivci svému pánu z Rožmberka, a nesklamali se. Talbot prchal na jih a v Soběslavi byl dohoněn a přiveden spoutaný na Křivoklát, kde jej vsadili do vězení tak těsného, že prý měl jen tolik vzduchu, co by mohl dýchati a co by se mu potrava mohla kus za kusem podávati.

Zpráva o zatknutí a uvěznění Talbotově dostala se až do Anglie, kam se zatím navrátil přítel jeho doktor Dee, kdež došel velké přízně u královny Alžběty. Okolnosti této užil jmenovaný Dee, aby se přimluvil za svého soudruha; i neustával obtěžovati královnu prosbami svými, až zvláštním listem u Rudolfa se přimluvila za Talbota. Avšak ani tato přímluva nic neprospěla. Rudolf ponechal jej ve vězení hlavně také z toho důvodu, aby zvěděl, jakým způsobem dělá zlato. Tak lehkověrným byl Rudolf a tak hluboce byl přesvědčen, že Talbot skutečně dovede zlato dělati! Vyzvídáno tedy nejprvé po dobrém, a když Talbot nechtěl ničeho povědíti, byl ukrutně mu-

čen; avšak ani hrozné muky nevynutily mu vyznání. Chtěli jej přiměti jiným způsobem, aby se přiznal. Proto uvolněna jeho vazba a převeden do světlé zdravé jizby, kde mohl spisovati dílo o kamenu mudrců, v němž slíbil tajemství své odhaliti. Zatím však přemýšlel o svém osvobození a zjednal si skutečně také pomocí bratra svého na blízku se zdržujícího a jeho ženy prostředky k útěku. V umluvenou dobu spustil se z okna vězení svého po provaze a byl by zajisté unikl; provaz se však přetrhl, Talbot spadnuv zlámal nohu a nejspíše také uvnitř si ublížil. Zemřelť za několik dní a s ním pochováno i tajemství — jak dovedl císaře oklamati. Rudolf však věřil pevně i po smrti Talbotově, že možno dělati zlato z obyčejného kamení a platil i dále drahými penězi alchymisty, kteří jej jako Talbot klamali a podváděli.

Kníže Kristian II. z Anhaltu. (55.)

Z nejslavnějších malířů, kteří pracovali při dvoře Rudolfově a kteří byli na útraty jeho královsky chováni, jmenujeme: Bartoloměje Sprangera, Jana z Cách, Josefa Heinze, Rolanda Saveryho, Jiřího Hufnagela a j. v. Jiljího Sadelera, jednoho z nejlepších mědirytců své doby, podle jehož rytiny podáváme zobrazenou Prahu, Rudolf ze Říma povolal do Prahy. Mezi sochaři nejpřednější byl Jan du Mont. Jelikož císař měl také velikou a vzácnou sbírku drahokamů, kterouž neustále rozmnožoval, choval také při dvoře svém vždy výtečné kamenáře, kteří z broušených a řezaných kamenů skládali všelické umělecké předměty, nebo jimi rozličná díla umělecká ozdobovali. Z těch jmenujeme na př. Matiáše Krätsche.

Rudolf, jak praveno, měl velké zalíbení v plodech umění výtvarného, v pěkných a neobyčejných předmětech umělých řemesel, v draho-

kamech, v starožitninách řeckých, římských a jiných, v sbírkách ethnografických a ve zvláštnostech všeho druhu; v knihách vzácných a neobyčejných, v zvířatech cizozemských a v rostlinách vzácných a nových *) a vůbec ve všem, co budilo zvědavosť, obdiv a nadšenosť. K věcem takovýmto přicházel a pomáhal si Rudolf rozmanitým způsobem. Nejprvé vydržoval a platil sám haldu umělců a řemeslníků všelikého druhu, ani mu věci, kteréž si přál, zhotovovali buď podlé vlastních návrhů, nebo podle osvědčených vzorů a konečně také po přání Rudolfově. Za druhé obdržel Rudolf celou řadu krásných, vzácných a drahocenných věcí darem tu od panovníků, tam od měst a obcí, od velmožů nebo dokonce i od osob soukromých nižšího stavu, které se mu tím chtěly zavděčiti, nebo přízeň jeho tak získati. Konečně Rudolf sám neustále kupoval umělecké plody, předměty řemeslné, věci vzácné a památné starožitniny. K tomu konci platil a vydržoval zvláštní antikváře a znalce, kteří po Evropě cestovali a věci takové sami vyhledávali nebo honem tam posýláni bývali, odkud došla zpráva o nějakém vzácném předmětu. Za prostředky k skupování takovýchto věcí sloužili Rudolfovi obyčejně také vyslanci císařští a mnohdy se utíkal o přímluvu ke knížatům, kde se něco vyskytlo, aby jen věc snáze obdržel. Podle okolnosti, jednalo-li se o osoby vznešené, vypravoval se žádostí o věci vzácné, vznešené posly z nejvyšší šlechty české. Cena u Rudolfa nikdy nerozhodovala; byla-li věc pěkná a mohl-li jí obohatiti sbírky svoje, zaplatil ji třeba velmi draho a neobyčejnou sumou, tak že každoročně na zakupování všelikých takových věcí věnoval ohromné sumy.

Tímto způsobem nahromadil Rudolf na hradě Pražském takové sbírky věcí uměleckých, vzácných, neobyčejných a drahocenných, že i co do umělecké a peněžní ceny sbírka jeho byla nejslavnější v celé Evropě. Obrazárna**) sama, jež obsahovala přes 2000 mistrovských plodů, vyplňujících stěny jedné velké a šesti menších světnic a pak jednoho kabinetu těsně jeden vedle druhého od země až ke stropu, tato obrazárna sama měla dobře poloviční cenu všech sbírek.

Komora pokladní, obrazárna, knihovna a sbírka mincí nalézaly se v hradě podle císařských komnat. Naproti hradu za Jelením příkopem bylo královské divadlo, velkolepá pomerančovna, tančírna, jízdárna, hvězdárna a zbrojnice. Co chováno bylo v těchto budovách a ve sbírkách Rudolfových, to bylo z největší části uloupeno Bavoráky, Švédy, Sasíky a jinými nepřátely; dále rozprodáno bylo mnoho do ciziny a konečně odvezena také část zbytků do Vídně. V Praze samé pak ostaly věci nepatrné a i těch velmi poskrovnu. O tomto rozchvácení a rozdrobení sbírek Rudolfových podati chceme alespoň stručný přehled.

Maximilián, kníže Bavorský, vraceje se po bitvě na Bílé Hoře jako vítěz do své země, odvezl s sebou na 1500 vozech českých uměleckých a drahocenných věcí a klenotů. Že k této kořisti Maximiliánově přispěti musely značnou částí sbírky Rudolfovy, nepotřebujeme ani dokládati. Maximilián vybral si tady, co se mu vidělo býti nejlepším a nejvzácnějším. Jaké poklady chovala na př. sbírka obrazů, souditi můžeme z toho, že ještě po tomto vydrancování bavorském chovala 50 obrazů od Tiziana; jeden malý kabinet ozdoben byl 8 obrazy Rafaelovými. Druhé veliké ochuzení těchto sbírek stalo se r. 1631. Když toho roku kurfiřt Saský Jan Jiří Prahy se zmocnil, dal na více než 50 vozích a po lodích dopraviti do Drážďan množství věcí drahocenných a vzácných ze sbírek Rudolfových, jmenovitě však obrazy, knihy, ozdobené zbroje, mnohé vzácné věci ze zlata a stříbra a jiné památné předměty. Praví se, že dal odvézti vůbec všecko, co se mu zalíbilo; jmenovitě pobral děla všelikého druhu, hmoždíře a staré zbroje ze zbrojnice Rudolfovy a dal všecko po lodích dopraviti do Drážďan. A tak možno říci, že mnohá nejvzácnější díla umělecká a drahocenné starožitniny ve sbírkách a obrazárnách mnichovských a drážďanských pocházejí ze sbírek Rudolfových. Třetí hromadné loupení stalo se od Švédův r. 1648. Toho roku totiž vůdce švédský Königsmark, zmocniv se Malé Strany a s ní i hradu Pražského, dal odvézti do Švédska velké množství obrazů, kněh a jiných drahocenných věcí. Podle zaručených zpráv a podle všech okolností byla kořisť, jakou Švédové odvezli z Čech a zejména z Prahy, ohromná. V švédském hlavním městě za naší doby věcí a předmětů v Čechách uloupených není mnoho viděti a poznati, poněvadž vůbec nemáme o tom bezpečné a podrobné zprávy, co Rudolf měl ve svých sbírkách a co Švédové odtud odvezli; ale jisto je, že královské rodině připadla většina této kořisti. A že tedy na zámcích a v palácích jejich chovají se posud mnohé věci ze

*) V královské zahradě Rudolfově pěstovány byly na př. první tulipány v Evropě. Královským umělým zahradníkem Rudolfovým byl Albrecht de Wyss.

**) A. D. Výšek: Böhmens Kunstdenkmäler. „Politik“ 1877 dne 20. a 25. ledna.

sbírek Rudolfových, o tom nelze pochybovati. Valnou část kořisti podržel pro sebe Königsmark a zavezl na svůj zámek.

Královna Kristina, dcera Gustava Adolfa, zdědila větší část těch krásných věcí kromě kněh, jež byly darovány knihovnám ve Stokholmě a Upsale. Přestoupivši na víru katolickou, přestěhovala se do Říma, kde zemřela 19. dubna 1689. Intendantovi a dědici jejímu, kardinálu Azzolinimu, připadla větší část z české kořisti. Knihovnu koupil papež Alexandr, starožitniny kníže Odescalchi a 250 českých obrazů koupil o něco později (1722) za 180.000 zl. vévoda Orleanský. Bylo mezi nimi 11 obrazů od Correggia. Obrazy vévody Orleanského dostaly se nejvíce do obrazáren pařížských

Již z toho viděti, že poklady sbírek Rudolfových byly velmi hojné, a že byly roztroušeny takměř po celém světě. Avšak přese všecky nehody, jaké stihly tyto sbírky a přes trojí hrozné jich poplenění přece ještě zůstalo z nich tolik, že i po tomto trojím vyloupení mohly ze zbytků obohaceny býti ještě sbírky celé Evropy. Tak již roku 1743 prodány do obrazárny drážďanské 4 obrazy od Pavla Veronesa za 4000 tolarů. R. 1748 prodáno bylo z pražské obrazárny drážďanskému dvoru zase 69 drahocenných obrazů za 50.000 zl.; mezi nimi bylo 12 obrazů od Škrety, pak více obrazů školy italské, nizozemské od Van Dycka, slavný lov na divoké vepře od Rubena a j. v. To však nebylo ani první ani poslední zašantročování sbírek Rudolfových. Prodej těchto 69 obrazů postředkovali jezovita P. Guarienti a pak jakýsi Ital Placido Gialdi. Sbírka Rudolfova tak pálila majitele, že ji celou nabízeli Gialdimu za 300.000 zl., ale Gialdi, ač by byl mohl časem mnoho vydělati na těch obrazech, neměl bezpochyby ani tolik peněz, ani jistých kupců a tak koupil jen, co mohl odbýti do Drážďan.

U vídeňského dvora byvše asi poučeni, jakým způsobem na účet dvoru císařského rozprodávají se vzácné obrazy, dali zbytky sbírek prohlednouti a tak ustanoveno a vymíněno, co se má každým způsobem podrženi a zachovati. Přes to však kradlo a prodávalo se ze sbírky dále a dále. Tak nalezeny byly na půdě dvě bedny s nápisem „staré bezcenné věci“, kteréž uschovali si nejspíše jmenovaní Gialdi a Guarienti. Záměr jejich byl sice prozrazen, ale bedny přece zmizely a s nimi obrazy od prvních mistrů Rembrandta, Rubensa, Tiziana, Correggia, Velasqueza, Pavla Veronesa a t. d. Prahy obrazy ty nikdy více nespatřily. Dne 3. července 1721 odvezl na rozkaz císařovny Marie Terezie Piany do Vídně 5 vzácných obrazů. Obrazy tyto císařovně a jejímu dvoru tak se zalíbily, že r. 1723 vyhledati dala ve sbírce Rudolfově 40 vzácných obrazů od Leonarda da Vinci, Teniersa, Tiziana, Van Dycka, Dürera, Guida Reniho, Holbeina, Pavla Veronesa, Rubensa a jiných, kteréž převezeny do císařských sbírek ve Vídni. Roku 1761 prodáno do Drážďan 268 obrazů od předních mistrů, mezi nimiž obrazy českých malířů Škrety, Heinze, Kupeckého Jana, Rainera, Czimbrechta, Brandla a j. v. Mnoho drahocenných obrazů koupil také Gotter, pruský vyslanec při dvoře vídeňském. Něco obrazů prodáno bylo konečně se svolením Marie Terezie až do Petrohradu. Později poslán byl do Prahy inšpektor obrazárny vídeňské pan z Mecheln, který dal všecko, co se mu zdálo míti nějakou cenu, do beden složiti a do Vídně odvézti. Ostaly však přece ještě v Praze obrazy, které byly za obležení Prahy od Prusů r. 1757 uloženy v bezpečných sklepích hradních; i ty byly odvezeny do Vídně na rozkaz císaře Josefa II.

Konečně nařídil císař Josef II., aby královský hrad Pražský proměněn byl v kasárny dělostřelecké, k čemuž bylo potřebí skladišť na prach a laboratorií. Proto měly býti vyklizeny sklepy, kde uloženy a rozházeny byly poslední zbytky sbírek Rudolfových. R. 1782 muselo býti na kvap prodáno, co ještě zbývalo a co považováno za věci bezcenné. V dražbě na tyto věci skoupil pražský stavovský knihtiskař J. F. z Schönfeldu větší část značného svého museum. Tehdejší magistrátní rada Liskovec při této příležitosti nakoupil takové množství starých zbrojí, že pod jich tíží prolomilo se klenutí v jeho obydlí. Dva obchodníci, kteří taktéž koupili staré nepotřebné zbroje, z toho zbohatli. Koupiliť věci ty v ceně starého železa, ale když se zbroje počaly cíditi, shledalo se, že jsou dobře zlaceny a drahokamy vykládány.

Hlava IV.

Panování krále Matiáše od r. 1611—1619.

Povaha a život krále Matiáše a jeho manželky.

Nežli přikročíme k vypravování dějin českých za nového panovníka Matiáše, podati chceme vylíčení povahy a života jeho, jakož i manželky Anny. V „Dějinách českého povstání“ od Antonína Gindelyho (díl I. str. 2—5) čteme v příčině této následující zajímavé líčení.

„Matiáš, třetí syn císaře Maximiliána II., narodil se r. 1557 a měl tudíž věku svého 55 let, když r. 1612 vstoupil na trůn německý. V mládí svém obrátil na sebe pozornosť pošetilým podniknutím, na kteréž proti Filipovi II. se odvážil. Nabaživ se totiž nečinnosti, ku které od bratra byl odsouzen, dal se svésti vévodovi Arschotskému, že pustil se do Nízozemí, chtěje o své ujmě v tamějších rozmíškách se Španělskem hráti sobě na jakéhos prostředníka. Následek toho byl, že s oběma stranama se znepřáteliv, nehrubě slavně domů navrátiti se musil. Platnějšího, ač ne příliš vynikajícího úkolu dostalo se mu v potomní válce turecké, kdež velel po nějaký čas plukům císařským v Uhrách. — Z dlouhého sporu, který pak s bratrem svým o nástupnictví vedl, vyšel sice vítězem, avšak šťastného výsledku nemohl býti tou měrou vděčen vlastnímu státnickému nadání, jako spíše příhodným okolnostem a veliké obratnosti čelného rádce biskupa Khlesla. Obecně mívá se za to o Matiášovi, že se dosti obezřele a nepodjatě dovedl obcházeti s rozličnými stranami náboženskými, čím prý nemálo prospěl záměrům svým; avšak přihlédnouce blíže k věci, shledáme, že obratnosť tato byla vlastně jen snadná mysl, s kterouž protestantům činil veliké sliby, jichž dodržení nikterak vůlí jeho nebylo. Nesnáze, jež takovým způsobem na čas odstranil, či spíše pozastřel, přivalily se později mocí desateronásobnou i způsobily na konec panování jeho bouře daleko větší těch, kterýmiž Rudolf II. byl zahynul. Jako tento, nedovedl ani Matiáš náležitě je předejíti nebo je podstoupiti. Pozbylť již v době, kdy dosedl trůnu, oné pružnosti a ráznosti, které mu byla příroda, ač v skrovné toliko míře, uštědřila. Když obou vlastností nejvíce měl zapotřebí, tehdáž duch jeho skoro na dobro již byl odumřel důležitým úlohám, jež postavení jeho mu ukládalo, a mysl jeho libovala sobě toliko v hříčkách a planých poctách.“

„Jakmile se Matiáš ujal vlády, počal se, jako druhdy bratr jeho, s patrnou úzkostlivostí straniti všelikě činnosti panovnické; že nedbalosť jeho vůbec zůstala utajenou, stalo se jen tím, že nikdy nezpěčoval se podepsati jméno své, kdykoli toho potřeba kázala, k čemuž, jak známo, Rudolf ne vždy tak snadno dal se pohnouti. Podpisování jména bylo v skutku jediným výkonem, na kterém účastenství jeho ve věcech veřejných přestalo. Ve sbírkách listin stěží setkáš se s psaním neb jinou písemností, kterouž by za císařování svého sám byl sepsal; marně hledal bys při něm účastenství v poradách nejvyšších úřadův státních, neb jakéhokoli přímého působení na správu jednotlivých zemí jemu poddaných; všecko šlo obvyklým během aneb řízeno bylo Khleslem, který za něho i myslil a mluvil, i psal a jednal. — Nastala-li kdekoli nějaká změna, buď dobrá buď zlá, nebylo to jistě podnětem Matiášovým. V jedné toliko věci byl bratra svého, jenž celému světu se uzavíraje, všelikému nepovolanému oku zůstával nepřístupným, pravý opak, že se rád veřejně ukazoval a lesk své důstojnosti na odiv stavěl. Tak měl zejmena slavný vjezd do Řezna k prvnímu říšskému sněmu, jenž od něho tam byl svolán, a při rozličných jiných příležitostech neopomíjel se tehdáž v nádherném a četném průvodu ukazovati. Členové sněmu říšského, kteří jinak se zarytou skrbností nebo se zřejmým vzdorem kapsy své zavírajíce císaře marně pomoci doprošovati se nechávali, aspoň tolik mu tehdá s dobrým porozuměním slabosti

jeho učinili po vůli, že časem přidávali se ke komonstvu císařskému, a takto pomáhali udržovati na oko důstojenství, jehož podstata dávno již byla vzala za své. — Cizí poselstva bývala při dvoře tím vítanější, čím více nádherným šatem a komonstvem dávala na sobě znáti, jak velké jest mínění jejich o důstojnosti císařově.“

„Se zalíbením ve skvělých poctách vnějších snášel se i zvyk Matiášův odívati se při slavnostech krojem uherským, v kterémž objevil se zejmena i při korunovací své za krále Českého! Rovněž nerad jídal v soukromí, nýbrž stoloval s manželkou svou u přítomnosti četných dvořanův, dopřívaje těmto milosti, kochati se v pohledu na vznešenou tvář císařskou. Velikou rozkoš míval též ze šprýmů a vtipů dvorského šaška svého Nelliho, jenž zřídka kdy osoby jeho se vzdaloval ba i do soukromních komnat přístup míval. Matiáš miloval též hudbu, ale největší radosť působily mu sbírky umělecké, po bratru zděděné. Den co den trávíval valnou část svého času prohlížením těchto drahocenných pokladův, kus po kuse do ruky bera a do nového pořádku je ukládaje. Tomuto zalíbení zůstal věren až do konce života svého. Poslední nařízení jeho týkala se předělání jakéhos díla uměleckého a posledním vyražením jeho bylo, prohlídnouti sobě opět skvosty tisíckrát již vídané. O vědomostech jeho ví se toliko, že uměl zběhle mluviti jazykem německým, latinským a vlašským.“

„Matiáš byl celkem stařec dobromyslný, jemuž poklid byl rozkoší; šťasten byl, když mu jen nikdo v tom nepřekážel. A přece, popatříme-li blíže na běh dějin za vlády jeho, shledáme, kterak právě za jeho panování a skrze něho záležitosti veřejné vzaly obrat tak povážlivý, že z nich nezbytně vyvinul se strašný boj. To pošlo hlavně odtud, že Matiáš mírumilovnosti své, jakkoli byla veliká, nehověl do té míry, aby nepřátelům, kterých se nejvíce strachoval, a těmi mu byli protestanti, vůli provozovati dopouštěl. Z bázně před nimi dlouhá léta na to pomýšlel, kterak by vojsko proti nim postavil a je pokořil. Když pak shledal, že prostředky jeho k dosažení cíle toho nedostačují, svoloval aspoň ke všem opatřením, kterými by se rozšiřování protestantův obmeziti a náboženská restaurací připraviti mohla. Tím vrhl se v náruč politice, z které při slabosti a skrovných schopnostech jeho povstati musilo to, co vlastně zameziti chtěl: konec míru a všeobecný převrat.“

„Matiáš oženil se teprv léta 1611 v 54. roce věku svého. Tímto opožděním sňatku vinen nebyl on sám, nýbrž bratr jeho Rudolf, jenž mu několikráte zamýšlenou ženitbu překazil, tak že mohl sňatek uzavříti teprvé v době, když cítil sebe sproštěna poručnictví, dosud nad ním provozovaného. Za choť vyvolil sobě arcikněžnu Annu, dceru strýce svého Ferdinanda Tyrolského z druhého manželství jeho s kněžnou Mantovanskou; v prvním loži měl Ferdinand, jak povědomo, za manželku známou Filipinu, dceru patricia augšpurského Welsera. Anna narodila se roku 1585 a žila až do provdání svého při ovdovělé matce své, paní to pobožné, která založivši v Inšpruku klášter, sama do něho jako jeptiška se uchýlila.“

„Bylať pak Anna paní sličná, očí překrásných a pleti sněhobílé. (Podobizna její podáváme na str. 1009 a 1010.) Klidná povaha její dobře se srovnávala se zálibami manželovými. Jedinou rozkoší bylo jí, patřiti na poklady Rudolfovy, jimž společně s císařem denně několik hodin obětovala, a libovati sobě v požitcích chutné hostiny. Jídajíc více nežli požiti mohla, způsobila sobě záhy již rozličné neduhy. Jinak žila kromě hluku světského, střádajíc pro případ brzkého snad vdovství vydatnou úsporu. V chování svém ku protestantům spravovala se nejpřísnějšími zákony církevními, vzdalujíc se všelikého s nimi styku a vyhybajíc se okázalým způsobem — i když tak obyčej tomu chtěl — podati ruky své vysoce postaveným osobám tohoto vyznání náboženského. Když se vdala, čítala teprvé 26 let, i mohlo se tudíž při věku jejím i manželově očekávati manželství požehnané; ale již s počátku nedávali jim v tom žádných nadějí. Příčina neplodnosti sčítána na Matiáše, o němž se vyprávělo, že s žádnou paní, s níž byl milostně obcoval, dětí nezplodil. Bájeno cosi o jakémsi kouzelném zauzlení, jež prý císaři brání plniti povinností manželských a jež prý se nerozváže dříve, dokud světlo, v neznámém kdesi klášteře dnem i nocí hořící, nebude zhašeno. Když několik let před tím o sňatku mezi Matiášem a dcerou knížete Bavorského Viléma jednáno bylo, kníže, jenž ochoten byl dceru svou Matiášovi dáti, pilně po tom kláštera se vyptával, nejspíš proto, aby kouzelné světlo v něm zhasiti dal; než nedoptal se ničeho. Takových povah byli manželé, kterým se l. 1612 kromě vlády v zemích Rakouských koruny Německé dostalo.“

Matiáš zvolen císařem Německým.

R. 1612 červen.

Koruna císařská, o kterou se byl Matiáš tak úsilovně ucházel za živobytí Rudolfova, nyní mu připadla beze všech nesnází tak řka sama sebou. Po smrti Rudolfově nebylo kandidáta mocného a způsobilého, který by se byl opravdu a důrazně ucházel o korunu císařskou. Když tedy o zvolení Matiáše vyslanec španělský v Němcích, Don Baltazar Zuñiga, jménem Filipa III. všemi silami se přičiňoval, podařilo se Matiášovi konečně, že došel žádoucího cíle dne 3. června 1612.

K volbě císaře vyjel Matiáš z Vídně dne 22. dubna 1612 a přibyl dne 23. května do Frankfurtu s četnou a nádhernou družinou. Nežli se král vydal na tu cestu, přihodilo se na hradě Pražském, že starý orel, jejž mnoho let na hradě v kuchyni královské chovali a jenž od drahného času nikam na výš nelítal, vyletěv rychle do povětří, posadil se na krově pokoje královského, což hned všickni v tehdejší pověrečné době pokládali za šťastné znamení budoucí důstojnosti krále Matiáše.

Císařem zvolen byl Matiáš, jak praveno, dne 3. června, kteroužto novinu dal hned po zvláštním rychlém poslu oznámiti stavům českým do Prahy. Stavové přijavše posla císařova dne 9. června, dali hned slavně stříleti a vypravili k císaři Viléma Slavatu, aby jménem jejich přednesl přání k tomuto povýšení, což se stalo již dne 15. června. Po korunování vrátil se císař přes Norimberk dne 28. července do Prahy zpět, kdež byl hlučně a slavně vítán zvoněním, střelbou a jiným okázalým způsobem.

Spor o kostel protestantský v Broumově. — Reformace na statcích královských.

R. 1611 srpen — 1614 prosinec.

Majestátem Rudolfovým a tak zvaným „porovnáním mezi stavy katolickými a protestantskými“ mohla býti skutečně učiněna přítrž všem sporům náboženským v Čechách, kdyby panovník sám k oběma stranám spravedlivě se byl choval a kdyby se byl staral o skutečné a bezohledné provádění zákonů těchto, jak od protestantů, tak od katolíků. Ale císař Matiáš nadržoval katolíkům zrovna tak jako jeho předchůdce Rudolf a zákonů od svého předchůdce vydaných a od sebe schválených a uznaných držel se jen potud, pokud musel a pokud k tomu nucen byl rozličnými okolnostmi. Ostatně zákonů těch a náboženských svobod nenáviděl jako kdokoli jiný z katolických stavů a byl vždy ochoten proti zákonům těm jednati, když by tím nějak prospěl katolíkům nebo panovnickým svým prospěchům. Proti zákonům těmto prohřešil se zejména již dne 25. srpna 1611, když zakázal protestantům broumovským stavbu kostela, o čemž stala se zmínka již na str. 937. Spor broumovských protestantů s katolíky zahajuje jaksi znovu náboženské spory v Čechách a tak povinni jsme věc tu blíže objasniti.

Protestanti broumovští, kterézto město poddáno bylo benediktinskému klášteru broumovskému, měli již za krále Rudolfa při o náboženství s opatem kláštera tohoto, Volfgangem Selendrem z Prošovic. Majestátem Rudolfovým dostalo se i jim svobody k veřejnému vyznávání víry, tak že odtud veřejně se přiznávali k protestantství a nabyli v městě převahy. Za nedlouho povolali do města protestantského kazatele přes zákaz své vrchnosti i uvedli jej do farního kostela v městě, k čemuž však neměli práva. Kromě toho zavázali se vespolek, že se budou vzájemně podprovati jeden za všecky a všickni za jednoho, a jali se dosazovati osoby vyznání svého také na úřad konšelský. Opat proto podal žalobu dvorské kanceláři a ta rozsoudila, že protestanti nemají práva osobovati sobě patronátní moc své vrchnosti a dosazovati sami konšely. To stalo se dne 16. července 1610, a kněz protestantský měl býti do čtrnácti dní z kostela posud katolického vyhoštěn. Tím byla věc na pravé, zákonné cestě a protestanti museli se poddati tomuto rozhodnutí.

Broumovští vidouce, že právo je na straně opatově a že je chráněn také světským ramenem, jali se sbírati peníze v městě, v okolí a také v cizině, aby si vystavěli svým nákladem kostel vlastní. A nový tento kostel počali stavěti právě, když Rudolf byl nucen postoupiti korunu Matiášovi. Než opat broumovský podal žalobu na měšťany i pro tuto stavbu, jako by se děla proti zákonu. Matiáš podal žalobu nejvyšším úřadníkům zemským, aby o ní pronesli své zdání a katolíci mezi nimi pronesli se v ten rozum, že kostely stavěti a mrtvá těla pochovávati dovoleno jest majestátem a porovnáním jen třem stavům, ale ne lidem poddaným, a proto prý Broumovští nemají toho práva. I radili králi, aby jim byla stavba kostela protestantského zakázána. Matiáš milerád se dal přesvědčiti a tak dne 25. srpna 1611 nařídil protestantům broumovským, aby stavbu kostela ihned zastavili.

Jest tedy otázka, zdali protestanti broumovští, poddaní opatu kláštera tamějšího, měli právo kostel si vystavěti nebo na druhé straně, zdali Matiáš se nepohřešil proti zákonům zemským, když zakázal stavbu kostela tohoto?

Náboženské poměry v Čechách upraveny byly nejen královským majestátem ze dne 9. července 1609, nýbrž kromě toho i tak zvaným „porovnáním“, kteréž se stalo mezi stavovskými direktory a stranou katolickou dne 9. července 1609 a kteréž podepsáno bylo nejen od obou stran, nýbrž také od císaře samého. Sněm království českého dal také toto porovnání vložiti jako zákon zemský, každého vížící, do desk zemských. Co nebylo v majestátu nebo co tam bylo nejasného a neurčitého, to vysvětleno a doplněno tímto porovnáním.

Majestátem puštěna byla *všem obyvatelům* království Českého bez rozdílu, tedy i sedlákům a vůbec lidem poddaným, „kteří se přiznávají k české konfesí z roku 1575“, svoboda, aby víru svou mohli svobodně vyznávati. Podle téhož majestátu však dovoleno stavěti nové kostely nekatolické jenom třem stavům. Podle majestátu tedy mohli obyvatelé na statcích měst královských a duchovních, tedy poddaní měst královských a poddaní vrchností duchovních víru svou nekatolickou svobodně vyznávati, ale kostely stavěti neměli práva, poněvadž to bylo uděleno jen třem stavům: pánům, rytířům a městům královským. Podle majestátu by tedy Broumovští neměli práva kostel stavěti. „Porovnáním“ však byl majestát vysvětlen a doplněn; a porovnání ustanovovalo: pakli by v místech nebo městech královských, věnných nebo *„na panstvích krdlovských“* ti, kdož jsou pod obojí, neměli svých vlastních kostelů nebo hřbitovů, aby sobě kostely a hřbitovy mohli vystavěti a vzdělati. Porovnání tedy jasně a určitě povolovalo *obyvatelům na statcích královských* bez rozdílu, aby si směli své kostely stavěti. Statky duchovní podřízeny byly bezprostředně komoře královské zrovna tak, jako královská města a královské statky; proto tedy statky duchovní a královské nazývány hromadně „královstvím“ a jak vysvítá z vypravování Slavatova, stavové i strana katolická skutečně také v název „statky královské“ zahrnovali i statky duchovní. Proto tedy Broumovští měli nepopíratelné právo kostel svůj stavěti.

Nařízení císaře Matiáše, aby stavba protestantského kostela v Broumově byla zastavena, způsobilo ovšem veliký ruch mezi stavy protestantskými. Nejprvé ozvali se proti tomu defensoři, k nimž také protestanti broumovští dne 1. října 1611 podali žádost, aby se jich ujali proti zákazu královskému. Defensoři, nechtíce sami rozhodnouti ve věci tak důležité, kde běželo o spor se samým králem, svolali, jak k tomu byli splnomocněni podle zákona z roku 1609, k poradě a rozhodnutí protestantské úředníky zemské a rady královské, jako i po šesti zástupcích z každého kraje, tak že dne 11. listopadu 1611 sešlo se k tomu účelu asi 100 účastníků. Porady odbývaly se v koleji Karlově a byly dosti bouřlivé, jelikož rozličtí řečníci volně pouštěli uzdu své rozkvašenosti proti rádcům královým. Shromáždění hned příštího dne (12. listopadu) Broumovským zvláštním přípisem oznámili své usnesení: „Poněvadž se to slavné obdarování netoliko na samé tři stavy v království tomto, nýbrž i na lidi poddané, ano úhrnkem na všecky obyvatele, žádného nevyjmiňujíc, kteří se ke konfesí české pod obojí přiznávají a konsistoří naší řídí a spravují, vztahuje a svědčí, že *to právo a moc máte, kostel neboližto chrám Páně pro služby boží, beze všech překážek i zápovědí, duchovních a světských lidí, sobě vystavěti.*“ I vyzvali je, aby začaté dílo dokonali a v tom sobě žádnému překážeti nedali. Do té doby však, než kostel bude vystavěn, měli i dále choditi do okolních míst a far, kdež jsou kněží konfese české, k slyšení slova božího a k užívání svátostí. Shromáždění také oznámilo místodržícím, že s nikým do sporů a hádání o smysl zákonů náboženských dávati se nemíní, ale že znění patrného a jistého beze všech výkladů se držíce od toho nikam se uchýliti nehodlají. Defensoři zvěděvše o žádosti opata k císaři za zastavení stavby, oznámili usnesení své také králi Matiášovi, ohražujíce se proti právům vrchnostenským, jež sobě opat přivlastňuje. „Všickni opatové, proboštové a vůbec všecka duchovenství Vaší Císařské Milosti, jakožto krále Českého i s poddanými jich komora jsou;... neb toliko z milosti Vaší Císařské a Královské usufructuarii neb účastníci důchodův klášterských učiněni a to na čas a do vůle Vaší Císařské Milosti bývají.“

Broumovští posilněni jsouce vyzváním defensorů, které jim zabezpečovalo ochranu stavů protestantských, kdyby opat nebo král mocí chtěli na ně sáhati, stavěli nyní kostel tím horlivěji a úsilovněji, tak že jej během roku 1612 dostavěli a hned také protestantského kněze do něho uvedli. Rozhodné jednání defensorů a Broumovských mělo ten účinek, že i opat i Matiáš nechali prozatím protestanty broumovské na pokoji. Matiáš jen vyhledával rady u svých důvěrných rádců, jak by se měl zachovati ve sporu

tomto, a obdržel od nich návrhy, aby stavba kostela broumovského násilím byla zastavena a kněz protestantský aby byl mocí vypuzen z tohoto kostela. Než Matiáš po celá dvě léta věcí touto ani nehnul, ne jako by návrhů těch neschvaloval a s výklady defensorů souhlasil, nýbrž proto, že pozornosť jeho v náboženských věcech českých, pokud si jich sám všímal, věnována byla prozatím katolické reformací na statcích královských.

Na radu katolíků rozhodl se totiž Matiáš provésti katolickou reformací na statcích královských, což započal, že tehdejšímu arcibiskupu Pražskému Janu Loheliovi odevzdal duchovní správu na svých statcích, kde bylo také množství far pod obojí, které roku 1609 konfesí českou za svou přijaly a od té doby slušely pod protestantskou konsistoř v Praze. Král Loheliovi propůjčil právo své, „aby kněžstvo a správce duchovní na všecky kolatury a fary tím způsobem, jakž při sněmě léta 1609 zastíženy byly a jak list majestátní a porovnání mezi stranou pod jednou a pod obojí učiněné to v sobě obsahuje, dosazoval a v dobrém řádu zdržoval a všecko to, což by prospěšné a k vzdělání spasitelnému poddaným sloužiti a užitečné býti mohlo, konal, řídil a spravoval.“ Komora a hejtmani na panstvích královských měli arcibiskupa v tom všem podporovati.

Arcibiskup měl vykonávati práva patronátní „podle majestátu a porovnání,“ ale on zákonů těch nedbaje počal roku 1613 obsazovati posavadní fary pod obojí kněžími katolickými, a aby reformace šla ještě rychleji před se, počal odstraňovati kazatele náboženství nekatolického. Počátek s tím učinil v Novém Strašecí, které tehdáž náleželo ke královskému panství Křivoklátskému. I vymohl od presidenta komory české Slavaty, který týž úřad zástával zároveň s důstojenstvím nejvyššího sudí dvorského, okolo sv. Havla 1613 nařízení k hejtmanu křivoklátskému, Ondřejovi z Ostešova, aby kněze protestantského ze Strašecí odstranil. Ale když hejtman nařízení komory Strašeckým oznámiv jiného více nepodnikal, arcibiskup dne 24. dubna 1614 podal komoře druhou žádosť, aby hejtman faráři protestantskému ihned pryč z fary se odebrati rozkázal, tak aby on jiného, jak pravil, „pořádného“ dosaditi mohl. Komora vyhověla bez prodlení žádosti arcibiskupově a hejtman křivoklátský také hned nařídil Strašeckým, aby kněze svého, ničím se nezastírajíce, neprodleně z fary vyhostili a toho, kterýž jim dosazen bude od arcibiskupa, přijali. A když ani po tomto rozkazu Strašečtí faráře svého nepropustili, tedy arcibiskup upomínal hejtmana znovu dne 10. srpna 1614, aby vykonal rozkaz komory, sice že by arcibiskup musel pomysliti na jinou cestu. Zároveň oznámil arcibiskup, že hodlá faru strašeckou obsaditi o svatém Havle nejblíže příštím. Strašečtí jali se na to dokazovati, že ode dávna mívali kněze pod obojí, a vypravili za tou příčinou posly své do Prahy k arcibiskupovi, aby jej odvrátili od úmyslu jeho. Než všecko nadarmo. Dne 15. prosince 1614 nařídil jim, aby si přijeli do Prahy příští pátek s kočárkem pro kněze Ondřeje Molitorisa, vikáře kostela hradu Pražského, který jim bude prozatím přisluhovati, nežli jim arcibiskup ustanoví faráře. A podobně nařídil jim i hejtman křivoklátský.

Pochybujeme však, že Strašečtí si dojeli v „kočárku“ pro svého správce duchovního; než proto však byl přece dosazen před svátky vánočními do Strašecí a uveden do kostela a na faru, z níž musel odejíti farář protestantský. Nový kněz katolický odstranil z kostela všecky věci, kteréž upomínaly na posavadní jeho určení, dotíral na protestanty a naléhal, aby přestoupili na víru katolickou. Horlivosť tato měla za následek, že Strašečtí kostel zavřeli, klíče od něho uschovali a kněze katolického z města vypudili. Jakých protivenství bylo jim proto zakusiti, o tom vypravovati budeme později.

Co si arcibiskup dovolil na statcích královských, k tomu měl ovšem ještě více chuti a odvahy na statcích, kteréž podléhaly jeho právomocnosti; tak stalo se zejména v Hrobech při hranici saské. Protestanti tohoto městečka museli také zakoušeti ode dávna všelikého příkoří pro svou víru nekatolickou. Již arcibiskup Karel z Lamberka, kterýž panoval před Loheliem, chtěje Hrobské přinutiti k náboženství katolickému, několik set lidu vojenského do města jim položil, mnohé v těžkém vězení umořil. Hrobští tedy, jakmile vydán byl majestát a porovnání mezi stavy, počali si hned také stavěti vlastní kostel, na nějž sbírali peníze i v Němcích, zejména u kurfiřta Saského. Hroby poddány byly klášteru Oseckému, ale ve stavbě kostela nebylo jim bráněno tak rozhodně a úsilovně jako v Broumově, tak že kostel dostavěli a hned také povolali do něho kazatele protestantského. Nyní arcibiskup Pražský, osobuje si jakožto užívatel statků kláštera Oseckého i vrchnostenská práva v Hrobech, obrátil pozornosť svou na toto městečko, aby v něm také provedl katolickou reformací. Měšťané byly odtud všemi prostředky, jaké za tehdejších časů vrchnostem se dopouštěly, donucováni k návštěvě katolických služeb božích. Ti, kdo měli nějaký

úřad nebo zaměstnání, jehož zadávání záviselo na vrchnosti, byli sesazováni pro víru svou; a naopak, kdo se ukazovali nejhorlivějšími ve víře katolické, byli na místa ta dosazováni a ochotně se vyhovovalo všelikým jejich žádostem. Ani mužští ani ženské nesměli pod ustanovenou pokutou choditi na kázaní protestantská a tím méně tam, kde se odbývaly služby boží nekatolické. V neděli a ve svátek měl se každý dostaviti do kostela katolického a doma mohli zůstati jen nemocní nebo ti, kdož z jiných důležitých příčin naprosto nemohli z domova se vzdáliti. Rychtář měl na to dávati pilný pozor, a kdo by se provinil proti tomuto nařízení, měl jej ihned udati úřadu oseckému. Faráři pod jednou měli přidati ročně o 22 kop grošů českých, a přídavek tento měli mu zapraviti také za předešlá tři léta. Jelikož se však k tomu neměli, byl jeden radní vězněn 17 neděl a potom jiní dva drženi u vězení na Oseku. Kromě toho

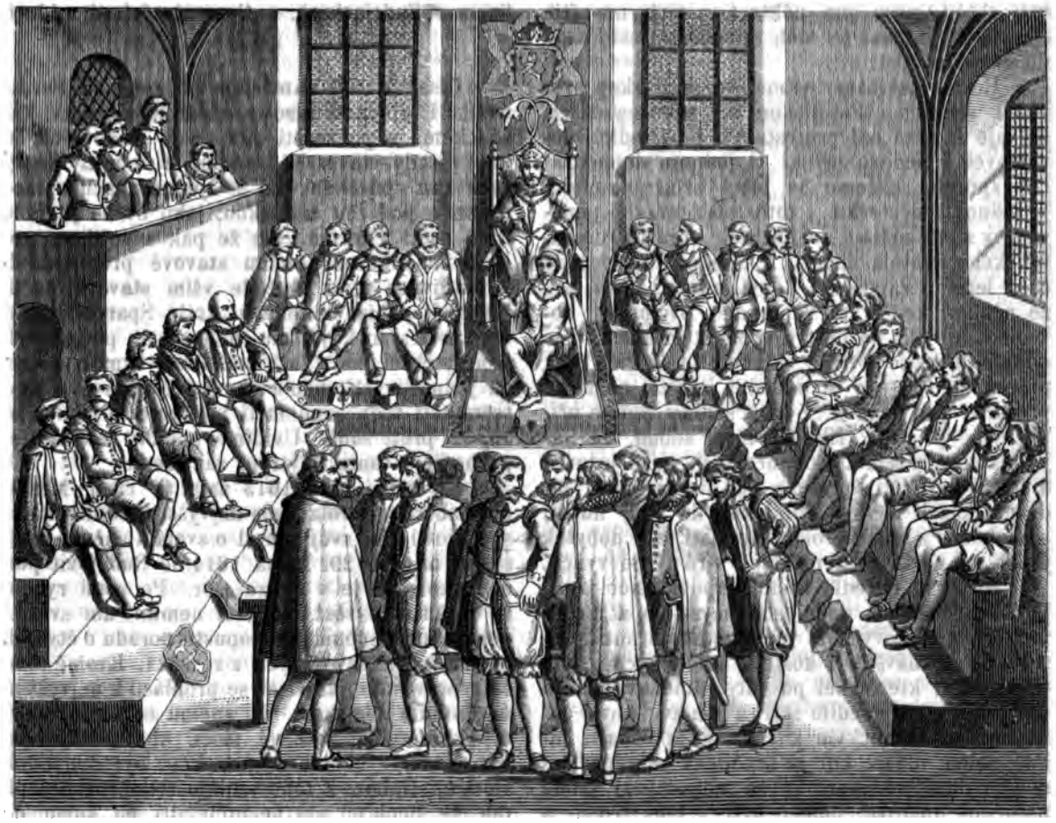

Soud zemský za Rudolfa II. (56.)

zpěčoval se farář pod jednou křtíti děti a oddávati protestanty, chtěje, aby rodičové a noví manželé dříve u něho pod jednou přijímali. Školní mistr byl vyhnán a jiný na jeho místo dosazen, poněvadž ve škole užíval lutheránského katechismu a jiných modliteb a poněvadž prý v kostele zpíval písně kacířské. Na tom však nebylo dosti.

Hejtman osecký Benedikt Mäusekönig z Geiersperku nařídil dne 2. listopadu r. 1614 protestantům oseckým, aby predikantu svému snoubenců po domech oddávati, nad mrtvými těly kázaní činiti žádným způsobem nedopouštěli, nýbrž jej z městečka vyhostili. Podobné poručení přišlo jim dne 13. listopadu od samého acibiskupa. Ale že dobrovolně rozkazů těch neuposlechli, nutil je k tomu i jiným věcem mocí a vězením jak v Praze tak i na Oseku. Bránil jim také

kostela nového stavěti, a když jej přece dostavěli, dal jej zapečetiti, služby boží zastavil a jak už pověděno, do kostela pod jednou je choditi nutil, knězi jejich evangelickému pozemků užívati zakázal a to sobě, že mu Hrobští za dědičné poddané byli přisouzeni, na kanceláři bez pořádného soudu vymohl. Dal jim také pohroziti, nebudou-li ho v náboženství poslouchat, že kat bude míti práci. Konečně odňal jim všecka privilegia a potom, když se mu zapsali, že na věčnost při náboženství katolickém setrvati chtějí, zase jim některá z nich navrátil. Naposledy k tomu je měl, aby kostel svůj sami do základů zbořili.

Rozumí se samo sebou, že arcibiskup prováděl reformaci katolickou na všech statcích, užívaje k obrácení protestantů prostředků dovolených i nedovolených. O jednom donucovacím způsobu chceme se ještě zvláště zmíniti. V jednom městečku i toto předsevzal: poněvadž v zimě sedláci se nechtěli obrátiti, do katolického kostela choditi a tam přijímati, tedy času letního zapověděl dobytku jich pastvy, tak že několik neděl ani vepřového, ovčího ani hovězího dobytka na pastvu vyháněti nesměli. Ten dobytek nemaje potravy, hladem ve dvořích řval, pročež mnozí, aby si pomohli z této nouze, přijímali pod jednou. Z toho sedláci potom učinili sobě přísloví, říkajíce mezi sebou, že jejich volové a telata jsou učenější, nežli jezoviti a kněží katoličtí, protože tito jim několik let darmo kázali a víru katolickou do nich nutili, nemohouce z nich katolíků nadělati, ale dobytek jejich že ve čtyrech nedělích víře té je vyučil.

Když se povedlo arcibiskupovi zmoci a pokořiti Hrobských, dodal sobě mysli i opat Broumovský. Dříve vydával jen mandáty a nutil protestanty k návštěvě kostelů katolických všemi prostředky, které měl po ruce. Jmenovitě nutil protestanty bez rozdílu stáří a pohlaví, aby v čas velkonoční katolickým kněžím se zpovídali; nikdo nebyl oddán, kdo se katolicky nevyzpovídal a nepřijímal. A kdo by se nezachoval podle poručení opatova, neměl býti v obci trpěn, a kdyby zemřel, neměl býti pohřben na hřbitově posvěceném, ale mimo hřbitov v poli, bez zpěvu, zvonění a pohřebních obřadů. Nyní po příkladu arcibiskupa Pražského zabránil také protestantům v Broumově navštěvovati kostel protestantský, který si byli sami vystavěli.

Nesmíme si však mysliti, že nikdo v Čechách si nevšímal této katolické reformace. Již dne 23. září r. 1614 sepsali defensoři o tom stížnost a podali ji místodržícím královským, žádajíce, aby rozkázáno bylo arcibiskupovi, aby nejen sám nedělal protestantům žádných překážek v svobodném provozování víry, nýbrž aby jiným totéž činiti nedopouštěl. Než katoličtí místodržící neučinili ani kroku na obhájení protestantů a jelikož arcibiskup a jiné katolické vrchnosti nepřestali utiskovati poddaných protestantů, byla ta věc vznešena r. 1615 na generální sněm, o čemž dole bude vypravováno.

Sněm v Budějovicích. — Generální sjezd v Lomi. Rok 1614 leden — srpen.

Císař Matiáš zamýšleje po způsobu Ferdinanda I. zjednati zase nadvládu náboženství katolickému a povznésti moc rodu panovnického nad výsady stavovské, umínil si učiniti druhý krok tím způsobem, že si zjedná značnou moc brannou pod tou záminkou, jako by se jí mělo užiti proti Turkům, ale že pak s vojskem sebraným pokořeni budou stavové protestantští jednotlivých zemí a přede vším stavové čeští. I shánět peníze k tomu u krále Španělského a u papeže; a když mu neposkytli potřebných peněz, chtěl pod týmž plášťkem vymoci peněz od jednotlivých sněmů zemských. Stavové protestantští tedy sami měli poskytnouti peníze na vojsko proti sobě. Uvidíme hnedle, jak Matiáš pochodil s tímto chytrým záměrem.

Ke konci roku 1613 zajel si císař Matiáš do Tábora a povolav tam nejvyšší úředníky české zjevil jim svůj úmysl o svolání sněmu generálního na den 29. ledna 1614 do Budějovic pod záminkou, že je v Praze mor. Po zemi rychle se rozšířila pověst, že král nemíní ani svolati generálního sněmu ani dopustit poradu o čtyřech požadavcích stavovských z r. 1611. Kromě toho se vypravovalo, jak císař se prohlásil k nejvyšším úředníkům zemským, že sněmu se bude raditi o vyzbrojení dostatečné moci, aby podmanilo býti mohlo Sedmihradsko, kde byl knížetem Bethlen Gabor. Z toho vzniklo velké rozhořčení, tak že šlechtici ani nechtěli jíti na sněm do Budějovic domýšlejíce se právem, že vojska sebraného mohlo by se užiti nejprvé proti nim samým, o čemž proskakovaly všeliké pověsti. Ale na druhé straně šířilo se mínění, kdyby nejhorlivější a nejrozhodnější protestanti nedostavili se na sněm, že by pak katolíci a lidé vlažní, kteří by přece přišli, mohli Matiášovi povoliti, co by požadoval. A tak dostavila se do Budějovic značná část protestantů, jmenovitě všickni náčelníci stavovští.

Císař dostavil se, jak bývalo jeho obyčejem,

se skvělou družinou. V průvodě jeho byl také *hrabě Karel Bonaventura Buquoy*. Ten sloužil ve vojště španělském, stal se generálem dělostřelectva, vyznamenal se ve válce proti Holanďanům, stal se guvernérem Henegavským, načež přestoupil do služby rakouské. Mezi stavy roznesla se hnedle pověst, že Buquoy se má státi velitelem vojska rakouského a jelikož všecky Španele považovali za horlivé katolíky a odpůrce své víry, spatřovali již nyní v nápadném vyznamenávání tohoto generála pohrůžku, zvláště když je v tom utvrzovali sami jezovité nesmyslným svým počínáním. Jezovité totiž přistrojili v Budějovicích generálovi na poctu dramatické hry, v kterých s obalem i bez obalu bylo napověděno, čeho katolíci se nadějí a co od něho očekávají.

Nelze se tedy diviti, že potkala se hned s rozhodnou opposicí předloha královská, aby stavové čeští pro považlivý stav v Uhrách uvolili se k nákladu na vydržování 6000 pěších a 2000 jízdných a aby se zavázali dále k peněžité pomoci na zachování uherských pevností v dobrém stavu a konečně aby vzali na sebe zaplacení jedné části královských dluhů. Stavové totiž požadovali, k čemuž se byl Matiáš zavázal, aby se napřed jednalo o požadavcích jejich, které roku 1611 nedošly vyřízení; a s tím souhlasili i radové soudu dvorského a komorního. I žádali, aby tento sněm byl rozpuštěn a aby svolán byl sněm generální k vyřízení těchto věcí. Při tom všem a jmenovitě v poradách postranních vedeny byly řeči tak ostré proti králi, že se již podobalo, jako by stavové odhodláni byli i k nejkrajnějším krokům proti Matiášovi.

Císař patrně se ulekl chování stavů; neboť pozvav k sobě některé náčelníky protestantské, hleděl je prosbami obměkčiti. Nedosáhl tím sice záměru svého, aby mu povolili, čeho požadoval, ale přece tolik způsobil, že sněm jevil od té doby větší umírněnosť. Pravíce, že mu rádi chtějí přispěti v největších jeho potřebách, svolili na běžící rok k vybírání obyčejných daní. Tím však obětavosť stavovská byla vyčerpána až na dno: nechtěli dále ani slyšeti o převzetí dluhů a tím méně o nějakém nákladu na vojsko proti Bethlenovi. A za to, k čemu svolili, musel se král Matiáš zavázati, že nejdéle do měsíce ledna 1615 svolá sněm generální a že mu předloží čtyry články stavovské k pojednání a konečnému vyřízení.

A že stavové měli alespoň tušení o záměrech Matiášových a že prohlédali politiku jeho, vysvítá nejlépe z kroku, kterého se za sněmu v Budějovicích odvážili Linhart Kolona z Felsu a hrabě Jindřich Matiáš z Thurnu. Ti totiž v tajném slyšení dne 26. února podali císaři spis, v němž se vykládalo dosti zřejmě, kterak znají konečný cíl politiky Matiášovy. A tak spis obsahoval v sobě napomenutí, aby císař se vzdal úmyslu vyzbrojiti vojsko, poněvadž by z toho vzniknouti mohla celá řada považlivých nebezpečenství a konečně snad také ztráta všech 3 korun. Císaři se pravilo tak řka bez obalu, že stavové čeští budou na každou novou moc válečnou pohlížeti jako druhdy na vojsko Pasovské, poněvadž by mohlo zemi utiskovati a svobody stavovské, jmenovitě svobodnou volbu krále skracovati.

Po tomto kroku Matiáš z Thurnu učinil hned také krok druhý ještě rozhodnější, který svědčil nejlépe, jakou odpověď stavové by dali králi Matiášovi, kdyby vojsko své uvedl do země. Hrabě Matiáš z Thurnu dal totiž ve spolku s hrabětem Ondřejem Šlikem a Václavem Vchynským vzkázati kurfiřtovi Saskému, že opposice česká jest odhodlána ssaditi rod Habsburský s trůnu českého a jemu nabídnouti korunu.

Panovník jiný, jenž by se přesvědčil, že stavové země tak důležité prohlédli jeho záměry, upustil by od předsevzetí svého nebo by je poodložil k době příhodnější; Matiáš však v tomto případě osvědčil neobyčejnou pružnosť vůle. Usmyslil si totiž svolati do Lince generální sjezd zástupců všech zemí, jimž by otázka o zbrojení byla předložena. Hned také vyzval sněm český, aby zvolil své zástupce na tento sjezd. Ale stavové se vymluvili tím, co císař chce jednati v Linci, že může předložiti generálnímu sněmu v Praze, kdež věc může býti hned platně vyřízena. Přes toto odbytí na sněmě českém svolány pak na spěch sněmy ostatních zemí rakouských i podána jim předloha o vyzbrojení vojska. Také ony nevyhověly žádostem jeho, ale deputace na sjezd linecký zvolily. Aby však také Čechy byly v Linci zastoupeny, nařídil císař místodržícím, pak radám soudu zemského, dvorského i komorního, jakož i defensorům, aby ze sebe zvolili výbor a jej vypravili do Lince. Stalo se tak a do Lince posláno sedm osob, mezi nimiž byli Adam z Valdšteina, Vilém Slavata, Thurn, Fels a Jan z Klenového.

Matiáš kojil se velkou nadějí, že na tomto sjezdě snadno zjedná většinu svému požadavku, jelikož povoláni byli do Lince nejen zástupci jeho zemí, nýbrž také zástupci z vnitřních zemí rakouských ze Štýrska, z Tyrol a j. v., a pak také arciknížata Maximilian a Ferdinand, vyslanec španělský Zuniga a zástupce Albrechta Bu-

quoy. Matiáš tedy považoval takměř za jisté, že vyhověno bude jeho požadavku.

Dne 11. srpna 1614 císař Matiáš zahájiv tento první rakouský sněm říšský, jenž úředně nazýván „generální konvent", odevzdal předsedání oběma arciknížatům. I bylo pak sněmovníkům, jichž se dostavilo asi 70, vykládáno, že prý původem Bethlena Gabora dostalo se Sedmihradsko do poddanství Turkům, že však u lidu sedmihradského většinou se jeví přání spojiti se s křesťanstvem, jakož i že Turci loupežnými nájezdy bez ustání míru porušují. Poslancům předloženy ve smyslu toho otázky: má-li se Turkům toto porušování míru beze msty trpěti, a zdali stavové hodlají za zachování míru se zasaditi? Za druhé, jak naložiti se Sedmihradskem, má li se tato země ponechati Bethlenovi nebo ne?

Nejprvé ovšem bylo na Uhrech, aby oni se pronesli o těchto otázkách, poněvadž jich otázka sedmihradská a nájezdy Turků více se dotýkaly, nežli vzdálených Čechů, Moravanů, Slezanů a Lužičanů. Než Uhrům bylo sousedství knížete Bethlena vítanější nežli sesílení moci Matiášovy knížectvím Sedmihradským; a tak místo ochotné pomoci chtěli při této příležitosti moc královskou v Uhrách ještě více seslabiti. I prohlásili, že v pevnostech pohraničných nechtějí trpěti ani posádek ani vůdců německých, a požadovali, aby ostatní země peníze na vydržování těch pevností nezasýlaly císaři, nýbrž přímo jim. Kromě toho radili, aby se s Turkem válka nevedla, nýbrž aby se vypravilo poselství k sultanovi; a ohledně Sedmihradska zrazovali císaře, aby do té země nevtrhl válečně, poněvadž by tím Turci byli podrážděni.

Takovéto chování se Uhrů rozhodlo o požadavcích Matiášových. S tím ovšem nesouhlasil nikdo, aby Uhrům poskytovány byly peníze na vydržování pevností, ale zrovna tak rozhodně byli mnozí proti tomu, aby se vyhovělo Matiášovi, když sami Uhři byli proti tomu. Některé země byly sice ochotny pomoci Matiášovi, poněvadž nevěřily, že vojska chce užíti proti protestantům; ale zástupci ostatních zemí Matiášových nedůvěřovali a tak k pomoci pod rozličnými záminkami nesvolili; Čechové se vymlouvali, že k tomu všemu nemají plnomocenství. A tak sněm všech zemí rakouských, kterýž stál Matiáše 200.000 zl., rozešel se po 14ti dnech, aniž by byl Matiáš obdržel jediného zlatého.

Generální sněm roku 1615. — Jednání o konfederaci. — Jednání o defensi. — Jednání o krajských sjezdech. — Jednání o dědičných smlouvách. — Berně povolena.

R. 1615 červen — srpen.

Generální sněm, kterýž se měl sejíti hned v lednu, odkládán zase od Matiáše, poněvadž se obával opposice stavovské. Ale rádcové a jmenovitě Khlesl dodávali mu tolik mysli, že se konečně přece odhodlal sněm tento svolati. A tak oznámil císař stavům rozličných zemí svých, že sněm generální zahájen bude dne 15. června, vyzývaje jich spolu, aby deputace své v čas vyslali. Dostavily se deputace z Moravy, Slezska, obou Lužic, z Dolních a Horních Rakous, Uhry však neposlaly nikoho.

Tentokráte svolil Matiáš skutečně, aby se jednalo o požadavcích stavů českých, které roku 1611 nedošly svého vyřízení. Požadavky tyto týkaly se následujících věcí: 1) aby stavové uzavříti směli konfederaci čili spolek k hájení své víry se všemi zeměmi koruny české i ostatního panství císařova; 2) aby směli sbírati vojsko ze společného usnešení, kdykoli by uznali potřebu, ke své obraně; 3) aby stavové měli právo odbývati sjezdy krajské i bez svolení krále; a 4) aby byly obnoveny smlouvy přátelské, dědičné mezi Čechy a kurfiřty Saským, Falckým a Brandenburským, zavřené někdy od krále Jiřího v takovém způsobu, by stavové mohli se dovolávati pomoci těchto cizích knížat ve sporech s králem svým.

Hned po zahájení sněmu počali Čechové jednati s deputací moravskou, slezskou a lužickými *o konfederaci*. Avšak všecky tyto deputace místo ochotné povolnosti vytasily se se starými stížnostmi a požadavky jak naproti Čechům, tak naproti sobě, tak že tím místo dobré vůle a přátelské lásky hned z počátku ujala se kyselost a podrážděnost mezi stranami smlouvajícími. Moravané, Slezané a Lužičtí prohlásili nejprvé, že nejsou prý nikterak povinni choditi do Prahy na sněmy generální, i dali to sobě od císaře reversem potvrditi. Moravané zejména namítali, že roku 1608 zapsali se s Uhry a Rakušany v Prešpurku, Ivančicích a Štěrboholech ve spolek na vzájemnou obranu svobod svých a že tedy nemají podstatné příčiny, aniž vidí toho potřebu, proč by zanechali toho spolku a smlouvali se o jiném. S Moravany tedy nebyla uzavřena žádná konfederace. Slezané sice pravili, že jsou ochotni uzavříti konfederaci, ale nežli se o tom počne jednati, chtěli, aby Čechové se ujali jejich nároků na Opavsko proti

Moravanům, aby svolili k opravě státního poměru Slezska k Čechám ovšem v tom smyslu, aby Slezsko se stalo úplně samostatným, souvisíc s Čechami jen společnou osobou panovníkovou. V ohledu tomto obnovili zejména svou žádost za samostatnou kancelář, o kterou spor od roku 1611 ani neutichl. Čechové totiž nejen že se byli ohradili proti způsobu, jakým byl Matiáš otázku tuto prozatímně rozřešil, nýbrž vypravili z jara r. 1613 do Vídně k Matiášovi Adama ml. z Valdštejna a Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic s tou žádostí, aby kancelář slezská byla zrušena. Matiáš žádost Čechů nezamítl, ale ustanovil, že k rozhodnutí o tom ustanoví jakýsi smírčí soud, do něhož povoláni budou zástupci všech zemí koruny České. Když pak svolán byl sněm zemský do Budějovic r. 1614, Matiáš vyzval i Slezany, aby tam vypravili své zástupce, že se bude jednati o otázce kancléřské, kteráž byla ve Vratislavi r. 1611 jen prozatímně vyřízena. Ale Slezané neuposlechli vyzvání tohoto, poněvadž věděli, že císař se kloní k Čechům a odpověděli dne 30. ledna 1614, že prý kancelář je regale, summum jus královo a že on tedy mohl právem zříditi zvláštní kancelář slezskou. Slezané tedy chtěli nyní, aby Čechové uznali zvláštní samostatnou kancelář, ale Čechové se tomu rozhodně opřeli a tak se rozbilo i vyjednávání o konfederaci se Slezany. Avšak i vyjednávání s Lužicemi nemělo příznivého výsledku.

Dne 8. srpna počali nejvyšší úředníci zemští vyjednávati o konfederaci s deputací dolnorakouskou. I předložili jí nejprvé otázku, co stavům má sděliti a čeho od nich míní žádati. Způsob tento, jenž musel uraziti deputaci dolnorakouskou, vymyšlen byl od nepřátel a odpůrců každého spolku stavů mezi sebou. Deputace rakouská, zanechavši jednání s nejvyššími úředníky, obrátila se zvláštním podrážděným přípisem na sněm český. Avšak dvojí okolnost usnadnila v této příčině vítězství Matiášovi. Za příčinou nám neznámou panovala touto dobou jakási roztržka mezi stavy nekatolickými, tak že dostavila se na sněm jenom jedna jich část mající v čele Thurna, Kolonu, Budovce a Viléma z Roupova, kdežto část druhá s Ondřejem Šlikem, Vilémem z Lobkovic a Štěpánem ze Šternberka ostala doma. Někteří z vůdců stavovských, jako jmenovitě hrabě Thurn, Karel z Žerotína, vzdálili se těchto dnů z Prahy na návštěvu Štěpána ze Šternberka do Postoloprt, kamž s nimi odjel také kotolík, nejvyšší hofmistr pan Adam z Valdštejna, který v otázce konfederace šel s protestanty. Matiáš zpraven byv o nahodilé menšině rozhodné opposice, rozkázal bez prodlení nejvyššímu purkrabí, aby na sněmě dal vzíti v poradu odpověď stavům dolnorakouským. Nejvyšší purkrabí zachovav se podle toho získal většinu i pro návrh, aby deputace dolnorakouská vyzvána byla, jakož se stalo již i od nejvyšších úředníků zemských, aby přednesla, čeho sobě žádá. Nadarmo ohražovali se Linhart Kolona z Felsu a Václav Vilém z Roupova proti takovému jednání, nadarmo se přimlouvali, aby jednání o těch věcech se odročilo, až se vrátí sněmovníci, kteří se z Prahy vzdálili, nejvyšší purkrabí je odbyl tím, že zemské zřízení nepředpisuje, aby se v sněmování čekalo na nepřítomné. A tak deputaci dolnorakouské dostalo se odpovědi takové, že ve vyjednávání nemohla dále pokračovati, nechtěla-li se ponížiti. K největší radosti císaře odjela z Prahy, nepořídivši ničeho. V deputaci hornorakouské jal se pracovati pro konfederaci velmi horlivě Gothard ze Starhemberka, netaje se nikterakž, že konfederace má vlastně za účel obranu práv stavovských proti dynastii. A pán ze Starhemberka choval se také velmi statečně před nejvyššími úředníky zemskými, když povolali před sebe deputaci hornorakouskou jako dříve deputaci dolnorakouskou. Ale preláti, kteří s ním byli v deputaci, prohlasili se veřejně proti jeho snahám; známý násilník, kardinál Khlesl, hrozil mu trestem nejhorším a konečně sám Matiáš dada si deputaci předvolati vyzýval ji, aby se domů navrátila, k čemuž preláti ovšem ochotně svolili. A tak i Starhemberkovi nezbylo konečně nic jiného, nežli z Prahy odjeti, když viděl, ani sami stavové čeští, konfederaci přející, nejsou této chvíle ve většině. Jednání o konfederaci bylo tím tedy zmařeno naprosto a v nálezu sněmovním zmíněno se o tom následujícími slovy: „Poněvadž z království Uherského sem do království toho žádných poslů jsou nevypravili, a vyslaní z arciknížectví Rakouských ničehož toho při J. M. C., jakožto králi Českém, a stavích tohoto království nevyhledávali, z té příčiny tak jest již ten artikul minul."

Vedle konfederace jednáno zároveň *o defensi*, při čemž jevila se větší ústupnost a ochotnost. Všecky země koruny české uznávaly totiž povinnost svou pomáhati sobě na vzájem proti vnějšímu nepříteli a ustanovily podíly své ve společném vojště. Čechy měly v čas potřeby vypraviti 2000 jízdných a 6000 pěších, Morava 1000 jízdných a 3000 pěších, Slezsko 2000 jízdných a 3000 pěších, obě Lužice dohromady 1200 jízdných a 2000 pěších. Společné vojsko mělo tedy obnášeti 6200 jízdných a 14.000 pěších.

Tím sice ustanoven počet vojska pro čas potřeby, ale deputace i tuto se ozvaly, že nemají plnomocenství, a tak defense závisela na tom, bude-li ještě potvrzena od sněmu moravského, slezského a lužického. Ostatně nestalo se žádné opatření, aby vojsko toto bylo zásobeno vším potřebným a jmenovitě také, aby se mohlo v čas potřeby brzy stáhnouti na místě ustanoveném. A tak defense byla jen na papíře, polovičatou, nedostatečnou.

Když takovýmto způsobem vyřízeny byly s deputacemi ostatních zemí věci společné, přistoupil sněm český k jednání o dvou ostatních kusech, které se dotýkaly jen země České a které nedošly vyřízení svého na sněmě r. 1611: totiž o sjezdech krajských a o dědičných smlouvách. Do roku 1547 mohli se stavové volně a podle libosti scházeti na sjezdech krajských a na nich pojednávati o všech sebe důležitějších věcech zemských. Stavové mohli se na těchto sjezdech připraviti k jednání sněmovnímu, mohli se utužovati v oposici a vůbec mohli na nich připravovati půdu všemu, čeho chtěli dosáhnouti. Byly to tedy sněmíky v malém. Ferdinand však po přemožení odporu stavovského sjezdy krajské zakázal a do zřízení zemského položen článek, kterým se zapovídal veliký sjezd stavovský bez předchozího svolení králova. Protestanti dali si tedy nyní velice na tom záležeti, aby na sněmě prosadili návrh o sjezdech krajských. Avšak ani Matiáš a přívrženci jeho nesložili ruce v klín: přemlouvali, slibovali a hrozili a způsobili tolik, že většina stavů se rozhodla nesvoliti k obnovení sjezdů krajských. Neočekávaným tímto výsledkem byla zajisté také vinna roztržka mezi stavy protestantskými a malá jich část na sněmě. Thurn a přátelé jeho pozbyli takto veškery naděje, že by mohli dosáhnouti svých zámyslů, i odešli ze sněmovny, nevyčkavše ani závěrečných porad.

Za takovýchto okolností spečetěn byl už také osud čtvrtého kusu, *obnovení smluv* s cizími knížaty, čímž hodlal Thurn docíliti, aby cizí knížata byli ochránci stavovských práv českých a stavové aby se k nim mohli utíkati o pomoc, když by se dostali do sporu se svými panovníky a když by tito práva ústavní chtěli skracovati. O těchto dědičných smlouvách se tedy jednalo, ale ne v tom smyslu, jak si přál Thurn a jeho přátelé. Sněm se totiž usnesl, poněvadž těmito dědičnými smlouvami uvedeno bylo království České v dobré srozumění se zeměmi a panovníky sousedními, aby smlouvy ty byly obnoveny a potvrzeny. Avšak jelikož se od té doby staly veliké přeměny v zemích okolních, požádán Matiáš, aby jako král Český postaral se co nejdříve o obnovení smluv těchto. K vyjednávání o tom nebyl zvolen ani jeden z náčelníků protestantských, což bylo nejlepším důkazem, že se usnešení toto stalo jen proto, aby se formálně vyhovělo stavům protestantským. Byliť zvoleni z pánů: Jiří Fridrich hrabě z Hohenlohe, Jindřich Libštejnský z Kolovrat, Rudolf Trčka z Lípy, Jáchim st. Slavata z Chlumu a Košmberka; a z rytířů: Jan nejstarší Hořčice z Prostého, Mikuláš Braum ze Zvířetic, Sigmund Belvic z Nostvic, Mikuláš Vratislav z Bubna, Vilém Dobříkovský z Malečova a Jindřich Černín z Chudenic.

Za to pochodil král Matiáš tím lépe se svými požadavky. Když se totiž jednalo o berni od Matiáše požadované, stavové nejen mu povolili berni velmi vysokou, nýbrž zavázali se také uplatiti díl dluhů královských. Stavové čeští vzali na sebe dluh 2,700.000 tolarů i usnesli se dluh ten splatiti co možná nejdříve velkými, na několik let napřed uloženými daněmi. Povoleny tedy daně na pět let napřed a to tak vysoké, že jen válečného roku 1596 zaplaceny daně ještě vyšší. Roční výnos daní páčil se na 800.000 tolarů a tak mohl býti do pěti let umořen veškeren dluh a ještě mohla býti odvedena značná část Matiášovi. Stavové čeští tedy osvědčili tentokráte takovou ochotnost a obětavosť, že mohla býti počátkem dobré shody mezi králem a stavy, kdyby Matiášovi skutečně záleželo na blahu země a na klidném její rozvoji. Událostmi těmito osvědčilo se dostatečně, že Matiáš při dobré vůli a při dobrém a spravedlivém šetření zákonů zemských mohl dostati na svou stranu i mírnější protestanty. Uvidíme však, že dobrá tato shoda byla zjevem pomíjejícím a že propasť, jakáž oddělovala panovníka od ohromné většiny v zemi, nebyla žádným pevným mostem překlenuta.

Zákon o užívání jazyka českého.
R. 1615.

Ze všeho, o čem se jednalo na sněmě generálním a na sněmě českém, bylo tentokráte nejdůležitější usnešení o užívání jazyka českého. Na sněmě se přednášelo, kterak předkové snažíce se jazyk a národ svůj Český vzdělati, rozmnožiti a zachovati a soudíce, že se zahynutím jazyka českého i národ Český i jméno Čechů by zahynouti musilo, za právo nařídili, aby před soudy v tomto království jinak mluveno a pře vedeny nebyly než jazykem českým. Předkové,

kteří na vlast svou, jakožto praví její synové pamatovali a vzdělání národu i jazyka svého žádostivi byli, ti že jsou chvály hodni; avšak mnozí nynější obyvatelé království tohoto, potomci jejich, že zasluhují pokárání, když šlépějí předků svých nenásledují, nýbrž do vlasti své všelijaké cizí jazyky a národy uvádějí. A to kdyby se časně nezabránilo, že by naposledy přineslo velikou záhubu i utištění národu Českému. Vidíme vlastníma očima, pravili řečníci, že vždy více a více cizinců do země přibývá, kteří se tady usazují, své živnosti a obchody vedou, velikých statků docházejí, na úřady rozličné obzvláště v městech a v městečkách dosazováni bývají, ač neumějí ani tří slov českých, stranám věci své česky přednášejícím nerozumí a práv tohoto království povědomi nejsou. Ano i na mnohých místech tohoto království před soudy a na radnicích jazyky cizími, což patrně činí proti zřízení zemskému B. 32. a proti nařízení předků našich, se mluví a pře vedou. Ano i na nejedněch kolaturách stavů, kdež je jen české obyvatelstvo, kněží cizozemci, jazyka českého neužívající, se dosazují a chovají, kdežto naopak se neděje, aby Čechové jinam ze země se stěhovali a osazovali a kdekoli u cizích národů podobného pohodlí a podporování docházeli; nebo aby se kde v cizí zemi při soudech jazykem českým jednalo nebo v kostelích slovo boží jazykem českým kázalo. Odtud zřejmo jest, že by Čechů ubývati a cizozemců do království Českého přibývati musilo. A proto na tom císař se stavy jednomyslně se snesl:

„I. Aby všickni ti, kteří z cizích zemí posud do království českého buď za obyvatele, t. j. státní občany aneb do měst za měšťany přijati jsou; děti své ihned z mladosti jazyku českému povinni byli dáti učiti, tak aby jsouce v Čechách rodilí a zrostlí, skutkem dokazovali, že Čechové jsou, poněvadž jeden národ od druhého ničím tak jako jazykem rozeznán býti nemůže.“

„II. A aby děti cizozemců do země posud přijatých větší příčinu k učení se jazyku českému měli: proto aby dědicové obojího pohlaví vyšších i nižších stavů, kteříž by jazykem českým dobře mluviti uměli, po smrti rodičů svých napřed před jinými v statcích pozemských dvojnásobně dědili a tak jim raději statkové pozemští zůstavili; jiní pak, kteří by česky neuměli, aby na penězích neb jináč díly své přijíti a na tom přestati povinni byli.“

„III. Na potomní však a budoucí časy od zavření tohoto generálního sněmu, aby žádný cizozemec, kterýž by jazyku českého neuměl a potřeby své v něm srozumitelně přednésti nemohl, do země za obyvatele ani do měst za měšťénína žádným způsobem přijímán nebyl, nýbrž aby každý, kdož by chtěl býti přijat do tohoto království, nejprvé jazyku českému naučiti se povinen byl, a když by se naučil, tu teprvé aby se mu toho dostati mohlo a dříve nic; však s tou výminkou: aby žádný takový, vnově do země přijatý cizozemec ani děti jeho do třetího kolena na žádné úřady zemské neb městské i jiné, ani také do žádných soudův dosazován nebyl: a to pak proto, že není možné cizozemcům tak rychle všech zvyklostí a obyčejův zemí svých, v nichž zrozeni jsou, odvyknouti, aby snad jsouce v nějakých povinnostech potřebováni, něco takového do země a dobrých pořádků našich nevtrušovali a právům království tohoto, podle nichž sami obyvatelé království tohoto souzeni býti mají, tak na spěch rozuměti a se naučiti; tak ovšem i proto, aby starožitní Čechové, jakožto praví, vlastní a přirození vlasti naší milé synové před týmiž vnově do země přijatými cizozemci jako nějakými pastorky jejími větší podpory a odměny za věrné a platné služby králi a království činěné užiti mohli. Ano i jiní, vidouce při dětech odměnu zasloužilosti otcovské a nadějíce se téhož i při synech svých, tudy aby jako ponuknuti byli tím ochotněji v potřebách obecných se potřebovati dáti a nižádné péče a snažnosti k vzdělání obecného dobrého sobě nelenovati.“

„IV. Při sněmích, též při soudech vyšších na hradě Pražském, tak i ve všech městech a městečkách J. M. C. a Její M. králové, též panských, rytířských, městských a duchovních při právech nemá jinak mluveno, pře vedeny, slyšány, příčiny přijímány a souzeny býti než to vše jazykem českým.“

„V. Tolikéž v těch farách, kostelích neb školách, v kterýchž jest před lety desíti slovo boží jazykem českým kázáno bývalo a dítky témuž jazyku českému se vyučovaly, aby to nyní ještě i budoucně v tom předešlém dobrém způsobu zůstávalo, a jiní cizího jazyku správcové školní, kněží a kazatelé, kteříž by česky neuměli a nekázali, tam uvozováni a usazováni nebyli, nově však vystavené kostely a školy v to nepotahujíc. A jestliže by kde od těch nahoře jmenovaných desíti let tak nově na takové fary neb školy Němci dosazeni byli a cizím jazykem kázali, tehdy aby všickni do nejprv příštího sv. Jiří odtud vybyti a na místo takových kněží, kde pod jednou, tu od arcibiskupa, a kde pod obojí tu od administratora, i také správcové školní Čechové dosazeni byli. Pakli by se to

od kterýchkoli kolatorů do toho času nestalo, tedy aby jedenkaždý z nich pokuty 1500 kop grošů českých propadl na ten způsob: jeden díl, který by to vyhledal, druhý k zemi a třetí do špitálu."

„VI. A jakož jistá zpráva se činí, že některé osoby ze stavu i z lidu obecného mezi sebou se zavázaly, aby v životě společenském jazykem českým nemluvily, což na velké zlehčení jazyka českého směřuje; protož jsou se stavové o to s císařem snesli tak: když by obyvatel království Českého jazykem českým, uměje jej, mluviti nechtěl a jiné též od mluvení českého odvozoval, aby v zemi trpín nebyl, nýbrž do půl léta ven ze země se vystěhovati povinen byl. A pokudž by toho neučinil, aby jako rušitel obecného dobrého dále žádných práv a svobod království Českého užívati nemohl."

„VII. Poněvadž se vyhledalo, že v některých místech v království Českém, zvláště v městech Pražských, Německého národu lidé obcí německou se jmenují, ježto v témž království o žádné jiné obci mimo obec českou se neví a jak od J. M. C., tak ani od slavné a svaté paměti předků J. M., králův Českých, nikdy vysazena ani dopuštěna nebyla a není, ani v zřízení zemském a v právech království Českého žádné zmínky o obci se nenachází: protož na tom jsou se všickni tři stavové snesli, aby toho na budoucí časy nebývalo a nějaká obec nová v království tomto zvláštní německou se nejmenovala, pod pokutou výš položenou."

Usnešení stavů, kteréž vycházelo z důvodů praktických, národních, politických a národohospodářských, bylo pro zemi Českou v tehdejší době tak potřebné a nutné, že Matiáš udělil mu potvrzení svého beze všeho odporu a váhání. A tak byl tento nový základní zákon o užívání jazyka českého na sněmě slavně vyhlášen (vyobrazení tohoto výjevu podáváme na str. 1025 a 1026) a pak obvyklým způsobem zapsán do desk zemských.

Kdo by na tento zákon pohlížel se stanoviska nynějšího světoběžného liberalismu, musel by jej odsouditi a zatratiti proto, že snad Němci nebo jiní cizinci byli jím zkráceni. Takovýto posuzovatel by však ukázal jen svou neznalost tehdejších poměrů českých. V Čechách byly tehdáž jen Chebsko a Loketsko již úplně německé; ale tyto kraje byly od Čech odděleny a zákon nahoře uvedený se na ně nevztahoval; a tak Němci krajů těch nebyli nijakž zkráceni. Co se týká ostatní země, byla ovšem Němcův asi desátá část, ale byli roztroušeni po městech a v krajinách pohraničných tak řídce, že skutečně při tehdejším zřízení státním nejevila se toho žádná praktická potřeba, aby měněny byly zákony o užívání jazyka českého a rozličné starobylé obyčeje a zvyklosti. A s tím ovšem dobře se srovnávalo, aby každý cizinec povinen byl naučiti se dobře jazyku českému a obratně jím mluviti, chtěl-li držeti v zemi statky, provozovati nějakou živnost nebo obchod a užívati práv veřejných s tím spojených. A důsledek toho byl, že dávána těm přednost, kdo osvědčovali ochotnost v učení se a užívání jazyka českého, poněvadž na druhé straně objevovali se lidé, kteří si jazyka českého neváželi a jej zlehčovati se neostýchali. Vímeť předobře, že se tak děje i za naší doby a že je i nyní ještě potřebí zákona na ochranu našeho národního jazyka, neboť kdyby toho nebylo, jazyk náš, národnost naše musily by přemáhati mnohem větší obtíže, nežli jaké se jim posud v cestu staví.

Novověký liberál byl by hned hotov se svým úsudkem, že Čechové nebyli nijakž svobodomyslní, že byli úzkoprsí a krátkozrací, když zahraňovali cizincům přístup do své země. Toho však nebylo. Čechové přijímání cizinců do své země povolovali pod výminkami rozumnými a zajisté spravedlivými. Statek svobodný ovšem mohl si koupiti v Čechách každý cizinec, když podrobil se právům a obyčejům země. A jedním z takových práv bylo právo „obyvatele" neboli inkolat, tak že ten, kdo od stavů přijat byl za „obyvatele" čili komu propůjčen byl inkolat, přijat byl tím mezi stavy, pány nebo rytíře, směl statky kupovati nebo jiným způsobem jich nabývati, na sněmy choditi a vůbec všech práv užívati a vykonávati jako každý jiný starší obyvatel země České. A přijetí tomuto kladlo se za podmínku, aby cinec naučil se česky. I za našich časů nepropůjčuje se státní občanství jen tak zhola. Každý národ uvědomělý a na národnosť svou hrdý chrání jazyka a národnosti své proti cizincům; zdaliž tedy nezasluhují pochvaly i naši předkové, že tak učinili roku 1615? Národové velcí, jako jsou na př. Francouzové a Němci nepotřebovali by chrániti svého jazyka, poněvadž cizinec v tomto množství zmizí a utone jako kapka v moři. A přece na př. Němci nadržují a chrání svou národnosť, kde více se stýká se živlem cizím, jako na př. v Elsasích a Lothrinsku, a vnucují přímo svůj jazyk národnostem neněmeckým, jako na př. Polákům v Poznaňsku a jinde. Kdož by tedy mohl kárati nebo dokonce zatracovati stavy české, že vydali zákon na ochranu své národnosti v Čechách, kolkolem skoro od národu jiného jazyka obklopených, že nutili cizince, aby se seznámili s právy, mravy a obyčeji českými,

aby nepohrdali jazykem českým, když měli krále, kteří ani česky neuměli, kteří jazyku cizímu dávali přednost, kteří cizince do země volali a je tady všelikými úřady, statky a jiným způsobem odměňovali?

Jak praktický a hluboký smysl spočíval v tomto zákoně, vysvětluje se ještě také dvojí závažnou okolností. Jisto je, že ten, kdo se dobře naučí jazyku cizímu a pozná důkladně práva, mravy a zvyky toho národa, přestává býti z pravidla nepřítelem a odpůrcem snah a požadavků tohoto národa. On se s tím národem slívá, stotožňuje a při nejmenším s ním se více a více sbližuje. Neboť o tom pochybovati nelze, že neznalost jazyka je přehradou, která odděluje jedny ode druhých. A za druhé spočívala v tom moudrá opatrnost a myšlénka opravdu státnická, aby cizinci nebyli jen tak zhola pouštěni na sněm český a aby tam nerozhodovali o osudech země a národa, jehož nemilovali, k němuž se

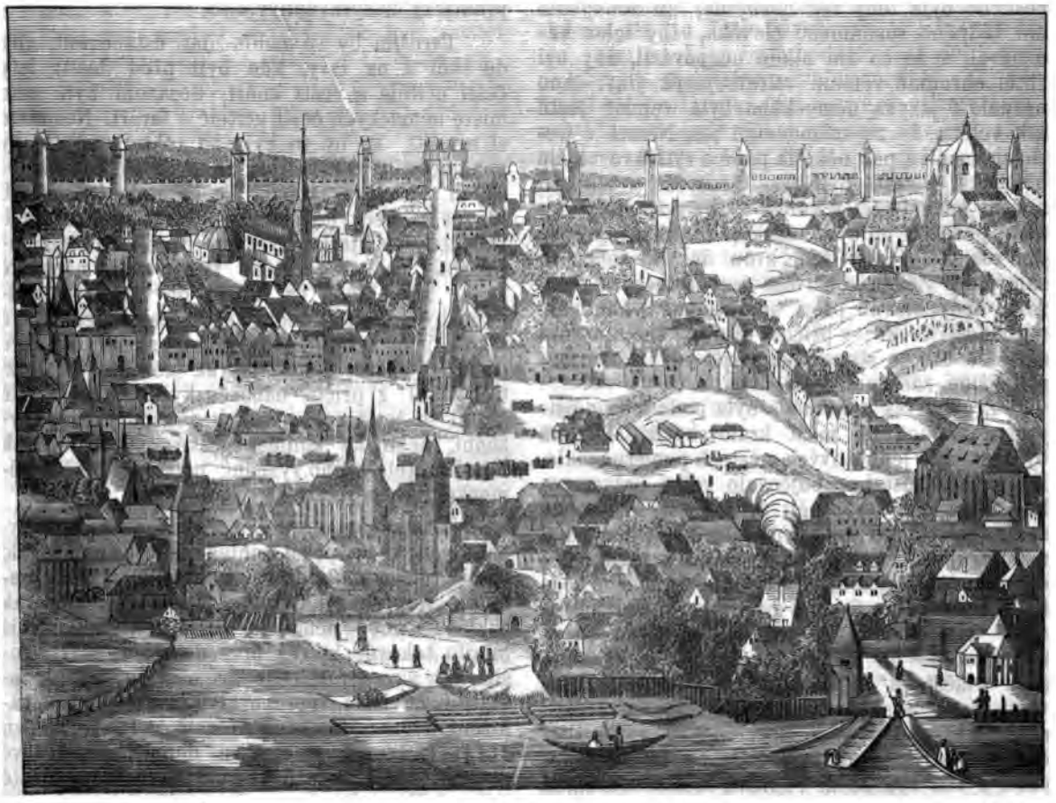

Praha roku 1606. — Dobytčí trh. (57.)

ještě nijakž nepřivinuli. Na sněmy české mohl choditi každý pán a rytíř. Kdyby tedy stavové ceští toto vznešené právo politické a národní nebyli ohradili inkolatem a zákonem o znalosti jazyka českého, mohli se toho snadno dožíti, že by několik cizinců bylo mohlo hlasy svými rozhodovati třeba proti prospěchům ohromné většiny. Na sněm český v obyčejných dobách nedostavovalo se totiž přes 100 poslanců; za to byli by mohli přijíti vždycky všeckni cizinci, poněvadž byli při králi a při jeho dvoře. A když byl tak malý počet poslanců, mohlo 10, 20 až 30 cizinců Němců, Italů a Španělů snadno rozhodnouti v nejdůležitějších případech proti všemu obyvatelstvu domácímu, proti rodilým Čechům. Bylo tedy zcela v pořádku, že od statkáře, jemuž se nabytím statku dostala velká moc nad obyvatelstvem českým a jemuž se tím propůj-

čovala velká práva v zemi, se požadovalo, aby se vyznal v jazyku, kterým mluvilo devět desítin obyvatelstva, kterým mluvili jeho poddaní a jeho stavovští soudruzi. Ostatně důkladná znalosť jazyka českého byla nezbytnou praktickou potřebou pro každého občana v Čechách a jmenovitě pro ty, kdo vystupovali v životě veřejném. Hrabě Matiáš z Thurnu neuměl dobře česky a velice mu to vadilo, a Kolona z Felsu veřejně se omlouval na sněmě, že se neumí plynně česky vyjádřiti. Důkladná znalosť jazyka českého byla tedy tak nezbytna, že nenapadlo ani žádného rozumného člověka, aby toho neuznával, a že se ani nikdo neopovážil, aby byl chtěl ohromné většině vtírati jazyk jiný. Ano neznalosť jazyka německého byla tehdáž ještě tak veliká, že ze sněmovníků jen Němci v Čechách usedlí a pak několik pánů a rytířů rozumělo německy. Ostatní byli ryzí Čechové; a tak byli nuceni sněmovníci a vůbec osoby v životě veřejném působící mluviti česky, chtěli-li, aby se jim rozumělo, aby řečí svou dosáhli toho, co zamýšleli. Zákon o užívání jazyka českého směřoval tedy hlavně proti nepřátelům a škůdcům národnosti české; v příčině této byl zcela oprávněn a s tohoto stanoviska snáší se i s nejliberálnějšími zásadami naší doby.

Zrovna tak oprávněna byla podmínka o přijímání cizinců do měst královských. Měšťanů bylo tehdáž v jednotlivých městech poměrně málo. Pouhé měšťanství propůjčovalo velká práva, pokud totiž měšťané měli jediné vliv nejen na správu města svého, nýbrž i na zřízení soudní, ustanovujíce řeč správní a soudní a majíce podíl v jmění obecním, z pravidla značném, odkudž tedy požívali sami privilegovaného postavení. Nehledělo-li se při přijímání do stavu měšťanského na národnosť, mohlo se snadno státi v městech, která sousedila s Rakousy, Bavorskem a Saskem a která udržovala živější obchodní spojení s Německem, že za krátký čas většina měšťanů proměnila by se v německou a tím způsobem i správa města. Ohromná většina chudšího lidu českého, jehož mohlo býti desetkráte a dvacetkráte více nežli měšťanů, obdržela by tak německé soudy, německou správu; a jmění obce dostalo by se náhle do rukou cizinců na ujmu obyvatelstva domácího. Tím by ovšem byly musely vzniknouti povážlivé neshody a třenice. I bylo tedy zcela spravedlivo, když se požadovalo na cizincích, aby uměli česky, chtěli-li býti přijati za měšťany do měst českých.

Jak viděti tedy, Čechy se neohraničovaly tímto zákonem jako nějakou čínskou zdí. Cizincům s penězi i bez nich, cizím učencům, uměl-

cům, řemeslníkům a obchodníkům byl přístup otevřen do země jako před tím; mohli tady živnosti a obchody své provozovati a museli se také sami z poznané potřeby přiučovati jazyku domácímu. Avšak chtěli-li býti občany státu Českého a chtěli-li se státi účastnými všech výhod a práv jako přirození a usedlí Čechové, museli se jim vyrovnati i v tom, že dovedli hovořiti jejich jazykem domácím a že alespoň jazykem domácím, zemským, neopovrhovali. Zákon o užívání jazyka českého byl tedy zákon praktický a spravedlivý.

Tvrdším by se mohlo zdáti ustanovení, aby do škol a na fary, kde byli před desíti lety čeští učitelé a čeští kněží, dosazeni byli zase místo německých čeští učitelé a faráři. Nesmíme si mysliti, že by se byly od roku 1605 Čechy poněmčovaly tou měrou, že bylo potřebí německých učitelů a farářů. To se stalo jen cizími, hlavně německými šlechtici, kteří se stali držiteli českých statků. Některé vrchnosti totiž dosazovaly na své zámecké fary raději německé kněze bez ohledu na to, že obyvatelstvo poddané bylo české. Jedni ještě česky neuměli a nikdo jich nenutil, aby si na zámeckou faru dosadili kněze, jehož jazyka neznali, a druzí tak činili z příčin náboženských. Mnohý pán klonil se totiž rozhodněji k augšpurskému vyznání, nežli ke konfesi české; chtěli-li však míti kazatele onoho vyznání, musel jej sobě z Německé říše povolati.

Ostatně ustanovení o farách a školách vypadá jenom na první pohled, jako by směřovalo proti Němcům, kdežto v skutečnosti toho nebylo. Nepřekáželo toto ustanovení nikterak zakládati nové německé kostely a školy, aniž mínilo takové, kteréž přes deset let stály, rušiti neb skracovati. Čtenáři naši se zajisté pamatují, co jsme vypravovali (na str. 939) o založení dvou německých kostelů v Praze k roku 1611, k čemuž stavové a defensoři dali své svolení. Jeden z těch kostelů na Starém městě v domě Komedkovic na Staroměstském náměstí ležící byl teprvé loňského roku dne 5. října posvěcen na jméno Spasitele světa s velikou slávou u přítomnosti mnohých osob z vyšších stavů i z lidu obecného.

Hlavní však příčina a důvod, za kterým byl vydán tento zákon na ochranu jazyka českého, spočíval v tom, že ho byla nejvyšší potřeba proti cizincům, kteří, ač v Čechách, v Praze, mezi lidem českým žili, jazyka českého užívati nechtěli, jím opovrhovali a ještě jiných naváděli, aby jazyka českého neužívali. Ze samého zá-

kona se dovídáme důvod tento. Pravíť se tam, že některé osoby panské, rytířské i také z lidu obecného mezi sebou se zavázaly, že jazykem českým nebudou mluviti, což také prováděly nejen v životě společenském, nýbrž kde to šlo, i v životě veřejném. Lidé tito náleželi nejvíce k družině dvorské, která se rozmohla zvláště za Rudolfa II. a kromě Němců i z Vlachů a Španělů se skládala. Jazyk český a obyčeje české byly od nich tupeny a cizáctví ve všem podporováno. Tu zavedli do Čech první kapucíny z Italie, kteří ani česky ani německy nemluvili, tam zase naplnil se přispěním jich klášter u Panny Marie Sněžné vlašskými františkány.

Čechové byli by se tedy dopustili národní sebevraždy, kdyby byli dopustili, aby jazyk a národnost jejich byly takto zlehčovány a tupeny; oni by byli osvědčili nejvyšší netečnost, nedostatek národní hrdosti a lásky k jazyku mateřskému, kdyby se byli takovému řádění cizinců rozhodně neopřeli a jazyka se neujali. Zákon o užívání jazyka českého byl tedy jen nutnou sebeobranou, byl nařízením moudrým a spravedlivým, pro které předky naše musíme ctíti a velebiti, že hrdi byli na svůj jazyk a na svou národnost, když jinde dávána přednost cizáctví, když jinde kvapně přijímány zvyky cizí a dávána přednost jazykům italskému, španělskému a francouzskému před jazykem domácím.

Nejlepší však důkaz, že Čechové nedopustili se žádného násilnictví, že Němci nebyli skráceni, že jim nebylo ukřivděno a že tento zákon za doby tehdejší byl přirozený, rozumný a spravedlivý, podán je tím, že Němci sami zákonu tomu se neopírali, na tvrdost a nespravedlivost jeho nijak si nestěžovali. Nahoře již jsme poznamenali, že Matiáš zákon ten potvrdil bez váhání a bez námitek. V radě jeho bylo mnoho Němců a jmenovitě také kardinál Khlesl, a ti by mu byli zajisté neradili, aby zákon potvrdil, když by jim bylo Němcům křivděno. Kdyby se bylo dálo někde v Čechách následkem zákona toho nějaké násilné počeštování Němců, museli bychom se toho přece dočísti v pramenech historických. Ale žádné takové zprávy nenalézáme, a tak zajisté nikdo nemůže tvrditi, že by byl ten zákon nespravedlivý a že by byl způsobil utiskování a hubení Němců. Jisto jest také, že na sněmě samém ani dost malý odpor proti němu se nepozdvihl. Zprávy o jednání na sněmě českém, týmž časem do Vídně posílané a od Němců pocházející, nečiní o zákoně buď ani zmínky anebo jej připomínají v takovém způsobu, jako by ho schvalovali. A konečně nenalézá se ani zmínka o tom, že by byli vyslanci německých knížat při dvoře Matiášově zákona toho neschvalovali nebo na něj si stěžovali.

A tak zákon tento můžeme s dobrým svědomím uznávati za nutný, moudrý, spravedlivý a vlastenecký, čímž předkové naši dobře osvědčili, že vlast a jazyk svůj milují a že o zvelebení jeho pečují a usilují.

Na sněmě roku 1615 zavázal se císař Matiáš stavům českým: kdykoliv se bude jednati o věcech českých, nežli se stane jaké nařízení nebo rozhodnutí, král že vždycky napřed s nejvyššími úředníky a soudci zemskými a radami českými, věc tu bude uvažovati a jim, jakožto těch věcí povědomým a hodnostmi svými k tomu povolaným věci takové bude svěřovati, aby všelijaké nedorozumění, spletkové a stížnosti minouti a starobylý dobrý obyčej zachován býti mohl.

Mezi generálním sněmem rozhodl se císař také vzdáti se svých záměrů uherských. I dal se s Bethlenem Gaborem do vyjednávání a porovnal se s ním tím způsobem, že jej uznal za knížete Sedmihradského a že postoupil i ony uherské stolice, kteréž před tím byl držel Bathory. S Turky obnoven mír Žitvatorocký na dalších 20 let. Turecké poselství, kteréž tím časem do Prahy bylo přijelo poklonit se císaři, odešlo s bohatými dary, na něž vedli náklad stavové čeští.

Stížnosti protestantů. — Odpověď císařova.

R. 1615—1617 únor.

Viděli jsme, kterak král, arcibiskup Lohelius a jiné osoby jali se prováděti katolickou reformaci na statcích královských a duchovenských a kterak se odvažovali až rušení majestátu a porovnání mezi stavy zavíráním kostelů protestantských a vyháněním protestantských kněží, jako se stalo zejména v Broumově, v Hrobech a v Novém Strašecí. I učinili protestanti, jak jsme viděli, co se na ten čas učiniti dalo. Hlavní však naději skládali v příští sněm generální. Proto nyní nejen defensoři, nýbrž všickni na sněmě shromáždění protestanti jednomyslně se snesli naléhati na krále, aby zákony o svobodě náboženské byly zachovávány. I podali mu stížnost písemnou, na kterou se všickni podepsali; a k té připojili rozličné stížnosti z měst a od jednotlivých osob na důkaz, kterak i osoby duchovní i světské ruší majestát a porovnání, protestanty všelijak utiskují a jim v provozování náboženství jejich překážky činí. Ve spise tomto

vytýkáno důrazně, že protestanti vždy se toho vystříhali, aby katolíkům nedávali příležitosti k stížnostem. I prohlásili konečně: „jestli že by se to od týchž lidí, duchovních i světských, nezastavilo, a od takových útisků v náboženství neb zbraňování stavení kostelů se nepřestalo, tedy bychom (vyhrazujíce osobu V. C. M.) na opatření týmž majestátem a snešením sněmovním vyměřené proti tomu každému, buď z duchovních nebo světských lidí, nastupovati přinuceni byli“ Stavové tedy projevili tímto svůj pevný úmysl, zjednati si pomoc proti každému škůdci práv svých a netrpěti dále, aby protestanti byli nějak utiskováni, nebo aby se jim proti zákonům překáželo u vykonávání jejich náboženství.

Než rádcové Matiášovi vidouce, že na sněmě všecko jde, jak si císař přeje, a že protestanti jsou tentokráte i počtem slabí i neodhodlaní, radili, aby se císař neukvapil s odpovědí na tuto stížnost. Dáti odpověď zamítavou, toho se přece nechtěli odvážiti, a tak věc ta odkládána, až se protestanti ze sněmu rozjeli. Povolností sněmu byl Matiáš a rádcové jeho tak utvrzeni ve své bezpečnosti, že neustáli rušiti zákona a pokračovati ve svém utiskování protestantů. Nejhůře toho zažili protestanti Novostrašečtí, kteří kněze katolického, jak jsme vypravovali, z města svého vypudili. Byliť proto jako rušitelé míru zemského obžalováni u soudu komorního, odsouzeni k zaplacení velké pokuty na penězích k rukám vyhnaného kněze, jakož i ke ztrátě veškerých svých výsad. Pobrány jim také knihy a pečeti městské a všecko uloženo na Křivoklátě. Později byly práva a výsady obci navráceny, avšak král si ponechal právo k vaření piva ječného a pšeničného a pak právo nové sousedy do města přijímati a z města vyhošťovati aneb propouštěti, kterážto práva byla ovšem nade všecka ostatní důležitější a závažnější. Kromě toho byli někteří měšťané vězněni; Ondřej Chládek primas, Václav Nosek městský písař, Adam Hlaváček purkmistr a Václav Turek museli do čtyř neděl majetek svůj vyprodati a z města na věčné časy se vystěhovati. To se stalo v měsíci únoru roku 1616. Týmž časem svěřeny též hodnosti purkmistra i rad osobám, které k tomu hejtman křivoklátský uznal za nejhodnější. Byli to zajisté katolíci. A tak byla reformace katolická v Strašecí provedena proti zákonům o svobodě náboženské.

Brzy po této události dostalo se protestantům odpovědi i na stížnosti, které byli podali Matiášovi na sněmě generálním. Matiáš vydav se z jara r. 1616 na zámek Brandýský nad Labem, povolal tam deputaci z defensorů, v níž byli hrabě Jindřich z Thurnu, rytíř Oldřich z Gerštorfu a pak rada nad apelacími Šimon Kohout z Lichtenfelsu. I dal tady deputaci ústy nejvyššího kancléře odpověď stručnou a velmi přísnou: „Co jste nám strany Hrobských a Broumovských přednesli a co druhá strana k tomu odpověděla, tomu ráčili jsme srozuměti. *My nemůžeme u sebe nalézti, že by mohlo býti dopuštěno duchovním poddaným, stavěti kostely. Co se pak dosazování na fary na našich panstvích dotýče, nechceme býti menší, než kterýkoli z Vás, jenž má na vůli, bráti sobě kněze od arcibiskupa.*“ Kancléř slova tato jako na potupu defensorů pronesl způsobem co nejjizlivějším. Hrabě Thurn ujav se slova, pravil, že je vlastně voják a válka že je jeho řemeslem, že však musil hodnosť defensora přijmouti, když volba na něj padla. Ale poněvadž spoluvěrcům svým této nemilostivé odpovědi donésti nemůže, obávaje se, že by tomu neb onomu slovu nebyl dosti dobře porozuměl, proto že snažně prosí, aby císař ráčil jim tuto výpověď svou písemně vydati. Matiáš slíbil splniti tuto prosbu a udělil kancléři ještě v přítomnosti deputovaných potřebný rozkaz.

Odpověď, kterouž dal císař defensorům v Brandýse, obsahovala v sobě program vlády a celé strany katolické; co bylo posud v životě prováděno od krále, arcibiskupa a vrchností katolických, to bylo nyní ohlášeno defensorům, protestantům jako vůle a program, podle něhož se bude jednati. Král prohlásil, že poddaní protestantští na duchovenských statcích nemají práva stavěti sobě kostely a pravil dále, že má právo jako každý jiný statkář dosazovati kněze od arcibiskupa svěcené t. j. kněze katolické na fary na svých statcích. Tím tedy oznámen stavům záměr, že statky královské a duchovní mají býti pokatoličeny. Odpověď císařova, že má právo jako každý jiný šlechtic bráti sobě kněze svěcené od arcibiskupa, zakládala se na dvojsmyslném znění jednoho článku v porovnání. Tam totiž stálo, že katolickým i protestantským stavům, jakož i králi nemá býti překáženo v tom, kdyby na fary, na kterých jim přisluší právo podací, dosazovati chtěli kněze od arcibiskupa vysvěcené. Ustanovení toto stalo se k vůli vyznavačům staré víry pod obojí, kteří touto dobou rozeznávali se od katolíků skoro jen přijímáním pod obojí. Jim zabezpečeno tím právo, aby si brátí mohli na své fary kněze od arcibiskupa svěcené, ale pod obojí podávající. Ale nijakž se tím článkem nevyrozumívalo, že král nebo jiní katolíci mají právo dosaditi na fary posud nekatolické kněze katolické. A posud sku-

tečně žádný katolík článek ten nevykládal ve svůj prospěch, poněvadž jinak bylo ustanoveno, že fary, kteréž byly r. 1609 nekatolickými, mají takovými ostati i v potomní době. Nyní najednou arcibiskup jal se prováděti katolickou reformaci, král podle rady svých důvěrníků vykládal porovnání v ten smysl, že má právo dosazovati katolické kněze na své fary. Tím byl zákon v dvojím ohledu porušen a dáno bylo jaksi znamení na poplach, poněvadž nikdo více nemohl pochybovati, že král i násilím hodlá šířiti zase náboženství katolické a skracovati svobody stavovské.

Ký div tedy, že odpověď císařova způsobila velké pobouření myslí mezi protestanty, když se roznesla po zemi! Protestanti více nepochybovali, že císař a katolíci skutečně hodlají jednati rozhodně, když viděli, ano se všeckno dělo ve smyslu odpovědi císařovy. Již skutečně svobody protestantů byly velice obmezeny. Pakli jen sedlákům nesáhalo se do svědomí a pakli se jim ponechávalo ještě na vůli navštěvovati cizí kostely protestantské, zbyla tím velmi slabá ohrada protestantům, jelikož i sedláci byli už tu a tam nuceni navštěvovati katolické kostely svých vrchností. Lid selský zajisté podléhal tou měrou svým vrchnostem, že musel se konečně srovnávati s nimi i ve víře, když se o to zasadily všemi prostředky. A vrchnosti katolické, jak jsme viděli, neštítily se ani surové moci a jiných prostředků nedovolených, aby protestantské poddané obrátily na svou víru. A pakli do této doby chránil majestát sedláky proti katolickým jejich farářům, nyní jednotliví faráři již se odvažovali zapovídati přímo lidem přifařeným choditi do cizích protestantských kostelů, šlapajíce takto majestát nohama. Katolíci konečně majíce oporu v králi a nejvyšších úřednících katolických, jednali a mluvili tak, jako by zákony z roku 1609 byly pozbyly právní platnosti.

Z toho všeho rostlo kvašení mezi protestanty, tak že konečně počali se stavem takovým býti nespokojeni i ti protestanti, kteříž s vládou chtěli žíti v dobrém přátelství, třeba musili za to přinášeti rozličné oběti. Tak se stalo, že veškeří nejvyšší úředníci a radové, kteří byli z protestantů, smluvili se o podání přípisu k císaři, což také učinili dne 25. února 1617. Prosili císaře o konečné odstranění zjevných a vůbec známých stížností, za kteréž prohlašovali vedle nátisků, Broumovským a Hrobským učiněných, zvláště nakládání s poddanými na statcích královských. Protestanti vyslovovali se v žádosti své tak, jako by brandýské rozhodnutí Matiášovo uznávali za neplatné. I připomenuli králi, že sám nebýval toho mínění, jaké nyní zastává a že odevzdávaje r. 1612 arcibiskupovi duchovní správu svých statků výslovně mu nařídil, aby se choval podle majestátu a podle porovnání mezi stavy. Ale ani tato žádost nezměnila ničeho v jednání krále a stavů katolických.

Za těchto okolností počalo se vždy více a více ujímati přesvědčení, že s Matiášem nebude lze vycházeti po dobrém a že stavové se budou muset ujmouti rázně a odhodlaně svobod náboženských. Kdežto však jedni počali přemýšleti o prostředcích, jak by se mohla zjednati náprava co nejdříve, nelekajíce se ani kroků násilných, jiní skládali všecku svou naději na budoucnost, odhodláni jsouce po smrti Matiášově nevoliti nikoho z rodu Habsburského a vůbec nikoho, kdo by neposkytoval dosti záruk, že zachovávati bude zákony a svobody stavovské. Jmenovitě i tím posilňováni byli ve své naději, že za živobytí Matiášova nemuseli volit nikoho za jeho nástupce, jak bylo ujednáno mezi stavy a Matiášem. Tu však byli z čista jasna překvapeni zprávou o svolání sněmu k volbě krále. Nikdo již nepochyboval, že Matiáš a rod panující chtějí vésti s protestanty boj rozhodný, boj na život a na smrť.

Anna korunována na královnu Českou.

R. 1616 leden.

Poněvadž Anna, císařovna Římská a královna Česká, manželka císaře Matiáše nemohla býti z některých příčin korunována zároveň s Matiášem, císař s volí stavů království Českého odložil tu slavnosť do 10. ledna r. 1616. Korunování vykonalo se v kostele sv. Víta na hradě Pražském tímto způsobem: Když byl čas k službám božím, císař maje při sobě zástup panstva rozličného, uvedl manželku svou, královnu Annu, v oděvu královském do kaple sv. Václava. Odtud vedli ji k velkému oltáři dva biskupové, Vídeňský a Pětikostelský. Na to předstoupiv císař s císařovnou před arcibiskupa Pražského oslovil jej jazykem latinským: „Ctihodný otče! žádáme tě, abys této manželky naší, s námi od Boha spojené, požehnati a ji korunou královskou ozdobiti ráčil ke cti a slávě spasitele našeho Ježíše Krista.“ Po té uchýlil se císař na svůj trůn, císařová pak klečela před oltářem, až nad ní sezpívali litanie a arcibiskup vykonal modlitbu a požehnání. Odtud popojdouc posadila se též v stolici k tomu přichystané. Zatím

arcibiskup sloužil mši a po dokonání jí přivedli biskupové poznovu císařovou k oltáři a tu ji arcibiskup olejem posvátným pomazal, korunu s oltáře od abatyše od sv. Jiří vzatou a nejvyššímu komorníku, od toho pak arcibiskupu podanou, s obyčejnými modlitbami, zpěvy a obřady na hlavu vstavil a berlu s jablkem zlatým do rukou vložil a spolu s císařem i svátosť oltářní podal. Po tom zpíváno Tě Boha chválíme; a po korunování odbývána nádherná hostina v soudnici od 1. až do 4. hodiny odpolední.

Pád Václava Vchynského.

R. 1615—1616 červen.

Vypravovali jsme, kterak Václav Vchynský ze Vchynic obdržel od Matiáše darem panství Chlumecké a Kolínské za to, že mu pomohl na trůn český. Václav Vchynský vyhledával na stavech při sněmě r. 1614 v Budějovicích drženém, aby mu vlastnictví panství těch bylo potvrzeno. Věc ta byla však od stavů odložena na příští generální sněm k r. 1615. Vchynský znovu žádosť svou připomenul; než stavové dříve, než mu jakou odpověď dali, obrátili se na císaře Matiáše s otázkou, „za kterými příčinami a pro jaké zásluhy panu Václavovi ze Vchynic a z Tetova tak velikou, nikdy neslýchanou milosť učiniti ráčil?“ Císař netajil úmluvu svou s Vchynským, načež stavové takový čin Vchynskému za zradu zemskou pokládajíce na tom se usnesli, aby před soud zemský nejprv příští byl pohnán. Tak přísně zakročili stavové proti Vchynskému na základě zřízení zemského (A. 1), jenž takto znělo: „Kdož by chtěl někomu ke království tomuto dopomoci prvé nežli by král z obecné vůle stavů volen byl, aby takový čest, hrdlo i statek ztratil.“ Vytýkalit stavové Vchynskému, že za živobytí císaře Rudolfa bez vědomí a vůle věží země slíbil dopomoci arciknížeti Matiášovi ke království Českému a to ne z lásky a pro dobro vlasti své, nýbrž za veliký úplatek a pro vlastní zisk a užitek. Statky Chlumecký a Kolínský že neměl práva požadovati a Matiáš že mu jich dáti tehdáž nemohl, poněvadž sám těch statků ještě neměl a o velikých dluzích na nich věděti nemohl. Postoupením statků Vchynskému že zkráceni byli věřitelé a rukojmí království a že tím způsobena škoda králi a všem obyvatelům království Českého. Dále tvrzeno o Vchynském, kterak prý se pronesl před některými osobami: nebude-li císař Matiáš náležitě s ním zacházeti, tedy že jako mu korunu na hlavu postavil, zase mu ji s hlavy sejme. Konečně i z toho důvodu sněm vyslovil se pro pohnání Vchynského před soud zemský, že stavy potupil při dskách zemských, kdež prý řekl před písaři přísežnými tato slova: „Nyní má věc se dole mele. Kdo se bude k mému dobrému přimlouvati, budu mu zase sloužiti; a kteří pak ne, budu se na nich mstíti i na jejich dětech, leč bych neuměl.“

K zastupování svému u soudu zemského ustanovili stavové plnomocníky a sice z pánů Linharta Kolonu z Felsu, Heralta Václava Libšteinského z Kolovrat a Jana Albrechta Křineckého z Rounova; z rytířů: Jana staršího Vidrspergra z Vidrsperku, Jindřicha Otu z Losu a Mikuláše Španovského z Lisova; ze stavu městského pak: Sigmunda Celestína z Freifeldu z Prahy, Jana Beniciusa z Kutné Hory a Maximiliana Hošťálka z Javořice z města Žatce. A těm přidali na slovo vzaté právní zástupce: Jáchima z Těchonic, Adama Linharta z Neuenperku, Martina Fruweina z Podolí a Vojtěcha st. Koutského z Jenšteina.

Praví se, že Vchynský chtěl pomocí hraběte Bucquoye prchnouti z Prahy a tak se trestu vyhnouti; proto byl uvězněn na radnici Staroměstské. Než na snažnou žádosť jeho, manželky jeho, bratří a přátel dovolil Matiáš, aby byl střežen v domě, jenž slove u „Kolínů“ vedle „Zlaté trouby“ na náměstí staroměstském. Statky jeho vzaty jsou do sekvestru.

Pře Vchynského líčena byla na soudě zemském dne 1. března r. 1616. Tu cokoliv kdo neřádného o Vchynském věděl, byť i daremné klepy byly, to všecko přednášeno proti Vchynskému a dokazováno 26 svědky ze stavu panského, rytířského i městského obojího pohlaví. A sám jinak dosti střízlivý Pavel Skála ze Zhoře dává se unésti ošklivostí proti Vchynskému, že jej odsuzuje těmito slovy: „Slušně mělo by srdce lidské plakati nad tím, že země Česká takového člověka kdy zplodila.“

Kromě hlavní viny, pro kterou byl pohnán od stavů před soud zemský, vytýkalo se Vchynskému před soudem, že se choval neuctivě k císaři Rudolfovi a že o něm pronášel věci hanlivé; dále že císaři Rudolfovi lhářů nadával, pravě, co jest mu koliv připověděl, že mu toho nedržel; že mluvil na potupu císaře i to, kterak jistě ví, že císař Rudolf do pekla se dostal a tam se na vraném koni prohání a Zrucký, který se sám oběsil, že za ním jako za pánem svým na černém kozlu jede. Také o císaři Matiášovi rouhavé řeči mu vytýkány, kterak prý jest mluvil: „Co jest císař, to jsem já; a co

jsem já, to je císař; císař na mých nohách chodí. Pán Bůh obyčejně děti a blázny za krále a veliké potentaty činí, kteříž neznají, kdy své věrné služebníky recompensirovati mají a dají ledakomus sebou vládnouti.“ I takto prý vyjadřoval se: „Já jsem jemu korunu na hlavu vstavil, a nebude-li dobře dělati, také ji jemu sundati a jinému dáti můžeme; musí býti dobrý a kdyby nebyl dobrý, udělali bychom jemu jako prvnímu. A kdyby mně nynější pán náš toho nezdržel, co jest mně připověděl, nechtěl bych mu ani hodiny sloužiti.“ Jinde pak hrozil: „jestli mi povoleno nebude, budu hledět, aby Česká země zkažena a třebas i s prstí zmatena byla.“ Také prý o bezživotí některých předních úřadníků zemských, též presidenta usiloval, tajné úklady jim stroje. O některých osobách, ba o stavech vůbec často tak hanebně i oplzle se vyjadřoval, že prý hanba mluviti. Co se pak jednání jeho týče, to prý vždy zrádné a nepoctivé bývalo. Pletichami svými že ku vpádu Pasovskému do Prahy přispěl, těše se z toho i pravě, že tím spíše jiného pána míti budou. Bývaje na sněmích a radách zemských, že takové rady prozrazoval a je jinam písemně sděloval. Na důkaz toho uváděno, kterak sám katolík jsa, se stavy pod obojí se scházel a v radách jejich býval, ale zatím, když strany náboženství na Matiášovi nečeho žádali, tomuto psal, „aby toho nepovoloval, ale do jiného času zanechal, že jiných služeb a znamenitých svolení od stavů bude moci obdrženi.“ Konečně i sněm r. 1614 do Budějovic položený že hleděl tajnými svými pletichami zameziti.

Proti tomu všemu Václav Vchynský dal za sebe promluviti, že proti císaři a proti stavům království Českého v žádné odpovídání a rozepře vydávati se nechce, než se dává císaři a stavům na milost a nemilost a žádá za milost.

Na základě těchto důvodů vynešen nad Vchynským tento rozsudek: Aby až do smrti své byl vězněm krále a všech tří stavů království Českého na hradě hrabství Kladského a odtud aby ani od krále, ani od stavů, ani od žádného jiného nebyl propuštěn; papír, péra a černidlo ani jiná jakákoli věc k psaní aby mu nebyly od žádného člověka pod pokutou dávány; aby k němu žádný jiný kromě manželky jeho a syna, pak zpovědníka a lékaře, když by jich pro opatření duše nebo těla potřeboval, nebyli pouštěni; a aby na hradě střežen byl stráží, kteráž by zavázána byla přísahou králi a stavům. K službě jeho ustanoveny dvě osoby, které taktéž musely přísahati, že se chovati budou podlé ustanovení o službě jejich vydaného. Panství Chlumecké a Kolínské byly Vchynskému odňaty, zápis na ně zrušen a vráceny zase komoře královské. Strany pak propadení cti a hrdla, poněvadž se jest císaři a stavům na milost a nemilost dal, císař Vchynskému odpustil, a ostatní zůstaveno stavům a odloženo k sněmu nejprv příštímu, aby jakožto žalobníci učinili po své vůli a moci.

Na to zavezen jest Vchynský dne 16. března od komisarů s 50 mušketýry na Kladsko, kdežto při něm byla jeho manželka, ale v pokoji zvláštním, do kterého z pokoje vězňova dveří žádných nebylo. A tu mu jakožto zpovědníka přidali mnicha z řádu de la misericordia, rozeného Vlacha, s kterýmž on se srozuměv, pomocí jeho z vězení ujíti sobě ustanovil. V Praze, kam zmíněný mnich často jezdíval, nakoupil nástrojů železných k lámání zdí a dada v pokoji pana Vchynského oltář přistrojiti, za tím oltářem zeď do pokoje paní Vchynské prolámal a rum z té díry pod oltář schoval, tak že stráž, kteráž do pokoje přicházela, ničeho neznamenala. A jednoho dne vyšed pan Vchynský z pokoje ke strážníkům navedl je k tomu, že kuželky hráli a dal jim píti dosti vína, že se dobře podnapili. Mezi tím dal v svém pokoji tu díru tak velkou prodělati, že mohl dobře skrze ni prolézti. A když stráž podnapilá usnula, prolezl do pokoje své manželky, odkudž bezpečně pod krov se dostal. Tu zpovědník jeho měl již přichystaný žebřík ze silných provazů, po kterémž o půl noci z 8. na 9. května do příkopu se spustil, tu kde žádné stráže nebyle. V poli pak již s čerstvým koněm ho čekali. I obrátil se do Krakova a tu mezi studenty zapsati se dal, aby bezpečen byl, neboť měli těch dob studenti na vysokých školách svobody takové, že k žádnému jinému soudu nesměli býti potahováni, leč k svému universitnímu.

Tu teprv jest dne 10. června od soudu zemského cti a hrdla odsouzen a netoliko po zemích ke koruně České náležejících, nýbrž i ke všem cizím panovníkům o něm rozpisováno, listy zatykajícími stíhán a tomu, kdo by jej živého na hrad Pražský dodal, 10.000 kop míšenských vysazeno, kdo by pak, nemohaho živého dostaviti, hlavu jeho přinesl, tomu polovička té sumy slíbena. Zločincům cti, hrdla nebo statků odsouzeným, kdyby jej buď živého aneb hlavu jeho dodali, nad to prominutí veškerého trestu jest přislíbeno. Ale Vchynský bezpečen v Krakově zůstával až do roku 1618, kdy po prohlášeném povstání příhodnou dobu seznav do Čech se zase navrátil. O konečném jeho osudu budeme vypravovati později.

Svolání sněmu k volbě nového krále. — Ferdinand „přijat“ za krále Českého. — Potrestaní některých protestantů. — Katolíci odměněni.

R. 1617 duben — říjen.

Z vypravování našeho vysvítá dostatečně, že Matiáš se nehodil k vládě ani nad malinkou zemí neřkuli nad zeměmi tak rozsáhlými vůbec a nad zeměmi koruny České zvláště. A jelikož kromě toho manželství jeho ostávalo neplodným a nebylo naděje, že po sobě zůstaví dědice, počali se příbuzní Matiášovi záhy starati, aby sobě ustanovil nástupce ještě za živobytí svého, by nevzešly o to zmatky jako za Rudolfa a aby snad rod Habsburský nebyl tak připraven o korunu českou. Nejvíce o to pracoval na všech stranách bratr Matiášův, arcikníže Maximilian, kterýž se zasazoval ze všech sil, aby za nástupce Matiášova v Čechách byl ustanoven Ferdinand Štýrský. Matiáš sám se tomu opíral jednak z toho důvodu, aby nepozbyl vlivu a moci, když by se už nyní počalo hleděti k novému králi a přízeň jeho vyhledávati; a za druhé ozývalo se v něm zlé svědomí, aby se mu nestalo tak, jako on byl učinil císaři Rudolfovi. A tak o ustanovení nástupce za živobytí svého nechtěl ani slyšeti. V tom jej úsilovně podporoval přední jeho rádce kardinál Khlesl, který se tomu opíral proto, aby nepřišel o moc, jakouž vykonával nade všemi zeměmi Matiášovými, poněvadž on vlastně byl panovníkem, kdežto Matiáše považovati dlužno jen za vykonavatele jeho rad a jeho vůle. Khlesl tedy přemlouváním Matiáše a všelikými pletichami hleděl překaziti záměry Maximilianovy o ustanovení nástupce na trůnu českém, čímž na sebe uvalil hněv tohoto arciknížete. Tu nenadále se stala příhoda, která všecky výpočty Khleslovy zmařila.

Císař Matiáš roznemohl se koncem měsíce dubna 1617 tak povážlivým způsobem, že již i smrt jeho očekávali. Nemoc zhoršila se tou měrou, že katolická část nejvyšších úředníků zemských úsilně naléhala na císaře vzdor nechuti jeho, aby neprodleně o jmenování nástupce svého se postaral. Napomínání jejich podporoval s prospěchem též pán z Meggova, tak že Matiáš, podléhaje tomuto nátisku i strachu smrti, konečně svolil k svolání sněmu českého na den 5. června. Khlesl nebyl v rozhodnou chvíli u nemocného, nýbrž ve vedlejší komnatě, kdež úzkostem duše své ulevoval zbožným rozjímáním, běduje při tom chvílemi a naříkaje. Již dne 1. května vyhlášeny jsou listy královské, kteréž svolávaly sněm zemský k vyřízení posloupnosti.

V nemoci císařově nastal brzy na to obrat lepší, ač pro Khlesla příliš pozdě. Polepšení toto připisovali zvláštnímu léku, kterýž jeden z císařských lékařů dr. Scato byl nařídil. Matiáš zdráhal se sice z počátku neústupně užívati ho; ale že sobě veliký účinek z něho slibovali, nabídl se sám Khlesl, že nemocného přemluví. Přišel k císaři a upamatovav jej na rozličná přestálá nebezpečenství, jakož i na války v Uhrách, v kterých vždy srdnatě sobě počínal, připojil k tomu naučení, aby i nyní léku požil. Matiáš dal se přemluviti a stav jeho zlepšil se tou měrou, že během měsíce května z lože povstati mohl. Nemoc minula, ale k lítosti Matiáše a rádce jeho nedalo se vypsání sněmu s určitým programem nikterak odvolati. Sněmovníci tedy sjeli se ke dni ustanovenému.

Král Matiáš byl se dohodl se stavy českými, že za živobytí jeho nebude ustanovován žádný nástupce. Proto svolání sněmu s programem, aby ustanoven byl nástupce a budoucí král Český, způsobilo mocné hnutí v stranách. Katolíci projevovali z toho veřejně svou radost a spokojenost. I konali po celý květen modlitby a veřejná procesí, aby zvolen byl králem Ferdinand Štýrský, kterého považovali za vzor krále katolického. O jezovitech vyprávělo se již, že míní založiti novou kolej v samém sousedství hradu, aby služebníci příštího krále, kteříž prý budou z katolíků, jakož i děti jejich kostel a školy řádu navštěvovati mohli. Protestanti naopak byli tak hrubým porušením slavného slibu nemálo zaraženi. Mezi nejvyššími úředníky zemskými katolíci byli rozhodně pro Ferdinanda a horlivě pro něj agitovali; zejména nejvyšší kancléř Zdeněk Vojtěch z Lobkovic neunavně působil pro Ferdinanda. Za to nekatolíci, zejména Thurn, Vilém z Lobkovic, Václav z Roupova, Václav Budovec a Kolona z Felsu byli odhodláni opříti se rozhodně volbě Ferdinanda.

Většina stavu panského, ač se hlásila k víře protestantské, nebyla rozhodně proti Ferdinandovi; za to stav rytířský s malými výminkami nepřál Ferdinandovi a chtěl, aby se věc odložila až po smrti Matiášově, kde by mohl svobodně krále voliti. Města spravovala se v této příčině podle rytířstva, ale poslanci na sněm voleni bývali od rad a tyto byly dosazovány a jmenovány od krále. Nejvyšší úředníci zemští měli tedy tímto způsobem značný vliv na poslance městské. Tak vypadaly věci, když se sněmovníci shromáždili v Praze v počtu neobyčejně malém, jelikož mnozí nestateční opositičníci raději doma ostali, nežli aby se museli Matiášovi opříti.

Vládní strana, kteráž byla přiměla Matiáše k rozepsání sněmu, hodlala tentokráte zasaditi

smrtelnou ránu volebnímu právu stavů českých, kteří je měli za pojištěné tím, že král neměl býti ustanoven za živobytí Matiášova. Strana vládní však usilovala zjednati většinu náhledu, že hodnost královská v Čechách je dědičná v rodě Habsburském. A k tomu pracovala sliby, přemlouváním a pohrůžkami. Nežli sněm byl otevřen, nejvyšší úředníci a soudcové zemští pod jednou obesílali na kancelář českou mnohé přední osoby ze stavů pod tou záminkou, jako by s nimi chtěli pojednati o zaplacení dluhů královských; ale pravý úmysl při tom byl ten, aby je přemluvili, by přijetí arciknížete Ferdinanda za krále nebyli odporni, nýbrž jemu hlasy své dali volně a bez odporu. V kanceláři pro jméno mluveno něco o dluzích královských, ale hnedle se přešlo na volbu nového krále, při čemž věc líčena tak, jako by ustanovení Ferdinanda za ná-

Královna Anna, choť Matiášova. (58.)

stupce bylo jisté a nezbytné; a řečníci katoličtí počínali si kromě toho už jako plnomocníci nového krále, přízeň jeho slibujíce těm, kdo jej budou voliti a podporovati, a nemilostí hrozíce každému, kdo by se protivil povýšení jeho na trůn český. I zdařil se úmysl jejich dosti dobře. Většina přítomných byla v posavadním svém smýšlení pomatena; jedni dali se zvrátiti sliby, druzí se lekali následků své opposice: a ti všickni slíbili, že budou hlasovati pro Ferdinanda. Jenom někteří, nepozbyvše odvahy, vymlouvali se, že jim není možno tuto se zavazovati k něčemu, co se dotýče celé země a všech stavů a o čem se má jednati na sněmě. Někteří úředníci, nemohouce v sobě utajiti zlosti nad tímto odporem, pohrozili hned nyní těmto opositičníkům: „Nemají-li dvou hlav na sobě, aby do takového odporu proti císaři a králi se nepouštěli a stavů

proti němu nerozpalovali.“ Rozumí se samo sebou, že tato pohrůžka zastrašila také některých, tak že buď na sněm nešli nebo pro Ferdinanda hlasovali.

K těm, kdo se nedali zastrašiti, náležel také *hr. Ondřej Šlik*. Katolíci, vědouce o něm, že je mužem velmi činným a že má mezi stavy velké slovo, povolali jej zvláště do kanceláře české, kdež mu nejvyšší kancléř pohrozil nemilostí císařskou, bude-li se chovati tak jako na sněmě budějovickém. Ale Šlik odpověděl statečně, bude-li se jednati o práva a svobody zemské, že se zachová jako na sněmě budějovickém; země Česká že je zemí svobodnou a stavové prý nejsou otroci. S tím jej propustili, nevzdavše se přece úmyslu získati jej pro Ferdinanda, jak hnedle uvidíme.

Dne 5. června před zahájením sněmu povoláni jsou nejvyšší úředníci a radové královští na kancelář zemskou, kdež jim přečtena předloha královská pro sněm určená. Kromě Thurna dostavili se všickni pozvaní. Nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka snažil se vlídnou řečí přemluviti nekatolíků, aby neodporovali ustanovení Ferdinanda za nástupce Matiášova, což prý je už věcí uzavřenou a nezbytnou, nýbrž aby povolností hleděli jej sobě zavázati a ne naopak podrážditi. Na to vyzýval shromážděných jednoho za druhým, aby z povinnosti úřadu svého pronesli své mínění o předloze královské. Pan Vilém z Lobkovic první odpověděl, že zjeví mínění své teprv na sněmě, a zdráhal se tak učiniti i tehdy, když nejvyšší kancléř mu rozkázal, aby promluvil jako rada králův. Pan Vilém z Roupova ohražoval se proti tomu, že se mluví toliko o „přijetí“ a ne o „volbě“ krále. Nejvyšší purkrabí prořekl se na to: „Uchovejž Bůh, abych mínění takového se zastával, leč bych měl dvou hlav.“ Také pan z Talmberka, nejvyšší sudí zemský, jakkoli náležel ke straně královské, prohodil, že stavům českým přísluší právo svobodně voliti krále. Na to nejvyšší kancléř, který byl patrně připraven na tuto námitku, jal se vykládati obšírně, že koruna česká od těch dob, co rod Habsburský dostal se na trůn český, nikoli volením, nýbrž právem dědičným přechází s jednoho panovníka na druhého. Výklady kancléřovy neminuly se se zjevným účinkem. Pán z Talmberka prohlásil první, že změnil přesvědčení svého i že lze prý v skutku mluviti o české koruně jako dědičné; a kromě pána z Talmberka upustili i jiní od svých námitek, a sám pan Budovec a Vilém z Roupova ničeho více nepronesli.

Jelikož tuto se vyskytuje vážný spor o volitelnosti nebo dědičnosti krále Českého, uznáváme za vhodné alespoň několika slovy věc tuto objasniti, aby čtenáři naši dalšímu vypravování dobře rozuměli. Rod Habsburský nabyl koruny české svobodnou volbou stavů českých r. 1526. Volbou touto a proměnou zánovního artikulu o volení nového krále za živobytí starého r. 1527 zřízen a utvrzen jest týž poměr nové dynastie k trůnu českému, jaký právě i skutečně trval za předešlých dynastií: Čechové měli „přijímati“ krále z rodu Habsburského dle pořádku prvorozenství zrovna tak, jak je byli přijímali z rodu Přemyslova, Lucemburského a Jagelonského. Členové panujícího rodu povoláváni na trůn dle pořádku prvorozenstva, avšak tak, že po každé obapolnou smlouvou mezi zástupci země a kandidátem trůnu ustanovovaly se výminky, pod kterými dědic trůnu připouštěl se k vládě, jak se stalo zejména s králi Maximilianem a Rudolfem. V tom poměru nezměnilo se nic ani „volbou“ Matiáše na trůn český, poněvadž Matiáš jakožto nejstarší bratr bezdětného Rudolfa byl skutečně zákonným dědicem trůnu českého. Avšak volbu Matiáše předcházelo hnutí revoluční, na Rudolfovi bylo vynuceno svolení k tomu, aby Matiáše uznal za svého nástupce a stavové čeští tehdáž stáli proti Rudolfovi v takové opposici, že skutečně jednali samostatně, že „volili“ svobodně. A z těchto příčin měla volba Matiáše zcela jiný ráz a význam.

Ti tedy, kdo se odvolávali na historické právo stavů k svobodnému volení krále, museli propadnouti, poněvadž se jim snadno dalo dokázati, že volba krále z panujícího rodu měla vždycky význam jen formální, že to bylo vždycky jen „přijímání“ zákonného a oprávněného dědice trůnu. Odpor zásadní a důsledný byl by se mohl opírati o dvě okolnosti. Předně mohli stavové držeti se „volby“ Matiáše samého, k níž byli od Rudolfa povoláni; mohli tuto domnělou novotu uznávati za zákon závazný a na základě toho tvrditi, že mají skutečné právo krále voliti a že revolucí a novotami změněn byl zákon o dědičnosti v rodě Habsburském, k čemuž ovšem stavové byli oprávněni. A za druhé mohli se přidržovati úmluvy s Matiášem, že za jeho živobytí nový král nebude ustanoven a volen. Ale stavové toho neučinili, nýbrž odporovali volbě Ferdinanda na základě práva historického, v čemž, jak praveno, snadno mohli býti poraženi. A tak se nesmíme diviti, že odpor proti zvolení přísného katolíka Ferdinanda potkal se s tak hubeným úspěchem.

Porada, o níž tuto vypravujeme, stala se časně z rána; zatím podle starobylé zvyklosti

byl sněm obecný vyzváněn na hradě Pražském velikým zvonem zámeckým po celou hodinu. Po vykonání pak mše, jíž byli přítomni císař Matiáš, arciknížata Maximilian a Ferdinand, kteříž před několika dny byli přijeli do Prahy se značným a skvělým průvodem, vyšli nejvyšší úředníci králi vstříc a uvedli jej do sněmu, kdež se císař posadil na trůně, maje po pravici oba arciknížata. Když král poděkoval stavům skrze nejvyššího hofmistra Adama z Valdšteina za ochotné a valné dostavení se na sněm, čtena byla předloha královská. Matiáš požadoval, aby království České se zeměmi přivtělenými bylo králem opatřeno; uvažuje, že arciknížata Maximilian a Albrecht již věkem sešlí jsou a dědicův žádných nemají, proto že za nejužitečnější věc království Českého uznává, aby strýc jeho, arcikníže Ferdinand, kterého císař pro vzácné jeho ctnosti na radu svých bratří a všeho rodu Habsburského za syna přijal, za krále Českého od nich byl *„přijat, vyhlášen a korunován“*. Po té odevzdána stavům listina, kterouž arciknížata Maximilian i Albrecht práv svých ve prospěch strýce svého se zříkají. Tím bylo sezení dnešního dne ukončeno.

Oposice sešla se ještě téhož dne do koleje Karlovy, aby se umluvila o dalších krocích. Tady ozvaly se hlasy, aby s jednáním a dáním odpovědi na žádost císařskou kvapeno nebylo, dokud by nebyly potvrzeny náležitě privileje a svobody, přede vším slavný majestát císaře Rudolfa; dále navrhováno, aby Ferdinand nebyl pouze za krále přijat a vyhlášen, nýbrž aby se stal králem *skutečnou volbou;* a nežli se mu dostane hodnosti královské, aby vydal stavům revers, že všech starobylých svobod a privilegií bude zachovávati. Přítomní všecky tyto návrhy přijali a hrabě Ondřej Šlik zvolen za řečníka, aby ty věci na sněmě přednesl a odůvodnil. Mělo se za to, že stav rytířský šmahem je schválí a že i zástupci měst většinou pro ně se prohlásí. A aby věc byla tím jistější, mělo býti také navrženo, aby volba vůbec se odročila, poněvadž prý náleží dříve se zeměmi vtělenými o věci této se poraditi. Shromáždění bylo přesvědčeno, že pro všecky tyto návrhy bude na sněmě dostatečná většina. Ale sklamali se s hlavním svým řečníkem. Hrabě Šlik byl povahy vrtkavé a nestálé; to věděli ovšem i katolíci a proto na radu jejich dal jej arcikníže Ferdinand k sobě zavolati a domluvám jeho Šlik skutečně neodolal. Poddav se, vzdal se oposice proti Ferdinandovi, aniž by byl oznámil protestantům, že změnil úmysl a přesvědčení své.

Za takovýchto okolností počalo se dne 6. června jednati o předloze králově. Podle starobylého obyčeje vyzváni nejdříve nejvyšší úředníci zemští, aby projevili své mínění o předloze. Nejvyšší purkrabí, kterémuž podle důstojenství jeho příslušelo první slovo, hlasoval pro přijetí Ferdinanda a po příkladu jeho učinili tak i všickni úředníci zemští až na statečného hraběte Matiáše z Thurnu. Obšírnou řečí ohražoval se Thurn proti tomu, aby Ferdinand nebyl volen, nýbrž jen přijat, a proti tomu, aby země vtělené vyloučeny byly od volby. Nejvyšší purkrabí nežli přikročil k dalšímu hlasování, jal se vyvraceti důvody Thurnovy o volení krále a dokazoval, že posud sněm český vždycky sám napřed krále svého přijímal a na země vtělené se neohlížel. Thurn odpověděl, že má právo jako každý jiný pronésti své mínění a že při něm setrvá. Ze soudců zemských prohlásil se jen Kolona z Felsu pro návrh Thurnův, ostatní všickni: pan Racek starší ze Vchynic a z Tetova, Karel Moravský z Dubé, Adam Rudolf Trčka z Lípy, Matouš Děpolt z Lobkovic, Jindřich Libšteinský z Kolovrat a Jaroslav Bořita z Martinic hlasovali pro Ferdinanda; radové soudu komorního a dvorského a sice: pan Štěpán Jiří ze Šternberka, Kašpar Melichar z Žerotína, Bohuchval Berka z Dubé a z Lípého, Vilém starší z Lobkovic, Pavel z Říčan, Herolt Václav Libšteinský z Kolovrat, Sezima z Vrtby, Jan z Talmberka, Václav Vilém z Roupova, Jan purkrabí z Donína, hrabě Václav z Rozdražďova, Bedřich z Talmberka, Vilém mladší z Lobkovic, Václav Vilém z Lobkovic, Václav Budovec z Budova, Ladislav Zejdlic z Šenfeldu, Purkart Střela z Rokyc hlasovali vesměs pro předlohu královskou, ani Václav Vilém z Roupova, Václav Budovec a Vilém z Lobkovic neodvážili se hlasovati proti Ferdinandovi, nýbrž dali mu hlasy své beze všeho odporu. A tím byl osud tohoto dne rozhodnut. Hlasování tří stavů konávalo se tím způsobem, že každý stav o sobě se uradil, a s čím většina souhlasila, to za mínění celého stavu skrze zvoleného řečníka prohlásil. A k tomu konci zvolen byl od oposice hrabě Ondřej Šlik, aby na sněmě za stav panský mluvil. Ale nejvyšší purkrabí, aby oposici seslabil, tentokráte nevyzval k volbě každý stav o sobě, nýbrž jednoho poslance za druhým. A katolíci nebyli sklamáni ve svém očekávání. Šlik, když na něj došlo, místo aby byl zastával návrhy, jak bylo umluveno ve schůzi včerejší, prohlásil, že byl sice toho úmyslu přimlouvati se za svolání vtělených zemí a odročení volby, ale jelikož prý se přesvědčil důvody zde přednešenými, že hodnost královská v Čechách je dědičnou v rodě Habsburském, proto že jakožto věrný poddaný

hlasuje pro Ferdinanda a zamítá svolání generálního sněmu, poněvadž prý by z toho mohly vzniknouti jen nepořádky a nebezpečenství. A jako hrabě Ondřej Šlik, tak hlasovali všickni ostatní členové stavu panského, totiž: pan Jaroslav starší Libšteinský z Kolovrat, Václav Berka, Krištof Karel z Roupova, Jan Albrecht Křinecký, Jan Albin Šlik, Burian Lev Berka, Diviš Lacembok Slavata, Michal st. Slavata, Vilém Jindřich Bezdružický z Kolovrat, Vilém z Vchynic, Jáchim Slavata, Maximilian Krakovský z Kolovrat, Zdeněk Libšteinský z Kolovrat, Jan Vavřinec z Žerotína, Vratislav z Donína, Vratislav z Pernšteina, Jiří Adam z Roupova, Adam z Roupova, Oldřich Desiderius Pruskovský, Jan Krištof Pruskovský, Adam Šebestian Leskovec, Jan Bernard Fünfkircher, Jan z Roupova, Vilém Vratislav, Petr svobodný pán z Liebenthalu, Hertvik Vratislav z Mitrovic, Volf Ilburk Vřesovec, Krištof Harant a Václav z Lokšan. Jednotliví členové stavu rytířského a poslové z měst následovali příklad pánů. Z rytířů přimlouval se jen Kašpar Kaplíř ze Sulevic, purkrabě Karlšteinský za odročení volby; a z poslů městských mluvili v tomtéž smyslu M. Valentin Kochan z Prachova, měštěnín a písař Nového Města Pražského, a Maximilián Hošťálek ze Závořice, primas města Žatce. Zejména hlasovali pro Ferdinanda z rytířstva: Jan z Klenového a z Janovic, nejvyšší písař království Českého, Purkart Točník z Křimic, podkomoří král. Č., Adam Hrzaň z Harasova, purkrabě kraje Hradeckého; pak soudcové zemští: Jan nejst. Widersperger z Widersperku, Prokop Dvořecký z Olbramovic, Oldřich Gerštorf z Gerštorfu a Diviš Černín z Chudenic; po nich radové soudu dvorského a komorního: Adam Rizmberský z Janovic, JMC prokurator král. Č., Zachariáš Kába z Rybňan, purkrabě menší hradu Pražského, Bedřich z Bílé, Oldřich st. Beřkovský z Šebířova, Bohuchval Valkoun z Adlaru, Křištof Vratislav z Mitrovic, hejtman menšího města Pražského, Bohuslav z Michalovic, místokancléř král. Č., a Albrecht Pfefferkorn z Ottobachu; konečně Karel Čabelický ze Soutic, Abraham Gerštorf z Gerštorfu a z Malšovic, Oldřich Bechyně z Lažan, Ladislav Vostrovec z Kralovic, Jan z Bubna, Václav Heraklius z Bliživa, Vilém Dobřikovský z Malejova, Ondřej Hornatecký z Dobročovic, Jiří Malovec z Chejnova, Václav Vratislav z Mitrovic, Jiří Bořivoj Kiršperský z Vřesovic, Jan Krištof Myška ze Žlunic, Adam Jiří Kokořovec, Jan Měsíček z Vejškova, Jan Burian Kaplíř ze Sulevic, Jindřich Hornatecký z Dobročovic, Volf Hozlaur z Hozlau, Ladislav Vitha z Zerzavého, Jan Račín, Adam Tobiáš Hrzaň z Harasova, Adam Vratislav z Mitrovic, Jan st. Vratislav z Mitrovic, Karel Chotek z Chotkova, Václav Štěpán Dvořecký z Olbramovic, Oldřich Kaplíř ze Sulevic, Smil Janovský z Janovic a Volf Krištof Šoffmann z Hemmerlesu. A tak nejvyšší purkrabí mohl provolati, že Ferdinand téměř jednohlasně ode všech tří stavů království za krále nikoli „volen“ ale „přijat“ jest. Tím bylo tedy dědičné právo rodu Habsburského skutkem uznáno a potvrzeno.

Tento skvělý výsledek oznámen byl hned Ferdinandovi zvláštní deputací, v jejíž čele byl nejvyšší purkrabí. Když mu tato přála štěstí k povýšení, Ferdinand děkoval stavům velmi srdečně a sliboval, že jim toho bude vším dobrým vzpomínati. Snad této chvíle Ferdinand mluvil upřímně, snad měl při tom skutečně úmysl opravdový; avšak dobré předsevzetí netrvalo dlouho. Jakmile pominul první dojem, první opojení z důstojnosti královské a z vítězství tak snadno dobytého, poddával se Ferdinand radám fanatických katolíků a nedržel na uzdě svou nenávist k protestantům.

Po přijetí Ferdinanda za krále Českého jednalo se o sepsání reversu čili úpisu, kterým by Ferdinand slíbil, že po smrti Matiášově a před vlastním nastoupením trůnu potvrdí práva a svobody zemské. Jednání toto neodbylo se již tak hladce, poněvadž v samém tomto počátku panovala patrná nedůvěra mezi králem přijatým a většinou stavů. Většina, která si byla počínala tak malomyslně při přijímání Ferdinanda za krále, sebrala nyní všecku zmužilost svou, žádajíc, aby postavena byla do slibu formule, kteráž by příštího krále pevněji zavazovala, nežli se až posud stávalo při podobných příležitostech. Podle toho měl Ferdinand slíbiti, že všecka práva i svobody zemské ve všech kusech a klausulech, nic ovšem nevymiňujíc, jakž to nynější král a předešlí králové čeští činívali, uznati a potvrditi chce. Zvláště Vilém z Lobkovic a posel Žatecký Hošťálek zastávali se co nejrozhodněji tohoto přání protestantů. Při hlasování pozdvihli se všickni protestanti jako jeden muž za to, aby byl onen přídavek do reversu nejen postaven, nýbrž i mezi nálezy sněmovní zapsán. Žádosti protestantů opřeli se tentokráte z katolíků jen Slavata a Jaroslav z Martinic. Slavata prohlásil se dokonce při této příležitosti, že „o majestát nestojí a o něj se starati nebude.“ Protestanti na ten čas nepozdvihli žádné bouře pro ten smělý výrok, ale nezapomněli na něj a později jej připomenuli Slavatovi velmi důtklivým způsobem.

U Ferdinanda započal tímto okamžikem vnitřní boj mezi přesvědčením katolickým a odporem proti protestantům. Slavata mu radil, aby majestátu nepotvrdil, a Ferdinand sám měl k tomu ovšem sto chutí. Byl se podřekl jednou v soukromé rozmluvě ke knížeti Karlovi z Liechtenšteina, že třeba jest především pracovati o to, aby majestát Rudolfův za své vzal. Ale Khlesl dokazoval, že by se tím připravil o korunu německou. A důvody kardinálovy tentokráte zvítězily. Nicméně Ferdinand dal jezovitům pražským potají předložiti otázku, může-li bez obtížení svědomí svého potvrditi list majestátní. Odpověď záležela v tom, že *Ferdinand by byl nesměl uděliti list majestátní, ale listu uděleného prý smí potvrditi, nemůže-li jinak k trůnu se dostati.* Revers byl tedy vydán v tom znění jak protestanti požadovali.

Dne 29. června vykonalo se korunování Ferdinanda způsobem starobylým u přítomnosti císaře Matiáše, císařové, arciknížat Maximiliana a Karla, knížete Výmarského, Karla knížete z Liechtenšteina a vyslanců španělského a florentského. Mince stříbrná i zlatá rozhazovala se mezi lid se znamením a nápisem takovýmto: koruna královská stála uprostřed s literou F. pod ní; a okolo slova latinská „Legitime certantibus", že řádně bojujícím důstojenství toho se dostává. Po korunování pak byla hostina korunovační. I toto korunování i tato hostina odbývaly se tuto naposledy podle starobylého obvyklého způsobu v celém svém významu, jaký měly úmluvy mezi stavy a králem, nežli došlo k samému korunování. Hostina korunovační byla také poslední okázalou příležitostí, kdy katolíci s protestanty pohromadě se veselili a přátelili. Sám nově korunovaný král byl uchvácen všeobecným veselím. Když totiž císař pryč se odebral, setrval on ještě delší čas mezi hodovníky a připíjel prý každému z hostí pohár vína. Dni následující oslaveny jsou rozličnými rytířskými kratochvílemi, po kterých dávány k závěrku hry dramatické v koleji jezovitů. Při všech těchto slavnostech bylo viděti Ferdinanda, jenž choval se ke všem neobyčejně vlídně. Z toho sami protestanti čerpali naději, že bude dobrá shoda s novým králem; ale velice se sklamali ve svých nadějích, jak hnedle uvidíme.

Koncem září 1617 svolány také sněmy moravský, slezský a lužický, aby uznaly nového krále za pána svého. Stalo se to bez všech obtíží; a tak uznán a přijat jest Ferdinand co čekanec koruny české ve všech zemích jejích.

Co Ferdinand v Praze stavěl na odiv vlídnost, nepřestával v srdci svém nenáviděti protestantů. Již při slyšení, v kterém se mu přálo k důstojnosti královské, obrátiv se k Thurnovi před ním stojícímu, otázal se ho, proč on a jeho političtí přátelé jsou protivníky jeho? Thurn na otázku tuto neodpověděl. Thurn, Kolona z Felsu, Budovec, Vilém z Roupova, Kašpar Kaplíř ze Sulevic, primas Hošťálek a Kochan z Prachova byli povoláni na královskou kancelář a tam jim domlouváno pro opposici proti Ferdinandovi a hrožено jim osudem Jiřího z Lobkovic; a hned potom Kochan a Hošťálek zbaveni jsou svých úřadů.

Sotva tedy Ferdinand byl korunován na krále Českého, počalo stíhání a trestání protestantů, kteréž ovšem bylo heslem k boji všeobecnému; neboť protestantů nebylo více tajno, jak o nich smýšlí král Matiáš a jeho nástupce a jak hodlají naložiti s jejich svobodami a osobami, jakmile k tomu budou míti moc a příležitost. V přesvědčení tom byli utvrzeni hlavně tou okolností, že císař jal se trestati náčelníky opposice. Řada došla nejprvé na hraběte Matiáše z Thurnu patrně za to, že nejdůrazněji a nejrozhodněji se opíral přijetí Ferdinanda za krále. S úřadu purkrabí Karlšteinského nemohl býti sesazen bez dostatečné příčiny, proto uznáno za nejpříhodnější povýšiti jej, aby byl zbaven tohoto výnosného úřadu, při němž měl v rukou svých klenoty a privilieje zemské a mohl tedy státi se velmi nebezpečným odpůrcem, kdyby protestanti mocí se vzepřeli rodu panujícímu. Náhoda podporovala v tom úmysly katolíků. Zemřel nejvyšší komorník, pan Jan Sezima z Ústí, čímž uprázdnil se jeden z nejvyšších úřadů zemských. Nejvyšší sudí zemský, usnešeno v radě katolíků, postoupí za nejvyššího komorníka, nejvyšším sudím zemským jmenován bude Slavata, kterýž byl sudím dvorským a na místo tohoto měl býti dosazen hrabě Matiáš z Thurnu. Byl sice povýšen, ale nový úřad vynášel jen asi 400 tolarů, kdežto purkrabství Karlšteinské vynášelo okolo 8000 tolarů.

Thurn zachoval se při celé této věci velmi nestatečně a nedůstojně. Zvěděv, že pod záminkou povýšení chtějí jej o úřad jeho připraviti, pojat byl takovou zlostí a zároveň takovou lítostí, že se dopouštěl jen kroků přenáhlených. Obrátil se totiž na Slavatu, žádaje ho za přímluvu v té věci u nejvyššího purkrabí. Utekl se tedy o podporu k muži, jejž byl sám vypudil z purkrabství Karlšteinského! Chytrý Slavata místo aby byl Thurna odbyl, jak by byl každý očekával, podporoval jej na oko, aby se mohl pásti na jeho soužení a rozpacích. Potěšiv tedy hraběte Thurna zbožnými slovy, při-

mlouval se za něj u nejvyššího purkrabí, věda ovšem dobře, že mu to nebude nic platno, poněvadž bylo již rozhodnuto, aby byl zbaven svého úřadu. Thurn sám žádal také nejvyššího purkrabí za podporu, ale bylo mu od něho slyšeti, že císař má právo povyšovati nejvyšších úředníků i proti vůli jejich.

Dne 5. října 1617 povoláni jsou všickni nejvyšší úředníci na hrad, kdež císař jim chtěl oznámiti vůli svou strany nového obsazení. Jménem přítomného Matiáše ohlásil tu nejvyšší kancléř, že císař úřad nejvyššího komorníka, uprázdněný úmrtím pana Sezimy udělil nejvyššímu sudímu zemskému panu Jiřímu z Talmberka, že pak následkem toho nejvyšší sudí dvorský pan Slavata na úřad nejvyššího sudí zemského, purkrabí Karlšteinský Thurn na úřad nejvyššího sudí dvorského se povyšuje, Karlšteinské purkrabství pak že se propůjčuje panu Jaroslavu z Martinic. Povýšení děkovali jeden za druhým; Thurn, když na něj došla řada, pokusil se ještě naposledy, aby se zachoval ve svém úřadě. Pravil totiž k císaři: „Ode dávna bylo umění válečné mým zaneprázdněním, a k němu hodí se úřad purkrabí Karlšteinského nejlépe; spravoval jsem úřadu toho posud takovým způsobem, že nikdo nemůže sobě na mne stěžovati. Pročež snažně prosím V. M. Císařskou, aby mne při něm ráčila zachovati, což tím více by prospělo, poněvadž v zákonech a právích této země nemaje zběhlosti, nemohu sobě přičítati způsobilosti k vyššímu úřadu sudího dvorského.“ Císař však prohlásil, že nemá v úmyslu, změniti svého předsevzetí. Thurn vida nezbytí, složil přísahu na nový úřad a poděkoval pak Slavatovi za dobrou radu a za pomoc.

Snad tato nestatečnosť dodala chuti nepřátelům Thurnovým, že se pokusili ještě více jej zastrašiti, aby se odloučil od opposice protestantské. Kardinal Khlesl psal totiž dne 9. října důvěrný list hraběnce z Mansfeldu, kteráž s Thurnem byla v přízni, patrně k tomu účelu, aby jej okázala Thurnovi. Kardinál neschvaloval toho Thurnovi, že jsa válečník zkušený dává se do labyrintu defensorského, aby superintendenty a kazatele spravoval a tím způsobem proti náboženství císaře, pána svého na odpor se stavěl. I dal mu skrze tu hraběnku výstrahu takovou: Chce-li hrabě ho uposlechnouti, že je nejvyšší čas a jeho poctivosť, štěstí a všecko dobré že na tom záleží, aby co nejdříve povolání svého se zhostil. Císař že je naň velice laskav, že jej ctí, předešlých činů jeho že mu nechce vzpomínati, v náboženství jeho mu překážeti, ani proto ho nenáviděti. Avšak neuposlechne-li této výstrahy, skutkové a předsevzetí jeho že mu budou škoditi u císaře. Thurnovi dávalo se tím na srozuměnou, že povolností a odtržením se od opposice protestantské mohl by dojíti u císaře největší milosti. Ale účinek toho byl opačný; Thurn odhodlal se tím pevněji pracovati k tomu všemi prostředky a všemi silami, aby rod Habsburský mu nemohl způsobiti více podobné žalosti a podobného pokoření, jako se mu dostalo sesazením s purkrabství Karlšteinského.

Píšíce tuto o potrestání protestantů nesmíme také zapomenout na odměnu, jaké se dostalo předním katolíkům za to, že se přičinili o přijetí Ferdinanda za krále. Skála vypravuje o věci té takto: „Stavové svolili mezi sebou dle starobylého obyčeje zvláštní berni, kteráž při korunování králi Českému k dobrému přichází, na důkaz poddané vděčnosti, totiž po půl úroku svatohavelském od každého, kdokoli přijímá úroky buď z hotových peněz nebo z pozemků poplatných. Berně té sešlo se okolo 80.000 kop míšenských. Ale král Ferdinand, dostav ji k rukoum svým, neví se, zdali na potupu stavů, že se mu ten dar zdál chatrný, čili na poděkování za věrnou práci, rozdaroval ji mezi nejvyšší úředníky a soudce zemské pod jednou, z níž první díl vzal nejvyšší purkrabě, nejvyšší kancléř a Smečanský, druhý Matouš Děpolt z Lobkovic, nevyšší mistr převorství křížovníkův v království Českém, Jan z Klenového a Janovic, nejvyšší písař, a Purkart Točník, podkomoří, třetí. Že pak Vilém Slavata nechtěl se žádnou měrou s jinými v tom srovnati a poškvrniti rukou svých takovými penězi zemskými, pročež bylo mu za jistou sumu koupeno stříbrných klenotů, aby vždy neudarovaný ven z jiných nezůstal.“

Viděli jsme, co se dálo v Praze, a jakým způsobem protestanti byli přemlouváni a zastrašováni, aby Ferdinanda přijali za krále. Proto se nedivíme, že jen hrstka jich odolala hrozbám a všelikému pokušení. Jisto jest, že mnozí nechtěli hlasovati proti Ferdinandovi, poněvadž nechtěli se pustiti v rozhodný a snad i krvavý boj s Ferdinandem a rodem Habsburským. Z časů krále Rudolfa měli lákavý příklad, kterak lze vymáhati na králi nových svobod bez krvavé revoluce. Kdyby pak Ferdinand rušiti chtěl svobod posavadních, k odporu proti němu, myslili si mnozí, že bude ještě času dosti. Pochybovati nelze, že bylo v Čechách více důmyslných protestantů, kteří již tehdáž předvídali, že tím je pouze odročen boj na život a na smrt mezi protestanty s nadvládou stavovskou a mezi dynastií katolickou, dychtící po neobmezené moci

panovničí. To jim dokazovalo jednání slabého a nestatečného Matiáše; čehož mohli se nadíti od Ferdinanda, který v Štýrsku násilím prováděl katolickou protireformací? Pochybujeme však, že bylo státníků zběhlých, kteří by byli nahlíželi, kterak odmítnutí Ferdinanda by velice prospělo protestantům. Věc jejich byla by před světem v čistějším světle se objevila, když by podstoupený boj byl měl barvu pouhé nucené obrany proti nastávajícímu útoku na práva a svobody zemské, nežli když později mohl, ne docela bez pravdy, vykládán býti od protivníků co pošlý z osobního záští a ze msty. Na všechen způsob podává přijetí Ferdinanda Štýrského nepopíratelný důkaz o nedostatečné organisaci strany pod obojí, bez jaké ani největší většiny nedocházejí vítězství, a která u protivníků jejich, u strany katolické, byla u vysokém stupni dokonalá.

Sněm uherský jedná o nástupnictví. — Ferdinand zvolen králem Uherským. — Ferdinand uchází se o korunu císařskou. — Falckrabě Bedřich proti rodu Habsburskému.

R. 1617 srpen — 1618 červenec.

Sotva byly tyto věci dokonány v Čechách a Ferdinandovi tady pojištěno nástupnictví po Matiášovi, přijatý král Český jal se ihned starati se, aby se stal také králem Uherským. Provedení té věci působilo rodu Habsburskému nemálo starostí, jelikož v Uhrách právo dědičnosti v rodě nedalo se tak snadno dokázati a pak také proto, že v Uhrách bylo se obávati tužší oposice proti Ferdinandovi nežli v Čechách. Proto se mělo pracovati všelikými prostředky, aby trůn uherský byl Ferdinandovi pojištěn. Především ustanoveno, aby vojsko španělské, kteréž pomáhalo Ferdinandovi ve válce jeho s Benátčany, povoláno bylo z Furlanska na hranice uherské, aby nahánělo strachu sněmu zemskému a jej donutilo, aby přijal Ferdinanda za krále dědičného. Dále se mělo působiti na mocné jednotlivce všelikým slibováním. I peníze měly vykonati svůj úkol. Na sněm, kterýž rozepsán byl na den 23. března 1618, vypravil se kandidát trůnu Ferdinand a s ním jeho důvěrník svobodný pán z Eggenberku. Matiáš poslal za sebe co komisaře královské kardinála Khlesla, předsedu dvorské válečné rady pána z Molartu a místokancléře říšského pána z Ulmu. V královské předloze, která sněmu byla podána, požadoval Matiáš, poněvadž sám jest bezdětek a poněvadž bratří jeho, také věkem pokročilí, „práv svých“ ke koruně dobrovolně se byli vzdali, *aby sněm strýce jeho Ferdinanda, za syna již přijatého, „provolal, uznal a korunoval za krále“.*

Matiáš sám byl dosáhl trůnu uherského skutečnou volbou; v předloze královské však o volbě nebylo ani řeči, nýbrž naopak vysvítalo ze slov, že bratří Matiášovi se „vzdali práv svých“, kterak rod Habsburský osobuje si dědičné právo k trůnu uherskému. Proto sněm osvědčil ihned svůj odpor proti předloze tím způsobem, že žádal císaře, aby se dříve postaral o obsazení hodnosti palatinské, poněvadž uplynul již rok od smrti palatina Thurza a že tedy hodnost tato podle zákona má býti již obsazena. Matiáš okamžitě povolil v této věci slíbiv, že dá palatina voliti hned, jakmile bude trůn opatřen novým králem. Tím však oposice nebyla uchlácholena, nýbrž vedla řeči čím dále vášnivější, tak že přátelé dynastie uznali konečně za dobré spokojiti se tím, kdyby sněm „zvolil“ Ferdinanda za krále bez dalšího odkladu takovým způsobem, jako se stalo při Matiášovi.

Oposice ovšem neostalo tajno, že požadavků její počínají si všímati, a proto chovala se tím odhodlaněji, čím zřejměji se ukazovalo, že má na sněmě rozhodnou převahu proti stoupencům dynastie, pro niž byli preláti a pak většina magnátů čili velmožů. Požadovala tedy, aby Matiáš před volbou vydal diplom a v něm se přiznal, že při obsazování trůnu náleží stavům neobmezené právo volby. Po vykonané volbě měl býti diplom položen k článkům sněmovním, čímž by ovšem utvořen byl jaksi zákon, že stavové mají právo k volbě krále pro všecku budoucnost a bylo by se tím zamezilo, aby si rod Habsburský neosoboval právo dědické. K volbě palatina svolovala oposice tím způsobem, aby Matiáš hned nyní oznámil písemně čtyry kandidáty a z těch aby byl palatin zvolen od sněmu teprvé po ustanovení nového krále.

Ještě nebylo naděje, že by většina sněmu mohla býti získána a přesvědčena pouhým dokazováním o právu Ferdinandově k trůnu uherskému, a jelikož dále rádci Ferdinandovi nehodlali svoliti k požadavkům oposice sněmovní, kterými by se z Uher utvořila říše volební, vzalo se útočiště k postrannímu přemlouvání jmenovitě prelátů a magnátů, v čemž Khlesl zase osvědčoval své mistrovství. Přičiněním jeho shromáždili se dne 3. dubna preláti a magnáti k zvláštní poradě a tu na přímluvu hraběte Forgache přítomní s tím souhlasili, aby Ferdinand byl jednoduše přijat za krále podle práva

dědičného, při tom aby se setrvalo a oposici aby se v ničem nepovolovalo. Forgach měl takovéto smýšlení sděliti oposici a ji hledět přemluviti, aby Ferdinanda přijala za krále dědičného. Než stalo se, čeho se Ferdinand a rádci jeho nejméně nadáli. Když Forgach se vrátil ze shromáždění oposice, mělo se hlasovati o konečném zachování se strany královské. A ta Forgach a s ním mnozí jiní magnáti i prelátí hlasovali ve smyslu oposice, tedy proti uznání a přijetí Ferdinanda za dědičného krále. Pro první chvíli byl tím Ferdinand velmi nepříjemně překvapen, ale při jednání na sněmě se ukázalo, že to spojení se Forgache s oposicí Ferdinandovi více prospělo nežli uškodilo. Kdyby totiž Forgach a jeho strana byli věrně a rozhodně trvali při požadavcích královských, byli by přece neprorazili, a oposice mohla býti rozpálena a dohnána k větší ještě neustupnosti; ale magnáti, přidavše se k oposici, působili v ní smířlivěji a Ferdinand tím jen získal, ačkoliv první přidání se jich k oposici zdále se býti velmi škodlivým. Ukázalo se to hned v plném shromáždění sněmovním. Posud oposice chtěla, aby se uznalo že sněm má právo voliti si krále podle své vůle jakého by chtěl, tedy třeba i mimo rod Habsburský. Ten smysl měl požadavek oposice. Nyní působením Forgache a magnátů oposice chtěla mít zabezpečenou jen svobodnou volbu vůbec a svolila i k tomu, aby podáno bylo císaři ujištění, že sněm, jakkoli sobě na právu svobodné volby zakládá, nezamýšlí tím nikterak vylučovati rod Habsburský, nýbrž že při volbě bude zachovávati „vždy povinný ohled k členům jeho“. Dne 7. dubna bylo osvědčení takové ohlášeno od sněmu Ferdinandovi, komisařům královským a pak do Vídně císaři Matiášovi.

Císař Matiáš dal svolení své k tomu, aby se stavům vyhovělo. A tak komisaři královští jali se s pomocí několika přátel rodu Habsburského spisovati návrh diplomu královského. Pravilo se v něm, že „starobylé právo svobodného volení krále, jehož předkové (nynějších stavů uherských) užívali a potomkům svým odkázali, nyní i na budoucí časy potvrzuje, upevňuje a za neporušitelné prohlašuje; po zvolení krále pak že také zvláštním článkem sněmovním ustanoví a potvrdí, že volení krále děje se ze svobodné vůle veškerých stavů říšských“! Dále se pravilo v diplomu, že prý císař neměškal vydati ho, když přední členové sněmu říšského byli se dne 7. dubna prohlásili ústně královským komisařům: „že sněm ani nyní ani prvé při volení krále neměl úmyslu, odpadnouti od jasného rodu Rakouského, aniž zanedbati povinného vzhledu k němu, aniž konečně pominouti rodu královského a kromobyčejných jeho zásluh a nákladův při obhajování tohoto království“. Diplom tohoto znění a smyslu byl od Matiáše podepsán ve Vídni dne 21. dubna 1618, potom schválen i od Ferdinanda v Prešpurku, ač se sněmem jeho nebyl spokojen, a vydán sněmu uherskému.

Když diplom tento přednešen byl na sněmě, strhla se z toho velká bouře a nebyle pak řečníků, kdo by se ho byli rozhodně zastávali. Ohromná většina přítomných nechtěla o přijetí takového diplomu ani slyšeti, namítajíc právem, že dodatkem se naprosto popírá a vyvrací svobodná volba. Rozhořčení mezi sněmovníky bylo takové, že mohlo dojíti k věcem nejhorším, kdyby strana císařská zase byla nepovolila. Opět přemlouváni jednotlivci, nešetřeno darů, a čiperný kardinál Khlesl vymyslil nový prostředek, jak by se oběma stranám mohlo vyhověti. Navrhl totiž, aby se sněmu nedával žádný diplom, nýbrž aby položena byla do artikulů sněmovních o povýšení Ferdinanda tato slova: K našemu (císařovu) odporučení stavové uherští po mnohém vyjednávání a podle své starobylé, *vždy* od nich zachovávané zvyklosti a svobody zvolili jednomyslně arcikníže Ferdinanda svým králem. A takovýto článek přijali stavové skutečně dne 26. dubna z toho důvodu, poněvadž vysloveno bylo určitě, že Ferdinand volbou stal se králem. A komisaři královští byli s návrhem Khleslovým spokojeni, poněvadž „zvyklosť vždy zachovávaná“ znamenala dle mínění jejich tolik co uznání dědičného práva, a formule nemohla tedy, kdyby i příště se jí užívalo, býti na ujmu právům rodu Rakouského.

Po té následovalo dlouhé jednání o diplomu korunovačním, jelikož i katolíci i protestanti se snažili svobodu své víry dostatečně ohraditi. Když pak se mezi sebou dohodli, Ferdinand diplom podepsal, načež dne 16. května prohlášen na sněmě za krále Uherského. Podle obyčeje odebrala se do obydlí Ferdinandova deputace sněmovní, aby mu ke zvolení jeho gratulovala. Provázen stavy vyšel na to král z komnaty své do síně rytířské a usadil se tu před otevřeným oknem, kdež jej z náměstí, před zámkem se rozkládajícího, bylo lze viděti. Po boku jeho stál Khlesl. Lid na náměstí shromážděný provolával slávu a poslanci sněmovní přistupujíce před krále, líbali mu ruku. Za toho obřadu německé vojsko, před zámkem postavené, vystřelilo z pušek na dané znamení; z nenadání proletěla koule mezi hlavou Khleslovou a Ferdinandovou a zaryla se do stropu. Byla-li to pouhá náhoda, nebo

platila-li koule Ferdinandovi, nemohlo býti zjištěno, poněvadž nebyl ani vypátrán, kdo by tu kouli byl vystřelil. A tak událost ta, nejspíše na pouhé náhodě se zakládající, ostane asi věčným tajemstvím.

Jakmile Ferdinand prohlášen byl králem Uherským, sněm zvolil hned také nového palatina ze čtyř kandidátů králem písemně předložených. Hodnosti této dostalo se sudímu dvorskému Forgachovi, kterýž byl katolíkem. Marně však se namáhala strana královská, aby sněm ustanovil hned také den korunovační. Opposice nechtěla k tomu svoliti, dokud by nebylo vyhověno její stížnostem. I počalo tedy vyjednávání o požadavcích stavovských, které byly na sněmě podány dne 28. května 1618 ve zvláštním stížném spise. Hlavní stížnosti týkaly se vojska císařského v Uhrách a pak podřízení finančnictví uherského pod rakouskou dvorskou komoru.

V první věci stěžovali sobě Uhři, že císař

Prohlášení zákona o užívání jazyka českého na sněmě r. 1615. (59.)

v odporu s dřevními sliby svými nařizuje v pomezních pevnostech za velitele cizozemce, a že tito jakož i cizí vojska dopouštějí se nejkrutších útisků i přestupků zákona v okolí tvrzí a pevností. Pro tyto nepořádky žádali stavové, aby cizí lid válečný z Uher byl vyveden a cizí náčelníci aby nahraženi byli rodilými Uhry. Věc tato odbyta slibem, že se vyhoví přání Uhrů, ale na provedení slibu toho nikdo ani nepomyslil, poněvadž by Uhry byly ostaly otevřeny a nechráněny proti Turkům, kdyby byly bývaly odvolány z pevností pohraničných posádky české a německé.

Kromě toho stěžovali si Uhři, že finanční správa uherská byla uvedena v područí dvorské komory vídeňské, i žádali, aby komoře jejich vrácena byla samostatnost a v čelo její aby se dostal rodilý Uher. Ani v této věci nebylo Uhrům

vyhověno, nicméně po dlouhém o tom vyjednávání svolili přece ke korunování, když jim Ferdinand vyhověl v jiných záležitostech. Korunovace odbyla se dne 1. července, načež sněm byl uzavřen.

Matiáš a strana katolická starali se kromě toho také o to, aby Ferdinand zvolen byl císařem Německým ještě za živobytí císařova; ale v tom setkali se s obtížemi a překážkami jestě většími nežli v ucházení se o korunu českou a uherskou. Brzy po korunovací české vydal se sám císař Matiáš dne 4. srpna 1617 ke kurfiřtovi Saskému Janu Jiřímu do Drážďan, provázen jsa bratrem svým Maximilianem, králem Ferdinandem a některými členy tajné své rady. Stalo se tak hlavně proto, aby kurfiřt byl získán pro kandidaturu Ferdinanda na císařství Německé. Rádcové císařovi a zejména Khlesl přičiňovali se v Drážďanech v tom smyslu, snažíce se vymoci na kurfiřtovi určitý slib, že se dostaví osobně na sjezd kurfiřtů, k účelu tomu svolaný. Avšak poněvadž kurfiřt, jak už nám známo, byl protestant a nelibě nesl rozdvojení v říši mezi katolíky a protestanty, Khlesl také doložil, že na sjezdě rokovati se bude i o jiných věcech, zejména o narovnání mezi protestanty a katolíky. Radové saští odpověděli jménem pána svého, že jest ochoten, dostaviti se osobně na sjezd, kdy a kde císaři bude se líbiti, a že se sůčastní v upravení nástupnictví v říši. Strany narovnání mezi katolíky a protestanty že si však přeje, aby věc tato při poradách kurfiřtů nebyla považována za vedlejší, nýbrž za předmět hlavní; ale ostatně že bude pro povýšení Ferdinanda i kdyby se nezdařilo vyrovnání mezi katolíky a protestanty.

Kurfiřti měli se sjeti na den 2. února 1618 do Řezna. Proto vypraven do Německa říšský dvorní rada Hegenmüller, aby získal i jiné kurfiřty, by se osobně dostavili na ten sjezd a hlasovali pro Ferdinanda. Všickni tři duchovní kurfiřti ochotně připověděli, že se zachovají po přání císařovu. Také mladý falckrabě Bedřich slíbil z počátku, že se dostaví osobně na sjezd kurfiřtů, když mu Hegenmüller vykládal, kterak se bude jednati o uklizení mrzutých svárů v říši, ale sotva posel císařský mimochodem pověděl, že kurfiřtům bude se raditi také o nástupnictví v říši, Bedřich ihned se počal rozpakovati a váhati a nechtěl více slíbiti, že se na sjezd dostaví. A tím jen osvědčil starou nechuť a nepřátelství rodu svého k snahám rodu Habsburského.

Vypravovali jsme času svého, kterak otec nynějšího kurfiřta Bedřicha Falckého, Bedřich IV. pracoval všelikými prostředky, aby rozdvojil císaře Rudolfa s Matiášem, a aby proti rodu Habsburskému pobouřil nejen stavy české, nýbrž i stavy v jiných zemích, rodu tomuto podléhajících. V agitaci této byl, jak známo, hlavním strůjcem a nástrojem kníže Kristian z Anhaltu, jehož podobizu podáváme na str. 961. a 962. A tento neunavný, důmyslný a podnikavý státník a politik estal rádcem a důvěrníkem i falckraběte Bedřicha V. a pracoval i za něho neméně úsilovně na záhubu rodu Habsburského. Kristian z Anhaltu plány své, které se mu nepovedly ani za Rudolfa ani při smrti jeho, odložil k době příhodnější, čekaje na příležitost, aby se znovu pokusil o jejich provedení. A v duchu takovém byl vychován a nyní veden Bedřich V. Kníže z Anhaltu udržoval neustále od časů Rudolfových všeliké svazky přátelské a staral se pilně, aby Unie měla ustavičné spojení s přátely svými v Čechách, na Moravě, v Slezsku a v Rakousích. Na některých sjezdech Unie raděno se v skutku s nemalou horlivostí o prostředcích, kterýmiž by přátelské spojení s Čechy dalo se zachovati. Kníže z Anhaltu dovedl falckraběte tak rozpáliti pro své záměry, že tento jen hořel touhou, aby mohl nějak přispěti k jejich uskutečnění, jelikož mu z jich provedení kynula česká koruna. Bedřich V. tak se vžil do přání svého, že pak byl skutečně přesvědčen, kterak dříve nebo později koruna česká nemůže ho minouti. I jsout o tom bezpečné zprávy, kterak poslové Bedřichovi, když se v Londýně ucházeli o dceru krále Jakuba I., se vychloubali nadějí, že pán jejich stane se králem Českým. Naděje tato zaslepila i krále Anglického, tak že sám o věci té hovořival se zalíbením.

V Heidelberku tedy zase velmi pilně se starali o české záležitosti, zvláště od té doby, co pronásledováním protestantů počala se v zemi jeviti nová rozkvašenost a nespokojenost. R. 1617 vypraven pan Krištof z Donína, aby vyzkoumal stav věcí v Čechách a v Rakousích. Ten vrátiv se vypravoval, že mocnářství Rakouské se rozpadává na všech stranách a každá země že má již svého nápadníka, jenž očekává prý jen smrti císařovy, aby se postavil v čelo nespokojenců. Dříve ještě nežli se pán z Donína navrátil z cesty své, vypraven Camerarius do Prahy a do Drážďan ke kurfiřtu Saskému. V Praze měl vyzkoumati smýšlení v Čechách panující a dorozuměti se s Thurnem a přátely jeho o to, jak by ustanovení nástupce v Čechách dalo se překaziti. Camerarius v Praze utužil spojení s náčelníky protestantů českých,

a vracel se od nich se slibem, že nikdy a nikterak nepodají rukou svých k tomu, aby koruna dostala se Ferdinandovi. V Drážďanech pak měl vštípiti kurfiřtu Saskému nedůvěru k rodu Habsburskému. Na kurfiřta hleděl Camerarius účinkovati hlavně tím, že mu ukazoval na nespokojenost v Čechách a dělal mu naději na trůn český. Že to byla jen léčka, nemusíme teprvé dokazovati, když víme, že kurfiřt Falcký sám se dělal kandidátem trůnu českého. Kurfiřt Saský odmítal takovouto touhu, že sám má dosti, a že by se nerad svého odvážil, ale přece dodal, „kdyby ostatně byl řádně zvolen, a byla v tom vůle pána Boha, že by podal k tomu i své pomoci“. Přece však kurfiřt Saský nebyl odpůrcem a nepřítelem Ferdinandovým, jak později bude vypravováno.

Vyslanci falckraběte měli ovšem právo zvěstovati pánu svému o velké nespokojenosti v zemích koruny české, a líčiti věc tak, jako by bylo nepochybno, že Ferdinand nebude zvolen králem Českým. Proto však stalo se přece, čeho se Anhalt a strana jeho nenadáli. Oposice česká utrpěla rozhodnou porážku, a Ferdinand, jak známo, přijat za krále Českého bez velkých nesnází. Zpráva o tom zarazila sice kabinet heidelberský, ale nezmařila plány jeho. Pracováno za to tím úsilovněji, aby Ferdinand nebyl zvolen císařem Německým, což se mělo státi již na nejbližším sjezdě kurfiřtském. Hledán tedy nejprvé důstojný protikandidát. Vévoda Lothrinský, kterému to bylo nabídnuto, kandidaturu zamítl. Po té obrátila se strana falcká na Maximiliana, knížete Bavorského; avšak i tento skrze radu svého Jochra odbyl posla falckého těmito slovy: „Milý Jochre, čím dále tím více v mysli své se ustanovuji, že by ta věc měla těm lidem dáti se na rozum hodně po německu. Prohlašuju jednou pro vždy, že nemíním se s rodem Rakouským v příčině nástupnictví znesnadniti nebo dokonce znepřáteliti; také nacházím u sebe, že by mému rodu bylo spíše se škodou než s užitkem, kdybych tak těžké břímě (totiž korunu německou) na se vzíti chtěl.“

Kromě toho kníže Bavorský učinil ještě jiný krok, jenž svědčil ještě rozhodněji, že se nehodlá ucházeti o korunu císařskou. Když totiž strana falcká roztrušovala pověsti, jako by kníže Bavorský stál o korunu německou, čímž měla býti vzbuzena nedůvěra a nechuť mezi dvorem rakouským a bavorským, Maximilian vypravil zvláštní poselství k Ferdinandovi s ujištěním, že sám o korunu německou se neuchází, a že odmítne vždycky návrhy, které by mu byly v příčině té odkudkoli učiněny.

Když tedy poslové a důvěrníci kurfiřta Falckého nic nesvedli, Bedřich sám vydal se na cestu agitační, k čemuž ovšem neměl ani praktické zkušenosti a znalosti poměrů a lidí, ani obyčejné diplomatické chladnokrevnosti a duševní bystrosti. Nejprvé zajel si ke kurfiřtovi Brandenburskému, s nímž se ovšem snadno shodl, poněvadž oba byli jedné mysli. Oba zajeli si pak ke kurfiřtu Saskému, kamž je však byl předešel důvěrník Ferdinandův, jenž kurfiřtovi Saskému napřed oznámil příchod obou soudruhů kurfiřtských, a jak by jim měl odpovědíti jej poučil. I stalo se tedy, že kurfiřt Saský sám jal se přemlouvati hosti své, aby se dostavili osobně na sjezd, poněvadž prý se tam bude jednati o urovnání sporů v říši. I vymohl na nich slib, že se oba dostaví na sjezd: Brandenburský žádal toliko, aby lhůta prodloužena byla do dubna 1618. Císař Matiáš k žádosti této svolil a sjezd položen na měsíc duben do Řezna. Přes to všecko kurfiřt Bedřich vydal se přece do Mnichova, kdež přemlouval Maximiliana, aby se ucházel o korunu německou. Aby mu dodal větší chuti, předložil mu psaní tchána svého Jakuba I. krále Anglického, v němž tento projevoval velkou radost z toho, že kníže Bavorský o korunu německou se bude ucházeti; i sliboval v té věci svou osobní podporu a nabízel diplomatické služby při dvoře francouzském. Než Maximilian ničím nedal se másti, zamítal co nejurčitěji všecky návrhy a prohlásil se, že nebude rodu Habsburskému koruny německé záviděti. Bedřich tedy odjel s nepořízenou.

Ke všemu konečně připravil sám král Anglický zetě svého o naději, že jej bude podporovati na všech cestách jeho. Napomenulť jej zvláštním listem, aby sice neobmeškal ničeho v té věci, ale kdyby většina kurfiřtů nedala se nakloniti, nechť prý přestane na tom, čeho nelze změniti, dada sobě hlasu svého od Ferdinanda náležitě zaplatiti.

Za takovéhoto zápasu diplomatického nabyly obě sporné strany takřka úplné jistoty, že předně sejde se sjezd kurfiřtů, a za druhé že většina hlasů na něm bude pro Ferdinanda, a jen kurfiřti Brandenburský a Falcký že budou rozhodně proti němu. Nové, neočekávané nesnáze objevily se při dvoře císařském a vycházely z pletich kardinála Khlesla, který nyní všecko na to nasazoval, aby sjezd kurfiřtů byl odročen. První odročení vymohl na 28. května 1618 do Řezna. Potom věc nastrojil tak, aby komora prohlásila, že nemá peněz na cestu pro císaře a pro Ferdinanda a sjezd musel býti zase odročen. Pletichy takové neostaly ovšem tajny

Ferdinanda a arcikníže te Maximiliana, kterýž se nejvíce zasazoval o povýšení Ferdinanda za krále Českého a Uherského a pak za císaře Německého. Když pak z několika stran proneslo se na kardinála podezření, tu že udržuje spojení s německými kalvinisty, tam že podněcuje Uhrů proti rodu Habsburskému: Maximilian zahořel proti němu tím větší nenávistí a pomýšlel na prostředky, jak by kardinála učinil neškodným, ač o zradě jeho neměl žádných důkazů. Khlesl by byl nepochybně pletichy své zaplatil postavením svým u dvora a snad i osobní svobodou, kdyby tou dobou povstání v Praze nebylo k sobě obrátilo veškeru pozornost dvoru císařského a všech členů rodu Habsburského.

Khlesl pracoval sice proti arcikníže ti Ferdinandovi, avšak jen z toho důvodu, aby nezaujal místo Matiášovo a Khlesl aby tak nepřišel o svou moc a působnost. Byly to tedy ohledy na vlastní osobu; že by však byl pracovol přímo a vědomě proti prospěchům rodu Habsburského, z toho jej zajisté nikdo nebude viniti. Povstání v Čechách účinkovalo tedy i na něj, jelikož při své bystrozrakosti dobře nahlížel, že potřebí jest spojiti a napnouti všecky síly, aby moc rodu v Čechách byla zachována neztenčená. Rozuměl tomu sám lépe nežli kdo jiný, že by bylo veta po slávě a moci rodu Habsburského a tedy i po jeho moci a působnosti, kdyby Matiáš a s ním rod panující přišli o korunu českou. Rázem tedy Khlesl změnil své jednání. Zanechav najednou pletich, rozplýval se sladkostí o rodu celém a o Maximilianovi zvláště, a ucházel se u pána z Eggenberka, aby mu zjednal smíření s Maximilianem. Rád prý jej odprosí a všecko po vůli mu učiní, pakli jej nějakým způsobem pohoršil. Hned také osvědčoval, že nebude brzy žádné překážky ke svolání kurfiřtů; bude prý se tak moci státi za tři nebo nejvýše za čtyři neděle; peníze prý se k tomu také shledají, a nebude-li jich, Khlesl že prý je raději vyžebrá, aby se jen sjezd kurfiřtů nemusel dále odkládati. Než císař i Ferdinand měli nyní jiné, důležitější věci na starosti. Vyjednávání o sjezdu kurfiřtů bylo na dobro zastaveno; císař, Ferdinand a Maximilian jali se napínati všecky síly, aby zachovali korunu Českou postavením dosti silné armády do pole a pokořením českých povstalců.

Rozličná znamení.

Rok 1617.

Roku 1617 vidína byla na nebi některá znamení; a kromě toho staly se v přírodě některé neobyčejné úkazy, tak že lidé pověrčiví prorokovali z toho nové pohromy na národ Český. Pavel Skála ze Zhoře podává o tom následující zprávu:

„Všecky věci strastné, kteréž se již na národ náš a obzvláště na stranu pod obojí valily, Bůh předpovídal nám skrze své rozličné posly zázračné netoliko v povětří, ale sem i tam na okršlku zemském. Nebo v ty časy spatřovali lidé zhusta strašlivá vojska v oblacích společně se potýkající se zbraněmi krvavými, sloupy veliké, jež Řekové dokos jmenují a jacíž ukazovali se na nebi v dobu tu, když tam před mnoha sty léty onino Lakedemonští, byvše přemoženi v moři, o celé panování a velkomocnost svou přišli.

Povstávali též i větrové a bouřky neobyčejné, bořice stavení, i silné stromoví z kořene vyvracujíce, se znamenitou lesův škodou a záhubou. Jedné také chvíle přiletělo na Novoměstskou radnici nesčíslné množství pavouků vodních a usadilo se na něm. S radnice pak v Starém městě Pražském spadla s vrchu věže makovice ozdobná, na níž stál orel císařský o dvou hlavách, jakkoli byla velmi pevně a bezpečně silnými nárožníky přibita a upevněna; od orla v tom pádu urazila se noha jedna a jedno křídlo. Ano i nočním časem potulovali se zhusta v městech Pražských nemalí houfové psů nebo ohařů velikých, kteří útok na lidi činili, a co jiných těm podobných úkazův strašlivých dálo se v tu dobu onde i onde po zemi, jež lidé vykládali sobě za jisté hněvu božího a budoucích neřestí předchůdce a znamení.“

Nové utiskování protestantů.

R. 1617—1618 březen.

Přijetím a korunováním Ferdinanda za krále Českého zbaveni byli katolíci největší starosti. U příležitosti této mohl vypuknouti rozhodný odpor protestantů a mohl jim zjednati vítězství a ovšem i neobmezenou vládu ve věcech zemských a náboženských. Vítězstvím při volbě Ferdinanda katolíci zase seznali své síly, poznali nezřízenost a slabosti protestantů. Když pak císař mohl beze všeho odporu potrestati a sníženi některé náčelníky protestantů, bylo to jako

heslem k všeobecnému utiskování protestantů a k rušení práv těmto zaručených. Katolíci totiž viděli, že císař je rozhodně na jejich straně, a ti z nich, kdo měli nějaké úřady, vzdali se posavadní své ostýchavosti, poněvadž úřady zvolením Ferdinanda byly jim pro budoucnost pojištěny.

Tento pro protestanty neutěšený obrat jevil se přede vším zpupnou neohrožeností, vyzývavými a potupnými řečmi na straně katolíků. Tak na př. Pavel Michna, sekretář kanceláře zemské, člověk protestantům na smrť protivný, pronesl se, že prý nyní defensoři pohnáni budou před soud. Jakmile Ferdinand vlády se ujme, Praha prý dostane stálou posádku vojenskou a za půl roku prý „všickni měšťané musejí býti pod jednou", poněvadž podle usnešení rodu Rakouského žádná jiná víra v zemích jeho nebude trpěna. Podobně mluvil Jakub Hořický z Tepence, hejtman královského panství Mělnického, který tvrdil, že Ferdinand nebude povinen Čechům držeti přísahy, jako jí nedržel zemím dědičným. Jistý měšťan protestantský odstěhoval se z Krumlova do Prahy, poněvadž nemohl déle snášeti ústrků pro svou víru protestantskou. Jeden známý jezovita shledav se s ním v Praze, pravil k němu, neměl-li žádné jiné příčiny, že mohl dobře v Krumlově zůstati a do Prahy se nestěhovati, poněvadž dříve než pět let mine, v Praze také tak bude. Nejvyšší mincmistr, Vilém z Vřesovic, křikloun katolický, neustále roztrušoval, jakými pokutami defensoři budou potrestáni; Thurnovi, Šlikovi, Vilémovi staršímu z Lobkovic a „Kozí brádce" (Budovcovi) budou prý hlavy dolů skákati a „prázdných svých makovic domů (prý) neponesou". Když byl při dobrém rozmaru, uděloval ještě milost hraběti Thurnovi, „tomu hromskému Němci, jehož čert do Čech přinesl", i Vilémovi z Lobkovic poněkud odpouštěl, ale Šlik a Budovec ti že prý katu neujdou. Dále mluvil, že statkové některých dostanou se do jiných rukou. Majestát že nemá žádné moci, proto že jest dán z přinucení; a jakmile král Ferdinand do Čech přijede, že bude jináče: „Novus rex, nová lex" (nový král, nové právo); a že mniši a jezovité v kostelích pod obojí budou kázati. I sám nejvyšší purkrabí, jakkoli muž rozvážlivý a spravedlivý, nemohl se ubrániti obávání, že pokoj a pořádek nevrátí se do země, pokud některým nebude na život sáhnuto. Řeči takové ovšem svědčily nejen o velké zpupnosti, důvěře a odhodlanosti katolíků, nýbrž také o přesvědčení jejich, že nastává s protestanty boj na život a na smrť. Manželka nejvyššího kancléře, Polyxena, rozená z Pernštejna, paní nad míru vysokomyslná a horlivá katolička, pravila veřejně, že „již nyní k tomu přichází, aby papeženci evangelíkům aneb evangelíci papežencům na hlavy vsedli a zjezdili se". Protestanti se tím nemálo jitřili a počali se také čím dále více spřátelovati s myšlenkou, že budou muset sáhnouti k prostředkům nejkrajnějším, aby se proti katolíkům obhájili.

Co bylo takto hlásáno slovy, to se osvědčovalo i skutky, pronásledováním a utlačováním protestantů, čehož se odvažoval nejen král a nejvyšší úředníci, nýbrž po příkladu jejich i jiní katolíci. Odhodlanosť katolíků počala se jeviti nejprvé důraznějším utlačováním protestantských poddaných na statcích královských. Posud, jak nám už známo, katoličtí fa. áři zakazovali protestantům choditi do kostelů sousedních, odpírali jim křtu a pohřbu, nechtěli-li přestoupiti na víru katolickou, nyní však lid měl býti donucen k tomu, aby buď se obrátil na víru katolickou nebo se vystěhoval. Prováděti takové násilnictví v celých Čechách najednou, zdálo se býti nebezpečno, aby z toho nevypuklo všeobecné povstání; a tak učiněn s tím pokus nejprvé jen na některých místech. Na př. v Krumlově českém bylo do 12. září léta 1617 vypovězeno z města dvanácte měšťanů, kteří byli považováni za vůdce ostatních protestantů. Rozprodavše věci své odešli. Mezi nimi byl starý Vilém Funkenaur, který asi nejvíce tím na sebe popudil hněv jezovitů Krumlovských, že pod panem Petrem z Rožmberka začal zjevně Němcům ve zbrojnici kázati. Mikuláš Kliment, farář Krumlovský, vychloubal se toho času, že se nikdo do obce nepřijímá, není-li pod jednou; a pod jednou že musejí býti i ti, kdož městského práva žádají aneb v manželství vstoupiti úmysl mají. A tak za půl druhého léta, co tento katolický kněz byl v Krumlově, ani jediný nekatolík nebyl přijat za měšťana. — V Mělníce jmenovaný již Jakub Hořický z Tepence lidi poddané na panství Mělnickém, ano i měšťany mělnické v náboženství velice utiskoval: na fary, kdež prvé pod obojí byli, kněží pod jednou uvedl, křtův, oddavek užívati u pod obojích bránil, proto lidi poddané trestal, je do kláštera k procesím a jiným službám církevním pod jednou choditi nutil, i jinak ukrutně s nimi zacházel. Vyhrožoval také: „počkejte, měšťánkové, přijdou na vás pavouci uherští: budete se s nimi míti až se vám bude nelíbiti". Také hrozil, že jim i brány i kostel budou odňaty. Též na Mělníce někteří protestantští měšťané museli se vyprodati. — Tou dobou bylo v *Mostě* v městě i na předměstí

asi 345 usedlých protestantů kromě řemeslníků a nádeníků, kteří vlastních domů neměli, ale práva městského užívali. Nicméně došlo již tak daleko, že 47 usedlých katolických měšťanů drželi císařské rychtářství, primasství, i větší počet míst v radě obecní. Rodičové evangeličtí, kteří dětí svých osobám pod jednou k stavu manželskému dávati se zbraňovali, vězením jsou trestáni, pod zástěrou, jako by purkmistra neposlušni byli. Dětem pod obojí v měšťanstvu zrozeným právo městské odnímáno a k prodání dědictví svých jsou nuceny. Řemeslníci obesýláni na radnici, kdež je katolíci nutili, aby nebesa a podstavníky v katolickém procesí nosili, a ty, kteří uposlechnouti nechtěli, do vězení dávali, ano i o řemesla jich připraviti chtěli. Měšťané, jmenovitě pořádky řemeslnické byli nuceni, aby přispívali na opravu kostela katolického, a když nechtěli dáti po dobrém, byly peníze mocí vybrány z pokladny cechovní. Avšak nejen příspěvky mimořádné, které se ob čas potřebovaly, museli odváděti, nýbrž nuceni byli přispívati také pravidelně na potřeby kostela katolického, na výživu faráře, na bohoslužby katolické. Vesničané z okolí nuceni byli, aby chodili do katolického kostela v Mostě nebo jinam na panství, a který ve dni nedělní aneb sváteční do kostela nepřišel, uděláno mu v katalogu čárka. Kolikrátkoli v tom byl postižen, tolik korců ovsa pokuty musel dáti. Ukládána také pokuta libry vosku, korce ovsa a libry vosku; kdo šel do jiného kostela, aby se vyhnul katolickým bohoslužbám, měl zaplatit deset kop pokuty a sice i tehdy, když navštívil kostel posavadního svého faráře evangelického. Pokuta ovšem zvyšována; místo korce ovsa ukládáno 10, 12 kop a i více. Tu a tam uložena lhůta, do které vesničané měli katolickým způsobem přijímati; kdo tak neučinili, nuceni pak, aby se vyprodali. Také sňatky odpírány těm, kdo katolicky nepřijímali. Ti, kdo děti své dávali křtíti od evangelického faráře v Mostě, byli těžkým vězením pokutování, s tou pohrůžkou, jestliže se toho podruhé dopustí, že budou z gruntů vypovězeni. Vesničané byli do Mostu obesýláni a tam delší čas věznění, že navštěvovali kostel evangelický. Do vsi Havran u Mostu uveden byl katolický farář jménem Tobiáš, jenž se zasazoval všemi prostředky, aby obyvatelstvo obrátil na víru katolickou; než jitření proti němu rostlo tou měrou, že dal potají odstěhovati z fary svůj nábytek a jiný majetek, a pak pryč odešel. Jeremiáš Müller, císařský rychtář v Mostě, přísně poručil, aby osadníci jmenovaného kněze na faru zase přistěhovali a dovezli. — *Bartoloměj Pik*, opat kláštera Sedleckého a Skalického protestantům městečka Malína bral klíče od chrámu evangelického, choval je ve svém klášteře a služeb božích jim zbraňoval. Dále nuceni pod pokutou, aby chodili do jeho kostela. — Při tom starali se katolíci velmi rázně, aby protestanti zbaveni byli prostředků k svým bohoslužbám. Tak zejména bylo oblíbeným prostředkem zabavovati bohoslužebné knihy nekatolické, aby protestanti jich nemohli užívati. Tak stalo se na př. v Kněževsi u Rakovníka. Jan Ctibor Kotva Plzenský, děkan smečenský, a kněz Jan Strašecký přijeli do Kněževsi; davše sobě kostel otevříti, vzali dvaadvacet knih latinských, které sobě evangelíci jednu každou po třech kopách cenili; knihy ty odvezli na Smečno, a tam je všecky spálili. Rozumí se ovšem samo sebou, že za hejtmany statků královských nebyli více nařizováni protestanti, jak se to dříve často zbíhalo, nýbrž horliví katolíci.

Co se dělo v Čechách na statcích královských, to prováděno ovšem i v ostatních zemích koruny české. V městě Kladsku v hrabství Kladském obnovovala se rada městská tím způsobem, že dvanáct posavadních radních zvolili z měšťanstva 24 nových kandidátů. Z těchto 24 kandidátů a 12 posavadních radních ustanovoval hejtman královský nových 12 radních. Rektor tamějšího kláštera jezovitského Jan Hoffmann zasadil se však všemi prostředky, že staří radní museli kandidovati 6 katolíků, ač v městě bylo tehdáž jen 9 katolických měšťanů, kdežto protestantů usedlých bylo do tří set. A hejtman skutečně povolal do rady jen 6 protestantů a 6 katolíků, a sice jednoho katolíka, který ani nebyl kandidován, poněvadž se mu jeden z navržených měšťanů katolických dobře nelíbil. Jindřich Log, hejtman hrabství Kladského, vyháněl evangelické faráře z jejich far a dosazoval na ně katolíky. Dvěma vládykám, kteří se protestantů horlivě ujímali, byly statky pobrány. Týž Log dal velký počet evangelíků, rychtářů a konšelů vsaditi na zámku Kladském do vězení a v něm přes dvacet neděl tak přísně je držel, že skrze to na větším díle o své zdraví přišli a někteří dokonce i hrdla za to dáti museli. Ostatním pak hrozil, že je katem na hrdle trestati poručí. Evangelíci v Grundu v hrabství Kladském nesměli si kostel svůj opravovati a tak stál po devět let prázdný a opuštěný a žádných služeb božích se v něm neodbývalo. Místo vypuzeného faráře evangelického dosazen tam byl ovšem farář katolický. Nemusíme ovšem ani dodávati, že odpírán křest, oddavky, pohřby a jiné obřady církevní poddaným, kteří nechtěli

přestoupiti na víru katolickou, a na druhé straně překáženo všelijak protestantským farářům a hrozeno jim velkými tresty za přisluhování poddaným, kteří byli z některé osady katolické; katoličtí faráři říkali, že prý „bohu duše ukrádají, mordují a do pekla vhánějí“.

Na statcích přímo králi náležitých a na panstvích duchovních vrchností katolických učiněn tedy počátek s utiskováním protestantů a donucováním jich k víře katolické. A po jednání takovém následovaly pak útisky v městech královských, kde se taktéž měla zjednati katolíkům ne-li převaha neobmezeného panství a rozhodující moc, tož alespoň větší svoboda a moc, nežli jaké posud požívali. Kromě Plzně a Budějovic byla tehdáž skoro všecka města královská velkou většinou protestantská, a v některých katolíků ani nebylo nebo osoby katolické byly tak nepatrné a tak se chovaly v úkrytu, že jich nebylo ani znáti. Takovéto převahy vykořisťovali protestanti pro sebe, tím způsobem, že katolíky odstrkovali naprosto od dosahování práva měšťanského a všech s tím spojených svobod a výhod. Takovýto obyčej měl se nyní přetrhnouti; katolíci měli býti zase přijímáni za měšťany a strana katolická při dvoře hned také pojala úmysl, postarati se, aby se správa v městech dostala do ruky katolíkům, což se ovšem mohlo dosti brzy provésti, když by katolíci museli býti přijímáni za měšťany a když by rychtář dvorský dosazoval v městech královských do rady většinu katolíků. Posud rada bývala v souhlase s měšťanstvem, poněvadž dosazováni bývali do ní nejváženější protestanti, ale nyní mohlo docházeti k častým sporům, poněvadž mnohde sotva bylo tolik katolických měšťanů, aby z nich mohla býti sestavena rada městská. Aby tedy nepatrná menšina vládla obcí protestantskou a spravovala po své vůli jmění obecní, to muselo býti neustálým pramenem k stížnostem a třenicím. Překvapení protestantů bylo tedy nemalé, když najednou v některých městech rada obecní dobře dávala měšťanům cítiti, že správa obce nalezá se v rukou katolických. Tak stalo se zejména v Kutné Hoře, v Litoměřicích a v obci Pražské. V Litoměřicích na př. nechtěli přijmouti tři katolíky za měšťany; když rozkazy žádné Litoměřických nemohly zastrašiti, městský písař, primas a tři jiné přední osoby povoláni proto do Prahy a tady vězněni devět dní až katolíci byli přijati za měšťany. Slavení svátků katolických stalo se v Praze pravidlem; rada Menšího města Pražského nařídila, aby při procesích a slavných průvodech zvonilo se zvony i samého protestantského kostela sv. Mikuláše; na Novém městě pak měli cechové uloženo, aby při podobných příležitostech vytáhli a zastávali se pořádku. V Kutné Hoře dokonce donutil nejvyšší mincmistr Vilém z Vřesovic faráře a kazatele německého, že jest se do ornátu obléci musel. Opat kláštera Sedleckého uspořádal za pomoci tohotéž mincmistra o křížových dnech r. 1618 procesí z kláštera Sedleckého do Kutné Hory, při čemž nesen kříž, koruhve, zpíváno a pak ve Vlaské kapli odbývána zpívaná mše s hudbou. Bylo to odvážné z těch příčin, že od 60ti let takové procesí nebylo v Kutné Hoře odbýváno a že opat na to procesí donutil své protestantské poddané.

Aby katolíkům zjednána býti mohla tím snáze nadvláda v městech královských a aby panovník sám mohl vykonávati nad městy větší moc, byla dne 4. listopadu dána rychtářům královským v městech Pražských zvláštní „instrukce“ čili navedení, kterouž se samospráva obcí velice obmezovala, tak že odtud byly vydány tak řka na milost a nemilost rychtářů královských. Rychtáři v městech Pražských měli odtud zasedati mezi konšely, a sice na prvním místě pro „větší vzácnosť“ svého úřadu; purkmistr a primas měli se s ním o všech věcech dorozumívati, a co by podniknouti chtěli, jemu oznamovati. Rychtář měl býti přítomen při všech rozepřích a soudech, jakož i všelikých jiných jednáních obecních a poradách, o nichž by se v radě městské pojednávalo, a měl právo jako každý jiný o věci promlouvati. Bez povolení rychtáře nesměla býti obec nikdy svolána, aniž rada obecní mohla odbývati shromáždění. Také všeliké jiné korporace čili sbory duchovní a světské neměly se více scházeti, aniž by k tomu pozvali královského rychtáře. Rychtář měl býti při přijímání a přehlížení všelikých účtů obecních, záduních a špitálských, a sám také s jinými účty takové přehlížeti a schvalovati. Nařízeno dále, aby rychtář nad důchody špitálními a záduními, kdo kterého špitálu neb záduší zakladatelem byl, jaká nadání k němu od starodávna náležela, kterak a kam co odcizeno jest, jaké důchody nynějšího času se ještě při nich nacházejí a nač se obracejí, důkladně a dostatečně se vyptal a ovšem také postaral, by se fundací a úroků užívalo jen v tom smyslu, v jakém ustanoveny od svých zakladatelů. Konečně nařízeno, aby rychtář od konšelů, úředníků a správců jednotlivých kostelů, i od jiných osob, kteříž by toho povědomi byli, jaká založení při jednom každém kostele jsou, od koho pošla, kolik nadání jest, na jaké výminky neb způsoby, též vykonávají-li se takové výminky a nač

dotčené zádušní důchody a nadání obráceny a vydávány bývají, dostatečnou zprávu vzal, a co nejdříve pilně na to vše se vyptal. Odtud pak měl dávati bedlivý pozor, aby se v té věci všecko řádně a náležitě vedlo, a takové zádušní nadání a důchody aby na nic jiného se neobracely, nežli k čemu jsou zapsány a ustanoveny.

Instrukce královská svědčila prozatím ovšem jen městům Pražským, ale nebylo pochybnosti, že vydána a prováděna bude ve všech městech královských, povede-li se první pokus v Praze. A kdyby se to všecko povedlo v Praze a v ostatních městech, následek toho musel býti dokonalé podřízení měst královských a vydání jich na vůli krále ve všech věcech politických. Nemusíme tedy ani vykládati, že instrukce vzbudila po Praze nemalé pohnutí myslí. S největším pohoršením však potkal se článek o zádušním jmění kostelů pražských. Veškeré nadační jmění kostelů pražských pocházelo, s řídkými toho výminkami, z doby předhusitské; co víra pod obojí se rozmohla, užíváno ho při většině kostelů ve prospěch této, od r. 1609 pak ve prospěch stoupenců konfese české. Vyhledati tedy původ záduší a obraceti ho podle ustanovení a ve smyslu zakladatelů, znamenalo tedy tolik, jako připraviti protestanty o veškeré zádušní jmění jejich. Od jmění pak ke kostelům samým nebyl než jeden krok; neboť bylo-li nadání kostelní z původu svého katolické, byly jimi skoro bez výminky i kostely samé. Císařská komora počínala sobě pak jen ve shodě s touto instrukcí, zdráhajíc se týmž časem vydávati protestantským duchovním platy, z fundačního jmění jdoucí, poněvadž toto původně vyznavačům konfese české nesvědčilo.

Instrukce takováto směřovala k podvrácení všeho pořádku a práva a byla také zjevným porušením platného zákona. Již ta okolnost chránila protestanty v jich kolaturách a spojených s nimi důchodech a nadacích zádušních, že jich po většině již celých dvě stě let užívali. Kromě toho bylo majestátem výslovně ustanoveno, že rok 1609 má sloužiti za normální pravidlo, tak aby protestantskými ostaly fary, které tehdáž náležely protestantům a naopak. Matiáš tedy znovu jednal proti zákonům a zavdal tím nový podnět k stížnostem protestantů, kteří se tuto mohli opírati o zřejmý a jasný zákon. Proto se nesmíme diviti, že neostalo při pouhém hnutí mysli a pohoršení. Protestanti, ani i jiné své stížnosti dříve i po této instrukci přednášeli a o jejich odstranění se zasazovali, opřeli se tím důrazněji a rozhodněji rozkazům Matiášovým.

Osadníci jednoho záduší na Starém městě podali radě městské žádost, z níž dobře poznati lze smýšlení lidu obecného. Žádali, aby účty skládány byly jako prvé u přítomnosti osadních a osob z rady vše pod obojí, poněvadž protestanti také se nemíchají do věcí katolíků; žádali, aby se mohli dále scházeti v obec k poradám o věcech záduší, kostela, fary, školy atd., poněvadž měli v tom posud úplnou neskrácenou svobodu, na kterou prý se také vztahuje královská přísaha Matiášova, sic že by jinak nebyli svobodnými měšťany, nýbrž ničemnějšími a podmaněnějšími nežli sedláci, kterým ani jejich vrchnosti porady o takovýchto věcech nezapovídají. Nařízení královu strany nakládání se záduším opírali se osadní tímto rozhodným způsobem: „Abychom rychtáři vyjevovali, k čemu nadání naše, od koho, k jakému cíli se stala, a výpisy toho vydávali: ten artikul poznáváme býti proti právu, zřízení zemskému i majestátu, i proti sněmovnímu snešení. Neboť předkové naši od předešlých králů to obdrželi, že jim všecky kolatury v Starém městě Pražském za dědičné beze vší výminky, aniž by králové sobě nebo rychtářům katolickým nějaké moci pozůstavili, dány jsou, což do desk zemských vloženo a od nynějšího krále přísahou královskou potvrzeno jest. Poněvadž tedy všecko takové právo na radu městskou, pány Pražany a obec téhož města přenešeno jest, to jsme zdědili, právem a léty zemskými bez odporu vydrželi, a žádných příkladů není, aby kdy králové čeští postoupivše jednou komukoli nějaké dědictví nebo kolaturu bez výminky znovu k tomu se navracovali: z těch příčin my osadní uznáváme, že nejsme povinni rychtáři v takových nadáních a spravedlnostech našich se vyjevovati: nýbrž důvěřujeme se v J. M. císařskou, že podle majestátu všem třem stavům daného zůstaveni budeme". Ze slov těchto je zřejmo, že Pražané dobře rozuměli pravému úmyslu královu a že se mu dovedli podle toho opříti. Instrukce nařizovala, aby bez vědomí a povolení rady kněží a faráři nebyli propouštěni nebo jiní přijímáni. Osadníci vyhražovali pro sebe právo míti účastenství i u propouštění kněží, poněvadž v radě byla již polovice nebo snad i více katolíků a tak se právem obávali, že by jim rada nasázela do kostelů samých kněží katolických. Z těch všech příčin a důvodů měla rada žádost osadníků předložiti císaři, aby od předsevzetí svého upustiti a Pražany při starobylých zvyklostech a pořádcích zůstaviti ráčil.

Purkmistr a rada Nového města Pražského stěžovali si na královského hejtmana Sezimu

z Vrtby a na Vrchlových Janovičkách, že jim vnutil za obecního písaře člověka mladého a věcí obecných dokonce nepovědomého, i k té povinnosti a práci nezpůsobilého jen proto, že je katolíkem. Dále si stěžovali Novoměstští, že bez vědomí a povolení královského rychtáře nemohou téměř nic učiniti, že v sezeních nesmí svobodně mluviti, poněvadž se jim hrozí oznámením toho králi; některé věci strany pod obojí se dotýkající že museli z řádů a kněh obecních vymazati; rychtář že právomocnosť nad farami, špitály, kostely protestantům náležejícími sobě osobuje, jich se ujímá, kněží, úředníky a správce po své vůli dosazovati chce. Na katolíky vůbec stěžovali si Pražané Novoměstští, že lid obecný ku klekání na kolena bitím a praním dohánějí, svátky své, které v „porovnání“ nejsou vyjmenovány, provoláváním od biřice světiti nutkají; lidem

Protestantský kostel v Hrobech pobořen. (60.)

živností a obchodů svých vyhledávati překážejí, a zboží k prodeji vyložené bráti poroučejí; k pracem obecním a na úřady osoby pod jednou dosazují a naproti tomu zasloužilých protestantů odstrkují. Dále si stěžovali na rychtáře, že obecní radní pohrůžkami strašil, důchody zádušní spravovati chtěl, nad pořádky řemeslnickými panství si osoboval, měšťany libovolně do vězení dával a před osobu svou poháněl a je rozsuzoval. Protestanti na Malé Straně, purkmistr, radní, obecní starší a jiní měšťané stěžovali sobě, že obec chudičká musela každoročně zapravovati na 40 kop míšenských katolíkům za stavění oltářů, za svíce, hudbu a j. v. při procesí o Božím těle; městští radní že byli nuceni, aby chodili na katolická procesí; že ve zbrani museli katolíků střežiti, když odbývali procesí. Když někdo z cizozemců za městské právo žádaje, če-

ského jazyka povědom nebyl, podle snešení sněmovního za měštěnína přijat býti nemohl; ale na poručení z kanceláře i z komory královské, někdy i na pouhé ústní vzkázání jest přijat, byl-li katolíkem; naproti tomu pod obojí i když byli lidé řádní, práva toho dosáhnouti nemohli. Zločincové pro krádež a pro vraždu uvěznění, že bývali i od smrti osvobozeni a z vězení propuštěni, pakli se jezovitům podařilo na víru katolickou ve vězení je obrátiti. Při obnovování městské rady že podkomoří nebral ohledu na kandidáty pod obojí, nýbrž že do rady dosadil jednoduše osoby jiné prosté, právních a jiných dobrých zvyklostí i jazyka českého nepovědomé, kteří ani psáti ani čísti neuměli, jen když byli katolíci. Při skupování domů městských o to se pracovalo, aby se takové domy osobám pod jednou dostaly a to proto, aby se v městě rozmáhaly. Při pořádcích a řemeslech tento nechvalitebný způsob panoval, že lehké, neřádné a nezpůsobilé osoby, o jejichž chování a umění mnoho a někdy nic se nevědělo, jen když se k náboženství pod jednou přiznávaly, byly podporovány; jiní pak poctiví, řádní a umělí lidé, že byli pod obojí, zavrženi, odbyti aneb jim překáženo; a tak jakého přímluvce kdo měl, takovou podporu neb překážku nacházel.

Že stížností těchto je viděti, kterak na jedné straně strana katolická a jmenovitě sami úředníci královští ani žádného násilnictví se neštítili, aby svobody protestantů obmezili, a kterak zase na druhé straně rostla nespokojenost s takovýmto jednáním, kteráž nic dobrého nevěštila. Nicméně katolíci vítězstvím svým při volbě Ferdinanda za krále Českého tak se popnuli, že odporu žádného více nedbali a moc protestantů stůj co stůj zlomiti usilovali. Nadarmo tedy Pražané se ohražovali proti novému řádu obecnímu, z pouhé vůle královské vydanému; král ho neodvolal. Naopak vláda na této cestě kráčela statečně dále *vydáním nového řádu tiskového* pro protestanty, což zase bylo skutkem pouhé libovůle a porušením zákona platného, jelikož náboženskými zákony z roku 1609 vyhražena byla defensorům dohlídka na tisk kněh protestantských; dne 11. prosince 1617 vydán však dekret z kanceláře české k Pražanům, aby kněhtiskaři žádných nových kněh, písniček nebo novin netiskli a nevydávali dříve nežli by „místodržícím do kanceláře české ukázány a přednešeny a pak odtud dovoleny byly“, a Pražané aby všeliké písničky světské, kteréž lidé „zahálčiví obyčej mají po ulicích zpívati, zapověděli a přetrhli“. Tím byl tedy zákon porušen a podán nový důkaz, že strana katolická ani krále nevyjímaje, hedlá svobod stavovských a práv protestantů jen potud šetřiti, pokud protestanti sami se jich dovedou zastati a uhájiti.

O pevném úmyslu strany katolické svědčilo dále ustanovení katolických místodržících. Odjezd krále Matiáše do Vídně byl ustanoven již před několika nedělemi; ale neustále se s tím odkládalo, buď že lékaři dalekou tu cestu zrazovali nebo že Matiáš sám necítil se býti dosti zdravým a silným. Konečně prý shledal nějaký hvězdář z Mantovy ve hvězdách, že císaře potká velké neštěstí, zůstane-li v Praze až do měsíce února. Císař, když mu to proroctví bylo oznámeno, s odjezdem svým více neváhal. Správu země na čas své nepřítomnosti složil do rukou desíti úředníků zemských, kteří nazýváni místodržícími královskými. Byli to nejvyšší purkrabě Adam ze Šternberka, nejvyšší hofmistr Adam z Valdšteina, nejvyšší komorník Jiří z Talmberka, pánové Slavata a Jaroslav z Martinic, radové soudu zemského pan Karel z Dubé a pan Děpolt z Lobkovic, nejvyšší písař pan Jan z Klenového, podkomoří zemský Burkart Točník a Oldřich z Gerštorfu. Sedm z nich byli katolíci, toliko tři vyznání protestantského. Opposice protestantská musela tím býti urážena a popuzena, jelikož nikdo z jejích náčelníkův nebyl od císaře poctěn touto důvěrou.

Násilnictví katolíků korunováno však na protestantech v Hrobech a v Broumově, o čemž Gindely vypravuje následující věci: Protestanti v Broumově nedbali rozkazů opata tamějšího, aby neužívali vlastního kostela. Opat zase měšťany žaloval; i nařízeno jim z královské kanceláře, aby vypravili deputaci do Pardubic, kteráž by tam dorazila v čas odjezdu císařova do Vídně a vyslechla vůli jeho. Poslové broumovští dostavili se, i obdrželi akrze kanceláře rozkaz pro krajany své, aby kostel opatu navždy odstoupili. Opat měl protestantům napsati potvrzení, že vedle porušení císařského pořádně se zachovali, kteréžto potvrzení mělo býti nejdéle do čtyř neděl akrze deputaci místodržícím v Praze dodáno. Místodržícím v Praze zároveň (dne 12. prosince 1617) rozkázáno, aby náčelníky protestantů v Broumově dali zatknouti, kdyby Broumovští neuposlechli rozkazu císařova.

Bylo patrno, že proti protestantům užije se násilí a oni se toho také ulekli, přece však se nezachovali, jak jim ukládal rozkaz králův: kostela opatu neposoupili. Opat žaloval znovu, načež rozkázáno Broumovským z kanceláře královské, aby vyslali do Prahy deputaci šesti osob, které byly výslovně zaznačeny. Pět z nich pozbylo mysli a šlo do Prahy, šestý obá-

vaje se, že ho nic dobrého nepotká, ostal doma. A také skutečně deputace byla v Praze ihned uvržena do vězení v Bílé věži, načež poručeno Broumovským, aby poslali do Prahy klíče od kostela po čtyrech zejména uvedených měšťanech. Tři z nich do Prahy se dostavili, ale poněvadž klíčů s sebou nepřinesli, vsazeni také do Bílé věže. Ani tím nebyla obec zastrašena. Purkmistr a rada dělali sice, jako by královského rozkazu uposlechnouti a kostel zavříti hodlali, ale na pouhou pověst o tom zběhla se obec i chopila se zbraně, hotova jsouc zastati se kostela svého i proti městské vrchnosti. Matiáš dostav o tom vědomost, nařídil dne 19. února 1618, aby se do Broumova vydala zvláštní královaká komise a aby rozkazy jeho strany zavření kostela vyplnila.

Komise měla se skládati z polovice protestantů a z polovice katolíků; a proto vláda vyzvala také některé protestanty, aby byli v té komisi. Tím měla se osvědčiti nestrannost vlády, ale byl při tom zajisté ten tajný úmysl, aby se Broumovští spíše poddali, když dostaví se k nim komise protestantaká. Avšak jak mohla býti řeč o nějaké nestrannosti, když protestantům odnímal se kostel, který si byli sami vystavěli, a k němuž podle zákona měli dobré právo? A tak nikdo z protestantů, kterémuž dostalo se té cti, nechtěl se v tom poselství dáti užiti, jakkoli Michna vyhrožoval neposlušným královskou nemilostí. Posláni tedy jen katolíci do Broumova. Když komise objevila se v Broumově, žádajíc vydání klíčů kostela, prohlásila se sice rada městská, že chce poslechnouti, odvolávala se však k měšťanstvu, bez jehož vůle nelze jí prý ničehož učiniti. Když na to komisaři, svolavše obec dohromady, na měšťanech poslušenství žádali, neosmělil se nikdo promluviti. Déle než čtvrt hodiny trvalo děsné toto mlčení, toliko na tvářích měšťanů znamenati bylo němý sice, tím samým však neméně dojímavý výraz bázně a hněvu. Konečně ujal se jeden z měšťanů slova, žádaje komisarů, aby na krátko schůze poodložili. Povolivše této prosbě, obdrželi za několik hodin širší vyložení příčin, pro kteréž prý nelze obci poslechnouti. Komisaři, nemohouce se podle své instrukce spokojiti s tímto vyjádřením, vyzvali nyní důrazně radu, aby kostel zavřela. Když tato chystala se rozkaz vykonati, hnali se Broumovští s dětmi i ženami před kostel, i postavili se ve zbrani i s kamením k obraně jeho. Jakkoli jim radní následky takového počínání důtklivě připomenuli, nedali se přece ničím zastrašiti i nehnuli se z místa.

Komisaři vidouce, že by v obci ničeho nesvedli, povolali k sobě kazatele, v němž spatřovali původce tak statečného odporu, a vykládajíce mu zlé následky této zjevné vzpoury, přiměli jej ke slibu, že se za několik neděl z Broumova vystěhuje. Tím však nebylo nic získáno a proto komisaři žádali na konšelích naposledy, aby kostel vydali. Když tito omlouvali se nebezpečenstvím svých životů, komisaři odjeli bez pořízení do Prahy (v březnu 1618). Proti Broumovským prozatím nevedena žádná exekuce, a tak nacházeli se v skutečném držení kostela, když dne 23. května 1618 vypuklo české povstání.

Mnohem rychleji a pro protestanty ještě potupněji rozhodnut byl spor o kostel v Hrobech. Od roku 1614, kdy byl protestantský kostel v Hrobech zapečetěn, arcibiskup opíral se bez ustání všem pokusům měšťanů, aby dostali kostel opět do své moci. Na to arcibiskup odvážil se porušení majestátu způsobem takovým, kterýž předstihoval vše, cokoli v té věci na statcích královských dosud se bylo před se bralo. Na str. 976—979 jsme o těch věcech již obšírněji promluvili; chceme k tomu jen několik slov dodati. Arcibiskup dovršil útisky své tím, že dal kostel protestantský v Hrobech od měšťanů na vlastní peníz k protestantským službám božím postavený, zbořiti a se zemí srovnati. „Ve třech dnech (11.—13. prosince 1617) vykonáno dílo skázy beze všeho odporu. (Vyobrazení této události podáváme na str. 1041 a 1042). Ale bez povšimnutí nezůstalo toto násilí nikterak. Rachocení padajících zdí kostela hrobského rozléhalo se po vší Evropě; neboť nižádný děj truchlohry české nepřišel tou měrou ve známost vzdělaného světa tehdejšího jako tento, i nižádná událost kromě pověstného vyhození místodržících z oken nezpůsobila většího hluku a pozastavení. Zboření kostela hrobského obnášelo v sobě tolik výhrůžného, urážlivého a posměšného pro víru protestantskou, že bylo zhola nemožné, omluviti takové jednání jakýmkoli líčeným důvodem. A v pravdě nesetkalo se v Čechách ani vězení, ani zabavení jmění nebo vypuzení ze statku a domu s tak mocným účinkem jako tato exekuce proti němým sice, ale nikoli nevážným zdem. Po tomto skutku nezbývala protestantskému obyvatelstvu ani jediná pochybnost o tom, že rok 1609 nepřinesl mu žádoucího ovoce, i že musí rozhodovati meč o bytí či nebytí jeho".

Sjezd protestantů v Praze. — Odhodlané jednání defensorů. — Města královská. — Pokus o obnovení staré víry pod obojí. — Spor o kapli Betlemskou. — Druhý sjezd protestantů v Praze.

Rok 1618 březen — květen.

Defensorů v Praze docházely neustále stížnosti na takovéto utlačování protestantů. Domlouváno jim a hroženo nejen ústně, ale i v písemných stížnostech upomínáni na svou povinnost. Praveno jim, že ty, kdo se k nim utíkají o pomoc a zastání, krmí jen trpělivostí; slibům jejich však že se více nebude věřiti a nezjednají-li pomoc, že se lid vzbouří a přednějším z defensorů místo odplaty že se může dostati potrestání, ano že mohou i o krky své přijíti. Thurn a s ním zejména Václav z Budova a Vilém z Roupova chtěli nějakým hlučným osvědčením zastrašiti císaře, aby zarazil na cestě, kterou sobě oblíbil. Druhá, mírnější strana mezi defensory však s tím nesouhlasila, poněvadž se obávala války s císařem. Tu došly zprávy o pobořeni protestantského kostela v Hrobech a o uvěznění deputací broumovských, kteréž události pobouřily mysl lidu obecného. Jitření takové neostalo ovšem bez účinku i na defensory a tak většina jich odhodlala se svolati protestantské nejvyšší úředníky, soudce a rady zemské a pak po šesti poslancích z každého kraje, jak bylo povoleno za krále Rudolfa.

Zvláštními listy obsýlacími svolán byl takovýto sjezd na den 5. března 1618 do velké koleje Karlovy, aby svolaní se radili o velkých a těžkých stížnostech, kteréž podány byly defensorům a které se dotýkají rušení majestátu a porovnání mezi stavy. Poslanci měst voleni tím způsobem, že z každého města krajského ustanoven k tomu jeden z konšelů a jeden z obecních starších.

Dne 6. března shromáždili se o osmé hodině ranní poslové z krajů a někteří protestantští úředníci ve velké síni koleje Karlovy; kdežto Thurn s ostatními defensory radil se ve zvláštní síni, co by se obeslaným mělo přednésti a oznámiti. Porada tato trvala od hodiny osmé až přes desátou a tak shromáždění bylo nuceno čekati. Aby jim chvíle nebyla dlouhá, hrabě Jáchym Ondřej Šlik vypravoval jim dosti obšírně a výmluvně rozmanité staré příběhy, které se dály v říši i v království Českém za panování Karla IV. a jeho nástupců, čemuž všickni se divili a mile jej poslouchali.

Po desáté hodině objevili se defensorové a když se na svá místa usadili, hrabě Thurn poděkoval povolaným z takovéto povolnosti a jal se čísti příčiny, proč byli protestanti povoláni k těmto poradám. Pravil, že defensoři na žádost stavů za předešlého sněmu podanou císaři, aby protestantů ochránil proti rušení majestátu a porovnání od arcibiskupa Pražského a opata Broumovského, odpověď očekávali a nejednou o ni se ucházeli, ale že jim posud dána není. Císař že sice dal ústní odpověď Thurnovi v Brandýse, kterouž žádost stavů nebyla za slušnou uznána, avšak na prosbu Thurnovu k císaři že nejvyššímu kancléři poručeno, aby odpověď sepsal, což se posud po mnohém připomínání nestalo. Líčil dále, jak nátisků a překážek u provozování víry a žalostivých stížností k nim defensorům se neumenšilo, ale den ode dne jich více přibývá; jak arcibiskup Pražský dal kostel protestantský v Hrobech na velikou potupu a posměch všeho náboženství pod obojí pobořiti, rozmetati a se zemí srovnati; jak Broumovským přísně poručeno jest, aby kostel svůj zavřeli a klíče od něho opatovi vydali, a když jsou se zpečovali toho učiniti, jak několik osob z jejich středu na hradě Pražském do vězení dáno, v kterémž až posavad s velikým naříkáním manželek, dítek a přátel svých zůstávají. A odtud že mezi lidmi pošlo veliké naříkání na ně, defensory, že své povinnosti v ničem dosti nečiní. Kromě toho přednesl Thurn, že někteří z defensorů zemřeli a jiní, ač ten úřad na sebe přijali, že od nějakého času povinnosti své neplní a plniti nechtějí. I žádali defensoři, aby shromáždění jim dalo radu, kterak by ve věci jedné i druhé mohlo býti zpomoženo.

Na to shromáždění po společné poradě dali defensorům za odpověď: poněvadž spatřují, že ze soudců zemských a císařských mnozí mezi ně najíti se nedali, oni pak obeslaní, jsouce nižší, že nechtějí řečmi svými osoby nepřítomné předčiti; pročež aby sami defensorové jako otci a ochráncové jejich o těch příčinách nejdříve zdání své pronesli a jak by se přítomní zachovati měli, ponavrhli. Ale defensoři stáli na svém právě, že stavové ve věcech tak důležitých jsou povinni rady jim uděliti. A aby k tomu měli lepší příležitost, že jim spis od Thurna přečtený odevzdají k prozkoumání a na to příštího dne odpovědi očekávati chtějí. O to zdvihlo se živé sporování, kteréž za několik hodin se protáhlo. Několikráte bylo k tomu ukazováno, že shromáždění není úplné; zejména poslové z měst odvolávali se na to, že bez „Pražanů, jako své hlavy, úmyslu svého pronésti nemohou.“ Hrabě Jáchym Ondřej Šlik přisednuv k poslům z měst přátelsky a přívětivě s nimi pohovořil, nazývaje je milými pány přátely a bratřími povzbuzo-

val jich, aby se neohlíželi na tu svou hlavu, poněvadž hlava naše i všech věřících jest Kristus Pán. Přátelská slova zmohla více nežli důvody sebe pádnější: poslové městští se poddali; a tak brzy celé shromáždění přijalo návrh Šlikův, vyhověti žádosti defensorů, načež Šlik z obecného usnešení odpověděl defensorům, že shromáždění přijmou spis přečtený, a že do zejtří pomyslí, co by možného bylo za odpověď dáti. Defensoři dali po té čísti jména obeslaných, a kdo nebyl přítomen, toho zaznamenali. Hned také zvoleny dvě komise; první z nich, v níž byli hrabě Jan Albín Šlik, Štěpán Gerštorf z Gerštorfu a Jan Rožnovský z města Hradce Králové, měla se odebrati k protestantským úředníkům a radám, a druhá k Pražanům poptat se, z jakých příčin do shromáždění stavů se nedostavili.

Poznamenati tuto potřebí, že hejtman a rychtáři královští všemožně se vynasnažili, aby města královská na sjezd defensory vypsaný nikoho nevypravila a defensorů se odřekla. Dosáhli toho, zejména i v Praze. Obecní rady měst Pražských, skládajíce se většinou z katolíků, vyhověly rády rychtářům královským a neposlaly svých zástupců na sjezd ani když byly k tomu nyní vyzvány druhou deputací.

Dne 7. března sešli se poslové zase do porady za nepřítomnosti defensorů, radíce se, jakou by jim měli dáti radu a odpověď. Čten byl zase spis včerejší, a kromě toho německá žádost Broumovských, zaslaná defensorům dne 2. března, v níž žalovali na opata, že jim kostel zavřel, svobodu pohřbu zapověděl, a že osm osob z prostředku jejich do těžkého vězení na hradě Pražském připravil. Než o tom, co by defensorům měli raditi, nemohli se dohodnouti. I tak usnesli se konečně, aby napřed vyslechli dobré zdání defensorů a teprvé potom přednesli své návrhy. S tím vypravena k defensorům deputace, kterouž vedl Radslav ze Vchynic. Defensoři byli by se rádi opírali o sjezd a rádi by byli pouhými vykonavateli jeho usnešení, když však toho nemohli docíliti, poslali do koleje Václava Viléma z Roupova, dadouce skrze něho oznámiti: poněvadž jináče býti nemůže, tedy že nechtějí na ten čas o to více s obcí se sporovati, však s tou při tom výminkou, aby to budoucně za žádný příklad držáno nebývalo. I požádali shromáždění, aby počkalo do zítřka, že podají návrh přiměřený. V tom vrátivše se komisaři od osob, které se na sjezd nedostavily, podávali zprávu o svém pořízení. Nejvyšší komorník pan Jiří z Talmberka řekl komisařům, že „proti císaři ani raditi ani býti nechce“. Oldřich Gerštorf z Gerštorfu, Karel Mráčský z Dubé a Bohuslav z Michalovic vymlouvali se na své úřady, že dle instrukcí své proti císaři raditi a zase souditi nemohou; nicméně že proto od konfederace stavů se neodtrhují, ale jak na věrné křesťany náleží, při nich a při konfesí české až do smrti trvati, zlé i dobré s nimi rádi trpěti chtějí a k tomu shromáždění i defensorům radí, aby k té věci nyní obrán byl mírný prostředek a aby císaře pokorně za ochranu žádali. O Pražanech podali zprávu Jiří Vchynský, Štěpán Gerštorf a Havel Kliment ze Žatce. Purkmistr Starého města Václav Lev, který držel s vládou, řekl komisarům, že obdrželi pozvání, a že je také sdělil ostatním spoluradním, avšak páni radní že nepoznávají žádné slušné příčiny, pro kterou by měli mezi pány stavy zástupce své vyslati. Purkmistři pak Nového města a Malé strany vymlouvali se na Staroměstské a slíbili, že se podle nich zachovají. Skála poznamenává o odpovědi purkmistra staroměstského, že byla švábská, že stavy velice pohnula, a že si ji jeden každý z nich vštípil v paměť hlubokou.

Defensoři uznali za nejpříhodnější podati místodržícím spis o pronásledování a utiskování protestantů a když by to nic neprospělo, obrátit se s podobnou žádostí k císaři Matiášovi. Již dne 8. března byl ten spis přečtěn ve valném shromáždění a ve všem všudy schválen. Vykládaly se v něm odůvodněné stížnosti na utlačování protestantů, tak že zakládal se v podstatě své na zprávě od Thurna shromáždění přednešené; pronešena v něm také stížnost na skrácení svobody tiskové a ukončeno žádostí, aby uvěznění měšťané broumovští byli propuštěni na svobodu a arcibiskupovi i opatu Broumovskému aby se poručilo, by nikomu v provozování náboženství jeho nepřekáželi. K odevzdání spisu toho zvoleni, jakožto řečník a vůdce hrabě Jáchym Ondřej Šlik a pak: hrabě Jan Albín Šlik, Rudolf z Štubenberku, Václav Berka z Dubé, jeden Elsnic, jeden Štampach, Jan Rožnovský z Hradce, Jan Thermer ze Zhoře z Žatce a Jan Hradištský jinak Brámek z Litoměřic.

Tato deputace podlé usnešení sjezdu hned příštího dne, 9. března, vydala se na hrad k místodržícím, nenalezla jich však v kanceláři, jakkoli se tím provinili proti své úřední povinnosti; neboť byli schválně odešli přímo do soudu zemského, který se v ty dny také začal, aby deputace nemuseli vyslechnouti. Tak učinili i dne následujícího; ale seznavše brzy, že protestanti takovým způsobem nedají se odbýti, usnesli se dáti jim slyšení dne 12. března. Když na to

konečně došlo, Šlik podal místodržícím spis protestantů, oznamuje jejich přátelskou důvěru a nepochybnou naději, že v této slušné a nevyhnutelné potřebě dají protestantům laskavou a brzkou odpověď. Deputace byla překvapena, že místodržící hned jí dali odpověď, ale odpověď sama nijakž jich nepřekvapila, poněvadž na ni byli připraveni. Místodržící totiž zakazujíce se protestantům přátelskými službami odpověděli, že co se týká majestátu a porovnání mezi stavy, jakož i domnělého jich porušení, toho že se jim nevidí na ten čas vykládati; Broumovských pak že nemohou propustit na svobodu, poněvadž prý jsou vlastními vězni císařovými, a arcibiskupu Pražskému a opatu Broumovskému v té věci rozkazovati že jim nenáleží. To všecko uvedeno v známost defensorům i poslancům z krajů ve velké koleji dne 13. března, načež bez odkladu přikročeno k prostředkům, o nichž se zatím byly dály pilné porady.

Protestanti totiž dobře předvídajíce, že místodržící nevyhoví spravedlivé jejich žádosti, jali se, jakmile byli hotovi se žádostí k místodržícím, hned také uvažovati, co by se mělo předsevzíti, pakli místodržitelé měšťanů broumovských nepropustí z vězení a ani ostatním požadavkům nevyhoví. Již dne 8. března 1618 přijat byl návrh, aby se Moravané, Slezáci a Lužičané skrze zvláštní přípisy požádali za přímluvu u císaře a aby protestanti také k samému císaři se utekli. K spisování těch věcí v jazyku německém zvoleni hrabě z Thurnu, hrabě Jáchym Ondřej Šlik, Racek ze Vchynic, Maximilián z Kolovrat, Jiří Pecingar, Jiří Hrobčický, Tobiáš Šaffenberger z Lindenthalu, Matiáš Pavlovecius ze Stříbra.

Již dne 10. března bylo v plném shromáždění jednáno o návrzích této komise. Předložilať přípisy k Slezanům a Lužičanům v jazyku německém, kteréž byly v ten způsob sepsány, jako žádost česká k místodržícím s proměněním některých míst a slov potřebných. Přípisy byly přečtěny a kde bylo potřebí, hned opraveny. To se stalo v sobotu dne 10. března. Hned v neděli na to, dne 11. března po službách božích, jednalo se o žádosti k císaři. Linhart Kolona z Felsu a vedle něho skoro všickni defensoři přimlouvali se, aby list zaslán byl český a německý a oba texty aby měly stejnou úřední platnost, „poněvadž císař přirozený Němec jest“; a dodání aby se vykonalo skrze jisté osoby z prostředku jich do Vídně na náklad zemský vypravené. Proti tomu však radili hrabě Jáchym Ondřej Šlik a Radslav Vchynský, aby se šetřilo starobylého způsobu a řádu kanceláře české a proto aby se psaní to podalo v jazyku českém a k prvopisu českému aby se přiložil také překlad německý. A tento návrh byl od shromáždění schválen. Strany odevzdání přípisu uznalo se sice, že by byla chvalitebná a bezpečná věc i snadnější u vyřízení, kdyby skrze jisté osoby samému císaři bylo dodáno; ale uvažovalo se, že by při tom byla velká útrata a že není poslů, kteří by na se chtěli vzíti tuto velkou starost; a tak zůstáno na tom přípis odevzdati místodržícím se žádostí, aby jej neprodleně dodali do rukou císařských. Pochybovati nelze, že ukazování na útraty bylo jen planou výmluvou a že se nikomu nezdálo vážiti cestu do Vídně jen proto, poněvadž panovaly podstatné obavy, že by císař deputaci mohl podržeti ve vězení. Přípis k císaři vypracovali hrabě z Thurnu, Linhart Kolona z Felsu, hrabě Jan Albín Šlik, Kryštof Fictum, Jan Vencelík, Jan Vlk, M. Pavel Stránský z Litoměřic a Šimon Celerýn ze Slaného v domě pana Kolony z Felsu.

V listě k císaři se vykládalo nejprvé státoprávní postavení statků duchovenských, že totiž všeliká duchovenství byla před léty od stavů králům Českým v moc uvedena a tedy komorou královskou, t. j. zbožím komory učiněna; lidé duchovní že nejsou dědičnými vrchnostmi svých poddaných, nýbrž jen uživateli statků, a tak že ovšem protestanti na těch statcích požívají práv majestátu jako protestanti na jiných statcích královských. Co se pak týká kolatur, které císař Matiáš svěřil nynějšímu arcibiskupovi, to že se stalo na základě majestátu, a arcibiskup že je povinen fary sobě podřízené obsazovati tak, jak zastíženy byly r. 1609; arcibiskup že tedy zákon platný překročil. Žalovali na arcibiskupa a jiné duchovní, kterak pronásledováním nekatolíků majestát protrhnouti a katolíky s protestanty v nedorozumění přivésti usilují. Stěžovali si, kterak se jim svoboda tisku zákonem zaručená obmezuje. Proto žádali, aby císař všecky takové kroky proti majestátu a porovnání mezi stavy zastavil, arcibiskupu, opatu i jiným, kteříž své poddané pro náboženství pod obojí sužují, aby jich v svobodném provozování víry zanechali, rozkázal, jakož i aby místodržícím svým, aby Broumovské z vězení propustili a svobody tiskové protestantům nezastavovali, poručil.

Příštího pak dne (v pondělí dne 12. března) děly se porady o přípisu Moravanům, který sepsán byl ovšem českým jazykem. Vylíčeny jako v přípise k Slezanům a Lužičanům nátisky a křivdy proti náboženství pod obojí, a žádáno konečně za přímluvu u císaře těmito slovy: „Poněvadž pak mezi tímto slavným královstvím Če-

ským a markrabstvím Moravským, jakožto předním oudem jeho, ten vzácný způsob a obyčej každého času zachováván byl, že jsou jedni s druhými, v čas štěstí a neštěstí, dobré i zlé sdíleli, a spolu v tom potěšení aneb útrpnost i citelnost měli, Vás za to přátelsky žádáme, že se k J. M. C. podle nás přimluviti ráčíte, aby netoliko často dotčení soužení lidé v svobodném provozování náboženství svého utiskováni nebyli, nýbrž také ti u vězení zůstávající Broumovští téhož vězení prázdni a z něho propuštěni byli; — tolikéž jaké jest se a komukoli bezpráví a příkoří proti majestátu, porovnání našemu a snešení sněmovnímu až posavad činilo a stalo, to jednomu každému k slušné náhradě přivedeno a skutečně vynahraženo bylo, jakž se v tom dáleji Vašim Milostem a Vám, že bez našeho vyměřování v příčině téhož se nás zastání i jinak přátelsky a sousedsky nás sobě poručeny míti ráčíte a budete, přátelsky a služebně důvěřujeme."

Deputace protestantů, která téhož dne měla slyšení u místodržících, podala příštího dne, jak už nahoře vypravováno, zprávu o svém pořízení. Shromáždění protestanté vidouce, že u místodržících ničeho se nedomohou, schválili nyní platně přípisy k Moravanům, Slezanům a Lužičanům za přímluvu, jakož i žádost k císaři Matiášovi, kteréž příslušným způsobem dodali. Tím sjezd došel cíle, k němuž jej byli defensoři svolali; a jelikož se nemohlo očekávati, že odpověď od císaře, od Moravanů, Slezanů a Lužičanů přijde již za několik dní, a jelikož poslové z krajů nemohli tak dlouho tráviti v Praze, až by ty odpovědi došly, stalo se usnešení, aby sjezd sešel se opět dne 21. května r. 1618 k vyslyšení odpovědi císařovy a k ujednání potřebných kroků na ochranu protestantů.

Protestanti vykonali takto potřebné přípravy k dalšímu hájení své víry, k čemuž měli dobré právo, jelikož se spravovali zákonem, který sám Matiáš byl potvrdil. Než i císař a strana katolická neochábli ve své odhodlanosti zlomiti odpor protestantů a zjednati převahu náboženství katolickému. Sami nejvyšší úředníci zemští, kteří ovšem měli předcházeti jiné správným a svědomitým plněním zákona, okázalým porušováním majestátu dráždili druhou stranu ke krokům násilným. Vilém Slavata v poslední době na panstvích a statcích svých poddaným svým pod obojí v provozování náboženství všeliké překážky činil, i jezovitům činiti, křtů, oddavek a pohřbu těm, kteří by pod jednou nepřijímali, brániti dopouštěl. V Jindřichově Hradci některé přední sousedy, kteří se nechtěli katolíky státi, donutil, že se vyprodati a město opustiti museli. Ti, kdo nebyli pod jednou, nesměli se ženiti a vdávati. A poddaným vůbec také zakázáno, aby na cizí panství nechodili na kázaní, ke křtu a k oddavkám. Nový purkrabí Karlšteinský, Jaroslav z Martinic, vydal tím časem mandát, v kterémž nařizoval poddaným na statcích svých, aby chystali se přijímati o nastávajících velikonocích podle způsobu katolického, sice že budou přinuceni se vyprodati. Z přednějších katolíků jen nejvyšší hofmistr pan Adam z Valdšteina se pronesl s hněvem o tomto přímém porušení majestátu, i zakazoval se slavně, že na statcích svých nikdy nechce ubližovati poddaným pro víru.

To však byla bílá vrána mezi katolíky, jenž touto dobou následovali ponejvíce příklad fanatického purkraběte Karlšteinského. Nejvyšší kancléř Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic vrátil se dne 10. března z Prahy do Vídně k císaři, aby mu podal obšírnou zprávu o tom, co v Čechách se děje. Není pochybnosti, že líčil postavení katolíků v Čechách barvami příznivými a že jménem své strany pobádal císaře k vytrvalosti proti protestantům. O tom nejlépe svědčí odpověď císařova, kterou dne 21. března zaslal z Vídně na známou žádost sjezdu protestantského. Sjezd protestantů, ač svolán byl na základě zákona, a ač se při něm nestalo nic proti právu a ač skončil se podáním žádosti císaři za napravení těch věcí, v kterých se ublížilo protestantům: Matiáš prohlásil tímto psaním za nezákonný a rozepsaný proti vlastní jeho osobě, poněvadž prý pobořeni kostela v Hrobech a zavření kostela v Broumově, od něho poručené, bylo spravedlivé. Protestanti prý dále sáhli, nežli jak jim právo k tomu propůjčuje majestát a porovnání mezi stavy, když se cizích poddaných ujímají proti rozhodnutí císaře a když prý zjevné neposlušenství a pozdvižení proti císaři zastávají a jim v tom posilu chtějí dávati. Proto hned také Matiáš projevil svou pevnou vůli, aby se dobrotivosti jeho zle neužívalo, aby se dále nesáhalo nežli majestát a porovnání dovolují, neboť že neopomene proti jednomu každému podlé zasloužení jeho se zachovati, aby horší zlo se předešlo. Proto měli místodržící zakázati jménem císařovým defensorům, aby žádných sjezdů nerozpisovali, lidí poddaných broumovských a jiných cizích se neujímali a příčiny k roztržitostem a rozbrojům nedávali; obyvatelů pak měli napomenouti, aby se na obeslání defensorů nesjížděli.

Nepotřebujeme tuto poznovu široce rozkládati, že pohrůžky Matiášovy nesrovnávaly se tentokráte s platnými zákony. Sjezd protestant-

ský nebyl rozepsán proti osobě císaře, poněvadž k němu bylo skutečně mnoho důvodů. Stížností na utlačování protestantů byly všeobecné a hojné; sjezd, jenž měl zjednati nápravu, nesměřoval tedy proti císaři, nýbrž byl zákonnou ochranou a záštitou proti každému, kdo se propůjčoval za nástroj nebo kdo z moci své protestantů utiskoval. Rádcové císařovi věc líčili před světem tak, jakoby protestanti dělali tím sjezdem nějakou vzpouru proti císaři, ale byli v tom skutečnými a chytrými mistry a předchůdci mnohých absolutistů z doby naší, kteří se také velmi rádi zastrkují za osobu nedotknutelných panovníků, když se občané domáhají ochrany zákonů proti jich násilnostem. Že ostatně sjezd nečelil proti osobě králově, ukázalo se nejlépe jednáním jeho. Nebyly na něm pronešeny žádné nepřístojné stížnosti a neuctivé obžaloby na císaře. To by byli zajisté nesmlčeli katolíci, kteří hleděli protestanty všemožným způsobem u císaře zostuditi a jej proti nim popuditi. Sama uctivá žádost k císaři za zpomožení a přípisy k Moravanům, Slezanům a Lužičanům svědčí nejlépe, že protestanti nijaký posud nevybočili z kolejí zákonné a povinné úcty k panovníku svému.

Císař vyvozoval z toho, že sám nařídil pobořeni kostela v Hrobech a zavření kostela v Broumově, že se protestanti opírají jeho rozkazu, a že sáhli dále, nešli dovolujc majestát a porovnání. Z toho však, když Matiáš sám na radu fanatických katolíků jednal proti zákonu, nevyplývalo, že defensoři a sjezd od nich svolaný povinni byli, vzdáti se ochrany zákona, pakli sám císař proti nim jednal. Zákon nedopouštěl žádné výminky, a protestanti nedovolávali se ochrany jeho ve prospěch Hrobských a Broumovských proto, že i císař svolil k zavření a pobořeni kostelů, nýbrž proto, že poddaní Broumovští a Hrobští utlačováni byli proti zákonu.

Také nemůže býti řeči o nějaké neposlušnosti nebo vzpouře defensorů, jako by se ujímali neposlušných a buřičů proti císaři. Majestátem a porovnáním byla zabezpečena svoboda víry i lidem poddaným; arcibiskup Pražský, opat Broumovský a jiné vrchnosti katolické neměli tedy svých poddaných utiskovati a nemuselo býti ani nespokojených, ani neposlušných, ani buřičů. Dokud poddaní a zákonem ustanovení jejich ochránci, defensoři a sjezdové protestantští, jednali podle zákona bez výtržností a bez násilnictví: dotud nebyli ani neposlušnými, tím méně buřiči. Naopak nebezpečnými buřiči a škůdci obecného blaha byli ti fanatičtí katolíci, kdo zákon sami rušili, k rušení jeho jiných naváděli a povzbuzovali, a králi samému, aby bezpráví jejich schvaloval, radili.

Nejméně však dobrými rádci krále svého byli a největší zodpovědnost za potomní zmatky, převraty a pohromy spadá na ty, kdo králi poradili, aby sjezd protestantů zakázal. Zákon takovýto sjezd dovoloval, příčin bylo k němu dostatečných a tak jedna nebo druhá strana musela se okamžitě octnouti na cestě nezákonné, pakli v čas neustoupila. Matiáš bohužel záklaru svého neodvolal a protestanti se na sjezd skutečně dostavili a jej odbývali. Tím učiněn počátek krvavé revoluce, k níž první hesla vydali katoličtí rádcové Matiášovi.

Na místě tomto dlužno konstatovati, kdo byli muži, na něž spadá takováto zodpovědnost. V Čechách vzniklo z toho pesní, když se dostalo do veřejnosti, veliké pohoršení; i ozývalo se tisíceré proklínání původců jeho. Šeptalo o tom obecný hlas, že místodržící sami list tento sepsali a císaři k podpisu předložili. Domněnka tato byla tak rozšířena, že o několik neděl později byla hlavní obžalobou na Martinice a Slavatu. Než dokázati se nedá, zdali a jaké účastenství měli místodržící katoličtí v sepsání a vydání listu císařova; samému Slavatovi tento list jevil se býti „poněkud zuřivým"; pochybovati však nelze, že s ním souhlasil a k němu radil nejvyšší kancléř Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic, podle jehož zpráv o Čechách upraveno a zřízeno další jednání proti protestantům. Ale bez vší pochybnosti jest, že hlavním původcem listu toho byl kardinál Khlesl, který tentokráte řídil se zásadou, že mimul čas pro císaře, kde musel jednati úlisně „jako liška", a že může nyní vystupovati mocně „jako lev". Toť ten zlý duch, ten našeptavatel kroku, jenž měl zplodití tak neblahé ovoce!

Místodržící neváhali, jakmile obdrželi císařský list, splniti, co v něm bylo rozkázáno. I obeslavše před sebe defensory dne 23. března, dali list císařův před nimi přečísti, a poručili jim jménem a na místě císařském se vším důrazem, aby žádných sjezdů více se strany pod obojí nedrželi a schůzek postranních neodbývali. Defensoři museli býti připraveni na nepříznivou odpověď císařovu, poněvadž dobře znajíce nynější smýšlení katolíků, věděli, že tito nebudou císaři raditi ani k mírnosti, ani k povolnosti. A tak bez rozmýšlení dali místodržícím přiměřenou a důstojnou odpověď, pravíce, že až posavádě ve všech svých předsevzetích ani u nejmenším nevykročili z mezí poslání svého od císaře schváleného; a jako vždycky jindy,

tak že ani při minulém sjezdě v koleji Karlově důstojnosti krále nijakž neurazili, ani budoucně urážeti nemíní; a proto že nemyslí, že jim král sjezd minulý aneb i příští pokládati bude za těžké provinění. Co se pak týká sjezdu příštího, kdyby jej i chtěti odvolati a zastaviti, že to již více na nich nezáleží ani v moci jejich není, poněvadž nemohou o své ujmě změniti a zrušiti, oč jsou se osoby obeslané na místě všech tří stavů pod obojí jednomyslně snesly i jiným

Dům pánů Smiřických ze Smiřic na Malé straně. (61.)

spolúdům svým to již do všech krajů v známost uvedly. Oni defensoři že toho sjezdu nemohou odvolati a zastaviti tím spíše, poněvadž stavové, když se až posavade skrze ně defensory žádnými mírnými prostředky nikdež žádného slušného opatření v příčině náboženství svého dovolati a v stížnostech svých náležitého napravení dojíti nemohli, nyní sami společně u

pána svého poníženými prosbami ochrany vyhledávati chtějí. Toliko advokát pražský Fruwein, ač k tomu nebyl od nikoho splnomocněn, pokusil se o jakési prostřednictví, kteréž jen strach jeho prozrazovalo. On prosil totiž jak místodržících, tak defensorů, aby nedopouštěli věcem do krajních mezí dojíti. Prosby jeho však nikdo si nevšiml.

Výmluva defensorů místodržícím nepostačila, oznámiliť defensorům, aby neprodleně vůli a přísný rozkaz císaře osobám obeslaným do krajů oznámili, aby budoucně k žádnému sjezdu ani sami nacházeti se nedávali, ani jiných spoluobčanů svých k nim neponoukali bez vědomí a povolení císařského. Jaké ostatně smýšlení panovalo mezi místodržícími katolickými, o tom svědčí výrok nejvyššího purkrabí, Adama ze Šternberka, jenž se pronesl, místodržící že mezi stavy a císařem prostředkovati nebudou; neboť že císař stavy psaním svým spravedlivě odsoudil a oni že toho potvrdí a je souditi budou.

Nicméně zachovali se defensoři zcela správně a opatrně, aby se nikdo nemohl na ně vymlouvati; oznámiliť všecko, co místodržící jim nařídili, do krajů, ponechávajíce stavům na vůli, chtějí-li podlé společného usnešení k příštímu sjezdu do Prahy se dostaviti nebo ne.

Nahoře již jsme poznamenali, kterak v Praze a v jiných městech vynasnažovali se rychtáři královští, aby rady nevypravily svých zástupců na sjezd protestantský, což se jim skutečně v Praze samé i jinde podařilo. Nyní když strana katolická se rozhodla překaziti druhý sjezd protestantský, muselo jí ovšem velice na tom záležeti, aby Praha zase a bude-li možno i ostatní města královaká sjezdu toho neobeslala. Zavedena tedy znovu velmi úsilovná agitace, kteráž nyní i k tomu směřovala, aby města byla s oběma vyššími stavy úplně rozdvojena. Katoličtí místodržící dobře tomu rozuměli, že by oposici protestantské zasazena byla rána velmi citelná, kdyby, od ní odvrácena byla města královská a tak se uchopili všech prostředků, aby záměru toho dosáhli.

Úlohu tuto vzali na sebe v městech Pražských Pavel Michna, tajemník kanceláře české a královští hejtmani a rychtáři, v ostatních pak městech podkomoří království Českého a rychtáři královští. Nápomocni jim v tom byli velice radní náboženství katolického a někteří z evangelíků, kteří se tomu propůjčili za nástroj, aby jen úřadů svých nebyli zbaveni. Počátek učiněn s obcí Starého města Pražského. Tajemník Michna totiž sepsav návrh adresy úlisností svou získal nejprvé nejpřednější členy z rady staroměstské a když je měl na své straně, dal návrh předložiti v sezení celé rady. Adresa byla přijata od většiny katolické a dne 30. března 1618 zaslána do Vídně císaři, aniž by obec byla o tom zpravena. Toliko někteří měšťané katoličtí se o tom dozvědili. Rada se osvědčovala i jménem obce, že *„kromě (krále) žádného jiného za defensora neusnívá a nepotřebuje“*; a mimo to slibovala rada, že bude „na to pilný pozor dávati, aby jak od ní tak od spoluobčanů jejích mimo jistou vůli a poručení (císaře) nic před sebe bráno nebylo“. Rada se tedy nejen zavazovala, že neobešle příštího sjezdu protestantského, když by v tom nebyla vůle císařova a když by to neporučil, nýbrž zříkala se tím všeliké solidárnosti a všelikého svazku politického i náboženského s protestanty, jejichž předními zástupci a obhájci byli defensoři.

Na Novém městě rychtář královský měl již potíž s touto adresou; někteří radní totiž chtěli, aby v ní byl majestát nějak vyhražen a zabezpečen; ale rychtář takovým způsobem je zakřikoval a tak ostře jim domlouval, že od toho upustili a adresu, jakou on chtěl, schválili. Adresa Novoměstských, zaslaná císaři dne 10. dubna, podobala se velice adrese Staroměstských. Rychtář malostranský vymohl v radě městské adresu ještě oddanější a pokornější. Ti prohlašovali, že strana pod obojí nebyla za Matiáše nijakž utiskována, že tedy nemají zapotřebí žádného pána a defensora kromě krále, a že nejsou povinni kromě něho někomu jinému poslušností a poddaností, aniž mají právo věci k cizí právomocnosti náležející na sebe potahovati, nebo své a cizí stížnosti před někým jiným přednášeti. A tak ohlašují, že *„žádného jiného kromě krále za pána a defensora znáti nechtějí,* ale milostivou J. M. C. vůlí vždy bez proměny se říditi, to vše, což sobě J. M. C. oblibovati a schvalovati ráčí, vyhledávati, v té věrné, poslušné, ponížené a povinné poddanosti své do nejvyššího všech přemožení zůstávati, a nelitujíce ani manželek, dítek, statků i hrdel svých, při J. M. C. živi i mrtví státi a dostáti se uvolují, a každého času hotovi budou.“ Na tom však, že takováto adresa přijata byla od rady městské, rychtář neměl ještě dosti. Dal totiž svolati měšťany na radnici a požadoval od nich, aby také schválili adresu oddanosti k císaři. Měšťané vyslechnuvše návrh adresy, připomenuli, že v něm není zmínka o majestátu, i neschvalovali toho; jiní pak vyprošovali sobě nějakou chvíli k poradě; ale rychtář, jenž byl takovéto řečníky okřikoval, důtklivě domlouval přítomným, všelikou poradu o adrese odepřel

a měšťany vyzval, aby adresu beze všeho přijali. Tak ostrému jednání neosmělil se nikdo se opříti, a rychtář prohlásil, že adresa rady městské byla také od měšťanstva jednohlasně přijata. Což se stalo dne 11. dubna 1618.

Aby spojení obcí pražských s protestanty bylo naprosto přerušeno, vyzvali místodržící ty Pražany, kteří byli defensory, aby úřad ten složili, hrozíce jim hněvem a nemilostí císařskou, kdyby tak neučinili. Někteří uposlechli bez prodlení, Novoměstští však ohlásili, že nemohou tak učiniti, majíce úřad svůj od sněmu, do jehož rukou prý jej složí, jakmile se sejde. Hejtman novoměstský Sezima z Vrtby dal si odpověď defensorů sepsati a odevzdal ji sekretáři Michnovi, aby byla poslána do Vídně za císařem. Tím vším měli býti defensoři patrně zastrašeni, aby se vzdali svého úřadu a spojení s protestanty. Místodržící se stavěli tak, jako by odřeknutí všech pražských defensorů považovali za bezvýminečné a dokonané, i dali v zemi rozhlásiti, že Praha úplně od defense odstoupila.

Docílivše takového výsledku v Praze samé katoličtí agitatoři jali se shánětí podobné adresy v městech královských. Záměr tento však potkal se s nezdarem ve většině měst, hlavně z té příčiny, že se ještě nepovedlo zjednati si v nich rady převahou katolické. Jen některá města, která měla mnoho katolíků v radě, následovala příkladu měst Pražských. Bylať to zejména města Kolín a Domažlice, nejdále pak odvážilo se touto cestou město Ústí nad Labem, kde obnovením rady dostala se právě správa města do rukou katolíků. Jakou důležitost mělo dosazení katolíků do rady městské, viděti nejlépe z toho, co se dělo před tím v Ústí a jak se nyní městská rada zachovala. Způsobením katolíků dosazen byl na faru v Ústí horlivý kněz katolický, který se všemožně staral o rozšíření své víry. Měšťané pod obojí snášejíce prý od něho divná příkoří jak ve víře, tak i v jiných politických věcech, měli s ním za dlouhý čas veliké potržky, a zvláště proto se s ním nesnadili, že jim jich kazatele evangelického z města vypudil a kostel zavřel. Konečně shluknuvše se, udeřili na faru, kněze toho mnohými ranami utloukli a posekali, a pak jej oknem ven vyhodili. Na to faru vyplenili a spustošili tou měrou, že v ní nadělali škody na 2000 kop mší. Místodržící na zprávu o té vzpouře vypravili do Ústí hejtmany krajské s jinými komisary, aby se na věc bedlivě vyptali, hlavní původce toho rozbroje uvěznili, a obec upokojíce, o tom všem na kancelář českou dokonalou zprávu podali. Komisaři odvedli šest osob do vězení v Litoměřicích, a na faru s vědomím arcibiskupa dosadili nového faráře. Lid však nebyl tím ukrocen, nýbrž chopiv se zbraní, nového faráře z města ven vyhnal a hrozil pomstou, nebudou-li uvěznění jeho spoluměšťané propuštěni z vězení beze všeho ublížení. To se stalo ke konci předešlého roku a nyní po obnovení rady, do které dosazena většina katolíků, rada zaslala císaři adresu velmi poníženou, kterouž se rovněž jako městské rady pražské odříkala protestantů vůbec a defensorů zvláště. I prosili v ní podkomoří, aby oznámil císaři, že mu chtějí s nasazením hrdel a krve prolití počestnost, věrnost, poslušenství a poddanost prokazovati, stvrzovati a zachovávati", slibujíce zároveň za sebe a za své potomky, „že žádného jiného kromě J. M. C. za krále, pána a defensora svého nejmilostivějšího ve všelijakých příčinách a potřebách svých i obecních, předně pak v náboženství uznávati nechtějí". Kutnohorští také nebyli na sjezdě protestantském. Ty zastrašil nejspíše známý nám nejvyšší mincmistr Vilém z Vřesovic, který se neostýchal hroziti měšťanům pokutou až 30.000 a jinými přísnými tresty, kdo by se dostavili na sjezd do Prahy, Broumovských a jiných protestantů v jich odporu podporovali.

S touto zjevnou a úsilovnou agitací k odtržení měst královských od vyšších stavů protestantských pokračovalo se tím úsilovněji a bezohledněji v utlačování nekatolíků, třeba se tím rušil majestát a porovnání mezi stavy. Tak na př. arcibiskup Pražský stěžoval si dne 13. dubna 1618 na hejtmana panství Pardubického, že jeho přehlížením a prominutím Bratří čeští do města Pardubic a na to panství se vtrušují a v některých domech v městě kázaní i jiné věci provozují. Arcibiskup jej tedy napomenul, aby „takovému zlému jako sžírajícímu raku bránil a takovým a jiným podvodným, nepořádným duši lidských mordéřům žádného přístupu na panství ani do města nedopouštěl; poněvadž J. M. C. otcovská péče a milostivé vůle jest, poddané své na panstvích při katolické jednotě zdržovati". Kdyby se tak nezachoval, arcibiskup hrozil jej udati presidentovi a radě komory království Českého. Arcibiskup Pražský byl sice ustanoven od Matiáše za kolatora na statcích královských, ale to mu nepropůjčovalo ještě žádného práva, aby utiskoval a z panství Pardubského vyháněl Bratry české, kteří se tady od 150 let zdržovali a nyní od r. 1609 zákony zemskými dostatečně byli chráněni. Také opatově kláštera Strahovského a na Slovanech v Praze

porušovali tyto zákony zejména vyhražováním katolíkům hřbitovů, které byly zákony z roku 1609 prohlášeny za společné. Opat Strahovský kněžím pod obojí na grunty své při hořejším městě Pražském pro těla mrtvá k pohřbům choditi bránil, táž mrtvá těla za šraňky na rozcestí vynášeti dal, a když kdo z lidí, na pozemcích jeho bydlících, k průvodu těch mrtvol přátel svých a žákovstva pod obojí se dožádal, tomu každému vyprodati se poručil. Opat na Slovanech také bránil měšťanům pod odojí pochovávati své mrtvé na Slovany, ač se to odedávna dělo beze vší překážky. A tázán jsa na příčinu vymlouval se na arcibiskupa Pražského a jeho zápověď.

Takovéto události byly však jen slabým ohlasem toho, co se dělo a obmýšlelo od hlavních agitatorů v Praze, kde se chystaly nové kroky na rozdvojení vyznavačů církve české a na vyrvání jim některých jejich farních kostelů.

Nahoře jsme vypravovali, kterak roku 1609 pochována byla stará víra pod obojí a kterak se jí vyznavači její zřekli, veřejně ke konfesí české přestoupivše. Katolickým agitatorům bylo velmi dobře známo, že tehdáž nejen mnozí duchovní, nýbrž i mnohé světské osoby učinili tak dosti neochotně, jen aby se nemuseli opírati proudu právě panujícímu. Oni také věděli, že přes takovouto přeměnu nevymizely z lidu upomínky na doby husitské, z nichž utrakvisté až do nedávných dob uchovali si slavné bohoslužby, které se o mnoho nelišily od bohoslužeb katolických. Od těch staří utrakvisté velmi neradi upouštěli a velmi nelibě se podrobovali jednoduchým obřadům protestantským. Zdaliž tedy nestálo by nyní za pokus obnoviti starou víru pod obojí se slavnými bohoslužbami? zdaliž nebyla naděje, když nebylo nátlaku a terorismu jako r. 1609, že lid se zase přivine k víře, za niž byli předkové jeho tolik krve prolili? Zdaliž by takovýmto způsobem nedala se docíliti nezacelitelná roztržka v mocné a četné straně protestantské a tím zlomiti také odpor politický? Záleželo tedy na tom získati některé odvážné kněze protestantské a podporovati je vládní mocí; a agitatoři nepochybovali, že se pak podaří odvrátiti značnou část lidu od protestantů.

O provední záměru takového zasazoval se nejvíce sekretář Pavel Michna. Pozvalť k sobě duchovní, o nichž se domníval, že nejsou ve víře své dosti stálí a že by mohli býti získáni, i dovedl jich k tomu namluviti, že zvláštním přípisem požádali císaře, *aby obnovil dřevní víru pod obojí.* Jelikož dále vyznavači staré víry pod obojí přijati byli do lůna církve katolické, neměli ani stoupenci obnovené víry pod obojí zůstati ve svazku církve protestantské, nýbrž měli se těsně spojiti s církví katolickou a Pražský arcibiskup měl býti duchovní hlavou obou církví. Tentokráte však nepovedla se věc, ačkoli ji prováděl vychytralý sekretář Michna. Mezi duchovními, ani podali žádost Matiášovi, bylo také několik farářů pražských, jmenovitě Matouš Pačuda, farář svatohavelský, kterého už kandidovali na hodnost administratorskou; a pak nejspíše také farář u sv. Mikuláše na Starém městě a farář u Matky Boží před Týnem. Farář u sv. Mikuláše učinil první krok v směru tuto naznačeném ještě dříve nežli se do lidu dostala vědomosť o žádosti duchovních za obnovení staré víry pod obojí a o záměrech s tím spojených. V staré církvi pod obojí bývalo obyčejem, že vzkříšení Páně o bílou sobotu slavilo se procesím jako u katolíků. Vyznavači konfesí české však procesí takové zrušili. Když přibližoval se týden velikonoční roku 1618, vláda jala se doléhati na faráře před Týnem a u sv. Mikuláše sliby a domluvami, aby drželi na bílou sobotu slavné procesí se svěcenou hostií. Farář týnský žádosti této nevyhověl, farář mikulášský však zachoval se po přání katolíků. U protestantů krok tento vzbudil úžas a rozhořčení, u katolíků jásot a naději, neboť v první chvíli se domnívali, že je tak duchovní kázeň mezi protestanty rozpoutána a základ k nové církvi položen. Kancléř poslal listy oněm radním staroměstským, kteří byli v průvodu, děkuje jim z toho i ujišťuje jich císařské přízně a milosti.

Než farář svatomikulášský nedošel následovníků a církev jeho zůstala prozatím jen při jednom pastýři. Protestanti zajisté hned se postarali, aby příklad faráře svatomikulášského neměl následovatelů. Nejspíše hned také zkoumána od konsistoře pod obojí pravověrnosť pražských farářů. Proto zajisté i farář před Týnem, aby od sebe odvrátil všeliké podezření, jako by také chtěl starou víru hlásati, hleděl se z toho spoluvěrcům svým omluviti tím, že měl na neděli velkonoční prudké kázaní proti katolickým procesím. Jmenovaný Pačuda pak brzy na to zemřel, a na smrtelné posteli sobě za velký hřích provinění toto pokládal.

Kromě toho učiněn byl *pokus s kaplí Betlemskou*, zdali by se nedali někteří farní kostelové protestantům odejmouti. Stalo se to tímto způsobem. Zakladatel kaple Betlemské, Jan z Milheimu, ustanovil ve své listině zakládací, aby po každém uprázdnění místa kazatelského při též kapli dálo se nové obsazování od tří mistrů universitních z národa Českého, ve spolku

s purkmistrem Starého města Pražského, což pokaždé dálo se beze vší překážky. Roku 1609 po vydání majestátu byl tímto způsobem dosazen za kazatele ku kapli Betlemské biskup Jednoty bratrské Matyáš Cyrus, jak jsme byli nahoře (na str. 819 a 820 a vyobrazení na str. 817 a 818) vypravovali. Cyrus zemřel 16. března 1618 a o velikonocích jednalo se o nového kazatele. I vyzváni jsou mistři, kteří tím časem obsazování měli sobě svěřeno, aby se dostavili na radnici, a tam volili podle vůle konšelů, kteří byli s katolíky spolčeni. Mistři se omlouvali, že by to bylo proti posavadnímu obyčeji i proti fundací, aby oni chodili na radnici, a kromě toho že podle nového zřízení universitního nemohou se v tu věc vydati bez vědomí defensorů; i ohlašovali, až se o věci uradí a o dni k volení jiného kazatele dohodnou, že neopomenou dožádati se purkmistra, aby k témuž volení do koleje Karlovy podle fundace najíti se dal. Poněvadž však na osadě betlemské bylo duchovního ihned potřebí, mistři místo to sami prozatím obsadili. Purkmistr a rada Starého města zaslali hned stížný spis císaři, kterýž nařídil místodržícím postarati se, aby mistři universitní s purkmistrem Staroměstským ihned faráře pro kapli Betlemskou pořádně zvolili; a kdyby se tak do téhodne nestalo, aby kapli tu skrze královského rychtáře na Starém městě dali zapečetiti a nynějšího faráře aby z ní vyhostili a klíče od ní a od klenotů kostelních aby mu odebrali. Rektor a mistři koleje Karlovy však ohradili se proti tomu u místodržících zvláštním protestem dne 5. května 1618, ohlašujíce, že vždy jsou ochotni zachovati se podlé listiny zakládací a spolu s purkmistrem Staroměstským volbu vykonati. Dosazení kazatele ke kapli Betlemské, na které si Pražané stěžovali, vysvětlili tím způsobem, že kněz *Jan Cyrillus*, jsa přísedícím konsistoře pražské pod obojí, byl pomocníkem biskupa Cyra při kapli Betlemské; a mistři že ho ani nevolili, ani na tu faru neuvedli, ani bytu mu tam nevykázali, on že jen vykonává služby boží, dokud jiný kazatel volen nebude.

Hned na to (dne 8. května) universita, dorozuměvši se zatím s defensory, požádala purkmistra Staroměstského Severina Loštického z Libánu, aby volbu kazatele v určitý den s ustanovenými třemi mistry provedl. Loštický učinil tak i dohodl se s nimi o třech kandidátech, kterýmiž byli Jakub farář u sv. Martina, Jiří Dykastus farář týnský a Jan Cyril, člen Jednoty bratrské. Když mělo k tomu dojíti, kdo z těchto tří kandidátů má státi se skutečným kazatelem, purkmistr pojednou navrhl dne 10. května místodržícím, aby císař sám z kandidátů těchto kazatele ustanovil, poněvadž prý, jak příštího dne tentýž purkmistr a konšelé staroměstští místodržícím oznámili, mistři sami na sebe právo to vztahují a je sobě osobují.

Podle našeho zdání měli mistři sami z těchto tří kandidátů, ovšem ve spolku s purkmistrem Staroměstským, ustanoviti kazatele, poněvadž oni byli kolatory při kapli Betlemské; a teprvé, kdyby kazatele toho někdo neuznával, měli se utéci o ochranu k defensorům. Oni však na věc pohlíželi tak, že kaple náleží k universitě, ta že je odevzdána stavům pod obojí, místo nichž tedy jsou přirozenými kolatory defensoři, již jsou správcové university. Rozumování takové mělo zajisté dobrý a zdravý smysl a není pochybnosti, že by byl sněm schválil takovýto způsob obsazování fary Betlemské; ale jelikož se tak nestalo, mohli zajisté mistři s purkmistrem sami faráře ustanoviti. Avšak každým způsobem bylo to pochybení jen formální, kdežto naopak purkmistr jednal skutečně proti fundaci, když navrhoval, aby král kazatele ustanovil.

Defensoři, na které byla od mistrů ta věc vznešena, ustanovili kazatelem bratra Jana Cyrila a pozvavše k tomu purkmistra Staroměstského, hned jej také do kaple uvedli. Purkmistr a konšelé Starého města hned zase tu věc oznámili místodržícím; i není pochybnosti, že by se byl spor vlekl dále a že by byl vynesl na jevo záměry katolíků; avšak za několik dní vypuklo povstání české a císař a katolíci čeští pustili se zřetele právo podací při kapli Betlemské. Mělť na starosti jiné důležitější věci, kde běželo o jich bytí a nebytí.

Blížilť se totiž *druhý sjezd protestantský*, k němuž se obě strany přiměřeným způsobem připravovaly: císař Matiáš a katolíci po dobrém i po zlém hleděli jej překaziti a defensory od svolání jeho odvrátiti; náčelníci protestantů však vynasnažovali se, aby byl obeslán co nejhlučněji a aby protestanti nabyli zase pružné odvahy, jakou r. 1609 vzdorovali císaři Rudolfovi a katolíkům. Lid obecný protestantský choval se vždy ještě dosti vlídně, kdežto náčelníci zabývali se již se záměry podvratnými, k jejichž provedení potřebovali ovšem lidu obecného, a proto vášně jeho museli rozpoutati.

Další jednání o druhém sjezdě protestantském počalo tím, že místodržící zpravili císaře o odpovědi, jakou dostali od defensorů, když je vyzvali jménem císaře, aby sjezd odvolali. Na to přišlo místodržícím nové poručení ze dne 17. dubna 1618, aby defensory opět předvolali a k odvolání sjezdu je přiměli. Nejspíše místodr-

žící sami byli nahledli, že by přílišnou přísností věci spíše uškodili a tak zajisté radili císaři k opatrnosti, když viděli, že defensoři pohrůžkami Matiášovými nedají se zastrašiti. Tím si vysvětlujeme, že toto druhé psaní císařovo bylo mnohem mírnější nežli první. Matiáš sice zapovídal zase sjezd protestantů, ale vyhýbal se všem pohrůžkám a naopak dával naději, že přijede sám do Prahy. Místodržící pozvali na to dne 20. dubna defensory na kancelář a tady jim list královský přečetli. Přítomni byli hrabě Thurn, Budovec, Václav Vilém z Roupova, staroměstský písař Kochan z Prachové, který byl nedávno s úřadu svého sesazen, Martin Fruvein a dva jiní defensoři. Václav z Roupova odpověděl, že defensoři v Praze přítomní nemohou se zachovati podle rozkazu císařova: sjezd že je zákonem dovolen a oni defensoři že se nemohou platně o ničem usnášeti, poněvadž jich není v Praze deset, jak sněmem bylo ustanoveno. Chtěl tedy, aby mu vydán byl opis listu císařského, že jej zašle defensorům nepřítomným a že s nimi uváží, co by se mělo učiniti.

Potom mluvil Fruvein, naříkaje sobě na útisky, kteréž vláda činí Pražanům, zbraňujíc jim svobodně mluviti a jednati a nutíc defensorů od Pražanů zvolených, aby složili svých úřadů. A po něm zase Václav z Roupova vyslovil důrazným způsobem své podivení nad tím, jak takové věci mohou se díti proti všemu právu. Defensoři nadarmo se domáhali odpovědi na své stížnosti, nadarmo se ucházeli o slib, že se tak dále díti nebude: místodržící ani o to se nepřičinili, aby protestantů uchlácholili. A tak defensorům muselo býti patrno, že vláda hodlá pokračovati na své dráze. Vzavše od místodržících přípis Matiášův odešli sklamáni, v srdci svém rozhořčeni a v mysli své ještě více odhodláni k odporu nežli byli doposud.

Za takovýchto okolností sjezd protestantů stal se defensorům vítanou pomůckou a oporou, poněvadž dobře pochopovali, že jen celá strana solidárně dovede odolati mocným útokům katolických místodržících a krále těmto povolného. A defensorům touto dobou dostávalo se již také zevnějšího povzbuzování k tím většímu odporu. Docházely jich listy z venkova, v kterých slibovalo se jim hojné a časné dostavení se k sjezdu. A tu i tam protestanti již i veřejně a hlučně počali osvědčovati svou solidárnost, okázalým způsobem v neobyčejných hromadách před katolíky vystupujíce. Tak na př. ke křtinám, kteréž slavil týmž časem Kolona z Felsu, sešlo se neobyčejné množství hostí ze stavu panského i rytířského.

Defensoři, připravujíce se všemožným způsobem na obranu své víry a svých práv, sjeli se napřed sami v koleji Karlově dne 18. května 1618 a jali se spisovati prohlášení k lidu, v němž jednání své obhajovali. Vykládali, kterak svolán byl sjezd protestantů, poněvadž se rozličným způsobem dálo utiskování protestantů a rušení majestátu, a kterak defensoři a obeslaní byli proto osočeni u císaře, jako by se proti němu sjížděli a spolčovali. Ale na to že nikdo nepomýšlel, nýbrž že běželo jen o obranu víry pod obojí a o zastavení takových nátisků v náboženství. A poněvadž k témuž účelu defensoři a obeslaní zase se shromáždí v koleji Karlově, že se žádá, aby se lid v kostelích modlil za zdar počínání takového a společně zpíval: „Dej pokoj, Hospodine, za těchto dnův našich".

Osvědčení toto rozesláno hned po pražských farářích s nařízením, aby v neděli nejprvé příští, 20. května, bylo jak českým tak i německým jazykem po kázaní přede vším lidem vyhlášeno. Rozkazu toho bylo uposlechnuto a lidé prohlášení mimo všecku naději s plácem a s horlivou myslí poslouchali.

Na to hned v pondělí dne 21. května 1618 scházeli se do koleje Karlovy defensoři a poslanci z krajů. Z měst vypravili po třech zástupcích Kutná Hora, Hradec Králové, Kouřim, Chrudim, Beroun, Boleslav a Slané; ostatní buď byly zastrašeny od podkomořího a rychtářů královských, nebo z opatrnosti vyčkávaly, jak věci dále půjdou, a jak chovati se budou místodržící a defensoři. Za to bylo poslanců stavu panského a rytířského více nežli předešle. Ještě dříve, nežli se všickni sešli, kdo do Prahy přibyli, a nežli sjezd byl zahájen, dostavili se do shromáždění dva úředníci z místodržitelství se žádostí, aby buď defensoři, nebo všickni shromáždění přišli na kancelář, kde jim místodržící chtějí sděliti nový přípis od císaře. Poslům odpověděno, že přání tomu bude vyhověno.

Sjezd protestantský odbýval se ve velké síni koleje Karlovy, kamž se tedy všickni defensoři a poslanci stavovští odebrali. Jan Rosacius Zhořovský, farář u sv. Mikuláše na Malé straně a člen konsistoře pod obojí, oslovil shromážděné u přítomnosti velkého množství lidu obecného, jal se kázati na slova žalmu 120 „Pomoc má jest od Hospodina, kterýž učinil nebe i zemi", konče tím, že kdo žádá pomoci od Hospodina v předsevzetí svém, tomu že šťastně se vede a nemá se báti žádných nepřátel ani pohrůžek jejich. K tomu zpíván žalm 91. celý hlasitě a srdnatě ode všech posluchačův. Po dozpívání toho žalmu jmenovaný farář

četl ze skutků apoštolských kapitolu čtvrtou celou o kázaní a zázraku sv. Petra a Jana, pro nějž od farizeů a zákoníků do vězení dáni a zápověď obdrželi, aby více o Ježíši Nazaretském nekázali a ve jménu jeho zázraků nepůsobili. Opřeli se však celé radě jeruzalemské, že sluší více poslouchati Boha nežli lidí. Po té řeči zpíván opět verš z písně: „K tvé svaté tváři" atd. Následovalo kázaní o nynějších časích a celá pobožnosť ukončena modlitbou za církev a věřící a za šťastný zdar předsedvzetí stavovského v zastávání pravdy boží.

Potom stavové všickni obrátili se do menší síně, kdež jednání zahájeno zprávou Viléma staršího z Lobkovic na Týně Horšovském o tom, proč nedostavili se na sjezd defensoři Martin Fruvein z Podolí a M. Valentin Kochan z Prachové, ač jim bylo dvakráte od jiných defensorů vzkázáno. Omlouvali se, že pro přísné pohrůžky purkmistrů Starého a Nového města nesmí se dostaviti na sjezd; kdyby však jim stavové zabezpečili svou pomoc a ochranu proti všemu, co by je mohlo stihnouti, že milerádi se dostaví na sjezd. Shromáždění ovšem ochotně vyhovělo žádosti defensorů, snesouc se jednomyslně: co se týká zastávání pravé víry Kristovy, kdokoli by na jednoho pro náboženství sáhal, že se všech bude dotýkati, a tak že všickni za jednoho a jeden za všecky státi i sebe zastávati mají a povinni budou. A toho že se má dostati i jmenovaným defensorům, a stavové že je zastávati chtějí. Usnešení to hned také ohlášeno po deputaci tří osob Fruveinovi, Kochanovi a Václavu Magrlovi ze Sobíšku, který také z těchže příčin nevykonával svého úřadu defensorského.

Hrabě Jáchym Ondřej Šlik byl zatím vyjednával s poslanci městskými, vyřizuje jim přátelské služby obou vyšších stavů a žádaje jich, aby se s oběma vyššími stavy sjednotili a s nimi na hrad jeli, a za to že tito stav městský v náboženství pod obojí podlé možnosti své chtějí zastávati. Poslové městští odpověděli, že jsou ochotni zachovati se po přání obou vyšších stavů a že za to očekávají ochranu jejich. Nyní tedy v plném shromáždění vyzváni poslové z měst, aby se přihlásili, kteří jsou přítomni. I učinili tak. Stavové vyšší chválili stálosť přítomných a slibovali jim veřejně, že týchž měst v náboženství jich do přemožení svého zastávati hodlají. Po té usnešeno vyhověti přání místodržících a vydati se hromadně na hrad k vyslyšení přípisu císařova, což bylo hned do kanceláře oznámeno po Jindřichu Slavatovi, Jiříku Karlíkovi a jednom poslanci ze Slaného.

Po vyřízení těch věcí jeli i šli všickni z koleje na hrad. Defensorů a poslanců nebylo ani sto, ale jako nějaká lavina vzrůstal zástup jejich, čím více se k hradu přibližovali, tak že pak na nádvoří hradní přihrnulo se nesmírné množství obecenstva, jako bývalo za Rudolfa II. jmenovitě roku 1609, když se jednalo o vymožení majestátu. Příchozí oznámili skrze Viléma z Lobkovic, že se dostavili k vyslechnutí listu císařova, načež puštěni jsou do kanceláře. Ti, kteří se tam nemohli vejíti, stáli venku, na chodbě naslouchajíce otevřenými dveřmi. Nejvyšší purkrabí poděkovav přítomným, že tak ochotně se dostavili, dal ihned čísti psaní císaře ze dne 16. května. Psaní toto bylo ještě vlídnější a smířlivější nežli předešlé. Císař oznamoval, že na tom trvá, aby sjezd byl poodložen. A pakli se přece někteří poslanci na ten sjezd sejdou, aby místodržící předvolavše je před sebe oznámili jim vůli císařskou s tím doložením, že to všecko činí se pro jich dobré a že to nemá býti na protržení svobod, majestátu a privilegií jich. Vedle toho místodržící měli poslanců napomenouti, aby na tom přestali, k čemu mají právo, cizích věcí aby se neujímali a k zbytečným nedorozuměním příčinu nedávali. Stavové vyslechli psaní, neprojevivše žádného znamení souhlasu nebo nevůle. Po přečtení pan Vilém starší z Lobkovic oznámil, že stavové pod obojí žádají, aby psaní císařovo bylo jim zapůjčeno, že chtějí trochu poodstoupiti a zase do kanceláře přijíti. Slavata poznamenává, že v kanceláři české byli nejen defensoři a poslanci stavovští, nýbrž osoby pod obojí vůbec, které se právě v Praze nalézaly. I uvádí zejména Thurna, Kolonu z Felsu, Prokopa Dvořeckého z Olbramovic, Bohuchvala Berku z Dubé a z Lipého, Václava Viléma z Roupova, Pavla a Jana Litvína z Říčan, Petra ze Švamberka, Václava Budovce z Budova a Fridricha z Bílé, kteří však všickni oprávněni byli, mocí úřadu svého choditi na sjezdy od defensorů svolávané.

Místodržící neváhali zapůjčiti psaní císařovo protestantům, již všickni vyšli ven na palác, a tu v kole promlouvajíce pilně vyšetřovali, zdali to psaní bylo v Praze nebo ve Vídni napsáno a zdali má vlastnoruční podpis císaře Matiáše. Nejspíše shledali, že je všecko v pořádku; a tak po malé chvíli vyslali do kanceláře šest osob, žádajíce skrze pána z Lobkovic, aby jim byl vydán hodnověrný přepis toho psaní, že se o něm chtějí poraditi, a že pak místodržícím oznámí své usnešení. Přepis byl jim hned vydán a s tím z kanceláře odešli. Před rozjitím se stavů z hradu snešeno hned tu na

paláci, aby zítra ráno v osm hodin všickni do koleje se sešli a uradili se o odpověď, která se měla dáti císaři na dotčené psaní.

V úterý dne 22. května sešli se stavové do koleje okolo osmé hodiny ráno, a do schůze dostavili se také defensoři Martin Fruvein a M. Valentin Kochan; Magrle však zase nepřišel a dal vzkázati stavům, že slibům jejich nemůže důvěřovati, poněvadž prý se ho defensoři nechtěli zastati ve při jeho s Hynkem z Valdštejna. Byla to však pouhá, planá výmluva, poněvadž pře tato nebyla náboženská, nýbrž politická, v čemž defensoři neměli žádného práva. Jako v schůzi předešlé tak i nyní na vyzvání Fruveina počalo se s modlitbou. Všickni pokleknouce na kolena modlili se za Fruveinem za stálost při poznání a zastávání pravdy boží s tím závěrkem, aby Bůh předsevzetí jich žehnati a je k šťastnému cíli přivésti dáti ráčil. K vybídnutí Thurnovu poslouchalo potom shromáždění, co přednášel defensor Martin Fruvein. Omlouval sebe a Kochana, že hned včera nepřišli pro pohrůžky purkmistrů, pak doložil, že hotov jest přednášeti návrhy defenserů, chce-li mu shromáždění za škodu státi, a přišlo-li by pro tu věc naň nějaké neštěstí, náležitě se ho zastati. I vzkřikli všickni hlasitě, zdvihnuvše každý prsty dva, že chtějí a jemu za všecku škodu slibují. Fruvein na to předčítal spis, v němž se vykládaly příčiny, za kterými předešlý a tento sjezd jsou svolány. S porušováním svobody náboženské že počátek učinili arcibiskup Pražský a opat Broumovský, když poddané k náboženství svému násilím nutili, s nimi se věznili, a naposledy kostely jich, jeden zbořiti a se zemí srovnati, a druhý zapečetiti dali. Defensoři že se za utiskované přimlouvali skrze psaní u císaře, aby se jim v náboženství překážka nedála. Poněvadž prosby všecky nic nezpomohly, viděli prý se stavové před několika nedělmi přinuceny sjeti se a podati list prosebný k císaři. Místo odpovědi že se defensorům dostalo pohrůžek a poručení, aby sjezdu poodložili a proti císaři se nespolčovali, v kterážto věci že se defensoři dostatečně omluvili. Dále že jsou proti sněmovnímu snešení, porovnání, a co by k zrušení jich majestátu sloužiti mohlo, nic před sebe nevzali a bráti nemíní, nýbrž že císaře za krále a pána svého jakožto věrní poddaní uznávati, držeti a míti chtějí. Končil pak ukázáním na poslední list císařův, který byl stavům právě od místodržících doručen.

Po té hrabě Matiáš z Thurnu oznámil přede všemi, že mu minulých dnů zasláno bylo psaní od císaře z Vídně s přísným poručením, aby bez prodlení ke dvoru jeho se vypravil. On že by byl ochoten podle poručení pána svého, jakožto věrný služebník se zachovati; avšak pro přítomný sjezd že tu jízdu poodložil, a císaři zaslal psanou omluvu s tím doložením, že se vydá do Vídně, dají-li stavové pod obojí k tomu své dovolení. Duší svou a svědomím že jest si jist a tedy že pojede; ale že nevíš, kterak se zase vrátí a se stavy shledá. Za to Thurnovi ode všech přítomných stavů poděkováno a slibováno pozdvižením dvou prstů k přísaze, jestli že by na něj bylo saženo, že všickni při něm státi a jej jakožto předního defensora svého do přemožení zastávati chtějí. Není více pochybnosti, že císař v této chvíli pomýšlel i násilím se zbaviti náčelníků české opposice, a že na druhé straně tito náčelníci byli již odhodlání i mocí opříti se císaři a jeho katolickým místodržícím. V přední řadě stál Thurn, který císaři zjevně odepřel poslušnost, přesvědčen jsa ovšem, že by se z Vídně více nevrátil. Thurn také už popuzoval stavy k podobnému odporu až do krajních mezí. A přísaha přítomných, že při něm chtějí státi až do svého přemožení, byla prvním krokem na cestě takového odporu násilného.

Když se ty věci vyřídily, defensoři žádali shromážděných za dobré zdání, co se místodržícím má dáti za odpověď. Shromáždění poradivše se mezi sebou, snesli se na tom, aby defensoři jakožto těch věcí nejpovědomější, požádáni byli za dobré zdání; přítomní pak že buď prostě schválí návrh jejich, nebo potřebné dodatky k němu přičiní. Defensoři přání tomu vyhověli, uvázavše se odpověď hned sepsati, aby mohla býti již zítra dodána místodržícím.

Mezi tím jednáním přišla do kolejí pověst z hradu, že místodržící s hejtmanem hradu Divišem Černínem z Chudenic hradní brány obsadili neobyčejně silnou stráží, ozbrojenou ručnicemi a halspartnami, a i jinde v úkrytu že chovají lid zbrojný k tomu účelu: aby stavy, až ponesou odpověď na list císařský, pustili do hradu beze vší čeledi, a je tam zjímali a zadrželi; hlavně prý se má tak státi náčelníkům a především Thurnovi. Tento sám se staral, aby pověst v shromáždění dostatečně se rozšířila. Z toho povstalo nemalé jitření mezi shromážděnými, kteří bez rozmyslu potakali k návrhu Thurnovu, aby se stalo proti tomu příslušné opatření. I pronášeny hned také veliké návrhy, co by se mělo státi. Někteří hned na místě chtěli se rozběhnouti do svých příbytků, shromážditi se na místě ustanoveném a táhnouti ve

zbroji na hrad Pražský. S tím všickni souhlasili, aby ihned vypravena byla deputace k místodržícím, kteráž měla na nich pro uvarování vší nedůvěry žádati dovolení, aby stavové směli se ve zbrani dostaviti do hradu. Bylo totiž zvykem právně platným, že stavové nesmí se na hradě objeviti jinak, leč v obyčejném kroji s rapírem, ale nikdy v plné zbroji. V nynější podrážděnosti, kdy se roznášelo mnoho klepů o zlých úmyslech katolíků vůbec a místodržících zvláště, připouštěli všickni, že dobře ozbrojená stráž hradská zavrouc brány, mohla by se snadno kohokoli zmocniti a do vězení jej vsaditi. Do deputace této zvoleni hrabě Jáchym Ondřej Šlik, Jiří Slavata, Jan Vlk, Jan Vilém Štampach, Ondřej Klatovský z Chrudimě a Jan Veselský ze Slaného. Deputace tato vedená Šlikem bez prodlení se odebrala k místodržícím, kteří žádané svolení udělili bez váhání. Pravilit, že nikdy na to nemyslili, nemyslí a mysliti nechtějí, aby jaký začátek k roztržitosti a k rozbroji dávati měli, nýbrž že prý raději nasadí hrdla a statky své, aby se něco takového nestalo. O hraběti pak z Thurnu nejvyšší purkrabí prohodil polo žertovně: „A co, pana hraběte z Thurnu abychom jíti dáti měli, našeho nejmilejšího ujce a švakříčka? Uchovejž toho milý pán Bůh!“ Hejtman pak hradu Pražského, kterého místodržící schválně povolali, podal vysvětlení takové, že stráž je rozmnožena za příčinou procesí z kostela sv. Víta na Strahov, jako se děje každého roku o křížových dnech.

Zatím stavové jako prý roj včel pro koně a zbraně se svými služebníky z koleje jeden přes druhého se hrnuli. A nežli se vyslaní z kanceláře vrátili, již množství osob ozbrojených na place před kolejí, v ulici Železné, ano i v ulici mezi masnými krámy sobotními se shromáždilo; ano i lidu pěšího a čeledi panské s ručnicemi scházelo se tu dohromady, žádostivě očekávajíce oznámení hodiny, kdy by měli na hrad vytrhnouti.

V tom vrátivše se poslové z hradu Pražského, oznamovali, jak pořídili. Oznámená omluva nezdála se býti stavům dostatečná, i souhlasili všickni s náhledem, aby se místodržícím nevěřilo, nýbrž aby se táhlo okamžitě na hrad. Defensoři měli co ukrotiti tuto vášnivou horlivost a vymoci tolik na shromáždění, aby se sečkalo do zítřka, až bude vypracována odpověď sjezdu na list císařův; pak že všickni pojedou s tou odpovědí na hrad Pražský. Usnešeno tedy, aby se všickni shromáždili ve zbroji v hradu Pražském o osmé hodině ranní. Všickni zdvihajíce dva prsty přisahali, že se tak zachovají.

Po Praze ovšem strhl se nemalý poplach, jakmile se lid ozbrojený počal scházeti před kolej Karlovu. Židé i jiní mnozí kupci a zvláště katolíci z krámů svých sklízeli a je zavírali; lidu obecného také všudy po tarmarce, v sousedních ulicích a na náměstí Staroměstském velké houfy stály, že člověk skrze ně projíti nemohl, očekávajíce, že bude nějaká šarvátka, a že se půjde na židy, na jezovity a na jiné kláštery.

Shození s oken českých místodržících.
Rok 1618 květen.

Dlouho-li se Thurn zanášel záměrem, svrhnouti panství rodu Habsburského nad národem Českým, není posud vyšetřeno, ale že do dne 22. května úmysl ten v něm dozrál, a že i jiných náčelníků protestantských dovedl k němu nakloniti, o tom je dosti důkazů. Gindely vypravuje v této příčině: „Přišelť nyní čas, v kterémž dozrálo dílo, po mnohá léta obmýšlené a uvažované (plán na vyvrácení panství Habsburského). Záští protestantů českých k panství Habsburskému dostoupilo právě vrchole svého, učiniviť je způsobným k jakémukoli skutku, jen když jím nynější stav věcí zkácen býti mohl. Proto byl Thurn odhodlán, dáti nyní znamení k povstání a postaviti se v čelo jeho. Pro lepší osoby své bezpečnost obmýšlel věc nastrojiti tak, aby roztrška hned z počátku stala se nesceliteln ou; protestantským stavům měla se hned předkem vzíti všecka možnost navrátiti se k starým řádům, a sice netoliko jim, nýbrž i Thurnovi samému. Nejzpůsobilejší cestou k takovému dokonalému znepřátelení se s dynastií byle zabití místodržících a plán toho vznikl v hlavě Thurnově.“

První znamení, že zanáší se úmyslem toho způsobu, podal Thurn při schůzi v koleji Karlově v tu dobu, když počala se porada o odpovědi místodržícím. Tehdy napověděl důvěrně několika blízkým sobě osobám, že všecko přičinění stavů projde bez výsledku, nezpůsobí-li se zrovna nějaká „demonstrace“. Podle posuňkův jeho při těch slovech nebylo pochybnosti, jakou to vlastně míní demonstraci; neboť někteří z těch, kdož ta slova byli zaslechli, srazovali ho z nějakého násilného skutku, kterýž prý by mohl těžkou válku za sebou potáhnouti. Několik hodin potom přišel k němu do domu Fruvein a tomu pověděl zřejmě, že nezbývá, leč některé osoby vyhoditi z okna.

Poslední rozhodnutí o tomto osudném činu čili skutečné spiknutí o bezžití dvou českých místodržících Martinice a Slavaty, stalo se v domě bohatého pana Albrechta Smiřického ze Smiřic v Menším městě Pražském*) (vyobrazení toho domu podáváme na str. 1057 a 1058) a sice v jedné postranné světnici věžní. (Věž tu viděti také na našem vyobrazení.) Zde sešli se k poradě dne 22. května odpoledne zejména hrabě Matiáš z Thurnu, Václav Budovec z Budova a majitel domu Albrecht Jan Smiřický ze Smiřic. Pán tento byl teprvé asi 18—19letý, když roku 1614 zdědil dům, o němž je řeč, a ohromné jmění Smiřické po Albrechtovi Václavovi Smiřickém. Ale jměním, vzdělaností a růzností vynikl v takové míře, že přes mladý svůj věk stanul brzy v řadě nejpřednějších mužů strany pod obojí, kteráž v něj skládala mnohé a velké naděje. Tím si můžeme vysvětliti, že nyní octl se v popředí hnutí stavovského, že býval v nejdůvěrnějších poradách předních vůdců protestantských, a že mohl míti účastenství v tomto spiknutí. Do spiknutí proti jmenovaným místodržícím zasvěceni byli také a měli v něm účastenství Oldřich Vchynský ze Vchynic a Tetova, Václav z Roupova, Linhart Kolona z Felsu, Pavel a Jan Litvín z Říčan. Ba Gindely má za to, že původcové toho spiknutí byli Thurn, Václav z Roupova a Kolona z Felsu a ostatní šlechtici, tuto jmenovaní, že byli teprvé pro ně získáni. Tolik jest jisto, že dne 22. května zavraždění místodržících bylo již umluveno a že do toho tajemství bylo zasvěceno tolik osob, kolik jich k provedení toho činu bylo nevyhnutelně zapotřebí. Když rokováno o tom, jakým způsobem měli by býti místodržící zprovozeni se světa, Oldřich Vchynský radil probodnouti je v české kanceláři a Thurn byl téhož náhledu. Avšak druzí nechtěli s tím souhlasiti, a tak zůstalo konečně při tom, aby místodržící byli s oken svrženi, což uznáno za potrestání nejpřiměřenější, poněvadž tímto „způsobem staročeským“ trestány bývaly osoby nenáviděné, jak jsme již na několika místech vypravovali.

Zítřejšího dne, ve středu dne 23. května 1618, „jenž jest počátek a dvéře všechněch našich následujících bíd a neštěstí“, jak praví dějepisec Pavel Skála, počalo hned z rána hnutí, kteréž nevěstilo nic dobrého. Defensoři byli vyzvali obce Pražské, aby se k stavům přidaly; následkem toho sešly se již v ranní hodině rady Staroměstská, Novoměstská a Malostranská, aby se rozhodlo, mají-li zástupci těch obcí táhnouti se stavy na hrad nebo ne. Po celé Praze panovalo již velké rozčilení, poněvadž každý tušil, že připravují se věci neobyčejné, veliké. A mezi měšťany protestantskými bylo tím větší kvašení, poněvadž věděli, že katoličtí páni v radách nejsou ochotni přidati se k stavům protestantským. Kvašení hlavně tím bylo podporováno, že císařští rychtáři již dne 22. května obeslali na dnešek do radnic drahně osob ze všech tří obcí pod ztracením měšťanství. Nyní pak, když se měšťanstvo a rady sešli, rychtáři přísně zapovídali, aby nikdo z měšťanstva mezi stavy pod obojí nechodil. Na Novém městě protestantští radní směle se prohlásili, aby vypraveni byli zástupci za obec na hrad. Královský rychtář nadarmo domlouval, nadarmo hrozil: katolíci zmalomyslněli a nechali protestanty zvoliti deputaci, které uloženo, aby se odebrala se stavy na hrad. Do deputace té zvoleni: Jan Payr, Jindřich Kozel z Peclinovce a doktor Matiáš Borbonius z Borbenheimu. Ti se měli ihned odebrati k stavům do koleje Karlovy a oznámiti jim usnesení purkmistra a rady, desíti soudců a starších obecních na místě vší obce: že k stavům přistupují a podlé nich i spolu s nimi upřímně a věrně státi chtějí, však s tou výminkou, že proti císaři

*) Dům tento pode jménem „u *Montagů*“ dobře známý, leží na náměstí Malostranském pod č. 6 (2 nové) a vyniká jak svou rozsáhlostí tak i výstavností. Roku 1541 dům tento při velkém požáru shořel. Když pak dostal se pánům Smiřickým ze Smiřic, jedné z nejbohatších rodin v Čechách, byl nádherně přestavěn a bohatě vyzdoben. Zde bydlel slavný Jaroslav Smiřický, jenž od císaře Karla V. na rytíře byl pasován a rozmanité hodnosti a úřady spravoval, až r. 1597 v domě svém co dvorský maršálek Rudolfa II. zemřel, odkázav jmění své bratru Sigmundovi. Po smrti tohoto r. 1608 nastoupil nejstarší syn Jaroslav, pán vysoce vzdělaný, jenž si v domě svém vedl tak nádherně, že to budilo pozornost všebbecnou. Při vpádu Pasovských dům jeho drancováním utrpěl náramně, čehož Jaroslav nepřečkal dlouho, neboť upadna v trudnomyslnost zemřel bezdětek již 16. února 1611, ustanoviv dědicem bratrance svého Albrechta Václava Smiřického, horlivého podporovatele strany pod obojí. Avšak i tento zemřel již r. 1614 neženat a ohromné jmění po něm zdědil Jaroslavův bratr, Albrecht Jan Smiřický, Sigmunda výše psaného syn druhorozený, tehdáž teprvé 18—19letý. Za tohoto a jeho účastenstvím stalo se ve věži domu jeho spiknutí proti místodržícím Martinicovi a Slavatovi, aby byli druhého dne z okna vyhozeni.

V nynější zevnější podobě své pochází dům tento z druhé polovice století XVIII., kdež roku 1768 *Jan Pavel Montag*, později do stavu šlechtického povýšený, koupil dva vedlé sebe ležící domy svéřenské od hrabat Františka a Václava ze Sinzendorffu a v jedno je spojiv, přestaviti a znamenitě zvýšiti dal, jak podnes se spatřuje. Ale uvnitř mnoho zbylo z doby starší, zvláště v části jihovýchodní, kdež se dům nyní páné Doubkův styká s palácem hrabat ze Šternberka. Tam oko poznává sloh renesanční, jenž u nás zdomácněl v druhé polovici století XVI., zvláště za Rudolfa II. A tuto část domu i s památnou věží představuje naše vyobrazení.

nejsou a býti nechtějí. Ještě bouřlivěji jednalo se na Starém městě. Sotva tam rychtář královský Šrepl počal shromážděných přemlouvati, vedrali se do síně také lidé nepovolaní s tím patrným úmyslem, aby radní donutili přidati se k stavům. Byli to zejména Bratří čeští mladší Fruvein, Kutnaur, Oršinovský a Samuel Adam z Veleslavína. Počala porada o otázce, mají-li se zvoliti zástupci na sjezd stavů protestantských, ale přítomní protestanti hned křičeli, aby každý se vzdálil, kdo je katolíkem, poněvadž prý se jedná jen o věcech protestantských. Tomu se však opřel i rychtář královský i purkmistr. Co se nyní dálo, o tom zprávy se rozcházejí. Rychtář královský podal zprávu, že protestanti po té sami dobrovolně opustili síň poradní, vyzývajíce svých spoluvěrců v radě, aby s nimi také odešli; na to že se rada usnesla až na jediný hlas neposlat nikoho mezi stavy, a Kutnaur se svými přátely že ani konce schůze nevyčkavše na hrad pospíšili a tam stavům oznámili, že rychtář královský protestantů zavírá a vůli svou jim vnucuje. Jiní naproti tomu, jako na př. dějepisec Pavel Skála, vypravují, že protestanti musili na rozkaz rychtáře a purkmistra vstoupiti do zvláštního pokoje. Někteří prozřetelnější a zmužilejší rozumějíce, že nic dobrého s nimi se neobmýšlí, z toho pokoje prý se vydrali pospíchajíce přímo na hrad Pražský, aby stavům oznámili, co se děje na radnici.

Na hradě Pražském a sice v kanceláři české shromážděni čekali místodržící na příchod stavů již od časného rana. Nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka, nejvyšší sudí zemský Vilém Slavata, purkrabě Karlštejnský Jaroslav Bořita z Martinic a Děpolt Matouš z Lobkovic převor řádu Maltézského v království Českém a soudce zemský chtěli dne 23. ráno, jakožto v třetí den křížový jíti s procesím z kostela sv. Jakuba na Starém městě do kostela sv. Ducha. Jelikož nechtěli zmeškati hodinu, v kterou se stavové měli dostaviti, dali vzkázati dne 22. května proboštovi hradu Pražského, že přijdou v 7 hodin ráno na procesí do kostela sv. Víta, což také skutečně učinili. Z kostela dostavili se již k osmé hodině všickni čtyři do české kanceláře, nevyjímaje ani Martinice a Slavatu, ačkoliv oba obdrželi již předešlého dne výstrahu s více prý stran, že je stavové pod obojí hodlají zavražditi a že by tedy dobře učinili, kdyby na čas z Prahy odjeli. Pověsti takového druhu kolovaly zajisté po celé Praze, neboť Michna, ten „zlořečený písař“, vida že naplněna je míra nenávisti proti němu, dal se dne 22. května na útěk do Vídně. Pátý místodržící Adam z Valdšteina stonal na pakostnici a měl tedy dostatečnou omluvu, že do kanceláře nešel. Ostatních pět místodržících vzdálilo se z Prahy dva dni před tím; učinili tak snad pro pověsti, o nichž se zmiňujeme. Místodržící povolali do kanceláře sekretáře M. Filipa Fabricia, aby byl po ruce, kdyby bylo co spisovati. Místodržící vědouce, že stavové pod obojí ve velkém počtu se dostaví, dali vynésti z kanceláře ven všecky stoličky a stolice, ponechajíce toliko jednu, na níž by měl král zasedati, a tabuli velikou, při kteréž se rada držívala, dali přistaviti ke zdi v které jsou dvě velká okna. Stalo se tak proto, aby se do kanceláře mohlo hodně osob vejíti. Sami pak místodržící při jednom okně blíže kamen stojíce příchod stavů pod obojí očekávali.

Thurn sám od časného rána konal ještě poslední přípravy, aby se revoluce zdařila. Do spiknutí nebyl posud zasvěcen nerozhodný a kolísavý hrabě Ondřej Šlik, poněvadž se obávali, že by věc pokazil. Nyní v poslední chvíli, v sedm hodin ráno Thurn sám odebrav se do bytu jeho, svěřil mu, oč se jedná. Šlik později na omluvu svou vypravoval, jak prý se náramně ulekl, když mu Thurn oznámil, jaký osud čeká místodržící a jak prý hraběte „pro pána Boha prosil, aby takového nepravého, nebezpečného a neslýchaného skutku před sebe nebral“. Ale Thurn osopil prý se na něj, vyhrožuje, „že ta věc musí se vykonati a kdyby kdo tomu se chtěl protiviti, tomu že má se totéž státi“. Spor mezi nimi dostoupil prý až do té prudkosti, že by se byli bez mála „popadli“. Na konec upokojil Thurn zoufalého hraběte slibem, že se má stavům v zámku na vůli zůstaviti, chtějí-li místodržících zabiti čili nic. V naději, že stavové k vraždě svolení svého nedají, jel prý Šlik s nimi konečně na hrad. „Avšak ten falešný a bezectný člověk sklamal mne“, pokračuje Šlik, „i lid i největší díl těch, kdož při tom byli a zavedl nás hanebně“. Neboť když na hrad dojeli, nebylo prý ani řeči o nějaké poradě; Thurn odkvapil hned do kanceláře a tu stala se ta příhoda, při které Šlik sám zůstal prý pouhým divákem. Uvidíme hnedle že Šlik s úmyslem Thurnovým zcela se spřátelil a že choval se zcela jináče, nežli se později vymlouval.

Co se všecky tyto věci dály, shromáždili se stavové pod obojí ve velké koleji Karlově a dali se odtud na cestu k hradu, aby zde odevzdali odpověď místodržícím. Jedni jeli na vozích, druzí na koních a mnozí také šli pěšky, každý měl s sebou jednoho i více služebníků a všickni byli ozbrojeni kordy, dlouhými a krátkými ručnicemi a mnozí i pistolemi za pasem. Hejtman hradu

a velitel stráže hradské Diviš Černín z Chudenic, nebránil zbrojnému davu nikterak přístupu do hradu. Nejdříve shromáždili se stavové na place hradním mezi osmou a devátou hodinou. Tu hrabě Jáchym Ondřej Šlik shledav se s posланci slánskými, odvedl oba za ruku soukromí do soudné světnice, ohlédaje se při tom sem i tam, aby jich nikdo neviděl a neslyšel, poněvadž prý tu dobu mnozí katolíci byli na posluchách. I chválil „poctivý a šlechetný stav městský“, „ctné, šlechetné a užitečné muže v obcích“, projevil zejména Slanským svou důvěru, načež jim sdělil, že jednuškové, t. j. katolíci — pod jednou — chtějí protestanty připraviti o majestát, k čemuž však protestanti přijíti nedopustí. Proto prý Slánští uslyší a uhlídají

Vilém Slavata. (62.)

hrozné a neslýchané věci, kteréž jak živi ani předkové neviděli a neslyšeli a které se straně pod jednou líbiti nebudou. Neboť páni stavové že se o to upřímně zasaditi chtějí, aby majestát v své podstatě a celosti zůstati mohl, a k rušitelům jeho že podle spravedlnosti se zachovati chtějí. Vykládal dále, jaké svobody města mívala a co za krále Ferdinanda ztratila a sliboval, že stavové vyšší poctivě se o to chtějí postarati, aby k těm svobodám, které prvé měli, zase přišli. „Nebude-li chtíti co dobrovolně býti, tedy se státi musí.“ K tomu doložil: „Slezáci jsou připraveni a ti, bude-li toho potřeba, mezi našich budou chrániti. My měst do našeho nejvyššího přemožení a krve vylití neopustíme.“ Není pochybnosti, že hrabě Šlik připravoval

tuto měšťanské posly na zabití místodržících a že je hleděl získati pro revoluci, která byla mezi náčelníky protestantů umluvena.

Stavové pobyvše nějakou chvíli na place až by se všickni shromáždili, hrnuli se pak do zelené světnice, kdež soudové dvoření a komorní se odbývali. Na hrad nahrnulo se ovšem také velké množství obecného lidu, který se nyní tlačil také do zelené světnice, ale svolená stráž čestná ze stavu panského, rytířského a měšťanského lidu v tom zabránila. V zelené světnici měla se přečísti odpověď místodržícím od defensorů vypracovaná. Počalo se zase s modlitbou. Na to čtena odpověď. Pravilo se v ní, že místo odpovědi na stížnosti pro rušení majestátu přišlo dvojí těžké poručení od císaře, aby

Jaroslav Bořita z Martinic. (63.)

stavové pod obojí do Prahy se nesjížděli; a v poručení prvním že naříčeni jsou stavové pod obojí, jako by se proti císaři spolčovali, cizích poddaných se ujímali a je zastávati chtěli, čímž se stavové takřka podle zřízení zemského hrdla a poctivosti odsuzují. Proto tážou se stavové pod obojí místodržících: poněvadž skrze jejich ruce taková poručení procházela, aby otevřeně prohlásili, zdali také k takovým věcem těžkým a nebezpečným na záhubu stavů pod obojí radili a jim povolovali, ani měli spíše ku pokoji nežli k rozbroji podle povinností svých raditi. Odpověď pak zavřeli defensoři tímto slavným osvědčením: „Při tom také že by se na některé osoby sáhnouti a na vymstění z pouhé zlosti a srdce vražedného s nimi divně zacházeti chtělo; avšak k tomu, bůh dá, nepřijde, *a na ně stavové toho nedopustíme. Neb my všickni sumou za jednoho*

stojíme a jeden za všecky; kdo sdhne na jednoho, sdhne na všecky. Což aby se nestalo, o to se svými životy a hrdly podle nejvyšší možnosti zasaditi a do nejposlednějšího přemožení přičiniti chceme.“

Důrazná tato řeč došla všeobecné pochvaly. I chtěli právě poradu uzavříti, když nahoře jmenovaný Kutnaur s jinými do síně přikvapiv, počal na rychtáře staroměstského žalovati, že radních zavírá, chtěje jim zabrániti, aby k stavům se nepřidali. Zpráva tato zvýšila ještě obecné jitření. Shromáždění na to jako na povel se zdvihli a hrnuli se do kanceláře. Dvéře v kanceláři byly do kořán otevřeny a těmi nahrnulo se lidí, co se jich v kanceláři mohlo směstnati. Ostatní stáli ve dveřích a na schodech, tak že slyšeti mohli všecko, co se přednášelo a odpovídalo. V čele těch, kteří stáli v samé světnici byli Thurn, Šlik, Václav z Roupova, Vilém z Lobkovic, Pavel Kaplíř ze Sulevic, Oldřich Vchynský a Pavel z Říčan.

Po utišení hluku a hlaholu ujal se první slova Pavel z Říčan, oznamuje, že purkmistr Starého města Pražského obesýlá k sobě a přemlouvá starší obecní a některé jiné osoby z obce a k tomu je přivésti usiluje, aby Pražané mezi stavy pod obojí žádného zástupce nevysýlali a k nim nepřistupovali; a osoby předvolané že dal na radnici zavříti. Kdo ví, co se tím míní a jak s těmi, kteří nebudou chtíti s nimi se srovnati, začnou a naloží? I tázal se místodržících, kdo dává rychtářům královským nařízení, s měšťany tak zacházeti a zdali se tak stalo z poručení místodržících? Nejvyšší purkrabí, nevěda ještě o ničem, co v městech Pražských bylo se přihodilo, prohlásil se, že místodržící o tom žádné vědomosti nemají, že nic takového neporučili, a že hned tam vyšlou poptat se a nařídit, aby nic nenáležitého předsevzato nebylo. Hrabě Thurn však mu v tom zabránil, doloživ, že zprávu tu přinesl stavům jeden z měšťanů staroměstských, který při tom všem byl na radnici, že tedy páni místodržící nepotřebují nikoho vysýlat, aby se na to přeptal; ostatně že stavové budou již věděti, jak to dobře opatřiti, aby se podobné násilí více nedálo.

Na to Pavel z Říčan přečetl odpověď stavů, kterou byli před chvílí schválili v zelené světnici. Po přečtení obrátiv se k přítomným, tázal se, zdali jsou tak přednésti mu poručili? Všickni se k tomu hlasitě přiznávali, žádajíce, aby na takové otázky ihned dána jim byla patrná a světlá odpověď. Místodržící radivše se hodnou chvíli pošeptmo, dali skrze nejvyššího purkrabí na odpověď, že nemohouce všeho, co spis přednešený obsahuje, dobře pamatovati, za to žádají, aby jim byl propůjčen, by mohli do něho nahlednouti a co zapotřebí bude, odpověděti. Strhl se proto veliký křik mezi stavy přítomnými, kteří tomu odporovali, poněvadž spis stavů je kratičký a snadno mu lze porozuměti. A jmenovitě sám hrabě Thurn naléhal na to, aby místodržící hned odpověděli na otázku, zdali radili k císařskému listu čili nic. Konečně však přece náčelníci stavovští krátko mezi sebou pohovořivše, k žádosti místodržících svolili, načež Pavel z Říčan spis odevzdal nejvyššímu purkrabí. Aby pak místodržící mohli se pohodlněji poraditi, stavové zpátky ustoupili, k oknům silně v hromadu se tlačíce.

Místodržící přečtouce spis a poradivše se mezi sebou, promluviti dali skrze nejvyššího purkrabí, že otázka stavů přichází jim s nemalým podivením, poněvadž za jich paměti nikdy se nestalo a nikdy o tom neslyšeli, když král Český svým místodržícím psává, aby tito byli dotazováni, jestliže k takovému psaní radili nebo ne, a oni aby povinni byli k tomu se přiznávati nebo odpírati. Kromě toho že každý rada zavázán jest těžkou přísahou, aby tajnost rady nepronášel, a jim, nejvyšším úředníkům zemským a místodržícím královským že tím méně to učiniti náleží. Král že má u sebe více radů, s kterými bez dotazování se místodržících podle vůle a potřeby své, co se mu vidí a líbí, uvažuje a vůli svou a poručení pak dále skrze psaní nebo jiným prostředkem v známost uvádí. A jelikož psaní taková vlastní rukou císařovou jsou podepsána a pečetí jeho ztvrzena, proto že stavové pod obojí chtějí-li zvěděti, kdo k takovému psaní radili, že toho mohou při císaři samém vyhledávati. Tam že budou moci nejlépe toho se doptati. Oni pak místodržící že za to pánů stavů pod obojí žádají, aby je tou otázkou neobtěžovali a k takovému vyjevování, přiznání neb odpírání jich nenutili. Na odpověď takovou strhl se zase veliký křik; i domlouváno místodržícím slovy ostrými, aby dali odpověď na otázku stavů a přiznali se nebo odepřeli. Hrabě Thurn pak vzav spis z rukou nejvyššího purkrabí ozval se přese všecky ostatní: „Ať už dávána bývala odpověď nebo ne, jim že na tom nic nezáleží, než aby místodržící ráčili věděti a věřiti, že stavové odtud nepůjdou, dokud jim světlá a patrná odpověď na otázku jejich dána nebude“. K tomu všickni přítomní se ozvali a vzkřikli: že „nepůjdou a že jinak činiti nechtějí“, a jako na potvrzení toho zdvihali všickni dva prsty k přísaze, že se hodlají zachovati, jak Thurn ohlásil. Někteří pak přistoupivše blíže

k nejvyššímu purkrabí, pravili, že on a pan z Lobkovic mohou brzy za sebe dáti odpověď, poněvadž páni pod obojí jsou tím jisti, že oni dva k tomu neradili.

Místodržící tedy potřetí se sestoupili k poradě, načež nejvyšší purkrabí jménem jich oznamoval, poněvadž dotaz stavů netýče se jich samých, ano psaní císaře svědčí všem místodržícím, proto že si přejí, aby se mohli o té věci poraditi s ostatními a jmenovité s nemocným Adamem z Valdšteina, nejvyšším hofmistrem království Českého. Žádali tedy, aby se mohli odebrati k nemocnému hofmistrovi a odpověď společnou dáti až pozejtří, poněvadž následujícího dne byl velký svátek Nanebevstoupení Krista. Žádost tato zakrývala patrně úmysl místodržících vymknouti se stavům z rukou; pozorovalit zajisté, k čemu se schyluje a nebyli by po druhé vlezli do pasti sami dobrovolně. Než stavové dobře prohlédli ten úmysl, a tak sotva že nejvyšší purkrabí domluvil, strhla se nová vřava. Nad míru prý velkým a zuřivým křikem jeden přes druhého tomu odporoval a při všech prý bylo znamenati velké pohnutí myslí, hněv a prchlivost. Zvláště hrabě z Thurnu a Kolona z Felsu tomu odporovali, pravíce, že stavové sami se odeberou k nejvyššímu hofmistrovi, aby věc na něm přezvěděli. Vilém starší z Lobkovic, udělal výmluvě místodržících konec prohlášením, že sám včerejšího dne byl u nejvyššího hofmistra a jménem všech tří stavů pod obojí se ho dotazoval, zdali také k tomu poručení na odsouzení poctivosti a hrdel jich radil a k němu povoloval. I dal prý mu hofmistr na to odpověď zřejmou, že nikdy k tak škodlivému dodatku neradil a nepovoloval. I doložil k tomu, že souditi jest, že Slavata a Martinic jsou toho původové a příčina. Tím obrácen hněv přítomných proti těmto dvěma místodržícím, jejichž podobizny podáváme na str. 1079 až 1082.

Pavel Kaplíř ze Sulevic ozval se, že Slavata poddané k náboženství katolickému proti majestátu mocí nutil, kupce bohaté, když nechtěli přestoupiti, z města Jindřichova Hradce vypovídal a vyprodávati jim se poroučel. Při tom prý jeho hejtman na Telči s některými osobami, které v Telči přestoupiti nechtěly, z poručení jeho tyransky zacházel, po nich koňmi šlapati poroučel, s nimi se věznil a všelijak ukrutně nakládal. Načež odpověděl Slavata bázlivě: co se tkne těch kupců, že prý nikdy žádného z nich nenutil k náboženství, než jak kdo od starodávna byl, při tom jej zanechávaje, k vyprodání se z města pro víru nepřidržoval, nýbrž že je propouštěl, aby jim udělal obzvláštní milost, poněvadž svobodni býti chtěli. O ukrutenství hejtmana telečského že prý nemá vědomosti. Odpovídáno mu, že věci se mají jináče a že jsou toho svědkové, a on že jsa nepřítelem strany pod obojí očistiti se nemůže. A hned na to rytíř Štampach vyčítal Slavatovi, že po vydání majestátu své poddané tachlovské k náboženství katolickému přinutil i jiné cizí nutiti chtěl, a ze všech nejvíce proti majestátu byl a zrušiti jej usiloval. Slavata odpověděl zase velmi choulostivě, pokud jej k slovu připustili, že se těch věcí nedopustil.

Ale stavové všickni s posměchem a jásotem vzkřikli, nedadouce mu více mluviti: „Ale dobrýs, dobrýs! Ale nejsi ty ten a takový, coť máš býti!“ A jeden druhému: „Bratře, ujče, švagře, on není takový!“ A potom všickni: „Mlč, mlč! však o tobě víme, co jsi a co jsi činil“.

Nade všecky však vynikl hrabě Jáchym Ondřej Šlik, an „obořil se ohromně“ na Martinice a Slavatu, připomínaje jim křivdy, kteréž některým osobám pod obojí i vší straně evangelické činívali, a kterak s nimi „z nabádání těch jizlivých svých mistrů ze sekty jezovitské zacházeli, tak že o úřady a práva jich bezprávně je připravili, což že jsou dokázali, když toho šlechetného hrdinu českého hrabě z Thurnu připravili o purkrabství Karlštejnské, v něž se sám Smečanský (Martinic) vetřel a jej odtud vytiskl, nemaje toho činiti proti zřízení zemskému. Vy pak, ničemná jezovitská pacholátka s těmi vašimi pochlebníky, sekretáříčky, jste to před sebe vzali, nevědouce již, kterak jináče nás šiditi, ano i jiné na zlehčení strany naší. I abyste o tom věděli, žeť baby (udělav v tom šňupku) nejsme a že se vám šiditi nedáme, protože s vámi osobami v stavu rovnými činiti máme a J. M. C. za pána našeho nejmilostivějšího poznáváme, a s ním na ten čas dobře spokojeni jsouce proti J. M. nic před sebe bráti nechceme. Dokud staří páni, rozšafní a moudří, toto království spravovali, dobře ono stálo; ale jak vás jezovitská pacholátka na přední místa vlepili, tak se v něm všecko naopak děje. Abyste nám vzali, co nám pán Bůh dal a milostivá vrchnost potvrdila, toho nejste mocni a my do přemožení našeho k tomu přijíti nedopustíme“. Tu jeden ze stavu rytířského řekl: „Páni, přejte nám nebeského království, však my vám pekla nezávidíme“. Václav Vilém z Roupova doložil, že prý nezáleží na tom, v čem se jedinému Thurnovi ublížilo, nyní prý běží hlavně o to, má-li býti v Čechách svoboda náboženství čili nic. „Jeť každému vědomo, kterak od dávného času

od mnohých činili se náboženství pod obojí mnohé příkoří a nátisky; a kterak zvláště na panstvích královských a duchovních pod obojí rozličně byli trápeni a k náboženství pod jednou neslýchanými ukrutnostmi nuceni; kterak defensoři jednak všelikými sliby, jednak všelikými pohrůžkami, jmenovitě hrozením nemilostí královskou byli přemlouváni a nuceni, aby se vzdali svých úřadů; kterak stavové pod obojí potají jedni proti druhým byli štváni, k nelásce a nesvornosti ponoukáni. Ale brzy zjeví prý se celému světu, kdo má v té věci právo; stavové, nemohouce to déle snášeti, vydají prý apologii čili obranu, vyjeví a ukážou všemu světu, že nic scestného před sebe neberou a že z nezbytné potřeby tak zachovati se museli." Hrabě z Thurnu doložil k tomu, co se osoby jeho dotýče, že sobě nyní nic nestěžuje, a zde že se také o to nejedná, než toliko o utiskování pod obojích v náboženství. Při tom však také poznamenal, že pro hájení této víry došlo ho nedávno jménem císařským poručení, aby ihned do města Vídně k císaři se vypravil. „Já nebohý hrabě," pravil Thurn, „neproviniv proti žádnému nic a nic žádnému neublíživ, tak těžkým poručením jsem obesýlán; nepojedu-li, v nemilost padnu; pojedu-li, nevím, kterak se vrátím. Snad na mně se chce něco začíti a k mému hrdlu sáhnouti, potom pak i k jiným bylo by přikročeno." On Thurn tedy shledává, že jsou Slavata a Martinic, vymíně v tom nejvyššího purkrabí a křižovníka a „ten šelma sakramentská, Michna sekretář" — kterému by dali na pamětnou, kdyby ho mohli dostati — takové poručení vymyslili, sepsali a jménem císařským k němu na záhubu jeho odeslali.

V tom prodral se Albrecht Smiřický, kterýž byl posud mezi stavy zadními, až k místodržícím i počal sobě stěžovati na nátisky, kteréž stavům se dějí a kteréž prý jsou takového způsobu, jako by stavové pod obojí byli „chlapy" čili poddanými katolíků, čehož však dále snášeti nemohou a nechtějí. Po něm pak ozval se hned neméně prudce Kolona z Felsu, že neuznává toho potřebu býti, aby stavové čekali dále na odpověď místodržících, poněvadž mají o tom dobrou vědomost, kdo jsou původci těžkého psaní císařova, totiž Slavata a Smečanský. Ti že se ždycky majestátu a náboženství pod obojí na odpor stavěli a s jinými buřiči všeliké praktiky proti nim skládali, usilujíce připraviti je o majestát, ti že tedy jsou rušitelé pokoje a obecného dobrého. „S nejvyšším pánem purkrabím a s panem Strakonickým jsme dobře spokojeni, neb tím jsme jisti, že ti páni s námi upřímně míní, že proti majestátu nikdy neradili a náboženství našemu na odpor se nestavěli; a nejsme o tom nikterak přesvědčeni, že oni k tomuto těžkému psaní radili. A pakli při tom něco učinili, byli k tomu toliko od těchto dvou (Martinice a Slavaty) zavedeni." Tím Kolona první pronesl celou obžalobu na Martinice a Slavatu, vyřkl i hned také míru jejich provinění a vynesl nad nimi rozsudek, druhé dva místodržící obžaloby a tedy i potrestání zprostiv. Aby pak se dokázalo, že nepronáší jen svůj náhled a že stavové s ním souhlasí, obrátiv se k nim dotazoval se, zdali jest všecko pravda, co on tuto mluví? K němuž všickni hlasitě přisvědčovali; načež opět jeden přes druhého rozličná provinění na obžalované pronášeli. Mluvili, že Martinic a Slavata usilovali stavy pod obojí připraviti o majestát, že lidí pod obojí z panství královských vypovídali, k náboženství pod jednou nutili, jakž se to stalo zvláště v Krumlově a v Strašecí.

Slavata nepozbyl mysli, poněvadž mezi stavy zpozoroval bratra svého Pavla Michala a šest strýců: Diviše Lacemboka, Jindřicha, Jaroslava, Michala mladšího, Krištofa a Jáchyma mladšího, kteříž hlásili se k Jednotě bratrské. I domníval se, že pro tyto nestane se mu nijaké násilí. Použiv tedy vhodné chvíle, když stalo se nyní jakési utišení, chopil se slova na svou obranu. Žádalť stavy, aby se v odsouzení jeho neukvapili a aby pro pouhé podezření a zprávy neodůvodněné ho neodsuzovali. O zrušení majestátu že prý nikdy neusiloval a nikdo že mu toho nemůže dokázati. Nevinou svou že jest si jist a že tedy se odvolává na pořad práva a na soud spravedlivý. Podobným způsobem že byl také nařčen a podezříván, jako by byl měl s Martinicem účastenství ve vpádu Pasovském, avšak jak od pánů stavů na obecném sněmě, tak i na soudě zemském že byli z podezření toho očištěni a za nevinné uznáni. A poněvadž oni jako všickni ostatní obyvatelé království požívají práva, že na ně mocí nemá se sáhati a že bez pořádného vyslyšení nemají býti odsouzeni, proto že znovu na pořad práva se odvolávajíce prosí, aby stavové prchlivostí hněvu přemoci se nedali, bez pořádného vyslyšení jich neodsuzovali i také to na paměti měli, že oni nejsou osoby soukromé, nýbrž nejvyšší úředníci zeměstí a královští místodržící a že se nyní nacházejí na místě, kdež má býti úcta zachovávána a kdež má míti průchod spravedlnost a ne moc a bezpráví. Co byl presidentem komory, nikdy prý z ní nevyšlo poručení, aby na některém panství královském lidé poddaní k víře

pod jednou byli nuceni aneb odtud pro náboženství vypovídáni. Strany vypovězení měšťanů krumlovských vymlouval se tím, že na tom panství je i hejtman pod obojí, sto jiným lidem pod obojí tam usedlým že se nijakž nezabraňuje, aby tam přebývali, a měšťanům, o nichž je řeč, že bylo nařízeno vyprodati se na žalobu městské rady krumlovské, poněvadž prý jsou to lidé nepokojní a buřiči, s radou a obcí nikterak srovnávati se nechtějíce. Ostatně že v komisi o tu věc byli skoro jen páni pod obojí, a osoby, kterých se týká, z Krumlova posud prý se nevystěhovaly.

Tím nabyl odvahy i Martinic a jal se proti stavům se obhajovati. Osvědčoval se, že není žádným nepřítelem strany pod obojí, že prý své poddané „povlovně s náležitým prostředkem k pravému poznání víry katolické přivedl" a to prý již tehdáž, než byl majestát vydán. Proti majestátu že se nikdy neprovinil a že jest hotov, všeho nařknutí před soudem se očistiti. V ostatním prý není nikomu nic do toho, co na svém panství před sebe béře, on že prý se také nestará o poddané druhých. Kolatury na všech panstvích královských byly prý dávno před vydáním majestátu odevzdány arcibiskupovi, tak že ne komoře české ale arcibiskupovi náleželo faráře na Strašecí dosazovati. Strašečtí, kteří se zúmyslně vzbouřili a pozdvihli, kostel svůj zapečetili a faráře vyhnali, tak že sotva živ odtud se dostal, ti prý zasloužili ještě větší trest nežli je potkal. Na několika panstvích královských jsou prý hejtmani pod obojí a mezi purkrabími a jinými úředníky na panstvích zřídka prý jsou katolíci. Slavata pak dodal ještě, že jemu a manželce jeho nikdo nemůže dokázati, že poddaných svých nutili k náboženství katolickému a že se nějak provinili proti majestátu.

Chtěl mluviti ještě dále, ale Jan Litvín z Říčan, maje za pasem tercerol, vskočil mu do řeči a vytýkal mu znovu, že poddané své lidi nutí k víře katolické, tak že prý nejbohatší sousedé z Hradce Jindřichova museli se pro takové nucení vyprodati. Tomu se však hned Slavata opřel tvrdě určitě, že pán z Říčan je špatně zpraven; on že v Hradci Jindřichově nikoho k víře katolické nenutil a nikdo prý se z toho města pro náboženství nemusel vyprodati. Měšťan Melichar Hoffman že se nedávno z města toho odebral, ale to že se nestalo pro náboženství nebo z přinucení, nýbrž proto, že týž měšťan zdědiv více nežli 100.000 zl., chtěl sobě statek koupiti a svobodným se státi, k čemuž prý mu Slavata byl nápomocen.

Zdálo se, že bouře se počíná mírniti, a že se ukončí pouhými výčitkami a důvodnými omluvami. Než tu ozval se Vilém z Lobkovic, žaluje na Slavatu, když Ferdinand za krále Českého byl přijat a stavové požadovali, aby se reversem zavázal, že majestát na náboženství potvrdí, kterak Slavatu na své uši slyšel praviti, že on o takové potvrzení nestojí, ani o ten majestát nikdy jest nestál. Z toho že se může poznati, jak upřímně se stavy pod obojí smýšlí a jakou láskou k nim jest nakloněn. Slavata se přiznal k tomuto výroku, ale hleděl jej omluviti tím, že prý nic zlého proti pod obojím neobmýšlel, a že ovšem jsa katolík majestátu toho pro svou víru nepotřeboval. Ale přiznání jeho nalilo oleje do ohně, tak že jitření stavů v novou prudkou bouři propuklo. Jeden křičel přes druhého; a hrabě z Thurnu, Kolona z Felsu a Vilém z Lobkovic vidouce, že shromáždění je proti místodržícím vysoce popuzeno, neostýchali se více projeviti těmto pravý svůj úmysl. Pravili jim do očí, že jsou úhlavní nepřátelé pod obojích a všelijak o to usilují, aby je o majestát připravili. A dokud oni v tomto království budou, že stavové pod obojí netoliko svým náboženstvím, ale ani životy bezpečni nebudou. *Pročež že bude nejlépe konec jim učiniti, s tohoto světa je sprovoditi a tím sobě lépe ujistiti.*

Martinic a Slavata prosili, aby tak kvapně hrdel svých nebyli odsuzováni, dovolávajíce se starožitného rodu svého, císaře i zřízení zemského, ale na prosby a výmluvy jejich ozvali se zvláště pan Bohuchval Berka z Dubé, Václav Vilém z Roupova, hrabě Šlik, Jan Litvín z Říčan, Jan Albrecht Smiřický a Oldřich Vchynský, křičíce jeden přes druhého, že nechtějí čekati, až král se zase navrátí do království tohoto aneb pořadem práva je viniti; oni oba dva že by uměli dobře ze všeho sobě pomoci a stavové pod obojí že by museli utrpěti. Fels pak zjednav si slyšení přese všecky ostatní, otázal se slavně, zdaliž přítomní Slavatu a Martinice považují za nepřátely náboženství svého a za rušitele obecného dobrého? a má-li podle toho býti s nimi naloženo? Nastalo ticho hrobové a nikdo na tu otázku nepřisvědčil, poněvadž se každý ostýchal pronésti ortel smrti.

Takového obratu páni Thurn, Kolona z Felsu a z Lobkovic se nenadáli; obávajíce se tedy, aby stavové neochladli ve své rozhořčenosti, tázali se tak řka jedním hlasem znovu místodržících, znají-li se k radě těžkého psaní císařova na odsouzení jich stavů či neznají, aby to jasně oznámili. Tím probudila se znovu vášnivosť stavů, tak že mnozí již obnaživše zbraně své, divo-

kými pohledy a výhrůžnými posuňky sledovali každý pohyb místodržících, kteří znovu k společné poradě hlavy své k sobě schýlili. Po krátké poradě odpověděl stavům nejvyšší purkrabí jménem místodržících: „Poněvadž páni pod obojí od svého předsevzetí upustiti nechtějí, tedy předně Pána Boha a potom všecky přítomné bereme sobě za svědky, jestli že J. M. C. jakožto král Český bude nás budoucně proto stíhati, jako bychom tajné rady prozrazovali, že jsme to svévolně a dobrovolně neučinili, než že jsme mocí k tomu byli donuceni. K dotazu stavů odpovídáme: Strany těch slov v listě císařském, která si stavové a defensoři vykládají tak, jako by byli jimi hrdel již odsouzeni a jako by velké nebezpečenství očekávati museli, prohlašujeme, že jsme k těm slovům, k takovému smyslu, jaký se jim přikládá, a k takovému psaní žádným způsobem neradili. Poněvadž se však stává, že týmž slovům často podkládá se zcela rozdílný smysl a jen ten, od kteréhož vycházejí, pravý jejich význam může povědíti, protož náleží zde J. M. Císařské se otázati, co jimi vlastně řečeno býti mělo. Avšak v psaní císařském, kteréž sobě stavové tak příkře vykládají, my takového smyslu nenacházíme. Bylo by tedy nejlépe, aby se psaní císařovo znovu přečtlo a význam slov jeho lépe se uvážil."

Náčelníci stavů pod obojí byli připraveni na obranu místodržících a tak sami si připravili všecko, co by vinu jejich mohlo dokázati. Jakmile tedy nejvyšší purkrabí ukončil své osvědčení, křičeli: „Není potřebí toho císařského psaní znovu čísti! Víme o tom příliš dobře, že to psaní proti našemu majestátu a náboženství docela svědčí!" Shluknuvše se pak v hromadu k oknu a majíce pohotově protest, kterýž přednesli na sněmě r. 1609 skrze Václava Budovce, když se Slavata a Martinic nechtěli podepsati v porovnání a v amnestii, kterou císař propůjčil stavům pod obojí na všecko počínání jejich, dali jej čísti Pavlovi z Říčan. V protestu tom, který byl mezi spisy sněmovními, pravilo se: „Kdyby v budoucnosti mělo se státi, že by list majestátní k porušení přišel, stavové museli by oddávati se podezření, že tito dva pánové jsou původcové porušení jeho a nic by jim potom nesmělo překážeti, zastávati se práva svého proti všem jeho rušitelům až do nejkrajnějšího přemožení." Dokázali jsme dostatečně, že majestát byl skutečně mnohonásobně porušen, a tak stavové mohli na základě toho stíhati jeho rušitele. Než Slavatovi a Martinicovi nedalo se porušení majestátu dokázati tou měrou, aby mohli býti proto odsouzeni, a tak stavové protest z roku 1609 překroutili si v tento smysl: „Přišlo-li by kdy k tomu, že by se někdo aneb někteří proti majestátu jim danému i proti porovnání postavovati chtěli, tedy že by se k těm osobám, které podpisů v amnestii odpíraly a k relacím se přiznávati nechtěly, jakožto k nepřátelům pokoje a svornosti hleděti musilo." Podle tohoto znění Slavata a Martinic byli vinni porušením majestátu, ať už se toho dopustili sami nebo kdokoli jiný. A v tomto smyslu končil Pavel z Říčan své předčítání: „Poněvadž páni stavové pod obojí to v skutku shledali, že oni dva proti majestátu a náboženství jich se provinili, *proto že je za své nepřátely, rušitele pokoje a obecného dobrého drží a vyhlašují*". Prohlásiv takto ortel smrti Pavel z Říčan, otázal se stavů pod obojí „jestliže se k tomu přiznávají a je za takové drží?" Nyní všickni velkým křikem k otázce této potakali a zase jako k přísaze prsty pozdvihovali; někteří pak křičeli, kterak je škoda, že tu není ještě ten „Dlouhý", totiž nejvyšší kancléř, který se těmto dvěma v skutcích podobá.

Místodržící viděli, že je všecko ztraceno a nemohli proto zděšení svého více přemoci. Tu Oldřich Vchynský přistoupil ke křížovníku ulekanému a pošeptal mu, aby s panem purkrabím ničeho se neobával, že se jim nic nestane, ale druzí dva že musejí ven vyhozeni býti. Hned také hrabě z Thurnu, Kolona z Felsu a pán z Lobkovic ubezpečovali nejvyššího purkrabí a křížovníka, že se jim nic zlého nestane. O purkrabím vědí prý stavové dobře, že je netoliko jich purkrabím, ale také otcem a že by nepřáli sobě lepšího purkrabí, kdyby se jen nespravoval některými zlými radami a neposlouchal jich. Páni stavové že je nicméně oba považují za své přátely, a poněvadž vědí, že neradili k tomu psaní, proto že se jim nemá nic zlého státi, aby se jen neobávali, ale s nimi ven z kanceláře vyšli, že je sami chtějí chrániti, aby se jim nic zlého a škodlivého nestalo. Jen s oněmi dvěma zrádci že budou vědět jak učiniti. A že tu nic nemají činiti s královskými místodržícími aneb nejvyššími úředníky zemskými, než s nepřátely svými a protivníky náboženství pod obojí a rušiteli obecného dobrého. A Václav Vilém z Roupova k tomu dodal: „Jest čas, abychom jim konec učinili; apologií potom hájiti budeme, že jsme měli dostatečné příčiny tak jednati."

Nejvyšší purkrabí slzavýma očima pány pod obojí napomínal a pro Boha prosil, aby se pamatovali a nic před sebe nebrali, z čeho by pojíti mohly zlé následky a čeho by mohli litovati. Prosil také přítomných přátel krevných, aby se místodržících ujali. Ale proseb těch nikdo více

nedbal; Kolona z Felsu uchopil nejvyššího purkrabí za rameno a osopil se na něj, aby vyšel ven z kanceláře, nechce-li, aby ho potkal stejný osud. A Vilém z Lobkovic pojal za ruku bratra svého křížovníka, kterýž se bázlivě nejvyššího purkrabí držel za plášť. Martinic poznav, že bude všecko ztraceno, odejde-li nejvyšší purkrabí, prosil jej žalostivě, aby se od něho neodlučoval; neboť místodržícím náleží prý pospolu setrvati, třeba šlo o život. Nejvyšší purkrabí však nemohl žádosti této více vyhověti i kdyby se byl skutečně k tomu odhodlal. Touž dobou již byl polo tažen a polo strkán od přítomných stavů, jimiž se jen stěží ven protlačili. Odtud vedli je dále Kolona z Felsu, Bohuchval Berka a někteří jiní do zeleného pokoje, kamž se také jen stěží dostali, poněvadž všady stáli stavové pod obojí s kordy vytasenými.

Vyváděním dvou místodržících z kanceláře způsoben byl nový hluk. Někteří přítomní stavové nevědouce asi, jaký trest je pro Martinice a Slavatu ustanoven, volali, „aby s šelmami do arestu neb do černé věže bylo pospíšeno"; jiní však povykovali, „aby zrádci ven z okna vandrovali". Martinic a Slavata stáli při tom jako ochromení, jednak bledli, jednak zase se rděli, očekávajíce, co se s nimi díti bude. V tom prodral se ku předu Oldřich Vchynský ze Vchynic a vyčítal místodržícím, že tito „králíkové bratra jeho Václava o poctivosť připravili, krále zošklivili, že ven ze země ujeti musil způsobili, na místo jeho se vetřeli a co mohli nejhoršího i stavům pod obojí učinili. Slavata a Martinic na to odpověděli, že bratr jeho Václav byl ode všech tří stavů obžalován a od soudu zemského souzen, oni dva místodržící však že byli největší příčinou, že nebyl odsouzen své poctivosti a že při něm ostati mohla manželka jeho a ten mnich, kterýž jemu potom z vězení pomohl.

Nenadále Vilém z Lobkovic přiskočil za Martinice, uchopil obě ruce jeho a držel mu je pevně za zády, tak že se brániti nemohl. Hrabě z Thurnu pak přistoupil rychle k Slavatovi, popadl ho za jednu ruku a Oldřich Vchynský za druhou. Oba vedeni jsou upřímo do houfu stavů; jiní také se jich chopivše pomáhali je dostati k oknům a sice každého k jinému, kam byli i taženi i strkáni. Při tom křičeli někteří: „Nyní se k těmto náboženství našeho nepřátelům opravdově zachováme." Nyní teprvé počali prositi, aby hrdlům jejich uškozeno nebylo; ruce spínajíce a pro Boha prosíce nohami o zemi se opírali a za milosť žádali. Smečanský prosil žalostivě, aby mu bylo zpovědníka dopřáno. Načež řečeno mu zkrátka, aby poručil duši pánu Bohu; jiní posměšně doložili: „Ale právě hned tobě sem ještě ty šelmovské jezovity přivedeme!" Zatím Vilém z Lobkovic, Albrecht Smiřický, Oldřich ze Vchynic, Jan Litvín z Říčan a Pavel Kaplíř ze Sulevic dostali se s Martinicem k oknu již otevřenému, při němž sekretáři obyčejně své věci řídívali. Martinic oděn byl v černý plášť dykytou podšitý, měl za pasem dýku a opásán byl rapírem, ale klobouk, kterýž byl ozdoben zlatou šňůrou s diamanty, někdo mu z ruky mocně vytrhl. Když jej osoby jmenované u okna od země pozdvihly, prosil úpěnlivě Krista i matku Boží o pomoc a hříchů svých odpuštění. Na to byl vyhozen po hlavě z okna ven do příkopu hradního 28 loket hlubokého. I bylo ještě slyšeti, jak padaje jména Ježíš, Maria silně vzývak. Vchynský volal posměšně za ním: „Uhlídáme, zdaliž mu co jeho Marie spomůže"; a když vyhlídnuv z okna seznal, že se nezabil, prohodil: „Přísahám Pánu Bohu, že jest mu jeho Marie spomohla!"

Hrabě Slavata vida, co se stalo s přítelem jeho, ruce sepnuté vzhůru pozdvihna, žádal pro Boha a jeho svaté milosrdenství za dovolení, aby se dříve z hříchů svých knězi mohl vyzpovídati. Ale mnozí ze stavů křičeli: „Nechceme my nyní ty šelmovské jezovity sem uvésti, dosti jsi se jim prvé zpovídal". Tu hr. Thurn, který se se Slavatou dostal až k oknu, pravil německy k pánům, jenž byli shodili Martinice: *„Vzdcní páni, tuto máte druhého!"* Chopili se ho, vyzdvihli jej od země s pláštěm a rapírem a také po hlavě z téhož okna do příkopu jej vyhodili. Slavata, když se ho chopili, znamenaje se křížem a bije se skroušeně v prsa řekl: „Bože, buď milostiv mně hříšnému!" Pomýšleje neustále na své zachránění, zachytil se pravou rukou rámce u okna, ale někdo jej pral hruškou dýky do prstů tak mocně, že se musel pustiti. Padaje narazil hlavou o jednu kamennou římsu tak těžce, že si hlavu až do kosti prorazil, načež dopadl 28 loket hluboko na zem levým bokem a hlavou a tváří na kámen, odtud pak se koulel ještě přes 32 lokte až do hlubiny příkopu. (Shození s okna představeno je naším vyobrazením na str. 1097 a 1098.)

Nikdo by si byl snad ani nepovšiml sekretáře M. Filipa Fabricia, který se držel v pozadí, ale on jal se stavům, kteříž byli blízko něho, všetečně domlouvati, aby pamatovali, kde jsou a s kým mají činiti; a aby tedy počínali sobě mírněji a opatrněji. Vida však, že se oslovení proti němu rozpálili, chtěl jim jsa postavy prostřední, uklouznouti a pod ochranu hraběte Šlika se utéci. Ale bylo již pozdě; někteří se ho chopili a

chtěli jej dýkami zkuchati, avšak na napomenutí hraběte Šlika, aby toho místa vraždou nepoškvrnili, nýbrž za pány služebníka poslali, Fabricia „jako nějakého snopka, týmž oknem také vyhodili“. (Věrné vyobrazení kanceláře české podáno bude v příštím sešitě.)

To všecko stalo se mezi devátou a desátou hodinou ráno.

Podivnou náhodou stalo se, že nikdo ze shozených se nezabil. Martinic dopadl na zem tak lehce, jako by se posadil, ačkoliv byl těla dosti těžkého, a skoro nic si neuškodil. Slavata svaliv se až na dno příkopu, ležel tam polomrtvý. Když s kraje příkopu dolů se koulel, zapletla se mu hlava do pláště, krev pak prýštící se z rány na hlavě, tekla mu do úst i překážela volnému dýchání tou měrou, že počal chroptěti a se dusiti. Hrabě Martinic, slyše to chroptění, hnut byl milosrdenstvím a odhodlal se ku pomoci mu přispěti. Neš aby na sebe neobrátil pozornosť svých nepřátel, neodvážil se povstati, nýbrž mrštil sebou jako bolestí a svalil se také dolů do příkopu k Slavatovi, kdež se rukama zadržel. Při tom se od rapíru a dýky dosti značně pohmoždil, jmenovitě na levém boku utržil si velkou, krví podlitou modřinu, kteráž mu nemalou bolesť působila. Přes to však posadil se podlé Slavaty a hlavu z pláště mu rozvinul. Hlava, jak už praveno, s vrchu na lebce až do kosti byla proražena, po levé pak straně v tváři i na oku byla již oteklá, tak že Slavata oko to ani otevříti nemohl. Martinic vyňav šátek svůj, otíral jím krev, která z rány až do úst tekla a Slavatu dusila. Podlé obyčeje tehdejšího měl na šátku tom přivázanou malou stříbrnou lékarničku s rozličnými silnými mastmi; jednou silnou mastí pak natíral Slavatu, který ležel ve mdlobách, pod nosem a na židovinách, až jej vzkřísil a napomenul, aby to těžké soužení trpělivě snášel a modlitbami se posilňoval. Oba pak modlíce se čekali, co se dále díti bude. Sekretář Fabricius spadl dolů bez úrazu. Vzpamatovav se z prvního leknutí a vida, jak Martinic ošetřuje Slavatu, obrátil se k němu a prohodil polozlostně a polobázlivě: „Ale což pak jsem jim udělal, že mne také vyhodili?“ Načež Martinic odpověděl: „Pane Filipe, není nyní k tomu času, tak se tázati a čekati, co stavové odpovědí. Poněvadž jste z nás nejčerstvější, vstanouce raději pomozme panu Slavatovi a donesme ho pospolu do domu paní kancléřové!“

Zatím stavové pod obojí, kteří byli místodržící vyhodili, hleděli s nevýslovným podivením z oken kanceláře, co se dole pod nimi děje. Na rozkaz Ernfrida Berensdorfa služebník jeho střelil na místodržící z okna palácového několikráte z ručnice, ale chybil se jich. Služebníci, čeledínové, myslivci panští a jiní lidé zběhli zatím z placu hradního na valy nad příkopem, v němž se místodržící nalézali. Páni křičeli na ně z oken: „Střílejte na jejich kůži a zabijte je do konce!“ I padlo hnedle zase několik ran dolů na místodržící jak s valu tak s oken palácových, ale úmysl vražedný stavům se zase nezdařil. Slavata a Fabricius ostali beze vší pohromy, žádná koule se jich ani nedotkla; Martinice zasáhly sice tři kule, ale žádná ho neporanila smrtelně. Jedna odrazila se na levé straně hlavy od obojku na způsob okruží sbíraného, druhá projela nad levým ramenem skrze plášť a černou aksamitovu sukničku, aniž by ho poranila, třetí projela pláštěm a udeřila jej do levého ramena a trochu je zranila, tak že z něho něco krve vyteklo. I zvolal Martinic na poděkování Bohu: „Ó dobrý Bože, tak mne činiti ráčíš neporušitelného a takořka nesmrtelného!“

Služebníci místodržících znajíce dobře místnosti hradní, jakmile uslyšeli, že páni jejich byli shozeni do příkopu, spěchali zadní čili dolejší branou hradní pod úřadem nejvyššího purkrabí do příkopu. Ale stavové spatřivše je z oken, ihned také na ně stříleli, tak že někteří strachem se vrátili, kdežto jiní přes tuto střelbu až k místodržícím se dostali. Páni z oken vyhlídající křičeli znovu na služebníky své a jiné lidi, ani stáli na valích: „I běžte přece do příkopu k nim dolů a již jednou je dobijte a usmrťte!“ Ale tito nevěděli, kudy se dostati dolů, a tak jeden myslivec ulevil si, že nemohl schladiti svou žáhu: „Ej, čert ví, kde jest dolů cesta; já přisahám Bohu, že nevím jak a hned nemohu k nim dolů nikterak přijíti.“ V tom křiku a střílení sekretář Fabricius, kterýž žádné pohromy neutrpěl, vida, že Martinic je již postřelen, a obávaje se podobného nebezpečí, tiše ze země povstal a sám z toho příkopu bez pláště a klobouku přímo k přívozu běžel. Na cestě hned blízko zadní brány hradní nahodil se jeden dobrý jeho známý, který mu zapůjčil vlastní plášť a klobouk, tak že mohl prchnouti tím snáze a bezpečněji. I pospíšiv takto k Vltavě, dal se převézti a zašel do svého domu na Starém městě, kde se jen málo pozdržel. Rozloučiv se pak na kvap se svými, spěchal pryč z Prahy, aby tu neupadl znovu v nebezpečenství života. Po ulicích pražských bylo tou dobou pokojno, poněvadž se ještě nevědělo, co se stalo nahoře na hradě; a tak se dostal

bez nesnází za město. Tu však pocítil teprvé slabosť a zemdlenosť těla a byl by si nejraději někde na blízku odpočinul. Před branou Špitálskou (později Poříčskou) dohonil jej někdejší purkmistr Staroměstský Loštický, kterýž také utíkal před osudem podobným. Loštický totiž byl jeden z těch, kteří se dnešního rána na Staroměstské radnici nejhorlivěji za to přimlouvali, aby obec k stavům pod obojí se nepřidala. Ještě seděli radní páni v poradě, když zástup lidí za hřmotu a křiku přivaliv se z hradu, přinesl zprávu o tom, co nahoře se bylo přihodilo; ihned ozvali se hlasové, že radní zasluhují, aby se s nimi stejně naložilo, jako s místodržícími. Do radních, kteří dostali výstrahu ještě dříve, než se lid přivalil na radnici, jako by střelil do vrabců, rozprášili se na všecky strany. Loštický musil se obávati o svůj

Martinic a Slavata shozeni s oken české kanceláře. (64.)

život a tak opouštěl Prahu, chtěje se ukrýti na dvorci svém v Olšanech u Prahy. Na svém útěku dohonil Fabricia a zvěděv, že také prchá, vzal jej milosrdně s sebou na statek a zde jej ošetřoval několik dní, nežli se úplně zotavil. Fabricius najav pak sobě povoz pustil se na cestu do Vídně, kam dne 16. června šťastně dorazil a co očitý svědek podal císaři a jiným osobám zevrubnou zprávu o pražských událostech. Byv později povýšen do stavu šlechtického, dal si od vysokého pádu svého predikát „z Hohenfallu“.

Martinic maje dosti síly tělesné pomyslil také na zachování své a přítele svého Slavaty. I napomenul Slavatu, aby sebral všecky síly svoje a hleděl s ním se spasiti z tohoto místa nebezpečného. Ale tento jsa velice seslaben ztrátou krve odpověděl: „Rukama a nohama mohu

sice hýbati, ale hlavu mám tak potlučenou, že jí nemohu pozdvihnouti a z tohoto místa se hnouti. Zatím však přišli k nim služebníci Slavatovi a někteří cizí lidé, kteří se ihned chopili Slavaty, aby mu pomáhali. Martinic tedy povstana, rozloučil se s přítelem a přítomných napomena, aby ho neopouštěli, ubíral se ven z příkopu, opíraje se při tom o jednoho svého věrného služebníka. Ještě v hradním příkopě potkal je Jan Ctibor Kotva z Freyfeldu, apoštolský protonotář a kanovník hlavního kostela sv. Víta na hradě Pražském, kterýž býval děkanem smečanským u téhož Martinice a častěji také zpovědníkem jeho. Tento svědčv, co se stalo s místodržícími, nemyslil jináče, nežli že jsou na smrt zraněni, i pospíchal do příkopu, aby jim poskytl poslední útěchu umírajících. Martinic objal jej s nemalou radostí a pravil k němu nahlas: „Ejhle, milosrdný pán Bůh ráčí mně tuto zpovědníka posýlati. Vítejte a zdrávi buďte, můj žádostivý a velice milý pane Kotvo!“ Tento pomohl Martinice vésti služebníkovi, tak že tím snáze dostal se ven z příkopu nahoru k domu nejvyššího kancléře u zadní brány hradní. Tady však nebylo vchodu do domu a jíti kolem bylo nebezpečno. Obyvatelé domu hnedle připadli na pomoc. Na rozkaz paní domu, kněžny Polyxeny Lobkovické, rozené z Pernštejna, spuštěn dolů dlouhý hřebřík, po němž Martinic pomocí Kotvy vylezl a šťastně zpodním oknem se dostal do domu. Čeleď panská s valů se dívala, když Martinic po hřebříku lezl a někteří po něm vystřelili; jeden pak nadarmo třikráte naň namířil, pokaždé mu ručnice selhala. V domě Lobkovickém vešel Martinic do zadní čelední komory a tu hned poklekna, zpovídal se Kotvovi. Po té přišel stálý jeho zpovědník jezovita P. Martin Santinus, kterémuž se zpovídal podruhé. Pak se položil na jedno prosté lože čelední ne proto, že byl raněn a umdlen, nýbrž z té opatrnosti, kdyby sem vrazili nepřátelé, aby jej považovali za těžce raněného a více mu neškodili. I stavěl se také skutečně na smrt nemocným, když jej navštívili některé osoby, kterým nedůvěřoval a které za špehýře považoval.

Po odchodu Martinicově služebníci a cizí lidé pozdvihnouce Slavatu, nesli jej nahoru z příkopu. Vynésti jej nahoru po témž hřebříku, po němž vystoupil Martinic, nebylo ani pomyšlení. Nezbývalo tedy nic jiného nežli nésti jej zadní bránou a pak obyčejným vchodem do domu Lobkovického, při čemž nikdo jim nebránil. I zanesli jej do čelední světnice vedle komory, v níž Martinic ležel, a tu jej položili na madrace. Zemský ranhojič Petr Thomasoni, jenž se sem nahodil, pustil hned Slavatovi žilou, obvázal mu ránu na hlavě a podal mu posilňujícího nápoje. Slavata skutečně okřál a pocítil v sobě tolik síly, že se také Kotvovi vyzpovídal. Sotva se tak stalo, slyšeti bylo z venčí hluk, kterýž působil houf stavů, ani se pěšky a na koních sem k domu lobkovickému za Thurnem přihrnuli. Někteří s Thurnem vnikli hned do domu a požadovali hřmotně, aby místodržící byli jim vydáni. Nevíme, jak se stalo, že se nechali odbýti, a že se vzdálili, aniž by se dopustili nějakého nového násilí. Nejspíše paní Lobkovicová dovedla je žalostivou řečí svou přesvědčiti o smutném a beznadějném stavu místodržících.

Nové nebezpečí bylo tím sice zase odvráceno, ale nikdo nemohl ručiti, že místodržící jsou již jisti svým životem a že se nepotřebují ničeho více obávati. A tak Martinic pomýšlel na své zachránění, s čímž svěřil se jen několika svým důvěrným přátelům a spolehlivým služebníkům. K večeru ranhojič Thomasoni přistřihl mu nízko bradu a načernil ji rozmočeným prachem ručničným. Kromě toho si Martinic pošpinil obličej a oblekl se do starých ošumělých šatů čeledních. Jakmile nadešel soumrak šel takto přestrojený ze své komory skrze světnice, kde byl Slavata a poněvadž u něho byli cizí lidé, ani se s ním nerozloučil. Ranhojič Thomasoni šel napřed a Martinic dvacet kroků za ním přes celý hrad a skrze stráže, aniž by ho kdo poznal. Zamířili k domu Martinicovu, kde se tento chtěl viděti a rozloučiti se svou manželkou. Thomasoni zatloukl na vrata a byl do domu jakožto dobrý známý vpuštěn, ale ošumělého následovníka vrátný nechtěl do domu přijmouti, až mu Thomasoni domluvil, že je to jeho pomocník, načež teprvé Martinic puštěn do vlastního domu. Martinic měl za manželku dceru nejvyššího purkrabí Adama ze Šternberka, kterýž poslal pro ni kočár, aby k němu hned přijela, jakmile zvěděl, co se stalo s jeho místodržitelskými kolegy. Thomasoni tedy pro ni pospíšil do domu purkrabího a hnedle se s ní navrátil. Že shledání manželů bylo radostné, nemusíme ani vypisovati. Martinic ukázal manželce své neškodné rány na těle svém a na znamení, že je na celém těle svém dosti zdráv a na nohách dosti čerstvý, schválně před ní poskakoval. Dlouho však v domě svém prodlévati nechtěl a nemohl, poněvadž se bylo vždy ještě obávati zuřivosti nepřátel. A tak ani osmi dětí nespatřiv, vyšel s jmenovaným Thomasonem podle kláštera kapucínského a strahovského ven za bránu na Bílou horu, kdež je očekával malý

sprostý a opotřebovaný kočárek téhož Kotvy, poněvadž Martinic nechtěl vzíti svého povozu, aby tím na sebe neobrátil pozornost. Do kočárku toho, v němž zapřaženi byli dva koně, mohly si vsednouti jen dvě osoby, a tak služebník jeden, kterého Martinic s sebou vzal, musel stupati pěšky podle kočáru. Jelo se neustále na statek Martinicův Tachlovice. Martinic byl by nejraději jel přímo do Vídně, aby podal císaři zprávu, ale bál se tak učiniti, poněvadž se obával, že nepřátelé v ty strany budou jej nejspíše pronásledovati, až se dozvědí, že z Prahy odjel. I odhodlal se tedy jeti do Mnichova, kde se nadál u knížete Bavorského příznivého přijetí a dostatečné ochrany, poněvadž tam otec jeho Jaroslav Bořita z Martinic býval pážetem a pak komorníkem u knížete Albrechta, děda nyní panujícího knížete Maximiliana. V Tachlovicích byli místo dvou koňů Thomasoniho zapřaženy čtyry čerstvé statečné klisny ze dvora Martinicova a tak se mohlo doraziti dne 24. května až do cisterciáckého kláštera v Plasích, kde Martinic dal se poznati jen opatu Jiřímu Vasmuciusovi. Sotva Martinic pojedl a trochu si poodpočinul, napsal psaní do Vídně císaři, v kterém, předpokládaje, že císař je už o všem podrobně zpraven, se omlouvá, že v Praze nemůže zůstati hlavně z té příčiny, poněvadž by ani v Praze ani v Čechách životem svým nebyl bezpečen a poněvadž by nyní císaři v ničem tam platně sloužiti nemohl. Hned ráno dne 25. května vydal se Martinic z kláštera Plasského na další cestu, k čemuž mu opat zapůjčil malý, avšak lepší krytý vůz, v němž se mnohem pohodlněji cestovalo. Jelo se do kláštera Teplského, kdež se Martinicovi dostalo znovu laskavého pohostění. Když pak se dále vydal do Tachova, zapůjčili mu čtyry čerstvé klisny. Martinic tedy cestoval schválně přes kláštery, poněvadž se mohl nadíti spíše mlčenlivosti od mnichů a podpory k dalšímu útěku, nežli po osadách snad protestantských. Že ostatně tato opatrnost nebyla zbytečná, ukázala skutečnost.

Stavové pod obojí zvěděvše druhého dne, že Martinic není více v domě Lobkovickém, nýbrž že tajně z Prahy ujel, vyslali za ním na všecky strany na čtyřicet osob pěšky a koňmo, dobře ozbrojených. Ještě téhož dne poslové stavovští dohonili na silnici berounské blízko Dušníka jakéhosi kupce, jenž vezl z Prahy knihy ve velké bedně. I zastaviše jej, dali si truhlu otevříti a prohledali ji domnívajíce se, že je v ní Martinic ukryt. A asi čtvrt míle od Plané tři jezdci, o nichž se Martinic domýšlel, že také náleželi k lidu na stíhání jeho vyslanému, dohonili vůz Martinicův a bedlivě na něj pohlíželi. Martinic sňav klobouk uctivě je pozdravil, aby tím spíše odvrátil od sebe podezření, načež jej předjeli k Tachovu několikráte ještě na vůz jeho se ohlednouce. Martinic se svými očekával, že vůz jeho přepadnou a tak se odhodlal na život a smrť se brániti. Snad to ani nebyli jezdci od stavů na stíhání vyslaní a proto nechali vůz s pokojem, když viděli, že jsou při něm čtyři ozbrojení mužové kromě kočího.

Martinic dojel po té bezo vší další překážky do Tachova a zavítal tam do františkánského kláštera dne 26. května. Avšak již o půl noci dal se odtud na další cestu maje s sebou posla cesty znalého, aby jej bezpečně převedl přes hranice. Po nějakém sem tam bloudění dostali se do města Schwarzenhofu ve Falci. Ještě tady za hranicemi choval se Martinic velmi opatrně, aby nebyl poznán. Ve voze i při stole lidé jeho musili seděti na místě přednějším, on sám jim sloužil, jídlo a pití k stolu nosil i talíře podával, v noci pak s nimi zároveň na zemi na slámě odpočíval. Přes Řezno, Landshut a Frysinky dorazil konečně dne 30. května po poledni do Mnichova, kdež byl cíl cesty jeho. Již v Řezně Martinic cítil se býti dosti bezpečným i vypravoval v tamní koleji jezovitské o příhodách pražských. Odtud předešla jej do Mnichova pověst o protivenstvích jeho. I uvítal jej tam v hospodě jeho nejprvé dobrý jeho známý hrabě z Tilly, knížete Bavorského tajný rada, komorník a generallieutenant, který se později jako vojevůdce velice proslavil a pak sám kníže Maximilian skrze radu a komorníka svého Kurze ze Senfftenau. Kníže také hned k Martinicovi poslal své lékaře a ranhojiče, kteří mu služby své nabídli; ale Martinic byl již tak zdráv, že pomoci jejich více nepotřeboval. Sám kníže pak se postaral, aby Martinic nemusil přebývati v hostinci a vyjednal mu příjemné a pohodlné obydlí v domě jmenovaného Tillyho.

Manželka Martinicova přebývala zatím v Praze u svého otce, pokud se jí nedoneslo, že stavové ji chtějí i s dětmi všemi uvězniti. Proto s osmi svými dětmi a s dětmi nejvyššího purkrabí, bratry a sestrami svými odjela dne 7. června z Prahy na Zelenou Horu, kamž k večeru dne 9. přibyla. Avšak již v noci přišel důvěrný posel od nějaké přítelkyně na Zelenou Horu s výstrahou, že direktoři hodlají za ní poslati a s dětmi ji zatknouti a tak hned příštího dne vydala se se všemi dětmi svými na cestu do Mnichova, kamž dne 20. června šťastně dorazila. Ostala tam s manželem svým, který

byl od císaře Matiáše jmenován diplomatickým jednatelem při knížeti Bavorském.

Delší bylo ovšem utrpení Slavaty, kterýž ležel těžce nemocen v domě Lobkovickém. S dovolením stavů ošetřovali jej zemský lékař doktor Severin Scato a zemský ranhojič mistr Andres. Hned dne 24. května, když vyšlo na jevo, že Martinic uprchl, shromáždili se stavové k poradě o tom, co by se se Slavatou mělo státi. Nikdo více neradil, aby byl smrtí potrestán, nebo aby se mu třeba jen nějak na těle ublížilo. Kdosi podotkl uštěpačně, když se se zločincem věšeným přetrhne provaz, že se mu dává milost, a tak že by se mohl darovati život i Slavatovi, když smrti ušel. A stavové se smíchem ten návrh schválili. Jak dalece přispěly k tomu přímluvy za Slavatu, nelze s jistotou udati. Víme jen tolik, že manželka Slavatova, pospíšivši k hraběnce Thurnové, žádala ji snažně za přímluvu u manžela jejího, aby se poraněnému nic zlého nestalo. Hraběnka Thurnova, oddávajíc se truchlivému tušení, velmi vlídně se zachovala k paní této. Slibujíc jí svou přímluvu, pronesla se s těžkým srdcem, že přijde snad čas, kde sama bude nucena o pomoc její se ucházeti.

Za několik neděl Slavata úplně se pozdravil, ale ostával i dále vězněm v domě Lobkovickém, kdež byl stráží hlídán ve dne v noci. Dovoleno mu bylo toliko choditi k pobožnosti do kostela sv. Víta, sv. Jiří a ke Všem svatým, vše na hradě Pražském. Také musil podepsati úpis toho smyslu, že ani sám, ani dědicové a potomci jeho nebudou se stavům pod obojí ani žádnému z nich mstíti za utrpení Slavatovo ani skutkem ani řečí, ani jakýmkoli jiným vymyšleným způsobem, a že on Slavata více nepřijme žádných úřadů ani v království Českém ani mimo vlast svoji. V zajetí svém Slavata zabýval se spisováním svých pamětí, podle nichž my také částečně vypravujeme svou kroniku, a pilným dopisováním s rozličnými osobami. Jmenovitě spisoval všecko, co se v Praze dálo a co někatolíci podnikali proti císaři, a posýlal zprávy ty potají do Vídně. Direktoři se to dozvěděli a dali střežiti pošty a hlídati v branách pražských, aby taková psaní postihli, ale nepodařilo se jim. Bylo to štěstím pro Slavatu, neboť pochybovati nelze, že by mu byli jistě učinili, čím mu znovu hrozili — uvěznění a smrť, kdyby ho byli dopadli při skutku. Teprvé po roce obdržel Slavata dovolení, aby se směl vydati do Teplic k zotavení zdraví svého i s manželkou. Tam nebyl dlouho, nýbrž při vhodné příležitosti uprchl do sousedního Saska.

Vědouce nyní, kterak oba místodržící i tajemník Fabricius byli zachráněni, zmíniti se chceme ještě o tom, kterak se na událost tuto pohlíželo. Sám Martinic a Slavata zachránění své připisovali zvláštní ochraně boží, jmenovitě zázračnému zakročení Panny Marie. Katolíci pak neopomenuli událost tuto vyhlašovati za zvláštní boží ochranu církve katolické. Vyskytlit se také lidé, kteří rozhlašovali zázraky, jenž se při tom zběhly, jmenovitě se vypravovalo, když Martinic a Slavata s okna dolů letěli, že v těch místech ukázala se Panna Maria v nádherném plášti barvy nebeské a berouc jednoho každého z nich do křídla téhož pláště, je pěkně a povlovně skládala na zemi. Nekatolíci však tu událost připisovali pouhé šťastné náhodě. Tak dějepisec Pavel Skála ze Zhoře praví, že „i to mohlo těm osobám býti hrubě nápomocno, že se v tom pádu smrtelně neztloukli aneb dokonce nezabili, že upadli právě na místo a smetiště to, na něž vrátní kanceláře české, kdykoli od mnoha let vymetali kancelář i druhou světnici, v níž osoby přísežné obyčejně sedají, dotčeným oknem všecky smeti dolů vysýpali, tak že to místo nebylo příliš tvrdé a ulehlé, nýbrž jako nějaké hnojiště zkypřené a změkčené". Avšak sám Skála dodává k tomu, že přes to řízení božské je v té věci patrné, „neboť začasté přihází se, že mnohý na rovni padna nohu zláme neb hlavu dokonce srazí". Naproti tomu Slavata výslovně připomíná, že prý země nebyla ničím pokryta, co by pád bylo mohlo polehčiti. Později sám Budovec, okazuje to místo vyslanci tureckému, zachování místodržících vyhlásil za dílo čarodějství, což by byl asi sotva učinil, kdyby bylo pod okny smetiště, na které by byli místodržící mohli lehce dopadnouti.

Zřízení prozatímné vlády. — Apologie.
Rok 1618 květen.

Všeobecné napnutí a jitření, které posud hýbalo myslemi jak protestantů tak i katolíků shozením s oken dvou místodržících a tajemníka Fabricia, propuklo v bouři, k níž se bylo posud schylovalo. Hned po památné události v kanceláři české stal se sám hrad Pražský a ovšem pak i Praha tím více jevištěm velkých a důležitých událostí. V hradě samém strhl se v tu chvíli nemalý povyk a poplach, jednak pátráním po osudu shozených místodržících, jednak na pověst o nějakém blízkém nepříteli. Stavové, jakmile exekuce byla provedena, hrnuli se za

velké tlačenice a za velkého hluku z kanceláře i z paláce, při čemž každý chápal se své zbraně. Když při tom někdo udělal pokřik, že kancelář i hrad se zamykají a že před rukama jest nějaký nepřítel, vzešel z toho nemalý šum a zběh lidu, tak že mnozí v pomatení svém na hradě od jedněch dveří ke druhým běhajíce a co se děje nevědouce, tak hustý prach vyzdvihli, že proň lidé sotva se spatřiti mohli. Proto mnozí, ani hned východu nálezti nemohli, dvéře i okna vylamovali, aby rychlým útěkem se spasili. Vně pak na place a všude okolo kláštera sv. Jiří a sv. Víta slyšán byl takový hřmot od prudké jízdy a takové klapání podkov, že se bylo čemu podiviti. Rozvážnější však, jenž nepozbyli chladné rozvahy, shromáždili se a sešikovali na velkém place a hned pak obsadili všecky brány hradu Pražského, aby bázlivce upokojili a posádku hradní, kdyby se chtěla o něco pokusiti, neškodnou učinili.

Ukázalo se však, že pověst byla lichá a že stavům nehrozí žádné nebezpečenství. A tak stavové, když se přesvědčili, v jakém stavu jsou shození místodržící, dali se na zpáteční cestu do Starého města, což se dělo za velikého hluku a povyku. Pánů a rytířů s jich služebníky bylo asi na 400 koňů a při nich osoby ze stavu městského pro větší svou bezpečnost šly pěšky. Nežli dojeli na náměstí Staroměstské, po celé Praze bylo již známo, co se přihodilo na hradě. A tak lid zanechávaje svého všedního zaměstnání sbíhal se v ulicích, na náměstích a zvláště před radnicí staroměstskou, projevuje sto chutí vrhnouti se jako roku 1611 zase na kláštery, na židy a katolíky a schladiti si žáhu své vášnivosti, jakáž se tak snadno probouzí v nižších vrstvách při takové příležitosti. Proto hrabě z Thurnu projížděje v čele stavů hlavními ulicemi a náměstími ve všech městech Pražských napomínal přívětivými slovy lid k pokoji a pořádku mluvě k nim: „Páni přátelé: nic, my nic proti straně pod jednou nemáme, než ty, kteří nám majestát chtěli zkaziti, potrestati jsme dali, aby žádnému překážky v náboženství více nečinili; pročež raději, kteří jste řemeslníci, k svým řemeslům, a kteří nádenníci, k své práci zase najíti se dejte. My co jsme koli začali, z toho dá pán Bůh, také časem svým budeme tu, kdež náleží, odpovídati“. A účinek takového napomenutí byl ten, že toho dne nic zlého a nepříjemného nestalo se ani židům ani katolíkům a že lid se skutečně zachoval, jak sobě stavové přáli.

Postaravše se takto o pořádek a pokoj v městě stavové vrátili se zase na hrad Pražský a tady vyzvali hejtmana téhož hradu, aby se k nim přidal. Učinil tak a složil i s posádkou novou přísahu králi a stavům, že hrad bude k ruce jejich opatrovati a střežiti. Po té stavové vyhledali nejvyššího purkrabí a velmistra křížovníků a přátelsky je pozdravivše doprovodili je s velkou poctou do jich příbytků. Jeť se tomu skutečně diviti, že tak vlídně jednali stavové po shození s oken dvou jiných místodržitelů a mohlo by se podle toho zdáti, že skutečně jen Martinic a Slavata měli se státi beránky, kteří by sňali hříchy za všecky, kdo se provinili proti protestantům. Pochybovati nelze, že mezi stavy byli mnozí, kdož byli naplněni nenávistí a rozhořčeností jen proti Martinicovi a Slavatovi a jiným rušitelům svobody náboženské. Ti by se byli zajisté zastavili na revoluční dráze, jakmile by víra pod obojí a svobody její byly obhájeny a dostatečně zabezpečeny. Ale takovéto osoby nebyly strůjci opositního hnutí a nynějšího ruchu revolučního, oni byli nešeni proudem, oni byli od jiných vedeni. A tito vůdcové, ani učinili spiknutí o bezžití dvou místodržících a ani také potrestali dva místodržící, kteří jim nejvíce překáželi v dosažení jich záměrů: tito vůdcové jednali smířlivě a přátelsky ke katolíkům jen proto, aby jich zbytečně nepodráždili, aby neodstrašili posavadních přátel v cizině a nepopudili proti sobě odpůrců svých, dokud nevykonají sami potřebných příprav k provedení svých dalekosáhlých zamyslů. Stavové, t. j. vůdcové jejich tvářili se proti nejvyššímu purkrabímu a velmistru křížovníků, jako by ničeho neměli proti vládě královské, proti ostatním místodržícím a neopomenuli pokaždé opakovati a se stavěti, jako by nepodnikali ničeho proti králi; avšak shození místodržících s oken a další kroky stavovské měly takový ráz, že svědčily o skutečné nelojálnosti ke králi, o skutečné vzpouře, k níž výjevy v kanceláři české byly bouřlivým a skutečným počátkem, jelikož pak stavové krok za krokem postupovali na této dráze, která je musela dovésti konečně k zjevné roztržce s králem, k skutečnému odboji.

Dokud železo je žhavé, musí se kouti a podle toho vůdcové hned na místě, když doprovodili místodržící do jich příbytků, způsobili usnešení stavů, aby nikdo „pod ztracením poctivosti z Prahy nevyjížděl“, ale na druhý den, 24. května, aby v osm hodin ráno sešli se všickni na hradě Pražském. Stavové, jak bylo ujednáno, sešli se skutečně u valném počtu provázeni jsouce zase množstvím lidu obecného. I shromáždili se v soudné světnici, kdež se sněmy odbývaly a tady skrouše se pomodlíce přistoupili k jednání. Zajímavo bylo, že hned v této

první stavovské schůzi po shození dvou místodržících s okna objevil a osvědčil se úplný převrat v Praze samé. Včerejšího dne ráno jen Novoměstští prorazili v městské radě, že zvolena byla deputace, aby se vypravila se stavy na hrad. Staroměstští poslali za stavy na hrad zvláštní písemnou omluvu, proč mezi stavy přijíti nemohou. Poslové jejich, když vyjížděli úvozem z Malé Strany na Hradčany, uslyšeli novinu o sházení místodržících. I padl na ně takový strach, že vyskočivše oba z vozu zanechali vozku i s vozem a koňmi státi a jeden sem a druhý tam se rozběhli. Jeden z nich nalezen ukrývaje se na vinici, druhý Jan starší Petráček, vlažný evangelík, přepraviv se přes vodu přímo k Českému Brodu prchal, až jej syn jeho, pustiv se za ním na koni, někde v polích dohonil a zase domů obrátil. Dnešního dne však dostavili se do shromáždění stavů již zástupci všech tří měst Pražských a přihlásivše se k slovu hned z počátku jednání omluvili se, že posud se stavy se nespolčili. Za důvody toho udávali, že strana pod jednou před nimi psaní od defensorů zatajila, že rychtáři královští činili jim velkou překážku podle instrukce své od místodržících jménem císařským vydané. Ale nyní že na poslední vyzvání mezi stavy se dostavují, a s nimi i podle nich konfese české a majestátu do přemožení a vylití krve zastávati chtějí a připovídají. Omluva Pražanů uznána za dostatečnou, s tím však doložením, aby jedno každé město Pražské slib svůj sepsalo, pečetí městskou opatřilo, defensorům do rukou dodalo a osoby ty, které spojení se stavy překážely, oznámilo. Na to přistoupeno k poradě o zřízení vlády prozatímní i usnešeno, aby svěřila se třiceti osobám, po desíti z každého stavu, jakož i aby přítomní stavové podpisy a pečetmi se zavázali, že za toto rozhodné opatření všickni vespolek státi chtějí. K tomu konci čtlo se plnomocenství, léta 1609 na sněmě direktorům tehdáž od stavů zřízeným dané a proti tomu přípověď direktorů stavům učiněná. Na to všickni zdvihnuvše dva prsty připověděli sobě vespolek, že jeden za všecky a všickni za jednoho v zastávání náboženství svého křesťanského státi a do přemožení setrvati chtějí. Pak jeden každý zvláště defensorům podpisy a pečetmi svými se zapisovali, což dobré tři hodiny trvalo.

Hned na to dělo se volení vlády stavovské, jejíž členové od té chvíle spravovali zemi Českou pod známým názvem direktorů. Za direktory zvoleni byli ze stavu panského: Bohuchval Berka z Dubé a Lipého na Loukovci, Kuřívodách, Bělé a Chyšech, Vilém starší z Lobkovic na Týně Horšově, Čečovicích a Míškově, Pavel z Říčan a na Dubu, Petr Švamberk na Třeboni, Orlíku, Zvíkově, Ronšperce a Kestřanech, Václav Vilém z Roupova na Trnovanech a Žitenicích, Jáchym Ondřej Šlik z Holejče, hrabě z Passaunu a Lokte, na Svijanech a Rovni, Václav z Budova na Hradišti nad Jizerou, Zásadce a Chocnějovicích, Jan Albín Šlik z Holejče, hrabě z Passaunu a Lokte na Falknově a Doupově, Vilém ze Vchynic a Tetova, na jehož místo potom dosazen bratr jeho Racek, Albrecht Jan Smiřický ze Smiřic na Kostelci nad Černými lesy, Dubu a Náchodě — všickni kromě Smiřického císařští radové; ze stavu rytířského: Kašpar Kaplíř ze Sulevic na Neustupově a Miličíně, Prokop Dvořecký z Olbramovic na Vršovicích, Oldřich Gerštorf z Gerštorfu a Malšovic na V. Osově a Skřipli, Fridrich z Bílé na Vyhlovicích a Dubkovicích, Kryštof Fictum z Fictumu na N. Šumburce a Klášterci, Jindřich Ota z Losu a na Komárově, Albrecht Pfefferkorn z Ottrbachu na Jinonicích a Bukovicích (všickni radové císařští), Humprecht starší Černín z Chudenic, místokomorník království Českého, Šťastný Václav Pětipeský z Chýš a Egerberku na Byšicích a Obříství, Petr Milner z Milhauzu na Zvoleněvsi, c. rada nad apelacími na hradě Pražském; ze stavu městského a sice z Pražan Starého města: Martin Fruvein z Podolí, Jan Theodor Sixt z Ottersdorfu, Daniel Škreta Šotnovský ze Závořic, sekretář při komoře české, Jan Oršinovský z Firštenfeldu; z Nového města Pražského: M. Valentin Kochan z Prachové, Tobiáš Steffek z Koloděj a Václav Písecký z Kranichfeldu; z Menšího města Pražského: Kryštof Kober z Koberšperku; z Hory Kutné: Jan Šultýs z Felsdorfu, ze Žatce: Maximilián Hoštálek z Javořice. Za sekretáře pak zvolen Benjamín Fruvein z Podolí a sice s právem, aby tolikéž v radě direktorů zasedal a při uvažování jejich býval.

Z direktorů stavu panského nejznamenitější byli Vilém starší z Lobkovic, Pavel z Říčan, Václav Vilém z Roupova a Václav z Budova; pro váženosť rodu a bohatství své zvoleni byli Bohuchval Berka z Dubé, Petr Švamberk, oba Šlikové a Albrecht Jan Smiřický. Z rytířů vynikal zvláštní znalostí věcí správních Petr Milner z Milhauzu. Z městských direktorů pak zajisté nejslovutnější a nejváženější byl Martin Fruvein z Podolí. Avšak nejvýtečnějším mezi všemi direktory byl zajisté *Václav Vilém z Roupova*, který také uznán jednomyslně a zvolen předsedou direktorů dne 22. června, když se bylo ukázalo, že ovšem ani vláda tak mnoho-

členná neobejde se bez pořádné hlavy. Václav z Roupova stál již od mnoha let v předních řadách oposice a jméno jeho bylo všude v zemi známo. Roupovský, jak už čtenářům je známo, mluvil i psal zručně v několika jazycích, měl velkou známost cizích národů i jejich obyčejů, obeznámen byl také velice se způsoby diplomatickými a politikou cizích dvorů: a proto se výborně hodil za presidenta vlády, poněvadž této bylo se neustále stýkati s cizími politiky a státníky. Kromě toho Roupovský byl náležitě vycvičen ve správě a hodil se i v tom ohledu nejlépe za hlavu vlády, které byla svěřena správa země. Vědomostmi jakož i chováním svým obrátil na sebe již před vypuknutím odboje pozornost falckých jednatelů diplomatických. Vedlé Thurna měl on na rozvoj, běh, a osud povstání českého největší vliv.

Jisto je podle toho, co známe o Roupovském, že jím zvolen byl nezpůsobilejší muž v čelo nové vlády. Ale zkušenost všeobecná učí dostatečně, že takováto mnohohlavá vláda nebyla nikde na prospěch země. Potřebí je, aby vláda byla jedné vůle a jedné mysli, což je tím neobyčejnější a nemožnější, čím více členů tvoří takovouto vládu. A v tomto případě, kde bylo členů 30 s tolika různými zájmy a potřebami, bylo to věcí naprosto nemožnou, aby byla jednomyslnost a svorná činnost ve všem všady, kde toho byla nutná potřeba. Každé takovéto těleso je těžkopádné, nehybné a k vážným sporům jako stvořené a tak bylo první a největší překážkou jmenovitě v Čechách v tehdejší době bouřlivé a pohnuté, kde takřka každý den vyžadoval nový a nový krok, rázný a odhodlaný. Mohlo se tak díti ve sboru mnohohlavém? nikoli. Přirozeno a nezbytno bylo za těch poměrů, aby vláda a správa země, aby moc výkonná svěřena byla od těchto 30 direktorů jenom několika nejzpůsobilejším mužům, kteří by se byli po způsobu novověkých ministerstev rozdělili o jednotlivé odbory moci výkonné; a tak hlavní moc mohla býti svěřena třem nebo nejvýše čtyrem mužům, z nichž by jeden měl na starosti věci vojenské a zásobování vojska, druhý záležitosti finanční a třetí správu politickou a soudnictví. A jen v některých zvláště důležitých případech mohli býti svoláváni všickni direktoři ne aby teprvé přemýšleli o prostředcích a o cestách v té a oné věci, nýbrž jen proto, aby návrhy vlády své schválili a jim souhlasem svým dodali větší váhy a závažnosti. Mohlo by se tedy mysliti, že snad předseda vlády měl nějakou zvláštní moc, že vynikal právy nad ostatní a že tito byli jaksi jeho rádci a pomocníky, kdežto on skutečně vykonával, co se požaduje od každé spořádané vlády. Ani toho nebylo. Roupovský měl jen potud více moci a vlivu, pokud mu je propůjčovaly jeho osobní vlastnosti a obecná váženost, ale ve vládě rovnal se každému jinému direktorovi a měl plniti jen to, o čem se všickni vespolek uradili a dohodli a co jemu zvláště provésti uložili. A tu jest se diviti, že během odboje nevynikl nad ostatní náčelníky muž jediný, jenž by zvolen nebo uznán byl za hlavu všech, jenž by třeba proti vůli mnohých uchvátil moc diktatorskou, jenž by vládnouti mohl hmotnými i mravnými prostředky celého národa nebo alespoň velké některé strany, jakými vůdci stali se na př. v XV. století Jan Žižka z Trocnova a Jiří z Poděbrad. Že se tak nestalo, že žádný muž nevynikl nad prostřednost, to je jednak důkazem, že mužů takových v Čechách nebylo a za druhé svědčí ta okolnost, že odboj a povstání české neměly účelu tak vznešeného, aby byl někdo dovedl pro ně nadchnouti celý národ nebo alespoň značnou jeho část.

Sama sebou naskytuje se tu otázka, jakou úlohu hrál a mohl hráti hrabě Matiáš z Thurnu, který byl skutečným původcem nynějšího ruchu a který nepřestal býti duší odboje? Thurn nebyl zvolen mezi direktory, poněvadž sám tomu nechtěl a poněvadž všickni souhlasili v tom, že zemi jakožto zkušený válečník prospěje nejlépe při zřizování obrany zemské a vedení vojska proti nepříteli, kdyby toho bylo potřebí. A přece Thurn měl zajisté nejvíce práva, aby povolán byl v čelo správy země, kdež by mohl ještě více zemi a národu prospěti, ovšem kdyby byl měl k tomu dosti způsobilosti. Thurn zajisté byl předním strůjcem posavadní oposice proti Maximilianovi, Rudolfovi a Matiášovi, Thurn již od mnoha let stranu svou podněcoval k odboji, začež ztrátou purkrabství Karlšteinského vzal velikou škodu; on dávno již nedbal na milost či nemilost císařovu, s kterýmž, jakož i s celou dynastií, byl se vyhozením místodržících dokonale znepřátelil. Jméno Thurnovo bylo v Čechách na slovo vzaté, a jelikož požíval největší vážnosti, zdál se býti úplně povolán, aby jako druhdy Jiří z Poděbrad co správce země jediný a neobmezený spravoval osudy země, dokud by nebyl zvolen nový král. Avšak postavení takové sahalo nad duševní síly a schopnosti Thurnovy a Thurn takovéhoto vyvýšení nad soudruhy své do opravdy nikdy nevyhledával. Thurn tedy sám ani neobdržel správu země ani o ni nestál, nýbrž spokojil se vrchním velitelstvím nad veškerou obranou zemskou. Této doby nestály sice ještě nepřátelé

v poli, ale Thurn s vůdci protestantskými byli již odhodláni provésti své záměry i pomocí zbraně a proto také hned v tom směru pracovali. Ale jelikož válečný zdar závisí nejen na množství lidí v poli stojících, nýbrž i na jich vyzbrojení a vhodném zřízení vojenském, k čemuž je peněz zapotřebí: proto obojí mělo se dostati jedněm rukoum; proto pořizování prostředků na vojnu nemělo býti svěřeno tak mnohohlavé direkci. Již v této okolnosti spočíval zárodek choroby a nemožnosti, již tato okolnosť byla základem a počátkem nezdaru a porážky neodvratné. A Thurn, kterýž nedovedl překaziti takovéto zřízení, kterýž k němu sám radil, dokázal tím nejlépe, že nemá schopností organisačních, že není onou pronikavou a ráznou hlavou, která by dovedla spořádati stát Český. Došlo ke krisi v národě Českém a Thurn sám až příliš horlivě krisi tu pomáhal uspíšiti a dohnati ji až na ostří meče; nyní tedy bylo hlavně na něm, aby národní síly zorganisoval k tomu úkolu, jaký uznával za prospěšný nebo aby k tomu vyhledal sílu způsobilou a postavil ji v čelo své strany. Jediný muž měl účastenství veškerého národa svésti do jednoho proudu, všech sil země upotřebiti k vytknutému úkolu a obecnou dobrou vůli nadchnouti pravým ohněm obětavosti. A byl Thurn takovýmto mužem? On neměl potřebných k tomu vlastností. Jakž mohl, neznaje se dostatečně v řeči české, uchvacovati na sněmě všecky sněmovníky, lidi vlažné, sobíky a odpůrce svých záměrů neodvolatelnou výmluvností? Aby kdo dovedl v rozhodných chvílích připraviti lid ke své vůli, ten musí býti z krve jeho, tomu třeba věděti, kterak uhoditi s prospěchem na příbuzné stránky v duši národa a čím živiti bez přestání oddanosť a zápal jeho. Cizinec nesvede nic takového. A aby zejména zde pro záměry vůdců nekatolických rozpálil se národ, k tomu bylo potřebí, jak už praveno, aby to byla věc opravdu svatá, aby vůdcové sami všecko obětovali, plamenem nadšení a horlivým přesvědčením všecky ostatní předcházeli, poněvadž jen nadšenosť a sebedůvěra vůdců může stejným způsobem účinkovati i na vedené. Ale toho všeho nebylo u vůdců, nebylo ani u Thurna, naopak jednání jejich bylo váhavé, nerozhodné, sobecké a neupřímné; a tak nebudili u širšího obecenstva ani důvěry ani nadšenosti a překáželi sami zdaru, poněvadž bez účastenství obecného museli utrpěti porážku. „Thurn nebyl“, praví Gindely, „a nechtěl také ničím jiným býti, leč tím, s čím nastoupil dráhu svou — totiž válečníkem, který slouží za žold a zkouší štěstí svého. Že nebyl tou osobou, kteráž by dovedla hotových prostředkův a sil k tuhému boji spořádati a sjednotiti, jakož i národ připraviti tak daleko, aby všecko nasadil, což jeho bylo: to stalo se časem svým pro zdar vlastního jeho díla osudnějším než nedostatek důvtipu válečného, kterýž později při něm na jevo vychází“.

Nová vláda měla nejen nahraditi místodržící králem Matiášem ustanovené, nýbrž měla jednati jménem a na místě stavů s tou mocí a s tím právem, jako by to činili sami stavové na sněmě shromáždění. Tedy defensoři se zástupci krajů a s těmi osobami ze stavů, které náhodou byly v Praze, tvářili se, tak jako by byli sněmem řádně svolaným a řádně odbývaným, čímž nový podali důkaz, že kráčejí už po cestě vzpoury a odboje a že vybočili z mezí zákonných. Stavové totiž prohlásili, že nemohouce neustále pospolu zůstati pro velké útraty v Praze a pro zanedbávání svých živností a pak také proto, že je jich potřebí v krajích a při hranicích pro větší bezpečnosť, že tedy k vyřizování velikých a znamenitých věcí, které brzkého uvážení a opatření potřebují, a žádného odkladu netrpí, ustanovují za direktory, správce a rady zemské lidi bohabojné, věrné, upřímné a rozumné, kteří by místo nich vše, co by k dobrému jak králi a pánu, tak i všem obyvatelům království Českého sloužilo, řídili a spravovali. Kromě 30 direktorů náleželi k vládě zemské také velitelé vojska. Vláda mohla v případech zvláště důležitých povolávati k sobě na radu zkušené a vážené osoby z krajů, mohla stavy svolávati na sjezdy, aby učinili potřebná opatření k obhájení svobod náboženských a mohla konečně na obranu země a stavů vypůjčovati peníze na společné všech stavů oplacení a uzavírati aliance se zeměmi okolními. Tímto způsobem vládě od kusého a neoprávněného sněmu propůjčeny moc a práva, kterých užívali, a která vykonávali buď král a stavové společně nebo král sám o sobě.

Dále ustanoveno, kdyby některý z direktorů nebo zvolených generálů zemřel, nebo z důvodných příčin úřad svůj nemohl zastávati, aby direktoři sami měli právo jiného na místo jeho povolati. Dále propůjčeno jim právo trestati každého, kdo by se provinil proti králi Českému, proti vlasti své, nynějším opatřením stavů a náboženství pod obojí. Jmenovitě mohli buřiče a zpronevěřilé syny vlasti na věčné časy ze země vypovídati. Konečně dána jim neobmezená moc nařizovati a opatřovati všecko, co se týká defense, co by sloužilo ke cti a k dobrému krále a vlasti, k zachování svobod náboženských a

jiných výsad, svobod a práv zemských; a zaváděti chvalitebné řády, pokud by toho uznali potřebu a dokud tato moc a povinnosť nebude jim zase odňata. Jak viděti, jeví se tu již velké odpory v slovech a jednání stavů: počali revoluci, poněvadž se jim skutečně zkracovala svoboda víry, mluvili a hlásají posavade, že krále ve všem vymiňují a že chtějí konati jen, co by sloužilo k jeho cti a k jeho obhájení: a již uchvacují práva, která náležejí jen králi nebo alespoň králi s nimi společně a rozmnožují a rozšiřují sami své svobody politické.

A jako direktoři stavům tak naopak i stavové zavázali se přísahou nové vládě, že ani zjevně ani tajně bez vůle a vědomí jejího ničeho nebudou podnikati, že jí budou pomáhati a podpořovati, že od ní neodstoupí a jí neopustí. A jestli že by kdokoli ze stavů od kohokoli byl pro něco obeslán, že se nedostaví a odpověď nedá, dokud by to nové vládě neoznámil a od ní rady a povolení k tomu neobdržel. Každému z direktorů mělo se za službu a zaměstnání jeho platiti měsíčně, a sice osobám ze stavu panského po 160 kopách míšenských, rytířům po 140 a osobám ze stavu městského po 55 k. m. Konečně stavové k tomu se zavázali, že jednoho každého z direktorů všickni solidárně budou chrániti nejen po čas správy, nýbrž i potom proti veliké pomstě, ublížení a útiskům, které by je pro úřad jejich mohly stihnouti, a sice pod pokutami zřízením zemským vyměřenými.

Stavům ovšem záleželo na tom velice, aby jednak se nestaly výtržnosti, které jim mohly býti na překážku a věc jejich by kompromitovaly; proto, jak jsme vypravovali, sám hrabě z Thurnu se snažil lid v Praze upokojiti a pořádek zjednati. Na druhé straně neměli býti katolíci zbytečně dráždění, naopak přáli si stavové pod obojí, aby se k nim přidali. A tak na žádosť a z poručení defensorů bylo již dne 24. května ve všech kostelích pražských pod obojí po kázaní slova božího čteno od farářů prohlášení toho smyslu:

že stavové pod obojí tento sjezd s defensory svými ne proti straně pod jednou, ale pro obhájení svobody náboženské podle majestátu před sebe vzali; proto že se v tak hojném počtu shromáždili, a kterak by ty svobody a ten majestát celé a neporušené zachovány býti mohly, o to se poradili. A poněvadž byli vyhledáni, kteří ten majestát zrušiti usilovali, pročež že od stavů náležitě a spravedlivě byli ztrestáni. Nad tím aby se tedy žádný z pokojných lidí nezastavoval a v mysli své nekormoutil, nýbrž s jmenovanými stavy ve všem tom pěkně se srovnati hleděl.

Poněvadž dále stavové byli přesvědčeni, že odpůrci a nepřátelé jejich neopomenou užiti násilného shození s oken místodržících, aby je u císaře a celého rodu Habsburského osočili a Matiáše k přísnému zakročení přiměli, jakož i k tomu, aby v cizině nenávisť proti nim vzbudili, proto měli na paměti náležitou obranu. Potřebu toho uznávali všickni tím spíše, čím neobyčejnější a křiklavější byl způsob, jakým se odpůrců svých zbaviti a svobod svých ubájiti hleděli. Aby tedy přátelé i nepřátelé násilný krok stavů pod obojí uznali za nezbytný a oprávněný, dali stavové složiti nejprvé krátké ospravedlnění exekuce své v české kanceláři a vydati je tiskem pod názvem „Apologie (první) neboližto osvědčení všech tří stavův království Českého, pod obojí přijímajících, z kterých příčin jsou jistou defensí a hotovosť nařídíti museli.“ Apologii tuto sepsal Milner z Milhauzu, kterýž byl také zvolen za direktora, a tiskem vyšla hned po povstání. Toto rychlé vydání tiskem, jakož i ta okolnosť, že v kanceláři České o té Apologii dne 23. května se mluvilo a že již dne 25. května mohla býti od direktorů zredigována a od stavů přijata, svědčí dostatečně, že Milner ji spisoval již před vypuknutím povstání, a že před 23. květnem byla snad již větší část její od náčelníků stavovského hnutí schválena. V této apologii vypisovali stavové znovu veliké pokusy některých nesmířlivých katolíků překaziti udělení majestátu a pak snahy o zrušení majestátu, což prý se dělo všecko hlavně návodem jezovitů; líčili útisky pod obojích na statcích duchovenských, královských a jiných vrchností katolických; dokazovali, kterak někteří katolíci defensory a stavy pod obojí osočiti hleděli u císaře, až vymohli u něho psaní těžké, kterým defensoři a svolaní od nich poslové prohlášeni takřka za zbojníky; načež končili:

„Z těch příčin jsme ke dvěma z nich, Vilému Slavatovi a Jaroslavovi Bořitovi z Martinic jakožto rušitelům práva a obecného dobrého pokoje se zachovali. A poněvadž sobě toho místa, v němž postaveni byli, vážiti nechtěli, nýbrž jeho zle, na veliké zlehčení slavného důstojenství J. M. C., krále a pána našeho, a na zrušení pokoje tohoto království užívali, je dva s jedním sekretářem, pochlebníkem a náhončím jejich, kterýž spolu s jinými mnohých roztržitostí po městech Pražských činil, podle starobylého obyčeje z okna vyhodili. K nim dále, poněvadž při životu zůstali, jakož i k jmění a

statku jejich i ke každému, kdo by je v čem zastávati, je vymlouvati aneb proto na koho z nás sáhnouti chtěl, ano i k jiným rušitelům téhož majestátu a porovnání, budeme se věděti jak zachovati, zvláště co se dotýče Pavla Michny, člověka zlého a nešlechetného, zrádce a rušitele řádu, práva a obecného dobrého, kterýž spolu s těmi výš dotčenými nepřátely všecku správu a vládu tohoto království nad stavy sobě osobil, všetečně do věcí jemu nenáležejících se míchal, a skrze své nenáležité chytrosti a obmysly mnoho zlého a tomuto království škodlivého tropil a vší silou se vynasnažoval, aby stavové pod obojí všech svých svobod byli zbaveni, nyní pak se skryl a utekl. K tomu nařídili jsme při tomto našem shromáždění pro dobré J. M. císařské, tohoto království, vlasti naší milé, k obhajování sebe, manželek a dítek před všelijakým nebezpečenstvím, defensí a hotovost po všem království. Což ne proto od nás před sebe vzato jest, abychom J. M. C., králi a pánu našemu nejmilostivějšímu, jakou protimyslnost učiniti, a nebo také jiným pokojným lidem a našim milým přátelům náboženství pod jednou (pokudž toliko sami budou chtíti pokoj zachovávati) v čem ubližovati měli neb chtěli; — jet to vůbec vědomé, že jest se při tom žádnému jinému, duchovnímu ani světskému člověku nic neublížilo, ani žádné pozdvižení se nestalo, nýbrž po všech městech Pražských, jako i jinde po všem království dobrý pokoj jest: ale z příčin svrchu dotčených že jest nám jinak a méně učiniti nenáleželo a možné nebylo. Pročež nenadějeme se, že J. M. C. král a pán náš nejmilostivější ráčil nám to jinak vykládati, a jiným nějakým o nás zprávám víru dávati, ani nemyslíme, že naši domácí milí přátelé pod jednou s námi pro takové rušitelů majestátu, porovnání, svobod a obecného pokoje tohoto království spravedlivé ztrestání, co protivného budou začínati, zjevně nebo tajně proti nám za nepřítele se stavěti: nýbrž jsme té nepochybné naděje, že jeden každý uvažuje příčiny spravedlivého potrestání těch osob, a že naším úmyslem nebylo a posavad není, abychom proti J. M. C. králi a pánu našemu nejmilostivějšímu aneb proti víře římské pod jednou a porovnání něco před sebe vzíti chtěli, nás netoliko vymluveny míti, ale také s námi všecko, což k zdržení a zachování privilejí a svobod zemských, též lásky a svornosti náleží, proti každému odpůrci obhajovati nápomocen býti ráčí a bude; začež také J. M. C. krále a pána našeho nejmilostivějšího poníženě a poddaně prositi budeme, majíce úmysl, ještě i další naši apologii a omluvu, dle uznané potřeby, přede vším světem učiniti."

K apologii této přiloženo bylo také dvanácte důvodů, jimiž stavové pod obojí dotvrzovali, že i lidé poddaní, k duchovním statkům náležející, podlé majestátu a porovnání mají k tomu právo, aby sobě jako poddaní na panstvích královských kostely k službám božím stavěti a v nich Bohu volně sloužiti mohli.

Na to hned dne 26. května stavové zaslali tuto apologii císaři do Vídně, připojíce k ní zvláštní list, v němž pravili, že císař z přiložené apologie vyrozuměti ráčí, z jakých příčin zachovali se k Martinicovi, Slavatovi a Fabriciovi jakožto k rušitelům obecného dobrého, k nepřátelům císaře a stavů, nemohouce již déle snášeti jejich lstivé a úkladné praktiky, kterými prý usilovali připraviti stavy o majestát a o porovnání, ano i o sněmy a jiné obranné prostředky. K těm že se jakožto věrní synové vlasti zachovali podlé jejich zasloužení a že dáleji ještě i k jiným jim podobným praktikářům spravedlivě se zachovati z nevyhnutedlné potřeby jsou donuceni. Aby pak četným a zlým praktikám, jimiž císaře o království České a je stavy o svobody jejich připraviti usilovali, se zabránilo a přítrž se jim učinila, proto že se snesli o defensi podle předešlých příkladů v podobných případech pro ochranu jeho, sebe i milé vlasti, a k provádění toho všeho že ustanovili ze sebe direktory. Neopomenuli také doložiti, že není úmyslem jejich císaře a krále v nejmenším uraziti nebo katolíkům nějak ublížiti, nýbrž že ostanouce věrnými poddanými, chtějí ho s obětováním hrdel a statků svých poslouchati.

Podobná psaní a osvědčení odeslána jsou od stavů spolu s apologií tištěnou následujících dnů sousedním knížatům a stavům, jmenovitě do říše, do Slezska, do Lužic a do Uher. Všecka končila se prosbou, aby knížata i stavové nestěžovali sobě, pomáhati Čechům při císaři k právu jejich. I v těchto listech zakazovali se stavové, že se vrátí zase v bývalé poměry, bude-li nepřátelům jejich na vždy dílo zastaveno. Od stavů uherských pak požadovali zvláště, aby do Prahy vypravili dvě osoby s plnou mocí, s nimiž by se o vzájemných potřebách a požadavcích mohli smluviti a dohodnouti.

Apologie tištěná rozeslána konečně do všech měst českých, aby ji úřadové obcím v známost uvésti a veřejně přečísti dali.

Obrana země. — Operace finanční.
Rok 1618 květen — červen.

Dne 25. května stavové shromáždění jali se jednati o zřízení branné moci „k obhajování (prý), zastávání a ochraňování císaře, království Českého, vlasti milé, vší strany pod obojí i pod jednou, jakož i řádu práva a náboženství před všelijakým nebezpečenstvím“. K účelu tomu jmenováni nejprvé velitelé vojska a sice hrabě Matiáš z Thurnu na Velíši a Vintířové generálním lieutenantem, Linhart Kolona z Felsu na Andělské hoře a Bochově polním maršálkem, Jan z Bubna na Borovnici a Závrší generálním strážmistrem a Pavel Kaplíř ze Sulevic na Voticích generálním kvartýrmistrem. Poněvadž týmž časem nebylo v Čechách ani stálého vojska, ani pevností a zbrojnic nebo vůbec jiných zásob válečných, nastával novým generálům úkol nejen velmi rozsáhlý, nýbrž i velmi obtížný a nesnadný.

Obrana země mohla se v Čechách díti dvojím způsobem: buď se mohlo užíti lidu naverbovaného čili najatého, čímž nejen domácí bojovná mládež, nýbrž i cizí náležitě vycvičení žoldnéři mohli býti získáni; nebo se mohlo užíti pouze sil domácích, k čemuž stačilo nařídíti hotovost zemskou. Svolání hotovosti zemské bylo věcí dosti snadnou, ale od vpádu Pasovských se dobře pamatovalo, že hotovost zemská, skládajíc se namnoze z lidí necvičených, válečnému řemeslu nezvyklých a ke všemu ještě špatně ozbrojených, nestačí proti vojskům vycvičeným. A tak usnešeno, aby se spojily způsoby oba, poněvadž stavové již touto dobou byli přesvědčeni, že jim bude zápasiti s mnohými a mocnými nepřátely, k čemuž ovšem bude potřebí vojska silného a dobře vyzbrojeného. O hotovosti zemské ustanoveno, aby každá vrchnost vystrojila a vypravila desátého poddaného t. j. jednoho muže za deset usedlostí sedlských a každé město královské osmého člověka t. j. jednoho muže za osm domů městských. Kromě toho měl každý ze všech tří stavů, pán, rytíř nebo měšťan, vypraviti jednoho jezdce z 5000 tolarů ceny svého statku nebo z 12.500 tolarů svých kapitálů, při čemž vzat za základ nízký odhad z r. 1557. Kdyby usnešení stavů přísně a na všech stranách přesně se bylo provedlo, mohlo se takto sejíti 16.800 mužů pěších a 2400 jezdců. Prozatím nebyla ustanovena žádná lhůta, kdy tato hotovost má do pole vytáhnouti, nýbrž stavové měli jen lidi své vyhledati, vším potřebným je opatřiti a vyzbrojiti a s nimi býti na hotově, aby se v čas potřeby hotovost hned mohla shromážditi, kam by od velitelů byla povolána. O verbování lidu vojenského stavové nenařídili nic určitého a podrobného, nýbrž dali jen, jak jsme nahoře vypravovali, direktorům plnou moc, aby najali tolik lidu, kolik ho právě budou potřebovati.

Direktoři a generálové neopomenuli užíti tohoto plnomocenství. Sotva se stavové rozjeli do svých domovů, jali se pečovati o náležité zřízení sil válečných. Na svolání hotovosti zemské prozatím se nepomýšlelo. Vydali se sice patenty oznamující, o čem se stavové usnesli a kterak je každý povinen míti své zbrojné lidi na hotově, ale na tom se prozatím přestalo. Za to tím horlivěji najímaly se potřebné síly válečné. Již za několik dní ozývaly se bubny verbířů po zemi a zástupcové lidu bez výdělku, jakož i houfy vysloužilých vojáků hrnuly se ku Praze. Ještě v první polovici června dohodli se direktoři s Pražany, aby u sousedů ubytována byl nějaký čas lid najatý. A tak rozloženo se v Starém městě 900, v Novém 1500 a na Malé straně 600 žoldnéřů stavovských. V polovici května bylo již najato, ozbrojeno a vymustrováno 3000 pěších a 1100 jízdných a druhé tři tisíce pěchoty a 900 jezdců mělo býti najato.

Dne 16. června vytáhl Thurn z Prahy v čele najatého vojska k hranicím rakouským, zanechav v Praze jen dva praporce pěchoty k osazování stráže na místech přednějších. Thurn zaměřil spěšnými pochody k Budějovicům a Krumlovu, kamž zatím byly vpuštěny císařské posádky. Se stanoviska vojenského velice na tom záleželo, aby tato města byla v rukou stavovských, neboť odtud mohly posádky císařské v čas potřeby takřka celé jižní Čechy si podmaniti a spojení s Rakousy a jihozápadním Bavorskem udržovati. Že Thurn spěchal přímo proti těmto městům, v nichž byly posádky císařské, že vystoupil hned nepřátelsky proti vojsku císařskému, to bylo dostatečným důkazem, že náčelníci hnutí českého byli hned z počátku odhodláni mocí zbraně císaři se opříti. A Thurn jakmile stál v čele vojska, nešetřil ani obyčejné opatrnosti, aby zakryl záměry stavů. O tom svědčil hned způsob, jak se zachoval k oběma jmenovaným městům. Dal totiž vzkázati měšťanům krumlovským a budějovským, že neušetří ani dítěte v životě mateřském, bude-li mu třeba, mocí zbraně jich dobývati. Krumlovští dali se pohrůžkami Thurnovými zastrašiti i vypověděli císařskou posádku, a prohlásili, že přistupují k stavům, Budějovičtí však se nepoddali. Vojsko stavovské bylo příliš slabé a tak Thurn nemohl s ním podniknouti pravidelné obléhání velkého a pevného města. Res-

loživ tedy lid svůj při hranicích rakouských, aby do Čech nemohlo vniknouti vojsko císařské, které se v Rakousích sbíralo, žádal direktory v Praze, aby mu zaslali více lidu i pěšího i jízdného, aby úkolu svému mohl dostáti.

Následek toho byl, že direktoři se vynasnažovali, aby verbováním doplnili vojsko na 8000 mužů. Když pak dne 25. června zahájen byl sněm od direktorů svolaný, líčili direktoři nebezpečenství zemi vůkol obkličující, neboť že se strojí vtrhnouti do země nepřátelé, aby připravili stavy o svobody a národ český aby z vlasti milé vyplenili. K odvrácení toho všeho žádali direktoři od sněmu, aby směli naverbovati ještě 6000 pěších a 2000 jezdců, čímž tedy stav armády na 12.000 pěších a 4000 jízdných rozmnožiti usilovali. S nařízené již hotovosti mělo sejíti z těch důvodů, že nyní již nastávají pilné polní práce, království České že by bylo v stavu pokojnějším, stavové a lidé poddaní že by si mohli svých živností hleděti a je lépe opatrovati a konečně, co každý musí vydati na výpravu hotovosti za tři měsíce, za to že by se najalo a vyživilo zkušených žoldnéřů, s kterými by se mnohem více vyřídilo proti nepříteli, nežli se zemskou hotovostí. I požadovali, aby každý místo své hotovosti poskytl přiměřenou náhradu v penězích. Sněm souhlasil nejen s dalším verbováním, nýbrž povolil také direktorům 385.000 tolarů, jakožto výplatu za hotovost. Výplata vyměřena tím způsobem, že každá vrchnost za jednoho jezdce měla odvésti 48 tolarů. Za desátého muže měli se poddaní vyplatit sami a sice každý sedlák $1^1/_2$ tolaru; podobně mělo se státi v městech za každého osmého muže. Židům uložena sbírka z hlavy a domu, která mohla asi 20.000 tolarů vynésti.

Největší obtíže působilo direktorům a stavům vůbec zjednání potřebných peněz. Byla to nejslabší stránka nového ruchu českého a brzy jevily se v tom ohledu takové nesnáze a překážky, že nedostatek finanční byl pak skutečně jednou z hlavních příčin, pro které se povstání české potkalo s nezdarem. Jelikož však nedostatky a nesnáze finanční vyplývaly z velké části také z malé obětavosti stavů vůbec, věnujeme této stránce zvláštní pozornost. První krok k zjednání peněz stal se tím způsobem, že stavové, jakmile dosadili svou vládu a jakmile se usnesli o sebrání vojska, nařídili, aby všecky daně a sbírky roku 1615 povolené pro budoucnost odváděny byly k rukoum stavů. Tehdáž byl se sněm zavázal, jak jsme na svém místě vypravovali, k daním na pět let k tomu účelu, aby z výnosu jejich vypláceny byly dluhy královské na zemi zjištěné. Daně tyto obnášely každoročně na 800.000 tolarů; roku 1618 bylo z nich již přes třetinu vybráno do komory královské, ale i zbytek byl na tehdejší poměry sumou velmi značnou a stavové mohli za ty peníze postaviti do pole řádnou armádu, kdyby je pro sebe vybírali a podrželi. To stavové skutečně také učinili a dopustili se tak nového přechmatu protizákonného, jelikož jen řádný sněm a se schválením krále mohl zvrátiti, co se bylo stalo zákonem roku 1615. Staloť se usnešení, aby stavové všecky daně a sbírky r. 1615 na pět let povolené a ještě neodvedené, dodávali nejvyšším berníkům na hradě Pražském. Vedle toho ovšem divně vypadala úskostlivost stavů, aby nebyl král zkrácen ve svých vlastních důchodech, čímž měl býti podán světu makavý důkaz, že stavové se neposdvihli proti panovníku svému, že nevzdali se úcty a věrnosti k němu, nýbrž že povstali jen proti násilníkům, kteří práva a svobody jejich rušili. A tak se vyskytuje zjev v dějinách zajisté řídký a neobyčejný, že král až do své smrti brał důchody z královských statků v Čechách a že je spravovali úředníci od něho dosazení, kdežto již vojsko české válčilo s armádami císařskými a nikdo více nepochyboval, že odboj český čelí proti Matiáši a proti celému rodu Habsburskému.

Stavové přesvědčili se z krátké zkušenosti, že nedostačí berně povolená, jmenovitě když se viděli nuceny více vojska najímati. Měsíčně mohla daň tato vynésti přes 60.000 tolarů; kdyby se pořádně sešla a kdyby se k tomu vyhledal ještě nějaký příjem mimořádný, mohlo býti bez nesnází, než by se učinilo jiné vydatnější opatření. Avšak suma tato nescházela se pořádně a tak byli direktoři velmi záhy nuceni užiti plnomocenství od stavů propůjčeného, aby si potřebné peníze opatřili půjčkou nebo jiným vhodným způsobem. Když tedy počátkem června dostavili se do Prahy zástupci mnohých měst královských, aby ohlásili své přistoupení k defensí stavovské, pozváni jsou od direktorů k poradě dne 8. června. Tady nejvyšší berník stavovský Vilém starší z Lobkovic domlouval zástupcům měst, aby poskytli stavům půjčku, ponévadž prý věc vyžaduje rychlého opatření; vykládal, že tak učiniti mohou tím spíše, když všickni stavové půjčku tu zaručí a když budou úroky pořádně odváděny a pak i jistina splacena. Ale městům návrh ten se nechtěl líbiti, a tak jedni byli proti půjčce, kterouž by měla sama města poskytnouti, kdežto druzí se vymlouvali, že nemohou se k ničemu zavázati bez svolení obcí.

I žádali, aby jim popřána byla chvíle k soukromé úradě. Po té pak Dentulín, primas z Hradce Králové, odpověděl jménem všech, že nemají poručení od svých starších o té věci jednati, že na místě svých obcí nemohou k tomu sami svoliti, a že tedy žádají, aby návrh direktorů byl jim odevzdán písemně pro každý úřad a obec zvláště, neboť prý dobře vědí, že „obec divné zvíře jest“ a oni vrátíce se domů že neopomenou za návrh stavů se přimluviti. Stalo se po přání zástupců, ale města k žádné půjčce nesvolila.

Takováto neochotnost měst přivedla direktory na jedinou cestu, která ještě zbývala t. j. k opětnému svolání sněmu na den 25. června, aby tento sám povolil a opatřil nezbytných prostředků peněžitých. Sněm, jak už jsme vypravovali, souhlasil nejen s dalším verbováním, nýbrž

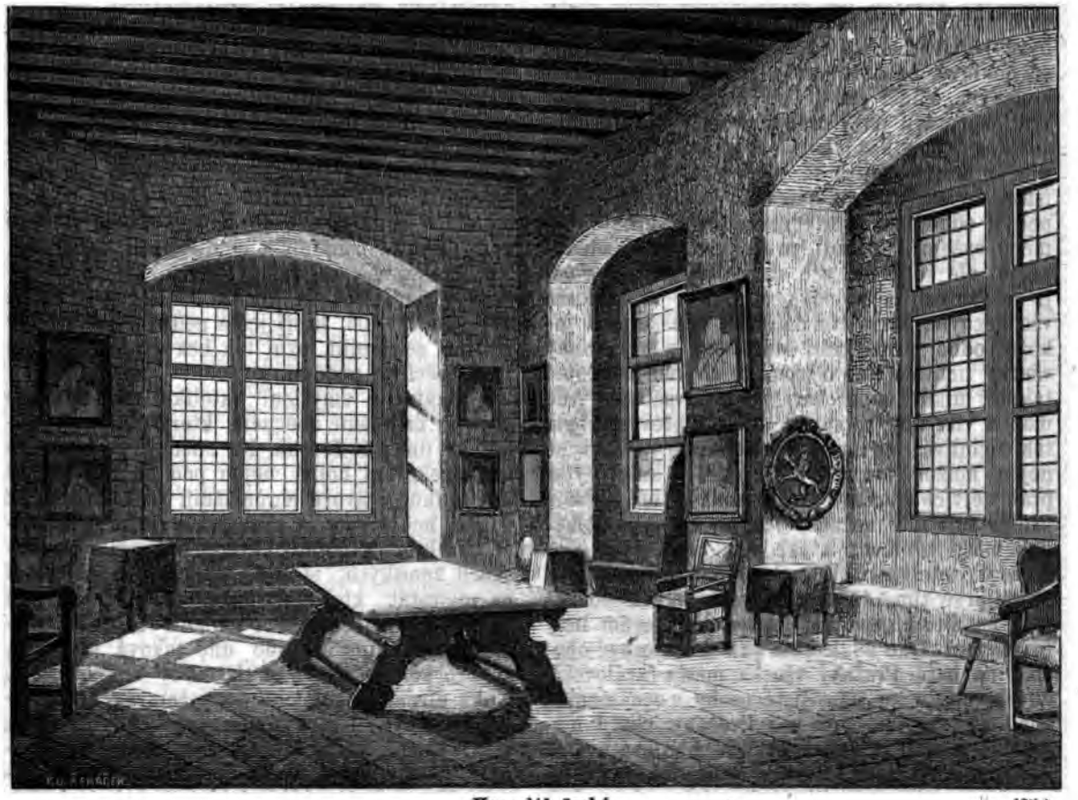

Kancelář česká. (65.)

svolil také k tomu, aby místo hotovosti zemské vyplaceno bylo direktorům 385.000 tolarů. Při tom rozumělo se ovšem samo sebou, že daně roku 1615 povolené, měly se i příště odváděti. Konečně uzavřel sněm, přidržeti i Kladské, Chebské a Loketské k placení berní, zejména pak požádati stavů jejich, aby i oni podlé svých odhadův o podobnou pomoc mezi sebou se usnesli.

Smýšlení o novém převratu. — Ochrana Hrobských a Broumovských. — Vypovězení jezovitů.

Rok 1618 květen — červen.

Jako každá velká a neobyčejná událost obrací k sobě všeobecnou pozornost, tak ovšem i potrestání dvou místodržících zaujalo mocně mysli celého národa Českého. Mnohými událostmi je ztvrzeno, že rázem pominula ochablost u vyznávačů pod obojí; mysl jejich najednou se

vzpružila a byli zase odhodlanější k hájení víry. Cítiliť všickni velmi dobře, že tento osudný krok je počátkem odporu proti katolické reformaci a tak pouštěli mimo sebe posavadní stísněnost a malomyslnost, počali zase horlivě a okázale rokovati a jednati o svobodách stavovských vůbec a o svobodě náboženské zvláště. Na druhé straně bylo přirozeno, že zastrašeni byli katolíci mnohem více nežli kdy doposud, a že nikdo z nich neopovažoval se činiti nekatolíkům nějakého příkoří, tím méně ovšem rušiti nějak zaručených jejich svobod náboženských. Takový bývá běh věcí lidských, že za statečnými hrnou se houfové, že obecenstvo koří se skutkům dokonaným. Vůdci stavů pod obojí způsobili převrat, způsobili nový ruch a proud, který uchvacoval s sebou každého, kdo stranou neustoupil a v soukromí tajiti se nedovedl. Přesvědčeni jsme, že ani všickni náčelníci stavů pod obojí nebyli odhodláni k tak rozhodnému kroku, tím méně ovšem k odboji proti panovníku zděděnému, ale sotva se věc stala, všickni skutkem ji schvalovali a volně postupovali s proudem všeobecným, který čím dále tím více se jevil jakožto odboj proti králi Matiášovi, a nekatolíky všecky uchvátil tou měrou, že zřejmě a veřejně takměř nikdo odporovati se neodvažoval. Ano moc a vliv nového ruchu, nového převratu byla tak účinlivá, že k revolucionářům přidali se nejen mužové nerozhodní, kteří v srdci svém přáli nejvíce starému utrakvismu, nýbrž i vlažní protestanti a konečně i většina katolíků pomáhala nésti břemena a tak byla bezděčným spojencem protestantů. Účinek nového převratu jevil se nejprvé tím, že z měst královských docházely na sjezd stavovský nebo direktorům listy přiznávací. Dne 28. května pak direktorové obeslali na hrad Pražský všecka města královská, aby vypravili ze sebe jisté osoby s oznámením, zdali se stavy vyššími a s Pražany chtějí majestátu a svobod náboženských obhajovati. Dne 7. června zástupci měst shromáždili se v direkci a oznamovali přiznání svých rad a obcí. Kdo neposlali svých zástupců, oznámili alespoň písemně své přistoupení k stavům, tak že kromě Budějovic a Plzně, které byly katolické, všecka města královská k stavům se přiznala. A tak rozprchly se dokonale všecky naděje na nějaké rozdvojení mezi šlechtou a městským stavem, kterýmiž strana královská byla sebe klamala. Celá strana pod obojích jevila se najednou svornou a jednomyslnou, neboť i ony osoby, které za posavadních bojů protestantů s vládou katolickou vlažně a nečinně se chovaly, nyní o překot k stavům se přidávali, jako by se obávaly, že by mohly býti počítány k nepřátelům nového ruchu. Byli to zejména pánové z některých starších šlechtických rodin, kterýmž konfese česká nebyla po chuti, jako Štěpán Jiří ze Šternberka, boháč Rudolf Trčka, Kašpar Melichar z Žerotína a j. v. Avšak i katolíci, jak jsme již podotkli, k povstalcům protestantským dosti přátelsky se chovali a činnosti jejich nijakž nepřekáželi, což ovšem více způsobil strach před podobným osudem a trestem, jaký se dostal dvěma katolickým místodržícím, ale i ta okolnost padala zajisté na váhu, že většina katolíků uznávala, kterak se nekatolíkům skutečně křivdilo. Smýšlení katolíků osvědčovalo se všelikými skutky. Stavové na př. vyslovili před rozchodem svým naději, že také katolíci neponesou břemena zemské obrany z donucení, nýbrž z dobré vůle a z lásky k vlasti, a katolické obyvatelstvo skutečně v celku beze všeho odporu konalo a podrobovalo se všemu, o čem stavové pod obojí se usnášeli a co direktoři nařizovali. Nepotřebujeme se zajisté diviti, že se to nedělo s nadšením, s větším zajisté podivením bylo, že katolíci, kteří ještě nedávno nekatolíky potírati se strojili, nyní tak bez odporu novému stavu věcí se poddali.

Okamžité smýšlení katolíků osvědčilo se nejlépe na sněmě obecném, který direktoři svolali ke dni 25. června. Na sněm tento sešlo se nad očekávání hojně nejen pod obojích, nýbrž i katolíků. Stavové shromáždili se toho dne již v osm hodin ráno v soudnici a zatím nežli přišli direktoři z porady, kterou odbývali při deskách zemských, stavové podpisovali se jedni na majestát, kteří tak ještě neučinili, katolíci pak na spis o defensí a jednotě stavů. Do sněmovny nahrnula se toho dne taková síla lidu, že pro velkou tlačenici tři osoby tam omdlely. Když direktoři konečně do sněmovny se dostavili, Václav Vilém z Roupova, jakožto předseda vlády zahájil sněm vyzváním k modlitbě, kterouž všickni pokleknouce na kolena tiše vykonali. Na to Zachariáš Světlík, přední písař kanceláře direktorské, začal zpívati píseň na žalm 80 „O pastýři israelský!“, kterouž hlasitě a hřmotně všickni zpívali. Po té druhý písař začal píseň německou: „Allein Gott in der Höhe sei Ehre!“ toutéž melodií jako českou; a tu zpívalo hlučně několik přítomných Němců a pak ti ze stavů, kdo německy uměli. Tak po způsobu od roku 1609 obvyklém počalo se sněmování o věcech vysoce důležitých. Hned druhého dne totiž povolil sněm direktorům najímati nové vojsko a svolil i k tomu, jak jsme nahoře vypravovali, aby místo hotovosti odvedeno bylo direktorům

385.000 tolarů na najímání vojska. A katolíci přítomní pro všecky tyto předlohy direktorů hlasovali a nijakž těm požadavkům neodporovali.

Na sněmě čtena byla psaní direktorům od Adama ze Šternberka, nejvyššího purkrabí Pražského a od Adama z Valdšteina, nejvyššího hofmistra království Českého. Nejvyšší purkrabí oznamoval, že proti majestátu nic před sebe bráti nechce a že při defensi, vyjímajíc osobu císaře, státi připovídá. A Adam z Valdšteina přistupuje psaním svým k jednotě stavů oznamoval, že při nich státi chce, pokud se nic nebude podnikati proti osobě císaře a proti stavům markrabství Moravského, že nepřátel jednoty ujímati se nebude, že k defensi povolení své dává a ji plniti připovídá, žádaje pro Boha, aby se brzy splnilo, oč se stavové zasazují, bez těžkostí království Českého a obyvatelů jeho. Přípisy tyto svědčí dostatečně, jaký strach padl na katolíky a jak se raději přidávali k stavům pod obojí, jen aby ušli pomstě jejich.

Za stavy vyššími nezůstali pozadu měšťané. Dne 22. června M. Václav Vlaverýn, jeden z konšelů novoměstských pod obojí, v plné radě otázal se čtyř spoluradních katolických, jmenovitě Jana Sferýna, Jiřího Čáslavského, Bartoloměje Rotenpergera a Floriana Libochovského, zdali i oni k defensi od direktorů nařízené přistupují a jí zadost činiti chtějí čili ne? Tedy dotčený Sferýn, kmet sedmdesátiletý, jakožto nejstarší mezi nimi, odpověděl takto: „Pán Bůh na nás na všecky pod jednou i pod obojí to zlé pro hříchy naše připustiti račil a proto defense nařízena jest proti nepřátelům. Já plně povinnost konšelskou zavázán jsem císaři i dědicům jeho přísahou. I pokudž se nejedná proti císaři, proti korunování krále a svědomí mému, než pro obhájení krále, země a nás všechněch, hotov jsem se všemi živ i mrtev zůstati. Přeji, aby to všecko dobře předsevzato bylo a povinen jsem s jinými, všem nepřátelům odpírati. Též se modlím upřímně Pánu Bohu za všecky stavy i za pány direktory, aby všecko dobře řídili, jen aby v tom nebylo něco proti druhé straně. Já jsem pod obojí té staré víry a tak jsem přijímal, pokud byli pořádní kněží od biskupa svěcení, ale když se v tom (r. 1609) proměna stala, musil jsem se ke katolíkům obrátiti. *A zdaliž to na přijímání pod jednou neb pod obojí zdleží, poněvadž jest to pokrm duchovní? zdleží na lásce a milování. Toho nebudeme-li míti, žádné vzdělání mezi námi nebude.* A tak pán Bůh rač býti s námi!“ Byl to příklad tak vznešené snášenlivosti a ctnosti občanské, že nemohl se minouti s účinkem. A tak i ostatní tři katolíci přiznali se k defensi stavovské. Zdálo se tedy, že panuje vzácná svornost a jednomyslnost v měšťanstvě pražském i venkovském a že i na venek v provádění plánů stavovských bude se osvědčovati.

Stavové pod obojí uchvátivše moc veřejnou neváhali dlouho a počali ji také užívati. Jevilo se to dvojím způsobem a směrem: jednak ochraňováním a odměňováním těch, kdo věrně setrvali v opposici proti katolické vládě, jednak zase stíháním a trestáním nepřátel skutečných i domnělých.

Dne 25. května totiž stavové vyslali tři osoby k hejtmanovi hradu Pražského s tím poručením, aby Broumovské propustil z vězení beze vší náhrady. Broumovští odebrali se bez překážky domů a užívali odtud kostela svého beze všeho obmezování, an opat zatím z města uprchl, aby se vyhnul trestu a pomstě protestantů. I Hrobským dostalo se řádného zadostučinění. Na žádost jejich vydali direktoři zvláštní dekret dne 13. června, kterým prohlásili, že arcibiskup Lohelius dal kostel protestantský v Hrobech pobořiti proti majestátu císaře Rudolfa neslušně a nespravedlivě, na zlehčení a na potupu náboženství pod obojí; a proto direktoři nařizují, aby své církevní služby vykonávali v kostele katolickém a sice po katolících ráno od 8 do 9 hodin a odpoledne od 2. hodiny až do večera; od toho pak kostela, od hřbitova a od zvonice aby měli klíče zrovna tak jako katolíci. Toho všeho měli užívati tak dlouho, dokud by jim arcibiskup nebo katolíci nevystavěli kostel zvláštní tak pěkný a prostranný, jako byl kostel na rozkaz císařův pobořený.

Takovýmto způsobem skončil se prozatím spor o protestantské kostely v Broumově a Hrobech, spor to, jenž není jediným zjevem v tehdejším ruchu náboženském a politickém, který však je skutečným typem osudného onoho zápasu mezi většinou protestantskou v zemi, mezi rodem panujícím a katolíky na straně druhé, tak že povrchní znatelé dějin našich uvykli si zavření kostela v Broumově a pobření kostela v Hrobech vyhlašovati za původ odporu stavovského a za podnět k válce třicetileté. Z vypravování našeho je zřejmo, jakého rázu byl zápas mezi oběma stranami; a tak oba jmenované kostely staly se, byť i ne původem a příčinou, což přece alespoň heslem, které hlásalo všecky ty křivdy, jakých bylo utrpěti nekatolíkům.

Krok tento, kterým stavové dopomohli k právu Broumovským a Hrobským, týkal se veřejnosti, jelikož tím vystoupili zjevně a rozhodně

na obranu víry pod obojí. Odměny jiného druhu měly vesměs více nebo méně osobní ráz. Tak na př. stavové poskytli jakési zadostučinění Matiášovi z Thurnu, který byl proti své vůli povýšen s purkrabství Karlšteinského, že ve srozumění s direktory úřad ten po uprchnutí Jaroslava Bořity z Martinic uznali za uprázdněný a že jej dali v opatrování hraběti z Thurnu. Méně cti zasloužili si stavové jinou osobní záležitostí.

Theobald Hok z Zweibrucku, jenž býval tajemníkem a důvěrníkem posledního pána z Rožmberka, pana Petra Voka, měl k nařízení pána svého sepsati poslední vůli jeho. Sepsav poslední vůli předložil ji Petru Vokovi z Rožmberka a když ji tento schválil, vytrhl z ní pak několik listů a vložil do ní listy jiné s odkazy pro sebe, o kterých pán z Rožmberka ničeho nevěděl. Podvod ten byl však vyzrazen a když jej vyšetřovali, objevil se nový zločin Hokův. Roku 1606 byl totiž Hok co domnělý rytíř z Zweibrucku přijat na přímluvu pána z Rožmberka od sněmu českého za „obyvatele," t. j. obdržel inkolát čili státní občanství v Čechách. Nyní však se ukázalo, že Hok falešným diplomem prokázal své šlechtictví, a že pochází toliko z rodu měšťanského. Pro oba tyto zločiny byl k smrti odsouzen a měl býti popraven ten týden, kdy vypuklo povstání. Okolnost tato zachovala mu život. Hok platil za důvěrníka knížete z Anhaltu, což se vědělo odtud, že tento kníže užíval ho k vyjednávání s pánem z Rožmberka a s jinými členy české oposice, aby je získal proti rodu Habsburskému. Thurn a soudruzi jeho chtěli si zajisté pojistit přízeň, přátelství a pomoc knížete Anhaltského a tak překazili nejprvé vykonání ortele a později odsouzeného pustili na svobodu.

Nemusíme ani široce a dalece vykládati, že stavové uchvátivše moc nezapomněli vedle odměn také na tresty a na pomstu těch, kdo jakýmkoli skutkem byli hněv a nenávist jejich vzbudili. Nenáviděný Michna byl se ještě v čas spasil útěkem a tak zachoval alespoň svůj život, nebo že by byl musel vandrovati po staročesku z okna za Martinicem a Slavatou, o tom není ani nejmenší pochybnosti. Proto však neušel přece pomstě stavů, neboť jmění jeho, které záleželo hlavně v penězích, v Praze rozpůjčených, zabavili stavové k rukoum země, čímž vykonána byla první konfiskace v českém povstání. Jako Michna a opat Broumovský, tak spasilo se útěkem více osob katolických, které měly příčinu obávati se trestu a pomsty stavů protestantských. Zejména učinili tak arcibiskup Pražský Jan Lohelius a opat Strahovský. Stavové dali sice oba střežiti, ale dohlídka byla tak nedostatečná, že oba mohli prchnouti. Jak vyvázl arcibiskup z nebezpečenství, nevíme, opat Strahovský oblekl se v šaty sedlské a ušel v tomto přestrojení šťastně svým pronásledovatelům.

Za pána svého musel tím trpčeji pykati doktor *Fabius Ponzon*, který byl tajemníkem arcibiskupství Pražského a nenávist stavů na sebe popudil příliznou svou ochotou, jakou se propůjčoval arcibiskupovi i místodržícím k pronásledování nekatolíků; jmenovitě si získal špatnou pověst utiskováním protestantů Hrobských a nenávist stavů vzbudil svou všetečností ve při Hokově. Neboť ustanoven byv za vyšetřovacího soudce Hokova vyzvídal na tomto, jaké spojení mají stavové s cizinou, jmenovitě s knížetem z Anhaltu a vše zase oznamoval místodržícím. Již dne 24. května vzpomněli si stavové také na Ponzona a poslali pro něj do domu jeho jisté osoby. V příbytku svém nebyl nalezen, ale jakési pachole jej prozradilo, že se ukrývá v klášteře u kapucínů na Hradčanech. Komise stavovská přihrnula se z nenadání do tohoto kláštera; kapucíni zapírali, že je Ponzon v klášteře a vodili komisaře z pokoje do pokoje. Když takto nadarmo se hledalo, služebníci komisarů prohledávajících přistavili žebřík k vikýři, vylezli na půdu a tam Ponzona nalezli ukrytého pod krovem a zaházeného šaty a jiným haraburdím, aby ho nebylo viděti. Odveden ihned do domu hraběte z Thurnu a odtud dopraven do šatlavy malostranské.

Direktoři nezapomněli jednak na původce a účastníky protivných sobě procesí katolických po Praze, ani na ty, kdo města královská popuzovali proti stavům vůbec a proti sjezdu od defensorů vypsanému zvláště. Tak byl v prvním ohledu kněz *Jan Locika*, jinak Brátka, farář svatomikulášský v Starém městě Pražském, propuštěn ze své fary, poněvadž prý se proti majestátu těžce provinil a z poručení císařského rychtáře chodil na katolická procesí. Než některé měšťanky z farní osady Locikovy přimluvily se za něj u direktorů a u hraběte z Thurnu a tak byl do času na milost přijat a na faře zanechán. Rozhodným způsobem vystoupili direktoři proti královským rychtářům v městech, kteří městských rad nabádali a zastrašovali, aby se k stavům pod obojí nepřidávaly. Tak na př. sesazen dne 19. června *Matiáš Šitka z Čeynova*, císařský rychtář v Litoměřicích, pro úklady, kterých prý se dopustil proti obci a proto, že překážel v provádění defense. A Pavel Šín, radní písař v Čáslavi, uvěsněn na rozkaz direk-

terů, poněvadž Čáslavských přemlouval, aby nikoho neposýlali na sjezd stavů.

Největší však hluk nejen po Čechách nýbrž po celé Evropě způsobilo *vypovězení jezovitů z Prahy a z Čech* vůbec. Dne 1. června direktoři sepsali zvláštní dekret o vypovězení jezovitů tohoto znění:

„Jich Milosti, páni direktorové, správcové a rady zemské, ode všech tří stavův zemských, tělo a krev Pána našeho Ježíše Krista pod obojí přijímajících, nařízení a zmocnění, ráčí všem jezovitům, v koleji sv. Klimenta v Starém městě Pražském zůstávajícím, v známost uvozovati:

Poněvadž všem vědomé jest, že jsou oni jako i všeckna škola jejich jezovitská království českému posavád k znamenité škodě byli a praktikami svými stavům téhož království všelijaké ouklady strojili a totéž až po dnešní den konají, skrze to s pomocníky svými v témž království řád, právo, svobody zemské, obecný pokoj rušili a mnoha zlého původové a příčina byli, což všichni tři páni stavové do týchž jezovitů sobě stěžují; poněvadž by tedy rádi, co na nich jest, ráčili chtíti to s dostatkem opatřiti, aby království české i budoucně pod šťastným J.M.C. jakožto krále českého kralováním před dalším nebezpečenstvím v pokoji zůstávati mohlo: protož že ráčí na místě všech tří stavův království českého pod obojí podlé moci sobě dané a společného stavův snešení je i všecky jiné jezovity, kdež se ti koli v témž království zdržují, z téhož království Českého nyní i na časy budoucí a věčné vypovídati a přísně jim poroučeti, aby kned a to nejdéleji od dnešního dne v témždni pořád zběhlém, totiž do pátku po památce seslání Ducha sv. na apoštoly, z téhož království jinam pokojně se odebrali, i také jiným jezovitům, kdež ti koli v témž království jsou a se zdržují, o tom zprávu dali, že i sami z tohoto království se vypovídají, ano i oněm se poroučí, aby se tolikéž v jmenovaný den z království Českého vystěhovali a odebrali a na věčnost se do něho nenavracovali, aneb aby znáti dali, že chtějí se navrátiti. Nebo nestalo-li by se toho od nich a po projití času toho, že by kteří ještě v tomto království postiženi byli, tu aby nejenom na ty, nýbrž i na každého, kdož by jezovitu přijal aneb přechovával, aneb se jezovitův ujímal aneb je chrániti chtěl, vším zlým a protivným se dokročilo; tím že direktorové ani stavové vinni nebudou a býti nechtějí.

Kteréžto jezovitův spravedlivé z království Českého vypovědění že také skrze otevřené patenty vůbec po všem království vyhlášeno a oznámeno bude. Co pak se jiných osob řeholních náboženství římského pod jednou v klášteřích i jinde zůstávajících a pokojně se chovajících dotýče, na ty tento dekret se nevztahuje, než toliko na samé již svrchu psané jezovity. Kteréžto škodlivá a bouřlivá sekta jezovitská pro své hrozné ouklady, kteréž jest vrchnostem světa a celým zemím strojila, že předešlého času také i v jiných královstvích a zemích od vrchností a lidí náboženství římského pod jednou z týchž království a zemí, v nichž pokoj učiněn býti měl, vypovědína býti musila a byla. O čemž vědouce, aby se tak a ne jinak zachovali."

Tento dekret 21 pečetmi opatřený kned dne 2. června ráno jest jezovitům do koleje jejich zaslán a odevzdán rektorovi koleje u přítomnosti všech bratří shromážděných od devíti osob, ze všech tří stavův k tomu schválně obraných, s takovým při tom jim oznámením: že nice přes nastávající svatodušní svátky budou moci v městech Pražských se posdržeti, po projití pak slavnosti té aby hleděli úsudku direktorův zadosti učiniti, ač nechtějí-li se s něčím nepříhodným potkati.

A tu také hned osazena kolej jezovitů vnitř i zevnitř stráží silnou, aby z ní ničehož nastraňovati a odvážeti nemohli. Jezovité slíbili, že se tak poslušně zachovají. A na to v neděli seslání Ducha sv. na apoštoly (3. června) učinili v kostele svém rozžehnání veřejné s posluchači svými s nemalým zármutkem, tak že posluchači pláčem svým řeč kazatelovu udusili. Zatím pak hleděli milosti při direktořích skrze nejvyššího purkrabího, Adama ze Šternberka, a nejvyššího hofmistra království Českého, Adama z Valdšteina, si získati, aby na ně kvapeno nebylo pro dluhy, kterýmiž jak oni jiným lidem, tak zase jiní mnozí ze stavův a z obyvatelův království Českého jim povinni jsou, až by věci své uspořádati mohli. Ale není jim žádné lhůty delší dáno, poněvadž pod zámyslem toho chtěli se dočekati přímluvy k stavům od císaře i od papeže. A tak když lhůta jim vyměřená vycházela, vol neb nevol opustili všichni Prahu. Dostalo se jim však na cestu průvodních listin, jimiž direktorové nařídili, aby stěhujícím se jezovitům všude volný přechod dán byl, a aby nikdo ani na ně ani na věci, jež by s sebou měli, nesáhal, nechce-li propadnouti trestu přísnému. Co bylo předních osob v koleji, ty také nejdříve vyjely z Prahy na čtyrech vozích s nákladem dosti velikým a to 8. června po třetí hodině na večer. Potom šli ostatní a mladší s černým křížem co s nějakou procesí skrze Staré a Nové město Pražské, a následovali touž cestou otce

své tím způsobem, jako r. 1555 za císaře Ferdinanda do Prahy se byli dostali. Někteří nemocní jezovité, kteří musili prozatím v koleji zůstati, následovali několik dní později. Velká část jezovitů z Prahy vypovězených usadila se v koleji Olomúcké. Jen rektor koleje, *Valentinus Coronius*, s jedním bratrem odebral se do Vídně a scholastikové řádu do Hradce Štýrského, aby tam v studiích pokračovali.

Mezi jinými věcmi zanecháno od jezovitů v koleji Pražské 5 velikých truhel zapečetěných, o nichž jezovité starší dávali zprávu, že jsou to věci legátu španělskému náležité a od něho u nich zanechané; pročež byly také bez odporu vydány jistým osobám a odnešeny na Malou stranu.

Co se pak zinventování věcí vlastních jezovitských týkalo, chtěli direktorové tu věc vložiti na samé Pražany Staroměstské, aby oni takový inventář zhotovili a dotčené svršky a nábytky v koleji jich zastížené spolu i s celou kolejí sami v své opatrování přijali. Pražané však toho k sobě přijíti nechtěli, ohlásivše se v direkci, že jim toho učiniti nenáleží; než aby stavové neb direktoři na místě jich jisté osoby ze všech tří stavův za komisaře a opatrovníky té věci volili, oni že také rádi chtějí při tom pracovati a některé osoby k tomu zvoliti. Na tom i zůstáno a Pražané Starého města zvolili za opatrovníky Šimona Sušického z Sonnenšteina a Václava Maštěrovského z Jizbice.

Již následujícího dne 9. června vydán jest o vypovězení jezovitů z království Českého veřejný mandát a rozeslán po krajích jménem všech tří stavů království Českého pod obojí. V mandátě tom vypisovala se děsným způsobem působnosť jezovitů v jiných zemích vůbec a v Čechách zvláště. Praviloť se v něm kromě jiného: „Království České po všecka léta, co sekta jezovitská do něho byla uvedena, zůstávalo ustavičně ve velkých nebezpečenstvích a musilo vystáti časté pohromy a potržky. A toho všeho stavové sami, jakož i jejich poddaní a jiní obyvatelé těžce pociťovati a zakoušeti i statky a hrdla svá na to nasazovati musili. I shledali, že takových neřestí největším původcem je jedovatá řehole jezovitská.

Stavové pod obojí v království Českém po mnohých nátiscích, které jim byly beze vší pochybnosti původem jezovitů činěny, pro budoucí opatření proti jezovitům a nástrojům jejich dosáhli majestátu od císaře Rudolfa na svobodu víry i se stranou pod jednou porovnání učinili. Jezovité toho všeho sobě nevšímajíce a nedbajíce pokut, týmž majestátem na rušitele jeho uložených, haněli směle, kacířovali a naše náboženství a jeho vyznávače na kázaních a v spisech svých majestát křivě vykládali, jako by se nevztahoval na komorní poddané císaře, na poddané klášterní nebo duchovní a na poddané stavů pod jednou.

K tomu i důstojnosť a velebnosť královskou v Čechách zlehčovali, tvrdíce, že král nám stavům takového majestátu bez povolení biskupa Římského dávati nemohl. A tak věc konečně k tomu přivedli, že utrakvisté na panstvích krále a jiných pánů katolických utiskováni, k náboženství pod jednou vězením a jiným způsobem, proti vůli své nuceni; kostely zavírány, jinde ze základů bořeny a služby boží zapovídány; všecky přední úřady jak královské, tak zemské a městské katolíky obsazovány, lidé pod obojí z rozličných příčin s potupou shazováni. Zkrátka několika osobám pod jednou, zpronevěřilým synům vlasti — skrze něž ti jízliví řeholníci naši milou vlasť k těžkému pádu a zahynutí přivésti a nás stavy věrné její milovníky, vyhladiti se snažili — všecka práva království v ruce uvedena a takměř všecko na pouhé jejich pokynutí zle řízeno a spravováno bylo, tak že nám všem stavům jižjiž nastávala záhuba, kdyby byl sám pán Bůh z lásky a milosrdenství svého to nepředešel. Poněvadž tedy jezovité tolik zla v království České zavedli, zasluhují toho spravedlivě, aby více v něm trpěni nebyli.

A proto z těch všech a jiných slušných příčin, znamenajíce, dokudž by ta sekta v království Českém zůstávala, že by těch neřestí nikdy neubývalo, že by trvanlivý pokoj v něm býti nemohl a že by stavové byli u velikém nebezpečenství hrdel a statků svých, známo činíme všem obecně: že jsme ze společného svého usnešení tuto řeholi jezovitskou z celého království i ze všech měst a míst téhož království, v nichž na ten čas koleje a obydlí svá mají, jmenovitě z měst Pražských, z Českého Krumlova, Chomoutova, z Jindřichova Hradce a z Kladska i odjinud odevšad, kdekoli v tomto království se zdržují, vypověděli a tímto listem na věčnosť vypovídáme na ten způsob, aby ihned všickni, kdežkoli a u kohokoli jsou v království Českém, z něho pokojně se odebrali a nikdy zase na budoucí a věčné časy do země České žádným způsobem, buď pod svým vlastním aneb jakékoli jiné řehole jménem se nenavracovali.

Pakli by kdo z nich kdekoli pod jakoukoli záminkou potom byl nalezen, tehdy má na každého, kdož by jezovity u sebe přechovával, býti sáhnuto jako na rušitele obecného dobrého, ne-

přítele a zhoubce vlasti podle ustanovení zřízení zemského. Mimo to obecným usnešením jest ustanoveno, že řehole jezovitská po tomto ze země vypovězení ani na přímluvu biskupa Římského nebo někoho jiného, ani žádným jiným způsobem nebo lstí, nikdy na věčné časy nemá býti uvedena do království Českého.

Kdyby pak nějakým způsobem se stalo, že by se na sněmě nebo mimo něj jednati mělo o to, aby zase přijati byli do země: tehdy žádný ze stavů tohoto království pod pokutou na rušitele obecného dobrého, nepřítele a zhoubce vlasti zřízením zemským vyměřenou a uloženou k tomu se přimlouvati nemá."

Hnedle na to vyskytly se potupné a posměšné písně o jezovitech; jedna z nich nazvána byla „Volání jezovitů k sv. Václavu a Krištofovi", jichž sochy na kostele jezovitském u mostu byli postaveny, aby se tito svatí přimluvili za ně u stavů pod obojí. Jezovité končí svou prosbu k sv. Václavu:

Ó svatý Václave milý!
Popros za nás v tuto chvíli,
Ať stavové pod obojí,
Kteříž podle sebe stojí,
Nedadí nás chase práti
A pryč za moře zahnati.

Sv. Václav odpovídá:

Darmo vy ke mně voláte!
I kterakž bych proti svému
Dědictví vždycky milému
Měl se slušně přimlouvati
A za vás orodovati,
Kteříž byste velmi rádi
Jako ďáblíkové mladí
Věrné Čechy vyhladili,
Zemi Českou osadili
Španěly ukrutnými,
Lidmi nemilosrdnými;
Kteřížto bouřky tropíte
A věrné kaceřujete
Proti zákonu božskému
Též i zřízení zemskému?
Nejste mé přímluvy hodni,
Neb jste zemi velmi škodni.

Jezovité obracejí se tedy s prosbou svou k sv. Krištofovi:

Ó Krištofe, Krištofoře!
Což jde na nás velké hoře!
Ty víš, že jsme tebe ctili,
Obraz tobě postavili;
Prosíme, neopouštěj nás,
Přimluviž se platně za nás
K stavům Českého království,
Ať nás pro naše lotrovství
Ven z země nevyhánějí,
Cepami neohánějí.

Než sv. Krištof vymlouvá se tím, že nejsa dědicem země České nemůže nic učiniti, ale poněvadž lidí přenáší přes vody, nabízí i jezovitům své služby:

Byste Čechům s očí sešli,
Mezi ně nikdy nepřišli,
Přes Vltavu vás přenesu,
Za moře podál zanesu,
Třebas až do Ameriky
Mezi lidojedce Krky.
Ti vás tam upekouc snědí,
Dřív nežli Čechové zvědí.
Nuže, strojte se, jižť je čas,
Dřív nežli chasa přijde na vás!

Když pak i sám Kristus z Prahy je vypověděl, obořuje se na ně lid obecný:

Jdětež pryč co zlořečení,
Neb při vás není spasení.
Budeť chválen, ctěn pán Bůh náš,
Kdyžto nás vyprostí od vás;
Budeť v zemi pokoj stálý,
Puďte je velicí, malí!
Vstaň, vymlať je chaso pražská,
Ať jich nezůstává částka!

Jiná báseň, nazvaná „miserere mei" jezovitské aneb píseň kající, kterouž každý den sedmkráte říkati mají na březích při řekách tureckých a indianských, obsahuje vyznání hříchův, kterých se jezovité dopustili v Čechách, a projevuje touhu jejich, aby do Čech mohli se zase navrátiti. Lid však zavírá píseň tuto:

Chvála buď Bohu nebeskému,
Že nedá kmenu lojolskému
V Čechách více se rojiti
A lstivě praktikovati! Amen.

Jezovité byli z Prahy pryč, ale jak viděti z těchto básní, nenávisť lidu proti nim projevovala se způsobem nezřízeným a kde jen se udála příležitosť, jednal lid podle hesla v písni obsaženého:

Puďte je velicí, malí!
Vstaň, vymlať je chaso pražská!

Jsou totiž o tom zprávy, kterak kolej jezovitská přes přísnou dohlídku zřízených komisařů a při všem hlídání od vojenské stráže nezůstala bez pohromy. Jmenovitě i na vojáky samé, ani měli kolej střežiti, žalováno bylo direktorům od komisařů, že vojáci tito příliš zle hospodaří se svršky a nábytkem v koleji zanechaným; neboť že pokoje loupají, zámky ode dvéří odtrhují, z lékárny mnohé věci vynášejí, z bibliotéky knihy ven vyhazují. Podobně na venkově osvědčoval lid svou nenávisť proti jezovitům, jakmile se rozhlásilo, že jsou vypovězeni z celého království.

Rozkaz direktorů doručen rektorovi koleje jezovitské v Krumlově již dne 6. června. Ten však zpraven byl již dříve o hrozícím nebez-

pečenství jakýmsi neznámým příznivcem a proto poslal napřed mnohé věci vzácnější a dražší ihned do Pasova, kamž se i s ostatními bratry odebral dne 8. června na povozech od hejtmana hradu Krumlovského zdarma poskytnutých beze všech nesnází a příkoří. Ještě dne 7. června prodávali jezovité v koleji své víno a jiné věci, aby si peněz na cestu zaopatřili. Po odchodu jejich byla kolej krumlovská od lidu, zvláště pak od vojska vydrancována. Z koleje jindřichohradecké jezovité se vystěhovali již dne 6. června a obyvatelstvo s nimi naložilo mírně jako v Praze a v Krumlově. Jinak se stalo v Chomoutově, odkudž větší počet jezovitů dříve, než jim dodán byl rozkaz od direktorů, k rozkazu provinciala, potichmo a znenáhla do rozličných zemí a míst utekl. Obávaliť se pomsty lidu. Jen sedm jich zůstalo v koleji zatarasené a silnou stráží proti rozčilenému lidu chráněné, až i tito obdrževše rozkaz direktorů přestrojeni do Erfurtu se vystěhovali. I kolej chomoutovskou vydrancoval lid ihned po odchodu jezovitů. Nejzuřivěji proti jezovitům počínalo si obyvatelstvo Kladské. Neboť když jezovité se zdráhali na rozkaz direktorů dne 18. června dodaný z Kladska se vystěhovati, lid rozkvašený vtrhl do koleje a vyhnal z ní jezovity, pokřikuje: „Kliďte se, ničemové, pryč, lotrové, pryč, šibeničníci!“ Na to lid a vojsko kolej i chrám strašně spustošili, ano z části i zbořili a vypálili, volajíce, že rozmetati se musí hnízdo, aby krkavci nikdy více se nenavrátili.

Vyjednávání se stavy českými. — Císař koná přípravy k válce.
Rok 1618 červen.

Zpráva o tom, co se v Praze stalo dne 23. května, císaře Matiáše ve Vídni nesmírně překvapila a poděsila. Životní lékař císařský Jan Rocoretus přinesl o tom do Prahy zprávu, že císař, když to uslyšel, nechtěl k sobě půl druhého dne nikoho pustiti, ani jísti, ani se žádným mluviti. Až potom, když císařová jej navštívila a zdali ví, co se v Čechách děje, se tázala, odpověděl jí, že ví a že ona to s kardinálem Khleslem způsobila. Kdybychom i připustili, že všecko nebylo na vlas tak, jak lékař vypravoval, tolik přece můžeme míti za jisté, že císař byl zprávami o událostech v Čechách nemálo poděšen a že se horšil na své rádce, kteří jej byli proti stavům v Čechách popuzovali a pokrocení jich za věc lehkou mu představovali.

V nesnázi své obrátil se Matiáš ke králi Českému Ferdinandovi, jenž meškal na uherském sněmě v Prešpurce, aby radil, co by se mělo státi. Rozumí se ovšem samo sebou, že mu přede vším zvěstoval, co bylo ve Vídni už známo o událostech v Praze. Dne 27. května dorazil posel císařský do Prešpurku a téhož dne dostala se i jiným způsobem do Prešpurku zpráva o pražských událostech. Ten dobou byl Ferdinand zrovna na hostině u arcibiskupa Ostřihomského, kdež panovalo hlučné veselí při jídle a pití. Veselosť již velmi bujně se rozproudila, hosté rozjaření připíjeli si na zdraví a po ulici skvostně odění hajduci vystřelovali k poctě hostů. Když najednou oznámeno, co se v Praze přihodilo, jako by puma spadla mezi hodovníky: všickni hrozné noviny tak se ulekli, že najednou sklopivše hlavy mlčeli a pak jeden za druhým se rozcházeli do příbytků svých jako omámení.

Ferdinand uradiv se příštího dne (28. května) s Khleslem, Molartem, Ulmem a jinými radami, dal vzkázati císaři Matiášovi přede vším, aby vypravil do Prahy osobu hodnověrnou, která by na místě stav věcí přezvěděla a spolehlivou o nich zprávu podala. Matiáš zachoval se podle této rady a ustanovil k tomu Jana Eusebia z Khuenu. Tento otázal se dříve písemně Thurna, má-li cestu do Čech svobodnou, a když Thurn k tomu přisvědčil, Khuen ihned se vydal na cestu, tak že do Prahy dorazil již dne 6. června. První jeho návštěva platila místodržícím královským, kteří ještě v Praze byli, což když se direktoři dozvěděli, vypravili k místodržícím tři osoby s dotazem, co Khuen z Vídně s sebou přivezl, poněvadž se o tom rozhlašovali po Praze všeliké pověsti. Dostalo se jim upokojení v ten smysl, že nejvyšší purkrabí direktorům oznámí, co mu bude sděleno. Khuen pojednav s místodržícími a vyptav se na všecko, co chtěl věděti a znáti, dal potom vzkázati direktorům, aby k němu vyslali tři osoby, jimž některé důležité věci oznámí. Ale direktoři odpověděli příkře, že není obyčej, aby za poslem chodili ti, k nimž je vypraven a že tedy on sám je povinen k direktorům přijíti. A tím zmařilo se všeliké úřední jednání a smlouvání mezi direktory a vyslancem císařovým.

Císař Matiáš byl z Čech dostatečně zpravován o stavu věcí, a zprávy tyto zasluhují tím bedlivějšího povšimnutí, že pocházejí od katolíků a od upřímných přátel rodu panujícího. Místodržící Adam ze Šternberka, Adam z Valdšteina a Děpolt z Lobkovic podávali císaři zprávy takřka každý den, líčili věci upřímně, dávali

rady, jaké uznávali za nejlepší podle svědomí svého. Vypravujíce tedy, kterak povstání roste jako zhoubná povodeň, radili k přátelskému vyrovnání a k tomu, aby císař do Čech se navrátil a otázku o náboženství pod obojí a o statcích duchovních *podle zákona* uspořádal. Katoličtí místodržící tedy se přiznávali, že proti protestantům, jmenovitě proti poddaným na statcích duchovenských nejednalo se podle zákona, když se jim překáželo v svobodném vyznávání víry a v stavění a užívání vlastních kostelů. Zejména pan Adam z Valdštejna radil císaři k největší povolnosti, aby nedával sluchu rádcům vášnivým, nýbrž mírumilovným a spravedlivým.

Ve smyslu tomto zněly i zprávy Khuenovy, které Matiáš obdržel z Prahy od tohoto důvěrníka. Khuen na jedné straně znal slabost a nestatečnost Matiáše, jakož i nedostatečnost jeho hmotných prostředků, tak že podle jeho náhledu nebylo ani pomyšlení, že by Matiáš mohl Čechy pokořiti hmotnou mocí. Podle toho pak, co slyšel od místodržících a co viděl na vlastní oči: vzdorovitost a nepoddajnost stavů českých, odhodlání ke každému kroku násilnému, nabyl přesvědčení, že Čechové jsou odhodláni k boji na život a na smrť. I radil císaři, aby s Čechy vyrovnal se po dobrém, aby vydal manifest, že zachovávati bude majestát a porovnání a že zastaví své zbrojení, s čímž také místodržící souhlasili.

Dr. Jan Jesenský. (66.)

Na císaře Matiáše, který neměl osobní rázností a odhodlanosti, působily tyto zprávy a

rady tou měrou, že počal pykati jednání svého proti českým protestantům, a že si předsevzal narovnati spor s Čechy po dobrém. Zlého srdce neměl, k restaurační politice nechal se přemluviti z těch důvodů, že bude pokoj s protestanty; nyní vidí, že není tak a že věc se ještě zhoršila. Aby tedy měl k stáří pokoj, chtěl se srovnati po dobrém. I dal vzkázati Ferdinandovi, aby počal vyjednávati s Thurnem; ale tu vrazil na odpor, na proud protivný, nesmířlivý, který měl svůj střed v králi Ferdinandovi.

Ferdinand radil k násilnému udušení povstání českého, v čemž měl za spojence kromě nejvyššího kancléře českého Zdenka Vojtěcha z Lobkovic a Michny, hlavně španělského vyslance Oñata. Tato strana bojovná a nesmiřitelná považovala vlastně odpor stavů českých za vhodnou a vítanou příležitost, aby se mohlo proti Čechům užíti všech násilných prostředků, poněvadž dosud muselo se všecko alespoň zastírati zákonem. Podle výkladů té strany císař nemohl ztratiti ničeho a zvítězí-li, pak že výlohy bude moci uhraditi ze zabavených statků a že bude moci zavésti pořádek, k jakému by se bez války pouze posavadním způsobem snad nikdy nedospělo. Ferdinand s rádci svými nejvýše připouštěli to, že by se se stavy českými mohlo státi vyrovnání, když by všecko ostalo při starém, když by majestát mohl býti vykládán jako v posledních letech. A jelikož byli přesvědčení, že na takovém základě nelze docíliti narovnání, naléhali a pracovali tím úsilovněji, aby se pokračovalo v přípravách válečných. A k takovým radám naklonil se zase Matiáš, který byl již odhodlán vyrovnati se s Čechy po dobrém.

Prvním následkem této změny v smýšlení Matiáše byl císařský manifest k Čechům ze dne 11. června. Matiáš sliboval sice v manifestě tomto, že zachovávati bude všecky svobody a privileje zemské, ale nabízel se zachovávati je tak, jak se to posud dělo. K závěrku pak pohroženo Čechům tresty, nenavrátí-li se k pokoji a pořádku. Ještě dříve, nežli manifest tento došel do Prahy, tedy zároveň s císařským nepřátelským krokem, učinili i stavové čeští opatření, které znovu svědčilo, že se nehodlají zastaviti na své dráze revoluční. Dne 14. června nařídili totiž direktoři místodržícím, nejvyššímu purkrabí Adamovi ze Šternberka a mistru křížovnickému Děpoltovi z Lobkovic, aby příbytků svých neopouštěli jen tehdy, když by chtěli navštíviti kostel sv. Víta, nebo císařskou zahradu, z Prahy ovšem nesměli se vzdáliti pod žádnou výminkou. Třetí místodržící Adam z Valdšteina, kterýž požíval úcty a vážnosti direktorů, směl choditi po městech Pražských, kdy a kde mu bylo libo, ale z Prahy se také nesměl vzdáliti. Všickni tři pak museli slíbiti direktorům, že se v příbytcích svých i jinde budou k stavům pod obojí pokojně chovati a že nic proti nim nebudou raditi. Proto jim zakázána všelikā činnost v službách císařských. Tím ovšem stavové dostatečně osvědčili, že trestají nejen Martinice a Slavatu, kteří se provinili proti majestátu, nýbrž že zdvihli odboj proti samému císaři, když obmezili a překazili činnost místodržících od císaře dosazených. Nesmíme se tedy diviti, že direktoři manifest císařův neuveřejnili, když jim byl dne 21. června od zvláštního rychlíka císařova doručen.

Když císařský posel Khuen vrátil se do Vídně, císař zaslal direktorům do Prahy nové přípisy ze dne 18. června. V prvním odpovídal na list stavů, kterým omlouvali své zakročení proti místodržícím Slavatovi a Martinicovi. Káral jednání jejich, že není slušné, že neměli tak učiniti, nýbrž že měli podati jemu žalobu a místodržící pořádně a právně vyslyšeti, lidu válečného že neměli najímati, hotovost a defensi že neměli nařizovati. A proto nařizoval, aby lid najatý rozpustili, žádného více nenajímali a hotovost v zemi aby zastavili. K tomuto listu přiložen byl patent císařský, určený k veřejnému ohlášení po království Českém, jehož znění bylo ostřejší a rozhodnější. Matiáš ohlašoval, že majestátu a porovnání mezi stavy aniž jiných svobod nerušil, že všech svobod bude i dále zachovávati a že nikomu nedovolí, aby jich svévolně rušil. Vedle toho pak císař přísně nařizoval, aby lid najatý byl rozpuštěn, hotovost zemská aby byla zastavena; začež sliboval, že také sám zanechá zbrojení a lid najatý že propustí. Kdyby však stavové nařízení toho neuposlechli, hrozil císař, že se uchopí všech prostředků, aby „důstojnost a mocnost císařskou a královskou v celosti a podstatě udržel a zachoval."

Avšak ani tento patent neměl žádoucího výsledku. Naopak stráž stavovská v bráně malostranské posla císařova, když dne 20. června v 9 hodin večer do Prahy dorazil, dokonale prohledala a všecky spisy mu odebrala. A jenom náhodou se stalo, že neprohledala nepatrného tlumoku, kde byly právě listy císařské, tak že posel je mohl doručiti nejvyššímu hofmistru Adamovi z Valdšteina. Ten konal skutečně jakési přípravy, aby patent císařský dal rozhlásiti po Čechách. Než direktoři v čas o tom zvěděvše, vypravili k němu třikráte Pavla

z Říčan, Václava Šťastného Pětipeského a Tobiáše Štefka a hrozili mu násilím, tak že konečně uložil přípisy císařské u desk zemských, kde je direktoři uzamkli. Když pak se sněm sešel dne 25. června, direktoři vymohli na něm schválení všech svých kroků a všeho svého jednání. Sněm totiž schválil skutečně sesazení místodržících a obmezení osobní svobody jejich. O obou patentech císařských, které byly na sněmě přečtěny, direktoři ohlásili, že je uložili při dskách zemských a že nedopustili rozhlášení jejich, což také sněm schválil. O druhém patentu se tvrdilo dokonce veřejně na sněmě, že je podvržen a nepřátelé stavů pod obojí že si dali vyrýti podpis císařský, aby jím potvrzovali listiny, které by se jim hodily. Ale byla to zajisté jen povídačka, neboť o tom pochybovati nelze, že císař zaslal do Prahy skutečně patent, o němž jsme se zmínili.

K dalšímu kroku přiměla císaře zpráva, že direktoři čeští vypsali dne 14. června obecný sněm ke dni 25. června. Zaslal totiž do Čech nové psaní dne 23. června mnohem laskavější a smířlivější nežli byli předešlé patenty. Psal stavům vůbec, aby sjezdu dne 25. června zanechali, aby lid zbrojný, ana verbování žádná potřeba není, rozpustili, jedni k druhým pokojně a přátelsky se chovali; je-li kdo v něčem od někoho uražen, aby sobě práva svého před soudem vyhledával; neboť císař že nikdy nemínil stavů v majestátu a porovnání, nebo v jiných privilejích a svobodách zkracovati a nějaké příkoří jim činiti. A jakmile oni svému lidu výhost dají, že on také hned svůj zbrojný lid rozpustí. V psaní tomto císař poprvé připouštěl, že Čechové mají příčiny k stížnostem; i vyzýval je otcovským způsobem, aby oznámili své stížnosti, slibuje, že budou vyšetřeny ve smyslu zákonů z roku 1609. Stavům českým tedy podána byla znovu příležitost, aby vyjednáváním si vymohli, čeho chtěli dosáhnouti odbojem. Ale buď že stavové v smířlivost Matiášovu neměli důvěry, buď že znali smýšlení při dvoře Ferdinandově panující nebo že snad již příliš daleko pokročili na dráze revoluční: psaní smířlivé nemělo žádoucího účinku. Přede vším, jak už povědomo z našeho vypravování, stavové napomenutí císařova stranu sjezdu nic nedbajíce, jednali a vyřizovali, co uznali za dobré. A za druhé odpověděli císaři listem dne 27. června na sněmě schváleným způsobem takovým, že o vyjednávání nestalo se ani zmínky a že podle toho nebylo na ně ani pomyšlení. Stavové v odpovědi této dokazovali, že nuceni byli potrestati bez odkladu místodržící Slavatu a Martinice a tajemníka Fabricia z příčin v apologii uvedených, dále proto, že zamezovali stavům stížnosti podávati a o jich vyřízení se zasazovati, že majestátem se nespravovali, moc a důstojnost královskou nepříslušným způsobem sobě osobovali. Svolání hotovosti zemské a najímání zbrojného lidu stavové odůvodňovali tím, že nepřátelé osočují je nejen u císaře, nýbrž i u panovníků evropských, jako by vyhubiti chtěli katolíky a jako by se protivili svému králi. Jelikož jest se obávati, že by proti stavům bylo mocí zbraně zakročeno, jak svědčí zejména také patenty císařovy, kterými stavy české vyhlásil za povstalé a zprotivělé poddané: proto že nuceni jsou na obranu císaře, své země, svých svobod a své víry zbrojnými silami se opatřiti, aby mohli moc mocí odraziti. Proti tomu pak, že je císař odkazoval na cestu právní, odpověděli, že stavové nehodlají se souditi s osobami, které právo protrhly, ale že očekávají pomoc od císaře, aby takové osoby byly ztrestány a aby stavům dostalo se náhrady a napravení za všecko, co bylo od nich zrušeno a pokaženo.

Již dne 27. června donešeno bylo do Prahy nové psaní direktorům, kterým si císař stěžoval na hraběte Matiáše z Thurnu, že rozkázal pod přísným trestem Krumlovským a Budějovickým, aby vojsko císařské z měst svých vypudili. Takových věcí však že císař nemůže trpěti a dovolovati a proto že nařídil velitelům vojska svého, aby do Čech vtrhli a aby věrných poddaných jeho proti všem chránili, kdo by jich chtěli pod jakoukoli záminkou obtěžovati a utiskovati. Císař tedy na konci napomínal direktorů, aby upustili od předsevzetí svého.

Pakli radci císařovi očekávali, že direktoři budou tím zastrašeni a že omlouvati budou jednání Thurnovo, velice se zmýlili. Zde právě ukázali direktoři, kterak i obyčejnou opatrnost uznávají již za nepotřebnou a zbytečnou. Direktoři totiž sepsavše novou odpověď na toto poslední psaní císařovo poslali obojí dne 30. června císaři. Na počátku této odpovědi omlouvali pokorně svou defensí, prosíce císaře, aby potřebu její uznal a zbrojného lidu svého do Čech nevysýlal. Co se pak výhrůžky Thurnovy Budějovickým a Krumlovským týče, tu nezapřeli a nezatratili, nýbrž naopak schválili, pravíce, že na rozkaz jejich měl donutit cizí lid válečný, aby se ven ze země odebral. Toto nařízení direktorů že Thurn oznámil Budějovickým po dobrém; ale když se zpečovali toho učiniti a tudy se prohlásili za zjevné nepřátely země a vlasti své, že „teprvé hrabě nato dorazil na ně některými slovy tvrdými, což nic divného a ne-

obyčejného není v příhodách takových.“ Avšak úmysl jeho že nebyl jim v nejmenším škoditi a ubližovati, jak viděti na Krumlovských, kterým se nic protivného nestalo a kteří od vojska stavovského nijakž nebyli sužováni, když cizí lid válečný z města svého vypověděli. A proto že není ani slušné ani důležité příčiny, aby císař snad jen Budějovickým k vůli uváděl do země cizí lid vojenský. Na konci pak vyhrožovali direktoři, kdyby cizí lid vojenský uveden byl do země proti právu a zřízení zemskému, že by lid obecný v Praze a po krajích na zprávu o tom ihned se vzbouřil a na všecky kláštery a řeholníky udeřil, tak žeby pak direktoři násilí takového, i kdyby chtěli, nemohli bez boje překaziti a zastaviti. A tak že stavové by byli nuceni takovému cizímu lidu mocí se opříti a mezi okolními sousedy a panovníky pomoci a podpory vyhledávati. Bylo to tedy první veřejné ohlášení, že stavové jsou odhodláni proti panovníku svému i cizí pomoci se dovolávati a s cizími zeměmi proti němu spolky uzavírati.

Direktoři osvědčili smýšlení své dvojím skutkem, který hlásal dostatečně, že se nehodlají více vyrovnávati po dobrém. Předně uvedli ještě dne 30. června poslední výhrůžné psaní císařovo v známost stavům, ani se byli již rozjeli ze sněmu do svých domovů, zvláštním patentem. Při tom neostýchali se doložiti, že z psaní císařova a z jiných zpráv se porozumívá, kterak nepřátelé mají úmysl do království Českého mocí válečnou vtrhnouti, národ Český o všecky svobody a práva, o pokoj připraviti a jej naposledy i zahubiti. Jelikož k odvrácení toho všeho je zbrojné moci nevyhnutelná potřeba, direktoři napomínali stavů, aby z lásky k vlasti v této důležité potřebě všecky dříve a nyní povolené daně v čas a pokud možno hned na hrad Pražský odvedli a tím vlasteneckou svou lásku osvědčili.

Direktoři dále nedbajíce více veřejných ohledů k místodržícím královským, uvalili přísnou dohlídku na nejvyššího purkrabí. Dvanácte vojáků položeno mu do domu, aby jej bedlivě střežili a všeliké jeho pokusy o útěk zmařili. Také paní Polyxena z Lobkovic, manželka nejvyššího kancléře, zadržena jest násilně v Praze i se synem svým, když se chtěla odebrati do Vídně za svým manželem. Později direktoři ji propustili, když se za ni na žádost krále Ferdinanda přimluvil kurfiřt Saský.

Zatím došly do Vídně odpovědi stavů ze dne 27. června a direktorů ze dne 30. června. Matiáš z nich seznal, že stavové čeští nehodlají se poddati po dobrém, smírným vyjednáváním; i popřál ochotně sluchu rádcům, kteří navrhovali, aby do Čech poslán byl patent nový, přísný a rozhodný. Stalo se tak dne 9. července. Císař velmi srozumitelně dal znáti stavům, že prohlédá jejich neupřímnost. Pravilť bez obalu, že napomenutí, výstrah a rozkazů jeho nedbají; že sami místo prostředků mírných počali s najímáním vojenského lidu a se zbrojením, a tak že je také nucen uchopiti se podobných prostředků k hájení svých poddaných duchovních i světských. Co se týká rušitelů pokoje obecného, císař že uznává za spravedlivou žádost stavů, aby byli spravedlivě potrestáni. Leč poněvadž podle zdravého rozumu nikdo nemá býti považován za zločince takového, jakým nebyl usvědčen a odsouzen, tedy aby i osoby od stavů obviněné byly před soud pohnány. Neboť kdyby se tak nestalo, že by stavové sami rušili svobody, práva a zřízení zemské, za jejichž obhájce se vydávají, a že by tím jiným špatný příklad dávali. Pohrůžku pak stavů, že by byli nuceni proti cizímu vojsku ucházeti se a pomoc u panovníků zahraničných, Matiáš odbyl tím, že bez toho už všady se o pomoc takovou ucházeli, avšak nadarmo; neboť žádný panovník že neposkytne pomoci ze strachu, aby vlastní poddaní podobným způsobem proti němu se nevzepřeli.

Na toto důtklivé psaní stavové odpověděli teprvé dne 19. července, omlouvajíce opoždění své tím, že měli důležité jednání s kurfiřtem Saským. Největší váhu kladli stavové na slova císařova o vojsku, které chtěl vypraviti do Čech, dokazujíce mu, že vojsko sebrané v ostatních zemích císařových a v říši Německé je zrovna tak cizí jako vojska kdekoli jinde naverbovaná; a že by tím porušil také svou přísahu a zákony zemské. Neboť zřízení zemské že každého, kdož jakýmkoli způsobem a s jakýmkoli lidem úmysl má do království vtrhnouti, zjevně za nepřítele království Českého vyhlašuje a pokládá. V tom měli stavové ovšem pravdu, ale neméně pravda bylo i to, že zřízení zemské nedovolovalo ani jim, aby bez svolení krále, bez pořádného sněmu hotovost zemskou nařizovali, lid zbrojný najímali a proti králi svému vojensky se připravovali. A zdaliž tedy, když sami zákonů nešetřili, mohli se slušně dovolávati ochrany týchž zákonů proti jinému? To direktoři zajisté dobře cítili a proto tím důrazněji vypisovali chování se samého císaře ve věcech náboženských, pro které že došlo k násilnostem proti místodržícím, když stavové u císaře nemohli se domoci zachovávání majestátu a ochrany proti

rušitelům jeho ani skrze ústní ani skrze písemné žádosti a stížnosti, ani na sněmě a skrze své defensory. Když tedy nepřátelé stavům i trestem smrti vyhrožovali, svobodu v náboženství jim zamezovali, majestát, porovnání a snešení sněmovní rušili; a když sám majestát každého takového za rušitele obecného pokoje vyhlašuje a zřízením zemským stavům ta moc se propůjčuje, na zhoubce a rušitele obecného pokoje beze všeho právního procesu sáhnouti: proto že se nesluší, aby se stavové s takovými rušiteli soudili, než že má s nimi naloženo býti podle příkladů, jaké se už staly v Čechách a v jiných zemích. Na výčitku císařovu, že se ucházejí v cizině o pomoc nenáležitou, direktoři odpověděli, že nic nevyhledávají, co by od jiných šlechetných a rozumných lidí nemohlo býti schváleno, za slušné a náležité uznáno. Konečně poprvé projevili svou ochotu k smírnému vyjednávání s komisaři královými, když by k tomu ustanoven byl kurfiřt Saský a jiní knížata protestantští a když by tito stavům svobody náboženské zaručili.

Nesmíme si však věc představovati tak, že císař na zprávu o povstání českém vzdal se naprosto posavadních svých záměrů, a že byl odhodlán zachovávati ve všem všudy práv a svobod zemských v Čechách, stane-li se se stavy odbojnými narovnání po dobrém. Císař sice vyjednával, jak jsme viděli, neustále se stavy českými, ale při tom nepřestával stavy české považovati za odbojníky a konal hned potřebné přípravy, aby si, nebude-li možno po dobrém, zjednal mocí zbraně poslušnosť v Čechách a stavy neposlušné pokořil a potrestal. A v tom byl mu hlavním rádcem a podněcovatelem král Ferdinand.

Císař přede vším dal stavy české u kurfiřtů a jiných knížat říše Německé, jakož i v jiných zemích vyhlásiti za pozdvižené a zpronevěřilé. A jelikož hodlal je donutit i mocí zbraně k poslušenství, ucházel se také po zvláštních poslech o pomoc a podporu proti nim. Dne 30. června dal pak císař vyhlásiti po celé říši Německé zvláštní patenty, kterýmiž se rozkazovalo, aby nikdo na svých panstvích, ani po městech, ani u poddaných najímání vojska pro Čechy, přehlížení jeho a pochodů netrpěl, nýbrž aby každý takové najímání zastavoval a kazil.

Při dvoře císařském mělo se za to, že vlastními prostředky budou moci zjednati armádu 11.600 mužů pěchoty a 2600 jízdných. Pohotově bylo několik tisíc mužů od nedávné války s Benátčany, kteréžto vojsko leželo ve Furlansku. Bylo tedy jen potřeba povolati je z Furlanska do Rakous. Ostatní měli býti najati. Proto vydány patenty verbířské již počátkem měsíce června, tak že smírné smlouvání císařovo se stavy českými zaniklo takřka v rachotu bubnů verbířských. Značnější pomoc očekávala se také od Uhrů a od některých katolických knížat v Německu. K arcibiskupu Salcburskému vypraven schvální posel požádat jej za vyzbrojení a vydržování 1000 mužů. Avšak hlavní podpora na lidech a na penězích očekávala se od Španělska.

Španělský vyslanec jsa přesvědčen, že Čechové se nepoddají po dobrém, radil císaři k prostředkům důraznějším. Slíbiv ihned, že přimlouvati se bude u dvora španělského za vyzbrojení značného vojska, zaslal brzy na to důvěrný list do Španěl, v němž žádal krále svého nejen za vyzbrojení 10—12.000 mužů vojska pro císaře, nýbrž i za pomoc hotovou a to všemi penězi, které král bude moci sehnati a na věc tuto obětovati.

To však byly jenom návrhy a přípravy, jelikož císař pořád ještě váhal a se rozpakoval, a pro vlastní nedostatek peněz a také svou povahou k rozsáhlému zbrojení zvláštní chuti nejevil. V takovémto odkládání a váhání podporovala císaře hlavně ta okolnosť, že Ferdinand nucen byl meškati na sněmě Prešpurském. Vyslanec španělský, který byl císaře nadarmo pobádal k rozhodnému jednání, přispěl zajisté nemálo k tomu, že hněv Ferdinanda se pak obrátil proti kardinálu Khleslovi, který byl přímo obviňován, že podporuje povstalce české, že má tajné spojení s hlavami stavů českých, a že Matiáše přemlouvá k mírnosti a shovívavosti. A podezření toto způsobilo pád muže, takřka všemohoucího, který činností svou hluboko s neblaze zasahoval do dějin českých.

Konec kardinála Khlesla.

Ferdinand navrátiv se z Uher počal hned jednati s arciknížetem Maximilianem o zajetí a odstranění kardinála Khlesla. Když k tomu radil i vyslanec španělský a záměr ten schvaloval, pozval arciknížě Maximilian Khlesla na den 20. července k sobě na návštěvu. Khlesl se dostavil a byl ještě dříve, nežli spatřiti mohl arciknížete, zatčen od pana z Breuneru u přítomnosti pana ze Stadionu, pak hrabat Dampierra, Celalta a Montecuculiho, kteří k tomu byli schválně objednáni. Breuner hned poroučel, aby Khlesl svlekl šat kardinálský a oblekl

se do přichystaného prostého oděvu duchovního; kardinál se tomu vzpíral, ale denucen tak učiniti pohrůžkami hraběte Dampierra, který mu zadával besectných kluků hrozu, že se mu ještě hůře povede, pakli okamžitě neuposlechne. Naděrmo Khlesl žádal, aby veden byl k císaři; bylo mu to odepřeno, načež hned odveden krytou chodbou z hradu ven na val a přes ten k bráně Skotské. Posadili jej do vozu šestispřežního, kočí práskli do koňů a jelo se tryskem ven z Vídně v průvodu oddělení jezdců, jimž velel sám hrabě Dampierre. Za dvě míle cesty posazen Khlesl do jiného vozu s čerstvým trojspřežením a vezen přes Nové město za Vídní do Čotvínu. Teprvé odtud nesen na nosítkách přes hory štýrské a korutanské do Tyrol na hrad Ambrasský, kam se dorazilo za osm dní a kde Khlesl ostal uvězněn. Kromě nosičův a několika služebníků byli při Khleslovi na celé cestě jen pan Breuner a pan z Volkenšteina.

Ve Vídni samé, kromě několika osob zasvěcených, dlouho nikde nevědělo, co se s Khleslem stalo. Ano i vlastní jeho služebníci, kteří jej byli doprovodili do hradu císařského, častování jsou kolik hodin v jiné komnatě, čekajíce, až pán jejich ukončí důležité řízení, kdežto on nalézal se již daleko za Novým městem. Císař Matiáš sám ležel na lůžku churav, když se tyto věci sběhly s milovaným jeho rádcem a důvěrníkem. A když mu to Ferdinand a Maximilian ihned osobně oznámili, v málomocném hněvu zatínal zuby do prostěradla. Jednání takovéto nazval surovým a poroučel, aby Khlesl byl okamžitě zpět přiveden. Než arciknížata jednání své odůvodňovali a Matiáš, který se jako děcko nechával voditi svým radám, nedovedl ani tentokráte setrvati při svém rozhodném předsevzetí a tak nevydal rozkazu a nečinil nic rozhodného, aby Khlesl byl vyhledán a do Vídně nazpět přiveden. Naopak císaře proto pojala bázeň, aby snad nebyla obmezena i jeho osobní svoboda a bezpečnost. Proto dával ložnici svou pevně zamykati a mluvil i o tom, že se dá v ochranu Čechům nebo Hornorakušanům. A císařová, k níž strana Khleslova utekla se o podporu, neměla také pomoci. Proudem slzí ulehčovala zármutku svému a arciknížatům činila trpké výčitky, které ovšem nic neprospěly. Pakli Matiáš hned v prvním okamžiku se nebodhodlal ke skutku rozhodnému, kterým by zvrátil jednání arciknížat, později měl k tomu odvahy a vůle tím méně, když strana Ferdinandova neustále líčiti mu Khlesla jakožto nebezpečného pleticháře, člověka lakomého a pánovitého. A tak Matiáš, v přesvědčení svém vždycky nestálý, zvolal konečně: „Jestli že náš nejtajnější rada vskutku takových věcí proti nám se dopustil, pak jste to čiperné šelmě udělali, co jí patřilo.“ V takovém smýšlení dal se pak Matiáš snadno přemluviti, že arciknížatům odpustí, když by jej řádně odprosili. Umluven tedy způsob, jak by se to mělo státi, načež Matiáš dne 29. července oběma odpustil, aniž by ho byli formálně odprosili. Tím byla ukončena různice v rodině císařské; Matiáš jen to si vymínil, aby Khlesl zachován byl na životě a aby jedinému papeži ponecháno bylo jej souditi.

Papež Pavel V. nemínil dopomoci Khleslovi k předešlému místu. Maximilian zemřel koncem roku 1618, a na krále Ferdinandovi papež žádal toliko formální zadostučinění toho způsobu, aby žádal pro sebe a pomocníky své rozřešení od církevní kletby a pak aby udal příčiny, pro které Khlesla násilně odstranil. Příčiny tyto Ferdinand chtěl hned oznámiti, ale aby žádal za rozhřešení, k tomu nemohl se odhodlati, poněvadž podle přesvědčení svého vykonal skutek, k němuž měl úplné právo. Později však poddal se i v této věci. S Khleslem samým, který již 30. července převeden byl na hrad Inšprucký a tam věznění až do podzimku roku 1619, zavedl papežský nuncius Verospi vyšetřování pro velezrádu a pro ubližování prospěchu církve, z kterýchž složinů vinil jej král Ferdinand. Khlesl vzdav se všelikého hájení své osoby dal se na milost stolice papežské, načež odveden jest co vězeň papežův do kláštera Svatojirského blíže Šváce, kde měl ostati v doživotním vězení obmezen jsa na svůj pokoj a nemaje ani té svobody, aby si mohl s kýmkoli dopisovati.

Od členů rodu panujícího a rad jejich byl Khlesl obviňován, že rozdmychoval spor mezi Rudolfem a Matiášem, čímž protestanti v zemích Rakouských mohli velké moci nabýti a stavové čeští majestátu dosáhnouti. Činnost jeho líčena tak, jako by vinen byl povstáním v Čechách a jako by podporoval Turky v Uhrách. Přímo kladeno mu za vinu, že tomu překážel, aby Ferdinand se stal nástupcem Matiášovým v zemích koruny České, že za peníze ujímal se protestantů na škodu katolíků a že se dopustil svatokupectví.

Khlesl od synů národa Českého nezaslouhuje žádné obrany, neboť neprávem se mu vytýkalo, jako by on v něčem podporoval české nekatolíky, nebo dokonce snahy jejich, čelící proti prospěchům rodu panujícího. Naopak rady jeho Matiášovi byli takového druhu, že měly za účel vyhubení církve pod obojí a lutheránů,

úplné pokoření stavů českých a pronikavé obmezení svobod jejich. Že rady jeho měly účinek opáčný, a že nesmířlivosť a převrácenosť proti nekatolíkům v Čechách vedla až k povstání, to bylo sice ovšem z velké části neblahým následkem činnosti a rad Khleslových, ale ne jeho úmyslem a účelem. On chtěl prospěti mnoho katolíkům a ještě více panovníku svému, Matiášovi, ale v horlivosti své radil mu a katolíkům k takovým věcem, že z toho vzali velkou škodu. Podstatnější je ovšem výčitka, že Matiáše štval proti Rudolfovi, a že pak všemožně překážel, aby Ferdinand za živobytí Matiášova nestal se králem Českým. Jednal tak ze ctižádosti, aby vládl, což ovšem nebylo s prospěchem rodu Habsburskému.

Ve věcech peněžních Khlesl hověl špinavému lakomství. Jako by neměl dosti na příjmech z dvou biskupství a z metropolitního proboštství ve Vídni, užíval postavení svého jakožto přední rada císaře, aby vynucoval peníze, kde jen k tomu byla příležitosť. Stavové čeští, moravští, slezští a j. v. platili mu značné sumy; vyslanci cizích mocností bez darů nic u něho nepořídili; dvůr španělský platil mu ročně 3000 skudů, kterýžto plat zvýšil na neustálé žebronění Khleslovo na 10.000 skudů. Tím způsobem nahromadil Khlesl velké jmění, jehož čásť po zatknutí jeho zabavena od komory císařské a vynaložena na zbrojení proti Čechům.

Nástupce papeže Pavla V. Řehoř XV. dal se obměkčiti od přátel Khleslových tou měrou, že vymohl u Ferdinanda, aby Khlesl mohl být vězením v Římě. Tam Khlesl přibyl 27. listopadu 1622 a brzy na to sám si vyprosil od Ferdinanda svobodu s tou výminkou, aby do Rakous více nechodil, aby se zřekl práva k jmění svému a aby v Římě užíval nezkrácených důchodů z biskupství Vídeňského a Novoměstského. Konečně na prosby neustálé svolil Ferdinand roku 1627 i k tomu, aby Khlesl směl se navrátiti do Vídně, kde roční svůj důchod zvýšil až na 48.000 zl. Zemřel 18. září 1630 v stáří 77 let. Z jmění svého, které vzrostlo asi na půl milionu zl., odkázal asi 46.000 zl. příbuzným, všecko ostatní věnoval účelům duchovním.

Kterak se chovali Moravané k povstání Českému.

Rok 1618 červen — prosinec.

Poměr mezi císařem Matiášem a mezi stavy českými byl takový, že mohlo se sice ještě zjednati narovnání smírným vyjednáváním, ale podle toho, co jsme nahoře viděli, bylo k tomu velmi málo naděje hlavně proto, že Matiáš neměl při sobě rádců rozvážných a státníků opravdových; a pak také hlavně proto, že sám čekanec trůnu Českého a již korunovaný král Český, Ferdinand, neměl ani té povahy, ani té politické zkušenosti, aby byl dovedl povoliti, kde nebylo lze hlavou zeď proraziti. Za takových okolností bylo tedy takřka jisté, že dojde k válce na život a na smrť. A proto velmi mnoho záleželo na tom, jak zachovají se ostatní země koruny České, jak zachovají se ostatní rakouské země rodu Habsburského.

Nejvíce záleželo na Moravě. V zemi této rozhodoval radou a vlivem svým pan *Karel z Žerotína*. Pakli ten se prohlásil rozhodně pro povstání, přidala se zajisté k Čechám celá Morava a celá koruna Česká byla stracena pro císaře. Kdyby se rozhodl jináče, mohl císaři nemálo prospěti. A Karel z Žerotína v záplotcích nynějších hrál úlohu, jaké se od něho Čechy nijak nenadály podle toho, že posud byl hlavou oposice protestantské, a že udržoval důvěrné spojení s protestanty německými, a zvláště s Kristianem z Anhaltu. On si totiž předsevzal *pracovati o pokoj a neublížiti rodu Habsburskému* a tím spravoval kroky svoje bez ohledu na to, zdali ublíží tím svým souvěrcům nebo ne. Způsobem takovým musel se státi politickým odpůrcem Čechů, pakli tito ne pokojně, nýbrž mocí zbraně se domáhali svých záměrů. Výčitky, které mu byly proto činěny, odbýval těmito slovy: „Jest mi to s velikým podivením, že se mnou jsou tak špatně spokojeni, poněvadž jsem posud přece nic jiného nečinil, leč k pokoji radě se vší pilností a opravdivostí jej vyhledával a podporoval, neproviniv ničeho ani slovem ani skutkem. Také proti Čechům jsem se nikdy neprohlásil, aniž jich protivníkem se činil, nebo proti nim někoho posazoval; *nemaje věc jejich nikdy za bezpráví*; arci že jsem způsob, jakým oni při svou vedou, nikdy neschvaloval, ale proto neužili nikdy ode mne nějakého nepřátelství“. A podle tohoto dovedeme si již vysvětliti jednání Žerotínovo, o němž budeme vypravovati.

Pan Karel z Žerotína jmenován byl, jak známo, hejtmanem zemským na Moravě pro zásluhy své, které si získal o Matiáše dopomožením mu k markrabství Moravskému. Svobody zemské byly tou dobou ve všem všudy zachovávány; ale Žerotín nechtěl již nic míti s úklady proti rodu panujícímu, čímž se rozkmotřil s některými svými přátely politickými. R. 1615 vzdal se úřadu svého z příčin neznámých a na

místo jeho dostal se věrný stoupenec politiky císařské pan *Vladislav z Lobkovic*, bratr kancléře českého. Než proto pan Žerotín nepřestal míti účastenství v životě veřejném a nepřestal pro svou poctivost, výmluvnost a vzdělanost požívati úcty a vážnosti jak protestantů tak katolíků.

Tak se stalo, že povolán byl do Vídně od samého císaře, když vypuklo povstání české, aby dal radu, jak by povstalci čeští mohli býti uspokojeni. Ve Vídni se zajisté nadáli, že Žerotín nejen bude znáti pravý původ a příčiny povstání, nýbrž že také bude míti dosti vlivu na náčelníky české, aby mohl s nimi s dobrým zdarem vyjednávati. A tak Žerotín odjel do Vídně z Třebíče dne 14. června 1618. Ve Vídni ještě toho času nescházelo lidí, kteří Žerotína považovali za odpůrce politiky císařské, an je ochoten spolčiti se s povstalci českými. Zejména kardinál Khlesl radil, aby byl Karel z Žerotína zatčen a uvězněn, poněvadž prý tak Morava přijde o hlavu a nebude moci povstati. Ale jak velice se klamali takovíto horlivci v Žerotínovi, ukázalo brzké jeho jednání a skutečné jeho zásluhy o císaře.

Nejvyššímu kancléři českému a sekretáři Michnovi, kteří s Karlem z Žerotína ve Vídni mluvili, radil tento, aby k vyrovnání sporu užilo se mírných prostředků, jmenovitě navrhoval, aby arcikníže Maximilian odebral se co nejdříve do Čech jakožto prostředkovatel. Sotva se o Žerotínovi nabylo přesvědčení, že o císaře neukládá, obdržel slyšení u Matiáše a hned také ustanoveno užíti pomoci jeho na Moravě, aby tato se nepřidala k českým povstalcům. A tak mu uložil císař již při druhém slyšení dne 21. června, aby na příštím sněmě v Olomouci podporoval předlohy královské. Pan z Žerotína odebral se tedy bez prodlení na Moravu.

Stavové moravští sjeli se v Olomouci dne 26. června. Tam přibyla deputace česká, jejíž vůdce Jindřich Slavata požadoval od stavů moravských, aby byli za jedno se stavy českými t. j. aby se přidali k povstání. Valná část stavů byla ochotna přání tomuto vyhověti a navrhovala, aby zvolena byla deputace, která by se do Prahy odebrala a tam očitě o stavu věcí se přesvědčila. Byl to návrh velmi praktický, neboť tím způsobem mělo se zjednati první spojení se stavy českými. Již tu však osvědčila se působnost pana Karla z Žerotína, který v čas přibyl do Olomouce. Na radu jeho většina stavů návrh ten zamítla a přijala návrh jiný, aby vypravena byla deputace do Vídně a tam aby radila císaři k mírným prostředkům k upokojení povstání českého. A do této deputace zvolen kromě kardinála z Ditrichštejna a knížete Karla z Liechtenštejna pan Karel z Žerotína. Zároveň se stavové usnesli najmouti 2000 jízdných a 3000 pěších, jak pravili, pro lepší opatrování vlastní země, což svědčilo, že chtějí býti pro všecky případy připraveni.

Deputace ve Vídni velmi špatně pořídila. Tam o vyjednávání nechtěli prozatím ani slyšeti odkazujíce v té příčině k době pozdější až bude vojsko císařské v Čechách; pak prý bude moci císař s větší reputací jednati. Kromě toho seznal pan z Žerotína, že u dvora vládne duch pomsty a nesmiřitelnosti, že se myslí na potrestání Čechů a na zabavování statků, aby tím uhrazeny byly výlohy, které působí zbrojení a vypravení vojska. Proto však pan Karel z Žerotína nezměnil přece přesvědčení svého a hodlal pomáhati císaři, aby uspokojil svým vlivem nespokojené poddané jeho v Čechách. Jediné, co se panu Karlu z Žerotína tentokráte ve Vídni podařilo, bylo, že vymohl, aby svolán byl sněm zemský. Nežli totiž deputace se odebrala do Vídně, rozletěla se blesken po Moravě zpráva, že vojsko císařské má táhnouti na Čechy Moravou. Proti tomu zdvihl se všeobecný odpor jednak pro škody, které z toho Moravanům hrozily a pak také proto, že Moravané nechtěli uvaliti na sebe výčitku, jako by se první stavěly proti Čechům. Pronášeno tedy přání, aby svolán byl sněm obecný do Brna, kde by se tato záležitost vyřídila. Žerotín přinesl s sebou z Vídně slib, že sněm svolán bude ke dni 13. srpna.

Na sněm tento dostavil se Ferdinand jakožto zástupce císařův v průvodu 1000 jezdců a pluku pěchoty a byl od stavů v Brně slavně uvítán. Císař požadoval, aby stavové dovolili vojsku císařskému průchod Moravou a pak aby mu propůjčili polovici svého najatého lidu proti Čechům. K prvnímu požadavku svoleno beze všeho, druhý však poodložen v ten způsob, aby se s Čechy jednalo o vyrovnání po dobrém. Do deputace k tomu cíli ustanovené zvoleni zase kníže z Liechtenštejna a pak pan Karel z Žerotína. Deputace měla si napřed zajeti do Vídně pro poučení a pak v Praze napomenouti stavů českých, aby se slušným podmínkám nevzpírali, neboť kdyby osvědčili úplnou nesmířlivost, že by Moravané byli nuceni spojiti se s císařem proti nim. A to všecko stalo se zajisté hlavně přičiněním pana z Žerotína, který tím způsobem už strhl Moravu do proudu politiky císařské. Horlivost Moravanů byla tím nápadnější, že hned ustanovili vrchního velitele vojska,

které by po případě mělo pomáhati císaři. Ustanovení za velitele jeho kardinál z Ditrichšteina, jenž dal na hlavní praporec namalovati svůj znak rodinný a nad ním nápis latinský: „Ecce duo gladia hic!“ (Aj tuto dva mečové!)

Po rozpuštění sněmu odebrala se deputace moravská do Vídně, kde se s důvěrníky císařovými dohodla o předběžných podmínkách, které měla oznámiti stavům českým. Měla žádati na Češích 1. aby císaře prosili za odpuštění; 2. aby sami při něm poníženě vyrovnání vyhledávali; a 3. aby na krále Ferdinanda za přímluvu v té příčině prosebně se obrátili. Císař a strana jeho očekávali, že stavové čeští zastaví nepřátelství a rozpustí svůj zbrojný lid, když se jim slíbí, že o stížnostech jejich vyjednávati budou nejen kurfiřt Mohučský a kníže Bavorský, nýbrž také kurfiřt Saský a falckrabě

Praha roku 1606. Vyšehrad a hořejší Nové město. (67.)

Bedřich. Moravská deputace byla zajisté přesvědčena, že na takovéto podmínky Čechové zbraně nesloží a do vyjednávání se nepustí, ale ona měla úkol určitý také od sněmu moravského a tak odjela do Prahy přece, ačkoliv byla dostatečně poučena, jaké smýšlení panuje při dvoře vídeňském. Jmenovitě seznala deputace smýšlení papežského nuncia, který měl ovšem veliký vliv při dvoře císařském. Když totiž se poroučela císaři, setkala se v hradě s nunciem, který deputaci napomínal, aby hleděla v Praze hned také několik osob zajmouti. Kníže z Liechtenšteina odpověděl mu však se smíchem, že Čechové nejsou ani poddaní aniž otroci papežovi a Karel z Žerotína dodal: „Proč nám raději neporoučejí, abychom jim ihned hlavy srazili?“

Podle oznámení, které se stalo do Čech

od sněmu brněnského, deputace moravská měla přijeti do Prahy již dne 10. září 1618. K tomu dni sjel se skutečně do Prahy výbor stavovský, zvolený od posledního sněmu, aby společně s direktory uvážil radu a návrhy Moravanů a dal jim na ně přiměřenou odpověď. Než deputace moravská toho dne ještě nepřijela. Do Prahy donešen však toho dne nový přípis císařův ze dne 6. září, jímž císař požadoval od stavů českých, aby správy země se vzdali, lid zbrojný propustili, všecky věci v předešlý způsob zase uvedli a podle mandátů císařských poslušně se zachovali. Když by tak učinili, císař sliboval, že k vyrovnání sporu a k vyhovění stížnostem stavů ustanoveny budou jisté osoby, že každému stane se po právu podle nálezu sněmovního a král že šetřiti a zachovávati bude všech svobod a privilejí stavovských. Kdyby však stavové mandátů císařových nedbali a tomu, co se od nich požaduje, nevyhověli, pak ať každý sobě samému připočte následky neposlušnosti. Zároveň napomínal král Ferdinand stavů českých, aby k císaři poslušnost osvědčili a mandátům jeho zadost učinili. On že se vždycky u císaře přimlouval, aby spor byl přátelsky vyrovnán, a že se bude za stavy tím horlivěji přimlouvati, pakli se poslušně zachovají. Listy těmito měla se patrně upraviti půda deputaci moravské, aby stavové čeští se stali povolnějšími. Než jaký duch ovládal stavy české, ukázalo se již při této příležitosti. Když totiž připomenuté listy byly přečteny, Václav Vilém z Roupova promluvil k direktorům a výboru stavovskému, že již to zřetelně mohou poznati, kterak od nepřátel jejich všecka cesta k císaři jim zamezena jest a tak což činiti jiného, než pánu Bohu se poroučeti a brániti se násilí.

Deputace moravská vstoupíc z Rakous na půdu českou, ubírala se krajinami, kde válka již zuřila. Buquoy s armádou císařskou stál tou dobou u Jeníkova a Thurn u Čáslavě. Hrozné byly už tehdáž následky války, ačkoliv tehdáž trvala teprvé čtrnácte dní. Všecka země kromě měst a některých městeček byla pusta a liduprázdna, všude byly stopy požárů a násilí, že by srdce kamenné musilo nad tím se ustrnouti a vzplakati. V táboře císařském Buquoy posly moravské uvítal šetrně a dal je uctivě provoditi až k předním strážím vojska stavovského. Ale Thurn vítal je v čele armády své jako k bitvě seřaděné a spořádané, oděn jsa v plném kyrysu. Na místě přátelského pozdravení vítal je trpkými slovy: „Vaše Milosti, páni přátelé, děkuje se vám, že jste tak upřímní, a že jste nám nepřítele do země pustili; může se vám to dobře zpomenouti!“ Pak jim ukázal s vršku, na němž stál, drahně ohňův, kteréž císařský lid založil v okolních vesnicích, řka: „Z toho můžete výborně, jakož i já poznati, jak milostivé je srdce císařské k Čechům, jímž jest se tak začasté až dosavad stavům zamlouval.“ Deputace žádala po té, aby se mohla bráti kratší cestou prostředkem tábora, ale hrabě z Thurnu jí toho odepřel, pravě, že za škodu slíbiti nemůže. A tak deputace musela tábor obejíti. Bylo to špatné znamení pro posly, kteří převzali úkol tak nevděčný; a znamení toto dobře se shodovalo s veřejným míněním v celých Čechách, jak se ukázalo zejména v Praze samé při příjezdu deputace a při celém její vyjednávání.

Lid český neznaje všech pohnutek a příčin povstání českého, a nedoveda rozeznávati mezi právem, pokud bylo na straně císařově a na straně stavů, řídil jednání hlavně podle hnutí srdce svého, komu ono přálo a bylo nakloněno. A tu lid nemohl nijakž srovnati s citem svým, že družná Morava, jedna krev s Čechy a „přední oud koruny české“ byla větším nepřítelem povstání českého nežli Slezané, Němci Rakušané, ano i nežli dalecí Maďaři. Vyslanci moravští tedy jedouce po ulicích pražských, museli na vlastní uši slyšeti mnohá ostrá slova, ano i nadávky, jakými lid ulevoval své nevoli.

Dne 17. září uvedeni poslové moravští slavným způsobem do soudné světnice čili sněmovny, kde je očekávali direktoři s připomenutým výborem stavovským a tady uvedeni na sedadla po levé straně trůnu pro ně připravená. Pan Karel z Žerotína, mistr v řečnictví, ujav se slova, omlouval nejprvé Moravany, že „jakožto přední oud království Českého teprvé nyní a jako nejpozději ke stavům království Českého toto poselství činí a se ohlašují“; potom prosil, aby stavové čeští „prohlídajíce k své povinnosti, též nebezpečenství svému i jiných zemí, před císařem se snížili, a skrze svou pokoru zase jej sobě v lásku uvedli“ .... Stavové moravští prý uznávají, že ve sporu tak závažném nedá se vyrovnání snadno zjednati, a proto že se přimlouvali u císaře, „aby to vše, což jest se tu stalo, skrze vzácné knížecí osoby spokojeno bylo. Což ačkoliv dokonale způsobiti nemohli, jak odpověď jim na to daná ukazuje, však že naději dokonce neztratili, zvláště když stavové království Českého dále při císaři toho poníženě vyhledávati, a oni stavové markrabství Moravského za ně se přimlouvati budou. Sic jináč jestliže by k tomu přijíti nemělo, že by v pravdě nic jiného se obávati nebylo, než zkázy a zahynutí království Českého; neb že císař

jakožto tak veliký a mocný potentát déle nežli stavové válku vésti může. Z toho potom kdo by odpovídati musil, tomu že se snadno vyrozuměti může". Karel z Žerotína líčil potom útrapy války, následky zastavení práva a soudů, hynutí obchodu a živností a doložil, že dlužno pochybovati, „zdali ty věci jdou po Bohu a jsou-li s Bohem začaty čili ne". Aby pak stavové mohli lépe porozuměti, jaký je úkol deputace, pan z Žerotína odevzdal direktorům psanou instrukci, která jim byla dána k vyjednávání od sněmu moravského. Jednání toho dne ukončilo se tím způsobem, že direktoři poděkovavše deputaci moravské, čas si vyžádali, aby o návrzích Moravanů se mohli uraditi a je uvážiti, nežli jim dají odpověď.

Řeč pana Karla z Žerotína a jeho snahy byly by zajisté způsobily mocný dojem, ano snad i hotový převrat v Praze, kdyby na jedné straně Moravané byli drželi s Čechy nebo alespoň zachovávali opravdovou a přísnou neutrálnost a pak kdyby byl pan Karel z Žerotína přinesl Čechům alespoň nějaké záruky, že císař a Ferdinand skutečně se hodlají smířiti a vyrovnati. Ale když deputace nic takového slíbiti nemohla, naopak vyznati musila, že císař podržeti chce zbrojné své síly, a když tedy od Čechů požadovala úplné podrobení a hotové vydání se na milost a nemilost: Čechové museli nabýti nedůvěry a podezření, že pan Karel z Žerotína propůjčil se císaři za nástroj k podrobení Čechů. A takovýmto přesvědčením a smýšlením nahoře vypsaným řídili se direktoři při svém vyjednávání s deputací moravskou.

Předseda vlády direktorské pan Václav Vilém z Roupova navštívil s Budovcem z Budova pana Karla z Žerotína v jeho bytě, a tu jim řekl upřímně vůdce deputace moravské, že nepřijela proto do Prahy, aby prostředkovala vyjednávání a vyrovnání, nýbrž jen proto, aby stavů českých přátelsky napomenula a jak by se spor nejlépe dal uklidit, s nimi se poradila. Prostředkování samo náleží prý kurfiřtům říše Německé. Tím bylo ovšem nejlépe potvrzeno, že Moravané jsou touto dobou na straně císařově a další rady Žerotínovy neměly pro ně žádné ceny a musely u nich vzbuzovati tím větší odpor a nedůvěru. Pan Karel z Žerotína odporoučel jakožto nejlepší prostředek k vyjednávání a smíření, aby Čechové napřed zbraň složili, poněvadž nejprvé k ní sáhli, císaři na milost se poddali a pokořili; naproti tomu měl jim dán býti od císaře takový úpis: kdyby v budoucnosti od kohokoli proti majestátům a svobodám jich se čelilo a jim se od kohokoli ubližovati chtělo, aby se teprvé potom opřeli a proti každému takovému rušiteli defensí čili obranu zříditi mohli. Pak že by i Moravané i Slezáci stavy české podporovali, když by se takovýto revers nezachovával. Byla to však jen pouhá rada a proto ovšem pan Karel z Žerotína hned dodal, že Moravané se budou přimlouvati u císaře, aby se tak stalo. Podle patentů, které posud vydány byly z Vídně proti vládě stavovské, nebylo ani pomyšlení, že by císař takovýto revers podepsal. Kromě toho nemohlo býti ani pomyšlení na upřímné smíření, když se neustále požadovalo od Čechů, aby vojsko své rozpustili, kdežto císař je chtěl podržeti, poněvadž stavové museli se právem obávati, že by pak císař do Prahy vtrhl a každého potrestal, kdo měl účastenství v odporu proti němu. Proto pan z Roupova netajil se více s pravým svým smýšlením a odpověděl panu Karlovi z Žerotína, že za nejlepší prostředek a počátek vyrovnání uznává, aby škodný lid Dampierrův byl od císaře zpět povolán a více obyvatelům škod nečinil, králi pak samému země jeho nehubil. Strany reversu pán z Roupova projevil přesvědčení své v ten smysl, poněvadž Čechům přímluvy kurfiřtů nic nezpomohly, že mnohem méně prospěje přímluva Moravanů. A vůbec že jest to tak jako slunce na nebi patrné, že deputace Moravanů toliko proto do měst Pražských přijela, aby se jako nějací Pilátové očistili; ježto kdyby jaká upřímnost v nich k národu Českému byla, že by nebyli na zhoubu jeho dopustili verbování císařského lidu ve svém markrabství a pak že by nebyli dopřáli přehlídnutému a zpořádanému svobodný průchod skrze svou zemi, ani že by nebyli ustanovili komisaře, kteříž by to vojsko na pomezí země České doprovodili.

Dne 18. září sešli se direktoři s výborem stavovským, aby se uradili, co by se mělo Moravanům odpověditi. Pán z Roupova ovšem podal zprávu o rozmluvě s Moravany, načež přítomní k tomu radili, aby se Moravanům podalo vysvětlení, proč Čechové zbraní se uchopili. Kromě toho vypravena deputace k Moravanům za tou příčinou, aby vyslechla, co mají ještě Čechům vyříditi, poněvadž pan Karel z Žerotína ve schůzi včerejší vyřízení své ukončiti slíbil. Když při té příležitosti pan Karel z Žerotína opět Čechům radil, aby vojsko své rozpustili, císaře za milost prosili a jemu se pokořili, odpověděno mu od Čechů, že zbrojného lidu dotud nerozpustí, dokud stavům se nedostane záruky, že svobody a privileje jejich budou zabezpečeny. Na to jali se vypočítávati všecka příkoří, která se jim stala, že byli cti a hrdel odsuzováni, že

nepřátelé jejich chtěli stav městský od stavů vyšších odtrhnouti, že defensorům sjezdy zapovídali, kostely bořili, kdo na víru katolickou přestupovati nechtěli, že je uvězňovali a j. v. A z toho všeho že souditi se může, kterak předsevzetí stavů začato je s pánem Bohem a jím také se řídí, poněvadž tu pře boží se dotýče. Pan Karel z Žerotína, jenž viděl, že řeči hlavně jeho se dotýkají, odpověděl, že Moravané dostávali o hnutí českém zprávy ode dvora císařského jmenovitě od kancléře z Lobkovic a sekretáře Michny, kterými se u Moravanů vzbuzovala ošklivost proti stavům českým. Ale nyní že již poznává, kterak předsevzetí pánů Čechů je z Boha a jím se řídí a „nyní že vyslanci moravští dokonaleji, gruntovněji a volněji při dvoře císařském to přednesou a o to jednati budou.“ Ale potom pan Karel z Žerotína zase jináče jednal, nežli jak tuto sliboval.

Dne 21. září direktoři s výborem stavovským přehledli a opravili návrh odpovědi, která by se poslala stavům moravským. Direktoři opakovali příčiny povstání svého. Hned pak srovnávali jednání své s odporem Moravanů proti císaři Rudolfovi r. 1608, pravíce, že Moravané tehdáž pouze pro zlořády hejtmana zemského defensí sobě zřídili, a direktory zvolili; což byla výčitka velmi trpká, zvláště když se k tomu přímo doložilo, že Moravané neměli se vydávati do Vídně, nýbrž že bylo povinností jejich podle smluv Čechům pomocí svou přispěti a lidu císařskému vtržení do Čech zabrániti. Požadavek Moravanů, aby stavové čeští vojsko své rozpustili a se pokořili, direktoři naprosto zamítli, pravíce, že tak učiniti nemohou, dokud nebudou míti bezpečné záruky, že politické a náboženské svobody jejich budou se zachovávati. Ostatně, že nikdy prostředky mírnými a bezpečnými nepohrdali a že jsou každou chvíli ochotni, před císařem se snížiti, jeho věrnými a poslušnými poddanými zůstávati. Proto že žádají stavů markrabství Moravského, vymoci u císaře svou přímluvou, aby zemi svou hubiti nedopouštěl, nýbrž ukrutenství vojska svého zastavil a lid tento ze země odvolal a rozpustil; a stavové že podobně učiniti slibují, budou-li svobody jejich dostatečně zabezpečeny. Návrh takovéto odpovědi zaslán po zvláštním rychlíku do ležení nejvyšším jenerálům, aby o něm pronesli své mínění a předložen také poslům moravským, aby se vyjádřili, zdali odpověď takovou mohou přijmouti.

V základní věci nebylo podle této odpovědi žádného dohodnutí: Moravané přinesli s sebou a zastávali požadavek, aby stavové čeští zbraň složili, Čechové však naopak požadovali, aby císař napřed vojsko své odvolal a rozpustil a svobody jejich zaručil. Při takových protivách nebylo pomyšlení na dohodnutí.

Pan Karel z Žerotína opřel se v odpovědi této zejména odstavci, jako by byli Moravané zřídili defensí z příčin menších, snaže se dokázati, že k tomu měli více práva nežli nyní Čechové. Čechové nehodlajíce se dále sporovati s Moravany vypustili z odpovědi své věci Moravanům nemilé a aby se neuzavřela úplně cesta dalšímu vyjednávání, projevili konečně na návrh samého pána z Roupova rozhodnutí své v ten smysl, že *jen tehdáž pustí se do vyjednávání, když císař určitě svolí k nějakému příměří, aniž by ovšem Čechové musili zbraně složiti.* A s takovouto odpovědí odjela deputace moravská koncem měsíce září do Vídně, kde však jevilo se málo skutečné a opravdové smířlivosti; neboť zrovna tou dobou (dne 29. září) císař po dlouhém vyjednávání s vyslancem kurfiřta Saského o smíření s Čechy oznámil rozhodnutí své v ten smysl, *aby Čechové složili napřed zbraně, než se počne vyjednávati.*

Na Moravě zatím dála se znenáhla změna smýšlení ve prospěch Čechů, což objevilo se již na sjezdě v Brně, kterému deputace moravská podávala zprávu o svém pořízení ve Vídni a v Praze. Sjezd brněnský totiž, vyslyšev zprávu Žerotínovu usnesl se, požádat císaře, aby nevypomínal Čechům více přikoří, jemu učiněných a aby ušetřil zemi dalšími průjezdy vojska svého. O jiných důležitých věcech mělo se jednati na příštím sněmě, jenž byl na žádost sjezdu svolán ke dni 15. prosince 1618.

Na všech stranách uznávala se vysoká důležitosť nastávajícího sněmu. Strana císařská skládala tentokráte veškeru svou naději na pana Karla z Žerotína a proto ho císař žádal za radu a dobré zdání ve všech věcech, které se sněmu toho týkaly. Sám král Ferdinand měl se tentokráte zase vydati osobně do Brna, ale na cestě se vrátil, poněvadž mu pan z Žerotína zaslal výstrahu. Jakožto komisaři císařští přijeli na sněm Jindřich z Kolovrat a Bedřich z Talmberka. Kromě toho nalézali se v Brně kníže z Liechtenšteina, nejvyšší kancléř český Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic, Kardinál z Dietrichšteina a pověstný Pavel Michna. Avšak i druhá strana dala si velice záležeti, aby na sněmě stalo se dohodnutí pro Čechy příznivé. Náčelník protestantů hornorakouských pan Tschernembl zajel si za panem z Žerotína na Třebíč, aby jej získal pro spojení s Čechy, a za toutéž příčinou psali mu hrabě z Thurnu a markrabě

Krňovský; ale pan Karel z Žerotína nenechal se přemluviti a hodlal na příštím sněmě pracovati pro zjednání pokoje bez ublížení rodu Habsburskému. Dále vypravili Čechové dne 2. prosince do Brna zvláštní deputaci, aby se zasadila u sněmu o přistoupení Moravanů k Čechům. Do deputace té zvoleni Pavel z Říčan, Oldřich Gerštorf z Gerštorfu a Smil z Michalovic. Za nimi přibyl do Brna nenadále hrabě z Thurnu v průvodu praporce jízdy, kterýž z Rakous přikvapil do Brna, aby přítomností svou protestantům dodal chuti a odvahy. A přítomnost jeho také skutečně způsobila, co očekával. V Brně nastalo nárazmné pohnutí a najednou dodalo stavům protestantským tolik odvahy, že z řečí jejich padl veliký strach na katolíky. Tito jsouce leknutím celí bez sebe, domnívali se, že opakovati se budou v Brně nejmémé příhody pražské. Známý nám Fabricius, který se v Brně usadil, utekl z města; Michna následuje příklad jeho, provedl pro lepší bezpečnost útěk svůj v rouše kněžském.

Na sněmě zdvihli protestanti hned prudký odpor proti císaři a nechtěli o ničem jiném slyšeti, nežli o připojení k Čechům. Došlo k takovým sporům a výstupům, že protestanti od katolíků se oddělivše, dva dni sami o sobě se radili a ani pana Karla z Žerotína do shromáždění svého nepustili. Konečně jej přece povolali a pan z Žerotína výmluvností svou tolik způsobil, že protestanti spojíce se zase s katolíky na tom přestali, *aby císaři bylo důrazně raděno ke konečnému porovnání s Čechy*. Jenom ve vlastních moravských záležitostech jevil se patrný účinek připravujícího se obratu. Stavové protestantští, totiž odeslali císaři zvláštní spis se svými stížnostmi oznamujíce při tom svůj úmysl, že se nehodlají císaři žádnou pomocí zavazovati, pokud stížnostem jejich nebude vyhověno a pokud svobody náboženské nebudou jim dostatečně zaručeny. Stavové vyměřovali také lhůtu, do které by se mělo stížnostem jejich vyhověti, pravíce, nestane-li se tak ve třech nedělích, tedy že stavové pod obojí musejí sami pomysliti na prostředky k napravení těch věcí.

Ve Vídni byli spokojeni i s tímto výsledkem a císař zaslal pánovi z Žerotína dar, za který tento děkoval slovy pokornými a vděčnými zavazuje se císaři k službám větším a platnějším. Byl tedy úplně na straně císařské a protestanti nemohli počítati na pomoc jeho.

Náboženské spory v Slezsku. — Knížectví Opavské. — Kníže Krňovský. — Kterak se chovali Slezané k povstání Českému.

Rok 1611—1618 říjen.

Již na str. 733 jsme vypravovali, kterak stavové slezští stěžovali si v Praze r. 1609 na utlačování víry protestantské, vypravujíce zejména o biskupu Vratislavském, arcikníšeti Karlovi, kterak na statcích svých nechce nikoho trpěti, kdo není náboženství římskokatolického; kterak katolíci v diécesi Vratislavské straně evangelické odnímají kostely, fary, podací kostelní i školy. V Praze vymohli si Slezané také majestát na svobodu víry protestantské (ze dne 20. srpna), ale tím nebylo zastaveno a zmařeno všeliké utiskování, zrovna tak ne jako v království Českém. S biskupem Vratislavským byly i potom mnohé spory o víru, tak že i v Slezsku udržováno bylo v tom ohledu neustálé jitření a napnutí.

Praktické ochrany proti arcikníšeti Karlovi dostalo se zejména městu Nyse, kteréž mu bylo poddáno. Knížata a stavové slezští obdrževše totiž od Matiáše potvrzení majestátu za přítomnosti jeho ve Vratislavi r. 1611 povolili dne 24. října na základě majestátu toho měšťanům města Nysy, aby sobě kněží a kazatele evangelické na svůj vlastní groš chovali a služby církevní v jistém domě pokojně vykonávali, dokud by kostela sobě nevystavěli. K tomu jim také slíbili potřebnou ochranu proti biskupovi.

Biskup však nezměnil smýšlení svého, za kterouž příčinou vypukl mezi ním, knížaty a stavy slezskými nový spor roku 1616. Knížata a stavové ujali se měšťanů znovu, poněvadž biskup porušil majestát. Proti tomu utekl se biskup o pomoc k švakru svému králi Polskému a ten hned pohrozil Slezanům branným zakročením, budou-li se ujímati poddaných biskupových, požaduje k tomu konci, aby stavové popřáli volný průchod vojsku jeho, když by je poslal do Slezska.

Knížata a stavové odpověděli na to králi Polskému, že měšťané v Nyse nedopustili se žádné neposlušnosti, nýbrž biskup že je a jiné své poddané proti majestátu nemilostně sužuje pro jich víru evangelickou. A proto že se oprou každému, kdo by se biskupa chtěl ujímati a že cizímu vojsku nedopustí průchodu. Tím však spor nebyl urovnán, nýbrž vášně na obou stranách ještě více se rozpoutaly, jelikož biskup docházel podpory od samého císaře zrovna tak jako tou dobou katolíci v Čechách.

Biskup bránil evangelíkům v Nyse, aby si

vystavěli vlastní kostel v městě nebo na předměstí a překážel jim zejména také v užívání a dosahování práv městských. Jelikož však měšťané majestátu pevně se přidržovali, ani tresty a vězením se odstrašiti nedali a jelikož, jak praveno, docházeli také ochrany u stavů, biskup utekl se o pomoc také do Vídně. Stavů to neostalo tajno a když tedy biskup veřejně hlásal, že jemu po tom majestátu nic není a on ani poddaní jeho jím se říditi a spravovati povinni nejsou: knížata a stavové, ve Vratislavi shromáždění, vznesli to na císaře obšírným psaním dne 4. května 1616, žádajíce, aby překazil rozkazy a jednání arcikníže te Karla, kteréž čelí proti majestátu. Na sněmě, od něhož byl zaslán tento list císaři do Vídně, byl přítomen sám jmenovaný arcikníže; ale ani tento list nezměnil smýšlení jeho, aniž se podařilo stavům přemluviti jej po dobrém, aby poddaných svých pro víru nepronásledoval. Biskup odjel rozmrzen a dal hned zatknouti a uvězniti některé měšťany v Nyse, kteří osobně byli ve Vratislavi, aby stížnosti své stavům přednesli; jednoho z nich pak dal dokonce mečem popraviti.

Knížata a stavové slezští majíce na zřeteli pohrůžku krále Polského a vidouce, co arcikníže před sebe béře, vydali mandaty po krajích, aby všickni vesměs byli s lidem svým pěším i jízdným na hotově; na potřeby vojenské povolili 1,200.000 zl. Daně, které císaři povolili na tomto sněmě, měly se prozatím podržeti v zemi pro vlastní potřebu, což oznámili císaři prosíce, aby jim zjednal dříve dokonalý mír a pokoj v zemi, chce-li daní těchto užíti.

Toto usnešení knížat a stavů slezských bylo císaři podáno v Čechách na hradě brandýsském, načež vypraveni do Vratislavě královští komisaři pán z Nostic, rada dvorský a nad apelacemi, Jiří ze Schönaichu, slezský a lužický dvorní kancléř a pán z Berghausu, komory slezské president, aby tu nevoli mezi stranami vyrovnati hleděli. Zároveň císař zaslal psaní králi Polskému, žádaje ho, aby se do věcí slezských nevkládal, strýce jeho proti zemi nepodporoval a knížatům a stavům žádných pohrůžek nečinil. Statečné jednání stavů a tyto kroky krále Českého přiměly arcikníže te k povolnosti. I prohlásil, že lutheránské měšťany v městě Nyse bude trpěti, že dovolí na katolickém hřbitově pohřbívati, v kostelích svých děti evangelické křtíti. Ale aby sobě na předměstí vystavěli kostel, k tomu že žádným způsobem povoliti nemůže.

Tato zdánlivá povolnost arcikníže te netrvala dlouho. Císař Matiáš neohlížeje se na majestát nařídil dne 7. září 1616 Karlovi, knížeti Minsterberskému, vrchnímu hejtmanu v Slezsku, aby evangelíkům v Nyse služby církevní docela zastavil, kazatele jejich z města vypověděl a školu evangelickou zavřel. To ovšem posadilo arcikníže te zase na koně, tak že se opět ucházel o pomoc krále Polského, poněvadž věděl, že stavové jsou odhodláni zbrojnou mocí práva svého hájiti.

Knížata a stavové slezští učinili nový krok u císaře, aby práva svého obhájili. Oznámiliť v lednu 1617 císaři zvláštním listem, k čemu se král Polský chystá z nabádání strýce svého, a jakého sami jsou úmyslu, nebudou-li moci při majestátu svém s pokojem zůstati. Na to císař napomenul znovu krále Polského, aby nic takového proti Slezsku nepodnikal; biskupovi pak domluvil, aby se o takové věci nepokoušel, a stavům slíbil, že spor ten mezi nimi a biskupem Vratislavským dá porovnati novou komisí.

Stavové slezští psali o tu věc i k defensorům pod obojí v království Českém, žádajíce je podle smlouvy a konfederace za jistou pomoc, když by budoucně někdo jednal proti jejich svobodám. Defensoři čeští prozatím odpověděli, že je věc vysoce důležitá, a že tedy psaní Slezských předloží stavům českým a o čem se společně usnesou, to že knížatům a stavům slezským bude bez prodlení oznámeno.

V tak napnutém stavu byly věci v Slezsku, když vypuklo české povstání.

Kromě toho staly se v Slezsku ještě jiné události, pro které Slezané byly v odporu s císařem a klonili se k stavům českým. Sem náleží přede vším udělení Opavska v léno knížeti Karlovi z Liechtensteina, kterého knížata a stavové nechtěli uznati za bezprostředního pána svého.

Karel z Liechtensteina (o němž bylo vypravováno již na str. 596—598), syn Hartmana na Feldsberku v Dolních Rakousích, narodil se 1569 a měl bratry Maximiliana, který byl o devět let mladší a pak Gundakara, který se narodil 1580. Všickni tři vychováni byli ve víře evangelické, ale později všickni přestoupili na víru katolickou. Karel, jemuž se po otci dostal Feldsberg a Maximilian, nabyli jmění v Moravě skrze své manželky Annu a Kateřinu, dcery a dědičky bohatého pana Jana Šembery z Boskovic, posledního po meči rodu svého. Manželka Karlova Anna zdědila panství Úsov a Černou Horu. Okolo r. 1600 nabyl Karel též panství Plumlova.

Jaké účastenství měl pan Karel z Liechtensteina v povýšení Matiáše na markrabství Moravské a pak na království České, o tom bylo

již vypravováno na str. 612 a t. d. Byly to služby tak veliké a tak platné, že se mohl nadíti za ně odměny veliké. Ctižádostivý pán tento zatoužil po knížectví Opavském, chtěje, aby mu bylo uděleno v léno za peníze, které poskytl Rudolfovi a Matiášovi, čehož také pomocí místokancléře slezského pána z Schönaichu skutečně dosáhl již r. 1613. Dne 28. prosince 1613 udělil totiž Matiáš knížeti z Liechtensteina za jeho služby a „aby svůj knížecí stav mohl lépe držeti a zachovávati“, knížectví Opavské v léno se všemi statky komorními, příjmy a důchody, se všemi právy i s právem minci raziti, soudy, cly, lény a j. v. Kníže měl zasedati na sněmě a v soudě zemském. Hrad Opavský a příslušný k němu statek zapsán byl Karlu Bastovi a kromě toho vězely na něm jiné dluhy; zboží to měl kníže vyplatiti 125.000 tolary a pak je také připojiti k ostatnímu lénu. Naproti tomu vymíněno, aby berně obecná, daň z piva, cla pohraničná odváděna byla jako posud císaři a kníže aby konal služby rytířské jako jiní stavové. Kromě toho musil se kníže zavázati za sebe a za své potomky, kdyby jeden nebo více z jeho potomků odpadli od víry katolické, že pozbydou tím práva dědičného a Opavsko že spadne na toho, kdo má po nich největší právo k dědictví.

Dne 2. ledna 1614 složil nový kníže Opavský přísahu věrnosti do rukou vrchního hejtmana slezského knížete Karla z Minsterberku; dne 22. dubna téhož roku byl pak na sněmě ve Vratislavi od knížat a stavů přijat za člena a dne 15. května přisahali mu měšťané Opavští věrnost a poslušnosť, začež se k nim ukázal velmi milostivým. Zvláštním úpisem se zavázal zachovávati majestát a ponechati měšťany evangelické při tom, co drží v obledu církevním; kromě toho jim postoupil kostelík sv. Barbory, patronátní právo nad tímto kostelíkem a nad školou, dovolil, aby ve věcech manželství obraceti se směli na některou evangelickou konsistoř v Slezsku, vydal jim zbraně a střelivo, které se posud chovali na hradě a slíbil, že jim beze všech poplatků vymůže privileje jejich, které se ještě nacházejí u dvora císařského.

Avšak páni a rytíři knížectví Opavského nechtěli Karla z Liechtensteina uznati svým knížetem a podrobiti se panství jeho, ani po dobrém ani po zlém. Když jim totiž bylo oznámeno od místokancléře, že mají holdovati knížeti Karlovi z Liechtensteina, ohradili se proti tomu u hejtmana zemského a sněmujíce pak dne 14. a 15. května v Bílovci zavázali se vespolek býti za jeden člověk a nedostaviti se před komisary, jenž mají uvésti nového knížete. Komise prozatím stavy jen napomenula k poslušnosti, aby císař neměl příčiny uchopiti se ráznějších prostředků.

Stavové knížectví Opavského podali císaři pamětní spis, vykládajíce, že knížectví Opavské nemůže býti odcizeno od koruny České a hejtmanem zemským že může býti jmenován jen muž domorodý. Vedle toho si stěžovali, že Liechtenstein si „osvojil Opavsko beze všech výminek“ a že komise město Opavu od stavů odvrátila. Zároveň se stavové obrátili o pomoc k Moravanům, kteří se ochotně uchopili té příležitosti, aby uhájili spojitosť Opavska s Moravou. Moravané tedy pojednavše na sněmě o té záležitosti vypravili k císaři poselství s kardinálem z Dietrichsteina v čele, aby se přimluvili za stavy. Kardinál žádal od císaře, aby prohlásil alespoň ústně, že Opavsko je příslušenstvím Moravy, aby stavy Opavska zůstavil při jich privilejích a město Opavu aby důtklivě potrestal pro jeho odpadlictví. Kardinál sděli také usnesení sněmu moravského, že Moravané hodlají v čas potřeby ujmouti se tří vyšších stavů opavských, kdyby knížata a stavové slezští užili proti nim násilí, a že neznají žádného jiného knížete Opavského nežli císaře samého. Stavové čeští také se ujali stavů opavských, požadujíce od císaře, aby přiměl kuížete z Liechtensteina vzdáti se nároků svých na Slezsko. Naproti tomu si stěžovali Slezané na stavy opavské, že dlužni jsou Slezsku již přes dvě tuny zlata (po 100.000 tolarech) a že tedy proto se vzpírají spolku s ostatním Slezskem, aby peněz těch nemuseli zaplatiti. Vedle toho pak se divili, jak Moravané a Čechové mohou se ujímati tak horlivě stavů opavských, když prý nemají žádného práva ke knížectví Opavskému.

Za takových poměrů uchopil se Matiáš prostředku obvyklého, aby totiž místo rázného rozhodnutí věc protáhl vyrovnáváním a vyjednáváním. I svolil obě strany ke dni 24. listopadu 1614 do Vídně, na čemž setrval i přes námitky Čechů, že tato sporná věc vlastně náleží před generální sněm český. Do té doby, nežli se stane vyrovnání a rozhodnutí, měli vyšší stavové opavští setrvati v bezprostředním poddanství císaři jako dříve, sněmy a soudy měly se odbývati posavadním obyčejem.

Ve Vídni vyjednávalo se několik neděl, vedly se ostré řeči, psaly se návrhy, odpovědi a repliky, až císař užil vhodné příležitosti, aby věc zase odročil. Za záminku posloužila mu výmluva českých zástupců, že nemají dostatečného plnomocenství k tomu, co se od nich požaduje. Nový rok čili lhůta ustanovény stranám tu ge-

norální sněm v Praze. Tou dobou však bylo každému zjevno, že císař nehodlá pořízení své odvolati; a stavové opavští měli největší odpůrce v místokanceléři Schönaichovi a v kardinálu Khleslovi, kteří podněcovali Slezany, aby se nevzdávali svých požadavků. Stavové opavští nebyli však tím odstrašeni, nýbrž v podrážděnosti odhodlali se k jednání ještě rozhodnějšímu. Na obecném sjezdě stavů v Hulčíně bylo usneseno, aby každý jednotlivec se zavázal, že přidržovati se bude císaře, nástupců jeho a svobod zemských, a že o tom zašle úpis hejtmanu zemskému. Kdo by tak učiniti nechtěl, s tím že by se naložilo jako se zbójníkem; a také aby nikdo statek svůj neprodával tomu, kdo by podobného úpisu nechtěl vydati. Proti knížeti z Liechtensteina objevila se koncem r. 1615 ta stížnost, že na přímluvu jeho knížata a stavové slezští odpustili Opavským část daně a kníže sám že pak na šlechtické domy v Opavě uvalil větší břemena nežli na měšťanské. Za takových poměrů nebyle divu, že nebylo docíleno dohodnutí ani v Praze. Spor vlekl se dále, až vypuklo v Praze povstání, před nímž ustoupil do pozadí.

Také v sousedním *Krňovsku* nebyly poměry napořádány. Knížectví toto bylo se dostalo koupí markrabatům Braniborským, linie francké, ovšem jakožto příslušenství koruny české. Když tato linie vymřela Jiřím Bedřichem, spadlo Krňovsko na linii druhou kurfiřtsko-braniborskou, zejména na kurfiřta Jáchima Bedřicha, kterýž je postoupil r. 1606 dědičně synu svému *Janu Jiřímu*, k čemuž přidal panství Bohumínské a Bytomské. Již však následujícího roku oznámil král Rudolf markraběti Janu Jiřímu, že Krňovsko náleželo jen větvi francké a když ta vymřela, že připadlo císaři a koruně české. Později sice Rudolf slíbil, že o držení Krňovska rozhodne jen řádný soud, ale ta nejistota a neurčitost, že by mohl o knížectví Krňovské přijíti, visela nad markrabětem nenstále jako meč Damoklův a přispěla nemálo k tomu, že se přidal k odpůrcům Rudolfovým. Strana protestantská v Němcích, kteráž pracovala proti rodu Habsburskému, a kteráž za náčelníky své měla knížete Kristiana z Anhaltu a kurfiřta Saského, přijala markraběte Jana Jiřího s otevřenou náručí a náčelníci stavovského hnutí v Čechách uvítali nového tohoto spojence tím ochotněji, že v něm viděli horlivého agitatora mezi knížaty a stavy slezskými.

Toto soupeřství vedlo k zjevné roztržce a k nesmiřitelnému nepřátelství, když Rudolf zamítnuv roku 1609 holdování Jana Jiřího zaslal 28. dubna 1610 list vrchnímu hejtmanu v Slezsku, kterým nároky markraběte Braniborského na knížectví Krňovské prohlásil za neplatné. Z toho pak důvodu, že Jan Jiří na posledním sněmě slezském se přimlouval za spolek s Čechy, císař prohlásil, že není pánem jeho a že nemá práva zasedati mezi knížaty a stavy slezskými. Proto nařídil hejtmanovi, dokud spor o Krňovsko nebude soudně vyřízen, aby markraběte Jana Jiřího nevolal na sněmy a sjezdy a kdyby přes to se dostavil, aby ho do sezení, k poradám a hlasování nepřipouštěl. Pakli kurfiřt v zemi ostane, měl se hejtman starati, aby neuzavíral s cizinou spolků a aby nekonal cizině služeb vojenských. Ostatně nařídil císař tímto psaním, aby ani ostatní knížata a stavové slezští neuzavírali spolků bez vědomí a vůle jeho a aby se nemíchali do cizích sporů. Jak málo knížata a stavové dbali tohoto napomenutí, viděti nejlépe z toho, že neupustili od spolku svého s Čechy a že příštího roku sbírali vojsko proti Pasovským, když se proneslo, kterak arcikníže Leopold ukládá o práva a o svobody stavovské. Asi polovice najatého lidu rozložena byla v Krňovsku a nad lidem tím ustanoven byl markrabě Jan Jiří vrchním velitelem.

Nový král Český Matiáš dostaviv se do Vratislavě, přijal sice jakožto lénník holdování i od knížete Krňovského, ale neuznal přece práv jeho, nýbrž učinil nové kroky, aby Jan Jiří byl zbaven této země. O panství Bohumínském bylo právě rozhodnuto dne 17. května 1618, že je má vydati, jakmile mu bude nahražena suma zápisná a to, co věnoval na opravy; a kromě toho musel se obávati, že může býti také odsouzen, aby vydal Krňovsko proti navrácení tržní sumy nebo třeba i beze vší náhrady: kdož by se divil, že se chutě postavil v řady odpůrců Matiášových, když vypuklo české povstání?

Na svém místě jsme vypravovali, že stavové čeští, jakmile vypuklo povstání v Praze, vypravili dne 30. května zvláštní posly do Slezska a do Lužic, aby žádali na stavech těchto zemí pomoc na základě spolku roku 1609 uzavřeného pro ten případ, kdyby císař válečně do Čech vtrhl. V poselství k stavům slezským byli hrabě Jan Albín Šlik, Bedřich z Bílé, Martin Fruvein a doktor Kašpar Luk, kteří přibyli do Vratislavě počátkem června. Sjezd knížat a stavů slezských byl se nedávno rozešel, než stavy všecky zastupovali a tedy jakýsi výbor tvořili tak zvaní „stavové sousední“, kteří měli statky své blíže Vratislavě, ovšem s právem na

sněmě zasedati a mohli tedy bez nesnází do Vratislavě se dostaviti. Jakmile jim tedy byl oznámen příchod poslů českých, sjeli se v Břehu a již dne 18. června oznámili poslům českým, že svolají sněm knížat a stavů slezských. Čechové měli pak již za několik dní příležitost seznati přátelské smýšlení „stavů sousedních“: když totiž císař Matiáš žádal, aby dali svolení své k verbování a k svobodnému průchodu válečného lidu, odepřeli mu to naprosto.

Sjezd knížat a stavů slezských zahájen jest dne 3. července. Císař vyslal k němu co komisaře svého dvorního radu Petra Jindřicha z Strahlendorfu k tomu účelu, aby Slezanů odvrátil od spolku s Čechy a vymohl na nich podporu pro císaře. Na písemné poselství ko-

Hrabě Karel Bon. Buquoy. (68.)

misaře císařského dal sněm dne 14. července také písemnou odpověď toho smyslu, že přeje císaři šťastné panování a že se naděje, kterak císař časem se postará, aby majestát byl v celosti své proveden v Slezsku a aby vyhověno bylo stížnostem stavů. Při tom však neopomenuli oznámiti, kterak vyrozuměli ze zpráv hodnověrných, že v Čechách byl majestát porušen na Broumovských, Hrobských a jiným způsobem, jak vypisuje se zejména v apologii, ale to že nepřipisují císaři, nýbrž radám jeho, vyznavače víry pod obojí nenávidícím. Avšak nejen v Čechách, i v Slezsku že se dály a dějí posud nátisky a příkoří pro víru pod obojí, jak se vy-

rozuměti mohlo z mnohonásobných stížností „od vyznavačů konfese augšpurské v městě Nyse, v duchovenství stragovském a Libentálu, v Opolí, v Ratiboři, v Hořejším Hlohově, v Pruskově, též nynějšího času od obyvatelů knížectví Těšínského, kterak vrchnosti katolické s lidmi svými poddanými nakládaly, privileje jejich na kusy rozřezaly, kostely a fary pod obojí osobami náboženství katolického osazovaly, některé z nich uzavíraly, nových pak stavěti jim zbraňovaly a zapovídaly, osoby náboženství evangelického násilím ku přijímání pod jednou nutily, a do jiných kostelů evangelických choditi zapovídaly, mnohé z nich těžkým vězením ano i pokutami peněžitými pro to trestaly, kazatele jejich s jinými šlechetnými lidmi z vlasti vypovídali, dobře zachovalé řemeslníky za šelmy vyhlašovaly.“

Knížata a stavové pravili dále, že dobře vědí, kterak císař se má pilně na pozoru, že dal verbovati lid vojenský a mezi okolními panovníky pomoci vyhledávati, tak že se zdá, jako by nedorozumění bylo již na nejvyšší stupeň zjitřeno a jako by „žádným jiným komínem, jediné otevřené války vyjíti a vykouřiti se nechtělo“. Proto že se knížata a stavové usnesli, vypraviti k císaři některé osoby z prostředku svého se žádostí, aby ty všecky věci byly mírnou cestou urovnány. Poněvadž pak císař žádá knížata a stavy, aby stavů českých ku pokoji, k složení zbraně a k obnovení předešlého stavu napomenuli, proto že jsou ochotni podlé té žádosti se zachovati a k stavům českým vypraviti posly své, aby jim oznámili vůli císařskou s tím dodatkem, by císaři prokazovali povinnou šetrnost, mírných prostředků nezamítali a snesitelným výmínkám bez odporu se podrobili; neboť kdyby se jen ze zlé vůle císaři protivili a na mírném a snesitelném napravení svých stížností přestati nechtěli, pak že by stavové císaři a pánu svému pomoci neodepřeli. Konečně oznamovali, že dali naverbovati 6000 lidu zbrojného a sice 2000 jízdy a 4000 pěchoty, poněvadž se silně verbuje v Čechách a na Moravě a poněvadž prý je nebezpečenství, že by se do Slezska mohli prodrati Tataři, kteří do Polska vpadli a zemi tu hrozně spustošili.

Z odpovědi tuto vypsané je patrno, že knížata a stavové slezští se klonili k povstalcům českým. Matiášovi radili k smírným prostředkům, k napravení stížností svých a stavů českých; kromě toho však odepřeli Matiášovi branou pomoc; a vojsko naverbované nepostavili při hranicích polských proti Tatarům, nýbrž podlé hranic českých, ustanovíce vrchním jeho velitelem knížete Krňovského. A tak neutralita jejich byla Čechům naprosto příznivá. Jevilo se to ostatně i v zacházení s vyslanci obou sporných stran. K pánovi ze Strahlendorfu nechovali se sice neuctivě, ale posly české dali vyprovoditi od sto kyrysníků až do Prahy. Co se pak týká pohrůžky Čechům, že by podporovali císaře, kdyby Čechové nepřijali slušných a spravedlivých výminek, to byla zajisté pouhá zdvořilost k císaři, neboť Čechům bylo pak snadně přesvědčiti poslů slezských, že mají závažné stížnosti, že jim nebylo vyhověno, a že se jim nenabízejí spravedlivé podmínky, za kterými by mohli zbraň složiti a císaři na milost a nemilost se vzdáti.

Aby Slezané byli s Čechy jedné mysli, aby se s nimi dohodli, o to nejvíce staral se známý nám kníže Krňovský, Jan Jiří markrabě Braniborský. V známé nám při Slezanů s Čechy o zvláštní kancelář, markrabě byl nejhorlivějším ohnícem snah slezských po samostatnosti, spatřuje v tom pramen velikých nesnází pro císaře a mnohé výhody pro knížata Slezská, bude-li uvolněn svazek s Čechami. Ale po shození místodržících obrátil se na dobro; byl přesvědčen, že podporováním odboje českého uškodí se ještě více rodu Habsburskému a kromě toho věděl, že Matiáš bude míti tím méně chuti a prostředků starat se o vyřízení otázky krňovské, čím více bude zaměstnán povstáním českým. Popřál tedy tím volněji sluchu vyjednávatelům stavů českých, když se o pomoc jeho ucházeli. V poselství slezském, které vypraveno bylo do Prahy, kníže Krňovský sám nebyl, ale měl v něm svého radu a hejtmana Krňovského Hartvika ze Stietten, o němž věděl, že dobře bude jednati v jeho smyslu. A Stietten byl skutečně nejdůležitější osobou v slezském poselství, což bylo dostatečnou zárukou, že stane se dohodnutí mezi Čechy a poselstvím slezským.

V čele poselství, které vypraveno jest do Vídně, byl Jan Kristian, kníže Lehnické a Břežské. Poslové tito dorazili do Vídně s průvodem 200 osob dne 13. srpna 1618; ujali se sice upřímně a rozhodně vyrovnání s Čechy, přednesli císaři také stížnosti stavů slezských, ale nepořídili ničeho. Také přímluva stavů lužických nic neprospěla. Naopak získal císař; neboť jmenovaný kníže, jenž se stal vrchním zemským hejtmanem v Slezsku, přestal odtud podporovati stavy protestantské, pakli dočista nebyl získán od strany císařské. Převrat tento byl hnedle znamenati.

Zatím docházely do Slezska zprávy o stavu věcí v Čechách tak znepokojující, že svolán jest sněm slezský ke dni 23. srpna. Dostavili se na

něj poslové z Čech Oldřich z Gerštorfu a Jiří Hauenšild a domlouvali knížatům a stavům slezským, aby dostáli svým povinnostem, jaké jim ukládá spolek, roku 1609 s Čechami uzavřený. Než sněm se usnesl čekati na zprávu deputace, která vyjela z Vídně teprvé dne 5. září 1618; a tak dáno poslům českým za odpověď, pakli císař nevyhoví stížnostem ve věcech náboženských a stane-li se válka tudíž nezbytnou, že stavové slezští poskytnou pomoc Čechům.

Dříve ještě nežli se poslové čeští vrátili s touto odpovědí do Prahy, direktoři poslali nové psaní po rychlém poslu do Vratislavě, žádajíce za pomoc pro rostoucí nebezpečenství. Znajíce přízeň Slezanů a obdrževše důvěrné sliby od knížete Krňovského, vypravili také Jiřího Sadovského ze Sadova k hranicím slezským, aby jakožto komisař stavovský vedl vojsko pomocné k armádě Thurnově. Ke všemu také jenerálové stavovští Thurn, Kolona z Felsu a Hohenlohe dali požádati knížete Krňovského, aby beze všeho dalšího potazu s vojskem svým k nim přitrhl. Kníže si umínil krok tento podniknouti, ale přece oznámil dne 13. září hejtmanu zemskému, že na zejtří vtrhne do Kladska a odtud že se obrátí do Čech. Ale hejtman zapověděl knížeti takovýto podnik bez svolení sněmu a tak prý kníže z Krňova, jenž měl pod sebou 1500 jezdců a 3000 pěchoty, lítostí velikou a hněvem plakal. Za to kníže vylil si hněv svůj na statcích biskupa vratislavského, kde průchody vojska svého způsobil škody nenahraditelné. O žádosti direktorů radili se „sousední stavové", kteří byli na rychlo svoláni do Vratislavě dne 21. září 1618. Než nechtíce vziti na sebe zodpovědnost za věc tak důležitou, oznámili poslu českému, že svolán je nový sněm slezský ke dni 1. října.

Když Sadovský přinesl do Prahy zprávu o těch věcech, byli prý direktoři „nad tím přenáramně zarmouceni, zapověděvše přísně, aby nikdo z přítomných noviny té mezi lidem neroztrušoval a jej snad tím do pochybností a do zoufalství neuváděl". Hněv přítomných obrátil se hlavně proti knížeti Břežskému, o němž se mluvilo, že jej ve Vídni opojili úřadem tajného rady císařského, že mu tam dali klíč zlatý a že mu propůjčili dědičně úřad vrchního hejtmanství v Slezích. Přes to však direktoři se nevzdali naděje, že Slezané pomoc přece poskytnou. A tak na návrh Kašpara Kaplíře usneseno, poslati Slezanům po rychlém poslu nové důtklivé psaní „po česku" čili hodně srozumitelně, aby pamatujíce na své přísahy, na svou čest a na dobré služby, které jim Čechové vykonali při dosažení majestátu, poskytli Čechům pomoc povinnou. S listem takovým vypraven ještě téhož dne jeden měšťan malostranský do Vratislavě.

Dne 1. října měl se sejíti znovu sněm slezský. Jelikož na tom velmi mnoho záleželo, jak se Slezané rozhodnou, neopomenuli ani císař ani stavové čeští vypraviti k tomu sněmu své zástupce, aby se přičinili o získání stavů. Císař vyslal do Vratislavě Gundakera z Liechtensteina, Mikuláše svobodného pána z Burghausu a Štolcu na Jonsdorfě, Šietperku a Petrovicích, císařského radu a presidenta komory Hořejšího a Dolejšího Slezska a hejtmana knížectví Minsterberského i kraje Frankensteinského a Václava z Četlic na Šonově, radu komory dvorské a hejtmana knížectví Zahaňského. Po nich přijelo poselství české: hrabě Jáchim Ondřej Šlik, Bedřich z Bílé a Martin Fruvein z Podolí. Císař dal sněmu ohlásiti po svých poslech, že v Čechách nejednal proti svobodám náboženským, a že jmenovitě proti Broumovským a Hrobským ničím se neprovinil; že lidu svého z Čech nemůže odvolati a jiným poddaným na krk uvaliti, aby pak se pustil do vyjednávání beze zbraně; náboženských svobod v Čechách že nikdo neruší, že tedy není příčin, pro které by platiti mohl spolek mezi Čechy a Slezany uzavřený a proto že knížata a stavové slezští nemohou býti nuceni, aby lid vojenský poslali Čechům na pomoc. Císař požaduje naopak, aby stavové do českého sporu se nemíchali, žádného vojenského lidu stavům českým na pomoc neposýlali, nýbrž aby ten lid měli na pohotově a když by císař potřeboval, aby jemu poslali ho na pomoc. Poslové čeští ohražovali se proti tvrzení, jako by se jim bylo neubližovalo v svobodách náboženských, i dovolávali se tudíž pomoci slezské na základě smlouvy z r. 1609, kteráž byla uzavřena na vzájemnou obranu svobod náboženských.

Knížata a stavové radíce se několik dní o poslání císařově a o žádosti stavů českých za pomoc, konečně přes tuhý odpor některých osob uznali, že spor Čechů s císařem je náboženský a ne politický, při čemž jim byla hlavním důvodem jmenovitě ta okolnost, že sami přednesše důvody své dostávali odpovědi vyhýbavé a neurčité. I rozhodli se konečně dne 12. října, aby se stavům českým přispělo brannou pomocí, což dali také císaři ohlásiti. Zároveň se usnesli střežiti hranice polské stejným počtem lidu. I nařídili po vší zemi vojenskou hotovost, aby každý hájil vlast, kdyby toho byla potřeba. Hlavní účel střežení hranic polských byl však

ten, aby zabránili cestu do země jezdcům, které král Polský Sigmund III. hodlal poslati císaři na pomoc. A tak hned 20. a 21. října stavové vypravili skrze město Vratislav dva praporce pěchoty k polským hranicím; později mělo více zbrojného lidu následovati.

Jan Jiří, markrabě Krnovský, obdržev nařízení od stavů, aby táhl Čechům na pomoc, vypravil hned 15. října rychlého posla do Prahy s oznámením, že táhne s 2000 pěchoty a 1000 jízdy, aby mu poslali vstříc komisary a ubytovatele, kteří by lid jeho vedli příhodnými cestami k ležení českému a obstarávali mu byty bez obtížení obyvatelstva. Posel dostal pěknou odměnu za tak veselou novinu, která po celých Čechách způsobila nesmírnou radost. Přání markraběte bylo okamžitě vyhověno. Okolo 22. října dostal se lid slezský ke Kladsku a za několik dní až do tábora českého, kde byli radostně uvítáni jak od vojska českého a jeho velitelů, tak i od šesti direktorů, kteří se právě nalézali v táboře českém.

Poznamenati ještě dlužno, že evangeličtí stavové v Slezsku chovali se od té chvíle mnohem rozhodněji proti katolíkům, které považovali za odpůrce předsevzetí svého. Tak dali jmenovitě prohlédnouti příbytky některých katolíků a nalezše u opata v Gryzově několik ukrytých kusů střelby, všecko mu zabavili skrze ritmistra Schaffgotsche.

Jako v Čechách, tak i ve Vídni jevila zpráva o rozhodnutí Slezanů veliký účinek. Politikové vídeňští zaslali Jiřímu z Talmberka, presidentu nad apelacími v Čechách, navedení o vyjednávání s Čechy toho smyslu, aby složili zbraň a rozpustili vládu direktorů, chtějí-li, aby se s nimi vyjednávalo o smír; ale zároveň mu dali plnomocenství, kdyby toho nemohl od Čechů dosáhnouti, aby na konci svolil k příměří za tu podmínku, aby Čechové vojsko své z bojiště odvolali. Nescházelo však také ani rádců, kteří mínění své vyslovovali v ten způsob, aby obě strany přikročily k vyjednávání za stejných výhod, aby tedy obě vojska svá podržely a císař aby beze všeho povolil příměří, nežli se počne o smír vyjednávati. Tolik způsobil rozhodný krok knížat a stavů slezských.

Kterak se chovali Rakušané k povstání Českému.

Rok 1618 květen — prosinec.

V Rakousku mimo korunu českou t. j. v ostatních zemích, které tehdáž náležely rodu Habsburskému, věc Čechů docházela všude nejvroucnějších sympatií. A Čechové ovšem neleníli, aby si získali nové přátely a pomocníky, jakmile v Praze vypuklo povstání. Direktoři vyslali brzy po vypuknutí odboje důvěrné politické jednatele do rozličných zemí rakouských, aby hleděli čelnější osoby získati pro spolek s Čechy a pro podporování snah českých. Císaře Matiáše snahy tyto nezůstaly tajny a tak se také vynasnažil, aby úsilí Čechů bylo zmařeno; podařilo se mu to však jen na krátký čas, jak viděti bude z našeho vypravování.

Především věnovaly obě sporné strany velkou pozornosť arcikníže ctví Rakouskému, které tvořilo strategickou posici, bez níž se císař nemohl obejíti, chtěl-li vojensky zakročiti proti Čechám. I bylo pro císaře věcí velmi nesnadnou zjednati si a pojistiti pomoc a podporu této země, jelikož stavové Dolních i Horních Rakous chovali většinou jen nedůvěru a nechuť k panovníku svému.

Někteří protestantští členové šlechty dolnorakouské podali císaři dne 22. května 1618, tedy den před shozením českých místodržících, spis, v kterém si stěžovali na utiskování protestantů v městech, arcikníže ti poddaných. Císař na ten spis nedal ani odpovědi. O něco později stavové dolnorakouští osvědčili své smýšlení ještě ráznějším způsobem. Když na nich totiž císař žádal v srpnu, aby mu zapůjčili ze zbrojnice své ve Vídni zbraň střelnou a něco střeliva proti Čechům, oni mu to odepřeli a dali hlídati lidem svým zbrojnici dnem i nocí, aby se císař věcí těch nezmocnil. A tak se stalo, že Matiáš musel dáti z Nového města za Vídní 16 kusů střelby přivázti.

Město Vídeň samo prozatím ještě císaři pomáhalo. Darovaloť mu 14.000 zl. a půjčilo kromě toho 30.000 zl., což však nebyla oběť příliš veliká na město tak bohaté. Zdá se však, že Vídeňané tím jaksi se chtěli sprostiti dalších obětí, neboť nebyli více tak ochotnými, když císař požádal za novou půjčku; žádosti této více nevyhověli. Kromě toho nezůstali pozadu ani za stavy šlechtickými, když se na nich také požadovalo jménem císařským, aby hraběti z Dampierru odvedli ze zbrojnice své tolik střeliva, co bude potřebovati. Rada nemajíc chuť vyhověti tomuto rozkazu, svolala obec na radnici k poradě. Tu ozvaly se hlasy pohrůžné od evangelíků na konšely, pakli něco vydají ze zbrojnice, že s nimi bude naloženo hůře nežli v Praze s místodržícími. Když pak se po městě rozneslo, že tři evangelíci, jenž tomu požadavku nejhorlivěji odporovali, povoláni jsou na hrad, lid sběhl se před radnici a donutil

celou radu i sekretáře, že se s nimi vydala na hrad před rytířskou světnici, aby tady podali císaři žádost, až se bude vraceti z kostela. Měšťanstvo žádalo, aby ze zbrojnice městské nic se nebralo. Císař spis ten na místě dal přečísti a vyhověl přání měšťanů, tak že odtud měšťané nebyli nuceni, aby poskytli střelbu a střelivo vojsku císařskému.

Mezi stavy protestantskými pak rostlo kvašení od té doby, co císaři podali spis stížný a nedostávali na něj žádnou odpověď. Proto koncem září 1618 85 pánů a rytířů odebralo se do Ebersdorfu, kde Matiáš tehdy se zdržoval, a vynutili si tam slyšení dne 28. září. Krištof Ondřej z Thonradlu přednesl ústně požadavky stavů, načež je podali císaři také písemně. Když minulo zase čtrnácte dní, aniž by dostali odpověď, vynutili si nové slyšení ve Vídni dne 12. října, při čemž týž Thonradl slovo vedl, ještě ostřeji a prudčeji přednášeje stížnosti stavů. Teprvé za několik neděl císař odpověděl, ale takovým způsobem, že stavové tím nemohli býti uspokojeni. Právě tou dobou upadl císař v takovou tíseň, že musel svolati sněm, aby mu povolil vojsko a peníze proti Čechům. Stavové se na sněm dostavili, ale nechtěli vkročiti do sněmovny, dokud nebude vyhověno jejich stížnostem. Císař nechtěje také povoliti, rozpustil sněm po delším sporování, aniž by byl od stavů dolnorakouských něco obdržel.

V Horních Rakousích nebyl stav věcí pro císaře o mnoho příznivější. Stavové hornorakouští koncem června 1618 na sněmě v Linci shromáždění radili císaři, aby uzavřel pokoj s Čechy. Kromě toho příchylnost svou k Čechům osvědčili i jiným způsobem. Když na nich totiž císař žádal, aby dovolili vojsku jeho z Furlanska povolanému táhnouti svou zemí a aby komisaři jejich vojsko to provodili od branic nejbližšími cestami do Lince, stavové průchod vojska naprosto odepřeli a kromě toho ještě sami průsmyky v zemi své obsadili, nové vojsko verbovali a Dunaj pod Lincem silným řetězem přetáhli a zavřeli. K novému naléhání a na přímluvu mocných lidí povolili potom stavové císaři skrovnou pomoc na penězích a poskytli mu také část náboje, ale při tom trvali dále, aby císař nesměl v zemi jejich vojsko verbovati a rozestavovati. Konečně na neustálé ucházení svolili i k tomu, aby vojsko císařské smělo táhnouti Horními Rakousy, ale jen pod tou výmínkou, bude-li se to díti v malých odděleních. To však byla povolnost jen dočasná, jelikož stavové potom byli tím nepovolnějšími.

Podobá se, že stavy v smýšlení proti císaři utvrdil a povzbudil list z Prahy a osobní přímluva některého z hrabat Šliků; neboť se usnesli rozmnožiti vojsko, které zverbovali hned po vypuknutí povstání českého, ještě o tisíc mužů; kromě toho dali založiti srub blíže Freywaldu, což nesměřovalo proti Čechům a dali zříditi šance čili náspy u Engelhartszellu, což se stalo patrně k tomu účelu, aby se mohlo zadržeti vojsko, které by z Bavor táhlo císaři na pomoc. Císař zvěděv o těchto věcech, vyslal na sjezd stavů do Lince v měsíci prosinci zvláštního posla s tím vzkázáním, aby stavové opatření tato zastavili a zrušili. Než výbor stavovský požadavku tomuto nevyhověl, naopak odepřel císaři všelikou pomoc na penězích a lidu. Kromě toho vypravena deputace do Rohů, kde se mělo vyjednávati s Dolnorakušany a Uhry. Jiných rozhodnějších kroků Hornorakušané prozatím nepodnikli, jelikož čekali, až jak se zachovají Moravané.

Poselství doktora Jesenského do Uher. — Jesenský vězněn ve Vídni.

Rok 1618 květen — 1619 leden.

Direktoři čeští vypravili hned po svém zvolení k stavům uherským rychlého posla s psaním, v němž oznamovali, co, jak a proč tu věc začali. Ale když se návratu posla nemohli dočkati a od Uhrů žádná odpověď nepřicházela, mělo se za to, že posel byl někde na cestě zajat nebo dokonce zabit. Proto vypraven k stavům uherským známý nám doktor Jan Jesenský z Jesenic (podobiznu doktora Jesenského podáváme na str. 1137 a 1138), tehdáž rektor Pražské university, k tomu účelu, aby u stavů uherských vymohl Čechům podporu a pomoc pro ten případ, kdyby někdo je chtěl stíhati a trestati pro odpor jejich. Podpory a pomoci takové měl se Jesenský dovolávati na základě smlouvy r. 1608 uzavřené. Jesenský vyjel z Prahy dne 20. června jen s několika osobami; na cestu dáno mu 300 kop míšenských, šest koní a komorní vůz s tím doložením, jestli úkol svůj šťastně vyřídí, že se mu dostane řádné odměny. Bral se Moravou a dorazil šťastně do Prešpurku dne 26. června, tedy takřka zrovna před rozpuštěním sněmu, na kterém Ferdinand již byl dosáhl koruny uherské. Bylo to ovšem nepříznivé znamení pro posla českého, který ještě téhož dne poučen byl od jakéhosi dobrého známého, že je malá naděje, aby požadavky Čechů byly splněny. Již dne 26. června, jakmile se

po Prešpurku rozhlásilo, že přijel vyslanec stavů českých, mnohé osoby jej navštívily a přátelsky se k němu chovaly. Návštěvy podobné opakovaly se potom neustále, dokud Jesenský pobyl v Prešpurku a on sám také mnohé vzácné osoby navštěvoval, tak že získal mnoho přátel nejen sobě, nýbrž i věci české.

Druhého dne předvolán byl Jesenský k palatinu Forgášovi, který se ho do podrobna vyptával na účel cesty, jmenovitě na to, zdali přijel jednat o pokoj. Při tom projevil náhled svůj o odporu stavů českých v ten smysl, že povstání stavů českých podobá se bouřce, jakou byl někdy způsobil v Čechách Jan Žižka, a že císař asi stěží dříve bude upokojen, dokud mu přední původcové povstání nebudou vydáni. Proti tomu Jesenský zastával se počínání stavů českých jazykem výmluvným, dokazuje, že mají právo k tomu, co podnikají, a že není žádné příčiny, aby se proti nim zakročilo mečem. Na konci žádal palatina, aby mu bylo dovoleno přijíti na sněm, kde by stavům uherským přednesl své poselství. Palatin odpověděl, že prý sám o sobě tu věc nemůže rozhodnouti, že tedy požádá císaře za rozhodnutí. Do té doby aby čekal ve své hospodě, mnoho ven nevyjížděl; ostatně jako bezpečně přijel do Prešpurku, že také s takovou bezpečností bude moci odjeti. Jesenský čekaje na odpověď palatinovu, musel vlastníma očima patřiti dne 1. července na korunování Ferdinanda na krále Uherského, což svým poselstvím měl odvrátiti.

Mnozí evangelíci ubezpečovali sice Jesenského, že schvalují jednání stavů českých, ale Jesenský neočekával více dobrého výsledku, když korunování se odbylo a když hned potom sněm byl uzavřen. Od té chvíle pomýšlel pouze na to, kterak by se vzdáliti mohl z Prešpurku se ctí, aby to nevypadalo, že v Prešpurku ničeho nepořídil. Ucházel se tedy u krále Ferdinanda o slyšení, chtěje mu přáti štěstí k povýšení na trůn uherský. Než Ferdinand mu slyšení neudělil a nařídil bezpochyby, aby úředníci jeho nejvyšší komorník a kancléř s ním promluvili. Úředníci tito obviňovali stavy české, kdežto Jesenský se jich zastával velmi horlivě, tak že se rozešli v nevůli.

Z rozmluv, které měl s palatinem a nyní s úředníky královskými, Jesenský čerpal podezření, že při nejmenším nepožívá úcty a nedotknutelnosti, jaká se prokazuje vyslancům; a v tom utvrzován byl rozličnými zprávami přátel svých. Jmenovitě varoval jej jeden přítel důvěrný před palatinem, kterémuž přisuzoval takovou ošemetnost, že ukládá i o jeho osobní bezpečnosť. Domlouval tedy Jesenskému, aby okamžitě město opustil, že jej vyvede bez nesnází a doprovodí na místo bezpečné. Jesenský však, jenž pocházel ze šlechty uherské, považoval za nečestné a za hotovou zbabělosť, aby tajně uprchl jako nějaký zločinec. I prohlásil, že raději by ztratil život nežli čest, jelikož je vyslancem stavů a národa Českého, kteréžto více nenávidí a přísněji trestce takového pohánění, nežli hotového zabití v jiných případech.

Než nemoha dáliž svou přítomností stavům více prospěti, chystal se k spěšnému odjezdu, aby se zbytečně nevydával v nebezpečenství; že však se již necítil více dosti bezpečným, o tom svědčí ta okolnosť, že dne 3. července navštívil palatina a jej požádal, aby mu byl zjednán svobodný odchod. Místo přívětivých slov na rozloučenou Forgáč vytasil se s psaným rozkazem, že Jesenský má ostati vězněm císařovým. Mezitím, co Jesenský zahloubal se do čtení rozkazu, Forgáč zmizel ve vedlejší komnatě a místo něho vstoupil purkrabí hradu prešpurského, který Jesenskému ihned odňal šavli, jíž byl tento opásán, a kromě toho jej také ještě prohledal, zdali u sebe nemá nějaké tajné listiny. Podobným způsobem prohlídnuta byla také zavazadla v příbytku Jesenského, zdali by snad tam se nenalezla nějaká tajná listina. Zatčeni a uvězněni byli také bratr Jesenského Daniel a pak čtyři žáci z university Pražské, kteří přijeli do Prešpurku za mistrem svým, aby mu konali služby, jakých by potřeboval.

Dne 5. července byli všickni odvezeni do Vídně, kde Jesenský posazen do téže věže, v které za onoho času vězněn byl král Václav IV. To vězení bylo deset kroků dlouhé a šest široké. Skrze škuliny táhl se do něho zápach nesnesitelný a dým. Jesenský nadarmo se proti tomu ohražoval, žádaje za světnici zdravější; ponechali jej v tom vězení a dali jej ve dne v noci pevně zavřeného střežiti třemi žoldnéři, kteří měli přísný rozkaz, aby nikomu s ním mluviti nedovolovali, a aby mu žádného papíru a inkoustu nedodávali.

Dne 11. července v noci byl Jesenský ve vězení svém vyslýchán. Vyšetřovací soudce na něm vyzvídal, k jakému účelu vypraven byl do Uher, zdali stavové čeští mají tajných nějakých záměrů, k jakému cíli stavové čeští najímají lid válečný a neděje-li se to proti rodu Rakouskému? Než odpovědi Jesenského nepodali vyšetřovacímu soudci tolik světla, kolik chtěl míti, a tak vyslýchán za nějaký čas podruhé za velikých pohrůžek, jaký trest jej postihne, nebude-li pravdu mluviti. Tentokráte se ho tázal

komisař vyšetřovací, zdali věc stavů schvaluje a ji za spravedlivou považuje? Dále se tázal, zdali Čechové nechtějí si zvoliti nového krále? Když pak Jesenský odpověděl, že stavové uznávají Matiáše za svého krále, tázal se komisař, jaký je tedy účel předsevzetí stavů a co svým odporem obmýšlejí?

Od té doby měl Jesenský pokoj a nikdo ho více neobtěžoval vyslýcháním. Posud však vězel ve vězení smrdutém. Jen v tom mu bylo ulehčeno, že mohl dostávati knihy ke čtení a papír, na kterém směl tužkou psáti. I sepsal sobě žádost ke králi Ferdinandovi; ale ten odpověděl, že s věcmi českými nemá co činiti. Podal tedy v listopadu 1618 druhou žádost samému císaři Matiášovi, dovolávaje se vděčnosti za služby své lékařské, aby posazen byl do jiného vězení, ale nedostal ani odpovědi. Třetí psaní zaslal prvnímu komorníku císařovu, starému známému, prose jej o přímluvu u císaře. Ten mu dal sice naději, že v krátkém čase lépe s ním bude naloženo, ale Jesenskému nedostalo se žádného ulehčení. Konečně dal vzkázati po žalářníkovi radám císařským, aby s ním naložili podle práva a zbytečně ho nevěznili.

Nežli Jesenský dostal odpověď na své vzkázání, přibyl do Vídně *doktor Rhot*, rada nad apelacemi, katolík, kterého direktoři čeští vyslali do Vídně, aby Jesenskému vymohl svobodu. A tomu se skutečně podařilo s pomocí jiných mocných osob při dvoře, vyprostit Jesenského z vězení dne 6. prosince 1618. Rhot chtěl jej hned vzíti s sebou do Prahy, ale u dvora požadovali, aby Jesenský podepsal jakýsi úpis, k čemuž ani Rhot ani Jesenský nechtěl svoliti. Nadarmo Rhot ukazoval na nebezpečenství, jaké z toho pojde, vrátí-li se bez Jesenského, poněvadž pak se bude věřiti, že je utracen a katolíci v Praze a v Čechách že nebudou životy svými jisti. Nadarmo, musel se vrátiti do Prahy pro nové instrukce.

Od té chvíle Jesenský byl vězení prost, z Vídně však se nesměl vzdáliti. Netrvalo dlouho, vrátil se doktor Rhot. Jaké vůbec návrhy přivezl, určitě nevíme, ale to je jisté, že přivezl slib od direktorů, že budou propuštěni na svobodu někteří vážení katolíci, bude-li propuštěn doktor Jesenský. I stalo se, že Jesenský, obdržev svobodný průvod, aniž by potřeboval podepsati nějaký závazek, vyjel z Vídně dne 3. ledna 1619 a přes Znojmo, Jihlavu a Kutnou Horu dorazil do Prahy dne 11. ledna. Na to byli ihned propuštěni z vězení známí nám doktor Ponzon a někdejší hejtman panství mělnického Jakub z Tepence. Stalo se tak za propuštění doktora Jesenského.

Jak jsme viděli, poselství Jesenského nemělo ten účinek, jaký očekávali stavové čeští. Ani sněm celý, ani strana protestantská neusnesla a neprohlásila se formálně, že schvaluje jednání Čechů a že je bude podporovati. Sněm uherský však přece před samým rozchodem schválil písemní odpověď k stavům českým, v které jim ohlašoval nejlepší přátelství napomínaje jich zároveň, aby podali ruku k smíření. Nebyla to ovšem žádná pomoc, ani slib nějaký, ale císař sám také příliš valně nepochodil u stavů uherských se svou žádostí za podporu. Zvláštní deputace oznámila ve Vídni, že stavové žádosti císaře nemohou vyhověti a že brannou pomoc proti Čechům nemohou poskytnouti. Přes to však jednotlivci císaře přece podporovali a on směl v zemi najímati vojsko beze vší překážky. Obecné smýšlení však bylo proti tomu a proto dalo se očekávati, že i na sněmě smýšlení takové brzy si zjedná platnost.

Jisto je, že Uhři ještě během roku 1618 valně se změnili v smýšlení svém na ujmu rodu panujícího. Neboť v prosinci 1618 vypravili do Rohů v Dolních Rakousích zvláštní deputaci, aby tam s Rakušany vyjednávala o spolek na ochranu protestantů. V čele deputace uherské byl sám palatin Forgáč. Uhři tedy pokročili také v odporu svém proti rodu Habsburskému.

Kterak se chovaly cizí mocnosti k povstání českému.

Rok 1618 květen — listopad.

Obě sporné strany snažily se, jak už nahoře vypravováno, aby si v cizině zjednaly souhlas, pomoc a podporu. A tak se stalo, že cizina počala se dosti záhy kloniti k jedné nebo druhé straně. Pravidlem bylo skoro veskrze, že mocnosti katolické přály císaři Matiášovi a jej více nebo méně podporovaly, kdežto nekatolíci se klonily k českým povstalcům.

V Němcích ani jeden z katolických knížat a biskupů prozatím neslíbil císaři žádného příspěvku ani na lidech, ani na penězích. V odpovědích svých na žádosti císařovy v tom se shodovali, že poskytnou císaři podporu peněžitou, budou-li na sjezd svoláni a stane-li se o tom usnesení. Jen v tom mnozí vyhověli císaři, že dovolili, aby v zemích jejich mohlo se verbovati vojsko. Za to nebylo bráněno také stavům českým, aby si v Němcích opatřili potřeby válečné. Čechové totiž vypravili do Norimberka

a jinam do říše komisaře s nemalou sumou peněz, kteří zakoupivše rozmanitých zbraní a střeliva, dne 8. července na mnoha vozích beze vší překážky do Čech a do Prahy to dodali.

Arcibiskup Salcpurský, nejbližší soused císařův, zamítl dvakráte žádost císařovu za podporu. Po třetí žádal císař za 60—100.000 zl. a několik set centnýřů prachu. Arcibiskup nejen ničeho nedal, on nechtěl ani půjčiti a za půjčku ručiti. Pouze k tomu svolil, aby se smělo rozhlašovati po Německu, že půjčil císaři peníze.

Kníže Bavorský Maximilian, jejž Matiáš požádal za půjčku 100.000 zl., odepřel také všelikou pomoc. Dále pošadováno od Maximiliana skrze vyslance císařského Jaroslava z Martinic, aby vojskem svým osvobodil město Plzeň, které byl Mansfeld zatím oblehl. Maximilian obávaje se zápletků s Unií odpověděl, že pomoci poskytnouti nemůže.

Říšské město Augšpurk nabídlo císaři 400 centů prachu a náboj pro 1500 mužů. Hrabata Veteravští povolili císaři berni, jejíž výnos se páčil na 96.000 zl.; ale to byla pravá kapka do moře potřeb, když z ostatního Německa nedošla pomoc takřka žádná, jelikož knížata protestantští tím méně jevili ochoty císaře podporovati, když toho katolíci nečinili.

Od kurfiřtů protestantských císař nenadál se pomoci, žádal tedy od nich pouze, aby nedovolili Čechům v zemích svých verbovati. *Kurfiřt Braniborský* Jan Sigmund slíbil, že se zachová podle přání císařova; v listě svém císaři zaslaném poznamenal, že prý není dostatečně poučen o povstání Čechů, a že o něm nemůže pronésti mínění svého. To se stalo 9. července. Brzy na to, dne 16. července, vypravili direktoři čeští pány Maximiliana z Kolovrat, Jana Smila z Míchalovic a Davida Kuklu z Taugeperku, měštěnína Starého města Pražského k jmenovanému kurfiřtovi za přímluvu k císaři. Poslové přijati byli od kurfiřta na hradě Angerburku velmi přívětivě. Stavům českým pak kurfiřt zaslal list přátelský, v němž sliboval, že se nepotřebují od něho žádného nebezpečenství strachovati. Vedle toho napomínal sice stavů, aby byli císaře poslušni, ale doložil, „pokud budou při svém náboženství a svobodě svědomí zůstavení“. Poslové vrátili se s radostnou touto novinou do Prahy dne 30. září. Přání Čechů bylo vyhověno. Kurfiřt bez prodlení zaslal císaři psaní, přimlouvaje se za Čechy, aby jim svoboda v náboženství byla zachovávána, a aby byl v Čechách zjednán pokoj po dobrém. Z toho bylo patrno, že kurfiřt není žádným nepřítelem protestantských stavů v Čechách.

Kurfiřt Saský ujišťoval císaře o své dobré vůli a radil, aby se s Čechy vyjednávalo po dobrém a navrhl za prostředníka k tomu kurfiřta Falckého. Čechové vypravili do Drážďan Linharta Kolonu z Felsu, Oldřicha Geršlorfa z Geršlorfu a Krištofa Kobra. Kurfiřt, an prodléval mimo Drážďany, na zprávu o příchodu posilů českých ihned domů se navrátil, sám osobně s posly celé tři hodiny jednal a pak je knížecky častoval. Předsevzetí stavů českých bylo od kurfiřta schváleno a pomoc slíbena. Ještě za přítomnosti posilů českých kurfiřt vydal patenty po zemi, kterými bylo zakázáno verbování lidu, poněvadž prý kurfiřt sám ho bude potřebovati. Když pak vojsko císařské vtrhlo do Čech a zemi pleniti a pustošiti počalo, direktoři čeští oznámili tu věc kurfiřtům Saskému a Falckému, stěžujíce si na císaře, že tak jedná proti slibu svému, a prosíce, aby se za Čechy ještě jednou u císaře přimluvili a k prostředkům mírným jej nakloniti hleděli. Kurfiřt Saský zaslal císaři dne 27. srpna psaní ostré, vytýkaje mu, že nic nedal na radu a přímluvu kurfiřtů, aby spor se stavy českými, který byl způsoben „zlými a neupřímnými“ rádci císařskými, po dobrém byl vyrovnán. Že tedy znovu radí a žádá, aby se užilo smírných prostředků, neboť bude-li v Čechách prolévána krev nevinná, a bude-li království toto pleněno, pak že by kurfiřti byli nuceni království Českého se zastati a je chrániti.

Císař Matiáš, který tou dobou nebyl ještě proti vyrovnání s Čechy, užil rady kurfiřta Saského a žádal kurfiřta Falckého, aby prostředkoval o smír s Čechy. Zatím byli se již dostavili ke kurfiřtovi poslové čeští s žádostí za pomoc, čehož on se ochotně uchopil, aby pokračoval v oblíbené politice dvoru falckého. Vypraven tedy bez prodlení důvěrný posel do Prahy za důležitým vyjednáváním, o čemž dále budeme vypravovati. Na to dne 5. července zaslal kurfiřt císaři odpověď. Zmínil se o „nátiscích, jež Čechové dosti drahný čas vystáli původem některých zhorka nakvašených hlav“, kteříž o to se zasazovali, aby „majestát zkažen a zrušen byl“. Přes to však kurfiřt chtěl býti císaři k službám při smírném vyjednávání s Čechy, oznamuje zároveň, že vydal rozkaz v zemi své, aby nikdo z poddaných jeho nevstoupil do cizích služeb vojenských. O čtrnácte dní později vyslovil se kurfiřt ještě zřejměji o prostředkování. Důvěřoval si pokoj v Čechách zjednati, bude-li císař povolným. Ta okolnost, že Čechové vojsko zverbovali, kurfiřtovi nijaké nevadila; naopak myslil, že císař může s tím býti spokojen. Zbrojnou moc Čechů považoval za

dobrý prostředek k zastrašení a odstranění „rádců horkokrevných“.

Bylo-li již toto psaní dosti uštěpačné, nazvati se musí následující přípis kurfiřtův, který zaslal císaři dne 28. srpna, když mu direktoři čeští oznámili vtrhnutí vojska císařského do země, zrovna pohoršlivým a urážlivým pro císaře. Vytýkalť císaři jakousi úskočnost, jelikož dal vtrhnouti lidu svému do země České, kdežto vyhledává prostředníky k smiřování; káral ředění vojska císařského v Čechách, které prý si počíná způsobem pohanským. Nebude-li tedy zjednáno s Čechy narovnání, že tím bude vinen císař sám a zlí a nepraví jeho rádcové. Kurfiřt tvrdil bez obalu, že císař nemá žádné příčiny proti stavům evangelickým v Čechách tak jednati a hrozil proto, bude-li nějaká zkáza na království České uvalena a nevinná krev tam prolévána, že s kurfiřty a knížaty říše Německé bude je chrániti a zastávati. Psaní toto ote-

Dobytí města Plzně r. 1618. (69.)

vřelo zajisté císaři oči a přesvědčilo jej, že kurfiřt Falcký není přítelem jeho, nýbrž povstalců českých.

Z cizích mocností projevili svůj souhlas se stavy českými hlavně generální stavové Holandští a Moric kníže Oranžský. Generální stavové odpověděli na přípis stavů českých dne 20. září. Schvalovali zejména vypovězení jezovitů a zatracovali jednání jejich; předsevzetí stavů pak naprosto schvalovali a radou i skutečnou pomocí stavy české podporovati slibovali. Neméně přátelská byla odpověď knížete Oranžského na přípis direktorů ze dne 28. června. Odpověděl dne 23. září, že „hrdinské a veleslavné předsevzetí stavů je mu milé a příjemné“, že schvaluje, aby v čas se opřeli všemu zlému, a že jim přeje nejlepšího zdaru.

Císař mohl se bezpečně spoléhati přede

vším na Španělsko. Král Španělský odhodlal se poskytnouti Matiášovi 300.000 dukátů a pomáhati mu lidem zbrojným. Jak známo, posláno bylo vojsko, jenž bylo sloužilo proti Benátčanům, z Furlanska proti Čechům. Kromě toho slíbil král Španělský, že Matiášovi pošle na pomoc nové vojsko z Italie, kdyby se mu vedlo hůře. Pomoc španělská byla zatím již spotřebována a proto vypraven do Španělska Ital Cesare Gallo dne 22. října 1618, aby vymohl u krále novou pomoc.

Skutečné pomoci mohl se Matiáš nadíti od krále Polského Sigmunda III., kterýž se byl zasnoubil po sobě s dvěma sestrama Ferdinandovýma. Že ten bude poskytovati všemožnou pomoc, na to se císař mohl spolehnouti. Král Polský zaslal také skutečně dne 17. září velmi důtklivé napomenutí stavům českým, jako by byli jeho poddanými. Káral je, že se „urputně a neposlušně protivili svému králi," že „lidé novot žádostiví způsobili a stropili povstání, pokoj porušili, velebnost královskou urazili", a proto že stavové čeští jsou rebely proti císaři. Král tedy napomínal stavy, aby od války upustili a císaři na milost se dali, jinak že by byl nucen císaři proti nim pomáhati.

Arcikníže Albrecht v Bruselu slíbil již v prostředku července, že poskytne císaři 500 jezdců a že je bude vydržovati po čas jedné výpravy. Papež Pavel V. mnoho sliboval, ale prozatím pomoci skutečné neposkytoval. Avšak vliv a přímluva jeho prospěly nejprvé ve Francii.

Povstání české nedošlo ve Francii souhlasu ani u krále Ludvíka XIII. ani u jeho rádců. Nejvíce Čechům se vytýkalo, že shodili s okna místodržící královy. Ludvík považoval to za společnou urážku všech panovníků a byl přesvědčen, že takováto výtržnost se musí potrestati, aby se podobná věc nestala i jiným panovníkům. A tak byl z Francie napomenut i kurfiřt Falcký, aby roztržku českou nepodporoval, nýbrž aby se přičinil o narovnání. Když tedy přibyli poslové od Matiáše se žádostí, aby král Francouzský nedovolil v zemi své verbovati, bylo tomu ochotně vyhověno, ano naopak se mluvilo, že císař bude moci najímati vojsko v zemi. Ve Francii tedy prozatím osvědčili neutrálnost císaři příznivou.

O přátelství kurfiřta Falckého s Čechy. — Hrabě Hohenlohe zvolen velitelem vojska českého.

Rok 1618 květen — červenec.

Kurfiřt Falcký Bedřich V. uvítal s největší radostí zprávy z Prahy o shození místodržících, jelikož se nadál, že nyní bude moci s lepším zdarem pokračovati v známé své politice proti moci rodu Habsburského. Proto kurfiřt vypravil bez prodlení do Prahy obratného jednatele politického jakéhosi Konrada Pavla k tomu účelu, aby na místě vyšetřil všecky důvody neobyčejné události a aby vyzkoumal účel nového ruchu českého. Čiperný pozorovatel kurfiřta Falckého zasýlal pánu svému do Heidelberku zprávy toho smyslu, že v Čechách se připravuje rozhodný boj proti panství rodu Habsburského. Zprávy tohoto jednatele potvrzeny byly vyslancem direktorů Schlammersdorfem, který přibyl do Heidelberku v polovici měsíce června, žádaje kurfiřta za přátelské dohodnutí s Čechy. S vyslancem tímto nepustil se dvůr heidelberský do vyjednávání důvěrného, jelikož byl osobou nepatrnou, ale poselství Čechů přikládána nicméně taková váha, že vypraven do Prahy nejvyšší hofmistr knížete *Albrecht ze Solmsu*, který dorazil do Prahy dne 8. července. Aby vyjednávání jeho s Čechy nevzbudilo nevčasnou nedůvěru císařovu, oznámeno do Vídně, že prý má Čechů napomenouti k poslušenství a povinné úctě k císaři.

Solms zpravil direktory o svém příjezdu do Prahy a dal je požádati, aby mu ustanovili čas a místo k vyjednávání. Na to dne 9. července dostavili se do bytu jeho president direkce Václav z Roupova, provázen jsa panem Bohuchvalem Berkou z Dubé, Budovcem, Dvořeckým, Bohuslavem z Míchalovic a ještě dvěma neznámými pány. Direktoři vítali vyslance kurfiřtova, praviče, že poslání osoby tak vznešené do Prahy je jim rukojemstvím přátelského spolku. Po té se direktoři se Solmsem rozloučili. Když však odešli, vrátili se pán z Roupova a Budovec a rozmlouvali se Solmsem důvěrně o příčinách povstání, o přípravách válečných a o jmenování vrchního velitele všeho vojska českého.

Dne 10. července byl Solms přijat v slavném slyšení ode všech direktorů. Pozdravil Čechy od svého pána, vykládaje, kterak tomuto velice na srdci leží, aby Čechům dobře se vedlo. Hrabě Albín Šlik odpovídaje na tuto řeč, vykládal, proč stavové místodržící s oken shodili a direkci ustanovili; na konec ovšem děkoval kurfiřtovi za přátelské smýšlení.

Soukromými rozhovory zvěděl Solms o českém ruchu tolik, že mnozí direktoři jsou ochotni s císařem se smířiti, kdyby nabízel spravedlivé výminky. K válce že není mnoho chuti a odtud že pochází váhavost a loudavost v přípravách. Vyslanec český, který byl vypraven do Falce, obdržel prý jen tajně a bez vědomí všech di-

rektorů nařízení, aby se ucházel přímo o pomoc Unie.

Z direktorů zajisté jen president Václav z Roupova, Budovec a Smiřický byli rozhodně pro válku za všech okolností, kdežto většina direktorů vždy ještě se rozpakovala, nechtíc se vzdáti vyjednávání a smíření s císařem. Tak stály věci, když Solms přijel do Prahy a když se počal poptávati po smýšlení Čechů; ale smýšlení proti císaři den ode dne se horšilo a Solms brzy se přesvědčil, že v Čechách je dosti chuti opříti se císaři všemi prostředky a dosti ochoty uzavříti spolek s kurfiřtem Falckým.

Po přání Solmsově dostavila se k němu nová deputace direktorů: Václav z Roupova, Smiřický, pán z Míchalovic a Dvořecký, aby s ním jednala o jeho poselství. Před pány těmito Solms prohlásil jménem knížete svého, že Čechové mohou se pro věc svou nadíti od kurfiřta vší možné pomoci. Vypravoval také, kterak kurfiřt již vyjednával s některými knížaty Unie o pomoc Čechům v tom přesvědčení, že Čechové sami konají náležité přípravy k válečné obraně. A vyjednáváním svým, že kurfiřt způsobil usnesení knížat, aby se císaři nedovolovalo verbování v jich zemích, ani průchod vojska a aby se bránilo každému, kdo by císaři chtěl přispěti na pomoc. Kdyby tedy Španělsko nebo některý kníže německý, zvláště pak kníže Bavorský, chtěli císaři nějakou válečnou pomoc učiniti. Unie prý jim bude všemi silami svými v tom překážeti, aby Čechové takto měli v boji svém volnou ruku. Kromě toho sliboval kurfiřt zastati se věci Čechů u knížete Savojského, jakož i v Benátkách, aby jim tam zprostředkoval nějakou pomoc na penězích, kdyby jí potřebovali. Hlavní pomoc chtěl ovšem sám Čechům poskytnouti, až se o tom stane dohodnutí a až bude věděti, čeho by Čechové tou pomocí chtěli dosáhnouti.

Čechové slibovali věc tuto zachovati v tajnosti a ubezpečovali Solmsa, že se hodlají proti císaři zbrojně hájiti, a že milerádi k tomu účelu uzavrou spolek s Unií. A jako deputace sama, tak byly sliby falckraběte potěšeni i ostatní direktoři, když jim deputace o vyjednávání svém podala zprávu dne 14. července. Vůbec přítomnost Solmsova v Praze, jeho návrhy a sliby přispěly nemálo k povznešení myslí a dodali odvahy i těm direktorům, kteří se posud branného odporu nechtěli odvážiti. Proto žádáno od Solmsa, aby kurfiřt silně obsadil hořejší Falci a nahnal tak strachu knížeti Bavorskému, aby stavům českým přispěl půjčkou peněžitou a jiné věci. Na základě takovýchto návrhů a řečí nedošlo prozatím ještě k uzavření závazné smlouvy, ale vyslanec saský nabyl alespoň dokonalého přesvědčení, že stavové čeští kloní se k boji s císařem. Snahy politiky falcké čelily k tomu, aby Čechové vypověděli naprosto poslušenství rodu Habsburskému, aby jej sesadili; k tomu byl by kurfiřt poskytl ihned pomoc skutečnou. Jelikož ale direktoři čeští pravého svého účelu Solmsovi ještě nesdělili, proto zůstáno prozatím při přátelských řečích a slibech. Ale vyjednáváním tímto položen přece základ k skutečnému přátelství, jelikož obě strany spojoval stejný účel, zlomiti moc a panství rodu Habsburského.

Jakou váhu Čechové ostatně kladli na přátelství a prostředkování kurfiřta Falckého, ukázalo se již za pobytu Solmsova v Praze. Direktoři konajíce válečné přípravy uznali za potřebné získati také některého zkušeného válečníka, který by vedle Thurna řídil a velel vojsku českému. I vzpomněli si na hraběte Jiřího Bedřicha z Hohenlohe na Lamberce, kterýž byl v poslední válce turecké si získal dobré jméno a vyzvali jej, aby vstoupil do služeb českých. Hrabě Hohenlohe dostavil se do Prahy, ale prozatím se ještě rozpakoval přijmouti hodnost nabízenou jednak z ohledu na císaře, dále proto, že měl státi vedle hraběte z Thurnu a konečně také proto, že přípravy válečné v Čechách byly velmi nedostatečné. O těch všech věcech věděli velmi dobře v Heidelberku a proto bylo Solmsovi také uloženo, aby hleděl zjednati dohodnutí mezi Čechy a Hohenlohem.

Hrabě z Hohenlohe navštívil Solmsa již dne 9. července, vypravuje, že mu direktoři nabízejí místo generalního lieutenanta vedle Thurna tím způsobem, aby si byli oba rovni a aby se vždy po dvou měsících střídali ve vrchním velení. Hohenlohe si zejména stěžoval, že Čechové mají nedostatek děl a zkušených lidí, kteří by je dovedli obsluhovati. Solms snažil se hned vyvrátiti pochybnosti Hohenlohovy. Později učinil tak na výslovnou žádost direktorů, když byl vykonal vlastní svůj úkol. Strany verbování direktoři slibovali, že nyní se bude díti horlivěji a Hohenlohovi dodávali chuti k přijetí hodnosti nabízené tím, že peníze si opatří půjčkou a jemu samému že bude svěřeno zřizování vojska a opatřování potřeb válečných. A tak hlavně přičiněním Solmsovým stalo se dohodnutí s Hohenlohem na základě tuto uvedeném, při čemž zároveň slíbeno od direktorů, až vojsko bude sebráno a vyzbrojeno, že ustanoven bude nejvyšší velitel, aby je vedl do pole. Hohenlohe dělal si naději, že se stane nejvyšším velitelem a tak vstoupil do služeb českých, když tímto

způsobem odstraněny byly všecky jeho pochybnosti. Na to Solms dne 20. července odjel zpět do Heidelberku.

Rozhodnutí tohoto nezměnil pak ani list císaře Matiáše, který ovšem Hohenloha znazoval, aby do služeb českých nevstoupil. Císař Matiáš totiž dozvěděv se, že direktoři čeští již od 6. července 1618 vyjednávají s hrabětem Hohenlohem, zaslal mu psaní dne 20. července. Vykládal, že podniknutí stavů českých čelí proti císaři, i napomínal jej, aby setrval v svém poslušenství a nesloužil českým rebelům. Bylo to ovšem nadarmo.

Hrabě Karel Bon. Buquoy, nejvyšší velitel vojsk císařských. — Počátek války v Čechách.

Rok 1618 červenec — září.

Za nedlouho zběhly se krvavé události v Čechách, které nutily stavy české, aby zanechali váhání a jednali rozhodně. Ve Vídni totiž počalo se pilně zbrojiti, jakmile Ferdinand se navrátil z Prešpurku a od císaře obdržel řízení všech záležitostí povstání českého se týkajících. Z počátku srpna měl císař k službě své 3200 jezdců a 9600 pěších, kromě toho pak 1100 husarů a 800 hejduků v Uhrách zverbovaných. Celkem tedy armáda císařská čítala už 14.000 mužů. Nejvyšším velitelem vojska císařského ustanoven hrabě Buquoy a jemu podřízeni Dampierre a Khuen.

Hrabě Karel Bon. Buquoy z Longuevalu (podobizna na str. 1169 a 1170) pocházel z rodiny původně francouzské v Picardii usedlé, odkudž se rozšířila zejména do Nizozemska. Původní její sídlo bylo v hrabství Arrasu a nejstarší jméno Longueval. V XVI. století založil Adrian Longueval baron de Vaux, komorník Filipa Krásného, krále Kastilského a arcikníže Rakouského, větev nizozemskou. Syn Adrianův *Maximilian*, koupil panství buquoyské v hrabství Artoiském v létech 1567 a 1580, načež panství toto povýšeno bylo od krále Filipa II. r. 1580 na hrabství a Maximilian do stavu hraběcího. Maximilian padl již následujícího roku při obléhání města Tournaye. Syn jeho, připomenutý Karel Bon. Buquoy, narodil se 9. ledna r. 1571, byl tedy teprvé 10 roků stár, když otec padl. Než matka Marketa z Lille starala se velmi pečlivě, aby se mu dostalo řádného vychování. Proto poslán na studie na universitu v Douay, kde vynikal zvláště v matematice a docházel prvního vyznamenání. Po odbytých studiích v dvacátém roce věku svého přijat ke dvoru španělskému, kdež si získal přízeň královu a jmenován od něho komorníkem.

Zahálčivý život brzy se znechutil snaživému mladíku; i vstoupiv do vojska r. 1592 vyznamenal se zejména při obléhání města Cambrai, které se r. 1595 vzdalo Španělům. Druhá válečná byla potom Buquoyovi tou měrou příznivá, že nabyl slavného jména mnohými činy hrdinskými. Zejména vyznamenal se při dobytí pevnosti Calais tak, že mu svěřen úkol zříditi pluk valonské pěchoty o 10 praporcích. Ještě více vynikl v rodišti svém Arrasu. Sám král Francouzský Jindřich IV. přiblížil se dne 26. března r. 1596 potají v noci k městu tomu. Jedna brána byla petardou pobořena a nepřátelé vnikli do města a mosty obsadili. Město bylo by jistě padlo do rukou nepřátel. Než Buquoy postaviv se v čelo posádky již již prchající udeřil na nepřítele, vytlačil jej z města a řádný kus cesty jej pronásledoval, tak že udatný král Francouzský zvolal podivením: „Z tohoto Buquoye bude brzy obratný generál!"

Proroctví krále Francouzského dosti brzy se splnilo. Při obléhání námořského města Ostende osvědčily se skvěle vojevůdcovské schopnosti Buquoyovy. Na radu a řízením jeho založena nová hráz, po něm nazvaná, která dobytí města velice usnadnila. Správce Nizozemska arcikníže Albrecht povýšil jej za to na generála dělostřelectva v Nizozemsku r. 1603, ještě dříve, nežli se vzdalo město jmenované. V hodnosti této dostalo se mu pak samostatného velitelství. I přitrhl r. 1605 před důležitou pevnost Wachtendork v Geldern, kterouž donutil ke vzdání. Byl to nejskvělejší čin za posavadního jeho válčení.

Válečná sláva Buquoyova roznesla se těmito skutky daleko za hranice. Král Francouzský Jindřich IV. nabídl mu roku 1609 hodnost maršálka francouzského a 100.000 tolarů. Než Buquoy hodnost tuto zamítl. Roku 1612 obdržel pak od Španělského krále Filipa III. řád zlatého rouna a arcikníže Albrecht zasypal jej všelikým vyznamenáním. Císař pak Matiáš počal s ním vyjednávati skrze krále Španělského a bratra svého Albrechta, aby vstoupil do služby císařské. Buquoy počal k tomu již svolovati a Matiáš jmenoval jej 1. září r. 1614 nejvyšším polním maršálkem všeho svého vojska, tak aby jen císaři samému byl podřízen; i ostatní podmínky byly na tehdejší dobu velmi skvělé. Než Buquoy prozatím i tuto hodnost zamítl a ostal v Nizozemsku, kde byl jmenován od Albrechta správcem Henegavska.

Když po shození českých místodržících s okna ve Vídni nabyli přesvědčení, že proti Čechům se musí branně zakročiti, vzpomněl si císař zase na Buquoye. I vyzýval jej sám písemně dne 1. června 1618, aby přispěchal do Vídně na pomoc. Na přímluvu arcikníže Albrechta dal se Buquoy konečně pohnouti ke vstoupení do služby císařské. Císař se zavázal vypláceti Buquoyovi jménem žoldu 3000 zl. rýnských měsíčně a 1000 zl., když by nebyl v poli, kromě toho dáti mu na ruku 6000 tolarů pro první potřeby. Poněvadž se zdálo, že Buquoy není s tím zrovna spokojen, přidal arcikníže z vlastních peněz ještě 15.000 rýnských a jmenoval jej státním radou dne 26. července. Na to Buquoy odjel do Vídně.

Ve Vídni očekávali velké věci od Buquoye; není tedy divu, že byl uvítán s otevřenou náručí a že se mu vzdávala velká pocta. Již dne 15. srpna 1618 ujal vrchní velitelství nade vším vojskem císařským, které se jal zřizovati s největší horlivostí. Ve Vídni klamali se sami o moci povstalců českých a o vlastní síle a proto byl i Buquoy v omyl uveden. Tak se tvrdilo, že vojsko stavů českých je slabší nežli armáda císařská. Dále se pravilo, že ve vojště českém je jen domácí nevycvičená chasa, kdežto prý armáda císařská se skládá ze samých statečných a zkušených vojáků. Zatím však Buquoy později se přesvědčil k vlastní škodě, že dvě třetiny vojska jeho byli sami nevycvičení nováčkové. Konečně Buquoyovi dělali naději, jakmile vtrhne do Čech, že se bude k němu přidávati strana císařova a že tedy celou zemi bude moci pokořiti. Na základě toho Buquoy zbudoval svůj plán operační v ten smysl, že chtěl všecka vojska císařská stáhnouti na jedno místo a pak rychle postupovati ku Praze bez ohledu na jednotlivá pevná a obsazená místa česká.

Zatím byla již v Čechách válka započala. Vojsko české zmustrováno bylo zejména na Zbraslavi dne 27. června. Sami direktoři přehlíželi toho dne 500 jezdců a dva praporce pěchoty velmi úpravné, načež jim nařídili, aby hned táhli na vykázaná místa k Písku a Budějovicům. Také v Praze bylo těch dnů zmustrováno opět dráhně lidu jízdného i pěšího. Domácí lid zbrojný ponechán v městě na ochranu Prahy; ostatní vypraveni k Budějovicům a k hranicím rakouským, částečně však také proti městu Plzni. Dne 23. a 24. července přivezeno bylo do Prahy 30 vozů střeliva z říše. Dne 18. srpna vypraveno od Zbraslavě znovu 1200 mužů k Budějovicům. Vojsko české bylo dosti dobře vyzbrojeno; větší jeho část soustředěna byla okolo Budějovic a při rakouských hranicích.

Hejtmanem císařské posádky v Budějovicích byl Jan Aulner z Brikenfelzu. Tento a jiní přívrženci císařští stěžovali si na vojsko Thurnovo, že přitrhlo do zahrad města Budějovic až k samým hradbám, že na stráže císařské střílelo, dvory obecní, vesnice a mlýny oloupilo, velikou sumu obilí z nich pobralo, vozy, pluhy, brány i jiné hospodářské nářadí pokazilo, rozličného dobytka velkého i malého na tisíce prý zhubilo; a co nestrávilo, to prý někteří po houfech na své statky odeslali; pokoje i truhlice prý zotvíralo, lidi do naha svlékalo a bilo, okolo osmi rybníků spustilo, ryby z nich vylovené pryč odesýlalo a díl jich samo strávilo. Koho z města dopadli, toho že zajali, děvečkám násilí činili, tak že prý městané pro tu svévolnost téměř ani na pole vycházeti a čeledi své posýlati nesmějí. Líčení toto pochází od nepřátel vojska stavovského a proto je musíme považovati za přehnané. Že později všecky takové věci se dály, o tom budeme vypravovati. Ale Čechové nebyli ani první ani poslední, kteří řemeslem válečným dospěli k takovéto surovosti; oni byli jen neobratnými učedníky svých mistrovských odpůrců. Thurn dokazoval proti tomu, že vyzval Budějovické, aby zaslali dvě osoby do jeho tábora, které by bděly nad tím, aby se poddaným města nestala žádná škoda a aby provinilci byli potrestáni. Nelze také pochybovati, že z počátku byla ve vojště kázeň dostatečná.

První nepřátelský krok se strany české stal se tím, že hrabě z Thurnu rozestaviv lidi své na příhodných místech, dal lapati žoldnéře, kteří z rozličných stran přicházeli do Budějovic k sesílení posádky císařské. I posýlal zajatce tyto do Prahy. Jmenovitě zajal také jakéhosi Kryštofa Šona a písaře městského, kteří jeli naň žalovat císaři, že oblehl město Budějovice. Naproti tomu hejtman císařský vypadnuv z města zajal Karla Přehořovského z Kvasejovic a jiné osoby. O povstalcích českých pak mluvil, kdyby hraběti Thurnovi sražena byla hlava a poslána císaři, že prý by rychle učiněn byl konec všemu rozbroji v Čechách. Že takovýmto způsobem mysli se rozjitřovaly k neukojitelné pomstychtivosti, nemusíme ani vykládati.

Direktoři vidouce, že nepřátelství již do opravdy počíná, starali se nyní tím horlivěji, aby celá země byla jedné mysli a aby všickni obyvatelé napomáhali ke zdaru podniknutí. Tak vydali dne 6. srpna patent proti pomlouvačům, jenž roztrušovali po zemi, že odpor proti císaři děje se k zisku a na prospěch stavů toliko a ne na obhájení svobody náboženské a majestátu;

proti tajným schůzkám po venkově a zvláště v městech Pražských a proti nepřátelským vyzvědačům. I nařizovali všem vrchnostem, Pražanům a jiným městům způsobiti u svého duchovenstva, aby v neděli vykládalo obecnému lidu smysl a účel branného odporu, že se děje jen k obhájení svobody náboženské a majestátu; schůzek tajných aby nedovolovali a netrpěli a veřejné škůdce aby direktorům oznamovali. Potom hned dne 10. prosince nařízeno městům, aby dodávali dostatečný počet vozů a koňů k dovážení střeliva a jiných potřeb válečných, aby opatřili co nejvíce možná lopat, rýčů, motyk, krutců, koleček a jiných podobných věcí k dělání šanců, všecko ovšem proti slušné náhradě. Zároveň vyzváni také provazníci, aby pořádné lunty čili doutnáky zhotovovali a direktorům prodávali.

Na straně císařské přibližoval se tou dobou Dampierre k hranicím českým s 6000 mužů pěších a jízdných, maje s sebou nemálo děl a střeliva na 80 vozích. Dne 12. srpna překročil hranice české na jihovýchodě jakýmsi úzkým průsmykem a počal hned zemi Českou hubiti mečem a ohněm. Ještě téhož dne zmocnil se města a hradu Nové Bystřice, kterýž náležel Vilému Slavatovi. Odtud zabočil dne 13. srpna k hradu Landštejnu a vyzval obyvatelů jeho, aby se vzdali. Ale posádce zdejší, kterou tvořil prapor pěchoty, velel jakýsi statečný hejtman stavovský, který vyzvání to zamítl. Dampierre ani se nepokusiv o útok táhl hlouběji do země a dne 14. v noci dorazil k samému Jindřichovu Hradci, který také náležel Vilému Slavatovi a v němž byly posádkou tři prapory mušketýrů stavovských. Také zde byla posádka vyzvána jménem císařským, aby město dobrovolně vydala, což bylo však odepřeno. Dampierre postoupil až k samým branám městským, aby posádce nahnal více strachu. Než posádka naň spustila tak prudkou střelbu se zdí a bašt městských, že na místě padlo na 100 císařských. Dampierre rozlítil se tou měrou, že spálil nejen předměstí jindřichohradecká a v nich dva kostely, nýbrž i několik vesnic v okolí s bohatými dvory poplužními. Praví se, že zajal a odvedl s sebou také něco ženského pohlaví. Byl to smutný počátek výpravy; neboť Dampierre ustoupil zpět k Bystřici a počal se v ní ohražovati, aby odtud jako z bezpečného útulku a střediště podnikati mohl další výpravy. Že Dampierre dopustil se hned z počátku války hotového barbarství a vandalismu, vysvítá z odpovědi Hradeckých. Dampierre jim totiž psal z Bystřice již dne 15. srpna, že přitáhl k městu v úmyslu přátelském a že je napomíná, aby se císaři neprotivili. Hradečtí však odpověděli, že vrchností jejich je Vilém Slavata a kliče města že má hejtman Volf Jindřich Brandl. Kromě toho mu vyčítali, že vojsko jeho pálilo, dvéře u příbytků vyráželo, dobytek odhánělo, sousedy vraždilo, kostely vyhíjelo, kalichy a jiné věci posvátné odnášelo, starodávné listiny potrhalo, oltáře oloupilo, obrazy svatých potřískalo a rozsekalo.

Později se přihodilo, že Dampierre chtěl odtud z Bystřice přepadnouti dva prapory pěchoty české, kteráž pod kapitanem Bapstem a Šlamerdorfem střežila jakýsi průsmyk na jihozápadních hranicích. Než oddělení toto zvědělo zámysl nepřátelský od špehouna za sedláka přestrojeného, kterého bylo lapilo a tak oznámilo Thurnovi, co se chystá. Thurn bez prodlení vytáhl se vším svým vojskem, aby Dampierra na cestě přepadl. Ale i tento byl zpraven o výpravě Thurnově a tak ostal u Bystřice v opevněném svém táboře, který si tam zřídil na místě příhodném mezi jakýmsi lesem a rybníkem. K střežení tábora zůstavil Thurn jen dva prapory pěchoty. Ty ovšem dostačily, aby tábor uhájily, ale ne k tomu, aby mohly chrániti i okolí města Budějovic. A tak posádka císařská vydala se z Budějovic na loupež, spustošila statky Malovců a vrátila se domů beze vší překážky s hojnou kořistí.

Nedlouho potom Dampierre pokusil se podruhé o Hradec Jindřichův, chtěje se ho lstí zmocniti. Dne 27. nebo 29. srpna přitrhl k městu právě v tu dobu, když silně pršelo a hrom bil. Petardou pobořil jednu bránu a tou lid jeho pěší hrnul se do města s tou dobrou nadějí, že město se již octne v rukou jejich. Než na štěstí stálo na náměstí pohotově několik kusů střelby, nabitých právě proti té ulici, kterou se Dampierrovští hrnuli na náměstí. Kusy ty byly od některých zmužilejších lidí vypáleny a udělaly ve vojště bez pořádku stěsnaném tak prostrannou ulici, že zadní z lidu císařského uznali za dobré nepostupovati dále do města, nýbrž raději co nejspěšněji se obrátiti a útěkem spasiti, aby nebyli zachváceni podobným krupobitím olověným. Zatím sebralo se tolik měšťanů a vojáků, že mohli směle udeřiti na vetřelce. I pobito na místě 307 vojáků císařských, kdežto na straně městské zahynulo na 65 osob. Sám Dampierre byl v té šarvátce raněn a musel konečně se zbytkem vojska svého z města ustoupiti.

Na tom však Dampierre neměl ještě dosti. Přitrhlť z nenadání potřetí k městu, hodlaje se ho zmocniti překvapením. Než Hradečtí měli se už před ním na pozoru, a tak jej náležitě

uvítali, že v útoku nepodařeném ztratil na 250 vojáků, kdežto z Hradeckých bylo jen 5 osob zabito a 80 více méně poraněno. Teprvé nyní vzdal se Dampierre naděje, že by se města mohl zmocniti a odtáhl se vším svým vojskem na severovýchod, aby se spojil s Buquoyem.

Druhá část císařské armády byla se totiž položila pod velitelstvím Jana Eusebia Khuena z Belasu při hranicích rakousko-moravských, čekajíc na dovolení, aby mohla skrze Moravu vtrhnouti do Čech od východu. Jakmile sněm Brněnský udělil dovolení toto, Khuen postupoval Moravou přes Jihlavu, za níž překročil hranice české k městu Polné. Vstoupiv na půdu českou vydal po království patent císařský, v němž se vykládalo, čím stavové čeští se provinili proti císaři. Khuenovi propůjčovala se moc, aby ztrestal rušitele pokoje a na milost přijal, kdo by se mu do dvou neděl poddali.

Vrchní velitel všeho vojska císařského hrabě Buquoy vydal se konečně také z Vídně dne 28. srpna a přibyl již dne 2. září do Polné, která se byla Khuenovi poddala. Zde čekal čtyři dni na příchod nového lidu válečného, načež postoupil dne 6. září k Německému Brodu, kdež čekal na Dampierra a s ním se tam spojil dne 9. září. Již tou dobou vojsko císařské zápasiti musilo s mnohými obtížemi při opatřování špíže a píce.

Sněm. — Pokus reakce. — Nová opatření vojenská v Čechách.

Rok 1618 srpen — září.

Hohenlohe staral se v Praze velmi horlivě, aby postaveno bylo do pole všech 16.000 mužů, kteréž byl poslední sněm povolil. Tak se stalo, že mnoho již nescházelo, aby armáda česká byla uvedena na tento počet. Když však Dampierre vtrhl do Čech a když do Prahy došla zpráva, že druhé vojsko císařské strojí se táhnouti do Čech přes Moravu, považovali direktoři vojsko sněmem povolené za nedostatečné, aby odolalo nepříteli a ustanovili se na tom, svolati sněm na 27. srpna, aby povolil nové peníze a nové vojsko.

Hrabě Thurn, jak nám známo, pokoušel se nadarmo již od měsíce června dostati Budějovice do své moci. Od polovice srpna pak musil dávati pozor také na Dampierra, aby v Čechách nemohl postupovati. Když se však ukázalo, že Dampierre nemá dosti vojska, aby se mohl vydati přímo ku Praze, zůstavil Thurn střežení a hájení jižních Čech menším oddílům a posádkám a vytáhl s hlavní mocí na severovýchod proti Buquoyovi, kterého ovšem považoval právem za nepřítele nebezpečnějšího. Tou dobou, když se dal na pochod s vojskem svým od Budějovic, hlavní armáda císařská nebyla ještě překročila moravské hranice. Byl tedy bezpečen, že z té strany nehrozí ještě přímé nebezpečenství a tak opustiv na čas armádu, spěchal na sněm do Prahy, kde hodlal působiti pro nové zbrojení.

Svolání sněmu stalo se hned dne 16. srpna obvyklým mandátem do celého království, v němž se vypisovalo hrozící nebezpečenství a zároveň také oznamovalo, o čem se bude jednati. Stavové vyzváni tímto patentem, aby se dostavili všickni se služebníky svými a s čeládkou dobře ozbrojenou na koních i pěší, by mohli hned z Prahy táhnouti do pole. Kromě toho se oznamovalo, že téhož dne Pražané všech tří měst, sejdouce se u velikém počtu každý na své radnici u přítomnosti direktorů obnovili své přísahy, že konati budou ustanovenou defensi a že státi budou věrně podle vyšších stavů. Direktoři tedy nařizovali, aby i v ostatních městech královských bylo to provedeno od rad a v městech vrchnostenských od jejich vrchností.

Že v opposici stavovské a jmenovitě ve vládě direktorské vždy ještě se jevil duch bratrské zbožnosti, ukázalo se i při této příležitosti. Direktoři totiž vidouce, že na vlast hrne se veliké nebezpečenství a že nastávající obranou podniknuto bude veliké dílo národní, neopomenuli dovolávati se ochrany a pomoci boží. A tak dne 17. srpna nařízeno administratorovi a staršímu konsistoře pod obojí, aby obeslali všecky kněží pražské a jim oznámili jménem direktorů, poněvadž není znamenati žádné horlivosti v pobožnosti, nýbrž veliká rozpustilost, hry, tance, opilství a z toho pocházející hříchové, že se lidu nařizuje, aby zanechal hříchů a marností světských, aby se modlil ustanoveným způsobem a kostely navštěvoval a aby se ve středu a v pátek postil. Hospodští pak že nemají trpěti žádných her, tanců, opilství a jiných rozpustilostí v domech svých, v neděli pak že nemají prodávati nápojů opojných. Kdo by se proti tomu provinil, měl býti potrestán ustanoveným způsobem.

Sněm zahájen byl dne 28. srpna modlitbou. Přítomní byli pouze stavové pod obojí. Jelikož však se jednalo o věc obecnou, a stavům velice na tom záleželo, aby v předsevzetí jejich panovala svornost všeho obyvatelstva, aby katolíků nemuseli k ničemu donucovati, proto jednomyslně schválen návrh Pavla z Říčan, aby

vypravena byla zvláštní deputace k čelnějším katolíkům v Praze meškajícím, by se na sněm dostavili a se stavy společně rokovali a se usnášeli. Zejména měli býti k tomu vyzváni nejvyšší purkrabí Pražský Adam ze Šternberka, nejvyšší hofmistr Adam z Valdšteina, Děpolt Matouš z Lobkovic a hejtman hradu Pražského Diviš Černín. Zastaveno také rokování, až se vrátí deputace. Tato vrátíc se vyřizovala, co jí bylo řečeno od jednotlivých katolíků. Nejvyšší purkrabí pravil, poněvadž jsou jej stavové pod obojí do vězení vzali a jemu poručili, aby nikam jinam z domu svého nevycházel kromě zahrady císařské a kostela svatovítského, pročež že se na hrad Pražský do soudné světnice dostaviti nesmí. A také že nepůjde dotud, dokud ho císař nepošle a jemu to činiti neporučí. Co se týče obhajování svobod zemských, že se bude chovati jako dříve. Adam z Valdšteina se omlouval, že pro jiné zaneprázdnění nemůže dnes jíti na sněm, ale zítra že se dostaví. Pán z Lobkovic a hejtman Černín oznámili, že souhlasí s míněním nejvyššího purkrabí.

Direktoři ukazujíce k tomu, jak lid císařský den ode dne se sílí, jak Čechové vyhlášeni byli od císaře na sněmě moravském za rebely a jak už také Dampierre a Khuen vtrhli nepřátelsky do země, požadovali od sněmu, aby i zbrojné síly Čech byly rozmnoženy, což se mělo státi poskytnutím nových obětí peněžních a povolením hotovosti zemské. Navrhovali totiž a žádali, aby zkráceny byly platební lhůty při oněch daních, které r. 1615 na pět let byly svoleny; aby místo hotovosti zemské každého desátého člověka vybrány býti mohly ještě jednou peníze, které místo toho byly předešle povoleny. Avšak ačkoliv se takto požadovaly peníze místo hotovosti, přece ještě vedle toho navrhováno, aby se do pole vypravila hotovost zemská a sice pátý člověk od stavů vyšších a čtvrtý člověk od stavu městského. Tím se požadovalo neobyčejné napnutí sil; hotovost zemská s tímto ustanovením mohla vynésti 33.000 mužů pěchoty a několik tisíc mužů jízdy, kdyby se byla provedla po celých Čechách správně a svědomitě.

Konečně přečteny stavům patenty a přípisy císařovy, které došly a známy byly direktorům od posledního zasedání sněmu. Zpráva o vtrhnutí druhé armády císařské k Polné stavy přece jen zarazila a tak usnešeno, aby se nezavřela úplně cesta k vyjednávání, zaslati císaři odpověď zdvořilou, kteráž byla od hraběte Jáchima Ondřeje Šlika německy sepsána, od stavů schválena a hned také druhý den císaři zaslána. V psaní tomto dosti ponížením a pokorném ohlašovalo se, že stavové jsou věrnými, poslušnými a stálými poddanými císaře a že takovými chtějí zůstati a zůstávati. Dále prosili císaře, jakožto svého nejmilostivějšího a povahou svou k milostivosti nakloněného krále a pána v nejhlubší poddanosti a pokoře, aby věřil, že ni pokoje srdečně přejí, aby zastavil postupování vojska svého v Čechách a nepřátelské jeho výpravy, což prý stavové také učiní, aby zrušil a odvolal patenty od Khuena rozhlašované a aby nařídil a svolil k přátelskému vyjednávání a prostředkování. Při tom ubezpečovaly také císaře, že budou osvědčovati věrnost a oddanou poslušnost, dostane-li se jim dostatečného zaručení svobod náboženských a politických. Nechceme přímo tvrditi, že stavové chtěli tímto způsobem oklamati císaře, aby zastavil nepřátelství a oni aby se zatím mohli lépe připraviti, spíše máme za to, že to byl poslední pokus strany smířlivější, které se v tuto chvíli ještě podařilo sjednati schválení listu smířlivému, jelikož mnozí sněmovníci, jak praveno, zalekli se na chvíli vtrhnutím dvou armád císařských do Čech, ale výsledku praktického domnělá tato a zdánlivá povolnost stavů neměla žádného. Následovalit hned kroky rozhodné a nesmířitelné, jakmile se stavové zpamatovali z prvního leknutí a jakmile se nabylo přesvědčení, že na jedné straně armády císařské nejsou tak mohutné, aby mohli zlomit rázem odpor stavovského vojska, a že na druhé straně blíží se již Čechům pomoc cizí.

Uleknutí stavů a zdánlivá povolnost, jaká se jevila v psaní k císaři, dodaly mysli některým katolíkům a odpůrcům povstání, že se pokusili způsobiti *obrat protirevoluční ve prospěch císařův*. Adam z Valdšteina postavil se v čelo katolíků, jenž chtěli způsobiti reakci proti snahám stavovským, dovedl pro záměr svůj získati také Štěpána ze Šternberka a Rudolfa Trčku, kteří oba posud se přidržovali staré víry pod obojí a nepřáli tudíž protestantům i bratřím.

Dne 29. srpna mělo počít rokování o předlohách direktorů. Odpůrci povstalců českých dostavili se toho dne na sněm všickni. Přišel také Adam z Valdšteina s velkou družinou svých dvořanů jako nějaký kníže a usadil se na přední místo. Nejvyšší komorník pan Sezima z Ústí, Rudolf Trčka a Štěpán ze Šternberka zasedli si na přední místa, na kterých direktoři sedali, a vedle nich usadili se zástupci rodů šlechtických dle starožitnosti rodu, tak že direktorům, kteří čekali při dakách zemských, až budou do sněmu povoláni, nezbylo ani místa. Pochybovati nelze, že stavové měli jakousi zprávu

nebo alespoň tušení o tom, co odpůrci jejich strojí. Panovaloť v sněmovně neobyčejné napnutí, kteréž ovšem bylo zvyšováno hovorem podrážděným a popudlivým, zvláště když Adam z Valdšteina a stoupenci jeho zasednutím míst direktorů i veřejně prozradili svůj zámysl. Tu přistoupiv hrabě z Thurnu k Trčkovi promluvil k němu tato ostrá slova:

„Pane ujče! Nesluší se jistotně na poctivého člověka mluviti, co jste vy před některými poctivými a vzácnými lidmi mluvili: že *byste* rádi byli, aby direkce pominula a aby sešlo s defense a s pátého člověka; a že si přejete na Pánu Bohu, aby tím dříve lid císařský do tohoto království přitáhl a ty, kteří jsou nepokoje příčina, potrestal.“ Trčka proti tomu přísahou se zavazuje a prsty zdvíhaje odpověděl: „Medle, pane ujče! kdo jest vám to pravil; v skutečnosti není toho člověka, aby to byl ode mne slyšel a aby to mohl o mně dokázati.“ Kterémuž hrabě zase řekl: „Mlčte, pane ujče, a nezapírejte! dokázati se to může, bude-li toho potřeba, lidmi poctivými. Toliž jest povaha upřímného ouda vlasti své milé?“

Hrabě Arnošt z Mansfeldu. (70.)

Thurn měl zajisté příčinu domlouvati Trčkovi slovy tak příkrými, neboť šla o něm tou dobou pověst hodnověrná, že hned, jak Khuen Polnou opanoval, na několika vozích špíže rozmanité ze statků svých jemu odeslal a pro vlastní jeho stůl bažantů, koroptví a jiné zvěřiny pernaté a srstnaté jemu dodal. Také později vypravovalo se o Trčkovi, že v hutích svých dal líti železné koule pro nepřítele, a že u vsi Žákavy připravil 300 korců mouky, 80 korců

hrachu, máslo, sýr a jinou špíži. Než Čechové o tom zvěděvše, věci v čas zabavili a dvůr, kde ty věci se kryly, z pomsty zapálili.

Na to povstav nejvyšší hofmistr omlouval svou včerejší nepřítomnosť na sněmě a žádal, poněvadž on a přátelé jeho nebyli přítomni, aby předlohy sněmovní byly ještě jednou přečteny. Žádosti té bylo vyhověno. Nejvyšší hofmistr pak požadoval dále poslati k direktorům, aby odevzdali sněmu veškeré dopisy mezi stavy a direktory českými a císařem, mezi direktory a cizími knížaty a konečně mezi cizími knížaty a císařem, by věci, jichž se týkají, byly od sněmu znovu uvažovány a lépe vyřízeny. V tom podporovali jej Trčka, Štěpán ze Šternberka a jiní. Bylo patrno, že pánovi z Valdšteina o to běželo, aby tím jednání sněmu se protáhlo a posavadní nařízení direktorů se zvrátilo nebo alespoň za neplatné prohlásilo a pokáralo, kdežto direktorům velice na tom záleželo, aby od sněmu vymohli brzy vojsko a peníze. Nejdříve ozval se proti tomu prudce hrabě z Hohenlohe, že toho opakování naprosto žádná potřeba není, poněvadž již jednou všecko v direkcí přečteno, uváženo a vyřízeno, tolikéž schváleno i opatřeno jest. I doložil k tomu: „Co jest nám po těch psaních, a nač jsou nám? Psaní za nás bojovati nebudou a nepřátel ze země nevyženou.“ Thurn ujav se po něm slova vykládal, že by se jen čas mařil a co by se o psaních jednalo, že by nepřítel mohl ku Praze přitrhnouti. Nyní, poněvadž nepřítel už je v zemi, že se musí jen o tom jednati, mají-li se mu stavové a kterak brániti. Řeči tyto došly takové pochvaly, že sněm zamítl návrh nejvyššího hofmistra a ochoten byl jednati hned o předlohách direktorů.

Když měla počíti porada o těchto předlohách, navrhl Václav Štampach, aby i direktoři byli povoláni k těmto poradám. Tomu však opíral se Valdštein a přátelé jeho. V tom však přišla do sněmu deputace od direktorů s dotazem, uznávají-li toho stavové potřebu, aby direktoři do sněmu se dostavili a se stavy se radili a usnášeli? Sněm k tomu svolil až na Valdšteina a přátele jeho. Což když bylo direktorům oznámeno, přihrnuli se tito s velkým hřmotem „hněvem a lítostí podpáleni jsouce do sněmovny, sem i tam rukama házejíce, až někteří jako roucha bledí byli, a všickni před hofmistrem a přívrženci jeho se postavili, škaredě na ně hledíce a hlav ukřivujíce.“ A Václav Štampach ještě je popouzel, volaje: „Páni direktorové, račte pozorovati, jak s vámi i s námi někteří tito páni upřímně míní.“ A hrabě z Thurnu doložil k tomu: „Páni direktorové, račtež jen poslechnouti, jak se tito páni přimlouvají.“ Na to Václav Vilém z Roupova, president direktorů, stoje naproti nejvyššímu hofmistrovi, pravil s hněvivou tváří: „Kdo jsou ti páni, kteří nám sem přijíti zbraňovali, rádi bychom věděli. Nechať každý ví, že tak dobří a poctiví jsme jako někdo,“ při čemž se v prsa udeřil. Valdštein a stoupenci jeho ani jediného slova k tomu neodpověděli, nýbrž zapýřili se a po chvíli ustoupili z míst, která byli direktorům zasedli.

Direktoři usadili se na svá místa a počalo jednání o předlohách. Nejvyšší hofmistr ujav se zase slova jal se dokazovati, že jen císař má právo podávati sněmu předlohy, a že tedy o tom nemůže býti jednáno, co direktoři předkládají. Dále požadoval, aby od defense se upustilo, direktoři aby se vzdali vlády a podle napomenutí císařského aby lid najatý byl propuštěn, vojsko císařské aby bylo povoláno a nic aby se proti němu před sebe nebralo; konečně aby se stavové císaři, králi a pánu svému na milosť dali a pokorně za prominutí viny své prosili. Přátelé Valdšteinovi srovnávali se skoro naskrze s vůdcem svým, jen že to neřekli tak přímo a bez obalu. Naproti tomu hrabě z Hohenlohe a Thurn dokazovali, když už nepřítel je v zemi, aby se mu odpor činil a aby povolili člověka pátého a čtvrtého, ovšem prý ne proti osobě císaře, ale proti těm nepřátelům, kteří stavům chtějí škoditi; neboť prý „císař o ničem vědomosti nemá, co se se stavy děje, ještoť i o tom nic nevěděl, když kardinál Khlesl do vězení vzat a degradován byl. A tak mnohé věci dějí se jménem císařským, o kterýchž císař nemá nejmenší vědomosti.“ Vojtěch Jan Smiřický pak doložil, že lépe jest částku jmění ztratiti a opykati s poctivostí, nežli potom s velikou hanbou a posměchem o všecko přijíti. I Budovec pozdvihl váženého hlasu svého a pronesl se rozhodnými slovy, že nelze na pokoj pomýšleti, dokud katolíci jsou při vesle.

Strana Valdšteinova utrpěla porážku druhou. Návrh stavů, aby vypraven byl do pole pátý a čtvrtý člověk, byl přijat a schválen beze změny a kromě toho ustanoveno, aby i šlechta s jízdným svým služebnictvem dostavila se do řad zemské hotovosti. Tato měla se shromážditi řádně ozbrojena do měst krajských k přehlídce, a pak se měla soustřediti vždy z několika krajů v Čáslavi, v Nimburce, v Klatovech, v Rokycanech, v Táboře a v Praze a tam očekávati dalších rozkazů.

Méně příznivě dopadli direktoři s druhou svou předlohou o financích. Stavové sice projevili ochotu jednati příštího dne o opatření peněži-

tých prostředků, ale když na to došlo, shledalo se, že většina stavů z Prahy se už rozjela, a tak byli i ostatní domů rozpuštěni, aniž by se bylo stalo nějaké opatření v tom ohledu. A to byl počátek a původ všech potomních nesnází a konečného úpadku.

Z vypsání našeho je viděti, že přítomnosti Thurnovy bylo skutečně v Praze zapotřebí a že on se nemálo k tomu přičinil, aby sněm přijal návrh direktorů o hotovosti zemské, a že se stala i jiná opatření vojenská. Proti němu obracela se tedy ovšem nejvíce zlost a nenávisť katolíků. A tak vypravuje dějepisec Skála, že jeden katolický kupec na Malé straně najal 12 pochopů, aby jej nějakým způsobem zprovodili se světa. Jeden z těch pochopů prozradil se, když Thurnovi dne 29. do sněmu jedoucímu vyhrožoval; i byl polapen a třetího dne oběšen. Kupec pak byl vsazen do vězení.

Z opatření vojenských, která tou dobou direktoři podnikli na obranu země, chceme uvésti následující. Okolo Prahy dělány nové šance a jiná potřebná opatření, na nichž každodenně 300—400 osob pracovalo. Dílo toto podniknuto jaksi slavnostním způsobem, aby celá Praha měla v něm účastenství, aby bylo dílem národním. Dostavilit se k započetí i někteří direktoři a sami se chopili kratcí a motyk a nějakou chvíli zemi vykopávajíce na kolečka nakládali a naváželi, aby jiné povzbudili svou horlivostí. Na šancích těch bylo velmi pilně pracováno, zvláště za Horskou, Koňskou a Vyšehradskou branou. Později nařízeno Pražanům, aby brány městské opatřili sruby a šraňky a aby zastavěli nebezpečná místa, kterými by nepřítel mohl do města vniknouti. Dělníkům na šancích mělo se dávati denně z peněz od židů na to sebraných po bochníku chleba a něco piva. Aby pak hotovosť Pražanů ve zbrani a ve vojenských způsobech řádně byla vycvičena, svolávána bývala do zbraně planým poplachem. Tak stalo se na př. dne 25. září v noci. Měšťané a lid jejich dostavili se skutečně ku svým praporcům na místa ustanovená. I stalo se, že tehdáž jeden mnich ze Strahova nebo od kapucínů vyběhl v mnišském svém habitu z kláštera, vstoupil mezi ozbrojence na Pohořelci rozložené, žádaje, aby jej přijali do středu svého, že chce raději ztratiti život svůj mezi poctivými vojíny nežli aby žil v klášteře. Bylo mu vyhověno a soudruzi jeho pak nadarmo se ucházeli, aby byl zase uveden do jejich kláštera. Direktorové dali dne 26. srpna vytáhnouti z nové zbrojnice 12 a dne 28. 6 velikých kusů střelby, kteráž dopravena bez prodlení k Čáslavi. Lid zbrojný byl po praporcích téměř každodenně přehlížen a vypravován hlavně k Čáslavi, odkudž hrozilo největší nebezpečenství. Dne 30. srpna po rozpuštění sněmu jednali direktoři s poslanci měst o tom, kterak města královská měla by býti proti útoku nepřátelskému opatrována. Zvláště se zástupci města Nimburku děly se dlouhé porady. Také ustanoveni hejtmané pro hotovosť zemskou v jednotlivých krajích a dán jim závdavek.

Pro ten případ, že by se nepřítel dostal až ku Praze a ji oblehl, vydali direktoři dne 5. září patent, aby vrchnosti a lid poddaný obilí a potraviny do měst Pražských vozili na prodej a co neprodají, aby tady složili v domě Mikuláše Gerštorfa z Gerštorfu a Malšvic, nejvyššího zasobovatele, že jim budou věci ty hotovými penězi zaplaceny. Od stavů jmenovitě se požadovalo, aby obilí dávali zemi na úvěr, že jim bude pak později zaplaceno. Ale dějepisec Skála si stěžuje, že i sami direktoři žádnou horlivosť v tom neosvědčovali a tak jiným velmi špatný příklad dávali.

Rozumí se ovšem samo sebou, že v Praze a také po venkově panovalo jako vždycky za dob pohnutých a bouřlivých nemalé napnutí a rozčilení myslí. Pověsti rozličné rojily se jako včely, lid nechával se snadno popuzovati proti katolíkům, zvláště když došly zprávy o některém nezdaru z bojiště, a proto stíhal závistivě a nevraživě každý krok jejich. O jistém vlašském kupci, který svou vírou katolickou a svým bohatstvím vzbuzoval podezření, se proneslo, že chová jakési střelivo. Hned z nařízení direktorů dům jeho prohlednut a nalezeny skutečně dvě tůně prachu a 2 centy olova, což také zabaveno. Sám Vojtěch Jan Smiřický přimlouval se v direkci k tomu, aby domy katolíků byly co nejdříve a co nejbedlivěji prohlídnuty, neboť prý se velmi zhusta proslýchá, kterak strana pod jednou o straně druhé neupřímně a nevěrně smýšlí, a že jistá jest věc, kterak katolíci pokoutně všickni se ozbrojují. Zůstáno na tom, že prohlídka bude předsevzata, jakmile některé obecní věci budou vyřízeny. Pročež jakmile se po Praze roznesla pověsť, že katolíci shromažďují jmenovitě v koleji jezovitské lid vojenský, dali direktoři kolej nenadále v noci dne 20. září co nejbedlivěji prohlednouti. Ale nebylo nalezeno nic podezřelého. Každému katolíku, jenž měl svůj dům, vloženo do domu 10, 12 až 18 vojáků zemských, aby nic nebezpečného nemohli podnikati. Že takovéto jednání nebylo podle toho, aby z katolíků nadělalo přátel, nemusíme ani vykládati. V každém neznámém a podezřelém člověku spatřován hned také špehoun a vy-

svědač, jak bývá v časech válečných. Tak na dva vlašské židy udáno, že Vltavu u prostředního ostrova proti Malé straně a Novému mostu, jak by v tom místě hluboká byla, ohledávali. Na jakéhosi pacholka lesnického vyzrazeno, že prý Dampierrovi všecky tajné průjezdy v lesích a horách českých ukazoval. Všickni byli jednoduše bez dlouhých okolků odpraveni.

Hrabě Arnošt z Mansfeldu. — Tajná pomoc knížete Savojského.

Rok 1618 srpen — září.

Rozhodné jednání direktorů a stavů českých proti přátelům císařovým za posledního sněmu mělo zajisté příčinu svou také v neočekávané pomoci, jaké se povstalcům dostalo. Kurfiřt Falcký dal totiž direktorům věděti, že na vlastní groš pošle stavům na pomoc několik tisíc mužů pod komandem hraběte Arnošta z Mansfeldu. Vojsko toto leželo nedaleko hranic českých a bylo potřebí jen svolení stavů, aby obdrželi okamžitou pomoc. V dějinách našich vyskytuje se tu poprvé dobrodruh Mansfeld, o jehož životě posavadním musíme ze zmíniti několika řádky, aby už nyní zjevno bylo našim čtenářům, jaký to bídník hráti měl důležitou úlohu v dějinách našich.

Arnošt z Mansfeldu, jehož podobiznu podáváme na str. 1201 a 1202, narodil se r. 1580 v Lucemburku v Nizozemsku a byl synem hraběte Petra Arnošta, správce Lucemburska a Anny z Eyckenu, krásou svou pověstné. Vychován byl při dvoře otce svého a roku 1593, tedy v třináctém roce věku svého dostal se do Bruselu ke dvoru arcikníže Arnošta, kdež setrval do smrti arcikníže. Řemeslu válečnému učil se Mansfeld poprvé v Uhrách, kde bojoval udatně pod Adolfem Švarcenberkem, Reiffenbergem a jinými. Dostal se také r. 1603 i do bližších styků s arcikníže Matiášem, kterýž mu svěřil vedení jedné setniny tělesného vojska svého. O postavení to však brzy přišel špinavou pří, která se skončila soubojem. Mansfeld byl totiž dlužen jistou sumu peněz jakémusi důstojníku a upřel mu ji, když zvěděl, že ztratil dlužní úpis. Vrátiv se do Belgie, vstoupil tam do služby španělské. Otec se za něj přimluvil u arcikníže Albrechta, tak že mu svěřeno velitelství pluku, který měl sám naverbovati. V čele pluku toho mnohokráte se vyznamenal udatností, ale při tom stal se pluk jeho brzy také odstrašujícím příkladem nekázně, zbujnictví a neplech všelikého druhu, v čemž si pak Mansfeld ostal věrným po celý svůj život. Když roku 1609 Španělsko uzavřelo příměří s Generálními stavy nizozemskými, Mansfeld přišel o zaměstnání a ovšem i o tučnou výživu. Než dlouho nezůstal na zahálce, vstoupilť do služeb arcikníže Leopolda, sbírajícího vojsko k vůli záležitosti juliašké. Mansfeld velel 200 jezdcům, a jelikož mu arcikníže Leopold žold řádně nevyplácel, užíval vojska svého k odírání obyvatelstva, v Juliášsku, Lucembursku a Trevírsku. V lednu 1610 dobyl městečka Schleydenu, ale brzy na to byl tam od hraběte ze Solmsu přepaden a zajat.

Mansfeld očekával ovšem, že arcikníže Leopold jej vykoupí; když však tento pouhými sliby jej chlácholil, rozhodl se Mansfeld sám sobě pomoci způsobem málo poctivým. Praví se totiž, že hraběti ze Solmsu a pánům jeho se zavázal, zraditi za dobrou příležitostí arcikníže. Zdá se, že je něco pravdy na této pověsti, neboť puštěn byl na svobodu bez výkupného, načež zase vstoupil do služeb arcikníže Leopolda. K vojsku, které mu zbylo, naverboval znovu 1000 mužů pěchoty a 500 jezdců, obdržel jistou sumu peněz za verbování a za žold, načež pustiv se s Unií do vyjednávání přešel se značnou částí vojska svého u Molsheimu k markraběti Jáchimovi Arnoštovi z Anšpachu a Jiřímu Fridrichovi Badenskému.

Skutek tento způsobil tehdáž veliké pohoršení, jelikož i Mansfeld i žoldnéři jeho byli přísahali věrnosť arcikníži Leopoldovi, a málo bylo případů, aby třeba prostí žoldnéři za podobných okolností přešli k nepříteli neřku-li důstojníci a vojevůdci. Mansfeld sám omlouval krok svůj tím, že místo peněz a cti dostávalo se mu jen potupy a urážek a že vojsko jeho bylo násilím donuceno přísahati věrnosť, aniž by haléře žoldu bylo obdrželo. Ve službách Unie nezískal si Mansfeld žádných vavřínů. Válka vzala náhlý konec a Mansfeld byl nucen dne 28. června 1611 vojsko své rozpustiti. Unie však podržela jej dále ve svých službách a vykázala mu ročního platu 1000 rýnských, kteréžto plat později zvýšen na 2000. Byla to však hubená odměna pro dobrodruha, který neuměl s málo penězi vyjíti a byl to pro něj trapný úkol zaháleti celá čtyry léta při dvoře markraběte z Anšpachu. Z nečinnosti této vytrhl jej kníže Savojský.

Kníže Savojský Karel Emanuel vedl totiž v létech 1615—1617 válku se Španělskem pro markrabství Montferratské na ujmu právní dědičky. Ten přijal Mansfelda do služby v hodnosti plukovníka a velitele německých žoldnéřů a užíval ho také za prostředníka při vyjedná-

vání s Unií. Při tom služebný poměr Mansfelda k Unii ostal nezměněn. Po válce byl Mansfeld se svým zbrojným lidem propuštěn a ubíral se již Švýcarskem do Německa, když tu Karel Emanuel obdržel zprávu, že v Čechách vypuklo povstání proti císaři Matiášovi. Chytrý tento kníže vyhledával neustále prostředky k seslabení moci a k podkopání panství rodu Habsburského; v povstání Čechů spatřoval největší nebezpečenství pro rod Habsburský a okamžitě se rozhodl podporovati povstalce české proti císaři, avšak tak, aby to Španělsko a rod Habsburský vůbec nevěděli a aby tak neuvalil na sebe hněv a pomstu jejich, dokud moc rodu Habsburského nebude zlomena. Jsa vůbec odhodlaný ve svých předsevzetích a rychlý v jich provádění, vzkázal bez prodlení Mansfeldovi, aby polovici vojska, kterémuž velí, t. j. 2000 mužů, podržel, že je bude sám platiti a že je Čechům vyšle na pomoc, avšak ne veřejně, nýbrž potají; a proto měl Mansfeld tajemství toto svěřiti pouze kurfiřtovi Falckému, knížeti Anhaltskému a markraběti z Anšpachu.

U dvora falckého měli z podpory této nevýslovnou radosť, poněvadž věřili, že Karel Emanuel, bude-li potřebí, poskytne pomoc ještě větší a že zjedná nové spojence, jmenovitě Benátčany. Také neměli ničeho proti tajemství knížete Savojského; naopak bylo jim vítáno, poněvadž mohli ji vydávat za pomoc falckou.

Aby tedy získána byla větší pomoc od knížete Savojského a podpora republiky Benátské, vypraven purkrabí Krištof z Donína do Turína s tím úkolem, aby vymohl na knížeti zvýšení pomoci na 4000 pěších a 500 jezdců a skrze něho aby vyžádal od Benátčanů roční podporu 300.000 nebo alespoň polovici dukátů. Purkrabí z Donína měl vyříditi knížeti Savojskému, že povstání v Čechách sloužiti má k tomu, aby falckrabě dosazen byl na trůn český, protestanti v říši aby byli uspokojeni a rod Habsburský pokořen. V odměnu za pomoc svou měl kníže Savojský obdržeti korunu německou. Mansfeld poslán jest hned do Čech, kdež jej stavové přijali dne 20. srpna do svých služeb a jmenovali generálem dělostřelectva a plukovníkem nade dvěma pluky pěchoty. Nový generál ovšem povolal hned vojsko své z Německa do Čech a položil se s ním mezi Klatovy a Plzní, kteráž byla obsazena vojskem císařským, s tím úkolem, aby Plzeň vyrval z rukou císařských.

Porážka vojska císařského v Čechách.
Rok 1618 září — listopad.

Když v Praze ukončen byl sněm a když stalo se potřebné opatření pro další válčení, Thurn opustiv Prahu pospíšil k Čáslavi, kam zatím vojsko jeho od Budějovic se stáhlo a novými zástupy sesílilo. Jmenovitě posláno bylo také z Prahy, jak už praveno, dne 26. a 28. srpna 18 velkých kusů k Čáslavi.

Na cestě od Budějovic k Čáslavi potkala vojsko české malá nehoda. Velitel český, věda dobře, že Dampierre táhnouti musí přes Pelhřimov, vypravil na spěch malé oddělení vojska, aby město to obsadilo, než by tam císařští dorazili. Nežli však oddělení toto dostalo se do Pelhřimova, bylo od Dampierra napadeno a rozptýleno. Dampierre ostatně obracel k sobě za tažení svého k Německému Brodu pozornosť mnohem větší svým nekřesťanským pustošením. Uvádíme na doklad toho řádění jeho na panství Červeno-řečickém, kteréž náleželo Janovi z Říčan na Kosové Hoře. Panství to bylo celé spustošeno, jak se podobá, poštváním katolických sousedů; císařští odehnali z něho 1800 ovcí a 300 kusů dobytka hovězího; 12 sudů vína majiteli toho panství vypili a jiných 12, které vypíti nemohli, rozsekali. Kromě toho odvedli s sebou na půl druhého sta lidu obojího pohlaví s dvěma úředníky. Jan z Říčan sotva vyvázl životem, načež zprávu o tom podal direktorům v Praze.

Buquoy hnul se hned 9. září s celým vojskem císařským od Německého Brodu, táhl přes Habry a Jeníkov Golčův k Čáslavi, kteréhož města se chtěl zmocniti a odtud přímo na Prahu táhnouti. Než Thurn o pět hodin jej předešel, a sám Čáslav obsadiv, položil se u města, pak u Horek, kde příkopy a náspy se ohradil. Vojsko císařské pokusilo se nejprvé avšak nadarmo o Čáslav, do které přes sto ran z děl vystřelilo; pak založilo si tábor u vsi a tvrze Bračic a také se okopalo. Obě osady leží blízko od sebe a oba tábory odděleny zde byly jen úzkým údolím, tak že přední zvídky tak blízko naproti sobě stály, že mohly na sebe volati. Ani jedna, ani druhá strana nechtěla boj začíti udeřením na nepřítele v opevněném táboře ležícího. České vojsko bylo silnější a jevilo také více odhodlanosti, neboť harcovalo až k samému ležení nepřátelskému, aby císařské z hradeb jejich vylákalo, ale útoku opravdového a všeobecného Thurn přece nepodnikl. Obě strany hlavně tím sobě hleděly škoditi, že vzájemně z děl na sebe střílely, při čemž i postavení vojska měněno,

pakli se ukázalo, že nepřítel na některé místo dobře trefuje a lidi zabíjí. Dne 10. září Buquoy dal svá děla vytáhnouti od krčmy bračické na jeden vršek a střílel odtud velmi silně do ležení českého, tak že zabil ten den 12 žoldnéřů; také vypálil ves Potěhy Čáslavským náležející. Čechové vidouce, že jim střelba nepřátelská počíná škoditi, sestoupili s vršku Šibeničného mezi ten vršek a kostel Horecký na 1000 kroků a čtverým vystřelením na tábor nepřátelský zvláště nemálo Uhrů pobili. Příštího dne, t. j. dne 11. září hnul také Buquoy svými děly od krčmy až k silnici a házel na vojsko české velikými kulemi železnými, z nichž mnohé až 30 liber vážily; v táboře českém padlo 30 prostých žoldnéřů a tři osoby rytířské. Kromě toho císařští spálili opět Čáslavským tři a pánu Ronovskému jednu vesnici. Vypravuje se, že tou dobou přišel na zvědy do tábora českého písař Jana Rudolfa Trčky, aby zvěděl, kde je stán hraběte z Thurnu. V pravdivosť pověsti této uvěřilo se tím spíše, že nepřítel v střílení velmi se polepšil a jedna kule vedle samého stanu hraběte z Thurnu udeřila. Podobné přestřelování dálo se až do 14. září. Císařští dne 12. září vypálili Potěhy dočista a několik jiných podle jména nám neznámých vsí, tak že prý bylo tou dobou od císařských v okolí Čáslavě již 24 osad zničeno. I Jeníkov Golčův lehl popelem ve 4 hodiny v noci a farář tamější byl prý od zuřivců za živa na rožeň nabodnut a upečen. Skála vypravuje, že císařští lidem náboženství nekatolického nosy i uši řezali a tak je zohavené do ležení českého posýlali. Mladé ženy a dívky prznili, staré pak lidi a dítky na kusy rozsekali; jedné ženě vytrhnuvše z rukou dítě malé na dvé je rozpoltili a bijíce ji těmi kusy okolo huby, ta slova k ní německy mluvili: „Hleď, žer maso a chlastej krev, ty pse lutheránský!“ Avšak i hrabě Thurn nucen byl vypáliti jednu ves čáslavskou, poněvadž prý ležení jeho byla na překážku; Buquoy tvrdí, že těch vsí bylo více.

Větší šrůtka strhla se dne 14. září, v níž užilo se nejhrubších kusů, které každá strana měla po ruce. Čechům toho dne konala nejspíše výtečnou službu čtyry nová děla, která byla včerejšího dne z Prahy přivežena. K tomuto dni vztahuje se nejspíše zpráva o jednom puškaři, rodilém Vlachu, který císařské zúmyslně přestřeloval. Setník Bapst spatřiv to, puškaře z bambitky zastřelil, načež horlivě a vydatně na nepřítele se střílelo. Tentokráte padl na obou stranách značnější počet lidu; jmenovitě střelba česká byla toho dne tak vydatná, že Dampierre musel ustoupiti do blízkého lesa, aby neutrpěl ztráty ještě větší. A odtud vznikla odůvodněná pověsť, že císařští byli poraženi.

Dampierre upadl tím do větších ještě nesnází, neboť pro velký nedostatek potravin musel lid svůj vysýlati v malých houfcích na pícování. Při tom dopouštěli se žoldnéři nejhrubšího násilí. Lidem zámožnějším ukládáno bylo výpalné a když odešel jeden houf, přišel druhý a požadoval zase peníze. Jelikož lidé majetek svůj skrývali, donucováni jiní všelikým způsobem, aby sousedy své vyzrazovali, kde se kryjí a kde chovají své peníze a cenný majetek. Výpravy na takovouto loupež podnikány i v noci, aby oběť vyhlídnutá tím spíše dravcům upadla do drápů, při čemž některý soused musel dělati průvodce a ukazovatele. Sedláci popuzeni jsouce takovýmto vydíráním, přepadali jednotlivé vojáky i malé jich houfce a všecky bez milosrdenství pobíjeli podle hesla: oko za oko, zub za zub. Praví se, že Dampierrovi bylo neustálými šarvátkami a jmenovitě drobnou válkou se sedláky pobito na 2000 lidu, celá prý čtvrtina.

Avšak ani Buquoyovi nevedlo se o nic lépe, jelikož vojsko jeho brzy všecko vyjedlo a on nejsa připraven na delší pobyt u Čáslavě žádných zásob s sebou nepřivezl. Proto ztravování vojska jeho setkávalo se čím dále s většími obtížemi. V táboře císařském nastal takový nedostatek potravin, že mnozí vojáci za několik dní nepožili ani sousta chleba. A pakli se kdo odvážil do okolí na pícování, vydával se do velkého nebezpečenství, jelikož, jak praveno, lid selský mstil se cizím vetřelcům, kteří neznali ani milosrdenství, ani smilování. Gindely píše, že „sedláci v četných houfech obskakujíce ležení se všech stran, ubíjeli císařských, kdekoli je porůznu zastihli, ano napadali i vozy spížní a pícní, neměly-li silnějšího průvodu. Pozorujíce pak s věží kostelních všechny pohyby císařských, zvonili na poplach, jakmile nějaký houf jejich dal se na pochod. S rostoucím nedůstatkem oslábla i kázeň císařských; Buquoy sám se přiznával, že musí jim strpěti mnohých prostopášností, kterýchž by jindy náležitě potrestal. I psal císaři k nemalému jeho ochlazení, že veškeren domácí lid s pravým zápalem ujímá se obrany země a císařským takto postupování velice znesnadňuje.“

Za těch šest dní, co vojska stála proti sobě u Čáslavě, pobito bylo lidu císařského do dvou set, českého pak na osmdesát osob, nepočítaje ovšem císařské, kteří pobyti byli od sedláků. Tou dobou udál se v Čáslavi zajímavý příběh. *Václav Chotouchovský z Nebovid,* kterémuž po

vyhození místodržících z oken svěřena byla správa Hor Kuten, poněvadž mincmistr Vilém z Vřesovic byl odjel, přibyl s Vilémem Lemrsdorfem, Němcem, do města Čáslavě a způsobil tam nevoli a šarvátku, poněvadž chtěl zajmouti jednoho vojáka stavovského, o němž pravil, že je jeho poddaným a že se na něm provinil; jiní soudruzi však vojáka toho mu vyrvali. Když pak týž Václav z města jel, vojákům spílaje, pustili se za ním někteří na předměstí a tu jej zastřelili, jakož i toho Lemrsdorfa, kterýž byl náboženství katolického, a jednoho služebníka. Václav Chotouchovský odvežen do Hory a tam pochován v kapli mincířské u sv. Barbory. Nejvyšším mincmistrem ustanoven po něm *Albrecht Klusák z Kostelce.*

Nejistota před okolním lidem, a hlavně nedostatek potravin a přesila vojska českého, přiměly Buquoye k tomu, aby opustil krajinu čáslavskou. I dal dne 16. září v noci odvézti vozy se zavazadly k Ledči a zároveň dal stříleti z děl, aby vojsko české bylo oklamáno, jako by se k bitvě chystal a v šiku svém zpořádané státi zůstalo. Teprvé když vozy byly odstraněny a vojsko řádným způsobem k odchodu bylo uchystáno, dal zapáliti ležení a nastoupil pochod. Vojsko české ovšem brzy zpozorovalo úmysl nepřítele a následujíc jej k Ledči položilo se asi půl hodiny od tábora císařských. Okolní panstvo a rytířstvo bylo na hrad v Ledči jakožto místo bezpečné svezlo hlavně prý na domluvy Jana Rudolfa Trčky mnoho zboží svého a jmenovitě svršky nejdrahocennější, ale lid Dampierrovský nyní se hradu zmocnil a všecky ty věci uloupil. Velitelé vojska císařského lepší díl loupeže odeslali do Vídně. Praví se, že loupeží touto na statisíc škody se nadělalo.

Čechové chválí Dampierra jakožto vojevůdce velmi opatrného a obezřelého. Nežli se hnul s táborem svým, dal dříve na dvě míle harcovati a vyzvídati, aby ho nepřítel nemohl nenadále přepadnouti. Kromě jiného užíval také té lsti, že mnohým místům ohražením ohlašoval se jakožto přítel a na důkaz toho odevzdával psaní od direktorů, že se již stalo narovnání s císařskými a že Dampierra mají pustiti do místa svého. Ale sotva se místa zmocnil, ihned je vyloupil a spustošil. Proto direktoři napomenuli obyvatelstvo království Českého, zvláště města, aby se měli na pozoru proti takovéto lsti a aby nikomu bran svých neotvírali. A o Buquoyovi se chválí četné jeho a dobře nastrojené manevry, náhlé a neočekávané pochody a jiné obratné kousky. Vojsko české však úskoky těmi nedalo se klamati a mělo se bedlivě na pozoru. Ač dne 17. září přirazil k vojsku hrabě z Hohenlohe s novou posilou z Prahy a s několika děly, přece Thurn, jenž odtud se dělil o velitelství s Hohenlohem, vyčkával vhodnější příležitosť k boji, jmenovitě až přibude také pomoc slezská, aby se mohl s dostatečnou mocí na armádu Buquoyovu obořiti a ji na dobro vyhladiti.

Vojsko české táhlo za armádou císařskou až do okolí Pelhřimova a položilo se táborem nejspíše u Hořepníka. Obě strany se jen vzájemně pozorovaly a do větších a rozhodných bojů se nepouštěly. Vedla se jen válka drobná, v níž se větší nebo menší houfy srážely a potíraly. Císařští zajížděli daleko do kraje, potraviny vydírajíce, při čemž často se sráželi s oddíly vojska českého. Větší potyčka, bitka, strhla se dne 18. října. Velitelé vojska českého svědělše skrze vyzvědače, že císařští dali loviti jeden rybník nedaleko Pelhřimova a že je tam ke střežení lovců a ryb 12 praporců jízdy, vypravili tam rychle 16 praporců jízdy a 1500 mušketýrů, kteří se dílem položili do záloh, dílem udeřili na nepřítele prudce a srdnatě, tak že v překvapení svém brzy se dal na útěk, při čemž utrpěl ještě více od vojska v záloze položeného. A tak prý císařských zůstalo na místě více, nežli ryb bylo naloveno.

Šarvátkami takovými tenčil se počet vojska císařského den ode dne, kdežto vojska českého přibývalo, tak že mělo rozhodnou převahu dobrého a spolehlivého lidu zvláště od té chvíle, když přirazilo k němu 3000 Slezanů pod markrabětem Krňovským. Kromě toho množil se ve vojště císařském nejen nedostatek potravin a píce, nýbrž i náboje a jiných potřeb válečných. Proto hrabě Dampierre vypravil do Vídně rychlého posla, kterýž dorazil na místo v noci dne 21. září a ještě té noci psaní císaři odevzdal. Dampierre oznamoval, že vojsko císařské je slabé proti českému, že v Čechách ničeho nesvede. I žádal za peníze, posilu na lidech a za spíži, neboť kdyby se mu toho všeho nedostalo, že by musel s velikou hanbou skrze Moravu odtáhnouti. Ostatně i posádkám císařským zápasiti bylo s mnohými nesnázemi. V Budějovicích na př. nemuseli se císařští obávati přímého útoku od té doby, co Thurn odtáhl k Čáslavi, ale při opatřování spíže a píce v okolí setkávali se s takovým odporem lidu selského, že velitel posádky známý nám Aulner také vypraviti musel dne 17. září do Vídně posla se žádostí za pomoc. Ale ani posádka, ani armáda v poli neobdržely ani peněz, ani jiné pomoci a tak musel se hrabě Dampierre ke konci měsíce září

sám vydati do Vídně, aby co znalec a očitý svědek nedostatku vymohl potřebnou podporu.

Jednak poslání toto, jednak zase nový krok direktorů českých měly rozhodný učinek na další válčení. Do ležení českého vypraveno totiž dne 17. října šest direktorů, po dvou z každého stavu, aby se zasadili o rychlejší a ráznější vedení války. Jmenovitě měli se zasazovat, aby nepřítel byl ze země vybyt, aby vojsko české za ním táhlo a zimní svůj tábor mimo Čechy rozbilo, „aby se“, jak praví Ondřej z Habernfeldu, „štír neživil na prsu domácím.“ Pochybovati nelze, že následkem tohoto pobídnutí odhodlal se Thurn k rozhodným krokům, jak hned budeme viděti. A za druhé Dampierre vrátil se z Vídně takřka s prázdnýma rukama a beze vší naděje, že by vojsko císařské nesmírně ztenčené mohlo býti brzy novými žoldnéři sesíleno. Buquoy nahlédl, že císařští pro nedostatek potravin nemohou se déle držeti v Pelhřimově a v okolí a proto rozděliv vojsko obrátil se sám koncem října přes Jindřichův Hradec k Budějovicům, aby se tam zotavil a sbor svůj sesílil, kdežto Dampierre měl táhnouti přes Moravu do Rakous.

Dampierre držel se zatím v ležení svém u Pelhřimova vysýlaje odtud vojsko své na pícování do značné vzdálenosti, neboť uherští jeho jezdci dojížděli až k Táboru. Dne 3. listopadu ráno pokusil se za husté mlhy přepadnouti ležení české, k čemuž si připravil kromě jiného jedno velké dělo drobnými kulkami a šrotem nabyté, aby v táboře českém nadělati mohl tím více škody. Ale vojsko české mělo dobré a spolehlivé stráže a tak byl příchod nepřítele v čas ohlášen a celý tábor svolán na poplach. Když tedy císařští až k ležení přitrhli a na ně udeřili, byli olověným deštěm uvítáni a krvavě odraženi, tak že se značnou ztrátou ustoupiti museli do svého ležení u Pelhřimova. Nezdar tento odňal jim poslední naději, že by se mohli ještě v Čechách domoci nějakého úspěchu. Proto odeslány vozy naložené hojnou kořistí do Rakous; byla jich zajisté dlouhá řada, neboť sám Dampierre měl 60 vozů pro své věci. Na to hnuli se sami od Pelhřimova k horám českým a k pomezí rakouskému.

Než i hrabě Thurn nemeškal kořistiti z částečného svého vítězství dne 3. listopadu, a postoupil za nepřítelem. Vida pak, že císařští se chystají k ústupu, postoupil ve spojení se Slezany za nimi a v noci s 3. na 4. listopadu udeřil na tábor a nepřítele porazil. Valný počet císařských zůstal na místě, ostatní rozraženi a rozprášeni tím způsobem, že jedni prchali k Hradci, jiní pak k Jihlavě, kam původně celý sbor Dampierrův měl namířeno. Avšak ani ti, kdo se do Moravy obrátili, netáhli v pořádku, nýbrž jen hlavní proud udržel se na silnici, kdežto větší nebo menší houfce po 5 až 30 mužích potulovaly se rozprášeny po Čechách a po Moravě. Porážka císařských byla tak citelná a zmatek tak úplný, že zanechali valnou část své kořisti a mnoho uloupené spíže nejen v táboře, nýbrž i v městě Pelhřimově. Také zůstavili mnoho nemocných v rozličných místech. Bylo to první značné vítězství vojska českého.

Čechové mohli doufati, že nezdar vojska císařského změní i smýšlení na Moravě. Hrabě z Thurnu byl již 1. listopadu oznámil Jihlavským, že hodlá vojsko císařské vytisknouti z Čech, aby se tedy měli na pozoru před žoldnéři císařskými. Ukázalo se hnedle, že Moravané jsou náchylni vojsku císařskému se opříti. Když totiž zbytky armády Dampierrovy přitrhly k Jihlavě, byly brány městské před nimi zavřeny a Jihlavští jich do města nepustili, vymlouvajíce se, že nemají k tomu nařízení. A tak stalo se, jelikož noc byla již chladná, že na předměstí vojsko nedostalo teplých bytů a že do rána nalezeno 10 osob a dvě dětí zmrzlých. Když pak se strhl poplach, že hrabě z Thurnu táhne k Jihlavě, císařští polekáni jedni přes druhé valem pryč utíkali a ujížděli na rozličné strany. Je to nejlepší důkaz, že armáda Dampierrova byla zničena.

Zatím Buquoy nevěda ještě jaký osud stihl vojsko Dampierrovo, táhl na Jindřichův Hradec s tím úmyslem, aby se zmocnil města tohoto. Doraziv 5. listopadu k městu a opanovav předměstí jeho, vyzval obec jménem císařským, aby mu brány dobrovolně otevřela. Místo odpovědi pokračováno pilně v střílení na lid jeho s hradeb městských. A tak Buquoy příštího dne ani o útok se nepokusiv poplenil předměstí a odtáhl pryč nejspíše proto, že donešena mu zpráva o příchodu vojska Thurnova. Buquoy táhl od Jindřichova Hradce na západ do Veselí, nejspíše přes Kardašovu Řečici, Thurn pak chvátaje za ním, vypravil některé oddíly na jihovýchod k Lomnici, kdežto hlavní svou silou zaměřil také na Veselí. Do Veselí Buquoy se dostal dne 7. listopadu a hned příštího dne přitrhl sem Thurn, načež se pustil dále na jih za Buquoyem. Dne 9. listopadu dostihl ho při jednom velkém rybníku mezi Veselím a Lomnicí. Zadní voj císařských, vedený Donem Baltazarem Marradasem, obsadil hráz tohoto rybníka, po níž vojsko české muselo postupovati, aby je zadržel a aby jádro armády Buquoyovy se mohlo

pohodlně sešikovati k bitvě na místě příhodném. Než velitelé vojska českého postavili v jakémsi háji po boku císařských tři hrubá děla a střílelí z nich tak vydatně na hráz rybníka, že císařští otřeseni a seslabeni jsouce nemohli odolati útoku, který na ně byl také s předu podniknut, a ustoupili k hlavnímu voji. Ten byl zatím k bitvě sešikován a opřel se udatně návalu českému. Celých pět ano podle některých až sedm hodin se bojovalo a sice od poledne až do noci. Bitva rozhodnuta tím, že Čechové také jižně od Lomnice na císařské udeřili a jim tedy nejspíše do zad vpadli. Čechové opanovali bojiště a císařští kvapně ustupovali k Budějovicům. Na straně české padlo a raněno bylo jen asi 180—200 vojáků a 12 mužů zajato; císařských vsak padlo, raněno a zajato 1500—1800 mužů; zajati zejména dva poručíci a 200 žoldnéřů, kteří většinou vstoupili hned do služeb českých, tak že ztráta vojska českého byla oka-

Vypovězení jezovitů z Moravy. (71.)

mžitě uhražena. Sám vrchní velitel vojska císařského hrabě Buquoy byl raněn do hlavy a do levého ramena, poraněni také Collalto a plukovník Krichinger. Zahynuli plukovník Stauder a šest kapitánů. Vojsko císařské bylo tak postrašeno a některé jeho sbory tak rozprášeny, že valná část žoldnéřů shledávána byla po lesích od okolních sedláků, kteří loupežívé té chásky neživili, nýbrž napořád zabíjeli, ukrutně je mučíce pro nezřízenou chlípnost, kterouž páchali s ženským pohlavím. Z vítězství toho byla veliká radost v Praze a ve všech kostelích slouženo slavné Te deum laudamus.

Buquoy ještě té noci po bitvě ustupoval k Budějovicům. Jisto je, že Thurn, který za ním příštího dne vytáhl, brzy jej dohonil, neboť Buquoy sám psal potom císaři, že s Čechy třikráte nešťastně bojoval mezi Třeboní a Budějo-

vicemi. Pochybovati nelze, že bitky tyto svedeny byly za couvání Buquoye z Veselí do Budějovic. Než o druhých dvou srážkách neznáme žádných podrobností a tak ani nevíme, kde a kdy byly svedeny. Víme určitě jen tolik, že Buquoy cítil se býti bezpečným teprvé pod samými hradbami budějovickými, kde jej chránila děla na hradbách postavená. Zde sešikoval znovu své vojsko k bitvě, ale Thurn nemoha se proti střelbě s hradeb nijakž opatřiti, pokoušel se několikerým způsobem vylákati císařské v šíré pole. Nadarmo. Buquoy utábořil se v městě. Thurn naproti tomu obsadiv všecky cesty do Budějovic vedoucí, položil hlavní svůj stan do Rudolfova a dal odtud obsaditi Nové Hrady, Svíny Trhové, Kaplici a Benešov u Kaplice, aby tak přerušeno bylo spojení císařských s Rakousy. Následkem přerušení Budějovic s venkovem počal se brzy jeviti v městě nedostatek potravin. I byla brzy taková nouze o chléb, že za jeden pecen domácího chleba celého vola dávali; obecný lid musel se živiti jen samým masem, jehož v Budějovicích měli nazbyt.

Jediná naděje Buquoyova spočívala v tom, aby si zjednal spojení s Rakousy a aby odtud obdržel posilu na lidech. Proto mocným výpadem rozrazil řetěz obléhajícího jej nepřítele a zmocniv se města i hradu Krumlovského položil tam posádku 300 mužů pěchoty a 200 jezdců, aby si tak udržel cestu pro dodávání spíže a aby tudy snáze mohl vojsko své doplňovati. Než vydatné pomoci na lidech se nedočkal. Dampierre sice táhl mu na pomoc veza s sebou hojné zásoby spíže a peníze, ale Moravané ho zemí svou více nepustili a Čechové zvěděvše o úmyslu jeho příhodné cesty na pomezí českém obsadili. I musel táhnouti úzkým průsmykem od Vitoraze někam k Stropnici. Ale zde se na něj obořil dne 13. listopadu nedaleko Nových Dvorů plukovník Oldřich Vchynský a podplukovník Jindřich Šlik s dvěma praporci jízdy a třemi prapory pěchoty, porubali v prvním návalu 300 mužů a ostatní zahnali zpět do Rakous, tak že Dampierre s tímto zbytkem ustoupil do Kremže, ani se nepokusiv o nové proniknutí do Čech. Při té příležitosti Čechové ukořistili 38 vozů s hojným nákladem a pokladnu s 18.000 zl., což přiveženo s veselou myslí na Nové Hrady. A toutéž dobou očistili Čechové zemi svou i v jiných stranách. Dověděvše se, že na Ledči a v Německém Brodě zůstalo ještě něco lidu císařského, vyslali na ně jistý počet jízdy a pěchoty, aby je odtud vyplašili; ale žoldnéři tito nedočkavše se Čechů, sami pryč utekli, tak že Čechům zanechali v kořist střelivo a jiné potřeby válečné.

Za takových okolností nikoho nepřekvapí, pakli Buquoy zaslal z Budějovic dne 15. listopadu císaři psaní, které muselo důvěru jeho ve vítězství valně zviklati. Psaním tímto vzdává se největší chvála udatnosti a vytrvalosti vojska českého a to od vojevůdce zkušeného a osvědčeného. I neváháme proto podati obsah jeho na doklad, jak tehdáž smýšleli nestranní válečníci o politickém a vojenském stavu věcí. „Buquoy psal císaři, kterak mluvili rádcové jeho, že povstalci čeští budou moci býti malým počtem vojska přemoženi a k poslušnosti přivedeni. Ale on že Čechy neshledává tak ničemnými vojáky, jako o nich bylo mluveno, naopak co je v Čechách s vojskem císařským, že proti Čechům užíval všech zkušeností strategických a všelikého způsobu boje, ale že proti nim ničeho nemohl svésti, že mezi Třeboní a Budějovicemi třikráte byl poražen a velkou škodu utrpěl, že Čechové jsou mocným nepřítelem a že nemoha odolati vzteklé zuřivosti jejich musel se před nimi uchrániti za hradbami budějovickými. Dále chválí Čechy, že jsou muži celí a že se dovedou ubrániti; že ani v Nizozemsku, ani ve Francii neviděl bojovníků tak statečných a vytrvalých. A na základě tohoto poznání vyslovil se k císaři jako pravý vojín přímo a bez obalu: „Radím Vaší C. Milosti věrně a upřímně, aby ihned s povstalými stavy českými dala vyjednávati o mír. Neboť nestane-li se to brzy, jest se obávati, aby V. C. M. a slavný dům Rakouský skrze to k ztenčení a snížení přiveden nebyl."

Pro císaře byla to rána nesmírně citlivá, když tak z úst samého Buquoye, na kterého byly velké naděje skládány, musel slyšeti, že Čechů nelze přemoci. Rána tato byla tím bolestnější, že tou dobou docházela do Vídně jedna Jobova zpráva za druhou. Nedávno zničena byla armáda Dampierrova a císař neměl ani peněz ani zbrojného lidu, aby ztrátu tuto nahradil. Dne 2. listopadu zemřel arcikníže Maximilian, jeden z nejhorlivějších a nejčinnějších členů rodu Habsburského. Na druhé straně Slezané zamítli žádost císařovu za odvolání svého pomocného vojska z Čech a zároveň se zprávou o tom zvěstováno do Vídně, že slavná Plzeň, bašta císařské moci v západních Čechách, padla do rukou stavů českých.

Dobytí města Plzně.
Rok 1618 červen — listopad.

Když vypuklo povstání české, Plzeňští zavázali se písemně, že budou pokoj zachovávati a do sporu stavů s císařem že se nebudou míchati. Ale když jezoviti z Prahy vypuzení do Plzně přišli a měšťanům namlouvali, že stavové chtějí vyhubiti náboženství katolické, počali se tito kolísati a popřávali odtud volného sluchu nabádání opatů a prelátů okolních, jakož i katolických šlechticů. Císař také nemeškal vypraviti do Plzně hejtmana *Felixa Dornheima* v průvodu něco lidu ozbrojeného se zvláštním mandátem, jímž byli napomínáni k stálosti, k čemuž se jim brzká pomoc slibovala. Dornheim měl v městě ostati a s domácími silami proti stavům ho hájiti. Psaní císařské mělo ten účinek, že se Plzeňští skutečně postavili proti stavům a jali se konati přípravy k obraně města. Městská rada dala ozbrojiti všecky tovaryše řemeslnické, uzavřela cesty k městu vedoucí a zajala několik šlechticů, kteří se do Prahy ubírali. Město stalo se zároveň sbromážděním prchajícího duchovenstva katolického; okolní kláštery svezly do Plzně všechen svůj movitý majetek, některé z nich, jako na př. klášter Teplský a Chotěšovský, zjednaly a ozbrojily něco lidu k hájení města a mnozí katoličtí šlechtici následovali tento příklad. Při tom byly řízením jmenovaného Dornheima hradby městské opravovány a příkopy kopány, kupovala se děla a střelivo, aby se město mohlo tím vydatněji brániti.

Hnutí takové neostalo ovšem tajno direktorů českých a jelikož jim chování města tak důležitého a skutečného střediska v západních Čechách nemohlo býti lhostejno, proto dne 27. června vypraveno devět komisarů, po třech z každého stavu od sněmu zvolených s panem Divišem Markvartem z Hrádku v čele, k Plzeňským s tím nařízením, aby nic nepřátelského proti stavům před sebe nebrali, se stavy podle předešlého oznámení svého za jedno byli, město své otevřené nechali a každému svobodný příjezd i odjezd přáli. Ale komisaři tito nebyli ani do města puštěni, nýbrž Plzeňští odpověděli jim s hradeb, že jen císaře povinni jsou poslouchati. I mírný návrh direktorů, aby Plzeň alespoň se chovala neutrálně jako Krumlov, byl později od Plzeňských zamítnut. Brzy na to polapeni byli u Risenberka vyzvědači a z dopisů u nich nalezených shledáno, že Plzeňští velmi pilně si dopisují s knížetem Bavorským Maximilianem. Největší však pohoršení proti Plzeňským způsobily zprávy o tom, že padělali verbovací patenty stavů českých, že na ně najali zbrojný lid v Rakousích a že jej dostali z Brodu přes hranice a do Plzně s nepatrnou ztrátou několika mužů, kteří byli zadržáni na hranici.

Nebylo tedy již žádné pochybnosti, že Plzeň přidala se rozhodně na stranu císaře. Učiněn tedy první krok proti ní tím způsobem, že obsazeny a bedlivě střeženy hranice bavorské, aby Plzeňští nemohli z Bavorska dostávati posilu a aby nemohli udržovati spojení s Maximilianem. Plzeňští tím popuzeni počali se mstíti sousedům svým v Domažlicích, Stříbře, Klatovech, Rokycanech a j. v., kteří se stavů věrně přidržovali, a podnikajíce výpravy na statky jejich všelikou škodu jim činili zajímáním dobytka a pod. Další krok na uhájení sousedů proti Plzeňským stal se vypravením sboru pod hejtmanem *Augustinem Hokem*, který by Plzeňských pozoroval, sousedů proti nim chránil a spojení jejich s Bavorskem naprosto překazil. Hok se proto položil, pakli se nemýlíme, táborem u Chotěšova, odkud také činil Plzeňským všelijké příkoří nemoha se slabým svým sborem odvážiti se řádného obléhání města. Tak jednou Plzeňští ke konci srpna pozvali Hoka potupným způsobem k snídani. Hok na to neočekávaně jednoho ranního jitra vpadl do předměstí plzeňského, stráž u bran posekal a zajal, předměstí vyplenil a ke všemu ještě Plzeňským 500 ovcí, které byly právě na pastvu vyhnány, zajal a do ležení svého pryč odehnal. I vzkázal pak do Plzně, že podle pozvání dostavil se k snídani, ale když se žádný tak zdvořilý, kdo by mu je dal, nenalezl, proto že sobě sám oběd připraviti musil, k němuž je zve a až se dostaví, je náležitě vyčastuje. Nejvydatnější konečně prostředek proti Plzeňským bylo povolání Mansfelda do služby české, jemuž, jak praveno, uloženo za přední úkol, aby se zmocnil města Plzně.

Sotva Plzeňští zvěděli, že Mansfeld je přijat do služeb českých a že vojsko jeho se blíží k hranicím českým, pustili mezi lid zprávu, že vojsko toto táhne císaři na pomoc, tak že následkem toho shlukло se kolik set ozbrojených sedláků mezi Přimdou a Rozvadovem a nadělavše zásek v lese pohraničném, chtěli se mocí opříti vojsku mansfeldskému. A jen stěží podařilo se vyvrátit podezření od Plzeňských rozšířené a přiměti sedláky, aby se obrátili pokojně do svých domovů. Vojsko Mansfeldovo dostalo se tedy bez překážky do Čech a soustředilo se v benediktinském klášteře Kladrubském, který první padl za oběť loupeživým žoldnéřům, neboť jim v tom nikdo nebránil. Mansfeld ar-

opak měl přísný rozkaz, aby s každým nakládal jako s nepřítelem, kdo se stavy nedrží. Jen vraždění a pálení bylo přísně zakázáno a vždycky se trestalo. Podobný osud stihl jeptišský klášter v Chotěšově. Abatyše a jeptišky byly se v čas spasily do Plzně s 20.000 zl. a do kláštera opuštěného vedrali se nyní žoldnéři Mansfeldovi a vyloupili z něho, co se jen odnésti dalo. Odtud Mansfeld postupoval svolna k Plzni. Na cestě chycen byl jakýsi mlynář z jednoho předměstí plzeňského, jenž musel podat zprávu o všem, co věděl. Vypravoval kromě jiného, že v Plzni mají malou zásobu prachu, který z Chebu obdrželi, doutnáků a olova. V Křimicích vojsko se zastavilo a Mansfeld zasedl k obědu, aby si odpočinul, avšak sotva usedl, vyskočil s lavice a zvolal, že musí Plzeň okamžitě spatřiti a táhl dále. V čele několika praporců jízdy pospíchal k městu, a za ním následovalo několik setnin mušketýrů po lukách na pravém břehu řeky Mže. Přitrhnutí Mansfelda k Plzni bylo tak nenadálé a neočekávané, že obyvatelé města Plzně pracovali na polích a v zahradách jako za dob největšího pokoje. Proto se strhl nesmírný poplach, když se nepřítel před městem objevil. Jezdci, jenž se za městem projížděli, uháněli tryskem za ochranné hradby a měšťané s polí, ze zahrad a z domů na předměstí pádili úprkem do města za velkého pokřiku. Chasník řeznický, jenž stál v bráně na stráži, tak byl pomaten všeobecným poplachem, že bez doutnáku chtěl vypáliti svou hakovnici na nepřítele. Než se nadál, byl zajat. A je skutečně div, že Mansfeldští za toho zmatku nevnikli zároveň s prchajícím obyvatelstvem do města. Že se tak nestalo, tím byl vinen jenom slabý jich počet, neboť v tomto prvním okamžiku vniklo do předměstí Říšského na západě pouze 50 mušketýrů a tolikéž kopinníků vedením setníka Krausa, kdež se usadili, aby odtud v noci petardami bránu Říšskou pobořili. Mansfeld však nemaje ještě dosti lidu, aby vniknouti mohl do města a tam s císařskými svésti boj pouliční, vojáky tyto povolal nazpět. V noci však vytáhl Dornheim bez vědomí měšťanů na předměstí mezi řekami Mží a Radbuzou a spálil je, a dal také posekati přiléhající zahrady, aby nepřítel nemohl se zde usaditi a městu škoditi. Při tom bylo množství potrav a jiných zásob zkaženo.

Město Plzeň bylo na tehdejší dobu znamenitou pevností. Ležíc při ústí řeky Radbuzy do Mže chráněno bylo na severu Mží a na východě Radbuzou tou měrou, že za vyšší vody na těch stranách bylo nepřístupné. Na jihu a na západě obklopoval je hluboký příkop, který se mohl vodou naplniti a za tímto vypínaly se vysoké hradby s několika branami a věžemi. Na tom však nebylo dosti. Na místech slabších vykopán byl za hradbami příkop druhý a jednotlivé části města byly ještě zabarikadovány, tak že se posádka mohla hájiti uvnitř města i kdyžby nepřítel se dostal na hradby. Spíže, dobytka a střeliva byl dostatek a kromě toho sílilo měšťanstvo vědomí, že Plzeň je nepřemožitelna a že odolala i nepřemožitelnému Žižkovi. A proto se všecko chystalo k vydatnému odporu.

Dne 25. září postoupil Mansfeld se vším svým vojskem blíže k Plzni a položil se táborem u Skvrňan, vsi již z polovice spálené, kde vztýčen jeho hlavní prapor bílý s nápisem: pro patria et libertate (pro vlast a svobodu), kterýž Plzeňští nazývali praporem ďáblovým. (Dobrodruh, jenž sloužil za peníze každému, jehož vlasti byla každá země, kde kynula hojná kořist: ten se nazývá obráncem svobody a vlasti! Jakýchto země naše měla obhájců!) Kolem Skvrňan naházeny byly náspy do čtverhranu ne příliš pevné, v kterémž vojáci, pokud se neveděli do stavení ještě zachovaných, vystavěli sobě boudy, kryjíce je pro nedostatek slámy nevymlácenou pšenicí. Zatím harcovníci doráželi až na dostřel k hradbám městským, při kteréž příležitosti zastřelen s hradeb setník Mansfeldův Thampier.

Skutečné obléhání města počalo tím, že Mansfeld dal nahazovati násep, v němž by umístil svou baterii k střílení na hradby městské, což Plzeňští pilnou střelbou překaziti hleděli, zvláště s věže v předměstí Říšakém čili Skvrňanském a z domu k té věži přiléhajícího. Proto Mansfeld kázal dne 28. září vojsku svému postoupiti, aby se věže a domu toho zmocnil útokem. Než císařští ani útoku nevyčkavše zapálili věž i dům a ustoupili do města. Kromě toho netroufali si uhájiti předměstí Říšakého a Litického a proto spálili také věž na předměstí Litickém a poslední neporušené domy v obou předměstích, aby nepřáteli nemohly sloužiti za bezpečnou ochranu a za přístřeší. Jen dva mlýny při Mži, které Mansfeldští v čas obsadili, zachráněny byly před tímto osudem. Předměstí hořela v noci a tak rudá zář na obzoru zvěstovala do dalekého okolí, že v Plzni počal boj na život a na smrť.

Mansfeld táhl na Plzeň s 2600 muži pěchoty, s 9 praporci jízdy a 6 děly. Jelikož věděl, že s tak slabým vojskem města pevného nedobyde, ucházel se v čas o posilu; i posláno mu na pomoc 781 mužů hotovosti zemské, jenž byla přehlížena v Klatovech, a sice pod vší-

telstvím Volfa Fridricha Lemmingera, jenž přivezl s sebou také několik děl. Lid tento veden byl proti bráně Litické, a sotva se přiblížil na dostřel z děla tehdejšího, Plzeňští na něj vystřelili z tří kusů. To lid střelbě a bitvě nezvyklý polekalo tou měrou, že všickni z bázně, aby je kule nezasáhly, na zem se položili, což v městě vzbudilo domněnku, že mnoho stavovských postříleli. I vychloubali se, že stavovských 500 padlo. V noci hotovost česká zavedena blíže ke bráně až na dostřel z muškety a hned počala dělati násep čtyřicet kroků široký a čtyřicet dlouhý, v čemž Plzeňští překáželi neustálou střelbou s věže nad branou. Ale tím si lid tak uvykl střelbě, že za krátkou dobu nejen směleji pracoval, nýbrž potom za dne odvážným přibližováním se k hradbám nepřítele velice dráždil. Dornheim přesvědčiv se, že Mansfeld nabyl tak vydatné posily, dal v noci zapáliti i předměstí Pražské, ušetřiv pouze mlýna, pivovaru a lázní příhodně ležících, které silně osadil.

Již za tuto krátkou dobu vykazovalo se obležení některými směšnými stránkami. Vojáci Mansfeldští pokřikovali ze zákopů na Plzeňské a tito zase s hradeb nadávali oblehatelům. Nic neprospělo, že to bylo přísně zakázáno. Dlouhým střílením na obojí straně byl pouze jediný čtrnáctiletý chlapec zastřelen. Zpravodaj současný, jenž o té věci vypravuje, píše, kdyby byla alespoň stá rána trefila, že by byly přece dvacetkrát tolik škody nadělaly, nežli se v skutečnosti stalo. Ale slabý tento účinek nepřičítal se nevycvičenosti a nedbalosti ve střelbě, ani nedokonalým puškám, nýbrž tajným kouzlům. Mansfeldský odvážlivec, jakýsi Hans Fabel, napiniv číši pivem, přistoupil s ní k příkopu městskému a zavolav na Plzeňany, počal pohodlně píti. Jelikož bylo zvykem, že Plzeňští houfně po každém stříleli, koho jen spatřili, spustili i na Fabla pravý dešť kulí. Ale ten dopil, poděkoval se Plzeňským a vrátiv se do zákopů vytáhl prý si z prsou pět kulek. Přičítalo se to očarování a proto se každý divil, když Fabel přece se roznemohl a ještě za obléhání Plzně zemřel. Jednomu mladému bubeníku, když bubnoval, udeřila kule do ruky a odrazila se na prsa, ale pranic prý mu neuškodila. Takovéto čarování dálo se nejvydatněji tehdy, když jeden druhého očaroval, aniž by očarovaný tomu chtěl a o tom věděl. Ale konec konců byl zlý, poněvadž každého takového vzal si konečně rarášek. Již za vpádu pasovského jsme vypravovali, že takováto pověra v žoldáctvu panovala. I nelze tudíž pochybovati, že se tehdáž všeobecně věřilo, jako by se člověk nějakými kouzly mohl zabezpečiti proti účinkům zbraně střelné, sečné a bodné. Mansfeldští polapili varhaníka, jenž se z Plzně skrze stráže jejich chtěl proplížiti. U toho nalezli v límci u kabátu zašitá psaní Plzeňských přátelům do Prahy, aby jim vymohli brzkou pomoc od císaře, jelikož nepřítel má značnou přesilu a „němečtí ďáblové již jako psi podle příkopu pobíhají“. Dne 22. září střílено ohnivými kulemi na kostel sv. Bartoloměje k zastrašení obyvatelstva. Ale když kule nezapálily, rozradovali se Plzeňští tou měrou, že večer vypouštěly prskavky, hostinu uspořádali a na počest císaři dali po městě vytrubovati. Plzeňští, aby nepřítele pozlobili, zastavili v městě svém věžní hodiny a pobili všecky kohouty, tak že obléhatelé nevěděli, kolik je hodin. Mansfeldští tedy museli si vypomáhati tím, že měřili čas na doutnáky, tak že stráž byla vystřídána, když doutnák dohořel.

Sevření města dokonáno tím, že hotovost stříbrská a žatecká pod Jiřím Otou z Dettenbornu, která ležela za Mží na návrší při kostele Všech svatých, byla převedena do předměstí Pražského, kterého se zmocnila beze vší ztráty, jelikož Plzeňští v těch stranách neměli žádných děl na hradbách. Co opomenuli, hleděli nyní nahraditi pracujíce velmi úsilovně, aby před branou Pražskou udělali v polokruhu násep z planěk, dříví, hnoje a země a tak bránu samu zaštítili proti petardám a kulím dělovým. Mansfeldští však přes to, že na tomto náspu postavena byla děla, z nichž se pilně stříleno, obsadili jednu věž nedaleko brány Pražské, jíž se táhla voda do města, domnívajíce se, že tak město bude míti nedostatek vody. V městě byla prý jediná studna s vodou pramenitou, kdežto druhá byla zasypána ze strachu, aby někdo vodu její neotrávil; ale v městě bylo mnoho cisteren a kromě toho Plzeňští nadělali hrází a chytali vodu deštovou do louží, aby byla po ruce, kdyby bylo potřebí oheň hasiti.

Mansfeld sám přibyv do Prahy podával direktorům zprávu o zpupnosti, jakou si Plzeňští vedli proti svým sousedům a nyní proti vojsku jeho. Na Maximiliana knížete Bavorského žaloval, že Plzeňské zaopatřil střelivem a puškami, ačkoliv se vydával za neutrála. Pochybovati nelze, že jednalo se o vypravení posil k Plzni, aby město mohlo býti brzy pokořeno a o vydatném upotřebení vojska Mansfeldova. Ujednáno v Praze, aby Plzeň pozorována byla zatím od vojska českého a Mansfeld aby s lidem najatým táhl k Budějovicům. Také jsou zprávy, že odvedení vojska od Plzně mělo býti posledním pokusem, zdali Plzeňští dají se pohnouti po

dobrém, aby se stavům neprotivili a na stranu císaře se nestavěli. Mansfeld tedy vrátiv se k Plzni, dal se s vojskem svým na pochod k Budějovicům, což když Plzeňští zpozorovali, radostí dali krátí pištcům svým na hradbách a vyrazivše z města na poslední houf lidu mansfeldského se obořili a něco žoldnéřů mu pobili. Ale radost jejich netrvala dlouho. Sotva Mansfeld urazil několik mil cesty, došel ho nový rozkaz, aby se k Plzni vrátil a města vším úsilím dobýval; zároveň přibyla nová hotovost zemská počtem 1600 mužů, vedena jsouc setníky Tobiášem Prennerem a Hansem Krištofem Gräfingerem, a z Prahy posláno k Plzni 15 centů prachu, 5 centů olova, tři pěkná děla, která byl dal slíti císař Rudolf, a 600 kulí dělových.

Obležení opravdové zahájeno tím, že direktoři odvolali komisary, kteří posud velelí zemské hotovosti u Plzně a lid tento podřídili Mansfeldovi, čímž se stalo velmi moudré opatření, jelikož všecko vojsko pracovalo odtud podlé jediného plánu a řídilo se jednotnou vůlí. Mansfeld vyslav bubeníky k hradbám městským, dal Plzeňské vyzvati, aby se poddali. Když však odpověděli, že bohu a císaři věrnost přisahali a že se brániti budou do posledního muže, počala střelba na město. Chtěla-li jedna strana druhé něco oznámiti, vystřeleno bylo psaní na šípu upevněné z kuše, kterýmžto způsobem ujednáno na př. dne 17. října tříhodinné příměří k vyjednávání. Času toho užil Mansfeld, že město objel s inženýrem a dal si vnitřek Plzně nakresliti. Výsledek této obhlídky počal se již příštího dne jeviti. Mansfeld totiž dal stříleti na hradby a na klášter bosácký velmi prudce a účinek byl tentokráte patrný. Zdi městské byly na mnoha místech široce zvrtány, věž kostelní při jmenovaném klášteře byla tím střílením sbořena a mnich jeden právě v kostele mši sloužící byl v půli přestřelen. Nemenší strach nežli střelba způsobila jak v městě tak ve vojště českém velká kometa, která se v noci dne 19. října zrovna nad Plzní objevila. Setnatí a nepověrčiví žoldnéři žertovali, že Plzeň smete, ale většina a sám vypravovatel událostí u Plzně věštili z toho strašlivé přeměny ano i poslední soud.

Jelikož se ukázalo, že hradby při klášteře bosáckém velice jsou již poškozeny, Mansfeld v těch místech postavil nové baterie a dal z mnohých děl stříleti na hradby a na jmenovaný klášter, při čemž byli mnichovi jednomu ruce utrženy, právě když je sepjal a k modlitbě pozdvihl, tak že následkem toho příštího dne zemřel. Ve zdi pak byl vystřílen otvor několik sáhů široký. Než i Plzeňští vytlačně odporovali střílíce jmenovitě z jedné věže nedaleko brány Litické tak vytrvale, že Mansfeld byl nucen chrániti baterie své fašinami, které vojáci každý tři denně, museli dodávati. Kromě toho Plzeňští vyplnili průlom rumem a hnojem a navěsili nad ním na dvou silných řetězích veliký trám, aby jej spustili na vojsko české, když by hnulo tady útokem. Uvnitř pak postavili největší své dělo a do hlubokého příkopu před ním naráželi ostrých kolů a železných bodců. Mansfeld vida pouze prozatímný násep v průlomu, dal na něj dne 20. října znovu páliti a pak pustil útok na to místo. Po krutém zápase byli útočníci odraženi, ztrativše na 300 vojáků. Ztráta na lidu byla brzy nahražena, neboť za několik dní přitrhl k Plzni pluk čerstvých vojáků v Němcích najatých a přivezl s sebou opět několik kusů střelby s příslušným střelivem. Plzeňští nabyvše odvahy odražením nepřítele, vypadli z města a zmocnili se prvním návalem jedné baterie chtíce děla buď odvézti nebo alespoň zatlouci. Mansfeld však hodil do města 8 granátů po 49 librách, jimiž způsobil veliku škodu na staveních a kromě toho baterii ohrožené poslal pomoc, tak že Plzeňští museli ustoupiti, nenabyvše ani času, aby děla zatloukli. V bojích těchto stříleli Plzeňští kulkami drátovanými, které byly velmi nebezpečné, neboť málokterý voják se vyhojil, který byl takovouto kulkou poraněn. I pošla z toho pověsť, že kulky napuštěny byly jedem proti zvyklosti a právu vojenské.

Naproti tomu uškodilo vojsko české Plzeňským heňalou ránu spálením mlýnů pod městem u samých zdí městských. Dne 28. října utekl totiž Plzeňským jakýsi žoldnéř a prozradil Mansfeldovi, že mlýn u brány Pražské je slabě obsazen. Mansfeld tedy svolav setníky hotovosti žatecké Gräfingera, Preunera, Hynka Mirotického a Viléma Týzle uradil se s nimi v ten smysl, aby Žatečtí přepadli ty mlýny a je vypálili, a uvidí-li dobrou příležitosť, aby přes vodi nebo fortnikou, kudy Plzeňští do těch mlýnů vcházeli, do města vnikli, on že s druhé strany počne útokem a že bude tak operaci jejich podporovati. Na znamení, že oba sbory připraveny jsou k útoku, mělo se u Mansfeldských vystřeliti z děla a Žatečtí měli zase udělati oheň u šibenice. V noci tedy setníci lidu žateckého vybravše sobě každý z praporce svého po sto mušketýřích postupovali s nimi tiše beze všeho bubnování a hlučnosti přímo přes vodu k těm mlýnům se brodíce, aby stráž 50 mušketýrů s nenadání překvapili a zajali a pak mlýn

vyplenili. Když dorazili až k samým mlýnům, stalo se náhodou, že jednomu mušketýru, jenž si lunt upravoval, padla jiskra na pánvici, od níž mušket jeho vypalil. Vůdci vidouce, že jsou prozrazeni, udeřili bez odkladu na mlýny za velkého pokřiku a za malou chvíli je opanovali. Setník Gräfinger, podle všeho vůdce této výpravy, prachem truhlu zapálil a pak do ní dal naházeti látek hořlavých, lopat a jiného nádobí, aby oheň se rozšířil, tak že od toho celý mlýn se vzňal a velikým plamenem hořel, až i vodní kola byla popálena. A kromě mlýnů shořel i obecný pivovár, vodárna, papírna i prachovna. Při tom shořelo ve mlýně přes 300 korců mouky, kromě obilí v něm shromážděného.

Plzeňští bývše výstřelem upozorněni na blížícího se nepřítele, způsobili poplach a stříleli pak na vojsko české velmi prudce ze švihovek, z háků a mušketů. Nicméně nenadálý útok vojska českého způsobil v městě takový poplach, že ženy a děti naříkaly jako by nepřítel byl už v městě a vojíny s pláčem prosili, aby je bránili. V tomto zmatku nedalo vojsko české žádného znamení ohněm, že nepřítele už napadlo a tak Mansfeld neučinil útoku, jak bylo umluveno, ačkoliv podle požárů a střelby dobře věděl, že útok byl přece a sice s dobrým zdarem podniknut. Se strany české bylo mu to vytýkáno, neboť panovalo přesvědčení, že za zmatku všeobecného by se byl mohl zmocniti města s druhé strany. Mansfeld uznával statečnost lidu českého, který prý při tom útoku jen 6 mužů ztratil a neopomenul Čechů pochváliti.

Jelikož odpor Plzeňských ani touto ranou nebyl zlomen, dal Mansfeld zasypati rameno Radbuzy podle hradeb tekoucí a dal kopati nový příkop hodně blízko od hradeb, aby vojsko jeho jsouc chráněno proti kulím Plzeňských samo mohlo vydatněji střílet. Kromě toho Mansfeld obdržel z Prahy dvě velká bořící děla, za která byl hned z počátku žádal. Jedno taženo bylo 10 a druhé 11 páry koňů. Plzeňští děla ta považovali z počátku za dřeva namalovaná, ale brzy se přesvědčili k zděšení svému o jich zkázonosném účinku. Konečně přibyl do tábora nový prapor hotovosti zemské z Loketska, čímž vyplněny byly zase mezery povstalé zbíháním, nemocemi a úmrtím. Prozatím však nebyly podnikanty hned rozhodující operace, nýbrž obě strany dráždily se častým přestřelováním a pak vzájemným tupením. Vojsko české na př. nejvíce bylo pozlobeno, že Plzeňští ozbrojili nejen bičíce, nýbrž dokonce i kata a jeho holomky. Mansfeldští naproti tomu oblekli dřevěného hastroše a postavili jej na stráž a jindy zase oděli sochu P. Marie zastěrou a vystavili ji za terč. A Plzeňští nežli pro vzdálenost rozeznali, co by to bylo, i hastroše i sochu rozstříleli.

Operace vojenské proti Plzni zdržovány byly nejen vyjednáváním s Plzeňskými, nýbrž také diplomatickým zakročením cizích knížat. Císaři, spojencům a přátelům jeho nemohlo zajisté býti lhostejno, v kterých rukou se nalézá město tak důležité, za kterouž příčinou vynasnažovali se sprostit je obležení. Maximilian Bavorský psal strany Plzně již dne 3. července do Prahy a obdržel od direktorů 18. srpna slib, že město nebude obleženo. Direktoři tak slíbili ovšem v tom přesvědčení, že Plzeň buď se přidá k stavům nebo že bude alespoň neutrální, ale když Plzeňští se postavili rozhodně na stranu císaře, direktoři slib ten odvolali. Císař sám, když už Mansfeld počal Plzeň nebezpečně svírati, zaslal najednou dvě psaní ve prospěch Plzeňských a sice jedno direktorům českým dne 18 října a druhé hned příštího dne kurfiřtu Saskému. Direktorům poroučel císař, aby lid svůj od Plzně odvolali a Mansfelda ven ze země vybyli, podotýkaje při tom, jakmile stavové čeští lid verbovaný i domácí rozpustí, zbraně složí, od veřejné hotovosti a direkcí upustí a lid jeho v království Českém špížíř zaopatřovati budou, že hned se bude jednati o vyrovnání s nimi. Na přípis tento odpověděli direktoři teprvé dne 29. listopadu vykládajíce událostmi nám známými, že proti Plzeňským museli zakročiti. Kurfiřtovi Saskému psal císař, aby se zasadil, by stavové upustili od obléhání Plzně, poněvadž prý to překáží prostředkování, v němž kurfiřt má účastenství. Kníže Maximilian psal podruhé direktorům dne 8. listopadu žádaje jich, aby proti Plzni dále nic nepodnikali, od nepřátelského sužování města upustili a lid svůj od města odvedli. Kdyby tak neučinili, musil prý by nejen on nýbrž i katolíci v říši se domnívati, že válka jejich směřuje proti katolíkům. Na tento přípis odpověděli direktoři obšírným listem, v němž široce vypisovali jednání a provinění Plzeňských a vykládali důvody, z kterých se museli chopiti zbraně proti Plzeňským. A jen pro zpupnost Plzeňských že obleženo je město a ne proto, že uznávají císaře za svou vrchnost a ne proto, že se přidržují náboženství katolického, neboť města Pražská prý mohou nejlépe dosvědčiti, že žádnému klášteru ani kostelu katolickému, ani měšťanům katolickým, vyjma toliko nepokojné jezovity, žádné příkoří ani nátisk v náboženství se nestal a že každý může své bohoslužby svobodně bez překážky provozovati. Pochopujeme, že direktoři si hleděli zachovat a udržet

přátelství a dobré sousedství knížete Bavorského, ale tomu se přece musíme diviti, že popírali všeliké příkoří katolíkům, kdežto přece známy byly již mnohé důkazy o násilnictví proti katolíkům. A hotovou líceměrností nazvati musíme tvrzení direktorů, že jsou a až do smrti zůstanou zrovna jako Plzeňští poslušnými a věrnými poddanými císaře; neboť tou dobou vojska stavovská již potírala armádu císařskou, která tu poslušnost a věrnost měla v Čechách zjednati. Co Čechům prospěla takováto přetvářka naproti falešným a ziskuchtivým sousedům, knížeti Bavorskému a kurfiřtu Saskému, později uvidíme.

Ohledy na knížete Maximiliána byly takové, že direktoři skutečně, jak oznamovali tomuto knížeti, vypravili nové komisary *) do Plzně s návrhy smírnými, na které chtěli upustit od obléhání Plzně a které byly také od Mansfelda podepsány a dne 9. listopadu Plzeňským předloženy. Požadovalit, aby Plzeňští město otevřeli, lid najatý a krajský z města vybyli, pokojně se chovali, jako Pražané a jiná města se stavy drželi. A když se tak stane, tehdy že měšťanům, jakož i jiným osobám, které se pro svou bezpečnost do Plzně obrátily, duchovním ani světským, ani na čest, na statek a jmění, tím méně ovšem na zdraví a život nebude sahano, aniž v čem ubližováno aneb škozeno. Velitel Donahejm měl s důstojníky a vojáky svými odtáhnouti z města do biskupství Bamberského se zbraněmi vrchními i pobočními, avšak s praporci zavinutými a s lunty nerozsvícenými. Kdyby však velitel a vojáci jeho vstoupiti chtěli do služby české, nabízeli se jim takové výhody jako žoldnéřům českým. Za třetí aby Plzeňští zapravili Mansfeldovi 60.000 zl. rýnských buď na hotovosti nebo způsobem, jakým by se spokojil, za jeho výlohy při obležení a na žold důstojníkům a žoldnéřům. Konečně požadovali direktoři, aby Plzeňští přijali dva prapory hotovosti zemské za posádku, která bude přísnou kázeň zachovávati, města proti cizímu nepříteli hájiti a na vlastní groš se vydržovati. Když by Plzeňští všem těmto výminkám vyhověli, měl Mansfeld se vším ostatním vojskem najatým i zemským pryč z kraje Plzeňského odtáhnouti.

Podmínky tyto byly tak slušné a mírné, že stavové nemohli skutečně nic mírnějšího požadovati, pakli vůbec chtěli Plzeň do své moci dostati a ji udržeti a při tom Plzeňských neodstrčiti, nýbrž získati a k věci stavovské připoutati. Kdyby Plzeňští byli bývali přesvědčeni, že město se neubrání a kdyby vůbec byli kdy chtěli se připojiti k stavům, nyní naskytovala se jim příležitost velmi dobrá, aby se poddali beze všeho trestu. Ale oni vždy ještě se domnívali, že Plzeň je nedobytná, nadáli se pomoci od císaře a chtěli vůbec při císaři setrvati. A proto nabídnutí direktorů užili jen k tomu, aby vyjednáváním obležení protáhli a pomoci císařské se dočkali. I zaslali nejen komisařům v táboře, nýbrž i direktorům do Prahy psaní se žádostí, aby povoleno bylo přímětí, za něhož svolají obec města Plzně a všecky osoby, které se do Plzně utekly, aby s nimi podmínky direktorů uvážili. Než komisaři považujíce žádost tuto za pouhou vytáčku, odpověděli Plzeňským dne 13. listopadu ostrými slovy, že měli času dost, aby podmínky direktorů obci své v známost uvedli a jim komisarům odpověď dodali a „straky na vrbě jim neukazovali“, neboť oni že nehodlají průtahů a odkladů jejich trpěti. Proto napomenuli Plzeňských důrazně, aby podmínky ty obci neprodleně v známost uvedli a komisarům beze všech dalších úkladů a tahanic nejdéle ve třech hodinách rozhodnutí své oznámili. Nestane-li se tak, že komisaři bez prodlení do Prahy odjedou. Do lhůty ustanovené však přišla místo odpovědi nová žádost nejen obecní rady, nýbrž i obce a osob v Plzni meškajících za třídenní lhůtu k uvážení podmínek, k čemuž však Mansfeld nesvolil. Plzeňští obdrževše tuto odpověď prosili ve čtvrtek dne 14. listopadu komisařů o přímluvu za lhůtu, která konečně povolena v ten způsob, aby platila do soboty v poledne a Mansfeld aby mohl do Plzně poslati několik předních osob, které by bděly nad zachovávaním přímětí, kteréhož práva na vzájem i Plzeňští užili.

Plzeňští podmínky direktorů zamítli, oznámíce to direktorům dlouhou odpovědí. Vykládali, že byli křivě a neupřímně nařčeni, jako by byli proti stavům a obyvatelům království Českého lid vojenský najímali. Naopak, vojsko stavovské že beze vší příčiny napřed k města jejich přitrhlo a celé stádo dobytka hovězího i skopového s nemalým počtem koní zajalo, čímž měšťanům a poddaným na mnoho tisíc škody bylo způsobeno. O loupežích, vraždách a ohních,

*) Komisary těmi byli kromě hraběte z Mansfelda a podplukovníka Jiřího Ebenbergera Jindřich Burian a Jindřich Vavřinec bratří hrabata z Gutenšteina na Rýzmberce, Kouté, Hostouni a Svrčině, Jošt Adam Širntinger z Širntingu na Chodově Plané, Kryštof Videršperger z Videršperku na Kamenici dolejší, Oldřich Bechyně z Lažan na Dušnících Trhových a Veseli, Jindřich Černín z Chudenic a na Švihově, Ehrenfried Berbisdorf z Berbisdorfu, hejtman, a Jan Jesbera z Kolivé Hory.

pro které je na ně stížnost, že žádné vědomosti nemají, kdežto poddaným jejich vytrpěti prý bylo mnoho ukrutenství od vojska stavovského, a někteří že byli také usmrceni. A kromě toho že byly vesnice jejich vypleněny. Z toho všeho může prý se patrně vyrozuměti, že Plzeňští nikomu nezavdali příčinu k nepokoji, k obležení města, k zplenění statků a ke všem těm škodám, které utrpěli. Co se pak týká podmínek direktorů, odpověděli, že lid vojenský s hejtmanem Dornheimem byl poslán do Plzně od císaře samého, že nemají nad ním moci a práva, aby jej mohli, kam by chtěli posýlati a že by i císaře urazili, kdyby lid ten proti vůli jeho z města vyhostili. Také peníze požadované že nemohou Mansfeldovi vyplatiti, poněvadž od císaře bylo jim zakázáno, aby žádných sbírek a kontribucí direktorům do Prahy neodváděli; ostatně i kdyby chtěli, že by peníze ty nesehnali, poněvadž prý je obec posavadními výlo-

Bitva u Záblatí. (72.)

hami až nad hlavu zadlužena. A lidu stavovského že nesmí přijmouti do města, poněvadž jim bylo od císaře nařízeno, aby ani přehlídek vojska, ani žádného jiného lidu mimo vojsko císařské ani do města ani na panství své nepřijímali a klásti nedovolovali. A tak že podmínek direktorů, jenž čelí proti vůli císaře, přijmouti nemohou. A v odporu tomto setrvali Plzeňští i tehdy, když jim výplata hraběti Mansfeldovi byla slevena.

Mansfeld tedy podnikl potřebné přípravy k dobytí města, v čemž mu výborně posloužila dvě nová děla, která byl s sebou přivezl z Prahy dne 12. listopadu, kam se byl vydal počátkem měsíce listopadu. Podle nařízení direktorů měl se Plzně zmocniti za každou cenu, ale vítězství měl pak mírně užíti, pokud možno bez krveprolití měšťanů a obyvatelů okolních, aby se nemohlo říci, že se s nimi nakládá ukrutně z pouhé nenávisti k jich náboženství katolickému.

Již před tím byly hradby městské častým střílením rozvrtány a velice poškozeny. Dne

2. listopadu na př. střílelo se celý den a celou noc na zdi městské, jmenovitě na klášter bosácký, v jehož jedné zdi vystřílena díra na dva sáhy široká a střecha tak byla rozstřílena, že z ní jen krokve a latě tyčely. Také zeď městská v těch stranách přední i zadní byla velice roztřískána, poněvadž baterie mansfeldská, zemí a tlustými fošnami ohražená, z níž se v ta místa střílelo, byla sotva 10 loket od zdí městských vzdálena. Dne 3. listopadu pak byla zeď zadní podkopána a prachem do povětří vyhozena, tak že prý to neustálé bouchání a praskání bylo od lidí pozorných slyšeti až v lesích u Rakovníka a Nového Strašecí. Také při Pražské bráně vystřílen byl velikými kusy nedávno z Prahy přivezenými průlom ve zdi mezi branou a domem, vystaveným od císaře Rudolfa na místě někdejších lázní.

Plzeňští hleděli neustálé blížení se mansfeldských k městu překaziti častými výpady, ale záhubu konečnou tím přece neodvrátili. Mansfeld byl svědkem takovéhoto nepodařeného výpadu hned po svém návratu z Prahy. Plzeňští vypadli z města na dvě strany: na vojsko Mansfeldovo a na Žatecké. Napřed vyřítila se jízda jejich a za ní postupovala pěchota a měšťanstvo nedostatečně ozbrojené. Ale sotva padlo osm žoldnéřů mansfeldských, musela jízda ustoupiti a pěchota utíkala tak kvapně, že byla dříve v městě nežli jízda sama. Žatečtí také se ztrátou pouze šesti mužů Plzeňské odrazili. Ztráta útočníků byla ovšem mnohem značnější. Tak stály věci, když Plzeňští zamítli podmínky direktorů.

Nepřátelství obnovilo se za ztráty pro obležené nenahraditelné. Večer po dlouhé hostině napadlo hejtmana Dornheima pitím rozjařeného na hradby dohlednouti. I dal se vésti s pochodněmi po hradbách a povzbuzoval stráže přívětivými slovy k vytrvalosti. Když přišel k průlomu u kláštera bosáckého posledně vystřílenému, chopil se sám pochodně, vylezl nahoru na zříceniny a svítil si pochodní dolů do příkopu, u samého průlomu vykopaného. Stráž mansfeldská střelila jej na několik kroků do pravého spánku, tak že kule levým spánkem vyletěla. Mrtvola byla ve vší tichosti odstraněna a rozšířena pověst, že hejtman byl jen poraněn. Vrchním velitelem v Plzni stal se Dornheimův zeť, který však neměl více takových schopností.

Na 18. listopadu ustanovil Mansfeld útok na Plzeň, jenž směřoval hlavně na oba průlomy. Ale Plzeňští v noci průlomy ucpali dřevy, zemí a hnojem a naházeli pichlavých ježků železných a natloukli kolů do příkopu, tak že se Mansfeldským přes úsilovné namáhání nepodařilo překážek těchto odstraniti. I byli odraženi. To však byl poslední nezdařený útok. Hlavní rána uchystána byla na den 21. listopadu, k čemuž dal Mansfeld na radu plzeňských zběhů stříleti na „starou lázeň“, známý nám dům od císaře Rudolfa vystavený, až byl zase značný průlom vystřílen. Dělo „medvěd“ pojmenované konalo při tom služby výtečné. Plzeňští neustávali páliti hlavně na dělostřelce, děla tato obsluhující, ale zkázu hradeb svých tím neodvrátili, jelikož dělostřelci zabití byli novými nahraženi.

Ten den před hlavním útokem měl také každý žoldnéř podle napomenutí hejtmanů věci své vypořádati, s přáteli svými se rozloučiti a „v pití nepřebrati“; všickni také napomenuti, aby se udatně drželi. Mansfeld vydal nařízení, aby každý pamatoval na svou povinnost a přísahu; a dá-li Bůh požehnání a město bude dobyto, žen a dětí a všech, kdo se nebudou brániti, že se má ušetřiti, ale s těmi, kdo by se bránili, aby se naložilo po způsobu vojenském.

Dne 21. listopadu bylo všecko vojsko od časného rána připraveno k útoku. Dvě baterie namířeny na dům císařský a z těch se střílelo celé dopoledne. Odpoledne v 1 hodinu počal hlavní útok na dvou místech, kdežto na všech stranách obléhatelé postoupili a demonstrovali více nebo méně opravdově, aby Plzeňští byli nuceni síly své rozděliti a aby tak snáze podlehli. Lid Žatecký a Loketský postupoval na své straně za velikého pokřiku, aby Plzeňské znepokojoval. Rovněž statečně konala svou povinnost hotovost zemská pod hejtmany Schönem a Šenterem u brány Říšské čili Norimberské. Proti bráně Litické postaveny tři prapory pěchoty pod hejtmany Týzlem, Mirešovským a Rammingerem. Obléhatelé nakupili zde hromadu otýpek s trýskou a smolnicemi je zapálili. Plzeňští domnívajíce se, že zde požene se útokem, snažili se oheň uhasiti a stříleli neustále s brány na obléhatele. Naproti tomu vojsko české pokusilo se petardami bránu rozmetati; avšak Francouz Lavoye, jemuž úkol ten přislušel, zahodiv lunt, uprchl. Jiný Francouz chtěje čest národa svého zachrániti, předstoupil ze řady a sám věc chtěl provésti, ale nežli petardu upevnil na bránu, byl zastřelen. A tak i zde přestalo se na pouhé demonstraci.

Vážnější byl útok průlomem ke klášteru bosáckému. Zde připraveny byly k útoku čtyry prapory Mansfeldských pod velitelstvím Jana Jiřího ze Solmsu. Na dané znamení učiniv pokřik běžely k útoku dva prapory pod poru-

číkem Kechlerem a Helmsteterem z Heidelberka losem k tomu ustanovené; k boji připraveni byli hejtman Jan Piric, Putler, hrabě ze Solmsu a kapitán Walbrun, aby je následovali, kdyby toho potřeba kázala. Prapory útokem ženoucí vrhly se za hesla „Ernestus“ do bahnitého příkopu městského a vylezše z něho vydrali se po žebřících až na baštu, odkudž stříleli ohnivé koule do města, nic na to nedbajíce, že nepřítel na ně střílel, kamením a věnci smolnými házel. Od hradeb však nemohli se dostati dále, poněvadž, jak nahoře praveno, za hradbami byl hluboký příkop, bodáky železnými a koly dubovými posetý. I potýkavše se drahnou chvíli s nepřítelem museli konečně ustoupiti. Za nějaký čas hrabě ze Solmsu přibrav si posily hnal znovu útokem a dostal se na hradby s pěti setninami, odkudž více neustoupil.

Nejdůležitější však útok podniknut podle brány Pražské. První útok padl losem na poručíky Raubice a Eschera, z nichž každý velel 50 vojínům. Ti nečekajíce ani na útočné žebříky pustili se přes rameno Radbuzy, v níž někteří do kolenou, jiní do pasu se brodili, někteří přišli na hlubinu a také utonuli. Za potokem hleděli se jedni dostati do města velice úzkou a nepřístupnou mezerou v hradbách, jiní odhodlaně jedni po druhých drápali se a soukali po té zřícenině na zdi a mezi nimi praporečník s bílým prostřeleným praporem, nic se na to neohlížejíce, že nepřítel s obou stran velmi silně po nich střílel a mnozí soudruhové po boku jejich padali. (Výjev tento představen je na našem vyobrazení na str. 1185 a 1186). Neustáli, dokud se nedostali na hradby všickni, kteří nepadli nebo poraněni nebyli. Zatím se v jiných místech pilně střílelo ze čtyř baterií na starou lázeň a na školu, z nichž Plzeňští nejprudčeji střílali na vojsko útokem ženoucí. Sotva se útok prvním dvěma praporům počal dařiti, postoupily dva nové prapory pod kapitánem Fränckingem a pod Schlammersdorfem k útoku zrovna na starou lázeň a vylezli přes strašnou střelbu Plzeňských jedni po žebřících, jiní jeden druhému po ramenou na hradby, kde byli ještě uvítáni výstřelem kartačovým z jednoho velkého hmoždýře. Jmenovaní velitelé byli první na hradbách. Na to vypudili Plzeňské z domu císařského a vnikli sami s prapory rozvinutými a za bubnování a pískání veselého do hořejších i dolejších pokojů jeho, očekávajíce, až by jim přibylo více pomocníků. Dále na místech ustanovených hnali útokem setníci Liebenstein, Frépont, Romanesque, Karpezon, Heyden, Krauss a velitel dvou praporců hotovosti zemské Dettenborn. Dostali se také na hradby a přidružili se k těm, kteří již nahoře stáli a dům císařský obsazený měli. Na hradbách a v domě císařském bylo již tolik vojska, že ostatní museli zůstati pod hradbami s tím nařízením, aby čekali do rána, bude-li potřebí znovu útokem hnáti. Mezitím hejtman Zádubský, jenž také hotovost vedl a s jinými vně před průlomem zůstal, obávaje se, aby obležení z Červené věže nad Pražskou branou stojící na ně dolů nestříleli, rozkázal časem nočním most při té bráně zapáliti v té naději, že se od toho ohně i věž zapálí a shoří.

Plzeňští udělali před domem císařským barikádu z kamenů, trámů, fašin, hnoje a rumu a zasadíce zde dělo stříleli z něho na dům císařský drobnými kulkami, křemínky a hřebíky. Naproti tomu někteří vojáci mansfeldští vylezše v tom domě nahoru do štítu, stříleli velmi statečně a rychle dolů na nepřítele za touto barikádou se bránícího. Že Mansfeldští byli vysoko nad odpůrci svými a tou měrou stříleli do nich jako do pece, protož tito chtíce nechtíce museli barikádu opustiti a ustoupiti kus nevypálený na barikádě zanechavše až na náměstí, kdež měli novou hradbu ze sudů, prstí a pískem naplněných, odkud ze švihovek a pušek zase velmi pilně stříleli na nepřítele. Zatím jeden voják přebrodiv se příkopem městským donesl Mansfeldovi zprávu o prvním zdárném výsledku a navrátil se se střelivem a se smolnicemi, kterých pro nastalou tmu byla potřeba. Vojíni čeští, jenž byli v domě a na hradbách, nelenili. Ti, jenž pro nedostatek místa nemohli na nepřítele stříleti, prolamovali se motykami a nosatci z domu císařského do domů sousedních po obou stranách ulice, nic se neohlížejíce na prudké ohně plápolání téměř nad nimi samými, kteréž Plzeňští založili tu v jednom domě, aby od něho dům císařský zapáliti a mansfeldské vojáky buď v něm popáliti a zadusiti nebo dokonce z něho zase zpátky za zdi městské vypuditi mohli. Účelu toho však nedosáhli, za jedno že větru žádného nebylo, za druhé že v noci přišel dešť, který sám oheň uhasil, tak že se na jediný ten dům obmezil. Lid mansfeldský, jenž se takto přiblížil k nové barikádě Plzeňských, počal nyní s obou řad páliti na odpůrce na náměstí a na barikádu jeho. A jakmile Plzeňští ustoupili s otevřeného náměstí, Mansfeldští vrhli se na barikádu a rázem se jí zmocnili a děla zde zatloukli. Jiní žoldnéři počali už také domy měšťanské pleniti a vybíjeti.

Nyní teprvé kleslo Plzeňským srdce, tak

že v střelbě své ulevovali. Měšťané zahazujíce zbraně prchali každý do svého domu a pevně se uzamykali, aby se tak ochránili proti loupeživým žoldnéřům; a žoldnéři císařští ustoupili do kláštera bosáckého, odkudž hraběte ze Solmsu na blízku stojícího žádali za příměří k dalšímu vyjednávání, což jim bylo také povoleno. Měšťané obávajíce se krvavé pomsty, volali z oken domů svých: pokoj a milost, prosíce, aby město nebylo vypáleno. Zatím na rozkaz Mansfelda Karpezon obsazoval všecky brány, náměstí a ulice, všecko střílení a další boj zastaven a setníkům rozkázáno, aby lid svůj drželi na uzdě. Kdežto Karpezon branami nikoho nepouštěl ani z města ven ani do města, vojenský sudí Leininger střežil celé ležení, aby se nic nemilého v něm nestalo, a rytmistr Trouillet objížděl tábor a město s 8 praporci jízdy, aby Plzni nedostalo se neočekávané pomoci. Pod Trouilletem veleli Příchovský, Měsíček, Habsperger, Sekerka, Krištof Hrobčický, Hynek Fictum. Vojsko české mělo Plzeň ve své moci a nemuselo se ničeho více obávati, ale císařští a Plzeňští tonuli v bázni a úzkostech, co se s nimi stane. Tak uběhla noc; z rána pak požadovalo ostatní vojsko velmi zpurně, aby bylo do města vpuštěno, domnívajíc se ovšem, že se mu tam loupežením dostane hojné kořisti. Ale podle rozkazu Mansfeldova nebyl ani nyní nikdo do města puštěn kromě ordonancí.

Při tomto posledním útoku padlo žoldnéřů mansfeldských 70 a přes 100 mužů z hotovosti zemské, nejvíce v průlomu pod císařským domem. Co padlo císařských a Plzeňských, není zjištěno.

Dne 22. listopadu shromáždila se posádka plzeňská na náměstí, očekávajíc jak se zachová Mansfeld, který přišel také do města s hrabětem ze Solmsu a ubytoval se v domě císařském. Hrabě ze Solmsu přišel na náměstí mezi vojsko shromážděné a usadiv se na židličku, kterou mu sem přinesli, povolal před sebe radní, kteří jej pokorně vítali. Podal jim ruku, ale klobouku před nimi nesňal. Hrabě ze Solmsu nařídil Plzeňským jménem jenerálovým, aby všecku střelbu obecní se střelivem odvedli, zbraně své na radnici složili a klíče od bran jenerálovi odevzdali. Po té praporečník najatých vojáků předstoupil a odevzdal za obyčejných obřadů praporec svůj, prose při tom pokorně, aby mu byl zase milostivě darován. Prapor byl mu vrácen za to, že za obležení velmi statečně si počínal. Všem, kdo bojovali proti vojsku českému, bylo odpuštěno a dovoleno jim, aby odtáhnouti směli z města, každý se svými zavazadly, avšak se zavinutým praporem a s muškety dolů obrácenými bez luntů a bubnů. Všech vojáků bylo asi 400. Lidu krajskému byly v bráně vrchní i poboční zbraně pobrány a dány mu na potupu bílé hůlky, s nimiž se měl domů vrátiti. Najatí žoldnéři byli před branou od primasa Rudolfa Wolfingera, jakožto jich komisaře ze služby císařské propuštěni a vyplaceni; velká jich část vrátila se do města a vstoupili do služby Mansfeldovy a jen někteří odešli se svým praporečníkem. Kromě toho bylo v městě okolo 80 jezdců, mezi nimiž se nacházelo drahně lidu ze stavu rytířského. Rytmistrem a praporečníkem jejich byl Petr Běšín, zeť Jana z Klenového a z Janovic, nejvyššího písaře království Českého. Ten odevzdal také svůj prapor, ale hrabě ze Solmsu strhl s něho černý damaškový praporeček, na němž s jedné strany namalován byl krucifix a okolo něho latinský nápis: „v tom znamení sv. kříže vysvoboď nás, pane, od nepřátel našich"; a na druhé straně sv. Bartoloměj, patron Plzeňských, s hrubým nožem a textem okolo něho: „sv. Bartoloměji, oroduj za nás!" Běšínovi navráceno jen prosté dřevce, poněvadž jízda plzeňská žádným udatenstvím se neproslavila a ani jednou z města ven na nepřítele neudeřila. Kromě toho dostalo se Běšínovi ještě jiného ponížení. Mansfeldští o něm totiž slyšeli, kterak se vychloubal svým hrdinstvím, řka, že by se nebál sám dvanacti kavalírů mansfeldských. Nejvyšší vachmistr Karpezon vyzval jej tedy k souboji, aby se hned s ním na místě potýkal, poněvadž se také pokládá za jednoho z 12 kavalírů anebo aby s koně svého dolů sedl a jemu jej zanechal. Než Běšín boje se o svou kůži vydal hned raději svého koně, nežli aby se pustil do nejisté půtky.

Po dobytí města, jak už naznačeno, Mansfeld s důstojníky svými tak přísně drželi lid svůj na uzdě, že bylo spáleno jen to, co Plzeňští sami zapálili a že vypleněno bylo jenom několik domů, nežli tomu byla přítrž učiněna. Ostatní škoda, prolamováním se z jednoho domu do druhého nebyla příliš značná. Žádnému z lidí v Plzni zastižených, duchovních ani světských, mužského ani ženského pohlaví žádné příkoří ani protimyslnosť nějaká se nestala. Také nebyl žádný živý člověk z města propuštěn až do dalšího nařízení direktorů, kterým zpráva o dobytí Plzně zaslána byla písemně od Mansfelda po zvláštním rychlém poslu. Direktoři posla toho odměnili zlatým řetězem a 100 tolary širokými. Mniši bosáci žádali snažně hraběte Mansfelda, aby z Plzně mohli se přestěhovati do Bavor, ale bylo jim to odepřino. Místo svolení k této

žádosti zakázal se jim hrabě všelikou ochranou, zaručiv se za životy i jmění jejich.

Dějiny zaznamenaly jediný krutý skutek, kterým Mansfeld svou přísnost osvědčil. Plzeňští majíce nedostatek zbrojného lidu, dovolili také kutovi, který byl výborný střelec, aby bojoval v řadách jejich. To pokládáno bylo za hroznou potupu vojska českého, a jelikož Plzeňským na výslovný rozkaz direktorů mělo býti odpuštěno, musel jim Mansfeld prominouti i to neslýchané přečinění, že dovolili člověku tak opovrženému, aby střílel směl na rytířské jeho hrdiny, ano i na samého hraběte Mansfelda. A kromě toho tvrdilo se v tehdejší době pověrečné, že tento kat a jakýsi sedlák, který však z Plzně utekl před dobytím města, zapsali se čertu, a za to měl každý z nich jisté tři rány na den, tak že koho jen kde vně před městem aneb v šancích zablídli a naň vypálili, ten každý na místě zůstal. Kat a selský jeho soudruh stříleli ukryti jsouce v jakémsi kanálu nebo záchodu, tak že vojsko české nemohlo jich ztrestati. Když tedy nebylo možno ztrestat Plzeňské za takovouto potupu, měl alespoň ochotný a opovržený nástroj jejich býti na hrdle pokutován. A tak z rozkazu Mansfeldova vystavěna nová šibenice na obecních pozemcích a na té kat pověšen. Stará pak šibenice, kterouž Plzeňští jmenovali vůbec *Žižkovou kuchyní*, poněvadž byl Žižka, druhdy Plzeň obléhaje, v těch místech táborem se položil, byla pobořena. Stalo se tak hlavně proto, že Plzeňští nyní za obležení pokřikovali na vojsko české dolů s hradeb, že kuchyň Žižkova starší je nežli víra jejich. Potupná památka Žižkova měla býti zničena a postavením nové šibenice měl býti zřízen pomník pokoření Plzeňských.

Teprvé po provedení těchto věcí dal Mansfeld dne 24. listopadu zavézti do města hrubá děla, načež příštího dne vešel sám do města způsobem slavnostním. Plzeňští hned časně z rána odbyli své mše; Mansfeld pak odebral se v 9 hodin s komisary krajskými, podplukovníkem hraběcím ze Solmsu a jinými důstojníky vyššími i nižšími do hlavního kostela sv. Bartoloměje, aby poděkovali bohu za šťastné vítězství. Při těchto bohoslužbách bylo také převeliké množství jiného lidu vojenského i obecného, ano i nemálo měšťanů plzeňských i pohlaví ženského. Kázaní pak a modlitby vykonal jazykem německým Jan Jakub Heilmann z Zweibrücken, polní kazatel Mansfeldův, vzav sobě za základ toho kázaní slova žalmu CXVIII v. 24—25: „Tentoť jest den, kterýž učinil Hospodin, a protož raďujme se a veselme se v něm; prosím, Hospodine, zachovávejž již, prosím, Hospodine, dávej již šťastný prospěch.“ Po kázaní zespívána píseň Lutherova: „Eine feste Burg ist unser Gott!“ a po službách božích též Lutherova píseň: „Erhalt uns, Herr, bei deinem Wort,“ při čemž devět praporců pěchoty, které byly postaveny na náměstí před kostelem, spolu zpívaly. Odtud odbývaly se denně bohoslužby lutheránské a ve středu dne 28. listopadu hrabě ze Solmsu a 43 jiných důstojníků přijímalo veřejně pod obojí způsobou. Plzeňští nevzali na své víře žádné škody a nestalo se jim žádné příkoří, ale těžce nesli, že služby boží pod obojí vykonával v nepřítomnosti dvorního kazatele Mansfeldova a sice v hlavním kostele starý farář malešický, kterého byli Plzeňští před tím všelikým způsobem pronásledovali. Za to vyznavači pod obojí byli tím veselejší, neboť mnozí lidé z okolních vesnic přicházeli do Plzně na kázaní, divíce se jako zázraku neobyčejnému tomu obratu, že nyní evangelium svobodně se káže v hlavním kostele, kdežto posud vyznavači pod obojí neměli ani sebe menšího kostelíku v městě.

Po církevní slavnosti dne 25. listopadu odebral se Mansfeld do příbytku svého v domě císařském, při čemž vypálena všecka děla v městě a za branami a devět praporů na náměstí pozdravilo velitele svého třemi výstřely. Také se všemi zvony na kostelích slavně vyzváněno. Slavnost ukončena hlučnou a veselou hostinou, při níž byli účastníky neveselými pouze radní plzeňští; ostatní hosti vesele hodovali připíjejíce na zdraví stavů českých, direktorů, kurfiřtů protestantských a Unie, hraběte Mansfelda a j. v. Truchlou protivou k tomuto veselí byl pohřeb praporečníka Gerhardta Schenka z Schweinsberku, kterýž byl postřelen za útoku na dům císařský. Tělo jeho pochováno večer způsobem vojenským v kostele sv. Bartoloměje.

Tak se skončilo obležení města Plzně, které trvalo sedm neděl a 5 dní a Mansfelda stálo 600 bojovníků. Důstojníků padlo velmi málo. Nejvíce však divili se všickni tomu, že Mansfeld neutrpěl ani nejmenšího úrazu, ačkoliv sám osobně a ustavičně býval při všech stráží ve dne i v noci, nikdy bázlivě se neschovával, ke všemu sám dohlídal na náspech a v příkopech, při hnání štol a přenášení střelby z jednoho místa na druhé, jakož i při zasazování děl proti zdem městským, aby se vše řádně a prospěšně konalo. Všickni se tomu divili tím více, ježto nepřítel zvěděl od zajatých, jaké je Mansfeld postavy a jak se odívá. I dávali Plzeňští po Mansfeldovi velmi pilně střílet, tak že kromě

ného i jiné vznešené osoby, které nosily červené pláště, vězely v neustálém nebezpečenství.

Rozumí se ovšem samo sebou, že direktoři užili vítězství svého, aby si pojistili držení města Plzně a aby obyvatelstvu odňali chuť stavěti se proti stavům. A tak nastaly Plzeňským smutné časy, ačkoliv Mansfeld katolické víry jejich nijakž se nedotýkal. Plzeň obsazena sedmi prapory pěchoty a jízdy, ostatní pak vojsko odesláno s hrabětem ze Solmsu do hlavního ležení k Budějovicům. Mansfeld dal také město náležitě opevňovati vnitř i zevnitř způsobem nizozemským. Když pak věci tyto byly opatřeny, uložena úřadu, rychtáři, obecním starším i váí obci Plzeňské přísaha, kterou vyznávali, že beze vší příčiny město své zavřeli zavazujíce se, že ve všech příčinách a potřebách svých k stavům království Českého pod obojí nebo na místě jich k direktorům jako jiná města královská své útočiště a zření budou míti, že hrabětem z Mansfeldu jakožto správcem od direktorů nařízeným, co se záležitostí vojenských a opatrování města dotýče, se budou říditi, že stavů a direktorů budou poslouchati a jim věrnost zachovávati, že defensí, berně a sbírky povolené ochotně budou pluniti, skládati a odvozovati a že jinak všecko činiti chtějí a budou, co k zachování pokoje a co věrným milovníkům vlasti sluší a náleží.

Dále uložena Plzeňským kontribuce 120.000 zl. rýnských; měšťané složili ihned 50 000 rýnských a sice dílem na hotových penězích, dílem na zlatém a stříbrném nádobí, více však dáti nemohli. Nadarmo prosili, aby jim byl ostatek odpuštěn; nabízeli tedy statky městské místo hotových peněz, ale Mansfeld nabídnutí to zamítl, poněvadž potřeboval jen hotové peníze. Jelikož obec musela kromě toho vydržovati novou posádku, počala břemena tížiti obyvatelstvo tou měrou, že mnozí měšťané vidouce klesati obchod a řemesla obávali se bídy do budoucnosti a vystěhovali se raději jinam. A tak se stalo, že v lednu příštího roku čítalo se jen 150 měšťanů usedlých, kteří měli sami ještě větší část kontribuce zapraviti.

Dobytí a podmanění města Plzně bylo zajisté až do bitvy Bělohorské nejdůležitější událostí v českém povstání. Pochybovti nelze, kdyby se bylo nezdařilo jako obléhání Budějovic, že odpor Čechů byl by býval zlomen mnohem dříve, nežli se stalo. Obratnosti a udatnosti Mansfeldově tedy dlužno přičítati, že Čechové nabyli nejen nových zbrojných posil, nýbrž i odvahy a chuti k dalšímu tuhému odporu.

Vtrhnutí vojska českého do Rakous. — Buquoy drží se v Budějovicích.

Rok 1618 listopad — 1619 leden.

Po dobytí města Plzně vojsko české mělo záda krytá a mohlo tedy kořistit z porážek Dampierra a Buquoye. Sám sebou odporoučel se plán vrhnouti se celou silou na zbytky vojska Buquoyova v Budějovicích, kteréž by bylo zajisté brzy podlehlo přesile české. Císařským byla by se tím vyrvala poslední půda pod nohama a bylo by se jim odňalo středisté pro další válečné operace na území českém. Příští válka byla by se počala za nepříznivých okolností pro císařské, což mohlo míti následky nepředvídané. Ale Thurn nemaje valného důvtipu a rozhledu strategického, nevěděl ani, že prvním pravidlem vojevůdce musí býti vykořistit vítězství do posledních konců a poraženému nepříteli nepopřáti oddechu a zotavení, dokud armáda jeho by nebyla zničena a naprosto neškodnou učiněna. Šotva tedy Dampierre prchl přes Moravu do Rakous a Buquoy se zavřel do Budějovic, nabyly u Thurna vrchu ohledy politické a tak po dobytí Plzně ochotně vyhověl vyzvání direktorů, aby nepřítel byl stíhán do Rakous a tam aby mu byla, pokud možno, kořist v Čechách naloupená odňata a škody nahraženy. Thurn tedy zanechav Hohenloha u Budějovic s oddělením vojska, aby Buquoye pozoroval, přešel sám s hrabětem Jindřichem Šlikem v čele 4000 mužů vojska českého a slezského dne 25. listopadu přes hranice dolnorakouské a ještě téhož dne zmocnil se 42 vozů s kořistí českou, když průvod jejich porubal, postřílel nebo zajal. Tím ukořistěno 70.000 tolarů na hotovosti a 1000 kusů dobytka. Kořist ta náležela plukovníkům Krychyngerovi a Collaltovi. Od zajatých vyzvěděno, že větší ještě část kořisti české, kteráž náleží samému Dampierrovi a Uhrům, chová se v nedalekém městečku Světlé, kdež je posádkou lid Don Baltasara Marradasa, Uhři a 180 mužů nově najatých a ještě neozbrojených. Proti tomu, městečku vydalo se vojsko české v noci dne 26. listopadu a přitrhnouc k němu z nenadání pobořilo petardou zevnitřní i vnitřní bránu a zmocnilo se ho rázem se ztrátou toliko ritmistra Buriana Kaplíře a čtyř prostých žoldnéřů a šesti raněných. Z císařských byli postříleni a porubáni, kdo se postavili na odpor, ostatní zajati. Mezi nimi, zastižen i jednatel kurfiřta Mohučského, jemuž byly listy odňaty. Ukořistěná zavazadla ponechána tentokráte v plen vojsku, aby udatněji a věrněji se chovalo. Klášter světelský byl na prosbu opata ušetřen, ačkoliv se

věděle, že opat má nemalou sumu peněz na hotově. Hrabě z Thurnu naopak poslal na stráž ke klášteru 50 mušketýrů, aby mnichům nestalo se žádné příkoří. Za to hleděl se opat odvděčiti tím, že ve Vídni se přimlouval, aby také vojsko císařské v Čechách neloupilo a zbytečně neplenilo.

Také Vitoraz dostala se podobným způsobem do rukou vojska českého. Jeden praporec pěchoty české přitáhl před město to z nenadání na úsvitě. Maje o tom vědomosť, že ve zdech městských je jedna brána velmi slabě zazděna, prorazil ji tiše a dostal se skrze ni do města beze vší škody. A jakmile Čechové postavili se zde do šiku a udeřili na buben, tedy ihned převeliký strach padl na měšťany, že se nikdo na odpor nepostavil, ale Čechům se poddali. Úředník hraběte z Fürstenberku, kterýž bydlel nahoře na zámku, nevěda sobě jináče pomoci než útěkem, dal se spustiti v koši přes zdi dolů, načež byly i brány hradu otevřeny. Obyvatelstvu však nestalo se ani násilí ani příkoří žádného.

Thurn obsadiv Světlou a Vitoraz pouštěl se hlouběji do Rakous a některé oddíly vojska českého dostaly se až na několik mil k Vídni. Dampierre měl tou dobou jen asi 2500 mužů a nestačil zastaviti postupování četnějšího a vítězného nepřítele a tak slabé sbory jeho všady před vojskem českým rychle ustupovaly. Z toho vznikl nemalý strach po Rakousích. Hrabě z Thurnu vydal sice veřejný patent k stavům rakouským, zabezpečuje každému jmění a život, kdo si to jen přál. Vykládal, že přitáhl do země jen proto, aby v čas zabránil soustředění se vojska nepřátelského a sliboval, že nedovolí žádného násilí, a že potraviny platiti bude hotovými penězi. Ale obyvatelstvo bylo přece postrašeno vtrhnutím vojska českého do sousedních krajin tou měrou, že lid z okolí a z předměstí vídeňských uteklo se s jměním svým do vnitřního města. Také posádka vídeňská měla se na pozoru, jako by Čechové stáli zrovna před branami. Dvě brány městské zůstávaly po celý den uzamčeny, před mostem dunajským zřízeno pevné předmostí a osazeno dostatečnou stráží a konány i jiné přípravy proti nepříteli.

Když Matiáš obdržel návěští o tomto vtrhnutí Čechů do Rakous, pronesl se k Ferdinandovi: „Slyším, že moji Čechové v Rakousích mne navštěvují!“ Načež král Ferdinand málo potěšen jsa z této řeči a z tonu jejího, odpověděl prý: „Ovšem, oni přicházejí až příliš blízko k nám.“

Touto dobou nalézal se císař skutečně ve velkých nesnázích. Dampierre byl poražen, armáda jeho rozprášena a nyní mu zbývalo asi 2000 mužů, s nimiž stačil sotva Vídeň obsaditi. Buquoy byl taktéž poražen a sevřen se zbytky vojska svého v Budějovicích. Thurn vtrhl do Rakous z politických důvodů v tom úmyslu, aby způsobil nátlak na Rakušany a Moravany a aby zjednal spojení stavů rakouských s povstalci českými. Kdyby se to podařilo, byl by císař ztracen; neboť hrstka vojska Dampierrova nemohla zadržeti ani slabý sbor Thurnův a byla by ovšem podlehla spojenému vojsku česko-rakouskému a moravskému. A než by se císaři bylo dostalo pomoci z Němec, z Itálie a ze Španělska, byla by Vídeň dávno padla a povstalci byli by se zřídili a opevnili v zemích koruny České a v Rakousích tou měrou, že by jich byla pak sebe větší moc odtud nevypudila. Ale Moravané, jak známo, působením Karla z Žerotína, nepřidali se k Čechům, ač Thurn sám na tou příčinou na sněm brněnský se dostavil, nýbrž odporoučeli císaři pouze smírné vyrovnání s Čechy; a Rakušané čekajíce na Moravany také ještě zbraně se nechopili. A tak Thurn nemaje při sobě dosti vojska, a nevěda, kam se Rakušané nakloní, nemohl postoupiti proti Vídni, nýbrž musel přestati na obsazení některých méně důležitých míst a na vysílání menších houfů na pícování po Rakousích. Kromě toho zimní počasí překáželo všem válečným operacím; a tak císař Matiáš zbaven byl starosti, že by Thurn si mohl podmaniti Rakousy a že by mohl i Vídně se zmocniti. Tím však nebyl ještě prost obav o osud armády Buquoyovy, kterou mohlo stihnouti úplné zničení. Proto věnována tím větší pozornosť válečným událostem v jižních Čechách, jakmile pominul první strach před vojskem Thurnovým.

Buquoy musel zápasiti s nedostatkem potravin hned, jakmile vtrhl na půdu českou, ale nyní v Budějovicích nedostatek ten rostl a stával se tím citlivější, že Buquoy byl obmezen na malý prostor, že mu bylo přerušeno spojení s Rakousy a že vojsko české mlýny u samého města vypálilo. Vida tedy, v jakém smutném postavení se nalézá, učinil Hohenlohovi návrh, že mu vydá Budějovice a že vůbec celé Čechy opustí, když by mohl odtáhnouti svobodně se všemi zavazadly a vozy špižními, se vší zbraní a hrubou střelbou, s vlajícími prapory a za bubnování. Než Hohenlohe naděje se, že bude moci nepřítele úplně zahubiti, požadoval vydání všech zbraní, hrubé střelby, střeliva a vozů špižních. Buquoy nechtě se prozatím podrobiti takovým podmínkám, hodlal vyvázouti vojenskou lstí z Budějovic. I pustil hlas, jako by

strojil nějaký úklad vojsku českému, zatím však vykradl se jinou stranou dne 26. listopadu tajně z města, s 1000 jízdy a tolikéž pěchoty. Čechové však zvěděvše záhy o úmyslu Buquoyově, v patách jej pronásledovali s 2000 muškетýry a 2000 muži jízdy, při čemž muškетýři vsedli k jezdcům na koně, aby nepřítele dříve dohonili. Dvě míle za Budějovicemi byl Buquoy v širém poli dostižen od vojska českého, které se naň bez prodlení udatně obořilo. Jezdci Buquoyovi byvše poraženi prosekali se a prchali tryskem do Budějovic zpět, ale pěchota vesměs byla zničena a rozprášena. Jen asi 60 mužů vyvázlo životem, ostatní byli buď postřeleni, porubáni nebo upadli v zajetí. Museli však záviděti osud šťastnějším svým soudruhům, kteří zůstali na bojišti; neboť byli vezeni do Prahy, aby tam pomáhali město opevňovat, při čemž někteří na cestě pomrali, jelikož byli šatstvem a obuví velmi nedostatečně opatřeni. Vůdcem sboru českého, který tak císařské porazil, byl Radslav Vchynský.

Po vítězství tomto mohlo se znovu očekávati, že Hohenlohe podnikne rozhodný boj proti Buquoyovi nebo že při nejmenším pevně sevře Budějovice, aby Buquoy nemohl odtud do kraje vyjížděti, potravinami se zásobovati a zemi hubiti. Ale Hohenlohe ani toho neučinil, neboť následující události svědčí příliš křiklavě, že nekonal svou povinnost. Zdá se, že poraziv nepřítele staral se více o zábavu a pěkný život, nežli o dobytí Budějovic. Vypravuje Skála, že vojsko české, ležící u Budějovic, oddávalo se nesmírnému pití a hodování. Okolnosti takové užil Buquoy a vyraziv již ke konci listopadu časem nočním z města, přepadl stráže přední, překvapil i druhé stráže a dral se už k ležení českému. Ale šťastnou náhodou bylo vojsko české ještě v čas vyburcováno na poplach, mohlo se spořádati k odporu, nežli císařští do tábora vrazili, a tak útok jejich odrazilo. Zběhové a měšťané budějovičtí, jenž přeběhali do tábora českého, vypravovali, že v městě je veliký nedostatek všech věcí. Kdyby byl tedy Hohenlohe konal svou povinnost, mohl přinutit císařské hladem ke vzdání se. Ale střežení města bylo tak nedbalé, že Buquoy nejen velmi často vypadal na vojsko české, nýbrž podnikal výpravy i do vzdálenějšího okolí na pícování. Tak počátkem prosince vyrojili se císařští na statky pana Petra ze Švamberka, poplenili mu je nelítostivě a také až městečko jeho Kaplici úplně sloupili a částečně vypálili.

Velitelé vojska českého v Rakousích uslyševše o tom pustošení hrozili odvetou; dalit vzkázati císaři, nebude-li loupežení a hubení země České zastaveno, že také budou v Rakousích všecko všudy napořád pleniti a hubiti. Císař na pohrůžku tu psal Buquoyovi, domlouvaje mu, aby tak nesnesitelné škody lidem nevinným činiti nedovoloval. Ale buď že Buquoy rozkazu toho nedbal nebo měl jiné tajné poučení a tak plenění nezastavil. Došlať do Prahy zpráva dne 24 prosince, že císařští panu Petrovi ze Švamberka znovu 24 vesnic a jedno městečko poplenili. Později byli císařští za takovéto výpravy poraženi od dvou setnin pluku Mansfeldova pod Janem Jiřím hrabětem ze Solmsu kdesi u Vodňan; 200 muškетýrů císařských uteklo se na jakýsi nám neznámý hrad, kterýž byl od Čechů zapálen, tak že obležení byli ohněm a dýmem donuceni poddati se, načež zajati byli tak dlouho ve Vodňanech, dokud nebyli vyplaceni. Jen hejtman jejich podržen v zajetí, až by se hrabě Mansfeld navrátil z Piemontu k své armádě. Lépe podařil se císařským lup dne 13. ledna. Toho dne podnikli výpravu stranou k Hluboké a vyloupivše dvě městečka zapálili je. Posádka hradu Hlubokého spatříc ten požár a domnívajíc se, že nepřítel není příliš silný, jala se jej kvapně a neopatrně pronásledovati, aby mu kořist odňala a jej potrestala. Nevelká hrstka jízdy a muškетýrů pustila se za císařskými přes jakousi hráz a dostala se do zálohy, kde se na ně vyřítily dva prapory jízdy císařské. Kdo mohl z posádky hlubocké, spasil se útěkem. Na utíkání tom padl s nejvyšším strážmistrem Jáchimem Karpezonem pluku Mansfeldského kůň, i byl Karpezon od císařských dostižen a v Budějovicích tři měsíce v zajetí držán, až naposledy 500 zlatými ze zajetí sobě pomohl. Za dva dni na to zase Čechové vymstili se za tuto nehodu. Zvěděvše totiž od svých vyzvědačů, že císařským přibýti má do Budějovic na 20 vozích střeliva a špíže, čekali na ně v místě příhodném a všecky i s průvodem ukořistili. Markrabě Krňovský pak pokusil se 28. ledna o přední šance před Budějovicemi a zmocniv se jich, přes 90 vojáků císařských zde porubal. Z Čechů padlo pouze 19 osob.

Hrabě z Hohenlohe pokusil se o to, aby vyrval Krumlov císařským, ale pokus ten se nepodařil. Dne 30. prosince dal se totiž na pochod z Rudolfova, aby toho císařští nepozorovali, ale sotva se hnul s vojskem svým, seznal, že jej nepřítel pozoruje. I obořil se na císařské mezi Rudolfovem a Budějovicemi a potýkal se tu s nimi sedm hodin. Výsledek boje není nám znám, ale jisto je, že Hohenlohe se vzdal výpravy proti Krumlovu a císařští, kteří vytáhli za Hohenlohem, zahnáni nejspíše za své šance,

které si byli naházeli před Budějovicemi strunou k Rudolfovu. Prvním nezdarem nedal se Hohenlohe odstrašiti. Když Uhři, kteří sloužili císaři, podnikali z Krumlova neustálé výpady a okolí strašně pustošili, Hohenlohe vydal se znovu ke Krumlovu a zde srazilo se 4000 Čechů s Buquoyem, který měl při sobě 1000 mužů jízdy a pěchoty. O bitvě této nemáme zpráv podrobných. Víme jen tolik, že ostalo na místě 500 bojovníků; podle všeho se podobá, že císařští musili ustoupiti, ale hlavního účelu, opanování Krumlova, Hohenlohe přece nedosáhl.

Hrabě Jindřich Duval Dampierre. (78.)

Zhouba v Čechách.

Rok 1618 listopad — 1619 únor.

Vojsko české tou dobou stíháno bylo ještě dvojím jiným nepřítelem, který je hubil a ochromoval neméně nežli neschopní jeho velitelé. První ten nepřítel nazýval se nekázeň, která koncem roku počala již zapouštěti své zhoubné kořeny ve vojště českém. Jedna známka nekázně bylo nemírné pití, které otupovalo smysl pro čest a cit lidskosti a které i bojovnosti vojska bylo na závadu. Vrchní velitel a vyšší důstojníci neřád tento do jisté míry trpěli ano sami zlým příkladem podporovali, ale když se ta neplecha rozmohla tou měrou, že jak prosti vojáci tak důstojníci napořád se opíjeli, rozká-

sal konečně hrabě z Hohenlohe přísným mandátem, aby důstojníci a vojíni všeho zbytečného pití a opíjení se vystříhali. Kdo by po zápovědi této byl postižen v stavu opilém, měl býti potrestán a sice prostí vojáci vězením, důstojníci pak podle hodnosti své peněžitou pokutou od 50—1000 tolarů. A ještě horším nepřítelem vojska byly zhoubné nemoce.

Již v prosinci roku 1618 vojsko české utrpělo veliké ztráty následkem zlého počasí a svízelů válečných, ale ještě více zhoršil se stav jeho v lednu nemocemi, ačkoliv tou dobou vojsko české pro snadnější zásobování rozloženo bylo na velké prostoře. Větší díl vojska ležel mezi Světlou a Budějovicemi, drobná oddělení nalézala se pak v Hradci Jindřichově, Soběslavi, Táboře a v Brodě Českém. Hlavní stan byl v Rudolfově u Budějovic. V ohledu strategickém bylo to nesmírnou vadou, jelikož vojsko tak rozdrobené nemohlo podniknouti nic vydatného proti Buquoyovi, který se opíral o velmi pevné město Budějovice. Nicméně i při této roztroušenosti utrpělo vojsko české takové ztráty, že již v polovici ledna páčily se u Čechů na 5000 a u Slezanů na 500 mužů. Nejvíce zuřila hlavnička, kteráž vojáky náhle zachvacovala. Nemocní dostali prudké bolení hlavy, hučení v uších, nohy a ruce jim opuchly, jazyk a podlebí se zapálily a vysychaly. Tato a jiné nemoce zuřily bez ustání ve vojště, tak že koncem ledna ztenčily se sbory stavovské tím způsobem již o 8000 mužů, tedy o celé dvě třetiny, kdežto z pomocného vojska slezského zbylo jen asi 500 mužů, ostatní pak buď pomřeli nebo leželi nemocní. Mnohé setniny ztenčily se tak až na dvacátý díl původní své síly.

Podobnou smrtí zachvácen i mladý Albrecht Jan Smiřický ze Smiřic, který právem považován byl od svých současníků za muže velmi nadějného a mnohými ctnostmi občanskými ozdobeného. Mladý tento muž, když vlast octla se v nebezpečenství vtrhnutím vojska nepřátelského se dvou stran do země, vyzbrojil na svůj náklad a vypravil do pole 1100 mužů dobré pěchoty a sám pak táhl proti nepříteli dne 29. září s 90 jezdci bíle a červeně oděnými. Ačkoliv sám při svém nesmírném bohatství mohl míti život velmi pohodlný, přece z pouhé lásky k vlasti snášel v poli všecky útrapy a svízele, předcházeje všecky dobrým příkladem v trpělivosti a udatnosti. Tento vzorný občan roznemohl se v ležení u Budějovic na hlavničku a přivezen byv, jak si přál, do Prahy na léčení, zemřel zde dne 18. listopadu v domě svém na Malé straně, nedosáhnuv ani 24 roků věku svého. Mrtvola nesena byla s okázalou slávou u přítomnosti velikého zástupu lidstva ze všech stavů nejprvé do kostela sv. Mikuláše na Malé straně, načež odvezena a pohřbena v kostele zámeckém v Kostelci nad Černými lesy.

Ký div tedy, že důstojníci i vojáci, jejichž kázeň byla uvolněna, prchali před těmito nemocemi, které jako morová rána vojsko hubily, do Prahy a jinam, aby hledali pomoc lékařskou proti nemocem buď skutečným nebo jen líčeným. V Praze proto hemžilo se lidu ozbrojeného, jako by byla nějakým vojenským táborem. A tak direktoři byli nuceni rozkazovati vojákům pod přísnými tresty, aby se vrátili ku svým praporům. Na druhé straně pak hleděli direktoři doplniti mezery povstalé nemocemi novým verbováním. I dali na mnohých místech najímati čerstvý lid vojenský. Tou dobou byla ještě pověst vojska českého tak dobrá, že se žoldnéři hrnuli k českým praporům sotva se někde objevili čeští verbíři; ale najímání a doplňování vojska nemohlo se nijaké státi tak rychle jako vojska ubývalo, a tak prozatím vojsko české pozbylo i hmotné i mravní převahy nad vojskem císařským.

Ke všemu chopili se císařští proti Čechům i úkladného žhářství. Z paličů takovýchto byl jeden za sedláka přestrojený polapen v Rudolfově. Přiznal se, že z návodu hraběte Buquoye měl zapáliti příbytky plukovníka Oldřicha Vchynského a ritmistra hraběte Šlika v Rudolfově. I jest oběšen v širem poli při poslední stráži proti Budějovicům. Jiní soudruhové jeho, kterých prý byle původně 60, zakládali ohně na rozličných místech, zejména také v Praze na Starém a na Novém městě. Na koho padlo odůvodněné podezření v té příčině nebo kdo byl ze žhářství usvědčen, ztrestán beze všeho milosrdenství. Vydán tedy rozkaz do měst Pražských, aby všickni neznámí cizinci byli bedlivě střeženi a všickni měšťané aby se opatřili vodou a nářadím k hašení ohně potřebným.

Všemi těmito okolnostmi došlo tak daleko, že jednak vojsko české nebylo více s dostatek silné, aby mohlo podniknouti rozhodný krok proti Buquoyovi a že na druhé straně vytrácela se udatnost a bojovný zápal. Nevážnost vrchních velitelů tak se ujala ve vojště českém, že žoldnéři obviňovali své generály, že se neznají v umění válečném, když po tolika porážkách za celého čtvrt leta nedovedli vypuditi Buquoye z Budějovic a ze země České.

Vojsko císařské, jakkoliv nemělo také ustláno na růžích, přece mnohem čestněji přestálo všecky své porážky a jmenovitě Buquoy znalecký

si uznání pána svého i souvěkých dějepisců. Císař Matiáš děkoval mu psaním zvláštním dne 2. a 10. ledna slibuje mu brzkou pomoc; a král Ferdinand oznamuje arciknížeti Albrechtovi, že se již stalo opatření, aby pluky Buquoyovy byly doplněny a aby lidem nově najatým byl sesílen, chválí jeho zkušenost válečnou a hrdinské jednání. Vojsko Buquoyovo z počátku nehynulo nemocemi jako vojsko české. Ještě v lednu 1619 páčila se síla Buquoyova na 5000 mužů. Ale v únoru řádily nemoce i v jeho vojště a zachvacovaly ještě více týrané a hladové měšťanstvo tou měrou, že konečně nebylo ani tolik způsobilých měšťanů, aby se z nich obsaditi mohly všecky úřady a hodnosti v městě. Přes to však ztráty Buquoyovy nebyly poměrně tak velké a citelné jako na straně české, k čemuž asi přispěla hlavně ta okolnost, že vojáci císařští měli v Budějovicích a v Krumlově dostatek zdravých a teplých příbytků. Jisto je, že kázeň ve vojště Buquoyově mnohem lépe se udržela a že vojsko to nebylo tak skleslé na mysli jako vojsko stavovské, o čemž nejlépe svědčí neustálé výpady a nájezdy jeho z Budějovic a z Krumlova na ležení české a do okolí. Kromě toho Buquoy v čas se postaral, aby si zjednal potřebnou posilu, kdežto Čechů takměř neustále ubývalo.

Buquoy totiž nejen velmi pilně pečoval, aby postavení své proti nepříteli opevnil, nýbrž postaral se také v čas o náležité sesílení a doplnění své armády. V prvním ohledu udělati dal, jak už jsme pravili, zvláštní šance před Budějovicemi na cestě k Rudolfovu a k jihu, a u Krumlova zříditi dal jakési reduty. V ohledu druhém pokusil se, když nebylo možno zjednati spojení s Horními Rakousy, opatřiti si spojení s Bavorskem. K tomu konci zmocnil se Zlaté stezky a jelikož za doby zimní nebylo po ní spojení, dal na některých místech prokopati a prosekati cestu schůdnější a širší tři míle zdélí a cestu tato dal chrániti šanci na místech příhodných, tak že odtud měl volné spojení s Bavorskem a hlavně s Pasovem. Namáhání toto odměněno bylo skvělou pomocí, neboť po této stezce přivedl z Pasova Jindřich Ota Fugger 2000 vojáků v kraji Švábském pro císaře naverbovaných do Krumlova. Tím byly nahraženy zase ztráty, které vojsko císařské za svého sevření v Budějovicích nemocemi a od nepřítele utrpělo, kdežto Čechové, neobdrževše ještě posilu lidem nově najímaným, nebyli s to, aby vydatně odolali Buquoyovi a Dampierrovi, který opět počal se hýbati.

Soužení, kteréž během zimy obě vojska nepřátelská navštívila, jsou však jen stínem toho, co ubohá země v jižních krajinách svých snášeti musila. Thurn a Hohenlohe uhražovali potřebu svou na potravách a pící s dobrou částí rekvisicemi; ale ponévadž stavové a hospodáři v těchto krajích sotva třetinu toho, co na nich požadováno, odváděti stačili, stávalo se, že ostatek potřeby z pravidla vydírán jest na lidu všemi prostředky. Sedláci ztráceli buď všecko jmění své a hynuli v bídě a nouzi, nebo utíkali se zbytkem zboží svého do nepřístupných míst v Šumavě, opustivše chýže své, kteréž pak vojáci strhávali na palivo. Co pak neskasil přítel, to zničil nepřítel na dobro. Vojsko stavovské uhražovalo pouhou potřebu svou; za to učinil Buquoy dokonalé spustošení dějiště válečného skutečným pravidlem. Místa, v kterýchž byli císařští vojáci svůli svou vybíjením provedli, spálena jsou od nich schválně a sedlské obyvatelstvo jejich bez pomoci do světa vyháněno. Počítalo se, že v jediném kraji Prachenském takovýmto způsobem až do měsíce března 1619 přes 200 vesnic k dokonalé zkáze přišlo.“ *)

Rozpuštění veřejné hotovosti. — Finanční nesnáze v Čechách.

Rok 1618 září — listopad.

Vedle pokrom, o nichž tuto vypravujeme, doléhaly tou dobou na direktory velmi těžce svízele a obtíže s veřejnou hotovostí seniskou a nesnáze finanční.

Sněm bartolomějský povolil hotovost veřejnou v tak rozsáhlé míře, že tímto způsobem mělo býti postaveno do pole proti nepříteli 30.000 mužů pěchoty a jízdy. Vojsko toto řádně ozbrojené a živené bylo by v domácí zemi stačilo pomocí obyvatelstva odolati sobě četnějšímu nepříteli. Bylo by se tak stalo, kdyby byl každý konal svou povinnost vlasteneckou jako šlechetný Albrecht Šmiřický, o němž jsme už vypravovali, že nasadil nejen své jmění, nýbrž obětoval i svůj život, aby vlast byla uhájena proti nepříteli. Není pochybnosti, že i jiní šlechtici, jak zákon velel a jak obrana vlasti kázala, dostavili se osobně k vojsku se svým lidem služebným i poddaným. Máme o tom zprávy, kterak mnozí jiní šlechtici v poli velmi úhledně si počínali a kterak nejeden z nich padl v boji čestném. Ale většina stavů povinnost svou ko-

*) Gindely: „Dějiny českého povstání léta 1618.“ Díl I. str. 370.

naše nesbalé a neúplné. Ze dvou stavů vyšších byli osvobozeni jen lidé věkem sešlí, nemocní a neduživí od osobního tažení do pole, ale takovíto měli na místě svém poslati jinou osobu stavovskou a čeládku svou dobře vyzbrojenou. Mnozí stavové však, ač byli zdraví jako ryba, ostali doma a místo sebe vypravili osoby neskušené, pacholata a velmi málo jízdy, kteréž bylo zvláště citelná potřeba. Někteří šlechtici ani sami netáhli ani nikoho za sebe neposlali a v úknavosti této i některá města jimi se spravovala. A tak se stalo, že místo 30.000 dostavilo se do měst krajských jen asi polevička toho lidu k přehlídce.

Direktoři tedy zvláštním patentem dne 10. září 1618 uváděli stavům na paměť nebezpečí vlasti, líčíce jim slovy výmluvnými, kterak nepřítel zemi mečem, ohněm a loupením hubí, statky stavů zabavuje, lidi poddané z poddanosti a poslušenství vrchností vyjímá a v poddanost císaři uvádí. I požadovali tudíž, aby každý se zachoval podle usnešení sněmovního.

Než patent tento neměl žádoucího účinku. Hotovost zemská měla se shromážditi řádně vyzbrojena na místech ustanovených. Z počátku se to dělo; ale později dostavovali se jednak lidé tělesně nedostateční a nezpůsobilí, jednak zase branci beze všech zbraní, bez střeliva a beze všech peněz. Lid takovýto nemaje býti od čeho živ dopouštěl se buď již v shromážděních všelikých výtržností nebo vybíhal z měst a loupežil na panstvích okolních šlechticů. O kázni vojenské u takového lidu nebylo ovšem ani sledu.

Proto direktoři vydali dne 29. září nový ostřejší patent, kterým nařizovali, aby stavové lidu svému dávali potřebné peníze na vyživení a aby jej opatřili dostatečnou zásobou prachu a olova. Těm, kdo by se tak nezachovali, hrozeno, že lid vojenský pěší i jízdný bude na jejich statky položen a tam ponechán k velké jich škodě, dokud by nedostály svým povinnostem. Avšak ani tento ostrý patent nezjednal nápravu, poněvadž na jedné straně nebylo ani dosti vlastenecké obětavosti a ochotnosti a na druhé straně direktoři neměli té odvahy, aby se byli uchopili různých prostředků k donucení 1400 vrchností a 42 měst královských, aby dostály svým povinnostem.

Hotovost veřejná však neosvědčila se ani v ohledu vojenském. Jisto je, a my o tom vypravovali na svém místě, že lid krajský dobře se držel při obléhání Plzně, ovšem ve spolku se žoldnéři najatými a řemeslu válečnému uvyklými. Také nepochybujeme, že hotovost prokázala mnohou dobrou službu Thurnovi na východě proti Buquoyovi a Dampierrovi. Ale také je známo, že v lidu krajském bylo nejméně kázně, že dalo se udělati něco z prvních udatnějších a statečnějších, lépe ozbrojených a živených houfů, kdežto čím dále dostavovala se k přehlížení cháska horší a horší, tak že, jak direktoři sami psali, „byla by hanba a posměch o tom psáti a mluviti.“ Hotovost, jak už praveno, mohla býti vítaným rozmnožením lidu najatého, kdyby stavové ji byli zaopatřovali dostatkem peněz a kdyby se k ní byli vybírali jen lidé zdraví a silní. Ale pak bylo nezbytno, aby zbraní a střelivem, jmenovitě také hrubou střelbou opatřovali ji sami direktoři. Neboť co vyžadovalo rychlejší upotřebování zdokonalené zbraně palné i menší i hrubší, aby vojsko zásobeno bylo vždycky značnějším množstvím střeliva, což ovšem mělo připadnouti na direktory. Ale tak se nedálo s hotovostí českou a proto upotřebování jí v poli potkávalo se čím dále s většími obtížemi a nesnázemi, až vůdcové sami uznávali, že hotovost je jim spíše břemenem nežli podporou. A tak hotovost ve východních Čechách rozpuštěna byla v měsíci říjnu, když vojsko císařské ustoupilo od Čáslavě k Pelhřimovu a v západních Čechách rozpuštěn díl hotovosti zemské ke konci listopadu, když byla Plzeň dobyta.

Na hotovosti zemské ukázalo se ponejprv nad slunce jasněji, jakým duchem proniknuto je povstání stavovské. Lidu se namlouvalo, že porušeny byly svobody náboženské, jmenovitě majestát Rudolfův, při tom však ten lid utiskován byl od stavů po svobodě toužících a za ni bojujících zrovna tak nemilosrdně, jako když v Čechách vládli místodržitelé Matiášovi. Pro takovýto zápas neměl lid smyslu. A pakli přece z počátku rozplamenil se vírou k nadšené bojovnosti, jako se bylo stalo u Čáslavě, brzy ochladl nechtěje kůži svou nésti na jatky za věc stavovskou. Jen boj za svobodu celého národa, boj opravdu národní mohl rozntit v Čechách ducha táborů a husitů, když však stavové a direktorská jejich vláda tomu nechtěli, muselo ozbrojení lidu prostředkem hotovosti stavovské potkati se s nezdarem. A jaký konec vzal boj vedený pomocí bojovníků najatých, uvidíme později.

Nemenší potíž měli už tou dobou direktoři se shánením potřebných peněz. Již koncem srpna nebyli direktoři s to, aby mohli pravidelně vypláceti žold vojsku verbovanému v poli stojícímu. Ani zabavené peníze, ani berně odváděné nestačily více, aby se vyhověti mohlo zvýšeným

potřebám. Na půjčku v cizině nebylo ani pomyšlení a tak direktoři se utekli k prostředkům dvojího druhu: k přísnějšímu vymáhání berně povolené a k novým půjčkám dobrovolným a nuceným.

Berníci od sněmu zřízení podali direktorům výkazy, z nichž vycházelo na jevo, že za všemi třemi stavy zůstávají velké sumy berní starších i novějších. Direktoři tedy nařídili veřejným patentem dne 19. září po všem království, aby takovéto nedoplatky byly odvedeny do téhodne na hrad Pražský. Kdo by povinnostem svým nedostál, měl býti potrestán vojenskou exekucí. Direktoři už při této příležitosti projevili odůvodněnou obavu, že by lid vojenský se bouřil, kdyby mu žold měsíční nebyl vyplacen. Jak odůvodněna byla tato obava, později uvidíme.

Direktoři žádali na sněmu Bartolomějském svolení nových berní, aby zverbovaný lid mohli vypláceti, ale stavové, jak jsme nahoře byli vypravovali, o věci té se ani neradivše z Prahy domů se rozjeli. Direktoři tedy připadli na podivnou myšlenku, vydlužit se peníze od sedláků. I zaslány tedy žádosti k nemalému počtu sedláků, o nichž se předpokládalo, že mají peníze, aby stavy založili. Sedláci buď neměli, nebo nechtěli ničeho půjčiti, i vymlouvali se vesměs hlavně na svou chudobu. A tak direktoři nejen ničeho tím nevyřídili, nýbrž uškodili nemálo povstání, jelikož z toho byl veřejný posměch a potupa, k jakým prostředkům musejí se direktoři utíkati.

Direktoři tedy viduce, že je peněz nevyhnutelná potřeba a znajíce mnohé bohaté stavy, kteří nejen žádných peněz půjčiti nechtěli, nýbrž ani berně sněmem povolené neodváděli, rozhodli se v této tísni vymoci peníze přísnou exekucí. Počátek učiněn s Adamem Hřánem z Harasova, s velkým skrblíkem. Vyslalit zvláštní komisary s některými písaři úřadu berničního a dali jim pro větší bezpečnost 100 muškетýrů a 100 jezdců, aby po případě i násilí mohli užíti. Hejtman Hřánův na Červeném Hrádku nad městečkem Borkem zachoval se, jak mu bylo od těchto komisarů poručeno, ponévadž mu bylo řečeno, že se vezme mocí, co nedá po dobrém. I snesl všecky hotové peníze pánovy, jichž se napočítalo na 118.000 kop míšenských. Peníze byly do soudků zabedněny, komisaři vydali úředníku kvitance, kolik se vydlužili takovýmto způsobem a odvezli peníze do Prahy. Témuž Hřánovi byly tou dobou pobrány hotové peníze i na jiných jeho statcích jako na Skalce, Lanškrouně a jinde. Podobná půjčka vynucena i na starém Boryňovi na Milovicích, jemuž bylo také několik tisíc dukátů na zámku a v domě jeho v Praze zabaveno. Z těch peněz posláno pak do Ležení na zaplacení části žoldu 80.000 tolarů. Rozumí se ovšem samo sebou, že od té chvíle, jakmile se věc roznesla po Čechách, vandrovaly hotové peníze do úkrytů bezpečných a že pak direktoři, i kdyby byli chtěli, neměli více co zabavovati.

Vedle toho uvaleny zároveň přiměřené pokuty a tresty na měšťany, kteří se netajili svým nepřátelstvím k stavům evangelickým a proto z Prahy a z jiných měst odešli, aby se trestu vyhnuli, domy své a živnosti však ponechavše svým manželkám, kteréž nekonaly těch povinností jako jiní měšťané. Proto nařídili direktoři dne 26. listopadu, aby takovýmto uprchlým měšťanům živnosti hospodské, vaření piva, obchody a jiná práva městská byla zastavena, poněvadž sami bez příčiny domy své a živnosti opustili a tak sami o svobody a živnosti městské se připravili.

Zakročeno také znovu přísně proti osobám, na které bylo odůvodněné nebo snad i neodůvodněné podezření, že drží s nepřítelem. Tak byly některé osoby vznešenější pilně střeženy, jiné dokonce zatknuty a uvězněny. Hejtman pak Černín příjmím Tureček, jenž byl usvědčen, že 14. listopadu chtěl odeslati nepříteli do Budějovic tři kusy střelby a 4 vozy muškетů, nejen o to přišel, ale i sám na zámku Kolínském vězením byl opatřen.

Falckrabětí Bedřichovi nabízí se koruna česká.
Rok 1618 září — 1619 březen.

Viděli jsme, že nepřátelé rodu Habsburského počali se znovu čileji hýbati, jakmile vypuklo povstání české. Čím opravdovějšího a vážnějšího nabývalo rázu, tím smělejší plány rodily se proti Habsburkům. Nepřátelství takovéto nepřestalo ani tehdy, když zima sama a známé nám pohromy zastavily operace v poli; pletichy diplomatické motány dále s větší nebo menší chytrostí. Unavenost a vysílení učinily však povolnějšími obě válčící strany a tak pokusilo se znovu do opravdy o vyrovnání s Čechy, v čemž se bylo posud neustále s většími nebo menšími přestávkami pokračovalo. A o těchto věcech chceme se několika slovy zmíniti.

Kurfiřt Falcký stavěl veliké naděje na knížeti Savojském, který se byl sám od sebe uvolil podporovati povstání české vojskem, jemuž velel hrabě Ernest z Mansfeldu. I vypravil k němu

v říjnu Kryštofa purkrabí Donínského, aby poskytl ještě jednou tak velkou pomoc na lidu zbrojném a aby přiměl republiku Benátskou k peněžité pomoci asi 300.000 dukátů. Kníže Savojský se netajil nijakž se svou nenávistí proti rodu Habsburskému, ale považuje válku s ním za věc nesnadnou, přál si, aby získáno bylo spojenství Anglie, Francie, Generálních stavů nizozemských a Benátské republiky. Zejména chtěl se spravovati podle krále Anglického. Prohlásí-li se tento proti Habsburkům, pak že bude povstalce české podporovati a vojsko Mansfeldovo dále vydržovati. A vyslanec benátský v Turíně, s kterým purkrabí z Donína nám mluvil, nedával žádné naděje, že by se republika spolčila s falckrabětem proti císaři.

Tímto způsobem sklamány byly naděje politiků falckých; na druhé straně však muselo se jednati, muselo se něco státi ve prospěch povstalců českých, aby nepřestali obraceti zraků a srdce svého od falckraběte Falckého. Kurfiřt Falcký Bedřich neustál osvědčovati při každé příležitosti svou přízeň českým povstalcům. Tak psal dne 19. září, když se dozvěděl, že vojsko císařské vtrhlo do Čech, hraběti z Hohenlohe, aby vedl vojsko české proti „nepřátelům a škůdcům“ země, neboť on kurfiřt že „evangelických stavů v království Českém v tak velikém a patrném bezpráví zastávati a pravdy svatého evangelium s pomocí boží obhajcem býti chce“. Oznamuje také, že neopomine všelijak se snažiti, aby i odjinud stavům českým pomoci se dostalo. Ale to nestačilo k provedení plánů dalekosáhlých. Proto vypraven od falckraběte v říjnu nebo v listopadu Achác purkrabí z Donína do Prahy, aby ve prospěch falckraběte podněcoval stavů českých k trvalému odporu. Václav z Roupova pronesl se nyní k vyslanci falckému, že sporům musí býti jednou konec; *on a přátelé jeho že se proto odhodlali císaře více neuznávati králem Českým a nabídnouti korunu Českou falckraběti. A proto vyzval Acháce z Donína, aby se domů navrátil a kurfiřta přiměl rozhodnouti se.* Nepotřebujeme ani dodávati, že vyslanec ochotně uposlechl vyzvání toho, poněvadž tím počínalo se splňovati dávné přání dvoru falckého.

Kurfiřt Falcký přijal korunu českou; avšak ačkoliv byl nezkušený mladík, přece alespoň tušil, do jakých bojů a nebezpečenství se tím uvrhne a proto dál se v duši jeho krutý zápas. Výsledkem rozpakování toho bylo, že poodloživ platné své rozhodnutí o několik neděl vypravil znovu Achác z Donína do Prahy, aby si tam zjednal vysvětlení na některé pochybnosti kurfiřtovy. Měl se otázati, byli-li stavové čeští v právu, proti panovníku svému povstati a přísluší-li jim podle zřízení zemského zbaviti panující dynastii trůnu a voliti sobě jiného krále. Kdyby Václav z Roupova vyvrátil tyto pochybnosti kurfiřtovy, měl vyslanec za veliké oběti falcké požadovati dědičnost trůnu v rodě kurfiřtském, a nabídnouti další vydržování vojska Mansfeldova a půjčku v sumě 100.000 rýnských.

Odpověď knížete Savojského neuspokojila státníků falckých. S tím sice souhlasili, aby byl získán král Anglický Jakub a proto se měl k němu sám Kryštof z Donína vydati; ale s knížetem samým měla se také státi pevná úmluva a proto vypraven k němu hrabě z Mansfeldu, aby vymohl od něho větší pomoc a aby, bude-li potřeba, i schvální cestou do Benátek vyjednal také pomoc republiky Benátské.

Mansfeld dorazil do Turina s tajemníkem Neuem dne 28. ledna 1619. Kníže Savojský vytasil se s novým plánem o rozdělení Rakouska. O korunu českou chtěl se ucházeti sám a vedle ní nabýti také koruny německé. Naproti tomu měl falckrabě dostati Elsasy a Přední země rakouské a kromě toho Rakousy a Uhry. Benátčanům, kdyby přistoupily k spolku proti císaři, měly se dostati rakouské Furlansko a Istrie. Kníže Savojský nabízel se, kdyby dvůr falcký přijal návrhy jeho, pracovati ze všech sil proti dvoru císařskému a kromě jiného vydržovati na vlastní groš 6—7000 mužů pod Mansfeldem a poskytovati ročně $1\frac{1}{2}$ milionu dukátů podpory. Benátky však, kam se Neu skutečně vypravil, nechtěly se nijakž zavázati a nic určitého slíbiti.

Záleželo tedy jedině na kurfiřtu Falckém, zdali přijme a schválí návrhy savojské. Proto odbývána v březnu porada falckých politiků, v níž rozhodnuto přijmouti spolek s knížetem Savojským za podmínek od něho navrhovaných. Kynulať najednou naděje získati pomocí savojskou korunu uherskou, kdežto na korunu českou otvírala se vyhlídka tím způsobem, že po smrti knížete Karla Emanuela mohl se o ni kurfiřt Falcký ucházeti.

Ale jelikož věc se týkala Čechů, uznáno za potřebné, plán ten jim sděliti a s nimi se o tom dohodnouti. *Čeští triumvirové*, jak tou dobou nazýváni Václav z Roupova, hrabě z Thurnu a hrabě z Hohenlohe, byli žádali za příležitost, aby se mohli s kurfiřtem Falckým na dobro smluviti. Politikové falčtí tedy dohodli se s nimi o schůzi v pohraničném městě českém Domažlicích, ustanovice ji na den 10. dubna, při

čemž chtěli zároveň jednati o návrzích savojských. Ale k schůzi té nedošlo, jelikož úmrtím císaře Matiáše věci vzaly jiný obrat.

O králi Anglickém Jakubovi I.
Rok 1618 září — 1619 březen.

Král Anglický Jakub I. hrál v nynější pohnuté době velmi smutnou úlohu svou politikou sobeckou a kolísavou. Již v měsíci září roku 1618 byl zpraven od zetě svého kurfířta Falckého Bedřicha o povstání českém. Tou dobou ucházelo se již také Španělsko o přízeň a podporu Jakubovu, přejíc si zejména, aby co tchán bránil zeti svému Čechy podporovati. Již zde ukázala se obojetnost Jakubova: Španělsku slíbil, že zetě svého bude zrazovati, aby Čechů nepodporoval, ale hned také projevil přání, aby císař popřál Čechům snesitelné výminky pokoje. Odpověď a jednání Jakubovo Španělsku tak nápadně příznivé a přátelské vysvětluje se tím, že tou dobou dělo se mezi oběma dvory důvěrné dopisování o zasnoubení prince Waleského se španělskou infantkou Marií.

Za takových okolností Jakub ani neodpověděl stavům českým, kteří jej žádali za pomoc peněžitou, ačkoliv kurfiřt Falcký za ně se přimlouval a tajné podporování Čechů odporoučal. Naopak psal zeti svému, že nehodlá žádnou stranu podporovati. Přece však klonil se již tehdáž k přání španělskému, prostředkovati mezi císařem a Čechy chlubě se, že je jediným králem v Evropě, jehož prostřednictví přítel i nepřítel stejně se doprošují. Uhlídáme však později, že Španělsko skutečně podporoval, kdežto zetě svého plánými nadějemi jen klamal. Purkrabí Kristof z Donína doraziv do Londýna domáhal se přede vším obnovení smlouvy s Unií. Roku 1612 byla totiž Unie učinila s králem Anglickým spolek na 6 let, obě strany zavázaly se k vzájemné pomoci pro případ války. Nyní král Jakub beze všeho váhání obnovil smlouvu na čtyry léta. Uvidíme také, kterak smlouvě této nedostál. Strany české otázky předneseal purkrabí Jakubovi, že Čechové falckraběte milují a že má tedy naději státi se králem Českým. Jakub odpověděl, že by se neprotivil povýšení zetě svého na krále Českého po smrti císaře Matiáše, v tom však případě, budou-li Čechové míti právo nového krále si zvoliti. Přes to však dal varovati kurfiřta, aby se v té věci nepřekvapil. Na jedné straně přimlouval se Jakub u Generálních stavů nizozemských za peněžitou podporu pro zetě svého, aby po smrti císařově mohl se cti zastávati hodnosť správce říšského, sám však mu k tomu neposkytl ani haléře; na druhé straně ochotně svolil k návrhu španělskému, aby prostředkoval mezi císařem a stavy českými a ustanovil za vyslance při císaři lorda Doncastera, který však vydal se na cestu také teprvé po smrti císařově.

Již z těchto krátkých řádků je viděti, že Jakub nosil na dvou ramenech, že se rozhodně klonil k politice dvoru španělského, ale přece zároveň podporovati chtěl i zetě svého, o jehož choutkách po české koruně byl už dostatečně poučen. Odtud pak potácel se neustále mezi těmito dvěma směry nemoha se rozhodnouti jednou pro vždy ani v levo ani v právo.

O vyjednávání s Čechy.
Rok 1618 září — 1619 březen.

Tou dobou, kdy politikové falčtí na všech stranách pracovali proti rodu Habsburskému, staly se také poslední pokusy o vyrovnání mezi Čechy a císařem. Direktoři čeští psali císaři dne 25. září po odjezdu moravské prostředkovací deputace ohražujíce se proti tomu, jako by byli kdy chtěli uraziti jeho důstojnosť. Nazývali jej králem a pánem svým i otcem vlasti a prosili zejména, aby odvolal z Čech svůj lid vojenský, který zemi přenáramně hubí a krev nevinnou prolévá, a aby se dožádal kurfiřtů k interposici čili porovnání, k němuž Čechové rádi přistoupí. Pakli prostředkováním kurfiřtů budou opatřeni proti všelikému nebezpečenství a pakli vyhověno bude způsobem sluším a náležitým jejich stížnostem, že neopomenou lid svůj rozpustiti, od defense a direkce upustiti.

Toutéž dobou učinil i císař nový krok k vyrovnání. Vypravil totiž dne 22. září zvláštní posly ke kurfiřtům Mohučskému, Falckému a Saskému a ke knížeti Bavorskému se žádostí, aby na se vzali pokojné prostředkování s Čechy. Prvotně svoloval císař k vyjednávání s Čechy jen pod tou výminkou, když by Čechové složili zbraně, ale spojení se Slezanů s povstalci českými učinilo jej povolnějším. Vypraven tedy ke kurfiřtovi Saskému pan Fridrich z Talmberka s tou instrukcí čili poučením, aby kurfiřt pustil se do vyjednávání s Čechy, když by vojsko své na jiná místa převedli. K direktorům však jevil císař na oko méně povolnosti. Odpovídaje dne 30. září na poslední přípis jejich, poroučel „opravdově“, aby stavové čeští zbraně složili,

Mansfeldský i jiný naverbovaný lid z království vyhostili, jiné své vojsko rozpustili, žádného lidu více nenajímali, od direkce upustili a správy zemské v ničemž se nevjímali. Jakmile tak učiní, že císař ihned nařídí, kde by se lid jeho verbovaný v království Českém měl shromážditi, avšak tím způsobem, aby království nemělo při tom žádnou škodu a stavové aby pojištěni byli proti všelikému násilí a utiskování.

Kurfiřti a knížata říšská náboženství evangelického byli si položili společný sjezd na začátek měsíce října do města Rothenburku při řece Taubeře, kromě jiných příčin také na snažnou žádost stavů českých pod obojí, aby se uradili, jakými prostředky měl by býti zjednán pokoj v Čechách a v zemích okolních. I zaslali ze sjezdu toho čtyry psaní dne 13. října. Prvním vybízeli císaře k interposici a k mírnému narovnání rozbrojů českých; druhým žádají kurfiřta Saského, aby, pakli dojde k interposicí, měl přede vším na pozoru obecné dobré celé strany evangelické i stavů českých pod obojí. Stavy české žádali třetím psaním, aby se nepříčili mírným a dobrotivým prostředkům.

Kurfiřt Saský byl hned ochoten vyhověti přání císařovu a oznámil tudíž dne 3. října 1618 direktorům českým, že volně a rád přijal úkol prostředkovací, což také císaři ohlásil. Při tom sdělil direktorům, že císař skutečně porovnávání jaksi odkládá a zdržuje, Čechů však nicméně napomínal, aby k císaři byli povolnými, jako osvědčili mu posledním svým psaním. Direktoři neopomenuli osvědčiti kurfiřtovi hned 7. října svou dobrou vůli k vyrovnání s císařem, ale ohradili se již nyní proti tomu, aby se museli napřed poddati způsobem takovým, jak císař požaduje, dříve ještě, nežli budou moci přednésti své stížnosti před knížaty k tomu ustanovenými. Tím hned z počátku projevili pevný úmysl zbraní neslożiti a vojska svého nerozpustiti.

Téhož dne direktoři vypravili jisté osoby i ke kuřeti Bavorskému Maximilianovi, aby si jej ve věci té náležitě předešli a jemu sebe i stavy k zastání u císaře poručili. Obšírným přípisem vykládali mu původ a příčiny odporu svého, dokládajíce, že defensí nenařídili mezi sebou proti císaři, nýbrž prý pro dobro císařské a k obhájení vlasti a obecného dobrého proti nepřátelům a rušitelům obecného pokoje. A defense tato že nijakž nesměřuje proti katolíkům, ještě i tito až na malé výminky k defensí svolili. I prosili kníšete, aby v zemi své žádného vojenského lidu proti království a stavům českým najímati a přehlížeti, ani zemí táhnouti nedovoloval, nýbrž naopak aby se přimluvil u císaře, by tento zastavil veliká příkoří a jmenovitě válčení proti království Českému a aby stavy pod obojí zůstavil a chránil při majestátu Rudolfově. Odpověď kníšete Bavorského byla méně laskavá a sousedská nežli přípis kurfiřta Saského. On totiž direktorů káral dosti ostře a bezohledně. O místodržících Martinicovi a Slavatovi vykládal, že je stavové bez pořádného soudu neměli z okna shazovati; podobně vyslovil se o vypovězených jezovitech, neboť ani nejhorším zločincům že se neodpírá přirozené právo, aby napřed byli slyšeni a souzeni nežli se trestají. Co se pak týká jiných kusů v psaní stavů doložených, dal Maximilian také odpověď takovou, že mohli z ní sami posouditi, přijde-li k dotčenému jednání, že špatného přítele a zástupce v při své na něm budou míti.

K prostředkování, kterým by se mělo státi vyrovnání s Čechy po dobrém tak, aby jim práva jejich byla zaručena, Maximilian neměl žádné chuti. Mluvil totiž bez obalu, že svědomí jeho mu zapovídá, účastniti se ve vyjednávání, kterým by se potvrdil nebo snad i rozšířil majestát císaře Rudolfa; on prý nechce duše své tím poskvrniti a pošpiniti a cizího hříchu se dopustiti. Avšak čím rozhodněji ohlašoval Maximilian své katolické smýšlení, tím více přála si neústupná strana při dvoře císařském, aby on byl účastníkem vyrovnávání, poněvadž svým ryzým a statečným smýšlením poskytoval nejlepší záruku, že Čechům se nedostane příliš mných ústupků na ujmu víry katolické. A smýšlení toho Maximilian neměnil a prostředkovati nechtěl ani tehdy, když se o to zavazovali co nejúsilovněji vyslanec španělský a nuncius papežský, král Ferdinand a arcikníže Leopold a jiné vzácné osoby. Ani to nehnulo Maximilianem, když se mu podaly bezpečné zprávy o tom, že ani císař ani Ferdinand nehodlají majestátu nijakž rozšířiti a že jednání vůbec nemá býti na žádnou ujmu katolíků.

Zatím zběhly se mnohé věci, které zlomily urputnou nepovolnost přísných rádců císařových. Císařské vojsko bylo několikráte poraženo a první výprava ztracena a zmařena; Plzeň padla a Thurn vtrhl do Rakous; vyslanec kurfiřta Saského nepořídil nic v Praze s výminkami svými, neboť Čechové nechtěli o rozložení vojska svého ani slyšeti. A konečně dne 29. listopadu odpověděli direktoři sami na poslední přípis císařův, že se jim předkládají prostředky a výminky naprosto nesnesitelné a nebezpečné. Že tedy nijakž k tomu nesvolí, aby vojsko své rozpustili a od direkce upustili, kdyžby císař vojsku

svému vykázal byty, kde by se mělo zdržovati; neboť ačkoliv vojsko císařské, když do Čech vtrhlo, také císařskými patenty ohlašovalo, že vysláno je k chránění věrných poddaných, přece že lid bez rozdílu víry na zkázu přivádělo a království České vražděním, loupením, pleněním a vytloukáním kostelů hubilo. A kromě toho, že oni direktoři sami o sobě ani nemají práva svoliti k tak těžkým a nebezpečným výminkám bez povolení vší země a bez vědomosti knížat a stavů slezských, dokud interposice nebude předsevzata a dokud stížnosti stavů českých, knížat a stavů slezských nebudou dokonale napraveny. A proto že císaře žádají, aby od těch výminek upustil, k interposici svolil, vojsko své rozpustil a stavy proti rušitelům obecného pokoje ujistil a ubezpečil. Okolnosti tyto dopomohly k vítězství straně smířlivé, tak že tentokráte i největší zuřivci jako Karel z Liechtenštejna, Zdeněk Vojtěch z Lobkovic museli uznati,

Bitva u Vistonic. (74.)

že nelze více trvati na podmínce, aby Čechové vojsko své rozpustili. A tak vypraven dne 3. prosince pan Adam z Valdštejna, nejvyšší hofmistr království Českého, ke kurfiřtovi Saskému, aby na základě nových výminek uzavřel s Čechy příměří.

Pan z Valdštejna ubíraje se z Vídně do Drážďan přes Prahu, měl zde dne 10. prosince poradu s direktory, kterým sdělil podmínky císařovy. Nabízelo se jim kromě jiného příměří na dva měsíce a požadovalo se od nich, aby prosili krále Ferdinanda za přímluvu k císaři, kterouž by jim vymohl odpuštění viny, které se dopustili proti císaři. Direktoři poradíce se pospolu odpověděli, že musejí se o tak důležitých věcech dorozuměti se Slezany, spolčenci svými a strany příměří že nemohou ničeho slíbiti bez svých generálů. Ale hned poznamenali, že příměří dvouměsíčné by bylo příliš dlouhé a že tedy budou moci svoliti nejvýše k příměří

měsíčnému. A ještě císař skládal prostředkování hlavně na kurfiřta Saského, jemuž Čechové nedůvěřovali úplně, pronesli direktoři přání, aby jednání nedálo se bez kurfiřta Falckého, o němž byli dostatečně přesvědčeni, že v jich smyslu bude jednati. S tím tedy pán z Valdšteina odjel do Drážďan.

Nedlouho potom přibyl do Prahy posel kurfiřta Saského *Jakub z Grünthalu*, aby s Čechy smluvil příměří a přiměl je k obeslání sjezdu, ačkoliv kurfiřt Saský měl bezpečné zprávy od vyslance svého v Praze Lebzeltra, že minula již příhodná doba k vyjednávání, a že Čechové netají se s úmyslem svým odtrhnouti se úplně od rodu Habsburského. Jakub z Grünthalu přednesl direktorům dne 25. prosince výminky císařovy: nabízeno jim příměří na dva nebo alespoň na jeden měsíc; jednání mělo se počíti v Chebu dne 20. ledna příštího roku a sice za pomoci kurfiřta Mohučského a Saského, falckraběte a knížete Bavorského, a kdyby kurfiřt Mohučský a kníže Bavorský se nedostavili, měli ostatní dva právo sami o věci se smluviti. Čechům ponecháno na vůli, aby vypravili do Chebu své posly a přidali jim k radě generála z Hohenlohe a některé rady slezské. Císař se zavazoval, že hrabě Buquoy zastaví všeliké nepřátelství proti Čechům, jakmile bude příměří ujednáno, a že nebude do Čech posýlati nové vojsko z Italie a ze Španěl. Naproti tomu požadoval císař, pakli se své strany pošle k jednání do Chebu některé Čechy, aby to „stavové mile a pokojně nesli a nic proti nim nezačínali."

Poprvé shledáváme se tu s podmínkami, o nichž bylo lze jednati. Není pochybnosti, kdyby se byly Čechům nabídly před porážkami vojska Buquoyova a Dampierrova, že by byli bez otálení jimi za vděk vzali; ale nyní po přemožení a vypuzení vojska císařského z Čech a po tolikerých napomenutích a pohrůžkách císaře a svých odpůrců nemohli více věřiti, že druhá strana z pouhé lásky k pokoji a ke království Českému vyhledává příměří a vyrovnání s Čechy. Vůdcové hnutí českého jsouce úplně přesvědčeni, že císař podává ruku k smíru jen ze slabosti, obávali se, že by smlouvě nedostál, jakmile by vojsko své sesílil: a proto protahujíce vyjednávání chopili se ochotně rady pana Acháce z Donína, který z Heidelberku přinesl výminky, za kterými falckrabě hodlá přijmouti korunu Českou, když by mu byla od stavů českých řádným způsobem podána. Na radu falckraběte direktoři čeští požadovali najednou od císaře, aby právo Ferdinandovo k nástupnictví v Čechách pozbylo platnosti, jsouce přesvědčeni, že o tu podmínku vyrovnání se rozbije. Direktoři totiž nemajíce více žádné chuti k vyjednávání, vyhledávali jen záminku, jak by slušným způsobem odmítli od sebe podávané jim ruky císařovy, a aby tak nedávala se jim vina, že jsou původci války. Za vyjednávání takového minul 20. leden k sjezdu určený, aniž by byli Čechové, jichž se věc týkala, na cestu do Chebu pomyslili.

Za takových okolností neprospělo ovšem nic, že císař nejspíše na zprávu pana z Grünthalu nebo samého Adama z Valdšteina o smýšlení v Čechách zaslal direktorům znovu dne 6. ledna 1619 list skutečně velmi milostivý, jímž oznamoval odpuštění za všecko, co stavové čeští proti němu podnikli, vyzývaje zároveň stavy, aby mu písemně oznámili své podmínky, za kterými by se mělo státi porovnání. Podmínky stavů na tento přípis nejsou nám známy; podle všeho se podobá, že jich písemně císaři ani neoznámili.

Naopak děla se tou dobou velmi čilá agitace proti obeslání sjezdu chebského a vůbec proti smíření s císařem. Sem počítati dlužno hlavně spisy v jazyku českém i německém vydané. Nejzajímavější z nich je spis obsahující celou řadu článků, jejichž splnění se Čechové měli na sjezdě domáhati. Spis ten nabývá důležitosti hlavně tou okolností, že se připisuje samým direktorům. Podmínky v něm obsažené jsou takového druhu, že o nějakém vyrovnání nebylo lze ani mluviti, pakli by Čechové stáli na jich splnění. Dědičné právo rodu Habsburského v Čechách mělo se naprosto zrušiti. Požadovaloť se, aby dokonce sešlo ze závazků a smluv, které má království České s rodem Habsburským a to hlavně z té příčiny, že císař a rod jeho připravili vpád do království Českého; zpronevěřilé osoby a buřiči vlasti aby byli na hrdle potrestáni a statky jejich zabaveny; osoby, které z Čech odjely a vlasť svou zradily, aby nebyly více v království Českém trpěny a statky jejich aby byly zabaveny; ti, kdo k stavům z počátku se hlásili, ale později odpadli, aby také nebyly v zemi trpěni a statky jejich aby se zabavily; kdo na obě nohy kulhali a na obou ramenech nosili, měli býti sice v Čechách trpěni, ale měla se pro jich lícoměrnosť uvaliti na ně peněžitá pokuta; arcibiskup Pražský, opat Strahovský a jiné duchovní osoby, které samy utekly, aby nebyly více v zemi trpěny a na hodnosti duchovní aby byli odtud dosazováni jen upřímní Čechové; osoby ze stavů, které věděly o praktikách a úkladech proti stavům a jich trpěly,

ty aby na žádné úřady veřejné nebyly více dosazovány; katolíci aby zase svým nákladem vystavěti dali Hrobským kostel protestantský, poněvadž jej pobořili; z kterýchkoli statků, měst a vesnic bez výminky faráři a kněží pod obojí byli vypuzeni a odtud lid pod obojí byl vyhnán nebo k víře katolické přinucen, všady aby uvedeni byli zase kněží pod obojí a lidé vyhnaní aby se směli navrátiti. Jezovité aby byli na věčné časy z království Českého vyhnáni a statky jejich aby se darovaly konsistoři pod obojí; města Budějovice a Plzeň aby byla pokutována penězi a odnětím dvorů a vesnic, které by se věnovaly Pražské universitě.

Pan Adam z Valdšteina vraceje se z Drážďan do Vídně, zastavil se opět v Praze. Vyhledával tady při direktořích nejdříve jménem císařským, aby mu vydali císařské koně, kteří byli zůstali na hradě Pražském a pak některé vzácné věci z klenotnice královské, co by se jich složilo na dva vozy; ale na ten čas toho od nich dosáhnouti nemohl. Pak dne 11. ledna jednal s direktory znovu o příměří, při čemž opět se přesvědčil, jak málo je k tomu v Čechách upřímnosti. Direktoři totiž požadovali nyní, aby příměří nastalo teprvé v tu chvíli, až vyjednávání v Chebu skutečně bude zahájeno; kromě toho požadovali, aby lhůta k zahájení sjezdu, na 20. ledna ustanovená, byla prodloužena, poněvadž prý je příliš krátká; účel jejich při tom však byl ten, aby vůbec vyjednávání se protáhlo.

Co se věci tyto dály v Praze, dal se konečně pohnouti i kníže Maximilian Bavorský neustálým vysýláním poslů k němu a četnými dopisy, že se súčastní porovnávání. Ohlásiv rozhodnutí své dne 17. ledna 1619 kladl si za podmínky, aby se při vyjednávání nic na něm nežádalo, co by mohlo býti na škodu církve katolické; aby nebyl za to zodpovědným, nezdaří-li se snad vyjednávání, aby rod Habsburský nezastavil ani na chvíli zbrojení svého, (Maximilian totiž považoval za výsledek vyjednávání ne pokoj, ale válku u větších ještě rozměrech) a konečně aby k vyjednávání nemusel se sám osobně dostaviti. A právě s takovýmito výminkami byli ve Vídni dobře spokojeni; Ferdinand dal na to vzkázati knížeti Bavorskému v únoru, že je s první výminkou jeho dokonale srozuměn, neboť prý chce raději „bídně zahynouti", nežli aby svolil Čechům něco nad majestát. Následkem svolení knížete Bavorského a na námitky Čechů a kurfiřta Mohučského o krátké lhůtě, kurfiřt Saský položil sjezd na den 14. dubna.

Když odstraněny byly tyto překážky, zbývalo ještě ujednati s Čechy podmínky, za kterými by se súčastnili v porovnání. Za tou příčinou kurfiřt Saský vypravil podruhé pana z Grünthalu do Prahy, aby vyjednal s Čechy příměří. Po dlouhém čekání na radu a dobré zdání knížat a stavů slezských odpověděli direktoři kurfiřtovi písemně dne 21. února, že Buquoyovi, jakožto cizinci, nemohou důvěřovati a Dampierre že v Rakousích proti ujednanému příměří přepadl statek jednoho šlechtice a za to že nebyl nijakž potrestán, nýbrž naopak vyšším úřadem vyznamenán; pročež žádali kurfiřta, aby se jim zaručil, že příměří věrně bude dodržáno. Kurfiřt Saský vida, že tímto způsobem nelze dojíti k příměří, odpověděl direktorům hned dne 24. února a zval je na sjezd ke dni 14. dubna napomínaje jich, aby nestáli na svých podmínkách a jmenovitě aby také upustili od uzavření příměří, neboť že majíce také zbraně v rukou, budou se moci ubrániti, kdyby někdo příměří porušil. Aby tedy jen dostavili se do Chebu, a tam že se i o příměří může státi dohodnutí.

Takový byl výsledek dlouhého vyjednávání, že se posud nestalo dohodnutí ani o příměří, nehku-li o jiných důležitých věcech.

O vyrovnání s císařem jednali posud sami direktoři, důležitá tato otázka vznešena také na sněm, jenž byl svolán ke dni 18. března r. 1619. Přede vším stalo se usnesení, aby nejvyššímu purkrabí Adamovi ze Šternberka, který byl ustanoven za zástupce císařova na sjezd chebský, zakázán byl odjezd z Prahy a tedy ovšem i účastenství v prostředkování. Záminkou k tomu byla okolnost, že pán ze Šternberka prohlášen za nezpůsobilého k úřadu svému a tedy za odpůrce a nepřítele stavů. Tím se stavové zbavili jediného prostředníka.

Co stavové učinili s nejvyšším purkrabím a s jinými přívrženci císařovými, zvláště zabavením statků jejich, svědčilo nejlépe, že nehodlají se smířiti a učinili smíření to naprosto nemožným. Nicméně sněm konal k sjezdu chebskému přípravy, jako by mu do opravdy běželo o smíření s císařem. Najprvé zvolena deputace, která se měla do Chebu odebrati; z direktorů zvolení do ní: Václav Vilém z Roupova, Jachim Ondřej hrabě Šlik, Václav Budovec z Budova, hrabě Jan Albín Šlik, Prokop Dvořecký z Olbramovic, Fridrich z Bílé, Bohuslav z Michalovic, Jindřich Ota z Losu, Daniel Škreta Šotnovský z Javořic, královské komory sekretář, Jan Oršinovský z Firštenfeldu a Benjamín Fruvein z Podolí; z plného sněmu zvoleni: Jan starší z Talmberka, Jindřich Slavata z Chlumu a Košumberka, Kri-

štof Fictum z Fictum, Haubolt Štaršedl ze Štaršedl, Leandr Ryppl z Ruppachu, Jiřík Hauenšild z Firštenfeldu a Štěpán Ilgén. Kromě toho zvolil sněm ještě devět jiných osob zejména Karla Mrackého z Dubé, Jana Staršího z Říčan, Ladislava Zejdlice z Šenfeldu, Jiříka Oudrckého z Oudrce, Sigmunda Belvice z Nostvic, Bernharta Elsnice z Elsnic, Václava Magrle ze Sobíšku ze Starého města Pražského, Jiříka Zýgle z Chocenic, primasa Nového a Jiříka Néhera, primasa Menšího města Pražského. Ti dáni k ruce komisařům do Chebu ustanoveným spolu s direktory, kteří měli v Praze zůstati, v ten způsob, aby ve zvláště důležitých případech interposice se scházeli a komisařům radou a pomocí přispívali.

Komisaři měli se na sjezdě v Chebu domáhati následujících věcí: aby se stavům pod obojí ponechal majestát Rudolfův celý a nezkrácený, jakož i porovnání mezi stavy pod jednou a pod obojí, všecky pak rozkazy proti majestátu a porovnání, jakož i proti stavbě a o zavírání a boření kostelů pod obojí aby byly odvolány a zrušeny; jezovité aby byli na věčné časy z království Českého vypovězeni a aby se nesměli nikdy více navrátiti pod žádnou záminkou. Čtyři artikulové, kterými se stavové na generálním sněmě r. 1615 zavazovali o spolek všech zemí rakouských na společnou obranu a které tehdáž nedošly vyřízení, ty aby byly nyní potvrzeny. Dále požadováno, aby vypovězeny zůstaly a nikdy více do země navrátit se nesměly osoby, které majestát a jiné svobody rušily, poněvadž prý jest se obávati, že by se na stavech mstily a pokoj zase rušily, kdyby se dostaly do země a k úřadům. Uvádíme zejména osoby, které na sebe uvalily takovýto hněv a nenávist stavů pod obojí; jsou to: nejvyšší kancléř Zdeněk z Lobkovic, Jaroslav Bořita z Martinic jinak Smečanský, nejvyšší mincmistr Václav z Vřesovic, Zdeněk Lev Libštejnský z Kolovrat, Albrecht Šebestian Leskovec z Leskovce, nejvyšší písař Jan z Klenového a z Janovic, písař menších desk zemských Přibík Ženíšek z Újezda, Ferdinand Rudolf Lažanský z Bukové, Pavel Michna, Jiří Michna bratr jeho, Fabius Maximus Ponzon z Ponzonu, M. Filip Fabricius, sekretář kladský Jan Trebenius, richtář na Starém městě Pražském Jan Albrecht z Trmice, richtář Nového města Pr. Jan Chrisostom Šrepl, Kristof Šrepl bratr jeho, Andres Lainhaus, Samuel Kolín, Jakub Hořický z Tepence, hejtman krumlovský Sigmund Turnovský z Turnštejna, Řehoř z Hornsfelsu, Samuel Albín z Weissenblutu, někdejší hejtman panství Jindřichova Hradce Linhart Korka Cholovský, Adam Václav Andreae, písař radní Menšího města Pr. Severin Táhlo, mistr Jan Zagel, vážný Jan Chroust Planický, Michal Richteřic, úředník broumovský Jiřík Praetorius, arcibiskup Pražský Jan Lobelius, opat Broumovský Volfgang Zelender, opat Strahovský Kašpar Kvestenberger a j. v. Dále vyloučeni byli z úřadů veřejných, královských, zemských a městských: nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka, Václav Slavata z Chlumu a Košumberka, president nad apelacími Fridrich z Talmberka, Jindřich Libštejnský z Kolovrat, Heralt Václav Libštejnský z Kolovrat, hejtman Nového města Pr. Sezima z Vrtby, hejtman Starého města Pr. Heřman Černín z Chudenic, Petr z Libentálu, podkomoří Purkhart Točník z Křimic, hejtman Malostranský Kristof Vratislav z Mitrovic, hofrichtýř Mates Prekl, sekretář Jan Platoys, Kristof Zrad z Grynperku, radní v Starém městě Pr. František Osterštok, radní v Novém městě Pražském Jan Sferýn, Florian Libochovský, richtář v Menším městě Pr. Jan Hogner, Jan Čáp, dále Matiáš Šiška a Mikuláš Mrázek z Litoměřic, úředník doksanský Bartoloměj Kolénius, Jakub Vilém Achlar a Fabian Holub, oba registratoři při deskách zemských; Jan Vopice, Jan Spanmüller, Jan Eberhart, Ondřej Plumštein, Jan Muk, Jan Horštat, Melichar Štecher, Martin Wagner, M. Jiřík Šín z Šíneku, Jiřík Walter — všickni z Mostu, a k těm podobní, kteří se ještě vyhledají.

Kromě toho uloženo direktorům, aby s výborem stavovským, nahoře uvedeným, vypracovali poučení pro komisi, do něhož měly se položiti i jiné články, stížnosti a přání a vůbec všecko, co by uznali za dobré a prospěšné zemi České. Nové tyto požadavky nejsou nám známy, mámeť vědomosť pouze o tom, co města požadovala a v čem si chtěla sjezdem chebským zjednati nápravu. Větší díl požadavků čelil k tomu, aby přestaly veliké způsoby zkracování samosprávy městské, a aby zastaveny byly rozličné nepořádky, zakládající se na privilejích středověkých, kteréž se nesnášely s nynějším spořádaným hospodářstvím městským.

Způsobem tímto uklizeny byly i na straně české hlavní překážky, které se obeslání sjezdu chebského stavěly v cestu a nic tedy již nevadilo, aby se sjezd skutečně sešel a aby se vyjednávalo o požadavcích stavů českých. Ale k sjezdu přece nedošlo pro neupřímnosť a neochotnosť na jedné i na druhé straně.

Jakmile totiž u dvora falckého se dozvěděli, jaké podmínky sněm český vypracoval pro sjezd chebský, počali se tam strachovati, že Čechové

by se mohli přece ještě smířiti s císařem a s Ferdinandem, a že marné bude všecko vynasnažení, aby koruna česká byla vyrvána rodu Habsburskému. Proto vynasnažili se politikové falčtí, aby stavy české přiměli k zostření těch podmínek. Podle návrhu, kterýž vypracoval kníže Kristian z Anhaltu, měli stavové požadovati také ještě na sjezdě chebském, aby král bez svolení stavů nedělal žádných dluhů, aby bez jejich souhlasu nenajímal zbrojného lidu a nestavěl žádných pevností, aby se prodaly statky klášterní a úřady aby se obsazovaly jen radou nejvyšších úředníků a soudců zemských, a konečně aby se nikdy více za živobytí krále nejednalo o jeho nástupci. Že při známém smýšlení krále Ferdinanda a rádců Matiášových podmínky tyto musejí se setkati s odporem nezlomným, o tom státníci falčtí byli úplně přesvědčeni. Ale že by v Čechách došly tak velkého ohlasu, jako se skutečně stalo, toho zajisté sami neočekávali.

Zběhlyť se některé věci, jenž stavy české utvrdily v nepovolnosti a jenž velice prospěly politice falcké. Musíme se o nich zmíniti.

Sněm zemský: nařízení veřejné hotovosti.
Rok 1619 březen.

Direktoři bolestně nesouce veliké ztráty ve vojště českém a vidouce, že by se počtem tak skrovným neubránili nepříteli, který se k válce neustále chystal, vypsali patenty, dne 18. února po celém království rozeslanými, sněm království Českého ke dni 18. března. V patentu tom oznámeno, že sněm svolává se pro mnohé a vysoce důležité potřeby obecné, které se dotýkají svobod a opatření vlasti milé i stavů všechněch. Stavové vyzváni byvše patentem tímto, aby se za touto příčinou vypravili v počtu co možná nejsilnějším se svým lidem ozbrojeným, sjeli se do Prahy skutečně počtem valným, tak že sněm byl tentokráte neobyčejně četně navštíven nejen od horlivých odpůrců císaře Matiáše, nýbrž také od lidí na obou ramenech nosících a od katolíků.

Předseda direkce Václav Vilém z Roupova uvítav stavy na sněmě shromážděné, dal čísti předlohy sněmovní. První jednala o záležitosti válečné. Direktoři požadovali 1) opětné vystrojení veřejné hotovosti, 2) rozepsání nových daní na vyplacení zadržalého žoldu a na další vydržování vojska nově najatého; 3) za svolení naturálních dávek v obilí pro snadnější vychování armády.

Václav Vilém z Roupova promluvil opět k stavům a dovolávaje se jejich lásky vlastenecké žádal, aby důležitý návrh, poněvadž věc nemůže trpěti dlouhých odkladů a rozmyslů, vzali pokud možné ještě dnes v bedlivé uvážení. Než jednání o válečných opatřeních postoupeno do zítřka, poněvadž za čtení mnohých přípisů den dnešní se chýlil ku konci. Druhého dne, t. j. dne 19. března jednalo se skutečně o veřejné hotovosti a o prostředcích k vedení války potřebných. Z Písku bylo oznámeno, že nepřítel vskočil až do předměstí, je vydrancoval a 12 vesnic vyplenil, a z Prachatic zvěstováno, že jim bylo od nepřítele 18 vesnic vypáleno, lidé poddaní oloupeni a naposledy povražděni; a dnešního dne čteny byly přípisy generálů hraběte z Thurnu, Linharta Kolony z Felsu a Pavla Kaplíře ze Sulevic, jimiž oznamovali z Rudolfova dne 17. března, proč se nemohou dostaviti na sněm. Psali, že nepřítel nyní všeliké lsti užívá, že se mu tedy musí odpírati, a žádali stavů, aby zřídili hotovost zemskou a vykonali potřebné přípravy válečné, že vítězství stavů bude jistě, osvědčí-li jen dostatečnou horlivost. Potřebu nového horlivého zbrojení odůvodňovali také tím, že potřebí jest nepřítele ze země vytlouci, jelikož řádí způsobem nemilosrdným. Když tedy nastalo přimlouvání se a odporoučení předlohy direktorů, užili někteří řečníci, zejména také Václav z Roupova, těchto zpráv z bojiště, aby stavy přesvědčili o potřebě rychlého a vydatného zbrojení. Václav Vilém z Roupova ukazoval také k tomu, že nepřítel má již připraveno sedm pluků pěchoty a 6000 jezdců, a že je tedy potřebí mnoho lidu zbrojného, aby se mu mohlo vydatně odporovati. A také vojsko španělské že již táhne na pomoc. Hrabě z Hohenlohe, jenž schválně přišel na sněm do Prahy, vykládal stavům řečí německou, že na království České valí se veliké nebezpečenství a že je potřebí, aby byl vyzbrojen silnější počet vojska. Po té přimlouvali se i jiní řečníci z dvou vyšších stavů za povolení hotovosti zemské. Radislav Mladší ze Vchynic napomínal stavů, aby v tak těžkém nebezpečenství chovali se příkladem slavných a hrdinných svých předků, kteří beze všech průtahů, když něco takového na království České se valilo, u velikém počtu se sbírali, nepřítele přemáhali a také mimo semí jej stíhali. Ukazoval k tomu, kterak i Rakušané se zbrojí a doložil: „Když takový svazek lásky a svornosti mezi zeměmi zachováván bude, tedy byť sám čert se vším peklem proti němu se postavil, nebude ho moci roztrhnouti, mnohem pak méně španělská a vlaská praktika, jakkoli chytrá a vymyšlivá, nebude moci nic spůsobiti.“

A hrabě Jan Albín Šlik varoval před katolíky, kterým prý nelze důvěřovati, a odporoučel hotovost zemskou proti nim a proti všem zhoubcům zemským.

Ostatně postarali se direktoři v čas, aby proti předlohám jejich neozvala se nebezpečná agitace od osob, které se byly loňského roku pokusily o protirevoluci na sněmě zemském. Hrabě z Hohenlohe sám navštívil osobně Štěpána ze Šternberka a tak jej postrašil domluvami svými, že jej přešla všecka chuť k opposici; a podobným způsobem účinkoval Hohenlohe i na Trčku. Václav z Roupova pak ráno před hlasováním navštívil některé váženější stavy, na něž se nemohl úplně spolehnouti, ohlašoval jim důvěrně, že došly zprávy z Rakous, kterak i stavové tamější brzy státi budou v poli co spojenci Čechů. Takovýmto způsobem zaplašena a odstraněna byla napřed všeliká opposice proti předloze direktorů.

Přijaty tedy návrhy direktorů v tom smyslu, aby na venkově dostavil se k praporům dvacátý, v městech pak šestnáctý člověk. Vedle toho ostalo v platnosti i dřívější opatření, aby šlechta, držící nějaké zboží, se služebným svým lidem jízdně do pole se vypravila a sloužila. Vlastníci kapitálů, kupci, svobodníci, duchovní osoby a města (tato za své statky) měli položiti náhradu na penězích, poněvadž jinak nebyli vázáni osobně do pole táhnouti. Peníze takto sebrané, měli se obrátit na rozmnožení vojska. Kromě toho ustanoveno, aby všechen k zbrani schopný lid chován byl na hotově, by se mohl šmahem opříti nepříteli, kdyby vtrhl do některého kraje českého. Do 8. dubna nejdéle měla se hotovost zemská ahromážditi v místech ustanovených.

Čelnější z katolických stavů, zejména bývalí místodržící nebyli přítomni na sněmě. Hotovost zemská však vztahovala se na celou zemi a na všecky stavy bez rozdílu víry. Aby tedy katolíci nařízení sněmu nemohli odporovati, usneseno vypraviti ke každému zvláště deputaci, aby smýšlení své projevili a opatření sněmu schválili. Nejvyšší purkrabí vykázal stavům, že je povinen ohhajovati majestátu, privilejí a svobod zemských spolu s ostatními stavy, a že tedy přistupuje k defensí; ale nynější veřejné hotovosti že povoliti nemůže. Slavata pravil, že přistupuje ke všemu, co stavové nařídí, již z té příčiny, že nepřítel žádnému ani ze strany pod obojí ani pod jednou neodpouští. Také Matouš Dépolt z Lobkovic a Diviš Černín schválili hotovost zemskou.

„Na sněmě pozdvihli za touto příležitostí", píše Gindely, „někteří staročechové mezi šlechtou hlasu svého, napomínajíce stavů, aby, jsouce pamětlivi dávné cti jména českého, všickni za jednoho ujali se zbraně. Na chvíli dali se i zámožnější páni i rytíři mocným citem vlastenecký nadchnouti, a mnozí slibovali trojnásobný ano i čtvernásobný počet lidu do pole vypraviti, než povinnost jejich vynášela; ovšem že s tímto okamžikem zápalu skonávala se většším dílem i vůle jejich, zachovati se dle těchto slibů. Málo scházelo ostatně, a jednání toto bylo by mělo opětné vyhazování z oken v zápětí. Na sněmě mluvilo se mnoho o rozličných zrádcích, na kteréž podle obyčeje válek občanských uvalována vina z toho, že vítězství není ještě dokonalé. Mladí lidé od stavu, četně tehdáž po Praze se potulující, na místě co by byli měli do pole pospíšiti, strojili se velice laciným způsobem dokázati svého vlastenectví a vrhnouti se na některé nelibé a podezřelé osoby, chtíce je cestou historicky osvědčenou z oken vyháseti. Stálo to kousek práce, aby taková bojechtivost opět se ochladila".

Sněm zemský: opatření finanční.
Rok 1619 březen.

Direktoři požadovali dále příspěvky peněžité a sněm se usnesl, aby odvedeny byly úřadu berničnému všecky staré nedoplatky jakýchkoli daní a sbírek. Kromě toho měli hejtmané na panstvích královských, všickni stavové i lidé duchovní, kteří měli nějaké poddané lidi, odvésti z každého usedlého poddaného z vlastních však měšců po 30 groších míšenských; Pražané a jiná města královská měli odvésti dohromady 18.750 kop míš. Svobodníci, dědinníci, nápravníci, svobodní rychtářové a kdokoli měl svobodný grunt nebo dvůr, všickni měli z gruntů svých odvésti po 3 kopách míš. Z peněz na úrocích měl každý bez rozdílu stavu zaplatit 6 kop z tisíc kop míš. Židé měli zaplatit do dvou neděl nejen předešlou zadržalou kontribucí, nýbrž měli přidat ještě z každé hlavy přes 20 let po 5 kopách a z mladších až do desíti let po 2 kop. míš. na dvě lhůty.

Kromě těchto řádných příspěvků měla se pokladna zemská naplniti pokutami, z nichž se očekával značný výtěžek. Nejprvé odsouzeni k pokutě všickni, kdo předešlého roku k veřejné hotovosti povinný počet lidu jízdného a pěšího nedostavili a sice za každého jezdce po 120 a za každého pěšáka po 60 zl. rýnských.

Za druhé pokutování zpronevěřilí vlasti synové a nepřátelé hnutí stavovského přede vším tím způsobem, že vypovězeni z vlasti a že jim zabaveny statky, které se měly prodati ve prospěch zemské pokladny na vyzbrojení vojska. Dále pokutováni odnětím statků i jiné osoby, které však směly ve vlasti zůstati. Jmění Slavatovo nepropadlo zabavení, poněvadž pán tento od svého shození s okna žil v Praze soukromí a tiše a nenávisť stavů nijakž nepopouzel. Také nejvyššího purkrabí Adama ze Šternberka v ohledu tom ušetřeno. Konečně potrestáni mnozí tím způsobem, že prohlášeni pro budoucnosť za nehodné ke spravování veřejných úřadů zemských a městských. Sněm všecka tato usnešení schválil, uloživ zároveň komisi zvolené k porovnávání v Chebu, aby se tam domáhala potvrzení tohoto usnešení. O věci té jsme nahoře vypravovali a nebudeme zde jména potrestaných opakovati.

Při této příležitosti usnešeno také, aby stavové a jiní obyvatelé z krajin a míst od nepřítele vypleněných ani lidu pěšího vypraviti ani kontribucí dávati povinni nebyly, avšak jen za ten čas, co byli vypleněni. Ti pak, jichž statkové jsou dokonce zpuštěni, osvobozeni i od osobního tažení do pole. Při budoucím pak sněmě mělo se uvážiti, jaká by se takovýmto obyvatelům měla dáti náhrada a komisaři krajští měli do té doby škody ohledati a sněmu pak zprávu podati.

Sněm zemský: povolení dávek naturálních.
Rok 1619 březen.

Kromě hotovosti zemské a nových berní povolil sněm také ještě dávky naturální, o čemž byly se stavem městským nemalé rozpory. Direktoři nabyli totiž zkušenosti posavadním válčením a seznali, že by za všeobecné tísně peněžní velmi dobře sloužily zásoby obilní. Navrhli tedy sněmu, aby byly zřízeny obecné sýpky zemské a na ty aby bylo svezeno obilí od sněmu povolené a z těch sýpek aby pak bylo vojsko v poli zásobováno. Ve výboru stavovském, který se radil o té předloze, stala se tuhá srážka mezi poslanci měst a poslanci obou vyšších stavů, jelikož stavové vyšší chtěli uvaliti na města poměrně vyšší břemena nežli sami ochotni byli poskytnouti. Šlechta chtěla z každé usedlosti na statcích svých odvésti půl korce ovsa nebo ječmena a čtvrt korce žita, ale z poplužních dvorů, které držela ve vlastní správě, nepodávala ničeho. Na městech však požadováno nejen tolik z každého poddaného sedláka, nýbrž kromě toho ještě na každém městě zvláště 200 korců žita a 200 korců ovsa a pak ještě ode všech společně 500 korců ječmene nebo ovsa. Města však se rozhodně opřela požadavku tomu nejen ve výboru, nýbrž i na sněmě skrze Jana Jezberu, uvádějíce hlavně to za důvod, že jsou příliš ochuzeni a že by pak závazku tomu nemohli dostáti, a pak tu obavu, že by tato dobrovolná povolnosť stala se pravidlem, zvyklostí, tak že by se pak i jiná břemena uvalovala na města. Než přes domluvu některých direktorů jednotlivým městům, jako na př. Žateckým, Lounským, Litoměřickým a Slánským, že sedí v dobrém a obilném kraji a že tedy mohou přinésti tuto oběť, uvolili se zástupci městští přece o věci té vespolek se poraditi. V poradě měst, která se odbývala dne 28. března na radnici staroměstské, přimlouvali se Pražané u ostatních měst, aby povolili mimořádnou dávku na obilí každý podlé své možnosti a aby slova jejich neminula se s účinkem, předcházeli dobrým příkladem, nabízejíce celkem 500 korců ovsa a 250 korců žita. A jen této okolnosti bylo děkovati, že ostatní města naprosto nezamítla požadavek vyšších stavů. Jen Písečtí, Vodňanští, Čáslavští, Prachatičtí, Sušičtí a Kutnohorští se vymlouvali, že nemohou ničeho více dodati, protože až posud odvedli nemalou sumu obilí do ležení stavů, většina měst usnesla se dáti po 50 korcích ovsa a 20 korcích žita, někteří, jako Žatec, Litoměřice, Louny a jiní, byli ochotni dáti ještě více.

Když toto usnešení stavu městského oznámeno bylo pak veřejně na sněmě, stavové vyšší zřekli se nabídnutí měst, poněvadž prý podobá se spíše nějaké almužně než dávce i spokojili se s jedinou pomocí Prahy. A tak stalo se usnešení závazné, aby z každého statku poddaného odvedeno bylo na sýpku půjčkou ½ korce žita a ¼ korce ovsa nebo ječmene, nebo místo obilí za korec žita 1 kopa 15 grošů míš., za korec ječmene 48 grošů, za korec ovsa 40 gr. míš.; svobodníci, dědinníci, nápravníci, rychtářové svobodní měli odvésti každý po 15 korcích žita, po 30 korcích ovsa anebo peníze za ně. Obilí mělo se odvádět do skladišť v městech Pražských v koleji u mostu, v Hoře Kutné a v Táboře a sice na dva termíny a zrovna tak i peníze místo toho. Pomoc obilná i peněžitá měla býti stavům po spokojení domácího rozbroje buď oplacena nebo na daních porážena. Za peníze místo obilí odvedené mělo se nakoupiť na trzích ovsa a žita dle uznání generálního zásobovatele. V té však pomoci vyhraženy kraje

Čáslavský, Bechyňský a Práchenský pro dokonalé jich spustošení od nepřítele. Je to nejvýmluvnějším dokladem, jaké zhouby už válka byla způsobila v těchto krajích, když nyní tedy po válce ani ne rok trvající byly celé kraje spustošeny tak, že veřejné dávky musely se jim odpouštěti! Takovýmto sebráním špíže mělo se docíliti, aby v čas války bylo dostatek potravin. Ustanovenoť již tímto sněmem, až bude hotovosť zemská v poli, aby jí byl chleb a obrok prodáván za hotové peníze v té ceně jako lidu verbovanému.

Kromě těchto tří hlavních věcí jednáno bylo na sněmě ještě o některých jiných méně závažných záležitostech, o nichž se chceme také zmíniti, poněvadž i později bude nám o nich promlouvati. Především znamenati dlužno, že známý nám pletichář *Václav Vchynský ze Vchynic* poslal stavům z Cáhlova dne 6. března psaní se žádostí, aby pro platné služby nebožtíka otce a strýce jeho, kteréž byli prokázali stavům a království Českému, učinili opatření, by mohl jakožto věrný vlastenec zase do Čech se vrátiti a aby mu statky jeho zase byly navráceny. Mladší bratří jeho odevzdajíce psaní to stavům přimlouvali se za milosť bratru svému, začež slibovali věrnými službami a obětavou nadšeností až i životy svými stavům a vlasti se odměňovati. Sněm se usnesl, že tentokráte jedná se jen o defensi a kdyby tedy bylo Vchynskému povoleno, aby se do vlasti navrátil, že by přece hrdlem svým bezpečen býti nemohl. Proto že věc odkládají do nejprvé příštího sněmu generálního, slibujíce jim bratřím Vchynským, že na tom sněmě stane se opatření, aby žádosti bratra jejich bylo skutečně vyhověno.

Dále jednáno o tom, jaký osud by měl stihnouti odbojná města Plzeň a Budějovice, která se stavům protivila, kdežto všecka ostatní města volně se poddala a stavům pomáhala. Oba vyšší stavové si přáli, aby přede vším na Plzni podán byl odstrašující příklad nevěrným vlasti synům, co je očekává, postaví-li se proti stavům. Proto navrženo, aby město to na věčnou památku nevěrnosti k vlasti bylo do základů pobořeno a Plzeňští ze země vypovězeni. Jenom někteří z vyšších stavů se přimlouvali, aby město bylo ponecháno, ale aby zrušeno bylo privilegium, že se tam nesmí usazovati nikdo z pod obojích a nynější měšťané Plzeňští aby byli ze země vypovězeni. Ale stav městský opřel se rozhodně návrhu stavů vyšších. Ukazovalo se k tomu, kterak město toto nákladně vystavěné má pěkné položení při dvou řekách, že jest pevností hraničnou a po Praze a po Hoře Kutné na velikosť a bohatství městem nejpřednějším. Kromě toho namítáno, že město samo není ničím vinno, ať tedy jsou potrestáni jen zpronevěřilí měšťané zabavením majetku a vypovězením, městu však nechať se ponechají práva a svobody kromě výsady o nepřijímání pod obojích za měšťany. Rečníci stavu městského navrhovali, aby místo vypovězených osazovali se v Plzni měšťané pod obojí a jen těmi aby byly úřady obsazovány. Tento tuhý odpor změnil zámysl obou vyšších stavů, tak že pak naprosto ustoupili od svého návrhu. O Plzeňských tedy nestalo se žádné usnesení; měli zajisté dosti na pokutě, jaká jim byla již uložena. O Budějovicích se pak ani nejednalo, uznávalit všickni jednomyslně, že ještě „soudu a snešení svého o kůži tu, v kteréž dosavad medvěd běhá, vynášeti nemohou.“

Smrť císaře Matiáše.
Rok 1619 březen.

Právě tou dobou, kdy stavové čeští na sněmě pražském konali vojenské přípravy proti panovníku svému, rozšlehnal se tento se světem, aniž by byl království České po dobrém nebo po zlém smířil a pokořil. Poslední měsíce života svého Matiáš strávil nejvíce na lůžku, jelikož se pro dnu nemohl pohybovati. Při tom tak seslábl, že se mu pokrmy a nápoje musely jako dítěti podávati. A jako nebýval nikdy myali příliš statečné, tak podléhal nyní tím spíše neobyčejné tesknotě, která se každou novou ranou množila a obnovovala zvláště od té doby, co byl odstraněn miláček a duševní jeho podpora kardinál Khlesl. Neustálý odpor stavů českých velice jej sužoval, každá zpráva o porážce a neúspěchu vojska císařského v poli strachem jej naplňovala. A takováto duševní bolesť zvýšena ještě úmrtím manželky, kteráž nestřídmostí v jídle tak stloustla, že následkem toho zemřela dne 14. prosince 1618.

V posledních dnech zlepšil se stav císařův tou měrou, že mohl z lůžka povstati; i vzešla z toho naděje, že se opět zotaví. Ještě dne 17. března stoloval obvyklým způsobem, načež dal se nositi z jednoho pokoje do druhého, chtěje se potěšiti uměleckými poklady nebožtíka bratra svého. Když prohlížel korunovační klenoty, které Rudolf II. byl dal zhotoviti, rozkázal, aby k nim byl ještě meč udělán, jehož pochvu mínil ozdobiti drahými kameny. Dne 18. března naříkal sobě opět na velikou tesknotu, ale příštího dne bylo mu zase volno, tak že byl veselejší myali,

s chutí jedl a pil a udílel dokonce slyšení. Před usnutím dal si ještě několik kapitol z bible přečísti. Podobalo se, že spánek jej posílil, neboť dne 20. března byl císař záhy vzhůru a chtěl povstati u přítomnosti doktora Mingoniusa, který jej již o šesté hodině ráno navštívil. Přinesli mu ranní kapounní polívku a císař nasadiv k ústům trubici, kterou polívku srkal, naříkal, že polívka není dobrá. Komorník se omlouval, že je všecko v pořádku; v tom však již zvolal císař poděšeně: „Co se to se mnou děje; nevidímť své pravé ruky?“ A to byla poslední jeho slova, paměti sice nepozbyl až do posledního okamžiku, neboť pravou rukou dával znamení, že ví, o čem se povídá, ale již zápasil se smrtí, trhaje a svíjeje sebou v posteli takovou silou, že se tomu přítomní velice divili. Doktoři Mingonius a Freiwald povoláni byvše k císaři, třeli, pálili a mazali jej na hlavě i po krku, aby způsobili dávení, od čehož si slibovali příznivý účinek. Než všecky prostředky ukázaly se býti marnými. Nebylo více pochybnosti, že dostavil se poslední okamžik života císařova; proto shromáždili se v komnatě císařově král Ferdinand, nuncius papežský, větší díl tajných rad a komorníků. Zpovědník císařův, jakýsi františkán, hleděl zbožnými slovy dodati umírajícímu útěchy a nuncius papežský jal se čísti mši svatou, aby se mu ulehčilo. Zatím dáno císaři poslední pomazání, když už o sobě nevěděl, načež skonal před hodinou devátou ráno.

Do Prahy došla zpráva o smrti císaře teprvé za několik dní. Direktoři ohlásili ji veřejně dne 29. března, načež po celé Praze zvoněno. Druhého pak dne ustanovili direktoři komisaře k zinventování všech věcí a pokladů královských, kteréž ještě v Praze na hradě složeny zůstávaly. Pověra tehdejší doby zjistila znamení, která prý věštila smrť Matiášovu. Smrť jeho oznamovaly prý tři slunce a tři duhy, které nedlouho před tím na obloze byly viděny.

Povaha Matiášova je nám dostatečně známa z jeho skutků a jednání. Byl v jednání svém sice méně kolísavým a nestálým nežli bratr Rudolf, ale samostatným byl zrovna tak málo jako tento. Rudolf vynikal neobyčejnou dobrotou srdce, ale té Matiáš neměl. Rudolf měl alespoň vášnivé zalíbení v umění, v sbírání pokladů uměleckých a starožitnických, ale Matiáš neměl ani takové, ani jiné vášně. Proti Rudolfovi se postavil a o panství jej připravil, aby zadržel a odvrátil rozpadávání se říše Habsburské, odstrčil jej od vlády pro jeho slabosť a nezpůsobilosť vladařskou, ujal se sám vesla, aby zastavil proud stavovský, kterýž hrozil zachvátiti i poslední zbytky neobmezené moci panovničí, ale proudu toho nezadržel, úpadku říše a moci rodu Habsburského neodvrátil. Matiáš nebyl v jednání svém nijakž samostatným, nic nevycházelo z jeho vůle a z jeho mysli; kroky panovnické vycházely buď z rady krále Ferdinanda a dokud byl Khlesl při dvoře, hlavně z návodu jeho a rádců jemu oddaných. Matiáš byl hotovou loutkou v rukou těchto rádců a jen tím vynikal nad svého předchůdce Rudolfa, že byl horlivějším přívržencem víry katolické a že ochotněji svoloval k potlačení nekatolíků a ke zničení svobod stavovských a že pak na dráze nastoupené byl mnohem vytrvalejší a důslednější nežli Rudolf. Že se tímto způsobem dodělal účinků ještě horších nežli Rudolf, to právě svědčí proti němu; neboť pakli neměl síly a prostředků k přemožení nekatolíků a k obmezení svobod stavovských, neměl se pouštěti do boje nerovného. Jemu nezbývalo nic jiného nežli věrně a svědomitě plniti všecko, k čemu byl Rudolf a Maximilian svolil: šetřiti svobod stavovských a v Čechách jmenovitě nerušiti majestátu. Každý krok ve směru opáčném musel míti zhoubné následky, poněvadž Matiáš neměl ani síly ani prostředků, aby zámysly svých rádců mohl s důrazem provésti. A tak muselo dojíti ke sporu a zápasu, jenž se rozhodl revolucí krvavou, zbraněmi na bojišti. Proto Matiáš nemůže býti nijakž počítán k lepším a zasloužilým panovníkům a králům Českým.

Hlava V.

Panování Ferdinanda II. od r. 1619—1621.

Vychování Ferdinanda II.

Ferdinand II. byl synem arcikníže Karla, nejmladšího syna císaře Ferdinanda I. a Marie, kněžny Bavorské, která nadána byla bystrým duchem a pevnou vůlí. Paní tato získala si rozhodný vliv na svého manžela, tak že se podroboval přání jejímu, jmenovitě, co se týká šíření víry katolické a vychování dětí v směru katolickém. Ke všemu ještě bylo nejstaršímu synu Ferdinandovi teprvé 12 let, když arcikníže Karel zemřel a matka stala se nejen vychovatelkou syna svého, nýbrž také na místě jeho vladařkou v zemi. Se zásadami od matky vštípenými dostal se Ferdinand na studie na universitu Ingolštadtskou, kdež obcoval se strýcem svým Maximilianem, potomním knížetem Bavorským, o šest let starším, který také naň působil svým přísně katolickým smýšlením. Na universitě této pobyl pět let a neochladl v zbožné své horlivosti, kterou byl s sebou přinesl z domu otcovského. Předzpěvoval při službách božích, nosíval kříž v církevních průvodech, odíval se v roucho kajících při pobožnosti čtyřidcetihodinné, což lákalo mnoho diváků. Tisíc dukátů, kteréž jednoho masopustu dostal na zábavy, věnoval na stavbu nového oltáře.

Vrátiv se z Ingolštadtu nastoupil s povolením císařovým vládu již v 17. roce věku svého s tím pevným předsevzetím, že vládnouti bude přísně katolicky, což bylo v Štýrsku, Korutanech a Krajině úlohou tehdáž velmi nesnadnou. Od smrti arcikníže Karla totiž protestantismus v zemích Ferdinandových zase nemálo se rozmohl. V Štýrském Hradci přiznávaly se r. 1596 již jen tři osoby veřejně k víře katolické a také mezi dvořany ujala se zase víra protestantská. V některých městech netrpěli více katolických rad a tu a tam nepřijímali více žádného katolíka za měšťana. Ano již pouhé obcování s katolíky uvalovalo špatnou pověst na člověka. Než Ferdinand nejsa v mladistvém svém věku ani s to, aby přehledl ohromnou úlohu, jakou sám dobrovolně podnikl, pustil se lehkou myslí do zápasu, spoléhaje při tom úplně v prozřetelnost boží, že se nemine s vítězstvím. Za nejlepší přípravu k dílu tak bohulibému uznal pouť do Italie, kam se vydal léta 1598. V Loretě učinil slib, že ze zemí zděděných vyplení všecky sekty a bludy i kdyby proto o svůj život měl přijíti.

Jakmile se Ferdinand vrátil z Italie, počal prováděti katolickou protireformací. Z měst vypudil predikanty, odmrštil všecky protesty, žádosti a přímluvy šlechty za ponechání svobody u víře, později netrpěl také v světském obyvatelstvě žádného přívržence vyznání lutheránského a docílil skutečně tolik, že víře katolické zjednal zase panství ve Štýrsku, v Korutanech a Krajině, že vyznání lutheránskému ubývalo vždy více půdy, tak že se obmezovalo konečně jen na šlechtu.

V době, kdy Ferdinand byl opojen vědomím nad úplným vítězstvím, kdy jméno jeho zaznívalo slavně po celé Evropě jakožto rázného potíratele protestantů, kdy zdaleka na něj hleděno jako na panovníka velkých ducha darů, jako na muže rázného, podnikavého a statečného: v této době nastoupil Ferdinand panství po Matiášovi v koruně České, v Uhrách a v zemích rakouských. Ký div, že očekávány od něho věci světoborné, že považován za úplně způsobilého k vítěznému vybojování boje s veškerým protestantstvím. Avšak stopujeme-li činnost jeho v podrobnostech, prohledneme-li si správu, finančnictví a válečnictví za jeho doby, nabudeme přesvědčení, že velké výsledky, kterých dosáhl za svého panování, a které se kladou na účet

jeho, považovati dlužno jen za výsledek slabosti jeho prvotních odpůrců, všestranné pomoci jeho zahraničných přátel, ale přede vším jeho neobmezené důvěry v božskou prozřetelnost, která jej i v nejhroznějším nebezpečenství nenechala se kolísati. Objasníme tedy několika slovy způsob jeho vladaření, jeho života a povahy, abychom lépe rozuměli následujícím událostem.

Výtečné vypsání povahy a života Ferdinandova v prvních letech panování podává dějepisec Gindely v díle svém „*Dějiny českého povstání*“ díl II. I neváháme vylíčiti Ferdinanda slovy tohoto učence.

Zbožný život Ferdinandův.

„Ferdinand věnoval velkou část dne pobožnosti. Ráno když vstal, modlil se nejprvé po celou hodinu, dopoledne býval na dvou mších, nikdy také nezanedbal bohoslužby odpolední a během dne věnoval půl hodinky zpytování svědomí, a pak ještě půl hodiny se modlil, než se ku spánku uložil. V neděli a ve svátek chodíval vždy na dvě kázaní na italské a německé a také ve všední den k témuž účelu často kostel navštěvoval. Že každý týden jednou přijímal svátost oltářní, rozumí se skoro samo sebou. Přikázané posty přísně a správně zachovával a sám z dobré vůle ještě více se postil nežli církev předpisovala. Kde šlo o plnění náboženské povinnosti, neštítil se žádného nepohodlí, ani horka ani zimy, ani větru ani bouře. Když na procházce potkal kněze, an se ubíral s nejsvětější svátostí k nemocnému, vždycky slezl s vozu, poklekl na kolena do bláta nebo do prachu, provázel pak kněze k nemocnému a od tohoto naspět do kostela. Ke všem průvodům církevním dostavoval se osobně, ačkoli jich v tehdejší době byl přehojný počet; tak na př. průvod o božím těle trval osm dní a pokaždé viděti jej bylo v průvodě tom s odkrytou hlavou a s pochodní v ruce.“

„Prázdné své chvíle věnoval Ferdinand se zálibou duchovnímu čtení, tak před dosednutím na stolec císařský přečetl šestkráte život svatých od Suria, a také později toto dílo bývalo zamilovaným jeho čtením. Kromě toho čítal dějiny zakladatelů řádů, obracení na víru křesťanskou a pronásledování křesťanů v Indii, Japonsku a Číně, a naléhal neustále na svého zpovědníka, aby mu sděloval spisy podobné. Tomáš Kempenský, bible a jmenovitě žalmy nescházely mezi knihami od něho zvláště horlivě čítanými.“

„Nepřestávaje na všech těchto zbožných výkonech Ferdinand věnoval ještě část svého času ctění svatých. Denně modlíval se litanie ku všem svatým, poroučel se jich ochraně a nosil k tomu účelu krabičku s ostatky na krku. Ale největší poctu vzdával nejsvětější Panně slavě svátky její zvláštní horlivostí, každou hodinu v modlitbách svých na ni vzpomínaje, aby co generalissima vojska jeho považována byla požaduje a na přísné potrestání těch naléhaje, kdo oloupil některý kostel mariánský.“

„Jako Ferdinand nenechal se překonati od žádného mnicha v pobožném rozjímání, tak nechtěl se také dát předstihovati od nich v umořování těla svého. Před svým prvním sňatkem a za svého vdovství nosíval často žíněné kajícné roucho, aby se obrnil proti žádostem těla. A skutečně pověst jeho v tom ohledu je neposkvrněna, neboť žádný z četných vyslanců u vídeňského dvora pověřených nemohl dvoru svému, po takových zprávách lačnému, zvěstovati něco, co by bylo na úkor pověsti Ferdinandově. Zpovědník Lamormain dokonce chválí Ferdinanda, že nikdy na dívku upjatě nepohlížel a nikdy ženu samotnou nepřijímal v slyšení. V době postní býval na sebe ještě přísnějším, jelikož se bičoval; jisto je, že po jeho smrti delší čas chovaly se důtky, které byly krví jeho zbarveny. Kadidla tehdáž oblíbená, tak že se světnice drahocennými kadidly vykuřovaly, dostala výhost z jeho domácnosti.“

„Pravověrnost svou Ferdinand také tím projevoval, že ve všech věcech, které se církve nějak dotýkaly, brával radu se svým zpovědníkem. Jestli byl předmět zvláště důležitý, radil se se zvláštním sborem bohosloveckým, kterýž, pokud nám známo, skládal se vždycky z jezovitů. Způsobem tím chtěl vládu svou upraviti přísně podle zásad církevních, ale při tom se nevyhnul některým sebeklamům. Jezoviti a po nich císař byli přesvědčeni, že protestanti nesmí se trpěti za žádných okolností; přesvědčení toto mělo jim tedy zabraňovati všeliké smlouvání; přece však spravovali se poměry, bylo-li se obávati škody, kteráž se nedala nijak nahraditi. Když se na př. od Ferdinanda před jeho korunováním na krále Českého požadovalo potvrzení majestátu, jezoviti pražští podali své dobrozdání v ten smysl, že by byl majestát nesměl sice uděliti, ale nyní udělený že může potvrditi. Pro korunu Českou, o niž běželo, připadli na tuto vytáčku a Ferdinand s ní souhlasil. Také dobrozdání vídeňských jezovitů r. 1620 znělo v tom smysl, že Ferdinand může stavům dolnorakouským potvrditi jich svobody náboženské; a zajisté tytéž důvody byly vodítkem i pražským bohoslovcům. Jak ubezpečuje zpovědník Lamor-

main, Ferdinand častěji písemně a ústně se osvědčil, že by „raději pil vodu a jedl chleb, že by raději se ženou a dětmi chopil se mošny žebrácké, že by se raději nechal roztrhati na kusy," nežli aby trpěl nějaké bezpráví proti své církvi; ano že by okamžitě se vzdal trůnu, kdyby to vyžadovala čest boží."

„Také v tom Ferdinand osvědčoval svou víru a sice důsledněji, než jsme právě viděli, že vždy měl srdce otevřené prosbám chudých, ovšem jen těch, s nimiž se setkával osobně. Spatřil-li někoho na ulici, jehož žádost právě vyřídil, šel k němu a sděliv mu to, odkázal jej na toho neb onoho pána, jenž měl věc obstarati. Ferdinand nedopustil, aby dvořané zabraňovali žebrákům přístup k jeho obydlí, když někam zavítal na lov; a jelikož štědrost jeho byla všeobecně známa, dostavily se všady houfy žebráků, kde noclehoval. Netoliko jednou do roka, jak se děje posud při dvorech katolických, sám častoval chudinu; v Hradci chudobince navštěvoval vícekráte do roka, obyvatelům jejich osobně jídla předkládal a s jednotlivci rozmlouval, po jich rodišti nebo po chorobě se vyptával nebo několika vhodnými slovy útěchy jim dodávaje; nebo pozval chudé měšťany do svého zámku a tady jim se svou chotí a se svými dítkami posluhoval. Založil mnoho chudobinců a zanášel se myšlenkou zříditi advokáty, kteří by chudinu v jejích sporech zastupovali. Bavě se lovem pamatoval na sedláky, aby jim byla nahražena škoda četnou zvěří způsobená; staral se osobně, aby se dostalo lékařské pomoci a ošetření těm, kdo byli poraněni na lovu. Vůbec vztahovala se jeho péče a dobrota na všecky osoby, s nimiž se stýkal osobně, přede vším tedy opět na jeho ministry a dvořany. Všickni dvořané od nejvyššího až k nejnižšímu prosívali jej, aby byl za kmotra jejich dětem; císař takovouto prosbu obyčejně splnil a buď děti při křtu držel na rukou nebo jim byl za kmotra při biřmování."

„Rozumí se samo sebou, že při takovém náboženském směru stav duchovní u císaře požíval nejen největší vážnosti, nýbrž také laskavého přátelství. Před každým knězem císař sňal klobouk a podal mu ruku, ale nikdy nedovolil, aby mu kněz ruku políbil. Zpovědníku svému Lamormainovi říkával, kdyby najednou potkal kněze a anděla, že by napřed pozdravil kněze. Lamormaina vůbec vysoce ctil; kdykoli přišel jej vyzpovídat, Ferdinand očekával jej u dveří s odkrytou hlavou a sám přinesl židličku, na které zpovědník se měl posaditi. Kněžskou společnost Ferdinand rád a často vyhledával; stávalo se dosti často, že ranní nebo večerní pobožnosť vykonal v některém vídeňském klášteře, že byl hostem v klášteře při snídaní nebo při večeři a že pak s mnichy hovořil hodinu i více. Pochopujeme, jak mnohému z nich rostl hřebínek, když císaře směl považovati za svého domácího přítele a sebe za jeho důvěrníka. Nejčastěji navštěvoval Ferdinand jezovity a kapucíny."

Zábavy Ferdinandovy.

„Ferdinand oddával se modlitbám velmi svědomitě; a tu by se mohlo mysleti, že v duši jeho nemohla se ujmouti žádná vášnivá touha po zábavách. Hlučným zábavám ovšem nepřál po celý svůj život, ale rozkoši, jakou mu poskytovati mohly hudba a lov, oddával se chutí bezohlednou. Záliba v hudbě dědila se v Habsburcích od Ferdinanda I.; všichni knížata tohoto rodu až na Karla VI. náklonnosti této přinášeli velké oběti a největší snad sám Ferdinand II., jenž povolával z blízka a z dáli k dvoru svému vynikající hudebníky, císařským způsobem je odměňoval a za to se dával každodenně v kostele nebo na hradě výtečnou jich hrou k pobožnosti povzbuzovati neb obveselovati. Ještě vášnivěji oddával se lovectví; také tuto náklonnosť sdílel se svými rodiči, jmenovitě s matkou. Jak Lamormain tvrdí, ztrávil Ferdinand každého téhodne dva dni, podle zpráv zahraničných vyslanců čtyry dni lovem. Ať je správné jedno nebo druhé udání nebo ať pravda je uprostřed, každým způsobem byl Ferdinand lovcem neobyčejně vytrvalým, jemuž nebyly ani nejnaléhavější záležitosti na závadu, aby se bavil lovem jelenů nebo štvanicí černé zvěře. O zvěři od Ferdinanda zastřelené spisoval se pečlivý seznam, a opis jeho zasýlal se každého roku kurfiřtu Saskému, kterýž jsa lovcem náruživým dovedl tuto pozornosť oceniti."

Vladaření Ferdinandovo.

„Čas, který Ferdinand ztrávil ve Vídni, dělil přísně mezi modlitbu a práci a jelikož denně vstával o páté ranní hodině, měl k práci dostatek času. Avšak způsob, jakým vládl, svědčí, že vychováván byl k poslušnosti a ne k poroučení, nebo jinak řečeno, že vzdělán byl na mnicha a ne na císaře. V Ingolstadtě byl příliš na vodítku, uvykl příliš vykonávání svých povinností náboženských a nebyl přidržován k práci; a tak se mu k práci sice nenedostávalo chuti, ale

porozumění. Nedůvěřuje ve vlastní sílu a úsudek nikdy a nikde do vlády nezasahal a pánovi z Eggenberka dopouštěl vliv, který jej, jak ubezpečují vyslanci zahraniční, učinil neobmezeným pánem nad císařem."

„Vlastní účastenství Ferdinandovo ve vládě obmezovalo se hlavně tím, že býval ve všech sezeních tajné rady a tady s nejznačnějšími hodnostáři rozhodoval o nejdůležitějších věcech. Ale samostatně nikdy nerozhodl, aby buď se postavil proti svým radám nebo aby se byl přidal k menšině; vždycky se přidržel většiny. Zpovědníku svému omlouval nedostatek sebedůvěry slovy: že lépe jest poslouchati rádců nežli vlastní hlavy, třeba výsledek byl někdy také nepříznivým. Tutéž nesamostatnost osvědčoval Ferdinand také v obcování s protestantskými vůdci rakouskými nebo s cizími vyslanci,

Císař Ferdinand II. (75.)

ani s ním jednali r. 1620 před bitvou na Bílé Hoře: nikdy nedal jim odpověď dostatečnou, vždycky ji odkládal k dalším poradám nebo odkazoval tazatele k svým ministrům; a že mu po roku 1620 nepřibylo samostatnosti, nemusíme nijakž dovozovati. Ale zevnějších věcí vladařských nijakž se nestranil; nikdy se nevyhýbal obcování s cizími vyslanci nebo se svými poddanými, každou dobu denní ráno, v poledne a večer byl ochoten uděleovati slyšení, bavil se pak také rád s osobami, kteréž se k němu dostavily, a sice bez rozdílu důstojnosti, ano jevil i zvláštní zálibu v obcování s osobami stavu nízkého; tak na př., když vjížděl do některého města a nad ním nesen byl baldachýn, rozmlouval vesele a dobrosrdečně s nosiči jeho a tak

svou přívětivost bez obalu osvědčoval. Avšak účastenstvím v sezeních tajné rady, udělováním slyšení a přívětivým obcováním s poddanými vyčerpán byl podíl Ferdinandův ve vladaření, neboť že pilně čítával četné došlé žádosti a že proto i spánek svůj ukracoval, to může se sice dobře pokládati mezi jeho zbožné výkony, ale ne mezi jeho prospěšné činy vládní.“

„Ačkoliv této liknavosti a nesamostatnosti císařovy časem přibývalo, jevila se přece již v letech 1619 a 1620 křiklavě a přiměla bratra císařova, arcikníže Karla, k prudkým výčitkám, neboť arcikníže Karel měl za to, že jenom na nedbalost Ferdinandovu dlužno svalovati zodpovědnost za nepřetržité narůstání nebezpečí a za nedostatek prostředků k jeho odvrácení. Každým způsobem zavinila, že vysocí a podřízení úřadníci jen málo se starali o své povinnosti. Pohodlný způsob, jakým se vyřizovaly věci ve Vídni, poněvadž oko pánovo nebdělo přísně nad náležitým plněním povinností, vzbuzoval posměch cizích vyslanců. Tak vypravuje bavorský vyslanec Leuker, jenž ve Vídni musel skoro denně jednati s jednotlivými tajnými rady, že nikdy z nich žádného nenalezl v úřadní jeho místnosti, nýbrž chtěl-li s nimi mluviti, že dopoledne se musel dostaviti do císařského předpokoje. Tady si vysocí páni pouštěli uzdu, hovořili s tímto o nějaké záležitosti, s jiným o některé všední události a sice tak hlasitě a přímě, že Leuker často musel žádati za slyšení v paláci dotýčného pána, aby jednání zachováno bylo v tajnosti. Jakmile se odbyl oběd, který podle tehdejšího obyčeje připadal na ráno, vzala konec všeliká práce a čas věnován pak jen zábavám, pití a hrám.“

Finanční hospodářství Ferdinandovo.

„Nezdá se, že by byli Ferdinanda v Ingolstadtě učili, že kníže nesmí více vydávati nežli přijímá; neboť již tehdy, když nastoupil vládu v Štýrsku, projevoval náklonnosti, které se neshodovaly s jeho příjmy. Benátský vyslanec Soranzo, jehož zpráva pochází z r. 1614, viní jej přímo ze života marnotratného; a Ferdinand skutečně již za života císaře Matiáše zavdával odůvodněný podnět k takovýmto výčitkám svým četným služebnictvem a svou skvělou konírnou, svou zálibou v hudebnících za drahé peníze zjednávaných a svou choutkou loveckou, kterou skvostným a drahým způsobem uspokojoval. K jak strašným výlohám sváděla jej jmenovitě choutka lovecká, vysvítá ze zpráv o osobách k účelu tomu vydržovaných. Kromě četných v jednotlivých provinciích a na jednotlivých statcích dosazených myslivců a lovců vydržoval později ve Vídni 150 cvičených myslivců a sokolníků a nesčetnou smečku psů.“

„Avšak i výlohy na takovýto dvůr byly by se snad mohly snésti, kdyby se k nim byla nedružila nezměrná a záhubná štědrost; již roku 1619 odpustil opatům klášterů dolnorakouských, bohatě nadaných, plat 40.000 zlatých, k němuž posud byly zavázáni, ačkoliv tehdáž se nalezal v největší tísni peněžní a především byl povinen, příjmy své udržeti a na odvrácení hrozícího nebezpečí je vynakládati. Avšak štědrost jeho v darování kostelům a klášterům a v odměňování milců a přívrženců neměla žádných mezí. Každá větší část peněžní, jenž se mu dostala do rukou, byla za den rozdána mezi milce. Rozumí se samo sebou, že vášni této co panovník Štýrska nebo před bitvou na Bílé Hoře mohl hověti jen způsobem obmezeným, ale za to plýtval potom majetkem tím hůře. Po r. 1620 během čtyř let velkou část zabavených statků mezi své milce a služebníky rozházel nebo církvi daroval, tak že r. 1625 byl chudším nežli kdykoli před tím. Příjmy knížete z Eggenberka, kteréž původně byly pranepatrné, zvýšil neustálými dary na ročních 600.000 tolarů a podobným způsobem rozmnožoval bohatství církve, tak že upomínalo na první doby středověku. Na tom neměl dosti, aby poddané své získal církvi katolické, chtěl také, aby byla mocnou a slavnou, by tak, jak často se prohlásil, napravena byla zase stoletá křivda, jaké se protestanti v Rakousku dopouštěli na duchovním majetku. K tomu cíli zvýšil příjmy rozličných kapitol a klášterů a zčtvernásobil nadání Pražského arcibiskupství zvýšiv je na 24.000 zl. a poskytnuv k tomu statky zabavené. Avšak nejen starým ústavům zjednal svou štědrostí nového lesku, předčil také všecky své předchůdce novým zakládáním a darováním. Tak zavedl v Rakousích, v Štýrsku a v Čechách řád barnabitů, kamaldulenských, pavlánů a karmelitů a založil také pro reformované augustiny, pro benediktiny monseratské, pro servity a františkány provincie irské nové více nebo méně četné kláštery. Nejskvěleji však pečoval o jezovity, jejichž majetek, kde už byli, značně rozmnožil a jež na devíti nových místech v zemích českých a německých usadil. Když řád jezovitský r. 1773 byl zrušen, měl v Čechách statky velmi rozsáhlé, o nichž lze dokázati, že větší jich část darována mu byla od Ferdinanda II. Pochopujeme, jak tato marnotratná štědrost vzbuditi musela konečně nelí-

bost syna jeho, ačkoliv jej jezovité byli vychovávali v bezměrné úctě k rodičům. Když se ho císař jednou tázal, čím se právě zabývá, odpověděl prý, že o tom přemýšlí, zdali syn statky od svého otce rozmrhané může zase nazpět požadovati, kterážto odpověď způsobila sice okamžitě hluboký dojem na Ferdinanda II., ale jednání jeho nijakž nezměnila. Nerozvážná štědrost byla již u něho obyčejem. Přívrženci jej proto nemálo velebili a mluvili jen o vrozené dobrosrdečnosti císařově. Vlastnost tato může se ovšem při něm chváliti, aniž by se proto muselo pochybovati, že měla tisíckráte záhubnější následky, nežli nejhorší skoupost."

„Následky tyto objevily se již r. 1620, když Ferdinand přes velkou pomoc, jakou mu poskytly Španělsko, papež a německá liga, musel se utíkati k nuceným půjčkám, aby dostál svým potřebám; a po roku 1620 jevily se v tom, že nebylo řeči o výplatě věřitelů, na kterých peníze byly vynuceny nebo které za rozličnými záminkami přiměli k půjčkám dobrovolným. Ve Vídni neměli citu pro velké bezpráví, jakého se dopustili zabráním tamějších sirotčích peněz r. 1620, jejichž splacení neustále odkládáno, kdežto se prostředky, kteréž byly po ruce, rozmrhaly na dary. Za štěstí si museli pokládati jednotliví věřitelé, pakli pomocí některého protektora dostali část sumy na srážku půjčených peněz."

Vojenství Ferdinandovo.

„Jiný smutný následek mrhání s příjmy jevil se v rakouském vojenství. Již ta okolnost, že císař nikdy rázně nepůsobil na velitelství vojenské, měla nejhorší následky, jelikož plukovníci a generálové si počínali jako knížata nezávislí a proti kázni tisícerým způsobem se hřešilo. Nezměrné škody však působilo nesprávné vyplácení žoldu. Císařské vojsko r. 1619 a 1620 skládalo se z dvou částí: za jednu část vyplácelo žold Španělsko, druhou, ana se skládala hlavně z jezdců polských a uherských, měl uspokojovati Ferdinand. Ale jelikož toho nečinil, odkázáni byli jezdci, aby se uživili, hlavně na plenění odpůrce, což mělo za následek nesmírné svízele pro přítele i nepřítele. Nepořádek v císařském vojenství byl hlavní příčinou, že povstání české mohlo býti teprvé pomocí ligy utlumeno."

„Kdybychom charakteristiku o Ferdinandovi tuto vyloženou chtěli shrnouti v krátká slova, zněla by v ten smysl: že byl mužem pobožným, jenž smýšlení a jednání své řídil zásadami církevními, které bohužel nedostačily pro těžké státní úkoly, poněvadž mu nezjednávaly jich porozumění a že účinnosť jeho mizela při vší úzkostlivé pečlivosti, jakou se vyhýbal každému hříchu, zpytoval své svědomí a trval na modlitbách. Nedostatek sebedůvěry a pobožnosť učinily z něho znenáhla loutku v rukou milců a duchovních rádců, kteří přízně jeho zneužívali k svému obohacení a k založení svého panství. Tato výčitka není snad jen naším vlastním náhledem, opakujeme pouze slova kardinála Harracha, vrstevníka Ferdinandova, an obviňuje jezovity v žalobě papeži podané, že příznivé sobě smýšlení císařovo vykořisťovali k založení absolutního panství nad Rakouskem. Na Ferdinanda tedy nelze svalovati v první řadě zodpovědnosť ani za dobré ani za zlé věci, které se staly za jeho vlády, jelikož jednání jeho všady nese známku vlivu, který byl naň vykonáván."

Osobnosť Ferdinandova.

„Podlé líčení z let 1621 a 1630 jeví se Ferdinand v zevnějšku svém jako muž prostředně velký, složité a silné postavy, načervenale rusých vlasů a modrých očí. Jelikož byl krátkozraký, hleděl vadu tu odstraniti brejlemi, kteréž nosil buď v ruce nebo zavěšené na jilci meče. Kroj a účes vlasů upomínaly na Španěla, ale celé jeho chování, jeho přívětivosť a zdvořilosť ke všem, jenž se s ním stýkali, svědčily, jak ubezpečují benátští vyslanci, že se nechoval hrdým způsobem španělským. Ferdinand hodně jedl a také víno píval. První jeho o čtyry leta starší chotí byla sestra Maximiliana Bavorského, tedy teta; k druhé své manželce, Mantovanské princezně Eleonoře, kteráž se vyznamenávala neobyčejnou krásou a kterou pojal co vdovec 43tiletý, kdežto jí bylo teprvé 23 let, choval velkou lásku a ztrávil všechen svůj prázdný čas v její společnosti. V těch letech, o nichž budeme nyní vypravovati, neoženil se ještě podruhé a trávil několik svých prázdných hodin v rodině eggenbergské, harrachovské nebo lobkovické; také se španělským vyslancem hrabětem Oñatem udržoval živé spojení."

Ferdinand naposledy vyjednává s Čechy.

Rok 1619 březen — květen.

Našim čtenářům je známo, že Ferdinand byl v rodě císaře Matiáše nejrozhodnějším od-

půrcem všelikého vyrovnání po dobrém s Čechy a tedy i odpůrcem porovnávání v Chebu. A smýšlení svého nezměnil ani po smrti Matiášově. Jelikož však tou dobou neměl tolik vojska, aby Čechy mohl přemoci a po vůli své s nimi naložiti, umínil si vyčkati, až by došla pomoc španělská. Hleděl tedy jen nabýti času, což se mělo státi protahováním vyjednávání. Na druhé straně Čechové nechtěli zamítnouti přímo a bez obalu porovnávání a vyjednávání s Ferdinandem, aby na ně nepadala vina, že jsou nesmířitelnými a že zamítají ruku podávanou k dohodnutí po dobrém. A tímto způsobem vlekla se věc až do měsíce května, kdy obě strany přestaly sebe na vzájem a svět klamati hrou dvojsmyslnou.

Hned po smrti Matiášově psal Ferdinand dne 21. března českým místodržícím, kteří byli na hodnost tuto od Matiáše povoláni, že je ponechává i na dále při správě království Českého. Místodržící měli na místě jeho oznámiti nejvyšším úředníkům a soudcům zemským, radám soudu dvorského a komorního, stavům, Pražanům a jiným městům novinu o úmrtí císaře a všech napomenouti, aby ve smutku chodili. Měli oznámiti, že král má na paměti revers, který byl dal stavům při svém korunování o potvrzení svobod a potvrzení to že dodá nejvyššímu purkrabí; že se bude přičiňovati, aby v království zjednán byl pokoj a aby řád a právo měly zase volný průchod. Při tom projevil naději, poněvadž sám hotov jest povinnostem svým zadost učiniti, že i Čechové budou míti na paměti svou povinnost a přísahu a že se k němu zachovají poddaně a poslušně.

Byla to veliká chyba, že Ferdinad hned tímto prvním krokem započal spor se stavy. On potvrdil místodržící, ale zemi spravovali skutečně direktoři, kdežto většina místodržících ani do Prahy odvážit se nesměla. Jak v Praze pohlíželi na tento první krok, ukázalo se způsobem velmi výmluvným. Nejvyšší purkrabí uvedl přípis císařův v známost direktorům a stavům, ale direktoři nedali na něj žádné odpovědi.

O dva dni později psal Ferdinand ze Štýrského Hradce jak k stavům království Českého, tak i k Moravanům, Slezanům, Rakušanům a Uhrům. Přípis Čechům svědčící byl podobného druhu jako přípis k místodržícím. Císař projevil naději, že Čechové jej uznají za pána a krále svého, poněvadž byl s vůlí krále Matiáše ode všech tří stavů svobodně a podle zřízení zemského za krále Českého zvolen a korunován a poněvadž potvrditi chce všecka práva a svobody zemské jakož i majestát císaře Rudolfa, k čemuž se byl reversem zavázal. Oznamoval také, že co nejdříve vypraví do Prahy své plnomocníky, kteří stavům sdělí, co jim císař ještě chce povědíti. Téhož dne přišlo poručení Adamovi ze Šternberka, aby přijel do města Jihlavy, kde s ním král chce pojednati o postoupení panství a práv království Českého.

Podobným způsobem císař oznámil Moravanům, že do markrabství osobně se vypraví a správu země, kteráž mu jakožto korunovanému králi a markraběti náleží, ujme. I potvrdil zemského hejtmana a všecky nejvyšší úředníky a soudce zemské.

V Čechách dána byla i na toto druhé psaní císařovo odpověď neméně výmluvná. Když totiž nejvyšší purkrabí odevzdal direktorům přípis císařův, dali mu za odpověď, že s tím nemají co činiti. Touto dobou někteří chtěli sice ještě vyjednávati s Ferdinandem, ale na základě krutých podmínek od politiků falckých navržených; většina direktorů, jenž rozhodovali, dala znáti svou odpovědí, že je proti dálšímu vyjdnávání s císařem.

Zatím Ferdinand po dlouhých poradách podepsal slíbený revers stavům českým, když mu to odporučil i jeho zpovědník, aby se tak předešlo ještě horší zlo. Revers zaslán do Prahy nejvyššímu hofmistru Adamovi z Valdšteina, aby jej doručil direktorům. Ale ti jej vrátili hofmistrovi neotevřený, vymlouvajíce se, že nemá příslušného nápisu, ješto se oba vyšší stavové bez příslušného titulu staví do jedné řady s městy. Ale to byla jen zámínka, planá výmluva. Reversem potvrzoval Ferdinand všecka práva i výsady, majestát Rudolfův i porovnání mezi stavy. Kdyby tedy direktoři byli list otevřeli a pak revers zamítli, byli by na sebe uvalili výčitku, že se smířiti nechtějí; tomu se sami vyhýbali a tak by se byli museli pustiti do dálšího vyjednávání, čemuž se však chtěli vyhnouti, poněvadž protahování ukládalo jim velká a nová břemena, kdežto Ferdinand tím mohl jen získati. Proto direktoři revers vrátili neotevřený a starali se pilně, aby se mnoho osob o tom nedovědělo, že od Ferdinanda došlo potvrzení svobod.

Toutéž dobou direktoři zaslali psaní ke kurfiřtovi Falckému a Saskému, jakožto správcům říše Německé s tím patrným úmyslem, aby odvrátili od sebe všeliké podezření, jako by se s císařem nechtěli za žádnou cenu vyrovnati po dobrém a aby na Ferdinanda svrhli vinu všeho nedorozumění. Psalit jmenovaným kurfiřtům, že Ferdinand potvrdil místodržící, nejvyšší úředníky a soudce zemské v jich úřadech, z čehož se může uzavírati, že beze všeho vyhovění po-

žadavkům stavů a beze všeho vyrovnání ujímá se panství v Čechách a v ostatních zemích, a že proti jednomyslnému snešení všech stavů dosazuje do úřadů osoby, které jsou z větší části vinny rozbroji v zemi České. Vedle toho si stěžovali, že lid císařský zemi Českou hubiti nepřestává a že ke všemu ještě verbuje se proti nim ve Vlaších, v Nizozemsku a jinde, a že vydány nové patenty na verbování lidu. Proto prosili kurfiřty jmenované, aby království Českému radou a pomocí přispěli. Kurfiřt Saský skutečně napomenul Ferdinanda zvláštním listem dne 20. dubna, aby nepopřával sluchu zlým svým radám proti království Českému, nýbrž aby vyhledával prostředky k pokojnému vyrovnání.

Smýšlení v Čechách nebylo Ferdinanda tajno, zvlástě že jak nejvyšší purkrabí tak nejvyšší hofmistr neopomenuli zpraviti jej o výsledku posavadních přípisů. Přes to však zaslal stavům českým nový list dne 22. dubna 1619 vyzývaje jich, aby vypravili k němu do Vídně své posly, s nimiž by jednal o porovnání. Po třech pak nedělích projevil svou vůli, aby přibráni byli k tomu z prostředkovatelů Sasko a Bavorsko. Avšak direktoři ani na tento list nevypravili poslů svých do Vídně. Že Ferdinand ještě nyní nabízel se k vyjednávání, příčinou toho bylo, že stav věcí pro něj vždy ještě se horšil a pomoc španělská ještě nedošla. Stavové čeští pak neodpověděli císařovi na poslední přípisy jeho hlavně z té příčiny, že tou dobou uzavřeli těsnější spolek se Slezany a že pro spolek ten získali i Lužičany. Okolnost tato velice k tomu přispěla, že přerušili všeliké vyjednávání s Ferdinandem. Byly to tedy poslední smírné kroky. Od té chvíle měl spor mezi králem a poddanými jeho rozhodnouti toliko meč.

Vyrovnání se Slezany.
Rok 1618 listopad — 1619 květen.

Jakkoliv byli Slezané dosti záhy spojili pomocný svůj sbor s vojskem českým, neustála přece strana císařská vynasnažovati se, aby se zase odtrhli od Čechů. Nová k tomu příležitost se naskytla, když vojsko české vtrhlo do Rakous a když do Vídně došla zpráva, že Slezané jsou mezi prvními, kdo do země vnikli a katolíkům škodili. I psal Matiáš dne 30. listopadu 1618 Janovi Kristianovi, knížeti Lehnickému, jakožto nejvyššímu hejtmanu knížectví Slezských, že Slezané pomáhají Čechům ve všem, co tito podnikají k urážce a ublížení císaře a že tedy rozkazuje, aby vojsko slezské bylo domů odvoláno a Slezané aby mu naopak jakožto věrní a poslušní poddaní poskytli pomoc proti odbojným Čechům. Kníže odpověděl císaři dne 5. prosince, že Slezané podnikají jen takové kroky, které čelí k ochraně práv a svobod a k odstranění stížností strany náboženství. A 9. prosince psal stavům a direktorům českým, aby mu podali dostatečnou zprávu o věcech, na které si císař stěžuje.

Direktoři čeští, jimž záleželo velice na dobré vůli se Slezany, odpověděli hned na tento přípis dne 17. prosince a vyložili příčiny, pro které vojsko české vtrhlo do Rakous a pro které i pomoc slezská s Čechy tam vnikla. Pravilit kromě jiného, že vojsko císařské Čechy poplenivši odvezlo s sebou hojnost kořisti, která se mu má odejmouti; vojsko císařské jsouc z Čech vypuzeno, že se shromažďovalo v Rakousích a proto že bylo potřebí shromáždiště jeho se zmocniti a nový vpád jeho do Čech předejíti. Dále že se vtrhlo na statky nepřátel a protivníků, aby tito byli zastrašeni a odzbrojeni a na druhé straně aby stavům evangelickým usnadnil se přístup ke spolku s Čechy. Ale to všecko nestalo prý se na urážku císaře, nýbrž úplně ve smyslu defense a spolku, jaký je mezi Čechy a Slezany.

Avšak nejen k vrchnímu hejtmanu knížectví Slezských, nýbrž také na sjezd knížat a stavů slezských, který byl svolán do Vratislavě, vypraveni podruhé známí nám již komisaři Gundakr z Liechtenšteina, Mikuláš z Burghausu a Václav Cetlic se sáhodlouhým poučením, kterak Čechové se skutečně provinili proti císaři, kterak tento jedná podle práva i shovívavě. Účelem poselství toho bylo přiměti knížata a stavy slezské, aby svou válečnou pomoc z Čech odvolali, zbraně složili, českých povstalců nijakž nepodporovali, pokojnému porovnání nepřekáželi, nýbrž k císaři věrnost a poddanost osvědčovali.

Knížata a stavové na sjezdě shromáždění zachovali se velmi statečně a samostatně. Dalit komisařům císařským odpověď neméně obšírnou a důkladnou, jejíž smysl vrcholil v zamítnutí požadavku císařova, kromě projevení ochoty k pokojnému porovnávání. Pravilit knížata a stavové, že pomoc svou beze všech odkladů a výmluv domů povolají, jakmile Čechy a Slezsko obdrží od císaře dostatečné záruky, že práv a svobod jejich bude náležitě šetřeno. A kromě toho prohlásili se upřímně, že očekávají nejbezpečněji vyhovění svým požadavkům, když věrně dostojí spolku s Čechy. I žádali, aby císař stížnosti

obou zemí bedlivě uvážil a aby je ponechal a chránil při spolku s Čechy.

Avšak i direktoři čeští neopomenuli ucházeti se u sněmu slezského o přízeň a podporu. Žádalit jmenovitě, aby také Slezané se zasadili u Moravanů a Rakušanů o přistoupení ke spolku česko-slezskému a za poskytnutí nové branné pomoci. Co se týká branné pomoci, svolil sněm slezský, aby doplněn byl pomocný sbor v Čechách, který se byl válčením, ale ještě více morem velice ztenčil. Nový sbor nebyl povolen z toho důvodu, že Slezané sami musejí se míti na pozoru proti králi Polskému, kterýž chystá pomoc císaři. Poselství pak na Moravu a do Rakous nebylo vypraveno, jelikož Slezané očekávali skutečně vyrovnání sporu od porovnávání chebského, k němuž zvolena na sněmě deputace. Deputaci té však uloženo, aby s Čechy ve všem se dorozumívala a s nimi ve všem za jednoho člověka stála. To všecko oznámeno bylo direktorům českým dne 10. února od sněmu slezského, který zasedal ve Vratislavi od 20. ledna 1619.

Poselství slezské od tohoto sněmu zvolené ubírajíc se do Prahy obdrželo sice na cestě zprávu, že císař zemřel, ale nevrátilo se, majíc za to, že přece bude se v Chebu vyjednávati. Když poslové slezští, mající v čele knížete Václava z Minsterberku, blížili se dne 3. dubna ku Praze na 12 vozích o 200 osobách, Čechové slavně je vítali. Nejpřednější direktoři vyjeli jim vstříc s hrabětem z Hohenlohe na 16 vozích se 150 koňmi asi na půl hodiny cesty, v Praze samé pak shromáždili se měšťané na ulicích, kudy Slezané měli jeti, ve zbroji a s prapory a také vojsko najaté, v Praze přítomné, stálo v šiku na náměstích.

V Praze shledali poslové slezští, že Čechové míru nepřejou, nicméně jali se vyjednávati s direktory, aby se dohodli o všech věcech, o kterých se mělo v Chebu jednati, a hlavně také o těch kusech, na kterých Slezanům nejvíce záleželo. K tomu konci předložili direktorům zvláštní své stížnosti. Požadovalit kromě jiného, aby při novém obsazování trůnu pojištěn byl Slezanům stejně rozhodný hlas; aby kancelář česká uvedena byla v lepší řád a aby osobami příseżnými tak byla opatřena, by se bedlivě šetřilo privilejí, práv, řádů a starobylých zvyklostí jedné každé země, což tolik znamenalo, aby jednotlivé země postaveny byly na roveň při obsazování jednotlivých míst v kanceláři a v úřadování, což byli Slezané již dříve požadovali, ale jen částečně toho dosáhli. Dále si přáli Slezané, aby knížectví Opavské náleželo k Slezsku a aby tedy Čechové zamítli žádost Moravanů za přivtělení knížectví tohoto k Moravě.

Direktoři dobře uvažovali stav věcí a dobře pochopili, že potřebí jest zaplatit sobě vyšší cenu za přátelství se Slezany a tak bylo Slezanům povoleno všecko, cokoli požadovali, tím způsobem, že direktoři dne 22. dubna se zavázali vymoci na příštím sněmě schválení všech požadavků slezských, ačkoliv se tím rušila posavadní nadvláda království Českého a Slezsku se popřávalo takřka samostatné postavení v koruně české. A že velké tyto ústupky Slezanům nebyly draze zaplaceny, o tom svědčila upřímná a vydatná podpora, jakou Slezané Čechům poskytovali a upřímná solidárnost v nastávajícím boji proti Ferdinandovi.

Ferdinand brzy po smrti Matiášově vyhledával také u knížat a stavů slezských, aby jej přijali za vrchního knížete a pána svého. K účelu tomu vypravil na sjezd stavů evangelických do Vratislavě ke dni 11. dubna arciknížete Karla, Mikuláše z Burghauzu a D. Otu Melandra. Ti měli hledět získati knížata a stavy odevzdáním potvrzených práv a svobod stavovských a měli se zasadit, aby Slezané opustili Čechy a k němu, Ferdinandovi, náležitou poslušnost zachovávali. Avšak jen arcikníže Karel a město Vratislav ósvědčili se pro Ferdinanda; ostatní knížata a stavové uradili se a snesli vespolek o jistou defensí a obhajování vlasti své proti nepřátelskému vpádu jak krále Polského tak i lidu císařského, k čemuž povolili značnou daň. Zamítli však dne 1. května požadavek Ferdinandův, aby složili slib věrnosti, pravíce, že král nemůže ujíti vládu v Slezsku, dokud nebude panovati v Čechách a na Moravě. Aby tedy odstranil překážky tam panující a pak že prý jej rádi uznají za pána svého.

Hornolužičané přidají se k Čechům.

Rok 1619 duben.

Tou dobou, kdy utvrzen byl tímto způsobem spolek se Slezany, dostal se Čechům nový vítaný spojenec v Hornolužičanech. Hrabě Jan Albín Šlik byl se totiž počátkem dubna vypravil z usnešení ditektorů na sněm hornolužický do Budišína, kdež se vydatně zasazoval o spojení s Čechy. Města se sice nechtěla k tomu uvoliti, ani když jim Šlik vyhrožoval, ale vyšší stavové zvolili zástupce, kteří se odebrali do Prahy nabízejíce spolek s Čechy a Slezany, když by obdrželi majestát na svobody zemské

a když by jim při volbě králů a v otázce kancléřské dopřána byla stejná práva se Slezany. Direktoři ovšem svolili k těmto podmínkám a získali tak nového spojence proti císaři.

Moravané přidají se k povstalcům českým.
Rok 1619 leden — květen.

Rozumí se ovšem samo sebou, že direktoři neustali se vynasnažovati, aby převedli také Moravany na svou stranu. Vedle toho pak jmenovitě Matiáš z Thurnu udržoval neustálé spojení s některými horlivými protestanty na Moravě, kteří pracovali ve smyslu českém mezi svými krajany. Roku 1619 dělo se takovéto vyjednávání horlivěji a úsilovněji nežli doposud. Hned 23. ledna vypravili direktoři do Brna, když se dozvěděli, že jsou tam svoláni stavové moravští na sněm ke dni 29. ledna, Václava z Budova, Prokopa Dvoreckého z Olbramovic a Jana Oršinovského z Firštenfeldu s tím úkolem, aby stavy moravské hleděli získati pro spolčení s Čechy. Poslům těmto dáno obšírné psaní k stavům moravským toho smyslu, že je malá naděje, aby pošlo něco dobrého a užitečného z porovnání v Chebu, k němuž prý prostředkovatelé nemají chuti. I požadovali od stavů moravských, aby dostáli vzájemným závazkům mezi Čechami a Moravou, zvláště že Čechové nikdy neváhali přispěti Moravanům na pomoc, když toho byla potřeba a aby spolčili své vojsko se zbrojnými silami českými. A tím že se nejlépe prospěje prostředkování samému; neboť jakmile Moravané se spojí s Čechy, že nepřátelé obou nebudou více váhati, že hned rádcům zlým řemeslo bude zastaveno a že se hned přikročí k prostředkování. K úmluvám o společném jednání měli Moravané vyslati své důvěrníky do Prahy a měli hned nyní poslům direktorů dáti odpověď, jak se hodlají zachovati. Podobné psaní zaslali direktoři zvláště také stavům pod obojí.

Avšak touto dobou rozhodoval ještě na sněmě hlasem a vlivem svým pan Karel z Žerotína a tak dána od sněmu dne 31. ledna odpověď, že s interposice posud nesešlo, naopak že je naděje, že tím způsobem zjednáno bude přátelské narovnání. Proto že stavové moravští trvají při své odpovědi na poslední vyzvání stavů českých a jich napomínají, aby se interposice drželi. Ostatně kdyby s té sešlo, že císař bude věc uvažovati s osobami jinými ze všech svých království a oni Moravané že neopomenou za Čechy se přimluviti. Byla to odpověď velmi jasná a srozumitelná, zvláště když stavové moravští doložili ve své odpovědi, že nepřestanou býti věrnými poddanými císaře. A pakli se direktoři nadáli, že alespoň stavy pod obojí získají, doznali i zde sklamání: tito odpověděli, že se srovnávají s odpovědí sněmu, a teprvé kdyby s interposice sešlo a nic platného a užitečného jí se nevyřídilo, že neopomenou žádost Čechů vziti v bedlivé uvážení a že jim pak chtějí ve všem věrně býti nápomocni, co by k zjednání pokoje v Čechách a na Moravě sloužilo.

Co se takto nepovedlo vyjednáváním s celým zástupitelstvem zemským, toho mělo se nyní dosáhnouti jiným způsobem. Na jedné straně vyjednáváno nyní velmi pilně s jednotlivými osobami víry pod obojí, aby byly získány pro spolčení s Čechy. Samému Karlovi z Žerotína psal Budovec dvakráte snaže se přemluviti jej, aby upustil od působení svého proti Čechům. Také markrabě Krňovský, velitel pomocného vojska slezského, jenž měl tou dobou hlavní stan v Jindřichově Hradci, pozval pana z Žerotína ke schůzi do tohoto města, kteráž se tam odbývala dne 3. dubna. Markrabě snažil se všemožným způsobem přiměti moravského pána, aby změnil své postavení. Místo toho však pan z Žerotína naopak přemlouval markraběte, aby se přidal k Ferdinandovi. Nepodařilo se tedy získati toho nejmocnějšího a nejnebezpečnějšího odpůrce, ale jináče agitace české s dobrým setkávaly se zdarem, neboť šly zprávy z Moravy, že tam přibývá šlechticů, kteří jsou ochotni s Čechy se spojiti. Na základě těchto zpráv usnesli se direktoři provésti plán druhý, vpadnouti totiž vojensky na Moravu, zastrašiti tak stoupence Ferdinandovy a zjednati příležitost odpůrcům jeho, aby mohli volně jednati.

Záměr tento měl býti proveden do 4. května, ke kterémuž dni svolán od Ferdinanda sněm moravský do Brna za tím účelem, aby povolil Ferdinandovi pomoc nebo při nejmenším, aby uznal práva jeho k panství nad zeměmi koruny české. Na sněm tento měl se podle rady pana z Žerotína Ferdinand osobně dostaviti, aby vládní předlohy spíše byly přijaty. Direktoři tedy nařídili dne 18. dubna hraběti Thurnovi do tábora u Budějovic, aby s vojskem verbovaným a s hotovostí zemskou, co jí hrabě z Hohenlohe nutně nepotřebuje, vtrhl do Moravy a aby tam ve smyslu uvedeném působil.

Hrabě z Thurnu hnul se již dne 20. dubna z ležení svého asi s 10.000 lidu zbrojného a 22. dubna dorazil již do Německého Brodu. Hned, jak se hnul z ležení, vypravil na Mo-

ravu důvěrné posly, aby tamější přátely zpravily o příchodu jeho a pozvali je ke schůzi buď do Něm. Brodu nebo někde jinde při hranici české. Vzkázal také Jihlavským, že je ochoten chrániti je proti násilí lidu dampierrovského a že jim dá do města pro bezpečnost praporec pěchoty, budou-li se stavy království Českého za jedno držeti. Na vyzvání toto vypravili Jihlavští bez prodlení posly své k Thurnovi oznamujíce, že jsou ochotni přijmouti vojsko české do města svého. Thurn také skutečně vešel již dne 23. dubna do města, kdež obyvatelé velmi přátelsky jej vítali; také část šlechty moravské sem se dostavila a Thurna přátelsky pozdravila. Thurn zanechav v Jihlavě tři praporce posádkou, táhl již příštího dne s ostatkem vojska dále hlouběji do země beze všeho odporu. Dne 27. dubna dostal se již do Moravských Budějovic, kde zůstal přes neděli dne 28. očekávaje více lidu, který se při tom městě měl s ním strhnouti. Zde došlo ho psaní od Ladislava Popela z Lobkovic na Šternšteině, hejtmana markrabství Moravského s dotazem, za jakou příčinou vtrhl do země Moravské. Byl to velice chatrný pokus opříti se účelu, jaký Thurn sledoval, a proto vojevůdce český ani za mák nedbal této chabé výstrahy, zvláště když posud na celé cestě setkával se s otevřenou náručí, nýbrž dal pánovi z Lobkovic dne 30. dubna odpověď takovou, že k přátelům bude se chovat přátelsky, ale ty, kdo se posud vynasnažovali svazek lásky a jednoty roztrhnouti a kdo království České pohanským a barbarským způsobem loupiti a hubiti pomáhali nebo k tomu radili, ty že bude „tříbiti“.

Slezané zvěděvše, že hrabě z Thurnu vtrhl již na Moravu, vypravili také 6000 lidu, kteryž od Opavy vnikl do kraje Olomúckého, aby Moravané nemohouce lidu svého v hromadu strhnouti a na všecky strany se ubrániti donuceni byli tím snáze ke konfederaci přistoupiti. Jak účinkoval takovýto prostředek, hnedle se ukázalo.

Když hrabě z Thurnu dorazil do Znojma, dostavila se tam veliká část šlechty moravské a dohodla se s ním, že na sněmě brněnském hlasovati bude pro spolek s Čechy. Otvírání bran městských vojsku českému a houfné přidávání se šlechty moravské k Thurnovi způsobilo na katolíky moravské tak mocný dojem, že se o nějaký odpor ani více nepokusili. Jmenovitě také tou okolností klesla mysl katolíkům, že nyní Thurn uvítán byl ve Znojmě velmi přátelsky, kdežto Dampierre nedávno před tím ani po dobrém ani po zlém nemohl se do města dostati a ustoupiti musel k Recu před Thurnem beze všeho odporu. Nyní tedy sami předáci a vůdci katolíků jako o překot přestupovali z táboru císařského nabízejíce služby své k uzavření spolku mezi Čechami a Moravou. Kardinál z Dietrichšteina vypravil důvěrníka svého k Thurnovi se vzkázáním, že ničeho nenamítá proti spolku s Čechami; a kníže z Liechtenšteina požadoval jménem katolíků bezpečný průvod k nastávajícímu sněmu slibuje zároveň, že spolek s Čechami bude podporovati. Jen Karel z Žerotína věrně stál při císaři, čekaje trpělivě, co se dále bude díti.

Podle toho, jak chovala se města moravská a valná část šlechty, mohl tedy Thurn najisto očekávati, že sněm brněnský vysloví se pro spolek s Čechami. Zbýval tedy jediný mocný a nebezpečný odpůrce, na kterého Thurn musel bráti zřetel a tím bylo vojsko Moravanů. Jízda moravská, které veleli plukovníci Jiří z Náchoda a pán Sedlnický, ležela u Brna; pěchota, jíž velel Albrecht z Valdšteina, slavný potom válečník, ubytována byla u Olomúce. Vojsko mělo poslouchati ovšem toho, kdo je postavil do pole a vydržoval, tedy stavů moravských, kterým bylo také přisahalo. Ale v nynější rozhodné chvíli, kde část stavů císaři věrnost zachovávala a kde druhá část chystala se k povstalcům českým se přidati, záleželo mnoho na velitelích, jak ti se zachovají. Vrchní velitel všeho vojska kardinál z Dietrichšteina poddal se už napřed, jak jsme nahoře poznamenali a ukázal tak dostatečně, že nařídí i vojsku podřízenému, aby poslechlo stavů, když by se na sněmě usnesli, aby se zbrojné síly moravské spojily s vojskem českým. Z velitelů však byli páni z Valdšteina a z Náchoda přívrženci Ferdinandovými a ti vidouce, k čemu se schyluje, umluvili se potají zachovat sbory své císaři. Původcem záměru tohoto byl zajisté Albrecht z Valdšteina. Proslulý tento muž zde poprvé podniká odvážný a samostatný krok ve veřejnosti; ještoť později bude nám mnoho mluviti o jeho činnosti, potřebí, aby čtenáři naši znali posavadní jeho minulost.

Albrecht Václav Euseb z Valdšteina, syn Viléma z Valdšteina na Heřmanicích a Markéty Smiřické ze Smiřic, narodil se 15. září 1583 v Heřmanicích (dle jiných 14. září 1583 v Náchodě) a vychován byl v náboženství českých bratří, k němuž se jeho rodičové přiznávali. Než matka Markéta zemřela již 1593 a otec Vilém o dvě léta později, tak že Albrecht ani ne dvanáctiletý úplně osiřel. Osiřelého chlapce vzal k sobě ihned ujec jeho Albrecht Slavata

z Chlumu a Košumberka na zámek svůj Košumberk, kdež se staral o vychování a vzdělání jeho po způsobu tehdejším. Z Košumberka však vzal si Albrechta strýc Jan Kavka z Říčan, pán na Broumově na Moravě, který měl za manželku sestru Albrechtovy matky, čímž rozhodnuto o budoucnosti jeho. Pan Kavka jsa totiž horlivým přívržencem jezovitů dal Albrechta vychovati v šlechtickém konviktě v Olomúci, od jezovitů spravovaném, kde jezovita Vít Pachta přemohl nechuť jeho k latině a studiím vůbec a tak si jej dovedl nakloniti, že pak z nabádání jeho přestoupil na víru katolickou. Přičiněním téhož Pachty dostal se Albrecht do družiny bohatého pána moravského Adama Lva Licka z Ryzmburka a na Pernštýně, s nímž konal cesty po Německu, Holandsku, Anglii, Francii a Itálii, kteráž měla také rozhodný vliv na povahu a směr života jeho. Albrecht totiž nabyl příležitosti seznámiti se s vojenstvím všech těchto zemí, což naň účinkovalo tou měrou, že zakotvila se v něm touha po dráze válečné. Kromě toho pak pobyl delší čas v Padově, kde se seznámil důkladně s astrologií, již pak po celé své živobytí s oblibou pěstoval.

Pobyv po návratě svém do vlasti krátký čas v domě strýce svého Adama z Valdštejna, vstoupil do vojska císařského, sloužil v Sedmihradsku a v Uhrách pod generálem Jiřím Bastou, a vyznamenav se při obléhání Ostřihomu učiněn byl setníkem pěchoty. Po míru uzavřeném s Turky r. 1606 vrátil se do Čech a na přímluvu švakra svého Karla z Žerotína dostal se do služby k arciknížeti Matiášovi, načež oženil se poprvé se starou, ale bohatou Lukrécií Nekešovou z Landeka, po jejíž brzké smrti († 1614) zdědil její statky na Moravě a tím se stal najednou bohatým pánem, který pak mohl hověti své choutce válečnické. Přestoupil totiž hned r. 1615 ze služby Matiášovy, kde nebylo vojenského zaměstnání, do služby arciknížete Ferdinanda, který tehdáž vedl válku s Benátčany. Na svou pěst naverboval 200 jezdců, kteréž pak také sám vydržoval, a přiraziv s nimi k vojsku Dampierrovu pomohl vydatně zapudit Benátčany od obležené Gradisky, začež pak byl u dvora vídeňského všelijak vyznamenáván, když Benátčané brzy na to museli mír uzavříti.

Podruhé oženil se s Isabelou Kateřinou, dcerou hraběte Karla Harracha, který byl přední osobou v radě krále Ferdinanda a tím ovšem zjednal si při dvoře všemohoucího přímluvce a podporovatele. Na jedné straně podporoval jej tchán při dvoře a na druhé straně přál mu slavný jeho švakr Karel z Žerotína. A nepochybíme zajisté, pakli se domníváme, že Valdštein od té doby, co sestra jeho se vdala za Karla z Žerotína, měl značný vliv na tohoto pána moravského a zajisté značnou měrou přispěl k tomu, že Karel z Žerotína tak rozhodně podporoval rod Habsburský a politiku jeho na Moravě. Tímto spojením se obou mužů a ovšem také válečnou zkušeností se dá vysvětliti, že nejen r. 1616 byl Albrecht z Valdšteina ustanoven za velitele jednoho pluku zemské hotovosti moravské, nýbrž že mu svěřeno velitelství pěchoty moravské i roku 1619, kdy mělo vojsko moravské za úkol chránit země proti Čechům a kdy se o to jednalo, aby pomoc moravská spojila se s vojskem císařským.

Plukovník Albrecht z Valdšteina povolav k sobě dne 30. dubna po obědě podplukovníka svého dal mu nařízení, aby ještě téhož dne vytáhl s devíti praporci z Olomúce; desátý Valdštein u sebe podržel. Valdštein mínil s pěchotou moravskou táhnouti na hranice uherské mezi Skalicí a Lubany, aby pomocí uherského lidu, kterýž se tam králi Ferdinandovi ku pomoci od katolíkův shromažďoval, v místech těch zachoval otevřený průchod z Uher do Moravy. Podplukovník vypraviv se z města nadarmo čekal, že za ním přitáhne Valdštein, jak mu bylo řečeno; ke všemu neměl ani rozkazu, kam by měl táhnouti. V duši své přál protestantům a jelikož tušil, že Valdštein něco kuje proti souvěrcům jeho, vrátil se večerem s vojskem svým do Olomúce. Ale Valdštein tak se rozzuřil nad tou neposlušností, že podplukovníka na místě probodl a velení jinému podplukovníku svěřil, který bez váhání táhl na místo ustanovené. Valdštein sám pak v noci mezi 9. a 10. hodinou vrazil s vojenskou stráží do bytu úředníka stavovského, jenž tady měl k opatrování pokladnu zemskou a donutil jej obnaženou dýkou a pohrůžkami o pověšení, že mu vydal klíče od pokladen. Valdštein dal ihned 96.000 tolarů naložiti na vozy a co nejspěšněji ujížděl s nimi z města za průvodu jednoho praporce, až dodohonil vojsko ostatní, s nímž pak táhl ke hranicím uherským. Stavové v Brně zvěděvše, co se stalo, vypravili bez prodlení za Valdštýnem komisaře a dva praporce jízdy, která skutečně dohonila 6 praporů Valdšteinových a je přemluvila, aby se vrátili. Ostatní čtyry prapory však unikly až k hranicím uherským a Valdštein sám pošpísil s penězi ukořistěnými do Vídně, kde je odvedl císaři.

Hůře však zdařilo se pánovi z Náchoda. Ten také dne 30. dubna vytáhl s 1000 jezdci z Brna; na cestě však obklopili jej důstojníci

pluku jeho a podplukovník Stubenvoll se ho otázal, kde má rozkaz od stavů, aby je vedl z Brna pryč? Pán z Náchoda odvolal se na rozkaz hejtmana zemského, Stubenvoll však prohlásil, že jen stavové mají právo jim rozkazovati a hned nadával pánovi z Náchoda šelmů a zrádců, načež s ostatními důstojníky i se vší jízdou vrátil se do Brna. Pán z Náchoda byl rád, že mohl sám jen s dvěma osobami prchnouti do Vídně.

Hrabě z Thurnu odbýval zatím v Znojmě porady se šlechtici, jichž se sem hojný počet dostavil. Především obsazen 400 mušketýry vrch sv. Hippolyta s proboštatvím křižovníků s červenou hvězdou, jakož i premonstrataké opatství Lúcké. Věřiloť se všeobecně, kdo drží tato dvě postavení, že je také pánem města Znojma. Pro větší bezpečnosť počal se hned také jmenovaný vrch svážeti, aby nepřítel neměl na něm pevného postavení, kdyby se ho zmocnil. Co tyto věci se dály, došla již dne 1. května zpráva o zradě pána Náchodského. Všecky přítomné naplnilo radostí, že se tento úskok nezdařil a ještě více byli potěšeni, když se pak dostavil Petr Sedlnický z Choltic se svým plukem jízdeckým a nabídl se, že šlechtice ve Znojmě shromážděné pro osobní jich bezpečnosť doprovodí s jízdou svou na sněm do Brna. Stavové ve Znojmě shromáždění usnesli se tedy nastoupiti bez prodlení cestu do Brna a Thurn oznamoval s radostí direktorům do Prahy, že „všecko jde již jako po šňůře“, vyzývaje jich, aby vypravili nové poselství na sněm brněnský k uzavření spolku s Moravany.

V Brně shromáždili se zatím katoličtí stavové a v jich čele kardinál z Dietrichšteina a pánové Karel z Žerotína a z Liechtenšteina. Stavové protestantští vyjeli ze Znojma v průvodu 800 jezdců pluku Sedlnického, kdežto ostatní 200 vojáků toho pluku ostalo v Znojmě na ochranu tohoto města. Podiviti se museli stavové, když blížíce se k Brnu setkali se s katolickými svými soudruhy, kteří jim vyšli vstříc na mílí daleko na znamení přátelství. Nicméně pro všecku jistotu zůstaveno sedm praporců pěchoty před branami, a jen s jedním vešli stavové do města, kde shromáždili se v domě pana Austrlického k poradě. Po poradě této pan Ladislav Velen z Žerotína ze společného usnešení postavil se v okně téhož domu a osloviv lid před domem shromážděný tázal se: zdali chtějí s vyššími stavy nyní i napotom za jednoho člověka státi a držeti s nimi čili ne? Načež ozvali se vesměs všickni, že chtějí a budou. Tu hned po tom ohlášení rozkázali stavové trubačům svým troubiti, napomenuvše lid, aby i on také zbraně své se uchopil. Jízdě v městě přítomné pak bylo poručeno, aby rozjedouc se všecky brány opanovala, by nikdo se nemohl města zmocniti, což se všecko bez prodlení vykonalo. Mezitím i ostatní jízda moravská, která za městem čekala, vjela do Brna a obsadila brány a ulice, kde toho bylo potřebí. Když tímto způsobem město bylo dostatečně opatřeno proti všelikému překvapení, stavové, s nimi poslanci rozličných měst a jmenovitě množství měšťanstva brněnského odebrali se na Uhelný trh a zde sestoupivše se do velikého kola pod širým nebem zdvihali ruce a přisahali sobě vespolek, že do těch hrdel a statků budou při sobě státi a práv svých obhajovati.

Tím zřekli se stavové moravští posavadní své politiky, císaři příznivé, a dali se cestou jinou. Všecky jejich další kroky směřovali tedy jen k tomu, aby spolek s Čechy uzavřeli a utvrdili a proti císaři a stoupencům jeho dostatečně se opatřili.

Především postarali se stavové, aby vyšetřili, zdali katolíci měli účastenství ve zradě Valdšteina a pána z Náchoda a aby si pojistili vůdce katolíků. Proto vydali se hromadně nejprvé ke kardinálu z Dietrichšteina vyptávajíce se, co ví o posledních krocích jmenovaných plukovníků, ještě je z předešlého roku vrchním velitelem vojska moravského. Kardinál „sotva dychal ve své kůži“, když mu někteří stavové účastenství v této zradě vytýkali a přísnými slovy mu domlouvajíce hrozili, že jej po staročesku ven s okna vyhodí. I vymlouval se, že o ničem neví, nehku-li aby měl v té věci účastenství a jako na důkaz neviny své osvědčoval se, že se vzdá nejvyšší hodnosti vojenské a sliboval, že se stavy bude za jedno a že s nimi bude upřímně držeti. Statečněji však se choval pán z Žerotína, neznal se k ničemu a stavů také za nic nežádal. I s Karlem z Žerotína nebylo nakládáno příliš šetrně. Naposledy navštívili stavové Karla z Liechtenšteina, od něhož však odešli v dobré vůli, když slíbil, že chce býti se stavy za jedno a s nimi krev a statky své obětovati, což rukoudáním potvrdil. Pán z Liechtenšteina ponechán na svobodě, ale druhým dvěma pánům uloženo domácí vězení a večer toho dne postaveno k obydlí jejich na stráž oddělení mušketýrů, aby nemohli uprchnouti.

Dále povolali stavové před sebe radu města Brna tážíce se, z jaké příčiny bez vůle a vědomí stavů najali 150 žoldnéřů na útraty obce a jimi pevnosť brněnskou Špilberk osadili. Radní

se vymlouvali, že tak učinili s volí a vědomím obce, ale přítomní měšťané slovům těm odporovali. Proto bylo purkmistru a radním domluveno za toto libovolné jednání a žoldnéři povoláni před stavy. Magistrát musel je propustit z povinnosti, načež složili přísahu stavům a zase Špilberk obsadili. Klíče města i pevnosti odevzdány stavům a od těch svěřeny k opatrování podplukovníku Stubenvollovi, kterýž 3. května s celým plukem jízdy Náchodského vrátil se zase do Brna.

„Od té chvíle“, píše Gindely, „dohrána byla úloha Žerotínova, on se stal politicky mrtvým. Karel z Žerotína neobyčejnou vytrvalostí snažil se zachovati mír a smířiti protivy nedbaje toho, že se připravuje o sympatie své strany a že na sebe uvaluje podezření, jako by se byl zpronevěřil vlastnímu přesvědčení. Ještě došlo nyní k nejhoršímu a strany usilovaly o vzájemné vyhlazení, smiřovací jeho úloha došla svého ukončení. Jeho smýšlení a jeho víra měly jej nyní uvésti v náruč protestantů, ale o tomto spolku nechtěl ničeho více slyšeti. Zdaliž přesvědčen byl do nejhlubší duše, že povstalci zastírají se důvody nepoctivými, nebo zdaliž se až příliš řídil svazky rodinnými, do jakých se dostal sňatkem svým s rodem valdštejnským, kdož by to mohl věděti? Náležel ovšem nyní k straně králově, ale již ne více jako dříve co činný člen v jeho radě, nýbrž co němý chráněnec. Ferdinand, jejž stavové co nejvýše ohrožovali, nepotřeboval více prostředkovatelů, nýbrž různých vojevůdců; a když se vítězství nachýlilo na jeho stranu, potřeboval jen vyšetřovacích soudců a reformačních komisarů, jenž by odpůrci poraženému vaz zlomili. Pak se dostavila doba Dietrichšteinova, aby se pomstil na těch, kdo se dívali jeho pokoření a posmívali se jeho ženským slzím; Žerotínovi bylo pak lidí se vystříhati a denně klásti si trapnou otázku, zdali k Ferdinandovi nepřidal se spíše z ješitného sebepřeceňování a neoprávněné povolnosti, nežli po svědomitém uvážení.“

Kardinál z Dietrichšteina dokonal prozatím smutnou svou úlohu tím, že Ferdinanda z vězení svého obtěžoval neustálými dopisy toho smyslu, jako by mu běželo zrovna o hrdlo, pakli Ferdinand nevrátí Moravě oněch 96.000 tolarů, které pán z Valdštejna z Olomúce byl odvezl. Neustálé tyto stesky pohnuly Ferdinanda, že proti vůli svých rádců peníze ty poslal do Znojma, aby prý navráceny byly vdovám a sirotkům, z jejichž pokladny byli je stavové moravští vyzdvihli.

Dne 4. května jali se stavové v Brně shromáždění sněmovati. Přední zřetel obrácen k tomu, aby v nejvyšších úřadech zemských zasedali lidé věci stavovské oddaní. Proto ovšem sesazen nejdříve s úřadu svého hejtman zemský pan Ladislav z Lobkovic, poněvadž co rozhodný přívrženec krále Ferdinanda popudil stavy proti sobě. Aby se jím dokonale ujistili, vynutili na něm slib, že bez vědomí stavů z Brna se nevzdálí. Kardinal z Dietrichšteina musel se vzdáti vrchního velitelství nad vojskem a správy pokladny stavovské. Velitelství nad jedním plukem ponecháno Sedlnickému, který se byl tak statečně zachoval, pluk Valdštejnův odevzdán Fridrichovi z Tiefenbachu a pluk Náchodského panu Ladislavu Velenovi z Žerotína. Rada města Brna, poněvadž v ní byli vesměs katolíci, obnovena a protestantům odevzdán kostel sv. Jakuba, aby se v něm od nastávajících svátků svatodušních odbývaly služby boží řádem evangelickým. Jezoviti jsouce vesměs nenáviděni od protestantů jakožto nepřátelé nesmířitelní a nejvíce nebezpeční, propadli také smutnému osudu vypovězení na věčné časy.

Příštího dne dostavila se komise stavovská zrovna před jídlem do koleje jezovitské a sdělíc otcům usnešení sněmu vyzvala je, aby ihned z města a do tří dnů ze země odešli. (Výjev tento vyobrazen je na str. 1217 a 1218). Nadarmo jezoviti prosili, aby se mohli alespoň nasytiti; museli hned chystati se na cestu a za krátkou chvíli odcházeli po dvou z města s poutnickou holí v ruce nic jiného s sebou nenesouce. Asi za půl druhé hodiny po jich odchodu vyšel požár ve dvoře jezovitském na předměstí a šířil se v sousedství tak záhubně, že asi 100 domů lehlo popelem. Lid hnedle byl pohotově s obviněním, že jezoviti sami oheň založili, aby se pomstili. Vypraveno tedy za nimi oddělení jízdy, aby je nazpět přivedlo. Stalo se tak a jezoviti byli přísně vyslýcháni, ale nebyla na nich shledána žádná vina a proto byli puštěni zase na svobodu, tak že ještě téhož dne z Brna odešli.

Všecka tato opatření byla jaksi předehrou a přípravou ke spolku s Čechy. Již dne 4. května popřáli stavové slyšení vyslanci protestantských stavů horno- a dolnorakouských Maximilianu Hoënovi, jenž žádal za spolek s Rakušany; o dva dni později přibyla do Brna česká 12tičlenná deputace vedená samým předsedou direktorů Václavem Vilémem z Roupova, aby podle rady Thurnovy ujednala spolek s Moravany. Deputace ta byla od Moravanů slavně přivítána a dne 8. května uvedena byla do sněmu. Václav Vilém z Roupova vyřídiv nejprvé

přátelské a sousedské pozdravení přednesl žádost direktorů, aby stavové moravští s královstvím Českým ve spolek vstoupili, lid svůj válečný s vojskem českým spojili a oč se dále s okolními zeměmi jednati bude, aby stavům českým říditi a skoncovati nápomocni byli. Na to odpověděl nejvyšší komoří moravský, dávaje Čechům dobrou naději, že stavové moravští vezmou přednešení to v bedlivé své uvážení a že na ně dají brzkou, příjemnou a užitečnou odpověď; vedle toho pak osvědčoval nejupřímnější přátelství Moravanů k Čechům.

Nežli se stalo rozhodnutí v této věci, pamatovali Moravané na opatření vlastní země. I vědouce, že bude práce dosti a že jen někteří z nich mohou stále ostávati v Brně, zřídili dne 10. května po příkladu českém vládu direktorskou, aby tato veškeré záležitosti zemské jménem a na místě stavů spravovala. Do vlády té zvoleno 12 členů ze stavu panského, 12 ze stavu rytířského a 6 z poslanců městských. Na to hned druhého dne dali odpověď poslům českým toho smyslu, že vstupují do spolku, který byl již za císaře Matiáše povolen, beze vší však ujmy privilejí a svobod jedné i druhé země, že lid svůj vojenský s lidem království Českého spolčují, tak a na ten způsob, kdo by koli stavům království Českého pod obojí nebo jim Moravanům škodil a škoditi chtěl, aby lid jejich a lid Český společně každému vší mocí odpíral, království České a markrabství Moravské před všelikou záhubou obhajovati nápomocen byl. Stavové moravští zvolili pány Viléma z Roupova na hradě Znojemském nejvyššího komorníka markrabství Moravského a Krištofa z Říčan, rytíře Jana Čejku z Olbramovic, nejvyššího písaře markr. Mor. a Jindřicha Medického z Jemník, z měst pak Abrahama Kolikraitera ze Znojma a Martina Leopolda z Jihlavy, aby se do Prahy vydali a tam s direktory vyjednávali o podrobnostech a co by dále všem zemím dobré a užitečné bylo tak platně a s takovou mocí, jako by se stalo ode všech stavů.

Moravané dali podobnou odpověď i poslu rakouskému a přidali se tak úplně k povstalcům a postavili se nepřátelsky proti Ferdinandovi.

Rakušané postaví se proti Ferdinandovi.

Rok 1619 březen — květen.

Kromě zemí koruny české obrátilo se smýšlení i v Rakousích proti Ferdinandovi, v čemž Čechové značné měli účastenství. Jakmile do Lince došla zpráva o úmrtí císaře Matiáše, výbor stavovský v Horních Rakousích z nabádání známého nám vůdce protestantů Tschernembla strojil se ujmouti správu země. I vyzval arcikníže úředníky v Linci, aby mu zámek vydali, což se také stalo. Krok tento omlouván tím, že pravý dědic země arcikníže Albrecht není v zemi a že stavům přísluší právo až do příchodu jeho zemi spravovati. Výbor stavovský svolal sněm zemský na den 2. dubna a vyzval také Ferdinanda, aby na sněm vypravil své komisaře, chce-li stavům něco přednésti.

Ferdinand vypravil skutečně dva komisary na sněm linecký a dal stavům oznámiti, že ustanoven je od Albrechta za zástupce a plnomocníka a že tedy vyzývá sněm, aby mu stavové věrnost slíbili. Protestanti však, kteří měli většinu ve třech stavech a sice v panském, rytířském a městském, nedbali vyzvání tohoto, nýbrž zvolili sami pana z Polheimu hejtmanem zemským, jemuž odevzdali správu země a dohlídku na statky komorní. Stav prelátský však opřel se tomuto kroku, čímž způsobeno rozštěpení mezi stavy.

Dále Ferdinand požadoval od sněmu hororakouského, aby povolil průchod zemí vojsku, jehož chtěl užiti proti Čechům. I tento požadavek byl zamítnut, a odpověděno naň uzavřením spolku s povstalci českými. Čechové totiž vypravili také k sněmu lineckému Radslava mladšího z Vchynic a Petra Müllera z Mühlhausu s tím úkolem, aby Rakušané nedovolili svou zemí průchod vojska, které by vedeno bylo proti Čechům a vůbec aby zamezili také dodávání všelikých potřeb pro vojsko proti Čechům válčící; aby konfederaci s Čechami obnovili a dokonali a aby jiné země pro spolek tento získati hleděli. Stavové protestantští posly české uvítali v Linci co nejsrdečněji a sněm hornorakouský usnesl se dne 15. dubna přes odpor prelátů, že konfederaci a smlouvu z roku 1615 schvaluje, přijímá a k ní přistupuje. O podrobnostech že se stane pak bližší dohodnutí a ustanovení, až stavové Horních Rakous uradí se a dohodnou o těchto a jiných důležitých věcech se stavy Dolních Rakous. Aby pak hned také skutkem osvědčili, že nehodlají přestati na pouhých slovech a slibech, usnesli se stavové doplniti své zbrojné síly a svěřili panu Gothardovi ze Starhemberka správu všech věcí vojenských. Král Ferdinand, jemuž toto usnešení bylo oznámeno, pokáral dne 17. dubna protestantů hornorakouských, čímž však stavů nezastrašil. Odpovědělit, když jim tento list byl

doručen, že budou podle evangelických stavů království Českého v jich spravedlivé věci až do poslední krůpěje krve za jedno státi a nepřátelům svým tajným i zjevným mocí válečnou odpírati.

Podle tohoto jednání nemohl nikdo více pochybovati, že Hornorakušané přidali se k povstalcům českým. Pakli tedy vypravili přece deputaci do Vídně, aby se u Ferdinanda přimlouvala za vyrovnání s Čechy, dělo se tak zajisté jen na oko, poněvadž hlavním úkolem deputace této bylo, aby zjednala dohodnutí s Dolnorakušany. Deputace totiž domlouvala dne 25. dubna protestantům dolnorakouským, aby na svých náboženských požadavcích pevně stáli a neholdovali, dokud by všecky svobody jejich nebyly dostatečně pojištěny; na povzbuzení Dolnorakušanů poslové vypravovali, že protestanti

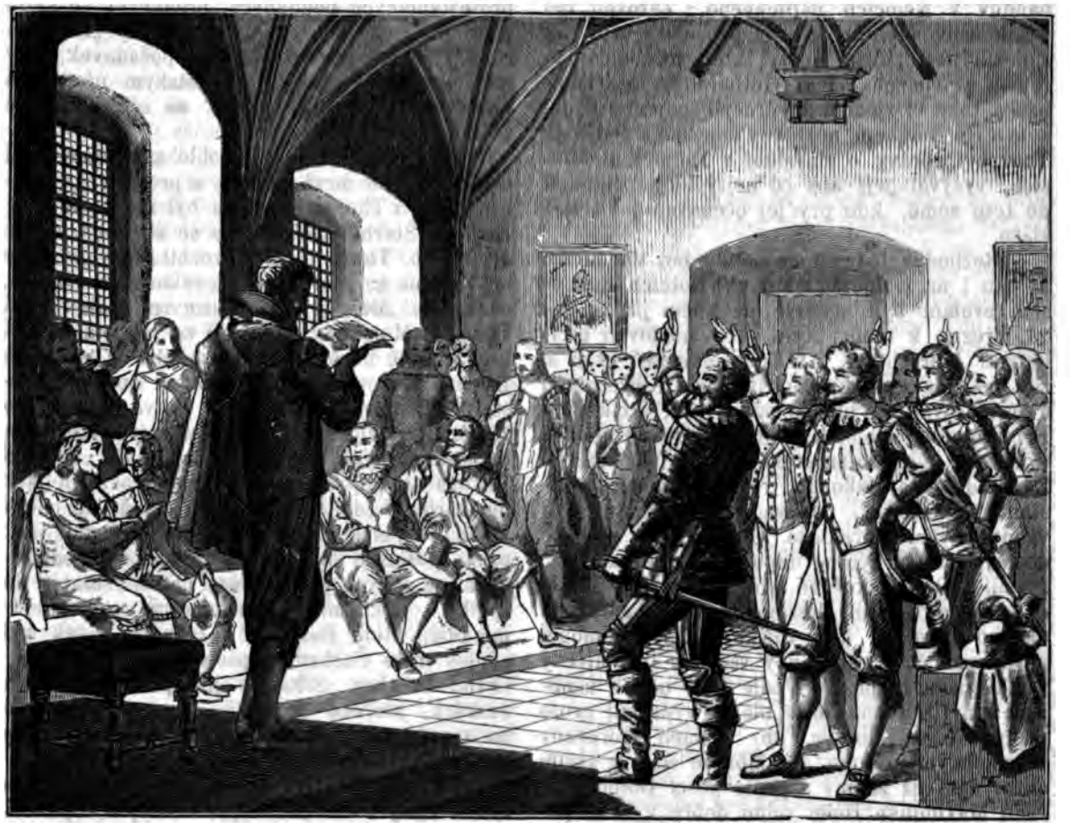

Poslední konfederace v koruně České. (76.)

v Linci s Čechy již spolek uzavřeli a že se přičiní, aby i Moravané a Uhři ke spolku tomu přistoupili. I radili Dolnorakušanům, aby se také přidali ke spolku a zbrojný lid honem najímali. Protestanti dolnorakouští slíbili ovšem, že návrhy poslů lineckých budou uvažovati.

Hned potom pak deputace hornorakouská měla slyšení u Ferdinanda přednášejíc přání stavů, aby Ferdinand vyrovnal se s Čechy po dobrém. Kromě toho požadovala, aby uznal vládu od Hornorakušanů v Linci zřízenou. Ferdinand však odpověděl na první žádost, že poslal do Čech několik smírných psaní, že však neobdržel odpovědi; a druhou žádost také naprosto zamítl.

Jaká to byla lícoměrnost od protestantů hornorakouských, viděti nejen z tajného smlouvání a spolčování se s Čechy a Dolnorakušany,

kdežto od Ferdinanda požadovali, aby se s Čechy po dobrém vyrovnal, nýbrž hlavně z toho, co zatím doma podnikali. Nečekajíce totiž ani na své poselství, jakou odpověď přinese z Vídně od Ferdinanda, najímali pilně nové sbory a učinili opatření o svolání hotovosti zemské do zbraní. Gothard ze Starhemberka vypravil za souhlasu stavů koncem dubna do Čech 300 mužů, kteří obsadili klášter Vyšebrodský, aby odtud překáželi dopravám zbrojného lidu, na účet Ferdinandův v Němcích najímaného. Zároveň dal v Rakousích obsaditi všecky průsmyky, aby tak zamezil postupování vojska, které by snad z Tyrolska přicházelo. Pan Gothard ze Starhemberka také si zjednal důvěrnější spojení s Thurnem a Hohenlohem, nežli kdy doposud a podávaje Thurnovi zprávy o smýšlení v Dolních Rakousích, vyzýval jej, aby co nejrychleji postoupil do této země, kde prý jej očekávají jako Mesiáše.

Rozhodné jednání nezůstalo bez žádoucího účinku i na Dolnorakušany. V Dolních Rakousích svoláni byli stavové na sněm již ke dni 21. března k tomu účelu, aby holdovali arcikníženi Albrechtovi. Avšak protestanti brali si zde také za záminku nepřítomnost Albrechtovu a prohlašovali, že plnomocníku jeho, arcikníženi Ferdinandovi nebudou holdovati, dokud nebude vyhověno úplně stížnostem jejich o náboženství. Zde tedy byla dokonalá roztržka mezi protestanty a katolíky, poněvadž tito ochotni byli vyhověti vládní předloze. Od té chvíle pak, co dostavila se do Vídně deputace hornorakouská, zvýšili i Dolnorakušané své požadavky. Požadovalit potom, aby Ferdinand zanechal všeho dalšího zbrojení, aby vojsko z Uher táhnoucí poslal nazpět a vůbec aby všechen lid válečný v Rakousku rozpustil. Vedle toho učinili usnešení uzavříti s Čechami spolek a vypravili proto posly své na Moravu, aby přiměli Moravany k podobným krokům. Na Moravě stal se zatím obrat nám již známý a proto posel Dolnorakušanů Maximilian Hoën velmi dobře v Brně pořídil. Kromě toho Dolnorakušané hleděli získati také Uhry, kam vypraven nejprvé Zachariáš Starzer a když zaslal nepříznivé zprávy, posláni za ním ještě Ondřej Thonradl a Hans Oldřich ze Starhemberka. Tato deputace měla se ucházet u palatina v Prešpurce o provedení konfederace před 11 lety v Štěrboholech u Prahy uzavřené, měla žádat za volbu deputace, která by se ve spojení s posly ostatních zemí přičiňovala o urovnání sporu českého a konečně měla se ucházet o spolek s Čechami ukazujíc při tom na příklad Horních a Dolních Rakous. Ale deputace tato nepořídila prozatím u palatina Forgache ničeho.

Doma zatím vedli si protestanti dolnorakouští velmi rozhodně. Zamítli holdování od nich požadované, dokud nebude vyhověno všem jejich stížnostem, dokud v soudech nebudou zasedati katolíci a protestanti stejným počtem a *dokud spolek s Čechami nebude potvrzen*. Nyní již nedostačovala protestantům povolnost katolických stavů, že chtějí trpěti na svých statcích protestantských poddaných, předneslit ve spise pode jménem *„vysvětlení“* (německy „Erläuterung“) kromě jiných také ten požadavek, aby měli svobodný přístup k městským úřadům a universita aby byla zřízena na základě úplné rovnoprávnosti.

Dříve však nežli se mohlo státi dohodnutí o těch věcech mezi katolíky a protestanty, učinil hrabě z Thurnu, k čemu byl mu radil Gothard ze Starhemberka a co se od něho vůbec očekávalo. Thurn totiž byl rozbil stany dvě míle od Znojma na moravském a rakouském pomezí, očekávaje zde, až by se uzavřel spolek mezi Čechy a Moravany. Jakmile se tak stalo, přibral k sobě něco lidu moravského a vtrhl do Dolních Rakous, kde se zmocnil nejdříve klášterů Egenfurtu a Berneku. Sotva vkročil do země, dostavilo se k němu poselství protestantů dolnorakouských, které jej zrazovalo, aby do Rakous netáhl, ale zajisté jen na oko, jelikož mu zároveň sdělilo rozhodnutí stavů, že chtějí s Čechy spolek uzavříti. Za několik dní však přišlo poselství druhé, aby jednalo o podmínkách, za jakých by Rakousy chtěly vstoupiti do spolku s Čechami. Thurn ochotně svolil k podmínkám, které Rakušané přednesli a tak byl spolek mezi Čechami a protestanty dolnorakouskými uzavřen. Scházelo jen potvrzení stavů českých, kterého se spolku tomu mělo dostati na všeobecném sněmě v Praze, jenž byl svolán na den 15. června.

Naproti tomu setkal se hrabě z Thurnu u města Lavy s neočekávaným branným odporem. Blíže se k tomuto městu vyzval radu jeho, aby mu popřáli volný průchod městem a aby lid jeho spíží opatřili. Ale když přitáhl k městu, uvítán byl střelbou od posádky a obyvatelstva. Jedny zprávy vypravují, že Thurn sám jal se město obléhati, naše české prameny však tvrdí, že zanechal zde oddělení vojska pod podplukovníkem Šlikem a že sám táhl dále s ostatním vojskem. Šlik pokusil se nejdříve, aby se pomocí petardy dostal do města, což se však nepovedlo. Ani jiné pokusy nevedly k cíli, poněvadž Šlik neměl při sobě děl, aby hradby

rozstříflel a tak do města průchod si zjednal. Tu dne 10. května dostavila se k Thurnovi deputace katolíků dolnorakouských se žádostí, aby od obléhání Lavy upustil a statky pánů katolických nepustošil. Katolíci tito nevzpírali se spolku s Čechami, ale chtěli o té věci jednati společně se svými soudruhy protestantskými teprvé tehdy, když by se sami mezi sebou vyrovnali. Thurn jim odpověděl způsobem, který dobře přispívá k poznání povahy jeho. Pravil, že na nepřátely království Českého chce opravdově dotírati, třeba je měl až v Jeruzalemě najíti a dostihnouti. Mezi stavy evangelickými a katolickými že musí rovnost býti a strana pod jednou že žádnou měrou nemusí býti něco více nežli strana pod obojí. Katolíci že jsou tak dobří jako evangelíkové a zase evangelíkové rovněž tak dobří, poctiví a vzácní jako katolíci. Katolíci že již dosti drahný čas jako olej splývali na vrchu vody, evangelíci však že vždycky byli od nich potlačováni, potupováni a že museli divná příkoří snášeti, což ale spravedlivě se nedálo. Pročež že strana pod obojí již déle k tomu mlčeti a toho od strany pod jednou trpěti nemůže; a tak aby páni katolíci nemyslili, že jim evangelíci ještě v něčem na vlas ustoupí, *nýbrž že musí mezi nimi rovnost býti bez rozdílu náboženství. Co jedna strana má, to také aby i druhá měla.* Strany Lavy pak se ohlásil Thurn, že upustí od obléhání a obyvatelstvu ničím neublíží, bude-li posádka císařská pryč odvedena. Poslové katolíků slíbili, že v tom smyslu budou Ferdinandovi raditi.

Ferdinand nemaje tou dobou ještě dostatek zbrojných sil, aby se Thurnovi mohl opříti, pustil se do vyjednávání, aby jen čas získal a změniv několikráte to a ono na podmínkách vypravil s nimi ještě dvakráte katolické poselství do ležení k Thurnovi, až je konečně přijal a Thurnovi město Lavu vydal. Podle těch podmínek mělo město Lava obsazeno býti vojskem stavů dolnorakouských; jelikož tito ještě žádného vojska neměli, Thurn propustil dva prapory vojska ze služby a ponechal je Rakušanům k obsazení Lavy, dokud by tam vlastní vojsko neposlali. Tím způsobem dostala se Lava dne 29. května v držení povstalců.

Ferdinand koná přípravy k válce s Čechy.

Rok 1619 leden — květen.

Co věci tyto se dály proti císaři, nemeškal ani on, aby se náležitě připravil k válce nastávající. Za tou příčinou hleděl, jak jsme již poznamenali, nabýti času neustálým protahováním všelikého vyjednávání. Ferdinand sháněl pomoc na všech stranách. Kromě jiného ucházel se také u krále Polského, aby jej lidem svým proti Čechům podporoval. Ale král Polský nemoha tak učiniti o své vůli, vznesl žádost Ferdinandovu na sněm, který však rozhodnutí o tom odložil do sněmu nejblíže příštího (22. ledna 1619) ve Varšavě, doloživ, že Poláci přejí si žíti v pokoji a v dobrém srozumění se všemi okolními sousedy a zvláště se stavy a knížaty slezskými, proti nimž by také pomoc jejich čelila. A má-li přes to někdo velikou chuť k vojenskému zaměstnání, že si může svou hrdinskou žáhu vychladiti na Tatařích a Turcích nebo na Moskvanech. V té dvojí válce že bude moci každý takový hrdina větší cti, pochvaly a zisku nabýti, nežli kdyby se proti Čechům a Slezákům císaři potřebovati dal.

Lépe však pochodil Ferdinand na jiných stranách. Za zimy ztenčilo se vojsko císařské tou měrou, že v březnu r. 1619 Buquoy velel v Budějovicích jen asi 5000 mužům. Tou dobou však zbrojilo se již pro císaře na všech stranách a najímáno pro něj vojsko v Uhrách, v Německu, Flandrech, Lothrinkách a v Italii. Zbrojení toto a najímání dálo se hlavně na účet krále Španělského, bez jehož přispění byl by byl Ferdinand naprosto v boji podlehl. Do 14. srpna 1618 poskytl král Španělský Filip III. císaři 300.000 dukátů a ustanovil, aby vojsko stojící ve Furlánsku proti Benátčanům bylo dále vydržováno na útraty španělské a ponecháno císaři k volnému upotřebení. Na nové žádosti po porážce vojska císařského v Čechách a po ustoupení Buquoye do Budějovic, uvolil se Filip zvláště na přímluvu arcikníže jeptišky Markéty v Madridě poskytnout císaři znovu 600.000 dukátů a najmouti pro něj nové vojsko 7000 mužů v Nizozemsku. Kromě toho nařídil Filip místodržiteli svému v Neapoli, aby také v Italii najímal vojsko pro Ferdinanda a aby je vypravil do Rakouska. Stalo se podle rozkazu a čátkem dubna sebráno bylo zde již 16.000 mužů pěchoty a 1000 jezdců. I v Milánsku bylo pro císaře vojsko najímáno. Než pomocné sbory italské ležely po celé léto ve Vlaších a teprvé počátkem roku 1620 sesílily vojsko císařské. Podobně stalo se i s všelikými potřebami válečnými. V království Sicilském na př. zhotoveno bylo pro vojsko množství sucharů, kteréž odtud odvezen do Sardinie. V Miláně pak nahromaděno 185 kusů nově slité střelby. Píše se také, že v Římě papež nařídil a držel hlučné procesí proti Čechům.

Vojsko najaté v Nizozemsku na útraty španělské sesíleno bylo žoldnéři, které dal Ferdinand na své peníze najímati v Lotarinkách a Elsasích, čímž tento sbor vzrostl na 9000 mužů pěchoty a 15—1800 jezdců. Táhl Německem, v druhé polovici května shromáždil se u Günzburku a odtud byl na loděch a vorech od knížete Bavorského připravených dopraven po Dunaji do Pasova. V Rakousích samých najato pro Ferdinanda 500 mušketýrů, v Uhrách a Chorvátsku asi 6000 jezdců. Tato jízda podle toho, jak se dostavovala, posýlána na pomoc Buquoyovi, mušketýry rakouskými sesílena posádka vídeňská a sbor nizozemský uveden Bavorskem do Pasova, ačkoliv stavové čeští ucházeli se u knížete Bavorského, aby nedovolil cizímu vojsku průchod zemí svou; a z Pasova táhl po Zlaté stezce do Čech pod velitelstvím plukovníka Marradasa. Všestrannou touto pomocí sesíleno vojsko Ferdinandovo asi o 16.000 mužů.

Čechové do této doby byli již také hotovi se svým zbrojením. Hotovost zemská měla do konce května vydati 14.000 mužů pěchoty a 5000 jezdců. Již koncem dubna stálo v poli najatého vojska a obrany zemské 15.000 mužů pěchoty a 3700 jezdců. Hotovost zemská, pokud se sešla, tvořila větší část sboru Thurnova.

Ruch protikatolický.
Rok 1619.

Nežli přistoupíme k dálšímu vypravování událostí válečných, zmíniti se ještě chceme o některých věcech, které obrátily k sobě tou dobou veřejnou pozornost. V Mostě skládala se obecní rada roku 1619 ještě na větším díle z měšťanů náboženství katolického. Obec rozhodnou většinou protestantská nezapomněla, kterak katolíci před povstáním činili měšťanům pod obojí všeliké příkoří a překážky u vykonávání jich náboženství. Nyní tedy, když vojsko císařské v Čechách podlehlo, nekatolíci v Mostě nehodlali déle snášeti nadvládu katolíků; i vypudili je z radnice, ujali se sami obecní správy, zavřeli kostel katolický, zmocnili se důchodů obecních i zádušních a ke všemu ještě požadovali od katolíků řádný účet z obecního hospodářství za minulá léta. V tom evangelíci mostečtí měli ovšem pravdu, že nechtěli trpěti nadvlády katolíků a že s těmito chtěli míti užitek z důchodů obecních; ale k tomu neměli práva, aby sami obecní radní sesadili, aby sami ke svému užitku spravovali jmění obecní a aby zavřeli kostel katolický. Když tedy katolíci s úřadů svých sesazení utekli se k direktorům, tito byli nuceni ujmouti se jich proti vlastním souvěrcům a nařídili obci, aby konšely sesazené zase do jich míst uvedla, a kostel jim odňatý k svobodnému užívání propůjčila; co se týká užívání důchodů obecních, o to že direktoři nařídí komisí a až se vyhledá, komu důchody přísluší, tomu že také budou ponechány. Do té doby měly se obě strany sousedsky, pokojně a přátelsky chovati. Jen císařský richtář Melichar Stecher, primas mistr Jiří Štýn ze Štýneku a a ještě dvě radní osoby byli hodností svých zbaveni.

V Jindřichově pak Hradci dovolili direktoři obci evangelické, aby se ujala zase kostela předměstského, který byl Vilém Slavata nedávno před tím jezovitům daroval, a aby v něm vykonávala služby boží řádem církve pod obojí.

Obsazení Kladska vojskem stavovským.
Rok 1619.

V hrabství Kladském té doby potulovalo se nemálo cikánů a císařská posádka na hradě tamějším, asi 100 mužů silná, zpěčovala se vykonati povinnost stavům pod obojí. Proto direktoři, jimž nemálo záleželo na té pevnosti, vypravili do Kladska jednoho hejtmana z Prahy s 300 mušketýry, aby se, bude-li potřebí, i násilím Kladska zmocnili. Hejtman obsadil hrad a v krátkém čase vyčistil také celé hrabství Kladské od všeliké nekalé čeládky. Potom jakási osoba neznámá přijela do města Kladska s několika těžce naloženými vozy v tom domnění, že na hradě leží ještě posádka císařská. Neznámý nám muž poslal domnělému hejtmanu císařskému poručení od císaře, aby mu odevzdal správu hradu. Hejtman stavovský bez prodlení vzkázal příchozímu, aby vozy své pro bezpečnost dopraviti dal na hrad, sám pak aby do poledne posečkal v hospodě v městě, že zatím věci své spořádá a hrad jemu odevzdá. Avšak jakmile vozy byly na hradě, dal je hned prohledati, a když v nich nalezl samé střelivo, věci ty ihned zabavil, důstojníka císařského dal zatknouti a uvěznil jej na hradě. Způsobem tímto dostala se direktorům nemalá zásoba střeliva do rukou.

Něco podobného stalo se i v Čechách. Paní Pruskovská opatřila několik kusů střelby hrubé, pak množství jiné zbraně a střeliva, což mělo býti vojsku císařskému dodáno. Než direktoři

v čas o tom předsevzetí zvěděvše dali věci ty zabaviti, načež přivezeny na šesti vozech do Prahy a složeny na radnici staroměstské. Následkem toho padlo podezření i na jiné katolíky a tak byly znovu domy jejich v Praze a jinde prohledávány, zdali by neskrývali nějakou zbraň proti stavům pod obojí.

Počátek války v Čechách roku 1619.

Rok 1619 únor — květen.

Nahoře již jsme připomenuli, že vojsko Buquoyovo sesíleno bylo po Zlaté stezce 2000 vojáky, které přivedl Jindřich Ota Fugger z Pasova. Kromě této pomoci posýláni Buquoyovi znenáhla i jiní nově najatí žoldnéři, pokud se tak díti mohlo pro neschůdnost cest jarních. Podobně sesilovaná byla i armáda Dampierrova v Dolních Rakousích a později i vojsko české. Nové toto zbrojení na obou stranách počalo se jeviti z jara roku 1619 novým ruchem válečným, k němuž přispíval zejména podnikavý hrabě Buquoy, jehož armáda dříve a vydatněji byla sesílena.

Hrabě Dampierre vytáhl s vojskem svým z posavadních bytů v Kremži, Steinu a Langenloisu, jakož i z okolních vesnic, poněvadž zde bylo všecko již vyjedeno a poněvadž obyvatelstvo tamější a jmenovitě stavové protestantští i katoličtí na řádění vojska jeho velice si stěžovali. I rozložil se po městečkách a po vesnicích u Weidhofu s tím úmyslem, aby se zmocnil městečka a kláštera Světelského a vojsko české z něho vypudil. Ale Čechové byli o úmyslu jeho v čas zpraveni, i očekávali jej na místě příležitém v záloze, kde naň nenadále udeřili, tak že ztrativ v půtce té asi 500 žoldnéřů, s hanbou zpět utíkati musel.

Porážkou touto nebyla však ochromena bojovnost Dampierrova, aniž snad zmařena síla jeho. Armáda císařská v Rakousích rozmnožena tou měrou, že Dampierre směl se odvážit podniknouti výpravu až do Čech. Jeden oddíl vojska jeho pronikl totiž do jižních Čech na statky Švamberské, vyplenil městečko Svíny Trhové, načež udeřil na posádku stavovskou v hradě tamějším. Ale posádka útok císařských odrazila a tito upadli sami v nebezpečenství, neboť zatím přicválal k Svínům Vchynský se svou jízdou a nyní sám loupežívé žoldnéře císařské obléhal. Jelikož nebylo lze z domů jich vypuditi, stavovští zapálili městečko na čtyřech stranách a tím způsobem je odtud vypudili. 140 žoldnéřů švábských upadlo do zajetí, valná část sboru dampierrovského zahynula ohněm a mečem a jen malá část zdráva unikla. A v patách za touto porážkou stihla císařské druhá nehoda. Stavovští vyzvěděvše, že Rudolf Lažanský verbuje v Rakousích 500 jezdců, vydali se po něm a přepadnouce jej nenadále v jistém místě, netoliko 1500 tolarů hotových peněz i jiné věci při něm nalezené dočista mu pobrali, ale i jej Lažanského zajali a do ležení u Budějovic přivedli.

Ostatně vojsko české v Rakousích mělo se i jinak na pozoru proti Dampierrovi. Tento měl se zmocniti zejména také městečka Rohů při hranicích moravských, což nemohl hned po své vůli podniknouti, an byl při plenění městečka Nových Hradů v Čechách zraněn kamenem. Čechové zvěděvše to, předešli Dampierra a zmocnivše se Rohů dne 25. března beze vší námahy a krveprolití obsadili je několika praporci jízdy. A odtud pak zajížděli dále na některé statky duchovní a opanovali je i s jedním městečkem při Dunaji ležícím k tomu konci, aby zde dostali Dunaj do své moci a aby mohli v okolí kontribucí vybírati. Naproti tomu chasa dampierrovská hospodařila šeredně na statcích rakouských pánů evangelických.

Hrabě Buquoy sám osvědčoval svou přítomnost v Čechách a v Budějovicích smělejšími ještě a častějšími výpravami na pícování a přepadání, což podnikáno bývalo někdy i se značnými oddíly vojska. Tím způsobem byly opět vypleněny celé osady, tak že obyvatelé všecko opouštějíce pryč prchali. I stalo se následkem toho, že k hraběti ze Solmsu, podplukovníku nad lidem Mansfeldským, přirazilo na 700 sedláků od nepřítele vypleněných a na nejvýše ochuzených, kteří mu nabídli služby své proti nepříteli, pravíce, že nemají na světě čeho ztratiti a že nasadí svých hrdel, aby se pomstili nad lidem císařským za křivdy a škody utrpěné.

Pravou metlou na loupežívé vojáky císařské stal se známý nám Oldřich Vchynský, jemuž bylo dáno k ruce 1000 jezdců a 500 mušketýrů. Ten jako pravý všudybyl vyskytoval se náhle a nenadále, kde ho nepřátelé nijakž neočekávali. Nedávno ještě bojoval u Svínů Trhových, brzy na to octl se až kdesi u Polné, kde překvapil 400 hejduků uherských, z větší části je pobil a nemalou kořist jim odňal.

Dne 6. dubna dozvěděl se týž Oldřich Vchynský, že nepřítel se 200 mušketýrů a se 200 jízdy vydal se z Budějovic se 24 vozy špižními na pícování na panství Švamberské. Pustiv se

za nepřítelem, dostihl jednoho oddělení jeho míli za Budějovicemi, porubal jich na 40 a třem zajatým z nich pohrozil mučením, nepovědí-li, kam se obrátili soudruzi jejich. I vyznali tito, že táhnou k Libějicům na plenění. Vchynský jal se na to stíhati nepřítele v ty strany, dohonil jej v širém poli a udeřil naň se dvou stran. Nepřítel vida, že by se v širém poli neubránil, uchýlil se do vsi Borovanek, kdež jezdci po stavením dole a mušketýři nahoře se zachránili a na jezdce Vchynského střílet počali. Octli se tak v smutném postavení, jelikož byli vojskem stavovským se všech stran obklopeni. Ke všemu ještě obdržel o této srážce zprávu Jan Jiří hrabě ze Solmsu, podplukovník hraběte Mansfelda, který blízko odtud se svým vojskem ležel. I pospíšil Vchynskému na pomoc se 150 muškетýry, jichž pomocí byli císařští brzy přemoženi. 40 žoldnéřů zůstalo na místě, kapitán de la Tour, Francouz, s dvěma důstojníky královskými, 40 mušketýrů a něco jezdců bylo zajato a všech 24 vozů ukořištěno, což dopraveno pak do Rudolfova. Vojáků stavovských padlo devět, zraněných napočtěno patnácte.

Poslední značnější výpravu podniknouti dal hrabě Buquoy dne 28. dubna až k Táboru, k čemuž ustanoveno 800 mužů vojska jeho. I tento podnik království draze zaplatili. Stavovští přepadnouce je kdesi nenadále asi polovici jich porubali a všecku špíži a píci jim odňali.

Zatím u Budějovic obě armády blížily se k sobě neustále novými náspy a průkopy, tak že konečně z mušketů na sebe dostřelovaly. Nepotřebujeme ani dodati, že v takovém postavení obě strany neustále se škádlily přestřelkami a harci, kteréž měli za účel nepřítele z ohraženého jeho postavení vylákati. Vedle toho znepokojovaly se strany ovšem i dosti krvavým způsobem hledíce jedna druhou překvapiti nepřipravenou, aby jí zasadila ránu citelnou nebo i porážku způsobila. Takovouto obhlídku podnikli dne 27. dubna královští jezdci z Budějovic. Vyrazivše prudkým útokem byli od vojska stavovského statečně odraženi, tak že jich nemálo v tom útoku zahynulo. Na straně české prostřelen byl hrabě Fridrich z Hohenlohe, krevní příbuzný vrchního velitele, tak že hned s koně dolů spadl. Nicméně, jak už nahoře dolíčeno, byl úspěch strategický i mravní na straně Buquoyově. Vojsko jeho bylo na zimu poraženo a muselo se zavříti v Budějovicích. Česká armáda měla za účel město toto sevříti a Buquoye dobytím nebo hladem ke vzdání se donutiti. Ale účelu toho nebylo dosaženo. Buquoy, jak jsme vypravovali, nejen nebyl sevřen, nýbrž mohl se časem sesíliti, tak že vypadal z města na oblehatele a beze vší překážky podnikati mohl loupežné výpravy do vzdálenosti na mnoho mil od Budějovic. Jakým způsobem oblehatelé svírali město, vysvítá nejlépe ze zpráv současných, podle nichž Čechové vyvrhli jistou dobou v místech příhodných náspů šest a královští toliko dva, z nichž jeden rozkládal se na jednom návrší v tak příznivém postavení, že podle výroku samých důstojníků českých hrabě Buquoy spíše a vydatněji obléhal ležení české, nežli stavovští Buquoye a město Budějovice. A kterak se u Budějovic střílelo pánu bohu do okýnka, o tom jsou také zaznamenány zajímavé podrobnosti. Bylo vyšetřino a zaznamenáno, že v jednom témdni vystřílelo se z ležení českého na nepřítele na 20.000 kulek muškетových a 15 centů prachu. Z jednotlivých velikých kusů dáno pak do sta ran. Proti tomu z ležení Buquoyova učiněno v též době do tří set ran dělových s nepříliš velikou škodou, neboť zahynuly tím jen dvě osoby a 6 koní. Za takových okolností nelze se pranic diviti, že Buquoy mohl se neustále sesilovati a z Budějovic konečně s celou svou mocí vyraziti.

Thurn táhne na Vídeň.

Rok 1619 květen — červen.

Co se tyto věci v jižních Čechách dály, vtrhl Thurn se svým vojskem, jak jsme již vypravovali, na Moravu a odtud do Dolních Rakous, kdež se setkal u Lávy s neočekávaným odporem. Když mu město toto bylo vydáno, dal se dne 31. května v čele asi 12.000 mužů vojska na pochod k Vídni a sice směrem jihovýchodním. Byl to podnik velice odvážný, neboť na jedné straně zůstavil Thurn Čechy a Moravu osudu svému. A jmenovitě v Čechách bylo se obávati podnikavosti Buquoye, který se čerstvými voji neustále sesiloval. Thurn však nejspíše byl přesvědčen, že Hohenlohe odolá vojsku císařskému. Že se Thurn klamal v té příčině, viděli jsme již na loupežných výpravách vojska císařského a později nabudeme o tom ještě trapnější zkušenosti. A Thurn sám neměl takovou sílu vojska, aby byl mohl důrazně oblehnouti a ke vzdání přinutit veliké a pevné město Vídeň, zvláště když se mu k tomu děl nedostávalo. Vojsko jeho skládalo se jen s polovice z najatých žoldnéřů a to byl pak ovšem nedostatečný počet k dobytí Vídně. Ve Vídni byla již koncem května posádka 2000 mužů, kteráž mohla

se neustále sesilovati a také obyvatelstvo asi s polovice katolické mohlo poskytnout značný počet obrancû. Než připustiti ani nelze, že by byl Thurn neznal nedostatkû vojska svého a nesnadnosť úkolu, dobyti tak velikého města, když Lavy mohl se zmocniti jen vyjednáváním. A tak je nejvíce pravdě podobno, že naděje své zakládal na protestantech dolnorakouských, očekávaje, jako se stal převrat na Moravě a jako se pouhým smlouváním Lava dostala do jeho rukou, že tímtéž způsobem i dolnorakouští protestanti s ním se spojí a Vídeň v moc jeho vydají. Táhl tedy před se velmi směle, jako by zdar výpravy jeho byl dostatečně zaručen.

Téhož dne, kdy Thurn vytrhl od Lavy, zaslal král Ferdinand do Čech psaní ke všem stavûm a obyvatelûm, jímž naposledy vûli a rozhodnutí své ohlašoval. Vypočítav totiž, jaké jednání posud bylo mezi ním a stavy českými, co se stalo v Čechách, na Moravě a posledně také již v Rakousích vpádem vojska Thurnova a obsazením města Lavy: prohlašuje Ferdinand, že je přinucen pro zachování důstojenství i moci královské, pro zachování svých zemí a věrných poddaných podržeti v službě své vojsko císaře Matiáše a sesíliti je lidem uherským a lidem zbrojným nově najatým a vojsko toto do království Českého vypraviti. Přes to však že chce býti otcem všem, kdo se bez odporu poddají a hrabě Buquoy že je splnomocněn přijmouti každého na milosť, kdo se u něho osobně ohlásí. Bylo to poslední mírné slovo královo k Čechûm, ale zaniklo jako všecka posavadní jeho slova ve vřavě válečné, která se již po Čechách a po Dolních Rakousích znovu rozléhala.

Dne 2. června přiblížil se Thurn na levý břeh Dunaje u Vídně a zaměřil rovnou k městskému mostu loďkovému, konaje přípravy takové, jako by opevněné předmostí zde chtěl opanovati. Ale hned v noci vypravil potají dolû po vodě moravské plukovníky Bedřicha z Tiefenbachu a Ladislava Velena z Žerotína s pluky jejich, aby se zmocnili přívozu a městečka Fischamendu na pravém břehu Dunaje. Pluky tyto dostaly se v noci nepozorovány proti jmenovanému městečku a ukryly se za jakýmsi houštím, aby jich od přívozu nemohl nikdo zpozorovati. Na to několik důstojníkû a něco vojínû přestrojivše se za vinaře a sedláky, zbraně své ukryli a dali se převézti na pravý břeh Dunaje. Když jich tam bylo tolik, že převozníky mohli donutit k čemukoli a že se obyvatelstva městského v spánek pohříženého nemuseli obávati, vyňali své zbraně a přiměli převozníky k převážení vojska. Byla velká voda a proto se přeprava pěchoty a jízdy na pravý břeh dála velmi zvolna, poněvadž k tomu byly jen čtyři prámy a více malých lodí. Tajné dorozumění s držitelem Fischamendu, svobodným pánem Teuflem, usnadnilo ten podnik a odstranilo všeliké nebezpečí při tom. Překvapení Fischamendští neodvážili se žádného odporu.

Hrabě z Thurnu zvěděv, kterak se podařilo opanování přívozu, pospíšil sem s vojskem svým, které bylo pak po dva dni nepřetržitě přepravováno na druhý břeh Dunaje. Vozy vojenské se zavazadly nebyly všecky přepraveny na pravý břeh, nýbrž ponechány na jednom ostrově dunajském proti Fischamendu pod dostatečnou stráží. Také na levém břehu ponechán silný oddíl vojska k hájení přívozu; a pod Vídní obsazeno hražené městečko Grossenzersdorf 600 pěšáky a oddílem jízdy. Opatření tato měla za účel, aby armáda měla pojištěné spojení mezi obèma břehy, aby se Vídeňským mohlo zabraňovati zde dodávání posil a potravin a aby vojsko české mohlo bezpečně ustoupiti, kdyby toho byla potřeba. Již dne 1. června, nežli vojsko české dorazilo k Dunaji, táhlo Vídní asi 2500 uherských jezdcû do Kremže, aby odtud přirazili k Dampierrovi. O těchto jezdcích se vypravuje, že se pak spojili s nejhorší sběří Dampierrovou a že zmocnivše se městečka Elišova nedaleko Cáhlavy (Freistadt) v Horních Rakousích při české hranici, všecko mužské pohlaví tam pošavlovali, na pěti místech domy zapálili, ženám těhotným plod z těla vyřezávali, malým dětem ruce a nohy utínali a za klobouky je sobě strkali. Vûbec prý provozovali tak hovadské tyranství, že nikdy ani o Turcích nic tomu podobného nebylo slýcháno. Dne 4. června, když už Čechové měli v ruce své přívoz u Fischamendu, hrnulo se tady asi 4000 jezdcû uherských do Vídně. Thurn vyslal proti nim oddělení vojska svého, v němž byl zejména také jízdecký pluk Velena z Žerotína. Po krátké půtce byla jízda uherská rozprášena, asi 60 mužû porubáno, 10 zajato a přes 60 koní při tom ukořistěno. Následkem porážky této 5000 jiných Uhrû, kteří byli již daleko za Vídní a do Čech táhli, povoláno nazpět k Vídni, kdyby jich bylo potřebí proti Thurnovi. Tomuto ulehčilo se také nemálo rozprášením jízdy uherské, neboť v noci s 5. na 6. června vtrhl do Vídně a zmocnil se předměstí, která nebyla obsazena.

Thurn oblehá Vídeň.
Rok 1619 červen.

Když do Vídně došla zpráva, že Thurn táhne od Lavy na Vídeň, zmocnilo se všeho obyvatelstva veliké zděšení. Panovalť v městě takový poplach, jako by Čechové stáli zrovna již před branami. Postrach tento rostl, čím více Čechové městu se blížili a čím více přibývalo sem uprchlíků z venkova, kteří Čechů třeba ani neviděli, ale za to dle doslechu hrozné věci o nich vypravovali. Nemálo k tomu přispěla také nešťastná příhoda, která se ve Vídni zběhla. V domě Jiřího Teufla vedle mostu vyšel nenadále oheň, jímž 16 domů vyhořelo až do základů a 14 bylo jich velice poškozeno. Katolíci tvrdili na určito, že oheň založili měšťané a obyvatelé pod obojí s Thurnem srozumění, aby za všeobecného zmatku bran se zmocnili a vojsko české do města uvedli. Pročež od tohoto dne stalo se opatření, že byla nejen pěší stráž rozmnožena, ale že mimo to projížděl ještě městem každou noc prapore jízdy. Vně pak u mostu předního zdělán na rychlo násep a osazen třemi praporci fürstenberské pěchoty. Po předměstí rozloženo bylo 100 jezdců německých a před městem jistý počet Uhrů. Všecky brány také silně uzavírány, zasypány a zataraseny kromě dvou. Most před zámeckou branou svržen, brána zasypána a mimo předešlý lid ještě 4 praporce žoldnéřů a několik praporců jízdy do města uvedeno. Bašty pak všecky opatřeny hrubou střelbou, tak aby Vídeňané se všech stran k bránění se nepříteli byli přihotoveni.

Když takto všickni byli přestrašeni, král Ferdinand jevil neobyčejnou odhodlanosť i rozhodl se vytrvati ve Vídni, spoléhaje se při tom úplně na prozřetelnosť boží, že mu pomůže z patrného nebezpečenství, v jakém se nalézal nejen před nepřáteli zevnějšími, nýbrž i před stavy protestantskými a před vlastními poddanými rakouskými. „Uvážil jsem," pravil zpovědníku svému Lamormainovi, „nebezpečenství, které mi hrozí se všech stran a neznaje žádné lidské pomoci, prosil jsem boha o pomoc; ale je-li boží vůle, nechať v tomto boji zahynu." A tak Ferdinand konal všecko, co jen mohl na obranu Vídně; staral se o sesílení posádky a a rozkázal hraběti Buquoyovi, jakmile dojdou posily ve Flandrech najaté, aby hned táhl od Budějovic k Vídni a nepřítele odtud zapudil. Duchovní jeho rádci neměli však odvahy patřiti nepříteli tváří v tvář. Jezoviti právě strojili na zámku jakousi komédii, když do Vídně donesena zpráva, že vojsko České se přepravilo na pravý břeh Dunaje a že od Enzersdorfu postupuje k Vídni. Diváci všickni hned se rozběhli do svých příbytků a jezoviti z větší části z Vídně uprchli, nežli sem vojsko české dorazilo.

Tou dobou, kdy vojsko Thurnovo přepravovalo se přes Dunaj, dálo se památné vyjednávání mezi Ferdinandem a protestantskými stavy dolnorakouskými. Katoličtí stavové vyjednávali s protestantskými po tři dni od 3. do 5. června hledíce je za ústupky dalekosáhlé získati proti Čechům; protestanti však naopak chtěli, aby i katolíci ke spolku s Čechy se přidali. A tak obě strany od sebe se oddělily. Protestanti uzavřeli udržovat svou zvláštní pokladnu a k spravování svých záležitostí zřídit si svou zvláštní vládu. Dne 5. června v 10 hodin dopoledne vypravena zvláštní deputace protestantských stavů do hradu, aby králi věci tyto oznámila a aby spolek svůj s Čechy ospravedlnila. A při této příležitosti udál se onen památný výjev, o němž se mnoho báječných věcí vypravuje.

Praví se, že stavové hrozili Ferdinandovi, že jej jeden z nich chopil za knoflíky, že jej posýlali do kláštera, ano že prý se nalézal v patrném života nebezpečenství, z čehož jej vysvobodili Dampierrovi kyrysníci, kteří se náhodou dostali do hradu. Zatím má se věc takto: Pavel ze Starhemberka přednesl požadavky stavů a odevzdal Ferdinandovi spis jejich. Kromě pána ze Starhemberka súčastnili se pak i jiní členové deputace rozhovoru, který čím dále na býval více rázu ostrého a vášnivého, tak že místo slov uctivých a tonu mírného zvláště pan Ondřej Thonradl mluvil způsobem vyzývavým. Stavové požadovali kromě jiného od krále, aby upustil od další války proti Čechám. Ferdinand byl sám a sám, když se naň takovýmto způsobem doráželo. Nepozbyv potřebné klidnosti káral mírným způsobem přítomné pro jich spojení s Čechy, ano snažil se i prosbami odvrátit protestantů od cesty nastoupené a zjednati si pomoc jejich proti blížícímu se nepříteli. Na prosby tyto odpověděno mu neméně prudce, tak že nebylo lze předvídati, co pojde z tak trapné rozmluvy, která již přes hodinu trvala. V tom však stala se náhlá přestávka a za chvíli jednáno co nejklidněji a nejuctivěji.

Asi dva dni před tím byl král vydal rozkaz, aby k sesílení posádky vídeňské přitrhly do Vídně malé posádky z míst sousedních. Podle tohoto rozkazu přibyly do Vídně a přicválaly do hradu čtyry praporce kyrysnického pluku, jemuž později velel plukovník Dampierre, právě v tom okamžiku, když protestanti na Ferdi-

nanda nejhůře dotírali. Již před tím, nežli deputace protestantská do hradu se odebrala, trousily se všeliké pověsti po městě. Jmenovitě shromáždilo se něco tovaryšů v domě zemském a prosili deputaci pro boha, aby nešla do hradu, že tam bude zajata a odpravena, poněvadž je to věcí již napřed ujednanou. Země zaduněla, když několik set jezdců obrněných vjelo nenadále do hradu a lomoz zbraní jejich působil v tu chvíli na deputaci, která byla před tím varována, tou měrou, že jí připadalo, jako by jezdci se objevili na ochranu osoby Ferdinanda a k provedení exekuce na deputaci, kteráž z oken síně audienční dolů na jezdce mohla patřiti. A tak již někteří ustrašeně si šeptali, že je po nich veta. Smělost a vyzývavost deputace rázem pominula a co ještě mluveno, mělo ráz slušnosti a uctivosti. Za chvíli na to deputace uctivě se poroučela.

Don Baltasar de Marradas. (77.)

Ferdinand zbavil se takto pohrůžek deputace protestantské, ale proto ještě nepřestala opposice jejich a nepominulo nebezpečí od vojska Českého. I jal se sám vyjednávati s protestanty, aby se spojili s katolíky proti Thurnovi; za tu cenu nabízel se za prostředkovatele mezi nimi a katolíky a sliboval, že se přičiní, aby katolíci vyhověli jejich požadavkům; ale protestanti návrh ten zamítli.

V noci po tomto památném dni vtrhl hrabě z Thurnu do předměstí vídeňských a rozbil hlavní svůj stan nejprvé na Landstrasse a později v paláci favoritském v nynějším předměstí na Ví-

čelice. Tu hned někteří z jezdců a mušketýrů moravských napadnuvše před Novou branou při břehu dvě lodice s hejduky udeřili na ně; něco Uhrů postříleli, ostatní však jim unikli na druhou stranu Dunaje. Podle všeho byla jakási úmluva mezi Thurnem a protestanty ve Vídni; zejména se praví, že se tito zavázali zmocniti se jedné brány a nejméně hodinu udržeti ji otevřenou, aby si tady vojsko české proklestilo cestu do města. Ale když Thurn přitrhl k hradbám městským, shledalo se, že všecky brány byly zavřeny a lidem zbrojným dostatečně obsazeny; také bašty a vůbec hradby celé byly dobře střeženy. Jen Červená brána bývala časem otvírána, aby se tady přijímaly potraviny do města a aby tady lid předměstský mohl se s majetkem svým uvnitř zachrániti. Protestanti nepodnikli, co byli slíbili, nejspíše ze strachu před posádkou, která byla již dostatečně sesílena a město dobře střežila. Také snad výjev v hradě mysli jejich zastrašil.

Následujícího dne mohlo obyvatelstvo vídeňské již vlastníma očima se přesvědčit, že město sevřeno je vojskem českým. Posádka císařská stáhla se z předměstí do vnitřního města a podle současných pramenů jen Prater, za zády vojska českého, byl obsazen, což je nám nepochopitelno. Hrabě Thurn měl s sebou z hrubé střelby jen asi dvě švihovky, kteréž dal zasadit na místě příhodném a pálil z nich na hrad císařský. Kromě toho již také dne 6. června harcováno pilně mezi vojskem českým a královskými, kteří v Pratru leželi. Královští vůbec konali neustále přípravy k odporu a osvědčovali tak, že po dobrém města nevydají. Odvahy dodávala jim hlavně ta okolnost, že se neustále sesilovali. Z měšťanstva katolického utvořeny tři prapory pěchoty a dva praporce jízdy; ze studentstva sestaven sbor 400 mužů a tak posádka rozmnožována, až na konci obnášela 6000 mužů, kdežto Čechů bylo jen asi o 2000 více; neboť Thurn musel na cestě své k Vídni kolik tisíc mužů v rozličných místech posádkou zanechati.

Boj tedy započal, ale při příležitosti vyjednávalo se dále mezi stranami válčícími. Ferdinand hned při nejbližší schůzce s protestanty v ten smysl se dohodl, aby se vydali do ležení k Thurnovi a aby se ho otázali, proč přitáhl před Vídeň. Chtěl patrně vyjednáváním nabýti času, až by hrabě Buquoy k Vídni přitrhl. Protestanti však vyhledávali tak záminku k dorozumění se s Thurnem. Deputace protestantská odebrala se tedy do ležení k Thurnovi, poptávajíc se po příčině vtrhnutí jeho do Rakous. Thurn odpověděl, že vpádem tímto zbaviti chtěl Čechy hrozných svízelů válečných a vyjednati se stavy všech zemí spolek k zavedení míru všeobecného. Co protestanti dále důvěrně mluvili s Thurnem, není známo ve všech podrobnostech. Podobá se podle všeho, že důvěrně radili Thurnovi opak toho, co veřejně od něho požadovali. Slíbiliť obeslati český generální sněm a ujišťovali Thurna, že v zbrojení svém budou pokračovati, což se skutečně také dálo s velkou rázností. Po poradě s Thurnem pak požadovali protestanti od Ferdinanda, aby všemi prostředky hleděl válce přítrž učiniti, jmenovitě, aby vojsko své rozpustil. Oznámili zároveň, že zřídí mezi sebou defensí a požadovali od krále, aby ihned dal jim určitou odpověď, poněvadž hrabě z Thurnu ještě dnes chce míti rozhodnutí. Ferdinand však s rozhodnutím tímto nespěchal, nýbrž vyjednávání neustále protahoval, aby se dočkal příchodu Buquoyova. Stavové protestantští zatím pilně navštěvovali český tábor, kde bývali srdečně vítáni a brávali pak paní své s sebou, aby se pokochaly pohledem na život vojenský v poli.

Král Ferdinand zdržoval sice stavy protestantské, ale hrabě z Thurnu neustával v oblehání města Vídně, pokud síly jeho stačily. I dával střílet z husta na město jak z polních kusů tak i z mušketů, což celé dny i noci trvalo. Avšak takovéto harce nemohly donutit posádky královské, aby město vydala a od stavů protestantských nemohl se Thurn také nadíti brzké a tak vydatné podpory, aby Vídeň mohl ke vzdání se donutit. Když ho tedy došly žalostné zprávy z Čech, jmenovitě o takovém sesílení vojska Buquoyova, že Hohenlohe nebude moci mu odolati, rozhodl se, že potáhne do Čech, kde je více zapotřebí jeho přítomnosti. Čekal jen ještě na příchod uherské deputace, kteráž byla opovězena na den 10. června, poněvadž mu velice na tom záleželo, aby si zjednal přátelství a spolek s Uhrami, což se lonského roku nepodařilo.

Smýšlení v Uhrách od lonského roku velice se změnilo. Župy osvědčovaly nepřátelství své tím, že vojům pro Ferdinanda najatým pochod do Rakous zabraňovaly. A sněm sám odepřel králi svolání insurekce čili hotovosti zemské, nabízeje se prostředkovati mezi Čechy a Thurnem na jedné a Ferdinandem na druhé straně, k čemuž zvolena sedmičlenná deputace. Pravý záměr opositičních Uhrů byl ten, aby deputace v táboře Thurnově a v Praze ujednala spolek s Čechy a pak aby zjednala narovnání mezi králem a Čechy způsobem takovým, aby Čechové byli uspokojeni.

Deputaci uherskou vedl hrabě Stanislav Thurzo, rozhodný odpůrce Habsburků, který vyhledával jen vlastní zisk a který pádem Ferdinandovým nejvíce vyzískati doufal. Deputace tato dostavila se skutečně dne 10. června do tábora Thurnova a na pohled obhajovala zájmů královych. Vytýkalať Thurnovi, že krále obléhá a že mu překáží v svobodném spojení s Uhrami. Pak oznamovala, že je od sněmu ustanovena za prostředkovatele a proto se ho tázala, má-li potřebné plnomocenství k jednání o mír. Thurn odpověděl, že je splnomocněn uzavříti spolek, jenž by zahrnoval všecky stavy říše Habsburské; teprvé po uzavření tohoto spolku že se může jednati o míru, poněvadž by se ho účastniti museli veškeří stavové. K předběžnému přiměří svoloval pod tou výminkou, odtáhne-li vojsko královské z Čech a budou-li najaté sbory Ferdinandovy rozpuštěny. Deputace omlouvala stavů uherských u hraběte, praviv, že stavové neschvalují jednání katolíků, kteří na svůj vrub bez svolení sněmu odeslali králi pomoc vojenskou; ano někteří členové deputace osvědčovali se, že proti všem osobám, které prý posud „stavy evangelické za nos vodily", ještě důrazněji se zakročí nežli v Čechách shozením s oken, aby prý nikomu více škoditi nemohli a nikdo aby pak šlépějí jejich nenásledoval.

Po tomto veřejném, takořka úředním jednání, dály se důvěrné, soukromé porady hlavně mezi Thurnem a hrab. Thurzo. Tento vyzýval Thurna k vytrvalosti slibuje mu, že Uhři vším svým vlivem budou se zasazovati u krále Ferdinanda za příznivé narovnání, a kdyby se vyrovnání nestalo, že s celou svou mocí přidají se k Čechům. A slibu tomu Thurzo dostál úplně, neboť se od této doby všemožně vynasnažoval, aby se Uhry s Čechami spolčily.

Deputace uherská oznámila požadavky Thurnovy Ferdinandovi, a ač tento nechtěl a nemohl jim vyhověti, přece k tomu svolil, aby Uhři dále prostředkovali. A s tím vrátila se deputace uherská do Prešpurku.

Hned na to měl Thurn novou poradu s protestanty dolnorakouskými; sdělil jim, oč se s Uhry jednalo a dodával jim z toho chuti k dalšímu odporu. Sám také obdržel na vzájen hojných slibů. Ale přes to musel přece uznati, že každým novým dnem stává se pobyt jeho ve Vídni odvážnějším a pro Čechy nebezpečnějším. A tak se rozhodl okamžitě do Čech se návrátiti. Proto z nenadání vytrhl s vojskem svým v noci dne 14. června k Schwechatu, přepravil se tady přes Dunaj a pospíchal urychlenými pochody do Čech k Soběslavi.

Tato nezdařená výprava k Vídni měla velmi zhoubný účinek mravní a zasadila povstání Českému zrovna takovou ránu, jako by byl Thurn utrpěl rozhodnou porážku.

Bitva u Velkého Záblatí.
Rok 1619 červen.

Ještě citelnější nehoda stihla vojsko české na domácí půdě. Vojsko hraběte Buquoye bylo neustále sesilováno zvláště žoldnéři najatými až v Burgundsku a Lotrinkách. Jízda se chválila, že byla vybraná a mužná, ale v pěchotě nacházeli se dílem mladí a nezkušení holobrádkové, tak že někteří ani muskety vládnouti nemohli. Nicméně spatřovala se při nich tak slepá a nesmyslná horlivosť, že co šílení hotovi byli pro obbájení víry katolické životů svých nasaditi. Není tedy divu, že těchto mladých žoldnéřů již na cestě valně pomřelo. Hrabě z Hohenlohe zmocnil se sice na čas Zlaté stezky, po níž se braly tyto pomocné sbory z Pasova do Budějovic a odrazil jmenovité 1000 kyrysníků pluku Valdšteinova, ale pro nedostatek potravin a pro jiné nepříležitosti musel odtud ustoupiti. Armáda Buquoyova jsouc tímto způsobem neustále rozmnožována byla již tak silna, že Hohenlohe mohl s dobrým svědomím zvěstovati do Prahy direktorům, že nepříteli mnohem silnějšímu více neodolá a že tedy potřebuje vydatnou posilu, aby nemusil ustoupiti.

Direktoři nařídili tedy Mansfeldovi již koncem května do Plzně, aby srazil v jednu hromadu lid svůj roztroušený po posádkách v Plzni, v Prachaticích, ve Vimberku, ve Vodňanech, Netolicích a jinde a aby s ním přitáhl k vojsku hlavnímu. Mansfeld soustřeďuje se u Protivína povolal na ustanovené místo zejména také posádku z Netolic, kdež zůstaveno pouze 20 nemocných mušketýrů a 30 mušketýrů zdravých k hlídání města. Z Protivína pak spěchal Mansfeld, nežli se tam vojsko jeho soustředilo, do Rudolfova, do hlavního stanu hraběte z Hohenlohe, aby se tam umluvil o pochodu a o spojení s hlavní armádou. Dne 8. června vrátil se z Rudolfova do Protivína a dne 10. června ve 4 hodiny ráno dal se odtud na pochod asi se čtyřmi setninami jízdy a osmi praporci pěchoty, tak že sbor jeho čítal asi 3000 mužů. Dělo měl s sebou jediné. Dorazil až do Velkého Záblatí, východně od Vodňan v okresu Hlubockém, kdež chtěl čekati ještě na tři praporce jízdy Jindřicha Viléma hraběte ze Solmsu.

Zatím byl také vůdce královský hrabě Buquoy vytáhl z Budějovic asi s 5000 jízdy a pěchoty, na větším díle Valonů a Uhrů, k severu, aby se zmocnil Týna nad Vltavou. Jednal tak sice proti rozkazu Ferdinandovu, ale nejspíše byl přesvědčen, že tak spíše a dříve odpudí Thurna od Vídně, když se bude zdáti, že sám táhne na Prahu. Na cestě své však obdržel zprávu, a sice prý přímo od jakéhosi zvěda z tábora Mansfeldova, že tento se má spojiti s Hohenlohem a že již vojsko své stahuje. Proto najednou změnil směr cesty své k severozápadu, aby se zmocnil měst od Mansfeldských posádek opuštěných a aby na vojsko Mansfeldské udeřil dříve, nežli by se všecko v hromadu strhlo a s Hohenlohem spojilo. Sedláci z vesnic u Budějovic provedli vojsko Buquoyovo skrze lesy, tak že se dostal nenadále do Netolic, které Uhři zapálili a co lidu napadli, všecky i malé děti pošavlovali a na oheň vmetali. Buquoy uplativ jakéhosi sedláka vypravil jej na spěch k Mansfeldovi do Záblatí s tím vyřízením, že oddělení jízdy uherské přepadlo a zapálilo Netolice, ale 50 mušketýrů Mansfeldských že se uchýlilo šťastně na hřbitov, tam že Uhrům udatně odpírají a že prosí Mansfelda, aby jim poslal nějakou pomoc. Lstí touto chtěl Buquoy patrně tolik docíliti, aby Mansfeld vojsko své rozdělil a jeden jeho oddíl o sobě vyslal k Netolicům.

Hrabě Mansfeld dal se skutečně oklamati; neboť pojav s sebou 400 mušketýrů a 200 jezdců spěchal sám v čele jich, aby mušketýry své v Netolicích osvobodil. Sotva však urazil půl hodiny cesty, setkal se s nepřítelem mnohem silnějším, nežli bylo vojsko jeho. A tak vypraviv spěšného posla do Rudolfova, aby mu poslali pomoc, ustoupil po krátké půtce do Záblatí a konal honem potřebné přípravy, aby se tady opřel nepříteli. Přede vším bylo Záblatí na místech přístupných otočeno a zašancováno vozy špižními. Za hradbami těmito a za barikádami zbudovanými z dříví a z všelikého hamparátí, postavena v šik pěchota, vně pak na obou křídlech postaveno po dvou praporcích jízdy. Taktéž jediné dělo zasazeno přede vsí, aby se volně mohlo z něho střílet. Mansfeld sám nalézal se při jízdě na levém křídle.

Nepřátelé nedali na sebe dlouho čekati. Z počátku objevovaly se jen malé houfce jízdy, na které Mansfeld dával střílet z jediného děla svého. Podobalo se, jako by nepřátelé chtěli Mansfelda vylákati ven z jeho ohrady; zatím však Buquoy dal obsaditi cesty k Vodňanům a k Hluboké, aby Mansfeldští nemohli tudy uniknouti, kdyby byli poraženi. Teprvé o posledních postoupila armáda Buquoyova, chystajíc se k útoku na ves. Mansfeld vida, že by mu jediné dělo přede vsí více překáželo nežli prospělo, dal je odtáhnout do zahrady, kde se chovalo střelivo. Tu podniknut s královské strany první útok valonským kyrysnickým plukem, jejž vedl Albrecht z Valdšteina, a oddíly jízdy uherské na levé, přístupnější křídlo Mansfeldovo. Náraz byl velmi prudký a jízda Mansfeldská uvedena byla ve zmatek, ale přece tak se držela, že nepříteli dále odpírala. Zároveň obořili se uherští jezdci na pravé křídlo, které v krátké době povolilo. (Srážka jízdy vyobrazena je na str. 1233 a 1234.) Vůdce hrabě Styrum statečně sobě vedl na křídle pravém, ale unaven jsa prudkým zápasem ustoupiti chtěl se svým oddílem, což dokonalo porážku pravého křídla. Poražení jezdci prchali na všechny strany, hlavně k Písku. Zvláště jezdci Styrumovi, jenž „v loupežení bývali udatní a na sedláky hrozní, jako by čerta sníst chtěli", byli v čele prchajících. Někteří přebrodili se u Písku v noci Otavou, poněvadž je městem nechtěli pustiti, a prchali dále k Plzni; ba tvrdí se, že mnozí až do říše utekli. Hrabě Mansfeld nadarmo se vynasnažoval odrazit jízdu nepřátelskou a sraziti zbytky jízdy v jeden houf. Útěk pravého křídla působil i na levé, tak že se také dalo na útěk, který se stal tím zhoubnější, že pěchota ve vsi nerozeznávajíc vlastních jezdců silně po nich střílela a více prý nežli nepřítel jich zahubila. Kdo zůstali na živě, prchali, kam se jim událo; nejvíce směrem k Hluboké; při Mansfeldovi zbylo tak jen 15 jezdců. Ustupuje s nimi ke vsi, nadarmo se snažil proniknouti k pěchotě své. I hledaje místo přístupné vrazil na oddíl jízdy nepřátelské, před nímž musel couvnouti do jakési zahrady za vsí, kam se byla už také část pěchoty jeho uchýlila.

Za tohoto boje dostal se nepřátelský hejtman Mérode s lidem svým k samé vsi na dolejším konci, kde beze všeho odporu mohl ves na několika místech zapáliti. Tohoto dne panovalo nesmírné vedro a tak požár, jemuž nikdo nebránil, šířil se úžasnou rychlostí od stavení k stavením došky krytým a po barikádách z vozů, suchého dříví a chrastí zdělaných, a netrvalo dlouho, hrozil zasáhnouti i místo, kde bylo střelivo nahromaděno. Již chvíli před tím zapálilo se něco střeliva, když se vojínům prach a kulky rozdávaly, kterýmžto výbuchem mnoho vojáků bylo poraněno a popáleno: a nyní stával se žár nesnesitelným a hrozil všeobecnou záhubou, kdyby se vzňalo všecko střelivo; a tak žoldnéři nemohouce více vydržeti na svých stanovištích,

jali se v největším kvapu a zmatku opouštěti ves, tu přes barikády přelézajíce, tu zase podlízajíce pod vozy, jak kdo mohl kde nalézti příležitost. Tři prapory pěchoty dali se cestou k Protivínu, hodlajíce dosáhnouti lesa, kde by ovšem byly bezpečny proti jízdě nepřátelské. Ale že jízda nepřátelská objevila se na blízku, položili se v ouvoze nedaleko vsi, kdež se mohli lépe brániti. Ale s boků udeřili na ně dva praporce Uhrů a se zadu praporec Valonů, tak že je rozprášili a pak bez milosrdenství mezi nimi řádili. Zvláště Uhři nikoho neživili, nešetříce ani žen a dětí bezbranných, které s vojskem českým prchaly. Praví se, že zde 17 dětí a 18 žen dílem postříleli, dílem na kusy roztínali a do ohně vmetali.

Lepší štěstí potkalo ostatních pět praporů pěchoty Mansfeldské. Byli také sice napadeny od jízdy královské, ale ubránili se jí tak dlouho, dokud se nedostali do jakési otýněné zahrady za Záblatím. I tady počal plot již hořeti, ale Mansfeldští jej vodou v zahradě nalezenou uhasili a ještě lépe se ohradili, tak že jízda královská neměla k nim žádného přístupu. Hrabě z Mansfeldu nalézal se při tomto oddělení, ale když viděl, že by se v zahradě neudržel proti přesile nepřátelské, dal se rychle na útěk k Protivínu, provázen jsa jen asi 15 jezdci vybranými. Valoni a Uhři pustili se za ním v skok a neustáli, dokud někteří z nich dvakráte ho nedohonili. Než na tuto hrstku Mansfeld se svými se obořil a něco nepřátel porubavše zase dále pádili, až nepříteli zmizeli s očí. V dvojí této šarvátce padlo osm průvodců Mansfeldových, tak že večerem jen se sedmi dorazil k hradbám Týna nad Vltavou, kdež bylo posádkou oddělení české zemské hotovosti. Zde upadl pouhým nedorozuměním u veliké nebezpečenství. Lid zbrojný, jenž střežil bránu a hradby, vida ozbrojené jezdce, domníval se, že jsou to nepřátelé a počal na ně prudce páliti, tak že jim kulky kolem samých uší fičely. Než strážci dostali ještě v čas vyrozumění, kdo se hlásí o přístup do města a tak Mansfelda pustili bez další závady. Z Týna vydal se Mansfeld dále do Písku.

Pěchota Mansfeldská, kteráž se v zahradě utábořila, napadena byla uherskou jízdou, vedenou Dampierrem, kterou však krvavě odrazila. Královští vidouce, že by tímto způsobem zahradu neopanovali, jali se Mansfeldských jen ze vzdálí pozorovati. Pouze jedno oddělení jízdy padlo kdesi blízko zahrady na víno a bez okolků se pustilo do této vzácné kořisti. Mansfeldští zaměřili střelbu svou v ta místa a mnohého z královských vypravili na onen svět, nežli se pijáci rozprchli. Tak stály věci až do šesté hodiny odpolední; ale potom důstojníci nadarmo se vynasnažovali přiměti vojsko k dalšímu odporu. Žoldnéři vidouce, že jim pomoc odnikud nepřichází, byli přesvědčeni, že by zde museli zahynouti hlady, nebo že by porubáni byli od jezdců a pěchoty královské, kdyby vytáhli do pole širého. A tak vypravili hlasatele k Buquoyovi s nabídnutím, že se vzdají dobrovolně, budou-li puštěni na svobodu. Buquoy na tuto zprávu vydal se sám k zahradě, provázen jsa Dampierrem, Valdšteinem a knížetem Sasko-Lauenburským. Po krátkém vyjednávání Mansfeldští se vzdali s tou výminkou, že bude životu jejich šetřeno a že puštěn bude na svobodu každý, kdo se vyplatí žoldem měsíčním nebo za koho bude žold zapraven. Avšak jen asi 130 osob dostalo se tímto způsobem na svobodu; ostatní přemlouváni, aby vstoupili do vojska královského, což také větší část učinila. Ty pak, kteří praporům svým ostali věrni, stihl krutý osud. Byliť v Budějovicích a v Krumlově vmetáni do smrdutých vězení, ano i katem jim hrozeno, tak že chtíce nechtíce museli vstoupiti do pluku saského a fuggerovského.

Tímto způsobem zničil Buquoy sbor Mansfeldův 3000 mužů silný; 1200 mužů prý padlo, 1300 mužů zajato a ostatní rozprášeni. Z královských prý zahynulo 500 mužů. Z 300 špižních vozů dostala se velká většina do rukou královským; podivným způsobem vyvázl Uhrům z rukou komorní vůz Mansfeldův s polním kazatelem, s komorníkem nad stříbrem, s písařem kuchyňským; bylo prý na něm peněz a klenotů hraběcích dobře za 30.000 zlatých s registry vojenskými. Vůz tento s jinými ujel přes Vodňany a Protivín do Písku. Cena ostatních věcí hraběcích, které nepříteli padly do rukou, páčila se na 100.000 zl. Kromě toho nepřátelé ukořistili 1 dělo a 11 praporů. Největší kořist dostala se, jako vždycky, Uhrům, kteří v oloupování nepřítele byli nejhbitějšími a bezcitnými. S touto kořistí vrátil se Buquoy hned do Budějovic, kde byl slavně uvítán.

O bitvě u Záblatí bylo mnoho vypravováno v Praze a jinde. Hlavní vina porážky svalována ovšem na Mansfelda, že se pustil do boje s nepřítelem mnohem silnějším, ale také obviňováni Hohenlohe a Fels, že Mansfeldovi nepřispěli na pomoc. Jisto je, že Mansfeld Hohenloha žádal za pomoc, poněvadž předvídal, že by se na cestě k Netolicům setkati mohl s nepřítelem. Ale pomoci této se mu nedostalo. Praví se, že Oldřichovi Vchynskému, který sloužil pod Felsem a

Mansfeldovi chtěl na pomoc táhnouti, bylo zabráněno, aby tak nečinil. Ano tvrdí se, že Hohenlohe a Fels dokonce rádi byli porážce Mansfelda, poněvadž se obávali soupeřství tohoto ctižádostivého dobrodruha.

Nové úspěchy vojska královského.

Rok 1619 červen — červenec.

Direktoři zvěděvše o této porážce, rozeslali dne 15. června zvláštní patenty po celém království, jimiž snažili se namluviti lidu, že porážka u Záblatí nemá takového významu, jaký se jí připisuje a že v té bitvě padlo s obojí strany nemálo lidu. Jako na uchlácholení oznamováno zároveň, že nařízeno hraběti z Thurnu, aby alespoň s částí lidu svého do Čech přitrhl a země proti nepříteli hájiti pomáhal. Zároveň napomenuti tímto patentem všichni stavové, poněvadž nepřítel čím dále více se sílí, aby nyní každý zachoval se podle posledního snesení o hotovosti zemské a aby jízdný a pěší lid svůj na místa ustanovená dodali. Než co pak prospělo klamati národ o pravém stavu věcí, když vojsko, které vyvázlo z bitvy, hroznou a úplnou porážku rozhlašovalo, a když sám Mansfeld a několik jeho průvodčí kvapným svým útěkem do tak veliké vzdálenosti porážku potvrzovali a vlastními slovy doličovali? Připouštíme, že porážkou jediného sboru 3000 mužů nebyla válka rozhodnuta, neboť tento sbor mohl býti jiným vojskem nahražen: ale v ohledu mravním a strategickém měla porážka účinky veliké a pronikavé. Buquoy zbavil se tak na severu a severozápadě odpůrce podnikavého a nebezpečného a krajiny v těch stranách otevřeny nyní dokořán jeho dobývavosti. A nemusel-li Buquoy míti se více na pozoru v tyto strany, mohl se nyní s celou svou silou vrhnouti na pozorovací sbory Hohenlohovy. Osud obležení Budějovic byl tedy rozhodnut bitvou u Záblatí. A pakli direktoři již do této chvíle zápasiti museli s mnohými nesnázemi a překážkami v sbírání vojska a vyživování jeho, rozpaky jejich museli se jen rozmnožiti, když bylo potřebí nových peněz na doplnění zbrojných sil, když zjevní a tajní odpůrci povstání porážkou vojska stavovského nabyli nové odvahy a když liknaví a malomyslní v malomyslnosti své byli ještě více utvrzeni. A kromě toho nekázeň ve vojště českém novou touto porážkou nabyla nového spojence a nové posily.

Buquoy skutečně po návratu svém od Záblatí chystal útok na český tábor v Rudolfově. Než hrabě z Hohenlohe byl v čas zpraven, že Buquoy hodlá dne 15. června napadnouti Rudolfov a kdyby vojsko české porazil, táhnouti přímo ku Praze. Hohenlohe tedy uvažuje, že nepřítel má velikou přesilu, že sbor Mansfeldův je poražen a že armáda česká v Rudolfově vzdálena je příliš daleko jak od Prahy tak od vojska Thurnova: rozhodl se okamžitě vytrhnouti s vojskem svým asi 8000 mužů silným, což ustanoveno na den 15. června. V noci vypraveny napřed vozy špižné a střelivo, načež ranním jitrem dalo se vojsko k bitvě sešikované na pochod k Třeboni. Odchod tento však stal se za výjevů, které svědčily o hrozné schátralosti vojska. Vyhladovělí vojáci přepadali totiž markytány a plenili zásoby jejich. Odchod dál se kromě toho s takovým chvatem, že ani všecka zavazadla nemohla býti odvezena. Proto ničena, aby se nedostala nepříteli za kořist a tábor zapálen, aby nepadl nepříteli do rukou. Jak odůvodněný byl tento kvap, hnedle se ukázalo; neboť sotva vojsko české odtáhlo na půl míle, přihrnuli se nepřátelé do leženi a jali se sbírati, co nebylo ještě zničeno a ohněm stráveno. Jmenovitě nalezli královští ještě hojnost vína, piva, chleba i jiných potrav. Co lidu zastiženo v městě Rudolfově, ti všichni vesměs bez milosti postříleni a pošavlováni a mezi jinými i jeden kazatel evangelický s manželkou a s šesti dětmi rozsekán, a městečko vypáleno, tak že v něm shořely stany markraběte Krňovského a mnoho jiné kořisti, poněvadž pro prudkost ohně mnoho vzácných věcí nemohlo býti dosti rychle odneseno.

Část vojska Buquoyova vypravena hned také k stíhání nepřítele. Ale Oldřich Vchynský obrátiv se nenadále se svou jízdou na harcovníky Buquoyovy, udeřil na ně tak zmužile, že jich 70 porubal a ostatní na útěk zahnal. Zatím vojsko české dostalo se do krajiny lesnaté a tak Buquoy nechtěje se vydávati v nebezpečenství, ustál od dalšího stíhání. Vojsko české táhlo pak dále do Třeboně a odtud nejspíše k severu přes Lomnici a Veselí k Soběslavi, kamž dne 17. června dorazilo a Thurna zde očekávalo.

Porážkou hraběte Mansfelda a ustoupením vojska českého z Rudolfova celé jihozápadní Čechy vydány na pospasy loupeživosti a hrabivosti vojska královského. I nastalo odtud hrozné plenění kraje Prachenského a Bechyňského, tak že jen z panství Rožmberského a z panství Malovců přihnáno v ty dny do Budějovic 3000 kusů dobytka většího i menšího. Dobytek ten prodáván ovšem za fatku, a sice kráva za 8 až 10, vůl za 34 a ovce za 2 groše míšenské.

První takováto loupežná výprava podniknuta proti hradu Hluboké. Hrad tento byl dosti pevný a touto dobou střežila jej posádka 30 mušketýrů. Jelikož byl považován za bezpečné útočiště, šlechta okolní svezla sem všecky své vzácné a drahocenné věci, tak že se tam nalézaly nesmírné haldy všelikých věcí. Buquoy ještě dne 15. června večer vyslal k Hluboké 100 mužů s 2 děly, aby ten hrad obsadili. Když oddělení toto přitrhlo ke hradu, žádal majitel jeho pan Malovec dvoudenní příměří, ovšem s tím úmyslem, aby zachránil věci nejdrahocennější, jelikož na obranu nebylo ani pomyšlení proti přesile nepřátelské. Když to bylo odepřeno, posádka unikla v noci ze dne 16. na 17. června, načež hrad se vším všudy upadl do rukou nepřítele. Zlata, stříbra, klenotů a jiných drahocenných věcí nalezeno zde tolik, že kořist tato páčena na 300.000 tolarů. Celé tři dni věci tyto odváženy do Budějovic.

Příštího dne udeřilo jedno silnější oddělení jízdy uherské na hrad a město Rožmberk v jižních Čechách, kam také z dalekého okolí svezeny byly všelijaké drahocenné věci. Jmenovitě utekli se tam venkované z okolí i se svým dobytkem. Rožmberk hájen byl posádkou přes 400 mužů silnou, která Uhrům velmi udatně odporovala. Než přesile uherské nemohli odolati a byli do jednoho porubáni. Kořist, která zde Uhrům padla do rukou, byla nesmírná, záležejíc nejen v drahocenných věcech, penězích a jiném zboží, nýbrž hlavně také v dobytku. Cena všeho toho páčena na jeden milion. Potom prodáván dobytek v ležení královském za babku, jelikož ho bylo v Rožmberku 3000 kusů ukořistěno. Jízda uherská projížděla takřka celý kraj Budějovický a Prachenský, plenic krajiny až k Plzni a ke Karlštejnu.

Buquoy se stavěl, jako by chtěl Čechům ku Praze nadejíti, neboť se dal k Týnu nad Vltavou a zmocniv se toho místa táhl k Táboru. Kdesi v těch stranách napadla jízda česká dne 20. června jezdce uherské, kteří doprovázeli ritmistra Vratislava. Část jich pobila a ostatní přivedla zajaté do ležení k Soběslavi. Téhož dne plukovník Vchynský napadl předvoj královské armády u Tábora a poraziv jej přes 300 mužů nepříteli zahubil. Z lidu svého ztratil prý jen jednu osobu rytířskou a dva prosté vojáky.

Hrabě Buquoy zastavil se najednou na vítězném svém pochodu a nepostoupil dále ani k Táboru ani s pominutím vojska Hohenlohova přímo ku Praze. A příčina toho byla ta, že obdržel již zprávu z Vídně, kterak Thurn upustiv od obležení toho města táhne do Čech, aby se tam spojil s vojskem hr. z Hohenlohe. A toho se Buquoy co vůdce opatrný přece nesměl a nemohl odvážiti, aby táhl na Prahu a za zády si ponechal silnější spojené vojsko české, které by spojení jeho s Vídní a s Bavorskem přerušilo a pak jej v Čechách sevříti a zničiti mohlo. A proto přede vším chtěl si zabezpečit spojení s Rakousy a s Vídní dobytím míst, které spojení to ohrožovaly a pak teprvé postupovati k severu, podmaňovati města a místa pevná a válčiti s vojskem českým.

Vrátiv se tedy do Budějovic vypravil se nejprvé proti Novým Hradům a sice prý se 17.000 muži jízdy a pěchoty a s 2 děly. Nové Hrady leží při hranici rakouské a ovládaly tehdáž důležitou silnici. Náležely pánům ze Švamberka a velitelem posádky asi 300 mužů silné byl pan Slavata. Dne 25. června dal Buquoy po trubači vyzvati velitele posádky, aby se vzdal, ale ten odpověděl, že místa toho nevydá, dokud nebude mocí donucen. Na povel hnali Valoni útokem na hrad, ale odraženi krvavě se ztrátou 80 mužů mrtvých a 200 raněných. V noci však Uhři naházeli do příkopů sudů a všelikého hamparátí takové množství, že příkopy tím vyplnili a pak dobře útokem hnáti mohli. Velitel posádky vida, že by tak ohromné přesile neodolal a že by pak nejen posádka, nýbrž veškero obyvatelstvo mohlo býti pobito a město vydrancováno a vypáleno, jal se vyjednávati s nepřítelem a docílil tolik, že povolen posádce, když by se dobrovolně vzdala, svobodný odchod, s ranci na zádech, v nichž by každý vojín odnésti mohl, co by se mu hodilo a líbilo a pak s vrchní i poboční zbraní. Jen praporečník, ač se toho nikdo nenadál, musel svůj prapor nepříteli odvésti. Nepříteli padla zde hojná kořist do rukou. Ukořistilť kromě jiného přes 4000 korců ovsa a přes 10.000 korců jiného obilí. Odtud obrátilo se vojsko královské proti Vitorazi, která taktéž měla českou posádku, a města toho dobylo a je opanovalo. A tak se stalo i s některými jinými místy, která posud Čechové drželi. Tím způsobem měl Buquoy záda pojištěna a spojení s Rakousy a Vídní zabezpečené.

Na to vojsko královské postoupilo k severu. Ve vojště českém polapili některé vojáky Buquoyovy a vyzvěděli od nich, že mají poručeno, aby veliký rybník Rožmberský u Třeboně prokopali. Mělo se tak státi k tomu účelu, aby zatopena byla armáda česká u Soběslavě a aby také Praze způsobena byla škoda. Nelze pochybovati podle toho, že již tehdáž rozšířena byla po Čechách pověst, kterak by větší část

Prahy musela býti zatopena, kdyby se strhal rybník Rožmberský. Než velitelé čeští opatřili místo, kde se takovéto prokopání mělo státi, silnou stráží, tak že královští zámyslu svého nemohli provésti. Nepřítel osvědčil přítomnost svou zejména dne 29. června, kteréhož dne městečko Veselí, několik dní před tím vypleněné, úplně pobořil. Podobným způsobem naloženo i s některými jinými místy. Avšak dále postoupiti Buquoy sobě netroufal, jmenovitě vzdáti se musel úmyslu udeřit na Třeboň, jelikož Thurn strávív 14 dní na pochodu dorazil dne 29. června do Jindřichova Hradce. Hohenlohe vrátil se od Soběslavě a dne 30. června spojila se obě vojska česká a vůdci rozbili hlavní stan dne 2. července v Lomnici. Spojená armáda česká čítala nyní podle úředních výkazů 24.800 mužů.

Hrabě Buquoy ustoupil tedy znovu k Budějovicům a vydal se hned na to do Vídně, aby se uradil s Ferdinandem o dalším válčení. Dne 7. a 8. července ujednáno tam, aby se nejen shánělv všemožným způsobem posily zbrojné, nýbrž aby se rozšířilo také dějiště válečné. Ustanoveno také, aby Dampierre s oddělením vojska vtrhl na Moravu a tam učinil přítrž zbrojení stavovskému; za důvod k tomuto podniku udáváno také, že Čechové budou muset vojsko své rozděliti a značným oddílem Moravy hájiti. Do té doby však, nežli Buquoy z Vídně se vrátil, vojsko královské každé bitvě a větší srážce opatrně se vyhýbalo a jen výpravami do krajin ještě nepopleněných čas sobě ukracovalo. Oddělení jízdy odvážilo se až do Benešova, jen pět mil od Prahy vzdáleného a způsobilo tak nový poplach v hlavním městě.

Podle plánu, který byl ve Vídni ujednán, vypravil se Dampierre skutečně s částí vojska na Moravu. Vojsko královské bylo však přece ještě tak silné, že Buquoy hodlal s ním podniknouti nové výboje, jakmile se z Vídně vrátil. Ale z nenadání vzbouřili se Uherští žoldnéři v jeho vojště a plán tento zmařili. Uherští jezdci nebyli sice žádavými zbabělci a vykonali posud vojsku královskému nesmírně platné služby, ale loupeživost a hrabivost šla jim nad přísahu a nad povinnost vojenskou; tak že tedy nabytí kořisti považovali za účel hlavní a poražení nepřítele za úkol vedlejší. Jakmile si tedy nahromadili tolik cenných věcí, že je mohli sotva odvézti, počali se vzpírati a nedbali rozkazů o dalším válčení. Buquoy dal proto popraviti tři důstojníky z vojska uherského. Ale tím nalil oleje do ohně. Uhři jako na dané znamení všickni se vzbouřili a 2000 jezdců okamžitě i se vší kořistí odjelo do Uher. Jen 500 jezdců uherských, kteří nebyli při tomto hlavním voji a teprvé později za krajany svými se chtěli pustiti, bylo od ostatního vojska obklopeno a skoro vesměs porubáno. Královští odňali při tom Uhrům za 300 000 zlatých kořisti. Buquoy byl tím seslaben tou měrou, že do konce července mohl se odvážiti jen k menším nerozhodným nájezdům, které se mu pravidelně dosti dobře dařily, jelikož vojsko české pod neschopnými vůdci svými zabrániti toho nedovedlo.

Bitva u Vistenic.

Rok 1619 červenec — srpen.

Moravané vidouce, kterak vojsko královské v Čechách řádí, pomýšleli v čas na sebrání nové moci zbrojné, aby se mohli brániti, kdyby nepřítel také na Moravu se obrátil. Nařídili tedy veřejnou hotovost jízdy zemské a desatého člověka pěšího. Opatření toto stalo se zrovna v čas, neboť právě tou dobou obdržel Dampierre rozkaz, aby se vypravil na Moravu. Nemoha táhnouti přímo na východ, musel se vydati napřed do Rakous, kde u Recu soustřeďoval výbojnou svou armádu. Pravilo se, že má sbor přes 8000 mužů silný; byloť v něm 1300 německých a 1500 uherských jezdců, něco jízdných hejduků a přes 4000 mužů pěchoty. Také vezl s sebou tři děla.

Na Moravě utuchla zatím původní horlivost k boji s Ferdinandem, jaká se byla v dubnu jevila. Na jedné straně kardinál z Dietrichšteina a Karel z Žerotína, jenž byli vazby své sproštěni, nepřestávali soukromí působiti ve prospěch Ferdinanda. Na druhé straně počalo mizeti nadšení a dostavovala se chladnější rozvaha od té doby, co útok na Vídeň se nezdařil a co Buquoy v Čechách počal půdy nabývati. A za takovéhoto myslí naladění došla v červenci do Brna zpráva, že Dampierre odděliv se od Buquoye, připravuje se k tažení na Moravu. Direktoři moravští vypravili tedy do Prahy rychlé posly s psaním ze dne 22. července, kterým oznamovali, že Dampierre hodlá s 10.000 branného lidu do Moravy vpadnouti, města Brna a hradu Špilberku se zmocniti. I žádali za pomoc válečnou, neboť kdyby se jim pomoci té nedostalo, že by se museli nepříteli podrobiti.

Psaní toto vzbudilo v Praze nejen podivení, nýbrž přímo nevoli, jelikož Morava válkou posud ničeho neutrpěla a již na pouhou zprávu, že jí hrozí vpád Dampierrův, na podrobení se pomýšlí. A tak dána poslu moravskému již při-

štího dne (26. července) odpověď dosti důtklivá toho smyslu, že Moravané na pouhou zprávu o útoku nepřátelském přespříliš se lekají, neboť že mají v zemi své sbor 6000 mužů, který byli Čechům na čas zapůjčili, a také něco lidu českého; a kromě toho že se jim brzy pošle na pomoc vojsko slezské a uherské. Kdyby pak přišlo k nejhoršímu, že stavové čeští přitáhnou jim na pomoc. K tomu doložili, že by Moravané hanbu a potupu na sebe uvalili, kdyby se dobrovolně poddali a že by se sami o práva a svobody své připravili.

Moravané skutečně nebyli statečnějšími a odhodlanějšími, nežli se jevili v listě svém k českým direktorům. Pomýšleli do opravdy na smírné dohodnutí se zástupcem Ferdinandovým v Rakousích, s arciknížetem Leopoldem, ačkoliv hotovosť zemskou byli svolali. Arcikníže byl

Vjezd krále Bedřicha Falckého do Prahy. (78.)

ustanovil zvláštní komisaře, kteří by vojsko Dampierrovo na Moravu provázeli. K hodnosti této vyhlídnuti: Zdeněk Žampach z Potenšteina na Hodoníně, Adam Lev Licek z Risenburku na hradě Pernšteině, komorníci krále Ferdinanda, kterýmž poručeno zvláštním dekretem z Vídně dne 17. července, aby se nikomu nedála žádná škoda a žádné ublížení, kdo jsou věrnými poddanými krále a z panství okolních aby byla dodávána vojsku špíže a píce beze všeho obtěžování obyvatelstva. Direktoři moravští psali naproti tomu dne 23. července arciknížeti Leopoldovi po panu Karlovi z Žerotína, kterého požádali za prostředkování, žádajíce jej, aby vojsko královské nebylo na Moravu posýláno, neboť Moravané že jsou věrnými krále poddanými, a že tedy neznají příčin, proč by vojsko mělo nepřátelským způsobem do země jejich vpadnouti

a ji hubiti. Arcikníže odpověděl bez prodlení, že Moravané nenáležitě správu země ujali, že bez vědomí a vůle markraběte svého s povstalými Čechy zvláštní konfederací čili spolek uzavřeli, lid moravský s vojskem českým spojili a proti Vídni nepřátelsky je vypravili, nyní že znovu větší díl toho lidu proti králi do Čech vypravili a hotovost zemskou svolali. Než, jelikož arcikníže nepochybuje, že je drahně osob nejen mezi stavy nýbrž i mezi direktory nevinných, proto že žádnému nestane se ublížení, kdo se ohlásí, že je věrným poddaným a ohlášení své skutkem dokáže; ale kdo tak neučiní a vojsku budou dále odporovati, ty že Dampierre má k náležitému poslušenství přivésti. Arcikníže nařídil také hejtmanu zemskému, aby svolal sjezd stavů moravských a projevil přání, aby se dostavila k němu deputace stavů moravských k smírnému vyjednávání. Ale k sjezdu nedošlo a deputace stavovská nebyla také vypravena k Leopoldovi, jelikož hned potom zbraně hlavní slovo vedly.

Moravané totiž vidouce, že u Leopolda nelze nadíti se milosti ani prostřednictvím pana Karla z Žerotína, kterýž za tou příčinou meškal ve Vídni, jali se rozmnožovati a soustřeďovati sbor pomocný pod Bedřichem z Tiefenbachu, jejž byli dne 22. července z Čech povolali a strojili se vůbec k vydatnému odporu. Do opevněných míst, jichž byl nemalý počet, položeny posádky a sbor nejlepšího vojska pod Tiefenbachem ustanoven pro válčení s nepřítelem v otevřeném poli. Tiefenbach velel armádě asi 4000 mužů, maje asi 2700 pěšáků a asi 1200 jezdců.

Hrabě Dampierre vpadl na Moravu u Recu proti Znojmu a všecko všudy, kudy táhl, hubil mečem, ohněm a zajímáním až k Mikulovu a Vistonicům, tak že prý by ani Turci a Tataři nemohli nelidštěji a ukrutněji nakládati s obyvateli a majetkem jejich. Obyvatelé nuceni nemilosrdným mučením, aby udali, kde mají věci své ukryté. Zejmena zmocnil se Dampierre Jaroslavic (Joslowitz), Mačkovic, Vlasatic (Wostic), Miroslavi (Mislitz) a jiných menších osad a zámků. Moravané sebrali a položili se u Mikulova a obsadili pro lepší svou obranu hrad Plumlov, Tovačov a Meziříč, kterážto místa náležela pánům katolickým. Nejprvé opřeli se Moravané královským v Mikulově, kdež odrazili útok nepřátel a velkou ztrátu jim způsobili. Ale vidouce, že by se zde neubránili proti přesile nepřátelské, pomalu ustupovali k Vistonicům, kamž se před nepřítelem šťastně dostali, městečko to lidem svým dobře obsadili a také děla svá na příhodných místech postavili. Zatím dověděli se stavové moravští, že na zámku Židlochovickém, jenž náležel plukovníku Albrechtovi z Valdšteina, chová se na hotovosti zbraní pro jeden pluk pěchoty, několik kusů střelby a Dampierre že si má zásoby tyto vyzdvihnouti. I vypravili tam své komisaře a dali zásoby ty dopraviti na místo bezpečné.

Dampierre stopuje Moravany udeřil dne 5. srpna na Vistonice a zapáliv městečko, hlavně ohněm donutil obhájce k ústupu. Pan z Tiefenbachu strhl za sebou most přes Dyji; než královští nalezli si brod asi 300 kroků od mostu a počali se zde na druhý břeh přepravovati. V předu nalézala se jízda královská. Praví se, že tato nečekajíc až by se také všecka pěchota přepravila na druhý břeh, udeřila na pěchotu moravskou, která se prudkým útokem počala již kolísati v řadách svých. Jízda moravská však ještě v čas obořila se na královské, načež nastala tuhá bitva na jakýchsi lukách. Královští musili ustoupiti. Nadarmo pokusili se ještě třikráte o útok: byli pokaždé odraženi a musili konečně ustupovati. Zatím však dostavila se posila královským a jezdci postavili se na odpor. Nastala vřava a divadlo neobyčejné, neboť přítel smísil se s nepřítelem a místo v řadách vojsko v kotoučích sem tam se potácelo. Bylo to v širém poli a dým a prach zahaloval vojsko tou měrou, že bylo ztěží přítele od nepřítele rozeznati. Rozhodnutí způsobila, jak se zdá, válečná lest Tiefenbachova. Poručil totiž jízdě své ustupovati k jakémusi háji, kdež ukryl několik set svých mušketýrů v záloze. Když pak sem nepřátelé přitrhli, mušketýři nenadále na ně vyrazili a mnoho jich pobili. A tak udatností a lstí Moravanů královští byli neustále tísněni, tak že konečně po boji pětihodinném o šesté hodině počali kvapně ustupovati přes řeku Dyji k Dunajovicům. (Tento výjev představen je na našem vyobrazení str. 1265 a 1266.) Muozí za tohoto zmatku a v této tísni nemohli najíti brodu a tak v řece Dyji nemálo jich zahynulo. Postrach a porážka ve vojště královském tak účinkovaly, že Dampierre ustoupiv k jihozápadu do Dunajovic, asi míli od bojiště, vzdáti se musil prozatím nového útoku.

Ztráta Moravanů udává se na 300 mužů; raněných bylo ovšem více. Z lidí vzácnějších a z vůdců nikdo nezahynul. Sám Dampierre později uznal, že Moravané v této bitvě velmi statečně sobě vedli; pravilť o lidu Moravském, že jako čerti sobě počínali a na vojáky jeho doráželi, čehož se mu ještě nikdy nepřihodilo. Někteří chtějí tomu, že by byli Moravané málem samého Dampierra zajali, že prý jen stěží

v čas z bitvy ujel. Naproti tomu byla ztráta na straně královské velmi citelná. Z nepřátel zůstalo prý na bojišti 2500 vojáků, mezi nimi nemálo udatných rytířů a vůdců. Poraněných odvezeno z bojiště na 85 vozích. Vítězové ukořistili tři nebo čtyry praporce jízdecké a jeden prapor pěší a množství jiné znamenité kořisti, zejmena nemálo kalichů a jiného roucha a klenotů kostelních, které byli královští před tím v rozličných kostelích a klášteřích pobrali. Největší škodu a pohromu vzala v bitvě jízda Valdšteinova a Liechtenšteinova.

Moravané zvítězili, ale ztráty jejich a vysílení kázaly, aby se upustilo od pronásledování nepřítele, vždy ještě mnohem silnějšího. A tak Bedřich z Tiefenbachu ustoupil přes Pouzdrany k Židlochovicům, vyhledávaje novou příležitost, kterak by zasadil novou ránu armádě Dampierrově.

Zpráva o vítězství u Vistonic rozlétla se bleskem po Čechách a po Moravě, zvláště že direktoři v obou zemích dostatečně se postarali, aby se tato zvěst roznesla. Po tolikerém sklamání byla z toho radost nemalá. Všady slouženy služby boží na poděkování za toto vítězství a mysly lidu nemálo se povznesly.

Pán z Tiefenbachu vítězstvím u Vistonic nabyl nemalé odvahy. Direktoři moravští najali s povolením stavů hornorakouských do svých služeb plukovníka Sallerna s 1800 mužů pěchoty a 200 jezdci, kteří však za bitvy u Vistonic byli ještě na pochodě. Za tři dni po této bitvě Sallern dorazil k Tiefenbachovi, načež tento vytáhl sám proti Dampierrovi, s nímž dne 16. srpna svedl u Mikulova druhou bitvu. V té padlo císařských 1200 a něco jich zjímáno, kdežto Moravané jen 400 mužů ztratili. Vojsko královské bylo znovu poraženo a sám Dampierre byl poraněn, tak že se rozšířila pověst, že na bojišti zahynul.

Dampierre po této porážce znovu před vojskem moravským ustoupiv, odebral se do Vídně, aby si tam vymohl novou pomoc. Pán z Tiefenbachu, ačkoli vojskem rakouským značně byl sesílen, psal nicméně hraběti z Thurnu, žádaje důtklivě za posilu, poněvadž ho došla zpráva, že Dampierrova armáda má býti značným sborem rozmnožena.

Smutné poměry ve vojště českém.

Rok 1619 červen — srpen.

Čtenáři naši budou se zajisté diviti, že nepatrný sbor pana z Tiefenbachu mohl na Moravě dobýti dvojího vítězství nad Dampierrem, kdežto v Čechách nepřítel čím dále více půdy dobýval i tehdy, když Thurn z Rakous se vrátil a když vojsko české armádu císařskou počtem převyšovalo. Příčina toho ležela ovšem přede vším v neschopnosti velitelů, ale velkou vinu toho nesly také nepořádky ve vojště, velká jeho schátralost a nedostatek potřebného zásobování, hlavně pak *nekázeň*, o které jsme se již jednou byli zmínili a která se množila, když vojsku nedostávalo se špíže a když se mu žold neustále zadržoval.

Vojsko české neustalo naléhati na své důstojníky a velitele, aby mu byl žold zaplacen; když to nešlo po dobrém, hrozilo a vzpíralo se svým velitelům. Přes to však za celý měsíc duben a květen nebylo posláno do tábora českého ani krejcaru žoldu. Nekázeň následkem toho zmáhala se strašným způsobem. Hodnověrní svědci vypravují, že někteří vojáci chodili částečně nazí; tak sešel oděv jejich posavadním trmácením. Není tedy divu, že Hohenlohe s takovýmto vojskem nemohl se udržeti v Rudolfově a že musel pomýšleti na ústup, jakmile zvěděl, že Buquoy po vítězství u Záblatí a po rozprášení sboru Mansfeldova chystá útok na tábor český. A jen sešlostí a nekázní vojska dá se vysvětliti, že vojáci přepadali markytány a sami tábor český plenili, když byl dán rozkaz k ústupu z tábora u Rudolfova dne 15. června.

Kromě neschopnosti vůdců poměry tyto zaviněny byly hlavně nedostatkem peněz, jelikož daně roku 1618 povolené by byly nestačily na placení žoldu, i kdyby se byly vesměs sešly a kdyby se byly jen na žold vojákům obracely. Ale daní se scházela jen skrovná část a z těch byly zapravovány bližší, nutnější potřeby. Hned z počátku povstání, jak jsme viděli, prostředky peněžní nedostačovaly, od května však nebylo žádných peněz více. Koncem ledna 1619 obnášely nedoplatky žoldu důstojníkům a vojákům 492.408 zl. a každého měsíce přirůstala suma ta o 210.000 zl., neboť kolik měsíců nedalo se vojákům na starý ani na nový žold ani baléře. V ohledu tom nepomohly ani nejdůtklivější stížnosti a nejostřejší pohrůžky, které docházely do Prahy od května z tábora v Rudolfově. Dokud to šlo, pomáhali si vojáci loupením a rekvisicemi, ale když krajiny byly vyssáty a když nebylo co loupiti, zastavovali zbraně své markytánům, aby obdrželi potřebné potraviny. Viděti bylo setniny jízdecké, jichž mužstvo nemělo ani bambitek, ani ostruh a bot jízdeckých; všecky tyto věci zastaveny byly markytánům za potraviny. Že by takovéto vojsko mohlo vy-

datně dotírati na nepřítele, o tom nemůže býti ani řeči.

V nesnázích těchto měla pomoci dobrovolná *národní půjčka*. Direktoři předcházejíce dobrým příkladem poskytli zemi půjčku 60.000 tolarů. Z Pražských měst nabídlo Staré město 15.000, Nové město a Malá strana po 10.000 tolarech, židé pražští dali 12.000 tolarů a jednotliví měšťané, jenž byli za to požádáni, nabídli po 50 až 150 tolarech. Avšak, jelikož se v této „dobrovolné“ půjčce jevilo málo ochoty a obětavosti, vyzváni purkmistři, aby i ostatní měšťany k půjčkám přiměli. Podobným způsobem naléháno i na ostatní města královská, aby se k půjčce uvolila. Avšak na všech stranách ukazovala se taková k tomu neochota, že půčka nesmírně smutně dopadla a že slíbena sotva pětina toho, co bylo potřebí k zapravení žoldu zadržalého.

Direktoři uchopili se tedy prostředku jiného, mnohem vydatnějšího, zabavování duchovních pozemků církve katolické. Veřejným patentem vyzváni totiž kapitalisté, aby poskytli půjčky a za to že si budou moci vzíti podle výše půjčky v zástavu nebo k užívání duchovní panství, ves nebo jen pozemek, jak by se jim to kde hodilo a líbilo. Mniši klášterů, na jejichž statky nalezli se rychle odběratelé, octli se náhle v největší tísni. Z budovy arcibiskupské prodán všechen nábytek a věci cenné a pak budova sama dána na buben. Na toto vyzvání přihlásilo se hojně lidí, kteří ochotni byli peníze půjčiti, poněvadž tímto způsobem hodlali si lacino pomoci ku statkům. Jmenovitě se přihlásila také města Cheb a Norimberk. Také hrabě z Mansfeldu byl s požadavkem svým uspokojen tím způsobem, že mu direktoři vykázali k užívání celé opatství Chotěšovské. Nežli však peníze byly pohromadě, došla zpráva, že vojsko české pod Hohenlohem ustoupilo do Soběslavě a že se žoldnéři bouří. Uznáno tedy za nezbytné, poslati do tábora všecky hotové peníze, které však nestačily ani na žold měsíční, jelikož z toho, co se scházelo půjčkou dobrovolnou a co se stržilo za jmění zabavené, musila se vydati značná suma na běžné potřeby. A tak scházelo ještě 32.000 zl. k žoldu měsíčnímu. Dne 24. června poslány peníze do tábora; jezdci však přijavše plat hrozili, že odjedou z tábora a sami si pomohou, nebude-li jim ostatek měsíčního žoldu vyplacen za několik dní a nedostanou-li do čtyř neděl žold za nové dva měsíce. Hohenlohe tedy vypravil do Prahy plukovníka Vchynského, na jehož domluvu direktoři do osmi dnů zaslali do Soběslavě zbytek žoldu 32.000.

Vedle těchto starostí direktoři tísněni byli strachem o bezpečnosť hlavního města, jelikož přicházely zprávy o postupování Buquoye a Hohenlohe sám neustálým dovoláváním se pomoci a ukazováním na nebezpečenství, jaké hrozí Praze od vojska královského, strach a zmatek rozmnožoval. Proto direktoři učinili opatření, aby okolo Prahy v místech příhodných zdělány byly nové šance; také na Petříně naházeny nové šance a nedaleko hradu nové náspy; ze zbrojnice vytažena děla na veřejná náměstí, aby jimi ozbrojeny byly náspy. Dva praporce pěchoty v Praze ležící měli býti novým najímáním rozmnoženy na pět. Pražané sami vyzváni dne 22. června, aby se postarali o dostatečnou obranu města; a proto děla se přehlídka všech mužů k obraně schopných, což potkalo se s výsledkem velmi dobrým.

Při každé nehodě obracel se posud vždycky hněv lidu proti katolíkům a tak se stalo i nyní. O mniších u sv. Jakuba v Starém městě vypravováno, že na vítězství Buquoyovo u Záblatí sloužili Tedeum; lid mluvil proti nim tak pohrůžlivě, že raději na čas z Prahy odešli. Direktoři nařídili městům Pražským, aby osoby podezřelé přísně se střežili, buď z města je vypověděli, nebo zatkli. A osobami podezřelými rozuměli se hlavně katolíci, jelikož se o těchto vůbec za to mělo, že kují spiknutí a že drží s nepřítelem. Na postrach ostatním zatknut nejvyšší hofmistr Adam z Valdšteina, který z nařízení Ferdinandova v Praze se zdržoval a za vyslance a důvěrníka jeho platil; vězněn v domě svém a opatřen silnou stráží, aby uprchnouti nemohl. Zatknut také Adam Riesenberg z Janovic, jenž byl v podezření, že drží s Ferdinandem. Všickni měšťané katoličtí voláni také na radnici, kde se musili přísežně zavazovati, že budou věrně a podle sil svých města obhajovati, kdyby nepřítel ku Praze přitrhl.

Ke všemu ještě přibylo do Prahy v posledních dnech měsíce června padesát šlechticů z jižních Čech s neštastným panem Malovcem v čele, kteří přepadením Hluboké a Rosenberku a spustošením kraje Budějovického a Prachenského přišli skutečně o veškeren svůj majetek a nyní na direktorech požadovali, aby jim opatřili živobytí, při čemž ovšem nešetřili výčitek, jelikož znali ze zkušenosti, jakým způsobem vojsko české válku vede. Šlechtici tito požadovali podporu a v náhradu za zboží a za požitky ze statků vlastních přáli si, aby jim postoupeny byly statky duchovní. Než direktoři nemohli se zbaviti této dobré a jediné hypotéky a tak šlechtice odkazovali ode dne ke dni, aby věc protáhli a nějaké jiné uspokojení provedli.

Ostatně šlechtici, kteří se utekli do Prahy a zde direktory zasypávali výčitkami, měli skutečně dostatek příčin ke stížnostem na špatné válčení. Thurn vrátil se z Rakous a spojil se s Hohenlohem, tak že nyní na straně české byla přesila; kromě toho Buquoy a někteří jiní velitelé prodlévali ve Vídni. A přece ve vojště českém nestalo se ani toho nejmenšího, aby nepřítel byl poražen. Proto se ozývalo i v Praze reptání na špatné vedení války a každý se tázal, co dělá vojsko české? Direktoři neopomenuli tázati se v samém táboře po příčinách nečinnosti a dostali za odpověď, že vojsko české hodlá s nepřítelem svésti hlavní bitvu, ten že se jí však neustále vyhýbá a do lesů zalézá.

To byly však jen plané výmluvy, kterými se měla zakrýti neschopnosť a nesjednocenosť velitelů. Jak živ zajisté nikdo neslyšel o takovém vedení války, aby bylo kolik vůdců a z těch aby každý dělati mohl a směl, co by chtěl. Thurn byl samostatným velitelem, vedle něho stál Hohenlohe a markrabě Krňovský a Fels podle všeho také nikoho neposlouchal. A co nebylo ještě zkaženo touto rozervaností ve vrchní správě, to doplnila všeobecná nekázeň vojska.

Zmínili jsme se již, že české vojenství nebylo řízeno tím způsobem, aby v hlavním městě byl jeden muž, který by opatřoval peníze a všecky potřeby válečné, tedy ministr vojenství. Velitel vojska v poli měl by pak jen na starosti nepřítele potírati. Ale takového zařízení nebylo a tak velitelé musili se neustále o to zasazovati, aby vojsko bylo potřebnými věcmi a žoldem opatřeno. Proto i nyní sám Hohenlohe přibyl dne 15. července do Prahy, když uslyšel, že je v Praze reptání pro neúspěchy v poli; za několik dní dostávil se sem také hrabě Thurn, s ním přijel plukovník Oldřich Vchynský, podplukovník hrabě Šlik a několik jiných vyšších důstojníků. Mansfeld meškal v Praze, až by se dostavili jeho nově najatí žoldnéři a konečně dne 23. července přijel i markrabě Krňovský, tak že skutečně všickni jenerálové meškali v Praze místo v táboře. Po příkladu velitelů i nižší důstojníci za všelikými i malichernými záminkami tábor opouštěli, aby si v Praze nebo jinde pohověli. A to dělo se v době, kdy Buquoy neustále se sesiloval a k novým podnikům se chystal.

V Čechách, jak praveno, panovalo již všeobecné přesvědčení, že válka vede se liknavě a že velitelé nemají dostatečných k tomu schopností. Tím více ovšem reptalo se v Praze proti velitelům, kterým se zejména vytýkalo, že nejen ničeho nevyřídili proti nepříteli, nýbrž že nedovedli ani vlastní země obhájiti, ačkoliv měli posud vždy více vojska nežli nepřítel. A tak direktoři dne 6. a 7. srpna předložili návrh generálnímu sněmu, aby vrchním velitelem spojené armády byl jmenován kníže Kristian z Anhaltu. Nesmíme se diviti, že k hodnosti té nebyl navržen ani hrabě z Thurnu ani hrabě z Hohenlohe. Tento velel již delší čas a neosvědčil se tou měrou, aby si byl získal všeobecné uznání. Thurn také nezískal si vážnosť všeobecnou a kromě toho panovala vždycky jakási řevnivosť mezi veliteli vojsk pomocných z ostatních zemí koruny české, tak že by se byly jen s nechutí podrobovali vrchnímu velitelství Thurnovu, i kdyby byl nad ně daleko vynikal věhlasem a zkušeností válečnou. Kníže z Anhaltu však již z posavadního diplomatického vyjednávání a co náčelník strany falcké požíval veliké vážnosti po celé koruně české. A kromě toho bylo o něm známo, že si získal také válečné zkušenosti ve Francii, kde velel německým sborům, vypraveným na pomoc králi Jindřichovi IV. Návrh tento přijat byl nejen od poslanců českých, nýbrž také od poslanců zemí přivtělených, kteří meškali v Praze co zástupci na generální sněm. Anhalt chtěl míti podrobné zprávy o stavu vojska českého, o počtu lidu zbrojného, o vyplácení žoldu, o dělostřelectvu a o zásobování vojska. Na to kladl velikou váhu, ale ještě více mu záleželo na tom, aby vyzkoumal, zdali Čechové jsou odhodláni sesadit s trůnu krále Ferdinanda a zvolit si Bedřicha Falckého. Jakmile o tom nabyl jistoty, prohlásil se, že přijímá hodnosť vrchního velitele, ačkoliv neměl ještě od direktorů požadovaných zpráv soukromých. Vojsku však oznámeno teprvé dne 5. listopadu, že kníže z Anhaltu jmenován vrchním velitelem za souhlasu zemí vedlejších. Jakožto vrchnímu veliteli povoleno mu měsíčního platu 10.000 zl.

Zvolením knížete z Anhaltu nebyl však zastaven rozklad ve vojště českém, čehož objevovaly se tak řka každodenně křiklavé doklady. Sněmem zemským povolena byla hotovosť zemská jenom na tři měsíce, kterážto lhůta vypršela počátkem měsíce července. Lidé v hotovosti sloužící chtěli se proto rozejíti do svých domovů. Ale na domluvy Thurnovy, který ukazoval na rostoucí nebezpečenství, uvolila se šlechta, jenž velela hotovosti zemské, že bude sloužiti ještě další dva měsíce. Avšak když vojsko beztoho již velice zchátralé nemělo zaměstnání, poněvadž se v operacích ustálo, požadovala hotovosť, aby byla domů rozpuštěna. Velitelům nezbývalo nic jiného nežli pustiti na dovolenou tu část, která nejvíce hřmotila. Z toho však vypukla

veliká nespokojenosť mezi vrchnostmi, jejichž lid v poli zůstal. I hrozily na sněmě ke konci července, že neponesou břemen s tím spojených; a chudší mezi nimi vytýkali bohatým, že jen chudí šlechtici musili osobně do pole táhnouti, kdežto bohatí zůstali doma vymlouvajíce se nemocemi, ač hned po odjezdu jiných zdrávi byli, jak mohou lidé hodnověrní dosvědčiti. I hrozili, nebude-li hotovosť vesměs domů rozpuštěna, že vtrhnou na statky boháčů a že si vezmou náhradu za škody, které utrpěli. Direktoři je chlácholili, jak mohli; zejména dokazováno jim, že sami libovolně nemohou s pole odejíti, jmenovitě ne nyní, kdy táhne do Čech pomoc slezská a uherská. Stavové těchto zemí že by se jinak rozmyslili a vojsko své domů odvolali, když by viděli, že Čechové sami válčiti nechtějí. Kromě toho direktoři navrhli, aby nespokojení stavové ustanovili si komisi, která by škody jejich vyšetřila; a ty že jim budou nahraženy. S tím se statkáři prozatím spokojili.

Důstojníkům bylo se starati o vyplácení žoldu a o zásobování vojska; za poměrů, jaké panovaly v Čechách, důstojníci povinnostem těmto nemohli dostáti a proto kromě jiných i z té příčiny vzdalovali se z armády, aby ušli rozpakům, neznázím a pohrůžkám lidu svého. Ale tím byly dovršeny zmatky a nekázeň ve vojště. Jízda hotovosti zemské z kraje Čáslavského, Hradeckého, Chrudímského, Kouřímského a Slánského podala tedy vrchním velitelům stížný spis, kterým žalovala na některé své ritmistry a poručíky, že proti přísaze své vojsko opustili, že mu žádných peněz nedávají a kromě toho ještě potupně je odbývají řkouce, že nejsou povinni ničeho platiti, poněvadž hotovosť po vyjití tří měsíců domů se nerozešla. Proto žádali jenerálů za přímluvu u direktorů, aby jízdě byl žold zapraven. Podobné stížnosti docházely jedna za druhou. A s takovýmto vojskem měla se obhájit samostatnosť koruny české? Proto úplně souhlasíme s tím, co praví Gindely. „Člověk musel se bezděčně tázati, zdali Čechy obydleny jsou pokolením naprosto zkaženým a zdaliž vnuci při upomínce na válečné činy dřívějších dob nemusejí se studem zardíti. Jak mohl někdo očekávati od cizích žoldnéřů — a z těch skládalo se z větší části vojsko najaté — vítězství nad Buquoyem, když sami domorodci chovali se tak potupně v obhajování vlastního krbu?“

Největší svízele a potíže s vojskem nastaly, když minula lhůta čtyřnedělní, do které měl býti zapraven žold dvouměsíční a když pak vojsko ještě dvě neděle nadarmo na ten žold čekalo. Ke všemu ještě dostavily se z hladu a strádání počátkem srpna horečkové nemoce, na které denně 40—50 osob zmíralo. Proto veškero vojsko jen na zaplacení žoldu pamatovalo a tak se chovalo, že žádných rozkazů nedbalo a že každou chvíli bylo se vzpoury jeho obávati. Posel za poslem vypravován tedy do Prahy o zaplacení žoldu a když to nic nespomáhalo, vydal se Kolona z Felsu sám do Prahy, aby žold zadržený vymohl. Direktoři ulekli se zpráv, které přinesl z tábora, tou měrou, že okamžitě sebrali všecky hotové peníze a poslali do tábora žold poloměsíční. Vojsko bylo tím ještě více popuzeno a sebralo se dne 15. srpna v poli k veřejné poradě, co by se mělo státi. Hrabě z Thurnu nadarmo lid chlácholil a sliboval; vojsko upustilo od násilných prostředků teprvé tehdy, když Hohenlohe slavně slíbil, že do 14 dní vyplacen bude žold dvouměsíční. Jízda však nicméně vypravila deputaci do Prahy, aby se tam zasadila o vyplacení žoldu.

Když tedy do Prahy došla zpráva o hrozivém chování vojska dne 15. srpna a když dorazila také deputace jízdy a oznámila svůj požadavek, aby jízdě vyplacen byl v 10 dnech žold za čtyry měsíce a v budoucnosti aby žold byl pořádně dodáván: stavové na sněmě shromáždění musili se konečně pustit do opravdového uvažování, jak sehnati peníze. Bohuchval Berka podávaje na sněmě zprávu o požadavcích vojska, vylíčil podle pravdy, jaká spustlosť a nekázeň ve vojště panuje, kterak vzpoura je na denním pořádku, kterak síla žoldnéřů zbíhá: a to všecko že je následek špatného vyplácení a zásobování vojska.

Nastala tedy krušná práce se sháněním peněz. Nejprvé vyskytl se návrh, aby vypomínaly a vymohly se všecky od r. 1615 zadržené daně. Jevilo se podle výkazů nejvyššího berníka zemského Viléma staršího z Lobkovic, že mnozí z předních stavů zůstávali dlužni veliké sumy peněz, na př. sama Polyxena z Pernšteina, manželka Zdeňka z Lobkovic, nejvyššího kancléře, z jednoho panství v kraji Chrudimském 19.000 kop, jiní pak ještě více. S návrhem tímto souhlasil i předseda vlády direktorské Václav Vilém z Roupova, ale jelikož sumy ty nepostačí, navrhoval dále, aby každý ze tří stavů, co má zlata, stříbra, klenotů a jiných drahých věcí, věnoval na oltář vlasti v ten způsob, že by direktoři věci ty odhadli a později že by se dostalo za ně náhrady. Ze zlatých a stříbrných věcí měly se raziti peníze. Pán z Roupova odůvodňoval návrh svůj tím, kdyby se peníze neopatřily, že by vojsko vtrhlo na statky stavů

a ti že by pak mohli i o čest i o hrdlo své přijíti. A aby předcházel dobrým příkladem, osvědčil se, že složí k tomu účelu všecko stříbro a zlato nejen své nýbrž i své manželky. Kromě toho navrhoval, aby z kostelů pobrały se „zbytečné okrasy“ zlaté a stříbrné a aby z nich byly peníze raženy. Podobně mělo se naložiti se „zbytečnými“ zlatými a stříbrnými věcmi v pokladnici královské, jako jsou: studnice stříbrná, na kterouž prý vynaloženo více než jeden milion, a kterouž kníže z Liechtenšteina císaři Rudolfovi za titul knížecí daroval, stříbrné psací stoly, hodiny a jiné podobné drahé věci, obrazy na tabulích a na plátnech mistrovsky malované, ale stydké. Obrazy zejména měly býti od malířů odhadnuty a v Norimberce měly se na ně vydlužiti peníze. Konečně navrhoval pán z Roupova, aby statky královské byly zastaveny nebo prodány a toliko dva nebo tři stolní aby byly ponechány na vychování krále. Také statky zpronevěřilých synů vlasti aby byly k zemské potřebě obráceny. Tak že učinili sjednocení stavové v Nizozemku a Švýcaři a že sobě k takovým svobodám pomohli a tak se zmohli, že jsou nyní v Evropě takřka nejmocnější a nejbohatší. V podobném smyslu mluvili Václav z Budova, hrabě Šlik, Kašpar Kaplíř, Bohuslav z Michalovic, Ota z Losu, Petr Millner a j. v. Ale Václav Šťastný Pětipeský, direktor ze stavu rytířského, ozval se proti obětování věcí zlatých a stříbrných, hlavně z toho důvodu, že mnohdy stojí více práce řemeslná a ozdoby nežli samo zlato a stříbro, kteréž se má nahraditi, a tak že by někteří stavové přílišné škody utrpěli. A po něm i jiní jevili málo ochoty k vlastenecké této obětavosti a tak k schválení prostředku toho nedošlo.

Zatím zvláštní deputace stavovská vyjednávala s deputací jízdy a vymohla na ní jen tolik, že místo 10 dní čekati bude celé čtyry neděle na žold čtyřměsíční; v budoucnosti však aby každého měsíce vyplacena byla nejméně polovička žoldu. Stavové úmluvu tuto musili potvrditi, jelikož s jízdou nebylo jináče řeči. Ale zhroziti se musili všichni, když se objevilo, že jízda sama má dostati 600.000 a pěchota 1,200.000.

Václav z Roupova přimlouvaje se za vyplacení jízdě toliko dvouměsíčního žoldu, neopomenul navrhnouti, aby stavové nařídili hlavní přehlídku vojska, aby se přehledly praporce, jsou-li tak silné, jak se na ně platí, a kolik lidí se v každém praporci vyhledá, na tolik aby se plat odváděl a nic více; neboť neupřímní správcové vojenští mají prý v obyčeji, bráti měsíčně službu na 100 jezdců, ačkoli v praporci ani polovičku jich nemají. Avšak, co pan z Roupova jenom napověděl, o tom Jan Smolík ze Slavic jménem stavu městského a rytířského promluvil slovy velmi ostrými odkrývaje bezohledně všeliké neřesti a vady ve vojště českém. Již přes půl druhého léta, pravil Smolík, vojsko naše v poli leží, ale takměř nic neřídí, ačkoliv je mnohem silnější nežli vojsko nepřátelské. A mohouc také časem nepříteli dosti velikou škodu učiniti a podle příležitosti i na hlavu je poraziti a rozehnati, učiniti toho zanedbalo. Jeť tedy v skutku a v pravdě jisto, že vojsko toliko v ležení leží a hoduje a stavové berněmi a kontribucemi nejvýše se utahují. Také tím, že vojsku nepřátelskému se nebrání, dály a dějí se obyvatelům posavad škody přenáramné, že jest líto na to hleděti; nepřítel zajisté soustavně zemi pálí, loupí, vraždí a zajímá. Naproti tomu vojáci naši jako skrze prsty na něj a škody ty se dívají, kteréž několik milionů obnášejí. Dále plat na celé setniny se béře a tím způsobem sami plukovníci bohatnou, ubozí však vojáci hladem, nouzí a nemocmi hynou, nemajíce žádného pohodlí ani peněz, které se jim od plukovníků zadržují; stěží který ritmistr má tolik osob a koní ve své setnině, co platu na ně přijímá. Jdouť zprávy, kde by mělo býti 100—150 koní, že jich není ani 50—80. Pročež žádal Smolík direktorů, aby byl ve vojště nařízen lepší řád alespoň z ohledu na okolní národy, kteří se posmívati budou, až uslyší o takové správě ve vojště českém, aby tedy prapory se přehlídly a co se žoldnéřů vyhledá, na tolik aby se platilo.

Výčitky tak trpké nemohly ovšem zůstati bez povšimnutí; a tak vyzván přítomný Linhart Kolona z Felsu, aby se vojska zastal. Ten však nevyvrátil ani jediného obvinění, nýbrž naopak potvrdil všecko háje se pouze tím, že sám má svůj pluk jízdecký úplný a že tedy si přeje, aby setniny jeho byly ihned přehlednuty; co se tkne ostatního vojska, aby se hledělo k těm, kdo jsou vinni nedoplněním. Ostatně namítal tolik, že lidu v čas se neplatí a velitelé že proto nemohou kázeň udržeti; po všecken čas že bylo vojsko rozděleno a přes zimu že ho bylo u Budějovic jen 16 praporců; špíže že se lidu do ležení málo dodává. Když tedy vojsko nemá co jísti a peněz také nedostává, že nic říditi nechce. Pakli se však peníze opatří a vojsku žold odvede, že kázeň bude se držeti a nepříteli že se bude moci odpírati.

Po té jednáno dále o opatření peněz až stalo se dohodnutí v ten smysl, aby každý byl

povinen do tří neděl odvésti nedoplatky daní od r. 1615. Kdo neměl tolik hotových peněz, mohl polovici odvésti na zlatě a na stříbře. Dlužníci liknaví měli býti obesláni od direktorů a tak dlouho zůstati na hradě Pražském, pokud by za ně nebylo zaplaceno. Z ustanovení těch vymíněni byli pouze, kdo válkou posavadní velké škody utrpěli.

Každý by očekával, že nyní bude se jednati také o návrhu pana z Roupova, jehož praktičnost rytíř Smolík tak přesvědčivě dokázal. Neboť, když se peníze scházely a sháněly s takovou obtíží, což bylo přirozenějšího nežli starost, aby jich bylo potřebí tím méně. Avšak ve vládě direktorské a na sněmě vůbec ujal se takový šlendrian a taková pohodlnost, že nebylo ani schopnosti ani ochoty k opravám tak potřebným a nezbytným. A to byla hlavní a základní vada vojenství českého, což je nejlépe viděti, porovnáme-li tento stav s vyplácením žoldu v jiných armádách.

V Evropě panoval tehdáž nejvíce ten obyčej, že plukovník najal pluk vymíniv sobě jistý žold pro sebe a pro své žoldnéře, což bylo uvedeno v patentu najímacím. Na vojsko najaté dostával žold tak dlouho celý a neztenčený, dokud se přehlídkou nezjistilo, kolik mužů mu ubylo. Neměl-li tedy plný počet mužstva, ponechal si žold za vojáky padlé, mrtvé nebo i zběhlé. Kdo tedy válku vedl, hleděl se přesvědčiti přehlídkami častými, obyčejně měsíčně a po každé značnější bitvě, kolik mužů čítá každý pluk, aby neplatil zadarmo.

Ve vojště českém však nedával se určitý plat na jednoho muže, o nějž by se tento mohl po právu hlásiti a kromě toho přehlídky vojska také se neodbývaly. Direktoři totiž platili hejtmanům na prapor pěchoty 300 mužů 3500 zl. žoldu měsíčně nestarajíce se ani, kolik vojáci dostávají a jak se porovnají se svými hejtmany, ani o to, zdali prapory mají skutečně po 300 mužů. Prostí vojáci, jichž bylo v praporu na 200, dostávali měsíčně po 5—6 zlatých, tedy celkem asi 1200 zl., 76 vojínů vybraných s lepším platem měli po 7—8 zl., tedy celkem asi 600 zl., a 24 svobodníků dostávalo po 8—9 zl., tedy asi 200 zl. Celému praporu vyplaceno bylo tedy nejvýše asi 2000 zl., tak že hejtmanu zbylo již nejméně 1500 zl. v tom případě, že prapor byl úplný, čehož však nikdy nebylo. Z vypravování našeho je známo, že vojsko bitvami, nemocemi a zbíháním o více nežli o polovičku se ztenčilo. Kdo by tedy dovedl vypočísti, kolik peněz se takto zmrhalo, když ani v tom nebylo pořádku, co se přijímalo a co vydávalo! Po celý čas na kontrolování příjmů a výloh nikdo ani nepomyslil; sám pán z Roupova přiznal se falckému vyslanci Achácovi z Donína, že v účtech o výlohách válečných je nerozlušitelný zmatek a že je naprosto nemožno věci ty uvésti do pořádku. Nesmíme se tedy pranic diviti, že vojsko ostatních spojenců mnohem pořádněji žold dostávalo, když se penězi tak nemrhalo a když se konaly časté přehlídky. Slezané platili svým vojákům až o 2 zl. více, nicméně neobnášel žold měsíční přes 3000 zl. Rakušané platili jen 2700 zl. Mrháním peněz stalo se tedy, že jich nebylo a že nebylo ochoty k poskytnutí nových, když toho byla nejvyšší potřeba, jak se později ukáže.

Nedbalost v přehlížení vojska měla však ten zhoubný mravní účinek, že země byla neustále klamána o síle vojska českého, domnívajíc se, že vojska stojí v poli vždy mnohem více nežli ho bylo v skutečnosti. Země považovala se tedy za dosti bezpečnou, když tolik vojska na papíře vydržovala. A proto bylo vždycky hrozné sklamání a zděšení, když vojsko české bylo poraženo a když se ku Praze přibližovalo. A takovéto nebezpečenství zemi České opět hrozilo, ačkoli vojsko české valně bylo sesíleno.

Nové sesílení vojska českého.
Rok 1619 květen — srpen.

Na str. 1300 jsme vypravovali, kterak knížata a stavové slezští na sněmě shromáždění zamítli dne 1. května 1619 požadavek Ferdinandův, aby složili slib věrnosti. Dne 2. května zaslali Ferdinandovi obšírnou odpověď, v níž pravili, že jim nyní již žádným planým a prostým papírovým potvrzením privilegií jejich spomoženo býti nemůže; nýbrž má-li k opravdovému pokoji a k trvanlivé vládě přijíti, že se musí hned vyhověti skutkem požadavkům stavovským ve všech zemích, že se musejí odstraniti všeliké překážky k vykonávání svobod a že všeliké příkoří a všeliké nátisky musejí přestati. Knížata a stavové pravili dále, že na pouhých slibech nemohou přestati, nýbrž že musejí v příčině náboženství a privilegií svých na splnění skutkem naléhati. Konečné oznamovali Ferdinandovi, že je potřebí, aby v jiných zemích stalo se narovnání a zaveden byl pořádek. Až tam stane se dohodnutí a až tam Ferdinand bude přijat a uznán, stavové slezští že také neopomenou, až na ně dojde řada, uznati jej za svého panovníka.

Knížata a stavové snesli se dále o značnou sbírku peněžitou a o všeobecnou hotovost zemskou, což bylo 6. května od vrchního hejtmana v Slezsku Jana Kristiana, knížete Lehnického a Břežského zvláštním patentem veřejně rozhlášeno. Všeobecná přehlídka všech v zemi osedlých obyvatelů měla se odbývati a sice lidu pěšího dne 8. července, stavu rytířského a jízdy dne 12. července.

Na tomtéž sněmě stalo se kromě toho ještě dvojí památné usnešení. Stavů docházely neustále mnohé stížnosti od evangelíků, že se jim zavírají kostely a školy, že se jim zastavují služby církevní a odnímají živnosti městské. Jmenovitě došly takové stížnosti posléze z měst Kořan a Černé Vody, jakož i ze vsí Paucenova a Délova v knížectví Těšínském. Sněm tedy se usnesl, aby stavové jmenovaného knížectví sami zvolili ze sebe komisi, tu do jmenovaných míst neprodleně vypravili, kostely i školy zavřené obcím evangelickým k svobodnému užívání a vyučování mládeže navrátili podle majestátu královského. Zvolení takto komisaři měli býti zároveň defensoři čili obhájci, aby obhajovati a zastávati mohli každého, kdo by ve víře své byl zkracován, k čemuž knížata a stavové slezští zaručili svou pomoc a ochranu. Z prostředka svého knížata a stavové slezští přidali ke komisařům těšínským hraběte Jana Jiřího z Hohenzolleru, stavovského plukovníka v Slezsku, aby komisary podporoval, když by toho bylo zapotřebí.

Dále knížata a stavové *vypověděli jezovity ze Slezska* jako se stalo v Čechách, což rozhlášeno bylo veřejným patentem dne 24. června. Při té příležitosti zběhla se podobná událost jako na Moravě v Brně. Za několik dní po vypovězení jezovitů vypukl požár v městě Břehu, kterým lehlo popelem na tři sta domů městských. Tři podezřelí lidé byli polapeni a mučením z nich vynuceno přiznání, že byli najati od jezovitů polských k zapálení města, aby tak pomstěna byla potupa jezovitům způsobená. Kromě toho vypověděli, že podobných paličů více je najato, aby stavům a obyvatelům evangelickým v Slezsku škodili, třeba prý by celá země byla tím ochuzena. Co na tom pravdy, nevíme, ale tolik můžeme podotknouti, že mučením nebyla vždycky pravda objevena, poněvadž lidé takto vyslýchaní velmi často vypovídali, co si přáli jejich katané, jen aby ušli dalšímu trápení.

Jaká ostatně panovala rozdrážděnost mezi katolíky a evangelíky v Slezsku, o tom svědčí následující událost. Dne 29. června odbývala se ve Vratislavi přehlídka 5000 branných jonáků. Při tom jakýsi úředník kapitoly vratislavské s některými druhy svými a s čeládkou pánů katolických procházel se mezi řadami ozbrojených měšťanů, nadávaje jim psů a lutheránských beranů; při tom pokřikovali na ozbrojené měšťany, že se chystají katolíkům krky sraziti, ale že se jim samým dříve toho dostane. Měšťané ovšem brzy se nabažili tak jizlivých poznámek a proto na posměváčky udeřili, úředníka a družinu jeho zbili, že jeden z nich brzy na to duši vypustil. Úředník, jenž tu nevoli ztropil, byl od kapitoly propuštěn ze služby a vydán městské radě, aby jej přiměřeně potrestala.

Na žádost Čechů bylo z hotovosti slezské tímto sněmem povolené posláno Čechům na pomoc dne 4. srpna 2000 mušketýrů a 360 jezdců, čímž vojsko české opět nabylo převahy nad Buquoyem. Jakkoliv tedy ve vojště českém panovala nekázeň a jakkoli špatným zásobováním nebylo opatřeno všemi potřebami, přece hrabě Buquoy nechtěl se odvážit bitvy hlavní, nýbrž hodlal pokračovati způsobem posavadním, jednotlivá města přepadati a pleniti, menší oddělení nepřátelská ničiti a zajímati a vůbec zemi pleniti.

V strategii hraběte Buquoye nic se nezměnilo i když vojsko české znovu bylo sesíleno a kdy Buquoy o zamezení toho nadarmo byl se pokusil. Se svolením vlády nizozemské najato bylo v Nizozemsku od plukovníka Franka 1000 mušketýrů, kteří koncem července do Čech přitrhli. Plukovník Frank chtěl táhnouti z Plzně nejkratší cestou do Lomnice, ale Buquoy, který měl všady své vyzvědače, chystal se, aby Franka na té cestě přepadl a vojsko jeho rozprášil, jako byl učinil se sborem Mansfeldovým. Postoupil tedy k Bechyni a zmocniv se zámku tamějšího, jejž posádka z nedostatku střeliva smlouvou vydala, poslal 8000 mužů k Táboru, aby Franka přepadli. Frank však byl v čas vystřežen a dal se s lidem svým k Táboru, u kteréhož města spojil se s ostatním vojskem českým, které sem od Lomnice přes Veselí ustoupilo.

Nyní tedy vojsko české bylo dosti silné, aby se mohlo odvážiti bitvy s nepřítelem v širém poli. Tím však nebyla odstraněna nekázeň a nebyl zaveden pořádek. I uvidíme hnedle, kterak generálové čeští užívali převahy vojska svého.

Písek dobyt vojskem královským.
Rok 1619 červenec — srpen.

Touto dobou vojsko české jen jednou dalo známku života, načež opět upadlo v posavadní váhavost a nerozhodnost. Dne 29. července spořádal totiž hrabě z Thurnu vojsko své, jehož bylo 46 setnin jízdeckých a 48 setnin pěších, v bitevní šik a postoupil z ležení svého u Lomnice proti ohraženému táboru Buquoyovu, snaže se nepatrnými harci vylákati vojsko jeho v širé pole, aby tady svedl s ním bitvu rozhodnou; Buquoy však nevzdal se dobrovolně výhodného svého postavení a Thurn nemaje odvahy udeřiti na tábor jeho, ustoupil opět v jinou stranu. Aby výprava z ležení nebyla nadarmo, Thurn s částí vojska svého vrátil se do tábora u Lomnice, silný oddíl však vypravil proti Týnu nad Vltavou, kdež byla posádka královská. Vojsko české bez odkladu hnalo útokem na město, jakmile k němu přitrhlo a rázem se ho zmocníc, celou posádku královskou porubalo. Za několik dní se přihodilo, že někteří důstojníci královští, nemajíce vědomosti o tom, že Týn upadl zase do rukou vojska českého, přijeli tam v drahném počtu a byli vesměs zajati. To však byl po dlouhém čase jediný odvážný krok vojska českého. Ačkoliv obdrželo pomoc slezkou, ustoupilo přece do Veselí a pak až do Plané u Tábora; a zde nečinně leželo i potom, když plukem Frankovým bylo sesíleno.

Naproti tomu vojsko Buquoyovo, jakkoliv od vítězství u Záblatí žádné větší bitvy nevyhrálo, přece zemi České čím dále více dávalo cítiti svou přítomnost. Jednotlivé houfy vojska nepřátelského rozbíhaly se daleko široko na pícování a jedno město české za druhým upadalo v moc vojska královského. Direktoři tedy vidouce, že sám hrad Karlštein není dosti bezpečným předloupeživými nepřáteli, vypravili tam jisté komisary a dali korunu s jinými klenoty a privilejemi zemskými přenésti na hrad Pražský ke dskám zemským, kdež ty věci byly zvláštní stráží hlídány. Dne 23. srpna byly pak klenoty korunovační a privileje zemské od desk na místo tajné a bezpečné přenešeny. Pro větší bezpečnost byla také posádka pražská sesílena dvěma setninami vojska Mansfeldova, které až dosud v Plzni leželo. Z českých měst upadly tou dobou do rukou vojska královského Prachatice, do nichž položena posádka 400 mužů, Vodňany, které 500 mušketýrů obsazeny, Volyň, odkudž pak posádka uherská podnikala časté nájezdy do míst okolních. Vůdcové jízdy kraje Plzeňského dozvěděvše se o loupežení posádky volyňské, měli na ni bedlivý pozor, hledíce ji někde podskočiti a posavadní řádění jí zastaviti. I vrazili naposledy na jeden praporec té sběře uherské u vsi Strašína nedaleko Sušice a poprali je na hlavu, tak že Uhři nejen kořist, nýbrž i mnoho mrtvých a raněných na bojišti zůstavili ano i o prapor svůj přišli. Praporec tento barvy zelené, modré a červené byl dne 26. července od Ladislava Zejdlice do Prahy přinešen a zde stavům na sněmě shromážděným na znamení vítězství odevzdán. V tu dobu také Jáchim Novohradský z Kolovrat maje na zámku svém při městě Vimberce asi 500 mužů posádky, do okolí zajížděl a obyvatele toho kraje po své vůli šacoval a trýznil.

Buquoy táhl tou dobou odhodlaně před se, ačkoli ve vojště jeho zuřily nemoci, kteréž denně až 100 obětí zachvacovaly. Také toho nedbal, že táhnouti mu bylo krajinami popleněnými, kde nemohl sehnati dostatek potravin. I přiblížil se tak k levému břehu řeky Lužnice a naproti Čechům polem se položil. Obě armády byly pouze hodinu cesty od sebe vzdáleny a tak se podobalo, že strhne se co nejdříve bitva rozhodná, zvláště že váhavý a nerozhodný hrabě z Thurnu odešel na Moravu a nejvyšší velitelství připadlo Hohenlohovi a že dne 14. srpna chystal se Buquoy Lužnici překročiti. K bitvě však nedošlo, jelikož Hohenlohe uznal za dobré, ležení své u Plané sebrati a přes Tábor k Milčínu ustoupiti. Avšak ani Buquoy nebyl dosti podnikavým a odhodlaným, aby se byl směle pustil za vojskem českým, nýbrž obmezil se na pouhou demonstraci. A tak Hohenlohe, jakmile seznal, že nebezpečí pominulo, vrátil se zase k Táboru.

Také ve vojště českém zuřily nemoci, dokud leželo v nezdravých krajinách kolem Lomnice; od té doby, co postoupilo k Táboru, zdraví jeho vůčihledě se lepšilo. Také to nemálo přispělo k zotavení vojska, že nyní bylo lépe potravinami zaopatřováno.

Ustoupením vojska českého až k Milčínu, tedy jen na deset mil od Prahy a zajížděním vojska císařského na pícování do krajin severních, které posud byly ušetřeny před jeho loupežívostí, jako na př. okolí města Berouna, padl nový strach na direktory, tak že počali se opět starati o opevnění města Prahy a obsazení ho dostatečným počtem lidu zbrojného. I nařízeno Pražanům, aby vně města na místech příhodných naházeli nové náspy, aby zdi městské opravili, u bran zákopy a zdvihací mosty udělali a jmenovitě na Hradčanech proti Bílé Hoře a na Újezdě, kudy Pasovští do města vskočili, všecko

všudy zavezli a zatarasili, jak by inžinýři k tomu ustanovení nařídili. Ze sboru hraběte Mansfelda, který zbrojení své ukončiv velel kromě posádce plzeňské ještě 3000 mužů, povolány do Prahy k sesílení posádky znovu čtyry setniny pod hejtmany Jindřichem z Ortenburku, Janem Kundratem hrabětem Rýnským, Sinachem a Teclem. A jako jsme to viděli při jiných příležitostech, tak propukla i nyní opět nedůvěra ke katolíkům, aby se snad v době nebezpečenství nespojili s nepřítelem. Proto direktoři dali odzbrojiti všechny katolíky v Praze. Na Malé straně chodili dne 23. srpna komisaři od domu k domu, po zbrani a střelivu pilně pátrajíce, kdežto na place hradebním stál pohotově praporec žoldnéřů, na Hradčanech druhý a na náměstí malostranském dva praporce, aby potlačili všeliký odpor, kdyby se ho někdo odvážil. A tak shledali komisaři mušketů, ručnic, halaparten, rapírů a kordů na šest vozů, kteréž zbraně byly uloženy na radnici malostranské. U jedné vdovy na Malé straně nalezeno a zabaveno 1500 úplných zbrojí, ačkoliv majitelka se vykázala, že zbraně ty byly u ní zastaveny. Tedy již tehdáž byly po Praze pokoutní zastavárny, v nichž se na všeliké zástavy peníze půjčovaly. Na Starém a na Novém městě vykonána byla podobná prohlídka dne 27. srpna.

Vojsko české rozloženo jsouc blíže Tábora očekávalo útok Buquoyův. Avšak tento buď si netroufal napadnouti vojsko české, aby mohl ku Praze vyraziti, nebo je chtěl pouhými demonstracemi jen klamati o pravém svém úmyslu; zkrátka Buquoy znenadání odtáhl k jihozápadu a nezdržuje se nikde zbytečně na svém pochodu objevil se dne 25. srpna k večeru před Pískem, maje s sebou vojsko asi 30.000 mužů silné. Město Písek bylo na tehdejší dobu dobře opevněno. Byloť opatřeno trojí zdí místy přes 20 až 30 stop vysokou a dole 7—9 stop tlustou, 20 kroků širokými a 6 sáhů hlubokými, avšak v těch dobách suchými, na obou stranách vyzděnými příkopy, mnohými baštami hlavně na straně severní a jižní. Tři brány vedly do města; Pražská na severozápadě, která chráněna byla dvěma věžemi mostními a zdvihacím mostem; podobně chráněna brána Týnská (později Budějovická) k východu a Putimská k jihu zdvihacími mosty a 9 stop silnými hradbami předbranními. K vodě pak vedla mezi hradem a bývalým klášterem Dominikánským tak řečená fortna čili branka. V době, o níž vypravujeme, hájen byl Písek praporcem ozbrojených měšťanů a dvěma praporci hotovosti zemské, celkem tedy 900 muži ozbrojenými. Sami měšťané písečtí a velitel posádky plukovník Hock důvěřovali v nedobytnost města tou měrou, že nedávno ještě zamítli nabídnutí hraběte Mansfelda, který chtěl posádku píseckou dvěma praporci vojska svého sesíliti. Také snad ten důvod padl na váhu proti přijetí vojska Mansfeldova do města, že toto bylo po celých Čechách pověstno svou nevázaností a loupeživostí. Není tedy divu, že i lid z dalekého okolí považoval Písek za město nedobytné a že zejména šlechtici dali tam odvézti nejdražší a nejvzácnější svůj majetek a dopraviti své ženy a dítky jako do místa bezpečného a dostatečnou posádkou opatřeného. Nicméně když došla do Písku zpráva, že sem táhne vojsko nepřátelské, padl takový strach na obyvatelstvo, že zejména šlechtičny opouštějíce všecko své drahé zboží dále do severních Čech prchaly.

Buquoy přitrhl k Písku, jak praveno, k večeru dne 25. srpna, rozložil vojsko své na východní a severní straně města a vyzval hned městského velitele hejtmana Hocka, aby mu město vydal. Hock spoléhaje se na jistou pomoc vojska českého, které nedaleko od Písku leželo, odpověděl Buquoyovi: „poněvadž každého věrného a zmužilého vojína povinnost k tomu zavazuje, aby místa sobě svěřeného bedliv byl a proti útoku nepřátelskému do poslední krůpěje obhajovati neopomíjel, proto že i on jináče se zachovati nemíní a že násilí bude se vší moci brániti.“

Druhého dne ráno Buquoy přepraviv se s oddělením vojska na levý břeh Otavy, zničil ohněm Pražské předměstí, zmocnil se kamenného mostu a dal spáliti palisády mezi tímto mostem a Pražskou branou postavené. Hned potom postoupilo několik oddílů královského vojska ku předu a hnaly útokem na město. Avšak posádka útok odrazila, při kteréž příležitosti poraněn Marradas. Hejtman Hock maje bez pochyby za to, že odražením prvního útoku zadost učinil své vojenské povinnosti a vida, že pomoc nepřichází, jal se vyjednávati s Buquoyem. Zatím však vojsko královské slezlo hradby městské na čtyřech místech a potkávajíc se všady se slabým odporem zbabělé posádky, která hradeb jak se sluší neostříhala a nebránila, vniklo do města a zapálilo je, tak že od toho 66 domů bylo zničeno. Zmatku pak, kterýž povstal v městě, královští užili k tomu, aby bezpečně loupili a zvůli svou prováděli. Při tom pobito asi 50 vojínů a měšťanů, kteří se vetřelcům postavili na odpor. Nastalo loupení v městě všelikou kořistí a drahocennými věcmi přeplněném a nevázaní žoldnéři naloupivše se do sytosti

ukájeli také chtíče své chlípnosti s pannami a paními stavu vyššího i nižšího, tak že pak některé od toho násilí zemřely. Kořisť, která královským padla do rukou, byla ohromná, neboť po deset dní trvalo drancování, nežli bylo zabráno všecko, co se vítězům hodilo a líbilo. Buquoyovi dostaly se za kořisť kromě menších děl také dva veliké kusy hrubé střelby, s kterými byl Mansfeld Plzně dobýval a které v Písku zůstavil před porážkou svou u Záblatí.

Pád města Písku dlužno připsati nejen zbabělosti posádky, nýbrž hlavně vůdci její Hockovi. Jak pisatel této kroniky zná z vlastní zkušenosti, město Písek bylo na tehdejší dobu tak opevněno, že by bylo mohlo statečnou posádkou odolati kolik neděl sebe četnějšímu nepříteli. Ale Hock se o skutečnou obranu města ani nepokusil a po dobytí jeho nebyl popraven, jak se tu a tam vypravuje, nýbrž přidal se k nepříteli a pryč s ním odtáhl. To naň vrhá tak podezřelé světlo, že nijakž nemůžeme odpírati Skálovi, který jej viní ze srozumění s nepřítelem a za zrádce jej prohlašuje.

Avšak i vojsko české pod Hohenlohem osvědčilo znovu při této příležitosti, že země České nedovede hájiti. Když totiž Hohenlohe zpraven byl od vyzvědačů, v kterou stranu se obrátilo vojsko královské, táhl pomalu za ním a dorazil k Vltavě asi tou dobou, kdy se Buquoy k Písku přiblížil. Pochybovati nelze, že obě vojska táhla přes Bernardice a že Hohenlohe následuje Buquoye zastavil se na pravém břehu Vltavy asi v těch místech, kde je nyní podolský most železný a že tedy byl od Písku vzdálen málo přes dvě hodiny, tak že dne 26. srpna měl ještě dosti času, aby dobytí Písku překazil. Hohenlohe však se nehnul s pravého břehu a když potom mu bylo vytýkáno, proč Písku nepřitáhl na pomoc, vymlouval se tím, že nepřítel strhl most přes Vltavu a že tedy se nemohl s vojskem svým dostati na druhou stranu. Ale obyvatelstvo s planou tou výmluvou se nespokojilo, namítajíc, že řeka v těch místech je mělká a že vojsko se mohlo na druhý břeh přebroditi.

Země Česká byla dosud přetrpěla nesčíslné útrapy i když vojsko nepřátelské nemohlo v zemi volně se probíhati a ku Praze postupovati. Vždyť i vojsko vlastní a lid spojenců obyvatelstvo nemálo odírali a sužovali. Na př. lid slezský za svého tažení z Kladska do Lomnice dopouštěl se mnohých nátisků a zabral násilím 500 kobyl; hůře ještě řádili žoldnéři Mansfeldovi na cestě své z Plzně do Prahy, jelikož všady, kam jen přišli, vloupali se do příbytků a všecko brali, co se jim líbilo. A horší nade všecky bylo nepřátelské vojsko Buquoyovo, o jehož bohopustém řádění již mnoho jsme vypravovali. Když tedy do Prahy došla zpráva, že Písek padl a že vojsko královské, jemuž je cesta na sever otevřena, na rozličné strany, ano až k Berounu, po lupu se rozjíždí, povstal nemalý poplach nejen v Praze, nýbrž i v středních Čechách vůbec. A tak někteří šlechtici a bohatí měšťané necítili se již ani v Praze dosti bezpečnými a dali rodiny a dražší svůj majetek dále k severu dopraviti.

Vedle toho nespokojenosť s vedením války zjednala si znovu průchod i na sněmě. Přede vším dožadovali se opět pomoci ti statkáři, kteří bídnou obranou země České přivedeni byli tak řka na mizinu, kterážto záhuba jejich dokonána právě v těchto dnech postoupením vojska královského na jedné straně až k Táboru a na druhé straně až k Písku. Petr ze Švamberka, jeden z direktorů, před tím jeden z nejbohatších pánů českých, podal sněmu žalostivou žádosť, kterak nepřítel statky jeho do základů vyplenil, kterak poddané jeho ani nemluvňátek neušetřiv pobil. A tak že nemaje s manželkou a dítkami svými kam se uchýliti a od čeho živ býti, že stavů žádá, aby mu postoupili některý statek komorní k užívání. Za žádosť tuto mnozí sněmovníci se přimlouvali. Uváděno zejména, kterak pán ze Švamberka hned z počátku zbrojení daroval stavům střelivo a zbroj z vlastní zbrojnice, kterak na vlastní náklad choval praporec pěchoty a kterak lid zemský na svých panstvích ubytoval. Navrženo tedy a přijato, aby mu byly dány k užívání statky Libochovický a Budyňský, předešlého purkrabí Pražského Adama ze Šternberka, který nad vlastí svou se zapomenul, ven ze země České ujel a tím o všecky statky své z pokuty se připravil. Bratří Malovcové Jan, Jetřich a Václav užívali již s jinými statkáři ochuzenými od 3. srpna statků Smečanského a statků úřadu purkrabského; ale z té příčiny, že nedávno ještě byly statky jejich znovu pohubeny, a že utrpěli škody mnohem více nežli ostatní, žádali, aby jim bylo na čas postoupeno k užívání panství Mělnické. Žádosti jejich vyhověno v ten způsob, že především měly se z toho panství zapravit všecky daně a povinnosti zadržalé i běžné. Kromě toho stavové postoupili dědičně panu Vilému z Roupova, nejvyššímu komorníku markrabství Moravského, proboštství Sv. Hipolyta jinak Pöltenberské blíže Znojma se vším jeho příslušenstvím a se třemi vesnicemi, což všecko náleželo k špitálu sv. Františka u mostu v Starém městě Pražském,

když se zavázal, že jmenovanému špitálu odvádět bude všecken plat, který posud dostával. Darování toto stalo se z toho důvodu, že Vilém z Roupova získal si veliké zásluhy o spolčení se Moravanů s Čechy, za kterouž příčinou nepřátelé statky jeho bez milosrdenství poplenili.

Při jednání o těchto žádostech vylíčeno bylo sice dostatečně spustošení země, ale nikdo nesvaloval hlavní toho vinu a příčinu na vojsko české. Tak stalo se zvláštní žalobou známého nám již *rytíře Jiřího Kuneše* dne 30. srpna. Pravil, že již loni byl celý jeho statek zhuben, poněvadž jest u samých Budějovic. Co mohl v čas zachrániti, s tím že se utekl do města Písku, kam také zavedl manželku a dítky, poněvadž Písek považoval za místo bezpečné. A Písek že by nebyl ještě v rukou nepřátel, kdyby zradou se to bylo nestalo. Naříkal, že přišel o poslední svůj majetek, že má jen co na něm spatřují. K tomu doložil, že podobné ochrany proti nepříteli dostává se všemu obyvatelstvu; jenerálové prý vědomě lidu škody dělati dopouštějí. Neboť mohouce se nepříteli kolikráte, dokud ještě tak silen nebyl, opříti, že toho zanedbali a raději zahálčivě leželi, hodovali a popíjeli. Líto prý musí býti každému zkušeného lidu válečného, jenž tak mizerně veden bývá na porážku a líto velikého nákladu, který se na ten vojenský lid nakládá. A co vyřídilo vojsko dobrého, ačkoli již přes půl druhého léta v poli leží? Tak mnoho jako by ho stavové neměli. Kuneš také o tom se zmínil, kterak nepřítel vojsko české z mnohých hradů, tvrzí a měst vypudil a je sobě podmanil. Kdo je tím vinen, toho že Bůh bude pokutovati. Vytýkal také direktorům, že se u nich nemohl žádné podpory dovolati a na konec žádal, aby mu dán byl alespoň patent otevřený, by mohl bezpečně jeti a manželku svou, je-li ještě na živě, vyhledati. Nyní již nepovstal nikdo na obhájení vojska a jeho jenerálů, nýbrž předseda direktorů pan z Roupova obhajoval jen direktory, že ve dne v noci pracují. Vedle toho však těšil sněm, že nový vrchní velitel kníže z Anhaltu je již na cestě a že se v ležení očekává. Ostatně stížnosti a obžaloby Kunešovy jenom potvrdil. Pravil, že direktoři nemohou tomu rozuměti, proč vojsko ničeho nepodniká a jen leží a zahálí. Direktoři jakkoli do ležení dopisují a rozkazy dávají, že naprosto tomu neřádu odolati nemohou. A tak náčelníku vlády, když potřebí bylo největší ráznosti a napnutí všech sil, nezbývalo nic jiného, nežli prosba k pánu Bohu, „aby on nás všech chrániti a opatrovati ráčil“. Kdo pak jest vinen vším neštěstím, toho že Bůh jistotně potrestá. A je-li v tom nějaká neupřímnost a zráda, to že se dlouho nebude moci tajiti, nýbrž dříve nebo později přijde na jevo. Odpověď tato je nejlepším důkazem, v jak neschopných rukou spočívala vláda! Ani poznané zlo, ani zjevné vady a nedostatky nedovedly pohnouti ty pány k rázné činnosti a k napravení chyb: oni čekali ochranu a pomoc od Boha, když nabyli přesvědčení, že vůdcové jsou neschopni a místo válčení pitím a hostinami čas si ukracují! Kunešovy žaloby a stížnosti byly direktorům patrně nepohodlny a tak dán mu list otevřený a jistá suma peněz, aby rodinu svou mohl vyhledati.

Na tomto místě staniž se zmínka o události současné, kteráž byla kapkou útěchy v moři utrpení a alespoň některé mysli potěšila. Tři hejtmané mansfeldští, Karpezon, Butke a Schlammersdorf a poručíkové, kteří od bitvy u Záblatí chováni byli v zajetí na Krumlově, vyčkavše dobrou příležitost, z vězení svého po plachtách dohromady svázaných pět sáhů hluboko se spustili, právě toho dne, když měli býti odvezeni do Rakous, a dne 21. srpna na Rožmberk a jak jiní praví až do Veselí zdrávi a bez pohromy se dostali.

Don Martin de Huerta.

Buquoy vložil do Písku posádku 600 mužů ustanoviv za velitele jejich setníka Dona Martina z Huerty. Dobrodruh tento stal se v dějinách českých tak pověstným svou neblahou činností, že chceme i o posavadním životě jeho se zmíniti.

Don Martin de Huerta narodil se v druhé polovici XVI. století na hrabství Limburském v Nizozemsku z rodičů katolických, řemeslem a obchodem se živících, kteří jej dali na řemeslo krejčovské. Ale Martin Huerta brzy opustiv toto zaměstnání, oddal se výnosnějšímu tehdáž řemeslu válečnému. Roku 1604 vstoupil do služeb Dona Baltazara Marradasa, když tento sbíral ve Španělích a v Milánsku vojsko pro panovníky Habsburské. Brzy vynikl vojenskou zmužilostí a odvážlivostí, najal na své útraty praporec jezdců a bojoval s ním ve válce Furlanské ve prospěch arcikníže Ferdinanda, příštího krále Českého. Za statečné své chování a dobré služby rodu Habsburskému povýšen jest Huerta za ritmistra a majestátem císaře Rudolfa ze dne 8. července 1609 povýšen do stavu šlechtického.

Když vypukla válka česká, vstoupil Huerta opět do skutečné služby císařské a sice do pluku

Marradasova, načež jmenován podplukovníkem i svěřeno mu vedení 1000 jezdců, které známý jeho Albrecht z Valdštejna pro císaře zjednal a vypravil. V Čechách pod Buquoyem dostal se s vojskem královským k Písku, po jehož dobytí, jak nahoře praveno, jmenován velitelem posádky. A to bylo největším neštěstím města Písku a celého okolí. Huerta zajisté řádil v městě a okolí, jak budeme později vypravovati, tou měrou, že obyvatelstvo v Písku a okolí dlouhý čas mělo za přísloví; „Toť hůř, nežli za Huerty!“

Vojsko české ustupuje.
Rok 1619 srpen — září.

Vojsko české dostalo po vyzvědačích zprávy od armády královské, že Buquoy hodlá se obrátit na Plzeň, města toho dobyti a pak přes zimu ležeti v Plzni a v krajinách mezi Plzní a Chebem, které válkou posud poměrně málo utrpěly. Vůdcové čeští spatřovali v tom horší nebezpečí, nežli aby Buquoy ku Praze se obrátil. Obávali se totiž, aby jim nevyrval z rukou Plzeň, baštu v západních Čechách, a nepřerušil spojení s říší, s Unií protestantskou, čímž by povstání české muselo zaniknouti vysílením. Proto vojsko české postoupilo k Mirovicům, aby bránilo přístup jak ku Praze, tak na západ ku Plzni. Dvojí tento úkol mohl býti proveden, jak se direktoři nadáli, proto, že do tábora českého měl se dostavit nový vrchní velitel kníže z Anhaltu a že hrabě z Mansfeldu měl vojsko české značným sborem sesíliti.

Mansfeld totiž podle úmluvy s direktory vytrhl dne 24. srpna z Plzně se 14 praporci pěchoty a dvěma praporci jízdy, celkem s 3500 muži a postoupil až k Berounu. Odtud zajel sám do Prahy pro nové poučení nejspíše proto, že zvěděl o pádu města Písku. Jmenovitě hrabě z Thurnu napomínal důtklivě Mansfelda, aby lid svůj vedl takovými cestami, by se beze ztráty lidu dostal do ležení českého. V Praze sešel se Mansfeld s knížetem z Anhaltu, který sem přibyl dne 2. září a hned pilně se staral, aby potřeby vojenské byly opatřeny. Stavové již pouhou dobrou vůli knížete z Anhaltu tak vysoko cenili, že mu z vděčnosti za ochotu jeho darovali pěkný stan turecký z pokladnice císaře Rudolfa. Kníže z Anhaltu prohledl s Mansfeldem práce opevňovací v Praze, načež oba vydali se dne 3. září do Berouna, odkudž se sborem Mansfeldovým přes Příbram a pak po lesních stezkách dorazili dne 5. nebo 6. září do tábora českého k veliké radosti vojska. Lid český očekával od čerstvé pomoci a od nového velitele lepší časy a proto dostalo se Anhaltovi takřka nadšeného uvítání. Pravili jsme, že Mansfeld vedl vojsko své po lesních stezkách, kde se ho nepřátelé nijakž nenadáli, kterážto opatrnost nebyla zbytečná. Neboť Buquoy vyznaje se výtečně v kladení osidel, vypravil proti Mansfeldovi, když zvěděl, že z Berouna potáhne k Mirovicům, 14 praporců vybrané jízdy, která jej měla ze zálohy napadnouti. Než i čeští jenerálové vypravili proti Mansfeldovi na půl míle 1000 vybraných jezdců a tak pomocný sbor dostal se do ležení českého beze vší pohromy.

Sotva dorazila posila Mansfeldova, došla již dne 7. září do ležení královského zpráva, že Ferdinand zvolen za císaře Německého. Na rozkaz Buquoye vystoupilo veškeré vojsko císařské z ležení v šíré pole a oslavilo volbu Ferdinandovu trojím vystřelením z děl a mušketů, kdežto kopinníci hořící slaměné vích na kopích do výše vyzdvihovali. Hřmot ten zarazil vojsko české, které neznajíc toho příčinu postavilo se v šik válečný; k boji však nedošlo. Nicméně osvědčila se tím chuť a ochotnost k boji ve vojště českém, tak velice znemravnělém.

Nyní byla opět příznivá doba, aby se udeřilo na nepřítele, jelikož vojsko sesílené bylo při dobré chuti a důvěřovalo novému veliteli. Mansfeld skutečně také počal hned harcovati se svým sborem proti nepříteli; avšak ani nový vrchní velitel nevynikal vůdcovským nadáním a tak se nechtěl pustit do bitvy rozhodné, k níž se na pohled schylovalo a kterou v Praze pokládali za jistou. Než neméně opatrný Buquoy také se nechtěl odvážititi bitvy rozhodné, ale manevroval tak obratně, že vojsko české beze všeho boje muselo ustoupiti do Zalužan a cestu k Plzni volnou ponechati. Anhalt tedy započal dosti neslavně svou novou dráhu vojenskou. Očekávalo se všeobecně, že Buquoy nyní potáhne na Plzeň a tak kníže z Anhaltu učiniv některá opatření v armádě české, vrátil se ze Zalužan do Prahy a odtud vydal se do Heidelberku, aby falckraběte Bedřicha přiměl přijmouti korunu českou. Tu Buquoy proti všemu očekávání postoupil proti vojsku českému, vyhledávaje nyní patrně příležitost k bitvě rozhodné.

Vojsku českému hrozila neodvratná záhuba, neboť odchodem Anhaltovým pozbylo poslední své mravní opory. Vojíni nemyslili totiž více na válku, nýbrž reptajíce domáhali se žoldu a nechtěli ani čekati na čtyřnedělní lhůtu, která teprvé dne 22. září vypršela. Kázeň jakási byla jen v pomocném sboru slezském, který žold

dostával pravidelně, což ostatní žoldnéře tím více popuzovalo a pak ve sboru Mansfeldově. Za to žoldnéři Frankovi, jenž z dalekého Nizozemska přitáhli do Čech s velkými nadějemi, nehodlali nedostatku trpěti a tak neustále sbíhali, aby si jinde lepší zaměstnání vyhledali. A v takovém stavu mělo vojsko české odolati nepříteli! Všickni, kdo to věděli, očekávali neodvratnou porážku vojska a konec války české, když nenadále vojsko císařské odtáhlo proti novému nepříteli, proti knížeti Sedmihradskému Gabrielu Bethlenovi.

Uznáme za potřebné přerušiti tuto maličko líčení událostí válečných, abychom čtenáře své seznámili s třemi důležitými událostmi politickými, které touto dobou obracely k sobě všeobecnou pozornosť v Čechách nemenší měrou nežli samy události válečné. Míníme zvolení Ferdinanda za císaře Německého, za druhé zvolení kurfiřta Falckého Bedřicha králem Českým a konečně spolek knížete Sedmihradského Gabriela Bethlena se stavy českými proti císaři.

Ferdinand zvolen císařem Německým.

Rok 1619 červenec — září.

Pro neschopnosť hraběte z Hohenlohe, který nemohl odolati Buquoyovi, nuceni byli direktoři, jak jsme již vypravovali, povolat do Čech na pomoc hraběte z Thurnu, který ležel s vojskem svým v předměstích vídeňských. Tím tedy pominulo nebezpečí hrozící Ferdinandovi, a mysl jeho ještě více se povznesla, když hned na to obdržel zprávu z Čech o rozprášení sboru Mansfeldova u Záblatí. Na čas tedy nemusel se obávati výbojů vojska českého a mohl se bezpečně vydati k volbě císaře do Frankfurtu nad Mohanem, kterážto volba vypsána byla na den 20. července.

Ferdinand tedy ustanoviv zástupcem svým arciknížete Leopolda s neobmezeným plnomocenstvím, vydal se na cestu dne 11. července pod ochranou praporce jízdy s velkou družinou, v níž byli kromě jiných Jiří z Náchoda, Václav z Vrbna, Maximilian z Valdšteina, Vilém Vratislav z Mitrovic, svobodný pán z Trauttmansdorffu, hrabata z Liechtensteina a Fürstenberku. Nejvyšší kancléř království Českého vypraven napřed do Frankfurtu, aby zpravil kurfiřty o příchodu Ferdinandově. V zavazadlech, která vezena byla za Ferdinandem, byla nová česká koruna, kterou si dal Ferdinand schválně zhotoviti, poněvadž koruna pravá, jak nám známo, byla v rukou stavů českých; a Ferdinand, jenž byl odhodlán ve Frankfurtě vykonávati práva kurfiřtská, nechtěl se objeviti bez ozdoby královské.

V Salcpurku čekal na Ferdinanda vyslanec krále Anglického lord Doncaster za tou příčinou, aby podle rozkazu pána svého hleděl způsobiti narovnání mezi Ferdinandem a povstalci českými. Zeť krále Anglického, Bedřich Falcký, maje dobrou naději, že získá tchána svého pro stavy české, prosil jej v měsíci březnu zvláštním listem, aby v Němcích hájil věc stavů českých. Jakub však, získán byv dvorem španělským, uložil již dříve vyslanci svému Doncasterovi, aby prostředkoval ve prospěch rodu Habsburského. Jakub psal stavům českým, „aby oddaným svým smýšlením hleděli si zasloužiti takové podmínky míru, k nimž by vrchní jich pán mohl svoliti bez potupy a které by poddaní mohli přijmouti, aniž by toho potřebovali želeti.“ Byla to přímo ledová lázeň na horkokrevné naděje stavů českých, jelikož očekávali najisto značnou podporu peněžní z Anglicka a králi za to na sněmě schválili již list poděkovací. Což by byli stavové čeští soudili teprvé o slibech falckraběte Bedřicha, že podporován bude od svého tchána proti Ferdinandovi, kdyby byli znali tajnou instrukci Doncasterovi, aby se staral o neodkladné zvolení Ferdinanda za císaře Německého, a aby se stalo narovnání mezi Čechy a Ferdinandem na tomto základě: jezovité budou trpěni, nebudou-li se míchati do věcí světských; Ferdinand se zaváže, že plniti bude sliby, k nimž se zavázal přísahou korunovační; protestanti požívati budou bez překážky svobody zákonem zaručené; všechny posavádní konfiskace budou odvolány a všichni úředníci zemští dosazeni budou na své dřívější úřady. Než Doncaster neprováděl úkol sobě svěřený věrně a ve smyslu pána svého. Přál falckraběti a protestantům a tak choval se tím způsobem, že jen protestantům a jmenovitě falckraběti a stavům českým škodil. Mělo se totiž za to, že král Anglický přeje jim jako jeho vyslanec, že snaží se docíliti narovnání v jich prospěch, kdežto Jakub řídil se podle přání Španělska. Falckrabě a Čechové byli tedy jenom zbytečně klamáni.

Ferdinand nemyslil nikdy upřímně na vyrovnání s Čechy po dobrém a tím méně chuti jevil k tomu nyní, po vítězství u Záblatí a po odtáhnutí Thurna od Vídně. Dal tedy Doncasterovi, když mu přednesl prostředkovací návrhy pána svého, dosti srozumitelnou odpověď, kterou prostředkování zamítl. Než Doncaster vymohl úsilovnými přímluvami tolik, že Ferdinand

slíbil vznésti záležitosť českou ve Frankfurtě na radu knížat, při čemž králi Anglickému popřáno bude přísalušné účastenství. Ze Salcpurku vydal se Ferdinand do Mnichova, kdež si u bývalého svého spolužáka knížete Maximiliana vymohl pomoc ligy katolické pro ten případ, že by se Unie spojila se stavy českými. A to bylo nejlepší odpovědí, kterak málo Ferdinand pomýšlí na smírné vyrovnání s Čechy. Po té cestoval dále do Frankfurtu, kam přibyl dne 26. července.

Dvůr falcký pracoval zatím na všech stranách, aby překazil zvolení Ferdinanda za císaře, jmenovitě užito všelikých prostředků, aby pro politiku falckou získáni byli světští kurfiřti Saský a Braniborský a pak kníže Bavorský Maximilian, kterému byla nabízena koruna Německá. Zároveň sešli se protestantská knížata a stavové, jenž náleželi k tak zvané Unii, v Heilbroně, kde navrhovali zástupci falčtí, aby volba císaře ve Frankfurtě byla násilím přerušena. Avšak sjezd návrh ten zamítl a jednatelé falčtí, jenž knížete Bavorského a kurfiřta Saského měli získati proti Ferdinandovi, také špatně pochodili. Jen kurfiřt Braniborský zavázal se zvláštní smlouvou v Lichtenberku, *že hlasu svého Ferdinandovi nedá, a že při volbě jednati bude v dorozumění s Falcí.* Za takových okolností došlo k volbě císaře ve Frankfurtě, kam také vypraveni zástupci kurfiřta Falckého s tím poučením, aby hleděli volbu zmařiti a když by to nešlo, aby způsobili alespoň odročení její. Za vhodné prostředky k tomu uznáno: zasadit se, aby popřáno bylo slyšení poslancům českým, jenž protestují proti volebnímu právu Ferdinandovu; dále se měli zástupci falčtí pokusit, aby spor český byl urovnán před volbou císaře; a když by přece k volbě se přikročilo, měli se vynasnažit, aby koruna německá nedostala se Habsburkům.

Stavové čeští psali již dne 13. července arcibiskupu Mohučskému a všem ostatním kurfiřtům ohražujíce se proti tomu, aby Ferdinand vykonal volební právo za království České. A hned potom vypravili Kristiana Berku z Dubé, Smila z Michalovic a Jana z Arnolsteinu do Frankfurtu, *aby jménem stavů právo toto vykonali.* Poslové tito dorazíce k Frankfurtu, požádali městskou radu, aby je pustila do města. Rada městská otázala se sboru kurfiřtského, co by měla učiniti? Zástupci falčtí navrhovali, aby Čechové byli předvoláni k vyslyšení poselství svého, kteryžto návrh podporovali vyslanci saští a braniborští. Ferdinand nebyl ještě ve Frankfurtě. Než kancléř říšský a předseda sboru kurfiřtského arcibiskup Mohučský nedal o návrhu tom hlasovati, nýbrž sezení ukončil, což se stalo dne 28. července.

Ferdinand staral se hned, jakmile přibyl do Frankfurtu, aby kurfiřti uznali kurfiřtské jeho právo za království České a k poslům českým aby se chovali jako k jeho poddaným. Jednání a smiřování s Čechy na nějakém jiném základě naprosto zamítal a tak ovšem byl rozhodně proti tomu, aby napřed byl zjednán mír v Čechách, nežli se přikročí k volbě císaře, jak navrhovali zástupci falčtí. Tři duchovní kurfiřti s Ferdinandem úplně souhlasili a hned se také mezi sebou usnesli, aby volba císaře déle se neodkládala a ostatním kurfiřtům aby se navrhlo prostředkování celého sboru kurfiřtského ve sporu českém.

Podle těchto úmluv prohlásili duchovní kurfiřti v následující schůzi kurfiřtů, že Ferdinandovi nesmí býti popíráno právo ke koruně české, on že je kurfiřtem českým a stavům českým že volební právo nenáleží. Navrhovali tedy, aby celý sbor kurfiřtský prostředkoval ve sporu českém a Čechům aby se ustanovil den k vyjednávání. A volba císaře aby se bez ohledu na Čechy ihned předsevzala. Naproti tomu však chtěli zástupci falčtí opět, aby se napřed jednalo o věci české a zástupci braniborští se k nim přidali; ale Sasíci prohlásili, že pro tento případ nemají plnomocenství. A tak odročeno jednání, až by si všickni světští voliči zjednali nové instrukce od svých pánů.

Stalo se, čeho se ani sám Ferdinand nenadál. Kurfiřt saský přidal se k duchovním kurfiřtům, čímž ovšem rozhodl se už napřed pro Ferdinanda; a sám kurfiřt Braniborský zpronevěřil se smlouvě Lichtenberské. Vymlouval se totiž, kterak ji uzavřel v tom domnění, že falckraběti se podaří získati Sasko a arcibiskupy Kolínského a Trevirského pro knížete Bavorského. A proto uložil vyslanci svému, aby hlasoval pro Maximiliana jenom tehdy, kdyby se pro něj vyslovil některý kníže duchovní; ale jestli se nestane, aby se přidal k většině. Za důvod změněného smýšlení svého udával kurfiřt Braniborský, že by na sebe uvalil nepřátelství císařovo, kdyby sám proti němu hlasoval. Tím byla volba úplně rozhodnuta.

Když se tedy kurfiřti sešli opět k poradám, rozhodnuto všemi proti hlasu falckému, že poslové čeští nemají býti ve Frankfurtě slyšáni. Naproti tomu měl s Čechy vyjednávati sbor kurfiřtský, k čemuž se svolením Ferdinanda ustanoven 10. listopad. Na to bez dalších námitek přikročeno dne 28. srpna k volbě císaře, k če-

muž dostavil se také Ferdinand co kurfiřt český. Oděl se hávem z červeného sametu vstaviv si na hlavu svou novou českou korunu. Při volbě samé hlasoval jeden kurfiřt za druhým pro Ferdinanda. Když došlo na kurfiřta Falckého, zástupce jeho četl písemné osvědčení falckraběte, kterak „si přeje, aby říše obdržela hlavu, kteráž by co nejdříve učinila přítrž nynějším smutným poměrům a jenž by nebyla zapletena do žádné války; a tu že je přesvědčen, kterak se k tomu hodí nejlépe kníže Bavorský. Návrhu toho však že nečiní z nějaké nepřízně k rodu Rakouskému, nýbrž poněvadž tento hlas po přísaze a povinnosti své nejlépe může zodpovídati. Kdyby však většina voličů dala hlasy své králi Ferdinandovi nebo arciknížeti Albrechtovi, pak že s nimi spojí také hlasu svého.“ Kurfiřt Saský i Braniborský volili Ferdinanda. Naposledy hlasoval král Ferdinand, který přímo pravil, když většina voličů pro něj se rozhodla, že užívaje práva zlatou bulou propůjčeného hlasuje pro svou osobu. Konečně zástupce falcký na vyzvání předsedy odpověděl, že *„pán jeho nechce se od většiny odlučovati a jelikož tato se prohlásila pro Ferdinanda, že mu dává hlas také jménem pána svého.“* Na to byl Ferdinand dne 9. září korunován za obyčejných obřadů a slavností.

Ferdinand zvolen tedy jednohlasně; kurfiřt Falcký nejen že utrpěl porážku se svou politikou, on zadal i své cti a vážnosti. Neboť po léta pracováno na všech stranách proti rodu Habsburskému, všecko úsilí vynakládáno, aby Habsburkové nedostali se na trůn německý, proti Habsburkům utvořena Unie protestantská a proti Ferdinandovi ucházel se Bedřich Falcký o trůn český: a nyní při volbě výsledek všeho nebyla ani sebe skrovnější menšina proti Ferdinandovi. Bedřich sám hlasoval pro odpůrce svého a osvědčil tím dostatečně, že nemá ani schopností diplomatických, ani statečnosti osobní, aby dostáti mohl úkolu, jaký hodlal vzíti na bedra svá co král Český, co odpůrce celé katolické Evropy!

Tím více je nám s podivením, že Bedřich Falcký nedávno ještě odvážil se skutku násilného proti straně Ferdinandově. Hrabě Filip ze Solmsu najal nespíše v porýnských biskupstvích 500 jezdců na pomoc Ferdinandovi. Tento sbor táhl počátkem srpna do Čech a musel z Vircpurska vstoupiti na území Unie, pakli se chtěl dále dostati. Falckrabě dohodl se s markrabětem z Anšpachu o překažení toho podniku a tak oba spojivše síly své dali jezdce, kteří se nenadáli žádného útoku, přepadnouti trojnásobnou silou u vsi Radenu. Úklad povedl se úplně; něco těch jezdců bylo pobito, ostatek rozprášen na všechny strany. To byla první služba, kterou falckrabě prokázal Čechům.

Konečně nesmíme zapomenout poznamenati, jak vyslanec anglický Doncaster skončil ve Frankfurtě své prostředkování. Ferdinand a rádcové jeho chtěli jej odbýti vytáčkami a odkládáním věci. Ale Doncaster požadoval určitou odpověď a tak mu sdělil Trauttmansdorff písemně jménem Ferdinandovým, že král si přeje prostředkování Jakubovo vedle sboru kurfiřtského, ale slibu o příměří, tedy o zastavení války s Čechy, že nemůže učiniti. Doncaster nahlédl; že snaha jeho je marna a zastavil své vyjednávání.

Konfederace zemí koruny České.
Rok 1619 červenec — srpen.

Zatím přičiněním direktorů českých počaly se hned z počátku měsíce července sjížděti do Prahy deputace z Moravy, ze Slezska a obojí Lužice, aby s Čechy ujednaly konfederaci, o kterou se již tolik let bylo jednalo. Hlavní účel této konfederace čili spolčení zemí koruny České byl uhájení práv stavovských a svobodné volby krále proti Ferdinandovi. Konfederace pak měla se zakládati na revisi ústavy, t. j. na upravení poměru zemí ku králi, by nemohl práv zemských a stavovských zkracovati a na upravení poměru mezi jednotlivými zeměmi koruny České. A takováto oprava ústavy měla se vypracovati a provésti na generálním sněmě nynějším, k němuž se dostavili i poslové z Rakous, poněvadž protestantští stavové tamější chtěli také vstoupiti do spolku se zeměmi českými.

Generální sněm počal se dne 8. července tím způsobem, že asi v 8 hodin ráno odbývaly se v německém kostele sv. Trojice na Újezdě služby boží, na které se dostavili čeští direktoři a všecky deputace se slavným komonstvem. V kostele kázal také kazatel pana Petra ze Švamberka o jednotě. Když se průvod vracel na hrad Pražský, okolek bílý obklopil slunce jako věnec, což všickni považovali za velmi dobré znamení a s velikou chutí se pak pustili do práce sněmovní. Porady děly se podle zemí tím způsobem, že zástupci každé země o sobě radili se a usnášeli ve zvláštním pokoji, načež usnešení a odpovědi své sdělovali direktorům českým, kteří prostředkovali mezi zeměmi tak dlouho, až docíleno bylo o věci všestranné dohodnutí, kdežto naopak návrh zamítnut a upu-

štěno od něho, když nebylo lze desíci o něm sjednocení a dohodnutí.

Jednání započalo tím, že direktoři čeští dodali poslancům krátký přehled politických a válečných událostí v posledních létech k tomu účelu, aby seznali, co stavové čeští podnikli na obranu zemí koruny České a práv stavovských a kterak jednali jen na svou obranu. K tomu pak pojily se dvě otázky: 1) chtějí-li, aby uzavřena byla konfederace na základě článků, které direktoři čeští předkládají nebo zdali sami jiná pravidla a jiný základ navrhují? 2) Co by se mělo státi k dosažení stálého a bespečného pokoje a k zachování svobod a privilegií? Články pak, na jichž základě konfederace měla by se zříditi, týkaly se 1) otázky, je-li koruna Česká korunou volební nebo dědičnou; 2) upravení otázky náboženské; 3) ustanovení moci a působnosti kanceláře; 4) poměru zemí koruny české k jiným zemím; 5) společné obrany.

O prvním kuse, je-li koruna Česká volební nebo dědičná, shodly se všecky země v ten rozum, aby koruna Česká prohlášena byla za korunu volební, tak aby odtud volily krále ne Čechy samy, nýbrž všecky ostatní země hlasem stejně platným a společné. Čechové vzdali se dobrovolně práva, které posud sami vykonávali a jen v tom ponechána jim přednost, že měli hlasy dva a sice první, Morava druhý, Slezsko třetí, Lužice horní čtvrtý, Lužice dolní pátý a Čechové šestý závěrečný. V ohledu formálním ustanoveno, aby defensorové království Českého měli moc k volbě krále jiné země do Prahy povolati; aby Čechové měli moc a právo navrhnouti způsobilého kandidáta a oznámiti ostatním zemím jeho vlastnosti. Vedle toho ustanoveno, aby za živobytí panujícího krále nemohl býti žádný jiný za čekance, tím méně ovšem za krále volen nebo korunován, leč by sjednocené země samy potřebu toho uznajíce, za to žádaly.

Co do otázky náboženské usnešeno, *aby protestanti nazývali se od této chvíle vyznavači víry evangelické.* Katolíkům ponechána úplná svoboda u vyznávání víry, ale všechny konfiskace duchovních statků, které se staly od počátku povstání, byly schváleny a také všechny kostely, kteréž zatím protestanti odňali katolíkům, měly ostati protestantům. A tím ovšem nebyli katolíci nijakž chráněni, že i v budoucnosti statky jejich pod rozličnými záminkami nebudou zabavovány. Ke všemu ještě zbaveni katolíci rovnoprávnosti v životě občanském, neboť na nejdůležitější úřady ve všech zemích koruny České měli býti dosazováni jen protestanti; v městech, kde měli protestanti převahu, neměli katolíci povolávání býti do rady; kde však posud jen katolíci město spravovali, měla odtud alespoň polovice protestantů povolána býti do rad městských. Katolíci měli býti jen tehdy považováni za část rovnoprávnou, uznají-li slavné konfederaci ve všech kusech a zavážou-li se přísahou, že zavrhují větu: „kacířům se přísaha nemusí držeti“. Jezoviti byli na věky vypovězeni ze země.

Jiným článkem se ustanovilo, aby cizozemci nebyli dosazováni na žádné úřady ani v zemi ani v městech a to ani na úřady světské ani za hodnostáře duchovní.

Co se týká poměru k ostatním zemím, Čechové vzdali se naprosto předního postavení a vrchní moci nad nimi. Uznalit výslovně, že žádná země nemůže si osobovati nějaké přednosti před druhou, nýbrž že jedna země jako druhá je rovnoprávná. Kancléřem všem zemím společným měl býti Čech, ale moc a působnost kanceláře obmezena tím způsobem, že kancléř měl býti pouhým tajemníkem královým, aby obstarával dopisování se zeměmi; a proto ustanoveno, aby krále vždycky provázel.

Všecky věci, které se dotýkají společného prospěchu všech zemí, měly se společně uvažovati a společně o nich rozhodovati. Za takovouto společnou záležitost uvedena výslovně volba krále. Ostatně každé zemi zabezpečena byla výslovně úplná samostatnost: správa, finance, zákonodárství, soudnictví ano i vojenství náležely úplně v obor působnosti jednotlivých zemí. Každá země měla zvoliti jistý počet defensorů, jenž by nad tím bděli, aby konfederace zvláště od krále se zachovávala. Země byly podle konfederace oprávněny k odporu proti králi a k násilné obraně: kdyby porušeny byly svobody náboženské, kdyby král jmenoval libovolně nejvyšší úředníky, kdyby defensorům překáženo bylo v jejich poradách, kdyby některá země nebo kdokoli jiný chtěl konfederaci zrušiti. Kdyby defensoři nějaký spor nemohli vyrovnati po dobrém, měli země vyzvati k společnému hájení. Pro takové případy ustanoveno podle velikosti země, jak velké vojsko by měla postaviti do pole.

O všech těchto věcech vyjednávali se zeměmi, jak bylo již praveno, direktoři čeští a sněm český, který se sešel teprvé dne 23. června, měl jen jaksi slavnostním způsobem zakončiti celé toto jednání, což dálo se dne 31. července. Stavové čeští vypravili zvláštní deputaci pro poselství každé země. A tak uvedeno do shromáždění stavů českých nejprvé pět poslů moravských, po nich Jindřich Václav kníže Minsterberský a Olešnický s ostatními posly

slezskými, naposledy Lužičané hořejší a dolejší z každé země také po pěti osobách. Přítomni byli také obadva generálové čeští hrabě z Hohenlohe a hrabě z Thurnu, Jan Jiří markrabě Krnovský, generál nad lidem slezským, hrabě z Mansfeldu a kníže Výmarský. Předseda direktorů Václav Vilém z Roupova oslovil shromáždění, oznamuje, že smlouva konfederační bude česky a německy přečtena, vyložil význam důležité této události, vyzývaje přítomné, aby se k dokonání toho díla modlitbou připravili; což po něm hrabě Jachim Ondřej Šlik německy opakoval. Na to všickni přítomní poklekše, delší čas se modlili. A když se opět posadili, četl sekretář direkce Benjamin Fruwein celou smlouvu česky a pak jiný sekretář Kašpar Luk německy. Nežli došlo k tomuto čtení, poručeno bylo, zajisté pro veliké horko v soudnici, aby se všecka okna i dvéře otevřely do kořán. V tutéž chvíli spadl deštík hojný, ač dlouho nepršelo; avšak nebe zachmuřilo se černými mraky, tak že sekretář pro velikou tmu smlouvy dobře čísti nemohl; což mnozí za zlé znamení pokládali. Ale brzy se zase vyjasnilo.

Po přečtení smlouvy přisahali napřed Čechové a pak Moravané česky, po nich pak Slezané a Lužičané opakovali německy následující přísahu: „My N. N. přisaháme pánu Bohu všemohoucímu, berouce to na své, principálův našich a dědicův i budoucích jich duše, že toto stálé snešení a od nás i vyslaných ze všech zemí spečetěné i stvrzené sjednocení i artikule v něm obsažené, na všecky země veřejně i na jednu každou obzvláště se vztahující, nyní i na budoucí časy věčné, stále, pevně a neporušitelně zdržeti, všemu tomu, což se nařizuje, věrně a povinně zadosti učiniti, a od toho se žádnému člověku, vyššího neb nižšího stavu, též žádné milosti ani nemilosti, přízni ani nepřízni, darům neb slibům ani jakým jednáním a tak nižádným způsobem, jakž by to lesť lidská vymysliti mohla, odvésti nedáme a nedají. Tak nám toho i jim dopomáhej pán Bůh všemohoucí.“ (Výjev tento vyobrazen je na str. 1313—1314). Když přísaha byla vykonána, oznámena ta událost trojím výstřelem z děl a trojím výstřelem dvou praporců mušketýrů, kteří postaveni byli na place zámeckém a na Malostranském náměstí. Za střílením zvonilo se na všecky zvony po celé Praze a i velikým zvonem při kostele sv. Víta.

Dne 2. srpna jednalo se s posly hrabství Kladského a pak s Chebskými a Loketskými o vstoupení do konfederace. Hrabství Kladské přijato do konfederace za těmi výminkami, 1) aby Kladští skrze své vyslance nejdéle ve třech nedělích direktorům přísahu na tu konfederaci vykonali; 2) aby zadržalé kontribuce zemské zúplna odvedli a budoucně povolené dávali. Hrabě Albín Šlik požádán byv za to od Chebských a Loketských přimlouval se za ně, aby také byli přijati do konfederace. Že posud k stavům se nepřihlásili, omlouval je tím, že měli katolíky za purkmistry. Žádosti bylo ovšem vyhověno.

Konfederací zřízen byl spolek, jaký si Čechové přáli míti; zbývalo jenom, aby spolek tento vyslovil se i formálně proti Ferdinandovi, aby prohlásil jeho sesazení s trůnu českého. Čechové potřebovali takovéto usnešení, jelikož posud neměli dostatečně zabezpečenou pomoc ostatních zemí proti Ferdinandovi a jelikož i v Čechách bylo dosti stavů, kteří byli vždycky ochotni vyrovnati se po dobrém s Ferdinandem. Za generálního sjezdu Čechové posud marně se byli vynasnažovali, aby ostatní země se vyslovily pro sesazení Ferdinanda; nyní po uzavření konfederace svoláni cizí poslanci k důvěrné poradě s direktory, v níž otázal se jich hrabě Ondřej Šlik, jak hodlají naložiti s Ferdinandem: má-li býti sesazen a nová volba vykonána? Slezáci a Lužičané se prohlásili, že přistupují ke všemu, co sobě Čechové oblibují, nechtíce od nich v ničem se děliti. Moravané však ohlásili, že obdrželi plnomocenství jen k uzavření konfederace a že tedy si musejí opatřiti nové instrukce. Žádali tedy, aby jednání o Ferdinandovi bylo odročeno, až si opatří instrukce od sněmu moravského, který byl svolán na den 6. srpna do Brna. Jednání o Ferdinandovi odročeno tedy do 14. srpna, ale do Brna vypraveno hned poselství, aby se tam přičinilo o usnešení Čechům příznivé.

O stíhání katolíků na Moravě.

Rok 1619 srpen.

Na Moravě bylo více chuti k smírnému dohodnutí s Ferdinandem nežli k brannému odporu; sami direktoři, jak jsme nahoře vypravovali, jali se vyjednávati s arciknížetem Leopoldem, zástupcem Ferdinandovým. Ale když Leopold Moravany odbyl a když pak dne 5. srpna zvítězili u Vistonic nad Dampierrem, zmužili se tou měrou, že byli odhodláni ke všemu, jako sami Čechové. A s takovýmto smýšlením sešli se stavové moravští na sněm do Brna. Proto hned dne 6. srpna schválil sněm brněnský konfederaci a zavázal se pevně a stále ji držeti a zachovávati a jí se říditi. Dále se usnesl

sněm najmouti ještě 1500 nového lidu pěšího, nad nímž ustanoven plukovníkem Rudolf Šleinic ze Šleinic. A tak měli Moravané celkem 6500 mužů najatých (4500 pěších a 2000 jezdců). Opakováno a potvrzeno usnešení předešlého sněmu, že vypovídají se ze země Albrecht Václav Euseb z Valdšteina, Adam Lev Licek z Rizmburka, Jiří z Náchoda a Vilém Bravanský a že statky jejich mají býti zabaveny a k dobrému

Král Bedřich Falcký. (79.)

zeni hned ze země a statky jejich zabaveny. Dále zabaveny všecky statky biskupa Olomúckého, kapitoly olomúcké a brněnské a statky všech prelátů, vůbec statky všeho duchovenstva katolického světského i řádového a to z té příčiny, že „kardinál z Dietrichsteina jest vlasti a stavů nepřítelem, že statky své lidem válečným osazuje a ostatní duchovní že stavům po-

země obráceny. Na Karla z Liechtensteina a jiné šlechtice žalováno, že se k stavům neupřímně chovají, že na sněmy nechodí a planými důvody se vymlouvají. Těm a takovým dána lhůta čtyřnedělní, aby se ke konfederaci přihlásili a přísahou a podpisem vlastním ji potvrdili. Pakli tak neučiní, mělo se s nimi naložiti jako se šlechtici nahoře uvedenými. Zdeněk Žampach a Jan starší Kavka z Říčan vypově-

máhati a lidu posýlati nechtějí.“ Statky tyto měly býti prodány, jakmile by se na ně kupci nalezli. Manové biskupství Olomúckého propuštěni z přísahy biskupu Olomúckému a statky jim ponechány dědičně, když by konfederaci přijali, přísahou a podpisem svým k ní přistoupili.

Stavové projevili cit lidskosti v tom ohledu,

že duchovní jednoduše neodkázali na mošnu žebráckou. Ustanovilit, aby opatové, probošti, mniši a jeptišky měli slušné zaopatření až do smrti, a které jeptišky by se vdáti chtěly, těm aby se věno vyplatilo a sice osobám ze stavu městského po 500 a ze stavů vyšších po 1000 tolarech. A závazek tento měl každý smlouvou převzíti, kdo by koupil některý statek klášterní.

Kardinál z Dietrichsteina vypovězen na věčné časy ze země, kanovníci pak kapitoly olomúcké a brněnské od stavů střeženi, aby uprchnouti nemohli. Všecky domy duchovní a kláštery měly býti prohlednuty, zbraně střelivo, potřeby vojenské, zlato a stříbro v nich zabaveno a ku potřebě zemské obráceno. A podobně měly býti domy katolíků vůbec prohledány a všecky zbraně zabaveny.

Královna Eliška. (80.)

Ustanoveno také, aby všickni katolíci, jenž zasedají v radách městských, byli hodností svých zbaveni a na místo jejich aby dosazeni byli vesměs evangelíci. Konečně svrženi s úřadu svého někteří direktoři, jenž prý k vlasti své nevěrně a neupřímně se zachovali, a jinými muži nahraženi.

O sesazení Ferdinanda veřejně na sněmě se nejednalo, ale v důvěrných poradách vyhověno přání poselství českého. A na základě toho vyslanci moravští v Praze splnomocněni k dalšímu jednání.

Samospráva měst rozšířena.
Rok 1619 červenec.

Sněmu českému předložena byla již dříve konfederace k schválení. Ale nežli se tak stalo, jednáno bylo na sněmě o jiných důležitých věcech, z nichž nejzávažnější bylo rozšíření samosprávy měst, kterého se poslanci třetího stavu domohli za to, že v jiných věcech, jmenovitě co se týká odporu proti Ferdinandovi, slíbili býti za jedno s oběma vyššími stavy.

Sněm český svolán byl, jak již nahoře podotknuto, ke dni 23. července a zahájen modlitbou podle obvyklého způsobu. Stavům předloženy otázky: 1) Má-li se králi Ferdinandovi dáti nějaká odpověď? 2) Poněvadž lid najatý před dosažením trvanlivého pokoje nemůže býti rozpuštěn, jaké by se měly kontribuce a berně povoliti? Jaké se stalo usnešení strany opatření vojska, o tom bylo již nahoře vypravováno. Otázka, co by se mělo odpovědíti Ferdinandovi vypadala na první pohled velmi nevinně, ale v skutečnosti běželo zde o rozhodnutí, zdali sněm český a sněm generální přijímá Ferdinanda za krále Českého nebo zdali jej zbaví hodnosti této a zvolí krále jiného. A otázka tato byla rozhodnuta proti Ferdinandovi posavadním válčením, k čemuž dostavovali vojsko nejen Čechové, nýbrž i Moravané a Slezáci a pak konfederací zemí českých a konečně také odpovědí Moravanů, že chtějí s Čechy býti za jedno proti Ferdinandovi. O té věci, jak Ferdinand konečně byl sesazen a jak zvolen nový král, budeme v krátce vypravovati; nyní jen ještě zmíniti se chceme o některých závažnějších věcech, které byly na sněmě Českém vyřízeny.

Především jiným upraveno právo k stavbě kostelů. Ustanoveno totiž, aby od této chvíle měl každý evangelík bez rozdílu právo kostel sobě vystavěti, tedy nejen šlechtici a měšťané, nýbrž také sedláci a lidé poddaní vůbec bez ohledu na to, kdo je jejich vrchností. Na straně katolické však právo takové vyhraženo jen vrchnostem.

Pravili jsme, že podle konfederace všecky vyšší úřady v zemi měly býti jen protestantům propůjčovány. Sněm však ustanovil kromě toho, aby i na místa nižších úředníků při komoře a při soudě apelačním dosazováni byli jen protestanti.

Věci tyto zasahovaly dosti hluboko do života, ale přece neměly takového dosahu politického jako spory mezi městy na jedné a stavy vyššími na druhé straně, které na tomto sněmě došly alespoň v některých kusech příznivého vyřízení ve prospěch měst. Ode dávna byl totiž spor o to, může-li také šlechta provozovati obchod a živnosti řemeslnické. Města toho popírala, šlechta však se domáhala toho, aby alespoň v městských svých domech směla provozovati řemesla, jmenovitě vařiti pivo; aby nemusela platit cla ze zboží, když by ho v městě neprodala a domů je odvézti chtěla a konečně aby také směla na statcích svých trhy odbývati. A požadavky tyto byly od šlechty také na nynějším sněmě přednešeny. Při tom dokazováno dokonce od některých řečníků jak ze stavu rytířského tak i panského, že stav městský zkracuje stavy vyšší a poddané jejich pouze na základě výsady, která mu nebyla udělena na sněmě, nýbrž nedávno z kanceláře české.

S našeho moderního stanoviska uznati bychom museli požadavek vyšších stavů za spravedlivý, zemi a obyvatelstvu prospěšný; neboť který člověk svobodomyslný mohl by s tím souhlasiti, aby obchod a průmysl byl obmezován výsadami ve prospěch některého stavu? A kdo by také mohl popírati, že obyvatelstvo a země musili by rozšířením volnosti v obchodě a průmyslu jen získati? Ale dobu tehdejší nesmíme měřiti našimi poměry. Práva a povinnosti byly tehdáž velmi nepoměrně rozděleny mezi jednotlivé stavy a města práv měla poměrně méně, kdežto v povinnostech mohla se dobře měřiti se stavy vyššími. Není tedy divu, že hájila svých výsad k provozování obchodu a řemesel, jelikož jim výsady tyto přinášely patrný a značný prospěch, kdežto na druhé straně musela se oddávati odůvodněným obavám, že vyšší stavové by takto nabyli nových práv, aniž by převzali s nimi jistou část povinností a břemen, které na městech tížily.

Proto se nesmíme diviti, že zástupci měst velice byli popuzeni a rozhořčeni, když vyšší stavové návrhy své takovýmto způsobem odůvodňovali. I dali odpovědíti stavům vyšším skrze poslance Jana Jezberu, že s litostí znamenají, kterak někteří šlechtici brojí proti svobodám městským, čehož se nikdy nenadáli, poněvadž od počátku nynějšího hnutí jako věrní vlasti synové všecko konali, co se jim ukládalo. Spíše očekávali, že svobody jejich na sněmě budou rozmnoženy, jelikož jim to vyšší stavové byli slibovali. Jelikož však o to se jedná, aby svobody městské nebyly rozmnoženy, nýbrž obmezeny, proto že stav městský bude nucen přestati v odvádění kontribucí a vznésti tu věc na krále budoucího.

Někteří z vyšších stavů přes tento odpor

a vyhrůžku stavu městského přece se přimlouvali za návrhy; jmenovitě Vilém starší z Lobkovic mluvil uštěpačně, že stavové vyšší městům nic nelíbili a jsa všecek rozhněván, odešel ze sněmovny. Z toho vznikl veliký hluk a hlahol jak v sněmovně samé tak i venku. A poslanec městský Jiřík Kubín vyzýval Jezberu, aby ohlásil stavům jménem stavu městského, pakli od požadavků svých naprosto neupustí, že stav městský ke konfederaci nepřistoupí a jí pečetmi svými nepotvrdí. Kdyby hrom z čista jasna udeřil, nikdo by se tak neulekl, jako se ulekli oba vyšší stavové na toto osvědčení, k němuž poslanci městští potakali. O návrzích obou vyšších stavů nebylo více řeči: stavové od nich upustili, aby stav městský neodloučil se od povstalců. Ostatní pak věci sněmovní vyřízeny byly beze všech obtíží.

Svoboda a samospráva měst královských byla značně rozšířena. Na přímluvu stavu panského, jmenovitě hraběte Jáchima Ondřeje Šlika, stalo se usnešení, aby zrušeny byly v městech úřady královských hejtmanů a rychtářů, čímž nabyla města větší svobody ve věcech správních a soudních. Města neměla více příslušeti pod komoru královskou, nýbrž měla býti stavem úplně svobodným jako páni a rytíři. Pražané měli se státi majiteli městských hradeb a v jejich prospěch zrušeno všeliké vyjmutí lidí duchovních z právomocnosti soudů městských. Řád zemský měl býti přepracován, při čemž ovšem měla býti do něho pojata i práva tímto sněmem městům propůjčená.

Kromě toho vyhověli stavové vyšší městům v mnohých jiných méně závažných věcech. Novému městu Pražskému navrácen klášter Slovanský se vším příslušenstvím. Vyšehradské obci odevzdán vyšehradský kostel sv. Alžběty k vykonávání evangelické bohoslužby. Hlavní kostely v Mostu a Kadani odevzdány evangelíkům. Na přímluvu hrabat Jana a Albina Šlika kostely v Lokti a Kynšperku připojeny ke kolaturám strany pod obojí, poněvadž kněží pod jednou z far těchto utekli. Konečně bývalá kolej jezovitská odevzdána universitě, jíž se ovšem velmi dobře hodila.

Dále se stalo dohodnutí mezi oběma vyššími stavy o obsazování nejvyšších úřadů v zemi a o tom, jak kdo za kým následuje. A tu ustanoveno na stížnost paní rytířských, aby v životě veřejném a společenském měly vždy přednost před pannami panskými.

Sněm také ustanovil, aby byly prodány statky královské, všecky statky duchovní a jmenovitě statky již zastavené, statky jesovitů, domy a statky bratří Michnů a tajemníka M. Fabricia. Mnichům a jeptiškám měla býti vyplácena zvláštní pense, jako bylo ustanoveno na Moravě.

Když všecky tyto věci a žádost Václava Vchynského byly vyřízeny, schválena na konec celá konfederace, načež nastoupilo veřejné jí schvalování a přísaha na ni od zástupců všech zemí koruny české.

Václavu Vchynskému povolen návrat do vlasti.

Rok 1619 červenec.

Nahoře bylo vypravováno, kterak bratří Vchynští Radslav a Oldřich podali na sněmě v březnu tohoto roku žádost nejstaršího bratra svého, známého pleticháře *Václava Vchynského*, aby se směl opět do království Českého vrátiti a statky jeho aby mu byly opět navráceny. Tehdáž bylo vyřízení té žádosti odročeno. Bratří Radslav, Vilém a Oldřich žádost tuto na generálním sněmě dne 25. července opětovali, při čemž čteno zakazování se bratra jejich Václava, bude-li do země povolán a budou-li mu statky jeho navráceny, že se bude pokojně chovati a se stavy jako věrný syn vlasti ve všem dobrém se srovnávati. Po delší poradě dne 27. července usnesl se sněm český, aby žádosti Václava Vchynského se vyhovělo a sice hlavně z toho důvodu, že se za něj direktoři moravští a bratří jeho, kteří království Českému mnohé platné služby prokázali, přimlouvají. Bratří Vchynští za to stavům uctivě děkovali, osvědčujíce se, kdyby bratr jejich lásky stavů v budoucnosti si nevážil, že sami budou první stavům proti němu pomáhati. Odpuštění Václavu Vchynskému uděleno tím způsobem, aby se mohl do království Českého navrátiti a panství Chlumeckého, které mu bylo od císaře Matiáše postoupeno, prozatím užívati až do generálního sněmu nejprv příštího. Ale musel se zavázati 1) že se nebude mstíti nad nikým ani ze stavů ani z lidí poddaných, nýbrž že se bude k jednomu každému skutkem i řečí pokojně chovati; 2) že nemá ničeho podnikati proti stavům pod obojí, proti právům a svobodám země, proti konfederaci a proti tomu, o čem se sněmy usnesou; 3) že lidem poddaným v jich náboženství pod obojí nejmenší překážky činiti nemá, že kněží pod obojí z konsistoře pražské na fary a správce školní pro vyučování mládeže bude bráti a dosazovati a že lidí poddaných přes jejich povinnosti nebude obtěžovati a sužovati.

Nepotřebujeme ovšem dokládati, že se Vá-

clav Vchynský vrátil ihned do Čech, jakmile mu bylo usnešení sněmu oznámeno. Částečné odpuštění vzbudilo v něm naději, že se domůže úplného prominutí své viny. A tak opětoval svou žádost, když r. 1619 stavové shromáždili se v Praze ke korunování nového krále. Ale stavové odkázali jej s tou žádostí na krále, který odpověď svou odložil k době příhodnější. Uvidíme hnedle, kterak tento člověk dostál čestnému slovu, že se bude pokojně chovati a že poddaných svých nebude utiskovati.

Konfederace s Rakousy.

Rok 1619 červenec — srpen

Jakmile stavové čeští uzavřeli konfederaci s ostatními zeměmi českými, bylo přední jich péčí, aby Čechy měly podobný spolek i s jinými zeměmi, kde byl taktéž tuhý odpor proti Ferdinandovi. Zejména jevili k tomu ochotu Hornorakušané a Dolnorakušané, s nimiž se již dlouho o té věci bylo vyjednávalo.

Císař Ferdinand nařídil všeobecné odzbrojení měšťanstva vídeňského a dal vyšetřovati, pokud jednotliví měšťané měli účastenství v příchodu Thurnově; také zakázal stavům protestantským ozbrojování lidu poddaného, což oni byli nařídili, hroze každému potrestáním pro velezradu, kdo by se provinil proti jeho zákazu; konečně zakázal stavům postranní schůze a porady. Stavové protestantští však přes tento zákaz položili sobě sjezd do Rohů na den 1. července, najali znovu 1000 jízdných mušketýrů, zamítli opětné vyzvání Ferdinandovo, aby mu holdovali a zvolili také novou čtyřčlenou deputaci k vyjednávání s pražským generálním sněmem k uzavření spolku s Čechy.

V Praze byla skutečně uzavřena smlouva o spolku s Rakušany, obsahujíc ustanovení, že obě strany mají se podporovat v odrážení všech nepřátel, jenž by rušili práva stavovská a zvláště vyznání evangelické. Spolkem měly býti dále odstraněny podstatné stížnosti, kterými obě strany posud velice strádaly a mělo se jim státi opatření pro společné blaho, čímž se vyrozumívalo vzájemné zaručení obapolných ústav. K zachování a k dalšímu utvrzení konfederace měly býti odbývány vždy po pěti letech generální sjezdy zemí českých a rakouských. Dne 16. srpna byla pak nová tato konfederace s Rakušany podobným způsobem v slavném shromáždění stavů českých a zástupců Moravy, Slezska, Lužice a Rakous od doktora Luka, v jazyku německém sepsaná, přečtěna, načež přítomní přísahu na ni složili. Radostná tato událost byla opět střelbou z děl a z mušketů od dvou praporů pěchoty na place zámeckém Pražanům oznámena. Ale zvony se nezvonilo, jako předešle po přísaze na konfederaci zemí českých.

Dodati ještě dlužno, že i stavové dolnorakouští, jakmile poslové jejich z Prahy se navrátili, pilně ve zbrojení svém pokračovali. Kromě toho zvolili si také po způsobu Čechů zvláštní vládu ustanovíce pro správu země 8 direktorů ze stavu panského a 8 ze stavu rytířského. Předsedou této vlády zvolen pan z Traunu. Za města nebyl nikdo zvolen, poněvadž města do Rohů nevyslala své zástupce. Nová tato vláda měla se vydlužiti peníze, měla zakládati sklady se špíží na vydržování vojsk, opatřiti dostatek střeliva a děl, což měla v sousedství, jmenovitě v Čechách skoupiti; Rakušané tedy přidali se rozhodně k povstalcům českým.

Ferdinand sesazen s trůnu českého.

Rok 1619 srpen.

V Čechách přistoupilo se zatím k sesazení Ferdinanda s trůnu českého. Dne 17. srpna počal se o té věci raditi sněm český. Nejprvé dokazováno z rozličných privilejí a z dějin českých, že Čechové vždycky měli právo a svobodu krále své voliti a že také Ferdinanda I. svobodnou volbou povolali na trůn český. O Ferdinandovi II. pak dokazováno, že lstí a úskokem, zastrašováním stavů, ano i zakoupením hlasů a slibováním úřadů, ne volen, nýbrž jen přijat, vyhlášen a korunován na krále Českého; avšak i to že se stalo pod jistými výminkami, které Ferdinand porušil. Vytýkáno mu zejména, že k válce proti království Českému radil, že svůj zbrojný lid z Furlanska do Čech poslal a zemi mečem i ohněm hubiti poručil, že potom po smrti císaře Matiáše lid jeho do svých služeb přijal, nový lid naverboval a království České ještě hůře pustošiti rozkázal; že nejsa ještě v držení království Českého za místodržící nařídil osoby, skrze něž všecko zlé pošlo, že u sebe chová zponevěřilé syny vlasti, že rad jejich užívá a jich více sobě váží, nežli celých království a tím na sobě patrně znáti dává, že si oblibuje a schvaluje, co ti lidé zlého posud na vyvrácení a zrušení privilejí a svobod zemských podnikali. Konečně obviňován, že bez vědomí a proti vůli stavů na ujmu práva o svobodném volení uzavřel dědičnou smlouvu se

Španělskem, aby po něm dědilo Čechy, když by zemřel bez potomků. Z toho vyvozováno, kdyby Ferdinand byl k vládě připuštěn, že by stavové království Českého i země přivtělené přišli o právo svobodného volení; že by museli nejen svému, ale i svého zjevného nepřítele lidu platiti, s ním se spolčiti a snad proti svým vlastním přátelům táhnouti; že by zrušena byla konfederace nedávno mezi zeměmi uzavřená; a konečně, co Ferdinand slíbil a slibuje, že by nebylo splněno.

Na dotvrzení toho, že Ferdinandovi nemůže býti ponechána koruna česká, nemají-li země přijíti o všecka svá práva, četl se jeho životopis, v němž se dokazovalo, kterak před korunováním na krále Českého provozoval náramné tyranství nad svými evangelickými poddanými v Štýrsku, Korutanech a Krajině, kterak se ve veřejném patentě pronesl, že přisahal papeži žádného kacíře v zemi své netrpěti, nýbrž všecky ze země vyhnati a vyhladiti. Nátisky a příkoří že se od něho pořáde dějí a že by i evangelíci v českých zemích byli od něho utiskováni podobným způsobem. Zvolení Ferdinanda že bylo vynuceno pohrůžkami a země přivtělené že k tomu nebyly ani povolány. Potom vypočítáno do podrobna, co Ferdinand podnikl a zavinil po svém korunování a končilo se napomenutím, aby stavové čeští a země přivtělené odepřením poslušnosti Ferdinandovi překazili zlé a záhubné záměry císaře Ferdinanda a rodu rakouského.

Kromě těchto námitek přednešeny ještě jmenovitě finanční důvody, pro které by bylo nebezpečno přijmouti Ferdinanda za krále Českého. Vykládánoť pak, že stavům království Českého zapraviti by bylo staré dluhy zemské, dluhy vnově od země zdělané, zbytek žoldu vojsku vlastnímu, vlastní dluhy krále Ferdinanda a zadržalý žold vojsku jeho. A v tomto ohledu direktoři skutečně pravdu mluvili: neboť pakli země nemohla dostáti svým obmezeným povinnostem, jak by mohla nésti ještě některá nová břemena? Je tudíž pochopitelno, že tento důvod na shromážděné mocně účinkoval.

Dne 19. srpna došlo konečně k rozhodnému rokování a hlasování. Předseda sněmu Bohuchval Berka z Dubé vyzval především direktory, aby hlasujíce o přijetí nebo zamítnutí Ferdinanda hlasy své odůvodnili. I dal nejdříve slovo nejvyššímu maršálku polnímu Linhartu Kolonovi z Felsu, který se schválně dostavil z ležení k tomuto důležitému jednání. *Kolona* dokazoval, že Ferdinand nemá býti přijat za krále Českého a že se nemá dáti žádná odpověď na jeho psaní. I doložil, že sice sloužil otci krále Ferdinanda, přes to však že s dobrým svědomím za syna jeho se přimlouvati ani sobě přáti nemůže, aby se dostal pod vládu a poddanost krále, protivníka cti a slávy boží. Že tedy radí stavům, aby se o jinou vrchnost postarali. V podobném smyslu mluvili direktoři ze stavu panského *Vilém starší z Lobkovic, Pavel z Říčan* a *Henyk z Valdšteina*. Předseda direktorů *Václav Vilém z Roupova* mluvil dlouhou a ostrou řečí proti Ferdinandovi, dokazuje zejména, že by stavové ani jměním ani životem svým nebyli jisti, kdyby jej přijali za krále; i končil řeč svou tím, aby se co nejdříve přistoupilo k volbě nového krále. Neméně rozhodně mluvil hrabě *Jan Albín Šlik*. Radilť, „aby stavové nedopouštěli takovému tyranu a náboženství evangelického pod obojí úhlavnímu nepříteli a mezi jezovity, mistry svými, praktikám z mládí vychovanému a vyučenému knězi nad sebou panovati a království.“ Kromě jiného uváděl pro sesazení Ferdinanda ten nový důvod, že knížata říšská stavům českým žádné pomoci neučiní, dokud se o Ferdinandovi platně nerozhodnou. To že seznal v říši, když tam byl v poselství od stavů. Po Šlikovi vyslovili se všickni ostatní přítomní direktoři ze stavu panského pro sesazení Ferdinanda.

Z direktorů rytířských místokancléř království Českého, *Bohuslav z Michalovic*, přimlouval se delší řečí za sesazení Ferdinanda. Proti nějakému dalšímu vyjednávání s Ferdinandem rozhodně se vyslovil, neboť kdyby Ferdinand stavům království Českého něco připověděl, že by z nabádání nepřátel vlasti ničemu zadost neučinil. Jak slibů a přípovědí svých drží, toho že je výmluvný příklad na poddaných jeho v Štýrsku. A kdyby dosedl na trůn Český, že by také zavedl takový způsob španělské inkvizice jako v Štýrsku. *Arnfrid Berbištorf* byl proti všelikému vyjednávání s Ferdinandem a radil k důraznému válčení řka, že není na tom dosti, aby Čechové měli generály, nýbrž všickni ze všech zemí že mají táhnouti do pole; kdo by nejel, aby byl oběšen na svých vlastních vratech nebo aby byl rozsekán. Ostatní direktoři stavu rytířského bez dlouhých řečí pro sesazení Ferdinanda se projevovali.

Když došlo na stav městský, vyžádali si zástupci jeho, aby jim byl popřán čas k poradě se svými direktory, k čemuž ochotně svoleno. I radivše se celou hodinu, dali prohlásiti skrze direktora Martina Fruweina, je-li vrchnost dobrá a křesťanská, že poddaní jsou povinni jí poslouchati a všelijaké své povinnosti konati; pakli jest tyranská, že Bůh k poslušenství ni-

koho nevíše. Král Ferdinand že den ode dne osvědčuje větší ukrutenství proti království Českému a že od něho, jakožto prý nejúhlavnějšího nepřítele stavů pod obojí, nemohou se stavové nadíti žádné milosti. Proto že stav městský srovnává se s oběma vyššími stavy a hlasuje s nimi proti Ferdinandovi.

Předseda Bohuchval Berka ukončil hlasování prohlášením, že *stavové jednomyslně se usnesli, aby Ferdinand k panství v Čechách nebyl připuštěn;* k čemuž doložil, že „usnešení jejich ve jmenu božím zavírá a přeje, aby pán Bůh všemohoucí tohoto jednání jim požehnati a pomocí svou svatou přítomen býti ráčil.“ Přítomní vzkřikli na hlas: „Amen, aby to pán Bůh dáti ráčil!“

Stavové čeští sesadili tedy jednohlasně Ferdinanda s trůnu českého; zbývalo jen ještě, aby i zástupci ostatních zemí českých usnešení toto schválili, za kterouž příčinou počalo se s nimi vyjednávati, ale všickni vzali si na rozmyšlenou, nechtíce hned přistoupiti k usnešení stavů českých. Kromě toho běželo direktorům o to, aby pokud možno všickni stavové v celé zemi byli jednomyslně proti Ferdinandovi, jako stavové, kteří se na sněm dostavili. A tak příštího dne, 20. srpna přečteno na sněmě psaní, které se mělo zaslati všem nepřítomným. Stavové pod obojí napomenuti, aby hned, jakmile jich toto psaní dojde, beze všech výmluv na hrad Pražský se dostavili a stavům na sněmě ostatních věcí uvažovati pomáhali, jmenovitě aby ústně a veřejně přede všemi se prohlásili, zdali souhlasí s usnešením sněmu o sesazení Ferdinanda, by stavové, znajíce jakého kdo jest smýšlení, věděli, čím se spraviti a jak se k jednomu každému zachovati. Stavům katolickým oznámeno usnešení sněmu o sesazení Ferdinanda s vyzváním, aby do dvou neděl ohlásili, zdali se k usnešení tomu přidávají a ve všem s ostatními stavy držeti chtějí, by stavové věděli, jak by se měli k jednomu každému zachovati.

V tomtéž sezení oznámiti dali zástupci Moravy skrze nejvyššího komorníka markrabství Moravského, kterak *se jednomyslně snesli, že krále Ferdinanda k správě království Českého připustiti nemohou a nechtějí,* aby stálý pokoj byl zachován; že tedy splnomocnění jsouce od stavů markrabství Moravského, od stavů království Českého nechtějí se děliti a k usnešení jejich úplně přistupují. Dne 21. srpna přistoupili Slezané k usnešení stavů českých, což bylo na sněmě doktorem Ondřejem Geislerem s dlouhým odůvodněním německy přednešeno. Naposledy i Lužičané dne 22. srpna podle stavů českých pro sesazení Ferdinanda se vyslovili.

Hlavní účel odporu stavovského, jmenovitě však předních vůdců, byl dosažen; sesazen král, o němž bylo přesvědčení, že má dosti síly a odhodlanosti, aby po příkladu Ferdinanda I. obmezil a zničil svobody stavovské a aby zrušil svobodu náboženskou. Do této chvíle však nabylo se správou země a válkou tolik zkušeností, že země skutečně hyne anarchií čili bezvládím, jaké se zahnízdilo za mnohohlavé vlády direktorské. A tak se muselo honem pomýšleti na zvolení nového krále, který by o zemi a obranu její upřímně a opravdově pečoval.

Kandidáti trůnu českého.

Rok 1619 srpen.

Jakmile Ferdinand byl sesazen s trůnu českého, učinili direktoři další krok, aby zvolen byl bez prodlení král jiný, k čemuž měli mnoho příčin závažných. Tolik zajisté nahlédli již všickni z nich, že království České nemohou dále se ctí spravovati; peněžní nedostatky denně se množily a porážky vojska českého a postupování nepřítele v zemi rozšířily v lidu takovou zmalátnělost a lhostejnost k osudům království, že konečná porážka viděla se býti direktorům neodvratnou. Chtěli se tedy zbaviti úkolu již nepohodlného a nevděčného a zodpovědnost svaliti na někoho jiného. Konány tedy rázně potřebné přípravy k volbě nového krále. Sněmu českému bylo se rozhodnouti pro jednoho ze tří kandidátů: pro Karla Emanuela, knížete Savojského, pro Bedřicha kurfiřta Falckého nebo Jana Jiřího kurfiřta Saského.

Kurfiřt Falcký, jak nám známo, již dávno všecko připravoval, aby se mu dostala koruna česká; ale později vzdal se této kandidatury ve prospěch *knížete Savojského,* když tento projevil ochotu poklady svými Čechy podporovat. Čechům oznámeno zejména, že Karel Emanuel nejen bude vydržovati dále sbor Mansfeldův, nýbrž že vypraví 6000 mužů pěchoty a 1500 jezdců do Elsasů, aby tam zabraňovali zasýlání čerstvého vojska za Buquoyem; že dále přiměje Benátčany, aby napadli Istrii a Furlansko a konečně že poskytovati bude Unii peníze na vydržování 12.000 mužů pěchoty a 3000 jezdců. Když to bylo pánovi z Roupova a Hohenlohovi oznámeno, užasli sice nad prozrazeným tajemstvím, že domnělá pomoc falcká vydržováním sboru Mansfeldova poskytována byla od knížete Savojského, ale skvělými sliby nedali se přece zaslepiti. Slíbiliť se své strany, že kan-

didaturu knížete Savojského budou podporovati, pakli ihned splní své sliby; zavázati se však nechtěli, že Karel Emanuel bude zvolen, jelikož znajíce slabé síly jeho naprosto nevěřili, že by slibům svým mohl dostáti. Že nedůvěra jejich byla odůvodněna brzy se ukázalo.

Kníže Savojský uzavřel s Unií smlouvu v ten smysl, že vydržovati bude sbor vojska 4600 mužů pod Mansfeldem, že nedopustí přecházení vojska španělského z Itálie do Němec a že bude vypláceti Unii 100.000 dukátů měsíčně. Kdyby však dosáhl trůnu německého a volba krále Českého kdyby vypadla ve společný prospěch, pak chtěl poskytovati Čechům měsíční podporu 100.000 dukátů. Naproti tomu měl falckrabě podporovat Čechy vojskem 10.000 mužů a přičiniti se, aby kníže Savojský zvolen byl na trůn český. Za to měl dostati v odměnu Elsasy a Přední země rakouské. Ale Karel Emanuel nemaje se k placení ani na jedné ani na druhé straně vypravil do Čech svého důvěrníka pana de Bausse na výzvědy, zdali si může dělat naději na trůn český. A ke všemu nedal celého půl léta ani krejcaru na sbor Mansfeldův, ačkoliv kníže z Anhaltu několikráte jej o to upomínal a ačkoliv sám Mansfeld po své porážce u Záblatí velmi důtklivě jej za to žádal. A to rozhodlo v Čechách proti němu, třeba ani nevěděli, že Karel Emanuel byl odhodlán škoditi co možno nejvíc rodu Habsburskému jen diplomatickými úklady, když nabyl přesvědčení, že Benátčané žádné pomoci neposkytnou a že Francie se nespolčí s protestantskou Unií. A tak tedy kandidatura Karla Emanuela nebyla v Čechách ani do opravdy uvažována.

Smlouva mezi Unií a knížetem Savojským nedošla potvrzení a provedení svého ani do dvou měsíců, kterážto lhůta byla k tomu ustanovena, a to nejen pro nedostatek knížete Savojského k vyplnění podmínek, nýbrž hlavně také pro to, že strana falcká nedbajíc smlouvy této, sama počala se bez vědomí a za zády knížete Savojského starati co nejúsilovněji, aby falckrabě Bedřich dostal se na trůn český. K účelu tomu vypraven do Čech od knížete Anhaltského pan Achác z Donína, který se brzy dohodl s vůdci povstání. Zejména pán z Roupova osvědčil ochotu podporovati každým způsobem volbu Bedřicha, když by se tento prohlásil, že přijme nabízenou korunu. Kromě pána z Roupova klonili se k Bedřichovi falckému jmenovitě přečetní bratří čeští mezi stavy pro jeho kalvinské náboženství.

Než Bedřich nechtěl se nijakž určitě rozhodnouti a zavázati. Byl sice ochoten přijmouti korunu českou, ale odkládal své konečné rozhodnutí, až by si zjednal souhlas tchána svého Anglického krále Jakuba a pomoc Generálních stavů nizozemských. A proto požadoval, aby Čechové odložili sesazení Ferdinanda a volbu nového krále. Direktoři však nechtěli a nemohli čekati z důvodů nahoře uvedených a tak sesadivše Ferdinanda přikročili k volbě nového krále, aniž by se byl Bedřich zavázal, že přijme hodnost krále Českého, kdyby naň byla volbou vznešena.

Třetím kandidátem trůnu českého byl *Jan Jiří I. kurfiřt Saský*, ačkoliv se nikdy o trůn český neucházel. V Čechách o dobrých jeho vlastnostech nevěděli ničeho, nýbrž všady mluvilo se jen o jeho opilství a jeho surových způsobech, kterýmiž týral své lidi jako despot orientální. Ale v Čechách měl přece dosti přívrženců, jelikož bylo patrno, že by pomocí saskou panství rodu Habsburského mohlo býti nejsnáze svrženo. Sami vůdcové povstání neopomenuli kurfiřta Saského upozorniti při rozličných příležitostech na veřejné mínění v Čechách. I bylo tedy potřebí dosti málo přičinění se strany kurfiřtovy a dosti málo přízně a podpory českým povstalcům, aby si získal nejen většinu v zemi, nýbrž i hotové sympatie. Ale kurfiřt neučinil ani toho nejmenšího, z čeho by se bylo mohlo souditi, že povstání přeje, naopak zamítl rozhodně žádost Čechů za půjčku a radil jim, aby se vyrovnali po dobrém. Ano zamítl dokonce žádost za přenechání prachu a doutnáků, poněvadž prý má těch věcí malé zásoby. Přes to však neutuchly naprosto sympatie v lidu českém ke kurfiřtovi z toho důvodu, že na jedné straně direktoři neoznámili, jak pochodili u kurfiřta, aby nemnožily ještě všeobecnou sklíčenost a málomyslnost a na druhé straně poněvadž hrabě Ondřej Šlik neustával v nadšené své agitaci pro kurfiřta Saského. Kromě Šlika přálo kurfiřtu Saskému jen málo lutheránů, z nichž nejpřednější byli hrabě z Thurnu a Kolona z Felsu.

Nemohlo tedy býti pochybnosti, jak volba vypadne. Kurfiřt Saský ani slovem ani krokem pro sebe nepůsobil, naopak hraběti Ondřeji Šlikovi, když byl v Drážďanech pro půjčku, dosti srozumitelně pověděl, že se o trůn český neuchází, ani ho nepřijme. Jan Jiří také radil Čechům, aby se vyrovnali po dobrém s Ferdinandem. Naproti tomu jednatelé falčtí v Praze působili všemi prostředky, aby Čechové zvolili falckraběte, neskrbíce zejména sliby o vydatné podpoře na vojsku a na penězích a o mocných aliancích. Tak stály věci, když nastalo jednání volební.

Bedřich Falcký zvolen králem Českým.
Rok 1619 srpen — září.

Jednání o volbě nového krále počalo se dne 23. srpna tím, že předseda sněmu českého Bohuchval Berka z Dubé vykládal stavům shromážděným, kterak království České a země k němu přivtělené bez hlavy a pána dlouho trvati nemohou, a že by to také byla věc nebezpečná. I vyzval přítomných, aby sami pomyslili a uvážili, kdo by měl býti zvolen králem Českým a navrhl, aby podobné vyzvání stalo se také k vyslancům zemí přivtělených. Návrh předsedův přijat a k vyslancům hned také zvolené osoby vypraveny. Volba sama ustanovena na den 26. srpna tím způsobem, aby ji napřed vykonali stavové čeští, po nich pak samostatně vyslanci ostatních zemí. Aby pak volba dobře se vydařila pro království České, nařízeny modlitby po celé zemi.

Sněmování dne 26. srpna zahájeno modlitbou. Po té Bohuchval Berka krátkými slovy vyložil účel dnešní schůze v ten smysl, že země české nemohou býti dále bez pána a krále a že jest tedy potřebí v té věci bez dalších odkladů se rozhodnouti, jelikož vyslanci přivtělených zemí naléhají na rozhodnutí a stavové čeští sami již odebrati se chtějí do svých domovů. Kromě toho že nepřítel nezahálí, nýbrž zemi hubí a tak že káže důležitá potřeba, aby stavové zvolili krále, který by se země ujal a stavů v jich těžkostech opravdově a vydatně zastával. Na to vyzval Linharta Kolonu z Felsu, aby hlas svůj odevzdal. Pan Kolona přál kurfiřtovi Saskému a věda, že by dnešního dne propadl, chtěl způsobiti odročení volby. I navrhl, aby se sněm k předúležitému výkonu, k volbě nového krále, připravil slavnými službami božími. Ale když nedošel souhlasu, navrhl podruhé, aby se volba nedála jednotlivými hlasy, nýbrž aby každá kurie sama o sobě se radila a usnášela, nebo aby z každého stavu zvoleni byli důvěrníci, kteří by jako za Ferdinanda I. volbu vykonali. Avšak i tento návrh propadl. Kolona z Felsu tedy navrhl potřetí, aby se hlasování odložilo alespoň do zítřka, poněvadž jsou na cestě někteří ze stavů a brzy do Prahy dorazí; zatím však že by se mohlo o jiných věcech jednati. Ale Bohuchval Berka prohlásil přímo, že návrh tento nemá jiného účelu, nežli věc protahovati a proto předložil sněmu otázku, má-li se hlasování o volbě nového krále odložiti do zítřka, nebo má-li se bez prodlení k němu přikročiti? Pan Vilém Václav z Roupova vyslovil se slovy ostrými a prudkými proti odročení, poukazuje k tomu, že království České nalézá se v trapných nesnázích a že zemi hrozí záhuba, nebude-li jí v čas spomoženo. Doložil také rozhorleně, že obtížný svůj úřad zastává po tuto chvíli jen pro čest a slávu boží a vlasti milé; země Česká že v nynějším stavu více trvati nemůže, neboť že nebude dále z čeho lidu válečného platiti, nebude-li pomoci od nového krále. A on sám že by také nemohl dále úřad svůj spravovati, jelikož zmatky dostoupily již nejvyššího stupně; kdo prý chce, v zemi rozkazuje, nikdo poslouchati nechce a každý jen vládnouti usiluje. Na tato velmi důtklivá slova nemluvil již nikdo více ani pro odročení, ani proti němu, nýbrž shromáždění za velikého hluku požadovali jednými ústy, aby se přikročilo hned k volbě krále.

Tu Pražané jménem stavu městského žádali, aby se jednání započalo vzýváním Ducha svatého, čemuž vyhověno. I zpívána česky píseň: „Bože otče, sešliž nám nyní Ducha sv.!“ a pak opět na týž nápěv německy „Gott der Vater wohn' uns bei“. Po té všickni poklekli a když se zticha pomodlili, nastalo hlasování.

Na opětné vyzvání předsedovo měl první hlasovati p. *Linhart Kolona z Felsu*, ale nechtěl tak učiniti, vymlouvaje se, že jazykem českým dobře a ozdobně mluviti neumí. Než na opětnou domluvu, že jest nejstarším v stavu panském a že mu právo to přisluší, prohlásil, že jest mínění jeho, aby stavové volili sobě za krále muže náboženství evangelického, který by byl však snášenlivým jak k vyznání lutheranskému tak kalvinskému. A k tomu že podle náhledu jeho je nejzpůsobilejším kurfiřt Saský, protože jest blízko hranic království Českého, že má dobrou správu země, že jest panovník bohatý, rozsáhlým zemím vládnoucí, v dobrém srozumění s králem Dánským a také v říši že má množství přátel. A takovýto panovník že by nejsnáze mohl vytrhnouti království České z nynějšího stavu. Po něm hlasoval pro kurfiřta Saského *Karel Mracký*, který se posud stranil stavů a teprvé dne 26. srpna poprvé zase na sněm se dostavil. *Hrabě Jan Albín Šlik* vyslovil se proti kurfiřtu Falckému, poněvadž asi stěží by přijal korunu i kdyby byl zvolen, jelikož Unie by ho nemohla co hlavy své postrádati. Dále namítal, že Bedřich co manžel jediné dcery Anglického krále dosedne bezpochyby na trůn Anglický a pak že by se o království České nemohl starati. A konečně, že by se kurfiřt Saský stal nepřítelem Bedřicha Falckého, kdyby se tomuto dostalo koruny České, jelikož již nyní je mezi nimi nedorozumění pro náboženství. I hlasoval

tedy pro kurfiřta Saského z důvodů, které byl Kolona uvedl. Potom ještě Oldřich Vchynský a dva nám neznámí pánové hlasovali pro kurfiřta Saského.

Naproti tomu *Pavel z Říčan* hlasoval pro falckraběte, oznamuje zároveň, že pro tohoto kandidáta je i Vilém starší z Lobkovic, který doma leží nemocen. Pan z Říčan odporoučel Bedřicha, že je pán mladý v 23 letech, že má dobré rádce, že je hlavou Unie a má dobré přátele, jmenovitě krále Anglického, knížete Saského Maurice a j. v. Neopomenul také vytknouti nejnovější zásluhu kurfiřta, že s lidem svým rozprášil 500 kyrysníků, které hrabě ze Solmsu vedl proti Čechům Po něm *V. V. z Roupova* přimlouval se dlouhou řečí za falckraběte,

Buquoy ustupuje za Dunaj. (81.)

jakožto kandidáta prý nejzpůsobilejšího, který má pomoc skutečnou pohotově a neprodleně s ní stavům může přispěti. Odporučoval jej, poněvadž se Čechů v potřebách jejich ujímal a je prý jak penězi tak i lidem podporoval. Na doklad toho uváděl, že Unie na přímluvu svého náčelníka „zastavila vzteklosť papežskou a španělskou, aby do Čech nemohla přijíti a své tyranství provozovati“. Že prý lid Mansfeldský vyslal do Čech a jej vyplácel; že Čechy podporoval střelivem a puškami, že do Čech poslal již peníze a v krátkém čase že si budou moci Čechové novou velikou sumu od něho vyzdvihnouti. Chválil dále falckraběte, že je pán rozumný, učený a mnohých řečí povědomý, že se tedy bude moci snadno i jazyku českému naučiti;

že každému podle práva a spravedlnosti zadost činí, ke všem věcem v správě země osobně dohlíží; že je muž udatný, neboť prý jsou očití svědkové, kterak falckrabě rytířsky si vedl, když napadl s lidem svým 500 kyrysníků Solmsových. Konečně pan z Roupova položil velkou váhu na tu okolnost, bude-li falckrabě zvolen, že Čechám dostane se znamenité pomoci od knížete Saského Maurice a od krále Anglického, a knížete Savojský, Švýcaři a Holanďané že budou jeho spojenci. Po něm hlasovali pro falckraběte *Václav z Budova*, vyvraceje důvody pro kurfiřta Saského, Křinecký, Petr ze Švamberka, Jindřich a Michal Slavatové, páni z Kolovrat a j. v., tak že pro falckraběte hlasovalo celkem 36 přítomných pánů, kdežto kurfiřt Saský toliko 6 hlasů obdržel.

Bohuchval Berka chtěl nyní provolati výsledek hlasování stavu panského, ale tomu se opět opřel Kolona z Felsu, navrhuje, aby odevzdali hlasy své všickni přítomní sněmovníci a kdo bude míti většinu hlasů, ten aby byl uznán za krále. Pan z Roupova však namítal proti tomu, že je přítomno příliš mnoho poslanců městských, že by tedy mohli vyšší stavy přehlasovati, čímž by tyto pozbyli své přednosti před stavem městským. S ním souhlasil i hrabě Jan Albin Šlik, který byl hlasoval pro kurfiřta Saského. A tak padl návrh Kolonův a předseda prohlásil, že stav panský dává svůj hlas falckraběti.

V stavu rytířském prohlásilo se 110 hlasů pro falckraběte a jen tři pro kurfiřta Saského, tak že i od tohoto stavu zvolen králem Bedřich Falcký. Stav městský pak prohlásil se jednomyslně pro falckraběte. A tak protikandidát jeho kurfiřt Saský obdržel celkem jen sedm hlasů.

Shromáždění radujíce se z výsledku volby tak pokojné a klidné děkovali Bohu písní „Kdo pod ochranu nejvyššího“ z kancionalu bratrského a pak písní německou, načež poklekli a nějakou chvíli po tichu se modlili.

Příštího dne, 27. srpna uvedeni do shromáždění stavů vyslanci moravští, slezští a lužičtí. V. V. z Roupova přednesl česky důvody, pro které káže nezbytná potřeba, aby zvolen byl král, který by se stavů chtěl zastávati. Jelikož konfederace přiznává stavům českým právo, aby mohli některého kandidáta trůnu jmenovati a ostatním zemím navrhnouti, tedy že oznamuje přítomným, kterak včerejšího dne stavové čeští sjednotili se o kurfiřtu Falckém, aby ten byl navržen a přijat za krále Českého. Řeč tu hrabě Šlik opakoval německy. Na to vyslanci z přivtělených zemí žádali za krátkou lhůtu a vyšedše ze sněmovny radili se asi hodinu mezi sebou. Když se navrátili, Vilém z Roupova, nejvyšší komorník markrabství Moravského, oznámil jménem Moravanů, kterak rádi uznávají moudrý a dobrý návrh stavů českých; že tedy falckraběte volí také za markraběte Moravského. Po nich Slezáci dali hlas svůj také falckraběti a Lužičané podobně se pro něj prohlásili. V. V. z Roupova uzavřel volbu šestým českým hlasem pronášeje přání, by kurfiřtu Falckému dostalo se nad zeměmi koruny České šťastného a dlouhého panování. Potom na vyzvání pana z Roupova shromáždění zazpívali „Tě Boha chválíme“ česky a německy, dále zpívali 85. žalm česky a ještě jednu píseň německou. Pak pokleknouce na kolena za nového krále se modlili.

Zatím rozhlásilo se po hradě, že Bedřich Falcký zvolen jest jednohlasně králem Českým, což bylo celé Praze oznámeno trojím výstřelem z děl a šesti ranami od praporce muškетýrů na place hradním stojících. Mimo to zvoněno po všech kostelích pražských pod obojí a zpíváno Te Deum laudamus. Kromě toho nařízeno od direktorů dne 31. srpna, aby zítřejšího dne bylo obecnému lidu ohlášeno v kostelích při kázaní, že od sněmu generálního zvolen jednomyslně Bedřich Falcký králem Českým. Při tom mělo se lidu ohlásiti také, že každý bude zůstaven při svém náboženství a že je bude moci beze vší překážky vyznávati. I stalo se tak a v lidu obecném bylo z toho plesání a radosť přenáramná.

Dodati ještě dlužno, že kurfiřt Saský byl zprávou o zvolení kurfiřta Falckého za krále Českého velmi nepříjemně překvapen. O korunu se sice nijakž neucházel, ale bezpečné zprávy vyslance jeho v Praze, že většina je pro něj, přece mu velice lichotily. A tak podle zkušenosti a znalosti duše lidské můžeme souditi, že přece jen záviděl a nepřál jinému krásnou říši Českou, ačkoli nechtěl v ní býti panovníkem. I pojal v srdci svém neobyčejnou zášť proti falckraběti a stavům českým, v čemž jej utvrzovali rádcové jeho, jmenovitě dvorní kazatel Hoë. A to byla jedna z hlavních pohnutek, že se pak Jan Jiří přidal k císaři proti království Českému.

Rozumělo se ovšem samo sebou, že i Bedřich musí býti zpraven úředně od generálního sněmu, že jest zvolen za krále Českého. Po delší poradě zvolen k tomu ten způsob, aby volba nejprvé byla mu oznámena pouhým listem, který by doručila osoba hodnověrná, a když by se pak určitě vyjádřil, že korunu če-

skou přijímá a když by ustanovil čas, kdy do Čech zavítá, mělo se pro něj vypraviti slavné poselství. Sepsání tohoto listu svěřeno dne 29. srpna hraběti Janu Albínu Šlikovi, Václavu Budovcovi, Krištofu Fictumovi a Martinu Fruveinovi. Psaní bylo příštího dne schváleno od generálního sněmu a obsahovalo nejprvé uctivé oznámení, kterak Bedřich zvolen jednomyslně králem Českým, k čemuž připojena žádost, aby ráčil volbu a správu zemí českých přijmouti; a teprvé když by o tom vůli svou projevil, že sněm zemí Českých neopomene s povinnou uctivostí korunu českou mu presentovati. A s tímto listem vypraven hned dne 8. září Jan Milner za falckrabětem do Amberka.

Před tím, dne 28. srpna volena deputace ze všech zemí, kteráž se měla dne 29. září v Praze shromážditi a odtud pro krále vyjeti, kam by jí bylo oznámeno. Za království České zvoleni byli do tohoto poselství Bohuchval Berka z Dubé a z Lipého na Bělé, Chyšech a Kuřívodách, Jáchim Ondřej Šlik z Holejče, hrabě z Pasouna a Lokte na Svijanech, nejvyšší berník v království Českém, Václav Vilém z Roupova na Trnovanech a Žitenicích, Jan Albín Šlik z Holejče, hrabě z Pasounu a z Lokte na Falknově, Doupově a Neprobilicích — ze stavu panského; Prokop Dvořecký z Olbramovic na Vršovicích a Kystře, nejvyšší berník království Českého, Petr Milner z Milhausu na Zvoleňovsi Mimoni, rada při apelacích — z rytířstva; Martin Fruvein z Podolí, Jan Oršinovský z Firstenfeldu, Eliáš mladší Rozín z Javorníka a z Anhornu — ze stavu městského. Z markrabství Moravského Pertolt Bohobud z Lipého na Moravském Krumlově, dědičný maršálek království Českého, Jan Čejka z Olbramovic na Nových Syrovicích a Bystřici, nejvyšší písař téhož markrabství; z knížectví Slezských Jan Oldřich Šafgoč z Kynastu a na Greifšteině a Kamenici, svobodný pán na Stramburce, pán na Brousínku, Šmidberku, Gersdorfu, knížecím Maldově a Rouskách, Albrecht z Rorova na Steiffensdorfé, knížetství Svídnického a Javorského, rada zemský, Jáchim Wirt, radní ze Svídnice; z Horní Lužice Jan Fabian z Ponikova na Halštrově a Benstřici, starší kraje Budišínského, Ambrož Hadomer, obojích práv doktor a syndik města Budišína; z Dolní Lužice Jáchim z Retvic na Bondorfé, soudce královského zemského soudu a syndik zemský v témž markrabství.

Poselství toto mělo se spravovati zvláštní instrukcí čili naučením, kteréž bylo na sněmě vypracováno a dne 4. září podepsáno a pečetmi stvrzeno. Novému králi měl se přede vším vyložiti účel a smysl konfederace. Pravilo se v instrukci, že se stala proto, aby země koruny České zůstaveny a dostatečně pojištěny byly při všech svobodách od předešlých králů udělených a potvrzených beze všech překázek, beze všech křivých výkladů a beze všeho obmezování; jmenovitě aby náboženství evangelické svobodně mohly vyznávati. Při tom aby stavové jednotlivých zemí svých spravedlivě nabytých privilejí, práv a spravedlností, též dobrých a chvalitebných řádů a zvyklostí bez potlačování mohli požívati a z nich se těšiti. Na to mělo poselství přednésti králi přesvědčení a očekávání sněmu, že tuto konfederaci a všechny jiné veřejné i soukromé privileje, svobody, majestáty potvrdí. K účelu tomu měl se králi podati hodnověrný přepis konfederace. Poselství mělo dále žádati, aby král podle starobylého obyčeje a po příkladu slavných předešlých králů Českých sídlo své měl na hradě královském. Aby za rádce své volil osoby, které by poměrů, zřízení, práv, chvalitebných řádů a zvyklostí zemí Českých byly povědomy: t. j. Čechy a příslušníky zemí Českých. Aby král říše České neumenšoval, nýbrž rozmnožoval, co od ní bylo oderváno, aby hleděl opět získati; a mimo říši Českou aby bez vědomí stavů v zemích Českých nic nenařizoval a nerozhodoval. Konečně mělo poselství žádati na králi, aby vydal úpis o právě stavů k svobodnému volení králů.

Samospráva hrabství Kladského uznána.

Rok 1619 srpen — září.

Na sněm generální dostavili se také vyslaní stavů hrabství Kladského, které nebylo pozváno k volbě krále. Stavové čeští nepřiznávali mu stejných práv s ostatními zeměmi koruny České a také formálně tento poměr ke Kladsku osvědčovali. Kdežto totiž pro vyslance moravské, slezské a lužické posýláni bývali poslové od sněmu volení, pro zástupce Kladska poslán jediný tajemník direktorů, Daniel Skreta ze Závořic, aby je uvedl do shromáždění stavů. Šest zástupců Kladska přednášejíce německy žádost svých mandatářů, požadovali: 1) aby Kladsko jako jiné země přijato bylo do konfederace. 2) Aby jako ostatní země České měli svobodný hlas při volení krále, právo k tomu zakládajíce na privilejích krále Jiřího a na té okolnosti, že při pohřbech králů Českých znak hrabství Kladského obzvláště se maluje a nosí a že král Český titule hrabství toho užívá. 3) Aby měli místo a hlas na sněmích generálních.

Vyjednávání o těchto požadavcích vedlo skutečně k tomu výsledku, že požadavku Kladských bylo vyhověno. Strany konfederace uznáno generálním sněmem, že stavové a obyvatelé Kladští také jsou v ní obsaženi. Dále ustanoveno, když by v budoucnosti došlo opět k volbě krále, že Kladští budou k tomu povoláni a jejich tři zástupci jeden ze stavu panského, druhý rytířského a třetí městského že budou míti právo jako ostatní stavové rokovati a hlasovati. Naproti tomu zavázali se Kladští přispívati Čechám a zemím přivtěleným lidem zbrojným nebo pomocí peněžitou, když by toho byla potřeba.

Tím byla tedy v zásadě uznána samospráva hrabství Kladského, jakkoliv nepožívalo ještě všech práv a svobod jako ostatní země koruny České.

Slavné uvítání krále Bedřicha v Praze.
Rok 1619 září — říjen.

Kurfiřt Falcký Bedřich obdržel zprávu o svém zvolení na krále Českého ještě dříve nežli ho došel list generálního sněmu v Amberku, kde meškal u svého přítele knížete z Anhaltu. Bedřich již tolik let se vynasnažoval o dosažení koruny české a věděl, že úsilovně v tom smyslu působí zejména i kníže z Anhaltu; ale nyní, když mu ta věc jevila se před duší co událost dokonaná a nezvratná, musel se přece rozpakovati při vší své mladické lehkomyslnosti, sáhnouti po klenotu, který mu kynul sice velmi lákavě svou slávou a mocí, kterého však nebude nositi bez velikých bojů a protivenství. I váhal několik dní, nežli se rozhodl uposlechnouti rady knížete z Anhaltu a markraběte z Anšpachu, nejlepších svých přátel. Konečně se rozhodl, že korunu českou přijme; ale tím rozpakům a pochybnostem jeho nebylo ještě konce.

Hned z Amberku svolal Bedřich členy Unie do Rothenburku, aby se tady s nimi poradil v záležitosti české a pomocí jejich se ujistil. Knížata Unie mu radili, jako již dříve oba jeho přední přátelé, aby přijal korunu českou a na návrh knížete z Anhaltu usnesli se chrániti falckraběte, kdyby pro přijetí koruny české napaden byl ve svých zemích dědičných. Nicméně nedal Bedřich určité odpovědi poslu českému Janu Milnerovi, který mu do Rothenburku přinesl psaní sněmu českého, zdali korunu přijímá nebo ne, nýbrž vzal jej s sebou do Heidelberku, aby nabyl času k dalšímu uvažování.

V Heidelberku nastaly nové důkladné porady. Ano Bedřich nařídil po zemích svých obecné modlení, aby poddaní jeho žádali Boha za pomoc a radu užitečnou. Domácí rádcové Bedřichovi v tom se shodovali, aby falckrabě nedával Čechům určité odpovědi, dokud od tchána svého krále Jakuba Anglického neobdrží určitou schvalovací odpověď. Ale kníže z Anhaltu domlouval Bedřichovi, aby korunu nabízenou bezvýminečně přijal a cestu do Čech bez prodlení nastoupil; neboť kdyby té volby zamítl, že by na se uvalil nesmírnou hanbu a souvěrci že by jej museli proklínati. Neopomenul ovšem také ctižádosti jeho lichotiti. S knížetem z Anhaltu spojila se manželka Bedřichova Eliška, povzbuzujíc chotě svého, aby korunu přijal. Prohlásilať, že je odhodlána vytrvati při svém manželi a v čas potřeby obětovati i klenoty a co má na světě drahého. Praví se, že mu také domlouvala tím způsobem, když si důvěřoval pojmouti za manželku královskou princeznu, že by také měl míti dosti odvahy korunu královskou přijmouti. A rady tyto rozhodly. Hned druhého dne na to, 26. září, oznámil falckrabě tchánovi svému, že přijal korunu českou i prosil jej znovu o podporu; a dne 28. září vypravil pana Acháce z Donína k direktorům do Prahy, aby jim oznámil své rozhodnutí, oznamuje zároveň, že poselství českému vyjede vstříc do Amberku.

Kdyby byl Bedřich čekal na rozhodnutí tchána svého krále Jakuba, a kdyby se byl chtěl říditi radou jeho, byl by byl musel vypraviti do Čech druhého posla se zprávou, že koruny české nepřijímá. Jakub Anglický zajisté, když mu posel kurfiřta Falckého Kristof z Donína sdělil, že Čechové Bedřicha zvolili za krále svého, vzkypěl prudkým hněvem, netajil nijakž nevole své z toho a na doklad smýšlení svého zamítl všecky žádosti zetě a dcery vlastní, která se k němu utíkala psaním milostně tklivým. Král Jakub měl za lubem sňatek syna svého s infantkou španělskou a upřímný spolek se Španělskem. A této myšlence jako chladný diplomat, jako bezcitný politik obětoval lásku otcovskou, obětoval štěstí a blaho jiného svého dítěte. Jakub zapřel srdce své a nechal jednati chladný rozum. Proto psal hned králi Španělskému, omlouvaje se, že je naprosto nevinen zvolením zetě svého na trůn český a že v tom nemá žádného účastenství. A hnedle na to zaslal králi Španělskému psaní druhé, vypravuje v něm, že zetě svého zrazoval, aby koruny české nepřijímal; a jelikož ho neuposlechl, nechať nyní sám zodpoví své jednání. Pánovi z Donína nechtěl dáti určité odpovědi, zdali svoluje, aby zeť jeho přijal

korunu českou a zdali jej bude podporovati. Odbýval jej tím, že musí míti napřed zprávu od vyslance svého Doncastera, který má prostředkovati mezi spornými stranami; což však bylo jen pouhou výmluvou, aby se nemusel určitě vyjádřiti. A své korunní rádce, kteří Bedřichovi přáli, a kteří radili, aby se mu poskytla podpora, odbyl tím, že jemu a ne jim přísluší rozhodovati o válce a míru. Dále zamítl žádost Donínovu za zprostředkování půjčky v Benátkách a nevyhověl ovšem ani další jeho žádosti, nařídíti totiž anglickým vyslancům ve Francii a ve Španělsku, aby válku v Čechách prohlásili za zápas politický a ne náboženský.

Kromě toho hleděl kurfiřt Falcký získati pro záměr svůj zejmena arcibiskupa Mohučského, kurfiřta Saského a knížete Bavorského, kteří se k němu posud lhostejně nebo i nepřátelsky chovali. Avšak ačkoliv všickni tří zrazovali falckraběte, aby koruny české nepřijal, a ačkoliv od tchána svého neobdržel posud žádné odpovědi, přece se rozhodl, vydati se na cestu do Čech i s chotí a s nejstarším synem. Za tou příčinou vypravil se do Amberku, kamž přibyl dne 14. října, aby byl blíže Čech a mohl odtud pohodlněji vykonati přípravy k cestě své do Prahy. Teprvé asi 20. října nastoupil cestu do Valdsasů při české hranici, kamž dorazil dne 23. října.

Direktoři čeští byvše zpraveni, že Bedřich se vydal na cestu z Amberku do Valdsasů, vypravili mu vstříc známé nám poselství přes Cheb. Poselství vyjelo odtud ráno dne 24. října na 18 vozích komorních a dorazilo v čas do kláštera valdsaského, kamž je uvedli Achác z Donína a komisaři královští, kteří je před tímto městečkem očekávali.

Bedřich přijal posly české s odkrytou hlavou, všem ruku podávaje. Byli při něm bratr Ludvík, falckrabě Rýnský, nejstarší syn Bedřich, kníže Kristian z Anhaltu a nemálo jiného vzácného panstva. Hrabě Jáchim Ondřej Šlik oslovil Bedřicha řečí německou, v níž slovy stručnými přednesl důvody, z kterých minulý sněm generální sesadiv Ferdinanda, zvolil jej falckraběte na trůn český. I doložil k tomu žádost, aby král s královnou, synem a dvorem svým vydal se do Čech na hrad Pražský ke korunování; a nežli se odtud hne ke hranicím, aby stavům českým vydal obvyklý revers na práva a svobody zemské. Bedřich odpověděl ihned nenuceně, že stavům děkuje za jich náklonnost a že se chce postarati, aby s pomocí boží jim ve všem zadost učinil. Dále oznamoval, že korunu českou přijímá a sliboval, že práva a svobody zemí českých bude zachovávati, podle své možnosti obhajovati a všem stavům za jich náklonnost vší milostí královskou se odměňovati, aby všickni byli s ním spokojeni.

Po té uvedeni poslové ke královně, která je vlídně vítala a políbení ruky přijímala. Václav Vilém z Roupova promluvil k ní řečí francouzskou, vzdávaje díky stavů, že chotě svého k přijetí koruny české povzbuzovala a žádaje, aby stavy a země české měla sobě poručeny a aby zůstávala jejich milostivou paní a královnou. Alžběta odpověděla taktéž francouzsky, že tak učinila pro zvelebení víry a dodala, že zůstane i dále stavům nakloněna.

Po šťastném tomto shledání odebrali se všickni do kostela k slavným službám božím a pak k hostině, při níž připíjeno. Král s každým laskavě se bavil a královna rozmlouvala s V. V. z Roupova a se všemi, kdo uměli francouzsky. Zatím sepsán byl latinsky revers ujednaný a poslové čeští obdrževše jej, vrátili se ještě téhož dne k večeru do Chebu.

Dne 25. října nastoupil Bedřich cestu svou do Prahy přes Cheb, jsa všude vítán a pozdravován co nejslavněji. V průvodě jeho bylo celkem 569 osob. Dne 25. dorazil král na noc do Falknova, kterýž držel dědičně hrabě Jan Albín Šlik. Příštího dne táhlo se do Žatce přes městečko Mašťov, kteréž náleželo bohatému v kraji Žateckém rytíři Janu Jindřichu Štampachovi ze Štampachu. Ten chtěje osvědčiti oddanosť svou novému králi, dal na jednom veselém trávníku postaviti prostranné loubí, čerstvým zelením přikryté a opletené, pod nímž mohlo drahně stolů státi, přivítal zde krále uctivě úpravným obědem z krmí a nápojů vybraných, tak že král s královnou a všickni jiní hodovníci skvostnosti a úpravě této nemohli se dosti vynadiviti. Dne 26. října noclehoval král v Kysiblu, kteryžto hrad náležel Linhartu Kolonovi z Felsu a 27. dorazil do Žatce. Zde vítali krále ozbrojení měšťané sešikovaní pod dva praporce, jeden červený se znakem městským a druhý bílý a modrý, kostkovaný, kterýž zhotoviti dalo bratrstvo střelců na svůj náklad na počesť krále. Proto bylo na něm vyšito zlatými literami v řeči latinské blahopřání králi. Praporce ozbrojeného měšťanstva tvořily špalír na náměstí až k domu Maximiliana Hošťálka z Javořice, kde král měl noclehovati. Rada městská očekávala krále před branou a tu uvítal jej v jazyku latinském radní písař Tobiáš Felix. Paní a panny Žatecké vítaly královnu a za ně mluvil jakýsi žák do ženských šatů přistrojený. Když pak král do příbytku svého se odebral, hlučným a radost-

ným povykem a střelbou z pušek i z děl z přítomnosti jeho radosť projevována. Ráno pak, nežli král odjel, darovalo mu město velikou medenici a nálevku pozlacenou, všecko práce umělé. Mostečtí vypravíce do Žatce posly své, darovali králi víno a obrok. Dne 28. přibyl král do Loun, kde jej vítal praporec ozbrojených měšťanů a praporec staročeských cepníků. Na městské věži stál v tu dobu jeden jonák, toče praporcem z modré, bílé, červené a zelené dykyty sešitým. Lounští poslali potom za Bedřichem do Prahy ke dvoru 20 sudů vína. Příštího dne dostal se král do Slaného a 30. noclehoval na zámku Buštěhradském.

Dne 31. října ráno přijel král s průvodem svým do obory královské při letohrádku Hvězdě, kde jej očekávali všickni direktoři v Praze shromáždění s velikým zástupem panstva a rytířstva nejpřednějšího, mnozí vyslanci z ostatních zemí českých a pak valné houfy mladých jezdců šlechtických a měšťanských, vesměs slavnostně oblečených. Bedřich zočiv lid, sestoupil s vozu a sňav klobouk s hlavy, přednějším osobám podával pravici. Nejvyšší komorník království Českého Jan z Talmberka vítal krále řečí českou, kterou po něm V. V. z Roupova německy tlumočil. Král hned milostivě odpověděl, slibuje všem ochranu královskou. Podobným způsobem uvítána i královna.

Po obědě ve Hvězdě vjel král v prvních hodinách odpoledních slavným způsobem Strahovskou branou do Prahy. Nejprvé všecko panstvo a rytířstvo, vedeno jsouc Oldřichem ze Vchynic a pak ostatní jezdci ubírali se mimo krále čili jak se nyní říká, defilovali před králem, kterýž sedě na koni temně plesnivém se zalíbením pohlížel na řady a houfy statečných jezdců. Pak se průvod bral do Prahy tímto pořádkem: Nejprvé jelo banderium malostranské na 152 koních, bíle a modře co nejúpravněji oblečené, majíc před sebou 4 trubače a jednoho bubeníka. Za ním následovalo banderium novoměstské s 6 trubači a bubeníkem, oděno jsouc sukněmi červenými, bílými a modrými, ve 20 řadách po 7 osobách. Na praporci měli znak královský s nápisem latinským: „Insignia regis Bohemiae (Znak krále Českého). V třetím houfu bylo staroměstské jízdy, bíle a modře oděné, 23 řad po 7 koních s 6 trubači a bubeníkem. Jízda Pražanů vybrána byla ze samých měšťanů. Po těch následovala panská družina na 234 koních; dále praporec pěchoty, 200 mužů silný, kterýž krále na cestě jeho z Heidelberku provázel; pěchota tato byla oděna bíle, na způsob nizozemský. Za pěchotou touto následoval praporec modrých královských arkebuzírů a pak opět praporec jízdné dvorské čeládky královské, bíle a modře oděné. Za nimi pážata vedli sedm koňů, načež objevilo se zrakům pozorovatele 33 rytířů z družiny královy a konečně praporec životních královských kyrysníků; všickni tito kyrysníci měli pěknou zbroj a přes ni zlaté dykytové pásy. Jízdný tento předvoj uzavíralo panstvo a rytířstvo české, moravské a slezské, vesměs skvostně a nádherně oděné a na pěkných oních; počítalo se ho na 400 osob. Nyní následovalo osm trubačů královských v bílém a modrém oděvu, majících celé stříbrné trouby a jeden bubeník; pak direktoři čeští s radami královskými, vesměs na pěkných koních; po těch jely některé osoby knížecí, zejména Jindřich Václav kníže Slezské z Minstrberku, Magnus kníže Virtemberský, Kristian mladší kníže z Anhaltu, Ludvík falckrabě při Rýně, mladší bratr králův a podle něho Kristian starší kníže z Anhaltu. Teprvé za nimi viděti bylo Bedřicha na bujném oři, přikrytém čabrakou z modrého sametu, kterýž byl stříbrem protkán; král sám měl soukenné šaty hřebíčkové, stříbrem tlustě krumplované. Po bocích jeho šlo 24 drabantů v bílých a modrých šatech. Za králem vezla se královna na voze taktéž barvy hřebíčkové, jenž byl zlatem a perlami bohatě vykládán; v druhém, červeným sametem pošitém voze jel mladičký syn s hofmistrní hraběnkou ze Solmsu. Na dvou vozích vezena pak ženská družina královnina. Setnina arkebuzírů, setnina královských kyrysníků a konečně 200 vybraných nizozemských žoldnéřů, jenž tvořili také životní stráž královu, uzavírali slavný tento průvod.

U brány Strahovské očekávaly krále tři houfy sládků, tesařů, plavců, viničné čeledi a selského lidu, jichž bylo na 500. Oděni byli svátečně po způsobu staročeském, měli starý červený prapor se zlatým kalichem a ozbrojeni byli železnými cepy, kušemi, velikými malovanými pavezami čili štíty, meči obouručními, kosami, oštěpy, sudlicemi a podobnými zbraněmi. Vůdcem jejich byl Mikuláš, služebník při úřadě Staroměstském, taktéž po staročesku oděný a ozbrojený, jenž krále vítal řečí latinskou, poroučeje mu k ochraně všecek *stav čtvrtý*. Král dal mu milostivou odpověď; načež Mikuláš vzkřikl na lid svůj: „Veselte se, radujte se všickni, poněvadž král náš živ a zdráv jest!“ A „čtvrtý stav“ provolal bouřlivě: „Budiž zdráv Bedřich král,“ při čemž chřestěli cepy, sudlicemi a jinými zbraněmi, tak že král i smál se i divil se zbroji starých táborů.

Cestu od brány přes Pohořelec a Hradčany vroubili ozbrojení měšťané pražští, jenž seřaděni byli počtem asi 4000 osob pod devíti rozdílnými praporci. (Průvod po Hradčanech vyobrazen je na str. 1345 a 1346.) V hradě samém pak očekávaly manžele královské paní a panny šlechtické a měšťanské co nejslavnostněji oděné. Král a královna poděkovavše jim za přívětivé vítání a blahopřání k šťastnému panování, odebrali se pak přes dlouhou pavlač, po které se chodívá do kostela, nahoru do pokojů královských.

Na makovici věže při kostele svatovítském stoje jeden smělý jonák tak dlouho bílým a modrým praporcem mával, pokud ten průvod trval. Pod ním seděl druhý, tluka ustavičně na buben. Z děl a pušek nestřílelo se na oslavu nového krále, jelikož královna byla v stavu požehnaném, aby se nepolekala. Kromě všeho byly v hradě na stráži dva praporce pěchoty a při radnicích také větší počet lidu ozbrojeného, kdyby se stala nějaká nenadálá výtržnosť. Židům přidělen úkol obyčejný, který se shodoval s jejich společenským postavením. Na 400 židovských jonáků postaveno s koženými korbely u kašen, aby byli pohotově k hašení, kdyby někde oheň vypukl.

Celé uvítání nového krále Bedřicha konalo se s takovou nádhernosti, slávou a veselostí, že podobné slávy téměř žádnému jinému předešlému králi Českému nebylo prokázáno. Sama města Pražská vynaložila na to přes 50.000 zl. hotových peněz, a jednotlivci také každý podle své možnosti se přičinili, aby král byl slavně uvítán.

Jako při každé jiné veliké události, tak tehdejší pověrčiví lidé i při této příležitosti pouštěli volně uzdu svému prorokování příznivému i zlověstnému. Den příjezdu králova byl pošmourný a nad míru větrný, což mnozí považovali za málo potěšitelné a dobré znamení budoucích věcí. Také se vypravuje, že proti pěchotě královské, když v pořádku svém táhla, přiletěl celý roj včel, kterýž kdosi z pěchoty do klobouku shromáždil a s sebou do Prahy přinesl. Oznámeno také, že téhož dne 31. října po celé Praze ani jeden člověk neumřel, ani žádné mrtvé tělo nebylo pochováno; což v tak lidnatém městě považováno za náhodu velmi příznivou. I příhoda s včelami vykládána za příznivé znamení.

Bedřich korunován na krále Českého.

Rok 1619 říjen — listopad.

Direktoři čeští obdrževše bezpečnou zprávu, že Bedřich Falcký přijal korunu českou, rozepsali dne 3. října veřejnými patenty generální sněm stavů českých i zemí přivtělených na hrad Pražský ke dni 28. října. A hned také počali vyjednávati s konsistoří pod obojí o opravu obřadů, které se dějí při korunování. Hlavní přípravy musely se ovšem vykonati v kostele sv. Víta, kde král měl býti korunován.

Kostel sv. Víta nalézal se doposud v rukou katolíků, a kapitola metropolitní odbývala v něm denně služby boží. Nyní bylo nařízeno dne 17. října kanovníkům od direktorů, aby klíče od kostela vydali a aby se z obydlí svých na Hradčanech přestěhovali do kláštera Emauského. Statky kapitoly byly ovšem zabaveny a tak nabídnuto každému na živobytí osm tolarů téhodně. Když namítali, že je to málo, odbyti byli uštěpačnou poznámkou, že si mohou při vydělati týdně tolar, budou-li hradby městské opravovati. K odbývání bohoslužby vykázán kanovníkům vypuzeným malý kostelík na Hradčanech nad úvozem. Direktoři majíce kostel svatovítský ve své moci, dali v něm, když se blížil den korunování, pracovati dnem a nocí, nepouštějíce do něho kromě potřebných řemeslníků žádného člověka neznámého nebo podezřelého. Dali také prohledati všecky kouty a hrobky podzemní, aby nikdo v nich prachu neukryl a kostel při korunování do povětří nevyhodil.

Korunování krále dálo se dne 4. listopadu. Toho dne ráno postaveno na velkém place hradním 10 praporců pěchoty pražské slavnostně oděné. Dva praporce pěchoty stavovské postaveny na předním place, kudy se vchází do pokojů královských. Všecken tento ozbrojený lid tvořiti měl stráž čestnou i bezpečnosti. Jízda i pěchota královská rozložena na náměstí hradčanském. Stavové království Českého a vyslanci přivtělených zemí shromáždili se v sněmovně, kdežto administrator konsistoře pod obojí Jiří Dikast Mirkovský a Jan Cyril Třebíčský, starší dotčené konsistoře, kteří měli zastávati úřad biskupský při korunování a 40 jiných kněží dostavili se do sakristie kostela svatovítského. Oba biskupové měli na sobě slavnostní háv z fialového aksamitu. V deset hodin odebrali se stavové pro krále do jeho komnat a vedli jej po lešení schválně postaveném do kostela sv. Víta. Zde král vstoupiv nejdříve do kaple sv. Václava oblekl se v háv královský, načež obdržev požehnání od administratora, u východu z kaple jej

očekávajícího, kráčel v slavném průvodě k oltáři. Před ním ubíralo se duchovenstvo, dále páni čeští, kteří vykonávali dědičné své úřady, a sice truksas nesa v rukou dva chleby, jeden postříbřený a druhý pozlacený a po něm dědičný číšník nesa v rukou soudky dva vínem naplněné, jeden pozlacený a druhý postříbřený. Za nimi šli nejvyšší úředníci zemští nesouce žezlo, jablko zlaté, korunu, čepici červenou aksamítovou a konečně meč. Maršálka, který meč nesl, předcházeli dva hlasatelé království Českého ve svém oděvu. Za maršálkem kráčel král sám s hlavou obnaženou a za ním oba biskupové. Královně a družině její jakož i jiným vznešeným osobám vykázáno bylo zvláštní místo, s něhož se mohli dívati obřadům korunovačním.

Král předstoupiv před veliký oltář poklekl mezi administratora a staršího, kteří říkali nad ním společně modlitbu. Po této začalo se radostné zpívání a hudba kostelní, za které odznaky královské skládaly se na oltář. Král pak uveden od administratora a staršího na stolici proti oltáři postavenou a drahými čalouny obestřenou. Administrator obleknuv na sebe komži vystoupil na kazatelnu a kázal jazykem českým na žalm 20. Po kázaní zpívaly se české litanie. Administrator modlil se pak za krále; hudba a zpěv ukončily tuto část obřadů.

Nyní administrator se starším přistoupivše k stolici královské, dovedli krále k oltáři. Nejvyšší purkrabě promluvil k lidu na hlas, ptaje se ho, chtěl-li by, aby přítomný král byl korunován? A když se ozvali hlučně, že chtějí, obrátil se ke králi slovy těmito: „Nejjasnější kníže, volený Český králi, pane nás všech nejmilejší! Dříve, nežli se Vaší Královské Milosti koruna na hlavu vstaví, račte všem třem stavům království Českého přísahu na ni jazykem naším vykonati.“ Purkrabě četl přísahu zvolna a král říkal po něm slovo za slovem. Po přísaze administrator opět se modlil; pak přijímaje, když hudba a zpěv umlkly, všecky klenoty královské od nejvyššího purkrabí podával je králi kus za kusem za přiměřeného oslovení. Nejprvé pomazal krále na vrchu hlavy vonným olejem; dále mu podal meč obnažený, aby obhajoval jím dobré a trestal zlé; pak mu vložil na prst prsten drahý jako znamení a základ povolání královského a věrnosti k Bohu; za čtvrté dal mu do ruky berlu, jakožto znamení práv královských a soudcovských. Když zlaté jablko králi skýtal, uvedl mu na paměť nejen mocnosť světskou, nýbrž i nestálosť a vrtkavosť panování a proto jej napomínal, aby nedbaje věcí časných, vrtkavých a pomíjejících, dychtil po pokladech věčných a neproměnitelných. Korunu vstavili králi na hlavu administrator a starší po levé, nejvyšší purkrabě a nejvyšší hofmistr království Českého po pravé straně. Na to krále již korunovaného odvedli opět na stolici královskou.

Nejvyšší purkrabě stoje při stolici královské promluvil na hlas k přítomným stavům jazykem českým: „Poněvadž Jeho Milosť král náš jako pořádně zvolený tak také i řádně korunovaný nám přísahu, že nás všechny chrániti i při svobodách našich zůstaviti chtíti ráčí, již vykonal, pročež povinnosť naše také to s sebou přináší, abychom i my podobně Jeho Milosti povinnosť a přísahu naši vykonali. A protož kteřížkoli ráčíte moci blíže přistoupiti k majestátu J. M. K., račtež vložiti na korunu J. M. dva prsty; ostatní pak od Jeho Milosti vzdálenější též dva prsty vyzdvihněte a po mně říkejte všickni jednými ústy a jedním srdcem přísahu.“ Administrator pomodliv se ještě za dlouhé a šťastné panování královo ukončil obřady zpěvem „Tě Boha chválíme,“ v čemž jej zpěváci a hudebníci na kůru následovali, tak že se po všem hradě Pražském rozléhalo. V tutéž dobu začalo se jak na hradě tak i po celé Praze na všecky zvony zvoniti, třikráte vystřeleno z děl na valech a od lidu ozbrojeného na náměstích. A opět opakovalo se úžasné pro lid divadlo, že jakýsi smělý jonák stoje na makovici věže svatovítské po celou chvíli praporcem dosti velikým mával a jiný pod ním sedě na vlaské bubny bubnoval.

Naposledy král pasoval podle obyčeje při korunování pět osob na rytíře sv. Václava a sice hofmistra svého, jednoho podplukovníka nad 1500 jezdci, Ernfrida z Berbisdorfu, zemana ze starožitného rodu Moravského a Tomáše Teufla, někdy měštěnína a kupce v Starém městě Pražském.

Král přijav ještě v kostele blahopřání od mistra Jana Jesenského jmenem university ubíral se pak ozdoben jsa všemi odznaky korunovačními do hradu opět po vyvýšeném lešení, na němž se pozastavil a s velikým zalíbením pohlížel na ohromné množství lidu shromážděného. Za králem házela se mezi lid větší a menší mince zlatá a stříbrná. Na větších byla na jedné straně koruna královská, kterouž držely pět ruk na znamení pěti zemí přivtělených, kteréž falckraběte za krale zvolily; a okolo kraje nápis latinský: „Dante Deo et ordinum concordia“ (z daru Božího a svornosti stavů). Na druhé straně stála slova: „Fridericus Elec. Bo-

hemiae Rex. Coronatus die 4. Nov. Anno 1619.“ (Bedřich zvol. král Český korunován dne 4. list. roku 1619). Na menší minci spatřovaly se s jedné strany tři přední litery FRJ jména královského a nad nimi koruna; s druhé slova: „Coronat. Boh. Rex. 4. Nov. 1619.“ (Korunovaný král Český dne 4. list. 1619.)

Slavnosť ukončena hostinou v sněmovně, kdež postaveno bylo 14 stolů pro krále a královnu, pro knížata, nejvyšší úředníky a soudce zemské království Českého a pro vyslance zemí přivtělených. Král seděl při tabuli pod korunou a v hávu královském; pak ve chvíli příhodné poručiv korunu s hlavy sobě sejmouti povstal a připil na zdraví všech stavů království Českého a zemí přivtělených. Přípitek tento došel nadšeného souhlasu, tak že přítomní děkovali se hlučným voláním „vivat rex!“ (nechť

Hrabě Jiří Fr. z Hohenlohe. (69.)

žije král!) Ke zvýšení všeobecné radosti rozdáván byl obecnému lidu a vojákům, dokud král stoloval, chleb a pod okny sněmovny postavena byla zvláštní kašna, do níž přes hodinu teklo dobré víno bílé a červené, tak že každý mohl se ho napíti.

Za tři dni po králi byla i manželka jeho Eliška korunována na Českou královnu. Dělo se to způsobem nahoře vypsaným. Král při oltáři požádal administratora, „aby manželku od Boha propůjčenou požehnati a korunou královskou ozdobiti ráčil ke cti a slávě Spasitele našeho J. Kr.“. Kázaní bylo německé, ale korunování dálo se za takových obřadů jako při králi. Po obřadech odebrali se královští manželé k hostině do soudné světnice, k níž pozváno bylo

také množství vzácných paní a panen z družiny královniny a jiných. Tentokráte nebyly peníze rozhazovány mezi lid, když královna z kostela se ubírala, ale víno se opět pouštělo do kašny a lidu ponecháno v kořist sukno, po kterém královští manželé kráčeli z hradu do kostela a naspět.

Jako bývá při všech zápasech politických, že jedna strana hledí druhou potupiti a zlehčiti, tak bylo i zde. Strana protestantská mněla, že volbou falckraběte za krále Českého a korunováním jeho má již vyhráno. I vydala zejména v Holandu posměšné obrazy o katolících. Vyšlať tam mědirytina představující krále Bedřicha, an v staně sedí na stolici královské a za ním drahně knížat a stavů, kteří stojíce, podávají mu něco orličích peří, aby jimi podšil svůj plášť královský. Po straně pak stála posada slepičí a v ní orel císařský zavřený a opelichalý, při tom kurfiřt Saský maje na ruby kožich a za kloboukem kohouta plechového, jak na kostelích stává, čímž se naznačovala vrtkavosť a kolísavosť tohoto knížete. Nedaleko něho spatřovali se pospolu Španělský král s kolovrátkem, Spiňola s housličkami a Buquoy s fejfarkou (trubkou poštovskou), kterak před krčmou sedlákům opilým k tanci hrají. Dále pak byl houf sedláků českých, kteří duchovní kurfiřty, knížata a kněžstvo katolické do jámy vháněli. Ale katolíci se potom králi Bedřichovi pomstili vrchovatě za tuto potupu rozmanitými spisy a obrazy, tak že se na něm potvrdilo přísloví: Kdo má škodu a neštěstí, o posměch se nestarej.

Jmenování nejvyšších úředníků zemských.
Rok 1619 listopad.

Jakmile Bedřich Falcký dosedl na trůn Český a jakmile přísahami a korunovací dostál naproti zemím koruny České a stavům všem svým povinnostem a závazkům a ujal také zároveň všecka práva královská, nastala nová vláda v zemi a pominula ovšem posavadní vláda direktorská. Proto sněm zemský propustil direktory z jich závazků, povinností a přísah, prohlásiv zejména, že dluhy, které byly od direktorů pro potřeby zemské nadělány, splaceny mají býti od země a direktoři že prosti jsou v tom ohledu všech osobních závazků. Direktorům ovšem poděkováno za obětavé a nezištné služby vlastenecké. Kéž by byli skutečně díků těch zasloužili a kéž by byli síly své nepřeceňovali, nežli ten úkol na se vzali! Jisto jest totiž, že přes rady a skutky třiceti direktorů čili lépe řečeno, právě touto mnohohlavostí veřejné záležitosti v Čechách nalézaly se na všech stranách v hroznem úpadku a klesání. Zmatků bylo tolik, jako by v Čechách nebylo hlavy ani jediné. Proto si dovedeme vysvětliti vřelou touhu i samých direktorů, aby v Čechách zavládla lepší správa, aby osudy země spočívaly v lepších a šťastnějších rukou nežli v mnohoramenné motanici direktorské. Prvním tedy výkonem nového krále bylo obsazení správních a výkonných úřadů.

Kdyby byl král Bedřich býval skutečným Herkulem, jakého tehdáž bylo zapotřebí k vyklizení všelikého neřádu, i tehdy byly by bývaly síly jeho upoutány a ochromeny. Bedřich zajisté, chtěl-li se státi králem Českým, musel přijmouti všecky podmínky, které mu diktovali stavové čeští; on však nemohl pominouti ani a odstrčiti osob, které zavinily všecken ten úpadek zemí českých. Tytéž osoby vynesly jej na trůn český a on se jim musel odměniti, musel je vyznamenati a povýšiti. A ke všemu ještě vázán byl král nejen zákony zemskými, na které nedávno přisahal, aby nedosazoval cizinců na důležité úřady v zemích Českých, nýbrž také neznalostí jazyka českého. Slabý král octl se tedy úplně v rukou posavadních správců země České. A za takových okolností obsadil král nejvyšší úřady v zemi.

Soudcové zemští a jiní nejvyšší úředníci navrhli králi pro každý úřad čtyry osoby, kterýmžto návrhem král byl vázán. A tak někteří úředníci potvrzeni ve svých hodnostech, na některé pak úřady dosazeni noví kandidáti. Stalo se tak dne 6. listopadu. Tak úřad nejvyššího purkrabí dostal se Bohuchvalovi Berkovi z Dubé a z Lipého na Bělé a Kuřích Vodách, nejvyšším hofmistrem království Českého ustanoven Vilém starší z Lobkovic na Horšově Týně, nejvyšším komorníkem Jiří starší z Talmberka, nejvyšším sudím zemským a landvogtem v Horní Lužici hrabě Jachim Ondřej Šlik na Svijanech, nejvyšším kancléřem Václav Vilém z Roupova na Žitenicích, nejvyšším dvorským sudím Petr ze Švamberka, presidentem komory české Kristof Harant, nejvyšším písařem Kašpar Kaplíř ze Sulevic, podkomořím Prokop Dvořecký z Olbramovic, purkrabím hradu Karlšteina jmenován opět hrabě Matiáš z Thurnu a druhým purkrabím Jindřich Ota z Losu; za purkrabí kraje Hradeckého ustanoven Bohuchval z Michalovic, za hejtmana hradu Pražského Kristof Kaplíř ze Sulevic. Úřad presidenta nad apelacími a místokancléře království Českého, jakož i nej-

vyššího mincmistrství nebyly na ten čas obsazeny, ale potom stal se presidentem nad apelacími Václav Budovec z Budova a mincmistrem Petr Milner z Milhausu. Do celého soudu zemského dosazena toliko jedna osoba pod jednou ze stavu panského Fridrich Švihovský a jeden katolický rytíř Diviš Černín. Nejvyšší úředníci zemští opatřili sobě zástupce a jiné nižší pomocníky, jak se zřízením zemským ustanovuje a jak to obvyklost země s sebou přinášela. Správa země ostala tedy v rukou osob, které ji posud prováděly. A tak zmařena naprosto všeliká naděje, že by se v některém ohledu mohla státi náprava.

Jakou byla v těchto dnech správa země České a v jakém stavu vůbec se nalézala země touto správou, o tom máme svědectví od mužů cizích, kteří neměli příčiny pravý stav věcí zatajovati a věci líčiti lepšími nežli skutečně byly. Jmenovitě tajný rada nového krále Ludvík Camerarius napsal v té příčině zprávu pozoruhodnou. Camerarius neměl sice příležitosti seznati všeho do podrobna, ale byl státníkem zkušeným, praktickým a velmi důmyslným a proto co cizý, nepředpojatý pozorovatel mohl velmi snáze poznati vady a nedostatky v správě české nežli domorodec. V jednom listě svém chválí tento Camerarius horlivost Čechů, že se vynasnažili krále slavným způsobem uvítati. Ale lépe prý by byli učinili, kdyby byli peníze k tomu potřebné vynaložili na lid válečný. Falckrabě litoval, že ujmouti musí správu nad míru zapletenou a zmatenou; důchody krále i králové že jsou v Čechách velmi špatné a co bylo, a co zbylo po předešlých králích, že je utraceno a na válku obráceno. Čechové pak že skládají všecko to břemeno na Falc a jeho přátely, tak že prý falčtí musejí nyní zlatou udicí ryby lapati. V jiném svém listě ze dne 6. listopadu píše již po obsazení nejvyšších úřadů v zemi, že v Čechách každý chce býti v předních úřadech a skrze tu příležitost zbohatnouti, ačkoliv prý je mezi Čechy málo lidí, kteří by k úřadům takovýmto měli schopnosti a mohli je ku prospěchu země zastávati. Je to úsudek velmi příkrý a nechvalný, ale ostrého tohoto výroku nesmíme naprosto odsouditi, jelikož skutečně mnozí z tehdejších vůdců českých nevynikali ani schopnostmi ani vlasteneckou obětavostí, jak později bude ještě dokázáno. Dále vypravuje Camerarius, že ve správě politické a vojenské jsou velké zmatky; v kanceláři a v komoře, tedy v nejdůležitějších dvou úřadech že není řádu a správnosti. Kdo trochu bedlivěji nahlédne do všech koutů správy české, že hned připadne mu na mysl onen chlév Augiášův, který jen Herkules mohl vyčistiti. V Čechách že jmenovitě peněz je veliký nedostatek a nestane-li se v té příčině potřebné opatření, že se může z toho zroditi nenadále veliká nepříležitost. Neméně zdrcující úsudek pronesl Camerarius o velitelích vojenských. Píše, že mezi veliteli panuje mnohonásobná nepřízeň a závist; každý že hledí jen vlastního zisku, tak že lid vojenský zkažen jsa tímto zlým příkladem nevyhledává pochvaly a jména dobrého, nýbrž oddává se nekázni a nepořádku. Na konci pak vrátil se opět důrazně k prostředku, který se teprvé později výrokem vojevůdce Montecuccoliho stal pověstným: k penězům. Praví, přivezou-li s sebou radové heidlberští peníze a prostředky k vedení další války, že se všemi ostatními věcmi bude se moci proraziti; nestane-li se to, že všecka práce a usilování budou naprosto daremné, protože bez dobrého a pevného základu těžko stavěti.

Jakmile nejvyšší úředníci zemští byli jmenováni, spisován manifest ke všem křesťanským potentátům, kurfiřtům, knížatům a stavům, který byl česky, německy a latinsky vytištěn a po Evropě rozeslán. Král Bedřich vykládal v něm slovy obšírnými a důvody jinak již známými, proč přijal korunu a správu království Českého a zemí přivtělených. Při tom osvědčoval, že strany náboženství žádného člověka, ani katolíků nebude obtěžovati, potlačovati ani v obvyklém vyznávání víry jim překážeti, pokud se jen chovati budou podle práv zemských a podle majestátu. Dále sliboval zjednati opět pokoj v Čechách a zemích přivtělených a přičiniti se, aby také v říši všelikó zmatky byly odstraněny; a projevoval úmysl žíti v dobré vůli a v přátelství se všemi sousedy. Podobný manifest vydal pak o několik dní později ke králi Polskému, k Benátčanům a některým knížatům vlaským.

Dalším panovnickým krokem krále Bedřicha bylo potvrzení Pražanům všech práv městských a zrušení všelikých imunit, které byly na ujmu práv těchto. Stalo se tak na zvláštní žádost Pražanů, kteří dostavíce se ke králi dne 12. listopadu přáli mu k šťastnému a dlouhému panování a darovali mu pěknou medenici pozlacenou s 500 kusy zlatých peněz, z nichž každý platil pět dukátů.

Na to král po dvou dnech vydal se na cestu do Norimberka maje s sebou Fridricha kníže Saské z Výmaru, Magna kníže Virtemberské, z předních pánů českých mimo jiné nejvyššího kancléře Václava Viléma z Roupova a Jana Ji-

řího z Vartmberka; i dvě setniny úpravných kyrysníků. Toho dne přenocovali na Králově Dvoře u Berouna, druhý den v Plzni, načež do Norimberka dorazili.

Usnešení sněmu zemského.

Rok 1619 říjen — listopad.

Zatím také stavové čeští uzavřeli dne 19. listopadu sněm ke korunování do Prahy svolaný. Z usnešení tohoto sněmu jsou nejpamátnější tato: králi a královně povoleny na důkaz věrnosti a lásky kromě příjmů ze statků královských, pokud nebyly ještě prodány, výnos berně o sv. Jiří příštího roku a sice králi polovice a královně čtvrt. — Těm osobám, které státu půjčily peníze, povoleno přiročí naproti jejich věřitelům.

V poslední době direktoři, jak nám již známo, nevěděli si rady a pomoci s opatřením peněz na žold vojsku. I dali klenotnici císařskou jistým komisařům zinventovati a řemeslníkům rozličným odhadnouti, jsouce toho úmyslu, některé dražší věci zpeněžiti, aby tak zaplatit mohli část žoldu lidu vojenskému. Dále se dověděli direktoři od jednoho mnicha, který utekl z kláštera Strahovského, že jeho spolubratří i jiní klášterníci v Praze a snad i jinde v zemi všecky své klenoty z klášterů vyvezli a na jistých místech ukrýti dali. Direktoři dali tedy místa naznačená obsaditi lidem zbrojným, aby klenoty uschované nemohly býti ze země vyveženy. Kromě toho pak pomohli si k penězům tím prapodivným způsobem, že zvláštním patentem cenu peněz najednou zvýšili. Dukát měl odtud platiti 3 zl. 5 kr., koruna $2^1/_2$ zl., rýnský zlatý 3 zl. 7 kr. a říšský tolar 1 zl. 17 gr. 6 d. V této ceně měly se odtud peníze i bráti i vydávati. Takovéto polovičaté prostředky však nezpomohly a proto zůstaveno sněmu, aby učinil potřebné opatření ke zjednání peněz. Sněm pomohl si tentokráte velmi snadno: splnomocnil novou vládu, aby si peníze na zaplacení žoldu vydlužila. Kde a na jakou záruku, to ponecháno starosti vlády. Vedle toho ustanoveno, aby všecky na válku a potřeby zemské posud povolené berně a jejich nedoplatky byly odvedeny zúplna do čtyř neděl vyjma daně za statky od nepřítele popleněné. Kdo by nedoplatků do čtyř neděl neodvedl, tomu měly býti prodány svršky nebo podle potřeby i majetek nemovitý. — S opatřením pro válku souviselo také ustanovení komisařů ze všech tří stavů, kteří by se vydali do krajů Bechyňského, Prachenského, Vltavského, Podbrdského a Čáslavského a tam na místě škody od nepřítele způsobené vyšetřili a sněmu pak způsob a výšku náhrady navrhli. Nežli by se poškozeným mohla poskytnouti náhrada, měli zatím některých statků nepřátelům zabavených užívati.

Dále ustanoveno, aby koruna s privilejí zemskými chována byla na témž místě, kde je nyní uložena, střežena jsouc od lidí zachovalých, kteří by placeni byli z důchodů panství Karlštejnského. — Sněm přijal stavy a obyvatele kraje Loketského na jich žádost do konfederace, avšak s tou výminkou, aby na budoucí časy byli povinni království České i země sousední, když by toho byla potřeba, pomocí svou peněžitou nebo lidem zbrojným podporovati. — Na žádost katolíků usnesl se sněm výslovně, že katoličtí stavové mají býti beze všeho obmezování účastni všech práv, která král zemi potvrdil a potvrdí. — Konečně ustanovena desítičlenná komise: z 3 pánů, 3 rytířů a 4 zástupců městských, aby zřízení zemské a práva městská prohlédla, opravila a příštímu sněmu návrhy svoje předložila.

Když se o těchto věcech jednalo, dostavili se do Prahy již po korunování Bedřicha Falckého poslové krále Polského s napomenutím stavů českých i všech zemí přivtělených, aby raději, dokud ještě čas, s císařem se smířili, jej za pána a krále svého voleného, vyhlášeného i korunovaného uznávali, stavů katolických ničím neutlačovali a tudy králi Polskému nezavdávali příčiny k nepřátelskému chování. Stavové čeští odpověděli nejprvé dne 14. listopadu, kdyby se mohli s Ferdinandem nějakým způsobem porovnati, že by přátelskou radou krále Polského nepohrdli. Ale poněvadž císař Ferdinand nebyl zvolen pořádným způsobem za krále Českého, že tedy nemá žádných slušných důvodů domáhati se koruny české. Nad to že Bedřich Falcký je již zvolen a korunován na království České, a proto že není více v moci stavů, aby tu věc odčinili. Konečně prosili krále, aby pro starodávné přátelství mezi obojím královstvím a pro příbuznost národa Polského a Českého zachoval království Českému posavadní svou přízeň. Hned na to dne 16. listopadu stavové čeští sepsali druhou odpověď, poněvadž jim sdělili vyslanci slezští, kterak král Polský důtklivě pokáral knížat a stavů slezských, že právně k tomu přivedli a přidrželi preláty, opaty a kanovníky kapitoly sv. Jana a sv. Kříže v městě Vratislavi, aby konfederaci přijali a podle ní se chovali. Stavové tedy vykládali králi Pol-

skému smysl a účel konfederace, pravíce, že nemůže býti lepšího prostředku k zachování přátelství a jednoty a k svobodnému provozování pro stavy jak víry pod obojí tak katolické, nežli je konfederace. A nikdo že také až do dnešního dne nemůže tvrditi, že by náboženství své zjevně, svobodně a bez překážky nemohl plniti. Stavové čeští zamítli tedy zcela rozhodně návrh a vyzvání krále Polského.

Kterak lid soudil o králi a královně.

Rok 1619 listopad — prosinec.

Bylo tedy po slavnostech a lid nabyl pokliduu, aby se chladněji dívati mohl na krále, jednání a panování jeho, aby věnovati mohl také pátravou svou pozornosť každému kroku manželů královských. Zvědavosť a soud lidský upínají se rády na osoby nové a čím výše tyto jsou postaveny, tím pilnější a bezohlednější je takový soud lidu. Mladý, 23tiletý král učinil na lid dojem velmi příjemný tím okamžikem, jakmile překročil pomezí české. A příznivý tento dojem opakoval se i v Praze, když Bedřich sestoupiv před oborou u Hvězdy s vozu sňal klobouk a přednějším osobám s obnaženou hlavou ruku podával. Vysoká jeho štíhlá postava a jeho jímavý výraz v obličeji došly všeobecné pochvaly. Jmenovitě se hned chválila jeho vlídnosť a přívětivosť, když po celé cestě od Hvězdy až do hradu Pražského lid hlučně jej vítající laskavé pozdravoval. Příznivý úsudek o králi čím dále více se šířil, jelikož se snažil, aby si získal srdce lidu přívětivou laskavostí. Dosti populárním byl však od hostiny korunovační, při kteréž, jak známo, za jásotu přítomných, připil stoje na zdraví stavů.

Avšak takováto záliba a později i láska ke králi zchladla, jakmile Bedřich kalvinskou reformací v kostele svatovítském hněv lidu proti sobě popudil. Když potom si král vyjel do staroměstského kostela jezovitského, aby kostel ten také vydrancoval, nevole lidu hlasitě propukla. Král jel do kostela toho v úplném lesku královském ve společnosti svého bratra a knížete z Anhaltu, provázen jsa 24 drabanty a mnohými lokaji, kteří s odkrytou hlavou kráčeli před a za kočárem. I dal v kostele rozkaz, aby budova byla vyklizena. „Potupné poznámky“, píše Gindely, „pronášeny nyní vůbec o jednání králové; porovnávala se jednoduchosť knížat Habsburských s tímto leskem. Na druhé straně vypravoval si lid, jak se skrbí při dvoře královském, jak se na to pomýšlí, zaříditi vlastní jatky a pekařství, jakož i vlastní pivovár, aby si řemeslníci nic nevydělali. Při těchto potupných poznámkách se zapomínalo, ať už král mnoho nebo málo potřeboval, že musel všecko platiti svými falckými penězi a že posud jen půjčoval zemi peníze, ale žádných neobdržel. Z počátku všecko shledáno bylo výborným na mladém knížeti; nyní nehledělo se více na jednoduché způsoby nebo na roztomilou přívětivosť, jakou Bedřich hleděl získati nové své poddané. Pakli v průvodě jediného služebníka vydal se do Hvězdy, aby tam lovil, kárala se tato malá družina; pakli před každým sňal klobouk, kdo se ucházel o slyšení a skoro každého vyprovázel ze světnice, pronášely se o této neslýchané zdvořilosti poznámky uštěpačné; pakli na hradě nebo v některém paláci šlechtickém vesele tančil a při tom dívky a paní chtěl líbati, nebo pakli večerem vyjel si na saních a u některého českého pána večeřel, také nad tím se pozastavovali. Nepřátelé jeho nazvali jej **králem Zimním**, jelikož bezpečně očekávali, že panování jeho zimu nepřetrvá.“

„Co se Bedřichovi mohlo právem vyčítati, netýkalo se těchto malicherných záležitostí, nýbrž celé jeho povahy. Objevovalo se, že není s úkol, jejž převzal, neboť o zdárné pracovitosti nebo o zdravém porozumění povinnostem královským u něho nemůže býti řeči. Když uděloval slyšení, nevěděl, co by měl mluviti, a pokaždé obracel se o radu k přítomnému kancléři pánovi z Roupova. Že není samostatným, brzy vešlo v známosť všeobecnou a lid se mu proto posmíval. Byl dobromyslným knížetem; liboval si jen v zábavách nebo v okázalém zevnějšku a největší část času ztrávil u své horoucně milované manželky, místo aby šel do síně poradní nebo aby spěchal na bojiště. Když pak mu choť dne 27. prosince o desáté hodině večer porodila syna, radosť jeho neznala žádných mezí, událosť tuto chtěl ještě v noci oznámiti obyvatelstvu pražskému střelbou z děl a všeobecným zvoněním a jen stěží byl přemluven, aby taková poplašná znamení odložil až do příštího jitra. Ve Falci kníže mohl dostáti svým povinnostem, byl-li řádným otcem rodiny, v Čechách však to nedostačilo ani za dob pokojných.“

Pakli se takto soudilo o králi, královna hned z počátku nedošla pochvaly u lidu. Hrdá královská krev anglická nedovolovala jí, aby se rovnou měrou vlídně, útulně a přívětivě chovala k lidu českému vůbec a k paním stavovským a pražským zvláště. Ona žádných společností s lidem českým nevyhledávala, ona mu

byla zejména odcizena i neznalostí jazyka českého a německého; neboť francouzsky tehdáž uměla málokterá paní a anglicky žádná. Královna tedy i tím si odcizovala srdce lidu, že ani nechtěla ani nemohla sdělovati s ním přání srdce svého, své pocity. Kromě všeho konečně cizí anglická dámská družina královnina oddávala se tak bujné veselosti ano i mnohým výstřednostem, že celá Praha brala z toho pohoršení. Jmenovitě však uráželo stud cudných a poctivých žen a dívek českých, že královna a ženská její družina objevovaly se u veřejnosti s prsy hluboko obnaženými. I uznávali sami nejvěrnější rádcové králové, které s sebou z Falce přivedl, že ve věci této musí se státi náprava, nemá-li nastati v lidu zbytečné rozhořčení proti rodu královskému. Tak se stalo, že již za několik dní mluvilo se po Praze o královně velmi neuctivě a nechvalně. Ženské si veřejně vypravovaly, že královna nechce dbáti žádného pořádku a že se nedrží určité hodiny ani v jídle ani v navštěvování kostela. Což by byly Pražanky teprvé mluvily o královně, kdyby byly věděly, že volně pouští uzdu své hrdosti anglické, že prostota česká se jí oškliví, že je jí směšným a chudičkým jednoduchý oděv žen a děv pražských a že uvyklá jsouc bohatství a nádheře v Londýně při dvoře královském nade vším, co vidí, nos ohrnuje a že život v Praze je jí směšným?

Královští manželé nemohli ovšem neznamenati pozdější chladnosti a zdrženlivosti v lidu českém a tak museli cítiti, že nelne k nim srdce lidu, že jsou jako cizí strom do země nevhodné přesazený, tak že nemohou vydávati zdárného ovoce.

Kterak uzavřen spolek s knížetem Bethlenem.

Rok 1619 srpen — říjen.

Pakli císař Ferdinand a rod Habsburský překvapeni byli nemile zvolením Bedřicha Falckého za krále Českého, uzavření spolku mezi Čechy a Sedmihradským knížetem Gabrielem Bethlenem, čili jak Maďaři praví, Bethlenem Gaborem, dotklo se jich tím bolestněji, jelikož o Bethlenovi bylo známo, že je kníže odvážný a že užije všech prostředků, aby dosáhl cíle svého.

Známo je, že již v měsíci červnu pokusila se deputace sněmu uherského ve Vídni o zprostředkování smíru mezi Čechy a Ferdinandem. Deputace jednala tehdáž také s hrabětem Thurnem. Protestanti dolnorakouští ujali se tehdáž Čechů velmi rozhodně u deputace uherské; požadovalit, aby Uhři neposýlali žádného vojska na pomoc Ferdinandovi, aby sněm uherský přidal se k Čechům a k tomu konci aby vypravil do Prahy zvláštní poselství k uzavření spolku. Kromě toho Rakušané vypravili na sněm uherský do Prešpurku pana ze Starhemberka, který tam s moravským plukovníkem Bedřichem z Tiefenbachu měl působiti pro spolek s Čechy. Ale sněm uherský se usnesl prostředkovati dále mezi Čechy a Ferdinandem a zamítl tedy žádost Rakušanů a Moravanů za odvolání vojska uherského a za uzavření spolku, při čemž setrval i když Moravané novým psaním za spolek s Čechy se přimlouvali.

Co tedy nešlo veřejně na sněmě, o to se pán z Tiefenbachu zasazoval tím úsilovněji v soukromí, tak že skutečně s dobrým zdarem razil mezi protestanty uherskými půdu spolku s Čechy. Ukázalo se to, jakmile sněmu jednati bylo o předlohách královských. Protestanti spojujíce obratně hájení svobod stavovských a práv politických s hájením rovnoprávnosti náboženské, prohlašovali, že o předlohách královských nebudou jednati, dokud požadavkům jejich nebude vyhověno a při této příležitosti ujímali se i Čechů a Rakušanů, pravíce, že odůvodněny jsou žaloby jejich na lid vojenský v Uhrách najímaný, jelikož lid tento dopouští se největšího loupežení i na pochodu vlastní zemí, což teprvé v zemích neuherských. I požadovali, aby tento lid byl ponechán v Uhrách a aby jím obsazeny byly pevnosti uherské místo cizích žoldnéřů. Katolíci ovšem se opírali těmto požadavkům a byli ochotni vyhověti Ferdinandovi jmenovitě i v tom, aby veřejná hotovost uherská svolána byla proti nepřátelům jeho; ale strana protestantská zmohutněla zatím tou měrou, že nebylo lze oposici její na sněmě zlomiti. A tak byl sněm dne 13. srpna rozpuštěn, aniž by se byl pro Ferdinanda nějak zavázal. A tímto obratem umožněn byl knížeti Sedmihradskému jeho záměr dalekosáhlý.

Na jedné straně působili již v Uhrách pro spolek s Čechy členové rodů Rákoczi, Thurzo, Széchy a Reni, kteří vypravili jakéhosi Zmeskala k Bethlenovi, aby jej získal. A tomuto vyslanci přičítá se hlavní zásluha, že Bethlen s Čechy se spojil. Na druhé straně vypravil se nejspíše podle úmluvy s hrabětem Thurnem známý nám Stanislav Thurzo také k Bethlenovi a direktoři čeští zaslali mu v první polovici měsíce srpna list se žádostí, aby je radou a pomocí svou proti Ferdinandovi podporoval.

Ctižádostivý a bojovný Bethlen odhodlal se k boji proti Ferdinandovi, ačkoliv musel se obá-

vati, že Turci vlastní jeho zemi napadnou. Učinil tak zajisté hlavně z toho důvodu, že doufal setkati se se sympatiemi a podporou protestantů uherských, kteří sami proti Ferdinandovi jej získati hleděli. Důvěrná nějaká zpráva o smýšlení Bethlena Gabora a o zbrojení jeho byla do Prahy dosti záhy zaslána; neboť již dne 20. srpna se vypravovalo v Praze, že Bethlen má pohotově 30.000 lidu branného a že hodlá s ním vpadnouti do Štýrska. Brzy potom Čechové obdrželi radostnou zprávu tohoto druhu od samého knížete. Bethlen Gabor totiž oznámil dne 18. srpna z Bělehradu Karlovského direktorům českým, že se odhodlal k boji s Ferdinandem a že v měsíci září přitáhne na moravské pomezí. I napomínal jich zároveň, aby do té doby vyhýbali se všem bitvám rozhodným, nežli se budou moci s vojskem jeho spolčiti. Za několik dní potom dorazili do Prahy dne 6. září Štěpán a Hatvan a ještě jeden posel Bethlenův, kteří oznámili direktorům, že Bethlen shromáždil u Kološe v Sedmihradsku 40.000 mužů vojska pěšího a jízdného, že s vojskem tím táhne již ke Košicům a Čechům že vypraví na pomoc 20.000 mužů. A jakmile v Uhrách odpor vojska císařského přemůže, že ihned vstoupí do spolku se stavy českými a s jinými zeměmi. Poslové Bethlenovi vydali se z Prahy také do ležení českého u Mirovic patrně za tou příčinou, aby se tam s veliteli českými dorozuměli o válečných operacích, by se tyto prováděly podle společného plánu k jedinému cíli. Vrátivše se odtud do Prahy, obdrželi psaní direktorů Bethlenovi ze dne 9. září a vydali se nazpět k pánu svému. V psaní tomto direktoři slibovali, že knížeti budou se za jeho přátelské služby stálou věrností a náležitou vděčností podle své největší možnosti každého času odsluhovati a odměňovati. Neopomenuli také vyložiti, za kterými příčinami zvolili Bedřicha Falckého králem Českým, za jehož přátelství a dobré služby se již napřed zaručovali.

Sotva poslové Bethlenovi Prahu opustili, direktoři vypravili hraběte z Thurnu k vojsku Bethlenovu, davše mu nemálo drahých věcí z pokladní komory císaře Rudolfa, jako na př. pěkná a nákladná sedla turecká, šavle a jiné zbraně, aby věci ty mezi nejvyšší důstojníky a správce vojska rozdal a je tak k rychlejšímu pochodu na hranice moravské ponukl.

Bethlen Gabor vtrhl do Uher s velikou silou vojska, maje při sobě 18 kusů hrubé střelby. Velitelům Rákoczimu a Széchymu svěřeny zvláštní úkoly. Rákoczi dorazil s 5000 jezdci dne 3. září před Košice, kde obyvatelstvo s ním srozuměné a také posádka donutili císařského velitele, že město to vydal nepříteli již dne 5. září. Széchy táhl na Prešpurk. Bethlen doraziv do Debrecina a učiniv opatření, aby si zjednal politické spojení s čelnějšími muži uherskými, vypravil za Széchym druhý pomocný sbor k Prešpurku pod Redeyem. O těchto operacích zpravil plukovníka moravského Bedřicha z Tiefenbachu, vyzývaje jej, aby s lidem moravským operoval v dorozumění se Széchym a Redeyem proti Dampierrovi a proti najatému vojsku uherskému, jemuž Bosniak velel. Bethlen zpravil ovšem i hraběte Thurna o svých operacích, slibuje mu při tom, že s celým vojskem vtrhne nejdéle do 10. nebo 12. října do Trnavy.

Politický účinek a úspěch posavadního válčení byl pro Bethlena ten, že na vyzvání jeho dostavili se skutečně zástupci měst a šlechtici hornouherští do Košic, kde se zavázali podporovat Bethlena proti Ferdinandovi. Vedle toho Bethlen učinil nový krok, aby spolek svůj s Čechy upravil a urovnal. Vyslalť do Prahy ještě dříve nežli uplynul měsíc září, nové poselství, vedené někdejším vojvodou Valašským Markem. Marek chtěl míti svolení Čechů, aby Bethlen opanovati mohl Štýrsko a země k němu náležité a požadoval od Čechů vydatnou pomoc peněžní, aby kníže mohl vojsku žold zapravovati. Direktory požadavek tento velice překvapil; než nechtějíce knížete uraziti a peněz poslati nemohouce, pomohli si zatím planými nadějemi, které ovšem Bethlena nemohly uspokojiti.

Bethlen totiž nastoupiv tažení k hranici rakouské, dorazil dne 9. října do Trnavy a oznámil odtud hraběti Thurnovi a stavům českým, že vyslal do Moravy na pomoc Redeye s 10.000 muži; ale má-li dále pomoc poskytovati, že Čechové musejí splniti jeho požadavky, které vojvoda Marek v Praze přednesl.

Z Trnavy podnikl Bethlen výpravu proti Prešpurku, v jehož hradě chována byla královská koruna uherská. Města hájil sám uherský palatin Forgach, jenž nedávno obdržel posilu 1500 mužů pěchoty a 500 jezdců pod Rudolfem z Tiefenbachu, bratrem vojevůdce moravského, tak že jeden z nich sloužil císaři a druhý povstalcům moravským. Bethlen udeřil na předměstí dne 14. října, porazil zde vojsko císařské, tak že pán z Tiefenbachu donucen byl prchnouti za Dunaj jen s 800 muži, při čemž ponořil děla svá do Dunaje, aby se nepříteli nedostala do rukou. Město otevřelo samo brány vítězi; posádka na hradě pod palatinem odporujíc krátký čas a vidouc nezbytí, vzdala se na milost a nemilost. Koruna královská a hojná kořist padly

nepříteli do rukou a palatin donucen svolati do Prešpurku sněm zemský na den 11. listopadu bez svolení císařova.

Již před tím loupežní jezdci uherští dojížděli po pravém břehu uherském až do Petronelu, při čemž loupežemi, pleněním a ukrutnostmi všelikými všeobecný poplach způsobili. Když tedy do Vídně došla zpráva, že Prešpurk padl, a když četní uprchlíci z Uher a z Rakous vítězné postupování vojska Bethlenova potvrdili, strhl se ve Vídni takový poplach a zmatek, že počalo nové stěhování těch, kdo se do Vídně byli utekli před povstalci českými a moravskými, jako na př. kníže z Liechtensteina a kardinál z Dietrichsteina. Císař sám nepovažuje Vídeň za bydliště dosti bezpečné, odebral se do Št. Hradce a za ním stěhoval se z Vídně, kdo jen mohl. Vídeňané trnuli strachy, očekávajíce, že každou chvíli objeviti se mohou uherští jezdci před branami.

Buquoy ustoupí z Čech.

Rok 1619 září — říjen.

Když hrabě Buquoy chystal se u Zalužan, jak jsme nahoře vypravovali, udeřiti na zchátralé vojsko české, došel ho náhle rozkaz arcikníže Leopolda, aby zanechav válčení pospíšil do Rakous, zde se spojil s Dampierrem a s ním hájil Vídně a Rakous proti knížeti Sedmihradskému. Jiný odvážný vůdce byl by přes to udeřil na vojsko české a zlomiv tak hlavní odpor v Čechách byl by pospíšil do Rakous. Ale Buquoy nevynikal nikdy smělou odvážlivostí, aby, jak říkáme, sázel všecko na jedinou kartu; povahou svou klonil se mnohem spíše k vedení války obranné. A tak zapáliv dne 19. září tábor svůj u Mirovic, táhl do jižních Čech, tedy ne cestou nejkratší, nejspíše proto, aby posádky obsazených měst na jihu sesílil a tak jižní Čechy císaři pojistil. Nebyla to ovšem pravá cesta k Vídni, poněvadž vojsko české mohlo jej kolikráte předejíti a cestu mu zaskočiti, ale Buquoy znal velmi dobře své odpůrce a tak se odvážil zacházky tak nebezpečné.

Na cestě své hrabě Buquoy zahnul až k pomeznímu městu a hradu Rožmberku, kteréž leží v okrese Vyšebrodském a tehdáž náleželo panu Petrovi ze Švamberka. Hrad a město hájeny byly dvěma praporci pěchoty slezské, což ovšem bylo spojení jižních Čech s Horními Rakousy na závadu. Buquoy dal po dva dni stříleti na hradby z hrubých děl, čímž zdi byly na mnohých místech velice rozvrtány a poškozeny. Velitelé posádky vidouce, že by hradby střelbu takovou dlouho nevydržely a že by pak slabá posádka útoku velkého vojska neodolala, vzdali město i hrad na smlouvu a odtáhli ve zbroji a se zavazadly svými do Třeboně. Jen praporce byly jim odňaty.

Od Rožmberka táhl Buquoy přes Nové Hrady a Rohy do Rejce, kam přirazil večer dne 5. října. V Rozích, jak nám známo, protestantští stavové dolnorakouští měli své hlavní středisté a pokračovali zde ve svém odporu proti Ferdinandovi, i když arcikníže Leopold schůze jejich zakázal a pod trestem velezrády nařídil, aby vojsko najaté rozpustili. Než k skutečné válce mečem stavové v této chvíli nebyli ještě odhodláni a tak unikli z Rohů, aniž by se byli Buquoyovi postavili na odpor. Z Rejce Buquoy vtrhl dne 6. října do Moravy s tím patrným úmyslem, aby se spojil s Dampierrem. I zamířiv ke Znojmu pokusil se o dobytí města nenadálým útokem; ale statečná posádka naň vypadla, nějaký počet vojínů mu pobila, 30 mužů zajala a se značnou kořistí do města se vrátila. Vojsko císařské odtáhlo pak od Znojma a položilo se táborem u Tasovic. Odtud Buquoy musel ustoupiti později před vojskem českým přes Lavu a spojil se dne 18. října s Dampierrem.

Smutný stav českého vojska.

Rok 1619 září.

Touto dobou ukázala se nejlépe mravní spustlosť vojska českého a neschopnosť jeho velitelů, jakož vůbec bídný stav celé vojenské správy. Jakmile Buquoy počal ustupovati, velela povinnosť v patách jej stíhati, znepokojovati a potírati. Výsledek kynul z toho co nejlepší; neboť Buquoy vezl s sebou velké množství zavazadel; s vojskem jeho táhlo mnoho lidu neozbrojeného a ke všemu ještě měl značné množství nemocných a raněných. Tažení Čechami mohlo se díti jen dlouhou nepřehlednou řadou vozů, které musely býti střeženy dlouhým tenkým řetězem vojínů. Jaká to příležitosť k dorážení na takovýto řetěz, k protržení a zdržování jeho, k potírání jednotlivých oddílů a k uchvacování kořisti! Hrabě Mansfeld dobře ukázal jenerálům českým, co by se dalo dělati. Neboť pustiv se s oddílem svým za nepřítelem odňal mu v jistém místě 40 vozů špižných a dva kusy střelby, které nepřítel v bahně vězeti nechal a o kterých Mansfeldovi bylo pověděno. Ale to mohl

podniknouti jen Mansfeld, kterého vojsko poslouchalo; jináče však bylo s ostatním vojskem českým.

Nově ustanovený vrchní velitel vojska českého kníže z Anhaltu vrátil se, jak nám známo, opět do Prahy; Thurn odebral se dne 18. září na Moravu, aby tam převzal vrchní velitelství vojska moravského, které mu bylo nabídnuto. A tak hrabě z Hohenlohe ostal vrchním velitelem vojska českého. Musíme uznati, že se chtěl hned pustiti za nepřítelem, ale vojsko mu vypovědělo poslušnosť o nechtíc se s místa hnouti oznamovalo, že za nepřítelem nepotáhne, dokud mu nebude vyplacen slíbený žold tříměsíční. Hohenlohe tedy vypravil do Prahy k direktorům podplukovníka Schlammersdorfa a dal jim vzkázati, že vojska nelze více odbývati plannými sliby; nebudou-li mu poslány peníze, že

Reformace kostela svatovítského. (88.)

jest se obávati nejen útoku jeho na Čechy, nýbrž i povstání venkovského lidu, který je od vojska hladového nemilosrdně vyssáván.

Teprvé za tři dni podařilo se Hohenlohovi a důstojníkům jeho uprositi vojsko, aby stíhalo nepřítele. Brzy nabylo se přesvědčení, že Buquoy zatím postoupil tak daleko, že nelze ho snadno dohoniti. Proto Hohenlohe přepraviv se v místech nám neznámých přes Vltavu, chtěl kratší cestou Buquoyovi nadejíti. Z příčin nepochopitelných zahnulo vojsko české až do Votic, kde hraběte z Mansfeldu stihla velmi nemilá nehoda. Jeden jeho štolba popíjel v noci s jakýmsi Francouzem při světle v maštali. Pijáci zacházejíce neopatrně se světlem zapálili; od maštale chytlo celé ostatní stavení, tak že hrabě Mansfeld se služebníky svými sotva vyvázl holým životem z ložnice svojí. Uhořeli mu tři španělské koně, plná truhla peněz a jiné věci, tak že škoda jeho páčila se na mnoho tisíc zlá-

tých. Kromě toho shořelo také několik jiných domů, tak že měšťané utrpěli škody na 8000 tolarů. V ohni uhořel také nemocný hospodář, u něhož Mansfeld byl ubytován, a jedno dítě. Mansfeld dal štolbu svého, jenž byl původem ohně, spoutati železy, v nichž musel ustavičně choditi pěšky za plukem asi prý 4 měsíce, až naposledy v Rakousích bídný svůj život dokonal. Z Votic vojsko táhlo do Tábora.

O nekázni a nevázanosti vojenského lidu v Čechách svědčí ostatně také dva jiné příběhy, o nichž se tuto chceme zmíniti. Dne 15. září lid hraběte Mansfelda, který poměrně nejlépe kázeň zachovával, vyplenil dočista tři vesnice okolo Tábora, při čemž s osadníky velmi ukrutně naloženo. Hrabě, aby takové řádění přetrhl, dal některé přední původce těchto loupeží pověsiti. A 18. září byli v městech Pražských též někteří podobní škůdcové stejným trestem pokutováni.

Ještě horší odplatu vzali nizozemští žoldnéři, kteří byli z Míšně od hejtmanů Landskrona a Geldsteina pro hraběte Mansfelda do Čech přivedeni. Bylo jich na 400 osob, když uvedeni do svých bytů po kraji Žateckém mezi Žatcem, Chomůtovem a Mostem. Žoldnéři tito neštítili se ani krádeží ani loupeží a ke všemu ještě zacházeli se ženskými svobodnými i vdanými takovým způsobem, že sedláci z kolika vesnic spiknuvše se proti svým trapičům nejprvé všecky ohně po obydlích a všecky lunty pohasili, aby vojáci střílet nemohli, a potom na ně nenadále udeřili. Počátek učiněn ve vsi Přečaplech. Žoldnéři vražděni napořád, při čemž nešetřeno ani žen a dětí jejich. Jen asi 21 osob a oba kapitáni se spasili útěkem. A snad i tito byli by padli za oběť lidu rozkácenému, kdyby byli okolní rytíři nezakročili a sedláků po dobrém neuchlácholili. Co bylo u žoldnéřů napadeno: šatstvo, zbraně a všeliké jiné věci, bylo od lidu pobráno a rozprodáno.

Hrabě Mansfeld požadoval od direktorů, aby mu bylo dovoleno lid selský potrestati za tuto výtržnost a vymoci na něm náhradu. Než direktoři znajíce nevázanost najaté sběře, dali věc vyšetřiti, a když se shledalo, že žoldnéři svým nezřízeným a nekřesťanským chováním lid k pomstě popudili, byl Mansfeld s žádostí svou odmrštěn a sedláci nechány na pokoji. Takovéto věci směly se díti v Čechách bez trestu a bez překážky!

Zatím direktoři sháněli peníze, při čemž znovu se osvědčilo, v jak neschopných rukou je správa státu Českého. Dokud nebyli donuceni a k nejhoršímu dohnáni, málo se starali a tak v čas potřeby museli se octnouti v nepřekonatelných nesnázích. Generální stavové nizozemští na zvláštní žádost direktorů uvolili se vypláceti stavům českým měsíčně 50.000 zl. od měsíce května 1619; první lhůtu přinesl, jak nám již známo, plukovník Frank. Dále měli stavové v rukou 200.000 zl., které se vydlužili v Norimberce na rukojemství Unie. Příjmy z pokut a z libovolného zabavování také vynesly značnou sumu. Jmenovitě zabavování dědictví stalo se pravou metlou na obyvatelstvo. Direktoři totiž dávali vyšetřovati, kde po zemřelém ostaly hotové peníze. Ty byly jednoduše zabaveny a dědicům vydány dlužní úpisy. Takovéto vydírání dálo se již po několik neděl a způsobilo tím větší rozhořčení, že peníze zmizely, jako by se házely do bezedného pytle a že prováděno zřejmé strannictví při zabavování dědictví. Direktoři a dobří jejich přátelé byli totiž ušetřeni. Ke všemu stalo se ještě zlehčení mince. Nejen že penězům posavadním, jak bylo už podotknuto, dána vyšší cena, direktoři dali také raziti množství drobných peněz špatnějších nežli měli býti podlé zákona. Opatření toto mělo za následek, že stouply ceny všeho zboží, jmenovitě také potravin a tak chytrácký kousek české vlády osvědčil se býti marným a bezúčelným.

Takovýmto způsobem sehnalo se do měsíce září asi 400.000 zl.; scházelo tedy jen, aby direktoři byli zrovna tak horlivými v placení a u vymáhání daní v srpnu povolených. Tak byla by se mohla sehnati suma peněz, která by byla vojsko zajisté uspokojila na delší dobu. Avšak direktoři neposlali za vojskem do lhůty ustanovené ani ty peníze, které skutečně měli v rukou, což ovšem nemohlo ostati bez škodlivých následků.

Operace spolkového vojska v Rakousích.

Rok 1619 září — prosinec.

Když žoldnéři v Táboře se dozvěděli, že místo slíbeného žoldu tříměsíčního mají dostati jen jakousi splátku, jali se znovu hrozně zuřiti a nechtěli s vůdci svými dále táhnouti; ano hrozili, že obsadí statky direktorů a že tam ostanou tak dlouho, dokud jim žold nebude vyplacen. Krok tento byl by jim byl zajisté pomohl k penězům. Zase dva dni to trvalo, nežli vojsko si dalo říci, aby přijalo část žoldu. Uvolili se však dále táhnouti a poslouchati teprvé tehdy, když Hohenlohe a Kolona z Felsu jim svatosvatě slíbili, že do osmi dnů bude ostatek žoldu vyplacen. Vojsko dalo se tedy na pochod a dne

27. září dorazilo do Veselí, v jehož okolí opět se zdrželo.

Mezitím Hohenlohe vyslal dne 26. září 500 jezdců a 500 mušketýrů pod jenerálním strážmistrem Janem z Bubna k hradu Bechyni, jenž byl obsazen malou posádkou císařskou jen asi 50 mužů. Bubna dorozuměl se prostřednictvím jistého sedláka Pavla ze vsi Obory s vrátným hradním, přebrodil se časem nočním skrze řeku se 150 vybranými vojíny a dostal se oknem zámeckých lázní, u něhož sedlák a vrátný sami mříže vylámali, beze ztráty jediného muže do hradu, kde zajal dva hejtmany císařské s několika osobami stavu panského a rytířského a většinu posádky, pokud se tato útěkem přes hradby nespasila. Vrátný a sedlák odměněni penězi a za sedláka přimluvil se Bubna u direktorů, aby vyhlášen byl za svobodníka. Zajatí přivedeni do českého tábora.

Ve Veselí bylo se Hohenlohovi opět rozhodnouti, kam by se obrátil; on však nemaje dosti odvahy, aby se pustil přímo za nepřítelem a na něj udeřil, hodlal jej znepokojovati a přenešením války do Rakous zemi ulehčiti. Hohenlohe obával se táhnouti údolím Vltavským jmenovitě proto, že se nechtěl vydati v šanc nebezpečenství, jaké hrozilo z obsazených Budějovic a Krumlova. I vyzdvihnuv dne 2. října tábor u Veselí táhl přes Jindřichův Hradec a Novou Bystřici do Rakous, kde přes Bejdov postoupil za Buquoyem, který se byl zatím obrátil do Rohů. Mansfeld se svým vojskem zůstal v Čechách na ochranu země.

Od této chvíle vojsko české neustálým napadáním nepřítele snažilo se jaksi nahraditi, co bylo loudavostí svou promeškalo. Sotva císařští Rohy opustili, vojsko české sem přitrhlo, a zajalo z větší části posádku císařskou. Odtud denně napadalo zadní voj armády Buquoyovy, táhnouc za ní ke Znojmu. Císařští, jak už pověděno, položili se polem u Tasovic, Čechové pak rozbili dne 9. října tábor nedaleko Přemětic asi hodinu severozápadně od Znojma. Obě armády neustále vysýlaly jedna proti druhé harcovníky, tak že do 12. října svedeno několik menších šarvátek, v nichž Čechové připisovali si vítězství. Císařští alespoň utrpěli značnou ztrátu asi 400 mužů. Za několik dní Buquoy ustoupil k Lavě s tím úmyslem, aby se spojil s Dampierrem, který se byl od bitvy u Vistonic na Moravě udržel a nyní ležel u Mikulova.

Dampierre totiž obdržev v první polovici měsíce září posilu jmenovitě z Uher od prelátů a katolických pánů, oblehl Břeclav. Posádka jsouc u veliké tísni, dovolávala se pomoci, která v čas dne 15. září přede dnem silou 800 kyrysníků a 500 mušketýrů pod Štubenvollem přitrhla a bez prodlení na císařské nenadále udeřila. Posádka znamenajíc, že nepřítel je napaden, vytrhla z města a obořila se s druhé strany na císařské, tak že tito nemohouce v zmatku svém dvojímu nepříteli odolati, dali se na útěk. Moravanů padlo v tom boji 180, ale císařských zahynulo na 800 mužů. Moravané obrátili se hned na ležení Dampierrovo, zmocnili se ho úprkem, 400 žoldnéřů v něm pošavlovali a postříleli a dva kusy střelby císařským odňali. Stany a boudy v táboře spálili a Dampierra tak k ústupu donutili. Při tomto ustupování opozdilo se kdesi na 500 nemocných vojáků císařských. Sedláci moravští všecky do jednoho bez milosti potloukli a co kořisti při nich nalezli, tu mezi sebou rozdělili. V ty časy sebralo se totiž na 1200 sedláků od nepřítele ochuzených a ti přisahajíce na černý prapor, hleděli se mstíti na menších oddílech vojska nepřátelského za všecko příkoří, které museli přetrpěti.

Počátkem října Moravané rozbili stany u Nových Mlýnů na levém břehu řeky Dyje, kam přibyl vrchní velitel hrabě z Thurnu v průvodu 200 jezdců, kteří tvořili tělesnou jeho stráž. Dampierre, který se již chystal k novému útoku na Moravany, najednou ustoupil, poněvadž nejspíše věřil pověsti, že Thurn přitáhl se značným počtem vojska do tábora moravského. Tou dobou blížila se již slíbená pomoc uherská, 12.000 vybraných jezdců pod Františkem Redeyem, kteří konečně dne 13. října dorazili do tábora moravského. Thurn vytáhl jim kus cesty vstříc s celým svým vojskem a vítal je nadšenou radostí. Dampierre nadarmo se pokusil, aby spojení obojího vojska překazil. Vypravilť proti Uhrům dva houfy lidu svého, které však byly od Uhrů tak důrazně odraženy, že většina lidu Dampierrovského zahynula, něco jich upadlo do zajetí a jenom někteří unikli záhubě.

Když vojsko uherské několik dní si odpočinulo, Thurn jal se postupovati výbojně k jihu, aby se Vídně zmocnil. I přihodilo se několik obyčejných věcí, které pověrčiví vojáci za dobré znamení považovali a o svém budoucím štěstí proti nepříteli byli přesvědčeni. Nejprvé vítr praporci vesele třepetal. Dále zajíc, jenž byl z lože svého vyplašen, utíkal stranou, kde měl Dampierre své ležení. Konečně krkavci sami vyletujíce, ukazovali vojsku cestu k ležení nepřátelskému. Dne 20. října Thurn opanovav předměstí mikulovské dal je vydrancovati; ale nemeškaje se obléháním hradu, jejž bájila posádka císařská, táhl dále na Wülfersdorf, kde chtěl ne-

přítele v noci dne 22. října nenadále napadnouti. Ale Dampierre obdržev zprávy o příchodu vojska českého, dobrovolně ustoupil, načež se spojil u Ulrichskirchu s Buquoyem, který sem od Tasovic přes Lavu přitrhl. Hohenlohe táhl v patách za Buquoyem a tak se spojil také již dne 23. října s Thurnem nedaleko Wülfersdorfu. Vojska spolkového bylo asi 35.000 mužů, císařští prý měli 26.000 mužů. Vojsko česko-moravsko-uherské mělo 11 a císařští 13 kusů hrubé střelby. Převaha byla na straně spojeného vojska patrná; ke všemu ještě podpora Uhrů a spojenství s knížetem Bethlenem nezůstaly bez účinku na lid uherský ve vojště císařském sloužící. Ještě téhož dne přeběhlo 200 Uhrů k vojsku českému z tábora nepřátelského, oznamujíce, že všecken lid uherský, co je na straně císařské, tak učiní, jakmile vojsko spojené k armádě císařské více se přiblíží.

Dne 24. října Thurn a Hohenlohe postoupili vpřed, aby udeřili na nepřítele. Přední voj spolkový, skládající se z Moravanů a Uhrů vrazil mezi Wülfersdorfem a Ulrichskirchem na jízdu císařskou, jenž jsouc ku předu posunuta, měla vojsko české pozorovati. Jízda tato byla z větší části porubána a zbytek její rozprášen. Na to přední voj spolkový postoupil až k Velkému Enzersdorfu, kde ležela hlavní síla vojska císařského, jsouc v čele kryta hlubokými příkopy a polními hradbami na rychlo naházenými, za kterými rozestavena byla hrubá střelba císařských. Moravané a Uhři vidouce, že by sami ničeho nepořídili, ustoupili k valnému houfu vojska spolkového.

Hrabě z Thurnu postoupiv s veškerým vojskem ohradil na rychlo ležení své polními hradbami, dal na ně postaviti hrubá děla a ve tři hodiny odpoledne pustil střelbu na nepřítele. Již prvními třemi ranami způsobena nepříteli veliká škoda. Nepřítel ovšem také nelenil a z děl svých pilně odpovídal, kterážto přestřelka až do noci trvala. 94 nepřátelskými ranami zhubeno ve vojště českém jen 63 žoldnéřů a 15 koní, kdežto prý na straně císařské zhynulo na 600 osob.

Noc učinila boji přítrž; ale druhého dne hrabě z Thurnu hodlal vší mocí udeřiti na nepřítele. Zatím přibyl z Vídně do tábora Buquoyova arcikníže Leopold a po delší poradě s ním Buquoy druhého dne jal se ustupovati za Dunaj. Štěstí pro vojsko císařské bylo, že dne 25. října padla hustá mlha, která od půlnoci až do poledne celou krajinu zakrývala, tak že pohyby své mohlo provésti, aniž by to nepřítel pozoroval a překaziti mohl. Buquoy zajisté měl s sebou náramné množství zavazadel a tak přepravení jich na pravý břeh dunajský vyžadovalo dlouhou dobu, třeba k tomu sloužil most lodkový a lodi převozné. Buquoy také nabyl času, že mohl důkladněji ještě opevniti a obsaditi předmostí. Tím způsobem ustupoval již od půlnoci a dával po mostě přepravovati především zavazadla a pak děla a vojsko, tak že přeprava byla už dávno v plném proudu, když mlha se rozptýlila a vojsko spolkové postoupilo, aby na nepřítele udeřilo. Nastal zápas, jakého nebylo za války posavadní.

Buquoy obsadil redutu, kterou hájeno bylo předmostí, 18 děly a třemi pluky vybrané pěchoty a sice Stauderovým, Fuggerovým a Fürstenbergovým, aby mostu uhájil, dokud by veškero vojsko nebylo přepraveno na druhou stranu. Posádka reduty obnášela asi 2500 osob. Vůdcové vojska spolkového, jakmile dne 25. zpozorovali, co nepřítel podniká, udeřili na vojsko, které zbylo ještě na levém břehu Dunaje a dali hnáti zejména útokem na redutu, aby se mostu zmocnili a tak zbytek vojska císařského zajali. Jako černé mraky hnaly se houfové vojska spolkového na nepřátelskou redutu. Nastal sykot kulí, řinčení mečů a povyk a ryk válečný, skrze nějž pronikalo hřmění děl. Útočníkům mnohým podařilo se proniknouti až do hradby nepřátelské, ale kule dělové a mušketové řádily jako krupobití v řadách útočníků, že vůdcové byli nuceni dáti znamení k ústupu. Vymyšlen nový způsob útočný, vybrány čerstvé pluky, proti redutě zasazena děla a sotva tato počala kositi husté davy císařské posádky, obnoven útok podruhé: dech se tajil v těle, když útočníci vypálivše své muškety, rychlým krokem vrhli se proti redutě. Jako sopka vychrlila tato nový vražedný oheň na útočníky, tak že přední jich řady klesaly, jako by je kosou poklestil. Než zadní drali se ku předu přes mrtvoly svých soudruhů a již již mnozí drápali se na hřeben hradby. Nová salva z děl, a nový všeobecný výstřel z mušketů sprostil redutu na chvíli nebezpečenství. Sám vrchní velitel Buquoy spěchal od muže k muži a k vytrvalosti je povzbuzoval, nic nedbaje krve, která mu chlípěla z ruky postřelené. Na chvíli vřava se ztišila, poněvadž útočníci zvolna ustupovali; v tom však vyšlehl z reduty hrozný plamen a hned na to hromová rána otřásla vzduchem a reduta celá zahalila se hustým, smrdutým kouřem: tři sudy s prachem vyletěly do povětří, usmrtivše nebo zraniv še 400 mužů. Na mnohých vojínech chytily šaty; někteří z nich v zděšení svém skákali do Dunaje, aby oheň uhasili, ale většinou se uto-

pili. Nastalo všeobecné ztrnutí, jehož vůdcové spolkoví mohli vydatně použiti k obnovení útoku; neučinili však toho, nýbrž odvolavše útočníky od reduty, konali poradu, co by se dále mělo podniknouti. Střílení z děl a pušek na obou stranách trvalo potom ještě až do půlnoci, ale k útoku více nedošlo.

Kterak krvavý byl zápas tohoto dne, o tom nejlépe svědčí počet padlých na obou stranách. Na straně spolkové padlo podle zprávy Thurnovy jen 300, ale ve vojště císařském prý 3000 mužů; jiné zprávy udávají počet padlých na straně české na 1266 až 1600 a na straně císařské na 1500 mužů. Třetí zpráva konečně udává počet padlých Čechů na 1000, ztrátu císařských však až na 4500 mužů. Jisto jest, že značný počet vojska císařského byl zajat a proto je skutečně možno, že císařští tolik lidu ztratili.

O tom, jak se boj skončil příštího dne, zprávy se rozcházejí. Císařští udávají, že ustoupili na rozkaz arcikníže Leopolda a že most za sebou při levém břehu Dunaje pobořili. Jiná zpráva však tvrdí, že vojsko spolkové dobylo náspů útokem, že donutilo císařské k rychlému útěku přes Dunaj a pak samo most při levém břehu pobořilo. Že by Čechové sami byli pobořili most, když se ho mohli zmocniti a po něm na druhou stranu přejíti, je zajisté velice pravdě nepodobno ano holý nesmysl. A tak z této okolnosti se vyvozuje, že pravdiva je zpráva císařských. Známo je však, že každá strana podává o bitvě zprávy tendenční. Proto zajisté pravda leží asi uprostřed. Čechové ukořistili v mostové hradbě 18 děl nepřátelských a přes 1000 pušek; tato okolnost svědčí nejlépe, že císařští neustoupili dobrovolně a pomalu; neboť tolik děl a pušek nezanechává dobrovolně nepříteli žádné vojsko, pakli má jen trochu chvíle, tak vzácné věci ukliditi. Nejspíše tedy vojsko české učinilo v čas vydatný útok; může býti, že pro císařské nastala osudná chvíle, kdy útočníci již se drali do hradby. A tak bránice se neustále opustili děla, pušky, mrtvé a raněné své soudruhy a ustoupivše za most kus ho pobořili, aby Čechové nemohli za nimi na druhou stranu. A jen za takovýchto okolností mohla povstati obojí zpráva. (Výjevy při mostě zobrazeny jsou na str. 1401 a 1402).

Ostatní část dne ztrávilo vojsko české v hotovosti k boji, poněvadž na druhé straně řeky císařští také k boji byli seřaděni. Když však se nabylo jistoty, že císařští táhnou k Vídni, Thurn dal zbytek mostu spáliti a vojsko spolkové rozložilo se do bytů po dědinách poblíž Vídně na levém břehu dunajském. Thurn položil svůj hlavní stan do Velkého Enzersdorfu a Hohenlohe do Korneuburku.

Druhý den po bitvě přivezeno do Lince na 4 vozích vojenských 80 osob mužských i ženských z lidu císařského dílem Valonů dílem Francouzů, kteří zběhše od praporců hodlali přes Salcpurk a Tyroly s kořistí svou uklouznouti. Stavové však dali tu sběř prohlédnouti, pobrali jí nemálo klenotů zlatých a stříbrných, jmenovitě také kalichů a jiných ozdob kostelních, což bylo v Čechách a na Moravě uloupeno, a dali ten lid odvézti na dvou vozích, poručivše jej milosti i nemilosti sedlské.

Zapuzení Buquoye za Dunaj považováno vším právem za veliké vítězství; a proto byly v Praze ve všech kostelích odbývány slavné služby boží a zpíváno „Tě Boha chválíme“. Sám Bethlen přál štěstí velitelům českým a slíbil, že jim pošle všecky své zbrojné síly. Nebylo pochybnosti, že k úplnému přemožení nepřítele musí se operovati dále proti vojsku císařskému a jmenovitě proti Vídni. Proto bylo potřebí smluviti se s Bethlenem o společné operaci. Thurn a Holenlohe tedy vydali se za ním do Prešpurku, kdež se jim dostalo vřelého a přátelského uvítání. Kníže daroval oběma po krásném koni a po drahé šavli.

V Prešpurku děly se také porady politické, o nichž hnedle se zmíníme. V ohledu válečném usnešeno po návrhu Bethlenově, aby veškero vojsko spolkové převedeno bylo přes Dunaj u Prešpurku a aby společně s vojskem Bethlenovým operovalo proti Vídni.

Buquoy přepraviv se na pravý břeh Dunaje utábořil se v luzích (in der Au) poblíž Vídně; jen část vojska vloženo do předměstí, kdežto posádka v městě nebyla sesílena, ačkoliv sám arcikníže Leopold o to usiloval, aby bylo 6000 mužů vojska Buquoyova do Vídně položeno. Opřeli se tomu nejen purkmistr vídeňský, nýbrž sám hrabě Buquoy hlavně z toho důvodu, že v městě je nedostatek potravin a střeliva, a že v něm přebývá mnoho protestantů, kteří by se mohli s protestantskými vojíny z vojska císařského dorozuměti a Čechy a Uhry do města pustiti. Již dne 25. října Buquoy poslal silné zvídky k Višovu (Fischamend), kde před rokem Čechové byli Dunaj překročili, aby střežily přívoz přes něj; potom jiné poslal k Mostu nad Litavou, do Ebersdorfu, Švechatu, Hainburku, Železné (Eisenstadt), do Rakouské Teplice (Baden) a do Nového Města za Vídní. Také do mnohých jiných míst vloženy posádky císařské.

Na straně česko-uherské operace započaly

se tím, že na rozkaz Bethlenův oddělil se Redey se sborem asi 7000 mužů od vojska česko-moravského a postoupiv podle Dunaje k Prešpurku, přešel tam přes Dunaj počátkem listopadu a obsadil Hainburk od císařských opuštěný. Odtud Uhři zajížděli k Višovu a k Mostu nad Litavou.

Císařští chtíce Uhry za jich nájezdy potrestati, vypravili proti nim silný oddíl jízdy pod Dampierrem, který vojsko uherské napadl dne 9. listopadu u vsi Kittsee. V prvním návalu císařští porubali asi 150 hejduků v předním voji uherském; ale Uhři brzy se vzpamatovavše tak neodolatelně dotírali na nepřítele, že mu způsobili těžkou porážku. Císařští ztratili tři praporce; pluk Don Marradasa byl celý potřen a z jízdy plukovníka Löbla zůstalo málo na živě. Uhři podle svého nezpůsobu jali se padlých a zajatých prohledávati, místo aby poraženého nepřítele stíhali; a tím vojsko císařské zachráněno bylo od úplné záhuby. Nicméně Uhři po této bitce ustoupili až ku Prešpurku a císařští opět Hainburk a Švechat obsadili.

Zatím Bethlen položil u Prešpurku most lodkový, po němž dne 21.—23. listopadu přešlo vojsko česko-moravské, načež se spojilo s armádou Bethlenovou. Tato byla značně sesílena přeběhlíky uherskými z vojska císařského, neboť jen za dva dni po sobě přešlo k Bethlenovi celých 11 setnin se vším všady, jelikož jim nebyl žold za tři měsíce vyplacen a jelikož také nechtěli proti krajanům svým sloužiti.

Avšak i ve vojště českém počala se zase jeviti nespokojenosť a stará nekázeň. Vojáci opět ulevovali nevoli své pohrůžkami, jelikož uplynuly již dva měsíce, co jim byla vyplacena jen část žoldu, ačkoliv ostatek měli za osm dní dostati. Nová hotovosť zemská také nedostávala žoldu od těch, kdo ji měli vydržovati. Pro nedostatek a bídu množily se ve vojště nemoci a úmrtí tak úžasnou měrou, že více nežli desátou část vojska zachvátily. Thurn podávaje zprávu o stavu vojska českého, požadoval, aby nové sbory byly najaty a za vojskem poslány. Nicméně nevzdal se provedení plánu ujednaného a tak vojsko spolkové počtem asi 30.000 mužů, při němž byl také Bethlen po několik dní s ostatní částí své armády, dalo se dne 26. listopadu na pochod k Mostu nad Litavou. Vypravuje se, že na této cestě žoldnéři všecko porubali, nač připadli, že plenili a pálili beze všeho ohledu. Hned tohoto dne dostalo se jim za kořist několik císařských vozů špižních, které se na cestě opozdily. Večerem pak vojsko spolkové udeřilo na ležení Buquoyovo a donutilo císařské k ústupu na Vídeň.

Den před tím císař Ferdinand přibyl do Vídně ze Št. Hradce, patrně proto, aby přítomností svou dodal mysli obyvatelstvu sklíčenému. Musíme se věru obdivovati jeho důvěře a odhodlanosti, že za takových poměrů zavítal do hlavního města, kde jen bída a malomyslnosť mohly se očím jeho představovati. Ve Vídni zajisté touto dobou sténalo na 2000 raněných z posledních bojů, kteří hladem a špatným ošetřováním šmahem pomírali. Ceny potravin se nesmírně zdražily. Přes to však uznáno za nezbytné Vídeň hájiti za každou cenu, když Buquoy musel od Mostu ustoupiti, poněvadž nebylo pochybnosti, kdyby Vídeň padla do rukou nepřítele, že by ztraceno bylo středisťě válečných operací a s ním celé Rakousy a jižní Čechy. Vydání Vídně považováno za hotovou kapitulací; a proto, ačkoliv nebyla nijakž zásobena, přece povolány do města pluk nasavský, Fürstenbergův a Stauderův a 13 praporců jízdy, tak že jednotliví měšťané museli 20—30 mužů ubytovati. Ostatek vojska rozložen v Hernalsu a Nussdorfu. Mimo hradby vídeňské bylo střediťěm vojska císařského ohražené ležení v Pratru.

Obyvatelstvu vídeňskému nastali dnové bídy a trápení. Potravin byl čím dále větší nedostatek, jelikož se do města nemohly dovážeti a jelikož houfy lidu venkovského, který se sem utekl před nepřáteli, pomohly nepatrné zásoby ztráviti. Ke všemu i ty věci, které sedláci chtěli donášeti na trh, padly za kořisť vojsku císařskému před městem, které řádíc hůře nežli nepřítel, sedláky o věci jich jednoduše olupovalo. Ve Vídni pak dálo se loupežení a vraždění za bílého dne na ulici beze všeho ostychu. Za jediný den bylo šest měšťanů zabito. Nevázaní vojáci za bílého dne na veřejné ulici strhovali ženským i mužským pláště, klobouky a stříbrné pásy. Zpupnosť svou omlouvali nedostatkem, poněvadž se jim žold zadržuje. Musely se tedy sehnati peníze a samo kupectvo vídeňské poskytlo 30.000 zl. na žold, čímž byla zpupnosť žoldáctva trochu ukrocena.

Armáda spolková přitrhla k Vídni dne 27. listopadu a zmocnila se Ebersdorfu tím způsobem, že posádka 300 mužů puštěna na svobodu. Hlavní síla soustředěna byla u Schönbrunnu, kde Bethlen Gabor měl hlavní svůj stan. Vojsko spolkové vyjedlo a pohubilo po celém dalekém okolí, co zbylo ještě po císařských. Mnoho osad lehlo také popelem. Zvláště Uhři slídili po penězích a po věcech cenných a kdo byl v podezření, že něco má, toho ukrutně mučili, aby se přiznal, kam co uschoval. Žádná ženská nebyla před nimi jista, jen ty ušly

hanbě a potupě, kterým se podařilo prchnouti nebo se skrýti.

Obě armády ležely proti sobě obmezujíce se na pouhé harcování v menších nebo větších rozměrech. Císařští, ačkoliv měli čím dále větší nedostatek, nemohli se pro nedostatečný svůj počet odvážit bitvy v otevřeném poli a proto zůstávali za ochrannými hradbami a náspy. Avšak ani vojsko české nemělo na růžích ustláno, poněvadž minulými pochody bylo unaveno a vysíleno a poněvadž táboříc pod širým nebem v oděvu zchátralém velice strádalo jak nepohodou podzimní tak i nedostatkem potravin. Vojsko spolkové nemělo hrubých děl při sobě a velitelé jeho nechtěli se tedy odvážiti útoku na náspy a hradby; ale bylo přece v stavu příznivějším jak svou převahou, tak tím, že zabraňovalo dovážení potravin do Vídně a samo spíše si je mohlo sehnati. Císařské byl by tedy hlad donutil, aby Vídeň opustili.

Když nedostatek ve vojště císařském počal docházeti stupně nesnesitelného, stal se náhlý obrat, kterým císařským dostalo se osvobození. Vojsko spolkové totiž počalo dne 5. prosince ustupovati od Vídně, což bylo způsobeno nebezpečným nepřítelem, který se v Uhrách za zády Bethlenovými objevil.

Katolický šlechtic v hořejších Uhrách *hrabě Jiří Drugeth de Homonna* sebral proti Bethlenovi, když tento vtrhl do Uher, 8000 mužů, ale byl od jednoho velitele Bethlenova poražen tak důrazně, že prchnouti musel do Polska. Tam Homonna neustál přemlouvati krále, aby mu vyzbrojil pomocný sbor pro císaře. I dosáhl toho pomocí císařského vyslance hraběte Althana, bratra císařova arciknížete Karla, biskupa Vratislavského, který odbojem protestantů již mnoho vytrpěl a přímluvou královny, která byla sestrou Ferdinandovou, že král Sigmund uvolil se vydržovati po tři měsíce 7000 kozáků a že vybídl jednotlivé šlechtice, aby také švakru jeho pomohli. I sebráno během listopadu asi 11.000 kozáků, s nimiž Homonna dne 21. listopadu nastoupil pochod přes Karpaty do hořejších Uher. Rakoczy postavil se kozákům na odpor u hradu Ztropka, ale byl úplně poražen a unikl jen s pěti muži. Zpráva o této porážce Bethlena tak poděsila, že upustiv od obléhání Vídně, vypravil ihned Széchyho se značnou částí vojska svého do hořejších Uher, aby Homonnu zadržel. S ostatním vojskem Bethlen táhl k Prešpurku, aby měl po ruce zbrojné síly, kdyby věci politické na sněmě, který se zatím v Prešpurce shromáždil, nešly po jeho vůli. Vojsko česko-moravské ovšem také zároveň od Vídně odtáhlo.

Nesmíme si však myslit, že spolek s Bethlenem zakládal se jen na společném účelu — přemoci totiž Ferdinanda a zbaviti se panství jeho a vyrvati mu všecky země. Bethlen Gabor potřeboval peníze k vedení války a ty mu měli poskytnouti Čechové. A na splnění této podmínky záviselo další jeho přátelství.

Podmínky spolku s Bethlenem.

Rok 1619 listopad.

Jako u stavů českých, tak jevil se nedostatek peněz a prostředků k vedení války i u knížete Bethlena. Proto ovšem nemohly ho uspokojiti plané sliby, které obdržel od českých direktorů. I vypravil do Prahy nové poselství, zvláště, když z rozmluv s českými vůdci Thurnem a Hohenlohem seznal, že jej budou v požadavcích jeho ochotně podporovati. Nové poselství, vedené Františkem Redeyem, skládalo se z 25 osob se 46 koňmi a dorazilo do Prahy dne 11. listopadu. Stavové čeští na sněmě shromáždění, zpraveni jsouce po zvláštním rychlíku o příchodu tohoto poselství, připravili pro ně zvláštní byty na Malé straně a poslali mu vstříc Václava z Budova a Petra Milnera, kteří je slavně do Prahy a do bytů připravených uvedli. Ještě téhož dne poslové Bethlenovi dovezeni na vozích královských do sněmu řadami dvou praporců pěchoty, která tvořila čestnou stráž na náměstí hradním.

Bethlen chtěl míti s Čechami a zeměmi přivtělenými spolek na výboj a odboj, ale požadoval za to podporu penéžitou. A tak navrhoval za podmínky spolku svého s Čechy: 1) aby mezi zeměmi českými na jedné a korunou uherskou i knížectvím Sedmihradským trvala smlouva věčná a jedna strana pro druhou aby hrdla a statky své vynakládati byla povinna; 2) aby bez vědomí jedné i druhé strany nebyl uzavírán pokoj obzvláště s císařem a rodem Rakouským; a jedna strana aby bez vědomí a bez povolení strany druhé neuzavírala žádný spolek s některou mocností; 3) aby válka s rodem Rakouským vedena byla od počátku až do konce na společný náklad; 4) za výlohy na posavadní válku aby stavové čeští nahradili knížeti 100.000 zlatých; 5) aby Čechové poskytli knížeti 300.000 zl. na vyzbrojení a hájení pomezních pevností proti Turkům; 6) aby spolčené země vypravily společné poselství do Cařihradu, aby tam odstraněno bylo všeliké podezření, že nový spolek nesměřuje nijakž proti Portě; 7)

aby připojeno bylo ke koruně uherské všecko, co bude vojskem spolkovým dobyto v Rakousích, Štýraku, Korutanech a Krajině pro snadnější prý obranu proti Turkům, kdyby toho bylo potřebí; 8) aby spolek platil i proti králi Polskému.

Požadavky knížete Sedmihradského vzbudily všeobecný odpor z dvojího důvodu: předně pomoc vojenská knížete Bethlena byla sice vítána, ale nepovažovala se za tak vydatnou a rozhodující, aby se povstalci nemohli bez ní obejíti; jmenovitě počalo veřejné mínění chladnouti v nadšenosti své pro knížete Sedmihradského, když došly bezpečné zprávy, kterak žoldnéři uherští řádí na Moravě a v Rakousích a kterak ani přátel nešetří. Uvoliti se pak k poskytnutí 400.000 zl. nikomu se nechtělo, jelikož nebylo peněz ani na zaplacení žoldu vlastnímu vojsku. Všeobecně také uznáváno, že bez vědomí a svolení zejména stavů rakouských nelze schváliti podmínky, aby země rakouské spojeny byly s korunou uherskou. Na druhé straně však pomoc Bethlenova nebyla bez užitku a zamítnutí požadavků mohlo by jej uraziti a ke krokům nepřátelským přiměti. A tak uznáno za nejvhodnější celou věc vytáčkami a výmluvami protáhnouti. Král tedy odpověděl poslům knížete Bethlena, že návrh jeho o připojení zemí rakouských ke koruně uherské týká se celé říše Německé a že se tedy o něm bude jednati na sjezdě v Norimberce, kam král bez prodlení se odebere; a strany peněz odpověděl král, že jednání o té věci svěřil hraběti Hohenlohovi. Stavové čeští a moravští vymluvili se tím, že poslové ze Slezska a z Lužic nejsou splnomocněni k jednání o těchto věcech. Jakmile si však z domova zjednají plnomocenství, že sněm generální ihned návrhy knížete Bethlena uváží a že neopomene usnešení své mu oznámiti. A s takovouto odpovědí poslové knížete Bethlena vraceli se k pánu svému.

Spolek s Uhrami.

Rok 1619 prosinec — 1620 leden.

Redey tedy přinesl Bethlenovi místo peněz jen návrhy o dalším vyjednávání. Avšak ani splnomocněnec krále Bedřicha hrabě z Hohenlohe nebyl s to, aby ukojil touhu Bethlenovu. Přednášeje poselství své na sněmě v plném shromáždění stavů uherských dne 5. prosince v Prešpurku, oznamoval, že má za úkol, zvěděti od stavů uherských, jakým způsobem by chtěli uzavříti konfederaci se zeměmi českými. I žádal stavy, aby mínění svoje vyjevili a aby k uzavření smlouvy posly své s plnou mocí do Prahy vypravili.

Stavové uherští byli pro Bethlena a souhlasili ovšem i s jeho požadavky strany peněz. Když tedy i Hohenlohe žádných peněz nepřinesl, v Uhrách vůbec ne příliš rádi jej viděli. A tak mu odpověděno na sněmě, že stavové uherští nemohou se s ním pustit do vyjednávání, jelikož má plnomocenství jen od krále a ne od stavů českých. Do Prahy však že poslů svých nepošlou, jelikož království Uherské vždycky má přednost před královstvím Českým a proto že se sluší, aby Čechové sami vypravili své důvěrníky do Prešpurku. Hohenlohe oznamuje do Prahy toto usnešení sněmu uherského, neopomenul ovšem také sděliti znovu, za jakými výminkami vytrval by i Bethlen ve spolku až do konce. Podmínky tyto málo se odchylovaly od oněch, které byl Redey v Praze přednesl.

Král Bedřich vrátiv se zatím do Prahy uznával potřebu spolku a dobré shody s Bethlenem, ale jelikož peněz poslati nemohl, splnomocnil opět hraběte z Hohenlohe k vyjednávání, kdežto stavové čeští ustanovili k tomu Jindřicha Matiáše hraběte z Thurnu, Linharta Kolonu z Felsu, Jana staršího z Bubna, Pavla Kaplíře ze Sulevic a Pavla Ješína, kteří meškali v táboře a mohli se tedy brzy dostati do Prešpurku. Hned také vypravili rychlé posly na Moravu, do Slezska a do Lužice, aby i odtamtud posláni byli důvěrníci k jednání. Z důvěrníků českých mohli se však dostaviti do Prešpurku kromě Hohenloha jen ještě Pavel Kaplíř a Pavel Ješín, jelikož ostatní pro operace vojska nepřátelského nemohli táboru opustiti. Důvěrníci tito splnomocněni, aby uzavřeli s korunou uherskou spolek na výboj a odboj a aby jednali o sumě, jakou by Čechové ročně přispívali na uherské pohraniční pevnosti.

Kníže Bethlen zatím vyjednával na dvě strany. S plnomocníky zemí českých vyjednával hlavně k tomu účelu, aby se přesvědčil, zdali obdrží peníze nebo ne; kdežto s císařskými důvěrníky vyjednával o vyrovnání s císařem. Poslové čeští i stavové uherští věděli sice o tomto vyjednávání, ale Bethlen stavěl se tak, jako by byl věrným spojencem povstalců a jako by na ujmu jejich ničeho nechtěl učiniti, nýbrž naopak jako by vyjednávání jeho i jim mohlo prospěti.

Za takových okolností stavové uherští zamítli předlohy císařské, jmenovitě také požadavek, aby neuzavírali spolku s královstvím Českým. Když zpráva o tom došla do Prahy s tím

doložením, že spolek s Čechami v hlavních a podstatných kusech je ujednán, byla z toho radosť veliká. Král Bedřich dal sloužiti po všech kostelích služby boží za poděkování a radostná novina oznámena kromě toho hlučnou střelbou z děl.

Vyjednávání o spolku dokonáno v Pešti dne 15. ledna 1620 v ten smysl, aby odtud byl spolek mezi korunou českou a uherskou na věčné časy a žádná strana bez svolení druhé aby války nepočínala a míru neuzavírala, a kdyby tak učinila, aby mocí jí to bylo překaženo. Podivný to byl ovšem spolek, když v jednání o něm neměl účastenství a k ničemu se nezavázal Bethlen, který byl před tím dne 8. ledna zvolen za knížete a náčelníka království Uherského!

Katastrofa jičínská. (84.)

Mansfeld válčí v Čechách s císařskými.

Rok 1619 říjen — prosinec.

Tou dobou, když hrabata z Hohenlohe a z Thurnu v Rakousích válčili s Buquoyem a když se pak s Bethlenem a s Uhry vyjednávalo, také v Čechách dobylo se některých úspěchů proti císařským. Mansfeld odloučiv se od ostatního vojska do Rakous táhnoucího, vypravil se opět do Plzně, aby město toto chráněno bylo proti všelikému překvapení. Odtud měl podle rozkazu direktorů vypraviti se proti městům, od císařských obsazeným, aby je opanoval. I vytáhl z Plzně dne 20. října se sedmi praporci pěchoty a dvěma praporci jízdy, maje s sebou 2 kusy střelby 16tiliberní a 2 švihovky šestiliberní. Nejprvé zamířil na Vimberk, který náležel Jachimovi Novohradskému z Kolovrat. K městu tomuto dorazil dne 23. října večer, načež přitáhly sem také praporce jízdy pod ritmistrem

Lindauem a poručíkem Ferbigem, pak šest ritmistrů s krajskou jízdou: Berbistorf, Chlumčanský, Rosenhain, Magersdorf, Peš a Bešvic. Ještě téhož dne byl nepřítel vypuzen z obory a ze hřbitova. Posádce císařské, jenž obnášela 100 mušketýrů, velel hejtman Illo, který statečně zamítl vyzvání Mansfeldovo, aby se vzdal dobrovolně. Měšťané vidouce přesilu nepřátelskou, obávali se právem, že by vzali škodu na svém majetku a snad i na svých životech, kdyby město mocí bylo dobyto, chtěli se vzdáti; avšak Illo hrozil vypálením města, nebudou-li se měšťané brániti, což tyto přimělo k odporu. V noci však dal Mansfeld pobořiti bránu městskou petardou, načež měšťané dobrovolně se poddali.

Příštím jitrem nastalo obléhání hradu, kterého posádka tvrdošíjně a udatně hájila. I zde rozhodlo rozmetení brány. Mansfeld dal totiž hnáti útokem na hrad, kde jen bylo přístupu, kdežto puškař ustanovený přišrouboval na bránu petardu, ač byl při tom dvakráte kamenem z hradu poraněn. Jakmile petarda vybuchla a brána rozmetena byla, hrnuli se jí obléhatelé, kdežto zároveň již také jiní po žebřících do hradu vnikali. Kdo jim přišel na ránu, byl skolen bez milosrdenství. Tak zahynulo císařských 65 osob, kdežto z útočníků padlo jen 10 žoldnéřů a rytíř Jan Jiří Gayer z Gifelstadtu. Illo sám chtěje se v poslední chvíli spasiti útěkem, spustil se přes zdi do příkopu a za ním 20 jeho žoldnéřů, ale byli všickni postiženi a odvedeni v zajetí do Plzně. Hrad byl od vojska mansfeldského po způsobu tehdejším vypleněn, ale město bylo ušetřeno, jelikož se dobrovolně poddalo.

Toutéž dobou sproštěny i Vodňany posádky císařské. Plukovník Frank vytáhl totiž dne 25. října dříve ještě nežli ho k tomu došel rozkaz od Mansfelda, s 200 mušketýry z Tábora proti Vodňanům, kdež leželo 120 mužů vojska císařského. Druhého dne ranním jitrem Frank přitáhl k Vodňanům a zmocnil se města proti očekávání svému beze všeho krveprolití. Posádka se totiž vzdala, když jí bylo dovoleno, aby s vlajícími prapory, se zbraní, rozžatými lunty a kulkami v ústech a zavazadly odtáhnouti směla do Prachatic. Ve Vodňanech zajati Zdeněk z Kolovrat, ritmistr Bechler a Vilém z Klenového, kteří odesláni do Prahy a zde vsazeni do Bílé věže.

Z Vimberku vypravil se Mansfeld proti Prachaticům, kamž dne 2. listopadu přede dnem dorazil a předměstí bez velikých nesnází se zmocnil. Než císařští předměstí zapálili a tak Mansfelda odtud vypudili. I musel se položiti táborem za spáleništěm. Příštího dne postaviv Mansfeld děla svá proti bráně Záblatské, dal na ni prudce páliti, tak že brzy byla pobořena. Velitel posádky Filip z Pollandu nahlížeje, že se slabou svou posádkou nebude se moci ubrániti, vzdal se již příštího dne, když mu bylo dovoleno, aby odtáhnouti směl do Bejdova v Rakousích s posádkou svou 360 mužů ve zbraních se všemi zavazadly a vozy špižními.

Opatřiv Prachatice dostatečnou posádkou, Mansfeld táhl do Vodňan již osvobozených, odkudž hodlal Písek napadnouti. Zatím nucen byl zajeti do Plzně, aby tam podal zprávu o svých operacích králi Bedřichovi, jenž se ubíral na sjezd do Norimberka, a aby se s ním umluvil o dalších vojenských podnicích.

Mansfeld vrátiv se z Plzně přitáhl dne 21. listopadu před Písek, jehož měšťané byli s ním v tajném dorozumění. Neboť hned krátce po prvním dobytí Písku císařskými učinili tajnou smlouvu, k čemuž je dohnalo jen barbarské chování Martina Huerty. Mansfeld dal hned ráno po trubači vyzvati velitele posádky císařské Dona Martina Huertu, aby Písek vydal králi Českému. Huerta dal za odpověď, že o žádném jiném králi Českém neví kromě o Ferdinandovi; hraběti z Mansfeldu pak že nemůže na ten čas dáti žádné jiné odpovědi, jediné olovo a prach, pročež aby se své strany činil, co nejlépe umí a může, on že se zachová, jakž na něj náleží.

Na odpověď tuto Mansfeld sevřel město úzce se všech stran soustřediv hlavní sílu vojska mezi cestou putímskou a týnskou (nyní budějovickou) na tak řečených „Ohradách“, odkud bylo lze přehlednouti nejen město, ale i veškeré cesty do města vedoucí a jednotlivé oddíly vojska, které kolem ležely. Hlavní stan Mansfeldův nacházel se v nedaleké, tehdáž pusté vesnici Smrkovicích, jejíž obyvatelé dílem do města se utekli dílem vymřeli.

Hned druhého dne Mansfeld kázal střílet na město z šesti kusů 16 až 32 liberní kule, čímž hradby na mnohých místech pobořeny, tak že se nemohlo více kolem po nich choditi. Ano i jedna bašta byla pobořena. Nočním pak časem přiblížili se oblehatelé podkopy až k samým příkopům ač suchým, ale šest sáhů hlubokým. V příkopech těchto byla nedaleko hlavního chrámu zasazena baterie osobním řízením Mansfeldovým, při čemž bylo naň střeleno od kohosi s věže kostelní, tak že mu kulka kloboukem projela a vlasy zasáhla. Mimo to Mansfeld házel do města ohnivé koule a granáty, tak že obležení, aby město nevyhořelo, byli nuceni snésti v městě střechy lehko zápalné. Jeden granát upadl kteréhosi dne okolo poledne mezi vojáky

do prostředka, když při jídle seděli, některé zabil a jiné více nebo méně poranil.

Obležení snášeli ještě jiné útrapy. Při posledním dobytí města lehlo mnoho domů popelem a proto jen v některých mohlo se bydleti. Než ani nedostatek bytů a krutá zima nezviklali vzdorovitost a odvahu Martina Huerty. Ten bránil se urputně a rázně. Obležení palbu silně opětovali. Jednoho dne část posádky vypadla na oblehatele, z nichž mnohé zabila neb poranila.

Dobytí města válečníci tehdejší považovali za nemožné, Mansfeld však, který dobyl Plzně mnohem pevnější, nevzdal se ani na chvíli přesvědčení, že město co nejdříve opanuje. I dal z Prahy přivésti dvě bořící děla, která od 2. prosince metala do města kule 48liberní. Vojsko se počalo účinku těchto děl velice lekati, jelikož působila v městě spoustu velikou. Ke všemu ještě počalo se prachu a potravin nedostávati. Huerta však o vzdání se nechtěl ani slyšeti. Tu vojáci pluku Krichingrova, jichž bylo více nežli ostatní posádky, spiknouce se dne 5. prosince přepadli nenadále Huertu, uvěznili jej ve vlastním jeho domě a ostatní část posádky pod Mollartem a Müllerem donutili, aby také vyjednávala s nepřítelem. Když tedy po bubenníku oznámeno do tábora Mansfeldova, že posádka hodlá se vzdáti, Mansfeld poslal do města kapitána ze Schlammersdorfu, který se s císařskými dohodl o těchto podmínkách:

1) aby všickni vojáci, kteří by smlouvu tuto přijali, i s důstojníky svými mohli svobodně odtáhnouti příštího dne s rozvinutými praporci, se zbraněmi, lunty rozžatými a za bubnování; 2) aby s sebou vzíti směli svůj vlastní majetek; 3) aby Huertu vydali živého Mansfeldovi; 4) aby z království Českého odešli a jináče nežli s císařskou armádou do něho se nevraceli.

Podle této úmluvy opustila město nejprvé pěchota; za ní táhla pak jízda císařská. Ale jelikož rytmistr její smlouvu podepsati opomenul, lid mansfeldský hned v bráně vrhl se na jezdce a jal se je olupovati. Hrabě Mansfeld vraziv mezi lid svůj některé vlastní rukou postřelil a kordem zranil a jednoho i oběsiti rozkázal, čímž ochránil jízdu císařskou před oloupením ano i před smrtí. Část posádky sotva vyšla z města, vstoupila do služeb Mansfeldových, kdežto ostatní doprovozeni na hranice. Huerta dopraven do Plzně.

V zuboženém Písku zanechal Mansfeld co posádku dvě pěší a jednu jízdeckou setninu pod hejtmany Halcingrem a Šmukertem, načež sám se vydal dne 9. prosince proti Volarům. Písek, jak už poznamenáno, byl velice spustošen. Nedostávalo se bytů i potravin, kterých obyvatelstvo ochuzené nemohlo četné posádce poskytovati. Jelikož daleko široko nebylo nepřítele, byla posádka pro snadnější jí vyživování rozložena do měst a míst okolních. Teprvé později, když se město trochu zotavilo, byla sem posádka stažena a hradby městské byly na rozkaz Mansfelda důkladně opraveny.

Mansfeld sám, jak praveno, táhl se 400 muži pěchoty a 2 děly k Volarům, kde císařští byli vystavěli pevnou redutu k hájení Zlaté stezky, aby měli po ní pojištěné spojení s Bavory a Pasovem. Mansfeld nadarmo se pokusil ztéci hradby této útokem. Posádka její udatně se bránila. Když tedy tuhé mrazy obléhání reduty učinili skoro naprosto nemožným, Mansfeld se vrátil do Prachatic, odtud pak se odebral do Plzně. Zatím na rozkaz jeho přitáhl podplukovník Streff k Strakonicům, kdež se mu dne 13. prosince vzdala bez boje posádka císařská.

Po těchto událostech hluk válečný v Čechách na nějaký čas utichl.

Kterak král Bedřich pomoc v Němcích vyhledává.

Rok 1619 listopad — prosinec.

Podle toho, co jsme vypravovali, věděli i v Čechách velmi dobře, že Bethlen Gabor je spojencem velmi nejistým a nespolehlivým, a že bude lze udržeti ho jen tehdy, budou-li mu poskytnuty peníze požadované. Kromě toho sám král Bedřich toužil státi se pánem zemí rakouských, kterých Bethlen usiloval dosáhnouti. Za takových okolností jevila se nutná toho potřeba, aby opatřeny byly peníze a místo nespolehlivé pomoci Bethlenovy, aby se zjednala pomoc protestantů německých. Již na sjezdě v Rothenburku bylo se stalo dohodnutí, aby se odbývala nová hromada v Norimberce a sice v měsíci listopadu. Bedřich a strana jeho starali se velmi pilně, aby se do Norimberka dostavili všickni protestantští knížata z Němec. Ale v očekávání svém byli sklamáni, jelikož přišli jen členové Unie protestantské. Snaha krále Bedřicha čelila k tomu, získati Unii, aby zbrojných svých sil upotřebovala nejen k obhajování Falce, jak se k tomu v Rothenburku byla zavázala, nýbrž aby je propůjčila také k hájení Čech proti císaři. Bedřich podpory takové užil již napřed na vlastní pěst; vojsko, které s sebou do Čech přivedl, a které pak vyslal proti císařským posádkám v některých městech, najato a vydržováno bylo na

útraty Unie. Žádosti Bedřicha nebylo však vyhověno přese všecko jeho vynasnažení.

Král Český přibyl do Norimberka v průvodu pana Václava z Roupova dne 19. listopadu, a překvapen byl brzy velmi nepříjemným usnesením „*sjezdu korespondenčního*“, jak se nazýval sněm protestantů. Většina přítomných protestantů vyslovila se totiž proti tomu, aby falckrabě dostával dále 6000 zl. měsíčního služného, kteréž mu byla Unie povolila jako svému generálovi. Dále se sjezd usnesl, aby Bedřich poslal z Čech nazpátek vojsko spolkové. Bedřich musel se skutečně vzdáti služného a strany vojska spolkového, které bylo v Čechách, se zavázal, že je bude vydržovati na vlastní útraty.

Za takovéhoto smýšlení Bedřich toho ovšem nedocílil, aby Unie uzavřela spolek s Čechy. Zůstáno na tom, aby se mu poskytla pomoc, kdyby německé jeho země byly od kohokoli napadeny. Pomoc takováto zaručena ostatně všem členům Unie. Jen v tom Unie učinila nový krok, že se usnesla napadnouti území sousedních biskupů katolických. Kurfiřt Falcký a markrabě z Anšpachu měli dáti znamení, kdy by vojsko spolkové mělo vtrhnouti na statky duchovní.

Krále Bedřicha ujala se Unie proti císaři tím způsobem, že poslu císařskému, který se na sněm do Norimberka dostavil a knížata před účastenstvím v českých různicích varoval, projevila svou nespokojenost, že císař četným stížnostem v říši nevyhovuje; i napomínala císaře, aby Čechám „zjevným násilím a ustavičnou válkou nepůsobil nepříležitost“. Oznámeno také poslu císařskému, že Unie se opře každému útoku na dědičné země krále Bedřicha, jakož i každého jiného člena Unie. Konečně pak zavázali se všichni členové Unie, že nebudou pouštět zeměmi svými vojsko, které by táhlo proti falckraběti.

Knížatům Unie a jmenovitě Bedřichovi záleželo na tom velice, aby kníže Bavorský Maximilian nepřidal se k císaři; jmenovitě aby jim nepřekážel v útoku na biskupy a aby zemí svou nepouštěl vojska proti Čechám táhnoucího. Proto vypravili k němu poselství, aby si zaručili jeho neutrálnost. Na důkaz toho měla knížata katolická do dvou měsíců vojska svá odzbrojiti, načež i protestanti chtěli podobně učiniti. Maximilian však odpověděl bez obalu, že by útoku na katolíky netrpěl a odepřel také požadavek, aby vojsku císařskému zemí svou táhnouti nedovoloval, řka, že toho nebránil ani Unii, ani Čechům a Rakušanům a že se tak chovati bude i naproti císaři. Unie tedy krokem svým ničeho nedosáhla; naopak prozradila se se svými záměry a Maximilian potom již méně se rozpakoval přidati se k císaři, když seznal výbojné záměry Unie proti katolíkům.

Reformace kostela svatovítského.

Rok 1619 prosinec.

Provázeli jsme krále na sjezd protestantů do Virtemberka; stopovati chceme také další jeho činnost veřejnou, když do Čech se navrátil. Pohříchu zaznamenati jest nám krok neutěšený, kterým král si odcizil srdce valné části obyvatelstva pražského. Míníme totiž spustošení a vyplenění kostela svatovítského.

Kolikráte jsme již poznamenali, že lutheráni v Čechách podrželi mnoho zevnějších obvyklostí z těch dob, kdy náleželi k církvi pod obojí a ještě dříve k církvi katolické. Sem náležela také okázalost při bohoslužbě a hojné vyzdobení kostelů. Proto také dobře se shodovalo se smýšlením obyvatelstva pražského, že hlavní kostel svatovítský, který do nedávna byl ve správě katolíků, přese všecky bouře a pohromy podržel svůj starý ráz. Tu najednou král, neví se zdali z vlastní vůle nebo na radu českých bratří a svých kalvinských dvořanů, zvláště však dvorního kazatele Sculteta, vydal rozkaz, aby kostel sv. Víta zbaven byl všech vnitřních ozdob, s čímž mělo se počíti dne 21. prosince, aby reformace kostela byla provedena do vánočních svátků, na které král chtěl v kostele „zreformovaném“ svátost oltářní přijímati.

Dne 21. prosince dostavili se k vyklizení čili lépe řečeno k plenění kostela kromě uvedeného Sculteta také pánové čeští Bohuchval Berka z Dubé, Václav Vilém z Roupova, Budovec a pan z Berbisdorfu, což je nejlepším důkazem, že tito pánové radili k vyklizení kostela. Při vyklízení kostela přítomní páni sami domlouvali dělníkům, aby zanechali zbytečné opatrnosti. A tak shozen prý dolů velký krucifix, jenž stál nad hlavním oltářem. Stolice vynešeny z kůru, s oltářů sňaty obrazy, sochy a všeliké ozdoby, což provedeno i na hlavním oltáři. Oltář marianský, jenž stál před hrobkou císařskou, byl rozbourán načisto. Skvostně ozdobené hroby svatých byly o své okrasy oloupeny. Přítomný malíř Hans z Feldu vyprosil si dva drahocenné obrazy, kteréž visely za hlavním oltářem; ale obrazy ty byly velice poškozeny, poněvadž jeden dělník zlomyslně tyčí je srazil. Vilém z Lobkovic vzal si krásný krucifix, jejž byl císař Rudolf II. zakoupil kdesi v cizině k ozdobení ná-

hrobku svého otce a děda. Až do večera v sobotu dne 21. prosince konalo se takovéto boření a pustošení.

V neděli na to dne 22. prosince dvorský kazatel Scultetus kázal v kostele svatovítském o díle prý bohulibém a záslužném, které se provádí v tomto kostele, neboť tak že zbaven bude kostel všech modlářských a pověrečných věcí. Na kázaní byl král a královna a veliký počet panstva i lidu obecného, který z celé Prahy se hrnul do kostela svatovítského, když uslyšel, co se v něm provádí, aby se osobně o tom přesvědčil. Scultetus také zval přítomné, aby se na hod boží dostavili k přijímání, které se bude díti po způsobu falckém jednoduše a chlebem kysaným.

V pondělí a v úterý dne 23. a 24. prosince pokračovalo se u vyklízení kostela. Odstraňovány všecky relikvie, kterých bylo v kostele značné množství. „Řízením a dohlídkou dvorního kazatele Sculteta," píše Gindely, „zotvírány oltáře a hroby a kosti v nich chované rozházeny po podlaze. Dvě služky kazatelovy nakládaly hlavy a kosti do košů a odnášely je do obydlí svého pána, kde byly spáleny." Malíř Hans z Feldu snaže se zachrániti pokud možno alespoň díla umělecká před zničením, dal je snésti do jedné z postranních kaplí a zamknouti; Scultetus však opatřiv si klíč od této kaple, dal obrazy a jiné věci tady uschované v noci do svého bytu odnésti a tam spáliti. Takovýmto způsobem byl by tento vandal bezpochyby zničil všecko, co se nacházelo v kostele svatovítském; ale pan Vilém z Lobkovic a Prokop z Olbramovic vyprosili si mnohé umělecké předměty k vyzdobení dvou pražských kostelů a co zbylo, uschováno zajisté proti vůli bořitele Sculteta ve dvou komorách a po bitvě na Bílé Hoře byl těmi věcmi kostel svatovítský znovu vyzdoben.

Ohlášené přijímání dělo se dne 25. tím způsobem, že do presbytoře postaven jednoduchý stůl s 12 židlemi, na které posadili se král a někteří páni čeští ku přijímání. Král sám ulomil si kousek chleba a požil jej, kdežto ostatním byly skyvy chleba podány. Dostavilo se i mnoho diváků, kteří se více netajili se svou nevolí. Prohlašovalit bez obalu jednání královo za rouhání se bohu.

Po svátcích stály v kostele jen holé oltáře; i ty překážely bořiteli Scultetovi a tak byly odstraněny. Také měla býti odstraněna hrobka královská od Rudolfa II. zbudovaná, jejíž vyobrazení jsme byli podali, ale tomu se opřel se vší rozhodností pan Berka a tak umělecké toto dílo zachránil. Za to otlučeny byly všecky náhrobky, které byly ve zdech zasazeny.

Jednání krále a dvorního kazatele vzbudilo v lidu rozhořčení, poněvadž, jak jsme pravili, lpěl na zevnějším lesku bohoslužby a na nádherném vyzdobení chrámů. Lidé vzdělaní i lutheráni i jinověrci uraženi byli surovým vandalismem, jakým byla díla umělecká bořena a ničena. Proto se ozývalo po Praze hlasité reptání proti tomu a počalo se vůbec pochybovati, že Bedřich bude k jinověrcům snášenlivějším nežli Ferdinand. Nevole tato propukla v zjevný odpor, když král nařídil radě městské, aby sňala s mostu veliký krucifix Lid si vypravoval, že se tak stalo proto, že královna jezdíc přes most „na toho nahého lazebníka očima svýma hleděti nemůže." Městská rada se opřela tomuto rozkazu oznámíc přímo, že tak neučiní a nedbala ani pohrůžek králových. Bedřich neučinil, čím hrozil, nejspíše na radu lidí rozvážných. Známo je, že mu radil zejména hrabě Šlik, aby úmyslu svého změnil a lidu k nějaké potržce příčiny nedával. Nevole lidu byla tedy velmi povážliva. Ale za několik dní byl ten krucifix přece, neznámo z čího rozkazu, časem nočním od někoho podřezán a do vody svržen.

Katastrofa jičínská.

Rok 1619 prosinec — 1620 únor.

Brzy potom zběhla se jiná příhoda, která obrátila k sobě všeobecnou pozornost. Míníme katastrofu jičínskou, která těsně souvisí s nepořádky a porušeností správců země České.

Pan Sigmund Smiřický ze Smiřic považován byl za nejbohatšího obyvatele v království Českém jak na statcích, tak na hotových penězích. Neměl žádných dluhů a po všech útratách a ohromných výlohách na nákladný svůj dvůr ukládal přece každoročně 100.000 kop míšenských, což je suma na dobu tehdejší velmi vysoká. Sigmund zemřel r. 1608 zůstaviv pět dětí; syny: Jaroslava, Albrechta Jana, Jindřicha Jiřího a dcery: Alžbětu Kateřinu a Markétu Salomenu. Podle závěti, kterou pan Sigmund sepsal již r. 1605, měly po smrti jeho připadnouti statky synům, kdežto dcerám měla býti vyplacena určitá věna. V tom však případě, že by všickni synové i strýc Vojtěch Václav Smiřický zemřeli bez dědiců, měly se obě sestry o veškeré dědictví rozděliti.

I stalo se, že brzy po sepsání této závěti donešeno bylo na starší dceru Alžbětu, jako by

se kochala v nedovolené a ponižující lásce s jakýmsi kovářem. Co na věci té bylo pravdy, nevíme; ale jisto jest, že nezasloužila osudu, jakého se jí dostalo a tak odůvodněno je podezření, že se stala obětí úkladných pletich. Otec dal ji totiž uvězniti na hradě Kumburce, kdež držána i po jeho smrti, tak že se zdá býti pravdě podobnou domněnka, jako by se jí byla chtěla sestra její Markéta zbaviti, aby se sama stala neobmezenou dědičkou nesmírného majetku. Nejstarší syn Sigmundův Jaroslav zemřel již r. 1611, nejmladší syn Jindřich Jiří byl na rozumu nedostatečný. Avšak i strýc Albrecht Václav zemřel r. 1614; a tak se stal neobmezeným pánem všech statků Albrecht Jan, jak nám již známo, horlivý účastník odboje stavovského. Věci, jíž se zasvětil, obětoval nejen značnou část majetku svého, nýbrž i život; neboť vypraviv se osobně do pole, jak bylo vypravováno, zemřel dle jedněch následkem svízelů v poli, dle jiných však otráven jsa od své sestry Markéty, dne 18. listopadu 1618 ve stavu mládeneckém.

Zbýval tedy jen blbý Jindřich Jiří a kromě Markéty uvězněná její sestra Alžběta. Rozumělo se samo sebou, že poručnictví nad blbým mladíkem přislušelo dceři starší Alžbětě, a že obě sestry měly se o příjmy ze statků rovným dílem děliti. Ale tu se ukázalo, proč Alžběta byla do této chvíle uvězněna. Markéta provdána byla za Jindřicha Slavatu, který také měl nemalé účastenství v Českém povstání. A pán tento vymohl jmenovitě pomocí Václava Viléma z Roupova, že soud zemský přiřkl poručnictví, jakož i správu statků sestře Markétě.

Jako lidé bohatí a vznešení vždycky a všady budívají všeobecnou pozornosť, tak ovšem i o rod Smiřických starali se lidé po celých Čechách, bedlivě sledujíce spor o ohromné dědictví. Když tedy vešlo v známosť obecnou, že poručnicí jediného mužského dědice stala se mladší sestra a že béře všecky příjmy, kdežto starší přísně je vězněna, soud lidu ozýval se v ten smysl, že věc není v pořádku a že uvězněné sestře stala se patrná křivda. Jmenovitě však obviňován ze strannosti pan Vilém Václav z Roupova, když se proneslo, že od paní Slavatové obdržel 50.000 tolarů. Pan z Roupova totiž požadoval od paní Markéty buď veškero movité zboží na statcích smiřických, nebo 75.000 tolarů, tvrdě, že nebožtík Albrecht Jan Smiřický věci ty před smrtí svou ústně mu odkázal. Paní Markéta nemusela mu dáti ničeho, poněvadž by byl soud požadavek pana Roupovského zamítl. Ale ona mu vyplatila skutečně 50.000 tolarů. A peníze tyto považovány za odměnu, že pan z Roupova dopomohl manželům Slavatovským k poručnictví a k užívání příjmů. Markéta mohla se nyní právem domnívati, že má vyhráno. Mocné pány měla na své straně, jediná dědička byla uvězněna. Kdož by jí tedy mohl vyrvati zamilované dědictví? Tu stalo se, nač Markéta ani ve snách nepomyslila.

Pan Ota Jindřich z Vartmberka, vdovec nepatrným jměním vládnoucí, pojal úmysl těžiti pro sebe ze sporu smiřického. I zjednal si potají dorozumění s uvězněnou Alžbětou a nabídl jí pomoc svou, když by jej chtěla pojmouti za manžela. Alžbětě jevil se pan z Vartmberka spasným andělem a tak nedbajíc ani jeho kulhavosti, ochotně slíbila, že mu podá i ruku svou i společné užívání polovice statků, když by ji osvobodil. Pan z Vartmberka tedy sebrav něco vycvičených a odvážných žoldnéřů, přepadl nenadále hrad Kumburský, Alžbětu z něho odvedl, dal se s ní bez prodlení oddati, načež vydal se s ní do Jičína. Veřejné mínění bylo proti Markétě; a snad i jinak paní tato byla neoblíbena. Proto se novomanželům podařilo, bez nesnází zjednati si uznání. Měšťané jičínští zavázali se k věrnosti a poddanství a příklad jejich pak i jiní poddaní následovali. Pan z Vartmberka však nepřestal na skutečném držení, nýbrž věda, že Markéta a manžel její budou dále proti Alžbětě brojiti, dal hrad Jičínský opevňovati, najal potřebný počet vycvičených žoldnéřů a ubytoval je na hradě a ve městě, aby násilí mohl se zbraní opříti, kdyby toho bylo potřebí. Věci tyto zběhly se do konce roku 1619.

Divoký a rázný pan z Vartmberka provedl svou věc rázně a rychle, tak že Slavata nemohl toho překaziti. Podal tedy žalobu na pana z Vartmberka u zemského soudu a u krále. Páni a soudcové, kteří byli dříve rozhodli pro Markétu, museli si ovšem zůstati důslednými a tak nikoho nepřekvapilo, že Alžběta a manžel její viněni z násilnictví a protivení se právu, že Alžběta měla se dostaviti na kancelář českou, aby se zodpovídala a že Jičín měla postoupiti sestře Markétě, jakožto ustanovené poručnici. Alžběta odvolala se ke králi, nabízejíc se, že Jičín postoupí sekvestorovi, od soudu ustanovenému, když by sestra Markéta i s ostatními statky také tak učinila a když by pak polovici příjmů dostávala. Než slabý král závisel právě na těch rádcích, kteří byli již rozhodli proti Alžbětě a tak byla žádosť její zamítnuta. Manžel Ota tedy boje se hněvu a trestu králova, když by se na třetí vyzvání nedostavil na kancelář českou, vydal se po novém roce do Prahy

a musel se zavázati přísahou, že hlavního města neopustí, dokud pře nebude vyřízena.

V královské radě bylo rozhodnuto, že pan z Vartmberka provinil se proti právu, paní Markéta Slavatová že má dále zůstati poručnicí a spravovatelkyní statků smiřických a pan Slavata že má býti místo manželky své do Jičína a na ty statky uveden. Za komisaře k tomu ustanoveni pan Rudolf z Šumberka a rytíři Adam Abraham Bohdanecký z Hodkova a Ladislav Bukovský z Voseče, kterým přidáni k úřednímu jednání dva poslové od desk zemských. Komise tato dorazila dne 1. února 1620 do Jičína, ale musela se zastaviti před branami zavřenými, jelikož paní Alžběta nechtěla jich pustiti do města, dokud rada městská neprohlásila, že žádnému jinému poddanosti a věrnosti nebude slibovati bez vědomosti a povolení jejího. Než komisaři svolavše občanstvo na radnici, dali přečísti rozkaz královský a vysvětlili lidu, oč běží, napomínajíce jej, aby se po dobrém podrobil rozhodnutí soudu a rady královské. Vůbec jednali komisaři s radou a občanstvem vlídně a přívětivě a dosáhli toho přátelskými domluvami, že rada a obec odvolavše slib svůj paní Alžbětě, slibovali opět věrnosť a poddanosť panu Slavatovi. Za to vyžádalo si občanstvo, aby vyhostěni byli z města žoldnéři Vartmberkovi, kteří se stali obyvatelstvu nemálo obtížnými. Důstojníci — nevíme zdali všickni — uposlechli vyzvání komisarů a opustili město, ale prostí žoldnéři věrně vytrvali při paní Alžbětě.

Nastala chvíle rozhodná, když komisaři předstoupili před bránu hradní, požadujíce, aby byli do hradu vpuštěni. Učiní tak paní Alžběta nebo se opře třeba i násilím? Paní Alžběta nechtěla komisarů do hradu pustiti, ale pan Slavata měl klíč od brány a tak komisaři mohli vstoupiti bez překážky, poněvadž žoldnéři prozatím žádného odporu nekladli, jakkoliv paní Alžběta si to přála. První pracf komisarů bylo, že popisovali svrchky v hořejších komnatách, což paní Alžbětu velice rozčililo. I sběhla dolů po schodech hněvem rozpálena a domlouvala žoldnéřům, že jí nehájí, jak byli slíbili a přisahali. I zavedla je do své komnaty a dala jim píti, čímž je rozjařila a pro sebe získala tou měrou, že zapálivše své doutnáky hotovi byli poslouchati rozkazů její. Komisaři sestoupivše zatím s hořejšího poschodí nadarmo chlácholili paní Alžbětu. Rozpálila se znovu, když vstoupili do maštale, aby koně sepsali. Chtějíc to zabrániti, kázala svým mušketýrům, aby majetku jejího bráti nedopouštěli. Při tom chopila za rukáv Jarše Bukovského, vrchního správce všech panství smiřických a vyzývala mušketýry, aby jej zastřelili; považovalať jej za svého nejhoršího nepřítele. Podnapilí vojáci chovali se nyní již zcela jináče proti komisi a byli by bezpochyby vložili ruku na jmenovaného muže, kdyby se ho byli komisaři neujali a kdyby ho byl hned sám pan Slavata ze zámku neodvedl. Nyní paní z Vartmberka v prchlivosti své zapomněla najednou na obranu a kázala zapřáhnouti koně, aby mohla pryč odjeti. Ale pan Slavata, kterýž nechtěl přijíti o koně, toho nedovolil, což Alžbětu nanejvýš popudilo. I zvolala, že takového pohanění nesnese a že raději zemře, nežli aby věci své vydala nejhorším nepřátelům. Komisaři nedbajíce této pohrůžky, konali dále svůj úkol, kdežto paní z Vartmberka odebrala se opět s mušketýry do své komnaty.

O tom, co dále následovalo, není zpráv úplně spolehlivých. Jedni praví, že paní Alžběta sama zapálila prach, aby vyhozením zámku do povětří pohřbila v něm nejen sebe, nýbrž i své nepřátele. Ale pravdě podobnější je, že zavedla vojíny do své komnaty, že jim dala znovu píti vína a když si je takto pojistila, že je chtěla zásobiti střelivem, aby komisaře a pana Slavatu z hradu a z města vypudili. Vojíni podnapilí přihrnuli se s doutnáky zapálenými k prachu, některý z nich utrousil do něho jiskru a celé jedno křídlo hradu se vším všudy vyletělo do povětří. (Katastrofa tato zobrazena je na str. 1449 a 1450). Při tom zahynulo 41 osob okamžitě nebo za několik hodin, 14 osob bylo těžce poraněno a jen 10 osob vyvázlo s lehkými ranami a popáleninami. Komisaři zahynuli všichni, jakož i pan Slavata. Paní z Vartmberka, jsouc již v stavu požehnaném, nalezena byla u okna polo zasypaná, na rukou a na nohou popálená. Prosila, aby jí dali píti, ale dostalo se jí od pana Bukovského, jenž se z města dostavil, jen potupy. Praví se, že skonala za nejhorších muk, a že jí byly ještě za živa urvány naušnice a prsteny s prstů. Mrtvola nešťastné odnešena skoro nahá k jakémusi měšťanu, který dal z útrpnosti zhotoviti pro ni rubáš a jednoduchou rakev a pochovati ji v kostele předměstském, jelikož Bukovský nedovolil, aby byla v městě pochována. Od násilného otřesení vzduchu také v městských domech drahně kamen se sesulo a oken vypadalo.

Říká se, jak nabyl tak pozbyl. Markéta neunikla zaslouženému osudu. Co strojila sestře vlastní, to konečně ji samu postihlo. Manžel její pan Slavata zahynul jako Alžběta Smiřická výbuchem v hradě Jičínském; pan Ota z Vartmberka se roznemohl z leknutí, když uslyšel, co se stalo v Jičíně a následkem toho zemřel.

Zbýval tedy jediný skutečný dědic, blbý Jindřich Jiří Smiřický a neobmezená nyní poručnice jeho paní Markéta, která také statky smiřické až do bitvy Bělohorské beze všeho odporu spravovala. Po bitvě Bělohorské dala se Markéta přemluviti chytrým panem Albrechtem z Valdšteina, že s nemluvnětem svým a blbým bratrem Jindřichem uprchla do Vratislavě. Vezla s sebou větší část movitého jmění rodinného, jmenovitě peníze a klenoty a usadila se pak ve Frankfurtě nad Mohanem, kdež chtěla vyčkati obrat věcí v Čechách. Věc takováto nemohla zůstati tajemstvím. I bylo císaři oznámeno s několika stran, s čím Markéta Slavatova do Frankfurtu se uchýlila. Tato však ještě v čas, nežli císař mohl vydati rozkaz k zabavení jejího majetku, prchla z Frankfurtu do Nizozemska, kde byla sice bezpečna proti pronásledování, kde však zanikla beze stopy.

Zatím v Čechách Albrecht z Valdšteina, jehož matka pocházela z rodu Smiřických, vymohl si u Ferdinanda, že byl jmenován poručníkem blbého Smiřického. Dne 26. dubna 1621 byl rod Smiřický nálezem soudním zbaven všech svých statků a tyto prohlášeny za propadlé komoře královské; ale pan z Valdšteina podržel přece správu jejich a vymohl si pak u císaře Ferdinanda, že mu byly dědičně přiřknuty. Tak poctivý byl základ pozdějšího královského jmění Valdšteinova.

Cesta Bedřichova na Moravu.

Rok 1619 prosinec — 1620 únor.

Tou dobou, kdy zběhla se katastrofa jičínská, král Bedřich nalézal se již na cestě po Moravě. Vydal se tam a do Slezska, aby si dal holdovati a aby na sněmích tamějších vymohl peníze na vyzbrojení nového vojska.

Král vyjel z Prahy dne 27. ledna 1620 v průvodu několika knížat, četné šlechty a komonstva. Z Českého Brodu provázely jej dvě setniny osobní stráže přes Polnou až do Třebíče, kde nahraženy byly dvěma praporci jízdy moravské. Na Krumlově Moravském vítal krále dne 3. února Pertolt Bohobud z Lipého se sto mušketýry v stejnokroji. Král obdivoval se bohatému a skvostnému vyzdobení zámku, 50 výborným koním arabským a tureckým a kryté jízdárně. Veliká obora při zámku naplněna byla značným počtem jelenů a jiné zvěře divoké a pan z Lipého chtěl zde uspořádati štvanici na medvěda, bůvola a čtyry vlky, ale pro krátkost času muselo s kratochvíle této sejíti. Na cestě do Brna král na žádost novokřtěnců vstoupil do jednoho jejich příbytku a posnídal u nich. Za tu poctu darovali mu z vděčnosti železné lůžko vojenské řemeslně udělané, rozmanité polívané nádobí z pěkné bílé hlíny, drahně párů nožů ozdobných a jiných věcí.

Na půl míle před Brnem očekávali krále stavové moravští. Jakmile je Bedřich spatřil, vystoupil z vozu, vsedl na kůň a tak vyslechl řeči vítací. Celý průvod ubíral se pak do města koňmo počtem asi 1500 osob. Na počest krále zahoukla třikráte děla na hradě a na baštách. U brány všickni sesedali s koní a hejtman zemský pan Velen z Žerotína pojav koně královského za uzdu vedl krále pod nebesy damaškovými, která nad ním měšťané nesli od brány, ke kostelu jezovitskému, který byl českým bratřím postoupen a kde se slavné služby boží na poděkování odbývaly. Kůň králův podle starobylého obyčeje i se vším svým vyzdobením připadl hejtmanu zemskému. Z kostela král odveden do domu kardinála z Dietrichšteina, kdež ubytován, dokud v Brně potrval.

Dne 6. února král složil stavům obvyklou přísahu, načež následujícího dne dálo se slavné holdování stavů. Král byl nemálo potěšen z uvítání v Brně, jakož i slavností holdovací; do radosti této však mísil se pelyněk zprávami o katastrofě jičínské a o vpádu kozáků na Moravu. Kromě toho i ta okolnost krále nemile se dotkla, že někteří katolíci k holdování se nedostavili. Ti však odešli ze země, aby se trestu vyhnuli, jako učinil na př. pan z Liechtenšteina. Co však souditi jest o Karlovi z Žerotína, který v Brně meškal a přece holdování odepřel? Stavové moravští radili, aby byl potrestán zabavením statků, ale král nevzdal se naděje, že jej bude moci přece získati. I dal mu lhůtu, do které měl věrnost slíbiti.

Když slavnosti tyto byly odbyty, stavové moravští jali se pokračovati v sněmování. Sněm moravský byl totiž svolán již na den 9. prosince 1619. Tehdáž stavové zasedajíce na sněmě v Olomúci, snesli se, aby statky duchovní na potřeby zemské byly obráceny a osobám hodným dědičně rozprodány. Kromě toho dali sebrati ve všech kostelích katolických zlaté a stříbrné klenoty i ozdoby kostelní a poručili z nich nadělati peněz k zaplacení lidu vojenského. Direktoři propuštěni ze svých úřadů, jelikož také Moravané byli Bedřicha zvolili markrabětem a plukovník Velen ustanoven hejtmanem zemským, aby na místě krále zemi spravoval. Obsazeny také jiné úřady, aniž by se čekalo na příchod

markraběte. Konečně *zrušen stav první*, který do této chvíle tvořili na Moravě duchovní katoličtí. Usnešení toto stalo se a provedeno beze všeho odporu, jelikož duchovenstvo katolické pozbaveno bylo svých statků a pro terorismus protestantů na tento sněm ani se nedostavilo. Z protestantů pak duchovenstva katolického nikdo se neujal, jelikož nikdo neměl chuti popřáti mu tak vysoce důležité právo politické, kterého ani protestantské duchovenstvo nepožívalo.

Sněm moravský byl po vyřízení věcí těchto odročen a zasedal od 27. ledna 1620 v Brně. Nyní po holdování počalo se především jednati o doplnění a rozmnožení zbrojných sil. Kníže z Anhaltu, hrabě z Thurnu a Hohenlohe, nej-

Jan Sarkander. (85.)

vyšší kancléř český a zemští správci z Dolních a Horních Rakous shromážděni byli v Brně k poradám s králem o doplnění a zřízení armády proti Ferdinandovi. Vojevůdci čeští vylíčili Moravanům smutný stav vojska a způsobili tolik, že sněm se usnesl doplniti sbor v poli stojící a kromě toho najmouti nových 500 jezdců a 2000 muškeťýrů, tak že Morava měla vydržovati v poli 7500 mužů. Král Bedřich požadoval od stavů moravských, aby pro jeho osobu povolili daň z piva, ale požadavek tento zamítnut a místo toho darovány králi tři statky, jenž byly odňaty posavadním majitelům. Konečně zvoleni zástupci na generální sněm do Prahy, deputace na uherský sněm do Báňské Bystřice svolaný a pak deputace k sultánovi.

Z Brna vydal se král provázen jsa značným oddělením vojska, do Olomúce, kam dorazil dne 15. února. Zde vliv a moc katolíků nejdéle se udržely působením bohaté kapitoly a několika klášterů. Direktoři však vypověděli z města všecky mnichy pod tou záminkou, že proti králi Bedřichovi mluvili a za něj se v kostelích svých modliti nechtěli. Kromě toho byli kanovníci oloupeni o svůj majetek a katolíci všelikým způsobem tísněni a zastrašováni. Takovými prostředky zlomena vláda katolíků v městě. Ale jelikož se obyvatelstvu přece nevěřilo, povolán do města lid selský z okolí, kterému se král Bedřich druhého dne po příchodu svém z balkonu obydlí svého ukázal. Na vyzvání hejtmana zemského lid pozdvihl prsty pravé ruky na znamení, že králi svému chce býti věren. Tak holdováno za město Olomúc.

Kozáci v Slezsku a na Moravě.

Rok 1619 listopad — 1620 únor.

Koncem roku 1619 vpadla do Slezska tlupa kozáků, které král Polský vyzbrojil na pomoc císaři Ferdinandovi, a jali se pleniti zvláště panství markraběte Krňovského. Velitel vojska slezského Jan Jiří hrabě z Zolleru obávaje se, že divokému tomu a loupeživému vojsku nebude moci odolati s vojskem, které měl po ruce, oznámil vpád lidu polského markraběti Krňovskému do Rakous po rychlém poslu z Těšína dne 12. listopadu žádaje, aby se postaral u vrchního hejtmana slezského knížete z Lehnice za poskytnutí nového lidu zbrojného a střeliva proti Polákům. Při tom radil markraběti, aby lid slezský byl z ležení českého povolán domů k obraně vlastní země a Moravané aby Slezanům vojenskou pomoc asi na dva měsíce poskytli. Zprávy tyto měly za následek, že markrabě i s vojskem slezským vytrhl z tábora českého a spěchal do Slezska, aby nepřátele ze země vypudil.

Později navštívena byla také Morava nezvanými hostmi kozáckými právě tou dobou, když tam přibyl král Bedřich. Tlupa, čítající asi 4000 mužů, kam jen přišla, všecko plenila, pálila a lid obojího pohlaví bez milosrdenství týznila a vraždila. Do Valašského Meziříčí vtrhli na př. kozáci právě tou dobou, kdy se tam slavila svadba šlechtická, uloupili, co mělo nějakou cenu, mužské pobili, ženským učinili násilí a vysvlekli je ze šatů a nevěstu unesli. Co se s ní stalo, nikdo se více nedozvěděl. (Výjev tento podáváme zobrazený na str. 1481 a 1482.) Také přepadli statek jednoho Žerotína, jenž dnou sklíčen ležel na lůžku, shodili jej bez milosrdenství s postele a učinili násilí jeho manželce a tetě. Zejména táhli také kolem Holešova a zvěděvše nějak, že král Bedřich meškal v Brně, zajeli až blízko k hlavnímu městu s tím úmyslem, kdyby krále mohli nějak polapiti, což se jim však nepodařilo. Odtud táhli dále k hranicím rakouským a prodrali se velice ztenčeni až k vojsku Dampierrovu, s nímž se spojili. Šperky a klenoty, které kozáci uloupili na Moravě, prodávali potom ve Vídni za peníz dosti laciný.

Jan Šarkander.

Rok 1620 únor — březen.

Vpádem kozáckým obrácena byla veřejná pozornost opět k faráři holešovickému Šarkandrovi. Tento vydal se r. 1619 se štolbou pana Ladislava z Lobkovic na pouť do polské Čenstochovy, odkudž se vrátil za čtyry neděle na Moravu. Zatím nabyla na Holešovsku vrchu strana protestantská, tak že Šarkander obávaje se pomsty fary své se ani nedomáhal, nýbrž do Polska se navrátil. V Krakově však nadarmo se ucházel o nějaké místo; proto vrátil se do Holešova, kdež se skrýval u jednoho katolíka. Když blížili se kozáci k Holešovu, Šarkander vystoupil ze svého úkrytu, vynesl monstranci z kostela a zasadiv do ní posvěcenou hostii očekával nepřátelské vojáky s Holešovany, kteří se kolem něho úzkostlivě shromáždili. Kozáci přitrhnuvše k Holešovu a poznavše v obyvatelstvě katolíky, ssedali s koňů, poklekli a obyvatelstvo nechali s pokojem. Zde snad ještě šetřili svých souvěrců katolických; také může býti, že se nechtěli zdržovati šacováním chudého městečka. Jisto jest alespoň, že později olupovali katolíky jako protestanty beze všeho rozdílu.

Šarkander byl bez toho v nenávisti protestantů, poněvadž o něm věděli, že udržuje spojení s katolickými náčelníky. Nyní však propuklo proti němu podezření, že za pobytu svého v Polsku vyjednal, aby kozáci vtrhli na Moravu. Událost holešovická pak utvrdila protestanty v domněnce, že je s Poláky srozuměn. Vydán tedy rozkaz, aby byl zatknut. Ale Šarkander byv vystřežen, prchl a skrýval se na zámku Tovačovském a pak v lese mezi Tovačovem a Troubkami, kde byl však polapen a do Olomúce odvlečen.

V Olomúci věznén a mučen byl za pobytu krále Bedřicha. Poprvé vyslýchán byl a mučen

dne 13. února. Katané chtěli z něho vynutit, aby se přiznal, že Polany povolal do země a pak měl co zpovědník pana Ladislava z Lobkovic povědíti, co věděl o tomto pánovi. K prvnímu nechtěl se znáti a strany Lobkovice se omlouval, že co zpovědník vázán je mlčenlivostí. Dne 18. února vyslýchán znovu za strašného mučení a když opět ničeho nevyznal, uvržen do podzemního žaláře, kde dne 17. března 1620 život svůj dokonal. Tělo jeho pochovali katolíci v Brně, v kostele P. Marie; po zamknutí tohoto chrámu přenešeny ostatky jeho do kostela sv. Michala, kdež posud odpočívají. Dne 6. května 1860 byl Sarkander od papeže Pia IX. prohlášen za blahoslaveného.

Cesta Bedřichova do Slezska.

Rok 1620 únor — březen.

Na Moravě dostalo se Bedřichovi velmi příjemného uvítání, v Slezsku však překvapen byl poctami a obětavostí nade všecko své očekávání. Stavové knížectví Opavského prohlásili se ještě dne 13. prosince 1619 na sněmě, že jsou dva na hradě Pražském provolaní a korunovaní panovníci, a že posud od žádného z nich nedošel rozkaz, aby se mu podle starého obyčeje holdovalo. Když však později do Slezska bylo oznámeno, že král Bedřich do Slezska přibude, aby od knížat a stavů přijal holdování, sněm knížectví Opavského dne 13. ledna 1620 v Bílovci shromážděný povolil na uvítání krále 20 zl. z tisíce a zvolil Jana Václava Sedlnického z Choltic a Jindřicha z Vrbna ze stavu panského, Karla Jindřicha Donata a Karla Pražmu ze stavu rytířského, aby se vydali do Brna, aby tam krále pozdravili a pozvali do Opavska, kde by po příkladu svých předků privileje zemské potvrdil a holdování stavů přijal. Poslům těmto dáno za dar pro krále 5000 tolarů. Dne 20.—23. ledna pak stavové opavští přidali se ke konfederaci zemí českých.

Ve Vratislavi také konány potřebné přípravy, aby král byl slavně přivítán. Měšťané ozbrojení seřadili se dne 23. února na místech ustanovených pod 23 praporci. Adam Dobšic, hejtman městský, vyjel z města s jízdou rytířskou a městskou z knížectví Vratislavského až ke vsi Čanšovu. Zde shromáždili se také knížata a panstvo slezské, načež všichni společně jeli ještě půl míle králi vstříc. Když Bedřich k místu tomu dorazil, obklopili všickni jeho vůz, přiměřenou poctu vzdávajíce. Král sestoupil s vozu a podával ruku vzácnějším stavům, kteří vesměs s koní ssedali. Vrchní hejtman knížectví Slezských Jan Kristian, kníže Lehnický a Břežský, vítal krále za knížata a stavy řečí německou, žádaje, aby potvrdil privilejí a svobod zemských, začež sliboval nezlomnou věrnost a vytrvalost stavů při králi. Král přiměřeně odpověděl; načež na koni v průvodě panstva, rytířstva a své družiny jel k bráně městské, kde jej rovněž upřímnou a oddanou řečí vítal syndik, klíče města mu odevzdávaje a za přízeň městu žádaje. Vjezd do města byl slavný a velikolepý, jelikož z každého knížectví vypraven úpravný sbor rytířstva na uvítání krále, s nímž vstoupili do města kromě bratra Ludvíka a vrchního hejtmana Jiří Rudolf kníže Lehnické, bratří Jindřich Václav a Karel Fridrich, knížata Minsterberská a Jan Jiří markrabě Krňovský. Děla houkala na baštách a všemi zvony se zvonilo; také zvláštní slavnostní brány byly na počest krále postaveny. Před kostelem sv. Alžběty uvítán byl král od duchovenstva a pak uveden do kostela, kde se odbývaly německé bohoslužby na poděkování bohu. Na to král za střelby ozbrojených praporů měšťanských uveden do svého příbytku.

Příštího dne po službách božích v kostele sv. Alžběty dělo se holdování na hradě. Bedřich napřed, stoje, přisahal, že knížata a stavy ochraňovati a zachovávati bude při jich obvyklostech a svobodách zděděných, načež knížata a stavové přistupovali a klečíce skládali přísahu králi na trůně sedícímu. Příštího dne holdovali kapitola vratislavská a někteří opatové. K holdování nedostavili se jen biskup Vratislavský arcikníže Karel, kterýž ovšem nemohl se proti císaři bratru svému postaviti a pak Karel z Liechtenšteina. Tento byl usnešením knížat a stavů slezských dne 29. května 1620, „poněvadž nepřátely země radou a skutkem podporuje," všech práv stavovských zbaven a všecky jeho statky prohlášeny za propadlé ve prospěch země. Slavnost holdovační skončila se hostinou u krále.

Knížata a stavové slezští, jež se šesli zároveň na sněm zemský, radili se o požadavcích králových. Především povolen králi dar 80.000 tolarů a sice 60.000 tolarů nové berně a 20.000 nedoplatků berních, které se měly vymoci na knížectví Těšínském; kromě toho povolen roční příspěvek 40.000 tolarů na vydržování dvoru královského. Zvoleny také deputace na generální sněm v Praze ke dni 25. března do Prahy svolaný, aby se stala úrada o společné obraně, na uhersky sněm do Báňské Bystřice a k sultánovi Tureckému. Podle přání králova usne-

šeno najmouti čerstvého lidu a vypraviti Čechám na pomoc tolik, co je vyměřeno konfederací a kromě toho svolati hotovosť zemskou, kdyby Poláci chtěli vtrhnouti do Slezska. Že knížata a stavové byli skutečně ochotni splniti, o čem se tuto usnesli, dokázali tím, že hned vydán rozkaz, aby ke konci měsíce března táhlo Čechám na pomoc 2000 mužů pěchoty a 500 jezdců z toho vojska, které v zemi leželo. Peníze na všecky tyto potřeby měly býti sehnány vysokou daní z majetku, totiž 40 zl. z 1000, daní pivní a daní z meliva; dále povolena půjčka 162.500 tolarů, která se měla rozvrhnouti na knížata a stavy poměrným dílem, a pak půjčka 165.100 tolarů, kterou měli poskytnouti katoličtí opatové. Místokancléřem zvolen falcký rada dr. Ludvík Camerarius, s platem 1500 zl., muž zajisté pro úřad tento nejzpůsobilejší.

Příjezdem Bedřicha do Slezska polehčilo se vyznávačům víry helvetské ve Vratislavi a v Slezsku vůbec. Kalviniani podali totiž králi ve Vratislavi žádosť, aby víru svou, pro niž posud byli pronásledováni, mohli vyznávati beze vší překážky. A král sám jsa přívržencem učení toho, majestátem královským dne 5. března vydaným svobodu víry jim udělil, tak že odtud mohli se všelikému příkoří jak od katolíků, tak od lutheránů rozhodně opříti.

Když věci tyto byly vyřízeny, spěchal král do Prahy, vypraviv komisary své do Horní a Dolní Lužice, aby tam na místě jeho přijali holdování od stavů. Spěch svůj omlouval Bedřich neodkladnými záležitostmi. Na této zpáteční cestě pozdravili jej v Bruntále stavové knížectví Opavského s Jindřichem z Vrbna v čele a slibovali mu rukou dáním věrnosť a oddanosť. Dne 14. března vrátil se král do Prahy.

Král tedy vracel se i z přivtělených zemí, jakkoli tam došel slavného vítání a obětavé ochotnosti, bez peněz k uspokojení Bethlena potřebných. Již v prosinci roku 1619 naléhal Bethlen, aby mu byla dána určitá odpověď na jeho požadavky. A jelikož peněz neobdržel, jal se vyjednávati s císařem, aby mohl zabočiti v jinou stranu, když by Čechové požadavkům jeho nevyhověli.

Kterak Bethlen se smlouval s císařem.

Rok 1619 prosinec — 1620 březen.

Císař Ferdinand k ustrnutí svému seznal, kterak kníže Bethlen je velmi vydatným spojencem Čechů. Již v listopadu 1619 naklonil sluchu svého radám, aby se s Bethlenem dohodl po dobrém. Nešťastná válka v Rakousích, kterou vojsko císařské zatlačeno bylo až do Vídně, Ferdinanda ještě více obměkčila a tak již dne 7. prosince počal s Bethlenem vyjednávati. Bethlen, jak jsme již pravili, nosil na dvou ramenech a chtěl tedy napřed zvěděti, zdali Čechové vyhoví jeho požadavkům. Když tedy obdržel z Čech odpověď neurčitou a sliby nezávazné, jal se vyjednávati s císařem.

Po dlouhém vyjednávání mezi posly císařovými a Bethlenem stalo se dne 16. ledna v Prešpurku dohodnutí v ten smysl, že Bethlenovi a nástupcům jeho postoupeny budou na věčné časy čtyry župy uherské a hrad Mukačevo s územím k němu příslušným a Bethlenovi na čas jeho života devět žup uherských; kromě toho Bethlen prozatím měl podržeti i ostatní krajiny uherské, které měl obsazené; dále měl býti Bethlen povýšen na knížete říšského, měla mu býti ponechána knížectví Opolské a Ratibořské, jakmile by se Ferdinand opět dostal v jich držení. A konečně mu mělo býti postoupeno statků českých v ceně 200.000 zl., když by prokázal králi dobré služby při příštím vyrovnávání s Čechy. Homonna s polskými kozáky měl z Uher ustoupiti a kdyby tak neučinil, měl býti mocí k tomu donucen. Strany Čech obsahovala smlouva následující plané ustanovení: „Jeho císařské královské Veličenství, bude-li za to požádán, proti Čechům a podle stavu a příležitosti také proti Horním a Dolním Rakušanům, za spravedlivých a slušných podmínek zbraní nebude upotřebovati.“ Po té Bethlen odjel do Košice, kdež se usadil a sněm uherský, jenž byl zvolil dne 8. ledna Bethlena „knížetem Uherským“, se rozešel.

Císař Ferdinand schválil sice a podepsal smlouvy s Bethlenem dne 23. ledna, ale psal tomuto, že Čechům nemůže popřáti žádného příměří a že jen povolí bezpečný průvod poslům jejich, kdyby chtěli o míru s ním vyjednávati. Dále oznamoval Bethlenovi, že mu slíbené území jen tehdy postoupí, pakli sněm uherský dá k tomu své svolení.

Bethlen viděl, že smlouva je v některých kusech obmezena; jmenovitě co do Čechů císař jináče ji vykládal, nežli Bethlen. I mohl tedy opět vystoupiti proti císaři; ale nejsa k válce připraven, hleděl nabýti času a stavěl se přátelským. Proto také nepořídil u něho ničeho posel český Kryštof z Donína, který byl k němu do Košice vypraven, a jej varoval před sliby Ferdinandovými o míru, požaduje, by se opět uchopil zbraní proti císaři. Rovněž špatně po-

chodil u něho posel knížete z Anhaltu, tajemník Wild.

Zatím Bethlen obdržel z Cařihradu zprávy uspokojující, tak že se odtud nemusel obávati žádného útoku; a strany Čechů sám císař svou neustupností, v jaké jim nechtěl příměří povoliti, dokud by se nepoddali, přiměl Bethlena k uvažování, zdali by se císař neobrátil pak vší svou mocí proti němu, když by si Čechy podmanil. I napomenuv císaře, aby Čechům povolil příměří, jak bylo v Prešpurku ujednáno, spřátelil se pomalu s myšlénkou, že se bude muset opět uchopiti zbraně proti císaři. Když pak myšlenka tato došla souhlasu uherských magnátů a hodnostářů, kteří meškali v Košici, stalo se dne 17. března v radě knížete usnešení, aby se pokračovalo ve válce s císařem, nebude-li Čechům v nejkratší době povoleno příměří. Zároveň uloženo hraběti Emerichu Thurzovi, jenž měl jeti do Prahy jakožto zástupce Bethlenův ke křtu novorozeného prince, aby podmínky spolku mezi Čechy a Uhry, který byl v Prešpurku ujednán jen všeobecně, podrobně ustanovil, a aby se dohodl o příspěvku Čechů na vydržování pevností uherských. Thurzo měl jmenovitě ujednati počet vojska, kterým by se Čechové a Uhři v další válce proti nepříteli podporovali.

Ostatně Bethlen i zjevnými skutky osvědčoval, že se stal zase odpovědným nepřítelem císařovým. Knížeti z Anhaltu vzkázal do tábora, že je odhodlán s vojskem svým postoupiti k hranici rakouské. Císaři poslal beze všech poznámek listinu, kterou z Prahy obdržel a v níž obsaženy byly podmínky míru s císařem, dávaje tak na jevo, že s podmínkami těmi naprosto souhlasí. Bedřich tou listinou uvoloval se k příměří, když by císař vojsko své odvolal do Štýrska a Korutan a když by mu vydal všecka místa, která v Čechách má obsazená. Za to Bedřich chtěl také odvolati vojsko své z Rakous. Mír pak měl býti uzavřen na tom základě, aby císař vzdal se Čech ve prospěch falckraběte a aby se spokojil s královským titulem. Za to se Bedřich uvoloval vypláceti mu doživotní pensi 300.000 zl, pojistit katolíkům svobodu víry a uzavříti sňatky s rodem Habsburským. Konečně Bethlen zaslal císaři dne 31. března nový list, v němž zřejmě prohlásil, že na potírání Čechů nemůže se déle dívati a že císaři dopřává jen lhůtu 25 dní, do které jest se mu rozhodnouti, chce-li míti mír nebo válku. Tím byla skutečně válka vypovězena na lhůtu 25 dní, poněvadž Bethlen dal ihned s největším kvapem nové vojsko najímati.

Spojenci Císařovi.

Rok 1619 říjen — 1620 červen.

Pro císaře bylo ovšem velmi nepříjemnou událostí, že Bethlena nemohl ani za tak těžké oběti odvrátiti od spolku s Čechy, ale tou dobou tvořil se již mocný spolek, který síly povstalců mohl daleko zvážiti. Na všech stranách totiž získáni byli spojenci a přátelé, jejichž pomocí mohl Ferdinand veliké vojsko do pole postaviti a delší čas je vydržovati.

Především odhodlal se král Španělský Filip koncem roku 1619 k novým obětem pro císaře, kteréž převýšily všecko, co posud byl učinil. Hned z jara 1619 bylo v Itálii vyzbrojeno 7000 žoldnéřů na účet španělský; ti obdrželi rozkaz, aby se vydali na bojiště. Dne 15. listopadu 1619 dorazili do Inšpruku, a v prosinci postoupili do Pasova. Jedno oddělení toho vojska, asi 1500 mužů silné, dalo se na pochod po Zlaté stezce a dostalo se do Budějovic a do Krumlova asi 15—20. ledna 1620. Druhé silnější oddělení asi 2000 mužů zastavilo se v Šumavě a při Zlaté stezce, aby chránilo spojení mezi Pasovem a Budějovicemi. Ostatek vojska italského ležel zatím v Pasově, čekaje až obdrží rozkaz vtrhnouti do Horních Rakous. Dále král Španělský se zavázal poskytnouti potřebné prostředky, aby arcikníže Albrecht mohl podniknouti útok na Dolní Falcko. K tomu účelu mělo býti posláno z Itálie 6000 mužů a z Portugalska a Sardinie po jednom pluku pěchoty do Flander; kromě toho mělo býti vydržováno v Rakousích 12 000 mužů pěchoty a 4000 jezdců a konečně 3000 polských kozáků. Na vydržování tohoto vojska král Španělský povolil 1,600.000 dukátů. Již v lednu měl arcikníže Albrecht obdržeti z Milána milion dukátů a ostatek v červenci z Neapole. Konečně slíbil Filip, že po šest měsíců vydržovati bude pluk jízdy, jenž by pomáhal katolické ligě v Němcích. A k tomu ustanovil měsíčně 24.000 zl.

Papež Pavel V. poskytoval rodu Habsburskému pomoc 10.000 zl. měsíčně již od října 1618. Když nebezpečenství rostlo a na papeže znovu se naléhalo, uvolil se od března 1620 dvakráte tolik měsíčně přispívati. Nebyla to sice pomoc přílišná, ale císaři byla velmi vítána, jelikož stále a jistě se dostavovala, tak že za ni mohl značný sbor vojska vydržovati. Pomoc tato padala na váhu tím více, že Bedřich měl podobného přítele jen v Holandu, kdežto ostatní přátele nyní v době rozhodné přátelství své jen planými sliby osvědčovali.

Král polský, Sigmund III. podporoval cí-

saře nejen diplomatickými kroky, nýbrž i vojskem. Kozáci, jenž pod Homonnou vpadli do Horních Uher a konečně byli odraženi, posláni potom do Rakous k Vídni, kdež s nimi uzavřena smlouva. Měli dostávati měsíčně 50.000 zl. žoldu a kořist, kterou by kde uchvátili, měla jim všecka připadnouti. Avšak na tom Sigmund III. nepřestal. Sebralť opět několik tisíc mužů a poslal je Ferdinandovi na pomoc o velikonocích roku 1620.

Velkokníže Florencký, jenž měl za manželku sestru Ferdinandovu, uvázal se vydržovati pluk kyrysníků.

Mluvíce o spojenci v Itálii, nesmíme zapomenouti na Karla Emanuela, knížete Savojského, který posud podporoval krále Bedřicha. Karel Emanuel byl ochoten podporovati Bedřicha rozhodně a veřejně, kdyby mu přála Francie a kdyby se ho ujal tchán, král Anglický. Ale jelikož nebylo ani jednoho, ani druhého, chytrý tento kníže vida, že se proti Bedřichovi strojí strašná aliance, nabízel sám Ferdinandovi dceru svou za manželku, chtěl vypraviti do pole veliké vojsko proti jeho nepřátelům a ujmouti vrchní velitelství nade vším vojskem císařským. Ferdinand návrhů těch však nepřijal. Naproti tomu Karel Emanuel zamítl žádost ligy katolické v Němcích, aby ji podporoval; ale přes to uzavřel dne 5. května v Turině smlouvu se Španělskem, kterou se vojsku španělskému povoloval průchod do Flander. A kromě toho neposkytl více žádné pomoci protestantům německým. Císař Ferdinand byl tedy zbaven tohoto nepřítele.

Ze spojenců posud jmenovaných poskytovalo Španělsko pomoc značnou a velmi vydatnou, bez níž Ferdinand byl by se byl ani nemohl obejíti. Ale přece ještě vítanější mu bylo spojenství knížete Bavorského, náčelníka katolické ligy v Němcích a protestantského kurfiřta Saského, poněvadž pomocí touto mohl povstalce přímo a na dobro zdrtiti a zničiti.

Katolická liga v Němcích, o níž jsme byli času svého vypravovali, se rozpadla. Nyní přátelům a přívržencům císaře běželo o její znovuzřízení, aby se tak zjednala císaři pomoc všech katolíků německých. Kníže Bavorský Maximilian získal si skutečně veliké zásluhy o její obnovení. Přátelské styky s Maximilianem upevnil nejvíce sám císař Ferdinand, když počátkem října 1619 z Frankfurtu se vraceje, do Mnichova zavítal. Maximilian slíbil císaři pomoc za jistých podmínek, o čemž dne 8. října podepsána od obou panovníků řádná smlouva. Maximilian smlouvou touto přejal vrchní řízení ligy a zavázal se, že za příspěvky od členů ligy najme vojsko a pokud to dovolí bezpečnost jeho vlastní a spojenců, že pomáhati s ním bude císaři. Za výlohy a škody, které by Maximilian utrpěl, měl podržeti země, které by vyrval v říši z rukou povstalců, leda by nahraženy byly zeměmi stejně rozsáhlými. Konečně ustanoveno, kdyby kníže Bavorský pro pomoc císaři poskytnutou přišel o svou zemi nebo část některou, aby rod Habsburský poskytl mu úplnou náhradu.

Kromě toho stala se tajná úmluva o odměně, která by připadla Maximilianovi za jeho služby. Ferdinand slíbil, že Maximilianovi propůjčí hodnost kurfiřtskou, jakmile falckrabě přijetím koruny české uvalí na sebe kletbu říšskou a tím se připraví o hodnost kurfiřtskou. Dále slíbil Ferdinand, že Maximilianovi postoupí z dědičných zemí falckraběte onu část, kterou by za války opanoval.

Brzy potom odbýval se ve Vircpurku sjezd katolických stavů, jenž se k jednotě katolické přihlásili. V prosinci 1619 stalo se usnešení po návrhu Bavorska, aby najato bylo na útraty ligy 21.000 mužů pěchoty a 4000 jezdců. Jelikož bylo se obávati, že peníze budou se pomalu scházeti, přijat návrh, aby se liga vydlužila 2 až 3 miliony v Janově nebo jinde, za kteréž by král Španělský převzal rukojemství. Kníže Bavorský zvolen vrchním velitelem vojska spolkového s právem dosazovati vyšší důstojníky, opatřovati špíži a dělostřelbu, a vyjednávati s cizími státy.

Sjezdem tímto rozhodnuto o chování se katolíků říše Německé. Hned po sněmě Vircpurském Maximilian pilně najímal vojsko, zakládal potřebné sklady se špíží a zakupoval potřeby válečné.

Spojenému úsilí diplomacie bavorské a císařské podařilo se konečně také získati za spojence kurfiřta Saského, v čemž císaři posloužil velmi vydatně saský dvorní kazatel Hoë. Dvorní kazatel Hoë z Hoëneggu zanevřel na Čechy pro osobní urážku, které se mu bylo v Praze dostalo. Usadil se totiž v Praze po udělení majestátu jako kazatel a dopouštěl se zde nájezdů na kalviniany, k nimž se bratří čeští a lutheráni v Praze klonili a s nimi v dobrém přátelství žili. Proto Hoë Čechy brzy proti sobě popudil, tak že jej navštívil v bytě jeho jeden z českých náčelníků a zde mu spílal zrádců, darebáků a buřičů, při čemž zajisté pronesl i pohrůžky, kterých se Hoë velice ulekl. I uchýlil se do Saska a tam dosáhl hodnosti kazatele dvorského. Trpkosť v srdci rozplamenila se v neukrotitelnou nenávisť proti Čechům, když se

dozvěděl, že obraz jeho pověšen byl v Praze na staroměstském popravišti a na dvou jiných neméně potupných místech s urážlivými podpisy. Číhaje tedy na příležitost po pomstě neustával žalovati kurfiřtovi na Čechy, kázal a psal bez ustání proti Čechům a pro spojení s císařem. Když tedy diplomati císařští a bavorští počali vyjednávati s kurfiřtem, byl jim kazatel vydatným pomocníkem neustávaje kurfiřta přemlouvati k povolnosti a smířlivosti. Na druhé straně setkaly se snahy císařovy s neobyčejnou ochotou na straně saské i z té příčiny, že kurfiřt Saský byl osobně uražen vítězstvím strany falcké a pak proto, že se musel obávati, kdyby strana falcká zvítězila nad císařem, že by zase musel postoupiti hodnost kurfiřtskou linií výmarské, které byla odňata od Karla V., poněvadž linie výmarská spolčena byla s králem Bedřichem.

Za takových okolností bylo velmi snadno získati kurfiřta Saského, aby ve zvláštní schůzi s náčelníky katolické ligy, která položena byla do Mühlhaus na den 11. března 1620, dohodl se o podmínkách, za kterými by se přidal ke katolíkům. Kurfiřt chtěl býti ovšem odměněn za svou pomoc, odměnu však mohl jen císař poskytnouti. Proto kurfiřt vypravil sám k císaři svobodného pána Hanibala z Donína do Vídně, aby oznámil podmínky, za kterými by chtěl císaři pomáhati. I požadoval, aby nynějším majitelům někdejších biskupství a klášterů v kraji Saském nebylo překáženo v jich držení. Za druhé požadoval od Ferdinanda slib, až zvítězí, že lutheránů ve svých zemích nebude pronásledovati. Za třetí požadoval, aby mu za výlohy válečné zastaveny byly Dolní a Horní Lužice a navrácení jejich aby se dříve nepožadovalo, dokud výlohy nebudou nahraženy. Konečně kurfiřt požadoval, aby mu císař dal některé německé knížectví, které by se uprázdnilo. Naproti tomu požadoval císař Ferdinand, aby kurfiřt Saský okamžitě zbrojil a s vojskem svým táhnouti se uvolil, kam by mu bylo ukázáno.

Protestanti zvěděvše o vyjednávání kurfiřta s císařem a s katolíky, vynasnažili se ještě v poslední chvíli, aby jej od spolku s císařem odvrátili. Zejména Mauric z Hesen-Kaselu a král Dánský velice se vynasnažili, aby kurfiřta přivedli na jinou cestu. Nadarmo; ještě nežli se přiblížil čas k sjezdu mühlhauskému, kurfiřt již určitě slíbil císaři svou pomoc a na sjezd pak sám osobně se dostavil, kde osvědčil neočekávanou povolnost a smířlivost, tak že katolíci mohli se s ním velmi snadno dohodnouti. Tak v Mühlhausích podepsána od přítomných knížat dne 21. března smlouva spolková, jíž se knížata zavázali podporovati císaře, jelikož prý se rozbilo smírné vyrovnání sporu českého. Kurfiřt Saský Jan Jiří zvláště se zavázal, že stavy kraje Dolno- a Hornosaského získá pro tento spolek. Za to slíbili knížata přítomní jménem katolíků stavům těmto ochranu proti každému násilnému a skutečnému útoku na statky někdy duchovní, od nich obsazené s tou výminkou, aby stavové dále na žádné duchovní zboží nesáhali a aby císaři v boji proti Čechům pomoc skutečně poskytli.

Sjezd mühlhauský neopomenul také zvláštním listem vyzvati falckraběte Bedřicha, aby se dobrovolně vzdal koruny české a císaři Ferdinandovi ji postoupil. Také zrazoval Unii od veliké podpory povstání českého a vyzval stavy povstaleckých zemí, aby se císaři poddali. Na radu sjezdu mühlhauského také císař Ferdinand vyzval zvláštním listem ze dne 30. dubna falckraběte, aby do měsíce opustil království České, jinak že bude hned potom prohlášena nad ním kletba říšská. Podobnými patenty z téhož dne napomenuti kurfiřti, knížata a stavové v říši s falckrabětem spolčení, jakož i vojevůdci proti císaři sloužící, aby se kurfiřta Falckého ani Čechů a jiných zemí povstaleckých v ničem neujímali a jim se potřebovati nedali. Král Bedřich dal knížatům v Mühlhausích shromážděným na varovný jich list odpověď přiměřenou v Praze dne 15. nebo 17. května, že se míchají do věci sporné a strany proti sobě popuzují, místo aby se snažili o urovnání té věci způsobem příslušným. Neopomenul také doložiti, že důstojenství a práv svých bude pomocí svých věrných a sjednocených zemí hájiti. V podobném smyslu odpověděli knížatům tou dobou také stavové království Českého. Vytýkalť jim, že nic nedbají apologií a že se ujímají císaře, ačkoliv stavové dohnáni byli k odporu jen násilím se strany císařské na uhájení náboženství a svobod svých. Na vyzvání, aby Ferdinanda uznali svým pánem, odpověděli, že Bedřich Falcký byl spravedlivým a náležitým způsobem zvolen a že je tedy on pánem jejich. Konečně vyzývali knížata, aby raději království Českému, jakožto přednímu oudu říše povinnou a náležitou pomoc říškou poskytli a práv a svobod jeho chrániti pomáhali.

Tím byl tedy zmařen poslední, ač ovšem neupřímný a nepřiměřený pokus, aby povstalci čeští se poddali a král Bedřich koruny české se zřekl.

Jakmile Ferdinand byl zpraven o usnešení sjezdu mühlhausského, svěřil ihned kurfiřtu Saskému exekuci proti Slezsku a Lužici na základě

takového plnomocenství, aby vpadl do Lužice a do Slezska, aby tam všeliký odpor zlomil mocí zbraně a statky náčelníků zabavil. Kurfiřtovi dáno plnomocenství, aby směl vyjednávati s knížetem Lehnickým a Olešnickým a slíbiti jim úplné odpuštění, poddají-li se císaři. Také jiným osobám a jednotlivým městům mohl uděliti milost, kdyby tím exekuce byla podporována. Kurfiřtovi dán k ruce komisař císařský v osobě Hanibala z Donína, jemuž uloženo starati se, aby práva katolíků v Slezsku a Lužici byla zachována, aby od této chvíle nebyli nijakž utiskováni a aby uvedeni byli zase v držení statků, které jim byly v poslední době odňaty. Kurfiřt Saský ovšem pohřešil ustanovení o tom, co se má státi s protestanty; i požadoval znovu, aby mu svěřena byla také exekuce v třech severních krajích českých a aby zabezpečena byla svoboda protestantů. Ferdinand na radu jezovitů svolil i k druhému požadavku. Prohlásiti, že nehodlá pronásledovati ani lutheránů ani husitů v Čechách — ovšem v staré jich způsobě utrakvistické. Mandát exekuční v tomto smyslu přepracovaný dne 6. června vztahoval se i na tři kraje české a byla v něm zmínka o majestátu na svobody náboženské. Téhož dne 6. června byl také Maximilian Bavorský splnomocněn k tažení do Čech.

Kterak se Francie a Anglie chovaly k povstání Českému.

Rok 1619 prosinec — 1620 červenec.

Král Francouzský chtěl zůstati neutrálním ve sporu mezi povstalci a rodem Habsburským; ale neutrálnosť tato nebyla upřímná a opravdová ani na jednu ani na druhou stranu. Při tom umínili si ve Francii prostředkovati mezi spornými stranami v ten smysl, aby, jak přísloví praví, vlk se najedl a koza celá ostala, aby totiž víra katolická neutrpěla a císař aby dokonalým přemožením povstalců nenabyl moci přílišné.

Byla to zajisté velmi podivná neutrálnosť, když král veřejným patentem pod trestem velezrády zakázal všem Francouzům všeliké účastenství ve válce ve prospěch Čechů. Z kanceláře francouzské vydány byly dále varovací listy k jednotlivým knížatům Unie, aby falckrabě nepodporovali, což brzy potom důrazněji opakováno. A falckrabě sám napomenut, aby zanechal spolku s Bethlenem Gaborem.

Koncem dubna roku 1620 vydali se poslové francouzští na cestu do Němec, aby prováděli svůj úkol prostředkovací, k čemuž dáno jim naučení, aby vyjednávali s jednotlivými katolickými a protestantskými knížaty, aby je k míru napomínali a všeobecné příměří navrhovali, za něhož by se mohlo vyjednávati o mír. Poslové tito zavítali do Ulmu, kde se odbýval sjezd katolíků a protestantů a tam skutečně prostředkováním svým zjednali dohodnutí mezi stranami, které bylo císaři velice na prospěch.

Kníže Bavorský Maximilian chtěje míti jistotu, že mu nehrozí útok Unie, kdyby pomáhal císaři proti Čechům, staral se velmi pilně, aby se o tom stalo dohodnutí s Unií. Tato krok za krokem vzdávala se svých plánů útočných a vpravovala se znenáhla v úlohu čím dále smutnější, zvláště když soustředěním vojska katolického u Lauingen koncem května a protestantského v Ulmu se ukázalo, že Unie má asi 13.000 mužů, kdežto vojska ligistického bylo dvakráte tolik, totiž 24.000 mužů. Proto Unie nezamítla vyjednávání o mír v Němcích, což se počalo v Ulmu dnem 10. června.

Přes velikou povolnosť Unie bylo by se vyjednávání rozbilo, kdyby byli poslové francouzští mezi stranami neprostředkovali. Jejich tedy přičiněním ujednána smlouva platná a zavazná. Unie i Liga slíbily, že budou žíti v pokoji; Liga se zavázala, že na dědičné země falckraběte neučiní žádného útoku, jen Čechy byly výslovně vymíněny, tam tedy vojsko Ligy směl vtrhnouti. O arciknížeti Albrechtovi nestala se ve smlouvě žádná zmínka; a tak měl na vůli poslati vojsko na španělské útraty vyzbrojené buď do Čech nebo do Falce. Unie tedy ani zemí falckraběte nepojistila proti napadení.

Kromě toho byli poslové francouzští odhodláni, když se vydali na další cestu do Vídně, přičiniti se u stavů rakouských a uherských, aby se poddali císaři; ale strany Čech chovali se zdrženlivě. Nikoho nepřekvapilo, že za služby, které poslové v Ulmu prokázali císaři, dostalo se jim ve Vídni královského přímo uvítání. Ale zdrženlivosť jejich v otázce české a pak poznání státníků vídeňských, že Francie skutečnou pomoc ani na lidu zbrojném a ani na penězích neposkytne, působily ve Vídni jako ledová lázeň, zvláště když poslové přimlouvali se tam za smírné vyjednávání. Státníci vídeňští neočekávajíce žádných zvláštních výhod od úsluh diplomatických, byli by nejraději odmítli všeliké prostředkování francouzské, za kterouž příčinou chovali se dosti chladně k vyslancům francouzským, ale opatrnosť velela neuraziti tak příz-

vého neutrála. A proto vyjednávání schválně protahováno.

O málo utěšenější byl poměr, v jakém nalézal se k povstání českému vlastní tchán krále Bedřicha, král Jakub Anglický, ačkoliv celý svět byl přesvědčen, že nastává rozhodný boj nejen o získání koruny české, nýbrž o převahu katolictví nebo protestantismu v střední Evropě. A ještě nyní v této rozhodné době ješitný, sebelibý a tvrdošíjný král Anglický hrál takovou úlohu, že vzbudil rozhořčení nejen u protestantů německých a českých, nýbrž i u vlastních poddaných, jenž by byli poskytli sebe větší pomoc králi Bedřichovi, kdyby Jakub se byl ujal zetě svého.

Především vyzývali Holanďané krále Jakuba, aby se postavil v čelo spolku proti Habsburkům. Jakub vyzvání toto zamítl; neboť čest

Kozáci přepadli hrad Mezeříčský. (66.)

jeho byla by prý poškvrněna, kdyby se ve sporu českém přidal k některé straně, poněvadž prý by se věřilo, že zeť v dorozumění s ním přijal korunu českou.

Když pan Krištof z Donína vrátil se z Anglie s nepořízenou, král Bedřich vypravil do Londýna bratra jeho Acháce z Donína. Avšak ani tomuto se nepodařilo přemluviti Anglického krále, aby poskytl vydatnou pomoc zeti svému. Co se peněz týká, král Jakub po dlouhých prosbách a více ze studu slíbil, že zeti svému pošle o vánocích 250.000 zl. na hájení Falce, když král Dánský uvolil se půjčiti Bedřichovi 500.000 zl. Kromě toho mělo se na Jakubovi vymoci dovolení k najímání vojska, jemuž měl veleti Skot John Gray. Také Gray obdržel teprvé po dlouhém vyjednávání dovolení, aby najmouti směl 1000 mužů v Anglii a 1000 ve Skotsku, při

čemž jen ten důvod rozhodl, že dříve bylo dovolení takové dáno králi Švédskému a Dánskému, Holanďanům a arciknížeti Albrechtovi. Aby však Španělsko tímto zdánlivým podporováním krále Bedřicha nebylo pohoršeno, ubezpečován ihned vyslanec španělský, že Jakub povolením k najímání vojska nepřidává se k Unii a kdyby král Španělský chtěl v Anglii vojsko najímati, že mu k tomu z celého srdce dáno bude povolení.

Vyslanec Bedřichův měl v Londýně sehnati půjčku 1 milionu zlatých. Angličané byli by půjčku tuto poskytli velmi ochotně, kdyby se byla státní rada o tom usnesla a král dal k tomu povolení. Ale král choval se tak, že zeti svému ještě více škodil a tak místo 1 milionu sešlo se jen 130.000 zl., které však byly spíše darovány nežli půjčeny. Ačkoliv Angličané peníze tyto poskytli beze všech podmínek a král ničím nepřispěl, přece nařídil, aby se jich užilo jen k hájení Falce; ano předpisoval dokonce, kam a k jakému účelu mělo by sloužiti 500.000 zl., které půjčil král Dánský. Tak se stalo, že jen skrovná část ze sebraných 130.000 zl. dostala se do rukou falckraběte; větší část té sumy pohltilo najímání a doprava žoldnéřů Grayových. Ostatně Jakub povolením svým k najímání vojska způsobil zeti svému jen zbytečné rozpaky. Tento chtěl míti vojsko z Anglie v té domněnce, že tam bude nejen najato, nýbrž také vydržováno; ale Jakub vojsko ponechal svému osudu tím spíše, že přes zákaz jeho odebralo se přímo do Čech, kde rozmnožilo houfy žoldáctva nespokojeného. Ke všemu ještě žoldnéři angličtí nemohouce přivyknouti podnebí českému, zachvacováni byli nemocemi, tak že pro mdlobu a choroby své strávili více času v nemocnicích a po hospodách pražských, nežli v poli proti nepříteli.

Kromě Holanďanů a Bedřicha domáhala se také Unie pomoci Jakubovy požadujíc, aby co předseda Unie chopil se zbraně proti katolíkům a Ferdinandovi. Jakub však odpověděl knížatům Unie, že spolkem s nimi uzavřeným nezavázal se nijakž k podporování jich, jelikož podpora je jen pro ten případ ustanovena, kdyby se na ně stal útok, čehož ale není, a kdyby proti právům říše byli utiskováni.

Když takovýmto způsobem naléháno bylo se všech stran na Jakuba a když i veřejné mínění v Anglii dovolávalo se podpory pro falckraběte, Jakub hájil se tím, že mu bude pomáhati v obhajování Falce. Avšak ani v tom neměl míti pokoje. Brzy totiž se objevilo důkazy nezvratnými a ani Španělsko se tím netajilo, že bude podniknut útok také na Falcko. Než Jakub místo aby dostál slibu svému, rozhodl se předejíti toto nebezpečenství vypravením vyslanců k císaři a jeho spojencům, aby je varoval před útokem na Falcko a zároveň aby nabídl své služby k smírnému urovnání sporu. Tak vypadla ta pomoc k hájení Falce.

O stavu vojska českého a císařského.
Rok 1619 prosinec — 1620 únor.

Odchýlivše se takto na krátko k vylíčení politiky zahraničné, přistupujeme opět k vypisování událostí válečných a vnitřních záležitostí v koruně České. I patříme se srdcem zkormouceným na smutný stav, v jakém se nalézalo vojsko české, když se schylovalo k nové rozhodné válce, v níž císaři pomáhati mělo tolik mocných spojenců. Proti tak ohromné koalici, jaká se utvořila proti Čechům, byla zajisté půjčka dánská a měsíční podpora od Holanďanů 50.000 zl. pomocí nedostatečnou.

Vraťme se především k vojsku spolkovému, když ustoupilo v prosinci 1619 od Vídně. V této době bylo naprosto nemožno, aby vojsko mohlo se přeplaviti přes Dunaj velice rozvodněný. Posloužiti k tomu mohl jediné loďkový most u Prešpurku, který však byl také prudkým prouděním vody pobořen. Tak bylo vojsko nuceno pobýti celých 14 dní na pravém břehu Dunaje v krajinách nejvýše vyssátých a spustošených. Jmenovitě Uhři, jenž byli těmito krajinami postupovali k Vídni, řádili jako praví ďáblové. Co neuloupili a neodnesli, zničili; v zdivočilosti své i okna v stavení vytloukali a kamna pobořili; neušetřili ani studní, které všelikým způsobem znečistili. Můžeme si tedy pomysliti, jak mohlo se vésti armádě v tehdejší době v krajinách takto spustošených, když zásobování vojska nebylo nijakž upraveno a když přes Dunaj rozvodněný potraviny ani se dodávati nemohly. Vsi byly prázdny, jelikož obyvatelé prchli, aby ušli loupežím a násilí; a v příbytcích prázdných nebyli vojíni chráněni ani proti slotám a nepohodám povětrnosti. I nastal v táboře českém takový nedostatek potravin, že důstojníci vína ani nespatřili a někdy kolik dní chleba ani nejedli; žoldnéři pak prostí až deset dní neměli chleba v ústech a museli hlad krotiti kořínky a zeleninami a žízeň zahánětí vodou z Dunaje a ze studní znečištěných. Hrabě Thurn, pokud sám mohl a stačil, zakládal vojáky ze soukromé své pokladnice, aby sobě, pokud to šlo, aspoň

nejnutnějších potrav mohli nakoupiti. Vojsko bylo také nedostatečně oděno, a tak zuřila ve vojště nesmírná úmrtnosť, kterouž zničeno více vojska nežli zbraněmi nepřátelskými. Vojsko moravské a slezské bylo sice v lepším stavu, poněvadž mu byl žold pravidelněji vyplácen, ale rozličnými nemocemi také utrpělo ztráty veliké. Z vyšších velitelů zahynuli tímto způsobem zejména statečný Oldřich z Vchynic, plukovník nad tisícem jezdců, plukovník moravský z Sollernu a Vavřinec z Žerotína, velitel pluku mušketýrského. Takovým způsobem vojsko české seschlo se na 5000 mužů pěchoty a 2000 jezdců. Avšak i ve vojště císařském panovala veliká úmrtnosť, obzvláště vlaští vojáci přenáramně umírali.

Velitelé vojska českého neopomenuli ovšem podávati do Prahy zprávy o tak smutném stavu vojska českého a naléhali co nejdůrazněji na brzkou pomoc, jmenovitě na vyplacení žoldu tříměsíčného, který byl vojsku již v měsíci srpnu slíben. Nejvyšší úředníci pomohli sobě v této tísni vydlužením 60.000 zl. od knížete Anhalta, kteréž doplnili do té sumy, aby se vojsku mohl vyplatit žold měsíční. V ohledu tomto posloužily asi velmi dobře peníze touto dobou nalezené. Dvě osoby prozradily totiž nejvyšším úředníkům, kterak prý předešlý nejvyšší písař království Českého Jan z Klenového a Janovic, nežli ujel z království českého, zakopati dal v domě zemském na zámku proti soudnici veliký poklad. I hledáno a kopáno v domě naznačeném a nalezeno skutečně v železných truhlicích 500 kusů zlatých grošů portugalských, 5000 kusů dukátů, 3800 širokých tolarů, jistota na 10.000 kop a jiné věci drahocenné.

Nejvyšší úředníci tedy sebravše žold měsíční a jakousi zásobu šatstva a obuvi, čehož se vojsku také nedostávalo, poslali ty věci za vojskem do Rakous. Poslové však, bojíce se, aby neupadli do rukou loupeživým Uhrům, kteří přechod přes Dunaj u Prešpurku střežili, zůstali zatím na Moravě, až by se k vojsku českému mohli bezpečně dostati.

Brzy na to vojsko spolkové přepravilo se u Prešpurku přes Dunaj a postupovalo na levém břehu řeky Dunaje vzhůru, až dorazilo do Ulrichskirchen. Slezané, jak už vypravováno, táhli domů a Moravané položili se částečně u Nových Mlýnů, kdežto ostatek sboru jejich do Brna se odebral. Způsobem tímto vojsko české velice ztenčené a seslábené bylo by stěží odolalo nepříteli. Tu v době nejhorší Dolnorakušané zamítnouce všecky sliby Ferdinandovy o potvrzení svobod politických a náboženských, usnesli se dne 14. ledna považovat vojsko císařské za nepřátele a spolek s Čechy také na Uhry rozšířiti.

Rozhodnutí toto mělo velmi důležitý význam praktický, jelikož Dolnorakušané nabídli Čechům vojsko své k volnému použití. Vojska toho byli tři pluky a sice pluk jízdy pod Špáthem, pluk jízdy s jménem Mansfeldovým, jemuž velel podplukovník Jáchim Carpezon a pluk pěchoty pod Stadelem. Vrchním velitelem vojska toho byl pán z Hofkirchu s hodností generála. Hornorakušané rozhodli se hned po smrti císaře Matiáše spojiti vojsko své s armádou českou, za kterýmž účelem obsadili klášter Vyšebrodský v jižních Čechách. Císaři posud překáželi tím způsobem, že měli obsazené přechody z Němec do své země, tak že vojsko z Itálie a Německa táhnoucí musilo se oklikami dostávati do Rakous. Nyní vědouce, že v Pasově shromážděn je značnější sbor vojska císařského, měli hlavně na starosti, aby nemohl proniknouti do Horních Rakous a s ostatním vojskem se spojiti. Vrchním velitelem vojska hornorakouského byl Gothard ze Starhemberku. Pluky Dolno- a Hornorakušanů rozmnoženo bylo vojsko spolkové asi o 9000 mužů.

Vůdci vojska rakouského pilně se vynasnažovali, aby se zmocnili pevných míst, v nichž byla posádka císařská. Hornorakušané opanovali zejména Ips, avšak o Kremži (dne 17. prosince) a Kotvik (Göttweih) nadarmo se pokusili. Také dobytí Medlíku bylo od Buquoye překaženo.

Vojsko císařské, jak již praveno, nemělo takový nedostatek jako vojsko české hlavně proto, že vydržováno bylo na útraty španělské; nicméně byl ve Vídni takový nedostatek, že neustálým vydíráním obyvatelstvo bylo přivedeno takměř na mizinu. I muselo býti vojsko odtud vyvedeno. Dampierre vypraven po vodě proti Uhrům. Pronikl až k Šoproni, kteréhož města se také zmocnil. Ustoupil však zase a vojsko Bethlenovo město obsadilo. Dalšímu válčení v těch stranách učinilo přítrž známé nám vyjednávání o příměří mezi císařem a Bethlenem. Buquoy měl se obrátit do Horních Rakous, aby se spojil s vojskem v Pasově soustředěným. Postupuje tedy na pravém břehu proti vodě přitrhl právě v čas k Medlíku, obleženému od Hornorakušanů pod Starhemberkem, aby jej osvobodil. Kromě toho opanoval opět Ips, Stein a Pechlary a zabezpečiv sobě tak krajinu na pravém břehu Dunaje, rozložil zatím vojsko své do bytů po dědinách v sousedství města Kremže, jelikož pro zimu a pro vojsko české, které až k blízkému Langenloisu dorazilo a s Hornorakušany se již spojilo, nemohl nic rozhodného podniknouti.

Mimochodem budiž podotknuto, že obyvatelstvo touto změnou posádek hrozně málo získalo. Naopak Buquoy nadarmo se domáhal ve Vídni zaplacení žoldu. Vojáci, když žold neobdrželi, dali se v Ipsu, Kremži a Steinu do oloupování obyvatelstva pod tou záminkou, že si chtějí žold nahraditi.

Tím byly jaksi provedeny pohyby nepřátelských armád, nežli se počalo důrazněji válčiti. Buquoy tedy ležel s vojskem svým na pravém břehu Dunaje maje Kremži za středisté. Dampierre vrátil se do Vídně stroje opět výpravu na Moravu, kde tak málo slávy byl sobě posud dobyl. V Moravě v čas se proti němu chystali. Dolnorakušané rozloženi byli na levém břehu dunajském v městech Emmersdorfu, Aggsbachu, Spitzu a Wochendorfu. Vojska českého, s nímž spojeni byli Hornorakušané, bylo v první polovici měsíce ledna 1620 24 setnin pěších a 18 kornet jízdeckých. Armáda česká rozložena byla mezi Langenloisem a Rohy, majíc hlavní stan v Kirchberku.

Hrabě z Thurnu zajel si zase až do Prahy, kdež ztrávil vánoce a neopomenul ovšem vylíčiti přesmutný stav vojska českého. Všecky jeho důtklivé a ostré přímluvy, že jarem nastává nové nebezpečenství, že se vojsko musí doplniti a rozmnožiti, že se musí opatřiti prach a jiné potřeby válečné, byly by asi nic neprospěly, kdyby tou dobou nebylo vtrhlo nové vojsko císařské do jižních Čech z Pasova. To hnulo správci země České, poněvadž tím nejen v jižních Čechách, nýbrž i v Praze samé způsobeno bylo nemalé zděšení.

Nejvyšší úředníci zemští pilně se radili, jakých by se mělo užiti prostředků zvláště na zaopatření peněz. Všeliká váhavost a odkládavost musela ustoupiti skutkům, zvláště když za Mansfeldem, který se tou dobou dostavil do Prahy, přitáhla jízda jeho až na Zbraslav hřmotně se dovolávajíc žoldu zadržalého. Požadavek jejich nemohl se minouti účinku, ješto na Zbraslavi a v okolí veřejně loupežili. I sebráno 40.000 zl., kterými lid Mansfeldův byl na čas uspokojen a také za vojskem do Rakous zaslána nějaká část peněz. Kromě toho správci země ucházeli se znovu o pomoc na všech stranách, dali v zemi hledati ledek a prach dělati. Znovu také zavířily bubny verbířské; kníže Výmarský Jan Arnošt měl vyzbrojiti v Holandu pluk pěchoty a také s hrabětem Styrumem a plukovníkem Sidonem uzavřeny smlouvy o zřízení dvou pluků; plukovník Gray s anglickým lidem měl nové toto vojsko na 10.000 mužů doplniti. Kromě toho bylo doma najato 2000 mušketýrů, kteří byli již dne 4. února v Praze přehlíženi. A tak přípravy k nové válce děly se velmi rázně a se vší opravdovostí.

Boje o Mikulov.

Rok 1620 leden — únor.

Vřava válečná rozzuřila se nejprvé na Moravě, kde císařští od minulého podzimku obsazený měli Mikulov silnou posádkou. Posádka tato byla vojsku v Rakousích operujícímu jako oštěpem v boku. Proto Moravané v lednu roku 1620 podnikli výpravu proti tomu městu, jelikož císařští byli tou dobou až za Dunajem a pověst vypravovala o velikých pokladech a zásobách, které prý jsou na Mikulově nahromaděny. Bedřich z Tiefenbachu přitrhnuv k Mikulovu s vojskem moravským a s potřebnými děly, zmocnil se města po 18tidenním obléhání přes tuhý odpor posádky. Tato však ustoupila do hradu počtem ještě 600 mužů a odporovala znovu velmi statečně. Než Moravané stříleli na hrad z 13 kusů beřících velmi prudce a několikráte hnali útokem, tak že posádka neměla takměř ani oddechu. Při jednom útoku pobila posádka až 200 mužů a celkem ztratili Moravané 600 mužů; ale neustálým odporem vyčerpali císařští své zásoby střeliva a tak byli nuceni vyjednávati o vydání hradu. I zavázali se, že hrad vydají za tři dni, když by jim do té doby pomoc nepřišla. Za to měli svobodně odtáhnouti se svými zavazadly, co by unesli, a se všemi zbraněmi.

Pomoc očekávaná se nedostavila a tak dne 1. února posádka císařská opustila hrad, kde se vítězům dostalo přehojné kořisti: 36 děl, několik tisíců věder vína, značná zásoba obilí a veliké množství skvostů a šperků, jakož i všelikých drahocenných svršků, které sem byli kardinál z Dietrichšteina, majitel hradu, okolní šlechta a konečně i Dampierre z české a moravské kořisti uschovali. Rozumí se ovšem, že všecky tyto věci byly vítězům velice vítány. Radost z dobytí Mikulova byla všeobecná a veliká, jelikož to bylo poslední místo na Moravě od vojska císařského obsazené. I podobalo se mnohým, že pádem Mikulova zpečetěn je také pád panství císařova na Moravě. Radost tato však dlouho netrvala.

Kardinál z Dietrichšteina zasadil se u císaře, když uslyšel, že vojsko moravské Mikulov oblehlo, aby město bylo vojskem císařským osvobozeno. Císař přání tomuto vyhověl; ale Dampierre nemohl se pro třenici ledu přepraviti

na levý břeh Dunaje. Jakmile to stav vody dovolil, Dampierre přepravil se s částí vojska svého přes Dunaj u Korneuburku, spojil se s kozáky a vypravil je s částí vyjska svého na Mikulov. Moravané nejsouce připraveni na tuto návštěvu, měli na Mikulově jen malou posádku a posud ještě velikou část kořisti. A tak kozáci zmocnili se města a hradu v prvním návalu, při čemž ukořistili opět všecka děla císařská a mnoho obilí.

Bitky u Langenloisu, Maisavy a Sinzendorfu.
Rok 1620 únor — duben.

V Rakousích samých počala válka opravdová výbojným vystoupením hraběte Buquoye. Tento soustřediv vojsko své přešel dne 10. února přes Dunaj se sborem asi 8000 mužů silným v tom úmyslu, aby z nenadání přepadl vojsko spolkové v Langenloisu. Vrchní velitel vojska spolkového nebyl přítomen a pan Kolona z Felsu, jenž místo jeho zastával, byl churav. Buquoy, známý nám již mistr v strojení léček, vypravil ještě dne 10. února část vojska svého pod plukovníkem Fuchsem, aby opanovalo Langenlois a Hadersdorf, kdežto sám chystal hlavní ránu. Než Čechové byli v čas zpraveni o úmyslu nepřítele a tak zahnavše harcovníky, sami udeřili na sbor Fuchsův. Harcovalo se půl dne až vojsko spolkové pod majorem Krausem, mnohem slabší nežli nepřítel, odvážilo se příliš daleko do jakéhosi údolí, kde na ně nepřítel s několika stran udeřil a je rozrazil. 250 mužů vojska spolkového bylo zajato a 800 mužů zaplatilo neopatrnost svou životem. Císařských padlo 400, ale zvítězili úplně, ukořistili 8 praporců, 2 děla a jinou kořisť a zahnali vojsko spolkové. Útěk byl všeobecný a tak kvapný, že Kolona z Felsu stěží vyvázl z Langenloisu, prchnuv do Rohů. Praví se, že důstojníci byli ještě zpití po veselce jakési z předešlého dne. Porážka sboru spolkového, jenž ležel v Langenloisu a okolí, byla tedy úplná. Buquoy osadiv Langenlois a Hadersdorf, dal v té krajině upraviti rozsáhlé zákopy a hradby.

Dne 22. února kozáci přepadli jízdu hraběte z Hohenlohe u Eggenburku, pobili tam 60 osob a ostatní rozprášili. Císařská posádka v Lávě přepadla dne 20. února oblehající je vojsko moravského plukovníka ze Salernu a porubala mu na 200 žoldnéřů, tak že od obléhání musel upustiti. 500 kozáků přepadli dne 2. března časem nočním ves Kühnring. Větší díl pěchoty tam položené shromáždil se na hřbitově a odolal jejich útoku, avšak jízda ve vsi ležící ztratila 300 mužů. Kozáci ukořistili prapory a jiné věci. A takovéto malé šrůtky byly nyní na denním pořádku, v čemž zvláště vynikali kozáci, jichž se přes 3000 z Moravy až k Dunaji prodralo. Jezdci tito nemohli se sice měřiti s vojskem českým lépe vycvičeným, ale konali výtečné služby co jízda lehká na všechny strany harcující a vyzvídající, malá oddělení vojska nepřátelského přepadající a plenící.

Nehody připomenuté zaviněny byly hlavně nedbalou službou předních stráží. Proto kníže z Anhaltu, jenž se byl zatím k vojsku navrátil, zostřil službu na předních strážích rozkázav, aby 9 setnin pěších a 8 setnin jezdeckých stálo denně v hotovosti.

Šťastný výsledek bitky u Langenloisu pro vojsko císařské měl za následek změnu válečného plánu. Buquoy totiž podle plánu dříve ve Vídni ujednaného měl postoupiti do Horních Rakous, tam k sobě přibrati vojsko v Pasově ležící a pak Čechy napadnouti. Pověst o tom dostala se skutečně až do Prahy s tím dodatkem, že Buquoy hodlá táhnouti na Prahu i způsobila nemalé zděšení. Král meškal tou dobou v Slezsku a místodržitelé konali hned přípravy, aby svolána byla hotovosť dvacátého muže a aby vyzbrojeno tak bylo nové vojsko na obranu země. Patenty o hotovosti zemské byly sice vyhlášeny a hotovosť na den 9. března svolána, avšak ještě za několik neděl potom nedostavil se nikdo do měst k tomu ustanovených. Stavové nechtěli lidu svého vypraviti, dokud se o tom nestane rozhodnutí na příštím sněmě generálním. Také nikdo se nestaral o lepší opevnění Plzně, které sněm zemský nařídil. Místo 1000 dělníků, kteří denně měli pracovati na opevňování, zaměstnáno jich bylo v měsíci březnu jen 14 a stížnosti Mansfeldovy, že nemá dostatek prachu a že se mu z Prahy neposýlají žádné peníze, neměly žádného výsledku. Poplach v Praze brzy však se utišil a ovšem také činnosť ochabla, jakmile se nabylo jistoty, že Buquoy z Rakous se nehýbá.

Ve Vídni totiž změněn válečný plán v ten způsob, aby Dampierre spojil se s Buquoyem a aby pak celá armáda císařská, jenž obnášela 15—16.000 mužů, udeřila přímo na vojsko česko-moravské, jehož se jen asi 9000 mužů počítalo. Šťastná bitka u Langenloisu vzbudila ve Vídni tolik naděje a odvahy, že se o potření a úplném zničení vojska spolkového pranic nepochybovalo. Potom ovšem mělo se táhnouti do Čech a na Prahu.

Avšak na jedné straně Dampierre, jenž měl se zbytkem vojska svého překročiti Dunaj již dne 14. února, učinil tak pro nedostatek prostředků a pro nevázanost kozáků teprvé okolo 26. února. Na druhé straně váhavý a příliš opatrný Buquoy také neuměl vykořistit vítězství svého u Langenloisu. A tak i po spojení s vojskem Dampierrovým otálel až do 7. března, kdy se konečně vypravil proti Maisavě, kdežto zatím k vojsku česko-moravskému dostavili se vrchní velitelé, sesílili armádu sborem z Moravy, 2000 Uhrů a některými zástupy z Horních Rakous, které k sobě povolali.

Buquoy postoupil s větším dílem pěchoty a jízdy své a s třemi děly dne 7. března proti městu a hradu Maisavé, kde ležela posádka česká. Tudy chtěl se prodrati k severu. Doraziv k Meisselsdorfu a k zámku Dürnbachu nedaleko Maisavy, vyzvati dal posádku českou, aby se vzdala. Ale kníže z Anhaltu připraven jsa na útok císařských postoupil z Eggenburku k Zogelsdorfu a donutil smělým svým vystoupením a příznivým postavením Buquoye, že bez útoku na Maisavu a bez odporu ustoupil k Dolnímu Ravelsbachu. Jméno Anhaltovo a první jeho vydatný manevr měly velmi dobrý účinek na vojsko. Od této chvíle až do 11. března zbíhaly se časté šrůtky, v nichž Čechové obyčejně útočně si vedli a nepříteli všeliké škody působili.

Dne 8. března hodlal generál císařský napadnouti zámek Dürnbach. Kníže z Anhaltu vytrhnuv od Zogelsdorfu táhl skrze hrad Slivnici (Schleinitz) a přiblížil se až k Maisavě. Nedaleko hradu Slivnice vrazil předvoj český, čítající asi 600 jezdců, na oddělení kozácké, které tvořilo přední voj armády císařské. Kozáci podnikli útok na jízdu českou, ale museli ustoupiti a ztratili svého plukovníka. Jízda česká pronásledujíc nepřítele prchajícího dostala se do křižové palby císařských mušketýrů, čímž uvedena ve zmatek a donucena k ústupu. Při té příležitosti zahynul rytmistr Čechů Šmolický. Zatím kozáci sešikovali se znovu k boji a přibravše si posilu rozjeli se k novému útoku na předvoj český. Byli však uvítáni střelbou z dvou děl u hradu Slivnice postavených tak vydatně, že utrpěvše značné ztráty ve zmatku ustoupili. Kníže z Anhaltu chtěje vyzkoumati postavení armády nepřátelské, pokročil s několika pěšími a jízdnými setninami ku předu a obořil se na svého protivníka jižně pod hradem Slivnicí. I nastala velmi živá bitka, která trvala nerozhodnuta až jí soumrak přítrž učinil. Kníže z Anhaltu, jehož úmysl nebyl s částí armády své svésti rozhodnou bitvu s přemocí nepřátelskou, za večera ustoupil k Eggenburku osadiv hrad Slivnici čtyřmi setninami.

Buquoy, jenž se za každou cenu chtěl dostati k severu, napadl dne 9. března hřbitov při hradě Slivnickém. Posádka toho místa vidouc, že by neodolala, ustoupila, ale zapálila také ves, aby vojsku císařskému nemohla sloužiti za ochranu. O hrad sám však Buquoy marně se pokusil, posádka útok císařských vydatně odrazila. Hlavní síla armády spolkové sešikována byla severně ode vsi Slivnice v příhodném postavení. Buquoy tedy podnikl útok na toto postavení. Bitka zahájena s obou stran ostrou dělostřelbou, načež rozzuřil se boj z mušket, když obě armády se srazily. Císařští dotírali nejúsilovněji na pravé křídlo české, ale to vytrvalo jako skála, kdežto také v středu a na levém křídle byli císařští odraženi. Bitka rozhodnuta tedy ve prospěch Čechů, jelikož císařští ustoupili, aniž by dosáhli účelu svého prodrati se k severu za Maisavu.

Nezdar takovýto donutil Buquoye, že změniv plán svůj nastoupil dne 10. března tažení přes Ruprechtovy Polany (Ruprechtspölla) k Rohům. Anhalt ovšem sledoval každý pohyb nepřátelský, na vojsko císařské neustále dotíraje. Z toho došlo k značnější srážce u vsi Kühringu, kde se zase obě armády k boji sešikovaly. Anhaltovi podařilo se zaujmouti výhodné postavení na jedné výšině lesíkem porostlé, odkudž držel na uzdě levé křídlo protivníkovo. Rozpředl se tedy hlavní boj o tuto výšinu. Buquoy dal na ni hnáti útokem, zejména také Valonům; ale Čechové uvítali útočníky hrubou a drobnou střelbou tak vydatně, že nepřítel ustoupil s krvavými hlavami. A tak harcováno opět bez rozhodného úspěchu až do večera. Jen tolik bylo jisto, že dnešního dne obě armády utrpěly značnější ztráty nežli za dnů předešlých.

Příštího dne rozhodnuto o výpravě Buquoyově i v tuto stranu. Nadarmo podnikl několikráte útok na vojsko české; nadarmo snažil se prolomiti postavení vojska českého: byl na všech stranách odražen tak důrazně, že Čechové toho dne vším právem vítězství si připisovali, jelikož Buquoy byl odražen a cesta jeho k Rohům překažena.

Posavadními půtkami utrpěly obě armády nemalé ztráty. Ve vojště spolkovém padlo asi 1200 mužů a ztráta císařských udává se na 2000 mužů. Sám Dampierre byl v jedné bitce v nebezpečenství. Kůň pod ním padl a nepřítel již kvapil k tomu místu. A jen té okolnosti, že jeden kozák postoupil mu vlastního koně,

měl co děkovati, že ujel zajetí. Po bitce dne 11. března považoval plán císařský za zmařený. Proto spěchal do Vídně k císaři, kdež si stěžoval na Buquoye, že svou váhavostí a nerozhodností propásl mnohou příležitost, kdy na nepřítele mohl udeřiti; a že svou neprozřetelností bitvu ztratil. A to je nejlepším důkazem, že Čechové skutečně nad císařskými zvítězili.

To uznával ovšem i Buquoy ne slovy, nýbrž i skutkem. V noci na 12. března jal se totiž ustupovati směrem k Langenloisu a Kremži. Čechové dosti záhy zpozorovali neobyčejný tento ruch ve vojště císařském. Ale po tolikerých útocích vojska císařského nikdo na to nepomyslil, že by to znamenalo couvání. Proto armáda česká stála k boji sešikována až do poledne. Teprvé když se nabylo přesvědčení, že nepřítel skutečně ustupuje, nastalo důrazné stíhání, při čemž způsobeny císařským ztráty velmi citelné. Sám podplukovník Haugvic dostal se s oddílem české jízdy až do Langenloisu a pobil 60 císařských.

Tím však skončily se strategické výhody vítězné armády. Známo je i laikovi ve válečnictví, že není dosti na tom nepřítele zadržeti a odraziti nebo i poraziti, nýbrž že vítězství musí se vykořistiti. Aby vítězství mělo úspěch potřebný a vydatný, nesmí se nepříteli popřáti oddechu, musí se pronásledovati, než se zase zotaví a mysli nabyde, nežli se doplní čerstvými silami a novými zásobami. Proto Anhalt měl císařské stíhati dále a měl je zatlačiti, pokud možno, na pravý břeh Dunaje, nebo alespoň taková místa na levém břehu jim vyrvati, která by jim sloužiti mohla za středisště a za oporu k dalším operacím. Anhalt však toho neučinil a tak ze všech vítězných bitek neměl skoro žádné výhody strategické.

V ohledu strategickém kníže z Anhaltu učinil nyní jediný důležitý krok, aby se totiž zmocnil města Recu za zády vojska česko-moravského od císařských obsazeného, čímž mohlo býti stěžováno spojení s Moravou. Kníže z Anhaltu vypravil proti tomu městu 1500 pěších a 200 jezdců s několika hrubými děly. Dne 18. a 19. března střílelí oblehatelé velmi prudce na město, načež posádka císařská 500 mužů silná dne 20. jala se vyjednávati o vydání města se vším všudy, když by jí bylo dovoleno se zbraněmi a ranci odtáhnouti. Výminky tyto povoleny a posádka pak doprovozena až do Kremže. Anhalt tedy zabezpečil si spojení s Moravou, při čemž ukořistěno v Recu 1400 sudů vína a hojná zásoba potravin.

Kníže z Anhaltu měl ovšem na snadě výmluvu, proč nepostoupil výbojně proti Buquoyovi a výmluva záležela v tom, že vojsko císařské má vždy ještě patrnou převahu a že je k všelikým podnikům spolehlivější, poněvadž lépe se mu žold vyplácí. I usnešeno v hlavním stanu českém, vypraviti do Prahy hraběte z Hohenlohe, aby se tam u krále a u generálního sněmu, právě svolaného, zasadil o sesílení vojska v Rakousích a o řádnější vyplácení žoldu. Hohenlohe odjel 28. března a nejspíše na přímluvu jeho stalo se v Praze rozhodnutí, aby hrabě z Mansfeldu s vojskem svým a s hotovostí zemskou táhl do Dolních Rakous a tam sesílil armádu spolkovou. Avšak ještě dříve nežli se vojsku českému dostalo nějaké posily, odtáhl dne 26. března pomocný sbor hornorakouský 1500 mužů do své země, aby tam zamezil cestu vojsku císařskému, z Němec přicházejícímu. Ostatně Hohenlohe v Praze nadarmo naléhal co nejdůrazněji na nejvyšší úředníky zemské, aby potřebný žold opatřili. Setkával se v ohledu tom s takovou netečností a vlažností, že byl proto velice popuzen. I ucházel se u krále samého a stěžoval si na nejvyšší úředníky a na stavy; ale také král odbýval jej jen pěknými slovy. Skála ulevuje nevoli své nad takovouto vlažností, řka, že „naposledy všecky nás zavedla."

Kníže z Anhaltu však dokázal ještě jiným způsobem, že neumí dostáti úkolu vrchního velitele. Sotva totiž v Praze rozhodnuto, aby Mansfeld táhl do Rakous, kde skutečně proti zmalátnělému vojsku císařskému mnoho mohl prospěti, stalo se v hlavním stanu českém usnešení nové, aby v jižních Čechách dobyl měst od vojska císařského obsazených, aby cestu z Pasova do Čech zásekami učinil neschůdnou a pak aby se obrátil do Horních Rakous. Na to Anhalt sám odebral se dne 5. dubna také do Čech, tak že vojsko opět zůstalo bez vrchního velitele, místo něhož ustanoven hrabě z Thurnu, který se právě vrátil z Brna po krátké nemoci. Pak ovšem není divu, když velitelé místo v táboře nalézali se tak řka neustále na cestách, že se uvolňovala kázeň ve vojště. Okolností touto dá se také vysvětliti, že podřízení velitelé dělali, co chtěli a že se pouštěli do boje s nepřítelem na vlastní záhubu, jako se stalo zejména známému Kolonovi z Felsu.

Po delším čase odhodlal se Buquoy opět k útoku na vojsko spolkové. Vyraziv totiž v noci na 13. dubna v průvodu Dampierra s 3000 jezdci a 1000 mušketýry ze svého ležení, dostal se před svítáním k Sinzendorfu. Sám položil se s hlavní silou vojska svého do zálohy

v nedalekém lese, kdežto kozáci obořice se na Sinzendorf, městys zapálili a drancovati počali. Český maršálek pan Linhart Kolona z Felsu přikvapiv s čtyřmi setninami jízdy obořil se statečně na kozáky, kteří na oko odporujíce ustupovali, kam jim bylo veleno. Kolona z Felsu přes výstrahu generálvachtmistra Jana mladšího z Bubna, aby s takovouto hrstkou do širého pole se nepouštěl a osidla Buquoyova na paměti měl, jal se prudce stíhati kozáky, aniž by byl dal obvyklé znamení výstřelem z děla k svolání ostatního vojska. Jan z Bubna sám o sobě svolal na poplach 1500 mužů jízdy a pěchoty, kteří na spěch vypraveni za Kolonou. Ten však zatím již upadl do zálohy, kdež spuštěna naň střelba s obou boků. Pomyslil na ústup, ale v předu i v zadu sevřela jej jízda Buquoyova. Nastal zápas na život a na smrť; Čechové bojovali jako lvové, ale přesilou byli konečně udušeni, tak že málo kdo vyvázl životem Thurn sám podal zprávu, že v té seči zahynulo 400 jezdců; jiné zprávy páčí ztrátu Čechů na 600 mužů padlých a 300 mužů zajatých Zejména padl také sám Kolona z Felsu, raněn jsa několika smrtelnými ranami. Tělo jeho bylo pak do Prahy doveseno. Padl také udatný podplukovník Haugvic a ještě jeden podplukovník jména neznámého. Zahynulo asi 100 osob šlechtických a důstojníků, z čehož pak byl po Čechách nemalý pláč a nářek, ještě mnohým rodinám bylo padlé členy oplakávati. Nejkrutěji stihla porážka jízdecký pluk zemřelého Oldřicha Vchynského, z něhož potřeno bylo skoro všecko mužstvo, jenž bylo na tomto bojišti. Jediná setnina toho pluku pod ritmistrem z Bínu, kteráž byla v jiném místě na strážích, ušla záhubě. Zmíněný sbor český, jenž spěchal na pomoc, přibyl v tu dobu, když kozáci stíhali zbytek vojska rozprášeného; tyto lupiče zadrželi, ale sami také, zvěděvše o osudu Kolonově a o síle vojska Buquoyova, ustoupili. Kozáci ovšem byli hbitějšími v stíhání a olupování nepřítele, nežli kterýkoli jiný druh vojska. Ještě když boj zuřil, dobíjeli raněné a vrhajíce se na padlé svláčeli je do naha, aby takto hojnou kořist ulovili.

Rozhodně však odporuje pravdě, že by byli císařští jen 30 mužů ztratili. Nežli padlo 600 Čechů na smrť zápasících, ti zajisté hodně svých protivníků s sebou na věčnost strhli. Jisto je, že pod samým Buquoyem prostřelen kůň, že zabit ritmistr jeho Flaming a poraněni ritmistři hrabě z Handeggu, Binken a Soré. Je tedy pravdě velice podobno, že počet padlých byl asi o mnoho větší. Pravda je ovšem, že Buquoy vydatně se pomstil za svou porážku u Maisavy, ale prospěchu strategického žádného tím nedosáhl.

Císařští nabyvše opět odvahy vítězstvím svým u Sinzendorfu, napadli počtem 400 mužů zámek Rastenburg; ale posádka útok odrazila, pobivši 30 útočníků. Druhého dne však dostavil se Buquoy sám se 4000 mužů k zámku a kázal jej ztéci. Posádka této přesile neodolala; zámek padl a část posádky, jenž nezahynula v boji, odvedena do zajetí. Menší některé potyčky, které příštích dnů byly svedeny, neměly žádné důležitosti.

Kterak kozáci a jiní žoldnéři řádili.
Rok 1620 únor — duben.

Zatím objevilo se hrozným způsobem, jak zchátralá čeládka vede se do boje tu jménem víry katolické a na uhájení císařské mocnosti, tam zase jménem svobody víry a k obhájení práv stavovských a svobody k volení krále. Jisto je, že kozáci osvědčovali se pravými vyvrheli lidstva; avšak i ostatní žoldnéři v loupežení a pustošení byli pravými mistry. A proto mohl dějepisec Skála napsati, že „lid obojí strany v žádné dobré kázni a řádu nestojící, kde jen mohl, ubohým obyvatelům náboženství obojího přehrozné škody, příkoří a násilí svobodně beze všeho ostychu činiti nepřestával a to tak dobře katoličtí vojáci svým katolíkům jako evangeličtí evangelíkům.“

Kozáci konali, jak jsme již poznameli, výtečné služby jako lehká jízda na pícování a na předních strážích. Ale při tom všem hleděli si přece jen nejvíce loupežení. Tak přepadli městys Orth při Dunaji, vyplenili jej, vnikli pak do hradu a tam všecko vyloupili. Majitel hradu, lutherán, jenž dnou sklíčen ležel na lůžku, byl zavražděn a zuřivci kromě toho skolili každého, kdo jim přišel do cesty. Z počátku loupeživosť svou zakrývali náboženskou horlivostí, stavíce se, jako by zuřili jen proti lutheránům, konečně však nedělali žádného rozdílu mezi katolíky a protestanty. Obyvatelé císařských komorních statků v Dolních Rakousích podali císaři srdcelomnou stížnosť na kozáky, že denně táhnou v tlupách 200 až 300 mužů na všecky strany a nepřestávají na loupení, nýbrž zabíjí muže, ženy a děti v polích bez milosrdenství nebo znectívají žen a dívek hovadským způsobem. „Raději bychom chtěli tisíckráte zemříti,“ píšou poddaní, „nežli abychom snášeli hanbu tuto pá-

chanou na našem mase a krvi . . . Na kolenách a sepjatýma rukama prosíme císaře, aby se smiloval nad tím množstvím krve nevinně prolité.“ Na tuto a jiné žádosti a stížnosti napomenul císař důrazně Buquoye, aby vojsku císařskému zamezil všeliké hovadské výtržnosti, jmenovitě aby „dítek nebylo až k smrti zneužíváno a aby pak nebyly po ulici pohazovány.“ Vojáci tedy své chlípné chtíče ukájeli na dítkách nedospělých.

Císař Ferdinand ostatně měl příležitost velmi z blízka slyšeti a viděti, jaká zběř přitáhla mu z Polska na pomoc. V předměstích vídeňských ubytováni byli také kozáci, kteří jen pitím, loupeží a všelikým násilím čas mrhali. Vražda na veřejné ulici byla událostí velmi častou. Kozáci neostýchali se veřejně lup svůj prodávati a v zpupnosti své podávali svým koňům víno na stříbrných mísách.

Kozáci stali se v loupežení a pustošení

Sedláci obléhají hrad Chlumecký. (87.)

takovými mistry a ukrutníky, že u ostatního vojska císařského, také ne příliš ctnostného, vzbuzovali jednak závist, jednak i skutečné opovržení. Jmenovitě popuzeno bylo proti nim vojsko císařské z toho sobeckého důvodu, že napřed táhnouce ostatnímu vojsku nejen lup nýbrž i potraviny kazili a odnímali. Stalo se tedy, že sami císařští Valoni obořili se na loupežící kozáky u Bossenburku, něco jich na místě porubali, osmnácte pak zajatých do Kremže vojenskému soudu k potrestání dodali. Ostatně Valoni a jiní jezdci císařští neměli kozákům příliš co vyčítati.

Lutheráni rakouští zaslali císaři stížnost, v níž obviňovali Valony a kozáky ze zúmyslného zapalování četných vsí a měst, z olupování chu-

dého i bohatého, z prznění pacholat a děvčat a z nelidských ukrutností, aby peníze vynutili. Ukázali také k tomu, kterak kozáci a Valoni Štokravu, ačkoliv byla statkem komorním a měla obyvatelstvo katolické, do čista zloupili, obyvatelstvo obrali a městečko zapálili, kteréž dva dni hořelo, poněvadž nebylo po ruce žádného lidu k hašení. O ukrutném sužování obyvatelstva zvěstovali protestanti: „Muži a ženy svazují se provazy a škubá se jimi, mačkají je mezi stromy, trhá se jim kleštěmi maso z těla, provrtávají jim kosti holenní a kolena a věší je za ruce a za nohy. Tisíce osob podlehlo rozličným mukám, jelikož se nikdo nešetří, kdo je lutheránem.“

Mohlo by se mysleti, že stížnost protestantů byla přehnaná, kdyby odjinud nebylo potvrzeno, že kozáci a Valoni skutečně páchali takovéto nezbednosti a kdyby sami katolíci a věrní poddaní císařovi podobné stížnosti nebyli přednášeli. Opat Medlický stěžoval si císaři koncem března, že denně vdírají se císařští vojáci Poláci, Valoni, Italové a Němci do hradů, měst a vsí, že nedbajíce ani písemné salvy guardie ani strážníků od generálů císařských na ochranu propůjčených, všecko plení, lid „neslýchaným spůsobem odírají, mučí a zabíjí“ a když se dost naloupili, konečně všecko zapalují.

Nechceme však omlouvati ani vojska spolkového. Také v něm zmohla se strašná nekázeň a loupeživost, tak že sám Thurn psal Anhal.ovi do Prahy, že vojsko české tropí děsné zlořády v Dolních Rakousích a že jest se obávati, aby Dolnorakušané neobrátili vojska svého proti Čechům. Na doklad toho, jaký duch panoval ve vojště českém, uvésti chceme jeden hrozný případ. Hned příštího dne po odjezdu knížete z Anhaltu do Prahy, 6. dubna, vydalo se 300 jezdců z pluku Vchynského a 200 mušketýrů z rozličných praporů na loupež do Immendorfu u Recu, kterážto ves se zámkem náležela Kryštofu Rauberovi, jenž jsa lutheránem byl věrným spojencem povstalců českých. Ozbrojená čeládka oloupila vesničany, načež zamítnouc víno a obilí, které jí Rauber nabízel, vedrala se mocí do zámku, klenoty, šatstvo, všeliké svršky, 300 korců ovsa, 200 korců pšenice odnesla, 1500 kusů dobytka hovězího, 2000 ovcí a deset koní odehnala, peřiny rozsekala, peří z nich vysypala, do obilí, které pobrati nemohla, mokrého popele namíchala, sudy vinné prostřelovala a víno na zemi vytéci nechala a ženským i jednomu 12tiletému děvčátku násilí učinila. Ostatní pak lid do naha svláčeli, tak že správce zámecký houní přikrytý sotva z rukou jim vyvázl a tak oděný do Znojma přiběhl. Avšak ani na tom neměli ještě dosti, nýbrž spustošili zámek podle své možnosti, potloukli dvéře, kamna a okna, počínajíce si při tom jako divoká zvířata. Podobně stalo se statkáři Schmidovi na dvou jeho panstvích. Pan Rauber vážil cestu až do Prahy, aby u krále a u stavů vymohl si náhradu, ale kromě chlácholivých a potěšných slov neobdržel ničeho.

Operace Marradasovy v Čechách.

Rok 1620 leden — duben.

Tou dobou, kdy v Rakousích válka se rozzuřila, započal i Marradas, vrchní velitel císařského vojska v Čechách, své válečné operace. Pravili jsme, že část vojska císařského v Pasově ležícího prodrala se do Čech. Od konce ledna postupovali do Čech nové oddíly tohoto vojska. Za zimní nepohody byl to úkol velmi nesnadný přepraviti několik ticíc mužů se vším všudy přes Šumavu; Marradas však staral se co nejúsilovněji, aby pochod ten byl usnadněn. Sedláci byly za peníze a násilím sháněni, aby odklízeli záseky v lesích. Tak dostalo se 22 praporů italského lidu do Krumlova a odtud dále do Budějovic.

Jakmile Marradas měl dostatek vojska po ruce, s kterým se mohl odvážiti válečných podniků, rozeslal po kraji Bechyňském a Prachenském, zvláště do měst hrazených jako do Soběslavě, do Týna na Vltavou a j. v. otevřené listy s vyzváním, aby se císaři poddali a k němu vyslali své důvěrníky, s nimiž by se umluvil o dalších věcech. Soběslavští však neměškali oznámiti věc tu velitelům vojska českého, načež poslána jim na pomoc posádka 200 mužů pod Semlerem.

Čím Marradas hrozil, počalo se brzy prováděti, jelikož se nikdo nepoddával. Silné houfy lidu Marradasova podnikaly výpravy k Vodňanům a Prachaticům a působily v kraji Bechyňském a Prachenském obyvatelům veliké škody mečem, ohněm a loupežemi, tak že co čeládka Buquoyova posud zanechala v celosti, to sběř tato všecko všudy poplenila.

Dne 22. února vytrhl Marradas s 3000 muži z Budějovic a doraziv k Týnu nad Vltavou, vyzval obyvatele a vojáky v městě a na zámku, aby se císaři dobrovolně poddali. V Týně byla posádka jen 150 mužů pluku Frankova, kteří nemajíce naděje, že by odolati mohli nepřátelské přesile, učinili s Marradasem smlouvu

a propuštěni jsou s věcmi svými k Táboru. Za několik dní podnikl Marradas novou výpravu proti Třeboni, kteráž byla po Plzni nejlépe opevněna a střežena. Na řádné obléhání a dobytí toho města nebylo ani pomyšlení. Mělo býti tedy dobyto nenadálým přepadením. Marradas vytáhl z Budějovic v noci s masopustního úterku na popeleční středu (se dne 3. na 4. března) v čele 700 mužů pěchoty a 200 jezdců za zimy třeskuté. I nadál se, že obyvatelsvo a posádka po masopustním veselí budou odpočívati a že tedy snáze dosáhne účelu svého. Na cestě však zachvátil třeskutý mráz skoro polovici vojínů jeho — Italů a Valonů — tak že ve dvě hodiny po půl noci mohl podniknouti útok se sborem velmi nedostatečným. V prvním návalu zmocnil se sice předměstí, kde byla posádka skoro šmahem porubána; ale žoldnéři v městě jsouce ještě v čas vyburcováni, odrazili útok císařských, tak že Marradasovi nezbývalo nic jiného nežli po zapálení předměstí ustoupiti rychle do Budějovic s koňmi sebranými a jinou kořistí. Ztráta jeho při té výpravě byla velmi citelná. Do Prahy podána byla zpráva, že ztratil 500 mužů.

Nezdarem tímto Marradas pozbyl na čas odvahy k novým výbojným podnikům, k čemuž ostatně přispěly také ještě některé jiné okolnosti. Marradas nucen byl rozložiti vojsko své posádkou v místech od něho obsazených a tak měl sotva více nežli 1000 mužů k volnému použití. Dále v samých Budějovicích trpěli císařští velikým nedostatkem, ano po dva dni se jim i potravy nedostávalo a italští nováčkové, podnebí severnímu nezvyklí, za tehdejší kruté zimy zhusta umírali, tak že Marradasovi zbyla sotva třetina lidu zdravého. Jmenovitě výpravy samé působily na lid italský jako zhoubný mor. Tak na př. po výpravě proti Třeboni musely se celým stům vojáků ruce a nohy operovati. Následkem toho vypukly v Budějovicích nemoce všelikého druhu. Proto byl Marradas nucen nějaký čas pokojně se chovati.

Asi v polovici měsíce března vypravil se plukovník Frank z Tábora se 100 jezdci a 100 pěšáky proti Týnu nad Vltavou. Města se sice zmocnil, ale o dobytí hradu marně se pokusil. I vrátil se do Tábora bez pořízení.

Mansfeld zatím shromažďoval v Plzni žoldnéřstvo v cizině najaté a když měl pohromadě značnější sbor a když se sesílil také částí hotovosti zemské, vydal se počátkem dubna s 5000 mužů a 3 hrubými děly do jižních Čech, aby města tamější, jak mu bylo uloženo, vyrval z rukou císařských. I zamířil nejprvé k Týnu nad Vltavou. Dne 11. dubna dobyl města bez velikého namáhání, ale na hradě bránila se posádka císařská velmi udatně. Od přístího dne pustil tedy na hrad střelbu z děl, aby posádku obměkčil; již však příštího dne obdržel zprávu, že Marradas táhne posádce na pomoc se silným sborem. Proto ustoupil k Bechyni a odtud do Tábora.

Známo je nám, že v Pasově zbylo asi 3000 italských žoldnéřů, kteří čekali na rozkaz, kam by se měli obrátiti. Konečně jim nařízeno, aby se vydali do Čech a Marradasa sesílili. Jakmile Marradas obdržel tuto posilu, vypravil se dne 6. dubna k Jindřichovu Hradci. Na cestě vydrancoval městečko Stráž, při čemž mnoho nevinného obyvatelstva porubáno. Tu Marradas obdržel zprávu, že Mansfeld táhne na Týn. I zanechav pochodu k Hradci spěchal do Týna, kam právě dorazil v čas, aby město osvobodil. Nabyv přesvědčení, že posádce nehrozí více žádné nebezpečenství, vrátil se opět do Budějovic.

Odtud skoro po celý měsíc zbraně v Čechách odpočívaly, jelikož jedna i druhá strana zbrojením a sháněním špíže a peněz chystala se k ráně rozhodné.

Křest prince Ruperta.
Rok 1620 březen.

S přípravami k válce zabýval se také *generální sněm*, který byl svolán hlavně k vůli tomu, aby se dokonal a schválil spolek s Uhrami v Prešpurku ujednaný. K účelu tomu svoláni na sněm nejen stavové království Českého a zástupci ostatních zemí koruny České, nýbrž pozváni k tomu také Horno- a Dolnorakušané. Očekávala se ovšem i deputace uherská, která se s generálním sněmem měla dohodnouti o všech podmínkách toho spolku.

Již 27. prosince 1619 narodil se manželům královským syn, kterážto událost oslavena byla trojím výstřelem z patnácti kusů a z musketů od tělesné stráže královské. Zvoněno také při všech kostelích a Te Deum laudamus prospěvováno. Král Bedřich požádal Bethlena Gabora za kmotra a jelikož tento přijal kmetrovství, odkládáno s křestem prince, až by Bethlen buď sám nebo zástupce jeho mohl se dostaviti. Bethlen tedy vypravuje do Prahy poselství k dokonání konfederace, postavil v čelo jeho hraběte Emericha Thurzo uloživ mu zároveň, aby jej zastupoval při křtu královského prince. Thurzo se svou družinou o 100 osobách dorazil 30. března do Prahy, kde jej uvítal nejvyšší hof-

mistr království Českého s presidentem nad apelacími Václavem z Budova a s jiným komonstvem.

Hned po příjezdu poselstva uherského odbýval se křest dne 31. března s okázalostí opravdu královskou, jak Bedřich a choť jeho v tom měli veliké zalíbení. Král odebral se z hradu do kostela sv. Víta v slavném průvodě. Nejprvé šel hejtman nad drabanty s pozlacenou halapartnou v čele desíti drabantů s halapartnami, oděných v uniformy z drahého sukna modrého, stříbrnými šňůrkami lemované. Za drabanty následoval veliký houf panstva českého, po nich nemálo Uhrů pánů a rytířů v národním svém kroji, pak kráčeli dva královští maršálkové, nesouce v rukou hole stříbrné a posiasené. Za maršálky šla deputace z Dolních a Horních Rakous, dále poslanci na generálním sněmě z Lužic, ze Slezska a z Moravy. Nyní valný houf panstva a rytířstva českého provázel dva posly uherské, za nimiž kráčeli již kmotrové ze stavů českých a sice mimo nejvyšší úředníky a soudce zemské po šesti osobách z každého stavu, jak je byl sněm zvolil. A za těmi šel král s Emerichem Thurzo, jenž byl pán velice spanilý. Obadva byli oděvem nádherným ozdobeni. Za králem brali se někteří vejvyšší úředníci a soudcové zemští, hrabě z Hohenlohe a drahný počet panstva a rytířstva, po nich patero knížat říšských; za těmi teprvé šel falckrabě Ludvík Filip, bratr králův s Janem Jiřím markrabětem Braniborským z Krnova a komonstvo jejich. 24 trubačů královských i mnoho vznešených diváků stálo před kostelem. Trubači ustavičně troubili a bubeník mouřenín bubnoval, dokud všickni do kostela nevešli.

Křtěnec nesen byl do kostela od Mandaleny Slavatové, choti nejvyššího purkrabí; osm šlechtických panen drželo půl druhého sáhu dlouhé cípy drahocenné pokrývky, do které byl zaobalen; paní purkrabovou provázeli falckrabě Ludvík a Vilém kníže Sasko-Výmarský; za nimi pak následovalo mnoho vznešených paní českých s dámskou družinou královninou. Při křtu držel dítě na ruce připomenutý hrabě Thurzo a podle něho postavily se ostatní osoby za kmotry ustanovené. Synáček pokřtěn na jméno Ruperta, na památku toho, že předek rodu jménem Rupert první z toho rodu dosáhl hodnosti kurfiřtské.

Po křtu kmotrové skládali křtěnci dary své. Bethlen Gabor daroval mu drahocenný, drahokamy vykládaný meč, králi pak krásného koně tureckého s jasnou bílou srstí, se skvostnou ohlávkou a vzácný drahokam, královně drahé látky východní; stavové království Českého darovali dlužní úpis na 24.000 tolarů do roka splatných v měšci zlatohavovém; také stavové moravští a slezští darovali dlužní úpisy po 18.000 tolarech; Lužičané však odevzdali králi skvostnou, zlatáky naplněnou mísu, což mělo cenu 10.000 tolarů.

Křest došel slavného zakončení hostinou a plesem. Při hostině král a královna zasedli se všemi kmotry při jedné tabuli, ostatní hosté zasedli při pěti jiných stolech „hodujíce a radujíce se v bázni boží, tak že bylo se nač podívati, jaká úpravná jídla a nápoje vzácné, jaké konfekty, jací hosté, jaká muzika libá a veselost se tu spatřovala, tak že kdo chtěl od jídla, pití rozličného, i z těch nejsprostších lidí k občerstvení svému, všeho snadně s potřebu dostati mohl. Po hostině pak již v soumrak začal tanec slavný v lusthause zahrady královské a trval dosti dlouho do noci.“

Spolek s Uhrami dokonán a rozšířen.

Rok 1620 březen — duben.

Generální sněm zemí koruny České svolán byl ke dni 26. března; ale jelikož toho dne poslové z přivtělených zemí nebyli ještě v Praze přítomni, odročeno zahájení sněmu ke dnu zítřejšímu. Dne 27. března uveden byl král v slavném průvodu do sněmovny a usedl na trůn nově připravený takovým nákladem, že před tím žádný král Český ani Římský takového trůnu neměl. Pakli král tím chtěl veřejně osvědčovati slávu a moc trůnu svého, měl také jednati podle toho; ale duševní jeho slabost a malomocné vladařství špatně se shodovaly s tímto zevním leskem. Král sňav klobouk svůj oslovil shromáždění jazykem německým, děkuje přede vším za horlivost, s jakou stavové dostavili se k sněmování a napomínaje potom k vlastenecké obětavosti. Za to sliboval býti laskavým otcem a milostivým králem všech svých zemí a obětovati také všecko na důkaz této lásky. I připomenul, kterak na vlastní groš najmouti dal v knížectvích slezských 7000 mužů pěchoty a 1000 mužů jízdy. Nejvyšší kancléř slova králova česky přetlumočil.

Na to čteny předlohy královské, o kterých sněmu bylo jednati. Obsahovaly 16 kusů, z nichž nejdůležitější byly: konfederace s Uhrami v lednu uzavřená, zavedení jednostejné mince ve všech sjednocených zemích, zjednání potřebných peněz,

ošetřování nemocných a zaopatření vojenských invalidů, příročí na zemské dluhy české a j. v.

Po té nejvyšší purkrabí děkoval králi, že sněm osobně zahájil a zakazoval se mu jménem stavů, že při něm budou státi s vynaložením svého majetku a svého života; což po něm nejvyšší kancléř s trojí přestávkou králi německy opakoval. Tím skončilo se dnešní sezení.

O konfederaci s Uhrami jednáno tím způsobem, že stavové nejdříve vyslechli a uvažovali smlouvu v Prešpurku uzavřenou, aby se usjednotili s vyslanými zemí přivtělených, jaká by se poslům uherským na požadavky a na návrhy jejich měla dáti odpověď. Na to dne 2. dubna uveden Thurzo do sněmu. Vyřídiv obvyklé blahopřání předložil návrh podmínek spolkových, v němž ustanoveny vyly příspěvky peněžité a vzájemná pomoc vojenská a pak odůvodněný návrh, aby se vypravilo poselství k sultánovi. Thurzo, jak mu byl Bethlen uložil, přimlouval se za příměří a za mír s císařem, ukazuje k tomu, že Bethlen také prý nepřijal koruny uherské a že se uvolil k smírnému vyjednávání s císařem. Thurzo mluvil jazykem latinským, což po něm Eliáš Rozín česky vykládal. Praví se, že Thurzo mluvil jádrně a velmi ozdobně, tak že se divili všickni přítomní lidé, jenž latině rozuměli.

Na smírné domluvy král Bedřich sám doručil Thurzovi návrh pro Bethlena, o němž jsme se již byli zmínili na str. 1473. a podle něhož Ferdinand měl se vzdáti koruny České a zemí přivtělených za pouhý titul krále Českého a za roční pensi 300.000 zl. Že o míru na tomto základě nemohlo býti řeči, rozumí se samo sebou. Stavové čeští ani se nepustili do uvažování smírných návrhů, nýbrž dohodnouce se s vyslanci zemí přivtělených dali králi plnomocenství, aby s tou věcí činil, jak za dobré uzná a počali jednati o spolku s Uhrami. V otázce peněžní stalo se dohodnutí v ten smysl, aby se Uhrám vyplácelo ročně na vydržování posádky v pohraničných pevnostech a tvrzích dříve již povolených 50.000 kop míšenských, z čehož připadlo na Čechy 18.000, na Moravany 9000, na Slezany 8000, na Hornolužičany 1200, Dolnolužičany 800, Dolnorakušany 8000 a Hornorakušany 5000 kop míšenských. Kromě toho uvolili se ještě zapravovati každoročně Čechové 50.000, Moravané 25.000, Slezané 23.000, Hornolužičané 3000, Dolnolužičané 2000 kop míšenských. Také zástupci horno- a dolnorakouští v Praze přítomní přidali se jménem svých stavů ke spolku uherskému a zavázali se také k příspěvku peněžnímu. Horní Rakousy nabídly ročně 80.000 tolarů; Dolní Rakousy byly ochotny také tolik přispívati, ale požadovaly, aby pro tento rok osvobozeny byly od příspěvku pro veliké spustošení země. Každá země měla ustanoviti své komisaře, kteří by peníze tyto přijímali, odváděli a náležitý počet činili. Kromě toho stalo se dohodnutí, jakým počtem vojska měly by se země spolčené vzájemně podporovati, kdyby toho byla potřeba. Uhry měly poskytnouti 7000 pěchoty a jízdy, země koruny české 3000 pěchoty a 1200 jízdy, Dolní a Horní Rakušané po 3000 pěchoty a jízdy. Strany mince ustanoveno, aby peníze běžné v zemích českých měly takovoutéž cenu v Uhrách a Sedmihradsku a naopak. Konečně usnešeno vypraviti k sultánovi poselství, jenž by se vydalo na cestu do Cařihradu společně s vyslancem Bethlenovým.

Když se nová tato smlouva s Uhrami měla klásti do desk zemských, domáhala se toho města velmi úsilovně, aby zastoupena byla při tom také svými komisaři. Oba vyšší stavové však požadavek tento rozhodně zamítli a nejvyšší purkrabí rozkřikl se při tom na poslance městské: „Jižť bychom takovým spůsobem před vámi žádné přednosti neměli; a nevědělo by se, kdo jest vyšším a kdo nižším.“ Byla to nemístná vypínavost stavů vyšších, kdy skutečně co nejvíce potřebovali vydatnou pomoc stavu městského k potírání tolikerých nepřátel!

Smlouva s Uhrami dokonána slavnostním jí prohlášením v kostele svatovítském, což se stalo dne 25. dubna. Král odebral se k výkonu tomu z hradu v slavném průvodu poslanců českých, zástupců zemí přivtělených, poselstva uherského a tělesné stráže královské. Před králem samým kráčel dědičný maršálek s mečem vytaseným a tohoto předcházel hlasatel český, nesa hůl v rukou, v hávu červeném karmazinovém, na němž se spatřoval lev bílý řemeslně vyšitý a to z předu i ze zadu. V kostele po slavných službách božích kázal dvorní kazatel Scultetus o významu konfederace, načež Thurzo pronesl řečí latinskou poděkování králi a zástupcům zemí českých. Pán z Roupova odpověděl mu taktéž ozdobnou řečí latinskou. Na to smlouva o konfederaci čtěna latinsky a česky, vyměněna od obou stran a obřad tento ukončen několika slovy latinskými od krále a Thurza pronešenými. Z kostela celý průvod odebral se k hostině hlučné. Radostná událost ohlášena Pražanům střelbou z děl, při čemž jedno dělo se roztrhlo, aniž by komu ublížilo. Mnozí pokládali to za zlé znamení pro konfederaci.

Thurzo konečně rozloučil se s hostiteli svými, bohatě jsa obdarován od krále i od stavů. Také

Bethlenovi poslali stavové čeští, přes citelný nedostatek peněžní, skvostné nádobí stříbrné, jehož cena páčila se na 20.000 tolarů.

Kterak byla mince zhoršena.

Rok 1620 duben — květen.

Nahoře jsme pravili, že se stalo dohodnutí s poselstvím uherským, aby peníze uherské a sedmihradské brány byly v zemích českých v tétéž ceně, jako doma a naopak. Král a generální sněm však vědouce, že v sousedních zemích je tu a tam špatnější mince nežli v Čechách, užili této příležitosti, aby běžným penězům dali vyšší cenu a tak ovšem zjednali zisk komoře královské, kdežto úvěru země a stavů, a všemu obchodu zasazena tím rána velmi citelná. A tak usnešeno a veřejnými patenty vyhlášeno, aby dukát zlatý platil půl druhé kopy grošů českých, tolar stříbrný 1 kopu gr. č. a 15 krejcarů, rejnský zlatý 1 kopu gr. č. a 10 krejcarů, šedesátník 1 kopu míšenskou a 50 grošů, poloutolary po 30 gr. č., orty po 15 gr. č., čtyřiadvacetkrejcarníky po 30 krejc., dvanácterníky po 15 krejcařích, dudky polské po půl osmu krejcaru.

Že pro válečné bouře peněz se nedostávalo, cizozemci dobrou starou minci, zvláště českou, na svou lehkou minci předělávali a tak zisku svého hleděli. Avšak i doma brzy se tomu přišlo na kloubek, jak by se mohly peníze vydělati. Počalo tedy shánění se po staré dobré minci a mnozí lidé také všeliké klenoty a nádoby houfně vezli a nesli k předělání na minci novou zvláště do mincovny na Hoře Kutné. Ano i na mincích před léty nehodných, neberných a zapovězených se vydělalo a vyzískalo. Malá drobná mince se na ten čas nedělala a staré nebýl dostatek, tak že z toho povstaly velké svízele, zvláště mezi chudým lidem. Jen jakési falešné grošíčky po třech krejcařích — nevědomo bylo, kde a od koho se dělaly — houfně se v Čechách objevovaly, brány a vydávány byly.

Podle všech zpráv, které se zachovaly o té věci, vyvinul se hotový obchod na zlehčování mince, a ovšem na zkracování lidu, v čemž měli hlavní účastenství židé a pak lidé drahých kovů znalí. Tak na př. Jan Šuster, zlatotepec v Praze, zemský prubíř mince, skupoval věci zlaté a stříbrné, za které si minci v Hoře Kutné vyměňoval s dobrým výdělkem. V měsíci září vracel se z Hory s 1000 kop grošů českých; na cestě však upadl mezi loupežníky, kterým se sice udatně bránil a jednoho z nich zastřelil, ale konečně podlehl přesile a obchod svůj zaplatil životem. Na něm potvrdilo se přísloví, že kdo s čím zachází, tím také schází. Mamona připravila jej o život.

Opatření válečná.

Rok 1620 duben — květen.

Kníže z Anhaltu a hrabě z Hohenlohe vynasnažovali se v Praze co nejúsilovněji, aby povoleny byly peníze na žold vojsku a na jiné potřeby válečné. Avšak kdyby byli mluvili jazyky andělskými, řeč jejich byla by asi sotva měla žádoucího výsledku, kdyby byla nedošla zpráva o porážce u Sinzendorfu. Porážka tato pohnula stavy k největší obětavosti. I rozhodli se nejen zaplatit daně roku 1615 povolené, nýbrž uvolili se ještě k následujícím dávkám: jak král, tak každý z obou vyšších stavů měl zaplatit z každého svého osedlého poddaného, avšak z měšce vlastního, 1 kopu 30 grošů míš. na tři lhůty; města měla odvésti úhrnnou sumu 74.250 kop. Z kapitálů na úroky uložených, jakmile 2000 kop přesahovaly, mělo se odvésti z každého tisíce kop po 6 kopách míš. na dvě lhůty. Král a jiné vrchnosti měli daň zapraviti ze svého, poněvadž na jich lidi poddané uvalena daň zvláštní a sice na každého sedláka po 1 kopě 30 gr., na mistra ovčáka 1 kopa, na pacholka 30 grošů; na dědinníky, svobodníky, nápravníky, dvořáky a svobodné rychtáře po 7 kopách, na faráře po 4 kopách. Židé měli z domů svých odvésti po 10 kop míš. na tři lhůty a kromě toho z hlav přes 20 let po 6 kop. a přes 10 let po 3 kop. míš. Konečně měl se odváděti zvláštní poplatek z všelikého zboží: z kopy štik a kaprů prodaných 10 gr. m. na dvě lhůty, z krmných volů uherských a domácích po 1 kop., z polského 48 gr., z telete 12 gr., z vepře krmného 20 gr., ze skopce a kozla po 4 gr., z ovce a jehněte po 3 gr. m.; z 1 žejdlíku „páleného vína“ 2 gr. na dvě lhůty; z každého kola moučného neb sladového po 1 kopě na tři lhůty, z kamene vlny 8 gr. m., co se jí v tom roce prodá až do čtvrtka po neděli Oculi; z každého korce obilí z jara osetého 2 gr. a na zimu osetého 3 gr. na jednu lhůtu; z každého korce obilí do roka prodaného v zemi 2 gr., a ven ze země vyvezeného též 2 gr.; z každé kopy žejdlíků vína prodaného nebo vyčepeného, domácího nebo cizího 2 gr. míš. na 4 lhůty; z každé kopy stržené za zboží krám-

ské (vyjmouc jediné lacina sukna po 1 kopě míš., šerky, barchany a kůže vydělané) 2 gr. m. na čtyry lhůty; z každé kopy stržené za les a za dříví 2 gr. m. na čtyry lhůty; berně domovní z každého domu nebo chalupy obydlené (vyjmouc kovárny, pastoušky, ovčárny a lázně) od stavů vyšších a jiných obyvatelů po 40 gr. na dvě lhůty; od Pražanů a měst královských úhrnem 25.000 kop též na dvě lhůty; z posudního svoleno z každého věrtele po 12 gr. na čtyry lhůty. Dále se mělo odvésti do zásobárny pro vojsko z každého poddaného člověka 1 věrtel žita a 2 ovsa nebo ječmene, vše míry pražské nebo hotové peníze místo toho.

Při povolování naturalií naposledy uvedených zběhl se tuhý spor mezi městy a oběma vyššími stavy. Peněz bylo málo mezi stavy a nedostatek ve vojště byl veliký. Oba vyšší stavové tedy se usnesli odvésti na zásobení vojska obilí podle vyměření nahoře uvedeného a kromě toho i píci pro dobytek. Naproti tomu požadovali, aby města odvedla poměrnou sumu na penězích. Města odpověděla, že k dodání obilí nemohou svoliti, poněvadž jenom někteří měšťané mají dědiny a role; ti však že chtějí jako páni a rytíři obilím přispěti. Stavové vyšší namítali, když měšťané, kteří mají role, ochotni jsou přispěti obilím, že by ostatní mohli poskytnouti dohromady jistou sumu peněz. Neboť jako stav městský všude chce býti a ve všem rovnosť míti, že se také sluší, aby i v odvozování berní ostatním se vyrovnal. Stavové vyšší rádi prý by s sebe košili svlekli a dali, stav třetí však že v nynějších těžkých časech dosti málo berní odvádí. Měšťané dali na to konečnou odpověď skrze Jana Jezberu z Kolivé Hory, že stav městský musel od počátku těchto bouří všelikých nepříležitostí zakoušeti, že měšťané vůbec a Pražané zvláště museli velikou kontribuci odváděti, doma na stráži bývati, hradby a brány okolo Prahy dělati; a konečně že měšťané museli půjčiti peněz každý nad svou vlastní možnosť. Stavové vyšší museli přestati na této odpovědi a poskytli obilí a píci, aniž by byli stav městský k podobné pomoci přemluvili a naklonili.

Ze zabavování a prodávání statků duchovních a osob zpronevěřilých plynuly vítané příspěvky do zemské pokladny; obnoveno tedy dřívější usnešení, aby se v zabavování a prodávání takových statků pokračovalo. Při tom ustanoveno výslovně, že král neponechává sobě žádného práva na statcích takových od někoho koupených a že mají býti úplným a svobodným dědictvím kupujícího. Kromě toho poskytnuta kupujícím i ta výhoda, aby na deputaty, které by se měly odváděti řeholníkům, mohla býti složena jistá suma peněz, z jejíž úroků by se tento deputát vyplácel. Za zpronevěřilé syny vlasti prohlášeny i takové osoby, které by Bedřicha nechtěly uznati králem Českým nebo které by se konfederaci protivily. O osobách, které by nechtěly složiti předepsanou přísahu, ustanoveno, aby soudy rozhodly, mají-li jim statky býti zabaveny čili nic. Ustanovení posavadní v tom ohledu tedy zostřena.

Dále ustanoveno, aby klášter Strahovský v Praze zřízen byl na ošetřování nemocných a raněných vojínů a při všech kostelích jak v Čechách, tak i v zemích přivtělených a sjednocených aby zavedeny byly sbírky na raněné.

Konečně uloženo liknavým vrchnostem a městům, kteří hotovosť zemskou ještě do pole nepostavili, aby to nyní dvojím počtem vynahradili. Zřízen také jakýsi druh všeobecného odporu proti nepříteli, když by do země vpadl. Stavové měli míti všechen lid k obraně schopný připravený v hotovosti. Jakmile by nepřítel vtrhl do některého kraje, měl to oznámiti, kdo o tom nejdříve zvěděl, hejtmanu krajskému a ten byl povinen zvoněním na poplach v celém kraji svolati lid do zbraně a oznámiti vpád nepřítele do sousedního kraje, aby také ten přispěl na pomoc a pak do Prahy králi nebo náměstku jeho, aby vypravena byla pomoc zemská, kde by jí bylo potřebí. Bylo to jakési nápodobení válečného ruchu za dob husitských; ale jelikož stavové nedovedli jinak rozplameniti a nadchnouti celý národ pro věc, které sami sloužili, proto zřízení toto, jak ukázaly události pozdější, nikde v Čechách se neosvědčilo.

O podpoře schudlým statkářům.

Rok 1620 březen — květen.

Z věcí, kterým potom sněm český věnoval pozornosť, stojí zajisté v popředí *podpora ochuzeným stavům*. Již zajisté dne 28. března Jan Konecchlumský požadoval jménem stavu rytířského, aby sněm jednal o vyživení a opatření ochuzených statkářů, poněvadž na předešlém sněmě bylo slíbeno, že ta věc příště přede vším jiným bude se uvažovati. Vyšší stavové jevíce ochotu k uspokojení svých nešťastných soudruhů, odpověděli, že se o věci jejich bude jednati, jakmile vyřízeny budou předlohy královské; s čímž rytíři a města zhubená se spokojili.

Dne 5. května jednalo se dále o této záležitosti. *Jan z Talmberka* prohlásil, že sice utrpěl

veliké škody od nepřítele na svých statcích a na svých poddaných, avšak z ohledu na potřeby země, že nežádá jiné náhrady nežli aby poddaní jeho byli od daní osvobozeni. *Jan ze Šternberka* požadoval za všecky škody na svém statku Bechyňském, které mu způsobili jak přátelé tak nepřátelé, aby byl zůstaven při svém dědictví a aby nemusel pykati za provinění otce svého. Naproti tomu jiní stavové z kraje Prachenského, Bechyňského a Vltavského podavše sněmu hromadnou žádost, chtěli míti náhrady za škody a zabezpečenou výživu. Byliť zajisté připraveni nejen o všecky své příjmy, nýbrž utrpěli i jiné škody nenahraditelné. Zásoby obilní a dobytek byl jim uloupen, tak že větší jich část nemohla r. 1620 ani pole svá vzdělati a zaseti. Sněm tedy odevzdal schudlým statkářům k užívání statky, které byly odňaty přívržencům Ferdinanda, zejmena panství Točnické, Zbirovské a Královdvorské, Smečanské, Nové Hrady, Brandýs nad Orlicí náležející Karlovi z Žerotína, Žirovnici a Stráž, Vimberk, Opálku, Volyň, statky Floriana Jetřicha Žďárského, panství Dobrské, Hrádek a Žichovice, Jindřichův Hradec a Bystřici, Roudnici, Polici a Broumov, statek Krásnohorský a Kamenický; panství Kolínské dáno k užívání bratřím Malovcům Janu Jetřichovi a Václavovi. Z panství Jindřichohradeckého zejmena měla dostávati deputáty své města Písek, Prachatice, Týn nad Vltavou, Netolice a Rudolfov. Kromě toho odpuštěny byly statkářům daně a dávky ze statků popleněných; ale ustanoveno, aby všecky škody jejich byly od ustanovených komisařů náležitě vyšetřeny a stavům oznámeny. Konečně povoleno jim přiročí, aby ani jistiny ani úroky nemohly býti na nich soudně vymáhány.

Moratorium povoleno i na dluhy zemské a ustanoveno, aby tyto dluhy byly zrevidovány a aby se rozhodlo, které mají býti od země zaplaceny a které dlužno považovati za soukromé dluhy předešlých králů. Dokazovalo se totiž, že předešlí králové vydávali ne na potřeby zemské, nýbrž za služby sobě přikázané jednotlivým osobám dlužní úpisy. Všech dluhů zemských počítalo se r. 1620 na 3,300.000 zl. Dluhů však, které prý země platiti není povinna, napočítáno 1,500.000 zl. K vyhledání a vyšetření takovýchto dluhů ustanovena zvláštní komise.

Nejstarší syn králův ustanoven za nástupce.

Rok 1620 duben — květen.

Opatřením této záležitosti nebyla ještě vyčerpána dlouhá řada sněmovních předloh, jelikož tentokráte sněm dal si záležeti, aby věci neodkladné a nutné byly vyřízeny. I ustanoveno o obsazování úřadů zemských, kdyby se některý uprázdnil, aby obsazen byl osobou z toho stavu, jemuž úřad ten náleží. Mělo se to díti předložením čtyř kandidátů od stavu dotýčného, z nichž král měl úředníka vybrati a potvrditi. Moravané zanechání při starobylém svém způsobu a zvyklosti. Dále schváleno, aby král se stavy krajů Chebského a Loketského a hrabství Kladského jednati dal o rovnou pomoc na potřeby zemské, k jaké se uvolili ostatní stavové království Českého. Ustanoveno, aby koruna s klenoty královskými a privileji zemskými zůstala ještě při dskách zemských a aby se opatrovala dostatečnou stráží z důchodů panství Karlšteinského. Na lepší vydržování dvoru královského povoleno pro rok 1620 52.000 kop míš. Hrabě z Hohenlohe podal sněmu žádost, aby mu byla poskytnuta náhrada za 20.000 kop, které měl zaručené od císaře Matiáše, aby mu zaručena byla náhrada za hrabství jeho v říši, kdyby o ně přišel a konečně aby se ho stavové ujali proti sočení v příčině jeho válčení, jmenovitě že odtrhl od Budějovic. První dvě jeho žádosti stavové zdvořilým způsobem zamítli, na třetí pak žádost se usnesli, že hrabě z Hohenlohe odtrhl od Budějovic z příčin podstatných, na radu markraběte z Kmňova a jiných rad vojenských, ale hlavně z toho důvodu, že císařští dostavše velikou posilu nabyli značné převahy. Sami nepřátelé prý vyznali, že nikdy tak opatrného ústupu neviděli. Prohlášeno také, že hrabě Hohenlohe není nijakž vinen porážkou Mansfelda u Záblatí. Způsobem tímto byl hrabě z Hohenlohe zbaven zodpovědnosti za posavadní své válčení a schváleno tudíž, co byl proti nepříteli podnikl i učiniti opomenul. Dějepisec však přece nemůže ho sprostiti veliké viny, jakou svým vůdcovstvím spáchal na Českém národě.

Na sněmě nynějším bylo také opět mnoho jednáno o pověstném *Václavu z Vchynic a Tetova*. Nejprvé přimluvili se za něj Moravané. Po té žádal hned Radslav, bratr Václavův, aby stavové měli bratra jeho na paměti a nežli se sněm rozjede, aby o záležitosti jeho rozhodli. Na to odpověděli stavové, že podle předešlého usnesení sněmovního vznesena bude celá záležitost na krále, aby o ní po úradě se stavy

rozhodl; aby tedy Václav Vchynský očekával rozhodnutí královo. Brzy na to pak oznámeno na sněmě dohodnutí mezi králem a nejvyššími úředníky zemskými toho smyslu, že pro krátkost času, poněvadž Moravané domů pospíchají a sněm musí býti uzavřen a poněvadž král sám chce při Vchynského důkladně prozkoumati, nemůže se za tohoto sněmování věc vyříditi a rozhodnouti. Zatím aby Václav ze Vchynic na panství Chlumeckém zůstával, jeho užíval, *pokojně se choval a proti úpisu svému nic nečinil*, což celý sněm jednomyslně schválil.

Důležitější však nežli všecky tyto kusy byl návrh nejvyššího purkrabí, který způsobil vše-

Kašpar Kaplíř ze Sulevic. (88.)

obecné překvapení, poněvadž kromě málo osob zasvěcených stavové nebyli naň připraveni. Nejvyšší purkrabí navrhoval totiž dlouhou řečí, aby sněm generální za převeliká dobrodiní, která král Bedřich prokázal a prokazuje zemím českým, *svolil nejstaršího syna jeho Bedřicha Jindřicha za čekance království Českého.* Za hlavní důvod udával nejvyšší purkrabí kromě získání otcovské lásky Bedřichovy všem zemím českým tu okolnost, že získána tak bude nejen Unie, nýbrž prý i král Anglický a že poskytnou pak ochotně vydatnou pomoc. A to také byl skutečně hlavní důvod, pro který se náčelníci vlády české s králem k tomu kroku rozhodli. Nejvyšší hofmistr,

který do tajemství tohoto nebyl zasvěcen, neopomenul vysloviti nad tím své podivení, že se návrh tak vysoce důležitý předkládá sněmu nepřipravenému. Ostatně však proti němu nedovedl namítnouti nic podstatného, nýbrž přimlouval se toliko, aby za čekance království Českého zvolen byl syn Rupert nedávno narozený a pokřtěný, který bude úplně vychován v království Českém. Ale nejvyšší hofmistr nedošel souhlasu; ozvalit se proti němu nejvyšší sudí zemský a pak nejvyšší kancléř pán z Roupova. Tento jmenovitě odporučoval Bedřicha Jindřicha pro jeho ctnosti a pro *obzvláštní náchylnost k jazyku českému*, k němuž znamenitou chuť má; neboť vyslovuje prý jádrně přísloví „Bázeň Páně jest počátek moudrosti.“ Král Anglický bude prý vděčen, že vnuk jeho je poctěn takovou slávou a poskytne prý dokonalou pomoc. Ostatně nebylo na sněmě patrného odporu proti zvolení Bedřicha Jindřicha a tak všickni tři stavové projevili souhlas s návrhem nejvyššího purkrabí. I zástupci Moravy, Slezska a Lužice prohlásili se pro tento návrh a tak byl Bedřich Jindřich vyhlášen na sněmě dne 29. dubna za čekance království Českého.

Nejvyšší purkrabí odebral se potom v čele nejvyšších úředníků zemských a stavů ke králi oznámit, že Bedřich Jindřich zvolen je čekancem trůnu českého. Král byl velice potěšen a srdečně děkoval. Zvolený čekanec, pachole osmileté, stoje při králi oděn byl v modrý šat a držel v ruce bílý klobouk s modrým pérem. Když mu purkrabí a pak ostatní přítomní stavové ruku podávali a štěstí přáli, přívětivě se tvářil a způsobně se choval, z čehož král velice se radoval ano i poskakováním po síni veselosti své ulevoval.

„A tak ten čas“, praví kronikář Dačický z Heslova, „království České tři krále před rukama mělo, skrze což k zarmouceným věcem se přicházelo.“

Válečný ruch v Dolních Rakousích.

Rok 1620 duben — červenec.

Generálním sněmem v Praze stalo se alespoň jakés takés opatření k dalšímu válčení, kteréž nabylo většího důrazu, jakmile se oběma stranám počaly dostavovati nezbytné posily.

Ještě koncem dubna bylo vojsku spolkovému zažíti trpké ovoce znemravnělosti a nedbalosti. V městečku Garsu rozloženo bylo 5 praporců pěchoty a dva praporce jízdy pluku Mansfeldova, který sloužil Dolnorakušanům. Ti žili zde tak bezstarostně, jako by nepřítele nebylo na blízku. Dampierre zvěděv o tom, vypravil se v noci dne 30. dubna (jiné zprávy kladou 8.—18.) květen s 1000 jezdců a 1500 mužů pěchoty proti tomu městečku, přepadl je nenadále, porubal na místě mnoho žoldnéřů a ostatní na různo rozprášil. Část vojska spolkového unikla do zámku, ostatní rozprchli se na rozličné strany, jmenovitě prchali po mostě přes řeku Koubu v takovém kvapu a zmatku, že přítel přítele odstrkuje do řeky jej shodil, tak že se část prchajících utopila. Celkem zahynulo za toho přepadení 400—600 mužů. Mezi zajatými byl také vrchní velitel pluku podplukovník Carpezon, který byl již jednou prchl ze zajetí císařského. Odveden prozatím do Kremže. Jiného zpronevěřilého důstojníka byla by v takovémto případě stihla jistě smrť provazem, Carpezon však ušetřen nejspíše proto, že Boquoyovi dělal naději na získání hraběte Mansfelda. Buquoy chtěl tedy upotřebiti Carpezona k vyjednávání s Mansfeldem. Že Carpezon skutečně měl příčinu považovati pána svého za zrádce, později se ukázalo. Dodati ještě dlužno, že císařští zmocnili se v Garsu nemalé kořisti, padlit jim do ruky 3 praporce, 500 koňů a jiné vzácné věci.

Během měsíce května změnil se stav věcí na bojišti rakouském velice ve prospěch vojska spolkového. Přede vším dostavil se do Rakous Mansfeld s pomocným sborem z Čech. Mansfeld odjel z Prahy dne 19. dubna do Bechyně, kde soustředil 4400 mužů pěchoty, z nichž bylo 1000 mužů hotovosti zemské a 1100 jezdců, k nimž hotovosť zemská dodala 250 mužů, tedy celkem 5500 mužů. Zde nadarmo očekával až mu bude udělena hodnosť polního maršálka po Felsovi uprázdněná a zadržený žold pětiměsíční. Konečně dal se na pochod do Rakous ke konci dubna a domáhal se opět z Počátek, kde s vojskem svým několik dní odpočíval, psaním pánovi z Roupova zaslaným velmi důrazně i povýšení i žoldu; hrozilť přímo, že vystoupí ze služeb českých, nebude-li požadavkům jeho vyhověno. Hodnosť polního maršálka byla mu zatím udělena, poněvadž se nejspíše v Praze obávali, kdyby vystoupil ze služby, že by se vojsko jeho rozběhlo; ale peněz nedostal. Mansfeld, jenž chtěl operovati samostatně, byl nemálo podrážděn, že nyní v Rakousích měl býti podřízen jiným velitelům; jmenovitě jej také hnětlo, že peněz neobdržel a že proto musel zápasiti se všelikými svízeli. Tím se dá vysvětliti, že v Rakousích, kamž dne 10. května přirazil, položil

se se sborem svým podle armády české v Niederellein dvě míle od Eggenburku, kde po tři neděle choval se nečinně. Vymlouval se, že očekává rozkazy od vrchního velitele knížete z Anhaltu, který ještě měškal v Praze; ale byla to pouhá výmluva, poněvadž i po návratě Anhaltově choval se proti obyčeji svému velmi nečinně. Z nynějšího pobytu jeho v Rakousích známe jediný jeho samostatný podnik. Pokusil se totiž bez úspěchu o dobytí Drozdovic, kde byla silná posádka císařská.

Dále odebral se k armádě do Eggenburku v Rakousích opět vrchní velitel kníže z Anhaltu dne 15. května a druhého dne odjel za ním z Prahy hrabě z Hohenlohe, jemuž dán titul nejvyššího generálního lieutenanta a náměstka nejvyššího vojevůdce. Příchod těchto velitelů mohl skutečně znamenati obrat ve válce, jelikož kromě sboru Mansfeldova přibylo na bojiště také 1500 mušketýrů a 1000 jezdců ze Slezska a jelikož dostavila se i nová pomoc uherská.

Uherské vojsko, o němž se děje zmínka, překročilo počátkem května moravské hranice; byla to jízda, která tvořila jaksi předvoj uherského sboru pomocného. Část uherských jezdců a sice 3000 mužů přitrhlo pod Janem Bornemissou k vojsku spolkovému u Eggenburku, druhá část přirazila k hraběti Thurnovi na Moravu. Pak následovalo dalších 800 jezdců, kteří se taktéž připojili k vojsku Thurnovu.

Hrabě z Thurnu odebral se na Moravu k zemskému vojsku moravskému, jakmile vrchní velitel kníže z Anhaltu přibyl na bojiště. Thurn mohl zde již upotřebovati pomoci uherské. Jezdci jeho z Uher vyzvídajíce na všech stranách porubali u Drozdovic 51 jezdců císařských. Dále ztrestal kozáky, jenž byli Třebíč a Budějovice vypálili. Konečně vraziv s vojskem svým do Rakous zmocnil se dne 8. června měst Angeru (Angern) a Marcheku, kudy proklestil bezpečnou cestu Uhrům, aby se volně ubírati mohli do ležení českého. Posádky císařské v těchto místech byly buď porubány nebo zajaty; něco vojska císařského shořelo také v Angeru, jejž Moravané při dobývání zapálili.

Když do tábora českého přibyla posila uherská, obnášela armáda česká asi 25.000 mužů a byla zajisté alespoň tak silná jako vojsko císařské, pakli je počtem svým daleko nepřevyšovala. Je sice pravda, že vojsko císařské skládalo se kromě kozáků vesměs ze žoldnéřů vycvičených, kdežto na př. ve sboru Mansfeldově byla cháska nepříliš spolehlivá. Avšak vojsko české potřebovalo jen trochu výcviku a pořádek v žoldu a bylo by zajisté mohlo dostáti svým povinnostem. Sami čerstvě najatí jezdci uherští, od nichž se z počátku neočekávalo mnoho prospěšného, překvapovali nepřítele neústalým útoky, tak že menší houfy nepřátelské nikdy před nimi nebyly jisty.

Kníže z Anhaltu odhodlal se tedy s armádou takto sesílenou napadnouti nepřítele. I chtěl vytrhnouti v noci dne 9. června z tábora svého u Eggenburku a přepadnouti část císařských nenadále v Hadersdorfu. Ale vojsko mu odepřelo poslušnost, dokud mu nebude vyplacen žold tříměsíční. Jednak pohrůžkami, ale více sliby a povolností Anhalt přiměl nevázanou svou armádu, že se dala pochod. Uhři vyslaní na zvědy, vrátili se ráno se zprávou k Anhaltovi, že nepřítel má se pilně na pozoru a že je silně ohražen. Na překvapení nepřítele nebylo tedy lze více pomysliti a Anhalt vzdal se útoku, očekávaje, že Buquoy sám proti němu do pole vyrazí. Ale ten poslal Hadersdorfským přes Koubu na posilu pluk pěchoty a několik set jezdců a nehnul se z postavení svého ani tehdy, když jej Anhalt způsobem rytířským po zvláštním hlasateli vyzval k bitvě. Odpověděl, že k tomu od císaře nemá rozkazu; ostatně že Čechy sám času svého vyhledá. Anhalt tedy nechtěje prolévati krev lidu svého marným útokem na Hadersdorf a nemoha v místech těch setrvati pro nedostatek vody a pro veliké vedro, ustoupil zase do ležení svého.

Od této doby po celý měsíc červen a červenec postavení obou armád proti sobě nijakž se nezměnilo. V červenci odvolána byla od sboru Dampierrova některá oddělení do Vídně a jejího vůkolí, aby byl pohotově dostatek vojska na pomezí rakousko-uherském proti Bethlenovi. Takovým způsobem soustředěn skoro celý sbor Dampierrův u Vídně a odeslán ku Prešpurku, aby Uhry pozoroval. Vojsko císařské bylo tak nemálo seslabeno, avšak Buquoy přece si zasloužil výčitky, které byly proti němu pronášeny; neboť vojsko české bylo tak znemravnělé, že kynulo císařským jisté vítězství. Jen tedy vůdce neschopný mohl si nechat ujíti tak vhodnou příležitosť.

Avšak ani na straně české nepodnikalo se nic rozhodného. Mansfeld vrátil se sice do Čech s částí vojska, ale místo něho doplněny byly některé pluky čerstvým lidem, tak že armáda česká nebyla nijakž seslabena. Jediná značnější obhlídka vojska českého nebyla ovšem s to, aby zvážila takovouto trestuhodnou nečinnosť. Jednoho dne totiž vypukl ve Vídni požár u starých masných krámů. Čechové a Moravané přitáhli při této příležitosti v několika tisících až

k mostu dunajskému s tím úmyslem, zdali by se nemohli Vídně nějak nenadále zmocniti. Ale vidouce, že v městě protestanti k ničemu se nemají, zajali u Korneuburku přes 1300 kusů všelikého dobytka a vrátili se do bytů svých beze vší překážky.

Obě strany znepokojovaly a stíhaly se pouhými harci, nenadálým přepadením menších oddílů. Jmenovitě jezdci uherští na straně české napadali den co den nepřítele s menším nebo větším zdarem. A na straně císařské jen kozáci plnili svou povinnost. Na jedné své potulce kozáci prodrali se Rakousy až k českým hranicím, kde ztekli nenadále rakouské městečko Ličov a v něm nemálo kořisti uchvátili.

Nové boje v Čechách.

Rok 1620 květen — červenec.

V Čechách také zatím zbraně neodpočívaly. Marradas sesílív se čerstvým vojskem z Pasova, vyrazil dne 1. května k Soběslavi a Bechyni a porazil posádky tamější, které se daly z hradeb městských ven vylákati k bitvě v širém poli. Potom přitrhl k Vodňanům a vyzval také zdejší posádku k bitvě mimo hradby městské. Když mu nešla na lep, nadáváno žoldnéřům zbabělců; to přimělo asi 300 mušketýrů, že se na císařské z města vyrojili. Hodlali se s nimi utkati pod ochranou hradeb městských a proto zaujali postavení, aby byli v zádech kryti a v čas nouze aby se mohli uchýliti za hradby ochranné. Marradas však je odlákal obratnými manevry od hradeb městských a pak se na ně obořil se všech stran a na 200 jich porubal. O město však se nepokusil.

Potom Marradas sebrav 4000 lidu a několik děl objevil se dne 18. května nenadále před Prachaticemi chtěje se zmocniti toho města, z něhož posádka česká mohla překážeti spojení s Německem. Především zapálil okolo města některé vesnice a dvory poplužní, aby Prachatické tím zastrašil; pak dal z děl na hradby městské silně střílet. Ale tentokráte přišla kosa na kámen. V městě ležely posádkou sice jen setnina žoldnéřů a dvě setniny hotovosti zemské, ale malé této posádce velel udatný a ostražitý setník Mansfeldův Wolf Teifel, pod jehož vedením vojíni statečně si počínali a útok císařských s patrnými ztrátami dvakráte odrazili. Marradas maje ohromnou přesilu, byl by zajisté neupustil od obléhání města. V Praze však zvědělé záhy o nebezpečenství Prachaticům hrozícím, poslali tam na pomoc čerstvý pluk Sidona, který nedávno přibyl z Anglie do Čech a 4 setniny protestantské Unie. Jedna setnina pluku Sidonova táhnouc napřed pronikla v noci dne 21. května přes veliké nebezpečenství do města a sesílila posádku, kdežto ostatní pomocné vojsko k Prachaticům také již se blížilo. Marradas vida, že posádka je sesílena, nevyčkal ani příchodu ostatního vojska, nýbrž vrátil se zase do Budějovic, odkudž byl přitáhl.

Ku konci měsíce května pokusil se plukovník Frank z Tábora podruhé o dobytí města Týna nad Vltavou. Ale i tento pokus zmařen ostražitostí a statečným odporem císařských

V polovici měsíce června pokusil se Marradas podruhé o dobytí města Vodňan. Tentokráte přitrhl k městu s 3000 pěchoty, 1200 jezdci a několika děly a bez prodlení na ně udeřil. Posádka útok statečně odrazila. Nemusela se dlouho hájiti, neboť město brzy bylo osvobozeno. K Vodňanům totiž přitrhl Arnošt kníže Sasko-Výmarský se sborem, který se skládal z 800 pěších a 200 jezdců výmarských, pak z 500 jezdců hraběte Stryruma. S knížetem Výmarským přitáhly také 4 setniny pluku Liechtensteinova, který Unii náležel. Marradas zanechav obléhání města, ustoupil k Budějovicům.

Smělé podniky Marradasovy, plenění vojska císařského v jižních Čechách a hlavně povstání lidu selského přiměly krále, aby pomyslil na dostatečné hájení vlastní země. I psal tedy knížeti z Anhaltu do Rakous, aby poslal do Čech část vojska svého pod vůdcem způsobilým. Proti Mansfeldovi byla již taková nechuť, že Bedřich výslovně se prohlásil proti němu, poněvadž prý není zvláště oblíben a panuje prý přání, aby byl nikdy do Čech nepřišel. Anhalt měl se tedy vysloviti, kdo by se nejlépe hodil za vrchního velitele všeho vojska v Čechách. Anhalt však vypravil do Čech Mansfelda, aniž by prozatím se vyslovil o vrchním veliteli a teprvé později navrhl za vůdce hraběte z Thurnu, který byl skutečně v červenci povolán do Čech za velitele. Mansfeld vydal se do Čech v polovici měsíce června, znaje dobře smýšlení, jaké o něm panuje. Pravilť sám, že jej „provázely a pronásledovaly nenávisť dvořanů a závisť velitelů vojenských.“ O tom, kolik vojska bylo mu dáno, zprávy se rozcházejí. Na jedné straně se praví, že obdržel pluk jízdy, 1000 jezdců uherských a oddělení pěchoty, tak že sbor jeho obnášel asi 4000 mužů jízdy a pěchoty. Jiné zprávy tvrdí, že měl s sebou 2000 až 3000 jezdců uherských a že vojska jeho bylo 6000 mužů. Nepochybíme tedy zajisté, pakli za

to máme, že se vrátil asi s takovým počtem vojska, jaký byl do Rakous odvedl.

Jakmile Mansfeld obdržel samostatné velení, setřásl se sebe najednou zdánlivou váhavost. Hned na cestě sevřel město Vitoraz; avšak nadarmo se pokusil o dobytí jeho. Silná posádka pod velitelem Müllerem stála pevně jako skála. Odtud obrátil se Mansfeld kvapným pochodem do jižních Čech, zmocnil se kláštera Zlatokorunského a úplně jej vyplenil, při čemž mniši byli od Uhrů povražděni. Proniknuv pak až k samému Krumlovu, kde dal některé mlýny spáliti, pospíchal směrem severovýchodním k Třeboni, kamž dne 18. června dorazil. Tím byly nájezdy Marradasovy v jižních Čechách obmezeny a částečně i zastaveny.

Třeboň výborně opevněná poskytovala sice dostatečnou oporu k obraně, ale těkavý duch Mansfeldův nesl se za smělými výboji. Proto přeložil Mansfeld hlavní stan do Tábora, kde sbor svůj sesiloval, aby se stal schopným k odvážným podnikům. Sem tedy povolal pluky Sidonův, Stryrumův a knížete Výmarského. Kromě toho sesílil se z počátku července ještě také novými oddíly české zemské hotovosti, tak že velel konečně značné armádě asi 10.000 mužů. Sbíraje se všech stran zbrojné síly, hodlal provésti jimi plán skutečně velkolepý. Nejprvé měl býti dobyt Týn nad Vltavou, aby Marradas nemohl podle Vltavy proniknouti ku Praze; když by se to stalo, chtěl dobýti reduty u Volar, aby přerušil císařským spojení s Německem; s částí sboru pak hodlal se vrhnouti do Horních Rakous a tam opříti se vtrhnutí vojska katolického pod Maximilianem Bavorským, což se již za nepochybné považovalo.

První krok k provedení tohoto plánu korunován byl zdárným výsledkem. Mansfeld, jakožto zkušený vojevůdce, věděl dobře, že Marradas pozoruje každý jeho pohyb. Užil tedy lsti, aby odpůrce svého oklamal. Zařídilť věc tak, aby se zdálo, že s celou svou armádou obrátil se na západ k Prachaticům, zatím však vypravil tam jenom značnější oddíl rychlé jízdy uherské, která s částí posádky prachatické vytáhla proti Chvalšinám nedaleko Krumlova. Marradas nechal se skutečně obelstiti i spěchal k Chvalšinám, aby město osvobodil. Mansfeld zatím přitrhl dne 24. června s ostatním svým vojskem k Týnu nad Vltavou, kde ležely posádkou dvě setniny španělského pluku Verdugova. Hned v noci zakopal se s vojskem svým a dal pak po dva dni střílet na hrad a na zdi městské. Posádka sice odpovídala z počátku statečně střelbou z děl, ale když vojsko české vystřílelo velký průlom ve zdi hradební a posádce pomoc nepřicházela, nečekala tato na útok, nýbrž vydala i město i hrad, když jí bylo dovoleno svobodně odtáhnouti. Část této posádky zůstala podle rozkazu Marradasova na Hluboké, ostatek povolán až do Budějovic.

Další provádění připomenutého plánu nemohlo se dařiti, jak Mansfeld byl sobě předsevzal. Na jedné straně Buquoy byl zvědy svými zpraven o tom, co Mansfeld hodlá provésti, tak že učinil proti tomu potřebná opatření, a na druhé straně naskytly se nedostatkem peněz takové překážky, že veškery operace v poli ochromovaly. Mansfeld z Prahy žádných peněz nedostával a soukromá jeho pokladna byla také prázdna. Ke všemu byla krajina vyssáta a nebylo lze rekvisicemi sehnati potřebné potraviny. Mansfeld sám musel prý si častěji 30 a 40 zl. na koupení potravin vypůjčiti. Nové pluky Stryrumův, knížete Výmarského a Sidonův nejsouce ještě uvykly české trpělivosti, požadovaly důrazně žold za uplynulý měsíc. Mansfeld tedy nemoha si jináče pomoci, odebral se do Prahy pro peníze, kamž přibyl dne 29. června. Zde největším úsilím vymohl žold měsíční na hotovosti a 50.000 zl. v klenotech; kromě toho slíbeno, že mu bude poukázáno 100.000 zl. z holandské peněžní podpory. Ale jelikož se ve vojště Mansfeldově nedostávalo také potřeb válečných, posláno vojsku do Tábora několik děl a něco střeliva, čímž zásoba v Praze byla na dno vyčerpána, tak že prý ani libra prachu v Praze nezůstala.

Po dobytí Týna nad Vltavou nestalo se ve vojště za dlouhou dobu nic rozhodného. Lehká jízda Mansfeldova časem projížděla krajinu a zabrousila někdy až do předměstí budějovických. Zejména jezdci uherští osvědčovali se hbitými na takovýchto výpravách. Dne 12. července na př. přepadli u Volyně oddělení jízdy pluku Fuggerova a dráhně jí pošavlovali. Odtud pustili se k Budějovicům a zajali nemálo dobytka; u Krumlova svedli potyčku s jízdou císařskou, v níž porubali 50 vojínů. Později byly kdesi od císařských kozáků napadeni, při čemž jich třicet zahynulo.

Nájezdy kozácké.

Rok 1620 duben — červenec.

Mluvíce o válečném ruchu v Rakousích a v Čechách, nesmíme zapomenouti na pověstné kozáky, kteří touto dobou loupežnými svými nájezdy stali se postrachem obyvatelstva v ze-

mích koruny České. V měsíci dubnu projížděl Slezskem valný houf žoldáctva polského. V městě Namyslově veliká síla té sběře vskočila právě na hod boží velkonoční do kostela, když tam bylo nejvíce lidu a napadnouc zde valný počet ženštin rytířských, uloupila jim klenoty a svekla je z lepších šatů; po zemi pak sběř ta nemalo vesnic a sídel rytířských ztekla a vyplenila.

Moravané a Slezáci učinili tedy opatření, aby tyto loupežnické tlupy mohli řádně ztrestati; v Slezsku jmenovitě svolána do zbraně hotovost zemská. Moravané dopadli kozáky u rybníka mezifíčského a 900 jich porubali; v Slezsku byl touž dobou jiný houf kozáků rozprášen; mezi zajatými poznáno 27 osob rytířských, kteří byli dodáni do Vratislavé vrchnímu hejtmanství k potrestání. Tam byli nejdříve vyslýcháni a pak odsouzeni k smrti. I pověšeni všichni dne 28. května před Oderskou branou na nové šibenici o pěti sloupích. Potupa tato Poláky velice mrzela; i hrozili, že se za to budou mstíti mečem a ohněm. Stížnost na toto pohanění byla také nejspíše i vládě zemské podána. A proto usnesl se sněm slezský, aby těla oběšenců byla se šibenice sňata a na místě ustanoveném pochována. Vypravuje se také, že Slezáci byli loupežením kozáků rozhořčeni tou měrou, že stavové vespolek se zavázali, budou-li se nájezdy kozáků do Slezska opakovati, že Slezáci vtrhnou zase do Polska a budou sobě škody své na obyvatelstvu tamějším vymáhati.

Tím však nebyli zastrašeni dobrodruzi, kteří válku považovali za výnosné řemeslo a proto bez ustání v menší nebo větší houfy se sbírali a k vojsku císařskému do Rakous táhli. V měsíci červenci vpadlo do Slezska skrze hory uherské kolem Těšína nejprvé 1500 a pak 1800 kozáků, kteří jedno městečko nedaleko Těšína ztekli, v něm mnoho obyvatelstva povraždili a pak městečko vyplenili. S kořistí touto byli postiženi nejprvé od Uhrů; když chtěli uniknouti do Moravy, vrazili na vojsko moravské a museli se vrátiti. Slezáci uvítavše je kdesi, 1518 mužů z nich porubali a 200 osob zajali. Mezi těmito bylo osm osob stavu panského, kteréž uvězněny na zámku Pičíně.

Znemravnělosť ve vojště.

Rok 1620 květen — červenec.

Čtenáři naši tážou se zajisté, jak se mohlo státi, když Čechové postavili do pole tak značné síly branné, že se nevyřídilo nic podstatného proti nepříteli? Hlavní toho vinu nesly kromě neschopnosti vůdců a správců zemských znemravnělosť a nekázeň vojska, dále vzmáhající se rozmrzelosť a nespokojenosť obecného lidu a konečně nedostatek peněz. A okolnosti tyto dohromady musely míti za následek brzký pád a přemožení povstalců. Proto jim chceme věnovati příslušnou pozornosť.

Vojsko spolkové v Rakousích nedostávajíc žoldu a nejsouc ani potravinami zásobováno mělo neustále dostatek příčin k nespokojenosti; kázeň uvolňovala se tím více, že nebylo při armádě ani vrchního velitele, který by svou udatností a slávou vojevůdcovskou vzbuzoval úctu a oddanosť žoldáctva. Proto muselo dojíti k veřejné vzpouře. Pluk hraběte z Thurnu, který kalich strádání za dvě léta vypil až na dno, vypověděl koncem dubna poslušnosť. Thurn jinak ve vojště dosti oblíbený nadarmo se vynasnažil, aby v pluku tom byla kázeň obnovena. Zároveň vzbouřily se zbytky jízdeckého pluku Mansfeldova, který sloužil Dolnorakušanům a který byl v bitvě u Langenloisu utrpěl tak veliké ztráty. Na jedné straně byl pluk v opovržení u Rakušanů pro tuto porážku a ubytován obyčejně tam, kde bylo jiné vojsko před ním vyjedlo již všecky potraviny; a na druhé straně nebyl pluku žold vyplácen. Žoldnéři pluku toho tedy, jako by nebyli vázáni přísahou, každodenně zbíhali k nepříteli a ti co zbývali, veřejně hrozili, že nepříteli nebudou se brániti a zbraně zahodí, nebude-li jim žold vyplacen. Rakušané uleknouce se toho, vyplatili pluku žold poloměsíční a slíbili, že mu budou dodávati dostatek potravin. Za to vojáci se uvolili, že budou zase vůdců svých poslouchati a že nebudou loupiti. Tak daleko to došlo, že s vlastním vojskem jako s odpovědným nepřítelem uzavírána smlouva, aby přátel neolupovalo. Dodati ještě dlužno, že pluku povoleno vyslati do Prahy deputaci za Mansfeldem, aby se s ním vyrovnala o starším posud nezaplaceném žoldu.

V Praze konečně sehnali žold dvouměsíční tím způsobem, že kníže z Anhaltu půjčil 60.000 zl. a král Bedřich 100.000 zl.; kromě toho opatřeno oděvu v ceně žoldu měsíčního. Věci tyto vypraveny za vojskem dne 30. dubna. Vojsko, ano od prosince r. 1619 neobdrželo žádných peněz, přijalo tento žold dosti nevrle, netajíc se se svou nespokojeností, ale prozatím přestalo bouřiti, jelikož mu bylo slíbeno, že žold bude se od této chvíle pravidelně vypláceti.

Žoldnéři však chovali se pokojně a poslušně jenom asi měsíc, t. j. tak dlouho, dokud žold neutratili. Jakmile nastal nedostatek peněz

a nový žold nepřicházel, počaly výtržnosti na novo a hotová vzpoura byla takřka na denním pořádku, jelikož žoldnéři vzpurně a bouřlivě každou chvíli žold požadovali. Nejhůře choval se opět pluk Thurnův. Nejhorší pobuřovatelé z pluku toho byli sice zatknuti a tajně odstraněni, ale kamarádi jejich bouřili potom tím hůře. Vrchní velitel kníže z Anhaltu vyvázl jednou z patrného nebezpečenství života jen tím způsobem, že z vlastních peněz poskytl několik set zlatých na uspokojení pluku.

Dne 30. června konečně vypukla všeobecná vzpoura. Pluk Thurnův zpečoval se přijmouti nového plukovníka hraběte Salmsa, moravské pluky vypověděly také poslušnost, ačkoliv byly mnohem lépe placeny nežli vojsko české a příklad tento následoval i pluk Hohenlohův. Nějaký čas chovalo se vojsko pokojněji, ješto se mu slibovalo, že poslové do Prahy vyslaní přinesou peníze. Konečně když došla do Eggenburku zpráva, že kníže Bavorský vtrhl do Horních Rakous, zapudil moravský pluk Žerotínův dne 27. července všecky své důstojníky a shromáždiv se příštího dne z rozličných svých stanic v Štokravě, zvolil si prostého mušketýra, katolíka, za plukovníka a prohlásil, že proti vojsku císařskému nebude více bojovati. Ze Štokravy vydal se pluk Žerotínův na cestu do Znojma, aby si na Moravě vymohl násilím žold zadržalý.

Jednání toto však nedošlo souhlasu pluku Thurnova a Hohenlohova, zvláště proto, že žoldnéři zvolili si katolíka za vůdce. Thurnovští jmenovitě spílali zrádcům žoldnéřům pluku Žerotínova. Když tedy Anhalt za plukem Žerotínovým vyslal svého jednatele, mnozí žoldnéři litujíce přenáhlení svého vrátili se do tábora a uznali pak pana Kaplíře za svého plukovníka. Pluk Thurnův však nicméně prohlásil, že jen tři dni počká; nebude-li mu pak žold vyplacen, že potáhnou do Čech a tam se postarají o zaplacení. Na štěstí vrátili se poslové Anhaltovi z Prahy dne 2. srpna oznamujíce, že tříměsíční žold pro vojsko je na cestě. Tím byla prozatím bouře utišena.

Zatím zběhly se také v Čechách události, které svědčily o hrozné zchátralosti a znemravnělosti žoldáctva. Z Prahy vrátila se do Rakous deputace pluku Mansfeldova bez peněz. Vojáci toho pluku pustili opět uzdu své nevázanosti. Anhalt, jemuž se způsobem tímto pluk Mansfeldův stal jen břemenem, způsobil, že byl propuštěn ze služby dolnorakouské s měsíčním žoldem; vojákům to bylo vhod, že byli služby v poli sproštěni. A tak odevzdali zbraně a počtem asi 900 osob odebrali se do Prahy, aby si zde vymohli žold zadržalý. Do Prahy přibyli právě tou dobou, kdy zde meškal hrabě Mansfeld vymáhaje žold pro svou armádu v jižních Čechách. Dne 11. července přihnal se veliký počet těch vojáků do příbytku Mansfeldova a požadovali za hlučných pohrůžek žold zadržalý. Mansfeld slíbil, že jim bude část žoldu vyplacena, ale požadoval, aby dále sloužili a do jiného pluku vřaditi se dali. Vojáci dali se zdánlivě uchlácholiti, ale když obdrželi závdavek, požadovali, aby jim byl vyplacen ostatek žoldu a prohlásili, že dále sloužiti nebudou. Mansfeld odkázal je s požadavky jejich do Tábora, načež odešli. Večer však přihnalo se asi 250 vojáků opilých a vedrali se do příbytku Mansfeldova, kde v předsíni hřmotili oznamujíce vyjednavatelům Mansfeldovým, že se mu s krku nehnou, dokud na haléř nebudou vyplaceni. Mansfeld nadarmo jim nabízel lhůty: povykovali čím dále více, až vyhrůžky jejich nabývaly rázu povážlivého. Tu Mansfeld vyraziv z pokoje svého s několika hejtmany a služebníky svými, rozpoltil náčelníku buřičů hlavu a několik vojáků poranil. Hejtmani a služebníci jeho také statečně do nich tepali. Nenadálým tímto útokem byli všickni přestrašeni, tak že jeden přes druhého pádili z obydlí Mansfeldova. Čekali však na blízku na důstojníky Mansfeldovy, až by odjížděli od večeře. Na Malostranském náměstí cháska ta obořila se na důstojníky a hnala je zpátky; tu hrabě Mansfeld dav si osedlati koně, vyrazil na žoldnéře, a mečem brzy čtyry skolil. Zatím blížila se stráž královská a ozbrojení měšťané, což žoldnéře zastrašilo. Rozprchli se na všechny strany. Vzpoura byla tímto způsobem udušena, ale celý pluk byl ztracen, neboť žoldnéři odešli do Němec a vstoupili z větší části do služby kurfiřta Saského.

Vojsko, které operovalo v Čechách, jmenovitě cizí žoldnéři dopouštěli se tolika loupeží a výtržností, že dohnali domácí obyvatelstvo k povstání.

Povstání sedlská.

Rok 1620 květen — říjen.

Na místě příhodném bylo již k tomu ukázáno, kterak nynější povstání proti císaři, ačkoliv povstalci se zakrývali pláštíkem náboženské svobody, nemělo onoho rázu národního a náboženského jako hnutí husitské. Stavové odporujíce zbraněmi vojsku císařskému šetřili, co možná nejvíce kapes vlastních, kdežto služby vojenské a veliká břemena berní a jiná svalovali na

bedra svých poddaných. Okolnost tato zplodila všeobecnou nechuť a nespokojenost v lidu poddaném. Když pak pojilo se k tomu neustálé týrání, vydírání, olupování a plenění lidu přátelského a nepřátelského, obyvatelstvo venkovské na pokraj záhuby přivedené hnáno bylo přímo zoufalství do náruče. Míra utrpení a posavadní bezpříkladná trpělivost a snášenlivost lidu dovršena a vyčerpána byla loupežnými výpravami Marradasovými, pochody vojska Mansfeldova a nově najatého pluku Sidonova, ale především několika praporci jízdy v Táboře ležící, která v okolí řádila jako v dobyté zemi nepřátelské.

Sedláci v kraji Bechyňském a Prácheńském povstali proti svým utlačovatelům a odíračům. Každý chopil se zbraně, jakou měl po ruce; kdo neměl pušky nebo meče ozbrojil se kosou, cepem, podávkami, rýčem a sekerou. Schudlí zemané v těch krajích, kteří byli také připraveni o veškeren majetek, přidali se k sedlákům a vyznajíce se v řemesle válečném vojensky je zřizovali, ano i čtyry děla jim opatřili. Shromažďovali se pod národním červenobílým praporem. Za krátký čas stálo ve zbrani 1200 mužů a za několik neděl vzrostl jich počet na 4000 osob, tak že se stali mocí, s níž se muselo počítati. Strana císařská zvěděvši o tomto hnutí vypravila k sedlákům vyššího nějakého úředníka, aby je získala pro císaře proti králi Bedřichovi. Úředník tento přinesl s sebou a odevzdal sedlákům list od císaře podepsaný, kterým se nabízelo: 1. osvobození z posavadní poddanosti, 2. náhrada za vypálené statky a uloupený majetek na statcích vrchností a duchovních protestantských a 3. dostatečná ochrana proti násilnictví žoldnéřů. Za to měli ovšem pomáhati zbraněmi vojsku císařskému.

Sedlákům bylo se rozhodnouti, mají-li věřiti planým slibům strany císařské, o které byli přesvědčeni, že je jí poddanost lidu zrovna tak milá jako pánům jejich a že by je kromě toho utiskovala ve víře; nebo domáhati se polepšení na svých vrchnostech. V čas ještě podařilo se veliteli posádky táborské, plukovníku Frankovi, uchlácholiti sedláky přátelskými přímluvami, že projevili ochotu k vyjednávání. Když s ním tedy přibyli komisaři z Prahy na spěch vypravení, požadovali věci, které jim císař nabízel a na důkaz toho, že mají příležitost polepšiti osud svůj, ukazovali přípis císařův. Vrchnosti měly je propustiti z poddanství a za lidi svobodné je vyhlásiti, místo popleněných a spustošených statků měly je uvésti na statky katolických duchovních a zpronevěřilých vlasti synů. Za to slibovali konati služby vojenské proti nepříteli.

Nyní byla skutečně nejvhodnější příležitost, aby stavové ukázali skutkem, zdali svobody, kterých se dovolávali proti císaři, mají nejen na jazyku nýbrž i v srdci. Za čtrnácte dní mohl býti sněm svolán, Čechy mohly chovati jen lidi svobodné a stavové mohli míti najednou po ruce na obranu země statisíce lidí nadšených k hájení rodné půdy do poslední krůpěje krve. Ale tak vznešeného smýšlení nebylo mezi stavy, oni se nenesli za tak šlechetným účelem. A proto komisaři odpověděli na požadavek o zrušení nevolnictví, k tomu že tak snadně a na rychlo povoliti se nemůže, nýbrž aby měli strpení do jiného příležitějšího času, až by válka k šťastnému ukončení přišla. V ostatních dvou požadavcích sedlákům se povolovalo, měli jen pokojně se chovati a nepříteli jednáním svým proti vlasti a proti sobě samým posilu nedávati, nevěříce nic planým slibům strany císařské, která by jich nikdy nesplnila a nedržela.

Sliby těmito byli sedláci alespoň částečně uchlácholeni, někteří totiž vrátili se k svým živnostem. Ale většina jich měli dále v ochranných lesích své shromáždiště. Počátkem června rozdělili se sedláci nejspíše pro nedostatek potravin v jedné krajině v několik menších houfů, které se oddávaly loupežení. Tak zvrhlo se povstání sedláků, kteří chopili se zbraně, aby nabyli svobody a ochrany proti loupeživým žoldnéřům! A jako nedostatek potravin donutil valný sbor, aby se rozdělil, tak nejspíše pro nedostatek potravin rozpadla a rozběhla se i menší oddělení, jelikož bylo naprosto nemožno v jediné vyssáté krajině dostatek potravin sehnati.

Povstání lidu sedlského v Bechyňsku a Prachensku vzalo sice konec, ale příčiny, pro které vypuklo: utlačování vrchností a odírání žoldáctva i jinde v Čechách lid hubily, a tak není divu, že po příkladu táborských a prachenských i na jiných místech sedlský lid proti svým utiskovatelům zbraně se uchopil.

Dne 19. května roku 1620 přitáhlo do kraje Chebského, Loketského a Žateckého 1000 jezdců hraběte ze Styrum a 1500 mužů pěchoty Jana Arnošta knížete Sasko-Výmarského, kteří byli vesměs v Holandu pro krále Českého najati. Část lidu toho položena blíže hranic míšeňských, protože se stavové obávali vpádu kurfiřta Saského do země České, ostatní vypraveni dále za armádou do jižních Čech. Měli táhnouti přes Prahu, jelikož král si tak přál chtěje se potěšiti pohledem na statečné a dobře vypravené jezdce Styrumovy. Avšak stateční tito jezdci byli zároveň hotovými loupežníky a škůdci. Dopouštěli se po celou cestu v Čechách takových

výtržností a nezbedností a páchali zejmena také na ženském pohlaví tak surové násilí, že cesta jejich znamenána byla všeobecným zděšením a rozhořčením. Co v lidu vřelo, propuklo konečně v zjevnou vzpouru, když žoldnéři tito v Unhošti sami založili oheň v pěti domech, aby za všeobecného zmatku mohli tím vydatněji oloupovati obyvatelstvo. Lid sedlský v okolí Unhoště chopil se zbraně jako na dané znamení a stíhal loupeživé žoldnéře až do Prahy, jednak aby jim odňal kořist uchvácenou, jednak opět aby si zde vymohl ochranu. O svátcích svatodušních hemžila se Praha ozbrojeným lidem venkovským, který podporován jsa obecným lidem pražským počal se rváti se žoldnéři o loupež uchvácenou. I měla rada městská co činiti, aby zabránila

Kníže Bavorský Maximilian I. (89.)

všeobecné povstání. První účinek tohoto ozbrojeného zakročení sedlského lidu byl ten, že proti ostatnímu válečnému lidu vypraveni komisaři, aby jej mimo Prahu u Zbraslavě přes Vltavu přepravili a k armádě dovedli. Nejvyšší úředníci zemští pak dovolili sedlákům, aby se bránili proti svým utiskovatelům. V Praze přibity dne 18. června veřejné patenty, kterými se sedlákům propůjčovalo právo, opříti se loupeživosti vojáků, pobíjeti anebo zajmouti je a do Prahy dodati.

Tou dobou vypuklo povstání sedlské také ve východních Čechách na panství Bystereském za tou příčinou, že pan Vilém Bezdružický z Kolovrat poddané své příliš utlačoval a nové roboty jim ukládal. Zámiňku a počátek k po-

vstání zavdalo nucené odbírání piva. Poddaní měli posud svobodu odbírati pivo, odkud se jim líbilo. Ale pan Bezdružický dal rozvésti do vsí jistý počet sudů piva zajisté ne nejlepšího a za týden požadoval za ně peníze. Když tedy na panství Bysterském uslyšeli, že na jiných místech v Čechách sedláci se pozdvihli, nedali si brániti v jezdění do lesa a přestali konati robotu, tak že dozralé obilí na poli hnilo. Pan Bezdružický pomohl si tím způsobem, že přemluvil měšťany Bysterské, aby mu za plat obilí skliditi pomohli. Sedláci nejspíše se dozvěděli, že pan Bezdružický pozval si na ně pomoc vojenskou a tak ozbrojíce se kosami, podávkami a cepy, opustili obydlí svá a shromáždili se v lesích, načež napadali panské dvory a úřední budovy, kde krutě řádili. Zatím přibylo jízdné vojsko a vytáhlo proti sedlákům, kteří tábořili mezi Bystrým a Jedlovou. Velitel tázal se povstalců, proč se vzbouřili proti vrchnosti svojí? I odpovídáno mu souhlasně: „protože jsme utlačováni.“ Na to přítomný pan Bezdružický jal se domlouvati přívětivě sedlákům, aby se navrátili k své povinnosti, že chce všecko po dobrém vykonati. Sedláci sice nevěřili věci této a nechtěli o robotě ani slyšeti; nicméně nebyli proti tomu, aby se vyjednávalo po dobrém s vrchností. Velitel vojska, jehož jinde byla větší potřeba, uznal, že nemá tu co činiti a vzav propuštění, chtěl se s vojskem svým vrátiti. Avšak nešťastnou náhodou vzepjal se kůň jednoho jezdce a vskočil do obilí, jenž náleželo povstalci jakémusi z Modřice, který v horkokrevnosti své vojáka na místě zastřelil. To bylo znamením k všeobecnému boji. Velitel dal znamení k útoku a jezdci jeho způsobili v nezřízeném houfu sedlského lidu hrozné krveprolití. Sedláci rozprchli se tak řka beze všeho odporu na všechny strany. Valná jich část prchla do Bystrého, kam za nimi vojáci také přikvapili a kterého dopadli, skolili. Lid nešťastný vracel se pak do svých vesnic, ale běda tomu, kdo byl polapen; rozhořčený pan z Kolovrat dal každého povstalce bez milosrdenství pověsiti. Kdo mohl prchl před takovýmto násilím a proto nebylo v mnohých vesnicích dostatek lidí, aby mohli obilí skliditi, tak že muselo na polích shníti.

Čechy severní zakusily poměrně velmi málo posavadními útrapami válečnými. Když konečně i tam zanešena byla v měsíci říjnu lítice války, vypuklo i v kraji Žateckém povstání mnohem povážlivějšího druhu nežli všecka posavadní. V kraji žateckém srotilo se 4000—7000 ozbrojených sedláků, kteří v několika odděleních táhli od tvrze ke hradu, ode dvora ke dvoru všecko loupíce a vybíjejíce. Nejen potraviny, šatstvo a klenoty, nábytek a dobytek brali, nýbrž co nemohli odnésti, rozbíjeli a ničili, ano i okna, kamna a dvéře potřískali, tak že v tvrzích a na hradech pravidelně jen holé zdi zbyly. Nejhůře řádili na postoloprtském zámku Štěpána Jiřího ze Šternberka, nedávno nově vystavěném. Běda pánům a rytířům, kteří upadli do rukou lidu rozvztekleného; za šťastného se musel pokládati, kdo vyvázl životem; obyčejně jej tak ztýrali, že zůstal na místě mrtev ležeti. Praví se, že sedláci vyzvali i města Most, Kadaň a Chomoutov, aby se k nim přidali, hrozíce, nestane li se tak, že je oblehnou a do kořene vyvrátí. „Kdyby byla bitva na Bílé Hoře,“ praví trefně Gindely, „neučinila válce rychle přítrž, sedláci z Žatecka byli by měli zajisté v ostatní zemi následovatelů a Čechy celé byly by se staly hotovou pouští.“

Vláda česká shání znovu peníze.
Rok 1620 červenec.

Vzpoury ve vojště a čím dále důraznější vystupování nepřátel, ale jmenovitě jistota o tom, že také kníže Bavorský Maximilian v čele katolíků proti povstalcům do pole vytrhne, přiměly správce země České k novému napnutí sil a k důkladnému uvažování, kterak by se sehnaly nové peníze tu na uvedení vojska českého do řádného stavu, tu na vyhovění Anhaltovi, jenž požadoval 500.000 zl. a konečně na uspokojení Bethlena, jenž požaduje 400 000 zl. chtěl nyní za vděk vzíti splátkou 100.000 zl. Aby se opatřil dostatek peněz, na to naléhal zvláště Thurn, který se dostavil do Prahy, aby ujal vrchní velitelství vojska v Čechách operujícího. Na jeho radu usnešeno poslati přede vším 40.000 zl. Anhaltovi do Rakous, aby je vojsku rozdělil, jakoby od něho pocházely a aby si tak získal příchylnost jeho.

Pakli se pomýšlelo na udržení příchylnosti a dobré vůle lidu vojenského v poli stojícího, nemělo se zapomínat ani na probouzení lásky a obětavosti v lidu, jenž byl volán k berním pokladnám. Ale odbytí požadavků povstalého lidu sedlského nesvědčilo o státnických schopnostech nového krále a jeho rádců. Kromě toho rozdrážděni katolíci vyzváním, aby složili přísahu, že zachovávati budou konfederaci se sousedními zeměmi uzavřenou. Byla to skutečně zbytečná vyzývavost, když nebylo moci a odhodlanosti katolíky, jenž přísahy té nesložili, příkladně po-

trestati. A s celou správou jevila se již taková nespokojenosť, že šířilo se čím dále tím více přesvědčení, kterak povstání není ničím jiným nežli zápasem mezi Ferdinandem a Bedřichem Falckým o českou korunu. Proto již nyní ozývali se hlasové proti vydírání nejen katolíků, nýbrž proti všem sbírkám na válku. A za takovéhoto smýšlení počato se sháněním peněz.

Přede vším měli Pražané poskytnouti novou půjčku. Bylo to již potřetí, nepříznivé smýšlení měšťanů bylo známo a proto se měla půjčce upraviti půda. Král tedy na radu nejvyšších úředníků zemských pozval k sobě na hrad Pražský nejpřednější osoby z Pražanů všech tří měst; i vykládal jim, kterak je nutná potřeba peněz na uspokojení lidu vojenského a přemožení nepřítele, aby odvrácena byla záhuba na království České se valící. I žádal jich, aby nejen sami dobrým příkladem předcházeli, nýbrž aby také občany, kteří budou na radnici svoláni, k pomoci takovéto přemluviti hleděli. Král dovolával se vlastenecké obětavosti, požaduje, aby každý měšťan přispěl půjčkou a kdo peněz nemá, aby alespoň klenoty svými krále založil. Za to sliboval, že jim půjčka bude od země dostatečně zaručena a že jim toho bude vší svou milostí a přízní vzpomínati. Podobným způsobem ucházela se královna o pomoc u předních měšťanek pražských, kteréž k sobě pozvala. Pozvaní měšťané osvědčili před králem, že jsou ochotni poskytnouti novou půjčku a přispěti klenoty svými na oltář vlasti; ale přáli si, aby oba vyšší stavové, zejména však nejvyšší úředníci zemští, s manželkami svými předcházeli dobrým příkladem; oni že pak neopomenou jich následovati. Měšťané skutečně měli dostatečnou příčinu stěžovati si na malou obětavosť vyšších stavů. Sám nejvyšší kancléř Václav Vilém z Roupova, přední původce odporu proti Ferdinandovi, neostýchal se pronésti, že vlasti odevzdá své čápí péří. „Jemužto jiní," jak poznamenává Skála, „v štědré a ochotné půjčce byli též podobní; mezi tím však uměli dobře před králem i před královnou stavu městskému vyměřovati, aby manželek svých pasy stříbrné, náramky a řetězy skládali; sami pak od klenotů svých potratili tehdáž klíče, kteréž potom po bitvě na Bílé Hoře vojíni císařští velmi snadně nacházeli při vybíjení domů a příbytků jejich."

Na to dne 20. července přednešena veřejně od královských komisařů na všech třech radnicích pražských žádosť za půjčku. V přednešení tom komisaři dovolávali se vlastenecké obětavosti, ukazujíce na nebezpečenství, jaké by se přivalilo nejen na zemi Českou, nýbrž i na Prahu, kdyby vojsku nebyl vyplacen žold a kdyby se nezjednaly nové zbrojné síly. Avšak jen katolíci uvolili se bez odporu poskytnouti, co mohli; protestanti nechtěli ani slyšeti o dalších obětech a prohlašovali sliby, že jim půjčka bude brzy splacena, za pouhý klam. Na Starém a na Novém městě měšťané požadovali dokonce podrobné účty o tom, jak se naložilo s penězi za dvě léta přijatými, počítajíce, že Praha sama přispěla od počátku povstání 2,900.000 tolarů. Přes to však uvolili se předce přispěti tím, co měli. Obětovalit šperky, muži uřezávali si stříbrné knoflíky od kabátů, ženy obětovali své stříbrné pásy, chudí lidé snášeli nádoby cínové a měděné, ano mnozí obětovali i šatstvo, které se vojsku mohlo hoditi. Po dobrém nebylo lze více vynutit na měšťanstvu a tak jen obchodníci katoličtí donuceni k značnější půjčce peněžité.

Zároveň vyzváni Židé, aby poskytli zemi půjčku, za kterýmž účelem krámy jejich zavřeny a skříně se zbožím zapečetěny. Uvolili se půjčiti 30.000 zl, ale jelikož se neměli k jich splacení, dala vláda v pátek večer, když valná část Židů byla v synagoze, přepadnouti najednou obydlí všech zámožných židů, aby na nich půjčku vynutila. Komisaři královští provázení vojskem, počínali si tak důrazně, že vynutili půjčku 50.000 zl., která byla v krátkém čase skutečně složena. Takovýmto způsobem sehnaly se peníze a za vojskem do Dolních Rakous zaslán byl žold tříměsíční.

Václav Vchynský.

Rok 1620 červenec.

Neočekávaných peněz dostalo se vládě také nerozvážným jednáním pověstného Václava Vchynského ze Vchynic.

Pan Václav Vchynský, jenž měl pokojně se chovati, zavdal jednáním svým příčinu k nemalé výtržnosti. On totiž poddané na panství Chlumeckém s velkou přísností utiskoval a všelijaké křivdy jim činil. Proto podali naň stížnosť, která jej mohla ovšem o panství toto připraviti, poněvadž je měl užívati jen pod tou výmínkou, bude-li se pokojně chovati a nebude-li poddaných svých utiskovati. Kromě toho pan Vchynský přiznávaje se nyní rozhodně k víře katolické nesrovnával se v tom s poddanými svými. Měl tedy dostatek příčin, aby zanevřel na své poddané. Když dne 6. července slaven byl svátek mistra Jana Husi mnohem okázaleji nežli v letech předešlých a poddaní na panství Chlu-

mecké také se shromáždili k slavnosti této, v panu Vchynském vzkypěla žluč. I vyjev do vesnic s pochopy svými dal sedláky nejvíce nenáviděné, kteréž považoval za původce stížnosti, bíti a týrati, některé poručil dokonce svázati a na Chlumec do vězení odvésti. Událost tato lid nesmírně pobouřila; i zvoněno na poplach a za několik hodin chápali se sedláci na několik mil v okolí rozličné zbraně tu pušek, tam palic, holí, vidlí a podobné primitivní zbraně a všecko se hrnulo na Chlumec. (Výjev tento zobrazen je na str. 1497—1498). Lidí cizích mimo panství Chlumecké byla většina; běželi na pomoc svým utiskovaným soudruhům, ale ještě více vedla je touha po kořisti, poněvadž šla po kraji pověst, že paní Kateřina Liechtenšteinská utekla se na hrad s několikráte stotisíci peněz.

Není pochybnosti, že by bylo došlo k velikému krveprolití, jelikož lid dílem chtěl vzíti pomstu na svém utiskovateli, dílem rozpálen byl touhou po loupeži a drancování; kdežto na druhé straně pan Vchynský obsazený měl zámek pevný a k obraně své použil na 40 osob lidu branného a něco pacholat. Ke všemu ještě dal zasaditi proti lidu nabitá děla, která komisaři královští zanechali na hradě, když mu panství podruhé postupovali. Lid, jehož bylo kolem zámku na 3000 osob, zařekl se, že od obléhání hradu neupustí, dokud Vchynského nepolapí a neskolí. Vchynský odpověděl z hradu, že uvězněné sedláky dá oběsiti, pakli obléhatelé neodtáhnou; ale tím byl lid jenom podrážděn: odpovědělť, až jej zajmou, že jej rozsekají a prasatům k snědení pohodí. Sedláci prozatím hrad jen kolkolem sevřeli a pilně střežili, aby ani myška uklouznouti a do něho se dostati nemohla. A tak počal se na hradě brzy jeviti nedostatek potravin, jelikož pan Vchynský nebyl nijakž zásoben. Požadoval tedy od sedláků, aby mu dovolili potravinami se zásobiti, a když k tomu nesvolili, hrozil, že hrad vyhodí prachem do povětří. Avšak ani tato pohrůžka sedláků neobměkčila a proto pan Vchynský najednou se snížil k prosbám žádaje sedláky, aby mu odpustili násilí a aby jej odtáhnouti nechali, že se více na Chlumec nevrátí a panství toho navždy se vzdá. I tento poslední prostředek selhal.

Že posud nedošlo k žádnému krveprolití, stalo se zásluhou Chlumeckých, kteří se sedláky po dobrém jednali, je chlácholili a od útoku na hrad zdržovali. Chlumečtí podali hned také do Prahy zprávu, jakmile lid k hradu se přihrnul, tak že dne 9. července v Praze již věděli o tom pozdvižení. Za tři dni potom přibyli již z Prahy na Chlumec královští komisaři, aby bouři utišili. Komisaři měli především lid sedlský upokojiti a pokud možno do domovů jeho rozpustiti, měli hrad ujíti, Václava Vchynského i s čeladkou jeho odzbrojiti, pana Vchynského na hradě střežiti, poklady jeho jakož i paní Kateřiny manželky císařského generála Maximiliana z Liechtenšteina převzíti a do Prahy dopraviti. Komisaři chopili se dobrého prostředku k upokojení lidu; dali totiž vyvaliti pět sudů piva a dosáhli toho, že lid choval se pokojně; ale od hradu nechtěl odtáhnouti, dokud by nebylo propuštěno od Vchynského 21 soudruhů hladem zmořených. Vchynský tedy propustil sedláky, aby se zbavil ozbrojených mstitelů, zpečoval se však vydati zbraně a otevříti bránu zámku, jak komisaři požadovali. Lid cizí rozešel se skutečně domů a také lidu domácí zbylo příliš málo na postrach panu Vchynskému. A proto komisaři vyžádali si od hejtmana poděbradského 100 mužů a od hejtmana pardubského 300 mužů pěchoty se 4 děly. Pomoc tato se okamžitě dostavila a pan Vchynský vida, že by nebylo radno déle žertovati, bez prodlení se poddal, načež odzbrojen, hrad sám dostatečnou stráží obsazen a pan Vchynský se svými bedlivě hlídán, aby ze zámku neuprchl.

Paní Kateřina Liechtenšteinská byla se utekla na Chlumec z Moravy pro nebezpečenství, jaké tam hrozilo manželi jejímu. Všecky věci drahocenné přivezla s sebou v 17 truhlách. Dostala se z deště pod okap. Komisaři královští vybravše z truhel 65 pytlíků peněz v ceně asi 13.000 kop míšeňských a pak krabici s klenoty za několik tisíc, přiměli paní Kateřinu, že ty peníze a věci půjčila stavům českým na dostatečné zajištění. Pro věci tyto, jakož i pro věci u pana Vchynského zabavené, vyslána na Chlumec setnina jízdy z Prahy, aby je pro nejistotu na cestách přivezla do Prahy. Za poklady přijeli pak komisaři vezouce s sebou i pana Vchynského i paní Kateřinu, kteří byli v Praze uvězněni.

Nové úmluvy s knížetem Bethlenem.

Rok 1620 červen—srpen.

Vedle shánění peněz zaujímalo péči správců země České nové vyjednávání s knížetem Bethlenem Gaborem, aby nejen pomoc svou na lidech rozmnožil, nýbrž aby se cele přidal k povstalcům českým a zemím sjednoceným jakožto opravdový spojenec. Jednání o tom dělo se pak v Praze skrze vyslance Bethlenovy, tak zejmena také

v Báňské Bystřici, kde se dne 31. května sešel sněm uherský a kde i Bethlen dvorem svým prodléval, maje s sebou ozbrojenou družinu přes 2000 mužů. Protestantská šlechta uherská přivedla s sebou přes 10.000 ozbrojeného lidu; a země spřátelené vypravily tam vyslance také s četnou družinou. A tak sněm bystřický zevnějškem svým poutal k sobě obecnou pozornost.

Král český, vypravil na ten sněm Smila z Hodějova, slavného lékaře Jesenského a pražského měšťana Samuela Ješína s četnou družinou. Poselství toto vyjelo z Prahy dne 2. června a dorazilo do Bystřice dne 13. června. Stavové uherští vyjeli vstříc na čtvrt míle a uvítavše je přátelsky, uvedli je do příbytků v jednom pěkném domě připravených. Také z Moravy, ze Slezska a z Lužic dostavili se poslové do Bystřice. Poslové čeští měli způsobiti u stavů uherských, aby vypravili veliké vojsko proti Ferdinandovi, aby jej s trůnu sesadili a nového krále si zvolili. Také se měli postarati, aby Sedmihradsko s určitým příspěvkem vstoupilo do konfederace.

Již za několik dní, totiž 18. června, obdrželi vyslanci zemí českých zprávu o tom, co Bethlen požaduje: aby totiž země sjednocené poskytly mu peníze na opatření pevností uherských a pak aby vypraveno bylo společné poselství k sultánu Tureckému. Vyslanci odpověděli, že se chtějí postarati, aby kníže byl se zeměmi českými spokojen. Sami však vyslanci povoláni byli do sněmu uherského teprvé dne 27. června, kdež poslání své přednesli.

Ještě později oznámiti dal Bethlen Gabor sněmu své předlohy. Pravil, že vtrhl do Uher, aby prý válka s Čechy a Rakušany byla ukončena; avšak nadarmo se vynasnažoval, aby zjednal příměří mezi císařem a Čechy, poněvadž císař tomu nechce, jak dokazuje zejmena ta okolnost, že znovu povolal do země kozáky polské. A tak že se rozhodl podporovati Čechy, aby zabránil potlačení jejich. Proto požadoval, aby sněm se radil o přípravách k válce, jmenovitě aby povolil potřebné peníze. Dále navrhoval, aby Uhry a země spolčené vypravily poselství do Cařihradu, které by se tam opřelo úkladům císaře.

Jak asi dopadne rozhodnutí sněmu o těchto požadavcích, velmi brzy se ukázalo. Sněm totiž prohlásil spolek Čechů s Bethlenem v Prešpurku uzavřený za platný a doložil k tomu, kdyby vyjednávání s císařem nevedlo k cíli, že Uhry budou ve spolku s Bethlenem práv zemí spolčených hájiti.

Vyjednávání o spojení s Čechy nabylo určitějšího tvaru, když do Bystřice přibyl důvěrník knížete z Anhaltu pan z Knesebecku a nový posel krále Bedřicha Krištof z Donína. S těmi dohodl se Bethlen o válečném plánu toho způsobu, že sám udeří na Štýrsko a zároveň vpadne u Starých Hradů do Rakous, aby tím donutil hraběte Buquoye k ustoupení za Dunaj. Anhalt měl pak u Fischamendu přeplaviti se za Buquoyem na pravý břeh Dunaje a spojiti se s Bethlenem Na Dunaji mělo se projížděti a nepříteli škoditi 30 válečných lodí uherských. Spojená armáda česko-uherská byla by tak silna, že by ovládala nejen daleké okolí, nýbrž také Vídeň znepokojovala. Porážka vojska císařského a pád Vídně staly by se tak neodvratnými. Ferdinand musel by pak ovšem svoliti ke všem podmínkám. K provedení plánu toho přispěti chtěl Bethlen 20 000 muži; vypočítal však výlohy na výpravu na 800.000 zl. Polovičku ochoten byl uhraditi ze svého a daněmi stavů uherských, ale polovičku požadoval na králi Českém ve třech lhůtách a sice první hned, druhou o sv. Michale a třetí o vánocích. Požadavky tyto Bethlen přednesl i ostatním poslům českým vykládaje při tom, kterak z toho musí věnovati 100.000 zl. na podělení mezi dvořeníny turecké, aby snáze dosažen byl pokoj od Porty. Neboť po bohu prý konfederování nemají v ničem větší naděje nežli v pokoji a v dobrém přátelství císaře Tureckého.

Avšak sám Bethlen byl přesvědčen, že by vyslanci čeští v Bystřici meškající nemohli svoliti k přílišným jeho požadavkům. Proto již dříve vypravil do Prahy svého tajemníka Kovachiche zároveň s tureckým poslem, který přijel navštíviť dvůr Bethlenův a Bedřichův. Kovachich a posel turecký přijeli do Prahy dne 3. července vítáni jsouce před městem jménem krále od Viléma staršího z Lobkovic a Václava Budovce s hojnou družinou panskou a rytířskou a třemi setninami jízdy pražské; pěchota měst Pražských rozestavena byla na místech, kudy se poslové ubírali.

Příštího dne měl slyšení Kovachich, žádaje, aby knížeti jeho vyplaceno bylo 400.000 zl. Za to sliboval Bethlen s celou svou mocí vystoupiti proti Ferdinandovi Posel turecký předvolán byl k slyšení dne 5. července. I vypravoval, že uloženo mu od sultána, aby se osobně přesvědčil, zdali Bedřich skutečně drží a spravuje království České a země připojené, poněvadž Ferdinand dal oznámiti v Cařihradě po svém vyslanci, že sám těmto zemím panuje. Sultán že je přítelem a spojencem krále Anglického, Francouzského a stavů nizozemských a do tohoto přátelství že pojmouti chce i krále Českého. Kdo tedy je přítelem krále Českého, tomu že i sultán bude přítelem, a kdo je nepřítelem, proti tomu že

sultán povstane. Na důkaz tohoto přátelství že sultán vypraví vojsko své proti králi Polskému za jeho vpády do Slezska a Moravy Přátelství sultanova nikdo nezamítal, naopak všickni mu byli povděčni. zvláště že za spojenství své žádných obětí nepožadoval. Že Turek je pohanem a že Čechové do nedávna proti němu bojovali, na to nyní nikdo nevzpomínal.

O požadavcích knížete Bethlena děly se důkladné porady až do 12. července. Konečně stalo se rozhodnutí, aby se Bethlenovi vyplatilo 800.000 zl., když by s celou svou mocí vtrhl do Rakous. Důvěrník Bethlenův svoliv k této podmínce odjel s pašou tureckým z Prahy dne 14. července. A brzy za nimi vypraveni pán z Pilsně a dr. Jesenský, který se byl zatím vrátil z Bystřice do Prahy, nesouce Bethlenovi 100.000 zl., které si Bedřich vypůjčil v židech za zastavené stříbrné nádobí a šperky. Peníze odevzdány byly již počátkem srpna Ale tu se objevilo, že Bethlen není k válce připraven; a tak prohlásil poslům českým, jenž na brzkou pomoc naléhali, že teprvé v měsíci září bude moci vtrhnouti do Rakous.

Za takových okolností bylo již napřed rozhodnuto, kterak císař Ferdinand dopadne se svými požadavky, aby jej stavové uherští uznali za krále a aby Bethlen jednal s ním o mír. Když tedy vyslanci císařovi do Bystřice koncem července přibyli a ve prospěch císaře a míru s Bethlenem působiti se jali, setkávali se všady s hluchými ušima. Vedle toho bylo jim patřiti a slyšeti, kterak na počesť vyslanců českých pořádaly se hostiny, kterak se králi Bedřichovi připíjelo a kterak se žoldnéři čeští s uherskými bratříčkovali. Poslům císařovým však každý patrně a zúmyslně se vyhýbal. Vrcholem potupy pro ně však bylo, když dostavila se k nim deputace sněmovní oznamujíc, že stavové uherští jsou sice ochotni zachovati příměří do sv. Michala, ale českých svých spojenců že nepřestanou podporovati. Na to poslové císařští mocí sobě propůjčenou prohlásili sněm bystřický za rozpuštěný a všecka jeho další usnešení za neplatná. Po té poslové dne 17. srpna odjeli do Vídně.

Co se potom stalo, bylo již jen veřejným prohlášením toho, co bylo potají ujednáno. Dne 22. srpna počalo se jednati o sesazení Ferdinanda s trůnu uherského; někteří stavové, ač protestanti, se tomu opřeli, ale když jim bylo pohroženo osudem českých místodržitelů, umlkli. A tak kníže Bethlen zvolen jednohlasně králem Uherským. Bethlen volbu přijal; z čehož byla pak v Praze nesmírná radosť, poněvadž se za to mělo, že Ferdinand je navždy zbaven i zemí uherských. Dále pojato i Sedmihradsko do konfederace uhersko-české a příspěvek jeho pro případ války vyměřen na 25.000 mužů.

Sněm uherský byl dne 27. srpna rozpuštěn a Bethlen pospíchal s vojskem nově najatým do Prešpurku, aby provedl plán, o němž se byl dohodl s Knesebeckem a panem Krištofem z Donína.

Země spolčené vyhledávají pomoc tureckou.

Rok 1620 duben — prosinec.

Návodem knížete Bethlena odhodlaly se spolčené země vyhledávati pomoc také v Cařihradě u Porty Turecké Státníci císařští dobře nahlíželi, že neutrálnosť turecká vysokou má cenu a proto již po dvě léta se vynasnažovali, aby si zachovali přátelství Turecka. Ještě od císaře Matiáše vypraven byl do Cařihradu svobodný pán Ludvík z Mollartu s bohatými dary pro hodnostáře turecké, aby získána byla jejich dobrá vůle. I zdálo se dlouhý čas, že Porta přeje císaři a že je nakloněna i nástupci Matiášovu Ferdinandovi II. Ale přátelský tento poměr počal se kaliti od té doby, co do Cařihradu přibyl vyslanec knížete Bethlena Gabora. František Miko de Hidugh, což se stalo v měsíci červenci 1619.

Vrtkavá mysl tureckých státníků zviklána byla ještě více poselstvím, kteréž do Cařihradu vypravil později sněm uherský. Důvěrné toto poslání svěřili stavové Štěpánu Corlathovi a Bethlen sám vypravil s ním zároveň nového vyslance Františka Balassiho. Vyslanci tito počali vyjednávati s tureckými ministry v měsíci prosinci 1619 a z počátku nevalně se jim dařilo; ale již v únoru 1620 bylo vyslanci císařskému pocítit, že se vítr obrátil. Turci chtěli sice zachovávati i dále mír s císařem, ale požadovali již, aby jim za to odstoupeny byly některé pevnosti, které prý sami Uhři nabízejí a zejména důležitý Vácov. Ke konci pak dubna sám sultán udělil slyšení vyslanci Bitterovi, rodem z Falcka, kterého sám Bedřich vypravil do Cařihradu. Poslové tito žádali jménem Uher a Čech, aby Porta zachovávala stálý mír s těmito zeměmi, aby sultán Osman dovolil knížeti Bethlenovi přijmouti korunu od stavů uherských nabízenou a aby nařídil pašovi Budínskému přispěti Uhrům na pomoc 16—20.000 mužů vojska, jakmile by to potřebovali. Za to nabízeli nejen dvakráte tak velké dary, jako Porta posud dostávala od císaře, nýbrž také Vácov a čtyry jiné pevnosti uherské. Sultán dal skutečně zaslati knížeti Bethlenovi odpověď,

kterou svoloval aby přijal korunu uherskou; ale měl hned postoupiti tvrz Jenö. Vyslanci tedy dobře pořídivše vraceli se v květnu do svých domovů a dne 1. června přibyli do Budína.

Za jiných poměrů a okolností byli by stavové čeští zajisté pokárali krále svého, že se spolčuje se sultánem Tureckým. Do nedávna totiž pokládán byl Turek za vraha křesťanstva a potírati jej všemožným způsobem platilo za skutek záslužný a bohulibý. Avšak během povstání Čechové tak se zapletli do tenat vysoké politiky a tak pozbyli národní a mravní hrdosti a samostatnosti, že každý spolek považovali za dovolený a že pomoc přijímali, odkudkoli se jim podávala a slibovala. Z podobných důvodů usnesli se i stavové hornorakouští v Linci již v měsíci dubnu, aby se súčastnili ve všeobecném poselství do Cařihradu, k čemuž povolili značnou tehdáž sumu 5000 zl.; také generální sněm český usnesl se ještě dříve nežli vešlo v známost, jak pochodil v Cařihradě posel Bedřichův, aby k sultánovi vypraveno bylo slavné poselství s dary přiměřenými. Vůdcem poselství toho ustanoven slezský rytíř Jan ze Starých Kolonií, jemuž přidáno 40 průvodčí s 50 koňmi. Z družiny této připomínáme zvláště dva mladé učené měšťany pražské Samuela Ješína z Bezdězí a Šimona Kohouta z Lichtenfeldu, kteří chtěli v službě diplomatické mladých sil svých zkusiti a milé vlasti své dle možnosti sloužiti.

Poselství české vyjelo z Prahy dne 3. července a zajelo do Báňské Bystřice, aby se tam připojilo k poselství uherskému. Uhři zastoupeni byli Štěpánem Doczim a Janem Rimašem, Bethlen sám Balassim; stavové rakouští vypravili čtyry zástupce. Celá společnosť čítající přes 100 osob nastoupila cestu z Bystřice Báňské dne 27. srpna teprvé po zvolení Bethlena za krále Uherského nesouc s sebou darů v ceně 70.000 zl., zejména varhany se stříbrnými píšťalami, stříbrné ryby, 72 hodinek, tři veliká zrcadla, šest ušlechtilých sokolů a j. v.

Vyslancům, kteří přibyli do Cařihradu, teprvé dne 27. listopadu, dostalo se skvělého uvítání od státníků tureckých, kdežto před tím vyslanec císařský uveden byl do svého obydlí zticha a beze vší okázalosti. Bez prodlení počalo se vyjednávati a mezi Portou a zeměmi spolčenými uzavřena smlouva přátelská v tento způsob: Sedmihradsko mělo ostati posavadním způsobem sultánovi poplatným; Uhry a ostatní země měly každých pět let vypraviti do Cařihradu poselství s dary, které by sultána byly důstojny; naproti tomu slíbila také Porta, že vždy po pěti létech vypraví posly své s dary do Uher a do Čech. O věcech těchto jednáno veřejně a s jakousi okázalostí; ano vyslanec císařský dokonce vyzván, aby se dostavil, až smlouva tato veřejně bude čtěna a poselství písemně odevzdáno. Porta tedy postavila se rohozdně na stranu povstalců proti císaři.

První užitek ze spolku tohoto měli páni Turci, jelikož již dne 5. listopadu zmocnili se pomocí Bethlena Gabora pevnosti Vácovské nenadálým přepadením; ale povstalcům zemí českých spojenství a pomoc turecká nemohly více prospěti. Poselství dorazilo totiž do Cařihradu až po bitvě na Bílé Hoře, kterouž osud království Českého byl rozhodnut.

Král Bedřich zvolen ochráncem od Rakušanů.

Rok 1620 březen — září.

Povážlivější pro císaře byl obrat, který se stal v obojích Rakousích; avšak i zde stavové protestantští odhodlali se příliš pozdě ke krajnímu odporu proti císaři, tak že nebyli více s to, aby zvážili pomoc, které se císaři zatím dostalo.

Rádci císařovi neustali vynasnažovati se, aby s protestantskými stavy v Rakousích stalo se po dobrém narovnání. Stavové obojích Rakous pozváni tedy znovu počátkem roku 1620, aby se dostavili do Vídně k vyjednávání. Hornorakušané vypravili posly své do Vídně dadouce jim poučení, aby požadovali potvrzení svobod stavovských v tom smyslu a rozsahu, jak si je stavové vykládali. Holdování samo mělo se pak státi od sněmu v Linci. Kromě toho požadovali, aby císař svůj válečný lid rozpustil a aby uznal nové poměry v Uhrách a Čechách t. j. aby se vzdal koruny české a uherské. Protestanti dolnorakouští hodlali teprvé tehdy holdovati, až budou všecky jejich výsady potvrzeny a až se vyhoví všem jejich stížnostem. Dolní Rakousy měli býti ušetřeny přehlížení, pochodů a vybývání vojska; a bez rady stavů neměla býti také žádná válka započata. Ke všemu tomu připojena žádost, aby císař konfederaci jejich s Čechy potvrdil.

Požadavky tyto byly v březnu r. 1620 císaři předloženy a nástalo o ně zdlouhavé vyjednávání, jelikož na jedné straně protestanti usilovali zmocniti se všech skoro práv panovnických a spolčení svého s Čechy a Uhry vzdáti se nechtěli; na druhé straně pak rádci císařovi chovali se ještě neupřímněji snažíce se stavy i v tom obmeziti, čeho požívali již za Matiáše,

Rudolfa a Maximiliana. Za takových okolností točila se věc hlavně okolo vyzvání císařova, aby stavové rakouští holdovali, což ustanoveno nejprvé na den 8. dubna a pak několikráte odloženo.

Císař Ferdinand nabýval čím dále více jistoty o vydatné pomoci a tak se osvědčil nezlomným naproti požadavkům stavovským. První určité rozhodnutí učinil císař z počátku května. Protestanti dolnorakouští v Recu shromáždění vyzváni zvláštním dekretem, aby se vzdali spolku svého s Čechy. Dne 16. května doručen stavům katolickým a protestantským ve Vídni shromážděným dekret císařský, jímž vyzváni důrazně, aby dne 1. června holdovali. O tři dni později císař poslal také Hornorakušanům do Lince dekret, kterým jsou vyzváni, aby se dostavili k holdování ke dni 9. června. Konečně dne 28. května podepsána od císaře odpověď na požadavky protestantských stavů z Recu. Císař prohlásil, že postoupením arcikníže Albrechta stal se oprávněným držitelem Rakous; i vyzval stavy, aby se dostavili dne 1. června k holdování. Konfederace s Čechy nepotvrzena, ale stavové vyzváni, aby od ní upustili; učiní-li tak, slíbeno jim, že císař před holdováním dá jim obvyklý revers na privileje a svobodu víry podle vyznání augšpurského. Konečně zamítnut požadavek, aby se vyhovělo stížnostem stavovským před holdováním a císař slíbil, že je ochoten po holdování vyjednávati o požadavcích stavovských. Kdyby stavové neuposlechli, hrozilo se jim přiměřenými tresty a pokutami.

Hornorakušané ohlásili se napřed, že holdovati nebudou, vymlouvajíce se, že lhůta k tomu je krátká a že mír není zjednán. Dolnorakouští protestanti v Recu usnesli se dne 20. června vypravit k císaři ještě jednou poselství a požadovat důrazně potvrzení české konfederace, všeobecné příměří k zjednání míru a potvrzení všech svobod politických a náboženských, k čemuž dána císaři lhůta čtrnáctidenní Posel stavů pan Hans Ludvík z Kufsteina přibyl s tímto ultimatem — toť zajisté nejpříhodnější pojmenování pro tak důrazné požadavky — a vyzval protestanty ve Vídni meškající, aby se ke kroku tomu přidali a jednoho zástupce za sebe zvolili. Ale protestanti tito nechtěli se více bráti za reckými a tak stala se patrná roztržka, kteráž znamenala neodolatelnou záhubu povstalců.

Jako ultimatum stavů reckých bylo známkou odhodlanosti ke kroku poslednímu, nejostřejšímu, tak i odpověď císařská svědčila, že trpělivosť a shovívavosť Ferdinandova je vyčerpána. Přede vším dodán evangelickým stavům ve Vídni dekret s oznámením, že holdování bude předsevzato dne 13. července, aby se tedy na ně připravili. To byla nepřímá, ale srozumitelná odpověď, že se stavy v Recu nebude se více vyjednávati. Protestanti ve Vídni skutečně dne 11. července odevzdali císaři spis, v němž projevili důvěru, že holdování nebude na ujmu jich právům a svobodám; což znamenalo, že se podrobují. Císař v odpovědi své sliboval, že práv jejich nebude se dotýkati, a že bude šetřiti svobod náboženských, jaké se vyvinuly za císaře Matiáše. Na to dne 13. července dělo se holdování způsobem obvyklým. Stav prelátský dostavil se plným počtem 19 svých členů; stav panský zastoupen byl 33 katolíky a 33 protestanty, stav rytířský 30 katolíky a 38 protestanty, města a městečka zastoupena byla všecka. Tím byl odpor stavovský v Dolních Rakousích skutečně zlomen a ochromen.

Hned potom vydán dekret císařský, kterým ustanovena stavům reckým lhůta čtrnáctidenní, do které měli holdovati; po uplynutí té lhůty mělo se s nimi naložit jako s velezrádci.

Stavové v Recu nadáli se, jakou odpověď jim Kufstein z Vídně přinese; a tak nečekajíce ani na návrat jeho usnesli se přerušit všeliké vyjednávání s Ferdinandem a po příkladu Čechů zvoliti nového správce země, čímž prohlášeno skutkem sesazení Ferdinanda. Již před tím stavové vypravili do Prahy ke králi Bedřichovi pana Krištofa z Rauberu, aby jej zpravil o příchylnosti Rakušanů a na něm vyzvěděl, zdali by přijal hodnosť arcikníže nebo ochránce Rakous. Bedřich z toho nesmírně se radoval a dal Rauberovi odpověď příznivou, tak že tento vrátiv se do Recu mohl zvěstovati, že Bedřich přijme hodnosť nabízenou.

Dne 1. srpna učiněn v Recu v plném shromáždění stavů návrh, aby vyjednávání s císařem se přerušilo, holdování aby se nevykonalo a král Český aby byl zvolen ochráncem země. S návrhem tímto jenom několik osob nesouhlasilo; načež jeden po druhém podpisovali a pečetmi svými stvrzovali přísahu o vzájemné pomoci a o pevném přidržování se jedni druhých. Jen pan Kufstein, dva jeho bratří a dvě jiné osoby listiny nepodepsali a od stavů se odtrhli. Hned také zvolena a vypravena do Prahy deputace. Ale zatím Maximilian Bavorský vtrhl do Lince a pokořil stavy hornorakouské. A tato okolnosť přiměla Bedřicha, že zamítl nabízenou hodnosť a holdování stavů, boje se, aby tím postavení svého nezhoršil. Poslům rakouským dostalo se jen pěkných slov, že Bedřich je bude chrániti proti útokům nepřátelským.

Kdyby byli Rakušané hned po smrti Ma-

1545

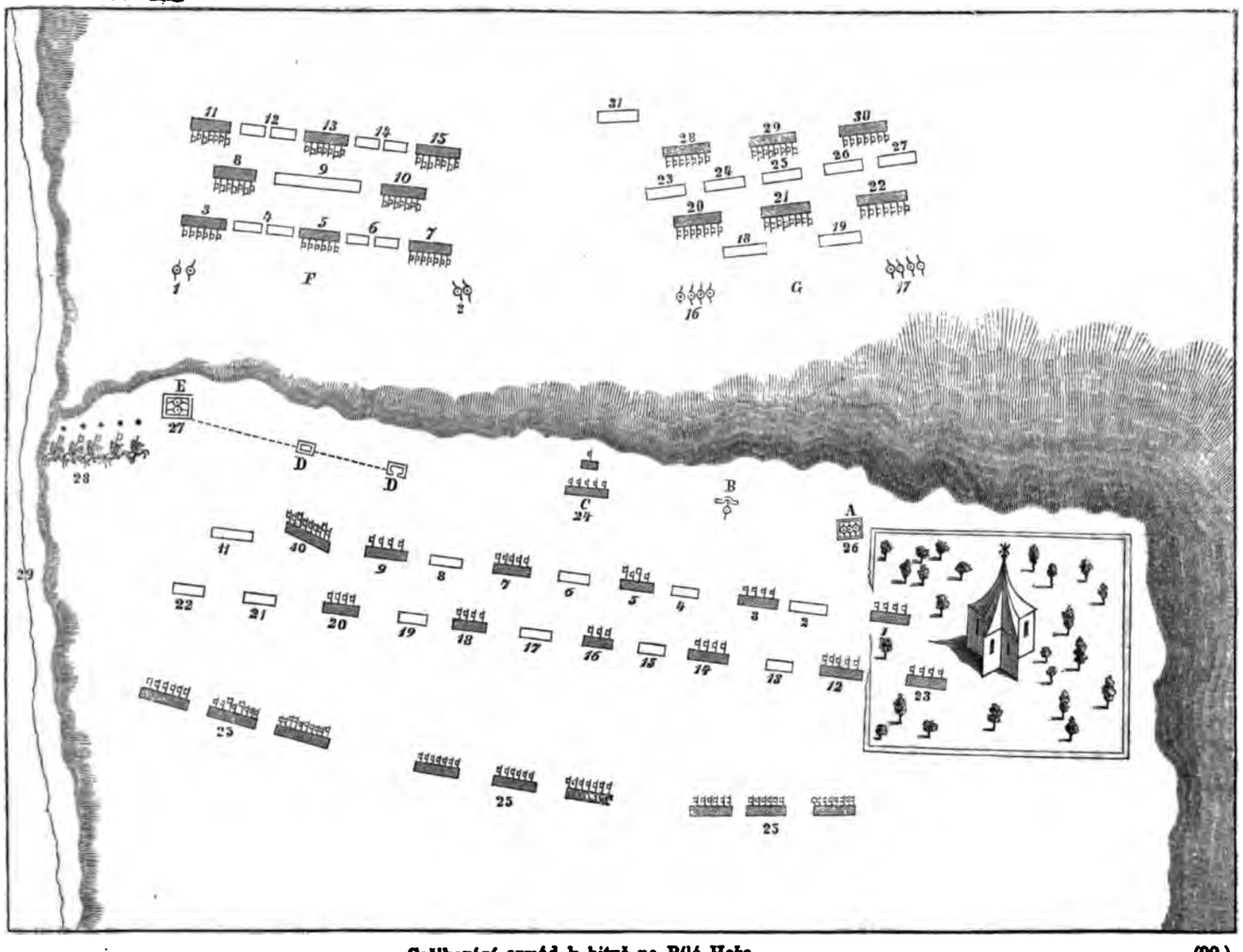

Seřikování armád k bitvě na Bílé Hoře. (90.)

tiášově nebo alespoň před rokem všecky síly své napjali, a ve spolku s Bethlenem penězi a zbrojným lidem podporovali povstalce české, byli by zajisté přispěli k úplnému podvrácení panství Ferdinandova; ale nyní již nebyli více s to, aby odvrátili valící se záhubu a způsobili jen tolik, že zachváceni byli také zhoubným proudem reakce náboženské a politické.

Jakmile totiž přinešena byla do Vídně bezpečná zpráva o vítězném postupování spojenců císařových, počala strana císařská ihned prováděti tresty, jakými bylo protestantům hroženo. Dne 16. září rozhlášen hlasatelem po ulicích vídeňských patent, dne 12. září datovaný, kterým vypovězeno bylo 31 osob z nejváženějších rodů ze země; statky odsouzených zabaveny, oni prohlášeni za psance a velitel vojska Hofkirchen prohlášen za smrti propadlého. Dolnorakušané tedy pokutováni první za spojenství své s Čechy; Hornorakušané byli ještě dříve podrobeni vítězným Maximilianem Bavorským. Jak se to stalo, o tom chceme nyní vypravovati.

Horní Rakousy podrobeny.

Rok 1620 červenec — srpen.

Vojsko katolické Ligy, kteréž sbíral kníže Bavorský Maximilian, soustředilo se v měsících květnu a červnu u Lauingen. Armáda Maximilianova obnášela 24.500 mužů pěchoty a 5500 jezdců, vesměs vojska důkladně vycvičeného a otužilého. Hned tedy z počátku července byl by se byl Maximilian mohl dáti na pochod a vtrhnouti do Horních Rakous; avšak nežli výprava tato mohla býti podniknuta, muselo se státi dohodnutí s kurfiřtem Saským o válečném plánu, čímž se výprava proti Rakousům protáhla. Proto Maximilian vypravil svého nejvyššího lovčího Wensina do Drážďan k Janu Jiřímu s návrhem, aby válka počala se zároveň na dvou stranách: Maximilian aby vtrhl do Horních Rakous a kurfiřt Saský do Lužice. Jan Jiří již delší čas pilně zbrojil a byl k válce připraven, ale obávaje se, že by ho stíhnouti mohla krutá pomsta protestantů, kdyby císařští podlehli, přál si, aby Maximilian vnikl přímo do Čech a s ním společně operoval. Když však návrh tento nedošel souhlasu, uvolil se sice vpadnouti s vojskem svým do Lužice, ale chtěl vyčkati, až jak se povede Maximilianovi Bavorskému.

Jakmile věc tato byla vyřízena a jakmile Maximilian nabyl jistoty, že Buquoyovi je uloženo, aby jednal s ním shodně t. j. aby se jaksi podřizoval vrchnímu jeho velitelství, dal se s armádou svou na pochod. 7000 mužů pod plukovníky Haimhausenem a Herlibergem vypraveno ke Brodu při českých hranicích, aby se opřeli Čechům, kdyby chtěli vpadnouti do Bavorska, s ostatním vojskem na 22.000 mužů silným táhl Maximilian přes Řezno a pak po Dunaji do Pasova. Skutečným vůdcem vojska ligistického byl generallieutenant Tilly, jehož podobiznu podáváme na str. 1561—1562.

Jan Tzerklaes hrabě z Tilly, narodil se na zámku Tilly v Brabantu r. 1559, byl tedy nyní již stařec více než šedesátiletý. Avšak Tilly prodělal trnitou dráhu vojenského života slouživ v Nizozemsku a pak v Uhrách proti Turkům, kde se vyznamenal a až za generála dělostřelectva postoupil. Roku 1609 vstoupil Tilly do služby knížete Bavorského Maximiliana, který jej jmenoval polním maršálkem a svěřil mu znovu zřízení vojska svého. V díle tomto Tilly tak se osvědčil, že Maximilian nyní s úplnou důvěrou ustanovil jej za vůdce vojska ligistického. Strana císařská tedy získala opět jednoho opravdu zkušeného a nadaného vojevůdce, jakých ve vojště povstaleckém byl úplný nedostatek.

Ze Schärdingu Maximilian vypravil posla svého do Lince s vyzváním, aby stavové císaři holdovali, konfederace s Čechy se vzdali, vojenský svůj lid rozpustili a hrad linecký a jiná vojskem svým obsazená místa jemu vydali. K tomu povolena stavům lhůta pěti dní, kteroužto dobu vlastně sám Maximilian potřeboval, aby vojsko své mohl soustřediti v Riedu, kterýž je nyní městem hornorakouským, ale tehdáž náležel ještě Bavorsku a ležel při hranici rakouské. Dne 24. července požadovala deputace hornorakouská od Maximiliana, aby lhůta ta byla prodloužena; žádost ta zamítnuta a Maximilian dal rozkaz, aby vojsko jeho překročilo hranice.

Na tak brzké a nenadálé vtrhnutí vojska ligistického nebyli připraveni ani v Čechách, ani v Rakousích a proto hranice nebyly nijakž střeženy. Teprvé u Hagu postavilo se vojsku ligistickému na odpor několik tisíc sedláků, kteří na silnici udělali záseky. Avšak houfy lidu venkovského primitivně ozbrojeného, v bojích nevycvičeného a kázni neuvyklého byly brzy rozprášeny. Za to mstilo se vojsko ligistické pálením vsí a ohavným pustošením, tak že lid před tímto barbarským řáděním prchal s dobytkem a co mohl odvléci, do hor a lesů nepřístupných.

Stavové hornorakouští nemajíce k hájení na život a na smrt dosti odvahy a nemohouce

se dovolati pomoci od Čechů, vypravili novou deputaci ke knížeti Bavorskému do Grieskirchu, nabízejíce své podrobení s tou podmínkou, budou-li zaručeny jejich náboženské a politické svobody, jakých požívali za císaře Maximiliana a Matiáše. Kromě toho požadovali, aby vojsko ligistické odtáhlo hned z Horních Rakous a aby v zemi žádných posádek nedrželo; konfederaci s Čechy nechtěli sami zrušiti a konečně požadovali všeobecnou amnestii. Jelikož však Maximilian prohlásil, že vyjednávati bude teprvé po příchodu svém do Lince, osvědčila se deputace, že mu budou hrad a město vydány. A tak Hornorakušané vzdali se skutečně branného odporu spoléhajíce se na vyjednávání, kterým však byli jenom sklamáni, ježto Maximilian obdržel nové psaní od císaře po pánovi z Harrachu s vyzváním, aby se nepouštěl do žádného vyjednávání, aby požadoval bezvýminečné holdování, aby v Horních Rakousích vyhladil predikanty a kacíře a aby se s Harrachem dohodl o trestech, jaké by stihnouti měly náčelníky posavadního odporu a jejich přívržence. Maximilian radil císaři v tomto ohledu, aby prozatím netrestal povstalců na hrdle a na jmění, poněvadž by dohnáni byli k zoufalství, z čehož by se mohlo vznítiti všeobecné povstání. Tresty vůbec měly se odložiti, až by povstalci byli přemoženi. Císař návrhy tyto schválil a tak odbylo se podrobení Horních Rakous hladce a beze všeho dalšího krveprolití.

Především vyzval Maximilian, již blízko Lince doraziv, stavy, aby vojsko své sprostili přísahy, by mohlo vstoupiti do jeho služby. Stavové tomu vyhověli bez nesnází. Vojsku tedy vyplacen od stavů dvouměsíční žold částkou 84.000 zl., k čemuž Maximilian zapůjčil 40 000 zl. Byla to však jen část žoldu zadrženého. Dne 15. srpna rozmnoženo tímto způsobem vojsko ligistické o 3000 mužů. Dále vydal Maximilian rozkaz, aby všecky válečné zásoby v zemi a všecky městské zbraně odvedeny byly do Lince, čímž země zbavena všech prostředků k povstání. Konečně uloženo stavům, aby dodali 100 koňů pro dopravu děl a 220 vozů pícních a k jich tažení 880 koňů.

Několik dní trvalo vyjednávání mezi stavy a knížetem Maximilianem. Nadarmo stavové mírnili se čím dále více ve svých požadavcích, nadarmo slevovali s podmínek, za kterých chtěli holdovati: Maximilian nevyhověl jim v ničem. Museli vydati listinu o konfederaci s Čechy, museli se zvláštní listinou zřeknouti spolku s Čechami a konečně museli holdovati beze všech podmínek. Maximilian jen prohlásil před stavy, že holdování nebude právům jejich nijakž na ujmu. Ale byla to od něho hotová lícoměrnost, poněvadž věděl, že císař odhodlán je práva stavovská obmeziti a poněvadž sám radil císaři, aby odložil trestání.

Stavové skutečně dne 20. srpna všickni holdovali, čímž Horní Rakousy vojensky i politicky podrobeny. Správcem země ustanovil Maximilian svobodného pána z Herbersdorfu, k udržení stavů a lidu na uzdě ustanoveno 5000 mužů. Kromě toho postaral se Maximilian o ubytování 1400 nemocných vojínů; tolik vojska jeho bylo již svízeli a útrapami válečnými zchváceno. A nyní maje záda úplně pojištěná, mohl bezpečně dále táhnouti.

Maximili anbyl hned, jak vtrhl do Horních Rakous, oznámil Marradasovi, že je ochoten poslati mu pomocný sbor Když tedy obdržel od něho zprávu, že Mansfeld táhne od Volar k hranicím hornorakouským, vyslal z Lince dne 5. srpna oddělení vojska do Cáhlova (Freistadt), aby si tak pojistil spojení s Krumlovem a Budějovicemi; a brzy potom vypravil v ty strany ještě 3000 mužů pěchoty a 1000 jezdců pod plukovníkem Sulzem, aby sbor císařský mohl se opříti Mansfeldovi, kdyby vtrhl do Horních Rakous. Co si Maximilian přál, bylo dosaženo. Mansfeld totiž zvěděv, že stavové hornorakouští se podrobili a že by v Horních Rakousích vrazil na silný sbor nepřátelský, vzdal se odvážné výpravy do té země a obrátil se do Tábora.

Dále Maximilian se postaral o duchovní útěchu pro sebe a vojsko své, jelikož očekával válku zdlouhavou a s mnohými nebezpečenstvími spojenou. Vznešenější pánové v družině jeho měli s sebou každý skoro obyčejně některého kněze jesuitského. Přes to však povolal Maximilian k armádě své zbožností svou proslaveného a za svatého považovaného mnicha karmelitského Dominica a Jesu Maria z Říma. Dne 16. srpna mnich tento udělil Maximilianovi a vojsku jeho požehnání.

Konečně Maximilian učinil ještě poslední pokus, aby povstalce přiměl po dobrém k složení zbraní. Vytrhnuv totiž dne 23. srpna z Lince, zaměřil k Cáhlovu při české hranici, kdež vojsku namáhavým pochodem vysílenému popřál odpočinek. Sem přibyl Marradas, aby se s Maximilianem dohodl o dalších operacích a odtud kníže Bavorský zaslal dne 25. srpna napomínací listy králi Bedřichovi a stavům českým, toho smyslu, aby Bedřich vzdal se koruny české a země české aby odevzdal Ferdinandovi a nepomáhal „svobod německých“ zkracovati a země křesťanské v poddanosť Turků uváděti. Stavy pak napomínal, aby se všickni podle mandátů císařských zachovali

a svému pořádnému králi na milost se poddali, který prý všecky poslušné a povolné na milost chce přijíti. Král Bedřich odpověděl na ten přípis dne 30. srpna, že korunu přijal s dobrým rozmyslem a právem a že tedy není sporu mezi zeměmi jeho a císařstvím německým, nýbrž jen mezi osobou jeho a rodem Habsburským. Byla to tedy trpká výčitka Maximilianovi, že se proti právu vydává za jakéhosi nepovolaného exekutora říše. A výčitku strany spojenství s Turkem Bedřich odbyl tím, že císař sám strojí největší nesvornost v křesťanstvě a že tedy sám poskytuje Turkům největší příležitost, aby se míchali do záležitostí křesťanských. — Nejvyšší úředníci zemští pak odpověděli za stavy, že tito jednání své již dostatečně veřejnými spisy obhájili; a co předsevzali, k tomu že měli slušné, právní a podstatné příčiny i právo a svobodu úplnou. Maximilianovi však že nezavdali ani nejmenší příčiny, aby nepřátelsky táhl na ně s vojskem a aby je trestati chtěl beze všeho pořádného slyšení. Proto že nuceni a povinni jsou země a statků svých, jakož i krále svého hájiti proti němu všickni svorně s vynaložením všech svých statků a hrdel.

To bylo poslední vyzvání a to byla poslední písemná odpověď. Od této chvíle již jen chřestot zbraní, síla a udatnosť vojska rozhodovaly o osudech zemí českých.

Kterak vojsko české z Rakous ustoupilo.

Rok 1620 září.

Teprvé nyní sám mladý a lehkomyslný Bedřich seznal celou míru nebezpečenství, jaké se valí na království České. Avšak místo křečovitého napnutí sil domácích, místo nadšeného povzbuzení a rozjaření domácího obyvatelstva hledal pomoc a spásu od zchátralého vojska knížete z Anhaltu v Rakousích. I psal mu dne 28. srpna, aby poslal do Čech hraběti z Thurnu na pomoc tolik uherských jezdců, co by jich mohl postrádati; dále aby mu udělil radu, jaké vojenské opatření mělo by se státi proti kurfiřtu Saskému, který u Drážďan shromažďuje zbrojné své síly a kam by král měl odvézti pro bezpečnosť svou manželku, zdali do Brna nebo do Falcka? Konečně sděloval král, že nejvyšší úředníci navrhují, aby Praha obsazena byla dostatečnou posádkou a velitelem její aby byl podplukovník Peblis. I přál si král seznati smýšlení Anhaltovo v této záležitosti a odkud by se mělo vzíti vojsko k hájení Prahy potřebné? Hned příštího dne král zaslal Anhaltovi psaní nové požaduje dostatečné sesílení sboru Thurnova, aby se mohl Bavorům vydatně opříti. Kromě toho oznamoval mu, že markrabě Krňovský poslán do Lužice k hájení této země, že nařízeno hejtmanu slezskému, aby mu dodal 1000 mužů pěchoty a 200 jezdců. Jelikož však síly domácí nedostačí, proto napomenut Anhalt, aby do Lužice poslal na pomoc 1000 husarů.

V Čechách tedy král vyhledával pomoci a rady teprvé v této pozdní chvíli, když nepřítel byl již za humny!

Zatím kníže Maximilian vytrhnuv z Cáhlova dal se k severu a táhl až do Kaplice, jako by namířeno měl přímo na Prahu. Ale učinil tak jen z toho důvodu, aby nepřátelé své oklamal. Neboť nenadále zahnul k východu a táhl přes Benešov a Stropnici do Dolních Rakous, postupuje přes Vitoraz a Světlou k Rohům, kde soustředěna byla armáda Buquoyova. Na té cestě armáda Maximilianova velice se tenčila, jelikož vojsko jeho valně podléhalo všelikým nemocem. I musel se přes týden zdržeti ve Světlé, čekaje až dopravena bude za ním dostatečná zásoba potravin.

Teprvé nyní rozpomenul se kníže z Anhaltu, co je povinností jeho. I napadl ležení sboru Dampierrova u Grafenwerthu a překvapiv nepřítele nepřipraveného, značnou část vojska jeho porubal, ležení jeho zapálil a pak s velikou kořistí jmenovitě s vozy pícními a mnohými zavazadly a zajatými do tábora svého se navrátil. Dampierre sám tou dobou meškal v táboře knížete Maximiliana. Kromě toho jezdci uherští vypravivše se ke Korneuburku a napadnuvše tam tři sta kozáků, na větším díle je pošavlovali a 15 jich i s velitelem zajali. To však bylo skutečně jen pouhou demonstrací, kterou Anhalt zakrýval svůj ústup; neboť si více netroufal postavit se na odpor spojené armádě císařsko-bavorské.

Maximilian vytáhl dne 7. září ze Světlé a spojil se příštího dne s Buquoyem, který mu vytáhl vstříc přes Nové Polany. Od té chvíle operovalo vojsko spojené podle jediného plánu. I táhnouc k Rohům, zmocnilo se na cestě opevněného benediktinského kláštera Starých Hradů (Altenburg), jehož posádka se bez boje poddala, jakož i potom Rohů a Eggenburku, kdež také posádky kapitulovaly. Z Eggenburku Anhalt zatím ustoupil k Drozdovicům. Avšak ani zde nepostavil se na odpor císařským, nýbrž odtáhl ke Znojmu, když ho došla zpráva, že se blíží vojsko císařské.

Na to císařští poslavše do Vídně na pomoc proti Uhrům 6000 mužů pod Dampierrem, dali se podle návrhu Maximilianova dne 16. září na pochod přes Bejdov nad Dyjí do jižních Čech. Dne 20. září spojenci překročili hranice české, noclehovali u Nových Hradů poprvé na půdě české a mohli pak tím bezpečněji táhnouti dále, jelikož došla zpráva, že i Anhalt do Čech se obrátil a že tedy pominulo pro armádu císařskou nebezpečenství, kdyby Anhalt na Vídeň se obrátil a s Uhry se tam spojil.

Vojsko španělské vtrhne do Falcka.

Rok 1620 září.

Jako povstalci překvapeni byli vtrhnutím vojska ligistického do Horních Rakous a kvapným podrobením této země, tak překvapeni byli i obsazením dědičné země Bedřichovy, Falcka. Do poslední chvíle mělo se za to, že Španělsko nepodnikne útoku na země Bedřichovy z ohledu na krále Anglického; a kdyby se tak předce stalo, že Unie pak celou svou mocí se opře tomuto vpádu. Bedřich byl tedy bez starosti v tom ohledu. Avšak velitel španělského vojska Spinola přešel dne 5. září Rýn u Mohuče a již dne 10. září udeřil na město falcké Kreuznach a je také opanoval. Četnými provoláními oznámil obyvatelstvu Falce, že jménem a z rozkazu císaře s vojskem svým postupuje a exekuci proti falckraběti provádí. Vojsko Unie, ačkoliv k tomu bylo zavázáno, Španělům se neopřelo, nýbrž ustoupilo, čímž padl nesmírný strach na celou krajinu, jelikož na tak zbabělé ustoupení nebyl nikdo připraven. A tak Spinola postupoval bez překážky a dobýval jednoho města za druhým. Matka falckraběte, jenž opatrovala mladší děti syna svého, necítíc se dosti bezpečnou ve svém bydlišti, spasila se s vnuky svými útěkem na území virtemberské a příklad její následovaly tisíce zámožného obyvatelstva. Teprvé dne 11. září udeřilo vojsko Unie na jisté oddělení armády španělské, čímž válka rozzuřila se i ve Falci.

Obě rány tutu připomenuté dolehly na České povstalce tím důtklivěji, že Bedřich sklamal se jak v pomoci knížete Bethlena, tak také tchána svého, krále Anglického.

Jak vypadla pomoc uherská.

Rok 1620 září — říjen.

Známo je nám, kterak se kníže Bethlen zavázal, že s celou svou mocí, jenž měla obnášeti nejméně 20.000 mužů, udeří na země císařské. Povinen byl tak učiniti, jelikož také Čechové smlouvě dostáli, první lhůtu 100.000 zl. mu vyplativše. Bethlen dal se na pochod, zmocnil se biskupského hradu v Nitře, přešel u Prešpurku přes Dunaj a táhl pak po pravém břehu proti vodě až k Haimburku. Dampierre byl v čas místo toto opevnil a dostatečnou posádkou obsadil, a tak vrazil zde Bethlen na odpor neočekávaný, jelikož sám měl místo 20.000 jen 8000 mužů nezkušených, nedostatečně ozbroje ných a na obléhání a dobývání dobrých pevností nepřipravených. A tak Uhři ztrativše několikerým útokem asi 1000 mužů museli ustoupiti bez pořízení. Tento neúspěch dodal chuti Dampierrovi, že asi s 1500 muži vydal se před Langenbach, kde 5500 Uhrů obléhalo Esterhaziho. Strhla se bitva, v níž Uhři podlehli nepříteli slabšímu, ale lépe ozbrojenému a v bojích vycvičenému; muselič ustoupiti a zanechali asi 1000 mrtvých na bojišti. Po té Dampierre sebrav celkem asi 6000 mužů postoupil až k Prešpurku a obcházeje dne 9. října sám osobně hrad, aby vyšetřil příhodné místo k útoku, střelen byl nepřátelskou kulí do skráně, tak že se mrtev skácel na zemi. Vojsko císařské bylo smrtí vůdce svého tak přestrašeno, že kvapem ustoupilo i tělo vůdce svého zůstavíc nepříteli.

Bethlen ústupem vojska císařského nabyl zase odvahy a vysýlal vojsko své opět do Rakous na drancování. Králi Bedřichovi pak psal ve své chlubivosti, že pronikl až k Petronellu, že císařské opět porazil a že dal rozkaz, aby vojsko jeho harcovalo až k předměstím vídeňským. Při tom slíbil, že armádu svou brzy spojí s Anhaltem. Když se však dozvěděl, že Anhalt odtáhl již do Čech, vypravil pouze asi 8000 jezdců do Tábora, který Anhalt ustanovil za své střediště. To byla ovšem pomoc příliš pozdní a poměrně nepatrná.

Kterak se zachoval král Anglický.

Rok 1620 září — listopad.

Ještě trpčeji sklamáni byli Čechové a král jejich, jenž očekávali v rozhodné chvíli pomoc od krále Anglického. Ten místo pomoci vysílal do Němec a do Čech své důvěrníky, aby hleděli

příměří zprostředkovati. Ale jelikož mu byl znám poměr, v jakém byly strany proti sobě, musíme za to míti, že se tímto způsobem vyhnouti chtěl všelikému rozhodnému zakročení ve prospěch zetě svého a jeho podporování.

Vyslanci angličtí Conway a Weston především nadarmo požadovali v Bruselu od arcikníže Albrechta, aby vojsko španělské nepodniklo útoku na Falcko. Odbýváni byli pouhými ponižujícími vytáčkami, ač veřejně se mluvilo, že útok bude co nevidět podniknut. Později chtěli prostředkovati u kurfiřta Saského, ale ten s nimi ani nemluvil. Ke všemu ještě dostalo se vyslancům té urážky, že prohledána jejich zavazadla, zdali nevezou Bedřichovi nějaké peníze do Prahy. A to všecko nechal si líbiti král Anglický! Z Drážďan pak vyslanci odebrali se do Prahy, kam dorazili dne 20. října.

Jiný vyslanec anglický jménem Wotton vynasnažoval se nadarmo ve Vídni, přemluviti Ferdinanda a státníky císařské, aby se s Čechy a s Bedřichem po dobrém, vyjednáváním vyrovnali.

Zatím král Jakub, kterého jsme seznali jakožto sobeckého skrblíka a umíněného ctižádovce, choval se tak, že sám nejvíce přispěl k záhubě zetě svého. V létě byl se prohlásil před Achácem z Donína, že vyjednáváním s císařem zjednati chce zeti svému korunu českou a konečně se vyjádřil v ten smysl, že je čestnou povinností Bedřichovou hájiti se již z ohledu na stavy země České. Posud mluvil, že hájiti chce dědičných zemí Bedřichových, ale když mu bylo ohlášeno, že Španělé vtrhli do Falcka, pravil, že prý císař odráží tak útok na Rakousy, a že obsazením několika měst falckých chce míti v ruce zástavu, nežli se pustí do vyjednávání. Větší lícoměrnost nelze si zajisté představiti! Konečně se Jakub vykoupil slibem, že poskytne pomoc, kdyby Španělé chtěli Falcko obsaditi; když však o tom nemohl nikdo více pochybovati, odložil pomoc svou do jara, aby do té doby se zbavil přátel Bedřichových. Nadarmo se rozproudila čilá agitace pro svolání parlamentu, král všecko mařil. Jen k tomu svolil, když docházela jedna zvěst Jobova za druhou, aby tajní radové a jiné vznešené osoby směly mezi sebou uspořádati sbírku pro Bedřicha. Ta vynesla za několik dní 11.000 liber šterlingů.

Vyslanci angličtí pokoušeli se i v Praze o vyrovnání po dobrém; ale nabyli přesvědčení, že Bedřich se nevzdá koruny české za žádnou cenu, i kdyby proto přišel o Falcko a kdyby život svůj ztratil. Bedřich chtěl nejvýše k tomu svoliti, aby císař měl titul krále Českého a aby dostával určitý plat ročně. Vyslanci seznali také, že i stavové schvalují stálost krále svého. A tak ohlásili dne 5. listopadu, že počkají jen tak dlouho, až by jim král dal písemně své rozhodnutí. Po té chtěli se odebrat do Hamburku a tam čekat na další rozkazy pána svého. Ale nežli obdržeti mohli odpověď písemnou, dostavila se katastrofa bělohorská, která učinila konec jejich prostředkování.

Čechové chtějí se Budějovic lstí zmocniti.

Rok 1620 červenec.

V Čechách zatím děly se věci, které neměly ani hlavy, ani paty, kterými se jen ochromovaly a drobily síly národní, tak že pak v době rozhodné nepřítel nemohl býti řádně uvítán a ze země vypuzen.

Město Budějovice v jižních Čechách tvoříc hlavní středisko a nedobytnou pevnost vojska císařského bylo od počátku války trnem v oku českým povstalcům. A tak nyní když Anhalt válčil v Rakousích s Buquoyem a když v Čechách nová armáda se tvořila, pomýšleno na dobytí toho města lstí válečnou. K tomu konci zhotoveno v Praze 500 uniforem takových, jaké nosilo vojsko císařské; i vybráno 500 odvážlivých jonáků, kteří obleknouce se do těch uniforem měli k Budějovicům přitáhnouti, za císařské se vydávati a když by do města byli vpuštěni, bran se zmocniti a tak dlouho je držeti, až by silný sbor vojska českého mohl do města vtrhnouti. Ale v Čechách, jak známo, bylo mnoho pánů; o lsti vědělo mnoho lidí a tak byl nejspíše Marradas zpraven o záměru tomto a učinil v čas potřebné opatření. Čechové nic zlého netušíce přitáhli až k branám města, kde sami vpadli do léčky nastrojené a obklopeni byli takovou silou vojska, že málokterý z vojínů vyvázl životem. Byla to rána hrozná a působila velice k ochabnutí myslí beztoho ne valně nadšených.

Náspy u Volar dobyty.

Rok 1620 srpen.

Pokus zmocniti se Budějovic měl smysl, jelikož tak byla by se do rukou českých dostala přední bašta císařských v Čechách, načež mohli býti snadno úplně ze země vytlačeni. Ale v ohledu strategickém pochybena byla naprosto výprava proti hradbám u Volar. Nepříteli mělo se tak překaziti spojení s Bavorskem a Pasovem;

ale provedení toho zámyslu mohlo míti jen tehdy následek dobrý a rozhodný, kdyby se byl Maximilian neobrátil se svým vojskem do Horních Rakous a neměl odtud volného přístupu do Čech a pak kdyby byli Čechové měli tolik vojska po ruce, aby byli mohli posádky císařské v Budějovicích a jinde sevříti a ke vzdání donutiti. A proto výprava proti Volarům byla zase jen drobením sil a mařením času.

Hrabě z Thurnu a s ním hrabě z Mansfeldu a Heřman Frank vypravivše se s větším sborem vojska z ležení svého přitrhli dne 6. srpna k Volarům. Hned příštího dne zasazena hrubá děla a střílено na hradby při Zlaté stezce vyvržené, načež puštěn útok se všech stran na posádku císařskou. Ale ta se bránila tak udatně, že útok odrazila a útočníkům citedlné ztráty způsobila. Zejména poraněni setník Goldstein, poručíci Els a Le Roy. Císařští nyní ovšem nadarmo vyzváni, aby se vzdali; odpověděli, že se budou brániti do posledního muže. Hrabě z Thurnu dal v noci na to zříditi dva podkopy a naplniti je prachem v tom úmyslu, aby výbuchem prachu část hradeb byla rozmetena a průlomem takto učiněným přístup do hradeb usnadněn. Ale podkopy byly zřízeny tak neumělе, že vybuchnouce způsobily více škody vojsku českému nežli nepříteli. Od útoku zamýšleného tedy upuštěno a dne 8. srpna znovu z děl na hradby střílено. Kromě toho obléhatelé nanesli kolem hradeb všelikých hořlavých látek, aby nepřítele dýmem a ohněm vypudili. A to skutečně účinkovalo. Nepřítel se vzdal a Thurn dovolil posádce 200 mužů silné, aby s poboční zbrani svobodně odtud odtáhla.

Hrabě z Thurnu obsadiv hradby tyto chtěl táhnouti na jihovýchod k Zelnavě, kde císařští obsazenu měli také jednu redutu, aby si tady proklestil cestu do Horních Rakous. Avšak na cestě obdržel zprávu, že Maximilian Bavorský vtrhl již s vojskem svým do Horních Rakous a že postupuje k Linci. Za takových okolností nedůvěřoval si Thurn vtrhnouti do Rakous, aby nebyl od zadu zaskočen, nýbrž obrátil se s vojskem svým do Protivína, odkudž sám pospíšil zase do Prahy.

Přípravy proti nepříteli.

Rok 1620 srpen — září.

Teprvé nyní v poslední době, kdy se nabylo jistoty, že nejen kníže Bavorský Maximilian, nýbrž i kurfiřt Saský jsou spojenci císařovými, konaly se všemožné přípravy, aby Čechy a Morava mohly býti obhájeny proti útoku nepřátelskému. Kdyby se bylo takovým úsilím pracovalo již přede dvěma roky, vojsko císařské bylo by jistě podlehlo; ale nyní byly prostředky domácí takřka již vyčerpány, lid měl války do sytosti a pozbyl náklonnosti k zápasu, který nesměřoval k zlepšení jeho života a konečně celá Evropa získána byla již pro císaře a přispěla mu svou pomocí. Zapříti však se nedá, že v této poslední chvíli napnuty veškery síly a že scházela jen hlava, která by byla dovedla lid nadchnouti a rozplameniti k obraně vlasti.

Především stalo se usnešení, aby opraveny byly hradby města Prahy, které byly v špatném stavu. Jak nedbalá a nedokonalá byla tato oprava, později uvidíme. Dne 15. září pak král nařídil, aby ze zbrojnice hradu Pražského byla veliká děla vyvežena a na místech příhodných zasazena. Také Žižkova hora a jiná vyvýšená místa v Praze a okolí měla býti opevněna a proti útoku nepřátelskému náležitě opatřena. Dále nařízeno v Praze a po celé zemi, aby obyvatelé, jak ukládá zákon o veřejné hotovosti, všickni v ustanoveném počtu v Týně nad Vltavou se shromáždili. Konečně nařízeno, aby se všady zvonilo na poplach, jakmile nepřítel bude se blížiti a aby se mu odporovalo všemi silami. V Praze jmenovitě měli býti všickni zbraně schopní mužové přehlídnuti. Pakli by bylo na poplach bubnováno, měl se lid zbrojný s příslušnou zbraní shromážditi na místech k tomu ustanovených; také z domů panských a rytířských mělo býti po jedné osobě vypraveno. Ženské pak měly za poplachu nočního tu, kde byly pánve zavěšeny, oheň rozníti a jej bedlivě opatrovati; a kde by pánví nebylo, měla se z každého domu lucerna se svíčkou rozsvícenou ven z okna na holi vystrčiti. Židé měli na poplach učiněný dodati 800 mužů a sice po 200 ke čtyřem kašnám staroměstským s konvemi, sekerami a jinými věcmi k hašení ohně potřebnými; a kromě toho měli dodati šest koňů osedlaných k staroměstské radnici pro nenadálé potřeby.

Opatření, aby Praha byla opevněna a vojsko české aby bylo rozmnoženo, stalo se hlavně přičiněním hraběte Thurna. Vojsko české mělo shromáždiště své v krajinách mezi Táborem a Týnem nad Vltavou Sem měla se dostaviti hotovost zemská, kteráž se nyní velmi úsilovně všemožnými prostředky do pole sháněla. K tomu konci král vydal znovu provolání do všech krajů, napomínaje vrchnosti, aby konaly svou povinnost. Avšak ráznost a úsilí úředníků zemských měly ten účinek, že jen v severních krajích dostavila se hotovost na místa ustanovená, kdežto na

jihu z některých krajů ani jediný muž k praporu se nedostavil. Jen Plzeňský kraj dodal Mansfeldovi 1000 mužů. Pakli bychom i připustili, že vinna tím byla málomyslnost, ochablost ano i nedostatek odvahy, tolik předce můžeme tvrditi, že hlavní příčina toho bylo všeobecné ochuzení a sputošení krajin. Nebylo mužů zdravých a silných, nebylo zbraní a koňů, ani prostředků na vydržování lidu v poli. Nicméně sebrala se předce armáda 10.000 mužů, hlavně také přibráním lidu najatého, kterážto armáda opatřena byla dostatečným dělostřelectvem. Zejména přirazil k armádě české pluk knížete Výmarského, jenž byl najat v Nizozemsku; do Čech povolán z Lužice také anglický pluk pod Grayem, kterýmž obsazen Karlštein a jiná místa. Z Uher pak přibylo nejspíše přes Dolní Rakousy několik set jezdců, kteří sesílili krajany své v českém vojště.

Také na Moravě konány přípravy k válce. Na sněmě brněnském ustanoveno, aby každý kdo je povolán, dostavil se osobně do pole. Aby nebyl nedostatek potravin a píce, měl každý držitel statku dodati dva vozy a dvojí potah k svážení potrav a jiných potřeb vojenských. Manželky a dítky posýlány z kraje do měst a a zámků hrazených. Konečně svolána veřejná hotovost desátého člověka, což mělo tam mnohem skvělejší výsledek nežli v Čechách; shromážditi se u Brna na 12.000 mužů. Ale valná část té hotovosti skládala se z lidu tak slabého a chatrného, že museli býti domů propuštěni, ostatní pak neměli schopných důstojníků a velitelů, tak že tito museli býti povoláni od vojska Anhaltova.

Markraběti Krňovskému konečně nařízeno, aby s lidem knížat a stavů slezských vypravil se do Hořejší Lužice a země této aby hájil proti vojsku kurfiřta Saského.

Thurn byl vlastně vrchním velitelem vojska moravského, ale ctižádost jeho byla veliká a tak nedbaje toho, že nemá dostačných schopností na velitele, požadoval, aby mu svěřeno bylo vrchní velitelství i v Čechách. Zároveň však i schopnější a zkušenější Mensfeld ucházel se o tuto hodnost. Nikoho zajisté nepřekvapí, že Thurn zvítězil. Mansfeld považován byl v Čechách, jak nám již známo, za dobrodruha, a Thurn měl hlavní zásluhu o povstání vůbec a o zvolení Bedřicha za krále Českého zvláště a kromě toho v radě královské zasedali jen samí jeho přátelé. Ale jmenování Thurna vrchním velitelem bylo nenapravitedlnou chybou hlavně z toho důvodu, že Mansfeld, ač mu byl podřízen, jednal na svou pěst takřka samostatně, tak že působil vedle ano i proti Thurnovi ale nikdy s ním svorně a za jeden muž. V radě králově ostatně dobře cítili, že by to dělalo zlou krev, kdyby Mansfeld stál v poli na tomtéž místě pod Thurnem. Proto Mansfeldovi uloženo, aby obsadil Plzeň a s vojskem svým zabránil vtrhnutí Bavorů od západu.

Mansfeld kromě toho pod všelikými záminkami hleděl se tomu vyhnouti, aby nemusel Thurna nebo Anhalta poslouchati, k čemuž vzdálená Plzeň byla jako stvořena. Vrstevníci však dobře pozorovali tyto choutky a kárali je nemilosrdně. Tak čteme v jednom spise, že Mansfeld vyhledával tím jen vlastního užitku a pohodlí, aby „v Plzni jako sysel v díře vězel, měšec svůj špikoval a kdyby se mu déle sloužiti nelíbilo, tím snáze z Plzně do říše vyváznouti mohl.“

Na rozkaz hraběte z Thurnu rozložila se hlavní síla vojska českého mezi Veselím a Jindřichovým Hradcem a na žádost Thurnovu rozkázal král knížeti z Anhaltu, aby k armádě české poslal nejen jízdu hotovosti české, nýbrž ještě 3000 mužů. Měloť se za to, že Thurn bude s to, aby zastavil pochod nepřátel ku Praze, kdežto Anhaltovi kynula pomoc od Bethlena Gabora. Thurn však jednáním svým nejlépe ukazoval, že se naprosto nehodí za vrchního velitele, ano, že pozbyl již i obyčejné rozvahy a klidnosti. Kdy Maximilian s vojskem svým řádil již v Horních Rakousích a kdy bylo se obávati, že každou chvíli může vtrhnouti do Čech, bylo zajisté potřebí sebrati všecky síly. Ale Thurn opustiv svou armádu u Jindřichova Hradce vydal se do Dolních Rakous, kdež setkal se již s vojskem Anhaltovým ke Znojmu ustupujícím. Avšak ani u toho nesetrval, nýbrž odjel do Brna, kde přehlížel hotovost zemskou. V říjnu vrátil se do Prahy nevěda zajisté, co armáda jeho dělá a kde se vůbec nalézá, neboť tou dobou, kdy se mu uzdálo zase k vojsku se podívati, armáda jeho byla již daleko v západních Čechách, tak že musel za ní jeti do Rakovníka. A v této skutečně trestuhodné lehkomyslnosti nejlépe se zrcadlí bezhlavost, jaká v Čechách panovala.

Kromě těchto příprav podniknuty ještě poslední kroky, aby kurfiřt Saský odvrácen byl od císaře. Především vypraveno ke kurfiřtovi do Drážďan zvláštní poselství, v němž byli Václav starší Berka z Dubé a z Lipého, Fridrich z Bílé na Řehlovicích a Chotoměři a Jiří Haunšild z Firštenfeldu, obojích práv doktor a rada nad apelacími. Král Bedřich a choť jeho podporovali toto poselství zvláštními listy ke kurfiřtovi, jeho matce a manželce. A stavové čeští zaslali také

v té příčině zvláštní přípis jak stavům saským tak i samému kurfiřtovi. Stavům saským psali, aby kurfiřta svého od všelikých předsevzetí a záměrů nepřátelských odvrátiti hleděli a aby se kurfiřtovi svému k nějakým nepřátelským krokům proti králi a stavům království Českého potřebovati nedali. Kurfiřtovi zaslali psaní ostřejší domáhajíce se toho, aby proti králi, proti koruně české a zemím spolčeným nic nepřátelského nepodnikal, a své vojenské pomoci aby papeži a Španělům na ztenčení všech stavů evangelických neposkytoval.

Poselství české, jenž přijelo koncem srpna do Drážďan, požadovalo od kurfiřta, aby obnoveny byly staré smlouvy mezi Saskem a královstvím Českým a pak se snažilo, aby kurfiřta

Jan Tzerklaes hrabě Tilly. (91.)

odvrátilo od spolku s císařem. Kurfiřt, jenž měl již bezpečné zprávy o vítězném postupování vojska ligistického, netajil více, že vzal na sebe úkol „potrestat neposlušné rebely císařovy podle zasloužení jejich a dobré a poslušné poddané ochránit“; falckraběte Bedřicha že v čas napomínal a varoval, nyní že nezbývá nic jiného, nežli aby falckrabě dobrovolně se vzdal koruny. Podobnou odpověď vzkázal stavům českým neostýchaje se tvrditi farizejsky, „že bude moci úkol svůj beze všeho nepřátelství pokojně vykonati, pakli stavové také pokoje milovnými se osvědčí On, kurfiřt, že jen k míru a pokoji směřuje, k zachování náboženství evangelického i jejich privi-

lejí a svobod. A proto že by stavové učinili nejlépe, aby se dali na milost jako Hornorakušané, kteří prý tímto způsobem náboženství, privileje a svobody svoje zachovali.“ Byla to skutečně svrchovaná lícoměrnost, poněvadž císař kurfiřtovi o stavech českých nic takového nebyl slíbil a zaručil.

Odpověď byla jasná a srozumitedlná; a co v ní nebylo ještě řečeno, o tom dověděli se poslové čeští od lidí do záměrů kurfiřtových zasvěcených. A tak vrátivše se do Prahy oznámili se vší určitosti, že kurfiřt Saský co nejdříve podnikne útok na země České. Od té chvíle také v Čechách byli připraveni na nepřátelství se strany saské. Vyslanec saský, který slyšel na vlastní uši, jaké rozhořčení panuje proti pánu jeho, seznal, že by nebylo radno v Praze déle meškati. I ujel potají z Prahy. Na to bylo mandátem královským zakázáno, aby do Saska žádného obilí ani po zemi ani po vodě se nepropouštělo, leda těm kdo by z těch zemí sůl do Čech přivezli, poněvadž kurfiřt Saský je nepřítelem království Českého. Poddaní kurfiřta Saského při hutích, jenž slovou Sangerhütte nedaleko českých hranic proti Borku počali následkem tohoto zákazu trpěti hlad a nedostatek, což zajisté i na jiných místech také se přiházelo. I vyhrožovali obyvatelstvu kraje Žateckého, že sami si přijdou pro obilí. Proto vydán rozkaz, aby v těch stranách hranice byly pilně střeženy a obyvatelstvo české, kde toho uzná potřebu, aby záseky v horách udělalo Dne 28. září konečně král Bedřich prohlásil kurfiřta Saského za zbavena lén českých, poněvadž se s císařem spolčil proti Čechám.

Král Bedřich odjede k vojsku.

Rok 1620 září.

Poznamenali jsme, že v Čechách panovaly veliké zmatky a bezhlavost. Dodati však dlužno, že následkem posavadních neúspěchů v poli a neustálým vyssáváním i všeobecná skleslost myslí počala se ujímati. Sám hrabě z Thurnu pozoroval takovéto smýšlení, když byl posledně v Praze a psal pak z Tábora nejvyšším úředníkům zemským, kterak v Praze musel patřiti, že mysl a srdce i těm klesají, kteří jiným mají býti příkladem povzbuzujícím. I ukazuje k tomu, kterak v minulých dobách Čechové sebe většího počtu nepřátel se nestrachovali, nýbrž vítězně jim odolávali; a napomíná, aby se také nyní krev až do poslední kapky vycedila za krále a svobody zemské. Ale zoufalost a nedůvěra zachvátily již i kruhy nejvyšší tou měrou, že podnikány kroky, které musely poslední jiskru naděje a důvěry udusiti. Přední rada Bedřichův Camerarius maje starost o svou manželku v Praze, poslal ji do Němec, což po něm i jiní vznešení páni učinili. Sám král poslal nejstaršího syna svého, jejž byli stavové nedávno zvolili za dědice trůnu, do Hagu. Nerozvážné tyto skutky podkopaly poslední úctu a lásku ke králi, o němž beztoho již panovalo všeobecné přesvědčení, že zvolen jím nejneschopnější kandidát na trůn český.

Všecky takovéto vady, poklesky a nedostatky nemohly ovšem zvážiti dva kroky, k nimž se nyní v poslední chvíli vzalo outočiště. Teprvé nyní po třech letech uznána potřeba ústředního orgánu vojenského, v jehož rukou by byly soustředěny veškery záležitosti správy vojenské, jenž by se staral o sbírání, ozbrojování a zásobování vojska, aby velitelé nemuseli neustále z taborů svých do Prahy dojížděti a nejobyčejnějších potřeb se domáhati. Teprvé nyní zřízena vojenská rada čili v našem smyslu ministerstvo války, do něhož povoláni Rakušané generál z Hofkirchu, plukovník Gothard ze Starhemberku, Erazim z Tschernemblu, Ondřej Ungnad, Berbisdorf a jediný Čech Krištof Kaplíř ze Sulevic. O vydatné činnosti vojenské rady v této pozdní době nemůže býti více řeči, ale pozoruhodno je, že právě cizinec, šlechetný pan z Tschernemblu, dovedl navrhnouti prostředky, kterými jedině Čechy mohly býti uhájeny. Radil k přísnému vymáhání daní, k pořádku ve financích, k vystříhání se všech zbytečných výloh, k zmenšení služného vyšších důstojníků, k nuceným půjčkám u některých bohatých šlechticů a j. v.; konečně odporoučel také zrušení nevolnictví, čímž by lid sedlský mohl býti nadšen k velikým obětem. V Čechách tedy vyskytl se jediný muž, který radil k osvobození lidu, aby ten hájil nadšeně svého svobodného majetku, své vlasti — a tím byl cizinec! Čechové, jenž měli neustále na jazyku svobody, o tomto osvobození nechtěli ani slyšeti!

Ještě méně vydatnou osvědčila se pozdní odhodlanost králova, že se osobně k vojsku dostaví. Pravilo se, že vojsko bude mysli mnohem veselejší a srdce udatnějšího, bude-li král osobně v táboře; a také prý bude lépe kázeň a řád zachovávati. Falčtí rádcové byli sice proti tomu, ale u mladého ješitného panovníka rozhodlo, že také kníže Maximilian Bavorský a kurfiřt Saský osobně vedou svá vojska do pole. Bedřich tedy nechtěl býti nestatečnějším a odhodlal se k vojsku se vydati. Dne 26. září tedy jmenoval na čas

své nepřítomnosti prozatímnou vládu, do níž povoláno sedm nejvyšších úředníků zemských: nejvyšší purkrabí Pražský Bohuchval Berka z Dubé a z Lipého, nejvyšší hofmistr Vilém starší z Lobkovic, nejvyšší komorník Jiří z Talmberka, nejvyšší písař zemský Kašpar Kaplíř ze Sulevic, purkrabí Karlštejnský Jindřich Ota z Losu, purkrabí kraje Hradeckého Bohuslav z Michalovic a podkomoří Prokop Dvorecký z Olbramovic. Těm poručeno opatrování královny a svěřena správa země. Na to vydáno jim poučení, v kterém se jim kladla také na srdce péče o lepší čistotu v městě. Bylo toho zajisté potřebí, když král mohl bez odporu napsati, že po ulicích nahromaděno je bláta, hnoje a rumu, že žebráci zahrabávají se do hromad hnoje v jednotlivých ulicích a odtud živnost svou provozují.

K odjezdu ustanoven byl den 28. září, zasvěcený svátek sv. Václava. Král rozloučil se slavným způsobem s nejvyššími úředníky zemskými na hradě v síni rytířské. Po té vsedl s knížetem z Holštejna do vozu červeným aksamitem potaženého; při výjezdu narazil kočár prudce na sloup, což za zlé znamení pokládáno. Lid, jenž se na ulicích přečetně shromáždil, přál králi štěstí zajisté ze srdce upřímného, poněvadž tímto krokem alespoň na chvíli nabyl jakési útěchy. Před kostelem týnským obdržel král ještě požehnání od administratora konsistoře pražské Jiřího Dykasta, načež odjížděl za vojskem.

Prvního dne na noc dojel král do Pyšelí, kde obdržel od Anhalta list, že nepřítel k Písku se obrátil a vojsko české že za tou příčinou u Tábora se položilo. Odtud král jel dále na jih, neboť setkáváme se s ním na Konopišti u Benešova, odkudž zaslal list do Prahy nejvyšším úředníkům a soudcům zemským toho smyslu, aby osoby panské a rytířské, které se v Praze zdržují, k výpravě do pole napomenuli. Očekávalo se totiž, že osobní účastenství královo povzbudí celý národ k nadšené obětavosti, že všecko pohrne se za ním do pole; ale trpké sklamání okamžitě se dostavilo; neboť z listu králova vysvítá, že nikdo z pánů a rytířů do pole ho neprovázel. Na vyzvání královo místodržitelé nařídili zvláštním patentem dne 1. října, aby se zítřejšího dne v osm hodin dostavili na hrad do kanceláře všickni stavové, kteří povinni jsou s jízdou do pole se vypraviti, tam aby každý udal, s kolika jezdci pojede a pak aby každý bez prodlení za králem do pole se vydal. Místodržitelé byli nuceni vyznati veřejně tímto patentem, že stavové povinností svých neplní; a „lásku vlasteneckou“ museli v nich probuditi pohrůžkou, že budou stíženi pokutami, pakli se do pole nevypraví. Nicméně ještě na Konopišti král Bedřich nepochopoval pravého stavu věcí a neznal dosahu té skutečnosti, že nepřátelé již až k Písku postoupili. Blouznil ještě o schůzi s králem Uherským na Moravě, o spojení vojska českého s uherským a o společném potírání nepřítele. Plán ten se mu však vykouřil z hlavy zajisté hned, jakmile obdržel zprávu o dobytí a zkažení města Písku a o dalším postupování nepřítele.

Téhož dne, kdy Písek byl zhuben, král Bedřich odjel po půlnoci z Konopiště do Sedlčan. Odtud, jakož i z jiných míst, v kterých meškal, posílal listy nejvyšším úředníkům zemským, stěžuje sobě na netečnost, lhostejnost obyvatelstva a napomínaje k poznání hrozícího nebezpečenství. Tak na př. listem ze Sedlčan dne 1. října projevuje žal svůj nad tím, že nepozoruje žádné opravdové obětavosti k uhájení vlasti. A hned příštího dne na to stěžoval si ze Sedlčan, že málo co v skutek se uvádí, co on nařizuje. Odtud konečně přibyl dne 3. října se čtyřmi setninami jízdy z krajů Chrudimského, Čáslavského a Kouřimského a se svou tělesní stráží do ležení k vojsku českému na Zbenice.

Dobytí Písku a jiných měst od císařských.

Rok 1620 září — říjen.

Kníže z Anhaltu nabyv úplné jistoty, že Maximilian Bavorský vtrhl do Čech a že zajisté potáhne na Prahu, dal se od Znojma nejkratší cestou přes Moravské Budějovice na pochod do Jindřichova Hradce, kamž dne 25. září dorazil. Počet vojska, s kterým Anhalt vytrhl z Rakous, rozličně se udává, ale podle hodnověrných zpráv nelze pochybovati, že spojená armáda císařská byla tou dobou mnohem silnější a že Anhalt přivedl s sebou do Čech asi sotva přes 20.000 mužů. S tímto vojskem byl by se byl nemohl opříti císařským; ale v Čechách, jak se nadál, mohla armáda jeho značně býti sesílena již v Hradci Jindřichově. Zde však dostalo se mu asi malé posily, jelikož hlavní síla vojska v Čechách zatím shromážděného byla odešla do západních Čech s hrabětem Mansfeldem. Z Hradce Anhalt přitáhl do Tábora 28. září a dne 29. byl v Milévsku. Zde zůstal, aby pozoroval, kam vojsko císařské od Písku zaměří. Zvěděv pak, že císařští táhnou na severozápad k Plzni, vy-

pravil část vojska svého přes Zvíkov, aby nepřítele pozorovati a stopovati mohlo a s hlavní armádou postoupil dále k severu nejspíše přes Petrovice a přepravil se pod Krásnou Horou někde u Zlakovic přes Vltavu a odpočinul ve Zbenicích, kam, jak praveno, král dne 3. října zavítal. Odtud pustilo se vojsko k jihozápadu. V Belčicích armáda česká zase dva dni ztrávila, načež postoupíc dne 6. října ke Lnářům, vrazila tam poprvé na Buquoye, který však ztrativ asi 200 lidí pospíšil na Zelenou Horu za Maximilianem. Čechové netroufali si nepřítele pronásledovati, nýbrž dali se zase k severu. Tak se stalo, že Anhalt do srážky u Lnář po celé tři neděle nepřítele ani nezhledl a že císařští beze vší překážky mohli v jižních Čechách řáditi a města česká sobě podmaňovati.

Kníže Maximilian byl již z Rakous, jak nám známo, vydal do Čech mandát s vyzváním aby Čechové císaři po dobrém se poddali. Milost slibována těm, kdo by se podrobili. Nyní když Maximilian dne 21. září vtrhl do Čech u Nových Hradů, oznámili podrobení své: Petr a Heřman z Říčan, tři Šlovičtí ze Šlovic, Mikuláš Vratislav z Mitrovic, Lev z Jakovce a Jindřich mladší ze Žakavy, nejspíše vesměs katolíci. Bylo jich tedy zajisté ještě méně nežli velitelé císařští očekávali a proto vidouce, že celá země je proti nim, počínali si velmi opatrně jako v zemi nepřátelské.

Od Nových Hradů táhli císařští přímo do Budějovic, kam dne 22. dorazili a dvoudenní odpočinek drželi. Již nyní se ukázalo, kterak to byla chyba nenapravitedlná, že vojsko české bylo rozděleno a že Anhalt s armádou svou nalézal se daleko na severu Maximilian totiž zanechav v Budějovicích polovici děl a přibrav k sobě čtyry praporce pěchoty Marradasovy vytrhl s armádou svou dne 25. září k Vodňanům, kdežto Buquoy táhl na Prachatice a Marradas obdržel za úkol, aby pozoroval Mansfelda a zjednal spojení s vojskem z Bavor přes Brod přicházejícím. Takového drobení armády Maximilian byl by se byl nesměl odvážiti, kdyby Anhalt býval na blízku.

Buquoy přitrhnuv před Prachatice vyzval posádku, aby se vzdala; když pak vyzvání toho neuposlechla, dal na město stříleti tak prudce a vydatně, že pak mohlo býti dobyto útokem. Při tom porubána nejen posádka, nýbrž i mnoho bezbranného měšťanstva, tak že se zabitých na 900 počítalo. Ani sám Buquoy a provázející jej komisař Harrach nebyli s to, aby nelidskému a barbarskému vraždění přítrž učinili. Celé město bylo také vydrancováno. Skoro toutéž dobou císařský plukovník Rudolf z Tiefenbachu obsadil Vimberk, kde posádka bez všelikého odporu se vzdala. Česká posádka, jenž držela redutu u Volar, vidouc že nepřítel kolem ní půdy nabývá, opustila dobrovolně hradby tyto a odebrala se do vnitř země.

Maximilian sám přitáhl před Vodňany a když velitel vyzván jsa aby se vzdal, odpověděl, že je věrností vázán králi Českému a že se bude do poslední krůpěje krve brániti, dal Maximilian město bombardovati. Posádka zapálíc předměstí ustoupila do města a zde statečně se bránila, při čemž dostavil se brzy nedostatek střeliva, tak že vojáci i cínovými a železnými knoflíky museli stříleti. Než nepřátelé pobořili střelbou bránu, jakož i přiléhající baštu, tak že průlomem takto způsobeným byli by brzy mohli hnáti útokem. Posádka vidouc, že by marně krev svou prolévala, vzdala se na smlouvu, že se zbraněmi a ranci svými bude moci svobodně odtáhnouti. Obránci města, jichž bylo asi 400 nejvíce lidu sedlského, zakusili ihned, co je to smlouva s takovýmto nepřítelem. Neboť sotva byli s osmdesátiletým svým farářem víry pod obojí, venku z města před hradbami, vojáci bavorští je přepadli, oloupili a z větší části pobili. Maximilian nedal sice rozkazu k tomuto vraždění, ale že vojáků svých nepotrestal, tím dokázal dostatečně, že soldateska jeho smí si proti Čechům všecko dovoliti a Maximilian sám že jich nehodlá nijakž setřiti.

V jižních Čechách byl Marradas již před příchodem vojska císařského dobyl, vyplenil a spálil Týn nad Vltavou, tak že nyní jen pevná Třeboň nalézala se v rukou spolehlivé posádky královské. Ale Maximilian nedbaje tohoto nepřítele, pustil se dále k Písku, kde se s ním spojil Buquoy dne 29. září. Co se potom stalo s městem tímto, ukázalo Čechům nejlépe, čeho jest jim od nepřítele se obávati. Kromě toho události písecké ostanou věčnou skvrnou na vojenské a lidské cti vojska vítězného. V Písku byla posádka 900 mužů, k níž připojili se ozbrojení měšťané. Maximilian dal posádku vyzvati, aby se vzdala slibuje za to všem milost a odpuštění. Ale Písečtí spoléhajíce se na pevné hradby a na udatnost obránců města, odpověděli hrdě, „aby kníže a Buquoy měli ještě malé ztrpení, že na ten čas žádosti jejich povoliti nemohou, protože Písek není Vodňany, nýbrž že chtí, jak se na muže sluší, vlasť a sebe proti násilí hájiti, že Fridrich jest jejich králem, Ferdinanda že neznají.“ Hned také poslali praporečníka na věž kostelní, aby tam mával červeným praporcem na znamení, že míní se do

opravdy brániti. Vojsko císařské leželo táborem na severovýchodní straně a vojsko bavorské na straně jihozápadní po obou březích Otavy. Již dne 29. září Písečtí počali překáženi oblehatelům, když děla zasazovali a k střelbě se hotovili; při tom zastřelili hlavního řídiče dělostřelby, když děla rozestavoval, čehož Buquoy velice želel. Druhého dne puštěna na město střelba ze všech děl, co jich císařští s sebou měli. Zejména živá byla dělostřelba na straně severní. Tu pálilo se ze sedmi děl nejspíše z reduty čili „plochausu" v těch místech vyvržené, kde se posud na „plachouze" říká. Tím byly hradby a bašta od minulých útoků již dosti chatrné a porouchané na mnohých místech pobořeny. Vůbec dělostřelba nepřátelská měla tak vydatný účinek, že Písečtí nahledli, kterak této střelbě a přesile nepřátelské nebudou moci odolati. A tak dne 30. září ve dvě hodiny odpoledne vystrčili bílý prapor oznamujíce, že chtějí vyjednávati o vzdání města, k čemuž povoleno příměří tříhodinné. Obhájci města bezpečíce se na toto příměří opomenuli potřebné stráže držeti a místa nebezpečná hájiti; nejspíše se hrnuli také ke straně jižní, kde měl stan svůj kníže Bavorský, jelikož s ním dělo se vyjednávání. Vojáci kořistilační mohli loupiti, jen když města dobyli útokem, ale vyjednáváním všeliká kořist měla jim ujíti! A tak Valoni použivše této příležitosti vnikli do města na straně severní tam, kde se „v koutě" říká a dodavše smělosti i jiným svým soudruhům rozběhli se pak rychle po celém městě. Někteří z nich otevřeli také bránu Týnskou (později Budějovickou), kterou do města vnikli kozáci v řemesle lupičském neméně vycvičení. I nastalo hrozné vraždění a pustošení města. Nejen posádka a ozbrojení měšťané, nýbrž i mužské obyvatelstvo, vražděni napořád. Vojáci jako tygři, když se krví lidskou napojili, stíhali prchající až na střechy a tam je vraždili, tak že prý krev lidská potoky tekla a řeka Otava krví tou se zbarvila. V pozdní teprvé chvíli přijeli do města Maximilian a Buquoy a pouze tolik způsobili, že ušetřeno alespoň žen a dětí. Praví se, že povražděno bylo tímto způsobem na 6000 lidí a že jen 9 nebo nejvýše 18 mužských život svůj zachránilo tu pod žlabem střechy, tu pod splavem jezu u mlýna Podskalského a jiným způsobem. Z osob čelnějších zabiti zejména: primas Sigmund Švantle, královský rychtář Jan Jandas, konšel Václav Vroutecký a j. v. Ke všemu ještě krvežížnivci celé město vyplenili a pak zapálili, tak že jen starý hrad a několik dobrých zděných domů ze zřícenin vyčnívalo.

Dobytím Písku otevřena byla císařským cesta ku Praze po levém břehu řeky Vltavy. Ale Maximilian očekával v Praze samé tuhý odpor; dále byl přesvědčen, že Anhalt by se mu postavil na odpor buď již na této cestě nebo v Praze. A tak nechtěl si ponechat za zády odpůrce tak smělého a odvážlivého, jako byl Mansfeld a nechtěl se odvážit hlavní rány s vojskem seslabeným, jelikož nemocemi a vkládáním posádek do měst dobytých armáda jeho valně se ztenčila. A tak opustiv Písek dne 1. října zaměřil k severozápadu na střediště operací Mansfeldových, na Plzeň, aby od západu přibral k sobě vojsko z Bavor od Brodu táhnoucí a otevřel sobě nové bližší spojení s Bavorskem a konečně, aby Mansfelda učinil neškodným.

Mansfeld hleděl, pokud mohl a uměl, zameziti pochod vojska bavorského, které přes Domažlice chtělo přispět Maximilianovi na pomoc. Rozbiv stany své v Klatovech dne 22. září, stěžoval si odtud, že se mu posily žádoucí nedostavují a že má jen 4000 mužů vojska kromě posádky plzeňské. S touto hrstkou nebyl ovšem s to, aby odolal jednak sboru z Bavor postupujícímu, jednak zase Marradasovi. Nicméně vyrazil přes hranice usiluje zmocniti se v Bavořích Brodu a jiných míst, aby svými posádkami zamezil příchod bavorského vojska do Čech. Ale posádky bavorské byly tak silné, že musel se s nepořízenou navrátit do Čech, kde zatím také Marradas dobýval jednoho města za druhým. Mansfeld ustoupil do Plzně, na jejíž opevnění byl dal po celou tu dobu pracovati a kde měl bez odporu nejbezpečnější středisko ke svým operacím.

Marradas jak praveno nezahálel. Sebrav pojediné houfy, které později poslány byly z Rakous a z jižních zemí za vojskem císařským, nastoupil výpravu do Čech jihozápadních, aby tam dobyl míst, kde ještě byly posádky královské. I opanoval Volyň, dobyl Kašperských Hor a Sušice. Do města tohoto uteklo se jakožto do místa bezpečného před vojskem císařským devět pánů a rytířů a třináct rodin šlechtických. Mohlo se také za to míti, že město dovede nepřátelům odporovati, jelikož zásobeno bylo dostatečně střelivem. Ještě v září obdrželo totiž od Prokopa Dvořeckého z Olbramovic, berníka kralovství Českého, 4 centy prachu, 5 centů olova a 8 centů luntů. Než obránci města byli tak postrašeni, že se o odpor ani nepokusili, když Marradas k Sušici přitrhl a slíbil, že měšťanům zvláštní milost u císaře zjedná, pakli se podrobí dobrovolně. Marradas tedy opanovav dne 27. září město bez boje vzal přítomné zde šlechtice do zajetí, z nichž čtyři pánové ihned císaři se poddali.

V blízkém lese pochytáno několik šlechticů a měšťanů s ženami i dětmi.

Kromě jmenovaných měst Marradas dobyl také několika menších míst a hradů. Na př. hrad Risenberk v okresu Kdyňském dobyl lstí dosti primitivní. Něco jízdy přitrhlo za noci k tomuto hradu a ssednouce s koňů rozžaly lunty a na mnohých místech bubnovali a povykovali hledíce vůbec způsobiti hluk, jako by byli silným oddílem pěchoty. Posádka vyzvána, aby se poddala a pakli tak neučiní, pohroženo jí osudem Píseckých. Posádka nemajíc ani tušení, že je jí jednati pouze s jízdou nepřátelskou, otevřela bránu hradní.

Způsobem tímto byli císařští i v krajinách jihozápadních zbaveni nepohodlných posádek a Marradas tak daleko postoupil, že nyní vojsko v Bavořích meškající bez překážky mohlo přes Domažlice vtrhnouti do Čech. Způsobem tímto přibylo Maximilianovi 6600 mužů pěchoty a 1700 jezdců. Větší část tohoto lidu táhla přímo k armádě Maximilianově u Plzně, menšího sboru Marradas upotřebil k dobývání Klatov, které padly dne 13. října.

Zatím oba velitelé císařští kníže Maximilian a hrabě Buquoy táhli přes Strakonice a Horažďovice, nesetkávajíce se nikde ani s nejmenším odporem. Teprvé posádka hradu Zelené hory u Nepomuku postavila se na odpor; avšak vidouc, že by ohromné přesile neodolala, vzdala hrad a vstoupila do služeb císařských. Teprvé potom spěchalo hradu na pomoc malé oddělení žoldnéřů anglických, kteří však byli na cestě přepadeni a rozprášeni. V noci na to přinesli zvědové zprávu Buquoyovi, jenž se svou armádou tvořil zadní voj a ve Lnářích tábořil, že se blíží vojsko české. Buquoy tedy na rychlo vyžádal si pomoc od knížete Maximiliana, aby Čechům mohl odolati. Kníže Bavorský poslal mu na pomoc Tillyho s 25 praporci jízdy. Než Buquoy předce se nechtěl odvážit, aby sám v širém poli vyčkal útok Anhaltův, nýbrž ráno co nejčasněji vytrhl s vojskem svým za Maximilianem. Opatrnost tato překazila zajisté porážku jeho; neboť Anhalt vyzvěděv, že obě armády odděleně táhnou, umínil si slabší armádu vojska císařského nenadále přepadnouti a zničiti. Přišel však trochu pozdě a mohl zastihnouti již jen zadní voj Buquoyův, na který také statečně udeřil. Zadním houfům Buquoyovým sice špatně se dařilo, ale ostatek armády, jak nahoře vypravováno, spojil se s Maximilianem a táhl od Zelené hory dále k Blovicům. Odtud hnula se armáda po dvoudenním odpočinku dále k Plzni, nesetkávajíc se se žádnými překážkami, jelikož Anhalt držel se k východu, aby kryl Prahu a mohl zadržeti císařské, kdyby v ty strany chtěli postoupiti.

O zradě Mansfeldově

Rok 1620 říjen.

Spojené vojsko císařské a bavorské dorazilo již dne 8. října nedaleko Plzně a položilo se táborem mezi Losinou (u Štáhlav) a Štěnovicemi, kdežto armáda česká postoupila dne 9. až k Rokycanům, majíc odtud pozor na nepřítele. Zejména uherští jezdci vynikali i zde svou osvědčenou podnikavostí. V noci na 11. října přepadli vojsko bavorské v Losině, asi 100 mužů porubali a ostatnímu vojsku nahnali tolik strachu a způsobili v něm takový zmatek, že bez překážky mohli bohatou kořist odvézti. Kromě jiného uchvátili 10 praporců a přinesli je králi darem. Maximilian Bavorský přeložil na to svůj stan dále k severozápadu do Litic, kde se s ním spojil pomocný sbor, jemuž Marradas otevřel cestu z Bavor do Čech. Buquoy meškal 10 dní u Plzně za příčinou vyjednávání s Mansfeldem, který knížeti Bavorskému nabídl svou pomoc, žádaje, aby se o tom stalo řádné dohodnutí.

Buquoy tedy poslal k Mansfeldovi do Plzně známého nám dona Martina de Huertu a pak zajatého důstojníka mansfeldského Carpezona. Mansfeld za svou zradu, za odtržení se od Čechů a vydání Plzně císařským požadoval 400.000 zl., přijetí od císaře na milost, povýšení na hraběte říšského a udělení hodnosti místodržitelské v knížectví Lucemburském. Po dlouhém vyjednávání stala se úmluva v ten smysl, že Mansfeldovi vyplaceno hned 100.000 zl., a za 100.000 zl. zaručil se kníže Maximilian zvláštním úpisem, který byl Mansfeldovi odevzdán. Strany zbývajících 200.000 a ostatních požadavků mělo se zjednati, jak ani jináče býti nemohlo, svolení císaře. Prohnaný dobrodruh Mansfeld uvolil se také jen částečně úmluvě dostáti, dokud by všecky požadavky jeho nebyly splněny. Vyjednal si totiž s Maximilianem, aby dále držel Plzeň, ale od této chvíle, aby bylo úplné příměří mezi vojskem jeho a císařskými. Tito měli nechati Plzeň s pokojem a Mansfeld neměl jim více překážeti. Teprvé po splnění všech podmínek měla býti Plzeň vydána císařským. Zradou touto dobrodruh Mansfeld zasadil smrtelnou ránu odporu českému. Po celou dobu války Čechové na Plzeň velice se spoléhali, přesvědčeni jsouce, že žádný nepřítel od západu nesmí

se odvážiti k tažení ku Praze, aby si Plzeň nechal za zády. Bašta tato zradou Mansfeldovou najednou nejen ztracena, nýbrž upoután v ní ještě silný sbor vojska, který Čechové dobře mohli potřebovati. Nepřátelé totiž majíce úmluvu s Mansfeldem a záda úplně krytá, mohli bezpečně ku Praze táhnouti a jen na vojsko Anhaltovo se ohlížeti.

Neustálé sem tam jezdění důvěrníků Buquoyových a Mansfeldových nedalo se ovšem zatajiti, a tak není divu, že se králi a Anhaltovi donesla zpráva o tomto vyjednávání; zároveň také Mansfeld obviňován, že Plzeň chce císařským vydati a posádku zraditi. Mansfeld však zvěděv o tom, vypravil sám, aby krále a Anhalta uchlácholil, Carpezona do Rokycan, vymlouvaje se, že s nepřítelem jen na oko vyjednává, že „jej vodí za nos, aby do chladného a deštivého počasí zadržen byl u Plzně a pak aby se pro nedostatek špíže musel vrátiti do Bavor." Ale v táboře českém panovalo špatné mínění o Mansfeldovi a považován za dobrodruha prodajného. A proto král poslal do Plzně plukovníka Peblisa pod tou záminkou, aby prohledl tamější opevnění, kdežto hlavním úkolem jeho bylo nabýti, pokud možno, bezpečných zpráv o záměrech Mansfeldových. Peblis byl od Mansfelda tak oklamán, že pak sám vrátiv se do tábora českého před králem a před Anhaltem Mansfelda se zastával. Věc skončila se prozatím tím, že Mansfeldovi vzkázáno, aby zanechal vyjednávání a spojení, které budí podezření. Tento ctihodný hrdina však sám přijel do Rokycan a žádal, aby byl ze služby propuštěn, což mělo býti důkazem, že nic zrádného nekuje. Žádosti jeho tentokráte vyhověno; ale jelikož v radě královské nechtěli, aby Mansfeld měl příčinu k císařským přestoupiti a snad i posádku plzeňskou s sebou strhnouti, a jelikož kromě toho nebylo peněz, aby se mu mohl vyplatiti žold zadržený, poslán nazpět do Plzně s tím podotknutím, aby velel dále vojsku českému, dokud mu žold nebude vyplacen.

Až do Prahy dostala se zpráva o vyjednávání Mansfeldově s Buquoyem a také zde panovalo o něm tak nepříznivé smýšlení, že zpráva tato každého poděsila, poněvadž se za to mělo, že Plzeň vydá nepřátelům. Jediný hrabě Matiáš z Thurnu ujal se tohoto poctivce v radě místodržitelů, řka, že prý je poctivý kavalír a prozřetedlný válečník; a co podniká, že prý všecko se děje s volí a vědomím královým. Když však císařští mohli bez překážky táhnouti na Prahu, když kníže Maximilian propustil na svobodu zajaté žoldnéře Mansfeldovy, a když Anhalt dne 3. listopadu z Rakovníka nadarmo Mansfeldovi přikázal, aby posádku plzeňskou poslal k vojsku českému, tu zajisté mohly se každému oči otevříti, aby viděl, v jakých to rukou spočívaly osudy národu Českého. Ale tehdáž bylo již pozdě o takovéto věci se starati.

Král Bedřich, jak praveno, meškal v Rokycanech u vojska českého; ale zde nemohl se oddati cele snahám v takovém případě obyčejným, aby nepřítele co nejdříve potřel a ze země vypudil. I sem jej provázely klopoty spojené s nedostatkem peněz a musel tedy často uvažovati, kterak sehnati peníze králi Uherskému, peníze na žold vojsku nespokojenému a potřebné potraviny a píci. A ke všemu musel patřiti vlastníma očima, kterak vojsko nepřátelské je mnohem silnější a bojovnější. I psal odtud dne 14. října hejtmanu markrabství Moravského, aby s jízdou i pěchotou moravskou, kteráž posud blíže hranic českých nečinně ležela, přitáhl na pomoc přímo k Rokycanům.

Dále se král Bedřich pokusil ještě jednou a sice naposledy o vyrovnání s knížetem Maximilianem, což stalo se hlavně návodem zajatého jenerala bavorského Haslanga. Jeneral tento roznemohl se těžce na zimnici a dal se nésti v nosítkách toho času obyčejných do Strubing v Bavořích. Vlastní syn provázel jej pro nejistotu na cestách s oddělením mušketýrů. Tři míle od Rokycan vyskočilo na Haslanga a jeho soudruhy z jakéhosi lesa asi 100 uherských jezdců, kdežto syn s mušketýry nedaleko odtud v nějaké hospodě hrál a popíjel. Na odpor nedalo se ani mysliti a tak Uhři posadivše Haslanga na koně přivezli jej do ležení u Rokycan a odevzdali tam jenerálu svému Bornemissovi bosého a polonahého. Uhři totiž pobrali a mezi sebou rozdělili všecko, co u Haslanga a průvodčí jeho mělo nějakou cenu, ano i z bot jej vyzuli. Praví se, že takovýmto způsobem všelikých věcí za 60.000 zl. ulovili. Jeneralovi bavorskému dostalo se v táboře českém potřebného oděvu a pak dostával hlavně na přímluvu tajného rady královského Volrada z Plessa pokrmy z královské kuchyně na stříbrných mísách, což mu ovšem lépe chutnalo nežli prostá krmě žoldnéřů uherských, kteří prý si v česneku a cibuli nemálo libovali. Haslangovi dostalo se také ošetřování lékařského od královského lékaře dr. Rumpfa. Ale o to se nadarmo vynasnažovali, jak kníže Maximilian u Bornemissy, tak i sám král Bedřich, aby Haslang proti výkupnému propuštěn byl na svobodu. Bornemissa ho nechtěl propustiti vymlouvaje se, že nemá k tomu svolení svého panovníka.

Tento Haslang namluvil králi Bedřichovi, že kníže Bavorský je ochoten s ním vyjednávati. Proč tak učinil, o tom není jistoty; nejspíše chtěl králi za prokázané dobrodiní nějakou naději udělati, nebo snad neznaje dobře Maximiliana skutečně se domníval, že by za slušnými podmínkami uzavřel mír s Čechy. Bedřich, jakkoli nepochopoval kritického stavu věcí, předce tolik viděl a věděl, že válka neschyluje se k dobrému konci. A tak dychtivě se uchopil této příležitosti, aby se, bude-li možno, po dobrém vyrovnal. I psal dne 20. října knížeti Bavorskému, odvolávaje se na slova Haslangova a vyzýval jej, aby ustanovil místo a čas k osobnímu setkání, při němž by se o sporných věcech domluvili. Kníže Bavorský však odpověděl, že se nehodlá pustit do vyjednávání, leč by Bedřich království České a přivtělené k němu země císaři úplně postoupil a v držení jeho mu nepřekážel. Toho však Bedřich učiniti nechtěl a tak na psaní Maximilianovo ani neodpověděl. Odtud rozřešení sporu záviselo jen na ostří meče.

O bojích u Rakovníka.

Rok 1620 říjen — listopad.

Kníže Bavorský pojistiv si záda úmluvami s hrabětem Mansfeldem hnul se s vojskem svým dle jedněch dne 20., podle jiných však teprvé dne 22. října a pokusil se o to, kterak by postoupil ku Praze, aniž by střetnouti se musel s vojskem českým. Ale Čechové zpozorovavše záhy tento úmysl, zastoupili mu cestu a donutili jej, tak že musel se dáti jiným směrem. Císařští tedy obrátili se z Litic na sever a táhli pod samými hradbami plzeňskými, aniž by na ně byl někdo vystřelil, ke Křimicům a dále na Touškov, hledíce, kterak by mohli na východ ku Praze vyraziti. V noci 23. října Čechové chtěli ležení Bavorů náhle přepadnouti. Sám král Bedřich měl v podniku tom účastenství, maje při sobě větší část jízdy a 1300 mužů pěších. Avšak jízda za noční tmy zabloudila na pochodu a pěchota po stezkách skrze lesy se ubírajíc tak se opozdila, že minul okamžik vhodný k nenadálému přepadení a vojsko bez pořízení do ležení svého vrátiti se muselo. Praví se také, že nepřítel byl zpraven o úmyslu vojska českého a že tedy armáda bavorská svolána byla v čas do zbraně. Tehdáž obviňován zejména hrabě z Hohenlohe, že plán tajně ujednaný prozradil.

Na dalším svém pochodu dorazili císařští ke klášteru Plasskému, jenž byl krátce před tím od Uhrů hrozným způsobem spustošen. Odtud táhli přes Královice, Bavoři vždy napřed a sbory císařské v zadním voji. Dne 27. přitrhli Bavoři a pluk neapolský do Senomat, jen hodinu západně od Rakovníka vzdálených a vypálivše je, jakož i dvůr pustý k nim náležející, rozložili se táborem mezi Senomaty a Olešnou, kteráž leží hodinu cesty severozápadně od Rakovníka. Vojsko české, jemuž velel kníže z Anhaltu, netáhlo dlouho za nepřítelem. Anhalt se patrně obával, že by nepřítel mohl beze všeho odporu ku Praze se dostati a proto se odhodlal táhnouti nejkratší cestou k hlavnímu městu, aby mu každým způsobem nadešel a postup jeho zadržel. Postupuje tedy urychlenými pochody, tak že se pochod jeho útěku podobal, přibyl 23. října do Mýta (v Berounsku), 24. do Zdic a 25. do Unhoště. Již ze Zdic král Bedřich odjel na několik dní do Prahy, ale vrátil se zase k armádě české. V Unhošti ovšem Anhalt zaujímal postavení, že by byl odtud mohl vytrhnouti proti nepříteli, ať by se blížil ku Praze odkudkoli. Ale sem nejspíše donešeny byly Anhaltovi bezpečné zprávy, že císařští mnohem zdlouhavěji táhnou na severovýchod přes Královice. A tak Anhalt, aby nepřítele nepustil hluboko do země, zaměřil k Novému Strašecí a odtamtud 27. října k Rakovníku

Poloha města středověkým způsobem opevněného, jakož i okolní krajina zdály se býti knížeti z Anhaltu tak příznivými k obraně, že se rozhodl vyčkati zde útok nepřítele. Město ovšem ochotně otevřelo brány vojsku českému a obsazeno hned částí vojska stavovského, kdežto jádro vojska českého obsadilo návrší před městem ležící a silnici mezi městem a kostelíkem sv. Jiljí, stojícím na rovině uprostřed polí. Anhalt hleděl postavení své sesíliti náspy a příkopy, které dal kopati a nahazovati, jakmile místa k obraně příhodná obsadil. Již dne 27. října strhla se z této příčiny dosti tuhá bitka. Kníže Maximilian totiž chtěje překaziti toto opevňování, vrhl se s předvojem svým na nepřítele, nečekaje ani na příchod Tillyho. Pěchota česká sice udatně bojovala a obdržela také posilu, ale útok vojska bavorského byl tak prudký a vydatný, že předvoj český ustoupil k valnému svému voji. Císařští nabyli tímto výsledkem veliké odvahy, tak že pak příštího dne nepřítele neustále k bitvě vyzývali.

Naproti tomu v táboře českém jevila se nejedna známka ochablosti a skleslosti myslí. Sám král Bedřich, jenž se zase k vojsku svému navrátil, pozbyl vší odvahy; i vypravil příštího dne posla do Prahy, aby choť jeho odjela. Nejvyšší úřed-

níci však opřeli se tomu a královna sama s nevolí odmítla radu chotě svého, tak že ještě v Praze nezvěděli, jak stojí věci na bojišti.

Dne 28. října sveden druhý dosti tuhý boj v lesích olešnických „na kokrách“. Císařští chtěli odtud Čechy vytisknouti, ale setkali se s tak tuhým odporem, že museli od útoku ustati. Čeho nedocíleno tohoto dne, o to císařští s větší silou vojska pokusili se opět o dva dni později. První vedeni k útoku císařští mušketýři a za těmi puštěna jízda. Potýkání trvalo do noci a boj zůstal nerozhodnut. Bavoři nicméně opanovali jedno návrší a ukořistili zlatohlavou korouhev, kterouž měl na znamení kníže z Anhaltu. Čechové za noci dobrovolně opustili obsazené lesiny a ustoupili k hlavnímu svému voji. Na bojišti zůstalo několik set mrtvých s obojí strany, mezi nimiž byly vzácnější osoby císařský hejtman Vlach Aquaviva a podplukovník jezdeckého pluku Hohenlohova Theodor z Donína. Dvůr

Poslední odpor Moravanů. (92.)

„Kokrdov“, o nějž nejspíše ztuha se bojovalo, lehl popelem.

Další úspěch císařských záležel v tom, že následující noci vojsko své na celé čáře pošinuli až k samému táboru nepřátelskému a na spěch se tady zakopali, tak že kryti jsouce nepřítele takřka v širém poli obléhali. I jali se dne 31. října prudce střílet z děl na tábor český, snažíce se Čechy k bitvě ven vylákati. Ale Čechové odpovídali také jen střelbou z děl, tak že na žádné straně nedosaženo zvláštního účinku. Pouze to dlužno zaznamenati, že jedna koule z tábora českého vypálená urazila svobodnému pánu Filipu Fuggerovi obě nohy až po kolena, tak že následkem toho v noci zemřel.

Jelikož ani tímto způsobem nebyli Čechové k opuštění tábora donuceni ani z něho vylákáni, ohledáno na radu Buquoyovu na všech stranách

postavení české, načež odbývána porada, co by se mělo nyní učiniti. Důstojníci, zkušení to válečníci, souhlasili v tom, že postavení Čechů je takřka nedobytné a proto usnešeno táhnouti dále ku Praze mimo tábor český jako se bylo stalo u Plzně a tak Čechy z dobrého postavení vylákati. Ale jelikož se peněz a hlavně špíže nedostávalo, mělo se několik dní setrvati u Rakovníka, nežli by věci ty byly za vojskem doveženy; pak se mělo dále táhnouti. Zatím obojí vojsko krátilo si čas harci a šarvátkami a vzájemným na sebe pokřikováním. Bavoři pokřikovali na vojsko královské: kacíři, sedláci, komedianti, rebelové, kdežto Čechové nadávali svým odpůrcům: papeženci, loupežníků, paličů a Bavoranům zvláště prasat, kterýžto způsob zábavy provázen býval hlučným smíchem, pakli se některá nadávka zvláště podařila.

Z šavártek dále svedených jenom o značnějších chceme se zmíniti. Za městem na vrše stál kostelík sv. Jiljí se hřbitovem, kde bylo posádkou asi 200 mušketýrů královských, zabraňujíce zde vojsku nepřátelskému jediný průchod pro vodu. Proto Maximilian vypravil proti kostelíku silný sbor vojska, který po prudkém útoku hřbitova i kostela se zmocnil a posádku porubal celou až na několik mužů zajatých a uprchlých Na blízku leželo sice vojsko královské, ale netroufalo si přispěti ohroženým na pomoc, jelikož by bylo muselo ochranné hradby a příkopy opustiti a s Bavory sešikovanými bitvu svésti. Císařští nemeškajíce použili hřbitovní zdi, k níž naházeli dosti mocný násep, na který děla zasadili. Královští nadarmo pak na tuto baterii střílели. Zejména městu bylo palby této baterie zakusiti. Několik domů bylo odtud zapáleno, ale rychlou pomocí uhašeno. Nicméně povstal z toho v městě zmatek veliký, jelikož se obáváno zhoubného bombardování. I bylo pláč a sténání obyvatelstva až do ležení císařského slyšeti.

Naproti tomu nezdařil se dvojí útok na ležení české v jiných stranách. Dne 2. listopadu podnikl Buquoy se svým vojskem útok na ono místo nepřátelského tábora, jež měli Uhři obsazené; ale byl odražen. V této šarvátce raněn byl uherský jeneral Bornemissa a na jeho místo nastoupil plukovník Corniss. V noci pak s 3. na 4 listopadu Buquoy znovu útok podnikl na postavení Uhrů. Královští však protrhli hráz jednoho rybníka, z něhož se na útočníky vyvalilo tolik vody, že až po prsa proudem se broditi a od útoku ustáti museli.

Dne 4. listopadu císařští chystali se již k odchodu, jelikož přibyl do tábora dostatek špíže. 4000 jízdy uherské pokusilo se sice dne 2. listopadu o přepadení průvodu, jenž ubíral se do tábora bavorského a o zabrání špíže, ale byli odraženi. Při tom zůstalo 160 mužů s obou stran na bojišti. Císařští, aby přípravy své k odchodu zakryli, stavěli se, jako by se chtěli pokusit o nové rozhodné boje; a tak dne 4. listopadu došlo k šarvátce mezi předními houfy obou armád, při čemž Buquoy střelen z mušketu do stehna a do přirození. V celém táboře nastal poplach a zděšení, jelikož se za to mělo, že je rána nebezpečná. Ale Buquoy sám žertoval o svém poranění, řka, že každý je trestán tím, čím se nejvíce prohřešil a poslu Mansfeldovu pravil, že pán jeho by mnohem spíše zasluhoval, aby takovýmto způsobem byl poraněn. Vyšetřením se sice zjistilo, že rána není nebezpečná; nicméně Buquoy delší čas nemohl pro ni jezditi na koni a musel se dát za vojskem na voze dopravovati.

Císařští táhnou ku Praze.

Rok 1620 listopad.

Dne 4. listopadu vyslán hrabě Albrecht z Valdšteina se svým plukem jízdy a malým oddělením pěchoty k Lounům, aby toto město opanoval. Valdštýn přitáhnuv ještě téhož dne k Lounům, spálil velké i malé předměstí, načež město vyzval, aby se poddalo Ferdinandovi. Ihned jest rada svolána a poněvadž se žádné strany městu pomoc nekynula, usnešeno, vzdáti se a císaře Ferdinanda o milost prositi. Po té hned Valdštýn s vojskem vtrhl do města a požádal 35.000 kop míšeňských. V obou předměstích shořely kromě stavení všeliké zásoby obilí, chmele, sladu, ovoce a nábytku, tak že škoda takto způsobená počítána na 310.000 kop. Nicméně muselo býti Valdšteinovi vyplaceno z pokladny radniční 500 kop a měšťané zaplatili výkupného 16.250 kop. Valdštýn nepovolil a tak měšťané byli nuceni uhradit 18.750 kop. 750 sudy vína sud po 25 kopách počítajíc, ke všemu ještě museli zaplatit za vlastní svůj dobytek, který jim vojáci pobrali, 2000 dukátů. Příspěvky těmito vyrostly výlohy, které Louny povstání stálo, celkem na 191.300 kop. Panem z Valdšteina konečně vydán rozkaz, aby veškerá zbraň snešena byla na radnici, čemuž bylo ovšem vyhověno.

Když pak dne 5. listopadu vojsku ostatnímu v táboře u Rakovníka špíže byla již rozdána a k pochodu všecko připraveno, vyzdvihl Maximilian ležení ve tři hodiny odpoledne a dorazil k Lužné, kde se toho dne polem roz-

ložil. Příštího dne vedl svou armádu do Nového Strašecí. Na cestě od Líšan předvoj bavorský potkal 28 vozů vojsku českému špiži vezoucích. Uherští jezdci, jenž vozy provázeli, rozsekáni a vozy obráceny do Strašecí. V krátce této padl český vůdce Krac, jehož jméno údolí „Kracle“ připomíná. V Strašecí bylo posádkou 30 královských mušketýrů, kteří se sice pokusili o odpor císařským. Ale když někteří žoldnéři z vojska nepřátelského přes hradbu městskou přelezli, utekli se obránci města do kostela a vzdali se. Na to kníže Bavorský svolal velitele jednotlivých sborů k poradě, v níž stalo se důležité usnešení. Ve vojště císařském měli bezpečné zprávy o tom, že hradby měst Pražských jsou v stavu velice chatrném a že v městě není dostatečná posádka. Bylo tedy možno zmocniti se Prahy překvapením, kdyby se tam přitrhlo před vojskem českým. Proto v Strašecí ponechána veškerá zavazadla s malou posádkou a všickni nemocní, načež dne 6. listopadu urychleným pochodem postupováno na Prahu.

Jakmile v táboře českém zvěděli, že nepřítel se hnul od Rakovníka, nastalo uvažování, co počíti. Rozpaky pominuly, když večer dne 5. listopadu vyzvědači přinesli zprávy o vojsku císařském, podle nichž nebylo lze více pochybovati, že nepřátelé táhnou na Prahu: Bez prodlení tedy vypraven hrabě z Thurnu s plukem pěchoty a oddílem jízdy, aby Hradčany a Malou stranu obsadil a co by potřebí bylo, proti nepříteli opatřil. Thurn dostál věrně úkolu svému, neboť již z rána příštího dne dorazil do Prahy. Co tu zbývalo ještě času, aby se učinily potřebné přípravy k hájení Prahy a zejména také k opravení hradeb městských! Ráno dne 6. listopadu vytrhl kníže z Anhaltu se vším vojskem českým z opevněného tábora u Rakovníka s tím pevným předsevzetím, aby se za každou cenu dostal ku Praze před nepřítelem. Dal se tedy nejkratším směrem k východu na Unhošť veza s sebou děla a všecka zavazadla, tak že na cestách místy velmi neschůdných a nedostatečných překonávati bylo vojsku ohromné obtíže. Avšak nepřítel táhl již také na Prahu takřka rovnoběžně s Čechy o něco dále k severu. I stalo se, že již dne 6. listopadu létací sbor uherský vrazil kdesi na vojsko ligistické, při čemž na 200 uherských jezdců zahynulo. Zpráva o tom byla ovšem Anhaltovi donešena a donutila jej k tím většímu prospěchu.

Příštího dne k poledni armáda česká dorazila k Unhošti, kde Anhalt k radosti své nabyl přesvědčení, že nepřítele předešel. Ujednáno tedy, aby král napřed do Prahy se odebral a tam na Bílé hoře dal zříditi náspy a příkopy, za nimiž by se armáda česká mohla opříti nepříteli. Uvidíme, kterak král, jenž přijal korunu českou a stál o panství i nad jinými zeměmi, dostál tomuto svému poslednímu zajisté nepatrnému úkolu. Odpoledne teprvé spatřili Čechové předvoj vojska nepřátelského a hned také k bitvě se sešikovali, aby je řádně uvítali. Maximilan, jenž zase napřed táhl s vojskem ligistickým, chtěl se ihned obořiti na českou armádu, ale zkušení válečníci radili, aby vojsko umdlené nehnal na jatky proti nepříteli silnějšímu a příhodně postavenému, nýbrž aby počkal až sem přitrhne i vojsko císařské. Nežli však císařští v místa tato dorazili, snesl se večer nad krajinou a tak prozatím k bitvě nedošlo.

Když nastala noc, kníže z Anhaltu dal rozžíti, jak se praví u Jenče, množství ohňů, aby nepřítel mohl se domnívati, že Čechové v ležení zde noc ztráví; zatím však v největší tichosti a s největší opatrností konal přípravy k odchodu. Vida jmenovitě, že by mu množství zavazadel na několika stech vozů překáželo, poslal zavazadla stranou do Berouna a sám s armádou svou mezi 8. a 9. hodinou dal se přes Hostivice na pochod ku Praze a již mezi jednou a druhou hodinou po půlnoci dne 8. listopadu stanul s vojskem svým na Bílé Hoře. Jezdci uherští, jenž tvořili zadní voj armády české ubytovali se pod Bílou Horou ve vsi Ruzíni.

Kníže Maximilian obdržev zprávu, že vojsko české z ležení svého vytrhlo a ku Praze pospíchá, vzkázal honem Buquoyovi, aby bez prodlení přitrhl k Unhošti a s ním společně stíhal nepřítele. Buquoy namítal, že vojsko je velice unaveno a že není s to, aby nepřítele pronásledovalo; oznámil pouze, že vypravil napřed plukovníka Gauchiera s 500 jezdci vlastními, s Poláky a 1000 mušketýry, aby Čechy stíhal a alespoň část zavazadel jim odňal. Když však Maximilian přání své znovu a mnohem důtklivěji opakoval, Buquoy předce o půlnoci nastoupil pochod s vojskem unaveným. Způsobem takovýmto hrnuly, se přátelé a nepřátelé ku Praze za tmavé noci listopadové. Nepřátelé skoro dvakráte tak silní dobře zřízení a neustálým couváním vojska českého nejlepšími nadějemi naplnění, kdežto vojsko české, aby ničím nebylo zdržováno i vlastní zavazadla, jak praveno, pryč muselo poslati, načež pádilo takřka v úplném zmatku, beze všeho pořádku, jako by se nalézalo po nějaké porážce na útěku. A na pochod tento svítily obojímu vojsku zapálené dvorce a vsi, tak že Praha rudými záplavami poděšena byla dříve, nežli se povodeň válečná na Bílou horu přivalila.

Nejdříve k Bílé Hoře dorazil i před ligisty létací sbor Gauchierův, který udeřil na uherské jezdce a asi 100—200 jich v prvním návalu porubal. Uhři byli by vetřelce zajisté s krvavými hlavami odrazili, kdyby jim byl na pomoc nepřispěchal předvoj ligistický, a kdyby byl tímto způsobem nedokonal dílo Gauchierovo. Uhři nastoupili z Ruzíně za svou armádou na Bílou Horu, ztrativše prý asi 600 mužů. Nepřítel ukořistil touto šarvátkou něco nákladních vozů, na jednom byla prý železná truhla plná dukátů, kteréž Poláci mezi sebou rozchvátili. Tato porážka Uhrů zaviněna byla jen jich nedbalostí; pravíť se, že nepostavili ani potřebných stráží a že se svlekli ze šatů než ulehli.

To byl zajisté nešťastný a osudný úvod k nastávající bitvě. Uherští jezdci byli přepadením a porážkou svou v Ruzíni tak poděšeni že pak i v rozhodné bitvě neslýchané zbabělství osvědčili.

Stav věci v Čechách.

Rok 1620 říjen — listopad.

Upříti se nedá, že místodržitelé čeští nyní v této poslední chvíli napínali síly svoje a o vojsko se starali. Každý den napečeno v Praze několik tisíc bochníků chleba a posláno za vojskem; v Praze a po Čechách skupováno obilí a hromaděno ve skladištích, objednáváno sukno, aby vojsko nahé bylo odděno. Nyní také v poslední chvíli pomýšleno do opravdy na sehnání potřebných peněz, aby vojsku mohl býti žold zaplacen; proto vymáhány na městech bezohledně nedoplatky daní a slíbené půjčky. Při tom však ani v Praze se nevědělo, že věci stojí velmi smutně a mělo se za to, že pozdním plněním povinností mohou býti napraveny chyby a poklesky několikaleté. Když v Praze král sám vrátiv se poprvé od vojska podal zprá u zdrcující, že ve vojště není kázně a nevyplatí-li se mu žold co nejdříve, že nikdo se nebude moci na jeho věrnost a poslušnost spolehnouti, uznána hotová nemožnost sehnati všecky potřebné peníze. A tak místodržitelé se odhodlali, pravý stav věcí více nezalhávati, nýbrž upřímně se přiznati, že prozatím celého žoldu zaplatit nemohou. Několik komisařů vypraveno za vojskem již k Rakovníku. Měli s ním vyjednávati, aby se vzdalo dobrovolně části žoldu svého a sice z těch důvodů, že již tak dlouho vydržováno je na útraty země a obyvatelstva. Za část žoldu nabízel se vojsku potřebný oděv: kabáty, punčochy, střevice, plátno a kromě toho i zbraně potřebné; pouze část žoldu měla býti hotovými zaplacena. Avšak i při tomto nabídnutí šetřeno obvyklého způsobu naproti důstojníkům. Ačkoliv těmto vyplácen a slíben byl žold poměrně vysoký, předce na nich ani nyní nepožádováno, aby se vzdali také svých požadavků, nýbrž místo jedné části žoldu nabídnuty jim zabavené domy a statky.

Kterak tyto návrhy byly uvítány v českém táboře, nevíme; že vojsko nemělo z nich velikou radost, můžeme si pomysliti. Jisto však je, že potom žádný pluk nevypověděl poslušnost; můžeme tedy za to míti, že vojáci návrhy tyto přijali, zvláště když věděli, že celého žoldu zadržalého beztoho nedostanou. Ale když po slibech nepřicházely ani oděv ani peníze a jen opět chleby a některé jiné potraviny za vojskem byly dováženy, nesmíme se diviti, že loupežení a nekázeň dosáhly svého vrchole a že každý žoldnéř dělal, co chtěl. Ta troška kázně a bojácnosti, která držela vojsko pohromadě až do srážek u Rakovníka, ustoupila úplné bezuzdnosti a málomyslnosti, když Anhalt s armádou svou spěchal od Rakovníka ku Praze beze všeho pořádku, jako by se nalézal na útěku před nepřítelem. A v takovém stavu vojsko české zastavilo se na Bílé Hoře, aby zde svedlo rozhodnou bitvu s nepřítelem.

Ostatně krajiny, kudy obě armády táhly, vydávaly nejlepší svědectví o bezuzdnosti, prostopášnosti a loupeživosti vojska. Aby čtenáři naši seznali, jak se tehdáž válka vedla, chceme některé podrobnosti uvésti.

V Čechách se opakovalo, co se bylo dálo před tím v Rakousích, způsobem ještě hroznějším a divočejším. Za jedno bylo ve vojště více Uhrů a Poláků, kteří byli pravými mistry v loupežení a vydírání; dále padá na váhu ta okolnost, že vojsko prodlením času velice zdivočelo a že pak i lidé jinak mírní dopouštěli se vydírání, když pro neplacení žoldu byli nuceni na vlastní pěst se živiti. A tak loupení, žhářství i vraždění bylo neustále na denním pořádku. Uhři i Poláci zajaté obyčejně až do naha svláčeli, jako jsme byli již o Bavorském jenerálu Haslangovi vypravovali. Bavorští důstojníci měli s sebou i ženy. Nyní když ve vojště bavorském veliká úmrtnost se rozmohla, poslali je domů i s kořistmi v Rakousích a v Čechách naloupenými. Ale uherští všudybylové přepadnouce je v místě neznámém, ozbrojený průvod porubali, kořist rozchvátili, ženy pak do naha svlečené k hranicím bavorským propustili. Když vojsko české tábořilo u Rokycan, Uhři rozjížděli se na míle daleko na všecky strany, přepadli také královský statek Zbirov,

pobrali tam sedlákům všechen majetek a podobně řádili i ve dvořích královských. „Všechny vsi," vypravuje Gindely, „v nichž vojsko české od konce září bylo ubytováno, zmizely skoro beze stopy: nebyly sice zapáleny, ale všecko dříví bylo ze stavení odnešeno a vyrváno na ohně v táborech. Ve všech někdejších leženích bylo tak pusto, jako by krajina byla vymetena. Mansfeld nežli armády přitáhly k Plzni, zavedl jakýsi systém ve svém vydírání; přepadalť se silným oddílem vojska statky bohatších šlechticů jeden za druhým; tak jmenovitě statky nejvyššího hofmistra Viléma z Lobkovic a pobral mu všechen dobytek, ať už náležel pánovi nebo poddaným." Sami nejvyšší úředníci zemští psali králi dne 8. října 1620. „Největší vina dává se lidu pana hraběte z Mansfeldu, že ubohé poddané pustoší, a tak mnoho téměř se všech stran naříkání na týž lid se děje jako na lid nepřátelský." A 17. října psal král z ležení u Rokycan: „Jaké žaloby od vás tak i od hejtmanů kraje Žateckého proti lidu hraběte z Mansfeldu a proti Uhrům nám přicházejí, tomu jsme vyrozuměli a ihned skrze jenerála našeho knížete z Anhaltu to nařízení učiniti ráčili, aby takovéto nenáležité štrafování — nad čímž žádného zalíbení míti neráčíme — přísně zastaveno bylo."

Pakli takovýmto způsobem řádili přátelé a obranci vlasti ve vlastní zemi, což teprvé musí se očekávati od nepřítele, jenž nepotřeboval míti žádných ohledů! Kníže Bavorský Maximilian zajisté by byl nepohaněl ani vojska bavorského ani císařského, kdyby se bylo jen trochu slušně chovalo. A tak můžeme věřiti každému jeho slovu, když píše císaři, že armáda císařská loupí, plení, pálí, nevinné osoby katolické obojího pohlaví vraždí, ženy a dívky unáší, kostely a kláštery plení ano i špíži knížete Bavorského napadá. Obyvatelstvo že přivedeno je na mizinu a že se nebude moci za dlouhá léta zotaviti. Knížeti Bavorskému země Česká, pokud ji viděl, jevila se býti tak spustošenou a zkaženou, že psal císaři, kterak na dlouhá léta zbaven bude všech příjmů z království Českého. Doložiti musíme, že ani mrtví v hrobech neměli pokoje před cháskou zlotřilou. Na Ronšperce Vlaši a Španělé nejen z kostela kalichy a jiné kostelní věci vynesli, ale také hrob Jana Jiřího ze Švamberka otevřeli, kořisti a poklady při mrtvých tělích hledajíce.

Současný kronikář vypravuje, že armáda česká ustupujíc ku Praze na Bílou horu všecka městečka a vesnice dobře prý na dvě míle vůkol zapálila, odkudž prý povstalo takové světlo a zář v noci tmavé, že člověk mohl na všecky strany viděti jako by den byl. Snad ve zprávě této trochu se přehání, ale že za pochodu obou armád od Rakovníka ku Praze nejen jednotlivá stavení, nýbrž i celé osady lehly popelem, je jisto, jak dolíčeno je svědectvím hodnověrným.*)

V Stelčovsi lehlo mezi 16 grunty šest popelem; ve Vřetovicích byly 4 grunty spustošeny; ves Makotřasy na silnici ležící ztratila šest ze 16 gruntů; ves Dubí, náležející dílem panu Zbyňkovi z Kolovrat a dílem panu Janu Jiřímu Žďárskému lehla úplně popelem. Kladno čítalo tehdáž jen 40 domů. Když kladenští zvěděli, že vojsko od Dubí a Újezdce táhne, zavřeli před ním bránu. Vojsko se nejspíše strojilo hnáti na městečko útokem; tu však Matěj Bach vlastník a držitel gruntu v lázeňské ulici (nyní č. 48 a 49) zradiv svou vrchnost nejspíše vojsku svou zahradou a svým dvorem cestu do města ukázal. Vojáci císařští a polští kozáci vydrancovali skrz na skrz zámek pana Jana Jiřího Žďárského ze Žďáru, vybrali všecky kasy, v nichž leželo přes 1045 kop hotových peněz, spálili větší částku kněh nejvíce sirotčích a dílem odnesli a dílem zničili všecky majestáty, jež v archivu zastihli. Benediktinský klášter u Sv. Jana pod Skálou ukryl za povstání stavů protestantských archiv svůj pro bezpečnost na hradě kladenském. Při nynějším drancování archiv tento na čisto se ztratil, tak že benediktini, nemohouce později dokázati, které zboží, kdy a kým bylo jim darováno, nejvíce o statky své přišli. Avšak i pan Žďárský přišel o své listiny; kdosi jen purkrechtní knihy, pak rodinné zápisky uschoval a zachoval. Zámek byl ovšem od vojska zapálen. Z ostatního pak Kladna zažilo a zakusilo 26 domů zuřivost lidu císařského. Poznamenati dlužno, že i dům zrádce Bacha byl vypálen a muž tento že se ztratil, aniž by kdo věděl, kam se poděl; takovou odplatu vzal za černý svůj čin. Konečně dodati dlužno, že v obci Hřebci byly dva grunty vypáleny. Spousty tyto způsobilo, jak určitě se ví, vojsko císařské.

Kromě toho je známo, že na Dobré Velké čili Hořejší tři a na Dobré Malé čili Dolejší šest gruntů popelem lehlo; v Braškově a Kyšicích zašlo toho času po dvou gruntech. Mnohem hůře počínalo si vojsko v Plotěnném Újezdci a Malém Přítočně. Újezdec skládající se z jednoho dvorce a 5 gruntů lehl úplně popelem, tak že se lid zcela rozprchl a ves úplně pustá zůstala. Podobně v Malém Přítočnu z osmi gruntů nezůstal ani jediný celý; všecky byly spáleny.

*) Památky archaeologické, dílu XI. seš. 4. str. 165 a sledující v článku: Okres unhošťsko-kladenský za pochodu lidu vojenského k bitvě na Bílou horu r. 1620, od Josefa Mottla.

V Unhošti vydrancován byl mnohý dům od žoldnéřů nevázaných, požárem pak zhynuly jen dům Stará rychta zvaný, radnice a dvůr Vlkovský. Radnice nejprvé přehledána, vydrancována a konečně zapálena. Knihy městské obecní i purkrechtní roztrhány a peníze sirotčí odnešeny. Ves Rymaň zůstala sama nedotknuta až na pivovar, který vojsko vydrancovalo a jak se samo sebou rozumí, vyprázdnilo. Více utrpěl Červený Újezdec; padlať zde žoldnéřům za oběť krčma; pak byly tvrz a zámek skrz na skrz vydrancovány, knihy gruntovní pobrány a zámek vypálen; podobně lehlá popelem chalupa přímo k zámku přiléhající — vojsko rozmetalo vše, že hrubě ani kámen na kameni nezůstal. Ve velkém Jenči, u něhož obojí armáda proti sobě stála, 7 gruntů utrpělo; neboť dva ohněm lehly a 5 jich bylo spustošeno; v Malém Jenči spustošen jeden grunt; rovněž v Hostivicích byl jeden grunt ohněm zničen. V Sobíně konečně spáleny byly dva grunty.

Kdo se dopustil tohoto žhářství a loupežení, zdali jen vojsko české, nebo zdali spousta tato zaviněna byla obojí armádou, neumíme udati; ale s pravdou se asi nemineme, pakli obojí žoldáctvo za stejně zlotřilé a spustlé uznáme.

Aby čtenáři naši měli úplný obrázek o řádění žoldnéřů, musíme uvésti i ostatní psoty a svízele, jakých bylo obyvatelstvu zakusiti. Přede vším uvésti dlužno, že obyvatelstvo, pokud o blížení se vojska bylo zpraveno, z větší části opustilo osady a příbytky prchajíc s dobytkem a co odnésti a odvézti mohlo do lesů nepřístupných a nehostinných. Kde tedy v osadě nebo ve stavení obyvatelé nebyli, tam vojáci bez překážky a bez milosrdenství pálili a třískali nábytek, buď ze zlosti, že ničeho nenalezli nebo za tím účelem, aby nalezli schované potraviny a peníze. Kde pak se shledali s obyvateli, na těch vynucovali nejsurovějším násilím potraviny, peníze a jiné věci. Vojáci totiž brali nejen co mohli sníst a potřebovati, nýbrž kazili zbylé potraviny, kradli svršky, jež mohli odnésti a odvézti a třískali nábytek, tak že po ukončení této války v stavení, kam se vojsko dostalo, hrozně málo svršků a nábytku zbylo a v celosti bylo zachováno. Avšak nejen majetek utrpěl; lidé nebyli ani svými životy jisti. Uvádějí se nejen jednotliví hospodáři, kteří byli zavražděni, nejspíše proto, že se vojákům buď v něčem opřeli nebo jim ani vyhověti nemohli, nýbrž i celé rodiny zahynuly, tak že pak nebylo nikoho, kdo by se ujal spuštěného majetku.

Tak to vypadalo ve vlasti české a zvláště také u samé Prahy, když „boží bojovníci“ čeští stanuli na Bílé hoře, aby prý vlast a víru v posledním rozhodném boji hájili proti neméně „svatým bojovníkům“ katolickým, kteří také pálili, loupili, pustošili a vraždili jménem zákonného práva a církve katolické!

Bitva na Bílé Hoře.*)

Rok 1620 listopad.

Na západ od Prahy na levém břehu vltavském rozkládá se značná vysočina. Na východě spadá dosti příkře k Malé straně a ke Smíchovu horou Petřínem; k severu vykazuje sice značné prohloubení v těch místech, kde leží osady Dejvice, Veleslavín a Liboc a kudy vedena je železnice ke Kladnu, ale severní úbočí této vysočiny hledati dlužno až v údolí Šáreckém. K západu pozorujeme svah mírnější k osadám Ruzíni a Řepům a povlovně sklání se vysočina také k jihu do údolí motolského a košířského. Z Prahy vede od brány Strahovské přes tuto vysočinu částečně úvalem na západ k Unhošti erarní silnice, od níž před Řepy odděluje se v levo silnice, která jdouc k jihu zjednává spojení se silnicí berounskou, údolím košířským a motolským vedoucí. Vysočina takto ohraničená, nazývána je v celku svém Bílou Horou odtud, že dobývá se na ní bílý opukový kámen, z něhož vůbec v Praze se staví, pokud se k tomu cihel neužívá. V užším slova smyslu však slove Bílou Horou nejvyšší téměř vysočiny, 200 vídeňských sáhů vysoké. Tato vyvýšenina zdvihá se proti Řepům v levo od zmíněné silnice pražsko-unhošťské, kdežto na pravé straně silnice zříme naproti Bílé Hoře kostel Maria de Victoria na památku bitvy Bělohorské postavený. Avšak jakkoliv je v těchto místech téměř vysočiny, předce sklon její k Řepům je znenáhlý a dosti mírný. Po pravé straně silnice rozkládala se v místech za nynějším kostelem Maria de Victoria, jak čtenářům našim je známo, již v tehdejších dobách královská obora ve Hvězdě, nazývaná tak podle letohrádku ve způsobě hvězdy vystavěného. Zde v těchto místech vysočina mnohem příkřeji spadá k osadě Ruzíni a k potoku, kterýž od Litovic přicházeje oboru ve Hvězdě na západě obtéká a pak přes Vokovice dále do údolí Šáreckého pospíchá.

*) U vypisování této bitvy slouží nám za základ dílo Gindelyho: Dějiny českého povstání, což doplnili jsme jinými zaručenými a pozoruhodnými podrobnostmi.

Na vysočině tuto popsané odehrála se smutná tragédie, bitvou Bělohorskou nazvaná.

Sem na Bílou Horu přitáhlo za noci se 7. na 8. listopadu v největším chvatu a nepořádku vojsko české a jsouc kvapnými a namáhavými pochody nesmírně zemdleno a špatným vyživováním hrozně vysíleno, ulehlo ke svým zbraním, aby si na chvíli odpočinulo. Odpočinek bezstarostný však dlouho netrval, neboť kozáci, jenž byli v Ruzíni přepadeni a na útěk zahnáni od Gauchiera, přinesli do ležení zprávu, že je nepřítel na blízku a způsobili tak nemalý poplach. Proto hned po nastalém jitru konány přípravy k bitvě. Nicméně, ačkoliv byla úplná jistota, že nepřítel je Čechům takřka v patách, předce ani v této poslední chvíli ani vojíni ani vůdcové nedostáli úplně svým povinnostem.

Především odbývána válečná porada o tom, co by se mělo učiniti, zdali armáda česká má na Bílé Hoře vyčkati nepřítele nebo do Prahy se uchýliti. Otázka tato rozhodnuta jak dobrou polohou Bílé Hory tak zkušeností od Rakovníka. Upříti se nedá, že postavení na Bílé Hoře bylo pro bitvu za tehdejší doby výtečně voleno. V pravo mohli se Čechové opírati o oboru, dobrou pevnou zdí ohraženou, v levo chráněni byli stráněmi úbočí motolského a za zády měli pro nejhorší případ ochranné hradby města Prahy. Postavení toto bylo Anhaltovi známo a proto, jak nám známo, žádal krále, aby přijeda napřed do Prahy dal na tomto bojišti zříditi ochranné náspy a příkopy. Rozhodnuto tedy zde na Bílé Hoře nepříteli se opříti. Kromě toho však naskytla se otázka druhá, jelikož nepřátelé odděleni táhnou, zdali by nebylo radno na bavorské se vrhnouti dříve, než-li by jim císařští přispěti mohli ku pomoci. Kdyby se útok nezdařil, zbývalo postavení na Bílé Hoře a pak ještě ochranné hradby. Návrh tento odporučovali zvláště domorodí Čechové uvádějíce za důvod, že vojsko, aby obsadilo celou obrannou čáru, musí býti příliš roztaženo, kdežto nepřítel, pakli se mu popřeje, aby řady své rozvinul, bude moci v přemoci své na každé místo valnými silami udeřiti a Čechy s pole sehnati. Anhalt klonil se k mínění Čechů. Hohenlohe však namítal, že vojsko na tak výhodném místě, jako jest Bílá Hora, nemusí se žádného nebezpečenství obávati, jen když se ještě zakopá a s bitvou kvapiti nebude, neboť výsledek boje bývá prý nejistý a koruna královská tak odvážlivě v šanc dáti se nemůže. A tak rozhodnuto vyčkati útok nepřítele. Jen v tom ohledu vyhověno se českým důstojníkům, že oddílem vojska obsazena byla cesta od Ruzíně, aby se nepříteli přístup nahoru znesnadnil.

Následkem porady velitelů rozšířila se po táboře veliká bezstarostnost, neboť kdož by byl rád neuvěřil že zde, když je Praha za zády, bude se moci nepříteli ještě mnohem snáze odolati nežli u Rakovníka? Vojácí tedy spoléhajíce se na svou bezpečnost, bezstarostně po ležení se potulovali, ano i houfně do Prahy se hrnuli, aby si tam oddechli a se najedli. A proto Anhalt musel vydati rozkaz, aby branami městskými žádný žoldnéř nebyl více pouštěn do Prahy, leda by se vykázati mohl písemným jeho rozkazem. Nicméně, jak Anhalt sám se vyznává, asi 5000 žoldnéřů buď s dovolením nebo i bez dovolení do Prahy se vzdálili, z nichž zajisté mnozí více na bojiště se nevrátili. Pro nedbalost, jaká ve všem všudy panovala a pro nekázeň, jaká se vojsku trpěla, zmocňovala se horlivých vlastenců bezděky myšlenka, že král Bedřich i země České zaprodáni jsou od cizozemců Anhalta a Hohenloha.

Za takových okolností počaly přípravy k bitvě na české straně. Žoldnéři nejevili žádného nadšení pro věc českou, nepanovala vřava, jenž by svědčila o nastávajícím rozhodnutí, nýbrž jen opilí vojáci tu a tam povykovali. Mnozí z žoldnéřů, jako by k boji ani nemohlo dojíti, znovu se kladli k odpočinku a jenom malá část lidu poznávajíc hrozící nebezpečenství, chápala se rýče a motyky, aby vyhloubila příkopy a zvýšila náspy ochranné. Jaká to trestuhodná nedbalost! Král dorazil v čas do Prahy; trochu rázností a kolik tisíc lidí mohlo býti sehnáno z Prahy a z okolí na udělání příkopů a náspů, tak že Bílá hora mohla se státi tak řka nepřístupnou! Ale místo očekávaného opevnění Anhalt shledal jen nepatrné náspy k údolí Motolskému a k Ruzíni, kdežto násep uprostřed nebyl ani dodělán. A Anhalt neměl tolik moci nad vojskem vlastním, aby mu byl mohl poručiti, co bylo opomenuto. Tak řka jen dobrovolníci pracovali dopoledne na náspech. Děla ke všemu ještě musela býti svěřena k obsluhování nováčkům, kteří ani nevěděli, kterak je postaviti. A v poslední této chvíli vůdcové, jako by stroji vládli, ani se nepokusili, aby vojáky srdečnými a vřelými slovy pobádali a k boji rozplamenili.

Za takových okolností počalo se šikování vojska českého k bitvě nastávající.

Po úradě mezi oběma vrchními veliteli knížetem z Anhaltu a hrabětem z Hohenlohe měla býti armáda česká sešikována k boji na západním konci vysočiny čelem na západ přímo proti nepříteli, jehož útok na výšiny od západu se očekával. Šik bitevní měl se tedy opírati v pravo o oboru ve Hvězdě, odtud pak měl se táhnouti

k jihu, aby levé křídlo mohlo býti chráněno stráněmi úbočí motolského. Vojsko mělo býti seřaděno v trojím šiku proto, aby zadnější mohli podporovati a pomoc poskytnouti přednějším, když by toho byla potřeba. Proto měly býti mezi jednotlivými oddíly prvního šiku ponechány mezery; oddíly druhého šiku měly se postaviti proti těmto mezerám a v čas potřeby měly do těchto mezer pokročiti a s předním šikem v jednu hradbu se spojiti a slíti. Takovéto postavení znázorněno je na našem vyobrazení na str. 1545 a 1546. Třetí pak šik tvořiti měla jízda uherská.

Kníže z Anhaltu utvořil šiky tím způsobem, že rozdrobiv pluky pěší i jízdné postavil oddělení pěchoty 4—6 setnin silné, pak oddíl jízdy 3—6 setnin a zase oddělení pěchoty, načež opět jízda následovala s mezerami mezi jednotlivými oddíly. Sešikování takovéto dobře viděti na našem vyobrazení. Čtverce bílé znamenají pěchotu a čtverce čárkované s praporečky jízdu. Několik menších oddělení pravého křídla postaveno do obory u Hvězdy, za kteroužto příčinou byla zeď oborová na několika místech proražena. Do obory zejména postavena osobní stráž králova (200 m.), 600 mužů pěchoty knížete Výmarského Jana Arnošta a část pěšího pluku mladého knížete z Anhaltu. Co se pak týká sešikování v podrobnostech, rozděleno bylo vojsko tímto způsobem. V šiku prvním: 400 mužů jízdy Mansfeldovy pod hrabětem ze Stirum (1), čtyry praporce (1000 m.) moravské pěchoty (2), čtyry setniny slezské jízdy (3), čtyry praporce (1000 m.) moravské pěchoty pod hrabětem Šlikem (4), osm neúplných setnin rakouské jízdy (350 mužů) pod podplukovníkem z Hofkirchu (5), čtyry praporce (1000 m.) pěchoty Hohenlohovy (6), 500 mužů jízdy Hohenlohovy (7), čtyry praporce (1000 m.) pěchoty Hohenlohovy (8), jedna setnina královské a tři setniny české jízdy (9), devět praporců jízdy (550 mužů) pana z Bubna a hraběte ze Solmsu (10) a šest praporců pěchoty mladšího hraběte z Thurnu (11). V druhém šiku postaveni: pět setnin (700 mužů) moravské jízdy pod plukovníkem Stubenvollem (12), dva praporce hornorakouské pěchoty pod podplukovníkem Bechmannem (13), čtyry setniny jízdy mladšího knížete z Anhaltu (14), tři praporce hornorakouské pěchoty (15), tři setniny jízdy mladšího knížete z Anhaltu (16), tři praporce pěchoty (800 m.) plukovníka Kaplíře (17), čtyry setniny moravské jízdy (300 mužů) pod plukovníkem Borsidou (18), tři praporce pěchoty (800 m.) plukovníka Kaplíře (19), čtyry setniny (300 mužů) jízdy moravské pod plukovníkem Kienem (20), tři praporce (800 m.) pěchoty Kaplířovy (21), čtyry praporce pěchoty mladšího hraběte z Thurnu (22).

Na náspy, jenž se nalézaly na křídle pravém a levém a částečně i uprostřed, postavena děla, jichž bylo podle jedněch zpráv 6, podle jiných 10 nebo dokonce 11. Postavení jich na křídlech mělo ten účel, aby se i do dálky mohlo střílet na nepřítele, když by chtěl křídla obejíti. Náspy tyto spatřují se na našem vyobrazení pod písmenami A, B, D a E. 1600 uherských jezdců posláno na krajní levé křídlo (28), aby za jedno děla kryli a podle okolnosti na nepřítele v boku se obořili; ale ti se na své stanoviště nedostavili. K témuž účelu postaven oddíl jízdy uherské (300 m.) na krajní pravé křídlo (23). Ostatní jízda uherská (25) postavena obloukovitě do šiku třetího. Podle okolností měla buď v před popojeti a oba přední šiky podporovati nebo na obě krajní křídla se shrnouti a na nepřítele s boku udeřiti. Konečně podotknouti dlužno, že 4 setniny jízdy Anhaltovy pod podplukovníkem Streifem (C 24) poslány před první šik, aby tvořily předvoj a podle okolnosti vyzvídaly. Vrchní velitelství tohoto dne rozděleno. Anhalt sám podržel si velení křídla pravého, Hohenlohe měl veleti křídlu levému. Aby pak všecko bylo připraveno, Anhalt nařídil důstojníkům, aby ostali při svých praporech a do Prahy dal vzkázati, aby jednak vypraven byl na bojiště zbrojný lid, jehož v Praze není nezbytná potřeba a pak aby žoldnéři, kteří tábor opustili, ke svým praporům se dostavili.

Dostavil se tedy s vojskem svým na Bílou Horu i hrabě z Thurnu. Anhalt se ho tázal, zdali místo uznává za příhodné k bitvě, což tento bez váhání potvrdil. Thurn vyhledal nyní sám plukovníka Cornissa, jenž velel jízdě uherské, zdali co velitel uherského sboru pomocného s plánem bitvy souhlasí, a zdali by si nepřál nějakou změnu. Corniss prohlednuv místa pro jízdu uherskou ustanovená a přesvědčiv se, že dělostřelba nepřátelská nemůže jí škoditi, plán bitvy schválil.

Vojsko české, jenž sešikováno bylo na bojišti, skládalo se ze žoldnéřů rozličných národností. Byliť v něm kromě Čechů, Němců ze zemí koruny české, němečtí, uherští, holandští a angličtí žoldnéři. Kromě vojska z Čech byli totiž na bojišti pomocné sbory spolčených zemí Moravy a Slezska, Uher a pak oddíl jízdy, který Mansfeld z Plzně poslal. Na bojišti bylo kromě osobní stráže královské sedm pluků pěchoty. Kdyby byly pluky bývaly úplné, bylo by to vydalo, počítajíc pluk po 3000 mužích, 21.000 mužů.

Jízdy bylo tolik pluků, že kromě 5000 Uhrů měly 10.000 mužů počítati. Počet všeho vojska měl tedy podle pluků alespoň 36.000 mužů obnášeti. Ale posavadním válčením pluky jízdné i pěší tak se ztenčily, že celkem asi polovičku tohoto počtu vydaly. Počítaloť se, podle udání samého vrchního velitele knížete z Anhaltu

jízdy:

Kristiana z Anhaltu pod podplukovníkem Streifem	500
hraběte z Hohenlohe	500
mladého knížete z Anhaltu	700
praporec knížete Viléma z Výmaru	250
tři praporce Čechů	250
jeneral strážmistra z Bubna	300
hraběte ze Solmsu	250
Slezanů	300
Dolnorakušanů pod panem z Hofkirchu	350
Moravanů pod plukovníkem Stubenvollem	700
„ pod plukovníkem Borsidou	300
„ pod plukovníkem Kienem	300
Mansfeldských pod Stirumem	400
Uhrů	5000
úhrnem	10.100

Král Bedřich pohlíží na vojsko prchající. (94.)

Pěchoty:

hraběte z Hohenlohe	2000
mladšího hraběte z Thurnu	2200
plukovníka Kaplíře	2400
Moravanů pod hrabětem Šlikem	2000
pluk mladšího knížete z Anhaltu	1000
knížete Jana Arnošta Výmarského	600
praporec osobní stráže královy	200
Hornorakušanů pod podplukovníkem Bechmannem	600
úhrnem	11.000

Čechové tedy měli na bojišti podle výpočtů Anhaltových 21.100 mužů, což je dosti pravdě podobno, jelikož Bavoři páčili sílu nepřítele na 20.000 mužů. Čechů zajisté nebylo více, neboť

nepřítel vítězný rád sílu odpůrců zvyšuje, aby vítězství jeho zdálo se býti tím slavnější.

Vojsko české, jak známo, přitrhlo na Bílou Horu v jednu hodinu po půlnoci; nepřátelé však teprvé ráno dne 8. listopadu k Bílé Hoře se blížili. Na úsvitě stál přední voj katolické ligy u Hostivic, za ním kráčel zbytek vojska ligistického a pak teprvé v dosti veliké vzdálenosti blížili se císařští pod Buquoyem. Tilly zvěděv, že oddíl Gauchierův vrazil na nepřítele, poslal v před svobodného pána z Anholtu; aby Gauchierovi přispěl na pomoc, kdyby toho potřeboval; sám pak vyjel si za postupujícím předvojem, aby krajinu prohledl I rozhodl se sešikovati armádu svou k boji na úpatí Bílé Hory, v čemž byl podporován hustou mlhou, tak že Čechové pohyby vojska bavorského a císařského ani s vyvýšené Bílé Hory nemohli pozorovati. Záměr svůj dal Tilly oznámiti knížeti Maximilianovi, a zpravil o něm též hraběte Buquoye, který na voze podle Maximiliana přijížděl, s tím podotknutím, aby vojsko císařské na bojiště si popílilo. Kníže Maximilian schválil tento záměr, ale váhavý a odkládavý Buquoy namítal, že vojsko je zemdleno, že pochodem bude unaveno a tak že dnešního dne nebude se moci bitva podniknouti. Tu však vystoupil císařský plukovník Verdugo a rázným způsobem se přimlouval za útok bezodkladný. Za důvod uváděl, že Čechové takřka prchali před vojskem císařským a že se jim tedy nesmí popříti času, aby se vzpamatovali, jako u Rakovníka se zakopali a novými pluky sesílili. Důvody tyto uznal i Buquoy a dal tedy rozkaz vojsku svému, aby za bavorskými až pod Bílou Horu postoupilo a k bitvě se sešikovalo.

Jakmile tedy stalo se dohodnutí v tomto smyslu, dáno znamení k pochodu ve vojště bavorském. Nedaleko vsi Ruzíně vedl tehdáž přes potok Litovický můstek, po kterém vojsko táhlo, jelikož přechod přes potok podle můstku pro bažiny byl znesnadněn. Vojsko bavorské tedy dosti dlouho jako řetěz se táhlo přes tento můstek a jen jízda v levo a v pravo podle můstku na druhou stranu se přebrodila. Památný tento můstek položen byl nejspíše asi v těchže místech, jako je nyní můstek spojující erarní silnici do Unhoště. Povinností velitelů českých bylo, aby v těchto místech zbraňovali postup nepříteli. S malou hrstkou vojska mohl zde býti nepřítel dosti dlouho zadržen; ano samo sebou se odporučelo, aby Čechové udeřili na Bavory, když se jich část přes tento můstek přepravila. Poskytnouti jim pomoc nebylo snadno a tak mohla býti valná část vojska bavorského zničena a rozprášena. Někteří čeští důstojníci, jak už naznačeno, zejména plukovník Stubenvoll k tomu radili, ale hrabě z Hohenlohe zvítězil se svým návrhem, aby se vyčkal útok nepřítele. Anholt tedy postoupil přes můstek beze všeho odporu a obsadil pak jakési návrší, s něhož Čechové dobrovolně byli ustoupili. Za Anholtem postoupil plukovník Floreinville se svým plukem a obsadil návrší až k jakýmsi lomům kamenným. Za těmito oddíly postupovalo vojsko ostatní. Bavoři uhýbali se v levo a jsouce sami o sobě slabi a netroufajíce si udeřiti na nepřítele, vyčkali, až císařští přitáhnouce v pravo pod Bílou Horou se rozvinuli.

Teprvé o deváté hodině, když slunce mlhu rozptýlilo, spatřili Čechové k svému velikému překvapení, že již skoro celá spojená armáda nepřátelská vlní se pod Bílou Horou, v bitevní šik se sestavujíc. K bitvě však došlo teprvé až o poledni, kteréhožto času nepřátelé velmi svědomitě a pilně užili, aby se řádně sešikovali a k útoku důkladně se připravili. A ani nyní ještě Čechové nijakž jim v tom nepřekáželi, ačkoliv v armádě nepřátelské posud roztroušené a neuspořádané byli by mohli důrazným útokem veliký zmatek a porážku způsobiti. Nepřítel tedy pohodlně k rozhodné ráně se připravoval.

Císařské vojsko pod Buquoyem, jenž tvořilo pravé křídlo nepřátelské (F), sestaveno bylo od plukovníka Maximiliana z Liechtenšteina v trojí šik. V prvním šiku postaveny (hledíc s Bílé Hory) v levo vedle sebe dva pěší pluky valonské: Buquoyův vedený Haminem nebo Hainimem a dona Viléma Verduga (4) — dohromady asi 3000 mužů; na to ponechán značný prostor; a dále v pravo pak seřaděny podle sebe pěší pluky Breunerův 1500 mužů a Teuffenbachův (6), taktéž asi 1500 mužů silný. Prázdný prostor vyplněn jízdou a na obě křídla šiku postavena také jízda ke krytí pěchoty. Do prázdného prostoru mezi pěchotu postaveno několik praporců jízdy pod plukovníkem la Croix (1000 m.) a hrabětem Montecuculim (5), který velel asi 500 mužů; pravé křídlo kryly kyrysnický pluk Gauchierův (asi 500 mužů) a část kyrisnického pluku Valdšteinova pod podplukovníkem Lamottem (3); na podporu levého křídla, které se moblo v čas potřeby opírati o vojsko ligistické, ustanoven pouze oddíl jízdného pluku Marradasova pod Španělem Filipem de Areyçaga. Jak viděti z našeho vypsání, šik tento byl velmi silný; obnášelť asi 6000 mužů pěchoty a přes 2000 mužů jízdy. A v tomto prvním šiku, jemuž měl veleti plukovník Teuffenbach, postaveno na pravé straně nejlepší vojsko, neboť pluky valonské proslaveny byly svou neodolatelnou udatností a pěchota

tato podporována byla neméně udatnou jízdou pod veliteli Gauchierem a Lamottem. Druhý šik, jehož vrchním velitelem ustanoven Maximilian z Liechtenšteina, byl již o mnoho slabší. Zde stál neapolský pěší pluk pod Karlem Spinellim (9) asi 2500 mužů silný a po stranách jeho postaveno bylo několik škadron pluku Dampierrova (8) a Lebelova (10). Poslední šik tvořící zálohu, zřízen byl podobným způsobem jako první: v levo (12) seřaděny pěší pluky knížete Julia Saského 1200—3000 mužů silný a hraběte Nasavského 1000—3000 mužů čítající; vpravo (14) stály pěší pluk Fuggerův (asi 1200 mužů) a čtyry setniny pluku nám neznámého. Pěchota tato podporována byla na pravém křídle (11) a uprostřed (13) od ostatních škadron jízdného pluku Dampierrova, a na levém křídle (15) jízdou velkoknížete Toskanského. Poláci nebyli zařaděni, poněvadž k pravidelné bitvě nebyli vycvičeni. Měli stíhati nepřítele, když by byl poražen. Konečně poznamenati dlužno, že před pravým i levým křídlem prvního šiku postaveno po 3 dělech (1 a 2).

Podle účtů zaslaných správě císařské za příčinou vyplácení žoldu, obnášel počet jízdy císařské 7300 m. a pěchoty 10.800 — tedy celkem 18.100 mužů. Anhalt však páčil vojsko nepřátelské na 4550 jezdců a 15.400 mužů pěchoty, tedy celkem na 20.000 mužů. Uvážíme-li však, že v účtech do Vídně zaslaných uvádějí se některé pluky v plné síle 3000 ano dokonce 3300 mužů, můžeme za to míti, že na straně císařské súčastnilo se spíše méně nežli 18.100 mužů.

Vojsko císařské sešikováno bylo proti jižní znenáhla sestupující a tedy přístupnější části Bílé Hory.

Vojsko ligistické (G), jemuž velel Tilly, seřaděno bylo čtverým úzkým šikem. V prvním šiku stály dva pluky pěchoty a sice pod plukovníkem Bauerem (19), kdežto druhému velel pod plukovník Floreinville (18). Druhý šik skládal se ze tří oddělení jízdy (20, 21, 22) po pěti praporcích. Oddělení tato byla tak postavena, že prostřední stálo zrovna proti mezeře mezi pluky prvního šiku, kdežto obě krajní oddělení pluky tyto přesahovala a v čas potřeby na pravém a na levém křídle jim mohla pomoc poskytnouti. V třetím šiku postaveno bylo pět pluků pěchoty a sice pluk Schmiedův (27) a Ronvillův (26) na levém křídle, Herlibergův (25) v středu, Haslangův (24) a Sulzův (23) na pravém křídle. V čtvrtém šiku byla zase tři oddělení jízdy a sice pod plukovníky Hersellesem (30), Böninghausenem (29) a Pappenheimem (28). Vojsko ligistické dopravilo na bojiště 8 děl, která postavena ve dvou bateriích o čtyřech kusech (16 a 17) na pravém a levém křídle prvního šiku. Spojenci měli s sebou od Plzně a od Rakovníka více nežli 12 děl, která byla proti Čechům postavena, ale doprava jich se opozdila a proto se nemohlo všech v bitvě užiti. Vojsko bavorské sešikováno bylo na místě méně příhodném nežli císařské; měloť před sebou příkřejší svah Bílé Hory a bylo mu tedy přemoci větší obtíže.

Armáda bavorsko-ligistická páčí se od Anhalta celkem na 20.000 mužů a sice 17.000 mužů pěchoty a 3000 jezdců; jiné prameny však udávají počet tento na 10.000—12.000 mužů. Obě spojené armády, v nichž sloužili Němci, Italové, Španělé, Valoni a Poláci měly tedy dohromady asi 28.000 až 38.000 mužů. Pochybovati tedy nelze, že vojsko nepřátelské mělo značnou přesilu a že alespoň o 10.000 bojovných mužů více čítalo nežli armáda česká.

Když vojsko bylo k bitvě sešikováno, odbývala se porada mezi Buquoyem a Maximilianem, zdali se bitva má podniknouti. Pozváni byli také všickni plukovníci císařští a se strany bavorské přítomni byli jeneral Tilly a plukovník Anholt. Buquoy se zastával toho náhledu, že nepřítel nemůže býti s předu napaden pro příkopy a náspy a proto navrhoval, aby se změnil šik bitevní; dvě škadrony těžké jízdy z každé armády měly boj započíti, obě armády měly se posunouti do údolí Motolského, čímž měli býti donuceni Čechové, aby také šik svůj změnili. Tím ovšem byli by se zbavili ochranných avšak nedostatečných náspů, což hrabě Buquoy vyjádřil tím způsobem, že uvedl, kterak děla česká nebudou moci císařským škoditi. Ale ten důvod, že Čechové „sestoupí na rovinu, aby se bili s císařskými“, byl rázu málo vojenského. Jen tolik mohl Buquoy tvrditi, že útok z údolí Motolského, kde nebylo náspů a kam by se bylo vojsko české nemohlo dosti rychle sešikovati, sliboval lepší zdar. Avšak, co se o té věci mluvilo, přiklusal na koni podplukovník Lamotte a oznámil, kterak vlastním ohledáním se přesvědčil, že náspy české jsou nedostatečné a že lze nahoru se dostati. Hlavní důvod Buquoyův pozbyl tím podstaty. Co se ještě dále rokovalo, vstoupil v kruh důstojníků známý nám mnich karmelitský P. Dominicus Scalzo de Jesu Maria, který ohnivými slovy domlouval velitelům, aby spoléhajíce se na prozřetedlnost a pomoc božskou, bitvu započali. Poslední pochybnosti zmizely; i váhaví byli touto řečí rozplamenění a důvěrou ve vítězství naplněni. I usnešeno jednohlasně, aby bitva byla svedena a aby se podnikl útok na českou

armádu. Za heslo válečné vydal kníže Bavorský „Sancta Maria!“ (Svatá Marie!), jejížto obraz na nejpřednějším a nejhlavnějším praporci vymalovaný a zlatem ozdobený se spatřoval. Zároveň ustanoveno, aby vojáci k rozeznání měli bílou pásku.

V řadách císařských i bavorských nastal ruch neobyčejný. Vojáci všemožným způsobem na bitvu se připravovali. Duchovní, jenž byli ve vojště, od rána neustále zpovídali a tisícům vojínů poskytovali náboženskou útěchu, aby je připravovali k nastávajícímu boji; kdo se nemohl dotlačiti ke knězi, chopil se růžence a modlil se jej hlasitě s jinými soudruhy. Vojáci také, jako bývá obyčejem, dělali poslední své pořízení, mezi sebou se loučíce a svým milým, po kamarádech, kteří by na živě zůstali, pozdrav posýlajíce. Jedni připínali si bílé pásky kolem klobouků, druzí pásky takové okolo ramen vázali, kdežto třetí bílá péra za klobouky zastrkovali. Tu a tam ozývala se obvyklá píseň válečná a vojíni své meče, kopí a muškety prohlíželi a patrony a doutnáky připravovali. Mniši a jiní kněží, sotva lid vojenský vyzpovídali, jali se bojovnost jeho podněcovati nejen slibováním odplaty boží za hájení víry katolické proti kacířům, nýbrž i slibováním kořisti a loupeže zvláště v Praze všemi potřebami zásobené a nesmírným bohactvím prý oplývající. Tam že si budou moci po všech svízelích odpočinouti, tam že dojdou náhrady za všecko posavadní strádání. A mnich Dominik a Jesu Maria vynikaje nade všecky fanatickou horlivostí poletoval ještě v posledních okamženích na koni od jednoho pluku ke druhému, mečem proti nepříteli a městům Pražským mávaje, křížem zhůru zdviženým žehnaje, a vojsko k srdnatosti napomínaje. Také se vypravuje, že kněz Dominik, když vojsko bavorské táhlo přes Strakonice, nalezl v tamějším vydrancovaném hradě řádu Maltánského pohozený olejní obraz na dřevěné desce, kterýž Narození Páně, představoval. Když jej očistil spatřil prý že Matce Boží, sv. Josefu a oběma pastýřům oči byly vypíchány; sám toliko Ježíšek neporušený zůstal. Skutek tento přičítal Dominik českému vojsku protestantskému. A tento obraz nosil prý kněz Dominik nyní před bitvou ve vojště bavorském a císařském, vyzývaje ohnivou řečí vojáky, aby pomstili toto pohanění Rodičky Boží.

Takovýmto způsobem ochotně, důvěrně a fanaticky očekávaly šiky císařské znamení k boji, kdežto v táboře českém panovalo ticho děsné, přerušované jen řehtáním koňů a skřehotáním krkavců nad vojskem poletujících.

V poledne dali vrchní velitelé vojska císařského a bavorského znamení k bitvě. Prapory zavlály, bubny zavířily a polnice zatřepetaly; v obou armádách nepřátelských zavzněl hromový pokřik válečný Ježíš Maria! do kterého se počal mísiti brzy rachot děl, jelikož střelba z kusů na obou stranách zahájena. První šik nepřátelský pomalu, ale v nejlepším pořádku postupoval. Čtvry setniny jízdy Anhaltovy (C 24) vedené plukovníkem Streifem místo aby byly napřed harcováním v před nepřítele dráždily, ustoupily se svého stanoviště, útoku nepřátelského ani nesčekavše. Tím však nebylo nic zkaženo, jelikož šik první pevně stál. Nepřátelé pro neschůdnost území jen pomalu, ale neustále postupovali, tak že v krátké chvíli po celé čáře střelba z mušketů rachotila a praskala.

Rozhodná srážka stala se nejdříve na krajním levém křídle českém. Zde jízda na pravém křídle císařském pod Gauchierem a Lamottem (F 3) rozjela se útokem na krajní levé křídlo české a sice hlavně na pluk mladšího hraběte z Thurnu (11 a 22). Hrabě z Thurnu, aby se mohl vydatněji opříti útoku nepřátelských kyrysníků, postavil se sám v čelo oddělení jízdy, jemuž velel podplukovník Iselstein (z čtverce 10); šesti praporcům pěchoty (11) dán rozkaz, aby útok jízdy podporovaly. Hrabě z Thurnu dotíral tak statně na nepřátelskou jízdu, že ji zatlačil, ve zmatek uvedl a že se mohl obořiti také na pěší pluk hraběte Buquoye (F 4) pod Haminem, v jehož řadách také se počal zmatek jeviti. Tu bylo hlavně na pěchotě Thurnově (11) a na jízdě rytíře z Bubna a hraběte ze Solmsu (10), aby se udatně vrhli na nepřítele; celé vojsko císařské mohlo býti zmateno a poraženo, jelikož tou dobou podniknut také vydatný útok na levé křídlo císařské. Ale šest praporců pěchoty Thurnovy, ačkoliv byly tak řka až k samému nepříteli dorazily, najednou vystřelivše muškety své částečně do výše, obrátily se a strhly s sebou i ostatní 4 praporce pěchoty Thurnovy (22). Jízda, jenž v těch stranách bila se s nepřítelem, řídnouc bojem, musela ustoupiti přesile, když pluk Verdugův (F 4) a jízda Dampierrova z druhého šiku (F 8) přátelům svým pomoc poskytly. Ostatní část jízdy rytíře z Bubna a hraběte ze Solmsu (10) vyčkala sice útok nepřítele, ale jen slabě se bránila; 3 setniny české jízdy (9) však úprkem prchaly závodíce s pěchotou, kteráž, jak Kristian z Anhaltu potupně poznamenává, nejrychleji běžela.

Zatím mladý kníže z Anhaltu způsobil ještě větší zmatek na levém křídle císařském.

Sebrav jízdu vlastní (16) a hraběte z Hohenlohe (7) rozjel se neodolatelnou mocí na postupujícího nepřítele a jsa vydatně podporován střelbou pěchoty Hohenlohovy (6 a 8) a Kaplířovy (17 a 19) hnal před sebou nepřítele jako stádo prchající. Stateční jezdci Marradasovi pod Španělem Areyçagou (F 7) rozprášení na dobro a zplodili zmatek i v řadách pěších pluků Teuffenbachova a Breunerova (6). Anhalt nepopřál jim času, aby se sebrali a spořádali, nýbrž pronásleduje prchající vrazil bez rozmýšlení na otřesenou a polekanou pěchotu. Rány z muškетů sice sklátily mnohého jeho jezdce, ale divoký nával jízdy české tak strašný měl účinek, že rozmeteny pluky oba, zvláště když tři prapory dobyty a když zajat sám Breuner a nikoho nebylo, kdo by byl pořádek zjednal, jelikož Teuffenbach na starosti měl celý šik. Kdyby byl Anhalt v této době obdržel posilu, nežli jízda jeho seřídla a nežli se naň obořilo čerstvé vojsko císařské, byla by bývala bitva na pravém křídle nepřátelském ztracena. Již totiž uprchlíci spěchali k Buquoyovi s hroznou zvěstí, že všecko je ztraceno. Buquoy seděl od počátku bitvy na voze, podle něho meškal kníže Bavorský Maximilian a oba odpovídali jesuitovi Fic Simonovi, který jim „Salve regina“ (zdrávas královno) zpíval. Z této pobožnosti vytržen byl Buquoy zvěstí neblahou. I nedbaje poranění svého vsedl na chatrného mimochodníka, aby se osobně přesvědčil, dá-li se ještě pomoci. Nebyl však dlouho trápen touto nejistotou. Anhalt, jemuž se nedostalo podpory vydatným a všeobecným postoupením vojska českého, obklopen byl brzy se všech stran nepřáteli. Především udeřil naň s levého boku plukovník Le Croix s jízdou svou (F 5), z druhého šiku poslán pěchotě Breunerově a Teuffenbachově na pomoc jízdný pluk Lebelův (F 10) a konečně obezřelý Tilly pozoruje, v jakém nebezpečenství se nalézá vojsko císařské, poslal mu na pomoc jízdný pluk pod Krantzem (G 20), který Čechy s pravého boku napadl. Čechové jako lvové zápasili, až zabit pod Anhaltem kůň a on sám dvakráte poraněn. Tím Čechové pozbyli vůdce svého a byli buď porubáni nebo zajati a rozprášeni. Anhalt sám chtěl se prokrásti řadami nepřátel, ale byl od saského Verduga zajat. Naproti tomu Breuner zase z rukou nepřátelských osvobozen. Na to i pěchota Hohenlohova a Kaplířova zatlačeny.

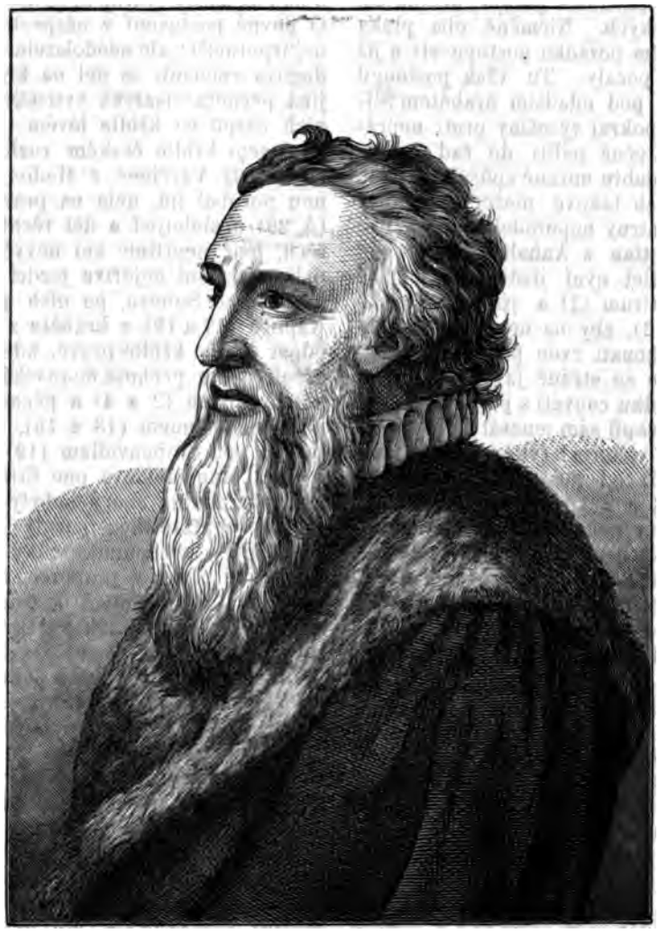

Daniel Adam z Veleslavína. (94)

Sami nepřátelé vzdávají těm několika českým udatným plukům uznání a chválu. Vypravují, že bitva asi půl hodiny sem tam se kolísala, tak že se nevědělo, kam vítězství se nachýlí; neboť že obě strany jako dvě zdi proti

sobě stály. Jmenovitě se podotýká o mladém Anhaltovi, kterak udeřil na císařské s takovým důrazem, že museli ustoupiti.

Na levém křídle nepřátelském postupovaly v předu dva pluky pěchoty Floreinvillův (G 18) a Bauerův (G 19); zdá se, že na této straně dělostřelci čeští mnohem statečněji si počínali nežli na levém křídle, neboť baterie česká (A 26) velmi zhoubně počala účinkovati v řadách nepřátelských. Nicméně oba pluky nepřátelské v dobrém pořádku postupovaly a již již i stráň slézati počaly. Tu však postoupil moravský pěší pluk pod mladším hrabětem Šlikem (2 a 4) až na pokraj vysočiny proti nepřátelům a počal statečně páliti do řad jejich. Účinek této střelby dobře mířené způsobil v obou plucích nepřátelských takové mezery a takový zmatek, že nastal patrný nepořádek a povážlivé váhání. Kníže Kristian z Anhaltu, jenž velel pravému křídlu, velel nyní jízdě mansfeldské pod hrabětem ze Stirum (1) a jízdě moravské pod Stubenvollem (12), aby na nepřítele se obořili. Jízda počala konati svou povinnost a nepřátelé hnáni jsouce se stráně jali se u větším nebo menším nepořádku couvati a prchati. V této rozhodné chvíli přikvapil sám jenerál Tilly k prvnímu šiku a volaje victoria! (vítězství) zastavil couvající, kterým ihned poskytnuta pomoc od záložní jízdy (G 21 a 22). Útok jízdy Stirumovy a Stubenvollovy nebyl dosti prudký a vydatný, jelikož jízda nemohla s příkré stráně v plném šiku a přímo na nepřítele udeřiti. A tak Tilly zdržuje útočníky jízdou vlastní nabyl času spořádati zase pěchotu v řady a obrátit ji proti nepříteli. Lest o vítězství dodala ligistům mysli. A tak jízda česká, jelikož ze zadu nebyla více podporována, odražena a s velikou ztrátou zahnána.

Tak vypadlo první jednání bitvy. Čechové na všech stranách postoupili vítězně a rozrazili a přemohli první šik nepřátelský. Ale nejsouce podporováni odraženi byli od zálohy nepřátelské.

Samo sebou se rozumělo, že nepřátelé, jakmile útok český na všech stranách byl odražen a jakmile viděli, že Čechové v nepořádku ustupují, původní svůj plán tím ochotněji a důrazněji provedli. Nyní tedy ne pouze šiku prvnímu, nýbrž oběma armadám celým dán rozkaz k útoku na tábor český. V původním postavení, jmenovitě při Maximilianovi a Buquoyovi, ponecháno jen tolik vojska, kolik se ho zdálo býti potřebí k opatrování děl a zavazadel a pak vrchním velitelům k ruce, aby po případě mohli ohroženým sborům pomoc poskytnouti. I postupovala pěchota nepřátelská rychlým krokem a jízda cvalem, pokud to stráně dovolovaly, rozjela se proti vojsku českému. Kdežto tedy jízda nepřátelská nucena byla vyhledávati místa přístupnější, pěchota přímo postupovala a podle okolností se i drápala nahoru. Jako bouře přivalili se houfové nepřátelští na tenké šiky české, které první nával zadržely za náspy ochrannými. Než v levo a v pravo dral se nepřítel ku předu a již i na náspy vydrápali se nejsmělejší nepřátelé. O pevné postavení v náspech nastal tedy boj nejurputnější; ale neodolatelní Valoni pluku Verdugova zmocnili se děl na křídle levém (E 27), jiná pěchota císařská vytiskla Čechy i z ostatních náspů na křídle levém (D, D), čímž bitva na levém křídle českém rozhodnuta. Nejvyšší strážmistr Vavřinec z Medici se svou škadronou porubal lid, děla na pravém křídle českém (A 26) obsluhující a děl těchto se zmocnil. Po těch, jenž nepřítele ani nevyčkavše na útěk se dali, zatlačeni nejdříve jezdci rytíře z Bubna a hraběte ze Solmsu, po nich pak pěchota pana Kaplíře (17 a 19) a hraběte z Hohenlohe. Tuhší odpor kladlo křídlo pravé, kde se velmi statečně drželi nejen pěchota moravská pod mladším hrabětem Šlikem (2 a 4) a pěchota hornorakouská pod Bechmannem (13 a 15), nýbrž i jízda moravská pod Stubenvollem (12), jízda slezská (3) a jízda Mannsfeldova pod Stirumem (1). Avšak ani tyto udatné sbory nebyly s to, aby odolaly přesile nepřátelské; počaly couvati. Tím byl osud bitvy rozhodnut. Šiky české rozraženy, jednotlivé pluky a praporce rozmeteny, vojsko na různo rozehnáno a k couvání a útěku donuceno. Jen tu a tam zbytky a zlomky jednotlivých praporů a osamělé a nespořádané houfy všelikého druhu žoldnéřů pokusily se uhájiti ne více koruny a cti armády české, nýbrž holého svého života. Na celém bojišti rozražením českých šiků a jednotlivých pluků, stíháním se strany nepřátel beze všeho určitého plánu a pobíjením prchajících nastal takový zmatek a takové sem tam pobíhání, že sám Anhalt upřímně se vyznal, kterak nikdy vojska v podobném nepořádku neviděl. Každý prchal, kam jej oči nesly, jen aby s celou kůží vyvázl. Nadarmo někteří plukovníci a jiní důstojníci stavěli se proti prchajícím a couvajícím, nadarmo prosili a hrozili: sám vrchní velitel ani tolik vážnosti více neměl, jak sám se vyznává, aby byl mohl nějaký značnější oddíl zastaviti a spořádati. „Ani dvacet jezdců nemohl udržeti pohromadě.“ Jen pěší pluk moravský pod hrabětem Jindřichem Šlikem, dolnorakouská jízda pod Hofkirchem a některé jiné menší houfy couvaly v jakémsi takémsi pořádku do obory královské a

k letohrádku Hvězdě, tísněni jsouce vítěznými nepřáteli. Zde opírajíce se o letohrádek pardonu nežádali, nýbrž po tříhodinném zoufalém boji padli s mečem a puškou v ruce, jsouce od přesily nepřátelské takřka rozmačkáni a až do posledního muže porubáni. (Výjev tento představen je na našem vyobrazení na str. 1577 a 1578.) Vedle Moravanů zahynulo zde ve Hvězdě mnoho jiných věrných vlasti synů. Rozsekána zde také tělesná stráž královská 200 mužů v leskłém brnění. Jen asi 500 mužů zůstalo v oboře na živě a dostali se do zajetí. Zde upadli do zajetí kníže z Výmaru, několik hrabat a mladý pán z Hofkirchu, jenž potom zemřel na těžké poranění.

Nejhůře zachovaly se uherské sbory pomocné; uherští jezdci postaveni jsouce, jak známo, v zadním šiku, místo aby pomáhali nepřítele potírati, dali se do plenění špižních vozů svých vlastních přátel a vydrancovali stany důstojníků. Potom vidouce, kterak první šik armády české je poražen, nejen neposkytli pomoci šiku druhému, nýbrž ani útoku nepřátel nevyčkavše, tryskem jali se prchati, pokud tomu bohatá jich loupež dovolovala. Nadarmo snažil se kníže Výmarský zastaviti prchající pomocí jejich plukovníka Cornissa. Jedni pádili přímo do Prahy a těm zdařilo se nejlépe; druzí dali se více v pravo kolem hradeb městských a zahynuli v lomech za Pohořeleckou branou, nebo nuceni byli s koňů slézti a po vinicích se rozprchnouti. Ale největší jich část vedená nejspíše nějakým vůdcem krajiny znalým, dala se po stráních dolů do údolí košířského a pádili k přívozu smíchovskému. Řeka Vltava vzedmula se najednou množstvím jízdectva a jako by se mstíti chtěla za zbabělost pohřbila prý na 1000 uherských jezdců v chladném svém lůně. Rybáři potom mrtvoly uherských jezdců pilně lovili, aby se zmocnili peněz a jiných drahých věcí, které Uhři u sebe schované měli.

Druhé jednání představuje nám tedy již katastrofu vojska českého. Jsouc na všech stranách poraženo prchá v největším zmatku a jen nepatrné jeho zbytky brání se ve Hvězdě přesile nepřátelské.

Co následovalo po takovéto porážce, nelze ani pérem vylíčiti. Nepřátelé honili rozprášené vojsko české po bojišti a všecko šmahem pobíjeli, málo komu pardon dávajíce. Takový byl zmatek v táboře českém a takové pomíchání vojska všeho druhu mezi sebou, že Stubenvoll, který velel takřka až na nejkrajnějším pravém křídle českém, dostal se se zbytkem jízdy svojí také do údolí motolského. Přeplaval šťastně Vltavu a pak sobě ve společnosti mnohých soudruhů sušil šaty na radnici novoměstské. Hlavní síla vojska českého prchala do Prahy k tehdejší bráně Pohořelecké a sice v takovém pomíšení pěších s jezdci, že patrno bylo z toho nejhorší zděšení. Na této cestě však nalézala se celá řada špižních vozů, které cestu zamezovaly. Mnohé z nich byly zpřevráceny od toho, jak se s nimi ujíždělo. A tak vozy tyto tvořily barikádu, která pravidelné postupování nepřátel zdržovala, kdežto zbrojný lid český po obou stranách cesty úprkem se hrnul ku bráně. V patách za prchajícími byla alespoň část nepřátel. Pluk Verdugův totiž, jenž první slezl náspy české neohlížeje se, že ostatní vojsko císařské za ním nenásleduje, pronásledoval ustupující a pak prchající Čechy až skoro k samým hradbám pražským a zajímal, pobíjel a uchvacoval, co mu přišlo pod ruku. A polští kozáci, jakmile Čechy couvati spatřili, jali se je jako hladoví vlci pronásledovati. Neživíce nikoho, jen po kořisti se sháněli. A když si dosti všelikých věcí naloupili a nasbírali, vrátili se s hojnými břemeny na své stanoviště.

Bitva na Bílé Hoře, jenž v poledne započala, za hodinu byla rozhodnuta, načež nastalo pronásledování prchajících, surové vraždění i těch, kdo se na milost poddávali a pak sbírání kořisti. Na straně české padlo v řádném boji poměrně málo lidu, více vojska pobito na útěku, ale nejvíce pěchoty i jízdy zahynulo ve Hvězdě, odkudž skoro nikdo útěkem se nespasil. A tak počet padlých páčí se na 5000 mužů. Pražský městský úřad, jenž dal mrtvoly pochovati, napočetl prý jen 1600 padlých, jiné prameny však udávají počet zabitých až na 9000 mužů. Počet 1600 je zajisté příliš nízký, uváží-li se, co lidu porubáno na útěku a co ho zahynulo ve Hvězdě a utopením ve Vltavě. Na straně české padli mladší hrabě Šlik a dolnorakouský podplukovník svobodný pán z Hofkirchu; poraněni byli princ z Anhaltu, jeho podplukovník Ruben a skoro všickni pobočníci knížete z Anhaltu a hraběte z Hohenlohe. Pod Hohenlohem byl kůň zastřelen. Čechové ztratili všecka svá děla, několik tisíc kusů zbraní, jelikož žoldnéři prchajíce zbraně své zahazovali, asi 100 praporců, množství střeliva, zbytek svých zavazadel a všecky vozy špižní. Ti vlastenci čeští, jenž se pořád odvolávali na udatnost svých předků! Proč pak vozy špižní nepostavili na místech, kde nepřítel měl snadnější přístup a proč po příkladu předků tábor svůj jimi neohradili? Ale, kam pak se poděla staročeská statečnost, když tehdejší kronikář nucen je stěžovati si: „Zdálo se jistě, že v ty časy jakási osudná váhavost a zpozdilost byla Čechy posedla; nebo domnívajíce

se, jako by sobě jeden každý zboží a poklady své domácí v celosti zachovati mohli, byť krásně i o vlasť všickni přišli, s tak velikou snažností i úsilím nad zlatem a stříbrem svým ruku drželi a s ním se, jak mohli, ukrývali a skrbili. Když pak přišlo k bitvě, téměř větší díl jich v nohách a ne v rukách radu i zmužilosť svou měli.“

Vítězi ukořistili také asi prý 5000 koňů, čemuž nelze se diviti, uvážíme-li, že větší část vojska dostala se do Prahy přes hradby nedostavěné a že i Uhři museli s koňů ssednouti, chtěli-li se do vinic dostati a jimi prchnouti. Mezi vzácnou kořisť počítán také podvazkový řád, který byl Bedřich od krále Anglického obdržel. Vypadl nejspíše z některého vozu, nalezen byl od jednoho vojína pluku Verdugova a odevzdán knížeti Bavorskému, který mu za něj hrst dukátů daroval.

K řádu tomuto pojí se celá historie. Měšťané malostranští, chtějíce se nově svolenému králi Bedřichovi zavděčiti, dali r. 1619 na Strahovskou bránu, která právě tehdáž nákladem jejich nově byla dostavěna, zasaditi vedle znaku českého také znak falcký obtočený řetězem řádu podvazkového, což bylo vkusně do kamene vytesáno. Král jsa na tu poctu při slavném vjezdu svém do Prahy upozorněn, se zalíbením na znak svůj pohlížel. Po bitvě Bělohorské vydal císařský rychtář dne 25. května 1621 nařízení, aby znak falcký byl otesán. Stalo se tak, ale kameník provedl práci svou tak nedbale, že ještě roku 1651 opat kláštera Strahovského vyslovil se ve své stížnosti k vládě proti povolení mýta v Strahovské bráně, poněvadž Malostranští na té bráně dali vytesati znak nepořádně voleného krále Bedřicha a znak ten jen ze strachu po bitvě na Bílé Hoře tak nedostatečně otesali, že prý ještě nyní (1651) stopy jeho lze rozeznati. Při stavbě nové brány za Leopolda I. však i tyto zbytky s branou zmizely.

Vítězové ovšem ztráty své jak nejlépe mohli zmenšovali. A tak se dovídáme pouze tolik, že i na straně císařské i bavorské jen 250 mužů padlo, kdežto raněných prý byl počet mnohem značnější. Že ztráty vítězů nebyly přílišné, je jisto, ale že by byli jen 250 mužů ztratili, naprosto s pravdou se neshoduje. Uvážíme-li, že padl plukovník la Croix, hrabata z Meggova a Caratti, více kapitánů a větší část praporečníků prvního šiku a že zejména pluky Buquoyův, Verdugův, Breunerův, Teuffenbachův, Floreinvillův a Bauerův a pak jízda Gauchierova a Lamottova, de la Croix, Montecuculiho a Areyçagova těžké ztráty utrpěli, můžeme bezpečně tvrditi, že ztráty tyto byly mnohem značnější, nežli jak nepřátelé udávají. Ve vojště ligistickém poraněn hrabě Pappenheim, proslavený později válečník, což je nezvratným důkazem, že až i třetí i čtvrtý šik nepřátelských armád v bitvě se súčastnily a zajisté také nějaké ztráty utrpěly. Pappenheim totiž, jak nám známo, veřel jízdnému pluku ve čtvrtém šiku armády Tillyho (G 28). V jedné zprávě je zaznamenaná podrobnosť, že z pluku Breunerova padl praporečník Platte a 500 žoldnéřů, a jiná zpráva vypravuje, že na straně císařské a ligistické zahynulo 2000 mužů. Zpráva tato je zajisté pravdě podobnější, nežli báchorka o pobití jen 250 mužů.

Nahoře již jsme pověděli, kterak král Bedřich ani o to se nepostaral, aby na Bílé Hoře dostatečně pevné náspy byly zřízeny. Lehkomyslnosť jeho však v den bitvy ještě trestuhodněji se osvědčila. Přední povinností krále bylo, aby vojsko své uvítal na Bílé Hoře, aby se poptal po jeho potřebách, aby pomohl, kde to bylo možno, aby poskytl útěchu a vřelou nadějí srdce vojínů sobě získal. On měl nyní býti na místě prvním, on měl ke všemu dohlednouti, všemu vojsku v postaveních jeho se ukázati a povzbuzováním a slibováním odměn a své milosti k udatnosti a vytrvalosti povzbuditi a roznítiti. Anhalt, jenž věcem těmto dobře rozuměl, hned ráno dal oznámiti králi, že bitva nastává, k čemuž připojil žádosť, aby Bedřich do Hvězdy pospíšil a přítomností svou vojsko k udatnosti rozplamenil. Jak vítanou a příjemnou povinnosť mohl Bedřich tuto vyplniti, jak snadno mohl zde svou osobou připraviti příznivé rozhodnutí! Dopraviti do tábora dostatek jídla a pití, rozdati mezi vojsko něco peněz a obdarovati zvláště vojíny, kteří se vyznamenali v posledních bojích: kdož by mohl pochybovati, že tento prostředek byl by králi srdce vojínů naklonil? Ale král oddal se klidnému pohodlí a když na Bílé Hoře konaly se přípravy k metání losů o koruny a země, on konal přípravy k bujnému kvasu; když v poledne rány z děl zahájily počátek bitvy: král dal znamení k hlučné hostině, k níž zasedl s anglickými vyslanci, se saskými princi a s rozpustilými damami dvoru svého; a když na bojišti ozýval se válečný ryk a sténání umírajících a když tam za korunu jeho krev potokem cezena: rozsáhlá dvorana na hradě Pražském ozývala se bujným plesáním a drahá vína tekla ze stolů pokrmy a nápoji přetížených. Král, jak zaručeno je zprávami hodnověrnými, nestaral se nijakž o osud armády české. Tu přispěchal Ondřej z Habernfeldu se smutnou zprávou, že vojsko české kolísá a ustupuje. Teprvé nyní Bedřich povstal od hostiny a vsednuv na kůň cválal v průvodu 500 vybrané jízdy na Bílou Horu, aby boj obnovil. 500 jezdců zahálelo tedy na hradě místo aby plnili svou povinnosť na bojišti! S králem jeli zároveň

princové výmarští a připomenutý Ondřej z Habernfeldu. Děsný nářek a pokřik žen i dětí doprovázel krále na cestě. Když král přijížděl ke bráně, stráž právě vrata zamykala za hrabětem z Thurnu, knížetem z Anhaltu a hrabětem z Hohenlohe, kteří přijeli na uřícených koních z bojiště, oznamujíce králi smutnou novinu, že bitva je ztracena. Král vystoupil na hradby, aby se vlastníma očima přesvědčil, co by se dalo ještě dělati. Naskytl se mu však pohled, jakého se při vší své lehkomyslnosti musel zhroziti. Na hradby nedostavěné a pobourané drápali se prchající žoldnéři, a kam jen oko královo dohlednouti mohlo, zříti bylo převrácené vozy a směsici prchající jízdy a pěchoty a v pozadí již stíhajícího nepřítele. (Tento výjev představen je na našem vyobrazení na str. 1593 a 1594). I zachvěl se král bázní a zbledl žalostí a nemoha žalostného tohoto divadla déle snésti, potácel se s hradeb dolů, kdež ještě musel býti svědkem trapného výjevu, kterak Anhalt nadarmo se snažil zastaviti vojíny prchající a k tomu je přiměti, aby hájili hradeb městských. Jen šest mužů bylo ochotno vyhověti vyzvání tomuto; ostatní lid nestaral se ani o vůdce svého ani o krále, nýbrž utíkal dále na Staré město.

Ondřej z Habernfeldu kázal jménem krále otevříti bránu, aby prchající mohli se zachrániti. Nepřátelé, jmenovitě pluk Verdugův za prchajícími až skoro ku bráně přirazil. Ale několik dobře mířených ran vypálených z děl, na hradbách rozestavených, zapudilo nepřátele. Ti, kdo z děl vystřelili, vykonali znamenitý čin, neboť způsobili, že nepřítel nevrazil zároveň s prchajícími do města, nýbrž do slušné vzdálenosti ustoupil. Král pak se svými vůdci vracel se do hradu, smuten a na duchu sklíčen, toutéž cestou, kterou byl před rokem za největšího jásotu vjel do Prahy a do hradu. Před rokem provázely jej na hrad největší nádhera a naděje celého národa, nyní se za ním valilo poražené a zoufalé vojsko české. Zdaliž pomyslil král „Zimní", že tato cesta je poslední jeho návštěvou hradu Pražského?

Nyní, kdy již rozhodnuto bylo vítězství pro císaře Ferdinanda, potřebí ještě vytknouti, kdo měl o ně hlavní zásluhu. Vojsku ligistickému velel Tilly, který nejen svým včasným zakročením zachránil svou armádu před porážkou, nýbrž skutečně po celou bitvu si vedl jako opravdový vrchní velitel. On totiž vojsko neunavně povzbuzoval, všady se objevoval, kde nebezpečenství bylo největší a horlivostí svou vítězství věci císařské velice urychlil. Tilly tedy neohroženým a obezřelým konáním své vojvůdcovské povinnosti získal si hlavní zásluhu o vítězství na levém křídle. Jinak měly se věci na pravém křídle. Buquoy byl pro své poranění takřka jen nečinným divákem, naopak on byl proti útoku na ležení české. Velitelství v armádě jeho svěřeno bylo, jak nahoře oznámeno, v prvním šiku Teuffenbachovi a v druhém Maximilianovi z Liechtensteina. Avšak působnost obou těchto vůdců zmizela ve vřavě všeobecné; oba konali svou povinnost, ale osobně nijakž nevynikli tou měrou, aby byli k sobě obrátili všeobecnou pozornost. Naproti tomu horkokrevný plukovník Verdugo od celého vojska za předního hrdinu byl pokládán. On svou přímluvou rozhodl, aby se na vojsko české udeřilo hned, nežli si odpočine; on naléhal, aby se podnikl útok s čela. Pluk jeho odolal nesmírně prudkému návalu jízdy Thurnovy a udržel tak první šik armády císařské, že se úplně neroztříštil. Verdugo zajal osobně mladého knížete z Anhaltu, první s plukem svým dobyl náspů a děl českých a vedle pluku Buquoyova postoupil nejdále za prchajícím nepřítelem, celou řadu vítězných trofeií ukořistiv. Verdugo ostatně tak byl přesvědčen o svých skutcích, že se neostýchal veřejně mluviti, kterak císaři posadil opět korunu českou na hlavu. Buquoy sám uznávaje zásluhy tyto vyznamenal Verduga slovy, že si získal nesmrtedlnou slávu, oznamuje mu zároveň, že císaře zpraví o jeho velikých osobních zásluhách a že se postará, aby byl přiměřeně odměněn. A skutečně také hlavně na zprávu Buquoyovu císař uznal zásluhy Verdugovy zvláštním psaním, zasypávaje jej skvělými pochvalami a ujišťuje jej o své vděčnosti. Zajetí mladého knížete z Anhaltu sám Buquoy považoval za bahatou kořist a tak císař odměnil Verdugovi čin tento 30.000 zl., k čemuž později přidal některé statky v kraji žateckém. Kromě toho jmenován byl vojenským správcem v Dolním Falcku. Verdugo tedy v armádě císařské považován všeobecně za prvního hrdinu a jemu přičítána hlavní o to zásluha, že i na pravém křídle Čechové úplně byli poraženi.

Dále Buquoy chválil Breunera, jenž zajal hraběte Šlika a až do konce bitvy udatně bojoval; konečně vzdal díky i Teuffenbachovi, kterýž se taktéž v bitvě vyznamenal.

Po bitvě odbývána především válečná porada u přítomnosti knížete Maximiliana a Buquoye. Hainingovi, kterýž byl s Verdugem vojsko české až k branám pražským pronásledoval, uloženo, aby se co možná nejvíce k hradbám městským přiblížil a pozor dával, by nepřátelé Prahy neopustili; také měl zabrániti, aby nepřátelé po bojišti a na blízku roztroušení do

města neprchli. Kozákům a jiné jízdě uloženo, aby po bojišti a blízko něho po uprchlících pátrali a je jímali. Nepřátelé touto dobou neměli ani tušení o tom, kterak vojsko české je rozbito a váží kázně prosto, a tak vydán rozkaz o pozorování Prahy. Několik ran z děl na hradbách u brány Pohořelecké mělo ten účinek, že nepřátelé na tuhý ještě odpor se připravovali. Proto pluky císařské položily se táborem v příslušné vzdálenosti, Maximilian a Buquoy odebrali se teprvé pozdě večer do Hvězdy k zaslouženému odpočinku, kdežto stráže na všech stranách rozestavené měly hlídati tábor proti nepříteli, kterého více nebylo, měly střežiti ležení rozložené na těch místech, kde armáda česká před několika hodinami tábořila.

Po události tak rozhodné nebylo klidu ani ve vojště císařském. Žoldnéři rozpáleni jsouce ulovenou kořistí, hořeli jen touhou, aby do Prahy mohli vniknouti. A na hradbách městských, jak stráže vyšetřily, nebylo znamenati života, který by svědčil o valných přípravách k rozhodnému odporu. Chtivost kořisti tedy lákala tou měrou vojíny valonského pluku hraběte Buquoye, že se pokusili o zlezení hradeb v těch místech, kde bylo do hradeb postaveno vězení. Zde Valoni bez nesnáze hradby a vězení opanovali a trestance na svobodu propustili. Dříve ještě, nežli se vojenská cháska mohla rozběhnouti po městě, donešena zpráva o obsazení hradeb do Hvězdy Maximilianovi a Buquoyovi. Tento nařídil Verdugovi, aby pospíšil na hradby a aby vniknutí vojáků za každou cenu zabránil. Potom na rozkaz obou vrchních velitelů dva pluky obsadily bránu Pohořeleckou, aby vojsko nemohlo do Prahy vtrhnouti a v obou armádách přísně rozkázáno, aby každý voják setrval při svém praporu. Každému pohroženo smrtí, kdo by se od praporu vzdálil a v Praze na plenění byl postižen.

Nežli tedy dostavilo se jitro dne 9. listopadu, obsazena byla část hradeb malostranských a zejména také brána Pohořelecká, čímž učiněno nejen opatření proti loupežným chtíčům zlotřilého žoldáctva, nýbrž pojištěn přístup na Malou stranu.

Útěk Bedřichův z Prahy a z Čech.

Rok 1620 listopad.

Říká se, že člověk povahu svou nejlépe osvědčuje v neštěstí, že tehdy nejlépe ukáže svou mravní sílu, dovede-li nepříznivému osudu mravně vzdorovati. A Bedřich skutečně v neštěstí svém nejlépe dokázal, že jsme mu posavadním líčením svým nijakž nekřivdili. První jeho myšlenka, jakmile se přesvědčil vlastníma očima o porážce armády, byl útěk, místo aby pamatoval, kterak by Praha mohla býti obhájena a tak koruna jeho zachráněna. Dal totiž přede vším vzkázati manželce své Elišce, aby co nejspěšněji se odebrala na Staré město. I nyní paní tato ukázala, že má více statečnosti a duchapřítomnosti, nežli královský její manžel. S rozhořčením totiž vyzvání toho zamítla. Hnedle však přicválal do hradu sám Bedřich a s ním přišli prchající jenerálové. Královna musela ovšem uvěřiti zvěsti, kterou anglické její hrdosti zasazena rána veliká, neboť do duše se jí příčilo, že měla ve svém vlastním městě prchati před cizími žoldnéři. Než hrdost její nemohla více změniti porážky a tak ovšem chtíc nechtíc musela s manželem svým odjeti na Staré město, kde podle výroku jenerálů českých kynula jí úplná bezpečnost. Král posud vždycky bezstarostný a nyní zajisté již i bezhlavý prchal na Staré město, všecko na hradě osudu svému ponechav. Jiní tedy byli nuceni za krále jednati. A tak nejspíše na rozkaz hraběte Jindřicha z Thurnu naložen na vozy nejdrahocennější nábytek a odvežen na Staré město. Sebrány také na kvap nejdůležitější papíry a poslány za králem; konečně vyzdvižena z kaple sv. Václava při kostele svatovítském i koruna královská, jakož i bedny, v nichž byly chovány privileje zemské, kteréžto poklady odneseny na radnici staroměstskou. K střežení hradu zůstaveny dvě setniny pěchoty.

Rozumí se samo sebou, že útěk králův přes most na Staré město byl znamením poplašným k všeobecnému útěku. Kromě hrstky žoldnéřů, kteří na hradbách vytrvali, ostatní vojsko šmahem odcházelo nebo prchalo na Staré město; za vojskem hrnulo se měšťanstvo a za králem stěhovalo se dvořenínstvo, úředníci zemští a četná šlechta na Malé straně bydlící. Každý v první chvíli hleděl alespoň holý život zachrániti, když však se objevilo, že nepřítel do města nevnikl, lidé vraceli se na Malou stranu pro veliký majetek, jejž chtěli zachrániti. A tak odpoledne dne 8. listopadu, a pak přes noc takřka celá Malá strana vystěhovala se na Staré město. Že z toho v Praze na Starém a na Novém městě povstal veliký zmatek, netřeba ani dokládati. Lid venkovský, který před nepřítelem prchaje také v Praze s majetkem svým hledal útočiště, pomáhal zmatek tento jenom množiti.

Král s královnou ubytovali se na place při mostě Karlově, jak se praví, v domě Langenbruckově na rohu proti kostelu jesuitskému, jako

by tím chtěli naznačiti, že se dalšího nebezpečenství není co obávati, a že hned na mostě jako za vpádu Pasovského nepříteli se bude odpor klásti. Sem tedy shromáždili se k důležitým poradám všickni čelní jenerálové, jmenovitě válečná rada, dále kníže z Hohenlohe, oba Thurnové, plukovník Schlammersdorf a j. v. Nejstatečněji vedl sobě cizinec, známý nám Tschernembl. Ten navrhoval, aby se Praha hájila za každou cenu. Ukazoval k tomu, že Praha alespoň nějaký čas musí býti hájena; vojsko že zatím může býti zřízeno a doplněno a válečné zásoby a jiné poklady z hradu a z Prahy zachráněny. Teprvé potom, když by nebylo lze Prahu uhájiti, aby se nastoupil pravidelný ústup na východ nebo k severovýchodu, kde by se armáda mohla o Moravu a nepodrobené Slezsko opírati a ze zemí těch novou sílu a doplnění čerpati. Tschernembl patrně, ačkoliv již delší čas v Praze meškal, neměl předce úplnou známost o všeobecné rozervanosti v Čechách a o úplném zničení a rozprášení armády. A tak v té dobré víře, že v Čechách panuje snad ještě bojovnost a udatnost dob husitských, radil dokonce, aby nepřítel byl příští noci přepaden. Považoval to za možné a sliboval si od toho výsledek skvělý, k čemuž dodával odhodlanosti ukazováním na doby husitské, kdy Čechové nesmírná vojska křižácká u Prahy na hlavu porazili a rozprášili. Jak bylo asi králi Bedřichovi při slovech tak smělých, dovedeme si představiti. Nicméně řeč naději vzbuzující a k udatnému odporu vybízející neminula se s účinkem. Tschernemblovi přizvukovali Schlammersdorf, udatný válečník a mladý hrabě z Thurnu, který byl rázným útokem na císařské osvědčil neobyčejnou hrdinnost. Thurn byl pro to, aby Praha byla hájena za všech okolností. Dokazovalť, že 17 praporů vojska vyvázlo neporušených z bitvy, že Mansfeld za zády nepřítele obsazenou má Plzeň, Tábor, Loket a Falknov. Náhled Thurnův podporován byl také od Pražanů. Dokud armády v jižních Čechách a na západě daleko od Prahy se potýkaly, Pražané neměli smyslu ani pro opravení vlastních hradeb. Ale nyní obávajíce se plenění cizích žoldnéřů, žádali krále, aby Prahy hájil, k čemuž nabízeli jistou sumu peněz.

Odhodlanost těch, kdo Prahy chtěli hájiti, měla brzy dojíti vydatné podpory mravní i hmotné zprávou, že ku Praze blíží se 8000 mužů čerstvé jízdy uherské. Bethlen Gabor totiž konečně vypravil Čechům na pomoc 8000 jezdců přes Moravu. Ve Znojmě čekali na tuto jízdu průvodčí, kteří ji měli dovésti nejkratší cestou do Tábora k armádě Anhaltově. Ale když Uhři dorazili skoro již k Táboru, dodán jim nový rozkaz, aby netáhli za Anhaltem do západních Čech, nýbrž aby jeli přímo do Prahy. O pochodu této jízdy se vypravuje, že vedeni byli i krajinami lesnatými, kde místy ani stezek nebylo, tak že pro nesmírné útrapy jen zvolna mohli postupovati. Nicméně dorazili dne 8. listopadu již do Vlašimě, odkudž zaslána zpráva do Prahy nejvyšším úředníkům zemským, aby město bylo na ubytování tohoto vojska připraveno. Zpráva tato zajisté ještě dne 8. listopadu dodána byla v Praze, tak že příštího dne mohl se příchod Uhrů očekávati.

Ale v radě králově ozvali se proti návrhu Tschernemblovu nejen starší hrabě z Thurnu, nýbrž i kníže z Anhaltu. Vrchní velitel kníže z Anhaltu nabyl dnešní bitvou tak trpkých zkušeností s českou armádou, že v ničem se nechtěl více na ni spoléhati a že si nedůvěřoval více k nějakému vojenskému podniku ji upotřebiti. Stěžovalť si, že vojáci na Bílé Hoře ani nevystřelivše na nepřítele na útěk zbaběle se dávali a nikým zadržeti se nedali. Obával se, že by ani nyní v Praze nepříteli neodporovali, nýbrž jen týrali měšťanstvo, které také k hájení Prahy nejeví dosti ochotnosti a odhodlanosti. Hrabě z Thurnu souhlasil s Anhaltem dokládaje, že král pobytem svým uprostřed žoldnéřů nevázaných vydával by se v nebezpečenství života.

Za takovýchto okolností neměla pak žádné váhy ani zpráva o příchodu 8000 uherských jezdců, poněvadž se právem ukazovalo, že dnešního dne 6000 Uhrů zbaběle se dalo na útěk a že zajisté ani noví jejich kamarádi a krajané nebudou lepšími a udatnějšími. Král sám ostatně, jakkoliv se svými jenerály pilně se radil, předce povahou svou k žádnému odporu nebyl odhodlán, nýbrž neustále jen na útěk pomýšlel. A proto by bylo k němu došlo i tehdy, kdyby se byli všickni jenerálové pro hájení Prahy vyslovili. Přes to však Bedřich předce měl tolik smyslu pro svou čest, že útěk svůj odkládal vyhledávaje patrně nějakou k němu závažnou zámínku. Ale nejnešťatnější ze všeho byla myšlénka ještě nyní u Angličanů vyhledávati rady a přijmouti jejich službu k vyjednávání s vítězi. Bedřich dal k sobě totiž povolati anglické vyslance a těch se tázal o radu, má-li se v Praze nepříteli klásti odpor nebo z Prahy ustoupiti. Vyslanci jsouce muži praktickými, chtěli věděti, kolik má král válečných zásob, kolik vojska a kolik hotových peněz. Na tyto otázky neuměl nebo nechtěl nikdo dáti odpovědi, poně-

vadž by byla musela zníti v ten smysl, že zásoby nestojí za řeč, armáda že je rozbita a peněz že není žádných. Angličané však viděli mnoho vlastníma očima a neslyšeli zajisté nic příznivého o českých poměrech. A proto radili Bedřichovi, aby vyjednával s nepřítelem, k čemuž nabídli svoje prostředkovací služby. Nejen Bedřich, nýbrž i Anhalt chopili se jako tonoucí stébla tohoto posledního prostředku. A tak angličtí vyslanci napsali psaní knížeti Maximilianovi a hraběti Buquoyovi a poslali je ještě večer po trubači do tábora nepřátelského. Žádali za bezpečný průvod k tomu konci, aby oběma vrchním velitelům císařským osobně důležité věci sdělili. Ale Maximilian a Buquoy znajíce dostatečně okliky anglických diplomatů, zachovali se, jak se to s poměry nejlépe shodovalo: oni totiž na přípis anglický ani neodpověděli. Nežli však trubač vrátil se do Prahy s vyřízením, král skutkem nejlépe osvědčil, kterými pocity duše jeho je zmítána. Pro větší svoji bezpečnost přestěhoval se totiž i s manželkou do domu staroměstského primasa, Valentina Kirchmajera z Reichvic, kde pobyl až do rána. Příklad tento přiměl i Anhalta, Hohenloha a Thurna, že také oni se přestěhovali do domu Jana Jezbery z Kolivé Hory. Diviti se musíme, že po celou noc děly se porady mezi králem a těmito jenerály. Král jen v útěku spatřoval svou spásu, všickni tři k útěku radili — proč neprchli hned v noci, aby byla Praha nemusela patřiti na tu hanbu, kterak král, v nějž skládány byly takové naděje a který tolik pohromy uvalil na zemi českou, tak neslavně národ a zemi v šanc vydává!

Ráno dne 9. listopadu shromáždili se jenerálové znovu u krále a vyslanci angličtí poslali nový přípis do tábora nepřátelského, na který však zase nebyla dána žádná odpověď. Okolnost tato odňala Bedřichovi zbytek naděje a odhodlanosti. Ještě časně ráno mluveno o tom, že jen královna bude poslána pryč a král že zůstane v Praze u vojska. Ale když z tábora nepřátelského zase žádná odpověď nedošla a královna v devět hodin majíc syna na rukou do vozu vstupovala, král nedal se více držeti, nýbrž vsedna na kůň hotovil se manželku svou následovati. Ostatní velitelé, jenž se byli posud jaksi styděli, ujeti, dokud král byl v Praze, nyní najednou měli koně pohotově, tak že vsednutí královo na kůň vypadalo jako heslo k všeobecnému stěhování z Prahy. Také pronešen návrh, aby koruna a klenoty korunní byly z Prahy odvezeny; ale panovala obava, že by se tomu staroměstští násilím opřeli, a tak od záměru toho upuštěno. Když se hnul vůz královnin a za ním řada vozů s všelikým vzácným zbožím, které královna chtěla zachrániti, sjížděli se se všech stran jak jezdci tak všeliké vozy, tak že řada vozů s prchajícími paními a pannami a s jejich majetkem do nekonečna se prodloužila nežli vůz královnin stanul u brány Horské. Jenerálové a důstojníci mnozí, radové královští, nejvyšší úředníci a mnozí šlechtici koňmo přidali se ke králi. Pražané sice tušili, co znamená tato řada vozů oddělením jízdy provázená; na obličeji králově a provázejících jej vojevůdců a pánů čísti bylo zřetedlně, co Prahu očekává. Jaký zmatek panoval v družině králově, o tom svědčí i útěk jeho; prchal nevěda kam. Neboť celý průvod musel stanouti u brány a muselo se teprvé poslati pro hejtmana městského Jana mladšího Petráčka, aby bránu otevřel. Král rozloučil se smutně s radou městskou, která se s hejtmanem ku bráně dostavila; nejvyšší kancléř pán z Roupova však ještě v této chvíli se stavěl, jako by všecko nebylo ještě ztraceno. Neostýchalť se namlouvati měšťanům, že jenerálové a nejvyšší úředníci krále jen vyprovázejí, že se brzy navrátí, aby Prahy hájili. Vrátil se však jen mladý hrabě z Thurnu, aby, jak byl královně slíbil, Prahy a zvláště mostu pražského třeba i s nasazením vlastního života proti nenepřátelům uhájil.

Manželé královští dojeli na noc až do Nimburka, důkaz to, že dosti dobře ujížděli. Teprvé zde hodlali si odpočinouti. Ale jelikož neštěstí dohoní i nejrychlejšího koně, tak i za Bedřichem dostala se již do Nimburka zpráva o nové ráně. Vůdcové, jenž provázeli 8000 uherských jezdců z Moravy ku Praze, dostavili se ke králi do Nimburka oznamujíce, že jezdci tito přidali se k prchajícím svým krajanům. Zpráva tato Bedřicha tak poděsila, že ještě v noci dále prchal. Vypravuje se, že královna i na útěku tomto mnohem důstojněji si počínala nežli její manžel. Klidně a důstojně neštastný svůj osud snášejíc Bedřicha zahanbovala. — Z Nimburka manželé královští prchali ještě rychleji směrem severovýchodním přes Jaroměř, tak že s 10. na 11. listopadu přenocovali na zámku Náchodském, odkudž přes Kladsko do Vratislavě se dostali. Ostatně ještě i na této cestě bylo králi zakusiti, jací to „boží bojovníci“ měli země České a koruny jeho brániti. Praví se, že v Jaroměři žoldnéři, kteří krále provázeli, najednou požadovali žold zadržený, hrozíce, že poberou věci královské, aby z výtěžku za ně zjednali si náhradu. Spokojili se však s úpisem, že ve Vratislavi bude jim žold vyplacen. Jiná zpráva však

tvrdí, že vozy královské byly skutečně oloupeny a vojáci že pak za babku drahé nádobí prodávali.

Vyslanci angličtí, kteří Bedřicha až do Nimburka provázeli, měli za to, že za Labem je již dosti bezpečen a tak v městě tomto zůstali, aby se do Prahy navrátili a tam ve prospěch Bedřicha působili. Avšak Bedřich nijakž jim neuložil, v jakém smyslu by se ho měli zastávati. Jen tolik vysvítalo z jeho jednání, že nyní konečně očekává pomoc od svého tchána, krále Anglického. Vyslanci odvolávajíce se na právo mezinárodní, žádali od Maximiliana bezpečný průvod, kterého se jim také dostalo. Dne 13. listopadu přijel do Nimburka kapitán císařský s 50 jezdci a uvedl vyslance anglické do Prahy.

Konec české armády.

Rok 1620 listopad.

Pražané, jenž byli slyšeli mnoho pravdivých i nepravdivých povídaček o ukrutnosti a loupežívosti nejen nepřátelských, nýbrž i přátelských žoldnéřů, chránili se ovšem všemožně, aby žoldnéřům, jenž dne 8. za dne a pak ještě v noci do Prahy na Staré a Nové město se spasili, neponechali a neusnadnili přístup do svých domů a živností. Proto byly domy pečlivě uzavírány a uzamykány, aby vojáci nemohli do nich vniknouti. Jen plukovníkům a jiným nejvyšším důstojníkům popřáno přístřeší. A podivno, žoldáctvo tak nevázané, v němž nebylo žádné kázně více, ani se nepokusilo o to, aby si mocí zjednalo přístup do domů k přenocování, tím méně pak aby chtělo Pražany olupovati. Chovalo se nápadně klidně, tak že pozorovatelé museli se domnívati, že je to jen následek myslí sklíčených a vůbec duševní i tělesné ochablosti a unavenosti. Valná část žoldnéřů zajisté také nad tím se hanbila, že armáda tak zbaběle si počínala a tou měrou rozprášena byla, jako by se bylo kdo ví jak dlouho bojovalo.

Byl to tedy děsně tichý život, jaký se po odpoledním ruchu a lomozu následující noci po ulicích pražských rozhostil. Vojáci, kdekoli se jim zlíbilo, rozžehli ohně, po ulicích a po náměstích, tak že takovýchto ohňů na sta po Praze po celou noc plápolalo. Četné tehdáž kramářské dřevěné budky po ulicích potřískány a dřívím z nich ohně tyto živeny. Také nízké doškové neb šindelové střechy, pokud vojáci mohli dosáhnouti a pokud paliva potřebovali, vzaly za své. Při těchto ohních hřáli žoldnéři zkřehlé své oudy a sušili šaty, které si byli plaváním přes Vltavu smáčeli. „Bylo jistě člověku hrozno a lítostivo," píše očitý svědek, „na to množství vojínů našich se dívati. Měšťané všickni však měli svobodu mezi nimi sem i tam choditi, protože se žádnému v nejmenším neubližovalo, nýbrž tu celou noc tak ticho po vší Praze bylo, jako by třebas v čas nejpokojnější se to dálo."

Hůře však dálo se, jakmile nastal den 9. listopadu a jakmile útěkem královým Praha a vůbec každý sám sobě byl zůstaven. Mladý hrabě z Thurnu vracel se do Prahy s pevným úmyslem, aby, pokud bude možno, hájil Prahy a mostu Karlova proti nepřátelům nebo aby alespoň v nejhorším případě s vojskem českým ke Brandýsu ustoupil. Thurn však když přijížděl ku bráně, potkal polovici vojska, která po příkladu svých vůdců v útěku spásu hledala. Druhá část vojska zůstala v Praze, ale ne aby se postavila proti nepříteli, nýbrž aby si vymohla žold zadržalý. Za takových okolností nadarmo bylo uděřeno na buben, aby jak měšťané tak i pozůstalí vojáci se shromáždili ke svým praporům na místech ustanovených. Málo poslušných se našlo, nýbrž jeden každý zdržoval se v příbytku svém, obávaje se vpádu a loupežení lidu císařského. Thurn tedy nadarmo se vynasnažoval shromážditi kolem sebe dostatečný počet lidu k odpírání nepříteli; naopak vojáci netajili smýšlení svého, že se hodlají pustit s nepřítelem do vyjednávání, aby si pomohli k žoldu zadržalému. A místo chránění Prahy a obyvatelův její, žoldnéři čím dále více pouštěli uzdu svým choutkám lupičským. Jalič se přepadati vozy šlechticů a jiných lidí, kteří z Prahy se svým majetkem chtěli prchnouti a vyloupili dokonce vozy samého hraběte z Hohenlohe. Vůbec všeliká kázeň naprosto vymizela z Prahy, vojáci jenom naříkali a přenáramně láli jak na krále tak i na stavy české, že byli od nich o plat svůj zkráceni. Hrabě z Thurnu tedy vzdal se naprosto úmyslu svého vojsko zříditi a Prahy jím hájiti, ano srdce jeho místo srdnatosti zaujala taková málomyslnost, že sám považuje všecko za stracené ostal v Praze k tomu konci, aby uzavřel mír s nepřítelem. Tak hluboce klesl tento z nemnohých hrdinů českých.

Mladší hrabě z Thurnu a s ním jiní důstojníci vydali vojsku heslo, aby se odebralo do Brandýsa, kde se zbytky armády mají soustřediti. Ale tam se jen praskrovný počet žoldnéřů shromáždil. Důstojníci sami nevédouce sobě ani rady ani pomoci dali vojákům radu: chtějí-li

s celou koží z rukou nepřátelských ujíti, aby jeden každý spravoval se rozumem svým a vandroval, kam by se mu nejlépe vidělo. Neméně neslavně zachoval se nový sbor pomocný z Uher. Již na své cestě ku Praze loupením děsil obyvatelstvo. Jakmile pak Uhři obdrželi zprávu o porážce na Bílé Hoře, vrátili se domů s prchajícími krajany a na cestě bezuzdnými prostopášnostmi týrali obyvatelstvo.

Obsazení Malé strany.

Rok 1620 listopad.

Příštího dne po bitvě, dne 9. listopadu, nepřátelé bez překážky mohli vtrhnouti do Prahy, jelikož, jak nám známo, obsazenou měli bránu Pohořeleckou a hradby přiléhající. Nicméně kníže Maximilian z opatrnosti, aby se obsazení Prahy stalo v pořádku a beze vší výtržnosti, vypravil kapitána s bubeníkem, jakožto parlamentáře na radnici, aby purkmistr a rada k němu se dostavili a o obsazení města s ním se dohodli. Parlamentáři jevilo se město jako po vymření. Na cestě své po Malé straně neznamenal žádného ruchu po ulicích a sotva několik zvědavců objevilo se ve vratech nebo pohlíželo z oken domů, aby se přesvědčili, co by bubnování znamenalo.

Zástupci měst Pražských pozbyvše odjezdem krále Bedřicha vší odvahy, usnesli se, aby nepříteli nekladl se odpor, nýbrž aby se město podrobilo. Když tedy na Malou stranu přijel parlamentář bavorský, Malostranští poslali knížeti Maximilianovi psaní, jímž projevovali radost nad jeho vítězstvím a příchodem do Prahy. Později přinešeno bylo Maximilianovi psaní také od stavů v Praze shromážděných. Tito požadovali třídenní příměří. Maximilian však odpověděl na místě, v širém poli uprostřed svých důstojníků, že nepovolí příměří ani tři hodiny a vzkázal stavům, aby se podrobili bez váhání a beze všech podmínek.

V jedenáct hodin dopoledne vtrhl hrabě Buquoy v čele vojska svého na Malou stranu. Po boku jeho nešen prapor, pod kterým podniknut byl na Bílé Hoře útok na vojsko české *). Buquoy odebral se přede vším do kostela kapucínského na náměstí Loretánském, aby poděkoval bohu za dobyté vítězství. Zde pravil: „Moje udatnosť a moje sláva je Hospodin a on je také spása moje!“ Ale zbožná tato slova tvořila příliš křiklavou protivu proti jednání jeho, kterým dopouštěl, aby celé země byly hubeny, osady vypáleny, a obyvatelstvo odíráno a i nevinně týráno a bez příčiny vražděno. Kníže Maximilian vtrhl s vojskem svým do Prahy brzy po poledni a také nejdříve zašel do kostela kapucínského. Zatím vzdaly se dva praporce pěchoty, které byl falckrabě Bedřich zůstavil k střežení a hájení hradu, a složily přísahu pro císaře. Oba císařští velitelé pak na znamení, že Prahu opanovali, vešli do hradu a postarali se o jeho obsazení. Avšak ani jeden, ani druhý v hradě se neubytovali, nýbrž Buquoy přijal za obydlí dům Henklův ve Vlaské ulici, a kníže Maximilian ubytoval se v domě někdejšího nejvyššího hofmistra pana Popela z Lobkovic.

*) Na jedné straně praporu toho napsáno bylo: Exurge Domine et judica causam tuam (vstaň, o Hospodine a buď soudcem ve věci svojí); na druhé straně byl obraz Matky boží s nápisem: Monstra te esse matrem (ukaž se býti matkou). Prapor ten chová se v novohradském zámeckém archivu.

Pražané a stavové se podrobí.

Rok 1620 listopad.

Odpoledne dne 9. listopadu dostavila se ke knížeti Maximilianovi deputace stavovská, vedená nejvyšším hofmistrem panem Vilémem z Lobkovic a nabízela své podrobení a uznání Ferdinanda králem Českým za těchto podmínek: aby udělena byla amnestie veškerému obyvatelstvu českému beze všeho rozdílu, aby svobody náboženské a politické byly zachovány a majetek stavů aby byl pojištěn proti všelikému zabavení. K tomu připojena ještě žádosť, aby stavové byli chráněni proti plenění a aby nemuseli přispívati na vydržování vojska císařského. Výmínky tyto zaručovaly stavům ovšem úplnou bezpečnosť; jisto však je, že by byly nedošly povšimnutí ani tehdy, nežli spojená armáda bavorsko-císařská vtrhla do Čech, jelikož Ferdinand po vtrhnutí Maximilianově do Rakous a jmenovitě po podmanění této země na smír a na vyrovnání po dobrém více nepomýšlel, jakož vůbec nikdy k vyrovnání takovému nebyl nakloněn. Nyní pak dokonce podmínky tyto nebyly nijakž poměrům přiměřeny, neboť takové věci mohli navrhovati a požadovati stavové nepřemožení, ale ne nyní po bitvě na Bílé Hoře. A tak Maximilian, znaje smýšlení císařovo, musel je naprosto a bez odkladu zamítnouti. Jen tolik slíbil stavům, že se za ně u císaře přimluví, což také učinil a sám se zaručil již nyní, že života jejich bude ušetřeno. Jak upřímný byl

tento slib Maximiliánův, hnedle uvidíme. Ostatně stavové mohli již nyní tušiti, kterak vítězi budou sobě počínati; neboť Buquoy ohradil se na místě proti slibům Maximilianovým prohlásiv, že stavové všickni bez výminky trest smrti zasloužili. A tato slova účinkovala na deputaci tou měrou, že členové její pohnutím až slzeli. „To byla jediná odpověď," dodává trefně Gindely, „která od této chvíle dovolena byla přemoženým."

Také Pražané Starého a Nového města vyslali dne 9. listopadu deputace své ke knížeti Maximilianovi, nabízejíce své podrobení za podmínkami následujícími: 1) aby při náboženství svém byli zůstaveni; 2) aby podrželi své privileje; 3) aby se jim od lidu válečného žádná škoda a příkoří nedálo; 4) aby jim prominuto bylo všecko, v čem jsou koli císaře urazili; 5) aby ani císařskou, ani bavorskou posádkou nebyli obtěžováni; 6) že vojákům svým sami zaplatí. Dostalo se jim ovšem také nepříznivé odpovědi; pokusili se tedy znovu o vyjednávání dne 10. listopadu. Tu však dána jim odpověď důrazná, že se musejí podrobiti beze vší výminky a pakli tak neučiní do dvou hodin odpoledne, že bude na město střílено a domy měšťanské zapalovány. A aby pohrůžka tato vydatněji účinkovala, postavena ihned děla proti městu a sice na Petříně a pod hradem. Pražané se poddali a zbraň svou na vykázané místo složili, načež část vojska císařského a bavorského postoupila přes most Karlův a obsadila také Staré a Nové město.

Následkem podrobení tohoto Pražané staroměstští vydali z radnice své dne 17. listopadu korunu královskou s klenoty zemskými a privilejemi v osmi truhlách uzavřenými. Truhly tyto odvezeny na hrad, kdež je přijali a uložili komisař císařský Karel z Liechtenšteina a hrabě Buquoy.

Podrobením Pražanů páni a rytíři pozbyli poslední opory. Sebravše se tedy v dosti valném počtu vypravili se ještě dne 10. listopadu ke knížeti Maximilianovi, kde Vilém z Lobkovic jménem stavů prohlásil, že stavové velice se provinili proti pánu svému a že želí srdečně provinění svého. I prosil knížete znovu, aby se za stavy přimluvil u císaře, kterého odtud uznávati budou za jediného krále a pána svého. Stavové potom vyzváni, aby vydali císaři všecky listiny, jimiž uzavřeli smlouvy odbojné, tedy smlouvy konfederační a aby císaři zase jakožto králi a pánu svému holdovali. Příštího dne, 11. listopadu, stavové skutečně zřeknouce se spolků s Moravou, Slezskem, Lužicemi, Rakousy a Uhrami, holdovali u přítomnosti hraběte Buquoye a Karla z Liechtenšteina beze všech podmínek, čímž Ferdinand stal se skutečným pánem nejen Prahy, nýbrž i země České.

Plenění v Praze.

Rok 1620 listopad.

Čtenáři naši pomyslili by si zajisté, že obsazení Prahy spojeno bylo pro obyvatelstvo s mnohými obtížnostmi, i kdybychom toho ani výslovně nepřipomenuli. Ale to zajisté překvapí každého, že vítězi řádili v Praze, jako by se byli města zmocnili útokem a jako by ochrana majetku a života nebyla zaručena. Nic naprospělo, že obyvatelstvo všemožně se vynasnažovalo, aby vítězům bylo po vůli a aby jim vyhovělo. Snažení toto i zevnějškem projevováno. Lid oblíbil si užívati mnoho modré barvy falckraběte Bedřicha na svém oděvu; nyní šaty takové šmahem odkládány, aby nevzbudily pohoršení a obyvatelstvo připínalo si všeliké bílé odznaky, aby tak projevilo sympatie s vítězi, kteří s takovýmito odznaky bojovali na Bílé Hoře.

Vojsko vítězné v Praze jen po kořisti se ohlíželo; do Prahy táhla je touha po kořisti nevídané zrovna jako do země zaslíbené. Kdož by tedy mohl býti překvapen, že žoldnéři pouštěli zde uzdu vášni a chtíčům svým, když i vyšší důstojníci v plenění se súčastnili. Když tedy vojáci bez odporu vtrhli nejen na Malou stranu, nýbrž i do hradu, padli tam jako kobylky na osm vozů, které zde ve zmatku zanechány na place hradním, ačkoliv koně stáli v maštalích. Na vozích těchto naloženy byly drahé věci a svršky královské. Nežli jedni rozchvátili, co bylo na vozích, jiní již se vedrali do komnat a brali, nač přišli: jedni nádobí zlaté a stříbrné, druzí šatstvo a jiní jiné věci. Konečně nalezena i část tajné kanceláře, čímž se císaři dostaly do rukou doklady o vyjednávání na záhubu jeho směřujícím. Z této první kořisti připadly knížeti Maximilianovi dvě bedny naplněné zlatým a stříbrným nádobím, jízdečtí koně Bedřichovi a jiné věci. Kdož by se tedy divil, že prostý voják potom také hleděl si zjednati nějaký lup, když věděl, jakým příkladem předešel je sám vrchní velitel!

Vítězům mohly v Praze překážeti jen ty houfy českého vojska, které zde zůstalo. Vojsko toto požadovalo od knížete Maximiliana, aby mu byl vyplacen žold, a aby obdrželo svobodný odchod; za to slibovalo, že nebude bojovati proti císaři. Maximilian však odpověděl, že vojsko by

vlastně trest zasluhovalo, ale že je nechá svobodně odtáhnouti. Byl však velikomyslným jen proto, že vojsko nechtěl zajmouti, aby je nemusel ztravovati. Vojáci požadovali na to, aby si směli vzíti náhradu na statcích šlechtických; toho však Maximilian nesměl dopustiti, poněvadž by tím způsobem byl povolil loupežení. I dal vzkázati žoldnéřům, neustoupí-li dobrovolně, že je k tomu násilím donutí. To účinkovalo. Valná část schátralé té sběře rozešla se na všecky strany již dne 11. listopadu, někteří pak poschovávali se u svých příbuzných a známých v Praze, což z větší části životem svým zaplatili, jelikož byl každý bez milosrdenství zabit, na koho se prozradilo, že proti císařským bojoval.

Nyní tedy vítězným nepřátelům nebylo nic na překážku, aby hověli své loupeživosti, v čemž je samy okolnosti podporovaly. Do Prahy, jak jsme již připomenuli, uteklo se mnoho obyvatelstva venkovského se vším svým majetkem; jmenovitě sjelo se sem množství šlechticů z kraje Plzeňského, Žateckého a Rakovnického. Po náměstích a po dvořích toulal se dobytek a stály vozy se všelikým zbožím. Jak lákavá to byla příležitosť pro hrabivé žoldnéře, kteří potřebovali jen rukou hnouti, aby se stali pány peněz a jiného zboží drahocenného. A žoldnéři, kterým ani v hradě královském nebylo bráněno pleniti, vztahovali ruce své velmi dychtivě po lupu žádoucím. Sotva bylo rozchváceno, co nebylo pevně uzamčeno a dobře uschováno, počalo vybíjení domů šlechtických, jejichž majitelé z Prahy uprchli a majetek svůj bez ochrany zanechali. Tak byl na př. dům nejvyššího purkrabí pana Berky z Dubé úplně vyprázdněn; kromě jiného pobráno v něm 70.000 tolarů, které si v něm uschovala Berkova sestra, paní z Kolovrat. Obyvatelstvu slíbena byla několikráte ochrana majetku a nyní když loupežení bylo na denním pořádku, dávány lidem na požádání ochranné stráže: ale ti si právě dali, kdo si takové špehýře vzali do domu. Vypátrali všecky skrýše, vyptali se na poměry a pak jiným lupičům chráněnce své velmi horlivě pomáhali oloupiti. Dále došla řada na domy osob, které byly měly v povstání nějaké účastenství a pak vůbec na domy osob zámožných a vynikajících. Do domu Martina Fruweina v Starém městě vloupal se hrabě Sulz, který s pomocníky svými dům vyplenil a domácího pána zmučil. Na Novém městě utrpěli podobným způsobem osoby radní Bartoloměj Zlatý a M. Václav Vlaverýn. Oba byli krutě mučeni a konečně pověšeni. Nemálo kořisti drahé nalezeno v domě Slavatovském proti radnici novoměstské, kterézto věci dal sem zavézti Tobiáš Štefek z Koloděj, regent statků smiřických. Že při tom kvetlo bídné udavačství, a že chátra pražská sama vodila vítěze na lup, aby od nich dostala podíl jidášský, nikoho zajisté nepřekvapí. Na pana Viléma z Lobkovic na př. udáno, že poklady své ukryl v městě židovském. Skutečně tam byly vyšpehovány a sedmnácte beden plných zlatého a stříbrného zboží stalo se kořistí vítězů. V obydlí Estery Teuflové na Starém městě vydrancován kupecký krám, nejdražšími věcmi a zbožím hojně naplněný, ale i nemalá zásoba stříbra a klenotů v jednom stropě světničném, kamž lupiče dovedl truhlář, který byl ty věci pomáhal schovati. Co pak v jiných místech se nacházelo a pobráno bylo, tomu by člověk, jak současný svědek Skála vypravuje, skoro ani neuvěřil. — Tu a tam však domácí obyvatelé s větším nebo menším štěstím opřeli se vetřelcům, tak že i krev tekla a lidské životy padly za oběť. Na Poříčí na př. domácí chasa nemálo prý císařských trýznitelů potloukla. Na Koňském trhu drali se žoldnéři do příbytku pana Zahořanského, příjmím Hluchého, jenž býval regentem pánů ze Švamberka. Sladovnická chasa a jiný lid hájíce domu, pobili jedenácte vojáků.

K dovršení těchto neřestí vrchní velitelé takovémuto řádění vojska svého neučinili přítrž tresty přiměřenými. Když tedy i vyšší důstojníci loupežení hověli, ano sami se v něm súčastnili, dospěla drzosť lupičů takového stupně, že veřejně na ulici, za bílého dne oběti své napadali. Zejmena ženským na ulici trhány s těla klobouky a pláště. A jako již za starodávna platilo přísloví, že přemoženým běda, tak i nyní vítězové proti Pražanům a Čechům nejhořších potup a snižování se dopouštěli, všelikým způsobem z nich posměch sobě tropíce. Vypravuje na př. očitý svědek, konšel novoměstský Karban: „Naposledy k té vší bídě a na nejvyšší zlehčení našeho Českého národu vydařil se brzy po vítězství jeden Francouz, kterého jsem já sám očima svýma viděl, jenž čistě nahý sedě na koni jezdil sem tam po Praze drže ocas koňský v ruce a na hlavě měl uherskou maděrku s dlouhým modrým pérem, přes rameno pásku zelenou, na níž s jedné strany mušket a s druhé kord zavěšený visel. Před ním šli tři hudci hrajíce na housle; on pak na tom koni divně se přetvářeje a nestoudně roztahuje nadával na hlas slovy potupnými a hanlivými jak králi, královně tak i celému národu Českému, v čemž nebyl od nikoho pokárán."

Rozumí se, že knížeti Maximilianovi byla donešena zpráva o podobných výstřednostech, jakož i o loupežení vojska císařského i bavor-

ského. Buquoy napomínal s lože svého důstojníky, aby alespoň sami k loupežím nevybízeli a příkladem svým loupežení nepodporovali. Buquoy mluvil důstojníkům do očí, že se na loupežníky dívají skrz prsty, že se nechávají upláceti, aby se jim z kořisti dostalo podílu. Kníže Maximilian pak vyzval ostrým psaním hraběte Buquoye, aby týrání a odírání obyvatelstva zastavil. Maximilian dostával zejména zprávy o tom, kterak v městech Pražských a na venkově se loupí a plení, kterak ženským děje se násilí, kterak lidé jsou zajímáni a jen za veliké peníze na svobodu se pouštějí. Maximilian se proto obával, že by lid takovýmito útisky mohl býti dohnán k zoufalství a že by z toho mohlo vypuknouti všeobecné povstání. Teprvé tedy k ráznému zakročení knížete Bavorského zakázal hrabě Buquoy vojákům svým plenění a loupežení a sice pod trestem smrti. Dva vojáci, kteří po vydání tohoto rozkazu loupeže se dopustili, byli skutečně popraveni, ale přísnosť ulevila a vojáci řádili dále, tak že nejen obyvatelstvu pražskému, nýbrž potom i celému národu Českému bylo kalich utrpení až na dno vypíti.

Odjezd knížete Maximiliana z Prahy.

Rok 1620 listopad.

Úkol knížete Maximiliana v Čechách byl dokončen a tak konal přípravy k návratu. Dne 15. listopadu udělil slyšení vyslancům anglickým, kteří nabídli služby své k obnovení míru. Vyslanci, kteří se byli posud zasazovali o vyrovnání mezi Ferdinandem a falckrabětem Bedřichem, přesvědčili se vlastníma očima, že všecko je ztraceno pro zetě krále jejich a tak již více o nějakém dohodnutí ani se nezmínili. Prosili jen o laskavé nakládání se vznešenými zajatými, snažíce se přesvědčiti knížete, že by Ferdinand nejednal moudře, kdyby vítězství svého chtěl až do krajnosti vykořistiti, jelikož štěstí je vrátké a zítra by mohl býti zase poražen. Maximilian vyhnul se určité odpovědi několika zdvořilými slovy, klada na to váhu, že útok do Čech podnikl z uložení císařova. Vyslancům konečně nabídl průvod 100 jezdců, aby se bezpečně mohli dostati do Německa, což jim bylo dostatečným pokynutím, že nechce býti více obtěžován. I nemeškali mu vyhověti a dne 19. listopadu odjeli do Drážďan a odtud dále do Hamburku.

Následujícího dne Maximilian podepsal instrukci, jak by se při obsazování krajů posud nedobytých mělo jednati. K tomu konci měla větší část vojska ligistického zůstati v Čechách pod Tillym. Správu země Maximilian svěřil knížeti Karlovi z Liechtenšteina, který na rozkaz císařův provázel vojsko bavorské na jeho výpravě do Čech a o tomto ustanovení zpravil neprodleně císaře.

Vše, co Maximilian posud učinil, dá se omluviti nebo alespoň vysvětliti; ale věčnou skvrnou jména jeho ostanou návrhy, které odtud z Prahy zaslal císaři proti slibům, které byl učinil Pražanům a stavům českým. Rady tyto prozrazují pokrytce ukrutníka. Radil totiž císaři k odpravení náčelníků, ke zrušení majestátu a porovnání mezi stavy a ke zrušení důležitých práv ústavních, dodávaje k tomu, aby se císař nenechal v jednání svém mýliti ani jeho přímluvou. Maximilian že tu přímluvu musel stavům slíbiti, ale císař že toho nepotřebuje dbáti a že nejlépe učiní, když „užije času a příležitosti a kouti bude železo, dokud je žhavé.“ Takovéto jednání svědčí o podlosti povahy Maximilianovy. Vydáván je sice za horlivého katolíka, ale tímto skutkem se objevuje, že víra katolická byla mu jen pláštíkem k tomu, aby na újmu protestantů a jmenovitě falckraběte se obohatil a země své rozšířil. O tom svědčí také ta okolnosť, že neváhal jako prostý žoldnéř bohatou kořisť domů odvézti.

Zatím totiž dal konati pilné přípravy k odjezdu a nakládati všelikou vzácnou a vítanou kořisť. I diviti se musel svět té svaté horlivosti nezištného obránce víry katolické, jenž dne 17. listopadu na 1500 nákladních vozech odvážel lup svůj veda s sebou 1200 jezdců a 2000 mušketýrů, aby se bezpečně mohl dostati do Mnichova v Bavořích. Vracel se z Prahy do Bavor přes Mníšek, Březnici, Zelenou Horu a Klatovy. Bohatá kořisť Maximilianova páčena již tehdáž na 600.000 zl. Maximilian vybral si z uměleckých sbírek Rudolfových mnohé vzácné věci; jmenovitě dal odvézti mnoho výtečných a vzácných obrazů, které od té doby tvoří nejlepší část uměleckých sbírek mnichovských.

Poznamenati ještě dlužno, že za výpravy do Čech zhynulo z vojska ligistického 14.000 mužů, ale velkou většinou nemocemi a útrapami válečnými, kdežto v bitvách padl nepatrný počet lidu. Také velká část průvodu knížecího rozličnými nemocemi byla zachvácena.

Bojiště bělohorské.

Rok 1620 listopad.

Zbývá nám ještě podívati se na bojiště a pak se ohlednouti po osudech předních osob mezi vítězi a přemoženými.

Hrozné bylo podívání na bojiště bělohorské. Těla padlých a raněných ponechána svému osudu. A jen té okolnosti, že vítězi dne 8. a 9. listopadu slídili na bojišti po kořisti a za tou příčinou každé tělo prohledávali, bylo co děkovati, že mnozí ranění byli nalezeni. Okolnost takováto zachovala život zejména také těžce zraněnému Pappenheimovi, který byl zpod padlých vytažen. Raněným, alespoň valné jich části dostalo se takto jakési péče, ale padlí zanecháni oloupeni a částečně i svlečeni na bojišti psům a divoké zvěři na pospasy. Raněných dostala se větší část ovšem do Prahy, ale pochybovati nelze, že pro veliké jich množství i do blízkých osad byli dopraveni. Jeť na př. zpráva o tom, že ranění z Bitvy Bělohorské byli až v zámku Tuchoměřickém ošetřováni. Teprvé potom, když těla padlých hnijíce počala vzduch otravovati a když vítězové v Praze se uvelebili, pamatováno na uklizení posledních stop krvavé katastrofy bělohorské. Na rozkaz správce zemského knížete Karla z Liechtenšteina vypravili Pražané přísežné osoby s hrobníky na Bílou horu. Tam vykopány veliké šachty a dohlížitelé každé pochované tělo na vruby zaznamenali. I spočítáno potom, že nemnoho přes 1600 osob bylo pohřbeno.

Oslavování vítězství bělohorského.

Rádci císařovi dovedli válce s Čechy a spojenci jejich dáti takový ráz, jako by běželo jen o vítězství víry katolické nad protestantismem. A zapříti se nedá, že ve válce této roku 1620 stál skoro veškeren svět katolický po straně císařově. Proto tedy vítězství armád císařských na Bílé Hoře a zlomení tím hlavní síly odbojné uvítáno ode všech katolíků s nelíčenou radostí a z upřímného srdce všelikým způsobem oslavováno. Dne 24. listopadu súčastnil se císař s celým svým dvorem v procesí, jenž vedením kardinála z Dietrichšteina ubíralo se z kostela augustinského do chrámu sv. Štěpána, kde je kardinál ukončil řečí poměrům přiměřenou. Také v ostatních kostelích vídeňských odbývaly se podobné slavnosti, při čemž kazatelé štvali již katolíky proti přemoženým a vyzývali jmenovitě císaře, aby Čechy „mrskal metlami železnými a aby je rozbil jako nádobu hlinënou.“ I v jiných zemích duchovenstvo katolické projevovalo svou radosť nad vítězstvím slavnými bohoslužbami. Maximilian sám podal dne 12. listopadu papeži Pavlu V. podrobnou zprávu o vítězství, které nazval vítězstvím nad nepřáteli církve katolické. Papež děkuje knížeti dne 3. prosince prohlásil zprávu Maximilianovu za žádoucí pro celé křesťanstvo a děkoval mu a přál štěstí jménem celé církve katolické. Podobně přál papež i hraběti Buquoyovi. V Římě pak papež oslavil vítězství procesím, v němž se sám súčastnil. Radostné toto oslavování však života jeho ukrátilo. Papež se slavností tak unavil, že jej ranila mrtvice, kteráž se za několik neděl opakovala a životu jeho konec učinila.

Zraky celé Evropy obráceny byly zejména také na Patera Dominika, jehož činnosti zázračný účinek se připisoval. Císař věnoval na důkaz, kterak ctí zásluhy tohoto mnicha karmelitského, kostelu karmelitskému v Římě zlatou drahokamy ozdobenou korunu; Dominika samého pak vyznamenával všelikými poctami, když do Vídně zavítal. Úcty a díků dostávalo se Dominikovi, jehož modlitbám se připisovalo vítězství na Bílé Hoře, po celé cestě do španělské jeho vlasti. Každý chtěl jej spatřiti; požadovány od něho zázraky a vzdávána mu pocta jako svatému. Lid mu líbal ruce, trhal a uřezával kousky z oděvu jeho a choval je jako vzácné ostatky. V Paříži, když tam zašel, se vypravovalo, že po pět let nepožil žádného pokrmu a že mu dodává síly jen hostie, kterou denně přijímá. Také se tvrdilo, že Dominik se vznášel ve vzduchu.

Zapomenouti nesmíme také na obraz strakonické Panny Marie, kterým podle pověsti mnich Dominik lid císařský proti Čechům podpaloval. Obraz ten dal prý kníže Maximilian bohatě ozdobiti k tomu účelu, aby postaven byl na novém oltáři v karmelitském kostele sv. Pavla v Římě a aby nazýván byl obrazem Marie Vítězné. Když jej tedy mnich Dominik do Říma přinesl a papež k žádosti Maximilianově svolil, byl obraz nešen za slavného procesí do jmenovaného kostela. V procesí neseny také ony praporce a korouhve, které byly na Bílé Hoře Čechům odňaty a od knížete Maximiliana papeži darovány.

Rozumí se ovšem samo sebou, že i v Praze samé a v Čechách vítězství bělohorské také bylo od katolíků přiměřeným způsobem oslaveno. Dne 15. listopadu nařídil kníže Maximilian, aby katolíkům zvonili velikým zvonem při kostele sv. Víta, poněvadž před tím dostávalo se toho kalvinistům. V tu dobu poručeno bylo také kanovníkům kapitoly Pražské, kteří již byli tu přítomni, aby

v kapli všech svatých vykonali slavnou mši, k níž dostavili se kníže Maximilian, hrabě Buquoy a hojný počet panstva a vyšších důstojníků.

Jelikož důležitosť a váha vítězství na Bílé Hoře všeobecně se uznávala, bylo ovšem věcí přirozenou, že se záhy na to pomýšlelo, aby bojiště samo bylo nějakým trvalým pomníkem ozdobeno. Tak povstala myšlenka zříditi na Bílé Hoře klášter. Když tedy císař Ferdinand II. r. 1628 Prahu podruhé navštívil, odebral se dne 25. dubna také na Bílou Horu, kde v jeho přítomnosti položen jest od kardinála arcibiskupa Arnošta z Harrachu základní kámen ku klášteru servitskému, na jehožto vystavění katolická šlechta v Čechách a jiné osoby přes 16.816 zlatých přispěli.*) Zároveň byla toho času na bojišti asi 300 kroků k západu od kláštera malá kaple Panny Marie vystavěna, která podnes stojí a k pozdějšímu poutnickému kostelíčku připojena byla. Stavba kláštera však nebyla zcela dovršena, servitům se zde nelíbilo, a raději se odtud vystěhovali k sv. Michalu na Staré město Pražské. Bělohorský klášter chtěli prodati, udávajíce, že tam není vody a císař Leopold I. dal jim r. 1673 k tomu povolení. Stavení koupil hrabě Maximilian z Martinic a že právě tudy silnice okolo běží, bylo v hospodu obráceno, která tu dosud jest.

Pobožní katolíci, jenž takto připraveni byli o trvalý pomník vítězství, postarali se o pomník jiný. Kaplička vystavěná zároveň s klášterem stala se místem zvláštní pobožnosti četných poutníků. R. 1706 počal se tu při ní stavěti poutnický kostel třemi báněmi ozdobený pod jménem Sancta Maria de Victoria. Starší kaple připojila se k němu a představuje malou kostelní loď. Tento kostel byl pak kopií malého obrazu Narození Páně, jímž v den bitvy 1620 mnich karmelitský vojáky k pomstě rozpaloval, ozdoben a od pražského světícího biskupa a strahovského opata Víta Seipla vysvěcen. Později poskytli jiní dobrodinci prostředky k vystavení obyčejných prostranných ambitů okolo kostela se čtyřmi nárožními kaplemi a příbytku pro duchovního administratora a dva kaplany. Tato stavba dokončena jest r. 1713. Od těch dob zvelebily se také pouti k obrazu Matky Boží na Bílou Horu, zvláště že tenkráte také stavěny byly polní kaple od Strahovské brány podle staré, cesty okolo bělohorského kostela až do františkánského kostela v Hájku.*)

Naproti tomu falckraběti Bedřichovi a poraženým Čechům dostávalo se jen posměchu a potupy podle přísloví: máš-li škodu, o posměch se nestarej. Bylyť na Bedřicha vydávány potupné a hanlivé spisy, písně a obrazy zvláště v Německu.

*) Při té slavnosti na Bílé Hoře rozhazovány památné peníze mezi lid. Na svrchku byl obraz Matky Boží s dítětem, které Ferdinand II. korunu českou na hlavu sází s opisem latinským: „Pod tvou ochranou 1628 25. dubna“. Na spodní straně vyobrazena byla bitva na Bílé Hoře a nad tím slova: „S. Maria de Victoria“, pod tím: „Victoria a Ferdinando II. parta. Pragae 8. Nov. 1620.“

*) Císař Josef II. zastavil pouti, dal kostel bělohorský zavříti a duchovní nadání do náboženského fondu vložiti. Na výsnam kostela Sancta Maria de Victoria lid naprosto zapomněl. Tu kanovník u Všech Sv. *Josef Čapek* velice se vynasnažil, aby kostelu zjednal bývalý lesk. I vymohl skutečně v nejtěžších dobách napoleonských válek opětné otevření bělohorského kostela a obnovení marianských poutí. Dne 8. září 1812 přišlo zase první procesí z Prahy na Bílou Horu. Kanovník Čapek spravoval kostel až do své smrti. Po něm přešla správa jeho na kněží benediktiny z blízkého Břevnovského kláštera. Kostel sám je budova malá v titěrném parukovém slohu vystavěná s třemi kupolemi a rozličnými malbami ceny skutečné i velice pochybné.

Vděčnosť císařova k vítězům.

Rok 1620 listopad.

Ve Vídni zatím netrpělivě, ano i úzkostlivě čekali zprávy z bojiště českého; a když pak čas ubíhal a rozhodnutí pořád ještě se nestalo a když konečně i k podzimku se schylovalo, obáváno se, že zima zase učiní přítrž válečným operacím a že novými příhodami císař může přijíti o své přátely a spojence a tak konečně předce zemí českých pozbýti. Tu rozšířila se najednou dne 14. nebo 15. listopadu ve Vídni pověsť, že Čechové byli u Prahy poraženi, Praha že je dobyta a král že se dal na útěk. I jiné všeliké podrobnosti vypravovány. Ale zprávy zabezpečené od velitelů císařské armády nebylo a tak vždy ještě panovala nejistota strany konečného výsledku. Obavy proměnili se však, jak nahoře praveno, v nekonečný jásot, když do Vídně přibyl posel Buquoyův.

Hrabě Buquoy totiž vypravil švakra svého Antonína Bigliu hraběte ze Sarony se stručnou zprávou k Ferdinandovi II. do Vídně. Zvěstoval o šťastné bitvě na Bílé Hoře, o obsazení Prahy a o podrobení celého království Českého. Bigliu provázel setník Camargo. Buď hrabě Buquoy poselství toto nevypravil hned po bitvě nebo se na cestě příliš zdrželo; jisto je, že Biglia se svým průvodem dorazil do Vídně teprvé dne 23. listopadu. Císař měl z poselství velikou

radost a neopomenul i skutky vděčnost svou osvědčiti. Hraběti Buquoyovi byl již z počátku roku 1620 slíbil za služby posavadní a příští některé rozsáhlé statky v jižních Čechách, jejichž držitelé již napřed odsouzeni. Císař pak skutečně daroval hraběti Buquoyovi Nové hrady a Rožmberk v Čechách, pak statky Cartle, Sitzkreis a Mostky (Pernlesdorf), z čehož povstal rodinný fideikomis. Zvěstovatele radostné zprávy císař odměnil na místě; darovalť Bigliovi skvostný prsten v ceně 4000 korun a povýšil jej na plukovníka na místo padlého pana z Meggova. Také Camargo byl povýšen. Barona Merode hrabě Buquoy vypravil se zprávou o vítězství ke dvoru arcikníže Albrechta do Bruselu; tento obdržel v dar od arcikníže skvostný prsten a byl pak od císaře povýšen na podplukovníka při dělostřelectvu. Jaké odměny se dostalo Verdugovi, již jsme vypravovali. Postačí doložiti, že císař všem byl vděčným, kdo si získali zásluhy o vítězství a že hojnými dary a milostmi velitele a důstojníky vítězné armády zasypal. — Největší odměny dostalo se ovšem knížeti Maximilianovi Bavorskému. Za služby, které nyní, jakož i potom císaři prokázal, obdržel, když kurfiřt Falcký Bedřich V. byl dán do kletby říšské, falcký hlas volební, dědičný úřad truksasský, Falcko a hrabství Koubské (Cham) při hranici české.

Vypravujíce o radostných zprávách, které jak od Buquoye, tak od Maximiliana byly císaři zaslány, nesmíme zapomenouti na kořist, která sice neměla cenu u zlatníků a klenotníků, která však u Ferdinanda zvážila ony bedny zlata a stříbra, které se dostaly knížeti Bavorskému. Kníže Maximilian zaslal totiž císaři Ferdinandovi bednu s nejdůležitějšími privilejemi zemskými a původními smlouvami konfederačními. Ferdinand tedy dostal do ruky psaná práva česká a byl velice spokojen s touto kořistí, jelikož práv těchto přemoženým stavům více navrátit nehodlal. Praví se, že vlastní rukou utrhl a spálil pečeť majestátu Rudolfova a že jej pak uprostřed prořízl. A v této podobě majestát skutečně na časy naše se zachoval.

Osud vůdců povstání českého.

Čtenáři naši tážou se zajisté, jaký osud stihl a co se stalo s veliteli armády české a s náčelníky stavovského povstání? Nejpříznivější a nejčestnější osud stihl Linharta Kolonu z Felsu, kterýž padl jako hrdina na bojišti, a Oldřicha ze Vchynic a z Tetova. Oldřich ze Vchynic, plukovník nad jízdou v armádě české, také jeden z předních povstalců, kterýž potom drobnou válkou nepříteli mnoho škod způsobil, zemřel v nejlepším věku a síle na hlavničku v ležení, načež byl dne 10. dubna 1620 pochován. — Hrabě Jindřich Matiáš z Thurnu doprovázel po bitvě na Bílé Hoře utíkajícího falckraběte Bedřicha do Slezska, odkudž odešel k Bethlenovi Gaborovi, jenž jej přijal za general-lieutenanta a s několika tisíci Uhrů vyslal k ochraně Moravy proti vojsku císařskému. Nemůžeme mlčením pominouti odpověď Bethlenovu, jakou dal Thurnovi, když si tento stýskal, že Uhři předčasným útěkem zavinily porážku českého vojska na Bílé Hoře. Pravilť s úsměvem: „A jakž jste mohli věřiti a proč jste důvěřovali vy Čechové Uhrům!“ Později setkáme se ještě několikráte s hrabětem z Thurnu na rozličných bojištích. Manželka Thurnova vydala se do Vídně k císaři a prosila o milost a odpuštění. — Mladší Thurn, nejsa ani vyzván, šel dne 9. listopadu do ležení k Buquoyovi, jenž mu důtklivými slovy domlouval. Thurn, který byl před několika hodinami slíbil, že na uhájení Prahy život svůj nasadí, tento Thurn omlouval se, že proto nemůže přestoupiti k vojsku císařskému, poněvadž stavům českým dal slovo. Ale za několik dnů přešel předce s plukem sobě svěřeným k císaři a před Buquoyem při návštěvě na kolena padl. — Kníže Kristian z Anhaltu uprchl po bitvě Bělohorské do Švédska; odtud však poslal Ferdinandovi II. prosebný list, že braje za sebe i za syna svého. Za zásluhu sobě pokládal, že když viděl, „jaké pán Bůh vítězství císaři dáti ráčil a tak v skutku se shledalo, že Bůh ne vždycky míti chce, aby náboženství mečem se hájilo a zastávalo, časně složil zbraň a radil falckrabímu, aby se pokořil a na to se neohlédal, že by byly prostředky a naděje před rukama, aby táž válka s lepší podstatou nežli kdy prvé dále vedena býti mohla.“ Tak vypadal tedy přední z velitelů vojska českého, jenž mohl o sobě tvrditi, že časně složil zbraň! Císař mu skutečně r. 1624 úplně odpustil. — Zajatý mladý Anhalt chován byl v Novém městě za Vídni s knížecím přepychem ve společnosti čtyř osob, holiče a panoše; aby se mu v této osamělosti příliš nestýskalo, dovoleno mu zastřeliti v oboře týdně dva kusy zvěře. Vězení takového sproštěn a přivezen do Vídně ke dvoru již v listopadu 1621 na slib rukou dáním, že zůstane poslušným poddaným.

O smutném osudu mnohých jiných znamenitých a vynikajících mužů budeme později vypravovati.

Příčiny katastrofy bělohorské.

Během vypravování zmínili jsme se na příslušných místech o vadách a nedostatcích, kterými churavěly veřejné záležitosti české. Čtenáři naši seznali, jak vlastně a s jak malou obětavostí a způsobilostí spravován byl stát Český a vedena byla válka proti tolikerým nepřátelům. Nicméně chceme všecky tyto okolnosti shrnouti zde v jediný ovšem smutný a neutěšený obraz, aby zjevno bylo každému, že katastrofa bělohorská byla neodvratná.

Přede vším připomenouti musíme pořekadlo národní již tehdáž pravdivé: jaký pán, taký krám. Čechy neměly hlavy, aby byla dovedla za ostatní slabochy mysliti a svým příkladem národ povzbuzovati a všecky platné síly využitkovati a k jedinému cílu a dílu upotřebovati a soustřeďovati. Z počátku v Čechách a na Moravě, když císaře Ferdinanda prohlásili za zbavena koruny české, měli vládu direktorů; ale to bylo největším neštěstím země, jak jsme na svém místě byli ukázali. Byla to vláda strýčků a kmotrů; mnoho hlav a mnoho smyslů, málo pracovníků a mnoho správců obecného jmění, kteří sobě navzájem byli odpovědni, ale také navzájem si shovívali. Nebylo vůle jednotné, nebylo ráznosti a pronikavosti v jednání; liknavostí i nejlepší věci pozbyly své dobré a užitečné povahy, když v čas nebyly provedeny. Ale největším při této mnohohlavosti neštěstím bylo, že čím méně schopností vladařských jednotlivci jevili, tím více překáželi schopnějším svým soudruhům. Samá tedy prostřednost a nedostatečnost v dobách, jenž vyžadovaly lidi ženialní, v dobách kritických a povážlivých, jenž vyžadovaly muže celé, rázné a nejvýše obětavé. A ke všemu ještě ta nebybnost a nepraktičnost celého toho aparátu! Místo aby si byl každý z direktorů obral jednu veřejnou záležitost a jí se cele oddal, oni všickni všemu rozuměli a všickni všecko dělali. A jelikož mezi nimi nebylo muže tak ctihodného a způsobilého, který by byl vzbuzoval úctu a vážnost všech, jehož autoritě by se byli všickni podrobovali: proto nastoupilo v Čechách i na Moravě neslýchaná desorganisace a jak se říká přijímání osob. A dodáme-li, co jsme nahoře provedli, že direktoři žádných účtů neskládali a že peníze sehnané jako v bezedném pytli se ztrácely, máme před sebou tak truchlý obraz rozervanosti, že se jen diviti musíme, kterak země koruny české při takových, jak staří pravili, neřádech, mohly tak dlouho obstáti.

Očekávalo se, že věci změní se volbou nového krále Bedřicha Falckého, jehož dobré vlastnosti vysoce byly schváleny a jenž také prvním svým vystoupením získal si přichylnost lidu českého. Ale Bedřich nepřinesl s sebou na trůn český kromě dobrého srdce nic jiného. Byl mladíkem naprosto neskušeným, ano i lehkomyslným, který snad mohl se státi milovaným knížetem v malinkém knížectví, jenž však se stal pouhou loutkou a hotovým míčem, kterým události sem tam pohazovaly, v království tolika protivami zmítaném. V ohledu náboženském Bedřich popřával sluchu svým kalvinským horlivcům, tak že svou náboženskou výstředností katolíků nezískal a lutheránů urážel. Došlo tak daleko, že Pražané sami mocí se mu chtěli opříti, když se strojil odstraniti s mostu krucifix. Političtí jeho rádcové byli mužové zkušení a schopní, ale na české záležitosti neměli vlivu a předce vzbuzovali nenávisť a zášť lidu českého, který jim jakožto cizincům nepřál. Bedřich tedy závisel na radách a na podpoře těchže mužů, kteří byli za direktorství své neschopnosti tak smutným způsobem osvědčili. Ostatně sám nepanoval, nevládl a nerozhodoval. Ano nedostatečnosť a nesamostatečnosť jeho tak daleko sáhaly, že při audiencích buď jen to odpovídal, čemu se byl naučil, nebo přední své rádce za sebe mluviti nechal. Jeho vůlí a jeho mocí nic se neřídilo, nic dobrého z jeho hlavy a vůle nevyšlo; on jen tím zabraňoval větší ještě rozklad, že jsa viditelnou a uznanou hlavou státu českého tak bezděčně zabraňoval, že o tuto nejvyšší důstojnosť v státě nebyly nebezpečné třenice.

Co se takto králi nedostávalo na schopnostech, na moci a důstojnosti, to nedovedla nahraditi jeho dobrota srdce, zvláště že jednání ostatního jeho dvora nebylo takové, aby bylo mohlo vzbuzovati úctu a lásku. Královna svou hrdostí a pánovitostí nejvíce přispěla k odcizení se dvora. Pakli tedy za takovýchto okolností král ke každému úslužně a zdvořile se choval, předce tím lásky nemohl nabyti. Naopak Bedřich svou povahou klonil se mnohem více k malicherným zábavám, k povrchní okázalosti, nežli k vážné práci státnické. Přeplavat před očima lidu na mostě shromážděného Vltavu, vylézti ve Hvězdě před celým dvorem na strom pro hnízdo ptačí, tancovati s děvčaty prostými o národních slavnostech: to naň ovšem obracelo veřejnou pozornosť, ale slávy jeho nepřimnožovalo. Kdyby byl býval panovníkem moudrým, kdyby se byl staral mnoho o záležitosti státní, kdyby byl mnoho dobrého v národě konal: skutky nahoře připomenuté byly by jej učinily králem nejvýše populárním. Ale že jen v takovýchto malicher-

nostech nalézal zalíbení, kdežto země svírána byla se všech stran nepřáteli, kdežto lid byl neustále vyssáván a od nepřátel huben: proto klesal tu vášnosti, upadal v pesměch a konec koncem lid za všecky záhuby na jeho hlavu kletbu svolával.

Teprvé později pronešen od válečníka Montecucculiho výrok o třech k vedení války potřebných věcech, kterýmiž uznal peníze, peníze a peníze, ale ta pravda měla svou platnosť tak dobře za povstání českého jako za pozdější války třicítileté. Pakli někde byl nedostatek peněz, bylo to v zemích koruny České vůbec a v Čechách zvláště a to hlavně nedostatkem řádné správy politické a finanční. Byla-li doba mimořádná, potřebí bylo mimořádných příspěvků a napnutí sil. Bez peněz nemohlo se na vedení války ani pomysliti, jelikož peněz bylo potřebí nejen na žold vojsku, nýbrž i na opatřování střeliva, na zásobování vojska potravinami a na opevňování důležitých míst. Měl tedy býti zaveden systém a pořádek v opatřování peněz cestami mimořádnými a pak v uvalování a vybírání daní. Přede vším mělo se vziti po krajích a po městech tolik naturalií, co jich mohlo býti potřeba. Přiměřená jich část, jmenovitě obilí a krmného dobytka měla býti rozdělena a shromážděna v místech k hájení způsobilých, ale větší část měla býti svezena do Prahy, odkudž by podle potřeby mohla býti za vojskem dodána. Již tímto způsobem mohlo býti postaráno s polovice o sebe větší armádu. Ale král a správcové země chopili se tohoto prostředku až když nebylo peněz a dováželi za vojskem oděv a potraviny, kdežto vojáci věci tyto za nic považovali a na zaplacení zadržalého žoldu naléhali zrovna tak jako by byli ničeho nedostali. Kdyby se byly naturalie hned z počátku za vojskem dovážely a účtovaly, mohlo se odvrátit z veliké části odírání obyvatelstva a mohl se tak částečně žold uhraditi.

Dále mohly se povoliti berně v takové výši, v jaké bývaly povelovány králům na války ven ze země, na věna v radě panovnickém, na korunování a k jiným účelům. Takováto všestranná berně po tři léta byla by značnou sumu vydala. Ale nezbytným požadavkem bylo, aby daň tato neuprosně a bezohledně byla vybírána a vymáhána. Jakmile se tu a tam počalo oko přimhuřovati, jakmile se trpěly nedoplatky daní, v tu chvíli platilo heslo: blaze tomu, kdo se vyhne placení. Nahoře jsme vypravovali, jak ohromné sumy daní byli od jednotlivých boháčů zadrženy; když tak jednali boháči, proč by ochotnějšími k placení byli lidé méně zámožní? A tak nedoplatky daní obnášely samy ohromné. A tím vinni byli direktoři a pak král. Hlavy se placení vyhýbaly a proto museli býti i dolů shovívavými!

Kromě daně řádné měla a mohla býti uvalena na lid daň mimořádná, válečná a sice v podobě půjčky nucené. Jedna půjčka měla se sehnati v cisině a sice v takové výši, jak by to jen bylo možné. A druhá také značná, avšak nucená půjčka měla se doma provésti. Bez ohledu na osoby, měle se vyšetřiti, co by kdo mohl státu zapůjčiti, aby majetek jeho nebyl stenčen; vyšetření takové mělo se provésti důsledně a všestranně; a půjčka měla pak býti s největší rásností provedena. Takovýmto způsobem mohlo býti po všecka tři léta tolik peněz ujednáno, že by se byl mohl vojsku doplatit žold, co by se ještě na potraviny nedostávalo. A Čechy a ostatní spojené země mohly míti vojsko spokojené, kázni uvyklé a každou chvíli k srážce s nepřítelem připravené a odhodlané. Nebylo potřebí žádných čar a kouzel. Pakli stát český a spolčené s nim země tři léta dovedly vydržeti válku a pakli tolik peněz se sešlo, že vojsku mohl se předce tu a tam žold zaplatiti: co by se bylo teprvé mohlo státi při řádném vymáhání daní, při hojném sebrání materialií a při dostatečné půjčce? Ale nejméně obětavými byli, jak jsme ukázali, vůdcové a přední sami a tak země trpěly, lid byl týrán a sužován a království České a jiné země jen proto byly spustošeny, že v čele hnutí byli lidé neschopní, neobětaví a hrabiví. A za takových poměrů království České, které za dob husitských samo odráželo a přemáhalo vojska celé Evropy nebylo ovšem s to, aby odolalo hmotným a mravným prostředkům celého světa katolického: muselo podlehnouti i se spojenci svými.

Avšak ještě jedna okolnosť přispěla k porážce na Bílé Hoře. Jako vůbec nebylo řádné a jednotné správy politické, tak ovšem ani o záležitosti vojenské nebylo, jak již naznačeno, dostatečně postaráno. V radě státu českého tehdáž scházel orgán, který by se byl staral o postavení armády do pole, o její vyzbrojení a pak zásobování a placení. Nebylo, jak mi nyní říkáme, ministerstva vojenství nebo podobného nějakého úřadu. A tak se stávalo, když v poli byl nedostatek mužstva, když vojsko vypovědělo poslušnosť pro nezaplacený žold, nebo když byl nedostatek střeliva a jiných potřeb, že vrchní velitelé museli se vydat každou chvíli do Prahy, aby vyjednali a opatřili, co bylo potřebí. A jako nebylo jednotné správy vojenské v radě koruny, tím méně bylo jednotného vedení v poli. Ve

vojště Čechů a spolčenců nebylo kromě Mansfelda jediného schopného a zkušeného válečníka a předce byli pořáde alespoň dva vrchní velitelé, a po případě, pakli zrovna nebylo viděti nepřítele, každá země měla svého vrchního velitele, který nikoho nad sebou netrpěl a neuznával. Vrchními veliteli byli střídavě nebo najednou hrabě Matiáš Jindřich z Thurnu, hrabě z Hohenlohe, kníže Kristian z Anhaltu, markrabě z Křnova, pan z Hofkirchu, Bornemissa a Mansfeld, z nichž kromě Mansfelda jeden byl horší válečník nežli druhý. Představme si jaké to mohlo býti válčení, když Mansfeld neposlouchal nikoho ani krále, když ani král Bedřich nemohl poručiti Anhaltovi, poněvadž půjčoval peníze, když hrabě z Hohenlohe ničemu nerozuměl a o hraběti z Thurnu, který byl více na cestách nežli při armádě se neví, zdali byl horším diplomatem nebo vojevůdcem? Představme si k tomu kázeň vojska takovou, že vypoví poslušnost, když se má obořiti na nepřítele, dokud by mu žold nebyl vyplacen a že v zemi obyvatelstva, jež má chrániti, řádí hůře, nežli v zemi nepřátelské: a máme pak obrázek správy a armády, která po tři léta vyssávala země české, aby pak na Bílé Hoře zůstavila pomník úpadku a mravní skleslosti, po jaké se darmo ohlížíme u národu, jenž před nedávnou dobou byl osvědčil tolik síly mravní a tolik obětavosti a statečnosti národní!

Ještě na jednu okolnost nesmíme zapomenouti, kterou zaviněna byla slabost a nedostatečnost armády české. Za dob husitských byl ve zbrani národ Český, bojoval za víru a, za vlast a národnost, obětoval všecko, majetek a život svůj. A nadšen jsa pro tyto nejdražší statky, přemohl celou Evropu. V XV. století Čechové byli prvními válečníky. Ale od té doby v řemesle válečném nijakž nepokročili a ani víra, ani vlast a národnost nevedli jich nyní do boje. Co bylo vojsko najaté, to nekázní bylo zkaženo a hotovost zemská, majíc menšinu, nerovnala se žoldnéřům otužilým a v bojích s novou zdokonalenou zbraní vycvičeným. Naproti tomu u nepřátel bylo jednotné velení, lid vojenský z veliké části vojenskému řemeslu uvyklý, a mnohem lépe placený, jelikož takřka celá Evropa poskytla posledního roku císaři příspěvky.

Na jedné straně tedy mravní a hmotná vysílenost, ochablost a rozervanost, nedostatek prostředků hmotných, znemravnělost ve správě, nekázeň ve vojště poměrně slabém; na druhé straně hojnost pravidelných příspěvků, přesila ozbrojeného a lépe vycvičeného a ozbrojeného lidu, kázni uvyklého a jednotnou vůlí řízeného: kdož by mohl býti překvapen vítězstvím armád císařských. Porážka armády české na Bílé Hoře a náhlé zřícení se panství falckraběte Bedřicha: to byl neodvratný a přirozený následek dlouhé řady vad a nedostatků, mravní a hmotné skleslosti v národě Českém, za nějž tehdáž slovo vedli sobečtí a vládychtiví stavové a dobrodružní cizinci, jenž neměli citu pro utrpení obyvatelstva domácího.

Kterak byla Morava podrobena.

Rok 1620 listopad — 1621 únor.

Po přemožení a podrobení stavů v obojích Rakousích a po bitvě na Bílé Hoře působily na Moravany mnohé okolnosti, aby se poddali. Nejprvé stavové arciknížectví Rakouského vypravili poselství své k stavům markrabství Moravského, napomínajíce je, aby se císaři poddali. Stavové pak čeští zvláštním psaním vypověděli Moravanům konfederaci, napomínajíce je při tom, aby příkladem jejich císaři se podrobili, od vlasti své záhubu odvrátili, ač chtějí-li, aby jako nepřátelé nebyli skroceni. Ke všemu ještě nebylo pochybnosti, že vítězné vojsko císařské vtrhne z Čech na Moravu, kdežto stavové neměli peněz k novému zbrojení. Všecky tyto okolnosti působily v tom směru, aby Moravané poddali se bez odporu.

Na Moravě skutečné jevila se ochota k vyjednávání s císařem, ale o bezvýminečném podrobení většina stavů nechtěla prozatím ani slyšeti. Požadovaloť se, aby císař celou zemi přijal na milost, aby udělil odpuštění nejen zemskému hejtmanu Velenovi z Žerotína a plukovníku Stubenvollovi, nýbrž také náčelníkům českého a dolnorakouského povstání, Thurnovi a Hofkirchovi. Hrabě Jindřich Matiáš z Thurnu, který se od falckraběte Fridricha odloučil a do Brna se odebral, působil mezi stavy moravskými v tom směru, aby se dále opírali brannou mocí vojsku císařskému, nebude-li požadavkům těmto vyhověno. K tomu účelu jal se znovu zřizovati vojsko moravské. Že stavové moravští bez podmínek se nepodrobí, tomu zdála se nasvědčovati okolnost, že pokračovali ve válce s císařskými v Dolních Rakousích. Lid moravský totiž pustošil některé krajiny tamější a řádil zvláště na statcích pánů a vrchností katolických. Ulrichskirch vypálili, a některé hrady dobře obsazené drželi, tak že se císařští o dobytí jich marně pokoušeli. Kromě toho stavové na sjezdě do Brna svolaném se usnesli, aby se císaři dále odporovalo, kdyby požadavkům připomenutým nebylo vyhověno.

Proto vypraveni poslové, k Bethlenovi dne 14. listopadu a k Bedřichovi Falckému s požádáním, aby oba nejvýše napjali své síly a Moravanům poslali na pomoc vojsko dosti silné, by se mohli opříti vpádu očekávanému.

Úskočný Bethlen Gabor, jenž nikdy sliby neskrblil, dal vzkázati stavům moravským, že jim bude pomáhati vší svou mocí a že k účelu tomu svolal veškeru uherskou zemskou hotovost. Ale zároveň požadoval, aby mu stavové poslali druhou lhůtu 100.000 zl., což bylo pro ně ovšem málo potěšitelné, jelikož neměli peněz ani k vydržování vlastního vojska. Tou dobou přibyl také na Moravu Pavel Ješín, od Bedřicha Falckého vypravený, snaže se získati a přemluviti jednotlivé stavy, aby pevně vytrvaly při Bedřichovi. Ale již Ješínovi bylo poznati, že Morava uzavře s císařem mír, nedostane-li se jí v brzku velmi vydatné podpory.

Z Vídně totiž přibyl na Moravu říšský pokladník Schmid, jenž velmi horlivě působil mezi stavy pro císaře. A v Rosicích shromáždili se u pana Karla z Žerotína šlechtici k smíru naklonění, aby se uradili o smíření s císařem. Proto nelze se diviti, že na sjezdě od pana Sedlnického, náměstka zemského hejtmana ke konci listopadu do Brna svolaném, stalo se usnesení požádat císaře za svobodný průvod pro vyslance, které k němu chtěli vypraviti. Císaři zasláno psaní, v němž stavové nabízeli své podrobení, kdyby jejich politické a náboženské svobody byly potvrzeny, kdyby se všem dostalo odpuštění a kdyby na Moravu nebylo povoláno žádné cizí vojsko. Tím tedy stavové vzdávali se záměru odporovat císaři pomocí Bedřichovou a Bethlenovou.

Když tedy stavové moravští oznámili Bethlenovi, že hodlají s císařem vyjednávati, zaslal jim list pohrůžný velmi ostrý a pak jim vzkázal, nebudou-li se věrně držeti krále svého a konfederace s Uhrami, že na zemi jejich vyšle Turky a Tatary, že nebude šetřiti žádného stavu, pohlaví a stáří, nýbrž že všecko pobije a spustoší a ty, kdo se přičiňují o smíření s císařem, že hodí psům za potravu. Diviti se jen musíme lícoměrnosti tohoto knížete; neboť kdežto hrozil Moravany potrestati, poněvadž ze spolku se vybavují a s císařem vyjednávati chtějí, jevil ochotu uzavříti sám mír s císařem.

Zatím vtrhlo do Moravy vojsko císařské pod Buquoyem a plukovníky Marradasem, Maximilianem z Liechtenšteina a Rudolfem z Tiefenbachu, a zmocniviše se měst Jihlavy a Třebíče řádilo v nich obvyklým způsobem. Buquoy vytrhl z Prahy dne 12. prosince 1620 a přitáhl dne 16. do Jihlavy. Šlechtici, jenž tou dobou zde meškali, osvědčovali o přítrž oddanost svou císaři; a stavové v Brně shromáždění dali Buquoye žádati po zvláštním poselství, že jsou ochotni poskytovati mu potřebné potraviny a s císařem že se hodlají úplně smířiti. Na rozkaz stavů ustupovaly před vojskem císařským také posádky rozličných měst a hradů, kteréž obsazovány od císařských. Způsobem takovým dostalo se i Znojmo, Olomúc a Brno bez výstřelu do rukou císařských a stavové zbavili se tak důležité opory. Že tou dobou již nikdo více na odpor nepomýšlel, o tom nejlépe svědčí ta okolnost, že i vůdce stavů, zemský hejtman Velen z Žerotína, nabídl císaři své podrobení.

Tím bylo napřed rozhodnuto, jaké odpovědi se dostane od císaře poselství stavovskému, jenž mělo ve Vídni požadovat zachování posavadních svobod náboženských a politických. Do poselství toho zvoleni Pertold Bohumil z Lipého, Jindřich Zahradecký a Čejka z Olbramovic. Když se vydali na cestu do Vídně, byly vozy se zavazadly jejich přes svobodný průvod od císaře propůjčený nedaleko Ivančic od několika set Poláků a Valonů přepadeny a vyloupeny. Vyslanci vrátili se do Brna a opatřivše sobě znovu oděv a peníze, vydali se dne 22. prosince na cestu podruhé s instrukcí, podle níž měli císaři přáti šťastné a pokojné nad nimi panování a vítězství nade všemi nepřátely; měli projeviti lítost z toho, že se císaři protivili, ale zároveň žádati za milost z té příčiny, že větší díl obyvatelstva ze všech stavů je nevinen a zvláště lid obecní že o všech těch věcech naprosto ničeho nevěděl; poslové měli oznámiti císaři, že stavové jej uznávají za svého pravého, pořádného, a voleného krále Českého i markrabí Moravského a že se odříkají jak falckraběte Bedřicha, tak i konfederace v Čechách uzavřené; účastenství stavů moravských v povstání měli omlouvati tím, že od Čechů byli donuceni ke konfederaci přistoupiti; na Moravě že se dělo všecko agitací čtyř osob kromě cizozemců, kteřížto ostatní stavy pohrůžkami donucovali. Tím však že stavové nechtějí vinu se sebe svaliti, nýbrž provinění svého opravdové želí, císaře o milost a odpuštění prosíce. Naposledy měli poslové, jak poznamenáno, žádat od císaře, aby stavy zůstavil při jejich privilejích a svobodách, zřízení zemském, řádech i obyčejích a starobylých zvyklostech, jakož i při svobodném provozování náboženství evangelického zcela a zúplna beze všeho příkoří a beze všech překážek.

Nežli vyslanci moravští dojeli do Vídně a od císaře předpuštěni byli k slyšení, bylo již

rozhodnuto o osudu Moravy a stavů, aniž by se byl alespoň na oko nějaký soud s provinilci provedl. Zvláštní komise, v níž první slovo vedl kardinál z Dietrichšteina, vypracovala své návrhy v této příčině. Navrženo, aby vliv duchovenstva katolického byl sesílen především tím, aby se mu propůjčilo opět první místo na sněmě. Vliv a moc nekatolíků vůbec měly býti zlomeny. Proto navrhováno, aby za královské rychtáře, purkmistry a písaře městské ve všech městech dosazováni byli jen katolíci; a ve větších městech, jako na př. v Brně měli jen katolíci dosahovati městských úřadů a hodností. Avšak nejen tímto nepřímým způsobem měl se mařiti vliv nekatolíků, oni měli býti i přímo pronásledováni a hubeni. Bratří čeští a novokřtěnci měli býti okamžitě potlačeni a kdyby odporovali, měli býti z Moravy vypovězeni. Sirotci bez rozdílu měli býti vychováni v náboženství katolickém a který by měl 1000 tolarů jmění, ten se měl ženiti nebo vdávati jen s povolením císařským, tedy ovšem za katolíka. Jak viděti, kardinál pamatoval přede vším na ochranu církve katolické.

Pokrocení a potrestání stavů odbojných mělo se provésti dvojím způsobem. Městům měla se pobrati hrubá střelba a císař měl odtud býti sám oprávněn bez svolení sněmu vojsko najímati a do pole vypravovati. A aby pak v budoucnosti nebylo se odporu stavů co báti, mělo se několik míst v zemi důkladně opevniti a dostatečnými posádkami opatřiti. Na druhé straně měl císař ústavu země podle své potřeby změniti, jmenovitě měl zrušiti všecka práva, na která by stavové neměli zvláštních psaných výsad. Dále měla býti daň z piva a z domů posud jen dobrovolně a občasně povolovaná, v stálou a povinnou daň roční přeměněna. Ke všemu ještě měli býti stavové potrestáni ztrátou majetku a náčelníci hrdly svými. Kardinál radil zejména, aby městům byly statky zabaveny; statky šlechticů, kteří se ničím jiným neprovinili, nežli že proti králi přisahali, měly se státi lény nebo statky selskými a měla se na ně zvláštní činže uvaliti. Agitátorům měl býti pobrán všechen jejich majetek.

Návrhy tyto a jiné byly císaři podány a od něho schváleny. Na to císař jmenoval komisařem pro Moravu kardinála z Dietrichšteina a přidal mu ku pomoci dřívějšího hejtmana zemského Ladislava z Lobkovic a nejvyšší úředníky od povstalců sesazené.

Poslové stavů moravských pak ovšem jen na oko byli připuštěni k slyšení, poněvadž o osudu Moravy bylo již rozhodnuto. Císař při slyšení nepromluvil ani slova; za to nejvyšší kancléř český domlouval slovy prudkými stavům moravským pro účastenství jejich v povstání, doloživ, že poslové proto nejsou ani hodni, aby puštěni byli před tvář císařovu. Slyšení toto mohlo býti poslům dostatečným pokynutím, jaké odpovědi se jim dostane na písemnou žádost, kterou kancléři odevzdali.

Odpověď byla velmi srozumitelná. Stavové propadli těžkým pokutám pro svou rebelii, pro urážky velebnosti královské. Císař jmenoval kardinála z Dietrichšteina komisařem svým pro Moravu, aby nejen zemi tuto spravoval, nýbrž aby také vyšetřování o celém povstání provedl. Císař že se zachová proti každému podle zásluhy jeho; vinné že potrestá, ale nevinným že dopřeje své ochrany.

Poslové tedy žádných výminek nevymohli, nýbrž přinášeli domů jen o tom jistotu, na kom vina bude shledaná, že bude potrestán. Tím ovšem zmařeny byly naděje stavů, jmenovitě také hraběte z Thurnu, který se nadál, že i náčelníkům povstání může býti odpuštěno. Požadovalť po jakémsi prostředkovateli odpuštění od císaře a poslal manželku svou do Vídně, aby vymohla milost pro sebe a syna svého a aby tak pojistila rozsáhlé své statky proti zabavení. Avšak vyjednávání stavů s císařem velelo Thurnovi, aby byl opatrným. Když tedy viděl, že na Moravě čím dále více půdy nabývá myšlenka, poddati se císaři beze všech podmínek, uznal za dobré odebrat se k Bethlenovi do Uher a tam vyčkat výsledek vyjednávání. Ale ještě dne 16. ledna 1621 psal Thurn stavům moravským, aby se s císařem každým způsobem vyrovnali a mír uzavřeli, což ovšem svědčilo o tom, že ještě se nadál odpuštění od císaře. Sotva však koncem ledna zvěděl, jaké odpovědi dostalo se stavům, obdržel také zprávu od své manželky, že se svou žádosti byla od císaře odmrštěna. Nepodnikl tedy žádného kroku více, aby si vymohl odpuštění, nýbrž sloužil odtud nepřátelům císařovým. Také syn Thurnův pokusil se nadarmo ve Vídni, aby byl přijat na milost; i odešel a stál odtud v řadách nepřátelských.

Císař nepřijal žádných podmínek a stavové více jich neobnovili: poddali se tedy skutečně na milost a nemilost, čekajíce, jaké rozhodnutí Ferdinand učiní. Zbývala jediná záruka a záštita stavů — vojsko ve zbrani stojící. Ale stavové po delším vyjednávání svolili k tomu, aby vojsko toto přešlo do služby císařské. Když tedy vojsku vyplacena byla v únoru 1621 část žoldu zadrženého a když s ním bylo ujednáno, co mu bude ještě na dluh jeho splaceno, dva pluky celé vstoupily do služby císařské i se svými plukov-

níky a jinými důstojníky; ostatní vojsko bylo rozpuštěno a vřaděno z větší části do pluků císařských. A nyní již mohl císař i na Moravě provésti, co za dobré uznával.

Kterak byla obojí Lužice podrobena.

Rok 1620 srpen — 1621 červenec.

Kurfiřt Saský Jan Jiří, jemuž byl svěřen úkol Lužice a Slezsko upokojiti, dokonal již v měsíci srpnu 1620 vojenské své přípravy. Armáda jeho páčila se na 12—15.000 mužů vojska vším potřebným opatřeného. Velitelem armády této ustanoven hrabě Volf z Mansfeldu. Jakmile přípravy tyto byly dokončeny, kurfiřt koncem srpna zaslal do Hořejší Lužice napomenutí, aby stavové císaři jakožto králi Českému se poddali a jemu do určité lhůty oznámili, co by v té příčině učiniti hodlali. Ti pak, kdo se poddati chtějí a králi jsou zavázáni k službám manským nebo rytířským, aby bez prodlení k němu kurfiřtovi s jezdci ustanovenými se vydali.

Nápadno jesti, že kurfiřt Saský tak dlouho váhal s početím exekuce, když byl k válce připraven; a ještě více budeme se diviti, až seznáme poměrně mírné podmínky, jaké Lužičanům a Slezanům nabízel a pod jakými podrobení přijímal a milost uděloval. Věci tyto dlužno napřed vysvětliti, abychom pak jednání jeho rozuměli. Kurfiřt váhal udeřiti na Lužici, poněvadž se obával, že by mu Čechové vpadli do jeho země. Od přírody nebyl žádným hazardním odvážlivcem a nechtěl dáti zemi svou v šanc. Proto vyčkával, zdali armáda císařská domůže se nějakých úspěchů, jelikož by pak nebezpečenství jeho se zmenšilo. Jakmile tedy ke konci srpna a počátkem září obdržel zprávy od samého císaře a od knížete Bovorského, že Rakousy Horní jsou opanovány beze všeho odporu a že armáda bavorská a císařská chystají se vtrhnouti do Čech, neodkládal více vojenské exekuce. Císaři o to běželo, aby moc stavů naprosto byla zlomena, protestantství aby bylo vyhubeno, mocná šlechta aby byla ochuzením učiněna málomocnou a města aby odvětím svých důchodů zbavena byla posavádní své politické samostatnosti. Ale kurfiřt naprosto nechtěl trestati svých souvěrců, nýbrž jenom politických provinilců a sice ne tou měrou, aby zemi spustošil a obyvatelstvo ochudil, nýbrž jen potud, pokud by toho bylo potřebí, aby branný odpor byl zlomen a aby pominula chuť k další rozhodné opposici. Kurfiřt pamatoval více na sebe nežli na záměry a choutky Ferdinandovy. Lužice mu měla ostati v zástavu, dokud by mu peníze na válku vynaložené nebyly nahraženy. Kynula mu tedy naděje, že zemi tu snad podrží v rukou svých a proto by byl jednal nemoudře, kdyby byl obyvatelstvo její ve prospěch císaře ochudil a tak sebe o pramen daní a o jiné výhody připravil. Tím si vysvětlíme další jednání kurfiřtovo.

Jan Jiří, kurfiřt Saský vypravil k stavům hornolužickým dne 5. září generálního komisaře vojska svého Jakuba z Grünthalu s vyzváním, aby se podrobili císaři. Vzdají-li se spolku s kurfiřtem Falckým, sliboval jim odpuštění jménem císaře a potvrzení svobod a víry. Práva stavů tedy měla býti pojištěna, svoboda víry zabezpečena a ani o statky nemuseli by se stavové strachovati. Jednání s Grünthalem, který přibyl do Budišína dne 6. září odročeno bylo na příští den.

Zatím ani markrabě Krňovský, jenž na rozkaz krále Bedřicha měl hájiti Slezska a Lužic proti kurfiřtovi, nezahálel. Rozkazů markraběte mělo poslouchati všecko vojsko slezské, jehož by nezbytně nebylo potřebí na obranu proti nájezdům polským; dále mu podřízeno vojsko lužické a vojenská hotovost severních krajů českých, zejmena z Chebska, Loketska, Žatecka, Slánska, Litoměřicka, Boleslavska, Královéhradecka a j. v. Již dne 11. srpna svolána rozkazem královským hotovost zemská z kraje Žateckého a Litoměřického a nařízeno jí, aby osadila pomezí saské. Koncem srpna svolána také hotovost z krajiny loketské. Hrabě Jáchim Ondřej Šlik, zemský fojt Lužický, přeloživ sídlo své do Žitavy, snažil se všemožně, aby markraběti zbrojení usnadnil, jmenovitě pečoval o to, aby ze severních Čech byly potraviny dováženy. V severních Čechách sebráno tedy v měsíci říjnu, když už v Lužici válka se rozzuřila, 6000 mužů pěchoty a 750 jezdců, kteří pod panem Vchynským spojili se v markrabětem Krňovským. Hotovostí českou vzrostlo vojsko markraběte na 18.000 mužů. Hlavní středisté armády této byl Zhořelec. Markrabě jsa dosti záhy zpraven, že kurfiřt Saský se stavy v Budišíně vyjednává a že nejdříve na toto město má namířeno, vypravil tam 1000 muškétýrů a čtyry praporce jízdy, aby hájili města proti útoku nepřátelskému a aby zabránili všeliké vyjednávání stavů. Vojsko toto přitáhlo do Budišína hned za Grünthalem, vůdce jej v domě jeho přepadl, zajal a odvézti dal do Prahy, kde uvězněn v Bílé věži. S ním posláni do Prahy někteří nespolehliví šlechtici. Budišínští a jiná města i šlechtici museli znovu slíbiti věrnost králi Bedřichovi.

Kurfiřt Saský maje již bezpečné zprávy o

pokrocích vojska císařského a zvěděv, co se stalo vyslanci jeho, rozhodl se ihned vytrhnouti proti Budišínu a mocí zbraně Hořejší Lužici podrobiti, nežli by se tam nepřátelé ještě více upevnili. Hlavní stan kurfiřta Saského nalézal se u Biskupic (Bischofswerda), kam se dostavil důvěrník císařský Adam z Valdšteina a odkudž vojsko saské přitrhlo k Budišínu. První útok podniknut na město dne 13. září; na to vojsko saské častými útoky a neustálým střílením z kusů snažilo se město opanovati. Jmenovitě mířili nepřátelé na vodárnu městskou, do které jednoho dne 12 ohnivých kulí naházeli, aby ji zničili a obležené nedostatkem vody ke vzdání se donutili. Poškodili ji sice, ale obležení neustávali v noci zase spraviti, co bylo za dne pobouráno a tak nepřátelé úmyslu svého nedosáhli. S druhé strany obležení také nelenili, neboť vypadajíce často ven z města nemálo vojínů saských porubali. Jednoho dne dokonce i tři kusy střelby nepřátelům odňali a s sebou vedle dobytka a jiné kořisti do města s nemalou radostí přivezli. Hanby této chtěli Sasové pomstíti; i připraven útok na město s větší silou vojska, nežli se posud bylo stalo. Po dlouhém střílení, když hradby na některých místech byly porouchány a když lid hradeb hájící buď byl postřílen nebo dolů do města sehnán, podniknut útok s velikou prudkostí. Již přistaveny žebříky ke hradbám, již vojínové nejsrdnatější nahoru po nich vystupovali. Tu udatný a obezřelý velitel posádky podplukovník Legerspee, sáhl k poslednímu prostředku. Jakmile byli nepřátelé k městu přitrhli, dal na hradby navaliti břevna mohútná, která zakryta prstí, aby jich nepřátelé nezpozorovali. Nyní v okamžiku rozhodném kázal lidu svému na hradby znovu vystoupiti a břevna ta co nejspěšněji na nepřátele svrhnouti. Žebříky potřískány, vojáci s nich dolů smeteni a jako čteme v rukopise královdvorském, jako červi rozmačkáni, koho trámy zasáhly. Útok byl slavně odražen. Stav obležených se proto předce nepolepšil. Kurfiřt obdržev zprávu o takovýchto ztrátách, poslal nový, čerstvý lid k Budišínu a kromě toho nová děla a zásobu střeliva. Sasíci sevřeli nyní město tou měrou, že zastaven byl dovoz potravin i od Zhořelce, branou zhořeleckou, kde posud bylo spojení s venkovem a zmocnili se jednoho velikého mlýna na předměstí blízko hradeb. Když se tak bylo stalo, přiblížil se k městu pomocný oddíl, vypravený od markraběte na pomoc obleženým, jenž měl s sebou nemálo vozů se střelivem a s postravinami. Oddíl tento však vrazil na pluk Goldšteinův, byl přemožen a rozprášen a vozy dostaly se Sasům za kořist.

Vtrhnutí vojska saského do Hořejší Lužice a důrazné obléhání Budišína mělo za následek, že obyvatelstvo se počalo utíkati pod ochranu kurfiřtovu, aby se tak pojistilo proti odírání žoldnéřů. Jmenovitě učinili tak sedláci ze 16 vesnic okolo města Kamenice, jejichž vrchnosti pro osobní bezpečnost před vojskem saským do hrazených měst se utekly. Ubozí domnívali se zajisté, že se tak zbaví poddanství, ale dostali se z deště pod okap. Vedle sedláků však také Vilém ze Vchynic, jehož statky při pomezí českém Sasíci hubili, poddal se kurfiřtovi a nabídl císaři své služby. Kurfiřt vyhověl jeho žádosti a nařídil vojsku svému, aby mu navrátilo, co na jeho statcích bylo pobralo.

Zatím dostavilo se deštivé počasí, kterým oblehatelé velice trpěli, tak že velitelé odbyvše válečnou poradu oznámili kurfiřtovi do Biskupic, že by bylo nejlépe, aby se od obléhání prozatím upustilo. Ale kurfiřt, jakkoliv nebyl žádným hrdinou, předce nechtěl ustoupiti pro hanbu, jaká by jej proto stihla a pak proto, že by nepřátelům dodal tím nové odvahy. I nařídil důrazně vrchnímu veliteli, aby si opatřil všecky potřebné věci k obléhání a všickni vůdcové aby se všemožně o dobytí města za každou cenu přičinili. Obléhání prováděno tedy s novým důrazem a novými sílami, jelikož o markraběti Kryšovském nabylo se přesvědčení, že se nehne tak snadno z ležení svého a že se zvláštní vojsko proti němu nemusí vypravovati. Oblehatelé tedy počali město sužovati neustálým střílením, tak že dne 1. října vystřílelí již prostranou mezeru v kamenné ohradě, jíž bylo předměstí jedno opatřeno. Kromě toho metali do předměstí a do města koule ohnivé, tak že z toho povstávali částí požárové. Obleženým naproti tomu počalo se střeliva nedostávati. Konečně dne 3. října hnali oblehatelé útokem právě když v předměstí a v městě zuřil veliký požár a zmocnili se předměstí výtečně opevněného přes statečnou obranu posádky a měšťanstva, hlavně průlomem zmíněným. Teprvé nyní klesla obleženým mysl, i jali se vyjednávati s vrchním velitelem vojska saského o vzdání se města, což dokonáno dne 5. října na výminky následující:

Dva hejtmané vojenští z posádky budišínské Jan Kryštof Kornecký a Adam Geisler měli ostati jakožto rukojmí tak dlouho v zajetí saském, až by propuštěn byl na svobodu Jakub z Gräthalu z vězení pražského; ostatní důstojníci a vojáci všichni měli odejíti svobodně z města se všelikými břemeny, se všemi zbraněmi svými, s praporci svinutými, s lunty uhašenými a beze všeho bubnování, ale neměli po tři měsíce nikomu

sloužiti proti kurfiřtovi. Z ustanovení tohoto vymíněni byli pouze ti vojáci, kteří v čas obležení s hradeb na kurfiřta potupně pokřikovali a jemu se pro jeho loveckou náruživosť posmívali. Ti byli vyhledáni a buď pověšeni nebo jináče na hrdle potrestáni. Hejtmané Kornecký a Geisler starali se ovšem všemožně, aby Grünthal byl propuštěn na svobodu, by i jim volnosti se dostalo. A tak pan z Grünthalu propuštěn z vězení svého již dne 13. října, když se zavázal, že kurfiřtu a pánu svému bude raditi a jej přemlouvati, aby proti králi Bedřichovi a koruně české nesloužil, nýbrž nestranně se zachovával

Neméně příznivé byly podmínky i měšťanům povolené. Vymlouvali se, že donuceni byli od posádky krále Českého, aby se hájili proti vojsku saskému. Když tedy odevzdali klíče od bran městských i od hradu královského, bylo jim slíbeno od vrchního velitele císařského, že až do dalšího nařízení císařského jak při svém náboženství tak i při svých privilejích budou zůstaveni a ochraňováni. Ale museli se zavázati, že ve všem budou poslušni kurfiřta Saského od císaře za komisaře ustanoveného. Potom kurfiřt Saský sám přijel do Budišína a dne 13. října měšťané složili do rukou jeho přísahu věrnosti císaři, začež jim kurfiřt slíbil, že při své víře a při svých privilejích a svobodách budou zůstaveni a od něho ochraňováni, až by svobody jejich také od císaře byly potvrzeny. Jen městský syndicus, jenž byl považován za pobuřovatele lidu proti císaři, byl z poručení kurfiřtova do vězení uvržen a od čtyř mušketýrů opatrován.

Při této příležitosti zmíniti se chceme o škodách jaké město obležením utrpělo. Zabito bylo 370 vojínů a poraněno 100; ohněm a dýmem zadušeno bylo ve sklepích nemálo osob mužského a ženského pohlaví a dětí. Na staveních v městě a v předměstích zdělány škody znamenité, jak ohněm tak i střelbou nepřátelskou. Způsobem takovýmto zkaženo zcela nebo z části poškozeno 1136 (?) domů, 5 kostelů, dva špitály, nová vodárna, ševcovské kotce, masné krámy, mlýn v němž drát železný táhli, papírna, dvě valchy, havířská a koželužská, dva pěkné mosty, obecné haltýře, školy, dvory poplužní se stodolami na předměstí, hamr měděný a šlejfírna, tak že v celosti ostaly jen hrad královský, hlavní kostel u sv. Petra, radnice, dům kupecký, váha, sklep vinný a 112 domů městských. Dodati ještě chceme, že měšťané k osvědčení dobré vůle darovali kurfiřtovi na poctu všecko víno sladké i rýnské, co ho ještě v obecném sklepě zbývalo. Věci tyto uvádíme, aby se vidělo, jaké živnosti tehdáž v městech vůbec a v Budišíně zvláště se provozovaly.

Dobytím Budišína byla Hořejší Lužice ztracena. Hned zajisté po vzdání se tohoto města, některé oddíly vojska saského vydaly se proti jiným pevným místům, která se po příkladu Budišína poddávala. Ale i na stavy samé vtrhnutí vojska saského do Lužice a obležení Budišína jevilo patrný účinek. Již totiž dne 17. září čtyři šlechtici a o týden později 33 jiných za sebe a za své příbuzné kurfiřtovi se poddali, za ochranu jej žádajíce. Nicméně většina šlechty hornolužické setrvala v odporu a vyslala do Čech poselství k Bedřichovi se žádostí, aby Lužici byla pomoc poskytnuta. Avšak z Čech dostalo se markraběti Krňovskému, jak nahoře poznamenáno, následkem nařízení, které bylo vydáno již před příchodem poslů, 6000 mužů pěchoty a 750 jezdců. Ale lid ten byl tak zchátralý, že markrabě ho nechtěl upotřebiti k žádné akci válečné. I držel se s hlavní silou vojska u Zhořelce, až Budišín padl ačkoliv mu byly proto mnohé trpké výčitky činěny. Poslům hornolužickým dostalo se v Čechách hojně slibů, ale naděje jejich klesala, když za nimi skutek nenásledoval; když pak došla zpráva o bitvě na Bílé Hoře, nikdo více z Čech pomoci neočekával.

Z Horní Lužice vypraveno vojsko saské do Lužice Dolní. Města Fürstenwalde a Grožišče (Sonnenwalde) vzdala se hned, jakmile vojsko saské před hradby jejich přirazilo. Baršc (Forst) jal se odporovati. Ale Sasové rozrazili bránu nejspíše petardou podle obyčeje tehdejšího časně zrána, kdy obležení žádného útoku se nenadáli, tak že mušketýři mohli vniknouti do městečka ještě dříve nežli se posádka postavila na odpor. Jízda v městě dostala se v čas ke svým koním. prosekala se řadami pěchoty a vyjela ven branou od Sasů pobořenou. Ale zde uvítána byla jízdou saskou a odražena. Obrátili se tedy zpět do města, probili se znovu vojskem saským a vyrazili z města druhou branou. Hůře to dopadlo s pěchotou. Ta ustupujíc na hrad, stíhána byla v patách saskou přesilou, tak že dílem podlehla zbrani nepřátelské a dílem se dostala do zajetí. Zde Sasové ukořistili kromě jiného 40 vozů vrchovatě naložených, na větším díle o šesti koních, na kterýchžto vozech byly veliké truhly zlatými a stříbrnými klenoty, hedbávným šatstvem a jinými drahými svršky naplněné. Mělo se za to, že věci ty náležely některým pánům z království Českého a že měly býti odtud odvezeny někam do bezpečnějšího místa v markrabství Braniborském.

Úspěchy vojska saského nahnaly strachu stavům dolnolužickým, tak že stavové jedno-

tlivých krajů shromáždili se k poradám již v prvních dnech měsíce listopadu a prohlásili, že ochotni jsou podrobiti se císaři. Kurfiřt tedy vyzval rytířstvo, aby se spojilo s vojskem jeho, čemuž však jenom někteří vyhověli. Nicméně celá Dolní Lužice mohla se považovat za podrobenou, když koncem listopadu i město Gubin kurfiřtovi se vzdalo.

Horní Lužice ještě se nepoddala. Kurfiřt Saský tedy koncem listopadu sám osobně s vojskem, co ho mohl sebrati, vydal se před Lubij, kde byla posádka 600 mužů silná. Po krátkém obléhání posádka se poddala, když jí byl svobodný odchod s věcmi, se zbraní a praporcem zaručen. A jakkoliv potom kurfiřt pro zimní nepohodu musel válečné operace zastaviti a stan svůj do Budišína položiti, předce odpor Lužice byl zlomen. Nejvíce k tomu přispěl hrabě Ondřej Šlik svou málomyslností. Obdržev totiž zprávu o porážce na Bílé Hoře a vida, kterak v Lužici jedno město za druhým se poddává a kterak markrabě Krňovský není s to, aby úspěchy vojska saského zamezil, poslal místodržiteli českému Karlovi z Liechtenšteina pokorný list, jímž litoval provinění svého proti pánu dědičnému a popíral účastenství své v bouřlivých událostech českých. I žádal, aby mu statky nebyly zabaveny, jmenovitě aby manželce jeho ponechán byl statek, který mu věnem byla přinesla. Kníže z Liechtenšteina vykázal na tuto pokornou žádost prozatím paní Šlikové jeden dvůr poplužní a Šlika samého vyzval, aby se milosti císařské hleděl hodným učiniti nabádáním povstalců lužických k podrobení se císaři. Šlik skutečně, pokud mohl, pracoval k tomuto účelu. Příklad tento účinkoval na stavy hornolužické, tak že nabídli kurfiřtovi své podrobení. Jménem stavů dostavili se ke kurfiřtovi, jenž se byl zatím do Drážďan navrátil, Karel Kryštof z Donína, Eliáš z Nostic a pak Bohumír Gluch syndik zhořelecký a Justus Gebhard syndik žitavský, oznamujíce podrobení stavů a žádajíce za pojištění všech svých svobod; přednesli však ještě některé jiné požadavky, o kterých by se bylo muselo vyjednávati. Kurfiřt však požadoval podrobení bezvýminečné, čemuž se stavové, když se byli znovu mezi sebou uradili, konečně podvolili. Na to kurfiřt vydal dne 3. března 1621 listinu, jíž Hornolužičanům slíbeno úplné odpuštění a nezkrácené užívání jich svobod. Z odpuštění toho vymíněno jedenácte šlechticů, na jejichž jednání kurfiřt sám se chtěl poptati a potom rozhodnouti.

Když se tak stalo, Lužičané žádali kurfiřta, aby obnovil správu a soudy v zemi, jelikož se za povstání ujaly strašné nepořádky a jelikož stavové se obávali povstání lidu sedlského, který ani desátou část toho neutrpěl, co sedláci v Čechách. Kurfiřt tedy jmenoval pana Hanibala z Donína, jehož císař hlavně užíval k vyjednávání s kurfiřtem, zemským fojtem a Adolfa z Gerštorfu hejtmanem zemským; dále se postaral, aby soudy byly obnoveny a město Kamjenc ustanovil za sídlo vlády místo spustošeného Budišína. Do Kamjence svoláni také stavové hornolužičtí k snémování na den 10. července. Kurfiřt dostavil se osobně na sněm tento a dne 12. července přijímal od prelátů, pánů, rytířů a zástupců měst slib věrnosti pro císaře. Sněm potom povolil císaři daň z piva. Když tyto věci byly vykonány, dodána stavům listina, kterou císař potvrdil odpuštění od kurfiřta slíbené a stavy ubezpečil, že požívati budou dále svobod náboženských a politických. Listina tato známa je v dějinách pode jménem „akordu“ t. j. porovnání.

Hrabě Jáchim Ondřej Šlik, jenž neobdržel určitý slib, že mu bude odpuštěno, ani od kurfiřta Saského ani od místodržitele Karla z Liechtenšteina, necítil se býti dosti bezpečným v Lužici a odebral se do Čech na hrad Fridlandský, jenž náležel švakrovi jeho pánovi z Redern, aby se odtud ucházel bezpečněji o milost císařskou. Ale o útulku jeho věděli političtí přátelé v Lužici, jmenovitě také Volf Fridrich z Lüttichova, který náležel k šlechticům, jimž kurfiřt prozatím neodpustil. Tento dopustil se bídné zrady na Šlikovi, aby si tak spíše zjednal odpuštění císařovo. Dovedl totiž oddělení vojska saského do Čech na hrad Fridlandský, zde Šlika zatkl a odvedl do Zhořelce, odkudž Sasíci jej dopravili dne 18. března do Drážďan a zde věznili až k dalšímu nařízení císařovu. Teprvé dne 23. května 1621 byl Šlik odvezen v průvodu 100 jezdců a dvou komisařů kurfiřtových do Prahy a zde dne 27. května vsazen do Bílé věže. Šlik již v Drážďanech tušil, co jej očekává; neboť když mu dal kurfiřt oznámiti, že není vězněm jeho nýbrž císařovým, odpověděl, že ví dobře, na čem je: statky své v království že ztratil, tělo jeho že mají tu, duši svou že pánu bohu poroučí.

Kurfiřt Saský Jan Jiří vydal se z Kamjence do Lukova (Luckau), kam byl svolal stavy dolnolužické na den 18. července. I zde stavové císaři beze všeho odporu holdovali a novou daň povolili. V Lukově prohlásil kurfiřt strany Hornolužičanů z odpuštění vyjmutých, že všecky přijme na milost, složí-li určitou pokutu peněžní, která jednotlivcům byla vyměřena na 4000—30.000 tolarů. Někteří pokutu tuto složili bez prodlení, jiní nemohouce tolik peněz sehnati žádali za zmírnění trestu, čehož se jim také dostalo.

Způsobem tímto upokojena byla Lužice, ale pomoc kurfiřta Saského měla za následek, že Lužice ztracena pro korunu českou. Základ k tomu stal se ponecháním Lužice obojí kurfiřtovi Saskému v zástavu, dokud by mu útraty válečné nebyly nahraženy. Upříti se nedá, že pro země a obyvatelstvo její zástava kurfiřtovi stala se pravým dobrodiním. Kromě několikanedělní války a kromě výloh, které byla země posud poskytla na válku českou, nestihly Lužici žádné horší pohromy. Obyvatelé nebyli připraveni o svůj majetek, města podržela své statky a kvetoucí v nich obchod a průmysl mohl se dále vyvinovati a obyvatelé domácí, v řemeslech vzdělaní, půdu svou milující a pečlivě vzdělávající byly zemi zachováni, tak že ztráty poměrně nepatrné mohly býti brzy nahraženy a rány zasazené brzy zaceleny. Lužice sproštěna hrozné katastrofy, jaká stihla zemi Českou, jen tou okolností, že ostala v zástavě a v úplné samostatné správě kurfiřta Saského, který se i ve víře srovnával s rozhodnou většinou obyvatelstva.

O vyjednávání Slezanů s kurfiřtem Saským.

Rok 1620 listopad — 1621 leden.

Bitva na Bílé Hoře způsobila i v Slezsku dojem zdrcující, tak že vůdcové oposice Jan Kristian kníže Lehnický a markrabě Krňovský nedocházeli více dostatečné podpory při snahách svých pokračovati v odporu proti císaři Ferdinandovi. Stavové čím dále jevili více chuti k vyjednávání a dohodnutí s kurfiřtem Saským. Přes to však měl rozhodný odpor ještě dosti přívrženců; ale jakmile falckrabě Bedřich dostal se do Vratislavě a tam se z chování a jednání jeho poznalo, že je nedostatečným k provádění tak velikého úkolu, jaký naň spadl po porážce na Bílé Hoře, řady přívrženců jeho valně se ztenčily.

Falckrabě Bedřich prchal z Čech s 300 vozů, maje v průvodě svém dvě knížata Sasko-Výmarská, hrabata Šlika, z Hohenlohe a ze Solmsu. Již na cestě do Vratislavě pozbyl tou měrou mysli, že oznámil kurfiřtovi Saskému, kterak vypraviti chce k němu hraběte z Hohenlohe se smírnými návrhy. Kurfiřt také zaslal Hohenlohovi průvodní list. Avšak jakmile Bedřich viděl, že mu vojsko císařské není v patách, zase si oddechl a chtěl prospěchu svého mečem hájiti. Proto zvláštním provoláním napomínal Čechy k vytrvalosti, požaduje, aby zbrojné své síly shromáždili u Hradce Králové a město toto opevnili; proto vypravil pražského měšťana Pavla Ješína na Moravu, aby tamnější stavové setrvali v odporu svém a do Uher k Bethlenovi. Do Vratislavě Bedřich svolal sněm, jemuž sliboval, že při stavech pevně vytrvá a že zjedná pomoc Moravy, Lužic, Uher a jiných knížat. Na vedení války požadoval polovičku té sumy, v jaké je majetek stavů zanešen v berních rejstřících.

Sněm slezský, jenž zahájen byl dne 7. prosince, prohlásil obranu proti útokům císařským za svou povinnost; dále se usnesl, aby zabaveny byly všecky statky, které ještě drží odpůrci nynějšího krále, aby všem katolíkům uložena byla přísaha na konfederaci a j. v.; ale co se týká berně, vyhověno králi jen potud, že povoleno 12% z té sumy, v jaké byl majetek stavů odhadnut; kromě toho však uvaleno jedno procento na všecky kapitály, král splnomocněn k nucené půjčce u všech bohatých měšťanů a sedláků a k zabavení všech příjmů duchovenstva katolického, řádového i světského, jemuž ponecháno jen to, co by potřebovalo k jednoduchému živobytí.

Podle takovýchto usnešení mohlo by se zdáti, že stavové slezští byli odhodláni k obětování majetku a k vycezení krve svoji za krále Bedřicha, že brániti se budou ze všech sil. A Bedřich sám také se choval, jako by hodlal pokračovati v boji na život a na smrť. Přijalť usnešení stavů s tou podmínkou, aby daní jejich užilo se jen na nové potřeby a zadržalý žold aby byl zapraven z jiných prostředků; požadoval, aby zavedena byla lepší kázeň a pořádek ve vojště, aby byli dosazováni jen způsobilí důstojníci, aby k obstarávání záležitostí vojenských sestavena byla válečná rada. Při tom sliboval zároveň, že podobné daně vymůže i na Moravě. Avšak u Bedřicha takováto odhodlanosť byla jen časovým rozmarem a stavové jevili odhodlanosť, pokud měli naději, že Moravané statečně vytrvají v odporu.

Když tedy do Slezska a do Vratislavě došly bezpečné zprávy, že na Čechy nelze více počítati a Morava že se hledí za každou cenu smířiti s císařem, pominula ve Vratislavi náhle všeliká odhodlanosť. Bedřich vypravil ihned hraběte z Hohenlohe ke kurfiřtovi Saskému a splnomocnil také stavy slezské k vyjednávání s císařem pod tou výmiňkou, aby jej zpravovali o výmiňkách vyjednávání tohoto. Byl to však jen velmi průhledný pláštík k zakrytí zoufalosti vlastní; neboť Bedřich sám vzdával se již naděje, že bude moci Slezsko podržeti, jelikož po Hohenlohovi postupoval všecky země koruny České. O zoufalosti Bedřichově však nejlépe

svědčila ta okolnost, že těhotnou svou choť poslal k švakru svému kurfiřtu Braniborskému, načež za ní odjel dne 23. prosince se synem svým Ruprechtem. Loučení se stavy bylo samo sebou smutné, jelikož nebylo země, o které by byl mohl říci, že se ho přidrží za každou cenu; ale traplivé bylo i pro tu okolnost, že Bedřich propustil ze služby své všecky osoby, které jej z Čech následovaly. Odjel z Vratislavě, aby se více nevrátil do zemí, jejichž králem se nazýval, ačkoliv až do své smrti vynasnažovati se nepřestal, aby zemí těch zase nabyl a ačkoliv až do své smrti titul krále Českého si osoboval. Z Vratislavě Bedřich to přesvědčení s sebou odnesl, že stavové měli alespoň dobrou vůli, aby mu nějakým způsobem oddanost svou osvědčili. Darovalit mu na cestu 80.000 zl.

Odjezd falckraběte Bedřicha rozpoutal a zničil poslední pásky vážnosti a oddanosti, které Slezany s ním spojovaly. Jan Kristian kníže Lehnický byl by rád co vrchní hejtman péčoval o zdokonalení a rozmnožení vojska; ale brzy nabyl přesvědčení, že na panství Bedřichovo nikdo více nemyslí a že daní sněmem povolených nikdo platit nebude. I ohlásil falckraběti do Kostřína, že jen tehdy bude se moci nadíti vydatné pomoci od vojska a dobrého výsledku z vyjednávání s kurfiřtem, pakli do Slezska se vrátí, v čelo vojska se postaví a válku znovu započně. Jaký to byl požadavek! kterak mohl Jan Kristian mysleti, že Bedřicha zvábí zpět do země, když mu zároveň zvěstoval, že není peněz k uspokojení vojáků, že knížectví Opavské již vyslalo do Vídně posly své a nabízí své podrobení a kterak knížectví Javornické, Zembické (Minsterberské) a Svídnické odhodlána jsou uzavříti mír přímo s kurfiřtem Saským za podmínek od něho povolených, i kdyby ostatní knížata vyjednávání odkládala.

Počátek vyjednávání mezi Slezany a kurfiřtem Saským stal se tím způsobem, že knížata a stavové slezští nenechali bez odpovědi vyzvání kurfiřtovo, aby se císaři podrobili. Kurfiřt vyzval totiž stavy, aby pomníce na to, že Čechové byli na Bílé Hoře poraženi, že Praha je vojskem císařským obsazena, Čechy a Rakousy že se již zřekly konfederace, vyhověli jeho komisi a uznali zase císaře za pána svého. Za to že se pojistí proti všeliké zkáze a zhoubě, a že zachrání svá práva, privileje, spravedlnosti a náboženství evangelické. Kdyby stavové po dobrém se nepoddali, hrozil bezohledným provedením úkolu svého. Knížata a stavové na vyzvání toto projevili ochotu vypraviti poselství ke kurfiřtovi. I prosili pro ně o svobodný průvod. Ale požadovali, aby dělo se také vyjednávání s králem Bedřichem a s Bethlenem. Kurfiřt odpověděl novým vyzváním, aby se stavové císaři podrobili a vyslancům jejich povoloval svobodný průvod jen za tou podmínkou, budou-li splnomocněni k podrobení se. Stavové se výmiňce této podrobili a vypravili ke kurfiřtovi knížete Zembického, lehnického radního Adama ze Stangu, Sigmunda z Bocku a syndika vratislavského.

Falckrabě Bedřich vypravil ke kurfiřtovi hraběte Jiřího Fridricha z Hohenlohe, ale na radu svých přátel a jmenovitě známého nám Cameraria, tajného rady a slezského místokancléře, nabízel vyrovnání a vzdával se koruny české za takových podmínek, jako by měl k ruce své ještě 50.000 mužů výtečného vojska a hojně zásobené pokladny a ne jako by se nalézal na útěku bez peněz a bez vojska po rozhodné porážce. Bedřich totiž požadoval, aby Ferdinand udělil všeobecnou amnestii, aby nikoho netrestal zabavením majetku, aby povolil svobodu víry, aby potvrdil všechny privileje ano i konfederaci rozličných zemí mezi sebou; dále měl Čechám ponechati svobodné volební právo a měl vojsku českému zadržalý žold zaplatiti; konečně Bedřich požadoval, aby mu císař poskytl náhradu za peníze v Čechách vydané a aby zaplatil dluhy, které byly učiněny k obhájení koruny české. Falckrabě tedy požadoval nejen zavedení toho stavu, jaký byl v zemích koruny české před vypuknutím povstání, nýbrž i nad to napjal své požadavky, neboť před rokem 1618 stavové čeští neměli více svobodného volebního práva a chtít, aby Ferdinand zapravil, co Bedřich v Čechách vydal, aby zaplatil dluhy a vojsku nepřátelskému žold zadržalý, to byl požadavek zrovna vyzývavý a nesmyslný, jelikož takové věci předpisovati si smí jen vítěz a ne přemožený. Můžeme tedy se domysliti, kterak dopadla odpověď kurfiřtova.

Kurfiřt Saský odepřel naprosto požadavky Bedřichovy císaři předložiti a odporučiti; vedle toho však mu radil, aby zanechal všelikého nepřátelství proti císaři, aby mu zemí českých beze vší výmínky postoupil, císaři se pokořil a za odpuštění jej prosil, neboť jen tak že si může zjednati milost jeho a odvrátiti záhubu i od svých zemí dědičných, jelikož císař je odhodlán vítězství svého až do posledních konců vykořistit.

Tím tedy rozhodnuto i o Slezsku: knížata a stavové odhodláni byli poddati se bez výmínky, což poslové nahoře uvedení měli provésti; podmínky Bedřichovy byly zamítnuty a on sám odjezdem svým ze země, skutkem osvědčil, že i tuto zemi v šanc dává.

Na falckraběte kletba vyhlášena.

Rok 1620 prosinec — 1621 leden.

Kurfiřt Saský skutečně nepronášel žádné plané pohrůžky, když dal vzkázati Bedřichovi, že císař je odhodlán vítězství svého do posledních konců využitkovati. Ostatně Bedřich by byl ani v tom případě nemohl více zastaviti kolo osudu, i kdyby se byl zachoval podle rady kurfiřtovy.

Ve Vídni totiž rádci císařovi k tomu radili, aby falckrabě byl potrestán zabavením svých zemí dědičných. Mělo-li se tak státi, musela naň býti vynešena napřed kletba říšská a musela býti pojištěna pomoc katolíků pro všecky případy. Pomoc španělská byla zabezpečena a ke knížeti Bavorskému vypraven v prosinci 1620 hrabě z Zolleru. Kníže Maximilian nejen projevil svůj souhlas s prohlášením kletby, nýbrž zavázal se také, že bude císaře podporovati, aby Liga mu poskytla pomoc. Jakmile tedy Ferdinand obdržel příznivou odpověď knížete Maximiliana, prohlášena dne 22. ledna 1621 kletba na kurfiřta Falckého, „poněvadž se postavil za náčelníka neposlušných a nevěrných povstalců, poněvadž co zrádce a rušitel císařské vznešenosti a milosti se zachoval a proti pokoji a jiným blahodárným zřízením říše se provinil.“ Druhým patentem vložen stejný trest na markraběte Krňovského, knížete z Anhaltu a hraběte z Hohenlohe. Kletba vyhlášena byla ve Vídni obvyklým slavným způsobem.

Kletba tato byla v Praze dne 15. února vyhlášena. Dva hlasatelé s troubami, hejtmani a rychtáři císařští ze všech tří měst Pražských dostavili se všickni jízdecky před obydlí knížete Karla z Liechtenšteina na Malé straně; vedle nich pak postavilo se sedm bubeníků. Před nimi na place stál praporec pěchoty a podle ní z každé strany jedna setnina jízdy. V ustanovenou hodinu hlasatel říšský sňav s hlavy klobouk, přečetl nejprvé knížecí dekret k obcím Pražským toho smyslu, aby pod uvarováním nemilosti císařské a přísné pokuty kletbu císařskou s náležitou uctivostí a povolností vyslechli a provedení jí nepřekáželi. Potom četl kletbu na falckraběte a pak kletbu na markraběte Krňovského, knížete z Anhaltu a hraběte z Hohenlohe a po prohlášení jedné i druhé bilo se po třikráte na bubny a troubilo. Naposledy byly přibity patenty s kletbou na tři tabule černé, kteréž se zavěsily na každé radnici pražské.

Kterak Slezané se poddali.

Rok 1621 leden — květen.

Poslové knížat a stavů slezských, jenž vypraveni byli do Drážďan, měli sice uznat Ferdinanda za svého panovníka, ale měli předce klásti některé podmínky, za kterých by se stalo podrobení. Zejména měli požadovati, aby žádné vojsko nebylo do země položeno, politické a náboženské svobody aby byly chráněny, konfederace s Uhrami aby byla uznána a aby bylo uděleno všeobecné odpuštění strany života a majetku. Poslové neměli kromě toho plnomocenství dohodnouti se platně s kurfiřtem, nýbrž teprvé podati správu stavům do Vratislavě. Na tyto podmínky odpověděno poslům dne 27. ledna, že o jiných podmínkách nemůže býti řeči, nežli o všeobecném odpuštění a potvrzení svobod Kdyby se stavové s tím nespokojili, že je stihne osud Čech a Moravy.

Poslové dne 28. ledna stáli znovu na svých požadavcích a hájili také svobodného volebního práva v knížectví Slezském, kdyby právo toto Čechám bylo odňato. I bylo o tom dlouhé sporování mezi posly a radami saskými, až kurfiřt pozbyv trpělivosti předložiti dal poslům ultimatum, toho smyslu, aby Slezané uznali císaře bezvýminečně za svého pána, aby mu novou přísahou věrnosť slíbili, za odpuštění jej prosili a 500.000 zl. nové berně mu zapravili. Za to nabízel stavům úplné odpuštění, zachování jich svobod politických a náboženských, slibuje zároveň, že je bude chrániti proti všem útokům na vyznání augšpurské. Slezsko mělo býti také osvobozeno od ubytování vojska císařského, jakmile by stavové svůj lid zbrojný rozpustili. Poslové, jak jim bylo uloženo, ohlásili rozhodnutí kurfiřtovo po panu Karnickém stavům, jenž se sjížděli na sněm počátkem února do Lehnice.

Touto dobou stavové kladští nabídli kurfiřtovi své podrobení. Kurfiřt povoloval jim tytéž věci, jaké nabídl Slezanům. A na základě toho stalo se dohodnutí mezi ním a hrabstvím Kladským dne 7. února.

Sněm slezský přes odpor hejtmana zemského Jana Kristiana, knížete Lehnického a pak markraběte Krňovského přijal nabídnutí kurfiřta Saského. Jen z daně požadované mělo se co možná nejvíce strhnouti. Hejtman zemský prohlásil tedy pouze, že se císaři dříve nepodrobí, dokud nebude sproštěn přísahy, kterou byl Bedřichovi složil co kníže a vrchní hejtman zemský. Ostatní stavové zaslali sice také psaní Bedřichovi, jímž jej žádali, aby byli sproštěni své povinnosti,

ale žádost tato stala se jen na oko, ani stavové, ačkoliv Bedřich z povinnosti jich nepropustil, předce s kurfiřtem dále jednali a se dohodli. Podle usnešení sněmu zasláno tedy dne 13. února psaní kurfiřtu Saskému s tím oznámením, že stavové přijmou podmínky od něho nabízené, jakmile poslové se dohodnou strany zaplacení peněz. I stalo se konečné dohodnutí, když poslové se zavázali jménem stavů zaplatit do roka 300.000 zl. ve třech lhůtách. Strany vojska ujednáno, že stavové měli podržeti 1000 jezdců a 3000 mužů pěchoty k udržení pořádku, kteréhož však směli užívati jen v službě císaře. Všechen ostatní ozbrojený lid měli rozpustiti. Konfederace se zeměmi českými a s Uhrami prohlášena za zrušenou a dotýčné listiny odevzdány kurfiřtovi. O vzájemných úmluvách sepsána listina a podepsána od Jana Jiřího a vyslanců slezských. Knížatům a stavům slezským zaručeno, že jim bude odpuštění a milost od císaře udělena, že jim přečinění nebude ničím zlým vzpomínáno a žádný z nich že trestán nebude, že knížata a stavové mají a chtějí císaře Ferdinanda za svého pravého, „voleného“, korunovaného a pomazaného krále a vrchního knížete v Slezsku držeti, ctíti a uznávati a to přísahou zvláštní zase poznovu dostatečně dotvrditi. Rádci sasští připustili do úmluvy slovo „volený“ král z tajného nepřátelství proti dědičným nárokům císařovým. Dále kurfiřt slíbil, že se zasadí u císaře přímluvou svou, aby knížata a stavy slezské při majestátu jejich na náboženství zůstavil, přichraňoval i jiná privilegia jejich jim potvrdil, s Čechami a Moravou obchod provozovati dovolil a statky odňaté navrátil. Slezané se zavázali, že všechněch těch, kdo se k náboženství katolickému přiznávají, při pokojném vládnutí a užívání věcí jim příslušných bez překážky zanechají a žádného z nich v ničem sužovati nebudou. Naproti tomu slíbil kurfiřt, kdyby Slezané pro náboženství luthe-ránské od někoho byli utiskováni, že se jich ujme a zastane. Ze smlouvy této, známé také pode jménem „akordu“ — porovnání — vyjmut výslovně Jan Jiří markrabě Krňovský, poněvadž byl dán do kletby a pak Kristian kníže Lehnický, jemuž byla dána lhůta šestinedělní v ten smysl, aby celé porovnání i o něm platilo, když by přijal tytéž podmínky, jimž se ostatní knížata a stavové podrobili.

Kníže Lehnický zvěděv o tom, co se bylo v Drážďanech ujednalo, zaslal také kurfiřtovi osvědčení, že od ostatních stavů nemíní se odloučiti a že se podrobuje. Ale zároveň psal také falckraběti, omlouvaje se, že od něho upouští jen s největším bolem a že je ochoten knížectví své za něj nasaditi. Osvědčení knížete Lehnického do Drážďan zaslané stačilo, aby smlouva také o něm platila; než kníže odpuštění to brzy zamítl a přidal se opět k falckraběti.

Ve Vídni chtěli stavy slezské potrestat jmenovitě zabavováním statků, zrušením svobody víry a odnětím mnohých privilejí, ale kurfiřt podepsav přes to porovnání s posly slezskými, žádal císaře za jeho potvrzení hlavně z toho důvodu, že Slezanů nechtěl dohnati k zoufalství a zemi další válkou vydati v šanc spustošení. Císař nyní učinil námitky proti některým článkům akordu, požaduje, aby byly změněny, ale kurfiřt k tomu nesvolil, vymlouvaje se, že tak učiniti nemůže, poněvadž dal v zástavu své čestné slovo. I požadoval znovu, aby císař akord potvrdil beze všeho obmezení. Tato pevná vůle tou měrou účinkovala na císaře, že potvrdil akord celý a nezměněný, odměniv ještě kurfiřta pěkným zlatým řetězem ze sto dukátů. Kromě toho potvrdil celou řadu výslovně uvedených privilejí, jmenovitě také majestát z r. 1609, tak že v Slezsku ostal stav jaký byl před povstáním.

Když tyto věci byly dokonány, kurfiřt jmenoval vrchním hejtmanem místo Jana Kristiana knížete Lehnického, jenž se této hodnosti vzdal, Jiřího Rudolfa knížete z Lehnice, který byl od císaře v hodnosti této potvrzen. Knížata a stavové slezští, kteří se zatím shromáždili do Vratislavě, přijali akord v Drážďanech ujednaný a tak i Slezsko znovu formálně císaři Ferdinandovi se poddalo. Tím dokonáno podrobení všech zemí císaři Ferdinandovi.

O vnitřních poměrech politických, náboženských a národních.

Rozumí se samo sebou, že na tomto místě nemůžeme se pouštět do podrobného vypisování vnitřních poměrů; na to by ani veliká kniha nestačila. Ostatně jsme těm poměrům na příhodných místech věnovali příslušnou pozornost. Musíme tedy přestati na pouhém přehledu a jen v stručnosti naznačiti tu přeměny a převraty, tu pokrok a rozkvět nebo klesání a úpadek. Ukážeme tedy k stránkám a zjevům slavným a utěšeným i k poměrům neutěšeným, kde se toho jeví býti potřeba.

Především zajímá nás ta okolnost, že v Čechách vymřel panovnický rod Jagajlovský a že na trůn český dostala se znovu dynastie cizí, německá. Poměry byly tehdáž podle toho, že skutečně nic jiného ani státi se nemohlo. Pravda

jesti, že stavové čeští měli tehdáž osud koruny české úplně ve svých rukou. Nebylo žádného nátlaku tak mocného, aby byli bývali nuceni toho nebo onoho kandidáta si zvoliti; naopak měli ruce úplně volné, nikomu nebyli zavázáni. Kromě toho stavové za obou králů z rodu Jagajlovského domohli se veliké moci na ujmu koruny a měli tedy v ruce veškeren aparát soudní a správní a řídili i veřejné mínění i lid po své vůli. Ve své všemohoucnosti tedy mohli se odvážiti kroku jakéhokoli a nepotřebovali se obávati žádného odporu. Ale v celé koruně české vůbec a v Čechách zvláště dostavila se po nesmírných zápasech s celou Evropou a po napnutí všech sil v boji mravním za víru a národnost taková vysílenost a ochablost, že nebylo mužů vynikajících vzdělaností, vlasteneckou obětavostí, válečnou slávou a státnickým věhlasem, aby byli požívali úcty a vážnosti všeobecné, aby byli vůdci všeobecně uznávanými, aby jméno jejich skvělo se popularností tou měrou, jako jméno Jiřího z Poděbrad po smrti Ladislava Pohrobka. Takového nějakého muže v zemích českých nebylo; naopak hniloba a znemravnělost šířily se tou měrou, že stavové u valné většině zrovna tak hleděli udusit všeliké svobodné ducha hnutí a všelikou volnost v lidu jako na druhé straně hleděli setřásti se sebe všelikou moc svrchovanosti panovnící. Ke všemu ještě rozšířila se nákaza sobecké ziskuchtivosti tou měrou, že přední hodnostáři v zemi hleděli z postavení svého hmotných výhod vytěžiti. A tak pozorovatele těch běhů nepřekvapuje, že Čechové zase do ciziny obrátili zraků svých, aby tam sobě krále vyhledali. A za té mravní pokleslosti ani to ho nepřekvapuje, že z dvou nejzávažnějších kandidátů knížat Bavorských a arciknížete Ferdinanda Habsburského dána byla přednost tomu, kdo více sliboval a platil. Pohříchu dokázáno jesti, že hlasy byly také kupovány.

Arciknížetem Ferdinandem z rodu Habsburského dosedla na trůn český dynastie cizí; ale okolnost tato nemusela býti žádnou překážkou zdaru a rozkvetu státu Českého. Byliť i Jagajlovci cizinci a rod Lucemburský také z ciziny byl povolán. Kdyby tedy Ferdinand byl s sebou přinesl na trůn český jen tu snahu, jaká se s malými výminkami objeví a vyvine u každého panovníka, aby totiž moc panovnící co možno nejvíce zvelebil a zvýšil, Čechy a země přivtělené byly by sobě mohly přáti štěstí k panovníkovi s tolikerými výtečnými ducha dary, k panovníkovi z rodu tak mocného. Ano přítel státního pořádku a všeobecného pokroku mohl se nadíti, že zpupná šlechta bude pokrocena a bezuzdnost její že bude obmezena ve prospěch obecného lidu; tomu že se dostane více péče a že alespoň zastaveno bude další jeho ujařmování a vyssávání. Neboť narůstání moci obou vyšších stavů za obou králů z rodu Jagajlovského nebylo nijakž na prospěch lidu a nesloužilo nijakž pokroku hmotnému a duševnímu. Ale Ferdinand přinesl s sebou choutky naprosto absolutistické, přinesl s sebou nenávist k nekatolíkům a ke všemu ještě byl panovníkem nad jinými zeměmi. A z těchto okolností zrodily se spory a zápasy, které musely vésti ke katastrofě, jelikož i pozdější králové následovali příklad Ferdinanda I. Ke všemu ještě Ferdinand vládl zároveň ještě jiným zemím, z čehož vyvinuly se během času poměry pro korunu českou v mnohém ohledu nepříjemné a škodlivé: země koruny české čím dále více pozbývaly státní samostatnosti a nezávislosti a pod panovníky z nové dynastie Habsburské ujímala se čím dále více centralisace absolutisticko-německá. Koruna česká stávala se čím dále tím patrněji pouhou částí, pouhým přívěskem říše Rakouské a země koruny české musely kromě vlastních potřeb poskytovati čím dále větší příspěvky na velkorakouskou politiku, na hájení celé Rakouské říše a na vydržování ústředního aparátu administračního. Národ český způsobem tímto upadl v porobu dvojí: politickou a národní.

Pohleďme nejprvé k zhoubným toho následkům, že králové Čeští z rodu Habsburského vládli také ještě jiným zemím. Ferdinand I. zavázal se, že bude v Praze bydleti. Ale politické záležitosti jiných zemí vyžadovaly tak často jeho vzdálení se z Prahy a z Čech, a kromě toho Ferdinand I. ani neměl té lásky a přichylnosti zvláštní k Čechům a ku Praze, aby pobyt v našem hlavním městě byl mu milejším nežli kdekoli jinde. A tak odjíždíval z Prahy a z Čech i tehdy, když toho nebyla zrovna nevyhnutedlná potřeba a vracel se pak jen ke krátkému zde pobytu, tak že meškání mimo Čechy stalo se pravidlem a pobyt v Praze výminkou. Syn a nástupce Ferdinandův sprostěn jest tohoto závazku. Rudolf II. zvolil si sice Prahu za stálé své sídlo, ale již nástupce jeho Matiáš přeložil sídlo své nadobro do Vídně, tak že od té doby koruna česká od panovníků samých skutečně byla uznávána jen za část, ano za pouhý přívěšek říše Rakouské.

Stavové čeští, jak jsme byli již jednou poznamenali, bděli velmi pečlivě nad tím, aby o záležitostech českých jen stavové čeští k tomu povolaní rozhodovali. Ale během času utvořila

se kolem společných panovníků moc v prvních počátcích nepatrná, ale později důležitá a všemocná. Králové měli k své ruce a osobě rádce a úřady, kteří se jen jim zdáli sloužiti, ale jelikož v tehdejší době obor panovničí moci nebyl tak vymezen jako nyní ve státech ústavních, král vykonával úřady těmi čím dále větší vliv a působnosť, která se na všecky země vztahovala. Především jevila se okolnosť tato *společnou politikou zahraničnou* O tom však zajisté není potřebí žádných výkladů, že v době tehdejší politika zahraničná se stanoviska rodu panovnického sebe rozumnější a zdravější, Uhrám nebo některé jiné zemi sebe prospěšnější mohla býti třeba velice záhubnou koruně české.

Koruna česká pozbyla významu svého dále *ve vojenství*. Kdyby Čechy byly bývaly samostatné, byly by musely státi na svých nohou a bráníce se na všechny strany, byly by si mohly a musely osvojiti všecky pokroky ve válečnictví. Ale spolek s jinými zeměmi způsobil, že Čechy měly s nimi společného nepřítele Turka a že vojsko proti Turkům bojující bylo po výtce vojskem císařským. Skládalo se zajisté z vojska stálého v řemesle válečném vycvičeného, otužilého, a se všemi pokroky seznámeného. Toť bylo jádro, k němuž se pojila hotovosť z rozličných zemí. Kdežto tedy vojsko stálé stálo na výši doby, hotovosť ze zemí českých válčila způsobem zastaralým a tak se stalo, že pak v zemích českých, které předce byly zahájily pokrok ve válečnictví, nebylo vojáků dostatečně otužilých a vycvičených. Když tedy Čechové konečně i se zbraní v ruce počali hájiti práv svých, neměli k tomu dostatek lidu vycvičeného a museli shánět žoldnéře po Evropě. A to byla jedna z hlavních příčin porážky na Bílé Hoře. Rozumí se ovšem samo sebou, že *vojenská rada*, kteráž spravovala společné vojenské záležitosti znamenala sice veliký pokrok proti zemím českým, kde žádného takového organu nebylo; ale byla základem centralismu, že úřadovala tam, kde panovník sídlil a konečné že členy její panovník po své vůli ustanovoval.

Každá země povolovala císařům z rodu Habsburského zvláštní příspěvky buď na zapravování dluhů, nebo na dvůr, na válku nebo na jiné společné záležitosti. A k spravování těch důchodů byla také zvláštní rada důchodní čili *komora dvorská*, která měla ještě důležitější a rozsáhlejší působnosť nežli rada vojenská a předce Čechy neměli žádného vlivu na její obsazování. Že působnosť komory dvorské i na české záležitosti byla nemalá, dovedeme si představiti již podle toho, že radila se také o finančních předlohách, které císař jednotlivým sněmům předkládal, o berních, které císař od sněmů požadoval, že vyplácela dluhy císařovy a p. v.

Nejdůležitější vliv vykonávala bez odporu *tajná rada*, která se radila o všem, co panovníci v jednotlivých zemích sami ze sebe podnikali, o všech požadavcích jednotlivých sněmů a vůbec o všem, co se panovníkovi zdálo býti závažným a důležitým. V bouřlivých událostech tehdejších tajná rada skutečně rozhodovala o osudech zemí českých. Návrhy a dobrá zdání tajné rady týkaly se sice především neustálých sporů mezi stavy a panovníky o vyměření práv panovničích a stavovských; ale jelikož vykonávání moci panovničí hluboce se dotýkalo blaha těch zemí, záleželo na tom ovšem mnoho, pokud tajná rada dovedla býti spravedlivou a nepředpojatou k zemím českým. Ale uvážíme-li, že tajní rádcové byli z pravidla N ě m c i a katolíci a že do rady této bývali jen zřídka povoláváni Čechové a Uhři, dovedeme si představiti, kterak tajná rada navrhovala vždycky bez citu a bez ohledu ty nejtvrdší a nejpřísnější kroky proti Čechům, zvláště když stavové nekatoličtí v zemích Českých neustáli práv politických a svobody náboženské se domáhati.

Konečně nesmíme zapomenouti ani na společné *vyslance u cizích dvorů*, kteří tím byli důležitou pákou, že zastávali a šířili politiku dynastie mnohdy ovšem i proti vůli a na ujmu jednotlivých zemí.

Z toho, co jsme tuto pověděli, dá se již souditi, kterak soustředění moci panovničí čili *centralisace* mohla býti na ujmu samostatnosti jednotlivých zemí a práv jejich. K vytknutí škodlivé této stránky centralisace chceme ještě opakovati, co jsme byli pověděli již na str. 450 Panovníci čeští z rodu Habsburského, pravili jsme, „spojovali ve své osobě panství nad více zeměmi a to posilňovalo panství jejich nad jednotlivými zeměmi. Jestliže tedy král Český měl příčinu obhajovati právo královské proti stavům českým, mohl práva toho snáze obhájiti, jelikož měl k tomu prostředky také z jiných svých zemí a jelikož se mohl v čas největší potřeby opírati také o moc starší linie rodu Habsburského, panující ve Španělích.“ A že jen španělskou pomocí mohlo býti povstání stavovské v létech 1618—1621 udušeno, nahoře dostatečně jsme vylíčili a v následujícím díle okážeme, jaká pohroma byla tím uvalena na zemi Českou. „Takové poměry nesly v sobě také možnosť, že práva stavovská mohla býti spíše obmezována a skracována nežli dříve; ano z poměru tohoto zplodila se konečně choutka po úplném vyvrácení práv stavovských.“

S centralisací šlo ruku v ruce *poněmčování*. Noví panovníci nijakž se tím netajili, že Čechové jsou jim i vírou i jazykem cizí. Čím více bylo politických a náboženských sporů mezi stavy a panovníky, tím více lid nabýval přesvědčení, že jsou tím hlavně vinni cizinci v radách a v úřadech panovníkových. A čím více panovníci i s dvorem svým od Čechů se odvraceli, tím více cizinců ke dvoru se hrnulo, o úřady a odměny se ucházelo. A tak již Ferdinand I. zasadil národnosti české hlubokou ránu podporováním všelikého cizáctví. Cizí lidé kupovali statky v Čechách velmi lacině, cizí lidé hrnuli se do měst, cizí lidé zmocňovali se obchodu, cizí lidé docházeli úřadů dvorských a jiných. Cizí mravy a obyčeje počaly se do země trousiti, a láska vlastenecká počala ochabovati, jazyk německý počal si dobývati širší půdy. Nebezpečí z toho bylo tak veliké pro národnost českou, že pak stavové čeští vzpamatovavše se, museli proti cizáctví a na obranu jazyka českého vydávati sněmovní nálezy, o čemž jsme na místě příslušném vypravovali.

Co tuto vytknuto o panování Ferdinanda I., platí více méně i o jeho nástupcích. Jmenovitě za Rudolfa II., který česky uměl nedostatečně a velmi rád německy hovořil, němčina v Čechách nejvíce se ujala právě tou okolností, že Rudolf v Čechách neustále přebýval. K vůli dvoru císařskému učila se i vyšší šlechta česká německy. Dvůr císařský táhl za sebou do země mnoho cizinců, kteří tady provozovali mnohé výnosné živnosti, které byli domácí Čechové z rozličných příčin zanedbali. Tím způsobem usadilo se zvláště mnoho Vlachů i také Němců v Praze. Na venkově pak utvrzovala se národnost německá zvláště příchylností Čechů k protestantskému učení, jehož kolebkou bylo Německo. Neboť přes platné zákony povolovalo se nyní mnohým pánům protestantským z Němec, jmenovitě ze Sas, zakupovati se v pomezních krajinách, čímž dovršeno poněmčování pomezí českého, jelikož po všech a po městech usazeni tam byli Němci již od časů Přemysla Otakara II.

V následujícím díle budeme míti příležitost ukázati, kterak zrovna ta okolnost, že Ferdinand II. podléhal vlivu rádců německých a že vládl nad zeměmi ohromnou převahou německými, vedla k udušení veškerého života českého a k pojištění panství jazyku německému.

Z toho, co nahoře pověděno, dá se vysvětliti, že panovníci čeští mohli konečně zvítěziti nad stavy úplně a zavésti v zemích českých neobmezenou libovládu. Nejprvé vymohl již Ferdinand I., že sněm český zrušiv vlastní své právo o svobodné volbě králů, vyhlásil d ě d i č n o s t n a t r ů n ě č e s k é m v r o d ě H a b s b u r s k é m. Tentýž Ferdinand ve smyslu známého pravidla rozděl a panuj, pokusil se s výtečným úspěchem zlomiti a ochromiti samostatnost a politický vliv měst královských. Nejprvé roztrhl jednotu měst Pražských, dále zakázal vůbec shromáždění obcí čili valných hromad všech sousedů v městech, z nichž rady městské brávaly značnou posilu k rázným a odhodlaným krokům. Vedle toho zakázal také sněmy krajské čili sjezdy stavů v jednotlivých krajích, na kterých bývaly důležité otázky přetřásány a v kterých oposice mívala velikou oporu. Ale ještě rozhodnější krok učinil Ferdinand, jak známo, po válce Šmalkaldské. Městům odňaty za trest privileje, svobody a práva, pobrány jim statky a veliké důchody a konečně aby se ani hnouti nemohla, dosazeni do nich královští rychtáři, hotoví to policejní komisaři a vedle těchto v Praze ještě královští hejtmani, tak že pak bez svolení a bez vědomí těchto královských úředlníků nesmělo a nemohlo se státi nic politicky důležitého. Konečně města obmezena i v soudnictví, jelikož místo posavadní samostatné apelace zřízen pro všecka města zvláštní královský soud apelační.

Všecka jiná obmezení práv stavovských byla méně důležitá a pronikavá; ale snahy panovníků českých v tom ohledu neustávaly. Nicméně sněmy zemské od smrti Ferdinandovy snažily se neustále obor své moci zákonodárné zase rozšířiti a stavové podnikali vydatné pokusy práv svých přimnožiti, až Ferdinand II. dosedl na trůn český. Boj o práva politická zastírající se pláštěm náboženské svobody strhl do víru svého všecky země koruny české, až ohromná většina stavů dostala se na dráhu revoluční, hájíc práv zemských a stavovských mečem proti panovníkovi. V létech 1618—1621 rozhodovalo se na četných bojištích ne pouze o tom, zdali na trůně českém má seděti nově zvolený král Bedřich Falcký, nebo Ferdinand Habsburský, nýbrž o tom, zdali stavové mají vykonávati v státě větší moc nebo panovník. Stavové ovšem za slabého Rudolfa II. a za Matiáše práv svých značně přimnožili; ale na tom nepřestávajíce, usilovali z krále učiniti loutku vůle svojí. Za Bedřicha ovšem stalo se všecko, co stavové chtěli, ale stavové hájíce jen svých privilejí a nechtějíce v ničem povoliti lidu ujařmenému, nedovedli k domnělému „národnímu“ boji roznítiti celý národ Český a tak nejsouce sami dosti obětavými, museli podlehnouti dobře zřízeným armádám císařským. Boj rozhodnut katastrofou bělohorskou. O následcích budeme vypravovati.

Zmiňujeme se o lidu, o jehož stavu potřebí

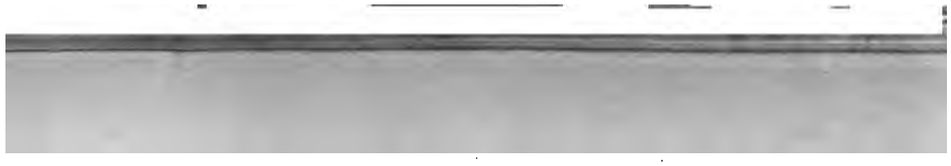

je několik slov promluviti. Starý demokratický duch český z lidu poddaného posud ještě nevymizel. V lidu žilo a ozývalo se vědomí, že nebýval vždycky poddaným, robotným poplatníkem, nýbrž že požíval stejných práv politických s ostatními vrstvami národu a že byl jen o ně připraven. Proto čím dále tři stavové od lidu se odchylovali a odvraceli a čím větších práv ovšem i na újmu jeho nabývali, tím patrněji vystupoval na jevo ruch, znamenající, že po případě a při příležitosti lid odváží se i revoluce, aby se zbavil poroby. Nejprvé tedy lid při každé příležitosti nazýval se *čtvrtým stavem* a pokusil se tu a tam o pomstu na nenáviděné vrchnosti, až konečně za poslední války proti Ferdinandovi II. povstával hromadně, požaduje úplnou svobodu osobní a živnostní. Stavové vyšší lidu svobod těchto nepropůjčili a tak na sklonku války vypukla v Žatecku společenská revoluce, která hubila vyšší stavy a jejich majetek a byla by měla zajisté neskonalou zhoubu za následek, kdyby byla bitva na Bílé Hoře řádění tomu přítrž neučinila.

Zbývá nám jen ještě doložiti, v jakém asi stavu nalézal se lid poddaný za prvních panovníků z rodu Habsburského. Gindely píše v této příčině: „Sedlák český, jehož statek měl okolo 40 strychů výměry, byl počátkem XVII. věku povinen, vrchnosti 8—10 dní do roka robotovati a na penězích i dávkách asi 3 tolary odváděti, a stát vyžadoval na něm daně jen o třetí nebo čtvrtý díl menší. Dávky obnášely málo kdy více než půl čtvrtce toho nebo onoho druhu. Odváděli kuřata, kachny, husy, vejce, krmení prasete až do vánoc, nebo vola přes zimu a podobné. Poslední dvě povinnosti bývaly ostatně řídké, i ukládaly se sem a tam jen mlynářům. Platy odváděly se z pravidla o sv. Jiří a o sv. Havle. Když přišel ten čas, sedláci táhli jako průvodem za svými rychtáři na zámek a platili úrok.“

Pomník Václava Hájka z Libočan. (95.)

„Sedlákům nepopíráno práva vlastnického. Pán považoval se ovšem za jakéhos vrchního vlastníka všech usedlostí na panství, v skutečnosti však směl sedlák dosti volně se statkem i výdělkem svým naložiti. S povolením pána směl totiž statek svůj prodati a jinde seusaditi, směl také čásť svých pozemků prodati nebo zastaviti, potkala-li jej nějaká nehoda. Vrchnosti ovšem staraly se přiměřenými prostředky, aby jmění poddaných se netenčilo. Poddaní směli jen takové dluhy platiti, které byli učinili s vědomím jejich; obmezovaly právo závěti, nedopouštějíce odkazů cizím poddaným a vedly o to péči, aby stav dobytka se neztenčil. Tu a tam ovšem takováto dohlídka vykonávána velmi krutě na újmu poddaných. Sedlákům na př. zbraňováno prodávati dobytek cizím lidem a vyhražováno si právo předkupní, které ovšem bylo břemenem na poddané, poněvadž vrchnosti samy cenu dobytka ustanovovaly.“

„Užívání teplých lázní bývalo druhdy v Čechách a to za každého ročního počasí tak nezbytnou potřebou, že jí nejen vyšší stavové, nýbrž i sedláci, ano sami nádenníci hověli. Řádem čeledním z roku 1549 skracuje se nádenníkům doba pra-

covní v sobotu výslovně proto, aby prý mohli podle obyčeje svého lázeň vzíti. Tak se stalo, že skoro každá ves mívala v těch časích své lázně. Užívání lázní předpokládá jakýsi blahobyt. I zákony o nádheře, které sněmové čeští čas od času vydávaly, svědčí, že v stavu sedlském panovala jakási zámožnosť, neboť zakazovalo se sedlským ženám nošení hedbávných a jiných drahých šatů, zlatých čepců a podobného nádherného oděvu."

„Ale nejen hmotný stav lidu sedlského byl šťastnější nežli za doby pozdější, vážen byl v něm člověk větší měrou než potom."

„Sedláci byli souzeni soudy sedlskými, na nichž zasedali dílem sedláci dílem měšťané z měst poddaných. Soudové takoví zasedali dvakráte i třikráte do roka, kdy práce polní odpočívaly a bývali od úředlníků panských vždy s jistou slavností zahajováni. Vrchnosť jmenovala do takového soudu dvanáct konšelů a jednoho předsedu, sudí. Úředlník panský nemíchal se do nálezů těchto soudů a poučoval jen konšely v případech těžkých nebo pochybných. Soudové rozsuzovali o věcech občanského i trestního práva, směli vyměřovati pokuty na penězích i určiti naložení s nimi. Soud sám vynášel rozsudek, jen v případech zapletených, když konšelé netroufali sobě rozsouditi, směli požádati úředlníka, vyloživše mu dříve mínění své, aby za ně rozsudek vynesl. Právomocnosť soudu sedlského vztahovala se obyčejně na několik vsí a na městečka podšosní. Konšelé úřadovali jeden rok. Kromě soudní moci měli také dohlídku nad mravností."

„Práva sedláků vztahovala se i k správě jmění kostelního. Vrchnosť jmenovala z přifařených sedláků jistý počet „kostelníků," kterým svěřena nejen dohlídka nad nádobím a poklady kostela, nýbrž i nad důchody a vydáním."

V ohledu náboženském vypsali jsme dopodrobna všecky spory a přeměny; dodáme tedy jen několik poznámek. Čím dále více hynula v zemích českých stará víra pod obojí. Jednota bratrská, ačkoliv stíhána a pronásledována bývala za všech panovníků dosti úsilovně, předce celkem utěšeně se zmáhala. Ale nejvíce rozšířila se v zemích českých za panovníků z nové dynastie víra Lutherova čili protestantismus vyznání augšburského. Přívrženci tohoto náboženství dospěli konečně tak daleko, že kryjíce se formálně pod štítem utrakvistů, zákonem chráněných, nabyli v straně této většiny a dostali tak i konsistoř pod obojí ve svou správu, až jim bylo odňato právo to od císaře Ferdinanda. Nejsouce ale zákonem uznáváni, propůjčovali se nicméně k hubení Bratří až uznali, jakou mravní mocí a silou Jednota vládne, načež se s Bratry spolčili k domáhání se svobody náboženské a práv politických. Dlouhé boje a spory v té příčině skončily se vymožením majestátu roku 1609 a stvrzením známého porovnání od krále Rudolfa. Avšak již Matiáš jal se prováděti katolickou protireformaci a zavdal tím podnět k novému jitření v zemi, kterého vůdcové stavů nekatolických velmi obratně užívali, aby pod pláštíkem hájení svobody náboženské způsobili všeobecný odpor na obranu práv stavovských. Shozením královských místodržících s oken a ustanovením vlády direktorské postaven spor posavadní na ostří meče. Kdo měl méně vojska, méně prostředků hmotných a méně obětavých spojenců musel podlehnouti.

Spor veden dlouhou dobu pod pláštěm víry až spolčení se stavů z koruny české a stavů rakouských s Bethlenem proti Ferdinandovi ukázalo celému světu, že běží hlavně o uhájení práv stavovských proti snahám zavésti v zemích absolutní moc panovnickou. Čechy byly ohništěm a střediskem tohoto spolku proti císaři a země Česká za to také hrozným způsobem byla pokutována. Stavové podlehli a tím umožněna byla protireformace katolická, kterou náboženské poměry v zemích českých úplně byly změněny. Před bitvou na Bílé Hoře byla v zemích českých hrstka katolíků, potom za několik let celé Čechy a Morava, alespoň zevnitř, byly zase katolické.

O duševním životě.

Upříti se nedá, že Čechy za sto let, co byly pod panstvím rodu Habsburského, nepokročily ve vzdělanosti tou měrou, jako by se to bylo mohlo státi na základě posud položeném. Nicméně v mnohém ohledu jevil se předce jen značný pokrok a jmenovitě literatura poskytla tolik a částečně i výborných plodů, že věk tento nazván, ač neprávem, zlatým věkem literatury české a literatura z této doby literaturou klasickou.

Tolik je jisto, že Čechy tehdáž nebyly ve vzdělanosti obecné pozadu za jinými zeměmi; jen málokteří národové Čechy tehdáž předčili, a naopak Čechy nad mnohé země v tom ohledu vynikaly. Pravda jesti, že nové spory a nové hádky náboženské znovu otravovaly život duševní, že bádání a literatuře dávaly směr jednostranný; nicméně země české předce měly značný počet škol; tou dobou žil přehojný počet lidí svět-

ských a duchovních, kteří se byli v cizině vzdělali na školách proslavených. Učenost, jak praveno, obracela se hlavně směrem náboženským k hádkám věroučným. Z jiných věd v modě byla chemie, hlavně však zrůda její alchymie, zabývající se vyhledáním prostředků k dělání drahých kovů. Družkou její byla astrologie, čili zkoumání hvězd k účelům prorockým. Vedle astrologie však řádně prospívalo hvězdářství zvláště za panování Rudolfa, při jehož dvoře nalezli útulku dva nejslavnější hvězdáři svého věku Tycho Brahe a Kepler, kterýžto poslední v Praze vyzkoumal pověstné své zákony, jimiž se řídí běh nebeských těl. Vysoké školy Pražské byly během času hluboko klesly i nezůstala z nich než jediná artistická čili filosofická fakulta, kdežto školy jezovitské, jak jsme ukázaly, vždy více zkvétaly.

Sloh český toho věku neustále se tříbil a zdokonaloval, až za Rudolfa II. dosáhl největší hladkosti a ohebnosti. Následování vzorů latinských bylo toho času všeobecnou modou. Daniel Adam z Veleslavína, nadšený oslavovatel jazyka domácího, považoval již jazyk svůj za dosti uhlazený, bohatý a příjemný, aby se jím mluviti a psáti mohlo pohodlně o všech otázkách bohosloveckých a libomudrckých. Ale Jungman dobře soudí, že tato vzdělanost a vybroušenost jazyka byla jen poměrná, že se týkala více formy nežli materie. Byl to tedy dobrý základ, na němž za šťastnějších okolností mohlo se dále pracovati k větší ještě dokonalosti. Nejlépe však vyvinul se v té době sloh prostonárodní, jakýž má místo své v historii, právech, bohomluvných a jiných lidu obecnému odhodlaných spisech; sloh básnický nejstaršímu, jakým rukopis královdvorský se skvěje, daleko se nevyrovnává, vědecký pak skoro docela zanedbán. Ostatně jen čelnější spisovatelé osvojili si tehdejší dokonalost a vybroušenost jazyka. Lidé, kteří neměli v něm náležitého vzdělání mluvnického, užívali ho více ve způsobě mluvy obecné. Příčinou toho byl hlavně tehdejší stav škol, kde všecko vynakládáno jenom na pěstování jazyků klasických, latinského a řeckého, o mateřštinu pak málo dbáno.

Na konci dílu předešlého vytknut byl účinek, jaký mělo na literaturu českou působení mistra Jana Husa a humanismu. Účinek tento, jmenovitě působení humanismu trval i za doby námi vylíčené; kromě toho vystoupil na jeviště nový mocný činitel Jednota bratrská, jejíž zásluhy o řeč a literaturu českou jsou veliké. Pojavši v učení své zásadu stálého pokroku a zdokonalování, pěstovala proto se vzácnou horlivostí školství, a hlavním předmětem vyučování učinila mateřskou řeč, jižto nejpřednější učenci Jednoty bratrské nepřestávali vzdělávati, úsilovně o to se snažíce, aby jazyk lidu co nejlépe povznesli a ušlechtili. Jednota i tím prospěla písemnictví českému, že knihtiskařství v Čechách a na Moravě značně rozšířila. Písemnictví české této doby mělo nejlepšího pěstitele v Amosu Komenském, jehož sláva však teprvé u vyhnanství se počíná. Proto teprvé v díle následujícím o něm promluvíme.

Připomenutý humanismus t. j. studium řečí a literatur řecké a latinské jednak vybízelo k spisování latinskému, jednak zase k překládání spisů klasických a ke vzdělávání české řeči podle latiny. V XVI. století zmáhalo se latinské básnictví jednak působením Matouše Kolínského na universitě Pražské, jednak štědrým podporováním básníků skrze Jana Hodějovského z Hodějova († 1566), až za Rudolfa II., nejvyššího rozkvetu dosáhla. Nákladem dotčeného Hodějovského vydány pod titulem „Farragines“ celé sbírky latinských básní. Také později od rozličných básníků takové Farragines vydávány, v nichž se opěvaly důležité soukromé i veřejné příhody. K předním básníkům latinským této doby náležejí: Matouš Kolínský († 1561), David Crinitus z Hlaváčova († 1586), Prokop Lupáč († 1587), Petrus Codicillus z Tulechova († 1589), Tomáš Mitis († 1591), Carolides z Karlsperka († 1612) a j. v. Podotknouti dlužno, že tehdáž vešlo v nechvalný obyčej jména česká do latiny překládati. Tak na př. Tichý pojmenoval se Mitis — Knížek — Codicillus, Vlasák — Crinitus a j. v.

Za dobrými ano částečně i výtečnými plody latinských básníků daleko zůstávaly české básně světských veršotepců. Z těchto nad jiné vynikli Mikuláš Dačický a Šimon Lomnický. Mikuláš Dačický z Heslova byl veselý šprýmovník a satirik, ale upadal často v sprostáctví. Šimon Lomnický, velmi plodný, došel básněmi svými obliby u samého krále Rudolfa II., tak že jej na hrad povolal, roční plat mu daroval a zvláštním znakem s přídomkem „z Budče“ jej vyznamenal. Ale ani Lomnického plody nevynikají vznešenými myšlenkami a ušlechtilým vzletem, tak že Lomnický jeví se býti pouhým veršotepcem, který zasluhuje pochvalu jen pro svůj plynný jazyk.

Mnohem zdárněji kvetlo a prospívalo básnictví duchovní. Kněz Jan Táborský z Klokotské Hory vydával znovu starší nábožné zpěvy Václava Miřínského, sám některé k nim přibásniv. Dále jmenovati dlužno Klimenta Bosáka a Slováka Jana Sylvána. Nejpilněji však vzdělávala duchovní básnictví Jednota bratrská. Jakožto skladatelé písní duchovních nad jiné prosluli Jan Lukáš, Jan

Augusta, Jan Blahoslav, Matěj Červenka, Jiřík Štyrsa, Adam Šturm a Volf. Nad skladby rýmované vynikají však znamenitě některé básně metrické skládané po vzorech řeckých a latinských, dle zákonů časomíry. Pravidla k tomu ustanovil Jan Blahoslav. V básnění takovém vynikají Matouš Benešovský a Vavřinec Benedikt Nudožerský.

Z písní od starších Jednoty vybraných a schválených sestavovány byly tak řečené kancionály, o jejichž nádhernou úpravu bedlivě pečováno. Každý sbor bratrský měl takový kancionál, zpěvník či sborník zpěvů církevních, jež skládány buď dle nápěvů starších neb souvěkých písní národních, anebo Bratří sami také nápěvy skládali, majíce mezi sebou i básníky i hudebníky nadané. Kromě Jednoty záhy také jiné společnosti náboženské i pod jednou i pod obojí dbali o skládání takových kancionálů buď českých neb latinských. Města ano i soukromníci vespolek závodili v tom, aby měli na kůrech kostelních krásně upravené kancionály, z nichž mnohé až na naše časy se zachovaly. Nejeden z kancionálů má mnohonásobnou důležitost kulturohistorickou; neboť kromě ceny básnické jsou důležity svými nápěvy pro hudebnictví, začátečnými písmenami mnohdy velmi uměle malovanými pro malířství.

Lépe nežli básnictví prospívali v době této rozliční druhové české prosy; vzdělávána tu literatura náboženská, právnictví, dějepisectví, zeměpis a cestopis, mluvnictví a jistou měrou i nauky mathematicko-přírodopisné. O těchto všech odborech můžeme se ovšem jen co nejstručněji zmíniti.

Činnost spisovatelů bohoslovecких soustředila se kromě pojednání polemických hlavně k přeložení a upravení celého písma svatého. Činnost tato korunována byla skutečně výtečným dílem Biblí Královskou, o které jsme na str. 515 byli pojednali. Předními spisovateli bratrskými byli Jan Augusta, Jan Blahoslav a Jiří Strýc.

Literatuře právnické dostalo se pěkného obohacení Vítem Oftalmiem, který psal latinsky, pak Brikcím ze Zlicka a Pavlem Kristianem z Koldína. Brikcí ze Zlicka, některý čas profesor na vysokém učení Pražském, sestavil podle jiných předešlých spisů „Práva městská 1536.“ Výše stojí kancléř Starého města Pražského Pavel Kristian z Koldína. Spis jeho „Práva městská království Českého“, vydaný r. 1579 zaveden byl sněmovním nařízením pro všecka města v Čechách a později také na Moravě. Pro důkladné sestavení a výtečný jazyk pokládají se práva Koldínova vedle Všehrdových Knih za nejvzácnější památku právnické literatury české. Také Karel z Žerotína, proslavený řečník, zůstavil v zápiscích svých vzácnou památku pro poznání právních poměrů moravských.

Dějepisectví vykazuje se spisy největšími a nejčetnějšími. Přední v tom zásluhu má Daniel Adam z Veleslavína, jehož podobizna na str. 1601 a 1602 podáváme. Byl od roku 1572 profesorem dějepisu na vysokém učení Pražském; ale stav se r. 1576 zetěm slavného knihtiskaře Jiřího Melantricha vzdal se úřadu učitelského a oddal se knihtiskařství, velmi platně při tom zvelebuje literaturu domácí. Sám sice nevynikal původní oslepující plodností a tvořivostí, ale jsa vysoce vzdělán, snažil se psáti jazykem lepým a uhlazeným, tak že sloh jeho záhy pokládán za vzor správné mluvy a po veleslavínsku psáti znamanalo tolik jako správně česky psáti. Daniel Adam z Veleslavína vynikal vzdělaností, vlasteneckou obětavostí; dále vlídně a ochotně byl každému nápomocen v spisovných podnicích: tu díla cizí vydávaje, tu je opravuje, předmluvy k nim spisuje a jiné muže ke spisování povzbuzuje, konečně sám spisoval věci původní a překládal spisy cizí z rozličných oborů. A tím stal se vůdcem literárního snažení doby tehdejší. Z hlavních jeho spisů jmenujeme překlad kroniky Aeneáše Sylvia, dílo „Politia historica“, v níž z dějin obecných vyvozuje naučení, jak by se říše a obce v míru a ve válce měly spravovati, a pak „Kalendář historický“, kronikářské sestavení událostí domácích a zahraničných. Vedle Daniela Adama z Veleslavína proslula celá řada jiných spisovatelů. Sixt z Ottersdorfu, jenž psal o příbězích českých v letech 1546—1548 vládl mistrovsky spisovnou řečí. Václav Hájek z Libočan někdy probošt kapitoly staroboleslavské sepsal dějiny české se stanoviska katolického, protkav je množstvím bájek, smyšlenek věcí nepravdivých a nedůvodných. Avšak přese všecky vady a nedostatky kronika Hájkova rozšířila se v národě Českém nad míru, k čemuž nemálo přispěl prostonárodní sloh, jímž psána jest. Knihy české sepsané od nekatolíků, byly po bitvě Bělohorské ničeny, ale katolická kronika Hájkova byla bezúhonna a lid nemaje čtení na výběr, tím ochotněji k ní sáhal a z ní čerpal známosti o dějinách vlasteneckých. [Pomník Hájkův podáváme na str. 1665 a 1666*)]. — V Jednotě bratrské

*) R. 1558 zemřel dne 19. března (jiní kladou 15.) Václav Hájek z Libočan. Jmění své všecko odkázal klášteru sv. Anny a při něm lekícímu

vyvinula se také zvláštní škola bratrská, v níž nad ostatní proslul Jan Blahoslav. Nejdůležitější práce jeho jest „Historie Bratří českých.“ Z téže historické školy vyšel Václav Březan, jenž psal výhradně o rodu Rožmberském. Do řady historiků bratrských náleží konečně též Karel starší z Žerotína, jehož listové vynikají vzácnou uhlazeností, ano slíčností slohu klasického. Nemalou důležitosť mají Paměti Mikuláše Dačického z Heslova. Konečně připomínáme Bartoloměje Paprockého z Hlahol, jenž proslul pracemi rodopisnými.

V zeměpisectví dosáhla největšího rozšíření Komografie česká t. j. vypsání zemí a národů i dějin jejich od šlechtice českého Sigmunda z Púchova. Z cestopisů jsou okrasou literatury naší „Příhody“ Václava Vratislava z Mitrovic, obsahující vylíčení mravů a obyčejů tureckých. Dále cestopis Krištofa Haranta z Polžic a konečně cestopis Oldřicha Prefata z Vlkanova.

O theoretické vzdělání jazyka českého získal si od časů Husových nyní největší zásluhy Bratr Jan Blahoslav. Slovníkářství zastoupeno je Danielem Adamem z Veleslavína.

Nauky mathematicko-přírodnické byly sice pilně vzdělávány, ale nemohly se řádně vyvinouti, jelikož jim tehdáž vadily rozličné pověry astrologicko-alchymistické, překážející volnému a nepředpojatému pozorování přírody a pozorování zákonů jejích. V XVI. věku docházely nemalé obliby tak řečené herbáře, v nichž přírodopisci skládali své lékařsko-přírodopisné vědomosti. Největší pokrok v bylinářství učiněn v Čechách slavným Vlachem Mathiolim, osobním lékařem arciknížete Ferdinanda, jenž latině sepsal znamenitý herbář. Tadeáš Hájek z Hájku lékař, mathematik a hvězdář pořídil české vydání herbáře Mathiolova vlastními zkušenostmi jej obohativ. Kniha tato v mnohém ohledu znamenitá, vydána nákladem českých stavů v nádherné úpravě roku 1562. Hájek byl potom osobním lékařem u císaře Rudolfa II. a pracuje neustále o přírodních vědách, stal se jaksi středem učeného sboru, jenž byl shromážděn při dvoře Rudolfově. K předním vrstevníkům Hájkovým a vzdělavatelům přírodních nauk náleží profesor university Pražské a výtečný lékař Adam Zalužanský ze Zalužan, který o dvě století předstihl učení Linnéovo o pohlaví rostlin. O alchymii, která u nás za Rudolfa II. bujně kvetla, psal Bavor Rodovský z Hustiřan.

Umění v některých oborech pokleslo a živořilo, v jiných odvětvích zase zkvetlo a se zvelebilo.

V zemích českých počala v stavitelství ujímati se renaisance čili jak Čechové říkali, dílo lombardské již ke konci století XV. Sám mistr Beneš Lounský podlehl vlivu jejímu; jeho gotický Vladislavský sál na hradě Pražském dostal renesanční okna a část hradu od něho přestavěného má v celku ráz díla lombardského. Jako Beneš Lounský, tak ovšem i jiní stavitelé míchali soustavu gotickou s formami renesančními, čímž utvořena jakási doba přechodní. Staré zámky a domy měšťanské, v základech svých gotické, ozdobovaly se nyní lombardským dílem, tak že během XVI. století změnil se podstatně vzhled českých měst, any zvláště gotické štíty a lomenice ustupovaly často neméně ozdobným štítům slohu nového. Přechodní tato doba charakterisována je radnicí litoměřickou (vyobrazení přikládáme), jenž byla po požáru v letech 1538 a 1539 obnovena; kostelem sv. Rocha na Strahově v Praze z r. 1587, kostelem sv. Martina ve Velvařích a kostelem sv. Salvatora, později Pavlánů na Starém městě Pražském z l. 1611—14. Avšak kdežto umělci čeští jen částečně podléhali vlivu renesance, Italové, kteří se dostali do zemí českých, pěstovali již výhradně dílo lombardské. Ferabosco de Lagno vystavěl roku 1534 z rozkazu krále Ferdinanda I. letohrádek pro královnu Annu. Budova tato, jejíž vyobrazení podali jsme na str. 43 a 44 je nejskvělejším pomníkem lombardského díla v střední Evropě vůbec. Kromě Ferabosca vynikli v Čechách z italských stavitelů Pavel della Stella, jenž měl hlavní účastenství v stavbě letohrádku Hvězdy u Liboce podle plánů arciknížete Ferdinanda, dále Jan de Sala Vostalis, jenž stavěl zámek a kostel poděbradský, Jan de Spatio a j. v. Ze štukaterů jmenujeme Santina Bossi. V té době vystaveny dílem lombardským mnohé budovy zámecké a kostelní. Sem náleží na př. portál bývalého zámku chomoutovského z r. 1520, jehož vyobrazení přikládáme. Brzy se ujal také způsob rustiky, t. j. obkládání zevnějšku kameny hrubě tesanými a nebo maltou na hrubo omítnutou a rýsování na mokrém vápně sgraffito. Sem náležejí dům někdy Rožmberský

kostelu sv. Vavřince v Starém městě Pražském, v kterémžto kostele blíž velkých dveří k západu slunce po levé straně, když se těmi dveřmi do kostela vchází, odpočívá. Nad jeho hrobem visela tabulka, na níž byla jeho osoba klečící před obrazem božího umučení namalována s nápisem latinským, jenž se česky takto vykládá: „Náhrobek důstojného kněze pana Václava Hájka z Libočan; léta Páně 1553 dne 19. března tuto pohřbeného.“

nyní Švarcenberský na Hradčanech, palác Thunovský pod zámeckými schody v Praze, zámek Kratochvíle u Netolic, zámek Mělnický, Nelahozevský, Častolovický, na Moravě zámek Budčovický a j. v.

Umění řezbářské stálo v první době vlaské renesance na pěkném stupni vývinu. Pozůstatky toho jsou mnohé krásné portály nejen při chrámích a palácích, ale i při mnohých domech měšťanských v Praze i v městech venkovských. Skvělým pomníkem umění tohoto byla veliká mramorová kašna na staroměstském náměstí v Praze, nyní bohužel již pobořená. Vystavěna byla v létech 1590—1593 od staveb milovného primatora Václava staršího Krocína z Drahobejle na útraty obce Staroměstské s velikým nákladem. Mistr, který ji zhotovil, není znám. Kašna ozdobena byla prací sochařskou buď jen polo vypuklou nebo i celými sochami. Na ukázku toho, jakým způsobem podnikána tehdáž podobná díla umělecká, podáme vyobrazení té kašny v sešitě následujícím. V umění řezbářském a sochařském jevil se také patrně vliv umělců cizích. U dvora Rudolfova meškali a působili sochaři Alexandr Colino, Adrian de Vriesa Jan du Mont. Dále připomínáme mistrovskou řezbu dřevěnou na oltáři v kostele sv. Havla u Zbraslavě a pak znamenitou litinu na kašně v královské zahradě pražské od Tomáše Jaroše Brněnského, jejíž vyobrazení podali jsme na str. 929 a 930. Vodomet tento slit je ze silného zvučného bronzu v létech 1554—1563. Tomáš Brněnský slil také mnohé znamenité zvony. Jiní znamenití zvonaři a konváři toho věku byli: Ondřej Ptáček v Kutné Hoře, Ondřej Žáček v Hradci Králové, Brikcí z Cinperka na Novém městě Pražském a Daniel Tapineus Kutnohorský. Zvony a křtitelnice těchto mistrů posud zachované vynikají nejen dobrou litinou, ale i na mnoze dobrými plastickými obrazy.

Během XVI. století vyvinula se u nás v Čechách nová národní škola malířská. Tabulové obrazy a stěnové malby zastupují tento směr českého umění. Ale největší sláva této doby zakládá se na drobnomalbách v četných kodexích, jmenovitě zpěvnících. Naši umělci vzdělali se sice vzory německými, italskými a nizozemskými, ale tvořili pak samostatně. Výkresy jejich jsou smělé a samostatné, lidské postavy, krajiny a stavení vykazují pokrok v perspektivě a obrazy proniknuty jsou životní pravdivostí. Drobnomalby tyto náležejí k našim nejznamenitějším pokladům uměleckým. Z umělců zde vynikajících jmenujeme: Fabiana Polinára z Ústí nad Labem, Matouše Ornysa z Lindperka, Jana Kantora, Jiřího Orfeusa z Chotěšic a pak výtečného Matouše Radouše z Chrudimě. — Rudolf II. povolal do Prahy celou řadu cizích malířů; ti působením svým měli dobrý vliv na umělce domácí. Jednak tito mohli se tu a tam něčemu přiučiti, jednak zase pobádáni byli k uměleckému závodění. Malíři u dvora Rudolfova dostávali 8—25 zl. měsíčně služného. Nejpřednější z nich byli: císařův miláček Jan z Cách, ženialní malíř krajin a zvířat Leandr da Ponte Bassano, dovedný napodobitel Tintoretta Jan Rottenhammer, výteční krajináři Roland Savery a Jan Breughel a znamenitý rytec Jiljí Sadeler, kterýž ryl podobizny, krajiny, česká města, a jmenovitě také Prahu, kteráž byla po kusech podle rytiny jeho v díle tomto vyobrazena. Znamenitý ryjec český Václav Holar z Prachně musel po bitvě Bělohorské vlasť svou opustiti a stal se zakladatelem umění ryjeckého v Anglii.

Dodati ještě dlužno, že u dvora Rudolfova a v Praze vůbec zdržovalo se a podporováno bylo tolik cizích umělců výtvarných, nejvíce však vlaských, že akademii výtvarných umění, té doby založenou, úplně zaujali.

Obsah čtvrté knihy.

Hlava I.

Panování Ferdinanda I. od r. 1526 do 1564.

Stránka

Sněm k opatření země. — Pohřební slavnosti za krále Ludvíka v Praze. — Ovdovělá královna Marie. — Ucházeči o trůn český. — Kterak byla svobodná volba obhájena. 1526 září — říjen 1

Kterak arcikníže Ferdinand přátely si získat hleděl. — Kterak byl arcikníže Ferdinand za krále Českého volen. — Kdo byli zvoleni v poselství k novému králi a jaké články jim byly pro nového krále odevzdány. 1526 září — říjen 5

Kterak poslové stavovští s Ferdinandem ve Vídni o přijetí sněmovních artikulů vyjednávali. — Kterak Ferdinand uznal, že jej sněm český ne z povinnosti, nýbrž z dobré a svobodné vůle za krále zvolil. — Přísaha králova na pomezí českém. — Korunovace manželů královských. — Pomník přísahy královské u Jihlavy. — Sněm svolil, aby dědic mohl býti za živobytí starého krále korunován. 1526 prosinec — 1527 březen 8

Kterak byl Ferdinand také v Uhrách za krále zvolen a korunován. — Protikrál Jan Zápolský. — Války se Zápolským a s Turky. — Mír v Cařihradě. — Povaha Ferdinandova a jeho záměry. — Ferdinand zvolen králem římským. 1526 srpen — 1530 16

Bratr Matěj z vězení propuštěn a z Prahy vypovězen. — Upalování luteránů. — Nový zápis proti straně Hlavsově. — Stránka

Vyrovnání se stranou Hlavsovou chytrostí Paškovou se protahuje. — Jednota měst Pražských od Ferdinanda roztržena. — Kterak Ferdinand straně Hlavsově návrat do Prahy povolil a kterak se stalo narovnání mezi stranami. — Hromady obcí bez svolení královského zakázány. — Kterak Pašek u krále v nemilost upadl a život svůj smutně dokonal. — Kterak Cahera a Hlavsa životy své ukončili. 1526 prosinec — 1534 leden . . . 19

R. 1527 narodil se králevič Maximilian. — Kterak se král Žižkova palcátu ulekl. — Úkazy světelné na nebi. — Povodeň v Čechách. — O velké drahotě r. 1531. 1527 srpen — 1531 srpen . . . 28

Poddaným povoleno, aby směli na studie choditi. — Mincmistr v Kutné Hoře a cizí mince. — O vkládání do desk na Moravě času nedělního. — Kterak Ferdinand způsobil, že mu stavové berní povolovali. — Kterak soudové zase vážnosti nabyli a kterak se pořádek v zemi ujímal. — Kterak Ferdinand luterány potlačiti hleděl. 1531 květen — 1538 29

Kterak král na hradě Žebráce z nebezpečí ohně vyvázl. — Mor a povodeň v Čechách. — Kterak požár r. 1541 velkou část Prahy, královský hrad, kostel sv. Víta a desky zemské zničil. — Druhý revers krále Ferdinanda. — Menší úrok z peněz půjčených ustanoven. — Kterak doly kutnohorské hynuly. — Bouře proti židům. — Kterak kobylky úrodu hubily. — Stránka

Velké povětří. — Války s Turky v Uhrách. — Královna Anna a dcery její Alžběta a Kateřina. R. 1532 — 1545 35

Artikulové sněmu r. 1545. — Kterak byla dědičná smlouva knížat Lehnických s kurfirstem Brandenburským zrušena. 1545 leden—1546 květen 45

Porady strany pod obojí. — Kterak král požadavky luteránů zamítl a starých kališníků se ujímal. 1541 — 1544 červenec 47

Kterak sněmy zemské králi ve všem povolny byly. — Kterak Ferdinand pokolení stavu městského obmýšlel . 49

Válka o náboženství v Německu. R. 1546 únor — 1547 duben 51

Kterak sněm český hotovost zemskou povolil. — Kterak král zřízení zemské přes odpor stavu městského porušil. — List Hanuše Fridricha stavům českým a odpověď jejich. 1546 červenec . . . 52

O osazení kláštera Dobroluckého v Dolní Lužici . . . 55

Král svolává vojsko české na den 28. září ke Kadani. — Přehlídka lidu zbrojného v krajských městech. První útok na města kurfiřtova. 1546 srpen — říjen . . . 56

Ležení u Kadaně. — Kterak jen část branného lidu proti nepříteli vytáhla a ostatní domů se rozešli. 1546 září — říjen 59

Smlouva s knížetem Moricem. 1546, 14. října 61

Kterak vojsko české v Němcích vítězilo. — Kterak Ferdinand stavy neposlušné potrestal. — Hlavní ráz stavovského odporu. 1546 listopad — prosinec 62

Stránka

Nesnáze Moricovy. — Kterak se Ferdinand u Pražanů a u jiných stavů o pomoc válečnou ucházel. 1546 prosinec — 1547 leden . . . 64
Nový mandát královský o hotovosti vojenské. — Kterak mandát v zemi působil. 1547 leden 65
Smrť královny Anny. — Počátek černého smutku v Čechách. 27. ledna 68
Sjezd a jednání v Litoměřicích. 1547 únor 71
Jednota měst Pražských. 1547 únor 73
Kterak byla jednota mezi všemi stavy dokonána. — Potupné písně na krále. 1547 únor . 77
Kterak král jednáním svým myali proti sobě popuzoval. — Ferdinand žádá novou pomoc od stavů českých. 1547 únor — březen . . . 81
Přátelské snešení stavů. — Nařízení zemské hotovosti. — O vpádu Sasů do království českého. 1547 březen . 83
O nerozhodnosti osob zřízených. — Kterak vojsko Pflugovo proti císařským nečinně se chovalo. — Kterak Hanuš Fridrich spolek s Čechy vyhledával. 1547 březen — duben 89
Kterak stavové jednotě své přívržence získati hleděli. — Sekretář královský uvězněn. — Poselství královské a odpověď stavů na ně. — Nesjednocenosť a nerozhodnosť oposice. 1547 duben . 93
Kterak vítězství mühlberské v Praze působilo. — Odpověď k císaři a králi změněna. — Jednání stavů o novém poselství královském. — Přísnávací listové stavů u desk zemských uloženi. 1547 duben — květen . . 98
Král obesílá vyšší stavy do Litoměřic. — Kterak král stavy jedny ode druhých oddělíti se vynasnažuje. — Řádění lidu královského v Litoměřicích. — Kterak král hrad pražský nenadále vojskem svým obsadil. 1547 červen — červenec 103
Kterak vojsko královské Prahu obsadilo a tady řádilo. — Kterak se lid pražský bouřil a s královskými půtky sváděl. — Kterak Pražané poselství ke králi vypravovali a kterak je král planými sliby chlácholil. 1547 červenec . . . 108
Soud královský nad Pražany. —

Stránka

K jakým požadavkům museli Pražané svoliti. 1547 červenec 116
Kterak města Pražská statky, práva a jiné své užitky králi postoupiti musela. — Kterak si král dědictví po kupci Arnoltovi přivlastnil. — Soud s ostatními městy a s osobami se stavu panského a rytířského 1547 červenec . . . 123
Kterak byly uvěsněné osoby ukrutně trápeny. — K jakým kusům města svoliti a které statky králi postoupiti musela. — Pokutování měst lužických a slezských. — Kterak byly osoby z vyšších stavů pokutovány. 1547 červenec — srpen 127
Poprava čtyr odpůrců králových. 1547 22. srpena . . 141
Krvavý sněm. — Kterak Ferdinand na tomto sněmě požadavky snešení přátelského zamítl a moc svou utvrdil a povznesl. 1547 srpen — září 145
Kterak král ještě některé osoby ze stavu městského potrestal. — Kterak byly městům některá privilegia, platy a statky navráceny. 1547 září — 1548 listopad 151
Kterak byla dosazením hejtmanů a rychtářů královských samospráva v městech obmezena. 1547 září — říjen . 156
Kterak král pokořeným stavům nedůvěřoval. — Kterak Ferdinand novou apelací pro města ustanovil a je tak v soudnictví obmezil. 1547 září — 1548 leden 159
Stihání a utlačování Jednoty bratrské. — Kterak hubení Jednoty bratrské zemi České uškodilo 162
Kterak Ferdinand samostatnosť koruny české naproti říšskému sněmu německému obhájil. — Nová mince. — Kterak byli věřitelé královi odbytí 166
Kterak králevič Maximilian v nebezpečí života upadl. 1548 168
Kterak byli rozšiřovatelé zakázaných kněh potrestáni. — Arcikníže Maximilian přijat za krále Českého. 1549 únor — duben 171
Kterak se Ferdinand pokusil, aby jediné náboženství v zemi panovalo. 1549—1550 . . . 173
Nařízení sněmovní o řemeslnících, čeledi, nádenníccích, pak o srovnání měr a váh. 1549 únor 175
Nový zvon pro kostel svato-

Stránka

vítský ulit. — Mor v Čechách. — Železná klec na smilníky postavena. 1549—1551 . . 178
O válce turecké. — Rozbroje náboženské v Němcích. 1551 — 1562 180
Kterak byli Židé zase na milosť přijati. — Kněžím uděleno právo, aby mohli svobodně křaftovati. — Upravení řeky Vltavy. 1551—1552 . . . 184
Výprava proti markraběti Braniborskému. 1554 185
Některá užitečná nařízení sněmů zemských. — O velkém povětří. — Nevázanosť žoldnéřů německých. 1554 srpen — 1557 červen 186
Nekatolíci v Čechách nabývají nové odvahy. 1555—1557 . 189
Kterak byli jezovité do Prahy uvedeni a kterak v zemích koruny české působili . . . 189
Kolegia založená z mateřského kolegia pražského . . . 207
Uvítací slavnosti císaře Ferdinanda. 1558 listopad . . . 214
Korunování Maximiliana na království České. — Kterak král odňal stavům právo konsistoř pod obojí dosazovati. — Maximilian zvolen císařem Německým. 1558 leden — 1562 listopad 223
Nový arcibiskup. — Kterak bylo Čechům užívání kalicha znovu povoleno. 1561 — 1564 červen 226
Biskup bratrský Jan Augusta. — Jednota bratrská. — O novokřtěncích. 1549 duben — 1564 234
Poselství turecké u císaře Ferdinanda. — Nová milosť Pražanům. — Pohromy v zemi České. R. 1562 březen — 1563 262
Korunování Maximiliana na království Uherské. R. 1563 . 264
O smrti a pohřbu císaře Ferdinanda 1564—1565 . . . 266
Úvaha o panování krále Ferdinanda 266

Hlava II.

Panování Maximiliana 1564—1576.

Nová válka turecká. R. 1565 — 1570 277
O povaze krále Maximiliana . 281
Náboženské strany v zemích Českých: katolíci, utrakvisté, evangelíci, bratří a novokřtěnci 285
Kterak se král Maximilian

Stránka

choval k jednotě bratrské. — Jak se bratřím vedlo v Čechách a na Moravě. — O biskupovi Olomouckém. R. 1564 duben — 1566 listopad 290
Kterak papež zamítl žádost, aby kněžím bylo manželství povoleno. — Usnešení sněmu zemského r. 1567. — Kterak byla kompaktata zrušena a slovo boží za pravidlo u víře prohlášeno. — O Jednotě bratrské 299
Biskup českobratrský Jan Černý. † 1565 304
Mor v zemích koruny České. — Povodně a neúroda v zemi České. R. 1568–1570 . . 307
Kterak Maximilian katolické synody nedovoloval. — Mandát proti bratřím. R. 1568 březen — říjen 308
Nová pomoc na války turecké. — Kterak byly dvě dcery královy provdány. R. 1569 — 1570 . 310
Kterak se lutheránství v Slezsku ujalo a šířilo 313
Jak nakládali s českou řečí v Krnovsku. R. 1523—1573 . 316
O bisk. Augustovi 1565—1570 327
Kterak se stavové evangeličtí o svobodu své víry znovu pokusili. — Kterak konsistoř pod obojí ke katolictví přestoupila. 1571—1572 . . . 333
Biskupové bratrští Blahoslav a Augusta. 1571—1572 leden . 337
Drahota a hlad v Čechách. — Kterak se sněm staral o zlepšení mince české. 1571—1574 347
Kterak se na sněmě r. 1575 o novém vyznání jednalo. — Nová daň králi povolena. 1575 únor—březen . . . 349
Jednání mezi lutherány a bratry o novou českou konfesi. 1575 květen 358
Stoupenci Jednoty bratrské v stavu panském a rytířském. 1575 362
Kterak se stalo konečně dohodnutí mezi lutherány a bratry českými. — Konfese česká a řád církevní císaři odevzdány. 1575 květen 365
Maximilian vyhledává rady o české konfesi. — Kterak se Praha pro lutherány osvědčila. — Kterak lutheráni smělosti nabývali a jak se král proti nim zachoval. 1575 květen — červenec . . . 368
Kterak Maximilian lutheránům svobodu víry povolil. — Lutheráni zvolili si defensory. 1575 srpen—září 374
Rudolf korunován na krále Českého. 1575 384

Stránka

Mandáty císařovy proti bratřím a městům královským. — Kterak se lutheráni měst a bratří zastávali. 1575 říjen 385
Poselství turecké v Praze. — Kterak se Maximilian o trůn polský ucházel. 1572—1576 . 395
Jednání sněmovní r. 1576 . . 419
Smrť a pohřeb císaře Maximiliana II. 1576 říjen — 1577 březen 420
O povaze Maximilianově . . 429
Děti císaře Maximiliana . . 431

Hlava III.

Panování Rudolfa II. od r. 1576—1611.

Stránka

Císař Rudolf II. — Jeho tělesná a duševní povaha 433
O ústředních úřadech dvorských 443
Kterak se Čechy za Rudolfa poněmčovaly 450
O duševní nemoci císaře Rudolfa. — Kterak se císař zpečoval nástupce svého ustanoviti. 1600—1603 451
O válce v Uhrách. 1590—1606 listopad 456
O sváru mezi Rudolfem a Matiášem. — Arcikníže Leopold. 1606—1607 duben 470
Kterak se katolíci v Rudolfovi sklamali. — Kterak se Rudolf choval k nekatolíkům. 1577 — 1578 474
O Jednotě bratrské. — Kterak jezovité proti bratřím působili. — O činnosti Olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského. Rok 1578 — 1598 leden 483
Kterak byla universita o jedno právo skrácena. — Zavedení v zemích českých nového kalendáře Řehořského. R. 1584 493
O spiknutí Jiřího a Ladislava bratří z Lobkovic na sněmě léta 1593 497
Kterak povstala bible králická. — O vnitřních proměnách v v Jednotě. — Nový mandát proti bratřím. R. 1588–1602 511
Sněm roku 1603. — Václav Budovec z Budova 545
Kterak se katolíci o rozšíření víry své vynasnažovali. R. 1603—1607 556
Kterak byla mocí zbraně provedena reformace v Slezsku vůbec a v Opavě zvlášť. R. 1582—1608 561
Náčelníci stavovského hnutí. — Spolek proti Rudolfovi. —

Stránka

Kterak stavové čeští nových svobod na králi svém vymohli. — Mír v Libni 25. června 1608. — Morava od Čech odtržena 587
Tajný spolek Moravanů s Rakušany. — Kterak se Matiáš porovnal s Moravany. — Odpor Rakušanů. — Povznešení stavovské moci v Uhrách. R. 1608 červen — listopad . . 652
Pohromy na Českou zemi. — Meteor. — Podivná smrť Jana Václava Popela z Lobkovic. R. 1605—1608 prosinec . . 659
Odhodlanosť strany katolické. — Císař Rudolf zamítl požadavky stavů českých. — Schůze stavů nekatolických na radnici Novoměstské. — Duševní a tělesný stav císaře Rudolfa. R. 1608—1609 květen 660
Arcikníže Leopold a jeho záměry 715
Žádosť stavů za svobodu náboženskou. — Konec utrakvismu. — Kterak se nejvyšší purkrabí s katolíky přidali k stavům pod obojí. — Návrh majestátu. R. 1609 květen — červen 718
Spolek se Slezany. — Kterak císař Rudolf odpověděl na požadavky stavovské. — Branný odpor stavovský. — Stavové zvolili 30 direktorů. — Kterak se stavové pod obojí zavázali přísahou k nepovolnosti. R. 1609 červen 733
První činnosť direktorů. — Vyjednávání u nejvyššího purkrabí. — Majestát podepsán. R. 1609 červen — červenec 750
Majestát vydán a v desky vložen. — Majestát o svobodě náboženské a jeho význam. R. 1609 červenec 762
Nové požadavky protestantů. — O Václavu Vchynském a jeho bratřích. — Majestát Slezanům na svobodu víry. — Kterak císař další požadavky Slezanů zamítl. R. 1609 červenec — listopad 779
Kterak byla působnosť defensorů sněmem vyměřena. — Konec staré konsistoře utrakvistické. — Návrh řádu o zřízení konsistoře pod obojí a o svěcení kněžstva. — Stavové rozpustili zbrojný lid. — Všeobecná amnestie. — Nová bouře proti Slavatovi a Martinicovi. R. 1609 červenec — říjen 790
Opposice proti Jednotě bratrské. — Volba administratora a konsistoriánů. — O zřízení nové

Stránka
církve české. — Oprava zřízení universitního. — Volba defensorů. — Instrukce defensorům. — Bratřím odevzdána kaple Betlemská. — Majestát uložen na Karlštejně. R. 1609 září — 1610 únor . 804
Zákony sněmem 1609 — 1610 vydané. — O vzrůstu moci stavovské. R. 1609—1610 . 823
Záměry arcikníže Leopolda. — Spor o vévodství Jülišské a Klevské. — Katolická liga v Němcích. — Branný spolek proti rodu Habsburskému. R. 1609 červenec — 1610 květen 826
Nové naděje císařovy. — Jednání o sjezdu knížat. — O verbování v Pasovsku. — Sjezd Pražský. — Nová smlouva mezi Rudolfem a Matiášem. — Záměr o povýšení Leopolda na císařství Německé. R. 1610 leden — prosinec . 837
Jednání o lidu Pasovském. — Vpád Pasovských do Horních Rakous. — Pasovští zmocní se Budějovic a Tábora. — Pasovští zmocní se Malé Strany. — Obléhání Starého města. — Ústup Pasovských z Čech. R. 1610 září — 1611 květen 850
Stavové obsadili hrad královský v Praze. — Příjezd Matiášův do Prahy. — Sněm generální. — Rudolf se vzdá koruny královské. R. 1611 březen — květen 900
Odpor Slezanů a Lužičanů proti české nadvládě. R. 1611 srpen — říjen 937
Nové kostely německé v Praze. Rok 1611 červen 939
Kterak Rudolf ještě v poslední chvíli ztraceného panství se domáhal. — Nemoc a smrť císařova. R. 1611 srpen — 1612 leden 939
Co se stalo se služebnictvem Rudolfovým. — Děti Rudolfovy 953
Umělecké sbírky Rudolfovy . 958

Hlava IV.

Panování krále Matiáše od r. 1611—1619.

Povaha a život krále Matiáše a jeho manželky 967
Matiáš zvolen císařem Německým. R. 1612 červen . . 971
Spor o kostel protestantský v Broumově. — Reformace na statcích královských. R. 1611 srpen — 1614 prosinec . . 971
Stránka
Sněm v Budějovicích. — Generální sjezd v Linci. R. 1614 leden — srpen 980
Generální sněm roku 1615. — Jednání o konfederaci. — Jednání o defensi. — Jednání o krajských sjezdech. — Jednání o dědičných smlouvách. — Berně povolena. R. 1615 červen — srpen 984
Zákon o užívání jazyka českého. R. 1615 988
Stížnosti protestantů. — Odpověď císařova. R. 1615 — 1617 únor 993
Anna korunována na královnu Českou. Rok 1616 leden . 1002
Pád Václava Vchynského. Rok 1615—1616 červen 1003
Svolání sněmu k volbě nového krále. — Ferdinand „přijat“ za krále Českého. — Potrestání některých protestantů. — Katolíci odměněni. R. 1617 duben — říjen 1007
Sněm uherský jedná o nástupnictví. — Ferdinand zvolen králem Uherským. — Ferdinand uchází se o korunu císařskou. — Falckrabě Bedřich proti rodu Habsburskému R. 1617 srpen — 1618 červenec 1021
Rozličná znamení. Rok 1617 . 1032
Nové utiskování protestantů. R. 1617—1618 březen 1032
Sjezd protestantů v Praze. — Odhodlané jednání defensorů. — Města královská. — Pokus o obnovení staré víry pod obojí. — Spor o kapli Betlemskou. — Druhý sjezd protestantů v Praze. R. 1618 březen — květen 1047
Shození s oken českých místodržících. Rok 1618 květen . 1074
Zřízení prozatímné vlády. — Apologie. Rok 1618 květen. 1104
Obrana země. — Operace finanční. R. 1618 květen — červen 1117
Smýšlení o novém převratu. — Ochrana Hrobských a Broumovských. — Vypovězení jezovitů. Rok 1618 květen — červen 1122
Vyjednávání se stavy českými. — Císař koná přípravy k válce. Rok 1618 červen 1135
Konec kardinála Khlesla . . 1146
Kterak se chovali Moravané k povstání Českému. Rok 1618 červen — prosinec . 1149
Náboženské spory v Slezsku. Knížectví Opavské. — Kníže Krnovský. — Kterak se chovali Slezané k povstání Českému. Rok 1611 — 1618 říjen 1162
Kterak se chovali Rakušané
Stránka
k povstání Českému. Rok 1618 květen — prosinec . . 1175
Poselství doktora Jesenského do Uher. — Jesenský věznen ve Vídni. Rok 1618 květen — 1619 leden 1178
Kterak se chovaly cizí mocnosti k povstání českému. Rok 1618 květen — listopad 1182
O přátelství kurfirta Falckého s Čechy. — Hrabě Hohenlohe zvolen velitelem vojska českého. Rok 1618 květen — červenec 1187
Hrabě Karel Bon. Buquoy, nejvyšší velitel vojsk císařských. — Počátek války v Čechách. Rok 1618 červenec — září . 1191
Sněm. — Pokus reakce. — Nová opatření vojenská v Čechách. Rok 1618 srpen — září . . 1197
Hrabě Arnošt z Mansfeldu. — Tajná pomoc knížete Savojského. Rok 1618 srpen — září 1207
Porážka vojska císařského v Čechách. R. 1618 září — listopad 1210
Dobytí města Plzně. Rok 1618 červen — listopad 1221
Vtrhnutí vojska českého do Rakous. — Buquoy drží se v Budějovicích. Rok 1618 listopad — 1619 leden . . 1244
Zhouba v Čechách. Rok 1618 listopad — 1619 únor . . 1249
Rozpuštění veřejné hotovosti. — Finanční nesnáze v Čechách. Rok 1618 září — listopad 1254
Falckraběti Bedřichovi nabízí se koruna česká. Rok 1618 září — 1619 březen . . . 1258
O králi Anglickém Jakubovi I. Rok 1618 září — 1619 březen 1261
O vyjednávání s Čechy. Rok 1618 září — 1619 březen . 1262
Sněm zemský: nařízení veřejné hotovosti. Rok 1619 březen 1273
Sněm zemský: opatření finanční. Rok 1619 březen 1276
Sněm zemský: povolení dávek naturálních. Rok 1619 březen 1277
Smrť císaře Matiáše. Rok 1619 březen 1280

Hlava V.

Panování Ferdinanda II. od r. 1619—1621.

Vychování Ferdinanda II. . . 1283
Zbožný život Ferdinandův . . 1285
Zábavy Ferdinandovy . . . 1288
Vladaření Ferdinandovo . . . 1288

Stránka

Finanční hospodaření Ferdinandovo 1291
Vojenství Ferdinandovo . . 1293
Osobnost Ferdinandova . . . 1294
Ferdinand naposledy vyjednává s Čechy. Rok 1619 březen — květen 1294
Vyrovnání se Slezany. Rok 1618 listopad — 1619 květen . . 1297
Hornolužičané přidají se k Čechům. Rok 1619 duben . . 1300
Moravané přidají se k povstalcům českým. Rok 1619 leden — květen 1301
Rakušané postaví se proti Ferdinandovi. Rok 1619 březen — květen 1311
Ferdinand koná přípravy k válce s Čechy. Rok 1619 leden — květen 1317
Ruch protikatolický. Rok 1619 1319
Obsazení Kladska vojskem stavovským. Rok 1619 . . . 1320
Počátek války v Čechách roku 1619. Rok 1619 únor — květen 1321
Thurn táhne na Vídeň. Rok 1619 květen — červen . . . 1324
Thurn obléhá Vídeň. Rok 1619 červen 1327
Bitva u Velkého Záblatí. Rok 1619 červen 1334
Nové úspěchy vojska královského. Rok 1619 červen — červenec 1339
Bitva u Vistonic. Rok 1619 červenec — srpen 1344
Smutné poměry ve vojště českém. Rok 1619 červen — srpen 1349
Nové sesílení vojska českého. Rok 1619 květen — srpen . 1360
Písek dobyt vojskem královským. Rok 1619 červenec — srpen 1363
Don Martin de Huerta . . . 1370
Vojsko české ustupuje. Rok 1619 srpen — září 1371
Ferdinand zvolen císařem Německým. Rok 1619 červenec — září 1373
Konfederace zemí koruny České. Rok 1619 červenec — srpen 1378
O stíhání katolíků na Moravě. Rok 1619 srpen 1382
Samospráva měst rozšířena. Rok 1619 červenec . . . 1387
Václavu Vchynskému povolen návrat do vlasti. Rok 1619 červenec 1390
Konfederace s Rakousy. Rok 1619 červenec — srpen . . 1391
Ferdinand sesazen s trůnu českého. Rok 1619 srpen . . 1392
Kandidáti trůnu českého. Rok 1619 srpen 1396
Bedřich Falcký zvolen králem Českým. Rok 1619 srpen — září 1399

Stránka

Samospráva hrabství Kladského uznána. Rok 1619 srpen—září 1406
Slavné uvítání krále Bedřicha v Praze. Rok 1619 září—říjen 1407
Bedřich korunován na krále Českého. Rok 1619 říjen — listopad 1414
Jmenování nejvyšších úředníků zemských 1419
Usnesení sněmu zemského. Rok 1619 říjen — listopad . . . 1423
Kterak lid soudil o králi a královně. Rok 1619 listopad a prosinec 1425
Kterak uzavřen spolek s knížetem Bethlenem. Rok 1619 srpen — říjen 1427
Buquoy ustoupí z Čech. Rok 1619 září — říjen 1431
Smutný stav českého vojska. Rok 1619 září 1432
Operace spolkového vojska v Rakousích. Rok 1619 září — prosinec. 1436
Podmínky spolku s Bethlenem. Rok 1619 listopad 1446
Spolek s Uhrami. Rok 1619 prosinec — 1620 leden . . 1447
Mansfeld válčí v Čechách s císařskými. Rok 1619 říjen — prosinec 1449
Kterak král Bedřich pomoc v Němcích vyhledává. Rok 1619 listopad — prosinec . . . 1454
Reformace kostela svatovítského. Rok 1619 prosinec 1456
Katastrofa jičínská. Rok 1619 prosinec — 1620 únor . . 1458
Cesta Bedřichova na Moravu. Rok 1619 prosinec — 1620 únor 1463
Kozáci v Slezsku a na Moravě. Rok 1619 listopad — 1620 únor 1467
Jan Sarkander. Rok 1620 únor — březen 1468
Cesta Bedřichova do Slezska. Rok 1620 únor — březen . 1469
Kterak Bethlen se smlouval s císařem. Rok 1619 prosinec — 1620 březen 1471
Spojenci císařovi. Rok 1619 říjen — 1620 červen . . . 1474
Kterak se Francie a Anglie chovaly k povstání Českému. Rok 1619 prosinec — 1620 červenec 1479
O stavu vojska českého a císařského. Rok 1619 prosinec — 1620 únor 1484
Boje o Mikulov. Rok 1620 leden — únor 1488
Bitky u Langenloisu, Maisavy a Sinzendorfu. Rok 1620 únor — duben 1489
Kterak kozáci a jiní žoldnéři řádili. Rok 1620 únor — duben 1496

Stránka

Operace Marradasovy v Čechách. Rok 1620 leden — duben . 1500
Křest prince Ruperta. Rok 1620 březen 1502
Spolek s Uhrami dokonán a rozšířen. Rok 1620 březen — duben 1504
Kterak byla mince zhoršena. Rok 1620 duben — květen. 1507
Opatření válečná. Rok 1620 duben — květen 1508
O podpoře schudlým statkářům. Rok 1620 březen — květen 1510
Nejstarší syn králův ustanoven za nástupce. Rok 1620 duben — květen 1512
Válečný ruch v Dolních Rakousích. Rok 1620 duben — červenec 1515
Nové boje v Čechách. Rok 1620 květen — červenec . . . 1519
Nájezdy kozácké. Rok 1620 duben — červenec . . . 1522
Znemravnělost ve vojště. Rok 1620 květen — červenec . 1523
Povstání sedlská. Rok 1620 květen — říjen 1526
Vláda česká shání znovu peníze. Rok 1620 červenec. . . . 1532
Václav Vchynský. Rok 1620 červenec 1534
Nové úmluvy s knížetem Bethlenem. Rok 1620 červen—srpen 1536
Země spolčené vyhledávají pomoc tureckou. Rok 1620 duben — prosinec . . . 1540
Král Bedřich zvolen ochráncem od Rakušanů. Rok 1620 březen — září 1542
Horní Rakousy podrobeny. Rok 1620 červenec — srpen . . 1547
Kterak vojsko české z Rakous ustoupilo. Rok 1620 září . 1551
Vojsko španělské vtrhne do Falcka. Rok 1620 září . . 1553
Jak vypadla pomoc uherská. Rok 1620 září — říjen . . 1554
Kterak se zachoval král Anglický. Rok 1620 září—listopad 1554
Čechové chtějí se Budějovic lstí zmocniti. Rok 1620 červenec 1556
Náspy u Volar dobyty. Rok 1620 srpen 1556
Přípravy proti nepříteli. Rok 1620 srpen — září. 1557
Král Bedřich odjede k vojsku. Rok 1620 září 1563
Dobytí Písku a jiných měst od císařských. Rok 1620 září— říjen 1566
O zradě Mansfeldově. Rok 1620 říjen 1572
O bojích u Rakovníka. Rok 1620 říjen — listopad . . 1575
Císařští táhnou ku Praze. Rok 1620 listopad 1580

Obsah knihy čtvrté.

	Stránka
Stav věcí v Čechách. Rok 1620 říjen — listopad	1583
Bitva na Bílé Hoře. Rok 1620 listopad	1588
Útěk Bedřichův z Prahy a z Čech. Rok 1620 listopad	1611
Konec české armády. Rok 1620 listopad	1617
Obsazení Malé strany. Rok 1620 listopad	1619
Pražané a stavové se podrobí. Rok 1620 listopad	1620
Plenění v Praze. Rok 1620 listopad	1622
Odjezd knížete Maximiliana z Prahy. Rok 1620 listopad	1623
Bojiště Bělohorské. Rok 1620 listopad	1627
Oslavování vítězství bělohorského	1627
Vděčnost císařova k vítězům. Rok 1620 listopad	1630
Osud vůdců povstání českého	1631
Příčiny katastrofy bělohorské	1633
Kterak byla Morava podrobena. Rok 1620 listopad — 1621 únor	1638
Kterak byla obojí Lužice podrobena. Rok 1620 srpen — 1621 červenec	1643
O vyjednávání Slezanů s kurfiřtem Saským. Rok 1620 listopad — 1621 leden	1651
Na falckraběte kletba vyhlášena. Rok 1620 prosinec — 1621 leden	1655
Kterak Slezané se poddali. Rok 1621 leden — květen	1656
O vnitřních poměrech politických, náboženských a národních	1658
O duševním životě	1668

Rejstřík

jmen a věcí v IV. knize Kroniky Česko-Moravské

obsažených.

Abdon Martin, bratr 338.
Absdorf Malý, ves 137.
Absdorf Veliký, ves 137.
Adam Václav, kníže Těšínský 827.
Adelf Jan, farář 491.
Adler z Zinnenburka Jakub 251.
Adlerova Anna 251.
Adlerova Kateřina 251.
Aggsbach, město 1487.
Achlar Jakub Vilém, registrator 1272.
Akademie katolická 196, 206.
Akord (porovnání) 1650, 1657, 1658.
Albrecht, arcikníže 432, 468, 1187, 1192, 1193.
Albrecht, kníže Bavorský 312.
Albrecht, král 4.
Albrecht z Kulmbachu, markrabě 82, 185, 186.
Alexandr 340.
Alexandr, jezovita 499.
Alexandr, papež 965.
Alfons, kníže Ferarský 405.
Alchemie 440, 1669.
Allerheiligen Antonín 579.
Alšovice, ves 136.
Althan Michal Adolf, hrabě, tajný rada cís. Rudolfa II. 716, 827, 842, 890, 895, 1445.
Alžběta, královna Anglická 960.
Alžběta, král. Polská 42, 173, 396.
Alžběta, manž. Jana Zápolského 41.
Alžběta, manželka Karla I. Francouzského 312, 433.
Alžběta Pomořská, manželka cís. Karla IV. 951.
Amberg, město 1407, 1409.
Ambras, hrad 1147.
Amcha z Borovnice Václav 6.
Amnestie 800.
Amnestie krumlovská 895.
Amurat, sultán 410, 948.
Anděl z Ronovce Sigmund 46, 126, 139.
Andreae Adam Václav, 1272.
Andres mistr, zemský ranhojič 1103.
Angerburg, hrad 1183.
Angern, město 1517.
z Anhaltu kníže v. Kristian.
z Anholtu, svob. pán plukovník 1595, 1596, 1598.
Anna, kněžna česká 3, 4, královna česká 10, uznána dědičkou trůnu českého 37, 41, 42, 63, 68, 297 a 298, 951, 953.
Anna, kněžna 178.
Anna, manželka Filipa II. Španělského 312, 433.
Anna, manželka císaře Matiáše 434, 943, 970, 1002, 1003, 1009, 1010.
Anna Falcká, manž. cís. Karla IV. 951.
Anna Svídnická, manž. cís. Karla IV. 951.
Anna Kateřina 434.
Anna Marie, markraběnka Badenská 398.
Annaberg, město 62.
Anzelm z Boodtu 959.
Apologie 1114—1116.
Aquaviva, hejtman 1578.
Aquentina Jindřich, jezovita 827, 890.
Aquin (Vodička) Jan 298.
Arco, hrabě 299.
z Arentinu Matiáš, mistr 357, 384.
de Areyçaga Filip 1596, 1601.
Arkebuzíři 1412.
dr Armanstetter, osobní lékař Rudolfa II. 847, 925.
z Arnolsteinu Jan 1375.
Arnolt Štěpán 81, 123.
Arnošt, arcibiskup Kolínský 690.
Arnošt, arcikníže 385, 403, 405, 407, 428, 431, 432, 438, 457, 466, 840.
Arnošt, kníže Bavorský 197.
Arnošt, kníže Sasko-Výmarský 1520.
Arnoštice, ves 136.
Arpin Václav, mistr 357, 384.
Astrologie 440, 1669.
Attems, rada cís. Rudolfa II. 625, 686, 689, 710, 720.
Augšpurk, město 251, 1183.
August, kníže Saský 90, 107, 312.
Augusta Jan, starší Jednoty bratrské 164, 235—237, 248, 244, 247—249, 253, 254, 256, 259—262, 291, 328—333, 340, 344—347, 1671.
Aulner z Brikenfelsu Jan, hejtman 1194, 1214.
Azaff, Bratr 513.
Azzolini, kardinál 965.
Babka, peníz 46.
Bach Matěj 1586.
Bacháček z Neuměřic, mistr 793, 809.
Balassi František 1540.
Balcer, hřebenář 565.
Balderon, podplukovník 878.
Banát Temešský 182, 183, 184, 277.
Báně božídarské 62.
Bapst, kapitán 1196, 1211.
Barbora, kněžna 46.
Barbora Krnovská 317.
Barchanec z Baršova Bernard 88, 126, 128, 142, 143.
Barše (Forst) s hradem 1648.
Barvitius, tajný rada 455, 912, 924, 947, 953.
Bassompierre František markýz 463.
Basta Jiří 462, 463, 582.
Basta Karel 1165.
Bašta, dům 35.
Bašta Staňkova 36.
Báthori Krištof, kníže 413, 417.
Báthori Ondřej, kardinal 461, 462.
Báthori Sigmund, kníže 459, 461, 462.
Báthori Štěpán, kníže 395, 405, 411, 417. 418.
Batory v. Báthori.
Bauer, plukovník 1597.
Baumann Jiří, knihtiskař 564.
de Bausse pan 1397.
Bavorovský Václav 399.
Bedřich IV., falckrabě 708.
Bedřich V., falckrabě 1027—1031, 1184—1190, 1259, 1260, 1374, 1377, 1383 a 1384, 1397 a sled.; zvolen králem Českým 1404, 1407 a sled.; korunován 1414 a sled. 1448, 1449, 1454 a sled. 1463 a sled. 1473, 1502 a sled. 1533, zvolen ochrancem D. Rakous 1544, 1551, 1553, 1560, 1563 a sled. 1651 a sled.
Bedřich Jindřich, syn Bedřicha Zimního 1409, 1513., zvolen čekancem král. Českého 1515.

Běhánky, ves 140.
Bechler, ritmistr 1451.
Bechmann, podplukovník 1591, 1594, 1604.
Bechyně 1516, 1519.
Bechyně, zámek 1362, 1437.
Bechyně z Lažan Adam 362.
Bechyně z Lažan Jan, nejvyšší písař 42.
Bechyně z Lažan Oldřich 1015, 1231.
Bechyně z Lažan Petr, podkomoří 218, 246.
Bejšovec Mikuláš 399.
Bělá, ves 135.
Bělá 136, 137, 138.
Bělá Malá, ves 137.
Bělčice 1567.
Bělehrad královský 16, 17.
Belgiojosa Balbiano, hrabě 463, 464.
Běloky, ves 128.
Belvedér, letohrádek v Praze 42.
Belvic z Nostvic Sigmund 988, 1271.
Benátky, ves 137.
Beneda z Nečtin Daniel 503.
Beneda z Nečtin Jiří 362.
Benedikti (Benedikt) Vavřinec Nudožerský 1671.
Beneš František, konservator 15.
Beneš Lounský, stavitel 1674.
Benešov v Tábor. 1, 187, 1343.
Benešov v Buděj. 1219.
Benešovice 137.
Benešovský Matiáš, opat 527.
Benešovský Matouš 1671.
Benicius Jan 1004.
Berbisdorf z Berbisdorfu Ehrenfried, hejtman 1096, 1231, 1394, 1416, 1451, 1456, 1564.
Berka z Dubé Albrecht 394.
Berka z Dubé Bohuchval 1014, 1070, 1090, 1093, 1107, 1188, 1356, 1395, 1399, 1403, 1405; nejv. purkrabí 1420, 1456, 1565.
Berka z Dubé Burian Lev 1015.
Berka z Dubé Jiří 680.
Berka z Dubé Kristian 1375.
Berka z Dubé Ladislav 655.
Berka z Dubé Václav starší 493, 1015, 1050, 1560.
Berka z Dubé Zbyněk, arcib. Pražský 559, 668.
Berka z Dubé Zdislav, nejv. sudí 6, 7.; nejv. hofmistr 46, 203; hejman zemský 592, 612, 613, 858.
Berkovna z Dubé Ludmila 603.
Beřkovský Jan 399.
Beřkovský z Šebířova Mikuláš 680, 744.
Beřkovský z Šebířova Oldřich st. 1015.
Berně 1119—1122, 1508, 1509.
Beroun, město 132, 154, 524, 862, 892, 1068, 1371.
Besedice, ves 136.
Běšín Petr 1240.
Bešvic, ritmistr 1451.
Bethlen Gabor, kníže Sedmihradský 998, 1427 a sled. 1442 a sled. 1471—1473, 1502, 1503, 1536—1542., zvolen králem Uherským 1539, 1554, 1632, 1639.
Beza Theodor 592.
Bezděčín 137.
Bezděkov, zámek 129.
Bezúchov 514.
Bezvětší, ves 138.
Bialobrzeski Martin 412.
Bible králická 515 a sled. 1671.
z Bibrštejna pánové 165.
z Bibrštejna Balcar 117.
z Bibrštejna Jeronym 40.
z Bibrštejna Karel 357, 383.
Biglia Antonín, hrabě plukovník 1630, 1631.
Biháč, hrad 459.
Bilany, ves 134.
z Bílé Fridrich 643, 651, 1015, 1070, 1108, 1168, 1174, 1270, 1560.
Bílek Jakub 164, 235—237, 243, 244, 259, 260.
z Biloha Ditrich 428.
Bílovec 1165, 1469.
Bílský z Kařišova Václav 362.
Bílštein, ves 136.
Binken, ritmistr 1495.
z Bínu, ritmistr 1495.
Biskupice (Bischofswerda), město 1645.
Bitouchov, ves 136, 137.
Bitter, vyslanec 1540.
Bitva 40.
Bitva adorfská 62.
Bitva u Bělehradu Karlovského 462.
Bitva Bělohorská 1545 a 1546, 1588 a sled. 1627.
Bitva u Budína 41.
Bitva u Jagru 470.
Bitva u Kerešteše 459.
Bitva u Langenloisu 1489.
Bitva u Lomnice 1216—1218.
Bitva u Maisavy 1491, 1492.
Bitva u Mikulova 1349.
Bitva u Mühlberka 52, 98.
Bitva u Pelhřimova 1215, 1216.
Bitva u Rochlice 82.
Bitva u Sinzendorfu 1494—1496.
Bitva u Sisku 459.
Bitva u Vistonic 1265, 1266, 1334—1349.
Bitva u Záblatí 1233, 1234, 1334—1339.
Blahoslav Jan, starší Jednoty 238, 247, 248, 291, 305, 306, 332, 337—346, 1671, 1673.
Blanka, královna 428.
Blanka Valoiská 951.
Blatno, město 59.
Blatno, ves 138.
Blažek, měšťan 337.
Blažím, ves 138.
Blissemius Jindřich, doktor bohosloví 200, 201, 204, 205.
z Blíživa Václav Heraklius 1015.
Blovice 1571.
Blovský Ondřej 761.
Blum Vavřinec, učitel 580.
Bobov, ves 136.
Bobovice, ves 141.
z Bocku Sigmund 1654.
Bocskay Štěpán 465, 466, 469, 570.
Böninghausen, plukovník 1597.
Boharyň, ves s tvrzí 130.
Bohdanecký z Hodkova Adam Abraham 1461.
Bohdánkov 137.
Bohumilice 137.
Bohumily, ves 134.
Bohuňovice, ves 137.
Bojmany, tvrz 139.
Boksgrün, ves 136.
Boleslav Mladá, město se zámkem 134, 187, 394, 499, 533, 534, 540, 541, 1068.
Boleslav Stará 134, 204.
Bona, královna 396.
Bonhomius František 197, 207.
Bor, ves 141.
Bořanovice, ves 140.
doktor Borbonius z Borbenheimu Matiáš 1076.
Borek, ves 136.
Bořekovský Bedřich, převor 190.
Bořetín, ves 140.
Bořický z Hostovic Jan 362.
Bořita z Budče Bohuslav 480.
Bořita z Budče Jan 480.
Bornemissa Jan, generál 1517, 1579.
Borotice, ves 155.
Borová, ves 132.
Borovanky, ves 1323.
Borsida, plukovník 1594.
Boryně ze Lhoty David 126, 141.
Boryně ze Lhoty Jan 6.
Bosák Kliment 1670.
z Boskovic Albrecht Černohorský, nejv. sudí 294.
z Boskovic Jan 480.
z Boskovic Jan Šembera 1164.
z Boskovic Mariána 592.
Bosniak, velitel 1480.
Bossi Santin 1674.
Bosyň, ves 131.
Boubín, vrch 140.
Boubinský Petr 899.
Božce 135.
Božejovice 129.
Bračice, ves s tvrzí 1210.
Bradáč 35, 307.
Bradka Kozí v. Budovec z Budova Václav.
Bradlec, ves 137.
de Brahe Tycho 441—443, 457 a 458, 946, 948, 959, 1669.
Brámek v. Hradišťský 1050.
Brána Červená ve Vídni 1331.
Brána Horská v Praze 113, 904, 1616.
Brána Karthouská v Praze 864.
Brána Nová (nyní Prašná) v Praze 220.
Brána Písecká v Praze 86, 874.
Brána slavnostní 1470.
Brána Strahovská v Praze 36, 1411, 1412, 1611.
Brana Špitálská v Praze 113, 1097.
z Brandenšteina Arnošt 17.
Brandl Volf Jindřich, hejtman 1196.
Brandýs nad Labem, městečko se zámkem 133, 162, 165, 435, 999, 1163.

Brandýs nad Labem, panství 133, 435, 934.
Brandýs nad Orlicí, městečko se zámkem 137.
Brandýs nad Orlicí, panství 137, 1511.
z Brandýsa Ondřej 184.
Braník, ves 123.
Braškov 1586.
Brátka v. Locika.
Bratří čeští v. Jednota bratrská.
Bratřikovice 129.
Braun z Miřetic Mikuláš 988.
Braun Hans, kloboučník 565.
Bravanský Vilém 1383.
Brčí, ves 131.
Brd, ves 138.
Brdce, ves 138.
Brdec 129.
Brdov, ves 140.
Brdy Vlachovy 137.
Břeclav 1437, 1438.
Břeh, město 1361.
Brejle 1294.
Brendel, ritmistr 867.
Breughel Jan, malíř 1676.
Breuner, dvorní maršálek 466, 622, 1146, 1147.
Breuner Sigfrid Krištof, plukovník 1596, 1601, 1610.
Březan Václav, dějepisec 500, 1673
Březí 130.
Březnice, městečko se zámkem 140.
Březnice, panství 140, 251.
Březová 137.
Brikcí z Cinperka, zvonař 1675.
Brikcí ze Zlicka 1671.
Bříství, ves 123, 131.
Bříza, ves 130.
Brkanov, ves 136.
Brněnský Tomáš Jaroš 1675.
Brníky, ves 134.
Brnky, ves 123.
Brno, město 204, 210, 586, 1307 a sled, 1464—1466, 1638 a sled.
Brod 136.
Brod, ves 131.
Brod (v Bavořích) 1570.
Brod Český, město 130, 132, 154, 1251.
Brod Německý 904, 1219.
Brodce Malé, ves 136.
Brodecký Sigmund, farář 822.
Brok Abraham 906.
Broumov, město 39, 972 a sled. 1044—1046, 1126.
Broumov, panství 1511.
Brozanský v. z Vřesovic.
Brtnický z Valdštejna v. z Valdštejna.
Bruntál 988, 1471.
Bruntálský v. z Vrbna.
Brus z Mohelmice Antonín, arcibiskup 225, 226, 230, 235, 668.
Brusy 131.
Bšany, ves 130.
z Bubna Heřman 394.
z Bubna Jan starší 362, 1015, 1117, 1448.
z Bubna Jan mladší 744, 905; jenerální strážmistr 1487, 1495, 1591, 1594.
z Bubna Jindřich 362.
z Bubna Mikuláš 362, 680, 692, 905.
z Bubna Mikuláš Vratislav 988.
z Bubna Vojtěch Ota 40.
Bubny, ves 115, 885.
Bubny vlaské 1416.
Bučina, ves 137.
Budčovice, zámek 1675.
Budějovice, město 83, 147, 531, 859—861, 893—895, 981, 982, 1037, 1118, 1123, 1214, 1318, 1323, 1324, 1500, 1501, 1556, 1567.
Budějovice Moravské 1303, 1517.
Budín, město 16, 41, 463.
Budišín, město s hradem 937, 1644—1648, 1650.
Budovec z Budova Krištof 399, 556.
Budovec z Budova Václav, příjmím Kozí Bradka 521 a 522, 545 a sled. 555, 556, 599, 629, 637, 641, 643, 651, 670, 683, 685, 692, 697, 699 a sled. 706, 728, 729, 731, 732, 734 a sled. 753 a sled, 780, 783, 786, 790, 792, 799, 803, 804, 806, 808, 812, 816, 819, 820, 822, 823, 852, 883, 985, 1014, 1018, 1047, 1067, 1070, 1075, 1104, 1108, 1157, 1188, 1189, 1270, 1301, 1302, 1357, 1405; president nad apelacími 1421, 1446, 1456, 1503, 1538.
Budyně, statek 1368.
z Buchheimu Kryštof, plukovník 648, 900, 906.
Bütner Michal 915.
Bukovina, ves 131, 136.
Bukovský, podplukovník 905.
Bukovský Jareš, správce 1461, 1462.
Bukovský z Voseče Ladislav 1461.
Bunyň, ves 135.
Buquoy Karel Bonaventura, hrabě 981, 1155, 1169, 1170, 1191—1193, 1197, 1210 a sled. 1318, 1321 a sled 1335—1339, 1341—1344, 1362 a sled. 1401, a 1402, 1431 a sled. 1486 a sled. 1639.
Buquoy Maximilian 1191.
Buquoyova Marketa, roz. z Lille 1191.
z Burghausu Mikuláš, svob pan, komory slezské president 1163, 1174, 1298, 1300.
Burkhart Ondřej, primas 692.
Busíň 129.
Buštěhrad, zámek 1411.
Butke, hejtman 1370.
Butovice, ves 123.
Bydžov Nový, město 139, 162, 164.
Bystrá 137.
Bystré 1531.
Bystré, panství 1530, 1531.
Bystřice, panství 1511.
Bystřice Báňská 1537.
Bystřice Nová, město s hradem 1195.
Bzí, ves 136.
Bzová 129.
Cahera Havel, administrator 22, 25, 27.
Cáhlov (Freistadt) 1550.
Caltov, tvrz 136.
Camargo, setník 1630, 1631.
Cambrai, město 1192.
Camerarius Ludvík, rada 1028, 1029, 1421, 1422; místokancléř slezský 1471, 1564, 1654.
Campanus Vodňanský Jan, mistr 793, 809.
Canisius Petr 206.
Caratti, hrabě 1607.
z Cardony Markéta 596.
Don Carlos 431.
Carolides z Karlšperka Jiří 1670.
Carpezon v. Karpezon.
Cartle, statek 1631.
Castaldo Jan 182, 183.
z Castiglione markrabě 780.
de Cavaleriis Jan 251.
Cavriani Ottavio, rada cís. Matiáše 472, 624.
Cedron Matiáš, Bratr, 499.
Cedule řezané 187.
Cedulka 568, 580, 582.
Cechové 120, 155.
Celerýn Šimon 1052.
Censura 201.
Centralisace 443, 445, 450, 1660—1662.
Cepola v. Cibulka.
Cepy železné 113.
Cerekvice, ves 137.
Cesare Gallo 1187.
Cesta hluboká v Praze 900.
Cetlic Jan 899.
z Cetlic Václav, rada 1174, 1298.
Cibulka Izaiáš, latinsky Cepola, Bratr 341, 515, 516.
Cikada Jindřich, farář 807.
Cikáni 187, 1320.
Cirekvice, ves 139.
Cirklerus Vavřinec, profesor 592.
Cisoložství 188.
Cla 87.
Clemens Václav, farář 794.
Don de San Clemente Guillen 455, 606, 621, 622.
Clusius Karel 959.
Codicillus (Knížek) z Tulechova Petr 1670.
Colino Alexandr, sochař 951, 1675.
Colallto, hrabě 1146.
Collalto Rambold XIII, plukovník 1244.
Conway, vyslanec 1555.
Corlath Štěpán 1540.
Corniss, plukovník 1579, 1592, 1605.
Coronius Valentin, jezovita 1181.
Crato z Kraftheimu, doktor 309, 339, 355, 421.
Crinitus (Vlasák) z Hlaváčova David 1670.
la Croix v. z Croy.
z Croy Karel Alexandr, hrabě 899. 944, 1596, 1602, 1607.
Cruciger, biskup 798.
Cuclavice, ves 140.
Cukmantl, ves 134.
Cuter Ondřej 397.
Cvičení 206.
Cvikov 62.

Cyril Jan 808, 1065, 1066; biskup bratrský 1414.
Cyrus Jan 396, 402, 793, 798.
Cyrus Matěj, biskup 808, 817 a sled. 1065.
Cytarda Matěj 266.
Čabelický ze Soutic Karel 1015.
Čačerda Mikuláš 2.
Čakovice, Čachovice, ves 130. 155.
Čanšov, ves 1469.
Čáp Jan 1272.
Čapek Josef, kanovník 1680.
Čáslav, město 28, 131, 132, 154, 904, 1210.
Čáslavský Jiří 1125.
Častolovice, zámek 1675.
Čečelice 135.
Čech Václav 243.
Čechové 40, 186.
Čejka z Olbramovic Jan 126, 915.
Čejka z Olbramovic Jan, nejv. písař mor. 1311, 1405, 1640.
Čejka z Olbramovic Jeronym 363.
Čejka z Olbramovic Karel 363.
Čejka z Olbramovic Václav 363.
Čejkovice 129, 135.
Čejsice, ves 140.
Čekanice 130.
Čekanov 135.
Čekovice s tvrzí 131.
Čeleď 175, 176, 177, 178.
Čelkovice 129.
Čenstochova 1468.
Čepel Kašpar, opat 870.
Čermice, ves 130.
Čermníky, ves 123.
Černín z Chudenic Diviš 916, 1015, 1072, 1079, 1199, 1275, 1421.
Černín z Chudenic Heřman, příjmím Tureček 687, 1258, 1272.
Černín z Chudenic Humprecht starší, královský podkomoří 503, 1108.
Černín z Chudenic Jindřich 988, 1231.
Černobýl Mikuláš, mistr 6, 7, 152.
Černý Jan (Nigranus), starší Jednoty 238, 244, 245, 248, 291, 304—307.
Černý (Kunvaldský) Pavel 304.
Červenka Matěj, starší Jednoty 243, 244, 248, 291, 1671.
Čihošť 135.
Čilec 131.
Čiňovsko, ves 136.
Čistařství v. Alchemie.
Člověček Viktorin 152.
Člupek, tvrz 137.
Črnětice, ves 137.
Čtveráci v. Stav čtvrtý.
Dačický Václav, administrator 475, 529, 559.
Dačický z Heslova Mikuláš 1670, 1673.
Dačický z Heslova Ondřej (Křivoláček) 175.
Dalešice, ves 136, 137.
Daletice, ves 138.
Daliborka, věž 36, 39.
Daliměřice, ves 136.
Damirov 135.
Damnice 131.
Dampierre hrabě Jindřich Duval 900, 906, 1146, 1147, 1191, 1195—1197, 1210—1215, 1219, 1249, 1250, 1303, 1321, 1322, 1337, 1343—1349, 1437, 1438, 1443, 1486 a sled. 1516, 1553, 1554.
Daniel, Bratr 238.
Daniel Václav, mistr 21, 25.
Dar Boží, město 59.
Dědibaby, ves 123.
Dědice 135.
Dědinníci 1276, 1278.
Dědová, ves 138.
Dee Jan, alchymista 500, 960.
Defense čili obrana 1117—1119.
Defensoři 366, 378, 383, 386, 388, 436, 787, 791, 792, 812—814.
Dechtary 137.
Dejvice 1588.
Délov, ves 361.
Denhart Jeremiáš, farář 794.
Dentulín, primas 1121.
Desky zemské 35, 317.
Dešť červený 78.
z Dettenbornu Jiří Ota 1226, 1238.
von der Dhamen Jáchym 321, 323.
z Dietrichšteina Adam 421, 596.
z Dietrichšteina František, kardinal 211, 472, 564, 566—568, 581, 595, 596, 615, 617, 619, 621, 622, 626, 648, 760, 899, 915, 931, 943, 951, 1152, 1153, 1166, 1304, 1307 a sled. 1344, 1386, 1431, 1488, 1627, 1641, 1642.
z Dietrichšteina Zigmund 593, 594.
Dílo lombardské v. renaisance 1674.
Direktorská vláda v Čechách 1107 a sled. 1400, 1419, 1420.
Direktorská vláda na Moravě 1311, 1464.
Diváky, ves 210.
Dlask Bartoloměj 152.
Dlažimský v. z Vřesovic.
Dlužín Dolejší 131.
Dlužín Hořejší, ves 131.
Dobešice, ves 130.
Dobó Štěpán 183.
Dobrá Malá čili Dolejší 1586.
Dobrá velká čili Hořejší 1586.
Dobravice, ves 139.
Dobřenský z Dobřenic Bohuslav 363.
Dobřikovský z Malejova Vilém 988, 1015.
Dobrš, panství 1511.
Dobšic Adam, hejtman 1469.
Doczi Štěpán 1541.
Dohalský z Dohalic Melchisedech 363.
Doktor Jan, koželuh 601.
Dolanky ves 136, 137.
Dolany ve 38.
Doly, ves 138.
Doly kutnohorské 38.
Domanovice 135.
Domaslavice 137.
Domašín, ves 138.
Domažlice, město 130, 132, 154, 155, 394, 524, 525, 1061, 1222.
Dominicus Scalzo a Jesu Maria 1550, 1598, 1599, 1628.
Domoslav, ves 138.
Domousický z Harasova Jan 363.
Domousický z Harasova Natanael 363.
Domouský v. Domousický.
Donat Karel Jindřich 1469.
Doncaster, lord 1262, 1374, 1378.
z Donína Abraham, president komory české 881 883.
z Donína Achác 259, 1267; vyslanec 360, 1397, 1408, 1409, 1481.
z Donína Bořivoj 88, 126, 135.
z Donína Ferdinand, president nad apelacemi 581, 583, 643, 750, 753, 761, 800, 872.
z Donína Hanibal 1477, 1479; fojt zemský v Lužici 1650.
z Donína Jan 1014.
z Donína Jindřich 165.
z Donína Karel Krištof 1649.
z Donína Krištof 117, 1028, 1209, 1259, 1261, 1408, 1409, 1472, 1481, 1538.
z Donína Theodor, podplukovník 1578.
z Donína Vratislav 1015.
Dorn Volfgang 908.
Dornheim Felix, hejtman 1221, 1223, 1225, 1235.
Dorotka, nem. dcera cís. Rudolfa II. 955.
Doubice 130.
Doubrava Jan, biskup v. Dubravius.
Doubravice, ves 138.
Doupovec z Doupova Václav 91.
Doutnák v. Lunt.
Drahnětice 129.
Drahota 29, 347.
z Drahotouš Beneš 318, 322, 327.
z Drahotouš Jindřich 318.
z Drahotouš Vavřinec, hejtman 117.
Drátovna 1647.
Drážďany 1657.
Dražice 129.
Drebbel Cornelius 940, 953.
Dřevčice 134.
Dřevčice, ves 140.
Dřevohostice 514, 592.
Dřínov, ves 123, 130.
Drnavý v. Drnovský.
Drnovský z Drnovic (Drnavý) Bernard, nejv. sudí dvorský 480.
Drobnomalby 676.
Drozdovice 1517.
Drugeth de Homonna Jiří, hrabě 1445, 1472.
Držov, ves 130.
Dub, město se zámkem 137.
Dub, panství 137.
Dub Starý 137.
z Duban Oldřich, hejtman hradu Pražského 219, 245.
Dubec 140.
Dubeč 642.
Dubí, ves 1586.
Dubice, ves 140.

Dubravius Jan, biskup Olomoucký 95, 246.
Dubský z Třebomyslic Vilém 915.
Dudek, polský peníz 1507.
Dudič Ondřej 396.
Duchek Přeštický ze Semechova 6, 46.
Duchoslav Jan 694.
Dukát 1423, 1507.
Důl Hruška 420.
Důl Široký 132, 137.
Dům pana Austrlického v Brně 1307.
Dům Bambasovic 867.
Dům Henklův v Praze 1620.
Dům u „Kolínů" v Praze 1004.
Dům Langenbruckův v Praze 1612.
Dům u Montagů v Praze 1075.
Dům Rožmberský, nyní Švarcenberský v Praze 1675.
Dům pánů Smiřických v Praze 1057, 1058, 1075.
Dům „Zlatá trouba" v Praze 1004.
Dunaj, řeka 856, 1177.
Dunajovice 1348.
Dušice 135.
Dušníky, ves 123.
Dvorce, ves 123.
Dvorec, městečko 574.
Dvorecký z Olbramovic Prokop 643, 1015, 1070, 1108, 1188, 1189, 1270, 1301, 1405; podkomoří 1420, 1565, 1570.
Dvorecký z Olbramovic Václav Štěpán 1016.
Dvorky, ves 139.
Dvorský z Hájku Matěj, mistr, administrator 189.
Dvorský z Helfenberku Jindřich, opat 336, 368.
Dvory Čtyry, ves 137, 860.
Dvory Nové 1219.
Dvůr Králové, město 131, 132, 154.
Dvůr Králův 1423.
Dyje, řeka 1438.
Dykastus Mirkovský Jiří, farář 1065; administrator konsistoře pod obojí 1414, 1565.
Dyringer Jiří 680.
Džbánovský ze Džbánova Čeněk 863.
Džbánovský ze Džbánova Jindřich 863.
Ebenberger Jiří, podplukovník 1231.
Eberhart Jan 1272.
Ebersdorf 1177, 1444.
Efraim Jan, biskup bratrský 513, 514, 515, 533.
z Eggenberku Jan Oldřich 1021, 1289, 1292.
Eggenburk 1518, 1552.
z Eidenu hrabě 583.
z Einzingu Erazim 590.
Eising Jan, kazatel 583.
Eisricht Kašpar starší, kazatel 788.
Eleonora, arcikněžna, dcera cís. Maximiliana II. 952.
Eleonora mantovánská, manž. Ferdinanda II. 1294.
Eliáš, mečíř 565.
Eliška lucemburská 4.
Eliška, nem. dcera cís. Rudolfa II. 955.
Eliška, manž. Bedřicha Zimního 1385 a 1386, 1408, 1410, 1417—1419, 1426, 1427, 1612.
Elišov, městečko 1326.
Els, poručík 1557.
Elsnic z Elsnic Bernhard 1271.
Emmersdorf, město 1487.
Eneas Jan Boleslavský, Mistr a biskup 341, 483, 515, 516, 532.
Engelhartszell 1178.
Erdödy Tomáš hrabě, bán chorvátský 459.
Ericius, komorník 925, 984.
Escher, poručík 1237.
Esterhasy 1554.
Eulenburk, panství 61.
Evančice 616.
Fabel Hans 1225.
mistr Fabricius Filip z Hohenfallu 1078, 1094—1098, 1161, 1271, 1390.
Färkel Václav 580, 582.
Falknov 93, 1410.
Farkaš Jiří 152.
Farragines 1670.
Fata morgana 1032.
Fejfarka (trubka poštovská) 1419.
z Feldu Hans, malíř 1456.
Felin Adam 515, 519.
Ferabosco de Lagno 42, 1674.
Ferbi, poručík 1451.
Ferdinand I., arcikníže Rakouský 3, zvolen králem Českým 7, uznán králem Uherským 17, zvolen císařem Německým 18, 28, uznán králem přijatým 37, 65, 81, 84, 92, 99, 104, 105, 111, 114, 116, 120, 127, 134, 141, 150, 162—164, 167, 183, 190, 195, 196, 214; zvolen císařem Německým 215, 223, 231, 238, 252, 266—278, 295, 296, 451, 486, 951, 953, 1660, 1663, 1664.
Ferdinand, arcikníže, syn předešlého 153, 166, 178, 186, 190, 197, 214, 251 a sled.; 281, 312, 405, 407, 434, 451, 466, 467, 944, 1674.
Ferdinand II. 189, 433, 494, 606, 607; přijat za krále Českého 1014—1016; korunován 1017; 1021 a sled.; 1136, 1139, 1145, 1147, 1148, 1152, 1160, 1269, 1283 a sled.; 1309, 1312, 1314, 1317—1319, 1325, 1327 a sled.; zvolen císařem Německým 1373 a sled.; korunován 1377, 1391 a sled.; sesazen s trůnu českého 1394 a 1395, 1431, 1444, 1471 a sled.; sesazen s trůnu uher. 1539, 1543; sesazen v D. Rakousích 1544, 1629—1631, 1655, 1663.
Ferdinand Tirolský, arcikníže 507.
Ferdinand, kurfiřt Kolínský 899.
Fettichen Eliáš 581.
Fic Simon, jesuita 1601.
Fictum Jindřich 1239.
Fictum Kryštof 692, 744, 812, 1052, 1108, 1271, 1405.
Fictum Oplt (Apel) 6, 7, 32.
Fikar z Vratu Jakub 120, 128, 142, 143.
Filip I., král Španělský 3.
Filip II. Španělský 312, 432.
Filip III. Španělský 433, 455, 468, 1318, 1474.
Filip, lantkrabě Hessenský 51, 55, 104.
Filip Ludvík falckrabě 703, 828, 829.
Fink z Finkenšteinu Jiří 363.
Finsterwald, město 64.
Firlej Ondřej, vojevoda 899, 406.
Fischamend v. Višov.
Flacius (Vlačič) Illyrik 306.
Flaming, ritmistr 1495.
Flander Ludvík 200.
Flašary, důl u Kutné Hory 89.
Floreinville, plukovník 1596, 1597.
Foitsdorf, ves 140.
Fojt v Dolní a Horní Lužici 918, 920.
Forgách Sigmund, palatin uher. 1179, 1180, 1182, 1316, 1430.
Fräncking, kapitán 1237.
Frank, plukovník 1362, 1436, 1451, 1501, 1520, 1527, 1557.
Frankfurt nad Mohanem, město 1375 až 1377.
František, kníže Mantovanský 42.
František Josef I., císař 952.
Františkáni 201.
Franz David, provazník 565, 581.
z Freifeldu Sigmund Celestin 1004.
Freiwald 1178.
doktor Freiwald 1281.
Frépont, setník 1237.
Fridland, hrad v okresu téhož jména 1650.
Fridland, zámek pustý (v okresu Česko-Lipském) 140.
Fridrich, kníže Lehnický 45, 91.
Fridrich, syn předešlého 46.
Fridrich, kníže Sasko-Výmarský 1422.
Fridštein, panství 136.
Fridštein, zámek 136.
Fröschel, antikvář 940, 953.
Fronto Václav, probošt 371.
Frosch Vavřinec, fojt 580.
Frühwein z Podolí Benjamin 1077, 1088, 1270, 1381.
Frühwein z Podolí Martin, advokát 737, 737, 744, 765, 812, 1004, 1059, 1067, 1069, 1071, 1108, 1168, 1174, 1394, 1405, 1623.
Fruvein v. Frühwein.
Fugger Filip, svob. pán 1578.
Fugger Jindřich Ota 1253.
Fuchs, plukovník 1489.
Fünfkircher Jan Bernard 1015.
Fürstenwalde, město 1648.
Fulnek 518.
z Fulštejna Lacek Ojíř, komoří 318.
z Fulštejna Václav, hejtman 318.
Funkenauer Vilém 1034.
Gaëtano, nuncius papežský 685, 716.
Gamelerio, hrabě 842.
Garkoch 581.
Gars, městečko se zámkem 1515, 1516.
Gastaldi 399.
Gauchier, plukovník 1532, 1583, 1597, 1600.
Gayer z Gifelstadtu Jan Jiří 1451.
Gebauer Ondřej 565.

Gebhard Justus, syndik 1649.
Geblice 155.
Geisler Adam, hejtman 1646, 1647.
z Geissberku Fridrich 571, 580, 583, 584 a sled.
Geissler Ondřej, doktor 915, 1395.
Geldstein, hejtman 1435.
Gerczner Jiří, zlatník 565.
dr. Gerstenberger 710, 737, 738, 753, 758.
Gerstman Martin, doktor 899.
z Gerštorfu rytíři 195.
z Gerštorfu Abraham 1015.
z Gerštorfu Adolf, hejtman zemský v Lužici 1650.
z Gerštorfu Jindřich Ota 915.
z Gerštorfu Jiří, královský podkomoří 42, 46, 96, 146, 151, 163, 744, 812, 916.
z Gerštorfu Krištof 58.
z Gerštorfu Mikuláš 1206.
z Gerštorfu Oldřich 812, 1000, 1015, 1044, 1050, 1108, 1161, 1173, 1184.
z Gerštorfu Štěpán 1049, 1050.
z Gerštorfu Václav 53.
Gertich Martin Gracián, biskup 793.
Gialdi Placido 965, 966.
z Gickbuschu Reinhard 915.
Gluch Bohumír, syndik 1649.
z Golče Gintr 907.
Goldstein, setník 1557.
Goltsch Bartoloměj 575.
Goltsch Zachariáš 564.
Górka Stanislav 403.
z Górky Lukáš hrabě 306.
Gotš Hanuš, kancléř 117.
Gotter, vyslanec 966.
Gottschalk Baltazar, převor 195.
Gradiska 1305.
Gräfinger Hans Krištof, setník 1227, 1228, 1229.
z Grafenšteina Krištof 398.
Grafenwerth 1552.
z Granova Kašpar 108.
Gray John, plukovník 1482, 1487.
Grieskirch 1549.
Grispek Blažej 680.
Grispek Florian, sekretář královský 94, 150, 357.
Grodecký z Grody 209.
Grossenzersdorf, městečko 1326, 1442.
Groš, nově ražený 168.
Groš český 1507.
Grožišče, město 1648.
Grünheim 62.
z Grünthalu Jakub 1267, 1644, 1647.
Grünwald Pavel, doktor 490.
Grund 1036.
Grymiller ze Střebska Pavel 348, 363.
Grynaeus Jan Jakub, profesor 592.
Grysl z Gryslova Jindřich 363.
P. Guarienti, jezovita 965, 966.
Gubin, město 1649.
Gunderode, plukovník 940, 941, 942.
z Gutnšteina v. z Gutšteina.
z Gutšteina Albrecht, hrabě 185.
z Gutšteina Jindřich Burian, hrabě 1231.
z Gutšteina Jindřich Vavřinec, hrabě 1231.
z Gutšteina Ludvík 35.
z Guttenšteina v. z Gutšteina.
Gymnasium 210, 212, 531.
Gymnasium akademické 196.
Habartice, ves 140.
Habartický z Habartic Jan 363.
Habartický z Habartic Václav 363.
z Habernfeldu Ondřej 1215, 1608, 1609.
Habsperger 1239.
Had Vít 152.
Hadersdorf 1489, 1518.
Hadomer Ambrož, doktor 915, 1405.
Härttel, cís. tajemník 940.
Hag (v H. Rakousích) 1548.
Hagenmüller v. Hegenmüller.
Hagymáš Krištof 413.
Haimburk v. Hainburk.
Haimhausen, plukovník 1548.
Hainburk 1443, 1554.
Hainin nebo Hamin 1596, 1600, 1110.
Hajduci 465, 588.
Hájek z Hájku Tadeáš 1673.
Hájek z Libočan Václav 1665 a 1666, 1672, 1673.
Hakovnice 87, 113.
Halcinger, hejtman 1453.
Haldius z Nenenberku Melichar 812.
Hamr měděný 1647.
Hamza ze Zábědovic Petr 363.
Hannewaldt, tajemník 611, 712, 910, 934.
Hanuš, markabě Braniborský 46.
Hanuš Fridrich, kurfiřt Saský 51, 52, 55, 64, 82, 92, 98.
Hanuš Jiří, hrabě z Hohenzolleru 856.
Hanuš Jiří, farář 720, 794, 808.
Harant z Poličan Jindřich 363.
Harant z Poličan Jiří 363.
Harant z Polžic Krištof 687, 1015; president komory české 1420, 1673.
z Hardegga pánové 293.
z Hardegga Jan Fridrich, hrabě 482, 483.
z Harrachu Arnošt Albrecht, hrabě, arcibiskup a kardinál 191, 1629.
z Harrachu Isabella Kateřina 1305.
z Harrachu Karel hrabě, rada 1305, 1549, 1567.
z Hartensteina Jindřich starší, hrabě 218.
z Hartensteina Jindřich mladší, hrabě 218.
Hartmanice, ves 131.
Hartmann Adam Samuel, Bratr český 793.
Hasan, paša 459.
Hasištein, zámek 138.
Hasištejnský v. z Lobkovic.
Haslang, general 1574, 1575.
Hastal, komorník 940, 953.
Hátvaň 463.
z Hátvaně Štěpán 1429.
doktor Hauenšild z Firštenfeldu Jiří, rada nad apelacími 1173, 1271, 1560.
Haugvic, podplukovník 1493, 1495.
z Haugvic Jáchym 209.
z Haugvic Jan 210.
z Haugvic Jindřich 126, 139.
Haugvic z Biskupic Hanuš 239.
Haugwic, kazatel 582.
Hauk z Maxen 117.
Hauser 911.
Havel Kliment 1050.
Havrany, ves 1085.
Hegenmüller, říšský dvorní rada 716, 842, 846, 910, 934, 1027.
Heidel z Rasensteina Jiří, primas staroměstský 542, 665, 704, 748, 782, 822.
Heilmann Jan Jakub, kazatel 1241.
Heinrich, doktor 259.
P. Heinrich, jesuita 716.
Heinz Josef, malíř 961.
Hejtman královský 156, 1389.
Hejtman nejvyšší 318.
Hejtmanství nejvyšší v Slezsku 787.
Held Sigmund, místokancléř 220, 238.
Helič Lukáš, Bratr 515, 518, 519.
Heller Alexandr 210.
Helm Pavel 399.
Helmstetter, poručík 1237.
Henkl Lazar 878.
Hennot, kanovník 690, 829.
Henscher Krištof, doktor 915.
Herbář 1673.
z Herbersdorfu svob. pán 1550.
Herberstein 892, 895.
z Herbersteina Sigmund 617, 658.
Herbert Petr 291, 298.
Herliberg, plukovník 1548.
Heřmanice 138.
Heřmanice, ves 131, 137.
Heřmanice, tvrz 137.
Heřmanky, ves 140.
Hernals 1444.
Herselles, plukovník 1597.
Heršteín, zámek 130.
Heyden 953.
Heyden, setník 1237.
Saint Hilaire 434.
Saint Hillier Gilbert 907.
Himmelštein, zámek 136.
Hlad 29.
Hlasatelé království Českého 1415, 1506.
Hlava kobylí 135.
Hlaváček Adam, purkmistr 999.
Hlavenec, ves 134.
Hlavno 134.
Hlavsa Jan z Liboslavě 20, 24, 27.
Hlavsa Petr 223.
Hlinské, městečko 138.
Hlohov hořejší 1171.
Hložek Jindřich, rytíř 20.
Hložek z Byslavic Natanael 363.
Hlubčice, město 317, 566.
Hlubočerpy, ves 123.
Hluboká, hrad 1248, 1341, 1522.
Hluboká, panství 212,
Hluboké 138.
Hněvětice, ves 138.
Hobšovice 130.
Hock Augustin, hejtman 1222, 1366, 1367.

Hock Theobald 602, 1127, 1128.
Hodějov 140.
Hodějovský z Hodějova Bernard 357, 744.
Hodějovský z Hodějova Jan 1670.
Hodějovský z Hodějova Oldřich 399.
Hodějovský z Hodějova Přech 802.
Hodějovský z Hodějova Smil 1537.
z Hodic Jiří 595, 617, 915.
Hodkov 129.
Hodkovice, městečko 136.
Hodušín 130.
Hoë z Hoëneggu Matiáš, kazatel 1404, 1476, 1477.
Hoën Maximilian 1310, 1315.
Hoffaeus, rektor 199.
Hoffman Melichar, měšťan 1089.
Hoffmann Jan, rektor kláštera 1036.
z Hofkirchu Jiří Ondřej 617; generál 1486, 1547, 1564, 1594, 1604.
Hofmann Melichar, převor 870.
Hofmistr nejvyšší 448.
Hogner Jan, rychtář 1272.
z Hohenlohe Fridrich, hrabě 1323.
z Hohenlohe Jiří Fridrich, hrabě 692, 988, 1173, 1190, 1191, 1197, 1203, 1204, 1214, 1244, 1246—1251, 1254, 1260, 1274, 1275, 1299, 1334, 1338, 1339, 1351 a sled. 1364, 1367, 1381, 1396, 1417 a 1418, 1433 a sled. 1466, 1494, 1503, 1508, 1512, nejv. generální lieutenant 1517 a sled., 1575, 1589 a sled., 1651 až 1655.
Hohenštein, zámek 135.
z Hohenwarthu Josef 251.
z Hohenzolleru Jan Jiří, hrabě, plukovník 1361, 1467.
z Hohenzolleru Jiří Bedřich, hrabě 916.
Hok v. Hock Augustin.
Holany, městečko 140.
Holar z Práchně Václav, rytec 1676.
Holedeč 129.
Holešov, městečko 1468.
Holešovice, ves 123.
Holetín, ves 138.
Holian Daniel 750.
z Holšteina kníže 1565.
Holub Fabian, registrator 1272
Holubice, ves 123.
Holý Václav 242, 243.
Hommonay Valentin 589, 617.
Homonna v. Drugeth.
Homout z Harasova Adam 363.
Homout z Harasova Jindřich 363.
Homout z Harasova Jiří 744.
Hora z Ocelovic Fridrich 53.
Hora Andělská (Engelsberg) 938.
Hora Bílá 891, 954, 1582 a sled.
Hora Černá, panství na Moravě 1164.
Hora Krásná, panství 1511.
Hora Kunětická, zámek 187.
Hora Kutná, město 4, 39, 83, 86, 147, 152, 154, 187, 394, 420, 1062, 1068.
Hora Zelená, hrad 1571.
Hora Žižkova 1558.
Horčice z Prostého Jan nejstarší 988.
Hořčický (lat. Synapius) z Tepence Jakub 959, 1033, 1034, 1182, 1271.
Hořenec, ves 130.
Hořešovice Malé 130.
Hořešovice Veliké 130.
Horka Malá, ves 136.
Horka Veliká, ves 136.
Horky 131, 1210.
Horky, ves 137, 139.
Horňatecký z Dobročovic Jindřich 1015.
Horňatecký z Dobročovic Ondřej 1015.
z Hornsfelsu Řehoř 1271.
Horštat Jan 1272.
Horúšany, ves 123.
Hory Kašperské, město 1570.
Hosius Stanislav, biskup 261, 281.
Hostavice, ves 123.
Hostičkov 136.
Hostina 9.
Hostina korunovační 932, 1003, 1017, 1417—1419.
Hostinné 139.
Hostivice 1587.
Hostounský (lat. Hostovinus) Baltazar, jezovita 192, 208.
Hostovín, Hostovinus v. Hostounský.
Hostovlice 135.
Hoštálek z Javořic Maximilian 1004, 1015, 1016, 1018, 1108, 1410.
Hoště, ves 134.
Hoštice, ves 140.
Hotovosť zemská 53, 58, 65, 87, 98, 107, 1117, 1118, 1254—1256, 1275, 1354, 1355, 1558, 1559.
Housličky, nástroj hudební 1419.
Housličky, nástroj k mučení 128.
Hovorčeves, ves 123.
Hozlauer z Hozlavy Volf 1015.
Hrabačov, ves 139.
Hraběšín 135.
Hrabice, ves 140.
Hrad Kozí 129.
Hrad Pražský 1, 36, 108, 159, 874, 1363.
z Hradce Adam, nejvyšší kancléř 5—7, 28, 205, 212, 213, 485; nejvyšší purkrabí 507.
z Hradce Jáchym 102, 146, 205, 213, 217, 334, 485.
z Hradce Jáchym Oldřich 686.
z Hradce Menhart 399.
z Hradce Zacharyáš 239.
Hradčany 36, 137, 502, 503, 874.
Hradec Jindřichův 204, 205, 1053, 1085, 1132, 1135, 1195—1197, 1216, 1251, 1302, 1320, 1343, 1556.
Hradec Jindřichův, panství 205, 212, 1511.
Hradec Králové, město 130, 132, 153, 154, 155, 1068.
Hradec Štýrský 1431.
Hradecký z Bukovna Jindřich 363.
Hrádek v Praze 113.
Hrádek (v Prachensku), panství 1511.
Hrádek Červený v Žatecku 93, 1257.
Hrádek Chudý, zámek 140.
z Hradešína Vilém 256, 257.
Hradikov 209.
Hradiště, ves 130.
Hradiště, ves pustá 140.
Hradiště Mnichové 556.
Hradišťský jinak Brámek Jan 1650.
Hrady Nové, městečko s hradem 1219, 1322, 1342, 1553, 1567.
Hrady Nové, panství 137, 1511, 1631.
Hříň z Harasova Adam 399; purkrabí kraje Hradeckého 643, 936, 1015, 1257.
Hříň z Harasova Adam Tobiáš 1016.
Hříň z Harasova Jiří 354, 363.
Hříň z Harasova Václav 363, 394.
Hrboviee 140.
Hrdlořezy 123, 905.
Hřebec, ves 1586.
Hřibeň, ves 134.
Hřichovice 130.
Hříškov 130.
Hrnčíře, ves 123.
Hrob boží 198.
Hrobčický z Hrobčic Jiří 1051.
Hrobčický z Hrobčic Krištof 1239.
Hroby, městečko 976, 979, 1046, 1126.
Hroubovský ze Zásmuk Mikuláš 363.
Hroznětín 135.
Hrubý z Jelení Sigmund 337.
Hruška z Bitozevsi Jakub 83.
Hrušovany 129.
Hrušovský z Hrušova Jindřich 363.
Hry divadelní 198, 199.
Hry korunovační 1017.
Hubáček, nový groš 168.
Huber z Risenpachu Adam, doktor 680, 812.
Hučice, ves 141.
don de Huerta Martin, setník 1370, podplukovník 1371, 1452, 1453, 1572.
Hufnagel Jiří, malíř 961.
Hukvaldy 574.
Hulčín 568, 575, 576, 1167.
Humanismus 1669, 1670.
Humburk z Humburku Šimon, kancléř 744, 812, 905, 916.
Humpolec z Prostiboře Oldřich, místopísař 116.
Hunkler Jiří 960.
Huntýřov, ves 136.
Hůrka 129.
Hus Jan 497.
Husák Jakub 294, 391, 393.
Husita Jan 243.
Husité 190.
z Hustiřan Bukovský Karel 363.
Hutě železné 1202.
Hutrechtýře, důl u Kutné Hory 39.
Hutter Jan 915.
Hvězda, letohrádek s oborou 621, 1411, 1426, 1605, 1611.
Hvězdářství 1669.
Hvozdecko 136.
Hyzrle z Chodův Krištof 399.
Hyzrle z Chodův Mikuláš 7.
Chabařovice, městečko 139.
Cheb, město 1351, 1382, 1409, 1410.
Chebsko 420, 788, 991.
Chejno České, ves 140.

Chitadeliphus, kazatel 582.
Chládek Ondřej, primas 999.
Chlaponice, ves 130.
Chlistov, ves 136, 137.
Chloudov, ves 136.
Chlum, městečko se zámkem 135.
Chlum, panství 135.
Chlum, ves 138, 140.
Chlumčanský, ritmistr 1451.
Chlumčanský Jan 600.
Chlumčanský z Přestavlk Jindřich 363.
Chlumčany, ves 130.
Chlumec 162, 164.
Chlumec, hrad 1497 a 1498, 1535, 1536.
Chlumec, panství 604, 936, 1003, 1006, 1390.
Chlumětín, ves 138.
Chmelík, ves 137.
Choceň 489.
Chodoplesy 137.
Chodour Burian 58.
Chodové 86.
Chomoutov, město s hradem 93, 186, 204, 212, 499, 1132, 1135.
Chomoutov, panství 531, 532, 560.
Chotcín 130.
Choteč, ves 131.
Chotejš 135.
Chotek z Chotkova Karel 1016.
Chotek z Vojnína Petr 163, 245.
Chotěnice, ves 139.
Chotěnov, ves 137.
Chotěšice s tvrzí 131.
Chotěšice, ves 139.
Chotěšov 1222.
Chotouchovský Václav, ritmistr 906.
Chotouchovský z Nebovid Václav nejv. mincmistr 1212, 1213.
Chovořice, ves 143.
Chrast 535.
Chrasť, ves 135.
Chrastná 135.
Chraštice 135.
Chrbochov s tvrzí 131.
Chřeníky, ves 134.
Chroust Planický Jan 1272.
Chrousti 659.
Chroustovice, městečko s tvrzí 135.
Chrt Šimon, kapitolní děkan 6.
Chrudím, město 131, 132, 154, 394, 1068.
Chůdec, ves 138.
Chudonice, ves 139.
Chuchelná 136.
Chvalčovice 137.
Chvalešice, ves 131.
Chvalov 140.
Chvalovice 135.
Ibrahim, paša 263.
Ilburk v. z Vřesovic.
Ilgén Štěpán 1271.
Illésházy Štěpán, hrabě 589, 658.
Illicin, kanovník 490.
Illo, hejtman 1451.
Immendorf, ves se zámkem 1499.
Ingolstadt 1283.
Inšpruk, hrad 1148.
Ips 1486, 1487.
Isabela, královna 181, 182, 183.
Isabela 432.
Iselstein, podplukovník 1600.
Italové 866, 867.
Ivančice 247, 340, 482, 534.
Ivanovice 135.
Ivanovice, ves 210.
Izrael Jiří, starší Jednoty bratrské 165, 243, 247, 248, 512.
Jablonec, ves 136, 139.
Jablonský ze Žampachu 184.
Jadruž Česká, ves 136.
Jaffet Jan, bratr 686.
Jáchym Sigmund, kurfiřt Braniborský 703.
Jáchymov, město 58, 88, 92, 135.
z Jakovce Lev 1567.
Jakub I., král Anglický 1261, 1262, 1374, 1408, 1481—1484, 1554 až 1556.
Jakub, farář 20, 1065.
Jakub od Kos 304.
Jakub z Kapí Hory 46.
Jamné, ves 138.
Jan, arcijahen 190.
Jan, biskup Olomoucký 209, 210, 479.
Jan, biskup Vratislavský 324.
Jan, kněz 254, 255.
Jan, písař 46.
Jan du Mont, sochař 961.
Jan z Cách, malíř 925, 961, 1676.
Jan z Opavy, mistr 313.
Jan III. starší, kníže Krnovský 317.
Jan Arnošt, kníže Sasko-Výmarský 1487, 1593.
Jan Jiří, kníže Krnovský (markr. Braniborský) 312, 1167, 1168, 1171, 1172, 1175, 1248, 1302, 1353, 1381, 1470, 1503, 1644, 1651 a sled.
Jan Jiří I., kurfiřt Saský 964, 1027, 1184, 1263, 1297, 1398, 1404, 1476 až 1479, 1547, 1561, 1643 a sled.
Jan Kristian, kn. Lehnický 915, 1172, 1173, 1297, 1298, 1361, 1470, 1651 a sled.
Jan Kunrát, hrabě Rýnský, hejtman 1365.
Jan Sigmund, kurf. Braniborský 828, 829, 1183.
Jan Sigmund Zápolský 41, 180, 184, 395.
Jan Vasiljevič, car Ruský 406.
Janda 61.
Jandas Jan, král. rychtář 1569.
Jankovský z Vlašimě 915.
Janovice 137.
Janovský z Janovic Jindřich 363.
Janovský z Janovic Smil 1016.
Janovský ze Soutic Petr 46.
Jansdorf, ves 137.
Jaroměř, město 131, 132, 154, 1616.
Jaroslavice 1347.
Javor, Bratr 338.
z Javořic Tomáš, mistr 27, 106, 111, 114.
Javorník 137.
Javorníky, ves 137.
Jazyk český 988 a sled.
Jednota bratrská 84, 162 a sled., 237 a sled., 291—298, 301, 302, 328—332, 353—356, 369, 478, 481 a sled., 520 a sled., 532 a sled., 560, 561, 792, 798, 811, 1667—1670.
Jednota stavů 78, 95, 97, 106, 146.
Jednuška 872.
z Jelení Václav, měšťan 128, 142, 143.
Jeneč 1582.
Jeneč Malý 1587.
Jeneč Velký 1587.
Jeníkov 135.
Jeníkov, ves 138.
Jeníkov Golčův 1211.
Jenišek z Újezda Přibík, písař menší 1271.
Jenišov 137.
Jenišovice, ves 135.
Jenovec 135.
Jeronym Pražský 497.
Jesen Pavel, Bratr 512, biskup bratrský 514, 515, 532.
Jesenice 123.
Jesenský Daniel 1180.
dr. Jesenský Jan 948, 959, 1137, 1138, 1178—1182, 1416, 1537, 1539.
Jeskyně sv. Ivana 204.
Jesle 198.
Jestřebí, městečko 140.
Jestřebí, ves 139.
Jestřebský z Rizmburka Diviš 363.
Jestřebský z Rizmburka Václav 363.
Jestřebský z Rizmburka Vilém 363.
Jestřibec s tvrzí 131.
Jestřibský Bernard, ritmistr 906.
Jestřibský Mikuláš, ritmistr 906.
Ješín Pavel 1448, 1639, 1652.
Ješín z Bezdězí Samuel, měšťan 1537.
Jevany, ves 134.
Jezbera z Kolivé Hory Jan 1231, 1278, 1388, 1509, 1615.
Jezovité 190 a sled., 484—489, 824, 1129—1135, 1217, 1218, 1221, 1292, 1310, 1327, 1328, 1361.
Jezvé, městečko 140.
Jičín, město s hradem 1460—1463.
Jičín, ves 130.
Jičín Nový 573, 574.
Jihlava, město 10—12, 903, 1216, 1303, 1639, 1640.
Jihlavka, řeka 10, 11.
Jilem, ves 139.
Jilemnice, městečko s tvrzí 139.
Jilemnice, panství 139.
Jilemnický z Újezdce a z Kounic Arnošt 126, 139.
Jilové 137.
Jindřich, opat 189, 197.
Jindřich II., král Francouzský 183.
Jindřich IV., král Francouzský 829, 835, 836, 843, 1192.
Jindřich, princ Francouzský 403, 404, 405.
Jindřich Julius, kníže Brunšvický 703, 856.
Jinočany, ves 123.
Jinonice, ves 123.
Jiřeniště 129.

Jiří Poděbradský, král Český 951, 953, 1659.
Jiří Pobožný, Braniborský 317.
Jiří Bedřich, markrabě Braniborský 318, 319, 321, 323, 1167.
Jiří, kníže Lehnický 46.
Jiří Rudolf, kníže Lehnický 1470; vrchní hejtman v Slezsku 1658.
Jiří, kazatel 947.
Jiříčkov 137.
Jirkov, ves 136.
Jistebnice, městečko a tvrz 129.
Jistebsko, ves pustá 136.
Jivina, ves 136.
Jizera, řeka 134, 136.
Jocher, rada bavorský 1029.
Joram, Bratr český 793.
Josef II., císař 184, 966, 1630.
Julich, město 829.
Julišské a Klevské vévodství 828 a sled.
don Julius marchese d'Austria 955 až 958.
Jungmann Josef 1669.
Kába z Rybňan Zachariáš 1015.
Kačenka, malý peníz 168.
Kadaň, město 59, 130, 132, 154, 155, 1389.
Kadaň, panství 30.
Kadeřavce, ves 136.
Kahov, ves 140.
Kachle z Hollensteina Jan 692.
Kálef Jan, biskup 356, 392, 499, 512, 513.
Kalendář Julianský 495.
Kalendář Řehořský 496.
Kaliště, ves 137.
Kalous Pavel, radní 692.
Kamejcký, ze Lstiboře Albrecht 292, 357, 359, 363.
Kámen (váha) 1508.
Kamenec, město 132.
Kamenice 123, ves 132, 136.
Kamenice Pustá, ves 138.
Kamenice Reichlova, ves 138.
Kameničky, ves 138.
z Kamenku Mikuláš Albert, mistr 517, 518.
Kamenná Horká 137.
Kamjenc, město 1650.
Kampan, rektor 196.
Kamýk, ves 138.
Kancelář císařská 448.
Kancionály 1671.
Kancléř český nejvyšší 789, 918 až 921.
Kancléř Oldřich 7.
Kanice 131.
Kanisius Petr 190, 191.
Kantor Jan, malíř 1676.
Kapita Jan, Bratr 515, 517.
Kaple Betlemská 798, 817 a sled. 1064—1066.
Kaple Hasenburská v kostele sv. Víta v Praze 952.
Kaple Všech Svatých v Praze 36.
Kaple Vlašská 203.
Kaple Vlašská v Kutné Hoře 1038.
Kaplice, městečko 1219, 1247.
Kaplíř ze Sulevic Burian, ritmistr 1244.
Kaplíř ze Sulevic Jan Burian 1015.
Kaplíř ze Sulevic Kašpar 805, 808, 916, 1015, 1018, 1108, 1173, 1357; nejv. písař 1420, 1513 a 1514, 1565
Kaplíř ze Sulevic Krištof, hejtman hradu Pražského 1420, 1564.
Kaplíř ze Sulevic Oldřich 1016.
Kaplíř ze Sulevic Pavel 1083, 1094, 1117, 1274, 1448.
Kaplíř ze Sulevic Vojtěch Václav 692.
Kaplíř ze Sulevic Zdislav 548.
Kapoun ze Svojkova Albrecht 384, 397, 427.
Kapoun ze Svojkova Ivan 224.
Kapoun ze Svojkova Jaroslav 32.
Kapoun ze Svojkova Krištof 363.
Karasy, ves 140.
Karban Jan 2, 1624.
Karel IV., král Český 951, 952.
Karel V., císař Německý 3, 18, 183, 214, 215.
Karel, král Francouzský 404.
Karel Emanuel, kníže Savojský 1208, 1209, 1396, 1397, 1475.
Karel, markrabě Burgavský 253, 434.
Karel arcikníže, biskup 213, 733, 944, 1300, 1445.
Karel, arcikníže 219, 312, 434, 451, 1162, 1163, 1291.
Karel, nemanž. syn cís. Rudolfa II. 955.
Karik v. Karyk.
Karle, ves 137.
Karlík Jiří 1069.
Karlov v Praze 869, 870.
Karlov, ves 139.
Karlovice 135.
Karlštein, hrad 4, 45, 823, 861, 1363, 1559.
Karolína, nemanželská dcera cís. Rudolfa II. 955.
Karpezon Jáchim, setník 1237; nejvyšší strážmistr 1239, 1248, 1370, 1486, 1516, 1572, 1573.
Karský Izaiáš 363.
Karyk z Řezna Mikuláš 256.
Kaškovice, ves 136.
Kašna v král. zahradě pražské 929, 930, 1675.
Kašna mramorová 1675.
Kašny 1558.
Kašpar, koželuh 601.
Katastrofa jičínská 1449 a 1450. 1458—1463.
Katay, kancléř 469.
Kateřina, královna Polská 42, 396.
Kateřina, kněžna Brunšvická 398.
Katolíci 285—287, 315, 1001, 1382 až 1386.
Kaufunk Sigmund, rytíř 32.
Kavka v. z Říčan.
Kazimír, markrabě Braniborský 2.
Kazimour, krčmář 185.
Kbel Jan 297.
Kbely 123.
Kdýčina 132.
Kecendorf, ves 137.
Kecerský z Rotenberku František 117.
Kechler, poručík 1237.
Kejšovice, ves 138.
Kelble Jan, ritmistr 906.
Kendy Antonín 183.
Kepler Jan, hvězdář 442, 959, 1669.
Kerhartice, ves 137.
Kertsmann, doktor 308.
Kertorf z Kertorfu Jan 863.
Khesl Melichar, kardinál 471, 472, 557, 558, 588—590, 611, 612, 655, 665, 666, 839, 840, 903, 922, 923, 928, 934, 942, 954, 967, 968, 984, 986, 1007, 1008, 1017, 1019, 1022, 1024, 1027, 1030, 1031, 1056, 1136, 1146—1149, 1151, 1167.
z Khuenu Jan Eusebius 1136—1138, 1191, 1197.
Kien, plukovník 1592, 1594.
Kindler Sigmund 915.
Kirchberk 1487.
Kirchmajer Faltyn 692.
Kirchmajer z Reichvic Jan, cís. richtář 904.
Kirchmajer z Reichvic Valentin, primas 1615.
Kittsee, ves 1443.
Kladiny, ves 138.
Kladno, městečko se zámkem 1586.
Kladruby 131.
Kladsko, město 164, 204, 213, 1036, 1132, 1135, 1320.
Kladsko, hrabství 303, 788, 1320, 1381, 1406, 1407.
Kladsko, zámek 510, 1006, 1036, 1320.
Klára, měšťka 19.
Klášter sv. Anežky 191, 869.
Klášter augustinů v Třeboni 202.
Klášter sv. Bernarda v Olomouci 208, 209.
Klášter Bernecký 1316.
Klášter Dobrolucký v Lužici 55.
Klášter dominikánský 191, 213.
Klášter Egenfurtský 1316.
Klášter Emauský v Praze 868, 869, 1389, 1414.
Klášter františkánský 191, 870—872.
Klášter Hrady Staré (Altenburg) 1552.
Klášter Chotěšovský 1221, 1223.
Klášter u sv. Jana pod Skalou 1586.
Klášter jeptišek sv. Augustina v Brně 210.
Klášter jeptišek sv. Benedikta v Pustoměři 210
Klášter sv. Jiří v Praze 36, 202.
Klášter kapucínský 452.
Klášter Kladrubský 188, 1222.
Klášter sv. Klimenta 190.
Klášter sv. Majdaleny 191.
Klášter sv. Markety v Břevnově 863.
Klášter minoritský u sv. Jakuba v Praze 869.
Klášter Osecký 229, 976.
Klášter Panny Marie v Praze 36.
Klášter Plasský 1575, 1576.
Klášter sv. Prokopa 135.
Klášter servitský 1629.
Klášter Slovanský v. Klášt. Emauský.

Klášter Strahovský 1510.
Klášter Světecký 229.
Klášter Teplský 1221.
Klášter u sv. Tomáše v Praze 36.
Klášter Vyšebrodský 1315.
Klášter Zlatokorunský 1521.
Klášterec, ves 140.
Klatovský Martin, mistr 47.
Klatovský Ondřej 1073.
Klatovský z Dalmenhoršťu Ondřej, purkmistr 115, 152.
Klatovy, město 130, 132, 1222, 1570, 1571.
Klebič Klement 292.
Klec železná 179.
Kleinsträtel, pokladník 853, 895.
Klementinum 195, 196.
Klenecký z Klenec Ambrož 363.
z Klenového a z Janovic Jan, nejvyšší písař, 549, 643, 753, 761, 800, 909, 916, 935, 936, 982, 1015, 1020, 1044, 1271, 1485.
z Klenového Vilém 1451.
Klenovský Gabriel, rytíř 72, 146.
Kličov, ves 136.
Klokočná, ves 134.
Klokoty 129.
Klomín 187.
Klučov, panství 134.
Klučov, ves 134.
Kluky 155.
Klumín, městečko 123.
Klusák z Kostelce Albrecht, nejv. mincmistr 1213.
Kměnice 135.
Kněhtiskařství 825, 1670.
z Knesebecku pan 1537.
Kněževes, ves 123, 1036.
Knícnice, ves 140.
Knihy páleny 201.
Knížek v. Codicillus.
Knor Vavřinec, doktor 117.
Kňovíz 130.
Kober z Koberšperku Krištof 744, 1108, 1184.
Kobr Ondřej 870.
Kobylá 137.
Kobyliński 399.
Kobylky 39.
Koc Dětleb 399.
Kocian Jan 40.
Kocléřov, ves 131.
Kocňovice 556.
Kocourek 337.
von Königsmark Jan Krištof, vojevůdce švédský 964, 965.
Kohout Valentin 916.
Kohout z Lichtenfeldu Šimon, rada nad apelacími 1000, 1541.
Kohoutovice 137.
Koch Jan 867.
M. Kochan z Prachové Valentin 744, 753, 812, 1015, 1018, 1067, 1069, 1071, 1108.
Kochanek, ves 134.
Kochanovice, ves 131.
Kochinmeister Hanuš 817.
Kokašice, ves 138.
Kokořovec z Kokořova Adam Jiří 1015.
Koldice, panství 61.
z Koldína Pavel Kristian 1671, 1672.
Kolénius Bartoloměj 1272.
Kolikraiter Abraham 1311.
Kolín, město 131, 132, 154, 1061.
Kolín, panství 80, 936, 1003, 1006, 1511.
Kolín, zámek 1258.
Kolín Samuel 1271.
Kolínský Jan, administrator 189.
Kolínský Matouš 1670.
Kolona z Felsu Fridrich 906.
Kolona z Felsu Linhart 40, 744, 874, 879, 885, 900, 905, 916, 939, 981, 982, 985, 986, 995, 1004, 1014, 1018, 1051, 1052, 1070, 1076, 1085, 1087, 1090, 1092, 1093, 1117, 1173, 1184, 1274, 1338, 1339, 1356, 1358, 1393, 1398—1400, 1403, 1410, 1436, 1448, 1489, 1495.
Kolonič Ferdinand 907.
Kolonič Siegfrid 939.
z Kolonií Starých Jan 1541.
z Kolovrat Jaroslav 357.
z Kolovrat Jindřich 906, 1160.
z Kolovrat Zbyněk 1586.
z Kolovrat Bezdružický Ludvík 156.
z Kolovrat Bezdružický Vilém 1530, 1531.
z Kolovrat Bezdružický Vilém Jindřich 1015.
z Kolovrat Krakovský Maximilian 1015, 1051, 1183.
z Kolovrat Libšteinský Heralt Václav 1004, 1014, 1272.
z Kolovrat Libšteinský Jaroslav starší 1015.
z Kolovrat Libšteinský Jindřich 988, 1014, 1272.
z Kolovrat Libšteinský Zdeněk 1015, 1451.
z Kolovrat Libšteinský Zdeněk Lev 1271.
z Kolovrat Novohradský Jáchim 203, 1364.
Kolovrátek 1419.
Kolovraty, ves 123.
Komárno, pevnost 17, 530.
Komárov 210.
Komedko z Rovin Jiří 156.
Komenský Amos 1670.
Kometa 659, 950, 1227.
Komora dvorská 446, 447, 918—921, 1026, 1661, 1662.
Komorník nejvyšší 448.
Kompaktata 301.
Konáč Mikuláš 7.
Konecchlumský z Konecchlumí Jan 1510.
Konečný Matouš, biskup 793.
Konětopy, ves 134.
Konfederace v. Spolek.
Konfese česká v. vyznání české.
Konfiskace 1127.
Konický ze Švábenic 239.
Konojedy, ves 134.
Konopiště 1565.
Konrád, provazník 565.
Konrad Pavel 1188.
Konsistoř pod obojí 336, 369, 388, 393, 394, 474—478, 776, 777, 794, 796, 797, 807 a sled.
Konvent generální 983.
Konvikt šlechtický 196, 208.
Kopacius Tomáš, farář 720.
Kopanina, statek 204.
Kopidlno 139.
Korálek z Těšína Daniel 744.
Kořany, město 1361.
Kořeňský z Terešova Bohuslav 363.
Kořeňský z Terešova Jindřich 363.
Kořeňský z Terešova Jošt 399.
Kořeňský z Terešova Petr 399.
Korka Cholovský Linhart 1272.
Korka z Korkyně Pavel 498.
Kornberger Šebestian 575.
Kornecký Jan Kristof, hejtman 1646, 1647.
Korneuburk 1442, 1552.
Kornice, ves 137.
Kornigel Václav 566.
Korouhev 132.
Koruna, peníz 1423.
Koruna česká 1373, 1377, 1424, 1512.
Koruna uherská 1430.
Koruna volební 1379.
Korunování Ferdinanda I. a manželky jeho Anny 11.
Korunování krále Matiáše 931, 932; jeho manželky Anny 1002, 1003.
Korvin Jan 809.
Korvinus Štěpán 207, 798.
Korycany, ves 123.
Kosmačov 130.
Kosoř v. Malovec.
Kostel sv. Alžběty na Vyšehradě 1387.
Kostel sv. Alžběty ve Vratislavi 1470.
Kostel sv. Bartoloměje v Praze 195.
Kostel sv. Eligia v Praze 195.
Kostel sv. Havla u Zbraslavě 1675.
Kostel sv. Jakuba v Brně 1310.
Kostel sv. Jakuba v Praze 201.
Kostel sv. Jiljí v Praze 112, 191.
Kostel sv. Kříže v Praze 764.
Kostel Maria de Victoria 1588, 1629.
Kostel P. Marie v Brně 1469.
Kostel sv. Martina ve Velvarech 1674.
Kostel sv. Michala v Brně 1469.
Kostel sv. Rocha na Strahově v Praze 1674.
Kostel sv. Salvatora v Praze (na starom. náměstí) 939, 1674.
Kostel sv. Trojice na Újezdě 1378.
Kostel sv. Václava v Olomouci 208.
Kostel sv. Vavřince v Praze 1673.
Kostel sv. Víta v Praze 36, 42, 924, 950—952, 1414—1417.
Kostelec, ves 139.
Kostelec nad Černými lesy, městečko se zámkem 134, 1252.
Kostelec nad Černými lesy, panství 134.
Kostelníci 1667.
Kostely německé 939, 1378.
z Kosti Jan 399.
Kostka z Postupic Bohuš 83, 126, 137.
Kostřín 1653.
Košátecký z Kolovrat Ludvík 175.

Košenice, ves 130.
Košice, město 40, 130, 1429, 1430.
Košíře 123.
Košmberk, panství 135.
Košmberk, zámek 135.
Kotenice, ves 130.
Kotva z Freifeldu Jan Ctibor 1036, 1099.
Kotvik (Göthweih) 1486.
Kouba, řeka 1516.
Koubské hrabství 1631.
Koule železné 1202, 1211.
z Kounic Oldřich 297.
Kouřim, město 130, 132, 154, 1068.
Koutský z Jenšteina Vojtěch st. 1004.
Kouty, ves 138.
Kovachich, tajemník 1538.
Kozáci 1467, 1468, 1475, 1481 a 1482, 1496—1499, 1522, 1523.
Kozel z Peclinovce Jindřich 1076.
Kozlov, ves 137.
Kozly, ves 140.
Kozojedy, ves 134.
Kozolupy 138.
Kozovazy, ves 123.
Krabčice, ves 131.
Krabušice, ves 123.
Krac 1581.
Kracle, údolí 1581.
Kračice 131.
Krätsch Matiáš, kamenář 962.
z Krachtu Izák 915.
Kraj Bechyňský 1424, 1500, 1511, 1527.
Kraj Čáslavský 1424.
Kraj Hradecký 1565.
Kraj Chebský 1512.
Kraj Chrudimský 1566.
Kraj Kouřimský 1566.
Kraj Litoměřický 1644.
Kraj Loketský 1424.
Kraj Plzeňský 1559, 1623.
Kraj Podbrdský 1424.
Kraj Prachenský 1424, 1500, 1511, 1527.
Kraj Rakovnický 1623.
Kraj Vltavský 1424, 1511.
Kraj Žatecký 1435, 1531, 1532, 1623.
Krajíř z Krajku Adam 362, 498.
Krajíř z Krajku Arnošt 88, 126, 133, 165, 245, 305, 306, 338.
Krajíř z Krajku Karel 356, 362.
Krajíř z Krajku Kunrát 134.
Krajíř z Krajku Václav 53.
Krajíř z Krajku Volf starší, nejvyšší purkrabí 94, 96, 100, 146, 246, 338.
Krajíř z Krajku Volf mladší 126, 138.
Krajířovna z Krajku Barbora 592.
Krajířovna z Krajku Eliška 594.
Krakovský v. z Kolovrat.
Král Zimní 1426.
Králice 516, 519.
„Království“ 973.
Krámy masné sobotní 1073.
Krantz, plukovník 1602.
Krasnice, ves 139.
Krasovice 123.
Kratochvíle, zámek 1675.
Kraus, setník 1223, 1237; major 1489.
Kraus Hans 579, 584.
z Kravař, jinak z Ludanic Kateřina 599.
z Kravař a z Radouně Bartoloměj 576.
z Kravař a Tvorkova Pertolt, nejv. hejtman zemský 582.
Kravařský ze Šlevic Bartoš 318.
Kravín 130.
Krč, ves 219.
Krečín Jakub 565.
Křečov 138.
Krejcar, nový peníz 168, 1507.
Krejčí Hlubokej Jan 354.
Kremže 1321, 1486, 1487.
Krenberg 472.
z Krenberku Oldřich 844.
Křesanov, ves 140.
Křesťané pod obojí 796.
Křešice, ves 123.
Kreuznach, město 1553.
Krchleby, ves 131., s tvrzí 131.
Krichinger, plukovník 1217, 1244.
Křinecký z Ronova Dobromysl 862.
Křinecký z Ronova Gotfrid 862.
Křinecký z Ronova Jan 362.
Křinecký z Ronova Jan Albrecht 1004, 1015.
Křinecký z Ronova Jindřich 551.
Křinecký z Ronova Krištof 362.
Křinecký z Ronova Viktorin 53, 78,
Křinecký z Ronova Vilém 88, 94, 96, 99—101, 125, 165.
Kristian II. z Anhaltu, kníže 602, 751, 835, 902, 961, 962, 1028, 1273, 1354, 1369, 1371 a sled., 1397, 1407 až 1409, 1412, 1466, 1485, 1490 a sled., 1508, 1517 a sled., 1632, 1655.
Kristian mladší, kn. z Anhaltu, 1412, 1591, 1593, 1600—1603, 1632.
Kristian II. Saský 703, 843, 847, 901. 912.
Kristina, arciknězna 459.
Kristina, královna Švédská 966.
Krišpín, Mistr 358.
Krištof, kníže Virtemberský 247, 339.
Krištof, koželuh 565.
Křivoklát hrad, 49, 236, 252, 258, 960.
Křivoklát, panství 499, 975.
Křivoláček Ondřej, v. Dačický z Heslova.
Křiženice, ves 136.
Křížky, ves 136.
Krnov, město se zámkem 317.
Krnovsko 317, 1167, 1168.
Krocín z Drahobejle Václav starší, primator 1675.
Kroj 187.
Kroll Osvald 959.
Kroměříž 492.
Kropáč z Nevědomí Jan 116, 294.
Krsy, ves 138.
Krtnice 131.
Kruh, ves 139.
Kruchta, důl u Kutné Hory 38.
Krumlov Český, město 204, 211, 530, 859, 895, 1034, 1118, 1132, 1134, 1135, 1219, 1521.
Krumlov č., panství 211.
Krumlov, zámek 955, 1219.
Krumlov Moravský se zámkem 1463.
Krupka, město se zámkem 139.
Krupka, panství 139.
Krupka Horní, ves 140.
Krupý 32.
Krupý, rytíř 114.
Krušlov, ves 140.
Kubín Jiří 1389.
z Kufsteina Hans Ludvík 1543, 1544.
Kuhn Jan 915.
Kuchyň Žižkova 1241.
Kühn Konrad 579.
Kühnring, ves 1489, 1492.
Kürbach, umělec 953.
Kukla z Taugeperku David 1183.
Kulky drátované 1228.
Kumburk, hrad 1459, 1460.
Kunčice, ves 130.
Kunemil, ves 131.
Kuneš Jiří, rytíř 179, 1369.
Kunice 123, 135.
z Kunovic Jan 480.
z Kunovic Jetřich 116, 308, 480, 915.
Kunratice, ves 139.
z Kunštatu Vilém Kuna starší 95.
Kunz Sigmund 581.
Kurator 810.
Kurcpach z Trachenburku Jindřich 357, 383.
Kuří, tvrz 138.
Kurz Hans 564.
Kurz ze Senftenau, rada bavor. 1102.
Kustoš ze Zubří Jan 363.
Kušvarda, zámek pustý 140.
Kutnauer Jan ze Sonnenšteina 1077, 1083.
Kutřín, ves 138.
Kuželky 1006.
Kvašťov 129.
Kvestenberger Kašpar, opat 1272.
Květná, ves 137.
Kvíce 130.
Kvilice 130.
Kviště, ves 137.
Kyje, ves 123.
Kyjov, město 480.
Kylešovice 315.
Kynšperk 1389.
Kynžvart, panství 92.
Kysibl, hrad 1410.
Kyšice 1586.
Kyšperský z Vřesovic v. z Vřesovic.
z Kytlic Balcar starší 117.
Labe, řeka 134.
Labounský z Labouně Jan 363, 394.
Lačnov 137.
Ladislav Pohrobek, král 951, 952.
Ládvé 123.
Lachník Řehoř 321.
Lainhaus Andres 1271.
Laipold z Löwenthalu 15.
Lamberk 472.
z Lamberka Karel hrabě, arcibiskup 668, 931, 976.
Lamormaine Vilém, zpovědník Ferdinanda II. 1287.
Lamotte Petr Antonín, podplukovník 1596—1598, 1600.

Lanckoronský, Zdeněk 612.
Landesova, sejmová 1431.
Landsmann, čtvrt vetešnická 1357.
Landštejn, hrad 1186.
z Landštejna Vilém, nejvyšší komorník 478, 74.
Lanecius Jan, biskup 525, 791.
Lang Filip z Langenfelsu, komorník 472, 421, 544.
Lang Tomáš 761.
Langenbach 1564.
Langenau 1321, 1436, 1429, 1493.
Langer J.F., kazatel 579, 583.
Lanoy, jesuita 557, 564.
Lanškroun 459.
Lanškroun, panství 459, 1267.
Lány, ves 137.
Lapáček ze Rzavého Jindřich 253.
de Lara Maria 491.
Laski Vojtěch, starosta 409.
Lateran, hrabě 554.
Lauingen 1480, 1547.
Lava, město 1316, 1317, 1489.
Lavička Samuel 6.
Lavoye 1236.
Lázně 1235, 1509, 1666, 1667.
Lázně Královské v Praze 867.
Lažanský z Bukové Ferdinand Rudolf 1271, 1322.
Lažany, ves 136, 137, 138.
Leander Joziáš 916.
z Leben Volf, rytmistr 906.
z Lebnic Martin 363.
Lebzelter, vyslanec 1267.
Ledce, ves 140.
Ledeč, hrad 1218, 1219.
Ledron 108.
z Ledské Absolon 363.
z Ledské Jan 363.
Legerspee, podplukovník 1645.
Lehner z Biberšteina Jiří 761.
Lehnice 1656.
Lehnické knížectví 46.
Lechov 138.
Leininger, sudí vojenský 1239.
Lemminger Volf Fridrich 1225.
Lemrsdorf Vilém 1213.
Leopold I., císař 1629.
Leopold, arcikníže 478, 715 a sled., 721, 722, 726, 768, 775, 826 a sled., 850 a sled., 1345, 1346, 1373, 1432, 1439, 1442.
Lepený Jan 152.
Lepes Valentin, biskup 616, 638.
Les Bakovec 123.
Les Bor 134.
Leskovec z Leskovce Adam Šebestian 1015.
Leskovec z Leskovce Albrecht Šebestian 1271.
Leskovec z Leskovce Jan 384.
Leskovec z Leskovce Krištof ml. 399.
Leskovec z Leskovce Šebestian 399.
Lesnice 61.
Lesnice, panství 61.
Lestkov, městečko 138.
Lestkov, ves 136.
Lešany, ves 138.
Leština, ves 136.
Leitinka, ves 136.
Leitmerice 137.
Letňany 123.
z Leuchtenberga lantkrabě 721, 907, 923.
Lenker, vyslanec 1291.
Lev Václav, purkmistr 1380.
Lev z Rožmitála Zdeněk, nejvyšší purkrabí 1. 6. 27. 33, 479 914.
Lezník, ves 137.
Lhota 130, 131, 134.
Lhota, ves 139, 140.
Lhota Dlouhá 130.
Lhota nad Cidlinou 138.
Lhota za Malovicemi 155.
Lhota Purkartova 130.
Lhota za rybníkem 130.
Lhota za Sedlcem 129.
Lhota za Šebenicí 155.
Lhotice 137.
Lhotka, ves 139, 141.
Lhotka Bolonkova 135.
Lhotka Táborova 135.
Libčany, ves 130.
Libědice, ves 130.
Libějice 1323.
Libeň 645.
Libental 1171.
z Libentálu Petr 651, 1272.
Libětice, ves 131.
Libeznice, ves 123.
Libchava, ves 140.
Libice 137.
Libiš, ves 123.
Liboc, ves 123, 1588.
Libochovany 129.
Libochovice, panství 462, 510, 1368.
Libochovský Florian 1125, 1272.
Liboňov, ves 140.
Libotov, ves 131.
Libotýn 140.
Libšteinský v. z Kolovrat.
Licek z Risenburka Adam Lev, komorník 1305, 1345, 1383.
Líčkov, 500.
Líčkov, zámek 510.
Ličov, městečko 1519.
Liebenstein, setník 1237.
z Liebenthalu Petr 1015.
z Liechtenšteina, rod 656.
z Liechtenšteina Anna, roz. z Boskovic 1164.
z Liechtenšteina Gundaker 1174, 1298.
z Liechtenšteina Hanuš 116.
z Liechtenšteina Hartman 480, 1164.
z Liechtenšteina Karel 454, 596—598, 612, 614, 616, 622, 626, 643, 691, 692, 837, 839, 844, 903, 1152, 1154, 1164—1167, 1266, 1304, 1307, 1308, 1357, 1384, 1431, 1470, 1621, 1626, 1627, 1649.
z Liechtenšteina Kateřina, roz. z Boskovic 1164, 1535, 1536.
z Liechtenšteina Kunrat 398.
z Liechtenšteina Maximilian 618; plukovník 1596, 1597, 1610, 1639.
Liga katolická 51, 832 a sled., 1475, 1476, 1480.
Lichtenberg 1173.
z Lichtenberka lantkrabě, tajný rada Rudolfa II. 905.
Linhart, rytmistr 1451.
Lindemann Jindřich 565.
Linec, město 553, 1177, 1541.
Link Řehoř, opat 670.
Lípa v Bavorsku 182.
Lipany 135.
Lipany, ves 123, 134.
Lipé, ves 135.
Lipé, město 140.
Lipé Staré, ves 140.
Lipec 135.
z Lipého Čeněk 492.
z Lipého Bertold Bohobud, nejv. maršálek český 100, 116, 239, 340, 1415, 1463.
z Lipého Bertold Bohumil 1640.
Lipí 130.
Lipina ves 131.
Lipka, ves 140.
Lipoltice, tvrz 139.
Lipská, ves 134.
Liskovec, rada 966.
Lisovice 130.
Listice 130.
Lištný, ves 136.
Literatura klasická 1663.
Litice 1572.
Litoboř, ves 134.
Litoborský z Chlumu Jan 6.
Litoměřice, město 71, 80, 105, 129, 132, 154, 155, 394, 1037.
Litomyšl, město se zámkem 137, 162, 164, 187, 489.
Litomyšl, panství 137, 461, 489.
Litošice, ves 139.
Littmann Petr, probošt 561—563.
Litvinovice, ves 860.
Lnáře 1567, 1571.
Lobeč, ves 141.
z Lobkovic Bohuslav 186, 532.
z Lobkovic Hasišteinský Bohuslav 534, 540.
z Lobkovic Hasišteinský Bohuslav Felix, 58; nejv. sudí 334, 349, 361, 375, 383, 385, 387, 499.
z Lobkovic Hasišteinský Jindřich, jinak Mikuláš 126, 138.
z Lobkovic Hasišteinský Šebestian 126, 133, 138.
z Lobkovic Popel Adam Ek 508.
z Lobkovic Popel Adam Havel 510.
z Lobkovic Popel Jan starší, nejv. sudí 42, 197, 217, 304, 333.
z Lobkovic Popel Jan mladší, něm. lénhejtman 46, 163; nejv. purkrabí 197, 217.
z Lobkovic Popel Jan Václav 510, 659.
z Lobkovic Popel Jiří 195, 205, 207, 211, 497 a sled.
z Lobkovic Popel Krištof, president nad apelacími 506; nejv. hofmistr 535, 539, 639.
z Lobkovic Popel Ladislav 53, 160, 217, nejv. hofmistr 333, 335, 385, 397.

z Lobkovic Popel Ladislav, hejtman lén něm. 501, 506 a sled., 627.
z Lobkovic Popel Ladislav, nejv. komorník morav. 905, 915; hejtman zemský na Moravě 1151, 1303, 1310, 1641.
z Lobkovic Popel Matouš Děpolt, velkopřevor 687, 1014, 1020, 1044, 1077, 1136, 1139, 1199, 1275.
z Lobkovic Popel Oldřich Felix 207.
z Lobkovic Popel Šebestian 91.
z Lobkovic Popel Václav Vilém 1014.
z Lobkovic Popel Vilém starší 744, 812, 874, 885, 939, 985, 1011, 1014, 1016, 1069, 1070, 1083, 1085, 1090, 1092—1094, 1107, 1120, 1356, 1389, 1394, 1401; nejv. hofmistr 1420, 1456, 1538, 1565, 1620, 1621, 1624.
z Lobkovic Popel Vilém mladší 1014.
z Lobkovic Popel Zdeněk Vojtěch 447; nejv. kancléř 539, 599, 625, 663, 664, 668, 688, 710, 712, 714, 722, 725, 726, 728, 729, 732, 756—758, 761, 775, 780 a sled.; 871, 909, 935, 936, 938, 985, 1008, 1020, 1054, 1056, 1139, 1159, 1160, 1266, 1271.
z Lobkovic Popelova Eva 510, 511.
z Lobkovic Popelova Ludmila 510.
z Lobkovic Popelova Majdalena, roz. hrab. ze Salmu 508.
z Lobkovic Popelova Polyxena, roz. z Pernšteina 1033, 1034, 1099, 1100, 1143, 1356.
Lobkovice, statek 546.
Locika jinak Brátka Jan, farář 1128.
Lodereker z Prošovic, opat 868.
z Löwensteina hrabě 781.
Log Jindřich, hejtman 1036.
Log Matiáš, hejtman 117.
Lohelius Jan, arcibiskup 975, 1126, 1127, 1272.
Lochenice, ves 130.
Lochy, ves 139.
z Lojov Matouš 406.
Loket, město s hradem 92, 93, 136, 226, 1382, 1389.
Loketsko 991.
z Lokšan Ferdinand 251.
z Lokšan Jiří 251.
z Lokšan Kateřina 251.
z Lokšan Václav 1015.
Lom, ves 138.
Lomec, ves 131, 139.
Loměj Matěj 156.
Lomnice, ves 123.
Lomnice v Budějov. 1216, 1343, 1362 až 1364.
z Lomnice Ludvík 480.
z Lomnice Smil 480.
z Lomnice Zuata 297, 480.
Lomnický z Budče Šimon 1670.
Lopatecki 408.
Lopatský Cyprian 357.
Lorcius Bartoloměj, kazatel 563.
Lorenc Jan 341.
Lorenzo z Brindisi, kapucín 832, 833.
Losina 1572.
z Losu Hans 915.
z Losu Oto Jindřich 744, 812, 1004, 1108, 1270, 1357; purkrabí karlštejnský 1420, 1565.
z Losu Oto Jiří 364, 643.
Loštický z Libánu Severin 1065, 1097.
Loučky, ves 136, 137.
Louka, premonstratské opatství 1307.
Loukot, ves 137.
Loukovičky 137.
Louňovice, ves 135.
Loňny, město 130, 132, 153, 154, 525, 1411, 1580.
Lovčice, ves 139.
Loyola Ignác 486.
Lozice, ves 135.
Lštín, ves 140.
Lubij 1649.
Lubný, ves 137.
Luby, ves s tvrzí 130.
Lucerna na svícení svíčkami 1558.
z Ludanic Kateřina v. z Kravař.
z Ludanic Václav, hejtman zemský 91, 95. 116, 239.
Ludvík, král 1.
Ludvík XIII., král Franc. 1187.
Ludvík, kníže Bavorský 3.
Ludvík, falckrabě Rýnský 1409, 1412, 1470, 1503.
Luhov 137.
z Lüttichova Volf Fridrich 1650.
doktor Luk Kašpar 692, 1168, 1381, 1391.
Lukan, plukovník 796, 895.
Lukáš Jan 1670.
Lukava 64.
Lukavec 615
Lukavský z Lukavce Adam 363.
Lukavský z Lukavce Jan 800, 916.
Lukavský z Lukavce Petr 363.
Lukavský z Lukavce Štilfrid 363.
Lukov v Čechách 138.
Lukov (Luckau) v Lužici 1650.
Lunt čili doutnák 1195, 1226.
Lupáč Prokop 1670.
Lurtius Bartoloměj, kazatel 582.
Lutheráni 792.
Luže, městečko 135, 138.
Luženice, ves 130.
Lužice 82, 91, 1651.
Lužná 1580.
Lužnice, řeka 1364.
Lysá, panství 934.
Macerod Mikuláš 117.
Mačkovice 1347.
Märker, komorník 953.
Mäusekönig z Geiersperku Benedikt, hejtman 977.
Magdeburk, město 182.
Magersdorf, ritmistr 1451.
Magius, provincial jezovitů 207.
Magnus, kníže Virtemberský 1412, 1422.
Magrle ze Sobíšku Václav, doktor 720, 744, 753, 812, 1069, 1071, 1271.
Mahomed III., sultán 459.
Mach ze Sionu, starší Jednoty bratrské 165, 237, 241, 305.
Maisava, město s hradem 1491.
Majdalena, princezna bavorská 717.
Majestát 762 a sled.
Makotřasy, ves 1586.
Makov 130, 132.
Makovský Jan 530.
Malcan Jáchym, rytíř 117, 915.
Malešice 10.
Malín, městečko 1036.
Malín v Belgii 951.
Malina Enoch 371.
Malířství 1676.
Malnice, ves 138.
Malovec z Chejnova Jiří 1015.
Malovec z Chejnova Petr 126, 140, 251.
Malovec z Malovic Bohuslav 399.
Malovec z Malovic Jan 1368, 1511.
Malovec z Malovic Jetřich 1368, 1511.
Malovec z Malovic Václav 1368, 1511.
Malovec Kosoř z Malovic Vilém 363.
Mandát duchovní 541.
Mandát proti Jednotě bratrské 162, 536 a sled.
Manětín, městečko 138.
Manové biskupství Olomouckého 1383, 1384.
z Mansfeldu Anna, roz. z Eyckenu 1207.
z Manfeldu Arnošt, hrabě 1201, 1202, 1207—1209, 1222 a sled.; 1260, 1334—1339, 1353, 1365, 1366, 1371, 1372, 1381, 1397, 1432, 1434, 1435, 1437, 1449—1454, 1487, 1490, 1501, 1502; polní maršálek 1516 a sled.; 1557, 1559, 1560, 1570, 1572 a sled.
z Mansfeldu Bruno 607.
z Mansfeldu Karel, hrabě 459.
z Mansfeldu Petr Arnošt, hrabě 1207.
z Mansfeldu Volf, hrabě 1643.
Manušice, ves 140.
Marek, vojvoda Valašský 1430.
Marexi Jan von Naskav 5.
Marchek, město 1517.
Marie, královna 2, 17, 225, 265, 431, 473.
Marie, manž. arcik. Karla 1283.
Marie, infantka španělská 1261.
Marie Medicejská 844.
Marie Amalie, arcikněžna 952, 953.
Marie Terezie, císařovna 966.
Marketa, dcera Maximiliana II. 434, 1318.
Markvart z Hrádku Diviš 1221.
Markvart z Hrádku Krištof 334, 363.
Markvart z Hrádku Linhart 6.
don Marradas Baltazar, plukovník 1216, 1319, 1329, 1330, 1366, 1370, 1500—1502, 1519—1522, 1550, 1556 1568, 1570, 1571 1639.
Maršálek dvorský nejvyšší 448.
Maršovice, ves 140.
Maršovice, ves pustá 136.
Marta 20.
Martin, biskup Vratislavský 406.
Martin, koželuh 601.
Martin Leopold 1311.
Martin Bernard 584.
z Martinic Jan Bořita 218.
z Martinic Jiří, sudí 207.
z Martinic Jaroslav Bořita 497, 643,

688, 712, 714, 728, 729, 756, 800, 823, 827, 909, 935, 1014, 1016; purkrabí karlšteinský 1019, 1020, 1044, 1054, 1077, 1081 a sled.; 1101, 1271.
z Martinic Maximilian 1629.
Martinice, ves 135, 139, 141.
Maštěrovský z Jizbice Václav 1131.
Maštov, městečko 1410.
Matěj bratr 19.
Matěj z Loun, farář 225.
Mathaebeus Krištof, profesor 793.
Mathiades Jan, farář 750.
Matiáš, arcikníže 385, 428, 432, 453, 456, 459, 466—468, 470 a sled.; 587 a sled.; 605 a sled.; 609, 610, 618 a sled.; 653 a sled.; 702, 838 a sled.; 850, 856 a sled.; 896 a sled.; 943 a sled; král Český 958, 967 a sled.; 1021 a sled.; 1054, 1056, 1135 a sled.; 1166, 1192, 1262 a sled.; 1280—1282, 1660.
Matiáš, nemanž. syn cís. Rudolfa II. 955.
Matl, maštalíř 399.
Matolice, ves 130
Mattioli Petr Ondřej 1673.
Mauric z Hesen-Kaselu 1477.
Mausoleum rudolfinské 951, 952.
Maximilian I. 2, 55, 264.
Maximilian (II.), arcikníže 28; místodržitel španělský 168; přijat za krále Českého 173; korunován na krále Českého 225, zvolen císařem Něm. 225, 246, 261; zvolen králem Uherským a korunován 265, 281 až 284, 292, 293, 299, 301, 309, 310, 312, 333, 368, 374, 376—378, 380, 381, 385, 393—396, 407, 408, 410, 413, 416, 418, 420—434, 451, 951, 953.
Maximilian, arcikníže 385, 428, 432, 456, 466, 467, 647, 648, 943, 944, 1007, 1147, 1148.
Maximilian, kníže Bavorský 717, 832, 842, 844, 964, 1029—1031, 1183, 1226, 1230, 1264, 1269, 1375, 1455, 1456, 1475, 1476, 1479, 1480, 1529 a 1530, 1547 a sled. 1628, 1629, 1631, 1655.
doktor Mayen Ondřej 915.
Mayminger z Loky Martin 363.
Mečeříž, městečko 133.
Medek Martin, arcibiskup 207, 668.
Medek z Krymlova Václav, mistr 96, 106.
z Medici Vavřinec, nejv. strážmistr 1604.
Medický z Jemník Jindřich 1311.
Medlík 1486.
z Moggova Heinrich 844, 1007.
Mehmet, paše 395, 414.
z Mecheln, pan 966.
Melander D. Ota 1300.
Melantrich z Aventina Jiří 1672.
Melke Šebestian 581.
Mělnický Martin, administrator 332, 333.
Mělník, město 131, 132, 153, 187, 1034.
Mělník, panství 499, 959, 1368.
Mělník, zámek 1675.
Menčice, ves 134.
Menšík z Menšteina Jakub 501, 502, 753.
Mentoury, ves 135.
Menzel Jan, tajemník 761.
Mérode baron, hejtman 1336; podplukovník 1631.
Merykula Havel 152.
Měsíček 1239.
Měsíček z Výškova 780, 781.
Měsíček z Výškova Jan 1015
Mesky, ves 135.
Města 129, 132, 153, 155, 1387—1390, 1664.
Městec 135.
Městec Heřmanův 139.
Město Nové za Vídní 944.
Měšice, ves 123, 130.
Meteor 659.
Mětice s tvrzí 131.
Mety, město 183.
Metych Jáchym 398.
z Mezeradu Abraham 915.
z Mezeradu Kašpar 915.
Meziříč 1347.
Meziříčí Valašské 1467, 1481 a 1482.
Meziříčí Velké 483.
Mihulka, věž 36, 49.
Michal, vévoda Valašský 459, 462.
Michalec Martin, Bratr 337.
Michálek Michal 581.
z Michalovic Bohuchval, purkrabí kraje Hradeckého 1420, 1565.
z Michalovic Bohuslav 720, 744, 753, 812; místopísař 931, 1015, 1050, 1188, 1189, 1270, 1357, 1394.
z Michalovic Jan Smil 1183.
z Michalovic Smil 1161, 1375.
Michalovice, hrad pustý 134.
Michl, koželuh 566.
Michna z Vacinova Jiří 1271, 1890.
Michna z Vacinova Pavel, tajemník 763, 1038, 1045, 1059, 1063, 1064, 1077, 1115, 1127, 1139, 1159, 1160, 1161, 1271, 1390.
Miko de Hidugh František 1540.
Mikovice, tvrz 141.
Mikuláš, vřetenář 19
Mikuláš od Černé růže 357.
Mikuláš, služebník 1412.
Mikuláš Kliment, farář 1034.
Mikulášenci 369
Mikulče, ves 137.
Mikulov s hradem 1347, 1349, 1437, 1438, 1488, 1489.
Milaveč, ves 130, 155.
Milčany, zámek pustý 140.
Milčín 1364.
Milčoves 129.
Milevsko 1566.
z Milheimu Jan 1064.
Milikov, ves 130.
Milkov, ves 138.
Miller Jan, tajemník v cís. kanceláři 700.
Miller Petr 700.
z Millesu hrabě 905.
Millner z Mühlhausu Jan 812, 1405, 1407.
Millner z Mühlhausu Petr 1108, 1114, 1312, 1357, 1405; nejv. mincmistr 1421, 1446.
Milota Jiří 363.
Minartice 129.
Mince 45, 82, 86, 347, 348, 1507.
Mince korunovační 932.
Dr. Mingonius 957, 1281.
Minkvic z Minkvic Hanuš, místodržící 55
Minkvic z Minkvic Mikuláš 55.
z Minsterberka Jindřich Václav, kníže 1380, 1412, 1470.
z Minsterberka Karel, kníže 5, 427, 575, 788, 1164.
z Minsterberka Karel Fridrich, kníže 1470.
z Minsterberka Václav, kníže 1299.
Mír 280.
Mír augšpurský 183, 214.
Mír carihradský 18, 41.
Mír libeňský 645.
Mír vídeňský 468.
Mír žitvadorožský 469, 998.
Mirešovský Hynek, setník 1228, 1236.
Mířetín, ves 138.
Mířínský Václav 1670.
Mířivice 129.
Mířkovský z Tropčic Mikuláš 53.
Mironice, ves 130.
Miroslav 1347.
Mirovice 1371, 1429, 1431.
Míry 178.
Misie 200, 202, 204, 485.
Místokancléř slezský 789, 938.
Míškovice, ves 123.
Mitis (Tichý) Tomáš 1670.
Mitmánek Václav, mistr 48.
Mitrovský z Nemyšle Bohuslav 363, 394.
Mitrovský z Nemyšle Jiří 363.
Mitrovský z Nemyšle Václav 650.
Mladečka Jiří, farář 354.
Mladota ze Solopisk Jan 363.
Mladota ze Solopisk Mikuláš 364.
Mladota ze Solopisk Sigmund 364.
Mlečice, ves 123.
Mlekovidy 155.
Mlýn Kamenský v Praze 114.
Mlýn Spálený 112.
Mlýny Nové 1438, 1485.
Mnichov, ves pustá 140.
Mnichovka, ves 136.
Močidlice, ves 134.
Močovice, ves 131, 139.
Modlenice, ves 140.
Modlitbohov 137.
Modřany, ves 123.
Modrč, ves 132.
Modřišice, ves 136.
Mochov, městečko 123.
Mokrejšov, ves 138.
Molitorius Ondřej, farář 976.
z Mollartu Jan 618, 907, 1021, 1136.
z Mollartu Ludvík, svob. pán 1540.
du Mont Jan, sochař 1675.
Montag Jan Pavel 1075.

Montagnius Blažej 203.
Montañana Pedro 622, 628.
Montecuculi, hrabě 1146, 1596.
z Montfortu Kateřina, hraběnka 213.
Mor 35, 178, 211, 264, 307, 337, 472, 659
Morašice 137.
Moratorium v. Přiroči.
Morava 571.
Moravec Kašpar Felix 731, 735.
Moric, kníže Saský 52, 54, 62, 64, 182, 185.
Moric, kníže Oranžský 1185, 1186.
Mosche Šalamoun 582.
Mosche Felician, hejtman 586, 732, 786.
Most, město 90, 135, 1034, 1035, 1319, 1320, 1389, 1411.
Most, zámek 93, 187.
Mostek, ves 137.
Mostky (Pernlesdorf), statek 1631.
Mošauer z Valdova Jiří 398, 503.
Mošovský z Moravčína Jan 567.
Mošus 201.
Motoly, ves 123.
Mozolov 129.
Mracký z Dubé Karel 643, 651, 1014, 1044, 1050, 1271, 1400.
Mračensko, ves 123.
Mrakotín, ves 138.
Mravín, ves 135.
Mrázek Mikuláš 1272.
Mrchojedy, ves 136.
Mrzká 130.
Mstětice, ves 123.
Mstíšov, ves 140.
Městovice, ves 134
Mühlendorf, ves 136.
Mühlhaus 1477, 1478.
Müller, velitel 1521.
Müller Jan 915
Müller Jeremiáš, cís. rychtář 1035.
Müller z Mühlhausu Petr v. Millner.
Muk Jan 1272.
Mukačevo, hrad s panstvím 1472.
Mukařov, ves 135, 136.
Mystopol Jan, administrator 47, 162, 174, 189, 200, 225, 235.
Myška ze Žeunic Jan Krištof 1015.
Mýto Vysoké, město 131, 132, 187.
Mže, řeka 1223.
Načešice, ves 139.
Nádenníci 176.
Nádhera v šatstvu 45, 1667.
Náchod, zámek 1616.
z Náchoda Fridrich 480.
z Náchoda Jiří, plukovník 1304 1306, 1307, 1373, 1383.
Najímání vojska 572—574.
Nakléřov, ves 140.
Nakvasovice Dolejší 140
Nakvasovice Hořejší 140.
Namyslov, město 1523.
Nápravníci 1276, 1278.
Narcissus v. Vrchopolský.
Nasavrky 130.
Neapolsko 3.
Neblažov, ves 136.
Nedomice 134.
Nedošín, ves 137.
Nedvězí, ves 132.
Néher Jiří, primas 1271.
Něhonín 129.
Nehvízdky 123
Nehvizdy, městečko 123.
Nekázeň ve vojště 1350, 1355 a sled; 1496—1500, 1523—1526, 1583 až 1588, 1617—1619.
Nekeš Jan 297.
Nekeš z Landeka 480.
Nekešova z Landeka Lukrecie 1305
Nelahozeves, zámek 1675.
Nelikov, ves 155.
Nelli, šašek dvorský 969.
Němci 991, 992.
Němčanský Bartoloměj, biskup bratrský 535.
Němčanský Jan, biskup bratrský 533, 534.
Němče 138.
Němčice, ves 130, 137.
Nemoce horečkové 1356.
Nepodřice 130.
Netolice, město 1334, 1335, 1511.
Netolický Jan 405.
Netřebice 131.
Neu, tajemník 1260.
z Neuenperku Adam Linhart, doktor 667, 720, 741, 1001.
Neveselec, ves 140.
Nevolice, ves 155.
z Nidburka Kašpar, doktor 339.
Niederellein 1517.
Nigranus v. Černý Jan.
Nigrin Matouš, farář 720.
Nikodém, Bratr 308.
Nimburk, město 131, 132, 153, 154, 394, 525, 1616.
Nitra, hrad 1554.
Norimberk, město 942, 1182, 1351, 1436, 1454, 1455.
Nosek Václav, písař 999.
Nosidlo Martin 107.
Noskova Kateřina 533.
z Nostic Eliáš 1649.
z Nostic Oldřich, doktor 117.
Novodvorský z Pozdětína Pavel 592.
Novohradský v. z Kolovrat.
Novokřtěnci 45, 240, 288—290, 1464.
Novosedlice, ves 140.
Novosedly 131.
Nučice 135.
Nudožerský v. Benedikti.
Nudvojovice, ves 136.
Nusle, ves 123.
Nussdorf 1444.
Nuzerov, ves 131.
Nysa, město 1162, 1163.
Nysa, ves 137.
Obec, shromažďování její zakázáno 25, 67, 73, obnovena 76; zakázána 157, 1664.
Obec německá 991.
Obora 224, 1463.
Obřady církve české 810.
Obrazárna cís. Rudolfa II 963—966.
Obrubec, tvrz 134.
Oděrady, ves 135.
Odescalchi, kníže 965.
Odkazy 824.
Odkolek z Oujezdce Adam 364.
Odkolek z Oujezdce Fridrich 364.
Odkolek z Oujezdce Jeronym 364.
Odkolek z Oujezdce Vilém 364.
Odolení voda (Vodolka), ves 123.
Odřetice, ves 138.
Odúmrť 155.
Oflenda, ves 138.
Oftalmius Vít 1671.
Oharˇ, pes 1032.
Ohošťany, ves 130, 155.
Obrazenice 137.
Ohře, řeka 136.
Ojíř z Očedělic Bohuslav 393.
Okřešice, ves 140.
Oldříš, ves 132, 138.
Olešnice 136, 140.
Olešovice 123.
Olomouc, město 204, 208, 480, 1151, 1467, 1640.
Oňate, vyslanec 1139, 1146.
Ondlice, statek 138.
Ondřej, doktor 733.
Ondřej, jezovita 764.
Ondřej Rakounský, kardinal 251, 434.
Opálka, statek 1511.
Opatovice 135.
Opava, město 313—317, 562 a sled.; 938, 1165—1167.
Opava, hrad 1165.
Opava, statek 1165.
Opavské knížetství 1165, 1166, 1299.
Opit, jinak Peřina z Malešína Jan 53.
Opočnice 130.
Opočno, ves 131, 134.
Opolí, 1171.
Opolsko 182, 461, 1472.
Ordinace 795, 796.
Orfeus Jiří, malíř 1676.
Orlík Vavřinec 341.
Orlov, ves 131.
Orlovice 135.
Ornys z Lindperka Matouš, 1676.
Oršinovský z Fürstenfeldu Jan 1077. 1108, 1270, 1301, 1405.
Ort, peníz 1507.
z Ortenburku Jindřich, hejtman 1365.
Orth, městys s hradem 1496.
Osel, důl 38.
Osep 178.
Oslavec, ves 136.
Oslovice 140.
Osly, ves 141.
Osman, sultan 1540.
Osnice 123.
Ostende, město 1192.
Osterštok z Astfeldu František, radní 1272.
z Ostešova Ondřej, hejtman 975.
Ostřihom, město 16, 459.
z Ostroga Jan, vévoda 203.
Ostrorog 512.
Ostrorog Martin 408.
Ostrorožský Jakub 512.
Ostrov 195.
Ostrov, ves 138.

Ostrov Veliký v Praze 114.
Ostrovec z Kralovic Ladislav 1015.
Ostrovec z Kralovic Štěpán 903.
Oštip 424.
Otice 315.
Oto z Losu v. z Losu.
Otradov, ves 138.
Otradovice, ves 134.
Ottenreith, ves s tvrzí 136.
z Ottersdorfu Jan Theodor Sixt 812, 1108.
z Ottersdorfu Sixt 50, 54, 65, 83, 96, 99, 102, 111, 114, 117, 127, 350, 351, 357, 384, 1672.
Ouboč, ves 130.
Oudašín, ves 134.
Oudičov 129.
Ouherčice, ves 139.
Oudrcký z Oudrče Jiří 1271.
z Oujezdce a Kounic Jan 362.
Ouňovice 130.
Ouštěcký Jan 643.
Oužín 140.
Ovčáry 135.
Ovenec 123.
Ovny 130.
Paběnice, hrad pustý 135.
Pačeřice 137.
Pačín, ves 138.
Pačkov, ves 140.
Pačuda Matouš, farář 1064.
Padeřov 129.
Padouchov 137.
Padova 1305.
Pachta Vít, jezovita 1305.
Palác favoritský ve Vídni 1330.
Palác thunovský v Praze 1675.
Palaeolog Jakub Olympidar 203.
Paliči 35.
Palma Močidlanský Sixt 541 a sled.
Paminondas Pavel, opat 528.
Pamphilus Jan, měšťan 102.
Paní rytířské 1389.
Papa 460.
Papírna 1229.
z Pappenheimu Bohumír Jindřich, plukovník 1597, 1607, 1608, 1627.
Paprocký z Hlahol Bartoloměj 492, 1673.
Pardubice 294, 295, 652.
Pardubice, panství 224, 934.
Pařízek z Pařízku Jindřich 364.
Pasov 1474.
Pašek z Vratu Jan 2, 6, 7, 19, 22, 23, 25.
Paucenov, ves 1361.
Pavel IV., papež 191.
Pavel V, papež 1148, 1187, 1474.
Pavel, sedlák 1437.
Pavlovecius Matiáš 1051.
Pavlovice, ves 140.
Pavlovský Stanislav, biskup 210, 483, 490—493.
Payr Jan 1076.
Pazuch, ves 137.
Pážata 1412.
Peblis, podplukovník 1551; plukovník 1573.
Pecingar z Bydžína Baltazar 364.
Pecingar z Bydžína Jiří 1051.
Pecingar z Bydžína Mikuláš 364, 894.
Pecingar z Bydžína Vojtěch 864.
Pecka Matěj 152.
Pechlary 1486.
Peklo, ves 136.
Pelechov, ves 136.
Pelhřimov, město 1214, 1216.
Pepery 136.
Peralec, ves 138.
Perez Hurtad 208.
Pergar, rytíř 480.
Perger z Častolovic Jiljí 692, 744.
Perger z Častolovic Jiří 812.
Peřina v. Opit.
Peřina Petr 17.
Peřinovský Václav 152.
z Pernšteina Jan 59, 101, 105, 485.
z Pernšteina Jaroslav 164, 239, 240, 246.
z Pernšteina Polyxena 398.
z Pernšteina Vojtěch, nejv. hofmistr 21.
z Pernšteina Vratislav 197, 209, 295; nejv. kancléř 333, 385, 397, 409, 414, 428, 447, 485, 491, 1015.
Peš, ritmistr 1451.
Pěšín Ondřej, jezovita 192, 208.
Pešina z Čechorodu Václav Michal, kanovník 952.
Pešť, město 16, 463.
Pětipeský z Chyš Albrecht 470, 554.
Pětipeský z Chyš Odolen 905.
Pětipeský z Chyš Šťastný, rytmistr 906.
Pětipeský z Chyš Václav 864.
Pětipeský z Chyš Václav 40.
Pětipeský z Chyš Václav Šťastný 692, 1108, 1141, 1357.
Pětipeský z Chyš Vilém 364.
Pětipeský z Chyš Vojtěch 364.
Pětipeský z Krásného Dvora Václav 102, 126, 128, 142, 143.
Pětipsy, statek 32.
Petr z Kadaně 357.
mistr Petr Jindřich 915.
Petráček Jan starší 1107.
Petráček Jan mladší, hejtman městský 1616.
Petrach Jan 321.
Petříkov, ves 123.
Petřikovice 129.
Petřín, vrch 864, 1352, 1588.
Petronel 1431.
Petrovice, ves 130, 135, 155.
Petrsvald, ves 140.
Pfarrkirchen Baltasar 201.
Pfauser, kazatel 247, 261, 281, 283, 339.
Pfefferkorn z Ottobachu Albrecht 1015, 1108.
Pflug z Rabšteina Hanuš 6.
Pflug z Rabšteina Kašpar 88, 90, 92, 105, 107, 125, 126.
Piany 966.
Pičín 129.
Pičín, zámek 1523.
Pích ves 131.
Pichler Melchior 206.
Pichotice 123.
Pik Bartoloměj, opat 1035.
z Pilně pán 1539.
Pipice, ves 136.
Piric Jan, hejtman 1237.
Písecký z Kranichfeldu Václav 1108.
Písečná, ves 140.
Písek, město s hradem 130, 132, 154, 1274, 1363—1370, 1452—1454, 1511, 1568—1571.
Piskočile, ves 135.
z Písnice Jindřich, král. prokurator 510.
z Písnice Vilém 761.
Pisty, ves 131.
Píšek Jindřich probošt 192.
Pištany tvrz a ves 129.
Plachá Anna Marie 861.
Plachý Jiří 861.
Plachý Šimon, písař 860.
Plaň, ves 138.
Planá v Táborsku 130, 1363, 1364.
Planá, město se zámkem 136.
Planknar, rytíř 7.
Planknar z Kynšperka Jan, nejv. sudí v Opavsku 117.
Plankovice, ves 136,
Planský z Žeberku Jindřich 156.
Plassenburg, hrad 186.
Platejs Jan, sekretář 889, 1272.
Platte, praporečník 1608.
z Plavna Jindřich, nejvyšší kancléř 146, 186.
z Plavna Jindřich mladší, 219.
z Plavna Jiří 88.
Ples Heřmanský se Sloupna Kristof 363.
Plesiště 130.
z Ploskovic Jiří 106.
Plotiště 155.
Ploučnice, řeka 140.
Plumlov, hrad 1347.
Plumlov, panství 1164.
Plumštein Ondřej 1272.
Plzeň, město, 83, 147, 1037, 1123, 1185, 1186, 1219 a sled.; 1423, 1450, 1490, 1570, 1572.
Plzenský Adam Kliment, farář 808
Pňovice, ves 141.
Počaply, ves 141.
Počátky 1516.
Počepický z Počepic Jindřich 399.
Počernice 905.
Podblátí, ves 131.
Poddaní 825.
Poděbrady, panství 30.
Podhradí, ves 137.
Podkoní císařský 449.
Podlejšín, ves 140.
Podmanič Štěpán, bisk. Nitranský 17.
Podmokly 131; jiné 135.
Podol 123.
Podrychtáři 158.
Podsedický v. z Vřesovic.
Pöltenberg v. Vrch sv. Hippolyta.
Pohodkovice, ves 137.
Pohora, ves 137.
Pohoří, ves 136.
Pohřeb císaře Rudolfa II. 950—953.

Pochodně ohnivé 28.
Pochvalov, ves 130.
Pokratice, ves 129.
Pokřikov, ves 138.
Pole Dobré, ves 134.
Poledne Jan 152.
z Polheimu pan, hejtman zemský 1312.
Police, panství 1511.
Polička, město 132.
Polinář Fabian, malíř 1676.
Politika zahraničná 1661.
z Pollandu Filip 1452.
Polná, město 1197.
Polná, panství 212.
Polník, ves 138.
Polouhák 108, 109, 424.
Poloutolar 1507.
Polžice, ves 138.
Pomník královské přísahy 12.
Poněmčování 451, 1663.
z Poníkova Jan Fabian 1405.
Pontán z Breitenberku Jiří Barthold, probošt 560.
da Ponte Bassano Leander, malíř 1676.
doktor Ponzon z Ponzonu Fabius Maximus 1128, 1181, 1271.
Popel v. z Lobkovic.
Popovec 135.
Popovice, ves 123.
Poříčany, ves 134.
Poříčí, ves 137.
Porovnání v. Akord.
Porovnání 760, 778.
Postoloprty, zámek 1532.
Posvícení 45.
Pošádovský Jan, hejtman 117.
Poševín, jezovita 204.
Potěchy, ves 1211.
Potok Litovický 1595.
Pouť 204, 486.
Pověra 1225, 1226, 1241, 1413, 1458, 1506, 1565.
Povodeň 28, 35, 264, 307, 659.
Povstání sedlská 1526—1532.
Poznaň 512.
Požár 36, 950.
Prače, dvůr 123.
Praetorius Jiří 1272.
Praha 22, 35, 39, 60, 67, 76, 80, 99, 106, 108, 113, 116, 128, 153, 154, 188, 785, 786, 863 a sled.; 945 a 946, 949, 993, 994, 1037, 1040 až 1040—1043, 1059 až 1061, 1153, 1154, 1205, 1558, 1581, 1608 a sled.
Prachatice, město 211, 1274, 1363, 1451, 1452, 1511, 1519—1521, 1567.
Přimda 1222.
Přín Vysoký, ves 130.
Přírocí 1511.
Přísaha na pomezí českém 10, 87.
Přísečnice, město 88.
Přistoupín 130.
Přišovice, ves 136.
Přítočno Malé 1586.
Prachatický Václav 46.
z Prachňan Mikuláš 7.
Prapor červenobílý 1527.
Prasátko, hospodský 527.
Prasetín Malý, ves 138.
Prasetín Veliký, ves 138.
Přástky 45.
Prater vídeňský 1331, 1444.
Pravětice 129.
Pravětický z Pravětic Adam 364.
Pravětický z Pravětic Felix 364, 394.
Pravětický z Pravětic Jindřich 364.
Pravětín, ves 140.
Právo městské 45.
Právo magdeburské 155, 159.
Právo města Halle 159.
Právo města Lipska 159.
Právo pěstní 31.
Právo předkupní 1666.
Právo Starého města Pražského 159.
Pražané 49, 64, 73, 81, 85, 87, 107, 109, 115, 118, 151, 906, 1198, 1533, 1534, 1613, 1620 a sled.
Pražma Karel 1469.
Pražský Jan Benedikt, farář 559.
Přečaply, ves 1435.
Předborský z Předboře Adam 364.
Předborský z Předboře Aleš 364.
Předborský z Předboře Jan 364.
z Předenic Adam 364.
Předměřice, ves 134, 155.
Prefát z Vlkanova Oldřich 1673.
Přehořovský z Kvasejovic Karel 1194.
Přechvozí, ves 134.
Preis Václav, Bratr 518.
Prekl Mates, hofrichtýř 1272.
Přelouč, město 651.
Přemětice 1437.
Přepeře ves 136.
Přerostle, ves 138.
Přerov, městečko a zámek 123.
Přerov panství 934.
Březov (mor.) 166, 247.
Přesnice 138.
Pressius Pavel, doktor 358.
Přestavlky, ves 123, 131.
Přešpurk, město 6, 17, 1430, 1442, 1472.
Přešpurk, hrad 1430, 1554.
Preuner Tobiáš, setník 1227, 1228,
Příchovský 1239.
Přijímání z kalicha 231—234.
Příkovice, ves 137.
Primas 158.
Přívlaky, ves 135.
Přívrat, ves 137.
Probluz, ves 130.
Proboštství sv. Hippolyta v. Vrch sv. Hippolyta.
Procesí 48, 198, 200, 583.
Prog z Velnic Kristof 364.
Prog z Velnic Tobiáš 364.
Procházka Adam, farář 821, 822.
z Promnic Veikhart 915.
Proseč 137.
Proseč, ves 136.
z Proseče Petr 17.
Prosmyk 155.
Prostějov 247.
Prostibořský z Prostiboře Jáchym 291.
Prostovice 137.
Protestanti 436, 437, 1667 a 1668.
Protireformace katolická 1668.
Protivín 1334, 1557.
Provodín Dolejší, ves 140.
Provodín Hořejší, ves 140.
Prudice, ves 130.
Průfen Michal, švec 565.
Prunar Jeronym 692.
Prusinovský z Výškova Vilém, biskup 207, 340.
Pruskov 1171.
Pruskovská paní 1320.
Pruskovský z Pruskova Desiderius, komorník 707, 947.
Pruskovský z Pruskova Jan Kristof 1015.
Pruskovský z Pruskova Oldřich Desiderius 1015.
Pták k střílení 527.
Ptáček Ondřej, zvonař 1675.
u Pštrosů čili v Rathouze 866.
Pšely 135.
Prušák Jindřich 364.
Prusske Michal 581.
Puchart z Voděrad Adam 364.
Puchart z Voděrad Jiří 364.
z Púchova Sigmund 1673.
Půjčka národní 1351.
Pulečny, ves 136.
Půlhák v. polouhák.
z Puniky Hans Fabian 915.
Purklín, městečko 139.
Purkrábek 6.
Putím, ves 130.
Putler, hejtman 1237.
Pyšelí 1565.
Rab 459.
Rabenhaupt ze Suché Sigmund 46, 146, 148.
Rabšteinek, zámek 131.
Račín Jan 1016.
Řád tiskový 1043.
Rada vojenská 446, 1564, 1661.
Rada tajná 447, 1662.
Radbuza, řeka 1223.
Radčice, ves 136.
Radecký z Radče Jindřich 364.
Radějovice 128.
Raden, ves 1377.
Radešov, ves 131.
Radhošť, ves 131.
Radičoves 129.
Radikovice, ves 130.
Radim, ves 138.
Radimice 138.
Radimovice 128, 129, 137.
Radlín, ves 130.
Radlo, ves 136.
Radnice litoměřická 1674.
Radonov 135.
Radouš Matouš, malíř 1676.
Radovesice 135.
Radul, vojevoda Valašský 915.
Raduň 569.
Radvančice 137.
Radvanice, ves 135.
Radzivilovna Barbora, královna Polská 42.
Rachenburg Vojtěch 364.

Rájecký z Mirova, rytíř 480.
Rákoczy, velitel 1429, 1445.
Rakousy, ves 136.
Rakov, ves 136.
Rakovník, město 1576—1580.
Ramée Vavřinec, hejtman 708, 716; plukovník 827, 842, 852, 854, 855 a sled
Ramminger, hejtman 1236
Ranná, ves 138.
Rastenburg, zámek 1496.
Rašín z Risenburka Petr 40.
Raškovice, ves 139.
Rašovice 137.
Ratěnice 131.
v Rathouze v. u Pštrosů.
Ratiboř 1171.
Ratibořsko 182, 461, 1472.
z Rauberu Krištof 1499, 1500, 1544
Raubic, poručík 1237.
Rauschenberg 829.
Razice, ves 138.
Rec, město 1493, 1543.
Řečice Červená, panství 1210.
Řečníci t. j. obhájci při soudech 45.
z Rederu Krištof 1650.
z Redern Melichar na Fridlandě 470.
Redey František, velitel 1430, 1443, 1446.
Reformace katolická 494, 975—980.
Reformace kost. svatovítského 1433, 1434, 1456—1458.
Řehoř XV, papež 1149.
Řehoř, trubač 899.
Reisvic v. Reiswitz
Reiswitz z Kadeřína Bartoloměj Ludvík 567, 582.
Řemeslníci 176, 177.
Renaisance, u Čechů dílo lombardské 1674, 1675.
Řepčice 129.
Řepický ze Sudoměře Adam 46, 156.
Requiem za krále Ludvíka 1.
Rerman, ves 137.
Rešovice 131.
z Retvic Jáchim 1405.
Reuss Jindřich 88.
Reuss z Plavna Jindřich 899, 402.
Revay Petr 589, 616.
Revers první Ferdinandův 10.
Řezbářství 1675.
Rezek Fabian, administrator 528, 529.
doktor Rhot, rada 1181.
z Říčan Heřman 1567.
z Říčan Jan 1210.
z Říčan Jan Litvín 744, 807, 812, 1070, 1076, 1089, 1090, 1094.
z Říčan Krištof 1311
z Říčan Mikuláš 399.
z Říčan Pavel 1014, 1070, 1076, 1083, 1084, 1091, 1108, 1141, 1161, 1198, 1394, 1401.
z Říčan Petr 1567.
z Říčan Václav 357.
z Říčan Kavka Jan 1305.
z Říčan Kavka Jan starší 1271, 1384.
z Říčan Kavka Zdeněk 327, 399.
Ridolfi Alessandro 607.
Riedel mistr, prokurator 594.
Richter Jan 564
Richter Jindřich 579.
Richteršic Michal 1272.
Římaš Jan 1541.
Římovice, městečko 135.
Risenberk, hrad 1571.
Rizmberský z Janovic Adam 1015, 1352.
Robeč, ves 140.
Robenhap v. Rabenhaupt ze Suché.
Roboun, ves 138.
Rocoretus Jan, lékař 1135.
Roděňovice, ves 136.
z Rodenštoku Petr 117.
Radovský z Hustiřan Bavor 1674.
Radovský z Hustiřan Karel 864.
Radovský z Hustiřan Václav 364.
Rösner Jiří 915.
Roháči 658.
Rohozec, panství 136.
Rohozec, ves se zámkem 136.
Rohy, městečko 657, 1322, 1391, 1432, 1437, 1552.
Rochlice 82.
Rojice, ves 130.
Rokycany 153, 1222.
Rokyta Jan, Bratr 337, 339.
Romanesque, setník 1237.
Romenecius Matěj, děkan 808.
Ron z Rotvic a Kašic Bartoloměj 567.
Ronšperger Ferdinand 399.
Ronšperk 1585.
Ror z Rórova Albrecht, rada 1405.
Ror z Rórova Melichar 88, 102, 125.
Rosacius Zhořovský Jan 1068
Rosenhain, ritmistr 1451.
Rosice 589, 1639
Rosin 383.
Rosswurm v. Ruesswurm.
Rotenperger Bartoloměj 1125.
Rothenburg, město 1263, 1407.
Rottenhammer Jan, malíř 16.6.
Roubsko, ves 140.
Roudné, ves 136.
Roudnice, panství 462, 1511.
z Roupova Adam 1015.
z Roupova Ignác 362.
z Roupova Jan 362, 1015.
z Roupova Jiří Adam 1015.
z Roupova Krištof 692.
z Roupova Krištof Karel 1015.
z Roupova Václav Vilém 680, 692, 744, 763, 808, 812, 884, 900, 985, 986, 1011, 1014, 1018, 1047, 1049, 1067, 1070, 1076, 1083, 1086, 1090, 1092, 1108, 1109, 1124, 1155, 1157, 1158, 1160, 1188, 1189, 1204, 1259, 1260, 1270, 1273—1275, 1310, 1356, 1357, 1360, 1369, 1381, 1394, 1396, 1397, 1399, 1402 a sled.; nejv. kancléř 1420, 1422, 1455, 1456, 1459, 1506, 1515, 1533, 1616.
z Roupova Vilém, nejv. komorník moravský 1311, 1368, 1369, 1404.
Rousinov 210.
Rousy, důl u Kutné Hory 39.
Rovnačov, ves 139.
Le Roy, poručík 1557.
Rozběřice, ves 130.
z Rozdrážďova Václav hrabě 1014
Rozín z Javorníka Eliáš mladší 1405, 1505.
Rozhovičky, ves 139.
Rozprachtice 136.
Rozprachtice, ves 139.
Rozstráň 137.
Rozsypal, mistr 357.
Roztoky, ves 139.
Rozvadov 1222.
Rozvoda Václav 152.
Rožmberk, město s hradem 1341, 1431, 1432
Rožmberk, statek 1631.
z Rožmberka Jošt 398.
z Rožmberka Kateřina, rozena z Ludanic 530.
z Rožmberka Petr 42, 218.
z Rožmberka Petr Vok 403, 427, 512, 530, 531, 556, 599 a sled.; 620, 621, 633, 634, 660 a sled.; 703, 743, 796, 857, 893—895, 1127.
z Rožmberka Vilém, nejv. purkrabí, 197, 202, 205, 207, 211, 218, 333, 351, 372—374, 385, 397 a sled.; 428, 485, 491, 494, 497, 500, 530, 960.
Rožmitál, ves 140.
Rožmitál Hořejší, ves 140.
Rožnovský Jan 1049, 1050.
Ruben, podplukovník 1606.
Rucký Bedřich 954.
Rucký Kašpar, komorník 940, 947, 953, 954, 1004
Rudolf II., král 204, zvolen a korunován na krále Českého 384 a 385; zvolen a korunován císařem Německým 386, 431, 433 a sled.; 451 a sled.; 456, 457, 459, 465, 466, 470 a sled.; 493 a sled.; 505 a sled.; 588 a sled.; 608 a sled.; 627, 628, 784 a sled.; 826—828 a a sled.; 850 a sled.; 939 a sled.; 1282, 1660, 1663, 1676.
Rudolfov, město 1219, 1248, 1251, 1252, 1323, 1334, 1340, 1511.
Rueber 414, 415.
Ruesswurm Heřman Krištof, válečník 463, 464.
Rüdiger Esrom 341, 482, 492.
Rüdner z Rüdenberku Severin 761.
Rumpf 453, 454.
dr. Rumpf, král. lékař 1574.
Rupert, syn Bedřicha Zimního 1603.
Rustika 1674
Ruth Bohuslav 680.
Ruzín, ves 1582.
Rybiňský Matěj, biskup 793.
Rybná 132.
Rybná, ves 138.
Rybná Moravská 138.
z Rybňan Zachariáš 761.
Rybňany 129.
Rybník Rožmberský 1342, 1343.
Rydvaltice, ves 136.
Rychmburk, městečko se zámkem 138.
Rychnov 164.

Rychnov, tvrz 140.
Rychnov, ves 136, 138.
Rychtář královský 158, 1038, 1039, 1389.
Rychtář svobodný 1276, 1278.
Rymaň, ves 1587.
Ryndička 137.
Ryppl z Ruppachu Leander 1271.
Rytectví 1676.
Rytíři sv. Václava 932, 1416.
Sádek, ves 132.
Sadeler Jiljí, rytec 961, 1676.
Sadinice, ves 132.
Sadovský ze Sadova Jiří 1173.
Sadská 131.
Sachsengerová 253.
Sak z Bohuňovic Jindřich 364.
Sak z Bohuňovic Mikuláš 364.
ze Salernu, v. z Sollernu.
Salius Mikuláš 206.
Salomena 527.
ze Salzy Hiob 915.
Sangerhütte, hutě 1563.
P. Santinus Martin, jezovita 1099.
Sarkander Jan, farář 838, 839, 1465 a 1466, 1468, 1469.
Sarkander Mikuláš, farář 583.
Sasové 88.
Satmar 278.
Savery Roland, malíř 961, 1676
Sázava, městečko se zámkem 135.
Sázené, ves 123.
Sbírka umělecká cís. Rudolfa II. 963—966.
dr. Scato Severin 1008, 1103.
Scribonius Jindřich, děkan kapitolní 226.
Scultetus Abraham, kazatel 1456. 1506.
Seč Vidlatá, ves 137.
Sedčice, tvrz a vesnice 129.
Sedebrovice, ves 123.
Sedláci 1438, 1665—1667.
Sedlčanky, ves 123.
Sedlčany 1566.
Sedlec 129, 135.
Sedlecko 140
Sedlejovice 136.
Sedleštky, ves 131.
Sedlí ště, ves 132.
Sedliště Veliké, ves 137.
Sedlištky, ves 136.
Sedlištky, tvrz 137.
Sedlnický z Choltic Albrecht, zemský hejtman, 566.
Sedlnický z Choltic Jan Václav 1469.
Sedlnický z Choltic Petr, plukovník 1304, 1307, 1310.
Sedlnický z Choltic Sigmund 567.
Sedmihradsko 41, 180, 466.
Seeauer, tajemník 607.
Seidlicová, paní 869.
ze Seinsheimu rytíři 460.
ze Seinsheimu Erkinger 461.
Seipl Vít, opat 1629.
Sekerka 1239.
Sekerka ze Sedčic Jan Ratibor 546.
Selendr v. Zelender.
Selibov, ves 130.
Selim II., sultán 280.
Semanín, ves 137.
Semice, ves 123.
Seminář pro chudé žáky 196, 209, 211—213.
Semitěš, ves 139.
Semler 1500.
Senetín 135.
Senomaty 1576.
Sestranovice 137.
Severin ze Severina Jan 761.
Sezima z Oustí Jan 694, 743, 751, 805, 813 a sled.; nejv. komorník 936, 1018, 1200.
Sezima z Oustí Jaroslav 292, 362.
Sferýn Jan, radní 1125, 1272.
Sgraffito 1674.
Shození s oken českých místodržících 1074 a sled.
Shromáždění bratří 238—238, 244, 247, 250, 261, 303, 306, 338, 339.
Schaffgotsche, ritmistr 1175.
Schaffgotsche Jan Oldřich 1405.
Schenk z Schweinsberku Gebhart, praporečník 1242.
Schlammersdorf, podplukovník 1188, 1196, 1237, 1370, 1434, 1453; plukovník 1613.
Schlatten 62.
Schleyden, městečko 1208.
Schlieben, podplukovník 586.
Schmid, pokladník říšský 1689.
Schmid, statkář 1500.
Schneeberg 62.
Schön, hejtman 1236.
ze Schönaichu Jiří, kancléř slez. a luž 1163, 1165, 1167.
Schönberg, plukovník 902.
Schönbrunn 1444.
z Schönfeldu Jan Ferdinand, knihtiskař 966.
Schönlich čili Šejnocha Šebestian 163, 235.
Schönwald, ves 140.
ze Schreibersdorfu pán, 575.
Schůzka stavů pod obojí 47.
Schwechat 1333, 1443.
Schweinfurt, město 186.
Schweinoch František 321.
Sidon, plukovník 1487.
Siebenlot Blažej 314, 315, 316, 561, 562.
Sieniński Jan 409.
Siget 278, 279, 280.
Sigmund III., král Polský 3, 1175, 1187, 1445, 1474, 1475.
Sigmund, princ švédský 403, 405.
Sigmund August, král 42, 395.
Silvar z Pilníkova Karel 394.
Silvershausen, ves 185.
Sinach, hejtman 1365.
Sinzendorf 1494—1496.
Sitzkreis, statek 1631.
Sjezd korespondenční 1455.
Sjezd pražský 841 a sled.
Sjezd stavovský 83.
Sjezd strany pod obojí 83, 174, 189, 1047 a sled. 1066 a sled.
Sjezdy krajské 84, 85, 987.
Skála, zámek 136.
Skála z Kolínce Šimon, profesor 793, 809.
Skála ze Zhoře Jan 873.
Skalice Nová, ves 140.
Skalka, statek 1257.
Skarez, ves 140.
Sklář, ves 140.
Skokový, ves 136.
Skorkov, ves 134.
Skovský Jan 246.
Skrejšov, ves 130.
Skuhrov, ves 136.
ze Skuhrova Krištof 163.
Skuteč, město 138.
Skutečko, ves 138.
Skvrňany, ves 1224
Sladký jinak Klika Ondřej 152.
Slanař Mikuláš 6.
Slané, město 130, 132, 154, 1068, 1411.
Slatiňany s tvrzí 131.
Slavata z Chlumu a Košumberka Albrecht 1304.
Slavata etc. Diviš 88, 126, 134, 135, 362.
Slavata etc. Diviš Lacembok 1015, 1088.
Slavata etc. Jáchim starší 938, 1015.
Slavata etc. Jáchim mladší 1088.
Slavata etc. Jaroslav 1088.
Slavata etc. Jindřich 362, 1069, 1082, 1151, 1270, 1403, 1459—1463.
Slavata etc. Jiří 1073.
Slavata etc. Krištof 1088.
Slavata etc. Michal starší 1015.
Slavata etc. Michal mladší 1088.
Slavata etc. Pavel Michal 1088.
Slavata etc. Václav 1272.
Slavata etc. Vilém 213, 661, 686 a sled; 712, 714, 728, 729, 756, 800, 803, 804, 823, 827, 909, 935, 971, 982, 1016, 1018; nejvyšší sudí 1019, 1020, 1044, 1053, 1056, 1077, 1079 a sled.; 1195, 1275, 1277, 1320.
Slavatová Mandalena 1503.
Slavkov 614.
Slavnosti uvítací 215 a sled.
Slavošov, ves 140.
Slezsko 91.
Slivnice (Schleinitz), ves s hradem, 1491, 1492.
Sloh český 1669.
Slotov, ves 131.
Sloupy ohnivé 28.
Slovák Jan Sylván 1670.
Slovensko 17, 180, 466.
Sluský z Chlumu Benjamin 364.
Sluský z Chlumu Ctibor 364, 394.
Sluský z Chlumu Felix 364.
Sluský z Chlumu Jan st. 364.
Sluský z Chlumu Jan ml. 364.
Sluský z Chlumu Václav 291.
Sluzský v. Sluský.
Smečno, panství 1511.
Smíchov, ves 123.
Smilovice, ves 130.
Smiřická ze Smiřic Alžběta Kateřina 1458—1463.

Smiřická ze Smiřic Kateřina 556.
Smiřická ze Smiřic Markéta Salomena 1458—1463.
Smiřický ze Smiřic Albrecht Jan 1075, 1087, 1090, 1094, 1108, 1189, 1204, 1206, 1251, 1252, 1458, 1459.
Smiřický ze Smiřic Albrecht Václav 1075, 1458, 1459
Smiřický ze Smiřic Jaroslav 427, 1075.
Smiřický ze Smiřic Jaroslav (jiný) 1075, 1458, 1459.
Smiřický ze Smiřic Jindřich Jiří 1458, 1459, 1466.
Smiřický ze Smiřic Sigmund 627, 1075, 1458.
Smiřičnu, ves 139.
Smlouva chebská 54.
Smlouva s knížetem Moricem 61.
Smlouva pasovská 183.
Smlouva pražská 848, 849.
Smlouva rodinná 944.
Smlouva vídeňská 467.
Smolík ze Slavic Jan 548, 1353.
Smrčany, hrad pustý 135.
Smrčí, ves 136.
Smrčka z Mnichu Jan 864.
Smrkovice, ves 130, 1452.
Smržov 137.
Smutek černý 70.
Sňatky příbuzných 824.
Sněhov, ves 136.
Sněm český 2, 45, 94, 172, 825.
Sněm generální 810, 984.
Sněm krvavý 142, 145.
Sněm nejdelší 823.
Sněm volební 6, 403, 407.
Sněmy 49, 50, 84.
Sobek z Kornic Adam 364.
Soběslav, město hrazené 531, 1251, 1340, 1500, 1519.
Soběslavský Tomáš, administrator 794.
Soběsuky 129.
Soběšice, ves 210.
Sobětuchy s tvrzí 131 jiné 134.
Sobín 1587.
Socha sv. Jiří na hradě Pražském 93.
Sokolovič Mehemed 182.
Soliman, sultán 17, 181, 182.
z Sollernu plukovník 1349, 1485, 1489.
ze Solmsu Albrecht 1188—1191.
ze Solmsu Filip, hrabě 1377.
ze Solmsu Jan Jiří, hrabě podplukovník 1236, 1241, 1248, 1322, 1323, 1591, 1594, 1651.
Solná, ves 140.
Sommerfeld Erazim 292.
Soranzo, vyslanec 1291.
Soré, ritmistr 1495.
Soud s městy 125.
Soud z Pražany 117.
Soud apelační 160, 918—921.
Soud zemský 83, 149.
Sovojovice, ves 134.
Sovolusky, ves 139.
Spät, plukovník 1486.
Spachovský Valentin 580, 582.
Spanmüller Jan 1272.
de Spatio Jan 1674.
Sperat Pavel 237, 337.
Spinelli Karel 1597.
Spinola Ambrosio, markýz vojevůdce 1553.
Spitz, město 1437.
Splzov, ves 138.
Spolek s Bethlenem 1446, 1447.
Spolek protestantský 51.
Spolek s Rakousy 1391, 1392.
Spolek se Slezany 787, 1657.
Spolek s Uhrami 1447—1450, 1454 až 1456.
Spolek (konfederace) zemí českých 1313 1314, 1378—1382.
Sponer Daniel 327.
Spranger Bartoloměj, malíř 961.
Správa v Čechách 1421, 1422.
Srabov, ves 134.
Srbce 138.
Srbce, ves 135.
Srbín, ves 135.
Srbsko, ves 136.
Srna z Karlovy Hory Jan 46.
Srnojedy, ves s přívozem 131.
Stadel, plukovník 1486.
ze Stadionu pán 1146.
Staň, ves 135.
ze Stangu Adam, radní 1654.
Stanislav, biskup Olomoucký 11.
Stanovsko, ves pustá 136.
ze Starhembergu Gotfrid 590, 653, 855.
ze Starhembergu Gothard 837, 848, 986, 1312, 1315, 1486; plukovník 1564.
ze Starhembergu Hans Oldřich 1315.
ze Starhembergu Jakub 616.
ze Starhembergu Pavel 1328.
ze Starhembergu Richard 590, 607, 653, 844
Starzer Zachariáš 1315.
Stašek Sigmund 46.
Stauder, plukovník 1217.
Stav čtvrtý 872, 1412, 1665.
Stav městský 49, 51.
Stav panský 49.
Stav první na Moravě 1465.
Stav rytířský 49,
Stavové Generální 1185, 1186, 1436.
Stavové vyšší 84.
Stavitelství 1674, 1675.
Stecher Melichar, rychtář cís. 1272, 1320.
Stein 1321, 1486, 1487.
Steinwender Šimon 564.
Stekenwald, ves 140.
Stelčoves 1586.
della Stella Pavel 1674.
Stezka Zlatá 894, 1253, 1334, 1474.
ze Stietten Hartvik 1172.
Stojanovice, ves 131.
Stolice kmetská v Litoměřicích 159.
Strachí, ves 140.
Strada, antikvář 443, 955
ze Strahlendorfu Petr Jindřich 1170.
Strakonice 1454.
Strakov, ves 137.
M. Stránský Pavel 1052.
Strašecí Nové 975, 976, 999, 1581.
Strašecký Jan 1036.
Strašín, ves 1364.
Strašnice 131.
Strašnice, tvrz a dvůr 123.
Stráž, městečko 1502.
Stráž, statek 1511.
Stráž, ves 140.
Středokluky, ves 123.
Střechov, ves 123.
Streif, podplukovník 1455, 1592, 1593, 1600.
Strein Reginhart 376.
Strejc Jiří či Strejček, také Vetterus, bratr 298, 359, 515 a sled; 1671.
Strejc Matěj 238, 305.
Strejček v. Strejc.
Střela z Rokyc Purkart 1014.
Stříbro, město 130, 132, 153—155, 1222.
Stříbrský z Rovin Václav, měšťan 102.
Střílení na ptáka 216.
Střimelice, ves 134.
Střiškov 123.
Střítež, ves 137.
Strkov 130.
Strnad Kašpar 152.
Stružnice 129.
Stružnice, ves 140.
Strýc v. Strejc.
Stubenvoll, podplukovník 1307, 1309, 1438; plukovník 1591, 1594, 1596, 1603—1605.
Studenecký ze Studence Jiří Zachariáš 364.
Studeně ves 130.
Studnice, ves 138.
Styrum, hrabě plukovník 1336, 1487, 1591, 1594, 1603, 1604.
Sudislav, ves 137.
Sudlička z Borovnice Jan 364.
Sudlička z Borovnice Vojtěch 364.
Sulice 123.
Sulz, hrabě 711, 716, 827, 842, 846, 879, 890.
Sulz, plukovník 1550, 1623.
Sup Valentin 578.
Sušice, město 131, 132, 154, 525, 1570.
Sušice, ves 140
Sušický Samuel, biskup bratrský, 515, 519, 534.
Sušický z Sonnenšteina Šimon 993, 1131.
Sutor Ondřej 384.
Svařeň 135.
Svárov, ves 140.
Svátek mistra Jana Husi 1534.
Svěchin z Paumberka Gabriel 530.
Svět, rybník 600.
Světec, ves 138.
Světice, ves 135.
Světlá 137.
Světlá, městečko s klášterem v Rakousích 1244, 1321, 1552.
Světlík Zachariáš, písař 1124.
Svinišťany, ves 131.
Svinná, ves 137.
Svíny Trhové, městečko s hradem 1219, 1321.

Svobodníci 1276, 1278.
Svojetice, ves 135.
Svojkov, ves 136.
Svojšovice, ves 123.
Svořice 129.
Svratka, městečko 138.
Svratouchy, ves 138.
Symon, kazatel 315.
Synapius v. Hořčický.
Synčany, ves 131.
Synoda katolická 309.
Syrovice 129.
Sytové 136.
Szafranec Stanislav 400, 406.
Széchy, velitel 1429, 1445.
Šafenberger z Lindenthalu Tobiáš 1051.
Šamotuly 340.
ze Šamova Aleš 364.
Šanov, ves 574.
Šanovec ze Šanova Jindřich, hejtman 900.
Šantov, ves 140.
Šárka, údolí 1588.
Šart, malý peníz 168.
z Šebířova Radslav, nejvyšší písař zemský 6, 7.
Šedesátník, peníz 1507.
Šejba, ves 140.
Šejnocha v. Schönlich.
z Šelenberka Jan 42.
z Šelenberka Jaroslav, nejvyšší komorník 6.
z Šelenberka Jiří 317.
Šenfeld, sekretář 356.
Šentei, hejtman 1236.
Šidlář Jakub 243.
Šimon, zlatník 27,
Šimoňovice 137.
Šín Pavel, písař 1128.
mistr Šín z Šínéku Jiří 1272.
Širntinger z Širntingu Jošt Adam 1231.
Šiška z Cejnova Matiáš, cís. rychtář 1128, 1272.
Škreta Šotnovský ze Závořic Daniel, sekretář 1108, 1270, 1406.
Škrovád, ves 131.
Škudra, ves 131.
Škvorec 134.
Šleinic ze Šleinic Rudolf, plukovník 1383.
Šlemer z Častolovic Tomáš 751.
ze Šliben Hanuš 117.
Šlik Albin, hrabě 125, 1188, 1382, 1389.
Šlik Albrecht, hrabě 7; nejv. komorník 46, 53.
Šlik Jáchim Ondřej, hrabě 640, 643, 692, 720, 730, 734, 744, 805—807, 813, 821, 822, 916, 939, 982, 985, 1011, 1013, 1014, 1047 a sled.; 1069, 1073, 1078, 1080, 1083, 1086, 1090, 1095, 1108, 1174, 1199, 1270, 1357, 1381, 1382, 1389, 1398, 1405, 1409; nejv. sudí zemský 1420, 1644, 1649, 1650.
Šlik Jan Albin, hr. 692, 1015, 1049, 1050, 1052, 1108, 1168, 1270, 1275, 1300, 1389, 1394, 1400, 1403, 1405, 1410.
Šlik Jan Jáchym, hr. 218.
Šlik Jeronym 136.
Šlik z Holejče Jindřich, hr. 126, 136; podplukovník 1219, 1244, 1316, 1353, 1591, 1593, 1604.
Šlik z Holejče Kašpar, hrabě z Passounu 126, 135.
Šlik Moric 126, 136.
Šliková Barbora, hraběnka 603.
Šlovičtí ze Šlovic 1567.
Šmalkaldy 51.
Šmolický, ritmistr 1491.
Šmukert, hejtman 1453.
Šňakov s tvrzí 131.
Šofman z Hemmerlesu Volf Krištof 1016.
Šon Krištof, písař 1194.
Šonivald, ves 136.
Šoproň, město 1486.
Šorf ze Štiřína Mikuláš 364.
Šorf ze Štiřína Štěpán 364.
Šosendorf, ves 140.
Špalov, ves pustá 136.
Španovský z Lisova Michal, nejvyšší písař 357, 384, 427, 549, 675.
Španovský z Lisova Mikuláš 1004.
Špetle z Janovic Jan starší 53.
Špetle z Janovic Jetřich 126.
Špilberk, pevnost 1808, 1309.
Špital sv. Františka v Praze 1368.
Šrank Bohdanecký z Hodkova 362.
Šrepl Jan Chrisostom, rychtář král. 1077, 1271.
Šřepl Krištof 1271.
Štablovský z Kovalovic Václav 327.
Štampach ze Štampachu Asmund, ritmistr 906.
Štampach ze Štampachu Jan 651.
Štampach ze Štampachu Jan Jindřich 1410.
Štampach ze Štampachu Jan Vilém 1073.
Štampach ze Štampachu Linhart 560.
Štampach ze Štampachu Matiáš 692, 744, 812.
Štampach ze Štampachu Václav 1203.
Štaršedl ze Štaršedlu Haubolt 1271.
Štefán Ondřej, bratr 341, 513, 515.
Štefek z Koloděj Tobiáš 1108, 1141, 1624.
Štecher v. Stecher.
Štěnec, ves 135.
Štěpán, kazatel 259.
Štěpán z Vrbovce 17.
Štěpánov, ves 130, 138.
Štěrboholy 643, 653.
ze Šternberka Adam, purkrabí Karlšteinský 102, 217, 385, 398; nejv. purkrabí Pražský 643, 661, 668, 688, 753, 758, 761 a sled., 799, 800, 881, 909, 916, 931, 935, 936, 1011, 1020, 1044, 1059, 1077, 1100, 1125, 1130, 1136, 1139, 1199, 1270, 1272, 1275, 1277, 1296, 1368.
ze Šternberka Jan 1511.
ze Šternberka Ladislav 251—253, 255, 256, 261, 540.
ze Šternberka Štěpán Jiří 639, 651, 669, 679, 680, 692, 694, 736, 935, 985, 1014, 1124, 1200, 1203, 1532.
Štětín, s tvrzí 131.
Štokrava, městečko 1499, 1525.
z Štubenberku Rudolf 1050.
Šturm Adam 306, 1671.
Šturm Václav 192, 202, 211, 486 až 488, 490.
Štvanice 1463.
Štvanice, ostrov v Praze 876, 885.
Štveřín, ves 136.
mistr Štýn ze Štýneku Jiří, primas 1320.
Štyrsa Jiřík 1671.
Šud ze Semanína Eliáš, farář 724, 731, 793, 808, 820, 821.
Šud ze Semanína Mikuláš, profesor 808.
Šultýs z Felsdorfu Jan 1108.
z Šumberka Rudolf 1461.
Šumburský Jan 364.
Šuster Jan, prubíř mince 1507.
Švamberk, panství 138.
Švamberk, zámek s předhradím 138.
ze Švamberka Adam 428.
ze Švamberka Jan starší 218,
ze Švamberka Jan Jiří, nejv. komorník 643, 743, 812, 835, 1585.
ze Švamberka Jindřich starší, nejv. sudí dvorský 59.
ze Švamberka Krištof 6.
ze Švamberka Petr 680, 1070, 1108, 1247, 1248, 1368, 1403; nejv. sudí dvorský 1420, 1431.
ze Švamberka Václav 40.
Švantle Sigmund, primas 1569.
Švarcenberk 62.
ze Švarcenberka hrabě Adolf 460.
ze Švarcenberka svob. pán Vilém II. 460.
Švejnichen Jiří 117.
Švenda Lazar 278, 280.
Švihovská Johanka 540.
Švihovský z Rizmburka Břetislav 7.
Švihovský z Rizmburka Fridrich 1421.
Švihovský z Rizmburka Theobald 643, 743, 751, 809, 812, 916.
Švihovský z Rizmburka Václav 362.
Švihovský z Rizmburka Vilém, purkrabí karlšteinský 6.
Švík z Lukonos Jiří 906, 916.
Tábor, město 129, 132, 153, 154, 525, 861, 895, 980, 1251, 1362, 1365, 1436, 1521, 1550.
Táborský z Klokotské Hory Jan 1670.
Táhlo Severin, písař 1272.
Tachov. panství 80.
Talbot Eduard 959—962.
Talina, dvůr pustý 130.
Talmberk, hrad pustý 135.
z Talmberka Bedřich 1014, 1160, 1262; president nad apelacími 1272.
z Talmberka Jan 1014, 1411, 1510.
z Talmberka Jan starší 1270.
z Talmberka Jiří 680, 694, 765, 814, 916; nejv. sudí 936, 1011; nejvyšší komorník 1019, 1044, 1049, 1420, 1565.

z Talmberka Vilém 357, 383.
Tapineus Kutnohorský Daniel, zvonař 1675.
Tarlo Jan 409, 413.
Tasovice 1432.
Tataři 280.
Tatce, ves 123.
Tatobity, ves 136.
Tattelmar Štěpán 15.
Taubera, řeka 1263.
Taurkul z Tarkulu Erazim Michal 567.
Tecl, hejtman 1365.
Tehov Malý, ves 135.
Tehov Veliký, ves s hradem 135.
Tehovice, ves 123.
Těchlovice, ves 130.
z Těchenic Jáchym 807, 1004.
Teifel Volf, setník 1519.
Telč, panství 205, 212.
Telecí 132.
Temešvar 182.
Tennagel František Gansneb z Kampu, rada apelační 716, 827, 829, 880, 888—890, 910, 934.
Teperce, ves 136.
Tesák Jiří, děkan 808.
Těšínské knížectví 1361.
Tešnov, ves 137.
Tetour z Tetova Václav, nejvyšší písař 95, 116.
Tetour z Vraného Jan 88, 120.
Teufel Erazim 183, 1326.
Teufel Tomáš 1416.
z Teuffenbachu Krištof 409, 411, 1601, 1610.
Teuflová Estera 1624.
Thamm Hans, purkmistr 582, 584.
Thampier, setník 1224.
Thermaenus Václav Štěpán, arciděkan 808.
Thermer ze Zhoře Jan 1050.
Theurer Alexandr 15.
Thomasoni Petr, ranhojič 1100.
z Thonradlu Krištof Ondřej 1177, 1315, 1328.
Thumshirn Vilém 88.
z Thurnu František 603.
z Thurnu Jan Ambrož, hrabě 603.
z Thurnu Jindřich Matiáš, hr. 603, 604, 651, 670, 681, 682, 692, 727, 728, 736, 744, 751, 756, 812, 861, 863, 865, 874, 879, 885, 900, 901, 905, 916, 923; purkrabí karlšteinský 936, 982, 985, 995, 1000, 1014, 1018; nejv. sudí dvorský 1019, 1020, 1047, 1048, 1051, 1052, 1067, 1070 a sled.; 1117 a sled.; 1173, 1194, 1196 a sled.; 1260, 1274, 1301 a sled.; 1324 a sled.; 1353 a sled.; 1371, 1381, 1398; purkrabí karlšteinský 1420, 1429, 1433, 1438 a sled.; 1466, 1484, 1487, 1494 a sled.; 1517, 1520, 1524, 1532, 1557, 1559 a sled.; 1632, 1638, 1642.
z Thurnu Raimund, hrabě 424.
Thurzo 589.
Thurzo Emerich, hrabě 1473, 1502, 1503, 1505, 1506.
Thurzo Jiří hrabě 617, 648.
Thurzo Mikuláš 653.
Thurzo Stanislav, hrabě 653, 1333, 1428.
z Tiefenbachu Fridrich, plukovník 1310, 1325, 1347—1349, 1428, 1488.
z Tiefenbachu Rudolf, plukovník 1430, 1568, 1639.
Tichý v. Mitis.
z Tilly Jan Tzerklaes, hrabě 621, 1102; maršálek polní 1548, 1561, 1562, 1571, 1595 a sled.
Tirolsko 183.
Tismice, ves s tvrzí 130.
Tisov s tvrzí 131.
Tisová 129.
Tobiáš, farář 1035.
Tobiáš, kazatel 822.
Tobiáš Felix, písař 1410.
Točil Jiří 564.
Točil Sigmund 565.
Točník, panství 1511.
Točník, z Křimic Purkart, podkomoří 643, 750, 753, 761, 909, 916, 935, 936, 1015, 1020, 1044, 1272.
Todice, ves 123.
Tokaj 40, 278.
Tolar říšský 1423.
Tolar stříbrný 1507.
Tolary 348.
Tolmaier 203.
Toman z Ředboště Jan 502.
Tomáš, zásobovatel 399.
Tomáš, farář 491.
Tomáš Jaroš v. Brněnský.
Topělec 131.
Tošnovec Adam 152.
Toul, město 183.
de la Tour, kapitán 1323.
Toušeň, městečko se zámkem 25, 134.
Toušeň, panství 133.
Toušice, ves s tvrzí 130.
Tovačov 1347.
Tovačov, zámek 1468.
Trakař Václav 61.
z Traunu pan 1392.
Trautson Pavel Sixt 421, 453, 454, 501.
z Trauttmansdorffu Pavel Sixt, plukovník 947, 1373, 1378.
Trávníček Dolejní 137.
Trávníček Hořejní 137.
Trčka z Lípy Adam Rudolf 1014.
Trčka z Lípy Burian 384, 428.
Trčka z Lípy Jan 6, 7.
Trčka z Lípy Jan Rudolf 736.
Trčka z Lípy Rudolf 627, 988, 1124, 1200, 1202, 1203.
Trčka z Lípy Vilém 470.
Třebenice, městečko 140.
Trebenius Jan, sekretář 1271.
Třebestovice, ves 123.
Třebíč, město 1517, 1639.
Třebíč, panství 461.
Třebkov, ves 130.
Třeboň, město 893, 894, 1501, 1568.
Třebonín 135.
Třebonín, ves 139.
Třebošice 129.
Třebošice, ves 139
Třeboutice 129.
Třebová Česká 489.
Třebovský 492.
Třemešna, ves 137.
Třevelno 136.
Trh Uhelný v Brně 1308.
Trhomné, ves 138.
Trhonice, ves 132.
Trhonín, ves 140.
Třídvory, ves 131.
Triumvirové čeští 1260.
Trmal z Tožic Vilém 651.
Trmice 140.
z Trmice Jan Albrecht, rychtář král. 1271.
Trnav, ves 130.
Trnava 1430.
Trnavský, rytíř 892.
Trnkov, ves 136.
Trnovany 129.
Troskovec 179.
Troillet, ritmistr 1239.
Trpišov, ves 131.
Třtěnice, ves 137.
Třtí, ves 136.
Truskovice, ves 131.
Trusnov, ves 131.
Tržek, ves 137.
Tschernembl Jiří Erazim 590, 616, 638, 653, 654, 658, 838, 1160, 1312, 1564, 1613.
Tuchoměřice 513.
Tuněchody, hrad pustý 135.
Tupadlo, statek 139.
Tupadlo, tvrz 139.
Tupadly, tvrz 131.
Turek, kněz 335.
Turek Václav 999.
Tuřice, ves 134.
Turná Malá, ves 130.
Turná velká, ves 130.
Turnov, město 136, 162, 165 391—393.
Turnovius Simeon Theofil, starší bratrský 513, 533.
Turnovský z Turnšteina Sigmund, hejtman 1271.
Turovec 130.
Tvorkovský z Tvorkova pan 239.
Tvorkovský z Tvorkova a Kravař Pertolt, nejv hejtman slezský 567, 938.
Tvršice 129.
Tyl Martin, bratr 686.
Tým z Pošky Jiří 364.
Tým z Pošky Konrad 364.
Tým z Pošky Krištof 364.
Tyn n. Vltavou, město hrazené se zámkem 541, 1337, 1341, 1363, 1500, 1501, 1511, 1520, 1521, 1522, 1568.
Týnec 123, 136.
Týnec, ves 131.
Týniště, ves 131.
Typotius Jakub 959.
Tyxle Vilém, setník 1228, 1236.
Údolí Košířské 864.
Údrcký z Údrče Sigmund 146.
Úhersko, ves s tvrzí 131.
Uhři 40.

Uhříněves (Ouřiňoves), ves 123.
Uhry 41, 179, 183, 184.
Uchański Jakub, arcibiskup 408.
Ujec Jiří 243.
Újezd 123.
Újezd, ves 137, 138, 140.
Újezd, ulice v Praze 36, 108, 112, 864.
Újezdec, ves 123, 130, 131.
Újezdec 132, 135, 138, 140.
Újezdec Červený, ves se zámkem 1587.
Újezdec Plotěnný 1586.
Ulice Železná v Praze 1073.
Ulm 1480.
z Ulmu pán 1021, 1186.
Ulrichskirchen 1485, 1638.
Únětice 123.
Ungnad Ondřej 1564.
Unhošť 1529, 1587.
Unie protestantská 885, 1261, 1436, 1480, 1483.
Universita Pražská 494, 495, 776, 777, 811, 812.
Úřad perkmistrovský 155.
Úřečice 138.
Úsov, panství 1164.
Ústava česká 916 a sled.; 927—930, 1378—1381.
Ústí, město pusté 129.
Ústí nad Labem, město 83, 147, 1061, 1062.
Ústí nad Orlicí 489.
Utěšinovič Martinuzzi Jiří 181, 182.
Utrakvisté 287, 288, 523 a sled.; 792, 794.
Václav, ves 136.
Václav IV., král Český 951, 952, 1180.
Václav, kralevic, syn cís. Karla IV. 952.
Václav, arcikníže 433.
Václav, kníže Těšínský 108, 117.
Václav V., kníže Krnovský 317.
Václav Adam, kníže Těšínský 827,
Václav, děkan 209.
Václav, farář borovanský 398
Václav, kněz 25.
Václav z Kounimě 6.
Vácov, pevnost 1542.
Vačikov, ves 141.
Váhy 178.
z Vaitmile v. z Veitmile.
Valcmanice 138.
Valdasy 1409.
z Valdšteina Adam 625, 1305, 1645.
z Valdšteina Adam mladší, nejv. sudí 643, 651, 661, 753, 761, 904, 905, 916, 935; nejv. hofmistr 936, 982, 985, 1013, 1044, 1054, 1077, 1125, 1130, 1136, 1138—1140, 1199, 1200, 1203, 1204, 1265, 1269, 1296, 1352.
z Valdšteina Albrecht Václav Euseb 595, 1304 a sled.; 1336, 1371, 1383, 1468, 1580.
z Valdšteina Hašek 399.
z Valdšteina Henyk 1394.
z Valdšteina Jan 46, 53, 148, 217, 334, 335, 350, 370, 385, 399, 428.
z Valdšteina Jindřich 173, 357, 375, 383, 390, 427, 491.
z Valdšteina Jiří 126, 139.
z Valdšteina Kateřina Anna 595.
z Valdšteina Kateřina (Osovská) 595.
z Valdšteina Maximilian 1373.
z Valdšteina Vilém mladší 126, 138, 139.
z Valštejna Brtnický Jindřich, hejtman zemský 491.
Valentin, biskup Freiberský 99.
Válka Šmalkaldská 52.
Valkoun z Adlaru Bohuchval 1015.
Valkoun z Adlaru Jindřich 364.
Valkoun z Adlaru Sigmund 364.
Valkoun z Adlaru Václav 140.
Valoni 1497—1499.
Vančura z Řehnic Jindřich 292.
Vančura z Řehnic Jiří 744.
Vančura z Řehnic Mikuláš 864.
Vančura z Řehnic Sigmund 364.
Vanecký Bartoloměj 297.
Vanecký Jindřich 582.
Vanecký z Jemnička Sigmund 364
Vanecký Václav 915.
Vaníček Sigmund 2, 6, 7.
z Vartenberka Adam 126, 136, 137.
z Vartenberka Anna 546.
z Vartenberka Havel 362.
z Vartenberka Jan 6, 7, 20; nejvyšší purkrabí 33, 680.
z Vartenbenka Jan, ritmistr 906.
z Vartenberka Jan Jiří 1428.
z Vartenberka Karel 362, 391, 394, 643, 692, 744, 800, 812, 916.
z Vartenberka Krištof 393.
z Vartenberka Mikuláš 362.
z Vartenberka Ota Jindřich 1460 až 1463.
z Vartenberka Václav 126, 139, 140.
z Vartenberka Vilém 17.
z Vartenberka Zdeněk, král. hejtman 870.
Varvažov Dolní, ves 140.
Varvažov Hořejní, ves 140.
Vary Karlovy 93.
Vasmucius Jiří, opat 1101.
Vavřinec z Brindisi 452.
Vazkov 130.
Váž Václav, hejtman 61.
Vážany, ves 210.
Včelná 140.
z Veitmile pán 7.
z Veitmile Eustach 692.
z Veitmile Šebestian 20, 46, 53, 61, 83, 93.
z Veitmile Krabice Hynek 88, 96, 126, 128, 142.
z Vejslovic Janeš Albrecht 402.
Vejšov, ves 136.
Vejvanovice 138.
Věk Zlatý literatury české 1668.
Velemický v. Velemitský.
Velemitský (Velemický, Velemišlovský — původně Velemyšlský) z Velemyšlovsi Bernard 365.
Velemitský z Velemyšlovsi Petr 125.
Velemyšlovský v. Velemitský.
Velenky, ves 123.
Veleslavín, ves 1588.
z Veleslavína Daniel Adam 1601, 1602, 1669, 1672, 1673.
z Veleslavína Samuel Adam 1077.
Veliš, panství 604.
Velvary, město 502, 503.
Vencelík Jan 1052.
Verdugo, plukovník 1395, 1596, 1602, 1610, 1611.
Verdun, město 188.
Vergerius Pavel, biskup 339.
Verospi, nuncius 1148.
Ves Jetřichova, ves 137.
Ves Nová, ves 131; jiná 138.
Vesce, ves 123.
Vesce Dolení 137.
Vesce Dupinovo 129.
Vesce Hořejní 137.
Vesce Chvalčino 129.
Vesecko, ves 136.
Veselí, ves 136, 140.
Veselí, městečko 1216, 1348, 1368, 1437.
z Veselic Marta 498.
Veselský Jan 1073.
Veska Malá 130.
Vestec 134.
Vestec (Vesec), ves 137.
Větrušice 129.
Vetterus v. Strejc.
Věž Bílá 107, 954, 1045, 1451, 1650.
Věž Černá v Praze 36.
Věž Staroměstská 221.
Vchynský ze Vchynic Jan 428.
Vchynský ze Vchynic Jiří 126, 138, 1050.
Vchynský ze Vchynic Oldřich 865, 888, 1076, 1083, 1090, 1092—1094; plukovník 1219, 1321, 1322, 1336, 1340, 1341, 1351, 1353, 1390, 1401, 1411, 1485, 1631, 1632.
Vchynský ze Vchynic Radslav starší 743, 783, 805, 1014, 1049, 1051, 1108, 1390, 1512.
Vchynský ze Vchynic Radslav 899, 1247 1274, 1312.
Vchynský ze Vchynic Rudolf 551.
Vchynský ze Vchynic Václav 604, 721, 726, 782 a sled.; 830, 864, 872, 875, 876, 882—884, 890, 900, 905, 907, 909, 911, 923, 928, 936, 947, 982, 1003—1006, 1279, 1390, 1391, 1512—1514, 1534—1536
Vchynský ze Vchynic Vilém 1015, 1108, 1390, 1646.
Vícemilice Hořejší, ves 139.
Vícemily, ves 140.
Victoria Jan 200.
z Víčkova Přemek, podkomoří 95, 115, 116.
Vídeň 17, 944, 1326 a sled.; 1442 až 1445, 1543.
Vídenský Šimon 480.
Vidrpachy, ves 137.
Vidrsperger z Vidrsperku Jan starší 1004.
Vidrsperger z Vidrsperku Jan nejstarší 1015.
Vidrsperger z Vidrsperku Krištof 1231.
Vichřice 40, 187, 264, 659, 1032.
Vikaň, ves 123.